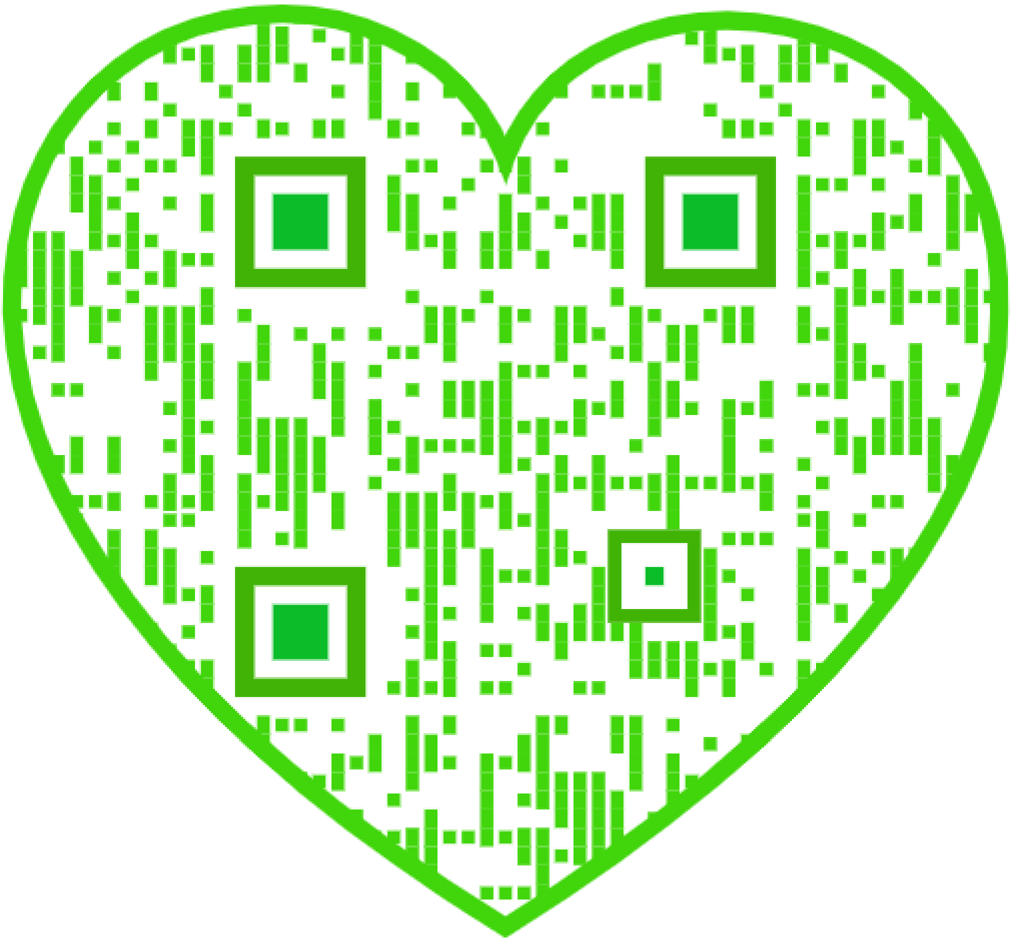

ALGEMEEN
KUNSTWOORDEN-BOEK
DER
WETENSCHAPPEN.

Waar in de eige Benaamingen van al het geene in het ganſche RYK DER NATUUR gevonden word, nevens die van allerlei KUNSTEN, WETENSCHAPPEN, STAATS- en OORLOGS-KUNDIGE ZAKEN, RIDDERLYKE OEFFENINGEN, AMBACHTEN, enz. verklaart worden.

Dienende tot een

TWEEDE DEEL

van

DE STAATS- EN KOERANTEN TOLK.

In het Hoogduitſch ten zesden maale uitgegeeven; en met een Voorrede verzelt door den Heere

JOHANNES HUBNER.

En uit verſcheide andere *Autheuren* en *Talen* verzamelt en vermeerdert

DOOR

ARN. HENR. WESTERHOVIUS,

V. D. M. GYMN. GOUD. RECTOR.

TE LEYDEN,

By DIRK HAAK EN SAMUEL LUCHTMANS, 1734.

OPDRACHT
AAN DE
WEL-EDELE GESTRENGE HEEREN,

MR. GOVERT SUYS, Oud-Prefident-Schepen;
MR. DIRK DE LANGE, Oud-Schepen;
MR. GERARD HENRIK STORM, Heere van Hoogeveen, Oud-Schepen;
MR. GERARD VAN BRANDWYK, Heere van Bleskinsgrave, Schepen en Geheimſchryver;
DR. CORNELIS GERARD MOERING, Schepen;
DR. DIRK DE VRYE, Schepen;
MR. ENGELBERT VAN HEUVEN, Schepen;

RADEN IN DE VROEDSCHAP DER STAD GOUDA;

Nevens den

WEL-EDELEN GESTRENGEN HEERE,

MR. VINCENT VAN EYCK, Geheimſchryver derzelver Stadt.

WEL-EDELE GESTRENGE HEEREN.

HET tegenwoordig ALGEMEEN KUNST-WOORDEN-BOEK DER WETENSCHAPPEN word UWE WEL-EDELE GESTRENGHEDEN met eendiepe eerbiedigheit aangeboden en opgedragen. Gelykerwyze ik daar by een rechtmatig oogmerk hebbe; dus vertrouwe ik, UWE WEL-EDELE GESTRENGHEDEN zullen dit Werk met toegenegenheit ontfangen. Een oprechte hoogachting, die ik voor UWE WEL-EDELE GESTRENG-

HE-

HEDEN heb, heeft my daar toe aangezet, en die vrymoedigheit doen gebruiken.

En trouwens, aan wien konde ik een Werk van die natuur gevoeglyker opofferen, dan aan UWE WEL-EDELE GESTRENGHEDEN? die ik het my voor een zonderlinge eer achte, voor dezen in enige agter een volgende jaren onder myne Leerlingen getelt te hebben. Zedert welken tydt myne liefde en toegenegenheit in een schuldige hoogachting; maar UWER WEL-EDELE GESTRENGHEDEN achting in liefde en genegenheit 't mywaarts verandert is. Dus heeft de Heere Godt mynen wensch in dezen vervult. Gaven UWE WEL-EDELE GESTRENGHEDEN my in die bloejende jaren UWER Leerlingschap doorslaande preuven van naarstigheit in Latynsche en Griekſche Letter-oeffeningen, ende blyken van een edelmoedigen geest, strevende langs den weg van deugd tot die trappen van eer en aanzien, die Dezelve en nu met zoo veel luister in de Republyk bekleden, en die in 't vervolg, zoo ik wensche en hope, van UWE WEL-EDELE GESTRENGHEDEN nog staan bekleedt te worden; ik oordeelde het van mynen plicht te zyn, UWE WEL-EDELE GESTRENGHEDEN op myne beurte wederom een preuve te geven, hoe ik myne tusschenuuren, die ik van myne openbare Bediening ledig heb, en ten dele van geoorloofde uitspanningen, ten dele van myne rust afbreke, gewent ben te besteeden; met verzoek, dit als een onderpand van myne oprechte eerbiedigheit, die ik voor UWE WEL-EDELE GESTRENGHEDEN heb, en tot aan het einde van myn leven bewaren zal, aan te merken.

Ik eindige met een hartgrondige wensch, dat het den Heere behage, UWE WEL-EDELE GESTRENGHEDEN in Derzelver dierbare Perzonen, geachte Familien, en aanzienelyke Bedieningen met zyne veelvuldige zegeningen meer en meer te bekroonen. Hy vervulle UWE WEL-EDELE GESTRENGHEDEN met die kennisse en Godzaligheit, waar door het Gestoelte Uwer eer tot een gryzen ouderdom luisterryk gemaakt worde!

Waar mede ik ben

UWER WEL-EDELE GESTRENGHEDEN

Zeer nederige Dienaar,

VOORREDE

VAN DEN HEERE

JOHAN HUBNER,

Rector van Sint Jans-Schoole te Hamburg.

I. **H**et gene ik nu een jaar geleden, toen de Staats- en Koeranten-Tolk, of Woord-Boek der Geleerden en Ongeleerden, ten twaalfden maal in 't licht kwam, in de Voorrede heb beloofd, dat is van de Heeren Boekhandelaren nu in der daad vervult.

II. *Te weten thans komt te voorschyn het* Tweede Deel *van dit gewenscht Boek, in hope, dat het ten minsten van diegenen niet kwalyk zal genomen worden, die 'er een zoo groote begeerte na getoont hebben.*

III. *Deszelfs afzonderlyke Tytel is:* Natuur-Kunst-Berg-Handwerks-en Koopmans-Woord-Boek. *Welken Tytel ik niemand duydelyk kan verklaren, die zig niet alvorens met my in een kort onderzoek van de Geleerde Wetenschappen der menschen heeft ingelaten.*

IV. *Ieder Wetenschap kan op tweederlei wyze voorgedragen worden; de eene wyze wordt METHODUS SYSTEMATICA, de andere METHODUS ALPHABETICA genaamt.*

V. *Volgens de* Systematische Methode *hangt de materie aan elkander, en hare stukken worden in die orde voor gestelt, dat het een uyt het ander vloeit.*

VI.

VI. *In tegendeel volgens de* Alphabetische Methode *hangt niets aanmalkander, maar de gansche Wetenschap wordt in kleine stukjes gescheurt, en zonder zamenhang dus voorgedragen, gelyk het de orde der vier en twintig Letteren vereischt.*

VII. *Als ik nu zeggen moet, wat men van deze twee* Methoden *te houden heeft, moet alvorens duidelyk getoont zyn, wat 'er tot een bondige Wetenschap vereischt wordt.*

VIII. *Namentlyk, wil iemand roemen, iets te weten, hy moet op drie vragen grondig konnen antwoorden: Voor eerst, Wat de zake zy? Ten anderen, Hoe veelderlei die zake zy? Ten derden, waarom de zake zoo of anders zy?*

IX. *Op de eerste vrage behoort een duidelyke* Definitie *of Verklaring; op de tweede een bekwame* Divisie *of Verdeling; op de derde een grondige* Demonstratie *of Betooging.*

X. *Alwie nu een Wetenschap dus wil begrypen, dat hy op alle deze drie vragen nauwkeurig kan antwoorden, moet zig in die Wetenschap volgens een* Systematische Methode *onderwyzen laten.*

XI. *Ja, als 'er eens een tydt zoude komen, dat deze* Systematische Methode *niet meer in gebruik was, wy zouden gene grondige geleertheit meer bezitten.*

XII. *In tegendeel, wil iemand juist gene* demonstratien *maken, en heeft hy weinig met* divisien *op, begerende maar een korte* definitie *van een zake, die kan daar deze* Alphabetische methode *zonder moeite tot zyn oogmerk komen.*

XIII.

XIII. *Maar men moet niet gedenken, dat een bekwame beschryving van een zake weinig te beduiden heeft; want de ondervinding leert, dat de menschen vele hondert* woorden *in de dagelyksche conversatie gebruiken, waarvan ze niet alleen gene duidelyke beschryving in den mond, maar zelfs geen eigentlyk denkbeeld in de herssenen hebben.*

XIV. *Men neme hiervan maar een proeve met enige Theologische woorden, die in alle Predikatien voorkomen; en men vrage, niet iemand, die van de Theologie professie maakt, maar enig ander eerlyk man, die zig iets van zyn Christendom inbeeld, wat hy van het Zaligmakend Gelove, van den Ouden Adam, van het Nieuwe Schepzel, van de Wedergeboorte, van de Eigen-liefde, Zelfs-verloochening, Verachting der Wereld, Kruissen van het Vleesch, Natuur en Genade, Geest en Letter, en diergelyke Woorden en Spreekwyzen der H. Schriftuur meer, zig eigentlyk voor een denkbeeld maakt; zy zullen het alle zeggen te weten, maar zullen het niet konnen toonen; maar de meesten zouden zeggen met Mozes:* Ik ben geen Man wel ter tale, want ik ben zwaar van monde, ende zwaar van tonge.

XV. *Edog wy zullen ons in deze stoffe niet dieper inlaten, maar veel liever navorschen, hoe de Weetgierige Wereld aan deze* Alphabetische Methode *gekomen is.*

XVI. *Voor een gansch nieuwe Leer-wyze moet men ze juist niet houden; aangezien nog op den huidigen dag oude Grieksche* Lexica *voorhanden zyn, die op dezen trant zyn geschreven.*

XVII. *Maar dat deze* Methode *voornamentlyk in deze onze tyden op nieuws gelyk als* grande mode *geworden is, daartoe hebben onzes oordeels de navolgende oorzaken mede gewerkt.*

XVIII. *Daar waren oudts-tydts maar weinige Wetenschappen bekend; ook waren die niet behoorlyk uytgewrogt. Daar studeerden ook weinig*

Menschen. En deze waren te vreden, als ze deze of gene Wetenschap opzettelyk verstonden. Alle de overigen bleven onwetende, zonder iemand de geleertheit te benyden.

XIX. *Hier konde men met waarheit zeggen:* Mundus regitur exigua sapientia. *En die maar enigzins naarstig was, hadde tydts genoeg, om ieder Wetenschap op een* Systematische Methode *meer dan eens door te studeren.*

XX. *Maar zedert omtrent vyftig jaren is het getal der Geleerde Wetenschappen eerst begonnen zeer vermeerdert te worden; invoegen men de Professoren op de Academien zoude moeten verdubbelen; ingeval men elke Wetenschap van een byzonder Professor wilde laten onderwyzen.*

XXI. *Naderhand is ieder Wetenschap zodanig vermeerdert, dat de Oude Natuurkundigen, Wiskunstenaren en Kenners der Geschiedenissen, ingeval ze weder opstonden, en alle hunne wysheit met zig bragten, maar voor slegte Aankomelingen zouden gehouden worden.*

XXII. *Voorts hebben zig de onderdanen van het Ryk der Geleertheit dusdanig vermeerdert, dat het thans overal van Geleerden krielt. Hiervan daan is 't ook, dat vele geringe Wetenschappen, die anderzins aan de Konstwerktuigmakers* (Mechanici) *wierden overgelaten, nu van Letterkundigen geoeffent en geleert worden.*

XXIII. *Eindelyk is de tegenwoordige Eeuw zoo nieuwsgierig, dat een ieder alles, of ten minsten van alles iets weten wil.*

XXIV. *Zoo vele leer gierige Menschen nu konden hun oogmerk niet bereiken, zoo lange als de Latynsche Tale het* Monopolium *had, en alleen van geleerde zaken handelde.*

XXV. *Derhalven hebben de Duitschers naar het voorbeeld van andere Natien niet gerust, tot dat byna alle Wetenschappen in de Moeder-tale dezer beschaafde Natie zyn overgezet.*

XXVI.

XXVI. *Vervolgens verveelde hen de* Systematische Methode, *als al te wydloopig, langwylig en verdrietig, voornamentlyk in een tydt, in welke men den Kern der ware Wysheit onder de doppen der* Metaphysica *verborgen en beslooten hield, die niet dan met veel hoofdbrekens moesten gekraakt worden.*

XXVII. *Eindelyk begon men ook deze banden te verscheuren; en wanneer het niet kwalyk meer genomen wierdt, dat men gene zake met betrekking van hare vier oorzaken te berde bragt, zoo wierden allerlei zoorten van leerwyzen, onder anderen ook de zoo genaamde* Alphabetische Methode *aan deze en gene Wetenschappen geprobeert.*

XXVIII. *Deze nu droeg niet alleen de goedkeuring van velen wech, maar na dat in Vrankryk, Engeland en Holland allerlei Geographische, Historische, Mathematische, Bouw- en Oorlogs-kundige, nevens andere Woord-Boeken in 't licht waren gekomen, begon men na een ALGEMEEN WOORD-BOEK te wenschen, waarin men by elkander vondt, het gene men begeerde te weten.*

XXIX. *Maar een recht Algemeen Woord-Boek, in het welk alle Wetenschappen en Wysheit der Wereld zou mogen opgesloten zyn, zal mogelyk voor het einde der Wereld niet te voorschyn komen; en zoo zulks al gebeurde, zoude het nogtans wegens zyne grootheit en kostbaarheit meer tot last, als tot nut zyn.*

XXX. *Maar zodanig een Woordboek te verzamelen, dat uyt vele Wetenschappen is zamen gestelt, en dus veler Menschen weet-lust kan verzadigen, zal thans niemand meer voor onmogelyk houden, na dat diergelyk in de Latynsche, Vransche en Duitsche Talen in alle Boekwinkels gevonden waren.*

XXXI. *Met dit inzicht hebben ook de Heeren Boekhandelaars, op wier verzoek ik deze Voorrede schryve, dit beoogt, om de leergierige Wereld*

met een Zakelyk-Woordboek *te dienen, dat middelmatig groot zynae nog te weinig, nog te veel behelsde.*

XXXII. *Het eerste Deel wierdt de* Staats en Koeranten-tolk of Woordeboek der Geleerden en Ongeleerden *genaamt, van wiens eigentlyken inhoud ik by alle ses Uytgaven een getrouwe en opregte naricht heb gegeven. Maar hoewel Nyd deszelfs loop heeft willen stremmen, hebben 'er nochtans de Lasteraars maar schande, ende het Werk zelve dies te meer liefde door behaalt.*

XXXIII *Thans volgt het Tweede Deel, onder den name van* Natuur-Kunst-Berg-Handwerks-en Koopmans-Woord-Boek; *waarvan ik een ieder, die begerig is deszelfs inhoudt te kennen, met het navolgend kort, dog met de zake overeen komend bericht diene.*

XXXIV. *Aangezien men in het Eerste Deel voornamentlyk op de Staat-Kundige gesteltheit der Wereld het oog heeft gehad, zoo heeft men het in dit Tweede Deel daarop toegelegt, om de stoffering van dit groot Wereld-Gebouw, ten dele door de* Natuur, *ten dele door de* Kunst, *in byna ontelbare korte Beschryvingen voor te stellen.*

XXXV. *Men ontmoet derhalven in dit Tweede Deel, het gene de Moeder aller dingen, dat is, de milde Natuur, in haar driedubbeld Ryk van* Vegetabilia, Mineralia *en* Animalia *bezit.*

XXXVI. *Voornamentlyk heeft men gene moeite gespaart, om ook de kleine Wereld, dat is, den Mensch, dus te beschryven, dat de Woorden, waar door de Krachten, Werkingen en Lydenschappen der Ziele; insgelyks de Ledematen, Toevallen en Krankheden des Lichaams worden te kennen gegeven, grondig verstaan wierden.*

XXXVII. *Tot dien einde zyn uyt de bekende Filosophische en Geneeskundige Wetenschappen, voornamentlyk uyt de* Physica, Botanie, Anatomie, Chymie, Chirurgie, *en* Pharmacie *alle kunst-woorden, zelfs de* Characters, *vergadert.*

XXXVIII. *Voorts heeft men uyt de* Wiskunstige *Wetenschappen*, *in 't byzonder uyt de* Sterrekunde, Geometrie *en* Bouwkunde, *met namen het gene tot een* Vesting- *en* Scheeps-bouw *behoort*, *veel ontleent*, *en met volstandige beschryvingen gelyk als voor 't oog geschildert.*

XXXIX. *Aangezien ook de* Zang- *en* Dicht-Kunst *vele Konst-Woorden behelzen*, *die men zonder schande niet kan onkundig zyn*, *zoo zyn ook deze ter behoorlyker plaats ingevoegt.*

XL. *Ook heeft men de* Ridderlyke Oeffeningen *niet overgeslagen*, *beschryvende al het gene tot het* dansen, vegten, ryden, voorsnyden, voltigeren, vaan-zwaaien, *en diergelyke oeffeningen des Ligchaams meer behoort.*

XLI. *Een groot deel van 't Boek maken ook die Woorden*, *die in de* Bergwerken, Jagen, Visschen, Hovenieren *en andere Konsten voorkomen.*

XLII. *In het byzonder is het gene tot de* Commercie, Boekhouden, Wissel *enz. behoort*, *zoo zorgvuldig vergadert*, *dat men zelfs de Kunstwoorden der Rechtsgeleerden niet heeft vergeten*, *voor zoo verre ze een Koopman nodig heeft te weten*, *in geval men by gelegenheit van Commercie-geschillen de Uytsprake van den Rigter nodig heeft. Ook zyn de voornaamste* Koopsteden *gemeld*, *ende in 't byzonder getoont*, *hoe de Wissel-Cours van de eene plaats naar de andere ingerigt is.*

XLIII. *Eindelyk*, *aangezien het niet zelden den Geleerden aan een nodige kennis der* Gildens *en* Ambagten, *met welke ze nochtans in het borgerlyk leven byna dagelyks moeten ommegaan*, *ontbreekt*; *en 'er zelfs den ongeletterden aangelegen is*, *dat zy 'er iets van weten*, *zoo zyn en Ambagten*, *en Werktuigen*, *Arbeid*, *en Meesterstukken*, *nevens hun lieder Kunstwoorden*, *hierby gevoegt*; *nevens het gene onder het drukken van 't Werk daar nog bygekomen is.*

XLIV. *Iemand dit alles*, *van my met weinig woorden uytgedrukt*, *overwegende*, *zal zig zelven*, *zonder myn toedoen*, *een verklaring van den Tytel*,

Natuur-Kunst-Berg-Handwerks-en Koopmans-Woord-Boek *konnen maken.*

XLV. *Maar men zal terzelver tydt wel konnen bezeffen, dat deze moejelyke, ende uyt allerlei Wetenschappen gehaalde verzameling geenzins het Werk van een enig Man is. Gelyk ik dan in waarheit kan verzekeren, dat verscheide bekwame Mannen reets enige jaren herwaarts daaraan gearbeid, ende uyt een ieder Wetenschap de beste Autheuren geraadpleegt hebben.*

XLVI. *Hunlieder namen opentlyk bekend te maken heb ik niet in last. Dog dit kan ik wel verklaren, dat de vermaarde* Paulus Jacobus Maarperger, *Lid van de Koninglyke Societeyt der Wetenschappen te Berlyn, niet weinig daartoe gelevert heeft.*

XLVII. *Meer zal ik tot aanpryzing van een Boek, dat zig van zelve genoeg aanpryst, niet zeggen. Wien het lust, het zelve te doorbladeren, zal van my getuygen, dat ik van deszelfs inwendige waardy niet te veel, maar te weinig gesproken heb.*

XLVIII. *Zouden de Heeren Autheuren hier en daar, gelyk zulks menschelyk is, een faalgreep begaan hebben, men verzoekt vriendelyk, daarvan aan de Boekhandelaren bericht te willen geven; zullende het zelve met dankbaarheit tot verbetering van het Werk besteedt worden.*

VOOR-

VOORREDE

VAN

ARN. HENR. WESTERHOVIUS,

By het gene van den Heere *Johan Hubner* in Zyne Voorrede gezegt is, hebben wy dit alleen by te voegen, dat het wel aan de eene zyde blykt, op wat wyze men eerst in Duitschland ondernomen heeft zodanig een *Algemeen Kunstwoorden Boek* te vergaderen ende in 't licht te geven, en hoedanige Geleerde Mannen de hand daar toe geleent hebben; maar dat aan de andere zyde dit zelve Boek zedert de gemelde Voorrede, dat is, van het jaar 1712. tot 1731. nog ses maal, telkens met enige verbetering en vermeerdering is herdrukt.

Verzogt zynde, om het zelve insgelyks vermeerdert in 't Nederduitsch te brengen, vonden wy daarin een veelvuldige moeite. Want vooreerst moesten de vele duizend Artykelen uyt de Alphabetische orde der Hoogduitsche in die der Nederlandsche Tale gebragt worden; om verwerring te vermyden, en niets over te slaan. Dit geschiedt zynde konde men aan 't Werk nog niet beginnen, voor al eer alle byzondere Artykelen nagegaan, en waargenomen wierd, waar iets overtollig of tweemaal, dat is, onder een Latynschen en Hoogduitschen Artykel; of zoo iets, het zy een Zelfstandig, het zy een Werk-woordt, dat alleen by de Duitschers in zekere omstandigheden gebruikt, maar by de Nederlanders zoo onnut, als onbekend is, gestelt was. Dit hebben wy over 't hoofd gezien en uytgelaten.

Boven dien vonden wy, dat 'er niet tegenstaande zoo vele Geleerde Mannen, die het hunne hadden toegebragt, nogtans verscheide merkwaardige Artykelen waren overgeslagen; en dat van anderen nog iets diende

aan-

aangeteekent te worden, het gene in zes agter een volgende Hoogduitſche Uytgaven vergeten was. Hier vond ik derhalven wederom nieuw werk. Ik zal niet ophalen, met welke Geleerden ik geraadtpleegt, nog welke Autheuren ik ter vermeerdering van een zoo nuttig Werk gebruikt heb; nog ook hoe vele nieuwe of vermeerderde Artykelen van my daarin gebragt zyn. Dog dit kan ik met ſtilzwygen niet voorby gaan, dat ik in 't byzonder veel tot het gene de Geneeskunde en Botanie raakt, heb gevoegt. Hiertoe kwam my, om van *Dodonaeus*, *Munting*, *Boerhave*, en andere niet te ſpreken, de *Gardeners Dictionary* van *Philippus Miller*, Opziender der Koninglyke Hoven in Engeland, grootelyks te ſtade. Waarvan my een Geleerdt Engelsman verzekert heeft, dat de Heere *Miller* gene moeite nog koſten ontzien heeft, om zyn gemeld *Hoveniers-Woord-Boek* door Briefwiſſeling met de vermaardſte *Botanici* van Europa, volmaakt te doen zyn.

Hoe veel moeite en hoofdtbreken het ons gekoſt heeft, een Werk van die natuur niet alleen uyt verſcheide Autheuren en Talen te verzamelen, maar nog daarenboven grootelyks en met verſcheide Artykelen door ons zelve te vermeerderen, ook met het opſtel van zommige Werkbazen en Konſtenaren, des van ons verzogt zynde, te verryken, zullen wy hier niet melden, maar het zelve aan het onzydig oordeel van een goedwillig Lezer overlaten. Is 'er ergens een man van naam, die dit zoort van Boeken in 't openbaar laſtert, zulk een ſchynt of niet te willen erkennen, dat hy geen gering gedeelte zyner Geleertheit aan goede Woord-Boeken verſchuldigt is, of anderen de kennis van zaken te misgunnen, en liever de Bronnen der Wysheit toegeſtopt te zien, als niet te ſchynen, alleen wys en geleerdt te zyn.

Edog wy laten diergelyke Laſteraaren, die hun werk maken van berispen, en het gene zy menen beter te weten, en het gene zy zelve niet verſtaan, aan hun eigen verkeert begrip en oordeel over. De zwarte Nyd mag vry hare verrotte tanden in dit Werk ſlaan, zy zal deszelfs veelvuldig gebruik en nuttigheit nooit wechneemen.

WOORDEBOEK

DER

GELEERDE EN ONGELEERDE

W E R E L D.

A.

A, anders Conon en Baignon genaamt, is een kleine Rivier in Vrankryk, in het Landſchap Brie. Zy maakt by haren oirſpronk een eilant, bykans naar een A. gelykende, en uitwatert in de Beuveroné, ontrent Clenor.

Aa, beduid een lopend water: weshalven die naam aan veele ſtromen gegeven word.

Aa, een ſtroom in Pikkardyen, zyn oorſpronk hebbende in het Graafſchap Boulonje, by het Steedje Rumilly; en na dat hy het Graafſchap Artois doorloopen heeft, zich by Grevelingen in Vlaenderen in de Zee ſtortende.

Aa, Aade, een Riviertje in Hollandſch-Brabandt, dat zyn oirſpronk heeft op de grenzen van Luik en Spaanſch-Gelderlant, en beneden 's Hertogenboſch in de Dommel loopt, met dewelke het niet ver van daar, by de veſting Crevecoeur, in de Maas valt.

Aa, een Rivier in de Nederlandſche Provintie van Over-yſſel, ſtroomt voorby Steenwyk, en by Blokziel tot in de Zuider-Zee. Men noemt-ze ook wel de *Steenwyker-Aa*. Daar is noch een klein water van dien naam in Over-Yſſel, genaamt de *Havelter Aa*, Meppel voorbylopende, tot in de Vecht.

Aa, dus heten noch twee kleine ſtromen in Overyſſel, die in de Drente ontſpringen en in den Dollert lopen.

Aa, een Rivier in Switſerlant, ontſtaande in het Canton Underwalden, en uitwaterende in de Lucerner-Zee, waar zy eenen kleinen Boezem maakt, die de *Alph-Zee* genaamt word. In het zelve Canton is een andere *Aa*, komende uit den Engſtlerberg, en in den Waldſtetter-Zee vallende. In Switſerlant zyn noch twee andere wateren van dien naam, het een is in 't Canton Lucern, en het ander in 't Canton Zurich: dit laatſte heeft zyne bron by het Gyenbad, doorſtrykt de Pfæſſicker-Zee, en verdwynt ten laatſten in de Griffen-Zee.

Aa, een Riviertje in het Bisdom van Munſter, voortkomende ontrent het Dorp Velen, en in het Graefſchap Zutfen, niet verre van Anhelt in den ouden Yſſel vallende.

Aa, een Riviertje, ontſpringende in het Sticht Munſter, en naar Goer oplopende.

Aa, een kleine ſtroom in 't ſticht Munſter, lopende door het Graafſchap Steinford, en boven Benthem zich in de Vecht uitſtortende. In die eigene Lanſtreek is noch een Water van den zelven naam: doorſtromende de Stadt Munſter, en eindelyk in de Eems vallende.

Aa, een watertje in het Graafſchap Lippe, ontſpringt omtrent het Steedje Horn, op de Grenſen van Paderborn, en valt by Hervorden in de Wehr.

Aa, zie *Teyder*.

Aach, een Steedje, met een Berg-Kaſteel, in het Graafſchap Nellenburg, in Swaben, aan het watertje Aach, tuſſchen Schafhuizen en den Donauw.

Aach, een Stroomtje in Swaben wiens Sprinkader is by het Steedje Aach, in het Graafſchap Nellenburg, en uitwateringe in de Boden-Zee.

Aad, Aade zie *Aa*.

Aahus zie *Ahus*.

Aaken, een Vrye Ryks-Stadt, in het Hertogdom van Gulik, tot de Weſtfaelſe Kreits behorende; zy is tien mylen van Keulen, en onder de beſcherminge des Keurvorſten van de Palts, als Hertog van Gulik, gelegen: wiens Voogt alhier zyn verblyf houdt. De Stadt is Rooms-Katolyk, doch wonen daar ook Lutherſen en Gereformeerden: hoewel zy hun Geloof niet in 't openbaar oeffenen mogen. Hier zyn ook vermaarde warme baden, waar onder is het zo-genaamde Compus-of Bad der Armen. Aken heeft, uit Krachte der Gulde Bul, het vorrecht, dat de Roomſche Koningen aldaar moeten gekroont worden: hoewel zulks zedert den tyde van Karel den Vden niet

meer geschied is, zynde de Stadt door het vuur al te zeer bedurven; edoch word haar deswegen t'elkens zekere brief van Borgtocht van den nieuwen Keizer of Roomschen Konink gegeven. Dit is ook iets zonderlyks, dat de nieuwe Roomsche Keizer, t'elkens by zyne Kroninge, tot Kanunnik van Onze Lieve Vrouw te Aken aangenomen word, naa alvorens zich by eenen plechtigen Eedt in 't Latyn, tot bescherming van die Hooft-Kerk verbonden te hebben. Haar gebiedt strekt tot op een myle weegs rondom de vesten, en is genaamt het Ryk van Aken: zy heeft ook 't Stapelrecht in den Wollehandel, mitsgaders schoone Reederyen en Handwerkzels van alderhande stoffen en fyne lakenen; daarbenevens genieten de Burgeren, voor zich en hunne Koopmanschappen, een Tol-vryheit, door het geheele Roomsche Ryk, en kunnen nergens te recht geroepen noch gevangen worden, dan voor hun Schepen-Stoel. In het Jaar 1614. wert deze Stad, over verschillen ontrent de Religie, door den Keizer in den Ban gedaan, en 1668. is daar ook de bekende Vreede van Aken, tusschen Vrankryk en Spanjen, gesloten.

Aalburg, zie *Alborg*.

Aale, zie *Ale*.

Aalen, zie *Alen*.

Aam, is een Wynvat dat 64 stoop inhoud.

Aanklampinge, zie *Enteringe*. Deeze twee woorden, schoon van veelen in eenen zin genomen, zyn echter van malkanderen onderscheiden. Want aanklampen is, wanneer men zyn schip met kabels en haken aan het vyandlyke vasthegt, om het ten prooi of prys te maaken; en *Enteren* is, naa de voorschreeve Aanklamping over 's vyands boort springen.

Aar, Ahr, een Rivier, ontspringende in de Eiffel, en in het Sticht Keulen, boven Bon, by Sinsisch, in den Rhyn vallende.

Aar, een vermaerde Rivier in Switserlant, die uit het hooge Grimsen-Gebergte ontspringende, in het Canton Bern, door de Bregentzer-en Thuner-Zee, en dan verder rondom de Stadt Bern loopt; en de Orbe, de Emme, den Wigar en den Ruis, benevens veele kleine Waeteren, opgezwolgen hebbende, zich tusschen Zurzach en Waldshut in den Rhyn uitstort.

Aar, een kleine Rivier in Hessen, lopende voorby Dudinkhuizen, en vallende daarnaa in den Eder.

Aar, een Rivier in het Nassausche Gebiedt, omtrent Bleidenstadt ontspringende, en by Diets in de Lœhn vallende.

Aar, zie *Arröe*.

Aar, zie *Eder*.

Aarak, een stadt in Persien, in het Lant Hyrcanien.

Aarau, zie *Arau*.

Aarberg, zie *Arberg*.

Aarburg, zie *Arburg*.

Aard of Zandbanken, zyn Machinen met aarde of zand gevult, om met haast een Borstwering of Stormkat te maken.

Aardalfiort, zie *Bukkenfort*.

Aardenburg, voorheen Rodenburg, een kleine maar sterke Stadt in Vlaanderen, de Hollanders zedert 1604 toekomende, een Myl van Sluis.

Aarts-Ampten, zyn zodanige hoge Ampten, welke de Keurvorsten van het Duitsche Ryk by de Verkiezing en Krooning van een Roomsch Keyzer of door zich zelven of door hun Erf-vicarissen in hun plaats bedienen. Deeze zyn de Aarts-schenker, Aarts-Spys-opdrager, Aarts-Marschalk, Aarts-Kamerheer, en Aarts-Schatmeester.

Aartsbergsche Kreits, is een deel van de Keur-Saxische en ingelyfde Landen aan de Boheemsche Grenzen, begrypt onder zich de kreitsamten Freyberg en Schwartzenberg, de Ambachten Nossen, Augustusburg, Franckenberg en Saxenburg, Chemnitz, Stollberg, Zwickau en Werdau, Wiesenburg, Crottendorf, Grünhayn, Muhlamt, Annaberg, Wolckenstein, Lauterstein, Frauenstein en Altenberg, die al te zamen den Keurvorst van Saxen toekomen.

Aartsbisschop, is het Opperhooft der Bisschoppen in een zeker gebied, en zy worden zyne Wy-Bisschoppen genaamt.

Aarts-Hertog, is een Waardigheid die boven de Hertoglyke is, en niet veel van de Koninglyke verscheelt. Zy komt het huis Oostenryk alleen toe, en wierd van Keyzer Frederik II. het eerst aan den vyfden Hertog in Oostenryk, Frederik den 2den, gegeven.

Aarts-Kamerheer des Roomschen Ryks, zie *Brandenburg*.

Aarts-Kansselier, of *Opper-Kansselier*, word in een ryk die gene genaamt, die in de gewichtigste Staatszaken het Ampt van Kansselier waarneemt.

Aarts-Maarschalk des Roomschen ryks, zie *Saxen*.

Aarts-Priester, is een Prelaat die boven alle andere Priesters gestelt is, en in geestelyke zaken des Bisschops plaats bekleed. Hy is of Stads Aarts-Priester, die in de Kathedrale Kerk in de Stad des Bisschops Ampt waarneemt, of Lands-Aarts-Priester, die zulks buiten op het Landverricht. Een Aarts-Priester in de Stadt zingt de Grote Mis, geeft de Benediktie, bedient de Sakrementen, en absolveert de zieken.

Aarts-Schatmeester, zie *Palts*.

Aarts-Schenker, zie *Bohemen*.

Aarts-Truchses of Spys-opdrager, zie *Beyeren*.

Aarwangen, een Vlek en Heerlykheit in Switserlant, tot het Canton Bern behorende, ter rechter van de Aar, een myle weegs onder Wangen.

Aas, eene vesting in de Provintie Aggerhus in Noorweegen, nessens een goede haven aan den mont van de Lindal.

Aatas, de Wachtmeester in de Persiaansche Steden, die 's nachts, om alle wanorder te verhoeden, met de wacht de ronde doet, en alle die hy boven den gezetten tyt op straat vind, zoo zy zich niet genoegzaam verontschuldigen kunnen, in hechtenis brengt. De Officier staat ook den Rechter Deroga

Deroga genaamt, in zyn ampt by.

Aba, een Stadt in het Gelukkig Arabyën, in Asiën.

Abacares, een Volk in het Lant der Amazonen in 't Zuid-Amerika, wonende om de Rivier Madera.

Abach, een Vlek en Pleeg-Gericht aan den Donau, in Neder-Beyeren, twee mylen van Regenspurg, daar men een Gezontbad en een out berg-Kasteel vint.

Abacoa, een der Lukaajische Eilanden in 't Noorder-Amerika, de Engelschen toebehoorende: hoewel daar geene Europeaensche Kolonien gevonden worden.

Abacovre, een Berg in het Gelukkig Arabyën, door denwelken een gevaarlyke passagie naar de Stadt Aden toegaat. Aan den ingank vint men twee sterktens, die dezen doortocht dekken.

Abad, een Stadt in het Koninkryk Agra, in het Ryk des groten Mogols.

Abaffi, zie *Apafi*.

Abaïbe, Abibe, een hoog gebergte, in het Lant van Nieuw-Kartagena, in 't Zuid-Amerika.

Aballon, Avallon, eene streek lands, op het Eilant Terra Nova, in Noord-Amerika, daar de Engelschen een Kolonie hebben, by hen Fere-Iland genaamt.

Aban, een Stadt in het Franche-Comté, 2. of 3. mylen van Besançon afgelegen.

Abana, een stroom in Asiën, die op den berg Libanon, niet verre van Damas, ontspringt, en in de Syrische Zee uitwatert.

Abancay, een Rivier in Zuid-Amerika, in het Koninkryk Peru.

Abandonneeren, of verlaten; word inzonderheit genomen van een tydige ontwyking of vlugt der bezettelingen uit een plaatse, die-ze tegen den vyant niet kunnen verweeren.

Abano, een kleine Stadt in het Gebiedt van Padua in Italyën, behorende den Venetianen, ligt een myl van Padua, en is beroemt door hare baden.

Aba-Uyvar, een Gespanschap in Opper-Hongaryen, op de Grenssen van Polen, by het groote Karpathische Gebergte, tusschen de Gespanschappen Torn, Zemplin en Saroz. De hoofdstadt van dat Lant is Kasschau.

Abaraus, zie *Aboraus*.

Abascie, Avogasie, Abassa, een stuk van Georgien in Asiën, tusschen Mingrelien, de Cirkassische Tartaren en de Swarte Zee. In dat Lant zyn maar enige Vlekken: doch zyn de Inwoonders, die men Abasses of Abkasses noemt, sterk en behendig; waarom-ze ook by de Turken zeer greetig tot Slaaven gezogt en gebruikt worden. Sommige Weerelt-beschryvers houden dit Abascie en Avogasie voor een en het zelve Lant, maar andere onderscheiden ze beide, plaatzende Abascie tegen 't Oosten, en Avogasie tegen het Westen van Georgien.

Abassi, een Persiaansche zilvere munt, die de Konink Schach-Abbas eerst heeft laten slaan: ieder stuk gelt 8. Meissensche Grossen.

Abba, Abbadal-Curia, een Eilandje by Zanguebar, op de Ooster Zee.

Abbe' of Abt, een zeer gemeene naam in Vrankryk, beteekenende menschen die zwart of Violetbruyn gekleet gaan, met een korte smalle Bef om den hals, niet tegenstaande zy niet alle geestelyke Ampten bezitten, noch de Kruin-scheeringe ondergaan hebben: zynde genoeg, dat men zich gelaete, als of men van zins waare, zich tot den Geestelyken Staat te begeeven.

Abbefort, een kleine Stadt, in de Provincie Aggerhus in Noorwegen.

Abbekerk, een kleine Stadt in Noort-Hollant.

Abbeville, de Hooft-Stadt van het Fransche Graafschap Ponthieu in Pikkardyen aan de Somme. Ze is volk-en Neering-ryk, hebbende ook een Presidiaal of onder-Gerecht.

Abbol-Codon, eene kleine Stadt in 't Daufiné, vier Mylen van Ambrun.

Abbreviatuur is een verkortinge van woorden en letteren, zulks dat men veele woorden niet vol uitschryft.

Abbreviatura, een Acte of blyk gepasseert voor eenen Notaris, waar van maar de inhoudt of de hooft-zake kortelyk uitgehaalt is.

Abdal, of Abdallas, eene soort van Mahometaansche Monniken in Persien.

Abdest. Dus noemen de Turken het wassen der handen, dat ze volgens hun Geloof doen, wanneer zy bidden, den Alkoraen lezen, of in de Moskee gaan willen. Zy wassen bykans het hele Lyf: maar het water te koud zynde, of zich doch niet ontbloten willende, gelaten zy zich even eens als of zy zich wiessen; en dat is dan by hen genoeg.

Abdera, zie *Asperosa*.

Abdiara, een Koninkryk in Oost-Indiën, in het Schier-Eylant of liever den Uithoek beoosten de Ganges. Het is afhankelyk van het Koninkryk Pegu. De hoofdstadt heet ook Abdiara, en is gelegen aan de Rivier Pegu.

Abdis, is eeven het zelve in een Nonneklooster, wat een Abt by de Munniken. In Duitsland zyn 14 Vorstelyke Abdissen, die standen des Ryks zyn, en Vorstelyken rang en voorrechten uit hoofde van haar stift genieten, by voorbeeld die van Quedlinburg, Essen enz. Een Abdis kan niet meer als een klooster voorstaan, nademaal zy buiten den alleruitersten noot en dwang daar niet uitgaan durft. In Italien behouden zy diergelyk een waardigheid maar drie jaar, maar in Duitsland en Vrankryk haar gantsche leven lang.

Abdicatie, of in eenen zonderlingen zin genomen, neerlegging en afstant des Oppergebieds, dat enig Vorst tot nu toe gevoert heeft. Men heeft 'er voorbeelden van gezien in Keizer Karel den Vde, in Kristine Koninginne van Sweden, en in Joh. Kasimyr, Konink van Polen, welke drie Oppervorsten zich, by vrywillige Renunciatie, van de Keizerlyke en Koninklyke Regeering ontdaan hebben. Menschen van minder aanzien en bediening, noemen dit eene neêrlegging of opzegging van een Ampt, dat zy voorheen bekleet hebben.

ABDINKHOVEN, een Abdy der Benedictynen in het Sticht van Paderborn, niet verre van deze Stadt.

ABDOVA, een Steetje in het Hertogdom Pleskow in Muskovyen, waar de kleine Rivier Abdova zich in de Peipus-Zee uitſtort.

ABDY, wort genaamt een klooſter wiens opperſte is een Abt of Abdis, gebiedende over de Geeſtelyken, of ordensliedеn, die daarin leven.

ABECH, ABEX, de Kuſt van de Rode Zee in Afrika, ſtrekkende van de engte Babelmandel tot aan Egypten. Zommige noemen die Landſtreek nieuw-Arabyën. Zy wort bewoont van Turken ende Arabieren. Het noordelyke gedeelte behoort de Turken, die in de Stadt Suaquen eenen Beglerbeg houden. Anderzins is in dit geweſt de lucht ongezont en zeer heet, daar is ook weinig water, en by gevolge dit lant voor 't meeſte gedeelte woeſt en onbewoont.

ABECOUR, een Abdy van Premonſtratenſen of witte Auguſtynen, in het gebiet van Chartres in Vrankryk.

ABELITEN, ABELIANEN, een oude Kriſtelyke Sekte in Afrika, die ſchoon zy trouden, zich echter van hunne wyven onthielden, maar vreemde Kinderen voor de hunne aannamen, en hunne eigene voor onwettig hielden. Zy hebben dit gebruik met den name opgevat en aangenomen, ter gelegenheit van een Joodſche Maere, namelyk dat Adam naa den doot van Abel, zyne Eva in geene 130 jaaren beſlapen heeft; veſtigende dit wangevoelen op de woorden van Paulus in 1 Corinth. VII: 29.

ABENOIA, een Riviertje in Nieu-Kaſtiliën, zich in de Guadiana uitgietende.

ABENSPERG, een kleine Stadt in Opper-Beyeren, aan de Rivier Abenſt, met een Land-Gericht en Kaſteel, behorende tot het Rent-Amt van Munchen, 12. mylen van deze Stadt. Zy heeft eertyts haare eigene en vermaerde Graven gehad: maar nu voeren die van Traun den Tytel van Abensberg: zynde hun Ao. 1709. ingeruimt, namelyk in den perſoon des Ooſtenrykſchen Lant-Maarſchalks, Grave van Traun en Abensperg; maar in 1711. is dit Graefſchap den Keurvorſt van Beyeren weêrgegeven.

ABENST, een Riviertje in Opper-Beyeren, dat een myl onder Abensperg in den Donauw valt.

ABER, een Stadt in Noort-Walles in Engelant, tegen over het Eilant Angleſey.

ABER, eene groote Zee in de Provintie Loch-Abir, in Noort-Schotlant. Zy is wel 16. Engelſche mylen lank, en loopt door eenen Kanael in de Ierlandſche Zee.

ABERAVON, een kleine Stadt in het Graafſchap Clamorgan in Engelant, daar de Rivier Avon in de Zee valt.

ABERBORN, eene Stadt in de Provincie Lothian in Schotlant, aan den Esk-ſtroom.

ABERCONWEY, een Steedje in Engelant, in 't Graafſchap Canarvan, in het Prinſdom Walles.

ABERDON, ABERDEEN, ook wel *Out-Aberdone*, een Stadt in Noort-Schotlant, in 't Graafſchap Marr gelegen, aan den uitloop der Don, in Zee. Zy heeft een Univerſiteit, geſticht in den jare 1480. als mede eene ſtem in 't Parlement, ende eenen Biſſchop, onderhorig aan den Aartsbiſſchop van Sint Andrews.

ABERDON, ABERDEEN, anders ook *Nieu-of Nieuw-Aberdone*, een Stadt in Noort-Schotlant, in 't Graafſchap Marr, een Engelſche myl van Out-Aberdone, aan de Rivier Dee. Zy heeft een haven, ende haar Rykdom en Handel is groter, als die van Out-Aberdone.

ABERFRAW, een Stadt op het eilant Angleſey, gelegen naar de Zeekant van de Provincie Walles in Engelant..

ABERGELTE, een kleine Stadt in het Graafſchap Marr in Noort-Schotlant, aan de Revier Dee.

ABERGENNY, ABERGENNEW, een Stadt in Engelant, in het Graafſchap Monmouth, aan de Rivier Uske.

ABERHAVEN, zie *Aberavon*.

ABERLIOK, een veſting op het eilant Angleſey, by Engelant.

ABERNETHI, een Stad in Zuid-Schotlant, in het Graafſchap Stratherne, aan de Rivier Tay.

ABER-YSTWITH; een ryke en welbewoonde Stadt in Engelant in het Graafſchap Cardigan, in 't Prinſdom Walles.

ABEX, zie *Abech*.

ABIA GRASSO, een kleine Handelſtadt in het Hertogdom van Milanen, gelegen omtrent de grenzen van het Graafſchap Vigevano, aan de vaart Naviglio Grande genaamt, die uit de Rivier Ticino tot naar Milanen toe loopt.

ABIN, een kleine Stadt in gelukkig Arabyën, in het Koninkryk Aden, 6. mylen van deze ſtadt, niet verre van het Strant.

ABINGDON, een welbewoonde Stadt in Berkshire in Engelant, aan de Ouſe. Zy heeft eenen Majoor, en het Recht, eenen Gedeputeerde in 't Parlement te zenden. Op het Stadthuis wort de vergadering van het ganſche Graafſchap gehouden.

AB INTESTATO, dat is, zonder teſtament: in welken geval de naaſte Vrienden des overleden zyn goet erven.

ABISO, ATTELLARO, een Rivier in Siciliën, in Val di Noto, ſtromende voorby de ſtadt Noto, en ſtortende zich, niet ver van daar, in de Zee.

ABKASSIER, ABKASSINEN, volkeren wonende aan de Zwarte Zee, in het Lant Abaſcie, tuſſen Cirkaſſien en Mingrelien. Het zyn wilde en woeſte menſchen, ſterk van lichaem, en zeer genegen tot de jagt en vry-buit.

ABLIS, een Vlek in het Landtje Beauſſe in Vrankryk, 12. mylen van Parys, Zuid-Weſt waerts.

ABLON, een Vlek met een Kaſteel aan de Seine, in Iſle de France, drie mylen van Parys.

ABNAKI, een volk in Nieuw-Engelant, in Noort-Amerika.

ABO, ABOË, de hooftſtadt en Kaſteel in Finlant, aan de Rivier Aurajoki, waar zy in den Finlandſche Zee-boezem uitſtroomt. Zy heeft een fraaye haven, eenen Biſſchop, met eene hoge School, geſticht door Konink Guſtaaf-Adolf, en van zyne dochter, de Koningin Kriſtina, Ao. 1640. tot vol-

komenheit

komenheit gebracht. De plaats is redelyk groot en wydlopig, echter zonder muuren, en derhalven van flechte tegenweer. Ze heeft 29. maal Brandschade geleden, voornamelyk de laatste reis Ao. 1681. Maar in 1713. most Abo zich aan de Russen overgeven, doch in 't jaar 1720. wert de Stadt wederom in Sweedse handen gestelt.

ABOCHARANA, een Stadt op eenen hogen berg in 't gelukkig Arabyën, alwaar eertyts de Schat van den Sultan bewaert wiert, gemerkt men die plaats niet anders genaken kan, dan langs eenen eenigen smallen wegh.

ABOLEEREN, d. i. te niet, doen afschaffen; zyn derhalven geabolieerde wetten dezulke, die eertyts gankbaer en gebruikelyk waren, maar naderhandt haar kracht verloren hebbende, verder niets.

ABOLITIE, in eenen zonderlingen zin genomen, is de genade van den Landvorst over een misdaet, of de quytschelding van een zware schult, alzoo dat ze niet verder mag onderzogt worden. Desgelyken beduit het ook een gehele vernietiging van een zake.

ABONDANCIA, of *Notre Dame d'Abondance* (onze Lieve Vrouw van Overvloedt:) is een kleine Stadt en Abdy van 't Hertogdom Chablais, gelegen in Savooyen, niet ver van 't Couxische gebergte.

ABORAUS, ABORAAS, een Stadt in Guinea, aan de Rivier Volta, in Afrika.

ABOROUGH, een Vlek in het Graafschap Suffolk in Engelant, uit het welk twee Gedeputeerde tot het Parlement gezonden worden.

ABORTEEREN, d. i. een miskraem hebben, een onvoldraage Vrucht voortbrengen; daer van komt Abortus, of een ontydige vrucht. Zie *het Natuurkundig woordenboek.*

ABOUCHEEREN heet met iemant in een mondgesprek treden: doch deze spreekwyze wort gemenelyk maer van voorname personagien of van hunne Gezanten verstaan, wanneer zy onder malkanderen iets mondelyk te verhandelen hebben.

ABOYA, een Stad in Ierlant, in 't Graafschap East-Meath, in het Lant-Deel van Leinster.

ABRACUN, een kleine Stad in Groot-Armenyën, aan de Rivier Alingeal: alwaar vele Katolyken wonen.

ABRAKREES, dus noemen de inwoonders van het Lant Azön, en van andere nabygelegene Gewesten in Guinea, de gemene wyven ende Hoeren, die de Broff of Dorp-Heer met byzondere plegtgebaar tot die kostwinninge inwydt.

ABRAMBOË, een sterk-bevolkt Koninkryk in het Lant der Afrikaensche Zwarten.

ABRANTES, een Steedje met een Kasteel, aan den Tagus, in het Portugeesch Extremadura, voerende den naam van Hertogdom.

ABRENER, een Stad in Armenyën, 5. mylen van Nexivan, behoort met 20. andere Vlekken en Dorpen, onder den Aerts-vader van Armenyën.

ABREOJOS, een meenigte van gevaarlyke Klippen in het Mar del Nort, omtrent het eilant van S. Domingo. Abreojos heet op Spaansch *doe de ogen open*, of zie voor u. Zie Abrolhos.

ABRES, een kleine Stadt in 't Daufiné in Vrankryk, een myl van Pont de Beauvoisin.

ABROGA, ARBOGA, een kleine Stadt in Westermanlant in Sweden, aan de Rivier Arbo, die in de Meeler-Zee valt.

ABROLHOS, een Eilant vol van Klippen in 't Zuidelyk Amerika, op de Kust van Braziliën. Deze Klippen en rotsen verspreiden zich zeer verre in de Zee. De naam die haar by de Portugeezen gegeeven wort, beduidt in 't Duitsch: Open uwe ogen.

ABRON, een Rivier in Vrankryk, die voortkomende uit het Lantschap van Bourbonnois, en lopende in dat van 't Nivernois, zich ten laatsten in de Loire uit stort.

ABRONE, een Stedeken in het Hertogdom Milanen.

ABRUGBANIA, APRUDBAYNA, een groot Markt-Vlek in Zevenbergen, 5. mylen van Weissenburg, aan de Rivier Ompa. Deze plaats wort van Wallachieren, Ongaren en van zommige Saksen bewoont. Daaromtrent is het voornaamste Gout-Bergwerk van Zevenbergen, waarom ook deze plaats reeds by de Romeinen Auraria, dat is, de Gout-Stadt gebynaamt was.

ABRUZZO, een der 4. Hooft Provinciën van het Koninkryk Napels, gelegen Noortwaarts aan de Golf van Venetiën, Oostwaarts by de Provincie Capitanata, Zuidwaarts aen Terra di Lavoro, en Westwaarts aen den Kerkelyken Staet. Dit Lant wort verdeelt in Abruzzo-Oltra, of Provincia del Aquila, en Abruzzo-Citra, of Provincia di Chieti. In 't jaer 1706. is dit Lantschap door een aardbeeving zeer verwoest geworden.

ABRUPTO (ex) d. i. onverwagt, onverhoeds, zonder eenige voorafgaande waarschouwing of voorreden, en zonder het begin te verhalen.

ABSENTEEREN, zig zoek maken of elders naar toe begeeven. Daar van daan koomt Absentie of Afwezenheit: men zegt ook: hy heeft zich geabsenteert, dat is, hy heeft zich zoek gemaakt.

ABSIE, een Dorp nessens een Abdy der orde van Benedictus, in 't Lantschap Poitou in Vrankryk, tusschen Thouars en Fontaine le Comte geleegen.

ABSTADT, een Vlek in Swabenlant, in 't Graafschap Leuwenstein, 2. uren van Heilbron.

ABSTEMIUS is een, die zich van zekere spyzen of drank onthoud, of altoos zich daar in matigt: of zich van andere dingen wacht, 't zy uit eenen natuurlyken afkeer, of om andere redenen zie *'t Natuurk. Woordenb.*

ABSTINENCIE maken, is by de Roomsgezinden, gedurenden de vasten zich van zommige spyzen speenen, hoewel zy de andere instellingen der Vastendagen juist zoo stip niet nakomen.

ABSTINENTEN, of *Onthouders*, waren in de derde Eeuw zekere Ketters, die den echten staat verboden, het Vleesch-eeten voor een uitvinding des Duivels hielden, en den H. Geest onder de geschapene dingen reekenden. Zy waren eigentlyk een soort Manichæen en Gnostyken, en hebben zonderlyk in Spanjen en Vrankryk geleeft.

ABT, een voornaam geestelyk persoon van de Roomsche Kerk, voerende het bestier over een klooster, zoo lang hy leeft, of den bloten naam

 van

van Abt, zonder te zeggen, van wat Klooster. Van dit laatste slag is 'er een groot getal in Vrankryk en Italiën: maar in Duitschlant wort 'er geen een Abt gevonden, of hy is het in der daat. Daar zyn ook *Abten* die t'effens *Ryks-Vorsten* zyn, als die van Fulda, Kempten, Berchtholsgaden, Corvey, en andere. Men vint ook gemyterde Abten, dat is, dezulke die de Bisschoppelyke muts boven hun wapen of elders plaatsen mogen, ook in macht en aanzien de Bisschoppen zeer gelyk zyn; daarentegen andere Abten, die zulke voorrechten niet hebben, zyn in minder achting. Verder zyn 'er ook in zommige Protestantsche plaatzen, gelyk in 't Wurtembergsche, te Maagdenburg, en in 't Brunswykfche; Deze Abten zyn Land-Standen en Onderdanen van de Vorsten dier Provinciën, ende hebben onder hun opzicht een zeker getal Studenten, die men Conventualen noemt, dat is, Kloosterbroeders.

Abugana, een stuk van 't Koninkryk Angola in Afrika behorende onder den Keizer van Abyssinyën.

Abulfeiria, een Vlek in Portugael, op de Grenzen van Algarve.

Abuna, heet op Arabisch *Vader*, en wort op zommige plaatzen in de Oostersche landen, als een eernaam, aan de ordenslieden gegeeven. Men zegt, dat de Abyssinen hun Aartsvader, die hen door dien van Alexandryën toegezonden wort, ook alzoo noemen.

Aburra, een vruchtryk dal in Nieuw-Granada in Amerika, achter het Andes-Gebergte.

Abuyo, Abrio, Abvio, een der Filippynsche Eilanden, den Spaenjaarden toebehorende. Ze ligt tusschen de Eilanden Mindanao en Manilje.

Abydo, Avido, zie *Dardanellen.*

Abyla, een hoog Gebergte in het Koninkryk Fez in Afrika. Deze bergen en die van Kalpe tegen over in Spanjen, worden de Pylaren van Herkules genoemt, en maken de straat by Gibraltar. Hedensdaags noemt men dat gebergte Capo Spartello. De Franschen noemen hem den Berg der Apen, om dat 'er vele van die dieren daar-op zyn; maar de Hollanders noemen hem *Scherminkelberg.*

Abyrtort, een Vlek in het Graafschap Mourray in Noort-Schotlant, aan den Zee-Boezem of Baay van Nesse.

Abyso, Acellaro, een Rivier in Val di Noto in Siciliën; dewelke by het Vlek Ceretana ontspringende, in de Jonische Zee uitbruist.

Abyssinien, of het eigentlyk zoogenaamde Moorenlant, is een grote streek lands in Afrika, bezuiden Nubyen, aan den Nyl gelegen. Dit Lant wort beheerscht door eenen Keizer, de grote Negits (Negus) of gemeenlyk Paap-Jan genoemt. Het wort in vele kleine Lantschappen verdeelt, over dewelke zekere Lantvoogden gestelt zyn, die altemael, met den Opper-Velt-Heer des Ryks staen onder het opzicht van eenen Eersten Staet-Dienaer, dien men den *Rats* noemt. De tegenwoordige Keizer, Jaso-Adiam Saghed, is geboren 1654. en heeft geregeert zedert het jaar 1680. Dit Lant is ryk aan Gout en Edelgesteentens; het is ook anderzins zeer vruchtbaar, alzoo dat men op ettelyke plaatzen driemaal 's jaars inoogsten kan. Vorder zyn daar gene Steden, maar des te meer Dorpen; de Keizer zelf heeft gene gewone Hofstadt, maar verandert dikwils van legerplaats met zyn Hof, dat wel naar een Stadt gelykt; dit doet hy bykans alle jaren, en de Keizerin, met de Grootste Heeren des Lands, verzellen of volgen hem overal na, zoo wel in Vredens als in Oorlogstyden. Een iegelyk Onderdaan is een Soldaat zyns Vaderlans, behalven de Handwerkers, en in tyt van oorlog wort de Soldaten een stuk lands aangeweezen, in plaats van soldy: van het welk zy hun onderhoud trekken, zoo lang als zy dienen. Hier zyn Joden, Mahometanen en Heidenen; doch is de Cophtische Sekte, of de gewaande Kristelyke Religie der Jakobyten, de sterkste van allen: en dat wel onder het bestier van eenen Bisschop, dien de Aartsvader van Alexandryën benoemt, en naar Abyssiniën overzend.

Academie, hiette voor dezen de plaets in de voorstadt van Atheenen, gebout ten kosten van zekeren Academus, een voornaam Borger der voorschreve Stadt, in welk gebou Plato zyne Weerelt-Wysheit leeraarde. Die naam wert naderhant gegeeven aan zekere Scholen, in beroemde Steden, wier Overste den naam voert van Rector Academicus, of Regeerder der Hooge School, met den Tytel van Magnificentie of Grootheit. In die Schoolen worden de volwasse jongelingen, door Professoren of Hoogleeraers (ten dien einde aangestelt) in alle de Faculteiten en Wetenschappen (te weeten een ieder in die, waer toe hy geschikt of genegen is) opentlyk onderweezen; daar kunnen ook Doktooren of Leeraars in de Godtgeleertheit, in de Recht-en Geneeskunst, en Meesters in de Weereltwysheit, gemaakt worden. Hedens'daags wort Academië genaemt de plaats, daar men niet alleen de gewone zoorten van Geleertheit en Wetenschappen, maar ook alderhande Ridderlyke Oeffeningen en den Wapenhandel, desgelyks ook Mathematische of wiskonstige zaken en wetenschappen, leert. Dies kan men alle de Academien tot vierderlei soorten brengen: want daar zyn 1. Geleerde, 2. Ridderlyke, 3. Wiskunstige, en 4. Weetgierige. Belangende de Ridder-Scholen, te Koppenhaagen, door zyne Deensche Majesteit opgericht (ze heeft voormaals te Sora gestaan) van gelyken die in 1705. door zyne Koninkl. Maj. van Pruissen, voor adelyke en andere voorname jonge Heeren, te Berlyn gesticht, zyn wel certyts voor anderen vermaart geweest, maar nu beide onder de hedendaagsche Regeering t'enemaal te gront gegaan. Men vint noch andere diergelyke Ridderscholen te Weenen, Wolffenbuttel, Lunenburg, Brandenburg, Liegnits en Hannover, in Duitschlant.
Voorts noemen de Italianen dit ook Academie; wanneer in een Stad verscheide Geleerde Lieden met malkanderen in een Genootschap treden, om over zekere stoffen van Letterkunde en Geleertheid te handelen, en dat wel onder eenen zonderlingen naam, dien zy zelve hebben aangenomen, gelyk de zoogenaamde Academici incogniti (of onbekende

bekende Ledematen der Hogen Schole) te Venetien, die van Crusca te Florence, en andere meer doen; want in Italien is bykans geene plaats, of de Geleerden hebben daar een zoodaanige School of Genootschap onder hen opgericht.

Academia Anonymorum, d. i. De Schole der Ongenoemden, een Gezelschap van geleerde Mannen te Lissebon in Portugael die in 't einde van 1716. is opgekomen. Zy vergaderen alle Sondagen, om van de Dichtkunst, en voor al over de Regelen van de Heldendichten, desgelyks ook over de wyze van Geschiedenissen, of goede Zend-brieven te schryven, en van andere geestige uitvindingen, te redeneeren.

Academie Françoise, of het Fransch Genootschap, is een Vergadering van Geleerde Lieden, in de oude Louvre, of 't Koninklyk Paleis te Parys. Ze zyn voornamelyk bedacht, om de Fransche Tale en de Welspreekenheit tot den top van volmaektheit te verheffen; waar van het voortreffelyk Woordeboek, dat ze in 1694. uitgegeven hebben, getuigenis geven kan. Die Academie is gesticht in 't jaar 1635. door den Kardinaal Richelieu, met goedkeuring des Koninks, Lodewyk de XII. en alzoo die Kardinaal haer eerste Beschermer was, heeft men ze altemets l'Academie Eminente gebynaemt; maar nu is de Konink zelf altoos haar Bescherm-heer. De Ledematen moeten driemaal ter weke vergaderen, namelyk 'sMaandaags, 'sDonderdaags ende 'sVrydaags, t'elkens ten drien naer den Middag. Ze hebben, behalven den Protecteur, eenen Bestierder of Kanceelier, die alle 3. maenden verwisselt wort: Desgelyks eenen Geheim-Schryver, die dat amt voor al zyn leven behoud, ende een eige zinnelyke Drukkery. Men heeft altyt de geleerdste en bequaemste lieden, jaa ook hoge personagien daar in gevonden, die de Konink dikwils door byzondere jaergiften tot des te groter iever en neerstigheit heeft aangezet. Daerenboven heeft Mr. Balzac en verscheide andere Ledematen zeekere jaarlyksche inkomsten gemaekt, tot beloning van die in de opgegeve stoffen van Welsprekenheit zich het best mochten quyten. Die prys bestaat in een goude Leli, geplant op eenen Laurier-Tak, en verzelt van deze woorden, à l'immortalité, d. i. der Onsterflykheit. Boven dien worden jaarlyks, op den dag van den H. Lodewyk, dat is, op den 25. Augustı. twee goude Legpenningen uitgedeelt. Op den enen, 200. Livr. waard, staat het beeld des voorsch. Heiligen; en dit is de prys van de beste proef der Welspreekenheit; de tweede is 'er wel 300. waard, en vertoont het afbeeldzel des thans regeerenden Koninks; hy is de beloning van de beste proef in de Dichtkunst. Hierby staat noch dit te merken, dat ook buitenlandsche Geleerden hunne staaltjes van Spraak-en Dicht-Kunde overzenden, en dus de voorgemelde pryzen verkrygen kunnen.

Academie Royale de Peinture et de Sculpture, of de Vergadering tot volmaking der Schilder-en Beelthouwers-Kunst, is gesticht door Monsr. de Noyers, Staats-Geheimschryver en Opziender over de Koninkl. gebouwen in Vrankryk. Ze is Ao. 1667. met Koninklyke Privilegien begaaft, en met de braefste Konstenaren bezet geworden. Zy hebben hunne Professoren, die dagelyks in diergelyke Konsten openbare lessen houden; als mede verlof, om door het gansche Koninkryk dusdanige Academien op te richten. Zy houden hunne Byeenkomsten in het Koninklyk Paleis te Parys, waer in zy de schoonste Zaalen en vertrekken tot hun gebruik hebben. Het voorgemelde Jaar heeft Lodewyk de XIVde. ook te Rome eene diergelyke Schole ten zynen kosten gesticht, over dewelke een Regent die van Parys daar naar toe gezonden wort, het opzicht heeft; ten einde de Fransche Natie de te Romen bevindelyke heerlyke gebouwen en aeloude statuen nateikenen, en zich dus in haere kunst volmaken mogt. Diergelyke Schole is ook onlangs door Zyne Koninkl. Poolsche Maj. en Keurv. Doorl. van Saxen, binnen derzelver Hofstadt Dresden aangelegt; en een andere te Berlyn door den Godzaal. Konink Frederik III. op het aenraden van Mr. la Borie, Keur-Brandenburgschen Hofschilder; ze staet in de Dorotheën of Nieustadt, op het Koninkl. Stal-Huis, en is noch te dezer ure met eenen Beschermer, Bewintsman, Secretaris, Regenten, Leraren, Ordinari-Adjuncten of Byzitteren, en Naem-Leden voorzien.

Academie des Jeux Floraux te Toulouse. Dit Genootschap begost 1324. met zeven Geleerden, die alle naburige Dichters door opene Brieven nodigden, om op den 1. Mey by een te komen, en met elkanderen om den prys te rymen, zynde een Goude Viool. Deze Academie is kort daar nae van den Magistraat der Stadt bevestigt geworden, die ook de nodige Kosten daartoe opgeschoten heeft. De vermaarde Clementia Isaura heeft omtrent het jaar 1540. een prachtig Huis daartoe bouwen laten, en hare meeste goederen aan die Jeux Floraux gemaakt, ten einde ze alle jaar, op den 1. en 3. Mey gehouden wierden. De Konink van Vrankryk heeft 1694. deze vergadering zekere Voor-Rechten, even als aan een Academie vergunt, en vastgestelt, dat ze ten allen tyden uit 35. Ledematen bestaan zoude; hy heeft ook hare Pryzen eenigzins verandert.

Academia del Disegno, is te Romen een Lichaam van Schilders, Beeldsnyers en Boumeesters, opgericht Ao. 1478. onder den naam van 't Gezelschap van St. Lucas. Maar in 1595. heeft het den naam ende gestalte van een Academie gekreegen. Paus Clemens XI. heeft ze opgebouwt, en op het Kapitool een zaale ingeruimt, om daarin hare byeenkomsten te houden.

Academie des Inscriptions, des Monnoyes et des belles Lettres, is een vergadering van geleerde liefhebbers der Outheden te Parys, aangelegt in 1663. door bemiddeling van Mr. Colbert, dien befaamden Staat-Dienaar. Zy maken hun werk van de outheden der Fransche Geschiedenissen, en voornamelyk de Opschriften en Munten der oude Koningen te onderzoeken, ook van Leg-of Gedenkpenningen en Zinspreuken op de voornaamste Daden en Voorvallen des thansregerenden Koninks te verzinnen; waar van zy de gedenkpenningen

ningen in printen verbeeld, nevens een beschryving, A°. 1702. te Parys hebben uitgegeeven, onder den Tytel: MEDAILLES SUR LES PRINCIPAUX EVENEMENS DU REGNE DE LOUÏS XIV. ROI DE FRANCE. De Konink heeft onlangs ten verzoeke van den Abt Bignon deze Academie een heel andere gedaante gegeeven, alzoo datze nu niet meer aan de Opschriften en Legpenningen alleen bepaalt is, maar ook tot de Histori en de Latynsche en Grieksche Letterkunde uitweiden mag: en dien volgens ook den bynaam van die de *Belles Lettres*, of der Beschavende Geleertheid, bekomen heeft. Dat Lichaem bestaat uit 40. geleerde Mannen, die alle Dingsdagen en Vrydagen, eenige uren 's namiddags, in een grote Zale der oude Louvre, vergaderen. Het heeft eenen Voorzitter en Ondervoorzitter, als ook eenen Secretaris.

ACADEMIE DE LA POLITIQUE, of het Genootschap der Burgerheerschkunde, is voor weinig jaren gesticht door Konink Lodewyk XIV. op 't aanraden van den Marquis de Torcy, Staat-Dienaar van Vrankryk. Daar worden de verborgenste Geheimenissen van Staat, mitsgaders de vreemde Talen verhandelt: weshalven die School niet zoo gemeen en bekent is, gelyk de anderen. De jonge Leerlingen die daar in aangenomen worden, zyn meest van goeden Huize, ordentelyk van leven, en van goede verwachting. Ze moeten vooraf de Weereltwysheit en de beschavende Geleertheit geleert hebben, als mede de Histori, zedert den tyde van Franciscus I. af, tot heden toe, zich ter dege imprenten, ook verklaringen over H. de Groots *Jus Belli & Pacis* schryven. Alle openbare Handelingen en Negociatien uit de Geheime Kancelery, worden hun in handen gegeven, onder het opzicht van eenen bequamen man, om voordeel daar uit te trekken, en zich allenskens voort 't toekomende tot binnen en buitenlandsche Staat-Zaken bequaam te maken.

ACADEMIE DES SCIENCES, of School der Wetenschappen is in 1666. door den beroemden Staat-Dienaar Colbert, te Parys opgerecht, en 1699. door Konink Lodewyk XIV. vernieuwt. Zy bestaat uit 70. Byzitteren, verdeelt in zekere Classen, als Naem-Leden, Loon-trekkenkende, Ampt-Genooten, en Toegevoegde: behalven de Bewinthebbers, Voorzitters en den Geheimschryver. Dit Lichaem vergaadert alle Woensen Zaturdagen, in 's Koninks Hof. Zyne Majesteit heeft voor henlieden doen bouwen een fraeye plaats van Natuur-en Starrekundige waarnemingen, in de Voorstad van Sint Jakob, ten einde zy gelegenheit hebben mochten, om nieuwe ontdekkingen in de Starrekunde, met des te groter oplettenheit te doen. Ook worden wel vreemde voorname en geleerde Mannen in dit Genootschap opgenomen, gelyk geschied is in den jaare 1720. aan wylen Zyne Czaarsche Majesteit, die deze aanbieding met een byzondere genade aangenomen hadde.

ACADEMIE DE L'ARCHITECTURE, is een Schole der Bouwkunst, gesticht A°. 1671. te Parys, door den Voorsch. Mr. Colbert, Staat-Dienaar van Vrankryk, die het opzicht daar-over toevertrouwt had aan den Opperbewinthebber der Koninklyke Gebouwen.

ACADEMIA NATURÆ CUROSIORUM, of de School der Zeldzaamheden in het Ryk der Natuur, is een hoog-aanzienelyk Collegie in Duitschlant, bezet met louter beroemde Geneesmeesteren, en voor omtrent 40. jaren opgericht door wylen den Roomschen Keizer Leopold. Die Heeren hebben reeds verscheide Tien deelen van hunne Aanmerkingen over een Genees-Natuur-en Ontleed-kunde, doen drukken onder den naam van Ephemerides Curiosæ, d. i. Dag-Verhaal van zeldzaame ontdekkingen.

ACADEMIE, of School der Keizerlyken Hof-Schilders en Beeldsnyders te Weenen, was wel reeds by 't leven der Keizeren Leopold en Josef opgericht, doch zedert den jare 1714. door den doot van den Oppermeester, Baron Pieter Strudel, is die Schole wederom vervallen. Maar in de Maent April 1726. heeft zyne thans regerende Keizerl. Maj. aldergenadigst besloten, die Academie te herstellen, om de Schilderkunst en Beeltsnydery ter uiterlten Volmaaktheit te brengen, en deze konsten, onder 't beleid en 't opper-opzicht van den Heere Gundakker, Graave van Althan (Keizerl. Generaal van de Ruitery, Steêvoogt van Raab, en Opperbewintsman over alle de Keizerlyke Hof-Lust en Tuingebouwen) aan den gank te houden. Zyne Majesteit heeft zelfs hier over een Decreet van zyne Hof-Kancelery doen uitgaan, en zynen Kamer-Schilder Jacob van Schuppen, wegens deszelfs grote bequaamheit in deze Kunst, tot Bewintsman van die Academie benoemt, ook met eenen in zynen huizen zulken toestel maken laten, ten einde alle die ze zullen komen bezoeken, aldaar wel kunnen gedient en gerieft worden.

ACADIE, zie *Accadie*.

ACALZICE, een gewichtige sterkte op 't Kaukasisch Gebergt in Asiën, in 't Lantschap Georgiën, omringt met een dubbele muur en met toorens, en gelegen in 't midden van vele heuvelen: waerom 't zeer moeyelyk is, om haar bytekomen. Dichte by ligt een vlek van ontrent 400. huizen, bewoont van Armenieren, Georgianen, Turken, Joden en Grieken. De Turken hebben in 't einde van de XVIde Eeuw, die Vesting den Georgianen afgenomen, en bezitten ze noch heden 's daags.

ACAMANTE, ACAMAS, anders ook genaamt *Crufocco* en *Capo di S. Epifanio*, een Voorgebergte op de West-zyde van 't Eilant Cyprus.

ACANES, zoo hieten 2. steeden in Guinea, aan de Rivier Volta; de een heet Groot-Acanes, en de andere Klein-Acanes.

ACANGES, zyn Turksche vrybuiters, die geene soldy trekken, maar zich van den buit en roof generen moeten.

ACANTHE, of ERISSE, een Stadt in Macedonien, niet verre van den Berg Athos, wiens Wey-Bisschop naar Salonichi behoort.

ACAPULCO, een Stadt in het Koninkryk van Mexico, in Noord-Amerika, beneyens een hoog sterk

ſterk Kaſteel van vyf Bolwerken, ende een goede haaven aan de Zuid-Zee; zynde de vergaaderplaats van alle Scheepen, van Mexico naar de Filippynſche Eilanden gaande, en van daar te rugkoomende.

Acaraga, la Nativite', een Stadt in Zuid-Amerika in 't Landſchap Paraguay, en eigentlyk in het Landje, ende aan de rivier Parana.

Acarnania, zie *Carnia*.

Acasa astlan, een groot vlek in Noort-Amerika, in 't Lantſchap Honduras, en wel eigentlyk in de Audijentie Vera-Paz, 30. kleine Mylen van Guatimala, op den oever van een Visryke Rivier; in deezen oordt is een Spaanſche Corregidor of Rechter, die ook over de naaburige dorpen, tot aan de naaſte Baay, Dolce genaamt, te gebieden heeft. Men vint daar veele Beeſten, Cacao en andere Kruideryen: Maar voor al zeer groote en lekkere Meloenen.

Acaxi, Akas, een Stadt in Japan, op 't Eilant Niphon, in het Koninkryk van Farima, aan de Kuſt.

Acaxulta, eene kleine Stadt, maar beroemde haaven in Noort-Amerika, aan 't Mar del Zur, in het Wingeweſt Guatimala, daar de Scheepen van Peru en Nieuw-Spanjen gewoonlyk inloopen.

Accadie, een Wingeweſt van Nieuw-Vrankryk, in Noort-America, behoorde eertyts den Franſchen, die het in den Vreede van Breda 1667. van de Engelſchen bequaamen. Doch door den Vreede van Utrecht 1713. is dit Lant, met de bygeleegene Zëen en Baayen aan Engelant weêr afgeſtaan, zoo dat echter de Franſchen, op 30. mylen weegs van de Kuſt af geene ſoort van Viſſery voortaan meer dryven moogen. Eerſt hiette het Nieuw-Schotlant, en de voornaamſte Volkplanting der Franſchen is aldaar Port-Royaal: maar het binnenſte Lant wort van de inboorelingen Souriquois genaamt, bezeeten.

Accara, een klein Koninkryk in Guinea, geleegen tuſſchen de rivieren Maneu en Volta, waar van *Groot-Accara* de Hooftſtadt, en omtrent 17. mylen van de Kuſt afgeleegen is. *Klein Accara* is een kleine Stad, maar ze heeft een goede haven, ſtaande tuſſchen het Fort-Naſſau, en den mont van de Volta.

Acceptanten worden rechtevoort in Vrankryk genoemt de Geeſtelyken, die de bekende Pauſſelyke Bulle Unigenitus aannemen: daarentegen noemt men Opponenten, alle die haar wederſtreeven, en zich op een Kerkvergadering van de Franſche Natie beroepen.

Accessisten zyn te Weenen, alle die de naaſte verwachting hebben tot de Keizerlyke Hof-Ampten, om werkelyk bezit te nemen van dat, onder wiens lyſt zy ſtaan, zoo dra het komt oopen te vallen.

Accia Ruinata, een verwoeſte Stad op 't Eilant Corſica. Het Bisdom van die plaats is met dat van Mariana vereenigt.

Accolade, Omhelzing. Dus wort in Engelant ook genoemt het gebruik, dat de Konink de nieuwgeſlaage Ridders omhelſt, en dus ze in 't Genootſchap der Orde opneemt.

Accomba, een Stad in Morea, in de Lantſtreek Belvedere, niet ver van den ſtroom Diagon, dewelke eenige mylen van daar in den *Alfie* valt.

Accommodement is een vergelyk, minnelyk verdrag; ook dikwils een vriendelyk of beleeft onthaal.

Accommodeeren, zich onderling verzoenen en verdraagen; item iemand wel bedienen en handelen.

Accoort, is het vergelyk, tot het welk twee partyen inwilligen. Punten van Akkoort worden voornamelyk genoemt de Artykels of Voorwaarden, by dewelke een Stad aan den Vyant ſtaat over gegeven te worden.

Accordeeren is, met zyn tegenparty een minnelyk verdrag aangaan: zoo wort ook genoemt het verdrag tuſſchen eenen Schuldenaar of Bankbreeker ende zyne Schuld-eiſchers.

Geaccrediteert Miniſter heet hy, die met een Volmacht, of Geloofs-brief, van weegens zynen Meeſter en Heere voorzien is, om ergens iets in zynen naam te verrichten.

Accum, Auxum, Chaxumo, een verwoeſte Stadt in Abyſſiniën, in Afrika, gelegen in het Koninkryk Tigris, aan de Rivier Marabo, was voor deezen de Hofſtat en Begraef-plaats der Keizeren van Abyſſiniën. Maar nu ziet men daar ter Stede maar een Dorp van omtrent hondert Huizen.

Accys, een zekere belaſting waar mede de Waaren en levensmiddelen, naar mate van hunne waardye bezwaart worden.

Aceglio, een Vlek in 't Hertogdom van Milanen, aan 't Lago Maggiore, niet ver van de kleine Stadt Arona.

Acellaro, zie *Abyſſo*.

Acemcaon, zie *Aſcenſion*.

Acephali, een Kriſtelyke gezintheit, die omtrent het jaar 500. is opgekomen. Die menſchen wilden geene Overigheit nog regeering duiden; ze vermengden ook de twee verſcheide Natuuren in *Chriſtus*, en werden deswegen door de Kerkvergadering te Chalcedon verdoemt.

Acere, een Vlek in 't Hertogdom Milanen, leggende in 't gebied van Pavia.

Acerenza, zie *Cirenza*.

Acerno, een kleine Stad in 't Koninkryk Napels, in Principato-Citra, benevens een Bisdom, behoorende onder 't Aartsbisdom van Salerno.

Acerva, een kleine Stad des Koninkryks Napels, gelegen in Terra di Lavoro, aan de Rivier Patria; met eenen Biſſchop, ſtaande onder den Aartsbiſſchop van Napels.

Ach, zie *Aach*.

Acha, een Waatertje in opper-Beyeren, vallende in den Donau, tuſſchen Donawerd ende den uitloop van den Lech. In Beyeren zyn noch 2. andere kleine Rivieren van dien naam: waar van de eene by Ingolſtadt zich in de Donau ſtort; en de andere koomt voort, ten deele uit het Tirooliſche, ten deele uit het Saltsburgſche gebiedt, en gaande door de Chiemzee valt eindelyk niet verre van den uitloop der Rivier Saltza, in den Inn.

Açhaçhiça, een kleine Stadt in Mexico, in

Noort-Amerika, beroemt door hare Silvermynen.

Achaja, was aleer de naam van het hedensdaagsch Livadia, een grote Lantstreek in Griekenlant. Zie *Livadia*. Eertyts was ook in Morea een stuk Lants, dat Achaja hiette; waar in nu Patrasso ligt: het strekte zich uit van den Golf van Korinthen of van Lepanto, langs de Ionische Zee, tot aan het Lantschap Belvedere; dogh nu word het gereekent voor een gedeelte van 't Ducato di Clarentsa. De Hertogh van Savooyen voert den Tytel van Vorst van 't eerstgemelde Achaja, om dat in den aanvank van de veertiende Eeuw, Graaf Filip van Savoyen, de eenige dochter en erfgenaam Willems, Vorsten van Achaja en Morea, getrouwt heeft.

Achalm, een zeer oud en vervallen Berg-Kasteel, by Reutlingen in Swaben, een grote myl van Tubingen, is het Stamhuis der oude vermaarde Graven van Achalm, en behoort heden'sdaags den Hertogh van Wurtemberg-Stutgaart.

Acham, een Provincie in Afrika, op de Kust van Zanguebar, wort t'hans van Arabieren bezeten.

Achan, zie *Tendaya*.

Achandewin, een kleine Stadt, op 't Schotsch Westelyk-Eilant Mul, aan de Noort-Kust.

Acharna, eene Stadt in 't Lantschap Livadien in Griekenlant, niet ver van Atheenen.

Achasse, een Rivier in Languedocq, en wel in 't Vivarez in Vrankryk. Zy heeft haren uitloop in de Rhone.

Achates, zie *Drillo*.

Achberg, eene kleine Stadt in Swaben, by dewelke twe kleine Rivieren, beide Aig genaamt, zamenlopen.

Achelous, een Rivier in 't Grieksch Lantschap Thessalien, maar nu Pachilcolmo genoemt, ontspringt op den berg Pindus, en stroomt uit in de Ionische Zee. In Morea is ook een Rivier van dien naam.

Achem, Achim, een Stadt op den noordlyken hoek van 't Asiatisch Eilant Sumatra, voorzien met een goede haven en sterken handel. Ze is de Hooft-Stadt eens magtigen, bergagtigen en vrugtbaren Koninkryks van den zelven naam, het geen ook heerscht over de 2. naburige Koninkryken Pacem en Pedir, uit dewelke de Konink van Achem de Portugeezen in 1616. verdreven heeft. Behalven het vaste Lant, heeft dit Koninkryk noch verscheide eilanden onder zich, die echter meest onbewoont zyn. Men zegt, dat deze Stadt bestaat uit 8000. Huizen, die op pylaren gebout, en met Kokos-bladeren gedekt zyn: staande geschaart maar in 2. reyen, die een zeer lange straat uitmaken; daar zyn ook twee grote Markt-plaatzen, en buiten de Stadt ziet men het sterke Koninklyke Hof. De Engelschen, Hollanders, Deenen, Chineesen en andere volken, dryven hier eenen groten handel.

Achern, een Stadt in 't Ortenauw, op de Badensche Lantpalen.

Achill, zie *Akill*.

Achillea, een Eilantje op de Swarte Zee.

Achim, zie *Achem*.

Achmeth, een Turksche naam, beduit pryswaardig.

Achonri, een kleine Stadt in 't Ierlantsch Lantschap Konnaugty, eigentlyk gelegen in 't Graafschap Letrim aan de Shennon, heeft eenen Bisschop.

Achride, een Turksche Stadt, in 't Landschap Albanien, aan de Zee Ocrida, 25. mylen van Durazzo, op een hoogte. Die plaats is redelyk groot en vast, en heeft eenen Griekschen Aarts-Bisschop, mitsgaders eenen Turkschen Sanghiac. De Turken noemen-ze Giustandil. By outs hiette ze *Justiniana Prima*, gemerkt zy de geboorte-Stadt was van Justinianus den R. Keizer.

Achride, Ocride, eene Zee by de Stadt Achride, in Grieken-Lant, in de Provincie Albanien.

Achsiket, Achsikash, eene kleine Stadt in 't Groot Tartaryën, in de Lantstreek Fragana, aan de Rivier Alshash.

Achtersteven, is het onderste aan het Achter-Kasteel van een schip in de kiel ingelegde en opwaarts staande dikke hout, waar aan het stuur met een yzeren haak hangt.

Achter-Casteel, zie *Casteel*.

Achter-Verdeck, zie *Verdeck*.

Achterleen, is wanneer een Leenman het Leengoed met dezelve Voorwaarden als hy het van zyn Leenheer ontfangen heeft een ander in Leen geeft.

Acht oude Oorden of *Cantons* zie *Oorden*.

Achtirki, een Stadt in d'Ukraine, 8. mylen van Sum, by Rummo.

Achts-verklaring, Ryks-Acht, of *Ryks-Ban* is wanneer in het Roomsche Ryk, iemant wegens begane schending des Ryks-Vreden, of om andere zware misdaden, uit den Vrede in den onvrede gestelt, zyn lyf en leven prys gemaakt, gelyk dat eens vogels in de lucht, en hy van alle weldaden der Republyk berooft wort: zulks dat hy van genen Rechter eenige bystant meer te verwachten heeft, al beledigde hem iemant aan den lyve, Goederen ende Eeren. Een dusdanige Ban wert den 29. April 1706. uitgesproken tegens de beide Keurvorsten van Keulen ende Beyeren, wegens het verbont, by hen met Vrankryk tegens den Keizer ende het Ryk gesloten: hoewel die Vorsten door den Vrede van Rastadt 1714. in hunne Staten ende waardigheden herstelt zyn. Deze algemene Ryks-Acht gaat door alle de Landen van 't H. Roomsche Ryk, verschillende alzoo van de Saksische Acht ende Opper-Acht; zie hier van den Tytel *Opper-Acht*. Deze Ryks-Acht kan alleen van den Keizer, of by afwezenheit van dien, door den Roomschen Konink, als ook door het Ryks-Kamer-Gericht, worden uitgesproken. Voorts heeft men in 't Roomsche Ryk driederlei wyzen van in den Ban te doen. De eerste wort gepleegt by 't gemelde Kamer-gericht, en heeft dezelve kracht, als die van den Keizer, gemerkt een zodanig gebannen alle rechten verlieft, waar hy ook immers is. De tweede geschiet door 't Keizerl. Hof-Gericht te Rohtwyl: doch deze Acht is van gene grotere uitgestrektheit, dan die des Rohtwylschen Rechtsdwangs. De derde soort word gepleegt by 't

Westfaelsch Vry-of Heim-Gericht: en met deze Acht is 't even eens gelegen, als met die te Rohtwyl.

Achyr, een Stadt in Neder Volhynien, benevens een vast Kasteel op eenen Bergh, aan de Rivier Worsklo, op de grenzen des Hertogdoms Worotin: staat onder den Czaer van Muskoviën.

Aci, een kleine Stadt, met een vaste burgh, op een Rots: gelegen in Val di Demona in Siciliën.

Aciaponda, een Stadt in 't Koninkryk Aracam in Oost-Indiën, aan d'overkant des Ganges, in den Zee-Boezem van Bengala: heeft een goede haven.

Acilino, zie *Birgi.*

Acoma, of *S. Estevan d'Acoma*, een Stadt in Nieuw-Mexico, in Noord-Amerika, heeft een goede schans.

Aconia, een kleine, doch zeer visryke Rivier, in het Hertogdom Milanen, dewelke de Lantschappen Novara, Vigevano en Lumellino doorstroomt, en door verscheide grachten geleidt wort om het lant te bewateren.

Acopende, een verwoeste Stadt, aan den inham van Satalien, in Natolien of Klein Asiën, 8. mylen van de Stadt Satalia, heeft voor dezen eenen Bisschop gehad.

Açores, zie *Azores.*

Acosti, heet by de Duitsche Handelaren *ter Stede*, dat is, ter plaatze, daar men na toe schryft of iets verzent. Dit woort is van de Italianen ontleent, en dus als kreupel-Duits bybehouden.

Acous, een kleine Stadt, in 't Bearnois, een Landje in Vrankryk, 4. mylen van Oleron.

Acqs, zie *Dax.*

Acquapendente, zie *Aquapendente.*

Acquaria, zie *Aquaria.*

Acqui, zie *Aqui.*

Acquiesceren, te vreden zyn, het daar by laten berusten, niet meer van 't geschil gewagen.

Acre, een Stadt in Soria in Asien, aan de lantpalen van Fenicien en Palestina, aan eenen inham der Middelandsche Zee, benevens een Bisdom onder Tyrus of Sur behorende, ende een Haven die noch heden'sdaags sterk bezogt wort. Ze was by outs Ptolomaïs genoemt, en de woonstede der Tempelieren: maar nu is ze geheelyk vervallen, doch den Turken onderworpen word anders ook S. Jean d' Acre genaamt.

Acri, zie *Agri.*

Acridophagi, zyn zeekere volken in Morenlant, dus genaamt van 't eeten der Sprinkhanen, gelyk men zegt, dat zulks by andere Asiatische en Afrikaansche natien wel meer geschiet.

Acroceraunia, een zeer hoog gebergte in 't Griekfch Epirus, wiens bewoonders zich van 't roven, te water als te lant generen, en onder het Turksch gebiet staan. Die Griekfche naam heet op Duitsch Donderbergen.

Acroceraunia, was eertyts een Bisschoppelyke Stadt in Albanien, wiens Bisschop onder den Aarts-Bisschop van Durazzo stondt maar nu is het een puynhoop. Het voorgebergte by die plaats, wort anders ook Capo della Langueta geheeten.

Acropoli, een kleine Stadt in 't Koninkryk Napels, in het Principato Citra.

Acsaray, Ainzarba, een oude en weleer Aerts-Bisschoppelyke Stad in Ciliciën, van grooten aanzien en vermogen: men noemde-ze in haaren tyd Diocæsaria, Justinopolis, en altemets Cæsar-Augusta. Deze plaats is naderhant door de veelvuldige Aardbevingen zodanig bedurven geworden, dat men thans maar een slecht vlek in haare steê vint, gelegen in Caramanien, aan de Rivier Malmistra, in klein-Asiën.

Acsu, een Zee in Natoliën of klein-Asiën, door dewelke de stroom Acsu loopt. Zy wort ook Lac de Nicæa geheeten, zynde niet ver van deeze Stad geleegen.

Acsu, een Rivier in Natoliën, lopende door het Meer van gelyke naam, en bespoelende de Stad Nicæa; ze valt eindelyk in de Marmer-Zee.

Acsu, Aczu, een Stad in het Groot Asiatisch Tartariën, in het Wingewest Turkestan. Andere plaatzen-ze in het Koninkryk Tanguth, houdende dezen oort voor het oude Auzacia, de Hofstad van Schytiën.

Acte, act of Parliament. Dus noemen de Engelschen de besluiten van hun Parlement, spruitende uit de Billen, wanneer deeze door 't Koninklyk consent bekragtigt zyn.

Acten, heten gemeenlyk zulke geschriften, die op het Stadhuis in een pleidooy door de Advokaten voor en tegen verwisselt, en by den Gerechte overgegeven worden.

Openbare Acten, zyn de blyken of Schriften, die den gantschen Staat betreffen, en in de Archyven of plaatzen, daar men de Handvesten en Staats-Schriften opsluit, ten blyke voor de nakomelingen bewaart worden. Men noemtze anderzins ook Blafferts of Rollen. Hier onder worden getelt de Kapitulatien of Artykelen van verdrach, de Vreedens-Traktaten, 's Ryks-of Land-Daags Afscheiden, en diergelyke Zaken meer.

Actamar, zie *Van.*

Actie, is eigentlyk een Fransch woort, buiten twyfel oirspronkelyk van 't Italiaansch Agio, het Wissel-of Opgelt beduidende. Een dusdanige Actie is by de Maatschappyen in Vrankryk, Engel-en Hollant een Schriftelyke Verbintenis, die iemand tegen een zeker Kapitaal, of verschote Hooft-Som, ter hant gestelt wort, met verlof, om die, naar zyn goetdunken, aan een ander te verhandelen, 't zy met winst of verlies; op wiens (te weeten 's Koopers) naam naderhant het Kapitaal by de Kompagnie te boek gestelt wort. Zoo dra nu iemant een Obligatie, die hy tegen zyn uitgeschoten geld getrokken heeft, aan een ander overdraagt, wort ze aanstonts een Actie genoemt, om datze verhandelt en daar mede woeker of winste gedreven wort: en door dien alle Schriftelyke Verbintenissen van de Maatschappyen der Handelaren, tegens de verschote Hooftsommen uitgegeven worden, met dien inzicht (al in den beginne), dat ze in handel en wandel voor gereet gelt doorgaan, en naar een ieders believen weêr verhandelt worden mogen, daar van komt dan, dat dusdanige Obligatien als in den aanvank Acties genoemt wor-

den. Hier ſtaat nu wel niet te denken, dat alle die eene zulke Maatſchappy gelt verſchieten, of Actien kopen, allezins van de winſt der Maatſchappy Deelgenooten zyn zullen; en dat de door den Handel gemaakte profyten onder alle ende iegelyke Actie-Handelaars, naar mate van hun ingelegt Kapitaal, zoo voort moet uitgedeelt worden; in tegendeel hier komt het aan op de ſchikking en grond-artykels van een zulke Maatſchappye. By voorbeelt, niemant wert by de Franſche Miſſiſſipiſche Societeit tot lidmaat en deelgenoot van de winſt aangenoomen, die niet ten minſten 50. Actien, ieder van 10000. pond Franſch ingelegt had. Vermits nu ieder een bedacht was, om van de voorrechten der voorſch. Maatſchappy, die in den beginne zeer heerlyk ſcheenen, winſt te trekken, en het getal zyner Actien te volmaken, om dus een litmaat en deelgenoot van die Kompagnie te worden: kan men ligtelyk bevroeden, waarom die Obligatien of Actien zoo hoog reezen ende zoo duur ingekogt wierden, want een zulke Kooper had de hoope, dat hem alle die onkoſten rykelyk en overvloediglyk zouden vergoed worden, wanneer hy eens een Litmaat en deelgenoot van die Maatſchappy geworden was; daarentegen een ander die dat niet is, nog worden kan, met 3. 4. of op zyn beſt, met 5. per cent 's jaars te vreden zyn moſt. Een zulke Actie handel is in Vrankryk, tuſſchen Ao. 1718. en 19. door 't beſchik des alom beruchten, Monſr. Laws, toen der tyt Opper-Bewintsman der Weſtindiſche Miſſiſſipiſche Maatſchappy, zeer hoog opgejaagt, en daar door ontelbare ſommen gewonnen of verloren: doch het einde heeft doen blyken, dat de Koophandel daar door te gront gegaan, het geloof verdwenen, veel Geld uit den Lande getrokken, ontallige familien tot den bedelzak gebragt, en het gantſche Koninkryk in groote elende en armoede vervallen was. 't Is niet lang geleden, dat by de Maatſchappy van de Zuid-Zee in Engelant ook diergelyke Wind-handel opquam, die echter ook zoo ſlecht afgelopen is, alzoo dat men tot nog toe bykans te vergeefs gearbeidt heeft, om den daar door vervallen Handel, de Financien en het gemeen vertrouwen weêr op te richten, weshalve naderhant in zommige groote Koopſteden diergelyke Windhandel door de Overigheit ſtrengelyk is verboden.

Actie, genomen voor een *Pleit* of *Recht-zaak*, ook wel voor een gevegt, is by de Rechts-geleerden en Krygs-lieden genoegzaam bekent. Want deze zeggen; daar zal een Actie vallen, dat is, wy zullen met den Vyant ſlaan of vechten; en de eerſte zeggen, dat ze actie maken, wanneer zy op iemant een aantael of eiſch inbrengen; hoewel die dikwils maar gezocht, en om zoo te ſpreken, van de ſtraat opgeraapt is.

Active-Schulden, zie *Paſſive-Schulden*.

Actionneeren, d. i. Klachten of beſchuldigingen tegens iemant inbrengen.

Activiteit is radheit, wakkerheit; daar van daan komen de ſpreekwyzen, een zaak *haare Activiteit geeven*, d. i. dezelve aan den gank helpen; de *Ryksdag in Polen verlieſt zyne Activiteit*, d. i. raakt aan 't haperen of in 't war, 't zy by gebreke van de nodige ſtukken, die de Lands-wetten hier toe vereiſchen, of door de proteſtatie of tegenwerpingen, die iemant van de tegenwoordige Land-Boden tegens een genomen beſluit des Ryksdags maakt; want dan kan dit met recht niet doorgaan.

Actium, of Capo Figolo, een Zeehooft, in het Griekſch Land Epyrus, gelegen aan den ingank des Golfo di Larta, recht over de Stadt Preveza.

Actuarius, is in Duitslant de Secretaris van een Dorp of de Gericht-ſchryver, die by de Acten gezworen heeft, om ze wel te zullen bewaren, in goede orde houden, en al wat de partyen by geſchrifte inleveren, of mondelyk inbrengen, getrouwelyk daar by leggen en te boek ſtellen.

Actus in contrarium, of een tegenſtrydige handel, wort in de rechten genoemt al het geen, waar door het bezit van den verweerder vernietigt en om verre geworpen wort.

Actus Ministeriales zyn in de Kerke de handelingen, die de beroepene Prieſters verrichten, namentlyk dopen, trouwen, biecht horen, het Avontmaal uitdelen, enz.

Actus possessorius heet in de Rechten een daat of handeling, waar door iemant het bezit van een goet meint te behouden, by voorbeelt: vuur op den haart aanleggen, eenen ſpaan van den ſtyl der deure affnyden, een ſtuk zode uit den akker of weide uitſteken, eenen tak van den boom in den tuyn afhouwen en met zich nemen, en diergelyke meer, al het welk of door perſonen van den Gerechte, of voor Notariſſen en getuigen plegt te geſchieden.

Acumulo, een vlek in 't Koninkryk Napels, gelegen in 't Abruzzo Oltra, aan de Rivier Trento, tuſſchen de Steden Aſcoli en Rieti.

Acuri, zie *Azuri*.

Aczud, een kleine Stad in Moldaviën, aan de Rivier Miſſowo, bezuiden de Stadt Braſlow.

Ada, een grote Stadt in Turkyen, op den weg, tuſſchen Konſtantinopolen en Iſpahan, die meeſt door Armeniers bewoont wort.

Adachsunia, een groote Berg in Afrika in het Koninkryk Fez.

Adaia, een Rivier in Out-Kaſtiliën, by Villaforo ontſpringende, en in den Durius uitwaterende.

Adamaon, zie *Andemon*.

Adamiten, een Kriſtelyke Secte, die geloofde, dat wy, door den doot van Kriſtus verloſt, naakt gaan mogen, al zo wel, als ten tyde van Adam: het welk die menſchen ook alzoo deden in hunnen tempel, dien ze het Paradys noemden. Zy hadden hun oirſpronk van de Karpocratianen en Gnoſtyken, ende haar voornaamſte Leidsman hiette Prodicus. Zedert dien tyt worden de Wederdopers, die deze meining op nieuws toegevallen zyn, ook alzo gebynaamt.

Adams-Bruggen, heten de Wadden en Zantbanken by het Eilant Ceylan, om dat de inwoonders geloven, dat Adam in dit Eilant gewoont heeft.

Adams-Piek of *Adams-Hol*, een zeer hoge en ſteile Berg op 't Eilant Ceilan in Aſiën.

ADAOWS, Volken in Afrika, in 't rechte Guinea, woonende langs de Tand-kust.

ADARE, een Stadt in 't Graaffchap Limmerik in Ierlant, aan de Rivier Mage, is nu in eenen flechten ftaat.

ADBIL-ADHIL, een kleine Stadt, in 't gebiet des grooten Mogols, gelegen in 't Lant Tatta, aan den mont van den Indus-ftroom.

ADDA, een groote Rivier in Italiën, die aan den voet van den berg Braulio in 't Graaubunderlant uitkomende, het Valtelyn en de Komer-Zee doorftrykt, en zich in het Milaenfche gebiet, omtrent Cremona met den Poo-ftroom vermengt.

ADDA, CHIERA D'ADDA, een ftukje lants in 't Hertogdom Milanen, tusfchen de Rivieren Adda en Serio.

ADDA, een kleine Rivier in de Middel-Mark-Brandenburg, vloeyende van Juterbok naar Trebbin.

AD DELIBERANDUM AANNEMEN, is een Zaak tot nadere overlegging en berading uitftellen.

ADDERTURN, een Rivier in Wiltshire, in de Provincie Weftfex in Engelant.

ADDRITURA, ADDROITURA, een baftaart woord, ontleent van de Italianen, is te zeggen, regt uit, regt op aan, zonder omflag. zie Addroiture in 't Natuurkundig Woorden-Boek.

ADEA, een Koninkryk in Afrika, een gedeelte van Abysfiniën, palende tegens het Zuiden aan 't Koninkryk Magadotto, tegens 't Weften aan Oria, tegens 't Ooften aan de Zee, en tegens het Noorden aan Adel. Desfelfs Konink en Landzaten zyn Mahometanen, behalven het Gebiedt van Granze, het welk door Kriftenen en Heidenenbewoont wort. Het is zeer vrugt-baar, en heeft fchonen Vee-tocht.

ADEL, ADELDOM, EEDELDOM, is aan zich zelven een Recht, waar door men den voorrang boven anderen eisfchen en gebruiken kan: en wort gedeelt in den hogen en lagen Adel. Onder den *Hogen Adel* zyn begreepen de Hertogen, Vorften, Graven, Baronnen en Vryheeren; onder den lagen de gemene Edellieden. Deze laatfte foort wort van zommigen wederom verdeelt in den *Hof-* en *Geleerden Adel*. Onder den eerften behooren de Hof-en Krygs-Ampten, maar onder den laatften de Doktooren van zekere Faculteiten of Geleerde Genootfchappen. De *Poolfche Adel* is zeer tal-ryk, en dikwils worden in een Provincie tusfchen de 30. en 40000. Edellieden getelt. Hunne vryheden en aanzien zyn groot, doordien een ieder by de verkiezing des Koninks zyne ftem heeft, daar en boven ook op de Ryksdagen verfchynen, en by alle beradingen zyne ftem geven mag, indien hy flegts drie Morgen lands bezit. Deze Edellieden kunnen tot alle Eerampten van den Staat geraken, ja zelfs tot de Koninklyke Waardigheit. Zy voeren over hunne onderdanen een gezag, gelyk over flaven, wanneer zy eenen van hen om den hals brengen, zoo kopen zy de ftraffe met 50. Poolfche Guldens af; daar en tegen kan de Konink over hunne Eer ende Leven niet fpreken, t'en zy de zaak eerft voor de heele Ryks-vergadering onderzocht is. *Venetiaanfche Adel*. zie *Nobili di Venetia*.

ADEL-BRIEF, is een Bulle waar by de Keizer of eenig ander Vorft, die dat Recht heeft, eenen borger voor Edelman verklaart. By het Keizerlyk Hof is dit Recht ingevoert, dat 12000. Daalders moeten betaalt worden voor eenen Vorften-Brief, 4000. voor eenen Graven-Brief, 2000. voor eenen Baron-of Vryheeren-Brief, en 300. voor eenen Ridder-of Adelbrief, behalven de andere giften, die de Kancelier, de Geheim-fchryver en andere Bediendens der Keizerlyke Kanceleryе Krygen. Deze Bullen moeten binnen drie maanden uit de Ryks-Kanceleryе geligt en betaalt worden, by verftek van den nieuw-verkregen Adeldom. In de oude tyden moften acht-fchildig zyn, of 16. quartieren kunnen aantonen, Ridderen die tot de fteek-fpeelen en de Domheerfchappen in de Hoge Stichten toegelaten zyn wilden.

ADEL, een Koninkryk in Afrika, op de Kuft van Ajan, palende Noordwaerts aan de Straat van Babelmandel ende aan het Koninkryk Dancali Ooftwaarts aan de Indiaanfche Zee, Weftwaart, aan Abysfiniën, en Zuidwaarts aan de Kuft van Zanguebar. Schoon het hier heel zelden reegent, nochtans is het aardryk, door de overftrooming der Rivieren, zeer vruchtbaar. Daar worden ook vele Schapen en Koeyen gevonden, ende met Gout, Yvoor, Wierook, Peper, en Slaven wort grote handel gedreven. De ingezetenen zyn het Turkfch gelove toegedaan, zynde hun Konink een grote vyant van Kriftenen. De Stadt Adel, of Avea Gerule, is de gewone verblyfplaats des Koninks, en ligt aan de rivier van denzelven naem.

ADELBERG, een plaats in Swaben, 1. myle van Schorndorf, behoort den Hertog van Wurtemberg, zynde voorhenen een Kloofter van witte Auguftynen geweeft. De Abt van die plaats is een der Generaal-Superintendenten of Kerkvoogden des Hertogdoms Wurtemberg.

ADELFINGEN, een Burg in Swaben, in het berglant Hartenfeld.

ADELHUSEN, een ryk Vrouwen-Kloofter ende Abdy der Orde van de Benedictynen, in het Brisgow, niet ver van Fryburg, welke ftadt het fchermrecht daar over heeft. Dit Kloofter heet ook anderzins in de wandeling Onze Lieve Vrouw op den poel, om dat het midden in 't water ligt. In den jaere 1677. wert het door de Franfchen verwoeft, en de fteenen daer van gebruikt tot den Vefting-bou.

ADELIPSEN, een Berg-Kafteel en Vlek in 't Hertogdom Brunswyk, anderhalf mylen van Gottingen, is het Stamhuis des aelouden adelyken gellagts van Adelipfen in het Brunswykfche.

ADELMANSFELD, een Vlek en Burg in Swaben, gelegen aen den Kocher, de Heren van Vohenftein toekomende.

ADELSBERG, zie *Adlersberg*.

ADELSDORF, een kleine Stadt aan de Rivier Aifch, in 't Sticht Bamberg, aan het Steiger-Bofch.

ADELSDORF, een kleine Stadt in het Anfpachfche, aan de Rivier Zenn.

ADEN, een fchone en grote Stadt in 't gelukkig Arabiën, op een klein fchier-eilant, tegen over het Eilant Gardafui gelegen, in het Koninkryk Aden. Ze is een Vefting en ryke Koopftadt, ook voorzien met een goede Haven, en tegen de Zee

met sterke muuren; maar lantwaarts met hoge bergen omheint, waar van de naauwe toegangen met sterke schanssen bewaart zyn. Deze wigtige Stadt heeft by de 6000. huizen, en behoort (zoo men zegt) nu den Araabischen Vorst van Mecca.

ADEN, een voorgebergte op de Zuidelyke Kust, van 't Gelukkig Arabien, in 't Westen der Stad Aden.

ADEN, een gebergte in 't Koninkryk Fez in Afrika, alwaar Zilver-Mynen zyn.

ADENA, een Stad in Natoliën, hadde eertyts eenen Aarts-Bisschop, den Aarts-vader van Antiochia onderhorig. Ze ligt aan de Rivier Malmistra.

ADENA, een Rivier in Natoliën, die in Alaudúli of Klein-Armeniën ontspringt, het Aleppische Beglerbeisschap doorstroomt, en tusschen de beide Rivieren Cydne en Malmistra in de Zee valt.

ADENDUM, een Stadt in 't Koninkryk Fez, in 't Lant-schap Temesna in Afrika, by de Rivier Ommirabus.

ADERBERG, zie *Oderberg*.

ADERBORN, een kleine Stad in Voor-Pomeren, aan de Oder.

ADERBURG, een kleine Stadt in de Middelmark Brandenburg.

ADERNO, een kleine Stadt, aan den voet des Aetna in Siciliën, in Val di Demona.

ADERSBACH, een Vlek en vaste Brug in Bohemen, aan de grensen van Silesien. Ze legt in den Koninggratser Kreits, 2. mylen van Landschut.

ADERSLEBEN, een Nonnen-Klooster der Orde van de Cistertiensen, aan de Bode, by Wegeleben, in het Vorstendom Halberstadt.

ADHASTA, voor ouds een Stadt, maar nu een Vlek in 't Venetiaansch Gebiet, in het Lantschap Bergamasc.

ADHIL, zie *Adbil*.

ADIAPHORA, zyn in de Kerk onverschillige plegtigheden of gebruiken, die men doen of laten kan, buiten quetsinge des gewetens ende der Eerbaarheit.

ADIAPHORISTEN wierden in de XVIde. Eeuw genoemt de Meissensche Godgeleerden, die zommige Roomsche Kerkzeeden en andere Leerstukken (wanneer het Interim ten voorschyn quam) weêr opvatteden, en deswegen met andere Evangeelische Godgeleerden in eenen hevigen penne-twist raakten.

ADJAZZO, zie *Ajazzo*.

ADICARA, een Stadt in Arabiën, aan den Persischen Zee-Boezem.

ADIGE, by de Duitschers de Etsch genaamt, is eene grote Rivier van Italiën, die voortkomende uit den berg Braulio, op de grenzen van Tyrol, en doorwaterende het Veroneese, stort zich niet verre van den Poo, in de Veneetsche Golf. Die Rivier is naast den Poo, de grootste van geheel Italiën; ze loopt zeer snel, en wort by Verona vaarbaar.

ADIGETTO, is een arm van de Adige in Italiën, beginnende by la Badia in 't Venetiaansch Polesine di Rovigo, ende die by Cavarzere zich met den Hooftstroom weer vereenigt.

ADILKIAKO, d. i. de Stoel der Gerechtigheit, of een troon van twaalf trappen, die de Turksche Sultans in 't Velt, nevens hunne Tent, doen opslaan, en daar op zitten gaan, wanneer zy iemant ter dood veroordelen willen.

ADIMA, een Stadt aan de Rivier Moxa, in het Lant Morduates, behorende tot het Muskovisch-Tartarien, omtrent 20. Mylen bezuiden Nisinovogorod.

AD INTERIM, is voor eenen tyt, tot nader bescheidt.

ADJOURNING wort by de Engelschen genoemt; de opschorting of het uitstel, wanneer het Parlement op eenige dagen of weken scheidt, of de Zitting en vergadering eenigen tyt verder uitstelt.

ADJOURNEEREN, eenen vasten dag, of anderen gewissen tyt en ure beraemen.

ADIRBEGIAN, zie *Arzerum*.

ADIRBEITZAN, ADILBEGIAN, ADZERBAIJAN, een Persische Provincie, gelegen tusschen die van Erivan, Diarbek, Hierach, Agemi, Kilan ende de Kaspische Zee. De hooftstadt van dat Lant heet Tauris, en het Lant zelf heeft voor ouds Medien geheten.

ADJUNCTUS, is een persoon die een ander toegevoegt is, om deszelfs plaats waar te nemen, en hem in zyn ampt by te staan, om dat deze het niet zelf, of niet alleen naar behoren bedienen kan. Daarom worden Ampgenoten genoemt, die den Beampten tot Noodhulpe toegevoegt zyn. Desgelyks heeten Adjuncti, zulke Priesters, die den Superintendent of Opper-Kerk-voogt, in zyne Kerkbezoeking en opzicht, toegevoegt worden. Op hoge Scholen worden de Byzitters der Faculteit, Adjuncten of Amptgenoten genoemt, en deze kunnen de rekening maken, dat-ze by voorvallende Gelegenheit een Hoogleeraars-plaats in hunne Leergenootschap erlangen zullen.

ADJUTANT, is een Officier, die alle avonden by den Overste Wachtmeester (Majoor) van 't Regiment het Woort haalt, brengt het by zyne drie Staf-Officieren, en kondigt hun bevel aan den Serjanten of Wachtmeesteren, voor het quartier van den Opperste Wachtmeester of Majoor voorsch. Die Adjutant is voornamelyk daar toe bestelt, om de bevelen des Opper-Wachtmeesters uit te voeren. Hy kondigt aan den Kapiteynen, wanneer zy by den Overste komen zullen. Hy eischt op de Kosten van 't Regiment, levert alle dagen den Majoor zynen part volks, tot de Hooftwacht op de Parade-Plaats, en schaart het Regiment in slag-orde; hy kondigt ook den Opper-Krygsbeampten hun arrest of gevankenis aan.

ADJUTANT, AIDE DE CAMP, GENERAEL-ADJUTANT, is een Krygs-bediende by een Leger, die den Opperbevel-hebber of hoogste Krygs-Amptenaar bystaat, door dien deze hem gebruikt tot verzending en uitvaardiging zyner bevelen.

ADLERSBERG, een Mark-Vlek, benevens een Kasteel in het Hertogdom Krayn, 6. mylen van Triest. Daar is een onderaardsche gank, van een zoo afgryselyke lengte, dat 'er nog niemant het einde daar van heeft kunnen vinden, en waar in men vele gangen, grote plaatzen, ende afgronden,

den, als mede alderhande yſſelyke beelden ziet. Het behoort den Vorſt van Auersberg.

Adlholtz, een Wildbad in Beyeren, 2. uren van Traunſtein af, onder de Regeering van Burghuizen.

Administateur. Deze naam is gemeen aan alderhande perſonen, zoo geeſtelyken als weereltlyken ſtands, ende beduit eigentlyk iemant, die eenig ampt in 's anderens naam bekleet. By voorbeelt de Hertog van Holſtein, Kriſtiaan Auguſt, die naa het overlyden van zynen Heere Broeder over deszelven onmondige Prinſſen Voogt geweeſt is, voerde den tytel van Adminiſtrateur of Opper-bewinthebber en Bezorger der Landen van Sleeswyk en Holſtein. Maar gepoſtuleerde of (om zoo te ſpreken) verzochte Opziender, heet by den Proteſtanten, het Opperhooft van een geeſtelyk Sticht, dat als noch zyne Kanunniken heeft, die naar hunne ſtichtsregelen ende wetten eenen Biſſchop kiezen: maar om dat ze den Paus niet voor het Opperhooft der Kerke erkennen, en derhalven zyne beveſtiging voor nodeloos houden, voert een dusdanig gekoozen Prelaat niet den naam van Biſſchop, maar dien van gepoſtuleerde Adminiſtrateur: bedienende zich echter van den Eername: *Hoogwaerdigſt*. By de Roomſch-Pauſſelyken heet Adminiſtrateur een perſoon, die gedurende de ledigheit van den Biſſchoppelyken Stoel, het Bisdom met al het aankleven van dien, bezorgt ende beſtiert gelyk te Krakow een Lubinsky tot nog toe zodanig een Bezorger van dat Bisdom geweeſt is. In Muskovien heet de Metropolyt Jaworowsky de Adminiſtrateur of Bezorger des Aartsvaderlyken Stoe's binnen de Hooftſtadt Muſkouw; doch zonder den naem van Aertsvader of Onder-Aartsvader, hoewel hy al den laſt van dat ampt draagt. De reden hier van is, dewyl zyne Czaarſche Majeſteit genen nieuwen Patiarch heeft willen benoemen.

Admirael, is de Opperſte Zee-Officier, wanneer men in een Lant genen Admiraal-Generaal noch deszelven plaatshouder heeft. Anderzins ſtaat die Officier onder den Opper-Admiraal, en gebied de Vloot, wanneer deze Heer zelf niet in Zee gaat. Zomtyts vint men in een Lant 2. à 3. Ammiraals te gelyk, die door hunne Vlaggen van malkanderen onderſcheiden worden, by voorb. De Admiraal van de rode, die van de witte of blauwe Vlag. Hy heeft behalven den onder-Admiraal ende Schout by nacht of Tegen-Admirael, noch eenen onder-Hooftman, en 2. onder-Luitenants, die onder hem geſtelt zyn. De Admiraal van een Provincie by de Hollanders, is teſſens derzelver Stadhouder.

Admirael-Generael, of Opper-Vloot-Heer, is de hoogſte Krygsbeampte te water, gebiedende de Zee-macht van een Koninkryk of vryen Staat, ende voerende het bewint over alle Zee-Zaken ende Havenen. Somwylen heeft hy onder ſich enen Onder-Vloot-Heer, anders ook genoemt de Admiraal-Luitenant. Zoek ook Amiral de France.

Admiraels-Vlag, waayt van de grote ſteng, boven op den middelſten Maſt van het Schip.

Admiraels-Eilanden, zyn in Afrika op de Zee van Zanguebar, benoorden het Eilant Madagaskar.

Admiraels-Schip, is het geen de Admiraels-Vlag voert, 't zy in de Zee, of in een Haven.

Admiraliteit, Admiraliteits-Collegie is de vergadering van alle de Bewinthebbers der Zee-Zaken, en by die het ſtaat om ze te beſtellen en te beſchikken. Dat Genootſchap beſtaat uit den Admiraal, den Onder-Admiraal, den Vice-Admiraal, den Schout by nacht of Contre-Admiraal, ende uit andere Hoge Zee-Officieren, Raden en Byzitteren. Daar zyn 5. Admiraliteits-Collegien in de vereenigde Nederlanden, te weten dat van Zuid-Hollant te Rotterdam, dat van Noord-Hollant t'Amſterdam, gelyk mede die van Hoorn en Enkhuizen in Weſtvrieſlant; dat te Middelburg in Zeelant, en dat te Harlingen in Vrieſlant.

Admiraliteits-Eilant, een Eilant in de Noord-Zee, omtrent Nova-Zembla, dat de Hollanders ontdekt hebben.

Admirante, is de Admiraal van Kaſtiliën ende de Opperſte Hooftman en Bevelhebber van alle Zee-ende Landmacht dezes Koninkryks. De laatſtoverlede Admirante van Kaſtiliën, Grave van Melgara, verliet de party van den Hertog van Anjou, en vluchtte naar Portugaal, alwaar hy niet alleen het Spaanſch Teſtament, dat ten voordele van Filip V. door den Kardinaal Portocarrero, uitgevonden en geſmeet was, voor vals en bedriegelyk verklaarde, maar ook door zyne voorſtellingen, de zake dus verre bragt, dat Portugaal ook de Partye der Hoge Geallieerden koos, dat de Aarts-Hertog van Ooſtenryk, onder den name van Karel III. Konink van Spanjen, met een ſterk Tranſport van Engel-en Hollandſche Krygsbendens, Ao 1703. naar Portugaal overſlak, met die uitwerking, dat kort daar op eenige Spaanſche Lantſchappen, maar vooral het grootſte gedeelte van Katalonyen, Hooggemelden Karel voor hun Konink erkenden.

Admirati, Baiaria, Oreto, il Fiume del Admiraglio, zyn alle namen van een kleine Rivier, in Val di Mazara in Siciliën, dewelke by Palermo in de Zee uitwatert.

Admirationis Fons d. i. Bron van verwondering, een Rivier in 't Genevois, in Savoyen: aldus genaamt, om dat Zy uit de ſtenen voortkoomt, ende af en aenloopt, even als de Zee.

Admissie, Toelating, vergunning; daarom zegt men: hy ſtaat by hem in goede admiſſie, dat is, hy gelt veel by hem, hy is daar wel gezien.

Admodiateur heet zoo wel de pachter, als ook de verpachter der Tollen: en Admodieeren heet, de Tollen pachten of verpachten.

Admodieeren, is alderhande ryzende en dalende Renten en inkomſten, tegens levering van zekere vruchten of gereet geld, pachten.

Admont, een Stadt in Opper-Steyrmark, gebouwt aan den Ens, heeft een zeer ryk Klooſter van Benedictynen, ſtaande tuſſchen zeer hoge bergen: onder het welk verſcheide dorpen en Heeren-Hoven behoren.

Adolfs-Eck, voor dezen een onwinnelyk berg-Kaſteel dichte by Swalbach, in 't Naſſauſche: waar van noch maar de overblyfzelen te zien zyn.

Adom, een Kasteel in Neder-Hongaryen, 4 mylen beneden Offen, aan den Donaw.

Adonco, een Stadt heel boven aan de Komer-Zee, in het Lantschap Como, in 't Hertogdom Milanen.

Adon, een kleine Rivier in Bretagne in Vrankryk, in de Vilaine vallende.

Adonis, een Rivier in Fenicien in Asiën.

Adoptie, zie *Verzooning*.

Adoptio, is wanneer een Vremde tot Kind aangenomen word.

Adoratie, of *Aanbidding van een nieuwen Paus*, is een byzondere Eerbewyzing en verneedering der Kardinalen tegen den nieuwen Paus; die kort na de verkiezing, drie verscheidene reizen gedaan wort. De eerste reis, wanneer hy zit op den Zetel voor het Autaar, waar hem de Kardinalen de rechte hant en den rechten voet, al knielende kussen, het twede maal in de Kappel van Sixtus, na dat zy hem met de stool, of lange Priester-Rok, en met het Pausselyk gewaat bekleedt hebben; en ten derden op 't Autaar van de St. Pieters-Kerk, onder het plechtelyk gezang des Te-Deum.

Adorf, een Steedje in den Voigtlande, aan den Elster, tegens de grenzen van Boheemen, 3. mylen van Eger, staat zedert den doot des Hertogen van Saksen-Zeits onder het Keur-Saxisch Gebiet. In 1711. brande wel de helft daar van weg.

Adovaren, dus noemen de Arabieren van Marokko hunne Hutten, waar mede zy, gelyk de Tartaren met hunne Horden, heen en weder zwerven.

Adour, de grote Adour, is een grote Rivier in Vrankryk, die in het Pyræneesche Gebergte, onder aan den berg Tourmalet, ontspringt, en een myl van Bajonne in de zee van Gascogne uitgiet.

Adoua, de la Suebe, een kleine Rivier in Gascogne, in Vrankryk, voortkomende, uit drie Wellen, die echter in het dal Compan, zich met malkanderen vermengen, en dus in den groten Adour uitlopen.

Adour de Baudean, een kleine Rivier in Gascogne, in Vrankryk, voortkomende in 't Dal Baudean, en zich met den groten Adour vereenigende.

Ad patres, of *tot de Vaderen gaan*, wort boertende genomen voor sterven, by zyne voor-ouderen gebracht worden.

Ad pias causas, of *ad pios usus*, is wanneer iets uit milddadigheit vermaakt of geschonken wort, ten beste van Kerken, Scholen, Godshuizen, Tucht- of Beter-en weeshuizen.

Ad pias causas, of ten Godzaligen gebruiken, zie hier boven onder het woordje Ad.

Adra, Abdara, een kleine Stadt, Slot en Haven, geleegen in het Koninkryk Granada in Spanjen, tusschen Almeria en Salobrena. Het Bisdom van dezen oordt is naar Almeria verplaatst.

Ad referendum aennemen, wort gezegt van Gezandten, gevolmachtigden en Commissarissen, wanneer zy wel iets aanhoren, doch echter niets daaromtrent besluiten, alee: zy 't hunne Meesters bekent gemaakt hebben, om hun goedvinden daar over te vernemen.

Adresse, een ootmoedige Schriftelyke bede, die het vergaderde Engelsche Parlement den Konink, nopens het een of het ander geval overgeeft. In 't gemeen noemt men Adressen alle Requesten en smeek-schriften, die eenig Lichaam, in buitengewone gevallen, door zyne afgezondene aan den Konink doet behandigen. De Franschen noemen eigentlyk Adresse, behendigheit, geschiktheit, kennis van zaken, en zomwylen ook aenpryzing van een persoon aan iemant anders. De benaming van een plaats, of van den gene by wien en alwaar den brief, waar op diergelyke aanwyzingen geschreven staan moet afgegeven worden, heet ook Adresse.

Adria, zie *Atri*

Adria, of *Atri*, een Bisschoppelyke Stadt in Italiën, op het Schier-Eilant Polesine de Rovigo, op een eilandje, in de Rivier Tartaro. Ze is gelegen in den Staat van Venetiën, dichte by de grenzen van Ferrara, en den Venetianen onderdaanig. Haar Bisschop, die naar Ravenna behoort, heeft zynen Zetel te Rovigo. De Adriatische Zee is na deeze Stadt Adria genoemt, om dat ze voor dezen zeer vermaart was; maar nu wort ze meest van Visschers bewoont, zedert dat de Zee het grootste gedeelte daar van verslonden heeft.

Adrianisten, waren zekere Ketters, die de Leer van Simon den Tovenaar navolgden. In de XVIde. Eeuw was ook in Engelant een diergelyke Kettery, die eenen Adriaan Hamstett aanhink, ende zeer ergerlyke en wederdooperscher gevoelens behelsde.

Adrianopel, zie *Andrianopel.*

Adriaensberg is een gebergte, niet verre van het Pyreneesche in Spanjen. De gemene weg gaat daar door henen; midden op dien weg staat een Wynhuis ende een Kappel. De doortocht van dit Gebergte is zoo donker, dat men telkens een brandende Fakkel by zich hebben moet.

Adriatische Zee, of Golf van Venetiën, is een grote Zee-Boezem en stuk van de Middelantsche Zee, in wiens endt de Stadt Venetiën ligt. Deze Staat eigent zich toe de heerschappy over dien groten inham, en ten dien einde en blyke, trout de Doge alle jaren, op Hemelvaarts-Dag, met die Zee, werpende daar in eenen Kostelyken ring. Ze bespoelt de Zuidelyke en Oostelyke Kusten van Italiën, Noortwaarts stoot ze tegens Dalmatien, ende Oostwaarts aan Albaaniën: ze heeft ook hare Ebbe en Vloet.

Adroee, een Rivier in het Muskovisch Tartaryen, voortkomende by de kleine Stadt Simberska, en zich met de Rivier Sook vereent hebbende, ontfangt ze den naam *Usa*, en schiet verder naar beneden, tot in de Volgra.

Adstatt, een kleine Stadt in Ysland, op de Noort-Kust, niet verre van de Stadt Holar afgelegen, behoort met het geheele Eilant aan de Kroon van Deenmarken.

Advance, Cap d'Avance, zie *Frouard.*

Advenant, wort gezegt van een toevallige Zake. Waarom ook dikwils, op quaat Fransch of Duitsch,

Duitsch, naar Advenant gebruikt wort, in steê van te zeggen: nadien 't valt, of zoo 't mogelyk is, of na geschapenheit der zaken, enz.

ADUJAR, zie *Anduxar*.

ADULA, een groot Gebergte in Graeuw-Bunderlant, in het Graafschap Clavenna, uit het welk de Rhyn zynen zuidelyken oirsprong neemt.

ADVOCATUS ECCLESIÆ, Voorstander der Kerk, is een Titel des Roomschen Keyzers, dien Karel de Groot eerst van den Paus bekomen heeft, toen hy Italiën tegen de Longobarden beschutte. Na hem hebben alle Roomsche Keyzers zich van dien titel bedient, en in de Verkiezings-Wetten word uitdruklyk, van den Nieuwverkoornen belooft, dat hy als *Advocatus Ecclesiæ* de Kerk en Geestlykheid in gedurige Bescherming nemen zal.

ADVOCATUS FISCI, zie *Fiscaal*.

ADVYS-JACHT, een klein en licht schip, waar van men zich gelyk te land van de Couriers bedient om brieven en naricht van de eene plaats naar de andere te brengen.

ADVYS-JACHT, is een Scheepje, ligt en welbezeilt, om haestelyk ergens van de post of tyding over te brengen.

ADYRBEIZAN, zie *Adirbeytzan*.

ADZEL, Stad in Lyfland, in het Landschap Letten, aan den Vloed Teyder, 19. M. van Riga tegen 't Oosten gelegen.

ÆGA, *Isola delle Capre* of Geyten Eyland legt in den Archipel.

ÆGEISCH MEIR, zie *Archipelagus*.

AEGERE zie *Egerg*.

ÆGINA, Eiland en Stad van den zelven naam in 't Koningryk Morea, daar overvloed van Patryzen is.

ÆGYPTEN, zie Egypten.

AELEN, een Dorp benevens een Schoon Slot in 't Kanton Bern, een grote Myl van St. Mauritz aan het Geneefsche-Meir. het heeft voor dezen onder den titel eens Graafschaps aan Savoyen gehoort, en is hier na aan de Wallisers gekomen, die het aan het Kanton Bern verruilt hebben, 't welk daar een Gouverneur houd.

AELST zie *Alost*.

AELSEN zie *Alsen*.

AELT, Munniken klooster van de Benediktyner Orde aan de Ils, over Wasserburg in Beyeren.

ÆMBECK, een Rivier in Lyfland, in de Derptische kreits, die zich in 't Meir Peipus stort.

AENDLHOLTZEN, zie *Fraunstein*.

AENHOLT zie *Anholt*.

AENRUCHTE, kleine plaats in 't Hertogdom Westfalen, den Keurvorst van Keulen toekomende.

ÆOLIDES, zoek *Liparische Eylanden*.

ÆOLIEN, een zeker Landschap in klein Aziën aan den Archipel, tegenwoordig in een slechten staat, en den Turkschen Keyzer toekomende.

ÆQUATOR, of de Middellinie, is een van de grote beweeglyke Circulen op de Hemel Globe, dewelke van beyde de Polen even ver af is, daarom verdeelt zy de aarde ook in twe halve Globen, waar van zich de eene naar 't Noorden en de andere naar 't Zuiden wend, en wanneer de Zon in de Linie staat, zyn Dag en Nacht in de geheele Wereld gelyk, waarom zy ook *Linea Æquinoctialis* (zo veel als de dag en nacht gelykmakende Linie) genaamt, en in 360. Graden verdeelt word. Die onder den *Æquator* wonen hebben dag en nacht altyd gelyk. *De Linie passeren* hiet by de Schippers zo veel als onder den *Æquator*, daar een grote hitte is, doorvaren.

ÆQUINOCTIUM, is die tyd van 't jaar, wanneer dag en nacht elkander gelyk zyn, 't welk tweemaal 's jaars, namelyk in de Lente en in de Herfst geschied.

ÆQUIVALENT, een zaak die even zo veel waart is, als de andere te vorderen heeft.

ÆQUIVOCA, zyn woorden en manieren van spreken, die verscheyde beduidingen hebben, en op velerhande wyzen kunnen uitgelegt worden.

ÆQUIVOCATIE, dubbelzinnige rede.

AER, zie *Ayr*.

ÆRARIUM, de algemene Schatkamer in een Stad of gemenebest.

AERQUE, Heerlykheid in het Stift Bazel in het Immer-Dal.

AERRA, ECCARA, een Vlek in Portugaal in de Provintie Estremadura aan den Vloed Zatas.

AERSCHOT, zie *Arschot*.

ÆSCHECHER, een Stad in Natolien, aan de Golf van St. Pieter, in het Landschap Aidinelli.

ÆSTUARIUM, in het Schotsch Fyrth, is een soort van een Meerboezem, en zodanig een plaats daar het Meer bruist en een inham maakt. Men vindze meest aan de plaatzen daar de Ebbe en Vloed zeer sterk is.

ÆSTUARIUM BODOTRIA, *Fyrth* of *Forth*, een *Æstuarium* in Zuid-schotland, by Edenburg.

ÆSTUARIUM GLOTHÆ, *Fyrth* of *Clyd*, een *Æstuarium* in Schotland aan de Ierlantsche Zee.

ÆSTUARIUM VARA, *Muarray Fyrth*, een *Æstuarium* in Noord-Schotland aan de Noord Zee

AETH., zie *Ath*.

ÆTHIOPIEN, het grootste Deel van Afrika, 't welk tegen 't Noorden aan Egypten en de Woestyn Barca, tegen 't Noordwesten aan Zaara het Land der Negers en Guinea, en tegen 't Noordoosten aan de Rode Zee grenst. Het overige omringt het Æthiopische Meer. Dit grote Land word in Opper en Neder Æthiopien verdeelt, en in 't gemeen het Moren Land genaamt, hoewel deze naam eigentlyk maar een deel van Opper Æthiopien, naamlyk Abyssinien, toekomt. zie *Abyssinien*.

ÆTHIOPISCH MEER, is een deel van den groten Oceaan onder de Linie by Afrika.

ÆTHNOPHRONES, waren Ketters in de zevende Eeuw, welke zich wel voor Christenen uitgaven, maar zich daar by aan Waarzeggen, Tovery en andere heydensche grillen overgaven.

AËTIANEN, waren een soort van Kettersche Arrianen, die naar een Aëtius genoemt wierden, welke noch verder van het recht gelove afweek als de anderen. Zy wierden van Keyzer Theodosius den Groten uit alle plaatzen verjaagt, en moesten alzo in de wildernissen hun By-een komsten houden.

ÆTNA, *Mongibello* een vuurspuwende en de hoogste Berg in Sicilien in Val di Demona, wiens Top altyd met Asch en Sneeuw bedekt is. Men zegt dat hy by na dertig duizent schreden hoog is,

en

en by de hondert duizent in den omtrek heeft. Boven is een grote opening tot den diepsten afgrond, waar uit een onophoudelyke damp steigt, die van de vette en zwavelige aarde van daan komt, die door de innerlyke Holen en Luchtgaten aangestoken word, en dus een gedurigen gloed veroorzaakt. Zomtyds heeft hy gants vurige stroomen uitgeworpen, die alles wat hun voorkomt verbranden, ook een groten hoop stenen van etlyke hondert ponden, en die met een gruwlyk geweld enige Mylen in de Lucht voortgedreven. Diergelyke hevige brandingen geschiedden Anno 1669. en 1693. in Januari, door welke laatste 49. Steden en Vlekken, zo men zegt, geruïneert, en 93000. Mensschen omgekomen zyn.

Ætolien, dit was voordezen de naam van een Landschap in Griekenland, aan de Grenzen van *Epirus.*

Afdaking, zie *Talus.*

Affaire, zaak, verrichting.

Affectie genegenheid, hier van daan komt het woord geaffectioneert, dat by Grote Heren zeer in gebruik is; wanneer zy aan luiden schryven die van een geringer staat zyn als zy, of aan Vremde Ministers, of ook wel in handbrieven aan hun eige Raadsheren.

Affecteren, is zich iets aanmatigen, daar men geen recht of bequaamheid toe heeft. Ook is het zich iets aangewennen dat men uit de Natuur niet heeft, zo wel in de spraak als in uiterlyke Gebaarden.

Affecten, zyn de neigingen van der Mensschen gemoederen. Naar zyn Affecten oordelen, is wanneer een Rechter of Overigheid een anderen, dien hy genegen is zacht handelt, en hem 'er door helpt, in tegendeel den anderen, dien hy haat, te streng handelt.

Affenthal, is een plaats in Ortenau in de Schwabische Kreits, niet ver van Straatsburg, die zeer goeden Wyn heeft.

Affligem, de voornaamste Munniken Abdy van de Benediktyner Orde in het gebied van Brussel in Brabant, horende onder het Aartsbisdom van Mechelen, zy word door een Proopst geregeert.

Affront, smaad, beschimping, *affronteren*, beschimpen, honen.

Affuit, hiet in 't gemeen de loop van een schietgeweer. Maar voornaamlyk worden de voetstukken waar op de kanonnen leggen zo genaamt. Dit is een soort van twee wielige en achterovergebogene rolwagens, waar van men zich bedient of om het stuk geschut van de eene plaats naar de andere te voeren, of om het zelve tot schieten bequaam te maken.

Afgeordende, zie *Gedeputeerde, afgezondene.*

Afgezant, wort naar het gevoelen van zommigen, maar een zulk Minister genoemt, die met een vertegenwoordigende waardigheit afgezonden, en anderzins Ambassadeur genaamt wort. Zie *Gezant.*

Afgodendienaars of Heidenen, worden genoemt menschen die den waren levendigen God niet erkennen, maar zich zelven enen God verdichten, of de Schepzelen, ja ook den Duivel aanbidden. Diergelyke volkeren worden gevonden in alle vier deelen der Wereld, en zommige hebben uitgecyfert, dat zo men den Aardkloot in 30. gelyke delen sneed, men zien zoude, dat 'er de Kristenen 6., de Mahometanen 5., en de Heidenen de overige 19. bezitten.

Aflaat, dat is de quytschelding van de straffe der Zonden, die de Roomsche Kerk bedeelt aan hare Geloofsgenoten, alzo zy gelooft, dat schoon de zonden vergeven zyn, nochtans de straffe niet geheelyk quytgescholden is.

Afleger, zie *Azings-Recht.*

Africa, een van de vier delen der Wereld, tegen het Zuiden van Europa gelegen. Het is het grootste byna-Eyland wordende van de Rode Zee, van den Oceaan, en van de Middelantsche Zee omringt, voor 't overige is het door een smallen streek lants, Isthmus de Suez genaamt, aan het Aartryk vast. Men rekent deszelfs omtrek op 5000 M. de lengte op 1600 van Capo Verde, tot Capo de Guardafui, de breedte 1400 van Capo di buona Speranza tot de Middelantsche Zee. Dit Deel van de Wereld word gemeenlyk in West en Oost Africa verdeelt. Het eerstgenoemde heeft 5 grote Lantschappen namentlyk Barbaryen, Biledulgerid, Sara, Nigritien en Guinea. Oost Afrika bestaat uit Egypten en Æthiopien. De voornaamste Eylanden in Afrika zyn Malta, de Azores, de Canarische Eylanden, Madera, Capo Verde, St. Thomas en Madagascar. De Godsdienst der Inwooners is de Christelyke, Joodsche, Mahometaansche en Heidensche, maar de Kaffers hebben 'er geen, en leven als het Vee. In Egypten, Biledulgerid en Sara, als ook in Barbaryen zyn de Afrikanen wit, of liever geel, in de andere landen zwart, die men Negers of Moren noemt. Zy zyn een mengeling van natuurlyke Afrikanen en Arabieren, ondeugende, wilde, wrede, sterke menschen, zy wonen ten delen in Steden, ten delen in Woestynen onder Hutten, maar ten delen zwerven ze van de eene plaats ter andere, en jaarlyks word er een grote menigte van hen als Slaven aan de Europeers verkocht, en van daar naar Amerika in Bergwerken gebracht. Zy worden ten delen van Keyzers en Koningen geregeert, maar ten delen trekken zy onder een zeker Opperhooft het Land om, en ten delen hebben zy als de Kaffers gants geen regering onder zich. Dit deel der Wereld is zeer vruchtbaar, en aan de Zeekusten wel bewoont, maar midden in 't Land, voornaamlyk in de Wildernissen van Saara en Barca is het woest, of wegen de grote Hitte, of uit gebrek van Water, of wegen de menigvuldige wilde Dieren en het hete zand. Het heeft veel wit en rood zout, ook uitmuntende Goud en Zilver Mynen, en allerhande rare Vruchten, welke in alle vier delen vervoert worden. Voor dezen geloofde men dat het binnenste deel van Afrika wegens de al te groote hitte onbewoont en onvruchtbaar was, of ten minsten van gants wilde en mismaakte menschen, die als de honden basten, of de ogen op de borst hadden, bewoont wierd, maar dit is van de nieuwe Reys-beschryvers, na dat de Portugezen in de 15 Eeuw zich de eerste zo ver gewaagt hebben, genoegzaam we-

wederlegt. De Portugezen en andere Christen Mogentheden in Europa hebben alle Afrikaansche Eylanden, die iets om 't lyf hebben, uitgenomen Madagascar zedert twehondert jaren te ondergebracht, en zich op de Kusten van Afrika sterk gemaakt, ook bezit de Grote Sultan een schoon deel daar van, namentlyk Egypten en een stuk van Barbaryen, en de kust van Abex.

Afsdafors, een Vlek in de Zweedsche Provintie Daalkarlien, aan de Rivier Daalkarle, 15 Zweedsche Mylen van Stokholm tegen 't Noordwesten.

Afsteeken, beduit een leger-plaats of nieuwe werken van bevestiging afmeten of aftekenen, hoe verre die in de lengte en breedte zich moeten uitstrekken. Daar worden eerst palen in den gront geslagen, en met snoeren overal bespannen; daar na steekt men langs henen de schop in de aarde, om aan te wyzen, hoe verre de Schansgravers graven moeten.

Aftocht of retraite, word des avonds met de trommel geslagen, en beduid dat zich ieder Soldaat in zyn quartier zal begeven, waarom zy gestraft worden wanneer zy na dien tyd noch op straat of in de kroegen gevonden worden. Men noemt het ook Tap toe slaan.

Aftocht, of retraite, is een eerlyke ontwyking, in 't oog van het vyandlyk Leger, dat te veel voordeel boven het ander heeft, 't zy door de manschap, of door de welgelegenheit der plaatze. By zulken aftogt moet men pogen, ettelyke engtens voor zich te brengen, of zich door een hoogte te dekken, of door minder Soldaten vuur te geven, den vyant ophouden, ten einde de anderen tyt winnen, om ondertusschen te ontkomen.

Aftoghts-Gelt, of naesteuer, is een zeker geld, op te brengen by hem, die onder een vreemt gebied iets erft, of zich buiten 's lands begeeft, naar een plaats, daar dit recht gebruikelyk is. Van ieder hondert wort geeischt en gekort een zeker gedeelte: op zommige plaatzen is het de tiende penning, op andere de vyfde.

Afvallen, *het Schip valt af*, zo zegt men wanneer een Schip onder volle zeyl van zyn kours afwykt.

Aga, zie *Agag*.

Aga, zyn in Turkyen de naaste Officieren naast de Begs onder de Janitzers, ofte de Gouverneurs in de Steden welke onder een Bassa staan.

Aga, der Janitzaren, of Janisar-Agasi, is de opperste bevelhebber der Janitzaren, welkers gezag zeer groot is, en die met losse armen voor den Groten Sultan verschynen durft, daar in tegendeel de voornaamste bedienden van het Ottomannische Hof, de Grote Visier niet uitgezondert, altyd de armen en handen kruiswys over elkanderen geslagen hebben, wanneer zy ter gehoor komen. Als deze Aga sterst, vallen zyne Goederen den Sultan niet te beurt, gelyk anders omtrent de andere Bassas geschied, maar zy behoren tot den schat der Janitzaren.

Agad, Stad in 't beloofde land, in de stam Isaschar, onder aan den Berg Hermon.

Agades, Koningryk in Nigrinen in Afrika, waar van de Hooftstad den selven naam voert. Het legt tusschen de Woestein Saara, den Vloed Niger, de Koningryken Tombut en Cano, en is zeer vruchtbaar in Weylanden, en in Manna. De Stad Agades heeft een Koninglyk Slot, en word meest van uitlantsche Kooplui bewoont. De Koning van 't Land is den Koning van Tombut cynsbaar.

Agag, Koningryk benevens een Stad van den zelven naam in Æthiopien in Afrika, tegen 't Noorden van Lac de Zaire gelegen. Het hoort onder het Koningryk Monomotapa, en heeft Heydensche inwoners.

Agan, Pagan, Eyland van den Archipel van St. Lazaar in de Oostersche Oceaan.

Agaos, een volk in Afrika, in 't Koningryk Bagamidri in Abyssinien.

Agatenburg, Slot voor de Stad Stade in het Hertogdom Bremen, daar Anno 1712. by verovering dezer Stad het Koninglyke Deense Hooftleger was.

Agati Basci, is aan 't Persische Hof de Opperste Hofmeester.

Agde, Stad en Haven in Nederlangedok aan de Rivier Erant, daar die in de Golf van Lion valt, 13 Fransche Mylen van Montpellier; zy heeft een Bisschop, die zich met één Graaf van Agde noemt, en onder Narbonne hoort.

Agdesinde kleine streek lands in het gebied van Aggerhus in Noorwegen, 't welk uit vier dalen bestaat, en waar in geen Stad te vinden is.

Ageda een Vlek in Portugaal, in de Provintie Beira, tusschen Porto en Coimbra, aan den kleinen Vloed Ageda.

Agen, een Stad aan de Rivier de Garonne, in de Provintie van Guienne in Vrankryk, benevens een Presidial, Senechaussée en Bisdom, onder het Aartsbisdom van Bourdeaux staande. Het Land daar rontom hiet 'l Agenois, voert den titel van een Graasschap, en word van de Provintien Perigord, Quercy, Armagnac, en Bazadois omringt.

Agent een bediende, welke de belangen van een Vorst of gemeenschap aan een andere plaats of hof waarneemt. Hy is minder als een Resident, maar meer als een Faktoor. Daar is ook noch een ander soort van Agenten die het belang van een Potentaat of andere Groten in hun huis waarnemen, en derzelver bevelen uitvoeren, zonder dat zy hoeven zich aan het hof zelfs te begeven, of uit de Stad, daar zy tot noch toe gewoont hebben, te trekken, deeze zoude men Huis-Agenten kunnen noemen.

Ager, kleine Stad benevens een Slot in Katalonien in Spanjen, aan den Vloed Noguera.

Agger, een Rivier in het Graasschap Marck in Westfalen, dewelke boven in dit Graasschap ontspringt, den weg door 't Hertogdom Berg neemt, en eindelyk in den Rhyn valt.

Aggerhus, Aggerhus-slot, grote Provintie in Noorwegen, benevens een Slot van den zelven naam aan den Meerboezem Ansloye, waar op de Koninglyke Deensche Stadhouder in Noorwegen woont. Uit deeze Provintie word veel Hout tot den Scheepsbouw in vremde landen vervoert, en men deelt ze in 6 verscheidene delen als Agdesinden,

Hallingdal, Gammer, Hennemarck, Rommeritket, en Tellemarck, behalven de kusten aan 't Kattegat en den Zee boezem Ansloye is het land zeer bergachtig, en flechts in de Valeyen wat bewoont. Deszelfs Hooftstad hiet Anslo.

Aggeroe, Deensch Eyland in het Gebied van Alborg in Jutland.

Aggiul Felanos, kleine Stad in Natolien, in Aziën, aan den Oorsprong der Rivier Madre. Voor heen heeft zy een Bisschop gehad.

Aggratiandi Jus, is een recht waar door een Lands-Heer, die de Souvereiniteit of de Land-Vorstelyke Waardigheid bezit, de Booswichten de verdiende en opgelegde straf te enemaal quytscheld, of in een mindere verwisselt. Maar de gene die maar het Opper of Neder gerecht bezitten kunnen zich dit recht niet toematigen.

Agher, Agber, Vlek in het Graafschap Tyrone in de Provintie Ulster in Ierland, welke plaats recht heeft om Gedeputeerden in het Parlement van Ierland te zenden.

Aghirlik, worden zodanige geschenken van Juwelen en dierbare Pelteryen genoemt, dewelke een Bassa zodanig een Sultanin, die de Turksche Keyzer aan hem uittroud, tot een verering zenden moet. Want de Grote Heer gebruikt deze Staatkunde, dat wanneer hy vreest dat hem de eene of de andere Bassa te machtig mocht worden, hy hem een van zyne Dochters of Bloetvrindinnen ten Vrouwe geeft, waar door hem alle Vryheid benomen en hy tot een elendigen slaaf gemaakt word, nademaal hy zyn vorige Wyven en Kinderen verstoten, en met deze alleen te vrede zyn moet. Gelyk zy ook tot een teken van de Hogerhand altyd een pook op zyde draagt, en zo veel geschenken van hem eischt, als hy in zyn vermogen heeft te geven.

Agi, Rivier in Perzien, dewelke onder anderen door de Stadt Tauris, in de Provintie Adyrbeyzan leggende, loopt.

Agiam-Oglans, zyn jonge Slaven, die de Turken in den Oorlog gevangen of van de Tartaren gekocht hebben. Zo worden ook de Christen Kindere genaamt, die men in Morea, Albanien en op andere plaatzen den Ouderen in het 10 of 12 jaar hunnes ouderdom ontneemt, tot de Keuken en Tuin, tot roeien, houthakken of andere slechte arbeyd gebruikt, waarin zy van de Ichoglans onderscheyden zyn, en het bevel der Odabachis gehoorzamen moeten.

Agino, Riv. zie *Aa*.

Agiomama, zie *Ajomama*.

Agisymba, Stadt in het Koningryk Congo in Afrika, in het Hertogdom Bata, aan den vloed Lelunda.

Agitaki, een voornaam Vlek in 't Koningryk Guinea in Afrika, 7 M. van de Caap met drie punten, daar goede koopmanschap gedreven word. De Portugezen noemen het Aldea de Forto, en de Hollanders Commando.

Agiurd, voorgebergte in Afrika, in de Provintie Zanguebar tusschen de steden Bais en Thama. Het is zeer gevaarlyk voor de Schepen.

Agla, Stadt in 't Koningryk Fez in Afrika, in 't Suidelyke deel der Provintie Hasbat, aan de Rivier Guarga, tusschen de steden Fez en Arzille.

Aglar, zie *Aquileja*.

Aglie, slot in Piemont, in het Landschap Canavois, heeft den titel eens Marquisaats, waar na een oude en beroemde Familie in Piemont den naam voert.

Aglay, of, *Aglon* zoek *Aquileja*.

Agmet, Provintie en Stadt in 't Koningryk Marocco in Afrika, was voor dezen des Keyzers residentie plaats.

Agmudesham, zie *Amersham*.

Agnano, een Meer in Terra di Lavoro, enige M. van Napels. Daar dicht by is het beroemde Hol *Grotto di Cani*, Honde hol genaamt, waar in die Dieren, als zy 'er in geworpen worden, in korten tyd sterven.

Agnano, beroemde gezondheid Baden in Terra di Lavoro in 't Koninkryk van Napels: tusschen Baja en Cuma.

Agnano, kleine Stadt in Neder Langedok in Vrankryk, in het Bisdom van Montpellier, 7 Fransche Mylen van de laatstgenoemde Stadt afgelegen.

Agnaten, hieten de naaste Bloedverwanten van Vaders zyde, anders ook Zwaard-magen genaamt.

Agneten, groot Markt-Vlek in Zevenbergen, aan den Vloed Harbach, 6 M. van Hermanstadt, daar vele Smits wonen.

Agniadello, zie *Agnadello*.

Agno, Clanio, een Rivier in het Koningryk Napels, die aan de grenzen van het Principato Oltra ontspringt, de Provintie Terra di Lavoro doorstroomt, en zich in de Golf van Gaëta stort. By Aversa maakt zy het Meir Patria, waar van daan deze vloed ook van enige Patria genoemt word.

Agnoites, Ketters in de 4de Eeuw, die Gods Alwetenheid in twyffel trokken. Diergelyke waren 'er ook in de 6de Eeuw, die voorgaven dat Christus na zyn Menschelyke Natuur niet van den jongsten Dag des Gerichts geweten had.

Agnone kleine Stad in het Neapolitaansche Gebied, in de Provintie Abruzzo citra.

Agnus Dei, is een rond stuk was, by na als een Medailje gefatsoeneert, op welk de figuur des H. Lams met de Zegebanier, of ook wel een Evangelist met den naam van den Paus en het jaartal gedrukt word: de Paus is gewoon een menigte daar van jaarlyks op Witten Donnerdag te wyen, en daar mee vremden of anderen, die hy genegen is, te beschenken. Men geeft voor dat zy grotelyks dienen om den aandacht te vermeren, en schielyk een Brand te blusschen.

Agoas, zie *Agam*.

Agobel, zie *Macassar*

Agola, Stadt in Abyssiniën in Afrika, tegen 't zuiden van 't Gebergte en de Stad Amara gelegen.

Agoniseren, of *in Agone leggen*, is zoo veel als met den dood worstelen, op het uiterste leggen.

Agoro, kleine Stad aan den Vloed Corderol, in het Venetiaansche Landschap Bellunese, 5 M. van Feltri.

Agosta, was een wel gefortificeerde en op een half Eyland gelegene Stad, benevens een veilige en met drie Kastelen gedekte haven in Sicilien, in Val di Noto, aan de Oostelyke Kust, dewelke in 't jaar 1693. door een Aartbeving gants verwoest is, en de Haven onbruikbaar gemaakt.

Agosta, een zeer klein Eiland of eer een klip in de Adriatische Zee op de kust van Dalmatien, de Republiek Ragusa toekomende. Dit Eyland heeft omtrent duizent Inwoonders, en heeft zekere plaatzen daar de Schepen heel veilig leggen, maar voornaamlyk een Haven, Marzera genaamt.

Agouges, kleine Rivier in de Provintie Auvergne in Vrankryk.

Agout, Vloed in Languedoc, die in het Gebergte van Cann ontspringt, en zich by Montauban in de Rivier Tarn stort.

Agra, zie *Tercera.*

Agra, Koningryk in het Asiatische Landschap Mogolistan, benevens een Stad van den zelven naam aan den Vloed Gemini, welke de grootste in gants Indiën is, en daar de Mogol een kostelyk Paleys heeft, gelyk zy ook de hoofdstad van zyn ryk is. Zy dryft zeer goeden handel, heeft een Rechtbank, voortreffelyke Paleyzen, en was voorheen des Mogols Residentieplaats, eer die na Gehanabat verlegt wierd. Zy is met een sterken muur van gehouwe rode stenen, en een Gracht die hondert ellen breed is omringt, en heeft zeer lange straten, waar van ettelyke een vierendeel Myls lang zyn, en vele daar van zyn van boven gewelft.

Agram, zie *Zagrab.*

Agramont, kleine Stad in Katalonien, 5 mylen van Lerida aan den kleinen Vloed Sio.

Agreda, kleine Stad den Spanjaarden toekomende in 't Koningryk Popayan in Zuid-America.

Agreda, Stad in Oud Kastilien in Spanjen aan de Arragonsche Grenzen, welke de Spanjaarden ook Malaga noemen.

Agri of Acri, een Rivier in 't Koningryk Napels, dewelke in 't Apennynsche Gebergte ontspringt, het Landschap Basilicata doorstroomt, en zich in de Golf van Taranto stort.

Agrigan een van de Dieve- of Maria-Anna's Eylanden, in de Oost-Zee in Asien tegen 't Noorden gelegen, 't welk de Spanjaarden het Eyland van St. Franciscus Xavierus noemen. Het is wel bewoont en een van de grootste, nademaal het 50. M. in den omtrek heeft.

Agrigente, zie *Gergenti.*

Agrim, geringe plaats in Ierland in het Landschap Connought, daar Koning Willem in 't jaar 1692. de overwinning tegen zyn Schoonvader Koning Jacobus behaalde, en daar door gants Ierland onder zyn gehoorzaamheid bracht.

Agrimonte, was voor dezen een Bisschoplyke Stad in de Napolitaansche Provintie Basilicata, maar wiens Bisdom tegenwoordig met dat van Marsico verenigt is.

Agriomela, Salembria, een Vloed in Griekenland, dewelke op den Berg Messovo ontspringt, en zich in de Golf van Negroponte stort.

Agropoli, kleine Stad in Napels, in 't Principato citra aan de Golf van Agripoli, die het zuidelyke deel van de Golf van Salerno begrypt.

Agspach, Klooster aan den Donau in Oostenryk, een Slot van den zelven Naam legt 'er tusschen de Erlaph en de Traje.

Aguada di Saldana, zie *Saldagne.*

Agualay, zie *Ancud.*

Aguadello, of Aquadello, een vlek in het Milaneesche Gebied, in het Landschapje Ghiera d'Adda, tusschen Lodi en Bergamo, aan het gemene Kanaal dat boven by Cassano uit de Adda komt, en beneden Cremo in den vloed Serio valt. Daar ter plaatze viel in 't jaar 1705. tusschen de Duitschen en Franschen een bloedige slag voor, waar in beyde partyen weinig voordeel behielden.

Aguas, de Provintie de los Aguas of des Hamagazites. Provintie in Zuid-Amerika, welke aan Peru, Popayan en de Rivier der Amazonen grenst. Zy begrypt van 't Oosten naar 't Westen omtrent 200. mylen, en is zeer goed en vruchtbaar land, heeft den naam van de voornaamste Inwoners Aguas geheten, en is den Spanjaarden niet onderworpen.

Agueda Rivier in het Spaansche Koningryk Leon, welke in het Gebergte van Xalama ontspringt, voor by Ciudad Rodrigo loopt, en zich in de Douro stort.

Aguer, Stad aan den Berg Atlas: de Potugezen veroverden die in de 16. Eeuw op de Turken, maar verloren ze weer.

Aguiguan, een van de Mariaansche Eylanden, in de Archipel van St. Lazaro, anders ook Ile de St. Ange genaamt. Het heeft drie M. in zyn omtrek, is zeer hoog, en heeft maar twe plaatzen daar men aanlanden kan.

Aguilar, kleine Stad in het gebied van Estella, in 't Spaansche Koningryk Navarre, aan de Grenzen van Biskayen

Aguilar del Campo, kleine Stadt in oud Kastilien in Spanje, en stamhuis der Marquiezen van Aguilar, 15. M. van Burgos aan de Grenzen van Asturia de Santillane 5. M. van den oorsprong van den Ebro.

Agulha, een Eyland in de Ethiopische Zee, ten noorden van het eyland Madagascar ten oosten van de kust van Zanguebar gelegen, het is van de Portugezen ontdekt.

Agurande, een Stadt in de fransche provintie Orleans in het Hertogdom Berry.

Agusta, zie *Agosta.*

Agusta, Lagusta, Lastre, Venetiaans eyland in de Golf van Venetien tegen de kust van Ragusa, het hoort tot het eyland en Hertogdom Courzola.

Agynii, waren ketters op het einde der 8. Eeuw, welke voorgaven dat God verboden had vleesch te eten en te trouwen.

Ahausen, Ahuis, Stadt benevens een goede haven, aan de Belt in het Zweedsche landschap Bleckingen, 4 M. van Christiaanstadt, daar de rivier Helleda in de oostzee valt.

Ahausen, zie *Anhausen.*

Ahlburg, zie *Alborg.*

Ahlden, of Ahlen, zie *Alemb.*

Ahlen, zie *Alen.*

Ahmol, zie *Amol.*

Ahnen, zo noemt men in Duytsland de voorvaderen der Edelluiden en hoge Standspersonen. In Polen word geen Edelman tot een gezandschap, of andere hoge waardigheid gebruikt voor dat hy zes adelyke quartieren drie van vaders, en drie van moeders zyde aantonen kan.

Ahnhausen, Benediktyner klooster in Frankenland aan de Woernitz in Riess gelegen.

Ahr, zie *Aar*.

Ahrenberg, zie *Arensburg*.

Ahun, kleine Stadt in Vrankryk in de Provintie *la Marche*, aan de Rivier *Creuse*, heeft een oud kasteel, *Cheateau Rocher* genaamt, en een Abdy.

Ahus, steedje in Westfalen, in 't stift Munster aan den vloed Aa.

Ahus, zie *Ahausen*.

Aja, kleine Rivier in het Pauslyke Landschap Sabina, die zich by *Monte Rotundo* in den Tiber stort.

Aja, klein riviertje in het zelve landschap, dat zich by *Magliano* in den Tiber stort.

Aja, dus noemt men op 't Spaans de Hofmeesterin der jonge Prinssen. Aan 't Keyzerlyke Hof voert ze den zelven naam, en bekleed tegenwoordig deze hoge bediening *Anna Isabella*, Baronesse weduwe van Stubenberg, geboorne Gravin van Lamberg.

Ajabire, kleine Stadt in het landschap Peru in Zuid-Amerika, tusschen de Stad *Cusco* en de Zee de *Titiaca*.

Ajada, Een groot en sterk Slot aan de Siberische grenzen tegen Azien, daar de rivier Nevia om heen vliet, het hoort den Czaar toe.

Ajajuni, kleine Stadt in Natolien in Asiën, in de Provintie Alidinelli, is meest geruineert.

Ajan, zie *Ayan*.

Ajas, Stadt in gelukkig Arabiën in Asiën.

Ajasso, Ajaccio, Stadt in Natolien, in het Beglierbegschap van Aleppo, ten noorden van de Stadt *Alexandrette* gelegen, alwaar een goede haven aan de Golf van *Ajazzo* is.

Ajazzo, Zeeboezem in de Middelantsche Zee, tusschen de kusten van Syrien, het oude Cilicien, en het Eylant Cyprus.

Ajazzo, Ajaccio, beroemde Genueesche Stadt in het westelyk gedeelte van het Eyland Corsica, benevens een sterke Citadel, een Bisdom onder het Aartsbisdom van Pisa staande, en een haven aan een meerboezem, die ook golf van *Ajazzo* genoemt word.

Aibling, een fraai Markt-vlek en Slot in Opper Beyeren, aan het Riviertje Manquald in het gebied van Munchen gelegen: het heeft een landgerecht, waar onder 4 kloosters, 6 kastelen, en 16 Heerlykheden behoren.

Aich, kleine stroom in 't Wurtembergisch gebied, die boven Waldbuch ontspringt, en in den Necker valt.

Aichach, of *Aicha*, kleine maar nette Stadt benevens een Landgericht in Opper Beyeren aan de Rivier Par, tot het gebied van Munchen behorende. Zy heeft een wal en dubbelde watergrachten, benevens een out Slot, 8 mylen van Munchen, in 't jaar 1704. is zy van de Engelsche troepen verovert en afgebrand.

Aichelberg, een oud en meest vervallen Slot in Karinthien in het boven quartier tusschen Oslach en Wernberg op een hogen berg in de wildernis, de Graven van Galles tegenwoordig toekomende.

Aichelburg, Slot in Karinthien, in het opperquartier op een hogen berg aan de Gayl, midden in een woud; dit is het Stamhuis van de Vryheren van Aichelburg.

Aichfeld, een zekere streek lands om de Stadt Judenburg in opper-Stiermarken.

Aichheim, een kasteel en heerlykheid in Schwaben aan den Iller, voorheen de vryheren van Rechberg toekomende, van dewelke het Anno 1676 door huwlyk aan de Graven van Limburg en Styrum is gekomen.

Aichstadt, Bisdom in Frankenland, wiens Bisschop een van de standen des Roomschen ryks is, en onder den Aartsbisschop van Mentz te huis hoort. De hooft en residentie Stad Aichstadt legt tusschen twee heuvels aan den Vloed Altmul. Het residentie Slot des Bisschops, *Willibaldsberg* genaamt, legt een halve myl van de Stad. De tegenwoordig levende Bisschop is Franciscus Ludovicus Schenk van Castell, een geboren vryheer uit Schwaben, die den derden Juli 1725 verkoren is.

Aide de Camp, zie *Adjudant*.

Aide des Ceremonies, word in Vrankryk zodanig een Officier genaamt, die den Groot Ceremonie-meester by koninglyke kroningen, doopplechtigheden, huwlyken en begraaffenissen bystaat. Wanneer hy zyn amt verricht, heeft hy een stok in zyn hand en die met rood fluweel bekleed is, en een yvoire knop heeft. De Koning stuurt hem zomtyds in het Parlement om daar zyn bevelen over te brengen, daar hy met den degen op zyde zitting onder de Raadsheren gewoon is te nemen. Hy woont ook de eerste en laatste gehoorgevingen der extraordinare Ambassadeurs by, gaat een weinig voor den Ambassadeur, en zelfs aan zyn rechter hand van de trap of tot in de zaal daar de wacht staat, wanneer hy den Koning de tyding brengt dat de Ambassadeur gereed staat om in te treden.

Aide Major een Krygs-Officier in Vrankryk, die den dienst van den Majoor waarneemt, wanneer deze niet by de hand is.

Aidinzic, klein landschap in Natolien, in de Zee-engte van Gallipoli, waar van Abydos de hooftplaats is.

Aiduni, kleine Stadt in Val di Noto in Sicilien.

Ajello, Hertogdom in Abruzzo, den Vorst van Massa toebehorende, in 't ryk van Napels.

Ajello, kleine Stadt in Calabria citra, in 't ryk van Napels op een berg.

Aigle, zie *Aelen*.

Aigle, kleine Stadt aan den vloed Rille in opper Normandyen in Vrankryk, benevens den titel van een heerlykheid.

Aigle, voorgebergte op de kust van Provence in Vrankryk, tusschen Marseille en Toulon.

Aigle, Vlek in 't Aarts-stift Trier aan den Moezel, tegen over den mond van den Saar, twee mylen van Trier.

Aigun-

Aiguebelle, kleine Stadt in Savojen aan den vloed Arc, aan de Grenzen der Provintie Maurienne, tusschen Chambery en Moustier. Aan de andere zyde van de Rivier Arc een Myl van deze plaats legt op een berg de Vesting Charbonniere.

Aiguebelle, kleine Stadt beneven een Amt aan de grenzen van het Graafschap Mauriennne en Tarantaise in Savoyen, aan de Fransche grenzen.

Aiguebellette, kleine plaats in Savoyen niet ver van de Rhone, benevens een daar by leggent Meer van den zelven naam.

Aigueperse, Stadt in Auvergne in de Fransche Provintie Lion, en de Hooftstadt des Hertogdoms Montpensier.

Aigues mortes, kleine Stadt in Nederlanguedoc, aan een kleine Golf, zy dryft groten handel in zout, en heeft een goed voorraadhuis. Zy legt ten zuiden van Nimes en had voorheen een goede Haven doch die nu door het zand bedorven is.

Aigues-Vives, Vlek en Abdy in de Provintie Touraine, in het Fransche Generale Gouvernement van Orleans.

Aiguille, zie *Agulha.*

Aiguille, Cabo das Agulhas, voorgebergte in Afrika, aan de Kaffers kust, niet ver van de Kaap de goede Hoop.

Aiguilles van Bordeaux, zyn schepen welke de visschers op de rivieren Dordogne en Garonne in Vrankryk gebruiken.

Aiguillon of Eiguillon, aansienlyke Stadt benevens den titel eens Hertogdoms in Guienne, in de Provintie Agenois in Vrankryk, daar zich de rivieren Lot en Garonne verenigen. Anno 1704 den 19. december stierf de laatste Hertogin van Aiguillon, Maria Magdalena, die het haar broeders zoon den Marquis de Richelieu by testament vermaakt heeft.

Aigurande zie *Agurande.*

Aila, Ayla, of Eila, kleine Stadt in het steenachtig Arabien, benevens een Kasteel en Haven aan de rode-Zee, niet ver van de Stadt El-Tor.

Ailes, de lange vleugelen met welke de buitenwerken eener vesting, als hoornwerken, Kroonwerken enz. besloten worden.

Ailesburg, Stadt in Mercia in het Graafschap Buckingham aan de rivier de Theems in Engeland; zy is klein en legt vyf mylen van Oxford.

Ailesford Stadt in de Provintie Kent in Engeland.

Ailly, klein Landschap in Picardyen in Vrankryk.

Ailze, klein Eylant of liever een Rots op de kust van Galloway in Schotland, in den Zee-boezem van Cluyd waar op een Thoorn geboud is.

Aimargues, klein steedtje in Languedoc, in het Bisdom van Nimes, voert den titel ener Barony, en komt den Hertog van Usez toe.

Ain, Dain, of Ens rivier in Vrankryk, welke op den Berg Jura in de Bailluagie van Salins in Fransche comté ontspringt, en zich boven Lion in de Rhone stort.

Ainan, zie *Haenan.*

Aindre rivier in de Provintie Berry in Vrankryk, die in de Loire valt.

Ainoet, schoon kasteel in Crain, den Graven van Gallenberg toebehorende, 7. m. van Laubach.

Ainza, kleine Stadt in Spanjen, in 't Koningryk Arragonien, daar zich de rivieren Ara en Cinga verenigen. Zy is de hooftstad van Sobrarbia.

Ainz'a, klein landschap in de noord-Schotsche Provintie Buchan.

Ajomama, of Agiomama, kleine Stad in Romelien, aan de Golf van Ajomama in Macedonien. Deze Golf is een deel van den Archipel op de kusten van Macedonien, ten Noorden van de Golf van Salonichi gelegen, van de welkehet maar door een klein half eyland, Capo Canistro genaamt, afgescheiden is.

Ajora, zie *Ayera.*

Ajournement, zie *Adjournement.*

Air, de lucht ook het uiterlyk aanzien. Noch, de zingwyze van een liedje.

Air, zie *Ayr.*

Aire, Stadt in het eigentlyk zogenaamde Gasconje in Vrankryk, aan den vloed Adour, benevens een Bisdom, onder het aartsbisdom van Aux staande.

Aire, Stadt aan de rivier de Lys, die er midden door loopt, in het Graafschap Artois aan de grenzen van Vlaanderen, drie mylen van St. Omer, met welke vesting zy door een vaart gemeenschap, heeft. Zy is wegens haar moerassen byna ongenaakbaar, en met een goede Citadel, het Fort St. Francois genaamt, aan den linker oever der Lys versien. Zy hoort zedert het jaar 1676. de Kroon Vrankryk toe, die ze ook in den Nimweegschen vrede behouden heeft. In 't Jaar 1710. wierd deze plaats benevens het Fort van de Bondgenoten na een tamelyk harde belegering den 9. Nov. met Akkoort ingenomen, maar in den Utrechtsen vrede van het jaar 1713. weer aan Vrankryk afgestaan.

Airon, vloed in het landschap Nivernois in Vrankryk, welke zich in de Loire stort.

Airu, vloed in Schotland, dewelke in de Provintie Marr Gransbain ontspringt, en zich in het landschap Buchan in de Rivier Spey ontlaad.

Airvaut, Abdy in de Provintie Poitou, 6 m. van Poitiers in Vrankryk.

Airy, vlek in Vrankryk in de Provintie Auxerrois in het Hertogdom van Burgundien.

Aisance, kleine rivier in Normandyen in Vrankryk.

Aisch, vloed in Frankenland, welke voorby de Stadt Windsheim voor by Neustad aan de Aisch, en door den Aischgrond loopt, eindelyk by Hirschheyd tusschen Bamberg en Forchheim in de Regnitz valt.

Aise, kleine vloed in Normandyen, in het Bisdom van Bayeux in Vrankryk, welke in de Orne valt.

Aisne, Rivier in Vrankryk, die in 't Hertogdom Bar uit twe bronnen ontspringt, welke zich op de grenzen van Champagne verenigen, en in Isle de France beneden Noyon in de Rivier de Oyse storten.

Aistersheim, Marktvlek benevens een berg-slot in Opper-Oostenryk.

Aitona, kleine Stadt aan den vloed Segre in Catalonien tusschen Lerida en Mequinença, voert den titel van een Marquisaat, en komt het huis van Moncada toe.

Aix,

Aix, Stadt in Savoyen aan het Meer Bourget, benevens den titel van een Marquisaat, daar gezondheids baden zyn. Zy is oud, klein en slecht geboud, en legt tusschen de Steden Chambery en Rumelly.

Aix, Hoofdstad van Provence in Vrankryk, aan de rivier Arc, benevens een Aartsbisdom, Parlement en Universiteit, die in 't jaar 1409. van Paus Alexander V. gesticht, en van Koning Hendrik IV. in het jaar 1603. weer vernieuwt is geworden. Zy heeft ook warme baden, en is een der schoonste steden in Vrankryk, 5 mylen van Marseille.

Aix la Chapelle, zie *Aken*.

Aiazux, Markgraafschap in Henegouwen, niet ver van Aath.

Aizu, klein Koningryk op het Aziatische Eyland Niphon in Japan, beneven de Hoofdstad van den zelven naam op de Oostelyke kust.

Aken, ene kleine Stadt en Slot in 't Hertogdom Maagdenburg, 2 mylen van Serbst, aan de Elve.

Akker, een rivier in 't Hertogdom Bergen.

Akker-Sand, een eilant aan de zuid-kust van Noorwegen, tusschen Frederiks-Stadt en Teensberg.

Akkram, een Stadt in 't Afrikaensche Koninkryk Guinea, waar de Franschen dikwils handel dryven; en gout, met andere waaren, van daar halen.

Akspach, een Markt-vlek in Onder-Oostenryk, op den oever des Donauws.

Akle, een kleine Engelsche Stadt, 3 mylen van Durham, de Hoofdstadt der Provincie van dien naam.

Akerman, zie *Bialogrod*

Akersond, klein Eyland tot de Provintie Aggerhus in Noorwegen behorende, tusschen Frederiks-Stadt en Tonsberg in 't Kattegat.

Akertewe, Stadt, op het Eyland Maragnan in zuid-America, welke onder Brasilien gerekent word.

Akhgi, word in Konstantinopelen de kamer-kok genaamt, die de Janitzaren in de Oda de kost moet geven en op hun leven en wandel acht slaan, en over hun misgrepen bestraffen moet. Hy heeft een onderkock by zich, die de getrouwde en te Konstantinopelen wonende Janitzaren roept en voor hun Officiers daagt.

Akitl, Achill, twe kleine Eylanden op de kust van Ierland, tegen over het Graafschap Mayo, dewelke door een kleine vaart van elkander gescheyden worden.

Akkemin, een Stadt in Opper-Egypten, op ene kleine hoogte, 1 myl van de rivier Nyl.

Akingis. zie *Acanges*.

Akoba, een kleine Portugeesche plaats, in 't lantschap Extremadura, bezuiden Leiria, 4. mylen van deze plaats.

Akola, ene Stadt in Sicilien die door een aardbeevinge van Ao. 1693. zeer bedurven is.

Akolyten, werden by de Grieken genoemt menschen, die altyt op hun stuk staan blyven, houdende voor zeer schandelyk, daar van aftewyken. Naderhand gaf men dien bynaam aan hen, die by 't Kristelyk geloof onveranderlyk bleeven. De Rooms-Pausselyken noemen aldus nog hedensdaags, onder de 7. geestelyke mindere ordens, de altaerbediendens, die in de kerk of by den ommegank de fakkels of kaerssen dragen, en de altaar-lichten opsteken als mede wyn en water aanbrengen. By hare inwyding tot den H. dienst, wort hen een kandelaar met een uitgebluschte kaars gegeven, en daar by gezegt: ontfang dezen kandelaar met de waschkaars, en weet, dat gy gestelt zyt, om de kaarsen in de kerk op te steken. Ze ontfangen ook een ledig kannetje, met deze woorden: neem aan dit kannetje, om wyn en water by de mis te brengen en toe te dienen, ter gedachtenisse van het bloet van Kristus, in Kristus name.

Akroczin, Stadt in het Waywoodschap Masovien, benevens een sterk Kasteel, heeft een Kastellaan, 8. mylen van Waarschou.

Aksa, of Acza, vloed in Azien in de Provintie Georgien, die by de Stadt Zitrach in de Kaspische Zee valt.

Akstad, kleine Stadt in het Hertogdom Bremen aan den vloed Lun.

Al, zie *Alla*.

Alaba, of *Alata*, kleine Stadt in Africa in het Konigryk Bagamedri aan den Nyl, daar een brug over dezen stroom legt.

Alacranes, zyn drie kleine Eylanden in nieuw Spanjen in noord-America, 20. m. van de kust van Yucatan. Zy zyn met vele klippen omringt, en worden derhalven van de schippers vermyd.

Aladuli Aziatisch Landschap in Natolien, aan de Grenzen van Turcomannien, Diarbeck, Syrien, en de Middelantsche Zee, heeft voor dezen eige Koningen gehadt, maar staat nu onder het gebied der Turken. Het word in het noordlyke en het zuidlyke verdeelt, waar van het eerste het Beglerbegschap Marasch genaamt word, en het laatste onder het Beglerbegschap van Aleppo gerekent.

Alagon, kleine Stadt in een vruchtbare streek van Arragon, aan den vloed Xalon in het gebied van Saragosse in Spanje, 3. m. van de laatstgenoemde stadt.

Alagon, Vloed in de Spaansche Provintie Estremadura, die voorby Coria loopt, en zich in den Taag stort.

Alai Begler, zo hieten de Overste der Turksche Zaims en Timarioten. Men heeft ook Moren Alai Chiaussen genaamt, die in 't veld den dienst van wachtmeesters verrichten.

Alaine, kleine rivier in het Niverneesche in Vrankryk, die in den vloed Arron valt.

Alairac, vlek in neder-Langedok tusschen Narbonne en Carkassone in Vrankryk.

Ala's, zie *Alets*.

Alumbrados, of verlichte in Portugaal, zyn den Engelschen Quakeren niet ongelyk, doch zy durven uit vrees voor Inquisitie geen vrye oeffening van hun Godsdienst houden, maar verbergen zich onder het gemeen.

Alan, vloed in het landschap Cornwal in Engeland, die zich by den Zeeboezem van Bristol in de Zee stort.

Alanche, Stadt in Auvergne in 't Hertogdom Mer-

Mercœur in Vrankryk, het Hertoglyke huis van Vendome toebehorende.

Aland, midelmatig Eyland tegen over Stokholm, by den ingang van den Bothnischen Zeeboezem, op het welke de Vesting Castelholm het merkwaardigste is. Het hoort de kroon Zweden toe, voert den titel van een Graafschap, en is 6 Mylen lang & 5 breed. Het heeft een grooten voorraad van Brand en Timmerhoudt, en voorziet Stockholm daar meede. In de Scheren by dit Eyland viel den 26 July 1714 tusschen de Russen en Zweden een zeeslag voor, waarin de eerstgenoemden de overhand behielden en daarop dat Eyland innamen, maar kort daar na vrywillig verlieten; en voor enige jaren wierden op Aland tusschen de Zweedsche en Moskovitische Ministers over den Noordschen Vrede tot verscheyde malen Onderhandelingen gehouden, maar die vruchteloos afliepen.

Aland, Rivier in de Oude Mark Brandenburg, neemt de Biese mee in, en valt by Schnakkenburg in de Elf.

Alandriana, Stad in Griekenland, in de Provintie Epirus.

Alandroal, kleine plaats in de Portugeesche Provintie Alentejo, die op een hoogte aan een Visryke Rivier niet wyd van de Guadiana tusschen Elvas en Evora gelegen is, en met een redelyk sterk kasteel voorzien.

Alangon, Stad in de Fransche Provintie Guienne niet ver van de Garonne.

Alanguer, kleine Stad in het Portugeesche Estremadura, niet ver van den Taag, tusschen Lissabon & Leiria benevens een groot gebied van den zelven naam, waar in Lissabon gelegen is.

Alanis, Oude Stad en tegenwoordig een Vlek in Andaluzien in Spanje, aan de grenzen van Estremadura, tegen 't Noord Oosten van de Stad Sivielje.

Alant, zie *Aland.*

Alanwick, zie *Alnewick.*

Alar, Vloed in Perzien, die zich in de Kaspische Zee stort.

Alarcon, kleine Stad in Nieuw-Kastilien, aan den Vloed Xucar in Spanje, 3 M. van. Cuença.

Alarm plaats, van een Vesting is op den Wal of in de buitenwerken, daar zich het garnizoen wanneer er alarm is, met boven en onder geweer en brandende lont moet laten vinden. In 't Veld is de alarmplaats voor 't geweer, daar de troepen zich verzamelen moeten om de order af te wachten.

Alaro, Rivier in Calabria Oltra, in 't Ryk van Napels, welke op 't Apennynsch gebergte ontspringt, en zich in 't Ionisch meer stort.

Alaschehir, Stad in Natolien, in de Provintie Germian, welke enige voor het oude Hypsus, andere voor Philadelphia houden.

A la tete, aan de spits, voor in 't gezicht: deze spreekwyze gebruikt men voornaamlyk wanneer zich een Generaal aan het hooft van zyn Leger stelt.

Alatof of *Olotief*, groot gebergte in Tartaryen, dat zich van den Oorsprong der Rivier Jaick langs den Oostlyken Oever tot dat dezelve zich in het Kaspische Meer stort, uitstrekt, verscheyde namen aanneemt, en ryk van yzer, kristal en alabaster is.

Alatri, Oude Stad op een heuvel in Campagna di Roma in den kerkelyken staat, 2 mylen Oostwaarts van Veroli, benevens een Bisdom, 't welk onmiddelyk onder den Pauslyken stoel hoort.

Alava, Alaba, klein Landschap in Oud-Castilien aan den vloed Ebro in Spanje, wiens hooftstad Victoria heet, voorheen wierd het onder Navarre, daar na onder Biskajen gerekent, maar nu is het met Oud Kastilien verenigt.

Alava, voorheen een Stad, doch nu een Vlek in Aragon in Spanje, aan de Rivier Xiloca, in 't Bisdom Teruel.

Alauta zie *Alt.*

Alauway, een Vlek in 't Zuidlyke deel van Schotland in het Graafschap Fife, by den mond van de Tay.

Alb, kleine Vloed in Brisgau, die voorby Freyburg loopt, en in den Rhyn valt.

Alb, kleine Rivier in het Durlachse gebied, die uit het Wurtembergsche van Herrn-Alb en Frauen-Alb van daan komt, en by Muhlberg in den Rhyn valt.

Alb op de Alb, een streek lands in Schwaben, meest tot het Hertogdom Würtemberg behorende, dat zich van Reutlingen, Urach en Kirchheim naar den Donau toe uitstrekt, is aan veele plaatzen dor, en heeft gebrek aan water.

Alba, kleine Stad in Italiën, aan den Vloed Tanaro in het Hertogdom Montferrat, heeft een Bisschop die onder het Aartsbisdom van Milaan staat. Zy legt tusschen Asti en Cherasco, vervalt daaglyks meer en meer, en het omleggende land word Albesano genaamt.

Alba, *Alva de Tormes*, Stad in 't Spaansche Konigryk Leon benevens den titel van een Hertogdom, aan de Rivier Tormes, het geslacht van Toledo toekomende, waar uit de beroemde Hertog van Alba gesproten was, en waar van altyd de oudste Zonen den naam van *Alba* voeren.

Alba Julia, zie *Weissenburg.*

Albacette, zie *Albucetto.*

Albamala, kleine Stad in Normandyen in Vrankryk, voert den titel eenes Hertogdoms.

Albana, Stad in de Provintie Albaniën in Aziën, aan de Kaspische Zee, dryft goeden koophandel, en word van eenige Bachu genaamt.

Ablanesen, was een Sekte in de VIIIste Eeuw, die twee Hooftbeginselen, een goed en een quaad stelde, en den Doop alleen voor een Sakrament liet doorgaan, en het in andere zaken met de Manicheers hielt.

Albani, een beroemt Geslacht in Italien, dat voor dezen zich in de Griekse Provintie Albanien heeft opgehouden, maar naderhand in Italien ter neer gezet, en in twee Linien gedeelt, waar van de eene te Bergamo, de andere te Urbino bloeit, waar van enige de Kardinaals waardigheid en andere hoge bedieningen te Romen verkregen, tot dat eindelyk *Johannes Franciscus Albani*, een Zoon van den Graaf *Karel Albani*, gewezen Kamerheer by den

den Kardinaal *Barberini*, uit de Urbinische Linie, Anno 1700 den 23 Nov. den Pauslyken zetel beklom, den naam van Klemens XI aannam, en na een twintigjarige regering op den 19 Maart 1721 dit tydelyke verliet. Zyn enige broeder was *Don Horatio Albani*, die 1712 gestorven is, en drie Zonen, naamlyk *Annibal*, *Karel*, en *Alexander* heeft nagelaten. De eerstgenoemde is voorheen enige jaren als Pauslyke Extraordinaire Nuncius aan het Keyzerlyke en andere Duitsche Hoven geweest, en kreeg 1711 een Kardinaals hoed; de twede *Don Carlo* nam in het jaar 1714 de twede Dochter van den ouden Graaf *Borromeo*, die voorheen Onder-Koning in Sicilien was geweest, ten Vrouwe, en kreeg kinderen by haar, in het jaar 1715 kocht hy het Prinsdom Soriano in den Kerkelyken staat, en liet zich Prins van Soriano daar na noemen. De derde *Don Alexander* nam ook den Geestlyken staat aan, wierd met verscheyde ryke Beneficien voorzien, en den 16 Juli 1721 tot Kardinaal gemaakt.

Albani, een fort in Noord Amerika, in de Provintie van Nieuw York, aan den Vloed Nord omtrent deszelfs oorsprong gelegen.

Albania, Arnaut, Landschap in Griekenland, 't welk tegen 't Noorden Dalmatien en Servien, tegen 't Oosten Macedonien, tegen 't Zuyden Epirus, en tegen 't Westen de Golf van Venetien tot Grenzen heeft. Het hoort onder het Turksche gebied, welke dit Land Arnaut noemen. De meeste inwoners zyn evenwel noch Rooms-Katholyk en Griekshe Christenen. Het land is vruchtbaar en volkryk, en de Inwoners zyn goede soldaaten te Paard, die Arnauten genoemt worden, en meestendeels door 't Land herom zwerven. Voor dezen was Albanien een stuk van 't Koningryk Macedonien, en begreep het Landschap Epirus, dat Albania inferior genoemt wierd, onder zich, gelyk ook het Eyland *Corfu*, dat hedendaags de Venetianen toekomt. Hier van daan word ook het Westelyke Deel van de Golf van Venetien Mare Albaniæ, en van de Turken de Zee van Duras genoemt.

Albania, Oude Provintie in Azien aan de Kaspische Zee, in het Oostlyke Deel van Georgien, waar van Albania de hoofdstad was. Hedendaags is dit land een stuk van de Provintie Zuirie, en wort Dagesthan genoemt, waarin de Steden Chipiche & Zitracha leggen.

Albania, zo wierd voor dezen gants Schotland genoemt, en de Kroonprinssen der Koningen wierden Hertogen van Albanien geheten. Tegenwoordig voert de Provintie Braid-Alban alleen dezen naam.

Albano, Stad in een vruchtbare Valey in het Aziatische Landschap Syrien, niet ver vanden Berg Libanon die van Griekshe Christenen bewoont word.

Albano, Monte Albano, kleine Stad benevens den titel van een Prinsdom in het ryk Napels in het Landschap Basilicata, welke plaats wegen haar Vruchtbaarheid en vele Adelyke Inwoners benoemt is.

Albano, kleine stad in het Pausselyk gebied in Campagna di Roma, het geslacht Savelli onder den Titel van een Prinsdom toekomende. Haar Bisschop is altyd een van de 6 Kardinaal-Bisschoppen.

Albanopoli, Turksche Stad aan den Vloed Drin in Albanien in Griekenland, aan de Grenzen van Macedonien, tien Mylen van Ocrida. Haar Vesting werken zyn geslecht, en voor dezen was zy de Hoofdstad van Albanien, maar tegenwoordig is zy meest verwoest.

Albany, zie *Albani*.

Albarasin, Stad in Spanje in Aragon benevens een Bisdom aan de Rivier Guadalaviar, onder den Aarts Bisschop van Saragossa staande. Zy legt aan de grenzen van Valencia en Oud-Castilien op een Heuvel, en is van Natuur zo wel versterkt, dat zy by na voor een Grensvesting kan doorgaan.

Albarine, Vloed in de Provintie Bugey in Vrankryk, die in 't gebergte van Nantua ontspringt, en zich in de Rivier Ains stort.

Albazin, of *Labasin*, Stadt in Groot Tartaryen, en een Vesting tegen de Chinezen, de Moscoviters toekomende, die dezelve altyd wel bezet houden. Zy legt aan de Rivier Amour in de Provincie Dauria. De reizende Koopluiden van Moskou naar Peking nemen hun weg hier door.

Albeck, Oude en kleine stad, Slot en Heerlykheid in Schwaben, de Stad Ulm toekomende, en 2 Mylen daar van daan gelegen. Zy is Anno 1704 byna gants door de Fransschen en Beyerschen geruineert geworden.

Albegna, Vloed in het middelste Deel van Italien, die in het Gebied van Siena ontspringt, en langs een gracht in het Meir van Orbitello valt.

Albejed, Rivier in Groot Tartaryen, in de Provintie Zagathay, tusschen de Stad Samarkanda en den Vloed Gihun.

Albelda, Vlek in Oud Castilien in Spanjen, in het gebied van Rioja, aan den Vloed Tregua.

Albell, Vloed in Graubunderland, in het Godshuysen gebied, dewelke zich by Furstenau in den Beneden Rhyn giet.

Albemarle, Stad in Normandyen, welke tegenwoordig Aumale hiet. In oude tyden quam zy benevens gants Normandyen den Engelschen toe, maar toen zy gedwongen wierden het zelve te verlaten, is ook een Heer van deze Stad mee naar Engeland getrokken. deze heeft zyn naam als Graaf van Albemarle behouden, en is van den Koning met een Landje in Yorckshire, Holdernefs genaamt, beleent.

Alben, Vloed in het Hertogdom Crain, die tusschen het Gebergte ontspringt, en zich tusschen Triest en Capo d'Istria in de Golf van Venetien stort.

Alben, Gebergte in Crain, op 't welk een Marktvlek van den zelven naam legt. Het heeft goede Quikzilver mynen, legt tusschen de Czirnizer zee en het Graafschap Gortz, word anders ook Monte del Carso genaamt.

Albenas, zie *Aubenas*.

Albenga, Stad aan de Genueesche Zee-kust in Italien tusschen Finale en Oneglia, benevens een goede haven en Bisdom, onder het Aarts-bisdom van Genua staande. Zy is zeer wel geboud, maar

maar wegens de ongezonde lucht slecht bewoont. Niet ver daar van daan is een klein Eyland, Isoletta d' Albenga genaamt, op het welke niet als een Toorn te vinden is.

Alberche, kliene Rivier in Nieuw Castilien, in Spanje, die by Talavera in den Taag valt.

Albernau, zie *Olbernhau.*

Alberstrof, Vlek in Lottheringe, onder het Bisdom Metz behorende, 4 mylen ten noordoosten van Marsal gelegen.

Albert, zoek *Ancre.*

Alberton, kleine Stad in het Afrikaansche Koningryk Barca, benevens een beroemde haven aan de Middelandsche Zee.

Albertshain, zie *Olbernhau:*

Albesano, zie *Alba.*

Albi, kleine Stad in Abruzzo oltra, benevens den titel van een Graafschap in het Koningryk Napels.

Albi, of *Alby*, Hoofdstad van het Landschapje Albigeois in Opper Languedoc aan de Rivier Tarn in Vrankryk, had voor dezen een Bisdom onder Bourges staande, 't welk in het jaar 1676 door Paus Innocentius. XI, tot een Aartsbisdom verheven wierd; deszelfs Aartsbisschop is ook in wereldlyke zaken Heer over deze Stad.

Albicia, Albuza, Vlek in 't Hertogdom Milaan, 9 mylen van dezen Stad naarden kant van het grote Meer gelegen.

Albidona, Stad in 't Koningryk Napels in Calabria 4 myle van de Zee.

Albie, kleine Stad in Savoyen, in het Hertogdom van Geneven, zy is de hoofdstad van het gebied van den zelven naam, legt aan de kleine Rivier Seran, tusschen Aix en Annecy.

Albigenzen, Waldenzen, waren voor Luthers tyden een gezintheid in Vrankryk, die dezen naam van Albi in Languedoc, daar zy zich 't eerst opdeden, kregen. Naderhand hebben zy zich door het Lionneesche, Languedoc, Thoulouse, Aquitanien, en het Agenoische verspreyd, en gaven voor dat zy den Godsdienst wilden hervormen, waarom zy vele vervolgingen uitstonden, en zich meest in het Pirenesche Gebergte retireerden, Zy zyn meest onder den naam van Waldenzen bekent, naar een van hun hoofden, Petrus Waldus, een geleert en ryk man te Lion. Zie *Waldenzen,*

Albigeois, kleine Landschap in Opperlanguedoc, in Vrankryk, 't welk zeer vruchtbaar is, 11 mylen in de lengte, en 8 in de breette heeft.

Albigny, klein Steedje aan de Rivier Nerre in de Provintie Berry in Vrankryk.

Albinagium, gemeenlyk *Droit d'Aubaine* genaamt, is een zonderling recht omtrent de Vremdelingen, alzo geen Vremdeling zyn goed in Vrankryk by uiterste wille vermaken kan, maar alles aan den Koning vervalt. Hier van zyn evenwel alle vremde Ambassadeurs en Ministers, de Studenten die op Fransche Academien Studeren, ook de gene die zich naturaliseren laten, en de Zwitzers, Portugiezen en Schotten vry.

Albinal, groote Stad in de Provintie Seger in het gelukkig Arabien in Azien.

Albinos, zo hieten de Portugezen de Witte Moren, die van ver de Europeërs gelykenen, maar van dichte by zo bleek als de doot uitzien, en geen levendige verf hebben, warom zy ook van de andere Moren voor Monsters gehouden worden.

Albion, dus wierd voor dezen Engeland en Schotland van wegen de hooge bergen, die van ver wit uitzagen, genaamt. Nieuw-Albion is hedendaags een Provintie in Noord-Amerika, de welke de Engelsche Admiraal Draak het eerst ondekt en zo genoemt heeft.

Albiran, groote en ryke koopstad op 't Vaste Land in Zuid America.

Albisola, Vlek in Italien, op de kust van Genua, 1 myl van Savona.

Albistaverati, was voor dezen een Stad in Cilicien in Azien, maar nu een Vlek in Natolien, tusschen de Steden Satalia en Tachio of Antiochia.

Alblas, Oude en kleine plaats in Zuid Holland, een myl van Dortrecht, tusschen de Maas en de Lek, waar van daan het gebied daarom de Alblasserwaart hiet.

Albon, Lantschap in Daufiné in Vrankryk.

Albona, Stad in Illyrien of Dalmatien, Vaderland van den beroemden Flaccius.

Albona, kleine Rivier in het Hertogdom Milaan, welke dicht voorby de Stad Novara loopt, en zich met de Po verenigt.

Albona, kleine Stad aan de Golf van Carnero in Istrien, in een gezonde luchtstreek, op een heuvel, en 2 mylen van den mond der Rivier de Arsa gelegen, komt den Venetianen toe.

Albor, Vlek in het Portugieschen Koningryk Algarve, dicht by de Stad Lagos, heeft een tamelyk goede Haven, maar die ongemaklyk is om in te lopen. In het omleggende Land, dat gants vlak is, wast voortreffyke wyn.

Alboran, klein Eyland in de Middelantsche Zee, aan de kusten van het Koningryk Fez in Africa, 6 mylen van de Kaap des trois Fourches, tegen 't Noorden, op welk Eyland maar enige Visschers hutten benevens een Toorn tegen de zeerovers staan.

Alborg, of *Alburg*, Deensche Stad op het half-Eyland Jutlant, aan de Golf Limfiort. Zy is de Hoofdstad van een Bisdom van den zelven naam, en de zetel van den Bischop. Het Bisdom van Alborg is een van de vier Provintien in Jutland, legt tusschen de Golf Limfiort, de Duitsche Zee, en het Kattegat, en is in dertien Amten verdeelt.

Alborgen, of *Albergen*, kleine plaats in de provintie Over-Yssel, in het Land van Twent.

Alborough, zie *Aldebrough.*

Albret, kleine Stad in de Fransche Provintie Gascogne, midden in een Bosch, en tien mylen van Bordeaux gelegen, in 't Hertogdom Albret, 't welk een deel der Provintie les Landes uitmaakt, en aan de Provintien Armagnac, Agenois, les Landes, Perigord en de Zee grenst; het komt den Huize van Bouillon toe.

Albreton, zie *Alberton*

Albs, of *il Savio*, Rivier in Italien, welke in het Florentynsche gebied in het Apennynsche gebergte ontspringt, door de Provintie Romagna

 loopt,

loopt, en zich in de Golf van Venetien ontlaſt.

ALBUCETTO, of *Albacette*, een Stad in Nieuw Caſtilien in Spanje, naar den kant van het Koningryk Valencia.

ALBUCH, kleine en bergachtige Streek Lands in Schwaben aan den Vloed Brentz, zo daar het Ulmſche en Rechbergiſche Gebiet legt, maar in zonderheid daar de Wurtembergſche Heerlykheid Heidenheim gelegen is.

ALBUFEIRA, een kleine Stad in het Portugeeſche Koningryk Algarve, tuſſchen Faro en Lagos aan de Zee.

ALBUFERA, klein meer in Spanje, welke zich uit de Midlantſche Zee in het Koningryk Valencia uitſtrekt, 3. m. van de Stad Valencia.

ALBUQUERQUE, kleine gefortificeerde Stadt benevens den titel van een Hertogdom in het Spaanſche landſchap Eſtremadura, aan de Portugeeſche grenzen, tuſſchen de Steden Elvas en Alcantara.

ALBUS, zekere Munt in de Opperrhynſe kreits.

ALBUSEME, klein Eyland of liever een Rots in de Midlantſche Zee, op de kuſten van het Koningryk Fez, tegen over het Vlek Albuſeme.

ALBUZA, zie *Albicia*

ALBUZINSKA, is de uiterſte Veſting die de Czaar aan den Vloed Amura in Mungaliſch Tartaryen bezit, 1200 m. van Moscau.

ALBY, zie *Alba* en *Albi*.

ALCA, klein vruchtbaar Eyland in de Kaſpiſche Zee, op de kuſten van Tabareſtan.

ALCAÇAR, zo plachten de Moren voor dezen hun Paleyzen te hieten, waar van 'er noch een te Toledo in Spanje te zien is, dat Karel V. heeft laten repareren.

ALCAÇAR, het middelſte van de drie Voorgebergtens in de Zee-engte van Gibraltar, op de Afrikaanſche kuſt tuſſchen Ceuta en Tanger, by het oude Slot Malabala, recht tegen over Tariffa in Andaluſien.

ALCAÇAR CEGUER of *het kleine Paleys*, kleine Stadt in 't Koningryk Fez, in de Provintie Habara in Africa, naar den kant van de Zee-engte van Gibraltar, halver weg tuſſchen Tanger en Ceuta. Voor dezen is het een aanzienlyke Stad geweeſt, maar tegenwoordig gants vervallen, doch woont 'er noch een Gouverneur.

ALCAÇAR QUIVIR, of *het grote Paleys*. Stadt in Afrikaans Barbaryen, in de Provintie Aſga, in 't Koningryk Fez, aan de Rivier Luco, 5. m. van de Atlantiſche Zee.

ALCAÇAR DO SAL, Stad in Portugaal, niet ver van de Rivier Cadaon, heeft een zeer ſterk Kaſteel op een ſteilen berg, gelyk ook ryke Zout-pannen. Hier omtrent groejen veel Biezen, waar van fyne matten gemaakt, en wyd en zyd vervoert worden.

ALCAFERIA, of *Alfageria* anders het zogenaamde Inquiſitiehuis is een Fort by Saragoſſa in Aragon, daar Koning Karel III. na de Victorie, den 20. Aug. 1710. by Saragoſſa behaalt, groote krygsvoorraad en levensmiddelen van de vyanden veroverde.

ALÇAHIRA, zie *Cairo*.

ALCAI, gebergte in Afrika in 't Koningryk Fez, 't welk zeer vruchtbaar en wel bewoont is, en ryke Inwoners heeft.

ALCAIDE, aldus worden de rechters in Spanje genaamt, die zo wel in de burgerlyke als in de hals-ſtraflyke zaken vonniſſen. In de Koningryken Fez en Marocco worden de Gouverneurs der Provintien, des Legers, en der Steden Alcaïden genaamt, waar van enige den titel van Baſſa voeren, om hun waardigheid een groter aanzien te geven, maar enige hebben maar den bloten titel. Op Capo Verde hieten die gene Alcaiden, welke van den Koning van Keior in ieder Dorp aangeſtelt zyn om den Tol van de aankomende vremde Schepen in te vorderen.

ALCAIRO, zie *Cairo*.

ALCALA DE LOS GAZULES; oude Stad in Spanje in Andaluzien, 6 mylen van Gibraltar.

ALCALA DE GUADAIRA, kleine Stadt op een Heuvel, aan de rivier Guadaira in Andaluſien in Spanjen, benevens een ſterk Kaſteel, 2. M. van Sivilje.

ALCALA, DE HENARES, Stadt aan den vloed Henares in nieuw Kaſtilien in Spanje, in het Landſchap Algarria, in een ſchone en vruchtbare vlakte, den Aartsbiſſchop van Toledo toekomende. De beroemde Univerſiteit aldaar is van den Kardinaal Ximenes, Aartsbiſſchop van Toledo, in het jaar 1517 geſticht, daar de Bybel in velerhande talen gedrukt is, die Biblia Complutenſia genoemt word, want Complutum is de Latynſche naam dezer Stad.

ALCALA REAL, kleine Stadt in Spanje aan de rivier Xenil, in Andaluſien, aan de grenzen van Grenade. Zy lecht op een bergachtigen grond, en heeft een Abdy die 5000 Dukaten inkomen geeft.

ALCALA DE RIO, kleine plaats in Andaluſien, aan den vloed Guadalquivir, niet ver van Sevilje in Spanje.

ALCAMO kleine ſtadt in Sicilien, in de Valey van Mazara.

ALCANDERA, kleine Stadt benevens een Kaſteel in Andaluſien in Spanje.

ALCANISSA, of *Alcanitz*, Stad in Arragon aan den vloed Guadalope, in het Bisdom van Saragoſſa in Spanje, 't is een Kommandery van de Ridder-orde van Calatrava.

ALCANIZES, kleine Stadt in 't Koningryk Leon in Spanje, tegen de Portugieſche Grenzen, ten Noorden van de rivier Duero gelegen.

ALCANTARA, kleine Stadt op een rots in het Spaanſch Eſtremadura, aan den vloed de Taag, daar een ſchone brug over den zelven legt, niet ver van de Portugeeſche grenzen. Zy is naar de oude manier met ſterke torens en muren beveſtigt, en geeft den naam aan de Ridder-orde van Alcantara. In 1706. in April nam het Portugeeſche leger onder het Commando van den Engelſchen Graaf van Galloway deze plaats in, en het volgende jaar wierdze door den Marquis de Bay weer onder de Spaanſche gehoorzaamheid gebracht.

ALCANTARA, een vlek in Portugaal, een vierendeel myls van Liſſebon, in een aangename landsdouw aan den Taag, daar een Koninglyk luſt Paleys

leys benevens ſchone tuinen, grotten en waterwerken zyn.

Alcantara, Ridder-Orde in Spanje, zoek *Ridder-Orde.*

Alcantarilla, ſchoon vlek in Andaluſien in Spanje, 7 m. van Sevilje gelegen.

Alcaraz, kleine Stadt in Nieuw Caſtilien in Spanje, benevens een veſting op een taamlyk hogen berg, legt in een vruchtbare landſtreek, het veld van Montiel genaamt, dicht aan den oorſprong der Guadarmena.

Alcaraz, gebergte in Nieuw Caſtilien in Spanje, tuſſchen den oorſprong der beyde rivieren Guadiana en Guadarmena.

Alcasar zie *Alcaçar.*

Alcassalea, oud ſlot op een berg in 't koningryk Grenade in Spanje. Het legt dicht by de Stadt Antequera, en beſchermt dezelve.

Alcavala, zyn in Spanjen de Gabellen of Tollen, welke de ſchepen, wegens de waren die zy in hebben betalen moeten.

Alcaudetta, kleine Stadt benevens een ſlot in 't gebergte in Andaluſien in Spanje, voerende den titel van een Graafſchap.

Alchabur, Chabur Stadt in de Aziatiſche Provintie Diarbeck, daar de vloed Chabur in den Eufraat valt.

Alchasir, zie *Coſſir.*

Alchay, zie *Altay.*

Alchymie, goudmakery, daar van daan komt Alchymiſt een goudmaker, die uit gering metaal als lood, koper enz. goud zoekt te maken, maar door den bank zich en anderen bedriegt.

Alcipo of *Trigoldow*, kleine Stadt in Griekenland, in het landſchap Livadia, aan den zuidelyke kant van den kleinen meerboezem Porto Pigo aan 't Ioniſch Meer, den Turken toekomende.

Alcire, zie *Alzira.*

Alcken, een Steedje en ſlot aan den Moezel, in het Aarts-Stift Trier, 2. m. van Coblents.

Alckhausen, een Stadt in Schwaben in het Graafſchap Wehringen, den Duitſchen Groot-Meeſter toekomende.

Alchofen, een Marktvlek in Opper-Ooſtenryk, niet ver van 't Klooſter Wilhering.

Alckmaar, een oude Stadt in Noortholland, niet ver van de Noord-Zee afgelegen. Zy is een van de ſchoonſten van dat land, en de twaalfde in ordening onder de achtien Steden, die gedeputeerden in de vergadering van deProvintie van Holland ſturen.

Alcoa, een kleine rivier in de Provintie Eſtremadura in Portugaal, die in de Atlantiſche Zee valt.

Alcobaza, taamlyk groot vlek in Portugaal, in de Provintie Eſtremadura, tuſſchen de beyde kleine riviertjes Coa en Baça, daar het ook zyn naam van krygt. Het heeft een ryk Bernhardyner klooſter, en was eertyds de begraafplaats van enige oude Koningen van Portugaal.

Alcocer, vlek in nieuw Kaſtilien in Spanje, in het gebied van la Manche, van 't welk het landſchapje Campo d'Alcocer ſyn naam bekomen heeft.

Alcoholades, een volk in America op het vaſte land 't welk aan den Oever van het Meir de Maracaibo woont, 't zyn zeer ryke en beleefde luiden.

Alcole vlek in 't Spaanſch Koningryk Andaluſien, aan den vloed Guadalquivir, 7. of 8. m. van Sevilje.

Alcomicem, of *Alcorrucen*, vlek in 't Koningryk Grenade in Spanje.

Alconchel, kleine maar ſterke plaats in Aragon, aan de grenzen van Oud-Caſtilien in Spanje.

Alconchel, kleine Stadt in Portugaal, in de Provintie Alentejo, aan de Spaanſche Grenzen.

Alcoran, of *Coran*, een boek waar in Mahomets wetten en godsdienſt begrepen zyn, en dit woord betekent in 't Arabiſch het lezen, gelyk als of anders geen boek lezens waardig was. Het bevat 30. Giuz of delen, en is in de Arabiſche Taal, en ten delen in verzen opgeſtelt, welke Mahomet nu en dan by brokken gemaakt heeft, maar van zyn Vluchtgenoot Abubeker by een verzamelt zyn. De Mahometanen houden dit Boek zo hoog in Eeren, dat wanneer het een Chriſten of een Jood maar aanraakte, hy het met de dood bekopen zou moeten of gedwongen worden om het Turkſche Geloof aan te nemen. Zy geloven dat de Engel Gabriel het aan Mahomet op verſcheyde reyzen by ſtukken en brokken te Mecca en Medina gebracht heeft, dewyl de Joden en de Chriſtenen de H. Schrift en het Godlyke Woort vervalſcht hebben, en dat het op parkement geſchreven is, dat van het vel van dien Ram gemaakt is, dien Abraham in plaats van zyn Zoon Izaak opofferde. Daar zyn 30. Giuz-Chon of Lezers des Alkorans in ieder Moskée of Kapél, welke by des Keyzers of andere voorname perſonen haar begraafplaatzen zyn. Ieder van deze 30. Lezers leeſt daagelyks een deel, en alzo brengen zy dezen Alcoran 's daags eens ten einde, en dit geſchied, zo zy voorgeven, om de ruſt van die genen te bevorderen, die hier geld toe vermaakt hebben. Dit Boek vol belagchelyke Fabelen nemen de Perzianen ook voor den Richtſnoer van hun geloof aan, doch geven daar volgens de uitlegging van hun Profeet Aly in vele ſtukken een anderen zin aan als de Turken.

Alcorucen, zie *Alcomicem.*

Alcossua, gebergte in Spanje in de kleine Provintie Alava in Oud-Caſtilien, 't welk een deel van het oude gebergte Idubeda uitmaakt.

Alcouchette, kleine Stadt benevens een kaſteel in de Portugeeſche Provintie Eſtremadura, 2. m. van Liſſebon aan den Taag.

Alcoy, kleine maar welgeboude Stadt in 't Koningryk Valencia, tuſſchen Xativa en Alicante, aan den vloet van den zelven naam, die zich by Gandia in de Middelantſche Zee ſtort. Deze ſtadt is maar met muren en droge grachten voorzien, en wierd in 't jaar 1708 van den Franſchen Generaal Mahoni op diſcretie ingenomen. Men vind hier goede Yzergroeven, waar van de Inwoners meeſt beſtaan, en een wonderbare Waterbron, die 14 of 15 jaren achter elkander vloeit, daar na even zo langen tyd weer droog blyft, tot dat de voorgemelde tyd over is.

Alcoytin, een kleine ſtadt benevens een ſterk kaſteel in het Portugeeſche Koningryk Algarve, aan den vloed Guadiana, tot een Grensveſting dienende.

ALCRANES, zyn vyf of zes lage en zandige Eylanden, omtrent 25 M. van de Provintie Jucatan in Noort-America, naar den kant van het Eyland Cuba. Zy zyn meest onvruchtbaar, leggen omtrent twee Mylen van elkander verstrooit, met goede doorvaarten tusschen beyden, en op dezelve worden allerhande Vogels en grote Rotten gevonden. Het grootste van die Eylanden heeft 2 M. in den omtrek.

ALCUDIA, kleine gefortificeerde stadt benevens een goede Haven op het Eyland Majorca, aan de kleine Golf Alcudia. Daar is ook een stad van dezen naam in 't Koningryk Fez in Africa, in de Provintie Garet, by de kleine Golf van de drie punten. Noch een vlek dat zo genoemt wordt in het Spaansche Koningryk Valencia, tusschen de steden Valencia en Xativa.

ALCUENDAS, kleine stadt in Nieuw-Castilien in Spanje, drie M. van Madrit.

ALDBOROUGH, zie *Aldebrough*.

ALDEA, slechte en oude stadt in 't Spaansche Koningryk Leon.

ALDEA EL MURO, ALDEA DEL PUCO, kleine stadt in Oud-Castilien aan de Grenzen van Arragon.

ALDEA EL RIO, kleine stadt in Andalusien, aan den vloed Guadalquivir.

ALDEA GALEGA, zie *Altea Galega*.

ALDEBROUGH, stadt benevens een Haven in Engeland in het Graafschap Suffolk, welke het recht heeft om gedeputeerden in 't Parlement te zenden.

ALDEJO, kleine vloed in het Veroneesche gebied in Italien, welke zich in de Adige stort.

ALDENAR, kleine stad in Aartsbisdom Keulen, aan den Vloedt Ahr.

ALDENBERG een Cisterciënser Nonnen Abdy in 't Hertogdom Bergen by Wormskirchen gelegen.

ALDENBURG, zie *Oldenburg*.

ALDENHOVEN, stad in 't Hertogdom Gulich, niet ver van de stad van dezen naam.

ALDERMAN, was voor dezen by de Angel-Saxen zoo veel als een oud of bedaagt man; maar hedendaags beduid het een Magistraats persoon in Engeland, en een Schepen in een stadt. In Londen zyn 26 Aldermens, die benevens den Lord Major of Opperschoudt den Raad uitmaken, en de stads regering waarnemen.

ALDERNAY, zoek *Origny*.

ALDERSBACH, zie *Allersbach*.

ALDINELLI, zie *Carien*.

ALDUIDE, een stuk van 't Pyreneesche Gebergte, tusschen Pampelona en St. Jean de Prie de Port, tot het Spaansche Koningryk Navarre behorende.

ALE, Rivier, zie *Alen*.

ALE, zoet Bier in Engeland, dat zonder Hop gebrouwen word.

ALE, Koningryk in Africa, in het Morenland, 't welk aan de Koningryken Juala en Gambea grenst. De Inwoners zyn Afgodendienaars, en hun Koning is een Leenman van den groten Jalof.

ALE·, zie *Belvedere*.

A[illegible], kleine Vloed in Calabria oltra, in 't [illegible], die zich by Reggio in de Siciliaan-[illegible]

ALECONNER EN ALETASTER, een bediende in Engeland, die opzicht over de Brouwers en Bakkers heeft, op dat 'er geen bedrog gepleegt worde.

ALEFELD, zie *Alfeld*.

ALEGRANCA, klein Eyland in de Atlantische Zee, tegen de kusten van het Landschap Biledulgerid in Africa, tot de Canarische Eylanden behorende, heeft een goede Haven en een sterk Kasteel.

ALEGRE, Stad in de Fransche Provintie Auvergne, benevens een slot en den Titel van een Marquisaat. Zy is het stamhuis van het beroemde Geslacht d'Alegre.

ALEM, alzo hieten de Vaandels der Turksche Zaims.

ALEMANN, kleine Rivier in Zwitzerland, in het Kanton Freyburg, die zich in het meir van Geneve ontlast.

ALEMB, AHLEN, ALEN, is een dorp in 't Hertogdom Lunenburg, benevens een Keur-hanovers Ampthuis en slot, 7 M. van Hanover, 't welk de geweze Keurvorstin, na dat zy in 't jaar 1694 om gewichtige oorzaken formeel van haar gemaal gescheyden was, tot een verblyf is aangewezen.

ALEMDAGHI, zie *Olympus*.

ALEMIBIG een Zee die 30 M. lang is, in Noord Amerika, in 't Westlyke Deel van Nieuw Vrankryk, die zich door een rivier van den zelven naam met het bovenstë Meir verenigt.

ALEMQUEZ, Stad in Portugaal, in de Provintie Estremadura.

ALEMSIN, Zo hiet de Knop op den stok van den Paardestaart, die voor den Groten Heer gedragen word.

ALEN, AULEN, Oude maar kleine Vrye Ryks-Stad in Zwaben, aan den vloed Kocher, tusschen het Wurtembergsche en Oettingsche gebied, daar veel Aal gevangen word.

ALEN, zie *Alemb*.

ALEN, middelmatige Rivier in Nedersaxen, in het Hertogdom Calenberg, die op de Solling in 't Corveysche gebied ontspringt, en te gelyk met de Schwulme by het klooster Lippoldsberg in de Wezer loopt.

ALENCHES, Stad in Vrankryk in Opper Auvergne, op de Grenzen van Neder Auvergne, legt tusschen het gebergte en komt den Hertog van Vendome toe.

ALENÇON, Schone en grote stad in Vrankryk in Normandyen, aan de Rivier de Sarte, met den titel van een Hertogdom, en Pairschap, een Presidiaal, Bailluage en een oud Kasteel, waar op de oude Hertogen van Alençon voor dezen geresideert hebben, de vorige Koning gaf dit Hertogdom in 't jaar 1710 zyn klein-zoon den Hertog van Berry, toen deze met Mademoiselle d'Orleans trouwde, door een Parlamentaire Akte voor zich en zyn Mannelyke Erven tot een Uitzet, en stond hem het *Jus Patronatus*, of de Vergeving der Kerkelyke Amten daar in ook met één af.

ALENGUER, zie *Alanguer*.

ALENSBACH, zie *Almansbach*.

ALENTAKIEN, klein landschap in de Provintie Esth-

Esthland in Lyfland, tusschen de Zee Peipus, en den Finlandschen Meer-boezem, waar in Narva de Hoofdstad is.

ALENTEJO ENTRE TAGO Y GUADIANA, de grootste Provintie in Portugaal tusschen de Rivieren Tago en Guadiana word wegen hare vruchtbaarheid voor de Koornschuur van Portugaal gehouden. Zy heeft 36 M. in de lengte, en 34 in de breedte, en word in vyf kleinder landschappen verdeelt, namentlyk in dat van Evora, Beja, Elvas, Portalegre, en Estremos.

ALENWICK, kleine stad in de Provintie Northumberland in 't Noorden van Engeland.

ALEPPO Turks Landschap in Azien, 't welk het Noordelyke deel van Syrien, en het Oostlyke deel van Cilicien begrypt. 't Is een Beglierbegschap en heeft 9 Sangiacaten of kleindere gouvernementen onder zich. Deszelfs Hoofdstad is Aleppo, 't welk 6 Italiaansche Mylen beslaat, en op vier bergen gebouwd is, op welkers hoogste een sterk Kasteel midden in de stadt legt. 't Is een beroemde koopstad, daar de haven Scanderona drie dagreyzen van daan legt, en word na Constantinopelen en Cairo voor de derde rykste stad in 't Turksche gebied gehouden. De Voorsteden worden meest van Christenen bewoont, en de Grieken hebben hier een Aartsbisschop, in 's gelyks de Jacobiten en Armenianen een Bisschop, daar worden ook Maroniten gevonden, en de Katholyken hebben 'er drie kerken. De Koophandel, welke van alle Natien in de Wereld, die tot bescherming hunner voorrechten daar Consuls houden, daar gedreven word, brengt haar groot aanzien en voordeel by; en de Sultan lyd grote schade wanneer derzelver Bassa, die van Alexandrette tot aan den Eufraat het bevel voert, zich opwerpt en weerspannig word.

ALEPRETE, kleine stad in Portugaal in de Provintie Alentejo voert den titel van een Marquisaat.

ALERIA, verwoeste stadt op het Eylandt Corsica, wiens Bisschop onder den Aarts Bisschop van Pisa staat, en in 't Viek Cervion zyn verblyf houd.

ALES, Stad op het Eyland Sardinien, heeft een Bisschop die onder Sassari behoort, en is wegens den onvruchtbaren grond zo slecht bewoont, dat 'er by na niemand als de Bisschop met zyn Kanunniken te vinden is.

ALESBURY, Stadt in het Graafschap Buckingham in Engeland.

ALESSANDRETTE, zie *Alexandretta.*

ALESSANDRIA DELLA PAGLIA, welgefortificeerde stadt en een Kasteel in het Hertogdom Milaan, aan de Rivier Tanaro, benevens een Bisdom, onder den Aarts Bisschop van Milaan staande. Zy is de hoofdstad van het Alexandrynsche gebied, 't welk aan de Provintien Laumellina Tortonese en het Montferraat grenst: zy wierd den 21 October 1706 van den Keyzerlyken Veldheer Prins Eugenius verovert, en den 9 Maart 1707 van Keyzer Jozefus met toestemming van Karel III. Koning van Spanjen, aan den Hertog van Savoyen benevens andere plaatzen erflyk overgelaten, dewelke het hier op sterk gefortificeert, en met een goed Magazyn voorzien heeft.

ALESSANO, klein Graafschap in het Mantuaansche gebied in Italien, onder het Hertogdom Guastalla behorende.

ALESSANO, kleine Stad in Terra d'Otranto in 't ryk van Napels, by 't voorgebergte Sta. Maria de Leuca, met den titel van een Hertogdom en een Bisschop, onder den Aartsbisschop van Otranto staande.

ALESSIO, ALESSO, stadt in Griekenland in Albanien, den Turk toekomende, aan den Vloed Drin, niet ver van de Golf van Venetien.

ALETASTER, zie *Aleconner.*

ALETH, Lat. *Aletta*, Stadt aan de Rivier Aude, in Languedoc in Vrankryk, tusschen Toulouse en Perpignan, benevens een Bisdom, onder den Aartsbisschop van Narbonne behorende.

ALETS, ALES, ALAIS, in 't Latyn *Alezia*, Stadt in Languedoc, met den titel van een Graafschap aan den vloed Gardon, en aan 't Gebergte van Sevennes, tien M. van Nimes. Anno 1692. is zy tot een byzonder Bisdom, onder den Aartsbisschop van Narbonne, staande, verheven, daar zy te voren onder 't Gebied van Nimes hoorde.

ALEXANDRETTA, SCANDERONA Turksche Stadt in Syrien, aan de Golf van Ajazzo. Heeft wegens de omleggende Moerassen een gants ongezonde lucht, en de Franschen, Hollanders en Engelschen hebben hier hun Onder-consuls. 't Is waar dat zy taamlyk verwoest is, maar haar haven word veel van de schepen bezocht, dewyl zy 't naast aan Aleppo legt. Niet ver daar van daan hebben de Venetiaansche Kooplui een nieuwe Stadt aan den Oever der Zee aangelegt, en nieuw-Alexandria genoemt.

ALEXANDRIA, grote Turksche Stadt in Egypten aan de Middelantsche Zee, niet heel ver van den mond des Nyls, hedensdaags in een slechten staat, en byna onbewoont. Zy heeft twe goede havens, door een Schier Eyland van elkander gescheyden, benevens twe sterke Kastelen, en een zeer ongezonde lucht. De Koptische Christenen hebben hier een Patriarch, wiens geestelyke Arm zich tot in Abyssinien uitstrekt. De grote koophandel die hier voor heen gedreven wierd is zeer afgenomen, zedert dat de Portugezen een anderen weg naar Oostindiën langs de Kaap van de Goede Hoop gevonden hebben, evenwel worden hier noch allerhande Oostersche stoffen, speceryen, en Mumien van de Europesche Koopluiden afgehaalt.

ALEXANDRIA, de Zee van Alexandria, zie *Bucheira.*

ALEXANDRIA, kleine en nieuwe Stadt in Polen, in opper Volhynien, aan den vloed Horin.

ALEXANDRIA DELLA PAGLIA, zie *Alessandria.*

ALEXANDROUW, kleine Stadt in het Poolsche Waywoodschap Braslaw, in neder Podolien, 6. m. ten zuiden van de Stad Braslaw.

ALEXIE, ALISE, Stad in Vrankryk in 't Hertogdom Burgundien, aan de rivier Brenne by Flavigny. Het landschap daar rontom hiet Auxois.

ALFACHES, ALFAQUS, zie *St. Juan des Alfaches.*

ALFAGERIA, zie *Alcaferia.*

ALFAITES, ALFAYATES, kleine Stad benevens een goed Kasteel in Portugaal, in de Provintie Tra-los-Montes, by den oorsprong der rivier Coa, op een hoogte tusschen enkele Gebergten.

ALFANDEGUE, zie *Fazenta.*

ALFAQUES, ESFAQUES, Steedje in 't Koningryk Tunis in Afrikaans Barbaryen aan de Middelantsche Zee.

ALFAQUS, zie *St. Juan d'Alfaches.*

ALFARAZ, vlek in Catalonien, in Spanje, 5 M. van Balaguer, in het gebied van Lerida.

ALFARO, stadt in Opper Navarre in Spanje aan den vloed Ebrus.

ALFELD, kleine stadt en slot in 't sticht Hildesheim, 3 M. van de stad van dezen naam, aan de rivier de Lein, is het stamhuis van het beroemde Graaflyk geslacht van Alfeld, hedendaags in Holstein en Denemarken florerende.

ALFENDEQUE, zie *Fazenta.*

ALFEO, ANAPO. Rivier in Sicilien in Val di Noto, zich by Syracusa in 't Ionisch Meir ontlastende.

ALFEO, zie *Alpheus.*

ALFIDENA, kleine stad in Abruzzo citra in 't Koningryk Napels, aan den Vloed Sangro, tegen de grenzen van Terra di Lavoro: komt het geslacht van Buca toe.

ALFORD, kleine stad in het Graafschap Lincoln in Engeland.

ALFRA, ALTAFIORD, ZeeBoezem in de Noordzee, op de Zuidlyke kusten van Ysland.

ALFRETON, kleine stad in de Provintie van Darby in Engeland.

ALFTER, slot, vlek, en Heerlykheid in het Aarts sticht Keulen een Myl van Bon, de Graven van Salm en Reifferscheid toekomende.

ALGAGIOLA, kleine stadt op het Eyland Corsica, aan de Zee.

ALGARRIA, Landschap in Nieuw-Castilien in Spanje, waar van Guadalaxara de hoofdstadt is.

ALGARVA, klein Koningryk, de kroon van Portugaal toekomende. Desselfs grenzen zyn tegen 't Noorden Alentejo, tegen 't Oosten Andalusien, daar het door de rivier Guadiana van afgescheyden word, tegen 't zuiden de zee boezem by Kadix, en tegen 't Westen de Atlantische Zee. Het is ryk van Vygen, Olyven, Amandelen, en kostelyken wyn en heeft in de lengte 27, in de breette 8 Spaansche Mylen. Het word in twe Comarcas of districten verdeelt, namentlyk in dat van Tavira en van Lagos, dit landschap begreep eertyds een groot deel van Spanje, tot aan de stadt Almeria in Grenade, en de Barbaarsche kusten tot aan Tremesen in Afrika.

ALGER, zie *Algier.*

ALGERI, ALGUER, een middelmatige maar volkryke en wel gefortificeerde stadt in Sardinien, benevens een goede haven, Port de Conde genaamt, en een Bisschop, die onder den Aartsbisschop van Sassari staat.

ALGERRI, zie *Alguery.*

ALGEZIRA, stadt in Andalusien in Spanje, aan een kleine Golf van het Naauw van Gibraltar, benevens een Haven. Zy is voor dezen zeer beroemt geweest, maar hedendaags meest geruineert.

ALGHER, zie *Algeri.*

ALGIAR, stad in 't Gelukkig Arabien in Azien; in 't Prinsdom Mecca, daar de Rivier Laakie in de rode Zee valt.

ALGIATE, of *Agliate*, kleine stadt aan de Rivier Lambro, in het Hertogdom Milaan, den Marquis Crivelli toekomende.

ALGIBAROCA, zie *Aljuborata.*

ALGIER, ALGER, ALGEZIR, GEZIER DE BENI MOSAGNA, Koningryk en hedendaags een Republiek in het Afrikaansch Barbaryen, tegen 't Noorden aan de Middelantsche Zee, tegen 't Zuiden aan Biledulgerid, tegen 't Westen aan 't Koningryk Fez, en tegen 't Oosten aan Tunis grenzende. Het begrypt vyf Landschappen, namentlyk Tellensin of Tremezem, Tenez, Alger, Bugie en Constantine, en 't is wel zeer vruchtbaar, maar weinig met steden voorzien, en ook slecht bevolkt, dewyl alles naar de hoofdstad Algiers getrokken is. Voor 't overige staat het onder de bescherming en Schatting van den Turkschen Keyzer, die daarom daar een Bassa houd, welke evenwel weinig of niets te zeggen heeft, en zonder dat hy ontboden word niet in den Staadsraad komen durft, dewyl de regering Aristocratisch is, of uit de voornaamste luiden bestaat, waar in de Officieren der Janitzaren het grootste gezag hebben, en de Aga van dit krygsvolk is Voorzitter in den grooten Staadsraad of Divan.

ALGIER, ALGER, GEZAIRA, ALGAZIR, hoofdstad van het zo evengenoemde Koningryk, aan een berg aan de Middelantsche Zee, en is de Residentie des Turkschen Bassa. Zy is groot, ryk, en zeer bevolkt, haar inwoners bestaan uit Moren, Turken en Joden, en men zegt dat 'er gemeenlyk 40000 Europeische slaven zyn. Zy heeft zeer dikke Muren, wel met Bolwerken voorzien, en om de stadt leggen verscheyde met alles wel voorziene schanssen. Haar haven is veilig en word door een Kasteel gedekt, doch dient meer tot uitrusting der Roofschepen als tot den Koop-handel, aangezien de Algieren de machtigste Zee-schuimers op de Middelantsche Zee zyn, die den Christenen ontallyk veel schepen afnemen, en daar door grote schatten vergaren, ook veel duizent menschen tot elendige slaven maken, Keyzer Karel de Vde belegerde deze plaats in 't jaar 1541 zeer sterk, maar te vergeefs, en de Franschen hebbenze 1683 en 1688 ook aangetast, maar beyde reyzen weer aftrekken en een 20 jarig bestand met de Barbaren aangaan moeten, 't welk hier na van tyd tot tyd vernieuwt en verlengt is geworden.

ALGÓW. Landschap in Zwaben. 't welk tegen 't Westen de Constantzer Zee, tegen 't Oosten den Vloed Lech, ten Noorden den Donaustroom, en tegen 't Zuiden Tyrol tot grenzen heeft. De rivier Iler loopt 'er door, en de bekentste steden daar in zyn Kempten, Memmingen, Kauffbeuern enz.

ALGOIRE, kleine plaats benevens een slot in Catalonien, in Spanjen.

ALG-

ALGONQUYNEN, Volkeren in Noord Amerika, in de Provintie van Canada op een schier Eyland 't welk de Rivieren St. Laurens en Iroquois en de beyde Zeen Nisipiriens en d' Ontario maken.

ALGUAZIL, is in Spanje en by de Arabieren of Moren, van de welke dit woord afkomstig is, een Gerechtsdienaar, die schuldig is de bevelen der Overheid uit te voeren.

ALGUECHER, klein Landschap in Afrika in de Woestyn Barca, tegen de grenzen van Egypten en Nubien 't welk vruchtbaar en wel van water voorzien is.

ALGUER, zie *Algeri.*

ALGUERY, ALGERRY, een Vlek in Catalonien in Spanje, in het gebied van Balaguer, 4 myle van de laatstgenoemde Stad.

ALHAMA, kleine Stad in Spanje in het Koningryk Grenade, heeft gezonde warme baden.

ALHAMA, kleine Stad in 't Spaansche Koningryk Andalusien, 7 myle van Cordua.

ALHAMA, een vlek in Spanje in 't Koningryk Arragon, aan den vloed Xalon, onder het Bisdom Calatajud behorende, heeft zeer beroemde gezondheids baden.

ALHAMBRA, Vlek in Nieuw Castilien in Spanje, in de schone landsdouw Campo Montiel genaamt, tegen de Rivier Roidera.

ALHAMBRE, hiet het oude en prachtige Slot in Grenade, waar in de Moorsche Koningen plachten te wonen, en 't welk noch hedendaags in stand gehouden word.

ALHANGA, kleine Stad in de Spaansche Provintie Estremadura, de Ridder-Orde van St. Jago toekomende, op een hoogte, drie mylen van Merida gelegen, word door een oud sterk kasteel beschermt.

ALI, zo hiet de voornaamste Geheimschryver in de Moscovitische Kancelary, welke het opzicht over de andere heeft.

ALIBALUCH, klein Eyland in de Kaspische Zee, omtrent den mond van den Araxes, den Perzianen toekomende.

ALIBINALI, een klein Prinsdom in 't gelukkig Arabiën, in 't gebied van Seger, benevens een hoofdstad van den zelven naam, aan den vloed Prim.

ALICANTE, middelmatige, maar welgeboude stad aan een Golf van de Middelantsche Zee in 't Koningryk Valencia in Spanje, benevens een Kasteel, dat voor onoverwinlyk gehouden word, en een haven, die een weinig van de stad afgelegen is, zy dryft een voornamen koophandel ter Zee, in zonderheid met haar lekkeren wyn, dien Karel de vyfde het eerst planten liet, nademaal hy door Petrus Simon Wynranken van den Rhyn uit Duitsland naar Spanje liet brengen, waar op deze Wyn naderhand gewassen is. De stad wierd den 8 Juli 1706 door de Engelsche Vloot stormender hand verovert, en den 6 September daar aanvolgende moest zich het Kasteel aan Koning Karel den IIIden overgeven, waar na het de Engelschen noch beter gefortificeert hebben. Maar deze plaats wierd van de Franschen op 't nieuw belegert, en in December 1708 ging de stad by verdrag over, maar daar en tegen verweerde zich het Casteel noch lang, en wierd van den Franschen Ridder d'Asfeld zeer hard aangetast, maar toen by aenkomst der Engelsche Vloot de Ontzetting voor onmooglyk gehouden wierd, sloot de Admiraal op de Vloot in April 1709 een akkoort voor de bezetting, uit hoofde van 't welke dezelve een vryen uitrek op de schepen vergunt wierd.

ALICANTE, de Zeeboezem van Alicante is een stuk van de Middelantsche Zee, dat zich aan de kusten van Valencia in Spanje van Capo Martin tot Capo de Palos uitstrekt, en zyn naam van de stad Alicante gekregen heeft.

ALICATE, Stad in Val di Noto in Sicilien aan de Zeekust, daar grote koophandel in fruit is.

ALICATE, Berg in Sicilien, in Val di Noto, by de stad van den zelven naam.

ALICE, Voorgebergte in Calabria Citra in Napels, aan de Zuidelyke zyde van de Golf van Tarante.

ALICUR, een van de Liparische Eylanden in de Toskaansche Zee, 't welk zeer klein, en maar met Visschers huizen bezet is.

ALIDINELLI, klein Landschap in Natolien in Azien, tegen over het Eyland Rhodus, benevens de hoofdstad van den zelven Naam. Deze Provintie is het oude Carien, en grenst tegen het Noorden aan den Vloed Madre, tegen 't Westen aan den Archipel, en tegen 't Zuiden aan de Middelantsche Zee.

ALIFI, Oude Stad in terra di Lavoro, aan 't Apennynsche gebergte, aan den vloed Vulturno, tusschen Capua en Molise. Der zelver Bisschop, die onder het Aartsbisdom Benevento staat, houd zyn verblyf in 't Vlek Pie di Monte.

ALIMIBIG, ALIMIBECONG, een Zee in Nieuw Vrankryk, in Noord America, in het Landschap der Kiristinous tegen het Noorden van het Lac Superieur of bovenste meer gelegen.

ALINCOURT, kleine plaats en slot op het Eyland van Vrankryk, voert den Titel van een Marquisaat.

ALINGAS, steedje aan de kleine rivier Sevelanga, in West Gothland in Zweden.

ALINGEAL, Rivier in groot Armenien, in Azien.

d'ALINGES geruineerde Vesting in Savoyen, in 't Hertogdom Chablais, niet ver van de Rivier Drance, op een hoogte, 2 M. van de kleine stad Thonon.

ALINUBI, zie *Alimibig.*

ALIOA, ALIOLA, klein Eyland in de Æthiopische Zee in Africa tusschen de kust van Zanguebar en het Eyland Madagascar, 't hoort onder de Eylanden Comorres.

ALISE, zie *Alexie.*

ALJUBAROTA, ALGILAROCA, vlek in de Portugeesche Provintie Estremadura, 4 M. van Leiria, daar in 't jaar 1386 een bloedig gevecht tusschen de Spanjaarden en Portugezen is voorgevallen.

ALJUCEN, kleine Vloed in de Spaansche Provintie Estremadura, die in de Guadiana valt.

ALIZES, is een soort van Winden, die op zekere tyden op de Caribische Eylanden, op de Atlantische, Æthiopische, en Indiaansche Zeën waajen, en hun ordentlyken streek houden.

Alkai, het noordelyke gedeelte van het Aziatische gebergte Imaus.

Alkebula, zo word Afrika van de Arabieren genaamt.

Alkin, voorheen een grote stad, maar nu een vlek in 't Prinsdom Mecca, in 't gelukkig Arabien in Azien.

Alla, kleine vloed, in 't Brandenburgs Pruissen, die zich te Velau met den Pregel verenigt.

Alla, kleine stad in 't Bisdom Triente in Tyrol, aan de Italiaansche Grenzen, niet ver van den Vloed Adige.

Allaban, zie Braid-Alban.

Alla-Ekber, hiet het Gebed, waar mee de Perzianen hun Godsdienst in de Kerk aanvangen, waar by zy de Armen laten hangen, daar in tegen deel de Turken hun handen op de borst leggen.

Allai, zo noemen de Turken een veld tocht.

Allarton, zie *Allerton.*

Allatur, Moscovitische stad aan den vloed Cama, in 't Koningryk Casan, tegen 't Oosten van de stad Casan gelegen.

Allegeren, iets aanhalen, en tot zyn nut voorbrengen, daar van daan komen *Allegata*, aangehaalde plaatzen uit schryvers.

Alleges, Lichters, zo worden de kleine vaartuigen genaamt die in tyden van nood de grote schepen in 't Uitladen of Lichten behulplyk zyn moeten.

Allenbach, Anbach, steedje en Amt in 't Hertogdom Simmern, anderhalf Myl van Birkenfeld, dezen Paltzgraaf toebehorende.

Allenburg, zie *Allerburg.*

Allendorf, kleine stad aan de Werre, in 't Hessen-Casselsche gebied, daar goede Zout-bronnen zyn, legt zeer vermaaklyk, en heeft drie bruggen over de Werra, dewyl zy zich in drie armen scheyd, 5 Mylen van Cassel, 1 van Eschwege.

Allendorf, of *Oldendorf*, Hessen-Casselsch Steedje in het Graafschap Schaumburg aan de Wezer, daar een Tol is.

Allendorf aan de Lomb, Steedje in 't gebied van Hessen Darmstad, twe of drie uren van Giessen.

Allenstein, kleine Stad benevens een slot in Wermeland, in 't Pools-Pruissen, aan den vloed Alla.

Allentacken, gebied in Lyfland in de Provintie Esthen, tusschen de Zee Peipus en den Finlantschen meerboezem.

Aller, vloed in Neder-Saxen, dewelke in 't Hertogdom Maagdeburg ontspringt, door 't Lunenburgsche en voorby de Stadt Zel loopt, en zich beneden Verden in de Wezer stort, na dat hy zich met de Ocker en de Lein verenigt heeft.

Allerburg, kleine Stadt in 't Brandenburgs Pruissen, in Bartenland, 7 Mylen van Koningsberg, daar de Alle, Schwiene, en Almona te zamen komen.

Allerchristelykste Koning, Allerchristelykste Majesteit, hier door verstaat men altyd den Koning van Vrankryk: dezen bynaam kreeg Koning Lodewyk I. by zynen doop, nademaal hy de eerste Christelyke Koning na de Roomsche Keyzers was.

Allerheiligen Eiland, zie *Todos los santos.*

Allersbach, een Cistercienser Abdy, in 't Bisdom Passau in 't Beyersche Landgerecht Vilshofen gelegen.

Allersbergh, zie *Heilsburg.*

Allersbergh, kleine Stadt en slot Hohenburg genaamt in Frankenland, 6 M. van Neurenberg, hoort onder het Bisdom Wurtzburg.

Allersheim, kleine Stadt, kasteel en Amt in 't Vorstendom Oettingen in Zwaben, aan den vloed Wernitz, tusschen Haarburg en Oettingen.

Allerton, Allarton, vlek in Engeland in de Provintie York, aan de kleine Rivier Wiske.

Allheiligen, marktvlek in het nedergraafschap Catzenellebogen, horende onder Hessen-Rhynfels.

Allheimer-berg, legt by Rotenburg aan de Fulde. in Hessen, en steekt boven alle bergen hier om streeks uit, van welken men gants Hessen overzien kan.

Alli, kleine Rivier in Calabria oltra, in 't ryk van Napels, die zich in de Golf di Squilace stort.

Alliantie, of verbond, is een vergelyk van twe of meer Mogentheden, die elkander een zekere en naauwe vrindschap beloven. Zie onder *Triple* en *Quadruple Alliantie*, ook *Offensive Alliantie.* By voorname Staatspersonen word het woord Alliantie ook gebruikt om echtelyke verbintenissen te betekenen.

Allibawn, het noordelyke deel van Schotland, 't welk de Graafschappen Athol, Ros, en Loquebar onder zich begrypt.

Allier, vloed in Vrankryk, welke op den berg Losere, een deel van de Sevennes, ontspringt, de Provintie Velay en Auvergne doorloopt, en zich niet ver van Nevers in de Loire ontlast.

Allieren, zich verenigen, te zamen in een verbond treden, hier van daan Geallieerden, dat zyn luiden die zodanig een verbond aangegaan hebben om den algemenen vyand te bestryden, of zich tegen den zelven te beschermen, en op deze wyze is het te verstaan, als 'er van de scheeps vloten of de Legers der Geallieerden geschreven word. zie *hoge Geallieerden.*

Alliguements, Aftekeningen, Afstekingen by een schans of vesting-bouw.

Allocan, zie *Aman.*

Allodiale Goederen, zyn erflyke en eigendoms goederen, die tot geen leen behoren, en die de Bezitter naar zyn welgevallen verkopen, en na zyn dood aan wien hy wil overlaten en vermaken kan.

Alloeve, Pais de l'Alloeve, klein landschap in Vlaanderen aan de rivier de Lis, niet ver van de grenzen van Artois, hoort tot de Kastelany van Ryssel.

Alloutneur, kleine Stadt op het eyland Ceylon in Africa, aan den vloed Trinquemale, of Vintana, in 't Koningryk Candy.

Alm, zie *Alme.*

Almaçarana, de hoofdstadt van 't Gelukkig Ara-

rabien, en de residentie plaats van den Prins van dit land, welke groot, ryk en sterk is, nademaal zy op een hogen berg legt, daar men maar door twe enge passen op komen kan. De Prins word Sechemir, dat is de Heilige Heer genaamt, en by de Aanvaarding zyner regering door den Calif van Bagdad bevestigt.

Almacaren, kleine gefortificeerde Stadt in 't Spaansche Koningryk Murcia, aan den Mond van de rivier Guadalentin, daar zy in de Golf van Cartagena valt, zeven Mylen van de laatstgenoemde Stad, daar veel Aluin gevonden word.

Almada, Kasteel op een Rots, en een vlek van den zelven naam in het Portugeesche Estremadura, tegen over Lissebon aan een kleine Golf, die de Vloed Couna maakt.

Almaden, Dorp in 't Spaansche Koningryk Andalusien, tusschen Seviljen en de Grenzen van Estremadura, is wegen de Quikzilvermynen beroemt, die den Koning van Spanje jaarlyks overde 6 Tonnen Gouds opbrengen.

Almadie, een klein Afrikaans schip, uit basten van bomen gemaakt.

Almagro, kleine Stadt in het gebied Mancha in Nieuw-Kastilien in Spanje, en de residentie plaats der Grootmeesterin van de Dames van de Ridderorde van Calatrava: zy legt twe mylen van Ciudad-Real, en is wegen de gezondheids bronnen beroemt.

Almaguer, kleine Stadt in Zuid-Amerika, in de Provintie Popayan, aan een klein gebergte, daar de vloed Cauca zyn oorsprong heeft.

Almahellen, worden in Marocco de troepen of kleine legers der Arabieren genaamt, die de Caravanen van de Marocaners begeleiden.

Almancora, kleine vloed in 't Spaansche Koningryk Grenade, die zich in de Middelantsche Zee ontlast.

Almandralejo, kleine Stadt in het Spaansche Estremadura, tusschen Merida en Medellin.

Almanspach, kleine en oude Stadt aan de Constanzer Zee.

Almanza, klein Steedje in Nieuw-Kastilien in Spanje, aan de grenzen des Koningryks Valencia, daar de Franschen den 25. April 1707. onder den Hertog van Berwyk op de hoge geallieerden een grote zege behaelden, waarom Filippus V. deze Stadt veel vryheid gegeven, en haar een markt van 14. dagen vergunt heeft.

Almaraz, kleine Stadt aan den Taag, in 't Spaansche Estremadura, tusschen de Steden Placentia en Truxillo.

Almaraza, een sterk kasteel op de Afrikaansche kusten in Barbaryen, niet ver van Oran, de kroon Spanje toebehorende.

Almas, kleine Stadt van 't Graafschap Tolna, in Neder Ongaryen, aan den Donau, tegen over de Stadt Colocza. Daar is een bad, en een schoon munniken klooster.

Almazan, kleine Stadt aan den vloed Duero in Oud-Castilien in Spanje, heeft een grote streek lands onder zich.

Alme, kleine rivier in Westfalen in 't Stift Paderborn, die zich by Nienhus in de Lippe ontlast.

Almedina, zie *Elmadina.*

Almeida, kleine gefortificeerde Stadt in de Provintie Tra-los-Montes, in Portugaal aan de Spaansche Grenzen.

Almeloo, beroemt, maar open Vlek in 't Landschap Twent in Overyssel, benevens den titel van een Barony, behoort tegenwoordig den Graaf van Rechteren toe.

Almenara, kleine plaats in Katalonien, tusschen Lerida en Balaguer, daar Koning Karel III. op den 27. Juli 1710. de Ruitery van den Hertog van Anjou gelukkig uit het veld sloeg, en onder het geschut van Lerida joeg.

Almenara, kleine Stadt in Valencia in Spanje, met den titel van een Graafschap, niet ver van de Middelandsche Zee.

Almendra, Stadt op een berg in 't Spaansche Koningryk Andalusien, aan de Portugeesche grenzen.

Almendralejo, zie *Almandralejo.*

Almeria, een bisschoppelyke Stadt aan de kusten van het Koningryk Grenade, onder den Aartsbisschop van Grenade staande. Zy heeft een goede haven, die door een kasteel verdedigt word, legt in een vruchtbare landsdouw rontom in 't gebergte, en heeft vele schone fonteinen maar is niet sterk bewoont.

Almeria, Stadt in Noord-America, in Mexico of Nieuw-Spanjen benevens een goede haven aan de golf van Mexico en in de Provintie Tlascala. De Amerikanen noemen ze Naothlan, na de naburige rivier.

Almerin, vermakelyk vlek aan den Taag in het Portugeesche Estremadura, daar zich de Koning dikwils ophoud.

Almersbach, vlek en amt in het Graafschap Sayn, den Graaf van Manderscheyd toekomende.

Almexial, kleine Stadt in Portugaal, die Anno 1663. door een groten neerlaag der Spanjaarden, die de Maarschalk van Schomberg onder hen aanrechtte, beroemt is geworden.

Almissa, kleine Stadt en vesting in Dalmatien aan de Zee, hoort den Venetianen toe, en legt aan de rivier Cettina, tegen over het eiland Brassa.

Almista, Marvisa, een berg en kaap op het eiland Chio in den Archipel, wegen de Malvazy, die daar wast, zeer beroemt.

Almodavar, vlek en kasteel in Nieuw-Kastilien in Spanje, in de Provintie La Mancha, aan het gebergte Morena, daar zilver mynen gevonden worden.

Almonacid, kleine Stadt in Spanje in Nieuw-Kastilien, 4 M. van Toledo.

Almondburg, kleine Stadt in 't Hertogdom Yorck in Engeland, 3 M. van Halifax. Niet ver daar van daan heeft de oude beroemde Stadt Cambodunum of Camulodunum gestaan.

Almont, Stadt en slot in Perzien in de Provintie Gilan, aan de Kaspische Zee.

Almonte, kleine vloed in 't Spaansche Estremadura, die voor by Truxillo loopt, en in de Taro valt.

Almoraviden, of *Lautuniens*, oude Afrikaansche Volkeren om den Berg Atlas wonende. Hun hooftplaats hiet Maroccum.

Almouchignois, wild volk in Nieuw-Vrankryk in Noord-America, omtrent de rivier Chovacovet ten zuiden van de Stadt Quebec wonende. De Franſſchen hebben enige volkplantingen in die landen.

Alms, zie *Alme*.

Almstad, Stadt in de Zweedſche Provintie Smaland, op de grenzen van het landſchap Bleckingen, 6 M. van Chriſtiaanſtad.

Almudevar, vlek in 't Koningryk Arragon in Spanje, drie M. ten noorden van Hueſca.

Almunecar, kleine Stadt in Spanje, in 't Koningryk Grenade, benevens een haven en een Citadel.

Almunha, ſchoon en groot vlek in 't Spaanſch Koningryk Arragon tuſſchen Saragoſſa en Calatajud, in een aangename landſtreek, daar de rivieren Xalon en Grio zich verenigen.

Alne, vloed in de Engelſche Provintie Northumberland, die zich in de Duitſche of Noort-Zee ſtort.

Alney, hedendaags *The Eight*, klein eiland in Engeland, 't welk de vloed Saverne by Glocester maakt.

Alnewick, Alanwick, of *Anwick*, kleine Stadt aan de rivier Alne in Northumberland.

Alogianen, dit was een ſekte die Chriſtus niet voor 't eeuwige woord des Vaders erkende en het Evangeli en de openbaring van Johannes verwierp.

Alomaton, veſting in de Turkſche Provintie Romanien, aan de Zee-engte van Konſtantinoplen, by den mond van de Zwarte Zee in Europa. 't Is waarſchynlyk die plaats, welke in de landkaarten Caſtel nuovo d'Europa genaamt word, en tegen over het kaſteel Caſtel nuovo d'Aſia legt.

Alondroal, kleine Stadt in de Portugeeſche Provintie Alentejo heeft een ſlot, en legt acht mylen van Elvas.

Alora, Zweedſche Heerlykheid in de Provintie Helſingen, die anders Sundhede placht genaamt te worden: de vloed Liuſna bevochtigt dezelve.

Alost, Aelst, Hooftſtad en Graafſchap in het Ooſtenryks Vlaanderen, aan den vloed Dendre, langs welken de Schepen in de Stadt komen. Zy legt 4 M. van Bruſſel, en is in het jaar 1667. door de Franſſchen van haar veſtingwerken berooft geworden, die de Spanjaarden evenwel naderhand op nieuws herboud hebben. De omleggende ſtreek word het Graafſchap Aloſt, of het land van Aelſt genoemt, en dit is eigentlyk het Keyzerlyk Vlaanderen, dat voorheen een Ryksleen geweeſt is, en zyn eige Graven gehad heeft. Het grenſt ten noorden en ten weſten aan de Schelde, ten ooſten aan Brabant, en ten zuiden aan Henegouwen. Deszelfs gebied gaat tot aan de Stads muren van Gent, en heeft voor dezen een noch veel groter ſtreek lands onder zich begrepen. Nu heeft het 172. vlekken en dorpen onder zich.

Alota, vlek op de weſtelyke kuſt van het eyland Corſica by de golf van Ajazzo.

Alousie, zie *St. Luciæ Eiland*.

Alpen, een rey hoge bergen, welke Vrankryk en Duitſland van Italien ſcheyden. Zy ſtrekken zich over het Graafſchap Nizza, en Opper-Provence, byna over gants Dauphiné, over Savoyen, Valois, Zwitzerland, Graubunterland, Tyrol, de Biſdommen Trente en Brixxen, het Aartsbiſdom Saltzburg, gelyk ook over Karinthien, Crain, een deel van het Hertogdom Milaan, het Venetiaanſche gebied, enz. uit. Zy beginnen aan 't Genueeſche Meer niet ver van Nizza, en gaan tot aan de Adriatiſche Zee by den vloed Arſe omtrent 158 M. in eene rey voort, zyn ten delen meeſt met ſneeuw bedekt, en hebben naar de gelegenheid der geweſten, daar ze door heen of voor by loopen, verſcheyde namen. De Zee Alpen worden die gene genaamt, die 't naaſt aan de Zee leggen, en zich van Monaco tot aan den berg Viſo by den oorſprong des Po-vloeds uitſtrekken: onder deze zyn de bergen Camelion en Tende, beyde in het Graafſchap Nizza, het vermaarſte. de Cottiſche Alpen gaan van den berg Viſo tot den berg Cenis. onder deze zyn beneven den berg Viſo ook de bergen Genevre en le Col de la Grace zeer beroemt. De Griekſche Alpen ſtrekken zich verder tot aan den groten Bernhards-berg tuſſchen Savoyen en Piemont uit, en is de berg Cenis daar onder de merkwaardigſte. De Pennynſche Alpen gaan door het Walliſerland, tot aan den oorſprong des Rhyns en der Rhone aan St. Gotthards berg, en hier onder is de berg Sempron opmerkenswaardig, dewyl hy een doortocht uit het Walliſerland in het Milaneeſche is. De hoge Alpen gaan van daar aan tot Lago Maggiore, ſcheyde Milaan van Zwitzerland af, en hier onder is de St. Gothards berg de voornaamſte. Naaſt dezen zyn de Criſpalt berg en de Vogels berg ook aanmerkenswaardig uit welke beyde de Rhyn ontſpringt; hier na de berg de la Fourche die den oorſprong aan de Rhone geeft, en eindelyk de Grimſel, uit welken de rivieren de Aar en de Rus vlieten. De Lepontiſche Alpen vangen van de Pennynſche aan, en ſtrekken zich ten zuiden van de hoge Alpen tuſſchen de beyde wellen van den Rhyn en de Lago Maggiore in het Milaneeſche, en in Zwitzerland tegen den Bernhards berg uit. De Rhetiſche Alpen zyn tuſſchen Graubunterland en Milaan, en begrypen den Bernards berg en den Braulio onder zich, uit de welke de rivieren Inn, Adige, Oglio en Addua ontſpringen. De Trentſche Alpen op de Tyrolſche en Venetiaanſche grenzen zyn zeer hoog, en begrypen den groten Brenner onder zich. De Noorſche Alpen zyn tuſſchen het Saltzburgſche en het Venetiaanſche gebied. De Carniſche Alpen zyn tuſſchen Karinthien en Friaul, ten ooſten van de Noriſche, uit de welke de vloed Sau ontſpringt. De Juliſche of Venetiaanſche Alpen ſtrekken zich wyd tuſſchen Karinthien, Crain, Friaul, en Iſtrien tot aan den Zee-boezem Carnero uit. De voornaamſte daar onder zyn Monti della Vena ten zuiden van de

Czirniczer

Czirniczer Zee, en Monti de Charso, tegen het Graafschap Goerts gelegen.

ALPEN, heerlykheid benevens een Steedje en kasteel in het Keulsche, den Graaf van Bentheim toekomende.

ALPERSBACH, Benediktyner Abdy in Zwaben aan het Zwartewald, dicht by Hornberg, den Hertog van Wurtemberg toekomende.

ALPHANO, vlek in Portugaal, in de Provintie Alentejo, op den weg van Lissebon naar Elvas.

ALPEN, groot dorp in Holland, aan den Rhyn tusschen Leyden en Woerden.

ALPHEUS, grote rivier in Morea, dewelke op den berg Partenio ontspringt, en zich in de golf van Arcadia ontlast. Zy word van de inwooners Orfea, en van de Italianen Carbo genaamt.

ALPH-ZEE, kleine boezem der Lucerner Zee in Zwitzerland daar de rivier Aa daar invalt.

ALPNACH, vlek aan de Lucerner Zee in 't Canton Unterwalden.

ALPON VECCHIO, rivier in 't Veroneesche en Venetiaansche gebied, die zich met de Adige verenigt.

ALPRETTE, kleine Stadt in Rhyndal, 2 M. van Appenzel.

ALPS, zie *Aups.*

ALPUJARES, spaans gebergte in 't Koningryk Grenade, tusschen Grenade, Almeria. de Middelantsche Zee, en het gebergte Sierra Nevada genaamt. Zy strekken zich van 't zuiden tegen 't noorden op 12 en van oosten ten westen op 20 Mylen uit en zyn hedendaags slecht bewoont.

ALRE, vloed in het Graafschap Hantshire in Engeland, welke by Southampton in de Zee loopt.

ALRESFORD, kleine Stadt in de Provintie van Hant in Engeland, aan den vloed Alre.

ALRICK, ELRICK, vloed in het Schotsche Landschap Twedale die zich beneden Selkrik in de rivier de Twede stort.

ALS, zie *Alsiz.*

ALSBURG, fraai vlek in het Stift Hildesheim, aan den vloed Feule, 2 M. van Hildesheim tegen 't noord-oosten.

ALSONE, Stadt in de Provintie Languedoc, aan den vloed Frequel in Vrankryk.

ALSTADT, ALTSTADT, kleine Stadt, slot en amt in Thuringen, tusschen Sangerhausen en Querfurt, aan een water Rana genaamt, komende den Hertog van Saxen-Eisenach toe. Voor dezen was het de hooftstad van Palts-Saxen, en voor enigen tyd heeft de Vorstelyke Vrouw Weduwe van Eisenach zedert het jaar 1698. haar verblyf daar gehouden maar zy is in het jaar 1717. gestorven. In dit amt word veel pot-asch gemaakt, en naar de naburige landen vervoert.

ALSTER, kleine rivier in Holstein. zy ontspringt in Stormarn by het dorp Giefelbeck, neemt verscheyde beken in, breid zich by Hamburg tot een Meir uit, en stort zich daar in de Elf.

ALSUNGEN, kleine Zee in West-Gothland, waar aan de Stadt Bogesund legt,

ALSWANGEN, kleine Stadt in Koerland aan de Oost-Zee.

ALT, ALTEN, vloed in het Hertogdom Lancaster in Engeland, welke zich by Altmouth in de Iersche Zee stort.

ALT, OLT, een tamelyk grote rivier in Zevenbergen, welke op het Carpatische gebergte uit den berg Tarku ontspringt, en na dat zy zich met verscheyde kleine rivieren, als de Hargith, Feckete, Farkas, Wargisch en Sommerbach verenigt heeft, loopt zy voorby het slot Fogaras en de Bergengte Rothenthurm, en na gants Sevenburgen en Wallachyen door stroomt te hebben, valt zy eindelyk over Nicopolis in den Donau. Deze rivier is in den Passarowitschen Vrede 1718. tot een grensscheyding tusschen het Keyzerlyk en Turks Wallachyen gestelt.

ALTA, ALTEN, een rede op Capo de Nord, in de Provintie Finmarken in Noorwegen.

ALTA, een vlek in de Zweedsche Provintie Helsingen aan den vloed Woxna, welke zich 2 M. daar van daan in den vloed Liusna ontlaad.

ALTAFIORD, zie *Alta.*

ALTAI, zie *Altay.*

ALTAICH, dezen naam voeren 2 beroemde Benediktyner kloosters in Beyeren, naamlyk Opper, en Neder Altaich. Het eerst genoemde legt in het stift Regensburg in het gerecht van Mittenfels, tusschen Straubingen en Deckendorf, maar het laatste in het stift Passau, in het Straubingsche Gerecht Hengersperg, niet ver van den Donau.

ALTAMERITA, koninglyke stad in Bohemen, in de Chrudimer kreits.

ALTAMURA, ALTAVILLA, kleine Stad in het Napelsche Landschap Bari, voert den titel van Prinsdom, en komt den Hertog van Parma toe.

ALTAMURA, vlek of kleine Stadt in Morea, in de Provintie Zaconia.

ALT-ANHALT, zoek *Anhalt.*

ALTAR, vlek in Italien, in het Hertogdom Montferrat aan de Grenzen van Genua, en het Markgraafschap Finale.

ALTAVILLA, kleine woeste Stad aan den Vloed Selo, in Principato citra, in het Napelsche gebied.

ALTAY, ALTHAY, ALCHAY, ANTAY, BELGIAN, is een lang Gebergte in het grote Tartaryen in Azien, dat zich van den vloed Jaune en de Chineesche Grenzen ten Westen tot aan de Zee Kithay in 't Koningryk Altin uitstrekt.

ALT-BERGSTAD, zie *Bulach.*

ALT-BREYSACH, zie *Brisach.*

ALT-BRANDENBURG, zie *Brandenburg.*

ALT-BUNZEL, zie *Bunzel.*

ALTEA, kleine Stadt in 't Koningryk Valencia in Spanje, tusschen Denia en Alicante, daar veel wyn, vlas, zyde en Honing valt, daar zyn ook glashutten die veel geld opbrengen.

ALTEA, GALEGA, Groot vlek in de Portugeesche Provintie Estremadura, aan den vloed de Taag, vyf M. van Lissebon, daar meest enkele Visschers wonen.

ALTELIA, kleine Stadt aan den vloed Sanuto, in Calabria citra in 't ryk van Napels.

ALTEMARCKT, Steedje in Neder Stiermarken, aan den vloed Feistritz, aan de Ongersche Grenzen.

Altemberg, kleine Stadt op een Heuvel in Zevenbergen in het Graafschap Weissenburg.

Alten, zie *Alta*, en *Alt*.

Altena, zie *Altona*.

Altena, Stadt in het Graafschap Marck, aan den vloed Lohn in Westfalen, den Koning van Pruissen toekomende. Hier word veel Yzerdraat gemaakt.

Altena, klein Landschap in Zuidholland tusschen de Maas en de Biesbos tot aan Heusden. Het slot Altena is gants vervallen.

Altenau, Hannoversche Bergstad, midden op den Harts in 't Vorstendom Grubenhagen, 2 M. van Goslar gelegen. Een uur daar van daan is de moerassige Buchberg, daar de Ocker ontspringt, die ook voorby de Stadt loopt; hier zyn veel zilver, lood en koper bergwerken.

Altemberg, zeer oude heerlykheid en slot in Thuringen, niet ver van Jena, den Keyzerlyken Rykshofraad Nicolaas Christoffel van Hunefeld toekomende.

Altenberg, een slot in Frankeland, horende de Stadt Neurenberg toe.

Altenberg, kleine bergstadt en ampt in Meissen, 4 Mylen van Dresden tegen de Boheemsche Grenzen, daar goede tin-bergwerken zyn, keur Saxen toekomende.

Altenbruchhausen, zie *Bruchhauzen*.

Altenburg, oude verwoeste burgt in Zwitzerland in Argow, waar op de Graven van Habspurg, van dewelke het Aartshertoglyke huis Oostenryk afstamt, zo men wil geresideert hebben, en den Titel daar van gevoert, eer het slot Habsburg geboud was.

Altenburg (Graven van) Deze familie heeft haar oorsprong uit des laatsten Graven van Oldenburgs natuurlyken zoon Antoon, die in het jaar 1654. van den Keyzer tot den Ryks Graven stand verheven, met een byzonder Wapen beschonken, en Graaf van Altenburg genoemt wierd. Hy erfde by zyn Heer Vaders testament de heerlykheid Kniphuizen, gelyk ook het amt en kasteel Varel, waar op hy zyn verblyf nam. Deszelfs enige Zoon, ook Antoni genaamt, gong in het jaar 1711. een twede huwelyk aan met Wilhelmina Maria, een Dochter van den Landgraaf Frederik van Hessen Homburg, en wierd in 't voornoemde jaar opperlandjager-meester van den Koning van Denemarken.

Altenburg, een Saxen-Gothische Stadt in Oosterland aan de Pleisse, benevens een Vorstelyk slot, Kancelery, Consistori en Ambacht, 5 M. van Leypzich gelegen. Voor dezen was het een Vrye rykstad, Pleissenburg genaamt, en was de hooftstad van 't Pleissner-Land. Het omleggende Vorstendom Altenburg, waar van zy de hooftstad is, heeft voorheen zyn eige Vorsten gehad, die 1573 uit het huis van Saxen Weimar sproten, en 1672 weder uitstierven. Daar op vervielen alle de Altenburgsche Landen aan Hertog Ernestus Pius van Saxen-Gotha, die evenwel uit vryen wille het vierde deel daar van aan het huis van Weimar afstond, waar onder zes voorname ambachten, naamlyk Doornburg, Altstadt, Burgel, Crainberg, Heusdorf en Rosla waren. In 't jaar 1455 wierden de beyde Keursaxische Prinssen Ernest en Albert door Cunts van Kauffungen hier van daar vervoert, en 1568 wierd 'er de bekende Altenburgsche Zamenkomst over de Theologische strydigheden gehouden. De tegenwoordig regerende Hertog van Saxen Gotha heeft hier in 1705 een Adelyke Jufferen Abdy gesticht, het Magdalene stift genaamt, naar zyne Moeder Magdalena Sibella, en het nieuwe begonne slot, dat zy tot haar Weduwlyk verblyf geschikt had, tot een stiftshuis gewyd. De Proost en Proostin daar van gelyk ook de freuleins dragen een rood lint, met een vergult ordens teken, waar in de naam Jezus door malkander gevlochten is. Volgens de stifts statuten moeten hier altyd 12 volwasse Freuleins, en 20 of 24 diergelyke Adelyke dochters van 8 of 9 jaren onderhouden en opgevoed worden.

Altenburg, Owar, Stad en Kasteel in Neder-Hongaryen, 3 M. van Presburg, tusschen het eiland Klein-Schutt en de Neusiedler Zee aan den vloed Leitha, daar dezelve in een arm van den Donau valt. Zy is met een brede water gracht en moeras omringt.

Altenburg, tot onderscheyd van het voorgaande Duitsch Altenburg genaamt, is een Marktvlek in Oostenryk, 2 M. van het Ongarisch Altenburg, den Heer van Ludwigsdorf toekomende.

Altenburg, Juffren klooster in Wetterau by Wetslaar gelegen.

Altenburg, Stadt in Zevenbergen, op een hogen berg 2 M. van Weissenburg.

Altenburg, Stadt aan den Donau in Beyeren.

Altenburg, aan den Lumb, zie *Allendorf*.

Altenburg, een gebied en slot onder Botzen in Tyrol, by den vloed Inn.

Altenburg, Stadt in 't Hertogdom Kleef, heeft een Abt.

Altenburg, Stadt in Westfalen tusschen Paderborn en het Graafschap Lippe, den Graaf vander Lippe toekomende.

Altenburh, slot op een hoge rots in Hessen, daar de Schwalm in de Eder valt, den Vryheer van Boyneburg toebehorende.

Altenburg, slot in 't Stift Bamberg, waar op voor dezen eige Graven gewoont hebben,

Altenburg, Stary, Marktvlek in de Buntslauer kreits in Bohemen, benevens een oud maar gants vervallen slot.

Altenburg, een Benediktyner klooster in Oostenryk by Horn, tusschen den vloed Thega, en de Boheemsche en Moravische grenzen.

Altenburg, schoon slot in 't Hertogdom Crain, waar op voor dezen een graaflyk geslacht van den zelven naam gewoont heeft, tegenwoordig komt het den Heer van Seethal toe.

Altenburgell, vesting in de Povintie Shropshire in Engeland.

Altendorf, zie *Olterendorf*.

Alten-Geysing, zie *Geysing*.

Altenhaseln, dorp en klein ambacht van vier dorpen in het Graafschap Hanau ½ uur van Gelnhau-

kaufen; daar voor dezen een Opper-richter of Amtman woonde, maar tegenwoordig word het van den Hanauschen Amtman te Bieber mee bestiert.

ALTENHOFEN, kleine Stadt in Opper-Oostenryk aan den Donau, 4 M. van Ems.

ALTENHOFEN, slot en vlek in 't Hertogdom Karinthien, horende onder 't Aarts Stift Saltsburg.

ALTENHOHENAU, Dominikaner Vrouwen-klooster in Opperbeyeren, in 't Aarts Stift Saltsburg, tusschen Rosenheim en Wasserburg.

ALTENKIRCHEN, Stadt, kasteel en ambacht in het Graafschap Sayn aan den Rhyn, door huwelyk aan het huis Saxen-Eisenach gekomen.

ALTEN-KLOSTER, een oud Vrouwe-klooster dicht by Buxtehude in 't Stift Bremen, maar wiens inkomsten tegenwoordig in het Stift ingelyst zyn.

ALTEN-LANDSBERG, zie *Neu-Schwerin.*

ALTENMARCKT, Marktvlek in Nederstiermarken aan de Feistritz, den Graaf van Tattenbach toekomende.

ALTEN-MUNSTER, klein Marktvlek benevens een schoon klooster in Opperbeyeren, in 't Bisdom Freysingen, legt midden in de bosschen.

ALTEN-ROTENBURG, berg-kasteel in het Graafschap Hohenberg in 't Zwarte-Wald, niet ver van den Necker.

ALTENRYFF, Cistercienser Abdy in 't Canton Freyburg, aan den vloed Sane 9. M. van Freyburg gelegen.

ALTENSTAIG, kleine Stadt op een rotsachtigen berg in 't Zwarte-Wald, aan den vloed Nagolt, zy hoort den Hertog van Wurtemberg toe.

ALTENSTEIN, slot en ambacht in Frankenland, waar van zich de Vryheeren van Stein tot Altenstein noemen.

ALTENWIED, een klein gebied, waar in een plaats van den zelven naam in 't Hertogdom Gulik.

ALTEN-ZELL, zie *Zell in Meissen.*

ALTER EGO, hiet in Spanjen een volmacht die van den Koning verleent word, uit kracht van de welke de gevolmachtigde zonder verder apél alle zaken beslissen kan. Diergelyke verkreeg Anno 1708. de Napelsche Onder-Koning Kardinaal Grimani van Koning Karel III. van Spanje.

ALTER DU CHAON, kleine Stadt in de Portugeesche Provintie Alentejo, aan den vloed Avis, 3 M. van Portalegre.

ALTERNEREN, beurten houden, is een woord dat op de ryksvergadering zeer in gebruik is wanneer enige voornaame ryksleden in 't stemmen en 't zitten alterneeren. By voorbeeld de Zwabische en Rhynsche Prelaten.

ALTERTON, kleine Stadt in de Provintie Cornwal in Engeland.

ALTESSE, hoogheid, is een Vorstlyke titel. *Altesse royale* of Koninglyke hoogheid is een titel die niet alleen aan Koninglyke kinderen, broeders en zusteren gegeven word, maar ook speciaal den groot Hertog van Florencen toegewyd is, en voorheen ook den Hertog van Savoyen, wegen zyn vordering op het Koningryk Cyprus gegeven.

ALTEZZAN, een schoon jagthuis van den Hertog van Savoyen, niet ver van Turin.

ALTHAMA, een Stadt in 't Spaansche Koningryk Grenade: aan de grenzen van Andalusien, 7 M. van de hoofdstad Grenade, is wegen haar warme baden zeer beroemt.

ALTHAN, een over-oud Adelyk geslacht in Oostenryk, waar heen het zich ten tyden van Keyzer Ferdinand I. uit Zwaben begeven heeft. Het verdeelt zich in de Eustachische en Christoforische linie, van welke laatste Michael Johannes, Ridder van het gulde vlies en Keyzerlyke eerste Kamerheer Anno 1714 het amt van Erffschenker des H. Ryks en den titel van altoos vrye na het uitsterven van de Graven van Limpurg bequam. Naderhand heeft zyn Keyzerlyke Majesteit hem niet alleen tot Opper-stalmeester en geheimen raad aangestelt, maar ook in 1717. na 't uitsterven van het Eggenbergsche Geslacht het Vorstelyke Graafschap Gradisca geschonken: maar hy is in 1722 gestorven. Anno 1720. is de Bisschop van Waitzen, een Graaf van Althan, met den Cardinaals hoed beschonken, en enigen tyd Onderkoning van Napels geweest.

ALTHAUSS, in 't Poolsch Starigorod, een slot in 't Pools-Pruissen aan de Weixel, onder het Bisdom Culm.

ALTHAY, zie *Altay.*

ALTHEIM, ALTHAIN, vlek in Beyeren tusschen Braunau en Riedt.

ALTICKEN, slot, vlek en ambacht in 't Kanton Zurich in Zwitzerland.

ALTIN, Aziatisch Koningryk, in Groot Tartaryen, tusschen de rivieren Oby en Ittis, door de Kalmucker Tartaren bewoont. De hoofdstad voert den zelven naam en het Meer Altin, waar door de vloed Oby loopt, word ook Lac Kithai genaamt.

ALTIN, kleine Moskovitische Munt, welke drie copeken waard is en waar van 'er tien een griefen, honderd een roebel uitmaken.

ALTINO, Stadt in het Venetiaans gebied in Marca Trevisana, tusschen Padua en Concordia. Zy is hedendaags gants geruineert, en men ziet 'er maar de puinhopen van aan den vloed Piavasella, maar haar Bisdom is naar Torcello verlegt.

ALTKIRCH, een Steedje en slot benevens een gebied van omtrent dertig dorpen in Sundgau, dat eertyds tot het Graafschap Pfirt behoort heeft, maar nu van den Koning van Vrankryk aan den Hertog van Mazaryn geschonken is, die een Amtman daar over aanstelt.

ALTLAND, een zeker streek lands in Zevenbergen, dat door den vloed Alt van Burtzelland word afgescheyden, en daar in legt de hoofdstad van het gantse land Hermanstad, benevens enige andere Marktvlekken, als Groot-Schenk, Agneteln enz.

ALTMANSTEIN, Marktvlek en slot in Beyeren, in 't Rentamt Munchen, aan een water dat Schambach hiet, drie M. van Ingolstad.

ALTMUHL, kleine Stadt in de Opper-palts, 5 M. van Neurenberg

ALTMUHL, rivier in Frankenland, die in [illegible]

Anspachsche gebied ontspringt, en zich by Kehlheim in de Donau stort. De landstreek hier rontom voert den zelven naam, en is een van de 6 oorden der Frankfche Riddeischap of des Adels, die in de nabuurschap van den vloed Altmuhl haar immediate ryksgoederen heeft.

ALTMUHL MUNSTER, Commandery der Maltheesche Ridders in Beyeren, aan den vloed Altmuhl, in het Munchische ambacht Riedenburg gelegen.

ALTOBOSCO, een binne Meer in Natolien of klein Aziën, by den mond van de Chiais daar die in den Archipel valt, niet ver van het vlek Altobosco.

ALT-OETTINGEN, zie *Oetingen*.

ALTOMONTE, kleine Stadt in 't Koningryk Napels, in Calabria citeriori, by den vloed Grondo, op een heuvel aan 't Apennynsche Gebergte.

ALTON, Stadt in de Provintie Hantshire in Engeland.

ALTONA, of *Altena*, een open vlek zonder muren in het Landschap Stormarn aan de Elf, een vierendeel uurs van Hamburg, den Koning van Denemarken toekomende, daar allerhande gezintheden gedult worden. In 't jaar 1711. wierden daar 150 huizen door de vlam verteert, en Anno 1713. had deze plaats het ongeluk, dat zy van de Zweedsche troepen tusschen den 8 en 9 Januari op bevel des Generaals, den Graaf van Steinbock, in brand gestoken en in de asche gelegt wierd, zo dat van omtrent 3000 huizen maar 100 zyn staan gebleven, doch naderhand is ze veel regulierder als voor heen weer opgebouд, en met veel hantvesten en Privilegien van den Koning van Denemarken en den Czaar van Moskovien om den koophandel beschonken.

ALTORFF, kleine Stadt in het Neurenbergsche gebied, drie kleine M. van Neurenberg, benevens een Universiteit die 1575. gesticht is, maar in 't jaar 1622. eerst het recht van Doktoren in de Rechten en in de Medecynen te maken van Keyzer Ferdinand II. en in de Godgeleertheid in 't jaar 1696. van Leopoldus bekomen heeft. Anno 1723. heeft deze Universiteit haar eerste Academische Jubeljaar geviert.

ALTORFF, wel geboud hooft-vlek van 't Kanton Uri, aan den vloed Russ, rontom met bergen en schone Tuinen omringt, daar dit Canton zyn landgerecht en byzondere zamenkomsten gewoon is te houden.

ALTORFF, vlek en klooster in 't Bisdom Straatsburg, behorende onder het Dachsteinsche Ambacht.

ALTORFF, vlek en voorheen beroemt Graafschap in Algow in Zwaben, een uur van Ravensburg, het huis van oostenryk toekomende, daar het Swabische landgerecht gehouden word.

ALT ORTENBURG, graaflyk slot in Beyeren by Wilshofen, den Graaf van Ortenburg toekomende.

ALT-PILSEN, zie *Pilsensko*.

ALT-RANSTADT, een dorp in 't Stifft Merseburg, tusschen Leipzig en Lutzen, met een ridder slot, in 't welke in 't jaar 1706. de Koning van Zweden zyn hooft quartier nam, en de vrede met Polen gesloten wierd. Hier wierd ook in 't jaar 1707. de zo genaamde Alt-Ranstadtsche conventie (waar in de Keyzer de vrye oeffening van Godsdienst en de weggenome en geslote kerken en scholen van de gezamentlyke protestantsche broeders in Silezien naar inhoud van den Westfaalschen vrede, weer om gaf) tusschen den Koning van Zweden en den Keyzerlyke Minister Graaf van Wratislaw gesloten wierd.

ALTRINGHAM, kleine Stadt in het Graafschap Chester in Engeland, aan den vloed Ringay en de grenzen van Lancaster.

ALT-RIP, dorp in 't Stift Keulen, een uur van Manheim den Rhyn op, 't welk wegens den overvaart van den Rhyn bekent is.

ALT-RUPPIN, zie *Ruppin*.

ALT-SATZWEDEL, zie *Soltwedel*.

ALT-SAX, kleine Stadt in Rhyndal, het Canton Zurich toekomende, benevens den titel van een heerlykheid, 2 of 3 M. van Appenzell.

ALTSOL, kleine Berg Stadt in het Graafschap Bistricz in Opper-Oostenryk aan den vloed Gran, 2 M. beneden Neusol, is maar met Pallisaden omringt, en heeft een oud maar taamlyk sterk slot. In der zelver gebied zyn enige goud-zilver-quikzilver-en koper-bergwerken, de welke evenwel niet hoog meer in achting zyn, daar is ook een medicinale bron, wiens water aangenaam van smaak is. De Inwoners zyn Duitschen, Wenden, en Ongaren.

ALTSTADT, zie *Alstadt*.

ALTSTADT, slechte plaats in Moravien, daar de vloed March of Morau ontspringt, aan de grenzen van het Boheemsche Graafschap Glatz.

ALTSTADTEN, kleine Stadt in de Zwitsersche Provintie Rhynthal, 3 M. van Appenzell.

ALTSTARGARD, zie *Stargart*.

ALT-TREPTOW, zoek *Treptow*.

ALTUTA, zoek *Alt*.

ALTWASSER, dorp in Silesien, in 't Vorstendom Schweidnitz, welkers bronnen en warme baden altyd veel nering hebben, 7 M. van Breslau.

ALTZEN, vlek in de Zweedsche Provintie Jempterland.

ALTZY, ALTZHEIM, Stadt opper-ambacht, en slot in de Nederpalts aan den Rhyn, den Keurvorst van de Palts toekomende, het omleggende land tusschen Worms en Creutzenach word de Worms en Altzer-Gow genaamt, en is een vlak land, dat vruchtbaar in van koorn en wyn is.

ALVA DE TORMES, zie *Alba*.

ALVARADO, Stadt in Nieuw-Spanje in Noord-Amerika, aan een vloed van den zelven naam, die zich in den Meerboezem van Campesche uitstort. Zy heeft een fraaje haven aan den groten Mexicaanschen Zeeboezem, en daar word zeer grote handel met visch gedreven

ALVELDEN, zie *Alfeld*.

ALVENEN, Stadt in Graubundterland, in 't Godshuis gerecht, aan den vloed Albel.

ALVENSLEBEN, slot, ambacht, en vlek in het Hertogdom Maagdenburg, aan de Marcksche en Brunswyksche grenzen, van wiens oude bezitters, die voorhenen Graven van Alvensleben genoemt wierden,

den, de noch levende adelyke huizen van Alvensleben afstammen. In 't jaar 1708. heeft deze plaats 2 jaarmarkten gekregen.

ALVERDISSEN, verdeelt vlek en amthuis in het Graafschap Lippe, daar een Graaf vander Lippe uit de Buckenburgsche familie zyn verblyf houd. Hier ter plaatze is een geestlyk Adelyk-Jufferen Sticht, waar van altyd een geboorne Gravin vander Lippe Abdisse is.

ALVERNO, bekende berg in 't Florentynsche gebied, niet ver van Florencen.

ALUESTE, Stad in Arragon in Spanje, een M. van Saragossa.

ALVIDONA, vlek in Calabria Citra, in 't ryk van Napels, aan de golf van Rissano en de grenzen van Basilicata.

ALUMERA, zie *Lunera*.

ALVOR, kleine Stad in 't Portugeesche Koningryk Algarve. Niet ver daar van daan leggen de Algarvische warme baden.

ALWERBECK, WARBECK, kleine Stad in Lyflandt, in de Dorptische Kreyts, aan den vloed Ambeck.

ALY, kleine Stad in de Provintie Georgien in Azien, 9 M. van Cory.

ALYNE, Stad in Ierland, in het Graafschap Lettin, in het Landschap Connaught.

ALZATO, ALZIA, vlek in 't Hertogdom Milaan, in 't gebied van Como.

ALZENAU, een Keur-Mentsisch vrygerecht tusschen Hanau en Gelnhausen.

ALZIRA, kleine Stad in 't Koningryk Valencia in Spanje tusschen 2 armen van den vloed Xucar. 't Is een vermaaklyke en fraaje Stad, die sterken handel in zyde dryft, en legt 6 M. van de Stad Valencia.

AMA: Hooftstad in Cilicien, een kleine Provintie in Caramanien, in klein Azien, den Turken toekomende.

AMACACHES, een zeker volk in Zuid-America in Brazilien, naar den kant van de Capitania del Rio Janeiro.

AMACAO, zie *Macao*.

AMACK, klein eiland in de Oost-Zee, tegen over de Stad Coppenhage, en de zee-engte is daar zo smal, dat men met een gier-brug daar over kan komen: 't is de Moestuin van Coppenhagen, en word meest van Hollandsche Boeren bewoont.

AMACORE, vloed in 't Zuidelyk America, in de Provintie Guiana die zich ten oosten van den mond der Orenoque in Mar del Nort stort.

AMACUSA, Koningryk benevens een Hooftstadt van den zelven naam op het eiland Ximo in Japan.

AMADABAT, ARMADABAT, HAMER-EWAT, grote en volkryke Stad in 't ryk van den groten Mogol, in de Provintie Guzurate, die een groot gebied onder zich heeft, en daar goeden koophandel gedreven word: 't is met een de residentie-plaats van den Gouverneur, dien men Raja, dat is Prins, noemt.

AMADAN, een vruchtbaar Koningryk in Perzien, benevens een Stad van den zelven naam, die wel groot, maar in zo goeden staat niet is als zy voor dezen placht te zyn. De inwoners zyn meest kooplui.

AMADIE, fraaie Stad in Assyrien en Azien, op een hogen berg, den Turken toekomende, word van een Bey geregeert: het land daar omtrent brengt veel galnoten en taback voort.

AMAGUANA, een van de Lucaysche eilanden in Noord-America.

AMALPHI, of *Malphi*, kleine Stad in Principato Citra aan de golf van Salerno in 't ryk van Napels, benevens een Aartsbisdom en den titel van een Hertogdom, den Prins Piccolomini toekomende.

AMALPHI, DE KUST VAN AMALPHI, een deel van de Provintie Principato Citra in 't ryk van Napels, dat zich aan de Zee van Capo della Minerva tot aan de Stad Salerno uitstrekt, en een zeer aangename en vruchtbare landstreek is. De Hooftstad daar van is Amalphi, daar wy zo even van gewaagt hebben.

AMAN, zee-haven in 't Koningryk Marocco in Africa, aan de kusten van de Atlantische Zee.

AMAN, Stad in Syrien, aan den vloed Orontes, is byna gants geruineert, tusschen Damaskus en Antiochien.

AMAN, ALLOCAN, SCANDERONA, NEROS. Gebergte in Azien, dat Syrien van Aladuli scheyd, en zich van de Middelantsche Zee tot aan den Eufraat uitstrekt. Tusschen de steden Ajazzo en Alexandretta in het gebergte is die beroemde Pas of engte, die voor dezen Portæ Amanicæ, Portæ Syriæ of Ciliciæ genoemt wierd.

AMANCE, Steedje in 't Hertogdom Lotteringen, aan een kleine rivier van den zelven naam, 2 M. ten noorden van Nancy.

AMANGUCI, Stad en een grote haven op het eyland Niphon in Japan in Azien.

AMANTEA, kleine Stad aan de Zee kust in Calabria Citra in 't ryk van Napels, aan den mond van de rivier Oliva, heeft een Bisschop, die onder Reggio behoort. Zy heeft een sterk kasteel, en komt den Vorst van Besignano toe.

AMANZIRIFDIN, zie *Zirifdin*.

AMAPAJA, Landschap in Zuid-America, in Nieuw-Andalusien, aan de rivier Orenoque.

AMAPALLA, eyland in Mar del Zur in Noord-Amerika, tegen de kusten van Nieuw-Spanje, waar op 2 steden, en in ieder een kerk is, over de welke en die op het eyland Mangera een Pater gestelt is. De daar by zynde golf van Amapalla is een grote arm van de Zee, die zich 8 of 10 Mylen lantwaarts instrekt.

AMARA, AMHARA, Koningryk in Abyssinien in Africa, 't welk vol bergen is, benevens een Stad van den zelven naam, daar de Koninglyke Prinssen bewaart worden, tot dat by openvalling des Troons de gene die regeren zal daar weer van daan gehaalt word, terwyl ondertusschen de andere tot vermyding van inlantsche oorlogen daar blyven moeten. Het gebergte Amara is zeer hoog, en heeft boven een grote en schone vlakte, waar in de Hooftstad Amara legt.

AMARANTE, kleine Stad aan den vloed Lamego, in de Portugeesche Provintie Entre Minho y Douro.

AMARINER DAL, zie *St. Amarin*.

AMARIOCAPANA, een zeer vermaaklyke en lange Valey in 't Koningryk Guiana in Zuid-America, zeer ryk van visch en wildbraat.

AMARMOCHDI, Stad in Africa in de Provintie Zanguebar, in 't Koningryk Melinde, by den oorsprong der rivier Quilimanco.

AMARUMAY, rivier in Zuid-America, welke in Peru in de Provintie Vilcabambo ontspringt, en zich van daar tegen 't noorden in den vloed der Amazonen stort.

AMASEN, Stad in Nigritien, aan de Zee Borno in Africa, is de Hooftstad van een klein Koningryk dat den zelven naam voert.

AMASIA, AMASAN, Turksche Provintie in Natolien, voor dezen Cappadocien, en hedendaags het Beglerbegschap van Siwas genaamt. Derzelver grenzen zyn ten noorden de Zwarte-Zee, ten oosten Armenien, tegen 't westen het eigentlyke Natolien, en ten zuiden Caramanien en Aladuli. De Hooft en Residentie-Stad van den Beglerbeg hiet ook Amasan, en is voor dezen de Hooftstad van gants klein Azien geweest, hoewel zy tegenwoordig noch groot en zeer aanzienlyk is. Zy legt aan den vloed Casalmach tusschen 't gebergte, en heeft eertyds een Griekschen Aartsbisschop gehad.

AMATIQUE, een van de Steden Anno 1597. in de Provintie Honduras in Noord-America geboud, word anders Thomas de Castille genaamt, zy is niet groot en van geen gewicht.

AMATITUC, vloed in Nieuw Spanjen in Noord-America, die in de stille Zee valt.

AMATO, LAMATO, rivier in Calabria Oltra in 't ryk van Napels, die in 't Appennynsche gebergte ontspringt, en zich in de golf van Sta-Eufemia stort.

AMATRICE, Stad in Abruzzo Oltra, in 't Napelsche gebied, benevens den titel van een Vorstendom.

AMAYA, kleine Stad in Spanje, in 't Koningryk Leon, tusschen Burgos en Leon.

AMAZONEN, (het land der) in Zuid-America, is een volkryk, groot en vruchtbaar land, daar in veel cocosneuten, ebbenhout, cederen, brazilienhout, zuiker, allerhande verfstoffen, boomwol, enz. gevonden worden, en wiens inwoners, noch alle aan afgodery verslaaft zyn. Het grenst tegen 't noorden aan Guiana en 't vaste land, tegen 't westen aan Peru, ten zuiden aan Paraguay, en ten oosten aan Brazilien. Men wil dat in dit grote land by de anderhalfhondert verscheyde natien wonen, waar van enige zeer woest en wreed, andere weer heel vrindelyk en herbergzaam zyn: ook wonen op de hoogste bergen zo men wil zekere strydbare Vrouwen, gelyk de oude Amazonen, die de vremdelingen met pylen afkeren, en alle jaar eens in de vlakte komen om zich vleeschlyk met de Mans te verenigen, waar van dit land zyn naam bekomen heeft. Voor 't overige zegt men dat 'er ongemene schatten en rykdommen zyn, en hoewel dit land onder de linie legt, zo is doch de lucht gematigt, en het aardryk altyd groen. De Amazonenvloed die dit land bevochtigt, en gelyk de Nyl in Egypten het zelve overstroomt, is een van de grootste in de wereld, en word anders Orelhana genaamt. Hy ontspringt in de bergen Cordillieres, 8 of 10 Mylen van Quito, en na dat hy omtrent 800 Mylen gelopen heeft valt hy in de Noort-Zee, en maakt by zyn wyden mond veel eylanden. De oude krygsheldinnen, Amazonen genaamt, hebben aan de Zwarte-Zee gewoont, in Natolien, daar tegenwoordig de Provintie Amasa legt.

AMBACHTEN, (de vier), alzo word het oostelyke deel van Hollantsch Vlaanderen genaamt, en onder dezen naam worden gemeenlyk de vier Steden Boekhout, Assenede, Axel en Hulst verstaan.

AMBADARA, Stad in het Koningryk Bagamedri in Abyssinien in Africa.

AMBARDAR-BASCI, is die gene aan het Perziaansche Hof, die het opzicht over het koorn en de andere levens middelen voor de Koninglyke Tafel heeft.

AMBASSADE, hiet een gezantschap van een Vorst of Republiek. Zie *Gezandt*.

AMBER, kleine vloed in Beyeren, die aan de Tyrolsche grenzen ontspringt, en zich beneden Mosburg in de Izer ontlast.

AMBER, of *Ammer-Zee*, groot Meer in Beyeren, 2 M. van Landsberg, door 't welk de vloed Amber loopt. Het is omtrent 3 M. lang en anderhalf breed.

AMBERG, Hooftstad in de Opper-palts, aan den vloed Vils, benevens een slot. Zy is met wallen, bolwerken, en droge grachten voorzien, legt omtrent 8 M. van Regensburg, dryft grooten handel met haar yzer, en heeft zedert 1623. Keur-Beyeren toegekomen. Anno 1708. wierd zy wel van den Keyzer, na dat de voorgaande Keurvorst van Beyeren in den ryksban vervallen was, aan den Keurvorst van de Palts gegeven, maar 1714. in den Rastadschen Vreden benevens de gantsche Opper-Palts haar ouden Heer ingeruimt. Hier is een byzondere regering, waar onder 22 gerichten behoren.

AMBERSBURY, zie *Ambresbury*.

AMBIAN, koningryk in Abyssinien, 't welk recht onder de linie legt, benevens een Stad van den zelven naam.

AMBIANCATIVA, Koningryk in Abyssinien, langs den Nyl, tusschen Nubien en Bagamedri, de Hooftstad voert den zelven naam.

AMBIE, HAMBIE, AMBIBARRES, vlek benevens een Abdy in Normandyen in Vrankryk, tusschen de Steden Coutance en Avranches.

AMBIERTE, vlek in Vrankryk in het Landschap Forez, in het generale Gouvernement van Lion, aan de grenzen van het Bourbonneesche.

AMBITUS CRIMEN, is wanneer iemand door geld of andere onrechtmatige wegen tot een amt geraakt; 't welk in rechten straafbaar is. In geestlyke bedieningen hiet deze misdaad Simony.

AMBLESINDE, vlek in het Graafschap Westmorland in Engeland, aan de Zee Wynandermeer, tusschen de steden Kendal en Keswick.

AMBLETEUSE, groot vlek in Picardyen in het Graafschap Boulogne, heeft een haven, die men anders de haven van Amflat noemt.

AMBLEVE, vloed in het Hertogdom Luxemburg, die voorby Malmedy en Stablo loopt, en zich tusschen

ſchen Luik en Durbey in den vloed Ourte ontlaſt.

Amboine, Ambon, een van de grootſte Moluk-ſche eylanden in de Indiaanſche-Zee. Het komt den Hollanderen toe, welke drie forten daar op hebben, naamlyk Hitoe, Loe en Victoria, welke laatſte de Stad Ambon in plaats van een Citadel dient, en met een goede bezetting en krygsvoorraad wel voorzien is, nademaal zy na Batavia de beſte Hollandſche volkplanting in Ooſt-Indiën is. Na haar worden enige kleine omleggende eylanden Ambons, en een deel van de naburige zee, Archipel van Ambon genaamt.

Amboise, Stad in het Landſchap Touraine aan de Loire in Vrankryk. Op een heuvel daar by legt een koninglyk ſlot, waar op meeſt de voorname ſtaatsgevangen gezet worden. Hier heeft Lodewyk XI. in 't jaar 1469. de ridderorde van St. Michiel ingeſtelt, en het beroemde Franſſche geſlacht van Amboiſe voert den naam hier na.

Ameota, vlek in Samogitien in Polen, aan den vloed Warwita, niet ver daar van daan daar hy zich in de rivier Weta ontlaſt.

Amboule, Stad in een vruchtbaar dal van den zelven naam in het zuidelyke deel van het eyland Madagaſcar.

Ambournay, vlek benevens een Abdy in het landſchap Bugey, niet ver van den vloed Dam.

Ambras, zie *Amras.*

Ambre, zie *Amber.*

Ambresbury, kleine Stad in Wiltshire in Engeland, aan den vloed Avon, 2 M. van Salesbury: zy heeft het recht om gedeputeerden in 't Parlement te zenden.

Ambrisi, vloed in 't Afrikaanſche Koningryk Congo, die in de Ethiopiſche Zee valt, en de Koningryken van Bamba en Sogno van elkander ſcheyd.

Ambroise, zie *S. Ambroſio.*

Amerun, Emerun, Stad op een hoge rots in Dauphiné aan den vloed Durance in Vrankryk, benevens een Aartsbiſdom. Het omleggende land word l'Ambrunois of le Bailliage d'Ambrun genaamt, 't welk aan het Graafſchap Nizza en de Bailluagien van Briançon, Grenoble, en Gap grenſt. De tegenwoordige Aartsbiſſchop daar van is de beroemde Pierre Guerin de Tanſin, die voordezen Franſche Miniſter te Rome geweeſt is.

Ambulatoire, is zo veel als veranderlyk, af en toegaande. Daar van daan noemt men *Dignité ambulatoire* een zulke waardigheid die niet altyd maar ſlechts een zekeren tyd by iemand blyft, als daar is het Rectoraat en Dekenſchap op de Hogeſcholen, het Burgemeeſter amt in zommige ſteden. *Menſa ambulatoria* is, wanneer men niet by eenen maar by verſcheyde luiden de daaglykſche tafel heeft.

Amel, Koningryk in Nigritien, aan de Atlantiſche Zee, by den Mond van den Niger in Africa.

Ameland, Hollands Eyland op de kuſt der verenigde Provintie van Vriesland, in de Duitſche Zee, niet ver van het Eyland ter Schelling.

Amelburg, Amoeneburg, Stad, ſtift, en ſlot op een hogen berg in Neder Heſſen aan de Ohm, een M. van Marpurg, Keur-mentz toekomende.

Amelia, kleine Stad op een berg in 't Hertogdom Spoleto, op den kerkelyken bodem, benevens een Biſdom, dat onmiddelyk onder den Pausſelyken ſtoel behoort.

Amelsfeld, Cassawopoly, Cassovo, Campo Merlino. Vruchtbaar Turks lantſchap in het ooſtlyke deel van Bosnien, om de Rivier Sitniza.

Amelungsborn, voor dezen een Munniken klooſter van de Ciſtercienſer Orde in het Graafſchap Eberſtein, in het Brunswykſche gebied. By de Reformatie is het ingetroken, en een luterſche Theologant als Abt daar over geſtelt.

Amer, Stad in Catalonien in ſpanjen, niet ver van Girona, is in den vorigen oorlog verſterkt.

Amerbach, Amorbach, een plaats aan den vloed Mudt in Frankenland, na by Miltenberg, Keurments toekomende, daar men een ryk Benedikttyner klooſter vind.

Aemern, zie *Amroen.*

Amergo, kleine Stad in Africa, in 't Koningryk Fez, omtrent 30 M. ten noorden van Fez.

Amerial, ſlecht Steedje in Portugaal, daar Anno 1663. de Portugezen onder den beroemden Hertog van Schomberg een zege op de Spanjaarden bevochten.

America, een van de 4 delen der Wereld, dat ook de Nieuwe Wereld, of Weſtindien genoemt word, is in het jaar 1492 van Chriſtophorus Columbus ontdekt, en 1497 door Americus Veſputius gelyk ook door vele andere op verſcheyde tyden ten vollen bekent geworden. Het begrypt al het vaſte land des halven Aardkloots, die tegen ons over ſtaat. Het beſtaat uit drie delen, namentlyk uit Noord, Zuid-America, en de omleggende Eylanden. De eerſte beyde zyn twe grote Schier-Eylanden, die door de land-engte van Panama of Nombre de Dios aan een hangen, en om welke beyde de grote wereld-zee gaat, zo dat America anders nergens aan het vaſte land ſtoot, maar door het nauw van Anian van 't Aſiatiſch Tartaryen, en tegen 't ooſten door de Atlantiſche en een deel van de Ethiopiſche Zee, van Europa en Africa afgeſcheyden is. Ten zuiden heeft het de Magellaanſche ſtraat, ten weſten Mar del Zur of Mare Pacificum (de Stille Zee) waar door het van Azien geſcheyden word, en ten noorden vind men de grote Ys-Zee. Een groot deel van deze nieuwe wereld is door de Spanjaarden, Portugezen, Franſchen, Hollanders, Engelſchen, Denen en Zweden ingenomen, doch de beyde eerſtgenoemde natien zyn de machtigſte, inzonderheid de Spanjaarden, die by na het derde deel van het land bezitten, en twee Onder-Koningen daar houden, den enen te Mexico over het Noordelyk America, en den anderen te Lima over het zuider deel. Dit wereld deel, gelyk wy reeds gezegt hebben, word in drie ſtukken, namentlyk in Noord-en Zuid-America, en in de Americaanſche Eylanden verdeelt, daar van begrypt het eerſte vier grote Landen, namentlyk Oud Mexico of Nieuw Spanje, Nieuw Mexico,

co, Florida, en Canada of Nieuw Vrankryk. Het andere bestaat uit zeven grote landen, welke zyn 1 het vaste land, 2 Peru, 3 het land der Amazonen, 4 Brasilien, 5 Chili, 6 Paraguay en 7 Terra Magellanica. De Inwoners zyn ten delen wit, ten delen zwartachtig, en de meeste zyn met goedheid of met geweld door de Europeers onder hun gehoorzaamheid gebracht. Voor dezen waren ze alle, ten delen Afgodendienaars, ten delen baden zy den Duivel aan, op dat hy hun geen leed doen mocht, en andere leefden gants zonder godsdienst, maar tegenwoordig is door de Europeesche natien het Christendom wyd en zyd uitgebreyd, en zyn van de Spanjaarden 4 Aartsbisdommen, namentlyk te Mexico, Lima, S. Domingo en Santa Fé benevens verscheyde Bisdommen opgerecht, gelyk ook een Inquisitie-Vierschaar, en enige Universiteiten gesticht. Het land heeft een groten overvloed van Goud en Zilver, inzonderheid het Koningryk Peru, en de Spanjaarden hebben zich beroemt dat zy 'er jaarlyks 12 millioenen uit halen konden. Aan de kusten vind men schone paerlen, en het veld brengt tabak, zuiker, cacao, en cochenille, brazilienhout en veel andere vruchten voort, die in grote menigte naar Europa vervoert worden.

AMERIKAANSCHE EYLANDEN, begrypen niet alle die eylanden, die op den halven Aartkloot, die tegen ons over staat, leggen, maar alleen die gene, die op de kusten van America te vinden zyn. Het voornaamste in de Stille-Zee is het eyland California; op de Magellaansche-Zee de eylanden Mocha, Chilue, Madre de Dios en Terre de feu. In de Noort-Zee de grote en kleine Antilles, onder de welke men de Lucaysche, Barmudische, en het eyland Terreneuf begrypt. De Azores, worden in 't gemeen onder Afrika gerekent, dewyl zy nader aan dit wereld-deel gelegen zyn.

AMERLAND, marcktvlek benevens twe kastelen in 't rent-amt Munchen in Opper-Beyeren, 5 M. van Munchen, aan de Wurm-Zee.

AMERONGEN, Heerlykheid in de Provintie van Utrecht, den Baron van Rheede toekomende.

AMERSFORD, bevestigde Stadt aan den kleinen vloed Eems in de Provintie van Utrecht, wierd van de Franschen Anno 1672. zonder weerstand ingenomen, doch 1673. weder verlost. Zy heeft een fraai school, en beroemde jaarmarkt.

AMERSHAM, AGMUNDESHAM, kleine Stadt in het landschap Buckingham in Engeland, de welke recht heeft 2 gedeputeerden in het Parlement van Groot-Brittanje te zenden.

AMERSWEYLER, Steedje in Opper-Elsas, niet ver van Keyzersberg.

AMEVILLE, kleine Stad aan den vloed Dora Baltea in Piemont in Italiën, welke den titel van een Barony voert, en op weinig landkaarten gevonden word.

AMEY, sterke Pas in Savoyen, legt tusschen den vloed Yonne en het Meer de Nicy.

AMFLAT, zie *Ambleteuse*.

AMFORA, kleine vloed in Triaul, welke zich by Aquileja in de golf van Venetien stort.

AMHARA, zie *Amara*.

AM HOF, zie *Stad am Hof*.

AMIABLE, zich *à l'amiable* verdragen, dat is een geschil door een vrindelyk vergelyk byleggen.

AMIDA, een Afgod der Japannezen, die met een honde-kop en menschen-lyf op een paard met 7 hoofden zittende afgebeelt word, en aan beyde zyden van duizent andere Afgoden-beelden omringt is. Hem ter ere zyn door het gantsche ryk verscheyde Tempels geboud, en zomtyds word hy ook als een jongeling met een goude straal-kroon verbeelt.

AMIENS, Hoofdstad van Picardyen in Vrankryk, aan den vloed Somme, welke 'er met drie armen midden door loopt. Zy is taamlyk groot, en heeft een goed tuighuis, gelyk ook een sterke Citadel, een generaliteit, Presidial, Bailluage en een Bisdom, onder den Aartsbisschop van Rheims staande, en is Anno 1711. met nieuwe vestingwerken voorzien. Het land daar rontom hiet het Amiensche en legt tusschen Normandyen, l'Isle de France, Santerre Arthois, Ponthieu, en Vimeu.

AMINEL, kleine Stad in Afrikaansch Barbaryen, in het oostlyke gedeelte van het Koningryk Tripoli.

AMIRAL DE FRANCE, het opperhooft over de Fransche vloten en zee-zaken. Hedendaags hiet hy Grand Amiral, of Groot Admiraal van Vrankryk, welk ampt de vorige Koning zyn natuurlyken Zoon den Graaf van Toulouse opdroeg, die in 't jaar 1704. met de Engelschen en Hollanders in de Middelantsche-Zee by Mallaga slaags raakte, ook in die qualiteit in April 1706. de belegering van Barcelona by woonde, maar den 7 Mey daar aanvolgende voor de vloot der bontgenoten, die tot ontzet van de Stad naderde, de vlucht moest nemen.

AMIRANTE, zie *Admiraals-Eylanden*.

AMITITAN, AMUTAN, ATITLAN, een Zee in Noord-America, in de Provintie Guatimala, 4 M. noordwaarts van St Jago.

AMIVAM eiland benevens een goede haven in de Ethiopische Zee, tusschen de kusten van Zanguebar, en het eyland Madagascar, is zeer wel beboud.

AMIXOCORES, zeker volk in Zuid-America op de oostelyke kust van Brazilien.

AMKAS, zo hiet de grote zaal in het Paleys van den groten Mogol, waar in hy zyn onderdanen gehoor verleent, en op feestdagen in zyn pracht op zyn kostelyken troon verschynt.

AMMEISTER, naam van de Burgemeesters te Straatsburg.

AMMENSLEBEN, een beroemde Benediktyner Munniken Abdy in 't Hertogdom Maagdenburg, dicht by de Stadt van dezen naam gelegen.

AMMER, kleine vloed in 't Hertogdom Wurtemberg in Zwaben die by Herrenberg ontspringt, en zich niet ver van Tubingen in den Necker giet.

AMMERBACH, klooster by Miltenberg in Frankenland, dat in 't jaar 734. gesticht is.

AMMEREN, vlek in 't Hertogdom Gulik, aan den vloed Schwalm, een Myl van Roermond.

AMMERLAND, een zeker streek lands aan de Oost-

Oostfriesche grenzen, tot het Graafschap Oldenburg behorende. Daar in leggen de Ambachten Ape, Rastede, Blexhusen, Westerstede enz.

AMMER-ZEE, zoek *Amber-Zee.*

AMMERTHAL, grote Valey in 't Hertogdom Wurtemberg by Tubingen, alzo genaamt van den vloed Ammer, die door de zelve stroomt.

AMMON, IL CANAZARO DI MAHOMA, HAMMON, kleine vloed in de wildernis Barca in Africa, daar voor dezen de beroemde Heydensche Tempel gestaan heeft waar in Jupiter Hammon aangebeden wierd.

AMMUNITIE, kruid en loot dat men in den oorlog nodig heeft, zomtyds begrypt men 'er ook geschut, mortieren, en al het overige, wat tot de Artillery behoort, onder.

AMNESTIE, een quytschelding van alle voorgaande beledigingen, die men niet wreken noch daar meer aan denken wil: dit woord word voornaamlyk in vredens-traktaten gebruikt, dat alles wat aan weerskanten gepasseert is, in eeuwige vergetelheid zal begraven worden.

AMÖNEBURG, zie *Amelburg.*

AMOER, zie *Amour.*

AMOL, AHMOL, kleine Stad of vlek in Zweden, in de Provintie Dahlcarlien, aan het Wener-Meer.

AMOL, kleine Stad in Perzien in de Provintie Tabarestan.

AMONA, vloed in Italien, welke op 't Apennynsche gebergte ontspringt door het Florentynsche gebied loopt, en zich by Ravenna in de Po stort.

AMONDE, kleine vloed in de schotsche Provintie Lothiana, welke zich in den zee-boezem by Edenburg stort.

AMORBACH zie *Amerbach.*

AMORGO, MORGO, MURGUS, klein eyland in den Archipel, tusschen de eylanden Naxia en Stampalia. Voortyds stond er een Bisschoplyke Stad op, maar tegenwoordig is er niet als enige Dorpen en een slot op te vinden, en het komt den Turken toe.

AMORTISATIE, DROIT D'AMORTISATION, is een vergunning des Konings van Vrankryk, waar door de vaste goederen in handen van kerken en kollegien, die *manus mortuæ*, dat is dode handen genaamt worden, geraken kunnen, voor deze vergunning moeten de geestlyken in oorlogs-tyden den Koning een zeker getal soldaten in plaats van leengeld in 't veld verschaffen, waar tegen zy een vrybrief bekomen. Enige Steden hebben zonderlinge hantvesten tegen de geestlyke personen, dat zy geen vaste goederen kopen mogen, en als hun al enige van wereldlyke personen vermaakt worden, dat zy dezelve weer aan een burger verkopen moeten.

AMOUR, YAMOER, AMOER, vloed in het Aziatisch Tartaryen, die, zo men wil, groter als de Donau is. Hy ontspringt in de Provintie Dauria by de zee Baycal, en stort zich tegen over het land van Jesso in den oosterschen Oceaan, na hem voert de nabuurige zee-engte en de daar aangrenzende zee den zelven naam.

AMPATRES, een strydbaar volk op de zuidelyke kust van het eyland Madagascar.

AMPELA, zie *Zacro.*

AMPER, zie *Amber.*

AMPFING, vlek in Neder-Beyeren, niet ver van Muhldorf, onder 't rent-amt Landshut behorende

AMPHISSA, zie *Salona.*

AMPHITEATERS, te Verona en Rome zyn grote stene en in de rondte opgehaalde gebouwen, die uit vele boven elkander gemaakte banken bestaan, waar op voor dezen de Romeinen hunne schouwspelen toekeken, en men wil dat het Amphiteater te Romen over de 85 duizent toekykers heeft kunnen bergen. In 't midden is een Eyronde plaats, waar in de kampvechters hun dapperheid toonden, en ook zomtyds de misdadigers of ook wel de onschuldige Christenen met wilde beesten hebben moeten vechten.

AMPIGLIONE, een geruineerde Stad in den kerkelyken Staat in de provintie Campagna di Roma 1 M. van Tivoli, wierd voor dezen Empulum genoemt.

AMPOLLA, eyland in Catalonien in Spanje, dicht by den mond van de Ebro.

AMPOSTA, vlek in Catalonien in Spanjen, op een berg aan de Ebro, 3 M. van Tortosa.

AMPOURDAN, klein landschap in Catalonien in Spanje, waarin een Hooftstad van den zelven naam, die anders onder den naam van Emporium of Emporia Indigetanorum placht beroemt te wezen, 6 M. van Girona, op een schier-eyland dicht aan de zee, niet ver van de vesting Roses.

AMPUDIA, vlek in 't Spaansche Koningryk Leon, in 't gebied van Plazentia, was voor dezen een Bisschoplyke Stad.

AMPUGNANA, vlek in het oostlyke deel van het eyland Corsica aan den vloed Tavola.

AMPUIS, vlek in het landschap Lionnois in Vrankryk, aan de grenzen van Daufiné, een M. van Vienne.

AMPURIAS, zie *Empurias.*

AMRAS, AMBRAS, aartshertoglyk lust-slot in Tyrol, op een heuvel aan de rivier de Inn, een half Myl van Inspruck, daar een beroemde kunst-kamer en bibliotheek placht te wezen, die Anno 1685, naar Wenen gevoert is.

AMROËN, AMRUM, AMROM, klein eyland in de Noord-Zee, tegenover het Hertogdom Sleeswyk, tot het amt Rypen behorende. Het is van zeer weinig belang, niet zonderling vruchtbaar, en de inwoners, zegt men, dat van die van 't vaste land in spraak en zeden gants verschillen.

AMSBERG, slot en ambacht in 't Bisdom Aichstad in Frankenland.

AMSTEL, kleine rivier in Holland, daar de Stad Amsterdam haar naam van heeft, welke door deze Stad loopt, en zich in den zee-boezem 't Y stort.

AMSTELLAND, een kleine streek lands in de Provintie van Holland, waar in Amsterdam legt. Het grenst ten oosten aan Gooiland, ten zuiden aan Rhynland en Utrecht, ten westen aan 't Haarlemmer Meer, en ten noorden aan Waterland, waar van het door den Ystroom afgescheiden legt.

AMSTERDAM, de grootste en prachtigste Stad der verenigde Nederlanden, in 't noordelyke deel

van 't Graaffchap Holland, aan den Yftroom gelegen, behoeft in grootte, fchoonheid der gebouwen en ftraten en in menigte van inwoners voor weinig fteden in de wereld te wyken, maar verdient in koophandel en rykdom wel den voorrang voor alle andere, 't is een van de grootfte koopfteden der wereld, en heeft een ruime haven; de Amftel loopt door de Stad, die op palen geboud is, en over al met grachten doorfneden: aan de land-zyde is zy met veel Baftioenen en een wyde en diepe gracht voorzien, ook kan men door middel van de fluizen het gantfche land onder water zetten: zy is de vyfde in rang van die fteden, welke Gedeputeerden in de vergadering van Holland zenden, onder derzelver merkwaardigheden behoren voornaamlyk het ftadhuis, het tuighuis, het ooft-indifche huis, de beurs, de bank, het prinffen-hof, het admiraliteits-huis, en het rafphuis, fpinhuis en de weeshuizen. Alle gezintheden worden daar gedult, en de Joden hebben 'er 2 fynagogen, waar van de eene de Portugeefche Joden, die hier zeer ryk zyn, toekomt, de andere de Duitfche van die natie. De ftads regering beftaat uit 36 Perfonen, die de raad verkieft, en welke die Ampten al hun leven behouden. Het omleggende Landfchapje word Amftelland genoemt.

Amsterdam, dezen naam voeren ook verfcheyde eylanden welke de Hollanders in Azia en America ontdekt, en zo genoemt hebben. Een legt 'er in de Ys-Zee, tuffchen Spitsbergen en Groenland, een in de Zee van China, tuffchen Japan en het eyland Formofa: een ander in de Indiaanfche Zee tuffchen Nieuw-Holland en Madagafcar; een in de Mar del Zur, tuffchen Peru en de Salomons eylanden. Noch een in de Indiaanfche Zee, op de ooftlyke kuft van het eyland Ceilon, op 't welke de Hollanders een goed Fort geboud hebben, en 't welk anders ook Caradiva genaamt word.

Amstetten, wel geboud marckt-vlek in Neder-Ooftenryk tot het Bifdom Paffau behorende.

Amstrutter, Anstrutter, kleine Stad in 't zuiden van Schotland in de Provintie Fife, aan de Zee-engte by Edenburg. Deze Stad heeft recht om Gedeputeerden in 't Parlement te zenden.

Amt-Sassen, worden in Saxen en op andere plaatzen zodanige Edellui of kleine fteden genaamt, welke in het ambacht, waar onder hun goederen leggen, voor 't gerecht ftaan, en het zelve tollen en fchattingen betalen moeten. Zy worden tegen over de Schrift-Saffen geftelt, van de welke op zyn plaats zal gefproken worden.

Amu, klein Meir in de Provintie Zagatay in het groot Aziatifch Tartaryen.

Amudez, Stad in 't Africaanfche Barbaryen, in 't Koningryk Tunis.

Amur, zie *Amour.*

Amuseren, iemand ophouden, om den tuin leyden, den tyd verdryven.

Amutan, zie *Amititan.*

Amut, Stad in Ooft-Indiën, op het Schier-eyland aan de overzyde van de Ganges, aan den ooftelyken Oever van de Zee Chiamay, aan de Grenzen des Koningryks Kanduana.

Ana, zie *Anna.*

Ana, kleine vloed in 't Heffifche gebied, van by Caffel in de Fulde.

Anabaptisten, zie *Wederdopers.*

Anachimoussi, een zeker volk op de ooftlyke kuft van het eyland Madagafcar in Africa, by den oorfprong van den vloed Mananghare. Het land is wel bewoont, en ryk van Vee en Rys.

Anachoreta, hiet in 't grieks een die zich afzondert, en men vind in de Oofterfche en Wefterfche kerken Anachoreten of Munniken, die zich te enemaal het gezelfchap der Menffchen onttrekken, en naar het voorbeeld van Elias en Johannes in een woeftyn begeven.

Anacujes, een zeker volk in Brazilien in Zuid-America, dicht by de Capitania Seregipe.

Anafa, Anfe, Stad in het Koningryk Fez in Africa, aan de Atlantifche Zee, is meeft geruineert.

Anagarskaye, Stad in het groot Aziatifch Tartaryen in de Provintie Dauria, ten ooften van de grote Zee Baycal gelegen, by den oorfprong van den vloed Amour.

Anaghelone, kleine Stad in de Ierlantfche Provintie Ulfter, aan den vloed Ban.

Anagni, een byna woefte Stad in Campagna di Roma, op een berg, in den kerkelyken ftaat, benevens een Bifdom, dat onmiddelyk onder den Paus behoort.

Analativa, eyland in de Indiaanfche Zee by het eyland Ceylon daar veel Oefters zyn: het komt de Hollanders toe.

Anan, zie *Annan.*

Anandale, zie *Annandale.*

Anapius, zie *Alfeo.*

Anaplistus, oude Zee-Stad in Griekenland in de Provintie van Athenen, daar oudtyds veel zilver-mynen waren.

Anapo, zie *Alfeo.*

Anapodari, kleine rivier op het eyland Candia, die by het kafteel Bonifacio ontfpringt, en zich op de zuidelyke kuft tuffchen het kafteel di Girapetra, en het voorgebergte de Matala in de Zee ftort.

Anappes, Graaffchap benevens een vlek van den zelven naam, in Walfch-Vlaanderen, aan den vloed Marque, 2 M. van Ryffel.

Anapuya, landfchap in Zuid-Amerika in het gebied van Venezuola, in Terra Firma, tegen den oorfprong van de rivier Buria of Bariquecem.

Anarchie, een verdorvene volkregering, daar men niet meer weet wie het hooft is.

Anathema, is een opentlyke geeftlyke vloek tegen de zware zondaren, waar door zy van hun reukeloosheid afgefchrikt, en ter boete geleyd worden. By de Roomfgezinden word het voor een uitfluiting uit de Chriftlyke gemeente genomen. In de griekfche kerk word de Paus alle jaren eens opentlyk in de kerk geexcommuniceert, waar op de gantfche gemeente Anathema roept. Op dezelve wyze is Anno 1709. de Generaal Mazeppa na zyn gepleegt verraad door het gantfche Moskovitifche Ryk in alle kerken anderen tot een voorbeeld geexcommuniceert geworden.

Anathor, Stad in Syrien in Azien, daar men voorgeeft dat de puinhopen van des Profeten Jeremias vaderland, en niet ver daar van daan het huis van den geduldigen Job te zien zyn.

Anatolico, kleine Stad in de provintie Despotato in Griekenland, by den ingang van de golf van Lepanto, is midden in 't water op palen gelyk Venetien geboud.

Anatolia, zie *Natolia.*

Anatoria, anders Tanagra, kleine Stad in de provintie Achaia in Griekenland, aan den vloed Asopus, 5 M. van Negroponte.

Anazarba zie *Acsaray.*

Anbar, **Embar**, oude Stad in Azien aan den Eufraat-stroom, in twe delen gescheyden, zo dat de eene helft in Diarbeck, de andere in Yerak Arabi legt.

Ancam, eyland in de Chineesche Zee in Azien, tegen de kust van het Landschap Quantung.

Ancamares, Volkeren in Zuid-America, aan den vloed Madera in 't land der Amazonen.

Ancaster, kleine Stad in Lincolnshire in Engeland.

Ance, **Asne**, kleine Stad aan de Rivier de Saone, in het landschap Lionnois, 4 Mylen van Lion.

Ance, of *Anse*, is een soort van een zee-boezem welke tusschen twe voorgebergtens voor byna even zo wyd is als achter. Zy word hier in van een Baai onderscheyden, dat deze aan den ingang zeer breed is en aan 't einde naar 't land veel smaller is.

Anceaume, zie *Bourboni Lanci.*

Ancenis, kleine Stad aan de Loire in Bretagne in Vrankryk tusschen Angers en Nantes.

Anchale, Stad in Assyrien, by welke zo men zegt Sardanapalus graf te zien is.

Anchediva, **Anchadive**, klein eyland in de Indiaansche Zee, aan de kusten van het Koningryk Decan, omtrent 12 M. ten zuiden van de Stad Goa, en de Portugezen toekomende. Het is vol Bosschen en Vischryk, en de Portugezen hadden voorheen een sterke Vesting daar op, die zy om de Bezetting uit te winnen voor enige jaren weer geslecht hebben.

Anchialo, of *Anchelo*, in het Turks Kenxis, een Turksche stad aan de kust van de Zwarte Zee in Romania, by den mond van den vloed Ergino, heeft een Bisdom, onder het Patriarchaat van Konstantinopelen behorende.

Anchin, voorname Benediktyner Abdy in het Graafschap Henegouwen, 2 M. van Douay op een klein eyland dat de rivier de Scarpe maakt.

Anchora, anders *Asini* of *Farenomini*, kleine Stad in Morea aan den meer-boezem Coron.

Anciaquins, zie *Ansiguains.*

Ancker, een groot yzeren instrument, wiens onderste deel als een halve maan gemaakt is, en met spitze weerhaken voorzien. Boven heeft het een sterk hout, de anker-stok genaamt, benevens een sterken ring, om de kabel-touwen daar aan te binden. Men gebruikt de ankers zo wel op Zee als in de stromen, om de schepen daar door stil te doen leggen, en zy worden aan de voorsteven van 't schip uitgeworpen.

'**t Ancker kappen**, hiet wanneer een schip op ancker legt, en dat 'er een schielyke storm ontstaat, dat men om de grote baren het ancker zo gaauw niet uit den grond halen kan, zo word het ancker-touw afgekapt, om het schip schielyk in Zee te brengen. Dit geschied ook wanneer een schip, dat in Zee op anker legt, onvermoed van de vyanden overvallen word, wanneer de ancker-touwen afgekapt worden, om zich schielyk tegen de zelve in postuur te zetten.

Ancklam, een groote en gefortificeerde Stad aan den vloed Peene in Voor-Pomeren in 't Stettynsche gebied, tusschen Stettyn en Wolgast gelegen. Anno 1676. wierd zy van den Keurvorst van Brandenburg verovert, maar hy gaf ze in het vredens traktaat van 1679. aan Zweden weerom. Anno 1713. is zy van de Russen te eenemaal geplundert, en in 1720. in den noordschen vrede tusschen Zweden en Pruissen aan dezen laatsten voor eeuwig afgestaan.

Anckun, een Steedje dicht by Zerbst in 't Vorstendom Anhalt, word gemeenlyk voor een voorstad van Zerbst gehouden, doch heeft zyn eige Burgemeesters en Raatsheren, en staat onmiddelbaar onder de vorstelyke heerschapy.

Anco, zie *Anzo.*

Ancona, Hoofdstad van Marca d'Ancona, in den kerkelyken staat, benevens een haven aan de golf van Venetien, aan een kleine kaap, Monte Guasco, of *Monte S. Ciriaco* genaamt. Zy heeft een Citadel (waar in het Paleys van den Pauslyken Legaat is) benevens een Bisdom, onder den Aartsbisschop van Fermo staande. Haar koophandel is zeer vermindert, en de haven by na gants geruineert.

Ancona, **la Marca d'Ancona**, een der grootste Provintien van den kerkelyken staat in Italien, welke ten noorden het Apennyns gebergte en de golf van Venetien, ten oosten Abruzzo, ten zuiden Spoleto, en ten westen Urbino tot grenzen heeft.

Ancone, kleine Stad in Dauphiné aan den vloed Rhone in Vrankryk, een M. van Montelimar.

Anconitan, berg benevens een slot en vloed van den zelven naam in Natolien of klein Azien, in de Provintie Aildinelli, aan de zuidelyke kust, tegen over het eyland Rhodes.

Ancre, **Albert**, kleine Stad aan een vloed van den zelven naam in Picardyen, tusschen Corbie en Bapaume.

Ancrum, kleine Stad in Zuid-Schotland, in de Provintie Teviotia.

Ancud, **Angualay**, een zekere streek lands in de Provintie Imperiale in Chili, in Zuid-America, tusschen het Land Osorno, de Terra Magellanica, den Archipel van Ancud, en de Cordillera de los Andes. De Archipel van Ancud of van Chiloe is een deel van de Stille Zee, die met veele kleyne eylanden bedekt is, en tusschen de kust van Ancud en het eyland Chiloe legt.

Ancyre, zie *Angoury.*

Anczarich, vloed in Neder-Podolien, dewelke zich

zich omtrent een Myl van Oczakow, in de Zwarte Zee stort.

ANDAGUILAS, een zeeker volk in Peru, in Zuid-America, tusschen, de rivieren Xauxa en Abancay, 25 M. van de Stad Cusco ten noord-westen gelegen.

ANDAJA, een vlek benevens een sterk slot in Terra de Labour, in het generaal gouvernement Gascogne in Vrankryk, aan de Spaansche grenzen, tegen over de vesting Fuentarabia. Een half uur hier van daan op den vloed Bidassao legt het zo genaamde Conferentie-eyland, daar Anno 1660. de Spaansche Infante afgehaalt wierd, om aan Lodewyk XIV. Koning van Vrankryk te huwen.

ANDALUSIA, Spaansch Koningryk onder het Koningryk van Kastilien behorende, deszelfs grenzen zyn ten westen Portugaal, ten noorden Nieuw-Castilien, ten oosten Murcia, en ten zuiden Granada, en het naauw van Gibralter. Het is wel zeer bergachtig, maar de vruchtbaarste en gezondste van alle Provintien in Spanje, en heeft allerly zilver, goud en quikzilver-mynen, inzonderheid worden de Paarden uit deze Provintie zeer hoog geschat, zy is 90. M. lang en 60 breed, en bestaat uit 4 delen, namentlyk uit het gebied van Cordua en Sevilien, het Hertogdom Medina Sidonia, en het eyland Cadix.

ANDANGAR, een byna verwoeste stad in 't Koningryk Decan in Indiën, aan dees zyde de Ganges, by den oorsprong van den vloed Mandona.

ANDANCE, kleine stad in het Fransche Landschap Vivarois in Languedoc.

ANDAYE, zie *Andaja.*

ANDECHS, voor heen een slot en residentie plaats der graven van Andechs in Opperbeyeren, tusschen den Ammer en de Wurm-Zee, 5 M. van Munchen, is tegenwoordig een prachtig benediktyner klooster, de heilige berg genaamt, waar heen veel bedevaarten om de reliquien, die daar gevonden worden, aangestelt worden.

ANDEGAST, kleine plaats aan een Zee van den zelven naam in het Land Ortenau, dicht by het steedje van dien naam, aan de grenzen van het Graafschap Eberstein, daar een beroemde mineraal bron is.

ANDELAU, zie *Andlau.*

ANDELFINGEN, ambacht en een schoon vlek benevens een slot in het kanton van Zurich, tusschen Schafhausen en Winterthur, het voornoemd kanton toekomende, dat het door een land-voogt regeren laat.

ANDELLE, kleine vloed in 't Landschapje Caux in Normandyen, die zich by Pont de l'Arche in de Seine stort.

ANDELLENAINS, kleine stad in het Engelsche Graafschap Bedfort.

ANDELOT, stad en Koninglyk Prevooftschap in Champagne, in het landschap Basigny, 5 M. van Chaumont, aan den vloed Rougnon.

ANDELY, kleine stad in het Landschapje Caux in Normandyen, niet ver van de Seine, voert den titel van een burg-graafschap.

ANDEMAON, ANDEMAN, ADEMAN, eyland in Azien aan de golf van Bengale, van welke 5 of 6 andere kleine de Andemaonische Eylanden genaamt worden. Zy zyn klein, van weinig aangelegenheid, en leggen aan de kusten des Koningryks Pegu en des eylands Sumatra. De inwoners zyn zo groot, dat de kleinste onder hen boven de grootste Europeers uitsteken. 't Zyn menschen-vreters en zy leven van de vee-fokkery en den roof der gestrande schepen.

ANDEN, een grote plaats in het Graafschap Namen aan de Maas, heeft een oud Adelyk-Juffren-Stift, waar in 32 Freuleins, die trouwen mogen, gevonden worden.

ANDENES zie *Anenas.*

ANDERLECH, kleine plaats in Brabant, een Myl van Brussel, daar de Hertog van Marlborough in den voorgaanden oorlog dikwils zyn hooft-quartier heeft gehad.

ANDERNACH, stad, slot en tol aan den Rhyn, in 't Aartsbisdom Keulen, niet ver van Coblents.

ANDERSCOW, slot op het Deensche Eyland Zeeland, op het zuidelyke deel van het zelve.

ANDES, CARDILLERA DE LOS ANDES, SIERRA NEVADA, een reeks grote en koude bergen in Zuid-America, die zich van de Magillanische Zee-engte tot aan het land des Quixos over de duizent Mylen in de lengte uitstrekken, en Peru en Chili van het overige Zuid-America afzonderen: zy zyn vruchtbaar en wel bewoont, en onder dezelve naar den kant van Chili worden ook vuurspuwende bergen gevonden, die men Montagnes Vulcains noemt. Zy zyn zeer hoog en koud, en men heeft er zulke snydende winden, dat zy de levendige ligchamen op een ogenblik doden, en zo hart maken, dat zy niet vergaan kunnen.

ANDEVALLO, (CAMPO D') klein Landschap in Andalusien, in Spanje, aan de Portugeesche grenzen.

ANDIATOROQUE, zie *Ontario.*

ANDLAU, kleine stad en slot in de Neder-Elsas, aan den vloed Andlau, den Heren van dien naam toekomende, welke onder de 4 Ridders des Roomschen ryks gestelt worden. Het jufferlyke ryks-stift aldaar is door Richaadis, Gemalin van Koning Karel den Vetten, in 't jaar 880. gesticht, en heeft een vorstelyke abdis, die wel een ryks-stand is, maar niet geimmatriculeert is. Zy bezit te gelyk de Abdy Hugshofen, aan den Willer-stroom by Andlau tegen Lotteringen, en de Heerlykheid Freudeneck by Westhofen, na welke beyde zy ook haar titel aanneemt. De tegenwoordige abdisse aldaar hiet Johanna Sabina van Beroldingen en Gundelhart.

ANDLAU, kleine vloed in de Elzas, die in de Ill valt.

ANDORA, kleine en enigsins gefortificeerde stad, niet ver van Oneglia in 't Genueesche gebied in Italien.

ANDORIA, LAC D'ANDORIA, LAGO SALSO, een Meer in de Provintie Capitanata in Napels, tusschen de vloeden Candalaro en Coropello, omtrent een Myl van Manfredonia.

ANDORNO, kleine stad niet ver van Biella in Piemont waar naar het omleggende Lantschap den naam

ANDORRE, vruchtbare Valey in 't Bisdom Urguel in Catalonien benevens een kleine stadt van den zelven naam.

ANDOUCAR, zie *Anduxar.*

ANDOVERE, Koninglyk Vleck in het Lantschap Hant in Engeland, aan de grenzen van het Graafschap Wiltshire, 't welk 2 gedeputeerden in het Parlament zend.

ANDRA, zie *Ardra.*

ANDRAGIRI, klein Koningryk en Stadt op het eyland Sumatra in Oost-Indiën.

ANDRAMITTI, LANDRIMITTI, S. DIMITRI, kleine Turksche stadt in klein Azien, tegen over het eyland Metelino. De golf van Andramitti legt 'er by, en is een stuk van den Archipel, tusschen het eyland Metelino en de grenzen van Natolien. Anders word zy ook de golf van Guerestio genaamt.

ANDREAS, een gebied in Tyrol onder Brixen, by een Meer gelegen.

ANDREASBERG, Keurhanoversche Bergstad op den Hartz, in 't Hertogdom Grubenhagen, daar goede zilvermynen zyn.

ANDREJOW, zie *Andrzeiow.*

ANDREOFF, Russische Vesting tegen Perzien, in de Provintie Dagestan, niet ver van de Caspische Zee.

ANDRI, stadt in het Napelsche Landschap Bari, benevens een Bisdom, onder den Aartsbisschop van Trano behorende. Zy voert den titel van een Hertogdom, en komt het geslacht van Caraffa toe.

ANDRIANOPEL, grote Turksche Stadt in Romanien, welke 7 of 8 Italiaansche M. in den omtrek heeft, wanneer men de oude stadt benevens vele tuinen daar onder rekent. Zy is ryk, en onder de Turksche Steden naast Constantinopelen de beste in Europa, zo dat ook de Turksche Keyzers zich dikwils daar plegen op te houden, wanneer zy te Constantinopelen voor een oproer vrezen, of om de pest die stadt verlaten, of zich met de jacht, inzonderheid der valken, vermaken willen. Haar versterking bestaat maar in muren en torens, en de stadt heeft vele koop en hantwerks-luiden, ook een schoon magazyn, waar in allerhande uitlandsche waren te vinden zyn. De Turken hieten ze Endrem, zy legt in een Valey, en is van het jaar 1362. tot 1453. de Hooftstad des Turkschen Ryks geweest, eer Constantinopelen ingenomen wierd. Daar zyn vele rivieren om de stadt, waar onder de voornaamste zyn Tungia, over de welken 3 stenebruggen leggen, Arda, en Merici. Zy word van Christenen, Joden, Turcken, Armeniers, Wallachers en andere gezintheden bewoont, en niet ver van de stadt is een vrouwen klooster, uit het welke de grote Sultan en de Bassas hun Gemalinnen plegen te nemen. Deze stadt is in 't laatst van het jaar 1701. door een zwaren brand over de helft in de asch gelegt.

ANDROBEIZAHA, zie *Ancossi.*

ANDROS, kleine Turksche Stadt benevens een slot op een hogen rots op een eyland van den zelven naam in den Archipel, heeft een Bisdom, onder het Aartsbisdom van Athenen behorende.

ANDROSEN, ARDROSÆN, stadt in de Zuid-Schotlantsche Provintie Cunningham, aan de Ierlandsche zee.

ANDRZEJOW, kleine stadt in Polen, in het Waiwoodschap Cracou, niet ver van de Ongarische grenzen gelegen.

ANDURNI, zie *Anderno.*

ANDUSE, stadt aan den vloed Gardon d'Anduse, in Nederlanguedoc.

ANDUXAS, ANDUJAR, stadt benevens een vast slot aan den vloed Guadalquivir, in Andalusien in Spanje.

ANE, vlek in het Fransche Comté in Vrankryk.

ANECH, zie *Anoch.*

ANECI, zie *Anecy.*

ANEGADA, een van de Antillische Eylanden, in de Noort-Zee in America, omtrent 15 M. ten oosten van Porto Ricco.

ANENAS, ANDENAS, klein eyland in de Noort-Zee, benevens een vlek van den zelven naam op de kust van Noorwegen, tegen over het gebied van Dronthem gelegen.

ANET, vlek aan den vloed Eure, op het eyland van Vrankryk, benevens den titel van een Prinsdom, en een prachtig lust-slot, behoorde voor dezen den Franschen Generaal den Hertog van Vendome, maar nu den Hertog van Maine toe.

ANEWOLONDANE, klein eyland in de Indiaansche Zee, aan de kust van Ceylon.

ANFE, zie *Anafa.*

ANFO, stadt in Italien, in 't Bresciaansche gebied, den Venetianen toekomende.

ANGAD, Provintie in 't Koningryk Algiers in Africa, ten zuiden van het Landschap Tremesen, word van haar eige Prinssen geregeert.

ANGAMALA, stadt in Oost-Indiën, in het Land der Malabaren, op het Schier-Eyland aan dit zy de Ganges, welke van St. Thomas Christenen bewoont word.

ANGARA, zie *Angoury.*

ANGARIÆ, zyn plichten der onderdanen, waar door zy verbonden zyn hun lands Overigheid in tyd van nood tot overbrenging van der selver soldaten, geschut, proviand enz. met wagens en paarden te dienen.

ANGASMAJO, vloed in Zuid-America, in de Provintie Popayan, aan de grenzen van Peru.

ANGELBERG, slot en vlek in Zwaben, tusschen den vloed Mindel en Werrach, een Myl van Mindelheim.

ANGELES, LA PUEBLA DE LOS ANGELES, stadt en Spaansche volkplanting in Noord-America, in de Provintie Tlascala, welke stadt van wegens haar manufacturen zeer beroemt is, en een Bisdom heeft, behorende onder Mexico, 't welk jaarlyks 6000. kronen inkomen heeft.

ANGELICI, waren ketters in de 2de eeuw, die de Engelen aanbaden.

ANGELITES, een soort van Sabelliaansche ketters, die naar een plaats in Alexandryen, Agelinos of Anhelius genaamt, daar zy by een vergaderden, dezen naam voerden.

ANGELN, ANGLEN, een Saxische natie, die voorheen in Jutland en omtrent Lubek woonde, maar

maar in de 15de eeuw van de Britten tegen de Picten en Schotten te hulp geroepen wierd, die daar na het Land zelfs bemachtigde, en naar haren naam Angeln noemde, waar uit daar na Anglia of Engeland is gemaakt.

ANGER, ſtadt en ſlot in Neder-Ooſtenryk, aan de Ongariſche grenzen.

ANGER, vloed in de oude-Marck Brandenburg, valt by Angermunde in de Elve.

ANGER, kleine vloed in het Bergſland, die by Angerort in den Rhyn valt.

ANGERAP, rivier in het kleine Landſchap Bartenland, in 't Brandenburgs Pruiſſen.

ANGERBURG, kleine ſtadt van het Landſchapje Bartenland, in 't Brandenburgs Pruiſſen, aan den vloed Angerap, benevens een ſterk ſlot en groot ambacht. Niet ver daar van daan is het Angerburgſche Meer, dat wegens de menigvuldige Aal die 'er gevangen word beroemt is.

ANGEREN, ſtadt in 't Hertogdom Courland, aan den Lyflantſchen zeeboezem.

ANGERHUSS, zie *Aggerhus.*

ANGERIAC, ſtadt in Vrankryk in Xaintonge.

ANGERMANLAND, Landſchap in 't Zweedſche Noortland, de kroon Zweden toebehorende, het legt tuſſchen Bothnien, Lapland, Medelpadien, en den Bothniſchen zeeboezem.

ANGERMAN-FLODT, grote vloed in Zweden, die in Lapland ontſpringt, en zich aan de Medelpadiſche grenzen in den zeeboezem van Bothnien ſtort.

ANGERMUNDE, kleine ſtadt benevens een ſterk ſlot in Kourland aan de Ooſt-Zee, aan een Baai.

ANGERMUNDE, kleine ſtadt en oud ſlot aan een Meer de Munde genaamt, in de Ucker-Mark, word in 't gemeen Nieuw-Angermunde genaamt.

ANGERORDT, ſtadt in 't Hertogdom Bergen, daar de rivier Anger in den Rhyn valt.

ANGERS, Hoofdſtad van de Provintie Anjou in Vrankryk, die door den vloed Mayenne in twee delen geſneden word. Deze grote en volkryke ſtadt heeft een ſterk kaſteel, benevens een Biſdom, onder den Aartsbiſſchop van Tours ſtaande, als ook een Parlement en Univerſiteit, die in 't jaar 1348. geſticht wierd.

ANGERSBURG, zie *Angerburg.*

ANGHIERA, Hoofdſtad van het Graafſchap van den zelven naam in 't Hertogdom Milaan.

ANGHIERA, een welbewoont en vruchtbaar Graafſchap in 't Milaneeſche, 't welk ten noorden aan de Italiaanſche voogdyen der Zwitzers, ten zuiden aan de Provintien Vercellois en Novarois, ten ooſten aan het eigentlyk zo genaamde Milaan, en ten weſten aan het dal Aoſta grenſt. Het voorheen beroemde geſlacht der Burggraven van Anghiera was zyn oorſprong daar aan verſchuldigt, tegenwoordig behoort het benevens de meeſte plaatzen die aan het grote Meer leggen, den Graaf Borromei toe.

ANGITOLA, kleine ſtad in Calabria Oltra, in 't Ryk van Napels, aan den vloed van den zelven naam, die zich niet ver daar van daan in de Golf van S. Euphemia ſtort.

ANGLE, kleine ſtad in Poitou in Vrankryk, aan den vloed Anglin heeft een Abdy, omtrent 9. M ten weſten van Poitiers.

ANGLEN, ANGLIA MINOR, klein Landſchap in het Hertogdom Sleeswyk, tuſſchen Flensburg en Gottorp, 't welk omtrent 5 M. lang en vier breed is, en zich tot aan de Ooſt-Zee uitſtrekt.

ANGLEN, zie *Angeln.*

ANGLE SAILLANT, is in de Veſting-Bouwkunſt een hoek, die van de veſting naar het veld uitſteekt. *Angle rentrant*, een hoek, wiens punt binnewaarts naar de veſting gaat.

ANGLE DU FLANC ET DE LA COURTINE, is de Opening welke de zyde (flanc) en de Gordyn van een bolwerk maken. *Angle de l'Epaule* of Schouderhoek is de opening, welk de zyde en de punt van de oppervlakte maaken. *Angle flanquant* of ſtrykhoek, word van 2 tegen elkander overſtaande oppervlaktens (faces) gemaakt. *Angle flanqué* of de punt, van twe oppervlaktens in de uiterſte ſpits des Bolwerks. *Angle Polygone*, of *de la Gorge* (de keel-hoek) is de opening welke door twe gordynen veroorzaakt word.

ANGLESEY, Eyland in de Ierlandſche Zee, 't welk door de Zee-engte Menay van het Engelſche Landſchap Caernarvan afgeſcheyden word. 't is 7 M. lang en 5 breed, heeft veel koorn en vee, is daar by wel bewoont, heeft over 362 vlekken, en behoort tot Noord-Wallis.

ANGLIRE, kleine Vloed in Poitou in Vrankryk,

ANGLURE, kleine ſtad in Champagne in Vrankryk, aan den vloed Aube.

ANGOLA, Koningryk in Neder-Ethiopien, wiens Koning dien van Congo enigſins cynsbaar is. Evenwel zyn de Portugezen hier zo ſterk, dat wanneer dezelve Koning Anno 1667 den Portugezen ergens in verongelykt had, hy gevangen genomen, en zyn hooft in 't volgende jaar naar Liſſebon gezonden wierd. De Portugezen hebben hier enige Zilvermynen en ſchanſſen, als ook de ſtad St. Paul benevens een goede haven, de grootſte handel, die zy hier dryven, is in ſlaven, die zy hier kopen, en naar Amerika in de Zuikermolens en mynen zenden. De Inwoners zyn domme Heydenen, en gaan naakt, hoewel de Portugezen ook begonnen hebben het Chriſtendom onder hen voort te planten.

ANGORI, zie *Angoury.*

ANGOTE, Koningryk in Abyſſinien, met ontoegankelyke bergen omringt, grenzende tegen 't ooſten aan 't Koningryk Tigre.

ANGOULESME, Hoofdſtad van 't Landſchap Angoumois in Vrankryk, op een berg, waar langs de vloed Charente loopt. Zy heeft een ſterk ſlot, benevens den titel van een Hertogdom en Pairſchap, en een Biſdom, dat onder den Aartsbiſſchop van Bourdeaux behoort.

ANGOUMOIS, klein landſchap in het generaal gouvernement van Orleans.

ANGOURY, ANGORI, ANGAR, Turckſche ſtad in klein Azien, by den oorſprong van den vloed Zangari, benevens een Sangiacaat. Voor dezen is het een beroemde en Aartsbiſſchoplyke ſtad geweeſt.

Angoxos, Primieras, Uciques, Eylanden 24 in getalle, over de Sofalische kust in Afrika tegen het Canaal van Mozambique gelegen. Zy geven ryst, veel vee, graauwen amber, grote en kleine paarlen, die zy uit enige schulpen koken, waar door haar witte glans benomen word, en in een rode verf verwisselt.

Angoy, kleine Provintie met den Titel van een Koningryk in Ethiopien, in 't Koningryk Congo in Africa, wiens inwoners naakt gaan en domme heydenen zyn. De Engelsche en Hollanders halen veel slaven uit dit land, welke zy tegen enige waren verruilen, en hier na naar America zenden.

Anguien, Enguien, kleine stad en Barony in 't Oostenryks Henegouwen, 5 M. van Bergen, daar men allerhande Tapyten werkt.

Anguillara, vlek in 't Paduaansche gebied, aan de Adige, benevens een Meir van den zelven naam, de Venetianen toekomende.

Anguillara, kleine stad in den kerkelyken staat, aan het Meir van Bracciano gelegen, in 't Pausfyk gebied, daar de vloed Arone uit het genoemde Meir loopt.

Anguille, een van de Antillische Eylanden in America, in de Noord-Zee, de Engelschen toekomende, en ten oosten van Porto Ricco gelegen. De Engelschen noemen het zomtyds naar deszelfs ronde form *the Snake-Island*, of het Slange-Eyland.

Angun, stad in groot Tartaryen aan den vloed Logaa.

Anguri, zie *Angoury*.

Angus, Landschap in 't noorden van Schotland, welke ten oosten de Noord-Zee, ten noorden de Provintie Mernis en Mar, ten westen Perth en Gouree, en ten zuiden den vloed Tay tot grenzen heeft.

Anhalt, oud Prinsdom in Duitsland, in de opperfaxische Kreits aan de Elf en de Saal, tusschen Opperfaxen ten oosten, het Prinsdom Halberstad ten westen, het Graafschap Mansfeld ten zuiden, en het Hertogdom Maagdeburg ten noorden gelegen, wiens Prinssen uit 4 linien bestaan, naamlyk Dessau, Bernburg, Cöthen, en Zerbst. Uit de Bernburgsche linie sproot eertyds de Hartsgerodische, die in 1710 uitgestorven is. Van de tegenwoordig levende Vorsten van dit geslacht, zoek onder hunne afzonderlyke benamingen.

Anhalt, Alt-Anhalt, een oud Kasteel op den Harts, een half myl van Hartzgerode aan den vloed Selcke gelegen, waar van het Vorstendom Anhalt den naam voert, hoort onder Bernburg.

Anhausen, Ahausen, oud Benediktyner Klooster by Wasser-Trudingen, aan de Wernitz, in 't Markgraafschap Anspach in Frankenland. Is tegenwoordig een Anspachisch Ambacht.

Anhausen, Klooster by Heydenheim in 't Hertogdom Wurtemberg, aan den vloed Brentz, was voor de Reformatie een Benediktyner Munniken Klooster, maar tegenwoordig heeft het een Luitersche Abt, die te gelyk een van de Wurtenbergische Landstanden is.

Anholt, Aenholt, kleine stad, slot en vryeheerlykheid in het Graafschap Zutfen, aan den Yssel, het vorstlyk huis van Salm toekomende, wierd 1711 van de Franschen geplundert.

Anholt, Anout, klein Deens eyland tusschen Jutland en Holland, in 't zo genaamde Cattegat. De aannadering daar van is voor de schepen wegens de zand-banken zeer gevaarlyk, welke zich tegen 't zuiden een Myl lang onder water uitstrekken.

Anian, een zee-engte tusschen het land Jesso, het eyland California, en groot Tartaryen, scheid Azien en America van een, en men kan niet recht zeggen hoe ver het zich uitstrekt.

Anian, stad in China, in het landschap Chuquami, in Azien.

Aniava, groot voorgebergte in 't land Jesso, legt noordwaarts tegen Japan, en is van de Hollanders ontdekt.

Anilco, kleine stad in noord-america, midden in Florida, benevens een gebied van den zelven naam, 't welk een vorst op zich zelven heeft.

Animacha, vloed in het land der Malabaren in Indien, die in 't Koningryk Kalikut ontspringt, en zich 6 M. van Cranganor in het Indiaansche Meer stort.

Animositeit, Partyschap, verbittering: daar van zegt men, daar is tusschen beyde partyen een grote animositeit, dat is te zeggen, zy zyn zo gebeten en verbittert op elkander, dat de een voor den ander niet wyken wil, gelyk tot nu toe in Engeland tusschen de Torys en Wighs is geweest.

Anjou, landschap onder het generaal gouvernement van Orleans in Vrankryk, 't welk ten noorden aan het hertogdom Maine, ten westen aan Bretagne, ten zuiden aan Poitou, en ten oosten aan Touraine grenst. Het word in opper en neder Anjou verdeelt, en is vruchtbaar in wyngewas, en lyen. 't Was voor dezen een graafschap en is eindelyk een hertogdom geworden, en is by ons langen tyd door den titel van hertog van Anjou de tweede Zoon van den Daufyn verstaan die den 4 April 1711 storf, dezelve die door het testament van Karel den IIde zich op den troon van Spanje gedrongen heeft, en van zyn aanhang Filippus de Vde genaamt, ook eindelyk in het Weensche vredens traktaat voor rechtmatig Koning van Spanje door den Keyzer erkent is. In 't jaar 1710. is de titel van Hertog van Anjou aan den tweden Zoon van Lodewyk, Hertog van Bourgogne gegeven.

Anis, gebergte in de Provintie Velay in de Sevennes, op 't welke de stad Puy geboud is.

Ankasten, steedje aan den vloed Ens in Opper-Oostenryk.

Anklam, zie *Ancklam*.

Anna, koopstad in Woest-Arabien, aan den Eufraat, heeft maar eene straat, die evenwel enige Mylen lang is.

Anna, noch een andere stad in Woest-Arabien, of, zo andere willen, in 't Gelukkig-Arabien, aan den vloed Astan, 28 M. van Balsora.

Annaberg, berg-stad in de Aarts-bergsche Kreits in Meissen, daar goede erts groeven gevonden worden, 9 M. van Dresden. Niet ver daar van

daan is de Schreckenberg, waar van een zekere munt den naam van Schreckenbergers heeft gekregen.

Annabon, eyland in de Africaansche Zee, 't welk daarom zo hiet, om dat het op een nieuwjaars dag ontdekt wierd. Het heeft 6 M. in den omtrek, en komt de Portugezen toe, die daar een Gouverneur hebben.

Annabuchl, vermaaklyk slot en heerlykheid in 't hertogdom Kaerndten.

Annaburg, een schoon lust en jacht slot benevens een steedje in de Saxische Keur-Kreits, 4 M. van Wittenberg, wierd voor dezen Lochau genaamt, en heeft den tegenwoordigen naam van Anna, Keurvorst Augustus van Saxens Gemalin, gekregen, die het gesticht heeft. De daar by gelege Lochauer Heyde word in 't gemeen ook de Annaburgische Heyde genaamt.

Annacious of *Annacieugi*, een volk in Brazilien, in Zuid-America, in de Capitania van Porto Seguro.

Annales, zyn kronyken, tyd-jaar-en geschiedenis boeken.

Annam, zie *Tunquin*.

Annan, kleine vloed in 't zuiden van Schotland, welke in de Provintie Twedale in het gebergte *Elmir* ontspringt, en zich in den zee-boezem van Solway stort.

Annan, Annandan, hoofdstad in de Provintie Annandale, aan den zo evengenoemden zee-boezem in zuid Schotland, welke het recht heeft Gedeputeerden in 't Parlement te zenden.

Annandale, Provintie in zuid Schotland, die ten oosten Eskedale, ten noorden, Cluydesdale, ten westen Nithesdale, en ten zuiden den zee-boezem van Solway tot grenzen heeft.

Annaten, zyn de inkomsten van een gants jaar, welke degene die een openstaande bisdom of abdy krygt aan de Pauslyke kamer leveren moet, 't geen men zegt in de 14de Eeuw opgekomen te zyn. Hedendaags word in plaats van zulke inkomsten een grote som gelds betaalt. De Annaten zyn evenwel in alle katholyke landen niet in gebruik.

Annecy, Aneci, groote stad in Savoyen, aan een Meir van den zelven naam, 't welk dezelve door verscheyde beken bewatert. Zy is de residentie plaats des Bisschops en des Domkapittels van Geneve, en heeft een slot, waar op eertyds de Graven van Geneve hun verblyf hielden. Anno 1703 wierd het van de Franschen verovert.

Annecy le vieux, kleine plaats dicht by het voornoemde Annecy, daar voor heen de inwoners van het nieuwe Annecy gewoont hebben.

Annecy, een meir, midden in het landschap Genevois in Savoyen, 't welk omtrent drie M. lang, en een half M. breed is, 't is ongemeen diep, en zeer koud, daarom ook niet visschryk, nademaal het water van de omleggende hoge bergen, die gedurig met Sneeuw bedekt zyn, in dit Meer her onder loopt.

Anneland, een Heerlykheid in de Nederlantsche Provintie Zeeland, op het Eyland Tolen.

Annemburg, kleine stad in Courland, in de Provintie Semigallien, drie m. van Mietau.

Annian stad in het Gouvernement van Orleans, in het landschap Beauce.

Anniversarien, zyn de Jaarfeesten van de dood van voorname personen, die in de Roomsche kerk met ziel-missen en diergelyke plechtigheden geviert worden. Of ook wel de jaarlyksche plechtige vieringen van geboorte-naams-vredes-kronings,-en overwinningsdagen.

Annobon, zie *Annabon*.

Annonay, kleine stad in het landschap Vivarois in de Sevennes, aan den vloed Deume, geeft den titel van Marquisaat, en komt het geslacht van Ventadour toe.

Annonciade, vesting in Savoyen, welke de Hertogen weer hebben laten slechten, wyl hun de bezetting te veel kostte.

Annone, kleine stad in het landschap Alessandria, in het Milanees, aan den vloed Tanaro, tusschen de beyde landschappen Casal en Acqui. Het komt den Marquisen van Pozzi toe.

Annossi, Carcanossi, Androbeizaha, landschap op het eyland Madagascar in Africa. De Franschen hebben 'er enige volkplantingen, en de grond is zeer vruchtbaar.

Annulleren, iets voor nietig verklaren.

Annulus Piscatorius, de Visschers Ring. Zo word het Pausselyke Zegel genaamt, daar Petrus in zyn visschers boot op gegraveert staat, en in 't gemeen worden de Apostolische brevetten in rood was daar mee verzegelt. Deze Pauslyke ring word na de dood van den H. Vader door den kardinaal kamerling in stukken gebroken en ieder Paus laat zich een nieuwen maken.

Annunciade, is een geestlyke orde, anders die van de 10 deugden van de H. Maagt genaamt, waar onder naar de mening der katholyken de eerste is, dat haar door den Engel Gabriel het geheim der menschwording geboodschapt wierd, waar naar die orde ook den naam voert. Men zegt dat zy van Johanna gemalin van Ludowyk XII. koning van Vrankryk gesticht is, en van de Pauzen in de jaren 1501 en 1517 bevestigt.

Annunciata, is een zekere broederschap te Romen, die uit vryen wille onder zich een somme gelds te zamen legt, uit het welke jaarlyks 350 jonge dochters ten huwlyk besteed of in een klooster kunnen gedaan worden, hoewel het getal der eerste altyd groter te zyn gezegt word. Deze broederschap voert den naam naar het feest van Maria boodschap, dewyl de uitzet alle jaar op dezen dag geschied.

Annus Saxonicus, een Saxisch rechtjaar, alwaar by een gemeen jaar noch een Saxische uitstel van 6 weken en 3 dagen gerekent word.

Anonymus, een onbekent schryver, die een boek of schrift zonder zyn naam te melden uitgeeft.

Anot, kleine stad in Provence, aan den kleinen vloed Vaire. Zy is de voornaamste in 't gebergte van dat landschap.

Anoth, Aneth, een van de Sorlingische eylanden, aan het west-einde van Engeland.

Anout, zie *Anholt*.

Ansa, kleine vloed in Italien, welke in Friaul ontſpringt, en na dat hy voor by Aquileja gelopen is zich in de golf of Venetien ſtort.

Anse, zie *Ance.*

Ansedonia, Ansidonia, kleine ſtad in 't gebied van Sienna in 't groot-hertogdom van Florencen, aan een kleine golf, die de vloed Peſcia by zyn val in het Toskaanſche Meir maakt.

Ansene, kleine ſtad in Opper-Egypten in Africa op een berg, niet ver van den Nyl-ſtroom, 20 M. van Cairo.

Anserma, zie *Anzerma.*

Ansianactes, zyn volkeren op het eyland Madagaſcar in Africa, tegen over het eyland S. Maria.

Ansidiano, kleine ſtad in Portugaal, tuſſchen Coimbra & Tomar.

Ansidonia, zie *Ansedonia.*

Ansiguains, Anciaquains, volkeren in Africa, aan de Grenzen van de Koningryken Congo en Loango in Opper-Ethiopien, zy zyn zeer vaardig en fluks in 't lopen, ſpringen, worſtelen, en van een beproefde trouw.

Ansina, zie *Anſene.*

Anslo, Opslo, hoofdſtad in de Provintie Aggerhus, aan den zee-boezem Anſloye in Noorwegen, tegen over het ſlot Aggerhus, heeft een goede haven, en een Biſſchop, onder Drontheim behorende. Na dat dezelve gants afgebrand was, is zy van Chriſtiaan IVde, Koning van Denemarken, in 't jaar 1614 van nieuws weer opgeboud, en haar de naam van Chriſtiaan-ſtad gegeven. Zy heeft een hofgerecht, voor 't welke de gerechtszaken van Noorwegen beſliſt worden, en waar in de koninglyke Gouverneur, die op het ſlot te Aggerhus woont, preſideert.

Ansloye, zee-boezem aan de noord-zee by de ſtad Anſlo, in de Provintie Aggerhus in Noorwegen.

Anspach, Onoltsbach, Markgraafſchap in Duitsland, 't welk tegen 't noorden aan 't Bisdom Wurtsburg, ten weſten aan 't Bisdom Bamberg, ten zuiden aan het graafſchap Hohenlohe en Oettingen, gelyk ook aan 't Bisdom Aichſtadt, en ten ooſten aan den Opperpalts en 't Neurenbergſche gebied grenſt. Dit Markgraafſchap word ook het Burggraafſchap Neurenberg onder 't gebergte genaamt, beſtaat uit 4 opper-ambachten, als Onoltsbach of Anſpach, Schwabach, Creilsheim, en Uffenheim. Het word door een Markgraaf uit het huis van Brandenburg geregeert, welke den Luterſchen Godsdienſt toegedaan is. De tegenwoordig levende Markgraaf hiet Carolus Fridericus Wilhelmus, is den 12 Mey 1712 geboren, en ſtaat onder voogdyſchap zyner vrouw moeder, die een gebore Vorſtin uit het hertoglyke huis van Wurtemberg ſtuttgard is, geboren den 20 Aug. 1694. en weduwe zedert den 8 Januari 1723.

Anspach, Onoltzbach, welgebouwde reſidentie ſtad van de Markgraven dezes naams, aan de Onoltsbach of beek van Onolts, daar die in de Retzat valt, 5 M. van Neurenberg gelegen, heeft een ſchoon reſidentie ſlot.

Anspacher, of *Nurnberger Wald*, word het gebergte en het woud tuſſchen Neurenberg en den vloed Tauber in Frankenland geheten.

Anstrutter, zie *Amſtrutter.*

Antarcticæ regiones, zie *Terra Antarctica.*

Antavares een natie van wilde volkeren in 't zuidelyk deel van 't eyland Madagſcar in Africa.

Antay, zie *Altay.*

Ante, Tokoray, kleine ſtad benevens een haven in de Africaanſche Provintie Guinée op de goudkuſt, 3 M. van de kaap van de drie punten.

Ante, kleine vloed in Normandyen, die zich in de Dive ſtort.

Antegast, zie *Andegaſt.*

Antegoa, zie *Antigoa.*

Antelapsarii, zie *Supra-Lapſarii.*

Antequera, kleine ſtad aan den vloed en het meir Antequera in 't koningryk Grenade in Spanje. Het oude ſlot Alcaſalia op den berg dwingt deze ſtad.

Antequera Nova, ſtad in de noord Americaanſche Provintie Guaraco in nieuw Spanje: heeft een biſſchop die onder Mexico hoort.

Antesse, Antissa, ſtad op het eyland Metelino in den Archipel, had voor dezen een biſſchop, onder Metellino ſtaande.

Antestatuur, is een verſchanſſing, in der yl opgeworpen, om een overig ſtuk gronds of bodem, waar van de vyand reeds een deel ingenomen heeft, te betwiſten, in zekeren zin hiet het een verſchansſing met een borſtwering van aarde, voor door de baſtion getrokken, op dat de vyand het overig deel niet innemen kan.

Anthakia, zie *Antiochia.*

Anthill, een vlek in Engeland in het Graafſchap Bedfort, 2 M. van de ſtad van dezen naam.

Anthropomorphiten, Audianen, waren ketters, die God een menſchelyke geſtalte, naar dewelke hy den menſch geſchapen had, toeſchreven.

Anthropophagi, hieten luiden die menſſchen vleiſch eten, gelyk 'er noch hedendaags in America, in Brazilien en Terra Magellanica, gelyk ook in Africa, in Zanguebar en op de kuſt der Kaffers te vinden zyn. De Spanjaarden hebben grote moeite aangewend om deze barbaren te verdelgen, maar hebben de gene, die diep landwaards inwonen, niet onderbrengen kunnen.

Antiadiaphoristen, waren in de 16de eeuw die gene, welke zich ſterk tegen de Adiaphoriſten aankantten, wyl deze in enige plechtigheden en zedeſtellingen, welke zy voor onverſchillig hielden, den katholyken toevielen, daar in tegendeel de andere beſtandig by hun oude wyze van godsdienſt bleven.

Antiani, zie *Anziani.*

Antibes, gefortificeerde ſtadt benevens een Citadel en veilige haven aan de zee-kuſt van Provence, tegen de grenzen van 't Graafſchap Nizza. Zy heeft een Biſſchop die onder Embrun behoort, en haar veſtingwerken wierden 1707 door de Bombardering der hoge Geallieerden zeer beſchadigt, welke evenwel daar na gerepareert zyn, en met enige ſchanſſen voorzien, gelyk men ook daarom een groten berg voor de ſtadt geſlecht heeft.

Antichambre, voorvertrek in een vorstelyk Paleys, 't welk naar de audientie kamer leyd.

Anticiperen, iemand voor komen, wat in voorraad nemen. *Anticipando* geld krygen, is wanneer men in een zeker contract geld voor uit krygt.

Anticoli, vlek in den kerkelyken staat in Italien, in Campagna di Roma.

Anticosti, Antiscoti, eyland in noord-America in nieuw Vrankryk, in de golf van St. Laurens, tusschen het eyland Terreneuf, en de kusten van Grenade. De Franschen bezitten het, en hebben 'er eenige volkplantingen naar toe gezonden.

Anticyra, eyland in den Archipel, in de golf van Zeiton, tusschen het eyland Negroponte, en de kusten van Thessalien, daar veel zwarte nieswortel groeit.

Antidicomariani, of *Anti Maritæ*, een soort van Ketters, anders Helvidianen genaamt, welke voorgaven dat Josef by Maria na des Heren Christus geboorte noch kinderen verwekt heeft.

Antifelio, kleine en slecht bewoonde Stad in klein Azien, tusschen de steedjes Patera en Coranto.

Antignano, Oostenrykfche Stad in Istrien, in het Graafschap Mitterburg, 18 Mylen van Laubach.

Antigoa, een van de Antillische eylanden in de noordzee, de Engelschen toebehorende, 't welk gevaarlyk is om aan te landen, nademaal het eyland rondom met rotzen omringt is.

Antigona, kleine stad in Macedonien in Griekenland, den Turk toekomende.

Antigueda, vlek in oud Castilien in Spanjen, in het Gebied van Burgos.

Antilibanus, gebergte in Syrien tegen over den berg Libanon, van welken het door een vruchtbare valey afgescheyden word. De Drusische Christenen bewonen het zelve, en de beste plaats daar op hiet Albano.

Antilles, een deel eylanden in de noordzee, tusschen zuid-America en het oostelyke deel van het eyland Porto Ricco, dewelke van hun voorgaande bewoners ook de Caribische eylanden genoemt zyn de voornaamste zyn 28 in getal. Eigentlyk worden ze in twe delen verdeelt, naamlyk in de eylanden Barlovento van 't noorden naar 't zuiden, en de eylanden Sottovento van 't oosten naar 't westen, en worden hedendaags meest van Franschen, Hollanders, en Engelsche bewoont. Enige begrypen 'er ook de Lucaysche eylanden onder, gelyk ook Porto Ricco, Hispaniola, Cuba, en Jamaica, en deze 4 laatste noemen ze de grote Antilles. Ieder, zo veel 'er bekent zyn, word onder den Letter, waar mee zyn naam begint, beschreven.

Antimilo, klein bergachtig en woest eyland in den Archipel, ten noorden van het eyland Milo gelegen.

Antinomianen, waren ketters in de 16de eeuw, welke voornaamlyk stelden, dat wy na de verkryging van het Evangeli geen geboden meer nodig hadden, ook meenden zy dat noch de goede werken de Zaligheid bevorderden, noch de quade die verhinderden, dat God geen Land over de zonden straft, dat de zwaarste zonden by de kinderen der genade geen zonde zyn, enz.

Antiochetta, Turksche stad in Azien, op de Zuidlyke kust van Natolien, tegen over het Eyland Cyprus, heeft een bisschop onder Seleucia behorende.

Antiochia, Anthakia, grote Turksche stad aan den vloed Orontes of Farfar in Syrien. Zy is gants vervallen, en of schoon een Griek zich Patriarch van deze stad schryve, zo durft hy zich doch maar in de stad Damascus ophouden.

Antiochia, kleine stad in 't noordlyke deel van Syrien, aan den berg Taurus in Azien.

Antiochia, Tachiali, Turksche stad aan den vloed Modre in klein Azien of Natolien.

Antiochia, Turksche en slecht bewoonde stad in Caramanien in Natolien, heeft een Bisschop, die onder den Patriarch van Konstantinopelen staat.

Antiochia, kleine Spaansche stad in het Gouvernement van Cartagena, op het vaste land in zuid-America, vyftien mylen van de stad de S. Fe d'Antiochia.

Antiochia, le Pertuis d'Antioche, kleine zee-engte in de Gasconsche zee, tusschen de kusten van de beyde eylanden, Oleron en Re.

Antipachsu, klein eyland niet ver van Corfu, tegen over Epiren by Griekenland.

Antiparos, klein eyland in den Archipel, daar een beroemde Grot te zien is.

Antipathie, afkeer, natuurlyke haat, aangebore tegenheid des gemoeds: dit woord word tegen over Sympathie gestelt, waar van wy op zyn plaats zullen spreken.

Antipatride, voor dezen Assur genaamt, een stad in Fenicien aan de Middelantsche zee, 16 mylen van Jaffa.

Antipendium, een Gordyn, dat voor de Katholyke altaren hangt.

Antiphona, de tegenstem, een text dien de Kannunniken, of anders twe koren der geestelyken, die tegen elkander overstaan, twemaal afzingen. Hier van daan word in de katholyke kerk het grote Latynsche gezangboek *Antiphonale Romanum* genaamt, uit het welke de Kanunniken en andere geestlyken hunne getyden zingen.

Antipodes, zyn by ons die volkeren, die aan den anderen kant des Aardkloots wonen, en alzo hun voeten tegen de onze keeren, welke nacht hebben, wanneer het by ons dag is.

Antiquera, zie *Antequera*.

Antiscoti, zie *Anticosti*.

Antissa, zie *Antesse*.

Antitactes, ketters in de Christenheid, die afspruitzels waren van de Gnostiken, zy gaven voor dat de zonden eer beloning als straf verdienden, en volgden hun driften in alles in.

Antitrinitarii, hieten alle de gene, die de H. Drie-eenheid loogchenen, in zonderheid worden de Socinianen zo genaamt.

Antivari, stad aan de kust van het Adriatisch Meer in Dalmatien, den Turken toebehorende, heeft een Bisschop.

Antæci, worden in de Geographie die volkeren genaamt,

genaamt, die een Meridiaan, maar verscheyde Parallellen hebben, en van den dag en nacht evenaar de ene noortwaarts, de andere zuidwaarts even ver af zyn, daar van daan komt het datze te gelyk middag en middernacht, maar gants verschillende jaargetyden hebben.

ATOING, vermaaklyke stad, aan de schelde in Henegouwen, een myl van Doornik, heeft een schoon oud slot en is in den Utrechtsen vrede van 't jaar 1713. den Prins van Espinoy weer ter hand gestelt.

ANTONGIL, een stuk lands op het eyland Madagascar, benevens een zee-boezem van den zelven naam.

ANTONIANÆ ACIDULÆ, zie *Tillerborn.*

ANTONYNSCHE ZUIL TE ROMEN, is een beroemt gedenkteken, 't welk de Raad te Romen ter eeren van Keyzer Antoninus Pius heeft laten oprechten, en daar op zyn standbeeld laten zetten, in wiens plaats tegenwoordig des Apostels Paulus beeld van den Paus daar opgezet is. De zuil is 206 trappen hoog, en de daar op uitgehouwe figuren stellen des Keyzers merkwaardigste daden voor.

ANTRIFFT, kleine vloed in Hessen, die zich by het dorp Zell in de Schwalm stort.

ANTRIM, graafschap in de Provintie Ulster in Ierland, benevens een slot van den zelven naam aan het grote meir Neag.

ANTRONA, vlek in 't hertogdom Milaan, aan den kleinen vloed Oresca, in het graafschap Anghiera. Het omleggende land word Val d'Antrona genaamt.

ANTROPOLI, stad en haven op het eyland Candia, aan den vloed Naporal.

ANTROS, zie *Cordouan.*

ANTWERPEN, grote en welbevestigde stad aan den oever ter rechter zyde van de Schelde, in het hertogdom Brabant, aan de grenzen van het graafschap Vlaanderen. Zy is benevens haar gebied een van de 17 nederlantsche Provintien, heeft een Bisdom, onder den Aartsbisschop van Mechelen staande, en een zeer sterke citadel met 5 Bastioenen en brede diepe grachten, gelyk ook een beroemt tuighuis en een goede haven, ende schepen kunnen langs vaarten in de stad komen. Voor heen was het een zeer beroemde koopstad, eer de koophandel in de zestiende eeuw wegens den oorlog der Nederlanders met de Spanjaarden en de verdrukking wegens den Godsdienst naar Amsterdam overging. Anno 1706. wierd zy van den hertog van Marlborough met verdrag ingenomen, en in de Rastadsche en Badensche vredens tractaten aan het huis van Oostenryk afgestaan. anno 1723. is zy vanden Keyzer tot een residentie plaats der directeurs van de nieuw opgerechte Oostendische Compagnie benoemt. Het omleggende land word het Marquisaat van Antwerpen genoemt.

ANVERSA, stad in Abruzzo citra, aan den vloed Pescara in 't ryk van Napels.

ANWEILER, steedje den Paltsgraaf van Tweebruggen toekomende, anderhalf M. van Landau, aan den vloed Queich. Het slot hiet Trieffels, en is van grote vierkante stenen door Keyzer Frederik Barbarossa gebouwd. 't Is een doortocht naar Duits-Lotteringen, en de Inwoners zyn ten delen van den Roomschen, ten delen van den Hervormden Godsdienst, en hebben van den Keyzer vryheid van Tollen door het gantsche Roomsche ryk verkregen. Ook is hier van daan de Queichische vaart tot naar Landau gegraven.

ANWICK, zie *Alnewik.*

ANZA, vloed in 't hertogdom Milaan, welke op de uiterste grenzen van Zwitzerland ontspringt, en zich in het graafschap Anghiera met den vloed Tosa by het steedje Vogogna verenigt. De omleggende landstreek word daar van daan Val d'Anzasca genaamt.

ANZERMA, Provintie in zuid America, in het koningryk Popayan, benevens een stad van den zelven naam, die ook S. Anna d'Anzerma genoemt word, en aan den vloed Cauca legt.

ANZI, kleine stad benevens den titel van een Marquisaat in de Napelsche Provintie Basilicata, de Prinssen van Belvedere uit het huis Caraffa toekomende.

ANZIANI, of oudste, zo noemt men de 9 raadsheren te Lucca, die benevens den Gonfaloniere de stad regeren.

ANZO, woeste stad in Campagna di Roma in den kerkelyken staat, aan een klein voorgebergte, daar Paus Innocentius XII. een haven wilde laten maken, doch toen het werk bereyds een stukweegs in de hoogte opgetrokken was, wierd het van de baren weer om ver geworpen.

AOSTA, AOUSTE, hoofdstad in het hertogdom Aosta in Savoyen, aan den vloed Doria, benevens een Bisdom onder den Aartsbisschop van Tarantaise staande. Dit hertogdom bestaat uit het dal Aosta, benevens noch 6 andere valeyen tusschen de Alpen. Het grenst tegen 't oosten aan het hertogdom Milaan en het landschap Biella, tegen 't zuiden aan het graafschap Canavese, tegen 't westen aan 't graafschap Tarantaise, en tegen 't noorden aan 't Walliserland.

AOULA, sterk slot in Italien, in het landschap Lunegiana den Marquis Centurione toekomende.

APACHES, een wilde natie in noord America, in nieuw Mexico, die een zeer grote streek lands bezitten, en van de Spanjaarden in vierderly natien verdeelt worden, namentlyk Apaches de Perillo, Apaches de Xillo, Apaches de Navaio, en Apaches Vagueros. Zy wonen in 't veld onder hutten, en zyn alle noch heydenen.

APAFI, een voornaam geslacht in Zevenbergen, dat met het huis van Ragotzi lang om het vorstendom Zevenbergen getwist heeft, en waar van de laatste vorst Michaël Apafi Anno 1713. zonder kinderen te Wenen gestorven is. Het stamhuis van dit geslacht was het slot Apanagysalva in Zevenbergen gelegen.

APALACHITEN, volkeren in de Provintie Florida in noord America, tegen het gebergte Apalatai, die voor 't grootste gedeelte reeds den Christelyken Godsdienst omhelst hebben.

APAMEA, stad in Syrien in Azien aan den vloed Orontes, heeft een Bisschop die onder Antiochien staat.

Apamea, ſtad in Natolien aan de Propontis, tuſſchen Burſa en Cycique, was voor dezen een aartsbiſſchoplyke zetel. De Turken noemen dezelve tegenwoordig Mirlca.

Apanage, zie *Appanage*.

Apanagysalva, oud ſlot in Zevenbergen, en ſtamhuis der vorſten van Apaſi.

Apanta, Provintie in Terra firma in zuid America, tuſſchen den Amazonen vloed, en het meer Parima.

Aparia, Provintie in 't land der Amazonen in zuid America.

Ape, een oud kaſteel, vlek en ambacht in het tot het graafſchap Oldenburg behorende Ammerland, een M. van Stickhuſen.

Apeleen, een marktvlek in het gebied van Rotenberg in het graafſchap Schaumburg, onder Heſſen-Caſſel behorende.

Apenberg, zie *Abila*.

Apenburg, ſlot en ſteedje in het oude mark Brandenburg tuſſchen Gardeleben en Soltwedel, het geſlacht van Schulenburg als een oud ſtamhuis toekomende.

Apennino, een van de beroemſte gebergtens in Europa, dat zich aan de grenzen van het graafſchap Nizza van de zee-alpen afſcheyd, midden door Italien by de 700 Italiaanſche Mylen tot aan de grenzen van het graafſchap Baſilicata dringt, en zich naderhand in 2 delen tot aan de zee-engte, die het koningryk Napels van Sicilien ſcheyd, uitſtrekt.

Apenrade, ſtad en amt in Sleeſwyk, aan een zeeboezem van de Ooſt-Zee, omtrent 3 M. van Flensburg. Zy is niet heel fraai geboud, en heeft een oud afgebroken ſlot.

Aperiopoli, ſtad op het eyland Candia, in het gebied van Canea.

Apetous, volkeren in Brazilien in zuid-America, die onder de landvoogdy van Puerto Seguro ſtaan.

Apfaltern, ſchoon ſlot en heerlykheid in opper-Crain, 3 m. van Laybach voor dezen Egg by Puppetſch genaamt, maar na dat het in de vorige eeuw aan de vryheren van Apfalter geraakt is, heeft het dezen naam gekregen.

Apfelsta'dt, kleine vloed in Thuringen, die by Tambach in het Thuringer Wald ontſpringt, en by Molsdorf in de Gera valt.

Aphthartodociten, ketters in de 6de Eeuw, die van de Eutychianen afſtamden, en zich tegen het Concilie van Chalcedon ſtelden. Deze konden geen begrip van Chriſtus lyden krygen, en meenden, dat hy van de ontfankenis af onſterflyk geweeſt was.

Apiano, kleine ſtad in het Hertogdom Milaan, tuſſchen de beyde Rivieren Seveſe en Olona, den Graven del Rio toekomende.

Apolachos, ſtad en ſlot in Weſt-Indiën.

Apolda, ſteedje in Thuringen, 2 uren van Jena, ten delen deze Univerſiteit, ten delen den Hertog van Weimar toekomende, en wegens de menigte van kouſſebereyders, die daar wonen, bekent.

Apollonia, ſtad in het Afrikaanſche koningryk Barca, benevens een bequame Haven. Zy word meeſt van Arabieren bewoont, die dezelve Bonandrea noemen.

Apollonia, voorgebergte op de zuidelyke kuſt van Guinee in Africa, daar de rivier Manca in de zee valt.

Aponzoy, is de twede ſtad in Siberien wanneer men uit Rusland komt. Zy legt aan den vloed van den zelven naam.

Apostasy, hiet de afval van het Chriſtelyk geloof, en zo een afvallige word Apoſtaat genaamt. *Apoſtaſia perfidiæ* is, wanneer iemand van het Chriſtendom tot de Joden of Heydenen afvalt. *Apoſtaſia Inobedientiæ* is, wanneer een Geeſtlyk perſoon zyn Abt, Gardiaan, of ooverſten niet meer gehoorzamen wil. *Apoſtaſia Irregularitatis* is, wanneer iemand de eenmaal aangenome orde en derzelver regel verlaat. Daar van daan ſtaat het by de katholyken aan geen munnik vry uit een ſtrenger in een zachter orde over te gaan.

Apostolen te Venetien worden twaalf zekere adelyke familien van de oudſte huizen genaamt, als de Contarini, Moroſini, Badouari, Tiepoli, Micheli, Sanudi, Gradenighi, Memmi, Valieri, Dandoli, Polani en Barozzi.

Apostoli, worden in de rechten de afſcheids brieven genoemt, die de onder-rechter na dat 'er geappelleert is, aan den opperrechter meedeelt. *Apoſtoli refutatorii* hiet het bericht, waar in de lage rechter de grieven van het apél wederlegt, *Apoſtoli reverentiales*, dat de lage regter voor het Apel of tot des ſelfs aanneming den opper-rechter eershalven overgeeft.

Apostolici, Apotactici, Ketters in de 9 en de 12de eeuw, die den Huwlyken ſtaat en alle tydelyke goederen verachten.

Apostolische kamer, is een rechtbank te Romen, voor de welke alle zaken die den ſchat of de pauſſelyke kamer betreffen afgedaan worden.

Apostolische kelder, is het pakhuis waar in des Pauſſen wyn legt, en daar voor geld getapt word.

Apostolische koning, Apostolisch ryk, zo word de koning en het koningryk van Hongaryen zedert Stephanus I, die de eerſte koning, en Chriſtelyke regent van dit ryk geweeſt is, welke het Chriſtendom daar in voortgeplant heeft, genaamt. Want toen Mieſco, de eerſte Chriſte Hertog van Polen te Rome om den koninglyken titel aanhielt, en Paus Benedictus VII. de kroon reeds had laten klaar maken, zegt men dat hy in den droom van God vermaant wierd, dat hy deze kroon niet aan Mieſco, maar aan den onderweeg zynden gezant van Stephanus, Aſtricus genaamt, benevens het kruis zou vergunnen, waar van daan de Ongariſche kroon naderhand Corona Sancta of Apoſtolica genoemt wierd, om dat zy van den Apoſtoliſchen ſtoel is voortgekomen.

Appanage, een zekere ſom gelds, inkomſten of landeryen, welke koningen, vorſten, graven of andere hoge ſtaatsperſonen, by de welken het recht van eerſt geboorte ingevoert is, hun jonger broederen of neven tot onderhoud en tot een erfdeel plegen te geven.

Appanageren, is zo veel als een jongen Heer

naar mate van zyn geboorte onderhoud geven, of iets van de landeryen of derzelver inkomsten meedelen zo dat een geappanageerde heer zo veel is als een heer die voor de regerende linie wyken moet, en zich met zyn aanbedeelden uitzet vergenoegen, maar indien die linie uitsterft kan hy tot de regering geraken.

Apparelle, is een weg die altyd schuins oploopt, waar langs men de stukken op de wal kan brengen, en de soldaten laten afmarcheren.

Appe'l slaan hiet alarm slaan, met de trommel den vyand uitdagen.

Appeldoorn, steedje in Gelderland, naar den kant van de zuider-zee.

Appellant, is een persoon die appelleert, of zich op een hoger rechter beroept.

Appellatio, de beroeping van een lager rechter op een hoger.

Appellationskamer te Praag, is een hoog gerichts hof, van keyzer Ferdinand I. aangelegt, voor 't welke de akten van de Bohemische en Silesische processen, als partyen met de uitspraak der eerste instantie niet te vreden zyn, gants ten ende gebracht moeten worden. Van de uitspraak dezer kamer kunnen partyen niet verder aan den koning van Bohemen appelleren, maar na gesteltenis der zaken alleen om revisie der stukken aanhouden, of in 't crimineel hun toevlucht tot de genade van den keyzer, als koning van Bohemen, nemen.

Appellatus, Appellata, hiet de party tegen de welke geappelleert is.

Appelleren, hiet in een proces zich van een lager rechtbank tot een hoger keren, als men zich door een uitspraak bezwaart vind, op dat het van den hoger rechter moge verandert worden. Hier van daan zyn de landsheren gemeenlyk gewoon in hun residentie of andere bequame plaats een appellations gerecht aan te stellen, en met raadsheren te voorzien, die in den naam van de hoge lands overigheid in rechtzaken de laatste uitspraak geven.

Appennage, zie *Appanage.*

Appenzell, Abtszell, hoofdplaats of vlek van het Zwitzersche kanton Appenzell, aan den vloed Sitter. Dit kanton is katholyk en gereformeert, legt tegen 't noorden aan de abdy van St. Gal, tegen 't westen aan 't graafschap Toggenburg, tegen 't zuiden aan 't graafschap Sargans, en tegen 't oosten aan het Rhyndal, word in twaalf delen of zogenaamde roden verdeelt, waar van 'er 6 roomskatholyk, de andere 6 van den hervormden godsdienst zyn.

Appio, zie *Aquataccio.*

Applaneren, gelyk en effen maken, by voorbeeld een weg of plaats.

Appleby, kleyne stad in Westmorland, aan den vloed Eden in Engeland, heeft zitting en stem in 't Parlement.

Appledore, kleine stad in de engelsche Provintie Kent aan den vloed Rothen.

Appointement, hiet zo veel als gagie, is een zekere bezolding of geld, dat men maandelyks of jaarlyks ontfangen heeft: zomtyds hiet het ook de uitspraak van den rechter, of bescheyd dat hy op een zaak geeft.

Appointeren, is zo veel als iemand bescheyden, tyd en plaats stellen: ook, zich met iemand verdragen, in rekenings zaken met elkander over een komen.

Approche, een loopgrave, is een gracht die krom en door allerhande omwegen tegen een belegerde vesting gegraven word, op dat daar door de belegeraars de vesting naderen en dezelve bestormen mogen. De wegen welke de belegerden in de aarde maken, om den arbeyd der belegeraars te verhinderen, worden Contre-Approches genaamt.

Aprudeayna, zie *Abruzbania.*

Apt, stad in Provence in Vrankryk, aan den vloed Calavon, benevens een bisdom, onder den Aartsbisschop van Aix staande: de Bisschop voert met een den titel van vorst, die voorheen macht gehad heeft om geld te munten.

Apui, wilde volkeren in zuid America in Brazilien, welke by den oorsprong van den vloed de Janeiro wonen.

Apulia, Puglia, Pouille, een van de 4 hoofdprovintien van 't koningryk Napels, aan de golf van Venetien, dewelke zeer vruchtbaar is, en drie landschappen begrypt, namentlyk Capitanata, Bari, en Otranto.

Apurima, vloed in het landschap Peru, in zuid America, die in den vloed Xauxa valt.

Aquadolce, Athyras, Pydara, vloed in Romanien, die by Selivrée in de Propontis valt.

Aquæ Sateliæ, middelmatige stad in Montferrat in Italien, heeft warme baden, en een Bisschop die onder Milaan behoort.

Aquapendente, pauslyke stad op een heuvel, daar de vloed Paglio voorby loopt, in het landschap Orvieto in den kerkelyken staat. Zy is taamlyk groot, maar slecht bewoont, en heeft een bisdom.

Aquapulco, zie *Acapulco.*

Aquaria, kleine stad aan den vloed Scultenna, in het landschap Frignana, in 't hertogdom Modena, 5 M. van de stad van dien naam: men vind 'er gezondheids bronnen en warme baden.

Aquarii, ketters in de 9 eeuw, die dezen naam kregen om dat zy water in plaats van wyn in het H. Avondmaal gebruikten.

Aquasparta, kleine stad in het pauslyken gebied in het landschap Ombria, op een berg, benevens een kasteel en den titel van een hertogdom, het geslacht van Cesis toekomende.

Aquataccio, Appio, kleine vloed in den kerkelyken staat in Campagna di Roma, welke zich niet ver van Rome in den Tiber stort.

Aquaviva, kleine plaets in de Provintie Bari in 't ryk van Napels, waar na het beroemde Italiaansche geslacht Aquaviva den naam voert.

Aquaviva, vlek in 't ryk van Napels, in het graafschap Molise, is voor dezen een stad geweest.

Aque di Mondragone, beroemde baden in 't ryk van Napels, by het vlek Mondragon, in de Provintie Terra di Lavoro, tusschen de monden van de stromen Volturno en Garigliano.

Aquelunda, groot meir in Africa, in het koningryk

ningryk Congo en Angola, waar uit vele grote rivieren haar oorſprong hebben.

Aqui, ſtad en koningryk op het eyland Niphon in Japan.

Aqui, ſtad in het hertogdom Montferrat, aan den vloed Bormida, en de hooftplaats van het gebied van Aqui, benevens een biſdom, onder den Aartsbiſſchop van Milaan ſtaande, en een heerlyk gezondheids bad, dat veel bezocht word. Het landſchap Aqui grenſt ten noorden aan het graafſchap Aſti en de Provintie Caſal, ten ooſten aan het Alexandrynſche gebied in het Milaneeſche, ten zuiden aan het gebied van Genua, en ten weſten aan het Marquiſaat Spigno, en het gebied van Alba.

Aquigires, zeker volk in Brazilien in zuid America, by het gouvernement de Spiritu Sancto.

Aquigny, kleine ſtad in Normandyen, benevens den titel van een Barony, 6 M. van Rouaan.

Aquilo, hooftſtad in Abruzzo oltra, in 't ryk van Napels, op een heuvel daar de vloed Peſcara voorby loopt. Zy heeft een biſdom onder den Aartsbiſſchop van Chieri ſtaande, en is in de jaren 1703. en 1706. byna te enemaal door de aartbevingen geruineert.

Aquileja, verwoeſte ſtad in Friaul, daar zich de rivieren Anſa en Torre verenigen. Zy komt het huis van Ooſtenryk toe, en dewyl het zelve te gelyk meende gerechtigt te zyn om een Patriarch te verkiezen, zo verplaatſten de venetianen deszelfs reſidentie naar Udine. In oude tyden was Aquileja zo beroemt dat men het het twede Rome noemde.

Aquino, een redelyk vervalle ſtad in Terra di Lavoro, in 't ryk van Napels, benevens den titel van een graafſchap, den Hertog van Sara toekomende, en een Biſſchop, onder den Aartsbiſſchop van Capua ſtaande.

Aquitania, was voor dezen de naam van dat ſtuk van Vrankryk, 't welk tuſſchen het Pyreneeſch gebergte, de Loire, en de Atlantiſche zee ingeſloten is.

Aquitanische zee, is een ſtuk van de Atlantiſche zee, dat ſtuk van Vrankryk beſpoelende, dat voor dezen Aquitania genoemt wierd.

Ara, vloed in Catalonien, welke in 't Pyreneeſche gebergte ontſpringt, en zich by de ſtad Ainza met de Segre verenigt.

Araba, een van de Antilliſche eylanden in America, den Hollanderen toekomende, legt 8 M. van Curaſſau, en heeft ongelooflyk veel geyten.

Arabat, ſtad in 't Europeeſche Tartaryen, de Crimmeiſche Tartaren toekomende.

Arabici, waren ketters in de 3de eeuw in Arabien, welke voorgaven dat de ziel te gelyk met het ligchaam ſtierf, en ook met het zelve weer opſtaan zou. Maar hier na, toen zy van hun dwaling overtuigt wierden, herriepen zy hunne mening.

Arabien, groot landſchap of ſchier eyland in Azien, 't welk ten weſten de rode zee, ten zuiden de Arabiſche zee, ten ooſten den Perziaanſchen zeeboezem, ten noorden het land Syrien, Diarbeck en den Eufraat tot grenzen heeft. Het ſtrekt zich by de 600 Mylen van 't zuiden ten noorden uit, en beſtaat uit drie delen, namentlyk Arabia Petræa, Deſerta, en Felix, of 't ſteenachtig, woeſt en gelukkig Arabien, en op de zee-kuſten vind men paarlen, koralen en cornalyn. Het ſteenachtig Arabien grenſt ten weſten aan Egypte en de rode zee, ten noorden aan Paleſtina en Syrien, ten ooſten word het van het woeſt Arabien, en ten zuiden van het gelukkig Arabien door zware gebergtens afgezondert. Het is meeſtendeels onvruchtbaar, en deszelfs inwoners leven ten delen onder vorſten, ten delen zwerven zy herom, maar zyn alle den Turken cynsbaar. Het woeſt Arabien heeft tegen 't weſten het ſteenachtig, ten zuiden gelukkig Arabien, ten ooſten den Eufraat, en ten noorden Diarbeck benevens Syrien tot grenzen. 't Is vol wilderniſſen, en deszelfs inwoners, die ook zekere vorſten onderworpen zyn, maar meeſtendeels in tenten wonen, zyn den Turken cynsbaar, doch de gene, die aan den Perziaanſchen zee-boezem wonen, behoren meeſt onder Perzien. 't Gelukkig Arabien is driemaal zo groot als de andere beyde, en ook veel vruchtbaarder. Ten noorden grenſt het aan de beyde voornoemde delen van Arabien, ten weſten aan de rode zee, ten zuiden aan de Arabiſche zee, en ten ooſten aan den Perziaanſchen zeeboezem. Het beſtaat uit verſcheyde prinsdommen, waar van 'er enige ſchryvers 14, andere weiniger optellen. In 't Afrikaanſch Barbaryen en voornaamlyk in de landen des keyzers van Fez en Marocco vind men veel hondert duizenden Arabieren, die met vrouw, kinderen, vee en hun dwaries of vliegende dorpen, welke maar uit ſlechte hutten van linnen of door een gevlochte biezen beſtaan, van de eene plaats naar de andere trekken, na dat zy goede wyde en water vinden, den keyzer alle jaar de Garam dat is het tiende deel van het geen zy bezitten betalen, daar zy door een wet toe verplicht zyn, ook wanneer zy door de keyzerlyke bevelhebbers, Alcaides genaamt, al te zeer verdrukt worden, dikwils de gewone ſchatting geweigert hebben te betalen, en zich in 't gebergte geretireert hebben, zo dat het grote moeite gekoſt heeft hen weer onder de gehoorzaamheid te brengen.

Arabisch gebergte, legt in Arabien, en begrypt de drie bergen Horeb, Sinai, en den St. Katharynen berg.

Arabische zee, is een deel van den ooſtlyken oceaan, aan de zuidlyke kuſten van Arabien.

Arabische zeeboezem, zie *Rode zee*.

Aracam, zie *Arracan*.

Arach, anders Petra genaamt, hooftſtad van Arabia Petræa, of het ſteenachtig Arabien, dat naar deze plaats zo genoemt is, legt op een hoge rots en is daarom zeer ſterk.

Arachalasch, kleine Stad in opper-Ongaryen, 2 m. van Hatwan.

Arad, Keyzerlyke ſtad en veſting in opper-Ongaryen in het Arader-geſpanſchap aan den vloed Maroſch, tegen de Zevenbergſche grenzen, is na den Carlowitſchen vrede recht gefortificeert, en tot een grensveſting tegen de Turken gemaakt. Eer Temeswar in handen van de Chriſtenen viel, wierd

hier

hier grote koophandel tusschen de Christenen en Turken gedreven. Het gespan-of-graafschap Arad legt tusschen de Theiss, de zeven-bergsche grenzen, en het Czanader gespanschap.

ARAGON, vloed in het koningryk Aragon, welke in 't Pyreneesche gebergte ontspringt, en zich in Navarre tusschen Tudela en Calahorra in den Ebro stort.

ARAGON, voor dezen Hispania Tarraconensis genaamt, koningryk in Spanje, 't welk ten noorden het Pyreneesch gebergte, ten westen Navarre en Castilien, ten zuiden Valencia, en ten oosten Catalonien tot grenzen heeft. Het begrypt met een het kleine koningryk Sobrarbia, en het graafschap Ribagorça. De Inwoners van Aragon hadden voorheen grote voorrechten, en plachten den koning de macht om te regeren met deze woorden toetestaan, *Wy, die zo goed zyn als gy, stellen u tot onzen Koning en Heer aan, onder die voorwaarde dat gy onze voorrechten beschermt, en ons onze vryheid laat, en anders niet.* Maar Filippus V. heeft hun die in 't jaar 1708 ontnomen, en hen aan de Castiliaansche Wetten onderworpen, dewyl zy Karel III voor hun koning erkent hadden.

ARAN, een vruchtbare valey in de Fransche Provintie Conserans in Gasconjen, aan 't Pyreneesche gebergte waar in de Garonne ontspringt.

ARAN, een van de Hebridische eylanden op de westelyke kusten van Schotland, in den zeeboezem van Cluid.

ARAN, eylanden by de westlyke kusten van Ierland, welke in noord-en zuid-Aran verdeelt worden. De eerste leggen op de kust van Dongal, de laatste aan de golf van Galloway, en zyn de laatstgenoemde drie in getal, namentlyk Killenoy, Kiltronon en Shere, welke den titel van een hertogdom voeren.

ARANAGASCH, stad in opper Ongaryen, anderhalf myl van Onoth.

ARANDA DE DUERO, stad aan den vloed Duero in oud Castilien, aan den grooten weg van Burgos naar Madrid gelegen.

ARANJOS, de kleine en grote Aranjos, zyn 2 rivieren in Zevenbergen, de eerste ontspringt by Clausenburg, de andere niet ver van Offenbanya, en na dat zy zich by S. Seiraly verenigt hebben, storten zy zich boven St. Emmerich in den vloed Marosch.

ARANJUEZ, schoon lusthuis van den Koning van Spanjen, niet ver van de rivieren de Taag en Xarama in nieuw-Castilien, waar op de koning op zekere tyden van 't jaar na het gemaakte hof-reglement zyn verblyf houd. Het legt 7 mylen van Madrit, by een dorp, ook Aranjuez genaamt.

ARANYAS, vloed in Zevenbergen, welke by de stad Torenburg wat goud voert, en boven Carlsburg in de Marosch valt.

ARARATH, hoge berg in Armenien, niet ver van de stad Erivan, op wiens top de Ark van Noach na den zondvloed bleef rusten, waar van 'er na de mening van sommigen noch enige overblyfzelen te zien zyn. De Armeniers houden hem voor zeer heilig, kussen, als zy hem zien, den grond, en doen hun gebed.

ARASCH, stad in 't Afrikaansche Koningryk Fesch, welke een goed kasteel en haven heeft.

ARASSI, kleine stad aan de Liguitische zee, in 't Genueesche gebied, welke goede handeling inzonheid met koralen dryft.

ARAST, stad in de Perziaansche Provintie Servan, na de Kaspische zee toe.

ARATH, zie *Arad.*

ARATT, of *Aras*, *Araxes*, sterke en snelle vloed in Turcomannia in Azien, die op 't gebergte Arat ontspringt en in de Caspische zee valt.

ARAU, kleine welbewoonde stad op een heuvel, aan een vloed Aar in Argouw in Zwitzerland, van den Hervormden Godsdienst, en het kanton Bern eniger maten onderdanig, daar de Gereformeerde kantons hun landvergaderingen houden. Hier wierd in de maand Augustus 1712. de vrede tusschen Zurich en Bern en de vyf oude plaatzen Lucern, Uri, Shweitz, Unterwalden en Zug gesloten.

ARAUCO, stad en vruchtbaar landschap aan een vloed van den zelven naam in de zuid Americaansche Provintie Chili, welke zich langs de zee-kust tusschen la Conception en Imperiale uitstrekt.

ARAVIO, kleine stad benevens een sterk kasteel in Gallicien in Spanje, op de Portugeesche grenzen.

ARAXES, zie *Aratt* en *Bendimir.*

ARBA, RAB, SCARDONA, eyland in de golf van Venetien, aan de Morlaksche kusten, den Venetianen toekomende. Het heeft een stad van den zelven naam, daar een bisschop is, die onder den Aartsbisschop van Zara staat.

ARBAGE, gebergte in de Zweedsche provintie Finland.

ARBAR, AYBAR, stad in 't koningryk Navarre, by Sanguiesa in Spanje.

ARBECA, ARBECIA, sterk kasteel in Catalonien, 4 m. van Lerida.

ARBEEN, zie *Arbon.*

ARBERG, fraai steedje en voogdy in 't kanton Bern, benevens een slot, dat van alle kanten van den vloed Aar omringt word, 2 m. van Bern, dryft goeden koophandel, begrypt ook een zekere streek lands onder zich, en heeft voor dezen zyn eige Graven gehad, tegenwoordig komt het het kanton Bern toe, dat hier een Landvoogt houd.

ARBIA, kleine vloed die in 't Florentynsche gebied ontspringt, en zich in den vloed Ombrone stort.

ARBITER COMPROMISSARIUS, een Scheydsman, die van beyde partyen aangesteld word om hun verschil af te doen. Deze uitspraak hiet Arbitrage, en moeten de partyen het daar by laten berusten, maar de uitspraak van een anderen Scheydsman, die door geen compromis verkoren word, verbind de partyen niet verder dan het hen behaagt, en hier toe behoren de Mediateurs in den oorlog

ARBO, vloed in de Provintie Westermanland in Zweden, welke zich in het meir Meler stort.

ARBOGA, zie *Abroga.*

ARBOIS, kleine stad aan den vloed Lausline, in 't Franche Comte in Vrankryk, wegen haar goeden wyn beroemt.

ARLON, ARBEN, ſtad en oud ſlot aan de Boden zee in Turgow, welke wel den biſſchop van Conſtans toebehoort, en wiens ſtedehouder op het ſlot aldaar woont, maar de burgers hebben voor zich een byzonderen Amman en Raad, en genieten verſcheyde voorrechten, ſtaan ook met de 10 plaatzen in Zwitzerland, die deel aan Turgow hebben, in eedgenoodſchap.

ARBORAN, een van de Pithyuſiſche eylanden in de Middellantſche zee, dicht by het eyland Yvica.

ARBURG, ſtad en ſlot in het kanton Bern in Zwitzerland, aan den vloed Aar en de grenzen van het kanton Solothurn, tuſſchen Arwangen en Arau gelegen, het kanton Bern toekomende.

ARC, kleine vloed in Provence in Vrankryk, die in den zee-boezem van Berre valt.

ARC, ARCHE, vloed in Savoyen, die op de grenzen van Aoſta ontſpringt, door het graafſchap Maurienne loopt, en zich in de Iſere ſtort.

ARCADES, zo hiet een geleert genoodſchap in Italien, wiens doelwit is de galante ſtudien en voornaamlyk de Italiaanſche poëzy te doen bloejen. Het is Anno 1690. te Rome begonnen, en heeft zich naderhand door gants Italien verſpreyd.

ARCADIA, Provintie midden in 't koningryk Morea, benevens een ſtad van den zelven naam, den Venetianen toekomende.

ARCAS, ſtad in Paleſtina in Azien, voorby de welke de Sabbath-vloed loopt.

ARCEGOVINA, of *Hercegovina*, landſchap in Dalmatien aan Boſnien en de Adriatiſche zee, van de Italianen Santa Sabata genaamt, en ten delen den Venetianen, ten delen den Turken toebehorende. De hoofdſtad, daar de Baſſa zyn verblyf houd, voert den zelven naam.

ARCENAW, verwoeſte ſtad in Pomeren.

ARCH, zie *Arco*.

ARCHAMBAUT, zie *Bourbon*.

ARCHANGEL, ſtad in de Moskovitiſche Provintie Divina, aan den vloed Divina, 6 m. van de plaats daar hy zich in de witte zee ſtort. Zy is wegen haar bequame haven en den koophandel zeer beroemt, zo dat 'er altyd een grote menigte ſchepen, maar inzonderheid Engelſche, Hollandſche, Deenſche en Hamburgſche inlopen, en de waren, die uit Moskou komen, inſchepen, en de hare uitladen, 't welk den czaar veel geld aan tol en andere rechten inbrengt.

ARCHE, zie *Arc*.

ARCHE, ſtad en kaſteel in het prinsdom Barcellonette in Italien, welke de Bontgenoten in 't jaar 1710. den Franſchen ontnamen, en de daar inleggende bezetting tot krygsgevangenen maakten, en by derzelver uittocht naar Piemont het ſlot lieten ſpringen.

ARCHENTS, zie *Argens*.

ARCHES COURT, of *the Court of Arches*, is het voornaamſte en oudſte conſiſtorie in Engeland, 't welk den Aartsbiſſchop van Kanterbury toekomt, en waar in de geeſtlyke zaken beſliſt worden.

ARCHIBUSIER RUITERS, dienen in Croatien den Generaal te Karlſtad tot een lyfwacht, hebben kuraſſen aan, en een ſchoon tygervel om 't lyf hangen, en zyn voor 't overige onvertſaagde ſoldaten te paardt.

ARCHIBUSEREN, zie *Arquebuſeren*.

ARCHI-DIACONUS, volgt in de Roomſche kerk na een biſſchop of aartsbiſſchop, en neemt in zyn plaats de viſitatie van het biſdom waar, voortyds was hy de eerſte onder de diaconen, en naderhand is deze naam ook aan de prieſters gegeven.

ARCHIDONA, ſtad in Andaluſien in Spanjen op de grenzen van Grenade.

ARCHIEF-KAMER, hiet dat vertrek, waar in de documenten, oude brieven en hantveſten van een vorſt, land, of gemeenebeſt bewaart worden. Die hier het opzicht over heeft word Archivarius genaamt.

ARCHIMANDRITA, heeft in de Roomſche en Griekſche kerk het gezag over alle abten en kloosters in een gants ryk of Provintie, gelyk 'er ook zo een in Sicilien is. Anders is deze titel in de Roomſche kerk niet zeer gemeen, maar in Moskovien word hy noch gebruikt.

ARCHIPELAGUS, of *Archipel* is de naam van een zee, die met vele eylanden bezet is. Voornaamlyk word door den Archipel de Ægeïſche zee verſtaan, welke ten weſten tuſſchen de kuſten van Morea, Griekenland en Macedonien, ten noorden tuſſchen Romanien, ten ooſten tuſſchen Natolien, en ten zuiden tuſſchen Candia legt. De meeſte eylanden in den Archipel zyn onder het Turkſche jok. Deze naam word ook noch aan andere plaatzen in de zee gegeven. Archipelagus Maldivarum is een deel der Indiaanſche zee, en begrypt de Maldiviſche eylanden op de Malabariſche kuſten. Archipelagus S. Lazari is een deel van de ooſt-zee, tuſſchen Japan en de Philippynſche eylanden, die vol eylanden legt. Archipelagus Mexicanus hiet de grote zee-boezem in noord-America by Mexico, die met zeer veel eylanden bezet is. Archipelagus Novi Belgii, is een deel van de noort-zee aan de kuſten van nieuw Holland in noort-Amerika.

ARCHIPRESBYTER, zie *Aarts-prieſter*.

ARCHITECTUUR, de bouwkunſt. Zie *het Natuur en kunſt* Woordenboek.

ARCIERGUARDE, word in Wenen de keyzerlyke lyfwacht te paard genoemt.

ARCIM, ſtad in Walachyen, aan den vloed Alauta, of Alt.

ARCIS, kleine ſtad aan den vloed Aube in Champagne in Vrankryk.

ARCISA, kleine ſtad in 't hertogdom Milaan, aan den oorſprong van den vloed Olona, den Marquies Arcimboldi, en den Graaf Borromei toekomende.

ARCK, een vaartuig dat van voren ſpits en van achteren breed is, met een platten bodem, dat op de boven elf gebruikt word.

ARCKEL, een gebied in Brabant, in 't Antwerpſche quartier, waar in de ſtad Lier legt.

ARCKLO, ARECKLO, kleine ſtad benevens een ſlot in de Ierlandſche Provintie Leinſter, aan de Ierlantſche zee, benevens een kleine haven, het geſlacht van Butler, dat nu den Hertogelyken titel van Ormond voert, toebehorende.

ARCO, kleine ſtad in 't Biſdom van Trent aan den

den vloed Sarca niet ver van Riva en het Meir di Garda, aan een berg, waar op een sterk kasteel staat, de Graven van Arco voeren daar hun naam na, dien het toekomt, en die veel schone goederen in het gebied van Trent bezitten.

ARCOS, kleine maar zeer neringryke stad aan den vloed Guadalette in Andalusien in Spanjen, benevens een kasteel op een rots, en den titel van een hertogdom, waar na zich het geslacht Ponce de Leon noemt.

ARCOS, kleine stad aan den vloed Xalon in oud Castilien in Spanje.

ARCTICÆ REGIONES, zie *Terra Arctica.*

ARCUEIL, is een dorp op het eyland van Vrankryk, in 't latyn Arcus Julii, beroemt wegen zyn waterleyding, waar door het gezonde water naar Parys, dat 'er niet ver van daan is, geleyd word.

ARDACKER, marktvlek aan den Donau in neder Oostenryk, dat tot het nabygelegen klooster van den zelven naam behoort.

ARDART, ARDFEART, hoofdstad in 't graafschap Kerry, in de Iersche Provintie Mounster, heeft zitting en stem in 't parlement, als ook een bisdom, dat onder den Aartsbisschop van Cashel behoort.

ARDEA, stad in Campagna di Roma in het pausslyk gebied, benevens den titel van een Marquisaat, komt de familie van Cesarini toe.

ARDEA, ARDEE, ARDRES, vloed in Normandyen in Vrankryk, welke by Avranche in de zee valt.

ARDEBIL, stad in Perzien in het landschap Adirbeizan, is taamlyk groot, maar heeft geen muren, en legt tusschen hoge en met sneeuw bedekte bergen.

ARDECE, zie *Ardesche.*

ARDEE, stad in de Ierlandsche Provintie Ulster, aan de grenzen van de Provintie Leinster.

ARDENNES, een groot woud, 't welk zich door 't gantsche hertogdom Luxemburg, het zuidelyke deel van het bisdom Luick, en het graafschap Henegouwen, en het noordelyke deel van Champagne uitstrekt. Tegenwoordig word dat eigentlyk het Ardennerwoud genaamt, dat zich van Thionville tot aan Luik omtrent de 30 m. uitstrekt.

ARDES, schier eyland van het graafschap Douwne in de Provintie Ulster in Ierland.

ARDESCHE, ARDECE, vloed in Vrankryk, die in 't gebergte van de Sevennes ontspringt, en zich in de Rhone stort, een m. van Pont S. Esprit.

ARDFEART, zie *Ardart.*

ARDILA, vloed in 't Spaansche Estremadura, die zich met den vloed Guadiana verenigt.

ARDLISA, kleine stad op het schotsche eyland Jura, aan de oostzyde.

ARDRA, ANDRA, ARDRES, klein koningryk en stad in Guinea in Africa, 't welk van een koning geregeert word, dien zyn onderdanen zeer grote eerbied toedragen, nademaal niemand op zware straf, zonder uitdruklyk bevel in deszelfs kamer komen durft, uitgenomen de Marabout, die zyn voornaamste staatsdienaar is.

ARDRAGH, stad in het Iersche graafschap Longford, benevens een bisdom, onder Armagh behorende.

ARDRATH, zie *Atherde.*

ARDRES, zie *Ardea.*

ARDRES, kleine maar gefortificeerde stad in Picardyen, in het graafschap Guines: 't is een grensvesting tegen de Nederlanden, en word in de boven en de beneden stad verdeelt.

ARDROSEN, zie *Androsen.*

ARDUMTON, stad in de provintie Kyle, in zuid-Schotland.

AREBICO, kleine stad op het eyland Porto Ricco in noord America.

ARECK, ARE, vloed in Engeland in het landschap York, die zich in den vloed Humber stort.

ARECKLO, zie *Arcklo.*

ARELAT, was voor dezen een groot koningryk, dat Burgundien, Dauphiné, Provence, Savoyen en byna gants Zwitzerland onder zich begreep.

AREMBERG, prinsdom en kleine stad aan den vloed Ahr, den vorsten van Aremberg toekomende, die tot den Nederrynschen Kreits behoren. De tegenwoordige hertog van Aremberg en Arschot Leopoldus is den 14 october 1690 geboren, verkreeg in 1709 na de verovering van de stad Mons het gouvernement van Henegouwen, en trouwde in 't jaar 1711 met Louise, een princes van Bissignano, uit dewelke den 4 augustus 1721 een prins geboren wierd.

ARENDEREN, zie *Arrenderen.*

ARENDONCK, kleine stad en een van de vrysteden in Braband, by den vloed Wympe, aan de grenzen van 's hertogenbosch. Door den oorlog is zy zeer in verval geraakt.

ARENS, stad en slot in Arragon in het graafschap Ribagorça aan de Catalonische grenzen.

ARENSBERG, stad aan den vloed Roer in 't hertogdom Westfalen, benevens een schoon kasteel, heeft voor dezen eige graven gehad. Zy is de hoofdstad van 't graafschap Arensberg, 't welk het aartsstift Keulen, als een recht ryks vaan Leen toekomt, en uit kracht van het welke het gemelde stift het Jus Primipilariatus of de opper opzicht in krygszaken tusschen den Rhyn en Wezer bezit.

ARENSBERG, schoon vlek in het amt Tremsbuttel in Stormarn, in Holstein, vierde half myl ten noord-oosten van Hamburg.

ARENSBURG, AHRENBERG, hoofdstad en slot op het eyland Oesel in de oost-zee, daar de gouverneur over het gantsche eyland woont. Anno 1710. wierd zy van de Moscoviten afgebrant.

ARENSHAUG, oud slot op een berg in Oosterland, niet ver van Neustadt aan de Orla. Het ambacht dat den zelven naam voert is een van de vier verpande ambachten, aan Augustus keurvorst van Saxen voor de onkosten in 't beleg van Gotha aangewent, overgegeven: voor dezen hoorde het Saxen Seits toe, nu staat het zedert 1718. onder Keur-Saxische gehoorzaamheid.

ARENSWALDE, grote stad in nieuw Mark Brandenburg, aan drie meiren in een schone landstreek tegen de Pommersche grenze gelegen, 8 m. van Stettyn. Zy heeft door oorlog en brand veel geleden, en is noch niet volkomen weer opgebouwd.

Arentsee, overoude ſtad in de oude-Mark aan een binnenmeir van den zelven naam, dat een myl in den omtrek heeft, en door een aartbeving, zo men wil, zou ontſtaan zyn, niet ver van Zeehauſen enz. Word in de oude en nieuwe ſtad verdeelt, heeft een adelyk jufferen klooſter, en een Keur-Brandenburgs ſlot en amt.

Arentzhausen, nieuw geboud ſteedje in het graafſchap Lutzelſtein in de Elſas.

Arequiva, ſtad in zuid-America, in 't koningryk Peru, 26 m. van Lima. Niet ver daar van daan is een goede haven aan de zuid-zee, van waar de waren op den vloed Chila naar de ſtad gebracht worden.

Arestinga, eyland in de Perziaanſche zee tegen de Provintie Kherman in Azien.

Arevalo, kleine ſtad benevens een oud ſlot in oud Caſtilien.

Arezzo, ſtad in 't Florentynſche gebied aan een heuvel, daar de vloed Chiane in de Arno valt. Zy heeft een biſdom,

Arg, zo hieten twe kleine rivieren in Zwaben, die zich by Achberg verenigen, en naderhand in de Konſtantzer zee vallen.

Argan, ſtad in nieuw Caſtilien, in 't gebied van Toledo.

Arganda, kleine ſtad benevens een ſlot in nieuw Caſtilien, 6 m. van Madrit, den hertog van Lerma toebehorende.

Argeles, Argilliers, kleine plaats in 't graafſchap Rouſſillon aan de zee, welke wegen de nabuurſchap van Collioure enigſins van gewicht is.

Argen, zie *Langenargen.*

Argens, vloed in Provence in Vrankryk, die zich by Frejuls in de Middelantſche zee ſtort.

Argenta, kleine plaats benevens een ſlot dicht by het gebied van Comachio, in 't hertogdom Ferrare in Italien, wierd in het jaar 1708. gedurende de verſchillen die er tuſſchen den paus en den keyzer ontſtaan waren door de keyzerlyke troepen bezet en gefortificeert, maar ook weer verlaten.

Argentan, kleine maar welgeboude ſtad aan den vloed Orne in Normandyen in Vrankryk.

Argentaro, Monte Argentaro, klein ſchier eyland in Stato delli Preſidii in Italien

Argenteau, berg-kaſteel in de Nederlanden aan de Maas tuſſchen Maaſtricht en Luik.

Argenteuil, kleine ſtad op het eyland van Vrankryk, aan den vloed de Seine, 3 m. over Parys, benevens een Priory, die onder de abdy van St. Denys behoort.

Argenthal, vlek in de Nederpalts, tuſſchen Kirchberg en Bacherach.

Argentiere, een ſtuk van het Alpiſch gebergte, by het graafſchap Saluzzo, daar een weg uit Vrankryk naar Italien gaat.

Argentine, kleine ſtad aan den vloed Arc, in het graafſchap Maurienne in Savoyen.

Argento, vloed in Albanien in Griekenland, die zich in de Golf van Venetien ſtort.

Argenton, kleine maar ſterke ſtad aan de rivier Creuſe in het landſchap Berry in Vrankryk, heeft een ſterk ſlot met tien torens.

Argentor, kleine rivier in de Franſſche Provintie Poitou, die in de Charente valt.

Argentreuil, zie *Argenteuil.*

Argia, Provintie in Morea, aan de golf van Napoli di Romania, benevens een hoofdſtad Argos genaamt.

Argile, zie *Argyle.*

Argisch, ſtad en bergſlot in Walachyen, dicht by de Zevenbergſche grenzen, daar de vloed Domboriza ontſpringt.

Argias, ſtad in de Ierlantſche Provintie Ulſter, in het landſchap Downe aan de Ierlantſche zee, heeft een kleine maar veilige haven.

Argoin, Arguin, eyland benevens een fort op de kuſt van Guine in Africa, daar de vloed Sierra Lionia in de zee valt, 't welk de Hollanders van den koning van Pruiſſen gekocht hebben, maar hun in het jaar 1721. by vredenstyd van de Franſchen ontnomen wierd, wanneer het de franſche Indiſche compagnie te Parys zich wilde toeeigenen. Evenwel heeft de koning van Vrankryk in 1724. bevolen dat het de Hollanders weer gegeven en in ruſt zou gelaten worden. Derhalven komt het tegenwoordig de Weſtindiſche compagnie in Holland toe, die 'er een fort, Frederiksburg genaamt, op geboud, en het zelve in een goeden ſtaat van tegenweer geſtelt hebben.

Argol, kleine ſtad in het Hertogdom Worotin in 't weſterdeel van Moſcovien aan den vloed Occa gelegen.

Argonne, klein landſchap in Vrankryk, waar van de eene helft in Champagne, en de andere aan de Lotteringſche grenzen tegen de Maas legt.

Argos, ſtad aan den vloed Planizza in Morea, in de Provintie Argia, benevens een ſterk ſlot en aartsbisdom. Anno 1686 namenze de Venetianen in, en 1716. is zy weer aan de Turken overgegaan.

Argousin, is een officier op de galeyen, die het opzicht over de ſlaven heeft, en hun na 't pas geeft de ketens aan en af laat doen.

Argow, een zeker ſtreek lands in Zwitzerland, zoo genaamt naar den vloed Aar, begrypende het Duitſche deel van het Canton Bern, als ook de Cantons Solothurn, Lucern, en Unterwalden, en zich tot aan het Conſtantzer meir uitſtrekkende.

Arguenon, kleine vloed in Bretanje in Vrankryk, welke zich niet ver van St. Malo in de zee ſtort.

Arguient, een Marquiſaat in de Provintie van Nevers in Vrankryk.

Arguin, zie *Argoin.*

Argun, Argunskoi, czaarſche grensveſting en ſlot in Dauria aan den vloed Argun, die uit het grote meir Orgun in groot Tartaryen ontſpringt, tegen het noord-ooſten in den vloed Amour valt, en de landen van den czaar en den keyzer van China van elkander ſcheyd. Het land daar rontom is wel bewoont.

Argyle, ſtad en landſchap in zuid-Schotland, benevens den titel van een graafſchap, en een biſdom onder Glascow behorende. De graaf van Argyle is de eerſte graaf in Schotland, heer van Kintyre,

tyre, Cambol en Lorn.

Arhon, vloed in Morea, die zich in de golf van Lepante stort.

Arhus, beroemde koopstad benevens een goede haven aan de oostzee in Jutland, het omleggende gebied voert den zelven naam van deze stad, en heeft een Lutherschen Bisschop.

Ariano, kleine vloed in 't hertogdom Ferrare in 't pauslyke gebied.

Ariano, kleine stad aan de Po in 't hertogdom Ferrare, en de hoofdstad van een landschapje il Polesino di Ariano genaamt, aan de Venetiaansche grenzen, en den Paus toebehorende.

Ariano, stad op een ruwen heuvel in Principato oltra in 't ryk van Napels, benevens den titel van een hertogdom, en een bisdom onder den Aartsbisschop van Benevento staande.

Arica, kleine stad in Peru in zuid-America, in 't quartier de los Charcas, en de residentieplaats van een spaans gouverneur, benevens een sterke en veilige haven, daar men al het zilver van Potosi inscheept, om 't zelve naar Lima te voeren.

Ariccia, la Riccia, dorp benevens een nieuw geboud prachtig paleys en den titel van een hertogdom in Campagna di Roma, in 't pausselyk gebied, 13 m. van Romen.

Ariege, zie *Auriege.*

Arien, zie *Aire.*

Arifs, een redelyk sterk kasteel in de Lyflandsche Provintie Letten.

Arima, stad en haven in 't koningryk Ximo in Japan daar geen Christen huisvesten durft.

Arimini, zie *Rimini.*

Arimoa, eyland in Azien by nieuw Gu'né in den Oost-Oceaan, 't welk de Hollanders Anno 1616. ontdekt hebben, en waar na vele omleggende eylanden den zelven naam voeren.

d'Aringes, een fortres in 't hertogdom Savoyen.

Ariol, kleine stad in Provence in Vrankryk, 4 m. ten noord-oosten van Toulon gelegen.

Aris, steedje in 't Brandenburgs Pruissen, aan een meir.

Ariza, zie *Erisa.*

Aristocratia, een regering daar de voornaamste aan 't roer zitten, gelyk in Venetien en Genua.

Arisa, zie *Erisa.*

Arkel, zie *Arckel.*

Arki, Turksche stad in Bosnien, daar de Bosna in de Sau loopt,

Arlanza, kleine vloed in oud Castilien in Spanje, die aan de grenzen van Rioja ontspringt, daar na voorby Lerma loopt, en eindelyk by Salduendo in den vloed Arlanzon valt.

Arlanzon, vloed in oud Castilien in Spanje, welke uit het gebergte Occa ontspringt, voorby de stad Burgos loopt, en zich aan de grenzen van het koningryk Leon in den vloed Pizuerga stort.

Arle, steedje aan den oorsprong van de Woge in Lyfland in de Provintie Letten.

Arles, kleine stad in het graafschap Roussillon, aan den vloed Techus in Catalonien.

Arles, oude en grote stad aan de Rhone in Provence, benevens, een aartsbisdom in Vrankryk. Hier is anno 1669. een geleert genoodschap onder den naam van *Academie Royale des Sciences & des Langues* opgerecht. Voor dezen was zy de hoofdstad van het koninglyk Arelat.

Arlesheim, groot vlek in het ambacht Birseck, een myl van Bazel, wiens bisschop het toekomt, is de residentie plaats van het capittel, 't welk anders te Freyburg in Brisgau placht te zyn.

Arleux, kleine stad aan den vloed Senset in het graafschap Artois, de kroon Vrankryk toekomende, 2 m. van Douay. Zy is anno 1711. van de bondgenoten, en kort daar op van de Franschen ingenomen.

Arley, ambacht en kleine stad in het Fransche Comté aan den vloed Seille, heeft voor dezen het oude huis Chalon toegekomen, waar van de prinssen van Oranje afstammen, en daar van daan voert de koning van Pruissen dien naam noch onder zyn titels.

Arlington, Harlington, klein vlek in de Engelsche Provintie Middlesex, tusschen Brandfort en Colebrook.

Arlon, kleine stad op een berg aan den vloed Kasin benevens den titel van een marquisaat in 't hertogdom Luxemburg, den keyzer tegenwoordig toekomende.

Arm, zo noemt men de delen van een rivier, wanneer zich dezelve in twe of meer bedden verdeelt.

Arma, Provintie en stad in 't koningryk Popayan in zuid-America.

Armadabat, zie *Amadabat.*

Armade, l'Armade of het regiment der Armade. Dit is een regiment 't welk de voornaamste poort van des konings van Portugaals paleys bewaakt, en onder alle anderen de vryheid heeft van zyn quartier te Lissabon te hebben.

Armade, hiet een vloot van krygsschepen, zomtyds word het ook voor een landleger gebruikt.

Armadille, zo noemt men een zeker getal uitgeruste schepen, die een kleine vloot uitmaken, en welke de koning van Spanjen in nieuw Spanjen onderhoud om de zeekusten te bewaren. Een zulke Armadille gaat alle jaar in zuid-America van Lima naar de Provintie Charcas en komt in maart met goud en zilver, dat van Potosi daar heen gevoert word, weer te rug, 't welk daar na in 't begin van mey van Lima na Panama gezonden word.

Armadille, zyn ook zekere kleine vaartuigen, welke in nieu Spanje gebruikt worden.

Armagh, redelyk vervalle stad in de Provintie Ulster in het graafschap Armagh in Ierland. Zy heeft zitting en stem in 't Parlement van Ierland, en een Aartsbisschop, die Primaat van 't ryk in Ierland is.

Armagnac, een vruchtbaar en volkryk graafschap in Gaskonje, tusschen Bearn, Bigorre, Cominges en Languedoc, had voor dezen zyn eige en beroemde graven.

Armament, de uitrusting van een of meer schepen, en de inscheping van het daar toe bestemde krygsvolk.

Armandiæ jus, is een recht waar door een lands-

landsheer de macht heeft om schanssen en vestingen te bouwen, soldaten te werven en te onderhouden, tuig-en munitie huizen op te rechten, enz. alles na zyn vryen wil, zonder dat iemand met recht iets daar tegen kan zeggen.

Armanoth, provintie in noord-Schotland, welke eigentlyk een deel van de provintie Russ, en een bergachtig onvruchtbaar land is.

Armanson, vloed in Vrankryk, welke in 't hertogdom Burgundien ontspringt, en boven Joigny in den vloed Jone valt.

Armateur, een kaper: zo noemt men den genen die een Oorlogs-schip commandeert, om hier mee op de vyandlyke schepen te kruissen. Hy moet een commissie, dat is uitdruklyk verlof van zyn landsheer daar toe hebben, anders word hy voor een zee-rover gehouden.

Armee, een groot getal van tot een ligchaam verzamelde troepen te voet en te paard, benevens het daar toebehorende geschut, onder een generalissimus, generaal luitenant of veld maarschalk. armée navale, een scheeps vloot, armée volante, een vliegent leger, of licht heir.

Armenien, een groot land in Azien, 't welk in groot en klein Armenien verdeelt word. Het eerste word hedendaags Turcomannia of Curdistan genaamt, en zyn de tegenwoordige grenzen ten noorden het landschap Georgien, ten zuiden Diarbeck, ten westen klein Azien of Natolien, en ten oosten Medien of Servan. Klein Armenien, t welk Aladuli of Pegian genaamt word, legt tusschen Capadocien, den Eufraat en Cilicien. Beyde de Armenien zyn byna te enemaal onder Turksche, weinig daar van onder de Perziaansche gehoorzaamheid, en daar houden zich veel Christenen op.

Armeniers, Christenen die zich by na door gants Azien verspreyd hebben, maar voornaamlyk in Armenien wonen. Enige erkennen den Pauslyken stoel, en hebben een Aartsbisschop te Naxsivan in Perzien, gelyk ook noch een ander te Lemberg in Polen. Maar de meeste hebben zich te enemaal van de Roomsche en Grieksche kerk afgezondert, en staan onder 2 Patriarchen, waar van 'er een in groot de andere in klein Armenien woont, en de voornaamste is die aan den berg Ararath woont, welken berg zy boven alle anderen zeer heilig houden. Zy hebben ook een Bisschop in Espahah. In den beginne stonden zy onder den Patriarch van Constantinoplen, maar hier na zonderden zy zich van de Grieksche kerk af, en namen de gevoelens van Eutyches en de Monophysiten aan. 't Is waar dat zo wel de Roomsche als de Grieksche kerk, en inzonderheid de vaders van het Florentynsche Concilie met alle ernst gezocht hebben zich met de Armeniers weder te verenigen, maar 't is meest vruchteloos afgelopen. In 1708 hebben zich veel van hen den Roomschen stoel onderworpen, maar de Turken hebben het niet willen dulden, waarom zy in 't begin van dat jaar zeer hart vervolgt zyn, en vele van hen om hals gebracht. Zy geloven dat de H. Geest alleen van den Vader uitgaat, loogchenen het oppergezag van den Paus, bidden voor de dooden, geven den kleinen kinderen ook het nachtmaal, loogchenen het vagevuur, en dat de Sakramenten de kracht hebben om de genade mee te delen, houden jaarlyks 3 strenge vasten, en hunne Priesters moeten getroud zyn, uitgezondert de Munniken en andere luiden die een orde volgen, deze leven zonder vrouwen.

Armenseule, beroemde plaats in 't Hildesheimsche gebied, niet ver van de Leine, word alzo genaamt, om dat daar tusschen keyzer Lodewyk den vromen en de Saxen over de by Corvey opgegrave Irmenseule zo een hart gevecht ontstond, dat 'er vele op de plaats dood bleven. Toen nu de keyzerlyke troepen het veld en de zuil behielden, heeft men tot gedachtenis van dit voorval op de gemelde plaats tusschen Alfeld en Bodenburg enige stene zuilen met een kapel opgerecht, enige huisjes daar by gezet, en de plaets Armenseule genoemt.

Armentieres, eniglins gefortificeerde stad benevens een sterk slot aan den vloed Lis in Vlaanderen, de kroon Vrankryk zedert de Aakensche Vrede van 1668 toebehorende. Deze plaats is wegens de lakenfabryk beroemt, en legt drie M. van Iperen en Brussel.

Armes, plaats in de Fransche provintie Nivernois, waar van een beroemt Adelyk geslacht den naam voert.

Armes, Capo delli Armi, voorgebergte in de provintie Calabria oltra in 't ryk van Napels, strekt zich in de golf van Messina uit, tegen over Sicilien.

Armiers, stad in Henegouwen aan de Sambre, 8 M. van Maubeuge.

Arminianen, of *Remonstranten*, een gezintheid, die dus naar Jacobus Arminius, voor heen Professor te Leyden, genoemt word. Haar leer, waar om zy zich van de Gereformeerden afgezondert hebben, komt voornaamlyk daar op uit, dat God geen mensch verkoren of verworpen heeft, als voor zo ver hy door zyn Alwetentheid voor af gezien heeft, dat de mensch in 't geloof of in 't ongeloof en in de onboetvaardigheid volharden zou. Remonstranten hieten zy ter oorzaak van een boek, 't welk zy aan de Staten Generaal in 't jaar 1611 onder den titel van Remonstratio overgaven. Voor 't overige legt men hun te laste, dat zy na den dood van Arminius veel Sociniaansche dwalingen hebben ingezogen. Zy durven overal in Holland hun godsdienst oeffenen, behalven te Dordrecht.

Armero, stad in Thessalonien, aan de golf van Armiro in Griekenland.

Armistitium. stilstand van wapenen, wanneer men alle vyandlykheid een zekeren tyd ter zyde stelt, en wanneer die verlopen is de wapens weer opgrypt, of een volkomen vrede sluit.

Armoede, by de Catholyksche bedel-ordens word verdeelt in de grote, grotere, en aller-grootste. De grote armoed bestaat daar in, dat een klooster wel enige vaste goederen bezitten mag, maar niet meer als tot het levens onderhoud nodig is, waar mee de Carmelieten en Augustyners te vrede zyn. De grotere Armoede bestaat daar in, dat een klooster geen vaste goederen, maar wel roerende zaken, als boeken, klederen, voorraad van spys

en

en drank, renten en diergelyken bezitten mag, waar toe zich de Dominicaners verplicht hebben. De hoogste armoede bestaat daar in, dat een klooster in de wereld niets eigens bezit, noch roerende noch onroerende goederen, welke de Franciskaners en onder dezelve voornaamlyk de Capucynen aannemen.

Armstorf, slot en marktvlek in 't Stift Passau, en het Beyersche gericht Pfarrkirchen, tusschen Landshut en Vilshoven, aan den vloed Kollepach, wegen zyn veefokkery beroemt.

Armuyden, kleine en sterke stad op het eyland Walcheren in Zeeland, wiens haven van de Zee onbruikbaar gemaakt en vervuilt is.

Arnau, kleine stad in Bohemen, in de Koninggratzer kreits, 14 M. van Praag, en 2 van Hohen-Elb, den graaf van Marczin toebehorende, heeft één oud kasteel en klooster.

Arnauten, zoek *Albania* in Griekenland.

Arnay le duc, kleine stad in 't hertogdom Burgundien, in 't landschapje Auxois, 6 M. van Autun.

Arnberg, een ambacht in Thuringen, den Vorsten van Schwartsburg-Rudelstadt toebehorende.

Arneburg, kleine stad aan de Elf in het oude Mark-Brandenburg, onder het Amt Tangermunde behorende, wiens Inwoners zich met den Ackerbouw, scheepsvaart, en koornhandel generen. Men ziet hier dicht aan de Elf de Puinhopen van een oud hoog Bergkasteel, waar naar de adelyke familie Woldeck van Arneburg den naam voert.

Arneburg, zie *Arensburg*.

Arnes, stad in de Zweedsche provintie Angermanland, aan den Bothnischen zeeboezem, daar veel kopermynen zyn.

Arnfels, heerlykheid en vlek in Stiermarken, naar den kant van Crayn, den Graaf van Dornbach toekomende.

Arnhausen, kleine stad in 't hertogdom Cassubien in achter Pomeren.

Arnheim, kleine stad in het Nederpaltsische ambacht Alzey.

Arnheim, hoofdstad van de Veluw, aan den Rhyn, tusschen Nimwegen en Zutfen gelegen, 't is een grote schone en volkryke stad. De Staten van Gelderland hebben hier hun hof en rekenkamer. Voor dezen was het de residentie-plaats der hertogen van Gelderland.

Arno, vloed in 't Florentynsche gebied in Italien, welke in 't Apennynsche gebergte ontspringt, en zich niet ver van Pisa in de zee stort.

Arnoldstain, een abdy van de benediktyner orde, benevens een schoon kasteel op een rots, 2 M. van Villach in Karinthien, komt het stift Bamberg toe, en legt zeer vermaaklyk.

Arnoldstein, kleine stad in 't stift Bamberg, naar het markgraafschap Culmbach toe.

Arnos, slot in Catalonien, aan den vloed Algas, 6 M. van Tortosa.

Arnow, lang uitgestrekt gebergte in Frankenland, 't welk dit land van Hessen scheyd.

Arnsberg, zie *Arensberg*.

Arnsböcke, slot en vlek van den zelven naam in de provintie Wagrien in Holstein, den hertog van Holstein-Pleun toekomende, was de residentie plaats van de hertoginne weduwe van Pleun, die in het jaar 1710 aan den erfprins van Wolffenbuttel troude.

Arnsburg, ryke en vrye Cistercienser abdy in de Wetterau, in het Amt van Muntzenberg gelegen.

Arnsburg, amt in Thuringen by Frankenhausen, den vorst van Schwartsburg-Rudelstad toebehorende.

Arnsburg, zie *Arensburg*.

Arnshaug, zie *Arnshaug*.

Arnsheim, steedje in de beneden-Palts, tusschen Creutzenach en Alzen.

Arnstad, stad aan den vloed Gera in Thuringen, en voorheen de residentie-plaats van de graven, naderhand vorsten van Schwartsburg-Arnstad, 2 M. van Erffurt, pronkt met een schoon kasteel (waar in een fraai munt-kabinet te zien is), tuin, en de zo genaamde Gunthers-molen van 't omgangen. De laatste en in het jaar 1716 gestorve vorst Anthoon Gunther was den tienden october 1653 geboren, en van den keyzer anno 1697 benevens den vorst van Schwartsburg-Sondershausen tot den vorstenstand verheven, welke waardigheid hy eerst in het jaar 1709 opentlyk begon te gebruiken. Zyn vorstelyke gemalin, welke 1716 tot den Roomschen Godsdienst overgong, was Augusta Dorothea, dochter van Antoon Ulrich, hertog van Brunswyk, den 16 december 1666 geboren, en den 6 Augustus 1684 getroud, welke echt met geen erven gezegent is, maar na des vorstens afsterven is het gantsche Arnstadsche Land-erf aan het vorstelyk huis Schwartsburg-Sondershausen, met uitsluiting van het huis Rudelstad, vervallen.

Arnstein, slot en heerlykheid, nu een amt, in het graafschap Mansfeld, onder Keur-Saxische sequestratie, den vryheren van Knigge toekomende.

Arnstein, kleine stad, amt, en slot aan den vloed Wern, in 't bisdom Wurtsburg.

Arnstein, slot en heerlykheid in Hessen by Eisfeld aan de Werra, den vryheren van Bodenhausen toekomende.

Arnstein, klooster-Arnstein, dominikaner nonne klooster op een hoge rots, in 't aartsbisdom Trier.

Arnstein, zie *Arnoldstain*.

Arnswalde, zie *Arenswalde*.

Arntsee, zie *Arentsee*.

Aroa, zie *Arroe*.

Aroik, kleine stad in de Zweedsche provintie Wermeland.

Arojolos, stad en slot op een hogen berg in de Portugeesche provintie Alentejo, 3 M. van Evora, den koning van Portugaal als hertog van Bragançe toekomende.

Arolsen, steedje benevens een schoon graaflyk slot in het graafschap Waldeck, was voor heen een klooster.

Aromaja, provintie in nieuw Andalusien in zuid

 Ame-

America, grenſt aan het land der Caraiben.

Arona, kleine vloed in 't gebied van St. Pieter in den kerkelyken ſtaat, welke uit het meir by Bracciano zyn oorſpronk heeft, en zich in de middelantiſche zee ſtort.

Arona, kleine ſtad in 't Milaaneeſche, benevens een ſterk ſlot en goede haven, het geſlacht van de Borromei als een Milaneeſch leen toekomende, gaf zich anno 1706 aan de Bondgenoten, die tegen Vrankryk te zamen geſpannen hadden, over. Uit kracht van zekere overeenkomſten heeft altyd de oudſte van het Borromeeſche geſlacht het gouvernement over het ſterke kaſteel aldaar. Op het zelve is de beroemde Carolus Borromeus geboren, die onder het getal der heyligen is aangenomen, en wien vele wonderwerken toegeſchreven worden, waarom 'er ook veel bedevaarten naar toegedaan worden, om welke te bevorderen de Kardinaal Fridericus Borromeus, aartsbiſſchop van Milaan, het vertrek waar in de gemelde heilig geboren is op een berg, daar niet ver van daan gelegen, heeft laten brengen, en op de wyze als het huis te Loretto laten toeſtellen, waar by men een ſchone kerk, verſcheyde kleine kapelien, en een byzonder queekſchool vind. Deze berg word daarom *Monte di ſan Carlo* genoemt.

Aronches, kleine ſtad aan den vloed Alegrette, in het Portugeeſche landſchap Alentejo, benevens den titel van een Marquiſaat, tuſſchen Portalegre en Evora.

Arosen, Westeras, hoofdſtad van Weſtermanland in Zweden, aan het Meir Meler, benevens een citadel en biſſchop, onder den aartsbiſſchop van Upſal ſtaande. De biſſchop reſideert te Dingthuna, een M. daar van daan. Hier wierd de kroon Zweden anno 1540 onder de regering van Guſtavus de Iſte in een vergadering der ryks-ſtanden erflyk verklaart, daar zy voorheen verkiesbaar placht te zyn. Daar is een ſchoon gymnaſium of hogeſchool, en aan de waterkant zyn veel yzerhutten, gelyk ook in deze ſtad grote handel met yzer gedreven word.

Arpajon, barony in de Franſche provintie Rovergue, wierd 1651 tot een hertogdom verheven, wiens hertogen evenwel anno 1679 weer uitgeſtorven zyn.

Arpignan, pas in Savoyen, over den vloed Doria.

Arpino, ſlot benevens een kleine ſtad, St. Dominico genaamt, in *Campagna di Roma*, in den kerkelyken ſtaat, hiette voor dezen Atella, en had een biſſchop, die evenwel naar Averſa, een M. daar van daan, verplaatſt is.

Arqua, kaſteel in 't hertogdom Parma, in Italien, aan den vloed Lurda.

Arquato, vlek in het Venetiaanſche landſchap Padouano in Italien.

Arquebuse, een ſchiet-bos, hier van daan komt het woord Arquebuſeren, dat is een misdadiger, die door 't recht veroordeelt is, doodſchieten, 't welk inzonderheid een doodſtraf onder de ſoldaten is.

Arques, graafſchap in het Nederlantſche landſchap Artois, niet ver van St. Omer, de kroon van Vrankryk toekomende.

Arques, ſtad in Normandyen, in het landſchap Caux, aan een vloed van den zelven naam.

Arquico, ſtad benevens een goede haven aan de kuſt van Abex in de provintie Zanguebar in Africa, word ook Ercoco genaamt.

Arracan, Arracaon, koningryk in Indien, aan gunts zyde van de Ganges, benevens een grote en volkryke ſtad van den zelven naam. Dat land is zeer vruchtbaar, en heeft een koning, wien ook de koningryken Arva en Caor toekomen, die zeer machtig, en benevens zyn onderdanen een afgodendienaar is.

Arragon, zie *Aragon.*

Arran, zie *Aran.*

Arras, een overoude, grote, wel gefortificeerde en ryke koopſtad aan de rivier de Scharpe, in het graafſchap Artois, waar van zy de hoofdſtad is. Zy word in twe ſteden verdeelt, waar van men de grootſte *la Ville*, en de kleinſte *la Cité* noemt, en zy worden door een ſterke muur, gracht en wal van elkander afgeſcheyden. Zedert 1640 komt zy na een harde belegering de kroon van Vrankryk toe, en heeft een goede Citadel van 5 Baſtioenen, met halve manen en ravelynen, benevens een Biſdom, onder den aartsbiſſchop van Kamerik ſtaande.

Arrath, zie *Arad.*

Arreau, kleine ſtad in Vrankryk, in de Provintie Armagnac, in een valey Aure genaamt.

Arrecibo, ſtad op het eyland Porto Ricco in noord America.

Arrecifes, klein eyland in de Indiaanſche zee, 't welk met enkele rotzen omringt is, tuſſchen de Filippynſche en de Dieve eylanden.

Arrecifes, voorgebergte in Africa, op de kuſt der kaffers, ten ooſten van de kaap de goede hoop gelegen.

Arren, eyland in Zuidſchotland, in den zeeboezem van Cluyd, benevens den titel van een graafſchap.

Arrenderen, een goed verpachten en in pacht nemen.

Arrest, hiet in Vrankryk een gerechtelyke uitſpraak of bevel, en is niets bekenders als *Arreſt du Roi*, *Arreſt du Parlament.*

Arresteren, iemand aanhouden, vaſtzetten, in Arreſt nemen, ook, beſluiten.

Arrha, een godspenning, handgift, of wat iemand tot beter onderhouding van een contract op de hand word gegeven.

Arrianen, zyn ketters, wier hooft Arrius leeraende dat de H. Drie-eenheid van eenerley wezen is, en voorgaf dat het Woord een ſchepzel is, en dat 'er een tyd geweeſt was, waar in het noch niet in wezen was, dat Chriſtus niet naar de natuur, maar door aanneming des Vaders, Gods Zoon is, en dat de H. Geeſt in 't geheel geen God is, maar een ſchepzel, en minder van waardy als de beyde andere perſonen. Deze leer is wel in het Concilie van Niceen verworpen, maar heeft zich naderhand zeer uitgebreyd, en is door enige valſche ſynoden bekrachtigt.

ARRIERE-BAN, een opontbod en verzameling van die genen, die achterleenen in Vrankryk bezitten, en op hun eige kosten door den leenheer tot opvatting der wapenen opontboden worden, welke naam ook de troepen zelfs, als zy in hun dienst getreden zyn, gegeven word, zie *Ban*.

ARRIERE-GARDE, het achterste deel of de achterhoede van een leger, welke het Corps van ter zyden beschutten, en verhinderen moeten dat niemand uit de gelederen ga of achter blyve.

ARROE, klein en vruchtbaar eyland in de oostzee, onder Funen, tot het hertogdom Sleeswyk en de kroon Denemarken behorende, derdehalf M. in de lengte, en een halve in de breete, is vruchtbaar in 't voortbrengen van anys, waar mee het groten handel dryft. Het heeft schone paarden en ander vee, is bergachtig, doch met weinig hout bezet, wyl het meeste tot ackerland toebereyd is.

ARROIS, slot en voornaamste plaats op het eyland Mule, dat een van de wester eylanden by Schotland is.

ARRON, vloed in Vrankryk in het landschap Nivernois, die zich by Decize in de Loire stort.

ARROUCA, schone abdy in Portugaal, waar in Don Antonio, prioor van Crato, toen hy van den troon verjaagt wierd, zich een tyd lang verborgen hield.

ARROUX, vloed in Vrankryk, die in Burgundien ontspringt, en zich boven Bourbon in de Loire stort.

ARROYOLOS, middelmatige stad benevens een slot en den titel van een graafschap in de Portugeesche provintie Alentejo, op een hogen berg, 3 M. van Evora, onder het hertogdom Bragançe behorende.

ARS, LEZARO, vloed in Gallicien, die zich in den Oceaan stort.

ARSA, kleine vloed in Italien, welke uit een meir in Istrien zyn begin neemt, en zich in de golf di Carnero stort.

AR -AGALER, zyn aan het Turksche hof die bedienden, die den groten Sultan de smeekschriften overreiken, want dat is de betekenis van dat woord, gelyk dat van *Maitre des Requetes* in 't Fransch.

ARSAT, klein gebied in de Fransche provintie Rovergue.

ARSCHOTT, kleine gefortificeerde stad in 't Oostenrykfche Brabant, 3 M. van Leuven, aan den vloed Demer, benevens den titel van een hertogdom, 't welk aan beyde zyden van dezen vloed legt. Het hoorde voor dezen het hertoglyke huis van Croy toe, maar is benevens het prinsdom Chimay door huwlyk aan de hertogen van Aremberg gekomen zie *Aremberg*.

ARSENAAL, of *Tuighuis*, is een plaats in een stad of vesting, daar men de wapens met haar toebehoren maakt en bewaart. Een zee-Arsenaal, zee-Magazyn, zee-Admonitiehuis is een haven, waar in een potentaat of republick zyn zee-officieren, schepen, en de zaken, die tot derzelver uitrusting nodig zyn, heeft. Het beduit ook een afgeslote plaats, die tot den scheepsbouw en tot klaarmaking der wapenen bestemt is.

ART, vlek in 't Kanton Schweitz, aan het meir van Zug, is heel fraai gebouwd.

ARTEMISIUM, beroemt voorgebergte op het eyland Negroponte in Griekenland.

ARTENAY, kleine stad in de provintie van Orleans, daar goede messen gemaakt worden.

ARTERN, kleine stad, amt en slot aan den linkeren oever van de Unstrut, in het graafschap Mansfeld, drie M. van Eisleben. Zy hoort den graaf van Mansfeld toe.

ARTEYS, grote vloed in Siberien, die zich in den vloed Oby uitstort. Hy is byna een Myl breed, en zet alle plaatzen, daar hy voor by vliet, tot in September onder water.

ARTHAM, grote stad in de Aziatische provintie Turcomannien.

ARTICULUS IV PACIS RYSVICIENSIS, is dit artykel van het Ryswyksche vredenstractaat, dat tot veel disputen tusschen de Protestanten en Roomskatholyken aanleyding heeft gegeven. De Fransche gezanten brachten het zelve weinig dagen voor dat de vrede gesloten wierd op het tapyt. De inhoud daar van is, dat de Roomsche Godsdienst in die plaatzen, die van Vrankryk weer omgegeven wierden, blyven zoude, schoon dezelve voor den oorlog daar niet gedult wierd. De Protestanten brachten in dat dit artykel tegen den Westfaalschen vrede streed, maar hebben met al hun voorstellingen niets uitgerecht, en of men schoon van den kant van Vrankryk by den Utrechtsen vreede hoop gaf van het zelve te vernietigen, zo is doch naderhand noch by den Rastadschen noch Badischen vrede niets uit te werken geweest, maar men heeft in het 3de artykel van dit vredenstraktaat zich weer op het Ryswyksche artykel gegrond.

ARTILLERY, beduit eigentlyk het grof geschut, stukken, mortieren, en wat daar toe behoort, waar van men zich te veld en in de belegeringen bedient: zy staat onder 't bevel van den generaal veld-tuig-meester (anders grootmeester der artillery) die zyn generaals, oversten en andere officieren commandeert. Zomtyds word dit woord ook voor de wetenschap zelfs genomen, die van het gebruik en toebereyding van het geschut handelt, en vuurwerkers kunst, en tuigmeesters kunst genaamt word.

ARTOGNA, een deel aan de grenzen van het hertogdom Aosta, in het graafschap Anghiera, in het hertogdom Milaan.

ARTOIS, graafschap in de Spaansche Nederlanden, en een van de 17 Nederlantsche provintien, die ten oosten Cambresis en Henegouwen, ten noorden Vlaanderen, ten westen en zuiden Picardyen tot grenzen heeft. 't is een zeer vruchtbaar land en hoort de kroon van Vrankryk toe, welke deze provintie ten delen in den Pyreneeschen vrede anno 1659, ten delen in dien van Nimwegen 1679 verkregen heeft.

ARTOMAGAN, ORAMAGEN, een van de Dieve eylanden, waar heen de Spaansche schepen haar koers nemen, als zy van Mexico naar de Filippynsche eylanden zeylen. Het is niemand als zyn eigen

gen inwoners onderworpen.

Artotyritæ, waren ketters in de twede eeuw, die kaas en brood in het H. Nachtmaal gebruikten, en vrouwen tot priesters aanstelden.

Artus, een van de Sorlingse eylanden, tegenover Ierland.

Artzen, amt, en markt-vlek aan de wezer, tusschen Hameln en Lemgow, in 't vorstendom Calenberg, waar onder 24 dorpen en het slot Furstenberg behoren, voor dezen heeft het den graaf van Eberstein toegekomen, maar nu is het Keur-Hanovers.

Aru, koningryk en stad op het eyland Sumatra in Oostindien.

Aru, kleine vloed in Sussex in Engeland, welke in de Brittannische zee valt.

Aru, een van de Molukfche eylanden in Oostindien, waar naar enige omleggende eylanden den zelven naam voeren.

Arva, sterk slot in opper Ongaryen aan den vloed Arva, heeft verscheyde heren, maar word van een direkteur uit de Thuetzonsche familie geregeert, en het meeste van het Arvenser gespanschap of graafschap hoort 'er toe.

Arva, Arava, Orava, vloed in opper Ongaryen, ontspringt aan de Poolsche grenzen, word daar na scheepryk, en valt in de Waag.

Arva, Arvenser Gespanschap, legt in opper Ongaryen aan den vloed Arva, grenst aan Polen, Silesien en Moravien, gelyk ook aan de gespanschappen Trentschin, Liptau, Turocz en Zips, is onvruchtbaar, en de inwoners leven het meest van 't zout en den vee-handel.

Arve, vloed in Savoyen, die in het landschap Faucigny ontspringt, zich niet ver van Geneve met de Rhone verenigt, en het Savoische en het Geneefsche gebied van elkander scheyd.

Arundel, kleine stad in het landschap Sussex in Engeland, aan den vloed Arun, zy voert den titel van een graafschap, en heeft zitting en stem in het parlement.

Arundelhooft, voorgebergte in het landschap Sussex in Engeland, strekt zich ten zuiden in de Britannische zee uit.

Arwangen, zie *Aarwangen.*

Arweiler, kleine stad aan den vloed Ahr, in het aartsbisdom van Keulen, 3 M. van Bon. Hier groeit kostelyke wyn, voornaamlyk rode.

Arwenack, sterk kasteel 't welk de haven Falmouth in de Engelsche provintie Cornwall beschermt.

Arwias Zeeck, een van de 7 landschappen der Zeckler in Zevenbergen, die naar den kant van Moldavien wonen.

Arxleben, stad in 't hertogdom Maagdeburg.

Arz, een Turks woord, dat een smeekschrift betekent.

Arzberg, een marktvlek aan de Rosla, 2 M. van Eger, den markgraaf van Culmbach toebehorende.

Arzen, zie *Artzen.*

Arzerum, zie *Assyrien.*

Arzerum, Erzeron, Adirbegian, stad, welke enige in klein Azien plaatzen, maar andere maken haar tot een hoofdstad van groot Armenien. Zy heeft twee Italiaansche Mylen in den omtrek, legt niet ver van den Eufraat in een vlakte, heeft een gracht, gelyk ook een kasteel, en een fort voor den Aga der Janitzaren.

Arzignano, fraie stad tusschen de beyde vloeden Gua en Chiampo, in het Venetiaansche landschap Vincentino, welke sterken koophandel met wol dryft.

Arzilla, stad in 't koningryk Fez in Africa, aan de zee. Zy is klein, maar wel versterkt, en heeft een goede haven.

Arzua, kleine stad in Gallicien, tusschen Compostella en Mondovedo.

Asbeck, kleine stad in het stift Munster in Westfalen.

Ascanien, een overoud graafschap in Duitsland, dat tot een prinsdom verheven is, midden in het vorstendom Anhalt, en het stamhuis der vorsten van dezen naam, dien het ook voor dezen heeft toegekomen, tot dat zich het stift Halberstad omtrent het jaar 1322 het zelve heeft toege-eigent, en niet tegenstaande de scherpe Mandaten die 'er dikwils van den keyzer en het ryk zyn uitgegaan, geweigert heeft het zelve aan het vorstelyke Anhaltsche huis weerom te geven. Toen eindlyk het bisdom Halberstad in den Westphaalschen vrede wereldlyk verklaart wierd, en aan Keurbrandenburg benevens het graafschap Ascanien overgelaten, is Anno 1683 door een algemeen ryksbesluit goedgevonden, dat de vorsten van Anhalt nevens Keurbrandenburg met dit graafschap zouden beleent worden, en voor 't overige 24 jaar van alle ryks en kreits lasten vry zyn. Het oude en vervalle slot Ascanienburg legt niet ver van de stad Ascherfleben, op den Wolfsberg, aan de Mansfeldische grenzen, 't welk dit gansche graafschap den naam heeft gegeven.

Ascendenten, de voorouderen in de rechte opgaande linie.

Ascension, Acemcaon, eyland in de Ethiopische zee, den Portugezen toekomende, welke daar landen, wanneer zy het eyland S. Helena missen, ook is de Hollandsche retourvloot gewoon haar cours daar heen te richten. Op dit eyland zyn grote en lekkere schildpadden, anders is het vol rotzen en klippen, en dewyl de portugezen het zelve op hemelvaartsdag ontdekten, hebben zy dezen naam daar aangegeven.

Ascension, eyland in de Braziliaansche zee in zuid America, 24 M. van de kust van de Capitanea van den H. Geest, den Portugezen toekomende, zy noemen dezelve Acemcaon.

Ascerade, zie *Ascherade.*

Ascetæ, zo wierden die Christenen in de eerste kerk genoemt, die wat strenger als de andere waren, en een Pallium droegen, welke naam naderhand den Munniken ook gegeven wierd. *Scriptores Ascetici* worden ook noch die gene genaamt, die de menschen tot een heiligen wandel en de Christelyke volmaaktheid opwekken.

Ascha, kleine en schone stad in 't gelukkig Ara-

rabien, aan den Perziaanſchen zeeboezem, in A-zien.

Ascha, ſteedje in Voigtland aan de grenzen van Bohemen, is een koninglyk Boheems leen, en komt de heren van Zettwitz toe.

Ascha, oud ſlot in Franckenland, dat voor dezen den graaf van Henneberg, maar nu het ſtift Wurtzburg toebehoord.

Aschach, of *Aſchau*, ſchoon groot marktvlek en ſlot in opper Ooſtenryk aan den Donau, vier Mylen boven Lintz, heeft een aanzienlyken ſcheepstol, en komt den graaf van Harrach toe.

Aschaffenburg, ſtad aan den Mayn in Frankenland, 5 M. boven Franckfort, den keurvorſt van Mentz toekomende. Hier vind men een van de ſchoonſte kaſtelen van Duitsland, waar in de keurvorſt dikwils, voornaamlyk in den winter zyn verblyf houd. Daar dicht by loopt het riviertje A-ſchaf in den Mayn.

Aschau, ſtad in de Ukraine, den Coſacken toebehorende, legt 20 M. ten weſten van Bialegrodko.

Aschbach, een biſſchopelyk Wurtsburgs amt in Franckenland. Ook een dorp en goed in de Palts, tot het nieuwe ryks graafſchap Wartenberg behorende.

Aschbach, zie *Aſpach.*

Aschberg, zie *Hohen-Aſchberg.*

Asche, kleine vrye ſtad in 't Ooſtenryks Brabant, in 't quartier van Bruſſel.

Ascheberg, vlek in 't eigentlyk zo genaamde hertogdom Holſtein, in 't amt Neu-Munſter, aan de Pleuner zee.

Aschendorp, ſlot in 't biſdom Munſter in Weſtphalen, aan de Ooſtfrieſche grenzen.

Ascherade, Ascerade, een Lyflandſche ſtad in de provintie Letten aan de Duna.

Ascherne, Aschenton, kleine ſtad in de Ierlantſche provintie Mounſter, in 't graafſchap Limerick, aan den vloed Aſcherne.

Aschersleben, een van de drie landſteden des vorſtendoms Halberſtad aan den vloed Eine, 6 M. van Hal. 't Was voor dezen een van de Hanſeſteden en de hoofdſtad van het beroemde graafſchap Aſcanien, maar is in het jaar 1320 aan het biſdom Halberſtad gekomen. Een half M. daar van daan legt het Aſcherslebiſche of Gaterslebiſche Meir, dat 3 M. lang en 2 breed plagt te wezen, maar op bevel des konings van Pruiſſen is het droog en tot land gemaakt.

Ascoli, ſtad in *Marca d'Ancona* in den kerkelyken ſtaat, daar de vloed Caſtellano in den Tronto valt. 't Is een grote en naar de oude manier gefortificeerde ſtad, benevens twee Citadellen en een biſdom, dat onmiddelyk onder den Paus ſtaat.

Ascoli di Satriano, ſtad op een berg in 't landſchap Capitanata in 't ryk van Napels, benevens den titel van een vorſtendom, en een biſdom, onder den aartsbiſſchop van Benevento ſtaande.

Asel, Essel, een groot meir van 3 M. lang in de Zweedſche provintie Smaland, waar in veel kleine eylanden leggen, daar veel yzer mynen zyn.

Asel, kleine ſtad in het hertogdom Bremen, in 't Kendinger land, niet ver van de Elf.

Asem, zie *Azem.*

Asgar, provintie in 't Afrikaanſch koningryk Fez, waar door de grote vloed Cebii loopt, en dat door Arabieren geregeert word, die evenwel leenmannen van den koning van Fez zyn.

Asha-down, ſtad in de Engelſche provintie Esſex.

Ashford, kleine ſtad in de provintie Kent in Engeland.

Asi, vloed in Italien, ontſpringt in 't Apennynſche gebergte, en valt by Orvieto in den Tyber.

Asien, een van de 4 delen der wereld, wiens grenzen ten ooſten en zuiden de ooſter oceaan, en ten noorden de Tartaarſche zee zyn. Maar ten weſten word het door de rode zee van Africa, en door de Middelantſche Zee, den Archipel, de *Mare di Marmora* en de zwarte zee van Europa geſcheyden. 't Is het grootſte van alle 4 de werelddelen, dat zich van den Archipel tot aan het uiterſte end van Indien 1300 M. in de lengte, en van Malacca tot aan de Tartariſche zee 1550 M. in de breete uitſtrekt, en het begrypt groot Tartaryen, Arabien, Aziatiſch-Turkyen, Perzien, Ooſtindien, China, en de Aziatiſche Eylanden, waar onder de Maldiviſche, Molukſche, Philippynſche, Japanſche, de Dieve eylanden en die *de la ſonde* als mede het eyland Ceylon de voornaamſte zyn. De Aziatiſche Monarchen zyn de Turkſche keyzer, de koning van Perzien, de grote Mogol, de koning van China en de Chan der Tartaren, waar na het ook van enigen in 5 grote heerſchapyen verdeelt word. In dit wereld deel is na de Schepping der wereld het land het eerſte bewoont, Gods woord geopenbaard, de Heyland geboren, de drie eerſte grote Monarchyen der wereld geſticht, de meeſte wetenſchappen uitgevonden, ende voornaamſte Godſdienſten uitgebreid. Maar hedendaags is by na alles van Heydenen en Mahometanen overſtroomt, behalven daar de Europeers door hun volkplantingen en zendelingen het Chriſtendom weer hebben beginnen te planten.

Asigliano, kleine ſtad dicht by Vercelli in Piemont.

Asinara, Zanara, eyland in de Middelantſche zee, niet ver van het eyland Sardinien. Het heeft een goede haven, Porto Eſcuela genaamt.

Asce, kleine ſtad op het Schotſche weſter eyland Skie.

Askerode, kleine ſtad in Lyfland, in de provintie Letten 11 M. van Riga.

Askesund, kleine ſtad in de provintie Nericien in Zweden, aan het noord einde van het Waltermeir, 9 M. van Nortkoping.

Asling, ſchoon markt vlek in 't hertogdom Crain, den graaf van Trillek toekomende.

Asmer, ſtad in 't koningryk Banda, in 't gebied van den groten Mogol in Azien.

Asoff, gefortificeerde ſtad in klein Tartareyen op een heuvel en een ſmal eyland aan den linker oever van den vloed Don of Tanais, niet ver van daar hy in het Meotiſch Meir valt. Zy legt naar

den kant van Carcassien, heeft een sterk slot en goede haven, dewelke haar tot een voorname koopstad maakt, en zy quam zedert het jaar 1696 den Czaar van Muscovien toe, die ze evenwel volgens den inhoud van den vrede, op den 16 Jan. 1712. aan de Pruth gesloten, den Turk weer ingeruimt heeft. 't Is een voormuur van het Turksche ryk, en een deur tot de Moskovische landen.

Asola, stad in 't Venetiaans gebied, in de provintie Trevisano.

Asola, kleine en gefortificeerde stad in de Venetiaansche provintie Bresciano, aan den vloed Chiesa, daar dezelve kort daar na in de Oglio valt.

Aspach, Asbach, benediktyner klooster in het stift Passau en het Beyersche gerecht Griesbach, tusschen Pfarrkirch en Riedenburg.

Aspe, valey in de Fransche provintie Bearn in Gaskonje tegen het Pyreneesche gebergte.

Asper, een Turksche Munt, waar mee de Janitzaren en de Spahis betaalt worden. Daar gaan 'er omtrent vyftig van op een ryksdaalder.

Asperen, klein steedje in holland aan den vloed Linge aan de grenzen van Hollands Gelderland, den heer baron van Boetzelaar toekomende.

Asperg, marktvlek in 't hertogdom Wurtemberg, 2 M. van Stutgard, beneden de vesting Hohen-Asperg gelegen.

Aspermont, graafschap en slot in Lotteringen niet ver van Metz, is het stamhuis van het zeer adelyk geslagt van Aspermont, dat zich in de voorgaande eeuwen in drie takken, als den eigentlyk zo genaamden Aspremontschen, den Lindenschen en den Reckheimischen verdeelt heeft, hoewel de twe laatstgenoemde zich te gelyk van Aspermont schreven. Maar de eerste linie heeft haren naam laten varen, en zich naar de heerlykheden die zy bezeten heeft of noch bezit genoemt, en zich ten delen heren van Sourcy, ten delen van Vandy, ten delen van Coulomne noemen laten.

Aspermont, een voorheen sterk berg kasteel en heerlykheid in Graubunderland, niet ver van Gennins, in het zo genaamde Bunt van de tien gerichten; voordezen heeft het zyn eige heren gehad, die het evenwel anno 1272 reeds aan het bisdom Chur verkocht hebben.

Aspern, slot in neder Oostenryk, niet ver van Wenen, den graaf van Breuner toebehorende.

Asperosa, voor henen Abdera, stad in het Turksche landtschap Romania, welke een bisdom heeft, dat onder den aartsbisschop van Filippi staat.

Asphaltites, zoek *Dode Zee.*

Aspido, vloed in *Marca d'Ancona* in het pauslyk gebied, die zich met den vloed Musone tegen over de stad Loretto in de golf van Venetien stort.

Aspra, vlek in den kerkelyken staat in Italien, aan den vloed Aja tusschen Tivoli en Terni.

Aspremont, slot in Savoyen, 1 M. van Chambery, aan de grenzen van Daufiné.

Aspres, stad in Daufiné tusschen Bergen, en 2 Mylen van Argençon gelegen.

Assaki, Asseki, zo word de Sultanin genoemt, die den Turkschen keyzer den eersten zoon baart, maar als deze sterft gaat deze waardigheid aan een andere over, die de moeder is van den levenden oudsten zoon. Zy is des Sultans voornaamste matres en favorite, en word ook de koningin der Sultaninnen genaamt.

Assassinium, Assassinat, een verraderlyke moord, als zich iemand door geld of andere beloning daar toe heeft om laten kopen. Assassinus, een die geld neemt om de menschen te vermoorden.

Asse, kleine vloed in het graafschap Marck in Westfalen, die in de Lippe zyn naam verliest.

Asseburg, oud verwoest slot in 't Brunswykşche gebied, by Wolfenbuttel, aan het bosch Asse gelegen, waar van het bekende adelyk-geslacht van Asseburg in Westfalen, Thuringen, Maagdeburg, Halberstad en Mansfeld den naam voert.

Asseburg, oud bergslot in 't Mansfeldsche gebied, over het dorp Mellendorf gelegen: tegenwoordig komt het 't geslacht van Gerstenbroek toe.

Assecuratie, Assecurance, zie *Assurantie.*

Ge-Assecureerde Amten, worden de vier ambachten Arenshaug, Ziegenruck, Weida en Sachsenburg genaamt, waar van de drie eerste in Voigtland, het laatstgenoemde in Thuringen legt. Dezelve wierden keurvorst Augustus van Saxen uit de Gothasche landsportie voor de gemaakte onkosten tot de belegering van Gotha in de Grumbachsche handeling toegelegt.

Assef, zyn stadhouders der provintien in Perzien, en wel de zulke daar de naam van Can afgeschaft is, en de inkomsten in 's lands schatkisten komen, waar van deze rekening doen moeten. Want daar de Cans regeren worden byna alle inkomsten aan hun grote hofhouding verspilt.

Assem, zie *Assens.*

Assemblee, een verzameling of byeenkomst aan grote heren hoven of by voorname staatsdienaars, daar zich de heren en dames met spelen, danssen en andere tydverdryven vermaken.

Assen, kleine stad in Over-Yssel in het landschap Drent, daar de standen te zamen komen.

Assen, slot en vlek van de baronnen van Galen in het stift Munster.

Assenede, een van de vier Hollantsche Ambachten in Vlaanderen in 't quartier van Gent.

Assenheim, oude en kleine stad in de Wetterau, derde half myl van Hanau, welke den graven van Hanau, Solms-Rodelheim, en Isenburg-Marienborn in 't gemeen toekomt, en de residentie-plaats van een graaf van Solms-Rodelheim is.

Assens, Assem, stad en haven op het Deensche eyland Funen, aan de kleine Belt, daar de overvaart naar Holstein is, 4 M. van Odensee.

Assera, stad aan den vloed Vera in Macedonien.

Asserim, Portugeesche vesting op een rots in het gebied van den groten Mogol in 't koningryk Cambaya, 15 Spaansche Mylen van de Indiaansche zee. Zy is de voormuur van alle andere plaatzen, die de Portugezen daar omstreeks bezitten.

Assertum, uitspraak, bevestiging, bekrachtiging.

Assessor, Byzitter, zo worden in de recht-

banken en Conſiſtorien de raden genaamt, die nevens den preſident of voorzitter het vonnis over de voorvallende zaken ſtryken, en daarom ook met een anderen naam rechters genoemt worden.

Assessoriaal gericht in Polen, beſtaat gemeenlyk uit den ryks kancelier, onderkancelier, de referendariſſen, de regenten der kroonkancelary, en enige daar toe benoemde koninglyke geheimſchryvers, maar wanneer de zaak van grote aangelegenheid is, worden daar noch andere bygevoegt. Hier aan word uit de ſteden geappelleert, en het zelve kan niet gehouden worden zo de koning niet daar ter plaatze zelfs of ten minſten in het waywoodſchap is.

Assiento, is een ſpaanſch woord, en beduid eigentlyk een bewilliging of contract, 't welk de koningen van Spanjen voor een zekeren tyd met vremde natien maken, wanneer zy dezelve tegen een ſomme gelds de vryheid vergunnen, om met negers of zwarte ſlaven uit Afrika op America te handelen. Diergelyk contract hebben de Franſchen in 1702 op tien jaar, en anno 1713 de Engelſchen op even zo veel jaar met den koning van Spanje aangegaan.

Assignatie, hiet zo veel als een aanwyzing aan iemand die de betaling doen zal.

Assimshire, Skirassisi, provintie in noord-Schotland, benevens den titel van een graafſchap.

Assin, vloed in noord Schotland, die zich in den Caledoniſchen oceaan ſtort. Aan dezen vloed legt de ſtad en het graafſchap Aſſin.

Assine. een kaſteel in Guinea, van de Hollanders aangelegt.

Assiniponlac, is in Canada in America een zeker ſoort van volck, dat gants vry is en geen koning heeft.

Assisi, ſtad op den berg Asi in 't hertogdom Spoleto in Italien, benevens een biſdom, onmiddelyk onder den paus behorende, waar heen om de begravenis van ſt. Franciſco d'Aſſiſi, ſtichter der Franciſcaner orde, grote bedevaarten geſchieden.

Association, vereniging, verbinding. Dit woord was voor heen in Engeland zeer in gebruik, toen de pairs, ſteden en gemeentens zich onderling verbonden om haar koning Willem de IIIde tegens de toen ontdekte grote zamenzwering te beſchutten. Onder de Pairs, die dit werk onderſteunden, was de hertog van Devenshire, die in 1707 geſtorven is, een der voornaamſten. Diergelyke aſſociatie hebben 1701 enige kreitzen in 't Roomſche ryk onder elkander opgerecht, welker doelwit was met verenigde krachten zo wel in geld als manſchap haar beſcherming in acht te nemen, hier toe maakten de Frankiſche en Zwabiſche kreits een begin, zonden haar gedeputeerden naar Nordlingen, en ſtelden den 16 maart 1702 een verdrag op, dat de Frankiſche kreits 8000 en de Zwabiſche 10800 man uitleveren zou. Dewyl zy nu ook andere kreitzen tot deze Aſſociatie genodigt hadden, zo nam zyn keyzerlyke majeſteit dat met de Oſtenrykers aan, en booden aan 16000 man met behoorlyke officieren en geſchut in 't veld te brengen, die van de keur en Opperrhynſche kreits gevolgt wierden, waar van de eerſte zich verbond met 6500, de laatſte met 3000 man te verſchynen, zo dat de aſſociatie van die 5 kreytzen den 20ſte mey geſloten wierd. Keurbeyeren wilde ook daar in treden, maar dit had geen voortgang. De keyzerlyke voorgoedkeuring volgde den 29ſte april, en zo wel Engeland als Holland hadden belang in deze aſſociatie, die in 't jaar 1711 weer vernieuwt wierd, en men verbond zich om elkander tegen alle vyandlyke aanvallen te beſchermen.

Association, Portuga, eyland in noord America, ten weſten van het eyland Margarita gelegen, heeft een goede haven, en hoort de Engelſchen toe.

Assogues, hieten de Spaanſche quikzilver ſchepen, welke alle jaar van Cadix naar Vera Crux zeylen.

Assonah, een boek, dat der Turken overleveringen behelſt, en 't welk zy naa den Alcoran ingevoert hebben.

Assumption, is de reſidentie plaats van den gouverneur van Paraguay, en de hoofdſtad van de provintie la Plata in zuid America, aan den linken oever van den vloed Paraguay.

Assumption-eyland, zie *Anticoſti.*

Assur, zie *Antipatride.*

Assurantie, een zee kontract, waar by zich een perſoon verbind alle ſchade en gevaar, die het ſchip en de ingelade waren op reys zouden mogen overkomen, tegen betaling van zo of zo veel penningen ten hondert als hy bedingen kan, die hem de eygenaar van 't ſchip vooraf opſchiet, op zich te nemen, welke ſchade hy, wanneer het ſchip verongelukt, den eygenaar vergoeden moet.

Assut, kleine ſtad in opper Ongaryen, 6. M. van Peſt.

Assweiler, vlek en ſlot by Lutzelſtein in de Elſas.

Assyrien, groot lantſchap in Azien, 't geen onder de Turken en Perzianen verdeelt is. Wat de eerſtgenoemde bezitten is het minſte, en word noch hedendaags Aſſyrien of Arzerum genaamt Het deel der Perzianen heeft zyn naam verloren, en is in Perzien ingelyft.

Asta, vloed in Aſturien in Spanje, die zich by Villa Vicioſa in de zee ſtort.

Astabat, grote en welgeboude ſtad in Turcomanien aan de Perziaanſche grenzen in Azien, is wegens haar goeden wyn en de wortel Ronas, waar mee ſterke handel gedreven word, beroemt.

Astachar, ſtad in Perzien in de provintie Farſiſtan aan den vloed Bendomir.

Astacken, een ruw volk aan den vloed Oby in Siberien, zy zyn met viſch huiden bekleed, generen zich met den viſchvangſt en bidden den duivel aan, Zy worden in drie partyen verdeelt, waar van de eene byna de andere niet verſtaan kan.

Asterabat, provintie benevens een ſtad van den zelven naam in Perzien, in het landſchap Tabareſtan aan de Caſpiſche zee.

Asterac, zie *Eſterac.*

Asti, grote, welgeboude en gefortificeerde ſtad aan den vloed Tanaro in Piemont, benevens een

ſterk

ſterk kaſteel en biſdom, onder den aartsbiſſchop van Milaan ſtaande. Zy is de hoofdſtad van het graafſchap Aſti, wierd den 14 Juli 1706 door den Franſchen graaf d'Estain verovert, en den 1 November van 't zelve jaar door den hertog van Savoyen weer herwonnen.

Aston, vloed in 't gelukkig Arabien, in 't koningryk Jamama, loopt beneden Baſſora in de golf van Baſſora.

Astorga, gefortificeerde ſtad aan den vloed Tuerto in 't koningryk Leon in Spanje, benevens een biſdom, onder den aartsbiſſchop van Compoſtel behorende.

Astracan, provintie in het Moskovitiſch Tartaryen, die voor dezen den titel van een koningryk voerde, wyl zy een Tartariſch koning onderworpen was. Ten ooſten grenſt zy aan de Kalmukſche Tartaren, ten weſten aan de Rosdori Donski, ten noorden aan het hertogdom Bolgar, en ten zuiden aan de Cirkaſſiſche Tartaren en de Caſpiſche zee. Tegenwoordig ſtaat zy onder des Czaars gehoorzaamheid, die altyd uit Moſcovien een onderkoning over Caſan en Aſtracan ſtelt. Daar valt in dit land zo veel honing als ergens in de wereld. De Godsdienſt is meeſt Heidenſch, maar ten delen ook Mahometaanſch. De hoofdſtad voert den zelven naam en legt op het eyland Dolgei, dat van den vloed Wolga gemaakt word, is met een dikken ſtenen muur omtrokken, en paſſeert voor een Moſcoviſche koopſtad.

Astruna, een onvruchtbare valey tuſſchen Napels en Pozzuolo.

Astrup, klein vlek op het eyland Mors in Denemarken, een Myl van Nykioping.

Astura, plaats in Campagna di Roma in het pauſlyke gebied, daar Cicero om hals gebracht wierd.

Asturien, provintie in Spanje, die ten noorden de Biskaaiſche Zee, ten zuiden oud Caſtilien en Leon, ten ooſten Biskayen, en ten weſten Gallicien tot grenzen heeft. Zy word in Aſturia d'Oviedo en Aſturia de Santillana verdeelt, is vol bergen en boſſchen, en zeer ſlecht bevolkt, evenwel heeft zy de eer dat de kroonprins van Spanjen altyd prins van Aſturien genoemt word.

Asylum, een vryſtad, toevlucht en bevoorrechte plaats, daar men zich om zeker en veilig te zyn naar toe begeven kan, gelyk in 't oude teſtament die plaatzen waren, daar iemand, die by ongeluk en niet voorbedachter wyze een manſlag begaan had, naar toe vlieden konde. Paus Bonifacius de Vde heeft alle kerken en altaren dat voorrecht gegeven.

Atabale, een aart van trommelen by de Moren in gebruik.

Atacama, woeſtyn in 't zuidlyk America, in 't koningryk Peru, welke zich langs de zuidzee uitſtrekt.

Ataco, een altyd brandende berg in het landſchap Guatimala in noord America.

Atamadaulet, zie *Atmath Dulet.*

Atella, zie *Arpino.*

Atessa, kleine ſtad in Abruzzo citra benevens den titel van een Marquiſaat in 't koningryk Napels.

Ath, Aeth, ſtad aan den vloed Dender in Henegouwen, 6 Mylen van Bruſſel en 4 van Mons, wegens haar goed lynwaad beroemt. 's Is een kleine, maar welgebouwde, ryke, en welgefortificeerde ſtad, voornaamlyk dewyl de voornoemde vloed haar grachten met water vult, en het omleggende land moeraſſig maakt. Deze veſting wierd 1706 den 2 October van den Hollandſchen veldheer Ouwerkerk verovert, en komt nu het huis van Ooſtenryk toe. De kaſſeleny van deze ſtad komt Vrankryk ten delen toe.

Atheismus, Godverzakery.

Atheisten, zyn luiden die of geen God ſtellen, of ten minſten geen Godsdienſt hebben. Atheiſten worden ook die gene genoemt die een godloos leven leyden, en zich om geen godvrucht of eerlykheid bekommeren.

Athelney, Athelingy, eyland der Edelluiden, legt in Sommerſethire in Engeland.

Athene, Setines, taamlyk grote Turkſche ſtad in de Griekſche provintie Livadia, in 't kleine hertogdom Athenen, benevens een Citadel op een rots, Acropolis genaamt, en een Aartsbisdom. Het derde deel der inwoners zyn Turken en Joden, de overige Griekſche Chriſtenen. In oude tyden was deze plaats een der heerlykſte ſteden van de wereld, de hoofdſtad van de provintie Attica, en een zetel aller wetenſchappen en deugden.

Athene, ſtad in de Napelſche provintie Principato citra aan den vloed Tanaro in het ryk van Napels, benevens den titel van een vorſtendom.

Athenri, zie *Atherit.*

Athensleben, koninglyk Pruiſſiſch ambacht aan de Bode in het hertogdom Maagdeburg, eertyds het daar zynde domkapittel toebehoort hebbende.

Atherde, Ardee, Ardrath, kleine ſtad in het graafſchap Louth in Leinſter in Ierland, welke zitting en ſtem in het Ierſche parlement heeft.

Atherit, Athenri, ſtad in 't graafſchap Galloway in Ierland.

Athlone, ſtad benevens den titel van een barony in Connaught in Ierlandt, in het graafſchap Roscomon, aan den vloed Shannon, welke haar in 2 delen, het Engelſche en het Ierlandſche Athlone ſcheid, welke door een brug gemeenſchap hebben, waar van het laatſte ſterk is en een goed ſlot heeft. Deze plaats wierd 1691 van koning Willem van Engeland onder het bevel van den generaal luitenant van Ginckel ingenomen, die om zyn dapperheid in deze gelegenheid betoont met den titel van graaf van Athlone door den koning begiftigt wierd.

Athmath Duleth, is de opperſte ſtaatsdienaar aan 't Perziaanſche hof, gelyk de groote vizier by de Turken. Door zyn handen gaan alle de ſtaatszaken van 't ryk, en hy verricht meer met de pen als met het zwaardt, en dit is het onderſcheyd tuſſchen hem en de Turkſche grote vizier. Hy behoeft ook niet zo zeer als deze ten oorlog te trekken, of te vrezen dat hy om den geringſten misſlag den kop verliezen zal.

Athol, bergachtig en onvruchtbaar landſchap in noord Schotland, aan de provintien Loquabyr, Mur-

Murray, Gorea, en Albanien grenzende, heeft den naam van een Marquisaat, waar van een uit het geslacht van Murray den titel voert.

Athos, zie *Monte Sancto.*

Atienza, kleine stad in oud Castilien in Spanjen, niet ver van Siguenza, heeft enige zoutputten.

Atitlan, zie *Amititam.*

Atlantische Zee, zomtyds word dus de zee aan de westlyke Spaansche kusten van 't voorgebergte finis terræ, tot aan de Kaap Sierra Liona genaamt. Zomtyds beduit het ook de gantsche zee tusschen de westlyke Europeïsche en Africaansche en oostlyke Americaansche kusten van de Yszee af, en dan hoort 'er ook de Mar del Nort toe.

Atlas, is een verzameling van landkaarten waar op de gantsche aardkloot met de daar toe behorende rivieren en zeen afgebeeld zyn, en welke te zamen in een band gebonden zyn.

Atlas, zeker gebergte in Africa, tusschen Biledulgerid en Barbaryen, dat zich byna van Marocco tot Egypten toe uitstrekt, en in den groten en kleinen Atlas verdeelt word.

Atmeidan, Atmedan, grote markt te Constantinoplen, tot den paardenloop geschikt, en om de soldaten te oeffenen. De Perzianen geven dezen naam aan ieder ope plaats.

Atocha, Nuestra Senora de Atocha, of *de kerk van onze Lieve Vrouw in 't Bosch*, is de schoonste in gants Madrit, waar in men het Te Deum Laudamus zingt, als de Koningen een zonderlinge plechtigheid vieren. Men ziet daar in de H. Maagt met het kindje Jezus. Haar beeld is zwart, en word gemeenlyk als een Spaansche weduwe gekleed, maar op grote feestdagen schikt men het op 't kostelykste met kleinodien op, verciert het hooft met een stralende zon, en geeft haar een groten rozekrans in de hand.

Atollon, hiet een menigte van kleine Eylanden in de zee, welke by na aan elkander hangen.

Atoque, klein onbewoont eyland in den zeeboezem van Panama in America. Daar zyn niet als enige zwarten op, om de veldvruchten en het vee dat 'er is te bewaren.

Atrecht, zie *Arras.*

Atri, stad op een ruwen berg in Abruzzo Oltra in 't ryk van Napels, benevens den titel van een hertogdom, het huis van Aquaviva toekomende. Voor dezen had zy een bisdom, dat nu in dat van Parma ingelyft is.

Atria, zie *Adria.*

Attalayas, zyn oude wachttorens, die men veel in Portugaal, voornaamlyk op de Spaansche grenzen gelyk ook op de andere zeekusten vind, van welke de wachters, als zy den vyand gewaar worden, een teken aan de naburige bezettingen geven.

E. Attaque, is de arbeyd die de belegeraars door loopgraven, mynen, bedekte wegen, bressen enz. doen, om een plaats op de eene of de andere wyze te veroveren. De hooft-ataque is die gene, daar men de meeste ernst in 't werk stelt, en daar de plaats gemeenlyk op haar zwakst is. Een valsche Attaque is, waar in men wel met groten yver arbeyd, doch maar ten dien einde dat de vyand genoodzaakt werde zyn macht te verdelen, en op dat de rechte attaquen te beter gelukken mogen.

Atte, kleine stad in Henegouwen in de oostenrykſche Nederlanden.

Attel, benediktyner abdy in Beyeren aan den vloed Attel, welke niet ver daar van daan in de Inn valt. Zy behoort tot het stift Freysingen, en staat onder het Munchensche landgerecht Westerburg.

Attelnburg, een keurvorstelyk Hanovers vlek aan de Elf, in 't hertogdom Saxen Lauenburg.

Attemporeren, hiet zich naar den tyd schikken, den huik naar den wind hangen.

Attendorn, kleine stad in 't hertogdom Westfalen aan de Marksche grenzen, aan den vloed Bich. Heeft schone marmer-groeven.

Attenrode, slot en barony in Brabant, waar toe de heerlykheid Wevre hoort, en waar na de Familie Daneels den vryheerlyken titel voert.

Attentata, daadlykheden, schending van eens anders recht.

Attergow, is een streek lands in opper Oostenryk, waar in het schone marktvlek St. Georgien by het slot Kogel legt.

Attern, een marktvlek niet ver van Saxenburg in Thuringen, beroemt wegen zyn zoutputten.

Attersee, een meir in opper Oostenryk, in het gebied der graven van Traun, aan de Saltzburgsche grenzen.

Attigny, stad in de Fransche provintie Champagne, aan den vloed Aine, onder het geestlyk gebied van den aartsbisschop van Rheims.

Attine, Poolsche zilvere munt, zynde de tiende part van een ryksdaalder.

Attinghusen, vlek in 't kanton Uri in Zwitzerland.

Attock, koningryk in 't ryk van den Mogol, aan groot Tartaryen grenzende, daar de Indus ontspringt.

Attraperen, betrappen.

Attundria, groot amt in de Zweedsche provintie Upland, waar onder 8 kleine amten behoren.

Au, slot en marktvlek in 't stift Regensburg aan de Iler, 't welk zyn eigen landgerecht heeft.

Au, proosdy van de reguliere kanunniken in neder Beyeren aan den vloed Inn.

Au, is een voorstad van de stad Munchen in Beyeren, aan de overzyde der Iser gelegen. Men vind 'er treflyke gebouwen, als ook een klooster der paters Paulynen, en een ander van benediktyner nonnen, dat eerst in 't jaar 1715 aangelegt is.

Ava, koningryk en stad in Japan, op het eyland Xicoco.

Ava, Aba, koningryk tusschen de Ganges en China, 't welk zeer groot en ryk is, heeft zyn eigen koning, dien ook Arracan toekomt.

Avallon, zie *Aballon.*

Avalon, stad aan den vloed Cousin, in 't hertogdom Burgundien in Vrankryk.

Avalos, is een voornaam geslacht in het Napelsche gebied, waar uit veel beroemde luiden zyn gesproten, die in den oorlog en door het verkrygen

gen van andere waardigheden uitgemunt hebben. Zy schryven zich Marquisen van Pescara en Vasto en bezitten erflyk het eerampt van opper kamerheer in 't koningryk.

Avanches, zie *Avenches*.

Avance, zie *Frouard*.

Avanceren, hoger klimmen, gevordert worden, voorttrekken. Op den vyand avanceren hiet op den zelven los gaan, en hem willen slach leveren. Par avance, hiet voor af iets betalen, eer de termyn verschenen is.

Avantage, geluk, voordeel en nut dat men in een zaak heeft.

Avantageux, voordelig, gelukkig, en nuttig.

Avantgarde, de voorhoede, de voorste troepen van een leger. Wanneer het zelve in slagorde staat zo is het de eerste linie.

Avanture, een zeldzaam voorval. Avanturier een waaghals, reukeloos mensch.

Avary, zoek *Havery*.

Avaux, graafschap in Champagne in Vrankryk, niet ver van Rheims, het geslacht van Memes toekomende, waar uit Claudius graaf van Avaux, een der beroemste staatsdienaaren van Vrankryk, en die zich voornaamlyk door zyn gezantschappen bekent gemaakt heeft, gesproten was, die in het jaar 1709 gestorven is.

Aub, Auw, kleine stad en amt in Frankenland, onder Wurtzburg behorende, aan den vloed Gollach, 3 mylen van Rotenburg aan den Tauber.

Aubaigne, kleine stad in Provence in Vrankryk, in het geestlyk gebied van Marseille, benevens den titel van Barony.

Aubigny, een barony midden in het landschap Artois, de kroon Vrankryk toekomende.

Aubaine, zie *Albinagium*.

Aubance, vloed in Vrankryk in de provintie van Anjou.

Aube, vloed in 't hertogdom Burgundien, die zich in de Seine stort, niet ver van Pont sur Seine.

Aubenas, kleine stad in het landschap Vivarois, aan den vloed Ardesche in Vrankryk.

Auberg, amt in het graafschap Hoya, onder Hessen Cassel behorende.

Aubeterre, kleine stad aan den vloed Lille in de Fransche provintie Xaintonge.

Aubigny, stad in het hertogdom Berry in Vrankryk, behoorde voor dezen het voorname geslacht van Aubigny toe.

Aubigny, stad in Champagne in Vrankryk, niet ver van Mezieres, heeft goeden wyn, en hoort den broeder van madame de Maintenon toe.

Aubonne, zie *Aalbone*.

Aubrac, ryke en oude abdy benevens een beroemt hospitaal in het bisdom Rodes, in de Fransche provintie Rovergue.

Aubusson, volkryke stad daar men veel tapyten maakt, in het Fransche landschap Auvergne gelegen, benevens den titel van een burggraafschap, het geslacht van Feuillade toekomende.

Au contraire, in tegendeel.

Auch, zie *Aux*.

Auctie, wanneer iets opentlyk aan de meestbiedende verkocht word.

Aude, vloed in Languedoc in Vrankryk, welke in 't Pyreneesche gebergte ontspringt, en zich in de Middelantsche zee stort. De vorige Koning heeft hem met enige anderen laten in een graven, en daar uit een vaart maken om zo van Port de Cette tot aan Toulouse in de Garonne, en alzo uit de Middelantsche in de Aquitaansche zee met schepen te kunnen varen. Den 21 Maart 1672 is hier van de eerste proef genomen.

Audenaarde, zie *Oudenarde*.

Audiani, zie *Anthropomorphiten*.

Audiencier, men noemt *le Huissier Audiencier* of audientie deurwaarder zo een in de cancelary des konings van Vrankryk, die by de audientie oppast om de deuren open en toe maken, de appellen over te brengen, en stilzwygen te gebieden. De grand-audiencier is een voorname bediende by de kancelary, daar zyn 'er vier zulke, die de brieven van aangelegenheid, als adeldoms brieven en diergelyke, aan den kancelier overbrengen.

Audientia, Udienza, zo noemen de Spanjaarden hun gerechtshoven in America, by dewelke de laatste Instantie geschied, waar van ieder over zekere provintien gestelt is, en naar de welke zy het land verdeelt hebben.

Audientia Episcopalis, is zo veel als de gerechtspleging van een Bisschop.

Audientie-broeders, noemt men aan het keyzerlyke hof die genen, die by den keyzer in byzondere gehoorgevingen, of waar zy hem anders aantreffen, om een aelmoes bidden, en zich gemeenlyk, als zy die verteert hebben, weer op nieuws aangeven.

Auditeur, is zo veel als de kancelary directeur by een regiment soldaten, die de stukken onderzoekt, de laatste stem by 't krygsrecht heeft, en het vonnis klaar maakt.

Auditor di Ruota, zie *Ruota*.

Aue, kleine bergstad, een uur van Schneeberg, Keursaxen toekomende.

Aue, kleine vloed in 't Hanoversche vorstendom Calenberg, die niet ver van Blumenau in de Leine valt.

Aue, vloed, zie *Ilmenau*.

Ave, kleine stad in het Zweedsche landschap Bleckingen.

Ave Maria, dit zyn de woorden die de Engel Gabriel tegen de H. Maagt Maria gebruikte, welke den katholyken, met 'er iets by te doen, tot een gebed dienen.

Avea Gerule, zie *Adel*.

Aveïn, zie *Avennes*.

Aveira, gefortificeerde stad in de Portugeesche provintie Beira, aan den vloed Vouga, daar veel zout gemaakt word.

Aveiron, vloed in Rouergue, die by Savorac ontspringt, en zich beneden Montauban in den vloed Tarn giet.

Avella, Avello, stad in Terra di Lavoro in Napels, benevens den titel van een vorstendom.

Het

Het behoorde voor dezen den hertog van Turſis toe, maar Karel de IIIde koning van Spanjen ſchonk het zelve in 't jaar 1710 Don Malitia Caraffa, wegen de menigvuldige dienſten door den zelven aan het huis van Ooſtenryk verleent, als een vervallen leen.

Avellane, groot vlek in Piemont, was voor dezen een ryke koopſtad, maar die door den oorlog verwoeſt is, evenwel vind men hier noch twe berg kaſtelen, die de Paſſage daar dekken.

Avellino, ſlechte ſtad in principato oltra in 't ryk van Napels, benevens den titel van een vorſtendom en een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Benevento ſtaande.

Aven, Avon, vloed in de zuid Schotlantſche provintie Sterling, die op de grenzen van Claydesdale ontſpringt, en zich in de zee-engte Forth ontlaſt.

Avenay, kleine ſtad in Champagne in Vrankryk, benevens een juffren klooſter, niet ver van den vloed Marne, 5 m. van Rheims.

Avenches, Wifflisburg, welgeboude ſtad en voogdy in 't Kanton Bern in Zwitzerland, dicht by de Murter zee, 2 m. van Freyburg.

Avennes, Avein, kleine ſtad in 't hertogdom Luxemburg, daar de Franſſchen in 't jaar 1635 een grote zege op de Spanjaarden bevochten.

Avenot, is een bediende van de koninglyke ſtoetery in Engeland, die de paarden van haver voorziet.

Aventinus, grote en voorheen zeer beroemde berg te Romen, en een van de zeven waar op de ſtad Romen geboud is, word hedendaags Monte di S. Sabina genaamt.

Aventuriers, zyn een ſoort van zeerovers in America, die voor de Spaanſche havens de uitlandſche ſchepen oppaſſen, en van den roof leven, ook geen vaſte woonplaats hebben.

Avenues, toegangen.

Auerbach, kleine ſtad en heerlykheid in de Opperpalts, onder de regering van Amberg en Keurbeyeren behorende.

Auerbach, kleine ſtad in Voigtland, is voor dezen een heerlykheid geweeſt, en komt tegenwoordig de Edelen van Planitz toe.

Auerlau, kleine ſtad in de aartsbergſche kreits aan den vloed Floe, 5 m. ten ooſten van Marienburg.

Averno, Lago d'Averno, een meir by Pozzuolo in Terra di Lavoro in 't ryk van Napels, welker water zo ongezond is, dat de vogels, die 'er over vliegen, dood ter neer vallen.

Aversa, ſtad en ſterk kaſteel in Terra di Lavoro in 't ryk van Napels, benevens den titel van een graafſchap en een biſdom.

Auersberg, ſteedje en amt in Franckenland, op de Hennebergſche grenzen, onder het ſtift Wurtsburg behorende.

Auersberg, ſlot, vlek en ſtamhuis der vorſten van dezen naam, in 't hertogdom Crain, drie mylen van Laubach. De vorſten van Auersberg zyn erf-landmaarſchalken en erf-kamerheren in Crain en de Windiſche marck, anno 1653 tot den vorſtenſtand verheven, en 1664 met het hertogdom Munſterberg in Sileſien, gelyk ook met de burgt-voogdy Wels in opper Ooſtenryk beleent. Zy hebben ook het onmiddelyke ryksgraafſchap Thengen in Zwaben aangekocht, en na dat het zelve tot een vorſtelyk graafſchap gemaakt is, zo hebben zy anno 1664 op den Zwabiſchen kreytsdag de naatſte plaats na Hohenzollern-Sigmaringen ingenomen. De ouſte daar van voert maar den vorſtlyken, alle de overigen den graaflyken titel. De vorſtinne weduwe van Auersberg Thereſia, een gebore gravin van Rappach, is zedert 1714 by de tegenwoordig regerende keyzerin opperhofmeeſterin, en de tegenwoordige vorſt van Auersberg Hendrik Jozef is 1696 geboren. Zyne tegenwoordige en twede gemalin Maria Antonia, dochter van prins Johan Leopold Donats van Trautſon, is den 7 mey 1726 met hem in den echt getreden, en zyn ouďſte prins Carolus Joſephus Antonius is den 17 Februarii 1729 geboren.

Avertissement, een verwittiging.

Avertisseur, een bediende aan 't Franſſche hof, die den koning verwittigt wanneer het tyd is om aan Tafel te gaan.

Aves, het vogel eyland, een van de eylanden ſottovento in zuid-America. Daar zyn noch twe andere eylanden van dezen naam, een in den Archipel der Antilliſche eylanden, en een by de Dieve eylanden.

Aves, vloed in de provintie Entre Duero y Minho in Portugaal, die zich in de Atlantiſche zee ſtort.

Avesa, kleine vloed in 't hertogdom Urbino, in den kerkelyken ſtaat in Italien, welke zich te Rimini in de golf van Venetien ontlaſt.

Avesnes, kleine maar ſchone en ſterke ſtad in Henegouwen, aan den vloed Hepres, benevens den titel van een graafſchap, de kroon Vrankryk toekomende.

Avesnes le Comte, ſtad in het nederlandſche graafſchap Artois, tegen de grenzen van Picardyen, voert den titel van een graafſchap.

Avezia, een van de eylanden Marmora, in de zee di Marmora.

Auffnow, zie *Ufrow.*

Aufkirchen, Oettinger markt vlek, 2 Mylen van Dunckelſpiel.

Augarras, wilde volkeren in zuid America in Brazilien, in het landſchap Puerto-Seguro.

Auge, klein landſchap in Normandyen aan den vloed Sens in Vrankryk.

Augerd, zo word een groot ſtuk van de kleine ſtad Prage genaamt, dat onder den Petriner of Lorentz-Berg legt.

Augmenteren, vermeerderen, augmentatie, vermeerdering.

Augsburg, vrye ryks-ſtad die van keyzer Frederik de Iſte anno 1162 daar toe verheven is, legt op een kleinen heuvel, den Roſenauberg genaamt in Zwaben, daar de rivieren Lech en Wertach in een lopen, aan de Beyerſche grenzen, 19 m. van Neurenberg, en 9 van Ulm. Zy is groot, gefortificeert en ryk, heeft vier hooft-en zes kleine Poorten

ten, een heerlyk tuighuis, en dryft goeden koophandel. De raad beſtaat uit 45 leden, waar van 23 van de Roomſche, en 22 die van de Lutherſche gezintheid zyn, maar wanneer 'er een beſluit zal genomen worden dat den godsdienſt raakt zo geld de 23ſte Roomſche ſtem niet. Het klooſter van S. Afra heeft een abt die een ſtand van 't ryk is, en het vrye adelyke vrouwen ſtift van St. Steven, heeft een abdiſſin. Het ſtadhuis en het biſſchops hof verdient hier gezien te worden, daar 1530 de Augsburgſche belydenis op den ryksdag overgegeven wierd, in 'sgelyk is hier 1547 het bekende boek *interim* op het tapyt gebracht, 1555 de religie-vrede geſloten, en het Paſſauſche verdrag daar in bekrachtigt, ook na dien tyd verſcheyde ryksdagen, namentlyk 1559 en 1566 in deze ſtad gehouden. In de voorſtad voor de St. Jacobs poort legt de zo genaamde Fuggerrey, beſtaande uit een deel ruime gebouwen, die by na by een kleine ſtad te vergelyken zyn. Zy worden naar de gebroeders Fugger genaamt, die ze geboud hebben, en beſtaan uit meer als 400 huizen. zie *Fugger*. De ſtad Augsburg wierd 1703 den 19 december van den keurvorſt van Beyeren ingenomen, die ze ſterk benaauwde en de veſting liet ſpringen, maar den 16 auguſt. 1704 na den ſlag van Hochſtet weer verliet.

AUGSBURG, biſdom rontom de ſtad van dien naam, waar toe ook het graafſchap en de ſtad Dillingen behoort, daar de biſſchop, die een wybiſſchop van den biſſchop van Ments is, zyn reſidentie houd. Het grenſt aan de biſdommen Conſtans en Brixen, en het Regensburgſche gebied, den Algow, gelyk ook de bisdommen Freyſingen, Wurtsburg en Aichſtad. De tegenwoordige biſſchop is Alexander Sigismund, geboren paltsgraaf aan den Rhyn, en een broeder van den tegenwoordigen keurvorſt van de palts, welke den 16 april 1662 geboren, en den 1 april 1690 tot biſſchop verkoren wierd. Den 10 juni 1714 wierd de biſſchop van Conſtans Johannes Franciſcus, baron ſchenck van Stauffenberg tot zyn coadjutor of medehelper verkoren.

AUGSBURGSCHE CONFESSIE, is de geloofsbelydenis die van Luther in 17 artykelen op bevel van den keurvorſt van Saxen, Johannes den ſtantvaſtigen te Torgau opgeſteld wierd, en den 25 juni 1530 op de grote ryks vergadering te Augsburg opentlyk overgegeven en opgelezen. Het oorſpronkelyke ſchrift van deze belydenis word in de keyzerlyke ſekretary bewaart, en komt met de Wittenbergſche uitgaaf van 1531 volkomen over een, maar in de latere van 1540 heeft Filippus Melanchton den genen die Zwinglius aanhingen te gevallen uit eige gezag het een en het ander verandert, waar uit het onderſcheyd van de onveranderde en de veranderde geloofsbelydenis ontſtaan is, by welke eerſte de Luiterſche kerk blyft, daar in tegendeel de hervormde kerk de laatſte aanneemt.

AUGST, dorp en beroemde paſſage in Zwitzerland aan den rhyn, 2 M. ten ooſten van Bazel gelegen.

AUGUSTENBURG, een prachtig paleys in Thuringen, dicht by Arnſtad, 't welk anno 1700 de vorſtin van Schwartzburg Arnſtad naar de wyze van het vorſtlyk Brunswykſche luſt ſlot Saltzdalen heeft laten bouwen.

AUGUSTYNER MUNNIKEN, voeren dezen naam, om dat hun van paus Alexander den IVden in het jaar 1256 de regel, die den H. Auguſtinus toegeſchreven word, opgelegt wierd te houden. Zy zyn in 't wit gekleed, met een lakenſen overrok, en over den zelven een zwarten mantel, dien zy met een leren gordel toebinden. De auguſtyner heremyten zyn in 't zwart gekleed, en dit is een van de vier bedelordens. Voor de reſt zyn 'er ook ongeſchoeide of barvoetige auguſtynen, die een dikken zwarten rok, met een lederen gordel omgeſpt, dragen, en een korten rok van evendiergelyk grof laken. Men heeft ook auguſtyner nonnen.

AUGUSTOW, nieuw geboude ſtad in Podlachien, aan den vloed Brebetz op de Litthouwſche grenzen, 10 M. van Grodno.

AUGUSTSBURG, zo hiet het nieuwgeboude hertoglyke ſlot te Weiſſenfels, 't welk op een berg legt.

AUGUST-THAL, valey in Zwitzerland over den St. Gotthards berg, aan de Savoiſche grenzen, waar in de ſtad Auguſta gelyk ook een kaſteel legt.

AUGUSTUSBURG, beroemt ſlot en amt op den Schellenberg, waar van daan het daar onderleggende bergſteedje Schellenberg gemeenlyk ook Auguſtusburg genaamt word, in de aartsbergſche kreits in Meiſſen, niet ver van Franckenberg aan de Zſchopau, Keurſaxen toebehorende. Het zelve is voor enigen tyd haar majeſteit de tegenwoordig regerende koningin van Polen en keurvorſtin van Saxen geſchonken, om 'er naar haar welgevallen mee te leven, en door haar in 't jaar 1720 een Lutherſch vry-adelyk en wereltlyk juffrenklooſter, voor in en uitlantſchen adel daar opgerecht.

AUGUSTUSBURG, een ſlot op het Deenſche eyland Alſen, waar na een linie uit het huis Holſteinſunderburg den naam voert. De tegenwoordig levende hertog daar van Erneſt Auguſt is den 3 october 1660 geboren, en heeft een barones van Velbruck ter gemalin. Zyn broeder Fredrik Wilhem, Dom-prooſt te Hamburg, ſtierf 1714, en liet uit zyne gemalin, een gebore gravin van Ahlefeld, een prins na, Chriſtiaan Auguſt genaamt, die anno 1720 met Friderica Louiſe, gravin van Daneſchiold, in den echt trad.

AUGUSTUSBURG, een kaſteel van den markgraaf van Baden te Grotzingen, niet ver van Dourlach, waar op de vrouw moeder van den tegenwoordig regerenden markgraaf van Baden Durlach reſideert.

AVIA, kleine vloed in Gallicien, welke zich in de Minho ſtort.

AVIATOKI, AURAJOKI, vloed in Finland, die zich daar in den zeeboezem ontlaſt.

AVIDO, zie *Dardanellen*.

AVIGLIANA, VILLIANA, een ſtad benevens een oud ſlot in Piemont, in het markgraafſchap Suſa,

niet ver van Turin, aan den vloed Dora Riparia. 't Is een fraaie plaats, en zy heeft van den hertog van Savoien zeer aanzienlyke voorrechten verworven.

AVIGNON, grote en fchone ftad aan de Rhone, in provence in Vrankryk, heeft een univerfiteit die in 't jaar 1303 gefticht is. De vloed Sorgue loopt midden door de ftad, en de omleggende landftreek word het graaffchap Avignon of Venaisfin genaamt, 't welk zich van pont de forgue tot aan het vlek Chaumont, daar de rivieren de Rhone en de Durance te zamen vlieten, uitftrekt. Dit graaffchap benevens de ftad hoort den pauflyken ftoel te Romen toe, en word van een vice legaat geregeert, die alle 2 jaren verandert of op nieuws bekrachtigt word. Deze plaats is beroemt om dat in de 14 eeuw zeven Roomfche pauzen na elkander daar 70 jaren hun verblyf gehouden hebben. Dicht by Avignon is de beroemde Fontein de Vauclufe.

AVILA, AVILES, een kleine ftad benevens een haven in Afturien, en in 't gebied van Oviedo, aan de Baai van Biskaien.

AVILA, ftad in oud Caftilien aan den vloed Adaja, benevens een bisdom onder Compoftel behorende. La fierra d'avila hiet dat groot gebergte, 't wel zich van 't koningryk Leon tot in nieuw Caftilien uitftrekt, en tusfchen 't welk de ftad Avila legt.

AVIN, vloed in de zuidfchotlantfche provintie Cluydesdale, welke zich te Hamilton in den vloed Cluyd ftort.

AVINTES, fchoon vlek aan den vloed Tajo in Portugaal, 't welk zeer bequaam is tot de landing.

AVIQUIRINA, eyland in zuid America aan de Mar del Zur, by de ftad de la Conception, aan de kuft van het koningryk Chili.

AVIS, kleine en fterke ftad aan den vloed van den zelven naam in de Portugeefche provintie Alentejo, in 't gebied van Eftremos, die de refidentie plaats des ridders van Avis is.

AULBONE, ftad, flot en voogdy in 't land van Vaud aan den vloed Aleman, het kanton bern toekomende.

AULEN, zie *Alen.*

ALENDORFF, ftad in het graaffchap Konigfeck, in Zwaben niet ver van Buchau.

AULET, ftad in Catalonien, aan de zuidelyke grenzen van de Viguerie van Campredon, aan den vloed Pluvia gelegen.

AULON, zie *Valona.*

D'AULPS, een abdy in Savoyen.

AULS, zie *Aups.*

ALUMA, fteedje in de Neuftetfche kreits, tusfchen Gera en Schlaitz gelegen, ftaat na de dood van den hertog van Saxenzeitz onder 't keurfaxifch gebied.

AUMALE, kleine ftad in Normandyen, in het landfchapje Caux aan den vloed Brefle, benevens den titel van een hertogdom, had voor dezen haar eige hertogen uit het huis Lotteringen, en is naderhand door huwlyk aan het hertoglyke huis van Nemours gekomen, dat tegenwoordig den Titel van Aumale voert.

AUMIGNON, een vloed in Vrankryk in het landfchap Vermandois die zich boven Perone in de Somme ftort.

AUNEAU, kleine ftad benevens een oud flot in het landfchap Beaufle, 14 m. van Parys en 4 van Chartres.

AUNIS, klein landfchap in Vrankryk, aan de Gaskonfche zee, in Xaintonge, waar van Rochelle de hoofdftad is.

AVOCATORIA, worden die Bevelen genaamt, waar door de onderdanen uit vremde herendienft te rug geroepen worden.

AVOGASSIA, zie *Abafcie.*

AVOLA, zie *Avula.*

AVON, AVIN, vloed in de provintie Wilt in Engeland, welke zich in het Canaal ftort.

AVON, kleine vloed in het graaffchap Warwyk in Engeland, die zich in den vloed Saverne ontlaft.

AVON, kleine vloed in het graaffchap Monmouth in Engeland, die zich tegen over Caerlion met den vloed Ouske verenigt.

AVON, zie *Aven.*

AVON, vloed in het Schotfche graaffchap Argyle, die zich te Dunftafag in de Ierlandfche zee ftort.

AVOSTA, zie *Aofta.*

AVOYER, word in enige fteden van het kanton Bern in Zwitzerland de voornaamfte magiftraats perfoon genaamt, en zal zo veel zyn als opperfchout.

AUPE, een vloed in Silefien, die in het zo genaamde reufen gebergte ontfpringt, door den Aupen-grond benevens de Elbe heen loopt, en zich by Jaromir in Bohemen met dezelve verenigt.

AUPS, AULS, ALPS, ftad in provence in het bisdom van Frejus in Vrankryk, daar de Alpen beginnen.

AURA, amt in 't bifdom Aichftad in Frankenland.

AURACH, URACH, kleine ftad, amt, en daar by leggende fterk bergkafteel, Hohen-Aurach genaamt, in een valey in 't hertogdom Wurtemberg aan den vloed Erms. Zy voert den titel van een graaffchap, dryft fterken handel in lynwaad, en had voor dezen haar eige graven, die des H. R. ryks jagermeefters waren.

AURACH, kloofter by Trimberg in 't bifdom Wurtzburg in Frankenland.

AURACH, kleine vloed in Frankenland, ontfpringt tusfhen Windsheim niet ver van het dorp Linden in 't Bareytfche gebied, en ftort zich by Bruck in de Pegnitz. Aan dezen vloed leggen de dorpen Luffaurach, Glaffaurach, in 's gelyk de kloofters en plaatzen Munchaurach, Hertzogaurach, en Frauenaurach.

AURAJOKI, zie *Aviaroki.*

AURANA, zie *Urana.*

Avranches, middelmatige ſtad in neder Normandyen in Vrankryk op een heuvel, daar de vloed See voorby ſtroomt, benevens een citadel en bisdom, onder den biſſchop van Rouen ſtaande. Het landſchap daarom hiet Avranchin.

Auras, open ſteedje in neder Sileſien aan den Oder, 3 M. van Breſlau; het heeft een ſlot dat een koninglyk burg leen is, hoort den hertog van Oels toe, en is anno 1711 gants afgebrandt.

Auray, kleine ſtad in Bretagne, aan den zeeboezem Morbihan, niet ver van Vennes.

Aurburg, zeer ſterk kaſteel op een hogen berg by den vloed Inn in opper Beyeren aan de Tyrolſche grenzen, anderhalf myl van Kuffſtein.

Aure, of *Eure*, kleine vloed in 't hertogdom Berry, die voorby Bourges loopt, en daar de Auron en Aurette inneemt.

Aure, kleine vloed aan de grenzen van Normandyen, die zich in den vloed Eure ontlaſt. Daar is noch een andere vloed in Normandyen, ook Aure genaamt, die zich beneden Bajeux met den vloed Drome verenigt.

Aurelsmunster, fraai en vermaaklyk marktvlek benevens een ſlot in opper Beyeren, in het bisdom Paſſau en het landgebied van Ried, aan den vloed Antiſſin, tuſſchen Altheim en Ried.

Auribat, klein landſchap in Gasconjen, en een deel van het gebied les Landes.

Aurich, eén ſtad in het graaſſchap Embden, benevens een ſchoon kaſteel, zynde de reſidentie plaats van den vorſt van ooſt Vrieſland.

Aurige, **Laurige**, vloed in de Franſſche provintie Foix, welke op het Pyreneeſche gebergte ontſpringt, en zich boven Toulouſe met de Garonne verenigt.

Aurillac, zie *Orillac.*

Auroltz-Munster, zie *Aurelsmunſter.*

Auron, kleine vloed in de provintie Berry, welke zich beneden Bourges in den vloed Eure ontlaſt.

Aursperg, zie *Urſperg.*

Ausa, kleine vloed in den kerkelyken ſtaat in Italien, die op de grenzen van het hertogdom Urbino ontſpringt, en by Rimini zich in de golf van Venetien ſtort.

Ausargues, kleine ſtad in Nederlanguedoc.

Ausch, zie *Aux.*

Auscht, zie *Auſti.*

Auschwitz, zie *Oswieczim.*

Ause, een vloed in de Franſſche provintie Auvergne, die zich met de Allier verenigt.

Auspitz, ſtad in Moravien, heeft een beroemde beeſtemarkt, niet ver van Auſterlitz.

Ausse, fraai vlek in opper-Stiermarken, heeft ſchone zoutgroeven.

Aussig, koninglyke ſtad benevens een oud kaſteel aan de Elbe, in de Leutmeritzer kreits in Bohemen, 6 m. boven Dresden, en 9 van Praag. In deze landſtreek groeit ſchone wyn, die voor de beſte en gezondſte in gants Bohemen gehouden word, waar onder de zo genaamde Potzkalsky, die beneden aan een ſteile rots waſt, wyd en zyd beroemt is. Deze plaats is ook zeer bekent wegens den ongelukkigen ſlag, waar in anno 1526 het ryks-leger van de Huſſiten te enemaal verſlagen wierd.

Aussone, zie *Auxone.*

Aust, kleine vloed in neder-Beyeren, loopt voorby Au en valt in den Donau.

Austerlits, **Slawkow**, hoofdſtad in de Brinner kreits in Moravien.

Austi, zie *Auſſig.*

Austi, **Auscha**, ſtad in de Leutmeritzer kreits in Bohemen, 7 m. van Praag, het Jezuiten Collegie in de oude ſtad Praag toekomende.

Austi; **Auscha**, ſtad in de Buntzlauer kreits in Bohemen, tuſſchen Kameyk en Dauba. Daar legt ook een ſtad van dezen naam in de Koninggratzer kreits, niet ver van Landskroon.

Austi, **Austi Seserin**, ſtad in de Bechinerkreits in Bohemen aan den vloed Luſinitz, in een boſch.

Austrasien, voor dezen een koningryk, wiens hoofdſtad Mets was, begreep alles tuſſchen de Schelde, Maas en Rhyn onder zich, dat is, Brabant, Luick, Luxemburg, Lotteringe, Eiffel en Trier enz. Het Weſtryk word noch hedendaags Auſtraſien genaamt.

Austrege, noemt men in Duitsland de gerechtelyke uitſpraak van een zaak in de eerſte inſtantie, 't welk voorrecht de onmiddelbare ryksſtanden genieten, op dat zy niet aanſtonds tot hun nadeel voor een van de hoge ryksgerichten betrokken kunnen worden. Alle ryks-ſtanden, zo wel vorſten, prelaten, graven, en heren, of zy ſchoon niet regeren, gelyk ook de vrye ridderſchap hebben het recht van Auſtrege, maar onder de ryksſteden bezitten het maar enige. Wanneer voor deze Auſtrege gerichten een zaak daar geſchil over is beſliſt moet worden, zo word dezelve of van een ryks vorſt, die tot rechter verkoren is, of door zekere commiſſariſſen, of ook by voorbeeld door de raden van een aangeklaagden vorſt (die evenwel eerſt van hun eed en plicht ontilagen worden) onderzocht en uitgeſproken, zo evenwel dat de Executie van het vonnis aan het kamergerecht blyft. Deze Auſtrege worden verdeelt in *legales* of wettige, die in de algemene rykswetten beſloten zyn, en in *conventionales*, welke enige Familien door verdrag onder zich hebben opgerecht, en van zyn keyzerlyke majeſteit laten beveſtigen; welke by na alle vorſtelyke huizen hebben. Men is doorgaans van gevoelen dat deze Auſtrege in den tyd van het grote *interregnum* of tuſſchen regering, eerſt in Duitsland ingevoert zyn en naderhand van keyzer Maximiliaan, beveſtigt.

Authentiek, onverwerplyk, geloofwaardig. Ook een oorſpronkelyk of echtſchrift.

Authentiseren, iets geloofwaardig, zeker en ontwyffelbaar maken.

Authie, vloed in Pikardyen in Vrankryk, die zich aan een zekere plaats, le Pas d'Authie genaamt, in 't meir ſtort.

Auto da Fe, zo word in Portugaal en Spanje het ſcherpe inquiſitie-recht der geeſtlykheid genaamt.

Autodidactos, is iemand die zyn wetenſchap en

en kennis die hy bezit zonder iemands behulp en onderwyzing uit zich zelven geleert heeft.

AUTOGRAPHUM, zie *Origienaal.*

AUTOGRA, TOGRA, NICHAN, word het opschrift van de bevelen, patenten en brieven der Turksche keyzers genoemt, 't welk in een zeker teken of getrokken letter bestaat.

AUTONOMIA, hiet eigentlyk de vryheid om naar zyn eige wetten te leven. Ook betekent het wanneer onderdanen van hun landsheren, of deze schoon van een andere gezintheid zyn, in de oeffening van hun godsdienst niet gemoeit mogen worden. In een zekeren zin beduit dit woord ook het zogenaamde geestlyke voorbeding, dat keyzer Ferdinand, uit kracht van de voorgaande keyzerlyke volmacht, zonder toestemming van de protesterende standen in het regerings verdrag van 1555 heeft ingedrongen, dat alle bisschoppen en aartsbisschoppen, die naderhand tot den protestanschen godsdienst zouden overgaan, daar door hun geestlyke beneficien zouden verliezen.

AUTORISEREN, wettigen, iemand volmacht geven om iets in zyn naam te verrichten.

AUTUN, oude stad aan den vloed Arrou in Burgundien, benevens een bisdom, onder Lion behorende. In 't midden van Autun staat een slot als een klein steedje. Het land daar rontom word l'Autunois genaamt.

AUVERGNE, provintie en graafschap in het generaal gouvernement van Lion in Vrankryk, die ten noorden aan het Bourbonneesche, ten westen aan le Marche, le Limosin, & le Quercy, ten zuiden aan le Rovergue, & le Gevaudan, en ten oosten aan le Velay en le Forez grenst. Daar worden veel kanten, tapyten, papier, messen enz. gemaakt. Men verdeelt het in opper en neder Auvergne, welk laatste ook Limagne genaamt word en aan den vloed Allier legt. Van deze provintie voert een voorname Familie in Vrankryk den titel als prinssen van Auvergne, waar van Franciscus Ego de la Tour d'Avergne, luitenant generaal in Hollandschen dienst, den 26 juli 1710 te Douay aan de kinderpokjes gestorven is, en een cenige dochter heeft nagelaten, Maria Anna genaamt, dewelke in 't jaar 1708 geboren, erfgenaam van het markgraafschap Bergen op Zoom is, en den 14 februari 1722 met den prins Johan Christiaan van Sultzbach in den echt getreden is.

AVULA, kleine stad in Sicilien, in de provintie Val di Noto, tusschen Syracusa en Capo Passaro, daar de rivier Miranda in de middelantsche zee valt. Niet ver van hier wierd de Spaansche vloot, die het koningryk Sicilien wilde innemen, van de Engelschen op den 11 augustus 1718 te enemaal verslagen en verstrooit.

AUW, zie *Aub.*

AUWE, kleine vloed in 't stift Bremen.

AUWEILER, zie *Arweiler.*

AUX, AUCH, AUSCH, stad aan den vloed Gers in Gaskonje, en de hooftstad van het graafschap Armagnac benevens een presidiale rechtbank en een aartsbisdom.

AUXERRE, stad en slot in Burgundien, op een heuvel gelegen daar de vloed Yonne voorby loopt. Zy is groot, en de hooftstad van het landschap Auxerrois, voert den titel van een graafschap, en heeft een presidiaal en bisdom, welk laatstgenoemde onder den aartsbisschop van Sens behoort.

AUXILIAIRE, of *hulp troepen*, zyn die gene, welke een potentaat of republiek, die in oorlog is, van een ander tot hulp worden gezonden.

AUXOIS, klein landschap in Burgundien, tusschen l'Autunois, le Dijonois, l'Auxerrois en Champagne.

AUXONE, AUSSONE, middelmatige en enigsins gefortificeerde stad aan de Saone in Burgundien, benevens den titel van een burggraafschap.

AUXUM, zie *Accum.*

AUXY LE CHATEAU, kleine stad in het landschap Artois, daar de vloed Authie doorloopt. Zy heeft den titel van een marquisaat.

AUZANCE, een kasteel in de Fransche provintie Auvergne, aan den vloed Allier.

AW, meir in zuid Schotland.

AWEN-MORE, kleine vloed in het graafschap Wiklo in Ierland.

AXAMES, een ambacht by inspruk in Tyrol.

AXARAFE, klein landschap onder het gebied van Sevilien, in Andalusien.

AXBRIDGE, kleine stad in het landschap Sommerset in Engeland, aan den vloed Axe, die zich in de Severne ontlast, 14 Engelsche Mylen van Bristol.

AXEL, sterke stad in 't Hollandsch Vlaanderen, niet ver van Hulst, is een van de 4 Hollandsche Ambachten.

AXHOLM, eyland in de Engelsche provintie Lincoln, 't welk door de rivieren Trente en Idle gemaakt word.

AXIM, klein land op de goudkust van Guinea in Africa.

AXIOMA, stokregel, slot regel. *Axioma historicum, politicum*, een staatkundige of historische regel, dien men uit een voorval trekt. zie *Maxime.*

AXIOPOLIS, Turksche stad aan de Donau in Bulgarien.

AXMYSTER, kleine stad in Devonshire in Engeland.

AXOND, is in Perzien de twede rechter in de zaken die den godsdienst betreffen, hy neemt kennis van de huwlyken, besnydenissen, koop en ruilkontrakten.

AXUM, stad in Abyssinien in Africa, daar de keyzer van dat ryk gewoon is gekroont te worden, eerst met een Doornekroon ter gedachtenis dat onze heyland zo gekroont wierd, daar na met een goude kroon, wanneer hy den naam van Belulgian krygt, en hem te gelyk de ring aan den vinger gesteken word, dien zy voorgeven dat de koningin van Scheba van Salomon gekregen heeft.

AY, kleine stad aan den vloed Marne in Champagne, wegens haar schonen wyn beroemt.

AYA, zie *Aja.*

AYADE, schone haven aan de westlyke kust van de zwarte zee, benevens een dorp van den zelven naam,

naam, 11 Myl van Conſtantinopel.

AYAMONTE, kleine maar ſterke ſtad in Andaluzien, by den mond der Guadiana, daar zy zich in de zee engte by Cadix ſtort.

AYAN, de kuſt Ayan of nieuw Arabien in Africa, waar op weer vier byzondere landſchappen te tellen zyn, namentlyk de koningryken Adel, Adea, Madagoxo en de republiek Brava.

AYBAR, zie *Arbar*.

AYDENBACH, marktvlek in Nederbeyeren, niet ver van Vilshofen, waar by in 't jaar 1705 zevenduizent oproerige boeren van de keyzerlyken omcingelt, en ten delen verſlagen, ten delen verſtrooit wierden.

AYGUIERES, kleine ſtad in Provence, 5 mylen ten zuidweſten van Avignon gelegen.

AYLA, zie *Aila*.

AYLESHAM, kleine ſtad in het landſchap Norfolk in Engeland.

AYMARGUES, kleine ſtad in Languedoc, aan den kleinen vloed Viſtre.

AYME, AMATA, kleine ſtad aan de Isere, in het graafſchap Tarantaiſe in Savoyen, 2 duitſche Mylen van Montiers gelegen.

AYMERIES, kleine ſtad in Henegouwen aan de Sambre, benevens een ſterk kaſteel, en den titel ener vrye heerlykheid.

AYNADEKI, kleine ſtad in het graafſchap Sag, in opper Ongaryen.

AYORA, kleine ſtad benevens een oud ſterk kaſteel aan den vloed Xucar in 't Spaanſche koningryk Valencia.

AYR, vloed in 't hertogdom Bar in lotteringen, welke zich in den vloed Aiſna ontlaſt.

AYR, rivier in het Schotſche graafſchap Kyle, welke zich te Ayr in den zee boezem van Cluyd ſtort.

AYR, hoofdſtad van het graafſchap Keyle in zuidſchotland, aan den mond van de rivier Ayr. Zy is wegens haar koophandel beroemt, heeft een ruime en veilige haven, die door een kaſteel beſchut word, en heeft zitting en ſtem in 't parlement.

AYRON, kleine ſtad in het griekſche landſchap Livadien, benevens een biſdom, onder den biſſchop van Lepanto ſtaande.

AYSEAU, ſlot en heerlykheid in Brabant, dat anno 1625 tot een marquiſaat verheven is, en tegenwoordig van de marquiſinne d'Ayſeau, als voogdes over haar onmondigen zoon, beſtiert word.

AYVARIA, ſtad in 't hertogdom Modena in Italien.

AZACK, zie *Aſoff*.

AZAMOT, een ſtad in 't koningryk Marocco in Africa, daar de rivier Ommirabi in de zee valt.

AZEM, koningryk in Ooſtindien, aan de overzyde van de Ganges, 't welk een van de beſte landen in Azien is, en zeer ryke mynen heeft. anno 1663 heeft het de grote Mogol verovert.

AZIEN (KLEIN,) zie *Natolien*.

AZINCOURT, kleine plaats in Picardyen, daar de Engelſchen anno 1415 op de Franſſchen een zege bevochten.

AZINGS-RECHT, is een recht waar door de onderdanen ſchuldig zyn hun landsheren en derzelver gezelſchap met herberg, ſpys en drank te verzorgen, zomtyds moeten ook derzelver afgevaardigde bedienden vrygehouden worden, en voor der jageren onderhoud en voor de honden een zeekere ſom betaalt worden.

AZIRUTH, ſteedje aan de rode zee in Egypten, daar de kinderen Iſraëls dezelve door paſſeerden.

AZOLO, zie *Aſola*.

AZORES, eylanden in de Atlantiſche zee, tusſchen de kuſten van Spanje en Canada, welke negen in getal zyn, en van de veele Havikken, die daar zyn, de Havikken eylanden genaamt worden, zy zyn ook onder den naam van de Vlaamſche eylanden bekent, wyl zy van de Vlamingen ontdekt zyn. Terceres hieten zy, om dat Tercera het voornaamſte onder hen is, van de Portugiezen worden zy las Flores genaamt. Zy zyn klipachtig, en komen de Portugezen toe.

AZOW, zie *Aſoff*.

AZUA, ſtad benevens een goede haven op het Antilliſche eyland Domingo in America.

AZUAGA, kleine ſtad benevens een Citadel in de Spaanſche provintie Eſtremadura.

AZUAGUES, een volk in de Afrikaanſche koningryken Fez, Tunis, en Tremeſen, 't welk wyd en zyd verſtrooit is, en van de Chriſtenen afſtammen wil, warom het zich met een yzer een kruis op het ligchaam zet.

AZURI, SURI, klein eyland in de Golf van Venetien, tegen over de Stad Sebenico in Dalmatien, en den Venetianen toekomende.

AZYMITÆ, zo worden de Roomsgezinden van de Griekſche geeſtlyken genaamt, om dat zy ongezuurt brood in de Mis gebruiken.

B.

BAACKEN, zyn zekere hoge Torens aan ſtrand, waar op 's nachts vuur geſtookt word, om de ſchepen, die op zee zwerven, daar door naricht te geven, hoe zy hun kours richten moeten, om in de duiſternis niet te ſtranden. Om deze Baacken te onderhouden worden op vele plaatzen zekere laſten op de in en uitgaande ſchepen gelegt.

BAADEN, zie *Baden*.

BAANITEN, waren ketters in de 9de eeuw, die de dwalingen der Manicheen voortplantten, en dus naar hun hooft genoemt wierden.

BAAR, zie *Bar*.

BAAR, HOGE BAR, hiet de berg by Elsas-Zabern in de neder-Elſas, waar op een ſterk ſlot legt dat den biſſchop van Straatsburg toekomt.

BAAREN, hieten op zee de grote wellen, die door ſtorm en onweer, of ook door de verborge klippen ontſtaan.

BAARRECHT, is wanneer verdachte perſonen by de Baar van een ontlyfden gebracht, en daar by ernſtig over de vermoede misdaad beſtraft worden. Zy moeten de vingers op den navel en de wonde van den ontlyfden leggen, en zekere woorden na zeggen, zo de wonde aan te ſchuimen of te bloeden vangt, zo word de verdachte perſoon voor den rech-

rechten dader gehouden. Dit baarrecht is by de oude Duitſchen om de menigvuldige heimelyke moorden, die 'er voorvielen, opgekomen, en naderhand op zommige plaatzen tot op den huidigen dag in de gewoonte gebleven, maar op de meeſte als een onzekere zaak afgeſchaft.

Baba, Babba, Turkſche ſtad in Bulgarien aan een kleinen zee-boezem van de zwarte zee.

Babel-Mandel, beroemde, maar wegen de menigvuldige ſchipbreuken gevaarlyke zee-engte in den ooſter oceaan, die de Arabiſche van de rode zee ſcheyd, en van de Spanjaarden el Eſtrecho de la Mecca genaamt word. Midden in deze zee-engte legt een eyland van den zelven naam.

Babenberg, zie *Bamberg.*

Baben-hausen, kleine ſtad benevens een ſterk ſlot, 4 mylen van Ulm in Schwaben, den graaf van Fugger toekomende.

Babenthal, een plaats, de Proosdy van Kroon-Weiſſenburg toebehorende, en een doortocht naar Lotteringen, daar de keurvorſt van de Palts een Tol heeft. Daar zyn zilver mynen.

Babinagrod, veſting in Sclavonien op een eyland op de rivier de Sau, niet ver van Brodt.

Babinische Republiek, zie *Narren Gezelſchap.*

Babitz, kleine vloed in Litthauen by Holowzyn, die in den vloed Ordwane valt.

Bablac, ſtad in de provintie van Oxford in Engeland.

Babolitza, Carethna, Bakohza, kleine ſtad in Sclavonien niet ver van de Drau, tuſſchen Posſega en Sigeth.

Babona, kleine ſtad in opper Ongaryen, 6 m. van Peſt.

Babotsch, Babotza, ſlot in neder Ongaryen tuſſchen Caniſcha en Sigeth, in een moeras aan den vloed Rhimnia, daar dezelve in de Drau valt, gelegen: het hoort den keyzer toe.

Babul, grote ſtad in het ryk van den groten mogol op een eyland dat de rivier Indus maakt.

Babylon, een in oude tyden zeer machtige, grote en beroemde ſtad in Azien aan den Eufraat, van welke hedendaags enige dagreizens van Bagdad niet als de puinhopen te zien zyn.

Baca, ſterke ſtad aan de rivier Guadalentia in 't koningryk Grenade in Spanje.

Baca, kleine vloed in de provintie Eſtremadura in Portugaal, die in de Atlantiſche zee loopt.

Bacaim, Bassaim, gefortificeerde koopſtad in het koningryk Guzarate in Azien, welke onder de landen van den groten mogol gerekent word. Zy legt aan een rivier welke de grootſte ſchepen in de golf van Cambaye, (die 'er niet ver afgelegen is,) brengt, heeft een haven, en hoort de Portugiezen toe.

Bacala, ſtad op het Schier-eyland aan dit zyde van de Ganges in Indien, aan de golf van Bengale in 't koningryk Arracan.

Bacay, klein koningryk en ſtad in Azien, op het Schier-eyland aan dit zyde de Ganges aan den vloed Pegu, den koning van Ava toebehorende.

Baccalaureus, is de laagſte trap onder de geleerden op de hogeſcholen, welke titel de candidaten gegeven word als een openbaar getuigenis dat zy zich in de lage wetenſchappen vlytig geoeffent hebben. In Jena quam in het jaar 1555 onder hertog Johan Frederiks regering een plakaat uit, dat in dat vorſtendom geen tot den ſchool-of kerkendienſt zoude aangenomen worden, die niet ten minſten de waardigheid van Baccalaureus verkregen had.

Baccano, kleine rivier in den kerkelyken ſtaat, die zich beneden Romen in den Tiber ſtort, en waar by een klein meir en vlek van den zelven naam legt.

Baccarat, kleine ſtad in Lotteringen in 't bisdom Metz aan den vloed Morta, 8 mylen van Nancy.

Bacerode, zie *Marien-rode.*

Bacchanalia, was een feeſt dat de Heydenen met allerly vermaaklykheden ter eren van Bacchus vierden. Eerſt raakte het in Egypte, vervolgens in Griekenland, voornaamlyk te Athenen, en eindelyk ook te Romen in zwang, daar het evenwel in het jaar 568 na der zelver bouwing wegens de al te grote buitenſporigheden, die 'er onder liepen, afgeſchaft wierd. Hedendaags geeſt men de Vaſtenavonds vermaaklykheden den naam van Bacchanalia, zie *Carneval.*

Bacchus, was by de oude Heydenen, de Wyn-God, dien van alle volkeren, uitgezondert de Scythen, Godlyke eer bewezen wierd. Anders wierd hy ook *Bromius*, *Lyæus*, *Liber*, en by de Indianen, die hy wierd gezegt te ondergebracht te hebben, Evan genaamt. Hy was een zoon van Jupiter en Semele, en wierd in de gedaante van een vetten en dikken jongeling afgebeeld, dewyl de jeugt meeſt tot dronkenſchap genegen is. De wyn zelfs wierd ook Bacchus genaamt.

Bach, kleine ſtad in neder Ongaryen aan den Donau.

Bacha, zie *Baſſa.*

Bachara ſtad in groot Tartaryen in Azien, in het landſchap Usbeck, aan een rivier die zich omtrent 40 mylen daar van daan in de Caſpiſche zee ſtort.

Bacharach, ſtad en amt in de Nederpalts aan den Rhyn, den keurvorſt van de Palts toekomende, welke plaats wegen haar goeden wyn zeer beroemt is. Zy heeft ook een tol aan den Rhyn, die veel geld opbrengt, en tegen over in de Valley is een Minerale bron.

Bachaseray, zie *Bacieſaray.*

Bachdad, zie *Bagdad.*

Baches, zie *Bech.*

Bachi Capa Oglani, een geſnede in het Serail van den Turkſchen keyzer, zynde de voornaamſte deurwachter van het vrouwen vertrek.

Bachia, Batha, ſtad in opper Ongaryen aan den Donau, daar de Sarwitz zich in dezelve ſtort, in het Bathenſer of Bachenzer geſpan-of graafſchap, had voor dezen een bisdom, dat nu in dat van Colocza ingelyſt is.

Bachian, Bacquian, eyland in den ooſter-oceaan in den Molukſchen Archipel in Azien. Het is klein maar vruchtbaar, heeft een hoofſtad van den zelven naam, en het fort Barnevelt dat daar op legt

hebben de Hollanders in bezitting. Veele andere omleggende eylanden voeren ook den naam van Bachian, en horen den koning van Machian toe.

Bachilione, vloed in het Venetiaansche gebied in Italien, welken zich beneden Este in de Lagune van de golf van Venetien stort.

Bachots, zie *Beche*.

Bachu, Baku, koopstad en vesting in de provintie Scirvan in Perzien, aan de Caspische zee, waar naar dezelve van zommigen *Mare de Bachu* genaamt word. Deze plaats is anno 1723 van de Russen verovert, en daar omtrent ontspringt uit een bron een zwart vocht, dat in gants Perzien in plaats van oly gebruikt word.

Bachus-eyland, is een eyland niet ver van den mond van den vloed Pemtagouet in de provintie Acadien in noord America. Het is wel bewoont en bebouwt.

Baciesaray, Bachaseray, de hooft en residentie stad van den Krimeeschen Cham in klein Tartaryen, op een Schier-eyland aan den vloed Kabarta, voor dezen Taurica Chersonesus geheten.

Back, is het voorste inwendige deel van 't schip, daar de keuken en de beeting-balk is, daar men de kabels aan vast legt. Hoewel op de grote schepen staat de beeting meest onder 't verdek.

Back, hiet een pont of vaartuig om Wagens en paarden over 't water te zetten.

Backanang, zie *Backnang*.

Backawa, vloed in Sclavonien.

Backboort, zie *Doden op een schip*.

Backeveen, vlek in Vriesland, een der 7 verenigde provintien, in het landschap Oostergo, tegen de provintie van Gröningen aan.

Backnang, Backanang, stad aan den vloed Murr in 't hertogdom Wurtemberg. Hertog Frederik heeft voor omtrent hondert jaar daar een slot beginnen te bouwen, maar het is niet voltooit.

Backochza, zie *Babolitza*.

Backoven, word met vaten met kruid gevult, om de zelve, wanneer zich de vyand daar op geposteert heeft, in de lucht te laten springen.

Backow, Turksche stad in de Moldau, aan den vloed Missowo, heeft een bisdom, onder Collocz behorende. Zy word op verscheyde landkaarten Braskovia en Braislow genaamt.

Bacocza, zie *Babolitza*.

Bacon, groot woud in neder Ongaryen, 't welk zich van Raab tot achter Vesprin uitstrekt, en vol van allerly wild is.

Bacquian, zie *Bachian*.

Bacs, zie *Batska*.

Bacu, zie *Bachu*.

Badai, Heydensche volkeren in de Tartarische wildernissen, die behalven de zon een lapje rood laken, dat zy in de lucht ophangen, aanbidden.

Badajoz, een grote en volkryke stad in 't Spaansch Estremadura, aan den vloed Guadiana, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Compostel behorende. 't Is een goede grens-vesting tegen Portugal, en zy word door een goede Citadel, gelyk ook door het Fort St. Christoffel, dat aan de overzyde van den stroom legt, beschut. Zy legt 16 mylen, van Sivilien, en wierd anno 1705 te vergeefs door de Portugezen belegert. Men vind 'er veel oranje-vyge-olyf-en citroen-bomen.

Badalona, Badelona, kleine stad in Catalonien aan de Middelantsche zee, anderhalf myl van Barcellona, is met een goede fortres voorzien.

Badara, een klein koningryk en stad in Indien, aan dees zyde van de Ganges, in 't koningryk Kalikoet.

Baden, een graafschap in Zwitzerland, dat ten oosten en ten noorden aan 't Canton Zurich, ten zuiden aan Bern en de vrye ambachten, en ten westen aan den Rhyn en de Waldsteden grenst. Het is omtrent vyf uren lang en drie breed. De hooftstad daar van voert den zelven naam, legt twe mylen van Zurich, aan den vloed Limatt, heeft twe kastelen, dryft enigen koophandel, en is den Roomschen Godsdienst toegedaan. In deze stad houden de Zwitzers gemeenlyk hun landsdagen, en in 't jaar 1714 wierden de vredens traktaten, die te Rastad begonnen waren, hier tusschen den keyzer en de kroon Vrankryk voort gezet, en den 7 September gesloten. Voor 't overige verkiest de stad haar eigen raad, bestaande in den groten en kleinen, en word naar haar eige wetten geregeert, zo dat de landvoogt daar niets te zeggen heeft. Zy was voorheen benevens het slot naar de hedendaagsche wyze gefortificeert, en hoorde zo wel als het graafschap de 8 oude Cantons toe, maar toen zy in 't jaar 1712 van die van Zurich en Bern met akkoort verovert wierd, zyn de vesting werken benevens het slot geslecht, en de beyde Cantons Bern en Zurich hebben zo wel de stad als het graafschap Baden met uitsluiting der Roomsgesinde Cantons 1712 in den vrede te Arau behouden, zo evenwel dat het Canton Glaris zyn recht daar op voorbehouden wierd. Een vierendeel uur van de stad vind men treflyke gezonde baden, die veel nering hebben.

Baden, markgraafschap aan den Rhyn in den Zwabischen Kreits, 't welk ten noorden de Nederpalts en het bisdom Spier, ten oosten het hertogdom Wurtemberg en het graafschap Eberstein, ten zuiden de Ortenaw of Mortenau, en ten westen de Elsas, daar het door den Rhyn van gescheyden word, tot grenzen heeft. Deszelfs vruchtbaarheid bestaat in wyn, koorn-en vrucht-gewas, benevens een overvloed van visch en allerhande eetwaren: dit land heeft in den Franschen oorlog zeer veel moeten lyden. Het word van de landbeschryvers in 't gemeen in opper en neder-Baden verdeelt, maar de verdeling in Baden-baden en Baden-Durlach is natuurlyker, nademaal de rontom Bazel gelegene heerlykheden, als Badenweiler enz. in 't gemeen ook met den naam van opper-markgraafschap of de opper-heerlykheden genoemt worden, schoon zy onder neder Baden en Durlach behoren. Het vorstelyk huis van de markgraven van Baden, die dit land toekomt, word in twe linien, namentlyk in de Baden-Badensche en de Baden Durlachse verdeelt, waar van de eerst genoemde Roomsch, de andere Lutersgezint is. De eerste linie bestaat tegenwoordig in Vrouw Francisca Sibylla Augusta uit het huis van Saxen Lauenburg (nagelate weduwe

van den markgraaf Lodewyk Wilhem, in zyn leven keyzerlyken generaal luitenant en ryksveldmaarschalk, een der grootste helden van zyn tyd, in 't jaar 1707 gestorven) die het land lang als voogdes van haar vorstelyke kinderen bestiert heeft, waar van de erf prins Wilhelm George den 6 sept. 1703 geboren is, en zich den 17 maart 1721 met Maria Anna, enige dochter van vorst Adam Francois Karel van Swartzenberg, den 15 dec. 1706 geboren, in den Echt begaf. Van de andere linie van Baden Durlach, zie *Durlach*.

Baden, hoofdstad van opper Baden, in een bergachtig land, dat met veel wynbergen beplant is, aan het zwarte woud, 5 m. van Straatsburg, heeft in den Franschen oorlog veel geleden. Daar zyn vele warme baden, benevens een vorstelyk residentie slot.

Baden, stad in neder-Oostenryk, 4 mylen van Wenen, daar ook warme baden zyn.

Badenheim, Lutersch vlek, dat een Katholyks Baron Faust van Stromberg als een Palts-Tweebruggisch leen toekomt, tegen den welken de inwoners enige jaren herwaarts groote reliegie-grieven inbrengen.

Badenoch, klein landschap in Noortschotland, in de provintie Murray, dat door den vloed Spey doorsneden word.

Badenweiler, heerlykheid, stad en slot tusschen Bazel en Freyburg in neder-Baden, onder Durlach behorende, daar men gezondheids baden vind.

Badenweiler, kleine stad in Lotteringen, tusschen de steden Baccarat en Salm.

Badenweiler, Badersleben, Rooms-Katholyk nonneklooster in 't vorstendom Halberstadt, onder 't amt Zilly gelegen.

Badia, la Badia, kleine stad en doortocht van aangelegenheid aan den vloed Adigetto, in het Venetiaansche landschap Polesine di Rovigo, is in den laatsten Spaanschen oorlog dan eens van de Franschen, dan weer van de Duitschers met krygsvolk bezet.

Badio, kleine stad in 't gelukkig Arabien in Azien in 't vorstendom Mecca, 9 mylen van Mecca gelegen.

Badoula, kleine stad in het koningryk Candy op het eyland Ceylon, omtrent 12 mylen van den Adamsberg gelegen.

Baeça, grote stad in Andalusien in Spanje, benevens een hoge school en bisdom, 't welk met dat van Jaën verenigt is, en onder Toledo hoort.

Baek, zoek *Baacken*.

Baena, stad en hertogdom in Andalusien in Spanje, 8 mylen van Cordoua, het huis van Cordona toekomende.

Baenne, stad, en vesting in Piemont, benevens een sterk slot.

Baffings-baai, een groote zee boezem van de mar del nort in America, welke 1623 van een Engelsman, Wilhelm Baffing genaamt, ontdekt is. Zy strekt zich tot aan de onbekende Noorderlanden uit.

Baffo, kleine stad op het eyland Cyprus, den Turken toekomende, benevens een goed slot, haven, en een bisschop, onder dien van Nicosien staande.

Baffo, Cap de Baffo, voorgebergte op het eyland Cyprus, 't welk ook Capo Bianco of Cap Blanc genoemt word.

Baga, kleine stad in Catalonien, aan den vloed Lobregat 13 mylen van Barcelona, tusschen Urgel en Vic.

Bagage, pak en zak, de kleren en huisraad die de soldaten op wagens en beesten naslepen.

Bagamedri, koningryk in Abyssinien, aan den Nyl gelegen, dat 17 provintien onder zich begrypt.

Bagatellen, zaken van weinig belang.

Bagdad, Turksche stad in Azien, en de hoofdstad van het landschap Yerack Arabi aan den vloed Tigris, daar voor dezen de beroemde stad Seleucia stond. Zy is groot, ryk, gefortificeert, dryft sterken koophandel, en word van Turken, Joden en Christenen bewoont, welke laatstgenoemde meest Jacobiten en Nestorianen zyn. De stad word van een Turkschen bassa geregeert, maar op het kasteel, dat zeer sterk is, houd een Aga der Janitzaren zyn verblyf.

Bagna, Turksche stad in Servien.

Bagnacavallo, kleine stad in den kerkelyken staat in het hertogdom Ferrare, aan den vloed Seno, tusschen Ravenna en Bologne.

Bagnagar, zie *Golconda*.

Bagnagar, zie *Ederabab*.

Bagnaluck, Turksche stad aan den vloed Cettina in Bosnien. Daar ter plaats is een Sangiacaat of regering, waar onder het gantsche noordelyke deel van Bosnien behoort.

Bagnara, kleine stad in Calabria oltra, in 't ryk van Napels, aan het Toskaansche meer gelegen, benevens den titel van een hertogdom.

Bagnarea, stad den paus toebehorende, in het landschap Orviedo in den kerkelyken staat benevens een bisdom, dat onmiddelyk onder den paus staat.

Bagnasco, kleine stad in het markgraafschap Ceva in Piemont, by den vloed Tenaro, aan de grenzen van het markgraafschap Finale.

Bagneres, Boigneres, kleine stad in het graafschap Bigorre in Gaskonjen, aan den vloed Adour, heeft beroemde baden.

Bagneres de Luchen, kleine stad in het graafschap Cominges, daar gezondh[eids]baden zyn.

Bagni di Bollicano, zie *Bollicano*.

Bagnoles, Concordes, waren ketters in de 8ste eeuw, die het oude Testament gelyk ook ten delen het nieuwe verworpen, Gods voorzienigheid loogchenden, dreven dat de wereld van eeuwigheid gestaan had, en de Manicheers in hun dwalingen navolgden.

Bagnoles, zie *Bannolas*.

Bagnolo, kleine stad benevens den titel van een hertogdom aan den oorsprong van den vloed Calore in Principato oltra in het ryk van Napels.

Bagnols, kleine stad in de Fransche provintie Langedok 2 m. van Pont S. Esprit, dryft goeden handel.

Bagolis, Capo Bagolis, voorgebergte op het eyland Minorca, ten westen gelegen.

Bahama, een van de Lucayische eylanden in de noordzee in noord America, waar naar het Canaal de Bahama genoemt word, en daar het zeer gevaarlyk voor de schepen is.

Baharem, Bahrain, eyland in Azien, in den Perziaanschen zeeboezem, tegen de kusten van het gelukkig Arabien, daar een ryke parel-vissery is. Het hoort den koning van Perzien toe.

Baharem, stad in gelukkig Arabien, in Azien, aan den Perziaanschen zeeboezem. Zy heeft goede vestingwerken, en geeft het omleggende land den naam, 't welk ook het Beglierbegschap van Escatif of Lapsa genaamt word.

Bahia de todos los Santos, een zeeboezem, die een deel van de Braziliaansche zee in zuid Amerika is. Hy maakt zyn inham in de Capitania de Bahia by de stad S. Salvador, is vierdehalf myl breed, en op zommige plaatzen twaalf, op andere achtien vademen diep.

Bahnen, steedje in voor Pomeren, aan een meer tusschen Pyritz en Koningsbergen, de erfgenamen van wylen markgraaf Filip Willem van Brandenburg toekomende.

Bahrain, zie *Baharem.*

Bahus, provintie in Noorwegen aan den Sinus Codanus, is omtrent tien Fransche mylen groot, en komt zedert 1660 de kroon Zweden toe.

Bahus, vesting in de Noorweegsche provintie van dezen naam. Zy legt aan de Deensche grenzen op een rots, door de rivier Trolhet omgeven, en komt de kroon Zweden toe.

Baja, zie *Baya.*

Bajarin, zie *Admirati.*

Bajamo, S. Salvador, kleine stad op het Antillisch eyland Cuba in America.

Baicia, kleine stad benevens een slot in Ongaryen aan den vloed Canischa, die hier omtrent zeer breed is.

Bajeux, stad aan den vloed Aure, in neder Normandyen, zy is redlyk groot, en de hoofdstad van het landschap Bessin, heeft ook den titel van een burggraafschap, en een bisdom onder den aartsbisschop van Rouaan behorende.

Baigneres, zie *Bagneres.*

Baigneux, vlek op het eyland van Vrankryk, een myl ten zuiden van Parys.

Baignols, zie *Bagnols.*

Baigorri, zie *Bigorre.*

Baikal, Boikal, meir in 't Aziatisch Tartaryen, dicht aan de grenzen van Indien, 6 Duitsche mylen breed, en 40 lang, heeft zoet en heel groen water, waar in veel steur en zwartachtige zee honden gevangen worden.

Bailleul, Belle, stad benevens een grote kastelany in Vlaanderen, 3 m. van Yperen, en onder het gebied van Cassel behorende. Zedert den Nimweegschen vrede komt zy de kroon Vrankryk toe, heeft veel laken fabrikeurs, en jaarlyks in september een beroemde jaarmarkt.

Bailliage, of *ambacht*, is een onder gericht in Vrankryk, van 't welke aan 't parlement geappelleert word, en wyl dit ondergericht een zeker gebied toevertroud is, zo word dit ook een Bailliage genoemt.

Bailo, zo noemt men den Venetiaanschen consul of resident te Constantinopelen. Daar zyn ook Baili te Alleppo en Alexandryen, die de zaken der Venetianen daar waarnemen, en de opzienders over den koophandel zyn.

Bailjus, zyn in Holland amptenaars die de Gerechtszaken waarnemen. In het land van Vaux in Zwitzerland worden de Bernsche landvoogden en schouten ook Bailjuwen genaamt.

Baimocia, slot en kleine stad in opper Ongaryen niet ver van de stad Neutra gelegen, daar de vloed Neutra ontspringt, en kostelyke wyn wast. Daar zyn ook vele gezondheids baden.

Baina, een hoofdstad in Walachyen.

Baindt, nonnenklooster van de Cistercienser order in Zwaben, niet ver van Weingarten en Ravensburg, wiens abdis een onmiddelyke Ryks-en Swabische Kreits-stand is.

Bajocco, kleine pauslyke kopere munt, waar van 'er tien op een paolo of giulio (een schelling) gaan.

Bajon, kleine stad aan de Moezel in Lotteringen, 3 m. ten zuiden van Nancy.

Bajonet, een brede dolk dien de musketiers op zy dragen, en welken zy, als zy hun kruid en loot verschoten hebben, op hun musketten draaien kunnen.

Bajonne, zie *Bayonne.*

Bairam, groot feest der Turken, dat zy tweemaal 's jaars vieren. Het eerste strak na de maand Ramazan, 't welk het grote Bairam genaamt word, en als by ons het Paaschfeest is. Het andere, dat het kleine genoemt word, valt 70 dagen na het eerste voor. Het grote Bairam duurt drie dagen, en vangt met de nieuwe maan der Ramazan aan. Als het begint worden 'er drie stukken kanon uit het Serail gelost, de trompetten geblazen en de trommels geroert.

Bais, kleine plaats in Daufiné aan den vloed Rhone, naar den kant van Vivarez.

Baise, vloed in Gaskonje in Vrankryk, welk door het landschap Condomois loopt, en zich in de Garonne stort.

Baiva, een afgod des vuurs by de Laplanders, welken zy om warmte en licht aanroepen.

Bak, zie *Casteel.*

Bakar, koningryk in 't gebied des groten mogols in Indien, aan den vloed Ganges, 6 mylen groot. Het grenst ten noorden aan Jamba, ten zuiden aan Samball, ten oosten aan den vloed Ganges en ten westen aan Delli.

Bakewel, kleine stad in Engeland in de provintie Garbyshire.

Bakohza, zie *Babolitza.*

Bakon, een groot woud en stad van den zelven naam in opper-Ongaryen, tusschen de steden Vesprin en Javarin.

Baku, zie *Bachu.*

Bala, een stad in noord Wallis, in Engeland, onder de provintie Merionet behorende.

Bala-

BALACASTEL, kleine ſtad in het graafſchap Murray in Schotland, aan den vloed Spey.

BALACURI, ſtad op het eyland Man by Engeland, heeft een biſſchop.

BALAGANSKOY, ſtad in Siberien aan den vloed Angara, den Moskoviteren toekomende.

BALAGNA, een landſtreek op het eyland Corſica.

BALAGUATE, koningryk op het Indiaanſche Schiereyland aan dit zyde de Ganges, en een ſtuk van het koningryk Decan, daar een grote menigte diamanten en andere edelgeſteentens te vinden zyn.

BALAGUER, BALAQUIER, kleine ſtad op een heuvel aan den vloed Segre in Catalonien 3 m. van Lerida. In den laatſten Spaanſchen oorlog is deze plaats zeer beroemt geworden, want anno 1709 heeft koning Karel de IIIde die den hertog van Anjou ontnomen, en ofſchoon de laatsgenoemde in het volgende jaar dezelve weerbelegerde, zo moeſt hy doch ze in weinig dagen verlaten. Maar in het jaar 1711 is ze weer onder de gehoorzaamheid des hertogs van Anjou gebracht.

BALAMBUAN, ſtad en haven op het eyland Java, aan de zee-engte van Balambuan in Azien.

BALANS, een waagſchaal, en dit woord word in ſtaatszaken door een verbloemde wyze van ſpreken zodanig gebruikt, dat in de balans houden zo veel te zeggen is als te maken dat de eene potentaat of ſtaat niet machtiger worde als de andere.

BALANGIAR, hooftſtad van dat Tartaryen, dat aan de noordzyde der Caſpiſche zee gelegen is.

BALANTES, een volk in Africa, in 't land der zwarten aan de zee.

BALAQUIER, zie *Balaguer.*

BALATIMORE, zie *Baltimore.*

BALATON, BLATTEN-ZEE, groot meir in neder Ongaryen tuſſchen Veſprin en Caniſcha, 12 m. lang en 5 breed, waar uit de vloed Sarnis komt.

BALBACH, oud ſlot by Mergentheim in Franckenland, 't welk in den boerenkryg verwoeſt is geworden.

BALBANERA, SIERRA DE BALBANERA, gebergte in oud Kaſtilien in Spanje.

BALBASTRO, ſtad in Arragon aan den vloed Vere, benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Saragoſſa behorende, 15 m. van Saragoſſa.

BALBEK, ſtad aan den berg Libanon, en de zetel van een Metropolitaan, die onder den patriarch van Antiochien behoort.

BALCH, ſtad in Perzien, in de provintie Choraſan, aan de grenzen van Usbek en Cabul.

BALCKHUSEN, kleine ſtad in 't hertogdom Gulik, aan den vloed Balck, die drie mylen daar van daan in den Rhyn valt.

BALCON, een vengſter ſloep of een uitſtek voor een venſter met eengaldery om op te zitten of te wandelen.

BALDACHIN, een verhemelte over een tafel of bed, zodanig een word ook in de omgangen over de ouwelkas, en in openbare intreden over de grote heren gedragen.

BALDECK, dorp benevens een ſlot in het Canton Lucern, aan een meir dat daar naar genoemt word.

BALDENACH, ſtad in 't aartsbisdom Trier, aan de Paltſche grenzen.

BALDENEN, ſlot en groot dorp in de Elſas, dat voor dezen de heren van Rathſamshauſen tot Stein toebehoorde, na het uitſterven der ene Linie van Stein kon de andere tot dit Mompelgardiſch Leen niet geraken, maar den koning van Vrankryk gaf 'er het verley van aan zyn krygs-en artillery-raad, Monſieur de Chandlieu, die ook in den Ryswykſchen vrede daar in bevestigt is.

BALDERN, HOOG BALDERN, amt en ſlot in Swaben, aan den vloed Kocher in 't Oettingſche gebied, naar 't welke een graaflyke Oettingſche linie den titel voert.

BALDO, gebergte in 't Venetiaanſche gebied, in de provintie Veronois, 't welke zich tuſſchen 't meir di Garda en de vloed Adige tot in Tyrol uitſtrekt.

BALDRIN, klein eyland in de noordzee, Embden, hooftſtad van Ooſtfriesland, toekomende.

BALEARISCHE EYLANDEN, in de Middelantſche zee niet ver van de kuſten des koningryks Valencia in Spanje. De voornaamſte zyn Majorca en Minorca waar van het eerſte de kroon Spanje, het andere de kroon Engeland toekomt.

BALERNE, abdy in Franſche Comte in de Baiſluagie van Poligny in Vrankryk, aan den kleinen vloed Ain, vyf mylen ten zuiden van Salins.

BALGA, ſlot en amt in 't Brandenburgs Pruiſſen, aan 't water Wolitte, en het Friſſche Haff, tegen over Pillau gelegen.

BALI, eyland en koningryk benevens een ſtad van den zelven naam in de Indiaanſche zee, tegen de kuſten van het eyland Java, 't welk ryk van citroenen en goudmynen is. De inwoners zyn Heydenen, die het geen, wat zy des morgens eerſt ontmoeten, aanbidden, en hun koning zeer hoog in waarden houden.

BALI, koningryk en ſtad in Abyſſinien in Africa, tegen de grenzen van het koningryk Adel, Fatigara en Dobas.

BALINGEN, kleine ſtad en amt in 't hertogdom Wurtemberg 4 mylen ten zuiden van Tubingen gelegen.

BALINTUBER, ſtad in het Ierſche graafſchap Roſcommon.

BALIS, kleine ſtad in Syrien, in Azien, tien mylen ten noorden van Aleppo.

BALKKE, ſtad in groot Tartaryen, in de provintie Usbech, welke onder een byzonderen Chan ſtaat, die om deze plaats dikwils met de Perzianen oorlog voert, wyl zy voor dezen onder de Perziaanſche provintie Choraſan behoort heeft.

BALLAGATE, zie *Balaguate.*

BALLAST, beſtaat uit zand, ſtenen, en andere zware zaken, die men onder in 't ſchip legt, op dat het recht in 't water leggen blyve, en zyn rechte diepte bekome.

BALLENSTADT, graafſchap in het vorſtendom Anhalt, aan de Quedlinburgſche grenzen, den vorſt van Anhalt-Bernburg toekomende. De ſtad Ballenſtadt legt 2 mylen van Hartsgerode tegen 't noorden, en heeft een vorſtelyk luſt-ſlot.

Ballestadt, ſlot op het eyland Ysland, en de reſidentie plaats van den koninglyken Deenſchen Gouverneur.

Ballet, ſoort van dans, waar door vermomde of gemaskerde perſonen iets verbeelden. Daar van daan komt de ſpreekwys een Bal geven, dat is diergelyke vergadering aanrechten, waar by diergelyk danſſen geoeffent word.

Ballet, zie *Billet*.

Balley, word in 't gemeen voor een zeker gebied of amt van een ridder-orden genomen, voornaamlyk worden de commanderyen en aanzienlyke goederen, welke de Duitſche orden hier en daar bezit, zo genoemt. Zy zyn elf in getal, namentlyk de Elſaſſiſche, de Ooſtenrykſche, Tyrolſche, Franckiſche, die te Bieſen, te Coblents, de Weſtfaalſche, Lotteringſche, Heſſenſche, Thuringſche en Saxiſche, waar van de drie laatſte voor 't grootſte gedeelte den Lutherſchen godsdienſt toegedaan zyn. Voor dezen was 'er noch een te Utrecht, welke van de verenigde Nederlanden, onaangezien alles wat 'er tegen ingebracht wierd, naar zich is genomen.

Balliagio, ſtad in 't koningryk Napels, in opper Calabrien.

Ballibrit, vlek in 't Ierſche graafſchap Kings in Leinſter, 7 mylen van Queenſtown, 't welk zitting en ſtem in 't parlement heeft.

Ballicora, kleine ſtad in de Ierſche provintie Mounſter, in 't graafſchap Corck.

Ballimore, kleine ſtad in de provintie Leinſter in Ierland.

Ballinckil, vlek in het graafſchap Queens, tusſchen Queenſtown en Kilkenni, 't welk zitting en ſtem in 't parlement van Ierland heeft.

Balliu, is zo een, die in namen van een ridder orden een balley beſtiert.

Ballote, kleine getekende kogels, waar door men by de verkiezing van den doge van Venetien zyn ſtem geeft. De jongeling die de kogels uit de bus haalt word Balottin genaamt, en daar na wanneer hy tot de jaren gekomen is, om een amt te kunnen bedienen, onder de ſekretariſſen aangenomen. By de pauſlyke verkiezing gebruikt men ook het woord balloteren, evenwel geſchied zulks niet door balletjes of kogeltjes, maar door verzegelde briefjes.

Balm, oud ſlot beneden Schafhauſen aan den Rhyn, den graaf van Sultz toekomende.

Balme, kleine ſtad en ambacht in 't hertogdom van Geneve in Savoyen, niet ver van Annecy.

Balna, kleine ſtad in noort-Schotland, in de provintie Strathnavern.

Balon, is een brigantyn van Siam, welke met riemen zonder zylen voortgezet word. Zy is uit één boom gefabriceert, zeer lang, en op ieder zyde zitten 150 roeiers.

Balsain, koninglyk Spaans luſtſlot in nieuw-Caſtilien, niet ver van Madrit.

Balsam, kleine vloed in de oude mark Brandenburg, waar naar de omleggende landſtreek het Balſamerland genaamt word, ontſpringt niet ver van Kruſemarck, loopt by Koſitte door een moeras, waar naar hy ook de Koſitte genoemt word, en valt by Ooſterburg in de bieze.

Balsera, **Balsora**, **Bassora**, grote ſtad in het Aziatiſch landſchap Diarbeck, daar zich de Tigris en de Eufraat verenigen, welke beyde rivieren te zamen daar na Schat-el-Arab genaamt worden. Zy is gefortificeert heeft een goed ſlot en voortreflyke haven, waar door zy ſterken handel in Azien en Europa dryven. Het omleggende land is een vorſtendom, ſtaat onder Turkſche beſcherming, en word door een Baſſa geregeert, wiens amt enigermaten erflyk is.

Balstal, vlek in 't Canton Solothurn in Zwitzerland, 't welk goede yzer-mynen heeft.

Baltagi, zyn bediende aan het Turkſche hof, welke lange kaneelverwige mutzen dragen in de gedaante van een zuiker brood. Zy hakken ten delen hout, ten delen zitten zy te paard, wanneer zich de grote Sultan uit het Serail begeeft, en enige derzelve, dat geſnedene zyn moeten, waken aan de poort van de eerſte en twede plaats des Serails. Deze laatſte hieten Capigi, en hun bevelhebber, Capigi-Baſſi, waar van zich de Sultan bedient om zyn bevelen te doen uitvoeren.

Balthazar, tolhuis en kleine haven in Vrankryk, in provence aan de Rhone.

Baltimore, **Balatimore**, klein eyland in de Ierſche zee, aan de kuſten van het graafſchap Desmound en Corck, onder de provintie van Mounſter behorende. Daar is ook een vlek van den zelven naam, met een redelyk goede haven, en in de daar by gelege baai van Baltimore leggen over de twintig andere kleine eylanden.

Baltinglasse, kleine ſtad in de provintie Leinſter in Ierland, in het graafſchap Wicklo, heeft zitting en ſtem in 't parlement.

Baltisch Meir, **de Belt**, of *de ooſt-zee*, is een grote zeeboezem van de Duitſche zee, welke tusſchen de Duitſche, Zweedſche, Deenſche, en Poolſche kuſten legt. Deze zee heeft geen eb noch vloed, en op de kuſten van Pruiſſen vind men daar brandſteen in grote menigte in. De Denen hebben zich onder de regering van Chriſtiaan den IVden de macht daar over aan gematigt.

Baluclaw, ſtad aan de zee in 't Europeeſch Tartaryen, op het Crimſche Schier-eyland aan de zwarte zee, daar veel ſchepen voor den Turkſchen keyzer geboud worden.

Balve, ſtad in het eigentlyk zo genaamde hertogdom Weſtfalen, 3 Mylen van Arensberg.

Baly, eyland in Azien, dat de zee-engte Balambuan van het eyland Java ſcheyd. Het heeft zyn eigen koning, en is wel klein maar vruchtbaar, heeft een hoofdſtad van den zelven naam, en is ſterk bewoont.

Balzar, kleine landſtreek aan den vloed Charente in de Franſſche provintie Angoumois.

Balzola, ſlechte plaats in het hertogdom Montferrat in Italien.

Bamba, provintie en ſtad in 't koningryk Congo in neder Ethiopien in Africa, welke haar eigen vorſt heeft, die den koning van Congo onderworpen is, en waar in de Portugezen Loanda S. Paolo bezitten.

Bamba, landſchap in zuid America in 't koningryk Popayan, de Spanjaarden toekomende.

Bambara, taamlyk groot koningryk in 't land der Zwarten in Africa.

Bamberg, biſdom aan den Main, tuſſchen Culmbach, Anſpach, Wurtsburg en Coburg gelegen, en in kerkelyke zaken onmiddelyk onder den paus ſtaande, 't welk ook het recht van een aartsbisdom geniet, en wiens biſſchop uitſchryvende vorſt van de Franckiſche Kreits is, gelyk ook direkteur in de drie Kreytzen, die wegen de muntzaken met elkander te doen hebben. De ſtichter van dit bisdom was keyzer Hendrik de IIde, welke het zelve te gelyk deze voorrechten gaf, dat de vier wereldlyke keurvorſten dezelve aartsampten, die zy anders by den keyzer plegen te bedienen, ook by den biſſchop van Bamberg zouden bedienen, en darom ook zekere plaatzen van hem ter leen ontfangen, 't welk gemeenlyk de rode zyde draad van Cunigunda genoemt word, en deze keurvorſten hebben weer hun vicariſſen of onder-amptenaren, die dezelve in hun plaats verrichten. Deſſelfs tegenwoordige biſſchop is Frederik Karel, graaf van Schonborn, zoon van den ryks-vicekancelier.

Bamberg, reſidentie ſtad en ſlot van den biſſchop van dezen naam aan den vloed Rednitz, die hier door ſtroomt, en zich niet ver daar van daan met den Mayn verenigt, 9 mylen van Neurenberg gelegen. De landſtreek is vruchtbaar aan koorn gewas, boomvruchten, ajuinen, en zoethout. Zy word onder de vier ryksdorpen gerekent, is groot en heeft geen muren, 't welk daar van daan komt, om dat de burgers anno 1435 hun biſſchop uit de ſtad verdreven hadden, zo wierden zy van het concilie van bazel veroordeelt, dat zy hun muren moeſten omver werpen. De univerſiteit aldaar is anno 1585 geſticht.

Bamberg, kleine ſtad aan den vloed Orlitz in Bohemen, aan de grenzen van Moravien, 6 m. ten zuiden van Glatz.

Bamburg, een proosdy van de orden der reguliere kanunniken in Beyeren, in 't rent-amt van Burckhauſen, aan den vloed Alza.

Bameycatianen, zyn een volk in Azien, wonende aan den Tiger, die zo een afſchrik van goud en zilver hebben, dat zy alles waar van men geld maken kan in de wildernis begraven, op dat de ondeugden niet onder hen mogen inſluipen.

Ban, het opontbod des konings van Vrankryks, waar door de gene, die onmiddelbare leenen onder hen bezitten, verbonden zyn zich toe te ruſten, en in 't veld te verſchynen. Dit geſchied door afgevaardigde koninglyke patenten, welke aan de Baillifs en Senechallen of gouverneurs gezonden worden. Zommige leggen het zo uit, dat door den ban de ordinaire dienſten, welke ieder leenman naar de eigenſchap der leengoederen ſchuldig is te doen, door den arriere-ban de buitengewone dienſten, welke de leensluiden den koning bewyzen, te verſtaan zyn.

Banaber, vlek in de provintie Leinſter in Ierland, 't welk zitting en ſtem in 't parlement van Ierland heeft.

Banara, ſtad in 't gebied des groten mogols in 't koningryk Bengale, niet ver van den Ganges-ſtroom.

Banburg, kleine ſtad aan den vloed Chervel, in het graafſchap Oxford in Engeland, heeft zitting en ſtem in 't parlement.

Banc, the kings bench, of, *de konings banck*, is een hoog gericht in Engeland, 't welk in 't paleys van Weſtmunſter gehouden word, waar in over zaken die de kroon betreffen, en over de grootſte misdaden, die het leven of het verlies van 't een of ander lid aangaan, gevonniſt word. Het beſtaat uit een preſident en drie rechters. Een ander gericht is de banck in even dit zelve paleys, welke *the court of common pleas* genoemt word, waar in men gewoon is de geringe misdaden en den gemenen rechtshandel af te doen. Het beſtaat in 'sgelyk uit een preſident en drie rechters.

Banca, eyland in ooſt Indien, benevens een ſtad van den zelven naam, aan de ooſtlyke zyde van het eyland Sumatra gelegen.

Bancalis, kleine ſtad op het eyland Sumatra in Azien, aan den vloed Racan, aan de ooſtzyde, daar grote handel in peper gedreven word.

Bancaliteit, zie *Generaal-Bancal-Inſtitutum.*

Banck, een roeiplaats op een Galey: op ieder banck zitten 4 of 5 Galeyboeven, die enen riem regeren. Ieder Galey heeft 32 Banken, en door dit getal word zy van andere roeiſchepen onderſcheyden.

Banck, is een heuvel of ondiepte in de zee, welke boven het water uitſteekt, of onder het zelve verborgen is, en enige derzelven zyn zo gevaarlyk, dat de ſchepen daar op aan ſplinteren ſtoten. Men heeft zandbanken, en ook ſteenbancken; de zo genaamde grote bank is een ondiepte in de noordzee tegen de kuſten van Canada in America, die zich in de lengte op 200, en in de breette op 25 tot 50 mylen uitſtrekt. De Europeers komen 'er alle jaar met kleine vaartuigen, en vangen een ontelbare menigte viſch, die men Mourues noemt. De zo genaamde kleine banck is ten ooſten van de grote gelegen, en heeft omtrent 80 mylen in de lengte, en 15 in de breette, daar ook veel Mourues gevangen worden.

Banck, by de ryksdagen hieten de zittingen of geſtoeltens, waar in de ſtanden naar de oudheid van hun rang zitten, als de dwars-banck, de graven banck, de ſtede-bancken enz.

Banck, is een plaats die in een ryk of een ſtaat door de opperſte macht aangeſtelt is, daar men geld tegen intereſt te leen kan krygen en ook uitlenen. Diergelyke vind men in Venetien, Amſterdam, Hamburg, Wenen, en op andere plaatzen meer.

Bancock, veſting van aangelegenheid in 't Koningryk Siam in Azien, op het Schier-eyland aan gene zyde van de Ganges, by den mond van de rivier Menan.

Band, zie *Banne.*

Banda, ridder-orden *de la Banda*, zie *Ridder-orden.*

Banda, ſtad op het Schier-eyland aan dees zyde de

de Ganges in Azien, in het koningryk Decan, welke gefortificeert is.

Banda Lontor, eyland in de Aziatische zee, onder de Molukfche eylanden behorende, aan de ftraat Sunda. Enige omleggende eylanden worden naar het zelve de eylanden van Banda genaamt, op 't welk de muskate neuten in overvloed waffen. De Hollanders hebben hier drie forten, als Naffau, Belgica, en Revenge.

Bande, een rot foldaten, een hoop fpitsboeven, een gezelfchap dat een zamenzwering gemaakt heeft. Hier van daan is ook de naam van Banditen ontftaan, waar door in 't gemeen beurzefnyders, ftraatrovers en ftruikrovers verftaan worden. zie *Banditen*.

Bandelier, hiet de riem waar aan de foldaten hun patroontafch hangen.

Bandellen, zo worden de Moorfche havens van het koningryk Aracan in Indien genaamt.

Bander, Manora, vefting in 't gebied van den groten mogol in Azien, in 't koningryk Cambaye aan de zee-kuft, den Portugiezen toekomende.

Bander-Abassi, Bander-Gomrom, grote en beroemde koopftad in Perzien, aan de golf van Balzora, tegen over het eyland Ormus in de provintie Farfiftan, daar de Engelfchen en Hollanders hun kantoren hebben, en de meefte fchepen, die uit Indien komen, aanlanden. De lucht is 'er zeer ongezond, en de vremdelingen kunnen 'er niet langer als van december tot in maart blyven, dewyl daarna een zo hete en hevige wind aan te waaien vangt, die de menffchen op ftaanden voet verftikt, waarom zich ieder een naar het gebergte, enige dagreizens daar van daan, begeeft.

Bander-Congo, ftad in Perzien in de provintie Loriftan of Kirman, aan de golf van Balfora, heeft een gezonde lucht en water, maar dryft weinig koopmanfchap, dewyl wegens de omleggende eylanden de fcheepsvaart zeer gevaarlyk is.

Banderole, is een klein vaantje of vlag op den maft van een fchip.

Banditen, zyn in Italien die gene, die over een misdaad gebannen of anderzins vluchtig zyn, en zich op ftruikrovery toeleggen. Contra-Banditen zyn die gene, die van de overigheid enes lands aangeftelt worden om hen te vervolgen, en ook van reizende luiden en partikulieren tot befcherming meegenomen worden. zie *Bande*.

Bando, koningryk en ftad van den zelven naam in het ryk van den mogol.

Bandolieri, zie *Miquelets*.

Bandonbridge, vlek in de provintie Mounfter, in 't graaffchap Korck in Ierland, 't welk zitting en ftem in 't parlement heeft.

Bandoulier, was voor dezen een foort van houte pypen, in ieder van dewelke een fchoot buskruid was, en ieder musquetier had een zeker getal daar van, zo veel naamlyk als hy fchoten voor zyn vuurroer nodig had. Maar na dat de kruid-en patroontaffen opgekomen zyn, heeft men de bandouliers in de militie afgefchaft.

Banen, ftad in 't Stargardtfche gebied in neder-Pomeren.

Banf, vlek of fteedje aan den mond van den vloed Dovern, daar hy in den zeeboezem, van Murray valt, in 't noorden van fchotland. 't Is de hooft-plaats van het burggraaffchap Banf, en heeft zitting en ftem in 't parlement.

Bangor, kleine ftad in 't graaffchap Caernarvan in noord Walles in Engeland, aan de zee-engte Menay, benevens een bisdom, onder den aartsbiffchop van Kanterberry ftaande. Daar is nog een ftad van dezen naam in noord Walles, in het graaffchap Fintshire.

Banhida, kleine ftad in Ongaryen, tuffchen Offen en Stoelweiffenburg.

Bania, ftad in Walachyen.

Banjaluka, zie *Bagnaluck*.

Banians, Heydenfche volkeren in Indien, inzonderheid in 't koningryk Guzurate, welke benevens God ook den duivel aanbidden, om dat zy geloven dat die gefchapen is om de wereld te regeren en de menfchen te plagen. Zy hebben noch veel andere bygelovigheden, en wel 83 fekten onder zich. De Europeers gebruiken ze als tolken en factoren, dewyl zy in den koophandel zeer ervaren zy.

Banier, betekent zoo veel als een vaan. St. Georges Banier is een vaandel waar in de Hiftorie van den ridder van St. Joris, hoe hy met den draak ftryd, afgebeeld ftaet, en 't welk de Zwabifche en Franfche ridders van langen tyd af voeren. *Banier des H. Roomfchen ryks*, zie *Ryks Banier*.

Ban, of *Ryks-Acht* is in het H. Roomfche ryk een ftraf tegen de gene, die tegen den land vrede aangegaan hebben, en worden hier door zodanige perfonen of ryks-ftanden van al hun voorrechten en vryheden ontbloot, zyn have en goederen verbeurt verklaart, zo dat niemand hen in befcherming durft nemen. In vorige tyden maakten de keyzers 'er geen bedenken over om naar hun welbehagen enige ryks-ftanden in den ban te doen, maar naderhand is men in het verkiezings-verdrag over een gekomen, dat de keurvorften daar hun toeftemming toe moeten geven, waar mee de vorften ftand niet is te vreden geweeft, begerende zy dat men hun bewilliging daar toe ook vorderen zoude. 't Geen Karel de VIde in zyn verkiezings verdrag belooft heeft, namentlyk diergelyke zaken op den vollen ryksdag te zullen brengen, en daar de zaak te laten onderzoeken. In zulken Ban wierden den 29 April 1706 de beyde keurvorften van Keulen en Beyeren opentlyk te Wenen gedaan, en van hun keurvorftelyke waardigheid verftoken verklaart, dewyl zy zich met Vrankryk verbonden, en hun wapens tegen het ryk gewend hadden. Maar zy zyn 1714 in den Raftadfen vrede volkomen herftelt.

Ban, kerk-ban, is wanneer een grote en openbare zondaar uit de Chriftelyke Gemeente uitgeflotenword, tot dat hy een oprecht leedwezen betuigt, welke gewoonte in de eerfte kerk geoeffent wierd. Naderhand heeft de paus dezelve ook tegen de koningen en keyzers gebruikt, en gaat dezelve ook noch hedendaags by de Roomfche kerk in zwang, hoewel de tegenwoordige tyden grote omzichtigheid vereiffchen. Deze kerk-ban is ook noch in En-

Engeland gebruiklyk, en word *the publick penance* genaamt, waar mee men de verachters van den godsdienst straft. Behalven dezen heeft de Engelsche kerk ook den groten Ban, waar door iemand niet alleen van de opentlyke kerk vergadering, maar ook van alle openbare Amten uitgesloten word, gelyk ook de Anathematismus, waar door men iemand den vloek aankondigt, en hem als een vyand van God aan den duivel overgeeft.

Banne, Band, vloed in Ulster in Ierland, die uit het binnen meir van Neaugh ontspringt, en zich niet ver van Colrane in de zee stort.

Banne, Bannow, vlek in Leinster in Ierland, in het graafschap Wexford, 't welk zitting en stem in 't parlement van Ierland heeft.

Banneret, Knight Banneret (by ons ridder baronet genaamt) is een titel in Engeland van een persoon, die wegens een ridderlyke daad onder een vaandel in het leger tot ridder gemaakt is. Voorheen noemde men in Vrankryk alle die heren bannerets, welke recht hadden het vaandel of de bannier te ontrollen, dat is, dewelke hun leenmannen konden te zamen roepen, om een compagnie te paard daar uit op te rechten, wanneer de adel opontboden wierd.

Bannesdowne, berg in het graafschap Sommerset in Engeland, aan wiens voet de stad Bathe gebouwd is.

Bannier Heren, of *Baanderheren*, wierden voor dezen in Duitsland zodanige genoemt, welken een vaan of bannier, en daar door de heerschappy over een zekere streek lands gegeven wierd. Deze titel word noch hedendaags van den keyzer aan luiden van verdiensten gegeven. Zy schynen met de bannerets in Vrankryk veel overeenkomst te hebben.

Banniere, zie *Vlagge*.

Bannolas, kleine stad in Catalonien in Spanje, anderhalf myl ten noorden van Girona, is in den laatsten oorlog gefortificeert.

Bannow, zie *Banne*.

Bannus, zie *Banus*.

Bannockbourn, Bannock, kleine vloed in de provintie Sterling in zuid Schotland, welke tusschen zeer hoge oevers naar den zeeboezem Forth loopt.

Banque, is een visschers-schuit, die op de grote banck van Terreneuf gebruikt word om de Morues of bakkeljau te vangen.

Banquet, Banquette, een bankje in de krygsbouwkunde, is een opgeworpe hoogte van aarde onder aan de borstwering, waar op de soldaten treden, als zy over de borstwering op den vyand vuur willen geven. Anders beduit banquet een groot gastmaal.

Banquier, een wisselaar, een koopman die in 't geld handelt.

Bassingstook, stad in Engeland, in de provintie Hant.

Bantam, grote stad op het Eyland Java, en de hoofd en residentie-stad van een groot koningryk, dat zyn eigen koning heeft, die een bontgenoot van de Hollanders is, en de stad heeft een van de beste havens in gants Indien, die ook 't meest van de Engelschen, Hollanders, Franschen en andere natien bezocht word, die hier hun winkels en pakhuizen hebben. Het gantsche koningryk steekt noch in Heydensche blindheid, maar de koning en zyn bedienden zyn Mahometaans.

Bantamsche zaak, tusschen de Engelschen en Hollanders bestaat daar in, dat nademaal in den Inlandschen oorlog in 't jaar 1682 de Engelschen den ouden koning, en de Hollanders deszelfs prins bystonden, en de laatst genoemde de overhand behielt, zo zyn hier na alle Engelschen uit Bantam verdreven, waar over zy tot noch toe voldoening van de Hollanders eisschen.

Banton, een van de Filippynsche Eylanden. Het is klein en komt den Spanjaarden toe.

Bantz, Banth, benediktyner abdy in het stift Bamberg op een hogen berg aan den Mayn, tusschen Lichtenfels en Staffelstein, waar na de gantsche omleggende landstreek Bantzgau genaamt word. De kerk benevens het grootste gedeelte van 't klooster zyn voor enige jaren treflyk opgebouwd.

Banus, of *Ban*, zo worden de drie Ongarische onderkoningen of stadhouders in Dalmatien, Croatien en Slavonien genaamt, welke in naam des konings over alle Amptenaren gestelt zyn, en hun de bedieningen geven, ook in oorlogstyden het opperbevel voeren. Deze benaming komt zonder twyffel van het woord Pan van daan, 't welk in deze landen een heer betekent.

Banzova, zie *Panzova*.

Bapaume, kleine maar wel gefortificeerde stad in Picardyen, de kroon Vrankryk toekomende, die dezelve in 't jaar 1641 verovert, en in den Pyreneeschen vrede behouden heeft. Zy legt 6 mylen van Arras.

Bar, Baar, landgraafschap in Zwaben in het Furstenbergsche gebied, tusschen het zwarte woud en het Wurtembergsche, aan een vloed van den zelven naam. Het gebergte dat daar in legt, op 't welk de Donau ontspringt, word op de Baar genoemt.

Bar, stad in opper Podolien, aan den vloed Kow, 12 m. van Caminiek, welke de natuur door de Moerassen versterkt heeft. Zy heeft een vesting op een Rots, waar door zy kan beschut worden.

Bar, hertogdom, 't welk ten oosten Lotteringen, ten noorden Luxemburg, ten westen Champagne, en ten zuiden het Franche Comté tot grenzen heeft. Het word in vier amten verdeelt, naamlyk Bassigni, Bar, S. Michel, en Clermont, en hoort den hertog van Lotteringen toe, uitgenomen de vesting Longwi, die de koning van Vrankryk in den Ryswykschen vrede voor zich bedongen heeft. De hertog van Lotteringen heeft ook, niet tegenstaande hy in den voorgemelden vrede weder tot het bezit zyner landen is geraakt, wegen dit hertogdom de leenhulde by den koning van Vrankryk in persoon moeten afleggen.

Bar, of *Baar*, een schoon neringryk vlek in de wynbergen in de Elsas, 't welk met enige daar onder horende dorpen een heerlykheid uitmaakt. Het is tegenwoordig een ambacht dat aan Straatsburg behoort.

BAR, fchoon vlek benevens een amt in Zwitzerland, 't welk een deel van het Canton Zug uitmaakt.

BAR-LE-DUC, hoofdftad des hertogdoms Bar in Lotteringen aan den vloed Ornan. De veftingwerken aan de ftad en aan het flot zyn alle gefleecht.

BAR-SUR-AUBE, middelmatige ftad aan den vloed Aube in Champagne, wegens haar koftelyken wyn beroemt.

BAR SUR SEINE, welgebouwde Franffche ftad in Burgundien aan de Seine.

BARABABA, Ruffifche ftad in Siberien, aan een meir van den zelven naam, en ten noorden daar van is een grote Wildernis, Barabienskoy genaamt.

BARACAN, GOCKERN, een fterk flot in opper Ongaryen, tegen over Gran, daar de vloed Gran in den Donau valt, en daar de Turken in 't jaar 1683 een groten nederlaag bekomen hebben.

BARACOA, kleine ftad in noord America, aan een kleine Golf, welke heel dicht by de ooftlyke punt van het eyland Cuba legt.

BARANETTE, zie *Barquerole.*

BARANOVA, ftad en flot aan den vloed Sluks, in rood Ruffien.

BARANYVAR, ftad benevens een flot in neder Ongaryen aan den vloed Craffo, waar naar het graaffchap Baranywar den naam voert, 't welk tuffchen den Donau en Drau legt, en aan Slavonien en de graaffchappen Bodrog en Bath grenft.

BARAQUEN, zoek *Cazernes.*

BARATH, BARAZ, hiet het decreet dat de patriarchen, aartsbiffchoppen, prioren en gardianen der Griekfche kerk van den Turkfchen keyzer erlangen moeten, wanneer zy voor hun gewelt willen befchut zyn.

BARATO, PORTO PARATO, dorp benevens een goede haven in 't vorftendom Piombino, aan het Toskaanfche meer in Italien.

BARAU, BAVAROW, fteedje in de Prachiner Kreits in Bohemen, niet ver van het grote en voor dezen vafte bergkafteel Helffenburg.

BARAVELLO, fraai flot dicht by Como in 't hertogdom van Milaan.

BARBADOS, een van de eylanden Barlovento in noord America, waar van dit het verfte ten ooften legt. De Engelfchen hebben het in, en hebben 'er de fteden St. Michiel Carelstown, Jameftown en klein Briftol opgeboud. Het is vruchtbaar van tabak, gember, indigo, boomwol en zuiker.

BARBADOS, noch een ander van de eylanden Barlovento, dat wat verder noordwaards op legt als het eerftgenoemde. Het komt insgelyk den Engelfchen toe, die 'er enige volkplantingen opgeheben.

BARBAIRA, een grote ftreek lands op het eyland Sardinien, 't welk in drie delen gefcheyden word, namentlyk in Barbaira Lolay, Barbaira Sevola, en Barbaira Bervi.

BARBANÇON, flot en fchoon dorp benevens den titel van een vorftendom in Henegouwen, aan de grenzen van Namen gelegen, waar naar de hertogen van Barbançon, die voor enige jaren uitgeftorven zyn, en uit het vorftelyk huis Aremberg ftamden, den titel voerden. Daar worden fchone drinkglazen gemaakt.

BARBARANO, ftad en amt in de Venetiaanfche provintie Vicentino.

BARBAREN, hier door worden in 't gemeen de inwoners van Barbaryen verftaan. Voor dezen wierden van de Romeinen en Grieken alle andere volkeren die niet van hun natie waren, daar door gemeent.

BARBARYEN, is een groot deel van Africa, 't welk ten ooften Egypten, ten weften de Atlantifche zee, ten noorden de Middelantfche zee, ten zuiden den berg Atlas, het landfchap Biledulgerid en de woeftyn Barca tot grenzen heeft. Barbaryen word van drie natien, die den Mahometaanfchen Godsdienft toegedaan zyn, bewoont, namentlyk Arabieren, Turcken, en Afrikanen, welke laatstgenoemde naar den zee kant wit, maar in Biledulgerid zwart zyn. Men vind 'er ook vele Joden, die groter vryheid als in Europa genieten, maar alle Chriftenen die 'er gevonden worden zyn flaven, uitgenomen eenige geeftlyken, koopluiden, en de inwoners van twe of drie plaatzen, die de Spanjaarden en Portugeezen in Barbaryen bezitten. Het beftaat uit 6 koningryken, Barca, Tripoli, Tunis, Algiers, Fez en Marocco. De eerfte vier zyn de Ottomannifche porte onderworpen of ten minften onder haar befcherming, maar de laatfte twe ftaan onder een eigen fouvereinen koning. Verders zyn 'er ook noch de beyde kleine koningen van Conco en Labez, welke leenmannen van Algiers zyn, en enige Arabifche vorften, die men Xeques noemt, en aan Algiers cynsbaar zyn. Het land is zeer vruchtbaar in 't voortbrengen van koorn, en daar word ook grote handel met lakens, offenhuiden, vygen, rozynen en dadels gedreven, maar deszelfs grootfte rykdom beftaat in den buit, welken de Barbaarfche zee-rovers van de Europeefche fchepen te Algiers, Tunis en aan andere plaatzen te zamen brengen.

BARBARICINI, zie *Barbaira.*

BARBARINI, zie *Barberini.*

BARBAARSCHE-ZEE, hier door word zomwylen dat gantfche deel van de Middelantfche zee verftaan, 't welk de kuften van de koningryken Tunis, Algiers, en Fez befpoelt, en zich tot aan de eylanden Sicilien en Sardinien uitftrekt, maar zomtyds beduit het maar dat deel, 't welk aan de kuften van Algiers en Fez reykt.

BARBAROD, marktvlek in de beneden Elzas, onder 't bifdom Spiers behorende.

BARBATI, zie *Barbets.*

BARBATO, kleine plaats en haven in Andalufien in Spanjen, aan den vloed Barbato, daar hy zich in de Atlantifche zee ftort, tuffchen Cadix en Tariffa.

BARBAZEN, kleine ftad in Portugaal, welke de Spanjaarden in 1711 onder contributie ftelden.

BARBEAUX, abdy in Vrankryk in de provintie Brie aan de rivier de Seine, 1 m. van Melun.

BARBENTANE, kleine ftad in Provence in het gebied van Tarafcon, daar zich de vloed Durance in de Rhone ftort. 1 m. van Avignon.

BARBERANO, kleine ftad in 't pauflyke gebied, aan

aan den vloed Bieda, tusschen de beyde meiren Bracciano en Bolsena.

BARBERINO, kleine stad in 't Florentynsche gebied, tusschen Florence en Siena, waar naar het voorname Italiaansche geslacht van Barberino den naam voert, 't welk het vorstendom Palestrina in den kerkelyken staat bezit, en waar uit paus Urbanus de VIIIste en verscheyde cardinalen gesproten zyn. Dit geslacht heeft onder andere het eeramt *la Prefettura di Roma* van paus Urbanus den VIIIsten verworven, welk hooftmanschap noch van de Roomsche keyzers herstamt, en moest deze hoge amtenaar by een keizerlyke intrede in de stad Rome den rykstaf voordragen.

BARBERINO, een andere kleine stad in het Florentynsche gebied 10 m. van de zo evengenoemde, en 5 van Florence, aan den vloed Sieve.

BARBERY, abdy in Normandyen, in 't gebied van Bayeux in Vrankryk.

BARBESIEUX, zie *Barbezieux*.

BARBETS, BARBATI, water-honden, zo noemen de katholyken in Vrankryk en Savoyen schimpswyze de gereformeerden, die in de Piemonteesche valeyen, Lucern, Pragelas enz. woonen, even eens gelyk de protestanten in Brabant Geuzen genoemt worden. Hier en tegen worden zy van anderen, die het met hen houden, of hen niet beschimpen willen, Waldensen, Dal-luiden of Religionarissen genaamt.

BARBETTE, is een verheven stuk van den Wal op het voorste deel van een bolwerk, welk daar toe dient dat men des te beter een daarom leggende hoogte uit de vesting beschieten kan.

BARBEZIEUX, kleine stad in Vrankryk, in de provintie Saintonge, aan de grenzen van Angoumois.

BARBICHE, zie *Berbice*.

BARBORA, eyland in de rode zee, tegen over de stad Barbora, is vruchtbaar en heeft een goede Veefokkery. De Inwoners zyn zwart, en de voornaamste gaan gekleed, maar de andere half naakt.

BARBY, graafschap in opper Saxen aan de Elf, tusschen Maagdeburg en Anhalt, dat uit vier Ambachten, naamlyk Barby, Rossenburg, Walther-Nienburg, en Mulingen bestaat. Het eerste hoort na 't uitsterven der graven van Barby hertog Hendrik van Saxen-Weissenfels toe, het twede den koning van Pruissen, en de beyde overigen het huis van Anhalt-Zerbst. De hooftstad Barby legt aan de Elf, is wel geboud, en heeft een slot waar op de voorgenoemde hertog zyn verblyf houd. Deze is den 29 september 1657 geboren, en is tegenwoordig weeuwenaar; zyn erfprins Georgius Albertus, die den 8 April 1695 geboren is, is den 18 Febr. 1721 met Augusta Louise, dochter van hertog Christiaan Ulrich van Wurtemberg-Oel, in den echt verenigt.

BARCA, wyd uit gestrekt landschap in Barbaryen, wiens noordelyk deel onder den Titel enes Koningryks ook Barca hiet, maar het zuidelyke in 't gemeen de woestyn Barca genaamt word. Het staat onder Turkschen gebied, en in de hooftstad Barca houd een sangiac zyn verblyf, zynde de inwoners ook den Mahometaanschen Godsdienst toegedaan.

BARCALON, is een naam, welken men den hoogsten en voornaamsten amtenaar aan 't hof van den koning van Siam geeft.

BARCAN, zie *Barcan*.

BARCAROTA (VILLA NUEVO DE), kleine stad met een fraai slot en den titel van een markgraafschap in het Spaansche Estremadura, op de Portugeesche grenzen.

BARCELLONA, hooftstad in Catalonien aan de Middelandsche zee, benevens den titel van een graafschap, en een Inquisitie gerecht, Universiteit, goede haven en een bisdom onder den aartsbisschop van Tarragona staande. Zy word in de oude en nieuwe stad verdeelt, welke beyde met goede vestingwerken omringt zyn. Dicht daar by op een berg legt het slot Montjoui. In het jaar 1697 veroverde de Fransche veldheer de hertog van Vendome deze stad, maar zy wierd in het zelve jaar in den Ryswykschen vrede weer aan Spanjen afgestaan. Deze gewichtige plaats gaf zich 1705 aan koning Karel den IIIden over, en wierd in het volgende jaar te vergeefs van de Franschen belegert. Anno 1711 hebben de Franschen de linien van Barcellona vruchteloos geforceert, en 1714 den 13 Sept. heeft zich deze stad eindelyk na een tweemaandelyke harde belegering en by na ongehoorden dapperen tegenweer op genade en ongenade aan Filippus den Vden moeten overgeven, dewelke de zelve sterk heeft laten fortificeren, en twe Citadellen, om de stad in toom te houden, daar by laten bouwen. De Inwoners die het huis van Oostenryk toegedaan waren zyn hier op meest naar Italien en door andere landen verstrooit, en vele daar van wegen hun ongemene trouw en dapperheid van den tegenwoordig regerenden keyzer in zyn erflanden aangenomen en verzorgt.

BARCELLONETTE, klein landschap en Prinsdom, 't welk in vruchtbare valeyen aan de zee-Alpen bestaat, en tot het graafschap Nizza behoort. De hooftstad hiet ook Barcellonette, legt aan den vloed Hubaye, daar de gouverneur en de Podesta resideert, en is in zeer slechten staat. Het dal van Barcellonette is in den Utrechtschen vrede 1713 aan Vrankryk afgestaan.

BARCELOR, stad in oost Indien, op de Malabarische kusten in het koningryk Bisnagar, de Hollanders toekomende.

BARCELOS, vlek of steedje in Portugaal, in de provintie Entre Duero y Minho, aan den vloed Cavado, met den titel van een hertogdom.

BARCENE, meir in Abyssinien in het koningryk Amara in Africa.

BARCHFELD. Hessisch slot en voogtamt in het gevorstede graafschap Henneberg.

BARCHINONA, middelmatige stad in Piemont aan den vloed Ubaja, aan de zee-Alpen: hier word goede koophandel gedreven.

BARCHON, kleine stad in nieuw Castilien, 7 mylen van Cuença in Spanje.

BARCIES REE, een plaats op het Orcadisch eyland Hitland, daar de Hollandsche Schepen by de haringvangst gewoon zyn by een te komen.

BARCK, zie *Barque*.

BARCKHOUTEN, zyn planken die aan de zyde van een ſchip uitſteken, en waar aan de knien en kromhouten do r het gantſche ſchip met yzere pennen vaſtgeklampt zyn.

BARCKLEY, zie *Berkley*.

BARCKSHIRE, landſchap in Engeland, 't welk tegen 't ooſten aan Surrey, tegen 't zuiden aan Hantshire, tegen 't weſten aan Wiltshire grenſt, maar ten noorden door de Theems van Oxford en Buckingham geſcheyden word, langs welke rivier het ſterk op Londen handelt.

BARDALACH, ſtad in Moldavien, aan den vloed Bardalach.

BARDEBURG, abdy en nonnenklooſter tegen over Luxemburg, zynde een zeer vermakelyke plaats.

BARDELIES, een abdy in Vrankryk in 't hertogdom Berry aan den kleinen vloed Naon.

BARDES, eyland op de kuſt van Malabar. 't welk door een Canaal van de ſtad Goa afgeſcheyden word. Dit eyland is zeer hoog, en kunnen de Portugeeſche ſchepen te Goa achter het zelve verborgen leggen.

BARDESANISTEN, waren ketters in 't ooſten dus naar Bardeſanes genoemt, die in de 11de eeuw in Meſopotamien leefde en tegen de Valentinianen en Marcioniten redetwiſte maar hier na meeſt hun party aannam. Inzonderheid loogchende hy de opſtanding der doden, en zyn navolgers hebben noch meer dwalingen aangenomen.

BARDEWYK, open vlek aan den vloed Ilmenaw in 't Hertogdom Luneburg, een 4de m. van de ſtad van dezen naam gelegen, was voor dezen een grote koopſtad, en word van enigen voor de oudſte in gants Saxen gehouden. Haar nering beſtaat in tuingewas, daar zy andere plaatzen, inzonderheid Hamburg mee verzorgt. An. 1725. heeft zy Brandſchade geleden.

BARDI, kleine ſtad in het hertogdom Parma in Italien en de Hoofdſtad van een markgraafſchap, de Prinſſen Doria toebehorende, die daar een prachtig ſlot tot hun verblyf hebben.

BARDINAZZA, vloed in 't hertogdom Milaan, welke aan de grenzen van Placentia in 't gebied van Pavia ontſpringt, en, na dat hy omtrent 4 Duitſche mylen gelopen heeft, zich in den Po ſtort.

BARDO, kleine ſtad op een heuvel in 't Savoiſche gebied, niet ver van den vloed Dora Balthea, nevens een wel beveſtigt ſlot in 't hertogdom Aoſta. De omleggende landſtreek heeft den naam van een Præfectuur.

BARDSEY, klein eyland in de Ierſche zee, niet ver van Caernarvan.

BARE, kleine vloed, die een voorſtad van Leipzig beſpoelt, en in de Pleiſſe valt.

BAREDGE, klein landſchap benevens een vlek in Bigorre in de Franſche provintie Gaſcogne, daar gezondheids bronnen en baden zyn.

BAREN, kleine vloed in het graafſchap Marck in Weſtfalen, welke zich in de Roer giet.

BAREN, ZILVER-BAREN, zo word het zilver genaamt, dat noch niet verarbeyd is, en in ſtaven of klompen beſtaat.

BARENBURG, amthuis in het graafſchap Hoye in Weſtfalen, in een moeraſſigen grond, is een pas of doortocht, en komt den keurvorſt van Hanover toe.

BARENOUW, een plaats en ſlot by Sandomir in het Waiwoodſchap van dezen naam in klein Polen.

BARETSCHO, ſtad in opper Ongaryen naar den kant van Zevenbergen toe.

BAREUTH, zie *Bayreuth*.

BAREZ, ſtad in neder Ongaryen aan de Drau.

BARFLEUR, kleine ſtad in Vrankryk in het bisdom van Coutrance, op het voorgebergte de Vic in Normandyen.

BARGA, kleine ſtad aan den vloed Serchio in het Florentynſche gebied naar den kant van Lucca.

BARGEDORF, BERGDORF, kleine ſtad en ſlot de beyde ſteden Lubeck en Hamburg in 't gemeen toekomende, 2 mylen van Hamburg.

BARGEMON, BARIAMON, kleine ſtad aan een met wynſtokken en olyfbomen beplanten heuvel in Provence, in het gebied van Frejuls.

BARGENI, kleine ſtad in zuid Schotland, in het graafſchap Carrick. 4 mylen ten zuiden van Ayr.

BARGES, zo noemt men zekere ſchuiten in Engeland en Braband.

BARI, landſchap in het koningryk Napels, 't welk ten noorden aan de golf van Venetien, ten ooſten aan Terra d'Otranto, ten zuiden aan Baſilicata, en ten weſten aan Capitanata grenſt. De Hoofdſtad, welk aan de golf van Venetien legt, hiet ook Bari, en is wel gefortificeert, ook wegens haar haven een volkryke koopſtad. Zy heeft den titel van een hertogdom en een aartsbisdom.

BARJAMON, zie *Bargemon*.

BARIGELLO, de hooftman der Sbirri of gerechtsdienaars in de Italiaanſche landſchappen en ſteden.

BARILLOWITSCH, ſterk grens-ſlot in Croatien, waar op een keyzerlyke overſte als commandant woont.

BARJOLS, kleine maar neringryke ſtad aan den oorſprong van den vloed Argens in Provence in Vrankryk, Daar is een Bailluage.

BARIQUIMECETO, landſchap op het vaſte land in zuid America, in het gouvernement van Venezuola, aan den vloed Baria.

BARLAMONT, BARLEMONT, graafſchap in 't Franſch Henegouwen, aan de Sambre, tuſſchen Maubeuge en Landrecy, 't welk voor dezen zyn eige graven heeft gehad. De hooftplaats van den zelven naam is een groot Dorp, benevens een ſlot, en een klooſter van reguliere kanunnikdeſſen van de Auguſtyner orden.

BARLASINA, vlek in 't Milaneeſche, aan den vloed Seveſe tuſſchen Milaan en Como.

BARLEDUC, zie *Bar-le-Duc*.

BARLEMONT, zie *Barlamont*.

BARLENGA, klein eyland in Portugaal, tegen over de ſtad Santarein. Hier naar worden vele noch kleindere ten noorden leggende de Barlengiſche eylanden genaamt.

BARLETTA, kleine ſtad aan de golf van Venetien, benevens een goede haven in het Napelſche land-

chap Bari, 't welk in het aartsbisdom van Nazareth ingelyft is, en de zetel van dezen Aartsbisschop is.

Barlinguas, zie *Barlenga*.

Barlovento, het noordelyke deel van de Antillische eylanden aan de noorder zee in America, die 28 in getal zyn.

Barmach, hoog gebergte in Perzien, in de provintie Scirvan, niet ver van de Caspische zee.

Barmasier, grote stad in de Perziaansche Provintie Kirman.

Barmhertige broeders, is een zekere orden, die by de drie gewoonlyke geloften van armoede, kuisheid en gehoorzaamheid noch de vierde gevoegt heeft, naamlyk de zieken op te passen. De broeders van deze orden dragen een graauw kleed, en worden in Italien, *Fate ben Fratelli* genaamt, wyl der zelver stichter Jean de Dieu bedelen ging, en uitriep, doet goed, broeders.

Barmstad, een matig ylek en aanzienlyk gebied in Stormarn, 't welk de graven van Rantzou van de hertogen van Holstein tegen hun oud stam-slot, Rantzou, de heerlykheid Kucksbul, en een zekere somme gelds verruilt hebben, en in 't jaar 1649 tot een ryksgraafschap hebben verheffen laten. Anno 1705 ontstond deswegen een groot geschil, nademaal de Hertog van Holstein Gottorp den koop, waar door het aan die van Rantzou gekomen is, om ver wilde werpen, en tegen weeromgeving der kooppenningen weer naasten wilde, 't welk door een keyzerlyk vonnis verhindert wierd.

Barnabiten, zyn reguliere Kanunniken van St. Paulus, welkers zendbrieven de eerste munniken van deze orden vlytig lazen en uitleydden. Zy bewyzen den Apostel Barnabas grote eer, zyn van paus Paulus den IIden geconfirmeert, en dragen een langen zwarten rok, in 's gelyk bezitten zy te Romen een schoon klooster en een kerk *la Chiesa di Carlo de Cattinari* genaamt, en hebben altyd een kardinaal tot patroon van hun orden.

Barnabots, dezen naam geeft men spotsgewyze aan de arme edelen van Venetien, en dat om die reden, wyl in het kerspel van St. Barnabas te Venetien een groot getal van diergelyke onvermogende edelluiden wonen.

Barnagas, Barnagasso, koningryk in Abyssinien in Africa, tusschen de rode zee en den Nyl, 't welk groot, maar slecht bewoont is, en zyn eigen koning heeft.

Barnards Castle, stad in de provintie Durham in Engeland.

Barndorf, stad benevens een slot en amt aan den vloed Horn, tusschen Hamelen en Lomgow, de graven van der Lippe toekomende.

Barneuchen, marktvlek in de middelmark Brandenburg.

Barneveld, klein eyland in zuid America, aan de straat van Magellaan, de Hollanders toekomende.

Barniza, sterk slot in opper Ongaryen, op een hogen berg gelegen, 't welk de keyzerschen An. 1709. op de Rebellen veroverden.

Barnsdorf, marktvlek aan de Hunte, in het graafschap Diepholt in Westfalen, Keur-Hanover toekomende.

Baroche, stad in 't koningryk Guzurate, 10 Italiaansche mylen van Surate, aan den vloed Nardabath, in het land van den groten mogol. Zy legt aan een berg en heeft twe voorsteden, waar in veel wevers en katoenhandelaars wonen. De Hollanders en Engelschen hebben hun kantoren daar, en men vind daar de schoonste bleyk die 'er in het gantsche land is.

Baroia, kasteel in Portugaal, 't welk de Spanjaarden 1711 ingenomen hebben.

Baron, of *Vryheer*. De naaste adelstand na de graven en burggraaven, in Duitsland en Vrankryk reeds van oude tyden af bekent, en wierden voor dezen alle de gene Barons genaamt, welke onmiddelbare lenen van den keyzer of koning bezaten. In Engeland zyn de Baronnen lords en leden van het hogerhuis.

Baronet, is in Engeland de eerste rang onder den kleinen adel, welke waardigheid erflyk, en eerst anno 1612 onder Jacobus den Isten opgekomen is. Want wanneer deze in den Ierschen oorlog geld nodig had, beval hy dat ieder een, die tot beschutting van het koningryk van Ierland, en inzonderheid van de provintie Ulster drie jaar lang dertig man op zyn kosten onderhouden zou, Baronet zou zyn. Volgens de instelling zouden 'er maar 200 zulke zyn, maar na dien tyd zyn 'er zo veel gemaakt, dat het tegenwoordig getal zich tot 700 uitstrekt, en voor dit eeramt moeten zy by de 1200 pond sterlings aan de koninglyke kamer betalen.

Barons der 5 havens, zo werden by het zittende parlement van groot Brittannien de gedeputeerde der 5 steden in Engeland, Dovers, Sandwich, Hith, Rumney en Hastings, waar van ieder 2 stemmen heeft, genaamt.

Baros, kleine stad op het eyland Sumatra in Azien, aan de westzyde gelegen, daar de meeste Kamferbomen wassen.

Barque, een soort van schepen van middelmatige grootte, omtrent 50 voet lang, welke een of ten meesten twee masten heeft, en 't meest in den Archipel gebruikt word. De barken waar van men zich op de Middelantsche zee bedient, hebben benevens de grote mast noch 2 andere, en de grootste voeren niet over 100 ton. Een bark is ook een middelmatig schip, dat men gebruikt om de goederen aan te brengen, en een groot schip te laden of te ontladen.

Barquerole, Baronette, een middelmatig lastschip zonder masten, 't welk maar by goed weer op zee, doch niet ver van den oever gebruikt word.

Barquette, klein schip, dat maar 4 riemen heeft.

Barr, zie *Bar*.

Barra, een van de eylanden Westernes by Schotland, 't welk zeer vruchtbaar in 't voortbrengen van koorn, en 7 mylen lang is. Het heeft twe kleine steden, en hier word stokvisch in groten overvloed gevangen.

Barra, klein koningryk in Africa in Guinéa, 't welk zyn eigen koning heeft.

Barraut, een Markgraafschap in Guienne.

Barreaux, fort-Barreaux, vesting aan den vloed

vloed Isere in Dauphiné aan de Savoische grenzen, een myl van Montmelian. Deze plaats is zo voordeelig gelegen, dat zy ter rechten van de Isere, ter linken door een style rots, en van voren door 't water genoegzaam gedekt word.

BARREME, een kleine stad in opper Provence in Vrankryk, 4 mylen ten zuid oosten van Digne gelegen.

BARRIANO, kleine stad in het Venetiaansche gebied in Italien, in de provintie Bergamasco, aan de Milaneesche grenzen.

BARRICADE, hiet een geringe verschansing tegen den aanval der vyanden.

BARRICADE, is een sterke post in Piemont, welke de bontgenoten in 't jaar 1710 den Franschen afnamen.

BARRIERE, zie *Valpoorten*.

BARRIERE, een verzekering tegen een gevaarlyken en vyandlyken nabuur, in 's gelyk de schadelooshouding die de overeenkomende partyen elkander gewoon zyn te geven. Het bekende Barriere tractaat in de Nederlanden tusschen den Keyzer en de Hollanders wierd anno 1715 den 15 november gesloten, en anno 1716 uitgewisselt, uit kracht van het welke de Hollanders hun bezetting, welke het huis van Oostenryk mee trouw zweren moest, in de steden en vestingen Namen, Doornik, Menen, Furnes, Warneton, Iperen en het Fort de Knocke tot hun grensverzekering houden, maar in Dendermonde en Roermond half Oostenrykscheen half Hollandsche bezetting leggen zou.

BARROW, vloed in Leinster in Ierland, welke zich in den zee boezem van Waterford stort.

BARRY, klein eyland op de kusten van de Engelsche provintie South Walles, by den mond der Saverne, tusschen Landaff en Cardiff.

BARS, BARSENBURG, oud slot in opper Ongaryen, aan den vloed Gran, waar van het graafschap Bars den naam voert, 't welk tusschen de Zollner, Hontenser, Comorrer en Graner gespanschappen legt.

BARSINGHAUSEN, een Luitersch Juffren klooster in 't vorstendom Calenberg, 3 m. van Hanover, waar onder het ook hoort.

BARTEN, sterk slot en amt in Bartenland in Pruissen, benevens een steedje van den zelven naam, 't welk door een hogen berg van het slot afgescheyden is.

BARTENLAND, klein landschap in 't Brandenburgs Pruissen, 't welk aan de Rivieren Alle, Pregel en Angerap grenst.

BARTENSTEIN, stad en amt aan den vloed Alle, benevens een geruineert kasteel in Bartenland.

BARTENSTEIN, slot, dorp, en amt in Franckenland, den graaf van Hohenlohe-Bartenstein toekomende, welke zedert 1722 kamer-rechter te Wetzlaar is.

BARTFELD, BARTFAM, sterke koninglyke vrystad in het graafschap Zips in opper Ongaryen op een heuvel, is niet zeer groot, maar heeft ruime voorsteden, welke door drie rivieren bevochtigt worden. 't Is een pas van aangelegenheid tegen Polen, en van haar drie poorten word alle dag beurt om beurt maar eene geopent.

BARTH, stad en slot in 't Bartische gebied in voor Pomeren, 3 mylen van Straalsund, legt aan een kleinen zee boezem en heeft een haven. Het Bartische gebied grenst aan Meklenburg, het graafschap Gutzkow, het eyland Rugen, en de oostzee; is tien mylen lang en 8 breet, en in 't vredenstraktaat van 't jaar 1720 de kroon Zweden weeromgegeven.

BARTH, vesting in Savoyen, in Augstdal.

BARTKE, kleine vloed in voor Pomeren, welke by Straalsond ontspringt, en zich niet ver van de stad Barth in een kleinen zeeboezem van de oostzee stort.

BARTON, stad in de Engelsche provintie Lincoln, aan den vloed Humber.

BARTSCH, vloed in Silesien, welke in groot Polen ontspringt, door het steedje Militsch loopt, en zich in 't vorstendom Glogau in de Oder stort, wegen zyn lekkere snoek beroemt.

BARTSCH, een voornaam slot in neder Ongaryen niet ver van Babotsch: het wierd 1710 den Rebellen afgenomen.

BARVA, een klein koningryk in Abyssinien in Africa, aan den vloed Metabu, is de hooftstad van 't koningryk Barnagas.

BARULEN, ketters, welke voorgaven dat Gods Zoon geen recht vleesch noch bloed gehad heeft, dat de zielen van 't begin der wereld geschapen zyn, en dat zy alle te gelyk geleeft hebben.

BARUTH, een kleine stad en heerlykheid in de Saxische keurkreits aan de Brandenburgsche grenzen, den ryksgraven van Solms van de Sonnewaldische linie toekomende, die hier hun verblyf houden. Zy legt 6 mylen van Berlyn, en even zo veel van Wittenberg.

BARUTH (BERITHE) slechte plaats in Azien, onder het Patriarchaat van Antiochien behorende, daar de draak of lindwurm, dien de ridder van St. Joris versloeg, in een hol, aan de zee leggende, zou gewoont hebben.

BARWICK, BERWICK, stad aan den mond van de rivier Twede, welke eigentlyk in Schotland legt, schoonze van de Engelschen onder de provintie van Northumberland gerekent word. Zy is groot, volkryk en wel gefortificeert, en heeft een van de sterkste sloten in Engeland. Voor 't overige voert zy den titel van een hertogdom, en heeft zitting en stem in 't parlement. Hier na kreeg de natuurlyke zoon van koning Jacob den IIden van Engeland den titel van hertog van Berwick, die zich naderhand met den koning naar Vrankryk begaf, daar anno 1708 tot maarschalk van Vrankryk verheven wierd, en voor enige jaren in Spanjen gecommandeert heeft. Hy hiet Jacobus, en zyn moeder is Isabella Churchill, een zuster van den hertog van Marlborough, zyn tegenwoordige gemalin is Mademoiselle Bereley, geweze staat juffer by koning Jacobs Gemalin, met welke hy in 't jaar 1700 in den echt verenigt is.

BARZOD, stad in het graafschap van den zelven naam, aan den vloed Hernath in opper Ongaryen.

BAS, vlek in Catalonien benevens den titel van een burggraafschap in het Pyreneesche gebergte.

Bas, klein eyland in de Brittanniſche zee, aan de kuſten van klein Bretagne.

Bas, kleine ſtad in de Franſche provintie Velay in de Sevennes.

Basa, kleine ſtad in Grenade in Spanje.

Basaluzzo, kleine ſtad in het landſchap Aleſſandria in 't Milaneeſche gebied, aan de Genueeſche grenzen, by den vloed Lemo. Zy komt den graven van Viſconti toe.

Bascara, kleine ſtad in Catalonien, niet ver van Roſes en Girona aan den vloed Fluvia gelegen.

Baschi, hiet by de Turken een Amtenaar, die opzicht ergens over heeft. Baſchi-Capou-Oglani is de opperſte opziender over der vrouwen kamer bewaarders.

Basel, een van de 13 Zwitſerſche Cantons, en het negende in rang, 't welk ten weſten aan Sundgau, ten noorden aan Brisgau, ten ooſten aan de Waldſteden, en ten zuiden aan Solothurn grenſt. 't Is een van de vruchtbaarſte, heeft zeven voogdyen, en is van den hervormden Godsdienſt.

Basel, hoofdſtad in 't Canton van dezen naam, welke door den Rhyn in de grote en kleine ſtad verdeelt word, en hier is een hogeſchool, dat 1460 ingewyd is. Zy is groot, en dryft redelyken handel, heeft een dubbelen raad, naamlyk den groten en kleinen, en twee ſteedjes Lichſtal en Wallenburg onder zich.

Basel, bisdom, ten noorden aan de Sundgau, ten ooſten aan 't Canton Bazel, ten zuiden aan 't Canton Solothurn, en ten weſten aan 't Franſche Comté gelegen. De biſſchop, welke onder den aartsbiſſchop van Beſançon ſtaat, hiet tegenwoordig Johannes Conradus van Reinold, en heeft zedert 1705 de biſſchoplyke waardigheid bekleed. Hy is een onmiddelbare ſtand van 't ryk, houd zyn verblyf te Brondrut, en ſtaat met de 7 katholyke kantons in verbond. Het kapittel placht voor dezen zyn zitting te Freyburg te hebben, van waar het wegens de onluſten van den Franſchen oorlog vertrekken moeſt.

Basiento, vloed in 't ryk van Napels, welke in 't landſchap Baſilicata ontſpringt, en zich in den golf van Taranto ſtort.

Basilew, ſtad in Volhynien in Rood-Rusland.

Basilica, is een grieks woord en beduid een koninglyk gebouw. Maar in 't gemeen worden de grote en prachtige kerk-gebouwen, die men onder Conſtantyn den Groten begon, zo genoemt, gelyk noch hedendaags de hoge ſtift-en domkerken dezen naam voeren. Voor dezen noemde men te Rome met dezen naam de grote vierkante gebouwen, die eens zo lang als breed waren, waar in niet alleen de raad vergaderde, en de rechters de vierſchaar ſpanden, maar ook in der zelver afwezenheid de wiſſelaars en koopluiden hun zitting hadden. Der zelver getal beliep op 15: niet minder wierd de buik of het middelſte deel van de tempels, in 's gelyk de ſpreekzalen in de partikuliere huizen met dezen naam genoemt.

Basilicata, landſchap in 't ryk van Napels, 't welk tegen 't noorden la Terra d'Otranto, Bari en Capitanata, ten weſten il Principato oltra en citra, gelyk ook een deel van de Toskaanſche zee, ten zuiden Calabrien, en ten ooſten den golf van Taranto tot grenzen heeft. Het is wegens zyn bergen niet zeer vruchtbaar, en word anders ook Provincia di Cirenza, of Provincia Acherontina genaamt.

Basilidianen, ketters welke naar Baſilides van Alexandryen dus genoemt wierden. Deze leefde in de twede eeuw, en was een leerling van Simon den Toveraar. Hy loogchende de opſtanding, oeffende de tovery en alle vleeslyken luſt, en had zeltzame gevoelens van de Engelen.

Basilio, ſtad in 't hertogdom Ferrara, in 't pauſſelyk gebied in Italien.

Basilius-orden, word dus genaamt naar Baſilius, biſſchop te Ceſarea, die omtrent het jaar 357 beſloot een eenzaam afzonderlyk leven te leyden, en de gene die hem navolgden zekere regels voorſchreef, die in de 15de eeuw van den Cardinaal Beſſarion in het 25 artikel vervat wierden. Deze orden is een van de oudſte, die zich inzonderheid in 't ooſten uitgebreyd heeft.

Basilipotamos, Vasilipotamo, grote vloed in Morea, welke midden door Miſitra ſtroomt, en zich daar na in de golf van Colochina ſtort. Voor heen wierd hy Eurotas genoemt.

Basilogorod, zie *Waſilogorod.*

Basiluzzo, een van de Lipariſche eylanden in de Tyrrheenſche zee, 't welk onbewoont is.

Basiri, vloed in Perzien, in de provintie Kerman, welke zich in den zeeboezem van Ormus ſtort.

Baskirische Tartaren, wonen in groot Tartaryen.

Basques, landſchap in Gaſcogne, welk ten weſten aan de Biskaaiſche zee, ten noorden aan les Landes, ten ooſten aan Bearn, en ten zuiden aan het Pyreneeſche gebergte grenſt. Het beſtaat uit de drie landſchappen Labourd, neder Navarre, en Soule.

Basqueville, groot vlek in Normandyen in 't landſchapje Caux, aan 't ſtroomtje Vienne, 't welk in de Seine valt.

Baska, ſtad in 't koningryk Fez in Africa, in de provintie Habata, 2 m. van de ſtad Sala.

Bass, klein eyland in Schotland, in den zeeboezem van Edenburg, waar op een ſterk bergkaſteel ſtaat.

Bassa, Bacha, of *Pacha*, een voornaam Turks amtenaar, welke in namen des groten Sultans het gezag over een provintie heeft. Anders is het ook een eerentitel, die aan alle voorname perſonen gegeven word, al bekleden zy werklyk geen amt.

Bassa, ſtad in Perzien aan de zee, in de provintie Dara.

Bassac, abdy in het landſchap Saintonge, aan den vloed Charente in Vrankryk.

Bassaim, zie *Bacaim.*

Bassan, kleine ſtad in de Ukraine, de Coſacken toekomende, 40 m. van Bialegrodko gelegen, ten weſten.

Bassano, kleine ſtad in de Marca Trevigiana, den Venetianen toebehorende, aan den vloed Bren-

ta gelegen. Zy is de hooftſtad van 't landje Baſſanez.

Bassano, Bassanello, kleine ſtad in den kerkelyken ſtaat, een myl van den Tiber.

Basse, klein eyland in den vloed Forth in Schotland, 8 mylen van het eyland May gelegen, is zeer hoog en vol rotzen, op welkers top een ſterk kaſteel legt.

Basse-Navarre, zie *Navarre.*

Bassee, gefortificeerde ſtad aan den vloed Deule in Vlaanderen, welke de kroon van Vrankryk toekomt. Zy legt aan de grenzen van Artois en 4 mylen van Ryſſel.

Bassel, ſtad in 't ſtift Munſter in Weſtfalen.

Bassen, Bassum, vlek en Luiterſch adelyk ſtift benevens een heerlykheid en ſlot, Freudenberg genaamt, in het graafſchap Hoya, drie mylen van Bremen, ten delen Keur-Hannover, ten delen den graaf van Benthem toekomende.

Bassen, zyn een ſoort van kleine ſtukken van metaal of yzer, die een yzere ſtaart hebben, waar mee menze omdraajen kan. Wanneer zy geladen worden trekt men de kamer, die los is, achter daar uit, doet de lading daar in, zet ze weer op zyn vorige plaats, en ſchud in plaats van yzere kogels een hand vol musket kogels door het mondſtuk daar op. Zy worden meeſt op de ſchepen tot verwering gebruikt, en haar plaats is op het half verdek, boven op de leuning van het boord.

Bassenheim, zie *Paſſenheim.*

Bassento, vloed in Calabria citra, in 't ryk van Napels, die zich met den vloed Crate verenigt.

Bassesse, nederigheid, een zaak die met het beroep dat iemand heeft of met zyn ſtaat niet overeen komt.

Bassignano, ſteedje niet ver van Valenza in 't hertogdom van Milaan, aan den vloed Po, daar de Tanaro daar in loopt.

Bassigny, landſchap en ſtad in Champagne, naar den kant van Lotteringen toe, een deel daar van legt in het hertogdom Bar, het overige in Champagne.

Bassiri, grote ſtad in de Perziaanſche provintie Kirman in Azien.

Bassora, zie *Balſera.*

Bastarde, het grote zeyl op een galey.

Bastarde, een ſoort van geſchut van middelmatige grootte, en 't welk men lichter vervoeren kan als de andere. Zy zyn zeer bequaam om in 't vlakke veld gedurende den ſlag gebruikt te worden.

Baste, kleine ſtad in Artois in de Nederlanden, die met 8 Baſtioenen verſterkt is.

Bastenac, zie *Baſtoigne.*

Basterd, een ſpeelkind dat buiten den echt geteelt word, of gelyk men tegenwoordig zegt een natuurlyk kind, gelyk koning Lodewyk de XIV de 'er verſcheyde geteelt heeft, die hy naderhand door het parlement heeft laten wettigen.

Bastia, hooftſtad van het eyland Corſica benevens een goede haven en een ſterke Citadel. Zy is de verblyfplaats van den Genueeſchen ſtadhouder over het eyland.

Bastia, kleine ſtad maar groot vlek in het hertogdom Modena, op een klein eyland, 't welk de vloed Panaro maakt.

Bastia, ſtad in de Griekſche provintie Epirus, aan een zeeboezem tuſſchen Butrinto en Perga, tegen over het eyland Corfu.

Bastienberg, bergſteedje in Bohemen, 2 mylen van Marienberg.

Bastidides, zo noemen de burgers te Marſeilje de luſthuizen rontom hun ſtad, die men zegt dat eenige duizent in getal zyn.

Bastilica, vlek op het eyland Corſica, ten noordooſten van de ſtad Adjazzo gelegen.

Bastille, een oud ſlot te Parys, met grachten en bolwerken voorzien, daar men de ſtaatsgevangenen en andere vaſtzet.

Bastimentos, klein eyland in de Noortzee in noort-America, niet ver van Portobello.

Bastion, Bolwerk, is aan een veſting een dik gebouw van aarde, 't welk zomtyds van buiten met ſteen bekleed word. Het beſtaat uit twe Facen of oppervlaktens, en twe Flanquen of ſtrykweren. Een half Baſtion is zodanig een werk maar met een Face en een Flanc. Men zet deze halve baſtions gemeenlyk voor aan de zwaluw-ſtaarten, of aan de kroonwerken. Een afgeſneden bolwerk (baſtion coupé) maakt tegen de punt een inwaardslopenden hoek, doch is hedendaags niet meer in gebruik, dewyl het een hoek heeft die buiten defenſie is. Een plat baſtion is op een rechte linie geboud, in plaats dat de andere op de hoeken gezet zyn. maar deze worden niet geacht, dewyl men derzelver defenſie van de gordynen nemen moet, en wyl de hoek van de Contreſcarp te ver in de gragt loopt, zo beneemt hy het gezicht en de defenſie van de daar tegen over gezette flanquen.

Bastion de France, een veſting die de Franſchen 1633 in 't Afrikaans Barbaryen aangelegt hebben, op de grenzen van het koningryk Algiers en Tunis, die met een goede bezetting en geſchut tegen de Moren en Arabieren voorzien is, en van binnen zyn grote pakhuizen voor de koopwaren.

Bastione di S. Michaele, ſlot in 't hertogdom Mantua in Italien.

Basto, zie *Baſſo.*

Bastoigne, Bastenac, ſtad by het Ardenner Woud in het hertogdom Luxemburg, daar goede koophandel gedreven word. Zy is wel verſterkt en cierlyk geboud, hoort de kroon Spanje toe, en legt 8 m. van Luxemburg.

Baston, zie *[illegible]*

Bas-ville, ſtad benevens een grote haven, welke de Franſchen op het eyland Martinique geboud hebben.

Batacalo, zie *Batecalo.*

Bataille, hiet zo veel als een ſlag, ook een ſlag-ordening.

Batailjon, is de helft, het derde of vierde deel van een regiment te voet, en beſtaat uit, 3, 4, of [illegible] man. die gene die dezelve commandeert word ſergeant de bataille, of majoor genoemt.

Bataillon carré, word genoemt als men het

volk

volk in 't vierkant ſtelt, dat zy alle elkander den rug toekeren.

Batalha, een zeer beroemt Dominikaner klooſter in de Portugeeſche provintie Eſtremadura, dicht by Leiria.

Batazeck, zie *Bathaſeck*.

Batavia, voorhenen Jacatra genaamt, ſtad aan de noordlyke kuſt van het eyland Java, in 't koningryk Bantam door de Hollanders geboud. Zy is volkryk van Indianen en Européers, groot, gefortificeert, welgeboud, heeft een goede haven, en is de hoofdſtad van alle landen, die de Hollanders in Ooſtindien bezitten, nademaal zy daar byna alle hunne waren by een brengen. De generaal van Indien houd 'er zyn verblyf, gelyk ook het raadcollegie, dat over de ſtaatszaken raadpleegt. Voor 't overige vind men hier ook het hoogſte gerecht, voor 't welke in juſtitie zaken het laatſte appél is, in 's gelyk een ſchepens bank, die de zaken van de ſtad en de burgerſchap beſliſt, en behalven dit alles noch een ondergericht, tot welk de kleine zaken behoren. In krygs-zaken heeft na den generaal de generaal majoor het meeſte gezag, en daar worden door den bank 12000 man gereguleerde troepen en 50 ſchepen onderhouden. Een half myl van Batavia hebben de Hollanders een goed Fort, Jacatra genaamt, geboud, waar in zy altyd goede en ſterke bezetting houden.

Batavia, vloed in Azien in het landſchap Carpentoria, 't welk een van de nieuw ontdekte zuidlanden is: deze vloed is 't eerſt van de Hollanders gevonden, en zo genoemt.

Batecalo, zie *Baticala*.

Batecalo, Baticalo, Batacalo, ſtad en veſting op het eyland Ceylon in Indien, aan den vloed van den zelven naam. De Citadel legt op een klein eyland, heeft hoge ſtene muren, drie taamlyk ſterke bolwerken, en wierd in het jaar 1636 door de Hollanders op de Portugezen verovert.

Batenburg, kleine ſtad benevens een Citadel in Hollands Gelderland aan de Maas. Zy is de hoofdſtad van het landſchapje Maas en Waal, 2 m. van Nimwegen.

Batha, zie *Bachia*.

Bathaseck, ſtad aan den vloed Sarwitz in het graafſchap Tolna in neder Ongaryen, benevens een bisdom onder den aartsbiſſchop van Colocza ſtaande.

Bathe, redelyk grote en welgeboude ſtad benevens den titel van een graafſchap in de provintie Sommerſet in Engeland, tien Engelſche mylen van Briſtol; zy heeft warme gezondheids baden, en een biſſchop, die onder den aartsbiſſchop van Kanterbury ſtaat.

Bathmunster, kleine ſtad aan den Donau in het graafſchap Bachia in opper Ongaryen.

Bathor, kleine ſtad aan den Theis, in het opper Ongariſche graafſchap Zatmar, drie mylen van Somlio, en 6 van groot-Waradyn. Zy is het ſtamhuis van de graaflyke familie van Bathori, die van oude tyden af in deze landſtreek haar goederen had, en waar uit naderhand verſcheyde vorſten van Zevenbergen, als ook koning Stefanus van Polen in de 16de eeuw, geſprooten zyn.

Baticala, klein koningryk benevens een ſtad van den zelven naam, op het Schier-eyland aan dit zyde de Ganges in Azien, 25 m. van Goa, 't welk den koning van Onor onderdanig, en den Portugezen cynsbaar is.

Baticalo, zie *Batecalo*.

Batimena, klein koningryk aan de kuſt van Malabar in Azien, op het half eyland aan dees zyde de Ganges, tuſſchen het koningryk Cochin en het gebergte Gate.

Batka, zie *Bachia*.

Batock, ſtad in Samogitien, 8 m. van Ragnit.

Batoken, Batoggi, zyn twe dunne ſtokken, waar mee de misdadigers in Moskovien zomtyds ter dood toe geſlagen worden. Wanneer men iemand, die tot deze ſtraf veroordeelt is, den rok uitgetrokken heeft, word hy in 't blote hemd op den grond geworpen, en een zet zich op zyn kop, een ander op zyn benen. Hier op ſlaat men zo lang tot de byſtaande officier, bevelhebber of heer met woorden of wenken beveelt dat men zal ophouden.

Baton, zie *Bouton*.

Batska, grote ſtreek lands in Ongaryen in het geſpanſchap Bodrog, tuſſchen den Donau en Theiſſe, waar in de ſtad Bacs, enige mylen van den Donau gelegen. Keyzer Leopoldus heeft het te enemaal op de Turken verovert, en in den Carlowitſchen vrede behouden.

Batta, provintie in 't koningryk Congo in Africa, aan den vloed Berbe'a, tuſſchen de provintien Pango, Pemba, Angola, en de zee Aquilunda.

Battel, ſtad in Engeland in de provintie Suſſex, daar goed boskruid gemaakt word.

Battenberg, kleine ſtad en amt benevens een oud ſlot in Heſſen, grenzende aan het graafſchap Witgenſtein, en den landgraven van Heſſen Darmſtad toekomende.

Battensee, ſtad in 't Hanoverſche gebied, tuſſchen het woud Dienſter en de Leine.

Battery, is een plaats waar op men de ſtukken plant om den vyand te beſchieten, en dezelve is van aarde vierkant in de hoogte geboud, rondom ook met grachten en paliſſaden omringt. De platte form, of de bovenſte grond van de battery is met ſterke planken bedekt, op dat het geſchut niet in de aarde zinke. Deze platte form is tegen de borſtwering een weinig af hellende, op dat de ſtukken by het losbranden niet te zeer te rug mogen wyken.

Battery, zie *Laag*.

Battianum, een plaats in Ongaryen dicht by Stoelweiſſenburg gelegen, en is het ſtamhuis der graven van Buttiani of Battiani.

Battoggi, zie *Batoken*.

Batuecos, zyn zekere valeyen in het Spaanſche koningryk Leon, in de nabuurſchap van Salamanca, niet ver van de Portugeeſche grenzen, achter de ſteilſte bergen, in dewelke by den inval der oude Gothen enige oude Spanjaarden gevlucht, en, van den omgang met alle andere menſchen afgezon-

 dert,

dert, hebben geleeft. Eindelyk zyn zy door een vluchtenden edelman onder de regering van Filippus den IIden ontdekt, en door de daar heen gezondene geestlyken tot het Christelyk geloof en goede zeden gebracht, hoewel zy noch zeer ruw zyn, en de Spanjaarden tot een spreekwoord zeggen wanneer zy een onbeleeft mensch zien, dat hy uit de valeyen van Batuecos komt.

Baturin, stad in 't hertogdom Czernichow in de Ukraine, aan den vloed Desna, aan de grenzen des hertogdoms Novogorod-Sewierski, was voorheen de residentie-plaats des beruchten veldmaarschalks der Cozakken Mazeppa, maar toen deze anno 1707 tot de Zweden overging, en in 1709 de slag by Pultawa verloren wierd, is dezelve gants geplundert en verwoest, zo dat de tegenwoordige veldheer der Cozakken Skoporatski te Gluchow resideert. In 't jaar 1725 heeft de laatstregerende Czarin Katharina de stad en heerlykheid Baturin aan den vorst Menzikof geschonken, met die voorwaarde, dat dezelve ook na zyn dood aan zyn weduwe zou verblyven.

Batzen, zie *Bazen.*

Bau, is een zeer strenge gevangenis in de keurvorstlyke Saxische Residentie stad Dresden, onder den wal, waar in de misdadigers, als dieven, die het gebod omtrent de Duellen overtreden hebben, enz. zeer naauw opgesloten, met slechte kost voorzien, en tot den vestingbouw als ook andere harde en onwaardige arbeid gedwongen worden.

Bavarow, zie *Baran.*

Bavay, kleine en oude stad aan den kleinen vloed Osneau in het graafschap Henegouwen, 4 m. van Mons, de kroon Vrankryk toekomende. Zy is de hoofdstad van een Prevoosdy, en in 't jaar 1709 den 11den September behaalden de bontgenoten hier een heerlyke zege op de Franschen.

Baubula, vlek in 't koningryk Arragon, aan den vloed Xalon, een half myl van Calatajud.

Bauco, kleine stad in het pauslyke gebied, in Campagna di Roma.

Bauge, Beauge, kleine stad in het Fransche landschap Bresse, benevens den titel van een Markgraafschap, het huis van Urfé toekomende.

Baugency, kleine stad in het Orleansche gebied aan de Loire, daar een stene brug daar over heen legt, omtrent 4 mylen van Orleans. Zy heeft een abdy.

Baugerais, abdy in de Fransche provintie Touraine, 3 mylen van Chatillon sur l'Indre.

Bauges, een amt rontom den kleinen vloed Bourboillon, in 't hertogdom Savoyen.

Bauldry, zie *Baudry.*

Baulme, Baume, Beaume les Nonnes, kleine stad aan den vloed Doux in Franche Comté in Vrankryk, 6 mylen van Besançon, daar een beroemt hol is, waar uit de Inwoners in den zomer het Ys halen. Daar is ook een ryke vrouwe abdy van de Benediktyner Orden.

Baumans Holen, een beroemde grot niet ver van Goslar in het graafschap Blankenburg in een Rots, daar men allerhande beenderen van dieren en zeldzame figuren van steen vind, welke door de druppels van het langzaam vallende water geformeert worden, en hier zyn zes zulke onderscheydene holen.

Baumaris, stad op het Engelsche eyland Anglesey, in de Ierlandsche zee, tot het prinsdom Wallis behorende.

Baumgarten, schoon klooster in de Bechiner-Kreits in Bohemen, niet ver van Luznitz gelegen.

Baumgartenberg, een Cistercienser klooster in opper Oostenryk, aan de neder Oostenrykſche grenzen.

Baumont, zie *Beaumont.*

Baunach, vloed in Franckenland in 't stift Bamberg, waar by een Bambergs vlek en amt van denzelven naam legt, en waar naar ook een van de 6 plaatzen der Frankische vrye ryks-ridderschap den naam van Baunach voert, wiens ridder hooftman te Wetshausen woont.

Baupaume, zie *Paupaume.*

Bauschenburg, zo hiet het slot van Mitau in Courland.

Bausetski, sterk slot in Courland, by Libau.

Bauske, stad in Semigallien, of in 't oostlyke deel van Courland, aan den vloed Mussa, benevens een sterk slot op een rots.

Bautersen, slot en heerlykheid in Brabant, tusschen Leuven en Tirlemont, 't welk Johan Jacob van Castre van een vorstin van Hohenzollern in de vorige eeuw gekocht heeft, en tot Baron daar van verheven is.

Baux, kleine stad of vlek in Provence, benevens den titel van een Marquisaat en sterk kasteel, den Italiaanschen prins van Monaco toekomende. Zy legt in de Viguerie van Arles, en heeft een slot op een rots.

Bautzen, Budissin, hooftstad van 't marckgraafschap opper Lusatien, en een van de zo genoemde zes-steden. 6 m. van Gortlits, en 7 van Dresden. Zy legt aan de Spree, heeft een slot op een rots, Ortenburg genaamt, op 't welke de keursaxische landvoogt resideert, gelyk ook een katholyks stift, en hoort Keur-Saxen toe. Anno 1709 zyn door een zwaren brand meer als twe derde delen van de stad in de asch gelegt, maar na dien tyd weer fraai opgetimmert. Hier worden de landdagen in Lusatien van den keurvorstelyken landvoogt en desselfs raadsheren uit de ridderschap en de steden ordentlyk gehouden, 't welk het hoogste gerecht in dat land is.

Bay, Bahia, zie *Golf.*

Baya, Baja, stad, haven en vesting in de Napelsche provintie Terra di Lavoro, aan de golf van Napels gelegen. Zy heeft warme baden, en is van Pozzuolo door een kleinen zee boezem, 2 of 3 mylen breed, afgescheyden.

Bayeux, zie *Bajeux.*

Bayon, kleine stad aan den Moezel in Lotteringen, 3 m. ten zuiden van Nancy.

Bayona, middelmatige stad benevens een haven aan een kleinen zeeboezem van de Atlantische zee in het koningryk Gallicien, daar de vloed Minho in de zee valt,

't Is

't Is een goede grensvesting tegen Portugaal.

Bayone, vlek in nieuw Castilien tusschen Toledo en Alcala de Henares, niet ver van de rivieren Xarama en Tajuma.

Bayonne, hoofdstad van 't landschap Labourd in Gascogne, benevens twe tamelyk sterke kastelen. Zy legt aan de Biskaaische zee, de vloed Nive stroomt 'er midden door, langs den welken de schepen tot midden in de stad komen kunnen, en die zich aan 't einde van de stad met den Adour verenigt, welke beyde rivieren een bequame haven maken. Behalven dat is zy een grote, ryke en welgefortificeerde koopstad, en heeft een Bisschop, die onder den aartsbisschop van Auch staat. Zedert den voorgaanden oorlog heeft koning Karel de IIde van Spanje zyn nagelate weduwe uit het geslacht van de Palts-Nieuwburg hier haar residentie gehouden.

Bayonnische Eylanden, zyn veel kleine eylanden in de Atlantische zee niet ver van Bayona tegen de kust van Gallicien.

Bayonische zeeboezem, is een klein stuk van de Gaskonsche zee in Vrankryk, tegen de kusten van het landschap Labourd, die anders ook Mer des Basques genaamt word.

Bayrams-feest, zie *Bairam.*

Bayreuth, marckgraafschap, zie *Culmbach.*

Bayreuth, residentie stad van de marckgraven van dezen naam, daar een vorstlyk slot en beroemt Gymnasium is, 't welk in 't jaar 1664 door Christiaan Ernest gesticht is. Zy legt aan den roden Mayn, 3 mylen van Culmbach, en word het markgraafschap Culmbach naar deze residentie-plaats in 't gemeen het Bayreutsche genoemt. zie *Culmbach.* De laatstgestorvene marckgraaf van Bayreuth Georgius Wilhelmus was den 16 nov. 1678 geboren, en stierf den 18 dec. 1726. zonder manlyke erven, en de oudste Culmbachse prins Georgius Fridericus Carolus is hem opgevolgt. Zyn nagelate weduwe Sophia, hertog Jan Adolf van Saxen Weissenfels dochter, is geboren den 11 aug. 1684 van dewelke noch maar ene princes Christiana Sophia Wilhelmina in 't leven gebleven is.

Baza, slechtbewoonde stad niet ver van den vloed Guadalentin in 't koningryk Grenada, is voor dezen gefortificeert geweest, en heeft een bisschop gehad.

Bazadois, een zeker gebied in Guienne in Vrankryk, 't welk onvruchtbaar en vol bosschen is.

Bazas, stad in 't gebied Bazadois in Vrankryk, aan den vloed Beuve, 8 mylen van Bordeaux. Zy staat onder een Senechal en heeft een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Auch behoort.

Bazen, is een kleine scheyd-munt in Duitsland, waar van men zware en lichte heeft. Deze laatste zyn aan den Rhyn en in Swaben gangbaar, en gelden 't stuk 4 Creutzer, zo dat 22 en een halve een ryksdaalder uitmaken. De eerstgenoemde, namentlyk de zware, gaan in Franckenland in zwang, en geld een hele Bazen 16 zware of 20 lichte penningen, een halve 8 zware of 10 lichte penningen. Zy komen met de Lunenburgsche marien-groschen over een, en staan een halve Bazen en een marien-groschen in gelyke waarde. Alzo maken 2 Batzen een half, en 4 Batzen een heel kopstuk. Drie Batzen bedragen 4 goede Meisnische Grossen, en 18 maken een ryksdaalder.

Bazieges, kleine stad in Languedoc, tusschen Toulouse en Carcassonne.

Beache, voorgebergte in Engeland, in het landschap Sussex.

Bealth, Buelth, kleine stad in het prinsdom Walles in Engeland, in het graafschap Brecknock, aan den vloed Vuy.

Bearn, landschap in Gascogne, 't welk voor dezen den titel van een vorstendom voerde, is omtrent 18 m. lang en 10 breed, en heeft vele bergen, maar daar by ook een goede Vee-fokkery: het grenst ten westen aan de provintie les Basques, ten noorden aan het eigentlyke Guienne, ten oosten aan les Landes, Armagnac en Bigorre, ten zuiden aan het Pyreneesche gebergte.

Beatificatie, is een pauslyk besluit, uit kracht van 't welke de gestorven heiligen, die van enige bisschoppen daar voor erkent zyn, zo lang den titel van Beatus behouden, en eniger maten als heiligen geëert worden, tot dat de pausselyke stoel na 50 jaren erkenne, of zy waarlyk gecanoniseert en voor heiligen verklaart moeten worden. Daar lopen zo veel onkosten en plechtigheden niet op als op de Canonisatie.

Beaubec, Cistercienser abdy in Normandyen.

Beaucaire, stad aan de Rhone in Nederlanguedoc, daar een zeer beroemde jaarmarckt van den 22 july tot in augustus gehouden word, tien mylen van Nimes.

Beauce, landschap onder het generaal landbestier van Orleans behorende, tusschen Parys en Orleans, 't welk de landen Chartrain, Vendomois, Blaisois, Dunois en een deel van Orleans onder zich begrypt. Voor dezen wierd onder Beauce alles wat tusschen l'Isle de France, de Loire, Bretagne en Normandyen gelegen was, verstaan.

Beaufort en Vallee, kleine stad in 't landschap Anjou, benevens den titel van een graafschap, 4 mylen ten oosten van Angers.

Beaufort, stad en ambacht in het eigentlyke hertogdom Savoyen, 5 mylen van de stad Moustier.

Beaufort, stad en slot benevens den titel van een hertogdom in Champagne, den hertog van Vendome toekomende.

Beauge, zie *Bauge.*

Beaujeu, kleine stad benevens een oud kasteel aan den vloed Ardiere, in het Beaujoloische gebied, 8 mylen van Lion naar 't noorden.

Beaujolois, kleine provintie in Vrankryk in het generaal gouvernement van Lion, tusschen de Loire en de Saone.

Beaulie, kleine stad in het graafschap Ross in noord Schotland, daar zich de vloed Ferray in den zeeboezem van Murray stort.

Beaulieu, stad in de Fransche provintie Limosin, aan den vloed Dordogne, heeft een abdy, onder den aartsbisschop van Bourges staande. Daar

zyn ook twe abdyen van dezen naam in Champagne, een van de Cistercienser orden, twee mylen van Clermont en Argonne, en de andere van de Premonstratenser orden, in 't gebied van Troyes.

Beaumarish, kleine stad op het Engelsche eyland Anglesey, benevens een goede haven en een sterk slot: zy heeft zitting en stem in 't parlement.

Beaume les Nonnes, zie *Baume.*

Beaumoir, stad en haven in Poitou in Vrankryk.

Beaumont, kleine stad op een heuvel in Henegouwen, nevens den titel van een graafschap aan de grenzen van Luik 7 mylen van Mons. Haar kasteel is geslecht.

Beaumont, dorp in 't landschapje Vaux in Zwitserland, en is de hoofdplaats van een klein gebied, dat het Canton Bern toebehoort.

Beaumont, kleine stad in het gebied Coutantin in Normandyen aan de zee.

Beaumont en Argonne, kleine stad in 't landschapje Argone in Champagne, 1 myl van Mouson.

Beaumont le Roger, kleine stad aan den vloed Rille in het bisdom van Evreux in Normandyen, benevens den titel van een graafschap.

Beaumont le Vicomte, kleine maar schone stad aan den vloed Sarte in het landschap Maine, benevens den titel van een hertogdom in Vrankryk.

Beaumont sur l'Oyse, kleine stad in l'Isle de France, benevens den titel van een graafschap, zy legt op een kleinen heuvel, en strekt zich tot aan den vloed Oyse uit, daar 'er een brug over legt.

Beaumont-Ville, kleine stad in Normandyen.

Beaune, stad aan den kleinen vloed Bourgeoise in Burgundien, heeft een oud slot, en haar landstreek is wegen den schoonen wyn, dien zy voortbrengt, zeer beroemt. Zy heeft een Bailluage, kancelary, en schoon gasthuis.

Beaune, kleine stad in Vrankryk, in het klein landschapje Gatinois.

Beauport, puerto hermoso, vesting benevens een goede haven op het eyland St. Domingo, den Spanjaarden toekomende, in noord America.

Beauport, een zee-boezem op het zuidelyke deel van de kust der Kaffers in Africa, tusschen de kaap de goede Hoop, en den vloed de l'Infante.

Beaupreau, stad in de Fransche provintie Anjou, aan den kleinen vloed de Isere.

Beaurepaire, kleine stad in Vrankryk in Burgundien, in het burg-graafschap van Auxonne en het rechts-gebied van St. Laurent gelegen.

Beaurevoir, kleine stad in Picardyen, 2 m. van Chatelet.

Beausse, zie *Beauce.*

Beauvais, sterke grote stad in het landschapje van den zelven naam in l'Isle de France, nevens een presidiaal en bisdom, onder den aartsbisschop van Rheims staande, de bisschop heeft te gelyk den wereldlyken Rechtdwang, en is de opperste onder de graaflyke pairs van Vrankryk van den geestlyken stand.

Beauvais, kleine stad in opper Languedoc, aan den vloed Tescou, drie mylen van Montauban.

Beauvaisis, klein landschap in l'Isle de France, 't welk tusschen Compiegne, Vexin, Normandyen en Picardyen ingesloten is.

Beauvoir, stad in Dauphiné; daar zyn noch twe steden van dezen naam in Vrankryk, een in neder Poitou, de andere in Auxerrois.

Beaux, of *Fops*, hiet men in Engeland de verwyfde Jonkertjes, die aan allerley Ydelheden overgegeven zyn, en hun tyd niet anders als met zich op te schikken, nieuwe modens uit te vinden, en vlytig de Wandelingen, opera's, Comedien en kofsy-huizen te bezoeken, doorbrengen, in Vrankryk noemt men hen petits maitres.

Beawdley, stad in Engeland in de provintie Worcester, niet ver van den vloed Saverne, heeft zitting en stem in 't parlement.

Bebenhausen, voorheen een ryke Cistercienser abdy in 't hertogdom Wurtemberg, niet ver van Tubingen, maar tegenwoordig is het een vorstelyk queekschool, waar in 25 quekelingen, die tot de studie der godgeleertheid geschikt zyn, onder het opzicht van den abt, die een van de vier generale superintendenten des lands is, en twe leermeesters en derzelver onderwyzing onderhouden, en van daar naar de vorstlyke beurs te Tubingen gevordert worden.

Beblingen, amt en stad op een berg, benevens een hoog kasteel in Swaben, onder het hertogdom Wurtemberg behorende.

Bebra, zie *Bibra.*

Bebre, Besbre, Chabre, kleine vloed in de Fransche provintie van Bourbon, welke tegen over Bourbon Lancy in de Loire valt.

Bec, vlek en een ryke benediktyner abdy in Normandyen.

Beccabena, zie *Bena.*

Bec Crespin, vlek en slot, benevens den titel van een barony in 't landschapje Caux in Normandyen.

Bec Helloxin, abdy in 't gebied van Rouaan in Normandyen, 7 mylen van Rouaan.

Bec de Rioux, kleine stad in neder Languedoc, in het bisdom van Beziers, 6 Fransche mylen ten oosten van Narbonne.

Bechburg, slot en voogdy in Zwitzerland, het Canton Solothurn toekomende.

Beche, slot in opper Ongaryen aan de Theisse in het graafschap Temiswar, daar prins Eugenius in 't jaar 1697 een heerlyke zege op de Turken behaalde.

Beche, Beghe, kleine vloed in opper Ongaryen, welke tusschen Titul en Belgrado in den Donau valt.

Beches, Baches, of *Bachots*, zyn kleine schepen welke men te Lion op de Saone gebruikt, waar onder de grootsten waar mee men kleine reizen kan afleggen, Sapines genaamt worden.

Bechiner kreits, een van de 14 kreitzen in Bohemen, die ten oosten aan de Czaslauer Kreits en

en aan Moravien, ten zuiden aan Oostenryk, ten westen aan de Prachenser, en ten noorden aan de Moldauer en Cautzimer Kreits grenst. De kreits heeft den naam bekomen van de stad Bechin of Bechynien, welke een oud sterk slot heeft, en 12 mylen van Praag tusschen de Lusnits en Mulda gelegen is.

Becke, Boecke, dorp in westfalen aan de Lippe, benevens een slot en amt, een linie uit het hertoglyke huis van Holstein-Sunderburg toekomende. Het hooft van deze Linie is tegenwoordig hertog Ludovicus Fridericus, koninglyke stadvoogt te Koningsberg in Pruissen, geboren anno 1654. Zyn gemalin is Louise Charlotte, een dochter van hertog Ernestus Guntherus tot Holstein-Sunderburg in Augustus-burg, getroud den 1 Januari 1685, van dewelke noch 3 prinssen en een princes in 't leven zyn. Zyn broeder Anthonius Guntherus geboren anno 1666 is ongehuwt, en tegenwoordig Hollandsche gouverneur te Iperen.

Becken, Beckum, kleine stad in 't stift Munster in Westfalen, tusschen de stad munster en Lipstadt.

Beckenriedt, een plaats in 't Canton Unterwalden, daar een oever of scheepslanding der Lucerner zee is. Hier vergaderen de Cantons Lucern, Uri, Sweits, en Unterwalden in zaken van grote aangelegenheid.

Beckery, klein eyland in Ierland, by de stad Wexfort in Leinster.

Beckle, vlek in Engeland in het graafschap Suffolk, 5 m. van Norwich.

Beckum, zie *Becken.*

Beckwa, kleine vloed in Moravien, ontspringt niet ver van Polanka, en stort zich in de Morau.

Becs de Corbin, een lyfgarde des konings van Vrankryk, bestaande uit 200 edelluiden, welke by grote plechtigheden paar aan paar voor den koning gaan, en hun Becs de Corbin of Rave-bekken, 't welk een soort van hellebaarden is, in de hand dragen.

Becta Schiten, een zekere soort van Turksche Munniken, die in 't wit gekleed zyn, en de eenheid van God pryzen, met uitroeping des woords Hiu, dat is, hy leve. Alle Janitzaren houden het met deze Orden.

Beczau, stad en slot in de Elboger Kreits in Bohemen aan den Tepel, op een hogen berg gelegen.

Beczkerk, vlek in opper Ongaryen, aan een klein meir van den zelven naam. De Temes vliet hier midden door, en stort zich 5 m. ten zuiden van deze plaats in den Donau.

Bedain, kleine stad in het graafschap Avignon in Provence.

Bedan, kleine stad aan den Donau, in Servien.

Bedburg, stad, slot en heerlykheid in het hertogdom Gulik aan de Keulsche grenzen. Het adelyke Juffren stift Bedburg legt in 't hertogdom Cleef, niet ver van Calcar.

Bedekte weg, Chemin Couvert, of *Coridor*, is een gang in de Contrescarpe, welke drie of vier roeden breed is, en buiten de grachten rontom de vesting gaat. Hy word daarom bedekt genaamt, om dat hy met borstweringen en banken voorzien is, ook zomtyds daar en boven noch met palissaden bezet is. Zyn Glacis moet zich allengsjes naar buiten verliezen.

Bedelaars-Schans, zie *St. Michiels Schans.*

Bedel-Orden, zie *Armoede.*

Beder, Bedera, kleine stad op het Schier-Eyland aan dees zyde de Ganges, in het koningryk Decan, in de provintie Balaguate in Azien.

Bederkesa, slot benevens een heerlykheid, die 3 mylen lang en 2 breed is, in 't hertogdom Bremen, aan den vloed Gorste, en de grenzen van het Hadeler-land.

Bedese, Ronco, vloed in Italien, die in Toskanen ontspringt en zich beneden Ravenna in de golf van Venetien stort.

Bedevaart, is een tocht, dien de Roomsgezinden uit byzondere godvrucht naar een beroemde kerk, heilige plaats, of wonder werkent L. vrouwen beeld aanrechten. Daar is geen ryk, land, of provintie, waar in diergelyken niet geschien, doch de voornaamste van de gantsche wereld zyn hedendaags (1) naar het H. Graf te Jeruzalem, (2) naar Romen naar de kerk van den Apostel Pieter & Paulus, (3) naar St. Jacob van Compostel in Spanjen, daar de beenderen van dezen H. Apostel gezegt worden te zyn, en (4) naar het L. Vrouwen beeld te Loretto in Italien, daar het huis getoont word, waar in Maria den groet van den Engel ontfangen heeft.

Bedford, stad aan den vloed Ouse in het graafschap Bedford in Engeland, waar naar zich een Engelsche familie hertogen en graven van Bedford schryven.

Bedfordshire, graafschap in Engeland, tusschen de graafschappen Cambridge, Northampton, Huntington en Harford gelegen.

Bedfort, zie *Befort.*

Bedis, Bedis-Velez, stad in Barbaryen in Africa, in 't koningryk Fez, aan de Middelantsche Zee. Zy heeft een Citadel en goede haven.

Bedmar, een fort in Vlaanderen, dat 1703 van den Hollantschen generaal Coehoorn gebombardeert wierd.

Beduinen, zyn een soort van Arabieren, die zich in de Woestynen onthouden, en de Caravanen, die van Mecca komen, plunderen.

Beel, vlek in de provintie Lothian in 't zuiderdeel van Schotland, 6 mylen van Edenburg.

Beelick, kleine stad aan den vloed Meun in 't hertogdom Westfalen, komende het aarts-stift Keulen toe.

Beemster, een vermakelyke landstreek in noort Holland, die 5 of 6 mylen in den omtrek heeft, en voor dezen een meir placht te zyn, dat uitgemalen en in land verkeert is. De stad Purmerent legt aan 't einde van dit district.

Beern, zie *Berengreff.*

Beerwalde, kleine stad in de nieuwe mark Brandenburg, geneert zich met brouwen en laken maken.

BEERWALDISCH LANDSCHAPJE, zoek *Behrwaldisch Landschapje.*

BEERWALDE, zie *Berwald.*

BEES, BURGLOS, vesting in Zevenbergen, aan den vloed Samos.

BEETING, zyn drie sterke vierkante lange balken op een schip, twe daar van loopen omtrent van de fok door het verdek onder in 't ruim, maar de enden staan boven het verdek omtrent 5 voeten lang uit, zo dat de breette des schips daar door in drie gelyke delen gescheyden word. De derde is een dikke balk die dwars over de andere heen legt, zo evenwel dat alle enden 2 voet vry blyven; hier worden de kabeltouwen, wanneer het schip voor anker legt aan vast gemaakt.

BEFORT, BEDFORT, een stad en opperambacht in Sundgau, aan het riviertje Hail, is een pas of doortocht uit de opper Elsas in het Franche Comté, en daarom altyd, inzonderheid het daar by leggende slot, gefortificeert gehouden. Lodewyk de XIVde koning van Vrankryk heeft zo wel de stad als het opperamt aan den hertog van Mazaryn geschonken. Hier zyn veel yzer fabryken, waar van het yzer wyd en zyd vervoert word.

BEG, is een zeker Turks amptenaar of opziender van een provintie, waar van 'er vele onder een beglerbeg staan.

BEGARS, abdy in het gebied van Trequier in de provintie Bretagne in Vrankryk.

BEG-ERI, klein eyland in Ierland by de stad Wexford in een kleinen zee-boezem, welke de vloed Slane by zyn invloed in de zee maakt.

BEGHE, zie *Beche.*

BEGLE, BEGGIA, stad in 't Afrikaans Barbaryen, in 't koningryk Tunis, aan den vloed Guadilbarbar, 18 mylen ten westen van Tunis gelegen.

BEGLERBEGS, zyn Turksche hoge amtenaren, welke als stadhouders over grote provintien gestelt zyn, en verscheyde Sangiacs, Begs, Aga's, en andere mindere amtenaren onder zich hebben. Het woord Beglerbeg hiet eigentlyk Heer der Heeren. Zyn gouvernement word Beglerbeglic genaamt.

BEGRAAFFENISSEN worden van de Roomsgezinden voormiddaags, van de protestanten meest na den middag gehouden. Ongedoopte kinderen worden by de katholyken niet in de gewyde aarde begraven, ook geen lykgezang, gebed of plechtigheid daar by toegelaten: zo word ook by hen geen begraaffenis op de Paasdagen gehouden, maar uit eerbied voor dat feest tot 's anderendaags uitgestelt.

BEGUARDEN, BEGUINEN, waren ketters in Duitsland en in de Nederlanden op 't eind van de 13de eeuw, welke leerden dat de mensch in dit leven volmaakt worden kon, en daarom niet meer nodig had het H. nachtmaal te gebruiken, ook geen menschelyke inzetting onderworpen was, in 's gelyk hielden zy de vleeslyke vermenging voor geen zonde. Maar hun leer is in 't begin der 14de eeuw in 't concilie van Vienne veroordeelt.

BEGYNEN, noemt men in de Nederlanden een zeker soort van vrouwspersonen, die als weduwen of ongetroud leven, maar aan geen ordentlyke kloosterlyke geloften gebonden zyn. Om aangenomen te worden hebben ze niet meer nodig als een goed getuigenis en middelen om van te leven. Ieder kan haar byzonder huis en huishouding hebben, of etlyke by elkander wonen, ook naar haar welgevallen dien staat weer verlaten als zy lust tot trouwen krygen, of om andere oorzaken. Zy dragen een byzondere aart van zwarte kleding, en nemen met bidden in haar te zamenkomsten en in andere zaken zekere regelen in acht, hebben ook haar byzondere Begyne-huizen, en passen de zieken op. Voor dezen was 'er noch een soort van diergelyke vrouwspersonen in de Nederlanden, die geen regel van enige orden volgden, maar de gruwelen der Beguarden aannamen. Deze heeft paus Johannes de XIIde van de eerste onderscheyden, en zy zyn over al uitgeroeit.

BEHER, stad in Semigallien in Courland.

BEHLEM, zie *Belem.*

BEHOUDEN SCHIP, is zodanig een, dat uit het gevaar van storm, zee-rovers of anderen nood gered is, en gelukkig in de haven gebracht.

BEHRINGEN, zie *Beringen.*

BEHRWALDISCH LANDSCHAPJE, een zeker klein district van omtrent 2 of 3 mylen in de Middelmark dicht aan de Saxische Keurkreits, tusschen Schonewald en Juterbock. Het bestaat uit verscheyde dorpen (waar onder een Behrnwald genaamt) die enige adelyke familien uit het Keurbrandenburgsche gebied toekomen. In 't gemeen word dit district das Landgen, het landschapje genaamt.

BEJA, BEJER, een zeer vruchtbare landstreek in 't Afrikaans Barbaryen, in 't koningryk Tunis.

BEJER, BEJA, BEXAR, hoofdstad van 't hertogdom van den zelven naam in Portugaal, in de provintie Alentejo, is wegen haar baden beroemt, waar van de eene Well warm, de andere koud is. Niet ver daar van daan is een stil meir, 't welk, wanneer 'er onweer ophanden is, door zyn ongestuime beweging dat voor af te kennen geeft.

BEJAR, BIAR, BUAR, vlek in 't koningryk Murcia in Spanje, aan de grenzen van Valencia.

BEJAR DE MELENA, kleine stad in Andalusien, aan de zeekust, in Spanje.

BEICHLINGEN, graafschap aan de Unstrut in Thuringen, en door den vloed Lossa, die achter Leubingen in de Unstrut valt, by na rondsom besloten, tegenwoordig den graaf van Werthern toekomende. Het oude, hoge en wel vernieuwde bergslot Beichlingen legt niet ver van Heldrungen, en 5 mylen van Erfort.

BEJIE, stad in Africa in 't koningryk Tunis in een byzondere vruchtbare landstreek, die veel koorn voortbrengt, gelegen.

BEILA, stad in Piemont in Italien, in het landschap Vercellois, aan een Heuvel.

BEILCKENLAND of *Boldeckenland*, zekere streek lands niet ver van Giffhorn in 't hertogdom Zel gelegen.

BEILSTEIN, kleine stad, slot en amt in Westerwald in 't gebied van Nassau, 2 uren van Herborn, den prins van Nassau-Diets toekomende.

BEIL-

Beilstein, kleine ſtad benevens een ſlot en amt in 't hertogdom Wurtemberg, niet ver van Heilbron.

Beilstein, heerlykheid, kleine ſtad en ſlot aan den Moezel, in 't aartſtift Trier, en de vryheeren van Metternich Beilſtein toebehorende.

Beinheim, kleine ſtad niet ver van Fort-Louis, aan den vloed Sur in de neder Elſas, den markgraaf van Baden toekomende.

Beinschau, ſtad in 't vorſtendom Troppau in Opperſileſien.

Beira, provintie in Portugaal, welke ten noorden de provintie Fra-los-Montes en Entre Duero y Minho, ten zuiden het Portugeeſche Eſtremadura, ten ooſten het Spaanſche Eſtremadura, en ten weſten de Atlantiſche zee tot grenzen heeft. Zy word in 6 amten verdeelt die men Comarcas noemt, en is vruchtbaar van koorn, gierſt, en Kaſtanien. De hoofdſtad voert den zelven naam.

Beirberg, Beyerberg, proosdy van de reguliere kanunniken van St. Auguſtyn in Beyeren, niet ver van Wirmzee, en hoort onder het Munchiſche gerichts-amt Wolfertshauſen.

Beirum, zie *Barum.*

Beitzenburg, zie *Boitzenburg.*

Beketsch, kaſteel in Ongaryen, 3 m. van Scharwiſch, en 2 van Gyula.

Bekia, een van de eylanden Barlovento in de noordzee in noord America, 't welk den Caraiben, een zekere inlantſche natie, toekomt, en een goede haven heeft. Het begrypt twaalf mylen in den omtrek, en heeft zoet water.

Bekin, een pas in opper Ongaryen, daar de Kere in de Theiſſe valt.

Bela, een van de dertien ſteedjes welke in het opper Ongariſch graafſchap Scepus aan Polen verpant zyn. Het heeft een goeden grond, maar de inwoners zyn zeer eenvoudige en belagchelyke luiden.

Belac, zie *Bellac.*

Belagarod, zie *Bialogrodka.*

Bel-Alcazar, kleine ſtad in 't koningryk Andaluſien in Spanje, tuſſchen Cordoua en Truxillo.

Belandre, Binnenlander, een ſoort van kleine ſchepen met een vlakken bodem, men gebruikt ze tuſſchen Engeland en Vrankryk om goederen over te voeren, en kunnen de grootſte, welke 80 tonnen voeren, van drie of vier perſonen geregeert worden.

Belbais, vlek in Afrika in Egypten, aan een mond van den Nyl, tegen over de ſtad Damiaten.

Belbo, vloed in 't hertogdom Milaan, die aan de grenzen van Finale ontſpringt, door de Montferratiſche landſchappen Alba en Aqui vliet, en zich niet ver van Alleſſandria in de Po ſtort.

Belcastro, kleine ſtad in Calabria oltra in Napels, niet ver van de golf di Squilace. Zy heeft een biſſchop, die onder het aartsbisdom van Santa Severina ſtaat.

Belchite, kleine ſtad aan den vloed Aguas, in het bisdom van Saragoſſa in Arragon, in een vruchtbare landſtreek, komt onder den titel van een graafſchap den hertogen van Ayar toe.

Belczo, Belsko, Waywodſchap in rood Ruſſien, 't welk ten zuiden Lemberg, ten noorden Chelm, ten weſten klein Polen, en ten ooſten Volhynien tot grenzen heeft. Het begrypt vier ambachten, namentlyk Beltz, Busko, Grodlow, en Grabow.

Beleguance, koningryk in Africa, tuſſchen den vloed Abanbus, en de koningryken Bagamedri en Amara.

Belem, Bethlem, Bellem, klein vlek benevens een ryk klooſter van de order van St. Hieronymus in Portugaal, dicht by Lisbon, door koning Emanuel geſticht, en de maagt Maria onder den naam der geboorte van Chriſtus toegewyd, waarom het ook Bethlehem genoemt is. Hier is de begraafplaats der koningen van Portugaal, en niet ver daar van daan ſtaat midden in den Taag een vierkante tooren, waar in de ſtaatsgevangens opgeſloten worden.

Beleran, een van de Pithyuſiſche eylanden, in de Middelantſche zee, na by Yvica.

Beles, Belez, kleine vloed in Catalonien in Spanje, welke zich tuſſchen Barcellona en Terragona in de middelantſche zee ſtort.

Belesine, kleine ſtad in 't landſchap Perche, benevens een kaſteel aan de grenzen van Normandyen en Maine in Vrankryk.

Belestat, vlek in opper Languedoc in 't gebied van Mirepoix, daar men een fontein, Baluſte genaamt, vind, die alle jaar van 't end van Juli tot het begin van Januari daaglyks eb en vloed heeft.

Belfast, ſtad benevens een ſlot en haven aan een golf in het graafſchap Antrim in Ierland, welke zitting en ſtem in 't parlement heeft.

Belfort, kleine ſtad in Languedoc in Vrankryk.

Belforte, vlek in Calabria Oltra in 't ryk van Napels, niet ver van den vloed Metramno.

Belforte, fraaie ſtad aan den vloed Taro in 't hertogdom Parma in Italien.

Belgard, ſtad, ſlot en amt aan den vloed Perſante, in 't hertogdom Pomeren, den koning van Pruiſſen toekomende, wegens haar beroemde vee en paardemarkt beroemt.

Belgeit, Hollandſch fort op het eyland Nera in Azien, 't welk een van de Molukſche eylanden is.

Belgern, kleine ſtad aan de Elf in opper Saxen in een Keur-Kreits, tuſſchen Strehle en Torgau, daar men een Keur-Saxiſch kaſteel benevens een ſchonen luſthof vind, waar op haar majeſteit de koningin van Polen tegenwoordig meeſt gewoon is haar verblyf te houden.

Belgian, zie *Altay.*

Belgiojoza, vlek benevens een ſlot in het landſchap Paviſano, in 't Milaneeſche gebied, 2 m. van Pavia.

Belgique, zie *Belgeit.*

Belgrado, zoek *Griecks-Weiſſenburg.*

Belgrado, kleine ſtad aan den vloed Tajamento in Friaul, vier mylen van Udina, den Venetianen toekomende.

BELGRADO, kleine vloed in de Turkfche Provintie Romanien, welke zich in den vloed Charterticon ftort.

BELICASTRE, zie *Belcaftro.*

BELICE, grote rivier in Val di Mazara in Sicilien, welke zich tuffchen Mazara en Sacca in de Africaanfche zee ftort.

BELIN, zie *Bilin.*

BELINGUER, klein eyland op de kuft van Bretagne in Vrankryk, tuffchen het eyland Oueffant en het vafte land.

BELINZONA, kleine ftad en Zwitzerfche landvoogdy aan den vloed Tefin, in 't Milaneefche gebied, benevens twee goede kafteelen, waar mee men den doortocht langs de Alpen influiten kan. Zy komt de 3 Cantons Ury, Schweits, en Unterwalden toe.

BELJOCO, vlek in Arragon in Spanje, niet ver van de ftad Boria.

BELIRA, kleine vloed in Catalonien, die in 't Pyreneefche gebergte ontfpringt, en zich niet ver van Urgel in de Zegre ftort.

BELITZ, kleine ftad in de Mark Brandenburg, aan een klein riviertje Ada, 6 mylen van Berlyn.

BELLA MORE, zie *Witte zee.*

BELLA POLA, eyland in de golf van Napels in Morea.

BELLAC, BELAC, kleine ftad in 't Lionneefche gebied in 't hertogdom la Marche in Vrankryk, aan den vloed Garftempe.

BELLAMORESKOY LEPORIE, provintie in 't Moskovitifche Lapland aan de witte zee gelegen.

BELLANO, kleine ftad of vlek aan het Comer-Meir in 't hertogdom van Milaan.

BELLASI, flot en heerlykheid op den Dwergenberg in Tyrol, het vryheerlyk geflacht van Kuhn toekomende.

BELLAY, kleine ftad niet ver van de Rhone, in het Franfche landfchap Bugey, benevens een Bailluage en biffchop, die te gelyk het tydelyk Rechtsgebied heeft en onder het aartsbisdom van Befançon behoort.

BELLAY, fchoon flot in Hifterryk, tot het graaffchap Mitterburg behorende.

BELLE, kleine ftad in Vlaanderen, anderhalf myl van Iperen.

BELLE-AIGUE, abdy in neder Auvergne in Vrankryk.

BELLE BAILEUL, zie *Bailleul.*

BELLE-BRANCHE, abdy in de provintie Maine, aan den kleinen vloed Vergette in Vrankryk.

BELLE COURT, vermaaklyke plaats in het landfchap Lionnois in Vrankryk.

BELLE ETOILE, abdy in Normandyen, in het landfchap Beffin in Vrankryk.

BELLEGARDE, kleine ftad benevens den titel van een Barony in het bisdom Nimes in neder Languedoc, den hertog van Uzes toekomende. Daar zyn noch twe plaatzen van dezen naam in Vrankryk, een in de provintie Foret, en de andere, 't welk een kafteel is, in het graaffchap Aftarac in Gafcogne.

BELLEGARDE, kleine ftad in het landfchap Rouffillon. Zy is gefortificeert, en een pas over 't Pyreneefche gebergte.

BELLEIN, klein vlek in Neerlants Vlaanderen, daar veel laken gemaakt word, en jaarlyks in den herfft een grote jaarmarkt is.

BELLE-ISLE, klein maar vruchtbaar Franfch eiland in de Gaskonfche zee, 4 mylen van de kuften van Bretagne, tegen over de ftad Blavet, heeft zes mylen in de lengte en 2 in de breedte, en beftaat uit vier Kerfpels. Het heeft een goede haven en enige kafteelen, die ten delen gefortificeert zyn; voert den titel van een marquifaat, en hoorde een geflacht van den zelven naam toe, 't welk dit eyland aan den koning van Vrankryk tegen een equivalent uit de koninglyke Domeinen anno 1719 verruilt heeft.

BELLE-ISLE, zie *Fayer-hil.*

BELLE-ISLE, klein eyland in noord America, tuffchen Terra Labrador en het eyland Terreneuf aan een golf, welke hierna Paffage de Belle-Ifle genaamt word.

BELLE-ISLE, zie *Formofa.*

BELLEM, zie *Belem.*

BELLENBERG, een heerlykheid in Zwaben, den graaf van Pappenheim toekomende.

BELLENSTEIN, fterk flot in opper-Ongaryen niet ver van Presburg.

BELLENTZ, zie *Belinzona.*

BELLE-PERCHE, vlek in de Franfche provintie Bourbonnois aan den vloed Allier.

BELLE-PERCHE, abdy in Gafcogne in Vrankryk, aan de Garonne, drie mylen ten weften van Montauban.

BELLE RIVE, een fort 't welk de hertog van Savoyen tot nadeel van de republyk van Geneve aan het Geneeffche meir heeft laten bouwen, het legt in de Bailluage van Gaillard, en qualyk anderhalve Duitfche myl van Geneve.

BELLE VILLE, kleine ftad en abdy in het Franfche landfchap Beaujolois, 9 mylen van Lion aan de Saone.

BELLICH, zie *Billick.*

BELLIGAMME, een landfchap in het koningryk Jasnapatnam op het eyland Ceylon in Ooftindien, 't welk vyf kerken onder zich begrypt.

BELLIN, FEHRBELLIN, kleine ftad en amt aan den Rhyn in Havelland, 7 mylen van Berlyn, den koning van Pruiffen toekomende. Daar is een overvaart en pas naar de Priegnitz, en de Zweden wierden daar 1675 geflagen.

BELLING-WOLDER SCHANS, vefting by den Dollert in de provintie Groningen, aan de Ooftfriefche grenzen.

BELLUNESE, een zeker gebied in Marca Trevigiana in Italien den Venetianen toekomende, daar goede yzer-mynen zyn.

BELLUNO, kleine maar fchone ftad in het Venetiaanfche gebied Bellunefe, aan den vloed Piave, benevens een bisdom onder den biffchop van Aquileja behorende.

BELMER, klein uitgemalen meir in Noortholland, in het zo genaamde Waterland, niet ver van de ftad Munnikkendam.

Belmont, een kleine ftad in Calabria Citra in 't ryk van Napels, aan de Toskaanfche zee.

Bels, zie *Belczo.*

Belsko, zie *Belczo.*

Belt, de grote Belt, de beroemde zee-engte tusfchen de eylanden Zee-land en Fuhnen. De kleine Belt is de zee-engte tusfchen het eyland Funen en de Jutfche kuften, en men komt door de zelve uit de Duitfche in de Baltifche zee.

Belturbet, vlek in het Ierfche graaffchap Cavan, zitting en ftem in 't Parlement hebbende.

Belvedere, is een Italiaanfch woort en word van zulke plaatzen gebruikt, van waar men een ruim uitzicht heeft en aangename landftreken ontdekt.

Belvedere, hiet in Romen de luftplaats en het gebouw, waar op boven de Vatikaanfche boekery, en beneden het Pauslyke Tuighuis is, aan de zyde van St. Pieters kerk.

Belvedere, ftad in Sicilien, niet ver van Syracufa.

Belvedere, een van de drie citadellen te Florence, waar in de fchat van den groot Hertog bewaart word.

Belvedere, Alea, Elis, ftad in Morea aan den vloed Pennea. Zy legt in het landfchap Belvedere, een van de grootfte en vruchtbaarfte provintien in Morea. tegenwoordig komt zy zowel als de ftad den Turken toe.

Belulgian, zie *Axum.*

Belvoir, flot in de provintie Lincoln in Engeland, den Hertog van Rutland toekomende, die in 't jaar 1711. daar op geftorven is.

Beluten, een foort van rovers die in tenten wonen en by Candahar, op de Perziaanfche Grenzen, en in het ryk van den groten Mogol te vinden zyn.

Belzic, kleine ftad in het Waywoodfchap Lublin in klein Polen, 4 mylen van Lublin, tegenwoordig den heer van Woroniecz toekomende.

Belzig, ftad, flot en amt in de Saxifche keur Kreits 4 mylen van Wittenberg, aan de Markfe en Anhalt-Zerbftifche grenzen.

Belzok, Bels, hoofdftad, meeftendeels van hout geboud, in het Waywoodfchap van dezen naam, benevens een Bisdom.

Bena, Beccabena, koningryk in Nigritien, dat zyn eigen koning heeft, en van afgodifche volkeren bewoont word, die men Saufen noemt.

Bena, Bene, kleine ftad in Piemont aan de Montferraatfche grenzen, heeft een fterk flot, en hoorde voor heen onder den titel van een graaffchap den heer de Cofta, maar tegenwoordig den hertog van Savoyen toe.

Benadky, fchoon bergflot en fteedje in de Bundlauer Kreits in Bohemen.

Benar, Capo di Benar, voorgebergte op de kuft van Provence, dat zich drie vierendeel myls in de middelantfche zee uitftrekt.

Benares, ftad aan den vloed Ganges in de provintie Indoftan, in het ryk van den groten mogol, daar de heidenfche leeraren, Braminen genaamt, hun leffen houden, zo dat het de voornaamfte fchool van Indien is.

Benascail, een zandzee in woeft Arabien.

Benasque, zie *Venafque.*

Benavarri, kleine ftad benevens een citadel aan de Catalonifche grenzen in Arragon, zy is de hoofdftad in het graaffchap Ribagorça.

Benavente, kleine ftad benevens een citadel aan den vloed Ela in het koningryk Leon. Zy legt in een zeer vermakelyke landftreek, en heeft den titel van een hertogdom.

Benavente, kleine ftad in het Portugeefche Eftremadura aan den vloed Tajo.

Benauges, een zeker gebied in Guienne aan den vloed Garonne in Vrankryk. Het vlek Cadillac is de voornaamfte plaats daar in.

Bench, the Kings Bench, zoek *Banck.*

Bencoal, kleine plaats op de weftzyde van het eyland Sumatra in Azien, daar de Engelfchen een vefting hebben.

Bencouli, een plaats op de weftlyke kuft van het eyland Sumatra in Azien.

Benda, Turkfche ftad in Macedonien, heeft een bisfchop die onder Durazzo behoort.

Bender, Tekin, Tegina, Turkfche vefting in Beffarabien aan de Niefter, daar zich de koning van Zweden Karel XII. na den nederlaag by Pultawa van de Moskoviten geleden in het jaar 1709. in juni met het overfchot van zyn leger naar toe retireerde, en zich tot in 1713. ophielt, waar na hy zich den meeften tyd te Demotica, tot dat hy anno 1714. weer naar zyn land keerde, heeft opgehouden. Zie *Demotica.*

Benderick, is de eerfte haven in den Perziaanfchen zee boezem, wanneer men van Balfora naar Perzien reizen wil.

Bendimir, Bend-Emir, vloed in Perzien in de Provintie Fars, welke by de ftad Schiras voor by loopt, en in de golf van Bengale valt.

Bendorf, vlek benevens een heerlykheid in het Wefterwald in het graaffchap Sayn. Het hoort ten delen tot de Sayn-Altenkirchfe lands-portie, welke Saxen Eifenach tegenwoordig bezit.

Beneschin, opper Silefifch fteedje in 't vorftendom Jagerndorf aan de Moravifche Grenzen gelegen.

Bene, zie *Bena.*

Benedict-Beyeren, ryke en prachtige benediktyner abdy aan de Tyrolfche grenzen in opper Beyeren, wiens abt uit kracht van een bul van keyzer Rudolf in het jaar 1278. de qualiteit van ryks vorft medegedeelt is, en te gelyk de macht gegeven om de gewoonlyke 4. erf-amten uit den adel te voorzien. Het bad van Heilbrun behoort hier ook onder.

Benedictynen, zyn zekere munniken, die een wyden zwarten rok met grote en wyde mouwen dragen, benevens een kap welke hun het hooft bedekt, maar van boven fpits toeloopt en hun op den rug hangt. Hun ftichter is de H. Benediktus geweeft, die in de 6de eeuw leefde, en de munniken die tot hier toe meeft overal verftrooit leefden, in zekere kloofters en gezelfchappen te zamen bracht, en hun zekere regelen voorfchreef, ook omtrent het

jaar 540. 't eerst een klooster in Campanien aan den berg Casino boude. Van de Benedictyners zyn naderhand de Karthuizers, de Camaldolenzen, Cœlestinianen, Sylvestrianen, de Bursfelder Unie en andere ordens afgekomen.

Benediktyner Nonnen, gaan in 't zwart gekleed, en volgen den regel van de Benediktyner orde.

Benediktie van de goude roos, geschied wanneer de paus op den zondag Lætare in de St. Pieters Kerk te Rome een goude roos met byzondere plechtigheden wyd, die hy daar na gewoon is voorname vorsten en hunne gemalinnen, of ook grote steden en officieren te vereren. Het zelve geschied ook op kers-nacht aan hoeden en zwaarden, die in 's gelyks daar na weg vereert worden.

Benedictie geven, word gemeenlyk van den paus gezegt (ook wel van de kardinalen, bisschoppen en pauslyke nuntiussen) wanneer zy het volk of een privaat persoon in de kerk en op de straat met het teken des kruisses den zegen medeelen. De paus geeft driemaal 's jaars de plechtige benedictie, naamlyk op witten donderdag, paasschen, en hemelvaartsdag. Ook komt alle jaar op St. Michiel het pauselyke leger met het geschut op de plaats van het paleys by een, en ontfangt de opentlyke benedictie van den paus.

Benedictie of zegen in de kerk, geschied ten delen by den Doop en het H. Nachtmaal, ten delen na geeindigden godsdienst, ten delen by de ordening van jonge predikanten, zo wel door een byzonder gebed, als door uitspreking van den driedubbelen zegen uit het vierde boek van Moses aan het zesde hoofdstuk.

Beneficie, een geestlyk amt benevens zekere inkomsten, waar toe in de roomsche kerk die gene gerechtigt zyn, die de kruin geschoren is, of in een zekere orden zyn. Beneficia Secularia hieten zodanige amten, die aan wereldlyke klerken, die geen zekere orden aangenomen hebben, gegeven worden, als proosdyen, dekenschappen, kanunnikaten, capellen en diergelyke. Beneficia regularia zyn, welke de reguliere of geestlyke ordens-personen bedienen, als abdyen, prioorschappen enz. Beneficia Curata zyn, die in volkome parochien gegeven worden. Beneficia Manualia zyn die gene, welke de superieur uit gewichtige oorzaken weerom nemen kan. Beneficia Patrimonialia zyn, welke aan geen andere geestlyken als gebore landskinderen vergeven kunnen worden. Beneficia Consistorialia zyn, welke de paus alleen met toestemming der kardinalen te Romen in het consistorie vergeven kan. Beneficium de Mensa is, wat voor eeuwig met de tafel des bisschops of des abts verenigt is, en alzo nooit leeg komt te staan. Beneficium de Pertica is wanneer een vette plaats met een schrale verruilt word. Beneficium Monoculum hiet wanneer een prelaat maar een eenig amt te vergeven heeft.

Beneschau, Benessow, kleine stad in de Caurzimer Kreits in Bohemen, 5 m. van Praag.

Beneschau, zie *Bensen*.

Benessow, fraai marktvlek in de Bechiner Kreits in Bohemen.

Benevento, stad in Principato Oltra in 't ryk van Napels, daar zich de rivieren Sabato en Calore verenigen. Zy heeft een aartsbisd m, benevens den titel van een hertogdom, en komt den Pauslyken stoel met het omleggent gebied toe.

Bengale, koningryk in Azien, den groten Mogol onderdanig door 't welk de Ganges vliet. Het word in 3 delen verdeelt, namentlyk het eigentlyke Bengale, Pruror en Patan, is een der schoonste landen in Indien, en ryk van speceryen, zyde en boomwol. De inwoners zyn Afgodendienaars, en houden den Ganges stroom voor heilig, daar wonen ook by de 20000 Christenen in, en de Engelschen en Hollanders dryven 'er sterken handel. De hoofdstad hiet Daca en legt aan den Ganges stroom.

Bengale, Golf van Bengale, is een grote zeeboezem van de Indiaansche zee in Azien, die den naam naar het koningryk Bengale voert, en tusschen de beyde Schier-eylanden aan deeszyde en aan geen zyde de Ganges zich uitstrekt.

Bengebren, zekere volkeren in Arabien, die geen vaste woonplaats hebben, maar door het land herom zwerven, en gemeenlyk op de Caravanen, die van Meccha komen loeren.

Benguela, koningryk in Ethiopien in Africa, in het koningryk Angola, benevens een stad van den zelven naam, welke een goede haven aan de zee van Congo heeft, en de Hollanders toekomt.

Beniarax, een streek lands in Africa, dat onder Algiers hoort, benevens een stad van den zelven naam in de provintie Telensin.

Benibachul, stad in 't koningryk Fez in Barbaryen in Africa, in de provintie Chaus.

Beni-Bassara, groot landschap in Biledulgerid in Africa aan den berg Atlas. Het is het noordlyke deel van de provintie Segelmesse.

Benicuazeval, gebergte in 't koningryk Fez in Africa, in de provintie Errisis, waar op de stad Guazeval legt, en wiens hoogste spits gelyk de Ætna vuur uitwerpt.

Beni-gebara, Beni-Gualid, vruchtbaar gebergte in 't koningryk Fez in Africa, word van de inlandsche volkeren sterk bewoont, die altyd hun vryheid behouden hebben dewyl men hen in 't gebergte qualyk genaken kan. Op dat zy evenwel op het vlakke land koopmanschap durven dryven, betalen zy schatting aan den koning van Fez.

Benigheim, Binnicken, vruchtbare en vermakelyke stad in 't Wurtenbergsche in Swaben, niet ver van den Neckar, in een landstreek Zabergau genaamt. Zy komt ten delen het vorstelyk huis Wurtemberg, ten delen den keurvorst van Ments als schutsheer van de plaats, het overige aan de adelyke huizen van Neuperg, Gemmingen en Liebenstein toe.

Benigumi, landschap in Biledulgerid in Africa, 't welk het zuidelyke deel van de provintie Segelmesse is.

Benimager, gebergte in 't koningryk Marocco in Africa, in de provintie Ducala.

Benimaraz, gebergte in 't koningryk Fez in Barbaryen in Africa, in de provintie Habata.

Benin, koningryk en de grootste stad in Guinea, en in 't land der Negers, aan een vloed van den zelven naam, die zich in den zee boezem van St. Thomas stort, welke zich van Cap Formosa tot aan de Kaap van de drie punten uitstrekt.

Benischau, steedje aan den Oppa-stroom, in 't Silesische vorstendom Troppau, daar een schoon Kasteel is.

Beni-Suaif, stad in Egypten aan den Nyl, daar veel vlas en hennip groeit.

Beni-Teudi, stad in 't koningryk Fez, is merendeels verwoest.

Bennickenstein, vlek en amt in het graafschap Hohenstein in Thuringen, ten delen den koning van Pruissen, ten delen den vorst van Schwartsburg-Rudelstadt toekomende.

Bennungen, kleine stad in Thuringen aan den vloed Helm, niet ver van de Mansfeldsche grenzen.

Benrath, Keurpaltzisch lusslot in 't hertogdom Bergen, 2 uren van Dusseldorp.

Bensberg, Bensburg, een vlek in 't hertogdom Bergen, daar de vorig keurvorst van de Palts anno 1705. een schoon jachtslot gebouwt heeft, waar op hy nu en dan zyn verblyf ging houden.

Bensen, kleine stad in de Leitmeritzer Kreits in Bohemen aan de Pulsnitz, den graaf van Thun toekomende, 7 mylen boven Dresden, en 9 m. van Praag.

Benshausen, zie *Bentzhausen*.

Bensheim, middelmatige stad in de Bergstraat, Keur-Mentz toekomende.

Bentheim, graafschap benevens een stad en slot in de Westfaalsche Kreits, tusschen het bisdom Munster en de provintie Overyssel, den graaf van Bentheim toekomende. Deszelfs slot is sterk, en braaf met bisschoplyke Munstersche troepen bezet. Deze graven delen zich in de Tecklenburgsche en Bentheimsche linie, en de laatste weer in twe takken, de Bentheimsche en de Steinfortsche.

Bentivoglio, taamlyk woeste stad in het Boulonneesche gebied in Italien, den paus toebehorende, waar naar het beroemde geslacht Bentivoglio, dat voor henen Boulonje bezeeten heeft, den naam voert, dien men zegt dat het daar van daan zou bekomen hebben, dat een keyzer tot een van deszelfs voorzaten zou gezegt hebben *ben ti voglio*, ik wil u goed of genegen zyn.

Bentzhausen, een groot vlek en amt 5 uren van Schleusingen, in het vorstelyke Graaffchap Henneberg, behoorde voorheen tot de Zeitzische erf-lands portie, en staat tegenwoordig na 't afsterven van den hertog van Saxen Zeitz onder Keur Saxisch gebied.

Berar, koningryk in 't land van den groten Mogol in Azien, tusschen Bengala, Golconda en Candis gelegen, waar van de hoofdstad Shapor hiet.

Beraun, koninglyke stad in de Berauner kreits in 't koningryk Bohemen, 3 m. van Praag. De Kreits, welke naar deze stad de Berauner of gemeenlyk de Podberder kreits genoemt word, legt aan den vloed Muldau, tusschen de Prachenser, Slaner, Pilsner, Rackonitzer, en Chaurzimer Kreitzen in, en heeft goede bergwerken.

Berber, zie *Bilber*.

Berbice, Barbiche, Vloed in zuid America, in de provintie Guiana, welke zich in de noort zee stort. Hier aan legt de kleine Hollandsche volkplanting Berbice, of Barbiche, welke de compagnie van Amsterdam in 't jaar 1720 kocht, en een actie handel van 3900000 gulden oprechtte, om langs den groten vloed Orenoque over de 100 mylen lantwaarts in te varen, met de inwoners te handelen, en goud en zilvermynen te ontdekken.

Bercad, stad in klein Russien in Polen, in het waywoodschap Braclaw.

Bercaslaw, zie *Braslaw*.

Berchheim, kleine stad aan de vloed Erpe, in 't hertogdom Gulick.

Berchingen, Perchingen, kleine stad en amt aan den vloed Sultz, in 't bisdom Aichstadt.

Berchituria, eerste stad in Siberien, legt aan de Russische grenzen, aan den vloed van den zelven naam.

Berchtolsgaden, vorstelyke proosdy in Beyeren, in het aartsbisdom Saltzburg gelegen, wiens vorst een onmiddelbaare stand van 't ryk, en tegenwoordig Julius Henricus van Rehlingen, vryheer van Radaun is, die na 't afsterven des vorigen keurvorst van Keulen anno 1724 den 9 januari daar toe verkoren is. In geestlyke zaken staat hy onmiddelyk onder den Paus, en in het klooster aldaar zyn koor-heren van de orden van St. Augustyn, welke alle uyt de ridderschap des lands zyn.

Bercka, zie *Berka*.

Berckel, vloed, die in het bisdom van Munster ontspringt, en zich te Zutphen met den Yssel verenigt.

Bercken, Berckheim, stad en amt in de Elsas, niet ver van Schletstad. Zy heeft het voorrecht dat die een manslag begaan heeft daar hondert jaar en een dag vry is.

Berckley, Barckley, stad in de provintie Glocester in Engeland, aan de oostzyde van den vloed Saverne, waar van de omleggende landstreek Berckley-Hundred genaamt word.

Berckshire, zie *Barckshire*.

Berdisch, is een soort van een byl, die de Moskoviters als een geweer by zich voeren.

Berdoa, groot en woest land in Africa, in de wildernis Saara, 't welk vol zand en wild gedierte is.

Berecz, stad in Zevenbergen, 8 mylen ten oosten van Croonstadt.

Berend, kleine stad in Zevenbergen, 2 m. van Zombor.

Berenfels, een keurSaxisch Jacht-slot, tusschen Dippodiswolda en Altenberg, 't welk anders door de bank van den Opper-forceestmeester van de Aartsbergsche Kreits bewoont word, maar nu een eigen Opperjagermeester heeft.

Berengries of Beeren, stad en amt in 't opperstift Aichstadt, aan den vloed Altmul in Frankenland, waar over daar ter plaats een brug legt.

Berennen, zie *Bloqueren*.

Berenstein, kleine bergplaats in Bohemen, dicht aan Joachims dal.

Berenznoe, stad in Volhynien aan den vloed Sel 22 mylen van Luczko ten oosten gelegen.

Beresina, Berezyna, vloed welke in het Littouwsche Waywoodschap Minski ontspringt, en zich tusschen de steedjes Rohaczow en Rzetizca met den Nieper verenigt.

Beresowa, stad in Samojeden in Muskovien, aan den linken oever van den vloed Oby, daar de vloed Zornaja daar in valt, komt den Czaar toe.

Berethalom, zie *Birthalmen.*

Berfeld, kleine sterke stad aan den vloed Ill in de Elzas, drie mylen van Straatsburg, onder deszelfs bisdom behorende.

Berg, hertogdom in de Westfaalsche kreits, 't welk ten noorden aan het hertogdom Kleef, ten oosten aan het graafschap Marck en het hertogdom Westfalen, ten zuiden aan Westerwald; en ten Westen aan 't Aarts stift Keulen grenst. 't Hoort den Keurvorst van de Palts toe, de inwoners zyn ten delen Protestants, ten delen Katholyk.

Berg, vry ryksgraafschap in Zutfen, 't welk zyn eige graven heeft, die uyt het geslacht der Wassenaars herstammen, tot de Wetterausche bank behoren, daar by den titel van Erf-vaandrigs van Gelderland en Zutfen voeren, en in de stad 's Herenberg niet ver van Deutekom hun verblyf houden.

Berg, vlek in de provintie Jempterland in Zweden.

Berg St. Vinox, zie *Wynoxbergen.*

Berg, Bergen, een landvorstelyk Marktvlek in opper Oostenryk, vier mylen beneden Lintz by de Donau. Daar is ook een slot en heerlykheid van dezen naam naar den kant van Ehingen, dat onder de Neder Oostenrykse regering behoort.

Berga, kleine stad in Voigtland, aan de Elster, drie mylen ten westen van Zwickau gelegen. hoort die van Watsdorf en die van Zehmen toe.

Berga, kleine stad aan den vloed Lobregat in Catalonien, in de Viguerie van Mauressa in Spanje, 5 mylen van Puicerda.

Bergamasco, landschap in Italien, den Venetianen toebehorende, 't welk ten oosten aan het Bresciaansche gebied, ten noorden aan Valtelino, ten westen, en ten zuiden aan het Milaneesche grenst. Het heeft yzermynen, en goede Marmersteen.

Bergamo, hoofdstad van 't landschap Bergamasco: zy is enigsins gefortificeert, legt aan een heuvel tusschen de beyde vloeden Brembo en Serio, en heeft een citadel benevens een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Milaan staat.

Berg-bittenheim, Bergbieten, open steedje in de Neder Elzas, in 't amt Dachstein, en onder het bisdom van Straatsburg behorende.

Bergdorf, zie *Bargedorf.*

Bergel, Marck-Bergel, groot marktvlek in Franckenland, een myl van Windsheim, in het Brandenburgs-Bareutsche opper-amt Hoheneck.

Berg-geld, is het geen de schippers die schipbreuk geleden hebben voor hun geborge goederen aan de Strandmeesters betalen moeten,

Bergen, kleine stad, slot, en Luthers Juffren klooster in Voor-Pommeren op het Eyland Rugen, aan een klein Meir, tegen over de stad Straalzond. De landstreek hieromtrent word het land van Bergen genaamt.

Bergen, zie *Mons.*

Bergen, kleine stad in Neder Saxen, in het graafschap Danneberg.

Bergen, vaste plaats in 't vorstendom Minden, aan de Wezer.

Bergen, benediktyner Nonnenklooster aan de Donau niet ver van Neuburg.

Bergen, hoofdstad van het Koningryk Noorwegen, in de provintie Bergenhus, aan een zeeboezem, de Carnersund genaamt, gelegen. Zy is ruim van omtrek, heeft een goede haven, welke aan den zeekant door het slot Frederiksburg van de landzyde door de ongebaande hoge bergen beschermt word. Voor 't overige is het de Residentie plaats des koninglyken stadhouders, behoort als een beroemde koopstad onder de Hanzee-steden, en heeft een bisschop, onder den aarts-bisschop van Dronthem staande.

Bergen, amt en klein burggraafschap in het Walsch Vlaanderen, tusschen Duinkerken en Cassel. De voornaamste stad daar in is Wynoxbergen.

Bergen, Luthersch klooster even buiten de stad Maagdeburg, heeft een abt, die een landstand van het Hertogdom Maagdenburg is, en worden hier in 6 *Conventualen* of munniken onderhouden. Anno 1576 wierd hier de zogenaamde *Formula Concordiæ* van de Luthersche Godgeleerden nagezien.

Bergen, Graaflyk Hanaus ampt steedje, anderhalf uur van Frankfort. Het legt op een heuvel, en is wegen zyn goeden wyn beroemt.

Bergendorf, zie *Bargedorf.*

Bergenhus, Noorweegsche provintie aan de Noortzee, welke ten westen aan de provintie Aggerhus, ten noorden aan Drontheim, en ten zuiden en oosten aan de Noordzee grenst.

Bergen op Zoom, stad en reguliere vesting in Hollants Brabant, legt aan een heuvel, en strekt zich tot aan den vloed de Zoom uit, daar de Hollanders een vaart tot in de zee, by den mond van de Schelde, gegraven, en met veel schanssen bezet hebben. Zy voert den titel van een marquisaat of Markgraafschap, hoorde Franciscus Ego, graaf van la Tour en prins van Auvergne toe, die 1710 gestorven is, en een eenige dochter Maria Anna genaamt heeft nagelaten, welke erfgenaam van dit markgraafschap in 't jaar 1708 geboren, en den 14 februari 1722 met den prins Joh. Christiaan van Sultsbach getroud is.

Bergenthal, schoon lustslot dicht by Kleef, 't welk prins Maurits van Oranje op een byzondere aartige wyze heeft laten bouwen.

Bergerac, stad aan den vloed Dordogne in de provintie Perigord in Vrankryk, daar een brug en pas te vinden is. Daar woond ook een koninglyke Seneschal of Landvoogt.

Bergethal, Dal in Graubunterland, in het zogenaamde Godshuis Bundt, 't welk zich tot aan het graafschap Clavenna uitstrekt, en waar door de Maira vliet.

Berg-giesshubel, zie *Gieshubel.*

Berg griess, zie *Behren-griess.*

Berghausen, slot in 't Aarts stift Keulen, dicht by Lechening.

Bergloon, zie *Berg-geld*, it. *Strandrecht*.

Bergreichenstein, stad in de Prachenser Creits in Bohemen.

Bergsteden in Opper-Ongaryen, leggen aan beyde zyden van den vloed Gran, en zyn zeven in getal, welke aldus genoemt worden, Schemnitz, Chremnitz, Neusoll, Tyller, Puggang, Königsberg en Altsol. Zy hebben zeer ryke goud-zilver-en koper berg werken.

Bergstee, amt en vlek in 't hertogdom Bremen.

Bergstraat, kleine landstreek, en een weg, aan beyde kanten met neutebomen beplant, aan dees zyde van den Rhyn. welke zich van Darmstad tot aan Heydelberg 6 mylen ver uitstrekt, een deel daar van komt Hessen Darmstad, iets den graaf van Erpach, maar het meeste de keurvorsten van Mentz en de Palts toe.

Bergzabern, kleine amt-stad aan den kleinen vloed Erlebach in de neder Elzas, een myl van Kroonweissenburg. Zy behoort tot het hertogdom Tweebruggen.

Beringen, kleine stad in 't bisdom Luik, aan de Brabantsche grenzen.

Beringen, een vlek of klein amt in 't Hennebergsche, aan de Wurtzburgsche grenzen, een myl van Romhild.

Berislo, kleine stad in Croatien, in Ongaryen.

Berka, steedje en amt in Thuringen aan de Ilm, tusschen Weimar en Cranichfeld, Saxen Weimar toebehorende, is in 't jaar 1712. byna te enemaal afgebrand.

Berka, kleine stad aan de Werra in Thuringen, ten delen Saxen-Eisenach, ten delen Hessen-Cassel toebehorende.

Berkhamsted, stad in Herfortshire in Engeland.

Berkissenina, vast kasteel in Ongaryen.

Berlamont, zoek *Barlamont*.

Berlanga, verlanga, kleine stad in Oud Castilien, in het gebergte *la Sierra d'Urbion* in Spanjen.

Berleburg, groot vlek aan den vloed Eder in de Wetterau, in het graafschap Witgenstein, benevens een schoon slot, 't welk de residentie plaats van de graven van Witgenstein Berleburg is. Het legt twe mylen van Witgenstein en 4 van Marpurg.

Berlenga, eyland in de Atlantische zee, niet ver van het Portugeesche Estremadura. Ten noorden leggen noch veel andere kleine eylanden, welke Berlenge of Berlings genaamt worden.

Berleps, of *Berlips*, een adelyke graaflyke familie, die uit Moravien naar Hessen getrokken is, en waar uit de gravinne weduwe Maria Gertrudis van Berleps 1706. tot den vorsten staat verheven is, en tot de eerste vorstelyke abdis van het vrye wereldlyke stift in de nieuwstad van Praag gemaakt is.

Berlin, grote en volkryke stad in de Middelmark Brandenburg, aan de Spree, in een zandigen grond. Zy is de residentie plaats van den koning van Pruissen en keurvorst van Brandenburg, waar in alle hoge Raadscollegien te vinden zyn, en is de zelve allengsjes door de daarby geboude grote plaatzen en voorsteden zodanig vergroot, dat zy nu uit zeven steden bestaat; naamlyk (1) *Berlin* zelfs, dat van markgraaf Albert in 't jaar 1163 geboud is. (2) Over de Spree ten westen legt *Cöln* of *Keulen aan de Spree*, daar het koninglyke slot staat, en deze is ook reeds in de twaalfde Eeuw geboud. Keurvorst Frederik Wilhelm heeft over een arm van de Spree (3) *Frederiks Werder* door den beroemden bouwmeester Memmert anno 1657 aangelegt. In 's gelyk heeft gemelde keurvorst zyn twede gemalin te gevallen (4) de *Dorothee-Stad* of de zogenaamde Nieuwstad laten bouwen, in dewelke van 't eene end tot het andere van de Nieuwstads poort af by het tuighuis, tot aan de poort aan den diergaarden een wandellaan is, met zeven reyen linden bezet. De laatst gestorve koning van Pruissen Frederik I. heeft beneven dezelve anno 1688 (5) de *Frederiks Stad* aangelegt, welke aanmerkens waardig is wegens een lange straat, die by na door deze gantsche stad, gelyk ook door de Dorothee- en Sofye-stad loopt, en een Italiaansche myl regulier lang is (daar misschien weinig steden op mogen roemen) als ook om haar andere lange en reguliere straten. Zo heeft ook de evengemelde koning de voorstad voor de zogenaamde St. Joris poort, nademaal zy in gebouwen sterk is aangegroeit, (6) den naam van *Konings-stad* in 't jaar 1701 gegeven, gelyk ook de poort uit de stad tegenwoordig de koningspoort hiet, die gants nieuw en prachtig zal herbouwt worden, waar toe reeds veel toestel gemaakt is. Wyl ook de Spandausche voorstad te groot is geworden, heeft men ze anno 1712 ter eren en gedachtenis van de laatste gemalin van koning Frederik (7) de *Sofye-stad* genoemt, en in dit zelve jaar een kerk, die dezen naam voert, daar in geboud. Deze zeven steden hebben zedert 1709. maar een Raad die half uit Gereformeerde, half uit Luitersche leden bestaat, maar voor dezen in vieren gesplitst was. Zo zyn ook de verscheyde stads-gerichten in een getrokken, dat nu het Justitie Collegie hiet. Het koninglyke slot is een van de prachtigste gebouwen, waar van de noord, west, en zuid zyde gants vaardig is, maar de oostzyde noch van het oude gebouw is blyven staan. Men vind daar de koninglyke bibliotheek, waar in de boeken alle in rood leer gebonden en op den rug vergult zyn. Daar nevens aan een kamer vol handschriften en andere rariteiten van boeken, inzonderheid veel Chineesche. Deze bibliotheek is door die van den baron van Spanheim zo ver vermeerdert, dat de Spanheimsche niet alleen tegenwoordig boven op het koninglyke collegie huis in de broerstraat haar eigen plaats heeft; maar ook dezelve by de aanstaande verening onder de koninglyke capel in 't nieuwe slot benevens den naam en haar eigen boekbewaarder behouden zal. Men vind ook op het slot de antiquiteit kunst en medailjekamer: achter het slot heeft de tegenwoordige koning Frederik Wilhelm den lusthof tot een wapen-oeffen-plaats laten vervaardigen, maar het grot-werk staat noch, en de oranjery is tegenwoordig een fabrykhuis. Beneven het zelve staat het giethuis. Tegen over het treflyke arsenaal is het heerlyke tuighuis, en achter dit het gouverneurs huis. Niet ver daar van daan aan de Spree op de sluis die 'er over legt is het tol-

tolhuis, daar alle koopwaren uitgeladen en veraccynst worden. Verder heen in een bastioen legt de jagerhof. Tegen over dezelve buiten de contrescarp markgraaf Filips huis, en tegen over dit de koninglyke stal, die uit twee grote gebouwen bestaat, in het voorste deel van 't zelve is de academie der schilder- bouw- en beeldhouwerkunst. In het achter gebouw is de societeit der wetenschappen een Toorn van een taamlyke hoogte ingeruimt, waar op zy haar observatorium hebben, en in 't eene hoekgebouw heeft de koning die tegenwoordig regeert ook een snykamer laten oprechten. Behalven dat is onder de opentlyke gebouwen beroemt de lange brug, by het koninglyke slot over de Spree, welke onder aan de Pylaren met stene beelden verciert is; maar van boven met het grote standbeeld van keurvorst Frederik Wilhelm te paarde pronkt. In een bastioen by het arsenaal is het werkhuis voor de vuurwerkers, en grote stapels van bomben en granaten. In een bastioen by de konings poort des kommandants huis. In een ander verderop achter de kloosterkerk was voor dezen het vechtperk en de bewaarplaats van vremde wilde dieren, als leeuwen, tygers, oeroxen, maar tegenwoordig is dit gebouw ook tot andere zaken geschikt. In het bastioen tegen de Spandausche poort heeft koning Frederik Wilhelm een sterk kruid magazyn laten bouwen. In het bastion aan de Stralausche poort is het nieuwe koorn magazyn; binnen deze poort het Frederiks gasthuis. In de klooster straat plagt de vorstelyke en ridderlyke academie te zyn, die nu gants afgeschaft is, en het gebouw is een fabrykhuis, of tegenwoordig zo genaamt legerhuis. Ieder stad heeft haar eige kerken. Berlin twee Luitersche hooftkerken, St. Niklaas en St. Marye. de andere zyn de kloosterkerk, de H. Geest de gasthuis-en de garnizoenkerk, en de Gereformeerde parochie kerk, waar aan de tegenwoordige koning Frederik Wilhelm een schoon klokken spel vereert heeft, dat nacht en dag alle quartier, half, en heel uur speelt. Te Cölln of Keulen hebben de Gereformeerde den Dom, en de Luiterschen de St. Pieterskerk, benevens de kleine Geertruiskerk. In de Frederiks Werder is de Duitsche voor beyde gezintheden, en de Fransche dicht aan den ander, maar in Frederiks Stad die van de Duitsche en die van de Fransche gemeente ieder alleen, de overige steden hebben elk maar een kerk. De voorsteden, welke drie in getal zyn, naamlyk de Stralausche, Köpenikse, en Cöllnsche, hebben behalven de Stralausche haar eige kerken. De opentlyke groote scholen zyn deze.

1. Het koninglyke Gymnasium, van den hervormden Godsdienst, waar in een grote menigte scholieren vrye tafel hebben, en de opperleeraars professoren genaamt worden.

2. Het Berlynsche of klooster gymnasium, van de Luthersche gezintheid, 't welk den 8 september 1712. in brand geraakte, doch zo dat de verwulfde collegie-kamers onbeschadigt zyn gebleven.

3. Het Cöllnsche Luitersche gymnasium.

4. Het Frederik-werdersche, van beyde de gezintheden.

5. Het Fransche.

Voor de Frankfortsche poort had den heer Brand voor enige jaren een kleine ridder-academie opgerecht, die ook van koning Frederik I. met enige voorrechten begunstigt wierd, maar dezelve is gants weer te niet gelopen.

Eindelyk staan 'er buyten de Stralausche poort twee kunstige grote windmolens, door een Hollander opgerecht, waar van de eene 60 planken te gelyk zagen kan, de andere een grutmolen, en by stil weer een rosmolen is. Even buiten de diergaardepoort is die schone wildbaan, die een gantse myl lang een regulieren weg tot Charlottenburg heeft. Aan de overzyde van de Spree is het nieuw geboude pesthuis, dat ondertusschen tot een spinhuis gebruikt word. Zo een grote stad, als nu Berlin met alle de daar aanleggende steden waarlyk is, zo is doch de grootheid niet zo zeer van de menigvuldige huizen, wier getal zich evenwel tot 6000 uitstrekt, als van de schone brede reguliere straten te verstaan. Zedert 1685 hebben zich de Gereformeerde, die om hun Godsdienst uit Vrankryk moesten vluchten, met hopen zo wel in deze als in andere steden ter neergeslagen, en zyn van den landvorst met veel heerlyke voorrechten begunstigt, het getal der inwoners daar door merklyk aangegroeit, en de koophandel en manufacturen daar door wonderlyk toegenomen. In 't jaar 1709. is hier over Orange, Neufchatel, en Tekelenburg een byzondere vierschaar opgerecht, en den 12 augustus 1720. vloog de kruid toorn door een onvoorzien toeval in de lucht, waar door aan 't slot, Arsenaal, garnizoenkerk en vele andere huizen een gruwzame schade geschiedde.

Berlinicken, kleine stad in de nieuwe mark Brandenburg, aan de Pommersche grenzen.

Berlo, graafschap in 't Stift van Luik, den graven van Berlo toekomende.

Berme, Lisiere, Relais, Pas de Souris, of *Retraite* is een gang of om beter te spreken maar een rand aan de gracht onder aan den wal herom, omtrent 4 tot zes voeten breed, op dat, wanneer iets van de aarde des wals heronder valle, zulks op de Berme blyve leggen, en niet in de gracht rolle.

Bermudes, vele kleine eylanden in noord America in de Noordzee welke alle te zamen de Engelschen toekomen, en zouden zy zo men zegt by de vier hondert zyn. Zy zyn vol klippen, leggen in de gedaante van een halve maan, hebben gezonde lucht, en brengen cederbomen, palmbomen, citroenen, oranje appels en meloenen voort. De haven Southampton, de zeeboezem Herington, en de grote Sund zyn daar op beroemt.

Bern, het grootste onder de Zwitsersche cantons, als 't welk zich van het Geneefsche Meir af, aan den vloed Aar tot aan den Rhyn uitstrekt, en zeer vruchtbaar aan wyn is. Deszelfs grenzen zyn ten westen de cantons Bazel en Solothurn, het graafschap Neufchatel en Franche Comté, ten noorden de Woudsteden, de Rhyn, en 't canton Zurich, ten oosten Lucern, Unterwalden, en Ury, ten zuiden het landschapje Gex, de Geneefsche zee

en het Wallifer land. Het word in het Duitfche en het Franfche of Walfche verdeelt, waar van het eerftgenoemde ter rechten om den vloed Aar legt, het laatfte ter linker om het Geneefche en Neuburgfche Meir legt, en in 't gemeen *le pais de vaud* genoemt word. Het gantfche canton beftaat uit 39 voogdyen, ook uit vele fteden en Ambachten, welke door de baanderheren, landvoogden en hooftfchouten, die 'er door 't canton Bern naar toe gezonden worden, geregeert worden. Nademaal in dit canton grote onenigheid wegens het vergeven van deze amten ontftond, zo is eindelyk in 't jaar 1711. een befluit genomen, dat zulks voortaan aan 't lot zou over gelaten worden, waar van met het volgende jaar ook een begin gemaakt is, en is beftemt dat ieder landvoogt 6 jaar zal regeren. Dit canton is het vruchtbaarfte van allen, en belyd den hervormden Godsdienft. De grote raad van dit canton beftaat uit 299 perfonen, maar is zelden voltallig.

Bern, hooftftad van 't canton van dezen naam op een kleine heuvel, de Aar ftroomt 'er aan drie kanten herom, aan den vierden is zy met bolwerken, een diepe gracht, enige buitenwerken, en een fchans op een nabygelegen berg voorzien. Zy is taamlyk groot, volkryk, en bloeient, en heeft een goed tuighuis.

Bernardyner Munniken, die van Robertus, abt van Molerne en naderhand van Citeaux hun oorfprong hebben, den regel van St. Benedictus volgen, en dezen naam gekregen hebben, wyl de H. Bernard deze orden in zonderling aanzien gebracht heeft. Zy dragen een witten rok, en een zwarten overrok, en even alzo zyn ook de Bernardyner nonnen gekleed. In Polen worden de Franciskaner munniken van de ftrengfte orden Bernardyners genaamt.

Bernau, Pernau, Berngau, keine Beyerfche ftad in 't bisdom Regensburg in Sultzgau, aan de Frankifche grenzen, niet ver van Neumark.

Bernau, fteedje aan de Nabe in de opper Palts, tusfchen Leuchtenberg en Tachau.

Bernau, kleine ftad aan den vloed Pancke in de Middelmark Brandenburg, 3 mylen van Berlin, is wegens haar goed bier beroemt, ook heeft zich hier een Franfche volk-planting ter nedergezet.

Bernauichen, Bernaucken, fteedje in de nieuwe mark Brandenburg, 2 mylen van Cuftrin.

Bernay, kleine ftad benevens den titel van een graaffchap in opper Normandyen.

Bernerg, een Caften amt van den markgraaf van Anfpach in Frankenland.

Bernburg, ftad en flot op een berg aan de Saale, daar de Wipper zich met de zelve verenigt, in 't vorftendom Anhalt. Het heeft een ftene brug, en is de refidentieplaats van de prinfen van Anhalt Bernburg. De laatftgeftorve vorft Carolus Fredericus, geboren den 13 july 1668, heeft na zyn heer vaders dood (die *Victor Amadeus* genaamt, de oudfte vorft in Duitsland en van het vorftelyk Anhalts huis was) den 12 februari 1715 de regering aanvaart: hy had zich ten tweden maal met des cancelyraads Nuflers dochter van Hartsgerode in den Echt begeven, welke anno 1720 van den keyzer tot Ryksgravin van Ballenftedt verheven wierd. Hy ftierf den 21 april 1721. en zyn erfprins Victor Fridericus, die den 20 feptember 1700. geboren is, aanvaarde hier op het regerings roer, en trad den 24 november 1724. met Louife, dochter van prins Leopold van Anhalt Desfau, in den echt.

Berncastel, ftad, amt en flot aan den Moezel in het aartsbisdom Trier.

Bernek, fteedje en flot in 't Zwarte Woud, het adelyke geflacht van Gultlingen toekomende.

Berneck, kleine ftad in Frankenland, onder Bayreuth behorende, tusfchen Bayreuth en Hof aan den Witten Main gelegen.

Berneck, kleine ftad in Stiermarken, 5 mylen van Gratz, den heer van Rackenitz toebehorende.

Berneck, Premonftratenfer klooster in neder Oostenryk in 't quartier Ob-Mainhardtsberg, tusfchen Drofendorf en Horn. Heeft een prooft die een Ooftenrykfche landftand is.

Bernet, ftad in Herfordshire in Engeland.

Berneucken, zie *Bernauichen.*

Bernezzo, Bernesso, kleine ftad in Piemont in de Provintie Coni.

Berngau, zie *Bernau.*

Berngriess, zie *Behrengries.*

Bernhausen, groot amt in Frankenland, den bisfchop van Wurtsburg toebehorende.

Bernheimer-Wald, zie *Burck-Bernheim.*

Bernried, Beyerfche proosdy en klooster der reguliere koorheren van de Auguftyner orden in 't ftift Augsburg, en in het Munchifche landgericht Welftein, aan de Wurmfee gelegen.

Bernsburg, zie *Biorneburg.*

Bernsdorf, flot in het graaffchap Diepholt in Weftfalen, aan den vloed Hunte, is het ftamhuis der beroemde adelyke familie van Bernsdorf.

Bernstad, fraaie ftad aan den vloed Weida, in 't vorftendom Oels in Silefien, benevens een oud flot, waar op tegenwoordig hertog Karel van Wurtemberg refideert, welke den 1 maart 1682 geboren, en zich den 20 September 1703 met Wilhelmina Louife, dochter van hertog Bernard van Saxen-Meinungen in den echt begeven heeft, welke zich evenwel weer naar Meinungen geretireert heeft.

Bernstad, of Bernstedtlein, vlek in de Opper Laufnitz, 2 mylen van Gorlitz, tot het ftift Marienftern behorende.

Bernstein, klein berg vlek benevens een flot in de Aartsbergfche kreits in Meisfen, tusfchen Altenburg en Glashutte, het adelyk geflacht van Bernftein toekomende.

Bernstein, ftad, flot en heerlykheid in de nieuwe mark Brandenburg, dicht aan de Pommerfche grenzen, waar onder het ook voorheen behoorde.

Bernstein, flot in 't bisfchoplyk gebied van Straatsburg, in de Elzas.

Bernstein, hecht flot in opper Ooftenryk 't welk het ryke klooster Crems-Munfter ingelyft is.

Bernthaler, die in het canton Bern geflagen is, is 90 groten na de Bremer munt, 3 groten maken een grofchen. Hy gelt anders gelyk alle Zwit-

Zwitzerſche daalders in 't gemeen 2 groſſchen minder als een ſpecie ryksdaalder, en alſo 30 groſchen.

Bernwalde, kleine ſtad in de nieuwe mark aan een klein meir gelegen, tuſſchen Custrin en Stettin.

Beroldsheim, marktvlek en voogdy aan de Altmuhl in Frankenland, 2 mylen van Guntſenhauſen, den markgraaf van Anſpach toekomende.

Berre, kleine vloed in Daufiné in Vrankryk, welke zich in de Rhone ſtort.

Berre, kleine ſtad aan den vloed Are in Provence, in Vrankryk, heeft goede zoutputten.

Berry, provintie in Vrankryk benevens den titel van een hertogdom, welke ten weſten *la Touraine*, ten zuiden *la Marche*, ten ooſten *le Bourbonnois le Niuernois* en *le Gatinois*, en ten noorden het eigentlyk zo genoemde *Orleanois* en *le Blaiſois* tot grenzen heeft. Zy word in opper en neder Berry verdeelt, en is wegen haar ſchone wol en de lakens die daar van gemaakt worden zeer beroemt. Karel, de kleinzoon van den laatſten Koning van Vrankryk, voerde den titel van hertog van Berry was den 13 auguſtus 1686 geboren, en ſtierf den 4 Mey 1714. Zyn nagelate weduwe, een dochter van den gewezen Regent van Vrankryk, is ook den 24 juni 1719 geſtorven.

Bersch, kleine ſtad in de neder Elzas, in het Straatburgſche gebied.

Berschetzh, fraaie ſtad in Hiſterryk, aan de Adriatiſche zee, tot het graafſchap Mitterburg behorende

Bersebb, haven in de Zweedſche provintie Schonen.

Bersello, Brescello, Brissello, kleine gefortificeerde ſtad benevens een citadel aan de Po in 't hertogdom Modena, aan de Mantuaanſche en Parmeſaanſche grenzen. In 't jaar 1702 wierd zy van de keyzerlyken ingenomen, en 1703 van de Franſchen en de Spanjaarden weer herwonnen, maar 1707 by den gantſchen afſtand van Lombardyen weer ingeruimt. Zy hoort den hertog van Modena toe, welke deſelve van den hertog van Mantua onder erkentenis van een paar ſporen te leen houd.

Bersiamiten, volkeren in noord America in Canada, aan den noordelyken oever van den vloed St. Laurens.

Berson, kleine ſtad in Lyfland, in de Lettiſche provintie, 15 m. ten ooſten van Riga.

Berstad, een vlek in Heſſen niet ver van Swalbach, aan de grenzen van Ments en Naſſau, 't welk wegen een warme bron, die een halve myl daar van daan in het woud ontſpringt, beroemt is.

Bertenstein, ſchoon luſtſlot van den biſſchop van Regensburg in 't boſch, een half uur van Regensburg.

Berthalm, zie *Birthalmen.*

Bertholsgaden, zie *Berchtolsgaden.*

Bertinoro, ſtad benevens een goede citadel in het landſchap Romagna in den kerkelyken ſtaat, niet ver van den vloed Ronco, op een heuvel die vol wynbergen geplant is. Zy heeft een bisdom onder den aartsbiſſchop van Ravenna behorende.

Bertrick, kleine ſtad in 't aardsbisdom Trier, daar een warm bad te vinden is.

Bervan, ſtad in 't koningryk Thibet, in groot Tartaryen in Azien, niet ver van het meir van Bervan.

Bervi, een ſtreek lands in Sardinien.

Bervy, vlek in noord Schotland in het graafſchap Mernis, zitting en ſtem in 't Parlement hebbende.

Beruzabab, kleine ſtad in 't gebied des groten Mogols 12 mylen van Agra.

Berwald, zie *Bernwalde.*

Berwalde, Beerwolde, kleine ſtad in achter Pommeren, niet ver van nieuw Stettin, met dewelke de Heren van Zaſtrau, Munchau, Glasnappen, en van Wolden beleent zyn.

Berwice, zie *Berbice.*

Berwick, zie *Barwick.*

Bery-point, voorgebergte in Engeland, in de provintie Devonshire, ten ooſten.

Berytus, ſtad in Azien, in het landſchap Soria aan de zeekuſt, tuſſchen Tripoli en Sidon, welke voor dezen een aartsbiſſchop had, en in beteren ſtaat was als hedendaags.

Berzeche, kleine ſtad in neder Ongaryen, in het graafſchap Sigeth, aan den vloed Draw.

Berskowitz, ſchoon ſlot in een vermaaklyke landſtreek aan de Elf, in de Slaverkreits in Bohemen.

Besaans mast, zie *Maſt.*

Besaans zeil, is dat 't welk aan de Beſaansmaſt vaſt is.

Besaans schoot, hiet dat touw, waar door het Beſaans zeil met behulp van den wind het ſchip blyft voortzetten.

Besagno, Bisagno, vloed in 't Genueeſche gebiedt, welke in 't Apennynſche gebergte ontſpringt, en zich by de ſtad Genua in de Middelantſche zee ſtort.

Besalu, kleine ſtad aan den vloed *Fulvia* in Catalonien, behorende onder het graafſchap Barcelona, 5 m. van Girona.

Besançon, Hoofdſtad van *Franche Comté* in Vrankryk, die van den vloed *Doux* doorſneden word, en anno 1652 noch een vrye ryksſtad was. Zy is groot en gefortificeert, heeft een citadel op een heuvel, welke het overige deel van de ſtad dwingt, en hoort benevens gants *Franche Comté* zedert den Nimweegſchen vrede de kroon Vrankryk toe. Boven dit heeft ſy een Univerſiteit, parlement over *Franche Comté* en een aartsbiſſchop, die voor dezen een ſtand des Roomſchen ryks was, tot dat hy in den voorgenoemden vrede ten enemaal de kroon Vrankryk onderworpen wierd. De tegenwoordige aartsbiſſchop van die plaats is zedert 1723 *Honoratus*, uit het Italiaanſche huis *Grimaldi* welke voorheen abt van *Monaco* genoemt wierd.

Besbre, zie *Bebre.*

Bescheira, Venetiaanſche veſting in Friaul.

Besecath, zo word Africa van de Indianen genaamt.

Besecau, zie *Beſskau.*

Beselich, voorheen een Premonſtratenſer nonnen abdy, in 't vorſtendom Naſſau, tegenwoordig de Jezuiten te Hadamar toekomende.

Besen, zie *Besdecz.*

Beses, Besos, vloed in Catalonien in Spanje, welke zich niet ver van Barcelona in de Middelantſche zee ſtort.

Besiers, zie *Beziers.*

Besigheim, kleine ſtad benevens twe oude kaſtelen aan den vloed Ens of Entz, daar dezelve in de Nekker valt, in 't hertogdom Wurtemberg.

Besignano, zie *Biſignano.*

Beslag, *ſchepen in beſlag nemen*, is wanneer de overheid van een land alle ſchepen in de havens ophouden laat, op dat zy zich zelven in tyd van nood daar van bedienen kan. Ook wanneer zy ze laat over een zaak vaſt houden, tot dat zy voldoening gekregen heeft.

Beslis, zyn in Turkeyen de laqueien der Beglerbegs en Baſſas, welke wyl zy vlugter been zyn, dikwils tot Janitzaren gemaakt worden.

Besmelian, vlek in 't Spaanſche koningryk Grenade aan de zeekuſt.

Besor, vloed in Turkyen in Paleſtina, welke een myl van Gaza in de Middelantſche zee valt.

Besos, zie *Beſes.*

Besozzo, vlek in het Milaneeſche, aan *Lago Maggiore.*

Bessan, vlek in de Franſche provintie Guienne, omtrent 2 mylen van Bourdeaux.

Bessarabien, Turkſche provintie in Europa, welke ten noorden aan Podolien, ten weſten aan den Donau, ten ooſten aan de zwarte zee grenſt. Zy word in drie Sangiacaten verdeelt.

Bessin, een zeker gebied in Vrankryk.

Bessin, dorp en zeehaven aan de kuſt van Normandyen in Vrankryk, daar de vloed Drome in de zee valt.

Besskau, fraie ſtad, amt, ſlot, en heerlykheid aan de Spree, in de Middelmark Brandenburg, aan de neder Lauſnitze grenzen, tuſſchen Lubben en Frankfort, den koning van Pruiſſen toekomende.

Bestede, Konningesgard, veſting aan den zeeboezem *Alta Fiord* in Yſland, 't is de reſidentieplaats van den Deenſchen ſtadhouder.

Besterczе, ſtad in Zevenbergen aan den vloed *Biſtricz*, welke zich in de Samos ſtort.

Beszczestie, zie *Biſzeſtia.*

Betancos, kleine ſtad in Gallicien aan den vloed Manden, ten ooſten van de ſtad Corunna gelegen, vier mylen daar van daan.

Betau, Betuw, een deel van Hollands Gelderland aan de Maas, 't welk ten ooſten aan Kleef, ten zuiden aan Brabant, ten Weſten aan Holland, en ten noorden aan Utrecht grenſt. Het beſtaat uit vyf Diſtricten, welke zyn de eigentlyk zo genaamde Betuw, Tielerwaard, 't quartier van Nimwegen, Maeswael, en de Bommelerwaard.

Betelfagvy, koopſtad in Arabien, 5 m. van de rode zee naar den kant van Mecca, onder wiens gouverneur zy ook ſtaat: zy is niet gefortificeert, maar word door een oud kaſteel gedekt. Hier word de koffy ingekocht, en naar Turkeyen vervoert.

Bethania, alzo word een deel van den Olyfberg in 't beloofde land genaamt, 't welk daar begint daar Bethphage ophoud.

Bethel, klein eyland in Ooſtindien in de golf van Cambaye, heeft een myl in den omtrek, is door een zeer naauwe ſtraat van 't vaſte land afgeſcheyden, en over al van rotzen en klippen omringt.

Bethlehem, voorheen een ſtad, nu een dorp in 't beloofde land, beroemt wegens de geboorte van Chriſtus, legt omtrent een myl van Jeruſalem.

Bethlehem, ſlot in Zevenbergen.

Bethlehem, broeders van Bethlehem, een ſoort van munniken by de roomsgezinde, wier ſtichter was Petrus van Bethencourt, een vroom Franſch Edelman op de Canariſche eylanden, dewelke met die van zyn aanhang de zieken in de gaſthuizen opwachtte, en koeſterde. Paus Innocentius XI. heeft in 't jaar 1687 deze orden bekrachtigt, en hun den regel van St. Auguſtyn voorgeſchreven. Derzelver kleding is niet van die der Capucynen onderſcheyden, behalven dat zy geen haire maar ledere gordels, en rechte ſchoenen dragen, ook op de borſt een klein ſchild dragen, waar op Chriſtus geboorte te Bethlehem afgebeeld is.

Bethlem, zie *Belem.*

Bethlen, oud ſlot in Zevenbergen, 7 of 8 mylen van Clauſenburg, waar van de beroemde graaflyke familie Bethlen den naam en titel voert, waar uit enige vorſten van Zevenbergen zyn geworden, en het komt tegenwoordig de Erfgenamen van den graaf Ladislaus Bethlen, die in Mey 1717 geſtorven is, toe.

Bethune, kleine, maar neringryke en ſterk beveſtigde ſtad, benevens een kaſteel aan den vloed Biette in het Graafſchap Artois, 6 mylen van Ryſſel. Anno 1645 hebben de Franſchen deze plaats bemachtigt, deſelve by den Pyreneeſchen vrede behouden, en aan de noordzyde, gelyk ook voor 't kaſteel tegen 't zuiden veel buitenwerken aangelegt. De kleine vloed Biette voorziet de oude en inwendige grachten van de ſtad met water, maar de buitenwerken tegen 't ooſten en 't noorden zyn droog, hoewel met ſterk muurwerk van binnen voorzien, en heeft zich deze ſtad benevens het kaſteel na een ſcherpe belegering den 28 auguſtus 1710 aan de Bondgenoten met akkoort moeten overgeven, maar is 1712 aan de Franſſchen weer overgegaan, dien het ook in het volgende jaar in den Utrechtſen vrede overgelaten is. Voor 't overige geeft het den naam aan de beroemde familie van Bethune in Vrankryk, en hier is zedert enige Eeuwen een byzondere broederſchap der liefde, *Charitas Eligiana Bethunienſis* genaamt, welke de Armen, inzonderheid die aan de peſt en andere beſmettelyke qualen ſterven, begraaft.

Bætica, wierd in de oude landbeſchryving een ſtuk van Spanje genaamt, 't welk Andaluſien en een deel van Grenade onder zich begreep.

Betlis, ſtad in Armenien, die haar eigen vorſt heeft, die zeer machtig en ſouverein is.

Betikum, zie *Petikum.*

Betschau, ſtad in Bohemen in de Egeriſche kreits, beroemt door haar tinbergen.

Betsko, kleine ſtad met een ſlot in het Graafſchap Trentſchin in Opper Ongaryen aan den vloed

Waag. Anno 1708 wierd dese stad door de zogenoemde Malcontenten of misnoegden verbrand, maar het slot konden zy niet meester worden.

Bettbrunn, beroemd godshuis in Beyeren, 2 mylen van Ingolstad, word ook *S. Salvator zum Bettbrunn* genaamt, en daar geschieden veel bedevaarten naar die plaats, om de wonderwerken die daar door een beeld uitgerecht worden.

Betuwe, zie *Betauw*.

Betzen, zie *Bezdecz*.

Betzendorf, een marktvlek in 't Lunenburgsche gebied; daar legt een ander vlek van den zelven naam in de oude Mark Brandenburg, aan den vloed Jetze, den heer van Schulenburg toekomende.

Beuchlingen, zie *Beichlingen*.

Beveland, eyland in de Nederlandsche provintie Zeeland, 't word verdeelt in Noortbeveland, in Zuidbeveland, en den Wolferts dyk.

Bever, kleine vloed in 't stift Paderborn, welke in de Wezer valt.

Bevergern, kleine stad in 't bisdom Munster, die aan een zeker gebied langs den vloed Eems zyn naam geeft.

Beverley, kleine stad in 't landschap York in Engeland.

Bevern, slot aan den Wezer, een half uur van de stad Holtsminden gelegen, aan het Sollinger woud, is de uitzet der prinsen van Bevern, uit het geslacht der hertogen van Brunswyk-Wolffenbuttel. Een, met namen Ferdinandus Albertus, is keyzerlyke generaal veld-tuigmeester, en gouverneur van Comorra in Ongaryen, die zich anno 1712 met princes Antonetta Amalia, jongste dochter van hertog Lodewyk Rudolf van Blanckenburg in den echt verbonden heeft, en verscheide prinssen en princessen uit haar verwekt, waar van de oudste, Karel genaamt, den 1 augustus 1713 geboren is. Deszelfs noch levende heer broeder Ernest Ferdinand is domproost van St. Basilius en Cyriacus te Brunswyk, en heeft zich 1714 in augustus met Princes Eleonora Charlotta, dochter van hertog Frederik Casimier van Courland, in den echt verbonden, uit welk huwlyk verscheyde kinderen geteelt zyn.

Beverungen, kleine stad in 't bisdom Paderborn, daar zich de Wezer en de Werra verenigen.

Beverwyk, een schoon groot vlek dat stads rechten heeft in Holland, aan het wykermeer, tusschen Alckmaar en Haarlem, placht voor dezen ook een goede haven te hebben, die nu meest verzant is.

Beuil, zie *Boglio*.

Beuilaqua, stad in Italien in 't Veroneesche gebied, waar naar een graaflyke famielie den naam voert.

Beurath, kleine stad in 't graafschap Glatz in Bohemen.

Beurberg, proosdy van reguliere Kanunniken aan den vloed Loysach in Opperbeyeren.

Bεuren, kleine stad en voogdy in 't canton Bern, 't welk een Hoofdschout heeft.

Beurs, een zeker gebouw of plaats in eenige koopsteden, daar de Koopluiden te zamen komen, om met elkander over hun handel te spreken. De eerste plaats van diergelyke versamelingen, die men een Beurs genoemt heeft, is te Brugge geweest, daar een groot en prachtig huis door het adelyke geslacht van die van *Bourse* geboud was. Dewyl nu gemeenlyk de koopluiden voor het zelve vergaderden, zo wierd die plaats *la Bourse* of de Beurs genaamt.

Beurs, is in Turkeyen een somme gelds van 500 ryksdaalders.

Beuthen, klein steedje in Neder Silesien, aan den rechten oever van den Oder, de heren graven Schonaich toekomende, stond voor dezen onder het vorstendom Glogau, en is den 14 november 1697 van den keizer, als koning van Bohemen tot een vrye stands-heerlykheid des lands van Silesien verheven.

Beuthen, kleine stad in opper Silesien, aan de Poolsche grenzen, voordezen onder het vorstendom Oppeln behorende, nu de graven van Henckel toekomende, is insgelyks den 14 nov. 1697 tot een vrye stands-heerlykheid van het land Silesien gemaakt, en wegens haar zilvermynen zeer beroemt.

Beuthnitz, keur Brandenburgs steedje in 't Bobersbergsche landschapje in 't hertogdom Crossen.

Bewdley, vlek aan den vloed Saverne in 't graafschap Worchester in Engeland: heeft zitting en stem in 't parlement.

Bewindhebber, zo worden de directeurs en opzienders van de oost en westindische compagnien in Holland genaamt.

Bewmaris, hoofdstad van het eyland Anglesey, is sterk en heeft een goede haven.

Bexa, Beja, zie *Bejar*.

Bey, zo noemt men de vorsten of opperbevelhebbers der republicken Tunis, Tripoli, en Algiers.

Beya, kleine stad in Andalusien in Spanjen, op een berg aan de zee, 7 mylen van Kadix.

Beydingen, is een zekere rechtbank in Brandenburgs Pruissen, voor dewelke de criminele zaken afgedaan worden, doch daar kunnen ook wel civile zaken voor verhandelt worden.

Beyeren, hertogdom in den Beyerschen kreits gelegen, 't welk ten oosten aan Oostenryk Saltsburg en Passau, ten zuiden aan Tyrol, ten westen aan Swaben, en ten noorden aan Nieuwburg en de Opperpalts grenst. Het word in Opper en Nederbeyeren verdeelt, heeft 4 hooft regeringen, namentlyk in Opper-beyeren te Munchen en Burghausen, in Neder-beyeren te Landshut en Straubingen, en hoort den keurvorst van Beyeren toe. Deze heeft het recht dat 'er van zyn uitspraak niet mag geappelleert worden, twist met den keurvorst van de Palts om het Ryks vicariaatschap, en is benevens den Aartsbisschop van Saltsburg directeur of kreits-uitschryvende vorst van de Beyersche kreits. By de keyzerlyke verkiezing geeft hy zyn stem onmiddelyk na den koning van Bohemen, en als Aarts-Truchses van het H. Roomsche ryk draagt hy by de keyzerlyke plegtigheden den keyzer den ryksappel

appel voor, by de kroning zet hy vier zilvere schotels met gebraad van den gebraden os op de keyzerlyke tafel, 't welk in zyn afwezigheid door den Erf-Truchses graaf van Waldpurg verricht word. De tegenwoordige keurvorst van Beyeren Carolus Albertus is den 6. aug. 1697. geboren en heeft zich den 5. october 1722. met Maria Amalia, twede dochter van keyser Jozefus, in de echt begeven. Zyn heer broeder prins Ferdinandus Maria, geboren den 5. augustus 1699. is den 9. februarii 1719. met Maria Anna Carolina nagelate dochter van Paltsgraaf Filip Wilhem van Neuburg in den huwlyken staat verbonden, uit dewelke twe noch levende prinssen geboren zyn. De andere broeder, prins Clemens Augustus, geboren den 16. aug. 1700. is tegenwoordig keurvorst van Keulen, en bisschop van Munster, Paderborn, Hildesheim en Osnabrug. De derde broeder prins Johannes Theodorus is bisschop van Regensburg en coadjuteur van Freysingen. De moeder van deze prinssen is Teresia Cunigunda, dochter van koning Johannes III. van Polen, dewelke den 4. maart 1676. geboren, den 15. augustus 1690. getrout, en den 26. februari 1726. weduwe geworden is.

Beyerland, streek lands in zuid Holland, niet ver van het eyland Goeree, 't welk in 4. delen afgezondert word, en waar in het dorp oud Beyerland de voornaamste plaats is.

Beyern, groot vlek in Zwaben, in het graafschap Furstenberg.

Beyernaumburg, vlek en amt in Thuringen, een heer van Asseburg toekomende.

Beyersche kreits, een van de kreitzen des Roomschen ryks, daar toe behoren opper- en neder-Beyeren, het Aarts-Stift Saltsburg, de Opper-Palts, de bisdommen Passau, Freysingen, en Regensburg, de Proosdy Berchtolsgaden, de abdy Waldsaxen, Rode, Kaysersheim, S. Emeran, neder-en opper Munster, welke drie laatste in Regensburg zyn; het hertogdom Neuburg, het vorstendom Sultsbach, het landgraafschap Luchtenberg, benevens de graafschappen en heerlykheden der vorsten, graven en heren van Lobkowitz, Ortenburg, Staufenfelds, Degenberg, Wolfstein, Maxelrain, Hohen-waldeck, Hag, enz. gelyk ook de Rykstad Regensburg. In dezen Kreits zyn de Keurvorst van Beyeren en de aartsbisschop van Saltsburg Kreits directeurs.

Beyersche zee, legt tusschen Bohemen en Beyeren aan de grenzen, en aan een plaats die men in de andere wereld noemt.

Beyersch-Hof, zoek *Stad am hof.*

Beyersch-Oettingen, zie *Oettingen.*

Beyersdorf, een opper amt en decanaat in 't Markgraafschap Bayreuth in Franckenland aan de Pegnitz gelegen.

Beyersdorf, groot Marktvlek, opper-amt en oud slot in het Markgraafschap Bayreuth, tusschen Forchheim en Erlangen, vier mylen van Neurenberg, aldaar is een cent-gericht en een decanaat, en hoort den Markgraaf van Bareuth toe, dewelke het opperrichter amt over de ketelmakers in 't Roomsche ryk 't welk uit kracht van de bul van keyzer Rudolf den tweden van 1582. den Markgraven van Brandenburg toekomt, aan den daar zynden opper amtman heeft opgedragen, by den welken het noch tot op den huidigen dag berust.

Beyharting, klooster der reguliere domheren van St. Augustyn in opper Beyeren.

Beykirche, hiet in het Tyrolsche zo veel als in Saxen een filial kirche. (Bykerk) die tot dezelve parochie behoort.

Beylstein, zie *Beilstein.*

Bezancy, stad in het bisdom van Nimes in neder Languedoc.

Bezdecz, Bezen, Besen, of *Tieffenbach*, een van natuur zeer sterk berg kasteel in de Buntsler Kreits in Bohemen, niet ver van Biela, word tegenwoordig van Benedictyners bewoont.

Bezelingen, kleine stad in Zwitzerland, in 't Canton Uri, een halve myl van Altorff.

Bezendorf, zie *Betzendorf.*

Beziers, grote en schone stad op een heuvel, daar de vloed Orbe voor by vliet, in Languedoc, benevens den titel van een burggraafschap, waar van het land zeer vruchtbaar is. Zy heeft een presidiaal en een bisdom, onder den aartsbisschop van Narbonne behorende.

Beziesten, zie *Bisoisten.*

Bezig, steedje in het vorstendom Altenburg, vierde half myl van Altenburg.

Bezow, verwoest slot in de Elboger Kreits in Bohemen.

Bezwa, vloed in Moravien, die in de Morau valt.

Biafara, koningryk in neder Ethiopien in Africa, wiens inwoners zwart, wild en Afgodendienaars zyn.

Biala, stad in het Waiwoodschap Rava in groot Polen.

Biala, stad in het Waiwoodschap Brescia in Litthouwen, die den prins van Radzivil toekomt, en een groot paleys heeft, 't welk voor heen dezen vorst toequam, maar waar uit naderhand een collegie gemaakt is.

Bialocerkiew, 't welk Witte Kerk te zeggen is, is een middelmatige en gefortificeerde stad in het Waiwoodschap Kiow, de Polen toekomende, aan den vloed Rost. In den vorigen Turkschen oorlog hadden ze de Budziacker Tartaren in, welke het land wyd en zyd verwoesten: in den Carlowitschen vrede quam het weer aan de kroon Polen, en men zegt dat de vestingwerken tegenwoordig in goeden stant zyn.

Bialogrod, Turksche vaste stad in Bessarabien, aan den vloed Dniester.

Bialogrodko, is van oudsher de hooftstad van de Ukraine geweest, en legt in neder Volhynien aan den vloed Donetz, die in den Don valt, de Moskoviters toekomende, die hier een veldheer hebben. Zy legt aan weerskanten tusschen 2. hoge bergen, en word in twe steden verdeelt, waar van de oude stad met wallen en grachten, de nieuwe met pallissaden gefortificeert is, en zy heeft noch be-

behalven dit drie voorsteden, niet ver daar van daan is een berg van enkel kryt, waar op voor dezen de stad gestaan heeft, en daar van daan den naam Bialogrodko, dat is witte stad bekomen heeft. Na dien tyd is zy een half uur gaans daar van daan in een diepe valey verplaatst, altyd met een sterke bezetting tegen de Tartaren voorzien, en voor den sleutel tot het land der Cosacken gehouden. Maar den 26. juli 1706. is deze stad byna gants afgebrand, en darom niet meer in het vorige aanzien, ook tegenwoordig met weinig garnizoen bezet.

Bialy Kamen, hiet zo veel als Witte Rots, en is een kleine stad aan den vloed Bug in Rood Russien, 20 mylen ten oosten van Lemberg.

Bianco, Capo Bianco, zie *Baffo*.

Biandrate, Biandra, kleine stad aan de grenzen van de Milaneesche heerlykheid Vercelly, den graaf van Tornielli toekomende.

Biar, zie *Bejar*.

Biben, stad in Histerryk, in het graafschap Mitterburg, benevens een bisdom, onder den Patriarch van Aquileja staande, maar de stad komt den marquis de Prie toe.

Biber, vlek benevens een amt in het graafschap Hanau, waar mee het kleine amt Altenhaseln tegenwoordig verenigt is.

Biber, kleine vloed in het hertogdom Maagdeburg.

Biberach, vrye Ryks stad in een dal in Algow in Swaben, 4. mylen van Ulm, aan den kleinen vloed Russ. hier word veel barkan gemaakt. De stads raad is half Luthers en half Rooms-gezint.

Biberach, heerlykheid en slot in Zwaben aan de Smutter 2. mylen van Augsburg, den graaf van Fugger toebehorende.

Biberich, dorp in 't Nassausche gebied, 5. uren van Frankfort aan den Main, en een half uur beneden Ments, aan dees zyde van den Rhyn, den vorst van Nassau-Idstein toekomende, die daar een schoon kasteel heeft laten bouwen.

Biberisch, kleine vloed in Meissen, die by Nossen in de Mulda valt.

Biberstein, slot en voogdy in 't canton Bern, een uur van Arau, had voor dezen zyn eigen graaf van Biberstein.

Biberstein, slot en heerlykheid in Karinthien.

Biberstein, amt in Wetteravien, den abt van Fulda toebehorende.

Biberstein, steedje in 't keurvorstendom Saxen, in de Meisnische Kreits.

Bibert, zie *Marck-bibert*.

Biberteich, steedje in 't vorstendom Crossen in Silesien.

Bibiena, vlek in Piemont, in 't graafschap Lucerne.

Biblio, stad en slot in Portugaal, niet ver van Braganza, welke in 't jaar 1711. van de troepen des hertogs van Anjou ingenomen, maar naderhand in het vredens tractaat weer afgestaan wierd.

Bibliotheek, hiet een grote menigte boeken, die in een of in meer kamers by een staan, diergelyke men aan vorstlyke hoven, in grote steden en op hoge scholen vind. Daar van daan word die gene, die het opzicht op zulke opentlyke Bibliotheken heeft, Bibliothecarius genoemt.

Biera, Beera, kleine stad in Thuringen, in het amt Eckartsberga, 2. mylen van Naumburg. Zy komt den hertog van Saxen-Weissenfels toe, en heeft een gezondheids Bron.

Biburg, voor heen een Benedictyner abdy, nu een Jezuiten collegie, in Beyeren.

Bicanir, stad in het landschap Barca in Azien, in 't ryk van den groten Mogol, aan den Ganges-stroom.

Biccari, kleine stad in *Val di Mazara* in Sicilien.

Bicestre, slot dicht by Parys, waar in de bedelaars van Parys gezet worden.

Bich, zie *Bitsch*.

Bichow, vesting in het Waiwoodschap Meislaw in Litthouwen aan den Dnieper gelegen, en den heer Sapicha, Waiwode van Wilna toekomende.

Bickenbach, slot en vlek benevens den titel van een heerlykheid in 't Hessen Darmstadsche gebied.

Bicoca, Bicoque, adelyk landgoed en lustplaats in Italien een myl van Milaan.

Bicoque, hiet by de Franschen een kleine slechte vesting, die het niet houden kan.

Bicure, kleine vloed op het eyland van Vrankryk, wiens water tot het scharlaken verwen zeer dienstigt gezegt word te zyn.

Bidache, kleine stad aan de vloed Bidousse in het landschap Bearn, benevens een sterk kasteel en den titel van een vorstendom.

Bidassoa, vloed welke in 't Pyreneesche gebergte ontspringt, Spanjen van Vrankryk scheyd, het Faisanten eyland maakt, en by Fontarabia in de Biskaaische zee valt.

Bidburg, Biedburg, kleine stad en slot in 't hertogdom Luxemburg.

Bidencapp, steedje en oud verwoest slot 3. myl. van Marpurg aan den Loon, aan de Witgensteinsche grenzen, den landgraaf van Hessen Darmstad toekomende, daar een smelthut is.

Bidgosti, zie *Bydgosti*.

Bidima, Sahavedra, een van de Dieve eylanden in den oester Oceaan, daar de Europeers noch geen volkplanting gebracht hebben.

Bidourle, kleine vloed in neder Languedoc, welke zich by Montpellier in de Middelantsche zee stort.

Bidouze, vloed in Gascogne in Vrankryk, die zich niet ver van Bayonne in den vloed Gave stort.

Bie, een zeer schoon kasteel in Henegouwen, niet ver van Antoing.

Biecz, kleine stad in het Waiwoodschap Cracau, aan de vloed Wisloco in klein Polen.

Biedburg, zie *Bidburg*.

Biegen, koninglyk Pruissisch amt in de Middelmark een myl van Frankfort aan den Oder, in de Lebuser Kreits. Anno 1713. was 'er een gerucht dat de koning van Pruissen dit amt den Russischen Prins van Menczikoff vereert had.

Biehach, zie *Wiebitsch.*

Biehar, Byhar, Marktvlek en slot in opper Ongaryen, 4 mylen van St. Job, waar van het Graafschap Byhar benoemt word. Dit legt tusschen de Krasnenser, Zabolczenzer, Zolnocker en Toronteler Gespanschappen en Zevenbergen.

Biel, Bienne, Stad in Switzerland aan den vloed Schuss, tusschen Solothurn en Neufchatel, is een van de plaatzen die met Switzerland een eeuwig verbond hebben aangegaan, en is den Hervormden Godsdienst toegedaan. De Bisschop van Bazel, dien de stad in enige stukken onderdaanig is, heeft daar een zo genaamden Meyer of Schout, dien hy evenwel uit den Stadsraad neemt, en die in criminele zaken, of die de stad partikulier raken geen stem heeft. Daar dichte by legt het vischryke Bieler Meir, 't welk van weerskanten met wynstokken verciert is.

Biel, kleine stad in Spanjen, in 't Koningryk Arragon.

Biela, zie *Biella.*

Biela, stad in de Buntzlerkreits, niet ver van Jungbuntzel, 7 mylen van Praag. (Is zo veel als Witwater.)

Biela, fraai marktvlek in de Czaslauer Kreits in Bohemen.

Biela, slot in de Bechiner Kreits in Bohemen, niet ver van Polna, tien mylen van Praag.

Biela, kleine vloed in het graafschap Glats in Bohemen, die by het graafschap Neys in den vloed Neissa valt.

Biela, een kleine vloed in opper Silesien, die door de vrye stands Heerlykheid Ples loopt, en zich in 't vorstendom Auschwitz met de Weissel verenigt.

Biela-Ozero, Hertogdom in Moskovien, tusschen de hertogdommen Novogrod-Weliki en Wologda. De hoofdstad deszelfs voert den zelven naam, die met Moerassen omringt is, en daar de Czaar een deel van zyn schatten laat bewaren. Beyde hebben haar benaming naar een Meir van den zelven naam, dat 22 mylen lang, en 12 breed is. Want Biela-Ozero hiet Wit Water.

Bielefeld, Hoofdstad van 't graafschap Ravensberg in Westphalen, 5 mylen van Minden, is voorheen een Hanse-stad geweest, en 1719. met het Vorstendom Minden gecombineert. Hier word veel Linnen gemaakt en aan de Stad op een heuvel legt een sterk slot, Sparemberg genaamt.

Bielgerod, zie *Bialogrodko.*

Bielica, kleine stad in het Waiwoodschap Troki en Littauwen.

Bielitz, zie *Bilitz.*

Biella, grote stad, maar daar weinig huizen in staan aan den vloed Cervo in Piemont, in het landschap Vercellois in Italien, en het omleggende gebied word Biellise genaamt.

Bielo More, zoek *Witte Zee.*

Bielsko, grote stad, maar van hout geboud, benevens een slot in het Waiwoodschap Bielsko of Podlachien, aan den vloed Bielsko in Polen. 't Is de hoofdstad van dit Waiwoodschap, tusschen Bresfici en Grodno.

Bielsky, Vorstendom benevens een stad van den zelven naam aan den vloed Opska in Moscovien, tusschen Reschou, Smolensko, Novogrod en Litthauen. De stad is versterkt, heeft een goed kasteel, en legt in een landstreek vol bosschen.

Bienne, zie *Biel.*

Bientina, vlek in 't Florentynsche gebied by een Meir van den zelven naam, tusschen Florence en Lucca.

Bierbeck, slot en vlek in 't hertogdom Aarschot in Brabant.

Bierbrong, een pas over de Inster niet ver van Hanover.

Bierneburg, stad in Lyfland.

Bierstein, slot in het graafschap Isenburg in de Wetterau, waar na een graaflyke linie den naam voert.

Biervliet, beroemde vesting benevens een Haven op een eyland van den zelven naam in Hollands Vlaanderen, 3 mylen van Gent, tusschen Sluis en Axel. 't Was voor dezen een groote handelstad, vermaart door de begraafplaats van den visscher Beukelsen, die het eerst den haring leerde kaken en inzouten. Keyzer Karel V. bezocht Anno 1536. met zyn zuster deszelfs graf, en at 'er een haring op.

Bierze, zie *Birsen.*

Bies-bosch, groot moeras of zeeboezem tusschen Dort en Geertruidenberg in Zuidholland. Dit was voorheen een volkryk Land, tot dat op den 18. November 1421. by nacht de Waal en Maas zodanig hun dammen doorbraken, dat daar 72. dorpen vergingen, en omtrent hondert duizent personen het leven verlooren.

Biese, vloed in de oude Mark, ontspringt by Besewege, vliet voorby Kalba en Osterburg, neemt de Biese en Balsam in, valt hier na in de Aland.

Biesenrodt, slot op den Hartz, dicht aan de Anhaltsche Grenzen, is het Stamhuis der Adelyke familie van Biesenrodt.

Biesenthal, kleine stad en amt in de Middelmark, tusschen Berlin en Bernau, 4 mylen van Berlin. De daarby leggende heyde hiet de Biesenthaler heyde.

Bies-Scadi, is een stuk van het Karpatisch gebergte, welk Rood Russien van Zevenbergen afscheyd.

Biessen, stad in de opper Elzas niet ver van den Rhyn.

Bietala, Vesting op den top van een berg in groot Tartaryen aan de uiterste grenzen van het koningryk Barantola, daar een van de beyde koningen des lands, die Grand Lama, of grote Priester genaamt word, zyn ordinaar verblyf houd.

Bietigheim, kleine stad aan de Ens, onder het hertogdom Wurtemberg behorende.

Bievre, kleine vloed op het eyland van Vrankryk, die zich by Parys in de Seine stort.

Biferno, vloed in 't Napelsche gebied Molise, die in de golf van Venetien valt.

Bigen, koningryk benevens een ſtad van den zelven naam in Japan, op het eyland Niphon.

Bigenis, ſtad in Sicilien, in Val di Demona, aan den vloed il Caſtro reale.

Bigorre, graaffchap in Gaſcogne, 't welk byna te enemaal in het Pyreneeſche gebergte legt, en daar door van Arragon afgeſcheyden word. Het is tien mylen lang en drie breed, en word in het gebergte, vlak land, en het gebied Ruſtan verdeelt.

Biguba, koningryk in Nigritien, aan den vloed Niger in Africa.

Bilandre, zie *Belandre*.

Bilano, nieuw aangelegt klooſter in Polen, anderhalf uur van Warſchouw, daar koning Auguſtus zyn Godsdienſt gaat verrichten.

Bilbao, groote en welgeboude koopſtad aan den mond vanden Nervio in het Spaanſche landſchap Biſcajen, waar van zy de hoofdſtad is.

Bilber, Berber, ſtad in Perzien, in het gebied Sigiſtan by den oorſprong van den vloed Ilmentel.

Bilches, vlek in 't biſdom Jaen in Andaluſien, 3 m. van Ubeda.

Bildenreut, vrouwen klooſter by het grote Neurenburger Meir in Frankenland.

Bildhausen, ſchoon en ryk klooſter van de Bernardyner orden in Franckenland, drie uuren van Konings-hofen, heeft een abt.

Biledulgerid, een van de vyf grote landſchappen in weſt Africa, 't welk ten ooſten aan Egypten, ten weſten aan de Atlantiſche zee, ten noorden aan Barbaryen, en ten zuiden aan de Woeſteyn Saara grenſt. Hun meeſte rykdommen beſtaan in gerſt, dadels, kameelen, paarden en ander vee. De inwoners zyn Mahometanen en Joden, en derzelver koningen, waar van 'er verſcheyde zyn, zyn byna alle de Turken te Algiers, Tunis en Tripoli cynsbaar. Het eigentlyke Biledulgerid is het Dadel land, 't welk ten noorden aan Tunis en Tripoli, ten weſten aan Zeb, ten zuiden aan de Woeſtyn van Lempta en Ferdoa en ten ooſten aan Barca grenſt.

Bilhon, Billon, kleine ſtad aan den kleinen vloed Ricocher in Auvergne in Vrankryk, komt den Biſſchop van Clermont toe, en is beroemt om haar manufacturen.

Biliberto, haven aan den Donau in Slavonien in Ongaryen, niet ver van Eſſeck, waar in de keyzerlyke oorlogs en transport-ſchepen plegen in te lopen en te overwinteren.

Biljetten, zyn zodanige brietjes, die de quartiermeeſters en monſtercommiſſariſſen onder de gemene ſoldaten uitdelen, wanneer zy hun aanwyzen waar zy hun quartieren nemen zullen. Anders noemt men ook zo de korte briefjes, waar door men by perſonen die dicht by wonen, ergens naar laat vernemen, of dezelve in der haaſt ergens van onderrecht, en worden dezelve zonder complimenten, zonder titel en andere onderſchryving als van den bloten naam, geſchreven.

Bilin, Belin, ſteedje benevens een ſchoon nieuwgeboud ſlot in de Leutmeriſche Kreits in Bohemen, 9 mylen van Praag, den vorſt van Lobkowitz toebehorende.

Bilinloka, ſtad in Moldavien.

Bilinna, Meer en vloed in de Zweedſche provintie Helſingland.

Bilis, zie *Pelycz*.

Bilitz, ſterk ſlot en ſteedje in opper Sileſien, in 't vorſtendom Teſchen, aan den voet van 't Carpatiſch gebergte, daar Polen, Ongaryen, en Sileſien te zamen ſtoten, den graaf van Sonneck toebehorende, welke daar zyn verblyf houd. 't Is een gewichtige Pas, en legt 5 mylen van Teſchen.

Bill, hiet in 't Engelſch eigentlyk een ſchriftelyk opſtel, maar inzonderheid is het zodanig een ontwerp, 't welk aan 't Parlement voorgeſtelt word, om daar een wet van te maken. Het word namentlyk aan het vergaderde parlement opentlyk voorgelezen, en by aldien het hoger en het lagerhuis zich daar over niet verdragen kunnen, word het aan een daar toe verkoorne Committée, dat is te zeggen aan Commiſſariſſen geſtelt.

Bill of Occasional Conformity, zie *Occaſional Conformity*.

Bille, kleine vloed tuſſchen Holſtein en het Lauenburgſche gebied, ontſpringt in het amt Steinhorſt, maakt benevens een arm van de Elf het eyland Billwerder, en valt by Hamburg in de Elve.

Billichgratz, ſchoon ſlot en heerlykheid in opper Crain 3 mylen van Laybach, is een ſtamhuis der vryheren van dezen naam, die het noch tegenwoordig bezitten.

Billick, Bellich, vlek in 't hertogdom Bergen, aan dees zyde van den Rhyn, tuſſchen Duſſeldorp en Nuys.

Billicheim, kleine ſtad 2 mylen van Landau in de neder Palts, in 't amt Germersheim.

Billingham, kleine ſtad in de provintie Noorthumberland in noord Engeland.

Billon, zie *Bilhon*.

Billonters, zie *Beluten*.

Billwerder, zie *Bille*.

Bilsen, kleine ſtad in 't biſdom Luik, tuſſchen Maaſtricht en Haſſelt. Dicht daar by legt een beroemt wereltlyk ſtift en abdy voor vorſtlyke en graaflyke edeljuffers, dat Munſter Bilſen genaamt word. De tegenwoordige abdis daar van is Eleonora, gebore gravin van Reckheim en Aſpremont.

Bilzier, kleine ſtad in Romanien, in 't Europeeſch Turkyen, 11 m. ten ooſten van Adrianopelen.

Bimilipatan, ſtad op het Schier eyland aan dees zyde de Ganges in Indien, in 't koningryk Golconda aan de golf van Bengale.

Bimini een van de Lucayiſche eylanden in noord America, 't welk vruchtbaar en vermaaklyk is, ten zuiden van het eyland Bahama.

Bimmen, vlek in 't hertogdom Cleef, aan den Waalſtroom, 4 mylen van Arnheim.

Bina, vlek aan den vloed Oglio, in het Milaneeſche graaffchap Cremona.

Binaros, Binarux, kleine ſtad in 't koningryk Valencia in Spanje, aan de Kataloniſche grenzen.

Binasco, kleine ſtad in 't hertogdom Milaan, halfwegen tuſſchen Milaan en Pavia.

Binche, Bink, Bins, oude ſtad in Henegouwen,

wen, aan den vloed Hayne, 3 mylen van Mons, heeft een schone stift-kerk, benevens een kollegie van kanunniken. In den vrede van Aken van 1668 behielden de Franschen deze plaats, die dezelve ook enigsins gefortificeert hebben, maar anno 1678. is zy in den Nimweegschen vrede weer aan Spanje overgelaten, en komt nu het huis van Oostenryk toe.

Binck, zie *Binche.*

Bindhofen, matige stad van de Engelsche provintie Carlingford.

Bingen, stad in Rhyngau, daar de Nahe in den Rhyn valt, tusschen Ments en Bacherach, horende onder het Aartsbisdom van Ments. Dicht daar by is het Binger-gat, 't welk wegens zyne rotzen een gevaarlyke plaats voor de Schepen op den Rhyn is. Op een klein eyland niet ver daar van daan staat de Muize-toorn, daar men verhaalt dat zich Hatto II. aartsbisschop van Ments, voor de muizen zou hebben trachten te bergen, en doch van de zelve opgevreten zyn.

Bingenheim, vlek, amt, en slot in de Wetterau, welkers omtrek ook anders de Fuldische Mark genaamt word, en den landgraaf van Hessen Homburg toekomt.

Binnenlander, zie *Belandre.*

Binnicken, zie *Benigheim.*

Bins, zie *Binche.*

Binsdorf, een kleine stad in Nederstiermarken, in de heerlykheid Hohenberg, het huis van Oostenryk toebehorende.

Binse, een slot benevens een vlek by den vloed Sebesso in Ongaryen, door den beroemden Munnik Georgie Martinusius, Bisschop van Waradyn, en daar na Cardinaal, geboud.

Bintengaport, kleine stad en schone haven op het Schotsche eiland Yla.

Biophio, Biobio, vloed in de zuid Amerikaansche provintie Chili, welke in de zuidzee valt.

Biorko, eyland in den Finlandschen zeeboezem by den mond van den vloed Nieva.

Biorneburg, Bernsburg, slecht bewoonde stad in 't noorden van Finland in Zweden, daar de vloed Como in den Bothnischen Zeeboezem valt. De inwoners dryven sterken handel met de zalmvangst, welke zy met menigte roken en door gants Zweden verzenden.

Biorno, kleine stad in 't zuidelyk deel van Finland in Zweden, benevens een haven by den ingang van den Finlandschen zeeboezem, 5 Zweedse mylen van Abo.

Biouac, is een extraordinare wacht, die 's nachts door het gantsche leger gehouden word, en Esquadrons- of Bataillons wyze geschied, om in belegeringen de Contra- en Circumvallatien te bezetten, of om anderlins des vyands overval te verhinderen.

Bipp, sterk bergsloten voogdy, het canton van Bern toebehorende een myl van Solothurn.

Birbiesca, fraai Marktvlek in oud Castilien, in Spanje, heeft een schoon Franciskaner klooster.

Birckenau, zie *Lähn.*

Birckenfeld, vorstendom aan den vloed Nahe by den Hondsrug, 't geen een deel van het graafschap Spanheim is, en de hoofdstad voert den zelven naam van Birckenfeld, den Paltsgraaf van dezen naam toekomende. De tegenwoordige Paltsgraaf hiet Christianus III. is den 7 november 1674. geboren, heeft 1717. na den dood van zyn heer vader Christiaan II. de regering aanvaart en zich 1719. met een gravin van Nassau-Saarbruck in den echt verbonden, waar uit 6 september 1722. prins Christiaan geboren is.

Birckenfels, een voogdy in Franckenland, den Markgraaf van Anspach toekomende.

Birckstein, vermakelyke plaats in de Juntslauer Kreits in Bohemen, den graaf van Kokorzowecz toekomende, daar men in een ruim dal een zandige rots vind, waar in een volkomene woonplaats van vertrekken, kamers, capelle en kelder gegraven, en boven met een tuin bedekt is.

Birgi, Acilino, kleine vloed in Val di Mazara in Sicilien, welke zich by Capo Coco in de zee stort. Enige houden den zelve voor den vloed Carabi.

Birglitz, koninglyk berg slot in de Rakonitzer Kreits in Bohemen, niet ver van Beraun, 't welk men anders voor een staats gevangenis gebruikt.

Birka, Birkoping, hoofdstad van de Zweedsche provintie oost Gothland, welke byna te enemaal verwoest is.

Birnstein, zie *Bierstein.*

Biro, Turksche stad in Azien in Diarbeck.

Biron, kleine stad benevens den titel van een Marquisaat in het landschap Perigord.

Birr, kleine stad in het graafschap Marr in noord Schotland, aan den vloed Dée.

Birs, vloed in Zwitzerland, die 6 mylen van Bazel uit het gebergte Jura ontspringt, en by de stad Bazel in den Rhyn valt.

Birsen, Birtze, kleine stad en slot in Samogitien, in Litthauen, tusschen Mietau en Braslaw den prins van Radzivil toebehorende.

Birthalmen, Birthalm, groot vlek in Zevenbergen, 2 mylen van Medwisch. 't Is de gewone verblyf-plaats des Luterschen Bisschops van de Duitsche of Saxische natie, die te gelyk Pastor primarius van de plaats is, daar alle Geestlyken verordineert worden. Hier groeit zeer goede wyn.

Birtnitz, zie *Pirnitz.*

Birviesca, kleine stad in oud Castilien, en de hoofdstad van het gebied Bureva.

Birze, zie *Birsen.*

Bisaccia, Bisazza, kleine stad in Principato oltra in 't ryk van Napels, benevens den titel van een hertogdom, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Conza staande.

Bisagno, zie *Besagno.*

Bisantz, zoek *Besançon.*

Bisbal, kleine stad in Catalonien in Spanje.

Biscayen, provintie in Spanje welke ten noorden aan de Biscaaische zee, ten westen aan Asturia de Santillana, ten zuiden aan oud Castilien, ten oosten aan 't gebied Avala grenst. Zy is ryk van yzermynen en harst, en heeft 21 bemuurde steden.

Biscayen, nieuw Biscayen, provintie in de audientie Guadalajara in Mexico, in noord America, daar ryke zilvermynen zyn. Zy komt den Span-

Spanjaarden toe, die daar de plaatzen S. Barbara, S. Juan en Endeke geboud hebben.

Biscaaische Zee, is een deel van de Atlantische zee, welke de Noordelyke kust van Spanjen bespoelt.

Bischburg, open steedje in Ermeland, in 't Pools Pruissen.

Bischmark, kleine stad in Pomerellen, niet ver van Stargard.

Bisschop, is een geestelyk persoon, die het opzicht over verscheyde gemeentens heeft. Het recht om een bisschop te verkiezen stond in oude tyden aan de gemeente en de ouderlingen, daar na is het op de kanunniken der Cathedrale kerken gekomen, en zyn de verkoorne van den landsheer hier toe ingewyd, tot dat eindelyk de paus dat investituur-recht aan zich heeft getrokken. Wat den hedendaagschen toestand betreft, de bisschoppen worden in Duitsland door de kapittels verkoren, en van den paus geconfirmeert, maar met de wereltlyke regalia van den keyzer verleyd; in Vrankryk benoemt ze de koning, en de paus verleent de confirmatie: in Spanje word dat recht van benoeming den koningen gedurende hun leven vergunt. In Engeland worden zy op voorheen verkregen koninglyk verlof door de kapittels verkoren, hier na word de verkiezing door den koning voor goed gekeurt, en word de verkoorne op deszelfs bevel door den aartsbisschop ingewyd. Maar in Italien stelt de paus de bisschoppen absoluut zelfs in. Een bisschop in partibus Infidelium, is zo een die wel den titel van een bisdom voert, maar wiens land noch in 't bezit van de ongelovigen is, by voorbeeld de bisschop van Utica, Tripoli enz. Diergelyken titel voeren in 't gemeen de wy-bisschoppen en de pauslyke nuntiussen, op dat zy te gelyk de bisschoplyke bedieningen aan de plaats, daar zy gezonden worden, mogen verrichten. De voornaamste geestlyke in de Luitersche kerken in Zweden, Denemarken, Pruissen enz. worden ook bisschoppen genaamt.

Bisschopsheim, een steedje in Swaben in Kreichgouw, de heeren van Helmstad toekomende.

Bisschopsheim, Wurtsburgsche stad en amt niet ver van Fladungen en Ostheim in Franckenland aan de Rohn, 't welk een groot gebergte is, dat zich tusschen het Hennebergsche, Fuldische en Wurtsburgsche gebied uytstrekt.

Bisschopsheim, stad en amt aan den Tauber in Franckenland, den keurvorst van Ments toekomende.

Bisschoplyke, zie *Episcopalen.*

The bishop and his clercs, *de Bisschop met zyn klerken*, zyn een deel gevaarlyke klippen in de zee by de Sorlingsche eylanden aan het eynde van het Canaal, en tegen over het lands eynde van Engeland gelegen, op de welke in Nov. 1707. de Engelsche Admiraal Shovel met zyn schip stiet, en met 900. zielen jammerlyk om 't leven quam.

Bisschops-berg, zo noemt men de Proosdy van St. Jan in Rhyngau, die het Kapittel van Ments toekomt.

Bisschops-berg, zie *Dantzig.*

Bishops Castle, vlek, den bisschop van Hereford toekomende, in het graafschap Shrop in Engeland. Deze plaats heeft zitting en stem in 't Parlement.

Bisschops-heim, groot Marktvlek in de opper Elsas, onder 't bisdom van Straatsburg. De heren van Landsberg en van Hugen hebben daar adelyke kastelen in leggen. Boven deze Mark is een grote bedevaart naar de Franciscaner kerk, die daar op den bisschops berg legt.

Bisschopslak, stad in opper Crain benevens een heerlykheid, den bisschop van Freysingen toekomende, 3 m. van Laubach, heeft een slot, en legt tusschen de beyde rievieren Pollent en Zaher.

Bisschops muts of myter, is een kostelyke muts, boven in twe delen gespleten, en met edelgesteentens bezet, welk de gewyde katholyke bisschoppen by waarneming van hun dienst op het hooft hebben, en boven hun wapen voeren.

Bisschopsstaf, is een lange en boven omgekromde herdersstaf, welke de katholyke bisschoppen in hun wapen voeren, en by 't inwyden van een priester gemeenlyk in de ene hand hebben.

Bisschops-stein, kleine stad in Pruissen, benevens een slot dat in 't Pools Bischting hiet.

Bisschopswerde, stad in Meissen, en wel in de Meisnische Kreits, 4 m. van Dresden, in 't amt Stolpen, aan de Weiseritz, Keur Saxen toekomende.

Bisschopswerder, in 't Pools Biskupiec, fraai steedje in 't Pools Pruissen, aan den vloed Ossa, welke zich in de Weissel stort.

Bisschopszel, stad in Turgow in Zwitzerland, aan den vloed Sitter, daar de zelve in den Thur valt benevens een slot, is ten delen vry, ten delen den bisschop van Constants onderdanig welke op het zelve slot een oppervoogt stelt. Zo wel de katholyke als de Gereformeerde Godsdienst gaan daar in zwang.

Bischting, zie *Bisschops-stein.*

Bischweiler, stad en slot in de neder Elsas, heeft voor dezen de Paltsgraven van Birkenfeld als een pand toegekomen, die het ook tot hun residentie-plaats gebruikten, maar het hoort, na dat het in 't jaar 1699. van de kroon van Zweden weer ingelost is, den hertog van Tweebruggen toe.

Biscisten, een verdekte plaats te Constantinopelen, daar veel ryke winkels staan, waar in de kostelykste zaken om een ruiter in de kleren en in 't harnas te brengen, als ook om een paard op te schikken, te koop gebracht worden. Zommige schryven het Bazestan.

Biscuit, Beschuit, twebak, een soort van zeer droog brood, 't welk meer als eens gebakken moet worden om 'er de schepen mee te provianderen.

Bise, zie *Biese.*

Biseburg, steedje in 't Poolsch Pruissen, in Wermeland.

Bisegli, stad in het landschap Bari in 't yk van Napels, aan den zeekant, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Trani staande.

Bisent-

BISENTHAL, zie *Biesenthal.*

BISENTINA, klein Eyland by het meir Bolsena, in het Pausselyk gebied.

BISETTA, grote en sterke stad aan de kusten van het koningryk Tunis, die vol zeerovers is.

BISIGNANO, volkryke stad in Calabria citra in 't ryk van Napels, aan een heuvel, daar zich de vloeden Cotili en Crato verenigen, benevens een slot en den titel van een vorstendom, als ook een bisdom, onmiddelbaar onder den paus staande.

BISKUPICE, zie *Bisschopswerder.*

BISMARK, steedje aan de Biese in de oude Mark Brandenburg, waar van het oude adelyke geslacht van Bismarck zyn naam voert, maar het hoort tegenwoordig de heren van Alvensleben toe.

BISNAGAR, koningryk op de kust van Coromandel in Azien, tusschen de koningryken Decan, Malabar en Golconda, is ryk van Saffieren en andere kostelyke gesteentens. De Hoofdstad daar van voert den zelven naam, legt op een berg, en heeft een sterk slot.

BISTOW, kleine stad in 't hertogdom Meklenburg, een kleine myl van Rostock.

BISTRA, zie *Bistricz.*

BISTRICE, een vlek in de Glatzer kreits in Bohemen.

BISTRICZ, NÔSEN, kleine en naar de oude wyze gefortificeerde stad aan den vloed Bistricz in Zevenbergen, heeft voor dezen sterken handel met Polen en Moldavien gedreven, maar die nu te enemaal vervallen is. Zy is de vyfde onder de Saxische steden, van den Luiterschen godsdienst, heeft een doorluchtige school, en in de koninglyke bergwerken aldaar word goede Borax gevonden.

BISTRICZ, graafschap in opper Ongaryen, langs den vloed Gran, wiens Hoofdstad den zelven naam voert.

BISTRICZ, NIEUW BISTRICZ, stad in de Bechiner kreits in Bohemen, 16 mylen van Praag, een ander Bistricz Bistra, of Wistra legt in de Kaurzimer kreits 5 Mylen van Praag.

BISTRITZ, WISTRITZ, kleine vloed in Slavonien, die boven Verovitiza in de Drau valt.

BISZESTIA, of BECZCESTIE, zo noemen de Moskoviters de straf die op de beledigingen gestelt is, welke in geld naar het fatsoen van den beledigden moet voldaan worden. Gelyk dan ook de beschimping die een Bojaar aangedaan is tot op twe duizent ryksdaalders kan lopen, by andere bedienden van den Czaar op de waardy van een jaarlykse besolding geschat word, ook wanneer 'er de vrouw, kinderen of andere vrinden mee gemoeit zyn, naar 't getal der personen kan verdubbelt worden. Zo de belediger niets te betalen heeft, word hy den beledigden in 't huis gezonden, die hem of tot een slaaf maakt, of met de knoet slaan laat.

BITBURG, stad in 't hertogdom Luxemburg, aan de Trierische grenzen.

BITCHU, BITCOU, stad op het eyland Niphon in Japan, welke de hoofdstad van een klein koningryk van den zelven naam is, aan de Golf van Meaco.

BITETO, slecht bewoonde stad in de Napelsche provintie Bari, benevens een bisdom onder Bari behorende.

BITHYNIA, was voor dezen een provintie in klein Azien, welke hedendaags onder Natolien begrepen word.

BITILISE, Turksche stad in Georgien in Azien, niet ver van de Perziaansche grenzen.

BITO, koningryk en stad in 't land der Moren in Afrika, naar den kant van den Niger.

BITONTE, kleine, maar volkryke stad in 't landschap Bari in 't ryk van Napels, benevens den titel van een markgraafschap, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Bari staande.

BITSCH, BICHE, graafschap in Westerryk, 't welk het graafschap Sarwerden ten westen, Elsas ten zuiden, en het hertogdom Tweebruggen ten oosten en noorden tot grenzen heeft, behoorde voorheen den graven van Hanau als een Lotterings leen toe, maar zy zyn door de hertogen van Lotteringen uit het bezit gestoten. De hoofdstad hiet ook Bitsch, en heeft een sterk bergslot.

BITSCHEN, zie *Pitschen.*

BITTEN, een zeker district in Courland.

BITTERFELD, stad en amt aan de Mulde in de Saxische Keurkreits, den hertog van Saxen Merseburg toebehorende.

BITTICKHEIM, zie *Bietigheim.*

BIVAR, stad in Slavonien op een eyland Metabar genaamt, 't welk de Saustroom maakt.

BIUTHERE, kleine vloed in de Turksche provintie Romanien, welke zich in Mare di Marmora stort, en den kleinen zee-boezem van Biuthere maakt.

BIZEBANI, of BIZHEAMI, zyn veertig stom en doof gebooren personen aan het Turksche hof, die door tekens met handen en hooft niet alleen gemeene dingen te verstaan geven, maar ook gansche historien vertellen kunnen. Onder deze moeten 8 of 9, welke de oudste zyn, en welke men de stomme Gunstelingen noemt, den groten Sultan in plaats van Hofnarren allerly kortswyl voormaken. Voor 't overige is deze spraak door tekens aan dat hof zo gemeen, dat zy by na van ieder, een verstaan word.

BLACKBORNE, kleine stad in het landschap Lancaster in Engeland.

BLACKMAILE, een schatting in Engeland, welke betaalt word, om de noorder provintien van 't ryk tegen de Rovers te beschermen.

BLACKWATER, rivier in Ulster in Ierland, die zich in het meir Neaugh verliest.

BLAKWATER, vloed in het landschap Mounster in Ierland, die zich door een breden mond, de Baai van Youghal genaamt in de Zee stort.

BLACKWATER, kleine vloed in het landschap Essex in Engeland, die zich in de duitsche zee stort.

BLADNOCK, een Rivier in het graafschap Galloway in zuid Schotland, die zich tusschen de stad Withern en den kleinen zee boezem Ferrytown in de Iersche zee stort.

BLAGAY, een voorheen sterk, nu verwoest grensslot in Croatien, tusschen Slun en Carlstadt, niet

niet ver van den oorsprong des vloeds Crupa, waar by een warm bad en beroemde Medicinale bron. Het is het stamhuis van het voorname Graaflyke geslacht der Ursinen van Blagay in Crain.

Blainfeld, amt van het bisdom Aichstadt aan de Rednitz.

Blainville, kleine stad in het hertogdom Lotteringen aan de Murte.

Blair, kleine stad benevens een slot in het Schotsche graafschap Athol.

Blaisois, klein landschap in het generaal gouvernement van Orleans, daar de Loire door heen stroomt.

Blaam, beschimping, schande.

Blamont of *Blanckenburg*, kleine stad en slot benevens den titel van een graafschap aan de rivier Vezouze in Lotteringen, 8 m. van Nancy.

Blamont, kleine stad en sterk kasteel beyde op een rots in het graafschap Mumpelgard, 2 m. van Mumpelgard, den hertog van Wurtemberg toekomende.

Blanc, Capo Blanco, zie *Basso.*

Blanc, Capo Blanco, voorgebergte in noord America in nieuw Spanjen, naar twe witte Rotzen, die men van ver als hoge torens ziet, zo genaamt. Deze oever, die zich van 't noord westen naar 't noord oosten 4 mylen weegs uitstrekt, maakt een kleinen bocht, van de Spanjaarden la Caldeira genaamt. Noch een voorgebergte, Capo Blanco genaamt, legt in zuid America, en strekt zich van het landschap Quito ten westen in de zuidzee uit.

Blanc, een van de Antillische eylanden in America, is laag, droog en onbewoont, maar heeft de beste schildpadden van gants America.

Blanc en Berri, kleine stad aan den vloed Creuse in het landschap Berri in Vrankryk.

Blance-Baye, een zee boezem op het eyland Terreneuf in noord America, strekt zich tegen 't oosten uit.

Blanche, Blanca, zo noemt men de weduwen der koningen van Vrankryk, dewyl zy zich, straks na 't overlyden van haar echtgenoot, in 't wit kleden, en haar gehele leven lang dien dracht behouden moeten, daar zy anders by 't leven der koningen in 't kastanje bruin rouw dragen, gelyk de koning in 't violet. Maar wanneer haar prins op den troon klimt word zy Reine Mere of koninginne moeder genaamt.

Blanche, Carte Blanche, is een wit papier, onder alleen met den naam of ook wel te gelyk met het zegel van zo een voorzien, die het zelve aan een ander, dien hy tot een zekere zaak volmacht geeft, ter hand stellen wil, op dat deze het naar zyn zin invullen kan, en hem waar toe hy wil verbinden.

Blanck, een blank word in Holland tegen zes duiten gerekent, schoon het geen bekende munt is, een duit is de waardy van twe penningen.

Blanckenberg, kleine stad benevens een goede haven en sterk slot aan de zee in Spaans Vlaanderen, tusschen Oostende en Sluis, 2 mylen van Brugge.

Blanckenberg, kleine stad in 't hertogdom Berg, aan den vloed Sieg.

Blanckenburg, vorstendom aan den neder Hartz, 't welk ten westen aan het graafschap Wernigerode, ten oosten aan de stiften Quedlinburg en Gernroda, ten noorden aan het vorstendom Halberstad, en ten zuiden aan het graafschap Stollberg grenst. Het hoort zedert 1690. Lodewyk Rudolf, hertog van Blankenburg uit het huis Brunswyk toe, was voorheen een graafschap, en is anno 1708. tot een ryksvorstendom verheven. De hoofdstad, die den zelven naam voert, legt aan de Halberstadsche grenzen, twe mylen van Quedlinburg, heeft een slot op een hoge rots, en in 't jaar 1710. is 'er voor den hertog een schoon nieuw slot geboud.

Blanckenburg, zie *Blamont.*

Blanckenburg, steedje en amt in Thuringen, een myl van Saalfeld, benevens een vervallen slot, eertyds de residentie der graven van Swartsburg, en komt nu den vorst van Rudelstadt toe.

Blanckenhayn, slot en steedje in 't graafschap Gleichen, den graaf van Hatsfeld toekomende, 4 mylen van Erfurt en 2 van Jena.

Blanckenheim, een kleine stad en residentieplaats van een van de graven van Manderscheid, in de Eifel aan den linken oever van den Ahrstroom gelegen.

Blanckenstatten, amt in 't Opperstift Aichstadt in Frankenland.

Blanckenstein, een oud slot op een rots benevens een abdy in opper Hessen een myl van Marpurg, aan Darmstad behorende.

Blanckenstein, slot en heerlykheid in neder Oostenryk niet ver van Melck.

Blancytren, kleine stad in zuid Schotland, in de provintie Sterling.

Blandin, een van de 4 vrye en voornaamste Abdyen van de Benedictyner orden in de Nederlanden, dicht by Gent in Vlaanderen op den Blandinberg gelegen. Zy wierd voor dezen *S. Pierre* genaamt.

Blanes, zee-haven in Catalonien in 't gebied van Girona in Spanje.

Blanka, klein eyland in den zeeboezem van Mexico in noord America, op de kust van de Provintie Tlascala, niet ver van Vera Crux. Het word zo naar deszelfs wit zand genoemt, en is zeer klipachtig.

Blankeberghe, zie *Blanckenberg.*

Blankenheim, zie *Blanckenheim.*

Blankil, kleine zilvere munt in 't koningryk Fez en Marocco, met des keyzers beeltenis bestempelt, waar van 'er 4 een Barbaarsche once, 't welk een munt is die maar in inbeelding bestaat, uitmaken.

Blansac, kleine stad aan den vloed Nay, in het landschapje Angoumois in Vrankryk, onder het generaal gouvernement van Guienne behorende.

Blason, of wapenkunde, is een uitlegging der stamwapens, die gewisse tekens van ridderlyke dapperheid en heldendaden zyn, ook die koningryken, vorstendommen en landen, welke groote

heeren

heren of werklyk bezitten of waar op zy Pretensie maken, aantonen.

Blasonist, hiet onder de keyserlyke bedienden te Wenen zodanig een, die de wapenkunde tracteert, en acht geeft dat in dezelve, wegens de menigvuldige brieven van Adeldom, geen dwaling of verwarring ontsta.

Blassenburg, zie *Culmbach*.

Blatna, stad en slot dat in een meir legt in de Pragenser kreits in Bohemen.

Blattenburg, versterkte stad in 't land van Gelder aan de Maas.

Blattensee, zie *Balaton*.

Blaustroom, een vloed in Zwaben welke by Blaubeuren onder aan den berg ontspringt, en niet ver van Ulm in den Donau valt. De plaats daar hy ontwelt word de Blaauwe Pot genaamt, wyl zy gants blaauw uitziet, en ongrondbaar is, gelyk ook de vloed weinig schreden na zyn oorsprong reeds enige molens om doet draajen.

Blaubeuren, Blaubeyren, kleine stad in 't hertogdom Wurtemberg aan den kleinen vloed Aich, daar dezelve in de Blau valt, 2 m. van Ulm. Het slot 't welk buiten de stad op een heuvel legt, word de Rug genaamt. En in het kloosterschool aldaar worden enige vorstelyke Quekelingen onder het opzicht van den abt en twe klooster-leermeesters onderwezen.

Blavet, of *Port Louis*, stad aan de zuidlyke kust van Bretagne, daar de vloed Blavet in de zee valt, die by Grace, een vlek in het Bisdom van St. Brieux, ontspringt. 't Is een van de beste vestingen aan deze kust, benevens een goed slot en haven.

Blaumuser, een munt waar naar men in het Keulsche, Kleefsche en Munstersche gebied rekent, en die drie goede groschen bedraagt.

Blaye, gefortificeerde stad op een rots aan den vloed Garonne in Guienne. 't Is een gewichtige pas aan dezen vloed, verhinderende dat de vyandlyke schepen niet tot Bourdeaux op kunnen komen, gelyk dan ook de buitenlandsche schepen, die naar Bourdeaux willen, hier hun geschut uitladen moeten. Hier word ook grote koophandel in wyn gedreven.

Bleaugies, dorp in Henegouwen tusschen Mons en Maubeuge, daar tusschen de Bondgenoten en Franschen den 11. september 1709. een zeer bloedige slag voorviel, waar in aan weers kanten by de 30000. man bleven, maar de overwinning van de Bondgenoten behouden wierd.

Bleckeda, slot, vlek en amt aan de Elf in 't hertogdom Luneburg, een myl van Lauenburg.

Bleckingen, Zweeds landschap aan de oost zee in 't zuider deel van Gothland, 't welk ten noorden aan Gothland en ten westen aan Schonen grenst.

Blecterans, zie *Bletterans*.

Bleiburg, schoon slot en stad aan den vloed Feistritz in Neder-Karinthien.

Bleicheroda, kleine stad in het graafschap Hohenfeld in Thuringen tusschen de Bode en Wipper, 3 uren van Nordhausen, onder het vorstendom Halberstad behorende, daar een superintendent is, die zitting in het Halberstadsche consistorie heeft.

Bleichfeld, een kleine stad in 't bisdom Wurtsburg in Françkenland.

Bleidenstad, een klooster der reguliere kanunniken, of zo genaamde reguliere koorheren, 2. mylen van Ments, over den Rhyn.

Bleiderstadt, kleine Nassausche stad daar de vloed Aar ontspringt, in het vorstendom Diets, 2 m. van Wisbaden.

Bleinheim, zie *Blindheim*.

Blenda, klein eyland in den Archipel, in de golf van Engia.

Blesnau, kleine stad in het Fransche landschap Orleans, aan den vloed Loing.

Bless, kleine stad in Westerryk aan de Bliess, niet ver van Saarbruggen. Zy hoort den keurvorst van Trier toe.

Blesse, zie *Blies*.

Blessel, klein kasteel in het Neerlandsche graafschap Artois aan den kleinen vloed Laquete, niet ver van Aire.

Bletterans, kleine stad benevens een slot aan den vloed Seille in het Franche Comté in Vrankryk.

Blexhusen, een jagthuis en voogdy in het graafschap Oldenburg, midden tusschen Apen en de stad Oldenburg gelegen.

Bleystadt, Berg-steedje in de Elleboger kreits in Bohemen, daar men tin en loot smelt.

Bliess, vloed in westerryk, welke by Sarguemines in de Saar valt.

Blinde Aanval, geschied om den vyand te misleyden, dat hy zyn macht verdelen moet, om des te beter den rechten aanval te bevorderen.

Blinde, zie *Passevolants*.

Blinde, Civadiere, zo word het zeyl van de boegspriet genaamt.

Blindenburg, zie *Vicegrad*.

Blindes, zyn zekere luiken in de vestingbouwkunde, die men dwars over de loopgraven legt, wanneer men gedwongen word dezelve recht tegen de vesting aan te voeren, daar zy anders schuins gearbeyd worden op dat men zo wel uyt de vesting daar niet in zou schieten. Deze luiken worden dan met takkebosschen ryswerk of aarde bedekt, op dat de soldaten onder dezelve voor het vyandelyk geschut zeker zyn mogen.

Blindesteng, op een schip is die mast, welke op de boegspriet gezet word.

Blindheim, een dorp niet ver van Hoogstet in Swaben, daar de hertog van Marlborough benevens prins Eugeen den 13. augustus 1704. de Fransche en Beyersche legers versloeg, en den marechal de Tallard met 12000. man gevangen kreeg. Ter gedachtenis van dezen slag heeft gemelde hertog in zyn heerlykheid Woodstok in Engeland een prachtig paleys laten bouwen, en het Bleinheim genaamt.

Blixem-eyland, Ilhas de Corisko, Portugeesch eyland in de Guineesche zee in Africa, niet ver van het eyland St. Thomas. Het is slecht bewoont, meest zandig, heeft hoge bomen, wier

hout noch roder als het Braziliaansche is, en goet water voor de schepen. Het heeft dezen naam gekregen om dat het sterk hier omtrent blixemde, toen het van de Portugiezen ontdekt wierd, en deze hebben in 't jaar 1724. daar een nieuwe Afrikaansche compagnie aangelegt, om de Zwarten van daar naar Brasilien over te brengen.

Blockersberg, Bloksberg, de hoogste berg op den Hartz, tusschen Osterrode en Wernigerode, in 't vorstendom Blankenburg, waar uit de rivieren Bode, Ocker, Holts, Emme, en andere ontspringen.

Blokhuisjes, zyn houte batteryen op rollen of schepen gelegt, dat men ze met lichte stukken beplanten kan, en onvoorziens op het water of in de Contrescarpen en Contre-aprochen aanvoeren, en daar mee op 's vyands arbeyd spelen. Daar zyn ook blokhuisjes die op de aarde geboud zyn.

Blockziel, kleine gefortificeerde stad in Overyssel, daar de Aa-stroom in de zuiderzee valt.

Blois, schone en volkryke stad in Vrankryk, in het kleine landschap Blaisois aan een heuvel, en strekt zich tot aan de Loire uit. Zy heeft een Bisdom, onder den Aartsbisschop van Parys staande, voor 't overige een Presidiaal, Bailluage, en den titel van een graafschap, benevens een prachtig slot en brugge. Zy legt in een vermakelyke en vruchtbare landsdouwe, en wierden voor dezen de Koninglyke kinderen hier opgevoed, heeft een prachtig vorstlyk slot, en veel konstenaars, waar van inzonderheid de uurwyzers van Blois beroemt zyn, ook worden de inwoners gehouden de beste Fransche uitspraak te hebben.

Blomberg, zie *Blumberg*.

Blonitsa, kleine vloed in Silesien in het vorstendom Oppeln, loopt anderhalf myl beneden Oppeln in den Oder.

Blonye, Blonicz, grote en volkryke stad, maar van hout geboud, in het Waywoodschap Rava, in groot Polen, 4 mylen van Waarschou.

Bloqueren, hiet een plaats van ver rontsom zodanig insluiten, dat 'er niets uit noch inkomen kan. Deze insluiting noemt men Bloquade.

Blumberg, of, gelyk in enige landkaarten staat, *Florimont*, kleine stad en heerlykheid met vyf dorpen in de opper Elsas, 4 mylen van Bazel. Voorheen hielden de heren van Polweil dezelve van het huis van Oostenryk te leen, na der zelver afsterven quam ze by wyze van pand aan de graven Fugger, en na deze aan den generaal Rosa. Tegenwoordig hoort zy een oude vryheerlyke familie van Pfird toe.

Blumberg, Blomberg, stad, slot en amt in het graafschap Lippe, de graven van dien naam toekomende.

Blumberg, Florimonte, ryks graafschap in Italien in 't Bouloneesche gebied, den vorst Ercolani, voor dezen keyserlyke Ambassadeur te Venetien, toebehorende, ten wiens behoeve het ook anno 1699 tot een prinsdom van het ryk verheven is.

Blumenau, keurvorstelyk amthuis aan de Aue, twe mylen van Hanover.

Blumeneck, zeer oud slot en heerlykheid in het graafschap Bregents in Walgow, den abt van Ottenbeuren toekomende.

Blumenthal, slot in Graauwbundterland, niet ver van Ilants, is het stamhuis des beroemden graaflyken geslachts van Blumenthal, waar uyt altyd grote staatsdienaars aan het keur Brandenburgsche hof zyn geweest.

Blumenthal, slot en amt in 't hertogdom Bremen.

Blumenthal, Plomenthal, een oud slot en commandery der Duitsche orden, tot de Franckische Bailluagie behorende, maar is anders in 't bisdom Augsburg en het Beyersche amt Aiach gelegen.

Blumenthal, klooster der reguliere koorheren in 't bisdom van Augsburg, en het Beyersche amt Weilheim, niet ver van Augsburg, aan den vloed Ammer.

Boavista, zie *Bonavissa*.

Bobeio, Bobio, Bobi, kleine stad aan de Rivier Trebia in 't hertogdom Milaan, benevens een bisdom onder den Aartsbisschop van Genua behorende. Zy is de hoofdstad van een gebied, 't welk den zelven naam voert, en vol bergen is.

Bobbio, graafschap in 't vorstendom Piemont in Italien, aan de grenzen van Provence, den hertog van Savoyen toebehorende.

Bobenhausen, kleine stad en vloed aan den kleinen vloed Gernsprents, 4 mylen van Frankfort, in het graafschap Hanau, is een Boheemsch leen.

Bober, tamelyke vloed in neder Silesien, die by Schatslar in het vorstendom Schweidnits aan de Boheemsche grenzen ontspringt, voorby Sagan loopt, en by Crossen in den Oder valt.

Boberau, klein Silesisch steedje in 't vorstendom Jagerndorf.

Bobersberg, kleine stad in neder Silesien in 't vorstendom Crossen aan de Lausnitzer grenzen, aan 't hangen van een berg, waar langs de Bober vliet. Het behoort onder het amt Crossen, leeft van den ackerbouw, linnewevery, schoe- en laarse-makery: de omleggende landstreek, die een goed getal dorpen in zich besluit, hiet het Bobergsche landschapje of Weichbild.

Bobroisko, een stad in het Waywoodschap Minski in Litthouwen.

Bobrowa, marktvlek in het markgraafschap Moravien, het Cistercienser klooster te Sara toekomende.

Bocca della Verita, de mond der waarheid, zo noemt men te Romen een ouden Heidenschen stenen kop met open mond, dicht aan de kerk St. Maria in Cosmedin, van den welken men vertelt dat de Roomsche vrouwen haar handen, wanneer zy haar jaloerse mannen van haar onschuld en kuisheid willen overtuigen; daar in steken, en wanneer de wagen niet recht gegaan heeft deze mond zich toesluit.

Bocca d'Inferno, kaken van de hel, zo noemt men zeker teken in de lucht, dat zich dikwils in Italien rontom de stad Bologna, wanneer het donker is, zien laat. 't Is eigentlyk een vuur, dat de gedaante van een kloot heeft, en de reizi-

gers dikwils in de diepste afgronden leydt.

Bochara, Bockara, koopstad in Zachatay in Azien, by den vloed Albiamu.

Bocheja, Boccia, een vesting in Ongaryen, niet ver van den Donau gelegen.

Bochnia, Bocknia, stad in klein Polen, in het Waiwoodschap Cracau, 7 mylen van de stad van dezen naam, is wegens haar goed steen-zout beroemt.

Bocholt, zie *Bockholt.*

Bocholt, zie *Bouchaut.*

Bocht, is zo veel als een Baai of kleine zeeboezem.

Bocino, Bucino, kleine stad in Principato citra in Napels, daar zich de rivieren Negro en Selo verenigen.

Böcke, fraai slot in voor-Pommeren, in het Stettynsche district, tusschen Clempenow en Demmin.

Böcke, zie *Becke.*

Bockelen, Bokenemb, stad en slot in het graafschap Woldenberg, aan den vloed Nette, vierdehalf myl van Hildesheim ten zuidoosten, en tot het Stift Hildesheim behorende.

Böckelheim, Keur Paltsisch amt in de neder Palts, waar onder Montzingen en Sobernheim behoren, en waar over zich Keur-Ments met Keur-Palts verdragen hebben.

Bockelnburg, vlek in het zuidelyke deel van Dithmarsen in Holstein, voor dezen de residentie plaats der graven van Dithmarsen, en placht wel gefortificeert te zyn.

Bockenheim, Saar-Buckenheim, kleine stad aan de Saar in Westerryk, den hertog van Lotteringen toekomende.

Bocker-See, groot meir in Opper Ongaryen, daar de stad Betske legt.

Bockholt, Bocholt, amt en grote landstreek in 't Stift Munster, waar in een stad van den zelven naam aan den vloed Aa, tegen de Kleefsche grenzen.

Bockhorst, een vlek in 't Holsteinsche, in het amt Haurow, vierdehalf myl van Itzehoe.

Bockia, zie *Bocheja.*

Bocknia, zie *Bochnia.*

Bocken Eiland, zie *Cabres.*

Bodanetz, steedje in Bohemen, in de Koniggratzer kreits, anderhalf myl van Pardubitz.

Bode, Bude, een rivier die op den Blocksberg ontpringt, over den Stackelberg van twe hoge Rotzen heronder valt, door het Quedlinburgsche, Halberstadsche en Maagdeburgsche loopt, en in 't Anhaltsche by Nienburg in de Saale valt.

Bodegrave, vlek aan den Rhyn in Holland tusschen Leyden en Woerden, daar de Franschen in het jaar 1672. zeer veel wreedheden tegen de inwoners gepleegt hebben.

Bodelschwing, stamhuis van het vryheerlyke geslacht van dezen naam in het graafschap Marck, welk het erfdeurwaarders amt in 't Aartsbisdom van Keulen bezit.

Bodemery, is een contract, waar door den eigenaar van 't schip een zekere somme gelds op den bodem van het schip of de daar ingelade goederen opgeschoten word, met dat beding, dat wanneer het schip weer gelukkig te rug komt, den crediteur, die dat schip ondertusschen tot een onderpand heeft, zyn hooftsom benevens de Interesten, die men in aanzien van 't gevaar en de verre reys zo hoog bedingen kan als men wil, weer betaalt moet worden. Maar indien het schip of goed in dien tyd en op de reyze, waar op de Bodemery aangegaan is, vergaat, is de schuldenaar van alle namaning bevryd.

Bodenburg, slot en steedje in 't vorstendom Brunswyk Wolffenbuttel, een voorname adelyke familie van Steinberg toekomende, waar van een linie den naam voert.

Bodendyck, kleine stad in 't hertogdom Luneburg, Keur Hanover toebehorende.

Bodenhausen, steedje in neder Hessen aan de Brunswyksche grenzen, is het stamhuis van het bekende vryheerlyke en adelyke geslacht van Bodenhausen, 't welk zyn landgoederen in deze landstreek, gelyk ook in Meissen en Thuringen heeft. De eene vryheerlyke linie resideert te Arnstein, en de andere te Muhltrof in Thuringen.

Bodenleibe, zie *Kissingen.*

Boden-See, welke ook de Constantser of Bregentzer zee genoemt word, is een visryk Meir, 6 of 7 mylen lang, tusschen Swaben en Zwitzerland, daar de Rhyn door heen loopt.

Bodenstein, Podenstein, stad, slot en amt tusschen vele bergen aan den vloed Putlach, 3 m. van Bareuth, in 't bisdom Bamberg, waar toe het ook behoort.

Bodenstein, slot op het Eichsfeld, den heren van Wintzingerode toekomende.

Bodenwerder, kleine stad aan de Wezer in 't vorstendom Calenberg, onder Keur Hanover behorende.

Bodickheim, Bodicke, een beroemt juffren Stift van reguliere kanunnikdessen in 't bisdom Paderborn, niet ver van Wevelsburg.

Bodin, zie *Budin.*

Bodman, stad in het Engelsche landschap Cornwal, niet ver van den vloed Alan.

Bodmann, oud slot, niet ver van den vloed Stockach aan de Bodensee, die daar van daan Lacus Bodamicus hiet.

Bodnische zee boezem, zie *Bothnische Zee boezem.*

Bodona, is een slot en Markt-vlek aan de Grenzen van Bulgaryen.

Bodowniczy, dit is de naam van zeker amtenaar in Polen, die tot opziender over de gebouwen gestelt is.

Bodrog, vloed in opper-Ongaryen, welke in 't Carpatisch gebergte aan de Poolsche grenzen ontspringt, en zich te Tokay in de Teisse stort.

Bodrog, graafschap in opper Ongaryen, tusschen de Donau en Teisse tot de plaats toe daar zy in een vlieten. Het slot Bodrog, waar naar dit graafschap den naam voert, legt aan een arm van de Donau.

Bodtfeld, een oud vervallen lust en jagt slot van den ouden keyzer op den Harz in 't Stift Qued-

limburg, waar van het adelyk geslacht van Bodtfeld den naam en oorsprong heeft.

Bodungen, marktvlek, slot, en amt, drie mylen van Sondershausen, den vorst van Sondershausen toekomende.

Boeckhout, een van de vier ambachten in Hollands Vlaanderen, niet ver van Sas van Gent.

Boeg, zo noemt men het voorste ronde deel van een schip, waar naar ook de 4 eerste stukken kanon in dezelve de boeg-stukken genaamt worden.

Boege, zyn twe kleine steeden in het landschap Faucigny in Savoyen, aan de grenzen van het hertogdom Chablais gelegen.

Boegspriet, is het voor uitstaande rond hout, of de kleine mast van een schip, twe zeilen hebbende, die de bovenste en grote blinden genaamt worden.

Boei, een blok dat aan het anker geboeit of vast gemaakt zynde, de plaats aanwyst daar het anker in de grond legt. Een Boei word ook genoemt de loots, of spyker of schuur, daar de scheepstimmerlui op hun Werven het hout in leggen, en bergen.

Boeyer, is een sloep die met een dubbelt verdek en met een gavelmast voorzien is.

Bog, middelmatige vloed in Polen, die uit een meir op de Podolische grenzen ontspringt en zich niet ver van Cockzakow in den Nieper stort.

Bog de Gicht, kleine stad aan den vloed Spey in noord Schotland in het burggraafschap Banf, benevens een sterk slot.

Bogarde, zie *Calonne.*

Bögdö, klein vlek in de provintie west-Bothnien in Zweden, aan den Bothnischen zeeboezem, vier mylen ten noorden van Uhma.

Bogdoi, klein landschap in China, wiens inwoners sterken handel met marter- en zwarte vossevellen dryven.

Bogen, zie *Pogen.*

Bogesund, kleine stad in de Zweedsche provintie west Gothland, aan het meir Alsungen.

Bogliasco, kleine stad aan de Ligustische zee in 't Genueesche gebied, 2 m. van Genua.

Boglion, fraai marktvlek in Histerryk, 2 m. van Biben, onder het graafschap Mitterburg behorende.

Boglio, Beuil, stad in het graafschap Nizza aan den vloed Var, benevens den titel van een graafschap in Italien.

Bogna, vloed in het Milaneesche, welke in het graafschap Anghiera ontspringt, en, na dat hy omtrent 4 duitsche mylen gelopen heeft, in het zelve graafschap by Domo d'Oscella in den vloed Tosa valt. De omleggende landstreek word daar na Val Bognasca genaamt,

Bogomilen, waren ketters in 't oosten in de 12de eeuw, welke de H. Drie-eenheid loogchenden, God een menschelyke gedaante toeschreven en andere dwalingen verdedigden.

Bohain, kleine stad in Picardyen, tusschen St. Quentin en Guise, den Marquis de Nesle toekomende. Hier was in 't jaar 1723. een grote brand.

Bohemal, zie *Bommel.*

Bohemen, koningryk in Europa, waar onder met een Silesien en het markgraafschap Moravien begrepen worden, gelyk voorheen ook Lusatien daar onder hoorde. Het koningryk Bohemen aan zich zelfs grenst ten westen aan Franckenland en de opper Palts, ten oosten aan Moravien en Silesien, ten noorden aan Lusatien en Misnien, en ten zuiden aan Oostenryk en Beyeren. Het bestaat eigentlyk uit 14. kreitzen, namentlyk de Kaurzimmer, Pilsner, Leutmeritzer, Konigsgratzer, Rackonitzer, Chrudimer, Prachenser, Slaner, Buntslauer, Satzer, Craslauer, Bechiner, Podberder en Moldauer. Want Praag maakt geen kreits uit, en de drie ingelyfde landschappen Eger, Ellebogen, en Glatz, behoren niet mee tot deze verdeling, schoon Ellebogen in 't gemeen een kreits genoemt word. Het is rontom met Bosschen omringt, en heeft goede koorn-landen, in het gebergte vind men goede Bergwerken en edele gesteentens, waar onder inzonderheid de Boheemsche Diamanten beroemt zyn: de Godsdienst, die daar geoeffent word, is de Katholyksche. Dit erf-koningryk hoort het aartshuis van Oostenryk toe, en de koning van Bohemen is de eerste onder de wereltlyke keurvorsten van het H. Roomsche ryk, daar by ook deszelfs aartsschenker. In zyn afwezen verricht de erfschenker dit amt, welke hoge bediening voor heen de graven van Limburg bekleedden, maar toen deze voor eenige jaren uitgestorven zyn, heeft zyn keyzerlyke Majesteit dit ryks erfschenkers amt graaf Michael Johan van Althan opgedragen. Voor dezen verschenen de koningen van Bohemen als zy wilden op alle ryksdagen, schoon zy daar toe niet gehouden waren, wanneer deze buiten Neurenberg en Bamberg gehouden wierden. Maar zedert den tyd van Wenceslaus hebben zy nooit enige ryks- of collegiale dagen bygewoont, maar alleen de keyzerlyke verkiezingen helpen verrichten, zonder by het opstel der verkiezings verdragspunten tegenwoordig te zyn. Maar na dat in het jaar 1708. de wederom toelating tot alle rechten van een volkome ryksstand, die Bohemen eertyds gehad heeft, door een ryksbesluit en daar op gevolgde inleyding van den Boheemschen afgezant in het keurvorstelyk kollegie op den ryksdag te Regensburg geschied is, zo is hier omtrent geen onderscheyd meer tusschen dit en andere keurvorstendommen. Bohemen word ook onder geen van de duitsche rykskreitzen gerekent, evenwel heeft het by gemelde wederom toelating een keurvorstelyk aandeel van ryks- en kreits-lasten over zich genomen. Voor 't overig zit de koning en keurvorst van Bohemen den keyzer of Roomschen koning na den keurvorst van Ments of Keulen aan de rechterhand, en in plechtige processien gaat hy onafscheidelyk achter den keyzer. De ryksamten, welke den vryheren-stand alleen vergunt worden, zyn de 12 stadhouderschappen, de opperste burggraaf van Praag, de opperste land hofmeester, de opperste land maarschalk, de opperste land kameraar, de opperste land richter, de opperste hof-leen richter, de groot prior van de Johanniter orden, de opper-

ste

ste appellatioons president by het Prager slot, de opperste kamer-president, de opperste land-schryver, de lands- onder-kameraar, en de burggraaf van de Koningsgratzer kreits. Uit kracht van de keyzerlyke en koninglyke Bul den 8 mey 1691. te Laxemburg gepasseert, zyn noch 6 andere stadhouders ingestelt, waar onder de opperjagermeester voor de drie laatstgenoemde in rang geplaatst is. Voor 't overige bestaan hedendaags de standen van dit koningryk uit de geestlykheid, de vry-heren, de ridders of minderen adel, en de steden.

Boheemsche Goude Bulle, zo word het handvest genaamt 't welk keyzer Karel IV. anno 1348. het koningryk Bohemen verleent heeft, en daar in het privilegie van keyzer Frederik II. anno 1212. aan de koningen van Bohemen gegeven, bekrachtigt.

Boheemsche Dorpen, is een bekent spreekwoord in Duitsland, en komt daar van daan, wyl de Boheemsche dorpen in de landspraak zulke misselyke en ongewone namen hebben, dat ze de Duitschers niet wel uitspreken kunnen noch verstaan wanneer zy dezelve horen, daar van daan zegt men van een eenvoudig mensch, die niet veel van andere landen gezien heeft of gehoort, dat zyn Boheemsche of Spaansche dorpen voor hem.

Boheems-Brod, stad in de Kaurzimer kreits in Bohemen, 4 mylen van Praag.

Boheems-Kamnitz, zie *Chemnitz*.

Boheems-Weithofen, zie *Weithofen*.

Boheems-Weyer, stad in de Pilsner kreits aan een meir in Bohemen.

Boheems Woud, dit sluit Bohemen om en om in.

Böhmisten, zyn de aanhangers van den befaamden Jacob Böhm, welke 1575. te Alt-Seidenberg, een vlek by Görlitz in de opper-Lausnitz van geringe boeren geboren wierd, en een schoemaker te Gorlitz geweest en ook 1624. aldaar gestorven is. Naar zyner leerlingen voorgeven heeft hy verscheyde geestlyke verrukkingen en grote verlichting in Goddelyke zaken gehad, hebbende ook diepe kennis in de Mystike Godgeleertheid, en zyn schriften zyn zeer zwaar om te verstaan.

Bohol, een van de Fillippynsche eylanden in de oostzee in Azien, tusschen de eylanden Mindanao en Abuyo.

Bohuslaw, stad in het Waiwoodschap Kiow in klein Russien.

Bojano, stad in het graafschap Molise in 't ryk van Napels, benevens een Bisdom, onder den aartsbisschop van Benevento staande.

Bojanova, stad in groot Polen aan de Silesische grenzen in het Waiwoodschap Posen, is Luitersch, en daar wonen veel lakenmakers.

Bojar, zie *Boyar*.

Boigneres, zie *Bagneres*.

Boikal, zie *Baikal*.

Boineburg, zie *Boyneburg*.

Boinitz, sterk slot in opper Ongaryen in het graafschap Trentschin.

Bois de Vincennes, zie *Vincennes*.

Boisbelle, of *Enrichemont*, vlek in de Fransche provintie Berry, benevens den titel van een vorstendom en een voortreffelyk slot, het geslacht van Bethune Sulli toekomende.

Bois de Trahison, of *de Ganelon*, een bekend woud op het eyland van Vrankryk, tusschen Parys en Pontoise aan den oever der Seine.

Bois le Duc, zie *'s Hertogenbosch*.

Boisy, heerlykheid in het Savooische landschap Chablais.

Boitzenburg, kleine stad en slot benevens een tol aan de Elf, in het Meklenburgsche graafschap Schwerin, 7 mylen van Hamburg. Deze plaats wierd den 16 october 1709. op weinig huizen na door een brand te enemaal in de asch gelegt.

Boitzenburg, steedje en heerlykheid in de Uckermarck 2 m. van Prentslow, benevens een slot en groot meir, den heer van Arnim, koninglyken geheimen raad en landvoogt in de Uckermarck, toekomende.

Bolcanes, een van de dieve eylanden in Azien, is klein, maar wel gebouwd, en word van zyn natuurlyke Inwoners bezeten. Daar staat een vuurspuwende Berg op.

Bolckenhayn, kleine stad in Silesien, in het vorstendom Schweidnitz, benevens een kasteel.

Bolckwitz, Polcrwitz, kleine stad in 't vorstendom Glogau, twe mylen van Glogau in Silesien.

Bolena, kleine staat in het graafschap Venaissin in Provence aan den vloed Letz, den Pauslyken stoel toekomende.

Bolenberg, kleine stad in 't hertogdom Meklenburg aan een kleinen zee boezem van de oostzee.

Bolgar, zie *Bulgar*.

Bollerbad, beroemde gezontheids Bron in 't hertogdom Wurtemberg in 't amt Goppingen.

Bollicano, Bagni di Bollicano, beroemde gezondheids baden tusschen Montefiascone en Viterbo in den kerkelyken staat.

Bollingen, steedjen aan de Cellerzee in 't bisdom Constans, drie mylen van de laatstgenoemde plaats gelegen.

Bollnes, vlek in de Zweedsche provintie Helsingen, aan den vloed Liusna.

Bollweiler, schoon slot benevens een heerlykheid in de opper Elsas, niet ver van Sultz. Heeft voor dezen zyn eigen baronnen van den zelven naam gehad, na wier afsterven het aan de graven van Fugger geraakte, maar nu door den koning van Vrankryk aan den heer van Rosen vereert is.

Bolo, el Bolo, Polo, gefortificeerde stad in het graafschap Roussillon aan den vloed Tech in het gebied van Perpignan.

Bologna, hoofdstad van 't Bolonneesche gebied, gelyk ook van gants Romagna aan den vloed Reno. 't Is een van de voornaamste, grootste en rykste steden van Italien, heeft een van de oudste Bisdommen, dat anno 1583. tot een aartsbisdom verheven wierd, gelyk ook een Universiteit, welke keyzer Theodosius II. in het jaar 447. gesticht heeft, waar uit hierna de Duitsche Academien gesproten zyn. Om haar vruchtbaren grond word zy Bologna la Grassa, dat is het vette Bologne genaamt. Ten tyden dat de Roomsche keyzers hun resi-

residentie plaats naar Duitsland verleyden was het een machtige republiek tot dat eindelyk de voornaamste familien door innerlyke onlusten elkander in den grond hielpen, en paus Julius II. deze stad 1507. in den kerkelyken staat trok, waar by zy evenwel noch veel privilegien, en inzonderheid het recht om een ambassadeur te Rome te houden behouden hebben. Zy word door een pauslyken legaat geregeert, en haar vestingwerken zyn zeer slecht, nademaal zy maar met oude muren en torens voorzien is.

Bolognese, het Boulonneesche gebied in Italien, legt ten noorden aan het Ferraarsche, ten oosten aan Romagna, ten zuiden aan Toskanen, en ten westen aan het Modeneesche gebied, den pauslyken Stoel toekomende.

Bolondwor, Balantwar, kasteel in neder Ongaryen aan de Blatten zee, 5 m. van Canischa.

Bolsano, zie *Bozen.*

Bolsena, stad in den kerkelyken staat. Niet ver daar van daan is een groot binnen meir, il lago de Bolsena genaamt, waar in twe kleine eylanden, Bisentina, en Martana, leggen.

Bol-sprit, hiet in 't Engelsch een soort van mast, die op de voorsteven van 't schip gezet word.

Bolswaart, stad in de provintie Vriesland in Wester Goe, niet ver van de Zuider zee. 2 mylen van Franeker.

Boltester, zie *Boltzers.*

Bolyon, kleine stad in het landschap Lancaster, aan een kleinen zeeboezem in Engeland.

Boltzers, Boltester, een keyzerlyk slot in Rhyndal, in het graafschap Feldkirchen.

Bolwerk, zoek *Bastion.*

Bolwerks-Weeren, zie *Contreguardes.*

Bolzano, zie *Bozen.*

Bomas, zie *Bonamas.*

Bombaim, kleine stad benevens een sterk fort op een eyland in Oostindien, in het koningryk Decan aan de golf van Cambaye, den Engelschen toebehorende. Zy heeft een veilige haven, welke de Portugezen aan Engeland inruimden, toen zy hunne Infante met koning Karel II. van Groot Brittannien in den echt verbonden.

Bombarderen, hiet een stad of vesting met bomben en andere vuurwerpingen benaauwen.

Bombarjohn Siggear, zo hiet aan het hof van den keyzer van Fez en Marocco een zwarte gelubde, die schatbewaarder van des keyzers goud, zilver en juwelen is.

Bombe, grote yzere kogel die van binnen hol is, en twe handvatzels aan weerskanten van het laadgat heeft, en hier op word een voetzoeker geplant, na dat de Bombe met kunstvuurwerken aangevult is. Onder op den grond derzelve is een klapper van enkel buskruid, waar door zy, wanneer het overige verbrand is, eindelyk aan stukken springt. De Bomben worden uit vuur Mortieren geworpen, die op haar byzondere affuiten staan. De ledige plaats tusschen de Mortier en de Bombe word met werk en aarde aangevult, en van boven bewaart men ze met een houten tap. Dan plaatst de constapel de Mortier naar zyn welgevallen, en steekt met brandent lont, 't welk hy in de eene hand heeft, den voetzoeker of vuurpyl over het laadgat aan. Zo dra nu dezelve begint te branden, houd hy een ander stuk brandent lont aan het aansteek kruid van de Mortier, waar door de Bombe in de lucht gedreven word.

Bomel, Bohemal, stad in 't hertogdom Luxemburg aan den vloed Ourt.

Bommel, groote en versterkte stad op het eyland Bommelwaart in de Betuwe, in het hertogdom Gelderland aan de Waal. Dicht daar by leggen de twe sterke schanssen St. Andries en Nassau.

Bommelweert, Bommelerwaard, eyland in de Betuwe in Gelderland, 't welk van de Maas en de Waal gemaakt word.

Bommene, steedje in Zeeland op het eyland Schouwen, is in 't jaar 1682. meest door de zee verslonden, en in 't jaar 1687. aan Zeeland afgestaan.

Bona, voorheen Hippona, stad en haven in 't koningryk Algiers in Africa, in de provintie Constantine, daar St. Augustyn bisschop geweest is. Ten oosten van de stad hebben de Genuezen aan het zeestrand een coraal visschery, en een fort op een klip, om deze visschery tegen de Corsaren of zeerovers te beschermen.

Bonæ Spei Caput, zie *Cap de Bonne Esperance.*

Bonæ Spei Insula, eyland van goede hoop, legt in de Zuidzee by America, tegen over Peru, en is voor korten tyd van de Hollanders ontdekt.

Bonair, een van de Antillische eylanden Sottovento in America, heeft 16 of 17 mylen in den omtrek, legt 10 mylen ten oosten van Curassau, en hoort de Hollanders toe. Het heeft veel vee en zout, en Curassau word van dit eyland geproviandeert. Daar woont ook een gouverneur op, welke van Curassau af hangt.

Bonaires, zie *Buenos Ayros.*

Bonamas, Bomas, kleine stad en pas aan den vloed Nidda in Wetteravien, de stad Frankfort aan den Mayn toekomende.

Bonasianen, waren ketters in de 4de eeuw, welke voorgaven dat Christus maar een aangenome zoon van God was.

Bonaventura, Bahia de Bonaventura, zeeboezem in de provintie Popayan in zuid America, met een haven van den zelven naam, van waar de waren door de wilde inwoners, welke de Spanjaarden onderdanig zyn, en zeer grote lasten dragen kunnen, over 't gebergte op den rug naar Cali gedragen worden.

Bonavista, Boavista, eyland in de Atlantische zee, en een van de eylanden van Capo Verde. Het heeft 20 myl in den omtrek, aan de zuid west zyde een schone haven, daar de schepen op 15 tot 17 vamen ankeren kunnen, anders zyn daar om streeks veel gevaarlyke zandklippen. Het hoort den Portugezen toe.

Bonavoglia, zo word die gene genoemt, die zich voor een zekere som en onder zekere voorwaarden op de Galeyen begeeft, om onder de slaven te roejen.

Bonconvento, kleine stad op een heuvel niet ver van den vloed Ombrone, in het gebied van Siena, aan

aan den groten weg naar Romen in 't Florentynsche gebied.

Bondeno, kleine pauslyke stad en pas in 't Ferraarsche gebied in Italien, daar zich de vloed Penarus in den Po stort, derdehalf Duitsche myl van de hoofdstad Ferrare, en deszelfs onderhorig gebied, grenst aan het vorstendom Mirandola.

Bondorf, steedje en heerlykheid in 't Zwarte woud, de Benediktynen van St. Blasius toekomende.

Bone, zie *Bona*.

Bonef, vlek, benevens een beroemde Abdy van de Premonstratenser orden in het graafschap Namen, aan de grenzen van Brabant en den vloed Mehaigne.

Bonelle, vlek in de Fransche provintie Isle de France, 9 mylen van Parys.

Bonerschans, zie *Boonerschans*.

Bongey, Bungey, een stad in Engeland in het graafschap Suffolk aan den vloed Walency.

Boni, Bonny, kleine stad in de Fransche provintie Gatinois, aan de Loire.

Bonifacio, kleine koopstad op het eyland Corsica, op een klein Schier-eyland aan de zuidelyke kust. Zy is tamelyk versterkt en heeft een goede haven. De zee-engte tusschen deze stad en het eyland Sardinien word le Bocche de Bonifacio, of het Canaal van Bonifacius genaamt.

Bonifacio, stad op het eyland Candia.

Bonn, keurvorstelyke Keulsche residentie stad aan den Rhyn, 4 mylen boven Keulen gelegen, is wel versterkt, en heeft een sterk slot. Anno 1703 wierd zy door de Hollanders en hun Bontgenoten onder den beroemden Hollandschen generaal Coehoorn met zo veel force belegert, dat zich de plaats in drie dagen opgeven moest, en is zy hier op tot 1717 met Hollands garnizoen bezet geweest, volgens de Utrechtsche vredes-punten hadden ook de vestingwerken moeten geslecht worden, 't welk evenwel, wyl deze plaats als een voormuur tegen Vrankryk aangezien word, van den keyzer niet toegelaten is. Darom is men in den Rastadschen en Badenschen vrede van 1714 overeengekomen, dat zy den keurvorst van Keulen wel weerom zou gegeven worden, maar in vredenstyden geen bezetting daar in gehouden worden, en in oorlogs tydeu maar zo veel garnizoen als de nood vereischt van den keyzer en het ryk daar zou ingelegt worden. De tegenwoordige keurvorst wil deze plaats benevens de vesting Keyzerswaart op nieuws laten fortificeren, 't welk de Hollanders evenwel oordelen tegen den Utrechtschen vrede te stryden.

Bonne, vlek in Savoien in het landschap Faucigni, aan den kleinen vloed Menoge, twe mylen van Geneve.

Bonnecombe, abdy in Vrankryk in het landschap Rovergue.

Bonnet, is een stuk van een zeyl dat men by goed weer aan de groote mars- fock- en bezaens zeylen vast maken kan, om te meer wind te vatten.

Bonnette, vestingwerk 't welk men aan gunts zyde van de Contrescarp op de wyze van een klein uitsteekent wachthuisje opbouwt. Het heeft twe zyden en een Angle Saillant of hoek, wiens punt veldwaarts uitsteekt, zo dat het gemaakt is als een klein Ravelyn, hoewel zonder grachten. Deszelfs hoogte is van 3 voet, en met pallissaden omringt, benevens noch een andere palissadering, tien of twaalf voet van de eerste afstaande. Men noemt het anders Fleche.

Bonnevalo, kleine stad in de provintie Beauce aan den vloed Loire, omtrent 6 Fransche mylen van Chartres.

Bonnevalle, zyn in Turkyen luiden, die zich vrywillig tot scheeps soldaten laten gebruiken, en vrywillig op de galeyen roejen.

Bonneville, kleine stad aan den vloed Arva in Savoien, en de hoofdstad van Faucigni, benevens een oud sterk slot.

Bonneville, kleine stad in 't bisdom Bazel aan de Bieler zee.

Bönnigheim, zie *Benigheim*.

Bonny, zie *Boni*.

Bononia, zie *Bologna*.

Bonzeiden, schoon, maar tegenwoordig vervallen slot in Zevenbergen, in het graafschap Dobocka, 3 mylen boven Clausenburg, den graaf Georgio Banffi tegenwoordig toekomende.

Bonzen, hieten in China de priesters, die zich zelven op allerly wyze martelen, om de zonden van de gene te boeten, die hun daar geld voor geven.

Boom, is een houte paal waar mee de havens gesloten worden.

Booner-Schans, vesting in de provintie Groningen, aan de grenzen van het graafschap Embden.

Boord, hiet het uiterste of de rand van een zaak, ook het opperste deel van een schip, hier van daan komt aan boord zyn, aan boord gaan, over boord werpen.

Booth, Buthe, klein Schots eyland in de golf van Cluyd, tusschen Argyle en het eyland Aran.

Boot, een soort van kleine vaartuigen, die van voren breder zyn als achter. Ieder groot schip heeft een boot en een sloep by zich, en dient de boot om het anker te lichten, in 's gelyk om grote tonnen met water en andere zware zaken in het schip te brengen. Wanneer de schepen onder zeyl zyn is deszelfs plaats tusschen de grote mast en de fock in het schip, maar wanneer zy in de haven leggen, word de boot met touwen achter het schip gehangen.

Boot, een klein schip dat men gemeenlyk in Oostindien gebruikt, alhoewel ook een soort van Hollandsche schepen zo genaamt worden.

Boot, een soort van een Spaansch wynvat, 6 emmers inhoudende, en word gemeenlyk de Xereesche Sek daar in uit Spanje gebracht.

Boots-knecht, zie *Matroos*.

Boots-man, zie *Bos-man*.

Boots-touw, is de koorde waar aan de boot wanneer het schip in de haven legt, daar achter aangehangen word.

BOPFINGEN, kleine vrye Ryks ſtad, een myl van Nördlingen in Zwaben aan den vloed Eger, in den Ries, 't welk een deel van Swaben is. Deze ſtad is Luiterſch, en legt in een zeer vruchtbare landſtreek.

BOPPART, in oude tyden een zeer aanzienlyke Ryks ſtad, tegenwoordig een middelmatige ſtad en amt in het Trierſche gebied aan den Rhyn, vier mylen boven Coblents, heeft het recht van den Rhyntol, en op den dicht by gelegenen Popparts berg ſtaat het adelyke nonnen klooſter Marienberg, van de Benedictyner orden.

BOQUERANO, klein eyland in Azien in de Indiaanſche zee, tegen over de eylanden van Mindanao.

BORA, kleine vloed in Miſnien, die by Pirna in de Elf valt.

BORAU, Sileſiſch ſteedje in het Weichbild Strelen.

BORBA, kleine en gefortificeerde ſtad in Portugaal, tuſſchen Eſtremos en Elvas, in een vermakelyke en vruchtbare landſtreek.

BORBOA, kleine vloed welke in 't gebied Canavez in Piemont ontſpringt, en zich by Aſti in den Tanaro ſtort.

BORBORCH, Franſche ſtad in Vlaanderen, benevens een Caſſelany, een myl van Grevelingen: haar veſting werken zyn geſlecht.

BORBORITEN, waren een ſoort van Gnoſtyken in de 2de eeuw, die aan geen jongſten dag geloofden, en in alle gruwelen en zonden leefden.

BORCH, BURG, ſtad aan de Elf in het hertogdom Maagdeburg, 2 mylen van Maagdenburg, den koning van Pruiſſen toekomende, dien het voor enige jaren van den hertog van Saxen Weiſſenfels afgeſtaan is, nademaal zy te voren onder de 4 ſteden van het vorſtendom Querfurth behoort heeft.

BORCHOLM, een marktvlek benevens een ſterk ſlot in Lyfland, voor dezen de verblyfplaats van den biſſchop van Reval.

BORCHOLM, veſting op het eyland Oeland in de Ooſtzee, de kroon Zweden toekomende, heeft een goede haven.

BORCHOLT, een ſtad in 't bisdom Paderborn, aan den vloed Bever, welke niet ver daar van daan in de Wezer valt.

BORCHWORM, hooftſtad in het graafſchap Hasbain, in het bisdom van Luik, aan den vloed Jecker.

BORCKDORFF, luſthuis van den overledenen hertog van Zell, tegenwoordig onder Hanover behorende.

BORCKELOO, ſtad en heerlykheid den graaf van Limburg en Styrum als een Hollands Leen toekomende. Zy legt in het graafſchap Zutfen, aan den vloed Borckel.

BORCKEN, kleine ſtad en amt in het graafſchap Ziegenhahn in neder Heſſen aan den vloed Schwalm, een myl van Homburg, den landgraaf van Heſſen-Kaſſel toebehorende.

BORCKEN, kleine ſtad aan den vloed Aa, in het amt Aahus, in 't bisdom Munſter, niet ver van Wezel.

BORCKFORT, veſting in het graafſchap Oldenburg.

BORCKLOEN, zie *Loots.*

BORCOPA, zie *Canara.*

BORCUM, zie *Borkum.*

BÖRDE, hiet by de oude Duitſchen zo veel als een ſtreek lands.

BORDEEL, een Hoerhuis.

BORDELONG, koningryk en ſtad in Siam in Azien, aan den zeeboezem van Siam, benevens een goede haven, op het ſchier-eyland aan guntszyde den Ganges.

BORDESHOLM, amt en ſlegt vlek aan een klein meir in het eigentlyk zo genaamde hertogdom Holſtein, 3 m. van Kiel, den hertog van Holſtein Gottorp toebehorende, heeft voor dezen een voornaam klooſter en doorluchtig ſchool gehad, waar door het noch beroemt is.

BORDINACHE, dal in Savoien.

BORE, BRE, kleine maar ſterke plaats in 't bisdom van Luik.

BORECK, zie *Jörckau.*

BOREELISTEN, een zeker ſoort van Chriſtenen in Holland, zo genaamt naar Adam Boreel, een geleert man, die inzonderheid in de Hebreeuwſche, Griekſche en Latynſche ſpraak zeer ervaren was. Hun levens wyze is zeer ſtreng, en zy beſteden hun meeſte goederen aan aalmoezen. Zy houden noch van Sakramenten, opentlyke gebeden, noch van enigen anderen openbaren Godsdienſt. By 't lezen der H. Schrift willen zy ook geen menſchelyke verklaringen dulden.

BOREIA, zie *Mazagan.*

BORES, kleine ſtad in 't hertogdom Arcos, in Andaluſien, in Spanje.

BORETSCHO, een veſting op de Ongariſche en Zevenbergſche grenzen.

BORG, BURG, de enigſte ſtad op het eyland Femeren, en had dezelve voorheen een tamelyke haven, die nu verzandt is, den hertog van Holſtein toebehorende.

BORG, een kleine ſtad en haven op het kleine Schotſche weſteyland Barra, in 't zuidelyke deel gelegen.

BORGHESE, een vorſtlyk geſlacht in Italien, 't welk zyn oorſprong uit de ſtad Siena heeft, en de beyde prinsdommen Roſſano en Solmone in 't ryk van Napels bezit. Paus Paulus V. was uit deze familie geſproten.

BORGHETTO, is de laatſte plaats in 't biſdom van Trente, tegen de grenzen van 't Venetiaanſche gebied.

BORGHETTO, ſtad in 't Veroneeſche gebied, aan de Mincio en de Mantuaanſche grenzen.

BORGHETTO, kleine ſtad in 't Milaneeſche landſchap Lodi, aan den vloed Lambro gelegen, en den graaf van Rho toekomende. De Patres Olivetani hebben 'er een ryke abdy.

BORGI, ſtad in Africa in Numidien, in de provintie Zeb.

BORGO, kleine ſtad in de Finlantſche provintie Nyland, aan de golf van Finland, welke de Moskoviten in 't jaar 1708. geruineert, en in juli 1712. andermaal verovert hebben.

BORGO DI S. ANGELO, anders *Vittorioſa* genaamt,

naamt, beroemde vesting op het eyland Malta.

Borgo di S' Donnino, kleine stad benevens een kasteel aan den vloed Stirone in Stato di Busero, den hertog van Parma toekomende, heeft een bisschop, die onder den aartsbisschop van Bologna staat.

Borgo d'Osma, stad in oud Castilien, aan den vloed Duero in Spanje.

Borgo S. Sepolchro, stad aan den Tiber in 't Florentynsche gebied, aan de grenzen van het hertogdom Urbino, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Florencen behorende.

Borgo di Sessia, kleine stad aan den vloed Sessia, behoort tot het hertogdom Milaan, of zy schoon in het Savooische gebied legt.

Borgo di Val di Taro, kleine stad aan den vloed Taro, benevens een goede citadel in Val-di-Taro, aan de Genueesche grenzen, den hertog van Parma toebehorende.

Borgo forte, kleine stad aan de Po in 't hertogdom Mantua, benevens een kasteel en een schonen groten diergaarden, tusschen Mantua en Novellara.

Borgo franco, kleine stad aan den vloed Po, in het Milaneesche landschap Laumellino.

Borgomanero, kleine stad in de Milaneesche provintie Novara, den marquies van Este toebehorende.

Boria, kleine gefortificeerde stad in Arragon, in het bisdom van Tarragona in Spanje, niet ver van den berg Caunus, Mont Cayo genaamt, en 10 mylen van Saragossa. De grond is vruchtbaar in 't voortbrengen van wyn, oli en vlas. Filippus V. heeft haar in 't jaar 1708. den naam van een edele en zeer getrouwe stad gegeven, en haar toegestaan een Leli en een Leeuw in haar wapen te mogen zetten.

Boriquen, een van de eylanden Barlovento, in de Noord zee by America; het is klein, maar vruchtbaar van zuiker, gember, en kaneel, en hoort de Spanjaarden toe.

Borissow, kleine stad benevens een slot in Littouwen in het Waiwoodschap Minsk, aan den vloed Berezina.

Borkum, Burchana, klein eyland in de Duitsche zee, niet ver van de provintie Groningen, waar toe het ook behoort.

Bormes, klein vlek op een berg in Provence in Vrankryk.

Bormia, Bormida, zo hieten twe kleine vloeden in Italien, welke beyde in het marquisaat Finale ontspringen, by Sessana in een lopen, en zich in den Tanaro storten.

Bormio, Wormio, graafschap aan de Tyrolsche grenzen, de Graauwbundters onderdanig, en een deel van de Valtelins, 't welk rontom met bergen omringt is. en in 5 gemeentens verdeelt word. De hooftstad daar van hiet ook Bormio, legt aan den vloed Adda, is gefortificeert, en heeft een goed slot. Naar deze stad worden in deze streek de hoge Alpen het Wormser juk in 't Latyn Braulius, of juga [illegible] genaamt. Niet ver daar van daan zyn beroemde gezondheids baden.

Borna, een kleine stad en amt in de Leipziger kreits, aan de Wyra en Pleisse, 3 m. van Leipzig, in de zo genaamde guldenen Aue und Schmaltz-grube van het oude Pleisner land, Keur Saxen toekomende.

Bornawelt, zie *Bachian*.

Börne, vlek in de provintie Gestricien in Zweden.

Börnecke, vlek en amt op den Hartz, in het vorstendom Blanckenburg.

Borne, vlek in Engeland in de provintie Lincoln.

Borneo, een van de eylanden della Sonda in den ooster Oceaan, 't welk voor het grootste in gants Azien gehouden word. Het legt onder de Linie, en is verscheyde koningen onderworpen, welke den Mahometaanschen Godsdienst volgen. Hier vind men de beste kamfer in Azien, gelyk ook bezoar, peper, gember, kaneel, goud en Diamanten. Op de noordelyke zyde legt Borneo, de hooftstad eens koningryks van den zelven naam, die op palen geboud is, en een zeer ruime haven heeft.

Bornhagen, vlek aan 't Hessische gebied aan de Werra, onder aan het oude slot Hanstein gelegen, den heer van Hanstein toekomende.

Bornheim, slot, vlek en vrye heerlykheid in 't aartsbisdom Keulen, tusschen Bonn en Briel, den baron van Passenheim toekomende.

Bornhem, barony benevens een dorp en kasteel in Vlaanderen, tusschen de rivieren de Schelde en Rupel, op de Brabantsche grenzen.

Bornhövet, beroemt dorp in Wagrien, daar de oude Holsteiners hunne landsdagen in 't open veld gehouden hebben.

Bornholm, eyland in de Oostzee, de kroon Denemarken toekomende, 20 m. van de Schonische kusten ten oosten gelegen, word in vier ambachten gedeelt. Daar is weinig merkwaardigs op, behalven de kastelen Hammerhus, Sandwyk en het steedje Rottum.

Borno, een koningryk benevens een stad van den zelven naam in 't land der Moren in Africa, door 't welk de vloed Niger stroomt. De inwoners hebben een koning, maar geen Wetten noch Godsdienst.

Borno, een vloed in Savoien, welke in den vloed Arve valt.

Borno, groot meir in Nigritien in Africa.

Bornstad, kleine stad in Zevenbergen, 2 m. ten oosten van Hermanstad.

Bornstedt, is tegenwoordig maar een dorp benevens een oud bergkasteel, waar van men niet meer als de puinhopen ziet, in het graafschap Mansfeld, waar naar de katholyke linie der graven en vorsten van Mansfeld den naam voert.

Boroughbridge, kleine stad in de provintie Yorck in Engeland, aan den vloed Ure, alwaar 'er hier een brug over heen legt.

Borowanny, Farbas, stad en schoon stift van reguliere koor-heren in de Bechiner kreits in Bohemen.

Borriano, kleine stad aan de golf van Valentia in Spanjen.

[illegible], klein maar schoon eyland in het

meir

meir van Como in 't hertogdom Milaan, den gewezen keyzerlyken onderkoning van Napels, graaf Karel Borromeus, toekomende.

Borromeische eylanden, zyn twe kleine vermaaklyke eylanden op het zuidlyke deel van het grote meir in 't Milaneesche gebied, het graaflyk geslacht van de Borromei toekomende. Zy worden ook wegens de menigvuldige konynen, die 'er op gevonden worden, Isole de Conigli, de konynen eylanden, genoemt.

Borsalo, een koningryk in 't land der Moren in Africa, aan den vloed Gambea, benevens een stad van den zelven naam.

Borselen, oude barony op het eyland zuid Beveland, die in 't jaar 1532. van 't water overstroomt wierd.

Borstel, stad in Westfalen, in 't bisdom Osnabrugge.

Borstwering, zie *Parapet*.

Bort, kleine stad in de provintie Limosin, aan den vloed Dordogne in Vrankryk.

Bortange, Bourtanger fort, vesting midden in het grote moeras Bortange, in het gebied van Groningen, aan de Munstersche grenzen.

Borthwic, stad in zuid Schotland in de provintie Lothiane.

Bortolano, gefortificeert vlek in 't Cremoneesch gebied in 't hertogdom Milaan.

Borva, kleine stad in de Portugeesche provintie Alentejo, 2 mylen van Villa Viciosa, heeft een kasteel.

Boryania, bergvesting in opper Ongaryen by Erla.

Borysthenes, zie *Dniester*.

Bosa, Bosi, oude stad op het eyland Sardinien, daar de vloed Bosa in de zee valt. Zy heeft een goede haven, een citadel, Saravalle genaamt, en een bisdom onder den aartsbisschop van Tore behorende.

Bosch, een klein eyland in de Noort zee aan de Friesche grenzen, tusschen de eylanden Schier-Monnikooge en Rottum.

Boschi, Bosco, Bosque, aangenaam vlek midden in een bosch gelegen, in 't Alexandrynsche gebied van het hertogdom Milaan, alwaar paus Pius V. die in 't jaar 1710. van Clemens den XI. gecanoniseert is, uit geringe ouders geboren was. Het legt niet ver van Alessandria, en had voor dezen zyn eigene graven, maar tegenwoordig hoort het den markgraaf Bonello toe.

Bosenham, stad in Suffex in Engeland.

Bosingen, stad in Zwitzerland, in 't canton Freyburg, aan den vloed Sensen.

Bosman, een scheeps bediende, die de ankertouwen bewaart, en beveelt wanneer de ankers uitgeworpen of gelicht moeten worden.

Bosna, vloed in Bosnien, welke zich te Arki in de Sau stort.

Bosna Sarai, zie *Saraio*.

Bosnien, een Europeesch koningryk, 't welk voor dezen onder Ongaryen behoorde, maar tegenwoordig onder Turksche gehoorzaamheid staat, grenst ten noorden aan Slavonien, ten westen aan Croatien, ten zuiden aan Dalmatien, en ten oosten aan Servien. Het word in opper en neder Bosnien verdeelt, waar van het laatst gemelde ook dikwils Herzegovina, of het hertogdom van Stefaba genaamt word, heeft 3 Sangiacaten en een Bassa, die te Bagnialuc resideert, en het gantsche land regeert. Het heeft overvloed van rundvee en schapen, en men vind 'er veel goud en zilver mynen.

Bosphorus, zie *Fretum*.

Bosphorus Cimmerius, zie *Caffa*.

Bosphorus Thraciæ, zie *Constantinopelen*.

Bosque, zie *Boschi*.

Bosra, of *Bosseret*, stad in 't steenachtig Arabien, in Azien.

Bossonville, in het Duitsch Busendorp, kleine stad en beroemde abdy in Lotteringen, aan den Nied-stroom, 5 mylen van Mets.

Bossu, Bossy, Bossur, kleine stad en schoon slot in Henegouwen, dicht by Valenciennes, waar naar een graaflyke familie den naam voert. De graven van Bossu zyn door huwelyk aan het prinsdom Chimay geraakt, en voeren daar den titel van. Zie *Chimay*.

Bost, zie *Bust*.

Bostangi-Bacchi, is de opperste opziender over de lusthoven en de fonteynen van den groten heer.

Bostenach, stad in het graafschap Vianden, in het aartsstift Trier.

Boston, New-London, schone gefortificeerde stad in noord America in nieuw Engeland, benevens een goede haven aan de zee van Canada. Zy dryft sterken handel op de Barbados met stokvisch, hout, yzer, lynwaad enz. Zy word te onrecht in de nieuwe landkaarten Bristow genoemt.

Bosueta, kleine vloed in Slavonien, welke zich in de Sau stort.

Botaba, een van de Dieve eylanden in den Archipel van St. Lazaar.

Botadon, kleine stad in Engeland, in de provintie Cornwall.

Both, kleine stad in opper Ongaryen, 5 mylen van Hatwan.

Bothnia, groot landschap in het noorder deel van Zweden, aan den Bothnischen zeeboezem, is een koud, slecht bewoont en slecht betimmert land.

Bothnische zeeboezem of *Dumashaff*, is het noordelyke deel van de oost zee, waar van de provinte Bothnia den naam voert.

Bottelier, een zekere scheepsbediende, welke over de bottelery of spyskamer en over al de proviand van het schip gestelt is, en die onder 't volk uitdeelt. Op de oorlogs-schepen is de bottelery in 't gemeen in 't ruim by de keuken, en is daar een gat in, waar door men de proviand langt.

Bottenleuben, een gebied van den bisschop van Wurtsburg in Franckenland.

Botzau, zie *Oranjenburg*.

Botzen, zie *Bozen*.

Bova, kleine stad in Calabria Oltra in 't ryk van Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Reggio staande.

Boucaniers, zo noemt men de Caraiben, hedendaags Cannibalen, welke wilde volkeren op de Antillische eylanden in America zyn. Naderhand heeft

heeft men dezen naam ook aan de Spaansche en Fransche jagers die zich daar bevinden, in 's gelyks ook aan de zeerovers gegeven,

Bouchain, Buch, kleine gefortificeerde stad en sterk slot in Henegouwen, aan den linken Oever van de Schelde, de kroon Vrankryk toebehorende. Den 13 september 1711. wierd zy van de hoge Geallieerden verovert, en den 19 october van het volgende jaar op de zelve wyze door de Franschen weer ingenomen.

Bouchaut, slot en heerlykheid in Brabant, in 't jaar 1605. tot een barony verheven, en den heer van Assonleville toekomende.

Boudry, Bauldry, kleine stad op een heuvel in het graafschap Neufchatel, en de hooftstad van een grote Castelany.

Bovena, enige kleine eylanden van de Hierische in de Middelantsche zee, niet ver van de kust van Provence.

Boventen, slot en vlek aan de Leine, in de vrye heerlykheid Plesse in neder Saxen, waar naar voor dezen een adelyke familie genoemt wierd.

Boufleks, slot en hertogdom in de Fransche provintie Beauvaisis, 3 m. van de stad Beauvais, op het eyland van Vrankryk, waar naar het beroemde geslacht der hertogen van Boufiers genoemt word.

Bovignes, zie *Bovines*.

Bouillon, klein hertogdom tusschen het bisdom Luik, en het hertogdom Luxemburg gelegen, 't welk de stad Bouillon, de vlekken Miruart, S. Hubert, Rochefort Logne, Hiergues enz. begrypt. Voor dezen heeft het de hertogen van Bouillon toegekomen, waar van de noch in Vrankryk levende hertogen van Bouillon en Prinssen van Turenne herstammen, maar tegenwoordig bezit het de kroon Vrankryk.

Bouillon, kleine stad aan den vloed Semoy, benevens een sterk kasteel dat in de rots uitgehouwen is: zy is de hooftstad van het hertogdom van dezen naam, in 't bisdom van Luik gelegen.

Bouin, klein eyland in het hertogdom Retz in de provintie Bretagne in Vrankryk, beneden den mond van de Loire.

Bouin, vermaaklyk vlek in de Fransche provintie Forets, aan den vloed Lignon.

Bovines, Bovignes, kleine stad aan de Maas, in het graafschap Namen.

Bovino, kleine stad in Napels, in het landschap Capitanata aan den vloed Cervaro, dicht aan 't Apennynsche gebergte, benevens een Bisdom, dat onder den aartsbisschop van Benevento staat.

Bouldry, zie *Boudry*.

Boulogne, hooftstad van het graafschap Boulonnois in Picardyen in Vrankryk, daar de vloed Liane in de zee van Bretagne valt. Het zyn twe steden, opper-Boulogne legt op een heuvel, en omtrent 150 schreden van neder-Boulogne, heeft een goede citadel, fortificatie en haven, benevens een Bailluage en een bisschop, die onder Rheims behoort.

Boulogne, kleine stad in Vrankryk in Gaskonje, aan den kleinen vloed Gers.

Boulonois, graafschap in Picardyen, 't welk voor dezen beroemde graven gehad heeft.

Bovolenta, vlek aan den kleinen vloed Bachilione, in het Venetiaansche landschap Paduano, 't welk redelyk wel tegen een vyandlyken aanval versterkt is.

Bourbon, Mascarenhe, S. Apollonia, eyland in Africa, in de Ethiopische zee. Het heeft een berg die vuur uitwerpt, anders is het zeer vruchtbaar, en hoort de Franschen toe, die het 1659 ingenomen hebben. Der zelver lengte is 15 en de breedte 10 mylen, het heeft een gezonde lucht, geeft veel witte peper, aloe, ebben-en ander hout, veel land-en zee schilpadden, en heeft de schoonste papegaaien van de werelt. Hier landen de schepen, wanneer zy uit Oostindien te rug komen, gemeenlyk aan.

Bourbon-Lanci, Bourbon l'Ancien, l'Anceaume, stad in het hertogdom Burgundien, niet ver van de Loire, benevens een oud slot op een rots, by 't welke beroemde gezondsheids baden zyn.

Bourbon l'Archambaut, hooftstad van het landschap Bourbonnois in Vrankryk. Zy voert den titel van een hertoglyk Pairschap, en word door een kasteel, dat naar de oude wyze gefortificeert is, verdedigt, ook zyn hier gezondheids baden. Het oude en beroemde geslacht van Bourbon in Vrankryk, uit welke het koninglyk huis, dat hedendaags op den troon zit, gesproten is, heeft hier den naam van gekregen. Tegenwoordig voert in Vrankryk den titel van hertog van Bourbon Ludovicus Henricus uit het huis van Condé, welke den 18 augustus 1692 geboren is, en voor enigen tyd eerste staatsdienaar in Vrankryk geweest is.

Bourbonne les Bains, kleine maar welgeboude stad aan een berg in Champagne in Vrankryk, aan de grenzen van Burgundien en Lotteringen, heeft beroemde gezondheids baden. Boven op den berg staat een oud kasteel, met dikke muren en een gracht omringt, en onder leggen de baden, welke voor de vremdelingen zeer bequaam gemaakt zyn. Den 1 mey 1717. is de gantsche stad benevens het slot door een schriklyken brand in de asch gelegt.

Bourbonnois, landschap in het generaal gouvernement Lion in Vrankryk, 't welk tegen 't noorden en westen aan de landschappen Nivernois en Berry, ten zuiden aan Auvergne, en ten oosten aan het landschap Forez en het hertogdom Burgundien grenst.

Bourbourg, zie *Borborch*.

Bourdeaux, hooftstad der provintie Guienne aan den vloed Garonne, welke een der grootste, schoonste en rykste koopsteden in Vrankryk is, en twe citadellen heeft, het slot Ha en het slot Trompette genaamt. Zy heeft een aartsbisdom, parlement, universiteit, welke in 't jaar 1441 gesticht wierd, en een goede haven, daar vele schepen met de wynen, die in die landstreek wassen, beladen worden. Haar aartsbisschop heeft den titel van primaat van Aquitanien, en het omleggende landschap word le Bourdelois genaamt.

Bourdeaux, groot vlek aan den vloed Roubion in Dauphiné.

Bourdeille, kleine ftad in de Franfche provintie Perigord in Guienne, waar naar een beroemt geflacht in Vrankryk den naam voert.

Bourdelois, klein landfchap in het eigentlyke Guienne, om de ftad Bourdeaux gelegen.

Bourg, zo noemt men in Vrankryk de plaatzen die noch fteden noch dorpen zyn. Enige zyn met muren omringt, enige niet, daar by houden zy in 't gemeen jaarmarkten, zo dat zy zo veel als de marktvlekken in Duitsland zyn.

Bourg sur Mer, kleine ftad aan de vloed Dordogne in Guienne.

Bourg en Bresse, hoofdftad van het landfchap Breffe aan den vloed Reiffoufe, benevens een bailluage en prefidiaal.

Bourg d'Oysans, kleine maar neringryke ftad aan den vloed Romanche in Dauphiné.

Bourganeuf, kleine ftad in het landfchap Marche, aan den vloed Taurion.

Bourges, hoofdftad der provintie Berry in een moeraffig land, daar de rivieren Eure en Auron te zamen komen. Zy is groot, heeft een aartsbisdom, bailluagie, prefidiaal, en de aartsbiffchop voert den titel van primaat van Aquitanien. Hier is een univerfiteit, en een vefting la Grande Tour genaamt, dewelke zomtyds tot een kerker voor ftaatsgevangens verftrekt.

Bourget, vlek niet ver van de Rhone in Savoien, 2 mylen van Chambery, aan een meir van den zelven naam, dat vier mylen lang, en zeer vifchryk is.

Bourgogne, groot landfchap, de kroon van Vrankryk toebehorende, 't welk uit twe provintien beftaat, naamlyk uit het hertogdom Bourgondien, en Franche-Comté. 't Is een van de twaalf generale gouvernementen van Vrankryk.

Bourgogne, Neder Burgundien, of *het hertogdom Burgundien*, 't welk ten ooften aan Franche-Comté, ten zuiden aan de landfchappen Breffe en Beaujolois, ten weften aan Bourbonnois en Nivernois, en ten noorden aan Champagne grenft. Het word in acht bailluagien verdeelt, welke zyn l'Auxois, l'Auxerrois, l'Autunois, le Dijonois of het eigentlyk zo genaamde Burgundien, le Chalonnois, le Charollois, le Mafconois en le bailliage de la Montagne. Dit hertogdom komt de kroon Vrankryk toe.

Bourgogne, Opper-Burgundien, of *Franche-Comté*, graaffchap, 't welk ten weften aan het hertogdom Burgundien en een deel van Champagne, ten noorden aan Lotteringen, ten ooften aan het graaffchap Mumpelgard en aan Zwitzerland, ten zuiden aan het landfchap Breffe en Gex grenft. Men verdeelt het in drie delen, namentlyk 't opper, middel, en nedergraaffchap Burgundien, en het komt de kroon Vrankryk toe.

Bourgoin, kleine ftad in het landfchap Viennois in Dauphiné, beroemt wegens haar hennip handel.

Bourgueil, kleine ftad in de provintie Anjou, heeft een flot en een benedictyner abdy.

Bourmont, kleine ftad in 't hertogdom Bar in Lotteringen, 7 mylen ten zuidweften van Nancy niet ver van de Maas.

Bournonville, kleine plaats in het graaffchap Boulonnois in Picardyen, aan de grenzen van Artois, voert den titel van een hertogdom, en is 1652 tot een pairfchap verheven.

Bouron, Turkfche ftad in Romanien, aan een meir van den zelven naam.

Bourse, of *Burfa*, Turkfche ftad in Natolien, en een van de voornaamfte des Turkfchen ryks. Zy heeft een aartsbisdom en een citadel.

Bourtange Fort, zie *Bortange*.

Boutan, koningryk in ooft Tartaryen in Azien, achter des groten Mogols landen, daar men de befte rhubarber en mufcus van daan krygt.

Boute-selle, zie *Butta-fella*.

Bouton, Baton, een van de Molukfche eylanden in Azien, 4 mylen van het eyland Celebes, is 25 mylen lang en 20 breed. Het is vol boffchen, en heeft een grote ftad Calafufung.

Boutonne, vloed in Vrankryk, welke in Poitou ontfpringt, en zich met de Charente verenigt.

Bowens, kleine ftad op het eyland Fuhnen, benevens een goede haven.

Boxberg, kleine ftad, amt, en flot in Franckenland, dicht by de ftad Lauda, aan het Odenwald, den keurvorft van de Palts toekomende.

Boxmeer, heerlykheid en ftad in het graaffchap Zutfen aan de Kleeffche grenzen, den graaf van den Berg toekomende.

Boxtehude, ftad en vefting in 't hertogdom Bremen, aan den vloed Efte, niet ver van daar dezelve in de Elve valt, 3 mylen beneden Haarburg. Hier vaart men meeft over de Elve, wanneer men van Hamburg naar Bremen reizen wil.

Boxtel, ftad en heerlykheid in Brabant, aan den vloed Dommel, 2 mylen van 's Hertogenbofch.

Boyaar, was voorheen een titel in Mufcovien, welken die gene voerden, die de voornaamfte bedieningen in de hofftad en in de hoge collegien bekleedden. Derzelver getal ftrekte zich zelden over de 40 uit, waar onder de meefte Kneefen of Prinsfen waren, gelyk ook de oudfte en aanzienlykfte luiden maar tot deze waardigheid geraakten. De vorige Czaar heeft dezen titel gants laten vervallen, en voeren den zelven niet als enige oude heren, die hem noch onder de oude regeringsform gekregen hebben.

Boyau, is een gracht met borftweringen voorzien, welke van de eene loopgraaf tot de andere getrokken word, om van de eene in de andere te kunnen komen. Anders noemt men ook Boyau een beuling van linnen, die tot aanfteking der mynen gebruikt word.

Boyez, heydenfche priefters in America, welke de wilden gebruiken om hun Afgoden te bezweren. Ieder Boye heeft een byzonderen Afgod, dien hy met het lollen van enige woorden en met den tabaks rook bezweert.

Boyne, vloed in het Ierfche landfchap Leinfter, die zich beneden Drogheda in de Ierfche zee ftort.

Boy-

Boyneburg, oud bergflot in Heffen, niet ver van Sontra, is het ftamhuis van het overoude nu vryheerlyke en graaflyke geflacht van dezen naam.

Boza, Ongarifch vry berg-fteedje.

Bozen, beroemde koopftad met bergen omringt aan den vloed Eifack in 't bisdom van Trent, 16 mylen van Infpruck. Zy is wegens haar goeden wyn bekent, en heeft 4 beroemde jaarmarckten, welke uit vele landen fterk bezocht worden. Zy heeft een kafteel, is de refidentie plaats van den Oostenrykfchen landshooftman in Etfchland, en word alhier jaarlyks viermaal het hofgericht wegen Etfchland, dat is het land dat om de Adige legt, gehouden.

Bozenburg, zie *Boitzenburg*.

Bozentin, Bozantia, Bozagia, kleine maar eenigzins gefortificeerde ftad in het Waiwoodfchap Sendomir in klein Polen, aan den voet van den Kahlenberg. De bisfchop van Cracou refideert aldaar in het paleys, 't welk heel cierlyk geboud en met fchone tuinen voorzien is.

Bozzo, Bussus, vloed in 't hertogdom Milaan, die by Bozzolo uit Lago Maggiore voortkomt, en in Lago di Gavira valt.

Bozzolo, landfchap en kleine ftad in het Mantuaanfche gebied, tusfchen Mantua en Cremona. Zy heeft den titel van een vorftendom, en is de refidentie plaats der vorften van Bozzolo uit het huis Gonzaga geweeft, die anno 1703 uitgeftorven zyn, waar op de tegenwoordige hertog van Guaftalla in 't jaar 1708 dit vorftendom van den keyzer ter leen kreeg.

Bra, fraaie ftad in Piemont, niet ver van den vloed Tanaro. Zy had voor dezen een fterk kafteel, maar het is geflecht, en in 't jaar 1628 een Capucyne kloofter daar uitgemaakt.

Braam-Zeylen zyn twe zeylen op een fchip, die aan beyde de braamftengen vaft zyn.

Braamsteng, de voor- en grote braamfteng, zyn kleine maften, welke men boven op de grote maft en op de fock zet.

Braatspit, Esponton, een foort van een halve piek, daar men zich gemeenlyk op de Schepen van bedient als men entert.

Brabant, hertogdom en een van de 17 provintien der Nederlanden, 't welk ten noorden aan Holland en Gelderland, ten weften aan Zeeland en Vlaanderen, ten zuiden aan het graaffchap Henegouwen, en ten ooften aan het bisdom van Luik grenft. Het hoort ten delen het huis van Oostenryk, voorheen de kroon Spanjen, ten delen de vereenigde Nederlanden toe, warom het ook in 't Spaanfche (nu Oostenrykfche) en het Hollandfche Brabant verdeelt word. Het eerft genoemde is het zuidelyke en grootfte, het laatfte het noordelyke deel, en in het Oostenrykfche deel is een landftreek die Wals-Brabant genoemt word. Volgens een andere verdeling beftaat deze provintie uit 4 quartieren, Leuven, Bruffel, Antwerpen, en 's Hertogenbofch. Na het afsterven des laatften konings van Spanje, Karel II. had de kroon Vrankryk in naam van Filippus V. bezit van het gantfche Spaanfche Brabant genomen, tot dat het zich na den flag by Rameillies aan Karel III. onderwierp, en ook in het Raftadfche vredens-verdrag Karel III. als Roomfch keyzer toegedeelt is. Dat deel van Brabant begrypt 26 fteden en 700 dorpen onder zich, maar tot het Hollantfche Brabant behoren 's Hertogenbofch, Bergen op Zoom, Breda, enz.

Brabantsche Goude Bul, is een zeker hantveft dat keyzer Karel IV. in 't jaar 1349. aan de regering van Bruffel gaf, uit kracht van 't welke geen onderdaan en leenman uit Brabant, Limburg en Antwerpen voor een ander gerecht betrokken worden, of wegens fchulden op een andere plaats vaftgezet of anders moeilyk gevallen kan worden. Dit voorrecht is naderhand zeer ver uitgebreyd, en zyn deswegen door de Keur-Rhynfche en Weftfaalfche Ryks-ftanden grote klachten op de Ryksdagen in gebracht.

Brabeck, flot en vlek in Weftfalen, een myl van Dorften, waar naar de vryheerlyke familie van Brabeck den naam voert, en waar uit Jodocus Edmundus, eertyds bisfchop van Hildesheim, gefproten was.

Braborg, kleine ftad in de provintie Ooft Gothland in Zweden, aan den vloed Motala, 4 mylen ten noordooften van Linkoping.

Bracciano, middelmatige ftad aan een meir in het kleine hertogdom Bracciano in den kerkelyken ftaat, die prins Livio Odefchalchi, een neef van paus Innocentius XI. toekomt. Niet ver van de ftad Bracciano zyn warme gezontheids baden.

Braccio di Maina, de grootfte van de 4 provintien in Morea, maar die zeer met hoge bergen opgepropt is, anderfins ook Zaconia genaamt.

Brachbant, de Aarts-Diaceny Brachbant of *klein Brachbant*, een zeker gebied in Henegouwen, waar in de fteden Condé en Leufe leggen.

Brachhusen, kleine ftad in het graaffchap Hoya, komt na het afsterven van den hertog van Zell den keurvorft van Hanover toe.

Brachipult Point, zie *Braychypult*.

Brachium Seculare, de Wereltlyke Arm, hiet het geweld of de byftand van de wereltlyke overigheid.

Braghmanen, Bramans, Braminen, Indiaanfche wysgeren en navolgers der oude Brachmanen, welke geloven dat de eerfte menfch, dien zy Brachme noemen, 8 werelden gefchapen heeft, die onze wereld gelyk zyn, en welke hy door zyn ftadhouder regeert. Voor 't overige geloven zy dat de Ziel uit het eene lyf in het ander vaart, en houden zeer ftrenge vaften, menende ook dat men geen levendige fchepzels ombrengen of eten mag, hebben een byzonderen eerbied voor koeien en paauwen, en kaftyden zich op allerly wyze, waar door zy by 't gemeene volk in groot aanzien geraken. Zy zyn zo ervaren in de fterre-kunft, dat zy in 't uitrekenen der Eclipfen geen minuut misfen. Tot een teken hunner waardigheid dragen zy over de fchouders op het blote lyf 3 of 4 fnoeren of dunne toutjes die zy hun leven lang niet afleggen. De Samanici worden onder hen voor de wyften gehouden, en deze roemen dat zy van des Patriarchs

triarchs Abrahams bywyven afstammen.

Bracke, dorp, slot en amt in 't graafschap Lippe omtrent een quartier uurs van Lemgo gelegen, daar de graaflyke uitgezette linie den 21 februari 1709 uitgestorven is, en heeft de graaf van der Lippe (die in 't jaar 1728 gestorven is) door het recht van eerstgeboorte bezit van de ontruimde goederen genomen.

Brackel, stad aan den vloed Nette, in 't bisdom Paderborn.

Brackel, kleine stad in 't bisdom Hildesheim.

Brackenberg, keurvorstelyk Hanovers amt in 't vorstendom Calenberg.

Brackenheim, stad en amt aan den vloed Zaber, in de Zabergau, 2 mylen van Heilbron, den hertog van Wurtemberg toekomende.

Brackley, kleine stad in het graafschap Northampton in Engeland, welke zitting en stem in 't Parlement heeft.

Braclaw, zie *Braslaw.*

Bracteati, zie *Nummi Bracteati.*

Bradano, vloed in het landschap Basilicata in 't ryk van Napels, welke in 't Apennynsche gebergte ontspringt, en zich in de golf van Taranto stort.

Brader, een lustwoud niet ver van Wenen.

Bradfort, kleine stad in de provintie Wiltshire in Engeland, twe mylen van Glocester.

Brady, stad aan den vloed Pruth in de Moldau.

Braemstede, groot hertoglyk vlek in het amt Segeberg in de provintie Stormarn in Holstein, aan den vloed Brahm, zes mylen van Hamburg. Men vind 'er een stenen Roeland, weswegen de inwoners stads gerechtigheid pretenderen.

Braga, hoofdstad van de provintie Entre Douro y Minho in Portugaal, aan den vloed Alette of Sethen, niet ver van den vloed Cavado. Zy is groot en volkryk, ook heeft zy een aartsbisschop, dewelke te gelyk het wereldlyk rechtgebied over de stad heeft, en zich primaat van Spanje noemt, schoon hem deze titel van den aartsbisschop van Toledo betwist word.

Braganza, stad tusschen het gebergte aan den vloed Sabor, in de provintie Tra-los-Montes in Portugaal, is de hoofdstad van een hertogdom, waar uit de hedendaagsche koningen, die zedert 1640 den troon bezitten, afstammen. De hertogen van Braganza hadden voor alle andere grandes van Spanje het voorrecht zich onder het troon-verhemelte van de Spaansche koningen te zetten, en hun gewone verblyfplaats was de stad Villa Viciosa. Deze plaats wierd 1710 by den inval der Franschen in het Portugeesche gebied van dezelve belegert, maar ook gaauw weer verlaten.

Braganza, groot vlek aan de grenzen van Marca Trevisana, in de Venetiaansche provintie Vicentine, daar zeer goede wyn wast.

Brahelund, zie *Grenna.*

Brahilow, Ibrahil of *Brail,* kleine stad in Walachyen, daar zich de vloed Seret in den Donau stort, 22 Ongarische mylen ten oosten van Tergovist.

Braid Alban, Allaban, kleine provintie in 't noorden van Schotland, tusschen de landschappen Loquabyr, Athol, Strathern, Mentheit, Lenox en Argyle, daar de vloed Tay ontspringt.

Brailow, kleine stad aan den vloed Bar in neder Podolien in Polen.

Braina, Brenne, kleine stad aan den vloed Vesle in l'Isle de France.

Braine le Comte, kleine stad in Henegouwen, benevens een Casselaney, 3 mylen van Mons.

Braine l'Aleu, kleine stad in 't zuidelyke Brabant, tusschen Mons en Nivelle. Een half uur daar van daan legt een abdy van den zelven naam, gemeenlyk Woulter-Braine genaamt.

Braine le Chateau, slot in Henegouwen aan de Brabantsche grenzen, een uur van Halle, anno 1681 is het voor den prins de la Tour en Taxis tot een vorstendom verheven.

Brait, zie *Breit.*

Brakernes, kleine stad in Noorwegen, in de provintie Aggerhus, aan den vloed Dramme, 14 mylen van Christiaan-stad gelegen.

Bralin, middelmatige stad, benevens een kasteel in de vrye stants heerlykheid Wartenberg in neder Silesien, anderhalf myl ten oosten van de stad Wartenberg gelegen.

Brama, stad op het schier eiland over de Ganges in Azien, aan den vloed Menan, tegen de grenzen van het koningryk Tunquin, is den koning van Ava onderdanig.

Bramant, kleine stad in Savoien in de provintie Maurienne aan den vloed Arc.

Bramasant, vlek in het canton Bern, in het land van Vaux, aan het Geneessche meir.

Brambach, vlek in de neder-Palts in 't hertogdom Simmern, onder het amt van Birckenfeld behorende. Een ander vlek van den zelven naam legt 'er in 't hertogdom Wurtemberg, niet ver van Etlingen.

Braminen, zie *Brachmanen.*

Brampour, stad in het ryk van den groten Mogol in de provintie Candis, benevens een kasteel, op 't welk de gouverneur van dat land resideert. Hier word veel fyn katoen gemaakt.

Brampton, vlek in de provintie Cumberland in Engeland, aan den vloed Irthing.

Bramstede, zoek *Braemstede.*

Brancastre, vlek in de provintie Nortfolk in Engeland, aan de golf van Boston.

Brancion, stad in 't hertogdom Burgundien, benevens den titel van een graafschap.

Brand, een bergvlek in de Ertsburgische kreits in Misnien, een half myl van Freiberg, onder dat kreits-amt behorende.

Brandack, sterk kasteel en pas in Bosnien in Ongaryen.

Brandam, stad op het eyland Java in Azien, welke den koning van Surubaya onderdanig is.

Brandeis, kleine stad en slot in de Kaurzimer kreits in Bohemen, aan de Elbe, 3 mylen van Praag, welke de tegenwoordige keyzer als koning van Bohemen in 't jaar 1723 zyne gemalin tot een douari gemaakt heeft. Noch een stad van den zel-

zelven naam legt 'er in de Koniggrätzer kreits aan de Orlitz, niet ver van Chocznie.

BRANDENBURG, de MARK BRANDENBURG, een van de grootste landschappen in de Opperfaxische kreits in Duitsland, 't welk ten westen aan het hertogdom Lunenburg, ten noorden aan Meklenburg en Pommeren, ten oosten aan Groot Polen, en ten zuiden aan Silesien, Lusatien, Keur-Saxen en het hertogdom Maagdeburg grenst. Het is voor 't grootste gedeelte vruchtbaar van koorn, ryk van hout, wol, visscheryen, yzer, vlas, hennip, hop, tabak, veefokkery en zeer vele manufacturen, kunsten en handwerken, die onder de regering van den tegenwoordigen koning in top getrokken worden: 't is ook zeer bequaam tot den koophandel, nademaal het niet alleen met vele stromen en rivieren voorzien is, en veel steden heeft die daar aan leggen, maar ook door het nieuwe kanaal by Muhlrose de Sprée en de Oder met elkander verenigt zyn, en daar door tusschen de noord- en oostzee een communicatie gemaakt is. De meeste inwoners zyn den Luiterschen, de overige den hervormden godsdienst toegedaan, en hebben zich inzonderheid zedert enige jaren herwaarts veel Fransche vluchtelingen als ook uit de Paltz en elders hier neergeslagen. Het heeft 6 delen, (1) De oude Mark tusschen de Priegnitz en de hertogdommen Maagdeburg en Luneburg. (2) De Priegnitz tusschen de Oude en Middelmark, en het hertogdom Meklenburg. (3) De Middelmark, welke aan de nieuwe Mark, Lusatien, Keursaxen en Priegnitz grenst. (4) De Uckermark, tusschen de Middelmark, het graafschap Ruppen, 't hertogdom Mekelenburg en Pomeren. (5) De nieuwe Mark, welke ten westen de Middelmark, ten zuiden Silesien, ten oosten Polen, en ten noorden Pomeren tot grenzen heeft. (6) Het hertogdom Crossen in neder Silesien gelegen. Deze 6 landschappen zyn eige provintien gebleven, maar de andere kleinere, die nu en dan tot de Mark zyn gekomen, namentlyk het land Sternberg, het Weichbild Cottbus, de heerlykheid Peitz, het graafschap Wernigerode, de heerlykheid Dernburg, het land Teupitz, de landvoogdy Schiefelbein, het land Berfeld, het land Bobersberg, het land Sommersfeld, en de heerlykheden Schwed, Bernstein, Vierraden, Zossen, Beskau en Storckau enz. zyn in kreitzen verdeelt, en de Mark Brandenburg voor eeuwig ingelyft. Naar deze grote en machtige provintie voeren de Markgraven van Brandenburg den naam, welke tegenwoordig in drie hooftlinien verdeelt worden, namentlyk in de koninglyke Pruissische of de Keurlinie, die de gantsche Mark toekomt, in de Barcutsche, en de Onoltzbachse of Anspachse linie. De eerste is gereformeert, de beyde laatste Luitersgezint.

BRANDENBURG, keurvorst van Brandenburg, is de vierde waereltlyke keurvorst, en aartskameraar van het H. Roomsche ryk, heeft de zesde stem by de keyzerlyke verkiezing, draagt by de keyzerlyke processien den scepter, reikt den keyzer daar na het water toe om zyn handen te wasschen, eer hy zich aan tafel zet, en hy heeft het voorrecht dat niemand van zyn vonnissen aan enig ryks gericht appelleren kan, 't welke niet alleen de Keurmark, maar ook zedert enigen tyd alle andere provintien aangaat, tot welk einde een opper-apél-gericht voor alle landschappen in Berlyn aangelegt is. Voor 't overige heeft hy het voorrecht van nieuwe tollen op te rechten, en de oude te verplaatzen en te verhogen, welk recht hem evenwel de keurvorst van de Palts en Brunswyk-Lunenburg niet toestaan willen. Insgelyks is hy gerechtigt molens aan alle stromen op te rechten, en een meester van de Johanniter orde door de Mark, Pomeren en Saxen aan te stellen. Zyn erfkamerling is de vorst van Hohenzollern, welke in zyn afwezenheid zyn plaats in de bediening van dit hoge amt bekleed. Van het tegenwoordig keurvorstlyk huis, zie onder *Pruissen*.

BRANDENBURG, oude en grote stad in de Middelmark aan den vloed Havel, waar door zy in tween gedeelt word, namentlyk in Oud-en Nieuw-Brandenburg tien mylen van Maagdeburg. Beyde steden worden tegenwoordig maar van eene Overheid geregeert, en in de nieuwe stad is een Schepensbank; de inwoners generen zich met den ackerbouw, brouweryen, laken en kouse fabryken, manufacturen en koopmanschap, welke laatst genoemde zedert dat zich hier veel Fransche vluchtelingen ter neder gezet hebben, redelyk toegenomen is. Deze plaats had voor dezen een bisdom, dat onder het aartsbisdom van Maagdeburg behoorde, maar het is 1565 ingetrokken. Men vind 'er evenwel noch den Dom en het Domkapittel op den burg, en van het zelve is een ridder school gemaakt.

BRANDENBURG, NIEUW-BRANDENBURG, stad aan de Tollen zee in 't hertogdom Meklenburg, 2 mylen van Stargard, waar van het naburige land de Brandenburger Werder genaamt word.

BRANDENBURG, slot en voornaamste Over-amt in 't koningryk Pruissen, aan 't Frissche Haf, daar de Pregel daar in valt, in de provintie Natangen 5 mylen van Koningsbergen. Het daar by leggende steedje Brandenburg word meest van visschers bewoont; en de grond is reedlyk vruchtbaar. De hooftman over het Overamt aldaar is directeur van den land-raad.

BRANDENBURG, heerlykheid in Swaben beneden Kirchberg, in het gebied van de graven Fugger gelegen.

BRANDENBURG, vrye heerlykheid en sterk slot in 't hertogdom Luxemburg. Zy komt den graaf van Salm toe.

BRANDENSTEIN, slot en amt in het graafschap Hanau, waar van daan het adelyk geslacht van Brandstein zyn oorsprong en naam heeft.

BRANDER, zie *Brulot*.

BRANDING DER ZEE, is een gevaarlyke plaats gemeenlyk dicht by den wal of 't land, ook by den uitloop der rivieren en daar verborge klippen zyn, daar het water op het ondiep bruist en schuimt, dat men het van ver zien kan, en moeten daarom de schepen deze plaatzen zo veel zy kunnen vermyden.

BRANDIS, marktvlek in Meissen, een myl van Wurtzen.

Brandis, slot in 't kanton Bern in Zwitzerland, aan den vloed Emma, het stamhuis van de graaflyke familie van Brandis, die zich tegenwoordig in Tyrol bevind.

Brandriedten, worden gebruikt om de mynen aan te steken.

Brandsoe, klein eyland in de kleine Belt, komende het eyland Fuhnen toe.

Brandwacht, hiet op zee de groote wacht voor een vloot tegen den vyand.

Branska, Branitzka, Brantzig, slot in Zevenbergen aan den vloed Merisch 3 mylen van Deva.

Bransko, kleine stad in Moscovien aan den vloed Dezna, in 't hertogdom Novogrod Sewierski.

Bransko, stad in Podlachien, aan den vloed Narva, heeft een hof-gericht.

Bransko, stad in Volhynien.

Branteich, vesting aan den vloed Marosch in Zevenbergen.

Brantosme, vlek in de Fransche provintie Perigord, aan den kleinen vloed Droune, heeft een abdy.

Brasdnick, zo hieten de feestdagen in Moscovien, en de grote feesten worden Weliki Brasdnick genaamt.

Brasilien, zie *Bresil.*

Braskou, zie *Backow.*

Braslaw, Braclaw, Bercaslaw, Waiwoodschap in klein Russien, aan guntszyde Podolien, aan de Tartarische grenzen. De stad Braslaw legt aan den vloed Bog, en heeft meest houte huizen.

Braslaw, grote plaats in Polen aan de Courlantsche grenzen, aan een groot meir, niet ver van den vloed Dwina, 20 mylen van Wilna, word van zommigen als een byzonder Waiwoodschap, van andere onder het Waiwoodschap Wilna in Litthauwen gerekent, en anders ook Bratislaw genaamt.

Braslow, kleine stad in Walachyen, niet ver van de Moldavische grenzen.

Brassau, zie *Croonstadt.*

Brasselsheim, een amt van den bisschop van Wurtsburg in Franckenland.

Brassen, zyn op een schip die touwen, waar mee men de ree, waar aan het zeyl vast is, nu rechts dan weer links overslaat.

Brata, kleine stad in 't koningryk Tripoli in Africa, tusschen Lebeda en de golf van Sidra.

Bratelino, zoek *Pratolino.*

Brater, zie *Brader.*

Brathian, een stad in 't Poolsch Pruissen.

Bratislaw, zoek *Braslaw.*

Bratronice, stad in Bohemen, in de Prachenser Kreits.

Bratski, Brati, zyn een soort van Tartaren in Siberien, die om den vloed Anagara wonen, de Moskoviters onderdanig zyn, en de stad Bratskoy geboud hebben.

Brava, stad en Republiek op de kust van Ajan in Africa, niet ver van de kust Zanguebar, tusschen de steden Magadoxo en Melinde.

Brava, een van de eylanden van Capo Verde, daar zo goede wyn wast als op de Canarische eylanden. Het komt de Portugiezen toe.

Bravade, hoogmoed, snorkery, ook hoon, schimp, trotsering.

Braubach, amt en kleine stad aan den Rhyn, in het neder graafschap Catsenellebogen, den landgraaf van Hessen Darmstad toekomende. Daar by legt het sterke slot Marcksburg, gelyk ook het slot Philipsburg, en daar omtrent zyn veel minerale bronnen.

Braveren, snoeven, snorken, breed op geven, trotseren.

Bravi, zo worden in Italien die gene genaamt, welke zich voor een zekere somme gelds gebruiken laten om anderen om te brengen, of op andere wyze te beledigen.

Braulio, grote berg in 't Alpische gebergte in Graubunterland, by de stad Bormio, aan de Tyrolsche grenzen. 't Is de voornaamste berg onder de Rhœtische Alpen.

Braunau, welgeboude stad en reguliere vesting in opper Beyeren in 't stift Passau, beneden Burghausen, aan den vloed Inn gelegen, heeft haar eige landgericht, tot het rent-amt Burghausen behorende.

Braunau, stad en schoon Benediktyner klooster in de Koninggratzer kreits in Bohemen.

Brauneck, zie *Brunegg.*

Braunfels, kleine stad benevens een sterk bergslot in het graafschap Solms in de Opperrynsche kreits, 6 mylen van Franckfort en een van Wetslar. Deze stad, benevens het daar toe behorende graafschap, is na het afsterven der graven van Solms-Braunfels aan graaf Wilhelm Maurits van Solms-Greiffenstein door erffenis vervallen, die ook zyn residentie hier naar toe verlegt heeft.

Braunsberg, Brunsberg, stad in Wermeland in Poolsch Pruissen, daar de vloed Passerg in het Frissche Haf valt, en zy is de residentie plaats des bisschops van Wermeland. De Jesuiten hebben hier een collegie, en voor de stad zyn de grenzen van het Poolsch en Brandenburgs Pruissen afgetekent.

Braunseiffen, kleine plaats in 't Silesisch vorstendom Troppau, aan de Moravische grenzen.

Brautweiler, Benediktyner abdy in het aartsbisdom Keulen, een myl van de stad Keulen.

Bray, kleine stad aan den vloed Somme in Picardyen.

Bray, kleine stad aan de Seine in Champagne, benevens den titel van een hertogdom.

Braychypult-Point, voorgebergte in 't vorstendom Walles in Engeland.

Brazza, eyland benevens een vlek van den zelven naam in de golf van Venetien, tegen over de stad Spalatro, en de Venetianen toekomende.

Bre, zie *Bore.*

Breampor, zie *Brampour.*

Breane, was voor dezen een landschap in Ultonia in Ierland, en word hedendaags het graafschap Cavan genaamt.

Breberg, sterke plaats in Westvriesland.

Brebez, vloed, welke in 't Poolsch Pruissen ontspringt, en in Mazovien in den vloed Natew valt.

Brebbes, een zonderlinge natie in het Atlantisch gebergte in Afrika, die uit wonderbare aandacht en heiligheid zich in beyde de wangen een kruis snyden, op dat men ze uit anderen onderscheyden moge. Zy zyn den Mahometaanschen godsdienst toegedaan, en hun opperpriester word Marnbout genaamt.

Brechyn, kleine stad in het landschap Angus in het noorden van Schotland, niet ver van de Duitsche zee, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van St. Andrews staande.

Breckerfeld, kleine stad, en amt, in het graafschap Marck in Westfalen.

Brecknock, landschap in zuid Walles in Engeland, 't welk ten oosten aan het landschap Hereford, ten noorden aan Radnor, ten westen aan Cardigan en Camarthen, ten zuiden aan Glamorgan en Monmouth grenst. De hoofdstad voert den zelven naam, legt aan den vloed Uske, en heeft zitting en stem in 't Parlement.

Breda, grote stad aan den Merkstroom in 't Hollands Brabant, 8 mylen van Antwerpen, is deels door de natuur, deels door de kunst versterkt, nademaal zy in een moerassig land legt, dat men onder water zetten kan, en zy is zo wel met bastions als met een zeer sterk kasteel voorzien. Zy is de hoofdstad van de barony van Breda, waar over, na 't afsterven van koning Wilhelm III. geschil is gerezen tusschen den koning van Pruissen, en den erfstadhouder van Vriesland, 't geen noch onbeslist is. De vesting is regulier, de bezetting Hollands, en 1667 wierd hier tusschen Engeland en Holland een vrede gesloten.

Bredefort, zie *Brefort*.

Bredenberg, een slecht vlek nevens een goede haven aan den vloed Steur in Holstein.

Brederode, oude heerlykheid en vervallen slot in Holland niet ver van Haarlem aan de duinen, waar naar het oude en beroemde geslacht der Brederoden, dat nu te enemaal uitgestorven is, genaamt wierd.

Brefar, een van de Sorlingsche eylanden tegen de kusten van Cornwal in Engeland.

Brefort, **Bredefort**, **Brevoort**, kleine stad in het graafschap Zutfen, is sterk wegens haar Moerassen, en word door een goed slot gedekt.

Bregancon, vesting in Provence, op een klein rotsig eyland van een golf, ten noorden van de eylanden Hieres gelegen.

Bregents, heerlykheid in Swaben aan de Bodenzee, het huis van Oostenryk toekomende. De hoofdstad voert den zelven naam, heeft een oud slot op een heuvel, en legt aan den vloed van den zelven naam, daar die in de Boden zee valt. Deze stad geneert zich meest van het yzer, dat daaromtrent gesmolten word.

Bregentzer zee, zie *Bodenzee*.

Breglio, kleine stad in het graafschap Nizza in Piemont, aan den kleinen vloed Rhodia gelegen.

Bregna, valey of klein landschap in de 4 Italiaansche ambachten van Zwitzerland gelegen, tusschen de bronnen van den Rhyn en de stad Bellizone.

Bregna, vloed in de vier Italiaansche ambachten van Zwitzerland, in het hertogdom Milaan, tusschen de valeyen Bregna en Balants, stortende zich in den vloed Tesino.

Bregnano, kleine stad aan den vloed Sevese in het Milaneesche, den heer van Visconti toekomende.

Brehenga, zie *Brihuega*.

Brehna, kleine stad in het amt Bitterfeld, in de Saxische keur Kreits, 3 m. van Leipzig, is in vorige tyden een beroemt graafschap geweest, nademaal het Saxische huis noch hedendaags het Brehnische wapen voert, maar door de erfdeling is het aan het huis van Saxen-Mersseburg gekomen.

Breit, **Marck-** ook *Neder Breit* kleine stad in 't midden van Franckeland tusschen Kitzing en Oxenfurt aan den Main gelegen, komt den vorst van Swartzenberg toe.

Breitbach, stad in 't aartsbisdom van Keulen aan den Rhyn.

Breitenbach, steedje en oud slot in Thuringen, behorende onder het amt Gehren: het is het stamhuis van het adelyk geslacht van dezen naam.

Breitenberg, een kerk-dorp aan den vloed Stoer in Holstein, niet ver van het slot Breitenburg gelegen, na welk dorp de heerlykheid Breitenberg, die uit 48 dorpen bestaat, den naam voert, en den graaf van Rantzau toekomt.

Breitenburg, schoon slot op een heuvel, niet ver van den vloed Steur, een goede halve myl van Itzehoe in 't Holsteinsche, den graaf van Rantzau toebehorende. Het legt in een vermakelyke landstreek van weyden en bosschaedjen, en is van den heer Johannes Rantzau opgebout, placht voor dezen een schone fortres, als ook de gewone verblyfplaats der graven van Rantzau te zyn, tot dat dezelve naderhand van graaf Detlef naar Drague verlegt is.

Breiteneck, heerlykheid in de opper-Palts, den ryks graaf van Tilly toekomende, is een koninglyk Boheems Leen, en geeft daar by de waardigheid van ryks-stand.

Breitstede, vlek aan de West zee in Zuider Jutland, tusschen Tundern en Husum, den koning van Denemarken toekomende.

Breisdorff, voogdy van den bisschop van Wurtsburg in Franckenland.

Brema, koningryk en stad aan den vloed Menam in Indiën, aan de over zyde van den Ganges.

Brema, kleine stad in 't Milaneesche gebied in Italien, aan den vloed Po, daar hy de rivier de Sessia ontfangt, tusschen Casal en Valence.

Bremb, slot, vlek, en grote heerlykheid in 't hertogdom Crain, den prins van Portia toekomende.

Brembach, voogdy in Thuringen, die zo na het dorp Brembach genaamt word, en anders onder het steedje Buttelstadt behoort.

Brembato di Sotto, kleine stad in het Venetiaansche landschap Bergamasco, niet ver van daar de vloed Brembo in de Adda valt.

Brembo, vloed in 't Venetiaansche gebied, op den berg Morbegno aan de Valtelynsche grenzen ont-

ontspringende, en zich beneden Bergamo met de Adda verenigende.

Bremen, hertogdom in de neder Saxische Kreits tusschen de Wezer en de Elf, alzo dat het ten westen aan het Hadlerland en ten oosten aan het hertogdom Luneburg en 't vorstendom Verden grenst. Het land dat aan de Elf en de Wezer legt is zeer vruchtbaar, maar in 't midden zeer ruw en zandig. Voor dezen was het een aartsbisdom, maar in den Westfaalschen vrede anno 1648 gesecularifeert, en de kroon Zweden onder den titel van een hertogdom overgelaten, welke daar over een regering te Stade oprechtte, en het tot 1712 bezeten heeft, wanneer de koning van Denemarken dit hertogdom veroverde, en het zelve naderhand aan den keurvorst van Hanover, die reets in 't jaar 1709. den koning van Zweden een grote somme gelds daar op geschoten had, voor drie millioenen ryksdaalders (afgetrokken zynde wat de voorgemelde keurvorst de kroon van Denemarken op het graafschap Delmenhorst had geleent) afstond: daar op heeft de tegenwoordige koningin van Zweden den 28 juli 1719. met den koning van Groot Brittanje, als keurvorst van Hanover een traktaat te Stokholm gesloten, waar in Bremen en Verden voor eeuwig tegen een somme gelds aan het keurvorstelyk huis van Hanover afgestaan word.

Bremen, vrye ryksstad in het hertogdom Bremen, die door de Wezer in twe delen doorsneden word, en aan beyde kanten versterkt is, ook een haven heeft, die 3 uren beneden de stad legt. Zy hoort onder de Hansee-steden, is groot, dryft sterken koophandel, heeft een beroemt Gymnasium, en is ten delen Luiters ten delen Gereformeert. Haar raad spreekt het vonnis zo wel in geestlyke als in wereldlyke zaken uit, en deszelfs rechtsdwang strekt zich over een gebied van een myl rontom de stad uit. Zy word in de oude en nieuwe stad verdeelt, waar van de laatste in 't jaar 1623 geboud is, en legt 12 mylen van Zell, 12 van Hamburg, en tien van Minden. Voor 't overige heeft zy zich ten behoeve van de kroon Zweden door het vredens-traktaat 1666. te Habenhausen gemaakt, verbonden om zich tot het jaar 1700. van het stemmen en zitten op de ryks en neder Saxische kreitsdagen te onthouden, maar men hoort evenwel niet, dat, schoon het bedonge jaar reeds lang verlopen zy, hier omtrent enige verandering gemaakt zy.

Bremerverde, stad en sterk slot in 't hertogdom Bremen aan den vloed Oest, is de residentie des Zweedschen stadhouders geweest. Zy legt 3 mylen van Stade en 7 van Bremen, en was voor dezen de verblyfplaats der Breemsche aartsbisschoppen.

Bremgarten, kleine vermakelyke stad in Zwitzerland, drie uren van Zurich aan den vloed Russ, die haar als een schier-eyland omringt. Daar hoort een zeker gebied, het Keller-amt genaamt, toe. Voor dezen was het een vrye ryks-stad, daar na is zy aan de graven van Habspurg, en 1415. aan de 8 oude plaatzen van Zwitzerland gekomen, die ze tot 1712. in 't bezit gehad hebben, wanneer de cantons Zurich en Bern dezelve hebben ingenomen, en in den daar opgevolgden vrede behouden; doch de rechten van het canton Glaris daar op zyn gereserveert.

Bremme, fraaie stad aan de Po, in de Milaneesche heerlykheid Laumellino, den heer Visconti di Cassano toekomende.

Brempt, vlek in 't aartsbisdom Trier aan de Moezel.

Bremseeroe, zie *Broemsebroe.*

Brendolo, kleine stad benevens een haven op een klein eyland in de Venetiaansche moerassen, tusschen de stad Venetien en den mond van de Po.

Brene, zie *Erebna.*

Brene le Comte, zie *Braine le Comté.*

Brenne, zeker gebied in de provintie Touraine in Vrankryk.

Brenne, zie *Braina.*

Brenner, grote berg in Tyrol, tusschen de vloeden Inn, Aycha en Adige, aan gunts zyde van Inspruck. 't Is een stuk van de Tridentynsche Alpen.

Brennkirchen, kleine stad niet ver van den Donau in neder Oostenryk, aan de Ongaarsche grenzen.

Breno, fraai vlek in de provintie Bresciano in het Venetiaansche gebied aan den vloed Oglio. 't Is de voornaamste plaats in het dal van Camoni.

Brensk, Brenski, stad in 't vorstendom Severien aan den vloed Dessna, 60 mylen van Bialegorodko, de Moscoviters toekomende.

Brenta, vloed welke in 't bisdom van Trent ontspringt, en zich beneden Padua in de golf van Venetien stort. De regering van Venetien heeft 1710 dezen vloed laten verdiepen, om daar door de scheepsvaart van Padua naar Vicenza en andere plaatzen te bevorderen.

Brentford, welbewoonde marckt-stad in het landschap Middlesex in Engeland, aan den vloed Brent, daar die in de Theems valt.

Brentola, kleine stad niet ver van Vicenza in de Venetiaansche provintie Vicentino. Zy heeft een Vicariaat, waar onder twaalf plaatzen behoren.

Brentz, marktvlek in 't hertogdom Wurtemberg, aan den vloed Brentz, benevens twe kastelen, anderhalf uur van Gingen gelegen.

Brentz, vloed in 't hertogdom Wurtemberg, welke zyn voornaamsten loop in de heerlykheid Heidenheim heeft, en by Lauingen in den Donau valt.

Brentzlau; zie *Prentzlau.*

Brentzthal, een zeker streek lands in het hertogdom Wurtemberg, langs de Brentz, aan het Ulmer gebied in Swaben, ter linkehand van den Donauw, waar in Gingen gelegen.

Breoule, slot in opper Provence in de Viguerie de Seyne, aan de grenzen van Dauphiné.

Bres, is een wyde opening, welke de belegeraars door mynen of kanonschoten in een vestingwerk maken, om het zelve te bestormen. Wanneer het garnisoen verlof krygt om na de overgave door de bres uit te trekken, dat is een eer voor het zelve.

Bres-schieten; zie *Bres.*
Brescello; zie *Bersello.*
Brescia, Bresse, hoofdstad van het landschap Bresciano in 't Venetiaansche gebied, aan den vloed Garza of Gothzo, welke verdeelt door de straten loopt. Zy is wel versterkt, heeft een schoon geschuthuis; en word door een goede citadel op een rots beschermt, en heeft een bisdom, onder den aartsbisschop van Milaan staande. Hier word goed geweer gemaakt, en daarom noemen de Italianen deze stad l'Armata, dat is, de gewapende.

Bres-battery, is een battery welke op 't einde ener belegering op de contrescarp aangelegd word, om van daar de naaste muur of bastion om ver te schieten, en door de bres storm te lopen.

Bresciano, landschap in Italien, de Venetianen toekomende, 't welk ten noorden de onderdanen der Graubundters, ten westen het landschap Bergamasco, ten zuiden het Cremoneesche, en ten oosten het Mantuaansche, Veroneesche en Tridentynsche gebied tot grenzen heeft.

Brescon, klein rotzig eyland, waar op een schans geboud is. Het legt aan de golf van Lion, dicht aan de kusten van Languedoc in Vrankryk.

Bresecke, Breso, steedje in de Uckermark, aan den Uckervloed, tusschen Prentzlow en Pasewalck.

Bresil of Brasilien. Groot landschap in zuid America, 't welk ten noorden, oosten en zuiden aan de Braziliaansche zee, en ten westen aan 't land der Amazonen grenst. Het binnenste deel midden in het land word van velerly volkeren bewoont, die byna van geen godsdienst of staatkunde weten, en maar alleen zekere Oversten hebben, die hen tot den oorlog aanvoeren: ook gaan zy, weinige uytgezondert, te enemaal naakt, leven van vruchten en de jacht, hun drank maken zy van een wortel, die zy Mandioca noemen, en van Kumyn. Zy mismaken hun aangezichten, om hunne vyanden te afschuwelyker voor te komen; de mannen leggen zich op de jagt, visschery en den oorlog; de vrouwen bouwen den akker. Zy wonen in slechte hutten, die zy gemaklyk van de eene plaats naar de andere kunnen verplaatzen. Zy zyn mensche vreters, en bidden den duivel aan, schoon ook vele in de landen, die door de Portugezen ingenomen zyn, tot het Christendom bekeert of gedwongen zyn, en de bekentste volkeren zyn de Toupinambous, Marjagas en Onetacas. Het deel aan de zee gelegen, of de Brasiliaansche zeekusten, welke streek lands 1200 mylen lang, en 60 breed is, bezitten de Portugezen, 't welk zy in 14 hooftmanschappen of regeringen, die zy Capitania noemen, verdelen, en winnen daar grote schatten aan boomwol, zaffraan, balzem, amber, tobak, brazilienhout en zuicker. Dit land is het eerst van een Spanjaart, Vincentius Yanicz genaamt, en na hem in 't jaar 1500 van Diego de Lope ontdekt, maar des al niet te min hebben zich de Portugezen daar in vast genestelt, en het in 't begin het land van het H. kruis genoemt. Toen onder koning Filippus II Portugaal met Spanje verenigt wierd, verbood deze de Hollanders den koophandel met Portugaal, maar zy zeylden zelfs naar Brasilien, en namen in 't jaar 1623 een groot deel daar van in. En als 1640 Portugaal het Spaansche juk weer afschudde, zo wierd in het vredens-verdrag aan Holland een groot stuk van Brasilien overgelaten; maar het duurde niet lang of de Hollandsche steden vielen de Portugezen weer toe, en na dien tyd hebben deze het land alleen bezeten. Na dit landschap voert de kroonprins van Portugaal den titel van prins van Brasilien.

Bresiliaansche-zee, is een deel van de noordzee; aan de kusten van Brasilien.

Bresini, kleine stad in het waiwoodschap Lenczicz in groot Polen.

Breslau, vorstendom in neder-Silesien, den keyzer als koning van Bohemen toekomende, 't welk tusschen de vorstendommen Wolau, Oels, Brieg, Schweidnitz, en Liegnitz legt.

Breslau, hoofdstad van 't vorstendom van dezen naam, aan den linken oever der Oder, 8 mylen van Liegnitz, en 33 van Praag gelegen, zy word van den kleinen vloed Ohle doorsneden, die zich daar met de Oder verenigt. Zy is groot, ryk en versterkt, dryft zwaren koophandel, en heeft een bisschop die een vorst in Silesien wegens Neisse is, en gemeenlyk met een de regering van gants Silesien, of het Over-amt waarneemt, ook opperste Hooftman van 't hertogdom opper en neder Silesien genaamt word. De Stads-Raad en de meeste burgers zyn Luiters, en zy heeft twe Gymnasia. Op het einde van het jaar 1702 is ook een katholyke Universiteit daar gesticht, en de Leopoldynsche geheten, over dewelke de Jesuiten alleen het bestier hebben. Voor 't overige is het bisdom van Breslau het enigste in Silesien, en den pauslyken Stoel onmiddelbaar onderworpen, na dat het zich van het aarts-stift Gnesen in Polen ontslagen heeft. De tegenwoordige bisschop is de groot duitsmeester Franciscus Ludovicus, Paltsgraaf aan den Rhyn, en tegenwoordig keurvorst van Ments.

Bresle, vloed in Vrankryk, welke in Normandyen ontspringt, en zich in den Oceaan stort.

Bresna; zie *Bresini.*

Bresnitz, Brzeznice, stad in de Satzer kreitz in Bohemen, aan het Boheemsche woud aan den vloed Egery, is een sterke pas, en heeft goede yzer-mynen.

Bresnitz, Brzeznice, stad benevens een treflyk slot in de Prachenser kreits in Bohemen, den Heer van Genisky toekomende. Daar is een Jesuiten collegie, en queekschool; dicht by de stad zyn verscheyde yzergroeven.

Bresse, provintie in Vrankryk, welke de kleine landschappen Bugey, Valromey en Gex begrypt, dat voor dezen tot Savoyen behoorde, en aan den koning van Vrankryk in 1601. tegen het markgraafschap Saluzzo verruilt wierd. Ten oosten en zuiden heeft het de Rhone, ten westen de Saone, en ten noorden Burgundien en het landje Vaux. Het word in opper en neder Bresse verdeelt, en heeft een vruchtbaren grond.

Bresse, zie *Brescia.*
Bresselo, zie *Bersello.*
Bressici, zie *Briescia.*

Bressuire, kleine stad aan den kleinen vloed Argenton in Poitou in Vrankryk.

Brest, welgefortificeerde stad in Bretagne op een heuvel, strekkende zich tot aan een grote baai uit, welke de beste en zekerste haven der Franschen aan den Oceaan is, nademaal de vaart, waar door de schepen inlopen, vol rotzen is, welke men niet ziet voor dat het ebbe is, en door een sterk slot op een rots beschermt word. Zy is het magazyn van het Fransche admiraalschap over den Oceaan.

Brest, zie *Brescia.*

Brest, een volkplanting der Franschen in Canada in noord America, aan den zeeboezem van St. Laurens.

Breste, kleine stad in de Zweedsche provintie Dahlcarlien aan het Wener-meir.

Brestede, zie *Breitstede.*

Bretagna, vlek in Gallicien, 2 mylen van Mondonnego, was voor dezen een Bisschoplyke stad.

Bretagne, provintie in Vrankryk, en een groot schier-eyland, dewelke ten noorden aan de Brittannische zee stoot: aan de landzyde grenst zy aan Poitou, Anjou, Maine, en een deel van Normandyen. 't Is een van de grootste provintien van Vrankryk, welke voortreffelyke acker en weylanden, maar weinig wyn heeft, en worden derzelver inwoners voor de beste scheepsluiden onder de Franschen gehouden. Men verdeelt dat landschap in opper en neder Bretagne. Van den hertog van Bretagne zie onder Vrankryk.

Bretchen, slot en starosdy in 't Poolsch Pruissen, in 't Lobauer landschapje, tusschen Straatsburg en Osterode.

Bretenham, vlek in 't graafschap Suffolck in Engeland.

Bretenois, zie *Castelnau de Bretenous.*

Bretevil, kleine stad aan den vloed Icon in opper Normandyen.

Bretigny, stad in 't generaal gouvernement van Orleans.

Breton, le Pertuis Breton, kleine zee-engte aan de Gaskonsche zee, tusschen de eylanden Re en Poitou.

Breton, eyland en voorgebergte in de zee van Canada in noord America, aan den zeeboezem van St. Laurens, den Franschen toekomende.

Bretons, hieten de inwoners van de provintie Bretagne, die de zelve taal spreken als de inwoners van het prinsdom Walles in Engeland.

Bretta, kleine stad in de Zweedsche provintie west Gothland, wiens inwoners zich meest met visschen generen.

Bretten, Bretheim, stad en amt in Creichow in de neder Palts, aan de Wurtembergsche grenzen, aan den vloed Saltza, het Vaderland van den beroemden Filippus Melanchton.

Brettge, kleine plaats in Zevenbergen, 2 mylen van de Ongarische grenzen.

Brettigau, zie *Prettigau.*

Brettin, steedje in de Saxische keur kreits aan de Elf, tegen over Dommitsch gelegen. Van het naburige slot Lichtenburg zie op zyn plaats.

Brettstedt, zie *Breitstede.*

Breuberg, een kleine stad, sterk slot, en heerlykheid in Franckenland aan den Mayn, de graven van Erpach en Löwenstein-Wertheim in gemeenschap toekomende.

Breve, een brevet, is een schrift dat de paus aan een koning, vorst, republiek en aan de eene of de andere overigheid in zulke zaken laat afgaan, die het gemene welzyn betreffen, Tot dien einde zyn te Rome zekere bedienden aangestelt, die sekretarissen van de Brevetten genoemt worden. De brevetten, welke de Dataria of de Sekretary afvaardigt, worden op perkement geschreven, en met den visschers ring in root was verzegelt.

Breve della Cruciata, zie *Cruzada.*

Breve testatum, is een leenbrief.

Breviarium, is een geestlyk boek in de Katholyke kerk, waar in op ieder dag enige texten en zekere gebeden gestelt zyn, welke alle Roomsche geestlyken gehouden zyn te lezen en te bidden. Het bestaat uit gebeden, voorbiddingen, bybelsche kapittels, liederen, gezangen, psalmen, collecten enz.

Brevi Manu, hiet in de rechten wanneer iets zonder verdere omstandigheden bloot door woorden of uitterlyke tekens afgestaan en overgelevert word.

Breuner, is een graaflyke familie in Oostenryk, welke het opper-erf-kamerlings en opper-speel-graven amt in Oostenryk beneden de Ens, in 's gelyk het opper-erf-kamerlings amt in het vorstelyke graafschap Gortz bezit, en waar uit veel voorname keyzerlyke staatsdienaars en veldheren gesproten zyn.

Breunlingen, kleine stad in Brisgau.

Brevoort, zie *Brefort.*

Breusch, Brusch, vloed in de neder Elsas, welke op de Lotteringsche grenzen ontspringt, en by Straatsburg in de Ill valt. Hy is van de Franschen tot de scheepsvaart bequaam gemaakt.

Brey, kleine stad in het graafschap Loots, in 't Stift Luik.

Breyberg, zie *Breuberg.*

Breyn, kleine stad in het graafschap Affint in 't noorderdeel van Schotland, aan een kleinen zeeboezem van den zelven naam.

Breysach, zie *Brisach.*

Breysich, zie *Brisich.*

Brezin, stad in het Waiwoodschap Lenczicz in groot Polen, legt in een moerassigen grond, en heeft houte huizen

Brezschan, heerlykheid in Bohemen, onder het aartsbisdom van Praag behorende, waar in goudmynen zyn.

Briançon, kleine en oude stad aan den vloed Durance, op het Alpische gebergte in Dauphiné, benevens een Bailluage, en een daar dicht aangelegen slot op een rots. De omleggende landstreek word le Briançonnois genaamt, 't welk een deel van de zee-Alpen begrypt, tusschen Piemont, Maurienne en het gebied van Ambrun legt, en in zeven valeyen verdeelt word.

Briançonnet, dorp benevens een sterk kasteel op

op een hoge en steile rots aan den vloed Isere, in het landschap Tarantaise in Savoyen, een myl van Montiers.

BRIANZA, gebergte in 't Milaneesche gebied, tegen het Comer meir aan.

BRIARE, kleine stad aan de Loire, in het landschap Gastinois, een weinig beneden deze stad heeft men aan de Loire beginnen een vaart te graven, welke voorby Montargis loopt, en naderhand in den vloed Loing op 't laatst in de Seine gaat. Zy word le Canal de Briare genaamt.

BRIATESTE, kleine stad in Languedoc aan den vloed Dadou in het landschap Albigeois.

BRICHSENSTATT, zie *Bristadt*.

BRIDGENT, een sterk slot in zuid Walles aan de zee in Engelant.

BRIDGEWATER, zie *Brigewater*.

BRIDGNORTH, kleine stad in de Engelsche provintie Shropshire aan den vloed Saverne, is met een wal en gracht, als ook met een kasteel voorzien. Zy heeft recht om twe Gedeputeerden in 't Parlement te zenden.

BRIDLINGTON, kleine stad in de provintie Yorck in Engeland.

BRIDPORT, kleine stad in 't lantschap Dorchester in Engeland, welke zitting en stem in 't Parlement heeft.

BRIE, klein landschap in Vrankryk, tusschen Champagne en de beyde rivieren de Seine en de Marne, hoort half onder l'Ile de France, en half onder Champagne.

BRIE-COMTE-ROBERT, kleine stad in het Fransche landschap Brie, 5 mylen van Parys.

BRIECZ, zeker gebied in het Waiwoodschap Cracau in klein Polen.

BRIEG, welgeboude stad in opper Walles, in Engeland, heeft een warm bad.

BRIEG, erf-vorstendom in neder Silesien aan de Oder, den keyzer als koning van Bohemen toekomende, aan den welken het 1675 na 't afsterven des laatsten hertogs uit den Piastischen stam als een Boheems leen vervallen is. Het is 18 mylen lang en 5 breed; en legt tusschen de vorstendommen Oppeln, Grotkau, Monsterberg, Schweidnitz, Breslau, en aan de Poolsche grenzen. Uit kracht van de Alt-Ranstadtsche Conventie wierd de Protestanten 1709 de vrye oeffening van hun Godsdienst op nieuw in dit vorstendom toegelaten, en de afgenome kerken en scholen weer ingeruimt.

BRIEG, hoofdstad van 't vorstendom dezes naams, die wel geboud, volkryk, en aan de Oder, 6 mylen van Breslau gelegen is, heeft een beroemt gymnasium; en kreeg 1709 by uitvoering van het Alt-Ranstadtsche traktaat een Luitersche kerk en school. Voor dezen was zy de residentie-plaats der vorsten van Brieg.

BRIEG, grote welgeboude plaats in Walliserland aan de Rhone, heeft een warm-bad, en is de hoofdplaats van een der zeven gemeentens, of der zogenaamde Tien-gerichten van 't voornoemde land.

BRIEL, kleine stad in Holland op het kleine eyland Voorn. Zy is wel versterkt, heeft een goede haven aan de mond van den Maas, en is de elfde in rang van de steden die Gedeputeerden in de vergadering van Holland zenden.

BRIEL in 't Ceulsche gebied, zie *Bruel*.

BRIENNE, kleine stad benevens den tytel van een graafschap aan den vloed Aube in Champagne.

BRIENTZ, schoon vlek in 't kanton Bern, aan een meir van den zelven naam, niet ver van den oorsprong der Aar.

BRIESA, slot in 't vorstendom Oels, den Baron van Kottulinski toebehorende.

BRIESCIA, BRESSICI, BRESCZ, waiwoodschap in Littauwen, 't welk ten noorden aan de waiwoodschappen Novogrodek en Troki, ten westen aan de waiwoodschappen Bielsko en Lublin, ten zuiden aan opper Volhynien, en het waiwoodschap Chelm, en ten oosten aan het landschap Rziczica grenst. Het word in de Castelanyen Briescia en Pinsko verdeelt.

BRIESCIA, BRESSICI, hoofdstad van 't waiwoodschap van dezen naam in Litthouwen, benevens een sterk slot op een rots aan den vloed Bug, daar de Joden het voornaamste school van gants Europa hebben, daar zy van verre plaatzen naar toe trekken en in den Talmud studeren, ook zich laten promoveren, om hier na als Rabbynen gebruikt te kunnen worden.

BRIESICH; zie *Brisich*.

BRIEY, kleine stad in het hertogdom Bar in Lotteringen, tusschen Verdun en Thionville, de kroon Vrankryk toekomende.

BRIEZEN, WRIETZEN, Keurbrandenburgsche stad in de Middelmarck, in de Opperbarnimische kreits, tusschen Friedland en Freyenwald, dryft sterke koopmanschap in visch.

BRIEZEN, kleine stad in de Middelmark Brandenburg, aan den vloed Niepelitz, tusschen Beltzig en Juterbock, 8 mylen van Berlyn en 4. van Wittenberg. Zy word anders *Treuen Briezen*, zo veel als het getrouwe-Briezen, genaamt, welken titel zy twemaal verkregen heeft, eerst toen zy in het jaar 1380 den keurvorst Woldemar, voor Rudolf van Saxen vluchtende, innam en verdedigde, hierna toen zy anno 1398 Lodewyk van Beyeren tegen den valschen Woldemar beschutte.

BRIFFOEL, dorp, benevens een groot oud slot in het graafschap Henegouwen, anderhalf myl van Doornick.

BRIGADE is een zeker getal manschap van een corps te voet of te paard. De brigade van een leger in Vrankryk is of een corps Ruitery, van tien tot 12 escadrons, of een corps Voetvolk, van 5 tot 6 bataillons. In 't gemeen verdeelt men een leger in 8 brigaden, namentlyk 4 te paard en vier te voet. In 's gelyk wanneer zich twe of meer regimenten verenigt hebben, en van een Brigadier gecommandeert worden, noemt men het ook een brigade. De brigade van een compagny te paard is het derde deel der compagny, by aldien zy uit 50 paarden bestaat, maar is zy hondert sterk, zo rekent men de brigade voor het zesde deel.

BRIGADIER, is een Officier, die twe, drie of meer regimenten onder zyn commando heeft

BRIGANTYN, een slecht schip ter zee, met een lagen boort, dat op de eene zyde tien, twaalf of vyftien roejers heeft; en de brigantynen zyn gemeen-

meenlyk roofschepen, welke die van Rhodes, naar zy voorgeven, uitgevonden hebben. Zy kunnen omtrent hondert man bergen; maar by ieder riem is maar een persoon die roeit, maar ook te gelyk soldaten dienst doet, en zyn musquet onder de roeibank bewaart. Zy hebben den naam naar de stad Corunna in Gallicien, die voor dezen van de Romeinen Brigantinum genoemt wierd, en daar men veel diergelyke vaartuigen vond. Voor 't overige kan men op de Brigantynen ook zeylen gebruiken.

Brigenort, zie *Bridgnorth.*

Brigewater, Bridgewater, taamlyk grote en welbewoonde stad aan den vloed Parret, in het landschap Sommerset in Engeland, welke zitting en stem in 't Parlement heeft. Zy voert den titel van een graafschap, waar naar zich hedendaags de familie van Egerton graven van Bridgewater noemt, welken titel Scrope Egerton, schoonzoon van den hertog van Marlborough voert.

Brig Kausteven, kleine stad in het graafschap Lincoln in Engeland.

Brignais, Briniais, vlek in het Fransche landschap Lionnois, aan den kleinen vloed Garon, 2 mylen van Lion.

Brignolle, kleine stad aan den vloed Caramie in Provence, benevens een bailluage, daar de landvoogt van Provence zyn residentie houd. In deze landstreek zyn zeer schone pruimen, die men Brignolles noemt.

Briguell, kleine stad in het landschap Marche in Vrankryk.

Brihuega, kleine stad benevens een oud slot in nieuw Castilien aan den vloed Trajuna, 17 mylen van Madrit, is wegens haar sterken laken en wolhandel beroemt.

Brille; zie *Briel.*

Brilon, kleine stad in 't hertogdom Westfalen, komende aan Keur-Keulen toe.

Brimen, vlek in Picardyen, niet ver van Abbeville.

Brindisi, stad in de Napelsche Provintie Terra d'Otranto aan de Golf van Venetien, benevens een van de grootste en veiligste havens in Italien, welke door een slot, dat in de zee geboud is, gelyk ook door twe andere schanssen beschut word. Zy heeft een aartsbisdom, en in haar gebied zyn gantsche bosschen van olyfbomen te vinden.

Briniais; zie *Brignais.*

Brinn, gefortificeerde en de voornaamste stad in de Brinnerkreits in Moravien, daar de rivieren Schwarte en Schwitte in een lopen; en de residentie des landhooftmans, benevens de regering van Moravien. Buiten deze stad legt het sterke kasteel Spielberg, op het welke zomtyds het keyzerlyke hof de Staatsgevangens gekerkert houd.

Brinnitz, vloed in Silesien, die zich by Schurgast in de Oder giet.

Briolon, sterke plaats aan den Donau in Walachyen.

Brione, vlek in Normandyen aan den vloed Rille in Vrankryk.

Briones, kleine stad in oud Castilien aan den vloed Ebro aan de grenzen van Biscaien.

Brioni, zyn drie eylanden in de Adriatische zee aan de oostlyke kust van Istrien, de Venetianen toekomende. Het grootste van deze word voornaamlyk Brioni, de beyde andere Coseda en St. Girolamo genoemt.

Briord, een slot in Vrankryk in de provintie Bugey op een rots, niet ver van de Rhone.

Briou, vlek in Poitou, tusschen Poitiers en Saintes in Vrankryk.

Brioude, stad aan den vloed Adier, in de Fransche provintie Auvergne, benevens een stift, wiens kanunniken de graven van Brioude genaamt worden.

Briquenay, vlek in het landschap Rhemois in Champagne.

Briqueras, beroemd vlek in Piemont, 6 mylen van Pignerol.

Brisac, kleine stad in de provintie Anjou, aan den kleinen vloed Aubance in Vrankryk. Zy heeft een schoon slot, grote diergaarden, een meir van een myl groot, en den titel van een hertogdom en pairschap.

Brisach, Oud-Brisach, hooftstad van Brisgau, aan de oostelyke zyde van den Rhyn, tusschen Bazel en Straatsburg. 't Is een van de beste vestingen in Europa, benevens een citadel op een rots, en wierd het Huis van Oostenryk in den Ryswykschen vrede van 't jaar 1697 weerom gegeven, na dat zy te voren in den Westfaalschen en Pyreneeschen vrede aan Vrankryk had moeten overgelaten worden, en of schoon in 't jaar 1703 de Franschen door 't verraad der beyde Commandanten zich daar weermeester gemaakt hebben, zo wierd deze plaats doch uit kracht van het 4de artykel van den Rastadschen vrede in het jaar 1714 aan het Huis van Oostenryk weer ingeruimt. Op de andere zyde van den Rhyn legt de vesting Nieuw Brisach, of het Koninglyke Brisach, benevens het slot le Mortier genaamt, 't welk de Franschen eerst na den Ryswykschen vrede gebouwd hebben, om het oude Brisach daar door te beter in toom te houden.

Brisag, Brisiago, vlek in 't hertogdom Milaan, aan het grote meir in Italien, is de Graubundters onderdanig.

Briscello; zie *Bersello.*

Brisch; zie *Brzest.*

Brisgau, landschap in de Zwabische kreits, 't welk ten westen door den Rhyn van de Elsas gescheyden word, ten noorden de Ortenau, ten oosten het Furstenbergsche gebied aan het Zwarte woud, en ten zuiden de Woudsteden tot grenzen heeft. Het komt het huis van Oostenryk toe, uitgezondert enige plaatzen, welke den markgraaf van Baden toehoren. Deszelfs langte is 10, en de breette 2 mylen.

Brisich, een kleine stad aan den Rhyn, in 't aartsstift Keulen, 5 uren boven Bonn, onder 't hertogdom Gulik behorende.

Brisighella, kleine en welgeboude stad in het landschap Romagna in den kerkelyken Staat, daar sterke handel in zyde gedreven word, den Paus toekomende.

Bristadt, kleine stad in het markgraafschap Anspach

ſpach in Frankenland. 't Is een keyzerlyke vryplaats voor de gene die een ongelukkige neerlaag begaan hebben.

BRISTOC, PRESTOA, ſtad op het eyland Zeeland, tegen over het eyland Mone.

BRISTOL, ſtad aan den vloed Avon in Engeland, daar een andere rivier, Froome genaamt, midden door vloeit. Zy legt 15 uren van Londen, deels in de provintie Glocester, deels in Sommerſet, en hoort onder het rechtgebied van de laatstgenoemde. Zy is groot, wel gebouwd, dryft ſterken koophandel, wyl met den vloed de grootſte ſchepen daar in komen kunnen, en is na Londen en Yorck de voornaamſte ſtad in Engeland: ook heeft zy een biſſchop, die onder den aartsbiſſchop van Canterbury ſtaat.

BRISTOL, NIEUW-BRISTOL, kleine ſtad aan de baai Gaillarde op het eyland Barbados in America, den Engelſchen toekomende.

BRISTOL, *la Manche de Briſtol*, of *de Golf van la Saverne*, ook het canaal van St. George genaamt, is een deel van de Ierlandſche zee aan de Engelſche kuſten, daar de Saverne daar in valt, 94 Engelſche mylen lang.

BRISTOW; zie *Boſton*.

BRITTANNIEN, de eylanden van Groot Brittannien beſtaan uit 5 delen, welke zyn 1. Groot Brittannien, waar door Engeland en Schotland verſtaan word. 2. Ierland. 3. De Sorlingiſche eylanden. 4. De Hebrides, Inch-Galles, of Weſternes. 5. De Orcades, daar de Schotſche eylanden bygevoegt worden. Zy zyn alle den koning van Groot Brittannien onderdanig. zie *Groot Brittannien*.

BRITTANNIEN, NIEUW BRITTANNIEN, is een provintie in Canada in noord America, aan den zeeboezem van St. Laurens, waar in Breſt en Belle Iſle leggen. Het landſchap Eſtotiland word ook Nieuw Brittannien genaamt.

BRITTANNISCHE ZEE, *la Manche*, of *het Canaal*, is een grote zee-engte van de Atlantiſche zee, en ſtrekt zich tuſſchen de Engelſche en Franſche kuſten van de eylanden Oueſſant tot aan de zee-engte le Pas de Calais genaamt, uit, by 't welke de Duitſche zee begint.

BRITIOGA klein eyland aan de kuſten der Portugeeſche Capitania St. Vincent in Brazilien. Daar is een veſting op gebouwd, welke de haven van de ſtad S. Vincent beſchut.

BRIVE LA GAILLARDE, oude maar vermaaklyke ſtad aan den vloed Coureze in neder Limoſin in Vrankryk.

BRIVIO. kleine ſtad aan den vloed Adda in 't hertogdom Milaan.

BRIX, koninklyke ſtad in de Satzer kreits in Bohemen, 2 mylen van Teplitz en 10 van Praag, heeft een kommandery van de ridder-orde van 't Kruis, met de rode Star.

BRIXEN, biſdom in Tyrol, tuſſchen het eigentlyk zo genaamde Tyrol, het biſdom Trent, het Venetiaanſche gebied, en het aartsbiſdom Saltsburg. De biſſchop behoort onder den aartsbiſſchop van Saltsburg, en is een onmiddelbare ſtand van 't Roomſche ryk.

BRIXEN, hoofdſtad van 't biſdom van dezen naam aan den Brenner, daar zich de Rientz en Eiſack verenigen, 9 mylen van Inſpruck. Zy is overal van hoge bergen omringt, en haar rode wyn is zeer beroemt.

BRIXENSTADT, fraai ſteedje in Franckenland, 9 mylen van Anſpach, den markgraaf van Anſpach toebehorende.

BRIZEN, TREUEN-BRIEZEN; zie *Briezen*.

BRO, rivier in Poolſch Pruiſſen, die door Pomerellen loopt, en in den Weichſel valt.

BROAD, meir in Ierland in de provintie Ulſter, waar op vele kleine eylanden leggen.

BROE, ſtad in het waiwoodſchap Mazovien.

BROCALO, klein koningryk in Nigritien in Africa, by den mond van den Niger.

BROCELDEN; zie *Procelden*.

BROCHE, BROCHIA; zie *Baroche*.

BROCKAU, kleine vloed in de Holſteinſche provintie Wagrien.

BRODERA, verſterkte ſtad in Ooſtindien in het land van den groten Mogol in 't koningryk Guzuratte. Het legt achtien mylen ten zuiden van Amadabat en haar inwoners zyn meeſt katoen-wevers.

BRODI, ſtad en veſting in Volhynien.

BRODNICZ, ſtad in het waiwoodſchap Culm, in 't Poolſch Pruiſſen.

BRODRA, BRODUR, kleine ſtad in 't gebied van den groten Mogol in 't koningryk Guzuratte, aan de golf van Cambaye.

BRODT, kleine en verſterkte ſtad aan de Sau in Slavonien, 8 mylen van Poſſega.

BRODZIEC, kleine ſtad in het waiwoodſchap Minskie in Litthauen, aan den vloed Berezina.

BROIDERS, zo noemt men munniken in de klooſters die geen Prieſters zyn.

BROEDERS IN BOHEMEN; zie *Huſſiten*.

BROEDERSCHAP DER GOEDE WERKEN. Is onder de Roomsgezinden zodanig verbintenis, wanneer een zekere geeſtelyke Orden een Leek met alle de zynen, in het genot van alle die goede werken aanneemt, welke deze Orden ooit gedaan heeft, en noch doen zal.

BROEK, gemeenlyk Broek in Waterland, ryk dorp tuſſchen Amſterdam en Munnikendam in Noordholland, daar geen een behoeftig menſch gevonden word.

BROEL; zie *Bruël*.

BROEMSEBROE, vlek in Smaland in Zweden niet ver van Calmar, daar 1654 een vrede tuſſchen Denemarken en Zweden geſloten wierd.

BROGLIO, plaats daar de edelen van Venetien op de plaats van St. Marcus hun vergaderingen houden. Wanneer zy daar voor den middag by een komen, nemen zy de bedekte gallery onder het Paleys van St. Marcus gelyk ook het derde deel van de plaats op dezelve zyde in. Maar wanneer de byeenkomſt na den middag geſchied, zo is de Broglio onder de galdery van de eerſte zyde der zo genaamde Procuratie Nuove, benevens het derde deel van dezelve zyde op dat zy voor de hitte der zon bevryd zyn, daar middlerwyl niemand op de plaatzen, tot een Broglio beſtemt,

te gaan pleegt, als de blote Venetiaansche edellieden.

Broholm, vlek op het eyland Fuhnen, aan den oever van de grote Belt.

Broich, slot niet ver van Duisburg in 't hertogdom Kleef, waar op voor dezen de graven van Falkenstein hun verblyf hielden. 't Is een Guliks leen, en hoort tegenwoordig den graaf van Leiningen-Dachsburg toe.

Broje, vloed in het Zwitzersche canton Freyburg, loopt door de Murter- en in de Neuburgerzee.

Broitzchia, stad in 't koningryk Guzuratte in 't gebied van den groten Mogol, 't welk een der sterkste plaatzen in Indien is, en op bergen gebouд.

Bromberg, een amt van den bisschop van Wurtsburg in Franckenland.

Bromberg; zie *Lydgosty*.

Brome, groot marcktvlek in 't hertogdom Zell, een myl van Dromling, het geslacht van Bartensleben toekomende.

Bronchorst, kleine stad aan den rechten oever van den Yssel in het graafschap Zutfen, benevens den titel van een graafschap, waar van de graven van Bronchorst te Gronsfeld en Eberstein den titel voeren. Zy horen tot de Westfaalsche bank, en bezitten ook het graafschap Gronsfeld in 't Limburgsche.

Brondrut, of *Porentru*, residentie-stad en slot van den bisschop van Bazel aan den vloed Hallan, aan de grenzen van de Sundgau.

Brora, kleine stad in Noordschotland in het graafschap Southerland, daar de vloed Brora in de Noordzee valt.

Bross, Brooss, een aanzienlyk maar redelyk vervallen en open marckt-vlek, benevens een kasteel in Zevenbergen, aan den vloed Marosch, 3 mylen van Weissenburg, in het zogenaamde land voor het woud. Zy is de hoofdplaats van den laatsten Saxischen koninglyken stoel, en heeft daar van daan zitting en stem op de landdagen, bestaat uit Saxische Luitersche, en Ongarische Gereformeerde Inwoners, gelyk ook de raad aldaar uit diergelyke godsdienst-genoten bestaat.

Brotteroda, Hessisch slot en voogdy in het vorstelyk graafschap Henneberg.

Brou, kleine stad aan den vloed Douxaine in het landschap Perche in Vrankryk.

Brouage, Jaqueville, kleine en gefortificeerde stad in Saintonge aan de zee-kust, tusschen den mond der Garonne en Charente, daar zy een goede haven heeft. Zy word van een ziltig moeras omringt, waar uit veel zout gezoden word.

Brouay stad aan den vloed Biette, benevens den titel van een graafschap, niet ver van Bethune in het graafschap Artois, de kroon Vrankryk toekomende.

Brougham, vlek in het graafschap Westmorland in Engeland, aan den vloed Eden.

Brougton, vlek in het graafschap Hant in Engeland, tusschen Salisbury en Winchester.

Brouilleren, onder een ander werpen, in verwarring brengen, als papieren, schriften enz. onordentlyk zyn, vrienden onenig maken. Brouillerie, twist, onenigheid.

Brouk, slot aan den vloed Roer in 't hertogdom Berg, den graaf van Leiningen-Daxburg toebehorende. Onder aan den berg legt een dorp, en daar tegen over aan den anderen kant van de Roer het steedje Muhlheim.

Brouwer, zee-engte in de Magellaansche zee in zuid America, ten zuiden van de zee-engte la Maire gelegen, word dus naar een Hollander genoemt, die dezelve in 't jaar 1643 ontdekte.

Brouwershaven, kleine en net geboude stad op de noordzyde van het eyland Schouwen in Zeeland, benevens een haven.

Brownisten, zo genaamt van Robbert Brown, is een secte die in de 16de eeuw in Engeland opstond, zich van andere Gereformeerde kerken afzonderde, en dezelve voor verdorven hielt, wel niet wegens de leer, maar wegens de uiterlyke bestiering. Zy veroordeelt zo wel de bisschoplyken als de presbyterianen met hun consistorien, classen en synoden, en verwerpt de wysgeerte, de formulieren van gebeden, de academische trappen, en het lezen van heydensche boeken.

Brozow, stad in het waiwoodschap Reussen in Polen.

Bruca, kleine vloed in Val di Noto in Sicilien, benevens een haven aan de zuidelyke zee-kust der golf van Catanea.

Bruchhausen, voorheen een graafschap in Westfalen aan de Wezer, tegen het Breemsche gebied, den hertog van Brunswyk-Lunenburg toekomende, bestaat uit de twe sloten, amten en vlekken, oud en nieuw Bruchhausen, die een myl van elkander leggen, en tegenwoordig onder het graafschap Hoya gerekent worden.

Bruchsal, kleine stad aan den vloed Saltza, aan dees zyde van den Rhyn, in 't bisdom Spiers, boven Spiers, benevens een schoon slot, 't welk de residentie des bisschops is. Het stift alhier, dat Ryks-vry is, word het Odernheimsche genaamt, wyl het van Odernheim hier naar toe verlegt is.

Bruck, marcktvlek aan den Ammer in 't bisdom Freysingen 3 mylen van Munchen, tot dat rentamt behorende.

Bruckberg, vlek benevens een slot in Franckenland.

Bruchten-Anslag, noemt men in de nedergerichten in Westfalen, wanneer een dag tot oplegging der breuken en boetens gestelt word.

Bruck, steedje in de Saxische keur kreits, niet ver van Beltzig.

Bruck, schoon steedje in Argow, aan den vloed Aar, waar over een stene brug legt. Het heeft zyn eigen hoofdschout en raad, maar het appel geschied aan het canton Bern, 't welk deze stad 1455. ingenomen, en ze hier na als een pand van keyzer Sigismundus ontfangen heeft.

Bruck an der Föckla, zie *Vöcklabruck*.

Bruck an der Leutha, stad benevens een slot in neder Oostenryk aan de Ongarische grenzen, 4 mylen

mylen van Wenen, de graven van Harrach toebehorende.

Bruck an der Muer, ſtad en ſlot in Stiermarken, 6 mylen van Grats.

Bruck ander Roer, ſlot en heerlykheid aan de Roer in Weſtfalen, is een graaflyke reſidentieplaats.

Brucken, kleine ſtad, ſlot en heerlykheid in Thuringen, den heer van Werthein toekomende.

Bruckenau, kleine ſtad aan den vloed Sinna, in het ſtift Fulda.

Bruckenstadt, kleine ſtad in Franckenland, dicht by Kitzingen, tot het Onoltzbachiſche amt Stephansberg behorende.

Brudinick, kleine vloed in Sileſien, ontſpringt in 't vorſtendom Grotkau of Neiſſe, en valt by Krappits in den Oder.

Bruel, kleine ſtad in 't aartsbisdom Keulen, benevens een ſlot, op 't welke de Keurvorſt zomwylen zyn verblyf houd.

Bruges, kleine ſtad aan den oorſprong van het riviertje Nes, in de Franſche provintie Bearn.

Brugge, vlek in het eigentlyk zo genaamde Holſtein, in 't amt Bordesholm.

Brugge, een der beſte ſteden in 't Ooſtenrykſche of keyzerlyk Vlaanderen, welke ruim en wel verſterkt is. Zy legt 8 mylen van Gent aan veele vaarten, die naar Oſtende, Gent, Sluis en elders heen lopen. Zy dryſt ſterken koophandel, en heeft een biſſchop, die onder den aartsbiſſchop van Mechelen ſtaat. Anno 1708. gaf zich deze plaats aan de Franſchen over, die dezelve evenwel, uit hoofde van het accoort, in Gent met den graaf van la Motte geſloten, het volgende jaar aan de Bondgenoten weer moeſten inruimen. De omleggende landſtreek hiet het land van 't vrye, of het quartier en 't vrye van Brugge.

Bruggen, kleine ſtad in 't hertogdom Gulick aan de Gelderſche grenzen.

Bruggervaart, is de grote vaart die zich te Brugge in veel armen en door veel ſtraten verdeelt, en van daar tot drie mylen ver te Oſtende in de zee loopt. Zy wierd in 't midden van de voorgaande eeuw door die van Brugge gedolven en vervaardigt, en brengt met den vloed der zee geladen ſchepen van 400. tonnen aan de ſtad.

Brugnetto, kleine ſtad in het Genueeſch gebied in Italien, in 't Apennynſche gebergte aan den vloed Verra, benevens een bisdom, onder den aartsbisſchop van Genua ſtaande.

Brugnorte, zie *Bridgnorth*.

Brulingen, ſteedje in het zwarte Woud, niet ver van Villingen, het aartshertoglyke huis Ooſtenryk toebehorende.

Brulot, Brander, is een licht ſchip van oud ſcheeps hout, met allerhande brandſtoffen als zwavel, pek, buskruid en diergelyke dingen gevult, om hier door de vyandlyke ſchepen in brand te ſteken. De Franſchen noemen diergelyke ſchepen anders ook Navires Sorciers, Tover-Schepen. Men bemant ze met tien of twaalf perſonen, die, om het gevaar dat zy uitſtaan moeten, dubble ſoldy genieten. Voor 't overige worden hun enige Paſſevolants of Blinden toe gegeven, en in het achterſte deel van het ſchip ſtaan 2 yzere ſtukken, om zich tegen de ſloepen te verweren.

Brumat, zie *Brumpt*.

Brumbach, Benedictyner klooſter in Taubergrunde in Frankenland.

Brumbach, ciſtercienſer abdy aan de Tauber, in 't ſtift Wurtsburg, niet ver van Wertheim.

Brummer, zie *Poldrack*.

Brumpt, Brumat, kleine ſtad aan den vloed Sorra in de neder Elſas, in het graafſchap Lichtenberg tuſſchen Straatsburg en Hagenau, die den graaf van Hanau toekomt, en een leen van 't ſtift Mets is.

Brundrut, zie *Brondrut*.

Brundus, ſtad in Bohemen, in de Chrudimer kreits.

Bruneg, ſlot in 't ſtift Wurtsburg.

Brunegg, Braunegg, kleine ſtad, berg-ſlot en amt in 't Puſter-dal in Tyrol, 4 mylen van Brixen, aan den vloed Rientz, den biſſchop van Brixen toebehorende, die zich zomtyds in den zomer hier pleegt op te houden. Zy legt in een grote vlakte welke aangenaam, vruchtbaar en met bergen omringt is, ook zyn 'er in de nabuurſchap goede gezondsheids baden.

Brunerthal, zie *Palentzerthal*.

Brunegk, bergſlot en heerlykheid in Zwitzerland dicht by Mellingen, in het graafſchap Rore.

Brunetto, een fort op een heuvel van den zelven naam gelegen, 't welk het ſlot te Suſa in Piemont beſchut. De tegenwoordige hertog van Savoyen wil het onoverwinlyk maken, alle veſtingwerken en Magazynen in rotzen laten houwen, en het water door een bron onder de aarde in de grachten laten leyden, gelyk 'er ook vaſte inkomens tot beſtandige onderhouding van deze fortres beſtelt zyn.

Brunn, marktvlek in neder Ooſtenryk.

Brunn zu unser lieben Frauen, zie *Landſtraſſ*.

Brunn, zie *Brinn*.

Brunnen, zum Brunnen, ſlot in 't canton Zweits aan de Lucerner zee, daar de vloed Mutton daar in valt, en waar naar een oud adelyk geſlacht den naam voert.

Brunnfeld, zie *Graf-Au*.

Bruno, vloed in 't gebied van Siena in 't Florentynſche, welke op den berg Maſſi ontſpringt, en zich in 't meir van Caſtiglione ſtort.

Brunsberg, zie *Braunsberg*.

Brunsberg, by Heuxter aan de Wezer was eertyds een ſterke plaats, maar legt nu meeſt verwoeſt, en hoort den abt van Corbey toe.

Brunsbuttel, vlek in 't zuiderdeel van Ditmarſen, daar zich de Elf in de zee ſtort, de kroon Denemarken toekomende. Het is voor dezen gefortificeert geweeſt.

Brunshausen, Luiters juffren klooſter in 't hertogdom Brunswyk, onder de abdy Gandersheim ſtaande. Hier zyn vier geeſtlyke dochters in, en een abdis.

Brunshuser-Schans, zie *Schwinger Schans*.

Brunsrode, een slot en vlek van de heren van Bulow in 't hertogdom Brunswyk, een myl van Brunswyk.

Brunstein, keur-Hanovers slot, vlek en amt aan den vloed Ruhme in 't vorstendom Calenberg, dicht by Northeim, waar toe het nonnen klooster Wichtbrechtshausen behoort.

Brunswyk, hertogdom en grote provintie in de neder Saxische kreits, welke ten noorden aan het hertogdom Lunenburg, ten westen aan de Westfaalsche kreits, daar het door de Wezer van afgescheyden word, ten zuiden aan Hessen en Eichsfeld, ten oosten aan Thuringen, Anhalt, Halberstad en het hertogdom Maagdeburg grenst. De hertogen van Brunswyk en Luneburg worden anders in twe hoofdlinien verdeelt, namentlyk in de Wolffenbuttelsche en de Luneburgsche. Beyde verdelen zich wederom in byzondere linien, namentlyk de Wolffenbuttelsche in de Brunswykshe, Wolffenbuttelsche en Beverische, de Luneburgsche in de Zellische, en de Hanoversche of Keurvorstelyke linie. Van de Wolffenbuttelsche Linie is reeds in het jaar 1704. de Brunswykshe met hertog Rudolf Augustus, en van de Luneburgsche 1705. de Zellische met George Wilhelm uitgestorven, zo dat de landen van den eerstgenoemden aan Antoon Ulrich van Wolffenbuttel, die van den laatsten aan den keurvorst van Hanover toegevallen zyn. Augustus Wilhelm, de tegenwoordig regerende vorst, trad de regering in 't jaar 1714 aan, is den 8 maart 1662 geboren, en is ten derden male in september 1710 met vrouw Elizabeth Sofia Maria weduwe van den hertog van Holstein Pleun, in den echt verbonden. De andere en tegenwoordige erf prins Ludovicus Rudolphus is den 22 juli 1671 geboren, en heeft Christiana Louise, uit het vorstelyk huis Oettingen ter gemalin. Deze is de vader van de tegenwoordige keyzerin, als ook van de vrouw van den overleden Czarowits, en de hertoginne van Beveren, en bezit het vorstendom Blanckenburg.

Brunswyk, grote en gefortificeerde stad aan den vloed Ocker, in 't hertogdom Brunswyk, welke des jaars twe beroemde missen of jaarmarkten heeft, de eene op zondag na vrouwe lichtmis, de andere des zondags na St. Laurens. Zy legt een myl van Wolffenbuttel, en 5 van Helmstadt, en is 1671 onder de volkome gehoorzaamheid van den hertog van Brunswyk geraakt.

Bruntvland, kleine stad in zuid Schotland in het graafschap Fife, tegen over de stad Edenburg.

Bruntzeny Meydan, stad en grensvesting tegen de Turken in Croatien, dicht aan den vloed Unna, welke de Christenen anno 1693 stormenderhand veroverden.

Brus, kleine vloed in Zwitzerland, die by Lucern in de Lucerner zee valt.

Brusch, zie *Breusch*.

Brusia, zie *Bursia*.

Brusianen, waren ketters in de 12de eeuw, welke navolgers van Petrus Brusius waren, en van veel ketteryen beschuldigt wierden, namentlyk dat zy den kinderdoop, de kerken, de offeranden der mis, en het bidden voor de verstorvenen, insgelyks de verering van het kruis verworpen: zy worden ook Henricianen genaamt, naar eenen Henricus, een voornaam aanhanger van Bruys.

Brusilow, stad in het Waiwoodschap Kiow in Polen.

Brussel, hoofdstad van 't hertogdom Brabant aan den vloed Senne of Sinne, waar uit veel grachten door de stad lopen. Zy is groot, welgeboud, volkryk en neringryk, zo wel omtrent den koophandel als omtrent de manufacturen. De gouverneur over de Oostenrykshe Nederlanden (die tegenwoordig door een zuster van den keyzer geregeert worden) heeft hier zyn residentie, en hier bevinden zich ook alle collegien, als de raad van staten, de kamer, de krygsraad, cancelery, en de regering of het hof van Brabant. Het omleggende land is een van de 4 delen des hertogdoms Brabant, en hiet het quartier van Brussel. Anno 1706 had zy zich aen de Bontgenoten overgegeven, en in het jaar 1708 wierd zy van de Franschen onder den keurvorst van Beyeren hevig bestormt en gebombardeert, maar by aannadering der Bontgenoten weder verlaten. In den Rastadschen vrede 1714 is zy met de gezamentlyke Spaansche Nederlanden het huis van Oostenryk toegewezen.

Brussow, steedje in de Uckermarck, hoort den heer van Ramin toe.

Brux, zie *Brix*.

Brzest, Brzestie, Brisch, Waiwoodschap in Cujavien in groot Polen, 't welk 4 kreitzen begrypt, namentlyk Brzest, Kruswick, Coval, en Predeck, en aan de Waiwoodschappen Wladislau, Plotsko, en Gnesna grenst.

Brzest, Brzestie, stad, welke in het Waiwoodschap Brzest in Cujavien in groot Polen aan een moeras legt, en met enige vestingwerken voorzien is.

Brzezan, stad in het Waiwoodschap Reussen in Polen.

Brzeznic, zie *Bresnitz*.

Bua, Chiova, eyland in de golf van Venetien, aan de kust van Dalmatien, de Venetianen toekomende.

Buada, klein eyland in noord America, in het oostlyke deel van het meir d'Ontario.

Buar, zie *Bejar*.

Buarcos, kleine en volkryke stad in Portugaal in de provintie Beira, 7 mylen van Coimbra, by den mond van Mondonego, heeft een goede haven.

Buble, klein eyland by noord Jutland.

Bublitz, kleine stad in 't vorstendom Camin in achter-Pomeren, den koning van Pruissen toekomende.

Buccari, stad in Istrien, aan een kleine golf van de Adriatische zee, welke van natuur zo schone haven maakt, als 'er misschien ergens in de wereld een te vinden is, nademaal niet alleen by de 500 schepen daar in veilig leggen, maar ook wegens de grote diepte des waters heel dicht aan 't land komen kunnen. Het hoort den Rooms keyzer toe, die het wegens zyn wonderbare legging aan

weetskanten met kasteelen voorzien, en tot een capitale haven en koopplaats maken laat.

Buccariza, kleine stad in Croatien, aan de golf van dien zelven naam, welke een deel van de golf van Venetien is.

Buccher, kleine stad aan den vloed Malo in Val di Noto in Sicilien, benevens den titel van een vorstendom.

Bucentauro, zo word het grote en prachtige schip genaamt, dat de doge van Venetien jaarlyks op hemelvaarts dag by de plechtigheid van het trouwen der zee gebruikt, en het is van de grootte ener Galeas, aan weerzyden met goude banken voorzien. Het is vergult en op 't prachtigste verciert, op het opperste verdek staat een troon, op den welken de hertog tusschen de gezanten en raadsheren zit. 't Beneden dek heeft 28 riemen ieder met 6 man voorzien, waar van men niets als de beweging der riemen ziet. Op den voorsteven staat een vergult gerechtigheids beeld, met het zwaard en de waagschaal in de handen. Wanneer de doge den ring in zee werpt, zit hy op het achterste deel van 't schip, en spreekt deze navolgende woorden uit. *Desponsamus te, mare, in signum perpetui dominii*, Wy trouwen u, o zee, tot een teken van eeuwigdurende heerschappy.

Buch, vlek in de oude marck aan de Elf, daar een overvaart is: 't is de overstroming zeer onderworpen.

Buch, Buchs, kleine stad op een half-eyland in Guienne in het land van Bourdeaux. De omleggende landstreek word le Captalat de Buchs genaamt, en heeft een voorgebergte.

Buchan; zie *Buquan*.

Buchannan, kleine stad in zuid Schotland, in de provintie Lothian.

Buchan-Ness, voorgebergte in de noord Schotsche provintie Buquan.

Buchari; zie *Buccari*.

Buchau, een vrye ryks-stad in Zwaben, 2 mylen van Biberach, aan een meir, de Feder zee genaamt, benevens een abdy, waar in 9 adelyke juffers uit graaflyk en vryheerlyk geslacht, die naar haar welgevallen daar uit kunnen gaan om te trouwen, in onderhouden worden, en wier abdis een onmiddelbare stand van 't ryk is, 't welk zedert 1693 Maria Theresia, een gravin van Monfort is.

Buchau, Buchenau, is een streek lands tusschen Hessen en Franckenland, waar in de abdy Fulda legt, en door 't welk de vloed Fulda loopt.

Buchau, slot en steedje in Bohemen in de Satzer kreits, eertyds door de vryheeren, prinssen van Buchau, bezeten.

Buchau, voor dezen een Cistercienser klooster in Meissen by Leisnig aan de Mulde, maar tegenwoordig een keur Saxisch lusthuis.

Buchaw, stad in 't Waiwoodschap Mscislau in 't Litthauisch Russen.

Buche; zie *Buyse*.

Bucheira, de zee van Bucheira of Alexandria, grote zee in Egypten in Africa, omtrent 7 mylen van de stad Alexandryen, daar de kleine stad Bucheira niet ver van daan is gelegen.

Buchen, stad aan den Odenwald, keur Ments toekomende.

Buchen, kleine stad in het aarts-stift Ments.

Buchenau; zie *Buchau*.

Buchenberg, zie *Kempten*.

Buchenberg, voogdy in Zwitzerland, het canton Solothurn toekomende, maar de criminele zaken en de gene die den Godsdienst betreffen behoren onder Bern.

Bucherest, grote en slecht gefortificeerde stad in Walachyen, daar de vorst of hospodar, die onder Turksche bescherming staat, gemeenlyk zyn verblyf houd. Zy legt aan den vloed Dembrowitz 9 Ongarische mylen ten oosten van Tergovist. Daar zyn over de 40 grote kerken en kloosters in, en de hooft-Godsdienst is Grieksch. Zie Hospodar.

Buchholts, vlek en heerlykheid in de middelmark Brandenburg, aan de neder Lausintsche grenzen, onder het keur Brandenburgs amt Teupis behorende.

Buchholts, kleine berg-stad in de Aartsberger kreits, keur-Saxen toekomende.

Buchhorn, kleine vrye ryks-stad in Zwaben in Algow aan de Boden zee, daar een fraaie stapel voor de koopmans waren is. Zy heeft de heerlykheid Baumgarten onder zich, en staat onder de bescherming van de stad Uberlingen.

Bughi, groot vlek in 't landschapje Caux in Normandyen, 5 mylen van Rouaan.

Buchs; zie *Buch*.

Buchse, slot in 't kanton Bern, tusschen Erlach en Landeren by de Bieler-zee, word door een landvoogt van Bern geregeert.

Buchsgau, landgraafschap in Switzerland, in het kanton Solothurn, zo genoemt naar een oud slot en heerlykheid Bucheck.

Bucino; zie *Bocino*.

Buck, kleine stad in Rood Russien in Polen, in het Waiwoodschap Belczo, daar zich de vloeden Buck en Pottaw verenigen.

Buck; zie *Bug*.

Buckarest, zie *Bucherest*.

Buckau, middelmatige stad in de middelmark Brandenburg, in de opper Barnimische kreits, de ryksgraven van Flemming toekomende, die daar een schoon slot geboud hebben.

Bucke, steedje in de Middelmark aan de Elve, een myl van Tangermunde.

Buckeldians, een zeker soort van wederdopers in Engeland.

Buckenburg, stad, sterk en schoon kasteel benevens een gebied in het graafschap Schaumburg, aan den vloed Au, anderhalf myl van Minden, heeft heerlyke losschen, en komt de graven van der Lippe toe, waar van de Buckenburgsche linie den naam voert.

Buckenfiort, Aardalfiort, zeeboezem van de Noortzee aan de Noorweegsche kusten, by de stad Stavanger.

Buckingham, graafschap in Engeland, 't welk ten noorden de provintie Northampton, ten westen Oxfort, ten zuiden Bark, en ten oosten Middle-

ſex, Hartford en Bedford tot grenzen heeft. In deze provintie vind men de beſte wol, en de hooftſtad, aan den vloed Ouſe gelegen, hiet ook Buckingham.

Buckor, ſtad en koningryk in 't ryk van den groten Mogol, aan den Indus-ſtroom.

Buckow, twe kleine ſteden in 't hertogdom Meklenburg, den hertog van Schwerin toekomende, waar van de eene oud-en de andere nieuw-Buckow hiet.

Buckow, klooſter-amt in achter Pommeren, in 't vorſtendom Wenden, aan een meir van den zelven naam, den koning van Pruiſſen toebehorende.

Bucoresta, zie *Bucherest.*

Bucorta, kleine vloed in Calabria Oltra, welke zich in de golf van Girace in het ryk van Napels ſtort.

Buczava, Busko, ſtad in het Waiwoodſchap Reuſſen.

Buda, zie *Ofen.*

Budack, hooftſtad in Croatien in de provintie Corbavia in Ongaryen.

Budarin, ſterk ſlot in opper Ongaryen in het graafſchap Trentſchin, 2 kanonſchoten van de ſtad Silein.

Bude, zie *Bode.*

Buden, zie *Budynie.*

Budjadinger-Land, is een ſtuk van het graafſchap Oldenburg, 't welk de koning van Denemarken van den hertog van Brunswyk-Luneburg ter leen houd.

Budingen, hooftſtad benevens een ſlot in het graafſchap opper Isenburg in Wetteravien aan den vloed Seme, 4 mylen van Frankfort en anderhalf van Hanau, waar naar de Budingſche linie van de graven van Iſenburg den naam voert, en is derzelver reſidentie-plaets. Dicht daar by is het Budinger woud. Het levert treſlyke paarden uit, en legt tusſchen de monden van de Wezer en Ihade, warom het dikwils de overſtroming onderworpen is.

Budissin; zie *Bautzen.*

Budoa, kleine en gefortificeerde ſtad aan de kuſt van Dalmatien, de Venetianen toekomende, benevens een biſdom dat onder den aartsbiſſchop van Antivari ſtaat. Zy is anno 1667 door een aartbeving zeer verwoeſt.

Budowies, kleine vloed in Litthauen, in het waiwoodſchap Poloczk, ſtort zich in de Ogola.

Budweiss, grote gefortificeerde ſtad aan de Moldau, in de Bechinerkreits in Bohemen, 16 mylen van Praag.

Budweiss, ſtad in Moravien tuſſchen Trebitz en Znaym.

Budynie, Buden, koninglyke ſtad benevens een voortreſlyk ſlot in de Slaner kreits in Bohemen, 5 mylen van Praag aan de Eger.

Budziac; zie *Tartaren van Budziac.*

Buelth; zie *Bealt.*

Bueno Deseo, voorgebergte in nieuw Guiné tegen over de Dieve eylanden in zuid America.

Buenos Ayres, Bonaires, hooftſtad in West-indien in het landſchap Paraguay, aan den mond van den ſtroom Plata, de Spanjaarden toekomende, van waar de beſte Tabak naar Holland gevoert word. 't Is een beroemde koopſtad, daar zich de regering van het gantſche land, en een biſſchop, onder den aartsbiſſchop van Plata ſtaande, bevind.

Buenretiro, koninglyk lusthuis dicht by Madrid in Spanje.

Buertang; zie *Bortange.*

Buffalara, kleine ſtad in Calabria citra in 't ryk van Napels, daar de vloed Sibari in de golf van Tarento valt.

Bufles, groot meir in nieuw Vrankryk in noord America.

Bug, grote vloed in Polen, welke in Rood Rusſien by Oleſco ontſpringt, en zich by Wiſſegrod in de Weixel ſtort.

Bugen, koningryk op het eyland Ximo in Japan, aan een zee-boezem in Azien.

Bugen; zie *Biegen.*

Bugey, landſchap in Vrankryk tuſſchen den vloed Lain, die het zelve van Breſſe ſcheyd, en tuſſchen de Rhone, waar door het van Dauphiné en Savoien afgeſcheyden word.

Bugie, ſtad in 't koningryk Algiers in Africa aan de zee-kuſt, en de hooftſtad van 't koningryk Bugie, aan een golf van den zelven naam, heeft een goede haven en ſlot.

Bugiha, ſtad in Nubien in Africa, legt tegen de Egyptiſche grenzen.

Bugsin, ſteedje in Frankenland in het graafſchap Reineck, boven de ſtad Reineck, die van Thungen toekomen.

Buhl; zie *Ober-Buhl.*

Buhren; zie *Buren.*

Buis, kleine ſtad in neder-Dauphiné, benevens een gebied van den zelven naam aan den vloed Ouveze in de Baillage du Buis aan de grenzen van Provence.

Buissonnier, is een amptenaar in enige ſteden in Vrankryk, welke de regering bericht wanneer er iets nadeligs voor de ſcheepsvaart geſchied.

Buitenste gracht, is een diepte vol water, dewelke de Contreſcarp naar de landzyde omringt, en langs den voet van de ſchuine wal heen loopt.

Buiten werken, zo worden al de veſtingwerken genaamt, die van de veſting afgeſcheyden zyn, naamlyk de gene welke men of in de gracht, of aan den uiterſten kant van de gracht of aan guntszyde van het Glacis boud, de Ravelynen, halve Manen, Hoornwerken, Kroonwerken enz. Zy worden gemaakt of om een zwakke plaats van de veſting daar door te dekken, of om daar door een ſtuk lands in te nemen, dat de belegeraars tot de Aproches dienſtig is, of om de veſting daar uit te beſchieten.

Buitrago, kleine ſtad in nieuw Caſtilien, 12 mylen van Madrid op een rots, is van natuur zeer ſterk, heeft een cierlyk kaſteel, en komt de hertogen van Infantado toe.

Bukken, een vlek benevens een proosdy in het graafſchap Hoya in 't hertogdom Luneburg.

Bukovany, ſtad in de Pragenſer kreits in Bohemen.

Bulach, ſteedje in 't kanton Zurig, 't welk verſchey-

ſcheyde voorrechten heeft, en een Schout en Raad uit zyn burgery verkieſt.

Bulach, kleine ſtad en amt niet ver van den vloed Nagold in 't hertogdom Wurtemberg, welke in oud en nieuw Bulach verdeelt word. Het ſteedje word meeſtendeels nieuw Bulach genoemt, daar oud Bulach maar een vierendeel uur van daan legt.

Bulaganski, Moskovietſche veſting in Siberien, aan den vloed Angara in het landſchap Buratten.

Bulahuana, kleine ſtad in 't koningryk Marocco in Africa, in de provintie Ducala.

Bulgar koningryk in 't Moskovietſche Tartaryen langs den vloed Wolga, 't welk ten noorden aan Caſan, ten zuiden aan Aſtracan, ten ooſten aan Paſcatir en de Calmukſche Tartaren grenſt en den Czaar onderworpen is. De hoofdſtad hiet ook Bulgar.

Bulgarn, voornaam Jezuiten collegie aan den Donau, dicht by de ſtad Lints in opper Ooſtenryk.

Bulgaryen, Turkſche provintie in Europa, die ten weſten aan Servien, ten ooſten aan de Zwarte zee, ten zuiden aan Romanien, en Macedonien, ten noorden aan den Donau grenſt; ſchoon enige de grenzen over den Donau uitſtrekken. Zy behoort onder het grote gouvernement of Beglerbeyſchap van Romanien; en de hooftſtad daar van hiet Sophia.

Bulgern, kleine ſtad in Moravien.

Bulkowa, Groot-Bulkowa. Vlek in 't vorſtendom Servien in Hongaryen, 7 mylen ten zuiden van Belgrado.

Bulla, kleine vloed in de provintie Lydien in Griekenland, die zich in de golf van Lepante ſtort.

Bullarium, hiet by de Katholyken het boek, waar in alle bullen der Roomſche pauzen verzamelt zyn.

Bulle, is een Pauſſelyk ſchrift of inſtrument op perkement, met een lode zegel bekrachtigt, en beſtaan diergelyke bullen in dekreten, bevelen of andere ſchriften naar aart en geſchapenheid der zaken, waar over zy uitgegeven worden.

Bulle in Cæna Domini, is een bulle die veel excommunicatien, waar door de ketters en anderen, als zee-rovers, vervalſchers der Pauſſelyke bullen, bezitters der kerkelyke goederen, al waren het keyzers, koningen of vorſten in den ban gedaan worden, en vele andere gevallen, die er kunnen voorkomen, behelſt. Zy word alle jaar te Rome op witten donderdag opentlyk door een kardinaal diaken in tegenwoordigheid van den paus voorgelezen, 't welk geeindigt zynde werpt de paus een brandende kaars onder 't volk, om enigſins den blixem van den banvloek te verbeelden. Maar in Vrankryk is zy niet aangenomen, en men heeft dikwils daar tegen geproteſteert, wyl de koningiyke voorrechten en de vryheid der Gallikaanſche kerk daar door gekrenkt worden. In deze bulle worden ook uitdrukkelyk de ſchiſmatici of ſcheurmakers, waar door zy de Griekſche kerk verſtaan, ge-excommuniceert; weshalven ook in alle Griekſche kerken in Moſcovien uit repreſailje de Latynſche kerk, en inzonderheid de paus benevens zyne geeſtlykheid op witten-donderdag weer ge-excommuniceert worden.

Bulle, Goude-bulle, beduid in 't gemeen een opentlyk diploma, 't welk met een goud zegel bekrachtigt is: Maar in byzonderen opzichte word aldus de vermaarde wet van Keyzer Karel IV. genaamt, welke onder de Ryks grondwetten, die de nieuw verkoorne keyzer in de Capitulatie bezweren moet, gerekent word, en in 't jaar 1356 in de Latynſche ſpraak opgeſtelt en in 't licht gegeven is, waar in omtrent de onenigheden, die 'er by de keyzerlyke verkiezingen ontſtonden, voorzien is, de onzekerheden bepaalt, en de voorrechten der keurvorſten daar op gegrond. Daar zyn noch drie echte oorſpronkelyke handſchriften van voor handen, waar van 'er een te Heydelberg, dat in 't jaar 1622. benevens de beroemde Boekery naar Rome gevoert is, bewaart wierd; het andere te Ments; en het derde te Frankfort.

Bulle, een ſoort van ſchepen welke voor en achter, gelyk ook boven en onder plat zyn, met een maſt, zonder zeyl. Men gebruikt dezelve om maſten op andere ſchepen te brengen, of ook wanneer zy gekielhaalt of op zy' getrokken worden om ze te kalfateren of dicht te maken.

Bulle-Geld, is een zekere belaſting in Spanje, die van de onderdanen voor de pauſſelyke bullen, uit wier hoofde zy vryheid krygen om des vrydags en zaterdags vleeſch te eten, opgebracht word.

Bullerborn, een verwonderens-waardige bron in een woud in het biſdom Paderborn, die niet altyd maar alleen op zekere tyden vloeit. Men zegt dat wanneer zy beginnen wil te lopen men in de toppen van 't geboomte een zacht geruiſch verneemt, als of 'er een wind opſtak, en daar op dringt het water met gedruis her voor, als of het zich met geweld een opening maken moeſt.

Bullingbrook, ſtad en graafſchap in Lincolnshire, welken titel de familie van St. John en de ſtaats-ſekretaris de burggraaf van Bullingbrook voert, die van den laatſtoverledenen koning George van zyn ampten berooft is, zich naar Vrankryk begeven heeft, en naderhand pardon gekregen.

Bullinghausen, kleine ſtad in Franckenland in het graafſchap Caſtell.

Bullow, kleine ſtad in de neder Palts by de Bergſtraat.

Bungey; zie *Bongey*.

Bungo, koningryk op het eyland Ximo in Japan, wiens koning benevens zyn onderdanen in de 16de eeuw het Chriſten geloof omhelſt heeft, maar naderhand by de opgekome vervolging der Chriſtenen het zelve, zo 't zeggen is, weer verlaten heeft.

Bunt, is in 't Engelſch dat deel van 't zyl, dat door den wind opgeblazen word.

Büntem, vlek op den Hartz aan den vloed Rodow, een myl ten zuid-ooſten van Goſlar.

Bunts, kleine vloed in Zwitzerland, welke door de vrye amten vliet, en daar na in de Aar valt.

Buntzel, Jong-Buntzel, ſtad in de Buntzlerkreits,

kreits in Bohemen, aan den vloed Gizera, 7 mylen van Praag. Een andere ſtad in dezelve landſtreek hiet oud Buntzel, welke de hoofdſtad van de Buntzlerkreits is, en ook aan den vloed Gizera legt daar dezelve in de Elve valt, 3 mylen van Praag.

Buntzlau, Silesisch Buntzel, kleine ſtad aan den vloed Bober in 't vorſtendom Jauer, 5 m. van Liegnits, was het vaderland van den beroemden hoogduitſchen dichter Opits. Een myl daar van daan reiſt men over de Queiss, die Silezien van Luſatien ſcheyd.

Buntzlerkreits, een van de grootſte kreitzen in Bohemen, grenſt ten ooſten aan de Koning gratzer ten zuiden aan de Caurzimer, ten weſten aan de Leutmeritſche kreits, en ten noorden aan Sileſien en Luſatien.

Buondeno, zie *Bondeno.*

Buquan, provintie in noord Schotland, die ten noorden en ooſten aan de zee, ten zuiden aan het graafſchap Marr, en ten weſten aan Murray legt. Men vind in deze provintie Brandſteen in de zee, maar geen muizen kunnen in dat land duren, die ten eerſten ſterven als zy van andere plaatzen daar gebracht worden. Haar beſte rykdom beſtaat in wol.

Buquoy, graafſchap in Artois in de Nederlanden, op de grenzen van Picardyen, waar van het beroemde graaflyke geſlacht Longueval den naam voert.

Buragrac, vloed in 't koningryk Fez in Africa, welke op den berg Atlas ontſpringt, en zich in de Atlantiſche zee ſtort, daar hy by zyn mond een haven maakt.

Buratten, een wilde heydenſche natie en landſchap in Siberien, benevens een veſting van den zelven naam, die met Ruſſiſch garniſoen bezet is.

Burbach, een Naſſau-Dillenburgſch vlek, ſlot en amt op den vryen grond, twe mylen van Siegen.

Burburch; zie *Borborch.*

Burcia; zie *Burcza.*

Burckbernheim, groot Bareutiſch vlek in het opper amt of hooftmanſchap Nieuwſtad aan den Aisch en Hoheneck. De baden aldaar op het hoge gebergte zyn tegenwoordig weer met ſchone gebouwen verciert.

Burckersdorf, klein ſteedje by Wenen in Ooſtenryk.

Burchausen, ſtad aan de rivier Salza in opper-Beyeren, benevens een oud ſterk ſlot op een berg gelegen 13 mylen van Munchen. In deze ſtad is ook een keurvorſtelyke regering of een rentamt.

Burcken, kleine Ooſtenrykſche ſtad benevens een klooſter in Briſgau aan den Ryn, beneden Briſach.

Burckthann; zie *Burgthann.*

Burcza, Burzelland, klein landſchap in Zevenbergen aan den vloed Burcza, aan de Walachiſche en Moldaviſche grenzen, 't welk met veel bergen en boſſchen als een byzonder landſchapje omringt, en door den vloed Alt van het zo genaamde Altland geſcheyden word. Hier in legt Croonſtad, benevens vele marktvlekken en ſchone dorpen, en het heeft goed koorn- maar geen wyngewas. De vloed Burcza ontſpringt in dit landſchapje, en valt niet ver van Marienburg in den Altſtroom.

Burella, kleine ſtad niet ver van den vloed Sangro, in Abruzzo citra, in 't ryk van Napels.

Buren, kleine ſtad aan den vloed Aar in 't kanton Bern in Zwitzerland.

Buren, kleine ſtad en heerlykheid in 't biſdom Paderborn, niet ver van de ſtad Paderborn.

Buren, kleine ſtad in de Betuwe in Hollands Gelderland, heeft een ſterk ſlot, den titel van een graafſchap, en hoort noch onder de erffenis van koning Willem III. van Engeland.

Burfsheim, ſlot, vlek en heerlykheid in de Eifel aan de Trierſche grenzen.

Burford, ſtad in Oxfordshire in Engeland.

Burg; zie *Burch* en *Borg.*

Burg, ſtad aan de oude Yſſel in het graafſchap Zutphen.

Burg, veſting in het hertogdom Bremen, een myl van de ſtad Bremen.

Burg, ſlot, reſidentie-plaats en heerlykheid in Voigtland, niet ver van Schlaitz, de graven van Reuſſen toekomende.

Burgau, markgraafſchap in Swaben aan den Donau, tuſſchen de Lech en de Iler, het huis van Ooſtenryk toekomende. Het is 8 mylen breed en even zo lang, en begint by Augsburg by het kleine water Hettenbach. Een deel daar van word het landje Richsnau genaamt.

Burgau, kleine ſtad aan den vloed Mindel, en de hoofdſtad van het Markgraafſchap van dezen naam, 4 myl van Ulm.

Burgbernheim; zie *Burckbernheim.*

Burgdorff, een vermaaklyk ſteedje met een vorſtlyk ſlot of amthuis in het Luneburgſche, aan den kleinen vloed Owe, tuſſchen Zell en Hanover, den keurvorſt van Hanover toekomende.

Burgdorff, kleine ſtad en voogdy benevens een ſlot in 't canton Bern, daar de Schout zyn reſidentie houd, 2 mylen van Bern.

Burgebruch, een Bambergs amt en vlek in Frankenland.

Burgel, kleine ſtad en amt in Ooſterland, een myl van Jena, Saxen Weymar toebehorende: dicht daar by legt een oud klooſter, klooſter Burgel, of Burgel in het Dal genaamt. In 't jaar 1717 heeft dit ſteedje grote ſchade door brand geleden.

Burgemunden, een amt in 't Heſſen Darmſtadſche gebied, benevens een hoog rots-kaſteel aan de Ohm, dat met 2 muren en een diepe gracht, in de rots uitgewerkt, verzien is.

Burgerdingen, zyn zekere burgerlyke gerichten in Pruiſſen, waar van 'er alle maand een gehouden word, en voor 't welke de zaken die onder de burgers ontſtaan, als erffeniſſen, koophandel en ſchulden betreffende, afgedaan worden.

Burgerlyk Recht, begrypt zodanige wetten en keuren, die de onderdanen van de overigheid voorgeſchreven worden.

Burg-Gericht te Neurenberg, moeſt voor dezen in de ryks-ſtad Neurenberg gehouden worden,

den, tot dat keyzer Frederik III toeftond dat het ook buiten de ftad op een andere plaats mocht gehouden worden. De voornaamfte zaken, die daar op verhandelt wierden, waren criminele befchuldigingen, uitdagingen tot een twe-gevecht, en vuiftgerichten. Tegenwoordig betrekken de Frankifche Ryks-Edelen daar elkander voor.

Burggraven, bezitten tegenwoordig de vorftelyke waardigheid, en zyn hedendaags vier in 't Roomfche ryk, namentlyk van Maagdeburg, Neurenberg, Stromberg en Reineck. 't Waren voor dezen keyzerlyke Hooftluiden over een zekere ftad en flot, maar voornaamlyk om het recht over fteden en dorpen, die aan bisdommen of abdyen behoorden, te bedienen, van den keyzer aangeftelt. Onder de adelyke familien worden die gene ook burggraven genaamt, die over de burglenen geftelt zyn; (Zie *Burgleen.*) en die in aanmerking van het burg-flot, 't welk zy van het Ryk ter leen houden, van den keyzer geconfirmeert worden, gelyk de burggraaf van Friedberg in Wetteravien is. In Polen zyn de burggraven koninglyke amptenaren, die het opzicht over de kaftelen, veftingen en derzelver bezettingen hebben, en de Staroften onderworpen zyn. De ftad Nimegen heeft ook haren burggraaf, die in de vergadering der provinciale Staten van Gelderland en Zutphen den eerften rang heeft. Van de opper burggraven in Bohemen, zie onder *Opperburggraaf.*

Burghauss, een graaflyke familie in Silefien, welke behalven andere goederen ook de vrye heerlykheid Sulau bezit.

Burghausen; zie *Burckhaufen.*

Burghuhn, fteedje in 't landfchapje Buchau in Heffen, aan den vloed Huhn.

Burglangenfeld, kleine maar welgeboude en fterke ftad in 't vorftendom Neuburg, tuffchen Amberg en Regensburg aan de Nabe, broudt goed bier.

Burglen, flot en vlek aan de Thur in Turgow in Zwitzerland, wier neder-gerichten de ftad St. Gal toekomen.

Burg-leen. was in oude tyden een zeker vergelyk tuffchen enige adelyke familien, 't welk behelfde, dat wanneer een van die familien uitftorf, de gene die 'er noch overbleef fuccederen zou, in 's gelyk dat zy hare kaftelen tegen de vyandlyke aanvallen te zamen zouden befchutten. Zulk een burg-leen wierd van erven tot erven voortgezet, de verdrag-punten daar van wierden de burg-vrede, en de leenmannen burgmannen genaamt.

Burgloss; zie *Bees.*

Burgo, of Burgow, kleine en fchone ftad in Tyrol, aan den weg van Trente naar Venetien, aan den vloed Brenta, 3 mylen van Trent, word anders ook Worchen genaamt. Aldaar is een fchoon berg-flot, waar op de Oostenrykfche lands-hooftman woont.

Burgo; zie *Borgo.*

Burgos, hoofdftad van Oud-Caftilien aan een heuvel waar op een oud fterk flot legt, beneden ftroomt 'er de vloed Arlanza voorby, over den welken 2 ftene bruggen leggen. 't Is een van de grootfte fteden van Spanjen, maar flecht geboud, en zy heeft een aartsbisdom, dat 150 kleine fteden en dorpen onder zich begrypt, waar van het evenwel jaarlyks een deel der inkomften aan de koninglyke kamer overgeven moet.

Burgow; *Borgo* en *Burgo.*

Burg-Scheidungen, flot en vlek aan de Unftrut in Thuringen, Saxen-Weiffenfels toekomende. Voor dezen was het de refidentie-plaats der oude koningen van Thuringen.

Burg-Schwalbach, flot en vlek in 't vorftendom Naffau, tuffchen Wisbaden en Diets, 2 mylen van Langen Schwalbach gelegen.

Burg-Solms, is het ftamhuis der graven van Solms niet ver van Braunfels, in Wetteravien.

Burgstadtel, kleine ftad in Meiffen, tuffchen Rochlitz en Penick, de graven van Schönburg toekomende.

Burgstall, klein flot en marktvlek in het hertogdom Crain, 3 mylen van Laybach: het is het ftamhuis der graven van Burgftall, maar komt nu de Barons van Apffaltern toe.

Burgthann, berg-flot en opper-amt in Franckenland, in 't markgraaffchap Anfpach, aan de rivier Schwarzach.

Burg-Tonna; zie *Tonna.*

Burg-Umstadt, een fteedje van het bisdom Bamberg in Franckenland.

Burgundien; zie *Bourgogne.*

Burgundische-kreits, een van de tien kreitzen des Roomfchen ryks, die het Franche Comté benevens de 17 provintien der Nederlanden begrypt, maar tegenwoordig gants van het Ryk afgefcheurt is. De kreits-directeur daar van was de koning van Spanje.

Burgundische-Munt; zie *Kreutsthaler.*

Burgwald, groot woud in Heffen, 2 mylen lang, het begint by Franckenberg, en ftrekt zich tot Marpurg uit.

Burgwedel, amts-voogdy en marcktvlek in het hertogdom Zell, niet ver van Burgdorff.

Burialajos, kleine plaats in Arragon, in een woefte landftreek, daar geen bomen, kruid noch water te vinden is, en daarom word het van de Spanjaarden de woeftyn van Arragon genaamt.

Buriana, meir in het gebied van Siena, niet ver van de zee-kuft, in het Florentynfche gebied.

Burick, kleine en fterke ftad niet ver van den Rhyn, in 't hertogdom Cleef, den koning van Pruiffen toekomende. Anno 1672 wierd zy van den Franffchen Maarfchalk de Turenne ingenomen.

Burlesque, kortswylig.

Buronzo, kleine ftad aan de grenzen van het vorftendom Mafferano, in de Piemontfche heerlykheid Vercelli.

Burriana, kleine ftad aan den oever der zee in het Spaanfche koningryk Valencia.

Burro, een van de Moluckkifche eylanden in de Ooft-Indifche zee.

Bursa; zie *Brus.*

Burscheid, abdy in het hertogdom Gulik, niet ver van Aaken, wiens abdis een Stende van het Roomfche ryk is. De Gereformeerden plachten hier

een kerk te hebben, die in 't jaar 1714 op keyzerlyk bevel omver geworpen is.

BURSFELD, Luitersch klooster aan de Wezer, een myl van Minden, in 't vorstendom Calenberg, onder Keur-Hanover behorende, waar omtrent het midden der 15 ceuw de hervorming van de statuten der Benedictyner orde is voorgevallen, welke over de hondert Benedictyner-kloosters aangenomen hebben; en daar van daan de beroemde *Unio sive Reformatio Bursfeldensis* by de Catholyken genoemt word. Zy houden op zekere tyden hunne vergaderingen, waar in over dat gene dat ter Ere Gods en tot het bloeien van de orde dient geraadpleegt word, en de abt van Corvey is daar opperste President van door Duitsland.

BURSI, klein eyland in Griekenland, niet ver van het eyland Corfu.

BURSIA, BRUSIA, stad in Natolien in Azien, voorheen de residentie-plaats des Sultans.

BURSTATT, vlek in Franckenland, tot het amt Miltenberg behorende.

BURTENBACH, slot en steedje in Swaben aan den vloed Mindel, tusschen Augsburg en Ulm. Het is het stamhuis der vryheren Schertel van Burtenbach.

BURTZLAND; zie *Burcza.*

BURY, ST. EDMUNDS-BURY, kleine stad in de Engelsche provintie Lancaster, aan den vloed Itwell, niet ver van Salford.

BURY, stad in de Engelsche provintie Suffolk, 7 of 8 Engelsche mylen van Newmarket.

BUS, eyland in de Noord-zee tusschen Ysland en Terra-nova, is noch niet lang ontdekt geweest.

BUSCA, kleine stad in Piemont aan den vloed Macra, die voorheen een goede vesting was, maar welke, na de dood van Hertog Victor Amadeus, geslecht is. Zy was voor dezen de hooftstad van een zeker markgraafschap.

BUSCH, heel klein eyland in de Noord-zee, onder 't gebied van Groningen.

BUSCHAU, gewicht in Hamburg, omtrent 180 pond.

BUSECKER-THAL of DAL, een gebied van negen dorpen in opper-Hessen in 't amt Giessen, die van Buseck en Trohe toekomende. Het wierd na een langwylig Rechtsgeding met den landgraaf van Hessen-Darmstad van den keyzerlyken Ryks-hofraad te Wenen in 't jaar 1707 voor een onmiddelbaar keyzerlyk Leen, en deszelfs bezitters, de Heren van Buseck, voor Rykszaten, onder de middel-Rhynsche Ryks-vrye Ridderschap te huis horende, verklaart, schoon de landgraven van Hessen-Darmstad zedert 1576 de landvorstelyke rechten daar in ongehindert hadden geoeffent, en de Heren van Buseck als landzaten van Hessen aangezien hadden. Hier op heeft zich de landgraaf tot de Ryksvergadering van Regensburg gewend, en eindelyk voor het Ryks-kamer-gericht te Wetzlaar in 't jaar 1724 het proces, en daar door 1500 onderdanen gewonnen.

BUSEN, klein eyland in de Noord-zee, tegen over het land Dithmarsen, by den mond der Elf.

BUSENDORF; zie *Bossonville.*

BUSENTO, kleine vloed in Principato citra in 't ryk van Napels, welke zich in de Toscaansche-zee stort.

BUSETO, LO STATO DI BUSETO, klein landschap in Italien tusschen Parma, Piacenza en de Po gelegen, den hertog van Parma toekomende. Het word ook Stato Palavicino genaamt.

BUSETO, kleine stad aan den vloed Ongina in Stato di Buseto, een myl van de Po, in Italien.

BUSKO, stad in het waiwoodschap Belsko in Polen.

BUSKO; zie *Buczava.*

BUSO, voorgebergte op het eyland Candia, tegen over Morea.

BUSSA; zie *Buza.*

BUS-SCHIETERS, zyn tien of twaalf personen op een schip, die den Constabel ter hand gaan.

BUSSEN; zie *Dirmentingen.*

BUSSERETH, Turksche stad in het steenachtig Arabien in Azien.

BUSSIERE, kleine stad in Vrankryk, in de provintie Marche.

BUSSOVO, een stad in Wallachyen, aan den vloed Miglkovo, 9 Ongarische mylen ten oosten van Tergovist.

BUST, BOST, stad in Perzien, en de hooftstad van het landschap Sablestan, benevens een slot, dat voor de beste vesting in Perzien gehouden word.

BUSTOGRANDE, kleine stad tusschen de rivieren Olana en Arno, in het Milaneesche gebied, de graven Marliani toekomende.

BUSWALTAM, stad in de provintie Barkshire in Engeland.

BUSWEILER, kleine stad en heerlykheid in de neder-Elsas, benevens een slot, de graven van Hanau toekomende. Voor dezen was het de residentie-plaats der graven van Hanau-Lichtenberg.

BUTERA, kleine stad op een berg in Val di Noto in Sicilien, benevens den titel van een vorstendom.

BUTHE; zie *Boot.*

BUTNOCK, PUTNOCK, kleine stad aan den vloed Gaya, in het opper-Ongarische graafschap Barsod.

BUTON; zie *Bouton.*

BUTOW, heerlykheid en kleine stad aan den vloed Stolpe, in 't hertogdom Cassuben, 10 mylen van Dantzig, dicht aan de Poolsche grenzen, den koning van Pruissen als een Pools leen toekomende.

BUTRINTO, BUTINTRO, stad en haven aan de golf van den zelven naam in Epirus in Griekenland, tegenwoordig de Venetianen toekomende. Voorheen was het een aanzienlyke stad, maar nu, na dat zy van de Turcken verwoest is, in een slechten staat.

BUTRINTO, GOLFO DI BUTRINTO, kleine zeeengte in de Griekische-zee, tusschen Corfu en Epirus.

BUTSCHAR, vlek in het hertogdom Gulik, dicht by Aaken, 't welk meest Protestantsche inwoners heeft.

BUTSCHIN, gewichtige pas, slot en stad in Slavonien, niet ver van Possega en Carlstadt.

BUTTASELLA, is het eerste teken met de trompet, wanneer zich de ruiters marschvaardig maken

ken moeten; het wil zo veel zeggen dat zy den zadel op het paard zullen zetten.

BUTTELSTADT, kleine ftad in Thuringen, 5 mylen van Weimar, den hertog van Saxen-Weimar toekomende. Het amt, waar onder vele dorpen behoren, word de Voogdy Brembach genoemt.

BUTTERT, een amt en vlek in Franckenland, den biffchop van Wurtsburg toekomende, tuffchen Wurtsburg en Mergentheim.

BUTTIMAN, een Perziaans gewicht, omtrent 25 pond naar onze rekening.

BUTTLER, flot en vlek in het landfchapje Buchau in Heffen, aan den vloed Ulfter, tuffchen Fulda en Eifenach. Deze plaats is het ftamhuis der adelyke familie van Buttler, welke van het Ierfche geflacht van dien naam, waar uit de hertogen van Ormond gefproten zyn, moet onderfcheyden worden.

BUTTONSBAYE; zie *Hudfon.*

BUTTSTADT, kleine ftad in Thuringen aan de Loffa, 2 mylen van Weimar, den hertog van Saxen-Weimar toekomende. Zy heeft een beroemde beeftemarkt.

BUTUA, koningryk en ftad in Monomotapa in Africa, om den vloed Zambre.

BUTZBACH, kleine ftad benevens een flot in de Wetterau, 4 mylen van Frankfort en 2 van Gieffen. Het vierde deel behoort de graven van Solms-Braunfels toe, de drie andere de landgraven van Heffen-Darmftad.

BUTZOW, kleine ftad in het vorftendom Schwerin, benevens een flot, waar op voorheen de biffchoppen van Schwerin woonden. Tegenwoordig houd er de hertoginne weduwe van Meklenburg-Schwerin, Sophia Charlotte, een gebore princes van Heffen-Caffel, en zufter des konings van Zweden, haar verblyf op.

BUXHEIM, kleine ftad in het graaffchap Rechberg, daar een Karthuizer kloofter is.

BUXTEHUDE; zie *Boxtehude.*

BUYKSLOOT, dorp tegen over Amfterdam, aan de overkant van het Y.

BUYS; zie *Buis.*

BUYS, is een viffchers-fcheepje, zonder kanon of manfchap, als daar zyn de haring-buizen.

BUZA, BUSA, fterke pas in Zevenbergen op een hogen berg tegen de Moldau.

BUZANCOIS, kleine ftad in de provintie Berry, aan den vloed Indre, over den welken daar een brug legt, aan de grenzen van Touraine.

BUZOLA, Genueefch marcktvlek in een woeft gebergte, daar zich de banditen gewoon zyn op te houden.

BYBENTSCHITZ, ftad in de Znaimer-kreits in Moravien, het vorftelyke huis van Lichtenftein toebehorende. Het daar by leggende berg-flot hiet Rofchitz.

BYCHOW, kleine ftad aan den Dnieper, in het Littauifche waiwoodfchap Meiflow.

BYDGOSTI, BROMBERG, ftad in het waiwoodfchap Inowlocz in Groot-Polen, daar 1656 tuffchen den koning van Polen en den keurvorft van Brandenburg de Vredens-tractaten gefloten wierden.

BYDZOW, ftad in de Koninggratzer-kreits in Bohemen.

BYELSK, ftad in 't gebied van den zelven naam in Podlachien.

BYLBRIEVEN, hieten by de koopluiden de Obligatien die over gelden, welke tot den fcheepsbouw opgefchoten worden, uitgefet worden.

BYLEGER, is een naam dien men aan de bruiloften van hoge en doorluchtige perfonen geeft.

BYLEGGEN, BYSTEKEN, hiet by de fchippers het fchip in den wind draaien, dat het zyn vaart een wyl verlette en een beteren wind afwachte.

BYLEMER MEIR, klein uitgemalen meir tuffchen Wezep en Amfterdam. Is den 5 April andermaal overftroomt.

BYLITZ; zie *Bilitz.*

BYNDON, ftad in Dorfetshire in Engeland.

BYSANTAGAR, grote ftad in Ooft-indien, midden in het koningryk Guzuratte, word meeft van heidenfche Braminen bewoont.

BYSDAIL, kleine ftad en haven op het fchotfche weftelyk eyland Ulft.

BYSTRZICE, ftad in de Caurzimer-kreits in Bohemen, 5 mylen van Praag. Daar legt ook een ftad van dezen naam in de Bechiner-kreits, welke de Heren van Slavata toekomt, en Nieuw-Byftrzice genoemt word. In de Chrudimer-kreits aan de Moravifche grenzen legt ook een Byftrytz of Biftra, daar goede Yzer-groeven zyn.

BYTHAU, kleine ftad en flot in Pommerellen, in 't Poolfch Pruiffen.

BYTON; zie *Beuthen.*

BYTTE, klein eyland in de Ooft-zee, dicht by het eyland Falfter.

C.

CAANA, ftad in opper-Egypten in Africa, aan den linker oever van den Nyl.

CABADO; zie *Cavado.*

CABACKEN, worden in Rufland de openbare herbergen genaamt, waar uit de Czaar een van zyn grootfte inkomften trekt, dewyl hem alle de herbergen door gants Rufland alleen toebehoren, en dezelve met drank uit zyne pakhuizen verzorgt, ook voor een ftuk gelds verpacht worden, 't welk in dezen wyd uitgeftrekten Staat ongelooflyk veel geld opbrengt.

CABALE, hiet in Staats-zaken een heimelyk verftand onder zekere perfonen, die zich verenigt hebben om een aanflag uit te voeren, maar denzelven zo te bemantelen, dat hy voor dien tyd niet uitlekke.

CABANE, is een kleine kamer, met planken achter of aan de zy van een fchip afgefchoten, daar de Piloten en andere fcheeps-bediende flapen, hiet anders ook een kleine boere hut.

CABANIA, KABANIA, grens-vefting in de provintie Burati in 't noorden van Mofcovien, waar in een goede Ruffifche bezetting legt.

CABARETIERS, zyn Franfche Gaar-keuken-houders, waar van 'er in Parys alleen 200 zyn, die den

den voorkoop van alle levensmiddelen hebben; dat geen burger van een boer op de markt, maar van deze koks den leeftocht kopen moet.

Cabarres, zyn allerhande schepen, die onder een platten bodem hebben, en welke andere schepen in zee behulplyk zyn. Zy worden van de Zweden en Denen Clincar genaamt.

Cabe, zeer kleine vloed in Gallicien in Spanje, die zich met de rivier Melezar verenigt, en met dezelve in de Minho valt.

Cabeça de Vide, kleine stad in Portugaal in de provintie Alentejo, heeft een sterk slot, en legt vier mylen van Portalegre.

Cabecas Rubias, vlek in 't koningryk Andalusien tegen de Portugeesche grenzen, 10 mylen van Sevilje.

Cabel, Kabel, zo worden de grote touwen genaamt, waar mee men de schepen op de ree of op andere plaatzen vastmaakt, dat zy niet wegdryven kunnen. Men noemt de touwen, daar men de boot of andere zware zaken mee in de hoogte trekt, ook Cabels; als ook de anker-touwen; zo dat wanneer men zegt de Cabels kappen, zulks beduid zo veel als de anker-touwen aan stukken hakken; zie *Anker kappen*.

Cabelgat, *Fosseaux Cabies*, is die plaats in een schip daar alle zware anker-touwen, perlynen, en ander touwerk leggen. Zy is gemeenlyk op de grote schepen onder de zesde luik, zo breet als het schip, en twintig voeten lang, dient ook de soldaten gemeenlyk tot een kamer.

Cabende, grote haven in de kleine provintie Angoy in 't koningryk Congo in Africa, daar sterke handel in slaven gedreven word.

Cabes, Caps, stad in Barbaryen in Africa, tegen over het eyland Sicilien, aan een zee-boezem, Golfo de Caps genaamt, heeft een haven.

Cabestan, bekent vlek in Vrankryk, niet ver van Nimes in Languedoc.

Cabestan (een Fransch zee-woord) braadspit, de dikke houte spil daar het kabeltouw om loopt als men het anker ophyst.

Cabezabeca, slot en bevestigde plaats op den vloed Tajo, op een zantbank, in Portugaal.

Cabinet, een geheim of byzonder vertrek van een koning of andere potentaten, waar in de gewichtigste Staats-zaken verhandelt worden. Daar van daan komt de titel van Cabinet-Raad, dat is geheimste Raad; Cabinet-courier, is die van de geheime Staatskancelery afgezonden word. Anders hiet een verborgen vertrekje in een huis, of een prieeltje in een tuin dat met groente begroeit is ook een Cabinet.

Cabirole, een van de bergen van het Pyreneesche gebergte aan de grenzen van het graafschap Foix, in Languedoc.

Cabita, een van de Filippynsche eylanden, dat de voornaamste haven heeft, en voor alle winden wel gedekt is, legt 2 mylen van de hoofdstad Manilla.

Cablan, koningryk en stad in Indien aan deez zyde van de Ganges, den koning van Ava toebehorende, in Azien.

Cabo; zie *Capo*.

Caboya; zie *Quibo*.

Cabrès, klein eyland in de Guineesche zee, in Africa, niet ver van het eyland St. Thomas. Het is bergachtig, heeft veel limoen-bomen, en word wegens de menigvuldige bokken, die 'er zyn, het Bokken-eyland genoemt.

Cabreta, Capraria, klein eyland in de Middelantsche zee, niet ver van Majorca.

Cabrieta, zie *Figo*.

Cabul, koningryk in 't ryk van den Mogol in Azien, aan de Perzische grenzen, benevens een hoofdstad van den zelven naam, welke wel bevestigt is.

Cacabelos, kleine stad in 't koningryk Leon aan de Portugeesche grenzen, 4 mylen van Leon.

Cacaca, stad met een kasteel op een rots in 't koningryk Fez, aan de Middelantsche zee, in Africa.

Cacao, een West-Indische vrucht en soort van neuten, uit welke de chocolade gemaakt word.

Cacatowa, klein eyland in de Oost-indische zee, niet ver van het eyland Sumatra.

Cacca, Capo della Cacca, voorgebergte op het eyland Sardinien, aan de westlyke kust.

Caceres, kleine stad in 't Spaansche Estremadura, aan den kleinen vloed Salot.

Caceres, Caceres de Camarinha, stad op het eyland Lucon in Azien, 't welk een van de Filippynsche eylanden is, aan de zee-engte Manilha, benevens een goede haven. Zy heeft een bisschop, die onder Manilha hoort.

Cachan, grote stad in de provintie Yerack in Perzien, daar de beste goude en zilvere stoffen van dat gantsche ryk gemaakt worden.

Cachao, hoofdstad van 't koningryk Tunquin in Oost-Indien, omtrent 80 mylen van de zee, wiens huizen uit leeme muren en stroo-daken bestaan, waar onder de brand dikwils een grote woede aanrecht. Zy heeft noch muren, wallen, noch grachten, en bestaat wel uit 20000 huizen.

Cacheren, geheim houden, verbergen.

Cacheti, Kacheti, een woest land in Georgien in Azien, wiens vorst een leenman van Perzien is.

Caciques, zo noemen veel Amerikaansche volkeren hun overheden, die het recht uitspreken, en te gelyk het bevel in den oorlog voeren.

Cacongo, koningryk in neder-Ethiopien, in Africa.

Cacorla, kleine stad in Andaluzien, 2 mylen van den oorsprong van den vloed Guadalquivir.

Cacorla; zie *Zegura*.

Cacouchacs, volkeren in nieuw-Vrankryk, in noord-America.

Cadahalso, klein en zeer vermaaklyk steedje in nieuw-Castilien, aan de grenzen van oud-Castilien.

Cadalen, stad in 't gouvernement van Languedoc, in Vrankryk.

Cadan; zie *Kadan*.

Cadaon; zie *Zadaon*.

Cadarousse; zie *Caderouse*.

Cadaval, een beroemt hertoglyk geslacht in Portugaal, 't welk van het huis Barganza, waar uit

uit de hedendaagfche koningen van Portugal gefproten zyn, afftamt. De tegenwoordige levende hertog van Cadaval hiet Jacobus de Mello, geboren den 7 December 1679. Zyn gemalin is Donna Loifa, een natuurlyke dochter van den vorigen koning Pedro, en zyn geftorven broeders weduwe.

Caddor, ftad in Azien in 't koningryk Brampour, is den groten Mogol onderdanig.

Caddare, een degen, welken de Spahies aan den zadel hangen, met een langen en rechten kling, als zy in den flag zyn, bedienen zy zich van dezen, of van hun zabels.

Cadelsburg; zie *Cadolsburg*.

Cadenac, kleine ftad in Quercy in Languedoc, aan den vloed Lot in Vrankryk.

Cadenet, aanzienlyk vlek in Provence, in de viguerie van Apt, een half myl van den vloed Durance.

Caderouse, fteedje in Provence aan de Rhone, daar de grenzen van de pauffelyke provintie Venaiffin en het vorftendom Orange te zamen ftoten.

Cadet, zo word eigentlyk de jongfte broeder genaamt, daar van daan komt het, dat men in den oorlog de Compagnien die uit jonge Edelluiden beftaan Cadets noemt, dewyl de jonger broeders uit de adelyke huizen by gebrek van goederen dienft moeten nemen, ten zy ze den geeftlyken ftaat verkiezen. Hierom hebben verfcheyde vorften in de plaatzen hunner hofhouding zekere Ridderfcholen aangelegt, waar in de jonge Edelluiden opgevoed en in de krygs-oeffeningen, fpraken, en wetenfchappen op des landheers koften onderwezen worden, op dat zy in hun volwaffe jaren als bequame officiers in den oorlog mogen gebruikt worden.

Cadiar, vloed in het Spaanfche koningryk Granada, die by Salobrena in de Middelantfche-zee valt.

Cadiere, kleine ftad in provence in Vrankryk, 3 mylen van Toulon, ten zuid-weften gelegen.

Cadilesker, hiet zo veel als een krygs-rechter onder de Turken, zy zitten by den Groot-Vizier of zyn ftedehouder in het gericht, daar van burgerlyke zaken en onenigheden gehandelt word. Maar zy hebben gants geen gezag meer over de Turkfche foldaten gelyk voor dezen, nademaal deze tegenwoordig van niemand als van hun officieren kunnen veroordeelt worden. In het gehele Turkfche ryk zyn niet meer als 3 Cadilesker, de eerfte in Europa, de twede in Natolien en Azien, en de derde te Groot-Cairo. Zy moeten geeftlyke, op de Turkfche wyze geleerde, en geboorne Turken zyn.

Cadillac, kleine ftad aan de Garonne, benevens een fchoon flot in Guienne, zy is de hoofdftad van het graaffchap Benauges.

Cadis, is een Arabifch woord, en beduit zo veel als een Rechter of Rechtsgeleerde. By de Turken betekent Cadis een Neder-Rechter, en volgt na den Molla of Mula-Cadis, dat is na den Opper-Rechter. Beyde worden zy onder de geeftelyken getelt, nademaal de Turken hun recht van hun Profeten en andere geeftlyke leeraren krygen.

Cadix, zee-engte van Cadix of van Yeguas, is dat gehele deel van de Atlantifche zee, 't welk ten noorden tuffchen de kuften van het koningryk Algarve en Andalufien, en ten zuiden tuffchen de kuften van de koningryken Fez en Marocco ingefloten is.

Cadix, Cadiz, Gadis, ftad in Andalufien in Spanje, op een klein eyland van den zelven naam, die wel niet groot, maar welgebouwd en fterk is, nademaal zy aan den zee-kant door gelyk-gehouwene rotzen befchermt word, aan de land-zyde een gracht en twe baftions heeft, welke de gantfche breedte van het eyland aan die zyde beflaan, en word dit eyland ten ooften door een brug, Puente de Sounco genaamt, aan het vafte land gehecht. 't Is een der gewichtigfte plaatzen der gehele Spaanfche Monarchy, en word van zeer ryke koopluiden bewoont, die door geheel Europa de fchoonfte magazynen hebben, en toen de Engelfchen in 't jaar 1596 onder den graaf van Effex deze plaats innamen, en de Spaanfche zilver-vloot ruineerden, wierden van hen onbefchryflyke rykdommen geplundert. De haven heeft op beyde zyden twe kaftelen, en hier komen byna alle waren te zamen, welke de Spanjaarden naar Indien, en van daar weer te rug brengen, ook plegen de Spaanfche zilver-vloten hier in te lopen. De ftad heeft een bisdom, onder den aartsbiffchop van Sevilien ftaande. Het eyland Cadix belangende, dat wierd voordezen Infula Junonis, of Junós eyland genaamt, en legt tuffchen den mond van de Guadalquivir en de zee-engte van Gibraltar, niet ver van de kuften van het koningryk Andalufien, van het welke het door een vaart afgefcheiden word. 't Is uitnement vruchtbaar aan vee en weyden, en word 7 mylen lang en 3 breed gerekent, hoewel het op zommige plaatzen niet boven een myl breed gezegt word te zyn. Men ziet hier twe torens, als overblyfzels van een oud gebouw, welke men Hercules-pylaren noemt. De Sinus Gaditanus of de baai van Cadix is een klein ftuk van de zee-engte van Cadix, en word door vele kaftelen befchermt, waar onder Puntal en Matagorda de voornaamfte zyn, die aan het naauwfte van de baai tegen elkander over leggen, en door malkander de Puntalen genaamt worden. Om de baai legt de haven van Cadix en S. Maria, benevens Porto Real.

Cadolsburg, flot, amt en marktvlek in het markgraaffchap Anfpach.

Cadore, la Pieve di Cadore, hoofdftad van het landfchap Cadorino in Italien, aan den vloed Pieve.

Cadorino, klein landfchap in Friaul, den Venetianen toekomende, wiens inwoners van alle landheerlyke laften vry zyn.

Cadoruse, kleine ftad in het prinsdom Orange, daar de vloed Argente in de Rhone valt.

Cadrou, Cadzou vrye heerlykheid in Schotland.

Cadsant; zie *Caffant*.

Cady; zie *Cadis*.

Caen, hoofdftad van neder-Normandyen, aan den vloed Orne. 't Is een grote, welgebouwde en ryke koopftad, nademaal de grootfte fchepen met den

vloed daar aan kunnen komen: ook heeft zy een presidiaal, bailluage, universiteit, koninglyke Academie, en sterke citadel.

CAERDEN, kleine stad aan de Moezel, in 't aartsbisdom Trier.

CAERDIFF, stad in Glamorganshire, in Engeland.

CAERFUSE, stad in Montgomery, in Engeland.

CAERLEN, kleine stad aan den vloed Ouske, in het graafschap Monmouth, in Engeland.

CAERMARDEN, landschap in zuid-Walles in Engeland; 't welk ten zuiden aan de baai van Tenby en het canaal van Bristol, ten oosten aan het graafschap Glamorgan, ten noorden aan het graafschap Brecknock, ten westen aan die van Cardigan en Pembrock grenst. De hooftstad voert den zelven naam, en legt aan den vloed Tovy.

CAERNARVAN, landschap in noord Wallis in Engeland, 't welk als een schier-eyland ten noorden aan de Ierlantsche-zee, en ten oosten aan de landschappen Denbigh en Merioneth grenst. Het legt tusschen 't gebergte in, welke de Engelsche Alpen genaamt worden, en de hooftstad, die ook Caernarven genaamt word, legt aan de zee-kant, tegen over het eyland Anglesey.

CAERWENT, kleine stad in het Engelsche graafschap Monmouth, tegen de grenzen van Glocester.

CAFFA, schier-eyland en provintie van 't Crimeesch-Tartaryen, waar op de hooftstad Caffa aan de zee-kant legt, die de beste haven van de gehele zee heeft, en die het meeste van allen bezocht word. Zy begrypt 4000 huizen, heeft 2 citadellen, en hoort den Turken toe, die daar een Bassa stellen: zy dryft sterken handel met zoute visch en koorn, ook wonen 'er veel Christenen, die by de 800 huizen bezitten. De zee-engte by Caffa of de Bosphorus Cimmerius verenigt de Zwarte-zee met de Mar delle Zabache. Zomtyds word zy ook de zee-engte by Kercy of by Vospero genaamt.

CAFFERS, (Land der) groot landschap in Africa, in neder-Ethiopien, aan de grenzen van het koningryk Monomotapa, de inwoners gaan naakt, zyn zwart, en wonen in hollen of hutten van takken gevlochten, waar van 'er enige aan de reizigers ontdekt zyn, maar de andere, die zeer diep landwaart in wonen, zyn de Europeers noch onbekent. Hun godsdienst bestaat in de aanbidding enes Wezens, dat zy Humme noemen, en 't welk zy by goed weer veel eer bewyzen, maar daar zy by quaad weer hevig over klagen. De gene die tegen de kaap van Goede Hoop aanwonen, worden Hottentotten genaamt, en eten het vleesch rouw met darmen met al.

CAFTAN, hiet by de Polen, Moskoviters en Turken een overrok.

CAGAJON, stad op het eyland Lucon, 't welk een van de Filippynsche eylanden is, de bisschop hoort onder Manille.

CAGLI, stad aan 't Apennynsche gebergte en aan den kleinen vloed Cantino, in het hertogdom Urbino, in den kerkelyken staat, in Italien, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Urbino staande.

CAGLIARI, CAGLIER, CALLER, hooftstad op het eyland Sardinien, aan een kleinen berg, aan de golf van Cagliari. Zy is de verblyfplaats des Onderkonings en heeft een aartsbisdom, universiteit, citadel en een ruime en veilige haven, die de koopvaardy aldaar begunstigt. De Raad en de burgery hebben daar grote hand-vesten, behoren onmiddelyk onder hun koning, en zyn alzo van den rechtsban des Onder-konings uitgezondert.

CAGUAY, grote haven of kleine zee-engte aan de zuidlyke kust van het eyland Jamaica, in noord-America.

CAHORLE, CAORLE, klein en wegens de ongezonde lucht slecht bewoont eyland in de golf van Venetien, aan de kusten van het landschap Friaul. Zy heeft een stad van den zelven naam, daar een bisschop is, welke onder den Patriarch van Venetien staat.

CAHORS, hooftstad van het landschap Quercy, in Vrankryk, aan den vloed Lot. Zy is groot en volkryk en heeft een universiteit, die in 't jaar 1332 gesticht is, als ook een bisschop, die den titel van graaf van Cahors voert, en onder den aartsbisschop van Alby staat.

CAI, klein koningryk en stad op het eyland Niphon, in Japan.

CAJANEBURG, hooftstad en vesting in de Zweedsche provintie Cajanien in Finland, ten noorden van het meir Ula. De Zweden hebben het wel voor onoverwinlyk uitgegeven, maar het is 1716 van de Russen ingenomen.

CAJANIEN, het grootste maar een onvruchtbaar Zweeds landschap in Finland, aan den Botnischen zeeboezem en Lapland.

CAJARC, kleine stad in de provintie Quercy in Vrankryk, aan den kleinen vloed Lot, 4 mylen van Cahors.

CAJAZZO, GAJAZZO, oude stad op een heuvel in Terra di Lavoro, in 't koningryk Napels, aan den vloed Vulturno, benevens een bisdom onder den aartsbisschop van Capua staande.

CAIC; zie *Saique.*

CAICOS, klein eyland in de noord-zee in America, onder de Lucayische eylanden behorende.

CAJENNE, eyland in zuid-America, in Guiana, aan de noord-zee, by een vloed van den zelven naam, waar op de Franschen enige volkplantingen hebben, waar over zy in de vorige eeuw lang met de Hollanders getwist hebben, zo dat de eene party altyd de andere daar uit verdreef.

CAJETA; zie *Gaeta.*

CAIFUNG, hooftstad van de provintie Honan in China, men zegt dat zy voor dezen groter als Ispahan geweest is.

CAILSO; zie *Kelso.*

CAIMAKAN, Turksche amtenaar, waar van 'er in het gemeen maar drie in het gantsche Ottomannische ryk zyn. Een daar van bevind zich altyd te Constantinoplen, is zo goed als des groten-Viziers Stedehouder, voert in deszelfs afwezentheid te Constantinoplen het bevel, onderzoekt alle zaken die de staatkunde betreffen, en ordonneert ze ten delen. De twede is altyd by den groten-Sultan; de derde verzelt den groten-Vizier, wanneer die van

het

het hof afwezig is: maar wanneer zich de Oppervizier by den Groten-Heer bevind, houd het amt van dezen derden Caimacan te enemaal op.

Caiman, Caymanes, eyland in de golf van Mexico, in noord-America, daar veel Schildpadden gevangen en veel Crocodillen gevonden worden, den Engelschen toekomende. Men vind noch een eyland van den zelven naam niet ver daar van daan in de zelve golf, 't welk tot onderscheid Groot-Caiman genaamt word, en deze twe leggen 15 mylen van elkander of, ten zuid-westen van het eyland Cuba.

Caiman, hiet in de Oostersche landen, volgens getuigenis der Reys-beschryvingen, zo veel als een Crocodil.

Cainiten, was een sekte van Gnostyken in de II. eeuw, die een zonderlinge achting voor Cain had, welkers naam zy zeyden van een almachtige hemelsche macht geformeert te zyn; in tegendeel Abels naam van een geringe macht; ook hadden zy byzondere eerbied voor Judas, wyl deze het werktuig van onze verlossing geweest is. Zy gaven voor, dat men om de zaligheid te verwerven allerly godloosheden plegen moest, stelden hierom zekere Engels als voorstanders der zonden, die zy ook aanriepen, wanneer zy dezelve begaan wilden. Zy maakten een boek, Paulus Hemelvaart genaamt, 't welk dezes Apostels heimelyke woorden, die hy in zyn verrukking gehoort had, zou inhouden, maar die in der daad blote godslasteringen waren.

Caique; zie *Saique*.

Cairo, Alcair, Groot-Cairo, hoofdstad van Egypten, aan den oostlyken oever van den Nyl, welke een van de grootste steden der wereld is, en tegenwoordig onder Turksche gehoorzaamheid staat, Zy bestaat uit drie delen, die taamlyk ver van elkander afleggen, namentlyk Boulac, Oud-Cairo, Nieuw-Cairo, heeft ook een reedlyk sterk kasteel op een rots, en is de residentie van den Turkschen Bassa. Daar wonen twe Patriarchen, naamlyk een voor de Coptische en de andere voor de Griekse Christenen. De stad dryft sterken koophandel, welke evenwel reedlyk afgenomen is, zedert dat men den weg naar Indien langs de Caep van Goede Hoop gevonden heeft. Daar worden uitmuntende en kostelyke Tapyten gemaakt. Deze stad zou, zo 't zeggen is, over de vierentwintig duizent straten, en by na zo veel kerken hebben, en over de 5000 Christenen bevatten.

Cairo in Indien; zie *Cambaya*.

Cairoan, Turksche stad in Africa, in 't koningryk Tunis, in een zandachtig en onvruchtbaar gewest.

Caithness, Cathness, provintie in Schotland, welke het eerste van allen ten noorden gelegen is, en zich, gelyk een voorgebergte, in den Calidonischen Oceaan uitstrekt. Zy is zeer vischryk.

Cajuit, Kooi, word die plaats van 't schip genoemt, daar zich de Kaptein of de Schipper onthoud. Zy is in het achterste deel van 't schip, en naar gelegenheid van 't zelve groot of klein, en is in 't gemeen een fraai vertrek.

Caket, koningryk en stad in de provintie Georgien in Azien, den koning van Perzien toekomende.

Caketa, grote vloed in zuid-America, die in nieuw-Granada ontspringt, en zich daar na in twe armen verdeelt, waar van de een den vloed Orenoque maakt, en de andere in de rivier der Amazonen valt.

Cala Ducyra, haven op het eyland Gozo, in de Middelantsche-zee.

Cala Scilendi, haven op het eyland Gozo, in de Middelantsche-zee.

Calabria, een van de vier hooft-provincien des koningryks Napels, welke Basilicata, Calabria citra, en oltra in zich begrypt. De provintie Calabria citra of opper-Calabrien, anders ook provincia di Cosenza genaamt, grenst ten zuiden aan Calabria oltra, ten noorden aan Basilicata, ten westen aan de Tyrrheensche zee, en ten oosten aan de golf van Taranto. Calabria oltra of neder Calabrien, anders ook provincia di Cantazara genaamt, heeft ten oosten, zuiden en westen de Middelantsche-zee, en ten noorden Calabria citra. Dit landschap is aan verscheide plaatzen zeer vruchtbaar, en de aartbevingen zeer onderworpen; en voor dezen hebben de zoons van de Napelsche koningen zich hertogen van Calabria laten noemen.

Calabrische-zee, is dat deel van de Jonische-zee, 't welk na de oostlyke kusten van Calabrien en Sicilien gaat, en zich tot aan 't voorgebergte van S. Maria di Leuca uitstrekt.

Calac, kleine stad in Bretagne in Vrankryk, in het gebied van Cornouaille.

Calaf, kleine stad in Catalonien, 12 Spaansche mylen ten noord-westen van Barcellona gelegen.

Calafiguer, goede haven aan de zuidlyke kust van het eyland Majorca, by Spanjen.

Calahorra, stad in oud-Kastilien, aan den vloed Ebro, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Burgos staande.

Calais, stad in de herwonne landen in Picardyen, aan de pas van Calais. 't Is een van de sterkste steden in Vrankryk, en een sleutel tegen Engeland en de Nederlanden, niet groot, maar wegen den koophandel en goede haven zeer volkryk, Zy is byna te enemaal van de zee en moerassen omringt, heeft veel bastions, een sterk kasteel en een schans, Risband, Risbona of lo Bisban genaamt, die den ingang der haven beschieten kan. De pas van Calais, is een zee-engte, die de Brittannische en Duitsche-zee van elkander scheyd, tusschen de kusten van de herwonnen landen en het landschap Kent, is omtrent 5 of 6 Duitsche mylen breed, zo dat men by helder weer de kusten van Vrankryk en Engeland te gelyk zien, en met een goeden wind in 6 of 8 uren overzeylen kan.

Calama, stad in Africa in 't koningryk Algiers, aan den vloed Malvia.

Calamara, welbewoont vlek in Morea, in de provintie Belvedere.

Calamo, klein eyland in den Archipel, tusschen de eylanden Lero en Lango, is met grote bergen bedekt, en heeft 14 mylen in zyn omtrek.

Ca-

Calamota; zie *Elaphires.*

Calaruega, vlek in oud-Castilien, in het gebied van Osma.

Calasusung, groote stad op het Molukſche eyland Buron, legt op den top van een berg, in een vermakelyke vlakte, en heeft een ſchone Haven.

Calatabellota, kleine maar welbewoonde stad op een heuvel, by een vloed van den zelven naam, in de valey van Mazara, in Sicilien.

Calatagirone, kleine stad in Val di Noto, in Sicilien.

Calatanissera, klein steedje in Val di Noto, aan den vloed Salſo, in Sicilien.

Calataxibeta, kleine stad in Sicilien, in Val di Noto.

Calatayud, middelmatige stad aan een berg, aan den vloed Xalon in Arragon, benevens een Bisdom en sterk slot op een andere rots, 't welk de stad in bedwang houd.

Calatrava; zie *Ridder Orden van Calatrava.*

Calatrava, stad aan den vloed Guadiana, in nieuw-Castilien.

Calau; zie *Kale.*

Calavon, kleine vloed in Provence, welke zich beneden Cavaillon in de Durance stort.

Calbe, kleine stad in de oude-mark Brandenburg, aan de Milde, 2 mylen van Gardeleben, in een moerassigen grond, de Calbiſche Werder genaamt.

Calbe, een stad aan de Saale, in het hertogdom Maagdeburg, 4 mylen van de stad Maagdeburg. Zy heeft een kasteel, en komt de heren van Alvensleben toe.

Calbe; zie *Calw.*

Calbeck, vlek en slot in 't Kleefſche gebied, voorheen de verblyfplaats der Baronnen van Morrien, welk geslacht noch hedendaags in Westfalen bloeit, en het erf-Marſchalks-amt van het stift Munster pretendeert, waar over het met den opper-cameraar vryheer van Plettenburg, als bezitter van het huis Noordkirchen, dat die van Morrien voorheen toequam, by de ryks-kamer te Wetzlaar in proces geraakt is.

Calcar, kleine gefortificeerde stad aan den vloed Mein, in het hertogdom Cleef, 2 mylen van de stad Cleef, heeft een kasteel.

Calce, stad in het hertogdom Milaan, aan den vloed Oglio.

Calcedonia, was voor dezen een zeer beroemde stad, maar tegenwoordig maar een vlek in klein Azien, aan Mar de Marmora.

Calcinato, stad in de provintie Bergamaſco, in Italien, aan den vloed Chiesi.

Calculeeren, hiet uitrekenen, te zamen tellen, overslag maken.

Caldairo; zie *Elanc.*

Calden, Kalden, slot benevens een heerlykheid in Algow, in Swaben, den abt van Kempten toekomende.

Caldenasch, Caldonazzo, slot en heerlykheid in 't bisdom Trent, in Tyrol, voorheen de baronnen van Tropp toekomende.

Calderino, een beroemt en heilzaam gezondheids-bad in Italien, 10. mylen van Verona.

Caldern, Caldero, een heerlykheid in Tyrol, beneden Brixen.

Caldonazzo; zie *Caldenaſch.*

Cale, fond de Cale, het Ruim, is het onderste deel van een ſchip, 't welk onder water is, en is het zelve, dat de kelder in een huis is.

Cale, zie *Kale.*

Calecoulon, klein koningryk aan de kust van Malabar, in Azien.

Calecut, koningryk op het Schier-eyland van Indien, aan deeszyde de Ganges, 't welk zyn eigen koning heeft, die van zyn onderdanen zeer hoog geacht, en Zamorin, dat is God der aarde genaamt word. Hy bezit grote ſchatten en is zeer machtig, heeft ook belooft het Christen geloof te zullen omhelzen, maar zulks nooit ter uitvoering gebracht. De opvolging in 't ryk vervalt niet op 's konings kinders, maar op zyn zusters zoon, en in den oorlog gebruikt hy, in plaats van paarden, olifanten. De hoofdstad van dat eyland voert den zelven naam, en legt aan de kusten van Malabar, welke stad zeer groot is, sterken handel inzonderheid in peper en edele gesteentens dryft, en een goede haven heeft.

Caledonische Zee, anders de Schotlandſche genaamt, is een deel van de noord-zee, en strekt zich van de noordlyke kusten van Groot-Brittanjen tot aan de zuydlyke kusten van Ysland uit.

Calenberg, Vorstendom in neder-Saxen, en een deel van het hertogdom Bronswyk, 't welk in opper en neder-Calenberg verdeelt word, waar van het eerstgenoemde aan Hessen, het andere aan het hertogdom Lunenburg grenst. In 't gemeen hiet het 't Hanoverſche land, en hoort den keurvorst van Hanover toe.

Calenberg, over-oud slot en amt aan den vloed Leine, in 't vorstendom Calenberg, 2 mylen van Hanover.

Calenberg, een Berg welke een half myl boven Wenen legt, aan welkers voet de Turken in 't jaar 1683. geslagen wierden. Hy strekt zich van den Donau tot aan de Sau, byna in de 50. mylen uit, en neemt verſcheyde namen aan. Boven op den spits van dezen berg ziet men noch de puinhopen van het slot, waar op voor heen de heilige Leopold, markgraaf van Oostenryk, zyn verblyf hielt, en op een anderen spits, daar dicht by, legt een klooster, dat anno 1632. voor de Camaldalenzers gesticht wierd.

Calenberg, Calwenberg, berg-slot omtrent een half uur van de stad Coburg.

Calender-Heren, Calanden Broeders, waren voor enige hondert jaren een gezelſchap of broederſchap van geestlyke en wereldlyke perſonen, byna in alle grote steden van Duitsland, omtrent op de wyze van de broeders van den Rozenkrans, die op den eersten dag van ieder maand, by de Latynen *Calendæ* genoemt, te zamen quamen, om voor de zielen der verstorvenen te zorgen, en daar by ordonneerden wat voor aelmoezen men uit zou delen, en wat voor feest- en vaste-dagen houden, maar zy zyn naderhand om het ſchriklyk braſ-

ſen

ten en smullen, dat 'er op deze dagen omging, by ieder een gehaat geworden en afgeschaft.

Calepio, vlek in de Venetiaansche provintie Bergamosco, aan den vloed Oglio, waar naar het Dal di Calepio den naam voert.

Caleture, zie *Caliture*.

Calfater, is een scheeps-bediende, wiens verrichting daar in bestaat, dat hy 't schip alle avond en morgen bezichtigt, om te zien of het ergens een gebrek heeft, of water schept, wanneer hy het laat lappen.

Calfatering, is de lapping van een schip, wanneer men de gaten met kaars-smeer, harst en pek smeert, en de stoppen, die met pek besmeert zyn, met geweld in de scheuren dryft.

Calginn, stad in Abyssinien in Africa, in een woeste landstreek.

Cali, stad in zuid-America, in een Valey van den zelven naam aan den vloed Cauca, in de provintie Popayan. De oude inwoners hieten Gorrones, maar deze hebben zich, toen de Spanjaarden het land innamen, in 't gebergte geretireert.

Caliaca, Turksche stad in Bulgaryen aan de Zwarte Zee, heeft een goede haven.

Caliber, is de wydte van den mond van een stuk geschut. In de dagelyksche reden hiet het ook zo veel als verstand, bequaamheid, staat.

Caliber-stok, of *Artillery-Maat-Stok*, is een vierkante staf, waar op de diameters van lode, yzere en stene kogels van 1, 2, 3, en meer ponden afgetekent zyn, op dat men uit het gegeven Caliber van een stuk weten mag, hoe veel pond loot, yzer, of steen het schieten kan, ook het Caliber van een stuk uit kan rekenen, als het zo veel loot, yzer of steen schieten zal.

Calicut; zie *Calecut*.

Califen, zo noemde men voor dezen de opperhoofden van het Turksche ryk, eer de naam van Sultan in gebruik was, en wil zo veel zeggen, als een naarvolger van Mahomet. Hedendaags word deze titel de hogepriesters van den Alcoran in de Mosqueen of Turksche Tempels gegeven.

California, het grootste eyland in America, aan de Zuid-zee, langs de kusten van nieuw-Mexico, is van 't gebergte St. Lucas tot de kaap Mendocino 500 Fransche mylen groot. Van zommigen word dit eyland Nova Albion genaamt, en het heeft verscheyde havens, ook hebben de Spanjaarden op de zuidelyke kust een volkplanting. Op de kust ten oosten worden paarlen gevischt, anders is het land koud en onvruchtbaar.

Californische-zee, is een deel van Mare pacificum, of de vreedzame zee, tusschen het eyland California en oud-en nieuw-Mexico. In deze zee worden paarlen gevischt.

Calimno, eyland in den Archipel, word van Griekshe Christenen bewoont.

Calio, Garipo, kleine Turksche stad in Natolien, by den mond van de Lalus, daar deze in de Zwarte-zee valt, alwaar zy een goeden haven heeft.

Calis, zie *Kalis*.

Calis, Calix, kleine stad in de provintie van west-Bothnien, by den invloed van de rivier Calis, in den Bothnischen zee-boezem. Deze rivier is zeer groot, en ontspringt in 't Zweedsche-Lapland.

Calisch, zie *Kalisch*.

Calissin, Cap de Rosbel, voorgebergte in Ethiopien, in het koningryk Dangoli in Africa, tegen over het voorgebergte Ara in Arabien, welke beyde te zamen de zee-engte van Babelmandel uitmaken.

Caliture, Caleture, vesting op het eyland Ceylon in een zeer aangename landstreek aan de zee, welke met dubbele aarde wallen voorzien, en in 't jaar 1655 in handen van de Hollanders gekomen is, welke dezelve de Portugezen afnamen.

Calixtynen, zo wierden in de vyftiende eeuw de Hussiten in Bohemen genaamt, wyl zy een kelk, *Calix* in 't Latyn geheten, in hun vaandels voerden, en inzonderheid om den kelk in het Avondmaal streden. Maar toen hier na in het Concilie van Bazel in 't jaar 1431. de meeste zich tot een verdrag overreden lieten, nademaal men hun het Nachtmaal onder beyde de Gedaantens, benevens andere punten toestond, zo wierden die gene, welke zich op deze wyze weer met de Roomsche kerk verenigden, inzonderheid Calixtynen genaamt; de andere in tegendeel, die volstandig by Johannes Hus zyn Leer bleven, wierden Thaboriten, Orebiten of Orphani genaamt, in 's gelyk Picardiers en Boleslavianen, en kanten zich tegen de Calixtynen, zo dat de eene party de andere vervolgde, en de Thaboriten door de Calixtynen eindelyk gants uitgeroeit wierden.

Calixtynen, wierden in de zeventiende eeuw de Helmstadsche en andere Godgeleerden genaamt, die het met Calixtus en zyne naarvolgers in enige Theologische verschilpunten tegen de Wittenbergers hielden, en in verscheyde punten den Roomsgezinden meer toegaven, als deze, waarom zy ook van de Wittenbergers van een Syncretismus beschuldigt wierden. Zie *Syncretismus*.

Callahuaya, een plaats in 't koningryk Peru in zuid-America, daar de Spanjaarden het meeste goud van daan halen.

Callan, vlek aan den vloed van den zelven naam, in het Iersche graafschap Kilkenni, 't welk zitting en stem in 't Parlement heeft.

Callao de Lima, klein eyland in Peru, in de Stille-zee in zuid-America, benevens een citadel tot bescherming der haven van Lima.

Callenberg, een graaflyk geslacht in opper-Lusatien, 't welk aldaar het steedje en de heerlykheid Moska bezit. Deszelfs stamhuis Callenberg legt in Westfalen by Warburg, aan de Hessische grenzen.

Callenburg; zie *Kallenburg*.

Callipury, hoog gebergte in de gedaante van een pyramide in Guinea in Africa.

Callo; zie *Kalo*.

Calloo, vesting in 't land van Waas in Vlaanderen, aan den linken oever van de Schelde, anderhalf uur van Antwerpen, daar de Spanjaarden in 't jaar 1638 een

een heerlyke overwinning op de Hollanders behaalden.

Callumburg, een haven op het eyland Zeeland, tegen over Fuhnen.

Calmar, hoofdstad van Smaland in Zweden, aan een zee-engte van de Oost-zee, de Calmer-Sund genaamt, en op het eyland Quarneholm geboud. Zy is wel bevestigt, heeft een goede citadel, benevens een voortreflyke haven, en dryft fraien handel ter zee.

Calmenda fraaje stad in Portugaal, niet ver van Braga, daar veel amandelen wassen.

Calmucken, zie *Kalmucker-Tartaren.*

Calne, fraai vlek in Engeland, in de provintie Wiltshire, zitting en stem in 't Parlement hebbende.

Calo, zie *Kale.*

Calone, graafschap in Brabant, aan de Luiksche grenzen, waar naar een geslacht den graaflyken titel voert, en waar onder de heerlykheden Braige en Scamelbec behoren.

Calopiniaco, kleine vloed in Calabria Oltra, in 't ryk van Napels, die zich in Faro di Messina stort.

Calopodium, zo hieten de pantoffels of houte schoenen, die de Franciskaners en Capucynen dragen.

Calore, vloed in Principato Oltra, in 't ryk van Napels, welke by de stad Bagnolo ontspringt, en zich by Benevento in den vloed Sabato stort.

Caloyers, Griekfche Munniken in de Levant, welke of den regel van St. Basilius, of St. Elias, of van St. Marcellus volgen, een zeer streng en afgezondert leven leyden, nooit vleesch eten, dikwils vasten, en geen linnen aan 't lyf dragen.

Calpe, een hoge berg in 't Spaansche koningryk Andalusien, aan de zee-engte van Gibraltar, welke een van Hercules pylaren is, en tegen over den berg Abyla in Africa legt.

Calpentine, klein eyland op de westlyke kust van het eyland Ceylon. Het komt de Hollanders toe, die daar een gefortificeerde stad van den zelven naam hebben.

Calsery, kleine stad in het koningryk Jamba, in het gebied van den groten Mogol, in Azien.

Calvaria, anders *Golgotha*, (zo veel als Bekkeneelberg) is een plaats daar de Heyland gekruist wierd, en ley voormaals buiten Jeruzalem, maar is tegenwoordig binnen deszelfs ringmuren besloten: op dezen berg staat de grootste en voornaamste kerk van Palestina, welke Helena, moeder van keyser Konstantinus, heeft laten bouwen.

Calvenzano, kleine stad aan den vloed Adda in 't Milaneesche gebied.

Calveurde, slot en amt aan de Maagdeburgsche en Markfche grenzen, het komt den hertog van Brunswyk-Wolffenbuttel toe.

Calvi, kleine en redelyk verwoeste stad in Terra di Lavoro, in 't ryk van Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Capua staande.

Calvi, gefortificeerde stad op het eyland Corsica, aan de golf van Calvi, benevens een goede haven en een citadel.

Calvinisten; zie *Gereformeerden.*

Calvisano, een sterk slot in 't Brescíaans gebied, den Venetianen toekomende.

Calundburg, zie *Kallenburg.*

Calw, Calb, hoofdstad van het graafschap Calw, in 't hertogdom Wurtemberg, aan den vloed Nagold, heeft voor dezen eige graven gehad, die in Duitsland zeer beroemt waren, en op het slot, dat buiten de stad gelegen is, hun verblyf hielden. Hier is een Compagnie van koopluiden, die met de wolle fabryken, die daar gemaakt worden, sterken handel dryven, byzonder op Italien. Deze plaats wierd anno 1692. van de Franschen afgebrand.

Calwenberg, zie *Calenberg.*

Calza, Ridder-Orden van Calza te Venetien, zie *Ridder-Orden.*

Calzada, S. Domingo de la Calzada, kleine stad aan den kleinen vloed Laglera, in oud-Castilien, in 't landschapje Rioja.

Calzenow, kleine stad in de provintie Letten in Lyfland, 7 m. ten oosten van Riga.

Camabesos, een pas en sterke plaats in Portugaal.

Camaldoli, Camaldulenzen, zyn Munniken, wier stichter St. Romoaldus, omtrent het jaar 967. by Campomaldoli, in Italien een klooster bouwde. Zy volgen den regel van St. Benediktus, en dragen een zwarten onder-of schouder-rok, maar over den zelven een witte Munniks-kap, durven ook geen vleesch en wat van vleesch komt eten, maar moeten hun spyzen met oli toebereyden. Enige leven in afgezonderde hutten, en leiden als de kluizenaars een zeer streng leven, waarom zy ook Camaldulenzer-Heremyten genoemt worden, in 't wit gekleed gaan en het hooft scheren. Andere wonen in kloosters, zyn Munniken, en hieten daarom Camaldulenzer-Munniken. Zy hebben hun kloosters op hoge bergen en in Woestynen.

Camaran, klein eyland in de Rode-zee, aan de Arabische kusten.

Camarasse, stad benevens den titel van een markgraafschap in Catalonien, in het gebied van Lerida, 4 m. van Balaguer.

Camarces, rivier op de Guineesche kusten in Africa, in het koningryk Benin, van welke landstreek aan tot aan Capo Lopo Gonsalves, de Portugezen in 't jaar 1724. een nieuwe Afrikaansche Compagnie over den Slavenhandel opgerecht hebben.

Camargue, een zeker gebied 7 m. lang in Provence, tusschen de Rhone, aan de grenzen van Languedoc.

Camb; zie *Chamb.*

Camb, Kamp, vloed in Oostenryk, die op de Boheemsche grenzen ontspringt, en zich beneden Krembs in den Donau stort.

Cambalu, is zo veel als Peking.

Cambaya, een koningryk in Azien, anders ook naar een andere provintie Guzurate genaamt, in Indiën, aan deze zyde van de Ganges gelegen, 't

welk

welk zeer vruchtbaar aan boomwol, anys en opium is. Het hoort den groten Mogol toe, en de aanzienlyke hoofdstad daar van, die ook Cambaya genaamt en aan een zee-boezem gelegen is, is wegen haar haven en goeden koophandel zo beroemt, dat men ze 't Indiaansche Cairo noemt. De inwoners zyn zeer geestig, beminnen de gerechtigheid, en zyn ten delen den Mahometaanschen, ten delen den Heydenschen godsdienst toegedaan.

Camberg, stad en slot, beyde op een heuvel, aan de grenzen van het graafschap Diets, niet ver van Swalbach. Zy heeft een voogdy, hoort keur-Trier toe, en geeft den naam aan den Camberger-Grond.

Cambiatures, zyn zekere posten in Italien, waar mêe men voor een zekeren prys van de eene plaats tot de andere kan ryden, en waar men wil stil leggen.

Camboia, Campodia, koningryk in Indien, aan de overzyde van de Ganges, in Azien, 't welk zyn eigen koning heeft, die evenwel den koning van Siam cynsbaar is. 't Word ook de kust van Camboia genaamt, waar onder veel eylanden gerekent worden.

Camboia, grote vloed in 't koningryk Camboia, die zich door enige armen in de golf van Siam stort.

Cambray of Camerick, grote, schone en wel gefortificeerde hoofdstad van het landschap Cambresis in de Fransche Nederlanden, aan de Schelde. Zy heeft twe gewichtige citadellen, benevens een aartsbisdom, en is wegen haar linnen, dat daar gemaakt en Camerdoek genaamt word, zeer beroemt. Haar aartsbisschop was voor dezen een Stand van het Roomsche ryk. Zedert het jaar 1720 wierd aldaar veel toestel tot een Vredens-congres tusschen den keyzer en den koning van Spanjen Filippus V. gemaakt, 't welk eindelyk na vele zwarigheden op den 26 Januari 1724 geopent wierd, maar, na de geslotene Alliantien te Wenen en te Hanover, vruchteloos afgelopen is.

Cambresis, landschap in de Nederlanden, tusschen Picardyen, Artois en Henegouwen, de kroon Vrankryk toekomende.

Cambria, is een deel van het hertogdom Wallis in Engeland, tegen over Ierland.

Camribdge, hoofdstad van het graafschap van dezen naam in Engeland, aan den vloed Cam, 44 mylen van Londen, benevens een beroemde Universiteit der Presbyterianen, die men wil dat 630 gesticht is, en wegens de oudheid harer stichting met de Oxfortsche gedurig over hoop legt; zy mag zo wel als de stad haar Gedeputeerden in 't Parlement zenden, en heeft 12 Collegien en 4 Scholen, waar in de Studenten onder zekere opzicht wonen.

Cambrils, kleine plaats in Catalonien aan de zee-kusten, waar omtrent de Engelsche Admiraal Lake in 't jaar 1708 de Franschen 130 transportschepen wegnam.

Cambron, plaats in Henegouwen, tusschen Leuze en Chierres.

Camburg, kleine stad en amt ter rechter hand van de Saale in Oosterland, een myl boven Naumburg, ten delen op een hogen berg, ten delen in een diepe valey gelegen, en tegenwoordig onder het vorstendom Altenburg behorende. Daar dichte by vind men de puinhopen van een oud kasteel.

Camelford, stad in Cornwal, in Engeland, welke zitting en stem in 't Parlement heeft.

Camen, kleine stad in het graafschap Marck, met muren en water-grachten omringt, is den hervormden Godsdienst toegedaan, hoewel de Luterschen voor enige jaren daar ook een kerk hebben bouwen laten.

Camenec, stad in het waiwoodschap Briescia, in Littouwen.

Camengrad, slot en kleine stad in het landschap Bosnien, in Ongaryen.

Camenitz, stad, slot en heerlykheid in de Bechiner-kreits in Bohemen, den graaf de Lassage van Paradys toekomende.

Camentz, beroemt Cistercienser-klooster in het Silesische vorstendom Munsterberg, aan de Neissa, en aan de grenzen van het Boheemsche graafschap Glatz, is voor dezen een fort geweest.

Camentz, een van de zes steden in opper-Lusatien aan de Elster, 4 mylen van Dresden.

Camer, zo noemt men collegien aan de vorstlyke hoven, waar in de zaken, die de hof- en huishouding, in 's gelyk de gevallen en inkomsten enes Vorsts betreffen, van de camer-raden, geheimschryvers en andere bedienden verricht worden, welke naam zonder twyffel daar uit ontstaan is, dewyl voor dezen de koningen in hun eigen vertrekken en kamers over hun inkomens geraadslaagt hebben.

Cameraar, is een van de voornaamste bedienden aan de hoven, welke van de koningen en vorsten over de jaarlyksche inkomsten gestelt word. Ook noemt men aan grote here hoven die gene Cameraars, die by hunne souvereinen de wacht hebben. In het Duitsche ryk is dit altyd een van de aanzienlykste bedieningen geweest, en heeft reeds ten tyden van de Frankische keyzers gebloeit. Hedendaags is de keurvorst van Brandenburg des H. Ryks aarts-Cameraar, en in deszelfs afwezigheid word dit hoge amt van den vorst van Hohenzollern, als erf-Cameraar, bedient. Aan 't keyzerlyke hof beduit het woord Cameraar zo veel als een Camer-heer, zo dat de zo evengemelde waardigheid van aarts-Cameraar ook die betekenis heeft. Zie *Brandenburg*, en *Camer-heren*.

Camera, la Torre de Camera, kleine stad in Barbaryen in Africa in 't koningryk Barca, aan de golf van Sidra gelegen.

Camera Stellata, of *de Ster-Kamer in Engeland*, is een gericht, waar in de misdaden van voorname heren door den opper-Cancelier en de koninglyke raden onderzocht en gestraft worden.

Cameran, een eyland benevens twe goede havens in de Rode-zee, 't welk onder Abyssinien behoort.

Camercanes, zie *Antilles*.

Camergericht te Wetzlaar, is het opperste en leste Gerichts-hof in het H. Roomsche Ryk, 't welk in het jaar 1495 van keyzer Maximiliaan I.

en de Ryks-ſtanden geſticht is, en zo wel van den keyzer,als van de Ryks-ſtanden afhangt,en niet alleen in zaken der ſtanden als derzelver onderdanen het vonnis velt. Het is na afſchaffing des Vuiſt-rechts, waar door ieder met geweld een geruimen tyd zyn recht betwiſtte, aangelegt, en beſtaat uit den Camer-richter, de Preſidenten, en Aſſeſſoren. De Ryks-camer-richter moet een Duitſcher, en een vorſt, graaf, of vryheer zyn, en word van den keyzer aangeſtelt. Van rechtswegen moeſten 'er vier Preſidenten zyn, naamlyk twe Roomsgezinde, en twe Luterſche, gelyk ook 50 Aſſeſſoren, waar onder 26 Roomſche en 24 Proteſtantſche, maar men heeft 'er nooit over de 17 getelt, en voor enige jaren zyn 'er by gebrek van beloning maar 9 geweeſt. Zy worden uit de ſchattingen, die de Ryks-ſtanden te zamen opbrengen, betaalt. De onderdanen van keurvorſtendommen kunnen daar aan niet appelleren, maar in andere provintien zyn 'er zekere ſommen geſtelt, waar van men appelleren mag, die evenwel over al niet even groot zyn. Van het vonnis des Camer-gerechts geld geen appel, als evenwel de zaak 2000 Ryksdaalders of daar boven waard is, zo kan een Riviſie der ſtukken verzocht en verkregen worden. Met de executie heeft men altyd zwarigheden by machtige Ryks-ſtanden ontmoet, nademaal zy het nadelig vonnis van het Camer-gerecht niet hebben willen reſpecteren, en men is zo wel voor dezen, als op de tegenwoordige ryksdagen te Regensburg dikwils op nadruklyke executie-middelen bedacht geweeſt, maar de beraadſlagingen zyn vruchteloos afgelopen. In 't begin is dit gerecht te Frankfort aan den Main geplaatſt geweeſt, en anno 1530. naar Spiers, eindelyk 1693. in den vorigen Franſchen oorlog naar Wetzlaar verlegt. Het heeft met den ryks-hofraad van Wenen een *concurrente Jurisdictie*, en wierd voor enige jaren wegens enige onenigheden, die 'er onder des zelfs mede-leden ontſtaan waren, geſloten: maar, na 't zenden van commiſſariſſen, wierd het eindelyk anno 1711. tot groot genoegen der partyen weer geopent. De keyzerlyke opper-commiſſaris, die gezonden was om het geſchil te onderzoeken, was Rupertus van Bottman, abt en vorſt van Kempten. Daar wierd ook beraadſlaagt, of men dit hoog gerechts-hof niet naar een bequaamer plaats verleggen kon, en de ſtad Spiers bood zich van nieuws hier toe aan, met deze mits evenwel, dat men haar in alle oorlogen, die 'er in 't toekomende mochten voorvallen, een eeuwige neutraliteit zou te weeg brengen. De tegenwoordige Camer-rechter is zedert het jaar 1721. de graaf Filip Carel van Hohenloh-Bartenſtein, en de oudſte Camer-gerechts-preſident de vryheer van Ingelheim.

Camer-Gerechts-Visitatie, zie *Viſitatie des Camer-Gerechts.*

Camer-goederen, zie *Domeinen.*

Camer-heren aan 't Keyzerlyke Hof, zyn twederley, enige zyn werklyk in dienſt, en dragen holle en opene ſleutels; de andere worden tot geen dienſt gebruikt, en derzelver ſleutels, die maar eere-ſleutels genaamt worden, en zomtyds ook aan Proteſtantſche heren gegeven worden, zyn niet hol.

Cameriere, zie *Cardinale Camerlengo.*

Camerik, zie *Cambray.*

Camerino, ſtad aan 't Appennynſche gebergte in de mark van Ancona, aan den vloed Ghiento, in den kerkelyken ſtaat, benevens een biſſchop, die onmiddelyk onder den paus ſtaat.

Camerlengato, zie *Cardinale Camerlengo.*

Cameron, kleine ſtad in 't hertogdom Stettyn, in voor-Pommeren.

Cameronianen, waren in de 17 eeuw een party Presbyterianen in Schotland, aanhangers van Archibald Camerone, een veld-Predikant, welke niet toe wilde laten dat andere Predikanten van de Presbyteriaanſche kerk de vryheid, die hun van koning Karel II. aangeboden wierd, zouden aannemen, wyl zy dit doende den koning voor opper-hooft in de kerkelyke zaken erkenden. Zy ſcheydden zich van de overige Presbyterianen af, en quamen zo ver, dat zy koning Karel II. van het ryk vervallen verklaarden, en afwilden zetten, maar wierden haaſt in hun opzet geſtuit, en hebben zich naderhand in het jaar 1690. onder Willem III. volkomen weer met de Presbyteriaanſche kerk verenigt. In 1709. hebben zy weer begonnen de Schotſche kerk te ontruſten, nademaal zich veele met geweer by Edenburg verzamelden, maar die daar na door enige gereguleerde troepen verſtrooit wierden. Men zegt dat zy veel groter haat tegen de Presbyterianen opgevat hebben als de biſſchoplyke. Zy hadden een zekeren Maximiliaan tot hun opper-hooft, die met zyn aanhang ten platten lande herom reisde, onder den bloten hemel predikte, en zulken aanhang onder het gemeen maakte, dat het zelve zich tegen alle overheden begon aan te kanten.

Camerstukken; zie *Haubitzen.*

Camervisitatie; zie *Viſitatie.*

Camhof, ſtad in neder-Beyeren, onder het Rent-amt Straubingen behorende.

Camin, ſtad aan den mond van den Oder, de Divenow genaamt, in achter Pommeren, en in het zo genaamde hertogdom Pommeren (maar geenſins in Caſſuben) 6 mylen van Stargard, is anno 1709. op enige weinige huizen na te enemaal in de aſch gelegt, maar daar na weer gants cierlyk opgeboud. Zy geneert zich van den koophandel, ſcheepsvaart, viſſchery en 't bier-brouwen. Voor dezen was, daar een bisdom, 't welk in den Weſtfaalſchen vrede wereldlyk gemaakt is, en onder den naam van een onmiddelyk ryk-leen aan Brandenburg gekomen, hoewel daar noch een ſchone Dom-kerk, benevens het Dom-capittel gevonden word.

Caminfeger-Thal, of *Schoorſteen-Vegers-Dal*, is een valey in Zwitzerland, daar veel ſlot-en ſchoorſteen-vegers van daan komen.

Caminha, gefortificeerde ſtad in de provintie Entre Duero-y-Minho in Portugaal, aan de rivieren Minho en Coiro, word door een citadel gedekt.

Caminiec; zie *Kaminiec.*

Caminietz, kleine ſtad in Polen in de provintie Ma-

Masovien, aan den vloed Bug, zevende half myl ten noord-oosten van Waarschou.

Caminizi, een van de vestingen aan de Zwarte-zee, die de Czaar in 't jaar 1711 aan de Turken weer heeft afgestaan.

Camisade, is een aanval in den oorlog, welke 's nachts of in den vroegen morgen geschied, om den vyand te verrassen.

Camisards, zo noemen de Roomsgezinden in Languedok de inwoners van de Sevennes, welke tot hier toe de wapenen tegen de koninglyke troepen hebben opgevat, en heeft deze benaming haar oorsprong van het woord Camisse, 't welk een hemd beduit, om aan te tonen, dat de Camisards niet anders als elendige en arme luiden zyn, welke by na niet meer als het blote hemd aan 't lyf hebben.

Camissano, stad benevens een vicariaat aan de Paduaansche grenzen, in de Venetiaansche provintie Vincentino.

Cammerstein, kleine stad en amt in 't markgraafschap Anspach, naar den kant van Neurenburg.

Cammerzieler, zo worden de termynen genaamt, welke de Ryks-standen tot onderhouding van het Camergerecht te Wetzlaar aan geld moeten opbrengen, naar de som waar op ieder getaxeert is, welk geld tot besolding der Assessoren en andere gerechts-bediendenden besteed word. Maar daar over zyn een tyd lang grote klachten gevallen, en enige jaren uit gebrek van betaling maar 9 rechters geweest, daar 'er anders 50 hadden moeten zyn, waarom in het jaar 1711 den 28 Januar. by de opening van dit hoge gerechtshof de keyzerlyke opper-Fiscaal een nadruklyk gebod tegen de Standen in 't algemeen voorlas, waar in zy tot afdoening der grote achterstallen van die opgelegde schatting of zogenaamde Cammerzieler ernstig vermaant wierden, en de Gerechts-procureurs, die de Standen daar toegewezen zyn, erinnert wierden, zulks volgens hun plicht hun hoge principalen aan te dienen, en zich ten uitersten aan de bevordering van dit vonnis gelegen te laten zyn, gelyk ook zich wegen deze achterstallen by het Penning-meesters-amt te erkondigen. Naderhand is 'er veel op de Ryksdagen over de verhoging der tractamenten voor de Raadsheren, en hoe men daar een fonds toe zou uitvinden, gehandelt, maar tot noch geen besluit genomen.

Camonica, Val Camonica, klein landschap in het Bresciaansche gebied, den Venetianen toekomende, langs den vloed Oglio, aan de grenzen van de Valtelins.

Camora; zie *Zamora*.

Camp Volant; zie *Corps volant*.

Campagna, kleine stad in Principato-citra in 't ryk van Napels, benevens den titel van een markgraafschap, heeft ook een bisschop die een wybisschop van den aartsbisschop van Conza is, maar wiens bisdom in dat van Satri ingelyft is.

Campagna di Roma, provintie in den kerkelyken-staat in Italien, welke ten oosten aan 't ryk van Napels, ten noorden aan het landschap Sabina by den vloed Teverone, ten westen aan St. Pieters Erfgoed by den Tiber, en ten zuiden aan de Toskaansche zee grenst.

Campagnano, Savuto, kleine vloed in Calabria citra, in 't ryk van Napels, die zich in de golf van Ste. Eufemia stort.

Campagne, zo noemt men in 't gemeen het jaargety, waar in men in tyd van oorlog de legers in 't veld laat.

Campana, een plaats daar gezondheids-baden zyn, in Terra di Lavoro, in 't ryk van Napels, niet ver van Puzzolo.

Campanje, is het opperste achter-deel van een schip over de hut, daar de vlag waait, dit is op een oorlogschip de trompetters plaats, wanneer hy 's morgens en 's avonds of ook wanneer de vyand voorhanden is, alarm blaast. Op deze plaats boven de spiegel worden ook de lantaarns aangestoken, en wanneer de Admiraal de vlag daar by den stok laat optrekken, is zulks een teken dat hy de Scheeps-kapteins aan boord wil hebben.

Campeche, de baai of bocht van Campeche, is een stuk van de golf van Mexico, in noord-America, en strekt zich wel 120 mylen uit. Aan deszelfs kust wast het beroemde campeche-hout, dat tot verwen dient, en waar meê sterke handel gedreven word; in 's gelyks veel mangle-bomen, ook vind men daar schone zout-putten.

Campeche, welgeboude stad benevens een haven op het schier-eyland Jucatan, in nieuw-Spanje in noord-America. Zy legt aan den oever van de zee, op een kleinen grond, heeft lage, maar evenwel stene huizen, en een goede citadel. Zy hoort den Spanjaarden toe, en dryft koopmanschap in katoenen, waar uit de Indianen en arme Spanjaarden hun klederen maken.

Campement, legering, veld-legering, een ruime vlakke landstreek, daar een leger zyn tenten opslaat, om in te huisvesten, en word zulks in zekere quartieren en straten verdeelt. Benevens het bequame veld, moet ieder quartier ook gelegenheid hebben om water en fourage te bekomen, en behalven dat moet de plaats zo beschapen zyn, dat men zich verschanssen, en het gezicht tegen den vyand hebben kan. Een leger campeert gemeenlyk in twe linien, die 500 schreden van elkander dienen te zyn. De ruitery beslaat de vleugels, het voet-volk is in 't midden, en het geschut en de bagage komt achter aan. Ieder escadron moet 60, en ieder bataillon 90 schreden hebben om te logeren. De dragonders camperen altyd voor het front of in de vleugels, om dezelve in tyd van nood by der hand te hebben. Het campement of leger afstekken, hiet zo veel, als de plaats tot een legering op den grond aftekenen en verdelen.

Campen, schone stad aan den linken oever van den Yssel, in de provintie Over-yssel, en zelfs in Salland, niet ver van daar zich deze vloed in de zuider-zee stort. Men kan het land daar omtrent onder water zetten.

Campen, slot en amt in 't Zellische gebied, een myl van Brunswyk, is anno 1706 wegens zekere pretensie en vergelyk aan den hertog van Wolffenbuttel afgestaan.

CAMPER, koningryk op het eyland Sumatra, welk een byzonder koning heeft.

CAMPER VEERE; zie *Veere.*

CAMPEREN, hiet by de soldaten in 't veld leggen: decamperen, uit het veld opbreken.

CAMPIANO, kleine gefortificeerde stad en pas van gewicht aan den vloed Taro, in de Valey van Taro, in Sicilien, den prins Doria toebehorende.

CAMPIDOGLIO; zie *Capitolium.*

CAMPIGNE, KEMPENLAND, zeker gebied in de Nederlanden, 't welk in 't Hollandsche en Luiksche Kempenland verdeelt word. 't Eerste is een deel van het gebied van 's Hertogenbosch, 't ander van het bisdom van Luik.

CAMPIGNOLE, een stad aan den vloed Dain in de Fransche Provintie Bresse, is romtsom met bergen omringt.

CAMPO, kleine stad in het Genueesche gebied, welke een onmiddelyk Ryks-leen is.

CAMPO D'ANDEVALO, klein gebied in 't Spaansche koningryk Andalusien, aan de Portugeesche grenzen, waar in Cortegana en Puymaya de voornaamste plaatzen zyn.

CAMPO DE MONTIEL, zekere streek lands in 't zuidlyk deel van nieuw-Castilien, waar in het vlek Montiel legt.

CAMPO MAYOR, een stad en slot in Portugaal in de provintie Alentejo, 2 mylen van Elvas, aan den kleinen vloed Caya, aan de Spaansche grenzen. Zy is anno 1709 wel gefortificeert, en 1712 van den Spaanschen Marquis de Bay vruchteloos belegert.

CAMPO DI S. PIETRO, kleine Venetiaansche stad in 't Paduaansche gebied, aan den vloed Muson, waar naar voor dezen een machtige en beroemde familie den naam gevoert heeft.

CAMPOLI, kleine stad in Abruzzo oltra, in 't ryk van Napels, aan de grenzen van de Mark van Ancona. Zy heeft drie delen, naamlyk Camplo, Nucella, en Castro Nuovo, en een bisdom.

CAMPOLUNGA; zie *Kampelunge.*

CAMPREDON, kleine bevestigde stad in Catalonien, aan de grenzen van Roussillon.

CAMUL, XAMO, de beste stad in de provintie Turchestan, in groot-Tartaryen.

CANAAL, is een door kunst gemaakte vloed of wyde gracht, 't zy tot nut der scheepvaart, of om een moeraffig land droog te maken, of wel om eene zee in de andere, en eene rivier in de andere te leyden. Dusdanig zyn de canalen van Orleans en van Languedock; in 's gelyk die, welke onlangs in Moscovien voltooit is, waar door de overleden Czaar een communicatie tusschen de Zwarte- de Caspische- en de Oost-zee te weeg gebracht heeft. In Holland zyn ook van de eene plaats tot de andere vaarten geleyd, om met gemak en geringe kosten schielyk met de trek-schuiten van de eene stad tot de andere te reyzen. Zulke water-leydingen of canalen worden in Italien Naviglio genaamt, waar van men er veel in het Milaneesche vind.

CANAAL, zie *Britannische zee.*

CANAAL of Vaart in de Nederlanden; komt uit den Yssel en den Rhyn, welke niet ver van Aarnhem begint, en tot Doesburg toe gaat.

CANADA, of NIEUW-VRANKRYK, onder welke naam dat grote maar zeer koude landschap in noord-America verstaan word, 't welk ten westen aan nieuw-Mexico, ten zuiden aan Florida, ten oosten aan de Noord-zee, en ten noorden aan de Christen-zee grenst. Het grootste deel is in 't bezit van de Franschen, die het ook in 't jaar 1504 ontdekt en aan de steden die zy daar geboud hebben, Fransche namen gegeven hebben. De natuurlyke inwoners zyn wilde luiden, en worden van de oudste hunner familien geregeert. Zy zyn heydenen en hieten Irokoizen. De meeste handel bestaat in Marter-zee-wolven, Otter- en Bever-huiden, welke de Franschen tegen andere waren verruilen.

CANADA, het eigentlyk zo genaamde Canada, legt in het grote landschap Canada, en is een schier-eyland aan den vloed en zee-boezem van St. Laurens, de Franschen toekomende, die daar in 't jaar 1504 eerst aanlandden. Andere zyn van gevoelen, dat de Spanjaarden daar voorheen geweest zyn, en als zy by de arme inwoners geen schatten vonden, het land Cabo de Nada, dat is, het voorgebergte van Niets, genoemt hadden.

CANADA, de vloed Canada of van S. Laurens, is een der grootste stromen van America, die zich in de zee-engte van St. Laurens stort. Hy loopt over de 500 mylen ver, en neemt by de 2000 andere zo grote als kleine rivieren in. De zee-engte van St. Laurens, is een deel van de zee van Canada; maar de zee zelfs, is een deel van de noord-zee, en strekt zich dezelve van Hudsons-baai en de Straat Davids tot aan de eylanden Bermudes of zelfs tot aan de Lucayische, naderhand tot aan de Açorische eylanden uit.

CANAL DE FARISINA, een zee-boezem en een deel van de golf van Venetien, tusschen Istrien en het eyland Cherso.

CANAL DU LANGUEDOC; zie *Languedoc.*

CANAL DE LA TORTUE, is een kleine arm van de noord-zee, in Asturien, tusschen het eyland S. Domingo en het Schildpadden eyland, 2 mylen van het laatst-genoemde.

CANAL DE LORETTO, is een deel van den Archipel en de beroemde zee-engte Euripus.

CANAL DE PIECO, een zee-engte in den Oostcroceaan, tusschen het land van Jesso en het Staten-eyland, ten noorden van Japan gelegen. De Portugezen en Hollanders hebben dit canaal voor enige jaren ontdekt.

CANAL DE SAINT ANTOINE, is een zee-boezem in het ryk van Napels, in de provintie Capitanata, by den mond van de Ofanto, hy strekt zich 10 mylen in de lengte op de kust van de golf van Venetien uit.

CANAL DE SAINTE BARBE, is een deel van de Stille-zee in noord-America, welke zich 100 mylen langs de oostlyke kust van het eylant California uitstrekt.

CANALIA, kleine stad in Portugal, in wier nabuurschap de beroemde hertog van Schomberg in 't jaar 1663 een heerlyke overwinning op de Spanjaarden behaalde.

CANANOR, koningryk aan de kust van Malabar, op

op het schier-eyland aan dees zyde van de Ganges in Indien, 't welk van een machtigen koning geregeert word. De hoofdstad, die den zelven naam voert, komt de Hollanders toe, heeft een sterke citadel en schone haven, word van Mahometanen en Moren bewoont, en is den Portugiezen in 't jaar 1665 van de Hollanders afgenomen.

Canape, een lange bank met een leuning voorzien, en met laken, fluweel, leer, of iets diergelyks bekleed, waar op twe of meer personen zitten en rusten kunnen.

Canara, klein koningryk in Indien, op het schier-eyland aan dees zyde de Ganges, 't welk de koningryken Onor en Baticala aan de kust en Borcopa onder zich begrypt, en wiens koning benevens de meeste inwoners noch Heydenen zyn. Het is zeer vruchtbaar, voornaamlyk aan rys, de inwoners worden Canarynen genoemt, en zyn gezonde en sterke luiden, die tot alle arbeyd bequaam zyn.

Canarane, koningryk in Indien, op het schier-eyland aan de overzyde van de Ganges in Azien.

Canarische Eylanden, leggen in de Atlantische-zee, tegen de kusten van het landschap Biledulgerid, in Africa. De 7 voornaamste zyn de volgende, Canaria, Teneriffa, Forteventura, Gomer, Ferro, Palma en Lancellota, welke alle te zamen benevens andere van geringer waardy, de kroon Spanje toekomen, ook zyn zy zeer vruchtbaar, voornaamlyk van wyn en zuiker. Enige rekenen het eyland Madera hier ook toe, 't welk evenwel den Portugiezen toekomt. Het eyland Canaria heeft een stad van den zelven naam, die groot, schoon en wel bewoont is, benevens een goede haven, gelyk ook een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Sevilien staat, en is de verblyf-plaats van den gouverneur, gelyk ook de Audientia over de Canarische eylanden. Men houd op dit eyland drie-maal oegst, het heeft 12 zuiker-molens en een overvloed van allerly vruchten. Deze eylanden leveren ons Canari-vogels, Canari-zuiker en Canari-sek uit.

Canarvan; zie *Caernarvan*.

Canatello, kleine plaats in de provintie Calabria oltra, in 't ryk van Napels, niet ver van Reggio.

Canavese, Canavois, provintie en graafschap des hertogs van Savoyen, tusschen het eygentlyk zo genaamde Piemont, het hertogdom Montferrat, de heerlykheid Verceil en het Dal Aosta. In die provintie word veel kaas gemaakt. Zy heeft haar naam van de menigvuldige kennip die 'er groeit, en in 't Latyn Cannabis genoemt word.

Cancalle, groot vlek in de provintie Bretagne in Vrankryk, 4 mylen van St. Malo, heeft een goede haven.

Cancelery-Styl; zie *Stilus Curiæ*.

Cancelier, in Duitsland zyn 'er voornaamlyk twe zulke, de eene is de Ryks-cancelier, die de publieke Ryks-zaken dirigeert, 't welk de keurvorst van Mentz zelfs is, die het aarts-canceliers-amt door Germanien bekleed, en derhalven alle Ryks-akten en documenten bewaart, en alle Ryks-besluiten verzegelt, 't welk evenwel meest door den Onder-cancelier geschied, dien de keurvorst van Ments aanstelt, en die de Ryks-zegels in bewaring heeft, welk laatstgenoemde amt tegenwoordig door graaf Frederik Carel van Schonborn, een neef des keurvorsten van Ments, bekleed word. De andere is de Opper-hof-cancelier, die het bestier over de Oostenrykische Erflanden voert, en tegenwoordig graaf Filip Lodewyk van Sintzendorf is. De beyde keurvorsten van Trier en Keulen hebben ook den titel van Aarts-cancelier, de eerste door Gallien en het koningryk van Arles, de andere door Italien, maar na dat deze landen van het Duitsche ryk afgescheurt zyn, is 'er hun niets als de blote titel van overgebleven. De Roomsche keyzerin heeft ook een Aarts-cancelier, welke de Abt van Fulda is, en wiens bediening daar in bestaat, dat hy by de kroning of andere plechtigheden de keyzerin de kroon opzet en afneemt.

Cancelier in Vrankryk, is het Opperhooft van de gerechts-zaken, en zit in de Raad-collegien in namen des konings boven aan, dien hy, wanneer deze zelfs tegenwoordig is, ter linken zit. Hy is in 't gemeen ook zegel-bewaarder, voert den titel van excellentie, welke anders daar aan weinig luiden gegeven word; en hy kan niet afgezet worden, ten zy hem van te voren zyn proces opgemaakt is, en zyn leven verbeurt verklaart.

Cancelleren, iets uitschrappen, uitstryken.

Canche, een vloed in het landschap Artois, welke zich in de Brittannische-zee stort.

Cancheu, grote stad in de provintie Kiangsi in China, en de hoofdstad van een zeker gebied van den zelven naam, welke goeden koophandel dryft, en de verblyfplaats eens onderkonings is.

Cancker Thal, een valey met zeer hoge sneeuwbergen omringt, in Crain, welke 3 mylen lang is. Op 't gebergte hier en daar wonen slechts enige boeren.

Canda, tamelyk vlek aan den vloed Tartaro, drie mylen van Rovigo, in de Venetiaansche provintie Rovigo.

Candadi, een streek lands in Estremadura, welke zeer vruchtbaar is.

Candahar, koningryk in 't ryk van den Mogol, in Azien, benevens een sterke stad van den zelven naam, aan de Perzische grenzen, aan den vloed Ilment, waar over de Perzianen dikwils met den groten Mogol oorlog voeren. De stad is voor enigen tyd van de rovers, Beluten genaamt, overvallen en verovert.

Candau, slot en kleine stad in Courland, 9 mylen van Mietau. Hier om streeks maken de boeren uit eige vinding goede getrokke roeren.

Candæ, vlek in de Fransche provintie Touraine aan de grenzen van Anjou, aan de Loire.

Cande, kleine vloed in Languedoc, in Vrankryk, welke in den vloed Aveirou valt.

Candea, Candy, koningryk benevens een stad van den zelven naam, aan de golf van Trinquemale, en een van de drie delen van het eyland Ceylon, dat van een eigen koning geregeert word.

Candelara, rivier in het landſchap Capitanata in 't ryk van Napels, welke zich in de golf van Manfredonia ſtort.

Candenos, beroemt voorgebergte in de Ys-zee, aan de kuſten van de Moſcovitiſche provintie Dwina.

Candia, Creta, een groot eyland van de Middelantſche-zee, by den mond van den Archipel, 't welk naar de 4 hoofdſteden Candia, Canea, Retimo en Setia, in 4 delen of regeringen verdeelt word, en op het gantſche eyland is een Beglerbeglic of generaal-Gouvernement opgericht. Het hoort tegenwoordig te enemaal den Turken toe, na dat zy de beyde veſtingen Suda en Spinalonga in het jaar 1715 den Venetianen afgenomen hebben. De inwoners zyn meeſtendeels den Griekſchen, en de overigen den Mahometaanſchen Godsdienſt toegedaan. De hoofdſtad hiet ook Candia, welke wel beveſtigt is, en een goede haven heeft. In 't jaar 1669 hebben de Turken deze plaats na een harde belegering met accoord verovert, en anno 1681 heeft een aartbeving het derde deel daar van geruineert.

Candidaat, iemand die op een ampt wacht, of daar toe gedoodverft is. Op Akademien hiet zo een Candidaat, die Doćter in enige faculteit ſtaat te worden.

Candidiano, kleine vloed in de provintie Romagna, in den Kerkelyken ſtaat, welke zich in de golf van Venetien ſtort.

Candis, koning in het ryk van den groten Mogol, in Azien.

Candolfo, zie *Caſtel-Gandolfo.*

Candy, zie *Candea.*

Canea, biſſchoplyke ſtad benevens een gebied aan de noordlyke kuſt van het eyland Candia, welke wel beveſtigt is, en een zeer goede haven heeft. In 't jaar 1645 wierd zy van de Turken verovert, en 1692 van de Venetianen vruchteloos belegert.

Canes, kleine gefortificeerde ſtad in provence, in Vrankryk, aan de Middelantſche-zee, niet ver van Antibes, aan Golfo de Napule.

Canet, kleine ſtad met een ſlot in het graafſchap Rouſſillon, in het gebied van Perpignan, daar de vloed Catet in de zee valt.

Canet, ſtad in Catalonien in het gebied van Girona, tegen de grenzen van het Barcelloniſche gebied.

Caneta, kleine vloed in Calabria citra, in 't ryk van Napels, welke zich beneden Curiats in de golf van Taranto ſtort.

Caneto, kleine ſtad aan de Oglio, in 't Mantuaanſche, dicht aan 't Cremoneeſche gebied, welke goede muren en een ſterk kaſteel heeft.

Cangan, koningryk in Japan.

Cangiano, kleine ſtad in principato citra, in 't koningryk Napels.

Cangoxuma, ſtad in Japan, op het eyland Ximo, in 't koningryk Bongo, legt aan een ſnellen ſtroom, en heeft een kaſteel dat door het water ſterk is. Zy is de ſleutel tot de koningryken Saxumo en Bongo, en daar is een verwonderens-waardige dam uit de zee langs de haven van ſtenen geleyd, die ſterk met koper beſlagen en van weerskanten met paliſſaden bezet is.

Canhooks, (een Engels woord) zyn haken aan een touw, waar mee men de waren in en uit de ſchepen in de hoogte haalt.

Canina, een Turkſch gebied met een ſtad van den zelven naam, in de Griekſche provintie Epirus, 't welk van de golf van Valona tot de golf van Butrinto gaat.

Canischa, zeer ſterke ſtad aan den vlod Sala, in het graafſchap Zalavar, in neder-Ongaryen, aan de Stiermarkſche grenzen, niet ver van de rivieren de Muer en de Drau, daar die te zamen vlieten; zy legt genoegzaam als een eyland midden in de moeras en aan den kleinen vloed Caniſa. De veſting der ſtad is aan zich zelven niet zeer ſterk, nademaal zy maar 4 baſtioenen heeft, en de daar aan gelege oude ſtad is 'er in de gedaante van een kroonwerk aangevoegt. De wallen zyn uit enkele eike balken op elkander gevoegt, en met aarde bebolwerkt. De water-gracht is ook noch diep noch breed, maar de moeras, waar mee deze ſtad omringt is, is zo diep en breed, dat men haar heel qualyk belegeren kan. In 't jaar 1690 wierd zy met accoord door de Chriſtenen verovert.

Canisos, veſting op het eyland St. Jago in Africa, de Portugiezen toekomende.

Canistro, ſtad en voorgebergte in Macedonien, aan de golf van St. Anna.

Cannares, een wilde natie in Peru, in zuid-America, in het landſchap Quito, die zeer arbeydzaam en wel gemaakt is.

Canne, kleine vloed in het Napelſche landſchap Bari, die zich in den vloed Ofanto ſtort.

Cannes; zie *Canes.*

Cannette, kleine door de Spanjaarden gebouwde ſtad in de provintie Peru, in zuid-America, 25 mylen van Lima, in een zeer vruchtbare landsdouwe.

Cannibalen; zie *Antilles.*

Canns, vloed in de Engelſche provintie Weſtmorland, die by Kendal voorby loopt, en in de Ierſche-zee valt.

Cano, een der voornaamſte koningryken in Nigritien, in Africa, 't welk den vloed Niger ten zuiden, en het koningryk Caſſena ten ooſten heeft, benevens een hoofdſtad van den zelven naam, die met een wal van hout en aarde omringt is, en voor 't grootſte gedeelte ſchaapherders en andere handwerks-lieden tot inwoners heeft.

Canobbio, kleine ſtad aan Lago Maggiore, in 't hertogdom Milaan, wiens inwoners ſterk in leer handelen, en van de voorgaande keyzers veel ſchone Privilegien verkregen hebben.

Canobin, een beroemt Minoriten-klooſter op den berg Libanon, dat byna gants in de rots gehouwen, en in zeer barre woeſtynen gelegen is. Hier woont de Patriarch der Maroniten, dewelke uit het hier toebehorende gebied jaarlyks 8000 Ryksdaalders inkomen trekt, waar van hy den baſſa van Tripoli 300 piaſters tot een ſchatting moet geven.

Canon, ſtuk geſchut van yzer of ander metaal, 't welk omtrent tien en een half voet lang is, en 6 duimen of 4 linien om den mond wyd is. Het roer loopt van voren tot achter recht toe, en word van buiten in drie delen verdeelt. Het voorſte noemt men het mondſtuk of langeveld, het middelſte het tappenſtuk en het achterſte den bodem of het broekſtuk. De Franſchen maken maar twe delen, en noemen het voorſte la volée, het overige la culaſſe du canon. De uiterlyke cieraden noemt men friſen, de knop achter aan den bodem hiet de druif, en boven op het tappenſtuk ſtaan de dolfynen. Het zyn of battery- veld- of regiment-ſtukken. De gewoonlyke hedendaagſche battery-ſtukken ſchieten 6. 12. tot 24 pond, de veldſtukken 3. 4. tot 6 pond. De lading van het buskruid moet omtrent half zo zwaar zyn als de kogel, en by ieder ſtuk moeten 2 conſtapels benevens 3 andere handlangers zyn. Wanneer men een ſtuk op de battery gebracht heeft, kan men alle uren 10 tot 12, ook wel zomtyds 15 of 16 ſchoten doen. Als 'er 30 ſchoten uit gedaan zyn, koelt men het met 2 maten wyn-azyn en 4 maten water, welke men in het laadgat giet, na dat het aanſteekgat eerſt ter degen toegeſtopt is.

Canon, hiet eigentlyk een regel of richtſnoer, waar van de Canonyke boeken der H. Schrift hun benaming hebben; zie *Canonici libri.* Canon, hiet ook dat gene, dat een leen- man of hoef- pachter jaarlyks zyn leen- of pacht- heer aan cyns geven moet.

Canon, hiet dat gebed, 't welk de Katholyke Mis-prieſters by de Mis kort voor of kort na de conſecratie der Hoſtie doen, en volgens hun uitlegging zou het daarom Canon hieten, om dat het een wettige en vaſte inſtelling van het Sakrement is.

Canon Missæ, is by de Roomsgezinden wat de Prieſter in de Mis zacht leeſt, 't welk begint *Te igitur &c.*

Canones Apostolorum, is een verzameling der kerk-wetten, die den H. Clemens toegeſchreven worden, maar zy zyn veel eerder van enige biſſchoppen in de derde eeuw verzamelt. De Grieken tellen 'er 85, de Latynen 50.

Canonica Denunciatio, is de aangeving van een zonde of miſdaad by den wettigen rechter, zonder dat de aanbrenger zyn naam hoeft te melden.

Canonica Portio, is dat gene wat de prelaat of biſſchop van het nagelaten inkomen van een geeſtlyken wegneemt, en beſtaat meeſt in het vierde deel der legaten.

Canonicaat, is zodanige een plaats of prebende, die een kanunnik of kanunnikdes in een hoog ſtift heeft.

Canonici Libri, kanonyke boeken, zyn die gene in de Bybel, van dewelke men gelooft dat zy van den H. Geeſt onmiddelyk de H. Mannen zyn ingegeven, en uit welke alle Geloofs-artykelen kunnen bewezen worden. De Chriſtenen erkennen het oude en nieuwe Teſtament, de Joden alleen het oude, dat in 't Hebreeuws geſchreven is, voor kanonyke of regelmatige boeken.

Canonicum Jus, het geeſtlyke of pauſlyke recht, dat van den paus zyn gezag heeft, en van de Roomsgezinden in acht genomen word, van de Proteſtanten maar in enige weinige voorvallen.

Canonicus of kanunnik, is zodanig een, die een prebende in een Dom- of collegiale- kerk heeft, om daar den Godsdienſt te verrichten, en de Getyden af te wachten. De Kanunniken zyn of reguliere, die aan een zekere ordens-regel, als die van St. Auguſtyn, of een ander, gebonden zyn, en in een genootſchap en opgesloten leven; of wereldlyke, die in hun huizen in volle vryheid, gelyk wereldlyke prieſters, voor zich leven, en zelfs ter koor gaan, of hun koraalen hebben naar hun welbehagen, en de prebenden genieten.

Canonier, zie *Conſtapel.*

Canonieres, zyn de ſchietgaten op de ſchepen.

Canoniseren, is een geſtorven perſoon onder de heiligen ſtellen, welk voorrecht de paus voor zich alleen behouden heeft, en met zeer grote pracht en veel plechtigheden geſchied, en den Roomſchenſtoel veel geld inbrengt. De nieuwe heilig moet reeds hondert jaren dood zyn, en zyn heilig leven en verrichte wonderwerken moeten bewezen worden, waar op, na de gehoude canoniſatie, zyn reliquien ge-eert en omgedragen worden, zyn hooft met ſtralen geſchildert, zyn feeſtdag geviert, bedevaarten naar zyn kapel aangerecht worden, en hy opentlyk om byſtand mag aangeroepen worden.

Canonissa, hiet een kanunnikdes of vrouwsperſoon, die een kanunnikdy heeft.

Canonistæ, zyn naar de redenswyze der katholyken zulke luiden, die de geeſtlyke wetten en kerkelyke ſtaatkunde wel verſtaan, maar anders van de eigentlyk zo genoemde Godgeleerden, welke hooftzaaklyk met de geloofs-artykelen te doen hebben, onderſcheyden worden.

Canopina, kleine ſtad op een hogen berg Cimini genaamt, in den kerkelyken Staat, tuſſchen Viterbo en Ronciglione.

Canosa, ſtad dicht aan de zee, in 't ryk van Napels, aan den vloed Ofanto, in het landſchap Bari. In 't jaar 1712 wierd Don Tiberio Capece, om zyn trouwe dienſten aan het huis van Ooſtenryk bewezen, door den keyzer tot prins van Canoſa verheven.

Canossa, graafſchap in het hertogdom Modena aan de grenzen van Parma.

Canossa, kaſteel aan de grenzen van het graafſchap Roſſena, in het hertogdom Modena.

Canot, een boot by de Indianen, die uit den ſtam van een boom gehouwen word. De wilden in America maken diergelyke van boomſchorſſen, welke zeer bequaam zyn om te gebruiken, van 2 menſchen over land gedragen en weer in 't water kunnen gelaten worden.

Canourge, groot vlek in de provintie Gevaudan in Vrankryk, 't welk 1721 zeer van de peſt bezocht geweeſt is.

Canstadt, kleine ſtad aan den Neckker, een myl van Stutgard, in 't hertogdom Würtemberg. Zy is na Stutgard en Tubingen een der cierlykſte ſteden in 't Wurtembergſche gebied, heeft

een goed wyn-gewas, en buiten de ſtad een bad.

Cant, zie *Kant.*

Cantal, hoog en ruw gebergte in de Franſche provintie Auvergne, 't welk byna altyd met ſneeuw bedekt is, en 2 of 3 mylen lang duurt.

Cantalice, vlek op een berg, niet ver van Rieti, in 't hertogdom Spoleto in den kerkelyken Staat in Italien, is de geboorte-plaats van den Capucyner munnik Felix de Cantalice, die anno 1712 onder de heiligen geſtelt is.

Cantalupo, ſlot in de Mark van Ancona, in den kerkelyken Staat, daar zeer goede meloenen geteelt worden.

Cantarilla, ſtad in 't koningryk Murcia.

Cantazaro, biſſchoplyke ſtad in Calabria oltra, in 't ryk van Napels, en de verblyfplaats van den gouverneur dier provintie, aan de golf van Squilace.

Cantecroy, klein vorſtendom in Braband in 't quartier van Antwerpen, waar in het vlek Cantecroy en de kleine ſtad Lier de voornaamſte plaatzen zyn.

Cantelen, ſlot in Normandyen aan de Seine, een kleine myl van Rouaan, op een hogen berg, en in een aangename landſtreek.

Cantera, Alcantara, vloed in Val di Demona in Sicilien, welke zich beneden Taormina in de Siciliaanſche zee ſtort.

Canterbury of Cantorbery, hoofdſtad van de provintie Kent aan den vloet Stour, tien Engelſche mylen van Douvres. Zy is wel niet van de grootſte, maar toch een der beſte en volkrykſte ſteden in Engeland, en heeft den voornaamſten aartsbiſſchop, die primaat van gants Britannien, en de eerſte pair des ryks is, den koning kroont, 20 biſſchoppen onder zich heeft, en de nationale Synoden uitſchryft. De biſſchop van Londen is zyn provinciale Deken, de biſſchop van Wincheſter zyn Kancelier, en de biſſchop van Rocheſter zyn Kapellaan.

Cantillana, kleine ſtad en graafſchap in Andaluſien, aan den vloed Guadalquivir, 5 mylen van Sevilje.

Cantire, Cantyr, ſchier-eyland in Schotland, 't welk meê onder het graafſchap Argyle begrepen word, en aan het zelve is een zee-engte, die de zee-engte van Cantyr genoemt word. Het is 16 mylen lang en 3 breed, en deszelfs inwoners leven van de vee-fokkery.

Canton, hoofdſtad van de Chineeſche provintie Quantung.

Cantoneren, beduid wanneer de ſoldaten uit het veld gaan, en wel de winter-quartieren noch niet betrekken, maar evenwel dicht by elkander in enige plaatzen leggen, zo dat ze zich ſchielyk weer verzamelen kunnen.

Cantons, *les Loüables Cantons*, de loflyke eedgenoten, zo worden de dertien plaatzen, waar uit de Zwitzerſche Republyk beſtaat, in 't gemeen en ieder in 't byzonder genaamt. Zy beſtaan uit 8 ſteden, namentlyk Zurich, Bern, Lucern, Zug, Bazel, Freyburg, Solothurn en Schafhauſen, en uit 5 landſchappen, welke zyn Ury, Schweitz, Unterwalden, Glaris en Appenzell. Haar bondgenoten of de plaatzen die 'er zich bygevoegt hebben, zyn de abt en ſtad van St. Gal, verder Mulhauſen, Biel, Geneve, en Neuburg aan de zee. De Roomsgezinde Cantons zyn Lucern, Ury, Sweitz, Unterwalden, Zug, Freyburg en Solothurn: de Gereformeerde, Zurich, Bern, Bazel en Schafhauſen. In de overige beyde Cantons Glaris en Appenzell zyn de inwoners ten delen Roomsgezint, ten delen van den hervormden Godsdienſt.

Cantors-plaats, is een van de bedieningen in de hoge ſtiften.

Canve, Canvey, klein eyland in de provintie Eſſex, langs den Theems in Engeland.

Canzo, ſteedje in het meir van Puſciano, in het Milaneeſche graafſchap Como.

Canzuga, ſtad in het waiwoodſchap Reuſſen in Polen.

Cao, ſtad in China, in de provintie Nankin.

Caor, koningryk in Indien aan de overzyde van de Ganges, benevens een ſtad van den zelven naam, 't welk den koning van Ava en Arracan toekomt.

Caorle, *Caborle.*

Caours, Cavours, kleine ſtad aan een berg, op welken een ſterk ſlot legt, in Piemont, 4 mylen van Pignerol. Zy is van natuur enigſins ſterk.

Cap, zie *Capo.*

Cap, een vierkant ſtuk hout over de top van de maſt, om de topmaſt of vlaggeſtaf daar in te zetten.

Cap d'Aguer; zie *Santa Cruz.*

Cap de Bonne Esperance, of de kaap van Goede-Hoop, legt in Ethiopien in het land der Kaffers, en is dat voorgebergte in Africa, 't welk ten verſten naar 't zuiden legt, en de Hollanders tegenwoordig alleen bezitten, gelyk zy ook op die kuſt een goede veſting, Caſtrum bonæ Spei genaamt, in het jaar 1650 aangelegt hebben, met een goede bezetting voorzien, en het omleggende land met tuin- en andere vruchten beplant hebben, op dat de ſchepen die heen en weer naar Ooſt-indien varen, en hier gewoon zyn aan te leggen, zich met verſch water en andere behoeftens wel voorzien kunnen. Deze veſting legt aan de grote Tafelbaai, welke in plaats van een haven dient, en de vremde natien die hier aanlanden moeten den Hollanderen een ſterken tol betalen, zo dat hun dit voorgebergte wegen deszelfs legging zeer bequaam en voordelig is. Het land is behalven dat zeer ruw en bergachtig, en heeft wilde inwoners, Hottentotten genaamt, die geen godsdienſt noch wetten hebben, maar byna gelyk het vee van kruiden en wortelen leven.

Cap di Gallo, voorgebergte in Morea, ten zuid-weſten.

Capa Agasi, een blanke geſneden in het Serrail, die Opper-hofmeeſter over alle pagies en blanke geſnedene, benevens der zelver officieren is.

Capaccio, ſtad in principato citra, in 't ryk van Napels, benevens een bisdom, dat onder het aartsbiſdom van Conza behoort.

Capaciteit, bequaamheid om iets te verrichten.

Capades, geſnedene ſlaven by de Indiaanſche Mo-

Moren en andere volkeren, welke hun wyven en vrouwspersonen oppassen, en dezelve op reys verzellen.

CAPE, (een Fransch word) het schoverzeyl, het grote zeyl van een schip. De Franschen noemen het ook wel le Grand Pacfi.

CAPELLA, gebergte des koningsryks Ava in Oostindien, uit welkers mynen de meeste Robynen, Saffiren, Topasen, Hyacinthen, Amethisten en andere edelgesteentens gehaalt worden.

CAPELLE, kleine stad aan den Rhyn in 't aartsbisdom Trier, boven Coblents.

CAPELLE, kleine gefortificeerde stad in Picardyen in Vrankryk, in een landstreek Tierache genaamt, aan de Henegouwsche grenzen.

CAPELLE HOUDEN, hiet te Romen, wanneer de paus zyn gebed in de eene of de andere kerk verricht, Mis daar in leest of hoort. Jaarlyks zyn 'er in 't gemeen 4 pauslyke capellen of Missen, waar van er de paus drie leest, namentlyk op Paaschen, Pinxteren en Kersmis.

CAPELLENDORF, slot, dorp en amt in Thuringen, een myl van Jena, Saxen-Weymar toebehorende.

CAPELLETTI, worden by de Venetianen die troepen genaamt, zo wel van het voetvolk als van de ruitery, welke zy uit hun onderdanen in Sclavonien, Albanien, Dalmatien, en inzonderheit Morlachyen, te zamen werven, en om hun trouw zo hoog schatten, dat zy hun beste plaatzen op het vaste land daar meê bezetten; ook twee vaste compagnien daar van te Venetien houden, welke zy de bewaring van het paleys en de plaats van St. Marcus aanvertrouwen.

CAPE, CAPES, CAPSA, TACAPA, stad des koningryks Tripoli in Africa, daar de vloed Capes in de golf van den zelven naam valt, benevens een sterke citadel en een goede haven.

CAPER, zie *Armateur*.

CAPES, grote rivier in Africa, welke in Biledulgerid ontspringt, daarna de koningryken Tunis en Tripoli van elkander scheyd, en eindelyk by Capes in de Middelantsche zee valt.

CAPI-AGA. Is de opperste kamerbewaarder in des Sultans vrouwen Serrail, welke altyd by den Groten Heer is, ook alle bedienden, ja zelfs den Groten Vizier, by den keyzer aanmeld, en daar door wegens de vele geschenken, dewyl het alles door zyn handen gaat eer het voor den Sultan komt, grote rykdommen verzamelen kan. Hy leyd de Afgezanten ter gehoor, en zyn nalatenschap vervalt na zyn dood weêr aan den groten Sultan.

CAPIGI, zie *Baltagi*.

CAPIGI-BASCI, is de opperste deurwaarder aan 't Persiaansche hof. Zie *Baltagi*.

CAPINTA, schoon lust-slot dicht by Vicenza, in de Venetiaansche provintie Vicentino.

CAPISTRANO, klein vorstendom in 't ryk van Napels.

CAPITAAL, hiet wat de doodstraf verdient. In 's gelyk een uitgelegde somme gelds, waar van jaarlyksche renten getrokken worden. Een capitaal oorlogsschip, is zo een, dat wegens zyne grootte veel stukken en manschap voert.

CAPITAINE D'ARMES, (wapen-Capitein) is een onder-Officier, die het opzicht over het geweer by de compagnie heeft, weshalven zyn post ook is te bevelen dat het steeds zuiver gehouden worde, en wanneer het nodig is, deelt hy nieuwe uit. Hy ontfangt de leeftocht, en geeft ieder soldaat daar van 't geen hy van noden heeft. In de marsch bevind hy zich by des hopmans bagagie, en zyn geweer is een hellebaardt of een snaphaan.

CAPITAINE EN SECOND, is in Vrankryk een afgedankt of gereformeert capitein, die luitenant van een ander capitein is, wiens compagnie hy ingelyft is.

CAPITANA, hiet by de Venetianen het hooftschip van een vloot, 't welk de admiraal commandeert.

CAPITANATA, LA PROVINCIA DI LUCERIA, APULIA, DAUNIA, een van de veertien provintien des koningryks Napels, in Apulien gelegen. Zy grenst ten noorden aan de golf van Venetien, ten oosten aan het landschap Bari, ten zuiden aan Basilicata en Principato oltra, ten westen aan het graafschap Molise en een deel van Abruzzo citra, zy is meestendeel vlak land, waarom zy van de Napolitanen la Puglia Piana genaamt word.

CAPITANIE, zo noemen de Portugezen hunne 14 Gouvernementen of regeringen, welke zy in Brazilien in zuid-America opgerecht hebben.

CAPITATIE, hooftgeld, een zekere schatting, welke van ieder persoon hooft voor hooft door de overigheid enes lands ingevordert word, en die naar ieders staat en nering geschikt is.

CAPITEIN, is het opperhooft ener compagnie, en wanneer het een compagnie te paard is, word hy ritmeester genoemt, wanneer te voet, hopman. Wanneer de compagnie marcheert, is des capiteins post altyd voor aan. Onder de Duitsche troepen kleed de hopman de compagnie en betaaltze. In de marsch is hy te paard, in den slag en by de monstering te voet. Zyn geweer is een halve piek, en hy moet alle avond en morgen van den toestand zyner compagnie verwittigt worden, ook voor de zieken en de werving der openvallende plaatzen bezorgt zyn. Hy voert het bevel over den quartiermeester en serjeant. Hy heeft gemeenlyk de hooftwacht, en trekt niet minder als met 60 man op. Voor de rest moet hy de compagnie of voor zyn eigen, of voor zyn meesters geld werven, na dat zulks bedongen is; en hy heeft in Duitsland macht om den luitenant, vaandrich en de onder-officiers aan te nemen.

CAPITEIN TER ZEE, of SCHEEPS-CAPITEIN, is het opperhooft van een schip, welke daar over alle officieren, soldaten en matrosen, het bevel voert.

CAPITEIN of CAPOUTAN-BASSA, is de Admiraal van de Turksche zee-vloot.

CAPITEIN-GENERAAL, is het hoogste krygs-amt in de verenigde Nederlanden, 't welk men gemeenlyk den Stadhouder geeft.

CAPITEIN-LUITENANT, is in Vrankryk zo een per-

persoon, die een compagnie lichte paarden van den koning, den daufyn of diergelyke commandeert, waar van deze koninglyke personen zelfs capiteins zyn. In 't gemeen is de capitein-luitenant die gene, welke de lyf-compagnie van een generaal of oversten commandeert.

Capitello, kleine vloed op het eyland Corsica, welke zich in de golf van Ajazzo stort.

Capitolium, Campidoglio, een van de zeven bergen der stad Romen, op den welken de Romeinen van ouds een beroemde vesting hadden, en een Tempel ter eren van Jupiter geboud was. Tegenwoordig staat 'er de kerk van Maria in Ara Cœli, benevens enige wereldlyke gebouwen op, die tot enige gebruiken van den raad geschikt zyn. Het hedendaagsche Campidoglio is een nieuw gebouw, en moet met het oude niet verwart worden.

Capittel, is een genootschap van geestlyken en domheren, by voorbeeld in bisdommen en andere stiften.

Capittels, (vrye) vrye geestlyke stiften, die het ryk en den keyzer onmiddelyk onderworpen zyn.

Capitularia, zyn zekere wetten der koningen van Vrankryk, waar in verscheyde artykelen, de regering der kerk betreffende, begrepen zyn. Zy hebben dezen naam daar van daan gekregen, wyl men de voorwaarden der prelaten en bisschoppen, die zy de geestlykheid voorschreven en in 't licht gaven, capitula noemde.

Capitulaat, hiet een verbintenis, welke twe of meer mogentheden met elkander hebben, by voorbeeld, het huis van Oostenryk, Vrankryk, Spanje, en Venetien met de Zwitzers.

Capitulatie, keyzerlyke capitulatie, zyn grondryks-wetten, die van de keurvorsten in naam van het ryk opgestelt, en van den verkoren Rooms-keyzer of koning bezworen worden, dat hy zich, namentlyk, in zyn regering naar alle en ieder artykelen, die in deze capitulatie begrepen zyn, gedragen zal. De voornaamste punten daar in zyn, dat hy de kerk en het ryk beschermen, de grondwetten naauwkeurig in acht nemen, en de hoge rechten der keurvorsten en standen handhaven wil. Uit hoofde van den Westfaalschen vrede had er een altyddurende capitulatie, waar aan men zich by alle keyzerlyke verkiezingen houden kon, van de gezamentlyke Ryks-standen moeten opgestelt worden, en is deze materie tot den naasten ryksdag verschoven, maar dewyl het keurvorstelyke en het vorstelyke collegie in deze zaak bezwaarlyk kon overeenkomen, nademaal het eerste weiniger aan een eeuwigdurende capitulatie gelegen is als het laatstgenoemde, zo is zulks wel eer te wenschen als te denken. Ondertusschen is 'er weer enige jaren sterk aan deze zaak te Regensburg gearbeyd, en heeft men in het jaar 1672 den grond van dit project gelegt, ook vele nieuwe vermaningen daar by gedaan, maar evenwel is deze gewichtige zaak noch tot geen besluit gekomen.

Capitulatie, hieten de verdrags-punten, waar in de beyde commanderende hoogste Officieren van een belegerde vesting en van de Belegeraars voor het overgeven der vesting overeenkomen, en dezelve onderschryven. Daar van daan is capituleren zo veel als akkorderen, of zich omtrent zekere punten verdragen.

Capo di Calidonia, voorgebergte in Natolien, dat zich ten westen in de zee uitstrekt.

Capo, Cap, Cabo, Voorgebergte, is de spits van een land, die zeewaards insteekt, dat men ze van ver zien kan.

Capoabo, zie *Kupaquoa.*

Capo Blanco, zie *Basto* en *Blanc.*

Caap van goede Hoop, zie *Cap de bonne Esperance.*

Capochium, stad in nieuw-Spanje, op het schiereyland Jucatan in noord-America, hoort de Spanjaarden toe, en is met prachtige gebouwen, kerken en kloosters voorzien.

Capo, Capre, voorgebergte op het eyland Cephalonia, dat zich in 't Jonische-meer uitstrekt.

Capo Corso, voorgebergte benevens een sterk slot op een rots op de Guineesche kust in Africa, niet ver van Fort-Nassau, de Engelschen toekomende.

Capo Crio, voorgebergte aan het eyland Candia, strekt zich ten westen in de Middelantsche-zee uit.

Capo delli Armi, zie *Armes.*

Capo de Padro, de Patron, voorgebergte in 't koningryk Congo in Africa, legt aan den vloed Zaire, en strekt zich noordwaarts in de Ethiopische zee uit.

Capo d'Istria, zie *Istria.*

Capo de Romania, voorgebergte op het schiereyland Malacca in Azien, strekt zich ten zuiden in de Indiaansche zee uit.

Capo de tres Puntas, bekent voorgebergte op de goudkust van Guiné, in Africa.

Capo di Matapan, zie *Tænarum Promontorium.*

Capolette, haven aan de Zwarte zee in de kleine provintie Guriel in Georgien, in Azien.

Capolinero, enigzins bevestigde plaats in 't vorstendom Piombino, in Italien.

Capolinieri, kleine stad op het eyland Elba, in de Toskaansche zee.

Capo Lisse, voorgebergte in 't opperste deel van Calabrien, aan de golf van Tarante gelegen.

Capo Lopo Gonsalves; zie *Lopo Gonsalves.*

Caponiere, is een uitgegrave weg, 6 tot 12 ook wel 16 tot 20 voeten wyd, welke 3 voeten in de aarde gewerkt, en drie voet hoog is, aan beide zyden met een borstwering met palissaden en veel schietgaten voorzien is, en van boven met sterke planken en aarde beschermt. Men maakt de zelve in de droge grachten ener vesting, meesten deels onder de borstwering der contrescarp, in deszelfs hoek, en zy dienen om soldaten in te leggen, en voor de bomben en granaten te beschutten, om den vyand den doortocht te betwisten.

Capo Passaro, zie *Passaro.*

Caporia, zie *Kopurga.*

Capo Rizzuto, voorgebergte in Calabrien.

Ca-

Capornac, ſtad en ſlot in Sclavonien, in het graafſchap Waradein, niet ver van Copraniz, in Ongaryen.

Capo Verde, zie *Verde.*

Caposwar, Capotsviwar, Uhrwar, kleine ſtad en ſterk ſlot aan den vloed Capos, in neder-Ongaryen, niet ver van Siget, wierd 1708 van de Misnoegden verovert en geſlecht. De vloed Capos ſtroomt om deze plaats herom, zo dat de ſtad benevens het kaſteel als een klein eyland midden in moeras en water legt. Het ſlot is met een dubbelen wal omringt.

Capoutan Bacha, zie *Capitein Baſſa.*

Cappadocien, groot landſchap in klein-Azien, 't welk ten noorden aan de Zwarte zee grenſt, voor dezen den titel van een koningryk voerde, en hedendaags voornaamlyk uit 4 provintien beſtaat, als Genech, Suas, Anadole, en Amaſien.

Cappel, Wald-Cappel, een vermaaklyk ſteedje in Heſſen aan de Wohra, welke in de Werra valt. Daar dicht by legt de hoge berg, Weiſner genaamt.

Cappel, voorheen een Ciſtercienſer-abdy in het Zwitzerſche canton Zurig, een half myl van Zug, welke de Zurigers in een ſchool verandert hebben. Zy houden 'er een amtman.

Cappel, land-vorſtelyk marckt-vlek in 't hertogdom Karinthien.

Cappeln, matige haven en klein vlek in het hertogdom Sleeswyk, tot het daar by gelegene adelyke goed Röſt, dat de Heren van Ruhmoren toekomt, behorende, 4 mylen ten noord-ooſten van Sleeswyk.

Cappenberg, ryk adelyk Premonſtratenzer-klooſter in 't ſtift Munſter, aan de Markſche grenzen, 1 myl van Lunen.

Cappenberg, zie *Kapffenberg.*

Capplendorf, zie *Capellendorf.*

Capraja, eyland in de Middelantſche zee, tuſſchen de kuſten van Piſa en Corſica, de Genuezen toekomende.

Capranica, ſtad op een heuvel in 't gebied van St. Pieter, tuſſchen de meiren van Bracciano en van Ronciglione.

Caprara, eyland in de golf van Venetien, aan de kuſten van de provintie Capitanata. 't Is een van de eylanden Tremiti.

Caprarola, prachtig en beroemt paleys in Italien, in 't gebied van St. Pieter, in 't graafſchap Ronciglione by Viterbo, in den kerkelyken Staat; De Cardinaal Farneſe heeft het zelve in de 16de eeuw door den beroemden bouwmeeſter Vignole laten bouwen, en het is vyfhoekig, maar de vertrekken zyn alle vierkant, en zeer koſtelyk gemeubleert, zo dat het voor een der ſchoonſte gebouwen van gants Italien gehouden word. Tegenwoordig hoort het den hertog van Parma toe.

Capri, klein eyland in de Toskaanſche zee, aan den ingang van de golf van Napels, waar op de ſtad Capri, benevens een welgefortificeerde citadel legt. Zy heeft een bisdom dat onder den aartsbiſſchop van Amalfi ſtaat, en il Veſcovato delle Caglie, of het Quartel-bisdom genoemt word, dewyl de biſſchop een goed inkomen van den vangſt dezer vogels heeft, die twemaal 's jaars hun vlucht over dit eyland nemen.

Capriana, reedlyk ſterk ſteedje in 't Mantuaanſche gebied, in Italien.

Capriato, kleine ſtad in 't hertogdom Montferrat, in Italien, den markgraaf Grillo toebehorende.

Caprice, eigenzinnigheid, hartnekkigheid.

Caps, zie *Cabes.*

Capsa, ſtad in de woeſtyn van Libyen in Africa.

Capse, Capsia, kleine Turkſche ſtad in het landſchap Romanien, tuſſchen Bergas en Vize.

Capsi, meir op den hoogſten berg van het Pyreneeſche gebergte, dat zeer viſchryk is.

Captalat de Buch, zie *Buch.*

Captur, zie *Kaptur.*

Capua, ſtad aan den vloed Voltorne in Terra di Lavoro, in 't ryk van Napels, 16 mylen van de ſtad Napels. Zy heeft een aartsbisdom benevens een citadel, en de oude veſtingbouw is in 't jaar 1718 gants verandert en naar de nieuwe manier aangelegt, en deze plaats tot een hooft-veſting tegen de pauslyke grenzen gemaakt. Twe mylen daar van daan ziet men de overblyfzels van het oude beroemde Capua.

Capucynen en Capucynerinnen, zyn munniken en nonnen van de orde van S. Franciſcus, welke onder alle anderen van deze orde den ſtrengſten regel hebben, en grote ſpitze kappen dragen, waar naar zy den naam voeren. Zy hebben in 't jaar 1525 hun oorſprong van Mattheo de Boſſo, een munnik uit Umbria van de orde der Minoriten Obſervanten, genomen. In 't jaar 1535 zyn zy van paus Paulus III beveſtigt, en ten tyden van koning Karel IX in Vrankryk toegelaten. Hun kleding is van grove bruine py, benevens een mantel van de zelve verf, en zy dragen geen hemden, maar houte ſchoenen, en een harden gordel over hunne rokken.

Capulo, een van de Filippynſche eylanden in Azien, de Spanjaarden toekomende.

Capurga, zie *Kopurga.*

Caput bonæ spei, zie *Cap de bonne Eſperance.*

Caputium, is dat ſtuk van het kleed, waar meê de barvoeter-munniken het hooft dekken, en waar naar de capucynen den naam voeren.

Carabana, een provintie op 't vaſte land in zuid-America, de Spanjaarden toekomende.

Carabi, kleine vloed in Val di Mazara, in Sicilien, welke zich niet ver van Xacca in de zee ſtort. Enige houden hem voor den zelven met den vloed Birgi.

Carabusa, gewichtige veſting en zee-haven in Candien, welke de Turken in 't jaar 1692 den Venetianen hebben afgenomen.

Carabyn, een getrokke vuur-roer, daar van daan worden de zodanige ruiters, die diergelyk geweer voeren, carabiniers genoemt. Zy zyn hedendaags meeſt afgeſchaft, en de dragonders zyn in hun plaats gekomen.

Caracas, zie *Caracos.*

Carachina, voorgebergte in 't landſchap Panama

ma in zuid-America, dat zich ten zuid-westen in den zee-boezem van Panama uitstrekt.

Caracol, het heromzwaaien van een paard, de rit op den vyand, 't welk geschied wanneer men zich met het paard voor den vyand zwenkt, en niet straks doordringt.

Caracore, Korkurre, een Indiaans schip, 't welk de inwoners van het eyland Borneo gebruiken, waar op men met riemen en zeylen vaart.

Caracos, Carracos, groot landschap op 't vaste land in zuid-America, de Spanjaarden toekomende, welkers kusten uit enkele onvruchtbare bergen en valeyen bestaan. De hoofdstad daar van heeft denzelven naam, is groot en volkryk, komt de Spanjaarden toe: men haalt 'er inzonderheid de Cacao en Knaster-tobak van daan.

Caracosa, Caracena, stad, benevens den titel van een burggraafschap in nieuw-Castilien.

Caracter, zie *Character*.

Caradiva, zie *Amsterdam*.

Caraemir, grote stad in Turcomannien.

Caragi Basci, is aan het Turksche hof het opperhooft van die gene, welke de schatting invorderen.

Caraiten, een soort van ketters onder de Joden, welke een onderscheyd maken tusschen de zekere en valsche of twyffelachtige overleveringen. Zy verwerpen de inzettingen van de Misna en den Talmud, wanneer dezelve niet met de H. Schrift overeenkomen. Zy beroemen zich dat zy alleen de gene zyn, welke de wet van Mozes recht onderhouden, en noemen de andere Joden Rabbynen of aanhangers der Rabbynen, dragen ook zulken haat tegen elkander, dat zy zich niet met elkander in den echt zullen verbinden. Daar zyn Caraiten te Constantinoplen, Cairo en in andere plaatzen van de Levant.

Caramania, een van de 4 hoofdelen van het grote landschap Natolien, 't welk in groot- en klein-Caramanien verdeelt word. De zee, waar aan het zelve grenst, word de Caramanische zee genaamt. In Perzien is ook een provincie van dezen naam, welke tegenwoordig Kirman hiet.

Caramanico, stad in Abruzzo citra, in 't ryk van Napels, heeft veel schade door aardbevingen geleden.

Caramoissal, een Turks koopvaardy-schip, met een zeer hogen achter-steven.

Caransebes, Karansebes, stad in opper-Ongaryen, 3 mylen van de grenzen van Wallachyen, daar de kleine rivieren Karan en Sebes in de Temes vallen, 8 mylen van Temeswar, en 3 van de Yzere poort.

Caranum, stad in Ongaryen, tusschen Severin en Temeswar.

Caraques, zekere volkeren in zuid-America, aan de kust van Quito en Peru.

Caraques, Kraaken, zyn grote Portugeesche schepen, welke boven enger zyn als onder, en naar Brazilien en oost-Indien verzonden worden. Het zyn de grootste schepen die op zee gebruikt worden, zy hebben zomtyds 6 verdekken, en kunnen by de 200 menschen bergen. Zy worden zo wel ten oorlog als ter koopvaardy gebruikt.

Caraquirquez, zie *Caratcholi*.

Carara, kleine stad benevens den titel van een vorstendom, in 't hertogdom Massa, in Italien, daar schoon marmer gegraven word, den hertog van Massa en prins van Carara, uit het huis van Cibo, toebehorende.

Carasu, vloed in Natolien, ook Cydnus genaamt, welke in groot-Caramanien ontspringt, door Aladuli en klein-Caramanien stroomt, en zich niet ver van Tharsus in de Middelantsche zee stort.

Carasui, groot meir in Bulgarien, 't welk uit den Donau zyn oorsprong heeft, by Chinstenge in de Zwarte zee valt, en anders ook het meir van onze Lieve Vrouw van den Donau, genaamt word.

Caratcholi, volkeren op den berg Caucasus, tusschen het oostlyk- en noordlyk- Mingrelien, anders Caraquirquez, dat is, de zwarte Circassiers, genaamt, dewyl het altyd in hun land betrokke en donkere lucht is. Zy spreken Turks, maar zo schielyk, dat men ze qualyk verstaan kan.

Caravaca, kleine stad in 't Spaansche koningryk Murcia, aan de grenzen van nieuw-Castilien.

Caravaggio, vlek en schoon kasteel in 't Milaneesche, tusschen Brescia en Milaan, benevens den titel van een Marquisaat.

Caravajol, stad en slot in Portugaal, 't welk anno 1711 door de Spanjaarden verovert wierd, en de bezetting tot krygs-gevangens gemaakt, hoewel zy kort daar na haar wettigen heer weer ingeruimt wierd.

Caravalle, een schip wiens achter-steven vierkant is, schoon het anders rond is: het heeft driekantige zeylen, kan by de 140 ton voeren, en word van de Portugeezen en Spanjaarden op de Middelantsche zee, zeer gebruikt.

Caravane, zo noemt men een hoop koopluiden, pelgrims, en andere reizigers, welke in Azia en Africa met veel duizenden byeen reyzen, om zich des te beter tegen de rovers te beschermen, en met genoegzame proviant, op een zo moeielyke reys door de grote woestynen, te verzorgen. Deze tochten worden zo wel uit godvrucht voor het graf van Mahomet (nademaal ieder Mahometaan volgens den Alcoran verbonden is, eens in zyn leven des Profeets grafte bezoeken) als ten delen wegen den koophandel ondernomen, en de inlandsche waren daar door uitgevoert, en in tegendeel uitheemsche weer ingebracht. Zy kiezen onder zich een hooftman, die Caravan-Bachi, of Emir-Agde, ook Sankero, genoemt word, de dag-reyzen bestelt, en de onenigheden tusschen hen bylegt. Van Moscou naar China gaat jaarlyks zulk een Caravane, die alle 2 jaar gewoon is weer te komen. Maar inzonderheid gaan 'er jaarlyks 5 Turksche caravanen naar Mecha en Medina, naamlyk 1 van Cairo uit Egypten, de 2de van Fez, uit Afrikaans-Barbaryen, de 3de uit Perzien, de 4de van Damascus en Syrien, de 5de uit Indien en het ryk van den Mogol, de 6de van Fez naar Guinea. Daar zyn dikwils grote Heren onder dit gezelschap, en de Grote

Sultan zend alle jaren ryke geschenken naar Mecha.

CARAVANEN, hieten ook die eerste scheeps-tochten met de galeyen tegen de Barbaren, waar toe de jonge Maltezer- en andere ridders, verplicht zyn, en deze laatste benaming komt daar van daan, dewyl de Caravane, welke over zee van Alexandryen naar Constantinoplen geschied, enige reyzen door de Maltezer ridders verovert is.

CARAVANSERAI, in het Turks Imarets, en in 't Indiaans Serais, zyn grote openbare of algemene gebouwen in de oostersche landen, welke de reizigers tot herbergen geschikt, en door enige liefdadige Mahometanen gesticht zyn. Zy zyn inwendig door galleryen, in verscheyde verwulften onderscheyden, en staan voor alle gezindheden open, zo dat men niet eens vraagt waar de reizigers van daan komen, of wat zy te verrichten hebben, en niemant hoeft een duit voor deze huis-vesting te betalen.

CARAVELLE, zie *Caravalle*.

CARBOGNANO, hertogdom in Toskanen, de hooftlinie van het huis Colonna toekomende.

CARBON, zie *Alpheus*.

CARBONARA, een voorgebergte benevens een haven by den ingang van de golf van Cagliari, in Sardinien, 't welk zich zuidlyk uitstrekt.

CARBURY, CARBA, kleine stad in Ierland, in de provintie Kildare, aan den vloed Boyne.

CARCAL, kleine plaats in oost-Indien op de kust van Coromandel, 2 mylen van Negapatan, daar de Hollanders een loge hebben.

CARCANOSSI, zie *Arnossi*.

CARCARANNE, een vloed in zuid-America, in de provintie Paraguay, die zich in de rivier Plata stort.

CARCASSEN, stad in 't koningryk Valencia in Spanjen, in een dal, la vallée de Xucar genaamt.

CARCASSEN, zyn langwerpige kogels, welke met handgranaten, pistool-lopen, lode kogels en andere vuurkogels gevult, met yzere hoepels gebonden, met een brandroer voorzien, en met doek met wagensmeer bestreken, omwonden zyn. Zy hebben veel slagen en doen grote schade, maar men houd 'er hedendaags niet veel meer van, nademaal men de bomben en gloeiende kogels even zo goed, indien niet beter, bevonden heeft, schoon zy veel minder kosten. Zy worden dus naar de stad Carcassone genoemt, daar zy eerst van een Spanjaard uitgevonden zyn.

CARCASSONE, grote en welgeboude stad in neder-Languedoc, in Vrankryk, welke met een citadel en enige andere vesting-werken voorzien is. De rivier Audé loopt midden door de stad, die niet alleen door de laken-makery beroemt is, maar ook een Presidiaal en een bisschop heeft, die een wybisschop van den aartsbisschop van Narbonne is. Het omleggende gebied hiet le Carcassois.

CARCHI, klein maar vruchtbaar eyland in de Middelantsche-zee, niet ver van het eyland Rhodus.

CARDAILLAC, vlek in de Fransche provintie Quercy, aan de grenzen van Auvergne. Het voert den titel van een marquisaat, en geeft den naam aan een zeker geslacht.

CARDAMILE, schone haven op het eyland Chio, in den Archipel.

CARDANO, kleine stad aan de rivier Arno, in het Milaneesche gebied.

CARDER, kleine stad in zuid-Schotland, in de provintie Lothian, 4 mylen van Edenburg.

CARDES, sterke plaats in 't markgraafschap Saluzzo, in Piemont.

CARDIFF, graafschap en kleine stad, benevens een goede haven van het prinsdom Wallis, in het landschap Glamorghan in Engeland, daar de vloed Taff in de Saverne valt.

CARDIGAN, stad in het prinsdom Wallis, in het graafschap Cardigan, aan de rivier Tyvy, in Engeland.

CARDIGAN, landschap in zuid-Wallis, in Engeland, 't welk ten noorden aan Merioneth en Montgomery, ten zuiden aan Caermarden en Pembrok, ten oosten aan Radnor en Brecknock, en ten westen aan de Iersche zee grenst. Aan den zee-kant is het vruchtbaar, maar landwaarts niet, de inwoners moeten zich meest van de inkomsten der loot-mynen generen.

CARDINALEN, zo noemt men by de Rooms-katholyken die 70 geestlyke personen, welke den paus verkiezen, en zo veel als zyn geheyme raden zyn. Zy worden in 6 cardinaal-bisschoppen, 50 cardinaal-priesters, en 14 cardinaal-diakens verdeelt, en dragen een lang purper kleed, benevens dierge- lyke rode mutzen en hoeden, welke verf hen erinnert, dat zy vaardig moeten zyn om hun bloed voor den Roomschen Godsdienst te vergieten. Paus Niklaas II heeft in 't jaar 1060 den cardinalen alleen de macht gegeven om een paus te verkiezen, daar voorheen de gantsche geestlykheid en het volk te Rome zulks deed, en van Paulus II hebben zy het recht bekomen, om een wit paard met een gouden toom en een purper dek-kleed, te gebruiken, en zy voeren den titel van Eminentie. Wanneer de paus cardinalen maakt, schryft hy de namen der candidaten op een briefje, werpt het zelve in de consistorie met deze woorden op tafel, *habetis fratres*. Zo zy in Rome zyn, worden zy voor den paus gebracht, die hun de rode muts overreikt, met deze woorden, *esto Cardinalis*; den afwezigen word de muts door een kamer-heer overgezonden; maar den hoed moeten zy uit des paus handen ontfangen. Wanneer dit staat te geschieden, komen de paus en de cardinalen in cavalcade op het vatikaan te zamen, alwaar na een gehouden aanspraak en voorgevalle voet-kus, den nieuwen cardinaal de hoed word opgezet. Hier na sluit de paus hem in het eerste consistorie den mond, opent denzelven in een ander weer, en geeft hem den titel van een kerk, met overlevering van den gouden ring. De cardinalen maken een byzondere vergadering, *il sacro Collegio* genaamt, en verkiezen een deken onder zich, met welke waardigheid het bisdom van Ostia verknocht is, en die tegenwoordig van den cardinaal Pauluzzi bekleed word. Zy hebben ook een sekretaris van het

het collegie, een nationaal-schryver, een consistorie-schryver, en een tegen-schryver. Dit heilig collegie geeft, behalven andere gewichtige dingen, alle vonnissen in kerkelyke zaken, en leent de laatste hand tot afdoening van alle Theologische en Canonische geschillen, welke de paus naderhand gewoon is te bekrachtigen. Betreffende hun rang, dien hebben zy niet alleen boven de patriarchen, aarts-bisschoppen en bisschoppen zich toegeeigent, maar ook naderhand de hogerhand van de keurvorsten en koninglyke afgezanten gepretendeert, en het hedendaags te Romen zo ver gebracht, dat zy by de visite eenes koninglyken afgezanten den rang en de hogerhand behouden, en niet verder als tot de trappen mêe gaan, daar zy ook den afgezant verwelkomen: daar in tegendeel een koninglyk gezant een cardinaal by een visite in zyn huis die eer gewoon is te laten behouden, en hem aan de koets te ontfangen en weer zo ver te geleyden. Gelyk ook by een opentlyke pauslyke gehoorgeving de cardinalen, die er tegenwoordig zyn, met gedekten hoofde zitten, en de koninglyke afgezant, in tegendeel bloots-hoofts en staande zyn aanspraak doen moet. Maar de ryks-keurvorsten, gelyk ook de hertogen en pairs van Vrankryk en de grandes van Spanjen hebben dezen rang, op andere plaatzen nooit willen laten gelden.

Cardinaal-Kamerling, is de voornaamste in de pauslyke Schat-kamer, welke over alle zaken die het Kamer-belang en de inkomsten des pauslyken stoels betreffen, met toestemming der 12 Kamer-klerken, erkent, en in wiens naam alles gepubliceert word. De Kamer houd 2 maal 's weeks haar vergadering in 't pauslyke paleys, namentlyk des maandags en vrydags, en den dag voor St. Pieter, worden alle zaken van de kerkelyke lenen in de Kamer vereffent. Wanneer de pauslyke stoel vacant is, bewoont hy het pauslyk vertrek, en word op straat van de lyfwacht der Zwitzers begeleyd, en maakt toestel tot het houden van een conclave. Van dezen moet evenwel *il Camerlengo del Sacro collegio* onderscheyden worden, dewelke altyd uit de oudste cardinalen, die te Rome tegenwoordig zyn, aangestelt word, het opzicht over de inkomsten des kardinaals-collegie heeft, en dat amt maar een jaar bedient.

Cardinaals-kleding, bestaat uit de rode verf, schoon zy op zekere tyden, als in den advent en in de vasten, ook in 't violet, en tweemaal 's jaars, naamlyk op den derden advent en den vierden zondag in de vasten, in een kleed van de verf van verwelkte rozen, verschynen. Hunne klederen zyn van laken of stof, want rood fluweel te dragen, komt den paus alleen toe. Aan de hoeden der cardinalen worden 2 rode en dikke snoeren, op de wyze van liefdes-knopen door malkander gestrikt, vastgemaakt, die beyde met diergelyke beiranjede knopen, waar van der een boven, 2 in de midden, en beneden 3 by malkander hangen, verciert zyn.

Cardinal Padrone, is des paus eerste Staats-dienaar, en gemeenlyk een neef van den zelven.

Cardinal Protettore, is de voornaamste kardinaal van de Duitsche, Spaansche, Fransche, Portugiesche en andere natien, welke de directie over de Staats-zaken van zyn land aan het pauslyke hof heeft. Ieder geestlyke orde der Roomsche kerk, is ook gewoon een zeker kardinaal tot haar beschermer te verkiezen.

Cardinales Papabiles, worden zodanige kardinalen genoemt, die hoop hebben om by aanstaande openvalling van den pauslyken stoel, de drie-dubbele kroon te verwerven. Maar zy moeten van geen Mogentheden pensioen trekken, en in Italien geboren zyn, dewyl men by na in twe eeuwen geen Uitlander de eer van de pauslyke heiligheid, heeft laten genieten, waar van daan het spreekwoord te Rome ontstaan is: dat de H. Geest maar op Italiaansche tongen zit.

Cardinales Sciolti, of Liberi, vrye cardinalen, zyn die gene, welke by de pauslyke verkiezing van geen factie af hangen, alle wereltsche belangen ter zyde zetten, en maar zoeken zo een op den pauslyken troon te plaatzen, wiens gedrag voor de kerk van het meeste nut schynt te zyn. Zie *Zeloten.*

Cardoes, is een ronde bus van blik, die met kleine kogelen en klein yzer-werk gevult is. Deze bus doet men in een stuk geschut, wanneer men het zelve te voren met kruid geladen heeft, nademaal zy die plaats beslaat, daar anders de kogels plegen te leggen. Zy is een halve voet lang, en de breedte naar de wydte van den mond van 't stuk geschikt. Men kan ze ook van papier en andere stof maken, gelyk zy ook van charta (papier) haar naam bekomen heeft.

Cardona, kleine stad benevens een kasteel aan den vloet Cardonet in Catalonien, in Spanje, welke den titel van hertogdom voert, en beroemde zout-groeven heeft: zy is gefortificeert, en een voornaam geslacht voert den titel daar van, uit 't welke Josephus Folch van Cardona, vorst des heiligen Roomschen ryks, en ridder van 't gulde Vlies, en opper-Hofmeester der regerende keyzerin, die in 't jaar 1726 te Wenen stierf, gesproten was.

Carduana, klein koningryk in oost-Indien.

Carduel, koningryk in Georgien in Azien, den koning van Perzien cynsbaar.

Caree, zie *Fort Carée.*

Carelien, provintie in Zweden, tusschen den Finlantschen zee-boezem en de provintien Nyland, Tavasthia, Savalaxia en Kexholm. In het Nystadsche vredens-verdrag van het jaar 1721 is een deel dezer provintie, waar in Wyburg en Kexholm gelegen, voor eeuwig aan den Czaar afgestaan.

Carelogorod, zo noemen de Moskoviters de vesting Kexholm, in Finland.

Careme, is de tyd der Vasten, van Asjes-dag af, tot Paaschen.

Carentan, stad in neder-Normandyen, benevens den titel van een burggraafschap, daar zich de rivieren Douve en Carentan verenigen. Zy is enigermaten sterk, en heeft een goed slot, dryft ook fraaien koophandel, nademaal 'er met den vloed taamlyk grote schepen kunnen aankomen.

Carfagnana, klein landschap in 't Modeneesche gebied in Italien, tusschen het Appennynsche gebergte, daar goede vee-fokkery, benevens enige yzer-

yzermynen gevonden worden. Het is een keyzerlyk-leen, en hoort den Groot-hertog van Florencen toe, schoon de republiek Lucca daar ook iets van toekomt.

Carga, eyland in de provintie Kerman in Perzien, heeft een taamlyk vruchtbaren grond: daar word voornaamlyk met rode diamanten een goede handel gedreven.

Cargapol, zie *Kargepol.*

Cari, zeehaven aan de kust van Provence.

Cariati, stad benevens den titel van een vorstendom in Calabria citra, in 't ryk van Napels, by den zee-boezem van Tarento. Zy heeft een bisdom, dat onder den aartsbisschop van S. Severino behoort.

Caribische Eylanden, Caribes, Caribanes, zo noemt men de eylanden Barlovento in noord-America, naar hun oude inwoners. Zie *Antilles* en *Barlovento.*

Carick, kleine stad in Leinster in Ierland, in het graafschap Tiperari aan den vloed Shoure. Zy heeft den titel van een graafschap, gelyk ook zitting en stem in 't Parlement.

Carien, Turksche provintie in Natolien, welke ten westen en ten zuiden aan den Archipel, en de Middellantsche-zee grenst, en hedensdaags Aldinelli genaamt word.

Carignano, kleine maar neringryke stad niet ver van den Po in Piemont, benevens een goede citadel, en den titel van een vorstendom, 7 Italiaansche mylen van Turin gelegen. Hier worden zeer veel zy-wurmen aangequeekt, en alzo sterke handel in zyde gedreven. De prins van Carignan, uit het huis van Savoien, heeft hier een prachtig paleys. De tegenwoordige enige prins van dit geslacht hiet Victor Amadeus, is den 8 Maart 1690 geboren, en tegenwoordig gouverneur generaal over het Savoische gebied in het hertogdom Milaan, en capitain generaal over de gehele lyfwacht des hertogs van Savoien. Zyn gemalin Victoria Francisca, markgravin van Susa, is een natuurlyke dochter des tegenwoordigen hertogs van Savoien, waar mee hy den 8 November 1714 in den echt getreden is.

Carikfergus, zie *Knocfergus.*

Carin, sterke plaats aan een meir in Dalmatien.

Carine, vlek benevens den titel van een vorstendom, in het dal van Mazara in Sicilien, 3 mylen van Palermo.

Carinola, slecht bewoonde stad in Terra di Lavoro, in 't ryk van Napels, benevens den tytel van een graafschap en een bisdom, onder den aartsbisschop van Capua behorende.

Carlac, kleine plaats in de provintie Foix in Vrankryk, aan de grenzen van opper-Languedoc en Conserans, niet ver van Rieux.

Carlat, kleine stad in de Fransche provintie opper-Auvergne, aan den vloed Sere, aan de grenzen van Rovergue.

Carlath, slot en verblyfplaats des graven van Schonaich aan den linken oever van den Oder, in 't vorstendom Glogau in Silesien, niet ver van de daar tegen over leggende stad Beuthen.

Carlebeck, vlek in de provintie Medelpadien in Zweden, aan den vloed Indal.

Carleby, Alt of Oud Carleby, stad in de provintie Cajanien in Finland, op een eyland, en aan de oost-zyde van den Bothnischen zee-boezem. Een andere kleine stad Neu of Nieuw Carleby genaamt, legt ook in deze provintie, en heeft een haven.

Carlentini, kleine bevestigde stad op een heuvel in Val di Noto, in Sicilien.

Carlesbroke, kasteel op het Engelsche eyland Wight, dicht by de hoofdstad Newport, 't welk in het jaar 1648 des ongelukkigen konings Karel I. gevangenis was.

Carles Town, zie *Charles Town.*

Carlile, hoofdstad van het landschap Cumberland, aan den vloed Eden in Engeland. Zy is klein, maar wel bevestigt, en heeft een goede citadel, benevens den titel van een graafschap, gelyk ook een bisschop, onder den aartsbisschop van Yorck staande.

Carlingford, kleine stad in Leinster in Ierland, in het graafschap Louth, benevens enige vestingwerken en een citadel. Zy heeft zitting en stem in 't Parlement van Ierland.

Carling-Knees, (een Engels zee-woord) zyn balken op de zyde van het schip daar het gat is, waar door men de waren naar beneden laat.

Carlings, balken welke van den eenen scheepsboom tot den ander gaan.

Carlino, een Napelsche munt, waar van 'er een 10 grani, en twee een tarin uitmaken.

Carlow, zie *Caterlagh.*

Carlowits, groot vlek van Peterwardyn, tusschen Scherwich en Grieks-Weissenburg aan den Donau, in het Sclavonische graafschap Sirmien, daar anno 1699 de vrede met de Turken gesloten wierd, zo dat men het ook van dien tyd af, daar het te voren woest was, weer aangebouwd heeft. Het heeft een slot, en keyzer Leopoldus schonk het huis, waar in de vrede gesloten wierd, aan de Franciskaners, om daar een kerk onder den naam van Maria de Pace, van te bouwen. In dezen vrede, door bemiddeling der Engelsche en Hollandsche gezanten in 't jaar 1699 gesloten, maakte de Roomsche keyzer een stilstand voor 25 jaren, en wierd hem byna alles wat hy in dezen oorlog gewonnen had, gelyk ook het vorstendom Zevenbergen, overgelaten. De kroon Polen sloot een eeuwigdurenden vrede, en kreeg de schone vesting Caminiek weerom. De Venetianen maakten ook voor eeuwig vrede; en de voorgaande Czaar van Moscovien sloot maar een stilstand voor twee jaren, en behielt de vesting Asof aan de zwarte-zee; maar deze stilstand wierd in 't jaar 1703 in een dertig jarigen vrede verwisselt; en in 't begin van 1710 noch op 30 verlengt; welke 1711 wel door een nieuwe ruptuur van de Turken gebroken, maar in het zelve jaar aan den vloed Pruth op nieuw bekrachtigt wierd. In 't jaar 1715 verbraken de Turken

dezen vrede met de Venetianen, en in het volgende jaar ging de oorlog met den Roomschen keyzer in Ongaryen aan, welke evenwel 1718 door den Passarowitschen vrede weer ge-eindigt wierd.

Carlsbach, slot en heerlykheid in neder-Oostenryk, den graaf van Sintzendorf toebehorende.

Carlsbad, keyser Carels-bad, kleine en opene stad in de Ellebogerkreits in Bohemen, tusschen hoge bergen, in een eng dal aan de Töpel, die 'er midden door loopt, 5 mylen van Eger, daar een beroemt gezontheidsbad is, wiens water ziedent heet uit den grond her voor quelt, en zo wel tot drinken als om in te baden gebruikt, en jaarlyks vlytig bezocht word.

Carlsberg, vlek benevens een yzermakery, en glashut in de aartsbergsche-kreits in Misnien, 2 mylen van Schneeberg, keur-Saxen toekomende.

Carlsberg, een oud woest berg kasteel in de Pragenzer-kreits in Bohemen, hier van heeft het gebergte Carlsberg, dat schone goud- en zilver-mynen heeft, den naam.

Carlsbergen, treflyk koninglyk lust-slot aan het meler meir in Zweden, benevens een haven en schonen tuin, een half uur van Stockholm.

Carlsburg, zie *Carlstadt*.

Carlsburg in Zevenbergen, zie *Weissenburg*.

Carlshaven, een Zweedsche stad en haven in 't landschap Bleking, benevens een zeer sterk slot.

Carlskron, stad en haven in het landschap Bleking in Zweden. Hier is de beroemste zee-haven van gants Zweden, daar de koninglyke vloot altyd legt, welke van koning Karel IX geboud, en van Karel XI in goeden stand gebracht is. Anno 1680 is daar ook een schone vesting aangelegt, en de plaats met veel stads voorrechten, inzonderheid met het stapel-recht voorzien.

Carlsruhe, nieuw slot en stad niet ver van Durlach, welke de tegenwoordig regerende markgraaf van Baden Durlach, Carel Willem voor weinig tyd aangelegt heeft, en tot zyn verblyfplaats gewoon is te houden.

Carlstadt, stad en beroemde grensvesting in Croatien, daar zich de rivieren Kulp en Mereswitz verenigen, het huis van Oostenryk toekomende.

Carlstadt, Carstadt, stad aan den Mayn in 't bisdom Wurtsburg, 3 mylen beneden de laatstgenoemde stad, benevens het slot Carlsburg, waar toe een amt behoort.

Carlstadt, stad aan het meir de Wener, in de west-Gothische provintie Wermeland, zy legt op een eyland, is van Carel IX geboud en met een gewichtige schans, Morats genaamt, voorzien. In December 1719 is zy zeer door den brand beschadigt.

Carlstadt, vesting aan een boezem der Wezer in 't Breemsche gebied, aan den vloed Gerste.

Carlstein, een voortreflyk sterk berg-slot in de Berauner-kreits in Bohemen, aan den vloed Miza, 3 mylen van Praag, van keyzer Karel IV geboud, en worden hier de koninglyke cieraden, benevens de papiere, handvesten en oude documenten, bewaart. Het burggraafschap van Carlstein word door een uit den heeren- en een uit den ridderstand bedient.

Carlsthalerbad, zie *Slangenbad*.

Carlstrasse, zie *Rother Thurm*.

Carlstown, *Carels-stad* is de beste plaats in de provintie Carolina in noord-America, daar de vloed Asty in de zee valt, heeft een haven die in 't jaar 1680 aangelegt is.

Carmagnola, gefortificeerde stad en citadel, tot het markgraafschap Saluzzo behorende, en 10 mylen van Turin gelegen. De stad heeft 7, en de citadel 4 bastions, en de omleggende landstreek hiet ook Carmagnola, welke byna midden in Piemont legt, en tot het markgraafschap Saluzzo behoort.

Carman, kleine stad benevens een slot in opper-Languedoc, tusschen Toulouse en S. Papoul, voert den titel van een graafschap.

Carmania, Kirman, groot landschap in Perzien, tusschen Gedrosia of Circan Farsia, Seblestan, den zee-boezem van Ormus en de Indiaansche-zee.

Carmarden, zie *Caermarden*.

Carmasal, zie *Caramoussal*.

Carmeliten, munniken van onze lieve Vrouw op den berg Carmel, die in de 12de eeuw op den gemelden berg in Syrien te zamen quamen, en van Albert, patriarch van Jeruzalem, in 't jaar 1205 de regels hunner orde ontfingen. Zy quamen daarop 1238 in Europa, breidden zich daar zeer uit, en in 't jaar 1568 heeft Theresia, een juffrouw van Avila uit Spanjen, den ouden strengen regel der Carmeliten met goedvinding van den Paus Pius V. eerst de vrouws- daar na de mans- personen, om naar te volgen, gegeven. Johannes de Cruce en Johannes de Jesu zyn deze hervorming te hulp gekomen, welke beyde den strengen regel dezer orde hebben aangenomen, die door Paus Clemens VIII in 't jaar 1580 voor goedgekeurt wierd. Zy dragen een zwarten hoed en een witten mantel, en onder den zelven een Franciscaner kleed, hebben veel munniken- en nonnen- kloosters, en zyn een van de vier zo genaamde bedel-ordens.

Carmeliten (ongeschoeide) is een genootschap van munniken, die in de 14de eeuw zyn opgekomen, waar in voornamentlyk de H. Theresia een non zo wel by de Carmeliter-munniken als nonnen een grote hervorming gemaakt heeft, die zich verbonden met blote voeten te gaan, waar van daan zy Barrevoeters genaamt zyn. Hun eerste klooster was by Avila in Castilien, maar Paus Gregorius XIII heeft deze orde bevestigt, en in 't jaar 1605 quamen zy naar Vrankryk, daar zy tegenwoordig veel kloosters bezitten. Zy verdelen zich alzo in twe genootschappen, naamlyk in het Spaansche en Italiaansche; het eerste begrypt wat in Spanje legt, het laatste alles wat buiten het Spaansche gebied legt.

Carmona, redelyk woeste stad in Andalusien op een heuvel, daar de vloed Corbones voorby loopt.

Carmusol, zie *Caramoussal*.

Carnarvan, zie *Caernarvan*.

Carnero, een zee-boezem, die een deel van de golf

golf van Venetien is, en zich van de westlyke kust in Istrien tot aan het eyland Grossa en de Morlackische kusten uitstrekt.

Carneval, vasten-avond, is de tyd die 'er tusschen Drie-koningen-dag en het begin van de vasten is, welke tyd in vele plaatzen der Christenheid, inzonderheid te Venetien, met allerhande Masqueraden, operas, comedien enz. doorgebracht word. Het woord Carneval zal zo veel beduiden als Caro vale, (vaar wel vleesch) wyl men daar na geen vleesch mag eten.

Carnia, klein landschap in Griekenland in Epirus, tusschen de golf van Larta en den vloed Aspri aan de grenzen van neder-Albanien. Het wierd voor dezen Acarnania genoemt, en is vruchtbaar aan koorn, wyn en oli.

Carnia, zeker gebied in Friaul aan de Karinthische grenzen, de Venetianen toebehorende.

Carniola, zie *Crain*.

Caroa, de naam van een klein Africaans schip.

Carogne, Charogne, een slecht vrouws-persoon, gemene hoer, eigentlyk een dood en stinkent aas.

Carolina, zie *Orsova*.

Carolina, Florida Françoise, zekere landstreek in noord-America, en een deel van Florida, langs de noord-zee, tusschen Virginien en het half eyland Tegesta gelegen. Zy voert den naam niet naar Carel, een van de koningen van Engeland, als zommige menen, maar naar den Franschen koning Carel IX, onder wiens regering, een Franschman, met namen Ribaut, dit land den Spanjaarden afgenomen, het zelve naar zyn koning benoemt, en de rivieren daar in Fransche namen gegeven heeft. Maar de Spanjaarden hebben de Franschen daar gaauw weêr uitgedreven, op wie het de Franschen in 't jaar 1627 weêr veroverden, en als het deze verlieten, maakten zich de Engelsche daar meester van. Het komt alzo hedendaags den Engelschen toe, en koning Karel II gaf dit land aan den graaf Eduward van Clarendon, en hertog George van Albemarle, benevens enige andere voorname Engelsche heren, welke twe volk-plantingen, naamlyk de eene Albemarle in het noordelyke deel, en de andere by den vloed Ahsty, hebben aangelegt. In 't jaar 1709 hebben zich veel familien uit de Palts en andere Duitsche landen naar Engeland begeven, om van daar naar America over te steken, en zich in die provintie ter neêr te zetten, welke evenwel meest op zee en in dat land hun leven hebben moeten inschieten. Het is zeer vruchtbaar aan koorn, wyn, en moerbey-bomen, de lucht is 'er gematigt en het land wegens de scheepryke rivieren, zeer bequaam tot den koophandel. De voornaamste plaats aldaar hiet Carlstown, en de moerbey-bomen in dat land geven gelegenheid tot den zyde handel.

Caroline, oude munt in Vrankryk van tien penningen, welke onder Carel VIII geslagen wierd. In Engeland is ook een munt van dezen naam, die vier en een halve ryksdaalder bedraagt.

Caron, grote stroom in Perzien, die zich in de golf van Bassora stort.

Carpatisch Gebergte, Crapack, groot gebergte, 't welk by Presburg aanvangt, Polen van opper-Ongaryen en Moravien scheyd, en zich om Ongaryen en Zevenbergen ten noorden en westen uitstrekt.

Carpen, Carpffen, kleine beveftigde stad in opper-Ongaryen, in het graafschap Bars, niet ver van Schemnitz.

Carpenedolo, kleine stad in 't Brescíaansche gebied, den Venetianen toebehorende.

Carpentaria, een stuk lands onder nieuw-Guinée, dat voor weinig jaren door een Hollander, Carpentarius genaamt, ontdekt is. Hy is evenwel maar aan den oever gekomen.

Carpentras, hoofdstad van het landschap Venaissin in provence, aan den vloed Roussé, benevens een bisdom onder den aartsbisschop van Avignon staande. In deze plaats is het hofgericht over 't graafschap Venaissin, een Jezuite collegie en een Joden school, en komt den paus toe.

Carpi, kleine stad in 't Veroneesche gebied aan de Adige, daar de Franschen 1701 den 9 Juli door de Duitschers geslagen wierden. Prins Eugenius van Savoien nam deze plaats 1706 in.

Carpi, klein vorstendom in het Modeneesche gebied, den hertog van Modena toekomende. De hoofdstad daar in hiet ook Carpi, welke beveftigt is, en een goed slot heeft. Derzelver bisdom behoort tot het aartsbisdom van Bologna.

Carpio, stad en markgraafschap in Andalusien, in Spanje.

Carpeeren, berispen, alles beter weten willen.

Carpocratianen, ketters in de twede eeuw, wier hooft Carpocrates voorgaf dat Christus Jozefs zoon maar een bloot mensch was, maar die van God zonderlinge gaven des gemoeds gekregen had, en de macht om den duivel, die de wereld geschapen had, te overwinnen. Daarenboven loochende hy de waarheid des Ouden Testaments, de opstanding der doden, en stelde dat 'er niets bozes in de natuur was, maar dat zulks alleen in der menschen inbeelding bestond, waarom hy een zeer godloos leven leydde.

Carpot, stad in de Ukraine.

Carquarane, voorgebergte in Provence, tegen over het voorgebergte Sepet gelegen, strekt zich een half myl in de Middelantsche-zee uit.

Carquela, koninglyk lust- en zomer- huis in nieuw-Castilien in Spanje, tusschen Escurial en Prado.

Carrara, zie *Carara*.

Carravall, beroemde Benediktyner abdy in Italien, niet ver van de stad Milaan.

Carretto, kleine stad in het landschap Aqui, in het hertogdom Montferrat. 't Is een onmiddelyk ryks-leen; en word van zommigen onder het markgraafschap Spigno gerekent.

Carrik, een provintie benevens den titel van een graafschap in zuid-Schotland, tusschen de landschappen Galloway en Kyle, en de golf van Cluyd. Het land geeft veel zyde en wol, als ook veel hout, 't welk bequaam is tot den scheepsbouw.

Carrikfergus, zie *Knocfergus*

Carrion, vloed in Spanje, die in 't gebergte van Asturien ontspringt, en zich beneden Palencia in den vloed Pisuergia stort.

Carrion de los Condes, kleine stad aan den vloed Carrion, in 't koningryk Leon.

Carrousel, plechtig ridderspel 't welk in ringsteken enz. bestaat, waar in de personen in quadrillen of troepen verdeelt, en door zekere kleuren, livreyen, en kostelyke kleding onderscheyden worden. Zie *Tournoi-spel.*

Cars, Carse, Turksche vesting by den oorsprong des Eufraats in Turcomannien in Azien, en noemt zich de Grote Sultan in zyn titels heer van Cars.

Carso, een deel van Friaul, 't welk tusschen het graafschap Görtz en de golf van Venetien en Trieste legt, zo dat het zich van den vloed Ansa tot aan de grenzen van Istrien uitstrekt. Het komt het huis van Oostenryk in 't geheel toe, uitgezondert Monte Falcone benevens deszelfs gebied, 't welk den Venetianen onderdanig is.

Carso, Cabo Carso, voorgebergte in Guinea in Africa, benevens een sterk slot op een rots, den Engelschen toekomende.

Carst, zie *Karst.*

Carstadt, zie *Carlstadt.*

Carsuse, sterke stad in Mongomershire, in Engeland.

Carswick, kleine stad en haven op het Schotsche eyland Mula, aan de zuid-oostlyke kust.

Cartagena, stad aan de kusten van het koningryk Murcia, met muren en torens voorzien, benevens een op de oude wyze bevestigt slot en haven, die 200 Galeyen word gezegt te kunnen bergen, en gants met bergen omringt is, ook voor de beste in gants Spanjen gehouden word. Zy legt op een schiereyland aan een zee-boezem, is een grote koopstad, en ten westen met een moeras omringt. Haar bisschop behoort onder den aartsbisschop van Toledo, en legt 7 mylen van de stad Murcia. De zee-engte tusschen de voorgebergtens Palos en Gates, word de golf van Cartagena genaamt.

Cartagena in Indien, of Nieuw Cartagena, hoofdstad ener regering of gouvernements van den zelven naam in zuid-America, legt in Terra Firma in nieuw-Grenade, aan de golf van Umbria op een schier-eyland, 't welk door een langen dam aan het vaste land gehecht is. Deze stad had schone gebouwen en was wel bevestigt, eer de Franschen dezelve in 't jaar 1697 verwoesten, en daar een ongemenen schat plunderden; haar haven word het meeste van al de Americaansche bezocht. De inwoners verryken zich met de koopmanschap, voornaamlyk door de paarlen, welke van Margarita en andere naburige eylanden naar Cartagena gebracht, en daar doorboort worden. Deze stad gelyk ook het gantsche gouvernement komt den Spanjaarden toe, en is ryk van allerly soorten van gommen, balzem, lange peper, smaragden, en drakenbloed, en heeft ook wat goud.

Cartago, stad in noord-America in de provintie Costarica, onder de audientie van Guatimala behorende, heeft een gouverneur en een bisschop.

Cartama, kleine stad in Granada op een berg, daar de vloed Guadalmedina voorby loopt. De naburige landstreek is ten noorden gants onvruchtbaar; daar en tegen zyn de andere delen zeer gezegent.

Cartel, is een schriftelyk vergelyk tusschen de oorlogende partyen, waar in aangetekent staat hoe veel voor ieder gevangen naar zyn staat tot rantsoen betaalt, of hoe zy tegen den ander uitgewisselt zullen worden. Cartel is ook anders een schriftelyke uitdaging tot een kampstryd, waar in men zyn tegenparty weten laat wanneer, hoe, en waar men den tweestryd aan wil gaan. In de Tournoispelen hiet de order, waar naar zich de Kampers te richten hebben, Cartel.

Carter, kleine stad in zuid-Schotland in de provintie Lothiana, aan den vloed Amad, 4 mylen ten zuidwesten van Edenburg.

Carthago, gants verwoeste stad in Africa in Barbaryen, niet ver van Tunis. Voor dezen was het de grootste en machtigste stad van Africa, en streed met Romen om den voorrang, maar wierd eindelyk na vele oorlogen door de rovers verwoest en in de asch gelegt. Zy is na dien tyd wel weêr opgebouwd, en aldaar een aartsbisdom en primaatschap aangelegt, maar na dat ze in Turksche handen vervallen is, hebben haar de Arabieren te enemaal verwoest, zo dat men hedendaags niets daar van als de puinhopen ziet.

Cartouw, een soort van canonnen. Een heele cartouw schiet een kogel van 48 pond yzer, en weegt naar het Neurenberger gewicht 70 tot 80 en meer centner aan metaal. Derzelver verste schoot draagt 500 gemene schreden, wanneer zy namentlyk voor en achter waterpas legt, maar boogsgewyze schiet zy veel wyder, en word hedendaags weinig meer gebruikt, wyl zy te zwaar is. Een drie vierendeels cartouw schiet een kogel van 36 pond yzer, en weegt aan metaal, naar het voorgemelde gewicht 60 tot 70 en meer centners. Een halve cartouw schiet een koegel van 24 pond yzer, en weegt aan metaal 50 tot 60 en meer centners. De eerste beyde soorten gebruikt men tot bres-schieten, niet licht evenwel in vestingen, wyl zy te zeer dreunen, daar in tegendeel de halve cartouwen in en buiten de vesting kunnen gebruikt worden. Een vierendeels cartouw schiet een kogel van 12 pond yzer, en weegt aan metaal 28 tot 30 centners, en meer. Deze laatste zyn in vestingen de bequaamste, evenwel horen zy ook onder de battery-stukken.

Carthuizers, een geestlyke orde by de Roomsgezinden, hebben hun naam van de plaats Cartreuse of Carthuse 3 mylen van Grenoble, in het ruwe gebergte in Dauphiné, daar zich derzelver stichter Bruno, leeraar der Godgeleertheid en kanunnik te Rheims, geboortig van Keulen aan den rhyn, met 6 zyner gezellen in 't jaar 1084 opgehouden heeft. Zy zyn in 't wit gekleed, houden zich altoos opgesloten, zo dat zy nooit buiten het klooster gezien worden, ten zy de Prieur en de Procurator, of wanneer zy uit het eene klooster naar het ander verzonden worden. Zy dragen een hairen rok altyd op het blote lyf, eten nooit vleesch, vasten alle feestdagen te water en te brood, moeten byna een eeu-

wigdurent ftilzwygen onderhouden, en durven geen vrouwsperfonen tot zich in 't kloofter laten komen. Zy worden in 4 natien, naamlyk de Duitfche, Spaanfche, Franfche en Italiaanfche verdeelt, en houden alle jaar op den 1 Mey hun generaal capittel. Zy durven, al valt fchoon de Kersdag op een zondag, daar anders de andere katholyken vleefch mogen eten, evenwel geen vleefch nuttigen, en hebben 'er zo groten affchrik voor, dat in het grote Carthuizer-kloofter by Grenoble, daar het laatfte Avondmaal onzes Heren afgefchildert is, in plaats van het Paafchlam een grote vifch in de fchotel verbeelt is, diergelyke fchilderyen men ook in het Carthuizer-kloofter te Granada in Spanje vind.

Carvanseras, zie *Caravanferai.*

Carulom, kleine vloed in Bulgarien, valt beneden Nicopolis in den Donau.

Carzig, eertyds een klofter, nu een ampt in de nieuwe Mark Brandenburg, niet ver van Berlinicken.

Carzuela, koninglyk Spaans luftflot in nieuw-Caftilien.

Casa del Campo, koninglyk luftflot niet ver van Madrit in nieuw-Caftilien, alwaar een tuin is, daar allerly vremde dieren onderhouden worden.

Casair, ftad in de provintie Segelmeffe in Africa, welke fterken handel naar Fez dryft met lood en fpiesglas.

Casal, voornaamfte en grootfte ftad aan den Po in Montferrat, welkers flot en citadel benevens alle veftingwerken, na de verovering door den hertog van Savoyen en zyne bondgenoten in 't jaar 1695 gefchied, te enemaal geflecht zyn. Zy geeft den naam aan de omleggende landftreek, en heeft een bisdom dat onder Milaan behoort.

Casale Maggiore, middelmatige ftad aan den Po in het Cremoneefche gebied in 't hertogdom Milaan, benevens den titel van een vorftendom, en zy komt benevens de omleggende landftreek den markgraaf van Salvaterra toe.

Casale Nuovo, kleine ftad in Terra d'Otranto in 't ryk van Napels.

Casale Pusturlengo, kleine maar neringryke ftad in het gebied van Lodi, in het hertogdom Milaan, komt den markgraaf Caftello toe.

Casalmach, grote vloed in Natolien in Azien, welke in 't gebergte Antitauro ontfpringt, en zich in de Zwarte-zee ftort.

Casamatte, zie *Cafematte.*

Casan, koningryk in Moskovitifch Tartaryen, 't welk ten noorden aan de provintie Wiatka, ten weften aan het land der Czeremiffen, ten zuiden en ooften aan Bulgaryen grenft. Het is den Czaar onderworpen, en deszelfs voornaamfte koophandel beftaat in Pelteryen. De hoofdftad voert denzelven naam, en legt in een vlakte aan den vloed Cafanka, daar zich deze in de Wolga ftort. Zy is groot, ryk, en zeer beroemt wegens haren handel in de Oofterfche landen, ook heeft zy een fterk flot, waar in de gouverneur generaal, de aartsbiffchop en de commandant wonen; daar is ook een fcheepsbouwery, en in de omleggende landftreek zyn grote eike boffchen, uit dewelke het fcheepshout en de hier gebouwde Gallioten en Jachten enz. langs den Wolga ftroom naar de ftad Tweer, en van daar langs de nieuwe vaart naar Petersburg gebracht worden.

Casbin, Casvin, ftad in de provintie Yerack, en een der grootfte en volkrykfte koopfteden in Perzien, benevens een fchoon paleys, waar in de koningen van Perzien voormaals hun verblyf hebben gehouden.

Cascade, Cascata, Cataracte, zo worden alle watervallen genaamt, welke of de natuur aan een afhangende plaats, of de kunft door arbeyd gemaakt heeft.

Cascais, Cascaes, kleine ftad in 't Portugeefche Eftremadura aan den mond van den Taag, benevens een citadel en een zeer goede ree, 5 mylen van Liffabon, daar zich alle vloten, die naar ooft- en weft-Indien zeylen, verzamelen.

Cascane, een verdieping in de aarde in de gedaante van een put, waar uit een bedekte gang voortkomt, en deze gaat onder de aarde heen om de vyandlyke mynen te ontdekken.

Cascanto, kleine ftad in 't Spaanfche koningryk Arragon, aan den vloed Queiles, dicht by Tudela.

Cascar, Kasghar, koningryk en ftad in Tartaryen in Azien, 't welk aan het koningryk Thibet grenft.

Cascata del Marmore, is een zeer merkwaardige waterval van den vloed Velino, 3 Italiaanfche mylen van de ftad Terni in 't hertogdom Spoleto, in den kerkelyken Staat.

Caschan, zie *Caffan.*

Caschau, hoofdftad en de voornaamfte onder de 5 vrye fteden in opper-Ongaryen, in het graaffchap Abanviwar, aan den vloed Hornat. Zy is taamlyk groot en welgebouwd, heeft een drie dubbele muur, gelyk ook verfcheyde buitenwerken en diepe grachten, zo dat ze voor een goede vefting kan doorgaan. Haar inwoners zyn de Augsburgfche belydenis toegedaan, en hebben behalven dat veel zonderlinge hantveften. Zy is 1712 meeftendeels afgebrand.

Cascum, grote ftad in Perzien, in de provintie Yerack.

Caseburg, Caselburg, flot en amt in voor-Pommeren op het eyland Ufedom, aan de Schwine.

Casematte, een moordkelder, is een gemetzelt verwulfzel onder den wal, met fchietgaten voorzien, waar uit men met enige canons de grachten befchieten kan, wanneer de vyand die pafferen wil; maar deze verwulfzels zyn weinig meer in gebruik, nademaal men van de vyandlyke batteryen dezelve gemaklyk ruineren kan, en de ftukken in de Cafematten onder de fteenhopen begraven. Anders noemt men ook cafematten dusdanige putten of gaten, welke men onder de baftions maakt om den arbeyd der vyandlyke mynwerkers te horen, en de mynen te ontdekken.

Casentino, klein landfchap in 't Florentynfche gebied, by den oorfprong van de Arno.

Caserne, zie *Cazernes.*

Caserta, redelyk woefte ftad in Terra di Lavoro in 't ryk van Napels, benevens den titel van een vorftendom en een bisdom, onder den aartsbiffchop van Capua ftaande. Zy hoort het geflacht Gaëtani toe.

Cashel, ftad in de Ierfche provintie Mounfter, in het graaffchap Typerary aan den vloed Sever, benevens een aartsbisdom.

Casinambous, volkeren op het eyland Madagafcar in Africa, die voornaamlyk in het landfchap Matatane zeer machtig zyn, en de luiden Arabifch leren lezen en fchryven.

Casimir, kleine ftad en Starofdy op een heuvel, benevens een oud berg-flot, in het waiwoodfchap Lublin in klein Polen, aan den ouden en nieuwen Weichfel, die hier als een eyland, waar op Cafimir en de Jodenftad gelegen, uitmaken, en niet ver daar van daan weêr in een ftroom te zamen vlieten.

Casimir, fteedje in het waiwoodfchap Pofen in groot-Polen, 8 mylen van de ftad Pofen.

Casimirsburg, kleine beveftigde plaats in Caffuben, in achter Pommeren, aan een zee-boezem der ooft zee.

Casino, berg in de provintie Terra di Lavoro in 't ryk van Napels, waar op de H. Benedictus omtrent het jaar 540 een wyd beroemt klooftergefticht heeft, wiens abt voor dezen veel bisdommen, hertog- en vorften- dommen onder zich gehad heeft. De Benedictyners van deze ftichting hebben zich ook in andere koningryken uitgebreyd, maar in Duitfland is hun door de Jezuiten en door de hervorming, veel ontfnapt.

Caslona, was voor dezen een grote en beroemde ftad in Andalufien, waar van evenwel tegenwoordig niet meer als de puinhopen te zien zyn.

Casoli, vlek en flot in Abruzzo citra in Napels, benevens den titel van een vorftendom.

Casolo, flot en gebied der kleine republiek van St. Marino, in den kerkelyken Staat.

Caspe, ftad en flot in 't koningryk Arragon, daar de vloed Guadalupe in den Hebrus valt.

Caspia, kleine vloed in Litthouwen, ontfpringt in 't prinsdom Smolensko uit een meir, en valt by Surafs in de Duna.

Caspisch gebergte, is een lange keten van hoge bergen in Azien, welke zich van 't noorden ten zuiden, tuffchen Armenien en de Cafpifche zee, uitftrekken.

Caspische zee, anders ook wel Mar di Sala, of Mar di Bachu genaamt, is een zee of groot meir in Azien, tuffchen Perzien, groot-Tartaryen, Moskovien en Georgien. Deze zee, welke met geen andere gemeenfchap heeft, heeft enkel zoet water, en een grote menigte van vifch, is 129 mylen lang, en heeft aan den mond van de Gihun twe gevaarlyke draaikolken.

Caspische poorte, een enge pas tuffchen de rotzen in, by de ftad Derbent aan de Cafpifche zee, in de Perziaanfche provintie Schirvan, door dewelke men uit Perzien naar Mofcovien reyft.

Casquet, Stormhoet, Helmet, is een yzer hooftdekzel, waar door te gelyk de hals befchermt word.

Casquetten, zyn verfcheide boven de zee uitftekende en voor de fchepen zeer gevaarlyke klippen in 't Engelfche canaal, 7 Franffche mylen ten noord-weften van Cap de la Hogue, in Vrankryk. Tuffchen deze rotfen en Portland in Engeland is het canaal 14 mylen breed.

Cassa, de voorraad aan geld die by grote heren en ryke koopluiden in de kas bevonden word. Krygs-caffa hiet waar in alle gelderen, die tot den oorlog, en de onderhouding van de militie nodig zyn, moeten gelevert worden, en waar uit men de regimenten weêr betaalt. In het jaar 1701 wierd op aanraden des keurvorften van Hanover een Ryks Operations caffa op den ryksdag te Regensburg door een algemeen ryks befluit opgerecht, uit kracht van het welk 'er een vafte krygskas in 't ryk aangeftelt, en een gewiffe fomme gelds, tot beter voortzetting des oorlogs aan den opper-Rhyn, over het gehele ryk gelegt, en naar proportie onder de Ryks-kreytzen verdeelt wierd, 't geen in 't begin op 200000 ryksdaalders geftelt wierd. Maar dit werk is nooit recht in ftaat gekomen, en 'er namaals niet verder aangedacht.

Cassan, grote en volkryke ftad in de Perzifche provintie Yerack, daar groote koopmanfchap in zyde ftoffen, die daar gemaakt worden, gedreven word.

Cassano, ftad in Calabria citra in 't ryk van Napels, niet ver van de golf van Roffano, benevens den titel van eén prinfdom, en een bifdom, onder den aartsbiffchop van Cofenza ftaande.

Cassano, kleine ftad in 't hertogdom Milaan aan den vloed Adda, aan de grenzen van het Venetiaanfche gebied Cremafco. De domkerk aldaar wierd 1708 door een aardbeving om ver geworpen.

Cassanon, kleine ftad in neder-Languedoc aan den vloed Orbe, 7 Franfche mylen ten noorden van Narbonne gelegen.

Cassant, een eyland in Hollands Vlaanderen, 't welk door een canaal van de ftad Sluys gefcheyden word, waar op ook de vefting Caffant legt. Eertyds was het veel groter, maar de helft is wel door de zee verflonden.

Cassel, wel gefortificeerde en welgebouwde refidentie ftad van den landgraaf van Heffen-Caffel, aan den vloed Fulda in neder-Heffen, 8 mylen van Muhlhaufen, en 9 van Marpurg. Zy is in drie fteden verdeelt, waar van de oude en de nieuwe ftad door de Fulda van een gefcheyden, en door een koftelyke brug weêr aan elkander gehecht zyn, de derde daar en tegen, de Opper-nieuw-ftad genaamt, word op de wynbergen, naar de nieuwfte manier op des landgraafs onkoften geboud. Zy heeft enige amten en dryft goeden wolhandel en koopmanfchap, ook zyn daar de vorftlyke luft-hof benevens het grote Orangery-huis, het flot Weiffenftein met zyn heerlyke fonteinen en cafcaden legt 'er een uur van daan. De tegenwoordige landgraaf Carel is geboren den 3 Augustus 1654, en is tegenwoordig weeuwenaar. Zyne gemalin was Maria Emilia, (die den

16

16 Julii 1711 gestorven is) een dochter van hertog Jakob van Courland. De erf-prins Frederik is den 28 April 1676 geboren, en anno 1715 den 4 April, ten twedemaal te Stockholm met de Zweedsche Princes Ulrica Eleonora in den echt getreden, die den 23 Januari 1688 geboren, en anno 1718 na den dood van haar broeder Carel XII door de Ryks-Standen tot koningin van Zweden is uitgeroepen. Haar gemaal wierd hier op ook op den 2 April 1720 tot koning van Zweden verkoren, en nam den Lutherschen godsdienst aan.

Cassel, Mont-Cassel, een kleine maar welgeboude en bevestigde stad op een berg, benevens een grote castelany in Walsch-vlaanderen, zy heeft een taamlyk groot gebied onder zich.

Cassel, klooster in de opper-Palts, niet ver van Amberg, daar de beroemde Schwepperman begraven legt.

Cassel, een steedje tegen over Ments.

Cassena, koningryk in Nigritien in Africa, 't welk ten oosten aan het land van Cano grenst, en den koning van Tombut schatting betaalt.

Casseneck, Katzeneck, een goede pas in Servien, welke acht uren lang is.

Casseneuil, kleine stad aan den vloed Lot in Agenois in Vrankryk.

Casseeren, hiet by de koopluiden een schuld uitdoen; by de militie de soldaten afdanken; en voorrechten of wetten casséren, hiet dezelve weerroepen of afschaffen.

Cassian, zie *Cassan.*

Cassilifat, zo noemen de Turken ieder van de twaalf gouvernementen of regeringen, waar in zy Egypten verdeelt hebben.

Cassim Gheuri, zo noemen de Turken den dag van St. Demetrius, daar de Turksche en Grieksche matrozen zeer voor vrezen, om dat de zee zich omtrent dien tyd meest zeer ongestuimig toont; zo dat zy zich nooit 10 dagen voor of na op zee durven wagen, maar gemeenlyk voorheen met hun schepen de havens inlopen.

Cassimera, een landschap in 't ryk van den Mogol in Azien, aan de grenzen van groot-Tartaryen.

Cassina, zo noemt men de landhoeven of buitenplaatzen in Italien, waar van 'er veel met stene kastelen voorzien zyn, die zich in tyd van nood, wanneer zy met volk bezet zyn, genoegzaam tegen een vliegende party verweren kunnen.

Cassina, schoon slot en lusthuis in het landschap Retelois in Champagne.

Cassino, zie *Casino.*

Casso, Cassio, een van die eylanden van den Archipel die de ouden Sporades plachten te noemen, 5 mylen van het eyland Scarpento op de kusten van Thracien.

Cassok, word in Engeland een lang onderkleed genaamt, dat de geestlyken daar te land, en in 't byzonder de Leeraren der godgeleertheit te Oxfort dragen.

Cassope, Cassiope, Kassope, vlek op het eyland Corfu, heeft een schone haven.

Cassuben, hertogdom in achter-Pommeren, 't welk ten westen aan de nieuwe-Mark, ten zuiden aan groot-Polen, ten oosten aan Pruissen en Wenden, en ten noorden aan de Oostzee grenst. Het begrypt een groot land, 't welk zich de Weichsel neer tot enige mylen van nieuw-Stettin uitstrekt. De beyde landen Lauenburg en Butow behoren als Poolsche lenen tot het Brandenburgs achter-Pommeren, en staan onder een landshooftman, maar het overige, dat men in 't gemeen Pomerellen noemt, hoort de kroon Polen toe, en word in 17 Starostdyen verdeelt.

Cassubi, koningryk in het noorder deel van Indien, aan de overzyde van de Ganges in Azien.

Castagnedoli, kleine stad in 't Genueesche gebied, welke een onmiddelyk ryks-leen is.

Castagnedolo, stad in 't Bresciaansche gebied, niet ver van de stad Brescia, den Venetianen toekomende.

Castagnetto, een welbevestigt veldslot in Italien in 't hertogdom Piemont, niet ver van Chiavasso aan den Po gelegen, waar over een brug gaat.

Castagnola, kleine stad, benevens een bergslot in het landschap Casale in Montferrat, tusschen Asti en Alessandria.

Castaneire, vlek in 't Portugeesche Estremadura, aan den Taag.

Castanowitz, Costanowitz, Kostaniza, stad en vesting op een eyland van den vloed Unna in Croatien, het huis van Oostenryk toekomende.

Castel, wat men voor steden en kloosters van dezen naam hier niet vinden kan, die gelieve men onder het Fransche woord *Chateau* te zoeken.

Castel, graafschap in Franckenland, aan de Wurtsburgsche grenzen, 't welk uit drie amten bestaat, Castel, Remlingen en Rudenhausen. Het heeft een hoog slot van den zelven naam, en hoort de graven van Castel toe, welke zich in de Remlingsche en Rudenhausische linie verdelen.

Castel, stad op een hogen berg in de opper-Palts, by Lauterhofen, daar een Jezuite collegie is.

Castel a Mar della Brucca, kleine stad in Principato citra, in 't ryk van Napels, tusschen de golven van Salerno en Policastro.

Castel a Mar di Golfo, stad niet ver van de kusten van Val di Mazara, aan een golf in Sicilien.

Castel a Mar di Stabio, stad aan de golf van Napels in Terra di Lavoro in 't ryk van Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Sorrento staande.

Castel Aragonese, stad aan de noord-zyde van het eyland Sardinien, aan een kleine zee-engte, die haar in plaats van haven dient. Zy is wel bevestigt en heeft een goede citadel, ook een bisschop, die onder Sassari behoort.

Castel Baldo, Venetiaansche stad in 't Paduaansche gebied, aan den vloed Adige.

Castel Barco, slot in Tyrol naar den kant van Italien toe, den graaf van dezen naam toekomende.

Castel Barr, vlek in 't Ierfche landschap Connaught, in het graafschap Mayo, heeft zitting en stem in 't Parlement.

Castelbel, heerlykheid in Tyrol aan de Adige, in Valle Venusta.

Castel Belvedere, kleine ftad op het eyland Candia, op een berg, niet ver van de zuidlyke kuft, 12 mylen van Candia.

Castel Bolonese, kleine ftad in Romagna, welke evenwel van het Bologneefche gebied afhangt.

Castel-Corn, flot en heerlykheid in het bisdom Trent in Tyrol, waar naar zich de graven van Lichtenftein in Tyrol noemen, om zich van de prinffen van Lichtenftein te Nicolsburg in Moravien, te onderfcheyden.

Castel D'Asens, flot op een rots in Catalonien.

Castel dell' Ovo, klein eyland in de Toskaanfche zee in de golf van Napels, is van de ftad Napels alleen door een ftene brug afgefcheyden. Het heeft zyn naam van de ey-ronde geftalte, en daar legt een gewichtige vefting op, die ook Caftello dell' Ovo genaamt word.

Castel de Vide, ftad en flot in de Portugeefche provintie Alentejo, 2 mylen van Portalegre.

Castel de Voltorno, vlek in Terra di Lavoro in 't ryk van Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbiffchop van Capua behorende.

Castel Donsula, fterke plaats aan het grote meir in het Milaneefche gebied, welke de keyzerlyke troepen 1706 veroverden.

Castel Durante, ftad in den kerkelyken Staat, in het hertogdom Urbino.

Castel Franco, kleine ftad in 't Bologneefche gebied, benevens een citadel, Urbanea genaamt.

Castel Gandolfo, vlek in Campagna di Roma, benevens een fchoon pauslyk paleys, 12 Italiaanfche mylen van Romen, daar zich de pauzen zomtyds gezondheids halven naar toe begeven, om een frisfche lucht te genieten.

Castel Geloux, kleine ftad en bailluagie in 't hertogdom Albret in Gafconje, aan den vloed Avance.

Castel Giofredo, kleine ftad benevens een flot en den titel van een graaffchap, in 't hertogdom Mantua, onder het gebied des hertogdoms Caftiglione gelegen. 't Is de verblyfplaats van de markgraven, die van het Caftiglionfche huis afftammen.

Castel Leone, kleine ftad in het Milaneefche graaffchap Cremona, welke den titel van een markgraaffchap voert, en de graven van Vaillate toekomt.

Castel Lion, flot in het landfchap Cafale in 't hertogdom Montferrat, aan de grenzen van het graaffchap Afti.

Castel Maggiore, vlek in 't gebied der Republiek Lucca in Italien.

Castel Nuovo, fchoon lufthuis 3 mylen van Florence, den Groot-hertog toekomende.

Castel Nuovo, gefortificeerde ftad aan de golf van Cataro, in het landfchap Hertzegovina in Dalmatien. Naar den zee-kant is zy met een hoge rots verfterkt, midden door de ftad gaat een muur, welke het opperfte deel van het onderfte affcheyd, en in het eerfte ftaat een fterk flot. Maar de grootfte fterkte beftaat in de citadel, met het daar over gelegen kafteel Cornigrad, 't welk omtrent 600 fchreden ten noorden van de beneden ftad is afgelegen. Deze gewichtige vefting hoort den Venetianen toe, dewelke zy anno 1687 op de Turken verovert hebben.

Castel Nuovo di Carfagnana, fraaie ftad aan den vloed Serchio in het Dal Carfagnana, in het hertogdom Modena. Niet ver daar van legt een citadel Monte Alfonfo genaamt, dewelke voor zeer fterk gehouden word.

Castel Nuovo Tortonese of di Scrivia, kleine ftad in 't gebied Tortonefe, in 't hertogdom Milaan, aan den vloed Serchio, benevens een goede citadel, den markgraaf Marini toebehorende.

Castel-Pfund, heerlykheid aan de grenzen van Tyrol, legt reeds in Italien.

Castel Ponzone, flot in 't hertogdom Milaan, 3 mylen van Cremona.

Castel S. Giovanni, flot in 't hertogdom Piacenza in Italien, den hertog van Parma toebehorende.

Castel S. Pietro, vefting ten platten lande in Natolien, welke in de 14de eeuw door de ridders van Rhodus geboud is. Hier nam de grootmeefter van Duitsland altyd de bediening van commandant waar; tot dat deze plaats anno 1526 onder de Turkfche gehoorzaamheid gebracht wierd.

Castel Sarazin, kleine beveftigde ftad aan de grenzen van Languedoc en Quercy.

Castel Sermione, ftad in 't Veroneefche gebied op een half eyland, 't welk het meir van Garda maakt.

Castel Tanaro, flot aan den vloed Tanaro, dicht by Aleffandria in 't Milaneefche gebied.

Castel Tornese, kleine ftad benevens een gebied van twe-hondert dorpen in Morea, aan 't voorgebergte Tornefe, in 't landfchap Belvedere.

Castel Veterana, Entella, kleine, maar welgeboude ftad aan een kleine golf in Val di Mazara, in Sicilien.

Castel Vetere, kleine ftad in Calabria oltra, op een berg in 't ryk van Napels.

Castel Viconte, flot aan den vloed Oglio, in het Milaneefche graaffchap Cremona.

Casteel, Voorkasteel, Bak, Voorplecht, is op de grote fchepen de verhevenheid op de voorfteven, boven het laatfte verdek. *Achter kasteel, achter verdek, fchans, ftuurplecht*, is het zelve op de achterfteven.

Castelat, heerlykheid of gerecht in Tyrol, in het dal Sogen.

Castelaun, Castelhun, ftad en geruineert flot op den Hondsrug aan den vloed Drim, in het graaffchap Sponheim, niet ver van Simmern.

Castelbranco, ftad en gebied in Beira in Portugaal, aan de grenzen van het Spaanfche Eftremadura, aan den kleinen vloed Lira: het omleggende landfchap hiet ook Caftelbranco.

Castelcomb, ftad in Wiltshire in Engeland.

Castelet, zie *Catelet*.

Castelet, zie *Caftilet*.

Castelholm, een vefting op het eyland Aland,

land, tegen over Stokholm, de kroon Zweden toekomende.

CASTELL, een schoon Beyersch klooster op een heuvel, in het bisdom Regensburg en het Pleeg-gericht Pfaffenhofen, tusschen Amberg en Neumarck.

CASTELLANA, stad in 't gebied van St. Pieter, in den kerkelyken Staat. Derzelver bisdom is met dat van Orta verenigt, en hoort onmiddelyk onder den paus.

CASTELLANE, kleine stad en barony aan den vloed Verdon, tegen de Alpen in Provence, heeft een balluagie.

CASTELLANEN EN NICOLOTTEN, zyn twe partyen onder het gemene volk te Venetien, die altyd tegen elkander gekant zyn.

CASTELLANETA, kleine stad aan den vloed Talvo in Terra d'Otranto in Napels, benevens den titel van een vorstendom, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Taranto staande.

CASTELLANY, zie *Chatellanie.*

CASTELLANZA, kleine stad in 't Milaneesche gebied, aan den vloed Olana.

CASTELLAUN, zie *Castellaun.*

CASTELLAZZO, kleine stad niet ver van Alessandria in 't Milaneesche gebied, tusschen de rivieren Bormida en Orta, zy hoort een uit het geslacht der markgraven van Pallavicino toe.

CASTELLEIN, hiet op vele plaatzen de opziender over de vertrekken en wat daar in is, in 's gelyks over koninglyke en vorstelyke lusthuizen ten platten lande.

CASTELLEINS IN POLEN, zyn de Senatoren of raadsheren die na de waiwoden volgen, 82 in getal, en is denzelven de regering over de castellanyen toevertroud, zo dat zy de naaste amptenaren der waiwoden zyn. Zy zyn de aanvoerders van den adel in ieder waiwoodschap, en de voornaamste onder hen is de castellein van Cracou, die boven alle de waiwoden gaat, en na den bisschop de eerste plaats onder de wereldlyke raadsheren heeft. Zy worden in grote en kleine castelleinen onderscheyden; van de eerste zyn 'er 33 van de laatste 49, welke laatste zich alle in klein-Polen, Masovien en Pruissen bevinden. De eerste worden benevens de andere ryksraden tot de geheimste en gewichtigste raadsvergaderingen beroepen, schryven de landdagen uit, oeffenen in hun gebied het recht, hebben opzicht over maat en gewicht, stellen den prys van 't koorn en de waren, en zyn rechters der Joden. De kleine castelleins worden niet tot de ryksvergaderingen geroepen.

CASTELLETTO, dezen naam voeren drie kleine steden in het landschap Aqui in het hertogdom Montferrat, waar van de eene boven aan de grenzen van Alessandria, niet ver van Niza, de twede aan de opperste grenzen van het markgraafschap Spigno, en de derde gants onder aan de grenzen van het landschap Alba gelegen is.

CASTELLETTO, kleine stad in het Milaneesche gebied, aan het grote meir.

CASTELLO DELLA PIETRA, vesting op een rots, niet ver van de Adige in 't bisdom Trent, het huis van Oostenryk toekomende.

CASTELLO DI S. ANGELO, zie *Engelenburg.*

CASTELLON D'AMPURIAS, zie *Empurias.*

CASTELLOT, stad in 't graafschap Mompelgard, in Lotteringen.

CASTELLUCCIA, kleine stad in de Napelsche provintie Calabria, welke 1708 door een aartbeving gants verwoest is.

CASTELNAU, kleine plaats in Guienne, in het kleine landschap Medoc.

CASTELNAU DE BRETENOUS, vlek in Quercy, benevens den titel van een barony, aan den vloed Dordogne.

CASTELNAU DE MONTRATIET, vlek in Quercy in Vrankryk, aan een kleinen vloed dicht by Cahors.

CASTELNAUDARI, hooftstad van het graafschap Lauragais in Languedoc.

CASTEL RODRIGO, een vesting benevens den titel van een markgraafschap, in de provintie Beira in Portugaal.

CASTELRUT, heerlykheid in Tyrol.

CASTELS, bevestigt slot in Vrankryk aan de Garonne, boven Bourdeaux.

CASTELTOWN, kleine stad in het graafschap Marr in noort-Schotland, aan den vloed Dée.

CASTEN VOOGDY, of OPPER VOOGDY, Beschermgerechtigheid, is een zonderling recht dat enige landsheren van ouds her over de naastgelegene kloosters en abdyen hebben, dat zy alle of ten minsten zekere halsstraffen in het geestlyk gebied oeffenen, deszelfs wereldlyke zaken voor 't gerecht of anders waarnemen, en tegen alle uitheemsch geweld beschutten, en daar voor zekere inkomsten trekken mogen. De meeste kloosters hebben hedendaags dat juk afgeschud: Anders zyn deze Castenvoogden te gelyk met de geestlyke gestichten in Duitsland opgekomen, waar over zy of van de stichters zelfs, of van keyzers en koningen aangestelt zyn.

CASTER, kleine stad aan de Erpe, in 't aartsbisdom Keulen.

CASTIGLIONE, *il lago di Castiglione, di Passignano o vero di Perugia*, een meir in het gebied van Perugia, in den kerklyken Staat, dat zeer visch-ryk is, en waar aan de kleine Staat Castiglione di lago legt.

CASTIGLIONE, stad en vesting in Italien, de republiek Lucca toekomende, in het dal Carfagnana.

CASTIGLIONE, stad in Calabria citra in 't ryk van Napels, benevens den titel eens vorstendoms, het Napolitaansche geslacht Maretimi toebehorende.

CASTIGLIONE, stad in het landschap Sienese in Florencen, aan de Toskaansche zee.

CASTIGLIONE, *Lago di Castiglione, o vero di S. Prassede*, klein meir in campagna di Roma, in den kerkelyken Staat.

CASTIGLIONE, kleine stad benevens een schoon slot, en den titel van een graafschap in de provintie Chieri in Piemont, daar veel kalk gegraven word, 5 Italiaansche mylen van Turin.

CASTIGLIONE, klein vorstendom in 't Mantuaansche gebied, 't welk zyn eige vorsten uit het huis Gonzaga heeft. Het huis Castiglione, is de jongste linie van het geslacht van Gonzaga, en de tegenwoordige prins van Castiglione hiet Ferdinand, wel-

welke in 't jaar 1681 geboren is, en na zyn vaders dood in 't jaar 1723 hem gesuccedeert is.

Castiglione delle Stivere, hooftstad des vorstendoms Castiglione, benevens een sterke citadel: 't is de residentie-plaats der vorsten van dien naam.

Castiglione Mantuano, gering steedje in 't Mantuaansche gebied, aan de Fossa di Bozzolo.

Castilet, een op een berg gelegen schans in het dal Meyra, in 't vorstendom Barcelonette in Piemont, wierd 1710 door de Bontgenoten den Franschen afgenomen.

Castilia Aurea, zie *Terra Firma.*

Castiliaansche Raad, zie *Raad van Castilien.*

Castilien, het grootste landschap in Spanjen, 't welk ten noorden aan Asturia de Santillana en Biscaya, ten oosten aan de koningryken Navarra, Arragon en Valencia, ten zuiden aan Murcia en Andalusien, ten westen aan Portugaal en Leon grenst. 't Is een bergachtig land, wiens beste rykdom in wol bestaat, waar uit aldaar kostelyke lakens gemaakt worden. De natuur scheyd het by na zelfs door een lang gebergte in twe delen, waar van dat gene dat ten noorden van dit gebergte legt oud-Castilien, het geen ten zuiden legt nieuw-Castilien genaamt word. Het koningryk oud-Castilien begrypt alles wat de bergen Tablada en Molina gelyk ook die van Asturien in zich bevatten. Nieuw-Castilien, 't welk ook het koningryk van Toledo genaamt word, strekt zich gants aan den Tago en langs de Guadiana naar onderen toe uit, en begrypt drie landschappen, la Mancha, la Sierra, en l'Alcarria, waar by enige noch het Spaansche Estremadura voegen.

Castillon, kleine stad aan den vloed Dordogne, in 't landschap Perigord in Vrankryk.

Castillon de Medoc, kleine stad aan den zuidlyken oever der Garonne, in 't gebied Medoc in Guienne.

Castinhera, kleine stad in Portugaal aan den Taag, 5 mylen van Lissebon.

Castione, stad in 't Milaneesche gebied aan den vloed Olona.

Castlemain, kleine haven in de Iersche provintie Mounster in het graafschap Kerry, en wel in de baai van Dingle gelegen.

Castonowitz, zie *Castanowits.*

Castraat, hiet een gesneden, dit slag van volk vind men veel aan de vorste hoven, daar ze voor zangers spelen.

Castreeren, hiet niet alleen lubben, gelyk men de menschen om het zingen, de paarden om den arbeyd, en de hanen om ze te mesten doet: maar het betekent ook verderven, verminken, en word van boeken gebruikt, wanneer de Boekenkeurders uit de handschriften enige stukken, die het hof, de geestlykheid, of zekere collegien en familien niet aanstaan, uitstryken.

Castres, Chartreux, stad aan de rivier Agout, in het landschap Albigeois in opper-Languedoc, benevens den titel van een graafschap en een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Alby behoort. Het omleggende land hiet le Castrez.

Castro, stad in het ryk van Napels aan de golf van Venetien, in Terra d'Otranto, benevens een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Otranto behoort; zy dryft sterken handel in boom oli.

Castro, klein hertogdom in Italien tusschen de Toskaansche zee, het Sieneesche en het Orvietaansche gebied, en het erfdeel van St. Pieter gelegen. De pauslyke Stoel bezit dit hertogdom, 't welk paus Urbanus VIII in 't jaar 1661 den hertog van Parma, benevens het graafschap Ronciglione, wegens de grote schulden, te Rome by de Monte di Pietà (Lombard) gemaakt, ontnomen heeft, en is de hooftstad Castro in 't jaar 1649 op bevel van paus Innocentius X. ten gronde toe verwoest, en het bisdom naar Aquapendente verlegt, wyl men den bisschop, dien de Paus daar heen gezonden had, onder weeg omgebracht had. Wel is het waar dat men in de traktaten in 't jaar 1664 te Pisa tusschen den paus en de kroon Vrankryk gesloten, over een gekomen is, dat de paus het hertogdom benevens het graafschap Ronciglione tegen de som van 160000 pond weêr afstaan zou; maar tot noch toe is de betaling noch ook de weeromgeving niet geschied, en de pauslyke Stoel alzo in 't bezit gebleven.

Castro, kleine stad in Campagna di Roma in den kerkelyken staat, aan den vloed Garigliano, 2 mylen van Fondi.

Castro-boon, kleine stad in de Portugeesche provintie Beira, aan den vloed Coa.

Castro d'Airo, stad in Beira in Portugaal, tusschen de beyde rivieren Duero en Vouga.

Castro del Rey, sterke stad in Gallicien, tusschen Lugo en Mondonnedo.

Castro Franco, kleine, maar zeer vermaaklyke en welgebouwde plaats, benevens een slot in de Tarviser mark, in 't Venetiaansche gebied, 2 of 3 Duitsche mylen ten westen van Trevigo gelegen.

Castro-Gerits, stad in oud-Castilien, in het graafschap Mendoza, 7 mylen van Burgos.

Castro-Marino, vesting en zee-haven in de provintie Algarve in Portugaal, welke evenwel wegen de zandklippen zeer gevaarlyk is.

Castromento, kleine stad in de Portugeesche provintie Beira aan den vloed Coa.

Castro Nuovo, kleine stad in het dal van Mazara in Sicilien, op een berg.

Castropol, vesting in Asturien aan de zee.

Castro Reale, kleine stad in Val di Demona in Sicilien, aan een vloed van den zelven naam, welke beneden Milazzo in de Middelantsche zee valt.

Castro Rio, vlek in Andalusien, aan den vloed Marbella, 8 mylen van Cordua.

Castrovillare, kleine stad in Calabria citra, aan de grenzen van de provintie Basilicata in 't ryk van Napels, heeft den titel van een hertogdom.

Castro Vitreyna, zie *Chocolococa.*

Castro de Urdiales, kleine stad aan de Biskaaische kusten, daar zy een goede haven en een sterke citadel heeft.

Castrum Doloris, een treur tombe, welke men ter eere van hoge Staatspersonen na hun dood meestendeels in de kerke, daar men hun begraaffenis houd, opregt, en met zinnebeelden, wapens,

veel

veel lichten en andere zinryke beelden, gewoon is te vercieren.

Castua, zie *Kostan.*

Casuifels, zo hieten de klederen of manteltjes die de Roomsche priesters als zy de mis doen over de schouders hangen.

Casuisten, zyn een soort van geleerde luiden, die allerhande netelige gevallen en gewetens bezwaarnissen uitpluizen, en derzelver verklaring in hun schriften voorstellen.

Casus Reservati, worden die zware geloofs of gewetens artykelen genaamt, over de welke het geen mensch geoorlooft is uitspraak te doen, 't welk de paus alleen voor zich behouden heeft.

Catacombeen, zyn gangen onder de aarde in Italien, maar inzonderheid in en omtrent Romen, welker eigentlyke oorsprong tot noch toe niet uitgevorscht is, schoon men uit verscheyde daar in gevondene grafschriften besluiten kan, dat enige der eerste Christenen daar begraven zyn. Diergelyke worden ook by de stad Napels gevonden.

Catafalco, zyn tomben met waslichten vereiert, die men in de kerken van Italien gewoon is voor voorname luiden op te rechten. Zie *Castrum doloris.*

Catajo, kleine plaats tusschen Padua en Este in het Venetiaansche landschap Paduano, daar de heren van Obizzi een voortreflyk schoon paleys hebben.

Catalajud, kleine stad en slot in 't koningryk Arragon in Spanjen, aan den vloed Xalon, daar hy den kleinen vloed Xaloca ontfangt.

Catalonien, vorstendom in Spanje, 't welk ten noorden door 't Pyreneesche gebergte van Vrankryk afgescheyden word. Ten westen grenst het aan Arragon en Valencia, ten zuiden en oosten aan de Middelantsche zee. Dit landschap is vol bergen, nochtans wast 'er zo veel koorn, wyn en oli in, als de inwoners nodig hebben. Het heeft ook amethisten, agathen, crystal, azuursteen, alabaster, aluin, vitriool, zout en yzer, gelyk ook koralen aan de oostlyke zee-kusten. De hoofstad daar in is Barcellona. Het word in oost- en west-Catalonien verdeelt, welke 17 vigueries of heerlykheden, en meer als hondert beslote plaatzen onder zich begrypen, en het geheele landschap hoort de kroon Spanje toe, uitgenomen twe vigueries of heerlykheden in Roussillon, welke Vrankryk toekomen. In den vorigen Franschen oorlog heeft Vrankryk verscheyde plaatzen in Catalonien weggenomen, maar in den Ryswykschen vrede 1697 aan Spanje weêrom gegeven. Anno 1705 bracht koning Karel III. met hulp der Engelsche en Hollandsche vloot Catalonien onder zyn gehoorzaamheid, maar na dat deze in 't jaar 1711 te gelyk den keyzerlyken troon betrad, en zich wêer naar Duitsland begaf, ook de keyzerlyke troepen Catalonien ruimden, is het na een harden en dapperen tegenstand der inwoners, en voornaamlyk de stad Barcellona anno 1714 van Filippus V. troepen verovert geworden, waar op zich de oostenryks-gezinde Catalanen meest naar Milaan, Ongaryen, en andere keyzerlyke erflanden gered hebben.

Catanea, stad in Val di Demona in Sicilien, daar de vloet Indicelle in den groten golf van Catanea valt. 't Was een van de grootste en beste koopsteden van dat koningryk, maar zy is in 't jaar 1693 by na te enemaal door een aartbeving verwoest, en heeft een bisdom dat onder den aartsbisschop van Reggio staat.

Catanzara, hoofstad van Calabria oltra in 't ryk van Napels, en de residentieplaats des gouverneurs van deze provintie. Haar bisschop is een wybisschop van den aartsbisschop van Reggio.

Cataphryges, waren Christe ketters, die in de II eeuw uit Phrygien quamen: zy vermengden de Hostie in het H. Nachtmaal met het bloed der kinderen, die zy met naalden prikten, en als zy by geval storven voor heiligen aanbaden, zy doopten de doden, verworpen de oude Profeten, en volgden in 't gemeen de dwalingen van Montanus.

Catapina, stad op het eyland Candia, aan den vloed Cartero.

Cataro, zie *Cattaro.*

Catastrum, zie *Schattingen.*

Cataya, is dat stuk van China ten noorden, 't welk in zes provintien verdeelt word, naamlyk Peking, Xantung, Honan, Suchuen, Xensi, en Xansi. Het zuidelyke deel hiet Mangin, en begrypt 9 provintien onder zich.

Catecheseren, betekent iemand mondelyk onderrichten, en was eigentlyk by de eerste Christenen een gemene wyze om de menschen in den Godsdienst te onderwyzen, nademaal men om der Heydenen wil zich niet betroude dien schriftlyk uit te breyden.

Catechumenen, waren in de eerste kerk bekeerde Heydenen of Joden die den doop ontfangen zouden. Zy hadden een afgezonderde plaats in de kerk, en durfden in 't begin de uitdeling des H. Avondmaals en de gebeden der andere Christenen niet bywonen. Maar zy wierden evenwel in verscheyde trappen verdeelt, want die de predikingen aanhoren durfden hietten Audientes, die by het H. Avondmaal tegenwoordig waren, wierden Orantes of Genuflectentes genoemt, en de Competentes waren eigentlyk die verlangden gedoopt te worden.

Categorisch, rondborstig, zonder omwegen en plechtigheden, daar van daan betekent een categorische resolutie, een zeker en vast besluit.

Catelet, kleine stad aan de Schelde in Picardyen in Vrankryk, haar vestingwerken zyn geslecht.

Caterlagh, Carlow, graafschap in de Iersche provintie Leinster, wiens hoofstad ook Caterlagh genaamt word, en aan den vloed Barrow legt.

Cathari, waren zeer hatelyke ketters, welke van de Novatianen afstamden, geen twede huwlyk toelieten, ook stelden dat de gene, die na den doop van het geloof afvielen, geen boete weêr doen konden, en zy wilden inzonderheid voor rein in hun zeden aangezien zyn, 't geen hun naam ook te kennen geeft, dien men evenwel naderhand ook aan andere zogenoemde ketters gegeven

ven heeft, om de zelve des te gehater te maken.

Catharynenberg, Katterberg, kleine berg-ſtad in Bohemen, dicht aan de Saxiſche grenzen, onder het graafſchap Rotenhaus behorende.

Catharynenberg in Buchholts, berg-ſtad in de Aartsbergſche-kreits in Miſnien, keur-Saxen toekomende.

Catharynen-Hof, luſt-ſlot niet ver van Petersburg, 't welk de laatſtgeſtorve Czaar Pieter Alexowits ter ere van zyn gemalin gebouwd, en naar haren naam genoemt heeft.

Catharynen Orde in Moscovien, zie *Ridder Orde.*

Catharynen-dal, adelyke nonnen abdy van de Predik-orde in Zwitzerland, dicht by de ſtad Dieſſenhofen in Thurgau.

Catharo, zie *Cattaro.*

Cathedrale kerk, zie *Kerk.*

Cathness, zie *Caithneſs.*

Catholyk, betekent in de Griekſche ſpraak algemeen, en is naderhand een bynaam der ware chriſtelyke kerk geworden, dewyl dezelve door de gantſche wereld op alle plaatzen en onder alle volkeren zal uitgebreyd worden.

Catholyke koning, of zyn Catholyke Majesteit, zo word de koning van Spanje genaamt, en heeft Ferdinandus Catholicus het eerſt dezen titel gekregen, om dat hy de Moren en Joden uit Spanje verdreven en uitgerooit, en de Inquiſitie daar ingevoert heeft; hoewel andere zeggen willen dat Bearedus in het jaar 590 op het 3de concilie van Toledo het eerſt dezen titel bekomen heeft, nademaal hy de Arrianen uit het land verdreef. Andere wederom melden dat Alphonſus I ſchoonzoon van Pelagius, in het jaar 740 het eerſt met dezen titel vereert is.

Catif, ſtad in 't gelukkig Arabien aan den Perziaanſchen zee boezem in Azien, daar veel paerlen geviſcht worden.

Catimaron, Katteamarouw, een klein Indiaans vaartuig, dat door een man beſtuurt word.

Catlenburg, zie *Katlenburg.*

Catoch, Capo Catoch, voorgebergte in de provintie Yucatan in nieuw-Spanjen, aan den Mexikaanſchen zee-boezem.

Catrumma, ſtad op het eyland Ceylon, by dewelke de Olifanten op een byzondere wyze met hopen gevangen worden.

Catsand, zie *Caſſand.*

Cattaro, welbeveſtigde plaats aan den golf van dien naam in Dalmatien, aan de grenzen van Albanien, benevens een bisdom, dat onder het aartsbisdom van Raguſa behoort. Zy is onder de heerſchappy der Venetianen, heeft een kaſteel op een heuvel, en de Turken hebben dikwils gezocht deze plaats weg te nemen.

Cattegat, Schager-Rack, is een grote zeeboezem der Duitſche zee, tuſſchen de ooſtlyke kuſten van Jutland, en de kuſten van Zweden, gelyk ook tuſſchen de Deenſche eylanden, waar door deze zee-boezem van de Ooſt zee onderſcheyden word, en men kan uit den zelven door de Zont, gelyk ook door de grote en kleine Belt in de Ooſt zee komen.

Caturs, zyn krygsſchepen van Bantam, die aan de enden krom en ſpits zyn, en die zylen van gras en bladeren gevlochten op hebben.

Catwyk, zyn twee dorpen in Holland, die door de Duinen van elkander geſcheyden worden, het eene legt aan den oever der zee, en word Catwyk op zee genaamt, het andere word Catwyk Binnen of Catwyk op Rhyn geheten, en legt een weinig verder landwaarts in. Tuſſchen deze twe dorpen word de beroemde Rhyn door het duinzand ingezwolgen, zonder zich in de zee te ſtorten.

Catz, zie *Rheinfels.*

Catzbach, zie *Katzbach.*

Catzenelnbogen, graafſchap om den Rhyn en Main, 't welk in het opper en neder graafſchap verdeelt word, en tuſſchen welke beyde het Mentſiſche gebied legt. Het opper graafſchap legt tuſſchen den Rhyn, de Wetterau, en Odenwald, en komt het huis van Heſſen-Darmſtad toe, het neder graafſchap dat tuſſchen den Rhyn, de Rheingau, de graafſchappen Naſſau-Diets, Idſtein en Dillenburg legt, hoort het huis van Heſſen-Caſſel toe en wel de uitgezette linie van Heſſen-Rheinfels, uitgenomen Braubach, dat Darmſtad toebehoort.

Catzenelnbogen, kleine ſtad aan de Lohne, benevens een ſterk ſlot in het neder graafſchap van dezen naam.

Catzenstein, zie *Katzenſtein.*

Catzwin, zie *Casbin.*

Cava, ſtad in principato citra in 't ryk van Napels, benevens een bisdom, 't welk onmiddelyk onder den paus behoort.

Cavachi, koningryk op het eyland Nyshon in Japan in Azien.

Cavado, vloed in Portugaal, welke in de provintie Tra-los-Montes ontſpringt, en zich beneden Braga in de Atlantiſche zee ſtort.

Cavaillon, kleine ſtad in het graafſchap Venaiſſin in Provence aan den vloed Durance, benevens een biſdom, onder den Aartsbiſſchop van Avignon behorende.

Cavalcade, een Plechtigheid wanneer men een hooge ſtandsperſoon voor of naryd, of een plechtige proceſſie te Paarde houd. Met diergelyken zwier worden de Cardinalen te Rome ingehaalt, en de konneſtabel van Napels bied den paus op deze wyze ook de witte tel aan.

Cavalier, Kat, Schietkat, is een opgeworpe hoogte van aarde, wiens figuur of rond of langwerpig vierkant is. Deszelfs opperſte deel is vlak, met een borſtwering voorzien, op dat het geſchut, dat men daar op plant, bedekt zyn kan, en word derzelver breedte naar het getal der ſtukken gericht die men daar op wil brengen. Tuſſchen ieder ſtuk word een ruimte van tien of twaalf voeten gelaten, om dat de konſtapels elkander niet hinderen zouden. Men plant de ſchietkatten midden op de keel van een Baſtion, of op het gordynwerk, en dezelve dienen om de hoogtens, die

buiten de vesting leggen, met grof geschut te kunnen beschieten.

CAVALLERY of RUITERY, bestaat uit gens d'armes, curassiers, ruiters, en dragonders.

CAVALLO, CAPO CAVALLO, voorgebergte in 't ryk van Napels, aan de kust van Calabria oitra, tegen over de stad Messina.

CAVALLO, zie *Monte Cavallo.*

CAVALLO, zie *Covola.*

CAVALLOS, PORTO DE CAVALLOS, grote haven in noord America, aan de kust van Honduras.

CAVAN, vlek in Ulster in Ierland, en de voornaamste plaats in het graafschap Cavan, heeft zitting en stem in 't Parlement van Ierland.

CAVAN, graafschap in Ulster in Ierland, 't welk ten oosten aan het graafschap Monaghan, ten noorden aan dat van Fermanach, ten westen aan Connaught, en ten zuiden aan Leinster grenst. Voor dezen wierd het Breane genaamt, zie *Breane.*

CAUB, kleine Keur-Paltsische stad aan den Rhyn, tegen over Baccharach, in 't hertogdom Simmern. Zy heeft een slot, Gutenfels genaamt, en een neeramt.

CAUBERGEN, abdy in de nederlantsche provintie Antwerpen.

CAUCASUS, gebergte in Azien, zynde een stuk van het grote gebergte Taurus, het zelve strekt zich door gants Georgien en Circassien, tot aan de zee engte van Caffa uit. De top dezer bergen is onvruchtbaar, en meest met sneeuw bedekt, maar het midden is vruchtbaar van wyn, en word door Georgische Christenen bewoont. Beneden zyn schone dalen, met dorpen en inwoners bezet.

CAUDEBEC, ryke en schone stad aan de Seine, in het gebied Caux in Normandyen, is wegens de schone hoeden, die daar gemaakt worden, zeer beroemt.

CAUDIEZ, kleine stad aan den vloed Egli in opper Languedoc, in 't Pyreneesche gebergte.

CAUDROT, kleine stad in Gascogne, in het gebied van Bazas, daar de vloed Drot in de Garonne valt.

CAVE, een van de Orcadische eylanden, ten noorden over Schotland gelegen.

CAVELAN, koningryk in Oost-Indien, 't welk den koning van Pegu cynsbaar is, en waar in Saffieren en Robynen gevonden worden.

CAUEN, zie *Kowno.*

CAVERNIEC, steedje in Poolsch Pruissen, in het Landschap Michelow, by den vloed Dribenz, tusschen Straatsburg en Neumarck, den bisschop van Culmbach toebehorende.

CAUMONT, kleine stad in de provintie Bazadois, aan de Garonne in vrankryk.

CAUMONT, kleine stad in de fransche provintie Armagnac aan den kleinen vloed Corre, daar is ook een heerlykheid van dezen naam in de fransche provintie Rouergue.

CAVOLA, vesting in 't Venetiaansche gebied aan den vloed Brenta, welke op een rots geboud en tot een pas dient.

CAVOURS, zie *Caours.*

CAUPTER, vloed in Pruissen.

CAUREA, CAURETA, klein eyland in de Grieksche zee, aan de zuidelyke kust van Morea.

CAURZIM, grote stad, 5 mylen van Praag, in de Caurzimer kreits, die een van de 14. kreitsen van Bohemen is, en tusschen de Czaslauer-en Koninggratzer kreitsen gelyk ook tusschen Moravien gelegen is.

CAUSSADE, CAUSSALE, kleine stad in de fransche provintie Quercy.

CAUTEEL, waarschouwing, opmerking die men door de ervarenheid gemaakt heeft.

CAUX, een zeker gebied in Normandyen tusschen de Seine, de Brittannische zee en Picardyen. 't Is een amt onder het Parlement van Rouaan behorende, en heeft een voorgebergte, niet ver van Havre de Grace, 't welk le Cap de Caux genoemt word.

CAUX, kleine stad en Bailluagie in Languedoc, in het gebied van Montauban.

CAXAMALCA, provintie in Peru in zuid America, welke zeer vruchtbaar is, ook goede bergwerken heeft, en met het landschap S. Miguel is verenigt geworden.

CAXEM, CAYEM, stad aan de zuidlyke kust van gelukkig Arabien, benevens een goede haven in Azien.

CAYA, kleine vloed op de grenzen van Portugaal, in het Spaansche Estremadura, stort zich in de Guadiana niet ver van Badajoz.

CAYEM, zie *Caxem.*

CAYENNE, zie *Cajenne.*

CAYERNITES, kleine eylanden in America, by de westlyke kust van het eyland Hispaniola, daar men zeer grote schildpadden, die tot hondert pond vleesch hebben, vind.

CAYMANES, zie *Caiman.*

CAYOR, KAYOR, stad en koningryk in Nigritien in Africa, anders ook het koningryk van den groenen hoek genaamt, aan de kusten van Cabo Verde, deszelfs koning word Burdomel genaamt.

CAYRAC, kleine stad in de fransche provintie Quercy aan den vloet Lot.

CAZALEGAS, vlek in nieuw Castilien, aan den vloed Tajo.

CAZALLA, kleine stad in Andalusien in Spanje, 10. mylen van Sevilje, is wegens haar goeden wyn beroemt.

CAZAN, zie *Casan.*

CAZERNE, vesting aan den Niester, in neder Podolien, in Polen.

CAZERNES, BARAQUEN, zyn lange opgeslagen hutten, met veel kamers, waar in de soldaten ener vesting geinquartiert zyn, en worden deze gebouwen gemeenlyk achter de wallen gezet.

CAZMA, haven in zuid America in Peru, in de audientie van Lima, daar veel hout tot den scheepsbouw groeit.

CAZWIN, zie *Casbin.*

CEA, zie *Zea.*

CEARNE, CERNE, stad in Engeland, in de provintie Dorsetshire.

CEAUX, vloed in Champagne, die in den vloed Loing loopt.

Ceben, zie *Zeben.*

Cebu, een van de Filippynsche eylanden in Azien, tusschen de eylanden Manille en Mindanao. Het is klein, maar wel aangeboud.

Cebu, vloed in Barbaryen in Africa, in 't koningryk Fez, loopt door de hoofdstad van den zelven naam, ontspringt niet ver daar van daan tusschen twe rotzen, en vloeit door de zee Marmora in den Oceaan. Hy heeft zoet en gezond water, 't welk sterk van de Moren gedronken word.

Cecerigo, Cerigota, klein eyland in den Archipel, niet ver van het eyland Cerigo, den Venetianen toekomende.

Cecimbra, kleine stad en goed kasteel in 't Portugeesche Estremadura aan de Atlantische zee, drie mylen van Setubal.

Cecina, vloed in 't Florentynsche, die in 't gebied van Siena ontspringt, en zich tusschen Livorno en Piombino in de Toskaansche zee stort.

Cederen, wyken, toegeven, varen laten, van zyn recht afstappen. Daar van daan word die gene die iemand wat afstapt Cedens, en dien het overgelaten word Cessonarius genoemt.

Cedogna, Cedonia, stad in Napels, in Principato Oltra, aan de grenzen van het landschap Capitanata. Zy heeft een bisdom, onder den aartsbisschop van Conza staande.

Cedro, kleine vloed in Sardinien, die zich aan de oostzyde in een kleine golf stort.

Cefaledi, Cifalu, stad aan het voorgebergte in Val di Demona in Sicilien, heft een bisschop onder Messina behorende.

Cefalonia, eyland in de Jonische zee, aan den ingang van de golf van Patrasso, tusschen de eylanden S. Maura en Zante. Het komt den Venetianen toe, en word door een Provediteur die daar heen gezonden word en wiens gouvernement 32. maanden duurt, geregeert. De hofstad en vesting Cefalonia legt op een hogen berg, by na te enemaal door de zee omringt, en is maar door een smalle streek lands aan het eyland gehecht. Het dryft sterken handel met kleine rozynen, heeft een griekschen aartsbisschop, die te gelyk over het eyland Zante gestelt is, en de inwoners zyn meest van den Griekschen Godsdienst.

Ceilon, zie *Ceylan.*

Ceirma, zie *Ceram.*

Celano, kleine stad benevens den titel van een graafschap, niet ver van het meir Celano in Abruzzo oltra in 't ryk van Napels.

Celebes Macassar, eyland in de Indiaansche zee, in den Archipel van Celebes, 't welk een deel van den Archipel der Moluksche eylanden is. Of het schoon onder de linie legt zo is het doch zeer vruchtbaar aan ryst, palmbomen, waar uit men goeden wyn maakt, kocosneuten, Indiaansche vygen, goud, elpenbeen, sandelhout, boomwol enz. welke waren door de Engelschen en Hollanders in overvloed afgehaalt worden. Het strekt zich in de lengte op 105, en in de breete op 45 mylen uit, en bestaat uit twe koningryken, namentlyk Macassar en Celebes, de inwoners zyn by na alle Mahometanen.

Celestynen, zie *Cælestynen.*

Celina, vloed in Friuli, welke in den vloed Meduno valt.

Cell, zie *Zell.*

Cell, kleine stad aan den Moezel, in 't aartsstift Trier.

Cell, in 't gemeen neu of nieuw Cell, Roomsgezind klooster in neder Lusatien, 2 mylen van Guben, wiens abt een landstand is.

Cellamare, landschap in 't ryk van Napels, 't welk in den vorigen oorlog door den keyzer gesequestreert, maar 1719 den cardinaal Giudice, toen hy van de Spaansche party weêr tot de keyzerlyke overging, weêrom gegeven wierd.

Cellerfeld, berg-stad op den Harts aan den vloed Inner, derdehalf myl ten zuiden van Goslar, die gemeenlyk van Hanover en Bronswyk bezeten word.

Celliten, is een orde by de Roomsgezinden, voornaamlyk in Duitsland en de Nederlanden bekent, wiens stichter Mexius een Romein was, waarom zy ook by de Italianen Mexianen genoemt worden. Zy volgen den regel van den H. Augustyn, en zyn van paus Pius II bevestigt, begraven de doden, en dienen de zinneloze, en die met de pest besmet zyn, in hun ziekte.

Celorico, Selerico, kleine en aangename stad in de Portugeesche provintie Beira, aan den vloed Mondego.

Cemland, zeker gebied in de provintie van Utrecht.

Ceneda, kleine maar welgeboude stad op een heuvel in Marca Trevigiana in 't Venetiaansche gebied, benevens een bisschop die onder den aartsbisschop van Aquileja staat.

Cenis, Mont-cenis, een berg van het Alpisch gebergte, die in den groten en kleinen Cenis verdeelt word, en die de gemene weg uit Italien naar Vrankryk is. Hy legt tusschen het markgraafschap Susa en het graafschap Maurienne, en scheyd Savoyen en Piemont van een.

Cenis, Mont-cenis, een hoog gebergte in Catalonien, ten oosten van de kleine stad Vich gelegen.

Cenobiten, zie *Cœnobiten.*

Census, is een geestlyke cyns, dien ieder beneficie of kerk jaarlyks aan den genen die de oppermacht heeft, tot een teken van onderdanigheid, uit de inkomsten betalen moet. Het mag evenwel niet boven het derde deel van de inkomsten bedragen.

Centallo, sterke plaats in Piemont, tusschen Cuneo en Fossano aan den vloed Grana.

Centellas, kleine stad in Catalonien, 6 mylen van Barcelona.

Cent- of Gerichts vervolging, is een ovrigheids recht, uit wiens kracht de onderdanen van ieder gebied, stad of dorp op last der overheid de vluchtende misdaders moeten vervolgen, en in de boeiens helpen brengen.

Cent Gericht, zie *Zent Gericht.*

Centovalli, vloed in 't hertogdom Milaan, welke boven aan de uiterste grenzen van het graafschap Anghiera ontspringt, en in den vloed Maggia

gia valt. Van zommigen word deze vloed Melezzo genaamt.

Ceperoux, Fort Louis, vesting in de zuid-Amerikaansche provintie Guiana, op het eyland Cajenne, hoort den Franschen toe.

Cephalonia, zie *Cefalonia.*

Cepus, zie *Zips.*

Ceram, Ceiram, een eyland in de Indiaansche zee, in den Archipel der Molukſche eylanden. Het is taamlyk groot, ryk aan koorn en ſpeceryen, en heeft zyn eigen koning, die met de Hollanders in verbond ſtaat, en hebben deze enige ſchanſſen aan de noordlyke kuſt aangelegt.

Cerance, marktvlek in neder-Normandyen in Vrankryk, drie mylen van Conſtance.

Cerasonte, was voor dezen een ſtad in Natolien in Azien, niet ver van de ſtad Trapezonde, waar naar de kerſſen, die Lucullus van daar eerſt naar Europa overgebracht heeft, zo men wil in 't Latyn *cerasi* genaamt zyn.

Cerboli, zeer klein eyland in de Middelantſche zee, tuſſchen het eyland Elva en de ſtad Piombino.

Cercle of Circkel-houden, word van prinſeſſen of andere vrouwen van hogen rang gezegt, wanneer zich in haar vertrek een ſterk gezelſchap van dames bevind, en den tyd met ſpelen of redeneren doorbrengt.

Cerdagne, graafſchap in Catalonien in 't Pyreneeſche gebergte, komt de kroon van Spanjen toe, uitgezondert dat deel, dat zich aan de grenzen des gebieds Conflans van de bron der rivier Segre tot aan Livia toe uitſtrekt, en de kroon Vrankryk toekomt.

Cerea, ſchoon vlek in 't Veroneeſche gebied in Italien.

Ceremonieel, is een zeker boek, dat by ieder welgeſchikt hof van grote heren gevonden word, waar uit men naricht bekomen kan hoe deze of gene mogentheid of deszelfs gezandt van een ander, volgens zyn waardigheid en rang by inhaling, bezoeken, gehoorgevingen, zittingen, en diergelyke publyke verrichtingen moet gehandelt worden.

Ceremoniale Romanum, is by de Roomsgezinden een boek, waar in de plechtigheden zo wel des pauslyken hofs als ook der Roomſche kerk door de gantſche wereld voor alle biſſchoppen en prieſters begrepen zyn.

Ceremonien Meester, deze draagt aan een hof zorg, dat by 't ontfangen van vreemde heren en gezanten, als ook anders alle plechtigheden wel in acht genomen, en ieder perſoon zyn zitplaats en eer die hem toekomt, gegeven worde.

Cerenza, zie *Cirenza.*

Ceretana, vlek in Val di Noto in Sicilien, by 't welk de vloed Abyſo ontſpringt.

Cerignola, kleine plaats in de provintie Capitanata in 't ryk van Napels, aan de grenzen van het landſchap Bari.

Cerigo, een van de eylanden des Archipels aan de zuid-ooſt zyde van Morea, den Venetianen toekomende, die 'er een gouverneur houden, welke alle twee jaar verwiſſelt word. De hoofdſtad van den zelven naam legt op een rots in de zee, en is van natuur ſterk. Het eyland heeft 60 mylen in den omtrek, is wegens zyn lekkeren wyn beroemt, en over al met rotzen omringt, de inwoners zyn den Griekſchen Godsdienſt toegedaan. In den laatſten Turkſchen oorlog verloren de Venetianen dit eyland, maar hebben het in den Paſſarowitſchen vrede weêr gekregen.

Cerigota, zie *Cecerigo.*

Cerines, een niet al te grote ſtad in Cyperen.

Cerkwits, ſtad en ſlot in de Bechiner-kreits in Bohemen.

Cerne, zie *Cearne.*

Cerne, zie *Maurits-Eyland.*

Ceroliquo, fraaie ſtad in 't koningryk Algarbe in Portugaal, in welker nabuurſchap veel oli waſt.

Cerreto, kleine ſtad in de provintie Ombria in den kerkelyken Staat in Italien, aan den vloed Nera en het Apennynſche gebergte.

Cerrito, kleine ſtad in Terra di Lavoro, aan de Apennynen, in 't ryk van Napels, heeft een biſſchop.

Cers, zie *Sark.*

Certaldo, vlek in 't gebied van Florencen, aan den vloed Elſa, tuſſchen Empoli en Siena.

Certificaat, een ſchriftlyk getuigenis van een aanzienlyk en geloofwaardig perſoon, waar door deze de waarheid ener zaak bekrachtigt.

Certosa di Pesio, Carthuizer klooſter in 't hertogdom Ceva in Piemont, aan den oorſprong van de rivier Peſio.

Cervara, kleine ſtad in de provintie Tra los Montes in Portugaal, een myl van Minho.

Cervaro, vloed in 't ryk van Napels, welke in Principato Oltra in 't Appennyns gebergte ontſpringt, en zich met den vloed Candelaro verenigt.

Cervera, kleine ſtad in Catalonien in Spanjen, tuſſchen Barcellona en Lerida in de Viguerie of het gebied van Cervera, aan den oorſprong van den vloed deszelven naams, daar Filippus V. in 't jaar 1717. een Univerſiteit heeft aangelegt.

Cervetere, ſtad in Patrimonio Petri in den kerkelyken ſtaat op een heuvel, drie mylen van de Toskaanſche zee.

Cervia, kleine ſtad in Romagna, niet ver van de kuſt van de golf van Venetien, benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Ravenna ſtaande. Daar zyn veel zoutgroeven.

Cervignano, een groot ooſtenryks vlek in Friaul, van waar men langs een vaart te ſcheep naar Venetien kan komen.

Cervionis, vleck op het eyland Corſica, alwaar tegenwoordig de biſſchop van Aleria zyn verblyf houd, wyl de laatſtgenoemde ſtad verwoeſt is.

Cesano, kleine ſtad in Italien, dicht by Milaan gelegen.

Cesano, kleine vloed in den kerkelyken ſtaat in Italien, die in het hertogdom Urbino ontſpringt, en zich in de golf van Venetien ſtort.

Cesena, ſtad op een berg aan den vloed Savio in Romagna, benevens een biſdom, onder den aartsbiſſchop van Ravenna behorende,

Cesneghir Bachi, een zekere Turkfche hof bediende, die de fpys en drankproever van den groten heer is.

Cesse, vloed in 't hertogdom Luxemburg, die by Ham in een hol valt, en na dat hy een myl onder de aarde gelopen heeft, weer te voorfchyn komt.

Cessie, hiet toegeving, overgeving van zyn recht, afftand.

Cetina, vloed welk in Bofnien ontfpringt, en zich by Almifa in Dalmatien in de golf van Venetien ftort. Het omleggende land word daar van Terra di Cetina genoemt.

Cetona, ftad in het landfchap Sienefe in Italien, dat den titel van een Markgraaffchap voert.

Cette, zie *Sete*.

Ceva, ftad aan den vloed Tanaro, benevens een fterk flot, en de hoofdftad van het markgraaffchap Ceva, 't welk den hertog van Savoien toekomt, en aan de landfchappen Finale, Alba, Mondovi, Tenda en het Genueefche gebied grenft.

Cevennes, zie *Sevennes*.

Ceuta, ftad en flot in 't koningryk Fez in de provintie Habata in Africa, aan het naauw van Gibraltar, daar zy onder aan den berg Avila een zeer goede haven heeft. Zy hoort den Spanjaarden toe, en is niet alleen wel bevestigt, maar word ook door een goede citadel befchut. Zy heeft een bisdom onder het aartsbisdom van Liffebon ftaande, en is reeds diep in de 30. jaar te vergeefs van den keyzer van Fez en Marocco belegert, en onophoudelyk door 10000. mannen ingefloten geweeft.

Ceximbra, zie *Cecimbra*.

Ceylan, Ceilon, Zeylon, een der gewichtigfte eylanden in den ooster Oceaan, word door de zee-engte by Chilao, van de kuft Coromandel afgefcheyden. Het is by na overal met hoge bergen opgepropt, heeft by de 360. mylen in den omtrek, en men vind daar ook zeer ruime en dikke bosfchen in, evenwel heeft het de gezondfte lucht van gants Indien, en zyn enige ftreken zeer vruchtbaar van vygen, druiven, granaat-appelen, oranje-appelen, citroenen, zuiker, tabak, en voornaamlyk van ryft en kaneel, zo dat men deszelfs koftelyke vruchten reeds op zee ruiken kan. In de bergen vind men robynen, fmaragden en andere edele gefteentens, aan de weftlyke kuft een grote menigte van zeer koftlyke paarlen, ook zyn deszelfs olyfanten door gants Azien beroemt. Het word verdeelt in het koningryk Candea, in het Landfchap Wanni, en in het Hollandfche Ceylan, welk laatftgenoemde de Hollanders, na dat ze 'er de Portugezen uitgedreven hebben, bezitten, en begrypt zulks by na alle kuften van het eyland, benevens de meefte zee plaatzen, waar onder het landfchap kaneel-land, dus naar zyn kaneel genaamt, het voornaamfte is. Deszelfs ingebore inwoners zyn afgodendienaars, evenwel durven enige Mahometanen vry onder hen leven.

NB. Wegen de verfcheyde uitfpraken der Ch is aan te merken, dat men ze in Franfche woorden als sch leeft, in Engelfche en Chineefche als Tsch, in Italiaanfche als K, in de overige als in 't latyn en in 't duitfch.

Chablais, een hertogdom in Savoien, 't welk ten noorden aan 't Genever meir en het gebied van Geneve, ten weften aan het hertogdom Genevois, ten zuiden aan de heerlykheid Faucigny, en ten ooften aan Valais grenft. Het begrypt 5. amten, naamlyk Ternier, Gaillard, Thonon, Evian en Aux, voor 't overige is het zeer vruchtbaar in 't voortbrengen van tarw, en ftaat in kerkelyke zaken onder den biffchop van Geneve.

Chablis, vlek in Champagne, aan de grenzen van het hertogdom Burgundien, tuffchen Tonnerre en Auxerre.

Chabno, ftad in opper Volhynien aan den vloed Usza, 12. mylen ten noord-weften van Kiow gelegen.

Chabre, zie *Bebre*.

Chabria, Cilabro, vloed in Macedonien, welke zich in de golf van Salonichi ftort.

Chabur, vloed in Diarbeck in Azien, welke zich te Chabur in den Eufraat giet, zie *Alchabur*.

Chack, een vefting in neder Ongaryen, tegen de Draw.

Chaco, groot landfchap in zuid America, 't welk ten ooften aan den vloed Paraguay, ten weften aan Peru, ten zuiden aan de provintie de la Plata, en ten noorden aan het land der Amazonen grenft. 't Word meeftendeel van ingeboorne volkeren bewoont, en daar hebben zich weinig Europëers ter neer gezet.

Chacomas, koningryk in Indien, op het Schiereyland aan de overzyde van de Ganges in Azien.

Chagra, vloed in zuid America, welke het noordlyke America van het zuidelyke fcheyd, en niet ver van Porto Bello in de Noord-zee valt, langs den welken men de waren uit de eene zee in de andere kan brengen.

Chaibar, vloed in gelukkig Arabien, in 't vorftendom Mecca, die zich by Zitten, in de Rode-zee ftort.

Chaifung, hoofdftad der Chineefche provintie Honan, daar voormaals het keyzerlyke hof was.

Chaillot, kleine plaats dicht by Parys, welke wegens het fchone klooster der Minnebroeders als ook wegens de aangelegde glas of criftal fabryk aanmerkens waardig is, waar van evenwel de laatfte 1726. naar Paffy verlegt is.

Chaktows, een Indiaanfche natie in zuid Carolina in noord America.

Chalais, vlek en flot, benevens den titel van een vorftendom in Saintonge in Vrankryk, aan den vloed Tude gelegen.

Chaland, een foort van grote fchepen, met een zeer hogen achterfteven. Men noemt ook zekere platte vaartuigen van middelmatige grote Chalands, welke zeer licht zyn, en waar op men 't meeft zeylen gebruikt. Men bedient zich van de zelve om de waren den vloed Seine heronder naar Parys te brengen.

Chalans, zie *Orbon*.

Chalant, graaffchap in Piemont, benevens een kleine ftad van den zelven naam tuffchen

Aosta en Bardo ter zyden naar 't oosten gelegen.

Chalcedon, stad in Natolien tegen over Constantinopien aan de Zwarte zee gelegen, heeft een aartsbisschop.

Chalcis, klein eyland en een stad van den zelven naam in de zee van Marmora.

Chaldæa, was voor dezen een landschap om Babylon in Azien, tusschen de vloeden Tiger, Eufrates, en den Perziaanschen zee boezem, hedendaags hiet het Chaldar.

Chalinque, een soort van kleine Indiaansche schepen, die haast zo breed als lang zyn.

Challon, Chalon sur Saone, Cabillio, Cabillonum, grote en gefortificeerde stad aan de Saone in 't hertogdom Burgundien in Vrankryk, benevens een citadel en een bisdom, onder den aartsbisschop van Lion staande, heeft een beroemt adelyk nonnen klooster, en word in de oude en nieuwe stad verdeelt. Het omleggende kleine landschap hiet le Challonnois, 't welk door de Saone in west en oost Challonnois verdeelt word, en waar van het beroemde huis van Challon, daar de princen van Oranjen uit afstamden, den naam gevoert heeft.

Chalons, Catalaunum, een oude stad in een vermakelyke vlakte in Champagne, 10 Fransche mylen van Rheims aan de Marne, welke rivier de stad in drie delen scheyd, in de stad, eyland, en voorstad. Zy heeft een presidiaal, als ook een bisdom, 't welk den titel van graaf en pair geeft, en onder den aartsbisschop van Rheims staat. Zy is wel gefortificeert, en dryft goeden koophandel. De omleggende landstreek word le Chalonnois genoemt, en hier omtrent zyn de in de historie beroemde Campi Catalaunici, daar voor omtrent 1260 jaren de koning der Hunnen Attila 180000 man in een slag verloor.

Chalosse, klein landschap in Gascogne, niet ver van den vloed Adour.

Chaluppe, Sloep, een klein vaartuig, achter en voor spits, 't welk in 't gemeen aan de grote schepen gehangen word, en waar mêe men volk en waren aan land brengt. Men gebruikt drie bootslui op een sloep, waar van een aan 't stuur zit, en de twe anderen voor en achter roeien.

Chalus, vlek in de provintie Limosin, houd jaarlyks op den dag van St. Joris een grote paardemarkt.

Cham of Han, zo word het opperhooft van klein Tartaryen genaamt, die altyd door verkiezing tot de regering komt. Dezen naam geeft men ook alle andere Tartaarsche koningen, gelyk ook in Perzien aan de gouverneurs der provintien en andere hoge bedienden, welke de koning in gezantschappen aan buitenlantsche hoven bruikt. Zie *Tartaryen.*

Chamade, is een teken met de trommel, waar door een belegerde plaats, gelyk ook een regiment of compagnie te verstaan geeft, dat men met de vyanden capituleren, en zich overgeven wil.

Chamb, graafschap tusschen Bohemen en de opper-Palts, onder welk laatstgenoemde zy ingelyft is, keur-Beyeren toekomende. De hoofstad voert den zelven naam, legt ook aan den vloed Chamb, daar zich deze met de rivier Regen verenigt; deze stad heeft zich 1703 na een strenge belegering aan de keyzerschen moeten overgeven.

Chamberlain of the kings houshold, zo hiet de opper-kamerheer aan het Groot-Brittannische hof, welke op een na de hoogste hof-bediende is, en het opzicht over alle koninglyke kamer-bedienden, vertrekken, en de kleer-kamer heeft. Onder hem staan ook de ceremoniemeester, de mondschenker, de musikanten, comedianten en jacht-bedienden, hy reguleert het ceremonieel by plechtige feesttyden, en heeft een vice-kamerheer, en 48 andere kamer-jonkers, *gentlemen of the privy chamber* genaamt, onder zich.

Chambery, hoofstad van het hertogdom Savoien, daar de hertogen van Savoien eertyds hun residentie gehad hebben, aan de plaats, daar zich de rivieren Lesse en Orbane verenigen, gelegen. Zy is benevens haar groot slot op de oude wyze met hoge muren en diepe grachten versterkt, en byna rontsom met kleine bergen omringt, waar op meest schone gebouwen staan. Haar omtrek is een halve Duitsche myl groot, zy heeft een parlement, camer, en finantie-raad.

Chambor, koninglyk lustslot in Vrankryk in het landschap Blaisois, in een groten diergaarden op een eyland, 't welk de vloed Causson maakt, tusschen Blois, Beaugency en Remorentin gelegen. Dit lustslot is tegenwoordig Stanislaus Leczinski, schoonvader des konings van Vrankryk, tot een verblyfsplaats toegewezen.

Chambre, kleine stad of vlek, benevens den titel van een marquisaat in het graafschap Maurienne in Savoien.

Chambre Ardente, was voor enige jaren te Parys een crimineel gerechts-hof, daar de zaken der vergifmengers onderzocht, en vonnis over uitgesproken wierd. Dezen naam heeft de kamer daar van daan gekregen, wyl zy met zwart laken behangen was, en door brandende flambouwen verlicht wierd.

Chambre des comtes, rekenkamer, voor welke alle rekeningen der bedienden moeten gedaan werden. Daar zyn 'er 9 in Vrankryk, naamlyk te Parys, Rouen, Dijon, Nantes, Montpellier, Grenoble in Dauphiné, Aix in Provence, Ryssel in Vlaanderen, en Pau in Navarre; behalven die te Blois voor den hertog van Orleans. Onder dezelve is die van Parys de voornaamste, en moeten de ovrigen van alles wat in haare provintien omgaat rekenschap aan deze zenden. De Leden derzelver dragen lange zwarte tabberden van fluweel of Atlas. De koninglyke kinderen hebben de macht om diergelyke rekenkamers in de hoofstad hunner Appanage (Uitzet) op te rechten, die evenwel van 's gelyken haar rekeningen naar Parys moeten zenden.

Chambre des Requetes du Palais, is een kamer aan het Fransche hof, waar in de commissie zaken tusschen dusdanige personen beslist worden, die het voorrecht, Committimus genaamt, bezitten. Zie *Committimus.*

Chambre Fontaine, een abdy van de Premonstratenzer orde op het eyland van Vrankryk in het bis-

bisdom van Meaux, drie mylen van de laatstgenoemde stad.

CHAMELY, zyn enige eylanden in de golf van Panama in America, omtrent een myl van de kust, welke vol bosschen en met klippen omringt zyn. Zy maken met hun vyven een halve maan uit, en tusschen dezelve en het vaste land is een goede rée voor de schepen.

CHAMOUNIS, kleine stad en amt aan 't gebergte les Blacieres, in het landschap Faucigny in Savoien.

CHAMPAGNE, een van de 12 generale gouvernementen in Vrankryk, 't welk ten zuiden aan Burgundien, ten oosten aan Lotteringen, ten noorden aan de Nederlanden, en ten westen aan Picardyen en het eyland van Vrankryk grenst. Van 't noorden ten zuiden begrypt het 70, en van 't oosten ten westen op vele plaatzen dertig, op andere 45 mylen. Men verdeelt deze provintie in opper- en neder-Champagne, en zy is wegen haar wyn, die op een drogen en krytachtigen grond wast, beroemt.

CHAMPAGNE, een Indiaans schip van 60 tot 80 ton, 't welk zonder spykers of enig ander yzerwerk gemaakt is.

CHAMPION, THE KINGS CHAMPION, of des konings kampvechter, ryd na de kroning eens konings van Engeland gedurende de kroningsmiddag maaltyd gewapent in de zaal van Westmunster, waar by een herout opentlyk uitroept, dat, indien iemant van zins is den koning het recht tot de kroon te betwisten, de kampvechter gereed is om den titel en het recht van zyn koninglyke majesteit te verdedigen.

CHAMPLITE, CHANNITE, een kleine stad in Franche-Comté, die in twe delen gescheyden is, waar van het een op een berg legt, en Channite le Chateau, het andere onder aan den berg, en Channite la Ville genaamt word.

CHANAD, zie *Chenad.*

CHANCELLOR, zie *Groot Kancelier van Engeland.*

CHANDELIER (krygs-term) blinde, is een verdek van planken, dat met takkebossen belegt is, en in 't gemeen op een rol gezet word. Dit werktuig schuiven de arbeyders voor zig heen, om van de vyanden niet gezien noch door schieten beschadigt te worden. 'T is ook een borstwering van takkebossen, die men tusschen palen, welke in de aarde geslagen zyn, maakt, om de arbeyders in 's gelyk te dekken.

CHANGCHEU, een van die steden, die de Chinezen den naam van Groot geven. Zy legt in de provintie Fokien, niet ver van de zee, heeft een heerlyke brug over den vloed Chanes, en is de hoofdstad van tien andere gewichtige koopsteden. Om de stad staan veel oranje-bomen, en haar inwoners zyn arbeydzaam en verstandig, maar daar by bedriegers en wellustige menschen.

CHANGCHEU, andere grote stad in China in de provintie Nanking in een landschap van den zelven naam, waar onder vier andere steden behoren.

CHANGEREN, veranderen, wisselen, ruilen; daar van daan *change* de wissel.

CHANGRE, grote stad in de provintie Honan in China, en de hoofdstad van een landschap van dien zelven naam, welke 6 steden onder zich begrypt. Hier vind men een soort van visschen die een middelmatige crocodil gelyken, en als zy gevangen worden als een kind schreeuwen.

CHANGKE, grote stad in Huquang in China, en de hoofdstad van een zekere landstreek van dien eigen naam, welke drie steden onder zich heeft, en de vruchtbaarste van alle andere is.

CHANGXE, grote stad aan den vloed Siang in de provintie Huquang in China, en de hoofdstad van een landschap van dien zelven naam, die tien steden onder zich begrypt, en zeer vruchtbaar van ryst is.

CHANNITE, zie *Champlite.*

CHANONRY, kleine stad in het noord-Schotsche landschap Ross aan de golf van Murray, benevens een bisschop die onder den aartsbisschop van St. Andrews staat.

CHANOVITS, een berg-slot met een gracht die zuiver in een rots gehouwen is, in de Pragenzer-kreits in Bohemen.

CHANS, zie *Kans.*

CHANTILLY, vlek op het eyland van Vrankryk, aan den kleinen vloed Nonete 8 mylen van Parys. Men vind 'er een heerlyk lust-slot met schone tuinen en fonteinen: het komt den prins van Condé toe.

CHAOCHING, CHAOKING, een grote stad en de hoofdstad van tien andere in de Chineesche provintie Quantung. Zy heeft prachtige gebouwen, onder andere een porceleinen toorn, en in de landstreek daar omtrent vind men veel wilde en tamme paauwen. Daar is ook een rivier in China van dezen naam, waar in men een dier met horens vind, dat de Chinezen een zwemmende koe noemen.

CHAOKING, zie *Chaoching.*

CHAOSIEN, eyland dicht by Japan in Azien gelegen, wiens vorst jaarlyks den keyzer van China een zekere schatting moet betalen.

CHAPANGI, kleine stad in Natolien in Azien, aan het meir Chapangigul, 4 dag reyzens van Constantinopelen.

CHAPANGIGUL, een inlandsch meir in Natolien in Azien, heeft tien mylen in den omtrek.

CHAPELETS, zyn in Turkyen rozekransen met drie ryen stenen aan een snoer geregen, welke de Turken aan hun gordels of in hun handen dragen, en 99 kleine en een groten steen begrypen: by den eersten zeggen zy in hun taal, God is pryswaardig: by den tweden, eere zy God: en by den derden, God is groot. Van de Chapelets of Pater nosters der Roomsgezinden zie op het woord *Rozekrans.*

CHAPELLE, een sterk slot aan den vloed Oyse in Picardyen.

CHAPELLE D'ANGUILLON, kleine stad en slot in de provintie Berry, 7 mylen van Bourges.

CHAPELLE GANTIER, kleine stad op het eyland van Vrankryk, 4 mylen van Melun.

CHAPELLE DE LA REINE, kleine stad in de Fransche provintie Gatinois.

CHAQUE, provintie in zuid-America in Peru, benevens

nevens een stad van den zelven naam, word van Spanjaarden bewoont.

CHARACTER, een letter, teken, merk: ook aanzien, waardigheid, titel.

CHARACTER UNIVERSALIS, is een kunstwerk waar over de geleerden zich noch het hooft breken, naamlyk om een zulk schrift uit te vinden, wiens characters van alle natien der gehele wereld zonder verdere vertolking konden gelezen en verstaan worden.

CHARAGD, CHARAG, zo word de schatting genaamt die de Christenen en Joden den groten Heer betalen moeten, en dezelve word by wyze van hoofdgeld betaalt, waar van de vrouwspersonen, munniken en Rabbis evenwel vry zyn.

CHARBONIERE, stad en vesting in Savoien, een myl van Aiguebelle.

CHARCAS, een van de drie Spaansche audientien in Peru in zuid-America, welke zich van de audientie Lima tot aan Potosi uitstrekt, en voortreflyke zilver mynen heeft.

CHARENTE, grote vloed in Vrankryk, welke in de provintie Poitou by het dorp Cherenna ontspringt, en zich tusschen Soubize en Rochefort in de Gaskonsche zee stort.

CHARENTON, groot vlek op het eyland van Vrankryk, een myl van Parys aan den vloed Marne, waar over een stene brug legt.

CHARGE, hiet een amt of bediening aan 't hof, in den oorlog of ook anders in het burgelyke leven.

CHARGE, is ook dat teken met de trommel of de trompet, waar door de soldaten te kennen gegeven word, dat men den vyand slag wil leveren.

CHARGEREN, hiet met den vyand een gevecht aangaan, en tot een slag komen.

CHARITE, liefde, barmhartigheid.

CHARITE, kleine stad aan de Loire in het landschap Nivernois aan een heuvel.

CHARITEN, munniken, zie *Barmhertige broeders.*

CHARITEN VAN ONZE LIEVE VROUW, zyn munniken die Guido de Joinville in Vrankryk gesticht heeft, en die anders den regel van den H. Augustyn volgen.

CHARLEMONT, kleine bevestigde stad of vlek in het landschap Ulster in Ierland, welke zitting en stem in 't parlement van Ierland heeft.

CHARLEMONT, kleine stad en reguliere vesting in 't graafschap Namen, aan een ruwen berg daar de Maas voorby stroomt, de kroon Vrankryk toekomende.

CHARLEROY, kleine stad en voortreflyke vesting aan de Sambre in het graafschap Namen, wierd in 't jaar 1693 door de Franschen ingenomen, en in den Ryswykschen vrede den Spanjaarden weêr omgegeven. In den Utrechtsen vrede 1713 is zy aan de Staten generaal afgestaan, en naderhand den keyzer ingeruimt.

CHARLES FORT, nieuwe colonie der Engelschen aan Hudsonsbaai in noord-America.

CHARLES TOWN, CARLES TOWN, stad der Engelschen op het eyland Barbados in noord-America.

CHARLEVILLE, kleine stad aan de Maas in het landschap Rhetelois in Champagne: zy hoort het huis Gonzaga toe, 't welk het stamhuis aller linien van den hertog van Mantua is. Maar de muren, poorten, vestingwerken, en het slot, op den berg Olympus aan de overzyde van de Maas leggende, zyn onder 't Fransche gebied.

CHARLEVILLE, vlek in het graafschap Corck, in de Iersche provintie Mounster.

CHARKLIQUEN, vlek 2 mylen van Tocot in Cappadocien, een provintie in Natolien, tusschen twee heuvels waar op heerlyke wyn wast: deze plaats word alleen van Christenen bewoont, welke goede leertouwers zyn en het schone blaauwe corduaansleer vervaardigen.

CHARLOTTENBURG, koninglyk Pruissisch lust-slot benevens een kostlyken tuin en een nieuw aangelegde stad, een uur van Berlyn in de bosschen gelegen, daar men door den diergaarden naar toe ryd. Het placht anders Lutzenburg te hieten, naar het daarby leggende dorpje Lutzen, maar de eerste koningin van Pruissen. Sophia Charlotte heeft het tot haar vermaak laten opbouwen, en naar haar laten noemen.

CHARME, schoon adelyk Vrouwen-klooster in Champagne.

CHARMES, stad aan den Moezel in Lotteringen, 5 mylen van Nancy.

CHAROLLES, een kleine maar welgebouwde stad aan den vloed Reconce in het hertogdom Burgundien. Het omleggende landschap word het graafschap Charolois genoemt, 't welk tusschen de provintien Bourbonnois en Maconnois in legt, en benevens de stad den koning van Vrankryk toekomt.

CHARON, een oude en beroemde Benediktyner abdy in Poitou aan de grenzen van het landschap Berry, daar drie concilien gehouden zyn.

CHAROUSSE, kleine stad en amt aan den vloed Arve, midden in het landschap Faucigny in Savoien.

CHARTE BLANCHE, zie *Blanquet.*

CHARTRE, groot vlek in Vrankryk, in de provintie Orleans.

CHARTRES, de hoofdstad van het landschap Beauce aan den vloed Eure, waar van de kleine omleggende landstreek Chartrain genaamt word, die enige dorpen om deze stad onder zich begrypt. Zy is groot en schoon en heeft den titel van hertogdom, benevens een presidiaal en bisdom, dat onder den aartsbisschop van Parys staat. Hier naar voert gemeenlyk de oudste zoon van den hertog van Orleans by 't leven van zyn heer vader den naam van Duc de Chartres. Zie *Orleans.*

CHARTREUSE, LA GRANDE CHARTREUSE, zie *Karthuizers.*

CHARTREUX, zie *Castres.*

CHARTULARIA, zyn die Archiven, waar in privilegien, contracten en andere publyke stukken, die kerken en kloosters raken, bewaard worden.

CHARWEL, zie *Chervel.*

CHARYBDIS, een draaikolk aan den oever van Sicilien, in Faro di Messina.

CHAS-ODA, de laatste en binnenste kamer in het Serail te Constantinoplen, waar in zich de

40 voornaamste pagies en bedienden onthouden.

Chas-Oda-Bachi, is de opperkamerheer aan het Turksche hof, waar onder alle kamerjonkers van het keyzerlyke slaap-vertrek staan.

Chassaki, hiet in Turkyen een byzit die den Sultan een zoon gebaart heeft. Het komt van *chas*, lief, en *ki*, 't welk de Turken en Perzianen voor de persoon des keyzers of konings nemen, dat zy hem alleen lief en aangenaam zyn.

Chastre, groot vlek in de provintie Berry aan den vloed Indre, waar naar het oude en beroemde geslacht van la Chastre den naam gevoert heeft.

Chat, is een Noorts-schip met een ronden achtersteven, 't welk masten heeft maar zonder mars.

Chate, is een schip dat niet als scheepsgereedschap voert.

Chateau, hiet een slot of vesting naar de oude wyze met muren, torens, rondélen en grachten voorzien.

NB. Wanneer men een woord onder deze Fransche benamingen niet vind, kan men 't onder het Italiaansche woord *Castel* opslaan.

Chateau-Bellin, hoog slot in Franche-Comté, over de stad Salins in Vrankryk.

Chateau-Briant, kleine stad in opper-Bretagne benevens een oud slot. Deze plaats is wegens het Edict van Chateau-Briant beroemt, 't welk koning Henrik II. in 't jaar 1551 tegen de Gereformeerden uitgaf, waar in hy ze onbequaam verklaarde om enig eer-amt te bekleden.

Chateau-Cameresis, kleine bevestigde stad in Cambresis, 6 mylen van Chambray. Hier is 1559 tusschen Vrankryk en Spanjen een vrede gesloten.

Chateau Dauphin, een sterk slot tusschen Embrun en Saluzzo, 't welk den pas uit Italien naar de Valeyen Queyras en Lucerne en van daar naar Dauphiné opent.

Chateau d'Oleron, hoofdstad van het Fransche eyland Oleron, benevens een goede haven.

Chateau-Dun, een Fransche stad in het landschap Blaisois aan de Loire, heeft een Burg-voogdy, en is in 't jaar 1723 te enemaal afgebrand, waar door over de 5 millioenen livres schade geleden is. De omleggende landstreek hiet le Dunois.

Chateau en Anjou, een stad in de provintie Anjou, aan een vloed die zich in de Loire stort.

Chateau Gontier, kleine stad aan den vloed Mayenne in de provintie Anjou, in het bisdom van Angers: zy voert den titel van een markgraafschap.

Chateau Gouijon, hoog slot in Franche-Comté over de stad Salins.

Chateau-Landon, kleine stad aan den vloed Loing, in het landschap Gatinois.

Chateau du Loir, kleine stad benevens den titel van een barony in het landschap Maine aan den vloed Loire.

Chateau Meliand, kleine stad en Castelleny in Berry, benevens een slot.

Chateau-Neuf, kleine stad in het landschap Perche in Vrankryk.

Chateau-Neuf, kleine stad in de provintie van Orleans.

Chateau-Neuf, kleine stad aan den vloed Cher, in de provintie Berry.

Chateau-Neuf, kleine stad aan den vloed Charente in het landschap Angoumois in Vrankryk.

Chateau-Pelerin, was voor dezen een vesting in Palestina aan de zee, welke door een smalle streek lands aan 't vaste land gehecht wierd, en tot zekerheid van de pelgrims, die naar Jeruzalem reisden, geboud was. Men ziet 'er hedendaags niet meer als de puinhopen van.

Chateau Portien, kleine stad benevens den titel van een vorstendom aan den vloed Aine in Champagne, in het landschap Rhetelois in Vrankryk.

Chateau-Renard, kleine stad aan den kleinen vloed Quaine in het landschap Gatinois in Vrankryk.

Chateau-Renard, kleine stad in Franche-Comté in Vrankryk.

Chateau Renaud, kleine stad aan de Maas benevens den titel van een vorstendom in Rhetelois, in het generale gouvernement van Champagne. Daar zyn noch twe plaatzen van dezen naam in Vrankryk, de eene in Blaisois aan den vloed Branle, de andere in Poitou aan de Charente.

Chateau-Rocher, een oud slot benevens een stad welke Ahun hiet, in de Fransche provintie Orleans, in het landschap la Marche gelegen.

Chateau-Roux, grote stad aan den vloed Indre, benevens een schoon slot en den titel van hertogdom en pairschap in de provintie Berry.

Chateau-Roux, Castel-Rosso, een bisschoplyke stad op het eyland Negroponte in Griekenland, dicht by capo dell' Oro, daar schoon marmer gevonden word.

Chateau-Salins, slot en vlek in Lotteringen, daar veel zout gekookt word: het legt tusschen Mets en Straatsburg.

Chateau Thierry, sterke stad en slot aan den vloed Marne in Champagne, benevens den titel van een hertogdom als ook een bailluage en een presidiaal.

Chateau-Vieux, wel gebouwde stad en slot in 't hertogdom Burgundien.

Chateau Vilain, vlek in Champagne aan den vloed Aube.

Chatel-Chalon, stad aan den kleinen vloed Seil in Franche-Comté.

Chatel-Chinon, kleine stad in de provintie Nivernois aan den vloed Jonne.

Chatel sur Moselle, zie *Chatte*.

Chatelet, stad aan de rechter zyde van de Sambre in 't bisdom Luik, tusschen Namen en Charleroy.

Chatelet, Grand Chatelet, zo noemt men te Parys de plaats daar het gericht van de prevoosdy en het burggraafschap dezer stad gehouden word, en het is een oud slot. Een andere plaats, welke tot een gevangenis dient, word Petit Chatelet genaamt.

Chatellar, kleine stad in het hertogdom Savoyen, aan de rivier Bourboillon.

Chatellenie, Castelany, zo noemt men in Vlaanderen verscheyde districten, waar in het gantsche

ſche land verdeelt is, en welke gemeenlyk hun namen naar de hoofdſteden voeren. Deze benaming komt van de oude bezitters van daan, die caſtellanen of caſtelleinen genoemt wierden. In Polen worden ook zekere kleine diſtricten caſtellanyen genoemt, die van de caſtellanen afhangen, en onder de waiwoodſchappen behoren, waar van 'er een veel zulke caſtellanyen begrypt. In Vrankryk vind men ook veel heerlykheden die den titel van chatellenies voeren.

CHATELERAUD, ſtad aan den vloed Vienne in de provintie Poitou, die den titel van hertog en pair geeft. Hier worden goede meſſen gemaakt, en vele valſche diamanten zeer kunſtig geſlepen.

CHATEL-ROSSO, zie *Chateau Roux*.

CHATILLON SUR CHER, kleine ſtad in de Franſche provintie Berry, daar de Cher en Sambre te zamen komen.

CHATILLON SUR L'INDRE, een kleine ſtad aan den vloed Indre in het landſchap Touraine.

CHATILLON SUR LOING, kleine ſtad aan den vloed Loing in de Franſche provintie Gatinois, benevens een berg-ſlot, 't welk de ſtad beſchieten kan.

CHATILLON SUR LOIRE, kleine ſtad aan de Loire in de provintie Berry.

CHATILLON SUR MARNE, kleine ſtad aan den vloed Marne, benevens een burgvoogdy in Champagne.

CHATILLON SUR SEINE, een ſtad in Burgundien, welke door de Seine in twe delen geſcheiden word: zy heeft een bailluagie.

CHATILLON, kleine ſtad aan den vloed Dora Balthea, in het hertogdom Aoſta in Piemont, welke den titel van barony voert.

CHATTAM, ſtad aan den Theems in de provintie Kent in Engeland.

CHATTE, CHATEL SUR MOSELLE, kleine ſtad en heerlykheid aan de Moezel in Lotteringen.

CHATZAN, ſtad in 't gebied des groten Mogols in 't koningryk Hajacan, daar de rivieren Nilab en Behat te zamen komen.

CHAVANCY, vlek in 't hertogdom Luxemburg, aan den vloed Chiers op de Lotteringſche grenzen.

CHAVANES, ſtad in Franche-Comté in Vrankryk.

CHAUD, kleine ſtad in 't hertogdom van Geneve in Savoien, tuſſchen het meir van Annecy en den vloed Serian.

CHATEAUDUN, hoofdſtad van het Franſche landſchap Dunois.

CHAVES, CHIAVES, middelmatige ſtad in de provintie Tra los Montes aan de grenzen van Gallicien, 12 mylen van Braganza in Portugaal.

CHAUL, ſtad in 't koningryk Decan in Indien, aan den mond van den vloed Gate, hoort den Portugiezen toe, en dryft goeden koophandel. Zy heeft een goede en veilige haven, die evenwel aan den ingang wat gevaarlyk is, in 's gelyk een ſterke citadel, die il Morro di Chaul hiet, en op den top van een berg legt. Zy is van de Hollanders en de naburige koningen verſcheyde malen aangetaſt.

CHAUMONT, kleine ſtad op het eyland van Vrankryk, in het gebied Vexin François.

CHAUMONT, een ſtad in Champagne en de hoofdſtad van het landſchap Baſſigni aan de Marne. Daar is noch een kleine ſtad van dezen naam in de provintie Touraine, in 's gelyk een vlek met een abdy in Rhetelois.

CHAUMONT, een ſtad en voordelige plaats in Dauphiné, aan de grenzen van het markgraafſchap van Suſa twe mylen van Suſa, waar door de naburige quartieren gedekt worden.

CHAUMONT, kleine ſtad en amt in het hertogdom van Geneve aan de Rhone in Savoien,

CHAUNY, kleine ſtad in het gouvernement van het eyland van Vrankryk, aan den vloed Oyſe.

CHAURZIM, zie *Caurzim*.

CHAUSSES TRAPPES, zie *Voetangels*.

CHAUTAGNE, kleine ſtad niet ver van Rumilly in Savoien, waar naar de omleggende landſtreek la Chautagne genaamt word.

CHAUVIGNY, kleine ſtad aan den vloed Vienne in Poitou, heeft een ſlot, en voert den titel van barony.

CHAXUMO, zie *Accum*.

CHAZNA, de ſchatkamer des groten Heers te Conſtantinoplen, welke de Turkſche keyzers reeds enige jaren by een hebben geſtapelt, en daaglyks zoeken te vermeerderen.

CHAZNA AGASI, is een geſnede aan het Turkſche hof, die over den ſchat van des keyzers moeder geſtelt is.

CHAZNADAR BACHI, of HAZNADAR BACHI, is aan het Turkſche hof de groot-ſchatmeeſter des Serails, welke over de zilver-Pagies en des Sultans ſpeelgeld te bevelen heeft, daar in tegendeel de algemene ſchatkamer tot betaling der ſoldaten van den vizier en 3 teſterdars of algemene ſchatmeeſters beſtiert word.

CHEF D'ESCADRE, betekent op zee by na het zelve, wat een maarſchalk te land is. Maar inzonderheid heeft hy dat bevel, wanneer 'er een vloot oorlogſchepen met elkander in zee gaat.

CHEGE, graafſchap in opper-Ongaryen aan de ooſtlyke zyde van de Theiſſe, tuſſchen de graafſchappen Barſod en Kalo. De hoofdſtad hiet ook Chege, en legt aan een arm van de voorgemelde rivier.

CHEGFORD, ſtad in Devonshire in Engeland.

CHEKIANG, CHEQUIN, een van de 15 landſchappen in China tuſſchen Nanking en Fokien, 't welk wegen zyn vruchtbaarheid en koophandel beroemt is, voornaamlyk zyn er grote boſſchen van Moerbeybomen, waar in zich een ontallige menigte van zy-wurmen ophoud, zo dat alle andere landen met zyde kunnen verzorgt worden. De Chinezen noemen het 't Aarts-paradys, en der Goden-luſthof. Deze provintie heeft 88 grote en kleine ſteden.

CHELLES, kleine ſtad op het eyland van Vrankryk, 4 mylen van Parys aan den vloed Marne, heeft een vrouwe abdy, die St. Joris toegewyd is. Anno 1716 gong de oudſte princes van den hertog Regent Louiſe Adeleide vrywillig en tegen haar ouders

ders wil in dit klooster, wierd den 30 Maart 1717 in 't Nonnengewaad gestoken, en 1719 abdis daar van gemaakt.

CHELM, CHELMMYCK, waiwoodschap in klein Russien in Polen, 't welk tusschen Lublin, Littouen, en Vollhynien gelegen is, en twee districten in zich begrypt; naamlyk Chelm en Crastinistaw. De hoofdstad Chelm heeft een houte slot, gelyk ook diergelyke huizen, en een Griekschen bisschop.

CHELMNITS, kleine stad in 't vorstendom Oppeln in Silesien.

CHELSEA, lustplaats in Engeland, niet ver van Londen, aan 't end van S. James Parc, daar het Chelsea colledge of het Gasthuis der verminkten te zien is, dat door koning Karel II. gesticht, en een van de schoonste gebouwen in Engeland is, met een schone kerk en groten tuin, daar de verminkten heel wel onthaalt en ryklyk onderhouden worden.

CHELTONHAM, stad in Glocestershire in Engeland, daar een groot Invaliden huis voor de gequetste soldaten is.

CHEMIN COUVERT, zie *Bedekte weg.*

CHEMIN DE RONDE, is een gemetzelde gang buiten om de borstwering van den wal, waar op men herom kan gaan en zien wat in de grachten passeert.

CHEMISE, is een muur die om den wal of de grachten getrokken word.

CHEMNITZ, stad en amt in de Aartsbergsche-kreits in Misnien, aan de rivier Chemnitz, 4 mylen van Freyberg. Het slot, dat een quartier uurs van de stad legt, is in 't jaar 1702 aan den Augsburgschen amtshooftman heer George van Gunther met de daar toe behorende landeryen verkocht.

CHEMNITZ, BOHEEMS-CHEMNITZ, Heren-stad en slot in de Leitmeritsche-kreits in Bohemen, den graaf van Kinsky toebehorende, daar de schone witte glazen geslepen worden, waar mee de inwoners door gants Europa handelen.

CHENONCEAUX, lust-slot in de Fransche provintie Touraine aan den vloed Cher.

CHENZIN, stad in 't waiwoodschap Sendomir in klein Polen.

CHEPELIO, een zeer vermaaklyk eyland by zuid-America, 7 mylen van de stad Panama en een van 't vaste land. Het is omtrent 2 mylen lang en by na even breed, en met allerhande soorten van heerlyke vruchten beplant, inzonderheid met plantain bomen, wiens vrucht van een heerlyke smaak is.

CHEPO, stad in de zee-engte van Panama in zuid-America, aan een vloed van den zelven naam, welke in de zuider-zee valt.

CHEPSTOWN, stad in Engeland in het graafschap Monmouth aan den vloed Wie gelegen, daar hy in de Saverne valt.

CHEQ, de prins van Mecha, die het geestlyke opperhooft van alle Mahometanen is, van wat voor sekte of landaart zy ook wezen mogen. De Turksche keyzer stuurt hem jaarlyks een kostelyk tapyt en tent benevens een grote somme gelds, om al de pelgrims die naar Mecha reyzen 17 dagen met levensmiddelen te verzorgen, na welken tyd zy voor hun geld teren moeten. Dit tapyt word over Mahomets graf gelegt, en onder de tent houd zich de cheq de 17 dagen, wanneer de Mahometanen hun godsdienst verrichten, op. Als het jaar verstreken is, snyd hy het in stukken, en deelt ze onder de Mahometaansche vorsten uit, waar voor hy grote geschenken krygt, ook behalve dat grote rykdommen verzamelt, nademaal hem alle geschenken, die naar Mecha en Medina gezonden worden, toebehoren.

CHEQUIANG, CHEKIAN, provintie in China in Azien, welke het wydste van alle naar 't oosten legt, en een der rykste en vruchtbaarste is.

CHER, kleine vloed in Vrankryk, welke in opper-Auvergne ontspringt, en zich beneden Tours met de Loire vermengt.

CHERASCO, QUERASQUE, grote stad, gebied en vesting met tien bolwerken in Piemont, aan de grenzen van het graafschap Asti, tusschen de rivieren Tanaro en Stura, benevens een sterk slot, dat de stad beschieten kan. Hier wierd 1631 tusschen den keyzer, koning van Spanjen en de kroon Vrankryk wegen de hertogdommen Montferrat en Mantua een vrede gesloten, die noch hedendaags de Cherascische vrede genaamt word.

CHERAZOUL, stad in de Aziatische provintie Curdistan, tusschen Mosul en Ispahan, welke gants in een rots gehouwen is.

CHERBOURG, stad in het gebied Coutantin in Normandyen. Haar vestingwerken zyn geslecht, maar zy heeft noch een kleine en goede haven.

CHERIF, XERIPH, dit betekent by de Arabieren zo veel als een nakomeling van Mahomet, welke volgens hun bygelovigheid alle de gene die zy met eige hand doden recht uit in 't Paradys zenden: Meest alle Mahometaansche vorsten en grote heren in Turkyen en Barbaryen zyn gewoon zich met dezen naam te noemen, om zich by het volk een groot aanzien te maken, gelyk ook zelfs de Turksche keyzer, de vorsten van Mecha, van Suz, van Fez en Marocco dezen titel aannemen. Cherif is ook een zekere Turksche goude munt, te Marseille 4 livres en 10 sols waardig.

CHER-SCHAH, of konings Ezels worden de Perzianen uit spot van de Turken genaamt, wyl zy zo dikwils zy door een beek gaan, hun water maken.

CHERSO, eyland en stad in de golf van Carnero, die een stuk van de Adriatische zee is. Het hoort de Venetianen toe, en heeft den titel van een graafschap.

CHERSONESUS, zie *Peninsula.*

CHERVEL, CHARWEL, vloed aan de oostzyde van Oxford in Engeland, wiens water zeer bequaam is om leer te bereyden.

CHESAPEACK, grote zee-boezem van de noort-zee in Virginien in noord-America. Hy is 75 Fransche mylen lang, en 6 of 7 breed, legt den Engelschen zeer gelegen tot hun koophandel.

CHESEL, grote vloed in Azien, die in 't koningryk Thibet uit het gebergte Imaus ontspringt, en

en zich door twee monden in de Caspische zee stort.

CHESERI, landschap en valey in Savoyen aan de grenzen van Bourgogne. 't Is een smalle streek lands, legt aan den vloed Valserinne en het landschapje Gex, en heeft een kleine stad van den zelven naam.

CHESNE, marktvlek in Champagne, aan den vloed Bar, een myl van Sedan.

CHESTER, graafschap in Engeland, 't welk ten noorden aan Lancaster, ten oosten aan Darby en Stafford, ten zuiden aan Shrop en ten westen aan Walles en de Ierfche zee grenst. Daar is veel adel in dat land, de hoofdstad hiet ook Chester, legt aan den vloed Dée, en heeft een goede haven, daar men gemeenlyk te scheep gaat, om naar Ierland te varen. 't Is een grote en gefortificeerde koopstad, benevens een sterk slot: de stad heeft ook een bisschop, die onder den aartsbisschop van Yorck staat.

CHESTERFIELD, stad in Darbyshire in Engeland tusschen de rivieren Ibber en Rother.

CHETINA, stad op het eyland Candia aan den vloed Naparol.

CHEVAL DE FRISE, Spaansche Ruiter. Is een vier of zeskantige balk, 10 of 12 voet lang, door welken drie ryen dwarshouten gaan, die aan de enden met yzere punten voorzien zyn. Men plaatstze voor de bressen, wegen en passen, ook voor het voetvolk in een leger, op dat de ruitery niet doorbreken kan.

CHEVALIER, een ridder van geboorte, of wegen een orde. *Item* een Hof-edelman.

CHEVAUX LEGERS, Lichte paarden, zyn ruiters met lichte montering. In Vrankryk zyn 'er 4 compagnien van, die onder geen regimenten staan, naamlyk die van den koning, de koningin, den dauphin, en den hertog van Orleans. Deze koninglyke en vorstlyke personen zyn haar hooftluiden, maar evenwel word ieder noch door een byzonderen captein-luitenant gecommandeert, en men noemtze in 't gemeen compagnies d'ordonnance.

CHEVILLE, een berg in Zwitzerland in 't Walliserland, achter den welken de rivier Lucern ontspringt. Hy heeft dezen Franschen naam daar van daan gekregen wyl hy zeer spits is, gelyk hy ook by de Latynsche wereldbeschryvers *Furca* genoemt word. In October 1714 begon hy zo veel vuur uit te werpen dat hy omviel, veel huizen en menschen verpletterde, en den vloed Lucern zo verstopte, dat men niet eens meer zien kan waar hy gelopen heeft.

CHEVIOTA, ZEVIOTA, een gebergte van 't oosten ten westen, tusschen de provintien Northumberland en Cumberland; dit gebergte scheyd Engeland van Schotland.

CHEVRE, zie *Chievres*.

CHEVREUSE, vlek, benevens den titel van een hertogdom en pairschap op het eyland van Vrankryk, waar na voor dezen een hertoglyke linie uit het huis van Lotteringen den naam gevoert heeft.

CHEUXAN, eyland in China, tusschen de kusten van Chekiang en de Japansche eylanden.

CHIACO, PUELO, CHINCO, CYNCON, klein eyland in Azien aan de westzyde van het eyland Sumatra gelegen, heeft een schone haven en hoort de Hollanders toe, die 'er een commandeur en bezetting op houden. De peper, die op dit eyland groeit, word voor beter als de Ceylonsche gehouden.

CHIAIS, vloed in Natolien, die by het meir Albocosco in den Archipel loopt.

CHIAMACIBASCI, is aan het Turksche hof het opperhooft van die gene die de wacht houden.

CHIAMPA, CHIAPAA, TSIOMPA, koningryk in Indien op het half eyland aan de overzyde van de Ganges in Azien.

CHIAMPORRIERO, stad in het hertogdom Aosta in Piemont, waar van de omleggende landstreek Val di Chiamporriero genaamt word.

CHIANA, vloed in Italien, welke in het Toskaansche gebied ontspringt, en zich ten delen in den Tybe, ten delen in de Arno stort.

CHIAPA, stad aan de kusten van Morea in Griekenland.

CHIAPA, CIUDAD REAL DE CHIAPA, stad in de audientie Guatimala, in de provintie Chiapa in nieuw-Spanjen in noord-America. 't Is de verblyfplaats van den Spaanschen gouverneur over de provintie, en van een bisschop, die onder den aartsbisschop van Mexico staat. Het land heeft veel goud- en zilver- mynen.

CHIAPLIA, CHYAPLIA, eyland in de rivier Szana in Croatien, op 't welke een schans met vier sterke torens legt.

CHIARENZA, zie *Clarenza*.

CHIARI, vermaaklyk steedje in de Venetiaansche heerlykheid Brefciano, niet ver van den vloed Oglio, daar de Franschen in 't jaar 1701 op den 1 September door de keyzerlyken geslagen wierden.

CHIASCIO, vloed in Italien, welke aan 't Apennynsche gebergte in 't hertogdom Urbino ontspringt, en zich in den Tiber stort.

CHIAVARI, kleine koopstad aan den vloed Lavagna, niet ver van Golfo di Rapollo in 't Genueesche gebied.

CHIAVASSO, CHIVASSIO, CHIVAS, CHIVASCO, bevestigde stad in Piemont, benevens een kasteel niet ver van de Po, en omtrent 10 Italiaansche mylen van Turin. Het land is zeer ongezond, wegens de menigvuldige moerassen.

CHIAVENNA, VAL DI CHIAVENNA, CLAVENNA, een dal en zeker streek lands in 't hertogdom Piacenza in Italien.

CHIAVENNA, CLAVENNA, CLEVEN, graafschap aan de Comer zee in Graauwbunderland, waar in een meir legt, il lago di Chiavenna genaamt.

CHIAVENNA, CLAVENNA, de hoofdstad van het graafschap dezes naams in Graauwbunderland, aan den vloed Meira, onder aan den berg Adula. Zy legt tusschen hoge gebergtens, heeft een gezonde lucht, fraaie gebouwen, en een sterk slot, 't welk den ingang in 't Graauwbunder land dekt. Op den landdag te Chur is 1718 wegen de bequame legging van deze plaats besloten, dat 'er jaarlyks twee Missen, naamlyk de eene 's maandags na Quadragesi-

ma, en de andere den 15 Juli N. S. zullen gehouden, ook een koopgericht aangelegt worden. Niet ver daar van daan is de gezondheids-bron van S. Maurits.

CHIAVES, zie *Chaves.*

CHIAUL, zie *Chaul.*

CHIAUS, zyn gerechtsdienaars in Turkyen, maar die zeer hoog geacht worden, en inzonderheid gebruikt om de onenigheden der private perſonen te beſliſſen: ook roepen zy de partyen voor den rechter, en zyn meeſtendeels afgevalle Chriſtenen, omtrent 5 tot 600 man, waar van ieder daaglyks van 12 tot 40 aſpers bezolding heeft. Wyl zy de meeſte in vremde ſpraken ervaren zyn, zo worden zy nu en dan als afgezanten in vremde landen gebruikt. In den oorlog trekken zy te paard voor den Sultan heen, en wanneer dezelve in de ſtad uitryd, maken zy ruimbaan op de ſtraten. Hun wapens zyn een zabel, pyl en boog, en een korte ſtok boven met een dikken knop voorzien, in het Turks Topous genaamt. Hun bevelhebber is de chiaus-Baſſa, welken gemeenlyk de voorname gevangens in bewaring gegeven worden, en wanneer de grote Heer den kop van een Baſſa hebben wil, geſchied het door de chiaus.

CHIAUSLAR-CHIATIBI is in Turkyen de geheimſchryver der Janitzaren.

CHICACHCES, zyn volkeren in Canada in noord America, welke zich in 't jaar 1710. voor de Engelſchen verklaarden, en den Franſchen den oorlog aankondigden.

CHICANE, hairklovery in rechtszaken, item bedrieglyke trekken, vuile uitvlucht.

CHICANEREN, bedrieglyke grepen gebruiken, iemand bedriegen.

CHICHESTER, welgeboude hoofdſtad der provintie Suſſex in Engeland, aan den vloed Lavant, welke zitting en ſtem in 't parlement heeft, ook een biſſchop, onder den aartsbiſſchop van Canterburi ſtaande.

CHICHEU, grote ſtad in de provintie Nanking in China.

CHICOCOL, zie *Ciacola.*

CHICUIEN, koningryk en ſtad op het eyland Saikok in Japan.

CHIDLEIGH, ſtad in Devonshire in Engeland.

CHIEGAN, KIEGAN, grote ſtad in de provintie Chiamſi in China.

CHIELAFA, ſtad en veſting op een rots in 't koningryk Morea, welke de Venetianen in 't jaar 1685. van de Turken veroverden, maar deze in 't jaar 1715. weer ingenomen hebben.

CHIEMSEE, ſtad in Beyeren aan de Saltsburgſche grenzen, heeft een biſſchop, die onder den aartsbiſſchop van Saltsburg behoort, en geen ryks-ſtand is. Voor dezen waren op 2 daar dicht by gelege eylanden twee kloosters, een voor Munniken, het ander voor Nonnen, waar van het eerſte Herren-Chiemſee of Herren-Werth, het andere Frauen-Chiemſee of Frauen-Werth genoemt wierd. Het laatſte is noch in zyn ouden ſtand, maar van het eerſte is een bisdom gemaakt, doch zo, dat de proosdy daar door geen ſchade geſchied is. De tegenwoordige biſſchop, die het zedert 1723. is, is een graaf van Kyenburg, die voor heen domproost te Saltsburg, en biſſchop van Seccau was.

CHIENCHANG, grote ſtad in China in de provintie Kiangſi, tuſſchen 2 meiren gelegen. Zy is de hoofdſtad van vier andere kleine ſteden.

CHIENNING, grote ſtad in de provintie Fokien in China.

CHIENTO, vloed in de mark van Ancona in den kerkelyken ſtaat, welke zich in de golf van Venetien ontlaſt.

CHIERI, CHIERS, QUIERS, kleine ſtad in het landſchap Chieri in Piemont, 5. of 6. mylen van Turin. Zy is wel geboud, dryft goeden handel met allerly ſtoffen en laken, als ook ſcharlaken verfſtof.

CHIESO, CHISO, grote vloed in Italien, welke in 't bisdom van Trent ontſpringt, en zich in 't Mantuaanſche gebied in den Oglio ontlaſt.

CHIETI, hoofdſtad van Abruzzo citra aan den vloed Peſcara in 't ryk van Napels. Zy is groot en heeft een aartsbisdom, wierd in november 1706. zeer door een aardbeving beſchadigt.

CHIEVRES, kleine ſtad in Henegouwen, benevens een heerlykheid van den zelven naam tuſſchen Mons en Aath, 3 mylen van Bergen, het huis van Ooſtenryk toekomende.

CHIFALE, eyland in de Rode-zee tegen de kuſten van het ſteenachtig Arabien.

CHIGI, een beroemt en voornaam geſlacht in Italien, dat zyn oorſprong uit Siena in 't Florentynſche gebied heeft, waar uit paus Alexander VII. geſproten was, en 't welk tegenwoordig de heerlykheid Farneſe in den kerkelyken ſtaat bezit.

CHIKOK, XICOCO, TIKOCSI, een van de drie grote eylanden in Japan in den Ooſter Oceaan.

CHILCA, een dal in de provintie Peru in zuid America, tien mylen van Lima, 't welk zeer vruchtbaar is, al word het door geen rivieren bewatert.

CHILI, groot landſchap in zuid America aan de zee van Chili, 't welk een deel van de Mar del zur is. Dit land geeft veel jaspis, koper en goud, hoewel de lucht daar zeer koud is. Het heeft een Spaans gouverneur, welke onder den onder-koning van Peru ſtaat, evenwel zyn de inwoners alle den Spanjaarden niet onderdanig.

CHILIASTEN, zyn die luiden onder de Chriſtenen welke geloven dat Chriſtus noch eens in een zichtbare gedaante op aarde verſchynen zal, en met zyn gelovigen aldaar 1000. jaren regeren. Andere menen dat de wereld voor af vernielt moet worden, en daar na het duizent jarige ryk aangaan. Zy worden in twe gezintheden verdeelt, waar van de eene een geeſtlyk en de andere een wereldlyk ryk daar onder verſtaat.

CHILON, veſting in Zwitzerland op een rots aan het meir van Geneve, het canton Bern toebehorende.

CHILONGO, provintie in 't koningryk Loango in neder Ethiopien, wiens inwoners zeer ſterken handel met olifants tanden dryven.

CHILUE, ſtad in de provintie Chili in zuid America

ten op een eyland van den zelven naam, en aan een zee-boezem waar in veel eylanden leggen, en die Archipelagus di Chilue genaamt word.

Chimarioti, zie *Chimera*.

Chimay, kleine stad benevens een schoon slot en den titel van een vorstendom aan den vloed Blanche eau of wit water in Henegouwen gelegen. In 't jaar 1686. wierden de graven van Bossu, na 't afsterven der vorstelyke linie uit het huis Aremberg, prinssen van Chimay, en de tegenwoordige word Carolus Ludovicus Antonius genaamt, regeert zedert 1688, en zyn tegenwoordige en twede gemalin is Charlotte, dochter van hartog Ludovicus van S. Simon, die zich 1722 met hem in den echt verbonden heeft.

Chimay, meir in Aziatisch Tartaryen dicht aan de grenzen van Indien.

Chimera, kleine Turksche stad in de Grieksche provintie Epirus aan de Jonische zee. Zy legt op een steile rots, heeft een goede haven en een bisschop, die onder den aartsbisschop van Lepanto staat. Het omleggende kleine landschap hiet ook Chimera, en de inwoners noemen zich Chimarioti of Cimarioti, welke grote rovers zyn, en zich zodanig op hun hoge bergen verlaten, dat zy den groten Heer weigeren schatting te betalen.

Chin, zoek *Chnin*.

China, Sina, Tschina, groot en volkryk land in Azien, 't welk ten oosten en zuiden aan den ooster Oceaan, ten westen aan het eigentlyk zogenaamde Indiën, en ten noorden aan groot Tartaryen grenst, van welk laatste landschap het door den beroemden langen muur afgescheyden word, welken de keyzer Chius 250 jaar voor Christus geboorte in den tyd van 5 jaren liet bouwen. Deze muur strekt zich van den ooster Oceaan tegen over het koningryk Corea van 't oosten ten westen tot aan de Indiaansche grenzen over de 400 Duitsche mylen over de hoogste bergen, rotzen, klippen en dalen op een verwonderlyke wyze uit, en is van graauwe gebakke, en vierkante steenen, doorgaans 8 vademen dik en tien hoog geboud, om den inval der Tartaren uit groot Aziatisch-Tartaryen daar door te verhinderen; hy is noch hedendaags in een duurzamen stand, uitgezondert een klein stuk dat door een aartbeving daar aan geruineert is. 't Is een vruchtbaar en gezegent land, 't welk door zyn menigvuldige canalen, waar op men in kleine vaartuigen door 't gantsche land komen kan, byna overal bewatert word, en des jaars twemaal vruchten geeft. Inzonderheid is het ryk van zyde, waar van de schoonste stoffen gemaakt worden. Het heeft ook yzer, tin, koper, quikzilver, heerlyk porcelein, goud, zilver en magneetsteen, gelyk ook paerlen, speceryen, en muscus, waar van hier de beste in de gantsche wereld gevonden word. De inwoners zyn zeer verstandig, beleeft, arbeydzaam, beminnen de geleertheid, kunsten en wetenschappen, inzonderheid de wiskunde, en enige willen dat de druk-kunst en de geschut-gietery by hen uitgevonden zy. Daar is geen handbreed lands in, dat niet bebouwt of bewoont word, 't heeft over de rivieren de schoonste bruggen en op de landwegen vele en bequame herbergen. Dit landschap word in 16 provintien verdeelt, welke zyn Leaotung die buiten China en de grote muur gelegen is, Peking, Xantung, Nanking, Chekian, Fokin, Quantung, Quangsi, Junnan, Suchuen, Xensi, Xansi, Honan, Huquang, Kiangsi en Queucheu: De hooftstad daar van is Peking, en het land word gezegt zich op 600 mylen zo wel in de langte als breedte uit te strekken, ook 160 grote, 240 middelmatige, en 2357 kleine steden, welke alle in 't vierkant en regulier geboud zyn, in zich te begrypen, de vestingen en sloten der keyzerlyke bedienden niet meê gerekent. Dit ryk word door een vorst geregeert, wiens macht gants onbepaalt is, die te gelyk een deel van groot Tartaryen beheerscht, en den titel van keyzer voert. De vorige keyzer Ammaloghan Canghy, die 61 jaar geregeert had, stierf in 't jaar 1722. Zyn twede zoon Yon Tschin, die in 't jaar 1682 geboren is, aanvaarde de regering den 27 December 1722, en regeert noch. De godsdienst der Chinezen bestaat in drie gezintheden, de geleerden bidden een opperste Wezen aan, de adel en het gemeen offeren een goeden en een quaden geest, en de derde soort, die Bonzes genaamt worden, zyn afgoden-dienaars, die 's morgens en 's avonds voor hun afgoden neervallen en dezelven iets offeren. Enige eeuwen geleden bemoeide zich de Roomsche geestlykheid zeer om het Christendom in China te planten, en zyn veel Missionarissen, inzonderheid uit de orde der Jezuiten en Dominikanen, daar heen gezonden, welke het ook zo ver gebracht hebben, dat na vele vervolgingen, eindelyk de vrye oeffening des Christelyken Godsdiensts in 't jaar 1692 door een keyzerlyk plakaat vergunt, en door het gantsche ryk afgekondigt wierd. Maar naderhand zyn deze beyde ordens over de wyze om de Chinezen te bekeren, met elkander in een hevig geschil geraakt, nademaal de Jezuiten aan de nieuwbekeerden den dienst van Confucius en hun verstorve voorouders toelieten, daar de Dominikanen dit in tegendeel voor afgodery hielden. Hier over zyn vele schriften voor en tegen gewisselt, en beyde partyen hebben hun zaak voor den pauslyken Stoel gebracht, van den welken eindelyk na vele vergaderingen in deze gewichtige en netelige zaak een dekreet gevolgt is, waar door de Jezuiten het proces tegen de Dominikaners verloren hebben, en hun ingevoert ceremonieel der zendelingschappen verworpen wierd. In dit pauslelyk dekreet worden geen van de strydende partyen met namen genoemt, maar bevolen het dekreet voor enige jaren door den cardinaal Tournon in China aangeslagen, op 't naauwkeurigste te volgen, en daar by in 't gemeen verboden, dat zich niemand verder, op straf van de allerzwaarste kerk-censuur en den ban, gelyk ook alle andere straffen, vermeten zou iets in dit geschil te schryven en te antwoorden: maar de keyzer van China liet voor enige jaren alle die zendelingen bevelen het land te ruimen, die tegen het ingevoerde ceremoniaal en den dienst van Confucius iets ondernemen zouden, en is de pauslyke Legaat *a Latere* de cardinaal Tournon, die de zaak zou onderzoeken,

ken, hier over in een streng arrest gezet, en daar in den 8 Juni 1710 aan een beroerte, of zo andere willen aan een marteldood gestorven.

Chinca, zie *Chilca*.

Chincheu, grote stad in de Chineesche provintie Xantung.

Chinchian, grote stad in de provintie Nanquing in China.

Chinchin, provintie in Aziatisch Tartaryen, waar in Salamander groeven zyn, waar uit men linnen vervaardigen kan, dat in 't vuur niet verteert.

Chincon, kleine stad en graafschap in nieuw-Castilien 6 mylen van Madrid, den prins Saveli toekomende, maar dewyl deze vorst in den oorlog over de Spaansche ryks-nalatenschap de Oostenrykſche party hielt, heeft Filippus V. het aan den marquis van Castel Rodrigo gegeven.

Chinding, zie *Chinting*

Chiney, kleine stad in de Condrots in 't bisdom van Luik aan den kleinen vloed Boch.

Chingang, zie *Chinchian*.

Chingtien, stad in de provintie Huquang in China.

Chingtu, zie *Chintu*.

Chingtung, grote stad in de provintie Junnan in China.

Chingyanum, stad in de provintie Huquang in China.

Chinhoa, stad in de provintie Chekiang in China.

Chiniven, stad in de provintie Queicheu in China, heeft over vyf andere steden te zeggen.

Chinkiang, stad in de provintie Junnan in China, waar onder vier andere steden behoren. Noch een stad van dezen naam is 'er in de provintie Nanquing, welke groot is en goeden handel dryft.

Chinon, kleine stad in het landschap Touraine in Vrankryk aan den vloed Vienne, benevens een slot.

Chinting, grote stad in de provintie Peking in China, heeft 31 andere steden onder zich. By deze stad is de hoge berg Cangnien, welke hoger als de wolken reykt, en op zyn top een gezondheids bron heeft.

Chintu, hoofdstad van de provintie Suchuen in China.

Chiny, kleine stad aan den vloed Semoy in het hertogdom Luxemburg, en de hoofdstad van het graafschap Chiny, 't welk eigentlyk niet onder 't gemelde hertogdom behoort, maar zyn eigen gebied heeft. Het behoorde voorheen de kroon Spanje toe, maar na den Utrechtschen en Badenschen vreden het huis van Oostenryk.

Chio, Scio, Scios, Scyros, in het Turks Salzizadaci of Sachezada, 't welk zo veel betekent als het Mastik eyland, een van de voornaamste eylanden in den Archipel, 't welk ten oosten van Natolien door een canaal, dat drie Italiaansche mylen breed is, en il Stretto di Capo Bianco genaamt word, afgescheyden word. Het heeft 128 Italiaansche mylen in den omtrek, is ryk van de beste mastik, boomwol, tarpentyn, marmer, en malvasierwyn; het hoort de Turken toe, evenwel zyn byna alle inwoners of van den Griekschen- of van den Roomschen-Godsdienst. De hoofdstad hiet ook Chio, die aan de oostlyke zee-kust een haven heeft, maar daar de schepen bezwaarlyk in en uit kunnen komen, ook word zy door een citadel beschut, welke zo groot is als de stad, en waar in de Joden en Turken wonen moeten; maar in de voorsteden zyn Latynsche en Grieksche Christenen. Zy heeft een Griekschen aartsbisschop, en een Roomsgezinden bisschop, die zich evenwel naar de Grieksche kerkgebruiken schikt.

Chioggia, Chiozza, stad en podestaria benevens een haven op het eyland Chiozza in de moerassen van Venetien, daar men het meeste zout maakt, dat in de Venetiaansche provintien gebruikt word. De stad, gelyk Venetien op palen geboud, heeft een bisschop, die onder Venetien behoort.

Chiohadar of Tchocadar Aga, bediende aan het Turksche hof die des Sultans mantel of regenkleed van laken in een valies of roden zak draagt. Dit kleed word Jagmourlic genaamt.

Chiorlich, stad in de Turksche provintie Romanien midden in 't land.

Chiorme, betekent de slaven en vrywilligen te zamen die op een galey roeien.

Chiova, zie *Bua*.

Chippenham, vlek in Wiltshire in Engeland aan den vloed Avon, heeft zitting en stem in 't Parlement.

Chipping-Norton, stad in Oxfordshire in Engeland.

Chipping-Sodbury, stad in Glocestershire in Engeland.

Chira, eyland in de golf van Salinas in nieuw-Spanjen in noord-America, in de provintie Costa Rica aan de Zuid-zee, is wegen de schone purperverf beroemt, die hier aan den hals van zekere slakken gevonden word.

Chirbi, Zuels, zo hieten vier kleine eylanden in de Middelantsche zee, tusschen de kusten van Sicilien en Africa.

Chirographarius, is een schuldeisscher die geen onderpand van zyn schuldenaar heeft, maar slechts een bloot handschrift, 't geen chirographum genoemt word.

Chiruan, zie *Servan*.

Chisch, heren-stad en slot in de Satzerkreits in Bohemen, heeft een Carmeliten klooster, en voor de stad een schone kerk.

Chison, vloed in Piemont, welke niet wyd van Carmagnola in den Po valt.

Chitor, landschap in 't ryk van den groten Mogol, in het eigentlyk zo genaamde Indiën.

Chitor, stad in Macedonien, aan de golf van Salonichi, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Salonichi staande.

Chiva, koningryk tusschen groot-Tartaryen, Kitay, Perzien en Indiën.

Chivas, zie *Chiavasso*.

Chivas, stad in 't koningryk Valentia, tusschen Requena en Valentia in Spanjen.

Chivira, zie *Gira*.

Chiuncheu, de tiende stad in de provintie Quantung in China, op het eyland Hainan.

CHIUCHEU, de zesde stad in de provintie Chekiang in China in Azien.

CHIUSA, Venetiaansche pas tegen Duitsland, in het gebied il Veronese genaamt, 2 mylen van Verona, aan een steile rots, en heeft aan de eene zyde enkele steile bergen, aan de andere den vloed Adige, die 'er gants dicht voorby loopt.

CHIUSA, zie *Clausen*.

CHIUSI, kleine stad aan den vloed Chiane in het Florentynsche, in het gebied van Siena, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Siena staande.

CHIUYVEN, grote stad in de provintie Junnan in China.

CHIZICO, eyland in de zee van Marmora, tegen de oostlyke kust van Natolien, daar het gebergte Chizico tegen over legt.

CHLOPIGOROD, stad in de Russische provintie Rosdow, die wegen haar volkryke jaarmis, daar meest op geruile-buit word, beroemt is.

CHLUMNITS, heerlykheid en slot in de Koninggratzer-kreits in Bohemen, den Boheemschen opperkancelier graaf Ferdinand Kinski toebehorende.

CHMIELNIC, een van hout gebouwde en maar met palissaden omringde stad in opper-Podolien, daar zy op een klein eyland legt, dat door den vloed Buch gemaakt word.

CHNIN, CLIN, CLIM, vesting in Dalmatien op den top van een heuvel 30 mylen van Sebenico, dicht aan de grenzen van Bosnien, op een voordeligen grond, den Venetianen toekomende.

CHOCNA, stad in de Chrudimer-kreits in Bohemen.

CHOCOLOCOCA, CASTRO VIRREYNA, stad in Peru in zuid-America, welke wegen haar naburige ryke zilvermynen beroemt is.

CHOCZIN, zie *Chotzim*.

CHOGA, stad in de provintie Xansi in China, aan de rivier Fi, daar een kunstige brug is.

CHOLDICZ, stad in de Chrudimer-kreits in Bohemen.

CHOLMKIL, een van de eylanden Westernes in Schotland, op 't welke de bisschop van Westernes in het vlek Sodore zyn verblyf houd.

CHOMOTOW, COMMOTAU, een middelmatige stad in de Satzer-kreitz tien mylen van Praag, die de koninglyke Boheemsche-kamer toekomt, en wegens haar goed mout en bier bekent is. De Jezuiten hebben daar een ryk klooster en queekschool, door een graaf van Lobkowits in 't jaar 1592 gesticht, ook bezitten zy het *Jus patronatus* over alle kerken in het gantsche graafschap Rothenhauss.

CHONAD, CHANAD, CHENAD, graafschap in opper-Ongaryen, 't welk ten noorden aan het graafschap Czongrad, ten zuiden aan het gebied van Temeswar, ten oosten aan Zevenbergen, en ten westen aan 't graafschap Bodrog grenst, waar van het door de Theisse gescheyden word. De hooftstad die aan den vloed Marosch legt, hiet ook Chonad, en heeft een slot, gelyk ook een bisdom, onder den aartsbisschop van Colocza staande, 't welk in 't jaar 1716 na de verovering van de vesting Temeswar weer in het Bannaat van Temeswar ingelyft is, na dat het te voren 165 jaar onder Turksche heerschappy geweest was. Gelyk dan ook deze bisschop in Maart 1724. als bisschop in het Bannaat van Temeswar werklyk voorgestelt, en hem door den paus het geestlyk rechtsgebied over gants Servien gegeven wierd.

CHOQUEREN, aanstoten. Dit woord word in 't gemeen by 't gezondheid-drinken gebruikt, daar de gasten met de glazen tegen malkander klinken. 't Betekent ook aanvallen, en beschimpen.

CHORALISTEN en VICARIEN zyn die gene, welke men in de stiftkerken houd om 's morgens en 's avonds in plaats van de domheren de getyden te zingen, en de vesper waar te nemen.

CHORASAN, CORASAN, provintie in Perzien, tegen Zagatha en Tartaryen.

CHOREN, steedje in Meissen niet ver van Altenburg, tegenwoordig den heer van Einfiedel te Gnadstein toebehorende.

CHOR-EPISCOPI, waren als vicarissen der bisschoppen, die in de kloosters op het land derzelver amt waarnamen, tegenwoordig zyn het die gene, die voor den bisschop in 't choor zingen, en de Mis doen.

CHORGES, stad in Dauphiné in Vrankryk, in het kleine landschap Gapençois.

CHORGO, kleine stad in neder-Ongaryen, niet ver van Stoelweissenburg.

CHORIN, CURIN, voorheen een klooster, nu een vlek en amt in de Middelmark Brandenburg.

CHOROGRAPHIA, hiet de beschryving van een landschap of koningryk, als Spanjen, Vrankryk enz.

CHOTIEBORZ, kleine stad in de Czaslauer-kreits in Bohemen, dertien mylen van Praag.

CHOTIN, stad benevens een sterk slot in Moldavien.

CHOTTEBORCZ, zie *Chotieborz*.

CHOTIESCHOW, voornaam vrouwe-klooster van de Premonstratenzer orde in de Pilsner-kreits in Bohemen.

CHOTZIM, kleine stad in Moldavien aan de Podolische grenzen aan den vloed Dniester, tegen over de Poolsche vesting Caminiec, 16 Ongersche mylen ten noorden van Jassy, daar de Turken tweemaal, te weten in de jaren 1621 en 1674 van de Polen sterk geslagen zyn. Zy hoort den Turken toe, en is zedert enige jaren van dezelve gefortificeert.

CHOVACOUET, vloed in noord-America in nieuw-Vrankryk, die zich in de zee stort.

CHOUL, vloed in 't hertogdom Luxemburg in het woud van Ardenne, die in de Maas valt.

CHOUSTACKS, een Poolsche zilvere munt, welke 2 goede grossen of 8 kreutzers bedraagt.

(la) CHOUY, grensstad in Burgundien naar Savoien toe.

CHRASNAHORKA, sterk kasteel in opper-Ongaryen.

CHRAST, stad in de Chrudimer-kreits in Bohemen, daar de bisschop van Koningsgrats zomwylen zyn verblyf houd.

CHRASTOWITZ, HRASTOWITZ, sterke plaats in Croatien in Ongaryen, den keyzer toebehorende.

CHRASTOWITZ, stad in de Chrudimer-kreits in Bohemen.

Chremnitz, zie *Cremnitz.*

Chrisma, zo word de gewyde oli genoemt, waar mêe men in de Latynſche en Griekſche kerken de gedoopte en volwaſſe kinderen gewoon is te confirmeren, 't welk door de Roomſche kerk het Sakrement van 't Vormſel genoemt word. In de Griekſche kerk wyd men deze Oli met byzondere plechtigheden op Goeden-vrydag in, en bewaart ze in een alabaſte vleſch.

Christburg, kleine en oude ſtad aan den vloed Sarguno in 't Poolſch Pruiſſen, in het landſchap Hockerland, heeft boven op den berg een vervalle ſlot.

Christ Church, groot vlek aan den vloed Avon, in Hantshire in Engeland, welke zitting en ſtem in 't Parlement heeft. In Oxford is ook een groot collegie van dezen naam.

Christenen van St. Thomas, houden zich op het Schier-eyland van Indien aan dees zyde van de Ganges op, daar men wil dat St. Thomas het Evangeli zou verkondigt hebben: zy blyven enigermaten de dwalingen van Arius en Neſtorius aankleven, maar geloven evenwel de waarachtige tegenwoordigheid in het H. Nachtmaal. Voor heen wierd hun van den patriarch van Antiochien een patriarch, benevens andere opzieners der kerk toegezonden en over hen geſtelt, maar eerſt in deze eeuw is 'er een Neſtoriaanſche patriarch, die van Babylon gezonden was, by hen ingeſlopen, 't welk hun biſſchop aan den patriarch van Antiochien in een Syriſchen brief geklaagt heeft, en om het zenden van een patriarch, metropolitaan, en twe prieſters naar 't oud gebruik verzocht; wat daar op gevolgt is, is tot noch toe niet bekent.

Christiaanpreiss, een koninglyke Deenſche ſchans met veel huizen beboud, een myl van Kiel in 't hertogdom Sleeswyk. Zy word ook Frederiks-oort genaamt, en niet ver daar van daan viel den 15 April 1715 een bloedige ſlag tuſſchen de Denen en Zweden voor, waar in de laatſte totaliter geſlagen wierden.

Christiaansand, ſteedje, veſting en kleine haven in Noorwegen.

Christiaansburg, ſtad en voorheen een veſting in het graafſchap Oldenburg aan den vloed Jade, welke laatſtgenoemde geſlecht is.

Christiaansburg, veſting aan de goudkuſt van Guiné in Africa, in 't koningryk Accara, de kroon Denemarken toekomende.

Christiaanshaven, is een deel van de ſtad Coppenhagen in Denemarken, welke op het eyland Amack legt.

Christiaanstad, kleine ſtad aan den linken oever van de Bober in neder-Luzatien, 2 mylen van Sorau gelegen, en de graven van Promnits-Sorau toekomende. Zy is in 't jaar 1659 van graaf Erdman van Promnits geboud, en was voor heen maar een dorp.

Christiaanstad, voorheen een veſting in 't graafſchap Oldenburg, die weêr geſlecht is.

Christiaanstad, Zweedſche ſtad en veſting in het landſchap Blekingen, aan den vloed Helligea, de omleggende moeraſſen maken haar ſterk.

Christian-Erlang, zie *Nieuw-Erlang.*

Christianische-zee, een deel van de Noort-zee tuſſchen America en de Arctiſche landen.

Christiania, eyland in den Archipel onder Candia.

Christiania, zie *Anſlo.*

Christianiter, kleine veſting in Noorwegen niet ver van Drontheim.

Christianopel, ſterke ſtad benevens een haven op een Schier-eyland, in het landſchap Blekingen ooſtwaard tegen Smaland gelegen, de kroon Zweden toekomende.

Christineham, kleine ſtad in de Zweedſche provintie Wermeland, aan de noord-ooſt-zyde van het meir Wener.

Christinestad, kleine ſtad benevens een haven in de Zweedſche provintie Cajanien in Finland, aan de ooſt-zyde van den Bothniſchen zee-boezem, zes Zweedſche mylen van Waſa.

Christ-Nacht, zo noemt men in Duitſland den avond voor Kersmis, wanneer men in de Roomſche kerken tuſſchen 10. 11. en 12. uren des nachts heerlyke Muzyk maakt, Miſſen doet, en als een voorfeeſt viert.

Chrudim, ſtad aan den vloed Chrudimka, 13 mylen van Praag, in de Chrudimer-kreits in Bohemen. Deze Kreits legt tuſſchen de Czaſlauer en Koningsgratzer kreitzen en tuſſchen Moravien in.

Chrudimka, vloed in Bohemen, welke door de Chrudimer-kreits loopt, en by Koningsgrats in de Elbe valt.

Chrysoler, vloed in Zevenbergen, die goudzand met zich rolt, en in de Maroſch valt.

Chuche, klein onbewoont en boſchachtig eyland, aan den uitgang van de golf van Panama in America.

Chucheu, grote ſtad in de provintie Chekiang in China, en de hooftſtad van een landſchap van den eigen naam, is met grote bergen omringt, en groeit hier omtrent veel ryſt.

Chum, zie *Como.*

Chunking, grote en prachtig gebouwde ſtad in de provintie Suchuen in China, in een gebied van den zelven naam, welke 19 andere ſteden onder zich begryt.

Chur, Coire, hooftſtad van het godtshuis Bundt in Graauwbundterland, aan den vloed Pleſſur, onder aan twee bergen, omtrent een halve myl van den Rhyn. Wyl deze rivier daar kleine ſchepen begint te voeren, zo is zy ryk, welgeboud en dryft goeden koophandel. De ſtad is voorheen tot in het jaar 1498 een vrye ryks-ſtad geweeſt, maar komt nu, behalven enige vryheden die zy noch bezit den biſſchop van die plaats toe, die onder den aartsbiſſchop van Ments ſtaat, en een ſtand des Roomſchen ryks is. Hy houd zyn verblyf daar, en woont met zyn weinige geloofs-genoten rontsom den dom: maar de burgers zyn van den hervormden Godsdienſt. Voor dezen heeft de biſſchop ryke inkomſten gehad, wyl het grootſte deel van het godshuis Bundt tot het bisdom behoorde, van welke heerſchappy evenwel de meeſte gemeenten zich voor geld, andere zonder onkoſten by de verandering van den Godsdienſt

ontheft hebben. De tegenwoordige bisschop dien zy hebben hiet Ulricus van Federspiel, en is zedert den 28 April 1692 bisschop geweest.

CHUR-BERG, vesting in Graauwbundter land.

CHUR-WALEN, zo worden de Graauwbunders dikwils genaamt, die omtrent de stad Chur wonen. Walen wil zo veel als Welsche of Italianen zeggen: hun spraak hiet de Churwelsche, die in vergelyking van de Latynsche en Toscaansche taal wel voor grof passeert, maar evenwel haar volmaaktheid en cierlykheid heeft. Zy leggen zich ook op de Duitsche spraak vlytig toe, en zyn meestendeels van den hervormden Godsdienst.

CHURWALDEN, kleine stad en abdy in Graauwbunderland aan den vloed Rabas, in het zo genaamde Bundt der tien gerichten, een myl van Chur.

CHUR-WELSCH, zie *Chur-Walen.*

CHUSISTAN, zie *Susistan.*

CHZEPREG, CHEPREG, SCHAPRING, kleine stad in neder-Ongaryen aan den vloed Stop, in het graafschap Sapron.

CIACOLA, CHICOCOL, koningryk en grote stad van den zelven naam op het Schier-eyland aan dees zyde van de Ganges in het koningryk Golconda in Indien, aan de golf van Bengale.

CIAMBERLUC, zo hiet de staatsrok des groten Sultans.

CIAUL, stad en vesting in het koningryk Decan in Indien, op het Schier-eyland aan dees zyde van de Ganges, 6 Italiaansche mylen van de zee aan een rivier waar op de schepen met een vloed tot in de haven gedreven worden. Zy hoort den Portugezen toe, en is welbevestigt.

CIBO, een aaloud en voornaam geslacht in Italien, waar uit paus Innocentius III gesproten was, en 't welk hedendaags de landen Massa en Carrara tusschen het Genueesche en Florentynsche gebied, in 's gelyk het markgraafschap Ajello in Italien bezit. Anno 1664 wierd het van keyzer Leopold met den titel van hertog van Massa en prins van Carrara vereert.

CIBOLA, zie *Civola.*

CIBORIUM, ouwelkas, waar in de gewyde Hostien bewaart worden.

CICLUT, vesting in Dalmatien aan den westlyken oever van den vloed Narentha, den Venetianen toebehorende.

CIECHANOWICA, CIEKANOW, kleine stad in Masovien in het waiwoodschap Czersko in Polen. Zy is de hoofstad van een castellany van den zelven naam.

CIFALU, zie *Cefaledi.*

CIFUENTES, stad en graafschap in oud Castilien in Spanjen, waar van een linie van het huis Meneses den graaflyken titel voert. Daar uit is gesproten de voorheen beroemde onder-koning van Sardinien, die 1710 met den adel een zo zwaar geschil over de Jachtgerechtigheid had, dat haast gants Sardinien daar over in Filippus V. handen geraakte. Hy raakte zyn bediening ook hier door quyt, en trok daar op naar Wenen, daar hem keyzer Karel VI. het hertogdom Mandas benevens het markgraafschap Villdra Sindra en Palmas met een jaarlyks pensioen van 30000 gulden, wegens zyn trouwe diensten zo lang erflyk vergunde, tot dat hy zyne goederen in Spanje weer zou krygen.

CIGUATEO, een van de grote Lucayische eylanden.

CIHIRII, grote Turksche koopstad in gelukkig Arabien aan den oever der Rode-zee, heeft een schone haven en slot.

CILABRO, zie *Chabria.*

CILE, zie *Chili.*

CILICIA, provintie in klein Azien langs de Middelantsche zee, welke zuidwaarts daar aan stoot, gelyk in tegendeel een deel van Cappadocien en een stuk van Armenien daar noordwaarts aangrenst. Dit landschap word hedendaags gemeenlyk mêe onder Caramania begrepen, en hoort den Turk toe.

CILLEY, graafschap in de Oostenryksche-kreits, tusschen de Sau en Draw, ten oosten aan Sclavonien, ten zuiden aan de Windische Mark, ten westen aan Crain en Karinthien, en ten noorden aan Stiermarken gelegen, waar van het 't zuidlyke deel is. Het hoort het huis van Oostenryk toe, en de hoofstad voert den zelven naam, legt aan den vloed Saine, en heeft een bergslot, opper-Cilley genaamt, als ook een burg in de stad, waar op een burggraaf of hooftman woont.

CIMARCOTI, zie *Chimera.*

CINALOA, provintie in nieuw-Mexico in noord-America, welke ten westen aan de zee Vermejo, en ten zuiden aan de audientie Guadalajara grenst.

CINAN, grote stad in de provintie Xantung in China.

CINCHEU, grote stad in de provintie Quangsi in China, heeft drie andere steden onder haar gebied, is schoon en welgeboud, heeft ook de kostelykste kaneel, welke die van Ceylon overtreft.

CINEA, vloed in Arragon in Spanjen, welke in 't Pyreneesche gebergte ontspringt, en zich nietver van den Ebro met de Segre verenigt.

CINGCHEU, stad in de provintie Xantung in China, welke 13 andere steden onder zich heeft.

CINQ PORTS, de 5 havens in Engeland, welke zyn Hastings, Rumney, Heith, Douvres, en Sandwich, zy hebben zitting en stem in 't Parlement, de eerst genoemde legt in het graafschap Sussex, de vier andere in de provintie Kent.

CINQUE TERRE, vyf gants dicht by een leggende dorpen aan de Ligustische zee in 't Genueesche gebied, welkers namen zyn Monte Rosso, Verrazza, Corriglia, Manaruola, en Rimaggiore.

CINTRA, slot in de Portugeesche provintie Estremadura, aan den vloed Tajo, niet ver van Lissebon naar den zee-kant toe, daar de afgezette koning Alfonsus, na dat hy te voren op het eyland Tercera een tyd lang in ballingschap had toegebracht, om naauwer acht op zyn doen en laten te geven, gevangen gehouden wierd, en 1683 gestorven is.

CIOTAT, CIOUTAT, kleine stad in Provence, aan de kleine golf van Laquée, benevens een goede haven, welke door een fort beschermt word. Hier worden veel schepen geboud, en is deze

deze plaats beroemt wegen haar goeden Muskadellen wyn.

Circassien, landschap in Azien, of gelyk andere willen in Europa, daar de Circassische Tartaren wonen. Het legt ten oosten aan de Kaspische zee, ten westen aan het Meotisch meir, ten zuiden aan de Zwarte zee, en ten noorden aan den berg Caucasus en den vloed Don, welke het zelve van Georgien afscheyd. Zyn vorsten of landsheren zyn byna alle den czaar van Moscovien cynsbaar. De Circassiers zyn den Griekschen Godsdienst toegedaan, maar wyken in enige stukken daar van af, wyl zy de kinderen eerst in 't achtste jaar dopen, ook de jonge jaren meest met roven en stelen toebrengen, en voor het 40 of 60ste jaar in geen kerk komen. Hun koophandel bestaat in slaven, honing, wasch en allerhande dierehuiden, welke zy niet voor geld verkopen, maar tegen andere ware verruilen. De Circassiers zyn zeer schone en wel gemaakte luiden, en uitgenomen de stad Terky, die den czaar toekomt, vind men geen steden in hun land, maar zy wonen meest in bosschen. In 't einde van 't jaar 1708 vorderde de chan van klein Tartaryen een dubbele schatting van de naburige Circassiers, en als deze die weigerden, ging hy met zyn groot leger op hen los. De vorst der Circassiers nam de list te baat, en sprak met 30 jonge soldaten af, dat zy tot den Tartaarschen chan zouden overgaan, en op een zekeren dag de voornaamste officiers ter neer maken: dit deden de overlopers, en de Circassiers drongen te gelyk op den vyand in, zo dat zy door die verwarring een volkome zege behaalden, en de chan der Tartaren zich ter nauwer nood redde. Van de zwarte Circassiers zie onder het woord *Caratcholi.*

Circello, Monte Circello, voorgebergte in campagna di Roma in den kerkelyken Staat, aan de Tyrrheensche zee.

Circester, Circencester, vlek of kleine stad in het graafschap Glocester, aan den vloed Churne in Engeland, 't welk zitting en stem in 't Parlement heeft.

Cirkel-Houden, zie *Cercle.*

Circumvallatie-Linien, zo noemt men de retranchementen of verschanssingen, welke de belegeraars rontsom de belegerde plaats maken, om het leger voor den van buiten komenden vyand te dekken. Dit zyn linien welk een musket schoot ver te elkens door redouten of andere kleine werken geflanqueert worden. De diepte der gracht is omtrent 7, en haar wydte van boven 12 voet.

Cirem, zo hiet de residentie-plaats des konings van Pegu in Oost-indien.

Cirencester, zie *Circester.*

Cirenza, Acerenza, hoofstad van 't landschap Basilicata in 't ryk van Napels, aan den vloed Brandano aan 't Apennynsche gebergte, is zeer vervallen, en had voor dezen een aartsbisdom, 't welk met dat van Matera verenigt is.

Cirie, stad in Piemont aan den vloed Stura, 7 Italiaansche mylen van Turin, benevens den titel van een markgraafschap. In 't Latyn word zy Ciriacum genaamt, en heeft dezen naam na den H. Cyriacus, wiens reliquien hier bewaart worden. De gedachtenis van dezen heilig word ook alle jaren den 8 Augustus met groten toeloop van vremden op het plechtigste daar geviert.

Cirisano, vlek in Calabria citra, in 't ryk van Napels, benevens den titel van een vorstendom.

Cirne', *Isle de Cirné*, zie *Maurits eyland.*

Cirolii, hieten de inwoners in America, die van Spaansche ouders geboren zyn.

Cirquena, grensvesting in 't Windische land in Ongaryen.

Cisamopoli, stad op het eyland Candia, in 't gebied van Canea, heeft een haven.

Cismar, amt en amthuis in Holstein, in 't landschap Wagrien, niet ver van de Oost-zee, is voor dezen een klooster geweest.

Cismone, vloed in Italien, welke in 't bisdom van Trent ontspringt, en in de Tarviser Marck by een plaats, die ook Cismone hiet, zich met de Brenta verenigt.

Cisteaux, kleine stad in het hertogdom Burgundien, vyf mylen van Dijon, in het bisdom van Chalon, is de voornaamste abdy der Cistercienser, welke ook hier na genoemt zyn. Daar zyn veel waterbakken. De abt aldaar is altyd generaal van deze orde, en eerste raadsheer in 't Burgundisch Parlement te Dijon.

Cisterciensers, een geestlyke orde by de Rooms-katholyken, dus naar het schone klooster Cisteaux in Burgundien genoemt, die den regel van St. Benedictus aangenomen heeft. Derzelver stichters waren S. Robertus, S. Albericus, en S. Stephanus, welke benevens 18 andere Benediktyners op het einde van de XI. eeuw uit het klooster Molismus zich in de wildernissen begeven, en daar deze nieuwe Cistercienser hervorming begonnen hebben. Daar na is deze orde in de XII. eeuw door den heiligen Bernardus in de Christenheid wyd uitgebreyd geworden, zo dat 'er by de 3000. kloosters onder haar gestaan, en zy over hondert jaar het meeste aan alle hoven te zeggen gehad heeft, dewyl de Benediktyner munniken zich toen ter tyd aan de luiheid overgaven, en de geleertheid by na onder de Cisterciensers alleen bloeide, die zich ook het meeste met de scholen en de onderwyzing der jeugt bemoeiden, en daar door in groot aanzien quamen. Hun kleding is een witte onderrok, en een zwarte munnikskap, en uit deze orde zyn tien andere munniks- en vyftien Ridder-ordes gesproten.

Cisterna, steedje aan de grenzen van het graafschap Asti in Piemont.

Cisteron, zie *Sisteron.*

Cistersdorf, steedje aan den vloed Zey, in neder-Oostenryk aan de Ongarische grenzen.

Citadella, kleine stad in het Paduaansche gebied, niet ver van den vloed Brenta.

Citadella, kleine bevestigde stad benevens een goede haven aan de westlyke kust van het eyland Minorca. Enige houden ze voor de hoofstad van dat eyland.

Citadelle, is een kleine vesting van 4 of 6 bolwerken, welke aan een voordeligen oort der stad

ſtad gelegt word, zo wel om die te beſchutten als in toom te houden.

Citoing, landſchapje in Vlaanderen, niet ver van Ryſſel, den prins van Epinoy toekomende, aan wien het ook in den Utrechtſen vrede 1713 weêr afgeſtaan is.

Citta di Castello, hoofdſtad van het graafſchap van den zelven naam aan den Tyber in den kerkelyken Staat. Zy heeft een bisdom, is wel beveſtigt, en hoort de familie Vitelli toe.

Citta di Chieti, zie *Chieti.*

Citta di Penna, zie *Civita di Penna.*

Citta Nuova, ſtad aan de weſtlyke kuſt van Iſtrien, den Venetianen toekomende. Zy heeft een biſſchop die van den patriarch van Aquileja afhangt, en is wegen de ongezonde lucht ſlecht bewoont.

Citta Nuova, kleine ſtad benevens den titel van een hertogdom, in de marck van Ancona in den kerkelyken Staat aan de golf van Venetien gelegen, en het huis Ceſarini toekomende.

Citta di Sole, kleine taamlyk beveſtigde ſtad aan den voet van den berg Aventyn, in 't Florentynſche Romagna, aan den kleinen vloed Fagonne.

Citta Vecchia, ſtad op het eyland Malta, benevens een bisdom onder den aartsbiſſchop van Palermo behorende.

Civadiere, zie *Blinden.*

Ciudad del Rei Felipe, ſtad en haven in Terra-Magellanica in zuid-America, welke hedendaags verwoeſt is, en van de Engelſchen en Hollanders Porto Faminé, dat is, *Hongers-haven*, genoemt word, wyl de volkplanting, die de Spanjaarden in 't jaar 1585. daar naar toezonden, zich by gebrek van levensmiddelen verſtrooide.

Ciudad Real of el Pozuelo, grote ſtad in nieuw-Caſtilien aan den vloed Guadiana in een vruchtbare landſtreek, maar is niet zonderling bewoont.

Ciudad Real de Chiapa, zie *Chiapa.*

Ciudad Rodrigo, ſtad aan den vloed Aguada, in 't Spaanſche koningryk Leon, benevens een bisdom dat onder Compoſtella ſtaat. Het is een goede en wel beveſtigde grensſtad tegen Portugaal, en legt 11 myl van Salamanca.

Civencheu, grote ſtad in de provintie Fokien in China.

Cividad di Friuli of Austria, ſtad in Friuli, aan den vloed Natiſone, den Venetianen toebehorende.

Civile Bedienden, zyn die amtenaren of dienaars van een vorſt en in een republiek, welke tot de regering des lands en der onderdanen gebruikt worden, en geen krygsdienſten doen.

Civile Gebouwen, die van de krygs en veſting gebouwen onderſcheyden zyn.

Civil Lieutenant te Parys, zie *Lieutenant Civil.*

Civile zaken, burgerlyke ſtrydigheden en andere handelingen, die geen lyf en levensſtraf verdienen.

Civilegium, is een bewys dat een ſtads overigheid aan hare koopluiden geeft, om daar mée te kunnen betuigen dat zy burgers en inwoners der ſtad zyn.

Civita, Civeda, kleine ſtad aan het gebied van Breſcia, aan den vloed Oglio, den Venetianen toekomende.

Civita Castellana, kleine maar goede ſtad in 't gebied van St. Pieter in den kerkelyken Staat, niet ver van den Tyber, benevens een bisdom.

Civita di Chieti, zie *Chieti.*

Civita Ducale, of Reale, voorheen een kleine ſtad in Napels, in Abruzzo oltra, aan den vloed Velino, benevens een biſdom, onder den aartsbiſſchop van Chieti ſtaande. Zy was een ſleutel tot het koningryk Napels, en hoorde den paus toe, maar is in 't jaar 1703. door een aartbeving te enemaal verzonken, zo dat in deszelfs plaats een meir is gekomen, dat een ſtinkent water met zich voert.

Civita di Penna, ſtad in Abruzzo oltra in 't ryk van Napels benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Chieti ſtaande. Zy komt den hertog van Parma als een leen toe.

Civita della Pieve, kleine ſtad in den kerkelyken Staat, in 't gebied van Perugia; zy heeft een bisdom, onmiddelyk onder den pauſlyken Stoel behorende.

Civita Vecchia, beveſtigde ſtad aan de Toskaanſche zee, in 't gebied van St. Pieter, benevens een zeer goede haven, daar de pauſlyke galeyen in 't gemeen leggen: Paus Innocentius XII. heeftze tot een vrye haven gemaakt, en daar ook een waterleyding by laten maken, die van Tragiano 22 Italiaanſche mylen lang tot aan Civita Vecchia gaat.

Civitella, ſtad in Abruzzo oltra, in 't ryk van Napels, aan een ruw gebergte.

Civola, Cibola, nieuw-Granada, provintie in nieuw-Mexico, daar de Spanjaarden de ſtad nieuw-Granada gebouḋ hebben, en daar de allergemanierſte inwoners van gants America zyn.

Cize le pais de Cize, klein landſchap in neder-Navarra.

Cizimbre, ſtad in de provintie Eſtremadura in Portugaal aan de zee-kuſt, niet ver van Setubal, daar veel viſch gevangen word.

Cizique, ſtad in Natolien in Azien, aan den Propontis, niet ver van Conſtantinopelen.

Cladrau, Kladrau, een ſchoon marcktvlek benevens een ſchoon Benediktyner klooſter in de Pilsner-kreits in Bohemen.

Cladra, marktvlek en keyſerlyke Stoetery aan de Elbe, in de Koninggratzer-kreits in Bohemen.

Clagenfurt, grote en welbeveſtigde hooftſtad in Karinthien, aan den vloed Glan, 24 mylen van Wenen. Zy heeft een univerſiteit, ook hebben de Standen daar hun landhuis, en den 16 Aug. 1723 is deze plaats door een ſchriklyken brand op een klooſter na in de aſch gelegt.

Clain, kleine vloed in Poitou, welke zich by Port de Senon in de rivier Vienne ontlaſt.

Clairevaux, kleine ſtad en voorname Ciſtercienſer abdy in Champagne aan den vloed Aube, welke 1706. door den donder in vlam gezet en verwoeſt wierd.

Clair-

Clairmont, zie *Clermont*.

Clairvaux, kleine ſtad en heerlykheid in 't hertogdom Luxemburg.

Clam, berg-ſlot in opper-Ooſtenryk.

Clamecy, kleine ſtad aan den vloed Yonne in het landſchap Nivernois in Vrankryk. In de voorſtad houd de titulaire biſſchop van Bethlehem zyn verblyf.

Clans, zo worden de inwoners van de gebergtens van Schotland genaamt.

Clara, de nonnen-orde van Ste Clara, welke S. Franciſcus in 't jaar 1212. geſticht, en paus Honorius III. An. 1223. beveſtigt heeft. Zy voert den naam na de H. Clara, een adelyke jonkvrouw uit de ſtad Aſiſe in Italien, welke deze orde onder de arme juffers in de kerk van S. Damiaan het eerſt aangevangen heeft, waar van daan zy ook Nonnen van S. Damiaan genoemt worden. Gemelde Clara leyde een zeer ſtreng leven, en de gene die noch hedendaags haar regel volgen worden Damianiſten genaamt, maar de andere, die van paus Urbanus IV. diſpenſatie hebben gekregen, Urbaniſten.

Clara, Clarence, kleine ſtad in Engeland aan den vloed Stour in het graafſchap Suffolk, benevens den titel van een hertogdom.

Claravalle, een wydberoemde en ryke abdy in Italien, welke paus Innocentius XI, uit aanzien der grote verdienſten des ouden hertogs van Lotteringen, die hy de Chriſtenheid tegen de Turken bewezen had, aan deszelfs zoon Carolus Joſephus Ignatius, die hierna als keurvorſt van Trier geſtorven is, opdroeg, na wiens dood evenwel derzelver inkomſten, die men op 25000 ſcudi des jaars ſchat, de Genuezen zo lang zyn toegeſtaan, tot dat de pauſlyke kamer dat gene, dat zy hun ſchuldig gebleven is, volkome afbetaalt hebbe.

Clare, graafſchap in de Ierſche provintie Connaught, en is een Schier-eyland.

Clare, kleine ſtad in 't graafſchap van den zelven naam.

Clarendon, ſtad in het landſchap Wiltshire in Engeland, die den titel van een graafſchap voert, waar naar het geſlacht van de Hydes, zich graven noemt.

Clarenthal, voorheen een abdy en nonnenkloſter in Wetteravien, 't welk de graven van Naſſau in 't jaar 1553. in een gaſthuis voor 200. armen verwiſſelt hebben.

Clarenza, grote provintie in Morea, benevens den titel van een hertogdom, grenſt ten noorden aan de golf van Lepanto, ten zuiden aan Belvedere, ten ooſten aan Braccio de Maina, en ten weſten aan de Middelantſche zee. De hoofdſtad daar van hiet Patraſſo.

Clarenza, Chiarenza, verwoeſte ſtad in de provintie van den zelven naam.

Clarisse Nonnen, zie *Clara*.

Claros, zie *Calamo*.

Clas, Kalis, ſtad in Finland niet ver van Abo aan den Bothniſchen zee-boezem.

Classe, is ieder ordening, ſtand en plaats, gelyk de ſchepen naar mate van hun grootte van de eerſte, twede, en derde claſſe of rang worden gezegt te zyn. Iets in zekere claſſen is zo veel als in zekere rangen en ſoorten verdelen. Voornaamlyk word dit woord van de ſchool-ordeningen, daar ieder ſchool zyn zekere claſſen of ordeningen, ieder claſſe ook haar wiſſe leſſen heeft, die daar in moeten verhandelt worden, gebruikt.

Clatow, zie *Klatow*.

Clavenna, zie *Chiavenna*.

Clavino, zie *Clivano*.

Clavits, ſlot benevens een grote voorſtad in Croatien in Ongaryen.

Claus, Cluss, een geſeculariſeerde Benediktyner abdy in 't Brunswykſche, onder het ſtift van Gandersheim behorende.

Clauss, ſlot en heerlykheid in opper-Ooſtenryk aan den vloed Steyer, alwaar de overgang uit Ooſtenryk in Steyermarken is.

Clause, (een Hoogduits woord) betekent een enge gevangenis, ook een hol of gang in bergen en ſteenrotzen, een hut der Heremyten, by ons, kluis.

Clause, zie *Ehrenberg*.

Clausen, een ſterk berg-ſlot en beroemde pas aan den vloed Steyer in opper-Ooſtenryk, 3 mylen boven de ſtad Steyer.

Clausen, ſtad in Tyrol, benevens een hoog en ſterk biſſchoplyk Brixiſch berg-ſlot, by den vloed Eiſack, tuſſchen Brixen en Botzen, 6 mylen van Stertzingen, het huis van Ooſtenryk toekomende, zo ver de lands-vorſtelyke overigheid belangt; maar de inkomſten behoren den biſſchop van Brixen toe.

Clausenburg, Colosvar, ſtad in Zevenbergen tuſſchen hoge bergen aan de Ongariſche grenzen, en 8 mylen van Weiſſenburg gelegen, welke tegenwoordig taamlyk verwoeſt, en maar met een muur en torens voorzien is. De keyzerlyk generaal gouverneur graaf van Steinville heeft op een heuvel een fortres laten aanleggen, die de ſtad in toom kan houden. Hier vergaderen in 't gemeen de Landſtanden, en daar worden alle 4 in het land aangenome Godsdienſten opentlyk gedult, ook hebben 'er de Jezuiten een univerſiteit, de Gereformeerden maar een gymnaſium of collegie.

Clausthal, keur-Hanoverſche bergſtad op den Hartz, in 't vorſtendom Grubenhagen, daar ryke bergwerken zyn, en de meeſte erts ten nutte gemaakt word. Hier wierden in 't jaar 1725 driehondert huizen door een brand in de aſch gelegt.

Clausul, een zeker punkt, omſtandigheid enes ſchrifts, aanhang, voorwaarde. Een clauſul aanhangen hiet omtrent zo veel als noch iets daar by bedingen.

Clausura, in de kloosteren is die verbintenis en dwang, dat geen munnik of non zonder uitdruklyk verlof des abts of der abdis uitgaan mag, of iemand by zich laten komen. Daarom word geen biechtvader, docter, barbier of handwerks-man in de clauſuur of door de geſlote deur gelaten, als onder het afleggen van een eed dat hy 40 jaar oud is, by lichten dag daar in zal komen, en noch voor zonnen ondergang daar weer uitgaan.

Clec-

Clecrom, stad in het waiwoodschap Msciflaw in Littauen.

Cleiberg, amt in Wetteravien, 't welk Hessen-Darmstad met Nassau en Leiningen-Westerburg in 't gemeen heeft.

Cleef, hertogdom in de Westfaalsche-kreits, 't welk ten zuiden aan Spaans-Gelderland, ten westen aan Hollands-Gelderland, ten noorden aan het graafschap Zutfen, en ten oosten aan het graafschap Mark, gelyk ook aan het Keulsche en het Munstersche gebied grenst. De Rhyn scheyd het in twe delen en het komt den koning van Pruissen toe. De Gereformeerde religie heeft hier de overhand, evenwel word de Roomsche en Luitersche ook op enige plaatzen gedult.

Cleef, hoofdstad des hertogdoms van dezen naam, 4. mylen van Wezel, zeer vermaaklyk op een heuvel, en niet al te ver van den Rhyn gelegen. Zy heeft een schoon slot, Swanenberg genaamt, een regering, geheim justitie collegie, domeinkamer, een commissariaat, en een diergaarden.

Clempenow, kleine stad, slot en amt in voor-Pommeren, 4. mylen ten westen van Anclam.

Clerac, kleine stad aan den vloed Lot, in het landschap Agenois in Guienne.

Clerc of the Market, hiet in Engeland een Marktschryver, die op gewicht en maat moet acht geven, en dezelve, wanneer zy deugtzaam zyn, yken, op dat in zyn gebied geen valsche maten ingevoert worden, maar die hy zo bevind moet hy laten verbranden.

Clercs of Clerici, worden alle persones die tot den kerken-staat des Roomschen godsdiensts behoren, genoemt, van de gene, dien de kruin geschoren is, af, tot op de prelaten.

Clercken, zyn in Vrankryk en elders een zeker soort van gerechtsschryvers.

Clerf, vlek benevens een sterk en schoon slot in 't Luxemburgsche.

Clerici Regulares S. Majoli of de Somascha, zyn van Æmiliaan, een Venetiaansch edelman gesticht, en 1440 van Paulus III. geapprobeert, in welken tyd zy evenwel noch aan geen gelofte gebonden waren. Paus Pius V. heeft ze in 't jaar 1568 onder de munniken aangenomen, en de H. Carolus Borromæus heeft hun te Pavia de kerk van S. Majolus ingeruimt, waar naar zy ook den naam voeren. De Somascha worden zy naar een plaats in 't kerspel van Milaan genaamt.

Clerisy, zo word de gezamentlyke geestlykheid der Roomsche kerk genaamt.

Clermont, groot vlek in Daufiné, benevens den titel van een graafschap, waar van een oud en beroemt geslacht den naam voert.

Clermont, Clairmont, stad en amt in Savoien, in het hertogdom van Geneve, tusschen de beyde rivieren Fier en Usses op een berg gelegen.

Clermont, hoofdstad van Auvergne op een heuvel aan den vloed Arcier. Zy is groot en schoon, en heeft een presidiaal en bisdom, onder den aartsbisschop van Bourges behorende.

Clermont, heerlykheid in het graafschap Mumpelgard, welke de kroon Vrankryk in den vorigen oorlog wegnam, maar in het Ryswykische vredens-verdrag weêr aan den hertog van Mumpelgard afgestaan wierd.

Clermont en Argonne, kleine stad in 't hertogdom Bar in Lotteringen op een heuvel, daar de vloed Ayr voorby loopt, benevens den titel van een graafschap. De kroon Vrankryk heeft dit land in den 30 jarigen oorlog weggenomen, en in den Pyreneeschen vrede behouden.

Clermont en Beauvoisis, kleine stad op het eyland van Vrankryk, benevens den titel van een graafschap.

Clermont de Lodeve, kleine stad benevens een sterk slot in neder-Languedoc, aan den vloed Lergue.

Cleryal, kleine stad, heerlykheid en slot aan den vloed Dub, in het hertogdom Mumpelgard, 4 mylen van Mumpelgard.

Clervall, zie *Clairvaux.*

Clervaux, zie *Clairvaux.*

Clery, stad in het gouvernement van Orleans aan de Loire, dicht by de stad Orleans.

Cles, stad in Zwitzerland, in 't canton Freyburg, aan den vloed Orbe.

Clettenberg, kleine stad, amt en bergslot, waar op voor dezen de graven van Hohenstein, en laatst de graven van Witgenstein gewoont hebben. Tegenwoordig hoort het den koning van Pruissen toe.

Clettgow, klein landschap in Zwaben aan het Zwarte-wald in Turgow, 't welk zich van Schafhausen tot aan Waldhut by de 4 mylen weegs den Rhyn af uitstrekt, en voorheen de graven van Sults toebehoorende, maar nu zedert 1687. na 't afsterven des laatsten graafs van dit geslacht van Jan Ludwig, aan den vorst van Schwartzenberg tockomt welke hierom in den vorsten-raad op den ryksdag te Regensburg zitting en stem zoekt.

Cleve, zie *Chiavenna.*

Cleveland, is een groot streek lands in het noordlyk deel van de provintie York in Engeland.

Client, een die zich onder de beschutting en bescherming van een ander geeft. Clienteel, bescherming, en schut.

Climaat of landstreek, is een deel des aardtryks tusschen twe paralelle kringen van den nacht en dag evenaar, in 't welke de langste zomerdagen zich tot een zeker getal uren uitstrekken, en een climaat is van het gene dat daar naast aanlegt daar alleen in onderscheyden, dat de langste zomerdagen in het één een half uur langer of korter zyn als in het ander.

Clin, zie *Chain.*

Clincar, zie *Cabarres.*

Cling, slot en Beyersch pleeg-gericht in 't aartsbisdom van Saltsburg, niet ver van Wasserburg, onder het rent-amt Burghausen behorende.

Clingen, slot, steedje en amt in Thuringen, den vorst van Schwartsburg-Sondershausen toebehorende.

Clingendaal, een slot in Holland, een myl van den Haag, daar de Heer van S. Annaland

een kosteiyken tuin heeft aangelegt. Tegenwoordig komt het den Heer Slicher toe.

CLINGENMUNSTER, was voor dezen een ryk Rooms-klooster in de neder-Elsas, 2 mylen van Landau, maar tegenwoordig is het Luitersch, en staat onder de bescherming van den keurvorst van de Palts.

CLISSA, beroemde vesting op een steile rots in Dalmatien, den Venetianen toekomende, niet ver van Salona.

CLITUNNO, vloed in 't hertogdom Spoleto, welke zich in de rivier Topino ontlast.

CLIVANO, Turksche stad in Bosnien, die voorheen groten handel placht te dryven. In 't jaar 1686. wierd zy van de Venetianen, welke hier dicht by de Turken in de vlucht geslagen hadden, geplundert en in brand gestoken.

CLÖDEN, kleine stad in de Saxische keur-kreits, benevens een prooftdy, die de universiteit van Wittenberg ingelyft is.

CLOGHER, CLOCHER, tamelyk verwoeste stad in het Iersche graafschap Tyronne, benevens een bisdom onder den aartsbisschop van Armagh behorende.

CLON, CLONEY, CLOYNE, kleine maar vermaaklyke en welbewoonde stad in het Iersche graafschap Cork in Leinster, heeft zitting en stem in 't Iersche parlement, als ook een bisdom, onder den aartsbisschop van Cashel staande.

CLONEFORT, kleine stad in het Iersche graafschap Galloway in Connaught, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Toam behorende.

CLONMEL, CLOMEL, kleine stad of vlek in het Iersche graafschap Tiperary, in Mounster, aan den vloed Sewer of Shoure. Deze plaats heeft zitting en stem in 't Iersche parlement.

CLOOSTER, zie *Klooster*

CLOPPENBURG, kleine stad benevens een sterk slot en groot amt in 't bisdom Munster, aan de Soste.

CLÖSTERLE, heerlykheid en kleine stad benevens een schoon slot in de Satzer-kreits in Bohemen, den graaf van Thun, die daar resideert, toebehorende.

CLUGNY, abdy in het hertogdom Burgundien, in het landschap Moconnois.

CLUID, zie *Cluyd.*

CLUNDERT, kleine bevestigde plaats in zuid-Holland, op het eyland Ruygenhil, aan de Brabantsche grenzen.

CLUNI, kleine stad in het graafschap Marr in noord-Schotland, niet ver van den vloed Don, 4 mylen ten noordwesten van Aberdeen.

CLUNIACENSER-ORDE, heeft haar aanvang in het jaar 912 uit de Benedictyner orde van een abt Bernus genomen, die in het Burgundische dorp Clugny een klooster stichtte.

CLUNITS, zie *Chlumnits.*

CLUSE, kleine stad in het landschap Faucigny in Savoien, aan den vloed Arve.

CLUSON, kleine stad in het landschap Bergamasco in 't Venetiaans gebied, in welke landstreek verscheyde wegen over de Alpen naar het Graauwbundter land lopen.

CLUSON, CHISSON, vloed in Dauphiné, welke in de Alpen ontspringt en zich in den Po stort.

CLUSON, een van de Waldenzer valeyen, den koning van Vrankryk toekomende.

CLUYD, CLYD, grote rivier in zuid-Schotland, die aan de grenzen van het graafschap Annandale ontspringt, en zich in de golf van Cluyd, of Æstuarium Glotæ stort.

CLUYDESDALE, landschap in zuid-Schotland, tusschen de landschappen Lenox, Sterling, Lothiane, Tivesdale, Esdale, Annandale, Nithesdale, Byle, en Rheinfrew. Het word in opper- en neder-Cluydesdale verdeelt.

CLUYS-GAT, een gat aan weerzy van de boeg der schepen, waar door het kabeltouw word gevierd en ingehaalt.

CLUZZI, zie *Cognitz.*

CLY, kleine stad benevens den titel van een barony, niet ver van Aosta in Piemont.

CLYM, zie *Chnin.*

CLYN, kleine stad in het graafschap Southerland in noord-Schotland, niet ver van den mond der rivier Brota.

CNESOW, stad in het waiwoodschap Chelm in Polen.

CNYPHAUSEN, zie *Kniphuisen.*

COA, vloed in de Portugeesche provintie Tra los Montes, welke zich in de Duero ontlast.

COACHEU, stad in China in de provintie Quantung.

COADJUTOR, hiet in byzonderen opzichte degene, welke een geestlyken keurvorst, aartsbisschop, bisschop, administrator en abt by zyn leven tot hulp gegeven is, om hem na deszelfs dood in de geestlyke waardigheid op te volgen.

COADJUTRICE, is in een nonnenklooster of vrouwen-stift even het zelve, 't geen een coadjutor in 't manlyke is, deze naam is in Vrankryk zeer gemeen.

COANZA, grote vloed in Ethiopien, welke zich by het eyland Loanda in de Ethiopische zee stort.

COBINOVA, kleine stad aan de rivier de Sau in Ongaryen, niet ver van Sabacz.

COBLENTS, welbevestigde residentie-stad des keurvorsten van Trier, op den Hondsrug gelegen, daar de Moezel en de Rhyn te zamen lopen, de eerste aan de linke, de andere aan de rechte zyde. Tegen over aan den Rhyn legt de vesting Ehrenbreitstein op den berg.

COBRINA, stad in het waiwoodschap Briescia in Littauwen.

COBURG, vorstendom tusschen het Bareutsche, Thuringsche, Hennebergsche en Bambergsche gebied, begrypt in een ruimer zin de gantsche Hildburghausische landsportie in zich, behalven het amt Koningsberg; maar in een enger zin de amten Coburg, Neustad, Neuhaus en Sonnenfeld, benevens de steden Coburg, Sonnenberg, Neustad en Rodach, welke een byzonder vorstendom uitmaken, heeft ook op de Ryks- en opper-Saxische kreitsdagen

dagen zitting en ſtem, en behoort, hoewel het in Frankenland legt, tot den opper-Saxiſchen-kreits. Na 't afſterven des laatſten hertogs van Saxen-Coburg Albertus, in 't jaar 1699, en Chriſtiaan van Eiſenberg 1709, als ook Henrik van Römhild, 1710, is over de opegevalle landgoederen onder de heeren broeders en neven van de Gothaſche linie verſchil over de opvolging ontſtaan, 't welk te Wenen voor den Ryks-hofraad gehangen heeft, en het land zo lang op den gemenen naam geregeert geworden is; evenwel heeft de Ryks-hofraad eindelyk in 't jaar 1714 een definitief vonnis in deze zaak uitgeſproken, en het tuſſchen de vorſtelyke Huizen opgerecht vergelyk en erfverbond meeſtendeels bekrachtigt, het huis van Saxen-Gotha de volle Eiſenbergſche landsportie met alle recht, om de zelve wederom in het vorſtendom Altenburg in te lyven, in 's gelyk het oeffenen van de hoge rechten in de Gothaſche, Altenburgſche, Coburgſche en Hennebergſche landen, benevens een manlyke portie voor uit toegewezen, en het huis van Saxen-Saalfeld zyn erflands-portie uit alle drie broederlyke nalatenſchappen, en wel de Coburgſche, Eiſenbergſche, als ook Eiſenberg-Römhildiſche portien in 't vorſtendom Coburg, maar de Römhildſche portie in dezes lands aandeel toegedeelt. Aan het huis Saxen-Meiningen zullen deszelfs drie erfportien uit het Coburgſche, Römhildſche en Eiſenbergſche goed gedaan worden, evenwel zo dat het niet met de manlyke portie, die het Gothaſche huis vooruit heeft, concurreren mag. Saxen-Hildburghauſen zal de halve Coburgſche Ryks-ſtem, door het vergelyk van Saxen-Gotha 1681 overgelaten, behouden, ook uit hoofde zyner erfportien na het Gothaſche vergelyk te werk gaan, en voor 't overige by deze verdeling toegezien worden, dat de verdeling en vereniging der landen zo veel 't mooglyk is verhoed, de ryks en kreits gerechtigheden niet verminderd, en het vonnis door Raadsheren, die ervaring van des landszaken hadden, ten einde gebracht wierd.

Coburg, hoofdſtad van 't vorſtendom van dezen naam aan de Jets in Franckenland, van middelmatige groote, maar fraai geboud, 4 mylen van Schleuſingen, benevens een vorſtelyk ſlot Ehrenburg genaamt, hier is tot noch toe een gemene vorſtelyke regering geweeſt. Zy heeft een illuſtre ſchool, om 't welke in een univerſiteit te veranderen de vorſtelyke Gothaſche huizen reeds in 't jaar 1677 privilegie van den keyzer verworven hebben, en buiten de ſtad legt een taamlyk gefortificeerde citadel. Zy wierd den 29 January 1711 wegens het verſchil over de opvolging tuſſchen de vorſten van de Gothaſche linie met Saxen-Gothaſche troepen bezet.

Coca, kleine oude ſtad in oud-Caſtilien in Spanje, aan de kleine rivier Elerana.

Coccejanen, worden de navolgers en aanhangers van Johannes Coccejus, een beroemden en geleerden Gereformeerden Theologant in de voorgaande eeuw in Holland, genoemt.

Cocheim, Kocheim, kleine ſtad en ſlot aan de Moezel in het aartsbisdom Trier, daar omtrent waſt ſchone wyn.

Cocher, zie *Kocher*.

Cochila, vloed in 't ryk van Napels in Calabria citra, welke in 't Apennynſche gebergte ontſpringt, en zich in de golf van Taranto ſtort.

Cochin, klein koningryk en ſtad op het Schiereyland van Indien, aan dees zyde van de Ganges op de kuſt van Malabar, wiens koning onder de beſcherming der Hollanders ſtaat. Hier worden veel St. Thomas-chriſtenen gevonden, die hun Godsdienſt in de Chaldeeuwſche ſpraak verrichten, en de hoofdſtad van den zelven naam komt de Hollanders toe, welke zy 1663 den Portugezen afgenomen hebben. Zy is na Goa de grootſte ſtad, en legt aan den kleinen vloed Cochin welke hier in de zee loopt.

Cochinchina, koningryk in Indien aan de overzyde van de Ganges, aan een zee-boezem van den zelven naam, 't welk in 6 provintien verdeelt word, en wier koningen den keyzer van China cynsbaar zyn. Daar word hier veel goud, zilver, kaneel, peper enz. naar andere landen vervoert. De Roomsgezinden hebben voor enigen tyd Miſſionariſſen in dit land gezonden, om de inwoners tot het Chriſten geloof te bekeren, die evenwel veele vervolgingen hebben moeten uitſtaan, en alzo grote hinderpalen gevonden hebben.

Cocir, zie *Coſſir*.

Cockpitt, zie *Kockpit*.

Coco, Capo Coco, Boco, een der beroemſte voorgebergtens in Sicilien.

Cocos-Eyland, is een eyland in de Stille-zee in zuid-America, van de Spanjaarden aldus genoemt, om de menigvuldige Cocos-bomen die 'er op waſſen. Het heeft omtrent 7 of 8 mylen in den omtrek, en aan de zee gehele boſſchen van Cocosbomen, is ook met enkele rotzen omringt, zo dat 'er de ſchepen niet aan komen kunnen, behalven ten noord-ooſten, alwaar een kleine haven is. Daar legt ook een Cocos-eyland in de Afrikaanſche-zee by het eyland Madagaſcar, en noch een in de Aziatiſche-zee by het eyland Sumatra.

Coda di Volpe, voorgebergte in Calabria oltra in 't ryk van Napels.

Codex Ludovicianus, is dat Wetboek in Vrankryk, waar naar zich de gerechtsbedienden moeten richten, en waar in de landswetten voorgeſchreven zyn. Het is 1667 opgeſtelt.

Codicil, is een uiterſte wil, daar zo veel getuigen en plechtigheden niet in vereiſcht worden als in een formeel teſtament.

Codogno, ſtad zonder muren of een groot vlek in 't hertogdom Milaan in het gebied van Lodi, de prinſſen van Trivultio bezitten het als een Milaneeſch leen.

Codrosco, zie *Cotrasko*.

Cods-Cheriff, zo noemen de Turken de ſtad Jeruzalem, en 't betekent zo veel als de heiligheid der vorſten.

Coeg, zie *Koeg*.

Coelestynen, zyn munniken welke een wit onder-

onderkleed en een zwart scapularium of schoudermantel met grote en wyde mouwen dragen, wier stichter Cœlestinus in de 13 eeuw leefde. Zy volgen den regel van S. Benedictus, en paus Gregorius X. heeft deze orde in het jaar 1274 op het concilie van Lion bevestigt.

Coelibatus, betekent den ongehuwden staat.

Coenobiten, zyn die munniken welke zich in kloosters ophouden en den Godsdienst verrichten, daar de Kluizenaars tegen gestelt worden.

Coesfeld, kleine gefortificeerde stad aan den oorsprong van den vloed Berkel, daar de bisschoplyke residentie was, eer de stad Munster onder zyn gehoorzaamheid quam.

Coesnon, zie *Couesnon.*

Coevorden. stad in Overyssel aan den kleinen vloed Aa, en de hoofdstad van het landschap Drent. Zy is een wichtige pas, en zo wel wegen de moerassen als door haar vestingwerken zeer sterk, nademaal zy een reguliere zevenhoek is, en door een sterk slot beschut word.

Cofferer of the Kings Houshold, is een voornaame bediende aan het Engelsche hof, en de naaste na den Controleur, hy heeft zo wel in de Rentkamer als elders byzondere opzicht over de kamerbedienden, dien hy in 't gemeen hun loon telt.

Coffre, Moordgroeve, zie *Casematte.*

Coffres a feu, zie *Vuurkisten.*

Coffy, een zeker soort van bonen die overvloedig in het koningryk Yemen in gelukkig Arabien groeien, en waaruit men een drank vervaardigt, die hedendaags door gants Europa zeer in zwang gaat.

Coggeshall, stad in Essex in Engeland.

Cogna, kleine stad niet ver van Aosta in Piemont, waar naar de omleggende landstreek Val di Cogna genaamt word, komt den bisschop van Aosta toe.

Cognac, zie *Coigna.*

Cognaten, hieten de vrienden en bloedverwanten van de moederlyke zyde, anders spil-magen genaamt.

Cogni, Conia, hoofdstad van klein Azien in groot Caramanien. Zy is de verblyfplaats van een Beglerbeg van Caramanien, en had voorheen een aartsbisschop.

Cognits. taamlyk grote stad in Dalmatien, den Turken toebehorende. Op de landkaarten word zy gemeenlyk Ciuzzi genaamt.

Cognue, schone en vermaaklyke stad in Vrankryk, heeft zeer diepe en droge grachten, die met tamme harten bezet zyn, welke ook door de stad, gelyk ander tam vee, lopen. Hier wast het schone fruit, dat de koning van Engeland zo graag op zyn tafel heeft.

Cogueto, Cogoreto, kleine stad aan de Ligustische zee, niet ver van Savona in 't Genueesche gebied, daar de beroemde Christoffel Columbus, die de nieuwe wereld ontdekt heeft, geboren wierd.

Coignac, Cognac, kleine stad aan den vloed Charante, in het landschap Angoumois in Vrankryk, heeft een vruchtbaren wyngrond. Zy voert den titel van een kastelany, en is de geboorte stad van koning Franciscus I, die daar een vesting heeft laten aanleggen.

Coila, zie *Kyle.*

Coimbra, grote stad in de Portugeesche provintie Beira, aan den vloed Montego, waar door zy in twe delen gescheyden word, benevens een universiteit, welke 1290 gesticht is, en een ryk bisdom, onder den aartsbisschop van Braga staande. Zy voert den titel van een hertogdom, daar zich de zoons der koningen van Portugaal zomtyds naar hebben laten noemen, en is aan alle kanten met olyfbomen en wynbergen omringt. Daar is ook een prachtig Jezuiten collegie, 't welk weinig zyn 's gelyken heeft.

Cokermouth, kleine stad en vlek in Cumberland in Engeland, aan den vloed Coker, heeft zitting en stem in 't Parlement.

Coket, Coquet, klein eyland, dicht aan de kust van Noorthumberland in Engeland.

Col, klein eyland in Schotland, en een van de eylanden Westernes, is 5 mylen lang en een breed. Heeft 2 kleine steden.

Colalto, vlek en slot in Italien, in de Trevisser-mark, heeft den titel van een graafschap, waar van de graven van Colalto den naam voeren.

Colan, klein koningryk aan de kust van Malabar in Azien, op het Schier-eyland aan deze zyde van de Ganges.

Colbats, een amt in voor-Pommeren, in 't Stettynsche gebied, dicht by het meir Maduje, den koning van Pruissen toebehorende.

Colberg, grote en gefortificeerde koopstad in 't vorstendom Camin in achter-Pommeren, daar de vloed Persante of Psant in de oost-zee valt, en daar zy een haven heeft, den koning van Pruissen toekomende. Zy is voor dezen een Hansee-stad geweest, en dryft noch tegenwoordig goeden handel op Polen, en heeft een sterke scheepvaart naar buitenlanden, en goede wol-manufacturen, inzonderheid van Ratynen, een koop-beurs op het stadhuis, en een collegiaal-stift, dat uit een deken en enige kanunniken bestaat.

Colchester, hoofdstad van het graafschap Essex in Engeland, aan den vloed Colne. Zy is wel bevestigt, groot, volkryk, en dryft goeden handel met lakens en zyde stoffen.

Colchidis, zie *Mingrelien.*

Coldingen, zie *Koldingen.*

Coldingen, keur-Hanovers amt aan de Leine, in 't vorstendom Calenberg

Coldingham, hoofdstad der provintie Merchia in 't zuid-Schotland. 't Is een kleine plaats dicht aan de zee.

Colditz, kleine stad en amt aan de Mulde in Misnien, in de Leipziger-kreitz, 4 mylen van Leipzig. Hier is een diergaarden en slot, 't welk gemeenlyk een verblyf der keurvorstelyke weduwen is.

Coleneerg, zie *Colmberg.*

Colibre, zie *Collioure.*

Colibre, Spaansch eyland op de Middelantsche zee,

zee, in de golf van Valentia. Het is klein, onbewoont, en word door de zee in 6 of 7 delen gescheyden.

Coligny, vlek in het graafschap Burgundien, 't welk den naam aan het beroemde geslacht Coligny geeft. Het word ook Coligny le Viel genaamt, dewyl 'er een ander, Coligny le Neuf genaamt, in de provintie Bresse legt, welk laatstgenoemde hertog Leopold Eberhard van Wurtemberg-Mumpelgard in 't jaar 1709 aan de heeren van Sandersleben, die zyne matres de baronnes de l'Esperance by haar vorigen man gehad had, geschonken heeft, die tegenwoordig daar naar graven van Coligny genoemt worden.

Colima, stad in de audientie van Mexico, in de provintie Mechoacan in noord-America.

Colin, zie *Kolin*.

Colisæum, een prachtig amphiteater te Rome, tot Schouwspelen en dieregevechten geschikt, 't welk Vespasiaan heeft beginnen te bouwen, en Domitiaan voltooit. Tegenwoordig staat 'er qualyk de helft van, en voornaamlyk is 'er door de aardbeving van het jaar 1703 een groot stuk omvergeworpen.

Collansa, zie *Collenta*.

Collao, ryke koopstad in Peru in zuid-America, welke eigentlyk de haven van de stad Lima is.

Collateraal-Raad in Napels is een hoog collegie, waar in de gerechts-zaken en inzonderheid de appellen afgedaan worden.

Collaterales, zyn vrienden die elkander in de zydlinie bestaan, als broeders, zusters, zusters-kinderen, vaders-broeders en zusters, moeders-broeders en zusters, gelyk ook derzelver kinderen.

Collatie, hiet by erffenissen, wanneer een kind dat gene, 't welk hy reeds by zyner ouderen leeftyd van dezelve ontfangen heeft, in de gemene erffenis moet inbrengen of zich laten aftrekken.

Collatien op vastens-tyden, hiet onder de Catholyken het avond-eten van enkele koude spyzen, en vruchten, als olyven, amandelen, vygen, rozynen, appelen, peren, pruimen enz. waar by evenwel geoorlooft is wyn te drinken.

Collationeren, hiet een afschrift tegen het origineele vergelyken, of het daar mee over een komt.

Collator, zo word de schuts-heer van de kerk genaamt, die de benoeming van den Predikant heeft, of andere amten en beneficien vergeeft.

Collatuur, is het recht om een Predikant te benoemen, en denzelven aan het consistorie te presenteren, om hem te laten bevestigen.

Colle, kleine stad op een heuvel in Toskanen, niet ver van den vloed Elza, benevens een bisdom dat onder den aartsbisschop van Florence behoort.

Colle, kleine vloed in Champagne, valt een half myl boven Chalons in de Marne.

Colle, Collo, stad in 't Koningryk Tunis in Africa aan de Middelantsche zee, daar zy een bequame haven en een zee-boezem van denzelven naam heeft.

Collecten, in Duitsland zyn schattingen, welke tot nut van het gemene best gezamelt worden. Zy zyn of kreits-schattingen, die met bewilliging der kreits-Standen in een kreits uitgeschreven worden; of landschattingen, die ieder heer in zyn land uitschryft: of ryks-schattingen, welke van den keyzer met bewilliging der Standen in 't Roomsche ryk uitgeschreven worden. Zy worden ook verdeelt in ordinare, de gewoonlyke lasten als schot en lot, en extraordinare, die buiten gemeen opgelegt worden, als beschermings- oorlogs- en Turkenlasten, inquartiering en proviant- gelden enz. diergelyke buitengewone Turken-schattingen heeft zyn keyzerlyke majesteit in den laatsten Turkschen oorlog van het gehele Roomsche ryk verzocht, en is zulks ook van de Standen op den ryksdag bewilligt.

Collecten, worden ook zekere spreuken of korte gebeden genoemt, welke de priesters op begraaffenissen of in de vesper voor het altaar uit het kerkboek zingen.

Collecten worden ook zekere gelden genaamt, die men in kerken of gezelschappen verzamelt, om daar door luiden die verdreven, of door brand en andere ongelukken verarmt zyn, by te staan.

Colleda, zie *Collede*.

Collede, Keulen aan de Lossa of Lust, steedje in Thuringen, de graven van Werthern toekomende.

Collegiale Dagen, worden de keurvorstelyke dagen in 't Roomsche ryk, en van velen ook de ryksdagen genaamt. Zie *Keurvorsten dagen* en *Ryksdagen*.

Collegialiter, gezamentlyker hand, wat in een vergadering van enige personen eenstemmig besloten word. Collegialiter te zamen leven, als brave luiden past.

Collegiaat-kerk, bestaat uit een collegie van kanunniken, welke zich by na gelyk de reguliere munniken naar zekere statuten en regels schikken. Wanneer het vast gestelt is een vast getal van zulke kanunniken aan te nemen, word zy Ecclesia numerata genoemt, maar wanneer naar maat der inkomsten dan eens meer dan weiniger aangestelt worden, hiet zy Ecclesia non numerata of receptiva.

Collegio, is te Venetien een vergadering der voornaamste leden van de Republiek, en bestaat uit den Doge en 25 Venetiaansche edelen. Uit dit collegie gaan de orders aan alle andere collegien en gerechtshoven af, hier word den gezanten en andere uit- en inlandsche Ministers gehoor verleent, enz.

Collegium illustre, te Luneburg en Tubingen zyn byzondere gestichten, tot onderwys en opvoeding van luiden van hoge geboorte geschikt.

Collegium Naturæ curiosorum, nam 1672 te Schweinfurt in Frankenland zyn aanvang, wiens Stichter was de beroemde Geneesheer Joh. Laurent. Bauschius, en zyn naarvolger Fehr heeft het verder tot volkomenheid gebracht; nademaal de beroemste leeraren in de geneeskunde van gants Europa in dit genootschap zyn aangenomen, en door dezelve de collectio Ephemeridum Medico-Physicarum of verzameling van Genees- en Natuur- kundige dagregisters tot noch toe gecontinueert word. Keyzer Leopold heeft dit collegie in 't jaar 1687 met

met schone voorrechten begunstigt, van wien het ook Societas Leopoldina genoemt is.

Collensa, Collansa, Collonsa, een van de eylanden Westernes onder Schotland behorende.

Collicollung, stad op de Guineesche kusten in Africa.

Collioure, kleine stad in het graafschap Roussillon niet ver van de zee, heeft een goede haven, en hoort Vrankryk toe.

Colloquium, een mondgesprek of zamenspraak. In zekeren zin hiet het een gesprek over den Godsdienst, wanneer de godsgeleerden van twe tegenstrydige gezintheden op een bestemde plaats op bevel der hoge overigheid te zamen komen, over de geschilpunten met elkander redentwisten, en het daar omtrent eens zoeken te worden. Diergelyke byeenkomst is 1529 te Marpurg en 1619 te Regensburg tusschen enige Katholykſche en Luiterſche Godsgeleerden, in 's gelyk 1586 te Mumpelgard, en 1645 te Thoren in Pruissen tusschen de Luiterschen en Gereformeerden, en noch veel andere meer gehouden. Maar by na alle die colloquia zyn vruchteloos afgelopen, nademaal niemand den ander heeft willen toegeven, maar ieder by zyn mening gebleven is.

Colloredo, bergslot in Frioul, waar naar een oud en beroemt graaflyk geslacht in de keyzerlyke erflanden den naam voert. Het heeft zich ook in Bohemen uitgebreyd, en 1719 wierd graaf Hieronymus van Colloredo, toenmaals Gouverneur en captein generaal van Milaan, tot den Ryksvorsten stand, als ook tot het erf-schafmeesters amt van Bohemen verheven, die naderhand in 't jaar 1725 keyzerlyke opperhof-maarschalk wierd, maar kort daar op 1726 stierf. Zyn broeder Joh. Baptista, graaf van Colloredo, die tot hier toe keyzerlyke Ambassadeur te Venetien geweest was, kreeg hier op de opperhof-maarschalksplaats aan 't keyzerlyke hof.

Collucia, Lago della Collucia, of Acherusca, stad en moeras in Terra di Lavoro in 't ryk van Napels, langs de zee-kust.

Colluderen, hiet met iemand te zamen spannen tot eens anderen schade.

Collum, dorp in Friesland, 't welk sterken koophandel dryft.

Colmar, een van de tien ryksteden in de Elzas, welke men uit vele omstandigheden voor de hooftstad van de opper-Elzas houden kan. Zy legt aan de eene zyde aan de Ill, aan de andere in 't vlakke veld, waar door de riviertjes Thur, Laucht en Fecht lopen, waar van de laatste de molens in de stad omdryft, en de beekjes in de straten maakt. Anno 1673 maakten 'er zich de Franschen meester van, wierpen de oude stadsmuren omver, en lieten ze 1675 recht versterken. Maar naderhand is alles weêr geslecht, zo dat men 'er tegenwoordig niet als een muur, die misschien een piek hoog is, om ziet. Zy staat noch onder Vrankryk, en wat de advocacy aangaat, dezelve heeft de Marquis de Mazarin na des kardinaals dood behouden en verpacht.

Colmars, kleine stad in opper-Provence op de Alpen aan den vloed Verdon.

Colmberg, Colenberg, slot, dorp en castenamt in Frankenland, den markgraaf van Anspach toebehorende.

Colmberg, zie *Culmberg*.

Colme, vloed in Vlaanderen, die eigentlyk een arm van de rivier de Aa is. Hy ontlast zich in het canaal van Duinkerken.

Colmenar, stad in nieuw-Castilien aan den vloed den Taag, niet ver van 't koninglyk lust-slot Aranjuez.

Colmensee, zie *Culmsee*.

Colmhil, zie *Cholmhil*.

Colmogorod, kleine stad in de Moskovitische provintie Dwina, aan den vloed van den zelven naam.

Colne, vloed in de provintie Essex in Engeland, welke zich beneden Colchester in de Duitsche zee stort.

Colne, stad in Lancashire in Engeland.

Colo, vlek in Groot-Polen, in 't waiwoodschap Kalisch, aan den vloed Warta, 8 mylen ten noorden van Kalisch.

Colobiano, kleine stad in Piemont, anderhalf myl van Vercelli.

Colochina, kleine stad in Morea, in het landschap Zaconia aan de golf van Colochina.

Colocza, stad in 't graafschap Bath in opper-Ongaryen, aan den Donau, benevens een aartsbisdom. Zy quam 1686 aan den keyzer.

Colodi, beveiligt vlek in 't gebied van de Republiek Lucca.

Cologna, kleine stad in het Venetiaansche landschap Paduano, aan de Veroneesche grenzen.

Colom, stad in 't waiwoodschap Reussen in Polen.

Colombata di Trepani, klein eyland aan de westlyke kust van Sicilien.

Colombi, klein eyland in de Barbaarsche zee.

Colombi, stad benevens een haven op het eyland Majorca.

Colombo, gefortificeerde stad benevens een kasteel aan de westlyke kust van het eyland Ceylon, welke de Portugezen eerst aangelegt, maar de Hollanders in 't jaar jaar 1656 verovert hebben. Zy is de residentie-plaats des Hollandschen gouverneurs.

Colomenska, lust-slot van den Czaar, omtrent 6 mylen van de hooftstad Moscau, in een aangename en welbewoonde landstreek.

Colomey, kleine stad in Polen in Rood-Russen, aan den vloed Pruth, in welkers nabuurschap beroemde zout-mynen zyn.

Colomiers, kleine stad in het landschap Brie in Vrankryk, aan den vloed Morin.

Colomna, zie *Columna*.

Colomne, Colonne, is een lange ry troepen en bagagie van een Leger, 't welk marcheert. Men maakt naamlyk vierderly afdelingen, op dat het gantsche Leger te gelyk en naar eene plaats door verscheyde wegen marcheren kan. In een colomne marcheren, hiet zo veel als in de marsch in

plaats van een breed front een lange rey maken. Zo zegt men ook in een colomne zeylen, wanneer de schepen achter malkander in een linie zeylen.

Colonel, overste, is een opper-Officier, welke een regiment te paard of te voet kommandeert, en mêe in den krygsraad zit. Wanneer de commandant van een vesting niet tegenwoordig is, bekleed de oudste overste van de bezetting deszelfs plaats. Een overste onder het voetvolk moet in den slag te voet voor zyn regiment staan, hy voert een halve piek, en doet geen wacht in het garnisoen, maar moet evenwel op commando, convoy of party marscheren. Alle avond moet hem de adjudant des commandanten order en 't woord brengen, en hy geeft den adjudant alle avond last, hoe het met het regiment zal gemaakt worden. Zonder zyn weten mag geen captein een soldaat afscheyd geven, en hy neemt de regiments onkosten op.

Colonel General, is by de Franschen die gene, die een gants corps van zekere soldaten commandeert en zyn onder hen bekent:

1. *Colonel General de l'Infanterie des Suisses & des Grisons*, of de opper-Officier die de Zwitzers, welke in 's konings dienst staan, commandeert, welke bediening tegenwoordig de prins van Dombes heeft.

2. *Colonel General des Dragons*, die over de Dragonders en andere *Gens d'Armes* gestelt is.

3. *Colonel General de l'Infanterie Françoise*, welke bediening na de dood van Mr. d'Espernon door een ordonnantie van den 28 Juli 1661 opgehouden heeft, daar hy anders de gantsche Fransche Infantery commandeerde, alle amten vergaf, en by ieder regiment een eige compagny had, *la Colonelle* genaamt.

4. *Colonel General des chevaux legers*, of over de lichte paarden.

Colonien of volkplantingen worden die plaatzen genaamt, daar men enige luiden en huisgezinnen uit hun vaderland naar toe zend, om ze te bevolken en aan te bouwen, diergelyke hebben de meeste Europische volkeren in de drie andere delen der wereld zedert enige eeuwen aangelegt, en zich voornaamlyk aan de zee-kusten of met geweld of met bewilliging der inboorlingen ter neer gezet, en op veele plaatzen vestingen en steden geboud, om zich zo wel tegen den aanval der Wilden in 't land te beschutten, als ook om den koophandel in des te beter stand te brengen.

Colonna, oud en het voornaamste geslacht onder de vier Roomsche principale huizen in Italien, waar uit veel beroemde luiden gesproten zyn, en 't welk zich in twee linien deelt, namentlyk in de prinslyke van Carbognano en Bassanello, en in de hartoglyke van Pagliano en Tagliacozza, waar van de laatste zich weêr in de hertogen van Pagliano, en die van Sonnino verdeelt heeft. Dit geslacht hielt het in den vorigen oorlog eerst met de kroon Vrankryk, maar is daar na 1708 met het huis van Oostenryk ten vollen verzoent. De oudste van dit geslacht bekleed altyd de waardigheit van groot-connestabel van 't koningryk Napels, welke de ryksvorstelyke waardigheid bezit, en altyd keyzerlyke afgezant aan het pauslyke hof by overgeving van de Napolitaansche Telle is. Dit voorname geslacht heeft ook zyn takken in Spanje en Duitsland uitgebreyd, waar van de laatste schone goederen in Silezien in 't vorstendom Oppeln bezitten, en zich ryksgraven van Colonna, edele heeren van en te Fels noemen.

Colonna, gering vlek in den kerkelyken Staat in Italien, in campagna di Roma, het huis van Colonna toekomende, en in 't byzonder daar om aan te merken, wyl dit huis daar naar den naam voert.

Colonne, Capo delle Colonne, een voorgebergte in Calabria oltra in 't ryk van Napels.

Coloredo, zie *Colloredo.*

Colorno, fraaie stad aan den vloed Parma, in het hertogdom Parma, daar zich de kleine vloed Lorno met de Parma verenigt.

Colos, kleine stad in Zevenbergen, heeft goede zoutgroeven.

Colossus, een figuur van grootte als een reus. Men noemt ook alzo de gebouwen, wanneer zy buiten gemeen groot zyn, gelyk de Pyramiden in Egypten, en de oude Schouwburgen waren. De eigentlyk zo genaamde Colossus was de figuur van een man, die onder de wonderen der wereld geteld wierd, en stond dezelve in de haven van Rhodus, zo dat de schepen tusschen zyn benen konden doorzeylen. Zyn hoogte was 60 ellen, en niemand kon zyn duimen omvatten. In de hand hielt hy een vat waar in vuur aangestoken wierd, om de schepen in plaats van een baak te dienen.

Coloswar, zie *Clausenburg.*

Colraine, Colrane, klein landschap in Ulster in Ierland, aan den vloed Banne, is een deel van het graafschap Londonderry. Het vlek Colraine, daar een sterk slot staat, heeft zitting en stem in 't parlement van Ierland.

Colubra, Turksche stad in Servien aan de Sau.

Coluga, kleine gefortificeerde stad aan den vloed Occa, in het Moscovietsche hertogdom Rezan.

Columba, zie *Colombo.*

Columbats, zie *Calumbats.*

Columna, bisschoplyke stad in Moscovien, aan den vloed Moscau, daar zich dezelve met de Occa verenigt, 36 mylen te water en 18 te land van de hoofdstad Moscau gelegen. Zy is taamlyk groot, met een dikken roden muur omringt, heeft veel kloosters, en over den Moscau-stroom een grote scheeps-brug.

Columnæ Herculis, zo wierden voorheen de berg Abyla of de Apenberg, niet ver van Ceuta in 't koningryk Fez, en de berg Gibraltar in Spanje genaamt, welke tegen over elkander leggen, en het naauw van Gibraltar uitmaken.

Coltsbach, amt in achter-Pommeren, benevens een stad van den zelven naam, den koning van Pruissen toebehorende.

Coluri, S.Brossia, Salamina, eyland in Griekenland in de golf van Egina, wierd voor dezen Salamin genaamt.

Comachio, kleine stad en vesting benevens een graafschap, in een streek lands met moerassen en mei-

meiren opgepropt, in 't hertogdom Ferrara, niet ver van de golf van Venetien, daar byna enkele visschers wonen, welke koopmanschap met gezoute visch dryven. Gemelde streek lands legt tusschen 2 monden van den Po, il Po di Volano en il Po di Primato genaamt. In 't jaar 1708 wierd deze plaats van de keyzerlyken bezet en gefortificeert, dewyl de paus dezelve, niet tegenstaande zy den hertog van Modena als een ryks-leen toekomt, naar zich getrokken heeft, en geweigert weêrom te geven: eindelyk is evenwel deze stad en graafschap in 't jaar 1725. aan den paus weêr gerestitueert.

Comana, zo hiet het landschap Georgien in Azien in een ruimen zin, 't welk aan Muscou, Gurgistan, Circassien en de Caspische zee grenst. Deszelfs inwoners zyn Mahometanen, bouwen het land weinig, maar leven van den roof, en staan onder de bescherming van den koning van Perzien.

Comana, Comona, stad op de kust Caracos op het vaste land in zuid-America, den Spanjaarden toekomende. Niet ver daar van daan legt het dorp Verine, alwaar enige myien in den omtrek de beste knaster-tabak geteelt word.

Comarcas, zo n emt men de 6 districten in de Portugeesche provintie Beira.

Combat betekent een stryd of slag. Waar van daan die gene combattanten genoemt worden, die bequaam zyn om te vechten en werkelyke krygsdiensten te doen.

Combern, oud klooster in Franckenland, waar in voor dezen Benediktyner munniken woonden, maar de voor weinig tyds gestorvene graven van Limburg hebben het in een wereldlyk coraal-stift verandert, en met choor-heren, die van adel zyn moeten, voorzien.

Combineren, verenigen, te zamen brengen, te zamen voegen, daar van daan wierden in den laatsten oorlog de Engelsche en Hollantsche vloten meestentyd de gecombineerde vloot genoemt.

Combuis, is de keuken op een schip, welke op grote schepen in de bak, maar op kleine gemeenlyk voor de cajuit is.

Comenolitari, is een van de vier delen van het landschap Macedonien in Griekenland, waar van de hooftstad Cogni genaamt word.

Comer-zee, zie *Lago di Como*

Comes Palatinus, een keyzerlyke Hof- en Palts- graaf word de gene genoemt, die van den Roomschen keyzer macht ontfangen heeft om doctoren, licentiaten, en magisters, die anders Bullati genoemt worden, en die men op academien niet wil passeren laten, te maken, ook notarissen en poëten aan te stellen, natuurlyke kinderen te wettigen, enz. Maar Comes Palatinus Rheni hiet de keurvorst van de Palts, of een ander uit het Paltsisch huis.

Comesazzo, vloed in 't hertogdom Milaan, welke in 't Cremoneesche gebied niet ver van Castel Ponzone ontspringt, en kort daar na in het hertogdom Mantua in de Oglio valt.

Comesazzo, kleine stad aan den zo even gemelden vloed in het vorstendom Bozzolo.

Comestibilia, zie *Mufstheil.*

Comiger, een van de Pithyusische eylanden in de Middelantsche zee, dicht aan het eyland Yvica

Comine, klein eyland in de Siciliaansche zee, hoort de ridders van Malta toe, die 'er een kasteel op hebben.

Comines, kleine en schone stad benevens een slot in Fransch Vlaanderen, op een eyland in den vloed Lis, niet ver van Yperen. In den Utrechtsen Vrede 1713. wierd zy aan den Staat afgestaan, maar in het Rastadsche vredens- verbond den keyzer toegewezen, en in de castelleny van Yperen ingelyft.

Cominges, Fransch landschap in Gascogne benevens den titel van een graafschap, tusschen de landschappen Conserans, Armagnac, Bigorre en het Pyreneesche gebergte.

Cominges, zie *S. Bertrand de Cominges.*

Comino, zie *Comine.*

Comitia Provincialia, zie *Land-Dagen.*

Comitiff, is zodanig een bulle, waar in de Paltsgraven hun macht van den keyzer krygen.

Comitiola, Scymicken, alzo worden in Polen die kleine Landdagen genaamt, welke of voor den Ryksdag na de voorheen gehoude Universalia op de bestemde plaats in de provintien gehouden, en Comitiola Antecomitialia genaamt worden, waar in de Standen de Landboden tot den ophanden zynden Ryksdag verkiezen, en vooraf de zaken overwegen; of na de ge-eindigde Ryksdagen, welke Comitiola postcomitialia, of Comitiola relationum (verslag Landsdagen) hieten, en waar in de Landboden van het geen 'er op den Ryksdag is voorgevallen verslag doen.

Comittan, stad in de provintie Chiapa in nieuw-Spanjen in noord-America, waar door de weg naar Guatimala legt.

Commandant, is een hoog krygs-officier in een vesting, waar in hy alles bezorgen moet wat tot deszelfs bescherming nodig is, en de gehele bezetting, benevens het opzicht over de vestingwerken, poorten, munitie en magazynen staat onder zyn bevel; gelyk hem dan ook de sleutels van de poorten des avonds moeten overgelevert worden, na dat hy voorheen den adjudant het woord heeft uitgedeelt.

Commandement, is een opgeworpe hoogte over een vesting of een leger, van dewelke men een post zet en dezelve beschiet.

Commanderen, word gezegt van een plaats waar uit men een stad of vesting beschieten kan, by voorbeeld deze berg commandeert de stad.

Commanderyen, zo noemt men by de Duitsche-Malthezer- en andere Ridderordens een zeker gebied, waar over een van de ridders gestelt is, wiens inkomsten hy ten dele berekent, ten dele geniet. In de Duitsche Ridderorde zyn 11 balleyen of bailluagien, die door de land-commandeurs bedient worden, waar van enige onmiddelyke Ryksstanden zyn, en onder de prelaten gerekent worden, als de balley Elsas en Coblents, de andere zodanige vorsten, in wier gebied zy leggen, onderworpen zyn, als de balleyen Oostenryk, Thuringen,

Saxen, Hessen. De gene die hun adel niet genoeg bewyzen kunnen, maar door andere verdiensten tot een commandery geraken, worden Cavaglieri di gratia genoemt; daar men in tegendeel de andere Cavaglieri di justitia noemt. Daar kunnen ook Luitherschen, mits de borg-gelderen betalende, commanderyen krygen.

Commandeur, betekent te water dikwils den captein van zo een oorlogsschip, dat een koopvaardy vloot convoieert. Maar eigentlyk is het zulk een officier, die het bevel over de soldaten heeft, welke op zulk een oorlogsschip zyn.

Commandeurs, zyn bevelhebbers over de goederen van de geestlyke ridder-ordens, en hebben zy allerhande verwisselende eertrappen onder zich. Die eerst in de orde aangenomen word hiet Novitius (Nieuwling) en hem word een paard en een knecht toegegeven. Naderhand word hy conventualis, verder keukenmeester, dan bouwmeester, daarna uberreiter die over de inkomsten der landgoederen gestelt is. Hier na word hy trappierer of opziender die voor de huislyke zaken zorgt, dat 'er geen gebrek in keuken en kelder zy. De huiscommandeur heeft den gerechtelyken en boeren handel onder zich. De commandeur aan zich zelfs moet rekening doen, heeft zyn zeker daggelden en regalien of tienden, en wanneer deszelfs commandery groot is, heeft hy een huis-commandeur of opziender tot noodhulp. Hier na volgen de Raden der commandeurs, waar van 'er gemeenlyk 6 zyn, die hun ordens-meester of provinciaal in wichtige voorvallen met hun raad dienen. Eindelyk is 'er de land-commandeur, die voor alle commanderyen in zyn provintie zorgt, dezelve bezoekt, en een van die kapittelheren is, welke recht hebben om een grootmeester van hun orde te verkiezen.

Commando, hiet het bevel dat een krygs-officier over zyn minder, of over zyn soldaten voert. Commandéren, bevel geven.

Commendo, kleine stad in Africa tegen de goudkust van Guiné, waar naar een klein omleggent koningryk den naam voert.

Commenges, zie *Cominges*, en *S. Bertrand de Cominges.*

Commentarius, is een boek waar in iets verklaart en uitgelegt word.

Commercie, hiet de handel en wandel, ook de koopmanschap.

Commercie-Alliantien, zyn verbintenissen, waar door twe of meer mogentheden met elkander over een komen, wat voor vryheden beyderzyds onderdanen in den koophandel genieten zullen, en zy worden zo wel omtrent den handel te land als omtrent de scheepsvaart gemaakt.

Commercy, kleine stad en heerlykheid in 't hertogdom Bar in Lotteringen aan de Maas, welke den titel van een vorstendom voert, waar naar hertog Karel, uit de vorstelyke Lotteringsche linie van Lillebonne, den naam aangenomen heeft. Deze is als een beroemt keyzerlyk veldheer in 't jaar 1702 in den slag by Luzzaro in Italien gesneuvelt.

Commies-Brood, is dat gene 't welke in 't veld of in de bezettings-plaatzen voor de soldaten gebakken en onder hen uytgedeelt word.

Commines, zie *Comines.*

Commissaris over de zee, is een scheeps-officier, welke den intendant toegevoegt word, en die het opzicht over de schepen heeft, dat 'er geen gebrek aan leeftocht of andere nooddruft zy. Te land heeft men velerly commissarissen, die men aanstelt om enige zaken te verrichten.

Commissie, betekent een opgedrage last, die men in eens anderen naam moet uitvoeren: daar van daan hiet een die zulks op zich neemt commissaris, anders factoor. In gerechtszaken is een commissie zodanig een handeling, welke aangestelt word om iets te bezichtigen, of de strydige partyen in der minne van elkander te helpen.

Commissie, zo word het verlof of de order genaamt, die de admiraal of andere zee-officiers, welke van een koning of gemenebest hier toe de macht bekomen hebben, onder die gene uitdelen, welke op de vyandlyke schepen zullen kruissen, en die daar van daan commissie-vaarders genaamt worden.

Committee, zo noemt men in 't parlement van Groot-Brittannien die verkore personen uit de leden van het Hoger-en Lager-huis, welke men als commissarissen het onderzoek van de zaken, die voor de beyde Huizen gebracht worden, opdraagt, om ze zo veel te eerder af te doen, en hun genomen besluit en verslag daar van aan de beyde Huizen mede te delen, welke daar na dezelve, na gehoude redekavelingen daar over, of in 't geheel of ten dele aannemen, of ten enemaal verwerpen, in welk laatst geval de zaak meestendeels aan een nieuwe commissie opgedragen word. Zomtyds word of het gantsche Hogerhuis, of het gantsche Lagerhuis een grote committée, wanneer naamlyk alle de leden van een der beyde Huizen bezig zyn met de voorstellingen, die de Spreker van dat Huis gedaan heeft, te onderzoeken, om daar uit een bill te maken. Overzulk een bill raadslagen hier na beyde de Huizen in drie verscheyde zittingen, wanneer zy door de meeste stemmen of aangenomen of verworpen word.

Committent, hiet die gene welke een ander wat aanvertroud. Committéren iemand wat aanvertrouwen, opdragen, in commissie geven, aanbevelen, overgeven.

Committimus, het recht van committimus is in Vrankryk een koninglyke genade-brief, waar door de gene, die denzelven bezitten, hun rechtszaken bevoegt zyn van het ordinaar gerecht voor het operste over te brengen.

Commodatarius, hiet die gene die wat geleent heeft, of dien een zaak van een ander is overgegeven om voor niet te gebruiken.

Commodator, die een ander een zaak om voor niet te gebruiken overgegeven heeft.

Commodatum, is die handeling in rechten, waar door een zaak overgegeven word om voor niet te gebruiken, onder die voorwaarde, dat hy die na dat hy ze gebruikt heeft weerom geve.

Common Pleas, zie *Banc.*
Commons, Communes of de gemeentens, zyn in Engeland de leden van het Lagerhuis.
Commothau, zie *Chomotow.*
Communicatie (linien van) zyn die grachten, welke van 't eene vesting-werk tot het andere gaan, maar in 't gemeen word de gracht zo genoemt, welke om een circumvallatie of contrevallatie loopt, en welke de schanssen, redouten en tenaillen van die circumvallatie of contrevallatie aan een knoopt.
Communiteit, zie *Convictorium.*
Como, grote en volkryke koopstad aan den zuidlyken oever van het Comer-meir aan den vloed Adda in het hertogdom Milaan welke midden door de stad loopt, en daar hy zich in het gemelde meir stort legt het fort de Fuentes. Zy heeft een bisschop, en legt 8 of 9 mylen van Milaan. Het omleggende land word il Comasco genaamt, hoort tot het hertogdom Milaan, en word ook zomtyds een graafschap genoemt.
Comona, zie *Comara.*
Comorin, voorgebergte op de uiterste zuidlyke kust van Malabar in Azien, tegen over het eyland Ceylon westwaarts gelegen.
Comorra, bevestigde stad benevens een dubbelt slot in opper-Ongaryen, aan een hoek van het eyland Schut, heeft ter linke den vloed Wag, ter rechte de Neutra die in den Donau valt, en ten westen word zy van een diepe watergracht omringt, zo dat zy als een driehoek in 't water staat. Zy is de hoofdstad van het graafschap Comorra, 't welk het eyland Schut, gelyk ook een streek lands aan den overkant van den Donau onder zich begrypt.
Comorre, Comara, eyland by Africa tusschen het eyland Madagascar en het land Mosambique, welke van enige voor de Dieve-eylanden gehouden worden. Enige willen 'er vier tellen, als Molalia, Angazesia, Amzuane en Majotta. Zy zyn ten dele ryk aan rundvee, schapen, gevogelte en allerly goede vruchten.
Comotay, koningryk en stad op het Schier-eyland van Indien, aan de overzyde van de Ganges in Azien.
Compacisceren, zich onder den ander over iets vergelyken. Compaciscent die met een ander een akkoord getroffen heeft. Compactata, zekere gemaakte akkoorden.
Compagnie, is een hoop krygsvolk te paard of te voet, die door een ritmeester of hopman gecommandeert word. Onder de keyzerlyken is een compagnie te voet aan officieren en gemeen volk 100, 120, 200, tot 300 man sterk, en bestaat de prima plana uit een kaptein, luitenant, vaandrig, sergeant, onder-vaandrig, fourier, monsterschryver, barbier, en trommelslager. De corperaals worden niet tot de prima plana gerekent, maar staan in het rot boven aan. Een compagnie te voet onder de Franschen bestond eertyds uit 100 man, maar zy zyn in 't jaar 1671 op 50 gereduceert, de officiers daar niet mêe onder begrepen zynde. Onder de Keyzerschen is een compagnie te paard gemeenlyk 80 of 100 man sterk, met de prima plana, en bestaat deze in de volgende personen: de ritmeester, luitenant, cornet, wachtmeester, fourier, monsterschryver, barbier, twe trompetters-zadelmaker, zwaardveger, smit, en drie corporaals. By de Franschen is een compagnie te paard niet sterker als 40 of 50 ruiters. Vrye compagnien zyn die gene, welke onder geen vast regiment behoren, en welke haar order maar alleen van haar capteins ontfangen.
Compagnie van Oostindien, zie *Oostindische Compagnie in Holland.*
Compas, zie *Zee-Compas.*
Compas-brieven, worden die schriften genaamt, waar door de eene rechter den ander verzoekt hem zyn onderdanen over te geven, of getuigen te horen.
Compassie, commiseratie, erbarming, medelyden.
Compatibel, wat heel wel by malkander komen kan; en incompatibel wat zich niet te zamen schikt.
Compendium, een kortbegrip, korte manier. Compendieus wat in een engen styl gebracht is.
Compensatie, is een vergelyk en volgeldige vergoeding van iets wat men in natuur of in dezelve specie niet weêr schaffen kan, en zulk een compensatie heeft in rechten de kracht en deugtzaamheid van een volkome betaling.
Compera di S. Georgio, of het gezelschap van St. Joris, is te Genua een zekere soort van Banck, waar in capitalen gegeven en wêer uitgeleent worden.
Competens Judex, zie *Forum competens.*
Competent, die benevens een of meer anderen om een amt aanhoud.
Compiegne, stad op het eyland van Vrankryk, aan den vloed Oyse, benevens een schoon slot. Zy is wel geboud, en dryft met hare Manufacturen goeden handel, 18 of 20 myl van Parys.
Completorium, complet, hiet by de Roomsgezinden de Godsdienst, die op feesten en zondagen des avonds om 5 uren gehouden word.
Complicen, hieten medehelpers, medeplichtigen, die deel aan een zaak of daad hebben; die iets met elkander uitgevoert, of daar toe raad en daad gegeven hebben.
Compliment, heusche bejegening, beleefdheid in woorden en gebaarden; ook veel overvloedige plechtigheden, groot gepraal. Complimentéren, iemand heusch bejegenen, vriendelyk en beleeft aanspreken.
Complimentarius, iemand die te veel complimenten tegen alle luiden maakt, wanneer hy 't niet eens nodig heeft.
Complot, een heimelyke vereniging en verbond tot een boze onderneming.
Complutum, zie *Alcala de Henares.*
Compostella San Jago di Compostella, hoofdstad van Gallicien, op een heuvel tusschen de beyde kleine rivieren Sar en Sarela, welke met heuvels omringt is. Zy is groot en schoon, en haar voornaamste kerk is die van St. Jakob, welke Apostel

postel patroon van gants Spanjen is, waar van daan deze Stad ook St. Jakob van Compostel genaamt word, en hier is een beroemde Bedevaart naar de beenderen van den Heiligen Jakob, benevens een kleine citadel, Aartsbisdom en Universiteit, welke 1570 gesticht is.

Compostella nova, stad in de audientie Guadalajara in de provintie Xalisco in nieuw Spanjen, in noord-America, niet ver van de stille zee. De lucht is daar ongezond en het land onvruchtbaar, en haar bisdom is naar Guadalajara verlegt.

Compromis, is een handeling waar door twe of meer personen met elkander overeenkomen, dat zy hun strydige zaak aan een scheydsrechter of goeden man, dien zy hier toe vrywillig verkoren hebben, overgeven, en zich met deszelfs uitspraak vergenoegen.

Compulsoriales, worden de bevelen van den opperrechter aan de commissarissen of onderrechters genaamt, wanneer zy nalatig zyn in 't verhoren der getuigen en overzending der stukken.

Comte-neuve, is een titel in Portugaal, welken de koning aan een persoon geeft, dien hy voor zyn bloedvrind erkent.

Comtesse, Gravin.

Comto Rotundo, is een hoge bediening aan het koninglyke hof in Portugaal, en betekent zo veel als het amt van opperkeuken meester.

Comtoir, zie *Contoir*.

Conca, kleine vloed in Italien, dewelke in 't hertogdom Urbino in den kerkelyken staat ontspringt, en zich in de Golf van Venetien stort.

Conca, zie *Conza*.

Concarneau, zee-stad in Brittanje, benevens een zeer sterk slot.

Concept, het eerste opstel van een schrift of predikatie, hiet ook wel de Predikatie zelfs, zo lang zy noch geschreven is. Zomtyds beduit concept zo veel als de mening, gedachten, voornemen. Iemands concept verwarren, hiet zyn aanslagen verhinderen.

Conception, stad in zuid-America in de provintie Chili aan de zuid-zee, benevens een citadel, is des gouverneurs residentie-plaats.

Conception, kleine stad in de provintie Paraguay in zuid-America daar de Slakke-vloed in de rivier de la Plata valt.

Conception, hoofdstad van de provintie Veragua in de audientie van Guatimala in noord-America aan de noord-zee tegen de zee-engte van Panama. Zy is klein, en van weinig belang.

Conception, een nonnen-orde, welke een portugeezin, Beatrix de Sylva genaamt, opgerecht, paus Innocentius VIII. bekrachtigt, en haar den regel der Cisterciensen voorgeschreven heeft. Tegenwoordig staan ze onder 't opzicht der Franciscaners.

Conception, la Baye de la conception, zee boezem in noord-America op de Oostlyke kust van het eyland Terreneuf.

Conception de Salaya, kleine stad in Mexico in het Landschap Mechoacan in noord-America.

Conception de la Vegúa, kleine stad op het eyland S. Domingo in noord-America.

Conceptio S. Mariæ Virginis, is een vrouwe-orde, die van S. Franciscus de Sales gesticht is.

Concert beduid een musiek van verscheyde instrumenten. In den Oorlog betekent het wanneer de Generaals een geheimen aanslag maken, hoe zy hier of daar te gelyk den vyand willen aanvallen.

Conches, kleine stad benevens een abdy in het Landschap Ouche in Normandyen.

Conciergerie, zo hiet het gevangenhuis van het parlement in Vrankryk.

Conciliabulum, betekent een heimelyke onrechtmatige by-eenkomst der geestlykheid en andere personen.

Concilium, is een vergadering van de te zamen geroepe geestlykheid in de roomsche kerk, om eenige zaken, die tot den godsdienst en kerk tucht behoren, te beslissen. Zy worden in algemene en partikuliere concilien verdeelt. Deze laatste zyn van twederly soort, naamlyk of nationalia, waarin de bisschoppen van een gants ryk of natie over de religie zaken raadplegen, of provincialia, welke door de Bisschoppen ener provintie, door den aartsbisschop te zamen geroepen, gehouden worden. Of het zyn concilia van een eenig bisdom, en deze zyn zulke vergaderingen, die ieder bisschop met alle zyne geestlyken verplicht is te houden, op dat 'er een goede tucht in zyn bisdom moge zyn. De laatste noemt men ook synoden.

Concilium Academicum, is een vergadering van zekere professoren op de universiteiten, waar in de rector-magnificus presideert, welke recht over hare studenten oeffenen, de geschillen, die er onder hen ontstaan, by leggen, en de buitensporigheden die zy plegen, met een gevangenis, bannissement of op andere wyzen straffen, ook behalven dat in burgerlyke zaken zorg dragen dat alles wel toegaa.

Concipient, hiet de Opsteller van een schrift, waarom de advocaten alzo genaamt worden, die op vele plaatzen hun naam met het woord concepit onder het schrift zetten.

Concipieren, schriftlyk opstellen, ontwerpen.

Conclave te Romen is de plaats, daar de kardinalen om een nieuwen paus te verkiezen vergaderen. Zedert enigen tyd word telkens het vaticaansch paleys daar toe gebruikt. Men slaat in een groten ruimen omtrek van dit Paleys zo veel kleine cellen op als er kardinalen zyn, men maakt ze van Dennen hout, benevens een middelschot of afgezonderde plaats voor de gene die zich met de cardinalen om dezelve op te passen op laten sluiten, en conclavisten genoemt worden. Deze cellen worden by loting uitgedeelt, en ieder Cardinaal hangt zyn wapen voor de deur van zyn cel, en durft niet meer als twe, of op het hoogste drie, van zyn bedienden by zich hebben. Deze conclavisten halen het eten en drinken, 't welk hun van buiten door een gat in een draaischuif, gelyk men in de kloosters gemeenlyk vind, aangelangt word.

Concordaat, wierd het vergelyk genaamt, dat François I. koning van Vrankryk, met paus Leo X. den 14. December 1515. oprechtte, volgens welkers inhoud de koning tot alle hoge geestlyke beneficien in Vrankryk, wanneer die quamen open te vallen, zonder voorafgaande verkiezing een persoon binnen 6 maanden zou benoemen, en de paus den zelven bevestigen, en een bulle daar van geven, daar in tegendeel te voren door de zogenoemde Sanctio Pragmatica, van Carel VII. opgerecht, de Geestlykheid eener provincie gerechtigt was dergelyke geestlyke personen zonder toedoen des Pauslyken stoels te verkiezen, en van den koning te laten bekrachtigen.

Concordatum Germaniæ, is een vergelyk dat in 't jaar 1448. tusschen paus Nicolaas V. en keyzer Frederik III. wegens het begeven der geestlyke beneficien en prebenden gemaakt wierd. De voornaamste inhoud daar van is, dat de paus alle geestlyke amten te Romen en twe dagreyzens daarvan daan zonder uitzondering vry mag vergeven, dat de gene, die door verkiezing vergeven werden, van den paus zouden bevestigt worden, dat alle overige geestlyke waardigheden beurt om beurt naar de maanden, waar in zy openvallen, van den paus en de capittels zouden vergeven worden; eindelyk dat de nieuw verkoorne den paus de Annaten, dat is een zekere somme gelds van de eerste inkomsten zouden betalen. Over dit vergelyk hebben zich de standen des Ryks eerst dikwils bezwaart, maar namaals ook zorggedragen dat de pauslyke stoel zich tegen de zelve niets meer aanmatigen zoude.

Concorde, Concordia, le païs de Concorde, het land van Eendracht, is een kust in terra australi, onder den keerkring van Capricornus, ten zuiden van het eyland Java gelegen, 't welk door de Hollanders in 't jaar 1618. ontdekt wierd, toen zy een weg door de Molukſche eylanden zochten.

Concordes, zie *Bagnoles.*

Concordi, leden van een genoodschap van geleerde luiden in Italien, wier voornaamste Oogmerk is de Latynsche en Italiaansche poëzy aan te queken, en die verscheyde by malkander leggende Musicaalsche instrumenten tot een zinnebeeld voeren, met deze spreuk: *Vox omnibus una.*

Concordia, zie *Concorde.*

Concordia, Venetiaansche stad aan den kleinen vloed Limene in Friuli, niet ver van de golf van venetien. Haar bisschop, welke onder den Patriarch van Aquileja staat, houd zyn verblyf te Porto Gruaro.

Concordia, vlek en slot benevens den titel van een graafschap in het hertogdom Mirandola, den hertog van Modena toebehorende.

Concordien-boek, een van de Libri Symbolici (boeken waar in de artykelen des geloofs begrepen zyn) der protesterende standen. Het Interim had grote onenigheden onder de Luitersche Godgeleerden aangerecht, darom liet Augustus, keurvorst van Saxen, anno 1579 deze geschillen door geleerde mannen onderzoeken, en hun meningen in een boek vervatten, het zelve alle protesterende kerken mededeelen, van meer als 8000 kerkendienaars onderschryven, in 't jaar 1580 onder den titel van Formula Concordiæ drukken, en in de geloofsboeken inlyven.

Concressant, kleine stad in de Fransche provintie Berry aan den kleinen vloed Saudre, 9 mylen van Bourges.

Concursus creditorum, is een verzameling der schuldeisschers, welke iets op de nalatenschap of overgebleve goederen van den schuldenaar te vorderen hebben, en om den voorrang hunner voldoening met elkander twisten, zy worden in 5 soorten verdeelt, en naar den rang van hun recht of tyd uit die goederen betaalt, zo ver zy strekken kunnen.

Condapoli, bevestigde stad in Oostindien, op het schier eyland aan dees zyde van de Ganges, in 't koningryk Golconde.

Condator, hiet in Spanje een bediende, die Rekeninge houd.

Conde, Condet, bevestigde stad en slot in Henegouwen aan de Schelde, benevens den titel van een Prinsdom, de kroon van Vrankryk toekomende. Zy wierd 1676 door de Franschen verovert, die er een reguliere vesting van gemaakt hebben, en een linie van de prinssen van den bloede voert hier na den naam van Prinssen van Condé. De tegenwoordig levende prins uit dit huis hiet Ludovicus Henricus, hertog van Bourbon en geweze eerste staatsdienaar van Vrankryk, welke den 18 Aug. 1692 geboren is. Zie *Bourbon.*

Conde sur Neireau, kleine stad aan den vloed Neireau in Normandyen, in het landschapje Vexin.

Condemneren, veroordelen, verdoemen, het doodvonnis geven.

Condinsky, zie *Condora.*

Condo, vlek in Calabri oltra in 't ryk van Napels, daar de vloed Chamuth in de Golf van Girace valt.

Condocedo, Capo Condocedo, voorgebergte in de baai van Campeche in nieuw Spanjen, in noord-America.

Condoleantie, medelyden, bejammering. Condoleren beduid zo veel als iemand beklagen, zyn medelyden tegen een ander betuigen.

Condom, stad in het Gebied Condomois in Gascogne aan den vloed Baise, benevens een presidiaal en bisdom, onder den aartsbisschop van Bourdeaux staande.

Condora, Condinsky, provintie in oost-Moscovien, welke vol bergen en bosschen is, en den titel van een Hertogdom heeft. De inwoners zyn afgoden-dienaars, en betalen den Czaar een schatting van Pelteryen.

Condore, pulo Condore, zyn enige eylanden op de kusten van Camboia in de golf van Siam in Azien, waar van 'er maar twe voor rechte eylanden kunnen passeren, en de andere maar kleine klompen aarde zyn. Het grootste van deze beyde is omtrent 4 of 5. mylen lang, en 3 breed, ook bewoont: het andere 3 mylen lang en een halve

breed,

breed, en deze beyde leggen elkander zo na, dat 'er een recht bequame haven tusschen is.

CONDRIEUX, een vlek of kleine stad in 't gebied van Lions aan de Rhone, aan den vloed van het gebergte Vivarez in Vrankryk. Zy is wegens haar goeden wyn beroemt.

CONDROS, klein landschap in 't bisdom van Luik, 't welk zich van 't gebied der stad Luik tot by Dinant aan de maas uytstrekt.

CONDUITE, gedrag, opvoeling, levens-aart.

CONDUR, kleine stad op het schier eyland aan dees zyde van de ganges in Oostindien, in 't Koningryk Bisnagar.

CONEGLIANO, kleine stad in de Trevifer mark in het Venetiaansche gebied.

CONER, Woeste stad in Ulster in het graafschap Downe in Ierland, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Armach

CONET, CONETTO, kleine stad in 't hertogdom Milaan.

CONFALONIERE, zie *Lucca.*

CONFERENTIE, een gezamentlyke raadpleging, daarvan daan confereren, met elkander raadplegen, of het een tegen het ander houden, of het met elkander overeenkomt. Een conferentie-raad aan een Hof is zo een, die van zyn principaal gebruikt word of om met de afgezanten van vreemde mogentheden te raadplegen, of om gewichtige zamenkomsten te helpen raadgeven. Anno 1709 heeft zyn keyzerlyke majesteit te Wenen een conferentie-raad uit de 8 oudste geheime raden aangestelt, welke over de zaken van het grootste belang moeten raadplegen.

CONFERENTIE-RAAD TE LUCCA, zie *Consiglio di Colloquio.*

CONFESSUS ET CONVICTUS hiet een persoon, die niet alleen voor het gerecht een zaak bekent heeft, maar ook daar van overtuigt is. Iemand pro confesso & convicto verklaren, betekent een hartnekkig mensch voor 't gerecht daar voor verklaren, als of hy de zaak bekent, en men hem daar van overtuigt had, en alzo met de straf tegen hem voortvaren.

CONFIDENCE, CONFIDENTIE, Vertrouwlykheid, het goede vertrouwen. Confident een vertroud vriend.

CONFINES, hieten grens-of land-buren, ook de grens-scheydingen.

CONFIRMATIE, Verzekering, bekrachtiging, dat iets zeker is.

CONFIRMEREN, bekrachtigen, verzekeren, bevestigen.

CONFISCATIE, verbeurt-verklaring of in beslagneming der goederen.

CONFISQUEREN, de goederen de gemeene schat kist toewyzen, welke of by wyze van straf of om andere oorzaken den voorgaanden bezitter ontnomen zyn. Boeken confisqueren, betekent verbieden dat zy openlyk verkocht worden.

CONFLANS vermaaklyk vlek benevens een schoon lustslot op het eyland van Vrankryk, daar de Marne en Seine te zamen komen, een Fransche myl van Parys.

CONFLANS, vlek of kleine stad in het eigentlyk zo genaamde Savoien, en de hooft-plaats van een gebied van den zelven naam, daar de rivieren Doron en Isere te zamen lopen.

CONFLANS, een van de twe vigueries, uit de welke het graafschap Roussillon bestaat, komt zedert den Pyreneeschen vrede 1659 den koning van Vrankryk toe.

CONFLANS S. HONORINE, een vlek op het eyland van Vrankryk, daar de rivieren Oyse en de Seine te zamen stromen, 5 of 6 mylen van Parys.

CONFLANS EN JARNISI, vlek in 't Hertogdom Bar in Lotteringen, tusschen Mets en Verdun.

CONFOEDEREERDEN, hieten die gene, welke met elkander in een verbond staan.

CONFORM, gelyk en overeenstemmig, conformeren van eene mening zyn, en zich te enemaal naar iemand schikken.

CONFORMISTEN, zyn in Engeland die gene, welke zich naar de Engelsche Liturgy richten, den koning in zyn bevelen eren, en de bisschoplyke regering pryzen.

CONFORMITE OCCASIONELLE, zie *Occasional Conformity.*

CONFOULENS, keine stad in de Provintie la Marche, aan de grenzen van Poitou en Angoumois.

CONFRANC, een sterk slot aan de grenzen van Navarre, 't welk de Bondgenoten 1711 veroverden.

CONFRONTEREN, hiet in rechten de partyen tegen elkander horen, of iemand de getuigens voor 't gezicht brengen, die hem de geloogchende daad opstryden moeten.

CONFUCIUS, de voornaamste wysgeer der Chinezen, welken zy als een Heilig eren, en dewyl de Jezuiten by hunne zending in China zulks den nieuw-bekeerden nevens den christelyken godsdienst te gelyk toelieten, zo is zedert enige jaren tusschen hen en de Dominikaners een zwaar geschil ontstaan, nademaal deze de aanbidding van Confucius als een huigchelachtige en heydensche manier verwerpen en vervloeken; de andere in tegendeel het op allerly wyze zoeken te verschonen, waarover reeds veele scherpe schriften voor en tegen zyn gewisselt, tot dat de pauslyke stoel eindelyk in 't jaar 1710 daar een decreet over heeft laten uitgaan, en het schryven en redetwisten over deze zaak op sware straffen verboden. zie *China.*

CONFUNDEREN, hiet niet alleen onder elkander mengen, maar ook verwarren, beschaamt en verstomt maken. Confuus verwart, onordentlyk, ook beschaamt.

CONFUSUM CHAOS, word van een verwarde zaak gezegt.

CONGEL, een stad in Noorwegen.

CONGLETON, grote stad in de Provintie Cheshire, aan den vloed Dan in Engeland.

CONGO, groot Landschap in neder Ethiopien in Africa, waar in het koningryk Congo legt. Dit koningryk grenst ten oosten aan Abyssinien, ten westen aan den Oceaan, ten zuiden aan Monomotapa,

tapa, en aan het land der Caffers, en ten noorden aan Moreniand. Het is zeer vruchtbaar en bestaat uit 6 provintien, naamlyk Pango, Souda, Songo, Bamba, Pemba, en Batta. De Portugezen bezitten enige plaatzen in dit land, inzonderheid Loanda en S. Paulo. Vele belyden Christenen te zyn, schoon zy weinig kennis hebben van het Christen geloof.

Congo, zie *Bander-congo*.

Congoulin, klein vlek in Provence, 2 mylen van golfo Grimand, noord-westlyk gelegen.

Congratulatien, de gelukwenschings complimenten, gelyk collegien en ministers aan koninglyke en vorstelyke hoven op geboorte en naamdagen by den vorst of vorstin plegen af te leggen.

Congregatie, zo worden aan het pauslyke hof alle staatsvergaderingen der cardinalen en andere over de kerkelyke zaken gehouden, genoemt, wanneer de onpasselykheid van den paus belet consistorie te houden.

Congregatio doctrinæ Christianæ, is een zekere orde, die Cæsar de Bues in Provence gesticht, paus Clemens VIII. bevestigt, en Innocentius X. in 't jaar 1647. tot een byzondere congregatie onder een Franschen generaal gemaakt heeft. Zy hebben 3. provintien in Vrankryk, naamlyk Parys, Toulouse en Avignon, en hun voornaamste doelwit is de jeugt te catechiseren of te onderrechten.

Congregation de l'Oratoire, een geestelyke orde in Italien, wiens stichter Philippus de Neri een Florentyn was, die na zyn dood gecanoniseert is. In Vrankryk is ook diergelyke congregation de l'Oratoire met den toenaam de Jesus, welke de cardinaal de Berulle 1611 te Parys gesticht, en paus Paulus V. voor goed gekeurt heeft.

Congregatio rituum, hiet ook inzonderheid een collegie uit cardinalen bestaande, die te Rome in het paleys van den cardinaal-deken ten minsten eens 's weeks te zamen komen, en voornaamlyk over de plechtigheden der kerk, den rang der afgezanten, canonisering der heiligen, en zo voort, raadplegen.

Congregatio de S. Officio, of de Propaganda fide, is een Rooms rechtsgebied dat uit 12 cardinalen en enige prelaten bestaat, die men consultores noemt. Zy bemoeien zich inzonderheid met de ketteryen, dirigeren de Inquisitie, en komen des woensdaags by den voornaamsten kardinaal, en des donderdaags by den paus by-een.

Congregationalisten, Independenten of Dissenterende Broeders in Engeland, zyn zodanige, welke byzondere vergaderingen aanrechten, en een middelweg tusschen de Presbyterianen en Brownisten menen gevonden te hebben.

Congrel, vlek in de provintie Esthland in Lyfland, niet ver van het Wertzer meir.

Congres, tezamenkomst, word in 't gemeen gebruikt van de zamenkomsten en mondgesprekken van grote heren. In Vrankryk wierd alzo de proef genoemt, of iemand tot den echten staat bequaam was of niet, en zy geschiede opentlyk voor 't gerecht, maar is 1677 afgeschaft.

Coni, Cuneo, een bevestigde en ryke koopstad in Piemont, in het landschap Coni aan de Alpen, daar zich de rivieren Geez en Sture verenigen. Zy legt op een rots, en heeft een gefortificeerde citadel apart. Zy heeft verscheyde belegeringen, inzonderheid anno 1691. een harde van de Franschen uitgestaan, die evenwel onverrichter zaak hebben moeten aftrekken.

Conigliere, Conejera, klein eyland in de Middelantsche zee, dicht aan de noordelyke kust van het eyland Yvica.

Conigliert, Conigeras, vyf kleine eylanden in de Barbaarsche zee, tusschen de kusten van Sicilien, Malta en Tunis, niet ver van golfo di Mahometa.

Conil, kleine stad in Andalusien aan de golf van Cadix, 5 mylen ten zuiden van de stad Cadix.

Conin, stad in het waiwoodschap Posen in groot-Polen.

Conitz, koninglyke Poolsche stad in Pruissen, 15 mylen van Dantzig, heeft goeden koop-handel.

Conjunctim, conjunctis viribus, met gezamentlyke macht.

Conjuncturen, toevallen, omstandigheden en geschapenheid van tyd.

Conjungeren, zich verenigen, alle krachten te zamen paren. De legers zyn geconjungeert, dat is hebben hun macht verenigt, en zulk een vereniging word een conjunctie genaamt.

Connaray, kleine stad in het landschap Maine.

Connaught, Connaughty, een van de vier grootste delen des koningryks Ierland, ten zuiden aan Mounster, ten oosten aan Leinster, ten noorden aan Ulster, en ten westen aan den wester-Oceaan grenzende. 't Is het beste land aan koorn en veefokkery in 't gantsche koningryk, hoewel de inwoners het niet wel bebouwen, en word in 7. graafschappen verdeelt.

Cönnern, zie *Köndern*.

Connetable, of Luitenant van den Tour te Londen, kommandeert den Tour waar in een sterke bezetting legt. Hy is rechter der stad Londen, der provintie Middlesex, Surrey, en Kent, alle voorname personen, die in den Tour gevangen zitten, moeten hem een zekere som betalen, by voorbeeld een hertog 200 pond Sterlings. Daar toe is hy ook gouverneur over 21. hamlets of gehuchten.

Connetable, Contestabile van Castilien, zie *Admirante van Castilien*.

Connetable de France, was voor dezen de voornaamste staatsdienaar van Vrankryk, had den rang onmiddelyk na de prinsen van den bloede, en had benevens den koning het bevel over de legers. Lodewyk XIII. vernietigde door een plakaat in 't jaar 1627. deze waardigheid, en droeg de verrichtingen, die anders den connetable toequamen, den maarschalken op; naderhand is zy evenwel weêr enigermaten herstelt, ten dele onder den Maarschalk van Turenne, en ten dele voor enige jaren in den persoon van den onlangs gestorven hertog van Vendome, welken de koning den titel van capitein generaal of generalissimus gaf, en alzo noch boven de maarschalken van Vrankryk wilde distingueren.

Connetable van Napels, is een van de hoogſte waardigheden in 't ryk van Napels, welke onder anderen in een eeuwigdurende volmacht of gezantſchap tot aanbieding van de Napelſche Tel aan het Pauſlyke hof beſtaat, en door de vorſtelyke familie Colonna in Italien bekleed word: zy word altyd van den oudſten van dit geſlaght bedient.

Connetablie en Marechaussee van Vrankryk, is een gerechtshof, waar in de geſchillen tuſſchen den adel, inzonderheid tot verdediging der eer, door de maarſchalken van Vrankryk beſliſt worden.

Connivintie, heimelyk verzuim en nalatigheid, waar van daan conniveren, door de vingeren zien.

Connoissance, wetenſchap, kennis.

Conon, kleine vloed in het Franſſche landſchap Brie aan den kleinen vloed Conon, anders ook A, of ook Bagnon genaamt, die zich niet ver van Clenor in de Beuverone ontlaſt.

Cononiten, was een kettery in de zeſde eeuw, die van Conon van Alexandryen van daan quam, en uit de leerſtellingen der Theodoſianen, Tritheïten, en everianen te zamen geſtanſt was.

Conquerant, een groot krygsheld, die veel ſteden en landen te onderbrengt.

Conquest, een kleine maar neringryke ſtad, benevens een goede haven in Bretagne, aan de weſtelyke kuſt van Vrankryk.

Conquesten, alle de voordelen die de overwinnaar na het veroveren eener veſting of na een gehouden ſlag behaalt, en deze worden ook zelfs conqueſten genoemt. Maar meeſt word dit woord van onbeweeglyke goederen en zaken gebruikt; in tegendeel worden de beweeglyke zaken onder het woord buit begrepen. Conqueſteren hiet veroveren, bemachtigen.

Conradsburg, zie *Ermſleben*.

Consarbruck, Cuntzerbruck, eene ſtene brug by Cons, in het keurvorſtendom Trier, daar de Saar in de Moezel valt, en is met twee torens voorzien.

Consbach, Zweedſche ſtad in de provintie Halland.

Consecratie, word genaamt wanneer een nieuw verkozen biſſchop na de pauslyke beveſtiging door een cardinaal of aartsbiſſchop, die van den paus daar toe benoemt is, met de gewoonlyke zalving des hoofts, der handen en armen met opgelegde handen en uitgeſproken zegen geconſacreert, en te gelyk geordent word, 't welk van rechtswegen binnen drie maanden moet geſchieden. Zodanig een biſſchop kan, eer hy geconſacreert is, geen kerken noch altaren inwyden, noch geeſtlyken de orde geven, noch andere plechtigheden, die aan de biſſchoplyke waardigheid vaſt zyn, verrichten.

Conseil, een raads-vergadering, waar van 'er in Vrankryk verſcheyden zyn. Als:

I. Conseil d'Enhaut, in de welke de koning preſideert, en de grootkancelier benevens de voornaamſte Staatsdienaren tegenwoordig zyn. De arreſten of beſluiten die daar ingenomen worden behelzen altyd deze woorden: *le Roi étant en ſon conſeil*, (de koning in zyn raad zynde) 't welk in de beſluiten van andere raadsvergaderingen geen plaats heeft, tot een teken dat alles, wat uit dit collegie te voorſchyn komt, in tegenwoordigheid en met bewilliging des konings beſloten is.

II. Conseil d'Etat of de Finance, word in een zaal van de Louvre gehouden, waar in de cancelier preſideert. Hier in brengt men de huislyke zaken van het Franſche hof op het tapyt, en alles wat tot de finantien behoort.

III. Conseil de la petite direction, word van den controlleur-generaal en van de intendanten der finantien gehouden, en is om zo te ſpreken het eerſte onderzoek der zaken, die in den groten ſtaatsraad zullen voorkomen.

IV. Conseil de la grande direction, word in de Louvre gehouden, en is van den ſtaatsraad daar in alleen onderſcheyden, dat 'er geen zitting voor den koning is, gelyk in de andere vergadering, en dat de requeſt-meeſters zich zetten durven. Men handelt hier van de inkomſten, gelyk in den ſtaatsraad, alleen dat men den koning niets weigeren durft, de genome beſluiten worden *extraits des regitres du conſeil d'etat du Roi* genoemt.

V. Conseil des depeches, is een vergadering waar in alle veertien dagen 's maandags de koning, de kancelier, drie ſtaatsdienaars en vier geheimſchryvers de ordinare landzaken in overleg nemen. Voor dezen hadden Louvois, Colbert, en Pompone daar veel by te doen, naderhand heeft alles op de heren Pontchartrain en Chamillard beruſt.

VI. Conseil des parties, is een gerechtshof waar in onder des groot-kanceliers directie de civile proceſſen ter reviſie gebracht worden. Deszelfs beſluiten hieten: *extraits des regitres du conſeil privé du Roi*.

Men heeft buiten dat noch een *conſeil de conſcience* over de regalien, en openvallende kerkelyke beneficien; *conſeil de guerre* over de krygszaken enz.

Consejo de Bosques, of Bosch-raad, is een zeker collegie in Spanjen, dat over de boſſchen, de jacht daar in, en de geſchillen die daar over ontſtaan, geſtelt is, ook voor de onderhouding der koninglyke paleyzen, luſt- en jacht- huizen zorgt.

Consejo de Gargos, Schulden-raad, draagt in Spanjen voor de betaling der koninglyke ſchulden zorg.

Consejo d'Estado, Raad van Staten, is een zeker gerecht in Spanje, waar in de koning als preſident, twee aartsbiſſchoppen als koninglyke raden, en wel 20, zo vorſtelyke als graaflyke perſonen, als raadsheren tegenwoordig zyn. Zy komen alle ſaterdag tweemaal, des maandags en dingsdags maar eens te zamen. De zaken die in dit collegie verhandelt worden, zyn de rapporten van vreemde en eige Gezanten, de uithuwing der koningen en koninglyke kinderen, de uitdeling van onderkonings- en gouverneurs plaatzen, maar in 't gemeen alle gewichtige ſtaatszaken.

Consejo de Hazienda, is de finantie-raad in Spanje.

Consejo Real, is dat collegie in Spanje, in 't welke men de appellen, die van verſcheyde Spaanſche rechtbanken, gerechtshoven en kanceleryen voor-

voorheen uitgesproken zyn, revideert, en het laatste vonnis uitspreekt.

Consejo de la santa Hermandad, is een crimineel gerechtshof in Spanje, dat van alle misdaden, die ten platten lande geschieden, kennis neemt, en dezelve naar geschapenheid der zaken straft.

Consentaina, kleine stad in 't Spaansche koningryk Valencia.

Consent, bewilliging, stem, overeenstemming. Consenteren iets toestemmen.

Consequentie, gevolg, een zaak van grote consequentie is een zaak van groot gewicht, daar grote gevolgen op kunnen zyn.

Conserans, zeker gebied in Gascogne aan de grenzen van Languedoc. De hoofdstad voert den zelven naam.

Conservatie, behoudenis, bescherming, bewaring.

Conserve, zie *Contreguarde.*

Considerabel, wichtig, voornaam, treflyk, aanzienlyk.

Consideratie, bedenking en overweging. Die zaak komt in geen consideratie betekent dat zy niet eens in bedenking komt, niet waardig is om 'er aan te denken.

Considereren, betrachten, overwegen, overleggen, behartigen, hoog-achten.

Consiglietto te Venetien, is de hoogste raad van 7 heren, en bestaat uit den doge en zyn 6 raden, dien te zamen den titel van Serenissima Signoria gegeven word. Dit consiglietto presideert in den groten raad, in de pregadi, en in het collegie.

Consiglio di colloquio, of de conferentie-Raad, is een collegie in de republyk van Lucca, dat uit 18 gedeputeerden bestaat, en over verwarde en twyffelachtige zaken raadpleegt, en een besluit neemt of zy den groten raad moeten voorgedragen worden of niet.

Consiglio de Dieci, is te Venetien een hoog crimineel gerechts-hof, 't welk kennis neemt van alle openbare misdaden, oproer, ontrouw of nalatigheid der amptenaren, valsche munt enz. en dat met zulk een onbepaalde macht, dat de doge zelfs voor hen gedagvaart kan worden, en hun vonnis geen appel onderworpen is.

Consiglio de Discoli, is een zeker collegie in Lucca, 't welk uit 24 personen bestaat, en vlytige acht geeft op alle de gene die een onordentlyk leven voeren.

Consiglio Grande, de grote raad te Venetien, is de grootste staatsvergadering aldaar, en bestaat uit enkele Venetiaansche edelen. Deze raadslagen over alle staatszaken, vergeven alle hoge en lage bedieningen, en verkiezen de overheden.

Consiglio di Ruota, is een zeker collegie te Genua, waar in gemeenlyk vreemde doctoren in de Rechten, ieder twe jaar, zitten, en zeven extraordinare rechters, die van den kleinen raad verkoren, en alle half jaar verwisselt worden. Deze stellen voogden aan, onderzoeken de geschillen van haa bloedvrinden, en arme luiden, en hebben ook met andere staatszaken te doen.

Consiliarius, Conseiller, Consigliere, een raadgever, koninglyke of vorstelyke raad.

Consilium, Conseil, Consiglio, een raadslag, voorslag. Een vergadering die iets met elkander beraadslaagt.

Consilium a Latere, zie *Collaterale raad te Napels.*

Consistoriales, worden de assessoren of byzitters in een geestlyk consistorie genoemt.

Consistorialia Beneficia, zo worden in Vrankryk die geestlyke Beneficien genaamt, waar over de koning de Nominatie heeft, en die daar na te Romen in het Consistorie, dat is in de Congregatie der kardinalen, waar in de paus presideert, moeten voorgedragen worden, by voorbeeld de aartsbisdommen, bisdommen en abdyen. De provisien der andere beneficien worden in de Pausselyke Cancelery vergeven. Voor 't overige moet men voor de Consistoriale beneficien de Annaten opbrengen.

Consistorie te Romen, is een vergadering der kardinalen of het hoogste gerecht te Rome, waar in de paus presideert, en houd hy het zo dikwils als het hem gevalt. Daer zyn opentlyke en geheime consistorien; de openbare zyn die gene, waarin den Kardinalen de purpre hoed gegeven word, en waarin ieder een komen mach. Anders handelt men in 't gemeen in 't Consistorie van alle religie-zaken, ook stelt men daar de rechtszaken in tegenwoordigheid van den Paus voor. Alle bullen, welke de bisdommen of abdyen betreffen, moeten in het Consistorie voorgedragen worden: hier worden ook de kardinalen gemaakt.

Consistorie, is een geestlyk gerecht by de Protestanten, waar in de kerkelyke zaken verhandelt worden.

Conspiratie, heimlyke verstandhouding, verradery tegen een stad, land, of mogentheid. Conspireren een zamenzwering maken.

Constad, zie *Konstad.*

Constance, stad in Neder-Normandyen, benevens een Bailluagie, hof-gerecht en bisdom, onder Rouaan behorende. Zy legt aan den vloed Burd, en is de hoofdstad van het omleggende district Constantin genaamt.

Constantina, kleine stad in Andalusien, in een groot gebergte, Sierra Constantina genaamt. Zy legt 5 mylen ten noord-oosten van Sevilien.

Constantine, provintie des koningryks Algiers in Africa, welke voor dezen haar eige koningen had, en in drie delen verdeelt word, naamlyk Constantine, Bonne, en Tabesse. Zy is zeer vruchtbaar, en heeft een hoofdstad, ook Constantine genaamt, welke groot, ryk, sterk, met een casteel voorzien, en op een hogen berg gelegen is.

Constantinopolen, Turksche stad op zeven bergen in het landschap Romania, op een klein smal streek lands, zich tegen Natolien uitstrekkende, daar zy door een smal canaal van afgescheyden word. Haar omtrek is van 12, en wanneer men het Serrail en deszelfs tuinen daar onder rekent,

kent, van 15 Italiaansche mylen. Deze stad, welke voorheen de hooft- en residentie- stad van het Oostersche keyzerryk was, maar tegenwoordig zedert 1453 de hoofdstad van het Turksche ryk is, stoot ten zuiden aan de zee van Marmora, en ten noorden aan een zee-boezem van het canaal van Constantinopolen of Bosphorus Thraciæ. Zy is een der grootste steden van Europa, heeft een schone en veilige haven, en is de gewoonlyke verblyfplaats des Turkschen keyzers in het zo genaamde grote Serrail. Haar gedaante is driehoekig, wiens hoeken genaamt worden Yedicula of de zeven Torens, Serrayovasi of het Serrail, en de poort Ayevassaro-capsi tegen de punt van het kleine canaal Chitana. In deze beroemde stad woont ook een Griekische patriarch, welke den aartsbisschop dezer stad en vele anderen onder zich heeft. Deze stad word byna alle jaar door de pest bezocht, en heeft ook door menigvuldigen brand grote schade geleden, gelyk in 't jaar 1708 op eenmaal 80 grote paleyzen en 1000 gemene huizen, in 't jaar 1715 wederom 11000 huizen, en den 17 Juli 1718 door een verschriklyken brand 51000 huizen in de asch gelegt zyn. Den 27 July 1729 viel 'er weêr een schriklyke brand voor, waar door meer als het vierde deel van de stad in de asch wierd gelegt, behalven de Turksche Mosqueen, 10 Griekische, 3 Armeensche kerken, dog het quartier der Christenen was daar gelukkig van vry gebleven. Over de 700 menschen zyn 'er jammerlyk in omgekomen.

Constantinopolitaans canaal, is de beroemde zee-engte tusschen Natolien en Romanien, welke alzo Europa en Azia van een scheyd, 15 mylen lang en twe breed is. Omtrent het midden van het canaal leggen twe schanssen tegen elkander over, gelyk ook twe andere aan den mond van de Zwarte-zee.

Constantinow, kleine stad in opper-Volhynien in Polen, aan den vloed Schlucz, welke zich in den Borysthenes ontlast. Zy hoort tot het land der Cosakken.

Constantz, zie *Costnits.*

Constapels, zyn in den oorlog de vuurwerkers, die met het geschut omgaan. Op de schepen is de constapel een van de voornaamste zee-officiers, die over de gantsche artillery commandeert. Op een oorlogschip moeten 6 kanonniers of handlangers des constapels zyn, en dezen zyn noch 6 andere toegevoegt.

Constellatie, hiet de order van 't gesternte, ook de opmerking der sterren hoe dezelve staan wanneer iemand geboren word.

Consternatie, betekent een gemoeds-ontsteltenis, wanneer men niet weet wat men doen of laten moet.

Constitutie, de geschapenheid van een zaak, by voorbeeld des ligchaams, des gemoeds, enz. Ook een wet of landsbevél, daar van daan worden de Rykswetten Constitutiones Imperiales of Imperii genoemt.

Constitutie-zaak in Vrankryk, zie *Unigenitus.*

Constoffler, zyn de tien adelyke personen, welke te Straatsburg mêe in den hogen raad zitten. Dit woord wil naar de Straatsburger aart van spreken zo veel zyn als constable, dat van het Fransche *connetable* komt.

Consuegra, kleine stad in nieuw-Castilien aan 't gebergte, tusschen den Taag en Guadiana, de Malteesche ridders toekomende, tien mylen van Toledo. Op het slot woont gemeenlyk de Groot-prior van Castilien.

Consul, is een amtenaar, die door een koning of een staat als een commissaris in de koopsteden van de Levant of andere koopplaatsen aangestelt is. Zyn ampt bestaat daar in, dat hy de koopmanschap bevorderen, en de koopluiden zyner Natie beschermen moet. Zy nemen ook kennis van de civile en criminéle zaken die voor hen gebracht worden, op dat de geschillen, die onder hare Natie ontstaan zyn, weggenomen mogen worden. Anders hieten de zodanige rechters ook consuls, welke onder de koopluiden verkoren worden om de commercie zaken volgens de verworve vryheden te beslichten. Te Parys zyn 4 consuls en een rechter.

Consulato, is te Cadix het commercie-collegie, inzonderheid naar de West-indien.

Consulent, hiet die gene, dien men in rechtszaken om raad vraagt, die raad geeft, een advocaat: ook wel een die raad zoekt.

Consuleren, overleggen, beraadslagen.

Consumeren, hiet verteren, consumtie wat opgaat en verteert word. Op zommige plaatzen word ook een soort van belasting consumtie-accys genaamt, wyl uit dien hoofde alle consumtie-waren, als spys, drank en alles wat tot daaglyks onderhoud des levens nodig is, moeten aangegeven worden.

Conta, vloed in Italien in 't Genueesche gebied, welke in Piemont ontspringt, en zich by Albenga in de Liguistische zee stort.

Contagion, hiet een aanstekende krankheid, inzonderheid de pest, waar aan de menschen in grote menigte en plotslyk sterven. Deze ziekte heeft voor enigen tyd in Polen, Lyfland, Denemarken, Holstein, Pommeren, Bohemen en in 't jaar 1726 te Constantinopolen gruwlyk gegrasseert, en veel duizent menschen weggesleept.

Contant betalen, is zo veel als met baren gelde betalen.

Content, te vreden, vergenoegt, vrolyk. Iemand contenteren hiet iemand te vrede stellen.

Content, en Non content, deze beyde woorden worden in het hoger-huis in Engeland gebruikt als men de stemmen opneemt, en hieten zo veel, als ja en neen. In tegendeel zegt men in 't lagerhuis *oui* en *non.*

Contessa, il golfo di Contessa, een grote zee-boezem in den archipel, tusschen het Schier-eyland Monte Santo en de kusten van Macedonien en Romania. Aan denzelven legt de kleine stad Contessa, daar zich de vloed Strymon in den gemelden zee-boezem stort.

Contestabile, zie *Connetable.*

Contestatio litis, zie *Litis Contestatio.*

Contesteren, betuigen, verzekeren, hoog en

duur verklaren, daar van daan conteſtatie, verzekering in plaats van eed.

Conti, een oud en beroemt geſlacht in Italien, welke het vierde onder de voorname Roomſche huizen is, en dat zich hertogen van Poli en Guadagnuolo, gelyk ook markgraven van Pratica en Roomſche barons ſchryft. Het bekleed aan het Roomſche hof altoos het amt van præfect der pauslyke kapel, en is zedert 200. jaren zeer in verval geraakt, waarom het tot hier toe gants niet van de rykſte geſlachten geweeſt, maar wel met de beſte en grootſte familien te Rome na vermaagſchapt is. Daar zyn verſcheide pauzen, cardinalen en beroemde krygsluiden, als ook paus Innocentius XIII uitgeſproten. Deze was Michaël Angelus genoemt, geboren den 13 Mey 1655, cardinaal gemaakt den 7 Juni 1706, en tot paus verkoren den 8 Mey 1721, den 18 Mey daar op gekroont, en ſtierf den 7 Maart 1724. Zyn twe broeders waren Joſephus, hertog van Poli welke in 't jaar 1724 geſtorven is, en Bernardus Maria, biſſchop van Taracina, die den 16 Juni 1721 kardinaal wierd. De republyk van Venetien maakte alle broeders en neven van dien paus met alle hunne nakomelingen in 't jaar 1721 voor eeuwig tot Venetiaanſche edelluiden.

Contigliano, kleine ſtad in 't hertogdom Spoleto in den kerkelyken Staat, aan het meir van Contigliano.

Contingent, het deel dat iemand toekomt, of dat iemand ſchuldig is te geven. Ryks- en kreitscontingent is al dat gene dat ieder Stand tot het gemene welzyn na een voorafgegane verdeling, die door de ryks- en kreits- gedeputeerden opgemaakt is, in gereed geld, proviant, en manſchap tot de ordentlyke kreits- kas en 't ryks leger opbrengen moet.

Continueren, voortvaren, voortzetten, vervolgen. Continuo of continueerlyk, hiet altyd voort, zonder ophouden.

Conto, een rekening, a conto of per conto, op rekening, a bon conto, op goede rekening, of in vermindering.

Contoir, Comtoir, Kantoor, is een gerecht of collegie in een koopſtad tot bevordering des koophandels. Daar zyn enige plaatzen daar verſcheyde natien hare kantoren hebben, by voorbeeld te Suratte en Antabar de Engelſchen, Hollanders en Franſchen. Anders betekent het ook in 't gemeen by de koopluiden een ſchryfvertrek.

Contorist of Comptorist, een boekhouder in een grote handeling.

Contrabanditen, zie *Banditen.*

Contrarie-Wind, is die de ſchepen tegen loopt, en in hun reys zeer hindert.

Contra-Remonstranten, Gomaristen, waren in de vorige eeuw die gene, die met Franciſcus Gomarus, doctor en hoogleeraar in de Godgeleertheid te Leyden, in het artykel van de vrywillige verkiezing van de Remonſtranten en Arminianen afweken.

Contre-Admiraal, zie *Schout by Nacht.*

Contre-Approchen, zie *Approche.*

Contrebande Waren, zyn zodanige, die tegen het verbod van des lands overheid verkocht of ingebracht worden.

Contre-Batteryen, zyn die, welke tegen de batteryen van den vyand gezet worden.

Contreforts, zie *Schoormuur.*

Contregarde, Conserve, is een buitenwerk, dat men voor de opper-vlaktens der bolwerken legt om dezelve te dekken. Het beſtaat uit 8 lange opper-vlaktens, en word in plaats van de halve manen gebruikt.

Contremanderen, word gemeenlyk in 't leger gebruikt, wanneer de ſoldaten order hebben hier of daar heen te trekken, maar het voornemen naderhand verandert, en hun een tegen-bevel gegeven word.

Contremarche, een krygswoord, wanneer de ſoldaten naar gelegenheid der zaken een gants anderen weg nemen, als die hun in 't eerſt aangewezen was.

Contremine, een Tegen-Mijn: is een kleine gang onder de aarde, waar door men des vyands mijnen ontdekken, en het kruid daar uit wegnemen kan. Zy word onder den wal en het glacis, gelyk ook onder des vyands approchen veldwaarts in gemaakt.

Contre-Ordre, zie *Contremanderen.*

Contrescarpe, Scarpone, is de linie aan een veſting, daar de gracht op de zyde tegen het veld eindigt, of het is de ſchuinſſe afloping die de aarde van den bedekten weg onderſtut. Zomtyds word de bedekte weg en het glacis mêe onder den naam van contreſcarpe begrepen.

Contrevallatie-Linie, is een gracht met een borſtwering, welke de belegeraars om de belegerde plaats maken, om hier door voor de uitvallen der belegeraars veilig te zyn.

Contrevisiten, tegen-bezoeken die de Gezanten of andere voorname perſonen by elkander gewoon zyn af te leggen.

Contributie, is in den oorlog een zekere ſchatting, die men betaalt om zich van de plundering of andere dadelykheden der vyanden vry te kopen. Zy word in geld of in proviand binnen een beſtemden tyd, waar voor zo lang gyzelaars gegeven worden, betaalt. De gewonelyke belaſtingen, die een landheer oplegt, worden ook wel contributien genaamt.

Controlleur, een tegenſchryver, welke een ontfanger of diergelyke perſonen, die gehouden is zyn rekening te doen, toegevoegt word, om tegenboek te houden.

Controlleur General des Finances, is in Vrankryk de opper-directeur van alle inkomſten des konings, welke titel in plaats van de ſur-Intendant des Finances ingevoert is.

Contumace, word de Quarantaine genaamt, wanneer iemand, die van een beſmette of verdachte plaats komt, zich 40 dagen op een afgezonderde plaats ſtil moet houden.

Contumaceren, betekent een beſchuldiging van ongehoorzaamheid voor 't gerecht tegen zyn weerparty inbrengen.

Contumacia, ongehoorzaamheid, halsfterrigheid. In rechten hiet in contumaciam procederen, zyn tegenparty wegen zyn uitblyven van ongehoorzaamheid befchuldigen, zo dat hem de rechter ook voor ongehoorzaam erkent, en hy de onkoften betalen moet, of anders verder tegen hem geprocedeert word.

Conty, vlek aan den vloed Selle in Picardyen, benevens den titel van een vorftendom, waar naar zich de prinffen van Conty uit het huis van Bourbon, daar de hedendaagfche koningen van Vrankryk uit ftammen, fchryven. Uit dit huis was de beroemde prins van Conty gefproten, die 1697 koning van Polen wou worden. Hy wierd Francifcus Ludovicus genoemt, was den 30 April 1664 geboren, en is den 21 Febr. 1709 geftorven. Zyn nagelate zoon Ludovicus Armandus de Bourbon graaf van la Marche is den 19 Novemb. 1695 geboren, en heeft na zyn vaders dood den titel van prins van Conty bekomen. Zyn gemalin Louife Elizabeth, dochter van hertog Lodewyk III. van Bourbon, die in 't jaar 1693 geboren en 1713 met hem getroud was, verliet hem in 't jaar 1723, en begaf zich in 't kloofter Port-Royal, maar is 1725 weêr met hem verzoent.

Convenabel, gefchikt, bequaam, dat iemand wel paft.

Convenant, is een verbond 't welk de Presbyterianen in Schotland onder Karel I, koning van Engeland, in 't jaar 1638 oprechten, zwerende dat zy hunne kerken ordening, welke naar die van Géneve, in 't jaar 1580 gemaakt, gericht was, tegen ieder, ja zelfs tegen de overheid tot den laatften druppel bloeds zouden befchermen. Koning Karel I. verwierp dit convenant, maar des niet tegenftaande hielden zy hun verbond ftaande, en daar door wierd het ryk in twe factien, naamlyk in de geconfedereerden, en niet geconfedereerden verdeelt: eindelyk namen de Standen van Engeland het ook in 't jaar 1643 aan, om daar door een gelykvormigheid in de drie koningryken te ftichten, maar dit verbond is van flecht beftand geweeft.

Convent, hiet een te zamenkomft, en beduid ook zomtyds een kloofter. Daar van hieten die Studenten conventualen, welke men te Maagdeburg, in het Brunswykfche en het Wurtembergfche vind, die onder het opzicht van een abt of prooft aan zekere regelen en wetten gebonden leven. De Franciskaners en Minderbroeders noemen zich in Italien en Polen ook conventualen.

Conventiculum, een heimlyke en ongeoorloofde t'zamenkomft.

Conventie, hiet een vergelyk of verdrag, dat twe tegenftrydige partyen met elkander oprechten.

Conventre, Conventri, ftad in het graaffchap Warwick in Engeland, niet ver van den vloed Schirburne. Hier refideert een biffchop, die onder den aartsbiffchop van Canterbury behoort.

Conventus Publicus, zo worden in Silefien de vergaderingen der gedeputeerden van de vorftendommen, vrye Stand-heerlykheden, en enige fteden genoemt, welke op het raadhuis te Breflau te zamen komen.

Conversatie, ftad in het Napelfche landfchap Bari, benevens den titel van een graaffchap, en een bifdom onder den aartsbiffchop van Bari ftaande. Zy hoort het huis Aquaviva toe.

Conversatie, gezelfchap of omgang met luiden.

Conversus, Conversa, word een man of vrouwsperfoon genaamt, die van de eene gezintheid tot de andere overgaat.

Convictorium is een plaats, daar vele met elkander eten, gelyk by voorbeeld Studenten op een Akademi, die derhalven ook convictoriften kunnen genaamt worden.

Convinceren, iemand door geloofwaardige gronden van een zaak overtuigen.

Convocatie, zie *Parlement*.

Convoy, een geleyde, uit gewapende manfchap beftaande, dat men perfonen of goederen tot zekerheid mêe op den weg geeft. Convoy is ook het geleyde der koopvaardy-fchepen door oorlogsfchepen. Ook de levensmiddelen, die men in den oorlog het leger toevoert.

Conza, was een ftad in Napels, in principato oltra, niet ver van den oorfprong van den vloed Ofanto, en had een aartsbisdom. Maar 1694 is zy zodanig door een aartbeven verwoeft, dat men de plaats niet meer weet waar de domkerk geftaan heeft.

Copa, ftad in Azien aan een vloed van den zelven naam, die in Circaffien ontfpringt, en zich by deze ftad in het meir van Zabache ftort.

Copa, vloed in het hertogdom Milaan, welke aan de grenzen van het graaffchap Bobbio ontfpringt, en in het landfchap Pavia by Barbaniello in den Po valt.

Copaleng, grensvefting in het Wendifche-land in Ongaryen.

Copecken, een kleine Moskovifche munt, die wat meer als een Hollandfche ftuiver bedraagt, zo dat hondert daar van een roebel of twe ryksdaalders uitmaken. Zy zyn meeftendeels van zilver, maar tegenwoordig ook van koper. Op de goude, welke raar zyn, en de vierde part van een ducaat waard zyn, ziet men onder anderen op de eene zyde de princes Sofia, en op de andere de twe Czaarfche gebroeders als kinderen verbeeld.

Copeland, Copland, zeker ftreek lands in Engeland in het graaffchap Cumberland, 't welk dezen naam van de menigvuldige bergen, die daar in zyn, bekomen heeft.

Copenick, kleine ftad en opper-amt benevens een koninglyk wel gemeubileert lufthuis aan de Spree, in de Middelmarck-Brandenburg, in de Teltavifche-kreits tuffchen Berlyn en Furftenwalde, en is daar de overtocht over den gemelden vloed.

Copet, kleine ftad, fchoon flot en heerlykheid aan het meir van Geneve, in 't canton Bern, 2 mylen van Geneve, tegenwoordig den Pruiffifchen generaal majoor van Erlach toekomende.

Cophten, zo noemt men die Chriftenen in Egypten, die de Roomfche kerk voor ketterfch houden, en de eerfte in Africa geweeft zyn, die zich tot het Chriftendom bekeert hebben, waar van S. Marcus

Marcus reeds de oorzaak zou geweest zyn. Zy houden het Nachtmaal onder beyde de gedaantens, vieren den zaterdag zo wel als den zondag, geloven niet dat de H. Geest van God den Zoon uitgaat, en verwerpen het vagevuur. Zy hebben een eige spraak, de Coptische genaamt, en een eigen patriarch te Cairo, die zich patriarch van Jeruzalem en Alexandryen noemt, en van wien de overige Christenen in Abyssinien en Nubien afhangen, die ook 11. Coptische bisschoppen onder zyn bedwang heeft.

Copy, hiet het afschrift van een brief of rekening. Copiëren hiet niet anders als afschryven.

Copisc, stad in het waiwoodschap Mscislaw in Littouwen.

Copisten, dienen om de opstellen der raadsheren en der geheimschryvers in 't net te stellen, de vereischte titels, begin en slot daar aan te maken, (waar toe zy een eigen titel-boek in de cancelery hebben) en in rechtszaken het geen de advocaten mondelings voordragen naar te schryven.

Copoza, slot in opper-Ongaryen niet ver van Tockay.

Coppenbrugge, slot en vlek in het graafschap Spiegelberg, keur-Hanover toebehorende, niet ver van de Wezer, en het graafschap zelfs word dikwils Coppenbrugge genaamt. Zie *Spiegelberg*.

Coppenhagen, de koninglyke residentie en hoofdstad van Denemarken op het eyland Zeeland, legt in Oresund 58 mylen van Hamburg, en heeft een heerlyke haven, die 500 grote schepen bergen kan. De stad is zo wel van natuur als door de kunst wel gefortificeert, wel gebouď, groot, en zeer beroemt door haar handel op Oost- en West- Indien. Zy heeft drie koninglyke kastelen, 1. daar het koninglyke hof zyn verblyf houd, 2. het koninglyke lusthuis Rosenburg genaamt, daar de koninglyke kroon en andere kleinodien bewaart worden, en het 3de Charlottenburg, van de koninginne weduwe, die daar haar hof hield, alzo genoemt. Het tuighuis, arsenaal, de kunst-kamer, sterke citadel, door 't welke de stad en koninglyke vloot beschut word, de ronde tooren van Christianus IV. geboud, daar op men met koets en paarden tot in den top ryden kan, en daar men de globus van Tycho Brahe benevens de publieke bibliotheek, die twemaal 's weeks open staat, vind, het onverglykelyke metale standbeeld van Christiaan IV. op de nieuwe Koningsmarkt, de Universiteit, van Christiaan I. gesticht, en in 't jaar 1474 van paus Sixtus IV. met voorrechten begunstigt, benevens de voortreflyke collegien zyn alle bezienswaardige zaken. Voorheen was hier ook een koninglyke ridder-academie, die van Sora hier naar toe verlegt was, maar onlangs op koninglyk bevel weêr ingetrokken is. Hier onder behoort ook de stad Christiaans-haven, op het daar tegen overleggende eyland Amack, daar men over een ophaalbrug komen kan, nademaal zy nu de stad Coppenhagen ingelyft is. De bisschop van Zeeland houd hier zyn residentie, en in 't jaar 1660 den 27 wierd in 't leger voor deze stad de bekende Coppenhagische vrede tusschen Denemarken en Zweden gesloten, na dat de Zweden het jaar voorheen deze plaats vruchteloos belegert hadden. In 't jaar 1711 en 1712 stierven 'er meer als 40000 menschen aan de pest, en 1728 wierd een groot gedeelte daar van door een zwaren brand in de assche gelegt.

Copranits, stad in Slavonien niet ver van de Draw, benevens een gewichtige citadel, het huis van Oostenryk toekomende, 5. M. van Waradyn.

Copriza, vloed in Romanien, die aan de grenzen van Bulgarien ontspringt, en tusschen Adrianopel en Trianopel in de Mariza valt.

Coptici, zie *Cophten*.

Copuleren, te zamen knopen, wettelyk verbinden. Copulatie de trouwknoop, die door een geestlyk persoon gelegt word.

Coquet, een soort van kleine vaartuigen, daar men uit Normandyen mee naar Parys vaart.

Coquette, een vrouws-persoon die wat galant of man-ziek is.

Coquimbo, zee-boezem aan de Zuid-zee in Chili in America, waar aan een stad van den zelven naam, anders ook Serena geheten, in het aangename dal Coquimbo legt. De vloed Coquimbo vliet door deze valey, is in de zomer maar met water voorzien, en valt in de zee.

Corace, vloed in Napels, welke aan de grenzen van Calabria citra in Appennynsche gebergte ontspringt, en zich in de golf van Squilace stort.

Coralline, een soort van lichte sloepen, die in 't oosten tot de coraal-visschery gebruikt worden.

Corasan, zie *Chorasan*.

Corax, Coras, meir in de provintie Mogul in Tartaryen.

Corbach, de hoofdstad van 't graafschap Waldeck, 6 mylen van Cassel, waar by het oude slot Eisenberg op een hogen berg legt.

Corwab, landschap in Croatien, wiens oostlyke gedeelte het Turksche hof, het ander het huis van oostenryk bezit.

Corbeil, stad op het eyland van Vrankryk, benevens een presidiaal en den titel van een graafschap, in de kleine provintie Hurepoix. De Seine loopt 'er midden door, en verdeeltze in de oude en nieuwe stad.

Corbeilles, zyn kleine met aarde gevulde schanskorven, die de musketiers gebruiken om zich te dekken.

Corbetta, kleine stad by Naviglio grande in 't hertogdom Milaan, alwaar een schoon paleys staat.

Corbey, zie *Corvey*.

Corbie, bevestigde stad in Picardyen, in het kleine landschap Santerre, aan den vloed Somme, benevens den titel van een graafschap. Zy legt in het landschapje Amiennois, heeft een beroemde abdy, en is 1711. met nieuwe vestingwerken voorzien.

Corbieres, kleine streek lands in het gebied van Narbonne, tot dat aartsbisdom behorende.

Corbigny, kleine stad of vlek aan den vloed Yonne, in het Fransche Landschap Nivernois.

Corbigny le S. Marcoul, kleine stad of vlek in Champagne, 2 m. van Rheims.

Cor-

Corcang, grote stad in Perzien, in de Provintie Chorasan aan den vloed Gebun.

Corcel, stad op het kleine eyland Manar in oost-Indien, daar de ryst in zulken overvloed wast, dat zy zomtyds hondert-voudig voortbrengt.

Corcke, groot graafschap in de Iersche provintin Mounster, 't welk ten oosten aan het graafschap Waterfort, ten noorden aan de graafschappen Limeryck en Kerry, ten zuiden en westen aan de zee grenst. De hoofdstad hiet ook Corcke en legt aan den vloed Lee, die beneden de stad een kleinen boezem, Corckhaven genaamt, maakt, daar een zeer ruime en bequame haven is. Zy heeft een bisdom, onder Cashel behorende.

Cordaat, oprecht, openhartig, onvervalscht, uit grond der zielen.

Cordelleras, Cordillieres, zie *Andes*.

Corderol, vloed in het Venetiaansche landschap Bellunese.

Cordon, zie *Muurband*.

Cordonbleu, word het blaauwe lind van de Ridder-orde des H. Geests in Vrankryk genoemt, derhalven als de Franschen willen zeggen dat iemand ridder van den H. Geest geworden is, zeggen zy dat hy le Cordon bleu van den koning gekregen heeft. In Denemarken word het teken van de orde van den Olifant, gelyk ook zulk een ridder zelfs, Cordon bleu genoemt.

Cordua, grote stad aan den vloed Guadalquivir in Andalusien, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Toledo staande. Hier is eerst de bereyding van het Corduaans Leer uitgevonden.

Cordua, stad in het landschap Tucoman in zuid-America, niet ver van den vloed Secondo.

Corduan Antros, klein eyland of rots in de zee van Gaskonje aan den mond der Garonne, 15. m. van Bourdeaux, daar een zeer hoge vuurbaak of Tooren geboud is, dien de vorige koning 1665. heeft laten vernieuwen.

Coree, Chaosien, groot Schier-eyland en koningryk in China, 't welk ten noorden aan Tartaryen, en ten westen aan den zeeboezem Cang grenst. Het word in acht provintien verdeelt, en heeft zyn eigen koning, welke den keyzer van China cynsbaar is.

Corella, kleine stad in 't Spaansche koningryk Navarre, aan de grenzen van oud-Castilien, tusschen Calahorra en Tudela.

Corezin, stad aan de Weixel, in het Waiwoodschap Sendomir in klein Polen.

Corf-Castle, Vlek benevens een slot in het Landschap Dorchester in Engeland, 't welk zitting en stem in 't Parlement heeft.

Corfu, Corcyra, eyland in de Jonische zee aan de kusten van Epirus in Griekenland, is zeer vruchtbaar van wyn, oli, citroenen, oranje-appelen, olyven en andere vruchten. Het word in 4 Baglia of regeringen, naamlyk di Mezo, di Leros, Givre of Agira, en Leuchin verdeelt, en heeft in de lengte 15 in de breedte 5 Duytsche mylen. Daar staan veel vlekken en dorpen, maar niet meer als de enige stad Corfu op, welke door twe goede Vestingen beschut word, en een haven gelyk ook een aartsbisschop heeft. De inwoners, Corsiotti genaamt, zyn meest den Griekschen Godsdienst toegedaan. Dit eyland, dat een voormuur van Italien tegen de Turken is, hoort zedert 1139 den Venetianen toe, en word door een gouverneur benevens andere overheden geregeert, welke alle twe jaren verandert worden. In 't jaar 1716 den 4 Juli quamen de Turken met een sterke vloot voor dit eyland, en begonnen de Vesting Corfu met alle macht te belegeren, maar de Venetiaansche Generaal veld maarschalk Graaf van Schulenburg in de vesting zich zeer dapper verwerende, zo dat 'er de Turken door hun verwoed stormen 18000 man by inschoten, moesten zy den 22 Aug. van het zelve jaar niet alleen de Vesting maar ook het gantsche eyland weer verlaten, met grote verwarring naar hun vloot wyken en den Venetianen byna de gantsche artillery en bagagie tot buit laten. In November 1718 sloeg het onweer hier in een kruyd-magazyn, waar door de berg della Campana, het oude kasteel benevens het Paleys van den captein Generaal, de Cancelary, het Provianthuis en veel andere gebouwen in de lucht sprongen, en over 1500 menschen elendig om 't leven geraakten, waar onder zich ook de dappere capitein generaal Pisani bevond.

Cori, kleine stad in campagna di Roma in den kerkelyken staat.

Cori, Turks vlek in Dalmatien, was voor dezen een schone stad.

Coria, kleine stad aan den vloed Alagon, tusschen de bergen Torras-Vaccas in het spaansche Estramadura, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Compostella behorende.

Corienie, voorgebergte op het eyland Cuba in noord-America, strekt zich ten zuid-westen in de zee uit.

Corientes, voorgebergte in het Landschap nieuw Granada in zuid-America, strekt zich ten Westen in de zuid-zee uit.

Corientes, hoog en uit vele witte bergen bestaande voorgebergte in het Landschap Xalisco in nieuw Spanje in noord-America, ten zuid-westen aan de zuid-zee stotende.

Corientes, stad in de Provintie Paraguay in zuid-America aan den vloed Paran, daar hy zich in den vloed Paraguay stort.

Corigliano, zie *Curigliano*.

Corin amt en slot in de mark Brandenburg, 't welk de tegenwoordige koning van Pruissen de gequetste en verminkte Soldaten tot hun onderhoud toegewezen heeft, en zo wel de gemene soldaten als den Luitenant, die daar het commando over heeft, weeklyks een soldy toegelegt.

Corinthus, Corintho, stad in Morea op de Isthmus, welke zyn naam daar naar voert. Zy is zonder muren en niet zeer volkryk, evenwel heeft zy een citadel en een artsbisschop, die zich, wyl de stad meest verwoest is naar Napoli di Romania begeven heeft. Deze plaats hoorde voor heen de Venetianen toe, dienze de Turken stormenderhand afnamen, en de bezetting nederhakten. De voorgemelde Isthmus van Corinthen is een smalle streek lands

lands tusschen de beyde zee-boezems van Lepanto en Engia die Morea met het overige van Griekenland te zamen knoopt.

Corisco, zie *Blixem eyland.*

Corlin, zie *Cöslin.*

Cormentin, nieuw aangelegt kasteel der Hollanders in Guinéa in Africa.

Cornaiano, Cornigliano, kleine stad aan den vloed Adda in 't hertogdom Milaan, den Prins van Trivultio toebehorende.

Cornaro, een der beroemste en adelykste geslachten van Venetien, uit het welke de Doge gesproten is, en 't welk voornaamlyk in de 15. eeuw door Catharina Cornaro beroemt is geworden, die koningin van Cyprus was, en na de dood van haar Gemaal Jacobus door de Republiek geadopteert wierd, waar tegen zy haar koningryk Cyprus aan dezelve in eigendom overgaf.

Corneilan, kleine stad in Vrankryk in de Provintie Armagnac aan den vloed Adour, 3 mylen van Aire.

Cornelii-Munster, Benediktyner-abdy in het Hertogdom Gulik, een myl van Aken, wiens abt een stand des ryks is, onder de Westphaalsche kreits gerekent word, en zyn residentie in het Steedje St. Cornelii-munster aan den vloed Dente heeft.

Cornet, een Officier te paard, die de standaart van een compagnie voert, en wyl hy de derde Officier van de compagnie is, commandeert hy dezelve wanneer de Ritmeester en Luitenant afwezig zyn.

Cornet, zeer sterk Casteel op het eyland Guernsey in het Britsche Canaal.

Cornetot, tamelyk woeste stad in 't gebied van St. Pieter in den kerkelyken staat, niet ver van den vloed Marta daar hy in de Toskaansche zee valt. Is wegen haar ongezonde lucht slecht bewoont.

Cornette, is een vierkante witte vlag, welke de eigenschap en het karakter van het opperhooft van de vloot aanwyst, die de zelve aan de grote mast hangt, wanneer hy als opperhooft commandeert.

Cornette Blanche, hiet by de Franschen de Standaart als ook de eerste Compagnie van het regiment van den colonel general de la cavallerie legere.

Corneville, abdy der reguliere koor-heren van de Augustyner-orde in Normandyen in Vrankryk, in het Landschapje Roumois.

Cornico, stad op het eyland Candia, in 't gebied van Canea aan den Berg Cornico.

Cornigliano, zie *Cornaiano.*

Corno, zo word de staats-Muts van den Hertog van Venetien genaamt, welke achter een opwaards staande, maar voorwaarts een toegebogene spits gelyk een Hoorn heeft. Onder deze draagt hy een zekere huif met een rand, die hem aan weerzyden over de oren heen hangt.

Cornouville, zie *Quipper.*

Cornwall, Cornouaille, Landschap in Westsex in Engeland, zeer beroemt wegens zyn tin-mynen, is over al van de zee omringt, behalven ten oosten daar het aan Devonshire grenst. Het voert den titel van een hertogdom, en de kroon-prins van Engeland word by zyn geboorte hertog van Cornwal genaamt. Het voorgebergte van Cornwal noemen de Engelschen Lands-End.

Coro, zie *Venezuela.*

Corod, kleine stad in Zevenbergen, 3 M. ten Westen van Clausenburg.

Coromandel, de kust van Coromandel is een deel van het schier eyland van Indien aan deze zyde van de ganges in Azien, welke zich langs de Oostlyke kusten heen strekt, en men vind aan deze kust zeer goede zee-havens.

Coron, stad in het Landschap Belvedere in Morea, op een klein schier-eyland: zy heeft een Aartsbisschop en is van natuur sterk, nademaal zy aan twe zyden van de Golf van Coron, en aan eene zyde van een steyle rots omringt is, en sterke muren en torens daar op heeft.

Corone, vloed in 't Hertogdom Milaan, welke in 't landschap Tortona ontspringt, en in het Lomellynsche gebied in de Po valt.

Coroner, is een amptenaar in Engeland, die in naam van de kroon of van den Koning benevens 12 assistenten de gevonde lyken beschouwt, of zy hun natuurlyke dood gestorven of vermoord zyn, naar de daders zoekt, de omstandigheden vlytig uitpluist, en dan verslag daar van aan de koninglyke bank doet.

Coronna, Corogne, zie *Corunna.*

Coropa, Landschap in zuid-America, aan den vloed Corapatude, tusschen het Meir Parima en den vloed der amazonen.

Corotojak, groote stad aan den vloed Tanais of Don in Moscovien, 10 M. van Tawgrow-Veronisch.

Corpo, zo noemt men een zeker getal krygsvolk, dat alleen ageert, maar geen leger uitmaakt.

Corporaal, is een onder-officier die een rot of corporaalschap van 12 tot 15 man commandeert, en de soldaten op schildwacht zet en weer aflost. Hy ontfangt ook het woord van de ronden die voor zyn corps de Garde voorby passeren, en by ieder compagnie zyn in 't gemeen 3 corporalen, jeder moet een rol van zyn corporaalschap hebben, en zyn soldaten met namen weten te noemen, ook waar zy hun quartier hebben. Hy ontfangt van den wapen-captein de munitie, van den quartier-meester het quartier, van den monsterschryver het geld, en van den sergeant de order voor zyn Rot. Hy moet alle avond en morgen zyn rot bezoeken, en de sergeanten daar bescheyd van geven. Onder de keyzerlyken gaat hy met een hellebaart voor zyn rot, maar onder enige andere troepen aan de rechte hand met een musket of snaphaan.

Corporale, hiet dat linne-kleed, waarop de roomsche geestlykheid de kelk in de mis zet.

Corps de Bataille, is de twede linie, of dat deel van het leger 't welk tusschen de voor-en achterhoede en tusschen de beyde vleugelen staat.

Corps de Garde hiet eerstlyk de schildwacht of de soldaten die de wacht houden, ten tweden een wacht-

wachthuis of een plaats daar de schildwacht zich op houd.

Corps de reserve, hiet zomtyds de derdelinie van de slagorde, of de achterhoede, zomtyds ook zulk een deel van het leger, 't welk de generaal achter, nevens of tusschen de linien stelt, om het in tyd van nood te kunnen gebruiken.

Corps detache, een afgezondert leger, afgezonderde troepen.

Corps volant, een vliegent leger is een detachement van enige troepen te paard en te voet van het leger, 't welk tot het een of het ander voornemen uitgezonden, en door een generaal majoor of ook door een generaal veld marschalk gecommandeert word. Het bestaat uit 4, 5, 6, of meer duizent man.

Correct, is zo veel als naauwkeurig. Corrigeren bestraffen, of ook wat onrecht is te verbeteren.

Correggio, kleine maar welgeboude stad benevens een sterk slot en den titel van een vorstendom in 't modeneesche gebied, den hertog van Modena toekomende. Voor dezen quam het een eige en beroemde vorstelyke familie toe, van wie het aan den koning van Spanje quam, tot dat de hertogen van Modena daar bezit van genomen hebben.

Corregidor, hiet in Portugaal een opperschout, die met een opgeheven staf tot teken van zyn gezag over straat gaat.

Corregidor, hiet te Parys de wachtmeester over de nacht-wacht.

Correntes, zie *Corientes*.

Correse, kleine vloed in het landschap Sabina in den kerkelyken staat, welke zich in den Tiber stort.

Correspondent, een die met een ander brieven wisselt. Correspondentie, brievewisseling. Corresponderen brieven met elkander wisselen, ook met elkander over een stemmen.

Corresponderende Kreitzen des Roomschen ryks in de munt zaken, zyn enige dicht by elkander leggende kreitzen, als de keur- en over-Rhynsche, gelyk ook westphaalsche in de eerste classe, de opper- en neder- Saxische, ook dikwils wegens de oude correspondentie de Westphaalsche in de twede, en de Frankische, Beyersche en Zwabische-kreits in de derde classe, welke op byzondere munt-toetsdagen te zamen komen, de goude en zilvere muntspecien die van slechte waardy zyn, of van steden die geen recht hadden, of van onbe-ëdigde muntmeesters geslagen zyn, naar den voet der rykswetten door be-ëdigde kreits-assajeurs waarderen laten, en de vervalle muntzaken weêr zoeken op te beuren.

Correttorii, zo worden zekere vyf personen te Venetien genaamt, die voor de verkiezing van een nieuwen hartog aangestelt worden om het leven en wandel van den gestorven doge vlytig te onderzoeken, of hy zich naar de wetten gedragen hebbe. En wanneer zy bevinden dat hy onrecht gepleegt heeft, klagen zy denzelven op een zekere geldsom aan, met hem te condemneren dat zyne erven zulks dan betalen moeten. Daartoe onderzoeken zy ook of 'er iets in de wetten te veranderen, te verklaren of by te doen, of andersins een gebrek, dat onder de regering des gestorven hertogs ingeslopen is, te verbeteren zy.

Corridor, zie *Bedekte-weg*.

Corrientes, zie *Corientes*.

Corrotone, kleine stad in Italien, dicht aan den Mantuaanschen dyk.

Corruche, kleine stad in Estremadura in Portugal, aan een vloed van den zelven naam, heeft een fraai slot.

Corrumperen, bederven, te schande maken: ook met geld besteken of omkopen.

Corrutzen, zie *Coruzen*.

Corsaren, worden voornaamlyk die zee-roovers genoemt, die uit Barbaryen en Turkyen komen. Maar in 't gemeen hieten alle die gene zo, die zonder last of verlof met uitgeruste schepen zeylen om op zee te roven. Als men ze betrapt, worden ze zonder genade als rovers opgehangen.

Corse, Capo Corse, voorgebergte op het eyland Corsica, 't welk zich zeer ver ten noorden in de Middelantsche-zee uitstrekt.

Corsham, stad in de provintie Shrops in Engeland.

Corsica, Corse, een van de grootste eylanden in de Middelantsche-zee, tusschen de Genueesche kusten en het eyland Sardinien. Het word in 4. delen verdeelt: Di qua Monti ten noorden, Di la Monti ten zuiden, Banda di Dentro ten oosten, en Banda di Fuora ten westen. De inwoners zyn goede soldaten, maar daarby wreed en roofachtig. De lucht is zeer ongezond, het aardryk bergachtig, steenachtig en niet zeer vruchtbaar, evenwel wast 'er goede wyn, als ook koorn- en boomvruchten, als olyven, vygen, amandelen en castanjen, en aan deszelfs kusten vind men veel kralen. Het hoort de Genuezen toe, en word door een gouverneur en generaal-luitenant geregeert, welke alle twe jaren verandert worden, en in de hoofdstad Bastia wonen. Il capo Corso of het voorgebergte van Corsica is de noordlyke spits van het eyland.

Corso, zo word een van de schoonste straten in Rome genaamt, daar men den wedloop der Barbaarsche paarden gewoon is te houden, en daar de voornaamste luiden op zondagen en heilige dagen om een luchtje ryden.

Corsoer, kleine stad in Denemarken op het eyland Zeeland, legt aan de kleine Belt, en heeft tot verzekering der passagie een sterk kasteel.

Corte, kleine, maar goede stad, byna midden op het eyland Corsica op een steile rots, benevens een citadel.

Corte de Mercanti, is een zeker gerechtshof in de republyk Lucca, 't welk over de koopzaken zit, en uit 9. leden bestaat, wier president altyd een uitheems advocaat is.

Cortege, Corteggio, het gevolg of de trein van een afgezant, in 's gelyks de heren die by een koning oppassen, en hem in 't ryden of varen verzellen.

Cortelazzo, klein eyland by Sardinien, daar het ook onderhoort.

Corte Maggiore, kleine ſtad in 't hertogdom Parma, aan den vloed Larda, aan de grenzen van het hertogdom Piacenza.

Cortemiglia, fraaie ſtad aan den vloed Bormida, benevens een oud caſteel op een berg in het landſchap Alba in 't hertogdom Montferrat. Voor dezen hebben zekere markgraven zich daar van laten noemen.

Cortona, kleine en gefortificeerde ſtad op een hogen berg in 't Florentynſche gebied, tuſſchen het meir van Peruggia en de ſtad Arezzo tegen de grenzen van den kerkelyken ſtaat. Zy heeft een biſſchop die onmiddelyk onder den paus ſtaat.

Cortryk, Courtray, grote ſtad in Waalſch-Vlaanderen aan den vloed Lis. Zy is de hoofdſtad van een grote caſtelany, word door den vloed Lis in twe delen geſcheyden, en hoort nu het huis van Ooſtenryk toe, maar haar veſtingwerken zyn geſlecht. Zy is wegen den koophandel en de manufacturen van laken en linnen beroemt.

Corvey, vorſtelyke abdy van de Benedictyner orde aan de Wezer, in den Weſtfaalſchen-kreits, tuſſchen het hertogdom Brunswyk en het bisdom Paderborn, onmiddelyk onder den paus ſtaande. De abdy Corvey benevens het reſidentie-ſlot van den vorſtelyken abt legt een half uur van de ſtad Heuxter aan de Wezer, en is een recht vorſtlyk gebouw. Maar de oude ſtad Corvey is reeds voor 800. jaar afgebrand, en na dien tyd niet weêr opgeboud. De tegenwoordige abt, Karel van Plitterſdorf een Luiks edelman, is den 18 January 1722 verkoren.

Corunna, Corogne, welgeboude ſtad in 't koningryk Gallicien, benevens een zeer grote haven, welke door de kaſtelen van St. Antonius en Sta. Crux beſchut word, heeft een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Compoſtell ſtaande, en men vind hier omtrent de beſte Jaſpis.

Corvo, Cuervo, een van de Azoriſche eylanden in de Atlantiſche-zee. Het is klein en het weſtlykſte van allen, maar heeft een goede haven.

Coruzen, noemden zich de misnoegden in den laatſten opſtand in Ongaryen, van het woord Crux, zo dat het zo veel als Kruisbroeders zal betekenen, dewyl zy meenden in religie- en regeringszaken zeer gedrukt te zyn: van velen wierd dit woord als een verachtelyke naam aangezien.

Corwua, ſtad in Samogitien in Polen, heeft veel prachtige gebouwen van Duitſche koopluiden, die voor dezen hier ſterken handel gedreven hebben. Zy legt aan den vloed Niemen, en heeft een Jezuiten-collegie.

Corzegno, kleine ſtad in het landſchap Alba, in het hertogdom Montferrat. Zy legt aan het markgraafſchap Spigno, waar onder het ook enige rekenen, en is een onmiddelbaar ryksleen.

Corzin, ſtad is het waiwoodſchap Sendomir in Klein-Polen.

Corzola, zie *Courzola.*

Cos, eyland in den Archipel, het vaderland van Hippocrates en Apelles, en naar eniger luiden mening ook dat van Homerus. Vele willen ook zeggen dat op dit eyland het gebruik der zy-wurmen 't eerſt uitgevonden is.

Cosa, kleine vloed in campagna di Roma in den kerkelyken Staat, welke zich in den vloed Carigliano ontlaſt.

Cosacken, zyn zekere volkeren welke in de landſchappen, aan Tartaryen en Turkyen grenzende, maar voornaamlyk in de Ukraine wonen, en de naburige landen nu en dan overhoeds overvallen. Zy worden in drie ſoorten verdeelt: De Poolſche of Zaporouwiſche Coſacken wonen in opper-Volhynien, gelyk ook in de Ukraine op de eylanden en in de landen tuſſchen den Don en Dnieper, boven deszelfs waterval, die hedendaags ook onder Moſcovien behoren. De Moſcovitiſche Coſacken houden zich in het waiwoodſchap Kiow op, en de Turkſche, welke den Sultan cynsbaar zyn, aan den Dnieper en in het land der Oczakowiſche Tartaren. In 't begin ſtonden zy alle onder de kroon Polen, en waren op de grenzen geſtelt om dezelve tegen de Tartaren te beſchutten, maar toen zy in 't jaar 1652 beledigt wierden, en hun geen voldoening gegeven wierd, hebben zy door hare oproeren den Polen duizent verdrietlykheden aangedaan, tot dat eindelyk 1667 in den vrede tuſſchen Polen en Moſcovien de Ukraine benevens de woonplaatzen aan de overzyde van den Dnieper aan het laatſtgenoemde ryk overgelaten wierd, en alzo het onderſcheyd tuſſchen de Poolſche en Moskovietſche Coſacken ingevoert is. De Coſacken zyn den Griekſchen Godsdienſt toegedaan, voor 't ovrige ſtantvaſtig, ſterk van ligchaam, yverig voor hun vryheid, goede ſoldaten en noch betere rovers, 't welk zy niet alleen te land maar ook op de Zwarte-zee genoeg tonen. In November 1708 ging de Coſackſche veldheer Mazeppa, die voorheen een Moskovietiſch leenman geweeſt was, tot den koning van Zweden over, en veroorzaakte een groten opſtand: maar de uitkomſt heeft naderhand genoeg geleert, dat dit verbond zo wel den Zweden als Mazeppa zeer duur quam te ſtaan. De tegenwoordige veldheer der Coſacken hiet Skoropatzki, en woont te Gluchow.

Cosarats, ſterk ſlot en pas niet ver van den vloed Verba aan de grenzen van Boſnien, wierd 1717 door den keyzerlyken generaal Draskowits ſtormenderhand verovert.

Cosenza, hoofdſtad van Napels in het landſchap Calabria citra, benevens een aartsbisdom en ſterk ſlot.

Cosfeld, zie *Coesfeld.*

Cöslin, Cörlin, kleine ſtad, ſlot en amt in 't vorſtendom of ſtift Camin, aan den vloed Perſante in achter-Pommeren, 3 mylen van Colberg, en een van de Ooſt-zee: deze plaats is met veel dyken en moeraſſen omgeven, en 1718 tot op een derde afgebrant, maar nu weêr zeer ſchoon opgeboud. Anno 1720 in December heeft zyn koninglyke majeſteit van Pruiſſen tot aanwas dezer ſtad, en

en tot gemak van de achter-Pommersche steden en kreitzen, die ver van Stargard afgelegen waren, hier een byzonder Hofgericht opgerecht. Voor dezen is zy de verblyfplaats des bisschops van Camin geweest.

Cosmographia, de Wereld-beschryving, word dikwils met de Geographia verwart, schoon zy wat verder gaat, en benevens de Geography of Aardbeschryving ook de Astronomy of Sterrekunde onder zich begrypt.

Cosmoletto, eyland in de Ethiopische-zee in Africa, een myl van de Kaap S. Sebastiaan op het eyland Madagascar.

Cosne, kleine maar neringryke stad in het bisdom van Auxerre, in het landschap Nivernois, daar zich de vloed Nozaim in de Loire stort. Anno 1724 heeft zich daar een genootschap om staal te maken ter neer gezet.

Cossava, klein landschap in Servien in Ongaryen.

Cossumberg, stad in Bohemen in de Chrudimer-kreits.

Costa Ricca, landschap in noord-America in nieuw-Spanje in de audientie Guatimala, daar de Spanjaarden ook noch Nicoya, Aranjuez, Cartago, Conception, Santa Fé en Castro d'Austria bezitten.

Costanowitz, zie *Castanowits.*

Costen, stad in Groot-Polen tegen de Silesische grenzen, welkers vesting-werken de Zweden 1704 geslecht hebben. 't Is een oude koninglyke Starosdy.

Cösterits, een welgebouwde stad dicht by Gera in Voigtland.

Costnits, Constans, bisdom in de Swabische-kreits, om de Costnische-zee herom, en aan de Zwitzersche grenzen. Tot dit bisdom hoort ook het eyland Reichenau, benevens de daar op staande abdy. De bisschop is een Ryksstand, gelyk ook uitschryvende vorst van de Swabische-kreits, en noemt zich vorst des H. Roomschen ryks, en vryheer van Reichenau, maar staat anders in geestlyke zaken onder het aartsbisdom Ments. Zomtyds houd hy zyn verblyf in de voorstad van Costnits, genaamt Petershausen of Peterlingen, zomtyds ook in de stad Mersburg. De tegenwoordig levende bisschop is de cardinaal van Schonborn en bisschop van Spier, in het jaar 1729 verkoren.

Costnits, Constans, stad in 't bisdom van den zelven naam, tusschen de Boden- en Zeller- of Neder- zee in een hoek aan den Rhyn, daar zich dezelve uit de opper- in de neder-zee stort, en over den Rhyn gaat een brug naar de voorstad. Zy is ryk wegen haar koophandel, en was voorheen een ryksstad, maar toen zy het boekje *interim* in de 16de eeuw niet wilde aannemen, verklaarde keyzer Karel V. haar in den ban, van welken tyd af zy het huis van Oostenryk onderworpen geweest, en de universiteit van Freyburg hier heen verlegt is. Het concilie, dat hier in 't jaar 1415 gehouden wierd, liet den bekenden Jan Hus, en een jaar daar na Hieronymus van Praag verbranden.

Costnitzer-zee, zie *Boden-zee.*

Coswick, kleine stad, slot en amt aan de Elf, in 't vorstendom Anhalt, den vorst van Zerbst toekomende, 2 mylen van Wittenberg, daar gemeenlyk de vorstinnen weduwen haar verblyf houden.

Cotalis, groot marktvlek van 200. huizen in Georgien in Azien, daar de vorst van het landschap Imeretti resideert. Het legt aan den vloed Phasis en heeft over de rivier een oud slot van den zelven naam.

Cotbus, Cotwits, stad, amt en slot in neder-Lusatien, aan den linken oever van de Spree, den koning van Pruissen toekomende, en onder de Nieuw-Marksche regering behorende. Zy legt 11. mylen van Dresden en 12. van Berlyn, is wel geboud, heeft een Fransche volkplanting en drie voorsteden, broud goed bier, dryft koophandel, manufacturen, en lakenbereydery. Het omleggende landschap word het Weichbild Cotbus genaamt, 't welk noch van vele Wendische luiden bewoont word, die hun spraak, kleding, en gewoontens behouden.

Cöthen, zie *Kothen.*

Cotignac, klein vlek in Provence.

Cotile, kleine vloed in Calabria citra in 't koningryk Napels, die zich in de rivier Crate ontlast.

Cotoual, zo word in Indien de criminële rechter genaamt, die, hoewel voor de executie, des konings toestemming moet hebben.

Cotrasko, Codrosco, een Turks vlek van 500 huizen in Bosnien, 't welk wel met palissaden voorzien is, en een gefortificeerden toren heeft, wierd 1716 van de keyzerlyken verovert en verbrand.

Cottone, Crotone, stad in Napels in Calabria oltra aan de Jonische-zee, benevens een bisdom onder den aartsbisschop van Reggio staande. Zy word door een sterke citadel beschut.

Cotwits, zie *Cotbus.*

Cotzio, Cozza, kleine stad in Bosnien aan den kleinen vloed Drucia.

Covazo, Cavazo, slot in opper-Ongaryen dicht by Tockay gelegen.

Coucher, *le petit coucher du Roi*, het kleine slapen-gaan des konings, hiet aan het Fransche hof, wanneer niemand met den koning in het slaap-vertrek gaan durft als de bedienden van de bed- en kleerkamer, de voornaamste lyfmedicus benevens de Chirurgyns; in 's gelyk die des morgens daar zyn mogen, wanneer de koning noch in 't bed is, of dien het de koning uit zonderlinge genade toestaat. Darentegen geschied het grote slapen-gaan des konings, *le grand coucher du Roi* met veel plechtigheden, en in tegenwoordigheid van veel prinssen en staatsdienaars.

Coudre, fraaie stad in de Savooische provintie Chablais niet ver van het meir van Geneve, benevens den titel van een markgraafschap.

Covelle, zeker gebied in zuid-Schotland, en een deel van het graafschap Argyle.

Coventri, zie *Conventre.*

Couesnon, kleine vloed in Bretagne, die zich in het canaal stort.

Covilham, ſtad in de provintie Tra los Montes in Portugaal.

Covilhaon, kleine ſtad in de Portugeeſche provintie Beira, wiens rechtsgebied zich over 360 vlekken uitſtrekt.

Covines, Convain, kleine ſtad in het bisdom van Luik.

Coujon, een ſlecht veracht kerel; daar van daan komt coujoneren, iemand coujoneren, hiet iemand voor een gering menſch houden of uitſchelden, iemand als een hondsjongen handelen.

Coulan, Colan, koningryk en ſtad op het Schier-eyland van Indien aan deeszyde de Ganges op de kuſt van Malabar, deszelfs koning bezit met een het koningryk Travancor. Dit is het laatſte Malabariſche koningryk, ſtrekt zich tot aan Caap Comoryn uit, en is 16 mylen lang. De ſtad komt tegenwoordig de Hollanders toe, welke zy 1661, na dat zy ze voorheen verlaten hadden, den Portugezen weer afgenomen hebben.

Coule, Cule, kleine ſtad in Wallachyen aan den Donau, 15 Ongariſche mylen ten zuiden van Tergoviſt.

Coulevrine, zie *Veld-ſlangen.*

Coulogne, vlek in Gaſcogne aan het landſchapje Gaure 7 mylen ten weſten van Toulouſe gelegen.

Coulonna, kleine vloed in Languedoc, welke zich in een arm van den vloed Loth ontlaſt.

Couloubriere, vlek in Provence op een berg, 6 mylen ten ooſten van Toulon gelegen.

Coulour, vlek op het Schier-eyland van Indiën, aan dees zyde de Ganges, in het koningryk Golconde, daar een beroemde Diamantmyn is, die in de 16de eeuw ontdekt wierd.

Couna, Conna, vlek benevens een haven in Portugaal, tegen over Liſſebon.

Countyen, zo noemen de Ieren hun graafſchappen of landſchappen.

Covola, ſlot en beroemde naauwe pas in Tyrol, aan de Italiaanſche grenzen, 7 mylen van Trente, dicht aan de Brenta. Het legt op de ſpits van een rots die van alle kanten ſteil is, zo dat alles met katrollen om hoog moet getrokken en weer neer gelaten worden.

Coupar, kleine ſtad in het graafſchap Fife in Zuid-Schotland aan den vloed Eden, daar legt noch een ander Couper in het landſchap Gowrée.

Coupures du Glacis, of Sorties, zyn uitgangen die om de afhelling van den bedekten weg in de borſtwering gemaakt, en omtrent 12 of 15 voeten breed zyn, zy worden in 't gemeen aan een hoek van de borſtwering des bedekten wegs aangelegt.

Cour, *faire ſa cour*, zyn hof maken, betekent iemand een plechtige en zonderlinge beleeſtheid en eerbied bewyzen, of zyn opwachting by een groot heer maken, voornaamlyk wanneer de edelluiden by een vorſt gaan.

Cour des Aides, is in Vrankryk de ſchatting of rentkamer, en een hoog gericht, 't welk over de tollen en andere cynſen als ook over de grote koninglyke verpachtingen zit.

Cour d'Amour, was ten tyden van François I, koning van Vrankryk, een zekere Akademi of Genoodſchap van mevrouwen en voorname juffers, die over verſcheyde galante en verſtandige vragen, die men op 't tapyt bracht, haar mening zeyden. De gantſche vergadering beſtond uit 12 voorname vrouwen, waar onder zich de beroemde Laura de beminde van Petrarcha mee bevond. Men heeft van dit Genootſchap een Franſche verzameling van vonniſſen, die over allerhande liefde-ſtoffen gevelt zyn, onder den titel *Arreſta Amorum* te Lyon 1533 gedrukt.

Courant-geld, is de gemene munt, die men in de ſteden op de markt, in de winkels, herbergen, en anders uitgeeft: het verſcheelt veel van 't ſpecie-geld, waar van de wiſſel dan eens ryſt, dan weer daalt.

Couranten, nieuwe tydingen, en die dezelve drukken laat hiet courantier.

Courby, ſtad in Picardyen aan de Somme.

Coureau, een ſoort van kleine ſchepen op de Garonne, waar mêe men de menſchen en waren op de grote ſchepen brengt.

Coureze, Courrese, kleine vloed in het Franſche landſchap Limoſin, welke zich beneden Brive in den vloed Vezere ſtort.

Courier, is een byzonder bode, die met behulp van ſnelle poſtpaarden ſchielyke kennis van een zaak overbrengen moet.

Courlandsche Haf, groot meir in 't Brandenburgs Pruiſſen, omtrent 15 mylen lang, 't welk het Schier-eyland, Courſche-Nehrung, van de Ooſt-zee affcheyd, en in dewelke het zich by Memel door een kleine vaart ſtort.

Courskhe Nehrung, Schier-eyland in Brandenburgs Pruiſſen, tuſſchen het Courlandſche Haf en de Ooſt-zee.

Courland, hertogdom, 't welk ten weſten aan de Ooſt-zee, ten ooſten aan Litthouwen, ten zuiden aan Samogitien, en ten noorden aan Lyfland grenſt, waar van het door den vloed Dwina afgeſcheyden word. Het begrypt twe delen, het eigentlyk zo genaamde Courland, en Semigallien, is een effen en vruchtbaar land, 't welk als een Poolſch-leen zyn eige hertogen heeft, welke den Luterſchen Godsdienſt toegedaan zyn, en van den beroemden Gotthard Ketler afſtammen, die het eerſt van Sigismundus Auguſtus, koning van Polen, in 't jaar 1562 tot hertog van Courland en Semigallien verklaart wierd. De lengte van dit hertogdom is omtrent 50, de grootſte breette 30 Duitſche mylen, en het heeft door den laatſten oorlog tuſſchen Polen en Zweden, als ook door peſt en honger zo veel uitgeſtaan, dat qualyk het achtſte deel van de menſchen daar in is overgebleven. De laatſt geſtorve hertog Frederik Wilhelm wierd op voorſpraak des konings van Pruiſſen door zyn Czaarſche majeſteit in 't bezit zyner landen geſtelt, en daarop den 30 November van het zelve jaar met een Moskovietſche princes Anna, dochter van Ivan Alexowits, te Petersburg in den echt verbonden; maar toen gemelde hertog weêr naar zyn land wilde reyzen, ſtierf hy den 11. Jan. 1711. te Kippinghof in Ingemerland zonder lyfs-erven, en liet

zyn

zyn vaders-broeder hertog Ferdinand als zyn naasten opvolger na, maar die tot noch toe niet aan de regering heeft kunnen raken, nademaal de Russische princes Anna, weduwe des overleden hertogs, wegens haar op 40000 Roebels gestelde weduwen-geld in 't bezit van 't land door zyn Czaarsche majesteit gehanthaaft is, tot in 't jaar 1730 wanneer deze Princes, door 't overlyden van keizer Petrus II. tot de Russische kroon quam. Ondertusschen hebben de Courlandsche Standen in 't jaar 1726 den graaf Maurits van Saxen tot hun toekomenden hertog en opvolger verkoren, welke verkiezing evenwel zo wel van de Russische als van de Poolsche zyde hevig gedwarsboomt is.

Cours, zo word de weg of streek genaamt, dien een schip op zee maakt.

Coursie, is een gang die anderhalf voet breed is op een galey tusschen de roeibanken.

Coursier, een grof stuk geschut op een galey, dat op het voorkasteel geplant word.

Court, de Engelsche court, hiet te Hamburg het genootschap van koopluiden, die zich daar van de Engelsche natie ter neer gezet hebben.

Court of Arches, zie *Arches*.

Court of Common Pleas, zie *Banc*.

Courtenay, kleine stad in Gatinois in Vrankryk, waar naar de prinssen van Courtenay den naam voeren. Deze pretendeerden 1715 voor prinssen van den bloede erkent te worden, en wilden hun geslacht van Lodewyk VI afleyden. Maar dewyl de bewyzen niet krachtig genoeg waren, zyn zy met een protestatie afgewezen.

Courtier, een makelaar.

Courtine, Gordyn-werk is de linie of lengte van een wal tusschen twe bolwerken, en dewyl dezelve uit de vesting best met de stukken kan beschoten worden, legt de vyand niet licht zyn aanval daar op aan.

Courtinos Hombres des Armas, zyn hondert dappere edelluiden te Madrid, die altyd aan 't hof zyn en den koning opwachten.

Courtisan, betekent een lieveling aan 't hof, die by den koning wel gezien is. Ook beduid het een mensch die zeer voor de vrouwen genegen is. Men noemt ook zomtyds by misbruik een poetzemaker van een quakzalver cortesaan.

Courtray, zie *Cortryk*.

Courvette, een soort van lange schepen, daar men zeylen en riemen op gebruiken kan. Zy hebben een middel en een klein voormast, en zyn gemeenlyk in 't gevolg van een krygsvloot. Men gebruiktze om te recognoscéren, en wanneer 'er iets van de eene plaats naar de andere te berichten is.

Courzola, Corzola, eyland in de golf van Venetien, welk maar door een enge vaart van de kusten van Ragusa in Dalmatien afgescheyden is, den Venetianen toekomende. Het heeft den titel van een hertogdom en een stad, die den zelven naam voert, wiens bisschop onder den aartsbisschop van Ragusa staat. Zy heeft veel hout, en is derhalven zeer bequaam tot den scheepsbouw.

Coutalli, eyland in de zee van Marmora.

Coutance, grote en welgebouwde stad in Normandyen benevens een bailluagie, presidiaal en bisdom, onder den aartsbisschop van Rouen staande, maar zy is zonder muren. De omleggende landstreek word ook Coutance genaamt, en is een Schier-eyland.

Coutras, kleine stad aan den vloed Lide in de provintie Guienne, aan de grenzen van het landschap Perigord.

Couverden, zie *Coeverden*.

Couvert betekent bedekt, waar van daan chemin couvert, de bedekte weg. Le petit couvert hiet aan het Fransche hof wanneer de koning 's middags alleen spyst, en hem de opper-kamerheer of de voornaamste kamer-jonker by tafel oppast. Daarentegen hiet le grand couvert, wanneer de koning ordentlyk tafel houd, 't welk gemeenlyk in de Antichambre geschied, en dan eten de Dauphin, de hertog van Bourbon, de hertog van Orleans en zyn gemalin, gelyk ook de princessen van den bloede, en de gelegitimeerde princessen met den koning.

Couvin, kleine stad in 't bisdom van Luik, aan een kleine rivier la noire Eeau genaamt, een myl van Marienburg.

Coux, hoog gebergte in 't hertogdom Chablais in Savoien.

Cowale, kleine stad in groot-Polen in het waiwoodschap Brzest aan de Weixel, tegen over de stad Plocsko.

Cowbridge, stad in Engeland in het graafschap Glamorgan.

Cowie, kleine stad in noord-Schotland in het graafschap Mernis, heeft een schone haven, en legt aan de Duitsche-zee.

Cowno, zie *Kowno*.

Coxbrun, zie *Kockus*.

Coxumel, eyland in nieuw-Spanje in noord-America, niet ver van het eyland Jucatan.

Cozza, zie *Cotzio*.

Cracau, waiwoodschap in klein-Polen, 't welk ten oosten aan Sendomir, ten noorden aan Siradien, ten westen aan Silesien, en ten zuiden aan Ongaryen grenst. Het begrypt 4. kreitzen, naamlyk Cracau, Lelovia, Briecz en Sandecz: verder 3 hertogdommen, Oswieczim, Zator en Severia, en een graafschap, naamlyk Sceputz, zynde ryk aan erts en mineralen.

Cracau, hoofdstad in het waiwoodschap van den zelven naam, en ook van het gantsche koningryk Polen, aan de Weixel, omtrent 9 mylen van de Silesische grenzen, geeft op de Poolsche Ryksdagen haar stem door gedeputeerden. Zy is groot en volkryk, heeft dubbele muren en een omgemuurde watergracht, benevens een sterk slot op een rots, als ook een universiteit, die wel in het jaar 1364 reeds gesticht, maar 1400 eerst recht in staat gebracht is, in 's gelyk een waiwoide, castellaan en een bisschop, die onder het aartsbisdom Gnesen behoort en te gelyk hertog van Severien is, in welke qualiteit hy recht heeft om geld te laten slaan. Zy bestaat eigentlyk uit vier byzondere steden, waar van ieder haar eige overigheid heeft, deze zyn het eigentlyk genoemde Cracau, Eleppard, Stradomia,

daar de Weixel door loopt, en Casimiria aan den vloed Rodauka, in welke laatste de Joden wonen en een synagoog hebben. In deze stad worden zedert 1320 de koningen van Polen gekroont en begraven, en in de naburige streek zyn veel schone lusthuizen. Een myl van Cracau in Vilicha, gelyk ook 5 mylen van hier in Bochnia zyn beroemde zout-groeven, waar in evenwel geen menschen wonen, gelyk men tot nu toe in vele landbeschryvingen gelezen heeft, maar alleen enige werkpaarden bewaart worden.

Craak, een soort van Zweedsche of Deensche schepen met drie masten zonder marssen.

Crackendorf, amt in Thuringen, den graven van Hatzfeld van de Rosenbergsche linie toekomende.

Crackow, kleine stad in 't Mecklenburgsche.

Cragoceno, kleine stad in Wallachyen, aan den vloed Alaut of Olt, 8 mylen ten zuiden van Tergovist.

Craiburg, slot, pleeggericht en marktvlek in opper-Beyeren, in 't rent-amt Burghausen.

Craichgau, zie *Creichgau*.

Crailsheim, stad en slot aan de Jaxt, in 't markgraafschap Anspach. 't Is een van de vier opper-ampten, tot het gemelde markgraafschap behorende, en de baronnen van Creilsheim hebben 'er hun naam van.

Crain, hartogdom in de Oostenrykse-kreits, 't welk ten noorden aan Kerndten en Stiermarken, ten zuiden aan de Adriatische-zee en aan Istrien, ten westen aan Friul, en ten oosten aan Croatien grenst. Het is 30 mylen lang en 25 breed, en heeft veel gebergtens en holen. De Sau vliet 'er midden door, en het is een land dat vruchtbaar van koorn, wyn en oli is, het huis van Oostenryk toekomende. Het word in opper- middel- en neder- Crain verdeelt, en gehoort onder de Inner-oostenrykse regering te Gratz.

Crainburg, kleine stad aan den vloed Sau in opper-Crain.

Cralizza, eyland in de Theiss, tusschen Belgrado en Titul in Ongaryen.

Cramborne, stad in het landschap Dorchester in Engeland.

Crampe, kleine vloed in het hertogdom Pommeren, welke in de Golnausche heyde ontspringt.

Cran, Krain, een stamhuis der heren van Schweinits in 't vorstendom Lignitz, in welkers hof men voor een menigte jaren veel lykbussen der oude Lygiers met asch, verbrande beenderen, metale gespen, en diergelyke begraafnis- overblyfzelen in de aarde gevonden heeft.

Cranach, zie *Cronach*.

Cranbroke, stad in de provintie van Kent in Engeland.

Cranenburg, kleine stad drie uren van Nimwegen, en een myl van Kleef, tusschen de Maas en Waal, in 't hertogdom Kleef.

Cranendonck, slot en heerlykheid in 't Hollands Brabant, aan de grenzen van het bisdom Luik, de erven van koning Wilhem III, van Engeland toekomende.

Cranganor, koningryk en zeer sterke en schone stad op het Schier-eyland van Indien, aan deeszyde de Ganges, in het landschap Malabar. Het koningryk bezit de koning van Calecut, en de stad de Hollanders, welke ze 1662 den Portugeezen afgenomen hebben. Zy heeft aan de zee-kant voor den aanval der vyanden een kleine schans, Paliport genaamt, en ten tyde van de Portugezen was 'er een aarts-bisschop.

Crange, stad in 't hertogdom Wenden, in achter-Pommeren aan den vloed Grabow.

Cranichfeld, heerlykheid en kleine stad benevens 2 kastelen aan den vloed Ilm in Thuringen, derdehalf myl van Erffurt. Deze heerlykheid word in opper- en neder- Cranichfeld verdeelt, deze is een keur-Mentsisch- de andere een keur-Saxisch- leen, hoorde voor heen de graven Reussen toe, tot dat zy in 't jaar 1615 voor 83000 gulden aan het huis van Saxen-Weimar op wederkoop afgestaan wierd. Daarop heeft ze Weimar in 't jaar 1620 aan den Graaf van Rudelstadt, Karel Gunther, voor dezelve somme gelds overgelaten, en anno 1663 heeft ze hertog Ernst van Gotha van graaf Albrecht Antoni van Rudelstadt wêer ingelost. Maar 1704 heeft het huis van Gotha die heerlykheid aan het huis Weimar op wederkoop overgelaten, zo dat te dezer tyd opper- Cranichfeld benevens de ingelyfde heerlykheid Schauenhorst het huis van Saxen-Weimar toekomt, maar neder-Cranichfeld behoort de graven van Hatsfeld te Crottdorf toe, die het zelve als een pand van de graven van Hohenlohe bezitten. Maar het graaflyke huis Reussen heeft in geval dat het verkocht wierd den voorkoop en het gebruik des titels en wapens aan zich behouden.

Crantz, een pas en tol in 't sticht Bremen aan de Elf, een myl van Boxtehude, en 2 van Hamburg.

Crantzberg, slot en landgerecht aan de Ammer in opper-Beyeren, onder 't rent-amt Munchen behorende.

Craon, kleine stad aan den vloed Oudon in het landschap Anjou, waar naar de vryheren van Craon den naam voeren, en het omleggende land le Craonois genaamt word.

Crapack, zie *Carpatisch gebergte*.

Crapone, is een door kunst gegrave vaart in Provence, die uit den vloed Durance, 6 of 7 mylen van daar hy in de Rhone valt, in een anderen arm van deze rivier, niet ver van het vlek Aignieres en eindelyk in de zee van Martiguez loopt. Zy word zo naar een edelman, Adam van Crapone, die dit werk uitgevonden en uitgevoert heeft, genoemt. Deze vaart dient tot geen scheepsvaart, maar alleen tot de molens en om het land te bewateren.

Crapone, stad in de Fransche provintie Auvergne. Daar legt noch een stad van dezen naam in Languedoc in het gebied van Velay.

Craschen, kleine stad in het vorstendom Wolau in Silesien, aan de Poolsche grenzen, niet ver van Lissa.

Crasnistow, zie *Krasnostaw*.

Crasnitz, ſtad in het waiwoodſchap Sendomir in klein Polen.

Crastowitz, zie *Chraſtowitz*.

Crate, vloed in Napels in Calabria citra, welke uit het Appennynſche gebergte ontſpringt, en zich omtrent Roſſano in de golf van Taranto ſtort.

Crato, ryk prioorſchap in Portugal in de provintie Alentejo, de Maltezer ridder orde toekomende, benevens een fraaie ſtad van den zelven naam, en een ſlot dat met wallen omringt is.

Crattovo, een Turks ſangiacaat of gouvernement in Servien, 't welk aan de Albaanſche en Macedoniſche grenzen ſtoot.

Crau, klein landſchap in Provence, aan den ooſtlyken arm van de Rhone, 7 of 8 mylen groot. Het is zo vol kegel-ſtenen, dat men 'er den grond niet doorzien kan, evenwel wast op zommige plaatzen koorn, en zeer voedzaam gras voor de ſchapen.

Craven, ruw en bergachtig land in het weſtelyke deel van de provintie Yorck in Engeland.

Crayer, zie *Craack*.

Crazi, Crazie, een munt in Italien, voornaamlyk in 't Florentynſche gebied, is het achtſte deel van een Paolo.

Creatuur, hiet eigentlyk een ſchepzel, daar na ook een perſoon die iemand zyn bevordering te danken heeft. By voorbeeld wanneer men zegt deze cardinaal is een creatuur van paus Clemens XI. zo moet zulks verſtaan worden dat de cardinaal van dezen paus tot die waardigheid verheven is.

Creek, met dezen naam worden alle kleine vlietende wateren genoemt, door dewelke de zuiker uit de zuikerlanden in de Hollantſche volkplanting Suriname heen en weer vervoert word.

Crecy, welbekent vlek aan de Authie in Picardyen. Daar zyn noch twee vlekken van dezen naam in Vrankryk, 't een legt in Champagne in 't gebied Brie aan den kleinen vloed Morin, het andere in Picardyen in 't gebied van Tierache aan den vloed Serre.

Crecy, Cressi, kleine ſtad in het Franſche landſchap Brie in het bisdom van Meaux aan een berg gelegen. Daar is een collegiale kerk van 8 kanunniken, en een priory van de Benediktyner orde.

Credazo, matige plaats benevens den titel van een heerlykheid in Italien, in het gebied van de republiek Venetien.

Credentialen, hiet het bevel of de volmacht, welke een afgezant van zyn heer meede gegeven word. Ook beduid het wel die brieven, welke een overigheid haar onderdanen of anderen médeelt, om hen daar door te recommanderen.

Credentzen (een uitheems woord) betekent de ſpys en drank voorheen proeven, eer zy overgegeven worden, gelyk aan grote heeren tafels geſchied. Het hiet ook een perſoon van hoge geboort wanneer dezelve drinkt het credentz- of ſchenk-bord onderhouden.

Credenziere, de voorproever van een groot heer.

Crediton, welbewoonde ſtad in Engeland, in de provintie Devonshire, aan de rivieren Credit en Fortou.

Credo, hiet in de kerk het geloof, of de geloofs-artykelen der Apoſtelen, dewyl deze met het woord credo beginnen.

Cree Firth, kleine zee-boezem van de Ierlandſche zee in het Schotſche graafſchap Galloway, welke zyn naam van den vloed Crée heeft.

Creëren, eigentlyk ſcheppen, maar 't word gezegt in plaats van iemand tot hoge waardigheid verheffen.

Creglingen, ſtad en amt in Franckenland aan de Tauber, de markgraven van Anſpach toebehorende, 2 mylen van Rotenburg aan de Tauber. De 6 ingelyfde Mein-dorpen, Sackershauſen, Stefft, Obernbreit, Gnottſtadt, Mertelsheim en Ober-Ickelsheim worden 'er toegerekent.

Creichau, Creichow, zeker gebied in de neder-Palts, 't welk de keurvorſtelyke ampten Heidelberg, Mosbach, en Bretten begrypt: het heeft zyn naam van den kleinen vloed Creich, welke by het ſlot Sternfels in het amt van het klooſter Maulbrun ontſpringt, en zich beneden Spier in den Rhyn ſtort.

Creil, kleine ſtad benevens een brug over den vloed Oyſe op het eyland van Vrankryk, in het landſchap Valois.

Creilsheim, zie *Crailsheim*.

Creits, Creits uitschryvende Vorst, Creits Overste, zie *Kreits*.

Creitzing, marktvlek, ſlot en heerlykheid in Ooſtenryk.

Crema, hoofdſtad van het Venetiaanſche gebied Cremaſco, aan den vloed Serio in Italien. Zy is wel beveſtigt en heeft een ſlot benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Bologna ſtaande. 't Is een grensveſting tegen het hertogdom van Milaan.

Cremasco, zeker gebied den Venetianen toekomende in het hertogdom Milaan, 't welk zeer vruchtbaar van koorn, wyn en hennep is.

Cremelin, is het grote en prachtige ſlot van den czaar in Moſcow, dat met 3 muren omringt, wel met geſchut voorzien is, en een kleine ſtad gelykt. 't Is het hof van den czaar en deszelfs prinſſen, ook voorheen van den patriarch, men vind 'er ook derzelver begraafplaats en ſchatkamer benevens vele koſtelykheden.

Cremienieck, Krimienieck, ſtad in opper-Volhynien aan den kleinen vloed Ikwa aan de Podoliſche grenzen in Polen. 't Is de hoofdſtad van een grote caſtelleny, en zy legt aan een heuvel, op welkers top een ſterke citadel geboud is.

Cremitten, kleine ſtad aan de Pregel in 't Brandenburgs Pruiſſen, boven Koningsberg.

Cremmen, kleine ſtad in de Middelmark-Brandenburg, tuſſchen Uranienburg en Fehrbellin, 7 mylen van Berlyn, de heren van Bredow toekomende.

Cremona, hoofdſtad van het Cremoneeſche landſchap aan de Po, onder het Milaneeſche behorende. Zy is groot en wel beveſtigt, en heeft een ſterk ſlot benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van

van Milaan staande. Deze plaats is voornaamlyk in 't jaar 1702 beroemt geworden, toen de keyzerlyke den Franschen Maarschalk van Villeroy by nacht hier midden uit de vesting gevangen wegnamen.

Cremonese, Cremonois, landschap des hertogdoms Milaan, tusschen de rivieren Po, Oglio, en Adda in Italien. Het is zeer ryk van wyn en tuinvruchten.

Crempe, stad aan den vloed Crempe in het landschap Stormarn in Holstein, den koning van Denemarken toekomende, een myl van Gluckstad. Een half myl van de stad legt de Steinburger-schans, welke de gene, die van Hamburg naar Itzehoe reyzen willen, voorby moeten, ten zy ze een groten omweg nemen willen.

Crempe, vloed in 't Holsteinsche, die van het dorp Suderau komt, midden door de stad Crempe loopt, en by het dorp Bosfleth in de Stoer valt.

Crems, is een fraaie lands-vorstelyke stad in neder-Oostenryk aan den Donau, 10 mylen boven Wenen gelegen, daar zich de vloed Crems in dezelve ontlast. Zy is beroemt wegen haar twe jaarmarkten te St. Jacob en op Simon Judas, die elk 14 dagen duren.

Cremsier, stad benevens een schoon slot en geestlyk stift in Moravien, aan den vloed Morau, hoort onder den bisschop van Olmuts, en is deszelfs residentie-plaats.

Crems-Munster, marktvlek in opper-Oostenryk, heeft een beroemde en ryke Benediktyner abdy.

Creperen, Creveren, hiet in den gemenen zin noodlyden, vergaan. Het creperen der paarden geschied wanneer zy in 't leger by gebrek van goed voer, of wegens byzondere ziektens omvallen en sterven.

Crepy, zie *Crespy*.

Crequi, dorp en heerlykheid in het graafschap Artois, benevens den titel van een hertogdom aan de grenzen van Picardyen, waar naar het beroemde Fransche geslacht van Crequi den naam voert.

Crescentino, kleine maar sterke stad aan de Po, in 't markgraafschap Yvrea, den hertog van Savoien toekomende.

Crescenzago, stad in 't hertogdom Milaan.

Crescier, kleine stad in 't prinsdom Neufchatel in Zwitzerland, den koning van Pruissen toekomende. Deze plaats weigerde 1707 gemelden koning, als gedeclareerden souvereinen prins van Neufchatel den eed van getrouwigheid af te leggen, maar wierd haast door de troepen, die 'er naar toe gezonden wierden, tot reden gebracht.

Crespin, stad in Henegouwen, niet ver van Conté.

Crespin, zie *Bec Crespin*.

Crespy, Crepy, kleine stad op het eyland van Vrankryk, en de hooftstad van het hertogdom Valois. Zy heeft een burg-voogdy en proosdy, en hier sloot in 't jaar 1544 Franciscus I. met keyzer Karel V. een vrede.

Cressy, zie *Crecy*.

Crest, kleine stad in Dauphiné, aan den vloed Drome.

Cret de Montabon, en Cret de Montmoron, zyn twe hoge bergen heel dicht by Susa in Piemont, aan de grenzen van Dauphiné, tusschen beyden loopt een smalle valey en een pas van een vierendeel myls, die le pas de Susa genoemt word.

Crevacuoro, vlek in 't Italiaansche prinsdom Masserano, benevens den titel van een markgraafschap, niet ver van de Milaneesche grenzen aan den vloed Sessara.

Crevant, kleine maar goede stad aan den vloed Yonne in het hertogdom Burgundien, in het bisdom van Auxerre.

Crevecoeur, kleine stad aan de Maas, boven Kamerik, in de Fransche provintie Cambresis, waar naar een beroemt geslacht in Vrankryk den naam voert.

Crevecoeur, was een goede Hollantsche vesting aan den zuidlyken oever der Maas, daar de Dommel in dezelve valt, 1. myl van 's Hertogenbosch, en heeft den vloed Dies aan weerskanten, die haar tot een eyland maakt. Maar de Franschen hebben ze 1672 geslecht en verlaten.

Crevelt, kleine maar op de nieuwe manier geboude goede koopstad, slot en heerlykheid in 't graafschap Meurs, den koning van Pruissen toekomende.

Creville, kleine stad in neder-Normandyen in Vrankryk, aan den kleinen vloed Seille.

Creuse, vloed in Vrankryk, die in het landschap Marche ontspringt, en zich beneden Chastelleraud in de Vienne stort.

Creussen, stad en amt in Franckenland, in 't markgraafschap Culmbach, naar den kant van de opper-Palts. Zy hoort den markgraaf van Bareuth toe, en daar word veel aarde werk, als kannen en diergelyke, gemaakt.

Creux, Cabo de Creux, beroemt voorgebergte in Catalonien, 't welk 1660 tot een grensscheyding tusschen Spanje en Vrankryk gestelt wierd.

Creuts, schoon en vermaaklyk steedje, 2 mylen van Oedenburg in neder-Ongaryen.

Creuts, schoon slot en heerlykheid in Crain, 3 mylen van Crainburg, den vorst van Aversperg toekomende. Het slot Oberstein, dat nu vervallen is, hoort 'er met zyn onderhorigheid ook toe, en word daarom ook de heerlykheid Oberstein genaamt.

Creuts, Kreuts, koninglyke vrystad in Slavonien aan een gebergte en den vloed Hun gelegen, word in de boven en beneden stad verdeelt. Het omleggende Slavonische graafschap word het Creutzer-gespanschap genaamt, 't welk tusschen de Sau en Drau legt, en aan Stiermarken, Cilley, en het graafschap Waradein grenst.

Creutsberg, of San vel Jokul, zyn twe hoge en byna onbeklimbare bergen in Ysland, wier toppen in de wolken verborgen zyn, de overige hoogte is met gestadig ys en sneeuw bedekt.

Creutsberg, stad, slot en amt in Thuringen aan de Werra, aan de Hessische grenzen; den hertog van Saxen-Eisenach toekomende.

Creutsberg, voogdy in neder-Hessen niet ver van Vach, komt de erven van den landgraaf Philips (een geappanageert heer van de Casselsche linie)

nie) toe, die te Philips-dal zyn residentie had en een broeder van den landgraaf van Hessen-Cassel was.

Creutsburg, stad in de provintie Letten in Lyfland.

Creutsburg, oud steedje in Pruissen benevens een verwoest slot, tusschen de beide rivieren Posmer en Caupter gelegen.

Creutsburg, stad met een Weichbild in 't vorstendom Brieg in Silesien, 2 mylen van Brieg, aan de andere zyde van den Oder, aan den vloed Trinnits aan de Poolsche grenzen. Zy heeft een slot, waar op een amtman over de daar leggende Kamergoederen woont.

Creutzenach, stad en opper-amt aan den vloed Nahe in de neder-Palts, den keurvorst van de Palts toekomende. De gemelde vloed scheid de stad in tween, en dezelve word door het slot Kausenberg, of Ganerbenburg beschut.

Creutzing, zie *Creitzing*.

Creutzer, zie *Kreutzer*.

Creutslingen, een voornaam en ryk klooster van reguliere koorheren van de Augustyner orde, dicht by de stad Costnits.

Creutsthal, adelyk juffren klooster van de Cistercienser orde, boven Riedlingen in Swaben, dicht aan den Donau.

Creutsthaler, zie *Kreutsthaler*.

Creyenberg, zie *Krayenberg*.

Crichingen, graafschap in Westryk, den graaf van Solms-Braunfels toekomende. Voorheen had het zyn eigen ryksgraven van Crichingen, welke het erf-maarschalks-amt in 't hertogdom Luxemburg bezaten, maar zy zyn 1697 uitgestorven.

Crichow, zie *Creichgau*.

Criczgow, stad in het waiwoodschap Mscislaw in Litthauen.

Crim, het voornaamste deel van klein-Tartaryen 't welk de Turken cynsbaar is. Dit landschap grenst ten zuiden en westen aan de Zwarte zee, ten oosten aan de zee-engte van Caffa, en ten noorden aan Mar delle Zabache, en een kleine landengte, die het aan het land der Tartaren van Nogais knoopt. Het is vruchtbaar van koorn, ryst, en goede weylanden. De inwoners zyn Mahometaans, en de hoofdstad Crim legt aan den vloed Gerukesu.

Crimati, klein eyland in de Indiaansche-zee in Azien, niet ver van het eyland Borneo, daar diamanten en paarlen gevonden worden.

Crimen Læsæ Majestatis, is een misdaad waar door men zich zodanige rechten wil aanmatigen, die de majesteit alleen toekomen, of ook wanneer men zich aan des vorsten persoon, zyn familie of hoogste bedienden, 't zy in der daad of met arglistige aanslagen vergrypt.

Criminaliter, op lyfstraf.

Criminele zaken, zyn zulke die aan 't lyf gestraft worden, en ten minsten een geesseling verdienen. In deze moet de misdadiger zelfs verschynen, en de rechter het vonnis van een vergadering van rechtsgeleerden afwachten.

Crimmitschau, Crimmitsch, kleine stad in de Gartsbergsche kreits aan de Pleisse in Misnien, anderhalf myl van Zwickau, tegenwoordig den majoor van Berbisdorf toekomende.

Crinchon, kleine rivier in het Nederlantsche graafschap Artois, welke zich by de citadel van Arras in de Scarpe stort.

Criole, zo noemen de Spanjaarden hun kinderen, die in Indien geboren, en als Indianen uit Spanjaarden gesproten zyn.

Crionero, vloed in Natolien in Azien, welke op den berg Taurus ontspringt, en zich te Side in de Middelantsche-zee stort.

Crisis, oordeel, verstand. Critica of critique betekent de kunst om zware woorden uit te leggen en te verklaren. Daar van daan hiet critiseren, uitpluizen, navorschen, den oorsprong der woorden wel onderzoeken, en die dat doet word een criticus genaamt.

Crivits, kleine stad in het graafschap Schwerin in het Mecklenburgsche.

Croatien, landschap onder het koningryk Ongaryen behorende, 't welk ten westen aan Crain, ten noorden aan de Sau, ten oosten aan Bosnien, en ten zuiden aan het graafschap Zata en de golf van Carnero grenst. Het voert den titel van een koningryk, en word verdeelt in Morlachia, dat langs de golf van Carnero legt, en in Corbavia, ten noorden en oosten van het zo evengemelde Morlachyen gelegen. Morlachyen staat onder Venetiaansche bescherming, maar het westlyke deel van Corbavia hoort het huis van Oostenryk toe, 't welk door een stadhouder, Bannus Croatiæ genaamt, geregeert word, het oostelyke deel komt den Turk toe. Het land is zeer aan de invallen der Turken onderworpen, en de inwoners moeten zich ook in vredenstyd gereed houden om dezelve te weerstaan.

Crockau, Krocka, adelyk slot benevens een marktvlek in 't amt Hayn in Meissen, 1 myl van Ortrant.

Crocodille Eylanden, zie *Caiman*.

Croja, sterke stad benevens een sterke citadel aan den vloed Hisinus in Griekenland, in de provintie Albanien, waar van zy de hoofdstad is: zy komt den Turk toe.

Croisade, Kruistocht of Kruisvaart, was een verbintenis onder de Christen-Mogentheden in 't westen, waar door men in de Roomsche kerk het teken des kruices op zyn kleren naaide, met voornemen om tegen de ongelovigen of zogenaamde ketters te velde te trekken. De gelegenheid hier toe was, dat men den Saracenen het beloofde land, 't welk zy in de zevende eeuw ingenomen hadden, weer wilde uit de klaauwen rukken, dewyl zy niet meer toelieten dat de Christenen de heilige plaatzen aldaar bezochten, maar alles, wat de Christenen verovert hebben, is weer allengsjes onder het Turksche jok geraakt. Men telt 8 kruistochten, waar van de eerste aan 't einde van de 11. eeuw gehouden is, en de laatste, die door Louis den heiligen koning van Vrankryk aangestelt wierd, viel 1270 voor.

Croisat, zie *Crusade*.

Croiselle, kleine stad en amt in het hertogdom Geneve in Savoien, aan den vloed les

Usses, benevens een gebied van den zelven naam.

Croisette, Cap de la Croisette, voorgebergte op de kust van Provence, strekt zich niet ver van Marseille derde halve myl in de Middelantsche-zee.

Croissant, zie *Ridder-orde van de halve Maan in Sicilien.*

Croix, vlek in Normandyen in Vrankryk, benevens den titel van een heerlykheid, heeft een benoemde Benediktyner abdy.

Croizil, stad in Bretagne, benevens een goede haven aan de zee, daar veel zout geladen word om naar Holland te voeren.

Crokethorn, stad in Sommerset in Engeland, aan den vloed Perth.

Cromartye, kleine stad aan een zee-boezem van den zelven naam in het noord-schotsche graafschap Ross benevens een veilige haven.

Crombach, steedje en amt in het graafschap Siegen aan den Rothaberg en de Westphaalsche grenzen.

Cromer, stad in Norfolck in Engeland.

Cronach, Cranach, stad benevens een sterk slot op een kleinen berg, 6 myl van Bareuth, in 't bisdom Bamberg, daar het ook onder hoort, daar de rivieren Radach, Haslach en Cronach te zamen lopen.

Cronach, rivier in 't markgraafschap Bareuth, in Franckenland, loopt voorby de stad Cronach, neemt de Hekch en Radach in, en loopt by Lichtenfels in den Main.

Cronau, kleine stad in Franckenland in het graafschap Wertheim.

Croneneburg, goede vesting benevens een schoon slot aan de Sond, daar dezelve maar een halve myl breed is, op het Deensche eyland Zeeland, niet ver van Helsingeur.

Croon, Crown, is een Engelsche zilvere munt die 5 Engelsche schellingen of 60 stuivers bedraagt, naar Duits geld te rekenen omtrent 1 daalder 12 grosschen. Een Deensche kroon is zestien grosschen zonder 't opgeld, een Fransche goudekroon 2 en een derde daalder, een Fransche wisselkroon 45 sols of 18 grosschen. Een écu de soleil of zonnekroon heeft 60 sols, of een daalder zonder opgeld. Een Genueesche zilvere kroon (scudo d'Argento) gelt tegenwoordig met het opgeld 1 daalder 20 grosschen. Een Milaneesche en Venetiaansche kroon geld met het opgeld 1 daalder 13 grosschen. De Mantuaansche, Savooische en Roomsche bedragen naar Duitschen gelde 1 daalder 12 grosschen. Te Amsterdam geld een kroon 40 stuivers of 2 Hollandsche gulden, zynde een Duitschen daalder zonder opgeld.

Croonberg, kleine welgeboude stad en slot 2 mylen van Frankfort aan den Main in Wetteravien, heeft een dubbele muur, legt in een vruchtbare landstreek, en hoorde voorheen de graven van Croonberg toe, maar na dat deze met graaf Joh. Nicolaas in 't jaar 1704 zyn uitgestorven, is het aan keur-Ments gekomen, en heeft 1726 een zwaren brand uitgestaan.

Croonhoeders, zyn twe wereldlyke magnaten in Ongaryen, wier voornaamste bediening is naauwe acht te geven dat de kroon hun in tegenwoordigheid der Ryksstanden overgelevert, en weer opgesloten word.

Croon-Prins, hiet de oudste prins van een koning en de naaste erfgenaam zynes koningryks.

Croonschans, zie *Retusar.*

Croonslot, Russisch kasteel midden in de zee op een Zandbank tegen de Ingermanlantsche grenzen 4 mylen van Petersburg, en een kanonschoot van het eyland Retusari, 't welk van den czaar Petrus I. 1704 tot dekking van zyn veroverde landen geboud is, en nu in zo heerlyken staat gebracht, dat het de voormuur en de haven van Petersburg is, waar in de Russische vloot gewoon is te leggen. Het heeft de gedaante van een ronden toorn met drie gangen boven elkander, en van onder tot boven wel met geschut voorzien, en tusschen dit kasteel en het eyland Retusari legt de weg naar Petersburg, welke van beyde zyden wel met geschut kan beschoten worden. Zyn czaarsche majesteit heeft hier ook, dewyl de voorby gaande stroom de plaats meer en meer doet aangroeien, een stad en vesting onder den naam van Croonstad laten aanleggen, en de bouwers grote vryheden vergunt.

Croonstad, in 't Ongarisch Brasso, grote en sterke koopstad in Zevenbergen, in het zo genaamde Burzelland aan de grenzen daar Moldavien en Wallachyen aan een stoten. Zy word door een sterk berg-slot, dat daar dicht aan den vloed Farkas legt, beschut, is de volkrykste stad van 't gantsche land heeft Duitsche inwoners, een Luitersch Gymnasium en grote voorsteden, waar in ook Ongaren en Wallachen gedult worden.

Croon-Weissenburg, zie *Weissenburg.*

Croonwerk, is een buitenwerk ener vesting naar de veldkant toe, om de een of de andere hoogte te winnen, 't welk twe halve en een heel bolwerk tusschen twe gordynen heeft. Het bestaat uit een wyde keel en twe vleugels, welke op de contrescarp dicht by de stryklinien van een bolwerk vallen, zo dat het door dezelve beschut word, en aan de veldzyde een gants Bastion vertoont, wiens stryklinien tegen elkander staan. Dit buitenwerk heeft ook zyn halve maan, en men maakt het tot geen ander inzicht, als om den enen of den anderen zyn ruimen grond daar mee in te nemen.

Croppen, kleine stad in Lyfland in de provintie Letten, 7 mylen ten oosten van Riga.

Croppenstad, zie *Kroppenstad.*

Crosgi, stad in Samogitien, tusschen Batok en Poschawske, 9 mylen van Batok.

Crosnau, stad in Rood-Russien in het waiwoodschap Lemberg, aan den vloed Viaras in Polen.

Crospiere, Cropiere, kleine stad aan den vloed Dore in het landschap Auvergne.

Crossen, hertogdom in Neder-Silesien, 't welk ten noorden aan de mark Brandenburg, ten westen aan Lusatien, ten zuiden aan het vorstendom Sagan, en ten oosten aan het vorstendom Glogau grenst, heeft 8 mylen in de lengte en 6 in de breedte.

te. Het komt den koning van Pruiffen als een koninglyk Boheems-leen toe, word in twe kreitzen, de Crosnische en de Zullichauische verdeelt, dikwils tot een koninglyke en keurvorstelyke Bruidschat gegeven, en daarin de Luitersche en Gereformeerde Godsdienst geoeffent, waar van de eerstgenoemde de sterkste is. De hoofdstad hiet ook Crossen, heeft een amt en schoon gefortificeert slot, legt aan den Oder, daar die de Bober inneemt, 6 mylen van Frankfort aan den Oder, en oeffent den scheepsvaart, koophandel, lakemakery, brouwnering, wyn-oegst en visschery. Zy is den 24 April 1708 door een fellen brand te enemaal in de asch gelegt, dat 'er geen huis binnen de stadsmuren staan bleef; maar na dat deze stad 70000 ryksdaalders uit de brandkas ontfangen heeft, is zy zeer regulier en aanzienlyk weer opgetimmert.

Crostolo, Crustulus, vloed in Italien, die aan de grenzen van het graafschap Rossena in 't hertogdom Parma ontspringt, en zich by Guastalla in den Po stort.

Crotone, zie *Cortona.*

Crotoy, sterke stad in Picardyen in Vrankryk, aan den vloed Somme.

Crottdorf, slot, steedje en heerlykheid in Wetteravien, den graven van Hatsfeld van de Rosenbergsche linie, die aldaar hun verblyf houden, toekomende.

Crotte, een gebergte en vlek in Savoien, waar over hertog Karel Emanuel II. met ongelooflyke moeite een weg heeft laten breken, om uit Savoien naar Vrankryk te komen, welke le grand chemin royal de la Crotte genoemt word.

Crottendorf, oud slot en amt in de Aartsbergsche-kreits niet ver van Swartzenberg, gelyk het ook van den Swartzenbergschen-kreits amtman mee geregeert word.

Crottorff, koninglyk Pruissisch amt in 't vorstendom Halberstad.

Crou, kleine vloed op het eyland van Vrankryk, welke in de Seine valt.

Crouy, vlek in het Fransche landschap Brie, 4. mylen van Meaux.

Crowland, Croyland, kleine stad in het landschap Lincoln in Engeland, welke met moeras omringt is.

Crown, zie *Croon.*

Croy, vlek in Picardyen, waar naar een beroemde en vorstelyke familie den naam voert, waar uit de hertogen van Aarschot, Chimay en Havre, gelyk ook de graven van Soire afstammen. De eigentlyk zo genaamde hertogen van Croy zyn met hertog Karel Eugenius, die een groot veldheer in zyn tyd was, uitgestorven.

Croydon, stad in Surrey in Engeland.

Crucigeri of Kruisdragers, zyn munniken in de Roomsche kerk, en voornaamlyk in de Oostenrykse Nederlanden, welke 1248 te Huy in het bisdom van Luik opquamen, en in deze stad hun generalen-prevoost hebben, die over de anderen te Luik, te Namen en te Brugge te bevelen heeft. Zy dragen een witten rok, en op de linkerzyde een half rood en half wit kruis. In Portugaal heeft men ook diergelyke, maar die in kleding van de anderen onderscheyden zyn.

Crudenburg, een slot in 't Cleefsche gebied, een myl van Wezel.

Crugna, kleine stad in oud-Castilien, benevens den titel van een graafschap.

Crumlau, zie *Krumlow* in Bohemen.

Cronestein, een oud slot in Holland, een half uur van Leyden.

Crupa, Cruppa, slot in middel-Crain aan de Kulp, dicht aan de Croatische grenzen, den graaf van Burgstal toekomende.

Crupp, vesting en vlek in Croatien, niet ver van den vloed Unna.

Crusade, een Spaansche goude munt, waar op een kruis gestempelt staat, en welke 10 realen of een Portugeeschen ducaat gelt, en omtrent naar Duitschen gelde 28 goede grosschen 3 penningen, zynde Hollands geld omtrent 47 stuyvers, behalven het opgeld waardig is.

Cruscanti, of Academici della Crusca, is een geleert genoodschap te Florence, dat een zeef tot zinnebeeld verkoren heeft, die het fyne meel uit het grove zift, met dit devies, *il piu bel fior ne coglie*, zy leggen het toe om de Toskaansche taal te beschaven, en ieder lid heeft naar dat zyn ampt is een byzonderen naam. Crusca betekent zo veel als zemelen. De stoelen waar op dit gezelschap zit, zyn als brood of meelkorven, de leuningen zyn van gedaante als wannen, de kussens als koornzakken. Het Woordenboek, dat zy in hun spraak hebben uitgegeven, getuigt van hunnen vlyt.

Cruswick, stad in het waiwoodschap Inowlocz, aan het meir Gulpo in groot-Polen.

Crutdorff, zie *Crottorff.*

Cruys of Kruis-Schans, een schans in Brabant aan de Schelde, anderhalf uur van Antwerpen.

Cruzada, is een zeker recht, 't welk paus Julius II. Anno 1509 den koningen van Spanjen vergunt heeft, en waar over noch hedendaags aan de koningen van Spanje by 't aantreden van hun regering een zekere Bulle, della cruciata genoemt, door de pauzen gezonden word. Dit recht is niets anders als de macht om de ongelovigen te beoorlogen. Daar is een eige raad de la Cruzada in Spanje opgerecht, welke in groot aanzien is, en jaarlyks een millioen inkomsten gezegt word te hebben. De President van deze vergadering voert den titel van commissaris-generaal de la Cruzada, dezen zyn twe raadsheren van den raad van Castilien toegevoegt, benevens twe regerings-raden, waar van de een uit den raad van Arragon, de ander uit dien van Indien is, en onder wien noch meer bedienden staan. Dit collegie oeffent zyn rechtsgebied over alle landen die tot de Spaansche Monarchy behoren, uitgezondert Vlaanderen, Milaan en Napels. Van dezen raad kan niet geappelleert worden.

Csich, Czyck, een zeker streek lands of koninglyke Stoel der Zecklers in Zevenbergen aan de Moldavische grenzen, waar in Csikszereda het voornaamste vlek is, en meest van Arrianen en Roomsgezinden bewoont word.

Ctesiphon, groot vlek in Assyrien by den vloed Tigris, 't welk vele hedendaags omtrent de groote

met den Haag vergelyken, waar van Strabo ook meld dat de Parthische koningen om de stad Seleucia te verschonen daar des winters hebben hof gehouden.

Cuba, het grootste onder de Antillische eylanden in de Mexicaansche-zee in noord-America, van waar veel gengber, cassia, zuiker, mastik, aloe, sassaparil, huiden, goud en koper vervoert word. Het is 300 Engelsche mylen lang, en 70 breed, en de Spanjaarden hebben 'er verscheide volkplantingen, naamlyk St. Jago, Salvador, Santa Cruz, Puerto del Principe, Havana enz.

Cubagua, eyland in zuid-America, 4 mylen van 't vaste land, waarop geen water te vinden is, maar daar eertyds een ryke parel-vissery was. In de 16de eeuw vermeesterden de Spanjaarden dit eyland, en bouden daar een stad op nieuw-Cadix genaamt, maar toen de parel-vissery ophielt, hebben zy het weer verlaten.

Cuban, groot landstreek in Tartaryen, welke de Moskoviters in 't jaar 1712 verwoest hebben.

Cubas, groot vlek in de Portugeesche provintie Alentejo, niet ver van Beja.

Cubé, zo word de keyzer van Japan genaamt.

Cuco, gefortificeerde stad in 't koningryk Algiers, tegen den vloed Bugia in Africa, welke van natuur zeer sterk is, en veel olyf bomen heeft, daar ook het beste lynwaad van gants Barbaryen vervaardigt word.

Cucuron, aanzienlyk vlek in Provence in de Viguerie van Apt, tien mylen ten oosten van Avignon.

Cuddam Point, voorgebergte in Engeland in de provintie Cornwall ten zuidwesten.

Cuenca, stad tusschen het hoge gebergte Sierra de Cuenca genaamt in nieuw-Castilien, aan den invloed van de rivier Cuesca in de Xucar, halver weg tusschen Madrit en Valencia, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Toledo staande.

Cuervo, zie *Corvo*.

Cueva, slot en heerlykheid in oud-Castilien in Spanje, waar naar een voorname familie den naam voert, daar de hertogen van Albuquerque en de markgraven van Bedmar uitgesproten zyn.

Cugione, kleine stad aan Naviglio-Grande in 't Milaneesche gebied.

Cujavien, landschap in groot-Polen aan de Weixel, tegen de Pruissische grenzen. Het begrypt 2 waiwoodschappen, naamlyk Inowlocz en Brzestie.

Cuick, zeker gebied in 't Hollands Brabant, in de Meyery van 's Hertogenbosch, waar in Grave de voornaamste stad is. Het hoort mee onder de nalatenschap van den koning van Engeland Willem III.

Cuihung, stad in de provintie Junnan in China, en de hoofdstad van een landschap van den zelven naam, welke 6 andere steden onder zich begrypt.

Cuilenburg, kleine stad benevens een slot en den titel van een graafschap aan de rivier de Leck in de Betuw, in de Nederlandsche provintie Gelderland, voorheen den prins van Waldek toebehorende, maar nu aan de stad Nimwegen. 't Is altyd een vry en souverein graafschap geweest, dat noch van 't Roomsche ryk, noch van de Staten afhong, en was een vryplaats voor de vluchtelingen uit Holland.

Cular, kleine stad in 't aartsbisdom van Keulen.

Culiacan, S. Miguel de Culiacan, provintie in noord-America in nieuw-Spanjen, in de audientie Guadalajara, welke zeer mijn-ryk is. De Spanjaarts hebben 'er enige plaatzen, waaronder de voornaamste zyn S. Miguel en Culiacan.

Culits, slot in Servien in Ongaryen aan den vloed Morava, daar zich deze in den Donau stort.

Cullen, vlek aan de noord-kust van de Duitsche zee, in het noord-Schotsche burggraafschap Banf, 't welk zitting en stem in 't parlement heeft.

Culleton, stad in Devonshire in Engeland.

Culm, waiwoodschap in 't Poolsch Pruissen, tusschen de rivieren Dribents en de Weixel. De hoofdstad voert denzelven naam, en legt aan de Weixel op een hoogte, vyf mylen van Thoren, welke het muntrecht heeft, en voor een Hansestad gehouden word. Het bisdom van Culm, 't welk dat van Pomerellen ingelyft is, staat onder den aartsbisschop van Gnesen.

Culma, of Chulm, stad in de Egrische-kreits in Bohemen, de ridderlyke Kruis-orde met de rode Ster toebehorende, alwaar ook een proost van deze orde is. Zy word wegens een Maria-beeld dat daar is, waar naar toe jaarlyks een grote bedevaart geschied, in 't gemeen Marien-Culm genaamt.

Culmalle, kleine stad in het graafschap Southerland in noord-Schotland, 2 mylen ten noorden van Dornock.

Culmbach of Bareuth, markgraafschap in de Frankische-kreits, 't welk ten westen aan 't bisdom Bamberg, ten zuiden aan het Neurenbergsche gebied, ten oosten aan de opper-Palts en Bohemen, en ten noorden aan Voigtland grenst. Dit markgraafschap 't welk vol bergen en bosschen is, is het opperste deel van het burggraafschap Neurenberg, en het markgraafschap Anspach het onderste deel; zomtyds word het ook het vorstendom boven 't gebergte, daarentegen Anspach het vorstendom beneden 't gebergte genaamt. Dit markgraafschap begrypt 5 hooftmanschappen, naamlyk Bareuth, Culmbach, Hof, Wonsiedel en Neustad aan de Aisch, het komt den Markgraven van Bareuth toe, welke mêe uitschryvende vorst in de Frankische-kreits is, en van wien de andere markgraven van Culmbach afstammen en hun uitzet genieten. De oudste van deze uitgezette prinssen was Christiaan Hendrik, en is anno 1708 gestorven, na dat hy by zyn gemalin Sophia Christina, een dochter van Albert Frederik, graaf van Wolfstein, 3 prinssen en 2 princessen verwekt had, waar van de oudste Georgius Fridericus Carolus by zyne gemalin princes Dorothea van Holstein-Beek 2 prinssen en drie princessen geteelt heeft, en 1726 na 't afsterven van markgraaf George Wilhem van Bareuth den zelven in de regering opgevolgt is. De twede Carolus Augustus genaamt, woont te Neustad aan de Aisch, en is ongehuwt; de derde George Albrecht, kocht het landgoed opper-

Kotza

Kotza in Voigtland, daar hy 1703 gestorven is, en uit zyn bedgenoot Regina Magdalena Lutzin twe jonge heren nagelaten heeft, welke heren van Kotza genoemt worden. Zie *Bareuth*.

Culmbach, hoofdstad van 't markgraafschap van dezen naam, is gefortificeert, word door een sterk slot, Blassenburg genaamt, beschut, en legt aan den witten Main, niet ver van daar zich de rode Main met denzelven verenigt. Voorheen was zy de residentieplaats der regerende markgraven, die nu te enemaal naar Bareuth verlegt is. Op gemelde slot is een heerlyke kamer met oude schriften, waar in alle echte bewyzen van het huis Brandenburg bewaart worden.

Culmberg, Colmberg, is een der hoogste bergen in Meissen, tusschen Wurtzen en Oschatz gelegen, waar op de oude markgraven van Meissen hun land-en convent-dagen onder den bloten hemel hielden.

Culmsee, Culmensee, kleine stad in het waiwoodschap Culm in 't Poolsch-Pruissen, 't welk de verblyfplaats des bisschops van Culm is.

Cultebeque, kleine plaats in noord-America in nieuw-Spanjen, niet ver van Mexico, daar de Spaansche onderkoningen hun begraaffenis en escuriaal hebben, 't welk een groot welgebouwd paleys is.

Cultyr, kleine stad in noord-Schotland in het graafschap Marr, anderhalf myl van Aberdeen.

Culver-cliffs, Culver-klippen, zyn verscheyde byeen leggende rotzen aan de zuidzyde van het eyland Wight in Engeland.

Cum, Com, stad in Persien, in de provintie Yerack.

Cumæ, was in oude tyden een grote stad niet ver van Napels, daar voorheen de onderaardsche woning van de Sybilla Cumana beziens waardig was, welke, hoewel zy een Heydin was, gezegt word de geboorte en Menschwording van Christus voorzegt te hebben.

Cumanien, word dat deel van Walachyen en Moldavien genaamt, 't welk van den vloed Alt, of Olt, tusschen de Alpen en den Donau naar de kant van Tartaryen legt. By de Ongarische kroning word noch hedendaags een vaan met een gekroonden leeuw van het oude Cumanische ryk voorgedragen.

Cumberland, landschap in 't noordelyk deel van Engeland, 't welk ten noorden aan den zee-boezem van Solway, ten oosten aan Northumberland, ten zuiden aan Westmorland en Lancaster, en ten westen aan de Iersche-zee grenst. Het voert den titel van een hertogdom, en koning Wilhem III. vereerde in 't jaar 1689 prins George van Denemarken, geweze gemaal van de vorige koningin Anna, met den titel van hertog van Cumberland.

Cumes, zie *Foja*.

Cumirza, stad in Servien in Ongaryen.

Cuna, een marktvlek in opper-Lusatien, dicht by het steedje Schonberg, en drie quartier uurs van Gorlits gelegen, heeft een fraai slot met een schonen toorn.

Cuncan, koningryk op het Schier-eyland van Indien aan deeszyde de Ganges, aan welke kusten de Portugeezen Goa bezitten.

Cunco, zie *Coni*.

Cunette, zie *Cuvette*.

Cuningham, landschap in zuid-Schotland, 't welk ten zuiden aan Kyle, ten oosten aan Cluydesdale, ten noorden aan Lenox, en ten westen aan den zee-boezem van Cluyd grenst. Het is om zyn vruchtbaarheid en koophandel een der rykste provintien in Schotland.

Cunow, zie *Kunow*.

Cunstad, steedje, slot, en heerlykheid in Moravien, dicht aan de Boheemsche grenzen, zynde het stamhuis van Georgius Podiebrads van Cunstad, koning van Bohemen.

Cuntzerbruck, oude stene en kunstige brug over de Saar, daar dezelve in de Moezel valt, in 't aartsbisdom Trier, word zo genaamt naar het nabygelegen vlek Cuntz.

Cur, stad in Bohemen in de Koninggratzer-kreits.

Cur, zie *Chur*.

Curacao, Curassou, een van de Antillische eylanden Sottovento in 't zuidlyk America, is in 't bezit van de Hollanders, 9 of 10 mylen lang en 5 breed.

Curassiers, zyn zekere ruiters, die curassen of borstharnassen en yzere stormhoeden dragen, welke voornaamlyk noch onder de keyzerlyke militie in gebruik zyn.

Curatay, vloed in zuid-America in het gebied van Macas in de provintie Quixos, welke zich in den groten Amazonen vloed ontlast.

Curateel, voogdyschap die iemand over onmondigen voert, dezelve duurt volgens de Roomsche rechten tot dat zy volkomen 25 jaren bereikt hebben, waarin zy met de Hollandsche rechten overeen komen; maar volgens de Saxische rechten hoeven ze maar 21 jaren oud te zyn. Curator is een die zulk een voogdyschap op zich neemt.

Curateo, een van de Lucayische eylanden in noord-America.

Curator bonorum of Absentis, hiet die gene, die gerechtelyk over de goederen des afwezenden gestelt is, dat hy dezelve tot des anderen wederkomst bestieren zal, maar wanneer de afwezende het 70 jaar bereikt heeft, word hy vermoed dood te zyn, en worden alle zyne goederen aan de naaste erven overgelaten. Curator bonorum hiet ook die gene, welke over de goederen van een overleden of van de schuldenaars, welke niet betalen kunnen, gestelt is, dat hy rekening daar van doe, de schuld-eisschers op hun vordering antwoorde, de goederen verkope, en hier uit de schulden betale.

Curator Litis, een Proces-voogt betekent zo een, dien een zeker geding in naam van een onmondigen of van een vrouwspersoon uit te voeren bevolen is.

Curatorium, hiet het getuigenisschrift der overheid, dat iemand tot curator over een onmondigen gerechtelyk aangestelt is.

CURCALIA, zyn woorden, titels en andere eerbewyzingen, gelyk men ze ten hoof naar iders ſtand en waardigheid gewoon is te geven.

CURCE, vloed in de provintie Auxerrois, welke uit opper-Burgundien komt, en zich 6 mylen van Auxerre in de Yonne giet.

CURDISTAN, groot en vruchtbaar landſchap tusſchen Turkyen en Perzien in Azien, langs den ooſtlyken oever van de Tigris. Het word door verſcheyde Emirs of vorſten geregeert, welke onder de beſcherming van den koning van Perſien leven. De inwoners, die men Curdes noemt, zyn Mahometanen, andere Jeſides of zo genaamde diſciplen van Jezus, hoewel zy weinig ware kennis bezitten.

CURDO, een ſtuk van den berg Taurus in Azien, 't welk Turcomannien van Diarbeck afzondert, en door de provintie Curdiſtan gaat.

CURE, zo word in Vrankryk een prieſter, in 's gelyk de dienſt, en het prieſters huis genoemt.

CURE, kleine vloed aan de Burgundiſche grenzen, die boven Grevant in de rivier Yonne valt.

CURESE, zie *Correſe*.

CURIGA, koningryk en ſtad op het Schier-eyland van Indien aan deeszyde de Ganges in het landſchap Malabar in Azien. 't Is onder beſcherming van den koning van Calecut.

CURIGLIANO, CORIGLANO, kleine ſtad in 't ryk van Napels aan een vloed van den zelven naam in Calabria citra.

CURIN, zie *Chorin*.

CUROVIA, ſtad in het waiwoodſchap Sendomir in Klein-Polen.

CURRENTES, worden in Azien op de Maldiviſche eylanden de ſterke zee-ſtromen genoemt, die 6 maanden lang ooſtwaarts, en even zo lang weſtwaarts lopen.

CURRINGUE, ſterk ſlot in de Savoiſche provintie Chablais.

CURTANA, een degen zonder punt, welke men voor den koning van Engeland by zyn kroning draagt, en die een teken van de koninglyke goedheid is.

CURTATSCH, heerlykheid in Tyrol.

CURZOLA, zie *Courzola*.

CURCOLARI, drie kleine eylanden in de Joniſche zee, niet ver van de golf van Lepanto.

CUSCEUX, ſtad in Languedoc aan de grenzen van de provintie Foret, aan een kleinen vloed, die zich in de Luy ſtort.

CUSCO, ſtad in Peru, in 't zuidelyk America, benevens een bisdom, onder den aartsbisſchop van Lima behorende. De ſtad word in hoog- en laag-Cuſco verdeelt, is met bergen omringt, en voor dezen de hofplaats van de keyzers die dat land regeerden geweeſt, daar de Spanjaarden een onnoemlyken ſchat gevonden hebben.

CUSCUSU, zo hiet de daaglykſche ſpys der Moren in Africa, welke uit fyn meel met water in ballen gekneed, daar na op een gate platiel over een pot gezet word, waar in rundvleeſch of hoenders gekookt zyn, op dat de kracht daar in trek, en eindelyk met vleeſchnat begoten en het vleeſch daar overgelegt word.

CUSEAU, kleine ſtad in het landſchap Breſſe aan de grenzen van Franche Comté, en dicht by de ſtad St. Amour.

CUSERY, ſtad in 't hertogdom Burgundien, naar den kant van Breſſe en Franche Comté gelegen.

CUSI, zo hieten de grote meſſen welke de Hatſchiers van den keyzer te Wenen op een ſtok by na gelyk een Hellebaart dragen.

CUSIO, provintie in Peru in zuid-America, benevens een ſtad van den zelven naam.

CUSSET, ſtad in de provintie Bourbonnois aan den kleinen vloed Jolan, een myl van Vichy. Daar is noch een ſtad van dezen naam in neder Auvergne in Vrankryk, die wel geboud, en taamlyk beveſtigt is, ook een Collegiale kerk en nonnen-abdy heeft.

CUSTOS, is een waardigheid van de 6 Prelaten in hoge geeſtlyke geſtichten. Anders is het ook by de Roomsgezinden die gene, die by de Kanonyke uren de klokken luiden, de lampen opſteken en weer uitdoen, de offerhande en aelmoezen onder de andere geeſtlyken verdelen, en altyd brood en wyn tot de Offerhande der mis gereet moet houden.

CUSTRIN, hoofdſtad en voortreflyke veſting in de gedaante van een vyfhoek in de nieuwe mark Brandenburg, in een vlakte, aan den invloed van de Warte in de Oder, 3 m. van Frankfort. Hier is de regering en het Conſiſtorie over de nieuwe mark, in 's gelyk de voornaamſte tol en paſſagie uit de nieuwe in de middelmark. Van de ene zyde word zy van de Warte, van de andere van de Warte en Oder, en van de andere kanten over al met brede moeraſſen omringt, heeft een ſchoon tuighuis, een welgeboud ſlot, en een brug over den Oder, welke een ſterke ſchans dekt. Van de lange voorſtad gaat de grote Dam met 32 bruggen, over de welke men by na drie vierendeel myls over de moeraſſen paſſeren moet.

CUSTRINIKEN, kleine ſtad in de nieuwe mark Brandenburg.

CUTTENBERG, kleine ſtad in de Czaſlauer-kreits in Bohemen, waar omtrent goede zilvermynen zyn, 8 m. van Praag.

CUTZ, landſchap in 't koningryk Fez, 't welk zeer groot en een deel van 't gebergt Atlas onder zich begrypt, in Africa.

CUVA, een Turkſche ſtad in Azien, in de provintie Yerack, aan de grenzen van de Arabiſche woeſtyn.

CUVETTE, is een kleine gracht, vier roe breed, in het midden van de grote droge gracht, en word om de veſting herom zo diep gemaakt, dat men ten minſten zes voet water vind, ook langs heen met heggen en ſtruiken voorzien is, om des vyands aanval te beter te verhinderen.

CUXHAVEN, amt en dorp benevens een kleine haven, een half vierendeel myl van Ritzebuttel aan de elf, daar zy in de noordzee valt, daar in een groten ſtorm de ſchepen zich ter nood ſalveren kunnen. Deze plaats hoort onder Hamburg, en heeft altyd een raadsheer uit die ſtad tot amtman.

Cuyck, zie *Cuick*.

Cuzum, ſtad in Abyſſinien in Africa, daar een byzondere kronyk bewaart word, uit dewelke de Abyſſiniſche keyzer onder anderen zoekt te bewyzen dat zyn familie van Salomon, die by de koningin van Arabien een zoon, met namen Menilchecus die naderhand koning van Abyſſinien wierd, zou geteelt hebben, afſtamt.

Cuzzi, een ſtrydbaar en vry volk in Griekenland, 't welk de Turken noch niet onder hun gehoorzaamheid hebben kunnen brengen.

Cycladische Eylanden, zo noemde men in oude tyden dat deel der eylanden van den Archipel, welke omtrent het eyland Negroponte en de golf van Engia in een kring leggen, de voornaamſte daar onder zyn Delos, Paros, Cia, Siro, Tine, Siphane, Micoli enz.

Cydne, vloed in Natolien.

Cyffer, verborge ſchrift, getrokken naam, teken van de rekenkunſt.

Cylli, zie *Cilley*.

Cynco, zie *Chinco*.

Cynosuur, hiet eigentlyk de kleine Beir aan den Hemel, maar in de nieuwstydingen betekent het zo veel als een wegwyzer, regel, oft richtſnoer.

Cyprus, een der grootſte eylanden in de Middelantſche-Zee, en een der ſchoonſte van de wereld, 200 m. lang, benevens den titel van een koningryk omtrent de kuſten van Syrien en Natolien. 't Is een der vermaaklykſte landen, en het heeft overvloed van koorn, voortreflyken wyn, zuiker, boomwol enz. De inwoners zyn ten dele Chriſtenen en ten dele Turken. Voor dezen hoorde het de republiek van Venetien toe, maar is hun 1571 van den Turk wederom afgenomen. De hertog van Savoien gebruikt noch hedendaags wegens een oude pretenſie den titel van koning van Cyprus.

Cyr, zie *S. Cyr*.

Cyrene, hedendaags Cairoan en Corene, in vorige tyden een zeer beroemde ſtad in Barbaryen in Africa, in 't koningryk Barca, in een provintie Meſtrata, in oude tyden Lybia Cyrenaica genaamt.

Cyriaxsburg, zie *Erffurt*.

Cyrna, zeker gebied en ſtad in het waiwoodſchap Maſovien in Polen.

Czaar, titel des groot- vorſts van Moſcovien, welken enige van het woord Cæſar (keyzer) afleyden. De eerſte, die dezen titel gebruikte, was Johannes Baſilides in de 15de eeuw. De aanmerklykſte Czaar Petrus Alexowits, was geboren den 11. Jun. 1672. had zedert 1688. geregeert, en ſtierf den 28. Jan. (8 Febr.) 1725. te Petersburg. Zyn eerſte gemalin was Ottokeja Fedorowna, dochter van den Bojaar Fœdor Apramowits Lapuchino, was getroud den 27. Januari 1689. maar viel 1698. in ongenade, en leeft tegenwoordig noch in 't klooſter Suſtalsky. De twede gemalin was Catharina Alexievena uit het adelyk geſlacht van Albadil in Lyfland, welke 1707. getroud, en 1711. voor gemalin erkent, ook den 18. mey 1724. tot keyzerin van Rusland in Muſcou gekroont, en na den dood van haar gemaal in 't jaar 1725. de keyzerlyke regering geaanvaart heeft, en in mey 1727. geſtorven is. De in 't jaar 1718. geſtorve kroonprins Alexius Petrowits was den 18. Febr. 1690. geboren, en was den 25. October 1711. met Charlotta Chriſtiana Sophia, dochter van hertog Lodewyk Rudolf van Brunswyk-Wolffenbuttel, te Torgau in den echt verbonden, welke hem 1714. in july een princes Natalia, en den 23. october 1715. den laatſtgeſtorven groot-vorſt Petrus II. baarde, maar kort na deze laatſte geboorte den geeſt gaf. gemelde kroon-prins verviel wegens menigvuldige misdaden in zyn heer Vaders ongenade, en wierd daarom voor zich en zyne nakomelingen plechtig van de opvolging uitgeſloten; daarentegen de andere en van de laatſte czarin op den 9. nov. 1715. gebore prins Petrus Petrowits opentlyk tot ryks-opvolger en kroon-prins verklaart, maar die ook in mey 1719. vroeg-tydig geſtorven is. Ondertuſſchen na 't afſterven van keiſerin Catharina geen nader kroonerve zynde als des meer gedagten kroon-prinſens nagelate Prins, wierd deſe van de ryks-ſtanden voor haren keizer verklaard onder den naam van Petrus II. En als deſe nauwlyks zyn derde regeerings-jaar ingetreden had, ook reeds met een Dolhoruckiſche princes verlooft was, kreeg hy de kinder-pokken en ſtierf 1730. in febr. En dewyl geen nazaat van Petrus I. den groten, meer over was, zoo wierd van den ſenaat de kroon aan zyn 1696. geſtorven broeders dogter de hertogin van Courland Anna Ivanowna, geb. 1693. opgedragen, die tegenwoordig czarin, of veelmeer keizerin en ſelfs-heerſcherеſſe van het Ruſſiſche ryk is. Voor 't overige was Petrus de Grote een heer, die tegen de gewoonte zyner natie op het eynde van de voorgaande eeuw een reys naar Pruiſſen, Brandenburg, Saxen, Holland, Engeland en aan het keyzerlyke hof naar Wenen deed. Hy heeft het Ruſſiſche krygsvolk op den Duitſchen voet gebracht, zeer gelukkige oorlogen gevoert, en zyn ryk aan alle kanten uitgebreyd, den koophandel in 't land zeer doen toenemen, ook de geleertheid benevens andere kunſten en wetenſchappen, inzonderheid den ſcheepsbou, in Moskovien bekent gemaakt, en veel uitheemſche kunſtenaars en handwerksluiden daar heen gelokt. Diergelyken reys heeft hy ten tweden maal in 't jaar 1717. naar Holland en Vrankryk gedaan, en 1721. den titel van keyzer van gants Rusland aangenomen, welke hem ook van verſcheyde uitlandiche mogentheden is toegeſtaan, maar dien hy tot noch toe van den Roomſchen keyzer en het ryk niet heeft kunnen verwerven. De Czarinnen, die men Czariza noemt, wierden voor heen door den czaar uit de inlandſche vrouwen verkoren, en het was by na een wet, dat de gemalin van een groot vorſt geen uitheemſche mocht zyn. Zy moeſten ook voorheen zeer ingetogen leven, en wanneer zy uitreden was alles met gordynen behangen, maar anders ontbeerden zy niets van de eerbied en pracht, die men aan diergelyke hoge perſonen verſchuldigt is; welke ſtrenge levenswyze door Petrus I. niet meer in acht genomen is, maar zyn gemalin heeft hem zelfs op de reys, in gezelſchappen, en overal verzelt

Czaarowits, dat is zoon van den czaar, en dit is de titel van den erf- en kroon-prins van Moscovien.

Czabrack, een slot op een hogen berg, niet ver van Gran in Ongaryen.

Czackenthurn, vesting in neder-Stiermarcken aan de Ongarische grenzen aan den vloed Draw, waar van de bekende Czackenthurner wyn den naam heeft. Zy legt op een eyland, 't welk zyn keyzerlyke majesteit 1719. aan den graaf van Althan, toenmaals zyn opper-stalmeester, erflyk en in eigendom schonk.

Czapozakli, kleine stad in 't Oczakowisch Tartaryen, aan den vloed Rog.

Czarnopel, stad in Vollhynien in Polen, aan den invloed van de Ytza in den vloed Przipiec.

Czartikow, stad in Podolien in Polen.

Czaslaau, hooftstad van de Czaslauer kreits in Bohemen, aan den vloed Chrudimski, 9 mylen van Praag. Hier is de hoogste tooren in Bohemen, benevens een schone kerk.

Czaslauer kreits, een van de 14. kreitzen in Bohemen, welke ten westen aan de Moldauer, ten noorden aan de Caurzimer en Chrudimer, ten zuiden aan de Bechiner kreits, en ten oosten aan Moravien grenst.

Czasniki, stad in het waiwoodschap Witepsk, in 't Littausch Reussen, aan den vloed Ula, heeft houte huizen.

Czatorisk, stad in Vollhynien, in Polen.

Czavenck, kleine stad in het graafschap Zips in Opper-Ongaryen.

Czeben, de kleinste koninglyke vrystad in Opper-Ongaryen.

Czebrin, kleine bevestigde stad in Neder-Vollhynien, aan den vloed Tasmin.

Czege, kleine stad aan de Theis in Opper-Ongaryen.

Czelempazar of Rogatiza, kleine stad in Opper-Bosnien in Ongaryen.

Czemiernikow, stad in het waiwoodschap Sendomir, in klein Polen.

Czenstochow, kleine stad aan den vloed Warte, in het waiwoodschap Cracau, benevens een klooster, dat door gants Polen zeer beroemt is, waarin zich een mirakuleus Maria-beeld, en Pauliner Munniken bevinden. De stad legt onder aan den berg, is in 't geheel niet bevestigt, maar het klooster staat boven op den berg, is wel gefortificeert, en op onkosten des klooters met bezetting voorzien.

Czeremissische Tartaren, wonen om den vloed Wolga, en grenzen aan de koningryken Casan, Bolgar, en Astracan. Zy zyn Mahometanen en Heydenen, wonen in hutten, leven van melk en honing, behoren onder het koningryk Casan en zyn den Czaar cynsbaar. Die boven de rivier wonen hieten Logowoy, maar die beneden den vloed wonen Nagarnoy.

Czerkaski, is de voornaamste vesting en stad van de Donische Cosacken in Moscovien, aan den vloed Tanais of Don, en niet ver van Azof gelegen.

Czernetest, plaats in Walachyen, in wiens omtrek heerlyke wyn wast, die in sterkte en smaak geen in Europa hoeft toe te geven.

Czerniakow, nieuwgeboud lusslot van den koning van Polen, een halve myl van Warschouw, daar de koning van Polen dikwils gewoon is zyn vermaak te nemen.

Czernichow, waiwoodschap in west-Moscovien aan de Poolsche grenzen, benevens een hooftstad van den zelven naam, welke klein, maar bevestigt is, en aan den vloed Dezna legt. Dit waiwoodschap wierd 1686 van de republiek Polen aan Moscovien afgestaan, hoewel de koning van Polen het noch in zyn titel voert.

Czernick, kleine stad in Wallachyen aan den Donau, tegen over Novigrod.

Czernick, kleine stad in opper-Ongaryen in het graafschap Zips, heeft goud- zilver- en yzermynen.

Czerniensk, stad in het waiwoodschap Masovien, in Polen.

Czernin, Tscherniini, een voorname graaflyke familie, en een der rykste in 't koningryk Bohemen, uit dewelke de laatst gestorve opper-burggraaf van Bohemen Herman Jacob Czernin gesproten was.

Czernobel, zie *Czarnopel.*

Czersko, stad in 't waiwoodschap Masovien in Polen aan de Weixel, daar de lands-adel tot handhaving zyner vryheid gewoon is byeen te komen, 5. mylen boven Warschau, waar by een slot op een hoge rots legt.

Czidlina, kleine vloed in Bohemen, die anderhalf myl beneden Parduwits in de Elf valt.

Czilentzig, zie *Zielenzig.*

Czintzschienne, zie *Tzantzschienne.*

Czircassy, bevestigde stad benevens een citadel, de Cosacken toekomende, in het waiwoodschap Kiow in de Ukraine.

Czirgwar, Zirkwar, in kasteel in neder-Ongaryen anderhalf myl van Stoelweissenburg.

Czirckwits, steedje by Trebnits in Silesien, de Breslausche domheren toekomende.

Czircknitzer-see, een meir in neder-Crain, tusschen de Windische Marck en Istrien, waar in men binnen een jaar visch en vogels vangt en koorn maait: want in de zomer loopt het water door onderaardsche gaten af, dat men daar-in visschen, jagen en oegst kan houden, en in October of November komt het weêr te voorschyn; hoewel het zomtyds in drie en meer jaren niet afloopt, daar het in tegendeel op een anderen tyd binnen een jaar twee of driemaal weggelopen is. Het vlek Czirkniz legt een quartier uurs daar van daan, en komt den vorst van Eggenberg toe.

Czongrad, kleine stad in opper-Ongaryen aan de Theis, en de hooftstad van het graafschap Czongrad legt drie mylen ten noorden van Segedin.

Czvaniec, stad in Podolien in Polen.

Czukan, zie *Soczowa.*

Czyck, zie *Csick.*

Het overige zoekt op de letter K.

Daal-

D.

DAALDER, een soort van munt die in Holland, Duitschland, en verscheyde andere landen gangbaar, maar zeer van waardy verschilt. Een ryksdaalder is in Holland 50 stuivers, een andere daalder 30. Een keyzerlyke slechte tel-daalder is 24 keyzer-groschen, een gemene Silesische daalder 25 keyzer- of 20 goede-groschen. Een dikke daalder is 27 goede-groschen, een Joachims-daalder is zo veel als een harde specie-daalder of ryksdaalder, en heeft den naam naar het Boheemsche bergsteedje Joachims-dal, daar zy het eerst geslagen zyn, en daar van daan in 't Latyn *Vallenses* of *Joachimici* genaamt worden. Een koopmans daalder geldt in Hamburg 33 schillinge (stuivers) of 2 marck lubsch en een schilling, en is by den Jutlantschen ossenhandel maar alleen gebruikelyk. Een Embder daalder is 23 en een leeuwen- of kroon-daalder 40 stuivers. Een Zweedsche daalder bedraagt omtrent een halve ryksdaalder.

DAARA-FIELD, DORRINES, is het grote en lange gebergte dat Noorwegen van Zweden scheyd.

DABER, DABES, steedje in het hertogdom Pommeren, aan de Nieuw-marksche grenzen, waar onder dertien dorpen behoren, 't komt de adelyke familie van Dewits toe, welke hier burg- en slotgezetene zyn.

DABUL, stad in 't koningryk Decan in Oost-indien, aan den zee-boezem van Cambaye, heeft een goede haven, en is wel gefortificeert, 25 mylen ten noorden van Goa.

DACA, stad in 't koningryk Bengala, aan de rivier Ganges in Oost-indien, daar de Engelschen en Hollanders veel schone magazynen hebben met koopwaren.

DACHAU, groot vlek en keurvorstelyk slot in Beyeren, in 't rent-amt Munchen, aan den vloed Amber, over den welken daar een brug legt. Deze plaats heeft een landgericht, voert den titel van een graafschap en legt 3 uren van Munchen.

DACHSBACH, groot marktvlek, amt, en slot in Franckenland, den markgraaf van Bareyth toebehorende.

DACHSBURG, graafschap en kleine stad op een rots, in de neder-Elsas, in Breisthal, tegen het bisdom Straatsburg, daar de graven van Leiningen-Dachsburg resideren.

DACHSTEIN, kleine stad in 't bisdom Straatsburg, aan den vloed Brusch; het slot aldaar hebben de Franschen verwoest.

DACHSTUHL, steedje, sterk slot, en heerlijkheid in het keur-Triersche, niet ver van Birckenfeld aan de Saar, 't welk de hertog van Lotteringen 1723 van een graaf van Oettingen en Hohenbalderen voor 400000 gulden gekocht heeft.

DACIEN, zo wierd eertyds een stuk van Ongaryen genaamt, daar tegenwoordig het vorstendom Sevenbergen, Moldavien en Wallachyen legt.

DADIAN, hiet de kleine vorst van de provintie Mingrelien, die een Turcksche leenman is, en 's jaars niet over de 20000 daalders inkomen heeft.

DADIVAN, een effen en vruchtbaar stuk land in de Perziaansche provintie Farsistan, tusschen de steden Schiras en Lar, 't welk omtrent 5 mylen in den omtrek heeft, en veel oranje-appelen, citroenen, en granaat-appelen voortbrengt.

DÆMONUM INSULÆ, DE DUIVELS EYLANDEN, zo worden de eylanden Bermudes genaamt.

DAGEN VAN VERNEDERING, THE DAYS OF HUMILIATION, zo hieten de bestemde boet-dagen in Engeland, waar van 'er 2 in een jaar zyn, naamlyk de eerste op den 30 January, ter gedachtenis van de onthoofding van koning Karel I, martelaar, en de andere den 2 September ter gedagtenis van den groten brand van Londen anno 1666, die beyde zeer heylig geviert worden.

DAGEROTH, stad op het eyland Dagho in de Oost-zee, daar een baak voor de zeeluiden is.

DAGESTAN, bergachtig landschap in Azien, van 40 mylen lang, tusschen de Kaspische-zee, het gebergte Caucasus, en de Persische Provintie Scirvan, word van Tartaren bewoont, die Mahometanen zyn, en zich van den roof genéren.

DAGHO, DOGDEN, eyland in de Oost-zee, niet ver van de Lyflantsche kust, word door een smal canaal van het eyland Oesel afgezondert, zynde het fort Dageroort daarop geboud. In den laatsten oorlog hebben het de Turken in bezit genomen, en ook in den vrede 1721 behouden.

DAGNO TREMIDAVA, kleine Turksche stad in Albanien in Albanien in Griekenland, daar de rivieren Drino Bianco en Drino Nero te zamen lopen.

DAGSBURG, zie *Dachsburg*.

DAHLEN, kleine stad in 't artsbisdom Keulen, in 't amt Bruck.

DAHLEN, zie *Dalen*.

DAHLUM, zie *Saltsdalem*.

DAHME, kleine stad, slot en amt onder 't vorstendom Querfurth behorende, 3 mylen van Juterbock aan de neder-Lausitsche grenzen. 't Is een van de afgezonderde amten, dat van het aartsstift Maagdenburg in den Praagschen vrede 1635 aan keur-Saxen, en van daar aan het Weissenfelsche huis is gekomen, ook daar na verscheide maal een residentie-plaats der vorstelyke weduwen geweest is. Tegenwoordig is het een uitzet en residentie-plaats van hertog Jan Adolf van Weissenfels, die zich met Johannetta Antoinette Juliana, oudste dochter van hertog Johan Wilhelm van Saxen-Eisenach den 9. Mey 1721. in den echt begeven had, maar die den 13. April 1726. weêr gestorven is.

DAIN, kleine vloed in de Fransche provintie Bresse, welke zich in de Rhone ontlast.

DAIRAGO, kleine stad in 't Milaneesche gebied, aan den vloed Olana, den heer Losetti toekomende.

DAIRO, zo word de Opper-priester in Japan genaamt, dien de inwoners voor zo heilig houden, dat zyn voeten de aarde niet mogen raken, noch de zon zyn hooft beschynen. Daarom word hy ook in een massief-goude draagstoel, kunstig met

zyde

zyde bekleed, waar uit hy alle menschen, en hem daar en tegen niemand zien kan, van 14. der voornaamste Japanezen gedragen.

Dalaka, eyland in de Rode-zee in Azien, 't welk van Zwarten bewoont word. Zy zyn den Turk zeer vyandig, leven van de kapery, en hebben hun eigen vorst.

Dalcke, kleine vloed in 't stift Paderborn in Westphalen.

Daleborg, kleine stad aan den westlyken oever van het Wener-meir in Zweden, is de voornaamste plaats in het west-Gothsche landschap Dalia.

Dalecarle, vloed in Zweden, waar naar de provintie Dalecarlien genaamt word, en welke zich in den Bothnischen zee-boezem stort.

Dalecarlia, grote provintie in Zweden, welke ten westen en noorden aan het Noorweegsche gebergte, ten oosten aan Helsingen en Gestricia, en ten zuiden aan Westermanland en Wermeland grenst. 't Is een groot en bergachtig landschap, waar in men slechts kleine dorpen maar veel yzeren koper-mynen vint. De inwoners, Dalecarliers genaamt, zyn sterke en goede soldaten, en worden in Zweden de bergluiden in 't gemeen Dalecerls genoemt.

Dalem, Gravendale, kleine stad benevens den titel van een graafschap in 't hertogdom Limburg, welke de Hollanders toekomt, 2. mylen van Luik, zynde haar vestingwerken geslecht.

Dalem, stad in de Nederlantsche provintie Overyssel, een myl van Coevorden.

Dalem, steedje in het hertogdom Gulik, tusschen Gladbach en Wasserburg, een myl van Nuits.

Dalen, kleine stad in de Misnische-kreits, 2 mylen van Wurtzen, een heer van Döring toekomende.

Dalen, stad in Semigallien in Courland, 5. mylen ten noorden van Mietau.

Dalhausim, kleine stad in zuid-Schotland in de provintie Lothiana aan den vloed Esk, 2 mylen ten zuiden van Edenburg.

Dalheim, klooster der Reguliere-kanunniken van de Augustyner-orde, een myl van Stadtberg, in 't stift Paderborn.

Dalhunder eyland, klein eyland in den Rhyn, niet ver van Fort-Louis.

Dalia, landschap in west-Gothland in Zweden aan de Noorweegsche grenzen, tusschen het Wener-meir en het landschap Bahus, 't welk vol meiren en moerassen is.

Dal Josafat, hiet in den Theologischen zin zo veel als de Rechterstoel van Christus, en zyn dikwils de onschuldig-verwezenen gewoon hun onrechtvaardigen rechter of tegenparty tegen een zekeren tyd in het dal Josafat of voor den Rechterstoel van Christus te dagen, om hun wegens 't gedaane onrecht reden en antwoord te geven, en men heeft veeltyds opgemerkt, dat zulke gedaagde personen op den bestemden tyd schielyk gestorven zyn.

Dal Josafat, legt in 't beloofde land, ten oosten van de stad Jeruzalem, tusschen den olyfberg en die stadt.

Dalketh, kleine stad in zuid-Schotland, in de provintie Lothiana aan den vloed Esk, een myl ten noord-oosten van Edenburg.

Dallau, amt in Franckenland, en een domein van den duitsch-meester.

Dalmatien, groot landschap en koningryk in Europa, 't welk ten westen de eylanden van de golf van Carnero, ten noorden Morlachyen, Croatien, Bosnien, en Servien, ten oosten Albanien, en ten zuiden de golf van Venetien tot grenzen heeft. Het is een gezond en vruchtbaar land van koorn, wyn, oli, schapen en visch. Vierderly heren hebben 'er in te gebieden, de Turk, de republyk Ragusa, de Venetianen, en de keyzer als koning van Ongaryen. De inwoners spreken de Slavonsche taal en zyn Katholyk. Na dat de turken den Venetianen 1714. den oorlog aankondigden, hebben zy hierop in het volgende jaar in Dalmatien hun krygsoperatien begonnen, maar daarin weinig voordeel behaalt, nademaal zy by de Venetianen en voornaamlyk by de Morlachen sterken tegenstand hebben gevonden, en in den Passarowitschen vrede 1718 het gantsche landschap van den vloed Cettina tot aan Brestolits aan Venetien moeten afstaan.

Dalmatische Zee, dat deel van de golf van Venetien, dat de Morlaksche en Dalmatische kusten bespoelt, en zich van Istrien af tot beneden aan Albanien in Griekenland uitstrekt.

Dalstein, Dollenstein, kleine stad en slot in 't bisdom Aichstädt in Franckenland.

Dam, groot vlek zonder muren in de provintie van Groningen, 't welk eertyds een fraaie stad was.

Dam, kleine stad met verscheide-vesting-werken in Voor-Pommeren, een myl van Stettin, aan den oostlyken Oever des Oders, in 't Stettynsche gebied, den koning van Pruissen toekomende. Tusschen deze stad en Stettin is een grote Dam, een gantsche myl lang, waarop in 't midden een schans en tol is aangelegt.

Dam, kleine stad en amt in de nieuwe mark Brandenburg, 3 mylen van Landsberg tusschen Soldin en Custrin, aan de rivier Mietzel, word ook Nieuwen-Dam genaamt. Zy is met een wal en watergracht omringt, en geneert zich met brouwen, lakemaken en verwen.

Daman, Damaon, stad in Indien in 't koningryk Guzurate aan den vloed Daman, niet ver van de golf van Cambaye, daar zy een goede haven heeft. Zy word verdeelt in oud en nieuw Daman, waar onder de laatste gefortificeert is. Beyde horen de Portugeezen toe, welke aan de eene zyde van den stroom het fort St. Jeronymus geboud hebben, en de inwoners worden voor de beste soldaten in Indien gehouden.

Damants, sterk berg-slot in 't vorstendom Schweidnitz in neder-Silesien.

Damasa, klein eyland, en een van de Orcadische by Schotland.

Damasco, Scham, Turksche en grote stad in Soria of Syrien, daar sterke handel met zyde, wol, pruimen, rozynen, welriekende wateren, en degen

gen-klingen gedreven word. Zy heeft een Beglerbeg, en legt in een vruchtbare landsdouw onder aan den berg Libanon. Zy word van allerhande fekten der Oosterfche Chriftenen bewoont, is een van de befte fteden in 't ooften, en heeft in 't midden een fraai kafteel.

Dambach, kleine ftad in de Elfas, onder het bisdom van Straatsburg.

Dambea, koningryk in Abyffinien in Africa, benevens een ftad van den zelven naam, daar de grote Neguz zyn verblyf houd, en niet ver van den oorfprong van den Nyl.

Dambeck, klooster in de oude marck Brandenburg, 't welk keurvorft Joachim Frederik het Joachimifche-fchool te Berlyn gefchonken heeft.

Dambra, grens-vefting in het Windifche land in Ongaryen.

Dambrowitz, ftad aan den vloed Dambrowitza in Walachyen.

Dambrowuna, ftad in het waiwoodfchap Mfcislaw in Litthauen.

Dame, zie *Dahme*.

Dames du Palais, zo worden in Vrankryk de gehuwde hofdames genoemt, daar in tegendeel de ongetrouwde Filles d'Honneur geheten worden, welke maar by de laatfte koningin zyn afgefchaft.

Damgarten, kleine, maar fterke ftad, flot, amt en fterke pas in voor-Pommeren, aan den mond der Rekenitz in 't Barthifche gebied aan de Mecklenburgfche grenzen, de kroon van Zweden toekomende.

Damiano, fterke plaats in Montferrat, den hertog van Savoien toekomende.

Damiate, grote en volkryke koopftad in neder-Egypten in Africa, benevens een bequame haven aan den oever van den Nyl, niet ver van daar hy ten ooften in de zee valt.

Damke, voorheen een kloofter, nu een amt in de oude mark Brandenburg, welkers inkomften de univerfiteit van Frankfort en het Gymnafium te Berlyn zyn toegelegt.

Damloper, een klein binnenlands, of noch eigentlyker Noort-Hollands vaartuig, dat bequaam is om over dyken en dammen en overtomen overgehaaldt te worden.

Damm, zie *Dam*.

Dammartin, vlek benevens den titel van een graaffchap op het eyland van Vrankryk, waar van een graaflyke familie den naam voert.

Damme, fterk fteedje in Vlaanderen, in het land van Vrye niet ver van Brugge.

Dammer-see, meir tuffchen het bifdom Munfter en Osnabrug, en het graaffchap Diepholt gelegen.

Damna, Damnio, zie *Delmino*.

Damot, Damout, koningryk en ftad in opper-Ethiopien in Africa 't welk goudmynen heeft.

Dampiere, barony in het landfchapje d'Aunis, in de Franfche provintie Xaintonge, waarvan een beroemt geflacht den naam gevoert heeft.

Damport, zie *Davenport*.

Dams, een van de Orcadifche-eylanden by Schotland: het is klein, maar is ryk van koorn en veefokkery.

Damsbo, vlek benevens een haven op het Deenfche eyland Funen, aan de weftelyke kuft, 2 mylen van Odenfee.

Dams-weg, fchoon vlek in 't aarts-ftift Salsburg.

Damvilliers, kleine ftad in 't hertogdom Luxemburg, aan een moeraffige plaats, zedert den Pyreneefchen vreden van 1659. de kroon Vrankryk toekomende.

Damut, zie *Damot*.

Danby, oud flot in het noordlyk deel van Yorckshire in Engeland, dat een diergaarden heeft.

Dancela, Dangala, koningryk en ftad in Nubien, in Africa, aan de Rode-zee.

Danckelman, ryks- vryheerlyk geflacht in 't vorftendom Meurs en Lingen, 't welk aan het Engelfche, Pruiffifche, en Heffifche hof en in verfcheyde provintien altyd de hoogfte eerampten bekleed heeft, en in Zwitzerland, Weftphalen, opper- en neder- Saxen fchone goederen bezit.

Danebrog Ridders, zie *Ridder-orde in Denemarken*.

Daneburg, vefting by Tranquebar, op de kuft van Coromandel in Azien, de Denen toebehorende.

Danewerk, was een hoge wal of muur, welke Gotricus koning van Denemarken, in 't jaar 808. op de grenzen van Silefien oprechten liet, om dat zy zo veel te beter voor den inval der Duitfche keyzeren gedekt mochten zyn. Een mufquet-fchoot van de ftad Sleeswig naar 't zuiden heen ziet men noch hedendaags de overblyfzelen daar van. De lengte van deze muur was omtrent 3 Duitfche mylen, en de hoogte een Geometrifche roede.

Dangala, zie *Dancela*.

Dangeau, kleine ftad in Vrankryk in de provintie Perche aan den kleinen vloed Doufaine.

Dangilon, ftad in het Franfche landfchap Berry.

Dangu, kleine ftad in het landfchapje Vexin in Normandyen.

Danhusen, flot in 't bifdom Aichftadt.

Danipka, zie *Damke*.

Danksholm, eyland naar de kant van Noorwegen en de provintie Halland gelegen.

Danneberg, graaffchap in neder-Saxen, 't welk ten weften aan het Luneburgfche, ten noorden aan het Lauenburgfche en Mecklenburgfche, ten ooften en zuiden aan het Brandenburgfche gebied grenft, en is na 't afterven des hertogs van Zel in 't jaar 1706. aan het keurhuis van Hanover vervallen. De hoofdftad van den zelven naam legt aan den vloed Jetze, heeft een fterk flot, daar word veel grof lynwaad, pechtling genaamt, vervaardigt, 't welk fterk naar Hamburg, en van daar naar Engeland en Noorwegen vervoert word.

Danslofsky, groot koopvlek in Mofcovien, daar de Czaar een fchone ftoetery van meer als 2000 paarden heeft.

Dantzig, in 't Pools Gdansk, grote, ryke en sterke koopstad in Pomerellen, in 't Poolsch Pruissen, aan den westlyken oever van de Weixel, daar zy zich in den zee-boezem stort, en alwaar een schone haven is, 24 Poolsche mylen van Koningsberg. 't Is een Hanse-stad, en stond eertyds onder de Kruisheren, maar heeft zich zedert 1454. onder Poolsche bescherming begeven, en geeft op de Ryksdagen van dit koningryk en tot de koninglyke verkiezing haar stem, waarom de koning van Polen hier ook een burggraaf houd die van hem afhangt. Deze zit in alle raadsvergaderingen boven aan, maar word uit de heren van den Raad verkoren. De stad erkent den koning van Polen wel voor haar Schutsheer, maar heeft haar eigen gerecht, van 't welke niemand, uitgenomen in zekere gevallen, aan den koning appelleren kan, ook bevalven dat schone voorrechten, als het muntrecht, vryheid van alle schattingen, de bescherming der zee, en het recht om belastingen op de waren te leggen. Daar is hier ook vryheid voor alle Godsdiensten, doch de Raad is Lutersch, behalven dat 'er twe Gereformeerde leden in den Raad, en twe in de Schepensbank moeten genomen worden. In de stad zyn 20. kerken, 3. kloosters, een beroemt Gymnasium, en de voorsteden hieten Bisschopsberg, Stoltsenberg en Schotland. Aan de haven legt een schans, de Weixelmunde genaamt. Haar grootste handel bestaat in koorn, want zy hebben het voorrecht, dat zy al het koorn, dat in hun havens komt, opkopen, en anderwaarts vervoeren mogen. Door de stad stroomt de scheepryke vloed Motlau, welke 80. schreden breed is, en valt buiten de stad in de Weixel. Door de voorstad Schotland loopt de kleine vloed Rodaune of Radun, en word in Dantzig het beroemde Joppenbier gebrouwen, 't welk om zyn sterkte en dikte meer tot artzeny als gewonen drank dient: ook zyn hier de schone Boekery en het voortreflyke tuighuis bezienswaardig. By de stad aan de Weixel leggen de Dantziger-werders of dorpen welke de stad toekomen, en van den oudsten burgemeester geregeert worden. Zy strekken zich in de lengte tot aan de stad Dirschau op 5 en in de breedte op 3 duitsche mylen uit, hebben 12 kerken, waaronder een Katholyke, en kunnen gemaklyk met het doorsteken der Weixel-dammen onder water gezet worden. Behalven dat komt de stad Dantzig ook de Nehring aan de overzyde van de Weixel aan de Oostzee, in 's gelyk het land en steedje Heila toe. Deze stad is in 't jaar 1709 jammerlyk van de pest aangetast geweest, die daar over de 32000 menschen weggesleept heeft.

Danvilliers, zie *Damvilliers.*

Dara, zie *Darha.*

Darby, zie *Derbishire.*

Darda, sterke schans aan de Essecker-brug in Slavonien. Zie *Esseck.*

Dardanellen, zyn twe sterke Turksche kastelen aan de zee-engte van Gallipoli, of in den Hellespont tusschen Mar di Marmora en den Archipel. Het eene, Abidos of het slot van Natolien, legt in Azien, en het andere, Sestos of het slot van Romanien, in Europa, 50 Italiaansche mylen van Constantinopel, en worden deze de oude Dardanellen genaamt. Sultan Mahometh de IVde heeft in 't jaar 1658 noch twe andere sterke kastelen voor aan, heel aan de uiterste punt van de zee-engte laten bouwen, welke de nieuwe Dardanellen genaamt worden, en de passage van de zee van Marmora sluiten, nademaal de zee-engte daar maar een half myl breed is, en van deze kastelen met kanon kan beschoten worden. Den naam van Dardanellen voeren ook noch twe andere over elkander leggende kastelen, welke tot onderscheyd de kleine Dardanellen genoemt worden, deze leggen aan de zee-engte, waardoor men uit de golf van Lepanto vaart. Het een legt in Griekenland, en word het slot van Romelien, het andere het slot van Morea genoemt, waarin het ook gelegen is.

Dardessen, vlek en amt in 't vorstendom Halberstad, onder de domproosdy aldaar behorende.

Daren, vloed in de provintie Kent in Engeland.

Dargun, amt en slot in de heerlykheid Rostock in het Mecklenburgsche, een douarie van de hertogin-weduwe van Gustrow.

Darha, Dara, groot landschap in Biledulgerid in Africa, tusschen Marocco, Segelmesse en Tesser, wiens meeste inkomen in dadels, indigo en struisveren bestaat. Dit land heeft een stad en vloed van den zelven naam, die het zelve jaarlyks overstroomt en vruchtbaar maakt; is den koning van Tafilet onderworpen, en bevinden zich onder de inwoners veel Joden.

Darien, landschap in zuid-America op het vaste land, den Spanjaarden toekomende. Het heeft zyn naam van den groten vloed van Darien, die zich in de golf van Darien of Uraba stort. De Schotten plantten hier 1699. een Colonie en bouwden 'er het fort Andreas, maar wierden van de Spanjaarden gedwongen het zelve weêr te verlaten.

Dariford, stad in Kent, in Engeland.

Darlington, stad in het bisdom Durham in de provintie Northumberland in Engeland.

Darmouth, zie *Dartmouth.*

Darmstad, hoofdstad van het oppergraafschap Catzenelnbogen, aan het einde van de Bergstraat, in een vermaaklyke en vruchtbare vlakte aan het Odenwald, 3 mylen van Frankfort. Zy is de residentie des landgraven van Darmstad, die 'er een schoon slot bezit. De tegenwoordige landgraaf aldaar Ernestus Ludovicus is geboren den 15 December 1667. belyd den Lutherschen Godsdienst, en leeft tegenwoordig zonder gemalin. De erfprins Lodewyk is den 5 April 1691. geboren, en den 5 April 1717. met de enige dochter van Johannes Reinardus regerend graaf van Hanau, in den echt getreden, welke den 1 Juli 1726. gestorven, en haar gemaal drie prinssen heeft nagelaten, waarvan de oudste Lodewyk den 15 December 1719. geboren is.

Darnay, kleine stad in het hertogdom Lotteringen, 8 mylen van Nancy.

Darnhoff, kleine stad in Voigtland, 3 mylen van Plauen.

Darocca, kleine stad in Arragon aan den vloed Xilo-

Xiloca, welke koning Karel III. na den gelukkigen slag by Saragossa 1710. vermeesterde.

Dars, half-eyland aan de Oost-zee in de heerlykheid Rostock in 't Mecklenburgsche, heeft 9 of 10 mylen in den omtrek, en word aan de kust in 't voorjaar veel haring daar gevangen.

Darse, Darsine, Bassin, Kom, Dok, zo word dat deel van een zeehaven genoemt, dat het naast aan de stad is. Men bergt 'er de galeyen en andere schepen, waarom het met een ketting gesloten word.

Darsen, zie *Dardessen.*

Dart, zie *Dert.*

Darthmouth, stad in Engeland in Devonshire, aan den invloed van de rivier Dart in de Brittannische-zee, daar zy een haven heeft, en door twe kastelen gedekt word.

Dasolo, Dossolo, kleine stad benevens een kasteel in 't hartogdom Mantua in Italien, dicht aan den Po, zynde een residentie-plaats van den markgraaf van dezen naam uit het huis Gonzaga.

Dassau, zie *Dassow.*

Dassel, oud steedje, dat eertyds een van de oudste graafschappen in Saxen geweest is, legt in 't stift Hildesheim, by het Sollingerwald, tusschen de Wezer en de Leine. Na 't uitsterven der oude graven van Dassel is dit graafschap ten dele aan het stift Hildesheim, ten dele aan de hertogen van Brunswyk en Luneburg gekomen.

Dassica, stad in Bohemen in de Chrudimer kreits.

Dassow, kleine stad aan het Dassower-meir in het hertogdom Mecklenburg, den geheimen raad van Berckenthin toebehorende.

Dataria, de Pauslyke Dataria is een collegie te Rome, dat alle openvallende Prebenden, wier inkomsten niet boven de 80. dukaten bedragen, en dat geen Consistoriale Beneficien zyn, vergeeft; zo dat zich alle de gene die 'er na staan by het zelve moeten aangeven, en zo zy iets verwerven hun erkentenis daar voor betuigen. De hertog van Savoien heeft deswegen tot nu toe met het pauslyke hof overhoop gelegen, wyl hy beweert dat zyn bedienden met deze Dataria niets te doen hebben. De Dataria bestaat uit drie personen, de Datarius of Pro-Datarius, de Sub-Datarius en de Prefetto delle Vacance per obitum, die weer vele andere reviseurs, registerhouders en schryvers onder zich hebben.

Datarius, een zeer voornaam amt in de pauslyke Cancelary, dat veel geld opbrengt en altyd van een prelaat bedient word, en, wanneer een kardinaal dat bekleed, word hy Pro-Datarius genoemt. Hy begeeft alle prebenden die niet boven de 80. dukaten 's jaars opbrengen; maar wanneer de inkomsten hoger als deze zom lopen moeten zy den paus voorgedragen, en van hem bevestigt worden, wanneer de Datarius den datum op de smeekschriften zet, en van deze ondertekening heeft hy zyn naam bekomen.

Dattenried, kleine stad in Sundgau, tusschen Basel en Mumpelgard.

Daud Pascia, een plaats een half uur van Constantinopel gelegen, daar in de maand maart 1711. een deel van het turksche leger omtrent van 25000. man uit Constantinopel afmarcheerde, en daar mee den veldtocht tegen Moscovien en Polen begon.

Dave, Deve, dorp aan de Maas in het graafschap Namen, in de oostenrykse nederlanden, een myl van Namen, daar een groot gebied en slot toebehoort.

Dave, Davensberg, schone heerlykheid in 't Stift Munster den vry- en opper-kamerher van Plettenberg te Nordkirchen, en den vryheer van Wolff te Fuchtelen in 't gemeen toekomende.

Daufers, Taufers, stad in Tyrol, benevens den titel van een graafschap in 't bisdom Brixen, aan den vloed Aycha.

Davia, vloed in groot-Tartaryen in Azien, welke in de Kaspische-zee valt, en goud-zand met zich voert. De Russen hebben zich voor eenigen tyd aan dezen vloed zoeken sterk te maken, en een fort beginnen te bouwen, maar hebben groten tegenstand van de Tartaren geleden, en zal de tyd moeten leren of zy zich aldaar zullen handhavenen.

Davisii Fretum, gemeenlyk de Straat Davis genoemt, is een zeer brede zee-engte tusschen noord-america en Groenland gelegen, en is dus naar een Engelsman John Davis, die dezelve 't eerst ontdekt heeft, genoemt.

Daun, Dhaun, kleine stad en heerlykheid in 't aartsbisdom Trier, aan den vloed Lezer aan een berg, op welken een slot legt dat de stad commandeert. Zy hoort als een keur-keulsch leen den graaf van Manderscheyd van de Keylische linie toe, aan welk geslacht zy voorheen door huwlyk van de graven van Daun gekomen is, die nu hare goederen in de Oostenrykse erf-landen hebben. Uit deze laatste familie is graaf Philippus Laurentius van en tot Daun gesproten, die verscheyde maal onderkoning van Napels geweest is, en zich in Italien als commanderende keyzerlyke generaal beroemt gemaakt heeft, en nu commandant van de keyzerlyke residentie-stad Wenen, ook gouverneur van 't hertogdom Milaan is.

Daun, zie *Thaun.*

Davanport, Damport, stad in de provintie Cheshire in Engeland.

Davos, Dafaas, vlek en hoog-gerecht in Grauwbundterland, in het Bond der Tien-gerichten, daar dit Bond niet alleen zyn vergadering heeft, maar ook de gezamentlyke Grauwbundters hun verbondsdagen beurt om beurt te houden plegen, en de archieven of oude papieren van het Bond der Tiengerichten bewaart worden.

Dauphin, zo word de oudste koninglyke prins en erfgenaam van de kroon in Vrankryk genoemt, zo lang de koning leeft. Dit komt van de provintie Dauphiné van daan, welke Humbert II. Dauphin van Viennois in 't jaar 1345. of 1349. aan koning Filippus van Valois onder dit beding schonk, dat de koninglyke kroonprinssen van Vrankryk den titel van Dauphin zouden voeren. Het overige zie onder *Vrankryk.*

Dauphin, fort 't welk de Franssen op het eyland Ma-

Madagascar opgeworpen, en de Engelschen verovert hebben.

Dauphine, een van de twaalf generaal-gouvernementen in Vrankryk, 't welk de Rhone ten westen van Lionnois en Vivarois afzondert. Ten zuiden grenst het aan Provence, ten oosten aan Piemont en een deel van Savoien, en ten noorden aan Savoien en Bresse. Men deelt het in opper- en neder-Dauphiné, gelyk ook in andere kleine landschappen, als Viennois, Ambrunois, Brianconnois, Valentinois, Diois enz. en het is vruchtbaar aan wyn en koorn, en heeft schone weyden. De hertog van Savoien heeft met behulp der bondgenoten in 't jaar 1708 een redelyk stuk van deze provintie verovert, nademaal hy den Fransen Exilles, Perouse, Fenestrelles, Fort-Louis, en het fort Moutin ontnam, en is daarvan in den Utrechtschen vrede 1713 Exilles en Perouse den hertog van Savoien tot bedekking zyner grenzen tegen Barcelonette en andere plaatzen, die de kroon van Vrankryk wel gelegen waren, in eigendom overgelaten.

Dauphine d'Auvergne, klein landschap in neder-Auvergne, in het gouvernement Lion.

Dauria, grote Moscovitische provintie tusschen het koningryk Siberien en groot-Tartaryen. De hoofdstad daar van hiet Nercinskoi, en het land word meest van Heydenen bewoont, welke Olenni-Tungusi en Konni-Tongusi genoemt worden, en zich met de vee-fokkery en de Sobel-vangst generen.

Daurski, de laatste stad in Siberien aan den vloed van den zelven naam, daar het koorn twemaal 's jaars geoogst word.

Daussenau, stad aan de Loon, benevens een amt in 't vorstendom Nassau.

Dautero, stad in Lincolnshire in Engeland.

Dauwart, zie *Dowart*.

Daweroff, stad in Moscovien, in 't hertogdom Rezan 2 mylen van Veronitz, en aan den vloed Veronitz gelegen. De Czaar Petrus I. heeft begonnen deze plaats uit te leggen, en beter te fortificeren, dewyl zy veel bequamer tot den scheepsbouw legt als Veronitz, en de schepen van daar gemaklyk op den vloed Don kunnen gebracht worden.

Dax, Acqs, ryke en welgeboude hoofdstad van het landschap les Landes in Gascogne in Vrankryk, aan den vloed Adour daar hier een stenebrug overlegt. Zy heeft beroemde warme baden, en word door een naar de oude wyze bevestigt slot beschut, ook heeft zy een Senechaussée of rechts-gebied, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Aux behorende.

Day, zo word de gene genoemt, die te Tunis in Africa de regering voert, en byna een onbepaalt geweld heeft, gelyk ook de Turksche Bassa zelfs, die daar heen gezonden word, den zelven onderworpen is. Wanneer de Day sterft volgen hem zyn kinderen niet aanstonds op, zo zy niet voorheen daar reeds toegemaakt zyn, maar zy moeten den adel darom verzoeken, zo zy hem in de regering willen opvolgen.

Dayro, zie *Dairo*.

Deale, slot aan de kust van Kent in Engeland, tusschen de kastelen Sandowne en Walmer, welke drie kastelen tot dekking van Duins geschikt zyn.

Deangkead, stad in Glocestershire in Engeland.

Debarqueren, hiet uitschepen.

Debatteren, iets afdoen, een twist byleggen.

Debauche, onmatigheid, voornaamlyk in eten en drinken, onordentlyk leven.

Desaucheren, een onmatig en slecht leven leyden. Een soldaat debaucheren, hiet, hem overreden dat hy uit de compagnie loopt, of tot den vyand overgaat.

Deben, Dewin, sterk slot in neder-Oostenryk, dicht by Haimburg.

Debenham, stad in Suffolk in Engeland.

Debiteren, slyten of verkopen: dikwils word het van nieuwe-tydingen gebruikt, daar van daan komt debiteur des Nouvelles, die nieuwe tydingen verbreyd.

Debrecyn, grote stad in opper-Ongaryen in 't graafschap Bihar, tusschen Tockay en Waradein, dryft sterken handel op Polen, en is gants Gereformeert. Zy legt aan de Theis, heeft poort noch muren, en is maar op eenige plaatzen slechts met planken voorzien. In 't jaar 1707. wierd zy door den keyzerlyken generaal Rabutin op den marsch uit Zevenbergen gants geplundert en verwoest, 1710. hebben de keyzerlyken dezelve den rebellen afgenomen, en 1715. is zy op den ryksdag te Presburg onder de koninglyke vryleden getelt. Om deze stad is een heyde van 15. of 16. mylen groot, waar op jaarlyks veel vee voortgefokt, en naar Duitsland en Italien vervoert word. In 't jaar 1727. is zy tot op een derde deel door booswichten in de Asch gelegt.

Debschuts, slot in opper-Luzatien, niet ver van Reichenbach, waar na de oude adelyke familie van Debschuts haar naam voert.

Decadentie, verval, in decadentie raken, is zo veel als achter uit teren, tot een slechten staat komen.

Decampering, is de beweging van een leger van de eene plaats tot de andere, om zich met meerder voordeel te legeren, of des vyands nadering te vermyden. Eerst laat men het geschut vervoeren, daarna volgt de bagagie. Wat men met der haast niet voort brengen kan word verbrand, begraven, in 't water verzonken of anderfins onbruikbaar gemaakt.

Decan, koningryk op het Schier-eyland van Indien aan dees zyde de Ganges in Indien, 't welk ten noorden aan het ryk van den Mogol, ten zuiden aan Bisnagar, ten oosten aan Bengale, en ten westen aan de Indische-zee grenst, en waaruit veel peper en edelgesteentens vervoert worden. Deszelfs koning, die te Visapour resideert, en gemeenlyk Idalcan of Dialcan genoemt word, is den groten Mogol cynsbaar.

Decemviri, zyn op de akademi van Leipzig de tien personen, welke het Pauliner-collegie en wat 'er onder hoort regeren, en eigentlyk uit de twe oudsten van ieder faculteit, den rector van de akademi,

demi, en den deken van de faculteit der wysgeerte bestaan.

Dechiffreren, hiet een brief of schrift, dat op een duistere wyze geschreven is, oplossen, en deszelfs inhoud verklaren.

Dechingen, steedje in Swaben, in 't vorstendom Oettingen, niet ver van Nördlingen.

Decideren, afdoen, voleinden, uitmaken, een geschil ten einde brengen, vonnissen, decisum een vonnis.

Decimæ, de Tienden, was een zekere soort van inkomsten, die de priesters en leviten in de Joodsche kerk genoten. 't Is ook een jaarlyksche erfcyns, meest in koorn en leeftocht bestaande, welke by de Roomsgezinden de kloosters, by de protestanten de geestlyken uit hoofde van aeloude gestichten en gewoontens van zekere landgoederen als een deel van hun Salaris ontfangen. Doch genieten ook op vele plaatzen hoge heerlykheden, adelyke goederen, en andere private personen de zelve, en kunnen dat recht verkopen. Voor dezen waren 'er driederly tienden: 1 personele, welke, door de geestlyke rechten op allerhande rechtmatige winst en nering gelegt wierden, welke in Duitsland niet meer gebruiklyk zyn. 2. hoeftienden van aardvruchten en landgoederen, die uit tarw, rogge, gerst, haver, rys, linsen, hooy, boom-vruchten, oli, wyn, hout en diergelyken bestaan. 3. mengeltienden, van allerly vee, naar ieders lands aart. Hedendaags heeft men noch de grote tiende aan tarw, koorn, en allerley halm-gewas, de smal of kleine tiende die van allerly boomvruchten, ook kruiden, raepen vlas en diergelyke, en de bloed-tiende ook wel vlees-tiende genoemt, die van levendige dieren en allerhand gevogelte gegeven word. In Vrankryk heeft men Dimes en Decimes, 't eerste is wat de geestlyken van de leken bekomen, het andere wat de geestlykheid zelfs den koning geven moet: want toen de fransche koningen de kruisvaarten tegen de Saracénen en ongelovigen in het H. land bywoonden, leyden zy in 't jaar 1189. een zekere schatting op de geestlyke inkomsten, om de onkosten van den oorlog goed te maken; of nu wel naderhand de kruis-tochten zyn opgehouden, heeft men doch verder een grote belasting op de kerkelyke beneficien gelegt, en door een reglement, dat in 't jaar 1516. gemaakt is, alle jaar la decime pascaline of de tiendens van de geestlykheid voor den koning ingevordert. De proportie is naar de inkomsten van een iegelyk door de overigheid geschikt, en moet onwederspreeklyk betaalt worden. Deze Decimes zyn of ordinaar of extra-ordinaar, de eerste worden alle jaar betaalt, en zyn zedert 1516. op de geestlykheid gelegt: de extra-ordinare komen alle 5. jaar op het tapyt, en hieten Don gratuit, zie *Don gratuit*.

Decize, kleine stad in Vrankryk in het landschap Nivernois, daar de vloed Airon in de Loire valt, over welke laatste rivier daar een schone brug geboud is. De stad hoort den hertog van Nevers toe, die daar een schoon slot heeft.

Deck, zie *Overloop*.

Deckendorf, kleine stad in Beyeren, in 't rentamt Straubingen, niet ver van den noordlyken oever des Donaus, 5. mylen van Straubingen.

Declareren, verklaren. Een krygs-declaratie is, wanneer de oorlog opentlyk tegen een vyand besloten, uitgeblazen, en ieder een aangekondigt, ook door een schrift in druk bekent gemaakt word.

Declineren, zegt men van de naalde op een compas, wanneer zy niet recht den noord-Pool aanwyst, maar een weinig ter rechten of ter slinken afwykt. Declineren hiet ook by de stuurluiden de graden van de breedte en lengte te zamen rekenen, waar door zy zien kunnen hoe veel zy in een dag en nacht met zeylen vorderen. Het betekent ook zo veel als iets dat iemand aangeboden word, afslaan.

Decolleren, het hooft afslaan.

Decoratien, hieten in de operaas de geschilderde toneelschermen, veranderingen en kunstwerken, gelyk ook alle andere cieraden en schilderwerken by illuminatien, eere-poorten, standbeelden enz.

Decretales, een deel van het geestlyke rechtboek, waar in de pauslyke wetten en ordonnantien besloten zyn, die op de vragen der geestlyken en bisschoppen zyn uit gesproken.

Decretum, is een bevel, uitspraak, of Wet ener overigheid, inzonderheid word het eerste deel van het geestlyke rechtboek alzo genoemt. Decretéren, besluiten, een uitspraak geven.

Deda, kleine stad in opper-Ongaryen 15. mylen ten oosten van Zeckelheit.

Dedes, een deel van den berg Atlas in Africa, in het koningryk Marocco, in de provintie Tedla. De bewoners daar van zyn Barbaren, leven van hun vee dat zy weyden, en hebben noch Godsdienst noch overigheid.

Dediceren, betekent een boek opdragen. Dedicatie de opdracht.

Deduceren, iets wydlopig uitvoeren en bewyzen, daar van deductie, een wydlopig voorstel of bewys, ook wel de aftrekking van een som.

Dedus, hoge berg in Ongaryen, aan den vloed Hunna.

Dee, vloed in noord-Schotland in het graafschap Marr, die zeer zalm-ryk is, en zich in de Duitsche zee stort.

Dee, vloed in zuid-Schotland in het graafschap Galloway, die zich tegen over het eyland Man in de Iersche-zee stort.

Dee, vloed in Engeland, welke in het graafschap Merioneth ontspringt, en zich by Chester in den zee-boezem van Dée aan de Iersche-zee stort.

Dee, een meir-boezem van de Ierlandsche zee, tusschen de graafschappen Flint en Chester. Hy is niet breed, maar strekt zich reedlyk diep landwaarts in.

Deenforest, groot woud in Engeland in de provintie Glocester tusschen de rivieren Wyl en Severn, waar in de beste eykeboomen tot den scheepsbouw groeien.

Deensche kroon, is een zilvere munt in Denemarken, doet in Holland 26. stuyvers en te Hamburg

32. schilling of 2. mark lubsch, na Saxischen geld 16. goede grosschen, maar het opgeld, wyl het zwaar geld is, bedraagt na dat de wissel klimt of daalt 10. of 12. percent.

Deensche Zee, is dat deel van de Duitsche-zee, dat aan de westlyke en noordlyke kust van Jutland stoot.

Dees, open marktvlek in Zevenbergen, daar men goed zout vind, en daar de grote en de kleine Samosch te zamen lopen.

De facto iets doen, betekent uit eige macht iets ondernemen, daar men geen recht toe heeft.

Defenderen, hiet beschermen, verdedigen, verweren.

Defensions-linie, is die, welk een bastion beschiet, en welke van de flanc, die tegen over het bastion staat, getrokken is.

Defensions-Werken, van een vesting zyn de borstweringen, flanken, casematten, en lage wallen, welke de posten, die 'er tegen overstaan, bedekken en beschutten.

Defensief te werk gaan, hiet den vyand niet willen aanvallen, maar alle gelegenheid van slaan vermyden, dewyl men of niet sterk genoeg tegen hem is, of tyd winnen wil om zich beter in postuur te stellen.

Defensor Fidei, beschermer des geloofs word de koning van Engeland genaamt, welken titel paus Leo X. koning Hendrik VIII. het eerst gegeven heeft, dewyl deze in 't jaar 1522. zelfs een boek tegen Luther geschreven had.

Defereren, hiet opdragen, aanbieden, aanbevelen, den Eed Défereren hiet in 't recht iemand een eed afvorderen.

Deffterdar, zie *Teffterdar*.

Defile, een enge weg, waar langs maar een persoon achter den ander, of ten minsten weinig neven den anderen marscheren kunnen: daar van daan hiet defiléren, wanneer de troepen door enge wegen marscheren moeten, of anderšins in goede orde voorttrekken.

Definitief, is zulk een vonnis of gerechtelyke uitspraak, waar door een proces dat tot noch toe geduurt heeft ten einde gebracht word.

Definitor, een persoon die een assessor of raad van een generaal der munniken of van een opperste in zekere kloosters is.

Defrayeren, iemand kost- en teer- vry houden.

Degageren, iemand vry of los maken.

Degay, sterk steedje aan den vloed Kulp in Croatien, den Roomschen keyzer toekomende.

Degenberg, heerlykheid en slot in neder-Beyeren, onder 't amt Straubingen behorende.

Degenereren, van geslacht ontaarden.

Degligineur, stad op het eyland Ceylon, en de hofhoudings plaats van den koning van Candy, welke den naby gelegen berg Gaulenda heeft laten fortificeren, om tot zyn zekerheid te dienen wanneer zyn onderdanen een opstand tegen hem maken.

Degraderen, afzetten, word gebruikt wanneer een priester zyn geestlyke voorrechten, of een voornaam amptenaar zyn bedieningen om zekere misdaden ontnomen worden. Wanneer een Roomsgeestlyke ontwyd of gedegradeert word, stelt men hem in zyn orde- of amt- klederen voor den bisschop, welke genoegzaam het afzettings- vonnis, dat tegen hem uitgesproken is, voltrekt. Daarom neemt hy in tegenwoordigheit van den wereldlyken rechter opentlyk een stuk glas of een mes, en schaaft daar mee zachtjes de plaatzen van de handen af, die by de inwying gezalft zyn, insgelyk ook de kruin van 't hooft. Daarop neemt hy hem stuk voor stuk alle heilige tekens en cieraden af, die hy by de inwying ontfangen heeft. Ten laatsten trekt hy hem ook het geestlyk kleed uit, en daarentegen een wereldlyk aan, waarby hy tot den wereldlyken rechter zegt, dat hy hem nu voortaan als een mensch, die om zyn ondeugden afgezet, ontwyd, ontkleed, en van alle eer berooft is, onder zyn wereldlyk gerecht nemen moge.

Dehli, schone en welgefortificeerde stad in het ryk van den groten Mogol in Azien, welke Cha Jehan heeft laten bouwen om zyn hof daar te houden, wyl de hitte des zomers te Agra onverdraaglyk is.

Dehnholm, klein eyland in het Naauw tusschen Straalsond en het eyland Rugen in voor-Pommeren, heeft een schans, en word door een brug aan het vaste land gehegt.

Dehors, zie *Buitenwerken*.

Deinse, kleine bevestigde stad in de castellany Cortryk, in 't Oostenryks Vlaanderen, ter linken hand van den vloed Lis, 3 mylen van Gent.

Deinsen, betekent te rug wyken, wanneer naamlyk in een zee-slag een schip slecht toegesteld word, en gedwongen uit de vloot te rug te wyken.

Deints, stad in de Pilsnerkreits in Bohemen, 2 mylen van Pilsen.

Deissing, kleine stad in Bohemen, in de Elnbognerkreits, 2 mylen van Karels-bad, de erven van markgraaf Louis van Baden toekomende.

Deïsten, een sekte, wiens opperhooft in Polen in 't jaar 1564 een predikant te Cracau, Georgius Pauli genaamt, word gezegt geweest te zyn. Hun voornaamste geloofs-artykel is dit, dat God de Vader, Zoon en Heilige Geest niet in 3. personen zyn, en dat zy wel ééne natuur, welke alle drie gemeen zy, maar niet zulk een wezen hebben. Zy zeggen daar is maar een God, en dat de Zoon noch de H. Geest geen ware God zy, maar de Vader alleen. De Engelschen noemen zodanige voor Deïsten, welke een God, godlyke voorzienigheid, deugt en ondeugt, onsterflykheid der ziel, beloning en straffen na de dood, maar verder niets van de geloofs-artykelen geloven.

De Jure iets doen, hiet met recht iets doen, daar niemand over klagen kan.

Deken in 't kollegie der kardinalen, zie *Cardinaal*.

Deken, is in de Cathedrale en Collegiale kerken de opperste onder de kanunniken, en volgt naast den bisschop en proost. In 't cardinaals-kollegie, in de kloosters, gelyk ook in ieder faculteit op een Universiteit is hy de opperste. In sommige Protestantsche landen hiet zo een ook deken, die

als

als opziener of superintendent over een zeker getal Predikanten gesteld is.

De las Huelgas, nonnenklooster in de stad Burgos in oud-Castilien in Spanjen, daar 150 nonnen uit de adelykste geslachten onderhouden worden, waar onder ook 14 steden en 50 dorpen behoren.

Delaware, vloed in noord-America, welke in Pensylvanien ontspringt, de golf van Deware maakt, en zich dan in de Noort-zee stort.

Delbrug, kleine stad benevens den titel van een vorstendom, tusschen de Ens en Lippe in Westphalen, hoort onder het stift Paderborn.

Delden, kleine stad in 't land van Twent, in de Verenigde provintie Overyssel.

Delegatus, een afgezant, dien iets om te verrichten opgedragen word. Delegatus Judex of Commissarius een naderhand aangestelde rechter, dien van den ordinaren rechter wat opgelegt is in zyn naam uit te voeren. Delegéren overgeven, een ander in zyn plaats aanstellen.

Delfino, haven op het eyland Chio in den Archipel, welke van een groten en sterken toren beschut word.

Delfland, zo word het deel van zuid-Holland genaamt, dat tusschen Rhynland, Schieland, de Maas en de zee legt.

Delfshaven, groot dorp of vlek in het graafschap Holland, een vierendeel myls van Rotterdam, van waar een grote vaart naar Delft loopt.

Delft, middelmatige en welgeboude stad in zuid-Holland, aan de Schie, daar veel aardewerk op de wyze van Porcellein gemaakt word. De omleggende landstreek hiet Delfland, en deze stad is de derde in de ordening der achttien steden, die Gedeputeerden in de vergadering der Staten Generaal zenden.

Delfzill, vesting in de provintie Gröningen aan den invloed van de rivier Fivel of het Damster diep in den vloed Embs, daar zy een goede haven heeft.

Delgado, vloed in neder-Ethiopien in Africa, in de provintie Zanguebar.

Delgoy, eyland op de rivier Wolga, waarop de stad Astracan legt,

Deli, zo noemt men des Groten Viziers lyfwacht, en durft hy hier toe 100. tot 400. man houden. Zy hebben 12. tot 15. aspers 's daags, en zyn meest alle uit Bosnien en Albanien. In de stad gaan zy te voet voor den Groten Vizier, en maken plaats voor hem als hy naar den Divan gaat, maar als hy te veld trekt zyn zy te paard, en hun hoofdman word Delibachi genaamt. Hun wapens zyn een Ongarische lans, een degen, en een stryd-byl, waar toe enige noch pistolen in den gordel steken.

Deliberatie, beraadslaging, bedenking, delibereren, overleggen.

Delictum, een misdaad. Delinquent, iemand die een misdaad begaan heeft.

Delitsch, stad, slot en amt in Misnien, den hertog van Saxen-Merseburg toekomende, 3. mylen van Leipzig.

Dellenilde, kleine stad benevens een haven op het Schotsche West-eyland Lewis, aan de westzyde.

Delli, koningryk en stad in 't ryk van den Mogol in Azien.

Delme, kleine stad in Lotteringen, tusschen Marsal en Mets.

Delmenhorst, graafschap in de neder-Saxische kreits aan de Wezer, tusschen Munster, Oostvriesland, en Bremen, den koning van Denemarken zedert 1667. wanneer de graven van Oldenburg en Delmenhorst uitgestorven zyn, toebehorende. De hoofdstad hiet ook Delmenhorst, legt aan den vloed Delmen, 2. mylen van Bremen en heeft een slecht slot. Anno 1711. wierd dit graafschap voor 80000. Ryksdaalders aan Hanover voor 20. jaar verpandt, en de jaarlyksche inkomsten daar van om ondertusschen in plaats van interesten te genieten afgestaan; maar dit capitaal is van de drie millioenen ryksdaalders, voor dewelke Denemarken het hertogdom Bremen aan Hanover overliet, afgetrokken, en alzo wêer betaalt.

Delmino, Damnio, kleine Turksche stad in Bosnien, was voor dezen de hoofdstad van een kleine republiek, maar is tegenwoordig een slechte plaats.

Delmona, vloed in 't hertogdom Milaan, welke in het Cremoneesche gebied ontspringt, en by Bozzuolo in de Oglio valt.

Delmont, zie *Delsperg*.

Delogeren, uitjagen, verdryven, uit het bezit stoten.

Delos, zie *Sdilles*.

Delphinaat, zie *Dauphiné*.

Delphino, voornaamste stad in Epirus in Griekenland, daar de Turksche Sangiac zyn verblyf houd.

Delsperg, Delschperg, kleine stad aan den vloed Birs in 't bisdom Bazel, tusschen Solothurn en Brondrut, waarnaar de omleggende landstreek het Dalsperger-dal genoemt word.

Delta, hiet het eyland by den mond van den Nyl in Egypten in Africa, die door zyn armen de figuur van een Griekscher Delta (Δ) maakt. Het is wonderlyk vruchtbaar, en heeft beleefde inwoners.

Demanteleren, hiet zo veel als de muren en vestingwerken van een stad omverwerpen en slechten.

Demberoriza, zie *Dombroriza*.

Deme, vloed in 't Brandenburgs-Pruissen, die het Coursche-Haf met de rivier Pregel verenigt.

Demer, rivier welke in 't bisdom Luik ontspringt, zich met de Dyle verenigt, en hier na met dezelve by Ruppelmonde in de Schelde valt.

Demetriade, stad in Thessalien in Griekenland, in het landschap Magnesia, heeft een bisschop onder Larisso behorende.

Demetriowits, kleine stad in 't hertogdom Smolensko in Litauen.

Demi-gorge, is aan een vesting die linie, welke van de flank of van den hoek der gordyn in 't middel-punt van het bastion loopt.

Demi-lune, zie *Halve maan*.

Demitrioff, stad in de Moscovitische provintie Oustiough, aan de rivier Dwina.

Demlingen, een amt in het bisdom van Wurtsburg in Franckenland.

Demmin, gefortificeerde ſtad in voor-Pommeren, in het Stetynſche gebied, is een ſterke pas aan den vloed Pene op de Mecklenburgſche grenzen, behoorde van te voren aan de kroon Zweeden, maar is in den vrede van 't jaar 1721. den koning van Pruiſſen als keurvorſt van Brandenburg afgeſtaan.

Democratie, is een regerings-vorm, waar in het gantſche volk regeert.

Demolieren, hiet iets tot den grond ſlechten, en mét den aartbodem gelyk maken.

Demona, val di Demona, de noordlykſte en grootſte provintie van Sicilien, welke bergachtig, maar evenwel door haar rivieren vruchtbaar is.

Demont, ſtad in Piemont in het markgraafſchap Saluzzo aan den vloed Stura, benevens een kaſteel op een zeer hogen rots.

Demonteren, een ruiter van 't paard zetten, en zyn montering afnemen. Maar een ſtuk canon demonteren geſchied wanneer men het van de affuiten neemt, en onbruikbaar maakt.

Demotica, zer vermaaklyke ſtad dicht aan de grote zee omtrent 6. mylen van Adrianopel gelegen. Van de Turken word zy in 't gemeen Demotica, maar van andere natien Timortocca of Demvitocca genoemt. De ſtad is open, maar heeft een ſterk ſlot op een berg gelegen.

Denain, zie *Denin*.

Denarius S. Petri, St. Pieters penning, is een belaſting van een zekeren penning op ieder huis, die voorheen den paus in Engeland als een offerhande gegeven wierd, maar welke ſchatting koning Hendrik VIII. toen hy met den paus over hoop geraakt was, aan de koninglyke kamer getrokken heeft. Deze belaſting quam in 't jaar 740. op, en men noemt ze noch Romes-penny, of Romeſcot.

Denemarken, koningryk in Europa, 't welk ten zuiden aan het hertogdom Holſtein, ten weſten en noorden aan de Duitſche-zee, en ten ooſten aan 't Kattegat en de Ooſt-zee grenſt. Het is een koud maar vruchtbaar land van koorn, moesvruchten, paarden, wildbraad en oſſen, begrypt van 't zuiden ten noorden 80 tot 90 en van 't ooſten ten weſten 45 tot 50 mylen in zich. Het beſtaat uit twe delen, naamlyk het half-eyland Jutland, en de eylanden Zeeland, Funen, Alſen, Arroe, Langeland, Laland, Falſter, Meun, Bornholm en vele andere, welke tuſſchen het Kattegat en de Ooſt-zee leggen; waar by ook de kroon Denemarken het koningryk Noorwegen, de eylanden Groenland, Ysland, Hitland en Ferroe, de graafſchappen Oldenburg en Delmenhorſt, het hertogdom Sleeswyk, het halve Holſtein, en in andere delen der wereld verſcheyde plaatzen bezit. De inwoners zyn van de Luterſche gezintheid, evenwel hebben de Gereformeerden te Coppenhagen ook vrye oeffening van Godsdienſt. Zedert 1660. en onder Frederik III. is het ryk van verkiesbaar erfſelyk geworden, en des konings grootſte inkomſten beſtaan in den tol, welken de ſchepen, die de Sond paſſeren, betalen moeten. De tegenwoordige koning hiet Frederik IV. welke den 10. october 1671. geboren en 1699. den 15. april tot koning gekroont is. Zyn eerſte gemalin was Louiſe, dochter van Guſtavus Adolfus, hertog van Mecklenburg-Guſtrow, geboren den 28. aug. 1667. getroud den 5. december 1695. en geſtorven den 15. maart 1721. De tegenwoordige gemalin is Anna Sophia, twede dochter van wylen graaf Conraad van Reventlaw, koninglyken Deenſchen eerſten ſtaatsdienaar en opper-cancelier: deze is den 16. april 1693. geboren, wierd 1712. tot hertogin van Sleeswyk verklaart, huwde den 10. april 1721. en wierd kort daarop voor koningin erkent. De kroonprins hiet Chriſtiaan, is den 30. nov. 1699. geboren, en heeft zich den 7. aug. 1721. met Sophia Magdalena, dochter van markgraaf Chriſtiaan Hendrik van Culmbach-Weverlingen in den echt begeven, welke den 28. nov. 1700. geboren is, en den 31. maart 1723. den prins Federik ter wereld gebracht heeft. In 't jaar 1709. in october verklaarde de kroon van Denemarken opentlyk tegen Zweden den oorlog, en de vloot landde hierop op Schonen, maar toen het den 10. maart 1710. tot een ſlag quam, viel de zege op de Zweedſche zyde, en de Denen moeſten Schonen verlaten. Hier op is 1711. de inval in Pommeren, en het volgende jaar in Bremen geſchied, en de veſting Stade verovert, ook daar na 1713. en 1714. het gantſche hertoglyke Sleeswyk en Holſtein benevens de veſting Tonningen ingenomen, en eindelyk 1720. een particuliere vrede met Zweden geſloten.

Denbigh, graafſchap in noord-Walles in Engeland, 't welk ten weſten aan Caernarvan, ten zuiden aan Merioneth en Montgommery, ten ooſten aan Shrop en Cheſter, en ten noorden aan Flint en de Ierſche-zee grenſt. 't Is een koud en bergachtig maar gezond land, en heeft omtrent 30. mylen in de lengte en 18. in de breette.

Denbigh, hoofdſtad van 't voorgemelde graafſchap aan een kleinen vloed Iſtrad genaamt, die zich 3 mylen daar van daan met de Cluyd verenigt.

Denckendorf, proosdy en klooſter van de orde van het H. graf te Jeruzalem, een uur van Eſlingen, en 3 van Stutgard in 't hertogdom Wurtemberg, daar 1713. een nieuw klooſter-ſchool voor 25. vorſtelyke quekelingen opgerecht is.

Dender, Denre, Tenre, vloed in de Ooſtenrykſche nederlanden, welke in Henegouwen ontſpringt, en zich by Dendermonde in de Schelde ſtort.

Dendermonde, beveſtigde hooftſtad van een grote heerlykheid in Ooſtenryks Vlaanderen, daar de vloed Dender in de Schelde valt, 5 mylen van Gent. Zy wierd anno 1706. door de bondgenoten verovert.

Denger, Denninger, is een bekende Ruſſiſche munt die omtrent een halve Hollandſche ſtuiver geldt. De oude Denningers hebben op de eene zyde een paard, op de andere een ruiter. De nieuwe zyn op beyde zyden met ſchrift, of hebben op de eene zyde een ruiter.

Denhoff, ryks-graaflyk geſlacht in Pruiſſen, Polen en Littauen, 't welk uit Franckenland in Polen en Littauen gekomen is, daar het zich in vorſtelyke en graaflyke familien heeft uitgebreyd, en zo wel

wel aan 't Poolsche als aan 't Pruissische hof altyd de hoogste politique en militaire ampten bekleed heeft.

Denia, kleine stad en slot benevens een haven aan de kusten van het koningryk Valencia in Spanje. Deze plaats veroverden de Bondgenoten 1704. in Augustus, met behulp der misnoegden in Spanje, die het naderhand wat meer gefortificeert, maar wegen de onbequame legging tot geen reguliere vesting hebben maken kunnen. Anno 1707. wierd deze stad van de troupen van den hertog van Anjou onder den ridder van Asfeld vergeefs belegert, maar eindelyk 1708. in November door denzelven op discretie verovert. Dicht daar by is een klein eyland van den zelven naam.

Denickon, nonnenklooster van de Cistercienzer orde, in het Zwitzersche landschap Turgaw.

Denier, kopere munt in Vrankryk, het twaalfde deel van een franse stuiver (*sol*).

Denigreren, iemant zwart maken, ergens mee betichten.

Denigu, kleine stad in Bulgarien, by den oorsprong van den vloed Zanaverda.

Denin, **Denain**, nonnen-abdy in Henegouwen, tusschen Valenciennes en Douay aan de Schelde, wiens kapittel uit een abdissin en 18. adelyke Jufsers bestaat, waar van de eerstgenoemde den titel van gravin van Oostervandt voert, en een veelverwig kleed draagt, maar de andere dragen een gants wit kleed en een witten overrok, benevens een mantel met hermelyn gevoert, en dezelve mogen 'er na haar believen uitgaan en trouwen. By deze plaats wierd den 24. July 1712. een corps van de Bondgenoten onder den graaf van Albemarle door het Fransche leger geslagen, en daar door het begin van den Utrechtschen vrede gemaakt.

Denischwalde, klein landschap in Sleeswyk aan de Holsteinsche grenzen, waarin de vesting Christiaanpreis legt, en ten dele den koning van Denemarken, ten dele den adel toekomt.

Dennenbach, ryke abdy in Brisgau.

Denninger, zie *Denger*.

Dennstadt, zie *Tennstadt*.

Denomineren, benoemen, word inzonderheid gebruikt omtrent die gene, die iemant tot een amt benoemen, en hem aan een hoger voorslaan om hem te bevestigen. Die recht heeft om zulks te doen heeft het *jus denominandi*.

Denre, zie *Dender*.

Denstadt, zie *Tenstadt*.

Denta, vlek in Ongaryen tusschen Temesmar en Panzova aan den vloed Temes, 't welk 1717. wegen deszelfs voordelige legging van de keyzerlyken gefortificeert wierd.

Denunceren, iemand aangeven, beschuldigen. Daar van daan denunciatie, de bekentmaking of aangeving van een misdaad aan de overheid. Denunciant, die iets by de overheid aanbrengt.

Denuncie Secrete, worden te Venetien die briefjes genoemt, welke ieder, die de Republiek wat geheims openbaren wil, in zekere marmere gaten aan het paleys van St. Marcus en andere gebouwen werpen kan.

Deols, stad benevens den titel van een graafschap in de provintie Berry in Vrankryk.

Depasata, zie *Pasatos*.

Depeches, hiet de afvaardiging van posten, boden en brieven, daar van daan depecheren, afvaardigen, haastig voortzenden. Aan 't Spaansche hof is de Secretario de las depechas een van de voornaamste Ministers, en by ons zo veel als een Staats geheimschryver.

Dependentien, hiet wat van iets anders afhangt, en weer tot het zelve moet getrokken of gerekent worden. Duitsland heeft tot zyn schade genoeg den zin van dit woord geleert, toen de Franschen in 't jaar 1680. te Mets en Brisach de zo genaamde Reünie-kamers aanstelden, die onder voorwentzel van de dependentien, toebehorens, en connexien hele stiften, bisdommen, vorstendommen, graafschappen en heerlykheden van het ryk afscheurden, de tien ryks-steden in de Elzas aan Vrankryk knogten, de vrye ryks-stad Straatsburg 1681. opsnapten, de Paltsgraven van Twebruggen, Birckenfeld en Veldents, gelyk ook den hertog van Mumpelgard en de markgraven van Baden tot Fransche leen-luiden maken wilden.

Dependeren (van iemand), is iemand in zekere zaken voor zyn meerder erkennen moeten. Het dependeert niet van my, hiet, het staat niet in myn macht.

Depfort, stad in Engeland in de provintie Kent daar de rivier Ravensbrun in de Theems valt, heeft een wel voorzien magazyn, daar veel schepen gebouwd worden. Zy wierd eertyds ook Westgreenwich genaamt.

Deponeren, iets by iemand neerleggen en in bewaring stellen. Op duitsche Akademien hiet het de jonge Studenten die eerst uit de scholen komen (in Holland Groentjes genaamt) wat drillen, en met zonderlinge ceremonien vexéren, eer zy onder de rechte Studenten mogen getelt worden. Diergelyke gekkernyen stellen ook veele ambagtsgilden omtrent de jongens die uit de leer gaan in 't werk, wanneer zy los gemaakt en tot knegts gevordert worden.

Depositarius, is de gene, dien wat te bewaren gegeven is. Depositor of deponens een die wat in bewaring geeft. Depositum hiet in rechten een contrakt, waar door iemand wat aan een goed vriend in bewaring geeft, zo dat hy het wanneer het hem belieft weer eisschen kan.

Depossederen, iemand uit het bezit van een goed zetten.

Deputaat, hiet in Duitsland de bezolding, het onderhoud 't welk grote heren hun bedienden jaarlyks aan vruchten, hout, en diergelyk geven laten.

Deputatio, een afzending, gezantschap, opgedrage verrichting, daar van deputeren, afvaardigen, afzenden. Zie verders *Gedeputeerden*.

Deputatie-dagen in 't Roomsche ryk. Zie *Ryksdeputatien*.

Dequin, koningryk in Africa in Nubien.

Derbent, **Demircapi**, stad en kasteel in 't Aziatisch landschap Georgien, benevens een goede haven aan de Kaspische-zee, van dewelke zy maar

omtrent 300. ſchreden aflegt, en den koning van Perzien placht toe te komen, maar zy heeft zich in Auguſty 1722. by aannadering van het Ruſſiſch leaan den Czaar overgegeven. De meeſte reyzigers komen aan deze plaats, die te land naar Perzien en uit alle andere zuidelyke landen van Azien naar Moſcovien en de naburige noordelyke landen reyzen willen.

Derbyshire, graafſchap in de provintie Mercien, midden in Engeland, 't welk Yorck ten noorden, Leiceſter ten zuiden, Stafford ten weſten, en Nottingham ten ooſten heeft. De lucht is gezond, en de provintie zeer ryk van ſteenkolen, albaſter, cryſtal en marmer, maar de ſterkſte handel word met lood gedreven, 't welk aldaar het beſte van Engeland, zo niet zelfs van Europa is. De hoofdſtad word Derby genoemt, is wel geboud en wel bewoont, legt aan den vloed Derwent, waar over daar een brug legt, en heeft een ſchoon paleys waar in de Land-ſtanden hun vergadering houden.

Derenburg, heerlykheid en ſtad van den zelven naam, tuſſchen het vorſtendom Halberſtad en de Brunswyk-Luneburgſche landen, hoort den koning van Pruiſſen als een leen van het ſtift Gandersheim toe, en is 1719 aan de regering en amts-kamer van Halberſtad ingelyft. Voor enige jaren quam het noch de adelyke familie van Veltheim toe.

Derg, groot meir in Ierland, 't welk de vloed Shannon maakt, aan de grenzen van Connaughty en Mounſter.

Derg, zie *Dirg.*

Derlington, zie *Darlington.*

Dermouth, zie *Dartmouth.*

Dern, oud bergſlot, vlek en amt in 't vorſtendom Naſſau, een myl van Limburg, het beroemde geſlacht der vryheren van Dern, als hun ſtamhuis, toekomende.

Dernbach, was een ryksgraaflyke familie in de Franckiſche-kreits, die het aarts-marſchalks amt van Wurtsburg bezat, en 1697. met graaf Jan Otto wêer uitgeſtorven is.

Dernburg, zie *Derenburg.*

Dernis ſtad en veſting in Dalmatien, aan den vloed Cicela, den Venetianen toekomende.

Deroga, is een rechter in Perzien, welke onder den Divan-Bay geſtelt word, en aan dezen appelleert een ieder, die van iemand onrecht geleden heeft. De Deroga ſtraft de dieven en alle misdadigers die de doodſtraf verdient hebben.

Derogeren, afſchaffen, verminderen, een wet door een andere die men maakt doen ophouden.

Deroute, de verſtrooying of vlucht van een leger.

Derpt, Dörpt, Dorpat, in 't Moſcoviſch Jurgegorod, hoofdſtad van de Derptiſche-kreits in Eſthland in Lyfland, aan den vloed Embeck, 30. mylen van Riga. Zy was beveſtigt en had een goede citadel, benevens een Univerſiteit, die in 't jaar 1632 daar geſticht, maar 1699 naar Pernau verlegt is. Zo was ook hier de cancelary of het hoogſte gerechtshof van Lyfland, maar zy wierd 1704. van de Moſcoviters verovert, en gants verwoeſt.

Dertigjarige, of Duitsche oorlog, begon in 't jaar 1618 en duurde tot 1648, toen men de zo genaamde Weſtphaalſche vredens tractaten begon. 't Verſchil der Godsdienſten gaf oorzaak tot dezen oorlog, en toen zo wel de Proteſtanten als Katholyken zich reeds vele jaren tegen elkander in poſtuur geſtelt hadden, brak eindelyk dit krygsvuur 't eerſt in Bohemen uit, toen men in dat ryk tegen den bekenden Majeſteits brief de Luiterſchen in de vrye oeffening van hun vryheid ſtoorde, en waar door de Boheemſche Standen zo verbittert wierden, dat zy in 't jaar 1618 de keyzerlyke gezanten te Praag uit het venſter wierpen, en den keurvorſt Frederik van de Palts tegen keyzer Ferdinand tot koning van Bohemen verkoren, die evenwel anno 1620 op den witten-berg voor Praag den ſlag, en te gelyk de Boheemſche kroon weêr verloor. In deze krygs-onruſt wierd gants Duitsland benevens vreemde Mogenheden getrokken, want die 'er belang in hadden waren van de eene zyde de keyzer, de koning van Spanje benevens de Katholyke Standen, op de andere zyde de koning van Vrankryk, koning van Zweden, benevens de Proteſtantſche Standen, en Duitſland heeft onbeſchryſlyke rampen door dezen langdurigen oorlog moeten uitſtaan, tot dat eindelyk de beroemde Weſtphaalſche vrede in 't jaar 1648 geſloten, en 1650 te Neurenberg volkomen tot richtigheid gebracht wierd.

Derry, kleine ſtad op het eyland Inis Owen in het graafſchap Dungal, in de Ierſche provintie Ulſter.

Derschau, zie *Dirſchau.*

Der-schelling, zie *Schelling.*

Dert, Dart, rivier in de Engelſche provintie Devonshire, welke zich by Dartmouth in de Britſche-zee ſtort.

Dertosa, zie *Tortoſa.*

Dervis, betekent in 't gemeen alle Turkſche munniken. Maar in 't byzonder worden de Mevelaviten van hun ſtichter Mevelava zo genaamt, welke alle donderdag tot zonnen ondergang vaſten. Alle dingsdagen en vrydagen preekt hun overſte in 't klooſter, en hierop groeten zy hem alle met een diep gebogen ligchaam. Dan draaien zy zich ſchielyk om als een molen, terwyl 'er ondertuſſchen een op de fluit ſpeelt, en zo dra dit muzyk ophoud ſtaan zy alle ſtil. Hun voornaamſte klooſter is in Natolien, niet ver van Cogni, waar in zich by de 500. diergelyke munniken benevens hun generaal, die zy Azen Beba, dat is den grootſten Vader noemen, bevinden; en wanneer zy een algemeen kapittel houden komen zy omtrent 8000. in getal te zamen. 't Is hun geoorlooft wyn te drinken, van welke vryheid zy zich ook wel bedienen, voor 't overige doen zy gelofte van kuisheid, armoede, en gehoorzaamheid, maar die de gave van kuisheid niet heeft mag uit het klooſter gaan.

Derwent, vloed in Engeland, welke midden door de provintie Derbyshire ſtroomt, en zich in de Trente ſtort.

Derwentwater, een meir in de Engelsche provintie Cumberland, 3 vierendeel myl lang, welke de rivier Derwent niet ver van haar oorsprong maakt, en waarop zich drie kleine eylanden bevinden.

Dery, zie *Dirg*.

Desaguadero, vloed in de audientie van Guatimala in noord-America, anders ook St. Jans Rivier genaamt. Hy ontspringt uit het grote meir Nicaragua, is wel gelegen om de Waren uit Mexico naar Havana te voeren, en valt in de noord-zee.

Desaguadero, vloed in zuid-America, ontspringt uit het gebergte Andes in het landschap Chili, en valt in de Magellanische-zee.

Desana, kleine stad, niet ver van Vercelli in Piemont.

Desavantage, schade, nadeel, verlies. Daar van daan *desavantageux*, schaadlyk en nadelig.

Descendenten, worden de vrienden in de neerdalende linie, als kinderen, kindskinderen enz. genoemt.

Descente, Searco, hiet een landing, wanneer men naamlyk het krygsvolk op 't vyandlyk land zet, en daar post laat vatten, om een zekeren aanslag uittevoeren. Men verstaat ook in de vestingbouw door descente een zekeren verdekten gang, waar door men in de gracht of in de mynen komen kan.

Deschna, steedje in de Bechyner-kreyts in Bohemen, benevens een schone hooge kerk.

Dese, vloed in de Nederlanden, welke in 't bisdom van Luik ontspringt, en zich een myl van 's Hertogenbosch in de Maas stort.

Desembargo del Paco, is dat koninglyke gerechtshof in Portugal, daar de appellen aangenomen, koninglyke privilegien gepubliceert, kinderen gewettigt en voor eigen aangenomen, ook alle koninglyke gerechtspleegingen verricht worden, waarom het 't koninglyke hof overal volgt.

Desenberg, Diesenberg, sterk slot by Warburg in het stift Paderborn in Westphalen, hoort tegenwoordig als een Paderborns-leen de heren van Spiegel toe, die zich in de Diesenbergsche en Pickelsheimische linen verdelen.

Desenzano, middelmatige stad in het Venetiaansche landschap Bresciano, aan het meir van Garda, daar goede negocie gedreven word.

Desert, hiet in rechten zo veel als verlaten, verzuimen. Daar van daan zegt men, het appél, het bewys is desert, dat is, verzuimt, verwaarloost.

Deserteur, een soldaat die van zyn regiment of compagnie wegloopt.

Desertie, verlating, wanneer een van de echtgenoten den ander quaataardig verlaat. Ook de verzuiming in rechten van het bewys, eed, appél enz.

Deserteren, in den oorlog van zyn regiment of compagnie weglopen, of tot den vyand overlopen.

Desio, kleine stad in 't hertogdom Milaan, dicht by de stad Milaan, tusschen de rivieren Sevese en Lambro, den marggraaf Menrici toekomende.

Desirade, Deseade, Desiderade, een van de eylanden Antilles in zuid-America, het is klein maar zeer vruchtbaar, en komt de Franschen toe, die daar enige Colonien hebben.

Desme, kasteel in Ongaryen, niet ver van Gyula.

Desmound, graafschap in de Iersche provintie Mounster tusschen de Bayen van Bantris en Mayra.

Desna, zie *Dezna*.

Desordre, wanorder, verwarring, 't geen in 't byzonder in den oorlog van de soldaten gezegt word.

Despereren, wanhopen, vertzagen. Desperaat, hoopeloos, als dol, daar van daan zegt men, de soldaten hebben desperaat gevochten, zy hebben hun leven in de waagschaal gestelt als of zy noch een lyf in de kist hadden. Uit Desperatie, hiet uit twyffelmoedigheid iets doen, gelyk zich menig uit desperatie om 't leven brengt, wyl hy hem alle hoop en vertrouwen verloren is om by God aangenomen te worden.

Despotæ, worden de vorsten van Moldavien, Wallachyen en Servien genaamt, na dat zy deze vorstendommen vermeestert hebben, want toen zy noch onder de Ongarische koningen behoorden, noemde men ze maar waiwoden. De grieken noemen hun bisschoppen ook Despoten.

Despotat, klein landschap in Livadien in griekenland, aan de kusten van de Jonische-zee, tusschen de beyde golven van Lepanto en Prevesa, de Turken toebehorende, welke het in den Carlowitschen vrede 1699. van de Venetianen gekregen hebben.

Despot-Jailassi, kleine plaats in Thessalien in griekenland, niet ver van Larissa.

Despotiquement, Despotisch iemand handelen, hiet zo veel als de opper-heerschappy over iemand willen voeren, iemand zeer gering en genoegzaam als een slaaf handelen.

Dessau, stad in 't vorstendom Anhalt, aan den linken oever van de Mulda, welke zich een uur daar van met de elve verenigt, benevens een vorstelyk slot, waar op de vorst van Anhalt-Dessau residеert. Zy is Luitersch en Gereformeert legt 7 mylen van Leypzig, 5 van Hal, en 15 van Berlyn, en heeft een goeden zaluvangst en fraaien diergaarden. De tegenwoordig regerende vorst Leopoldus is geboren den 3. juli 1676. heeft zedert 1693 geregeert, en als generaal van de Pruissische infantery in Italien en de Nederlanden zich door zyn heldendaden een groten roem verworven, is ook 1712. koninglyke Pruissische generaal veld maarschalk geworden. Zyn gemalin Anna Louise van Fösen uit Dessau is 1677. geboren, 1698. gehuwt, en 1701. tot den vorstenstand verheven. De oudste prins hiet Wilhelmus Gustavus, en is den 20. juni 1699. geboren.

Dessein, een zekere aanslag of voornemen.

Detachement, is een zeker corps van krygsknechten, dat men van het gros van het leger afzondert om het tot belegering van een plaats of tot een anderen aanslag in 't veld te gebruiken. In 't gemeen zyn die Detachementen, welke men tot de

de belegeringen gebruikt, niet zo ſterk als die men in 't veld laat trekken, welke zomtyds niet veel van een leger verſchelen.

Deterioreren, verwoeſten, erger en ſlimmer maken. Deterioratie, verwoeſting.

Determineren, beſluiten, tyd en plaats beſtemmen. Een Gedetermineert menſch, hiet een reukeloos kerel.

Dethroneren, hiet een vorſt den troon onwaardig verklaren, en van de koninglyke waardigheid beroven.

Detmold, ſtad en amt in 't graafſchap Lippe, aan den vloed Wehre, benevens een gefortificeert ſlot waar op de regerende en oudſte linie van de graven vander Lippe hofhoud. Aan deze ſtad heeft wylen de graaf Frederik Adolf een koſtelyken tuin aangelegt en een aartig ſlot.

Detrecum, ſlot in opper-Ongaryen, aan de Ooſtenrykſche en Moraviſche grenzen.

Detroit, zie *Fretum*.

Dettelbach, Tettelbach, kleine ſtad en amt aan den Main, in 't bisdom Wurtsburg, 2 mylen van Wurtsburg.

Dettenborn, zie *Dietenborn*.

Deva, zo hieten twe rivieren in Spanje, waar van de eene by 't gebergte S. Adriano ontſpringt, Placentia voorby loopt, en daar na in de Cantabriſche-zee valt. De andere ontſpringt in Aſturien, aan de grenzen van Gallicien, en verenigt zich by Oviedo met den vloed Ove.

Deva, vlek of kleine ſtad in Biſcayen, in het gebied van Guispuſcoa in Spanje, aan den mond van de rivier Deva, is beroemt wegen den walvisvangſt, en heeft een goede haven.

Deva, Diemerich, hoog berg-ſlot en pas in Zevenbergen, aan den vloed Maroſch, waar by zich beneden aan den berg een redelyk groot marktvlek van den zelven naam bevind. De keyzerlyke generaal graaf van Steinville heeft ten weſten een nieuwe fortres in de Moeraſſen laten aanleggen, ook niet ver daar van aan den vloed Maroſch den Bulgaren plaats tot een nieuwe ſtad aangewezen, welke reeds dezelve hebben beginnen te bouwen.

Devalueren, hiet afzetten en word van de munt gebruikt, wanneer die op een geringer prys gezet word.

Devanapatnam, zie *S. David*.

Devasteren, verwoeſten, plunderen alles ruïneren. Devaſtering de plundering of verwoeſting.

Deucaledonius, zie *Caledoniſche-zee*.

Deventer, hoofdſtad van de provintie Overyſſel, ter rechterhand van den Yſſelſtroom. Zy is ſchoon, groot, volkryk, naar de oude manier beveſtigt, en heeft een illuſter ſchool.

Devies, een zinſpreuk of zinnebeeld.

Devises, vlek in het landſchap Wilton in Engeland, 't welk zitting en ſtem in 't parlement heeft.

Deule, rivier in Walſch Vlaanderen, die beneden Ryſſel in de Lis valt.

Deulemonde, klein ſteedje in Walſch Vlaanderen, aan den mond van de Deule.

Devoir, plicht, ſchuldigheid, ook eerbiedigheid die iemand toekomt. Zyn Devoir verrichten, is zo veel doen als zyn plicht en ſchuldigheid meebrengt, wat amt en plicht vereiſcht.

Devolveren, word gezegt by voorbeeld van een erfenis, die van den een op den ander gedevolveert of vervallen is.

Devolutionis Jus., is in Braband een recht, waar door de kinderen van een eerſte echt alles erven, wat de ouders ſtaande het eerſte huwlyk gewonnen en verworven hebben, en kan de langſtlevende echtgenoot niet als het vruchtgebruik daar van zo lang die leeft genieten.

Devon, Devonshire, groot landſchap in Engeland in Weſſex, benevens den titel van een graafſchap, 't welk ten weſten aan Sommerſet en Dorcheſter, ten ooſten aan Cornwal, ten zuiden aan de Brittanniſche-zee, en ten noorden aan het kanaal van Briſtol grenſt. De grond is vruchtbaar van koorn en gras, en op zommige plaatzen zo vet, dat men 'er zand opſtrooien moet, van de fabryken is het lakenmaken de voornaamſte, en uit de rotzen word de magneetſteen gehouwen.

Devotie, hiet eigentlyk aandacht, vroomheid of een gelofte, hierna ook de onderdanigheid en eerbied tegen zyn meerder.

Deurwachters, des H. Roomſchen ryks Deurwachters zyn de graven Wertheren in Thuringen.

Deutekom, ſtad aan den rechten oever van den ouden Yſſel in 't graafſchap Zutphen.

Deux Amans, welgeboude Priory der reguliere koorheren van St. Auguſtyn, in het landſchapje Vexin, in Normandyen in Vrankryk, 4 mylen van Rouaan.

Dewa, zie *Deva*.

Dewanapatnam, zie *St. David*.

Dexteriteit, behendigheid, geſchiktheid.

Dey, zie *Day*.

Deydesheim, ſtad en opper-amt aan de hart, onder het ſtift Speyer behorende, tuſſchen Neuſtad en Wachenheim, is wegens haar goeden wyn beroemt.

Deynse, zie *Deinſe*.

Dezna, Desna, Disna, vloed in 't weſten van Moſcovien, in 't hertogdom Novogrod, welke zich by Kiow met den Nieper verenigt.

Dhafar, ſtad in Azien in 't gelukkig Arabien, aan den vloed Nangeran, omtrent 12. mylen van de zee-kuſt, tuſſchen de ſteden Zibith en Zidden. In oude tyden wierd zy Saba genaamt.

Dhaun, zie *Daun*.

Diacken, zyn byzitters en raadsheren in de Moscovitiſche canceleryen.

Diaconi, waren in de eerſte kerk zeven mannen welke verkoren wierden om de armen te bezorgen, en de aelmoezen onder hen uit te delen, op dat de presbyteri of ouderlingen te beter hun leeramt mochten waarnemen. Onder de Roomſche geeſtlykheid is de diaken ook de twede perſoon uit de grote ordens, dien by zyn inwying het Evangeli gegeven word met deze woorden: ontfang de macht om het Evangeli in Gods kerk zo wel voor de levendigen als voor de doden te lezen, in den name Gods: daar waren ook in de eerſte kerk bedaagde vrouwsper-

personen aangesteld, die diakonessen genoemt wierden, wier amt daarin bestond, dat zy andere vrouwspersonen, die zich wilden laten dopen, onderwezen, de zieken en vreemden de behulpzame hand boden, in de vergaderingen de vrouwen haar plaats aanwezen, op haar acht gaven, en de deuren bewaarden, maar zy zyn naderhand om haar hoogmoed afgeschaft.

Diagon, vloed in Morea, die niet ver van de stad Accomba voorby loopt, en in de rivier Alpheus valt.

Diaki, zie *Diacken.*

Dialect van een spraak, is de byzondere redensen schryf- aart, waar van zich zommige volkeren, die doch ene taal spreken, met merklyk onderscheyd bedienen. Zo zyn in de Duitsche spraak de Zwitzersche, Oostenrykische, Silesische, neder-Saxsche en Joodsche dialecten van het zo genaamde Hoogduits of der geleerden Duitschen's spreekwyze zeer onderscheyden.

Dialette, kleine vloed in Vrankryk, in neder-Normandyen.

Diamamd, grote rots in noord-America, in de Noord-zee, tegen de kust van het eyland Martinique, van 't welk zy door een zee-engte, van een myl breed, afgescheyden is.

Diamant, Capo Diamant, voorgebergte op de westzyde van het eyland Sumatra in Azien, strekt zich ten noord-oosten in de zee-engte van Malacca uit.

Diameter of middellyn van een cirkel, is de rechte linie, die door het middelpunt van den cirkel getrokken word, denzelven in twe gelyke delen scheyd, en aan beyde de zyden van den omkring eindigt.

Diane is een oorlogswoord, en betekent de morgen-of vierde nachtwacht, wanneer de trommel geroert en de wacht afgevoert word.

Diano, klein vlek in het Genueesche gebied, niet ver van de Liguitische-zee, dicht aan de grenzen van het vorstendom Oneglia.

Diarbeck, Diarbekir, Turksch landschap in Azien, 't welk ten noorden aan Turcomannien, ten westen aan Syrien, ten zuiden aan 't woeste Arabien en Yerack Arabi, en ten oosten aan Arzerum grenst. Het word in drie groote regeringen of Beglerbeglic verdeelt, naamlyk Diarbekir, Mosul en Robais. De hooftstad des lands hiet ook Diarbeck of Diarbekir, en legt aan den Tiger, daar grote handel gedreven, en veel lynwaad, en katoen gemaakt word, ook over de 20000 Armenische, Nestoriaansche, en Jacobitische Christenen wonen.

Diarium, een aantekening van alles wat 'er daaglyks omgaat, een dagboek: zo worden ook de Weensche en andere gedrukte nieuws papieren genaamt. Zie *Journal.*

Diascotianen, is een sekte onder de Christenen, die zich meest in groot en klein Armenien, Bithynien, Syrien en Mesopotamien ophoud, en twe patriarchen heeft, waar van 'er een in de stad Emeanim en de andere te Sis woont.

Dibow, fraaie welbewoonde stad in het waiwoodschap Inowlocz in groot Polen.

Dibres, stad in de Grieksche provintie Epirus, de Turken toekomende.

Dicasterium, hiet een hoog gerichts collegie, zodanige zyn de landsregeringen, hofgerichten, juriste-Faculteiten, en schepensbanken, waar in de strydige rechtsgedingen uitgesproken en een vonnis gevelt word.

Dice, eyland in Oostindien, 't welk de grote Mogol de Oostindische Compagnie van Engeland geschonken heeft, waarop deze in 't jaar 1708 een Ingenieur met enige officiers en 50. soldaten daar heen zonden, om tot zekerheid van den koophandel daar een fort te bouwen en het te bezetten.

Dicentes, word by de Duitschers gebruikt om onnutte woorden en wisjewasjes te betekenen. Hy maakt 'er een hopen dicentes over, wy zouden zeggen hy maakt 'er veel stanks over.

Dicke-daalder, hierdoor verstaat men in opper-Saxen 27. goede grosschen, en is anders een Spaansche munt.

Dictaino, zie *Dittaino.*

Dictamo, stad in het gebied van Canea op het eyland Candia, waar van het heylzame kruid dictamnus den naam voert.

Dictatus Hildebrandini, zyn zekere stellingen of zet-regels van paus Gregorius VII. (die voor zyn verheffing Hildebrand genoemt wierd) welke voornaamlyk behelzen, dat de Roomsche kerk de opperste van de gantsche Christenheit is, dat de paus macht heeft om alle geestlyke bisschoppen en wereldlyke vorsten af te zetten, en de keyzerlyke eertekenen te voeren, dat de paus hoger als alle Concilien is, dat al de vorsten der wereld zyn voeten moeten kussen, dat de keyzerlyke waardigheid en gezag van zyn believen afhangt, en diergelyke stellingen meer, die by *Baronius in Annal. Eccl. ad An.* 1076. *num.* 31. wydlopig te lezen zyn.

Dicteren, iemand iets voorlezen of voorzeggen om na te schryven. Daar van daan komt de spreekwyze op den Ryksdag te Regensburg een zaak ad dictaturam brengen, dat is aan een Sekretaris overgeven, die een schrift, dat in de Rykskamer ingelevert is, den genen welke daartoe gestelt zyn voorleest, dat zy te zamen na schryven kunnen. Een straf dicteren, hiet iemand een straf opleggen, een straf over iemand uitspreken.

Die, Fransche stad in Dauphiné tusschen het gebergte, niet ver van den vloed Drome gelegen, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Vienne staande.

Diebach, vlek en residentie-plaats van een graaf van Isenburg-Birstein, anderhalf uur van Hanau, en vyfdehalf van Gelnhausen.

Diebesloch, (Dievehol), een zeer groot onderaarts hol in het graafschap Stolberg. Het heeft zyn ingang in Arnswoud, en word aldus genoemt, wyl 'er zich dikwils rovers in hebben opgehouden. Men vind 'er ook een kleine steengroeve in, die men zegt dat zuiver goud uitlevert.

Dieckelhausen, een Karthuizer klooster aan een berg boven Gosmansdorf in Franckenland.

Diedenhofen, zie *Thionville.*

Diedesheim, zie *Deydesheim.*

Diego Ruys, klein maar vruchtbaar eyland by Madagafcar in Africa, in de Ethiopifche zee, 't welk in 't jaar 1645. van de Portugeezen ontdekt is.

Diekirch, kleine ftad aan den vloed Sauer of Sour, in 't hertogdom Luxemburg, omtrent 5 mylen van Luxemburg.

Diements, Terre des Diements, een landfchap in het Zuidland, 't welk de Hollanders in 't jaar 1642. ontdekt hebben, en 't geen zich langs de noordelyke kuft van nieuw Holland ten zuiden van het landfchap Papous en de Molukfche eylanden uitftrekt. Men weet tot noch toe niet, of het een eyland is, dan of het aan 't vafte land vaft is.

Diemering, kleine ftad in Wefterryk.

Dienstein, zie *Thierenftein*.

Diepburg, kleine ftad, flot en opper-amt in het aartsbisdom van Ments, by het Odenwald, tuffchen Offenburg en Darmftadt.

Diepenau, flot en amthuis in het graaffchap Diepholt, aan de Mindifche grenzen, den keurvorft van Hanover toekomende.

Diepholt, hoofdftad en flot in 't graaffchap van dezen naam in Weftphalen aan de rivier Hunte, niet ver van de Dummerfee. Dit graaffchap, 't welk nu na 't affterven des hertogs van Zell den keurvorft van Hanover toebehoort, legt tuffchen het bisdom Munfter, het graaffchap Hoya, en het vorftendom Minden.

Dieploot, is een ftuk loot in de gedaante van een kogel, aan een lang touw gebonden, 't welk men in de zee laat vallen, zo wel om de diepte als de eigenfchap van den grond uit te vorfchen; want men befmeert het onderfte deel van het dieploot met vet, op dat het iets van het zand of wat anders op den grond legt mee opvatte. Wanneer het gants zuiver blyft, zulks is een teken dat de grond fteen- of rots- achtig is. Zulk een Dieploot weegt in 't gemeen achtien pond.

Dieppe, gefortificeerde ftad in het landfchap Caux in Normandyen, daar de vloed Arc in de Brittannifche zee valt, benevens een goede haven en fterk flot, 't welk de ftad befchieten kan. Hier worden veel zee-compaffen ook de kunftigfte draaiwerken gemaakt.

Dieppenbeck, Dieppenbroek, zeer ryk vryheerlyk geflacht van den hervormden Godsdienft in het ftift Munfter te Buldern, in het hertogdom Kleef te Empel en Heyen, en in het Hanoverfche te Wildeshaufen. De heerlykheid Diepenbeck legt tegen de Zutphenfche grenzen.

Dieppenbeck, kleine ftad in 't bisdom Luik.

Dierekreits, zie *Zodiacus*

Diergaarden, is een ommuurt of meeft met paliffaden omzet ftuk lands of bofch, waar in het grove wild gedreven, gevoed, en tot de jacht van grote heren befpaart word. Diergelyke dier-gaarden ftrekken zich zomtyds op enige mylen uit.

Dieren, lufthuis aan de Zuider-zee in de Veluw, den ftadhouder van Vriefland tegenwoordig toekomende.

Dierenfurt, zie *Dyrenfurth*.

Dierenstein, zie *Thierenftein*.

Diesdorf, kloofter en amt in de oude Marck Brandenburg, aan de Luneburgfche grenzen, daar noch tegenwoordig 12. adelyke kloofter-juffers in zyn.

Diesenberg, zie *Defenberg*.

Diesenhoven, kleine ftad en flot aan den Rhyn in Turgow, welke onder de befcherming der cantons Zurich en Schafhaufen ftaat; maar anders een vrye ftad is. Hier vind men een brug en heerlyken pas over den Rhyn.

Diesenraith, ftad in de opper-Palts, 2 mylen van Eger.

Diessen, marktvlek aan de Ammer-fee, onder 't Rent-amt Munchen behorende, daar fraaie witte pottewaren verkocht worden. Het kloofter van den zelven naam daar dichte by behoort onder het bisdom Augsburg.

Diest, kleine maar neringryke ftad benevens den titel van een heerlykheid in Braband aan den vloed Demer, 2. mylen van Aarfchot, aan de grenzen van het bisdom Luik, de erven van koning Wilhelm III. als een Spaanfch leen toekomende: daar word veel laken en linnen gemaakt.

Diester, Dester, een met veel hout bewaffen gebergte niet ver van Hanover, aan de grenzen van Weftphalen. De landftreek daar rontom word het land tuffchen de Leine en de Diefter genaamt.

Dietenborn, Dettenborn, voor-heen een kloofter, maar nu een domeinen amt van den koning van Pruiffen in het graaffchap Hohenftein.

Dietfurth, ftad aan de rivier Altmuhl en Labar, in 't rent-amt Straubingen in Beyeren, aan de grenzen van het bisdom Aichftad, 5. mylen van Ingelftad. Zy heeft een Franciskaner kloofter en haar eige landgerecht.

Dieting, een amt van het bisdom Aichftad in Frankenlandt.

Dietkirchen, dorp en ftift aan den vloed Lohn, niet ver van Coblents, den keurvorft van Trier toekomende.

Dietmarsen, zie *Dithmarfen*.

Dietramzell, een proosdy van de Reguliere koorheren van St. Auguftyn in opper-Beyeren, niet ver van Wolffarthaufen.

Dietrichstein, vervallen flot op een hogen berg in het opper-quartier van het hertogdom Karinthien, is het ftamhuis van de vorften en graven van Dietrichftein, die het aarts-fchenkers-amt van Karinthien en zeer fchone goederen in de Oostenrykfche erflanden bezitten, ook altyd de aanzienlykfte amten aan het keyzerlyke hof bekleed hebben. Zy verdelen zich in de Weichfelftadfche en Hollenburgfche linie, waar van de eerftgenoemde weer de graven van Rabenftein, Ebenau en Weichfelftad heeft uitgelevert Deze zyn in 't jaar 1622. tot den ryks vorften-ftand verheven, hebben zich in de Hollenburgfche, en Niklaasburgfche takken verdeelt, en zyn 1686. werklyk te Regensburg in het vorftlyk collegie ingeleyd, onder die voorwaarde nochtans, dat de oudfte van de familie maar den vorftelyken titel voeren zal. De tegenwoordige vorft van Dietrichftein is Waltherus Xaverius, welke den 18. September 1664. geboren is, en Carolina Maximiliana, een dochter van graaf George Chri-

Christoffel van Pruskowa tot zyn twede gemalin heeft, daar hy den 30. Augustus 1693. mee in den echt verbonden is, ook twe prinssen en twe princessen by geteelt heeft, waarvan de erf-prins Karel den 30. September 1697 geboren is, die zich den 2. Septemb. 1725. met Maria Anna Josepha, graaf Sigismundus Fridericus van Kevenhuller, stadhouder van neder-Oostenryk 's dochter in den echt begeven heeft.

Dietz, stad aan de Löhn in Wetteravien, den vorst van Nassau-Dietz toebehorende. Zy heeft een dubbelt hoogslot, en niet ver daar van het slot Oranjestein, daarby een diergaarden, benevens een schone lusthof en bogert is, heeft ook een goede zalmvangst. De laatstgestorve vorst van Nassau-Diets was Wilhelm Friso, erfstadhouder van Vriesland, als ook capitein generaal over de militie van deze provintie. Hy was geboren den 4. Augustus 1687. was van den hervormden Godsdienst, en verdronk den 14. July 1711 ongelukkig by de Moerdyk. Zyn gemalin Maria Louise, dochter van landgraaf Karel van Hessen-Kassel, trad den 26. April 1709. met hem in den echt, en heeft na haars gemaals ongelukkigen dood een prins die Wilhelmus Carolus Henricus Friso genaamt wierd, op den 1. Septemb. 1711. ter wereld gebracht.

Dieuse, kleine stad in Lotteringen aan den vloed Seille, 2. mylen ten-oosten van Marsal.

Diffamatie, ontering, achterklap. Waar van daan diffameren, iemand in zyn eer aangrypen, en die zulks doet hiet een diffamant, een achterklapper.

Differeren, verschelen, differentie, onderscheyd.

Differentien, geschillen, strydigheden.

Difficiel, zwaar, moeilyk, difficilement, bezwaarlyk; difficulté, zwarigheid.

Difficulteiten, zwarigheden, verhinderingen.

Diffidationes, Vuist-recht, waren voor dezen in Duitsland zeer ingeslopen, dat wanneer twe steden, twe edelluiden, of andere personen geschil met elkander hadden, dezelve elkander den oorlog verklaarden, en hun zaak met den degen uitmaakten, wanneer die gene recht behield, die de overhand kreeg; tot eindelyk dit oordeel door de landvrede 1496. afgeschaft, en op diergelyke ondernemingen de straf van den ryksban gezet wierd.

Diffiteren, loogchenen, niet bekennen. In rechten word diffiteren genoemt, wanneer iemand een voorgelegt schrift, dat hy erkennen zou, met eede loogchent en ontkent, dat hy de hand en het zegel daarvan niet kent. Daar van daan hiet *jurata diffessio*, de loochening onder eede.

Dignan, stad in Istrien in Italien, den Venetianen toekomende, zy heeft geen muren, maar brede straten en schone huizen.

Digne, kleine, maar goede stad in provence in het gebergte aan den vloed Bleone, waar over daar een houte brug legt, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Ambrun staande. Hier vind men beroemde warme gezondheids baden.

Digniteit, eer, waardigheid. Hy bezit grote digniteiten dat is grote eerampten, of hy is een hooggeëert man.

Dignitarii, word de middelste soort van de Engelsche geestlykheid genoemt, welke tusschen de bisschoppen en de lage cleresy (die uit priesters en diakens bestaat) haar rang heeft, en waaronder de dekens, aartsdekens en prebendarissen gerekent worden.

Dijon, hoofdstad van het hertogdom Burgundien aan den vloed Ouche, in het bisdom van Langres. Zy is groot, heeft een slot, gelyk ook een parlement en presidiaal, in 's gelyks een munt, en word van een burgemeester, die zich burggraaf noemt, en 12. edelluiden geregeert. In 't jaar 1723 wierd hier een universiteit, en 1726 een bisdom opgerecht.

Dijonnois, klein landschap in het hertogdom Burgundien, tusschen Franche-Comté, Champagne, Auxois en Auxunois.

Dikow, stad in het waiwoodschap Inowloc, in Cujavien, in groot-Polen.

Dikrik, kleine stad aan den vloed Soure in 't hertogdom Luxemburg.

Dilatio, is een zekere tyd, den aanklager of den aangeklaagden door den rechter vergunt, om in dien tusschen-tyd zo veel te beter een gerechtelyke akte of bewys klaar te hebben.

Dilke, vloed in Wetteravien, welke by Wetzlar in de Löhn valt.

Dille, kleine vloed die in 't Witgensteinsche gebergte ontspringt, en by Wetzlar in de Löhn valt.

Dillenburg, stad in Westerwald, in het onderste deel van de opper-Rhynsche kreits, aan den vloed Dille, vyfde-half myl van Marpurg, en derde-half van Siegen, benevens een sterk bergslot, daar de vorsten van Nassau-Dillenburg hun verblyf gewoon zyn te houden. In 't jaar 1723. zyn hier over 200. huizen afgebrand. De tegenwoordig regerende vorst Christiaan van den hervormden Godsdienst is den 11. Augustus 1688. geboren, en zyn heer broeder Willem in 't jaar 1724. opgevolgt, en heeft zich den 15. April 1725. met Isabella Charlotte, dochter van vorst Hendrik Casimier van Nassau-Dietz, in den egt begeven.

Dillingen, middelmatige stad en slot benevens den titel van een graafschap in Zwaben aan den Donau, welke den bisschop van Augsburg als zyn ordinare verblyfplaats toekomt, en een Roomsgezinde Universiteit heeft, die in 't jaar 1549. gesticht is.

Dillsberg, vesting op een steile rots in Creichow by den Necker, een halve myl van Neckergemund, den keurvorst van de Paits toekomende.

Dillsboo, kleine stad in de Zweedsche provintie Helsingen.

Dily, Dyly, grote vloed in 't koningryk Achem op het eyland Sumatra in Azien, op welkers oever maar alleen zee-rovers wonen.

Dimel, zie *Dymel.*

Dimes, zie *Decimæ.*

Dimissie, afscheyd, verlof, dat iemand gegeven word, die of in een anderens dienst heeft ge-

staan,

ſtaan, of anders met iemand iets te doen, of te raadſlagen gehad heeft. Dimitteren, afſcheyd geven.

Dimotica, zie *Demotica*.

Dinant, ſtad in Bretagne aan den vloed Rance, benevens den titel van een graafſchap.

Dinant, ſterke ſtad in de Condros in het bisdom Luik aan de Maas, benevens een citadel die op een ſteile rots legt, en de ſtad commandeert, maar in 't jaar 1703. zyn haar veſting-werken alle geſlecht. Hieromſtreeks word zwart marmer gegraven, daar de inwoners tamelyken handel mee dryven.

Dinding, eyland niet ver van Malacca in Azien, de Hollanders toekomende, die op het zelve een kleine veſting geboud hebben, en daar een gouverneur houden. Het legt in de zee-engte van Malacca, en heeft een haven in de Ooſt-zee.

Dingelfingen, kleine ſtad in neder-Beyeren aan den vloed Iſer, 12 mylen van Munchen, onder het rent-amt van Landshut behorende.

Dingelstad, ſteedje op het Eichsfeld, keur-Ments toekomende, is van den Roomsgezinden Godsdienſt.

Dingle, ſtad in de Ierſche provintie Mounſter, in het graafſchap Kerry, benevens een goede haven, aan den noordlyken oever van de baai van Dingle.

Dingthuna, een plaats in de Zweedſche provintie Weſtermanland, een myl van Aroſen, daar de biſſchop van Aroſen zyn verblyf houd.

Dingwell, kleine ſtad in het graafſchap Ros in noord-Schotland, aan den zee-boezem van Cromartye.

Dinow, ſtad in het waiwoodſchap Reuſſen, in Polen.

Dins Beglerbeg, zo word de Turkſche Admiraal genoemt.

Dinslaken, ſtad en ſlot, was eertyds een heerlykheid, nu een amt in 't hertogdom Kleef, tuſſchen Wezel en Duisburg, den koning van Pruiſſen toebehorende.

Dio, drie kleine eylanden in de Middelantſche-zee, tegen de kuſten van Calabrien, die om de zeerovers onbewoont zyn. Enige van dit ruig van de Lipariſche eylanden hebben zich 1709. hier neergelaten en een roofſlot op een rots beginnen te bouwen, om de proviantſchepen, die naar Napels gaan, op te paſſen.

Diocées, een gebied waarover een aartsbiſſchop of ander opperhooft der geeſtlykheid het opzicht en geeſtlyke gerechtspleging oeffent.

Dioclea, zie *Medon*.

Diois, een zeker gebied in Dauphiné, 't welk zeer bergachtig is.

Dion le Mont, ſlot en graafſchap in 't Walſch Vlaanderen, waarvan de familie Gallo de Salamanca den graaflyken titel voert.

Dioscori, klein eyland in de Joniſche zee, aan de kuſt van Calabria oltra in 't ryk van Napels.

Diospolis, ſtad in Egypten in Africa.

Diou, zie *Diu*.

Diploma, een bul, een vryheid- of genade-brief, waarin iemand van de hoge overigheid iets geoorlooft word te doen.

Dippoldiswalda, kleine ſtad, amt en ſlot aan de Weiſſerits, in de Miſniſche kreits, 2 mylen over Dreſden, keur-Saxen toekomende.

Dippurg, kleine ſtad in Franckenland, dicht aan 't Odenwald, keur Ments toebehorende.

Direct, lynrecht, recht uit, zonder omwegen, ook op een eerlyke wyze. Hier tegen over ſtaat indirect, wanneer iets op een onbetaamlyke wyze geſchied.

Directeur, is een Opper-opziender, die een gants werk of collegie beſtiert, by voorbeeld, geheime-raads-cancelery-regerings-kamer directeur.

Directorium, betekent een opzicht en beſtiering van een zaak en handeling. In Duitſland is dit woord zeer in gebruik, en word door hetzelve een recht en amt verſtaan, 't welk een ryksſtand in gewichtige ryksbelangen toekomt. Op den Ryksdag voert volgens een oud gebruik de keurvorſt van Ments het algemene en generale Directorium. Uit hoofde van dit amt beroept de directeur 's daags te voren de Ryksſtanden door een byzonder cedeltje, wanneer zy de Raadsvergadering moeten beginnen, waarop te gelyk de zaak moet gemeld worden, waarover 'er te raadſlagen valt; hy ſtelt de relatie en correlatie op, wanneer de hoge Ryks-collegien hun beſluit genomen hebben, welke hy in een richtige vorm brengt: hy draagt den keyzer of den keyzerlyken commiſſaris de ryksbeſluiten voor, nademaal hy genoegzaam de mond en de ſpreker van den Ryksdag is. De ſchriften, welke in naam van de Ryksſtanden uitgaan, worden van hem opgeſtelt, uit zyn cancelary afgevaardigt, en van hem benevens enige Ryksſtanden, zomtyds ook maar van hem alleen gezegelt: wat den Ryksſtanden moet bekent gemaakt worden, het mogen dan keyzerlyke Commiſſie-beſluiten, of Memorialen zyn, worden van hem ter dictatuur gebracht: (zie *Dicteren*) alle gezanten moeten by hem hun volmachten overleveren, gelyk men hem ook alle andere ſchriften, die den Ryksdag zullen bekent gemaakt worden, overgeven moet: by 't opſtel van een Ryks-afſcheid (Ryks-verdrag) worden de op den Ryksdag overeengekome pointen van hem te zamen gebracht, en in de gedaante van een Ryksverdrag geſtelt. Onder de particuliere directeurſchappen ſtaat keur-Ments in het keurvorſtlyk collegie weêr boven aan. In het vorſtelyke collegie heeft voorheen de aartsbiſſchop van Saltsburg het directeurſchap alleen gevoert, maar zedert den tyd van Karel IV. heeft het erfhuis van Ooſtenryk zich ook het directeurſchap aangematigt, zo dat zy 't tegenwoordig beurt om beurt waarnemen. Het amt der directeurs beſtaat daar in, dat zy de zaken, daar men over raadplegen wil, zonder uititel omſtandiglyk aangeven, en voor de begonne raadplegingen de gene, die daar by belang hebben, te verſtaan geven dat zy gelieven uit den raad te blyven. Wanneer gedurende de ſtemgeving de een of de andere zodanige zaken aangeroert heeft, welke verdienen door algemene ſtem-

stemmen onderzocht te worden, kunnen de directeurs diergelyke zaken op het tapyt brengen; na dat de stemmen opgenomen zyn, stellen de directeurs volgens de meerderheid een besluit op. De directeurschappen eigenen zich noch wel verscheyde zaken toe, die egter van de Ryksstanden weersproken worden. De ryksteden hebben haar byzonder directorium, 't welk altyd die ryksstad voert, in welke de ryksdag gehouden word. Men heeft eindelyk ook een directorium van het Evangelisch Corps, 't welk tot nu toe van den keurvorst van Saxen, maar verscheide maaal van dien van de Palts gevoert is. Eindelyk is de titel van directeurs ook in de kreitzen aangenomen, die anders Kreitsuitschryvende vorsten genaamt worden: Waar van zie onder ieder Kreits in 't byzonder.

Dirg, Derg, Dery, vloed in de Iersche provintie Ulster, welke de stad Londondery den naam geeft, voorby dezelve stroomt, en van daar het meir Foyle hiet, tot dat hy zich in een grooten zee-boezem stort.

Dirillo, vloed in Val di Noto in Sicilien.

Dirmentingen, residentie-slot der graven Truchsess van Waldburg in Swaben, waar toe de heerlykheid Bussen behoort.

Dirmstein, kleine stad in de neder-Palts, niet ver van Franckendal, den Palts-graaf als een bisschoplyk Wormisch leen toekomende.

Disch des Gewetens, zo noemt men in Portugal het Gerechts-Collegie, even eens als men in het parlement te Parys de plaats daar de koning zitten moet, Lit de Justice of het bed der gerechtigheid noemt.

Dirschau, kleine stad in Pomerellen in 't Poolsch Pruissen aan de Weixel, 5. mylen van Dantzig.

Disarmeren, ontwapenen, de wapens afnemen, weerloos maken. Dit komt niet alleen een bezetting over, die zich op genade en ongenade heeft overgegeven, maar ook de burgery, wanneer de overwinnaar geen goed oog op haar heeft, en bang is voor een oproer.

Disart, stad in Schotland in het graaffchap Fife, heeft een veilige haven.

Disciplien, hiet gemeenlyk de tucht, die men omtrent zyn minder, of degene die zyn opzicht toevertroud zyn, oeffent. By de Roomsche kerk is het een soort van geesseling zynde de geessel van gedraaide en te zamen geknoopte touwtjes, waar mêe zich in de vasten of ook anders die gene op den naakten rug tot bloedens toe slaan, dien over enige zonden een grote boete opgelegt is, of die grote verdiensten van heiligheid hierdoor denken te erlangen. Disciplien hiet ook een wetenschap by de geleerden, insgelyks krygs disciplien, de tucht die de officiers onder de soldaten moeten houden.

Disciplinarians, zo worden zomtyds de Puriteinen in Engeland genaamt, wyl zy de kerk-tucht in beter stand meenen gebracht te hebben als de bisschoplyken.

Disciplineren, onderwyzen, leren, tuchtigen.

Discretie, bescheydenheid, beleefdheid, erkentenis, dankbaarheid, beloning, vrywillige verering. Zich op discretie overgeven geschied wanneer men geen Capitulatie gemaakt heeft, maar zich aan den overwinnaar op genade en ongenade overgeeft. Op discretie leven, hiet by de soldaten alles in hun quartieren doen wat zy zelfs verlangen.

Disdorff, een vrouwe-klooster en amt in de oude mark-Brandenburg, aan de Lunenburgsche grenzen.

Disentis, vlek en beroemde abdy in Graauwbundterland, wiens abt den titel van ryks-vorst voert, ook het muntrecht, en op de landdagen de voorzitting en het directeurschap heeft.

Disgrace, Disgratie, ongenade, ongunst.

Disgusto, verdriet, tegenzin, iemand Disgusteren hiet hem zo bejegenen, dat hy het voor een schimp aanneemt.

Disma, Desima, Kisma, klein half eyland in 't koningryk Japan, dat dicht by de stad Nangesaqui legt, en omtrent 2000. schreden in den omtrek heeft, 't welk de Hollanders tot haren koophandel ingeruimt is, waarop zy ook hun woningen en pakhuizen hebben.

Dispensatie, hiet de bestiering en uitdelinge: ook in criminele zaken vermindering of quytschelding van straf. In echt-zaken hiet het de vergunning van den landsheer, dat een echt, die anders volgens de wereldlyke rechten verboden is, moge gesloten en voltrokken worden.

Dispenseren, bestieren, uitdelen: ook iemand van de nakoming van een zekere wet verschonen.

Disponeren, in order brengen, iemand tot een zaak Disponeren, hiet iemand daar toe brengen of bewegen.

Dispositie, ordentlyke schikking, ook goede toestel: een Dispositie maken, hiet ook in zyn uiterste wil of testament belasten, hoe 'er na zyn dood met zyn nalatenschap zal geleeft worden. Dispoost zyn, betekent in goede gezondheid, ook wel te moede zyn.

Disputeren op Universiteiten betekent een zekere stelling opentlyk tegen alle tegenwerpingen staande houden: anders hiet het redetwisten, tegenwerpingen maken.

Dispuut, hiet het schrift of de gedrukte stellingen, waarover men redetwist: ook de actie van den disputant.

Dispuut-Stellingen, worden in rechten zodanige schriften genaamt, welke op aangehaalde bewyzen en tegenbewyzen gemaakt en ingegeven worden.

Disquisitie, onderzoek en naarvorsching van een zaak.

Disrecommanderen, iemand met woorden nadelig zyn, niet pryzen.

Disrenommee, eerkrenking, in Disrenommée staan, in een quaad blaadje staan.

Disreputatie, schimp, verachting. Disreputeerlyk, schimplyk of verachtlyk.

Dissenhofen, zie *Diessenhofen.*

Dissenters, worden de Presbyterianen en andere Non-Conformisten in Engeland genoemt, welke zich niet onder de Engelsche kerk-tucht begeven willen.

Dissenteren, niet over een ſtemmen, van een andere mening zyn.

Dissertatie, een vertoog, onderzoek van een ſtrydige zaak.

Dissidentes, worden in Polen de Luiterſchen, Gereformeerden en Grieken genoemt, welke uit kracht van de opentlyke overeenkomſten by de oefſening van hun godsdienſt gelaten worden, ook daarom van geen eeramten worden uitgeſloten; en de koning belooft opentlyk in de gemaakte verbintenîſſen, dat hy ze dulden, en vrede met hen houden wil, gelyk zy hierin ook door de rykswetten van de jaren 1578, 1611, 1627, 1638. en 1667. bevoorrecht zyn, maar by het laatſte vredensverdrag van den 30. januari 1717. hebben zy geklaagt, dat door het 4de artykel enig nadeel aan de rechten en handveſten, die zy tot hier toe genoten hebben, geſchied is, warom zy om verzachting hebben aangehouden, en zedert enige jaren herwaarts hebben vele uitheemſche hoven zo wel wegens de Thornſche zaak als over andere bezwaarniſſen, hun belang nadruklyk ter harten genomen. De Arrianen en Socinianen hebben zich ook onder de Diſſidentes willen rekenen, maar zyn daar van uitgeſloten.

Dissimuleren, veinzen, een valſch gelaat aannemen, daar van daan Diſſimulatie, wanneer men anders praat of doet als men in 't zin heeft, of zich aanſtelt dat men een zaak niet weet, die men doch wel weet.

Dissolveren, ſcheyden, oploſſen. Diſſoluut, ongebonden, onachtzaam, verquiſtachtig. Een diſſoluut leven leyden, hiet ongebonden leven.

Dissuaderen, afraden.

Distantie, de afgelegenheid, wydte: ook de ruimte.

Distelberg, ſchier-eyland in de Zweedſche provintie Bahus in Noorwegen, 't welk zich ten noord-ooſten in de Noord-zee uitſtrekt.

Distelhausen, Wurtsburgs amt aan de Tauber in Franckenland, daar heerlyke wyn waſt.

Distel-Ridders, zie *Ridder-Orde van Schotland.*

Distilleren, hiet in 't gemeen gebrande waters maken, anderſins ook alles wat men in de ſcheykunſt door den helm gaan laat, dat het 'er voor uit druipt. Uit ſpot zegt men het zyne verdiſtilleren, dat is doorbrengen.

Distinctie, onderſcheyd, een man van diſtinctie hiet die zich door zyn ſtand of verdienſten boven andere aanzienlyk en beroemt gemaakt heeft.

Distingueren, een onderſcheyd maken: zich Diſtingueren, boven andere willen uitſteken. Daar van daan Diſtinctie onderſcheyd, en Diſtinct, onderſcheydentlyk.

Distown, Divelstown, ſtad in Northumberland in Engeland.

Distraheren, van elkander trekken, ook verkopen. hy is zeer Diſtrait betekent hy heeft veel in 't hooft.

Distribueren, uitdelen. Diſtributie uitdeling.

District, is de omtrek van een gebied, zo ver zich de gerechtigheid van 't een of 't ander gebied uitſtrekt.

Ditgen, zie *Dutgen.*

Dithmarsen, landſchap in holſtein in de neder-Saxiſche kreits, 't welk de Eyderſtroom ten noorden van het hertogdom Sleeswig en de Elf van het hertogdom Bremen afzondert. Het heeft het eigentlyk zo genaamde Holſtein ten Ooſten, en de duitſche-zee ten weſten. Het noordlyk deel van dit kleine landſchap komt den hertog van Holſtein-Gottorp toe, het zuidlyke den koning van Denemarken, en ieder deel word weer in zyn geeſt en marſch verdeelt. Dit land leed inzonderheid nood van den groten watervloed van december des jaars 1717.

Dito, Detto, betekent wat reeds gezegt is, en word gebruikt wanneer men zich op het reedsgenoemde beroept, en het niet op nieuw noemen wil.

Dittaino, Dictaino, vloed in Sicilien in de Valeyen van Demona en Noto, welke zich in den vloed Jaretta ſtort.

Ditmaning, kleine ſtad in 't aarts-ſtift Saltsburg.

Diu, Diou, eyland in den Indiaanſchen Oceaan in Azien, aan de kuſt van Guzurate, tegen den zeeboezem van Cambaja, in het gebied van den groten Mogol, waarop een gewichtige veſting van den zelven naam, benevens een goede haven die den Portugezen toekomt. In de ſtad wonen velerly natien, als Perzianen, Turken, Armeniers, Arabieren, en Europeers, en voor dezen was de handeling in beter ſtaat als tegenwoordig.

Divan, zo noemt men in Turkyen een voetbank die een halven of helen voet van den grond verheven is, welke men in alle zalen en vertrekken der Paleyzen van private luiden vind. Deze voetbank is met een koſtelyk tapyt bedekt, benevens veel geſtikte kuſſens, die aan de muur leunen. Op dezen Divan ruſt de heer van 't huis, en ontfangt de viſites.

Divan, noemt men ook den Raad en de vergadering, welke op zekere dagen in de hier toe geſchikte grote zaal in het twede hof van het Serrail aan het Turkſche hof gehouden word, om over verſcheyde ſtaatszaken te raadplegen. De perſonen, uit welke de Divan beſtaat, zyn de groote Vizier, de 6 andere Viziers, de 2 Cadileskers van Romanien en Natolien, de 3 Teſſterdars of generale ſchatmeeſters, de Niſſangibachi als opper-kancelier, en de Netangi, die als geheimſchryver van ſtaat is, benevens enige ſchryvers en notariſſen. Zy begeven zich gezamentlyk 4 maal ter week in de zaal van den Divan, en blyven daar tot den middag. In dit vertrek geeft de oppervizier ook de vreemde afgezanten opentlyk gehoor, zynde het gewulffel daar van verguld en met Arabiſche letters beſchildert. De vloer is met tapyten belegt, en de drie banken in de zaal zyn met zyde ſtoffen overtrokken, waar van de middelſte met karmozyn-roodfluweel bekleed is, waarop de grote Vizier zit. Boven het hooft van den opper-Vizier is een klein vierkant venſter, de Jalouzy genaamt, waardoor de Sultan alles zien kan wat 'er in den Divan omgaat. Benevens dit vertrek is noch een ander, 't welk met houte tra-

tralien van dit gescheyden is, waar in de gemene bedienden op de vloer, die met tapyten belegt is, zitten.

Divan, is ook de geheime raad of het voornaamste collegie te Tunis, Algier, en Tripoli in Africa, waarin de Day presideert.

Divan-Bechi, of Bey, is de hoogste rechter in Perzien zo wel in burgerlyke als criminële zaken, en hy houd het gerechtshof in het koninglyk paleys. Aan hem geschieden de appellen van alle de provintien des koningryks, en hy zit ook als rechter in de zaken van de Kans en andere Groten.

Divandurow, zyn 5 of 6 eylanden van den Indischen-Oceaan, ten noorden van de Maldivische gelegen. Zy zyn klein, maar vruchtbaar, hebben een gezonde lucht, en komen den koning van Cananor toe.

Divar, eyland in de Indiaansche-zee in Azien, ten noorden van Goa gelegen, en de Portugezen toebehorende, welke de inwoners tot het Christen geloof bekeert hebben.

Dive, Dova, twe rivieren in Vrankryk, waar van de ene in Normandyen is, en zich by S. Sauveur fur Dive in de Brittannische-zee stort; de andere is in Poitou, en verenigt zich met de Loire.

Divelsburn, vloed in Northumberland in Engeland.

Divers, verscheyden, van diverse mening zyn, hiet in mening verschillen. Daar word zeer divers van die zaak gesproken; dat is, de een praat 'er zus, de andere zo van.

Diversie maken, hiet een blinde alarm maken, verwarring aanrechten, dat men niet te recht komen kan. In den oorlog hiet diversie maken, wanneer een veldheer op een andere plaats inbreekt, en hier door de gene die een stad belegeren van hun voornemen denkt af te trekken.

Diverteren, hiet afhouden, afwenden, ook vermaken, verquikken; divertissement, afhouding, afwending, ook verquikking, verlustiging, kortswyl.

Diveto, kleine stad in Val di Demona in Sicilien, omtrent 2. mylen van Messina.

Divette, kleine vloed in neder-Normandyen in Vrankryk in het landschap Cotantin, welke zich by Cherbourg in de zee stort.

Divineren, raden, profecyen, waar van daan divinatie, profecying.

Divisioni, zyn in 't gemeen 6. gelederen, wanneer een bataillon of regiment *en division* marscheert.

Division, is by de vloot een zeker getal krygsschepen, die onder 't bevel van een opper-officier staan. Zomtyds beduid dit woord het derde deel van een vloot die anders ook een esquadre hiet. Zomtyds is 't het negende deel van een vloot, 't welk dan geschied, wanneer dezelve in 3. esquadres verdeelt word, nademaal ieder escadre dan in 3. divisiones gedeelt is.

Division, hiet in Polen een zeker getal soldaten, welke onder het bevel van een starost of waiwode staan, genoegzaam als een afgedeelt corps van het gantsche Poolsche leger.

Diul, zee-haven in de provintie Tatta of Sinde in Azien, aan den mond van den Indus, den groten Mogol toebehorende.

Diurnale Romanum, is een daaglyks handboek der Roomsche geestlyken en munniken, en een uittrekzel uit het Roomsche getyboek, gelyk by na ieder orde haar byzonder dagboek heeft.

Divulgeren, verbreyden, gemeen en wereldkundig maken, onder den man brengen.

Diwanbecki, zie *Divan-Beghi.*

Diwizagora, zie *Jungferberg.*

Dixmuiden, kleine stad in Oostenryks Vlaanderen aan den vloed Iperlee, 3 mylen van Nieuwpoort, welke enigermaten gefortificeert is. Zy wierd in den Utrechtschen vrede ter gunste van het huis van Oostenryk aan de Staten Generaal ingeruimt, en anno 1714 in den Rastadschen vrede het huis van Oostenryk toegewezen.

Dnieper, Nieper, Borysthenes, grote vloed welke in Moscovien ontspringt, Litthauen van Wit-Rusland scheyd, en de Ukraine doorloopt, ook het onderscheyd tusschen de Poolsche en Moscovietsche Cosacken maakt, en van 't noorden ten zuiden by Oczakow in de Zwarte-zee loopt; by den mond is hy zeer breed, heeft verscheyde grote watervallen van de klippen, die den scheepsvaart verhinderen, en maakt by de 70. eylanden, waarop de Zaporohische Cosacken wonen.

Dniester, Niester, Tyras, grote vloed, welke uit het meir Niester in het waiwoodschap Lemberg ontspringt, naderhand Polen en Moldavien van een scheyd, en zich by Bialogrod in de Zwarte-zee stort.

Dobass, provintie in Africa in Abyssinien, tusschen de koningryken Dangali en Patigara, aan den vloed Magadoxo. Enige landbeschryvers plaatzen deze provintie in opper-Ethiopien.

Dobbertin, een adelyk Juffren klooster in het hertogdom Mecklenburg in 't vorstendom Wenden, dicht by het steedje Goldberg.

Döbeln, kleine stad in de Leipziger-kreits in Misnien, aan de Freybergsche Mulda, 7 mylen boven Leipzig, keur-Saxen toebehorende. Daar by is een oud geruineert slot, en worden in deze stad veel lakens en hoeden gemaakt.

Dober, kleine vloed in neder-Lusatien, valt by Dobermunde in de Spree.

Doberin, kleine stad in 't hertogdom Mecklenburg, zevendehalf myl van Rostock.

Doblen, slot en stad in Semigallien in Courland, 3 mylen ten westen van Mietau.

Doblin, stad in Samogitien in Littauen, aan de grenzen van Courland, 6 mylen van Mitau.

Dobniera, sterke stad benevens een kasteel in het waiwoodschap Cracou in klein Polen.

Doboy, Dowoy, sterk Turks slot aan den vloed Bosna in Bosnien in Ongaryen, 't welk de keyzerlyken in November 1716 met akkoord veroverden, en tot den grond verwoesten.

Dobkan, stad, dicht aan de Oost-zee in het hertogdom Mecklenburg, daar de begraafplaats der oude hertogen van Schwerin en een Luiters Juffren klooster is.

Dobre, ſtad in Maſovien in Polen.

Dobricze, ſtad in het waiwoodſchap Cracou in klein Polen.

Dobriluck, kleine ſtad, heerlykheid, ſlot en amt in neder-Luſatien, aan den vloed Dober, vier mylen van Lubben.

Dobrina, waiwoodſchap in Maſovien, in Polen, tuſſchen Cujavien en Pruiſſen, en begrypt het zelve 3 kaſtelenyen, naamlyk Dobrina, Ripin, en Slonsk. De hoofdſtad hiet ook Dobrina.

Dobroe, ſtad in wit-Rusland, 3 mylen van Mſcislaw, aan den vloed Cziorna, daar de Ruſſen den 30. Auguſtus 1708. het Zweedſche leger aangrepen.

Dobruska, heren-ſtad in de Koniggratzer-kreits in Bohemen.

Dobruzinische Tartaren, bewonen omtrent Bulgaryen de landſtreek Dobrucin om Varna en Syliſtria.

Dobrzin, kleine ſtad in Polen in het landſchap Maſovien benevens een ſlot op een rots, en word het omleggende gebied Dobrina genoemt, waar van hier boven.

Dobrziz, marktvlek en ſlot in de Podwertherkreits in Bohemen, daar een grote wildbaan is.

Dobschitz, zie *Debſchutz.*

Docetæ, ketters in de eerſte kerk, welke geloofden dat Chriſtus niet waarachtig maar alleen in ſchyn geleden had.

Dock is een beſlote plaats die aan den water-kant in de aarde gegraven is om ſchepen te maken, of te calfateren, 't hiet ook wel een Kom.

Dockum, ſtad in Vrieſland, 3 mylen van Groningen in Ooſtergo aan den vloed Ea, welke zich niet ver daar van in de Duitſche-zee ſtort, zo dat 'er de grootſte ſchepen landen kunnen. Zy is de reſidentie-plaats van het Admiraalſchap van Vrieſland.

Dogna, kleine ſtad in Epirus in Griekenland, ten noorden van de ſtad Butrinto gelegen.

Doctor is de hoogſte eren-trap, dien men op de Univerſiteiten in de Theology, Rechten, Medecynen en Wysgeerte kan erlangen.

Doctrinæ Christianæ Congregatio, zie *Congregatio.*

Documenten, zyn ſchriftelyke oirkonden, waar mêe men iets bewyzen kan.

Dodcheim, zie *Deutekom.*

Doden op een Schip worden in de dekens van hun bed gewonden, en over het ſtuurboord, of ter rechte zyde van het ſchip in zee geworpen, 't geen van een kanonſchoot verzelt word. De doden over bakboord, of ter linke hand van het ſchip over boord te werpen is oneerlyk, en geſchied aan het dode vee.

Dode-zee, een grote meir in Judea, aan de grenzen van 't ſteenachtig Arabien. Dit meir word gezegt op de plaats ontſtaan te zyn, daar Sodoma en Gomorra door 't vuur verteert zyn.

Dode-zondag, hiet de vierde zondag in de vaſten, Lætare genaamt, wyl op den zelven in 't jaar 965. in Sileſien en Polen het eerſt de Chriſtelyke Godsdienſt ingevoert is, de afgoden-beelden afgebroken en in 't water geworpen zyn. Tot gedachtenis hiervan maken de kinderen dien zondag in die landen een pop als een afgodenbeeld, en werpen het met grote vreugde in 't water. Dewyl zy nu voorgeven als of zy hier mêe de dood uitdreven, word deze zondag de dode-zondag genoemt.

Dodina, ſteedje en ſlot in Semigallien in Courland, ter linke hand van de rivier Dune, 7. mylen van Mietau.

Doesburg, ſtad in het graafſchap Zutphen, daar de oude en nieuwe Yſſel te zamen loopt.

Doeve, kleine ſtad in de provintie Jempterland, in Zweden.

Doewik, Fort Doeswicz, ſterke ſchans aan het voorgebergte Stavanger in Noorwegen.

Dogado, of het hertogdom Venetien, legt ten zuiden aan het landſchap Poleſine, ten weſten aan het Paduaanſche gebied, ten noorden aan het landſchap Trevigiano, en ten ooſten aan de golf van Venetien. Dit hertogdom begrypt de ſtad Venetien en andere plaatzen, benevens een kuſt, die niet ver in 't land gaat, daar benevens ook vele eylanden, niet ver van die kuſt, welke le Lagune di Venezia genoemt worden.

Dogal, zo word de prachtige tabbert genoemt, dien de Venetiaanſche edellieden by opentlyke plechtigheden dragen, welke uit zyde-ſtof, ſcharlaken, en andere koſtelyke ſtoffen gemaakt is.

Dogana, zie *Douane.*

Dogan Bachi, of Dochangi Bachi, zo word de opperſte Valkenier van den groten Sultan genaamt.

Dogden, zie *Daghö.*

Doge, betekent een hertog, en word gemeenlyk hierdoor de hertog van Venetien of van Genua verſtaan. Te Genua verkieſt men alle twe jaar een nieuwen hertog, maar te Venetien blyft hy het zyn leven lang. Deze laatſtgenoemde is het opperhooft van het gantſche gemenebeſt en preſideert in alle collegien. De gemene wetten en ordonnantien worden in zyn naam afgekondigt, de brieven van uitheemſche mogentheden worden aan hem geadreſſeert, de credentialen worden in zyn naam opgeſtelt, doch hy ondertekent ze niet, maar een ſtaatsgeheimſchryver: hy beantwoord ook de vreemde afgezanten in naam van de republiek met generale termen, op zyn naam worden alle munten geſlagen, hy voert den titel van Sereniſſimo of Doorluchtigſte: hy heeft alle beneficien van de St. Marcus-kerk te begeven, waaronder gemeenlyk 26 kanunnikaten zyn, en het zo genaamde Primiceriaat of dekenſchap: deze kerk erkent ook geen ander rechtsgebied als van den Doge, warom dezelve aanſtonds na zyn verkiezing met zonderlinge plechtigheden van die kerk bezit neemt: om kort te gaan, zyn gantſche ſtaat is koninglyk en zeer prachtig; maar met dit alles is hy niet anders als een ware onderdaan van de republyk, en in veel ſtukken is hy 'er noch ſlimmer aan als de minſte raadsheer, want in ſtaats-zaken, durft hy uit eige gezag zonder voorweten van den raad niets ondernemen; in de collegien, waar in hy preſideert, heeft hy niet meer als twe ſtemmen, hy moet alle zyne handelingen met de grootſte voorzichtigheid beſtieren,

zo hy niet veel te verantwoorden wil hebben. Zo dra hy verkoren word moeten zyn kinderen, broeders en bloedvrienden alle opentlyke amten neerleggen, en zo lang zyn regering duurt, durven zy geen hoop tot enige bediening opvatten. Hy durft zonder uitdrukkelyk verlof van den raad geen ogenblik uit de stad gaan, warom men van een Doge zegt, dat hy by opentlyke plechtigheden een koning, in de raadplegingen een raadsheer, maar in de stad en in zyn huis een gevangen man is. Onder andere hoedanigheden, waarop gemeenlyk by de verkiezing van een Doge gezien word, zyn voornaamlyk deze drie: eerstlyk dat hy uit een oud adelyk geslacht geboren zy, ten tweeden reeds enigsins bejaart, en ten derden, dat hy geleerd hebbe toe te geven, en zich te onderwerpen. Maar men ziet gemeenlyk in de verkiezing op zulk een man, die de republiek reeds in verscheyde gezantschappen gedient heeft. De verkiezing van een Doge geschied op volgende wyze: zo dra de laatst gestorvene ter aarde bestelt is, komen alle de Edelen, die over 30. jaren oud zyn, in het paleys van St. Marcus by-een. Daar worden eerst 5. zo genaamde Correctores verkoren, welke de artykelen, die de toekomende Doge bezweren moet, opstellen. Daarop tasten alle de edellieden die 'er tegenwoordig zyn in een zekere Lotbus, die met zilvere balletjes of kogeltjes gevult is, en 30 daar onder zyn vergult; de gene die de goude te beurt vallen goojen 9 daar van onder 24. zilvere, en loten hierna op een nieuw. Degene die daarop de 9 vergulde balletjes bekomen, verkiezen weer 40. andere, die egter alle van verscheyde familien zyn moeten, en de te voren gemelde negen kunnen zich zelven weer mee onder deze 40. verkiezen. Dezelve loten weer op de genoemde wyze, dat 'er maar 12. overig blyven. Van deze twaalf verkiest de eerste onder hen drie, en van de overige elf ieder twee, zo dat 'er te zamen 25. uitkomen. Deze worden weer door 't lot tot op 9. vermindert, welke andermaal 45. anderen, en alzo ieder 5. benoemen. Het lot vermindert hier na het getal van deze laatst genoemde tot op elf, en deze verkiezen eindelyk 41. die, na dat zy voorheen door de staatsraden bevestigt zyn, de eigentlyke verkiesheren van den Doge zyn, en ten minsten met 25. stemmen den Doge maken. Die tot Doge verkoren is, heeft geen macht om deze waardigheid neer te leggen, maar de republiek heeft wel macht om hem af te zetten. Zyn inkomen is niet veel, en wat hy uit de gemeene schatkamer tot zyn gewoonlyk salaris krygt, word gezegt omtrent 12000. ryksdaalders te belopen, zo dat men meestendeels ryke heren tot deze waardigheid verkiest. Zyn kleding bestaat daarin, dat hy op het hooft een zonderlinge soort van kroon of muts draagt, welke boven als een hoorn gebogen is, en daarom ook il Corno genoemt word. Om de schouders draagt hy een mantel van bont met hermelyn, byna gelyk de keurvorsten. Wanneer een Doge gestorven is laat hem de republyk op haar kosten prachtig ter aarde bestellen, doch niet eer, voor dat eerst alle dingen wel onderzocht, en voorheen alle schulden die hy gemaakt heeft, van zyn erfgenamen betaalt zyn. By de begraaffenis verschynen de raadsheren in rode klederen, tot een teken dat de republiek onsterflyk is. De tusschenregering duurt zelden langer als 8. dagen, in welke tyd het meeste van de staatsraden af hangt; blyvende de Senaat en de andere collegien ondertusschen opgeschort. De tegenwoordige Doge hiet Giouanni Cornaro, uit een oud en voornaam geslacht van Venetien, welke den 22. mey 1709. verkoren is.

DOGGENBURG, zie *Toggenburg*.

DOGGES-ZAND, grote zandbank en vlek in de Noord-zee, ten noordwesten in de provintie van Holland.

DOGLIANI, kleine stad aan de grenzen van 't hertogdom Montferrat, in het landschap Mondovi in Piemont.

DOHNA, kleine stad in de Meisnische-kreits, anderhalf myl boven Dresden. Dicht daar by legt de oude verwoeste burg Dohna, waar van de beroemde burggraven van Dohna voorheen den naam gevoert hebben, die noch hedendaags in de burggraven en graven van Dohna in Pruissen bloeien, welke de vrye stands-heerlykheid Wartenberg zedert 1719 bezitten, na dat de Silesische linie der graven van Dohna uitgestorven was.

DOIRE, vloed in Italien, welke aan de grenzen van het Wallifer land ontspringt, en zich in 't Montferratisch gebied in den Po stort.

DOIRE, vloed, welk op den berg Geneve in Dauphiné ontspringt, en zich een weinig beneden Turin in den Po stort.

DOL, stad in opper-Bretagne aan de grenzen van Normandyen, benevens een citadel, en een bisdom onder den aartsbisschop van Tours behorende.

DOLCE AQUA, kleine stad aan den kleinen vloed Nervia niet ver van de Liguistische-zee in Piemont, in Italien, benevens een slot op een rots. Zy is de hooftstad van een klein Marquisaat van den zelven naam, 't welk ten oosten en ten zuiden aan het Genueesche gebied, en ten westen en noorden aan het graafschap Nizza grenst.

DOLCE, stad aan den vloed Adige in 't Veroneesch gebied in Italien.

DOLCE, GOLFO DOLCE, grote zee-boezem en een stuk van de grote golf van Honduras, in de provintie Vera Paz in noord-America, 60 Engelsche mylen van de stad St. Jago di Guatimala. Aan dezen zee-boezem leggen twe vlekken, St. Thomas de Castilia en S. Pietro genaamt, waar heen de meeste West-indische Waren als Cochenille, Cacao, kostlyke balzem, boom- en andere wol in zekere, daar toe gemaakte pakhuizen gebracht, en daar na door de Spaansche schepen in July of Augustus naar Europa afgehaalt worden.

DOLCIGNO, zie *Dulcigno*.

DOLDER, zie *Doller*.

DOLE, welgebouwde en zeer sterke stad aan den vloed Doux in Franche Comté, benevens een Universiteit en Parlement.

DOLGEN, meir in de Ucker-marck by Templin, van waar men in de Havel kan varen.

DOLINA, stad in het waiwoodschap Reussen in Polen.

Dolk, is een kort zydgeweer, waar van zich hedendaags de vechters en de moordenaars bedienen.

Dollart, grote zee-boezem aan de Duitsche-zee tusschen Oostvriesland en Groeningen, daar de Embs in de zee valt. Word ook wel de zee-boezem van Embden genoemt.

Dollenstein, zie *Dalstein.*

Doller, Dolder, kleine vloed in Sundgau, welke in 't Vogesisch gebergte ontspringt, voorby het steedje Maasmunster loopt, en zich beneden Muhlhausen in den vloed Ill giet.

Dolling, slot in opper-Beyeren, 3 mylen van Ingolstad onder 't rent-amt Munchen behorende. 't Is het stamhuis van het adelyk geslacht van Dolling, dat in de 16de eeuw uitgestorven is.

Dollmar, een van de hoogste bergen in het vorstelyk graafschap Henneberg, op welkers top hertog Maurits van Saxen-Zeits een schoon lust- en jacht-slot heeft laten bouwen, waar uit men een aangenaam gezicht over Franckenland, Thuringen en Hessen enige mylen ver heeft.

Dom of Don, is een eertitel by de Portugezen en Spanjaarden, welke denzelven voor de doopnamen der voorname manspersonen zetten, als by voorbeeld Dom Pedro, Dom Diego enz. betekent zo veel als een heer.

Dom, zo noemt men de kathedrale of hoofdkerk van een aarts- of bisdom.

Domantz, wel bewaart slot in 't vorstendom Schweidnitz in Silesien, den graaf van Oppersdorf toekomende.

Domaslicz, zie *Thaus.*

Dombes, le païs de Dombes, klein landschap in Vrankryk, 't welk door de Saone van Beaujolois word afgezondert, en in 't overige van het landschap Bresse omringt word. Het bestaat uit elf Castelenyen, heeft ook zyn eigen Parlement, is een souverein vorstendom en hoort den hertog van Maine, een natuurlyke en gewettigde zoon van den vorigen koning Lodewyk XIV. De oudste zoon van den voornoemdem hertog, die den 4. Maart 1700. geboren is, voert den titel van prins van Dombes, en hem te gevallen is het ook tot een pairschap gemaakt.

Domeinen, zyn eigentlyk zulke goederen, welke, wyl ze onafscheydelyk tot de kroon of regering behoren, door den koning of vorst niet kunnen verwydert worden, ten zy het met bewilliging der gezamentlyke standen geschiede.

Dombo, Dombro, kleine stad en kasteel in opper-Ongaryen, is verscheyde malen door de Turken geplundert en afgebrand.

Domboriza, Dembroriza, vloed in Wallachyen, welke by de stad Argisch aan de Zevenbergsche grenzen ontspringt, en in den Donau valt.

Domengo, zie *Dominique.*

Domesnes, voorgebergte in Courland, strekt zich ten noorden in den Lyflantschen zee-boezem uit, en is wegen zyn ver uitstekende zandbank voor de schepen die naar Lyfland zeylen willen gevaarlyk.

Domestiquen, de huisgenoten, in 's gelyk de bedienden van een groot heer.

Domfrons, kleine stad benevens den titel van een graafschap in het landschap Maine in Vrankryk aan den vloed Mayenne.

Dom-Heer, zie *Canonicus.*

Domicelli, zo wierden voorheen de geappanageerde of uitgezette heren genoemt, en betekent zo veel als jonge heren, dewyl de eerstgeboren alleen den titel van heer voerde. Noch tegenwoordig noemt men in enige hoge stiften de jonge en by-kanunniken Domicellaar-heren, en men vind 'er zulke achttien in het dom-kapittel te Bamberg, welke de andere 20. kanunniken toegevoegt zyn.

Dominau, Domnau, kleine stad in de provintie Natangen, in Brandenburgs-Pruissen.

Domingo, zie *Dominique.*

Domingo de la Calcade, stad in het kleine landschap Rioxa in oud-Castilien, aan den vloed Caglera, was voor dezen een bisschoplyke stad, maar heeft deze waardigheid door den inval der Moren verloren.

Dominica in Albis, zo noemt men by de Roomschen den eersten zondag na Paasschen.

Dominikanen, beroemde munnik-orde, dus naar S. Dominicus genoemt, wiens regels zy in de 13 eeuw aannamen. Johannes Michaelis heeft hen hervormt, en paus Paulus V. naar de nieuwe schikking in 't jaar 1608. geconfirmeert. Hun voornaamste werk is dat zy zich op 't prediken leggen, waarom zy ook in 't gemeen de Predik-orde genoemt worden. Zy bestieren in Spanje de bekende Inquisitie, en hebben met de Franciscaners wegen de onbevlekte Ontfankenis van de H. Maagt, en met de Jezuiten over de wyze om de Chinezen tot het Christelyk geloof te bekeren grote geschillen. Zy gaan in 't wit gekleed, maar als zy uitgaan doen zy noch een zwarten mantel en zwarte kap aan. Daar zyn ook nonnen van deze orde.

Domineren, bevelen, gebieden. Maar, het zyne verdomineren, hiet alles doorbrengen, verquisten.

Dominique, Domingo, een van de Antillische eylanden Barlovento in noord-America, 't welk zeer vruchtbaar, en de Caribes onderworpen is, hoewel 'er de Engelschen ook iets van hebben.

Dominium, het eigendom aan een zaak, ook de heerschappy over een ander.

Dominium directum, eigendom over grond en bodem. Dominium utile de nuttige eigendom, wanneer men de zaak gebruiken en zich te nutte maken kan.

Dominium eminens, is een recht, waar door de opperheer in val van nood tot welzyn van de gemene zaak over de goederen zyner onderdanen ook tegen hun wil disponeren kan, by voorbeeld, dat hy in zulk geval hun huizen afbreken, hun koorn-magazynen aantasten kan enz.

Dominus directus, hiet de erf-cyns- of leenheer, by wien het leen van en goed moet genomen worden.

Dominus jurisdictionis, een gerichts-heer.

Domits, vesting aan de Elf, daar de Elde daar in valt, in 't hertogdom Mecklenburg, benevens een

een beroemde tol, den hertog van Mecklenburg-Schwerin toebehorende.

Domitsch, kleine ope keur-Saxische stad aan de Elf, beneden Torgau in de Misnische-kreits, benevens een Reken-hof, de Johanniter-orde toekomende.

Domleschig, kleine landstreek in 't Graauwbundter land, in 't bisdom Chur, 1. myl lang en een vierde van een myl breed.

Domme, stad benevens een slot in Vrankryk, in 't landschap Perigord aan de grenzen van Quercy.

Dommel, vloed in Brabant, welke zich by 's Hertogenbosch met de Aa verenigt, en by Crevecœur in de Maas valt.

Domnau, kleine stad, slot en beroemt klooster in Brandenburgs-Pruissen, 5. mylen van Koningsbergen.

Domo d'Oscela, of d'Osula, kleine gefortificeerde stad in 't hertogdom Milaan, aan den vloed Tosa, in het graafschap Anghiera.

Dompairo, stad en slot in Portugaal, wierd 1711. door de Spaansche troepen van den hertog van Anjou verovert.

Don, vloed in Vrankryk in Bretagne, welke by Juigne ontspringt en zich in de Vilaine stort.

Don, zie *Tanais*.

Don gratuit, zie *Donum gratuitum*.

Dona, zie *Hirschberg*.

Donatio Constantiniana, of Gift van Constantyn, is een verdichte bulle, waar mee de Roomsche pauzen willen bewyzen dat keyzer Constantyn de Groot aan paus Sylvester voor den doop, dien hy van zyn hand ontfangen had, het keyzerlyk paleys, de stad Romen, in 's gelyk alle Westersche en Italiaansche landschappen, provintien en steden in eigendom geschonken heeft, en de Roomsche kerk de volkome rechtsdwang en gezag daar over ingeruimt; welke bulle evenwel by Staat- en Historie-kundigen geen gek of vind, noch ook van den keyzer of andere mogentheden ooit aan den paus toegestaan is. De Roomsgezinde geestlykheid wend noch veel andere giften voor, welke van de Franckische keyzers Pipyn, Karel den Groten, Lodewyk den Vromen, ook van keyzer Otto I. Rudolf I. Hendrik VII. Karel IV. en andere meer aan den pauslyken stoel zouden gedaan zyn.

Donatisten, een secte in de Christenheid in de 4. eeuw, wiens stichter Donatus, bisschop van Carthago, door zyn navolgers by na als een god geëert, en gezegt wierd zonder zonden te zyn. Hy gaf voor dat Christus eenwezig met den Vader, maar evenwel geringer als de Vader was. Waar uit zyn navolgers besloten, dat gelyk de Vader over den Zoon was, zo was ook de Zoon boven den H. Geest. En dewyl zy meenden dat de kerk te enemaal onrein was, zo moesten zich de Donatisten weerlaten dopen, en op dat zy tegen de vonnissen der Concilien zich mochten handhaven, voegden zy zich by de Wandalen, en leefden gruwlyk met de andere Christenen. Maar na dat Africa in de handen der Turken geraakt is, zyn zo wel de Donatisten als de rechtgelovigen verdelgt.

Donato, kleine vloed in Calabria oltra, welke zich in de Jonische-zee stort, in 't ryk van Napels.

Donau, grote vloed in Europa, welke te Doneschingen in Zwaben in 't Furstenbergsche gebied ontspringt, by Ulm scheepryk word, en zich, na dat hy Zwaben, Beyeren, de Oostenrykische erflanden en Ongaryen door stroomt, en over 60 aanzienlyke rivieren tot zich genomen heeft, door 6 armen met zulk een hevigheid in de Zwarte-zee stort, dat hy gezegt word by de 20. Fransche mylen zyn zoet water in zee te behouden, na dat hy van 't westen ten oosten over de 700. mylen gelopen heeft.

Donau-Eschingen, zie *Doneschingen*.

Donavetz, zie *Dunavetz*.

Donaustauf, kleine stad en heerlykheid in Beyeren, 1. myl van Regensburg, benevens een landgericht. Het daarby op een hogen berg gelege slot van denzelven naam is in den dertig jarigen oorlog taamlyk verwoest.

Donauthal, een streek lands in Zwaben, van den oorspong des Donaus aan tot aan Hegow, waarin Sigmaringen, Dutlingen en Moringen leggen.

Donawert, Donauwert, welgebouwde stad aan den Donau, by den mond van de Wernitz, in 't hertogdom Beyeren 6. mylen van Augsburg aan de Zwabische grenzen. 't Was voordezen een vrye rykstad, maar toen zy wegen de religie-geschillen in den keyzerlyken ban verviel, en de executie den keurvorst van Beyeren opgedragen wierd, heeft deze naderhand dezelve 't meest in gehad. Zy wierd den 9. Juny 1705. wel door een keyzerlyk decreet weer met haar vorige Ryksvryheid begunstigt, maar in den Badenschen vrede 1714. is zy weer aan keur-Beyeren ingeruimt. Aan 't eynde van de stad legt het beroemde klooster van 't heilige Kruis, 't welk een abt heeft, en niet ver van de stad is de beroemde Schellenberg, daar de bondgenoten 1704. een heerlyke overwinning op de Franschen behaalden.

Donawitz, een oude verslikte en verstopte arm van den Donau, boven Belgrado in Ongaryen, welke tusschen moerassen doorloopt, en de Donau met de Temes verenigt. De keyzerlyke veldheer van de ruitery, graaf van Mercy liet denzelven in 't voorjaar 1717. schoon maken, tot den scheepsvaart bequaam, dat hierna de keyzerlyke schepen door dezen arm in de Temes, van daar by Panzova weer in den Donau komen, en hier door Belgrado omvaren konden, gelyk ook door dit middel de belegering en de verovering van die vesting veel gemaklyker gevallen is.

Doncastre, grote en volkryke stad in Engeland, in de provintie Yorck aan den vloed Done, daar goede koopmanschap gedreven word.

Donchery, kleine Fransche stad in het landschap Rhetelois in Champagne aan de Maas, niet ver van Sedan.

Dondangen, kleine stad in Courland, 8. mylen van Goldingen.

Donder gebergte, zie *Acroceraunia*.

Doneschingen, slot en groot vlek in het graafschap Furstenberg in Zwaben, 1. myl van Ulm, daar de Donau ontspringt.

DONETZ, DONIEC SOWIERSKI, rivier in 't land der Cosacken in de Ukraine, welke in 't gebergte niet ver van Bolgovi ontspringt, en zich by Babey in den Don stort. Zy word ook anders de kleine Tanais of Don genoemt.

DONGELBERGHE, stad, slot en graafschap in Braband, waar van een graaflyke familie den naam voert.

DONIEC SOBIERSKI, zie *Donetz.*

DONJON, BORSTWERING, is een verheve plaats in een vesting, daar men zich by een belegering in den uitersten nood naar toe retireert, om met den vyand noch te capituleren.

DONISCHE COSACKEN, wonen om den vloed Don of Tanais tot aan het Mœotisch moeras en Crimsch-Tartaryen, generen zich met den roof, staan onder de bescherming van den Czaar, en dienen hem voor geld in den oorlog.

DONNERSBERG, is een beroemde hoge berg in de Palts, 3. mylen van Worms, midden op den zelven legt een dorp, Donnersfeld genaamt, daar voor heen een slot geweest is. Boven op den berg ziet men noch de puinhopen van een klooster.

DONNIGSTEINER BRONNEN, zie *Tillerborn.*

DONUM GRATUITUM, DON GRATUIT of vrywillige gift, is een extraordinaire belasting die op sommige plaatzen op zekere tyden van de onderdanen gevordert, en dikwils zo scherp als de grootste schuld ingemaant word. Diergelyke moeten de Standen in Languedoc alle jaar, en de geestlyken in Vrankryk alle 5. jaar hun koning opbrengen, die gemeenlyk 5. of 6. millioen bedraagt. Zie *Decimæ.*

DONZI, kleine stad aan den vloed Noaym in het Fransche landschap Nivernois. Het omleggende gebied hiet Donziois, voert den titel van een hertogdom, en komt het huis van Mazarini-Mancini toe.

DOORLUCHTIGHEID, is een hoge titel, welke den keurvorsten, hertogen, palts-land- en mark-graven en andere vorstelyke personen, princen en princessen gegeven word.

DOOR-METER, Raion, kunstwoord in de krygsbouw-kunst. De grote halve Doormeter loopt van het middelpunt tot aan de spits van het bolwerk. De kleine halve Doormeter loopt van het middelpunt maar tot aan de keelpunt van het bolwerk.

DOORNE, marktvlek in Gelderland op de Veluw.

DOORNIK, zie *Tournay*

DOPPIA DI SPAGNA, Doubloen of Pistool, is een Spaansche goude munt, welke 32. realen geldt, maar nu op 40. verhoogt is. Te Milaan geld zy 21. Lire, en de Italiaansche gelden daar 23. Lire. Te Florencen geld een Italiaansche zo veel als 30. Paoli, en een Doppia di Venezia is 23. Lire. In Holland worden de Pistolen gemeenlyk tegen negen gulden en negen stuivers uitgegeven.

DORA, DOUREFELD, gebergte in Noorwegen.

DORA BALTEA, zie *Doire.*

DORA RIPARIA, zie *Doire.*

DORACA, kleine stad in Arragon aan den vloed Xiloca daar zich een lang onderaarts hol bevind.

DORAT, kleine stad aan den vloed Seve, in het landschap Manche in Vrankryk.

DORCHESTER, kleine en meest verwoeste stad in Oxfordshire in Engeland, niet ver van daar de rivieren Tame en Iss te zamen komen.

DORCHESTER, DORSETSHIRE, landschap in Engeland, 't welk ten oosten aan Hant, ten noorden aan Wilt en Sommerset, ten westen aan Devon, en ten zuiden aan de Brittannische-zee grenst, en in de lengte 45. inde breedte 25. Engelsche mylen begrypt. Het is beroemt wegen zyn wol, die men voor de beste in Engeland houd, en wegen de mastbomen. De hoofdstad hiet Dorchester, legt aan den zuidelyken oever van den vloed Frome, 4 mylen van de zee, en heeft den titel van een markgraafschap.

DORCY, kleine plaats in Champagne, een vierde van een myl van Sedan, daar alle zaken, die in en uit Vrankryk gevoert worden, bezichtigt en vertolt worden.

DORDOGNE, vloed in Auvergne in Vrankryk, welke beneden Bourdeaux in de Garonne valt.

DORDRECHT, DORT, grote, ryke en schone koopstad in zuid-Holland, 3 mylen van Rotterdam aan de Maas, welke hier ter plaatze de Merwe hiet, en met het zo genaamde Biesbos een klein eyland om de stad maakt, waar door zy zeer sterk is. Zy heeft in alle de vergaderingen der Hollandsche steden de eerste stem, het muntrecht, en het stapelrecht van de rhynsche wynen. In 't jaar 1421. is zy door een groten watervloed van het vaste land afgezondert, en 1618. is de beroemde Dortsche Synode tusschen de Gomaristen en Arminianen over het geschil van de eeuwige verkiezing hier gehouden.

DORENBURG, zie *Torda.*

DORFFEN, een landgericht in neder-Beyeren aan de Iser, 3 mylen van Ingolstad, onder 't rentamt Munchen behorende.

DORHEIM, welbewaart slot in Watteravien niet ver van Gelnhausen, 't welk de ryks-vryheren van Holtshausen toekomt.

DORIA, zie *Doire.*

DORIA, beroemt en voornaam geslacht te Genua, 't welk hedendaags den titel van hertogen van Tursis en vorsten van Melfi voert. De vader Johannes Andreas Doria, prins van Melfi, houd noch de Spaansche party van Filippus, en wierd daar over 1710. te Milaan door een opentlyk manifest voor een rebel en Majesteit-schender verklaart, en al zyn goederen in 't Milaneesche geconfisqueert. Maar de zoon Andreas Doria hield de zyde van het huis van Oostenryk. Uit dit huis is ook de hertog van Tursis gesproten, welke ook de Spaansche-Fransche zyde bleef aanhangen, en darom mee zyn goederen in 't Milanees en 't ryk van Napels verloor.

DORLA, Hessen-Casselsche voogdy in Thuringen, by Muhlhausen.

DORMAEL, kleine stad in 't quartier van Leuven in Brabant.

DORMANS, vlek in Champagne aan de Marne, waar naar een beroemde familie in Vrankryk den naam voert.

DORNBERG, amt in 't landgraafschap Hessen, in het graafschap Ziegenhayn, den vryheer van Dornberg toekomende,

Dornberg, slot en graafschap in Franckenland, niet ver van Neurenberg, den markgraaf van Anspach toebehorende.

Dornberg, oud slot en aanzienlyk ampt in het opper-graafschap Catzenelnbogen, Hessen-Darmstad toekomende. Voor 220. jaaren hebben de graven van Catzenelnbogen hier hun residentie gehouden, maar het slot is in den laatsten Franschen oorlog door de Franschen geruineert. Voor 400. jaaren liep de Nekker hier voorby, en by Trebur in den Rhyn. Maar dewyl die vloed by na alle jaren wyd en breed het land overstroomde (waarom de omleggende landstreek noch hedendaags het Ried genoemt word) hebben de graven van Catzenelnbogen het eindelyk met grote kosten zo ver gebracht, dat dezelve beneden Heidelberg afgegraven is, en in den stroom waar in hy nu is, geleyd.

Dornbeueren, Dortsbieren, stad in Zwaben aan de Fussach tusschen het Bregentzer Woud en het graafschap Embs, onder het Oostenrykſche graafschap Veldkirchen behorende.

Dornburg, slot in 't Anhaltsche gebied niet ver van Zerbst, en ook daar onder behorende, daar Johann Ludwig, vorst van Anhalt-Zerbst, geresideert heeft, die den 1 nov. 1704. gestorven is, en 3 princen en een princes heeft nagelaten.

Dornburg, kleine stad, slot en amt aan den linken oever van de Saale, op een berg in Thuringen, een myl van Jena, den hertog van Saxen-Weymar toekomende. Onder het slot aan den voet van den berg legt een dorp, daar een pas en brug over de Saale gaat. anno 1717. is dit steedje byna te enemaal in de asch gelegt.

Dornegg, dorp en sterk slot in 't Canton Solothurn, daar een brug over den vloed Bies gaat.

Dornheim, Dornem, kleine stad aan 't Zwarte woud in Zwaben, den hertog van Wurtemberg toekomende. In augustus 1718. is deze plaats door 't vuur van den Hemel aangestoken, en op een eenig huis na verbrand.

Dornhoff, slot in 't Jurger-quartier des hertogdoms Karinthien, het huis van Oostenryk toekomende.

Dornicke, vlek in 't eigentlyke hertogdom Holstein, in 't amt Bordesholm, aan het Pleuner meir.

Dornock, kleine stad benevens een grote en goede haven en een citadel in het noord-Schotsche landschap Sutherland aan de zee-engte van Dornock, zy is de residentie-plaats van den bisschop van Caithnesf, die onder den aartsbisschop van S. André behoort.

Dornstad, kleine stad aan den vloed Glatt in 't hertogdom Wurtemberg in 't Zwarte-woud.

Doro, vloed in de Iersche provintie Lagenia, welke zich by Arkloe in de Iersche-zee stort.

Dorothea, kleine vesting in de Africaansche provintie Guinea, op de goud-kust in Africa, ten oosten van de Caap van drie Punten, den koning van Pruissen toebehorende.

Dorotheen-Stad, zie *Berlyn*.

Dörpt, zie *Derpt*.

Dorsetshire, zie *Dorchester*.

Dorsten, stad in Westphalen in het graafschap Recklinghausen, is klein maar bevestigt, legt aan de Lippe, en hoort het aarts-stift keulen toe.

Dort, zie *Dordrecht*.

Dortmond, de 3de vrye ryks-en Hanse-stad in de Westfaalsche kreits aan den vloed Ems in het graafschap Marck, 6. of 7. mylen van Munster. 't Is een vesting, en zy begrypt een vry ryks-graafschap onder zich, geniet tol-vryheid door 't gantsche ryk, en is van den Lutherschen Godsdienst. Daar is ook een Illuster school, gelyk ook een Dominicaner en een Franciskaner-benevens 2 vrouwe-kloosters.

Dos, Bruidschat, is het geld 't geen een huisvrouw haar man zodanig inbrengt, dat zy 'er den eigendom van behoud en hy het vruchtgebruik hebbe. Hier zyn de Paraphernalia of andere toegebrachte vrouwlyke goederen gants van onderscheyden.

Dosse, vloed in de Marck Brandenburg, stort zich in de Havel en vliet met denzelven eindelyk in de Elf.

Dossolo, zie *Dasolo*.

Dotis, Dotes, zie *Tata*.

Dottnau, vlek in Zwaben aan het Zwarte Woud, daar een goede zilver mijn is, de abdy van St. Blasius toekomende.

Douairiere, een keyzerlyke, koninglyke, vorstelyke, graaflyke, vry-heerlyke of adelyke weduwe, die van haar weduwlyken erfschat leeft.

Douane, Dogana, is een plaats daar de imposten en accysen van de waren betaalt worden.

Dovarnenes, kleine stad in de Fransche provintie Bretagne, benevens een grote en goede haven aan de baai van Dovarnenes.

Douay, grote en sterke stad aan den vloed Scarpe in Walsch Vlaanderen, aan de grenzen van de beyde graafschappen Artois en Henegouwen, benevens een castellany en universiteit, welke 1563. van koning Filippus II. van Spanje gesticht is, de kroon van Vrankryk zedert den Akenschen vrede 1668. toekomende, 5. mylen van Cambray. De Franschen hebben de vestingwerken zeer verbetert, ook aldaar sluizen gemaakt, waar door niet alleen de diepe grachten met water gevult, maar ook het platte land onder water kan gezet worden. Eertyds hebben de Franschen het grote tuig- en giet- huis van hun geschut hier gehad, waar van zy egter het overvloedige geschut in 't jaar 1709. naar Kamerik gevoert hebben. In 't jaar 1710. wierd deze plaats benevens het fort de Scarpe, 't welk even buiten de stad legt, door de Bontgenoten na een harde belegering verovert, maar den 15. Augustus 1712. wierd het fort door de Franschen weer ingenomen, en de stad moest den 9. September het zelve lot ondergaan.

Doudeville, groot vlek in Normandyen, 7 m. van Rouen.

Doubloenen, zie *Doppia di Spagna*.

Doue, kleine stad in het Fransche landschap Anjou.

Dover, zie *Douvres.*

Dovern, voogdy in 't hertogdom Bremen, benevens een grote landstreek tusschen de Aller en Wezer, welke voorheen tot het stift Bremen behoorde, maar in den Nimweegschen vrede 1680. van Zweden aan het huis Brunswyk-Luneburg afgestaan wierd.

Douglas, stad in Cluydesdale in zuid-Schotland, aan een vloed van den zelven naam, welke zich by Larrik met de Cluyd verenigt, waar naar een zeer oude en voorname graaflyke familie in Schotland den naam voert, uit 't welke de hertogen van Hamilton en Queensbury benevens andere afstammen.

Douglas, Dunglas, kleine stad in de zuid-Schotsche provintie Merche.

Douglasstown, stad en haven op het eyland Man, tusschen Engeland en Ierland.

Dovi, Dyfi, vloed in de provintie Walles in Engeland, welke zich in de Iersche-zee stort.

Dovitza, zie *Dubitz.*

Doubleren, word by de krygsoeffening die beweging genoemt, wanneer men uit twe gelederen een maakt, welke de hoogte van 't Bataillon vermindert, maar daar in tegen de front vermeerdert. Of wanneer men de reyen verdubbelt of doubleert, en uit twe een maakt, zo word de front van het Bataillon vermindert, en de hoogte vermeerdert.

Doul, steedje en Fort in Hollandsch Vlaanderen, aan den oever van de Schelde.

Dourdan, kleine stad op het eyland van Vrankryk, in het gebied Hurepoix, aan den vloed Orge, 13 mylen van Parys.

Dovre, stad in de Zweedsche provintie Iempterland, 4 mylen van de Noorweegsche grenzen.

Dovrefield, zeker dal in het Drontheimsche gebied in Noorwegen, 15 mylen van de stad Drontheim.

Dourlens, Doulens, kleine bevestigde stad benevens een citadel aan den vloed Authie in Picardyen in Vrankryk. Zy is sterk en legt tegen de grenzen van Artois.

Douro, Dufro, grote vloed in Spanje, welke in Oud Castilien in 't gebergte Idubeda op de grenzen van Arragon ontspringt, en zich niet ver van de stad Porto in Portugaal in de Atlantische-zee giet.

Douvres, kleine maar een zee-stad van grote aangelegenheid in het graafschap Kent in Engeland, benevens een citadel en beroemde haven, daar gemeenlyk de Paquetboten van Calais uit Vrankryk naar Engeland aankomen. 't Is een van de vyf havens die zitting en stem in 't parlement hebben, en hier naar voert een Engelsch lord den Hertoglyken titel.

Douwne, graafschap in de Iersche provintie Ultonia of Ulster, 't welk ten noorden aan het graafschap Antrim, ten zuiden aan Louth, ten oosten aan de Iersche-zee, en ten westen aan Armagh grenst. De hoofdstad daar van hiet ook Downe, en legt aan het meir Cone op een Schier-eyland, en heeft een voortreflyke haven. Zy heeft zitting, en stem in 't parlement van Ierland, en een bisdom dat onder den aartsbisschop van Armagh staat.

Douwneham, stad in Norfolck in Engeland, aan den vloed Ouse.

Doux, grote vloed in Fransche Comté, welke uit den berg Jura ontspringt en zich te Verdun in de Saone stort.

Douzi, vlek aan de Cher in het bisdom van Amiens in Picardyen.

Dowane, zo word het koophuis der Christenen te Fez in Africa genoemt.

Dowart, kleine stad op het Schotsche-eyland Mule, heeft een fraaie haven, en legt op een voorgebergte aan de Oost-zee.

Dowoy, zie *Doboy.*

Doxan, ryk en vermakelyk nonne-klooster van de Premonstratenzer orde in de Slaner-kreits in Bohemen.

Dozza, heerlykheid in 't Bolonneesche gebied in Italien, den marckgraaf Campeggi toekomende.

Draaibomen, Moulinets, zyn houte kruissen die op een paal omgedraait worden, om de voetgangers alleen door te laten: men steltze op de hoeken der wegen daar slagbomen staan.

Draburg, gefortificeerde stad aan de Drau in neder-Stiermarken, zy word ook opper-Draburg genoemt tot een onderscheyd van neder-Draburg, dat een steedje in neder-Karinthien is, aan de Stiermarksche grenzen.

Drac, vloed in Dauphiné, ontspringt uit het gebergte van Montorsier en valt by Grenoble in de Isere.

Drachenberg, zie *Trachenberg.*

Drachenburg, Drakenburg, stad in het graafschap Hoya aan de Wezer, een half myl van Niemburg.

Drachenfels, slot en heerlykheid in het aartsstift Keulen, een myl van Bon, waar van zich een linie der ryks-vryheeren Waldpoten van Passenheim te Gudenau, die zy toekomt, erf- en burggraven schryven.

Drahne, zie *Drehna.*

Drage, vlek, slot en residentie des graafs van Rantzau in 't Holsteinsche, in 't amt-Steinburg, anderhalf myl van Itzehoe.

Drage, vloed in de nieuwe-Mark Brandenburg, welke in de Draheimsche broek ontspringt, en zich niet ver van Driesen in de Warta stort.

Drago, vloed in Napels, welke aan de grenzen van Principato citra en Oltra ontspringt, en zich in de golf van Napels stort.

Dragoe, kleine plaats op de oostzyde van het Deensche eyland Amack in de Sund, 2 mylen van Coppenhagen gelegen.

Dragoman, zo worden de tolken in de Oostersche landen genoemt, welke de Oostersche en Westersche spraken verstaan.

Dragone, vloed in Napels, welke op den berg Vesuvius ontspringt, en zich in de Sarno stort.

Dragonera, een van de Balearische eylanden in de Middelantsche-zee, dicht by Majorca.

Dragonders, een soort van ruiters, die in plaats van de Carabiniers zyn opgekomen, maar zo wel te paard als te voet dienst moeten doen, en by grote Attaquen of in Veldslagen aan de gevaarlykste plaatzen gecommandeert worden. Hun geweer bestaat in snaphanen, pistolen, degens, zwaarden en bajonetten, ook voeren zy zomtyds bylen aan de zadels. Wanneer de slag aangaat vallen zy 't eerst aan, en in 't leger is hun plaats voor aan de spits of aan de vleugels, op dat zy dezelve mogen dekken, dewyl zy 't eerst in de wapens kunnen komen. Zy worden eigentlyk onder het voet-volk gerekent. De Primaplana van een compagnie dragonders bestaat uit den hopman, luitenant, vaandrig, wachtmeester, fourier, monsterschryver, barbier, trommelslager, smit, en zadelmaker.

Dragovan, koninkryk op het eyland Java in Azien, waar in veel Kamfer, Brasilien-hout en andere speceryen wassen.

Draguignan, stad in Provence in een vruchtbare landstreek in 't gebied van Frejus. Zy is de hoofdstad van een byzondere Viguerie, en heeft een landgericht.

Draheim, stad, slot, en heerlykheid in de nieuwe Mark dicht aan de Poolsche en Pommersche grenzen, welke 1657. in het Brombergsche traktaat van Polen aan keur-Brandenburg als een pand voor 120000. daalders voor drie jaar wierd toegewezen, en dewyl na verloop van dien tyd de wederbetaling niet geschied is, heeft keur-Brandenburg noch 15000. daalders uitgeschoten, en het als een hypotheek of pand van 135000. daalders in bezit genomen.

Drahenits, schoon en vermaaklyk gelegen slot in de Pragenser-kreits in Bohemen.

Drain, kleine stad in het Graafschap Marr in noord-Schotland, 3 mylen ten westen van Aberdeen.

Dramburg, kleine stad in de nieuwe Mark Brandenburg en de hooft-stad van de Dramburgsche kreits aan de Drage, bestaat uit de oude en de nieuwe stad.

Drance, vloed in Savoien, welke in het landschap Faucigny ontspringt, en zich in het meir van Geneve stort.

Drandis, kleine stad in 't canton Bern, in Zwitzerland.

Drangiana, provintie in Perzien, word hedendaags Sigistan genaamt, en legt het verste ten oosten.

Dransfeld, marktvlek in neder-Saxen tusschen de Leine en Weser in 't vorstendom Oberwalde, 2 mylen van Göttingen, en komt den keurvorst van Hanover toe.

Drapano, voorgebergte op de noordlyke kust van het eyland Candia, tusschen de steden Canea en Bettino.

Drasmauer, groot vlek benevens een slot in 't hertogdom Crain aan den vloed Dresen.

Drausen, meir in Pruissen by de stad Elbingen, 't welke zich in 't frissche Haf ontlast.

Draw, grote vloed die te Innichen in Tyrol aan de Saltsburgsche grenzen ontspringt, door Steyermarken en Karinthien loopt, en zich in Ongaryen niet ver van Essek in de Donau stort. Hy loopt van 't westen naar 't oosten.

Drebach, bergvlek in de Aarts-bergsche kreits in Misnien, in 't amt Wolkenstein gelegen.

Drebkow, Drewko, Dreyocke, kleine stad in neder-Lusatien, 2 mylen van Cotbus en Finsterwald, is driederly heren van Adel onderdanig, word meest van Wenden bewoont, en onder de 6 Wendische steden getelt.

Dreckhausen, Drechtingshausen, keur-Mentsisch steedje, 't welk een heerlyken wyn-oegst heeft, een myl van Bingen aan den Rhyn gelegen.

Dreckenderheim, vlek in de neder-Palts aan den kleinen vloed Dreks, daar zich dezelve in de Lauter ontlast.

Drefurt, zie *Trefurt*.

Dreg, Grapin, is een klein anker met 4. of 5. tanden dat men tot de sloepen op de rivieren en elders gebruikt.

Dregel, sterk slot in Ongaryen, niet ver van Ofen op een hogen berg.

Drehna, Drahna, slot en heerlykheid in neder-Lusatien, naast de heerlykheden Dobrilugk en Sonnenwald gelegen, de weduwe van hertog Frederik van Saxen-Weissenfels, die voorheen te Dahme resideerde, toebehorende.

Dreileben, vlek en amt in de Hout-kreits van het hertogdom Maagdeburg.

Dreisen, zie *Driesen*.

Dreisig, zie *Droisig*.

Drennelburg, Drengelburg, kleine oude stad en amt benevens een sterk slot op een hogen berg in Hessen aan den vloed Dymel, 3 mylen van Cassel, waar onder het ook behoort.

Drent, zo word het noordlyk deel van Overyssel genaamt, waar van de hoofdstad Coevorden hiet, en waar in veel Moerassen zyn.

Dresden, welbevestigde, volkryke en schoongeboude keur-Saxische residentie-stad in de Misnische kreits aan de Elf, waardoor zy in oud en nieuw Dresden verdeelt, doch door een kostlyke stenebrug weer aan elkander gehecht word. Zy legt 3 mylen van Meissen, is een reguliere hooftvesting, en heeft een prachtig slot in nieuw Dresden, benevens een wyd beroemde stal, kunstkamer, en wel voorzien tuighuis. Hier bevinden zich de hoge collegien van het keurvorstendom Saxen, naamlyk de geheime raad, de kamer, de landsregering in het appélhof, de opper-consistorie, de krygsraad, het accys-collegie en het opper-rekenings-collegie. Voor de Pirnische poort is een nieuw tucht en weeshuis, ook de grote koninglyke lusttuin, en daar in een kostlyk Paleys. Voor weinig tyd is ook achter de piqueur stal een ongemeen kostelyke tuin, de Zwingergarten genaamt, en in oud Dresden het prachtig Hollands paleys aangelegt. De stad oud Dresden brandde in 't jaar 1685. by na te enemaal af, maar is hier na van langzamer

mer hand weer schoon opgetimmert ook 1726. een ridder-en militaire academie,en een huis voor de verminkten daar in aangelegt.

Dresoderheim, kleine stad in de neder-Palts aan den vloed Glan in het amt Creutzenach.

Dressteren, iets toestellen, te recht maken, ook africhten, onderwyzen.

Dreveren, stad in het landschap Drent in Overyssel, in de verenigde Nederlanden.

Dreux, kleine en oude stad benevens een heerlykheid op het eyland van Vrankryk, aan den kleinen vloed Blaise, welke de koning van Vrankryk in 't jaar 1707. den hertog van Vendome geschonken heeft.

Drewicz, stad in 't Waiwoodschap Sendomir in klein Polen.

Dreyding, is een oude wyze van gerechthouding in Silesien, en een overblyfsel van het recht of voogt-geding, dat de schouten driemaal des jaars gewoon waren te houden. 't Is in vele vorstendommen, inzonderheid op de dorpen noch in gebruik.

Dreyen, kleine stad in Voigtland, 2 mylen van Plauen, 't geslacht van Feilitsch toebehorende.

Dreyer-heren, worden te Bazel de rentmeesters genoemt, die de gemene gelden en de kas onder zich, en de kist-heren beneven zich hebben. In andere Zwitsersche steden worden zy Seckelmeesters genoemt.

Dreyling, munt in 't Holsteinsche, welke drie lichte penningen geldt.

Driburg, oud slot in 't stift Paderborn, wierd voor dezen Iburg genoemt, en was een sterke vesting der Saxen tegen de Francken, maar deze gantsche landstreek is van keyzer Karel den Groten aan het bisdom Paderborn geschonken.

Dridorf, een uit drie dorpen geboud steedje, slot, en Nassau-Dillenburgs amt in 't Westerwald, een myl van Beilstein gelegen.

Drie-eikisch gebied, Ditio Triquernatis, Tractus Triquercitanus, is een zeker gebied 3 mylen lang en 2 breed, dicht aan Wetteravien, met een schoon Woud omringt. Het legt niet ver van Hanau en Frankfort aan den Meyn, begrypt 6 dorpen onder zich, en komt voor 't grootste gedeelte de graven van Isenburg, ten dele egter ook de graven van Hanau en de landgraven van Hessen-Darmstad toe.

Driesdorf, markgraaflyk Brandenburgs amt niet ver van de residentie-stad Anspach, daar die vorst een schoon lustslot en uitmuntenden tuin heeft.

Driesen, Dreisen, Dresen, stad en amt benevens een vesting, waar in bezetting legt met een commandant, aan den kleinen vloed Netze in de nieuwe marck-Brandenburg aan de Poolsche grenzen, daar goede lakens gemaakt worden.

Drievuldigheids-Orde, zie *Jonckeren-Collegie*.

Driffield, stad in Yorckshire in Engeland.

Drillen, betekent de soldaten of burgers op de monstersplaats voeren, en ze daar in de wapens oeffenen.

Drillo, Achates, vloed in Sicilien in Val di Noto, welke zich in de Afrikaansche zee stoort.

Drimago, Turksche stad in Bulgarien, aan den Donau.

Drin, vloed in Albanien in Griekenland, welke zich in de golf van Drin by Alessio aan de golf van Venetien stort. In 't eerst zyn het twe rivieren, le Drin blanc, en le Drin Noir, welke zich hier na verenigen, en na dat zy enige andere hebben ingenomen, verdelen zy zich wederom, maken een eyland, en storten zich door twe rivieren by Alessio in 't Adriatisch meir.

Drin, Trino, vloed in Ongaryen, welke Servien en Bosnien van elkander scheyd, en zich beneden Drinowar in de Sau ontlast.

Drinowar, Trinowar, stad in Servien aan den vloed Drin in Ongaryen op een klein eyland, welk de vloed Drin maakt, den Turk toekomende.

Dringenstein, berg-slot, vlek en amt in 't Nassau-Dillenburgsche gebied, een myl van Dillenburg.

Dringfurt, kleine stad in Bartenland in 't Brandenburgs-Pruissen.

Drissa, stad in het waiwoodschap Polocz, in wit Reussen in Polen.

Drivasto, Turksche stad in Griekenland, in Albanien aan het meir Scutari.

Drizwiaz, stad in het waiwoodschap Wilna in Littauen aan een meir gelegen.

Drommeling, zie *Trömling*.

Drogenbosch, slot een myl van Brussel in de Oostenryksche Nederlanden, de hertogin-weduwe van Aremberg toekomende.

Droghida, Tredach, kleine stad in de Iersche Provintie Leinster in het graafschap Louth aan den vloed Boyne, niet ver van zyn invloed in de zee, daar zy een goede haven heeft.

Drogiczin, kleine stad in Podlachien, aan den vloed Bug, nevens een castellany: Zy heeft een hofgericht, waar in de geschillen van den Poolschen adel beslist worden.

Drogobusk, kleine stad in 't hertogdom Bielki in Moscovien aan den Dnieper.

Drogoman, zo worden de tolken by de Turken genoemt.

Droissig, schoon slot, vlek en heerlykheid, waar onder 26. dorpen behoren, een myl van Zeitz in Turingen, de graven van Hoimb als een leen van keur-Saxen toekomende.

Droitwich, vlek in het landschap Worchester in Engeland aan den vloed Salwarpe. De plaats heeft het recht om twe gedeputeerden in het Parlement te zenden, en daar word veel zout gekookt, uit drie wonderbare bronnen, welke van den 23. juni tot den 23. december zout, den overigen tyd van 't jaar zoet zyn.

Drolshagen, Keulsch steedje in 't hertogdom Westphalen, niet ver van Olepe.

Drome, kleine vloed in Dauphiné, welke by den ingang van Val di Drome ontspringt, en zich beneden Valence in de Rhone stort. In Normandyen

dyen is een kleine vloed, die ook Drome genaamt word, en die zich te gelyk met den vloed Aure in de zee ftort.

Dromo, klein en flecht bewoont eyland in den Archipel.

Dromore, Drummore, kleine en byna woefte ftad aan den vloed Lagang, in de Ierfche provintie Uifter in het graaffchap Louth, benevens een bisdom, onder den aartsbiffchop van Armagh behorende.

Dronero, ftad in Savoien in het markgraaffchap Saluzzo aan den vloed Macra, benevens den titel van een markgraaffchap.

Dronghem, abdy in Spaans Vlaanderen, dicht by de ftad Gent.

Dronthfim, Deenfche provintie in Noorwegen, welke ten zuiden aan Bergen, ten noorden aan Wardhuis, ten weften aan den noorder Oceaan, en ten ooften aan het Noorweegfche gebergte grenft.

Drontheim, koopftad en haven aan de provintie van den zelven naam, welke een Lutherfchen aartsbisfchop heeft en in aug. 1708. by na te enemaal afgebrand is. Tegen de zee word zy door het flot Monckholm, en aan de landzyde door een citadel befchut.

Drontingholm, is een fchoon koninglyk luft flot en weduwen-refidentie-plaats in Zweden, 't welk de laatftgeftorve koninglyke vrouw moeder Hedwig Eleonora op een eyland van het meir Meler niet ver van Stokholm benevens een koftlyken tuin heeft laten aanleggen.

Droge Banken, zyn ondiepe heuvels in de zee, daar het water maar 5 of 6 voet over heen loopt, en kunnen de fchepen gemaklyk op dezelve verongelukken.

Drosendorf, ftad en flot in neder-Ooftenryk aan den vloed Teya aan de Moravifche grenzen. Hier is noch een oud flot te zien, waar op voor heen de Tempelieren gewoont hebben.

Drossaart, zie *Droft*.

Drossen, hooftftad van de Sternbergfche kreits in de nieuwe mark Brandenburg, 3 mylen van Frankfurt aan den Oder, niet ver van het water Eylank. Zy is wel aangelegt en aanzienlyk, en maakt fraaie lakens.

Drost, een opper amtman, welk woord in neder-Saxen en in de Nederlanden gebruiklyk is, betekent zo veel als een landshooftman in opper-Saxen. Zy oeffenen het recht ten platten lande, en worden ook wel Bailluws, en op enige plaatzen Ruaarts genaamt.

Droste, ryk vryheerlyk geflacht in het ftift munfter en Paderborn, wier ftamhuis viffchering dicht by het fteedje Ludinghaufen gelegen is.

Drot, vloed in de provintie Perigord in Vrankryk, welke in het bisdom van Perigueux ontfpringt, en zich by Candrot in de Garonne ftort.

Drubeck, Luiterfch nonnen-klooster in het graaffchap Wernigerode.

Druha, flechte ftad in het waiwoodfchap Polocz in Wit-Ruffien in Polen.

Druia, ftad in Littauen in het waiwoodfchap Wilna, legt aan den linken oever der Duna, en heeft tegen over een fterk flot, Arx Druia genaamt, 6 mylen van Braclaw.

Druida, aanzienlyk vlek in den kerkelyken ftaat in Italien, aan den Tiber, 2 mylen van Perousa.

Drume, zie *Drome*.

Drusen, zyn volkeren in Syrien op den berg Libanon, welke voorgeven dat zy van de Franfchen, die met hertog Godfried van Bouillon naar 't heilige land trokken, afftammen. Zy noemen zich Chriftenen, maar volgen noch den Chriftelyken noch den Mahometaanfchen Godsdienft, maar hebben een geloof op zich zelven. Zy zyn goede krygsluiden, en wel in de fterrekunft en zwartekunft ervaren, zyn van een zeer harde natuur, en wonen in de gebergtens, hebben hun eige vorften die zy Emirs noemen, en die den groten Sultan cynsbaar zyn. In 't jaar 1701. zonden zy enige gedeputeerden naar den koning van Vrankryk en verzochten verlof om het Franfche wapen boven de poorten hunner veftingen te zetten, 't geen hun ook toegeftaan is, maar de ridder-orde van den H. Geeft hebben zy voor hun vorft niet kunnen verkrygen.

Drusenheim, ftad in de neder-Elfas aan den vloed Moter, daar dezelve in den Rhyn valt.

Drysnow, kleine ftad in Littauen, daar de zo evengemelde vloed ontfpringt, 5 mylen van Wilna.

Dryswiatecica, vloed in Littauen, ontfpringt in een klein meir in het waiwoodfchap Wilna en valt in de Driesna.

Dryven, hiet by de fchippers, wegens de ftilte van den wind niet voortkunnen, nademaal de geftreke zeylen op de maften leggen. Zomtyds gefchied het ook met voordacht, om een ander fchip in te wachten.

Dschus, vloed in 't bisdom Bazel, komt uit het St. Immersdal by Courgemont, en valt in de Bieler-zee.

Duara, vefting aan den ooftlyken oever van den vloed Cettina in Dalmatien, de Venetianen toebehorende.

Dub, Eiche, koninglyke ftad en flot in Bohemen, in de Buntzler kreits tien mylen van Praag.

Dubbelhaken, een foort van grote vuur roers, die op forketftocken leggen, maar niet veel meer in gebruik zyn.

Dubin, kleine ftad, flot en amt aan de Mulda in de Leipziger kreits in Meiffen, daar de grote Dubifche Heyde begint, 4 mylen van Leipzig, is 1710. door den brand ten dele in de afch gelegt, warom de lands overigheid dezelve om wat weer op te helpen met twe beeftemarkten des jaars begunftigt heeft.

Dubenow, kleine ftad in Courland in de provintie Semigallien, 17 mylen ten ooften van Mietau.

Dubiecz, ftad in het waiwoodfchap Reuffen in Polen.

Dubitz, stad in Croatien aan den vloed Unna aan de Bosnische grenzen, die in den Passarowitschen vrede 1718. den Roomschen keyzer overgelaten is.

Dublin, graafschap in de Iersche provintie Leinster, 't welke tusschen de graafschappen Wicklo, Kildare en Eastmeath en tusschen de Iersche-zee gelegen is.

Dublin, in 't Iersch Balacleigh, hoofdstad van 't koningryk Ierland, in het graafschap Dublin en in de provintie Leinster aan den invloed van de rivier Leiffer in de Iersche-zee gelegen. 't Is een grote, welgeboude, en volkryke koopstad, benevens een goede haven en sterk slot, ook een aartsbisdom en een Universiteit, die 1320. gesticht is. De onder-koning van Ierland houd daar zyn residentie, gelyk 'er ook byna de gantsche adel van het koningryk woont, en de vergadering van 't Parlement word 'er altyd gehouden. In 't jaar 1711. den 25. april quam hier in de schatkamer brand, waar door het gantsche gebouw benevens alle documenten en papieren verbranden, maar de kas noch geborgen wierd.

Dublin, kleine stad in Courland.

Dubloen, zie *Doppia di Spagna.*

Dubna, stad in Volhynien in Polen, het vorstlyk huis Lubomirsky toekomende.

Dubrobna, stad in Littauen, in het waiwoodschap Msciflaw aan den Nieper.

Duc, een titel in Vrankryk, is zo veel als hertog: hy gaat voor de graven en markgraven.

Ducaat, een goude munt die vyfgulden zonder het opgeld bedraagt, maar word veeltyds op vyfgulden vyfstuivers gerekent.

Ducato di Venezia, of *Ducato corrente*, is 6 Lire en 4 Soldi. Maar een bank-ducaat geld 20. Italiaansche schellingen, en 120. ducati correnti, maken 100. bank-ducaten.

Ducaton, een zilvere munt die 63. stuivers geldt.

Duccala, provintie des koningryks Fez in Africa.

Ducey, zo hieten twe vlekken in Normandyen, waar van het een in het bisdom Avranches, het andere in het bisdom Bayeux legt.

Duchezow, Duchs, zie *Dux.*

Duckstein, een rots by konings-lutter, waar van het beroemde witbier duckstein of duchstein, dat men te Konigslutter broud, zyn naam heeft.

Duddu, stad aan de zyde van een berg in het landschap Chaus in 't koningryk Fez in Africa.

Duderstad, amt en hoofdstad op het Eisfeld aan den vloed Wipper, keur-Ments toebehorende, 8 mylen van Cassel. De inwoners zyn meest Roomsgezint.

Duegsbey, kleine stad op het uiterste voorgebergte in noord-Schotland in het landschap Kathenes.

Duel, een tweegevecht van twe personen, welke elkander uitgedaagt hebben, en met pistoolen of degens vechten. Voor enige eeuwen hadden zekere ryks-steden, by voorbeeld Hal in Swaben, het byzonder voorrecht, dat partyen, die geschil met malkander hadden, het zelve daar door een plechtig kampgevecht mochten beslechten; maar om het misbruik dat 'er van gemaakt wierd, is zulks reeds in de 15. eeuw door de rykswetten afgeschaft, en de twegevechten door gants Duitsland verboden; maar nergens zyn 'er scherper plakaten tegen de duellen afgekondigt als in Vrankryk, keur-Saxen en in 't Brandenburgsche.

Duerna, kleine vloed in Spanjen in 't koningryk Leon, welke in den vloed Orbigo valt.

Duero, zie *Douro.*

Duerstede, zie *Wyk te Duerstede.*

Duesmois, klein landschap in het hertogdom Burgundien, niet ver van den oorsprong der Seine. De kleine stad Desme legt daar in aan den vloed Seine, in de Bailluagie van Montagne, vier of vyf mylen van Chatillon.

Duffel, voorname heerlykheid en kleine stad aan den vloed Nethe in Braband.

Duglas, zie *Douglas.*

Duim, een maat, is het twaalfde deel van een voet.

Duisbourg, kleine stad in Brabant, in 't quartier van Brussel, benevens den titel van een burggraafschap.

Duisburg, gefortificeerde stad in 't hertogdom Kleef aan den vloed de Roer, niet ver van den Rhyn, aan de Bergsche grenzen, tusschen Dusseldorp en Wezel. Zy hoort den koning van Pruissen toe, en heeft een universiteit, die anno 1655. gesticht is.

Duisburger-Wald of Woud, begint by de stad Duisburg, en strekt zich zeer wyd uit, onder andere menigvuldige wilde beesten zyn 'er een soort van wildepaarden in, die zich daar dikwils in grote menigte laten zien.

Duit, de achtste part van een stuiver.

Duits, vlek aan den Rhyn over de stad keulen, dat meest van Joden bewoont word, en een heerlyk Benediktyner klooster heeft.

Duitsch-Brod, Brod-Nemezki, kleine stad in de Czaslauer kreits in Bohemen, aan den vloed Sozawa, 15. mylen van Praag. Brod hiet in de Boheemsche taal zo veel als Fort, en alzo betekent Duitsch-brod zo veel als fort der Duitschen, gelyk men zegt Frankfort, Dietfort.

Duitsch Eylau, zie *Eylau.*

Duitsche-Ridders, Marias-Ridders of kruis-heren, zie onder *Ridder-Orde.*

Duitschland, een groot land in Europa, 't welk in de getemperde luchtstreek legt, en wiens langte omtrent 200, de breedte 150. Duitsche mylen zich uitstrekt. Ten westen grenst het aan Vrankryk en de Nederlanden, ten zuiden aan Italien en Zwitzerland, ten oosten aan Ongaryen en Polen, en ten noorden aan de Noord- en Oost-zee. Men verdeelt het in opper- en neder-Duitsland, waar van het eerstgenoemde ten zuiden, het laatste ten noorden legt. Maar wanneer men het als het H. Roomsche of Duitsche ryk betracht, zo bestaat het uit 10. kreitzen, welke zyn de Oostenryksche, Burgundische,

fche, neder-Rhynfche, Beyerfche, opper-Saxifche, Frankifche, Swaabifche, opper-Rhynfche, Weftphaalfche en neder-Saxifche, onder welke de Burgundifche van 't Ryk afgefcheurt is. Het land is ryk van koorn, wyn, hout, allerly metalen en mineralen, evenwel naar onderfcheyd der provintien, en word in het zelve de Roomfche, Luiterfche en hervormde Godsdienft geoeffent ook op veel plaatzen de Joden gedult. De regerings-vorm daar in is irregulier, nademaal de keurvorften in naam van het gantfche ryk een keyzer verkiezen, welke de Standen alle voor hun opperhooft erkennen, maar anders in hun land als fouvereine vorften regeren. Maar betreffende het welzyn en 't gemene nut van 't gantfche ryk, daar over word op den ryksdag te Regensburg van den keyzer en de gezamentlyke Ryksftanden geraadpleegt, en een befluit genomen.

Duitsche-zee, of de Noord-zee, is een deel van den noorder Oceaan, en begrypt de Groot-Brittannifche, Nederlandfche en Jutfche kuften, van de engte van Calais af tot aan de zuidlyke kuften van Noorwegen, ook kan men de zuider-zee en het Cattegat als twee zee-boezems van de Duitfche-zee aanzien. Zy is zeer vifchryk, inzonderheid van haring, die men op de Engelfche en Schotfche kuften vangt.

Duitsgezint Genoodschap, was een gezelfchap van Geleerde luiden, meeftendeels dichters, door Philip Zefen opgerecht, die hy in het Rozen- Lelien- en Anjelieren-gild verdeelde, waar van het eerfte uit negen maal negen, het twede uit zeven maal zeven, en het derde uit vyf maal vyf leden beftond, die het meeft doelden om de Duitfche poëzy en fpraak te verbeteren, maar na zyn dood is alles weer te niet gegaan.

Duitschmeester, is de Adminiftrator van het Grootmeefterfchap in Pruiffen, en meefter van de Duitfche orde in Duitfland en Italien. Hy is het opperhooft van de duitfche ridders of zo genaamde kruisheren welke hun 16 quartieren hebben moeten, en alleen van den Duitfch-meefter benoemt worden. Deze geeftlyke ridder-orde heeft zich in XI. tongen of balleyen verdeelt, die hun land-commandeurs hebben, welke een grootmeefter of coadjuteur verkiezen kunnen. Dit grootmeefterfchap beftaat in de kamer en tafelgoederen, naamlyk in ftad en amt Mergentheim, Dallau, Hilspach, Hengelheim, Huttenheim, Kirnbach, Neuhaufs, Stupferich, Vaingen, Weingarten, benevens de ampten Kirchaufen, Neckars-Ulm, Stocksberg, Weinheim, en de commanderyen te Frankfort, Ments, Spier en Kroon-Weiffenburg. De tegenwoordige Duitfch-meefter is zyn keurvorftelyke doorluchtigheid Frans Lodewyk geweze keurvorft van Trier en coadjuteur van Ments, doch in het jaar 1729. tot het keurvorftendom van Ments overgegaan, Paltsgraaf aan den Rhyn, biffchop van Breflau en Worms, prooft te Elwangen. Hy is den 24. juli 1664 geboren, en den 13. juli 1694. Duitfch-meefter geworden. Zyn ordinare verblyf behoorde te Mergentheim in Franckenland te zyn, doch hy bezoekt die plaats behalven de kapittel-dagen zelden. Hy is een ryksftand, en een medelid van den Frankifchen kreits, heeft ook op de kreitsdagen zyn plaats tuffchen Brandenburg-Onoltsbach en Henneberg.

Duikers, zyn luiden die zich voortreflyk op 't zwemmen verftaan, en op zee daar toe gebruikt worden, om het gezonke goed uit den afgrond weer te halen. Het werktuig waar in zy zich verbergen, en door een fpons met azyn, die zy voor de neus houden, verfche lucht fcheppen, word Campana Urinatoria genaamt. Boven aan deze machine is een fterk touw vaft, waar aan zy in 't water gelaten worden, ook het teken geven wanneer zy weer willen opgetrokken zyn.

Duivels-grond, is een zeer diep en gevaarlyk dal tuffchen het Reuzengebergte in Silefien, niet ver van Greiffenberg.

Duivelshuis, Maison de Diable, hiet een fort by Namen in de Spaanfche Nederlanden.

Duivels Bruiloft (Teufels-Hochzeit) is een vervaarlyke berg in Ongaryen, niet ver van het berg-fteedje Boza, word wegens het hevig onweer, dat men daar altoos heeft, zo genoemt.

Duivels Eylanden, zo worden de eylanden Bermudes genaamt.

Duivels-Muur, of Teufels Muhle of moole, legt op een berg in de neder-Harts, een myl van Quedlinburg, die als een muur van grote over elkander gelegde ftenen uitziet. Want het fchynt zo wel wegens de hoogte, als de gruwlyke grote ftenen een onmooglyke arbeyd van menfchen handen te zyn, en word darom van den gemenen man voor een werk van den duivel gehouden.

Duits-Altenburg, ftad in Ooftenryk aan de Ongarifche grenzen, 8. mylen van Wenen.

Dulcigno, ftad in Dalmatien aan de golf van Venetien, benevens een goede haven en citadel den Turk toebehorende, aan de golf van Drino. De daar wonende zee-rovers noemt men Dulcignoten, welke dikwils op de Italiaanfche kuften landen, het land plunderen, en de Chriftenen in flaverny wegvoeren. Volgens het Paffarowitze vredens-traktaat moeten alle deze rooffchepen verbrand, en geen weergeboud worden.

Dulcinisten, ketters, wier hooft Dulcinus in de 14. eeuw het ryk des H. Geeftes wilde oprechten, en daar in met verwerping van het pauflyk gezag zelfs het hooft verbeelden, voorgevende dat God de vader van 't begin der wereld tot Chriftus komft, en Chriftus tot het jaar 1300. geregeert had. Vele volgden hem tot de Alpen na, daar men hem evenwel betrapt, en op bevel van Clemens IV. met zyn wyf verbrand heeft.

Duleck, Dulck, groot vlek in het graaffchap Eaftmeath in de Ierfche provintie Leinfter, welke plaats recht heeft om gedeputeerden in het Parlement van Engeland te zenden.

Dulman, kleine ftad in 't bisdom munfter, welke benevens het fteedje Haltern een droft-amt uitmaakt, 't welk het land Dulmen genoemt word.

Dultabad, koopftad en vefting in Balaguatte, een provintie in 't koningryk Decan in ooft-Indien, den groten mogol toekomende.

Dulverton, ſtad in Sommerſetshire in Engeland.

Dumbar, the Castle of Bar, ſtad in zuid-Schotland aan de kuſt van Lothiana, benevens een goede haven: zy heeft zitting en ſtem in 't Parlement.

Dumblain, Dumblane, hooftſtad in het zuid-Schotlandſche landſchap Mentheit aan den vloed Leth. Zy heeft zitting en ſtem in 't Parlement, en haar biſſchop ſtaat onder den aartsbiſſchop van Glascow.

Dumbriton, Dumbarton, ſtad in het zuid-Schotſche landſchap Lennox, aan den vloed Leth. Zy is wegen haar legging op een hoge en twepuntige rots de ſterkſte plaats in Schotland.

Dumbriton-Fyrth, grote zee-boezem in zuid-Schotland by Dumbriton, welke ten noorden aan Lennox en Argyle, en ten zuiden aan Galloway en Kyle grenſt. Daar leggen veel ſteden en havens aan dezen zee-boezem, die tot den koophandel met America zeer bequaam zyn.

Dumenoy, Duorainy, of *Sinbojasky*, dat is Bojaars zoons, zyn de opperſte hofjonkers des Czaars van Moskovien, waar van 'er zelden boven de 6. of 8. zyn, en zy kunnen met de kamerheren aan de Duitſche hoven vergeleken worden. Op dezelve volgen de Dumenoy Diaki of de drie opperſte Canceliers, waar van de eerſte groot-cancelier, de andere beyde onder-canceliers zyn.

Dumfermling, ſtad in het graafſchap Fife in zuid-Schotland.

Dumfreis, zie *Dunfreis*.

Dumme, kleine vloed in neder-Saxen, die te Bergen, een markt-vlek in 't amt Buchow, ontſpringt, en by Wuſtrau in de Jetze valt.

Dummer-zee, meir in Weſtphalen, tuſſchen het Munſterſche, Osnabrugſche en Diepholtſche gebied, is drievierendeel myl lang, en een halve breed, en daar by zeer visryk.

Dun, kleine vloed in Engeland in het landſchap York, welke zich in den vloed Humber ſtort.

Dun, Dungh, kleine ſtad in 't hertogdom Bar in Lotteringen aan de Maas.

Dun, ſtad in Vrankryk, in de provintie Marche.

Duna, Dwina, grote vloed welke in Moſcovien ontſpringt en zich door den Rugiſchen zeeboezem by de Dunamunder ſchans in de Ooſt-zee ſtort.

Dunaburg, ſterk ſlot in de provintie Letten in Lyfland aan den vloed Duna tegen de Littauſche grenzen, is anno 1710. van de Ruſſen verovert.

Dunaigrod, ſtad in Podolien in Polen.

Dunakin, kleine ſtad op het Schotſche weſt-eyland Skie.

Dunalma, Zine, Ezine, een feeſt by de Turken, 't welk zeven dagen en nachten duurt, en of by de eerſte intrede van den Sultan, of na een behoude zege met grote vreugde-tekenen geviert word.

Dunamunde, Dunamunder-Schans, beroemde veſting benevens een goede haven in de Lyflandſche provintie Letten, daar de Duna 2 mylen van Riga in den Lyflandſchen zeeboezem valt. In 't jaar 1700. wierd zy van de Saxen ingenomen, en Auguſtusburg genoemt, maar 't jaar daar aan weer verlaten. In 1710. is zy onder de Moskoviſche gehoorzaamheid gebracht.

Dunavetz, Donavetz, ſterk ſlot in het graafſchap Saros in opper-Ongaryen aan de Poolſche grenzen, wierd 1684. den Turken door de keyzerlyken afgenomen, en komt de vryheren Joanelli toe.

Dunbar, zie *Dumbar*.

Dunblein, zie *Dumblain*.

Duncanon, zie *Dungcanon*.

Duncaster, Dancaster, kleine ſtad in 't hertogdom Yorck aan den vloed Dun in Engeland.

Dunckelspuhl, vrye ryks-ſtad in Zwaben, aan den vloed Wernitz, aan de Frankiſche grenzen, 3 mylen van Nordlingen. De raad aldaar is half Katholyk, en half Luiterſch, maar de Burgery is meeſt Luiterſch. De omleggende landſtreek word de Virgrund genaamt.

Dunckton, vlek in het zuid-Engelſche landſchap Wilt, 't welk recht heeft om twe Gedeputeerden in 't Parlement te zenden.

Dundalcke, kleine ſtad in de Ierſche provintie Leinſter aan de kuſten van het graafſchap Louth, daar zy een grote haven heeft. Zy heeft een biſſchop onder Armagh behorende.

Dundee, kleine maar beveſtigde ſtad in de noord-Schotſche provintie Angus, aan den mond van den vloed Tay daar zy een goede haven heeft.

Duneburg, ſterk ſlot in 't Poolſche-Lyfland, aan den vloed Duna.

Dunes, Duinen, Downes, hieten in 't gemeen die zandbergen welke de zee aan den oever maakt. Maar in een enger zin zyn de duinen een grote reede of ſtreek langs de ooſtlyke kuſt van de provintie Kent en Suſſex, daar de ſchepen voor ancker leggen, en zich de Engelſche vloten in 't gemeen verzamelen. Zy word door drie ſloten, Sandowne, Deale en Walmer beſchut.

Dunfreis, een burggraafſchap in Schotland, 't welk de beyde landſchappen Nitheſdale en Annandale onder zich begrypt. De hooftſtad Dunfreis is klein, legt in Nitheſdale aan den vloed Nithe, en dryft goeden handel met laken en ſteenkolen.

Dungall, het graafſchap Dungall of Tyrconel legt in de Ierſche provintie Ulſter, tuſſchen de graafſchappen Londonderri en Fermanagh en tuſſchen de Deucaledoniſche-zee, het heeft een effen en vruchtbaar aardryk. De hooftſtad hiet ook Dungall en heeft aan de grote baai aldaar een goede haven, en zitting en ſtem in 't Parlement.

Dungannon, vlek of kleine ſtad in het Ierſche graafſchap Tyronne. 't Is de reſidentie des graafs van Tyronne en heeft zitting en ſtem in 't Parlement.

Dungarvan, kleine ſtad in de Ierſche provintie Mounſter in het graafſchap Waterford. Zy is beveſtigt, heeft een goede haven, en ook zitting en ſtem in 't Parlement.

Dungcanon, veſting in het Ierſche graafſchap Wex-

Wexford, dicht aan de oostlyke kust van de baai van Waterford.

Dungh, zie *Dun.*

Dungisby, voorgebergte in noord-Schotland, tegen over de Orcadische eylanden.

Dunholm, stad in Lincolnshire in Engeland.

Duningthon Castle, stad in Leicestershire in Engeland.

Dunkeld, kleine stad in het Schotsche graafschap Perth aan den vloed Tay, heeft een bisschop die onder den aartsbisschop van St. Andrews behoort.

Dunkeran, Donekyne, kleine stad en haven in de Iersche provintie Mounster in het graafschap Desmont, aan de noordelyke kust der baai van Mayra.

Dun-le-Roy, kleine stad in het Fransche landschap Berry aan den vloed Auron. Daar legt noch een andere stad van dezen naam in Burgundien, aan de grenzen van Beaujolois.

Dunmow, kleine stad in Essex in Engeland, aan den vloed Chelmer.

Dunnington, stad in Lincolnshire in Engeland.

Dunois, klein hertogdom en pairschap in de provintie Beauce in Vrankryk, tusschen de landschappen Vendomois, Blaisois, Orleanois, en Perche gelegen.

Dunotyr, beroemde zee-vesting op een hoge rots in de Schotsche provintie Mernis.

Dunquerque, zie *Duynkerken.*

Duns, kleine stad in zuid-Schotland, in de provintie Mercia, 11. uren van Edenburg.

Dunstable, stad in Bedfordshire in Engeland, in een dorre landstreek.

Dunstafag, kleine gefortificeerde stad in het zuid-Schotsche landschap Lorne, benevens een goede haven, niet ver van het eyland Mula.

Dunster, stad in Sommerset in Engeland.

Dunwegen, kleine stad en haven op het eyland Skie, dat een van de eylanden Westernes is, aan den zee-boezem Roang gelegen.

Dunwick, oud en slecht vlek in het landschap Suffolck in Engeland, welke zitting en stem in 't Parlement heeft.

Duoranini, zo hieten de edelluiden in Moscovien.

Duoreskoy, zo word de opper-Hofmeester in Moscovien genaamt.

Dupliek, een tegen-antwoord, is by de rechtsgeleerden een geschrift, dat tot wederlegging der repliek dient.

Duplicata, hiet een schrift dat dubbelt geschreven word, dat, of 'er by ongeluk een brief verloren wierd, men altyd noch een van den zelven inhoud hebbe.

Durance, grote vloed in Dauphiné en Provence, welke in de Alpen en wel op den berg Geneve ontspringt, en zich niet ver beneden Avignon in de Rhone stort.

Durango, stad in Nieuw-Biscayen in zuid-America, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Mexico staande.

Durango, kleine maar goede stad in Biscayen in Spanje.

Duras, Durasfort, vlek en slot in Guienne, aan den kleinen vloed Drot in de provintie Agenois, 9. mylen ten oosten van Bourdeaux, 't voert den titel van een hertogdom, en een voorname Fransche familie word 'er naar genoemt, onder welke de beyde Maarschalken van Duras en Lorge in Vrankryk zyn bekent geweest, en in Engeland de graaf van Feversham, broeder der beyde voorgenoemde Maarschalken, in 't jaar 1709. gestorven is.

Durazzo, grote en gefortificeerde stad aan de kust van Albanien in Griekenland, benevens een voortreflyke haven en een aartsbisschoplyken zetel. Zy hoort den Turk toe, maar is wegens de ongezonde lucht slecht bewoont.

Durben, stad in Courland.

Durben, steedje in Semigallien in Courland.

Durbuy, Durby, kleine stad aan den vloed Ourte in 't hertogdom Luxemburg, zy is de hooftstad van het kleine graafschap Durbuy, en komt tegenwoordig het huis van Oostenryk toe.

Durdorf, slot, vlek, heerlykheid en klooster in het graafschap Wied, 2 mylen van Wied, daar een graaf van dezen naam zyn verblyf houd.

Duren, welgeboude stad aan den vloed Roer in 't hertogdom Gulik, is enigsins bevestigt, en dryft goeden handel.

Durenis, kleine stad in noord-Schotland, in het landschap Strathnavern.

Duresme, zie *Durham.*

Durestail, kleine stad aan de Loire in het Fransche landschap Anjou.

Durham, Duresme, Dunholm, Dunelme, hooftstad des bisdoms of des graafschaps Durham in Northumberland, aan den vloed Were in Engeland. Zy is oud, heeft een kasteel, en haar bisschop staat onder den aartsbisschop van Yorck, voert den titel van Paltsgraaf, en heeft den rang boven alle Engelsche bisschoppen. Het graafschap Durham is een noordelyke en aan de Duitsche zee gelegene provintie in Engeland, welke men ook het bisdom van Durham noemt en waar in veel steenkolen gevonden worden.

Duringil, kleine stad op het Schotsche West-eyland Skie.

Duringstad, marktvlek en amt in 't bisdom Bamberg in Frankenland.

Durlach, markgraafschap in Zwaben, 't welk het noordlyke deel van het markgraafschap Baden is, tegen de Wurtembergsche grenzen, en den markgraaf van Baden-Durlach toekomt, die van de Luitersche gezintheit is. De hooft- en residentiestad hiet ook Durlach, welke niet heel groot maar wel geboud is, heeft een goed Gymnasium en een schoon slot, Carlsberg genaamt, doch de markgraaf houd zich meest in 't nieuw geboude slot Carlsruhe (Karelsrust) op. De vorst die tegenwoordig regeert hiet Carolus Wilhelmus, is den 17. Juny 1679. geboren, en heeft 1709. de regering aangevaart. Zyn gemalin Magdalena Wilhelmina, een dochter van Wilhelm Lodewyk hertog van Wurtemberg-Stutgard, is den 7. September 1677. geboren, en den 27. Juny 1697. getroud, waar uit de

erf-prins Frederik den 7. October 1703. geboren is.

Durnau, slot en vlek in 't hertogdom Wurtemberg, niet ver van Boll, de Barons van Degenfeld toekomende.

Durnholts, stad aan de Teya in Moravien, tegen de Oostenrykſche grenzen.

Durnstein, stad in 't bisdom Worms.

Durostorum, stad aan den Donau in Bulgaryen.

Durrenkroet, marktvlek op het Marchveld, aan den vloed March in Oostenryk beneden de Ens.

Durren-zimmern, marktvlek in 't hertogdom Wurtemberg, onder 't amt Brackenheim behorende.

Dursley, stad in Glocestershire in Engeland.

Durwang, vlek en slot aan den vloed Sults een myl van Dunckelspiel, in 't vorstendom Oettingen.

Durting, kleine plaats aan de Zwartzach, in 't bisdom Aichstadt.

Dusseldorp, hoofdstad des hertogdoms Bergen aan den Rhyn gelegen, en zomtyds de verblyf- en hofhoudings-plaats der keurvorsten van de Palts. Zy is gefortificeert, en heeft haar naam van den vloed Dussel, welke daar in den Rhyn valt. Zy heeft een schoon slot en prachtig Jezuiten-collegie. Zyn keurvorstelyke doorluchtigheid heeft 1709. deze plaats, wyl zy zeer bequaam tot den koophandel legt, beginnen te vergroten, en de bouwers het burgerrecht voor niet en 30. jaren vryheid van alle belastingen belooft.

Dutgen, een Deensche munt, welke 3. Lubsschillingen (3. stuivers) of 18. goede penningen geldt.

Dutlingen, stad en amt aan den Donau in het hertogdom Wurtemberg, 3. mylen van Costnitz, daar yzer-mynen te vinden zyn.

Dux, kleine stad met een slot in de Leitmeritsche-kreits in Bohemen, graaf Johan Jozef van Waldstein toebehorende.

Duynen, zie *Dunes.*

Duynkerken, grote, sterke en volkryke stad in 't Fransch Vlaanderen aan de zee, 6. mylen van Calais, benevens een beroemde haven aan de noordzee, wiens inwoners zich wel tot de kapery schikken, en deze plaats is in 't jaar 1662. voor 900000. pond-sterlings door de Engelschen aan Vrankryk verkocht. Voorheen plachten de Fransche vloten die op de Geallieerden in de noord-zee pasten, hier haar te zamenkomst te hebben, waarom de Engelschen en Hollanders verscheydemaal met hun schepen daar voor zyn gaan leggen, en de kapers genoegzaam ingesloten hebben. In 't jaar 1712. toen de Engelschen met de kroon Vrankryk een particulieren vrede sloten, wierd deze gewichtige zeehaven den 19. july van de Engelsche troepen in bezit genomen, en de Fransche bezetting naar Iperen en Wynoxbergen gevoert. Naderhand wierd in het negende artykel van den Utrechtsen vrede bedongen, dat deze haven zoude gedempt, de vestingwerken benevens de dammen en wallen geslecht, en de sluizen geruineert worden, 't welk ook in 't volgende jaar geschied is.

Duyveland, een gebied op het eyland Schouwen in de provintie Zeeland, 't welk 5. of 6. mylen in den omtrek heeft, door een grote vaart van het overige deel des eylands afgezondert, en door een dam weer met het zelve verknocht word.

Dwarsbanck, de vorsten-raad op de Duitsche ryksdagen wierd voor dezen in de geestlyke en wereldlyke bank verdeelt, maar na de reformatie zyn de Luitersche aarts-bisschoppen en bisschoppen wegens den Godsdienst tot geen ryksdagen genood, maar in den Osnabrugschen vrede is evenwel deze bemiddeling getroffen, dat zy op de ryksdagen een eige nieuwe bank midden tusschen de geestlyke en wereldlyke standen *ex transverso*, of over dwars, bekomen hebben, waar op zy naar den rang mee hun stem geven. Op deze bank zit de bisschop van Osnabrug, wanneer hy Luitersch is, en de bisschop van Lubeck.

Dwina, grote vloed in Moskovien, die in de provintie Wologda ontspringt, en eerst ook Wologda genoemt word. Daarna hiet hy Sachana, en ten laatsten neemt hy in de provintie Dwina zyn rechten naam aan, waarop hy zich by Archangel in twe armen deelt, en dan in den zee-boezem van St. Niclaas in de Witte-zee stort. Het woord Dwina hiet anders by de Russen een dubbelen stroom.

Dwina, provintie in Moscovien, welke ten zuiden aan Oustioug, ten westen aan Kargapol, ten oosten aan Condinsky, en ten noorden aan de Witte en Moskovische-zee grenst. De hoofdstad daar in is Archangel.

Dworaini, zie *Duoranini.*

Dyhrenfurt, klein Silesisch steedje aan den Oder, was voordezen een dorp, Prsig genaamt, voor 't welke de Silesische opper-amts-cancelier heer George Abraham, baron van Dyhrr, de stadsgerechtigheid aan 't keyzerlyke hof wist uit te werken, en 't welk tegenwoordig den baron van Glaubits toekomt. Daar is een Joodsche boekdrukkery aangelegt.

Dykgraaf en Heemraden, zyn die gene die in Holland het opzicht over Dyken en Dammen in zeker gebied hebben.

Dyle, vloed welke niet ver van Gennep in Brabant ontspringt, en zich een myl beneden Mechelen in de Ruppel stort, en met dezelve daar na in de Schelde valt.

Dyler Schans, Eydeler Schans, vesting of fort aan den vloed Ems in oost-Vriesland, aan de Munstersche grenzen, de Hollanders toekomende.

Dymel, vloed in Westphalen op de Hessische en Paderbornsche grenzen, welke in 't graafschap Waldeck ontspringt, en by Siburg in de Wezer valt.

Dynai, klein eyland in 't koningryk Decan in oost-Indien, niet ver van de stad Goa, waarop voor dezen een beroemde Afgoden-Tempel gestaan heeft, welken de portugezen hebben afgebroken, en de bouwstoffen daarvan tot het bouwen van hun stad gebruikt.

Dysart, vlek of kleine stad in het zuid-Schotsche graafschap Fife aan de zee-engte Forth, byna tegen over de stad Edenburg. Deze plaats heeft recht

recht om gedeputeerden in 't Parlement te zenden, en de omleggende grond, die veel steenkolen heeft, word Dysart-Moor genaamt.

Dysting, zie *Ys-markten.*

Dyvin, zie *Deva.*

Dzisna, stad in het waiwoodschap Polocz, in 't Littauisch Russen, aan den vloed Durna, is redelyk groot en bevestigt.

Dziurzow, stad in Wallachyen aan den Donau.

Dzwyna, zie *Duna.*

E.

Earne, groot meir in het graafschap Fermanagh in de Iersche provintie Ulster, waarin veel kleine eylanden leggen. Eigentlyk zyn het 2 meiren, welke door een lang canaal van 6 mylen met elkander verenigt zyn.

East-Angles, het koningryk der East-Angles, zie *Oost-Angelen.*

East-Meath, graafschap in de Iersche provintie Leinster, 't welk ten westen aan West-Meath, ten noorden aan Cavan en Louth, ten zuiden aan Kildare en Dublin, en ten oosten aan de Iersche-zee grenst. Het is zeer vruchtbaar, en word byna alleen van Engelschen bewoont.

Eaton, stad in Engeland in 't graafschap Buckingham, tegen over Windsor aan de Theems.

Eause, stad in Armagnac in Vrankryk, aan de Gelize, is meest verwoest.

Eb en Vloed, word die Wisseling der zee genaamt, wanneer op enige oevers het water weg wykt, en op vaste uren weerom komt. Het eerste hiet de Eb, het andere de vloed. By voorbeeld aan de kusten van Vrankryk merkt men dat het water van de zee op zekere tyden zyn loop van 't zuiden ten noorden schynt te nemen, deze beweging, welke men den vloed noemt, duurt omtrent 6 uren, in welken tyd de zee meer en meer opzwelt en tegen de kusten opdringt, ja ook zelfs tegen de rivieren inloopt, wier water zy dwingt na de bron te rug te keren tot zo ver dat 'er enige zyn waarin zich de vloed tot op 40. Fransche mylen uitstrekt. Na deze 6 uren van den vloed schynt de zee een vierendeel uurs lang in één staat te blyven, daarop neemt zy haar loop van 't noorden ten zuiden, 't welk weer zes uren duurt, waar mee 't water weer van de kusten zakt, en 't water in de stromen zyn ordinaren loop naar de zee weer krygt, en dit noemt men de Eb. Hierop volgt een stilstand van een quartier, waar op de vloed weer ontstaat. Zo reyst en valt het water des daags tweemaal, maar niet net op de zelve uren, dewyl de vloed alle dagen drie quartier en vyf minuten vertraagt. In de Middelantsche-zee merkt men den vloed niet, uitgenomen in de golf van Venetien. Zo heeft ook de Oost-zee, de Pontus Euxinus, en de Dode-zee in Azien geen Eb en vloed.

Ebbeckesdorf, zie *Ebsdorf.*

Ebbesfalva, Eppestorf, vorstlyk slot in Zevenbergen, aan den vloed Grashohel, 3 mylen van Schosburg.

Ebeleben, heerlykheyd, vlek en goed slot in Thuringen, in het graafschap Swartsburg. Hier is een klein Stift-school, en komt den prins van Sondershauzen toe.

Ebelsfeld, kleine stad aan den Main in 't Stift-Bamberg in Franckenland.

Ebeltoft, kleine stad aan 't Cattegat in noord-Jutland, tot het stift Arhus behorende.

Ebenfurt, kleine stad en slot in neder-Oostenryk, 6 mylen van Wenen, aan den vloed Leyte.

Ebenheim, Ober-Ebenheim, Obernheim, kleine stad in de neder-Elsas aan den vloed Ergets, 3 mylen van Straatsburg, was voordezen een vrye ryks-stad, maar hoort tegenwoordig onder de landvoogdy Hagenau. Een vlek Unter-of neder-Ebenheim genaamt legt 'er een vierendeelmyl van daan, naar de kant van Straatsburg, heeft een adelyk slot, en hoort de heren van Landsperg als een bisschoplyk Straatsburgs Leen toe.

Eben-Porten, schoon slot in Crain, 3 mylen van Laybach, dat de heren van Portner in 't jaar 1664. voor zich geboud hebben.

Ebensfeld, slot in neder-Stiermarken, de barons Galler toekomende.

Ebenthal, vermaaklyk slot in Karinthien, een myl van Clagenfurt. Het hoort den graaf van Lamberg toe.

Eberach, zie *Eborach.*

Eberbach, zie *Ebersbach.*

Ebermainstad, Bambergs amt in Franckenland, niet ver van Forchheim.

Ebern, kleine stad en amt aan de Baunach in Franckenland, den bisschop van Wurtsburg toebehorende.

Ebernburg, heerlykheid, steedje, en slot op een berg in het amt Creutzenach in de neder-Palts, daar de rivieren Nahe en Alsens te zamen komen, de vryheren van Sickingen toekomende. anno 1698. wierden uit kracht van den Ryswykschen vrede de vestingwerken hier geslecht. De Luitersche inwoners alhier hebben tot noch toe grote religie-grieven tegen hun heeren ingebracht.

Ebersbach, fraaje stad aan den Neckar, onder het keur-Paltsische amt Mosbach behorende, en een myl van Mosbach gelegen.

Ebersbach, vlek en amt in 't vorstendom Nassau, aan de Witgensteinsche grenzen, een myl van Dillenburg.

Ebersbach, benedictyner-abdy in Rhyngau, 2 mylen van Ments.

Ebersbach, vlek in 't hertogdom Wurtemberg, tusschen Göppingen en Esslingen.

Ebersbach, zie *Ebersdorf.*

Ebersberg, marktvlek en schoon Jezuiten-collegie in opper-Beyeren, onder 't rent-amt Munchen behorende.

Ebersberg, kleine stad aan den vloed Traun in opper-Oostenryk, den bisschop van Passau toebehorende.

Ebersdorf, was voor dezen een klein Stift of halve Dom aan de Zschope onder Chemnits by Lichtenwalde in de Aartsbergsche kreits van Misnien gelegen, daar de klederen van de Altenburgsche

ſche prinſen, die door Kunts van Kauffingen ont-voert wierden, en dit gantſche geval in latynſche verzen beſchreven noch in de kerk te zien is.

Ebersdorf, vlek aan den Donau, een myl van Wenen in Ooſtenryk, daar een ſchoon aarts-hertog-lyk ſlot en Diergaarden is, alwaar het keyzerlyke hof zich dikwils met de jacht vermaakt.

Ebersdorf, vlek, ſlot, en reſidentie-plaats van graaf Henrik V. van Reuſſen van de Lobenſteinſche linie in Voigtland.

Ebersheim-Munster, beroemde benedictyner abdy en kleine ſtad in Elzas op een eyland 't welk de vloed Ill maakt, beneden Schlettſtadt. Zy hoort onder het Straatsburgſche biſdom in het amt Benfeld.

Eberstad, kleine ſtad in het gebied van Heſſen-Darmſtad.

Eberstein, graafſchap in Zwaben, tuſſchen het hertogdom Wurtemberg, de Ortenau, en het mark-graafſchap Baden gelegen. Het heeft zyn naam van het aeloude en ſterke ſlot Eberſtein, dat op een rots legt, en heeft voordezen zyn eige graven gehad, die zedert 1663. uitgeſtorven zyn. Tegenwoordig heeft het verſcheyde heren, naamlyk den hertog van Wurtemberg, de markgraven van Baden, graven van Wolkenſtein, graven van Gronsfeld, en biſſchop van Spier.

Eberstein, oud berg-ſlot en graafſchap in 't Brunswykſche aan de Wezer, 't welk voor dezen beroemde graven gehad heeft, waarvan hedendaags een deel tot het vorſtendom Calenberg en alzo onder keur-Hanover behoort, het overige komt den hertog van Brunswyk-Wolffenbuttel toe.

Eberstein, hoog ſlot in Karinthien, aan den vloed Peſſerits.

Eberswald, kleine ſtad aan den vloed Fuhre, in de middel-marck Brandenburg.

Ebher, kleine ſtad in Perſien, in Azien, uit 500. huizen beſtaande, door dewelke een vloed van den zelven naam loopt. Van hier tot in Indien word niets als Perſiaans geſproken, maar voor dat men te Ebher komt is de gemene taal Turks.

Ebilo, klein eyland by het inkomen van de kleine Belt, tot het Stift Arhus in Jutland behorende.

Ebingen, kleine ſtad en heerlykheid in 't hertogdom Wurtemberg, 3. uren van Hohenzollern tegen den Donau, de graven van Schlik toebehorende.

Ebioniten, waren ketters, wier hooft Ebion in 't jaar 72. na Chriſtus geboorte deszelfs Godheid loochende, en het in vele ſtukken met de Joden hielt, ook een duizent-jarig ryk ſtelde. Hy plantte de gevoelens der Carpocratianen voort, liet de veel-wyvery toe, ſtelde de wet boven het Evangeli, en verwierp het nieuwe Teſtament behalven het Evangeli van Mattheus, dat hy naar zyn believen vervalſchte. De Joden hebben de eerſte Chriſtenen uit ſpot ook Ebioniten, dat is armzalige genoemt.

Eboli, Evoli, ſtad in Napels, in de provintie Principato citra, benevens den titel van een hertogdom.

Ebora, zie *Evora*.

Eborach, Ebrach, kleine ſtad benevens een ryk Ciſtercienſer-klooſter in 't ſtift Wurtsburg in Franckenland, 4. mylen van Schweinfurt, aan het Steigerwald, 't welk een onmiddelbaar ryks-klooſter is.

Ebralshoven, kleine ſtad in het graafſchap Koningsek in Zwaben.

Ebreville, kleine ſtad in Vrankryk in neder-Auvergne, aan den vloed Allier, 5. mylen van Clermont.

Ebrides, zie *Weſternes*.

Ebro, grote vloed in Spanje, welke in oud-Caſtilien by het vlek Fuentibre ontſpringt, door Navarre, Arragon en Catalonien loopt, en zich beneden Tortoſa in de Middelantſche-zee ſtort.

Ebruharis, een ſoort van Turkſche Munniken, welke een ſtreng leven voeren, en daardoor menen zo gereinigt te zyn, dat zy niet nodig achten een bedevaart naar Mecca te doen.

Ebsdorf, of Ebbeckesdorf aan de Schweinau, Luiters juffren-klooſter 3. mylen van Luneburg, 't welk een adelyke abdis heeft, en de hertogen van Brunswyk en Luneburg toekomt.

Ecclesia Mater, of *Moeder-kerk*, is een kathedrale-parochiale ſtad- of pfar- kerk, in dewelke de parochie-kerkkinderen te zamen komen, en den Godsdienſt verrichten. Dezelve heeft gemeenlyk andere kleine kerken en kapellen als dochter-kerken onder zich, by dewelke zich de afgelege en ver wonende kerk-kinderen houden. Diergelyke moeder- en dochter-kerken zyn noch hedendaags onder de Luiterſchen en Roomsgezinden wel bekent.

Echange, een ruiling, een wiſſel, in den oorlog word het voor de uitwiſſeling der gevangenen genomen.

Echelles, kleine ſtad aan de Rhone niet ver van Pontbeauvoiſin in 't hertogdom Savoien.

Echinadische Eylanden, zie *Curzolari*.

Echits, vloed in Zwaben, die op den Alb ontſpringt, voorby Reutlingen loopt, en een uur van Tubingen in den Neckar valt.

Echternach, Echtern, Epternach, kleine ſtad aan den vloed Sour in 't hertogdom Luxemburg, 3. mylen van Trier, het Roomſche ryk toekomende. Daar is een abt van een Benediktyner klooſter, die een ryks-vorſt en ſtand van de Weſtphaalſche kreits is, ook macht heeft munt te laten ſlaan.

Echzel, oud ſteedje in de Wetterau in 't amt Bingenheim, den landgraaf van Heſſen-Darmſtad toekomende, 1. myl van Friedberg en 4 van Frankfurt.

Ecija, Astigi, kleine en vermaaklyke ſtad aan den vloed Xenil in Andalouſien, benevens een biſdom onder Sivilien behorende.

Eck en Hungersbach, dit graaflyk geſlacht is een oud voornaam huis in 't hertogdom Crain, en voert den titel van erf-land-ſtalmeeſter van Crain en de Windiſche Marck.

Eckartsberg, kleine ſtad, ſlot en amt in Thuringen, 2. myl van Naumburg, den hertog van Saxen-Weiſſenfels toekomende.

Eckeloo, kleine ſtad in Hollands Vlaanderen.

Ecke-

Eckeren, dorp in 't Spaans Braband, dicht by Antwerpen, daar tusschen de Franschen en Hollanders 1703. een bloedige slag voorviel, waarin de laatste de overhand behielden, schoon de Franschen zich ook de zege toeschreven.

Ecklenfort, Ecklenföhrde, kleine stad en haven aan een kleinen zee-boezem der Oostzee in 't hertogdom Sleeswyk, en 3. mylen ten zuid-westen van Sleeswyk gelegen, daar in den winter veel mosselen gevangen en door Duitsland vervoert worden.

Ecklensund, Ecklonsond, koninglyk Zweeds lust-slot, enige mylen van Stockholm.

Eckmuhl, slot en vlek aan de Laber in neder-Beyeren, 3. mylen van Landshut, onder deszelfs rent-amt behorende.

Eckolm, klein eyland niet ver van den Botnischen zee-boezem in de Oost-zee, de kroon Zweden toekomende.

Eckoltsheim, marktvlek en amt in 't sticht Bamberg in Frankenland.

Eckrenforde, zie *Eklenfort.*

Eclateren, uitbarsten, ruchtbaar worden.

Ecliptica, zie *Zodiacus.*

Ecluse, zie *Sluis.*

Ecu of Louis Blanc, is een Fransche specie-ryks-daalder, heeft een tyd lang drie livres gegolden, maar is daar na voor 3 livres 12 sols uitgegeven, en is een zilvere munt. Ecu d'or is zo veel als een Louis d'or.

Ecu-Sols, is in Vrankryk 5 livres 14 sols.

Ecuyer, Grand-Ecuyer de France, zie *Stalmeester.*

Ecuyers, zie *Esquire.*

Eda, vlek in de Zweedsche provintie Wermeland aan de Noorweegsche grenzen.

Edam, stad in noord-Holland, drie mylen van Amsterdam aan de Zuider-zee, daar zy een goede haven heeft. Zy word tot de vergaderingen der Staten van Holland beroepen, en is in rang van deszelfs steden de vyftiende; daar worden veel schepen als ook goede kazen gemaakt.

Eddersteın, kleine stad in zuid-Schotland in de provintie Teviotia, aan de Engelsche grenzen.

Edelknapen, zyn aan 't keyzerlyke hof graven en grote heren kinderen, die de spyzen voor de keyzerlyke tafel dragen, van wien de kamerheren dezelve aannemen en opzetten. Wanneer een van deze edelknapen een schotel uit onachtzaamheit laat vallen, valt dat zilver-vat de Hatschiers of keyzerlyke Lyfwacht te paard toe, die het onder zich delen, en op dat zodanig een edelknaap ook gestraft worde, zo moet deze aan de Hatschiers mêe enige dukaten vereren. Zy willen met geweld geen pagies hieten, nademaal men in Wenen ieder jongen dezen naam geeft. Zy dragen in de stad zwarte fluwele wambessen met gele snoeren, zilver-verwige mouwen en broeken, waarover zy opgesnede, met gele snoeren bezette, en te rug gestreke broeken hebben, die maar tot aan het midden der witte komen. Op het land hebben zy bruine doch naar de keyzerlyke mode gemaakte klederen, met goude of zilvere galonnen belegt.

Edelstædten, wereldlyk en adelyk juffren-klooster in Zwaben, tusschen Ulm en Augsburg, wiens abdis alleen de geloften doen moet.

Eden, vloed in het landschap Westmorland in Engeland, welke zich beneden Carlile in de zee-boezem van Solway stort.

Edenburg in Ongaryen, zie *Oedenburg*

Edenburg, Edimburg, hoofdstad van Schotland in het landschap Lothiana aan een kleinen vloed, niet ver van de golf van Forth of Edimburg gelegen, daar zy een haven heeft. Zy is taamlyk groot en schoon, en heeft een citadel, welke voor een der sterkste plaatzen van Europa gehouden word, nademaal zy aan de ene zyde op een onbeklimbare rots legt, en op de andere met twaalf bastions en met een diepe in de rots gehouwe gracht voorzien is, en midden daarin staat een prachtig paleys, waar in de gouverneur woont. Behalven dat heeft de stad een Universiteit benevens een bisschop, die onder den aartsbisschop van St. Andrews staat. Zy leed anno 1701 grote schade door een brand, waarin voornaamlyk de archiven der geestelykheid, waar in derzelver akten van de reformatie af bewaart wierden, verteerd zyn, tot grote droefheid derzelver.

Eder, Aar, vloed in Hessen, die in het graafschap Witgenstein ontspringt, goudzand met zich rolt, en zich 3 uren van Cassel by Guckshagen in de Fulda stort.

Ederadab, stad op het Schier-eyland aan dees zyde van de Ganges in Indien, in 't koningryk Golconda, niet ver van den vloed Nerva, 3 myl. van de hoofdstad Golconda.

Edessa, Ourfa, Urfa, Rohais, hoofdstad van Mesopotamien, in de provintie Osrœna, welke laatste nu Diarbeck genaamt word. 't Was voorheen een beroemde plaats.

Edge-Hill, gebergte in Engeland aan de grenzen van Oxfordshire in Warwickshire.

Edgware, stad in Middlesex in Engeland.

Edict, bevel ener overigheid, patent, plakaat, 't welk de landsvorst uit eige beweging, zonder dat hy 'er door lager overigheid of door de onderdanen toe verzocht word, laat uitgaan.

Edighoven, vlek een myl van Landau aan 't gebergte naar den kant van Westerryk, is half keur-Paltsisch, half Twebruggisch, en daar wast goede wyn.

Edimburg, zie *Edenburg.*

Edinion, Eathanaune, stad in Wiltshire in Engeland.

Editie, de uitgaaf van een boek: die het uitgeeft word editor genoemt.

Edisheim, vlek aan 't gebergte naar den kant van Westerryk, onder het bisdom van Spyer behorende, een myl van Landau; daar wast goede wyn.

Edolo, kleine stad aan de grenzen van de Valtelins, in de Venetiaansche provintie Bresciano.

Eersel, kleine stad in de provintie Kempenland in Holland.

Effect, kracht en werking, ook volbrenging. Daar van daan zegt men, iets tot Effect brengen, dat

dat is voleynden, en zyn oogmerk bereyken. Effectueren, hiet iets werkstellig maken, in der daad verrichten, uitvoeren.

Effecten, dus noemt men het vermogen van een koopman aan waren en goederen.

Effective, werklyk, in der daad, zo is het te verstaan wanneer men zegt dat het vyandlyke leger Effectief zo of zo veel duizent man sterk is.

Effendi, zie *Rei-Effendi*.

Efferdingen, kleine stad, drie mylen boven Lintz in opper-Oostenryk, niet ver van den Donau, benevens twe kastelen, waarvan het ene in, en het andere buiten de stad is, het laatste word Schaumburg genaamt.

in Effigie iemand ophangen of verbranden, hiet, wanneer 'er een gerechtelyke executie aan het afbeeldzel van den vluchtigen misdader gepleegt word, om dat men deszelfs persoon niet kan machtig worden.

Ega, kleine vloed in Biscayen in Spanje, welke zich beneden Calahorra in den Ebro stort.

Egaal, gelyk, gelykvormig, daar van daan Egaléren, iets gelykvormig maken, Egaliteit, de gelykvormigheid.

Egeln, kleine stad, slot en amt aan de Bode in 't hertogdom Maagdeburg, is voor dezen een graafschap geweest, en in den Westfaalschen vrede het hertogdom Maagdeburg ingelyft. Over de Bode legt een ryk Katholyk nonnen-klooster, Marienstoel genaamt, waarvan de voornaamste Domina genoemt word.

Egenburg, oude stad in neder-Oostenryk, daar goede wyn wast.

Eger, vloed, welke in Frankenland aan de Boheemsche grenzen op den Fichtelberg ontspringt, ten oosten door het Bareytsche gebied naar Bohemen loopt, en zich aan de andere kant van Leutmeritz in de Elbe stort.

Eger, bevestigde en wel bewoonde stad aan den vloed van den zelven naam in de heerlykheid Eger in Bohemen, 18. mylen van Praag, aan de Franckische grenzen, benevens een beroemde Zuurbron, een uur van de stad. Zy legt ten dele in een dal, ten dele op een rots, en heeft een sterk slot, waar op een koninglyke burggraaf woont. De nonnen aldaar maken een beroemde Theriac, ook is alhier een commandery van de ridderlyke kruis-orde met de rode-ster.

Eger, heerlykheid in Bohemen, welke ten noorden aan Voigtland, ten oosten aan de Elleboger-en ten zuiden aan de Pilsner-kreits, maar ten westen aan het markgraafschap Bareyth grenst.

Eger, kleine vloed in het graafschap Oettingen in Zwaben, welke zich beneden Harburg in de Wernits giet.

Egersee, bevestigde stad in neder-Ongaryen, in 't graafschap Zalawar, aan den kleinen vloed Sala.

Egery, Aegere, vlek en amt in 't Zwitsersche canton Zug, waarin het vischryke Aeger-meir.

Egg, klein eyland onder de Schotsche-eylanden Westernes.

Egg, heerlykheid en prachtig slot in opper-Crain, een myl van Crainburg, voor dezen Neuburg geheten. Het hoort ten dele den graaf van Gallenberg, en ten dele den graaf van Egg toe.

Eggenberg, slot en stamhuis der vorsten van dezen naam in neder-Stiermarken, niet ver van Grats. Gemelde vorsten zyn anno 1623. in den vorsten-stand verheven, en zyn 1654. in het vorstelyk collegie ingeleyd, maar zy zyn 1717. met den laatsten erfgenaam Johannes Christianus, een heer van 12. jaren, uitgestorven. Het erf-maarschalks amt van opper-Oostenryk heeft het graaflyke huis Stahrenberg gekregen, het stamhuis Eggenberg benevens het vorstendom Crumlan in Bohemen is de beyde princessen, als des laatsten vorsts zusters, te beurt gevallen, die zich den 26. juny 1719. met de beyde graven van Leslie, broeders, in den echt verbonden hebben, en het tot een vorstendom verhevene graafschap Gradisca heeft de keyzer aan den graaf van Althan geschonken.

Eggenfelden, marktvlek en landgericht in neder-Beyeren, aan den vloed Rott, onder 't rent-amt landshut behorende.

Egisheim, Exheim, kleine stad en voorheen een graafschap dicht by Colmar, in de opper-Elzas.

Eglingen, kleine stad en heerlykheid in Zwaben, niet ver van Nordlingen, was voorheen de residentie der graven van Graven-Egg, die het 1723. aan den vorst van la Tour en Taxis, erf-generaal-postmeester van 't Roomsche ryk en de Nederlanden, voor 200000. floreynen verkocht hebben.

Eglisau, heerlykheid, kleine stad en slot in Zwitzerland aan den Rhyn gelegen, waarover daar een brug legt. 't Is een goede pas, en hoort het canton Zurich toe, 't welk het door een landvoogt regeren laat.

Egly, vloed, welke in opper-Languedoc by Massac ontspringt, door een deel van Roussillon loopt, en zich beneden Leucate in de Middelantsche-zee werpt.

Eglof, vrye heerlykheid in Zwaben, niet ver van de ryks-stad Isni naar den kant van de Boden-zee gelegen. Zy hoort den graaf van Traun van de Meissauische linie toe, die het in de vorige eeuw van het huis van Oostenryk voor 30000. florenen gekocht heeft.

Egmont, vlek en slot en eertyds een graafschap, anderhalf myl van Alkmaar in noord-Holland, en wegens den graaf van Egmont bekent. Dit beroemde en oude geslacht is 1707. uitgestorven, en de Fransche graaf van St. Jean, een zoon des hertogs van Bisaccia heeft den graaflyken titel en 't wapen van Egmont aangenomen, wyl hy de zuster van den laatstgestorven graaf, die tot universéle erf-vrou van alle de graaflyke goederen aangestelt is, ter gemalin heeft.

Egram, Eram, benedictyner-abdy in Vlaanderen, niet ver van Oudenaarden aan de Schelde, onder den aarts-bisschop van Mechelen staande.

Egypten, Ægypten, een deel van oost-Africa, 't welk ten oosten aan de Rode-zee, Arabien, en de land-Engte van Suez ten noorden aan de Middelantsche-zee, ten westen aan het koningryk en de woesteny Barca, en ten zuiden aan Nubien,

Abyssinien en de kust van Abex grenst. 't Is een vruchtbaar land, waar toe de overstroming van den Nyl niet weinig helpt, en men vind 'er behalven het schone vee, overvloed van tarw, gerst, rys, en tuinvruchten, als ook boomwol, vlas, zuiker, cassia, balsem, senebladeren, dadelen en wat des meer is; evenwel is het ook wegens de grote hitte en 't vuil water een ongezond, en naar de Rode-zee een onvruchtbaar en woest land. De meeste inwoners zyn Mahometanen, de overige Coptische Christenen, Grieken, Heydenen en Joden. Men verdeelt het gemeenlyk in drie delen, naamlyk in Babri of neder-Egypten, Vostani of middel-Egypten en Said of opper-Egypten. Neder-Egypten begrypt alles wat tusschen de zee en Cairo legt, naamlyk wat de ouden Delta noemden, wyl de armen des Nyls en de zee, die de grenzen van dit deel zyn, een driehoek of Delta maken. Middel-Egypten heeft het dorp Gizza en Momfalot tot grenzen. Opper-Egypten begrypt het overige. Het staat onder den Turkschen keyzer en word door een Bassa geregeert, die op het slot te Cairo zyn residentie houd.

Egypten, kleine stad in Semigallien in Courland.

Egyra, Scolocastro, beroemde stad in de provintie Achaia in Griekenland.

Ehenheim, zie *Ebenheim*.

Ehingen, kleine stad aan den Donau in Zwaben, 2 grote mylen boven Ulm, het huis van Oostenryk toekomende.

Ehingen, zie *Rotenburg*.

Ehrenau, prachtig slot in Crain, dicht by Bisschops-Lack, 1 myl van Crainburg, en 3 van Laybach.

Ehrenberg, slot en sterke pas in Tyrol tegen Zwaben op een berg gelegen, een vierendeel myl van Reite, 't word in 't gemeen de Ehrenberger-Klause genaamt.

Ehrenbreitstein, Hermanstein, beroemt slot en vesting op een hoge rots aan de overzyde van den Rhyn, tegen over Coblents, den keurvorst van Trier toekomende, die beneden aan de Rots by den Rhyn een prachtig residentie-slot heeft.

Ehrenburg, heerlyk slot in Tyrol in het Busterdal, 6 mylen van Brixen, en 2 van Brunegk, is het Stamhuis der graven Kunigl en vryheren van Ehrenburg, hoort tegenwoordig den keyzerlyken geheimen raad graaf Sebastiaan Kunigl.

Ehrenfels, zie *Regenstauf*.

Ehrenfels, een slot in Rhyngau, tegen over Bingen.

Ehrenfels, Stauff-Ehrenfels, ryks-heerlykheid by Regensburg in de opper-Paltz, het huis van Paltz-Neuburg toekomende, 't welk dezelve op de Ryks-en Beyersche kreits-dagen geeximeert heeft. Zie *Eximeeren*.

Ehren-Friedrichsdorf, kleine bergstad in de aartsbergsche kreits en 't amt Wolkenstein, drievierendeel myl van Annaberg gelegen, en keur-Saxen toekomende. Daar zyn schone tin-berg-werken.

Ehrengezanten, noemen de Zwitzers hun gedeputeerden op hun landdagen.

Ehrenhausen, marktvlek, benevens een slot in Stiermarken 6 m. beneden Grats, tusschen Wildau en Marchburg gelegen. Daar is een kunstig geboude kapel te zien.

Ehrenstein, oud slot en amt in Thuringen, in het graafschap Gleichen, niet ver van Kranichfeld, 't is een keyzerlyk leen, en hoort den vorst van Swartsburg-Rudelstad toe.

Eer-vergoeding, is een mondelyke en schriftelyke verklaring en wederherstelling van den eerlyken naam, dien men iemand door schelden of andere beledigingen ontnomen heeft.

Eertekens der Uittrekkende bezettingen uit veroverde steden en vestingen zyn de volgende: dat de daarin leggende soldaten zo het mooglyk is door de geschote bres uittrekken, met hun geweer, onder 't slaan van ketel- en gemene trommels, met vliegende vaandels, brandende lonten, kogels in den mond, en met twaalf schooten voor hun geweer, groot en klein, doorgaans voorzien.

Ehrholtzbach, keur-Beyersch vlek in 't stift Regensburg, 3 myl van Landschut.

Ehrnegh, schoon slot in Karinthien.

Ehrstein, sterk slot aan den Rhyn, twe uren van Lintz.

Eibelstad, Eifelstad, kleine stad aan den Meyn, wegen haar wyn beroemt, en in 't bisdom Wurtsburg gelegen.

Eibenstock, kleine bergstad in de aartsbergsche kreits aan de Mulda, 1 myl van Schneeberg, onder het amt Zwartzenberg en keur-Saxen behorende, daar goede tin-mynen zyn.

Eicetæ, ketters in de 7 eeuw, die als munniken leefden, daarby met vrouwen gemeenschap hadden, ook geloofden dat men God zonder danssen en springen niet dienen kon, dewyl Moses en Miriam zulks by de kinderen Israëls gedaan hadden.

Eiche, zie *Dub*.

Eiche, slot, vlek en heerlykheid aan de Schelde in Vlaanderen, niet ver van Antwerpen.

Eichelstein, is een hoogverheve werk van stenen op de St. Jacobs Schans in Ments, 't welk van ver wel naar een eikel of aker gelykt, en van enigen voor een gedenkteken opgegeven word, dat men ter eren van Drusus Germanicus, die Ments word gezegt geboud heeft, hier opgerecht zoude hebben, hoewel 'er noch andere overleveringen van vertelt worden.

Eichen, Eichhof, vorstlyk slot en landhoef aan de Fulde, in 't vorstendom Hirschfeld in Hessen, een uur boven Hirschfeld.

Eichholts, slot in Silesien, in 't vorstendom Lignits, waar naar een adelyk geslacht den naam voert.

Eichloch, vlek op de Rhyngau in 't keur-Mentsche gebied, den Rhyngraaf van Daun toekomende.

Eichsfeld, zie *Eisfeld*.

Eichstedt, zie *Aichstedt*.

Eicke, Benediktyner nonnen-abdy by Maseyck in 't bisdom Luik.

Eider, zie *Eyder*.

Eifel,

EIFEL, zeker ſtreek lands tuſſchen het Trierſche en Gulikſche gebied, waarin de graafſchappen Manderſcheid, Reifferſcheid, Arenberg, Virneburg en Sleida gelegen zyn.

EIGHT, zie *Alney*.

EIGUEX, AIGUES, vloed in Dauphiné, welke zich aan de kant van Orange met de Rhone vermengt.

EIKLINGEN, amt in 't hertogdom Luneburg.

EILE, zie *Aila*.

EILENBERG, kleine ſtad en ſterk berg-ſlot in opper-Sileſien, in 't vorſtendom Troppau, 3 mylen van Olmuts; 't is een gewichtige Pas tuſſchen Moravien en Sileſien.

EILENBURG, ſtad en amt benevens een oud bergſlot in Meiſſen, in de Leipſiger kreits aan de Mulda, drie meilen van Leipzig, keur-Saxen toebehorende. Daar word goed en gezond bier gebrouwen.

EILINGERODE, zie *Elbingerode*.

EILWIG, vloed in de mark Brandenburg, welke in den Oder valt.

EIMBECK, hoofdſtad des vorſtendoms Grubenhagen aan de Ilme, 2 mylen van Gandersheim.

EIMSDORF, klooſter in Franckenland, door Otto biſſchop van Bamberg in 't jaar 1000. geſticht.

EINDHOVEN, ſlot en kleine ſtad aan den vloed Dommel in Braband, in het zo genaamde Kempenland, niet ver van 'sHertogenboſch. Het hoort de erven van koning Willem III. toe.

EINRICHGAU, een ſtreek lands aan den Rhyn, heeft ten ooſten het graafſchap Epſtein, ten noorden het graafſchap Idſtein, ten weſten de Rhyngau, en ten zuiden den Rhyn tot grenzen, en Wisbaden is daar in gelegen.

EINSHEIM, zie *Enſisheim*.

EINSIEDEL, klooſter in 't hertogdom Wurtemberg in Schonbuch, tuſſchen Stutgard en Tubingen, is in 't jaar 1482. door graaf Everhard met den baart geſticht, had voordezen een prooſt met twaalf adelyke kanunniken en twaalf lekebroeders, welke de regel van St. Pieter volgden; maar na dat het in 't jaar 1582. meeſt afgebrand was, heeft hertog Lodewyk deze Stichting naar het vorſtelyk collegie te Tubingen overgebracht.

EINSIEDEL, EINSEDEL, opper-Ongariſch bergſteedje in het graafſchap Zips, daar men veel Yzer graaft en verwerkt.

EINSIEDELN, MARIA ZU DEN EINSIEDELN, is een vorſtelyke abdy van de orde van St. Benedictus, benevens een heerlyk vlek in Zwitzerland, in het kanton Schweits, waar na toe van alle kanten veel bedevaarten geſchieden. De vorſtelyke abt aldaar is een ſtand des H. Roomſchen ryks, en ontfangt het leen van den keyzer, waarom hy geenen biſſchop, maar den pauslyken ſtoel onmiddelyk onderworpen is. De Caſten-voogdy over dit klooſter bezit het canton Schweits, en word deze plaats van de Zwitſerſche ſchryvers voor het ſtamhuis van het aeloude adelyk geſlacht van de Einſiedels in Saxen gehouden.

EISDORF, vlek en gerichts-ſtoel in 't ſtift Merſeburg onder 't amt Lutzen behorende.

EISELSTAD, kleine ſtad in 't ſtift Wurtsburg in Frankenland aan den Main gelegen.

EISENACH, zie *Eyſenach*.

EISENARTS, groot marktvlek in opper-Stiermark tien mylen van Grats, benevens een beroemt yzer-berg-werk, waar uit gants Duitſland zou kunnen met yzer voorzien worden.

EISENBERG, graaflyk ſlot op een hogen berg in het graafſchap Waldek, niet ver van de ſtad Corbach.

EISENBERG, kleine ſtad en ſlot 2 mylen van Zeitz, niet ver van de Saal in Ooſterland, voorheen het vorſtlyk huis van Saxen-Eiſenberg toekomende, dat 1707. met hertog Chriſtiaan is uitgeſtorven, en heeft Saxen-Gotha van de Eiſenbergſche lands-portie bezit genomen, is ook den zelven in den ryks-hofraad te Wenen 1714. toegewezen, en hier op in het vorſtendom Altenburg ingelyft geworden, zie *Coburg*.

EISENBERG, graafſchap en ſchoon ſlot in het landſchap Sats in Bohemen, een half myl van Rotenhaus, dicht aan de Saxiſche-grenzen, den keyzerlyken opper-land-jagermeeſter van Bohemen, graaf Felix Uldaricus Popel van Lobkowits toekomende, die daar zyn verblyf houd.

EISENBURG, kleine ſtad in neder-Ongaryen aan de Raab niet ver van Kerment gelegen, word ook Vaswar genoemt.

EISENSTAD, koninglyke ſtad en ſchoon ſlot in neder-Ongaryen, tuſſchen de Neuſiedler-ſee en den vloed Leutha, twe mylen van Oedenburg, den vorſt Eſterhaſi toekomende.

EISERNBIRN, een plaats in Beyeren, 5. mylen ooſtwaarts van Schardingen.

EISFELD, EICHSFELD, een klein land tuſſchen Thuringen, Heſſen, en Brunswyk, den keurvorſt van Ments toekomende.

EISFELD, kleine ſtad aan de Werra, in 't hertogdom Coburg, aan de Hennebergſche grenzen, derdehalve myl van Coburg, den hertog van Saxen-Hildburgshauſen toekomende.

EISGARN, kleine Proosdy in neder-Ooſtenryk aan de Boheemſche grenzen.

EISGRUBE, ſtad in Moravien aan de Ooſtenrykſche grenzen, den vorſt van Lichtenſtein toebehorende. Hier is een ſlot, een ſchone luſt-tuin, en treflyke Stoetery.

EISKIRCHEN, zie *Euskirchen*.

EISLEBEN, hoofdſtad, ſlot en amt in het graafſchap Mansfeld, keur-Saxen toekomende, 4. mylen van Merſeburg, daar doctor Luther 1483. geboren en 1546. geſtorven is. Hier zyn koper- en zilvermynen.

EISNA, zie *Iſny*.

EITERSBERG, zie *Ettersberg*.

EITLUCH, ſtad en gewichtige veſting aan den vloed Narenta in Dalmatien, welke de Turken in 't jaar 1694. den Venetianen hebben afgenomen.

EKELENFORT, zie *Ecklenfort*.

EKENES, kleine ſtad in Zweden in het zuidlyk Finland, in het bisdom van Raſeburg, aan den Finlandſchen zeeboezem, anderhalve myl van Raſeburg.

EKESIO.

Ekesio, kleine ſtad aan den vloed Arby in de Zweedſche provintie Smaland. Buiten de ſtad is een ſchoon ſlot met vier houte torens geboud.

Ekmeggibachi, is de opperſte bakker aan het Turkſche hof, die over al het brood, dat in 't Serail gebruikt word, het opzicht heeft.

Elana, zie *Eltor*.

Elaphites, zyn drie kleine eylanden, met namen Calomota, Iſola di Mezzo en Goipana in Dalmatien, de republiek Raguſa toebehorende.

Elba, graafſchap in 't koningryk Valentia in Spanje, den graaf van dezen naam voorheen toekomende, maar 't welk hem, wyl hy in koning Karel III. dienſt trad, van Philippus V. in 't jaar 1708. ontnomen, en den hertog van Atri, die zyn goederen in Napels verloren had, gegeven wierd.

Elba zie *Elva*.

Elb-Aue, zo noemt met in Meiſſen een zeker gebied, dat zich aan de Elfe van de Boheemſche grenzen aan tot by Wittenberg uitſtrekt, en wegens de ſchone weyden, tuinen en wynbergen zeer vermaaklyk is.

Elbe, grote vloed in Duitſland welke in Sileſien in het Reuzen-gebergte by den Duivelsgrond in de heerlykheid van den graaf Schafgots, Kynaſt genaamt, dicht aan de Boheemſche grenzen ontſpringt. In 't begin zyn het 2 beken, waar van de eene de grote Elbe, welke zich uit 6 bronnen verzamelt; de andere de kleine Elbe, die uit vyf bronnen ontſpringt, genaamt word. Deze rivier doorſtroomt hier na geheel Bohemen, opper- en neder-Saxen, word door inneming veler rivieren, als de Muldau, Saale, Spree, Havel, Ilmenau en de Elde zeer groot en ſcheepryk, valt eindelyk by Ritzebuttel, 14. m. van Hamburg, in de Noord-zee, gelyk men ook veel mylen de Eb en vloed van de zee in haar beſpeurt.

Elbenau, een van de vier amten die tot het burggraafſchap Maagdeburg behoren, en keur-Saxen toekomt, het is met het amt Gommeren verknocht.

Elberfeld, amt en klein ſteedje aan de Wupper in het hertogdom Bergen, wegen zyn yzerwerken beroemt.

Elbeuf, zie *Elboeuf*.

Elbing, Hanſee-ſtad in 't Poolſch Pruiſſen, tusſchen de haven Drauſen en het Friſſche Haf in het waiwoodſchap Marienburg, in de kleine provintie Hokerland aan den vloed Elbing, welke zich in 't Friſſche Haf ontlaſt. Zy word in drie delen verdeelt, naamlyk in de oude en nieuwe ſtad, welke beyde groot en beveſtigt zyn, en in de voorſteden, daar de kooplui hun koornſchuren en andere pakhuizen hebben. 't Is een goede koopſtad, heeft meeſt Luiterſche inwoners, legt 8. mylen van Koningsberg, en 16. van Dantzig, heeft een Burggraaf, welken de koning van Polen, en een preſident, welken de ſtad verkieſt, ook is daar een Gymnaſium. De koning van Pruiſſen nam 1698. deze plaats wegens een pandrecht, dat hy daar op had, weg, maar gaf in 't jaar 1700. de ſtad met goedheid aan de republiek Polen weerom, maar het omleggende land, Elbinger Werder genaamt, en 't welk een zeer vruchtbare landſtreek is, word tot den huidigen dag noch met Pruiſſiſche troepen bezet. In 't jaar 1703. nam ze de koning van Zweden Karel XII. met akkoort in, en 1710. den 8. febr. wierd zy door de Moſcoviters op diſcretie verovert, en aan de kroon Polen weer overgegeven.

Elbing, vloed in Pruiſſen, welke niet wyd van de ſtad Elbing uit het meir Drauſen ontſpringt, en zich een myl daar van in het Haf ontlaſt.

Elbing, een voorſtad by Breſlau, ter rechter hand van de boven-poort, wanneer men naar 11000. maagden gaat, waar in zich vele Joden onthouden.

Elbingeroda, Elingeroda, kleine keur-Hanoverſche bergſtad en amt in 't vorſtendom Grubenhagen, aan den vloed Siber ander half myl ten noorden van Oſterode, daar men veel yzerſteen vind en ſmelt.

Elboeuf, vlek aan de Seine in Normandyen, benevens den titel van een hertogdom en Pairſchap in Vrankryk, waar van de uit het huis van Lotteringen afſtammende linie van Elboeuf den naam voert. De tegenwoordige hertog van Elboeuf Emanuel Mauritius, geboren in 't jaar 1677. was voor dezen een abt, maar heeft in 't jaar 1705. den titel van prins van Elboeuf aangenomen, en 1713. den 25. october zich met de enige dogter van den hertog van Salſa, Tereſia Strambona, in den echt verbonden.

Elbogen, zie *Elnbogen*.

Elburg, kleine ſtad aan de Zuider-zee in de Veluw in Gelderland, haar veſtingwerken zyn gevlecht.

Elcatif, ſtad in Gelukkig Arabien in Azien.

Elcesaiten, ketters in de 2de eeuw, welke twee Chriſtuſſen ſtelden, naamlyk een opperſten en een minderen, en van derzelver perſonen veel laffe dingen vehaalden, ook den H. Geeſt voor Chriſtus zuſter uitgaven.

Elche, Illici, kleine ſtad aan den vloed Segre in 't koningryk Valencia, die reedlyk gefortificeert is, niet ver van Alicante.

Elchingen, Aychlingen, klooſter in Zwaben, niet ver van Ulm tegen den Donau gelegen, wiens abt een onmiddelyke ryks-ſtand onder de Zwabiſche prelaten is.

Elcholm, kleine ſtad in de Zweedſche provintie Bleckingen.

Elda, kleine ſtad benevens den titel van een graafſchap aan een kleinen vloed in 't koningryk Valencia in Spanje, die Filippus V. in 't jaar 1708. den hertog van Atri geſchonken heeft.

Eldagsen, kleine ſtad en hooftplaats in het oude graafſchap Hallermunde, aan het woud Hallerbruch, tegenwoordig onder het vorſtendom Calenberg, en den keurvorſt van Hanover behorende.

Elde, vloed in 't Mecklenburgſche vorſtendom Wenden, welke uit het meir Murits ontſpringt, en by Domitz in de Elbe valt.

Eldena, kleine ſtad en amt aan de Elbe in 't hertogdom Mecklenburg.

Eldenau, abdy in voor-Pommeren, in 't Gutskauische gebied, een vierendeel myl van Grypswalde aan de Oost-zee, is met haar onderhorigheden de Universiteit van Grypswalde ingelyft.

Eldeneurg, slot en vlek aan den vloed Elde in de Brandenburgsche Provintie Prignitz, de heren van Quitzou toekomende. Voor enige jaren wierden daar veel Lykbussen uit de aarde gegraven.

Eldery, dorp in de Zweedsche provintie Schonen is wegen de zware aluingroeve, waar in daaglyks 300. menschen arbeyden, beroemt.

Election, is in Vrankryk een gerechts hof, daar de verkorene het recht oeffenen, en daar de geschillen over de Tailles en Imposten in de eerste instantie gevonnist worden, uitgenomen de Gabellen en Domeinen des konings. Men verstaat ook door het woord Election zodanig een gebied, waar over de verkorene zulk recht oeffenen.

Elephantina, groot eyland in Africa, 't welk de Nyl in opper-Egypten maakt. Hier eindigen de Egyptenaren hun scheepsvaart op den Nyl, en dryven daar met de Ethiopiers koophandel.

Elevatio Poli, is die verheffing van den Pool, zo ver hy van den gezicht-einder van een plaats af is.

Elfeld, kleine stad aan den Rhyn, boven de stad Ments, in 't keur-Mentsisch gebied op de Rhyngau.

Elfkarleby, vlek in de Zweedsche Provintie Upland, daar zich de vloed Dale in den Bothnischen zee-boezem stort.

Elfsburg, zie *Gothenburg*.

Elfwedal, klein vlek in de Zweeedsche provintie Dalekarlien, 5. Zweedsche mylen van de Noorweegsche grenzen.

Elfweros, vlek in de Zweedsche provintie Helsingen, aan den vloed Liusna.

Elgin, stad in het noord-Schotsche landschap Murray aan den vloed Lossie, welke anderhalf myl daar van daan in de Noord-zee valt. Zy heeft zitting en stem in 't Parlement, en eer de Presbyteriaansche Godsdienst in Schotland de overhand nam had zy een bisschop onder den aartsbisschop van St. Andrews staande.

Elima, kleine stad in de Zweedsche provintie Nyland.

Elizabethenburg, zie *Meinungen*.

Eline, goede koopstad in 't koningryk Matamba aan de kust van Congo in Africa, legt niet ver van het meir Zaire, en heeft veel inwoners.

Ellar, vlek en amt in 't prinsdom Nassau, 2. mylen van Limburg.

Eller, zie *Elrich*.

Ellerena, stad in 't Spaansche Estremadura, aan de grenzen van Andalousien, de ridder-orde van St. Jacob toekomende.

Elleston, kleine stad in de provintie Northumberland in 't noorden van Engeland.

Ellg, Elgow, heerlykheid, marktvlek en slot in 't kanton Zurich, aan de grenzen van Turgow, het komt de familie Werdmuller te Zurich als een fideicommis toe.

Ellingen, fraai vlek, slot, en residentie des landcommandeurs van de Balluagie Francken, een myl van Weissenburg.

Ellismere, kleine stad in de provintie Shropsire in Engeland.

Elm, vloed in het graafschap Hohnstein in Thuringen welke zich met de Zorge verenigt en eindelyk in de Unstrut valt.

Elmadina, Almedina, grote en goede stad in Africa, in het koningryk Marocco, in de provintie Hascora, waar van zy de hoofdstad is.

Elmeshorn, klein vlek in het hertogdom Holstein in de provintie Stormarn, aan den vloed Ame, 3. mylen ten noord-westen van Hamburg, den koning van Denemarken toebehorende.

Elmesia, kleine stad in de west-Gothlandsche provintie Dalien, 6 mylen ten westen van Daleburg gelegen.

Elna, stad in het graafschap Roussillon aan den vloed Tech op een heuvel, een myl van de Middelantsche-zee, de kroon Vrankryk toekomende.

Elnbogen, Stein-Elbogen, Loketsky, hoofdstad van de Elnbogener kreits in Bohemen aan den Eger, 16. mylen van Praag. Zy is klein maar bevestigt, in de gedaante van een Elleboog op een berg geboud, heeft maar een poort, en een sterk slot op een rots, en 1725. een zwaren brand uitgestaan. Deze kreits welke de Elleboger-kreits genaamt word, en een van de 18. kreitzen van Bohemen is, legt aan de Egersche, Satzer en Pilsner-kreits, en aan de grenzen van Voigtland.

Elphen, kleine stad in het lersche landschap Connaughty benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Galloway staande.

Elrich, Eller, kleine stad in Thuringen aan den vloed zorge in het amt Clettenberg, en de hoofdstad van het graafschap Hohenstein, den koning van Pruissen toebehorende. Hier is voorheen de Cancelery en het Consistorie van het graafschap geweest, maar in 't jaar 1714. naar Halberstad verlegt.

Elrick, zie *Alrick*.

Elsa, Else, kleine vloed in het graafschap Ravensberg in Westphalen, welke door de stad Hervord loopt.

Elsa, kleine vloed in opper-Silesien, welke aan de Ongersche grenzen achter Jablunka ontspringt, en zich by Oderberg in den Oder stort.

Elsas, landgraafschap in Duitsland, 't welk ten Westen door 't gebergte Vogesus van Lotteringen, en ten oosten door den Rhyn van Zwaben gescheyden word: ten noorden grenst het aan de Palts, en ten zuiden aan de Sundgau, en is aan wyn en koorn zeer vruchtbaar. Het word verdeelt in opper- en neder-Elsas, waar van het eerstgenoemde ten zuiden, het andere ten noorden legt. Beyde bezit de kroon Vrankryk tegenwoordig, welke in den westphaalschen vrede dat gene bekomen heeft, wat te voren het huis van Oostenryk daar in bezeten had; maar na den Nimweegschen vrede heeft zich Vrankryk het overige ten vollen aangematigt, en zulks ook in den Ryswyksche vrede behouden.

Elsas-Zabern, stad in de neder-Elsas, benevens een berg-slot aan den vloed Sorr in 't bisdom Straatsburg,

burg, 4. mylen van Straatsburg, was voor dezen de ordinare bisschoplyke residentie, maar nu heeft de koning van Vrankryk zedert 1681. toen hy Straatsburg heeft ingenomen den bisschop het klooster aldaar ingeruimt.

ELSBURG, zie *Gothenburg.*

ELSE, zie *Elsa.*

ELSE, zie *Alsitz.*

ELSEN, kleine stad in 't bisdom Paderborn, daar de Alme in de Lippe valt. Hier zegt men dat Aliso door Claudius Nero Drusus gebouwd, zou gestaan hebben.

ELSENBURG, adelyk Benediktyner nonnen-klooster in 't vorstendom Halberstad.

ELSENEUR, zie *Helsingeur.*

ELSFLET, groot vlek en voogdy in het tot het graafschap Oldenburg behorende Stadland aan de Wezer, en aan den vloed Hunte, 2 mylen van Oldenburg.

ELSGAU, is een landstreek tusschen het gebergte en de Larg aan den vloed Hallen, in 't stift Bazel en de Suntgau gelegen, waar in Bruntrut, Blumberg en Dattenried gelegen is.

ELSLOE, heerlykheid aan de Maas, niet ver van Maastricht in 't hertogdom Limburg in de Oostenrykse Nederlanden: in 't jaar 1700. zou zy het leen van keur-Paltz verheffen, maar de graaf van Arenberg, als bezitter daar van, heeft de heren Staten van Holland voor Leenheren erkent.

ELSNAPPEN, kleine plaats in Westermanland in Zweden, maar wegens de haven, daar de koninglyke schepen voor ancker leggen, beroemt.

ELSOF, amt in 't vorstendom Nassau, dicht by Dridorf.

ELSTER, vloed in Meissen, die by het dorp Elster niet ver van Oelsnits in 't Voigtland ontspringt, en zig by Pesen, omtrent een myl van Hal, in de Saal stort. Van Adorf tot byna aan Plauen heeft de Elster een schone parel-vissery, daar zekere gezwore parel-visschers overgestelt zyn. Hy word in 't gemeen de Witte Elster genaamt tot onderscheyd van den Zwarten, zie *Zwarte Elster.*

ELSTER, vlek benevens een adelyk goed niet ver van Caments en den oorsprong van den zwarten Elster in opper-Lusatien, de heren van Knoch toekomende.

ELSTER, open vlek in de Saxische keur-Kreits, onder 't amt Wittenborg behorende, een myl van deze stad, daar de zwarte Elster in de Elbe valt.

ELSTERBERG, kleine stad in 't Voigtland, een myl van Plauen aan de Elster gelegen, en de heren van Bosen toekomende.

ELSTERWERDA, steedje aan de zwarte Elster in de keur-Saxische-kreits, 't welk de keur-Saxische opperhof-Maarschalk baron van Leeuwendal in 't jaar 1707. gekocht heeft.

ELTEN, Roomskatholyk juffren-klooster in Westphalen.

ELTERLEIN, kleine stad in de aarts-bergsche kreits in 't amt Grunhain in Meissen, 2 mylen van Schneeberg, welke in 't jaar 1719. grote brandschade geleden heeft, maar heel fraai weer opgebouwd is.

ELTMANN, kleine stad en amt in 't bisdom Wurtsburg aan den Main, niet ver van Bamberg.

ELTOR, ELANA, stad in 't Steenachtig-Arabien in Azien aan de Rode-zee niet ver van daar de kinderen Israëls daar door gegaan zyn. Zy dryft sterken handel met die waren welke uit Indien en de andere Oostersche landen komen, en van daar naar Egypten en andere plaatzen vervoert worden.

ELTSCHOWITZ, schoon slot op een hoogte in de Prachenzer kreits in Bohemen, heeft een diepe gracht, in een rots gehouwen, en een schonen lust-tuin.

ELVA, ELBA, eyland in de Toskaansche-zee in Italien, 4 mylen van 't vaste land, den hertog van Sora en vorst van Piombino als een Spaansch leen toekomende, uitgenomen Porto Ferrajo, 't welk de Groot hertog van Florencen, en Porto Longone, 't welk de Spanjaarden bezitten. Op dit eyland word veel yzer gegraven.

ELVAS, ELVA, stad in de provintie Alentejo in Portugal, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Evora staande.

ELVERFELD, zie *Elberfeld.*

ELVIRE, was voor dezen een beroemde stad in 't koningryk Granada, maar is tegenwoordig gants verwoest en het bisdom naar Granada verlegt.

ELWANGEN, kleine stad in Zwaben aan den vloed Jagst niet ver van Nordlingen, zy komt benevens de Proosdy een Vorstelyken Proost toe, die een ryksstand is, en het slot, waar op hy zyn verblyf houd legt boven op een berg. De omleggende landstreek word de Virgrond genaamt.

ELY, eyland en kleine stad aan den vloed Ouse in het landschap Cambridge in Engeland, 't welk een bisschop heeft, onder den aarts-bisschop van Canterbury staande, 56. Engelsche mylen van Londen.

ELYSEESCHE VELDEN, word een zeker landstreek by de stad Baya in Napels genaamt, welke in een middelmatige vlakte bestaat en tegenwoordig met struiken en puinhopen van oude graffteden en gedenktekens bezet is; maar daarby zo een aangename legginge en luchtstreek heeft, dat het 'er byna altyd lente en zomer is.

ELZ, slot en vlek in 't aartsbisdom Trier, aan een vloed van den zelven naam, 2 mylen van Kochheim. Het geeft den naam aan een vryheerlyke familie, welke het erf-Maarschalks amt in dit Aartsstift bezit.

ELZACH, kleine stad in het Zwarte-Wald, 3. mylen van Freyburg, aan den vloed Elts.

ELZE, kleine stad aan de Leine in 't stift Hildesheim.

EMAUM, is by de Turken de gene, die wanneer het bede-tyd is in plaats van klokken zekere woorden van den toren afroept. In civile zaken staat hy onder de stads overheid, maar anders onder des Muftis rechtsgebied.

EMBACH, vlek midden in Lyfland, die in het meir Worzierwi valt.

EMBAR, zie *Anbar.*

Embarqueren, te scheep gaan, iets in 't schip laden, zich in een zaak Embarqueren, hiet zich in een zaak inwikkelen en mengen.

Embarquement, de inlading ook de intree in een schip.

Embarras, verwarring, wanneer men niet weet hoe men een zaak aangrypen zal.

Embarrasseren, iets verwarren en in wanorde zetten, zich Embarrasseren, hiet zich in een zaak veel moeielykheden maken.

Embden, graafschap, zie *Oost-Vriesland.*

Embden, hoofdstad van Oost-vriesland, die evenwel den vorst van dit land niet onderworpen is, maar als een vrye stad tot het Roomsche ryk behoort, en onder bescherming der verenigde Nederlanden staat. Zy legt aan den vloed Ems, daar die in den Dollert valt, is groot en ryk, en heeft een oud slot, benevens een bequame haven en twe kastelen. Zy dryft sterken handel, en de Luiterschen en Gereformeerden hebben hier vrye oeffeningen van Godsdienst, maar de Katholyken niet, hoewel zy hier mogen wonen. De koning van Pruissen en de Hollanders hebben 'er enige troepen tot bezetting in, ook is daar de Pruissische vloot en Afrikaansche Compagny.

Emblema, een zinnebeeld, daar een korte spreuk tot verklaring bygevoegt is.

Emboli, zie *Empoli.*

Emboli, stad in Macedonien in Griekenland, die een Aarts-bisschop heeft.

Embrahor, hiet in het Turks zo veel als een opper-stalmeester.

Embrasseren, omhelzen, omarmen.

Embrassure, word een schietgat door een muur van steen of hout of door een wal tot grof en klein geschut genaamt.

Embrun, zie *Ambrun.*

Embs, vlek en graaflyk slot in de Zwabische kreits, het hoort den graaf van Hohen-Embs toe, en niet ver daar van legt het sterke slot Hohen-Embs. Deze familie bestaat uit 2. linien, naamlyk de Hohem-Embsche en Vaduzische, en behoort tot de Zwabische bank.

Embs, een dorp in de Wetterau, een myl van de stad Diets gelegen. Dicht by dit dorp is het beroemde Embser-bad, aan den vloed Lohne, benevens een kleine gezondheids bron, welke door een buis uit een rots loopt. Daar zyn 5. baden, waar van de 2. ten westen Hessen-Darmstad, de 3. ten oosten Nassau-Diets toekomen, en beyde deze vorsten hebben 'er hun byzondere huizen, maar Hessen-Darmstad het Bronnetje alleen.

Embuscade, een hinderlaag of plaats daar men den vyand op een bedekte wyze bespied.

Emeley, stad in het Iersche landschap Mounster in het graafschap Tiperari.

Emendingen, zie *Emmedingen.*

Emeritus, een oud uitgedient man, die zyn amt niet wel meer voorstaan kan, en het darom van een ander moet laten waarnemen, zo evenwel dat hy voor zyn getrouwe beweze diensten of het gantsche salaris, of ten minsten een deel daar van voor zyn overigen levenstyd geniet.

Emildon, stad in Northumberland in Engeland.

Eminentie, is de titel die den kardinalen gegeven word, en zo veel als hoogheid of voortreflykheid betekent. Hy is 't eerst door paus Urbanus VIII. in 't jaar 1627. opgebracht, nademaal men te voren de kardinalen maar illustrissimos & reverendissimos noemde, welke eertitel evenwel toendertyd redelyk gemeen wierd. Den kardinalen, die van oude vorstelyke huizen afstammen, word de titel van hoog-vorstelyke of doorluchtigste-Eminentie gegeven.

Emir, zo noemt men in Turkyen de gene, welke zo men voorgeeft uit Mahomet gesproten zyn. Niemand als deze Emirs durft een groenen tullebband dragen, en zy zyn by de Turken hoog in achting, nademaal hen niemand op straf van de hand te verliezen aantasten of beledigen durft. De stadhouders in de steden worden ook gemeenlyk Emirs genaamt, gelyk ook de kleine vorsten in Arabien, die onder het Ottomannische hof staan.

Emir-Alem, is een voorname bediende in Turkyen, welke de vaandels van alle provintien in bewaring heeft, en deze behandigt hy aan die gene, die tot nieuwe Sangiacs verkoren worden. Hy draagt voor den Sultan, wanneer die te veld trekt, een half wit en groen vaandel.

Emirahurbasci, is een Turksche bediende, welke wel buiten het Serail woont, maar evenwel voor opper-stalmeester dient en voor aan ryd, wanneer de grote Sultan in 't openbaar verschynt.

Emissaires, zyn niet anders als overbrievers of verspieders, die aan vremde hoven gezonden worden om iets heimelyks te verhandelen of uit te vorsschen, hoe men jegens dezen of genen gezint zy.

Emme, kleine vloed in 't canton Bern, welke in 't gebergte aan de grenzen van 't canton Unterwalden ontspringt, en zich niet ver van Solothurn in den vloed Aar stort. Hy word anders de grote Emme genoemt, om hem van een anderen kleinder vloed te onderscheyden, die den naam van de kleine Emme voert, niet ver van den eersten zyn oorsprong heeft, en by Lucern in de rivier Russ valt.

Emmedingen, kleine stad in Brisgau, 2 mylen van Freyburg, behoort onder het markgraafschap Hochberg, en komt het huis Baden-Durlach toe.

Emmer, twe kleine rivieren in Westphalen, waar van de grote Emmer by het dorp Langenland in het stift Paderborn ontspringt, en zich in de Wezer stort: de kleine Emmer valt niet ver van Munster in den vloed Werse.

Emmerik, goede, welgeboude en gefortificeerde stad aan den Rhyn, in het hertogdom Kleef, den Koning van Pruissen toekomende, 5. mylen van Wezel.

Emmeriksheim, Euriksheim, vlek en amt in 't vorstendom Nassau, een myl van Westerburg gelegen.

Emmerland, zeker Landschap om den vloed Emmer in Westphalen.

Emoli, stad in Thracien aan den vloed Strymon, heeft een Aartsbisdom.

Emperador, la Punta de l'Emperador, voorgebergte in 't koningryk Valencia in Spanjen.

Emphyteusis, of *Erf-pacht*, hiet in rechten een erffelyke verlening der goederen voor een zekere jaarlykſche cyns, mits den opper-eygendom behoudende.

Emploi, amt of bediening, daar van daan emploieren, ergens toe gebruiken, ook iemand aan een amt helpen.

Empoli, ſtad in 't Florentynſche gebied aan den vloed Arnus, tuſſchen Piſa en Florencen, wiens bisdom onder den Aartsbiſſchop van Piſa ſtaat.

Emporteren, veroveren, erlangen, zich emporteren hiet zich vertoornen of ontruſten.

Empurias, Ampurias, Chastellon d'Ampurias, ſtad en haven in Catalonien, by den mond van den kleinen vloed Fluvia, drie mylen van Roſes.

Empurias, zie *Caſtel Arragonęſe*.

Ems, Amisius, vloed in Weſtphalen, welke in het ſtift Paderborn aan den Stapelager-berg ontſpringt, en zich niet ver van Emden in den Dollart ſtort.

Emskirchen, vlek en amt aan de Aurach in Franckenland, een myl van Neuſtad aan de Aiſch, den mark-graaf van Bareuth toebehorende.

Emsland, zie *Vecht*.

En chef commanderen, hiet zo veel als het opper-hooft van een leger zyn.

Enckhuizen, ſtad in noord-Holland, welke tot de vergadering der Staten van Holland als de veertiende in rang beroepen word, 5. of 6. mylen van Amſterdam aan de Zuider-zee. Zy is taamlyk groot, ſchoon en gefortificeert, heeft goede bootsgezellen, en dryft ſterken handel met viſch en zout, 't welk hier met hopen gemaakt word.

Enckoping, vlek in de Zweedſche provintie Upland, 6. Zweedſche mylen ten noord-weſten van Stockholm. Het legt aan 't Meler-meir, en dryſt goeden koophandel.

Encourageren, iemand moet inſpreken.

Encratiten, ketters in de twede eeuw, die het gebruik van wyn, vleeſch, en den huwlyken ſtaat verboden, en van den geleerden Tatiaan afquamen.

Ende, oud en verwoeſt ſlot in opper-Turgow in Zwitzerland, waar van het bekende adelyke geſlacht van Ende in Saxen zyn naam en oorſprong heeſt.

Endelo, klein Deenſch-eyland aan de Ierſche kuſten, tot de provintie Arhus behorende.

Enderew, ſtad in neder-Ongaryen beneden Stoelweiſſenburg gelegen.

Endero, Endaro, kleine ſtad in Dalmatien, is voordezen in beter ſtand geweeſt.

Ending, kleine ſtad in Brisgau, niet ver van den Rhyn, het huis van Ooſtenryk toebehorende, 2. mylen van Freyburg.

Endorf, Ending, amt en vlek in het graafſchap Mansfeld onder keur-Saxiſche beſcherming, den baron Kniggen als een pand toebehorende.

Entering, zie *Aanklamping*.

Enfileren, hiet eigentlyk aan een ſnoer rygen: by gelykenis zegt men, de belegerde veſting-werken uit ſtukken en mortieren Enfiléren, dat is nevens elkander aangrypen, en allengsjes over hoopwerpen.

En front, voor aan, in 't eerſte gelid.

Engadin, Innthal, een gebied in Graauwbundterland, in 't Bundt van het Godshuis. Het word in opper-en neder-Engadin verdeelt, waar van het eerſte by den oorſprong van den vloed Inn, het andere naar den kant van Tyrol gelegen is. Een ſtreek lands welke in Tyrol aan den Inn-vloed legt word ook Innthal genoemt.

Engageren, zyn woord geven zich verbinden, met iemand inlaten. Daar van daan Engagement, de verbintenis, plicht, ook een voorwaarde, een amt.

Engano, klein eyland in de Indiaanſche-zee in Azien, ten weſten van het eyland Sumatra gelegen.

Engelberg, een munnik en nonnen abdy van de Benediktyner orde in 't canton Unterwalde in Zwitzerland in 't Kernthal, aan den vloed Aar, waar toe een gantſche heerlykheid behoort, en waar over de cantons Uri, Schweits en Unterwalden de beſcherm-gerechtigheid hebben.

Engelhausen, oud, hoog-berg-ſlot en ſteedje in de heerlykheid Satz in Bohemen.

Engelholm, kleine ſtad in Zweden in de provintie Schonen aan 't Cattegat, welke 1709. door de Deenſche troepen naa een voorafgegane landing bezet, en daar na weer verlaten wierd.

Engeland, groot, machtig en volkryk koningryk in Europa, 't welk uit het zuidlyk deel van het eyland groot Brittannien beſtaat. Ten zuiden grenſt het aan de Brittanniſche-zee, ten ooſten aan de Ierſche-zee, en ten noorden aan Schotland, van 't welke het door de rivieren Solway en Twede afgeſcheyden word. Engeland is 80. Duitſche mylen lang, en 60. breed, begrypt 25. grote ſteden, 141. grote marktvlekken en 9725. Parochiekerken. Men verdeelt het in 52. Shires of provintien. Volgens een andere verdeling beſtaat het uit acht-delen, welke zyn de provintien Kent, Suſſex, Weſſex, Eſſex, Northumberland, Mercien, ooſt-Angelen en het vorſtendom Walles. Volgens de geeſtlyke regering word het in 26. bisdommen verdeelt, waar onder de beyde aartsbiſſchoppen van Canterbury en York mee begrepen zyn. De lucht daar in is den meeſten tyd des jaars gematigt, en de grond derhalven vruchtbaar van koorn en gras, maar het heeft geen wyn-was, geen zyde en geen wolven: daarentegen is het beroemt wegens zyn wol, leer, ſteenkolen en paarden, en aan de kuſt is de zee vol viſch en oeſters. Het heeft ook voortreflyk tin-koper-en zilver-mynen, gelyk ook warme gezondheids baden. De inwoners zyn welgemaakt, van een levendige geſteltenis, dapper, en tot alle ſtudien en kunſten bequaam. Het is een Monarchy en een erf-koningryk, 't geen de vrouwen ook kunnen bezitten. En of ſchoon des konings macht wat bepaalt is, nademaal de regering door den koning, de lords en de gemeentens geoeffentword, en zonder des Parlements bewilliging geen nieuwe taxen en belaſtingen opgelegt, noch nieuwe wetten gemaakt of de oude vernietigt kunnen worden, zo is

is doch de koning het opperhooft zo wel der Engelsche-kerk als der wereldlyke regering; van hem komen alle de eertitels, en hy begeeft alle amten zo wel burgerlyke als krygs-bedieningen, hy kan de Parlementen beroepen en weer dissolveren, gezanten zenden en aannemen, met uitheemsche staten verbintenissen en vrede sluiten, en zee-en land-militie aannemen, gelyk hy ook de hoogste macht in de hand-having der Justitie en het genade-recht, ook munt-recht bezit; maar wanneer 'er vrede of oorlog in naam van het ryk zal gesloten of gevoert worden zo moet het met toestemming des Parlements geschieden. De hooft religie daarin is de Gereformeerde, welke met de overige hervormde kerken omtrent de leer in alle stukken overeenstemt, maar in de uiterlyke kerk-tucht wat afwykt: daar zyn vele dissentienten in Engeland, naamlyk de Presbyterianen, Independenten, Wederdopers, Quakers en andere, welke door een akte van 't Parlement geduld worden, en hun vrye oeffening van Godsdienst hebben, gelyk ook alle andere Godsdiensten, uitgenomen de Katholyksche, daar in geduld worden. 't Is een vruchtbaar en volkryk koningryk, en deszelfs grootste kracht bestaat in de zee-macht, waar in het alle andere ryken overtreft, nademaal het meesten tyds een vloot van 167. en meer schepen, behalven de jachten, brigantynen en Gallioenen onderhoud. Na het afsterven der koningin Anna op den 12. Augustus 1714. is de keurvorst van Hanover George Lodewyk aanstonds tot koning uitgeroepen, en den 31. october gekroont: tegenwoordig bekleed zyn zoon Georgius Augustus den troon. Van dewelke zie de artykels Hannover en Groot-Brittannien.

Engeland Nieuw-Engeland, landschap in Canada in noord-America, tusschen Virginien en Maryland. 't welk 1497. ontdekt, en door de Engelschen in 't jaar 1584. bezet wierd, daar zy noch tegenwoordig veel schone Colonien hebben, en sterk op Barbados handelen.

Engelmunster, schoon slot, sterk kasteel en heerlykheid in Vlaanderen, in de castellany Cortryk, de heren van Plotho, die zich daar van daan vryheeren van Engelmunster schryven, toekomende.

Engelot, een Engelsche goude munt waar op een Engel staat, men vind 'er weinig meer.

Engelsberg, Berg-steedje in Silesien in 't vorstendom Troppau, aan de Moravische grenzen, 't welk de Duitsche ridders toekomt, en onder de Commandery Freudenthal behoort.

Engelenburg, **Castello di St. Angelo**, een rond kasteel te Rome aan den Tyber, 't welk wel gefortificeert is, en waar in de Staatsgevangenen, de driedubbele kroon, als ook de schat van Sixtus V. van drie millioenen bewaart word, welk geld daarom daar in gelegt is, dat 'er zich de Roomsche stoel in den uitersten nood van bedienen moge.

Engelstelen, kleine vloed in 't kanton Bern, welke zich niet ver van Teutingen in de Kandel stort.

Engelthal, was voordezen een klooster, maar tegenwoordig een Pleeg-amt in Franckenland, de stad Neuenberg toekomende.

Engel-zell, Cistercienser-klooster in Oostenryk, 3 mylen van Passau.

Engen, kleine stad in Hegow in Zwaben, het huis van Furstenberg-Stulingen toekomende, wiens regering daar is.

Engern, slechte plaats in het graafschap Ravensberg in Westphalen, en voorheen de hoofdstad van een beroemt vorstendom, 't welk wel hedendaags zyn vorigen glans verloren heeft, maar evenwel van den keurvorst van Saxen na 't afsterven des hertogs van Saxen-Lauenburg mee onder zyn titels gezet is. Het is ook daar door beroemt wyl de stamvader van het Saxische-huis Wittekind alhier geresideert heeft, en het word hedendaags meestendeels van keur-Keulen bezeten.

Engers, kleine stad aan den Rhyn, tusschen Coblents en Andernach, keur-Trier toekomende: de omleggende landstreek word Engersgow genoemt.

Engerszell, land-vorstelyk markt-vlek in Oostenryk aan den Donau, dicht aan de Passausche grenzen.

Engia, eyland in Griekenland tegen over Athenen, in de golf van Engia. De stad daar op heeft den zelven naam, is bevestigt en hoort de Venetianen toe. Het Eyland is aan den oever zo vol rotzen, dat geen groote schepen daar kunnen aanlanden.

Engstlerberg, **Aufengstlu**, berg in Zwitzerland in Unterwalden, uit welken de Aa ontspringt.

Enguien, zie *Anguien*.

Engoulesme, zie *Angoulesme*.

Eniacham, nieuw geboude Vesting der Engelschen aan de goud-kust in Guiné in Africa.

Enied, **Enjeden**, taamlyk groot en open marktvlek in Zevenbergen, 't welk in 't midden een slot heeft met watergrachten omringt, niet ver van den vloed Marosch, heeft Ongarische en Duitsche inwoners, een Gereformeert Gymnasium, en rontom goed wyngewas.

Enis-Cort, **Inis-Corthy**, vlek in 't Iersche graafschap Wexford, 't welk zitting en stem in 't Parlement van Ierland heeft.

Eniskilling, **Iniskilling**, kleine stad en vesting op een klein eyland in het Iersche graafschap Fermanach in de provintie Ulster.

Enkoping, zie *Enckoping*.

Eno, **Ænos**, kleine Turksche stad in Romanien, aan den invloed der Mariza.

Enosis, zie *S. Antioco*.

Enrolleren, hiet in 't regifter schryven, soldaten werven, of in dienst nemen: ook iemand in een gezelschap inschryven of aannemen.

Ens, het land boven en onder de Ens, zie *Oostenryk*.

Ens, vloed welke in 't aartsbisdom Saltzburg ontspringt, en zich in Oostenryk in den Donau giet.

Ens, kleine, welgeboude en sterke stad in opper-Oostenryk, niet ver van daar zich de Ens met den

den Donau verenigt, 3. mylen van Lintz. Hier is een welgeboud slot en schoon Tuighuis.

Ens, zie *Enz.*

Ens, klein eyland in de Zuider-zee in Holland, niet ver van de Friesche kusten.

Enschede, kleine stad in 't land van Twent in Overyssel, aan de grenzen van 't sticht Munster.

Ensdorf, Benediktyner-abdy in 't stift Regensburg, en in het Pleeg-gericht Rieden.

Enselberg, is het hoogste gebergte in Thuringen, ten zuiden van de stad Eisenach gelegen.

Ensisheim, Einsheim, stad in de opper-Elzas aan den vloed Ill, 3. mylen van Colmar, de kroon van Vrankryk toekomende, daar een nieuw Fransch Parlement voor de onderdanen van de Elsas aangelegt is. Zy word voor de hoofdstad van het opper landgraafschap Elsas gehouden, heeft sterke dubbele muren, een watergracht, sterk slot, en een Jezuite-collegie.

Enskirchen, stad in 't hertogdom Gulik, den keurvorst van de Palts toekomende.

Ensthal, zekere landstreek in opper-Stiermarken aan den vloed Ens, waar in Neuhaus, het klooster Admont en andere plaatzen leggen.

Entella, zie *Lavagna.*

Enterloper, zo noemt men in Holland een koopvaardyschip, 't welk naar een zeker land zeylt, en doch niet onder de Compagnie, die op zulk een land handelt, begrepen is. By voorbeeld wanneer een koopvaardyschip naar oost-Indien zeylt, en doch niet onder de oost-Indische compagnie behoort.

Enthusiasten, zo worden de gene genaamt, die op verschyningen, dromen, gewaande Godlyke driften en ingevingen te werk gaan, en voorgeven door een byzonderen geest gedreven te zyn, gelyk zommige Wederdopers en de hedendaagsche Quakers zyn.

Entlichbuch, voogdy het kanton Lucern toekomende, waar in de sterkste Zwitzers gevonden worden, en waar in de vloed Emma ontspringt.

Entre deux Mers, le pais entre deux Mers, klein landschap in Guienne, tusschen de rivieren Garonne en Dordogne.

Entre Douro y Minho, provintie in Portugal, welke ten zuiden aan den vloed Douro, ten noorden aan den vloed Minho, ten westen aan de Atlantische-zee, en ten oosten aan de provintie Tra los Montes legt. 't Is een van de vruchtbaarste en volkrykste provintien van Portugal.

Entree, betekent de intrede, dus zegt men, de gezant heeft zyn publike Entrée, dat is zyn opentlyke intree noch niet gedaan.

Entremont, kleine stad tusschen enkele bergen in het hertogdom Geneve in Savoien, waaronder een byzonder amt van den zelven naam behoort.

Entrepreneur, is die gene, dien men by een vestingbouw of het gehele werk of een zeker bastion anbesteed, en hem verplicht zulks binnen een bepaalden tyd te vervaardigen. Men is gewent die gene ook zo te noemen, die aannemen koorn, montering of paarden te leveren.

Entreprise, een aanslag, een onderneming.

Entre Sambre et Meuse, landschap in de Spaansche Nederlanden tusschen de Sambre en de Maas.

Entre Tejo y Guadiana, zie *Alentejo*

Entretien, een aangenaam onderhoud, zamenspraak, iemand Entreteneren, hiet iemand met discoursen onderhouden, ook onderhoud verschaffen.

Entrevaux, kleine stad aan den vloed Var, in Provence, aan de grenzen van het graafschap Nizza. Zy is de residentie-plaats des bisschops van Glandeves, welke byna woeste stad niet ver daar van legt.

Entringen, dorp by Tubingen in Zwaben in 't hertogdom Wurtemberg. Dicht daar by op een berg legt een slot, Hohen-Entringen genaamt.

Enveloppe, zie *Sillon.*

Envoye, is een persoon die door een koning, vorst, of republyk afgezonden is om by een uitheemschen vorst of staat de eene of de andere vertroude handeling uit te voeren. Een Envoyé is minder als een Ambassadeur, warom de koning van Vrankryk aan de Duitsche vorsten of aan de republiek van Genua maar Envoyés zend. Evenwel genieten de ordinare en extraordinare Envoyés de bescherming van het recht der volkeren, en alle privilegien der afgezanten.

Enyed, zie *Knied.*

Enz, Ens, kleine vloed in Zwaben, ontspringt in 't Zwartswald, en giet zich by Besigheim in 't hertogdom Wurtemberg in den Necker.

Enzelberg, zie *Inselberg.*

Enzersdorf, steedje of marktvlek in neder-Oostenryk aan den Donau, 2 mylen beneden Wenen, daar zich het keyzerlyke hof gewoon is met de Wildezwyne jacht te vermaken.

Enzowan, groot, schoon, vermaaklyk slot in een vlakte in de Leutmeritzer-kreits in Bohemen, hoort den vorst van Lobkowits toe.

Enzweyhingen, Wurtembergsch vlek en Posthuis in Zwaben aan den vloed Enz, niet ver van Vaihingen.

Eorby, kleine stad op het Schotsche west-eyland Lewis, aan de westlyke zyde.

Epaule de Bastion, de zyde van een bolwerk, is daar de Face en Flanc te zamen stoten. Angle de l'Epaule is de hoek, welke beyde deze linien maken.

Epaulements, zyn twe linien uit een borstwering en een daarvoor leggende gracht bestaande, welke vry in 't veld leggen, en als twe Facen van een bolwerk te zamen lopen.

L'Epee a la Main, met den degen in de vuist, wanneer een plaats stormenderhand ingenomen word.

Eperies, de vierde koninglyke vrystad in het graafschap Saros in opper-Ongaryen, aan den vloed Torocza, zy is met muren en torens bevestigt, ook heeft men'er in den laatsten oorlog der rebellen verscheyde nieuwe vestingwerken aangelegt. Zy heeft even buiten de stad schone zoutgroeven, in een van welke men allerhande edele gesteentens vind, en ook een gezonde zuurbron. De raad en de

de burgery zyn de Augsburgsche belydenis toegedaan, en daar word alle zondagen in drie talen, naamlyk Duitsch, Ongarisch en Poolsch gepreekt.

Epsig, kleine stad in de neder-Palts, het stift Straatsburg toebehorende.

Ephental, plaats in Zwitzerland, de Cantons Bern en Freyburg toekomende.

Ephesus, was in oude tyden een beroemde stad in Natolien in Azien, maar is tegenwoordig een byna geheel woeste plaats, den Turk toekomende, evenwel heeft zy noch een kleine citadel en een goede haven.

Ephorus, betekent een opziender. Op Duitsche akademien is het die professor, welke de gene die op een beurs studeren examineert, over hen het opzicht heeft, en hun de beurs-gelder betaalt.

Epigramma, een kort en zinryk opschrift.

Epilla, kleine stad aan den vloed Xalon in Arragon, 4. mylen van Saragossa.

Epilogus, het slot van een rede of schrift.

Epinoy, kleine stad benevens den titel van een vorstendom in de Nederlantsche provintie Artois, tusschen Ryssel en Douay.

Epirus, provintie in Griekenland aan de Jonische-zee, staat meest onder Turksche Gehoorzaamheid, het overige hoort de Venetianen toe.

Episcopales, Bisschoplyke, zo worden die van den sterksten Godsdienst in Engeland genoemt, welke de bisschoppen benevens vele plechtigheden behouden hebben. Deze bisschoppen worden ingewyd, en hun Liturgy of opentlyk gebede-boek behelst de wyze van de Sakramenten te bedienen. De bisschoppen bevestigen hun geloofsgenoten ook met opleggingе der handen, en de Bisschoplyke knielen by het Nachtmaal-houden, maar by den doop maakt de predikant een kruis aan 't voorhooft des gedoopten kinds. Men stelt ze gemeenlyk tegen de Presbyterianen. Zie onder Engeland.

Epitaphium, betekent een grafschrift.

Epomeus, zie *Monte Santo Juliano*.

Eppendorp, is een koninglyk Deensch dorp in 't hertogdom Holstein in de provintie Stormarn aan de rivier de Alster, een half myl ten noorden van Hamburg, de Hamburgers hebben 'er ook deel aan, warom zy beurt om beurt op deze plaats pretenderen een Pfarheer te beroepen.

Eppingen, kleine stad in Creichow, welke aan het land Bretten grenst, en den keurvorst van de Palts toebehoort.

Epsom, Epsham, stad in het graafschap Surrey in Engeland, 14. mylen van Londen, is wegen haar mineraal-water zeer beroemt, 't welk zo wel inwendig als uitwendig gebruikt, en in den zomertyd sterk bezocht word. Men heeft ook een bekend zout, dat uit dit minerale water toebereyd word.

Epstein, ryks vrye heerlykheid, slot en stad in de Wetterau, 2 mylen van Ments, die voor dezen eige graven gehad heeft, welke in de 16de eeuw zyn uitgestorven. Hier horen verscheyde schone vlekken en dorpen toe, welke den landgraaf van Hessen-Darmstad toekomen, en heeft goede yzer-mynen en bosschen. Maar van het gemelde slot en stad bezit keur-Ments de helft.

Epternach, zie *Echternach*.

Equipage, is allerly voorraad welke men tot de reyze of tot voering van zyn staat nodig heeft, by voorbeeld knechts, paarden, koetzen, kleren, wapens enz. De Equipage van een leger is de Bagage van de officiers.

Equiperen (een Schip), betekent zo veel als het zelve met manschap, geschut, munitie, proviant en andere noodwendigheden voorzien.

Equites Aurati zyn ridders, welke de keyzer by zyn kroning met een zwaard tot ridders slaat, en worden zy alzo genaamt, wyl zy in oude tyden alleen het recht hadden om goude sporen te dragen.

Eraca, stad in het Portugeesche Estremadura in het gebied van Santarein tusschen de rivieren Soto en Dœca.

Erack, Erakacem, zie *Yerack-Agemi*.

Eram, zie *Egram*.

Eraud, Errault, vloed in neder-Languedoc, welke zich beneden Agde in de Middelantsche-zee stort.

Erbach, schoon Cisterciencer-klooster in Rhyngau, niet ver van Elfeld, alwaar verscheyde keurvorsten van Ments begraven leggen.

Erbach, enigsins gefortificeert vryheerlyk slot benevens een vlek in Zwaben, 2. uren boven Ulm aan den Donau.

Erb-Amten, dit woord word of van die geslachten verstaan, die by de keyzerlyke kroning als vicarissen de aartsamten der keurvorsten waarnemen, zie, *Sub-officiarii*. Of van de erf-amten van zekere provintien, gelyk 'er byna geen bisdom noch oud vorstendom in Duitsland te vinden is, dat niet byzondere erf-amten had, als naamlyk erf-maarschalken, erf-jagermeesters, erf-hofmeesters enz. Diergelyke erf-amtenaren van het aartshertogdom Oostenryk zyn 'er in het jaar 1706. by de erf-huldiging van zyn keyzerlyke majesteit te Wenen in redelyken getalle verschenen.

Erb-Kameraar des Roomschen ryks, zie *Hohenzollern*.

Erb-einigung, zo word het verbond genaamt 't welk 1474. tusschen het huis van Oostenryk en de Zwitzers opgerecht wierd, betreffende den vryen handel en wandel, afkering van alle vyandelykheden, nieuwe tollen, schattingen enz.

Erbendorf, berg-steedje in het Palts-nieuwburgsche, dat Nieuwburg en Sultsbach in 't gemeen toekomt, en aan de Nabe legt.

Erbesbidesheim, kleine plaats in de neder-Palts, een uur van Altzey.

Erb-Vorstendommen, zo worden in Silesien die gene genaamt, die den keyzer onmiddelyk als koning van Bohemen toekomen, naamlyk de vorstendommen Schweidnits, Jauer, Glogau, Oppeln, Ratibor, Breslau, Lignitz, Brieg, Wolau en de stad Breslau. De andere vorstendommen horen zekere vorsten toe, welke dezelve van den koning van Bohemen ter leen houden. Dezelve zyn Neisse, Oels, Troppau, Jagerndorf, Sagan, Munsterberg, Teschen en Crossen.

Erbicara, voorgebergte op de oostlyke kust van het eyland Corsica.

Erfleen, Erfpacht, word een erfcyns-goed genaamt, of ook zulk een leen-goed dat vry kan verkocht en nevens de Allodiale goederen geërft worden, of in het welke manlyke en vrouwlyke oiren succederen.

Erblspach, marktvlek in neder-Beyeren, 3. mylen van Landshut, onder het rentamt aldaar behorende.

Erfmannen, zyn zekere familien, waaruit voorheen de magistraat der stad Munster verkoren wierd, en die men wegens de menigvuldige amten, die zy genoegzaam erflyk bezaten, erfmannen noemde, en nu ook gelyk andere riddermatige geslachten tot stiften als land-en ridderdagen willen toegelaten worden, en daar over met het dom-kapittel en de ridderschap in het bisdom Munster over de hondert jaar proces gevoert en het ook gewonnen hebben, 't geen evenwel in een extraordinare ryks-revisie getrokken is, en aan 6. ryksstanden van beyde gezintheden verbleven is, 't welk eindelyk in het jaar 1708. zo uitgevallen is, dat wegen de gelykheid der stemmen, nademaal de eene helst der reviseurs den bisschop en het stift, de andere den erfmannen gelyk gaf, alles in den vorigen staat blyven moest. Hier op hebben zich de partyen tot de ryksvergadering van Regensburg gewendt, die zich van 's gelyken in 2. verscheyde gevoelens deelde, nademaal het collegie der vorsten en ryksteden, wegens de gelykheid van stemmen der commissarissen het kamer - vonnis voor bevestigt achtte; maar het keurvorstlyk collegie van gevoelen was dat 'er een zevende commissaris by de vorigen moest gevoegt, en een nieuwe commissie aangestelt worden, om de gelykheid van stemmen te myden. Eindelyk heeft hierop de ryksvergadering van Regensburg de beyde tegenstrydige ryks-besluiten den 31. augustus 1708. naar het keyzerlyke hof gezonden, waarop eindlyk in 't laatst van het jaar 1709. zyn keyzerlyke majesteit dit vonnis liet volgen, dat hy geoordeelt had met de billikheid en gerechtigheid over een te komen het vonnis dat in het jaar 1685. reeds in het kamer gericht van Wetzlar over deze zaak uitgesproken was, zo wel in 't Petitoir als Possessoir te confirmeren, weshalven zyn keyzerlyke majesteit verklaarde, dat de geslachten van de erfmannen, die in de akten genoemt wierden, voor recht adelyk en riddermatig te houden waren, en het alzo 't Munstersche dom-kapittel en de ridderschap in 't minste niet toequam dezelve eniger maten minder te achten, veel meer waren zy verplicht dezelve alle waardigheden en voorrechten gelyk andere genieten te laten, en hier voor genoegzame Cautie te stellen.

Erf-Maarschalk, is in keur-Saxen een Waardigheid, die altyd by den oudsten van de adelyke familie der Lösers blyft. Op de ryksdagen wacht hy benevens den ryks Erf-Maarschalk graaf van Pappenheim den keurvorst van Saxen op, maar op de uitgeschreve landdagen roept hy de landstanden te zamen, en voert daar by genoegzaam het direkteurschap.

Erfplicht, is een eed welken de onderdanen aan hun overheid afleggen.

Erf-Ridders des H. Roomschen ryks. Is een byzondere titel en waardigheid, die altyd by de oudste der vier oude adelyke familien van 't ryk berust, en zyn oorsprong van de Quaterniones Imperii Romani heeft. Dezelve zyn die van Andlow, Wichtenbach of Weissenbach (die onder Maximiliaan I. in plaats van de van Meldingen verheven zyn) Fronberg of Frauenberg, en die van Carlowits, welke onder Karel V. in plaats van die van Strundegg of Strundach daar toe geraakt zyn.

Erfsasse, is die gene, welke een leengoed erflyk bezit.

Erfverbruderung, of *Erf-broederschap* is een vergelyk waardoor twe of meer vorsten elkander niet alleen de wederzydsche hulp tegen hun vyanden, maar ook de opvolging in het ryk beloven, zo een van beyde de geslachten mocht komen uit te sterven, gelyk tusschen Spanje en Oostenryk, in 's gelyk tusschen de huizen Saxen, Brandenburg en Hessen in 't jaar 1457. te Naumburg geschied is. Deze laatste oprechting van broederschap begrypt ook het volgende in zich, dat de bondgenoten in elkanders steden en vestingen het openings-recht hebben, dat wederzyds leenmannen hun by de leens-aanvaarding de werklyke hulde mee doen, en zy daar van daan onze lieve getrouwe plegen te schryven. Diergelyke erf-verbintenissen- of broederschappen moeten van den keyzer wegens de leen-opening bevestigt worden.

Erf-verbintenissen, zyn die contracten, welke een regerenden landsheer tegen zyn uitgekochte broeders en vrienden verplichten, dat hy hun zekere lands- portien of onderhoud - gelder geven moet.

Erf-cyns, is een erflyke vergunning van een goed voor een zekere cyns.

Eroco, zie *Erquico.*

Ercole, zie *Porto Ercole.*

Erdeborn, amt in het landschap Marchfeld, aan het zoute Meir, onder keur Brandenburgsche bescherming, de familie van Streithorst toekomende.

Erdeheg, een kasteel niet ver van Giula in opper-Ongaryen.

Erdely, hiet zo veel als Zevenbergen.

Erdholm, zyn zes kleine by elkander leggende eylanden in de Oost-zee, 2 mylen van Bornholm, op het grootste staat een citadel.

Erdingen, kleine stad en Pleeg-gericht in neder-Beyeren aan den vloed Sempt, in 't rent-amt landshut, 4. mylen van landshut en 5. van Munchen.

Erdodi, een uit de natuur en door de kunst sterk slot in opper-Ongaryen op een eyland daar de Drau in de Donau valt. Twe voorname graaflyke familien voeren 'er den naam na.

Erdwalen, stad in Courland.

Ereby, kleine stad op het Schotsche eyland Yla.

Eremitage, is een lustgebouw in een bosch aangelegt om daar frissche lucht te scheppen, anders ook Trianon genaamt.

Eremiten-Orde van St. Augustyn, word gezegt haar oorsprong van Wilhem, hertog van Guienne, een discipel van Bernard te hebben, welke naar den regel van St. Augustyn Eremyten aangestelt, die hier na omtrent het jaar 1157. in kloosters zouden gewoont hebben. Paus Innocentius IV. zou hun in 't jaar 1243. den naam, en Alexander IV. de kleding in 't jaar 1255. toegeeigent hebben.

Eremiten-Orde van S. Hieronymus, zie *Hieronymiten*.

Erenburg, kleine stad in 't hertogdom Lauenburg.

Eresberg, Eresburg, zie *Stad-berg*.

Eresma, Elerena, vloed in Spanje, welke aan de grenzen van Kastilien aan 't gebergte Sierra Tablata ontspringt, en zich boven Tordesilas in den Douro stort.

Erft, vloed, welke door het hertogdom Gulik in 't Kleefsche vloeit, en by Nuits in den Rhyn valt.

Erfurth, een der grootste steden van Duitsland, en de hoofdstad van Thuringen, op een vruchtbaren grond van wyn en koorn aan den vloed Gera, 3. mylen van Gotha en Weimar. Zy heeft op den zoo genaamden Pietersberg een wel aangelegde en nu byna in stand gebrachte citadel, welke met 500. man keur-Mentsische troepen bezet, en daar het schone en zeer ryke Pieters-klooster van de Benediktyner orde, door koning Dagobert van Vrankryk in 't jaar 638. gesticht, mee ingesloten is. Buiten de stad voor de Broeder- of Gothasche poort ten westen legt de andere citadel, Cyriaksburg genaamt, daar voor dezen een Benediktyner nonnenklooster van St. Cyriacus gestaan heeft, 't welk 1482. tot een vesting gemaakt, en nu met 30. keur-Mentsche soldaten bezet is. De Dom, of de twe voornaamste byna aanmalkander leggende kerken van de Lieve Vrouw en van St. Severus, in 's gelyk de grote klok, die 30. voet in den omtrek en acht en een half hoog is, en 275. centner zwaar, zyn daar benevens andere gedenktekens beziens-waardig. De stad, de raad benevens de Universiteit, in het jaar 1392. gesticht, zyn ten dele Luitersch, ten dele Katholyk, en de keur-vorsten en hertogen van Saxen hebben zedert 1583. het beschermrecht over de stad gehad, en de aartsbisschoppen van Ments 'er het geestlyk opperrecht benevens andere rechten bezeten, tot eindelyk die stad in den Westfaalschen vrede aan keur-Ments afgestaan, en 1664. ten vollen onder deszelfs gehoorzaamheid gebracht is, evenwel legt 'er noch een keyzerlyke bezetting van 400. man in, welke zo wel in de stads poorten als op den Pietersberg met de keur-Mentsche troepen door elkander de wacht verrichten, en de stad benevens het onderhorig gebied van omtrent 70. dorpen word door een keur-Mentschen stadhouder geregeert.

Ergers, kleine vloed in de Elsas, welke uit het gebergte Vogesus ontspringt, en 2 uren boven Straatsburg in den vloed Ill valt.

Ergets, kleine vloed in Zwitzerland, in het landschap Sisgow, die by Augst in den Rhyn valt.

Erhaud, zie *Eraud*.

Eri, kleine vloed in 't gebied van St. Pieter in Italien, welke door het hertogdom Bracciano loopt, en 3. mylen van Civita Vecchia in de Toscaansche zee valt.

Erich, Grossen-Erich, steedje in Thuringen, 2. mylen van Sondershausen, den vorst van Zwartsburg-Zondershausen toekomende.

Erichsburg, oud verwoest berg-slot in 't vorstendom Anhalt aan den vloed Bode, een myl van Hartsgeroda.

Erichsburg, slot met vorstelyke vertrekken, grachten en wal aan den vloed Ilm, een uur van Dassel in 't vorstendom Grubenhagen, onder keur-Hanover behorende.

Ericourt, heerlykheid en stad tot het graafschap Mumpelgard behorende.

Erie, groot meir in nieuw Vrankryk in noord-America, door 't welk de vloed St. Laurens loopt, en word gezegt 140. mylen lang te zyn.

Ering, slot aan den vloed Inn in Beyeren, waar naar eertyds een graaflyk geslacht den naam gevoert heeft.

Ering, stad aan den vloed Kyl in 't Aartsstift Trier, niet ver van de Moezel.

Erisa, Arisa, stad in 't Spaansche koningryk Arragon aan den vloed Xalon.

Erivan, Schirvan, Servan, provintie in Perzien aan de westlyke kust van de Kaspische-zee, grenst aan Turcomannien of Turks-Armenien, is zeer volkryk, en wegens haar bergen, waar onder zich ook de Ararath bevind, zeer koud, maar daar by zeer vruchtbaar, inzonderheid aan wyn.

Erivan, Irivan, Perzische stad in de provintie van den zelven naam in Turcomannien, tegen de Turksche grenzen, aan de 2. rivieren Zengny en Queurkboulak, 't welk zo veel als 14. bronnen betekenen zal. De oude stad is door de oorlogen, tusschen de Turken en Perzianen gevoert, te enemaal geruineert, en men heeft 800. schreden daar van deze nieuwe stad geboud. Over den vloed Zengny legt een schone stene brug, waar op de gouverneurs hun lust-vertrekken hebben. De vesting is als een stad op zich zelven, waar in niemand als gebore Perzianen wonen, behalve dat de Armenische Christenen hun winkels daar in hebben, en over dag daar in verkopen, maar des avonds moeten zy zich in de stad begeven. Daar groeit goede wyn, en de stad dryft sterken handel in zyde en heeft een Perziaanschen gouverneur, is 1582. door de Turken verovert, en 1604. door de Perzianen weer in genomen. In 't jaar 1629. hebben 'er zich de Turken weer meester van gemaakt, maar zyn 'er 1639. door de Perzianen weer uitgedreven, doch 1723. gedurende de Perzische onlusten hebben het de turken op nieuw bezet.

Erkelens, kleine en oude stad, benevens een amt in 't hertogdom Gulik, wiens vesting-werken geslecht zyn, en die anders tot het Spaans-Gelderland

land behoorde, ook in het 19. artykel van den Badischen vrede 1714. de kroon Spanje toegewezen, maar met keyzerlyke bewilliging in het zelve jaar 1714. het hertogdom Gulik volkomen ingelyft is, en alzo aan keur-Palts overgelaten, die ook 1715. daar de Hulde ontfangen heeft.

Erla, kleine ftad en flot in de lyflandfche provintie Letten.

Erla, Agria, beroemde en taamlyk grote ftad benevens een fterk flot in opper-Ongaryen, aan den vloed Erla in het graaffchap Barzod; tegenwoordig is zy in Chriften handen en heeft een biffchop, die onder den Aartsbiffchop van Gran ftaat. By de laatfte onluften hebben de rebellen deze ftad ingehad, maar 1710 gaf zy zich aan de keyzerlyken met akkoord over. Deffelfs flot legt op een hoge rots, en is de refidentie des biffchops.

Erla, vloed in opper-Ongaryen, welke voorby de ftad Erla loopt, en zich 3. mylen beneden dezelve in de Theiffe ftort.

Erlach, ftad, en voorheen een Benedictyner klooster, maar tegenwoordig een land-voogdy in Zwitzerland aan de Bieler-zee, het kanton Bern toekomende.

Erlach, flot, vlek en heerlykheid in Franckenland, den vorft van Schwartzenberg toekomende.

Erlang, kleine ftad aan den vloed Rednitz, in 't Culmbachfe gebied in Franckenland, 3. mylen van Neurenberg, den markgraaf van Bareuth toekomende, welke daar dicht aan een nieuwe kleine ftad heeft laten bouwen, nieuw of Chriftiaans-Erlang genoemt, daar meeft Franfche vluchtelingen wonen. Het voorfte is in aug. 1706. door een brand meeft in de afch gelegt, maar ook fraai weer opgeboud. Zie *Nieuw-Erlang.*

Erlaph, vloed welke aan de Stiermarkfche grenzen ontfpringt en zich in de Donau ftort.

Erlbrun, kleine ftad aan den Meyn, in 't bisdom Wurtsburg in Franckenland.

Erlebach, marcktvlek in Franckenland, niet ver van Langenzenn, den markgraaf van Anfpach toekomende.

Ermachor, marktvlek in Karinthien, aan den vloed Geftring.

Ermeland, zie *Wermeland.*

Erms, vloed in 't hertogdom Wurtemberg in Zwaben, die 2. uren boven Urach aan de Alb ontfpringt, en een myl boven Nurtingen by Dentslingen in den Neckar valt.

Erms, kleine ftad aan het water Seltze, 2 mylen van Quedlinburg.

Erms, flot in de Zweedfche provintie Efthland in Lyfland, 2. mylen van Wolmar, de familie van Barri toekomende.

Ermsleben, fteedje, flot en amt aan de Selcke in 't vorftendom Halberftadt, dicht daar by legt het amt Conradsburg (voorheen een klooster) 't welk de koning van Pruiffen na 't afterven des vryheren Adam Auguftus van Hoym als een Domein-Amt aan de Halberftadfche amt-kamer getrokken heeft.

Ernan, flot en heerlykheid in opper-Stiermarken tuffchen Rotenmaur en Leuben, den graaf van Breuner toekomende.

Erne, zie *Earne.*

Ernee, Errene, kleine ftad in Vrankryk in de provintie Maine, aan den kleinen vloed Ernee, welke zich niet ver van Laval in den vloed Mayenne ftort.

Ernstbrun, flot en voorname plaats in Oostenryk, daar de graven van Sintzendorf barons van zyn.

Ernstthal, kleine ftad in de aartsbergfche kreits by Hohnftein, de graven van Schönburg te Remmiffau toebehorende, is voor enige jaren van graaf Chriftiaan Erneft van Remiffau welke den 14. april 1718. geftorven is, geboud, en naar deszelfs naam genoemt.

Erpach, ryksgraaffchap in de Franckifche-kreits, tuffchen het neder-Paltfifche, Heffifche en Mentfifche gebied, 't welk zyn eige graven heeft. De hooftplaats voert den zelven naam, is een fteedje aan den vloed Mubling, waarin de eene graaflyke linie haar verblyf houd, de andere refideert te Furftenau, en het fteedje Michelftad aan den vloed Mubling komt beyde de linien in 't gemeen toe. Voor 't overige bezitten de ryksgraven van Erpach het Erffchenkersamt van het keurvorftendom de Palts, en de halve heerlykheid Breuberg, gelyk ook eenige amten van de heerlykheid Bickenbach, en delen zich in 2. linien, naamlyk in de Erpachfche en Furftenaufche.

Erps, flot en graaffchap in Brabant, waar naar de familie Boifchot den graaflyken titel voert.

Erquico, Ercoco, ftad, benevens een bequame haven aan de Rode-zee, de Turken toekomende, die daar een Beglerbeg houden, en daar fterke handeling gedreven word.

Errif, landfchap in 't koningryk Fez in 't Afrikaans Barbaryen aan de Middelantfche-zee, is 40. mylen lang, en 8. breed, en meeftendeels bergachtig.

Errif, provintie in Egypten in Africa, word anders ook neder-Egypten genoemt, ftrekt zich van Cairo tot de Middelantfche-zee uit, en is wel bewoont en zeer vruchtbaar.

Error Calculi, hiet in de rechten, wanneer iemand in de overgegeve rekeningen gedwaalt heeft, 't welk hy binnen jaar en dag zonder zyn nadeel mag veranderen.

Ersebenth, ftad in neder-Ongaryen aan de Drau.

Ersche, vloed in 't Luneburgfche gebied, ontfpringt niet ver van Wipshaufen in 't amt Meinerfen, en giet zich boven Utze in den vloed Fufe.

Erstein, kleine ftad aan den vloed Ill in de Elfas, het bisdom van Straatsburg toekomende.

Eerstgebore zoon der Kerk, is een titel die den koning van Vrankryk gegeven word, en dien Lodewyk de eerfte als de eerfte Chriften koning na de Roomfche keyzers by zyn doop in het jaar 499. het eerft word gezegt aangenomen te hebben.

Ertholm, zie *Erdholm.*

Ervan, Arvan, zie *Erivan.*

Erwalen, kleine ftad in Courland, 7. mylen ten noorden van Goldingen gelegen.

Erzegovina, zie *Arcegovina.*

Erzen, Ertelsten, vlek en amthuis in 't vorstendom Calenberg, den keurvorst van Hanover toekomende.

Erzeron, zie *Arzerum*.

Esaro, kleine vloed in Napels in Calabria oltra, welke zich by Cratone in de zee stort.

Esbreule, zie *Ebreville*.

Escader, is een detachement van oorlogsschepen, of een zo kleine hoop schepen, dat men het geen vloot noemen kan. De officier welke ze commandeert word chef d'Escadre of hooft van het Escader genoemt, en men zegt zulks zo wel van oorlogsschepen als van galeyen. Ook hiet een Escader een van de drie hopen, welke by een vloot in slag-orde staan, naamlyk de Voorhoede, het corps de Bataille en de Achterhoede. In een oorlog te land noemt men een van de drie ligchamen, waar uit de Voorhoede, corps de Bataille en de Achterhoede in een slag-orde bestaan ook zo; ieder van deze ligchamen (*corps*) is zomtyds in drie verdelingen (*divisions*) gesplist.

Escadron, is een ligchaam van ruitery, dat in slag-orde gestelt is, 't zy dat het in een rechten slag of maar in een ontmoeting zy. Het bestaat uit 100 tot 150 zomtyds ook 200 paarden, welke alle drie man hoog staan, en of door den majoor, of door den oudsten ritmeester van 't regiment gecommandeert worden.

Escala, pas in Catalonien, niet ver van Roses.

Escalate, Ladder-Feest, is een dankdag welke jaarlyks te Geneve den 23. December gehouden word, wyl in 't jaar 1602. op dezen dag de hertog van Savoyen de stad des nachts by na met kunstige ladders, welke de Franschen Escaliers noemen, beklommen had.

Escalona, vlek benevens een slot en den titel van een hertogdom in nieuw-Castilien, 8 mylen van Toledo, aan den kleinen vloed Auberche.

Escandola, is op de galeyen de kamer van den Argousin welke by na alles verricht, wat een prevoost by een leger te land doet.

Escarpe, de binnenste schuinsse wal van een gracht, die maar van aarde is en met een muur bekleed word.

Escek-Agasi, is het opperhooft van 2000 kescekisci of soldaten van de lyfwacht des konings van Perzien, zy dragen ongemene zware snaphanen.

Esch, kleine stad aan den vloed Eltz in 't hertogdom Luxemburg.

Eschach, vloed in Algow in Zwaben, loopt boven Memmingen in de Iler.

Eschalens, zie *Orben*.

Echange-Gedeputeerden, worden die officiers genaamt, welke als kommissarissen van een leger en deszelfs commanderenden generaal afgezonden worden, om met de kommissarissen van het vyandlyke leger over de uitwisseling der krygsgevangenen te handelen, en een verbond te sluiten.

Echanson, Grand Echanson, is de opperschenker aan 't koninglyke hof van Vrankryk, welke het opzicht over des konings kelder heeft, en op ceremonie-dagen den koning het drinken overreikt.

Echaperen, doorgaan, ontsnappen.

Eschelburg, slot en heerlykheid in opper-Oostenryk, 3. mylen van Lintz, den graaf van Traun toebehorende.

Eschenbach aan de Schnabelweide, steedje in Franckenland, aan de Paltsche grenzen, den markgraaf van Bareuth toekomende.

Eschenbach, kleine stad en slot in Franckenland, den duitschmeester toekomende, en 5. mylen van Neurenberg gelegen.

Eschenthal, legt aan de Savoische grenzen in Zwitzerland, alwaar veel messemakers wonen. Hier in leggen de vlekken Thum, Bondozula, Pontmay en Grevola.

Echevins, de naam van de schepens in Vrankryk.

Echiquier, zie *Exchequer*.

Escoliers, Val des Ecoliers, abdy der reguliere koorheren in de provintie Bassigny in Vrankryk, aan den vloed Marne, een myl van Chaumont.

Eschwege, oude grote stad en schoon slot, waar in de goude zaal beroemt is, aan de Werra in neder-Hessen, aan de Thuringsche grenzen, 5. mylen van Cassel, den landgraaf van Hessen-Rhynfels toebehorende. Evenwel heeft 'er het huis van Hessen-Cassel noch enige rechten op behouden, by voorbeelt het *jus præsidii*, de contributie en de tol aldaar; gelyk ook in alle Hessen-Rhynfelsche plaatzen die in neder-Hessen gelegen zyn. Een uitgezette linie uit het huis van Hessen-kassel heeft eens den naam hier naargevoert, maar is 1655. weer uitgestorven.

Eschweiler, slecht steedje of vlek in 't hertogdom Gulik aan den vloed Dente.

Esclopeterie, hiet de salvo die uit musketten en Snaphanen gegeven word.

Escogine, is een oud dorp in Henegouwen, 't welk een dubbelt slot heeft.

Escolate, vlek in Normandyen, in het bisdom van Sées aan den vloed Sarte, in een vruchtbare landsdouw.

Escorte, is een hoop gewapende personen, die iets op de reyze begelyden, om het zelve voor alle onheil te beschutten. Escorte hiet ook het gevolg van voorname luiden, hofbedienden, vrienden en andere personen, die een voornaam heer of mevrouw uitgeley doen.

Escouade, Squadra, is het derdedeel van een kompagny te voet, 24, tot 30. man sterk.

Escu, of Louis blanc, zie *Ecu*. *Escu sols*, zie *Ecu sols*.

Escurial, Scoriale, een beroemt dorp, 6. mylen van Madrit, in nieuw-Castilien, daar een prachtig klooster staat, 't welk de Spanjaarden het 8. wonderwerk der wereld noemen: daar is 22. jaar aangearbeyd, en men zegt dat het 20. millioenen gekost heeft. Het is aan de vier hoeken met torens voorzien, en men telt 'er tot 11000. vensters in. De koning en de koningin hebben 'er hun vertrekken in, het overige word van 150. munniken van de orde van St. Hieronymus bewoont, wier abt altyd een Grande van Spanjen is. In de schone

ne kerk van dit klooster is een kapel, Pantheon genaamt, daar de gestorve koningen en koninginnen bygezet worden. In 't jaar 1671. heeft dit klooster benevens de kostelyke boekery grote brandschade geleden.

Esel, voogdy en amt-huis in 't Luneburgsche, hoort onder de Walds-röder inspectie, en komt tegenwoordig den keurvorst van Hanover toe.

Eselswiese, is een grote plaats of heyde by Querfurt, daar alle woensdag na Paasschen een grote markt gehouden word. Zy is alzo genoemt om dat de ezel van Bruno graaf van Querfurt, waar op hy in 't begin van de 11. eeuw als een Apostel der Heydenen wilde naar Pruissen reyzen, op deze plaats niet voort wilde. Als men nu tot gedachtenis van dit voorval hier een kapel gebowd had, en daarin in de Paaschweek pauslyke aflaten uitdeelde, waar by zich veel kramers en koopluiden lieten vinden, zo is het geschied dat daar naderhand een jaarmarkt op den gemelden tyd jaarlyks gehouden wierd.

Esens, kleine stad in Oost-Vriesland, niet ver van de Duitsche-zee, aan het meir Esens.

Esfaques, zie *Alfaques*.

Esino, Fiumesino, vloed in de mark van Ancona in den kerkelyken staat, welke zich tusschen Ancona en Sinigaglia in de golf van Venetien stort.

Eskdale, landschap in zuid-Schotland aan den vloed Esk, 't welk ten zuiden aan Northumberland, ten westen aan Annandale, ten noorden aan Twedale, en ten oosten aan Tivedale en Liddesdale grenst. Het heeft weynig koorn, maar zo veel meer vee.

Esla, vloed in Spanje, welke in 't gebergte van Asturien ontspringt, en zich boven Mirando de Douro in den Douro stort.

Eslingen, vrye ryksstad in Zwaben aan den Neckar, een myl van Stutgard, is den Luiterschen Godsdienst toegedaan, schoon 'er enige Roomsche kloosters zyn. Zy staat onder de bescherming van den hertog van Wurtemberg, en heeft 5. ruime voorsteden.

Espaliers, zyn vruchtbomen, welke of aan latten gebonden of alleen zo geleyd worden, dat zy bloot in de breedte achter elkander groeien, en als heggen aan weerskanten der wandelpaden staan.

Espernay, stad in Champagne in Vrankryk aan de Marne, heeft een beroemde Augustyner abdy.

Espernon, vlek benevens den titel van een hertogdom in het landschap Beauce in Vrankryk.

Espinal, kleine stad in Lotteringen aan de Moezel, 9. mylen van Nancy.

Espine, slot in 't kleine landschap Bugey in Savoien, aan het meir Aiguebelette.

Espinosa de los Montenos, kleine stad in oud-Kastilien in Spanjen, aan den kleinen vloed Trueva.

Espinoy, zie *Epinoi*.

Esplanade, is het glacis of de schuinsche aflopîng van de contrescarp. Het betekent ook anders de ruimte tusschen een citadel en de eerste huizen der stad. Ook worden alzo de zware eike planken genoemt, waar op men de batteryen voor het geschut maakt. Deze planken moeten vier vinger dik, en anderhalf voet breed zyn, men moet ze ook van achteren anderhalf voet verhogen, en tot het terugwyken van het kanon moeten zy 30. voet plaats hebben.

Esponsendo, stad in de Portugeesche provintie Entre Minho e Douro, by den mond van den vloed Cavado.

Esponton, zie *Braat-spit*.

Esquere, Chieli, Squelle, kleine stad in Walachyen aan den vloed Alaut of Olt, daar zich dezelve in den Donau stort, 15. mylen ten zuiden van Targovist gelegen.

Esquif, een klein vaartuig of sloep, waar van men zich by de schepen en galeyen bedient om de personen aan land te zetten, wanneer men aan een haven gekomen is, of om zich daar in te redden, wanneer het schip strand of aan stukken geslagen word.

Esquilache, klein vorstendom in 't koningryk Napels, den oudsten zoon van wylen den Marquis de Prié, gewezen ondergouverneur van de Oostenryksche Nederlanden, toekomende, die daar naar prins van Esquilache genoemt word.

Esquire, schildknapen, zyn in Engeland de naaste na de ridders onder den kleinen adel, en voeren den naam daar van, dewyl zy voor dezen in den oorlog het schild voor de vorsten gedragen hebben. Hedendaags worden de zoons der edelluiden, die den titel van lord niet voeren, gelyk ook de oudste zoons der ridders met dezen titel vereert. Daar is ook noch een ander soort van Esquires, welke tot des konings lyfwacht behoren, en van den zelven met een halsband en een paar zilvere sporen daar toe benoemt worden.

Essein, een secte der Joden, die inzonderheid den Zabbathdag zeer streng vierden, alle eedzweren, ook ten dele den echten staat verboden. Die het drie jaar met een vrouw bezocht hadden, of zy vruchtbaar was, en dezelve daar na huwden, durfden evenwel, na dat zy eens ontfangen had, geen omgang meer met haar hebben. Zy waren ten dele Practici, die in de stad woonden, en zo wel des middags als des avonds eten dorsten, ten dele Theoretici, die zich in de bosschen aan de bespiegeling overgaven, en 's avonds maar alleen aten.

Esdam, kleine stad by Brussel in Brabant.

Esseck, welbevestigde, grote en volkryke stad in Sclavonien aan den Drau, niet ver van daar hy in den Donau valt, en wierd 1687. door de keyzerschen verovert. Hier woont een aartsbisschop der Ratzen of Rascianen, en hier is ook de beroemde Esseckker-brug, die van hout is, zich van Esseck aan over de Drau en een groot moeras tot aan de vesting Darda anderhalf uren ver uitstrekt, van den Turkschen keyzer Soliman 1529. geboud, en in den Ongarischen Turkschen oorlog verscheyde malen afgebrant is.

Essel, een Brunswyk-Luneburgsch amt.

Essen, grote en middelmatig-geboude stad, tusschen het graafschap Mark en de hertogdommen

Kleef en Berg gelegen, voert den titel van een ryksſtad, maar heeft geen zitting en ſtem op de ryksdagen, doch anders grote voorrechten. De abdis van Eſſen is een onmiddelbare ſtand des Ryks, wier vorſtelyk klooſter aan de ſtads muur ſtaat, ook een eigen gebied, en het ſteedje Steila dicht by Eſſen onder zich heeft, maar in de ſtad behalven op den burg niets te bevelen heeft, want de ſtad word van den raad, die gants Luiters is, geregeert. De tegenwoordige abdis hiet Chriſtina Franciſca, uit het huis van Palts-Sultzbach, welke den 26. Mey 1696. geboren, en 1717. tot abdis van Thoren, maar in October 1726. tot abdis van Eſſen verkoren is. De vorſtelyke en graaflyke klooſter-juffers doen geen gelofte, maar kunnen weêr uit het klooſter gaan, en huwen. Zo wel de abdis als ook de ſtad ſtaan onder Kleefſche beſcherming, waarom de koning van Pruiſſen veel recht op de ſtad en de abdy oeffent. Voor 't overige word hier goed geweer gemaakt, daar de inwoners van beſtaan.

Essequebe, vloed in zuid-America in de provintie Guajana welke uit het meir van Parima ontſpringt, en zich in de Noord-zee ſtort.

Essera, vloed in Arragon in Spanje, die by Venaſque ontſpringt. Hy valt van het hoge gebergte met zulken gedruis, dat men hem ver horen kan, en ſtort zich in de Cinca.

Esserom, vlek op het Deenſche eyland Zeeland, daar de koning van Denemarken wegens de ongemene vermakelyke landsdouw een prachtig luiſtſlot heeft laten bouwen.

Essex, een van de 8. grote provintien van Engeland, die ten ooſten aan de Duitſche-zee, ten noorden aan Suffolk, en Cambridgeshire, ten zuiden aan de Teems, en ten weſten aan het landſchap Midleſex en Harford grenſt. Zy is van 't ooſten ten weſten 40. mylen lang, en van noorden ten zuiden 35. mylen breed. Het land daarin is zandachtig, maar evenwel vruchtbaar aan koorn, hop en Saffraan, doch aan veel plaatzen naar den zeekant toe zeer ongezond en onbewoont. Het word verdeelt in het eigentlyk zo genaamde Eſſex en Midleſex, en men vind in deze provintie de beſte oeſters van gants Engeland, ook is zy wegen het buskruid, dat hier in grote menigte bereyd word, zeer beroemt.

Essing, fraai marktvlek in opper-Beyeren aan de Alt-Muhl, onder 't rent-amt Munchen behorende. Hier is een Stift-kerk.

Estadilla, ſtad benevens een kaſteel in Arragon in het graafſchap Ribagorca, aan den vloed Cinca, die in 't jaar 1710. door de party van Anjou verovert wierd.

Estagel, kleine ſtad in het graafſchap Rouſſillon aan den vloed Egli.

Estain, fraaie ſtad en ſlot in Lotteringen.

Estaire, kleine ſtad aan den vloed Lis in Vlaanderen, aan de grenzen van Artois.

Estampes, ſtad aan den vloed Yonne of Eſtampes, in het landſchap Beauce, tuſſchen Parys en Orleans, benevens den titel van een hertogdom, waar naar een beroemt geſlacht den naam voert.

Estampilla, is een ſoort van een Signet, waar mee men in Spanje de gewoonlyke ondertekening des konings met deze woorden uitdrukt: Yo el Rey, Ik de koning.

Estape, zie *Etape.*

Estaples, ſtad in Picardyen in het landſchapje Boulonnois; zy is wel beveſtigt.

Este, kleine maar goede ſtad aan den kleinen vloed Bacchiglione, in het Paduaanſche gebied, de Venetianen toekomende. Dit is de ſtamplaats van het beroemde huis van Eſte, waar uit de hertogen van Modena geſproten zyn.

Este, vloed in 't hertogdom Luneburg, loopt naar Boxtehude in 't Breemſche, en by Eſtebrugge in de Elve.

Esteing, graafſchap in de provintie Rovergue in Vrankryk, waar naar een voorname Franſche familie den naam voert.

Estella, ſtad in 't koningryk Navarra, 6. mylen van Pampelona aan den vloed Ega, heeft een goed ſlot en is de hoofdſtad van de kleine provintie Merindad d'Eſtella.

Esten, vlek en amt van 14. dorpen in 't vorſtendom Naſſau, een myl van Diets.

Estepona, kleine ſtad in Andaluſien, op de grenzen vn Granada aan de Middelantſche-zee.

Esterac, graafſchap in Gaſcogne, tuſſchen Armagnac en Bigorre.

Esterhasi, aeloud en beroemt geſlacht in Ongaryen, dat in den ryksvorſten ſtand verheven is, met den titel van prins van Galantha, doch op de ryksdagen geen zitting of ſtem bekomen heeft. Vorſt Paulus Eſterhaſi bekleed tegenwoordig de hoge waardigheid van Palatyn van 't koningryk Ongaryen, en voert den titel van graaf der Soproniſche geſpanſchappen.

Estevay, kleine maar ſchone ſtad en amt aan den oever van het meir van Neufchatel. Zy komt het kanton Freyburg toe, en deszelfs amtman word Avoyer genoemt.

Esten, Esthland, landſchap in Lyfland, 't welk ten ooſten aan het Moskoviſch gebied, ten noorden aan den Finlandſchen en ten weſten aan den Rigaaſchen zee-boezem grenſt. Het begrypt Wyhrland, Allentaken, het bisdom Derpt, en de diſtricten Jerwen, Wycke en Harrien, gelyk ook de eylanden Dagho, Oeſel, Moen, Warmſee, Wrangrod, Kien, Wodesholm, enz. Het is een viſchryk landſchap, heeft alleen Duitſche inwoners, en de veſting Reval tot hoofdſtad. In den laatſten noordſchen oorlog hebben de Ruſſen deze provintie door hun wapens verovert, en ook in den vrede 1721. behouden.

Esthens, heerlykheid in het graafſchap Veldkirchen in Zwitzerland, daar de grote Eſthenberg gevonden word; onder deze heerlykheid behoort het vlek Bancks.

Estival, ſtad in Lotteringen, in de Bailluagie van Mirecourt, heeft een abdy van de Premonſtratenzer-orde.

Estotiland, Terra de Laborador, nieuw-Brittannien, groot landſchap in noord-America, 't welk vruchtbaar, maar vol bergen en boſſchen is, en

en heel gemanierde inwoners heeft, die op Groenland handelen.

ESTOUTEVILLE, vlek in opper-Normandyen in Vrankryk, benevens den titel van een hertogdom, waar van een beroemt geslacht den naam voert.

L'ESTRAGE, grens stad in Lotteringen, daar de Moezel ontspringt, 15. mylen van Nancy. Het omleggende land word le Val d'Estrage genaamt.

ESTRECHO, zie *Fretum*.

ESTRECHO DI GIBRALTAR, zie *Gibraltar*.

ESTREMADURA VAN LEON of van CASTILIEN, landschap in Spanjen, onder het koningryk Castilien behorende. Het grenst ten oosten aan Castilien, ten noorden aan Leon, ten zuiden aan Andalusien, en ten westen aan Portugal. De grond is zeer dor en onvruchtbaar.

ESTREMADURA VAN PORTUGAL, provintie dezes koningryks, die ten noorden aan de provinte Beira, ten oosten en zuiden aan de provintie Alentejo, en ten westen aan de Atlantische-zee grenst. Zy is vruchtbaar van wyn, oli, zout en honing, en bestaat uit 5. districten naamlyk uit Setuval, Alanguer, Santarein, Leira en Tomar.

ESTREMOS, aanzienlyke en welbevestigde stad benevens een sterk slot in de provintie Alentejo in Portugal.

ESVENOS, klein vlek in Provence, 9. mylen van Toulon, ten noord-westen gelegen.

ETABLEREN, ETABLISSEREN, zich ter neer zetten, zyn woonplaats ergens vestigen. Daar van Etablissement de ter neer zetting aan een plaats. Dit woord betekent ook den dienst dien men waarneemt, en waar van men zyn inkomen heeft.

ETAL, ETHAL, Benediktyner-abdy in 't bisdom Freysingen, die van keyzer Lodewyk IV. onder die voorwaarde gesticht wierd, dat daarin twaalf verarmde graven met hun huisvrouwen door den abt zouden onderhouden worden.

ETAMBORD, ACHTERSTEVEN, is een verheven en hoog-uitstekent stuk hout, aan het einde van de kiel van een schip, aan het achter kasteel, om dat gelyk ook het roer te onderstutten.

ETAPE, hiet niet alleen het magazyn daar de proviant legt, die men voor de doortrekkende soldaten bewaart, maar 't betekent ook het gene, dat men een voetknecht tot zyn onderhoud, een ruiter voor hem en zyn paart aan proviant en fourage geeft.

ETAPIER, is die gene die voor een zekere somme gelds, die men hem geeft, zich verbind het krygsvolk, 't welk door een provintie trekt, van Proviandt en fourage te voorzien.

ETIQUETTE, hiet zo veel als het Ceremonieel, dat men aan de hoven van grote mogentheden, inzonderheid aan het Spaansche hof in acht neemt.

ETLINGEN, kleine stad en amt in het markgraafschap Baden-Baden.

ETOILE, zie *Sterreschans*.

ETON, kleine stad in Savoien, aan den vloed Arche aan de Fransche grenzen.

ETSCH, zie *Adige*.

ETSCHLAND, klein landschap in Tyrol langs de Adige of Etsch, van deszelfs oorsprong af tot Botzen toe.

ETTENBACH, kleine vloed in Brisgau, welke voorby Eltenheim loopt, en zich niet ver van Cappel in den Rhyn werpt.

ETTENHEIM, kleine stad het bisdom Straatsburg toekomende in Brisgau. Dicht daar by legt de zeer ryke Benediktyner munniken abdy Ettenmunster.

ETTERSBERG, EYTERSBURG, zeer hoge berg in Thuringen, waar op een woud, daar veel hondert stukken wild in lopen, behoort onder Weymar, en legt een halve myl van deze stad. Het slot dat 'er in 't jaar 1706. opgeboud is, en het daar toe behorige amt hiet Ettersburg.

ETTRICK, kleine vloed in 't Landschap Twedale in zuid-Schotland, die zich in den vloed Twede ontlast.

EU, kleine en oude stad in Normandyen aan den vloed Bresle, benevens een sterk slot, en den titel van een graaflyk Pairschap, hoort tegenwoordig den hertog van Maine toe, en onder het Parlement van Parys.

EU, MIRANDA, vloed in Spanje aan de grenzen van Gallicien en Asturien, die beneden Ribadeo in de zee van Biscaien valt.

EVACUEREN, leegmaken. Een land of stad evacueren, betekent wanneer dezelve door de ingeslotene aan den zegepralenden vyand overgegeven, en door het uittrekken van de bezetting ingeruimt word: gelyk de Franschen in 't jaar 1707. in Lombardyen gedaan hebben, volgens het traktaat met de bontgenoten gesloten.

EVANGELISCHE, hieten die gene, welke zich door de reformatie, in de 16de eeuw door D. Luther begonnen, van de Roomsche kerk en hare stellingen afgewent hebben, en zich alleen aan de H. Schrift, als Gods zuiver Woord, houden.

EVANGELISTEN, DE IV. EVANGELISTEN, worden te Venetien de vier oude adelyke geslachten der Giustiniani, Cornaro, Bragadini en Bembi genoemt.

EUBÆA, zie *Negroponte*.

EUCHENLOHE, graafschap in Zwaben, onder het bisdom Augsburg behorende.

EUDOXIANEN, ketters in de Christenheid, wier hooft Eudoxius leerde dat de zoon in zyn wil van den vader onderscheyden was, en uit niets gemaakt is.

EVENTUALITER, of *in eventum*, betekent zo veel als of by geval dit of dat gebeurde.

EVER, is een vaartuig, voor en achter spits, met een platten bodem, een zeyl en roer, dat men op de Elve gebruikt om menschen en waren te vervoeren.

EVERBERGHE, graafschap in 't Oostenryks Brabant, het graaflyk geslacht van Rubempré toekomende.

EVERFELD, stad in 't hertogdom Bergen, is wegen de schone tapyten, die daar gemaakt worden, beroemt.

EVERHEIM, kleine stad en amt aan den Main, in 't Stift Wurtsburg in Franckenland.

Evershot, ſtad in Dorſetshire in Engeland.

Evesham, Evesholm, vlek in het graafſchap Worchester in Engeland, aan den vloed Avon, daar 'er een brug over legt, en 't welk recht heeft om twe gedeputeerden in 't Parlement te zenden.

Evessen, een gericht in de Wolffenbuttel-Brunswykſche landen.

Eufemia, ſtad in Calabria oltra in 't ryk van Napels.

Eugubio, fraaie ſtad benevens een bisdom in 't hertogdom Urbino, beneden aan 't Apennynſche gebergte, op een vlak en vermaaklyk veld.

Evian, kleine ſtad en amt in het Savoiſche landſchap Chablais, aan het meir van Geneve, 2. mylen van Thonon.

Evictie, hiet in rechten wanneer ik iets van 't myne, 't geen een ander rechtmatig en myn recht niet wetende naar zich genomen heeft, door gerechtelyke hulp weeromkryge; wy noemen het uitwinning. Daar van daan betekent voor de Evictie inſtaan, wanneer my iemand verzekeren moet, dat het gekochte goed geen letzel heeft, en my niemand daar over zal aanſpreken.

Evidentie, de duidlykheid van een zaak, wanneer een zaak klaar aan den dag legt.

Evisses, Evies, zie *Pithuyſiſche Eylanden.*

Eule, Gilow, aeloude ſlechte koninglyke bergſtad in de Kaurzimer-kreits in Bohemen, daar men een goud-myn heeft.

Eulenburg, zie *Eilenburg.*

Eunomianen, aarts-ketters in de 4de eeuw, wier hooft Eunomius was, welke voorgaf dat hy God zo wel kende als God zich zelven, doopte de gene die in den naam der H. Drie-eenheid gedoopt waren noch eens, en hielt het te enemaal met de Arianen.

Evola, Levola, kleine vloed in Campagna di Roma, in 't pauſlyk gebied, welke zich in de Toskaanſche-zee ſtort.

Evoli, zie *Eboli.*

Evora, hoofſtad van de provintie Alentejo, en de voornaamſte ſtad in Portugal na Liſſebon. Zy is groot, heeft een aartsbiſſchop, univerſiteit, en een inquiſitie-raad.

Evora Monte, berg-ſlot in de Portugeeſche provintie Alentejo, 5. mylen van Evora.

Euphrates, in het Turkſch Phrat of Erat, de voornaamſte vloed in Azien, welke op den berg Ararat in groot Armenien of Turcomannien niet ver van de bron van de Tigris ontſpringt, Syrien van Diarbeck, en Natolien van Armenien ſcheyd, naderhand zich by Gorno met de Tigris verenigt, den naam Schat-el-Arab aanneemt, en zich in de golf van Balſora ſtort.

Eure, zie *Aure.*

Eure, vloed in Vrankryk, ontſpringt in het landſchap le Perche, en ſtort zich by Pont de l'Arche in de Seine.

Evrecy, vlek in Normandyen in Vrankryk.

Evreux, oude ſtad in opper-Normandyen, aan den vloed Iton, benevens een bailluage, preſidiaal en bisdom, dat onder den aartsbiſſchop van Rouen ſtaat.

Eurichsheim, zie *Emmerichsheim.*

Euripus, draai-kolk, of wervel, zo word de eene of de andere plaats in de zee genaamt, welke het water ſteets in de gedaante van een ſlak herom dryft, en de ſchepen te gronde trekt.

Evron, vlek benevens een Benediktyner-abdy in de provintie Maine in Vrankryk, aan den vloed Evre, 9. mylen van Mans.

Europa, Montes de Europa, zeer groot gebergte tuſſchen de beyde Aſturien in Spanjen.

Europa, een van de vier wereld delen, 't welk zich in de lengte van Kaap St. Vincent in Portugal, tot aan de beyde rivieren Oby en Wolga in Moſcovien op 900, en in de breedte van Capo du Nord in Noorwegen tot Capo de Matapan in Morea op 500. Duitſche mylen uitſtrekt. Maar de koninglyke Franſche Aardryksbeſchryver Mr. de l'Iſle heeft in zyn kaart van Europa niet alleen 't gehele Moſcovitiſch-Tartaryen, maar ook een groot ſtuk van Moſcovien ten ooſten onder Azien gerekent, en de rivieren Don en Dwina tot grenzen gezet, zo dat volgens deze rekening Europa omtrent 200. Duitſche mylen kleiner word. Het grenſt ten noorden aan den Noorder-Oceaan, ten weſten aan den Weſter, ten zuiden aan de Middelantſche-zee, waar door het van Africa geſcheyden word, en ten ooſten aan den Archipel, de zee-engte van Gallipoli, de zee van Marmora, de zee-engte van Conſtantinopel, de Zwarte-zee, de zee-engte van Caffa, Mare delle Zabache, en den vloed Don. Geen ander wereld deel heeft zulke getemperde lucht als Europa, 't welk zeer vruchtbaar aan koorn, boomvruchten, vee, metalen, mineralen, wildbraat en wyn is. 'T is ook het beſt van allen bevolkt, en deszelfs inwoners overtreffen alle andere in geſchiktheid, dapperheid, en goede zeden, waar door het de beſte plaatzen van de overige wereld delen onder zyn gehoorzaamheid gebracht heeſt. In Europa heerſchen drie keyzers, naamlyk de Roomſche, Ruſſiſche en de Turkſche, acht regerende koningen, van Spanjen, Vrankryk, Engeland, Polen, Denemarken, Zweden, Portugal en Pruiſſen; behalven deze de groot-Hertogen van Florence en Moscovien, welke laatſte nu den titel van czaar of keyzer voert. De aartshertog regeert in Ooſtenryk, de paus in Italien: de vrye republieken zyn Holland, Venetien, Genua, Geneve, Lucca, en Zwitzerland, behalven dat zyn 'er veele andere Souvereine hertogen en vorſten. De drie hooftſpraken die 'er in Europa bloeien zyn de Latynſche, Duitſche, en Sclavonſche. Van de eerſte komen de Spaanſche, Franſche, en Italiaanſche af, van de twede de Engelſche, Hollandſche, Deenſche en Zweedſche, en van de derde, de Ongariſche, Boheemſche, Poolſche en Moskovitiſche. Daar zyn vier hooft-religien in Europa, de Katholykſche, Proteſtantſche, Griekſche en Mahometaanſche. De eerſte heerſcht in Italien, Vrankryk, Spanje en Portugal, ten dele in Duitſchland, Polen, Ongaryen, Nederlanden en Zwitzerland. De twede in

Denemarken, Noorwegen, Zweden, Engeland, Schotland, Ierland, en Holland; ten dele in Duitsland, Polen, Ongaryen en Zwitzerland. De derde in Moscovien, onder de Cozacken en Christenen, die zich in het Turksche gebied ophouden. De vierde in Turkyen en Tartaryen.

Eurotas, zie *Vasilipotamo.*

Eusan, klein streek lands in Gascogne in Vrankryk, in het graafschap Armagnac, waar in het vlek Euse aan den kleinen vloed Gelise legt.

Euschenthal, stad in de neder-Palts, naar den kant van Tweebruggen gelegen.

Euskirchen, stad in 't hertogdom Gulik aan de Ceulsche grenzen, een myl van Lechenach.

Eustache, een van de Antillische eylanden in West-Indien, de Hollanders toekomende, maar wierd 1710. door de Franschen van het eyland Martenico verovert.

Eustachianen, waren ketters in de Christenheid, wier hooft Eustachius in de 4de eeuw alle levenswyzen behalven de zyne verwierp, en leerde, dat getrouwde of andere, die niet al het hunne verlaten wilden, verdoemt waren, warom veel vrouwen haar mans, en veel slaven hunne heren verlieten, en hem aanhingen.

Euston, kleine stad in Suffolck in Engeland, aan den vloed Oute, in een schone landstreek benevens een schoon slot, Euston-Hall genaamt.

Eutin, kleine stad en residentie des bisschops van Lubeck, in het landschap Wagrien, benevens een slot 14. mylen van Lubeck. Van deszelfs bisschop zie onder Lubeck.

Eutlits, kleine stad en slot in Bohemen, in de Satzer-kreits, een uur van Commotau; zy hoort tot het graafschap Rotenhaus, en daar wonen veel Joden.

Eutrach, kleine vloed in Algow in Zwaben, stort zich by Leutkirch in de Eschbach.

Eutychianen, waren ketters in de Christenheid, wier hooft Eutyches een abt van een klooster te Constantinopel, zich in de 5de eeuw tegen Nestorius wilde aankanten, en leerde dat Christus en het woord onderscheyden waren; dat Christus als iets Godlyks door het ligchaam van de Maagt Maria als door een buis gepasseert was, dat Christus Godheid geleden had en gestorven was, enz. Zy wierden in het jaar 457. op het Concilie van Efeze veroordeelt, breydden zich echter noch in 't oosten zeer uit, veroorzaakten allerly onlusten, en de Jacobietsche Christenen zyn noch hedendaags deze kettery toegedaan.

Euyde aan den Emmer, zeer oud slot in 't bisdom Paderborn in Westphalen, niet ver van de Pyrmontsche bronnen, is in oude tyden een winter-leger van keyzer Karel den Groten geweest.

Ewancziz, stad in Moravien, 3. mylen van de Brinn, aan den vloed Iglau, hoort den prins van Lichtenstein toe.

Ex, vloed in Engeland, welke in het graafschap Sommerset ontspringt, en zich in de Britannische zee stort.

Ex abrupto, schielyk, plotslyk, onvermoedelyk, onvoorziens.

Exactie, schatting, afvordering, ook een extraordinare belasting die een bisschop zyn onderdanen opleggen kan, welke evenwel matelyk geschieden moet, en daarom Subsidium Charitativum hiet.

Exaggereren, iets groot maken, hoog op vertelen.

Exarcha, zo placht voordezen de Primaat van een bisdom te hieten, ook in de 6de en volgende eeuwe de Gouverneur dien de Griekſche keyzers over Italien stelden, wier gebied het Exarchaat genoemt wierd, en het grootste gedeelte van Italien behalven Lombardyen onder zich begreep. Maar het is in de 8ste eeuw door twedracht der Griekſche keyzers met de Roomsche pauzen weer vervallen, en van Pipyn en Karel den Groten, na dat zy in Italien de overhand behielden, den paus geschonken, en de kerkelyke staat daar uit ontstaan. Tegenwoordig betekent het in de Griekſche kerk een onderzoeker of gedeputeerden van den Patriarch, die in de provintien herom reyst, en vlytig onderzoeken moet of de bisschoppen hun plicht, en de geestlykheid de regels van de kerk wel in acht nemen.

Ex asse, in 't geheel, daar van daan *hæres ex asse*, een enige en volkome erfgenaam.

Exauctoreren, afzetten, afdanken, iemand zyn amt met schande ontnemen.

Excederen, de maat overschreiden, te veel doen, daar van dan Exces overmaat, en Excessief al te veel, overmatig.

Excellentie, een titel die in Italien veel prinssen, graven en marquizen gegeven, maar in Duitsland aan de graven, generaals, en geheime raden, ook op de akademien veel doctoren en professoren toegelegt word.

Exceptien, zyn in rechten alle uitvluchten waar van zich de aangeklaagden tegen den aanklager voor 't gericht bedienen, als vrees, dwang, bedrog, dwaling, listige beprating enz.

Excester, Exon, grote en welgeboude stad aan den vloed Ex, en de hoofdstad van Devonshire in Engeland. Zy heeft een bisschop die onder den aartsbisschop van Canterbury staat, en een haven.

Exchange, the Royal Exchange, zo hiet de grote koninglyke beurs te Londen, die in 't begin door een ryk koopman Thomas Gresham in 't jaar 1566. op zyn kosten geboud is, maar daar na, toen zy in den groten brand 1666. mee in de asch gelegt was, als een opentlyk gebouw zeer prachtig en met schone standbeelden weer opgerecht wierd. Hier vergaren daaglyks de koopluiden van wegens hun negotie, onder dezelve is het grote peper-magazyn, en voor 't overige zyn in dit gebouw veel verwulfsels, kelders, pakhuizen, en verscheyde galleryen met winkels bezet. Behalven deze koninglyke beurs zyn 'er te Londen noch twe andere beroemde beurzen, naamlyk, Exeter-Exchange en New-Exchange.

Exchequer, the Court of Exchequers, zo hiet de rent-kamer of het finantie-recht des konings van Engeland te Westmunster, gelyk 'er ook een in Schotland is, daar alle gelden, die den koning

ning toekomen, bewaart, en de geschillen betreffende de inkomsten, tollen en accysen des lands beslist worden. Het heeft een president en drie assessoren, waar van de eerstgenoemde Lord chief Baron, de andere Barons of the Exchequer genaamt worden. Daar van daan zyn de Exchequer-briefjes zulke wisselbrieven, die de Exchequer haar crediteuren op koopluiden of andere personen geeft, en deze briefjes kunnen weer aan andere verhandelt worden.

Excitatorium, hiet in rechten een bevel van een overigheid, waar door iemand wat aangewezen word te doen.

Excommunicatie, zie *Ban*.

Exclusie geven in het Pauslyke Conclave, betekent dit, wanneer een tot den pauslyken stoel voorgeslage cardinaal den keyzer, de kroon Spanjen en Vrankryk niet aanstaat, zo protesteren de Nationale cardinalen in naam van hun principalen tegen deze verkiezing, waar door het gebeurt dat 'er aan de cardinalen, die op deze wyze uitgesloten worden, verder niet gedacht word.

Exclusive, uitgezondert, uitgesloten.

Exculperen, ontschuldigen, buiten schuld zyn.

Exea, stad in 't koningryk Arragon in Spanjen.

Executie-Order in 't Heilige Roomsche-ryk, is die ryksconstitutie, waarin voorgeschreven word op wat wyze de algemene vrede-stoorders moeten gekastyd worden. Zy is reeds van Karel V. ontworpen, maar eerst 1555. te Regensburg bekrachtigt.

Executoriales, worden de hulp-bevelen genoemt, waar door de rechter zyn vonnis uitvoert, en de aangeklaagden tot betaling dwingt, of de zaak iemand aanbeveelt om te voleynden.

Exemtie, bevrying.

Exequien, Lyk-staatsi.

Exequien houden, hiet by de Roomsgezinden, wanneer de ziel-missen beginnen voor de gestorvene gehouden te worden.

Executeren, hiet eigentlyk wat voleynden, uitrechten. Waar van daan Executeur van een testament zodanig een is, die het geen in de uiterste wil van den overleden verordent is helpt uitvoeren. By de Soldaten hiet Executeren of Executie doen, de schattingen en contributien met geweld invorderen. Een Misdadiger Executeren, hiet den zelven aan lyf en leven straffen, 't welk men ook een Executie noemt.

Exercitie, is een oeffening der soldaten, dat zy met het geweer leren omgaan en zich in orde stellen. Exercitie van den Godsdienst, is de vrye en onverhinderde oeffening van den Godsdienst. Lichaams-Exercitie, is een oeffening waardoor men het lyf in beweging houd, als danssen, vechten, ryden enz.

Exhærederen, iemand onterven, van de erffenis uitsluiten.

Exidevil, kleine stad in de provintie Perigord in Vrankryk tegen de grenzen van Limosin.

Exilium, de banning of verdryving uit het vaderland. Exilii Sententia is het banvonnis.

Exilla, zie *Estella*.

Exilles, kleine en met vier bastions bevestigde stad, benevens een sterk berg-slot, in het dal van Oulx, aan den vloed Doire, in Dauphiné aan de grenzen van Piemont, wierd 1708. door den hertog van Savoien en deszelfs bondgenoten verovert, en de bezetting tot krygsgevangenen gemaakt. Zy legt 2 Duitsche mylen ten westen van Susa, en de Franschen hebben dezelve in den laatsten oorlog met een citadel en enige schansen versterkt, maar zy is in den Utrechtsen vrede 1713. in den staat, waar in zy was, met alle vestingwerken aan Savoien overgelaten.

Eximeren, uitzonderen, bevryen. Ge-eximeerde standen zyn zodanige', welke of heel van het ryk gescheurt, en onder een vremd juk gebracht, of van een anderen ryks-stand geacquireert en daar uitgetrokken zyn. Die zulks doet noemt men een eximerenden ryksstand.

Exorcismus, is een gebed 't welke de Roomsgezinden en Luiterschen by den doop of by bezetene luiden gebruiken, om den duivel uit te dryven.

Exorcisten, of Duivel-bezweerders, zyn onder de Roomsche geestlyken de derde soort der mindere ordens, dezen word by hun inwying het boek, waarin de ban-formulieren besloten zyn, of in deszelfs plaats het pontificaal-of mis-boek toegereikt, met deze woorden: neem en hou het in gedachtenis, en ontfang de macht om uw hand op de bezetenen te leggen, zy mogen dan gedoopt, of als katechisanten noch niet gedoopt zyn.

Expectatief, een verwachting van een noch niet opengevallen leen, 't welk van den leenheer belooft is, wanneer de leenman zonder leen-opvolger mocht komen te sterven. Het betekent ook de hoop op een amt of bediening, en die daar op wachten hieten Expectanten.

Expectoreren, betekent zich duidlyk en oprecht wegens een zaak verklaren, en zyn hart uitschudden.

Expedient, een schielyk en snedig middel, waar door men een zaak ten einde brengen kan.

Expedieren, hiet iets afvaardigen of verrichten.

Expensen, hieten by de rechtsgeleerden alle onkosten die 'er in en buiten 't gericht op een proces lopen. In zommige rechtbanken legt men de winnende party, wanneer de onkosten die sy in rekening brengt niet al te klaar zyn, een eed op, waar door die moet zweren dat sy niet minder uitgeschoten, betaalt, en geleden heeft.

Expostuleren, kyven, een woorden stryd houden.

Expresse, is een bode, die uitdruklyk tot een zekere zaak afgezonden is.

Expressien, zonderlinge redenswyzen, en nadrukkelyke woorden.

Extenderen, uitbreyden, uitstrekken.

Exterenstein, een wonderbare rots, niet ver van het steedje Horn in het graafschap Lippe in Westphalen.

Extorqueren, iemand iets met geweld afpersfen. Daar van daan Extorsie, een geweldige afpersfing.

EXTRA, betekent buiten. Wat men Extra gebruikt, is wat men niet ordinaar maar buiten gemeen uitgeeft. Extra-gaan betekent buiten 't ſpoor gaan.

EXTRACT, een kort uittrekzel van een ſchrift: en Extraheren een uittrekzel maken, een zaak kort te zamen trekken.

EXTRACTIE, de geboorte, ſtam, afkomſt. Van een goede Extractie is van een goede afkomſt zyn.

EXTRADEREN, iemand wat behandigen, overgeven. Extraditie de overgeving.

EXTRAORDINAIR, wat buiten gemeen is, wat tegen de gewoonlyke ordening geſchied.

EXTRAVAGANTIE, afwyking van zyn voornemen, een buitenſporige aanſlag. Extravagant, buitenſporig, ongerymt.

EXTREMA, het uiterſte: hy wil het ad Extrema komen laten, dat is, hy wil zich tot den laatſten druppel bloed weren. EXTREMITEIT, het hoogſte gevaar.

EXTREMADURA, zie *Eſtremadura.*

EXTREMOS, zie *Eſtremos.*

EXTUCA, provintie in Africa, in 't koningryk Marocco, in het landſchap Sus, tegen de grenzen van Biledulgerid.

EYACH, kleine vloed in het graafſchap Hohenzollern in Zwaben, welke in de Neckar valt.

EED VAN ALLEGIANCE EN SUPREMACY, moeten in Engeland die gene afleggen, welke tot openbare amten willen bevordert worden, en beſtaat daarin dat zy den koning trouw zyn, ook met uitſluiting van alle andere mogentheden in 't geeſtlyke en wereldlyke zyn opperhoofdigheid erkennen willen. Dezen eed moeten ook alle leden van het Lager-huis, voor dat het Parlement begint doen; in tegendeel zyn de lords en pairs van 't Hoger-huis hier van vry, die geen eed hoeven af te leggen, maar op hun woord gelooft worden. Zie *Supremacy.*

EEDGENOOTSCHAP, zo word de gantſche republiek der Zwitzers genoemt.

EEDGENOTEN, zo worden de Zwitzers genoemt, welke zich het eerſt in Zwitzerland op enige plaatzen met ede verbonden tegen alle de gene, die onderſtaan zouden hen in hunne vryheid te ſtoren, in welk verbond naderhand de andere plaatzen ook getreden zyn.

EYDER, vloed in 't Holſteinſche, welke by Zegeberg niet ver van de Ooſt-zee ontſpringt, van 't ooſten ten weſten tuſſchen Holſtein en Sleeswyk door ſtroomt, en beneden Tonningen in de Duitſche-zee valt.

EYDERSTADT, klein landſchap in 't hertogdom Sleeswyk, langs den noordlyken oever van den Eyderſtroom, word door de Duitſche-zee tot een klein Schier-eyland gemaakt, 't welk 14. mylen in den omtrek heeft. Dit land is zeer vruchtbaar en volkryk, en meeſt door de indykingen, waar door uit water land gemaakt word, allengsjes ontſtaan, maar legt in groot gevaar van 't water, weshalven 'er koſtlyke dammen moeten onderhouden worden, gelyk ook de zware watervloed van den 25. december 1717. dit land ongemeen hardt getroffen heeft.

EYE, EAYE, kleine ſtad in Engeland, in het graafſchap Suffolk, die twe gedeputeerden in 't Parlement zendt.

EYERLAND, klein eyland dicht by Texel in Holland.

EYFFEL, zie *Eifel.*

EYGUEZ, AIGUE, vloed in Vrankryk, welke in Dauphiné ontſpringt, en zich door twe monden, waar van de eene de ſtad Orange beſpoelt, in de Rhone ſtort.

EYLANCK, ILANCK, rivier in de nieuwe-mark Brandenburg, die by Sternberg ontſpringt, en in den Oder valt.

EYLAU, is twederly, Duitſch-Eylau en Pruiſch-Eylau, het zyn twe bekende kaſtelen en ſteedjes in Pruiſſen, redelyk groot, maar zonder muren, en door Arnold van Eylenſtein omtrent het jaar 1336. geboud. Pruiſch-Eylau legt 5. mylen van Koningsbergen.

EYLENBERG, ſlot en pas in Moravien, naar den kant van Silezien toe, op een rots niet ver van Neuſtadt, legt rond om in 't geboomte.

EYLOW, zie *Eylau.*

EYSACH, vloed in Tyrol, die zich beneden Bozzen in de Adige ſtort.

EYSENACH, hoofdſtad van het hertogdom Eyſenach in Thuringen, aan den kleinen vloed Neſſe, en de reſidentie van den hertog van Saxen-Eyſenach, 3. mylen van Gotha gelegen. Op het ſlot in de ſtad houd de hertog zyn verblyf, maar het ſlot dat buiten de ſtad op een hogen berg legt, hiet Wartenburg. De landſchool aldaar is 1704. met een uitgeleze Claſſis voorzien, en in het zelve jaar een Theologiſch queekſchool opgerecht, 't welk uit een Inſpector en 6. candidaten in de Theology beſtaat. De tegenwoordige hertog van Saxen-Eyſenach Johannes Wilhelmus is geboren den 17. October 1666. en zyn derde gemalin Magdalena Sybilla, dochter van hertog Adolf van Saxen-Weiſſenfels, die den 28. juli 1708. met hem in den echt verbonden was, is 1726. geſtorven. De erfprins Wilhelmus Henricus is den 10. nov. 1691. geboren, en heeft zich, na dat zyn eerſte gemalin uit het vorſtelyk huis van Naſſau-Idſtein den 9. october 1722. geſtorven was, ten tweedenmaal met Anna Sophia Charlotta dochter van markgraaf Albrecht Frederik van Brandenburg, op den 3. juni 1723. te Berlyn in den echt verbonden.

EYSENBACH, een bad in opper-Ongaryen, niet ver van Schemnitz.

EYSENBURG, ISENBURG, oud-ſlot in de Elſas, onder het bisdom van Straatsburg behorende.

EYTERSBERG, zie *Ettersberg.*

EZAN, zo word het geroep der Muezins op de Torens van de Moſqueen in Turkyen genoemt, waar door de luiden tot het gebed vermaant worden. Dit geroep is van den volgenden inhoud: God is groot, God is groot. Daar is geen ander God als God, en Mahomet is zyn Profeet. Komt tot het gebed, komt ter Zaligheid. God is groot, God is groot. Daar is geen ander God als God.

EZARO, zie *Eſaro.*

EZINE, zie *Dunalma.*

F.

FABREGES, kleine stad in neder-Languedoc, 2. mylen ten westen van Montpellier.

FABRIANO, grote stad in den kerkelyken staat in de mark van Ancona in Italien, tegen de grenzen van het hertogdom Urbino.

FABRYK, hiet zo wel de werkplaats daar de waren gemaakt worden, als de waren zelfs. By voorbeeld, zyde-, wolle-, laken-fabryken enz.

FABURG, kleine stad in Denemarken op het eyland Funen, legt aan de Oost-zee, tegen over het eyland Arroe.

FACADE, FACCIATA, de buitenste muur van het voorste deel van een gebouw.

FACES, zyn de linien, welke de punten van het bolwerk ener vesting maken, men noemt ze ook gezichts-linien, of Pan de Bastion.

FAÇON, aart, gewoonte, op het nieuwste Façon, hiet naar de nieuwste wyze.

FACTIEN, zo worden in 't gemeen die verdeeltheden in een land genoemt, waar door byzondere partyschappen gemaakt worden, die tegen elkander aangekant zyn.

FACTOOR, een koopmans bediende, die by 't afwezen van zyn principaal de gantsche koopmanschap voorstaat. Ook een koopman die voor een ander voor de Provisie waren in- en uit verkoopt. Daar van daan komt Factoorschap, wanneer men andere luiden met in en uitverkopen der waren dient.

FAC TOTUM, noemt men een persoon, die alles in een huis of by een vornaam man vermag.

FACULTEIT, hiet op de Academien zoo veel als een collegie van zekere Professoren en doctoren, 't zy in de godgeleertheid, rechten, geneeskunde of wysgeerte, welke niet alleen macht hebben om daar opentlyke lessen in te houden, en de goederen, en inkomsten die hun toegewezen zyn waar te nemen en te bestieren; maar ook om de candidaten tot de academische eertrappen te verheffen, en om op de rechtsvragen en twyffelachtige gevallen, die hun van andere plaatzen toegezonden word, hun mening te zeggen en vonnis te geven.

FAENZA, kleine pausfyke stad in Romagna aan den vloed Amone benevens een sterk kasteel en bisdom, 't welk onder den aartsbisschop van Ravenna staat. Zy is wegens haar schoon vlas en aarde werk beroemt, en wierd Anno 1708. by den inval der keyzerlyken in 't Ferrareesche gebied, sterk gefortificeert.

FAETANO, slot in 't gebied der republick St. Marino in Italien.

FAGGIANO, kleine plaats in Calabria citra in 't koningryk van Napels, tusschen Montalto en S. Marco.

FAGNAUX, kleine stad in Languedoc, in het bisdom van Mirepoix.

FAGNE, klein gebied van het bisdom Luik, in het Ardenner Woud.

FAHE GULDEN, zie *Wildfangs Recht.*

FAHLUN, grote stad in Zweden, in de provintie Dalecarlien, daar het grote koperwerk is.

FAHR-BUCHSE, is op de kreits-proef-dagen, welke over de munt-zaken op zekere tyden in de kreitzen van het Roomsche ryk gehouden worden, een zodanige bus, waarin de munt-essaieur het op bevel der kreits-standen geprobeerde geld gewoon is te werpen.

FAHRDORFF, kleine stad in 't stift Wurtsburg in Franckenland.

FAHREFELD, slot in 't hertogdom Oostenryk, den Baron van Mickosch toekomende, daar een schone en kunstige spiegelmakery is.

FAHRENBACH, schoon slot en fraai vlek in Franckenland, onder bescherming van den markgraaf van Anspach een vryheerlyk geslacht toekomende.

FAHRLAND, keur-Brandenburgsche gevangenis niet ver van Spandau, in de middel-mark Brandenburg.

FAHRNISS, hieten in de Saxsche rechten alle roerende goederen die van de eene plaats naar de andere kunnen vervoert worden. Volgens gemelde recht erft de man na de dood van zyn vrouw alle roerende goederen.

FAJENCE, stad in Provence, in het bisdom van Frejuls, en de bisschoppen van Frejus schryven zich heren van Fajence.

FAIREFORELAND, landschap in het graafschap Antrim, in de Iersche provintie Ulster.

FAIREFOID, stad in Engeland in Glocestershire, 77. Engelsche mylen van Londen.

FALAISE, kleine stad in neder-Normandyen aan den vloed Ante. Zy is wegen haar jaarmarkt beroemt, en heeft een slot.

FALCKENAU, FALCONAU, kleine stad, de graven van Nostitz toekomende, in de Pilsner-kreits in Bohemen, 3 mylen van Eger. Het slot aldaar hiet Koningsberg. Daar zeer veel aluin, zwavel en koper-water gemaakt word.

FALCKENAU, abdy by Derpt in Estland in Lyfland.

FALCKENBERG, kleine Zweedsche stad aan de Sont in de provintie Halland, 2 mylen van Halmstad.

FALCKENBERG, kleine stad en slot aan de Steina in opper-Silesien, in 't vorstendom Oppeln.

FALCKENBERG, slot en dorp in neder-Hessen, den landgraaf van Hessen-Rotenburg toekomende.

FALCKENBURG, kleine en op de oude wyze bevestigde stad benevens een slot in de nieuwe-marck Brandenburg, aan den vloed Drage, de familie van Borck toekomende.

FALCKENHAGEN, steedje in de middel-mark Brandenburg, tusschen Franckfurt en Munchberg.

FALCKENHAGEN, vlek en amt in 't graafschap Lippe in Westphalen. Voorheen was het een klooster, en ten tyde van de Reformatie deelden het de graven van der Lippe en het bisdom Paderborn onder zich, welk laatste zyn aandeel anno 1604. aan de Jezuiten overliet, die zich tot hier toe zeer bemoeit hebben om het Lippische Aandeel ook aan zich te krygen.

Falckenstein, vlek benevens een flot op den Honds-rug by Rockenhaufen in de neder-Paits, en de hooftftad van het graaffchap Falckenftein, waar over na het afsterven van den prins van Vaudemont tusfchen den hertog van Lotteringen en de graven van Manderfcheyd en Leeuwenhaupt gefchil is geweeft, maar de ryks-hof-raad heeft in 't jaar 1723. een vonnis uitgefproken, dat de hertog in 't bezit van dit Ryksgraaffchap geftelt zou worden, en gemelde graven in 't bezit van de allodiale goederen gelaten zyn.

Falckenstein, graaffchap in neder-Ooftenryk, den vorft van Trautfon van Falckenftein toekomende.

Falckenstein, wel bewaard bergflot en amt aan den neder-Voorharts, tusfchen Halberftad en Mansfeld. Het heeft 5. dorpen onder zich, en voorheen zyn eige graven gehad, maar tegenwoordig hoort het de familie van Affeburg toe, en ftaat onder keur-Brandenburgfche befcherming.

Falckenstein, flot in Beyeren aan den vloed Inn, heeft voordezen zyn eige graven gehad.

Falckenstein, fteedje in Voigtland, 2 mylen van Plauen, zeker heer van Tritfchler toekomende.

Falconara, Noto, vloed in Val di Noto in Sicilien, welke zich in de Italiaanfche-zee ftort.

Falconara, eyland in den Archipel, dat klein en woeft is.

Falconau, zie *Falckenau*.

Falconet, is een foort van gefchut, 6. of 7. voet lang, 't welk twe duimen in zyn diameter heeft, en wiens kogel 2. pond weegt. Men gebruikt ze in 't gemeen te velde, wyl zy licht voort te krygen zyn. Een Falconet weegt 10. of 12. centner aan metaal, en haar verfte fchoot draagt omtrent 280. fchreden. Een halve Falconet fchiet een kogel van een pond yzer, weegt aan metaal 6. of 7. centner, en haar verfte fchoot is 206. fchreden.

Falczin, ftad in Moldavien aan den vloed Pruth, waaromtrent in 't jaar 1711. de flag tusfchen de Moskoviters en Turken voorviel, waar op de vrede plotzelyk volgde.

Falkirk, Fawirk, middelmatige vryheerlyke ftad in de Schotfche provintie Sterling, daar in oude tyden de grote Roomfche muur ftond.

Fallekoping, kleine ftad in Weftgothland, 8. mylen van het meir Meler in Zweden.

Fallersleben, vlek en amt in 't Luneburgfche, tusfchen Giffhorn en Helmftad, heeft een vorftlyk flot.

Fallez, een graaffchap in 't Ooftenryks Braband.

Fallin, kleine ftad in de Lyflandfche provintie Efthland, aan den vloed Pernau, 9. mylen ten ooften van Pernau.

Fallingsbostel, keur-Hanoverfch amt-voogdy aan den vloed Bohme, in 't hertogdom Luneburg, onder de Walsroder infpectie behorende.

Failleren, betekent bankroet fpelen.

Falmouth, vlek benevens een goede en ruime haven, wiens ingang door twe tegen elkander leggende kafteelen, Pondenis en Maufe genaamt, befchut word. Deze plaats legt aan de zuidzyde van het graaffchap Cornwal in Engeland.

Falsarius, een bedrieger, vervalfcher, die brieven en fchriften vervalfcht, ook eens anderen naam misbruikt, om luiden daar door te bedriegen.

Falso, Capo Falso, is een punt van de Caap van Goede Hoop in Africa, welke zich ten zuiden in de Indifche zee uitftrekt.

Falster, eyland in de Ooft-zee, tusfchen Zeeland en Laland, 4. mylen lang en breed, heeft 2. kleine fteden, Nicoping en Stupkoping. Het land is zeer vruchtbaar van koorn en andere vruchten, en komt den koning van Denemarken toe.

Falsterbo, vlek in Schonen in Zweden, 2. mylen van Malmoe, is wegens de haringvangft beroemt, en komt de koningsmarkfche erven toe.

Falsum, bedrog, valsheid, waar door iemand om den tuin geleyd word.

Falum, kleine ftad in de Zweedfche provintie Dalecarlien, welke treflyke mynen heeft.

Fama, hiet de roem, ook het gerucht.

Famagusta, bisfchoplyke ftad op het eyland Cyprus, welke goeden handel dryft en den Turken toekomt. Zy is naar de oude wyze beveftigt, en heeft de befte haven op het gantfche eyland. Haar bisdom behoort onder den aartsbisfchop van Nicofia.

Familiares, zo noemt men de bedienden der Inquifitie, wier amt daarin beftaat, dat zy de aangeklaagden in hechtenis laten nemen.

Famine, klein landfchap in het hertogdom Luxemburg.

Fanaal, een foort van grote lantaarnen, die men by de fcheepvaart gebruikt. Wanneer men dit woord alleen noemt, word 'er het grote fanaal of de lantaarn op het achterkafteel van het fchip door verftaan. De admiraal voert drie fanalen, op dat hem de overige oorlogfchepen volgen kunnen. De vice-admiraal voert 'er twee, en ieder oorlogfchip een. Wanneer het donker weer is zetten al de fchepen hun fanalen op het achterkafteel, op dat zy niet tegen elkander ftoten. Die maar van eenen kant lichten noemt men ftryd-fanalen, deze gebruikt men wanneer men by nacht in een gevecht raakt om de helle zyde naar het fchip te keren. Zomtyds beduid het woord Fanaal ook zo veel als Pharus, of een wachttoren of bake die aan de zee ftaat.

Fanano, kleine ftad tusfchen de rivieren Durdagna en Scultenna, in het Modeneefche landfchap Frignano.

Fanari-Kioss, fchoon luft-flot des Turkfchen keyzers in Natolien, een myl van Natolien, aan den Bofphorus van Thracien, midden in een fchonen tuin gelegen.

Fanaticus, hiet eigentlyk een geeftdryver, die de H. Schrift verwerpt, en wonderlyke en gevaarlyke leerftellingen heeft. Hoewel hedendaags ook menig rechtfchapen Chriften, die benevens de zuivere leer ook een vroom leven leyd, dezen fpotnaam verdragen moet.

Fano, pauslyke ftad in 't hertogdom Urbino aan de golf van Venetien. Zy heeft een bisfchop, een fchone bibliotheek, fterke citadel en goede haven.

Fano, Fanoe, een Ooftindifche zilvere munt op de Malebaarfche kuften van Tranquebar welke

80. kas waardig is, en naar 't Hollands geld 3. en een halve ſtuiver uitmaakt.

FANOE, eyland by noord-Jutland in Denemarken, byna tegen over de ſtad Rypen.

FANSHERA, vloed op het eyland Madagaſcar in Africa, die zich by Fort-Dauphin in de zee ſtort.

FANTASSIN, voetknecht of muskettier.

FANTIN, klein koningryk op de goudkuſt van Guiné in Africa, daar de Hollanders en Engelſchen verſcheyde forten hebben.

FANZARA, kleine ſtad in 't koningryk Fez in Africaans-Barbaryen, 6. mylen ooſtzuidwaarts van de ſtad Salé.

FARAEANT, ſtad in Hyrcanien niet ver van de Caſpiſche-zee, daar goede zyde handel van de Moſcoviters gedreven word.

FARABO, ſtad in Aziatiſch-Tartaryen, in het landſchap Zaguarey, is de hooftſtad van een provintie van denzelven naam, en legt 15. mylen van de Caſpiſche-zee.

FARABOTTI, hiet zo veel als vrybuiter, die zonder bevel by den vyand buit zoekt daar hy kan.

FARANTONA, kleine maar redelyk ſterke ſtad aan de Arragonſche grenzen, welke de graaf van Stahrenberg in 't jaar 1710. veroverde, en de bezetting tot krygsgevange maakte.

FARBAS, zie *Borowanny.*

FARENOMINI, zie *Anthora.*

FARFA, kleine vloed in 't landſchap Sabina in 't pauſſelyk gebied, welke zich in den Tyber ontlaſt.

FARFA, Benedictyner abdy in 't gebied van St. Pieter in Italien, niet ver van Civita Caſtellana.

FARFAR, vloed in Syrien, welke uit den berg Libanon ontſpringt.

FARKAS, vloed in Zevenbergen by Croonſtad, die zich een weinig beneden de ſtad in den vloed Aluta ſtort.

FARISINA, zie *Canal de Fariſina.*

FARNE, klein eyland in de Duitſche-zee, aan de kuſt van Northumberland in Engeland.

FARNESE, vlek en ſlot benevens den titel van een vorſtendom, in 't hertogdom Caſtro in Italien, het huis Chigi toekomende. Een oud en voornaam geſlacht voert 'er den naam naar, waar uit de hedendaagſche hertogen van Parma afſtammen.

FARNHAM, ſtad in Engeland in het graafſchap Surrey, aan den vloed Wea.

FARO, zie *Faros.*

FARNRODE, heerlykheid in Thuringen niet ver van Eiſenach, de burggraven van Kirchberg toekomende, welke daar ook hun verblyf houden.

FARO, CAPO DI FARO, voorgebergte in Val di Demona in Sicilien. Het legt ten noorden by de ſtad Meſſina aan den ingang van de Zee-engte van Meſſina, en heeft zyn naam van een vlek waarop een Pharus ſtaat.

FARO DI MESSINA, zie *Meſſina.*

FAROS, ſtad in 't koningryk Algarve in Portugaal benevens een goede haven en bisdom, onder den aartsbiſſchop van Evora ſtaande.

FARRENRODE, zie *Farnrode.*

FARS, FARSISTAN, of het eigentlyk zo genaamde Perzien, een provintie van het Perziaanſche ryk, zy is een van de vruchtbaarſte van dat gantſche koningryk, en wegens haar goeden wyn en Bezoar beroemt.

FARSANGE, zo noemt men de mylen in Perzien, waar van 'er elk een 3000. landmeters ſchreden uitmaakt.

FARSISTAN, zie *Fars.*

FARTACH, provintie en ſtad in 't gelukkig Arabien.

FARTHING, een Engelſcke kopere munt, omtrent een oortje waardig, zynde de vierde part van een penny of ſtuiver.

FARWEL, voorgebergte in Groenland, 't welk het verſte ten zuiden legt.

FAISANTEN-EYLAND, klein eyland op de Spaanſche en Franſche grenzen, 't welk de vloed Bidaſſoa niet ver van Fuentarabia en de Biſcaaiſche-zee maakt, en het zelve hoort noch de kroon Spanjen, noch Vrankryk toe, warom in het jaar 1679. de Pyreneeſche vreede in een houte loots, ten dien einde daar opgeſlagen, geſloten wierd.

FASCINES, TAKKEBOSSEN zyn naar haar onderſcheydelyk gebruik klein of groot. De gene welke men met pek begiet, om iets daar mee in brand te ſteken zyn omtrent anderhalve voet dik, maar die gene die men tot vulling der grachten of anderſins gebruikt, hebben twe of drie voeten in den omtrek: men mengt 'er veel aarde onder, en bind ze aan drie plaatzen vaſt.

FASSO, grote vloed in Georgien in Azien, welke zich in de Zwarte-zee ſtort.

FASTOW, zie *Gnaſtow.*

FATAGAR, ſtad en koningryk in Abyſſinien, in Africa.

FATAAL, betekent eigentlyk noodlottig, word ook genomen voor ongelukkig. Fatum is het noodlot of de Godlyke Wil, waar van daan Fataliteit alles wat ons van God toegezonden word en onvermydelyk ſchynt. Fatalia hieten by de Juriſten zekere dagen en termynen die naar aanwyzing der proces-orde van ieder land naauw in acht moeten genomen worden.

FATIGEREN, moe en verdrietig maken, waar van daan Fatigues moeielyke arbeyd en kommer.

FAVAGNONA, klein eyland in de zee van Sicilien.

FAVARA, kleine vloed in Val di Noto in Sicilien, welke zich in de Africaanſche-zee ſtort.

FAVARS, vrouwlyke abdy van de Ciſtercienſer orde in Gaſcogne.

FAUCIGNY, FAUSSIGNI, Savoiſch landſchap in Italien, 't welk ten noorden aan het hertogdom Chablais, ten weſten aan het landſchap Genevois, ten zuiden aan het graafſchap Tarentaiſe, en ten ooſten aan het dal Aoſta grenſt, 't is omtrent 12. Duitſche mylen lang, en ſtaat in geeſtlyke zaken onder den biſſchop van Geneve.

FAUCIGNY, ſlot en amt aan de Arve in Savoyen, waar na het landſchap Faucigny den naam voert.

FAUCOGNEY, ſtad in Franche Comté, naar den kant van Lotteringen toe.

FAVDOAS, ſtad en ſlot in Gascogne, in het gebied van Montauban, welke den titel van een Barony

tony voert, en een voornaam geslacht, waar uit de graven van Scrillac en Belin afstammen, den naam gegeven heeft.

Faverge, kleine stad en amt, niet ver van het meir van Annecy, in het hertogdom van Geneve. De omleggende landstreek word le baillage de Faverge genoemt.

Favernay, oude stad en Benedictyner abdy in Franche Comté, by den oorsprong van de Sambre aan de Lotteringsche grenzen.

Faversham, stad in de provintie Kent in Engeland.

Faveur, gunst, genegenheid, in Faveur van een ander iets doen, hiet tot nut en welgevallen van een ander. Favoriet, betekent een lieveling of gunsteling zynes heren.

Favone, zee-haven aan de oostlyke zyde van het eyland Corsica.

Favorita, schoon lust lot by Mantua, den hertog van Mantua toekomende.

Favorita, zyn twee aartshertoglyke lusthuizen in Wenen, naamlyk de oude en de nieuwe Favorita. Het eerste legt in de Leopold-stad, en is in de laatste belegering zeer geruineert, maar is voor enigen tyd begonnen gerepareert te worden: het laatstgenoemde is naar het andere geboud, en de keyzer houd 'er zich meest des zomers in op.

Fauquemont, zie *Valckenberg*.

Fausseeraye, de lage wal, is een wal die tusschen de gracht en den hooft-wal legt, en lager als deze laatste aangelegt word, om de gracht daar van te verdedigen. Faussebraye Attachée, is wanneer de onder-wal dicht aan den bovensten aanlegt, Faussebraye detachée wanneer hy 'er door een gracht van afgescheyden is.

Faussigny, zie *Faucigny*.

Fauxbourg, hiet in 't gemeen een voorstad, maar word inzonderheid van de voorsteden van Parys verstaan.

Fay, vrye heerlykheid in Walsch Vlaanderen, den Baron van Dongelberghe toekomende.

Fayal, een van de Tercerische of Azorische eylanden in de Atlantische-zee, naar America toe, waar op een vuurspuwende berg staat, Pico de S. Georgio genaamt, benevens een stad van den zelven naam, den koning van Portugaal toekomende. Het heeft een vruchtbaren grond, en de Braziliische vloot is gewoon, wanneer zy weer naar Portugaal keert, daar levens-middelen en versch water in te nemen. In den omtrek heeft het 18. mylen, en men vind 'er ongemeen veel visch. Deszelfs haven, waar in de meeste schepen in lopen, hiet Villa Dorta.

Fayerhil, Belle Isle, Faire Ile, klein eyland in den Caledonischen-Oceaan in Schotland, tusschen de Orcadische en Schotsche eylanden.

Fazenta, zo word de hoge rentkamer in Portugaal genoemt, die over de koninglyke tollen, inkomsten en proviant-waren te water en te land gestelt is. Onder deze staan noch drie andere kamers, naamlyk Camera di Conti, die met de uitrekening der Contributien en koninglyke inkomsten te doen heeft; Camera Alfendeque, welke de zogenaamde Taxa of belasting op alle waren legt, want die te Lissabon tol betaalt, is door 't gantsche koningryk vry, en eindelyk de derde kamer, welke over de Intraden of inkomsten uit oost-Indien gestelt is.

Fazna-Agasi, is een zwarte gesnede aan het Turksche hof, welke over den schat en de kamer juffers der keyzerin gestelt is.

Fazo, vloed in Mingrelien in Azien, waar naar de Faisanten genoemt zyn.

Fe, Fo, de voornaamste onder de Chineesche Afgoden, welken zy voor een beheerscher van den hemel houden, en wiens beeld met heldere stralen omringt is, ook houd hy zyn handen onder de klederen verborgen, om daar door te betekenen dat hy alles onzichtbaar doet.

Fecht, kleine vloed in de opper-Elsas, welke by Colmar in den Rhyn valt.

Fede, betekent in Italien zo veel als een getuigenis of pas.

Feder-zee, zeker meir in Zwaben, tusschen Buchau, Ulm en Costnitz.

Fehde-brief, (een Hoogduits woord) betekent zo veel als een schriftelyke aankondiging van oorlog.

Fehrbellin, zie *Bellin*.

Feira, zie *Feyra*.

Feistenberg, voorheen Gretzerthurn genaamt, een heerlykheid en slot in neder-Crain, den vryheer van Bufet toekomende.

Feistritz, zie *Feystritz*.

Fekete-Fo, Ongarisch marktvlek op de Zevenbergsche grenzen, in het graafschap Huniad, aan den vloed Koros. Het word alzo genaamt naar het daar dicht by gelege zo genaamde zwarte moeras, en tot onderscheyd, dewyl aan den vloed Kalo in opper-Ongaryen een plaats Feyer-Fo of het witte moeras gelegen is.

Fekverkerez, rivier in Zevenbergen in opper-Ongaryen, die in de Theisse valt.

Feldbach, een Cistercienser nonnen-abdy aan de Boden-zee en den Rhyn in 't bisdom Constans.

Feldberg, stad in de heerlykheid Stargard, in het Mecklenburgsche.

Feldes, Febs, dorp benevens een sterk slot in 't hertogdom Crain, tot het bisdom Brixen behorende. Hier is een groot meir, waarin een eyland en eremytage, gelyk ook een gezondheids-bad, dat evenwel warm gestookt moet worden.

Feldkirch, zie *Veldkirchen*.

Feld-kirchen, kleine stad in Karinthien, den bisschop van Bamberg toekomende.

Feldwar, zie *Foeldwar*.

Felicur, een van de Liparische eylanden in de Middelandsche-zee, niet ver van de noordlyke kust van Sicilien.

Felin, Welin, stad en slot aan den vloed Felin, in 't Esthlandische gebied Gerwin in Lyfland.

Felony, is de misdaad, de ondankbaarheid en de ontrouw van een Leenman tegen zyn Leenheer, waardoor hy het leen verliest. In Engeland noemt

men zo alle misdaden, welke tot verwoesting van de menschelyke zamenleving dienen, en den dood verdienen.

FELOUQUE, zie *Felucca.*

FELS, zie *Feldes.*

FELS, slot en heerlykheid in Tyrol niet ver van Bozzen, de graven van Colonna toekomende, die zich te gelyk heren van Fels schryven.

FELS, FELTZ, kleine stad in 't hertogdom Luxemburg, welke overal met rotzen omringt is, ook een vervallen slot benevens een heerlykheid onder zich heeft, en waar naar een oud adelyk geslacht van Fels genoemt word.

FELSBERG, kleine stad en amt aan de Eder in neder-Hessen, 3. uren van Homberg, en 3. van Cassel, heeft een vervallen slot op een daar by leggende hoge rots.

FELSBURG, stad en residentie-slot van den vorst van Lichtenstein in Moravien, aan den vloed Tey, 1. myl van Niklaasburg, aan de Oostenryksche grenzen.

FELSTIN, stad in het waiwoodschap Braslaw, in klein Russien.

FELSTIN, stad in 't waiwoodschap Reussen in Polen.

FELTRI, stad niet ver van den kleinen vloed Afon, op een berg in 't Venetiaansche gebied in Italien, benevens een bisdom onder den Patriarch van Aquileja behorende. Het omleggende gebied hiet il Feltrino en legt in de Treviser marck.

FELTRO, MONTE FELTRO, klein gebied in 't hertogdom Urbino, in 't pauslyk gebied.

FELTZ, zie *Fels.*

FELUCCA, een soort van smalle en lichte barken of brigantynen met zeylen en riemen, die men in de Middelantsche en de Adriatische-zee gebruikt. Zy voeren een persoon tien of twaalf, en begeven zich niet ver van het strand.

FELUGA, klein eyland in de Middelantsche-zee, by de westlyke kust van Sardinien in Italien.

FEMERN, klein eyland in de Oost-zee, tot het hertogdom Sleeswyk behorende. Het word door een klein Canaal, de Femersund genaamt, van het hertogdom Holstein gescheyden. Deszelfs langte is derdehalf myl, de breedte een grote myl, en de omtrek 8. mylen, heeft nevens de stad Burg 3. kerspelen, en deze stad benevens Tonderen, hoewel zy beyde in 't hertogdom Sleeswyk gelegen zyn, gebruiken het Lubecks recht, van daar gaan de appellen aan het vierde stadsgericht, en vervolgens aan het landgericht.

FENESTRANGE, zie *Finstringen.*

FENESTRE, berg in het graafschap Tende, in Piemont.

FENESTRELLES, klein dorp in Dauphiné in een dal aan den vloed Cluson, 3. mylen ten zuiden van Susa, 't welk de koning van Vrankryk, na dat hy Pignerol aan den hertog van Savoien heeft moeten overlaten, wel gefortificeert heeft, en daar by een citadel Mutin genaamt, laten bouwen, om den ingang in Piemont te behouden, en zyn grenzen tegen den hertog van Savoien te dekken. In 't jaar 1708. den 31. augustus veroverde gemelde hertog deze plaats, en zy is ook in den Utrechtsen vrede 1713. het huis van Savoien overgelaten.

FENICUSA, een van de Liparische eylanden by Italien in de Middelantsche-zee. Het is klein maar heeft schone weylanden, en word anders ook Palmaria genaamt.

FENIX, kleine stad niet ver van Aosta in Piemont, voert den titel van een Barony.

FER, CAPO FERRATO, een voorgebergte in 't koningryk Constantine in Africa.

FER A CHEVAL, is een rond of ey-rond vestingwerk, 't welk een borstwering heeft, en tot dekking van een poort of ander deel der vesting dient.

FERAJO, zie *Ferrajo.*

FERDEN, zie *Verden.*

FERE, stad in het gebied Thierache in Picardyen, aan den vloed Oyse. Zy is sterk, wegens de moerassen en haar goede bolwerken.

FERE CHAMPENOISE, kleine stad in Champagne, in 't landschapje Parthois, tusschen de Seine en Marne in Vrankryk.

FERE EN TARTENOIS, kleine stad benevens een schoon slot in Champagne.

FERENTINO, kleine stad in Campagna di Roma op een heuvel in 't pauslelyk gebied. Zy heeft een bisdom, onmiddelyk onder den paus staande.

FERENZUOLA, FIERENZUOLA, kleine stad, abdy, en bisdom in het landschap Capitanata in Napels.

FERETTE, zie *Pfirt.*

FERIA, vlek met den titel van een hertogdom in 't spaansche Estremadura.

FERIÆ, de feest- en vacantie-dagen by de gerechts-hoven, zyn zulke dagen op welke geen gerechtelyke zaken verhandelt worden. Zy zyn of Feriæ Sacræ als kersmis, paaschen, pinxteren enz. of profanæ als de hondsdagen, kermissen, markten enz.

FERIMACO, FERMACO, klein eyland in den Archipel.

FERIOL, kleine stad in Catalonien, wierd 1710. versterkt.

FERMANACH, graafschap in de Iersche provintie Ulster, 't welk ten oosten aan Tyrone, ten westen aan Tyrconel, en ten zuiden aan Letrim en Gavan grenst.

FERMO, aartsbisschoplyke stad in de marck van Ancona in Italien, op een berg aan de golf van Venetien, den paus toekomende. Zy is het vaderland van den beroemden kerk-leeraar Lactantius.

FERNAMBUCO, zie *Pernambuco.*

FERNANDO, ILHAS DE JUAN FERNANDO, eyland in de Mar del zur in zuid-America, 120. mylen van het landschap Chili, heeft 12. mylen in den omtrek, en 2. goede havens aan de oostzyde. Het heeft den naam naar deszelfs ontdekker Juan Fernando.

FERNANDO NORONE, klein maar vruchtbaar eyland in de Braziliaansche-zee, in zuid-America, 't welk de Portugezen ontdekt hebben.

Fernando Pao, eyland in de zee van Guinea, de Portugezen toekomende. Het word van hen gemeenlyk Formosas genaamt, welke een kleine vesting daar op hebben, en het ganſche eyland word door wilden bewoont.

Fernes, Fearnes, kleine ſtad in de Ierſche provintie Leinſter, benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Cashel behorende.

Fernstein, ſterke pas en tolhuis in Tyrol.

Feroe, zie *Ferro*.

Ferol, ſtad, benevens een goede en zekere haven in 't Spaanſche koningryk Gallicien, 3. uren van Corunna. Zy dryft ſterken handel met allerly viſch die daar gevangen word, en daar waſt ook goede wyn.

Ferone, Lago di Ferone, kleine ſtad in Campagna di Roma, in 't pauſlyk gebied.

Ferrandina, kleine ſtad aan den vloed Baſſente in het landſchap Baſilicata in Napels, benevens den titel van een hertogdom.

Ferrara, hertogdom den pauſlyken ſtoel toekomende, 't welk ten noorden aan het Venetiaanſche gebied, ten weſten aan de hertogdommen Mantua en Mirandola, ten zuiden aan het Bologneeſche en Romagna, en ten ooſten aan de golf van Venetien grenſt. 't Is wegens zyn moeraſſen ongezond en ſlecht bewoont. Dit hertogdom was voor dezen met Modena verenigt, maar 't is alles na 't afſterven van Alfonſus II. hertog van Modena en Ferrara door paus Clemens VIII. in 't jaar 1597. als een pauſlyk leen ingetrokken, en Cæſar van Eſté als de naaſte bloedverwant en erfgenaam, niet tegenſtaande hy van beyde de keyzers Maximiliaan en Rudolf II. het recht op alle de Modeneeſche landen verkregen had, evenwel van den paus de leens opvolging onwaardig verklaart geworden, wyl hy uit een byzit van zyn grootvader geſproten was. Na dien tyd hebben de hertogen van Modena hun eiſch nooit laten varen, en het was zonder twyffel tuſſchen den paus en den laatſt overleden hertog Franciſcus II. tot een vergelyk gekomen, zo de dood van den gemelden hertog zulks niet afgebroken had. By de geſchillen die 'er 1708. tuſſchen den keyzer en paus ontſtonden, bracht de tegenwoordige hertog zyne pretenſien weer op het tapyt, en men moet noch afwachten op wat wyze de paus hem zal voldoening geven. De hooftſtad hiet ook Ferrara, welke aan een arm van den Po, die de dode Po genaamt word, legt. Zy is gefortificeert, heeft een citadel van 6. ſchone bolwerken, een Academi die in 't jaar 1221. door keyzer Frederik II. geſticht, en 1382. van paus Bonifacius IX. vernieuwt is, en een bisdom 't welk uit kracht van een pauſlyk dekreet, in 't jaar 1726. uitgegeven, onder den aartsbiſſchop van Ravenna behoort.

Ferrero, Ferreri, een Italiaanſche vorſtelyke familie, die het vorſtendom Maſſerano bezit, en van het oude Florentynſche geſlacht Acciajoli afſtamt.

Ferried, ſteedje in 't markgraafſchap Anſpach in Franckenland, 6. uren van Neurenberg, alwaar het katten- en tol-amt dikwils geſchillen met de ſtad Neurenberg heeft.

Ferrieres, vlek in Vrankryk in Gatinois, benevens een Benedictyner-abdy.

Ferro, Yzer-Eyland, het weſtlykſte en zuidlykſte onder de Canariſche eylanden, waar door de Franſchen hun middaglyn trekken.

Ferro, Fero, de Eylanden van Ferro, zyn 16. eylanden in de Caledoniſche-zee, en worden wel onder de Schotſche eylanden gerekent, maar horen het koningryk Noorwegen en de kroon Denemarken toe. Zy brengen veel haver en gerſt voort. By deze eylanden houden zich in tyden van oorlog de zo genaamde kruiſſers of oorlogſchepen der Hollandſche ooſt-Indiſche compagnie op, om de ooſt-Indiſche retour-ſchepen, dewyl dezelve dezen weg paſſeren moeten, veylig naar Holland te geleyden.

Ferrol, zie *Ferol*.

Ferte, ſtad aan den vloed Chiers in 't hertogdom Luxemburg, wiens veſting-werken geſlecht zyn.

Ferte sur Aube, kleine ſtad aan den vloed Aube in Champagne.

Ferte Bernard, ſtad in de Franſche provintie Maine aan den vloed Huiſne, benevens den titel van een Barony.

Ferte Chaucher, kleine ſtad in 't landſchap Brie in Champagne, aan den vloed Marne.

Ferte Milon, ſtad op het eyland van Vrankryk, aan den kleine vloed Ourche benevens een haven aan de kuſt van Normandyen.

Fesoli, Fiesoli, zyn Monniken, die in de 14de eeuw opquamen en op den berg Fieſole eenzaam leefden, ook van paus Eugenius IV. beveſtigt wierden: zy hieten anders bedel-monniken van St. Hieronymus.

Fessen, zie *Fezzen*.

Fesole, zie *Fieſole*.

Festenberg, ſteedje in Sileſien in 't vorſtendom Oelsnis, 2. mylen van Oels, en 6. van Breſlau gelegen. Daar hoort een amt van 8. dorpen onder, en was voorheen de weduwlyke reſidentieplaats van de hertogin Eleonora Sophia van Wurtemberg-Oels, welke het zelve in het jaar 1712. aan de hertogin weduwe Anna Sophia van Juliusburg voor ſchuld afſtond.

Festiviteit, betekent zo veel als

Festyn, 't welk in 't gemeen wel allerly feeſten, maar inzonderheid een vreugde-feeſt betekent, gelyk 'er by huwelyken, geboorte-en naamdagen, by vredensſluitingen of andere vrolyke voorvallen aangerecht worden.

Fetfa, zie *Mufti*.

Fethard, vlek in het Ierſche graafſchap Tipperari, 't welk zitting en ſtem in 't Ierſche Parlement heeft.

Fetislan, turkſche plaats aan den Donau in Servien, beneden Orſowa, daar een deel van de Turkſche bezetting uit Belgrado, toen deze ſtad 1717. verovert wierd, naar toe geleyd wierd.

Fetschau, kleine ſtad in neder-Luſatien, Saxen-Merſeburg toebehorende, 4 mylen van Dobriluck.

Fettmantje, kleine munt in het Keulſche gebied, bedraagt een halve ſtuyver.

Fetu, Futu, koningryk aan de goudkuſt in Guiné in Africa, benevens een ſtad van den zelven naam, welke groot en volkryk, maar ſlecht geboud is.

Feucht, ſtad in Franckenland, onder Neurenberg behorende, en een myl daar van daan gelegen.

Feuchtwang, ſtad, ſtift en voogdy in het markgraafſchap Anſpach, een myl van Dinckelſpiel. 't Is voordezen een vrye rykſtad geweeſt.

Feuerblaas, is een ſchip gelyk een Fregat, word van de Zweden gemeenlyk gebruikt, en voert geſchut.

Feuillans, ſtad aan den vloed Toncke in opper-Languedoc.

Feuillans, Ciſtercienſer-munniken, die deze orde op het laatſt van de 15de eeuw begonnen te hervormen, en van een abt te Feuillans, Jan de la Barriere genaamt, geſticht zyn. De nonnen van die orde hieten Feuillantines.

Feule, kleine vloed in 't bisdom Hildesheim, welke in de Leine valt.

Feurs, hoofdſtad van 't landſchap opper-Forez aan de Loire in Vrankryk.

Fewersham, ſtad in het landſchap Kent, benevens den titel van een graafſchap in Engeland.

Feyerkeres, zie *Keres*.

Feyer-Fo, zie *Fekete-Fo*.

Feyra, Feira, kleine ſtad en ſlot in de Portugeeſche provintie Beira. Zy is de hoofdſtad van een graafſchap, dat het huis Pereira toekomt.

Feystritz, ſtad een ſterk ſlot aan een rivier van den zelven naam, in neder-Stiermarken, drie myl van Pettau. Hier is de beroemſte luſt-en dier-gaarden van gants Stiermarken.

Feystritz, de Neumarcktelerische, Steinerische, en Wochenheimische, zyn drie kleine rivieren in Crain, welke naar de plaatzen, daar zy voorbylopen, genaamt worden. By de eerſte tuſſchen Crainburg en Ratmansdorf wonen zeer grote en ſterke luiden, welke de reizigers, wanneer de rivier zeer opzwelt, benevens hun bagagie op den rug daar door dragen, en de paarden daar door leyden, ſchoon zy tot den hals toe in 't water gaan.

Fez, koningryk in Barbaryen in Africa, 't welk ten zuiden aan het koningryk Marocco en Segelmeſſe, ten ooſten aan het koningryk Algier, ten noorden aan de Middelantſche, en ten weſten aan de Atlantiſche-zee grenſt. De lucht is 'er zeer gematigt en gezond, maar het aardryk bergachtig, hoewel volkryk en vruchtbaar, zo dat 'er jaarlyks driemaal tuſſchen mey en ſeptember geoogſt kan worden, en men vind 'er een overvloed, niet alleen van koorn en tuin vruchten, maar ook van allerly waren, als tin, koper, honing, vlas, huiden, wol, dadels, citroenen, rozynen, amandelen, olyven, indigo, gom, olifants-tanden en ſtruisveren, ook word 'er van de Chriſtenen en Joden lekkere wyn genoeg voortgeteelt, en het land zou onder een beter regering wel hondertmaal meer als het nodig had voortbrengen kunnen: inzonderheid vallen hier zeer ſchone paarden, welke alle Europeeſche op 't gezicht en in duurzaamheid overtreffen, ook van de moren zodanig in eer gehouden worden, dat zy derzelver geſlacht-regiſters van enige hondert jaren gewoon zyn aan te tekenen. Dit koningryk begrypt 7. provintien, naamlyk Temesna, Fez, Asgara, Habbata, Evrif, Gareta en Chaus, is den keyzer van Marocco onderdanig, welke het door Alcaiden of Baſſas ſlaafachtig laat regeren. De voornaamſte havens van dit land zyn de beyde roofneſten Marmora en Salée aan den Oceaan, en de zeemacht beſtaat uit ſlechte vaartuigen. Het overige zie onder *Marocco*.

Fez, de hoofdſtad van 't koningryk van den zelven naam, aan den kleinen vloed Fez, welke ook de Paarel-vloed genoemt word. Zy is de beſte koopſtad van 't gantſche land, van waar de Caravanen naar Mecca en Medina in 's gelyk naar Guinée trekken, en de inlandſche waren daar heen voeren. De inwoners hebben zich nooit geheel als ſlaven aan den keyzer van Marocco onderworpen, maar noch enige vryheid aan zich behouden. 't Is voorheen de keyzerlyke reſidentie geweeſt, die tegenwoordig naar Mequinez verplaatſt is.

Fezensac, Fesensac, vlek, benevens den titel van een graafſchap, in de provintie Armagnac in Vrankryk.

Fezzen, Fessen, groot landſchap en woeſteny in Biledulgerid in Africa.

Fiaccone, kleine ſtad in Italien, aan het Genueeſche gebied, en in het Appennynſche gebergte.

Fiacres, zo noemt men de gemene koetſen, die men altyd te parys op de ſtraten klaar vind, dat men ze huren, en daar mee de ſtad rond kan ryden. Zy zyn dus naar een ſant van dien naam genoemt, die te Parys by een koetzier uitgeſchildert was.

Fiano, vlek aan den Tyber, benevens den titel van een hertogdom in 't gebied van St. Pieter, in den kerkelyken ſtaat in Italien.

Fianona, kleine ſtad benevens een ſterke haven op een klein Schier-eyland in Iſtrien, aan de golf van Carnero, de Venetianen toekomende.

Fiascone, zie *Monte Fiascone*.

Ficari, groot vlek benevens een haven, aan de zuidlyke kuſt van het eyland Corſica, by den mond van den kleinen vloed Ficari.

Ficheruolo, Ficharuola, kleine beveſtigde ſtad in het Ferrareeſche gebied aan den Po in Italien.

Fichtelberg, een hoge en beroemde berg in Franckenland, aan de Boheemſche grenzen, welke met veel pynbomen (by de Hoogduitſchers Fichtels genaamt) begroeit is. Hy heeft 6. duitſche mylen in den omtrek, en grenſt ten weſten aan Franckenland, en ten noorden aan Voigtland. By Wohnſiedel ziet men noch op een grote hoogte van dit gebergte de Luxenburg, waar op het Roofſlot Rudolphſtein, dat nu verwoeſt is, geſtaan heeft. Uit dit gebergte ontſpringen de vier bekende rivieren de Eger, de Mayn, de Saale en de Nabe. In 't keur-Saxiſch aarts-gebergte by Wieſenthal vind men ook een Fichtelberg.

Fichtelzee, een diep meyr op den Fichtelberg, 't welk in 't gemeen het meir Lohe genaamt word, 3. goede uren van Wohnſiedel, in het markgraafſchap Brandenburg-Culmbach, aan de opper-Paltſche grenzen, 't welk hedendaag niet meer open, maar gants en gaar met moeras en biezen begroeit is, zo dat men 'er over gaan kan, en de beyde rivieren de Mayn en de Nabe ontſpringen uit dit meir.

Fidalgis, zyn die jonge edelluiden aan 't hof van Portugaal, die pagies-dienſt doen, en geen hofkleeren als die van de edellui gedragen worden, maar wyde broeken gelyk aan het keyzerlyke hof hebben. Zy knielen by de tafel, dragen noch hoed noch degen, en wanneer iemand van het koninglyke huis drinkt of nieſt, zo ſtaan zy op, en buigen benevens andere hof-bediendeu de knien, ook bedienen zy by het inſchenken den vorſt knielende.

Fidari, vloed in Griekenland in de provintie Livadien, welke de ſtad Neocaſtro voorbyloopt, en in de golf van Patraſſo valt.

Fiddichow, vlek aan de Oder in voor-Pommeren, de familie van Steinwehren toekomende.

Fideicommis, is een diſpoſitie waar door iemand, die een Teſtament maakt, zyn erfgenaam het genot van zekere goederen toe-eigent, onder dat beding, dat hy dezelve op een zekeren tyd, of zo dit of dat gebeurt aan een ander zal uitkeren. En deze hiet Fideicommiſſarius.

Fidejoeeren, borg worden, goed voor iemand ſpreken.

Fideris, een dorp in het Bond der tien Gerichten, wiens opper-heerichappy het huis van Ooſtenryk toekomt, daar en tegen hebben de Graauwbunders de gemene gerichten.

Fidonisi, Sidonisi, een Schier-eyland in Nogaiſch-Tartaryen, 't welk zich tuſſchen de golf van Nigropoli en den mond van den Boryſthenes van 't ooſten ten weſten uitſtrekt. Het is omtrent 30. mylen lang, en drie breed, en word door een ſmalle land-engte aan het vaſte land gehecht.

Fier, vloed in het landſchap Genevois in Savoien, welke by la Cluſe ontſpringt, en zich in den vloed Seran ſtort.

Fierenzuela, biſſchoplyke ſtad in het landſchap Capitanata in Napels.

Fierund, zeker landſtreek in Upland, aan het meir Meler in Zweden, welke vier kleine ampten onder zich begrypt.

Fieschi, voornaam en beroemt geſlacht te Genua, waar uit enige pauzen, benevens vele Cardinalen, en andere beroemde luiden geſproten zyn. Het bezit het graafſchap Lavagni.

Fiesole, verwoeſte ſtad in Toſcanen, niet ver van Florencen op een berg, benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Florencen ſtaande.

Fiesole, zie *Fieſoli*.

Fievers, kleine ſtad en ſlot in Weſterryk, den graaf van Solms toekomende.

Fife, graafſchap in zuid-Schotland, 't welk als een Schier-eyland ten ooſten aan de Duitſche-zee, ten zuiden aan den zee-boezem van Forth, ten noorden aan den zee-boezem van Tay en ten weſten aan de graafſchappen Mentheit en Strathern grenſt.

Fifen, grote ſtad benevens een ſchone haven, op den berg Daymots, op het Japanſche eyland Bongo aan de weſt-zyde gelegen, daar het beſte Porcellein gemaakt word.

Fifrenth, zo word een zekere Parlements-ſchatting in Engeland genoemt, die van ieder ſtad en vlek moet opgebracht worden.

Figale, een Indiaans vaartuig, 't welk maar een maſt in 't midden heeft, en waarop men geſtadig voort blyft roejen, al zyn de zeylen geſpannen.

Figeac, kleine ſtad en abdy aan den vloed Sele in het landſchap Quercy.

Figera, Capo Figera, zie *Oro*.

Figo, klein eyland in de Middelantſche-zee, aan de kuſt van Sardinien.

Figo, kleine zee-boezem aan de grenzen van het griekſche landſchap Livadia.

Figueiro, kleine ſtad en graafſchap in het Portugeeſche eſtremadura, aan den kleinen vloed Zezera, het huis van Vaſconcellos toekomende, acht mylen van Coimbra.

Figuerras, Figuieras, kleine ſtad in Catalonien, in 't gebied Lampourdan, 5. mylen van Gironne.

Filadieke, een ſoort van kleine vaartuigen, welke plat van bodem zyn, en op enige riveren, voornaamlyk op de Garonne in Vrankryk gebruikt worden.

Filaterra, kleine ſtad in 't Genueeſche gebied, aan de grenzen van het hertogdom Modena, is een ryks-leen.

Filiale kerk, is een kerk en gemeente, welke tot een andere naamlyk de moeder-kerk behoort, en van deszelfs prieſter bedient word.

Filippos, Philippo, een fort by Porto Ercole in de Stato delli Preſidii in 't Florentynſche gebied, 't welk de Keyzerlyken 1712. veroverden.

Filleck, dubbelt ſterk bergſlot, benevens een kleine ſtad in opper-Ongaryen, in het graafſchap Zollnock, 5. mylen van Caſchau.

Fils, vloed in Zwaben, die by Wieſenſteig ontſpringt, en by Blochingen, 2. uren boven Eſlingen, in den Neckar valt.

Final, hoofdſtad van 't Markgraafſchap van den zelven naam in Italien, voorheen de kroon Spanje toekomende, maar is in 't jaar 1713. door keyzer Karel VI. aan de Republiek van Genua verkocht. Zy legt midden in 't gebied van de gemelde Republiek, en de ſtad word in twe delen geſcheyden, waar van het een, dat op een berg legt, met goede muren en een ſterk ſlot voorzien is, gelyk ook de toegangen van den berg met 2. ſchanſſen gedekt zyn. Het andere deel, la Maria di Finale genaamt, is maar een vlek aan de zee-kuſt, heeft een bequame haven, en word door twe ſchanſſen beſchermt. De Franſchen hadden het in den vorigen oorlog in, maar moeſten het uit kracht van een geſloten tractaat in 't jaar 1707. in February weer inruimen, en in 't jaar 1717. hadden de Savoiſche troepen een aanſlag om deze plaats, door een zamenzwering

met enige inwoners, te overrompelen; maar het verraad wierd noch tydig ontdekt, en de belhamels gevanklyk naar Genua gebracht, en daar naar verdiensten gestraft.

FINALE DI MODENA, kleine stad in 't Modeneesche gebied, zy legt aan den vloed Panara aan de Ferraarsche grenzen, en is versterkt.

FINANTIEN, betekenen de gelderen en inkomsten van een Staat. Financier, een Rentmeester.

FINANTIEN hieten ook allerly bedriegeryen, en listen, en die zich daar op legt hiet een finantiemaker.

FINCKENSTEIN, is een oude adelyke, en tegenwoordige graaflyke familie in Pruissen, waar uit de koninglyke Pruissische generaal-luitenant en tegenwoordige opper-hofmeester van den kroon-prins, Albrecht Conrad Finck van Finckenstein door keyzer Josephus in 't jaar 1710. in den Ryks-gravenstand verheven is.

FINCKENSTEIN, berg-slot en heerlykheid in neder-Karinthien, niet ver van S. Veit gelegen, een myl van Villach, den graaf van Dietrichstein toebehorende. Het is het stamhuis van de graaflyke familie Finck van Finckenstein in Pruissen.

FINCKENWERDER, eyland op de Elbe in het Luneburgsche, hoort benevens andere kleine eylanden onder Harburg.

FINESSE, list, argliftigheid, aanslag om een ander te bedriegen.

FINISTERRE, een Spaansch voorgebergte in Gallicien, benevens een daarby gelegen steedje van denzelven naam.

FINLAND, Zweeds groot-hertogdom, 't welk ten noorden aan het Zweedsche Lapland en Moscovien, ten zuiden aan Ingermanland en den Finlandschen zee-boezem, en ten oosten aan den Bothnischen zee-boezem grenst. Het word in 7. provintien verdeelt, welke zyn Cajanien of oost-Bothnien, het eigentlyk zo genaamde Finland, Nyland, Carelien, Tavasthien, Savolaxien, en Keksholm. 't Is een vruchtbaar land aan koorn, vee, en mynen, begrypt van 't zuiden ten noorden 132, en van 't westen ten oosten 150. mylen, en is in 't jaar 1713. door den Czaar te enemaal verovert, maar 1721. in den Nystadschen vrede meestendeels aan Zweden weeromgegeven.

FINMARCK, landschap in Noorwegen, 't welk de eylanden Magger, Tonnaes, Suroy en enige andere onder zich begrypt. De inwoners bouwen het land weinig, maar zwerven van de eene plaats naar de andere, en zyn noch barbaars en onkundig in het Christendom. Het land hoort ten dele onder Denemarken, en ten dele onder Zweden.

FINO, PORTO FINO, vlek benevens een goede haven en een sterke citadel in 't Genueesche gebied, aan de golf van Rapallo.

FINSTERBERG, is een der hoogste bergen in het Thuringer-woud, op de Hennebergsche grenzen, in het Saxen-Zeitsche aandeel gelegen. Op deszelfs spits staat een grote eykeboom, waar op keurvorst Johan George I. van Saxen een grote vergulde bol van blik heeft laten zetten, welke men veel mylen weegs van ver in Thuringen zien kon, welke voor enige jaren ter neer gevallen is.

FINSTERMUNTS, berg en enge pas aan den vloed Inn in Tyrol, naar den kant van Engadin.

FINSTERWALDE, stad, slot en amt in de Meisnische-kreits aan de neder-Lausische grenzen, den hertog van Saxen-Merseburg toekomende.

FINSTGAU, zie *Vinstgau.*

FINSTRINGEN, FENESTRANGE, heerlykheid in Westerryk, de Wild- en Rhyn-graven toekomende.

FINT, hiet een veinzery, listige uitvinding, ook bedrog, en verleyding.

FIORE, kleine vloed in 't Florentynsche gebied, welke in 't gebied van Siena ontspringt, en zich in de Toscaansche zee stort.

FIORE DEL MONDE, BLOEM DER WERELD, zo word het eyland Malta wegens deszelfs vruchtbaarheid genoemt.

FIORENTINO, slot in 't gebied der republiek Marino in hertogdom Urbino in Italien.

FIORENZUOLA, kleine bevestigde stad in Stato di Busseto in 't gebied des hertogs van Parma. Daar is een beroemde abdy en schoon klooster, met den toenaam di Sella, 't welk van Bernardyner munniken bewoont word.

FIORENZUOLO, FIRENZUOLA, kleine stad in het Florentynsche deel van Romagna, aan den vloed Santerno in Italien.

FIRANDO, klein eyland in Azien onder Japan behorende, niet ver van Bongo gelegen, daar de Hollanders zich het eerst ter neer gezet hebben, toen zy verlof kregen om op Japan te handelen.

FIRMIAN, zie *Sigismund-kroon.*

FISARDO, een gebergte in Calabria oltra in Napels.

FISCAAL, hiet in crimineele zaken een aanklager ter dood, of tot een grote geld boete. Ook word die gene zo genoemt, die het belang van een overigheid waarneemt, en hetzelve tracht te bewaren en te vermeren.

FISCAAL-RECHT, hiet een recht uit kracht van 't welke een regerent persoon alle geld-boetens, gelyk ook goederen die geen eygenaar hebben, en schatten naar zich neemt, en zich dezelve toeeigent.

FISCHA, FISCHAU, FISCHAMUND, marktvlek in neder-Oostenryk, op den weg tusschen Wenen en Presburg, 4. mylen van Wenen, den graaf Procopi van Goll toekomende.

FISCHBACH, kleine plaats by Augsburg in Zwaben. Daar is een ander diergelyke plaats in Francenland, 2. mylen van Neurenberg, tegen Altorf.

FISCHBERG, een amt van 12. dorpen in 't Hennebergsche, grenst ten westen aan het Fuldische gebied, en heeft zyn naam van het oude en vervalle bergslot Fischberg. Het is voor meer als 200. jaren van het stift Fulda aan de vorstelyke graven van Henneberg, en na desselfs afsterven aan de hertogen van Saxen als een pand geraakt, welke het hypotheek van tyd tot tyd hebben laten vernieuwen, en het anno 1660. by de deling der Hennebergsche landen tot onderhoud van het gemene gymnasium te Schleusingen hebben uitgezet, tot eindelyk de abt van Fulda dat amt 1707. weer ingelost, en de Luiterschen onderdanen voor hun

hun vrye oeffening van Godsdienst verzekering gegeven heeft.

Fischel, slot, vlek en heerlykheid in Westphalen aan de Keulsche grenzen, niet ver van Altenahr, den Heer van Gymnich toekomende.

Fischhausen, stad en slot aan het Frissche Haf in Samland, 5. mylen van Koningsbergen.

Fiscus, de gemene schat-kist, het inkomen van de hoge overigheid.

Fisines, stad in Champagne in het bisdom van Rheims aan den vloed Veste.

Fisoleres, zyn zo kleine bootjes of schuitjes te Venetien, dat zy van een man op den rug kunnen gedragen worden.

Five, zie *Fifa*.

Fivelingo, gebied in de Ommelanden, in de provintie van Groningen.

Fium, hoofdstad van een gebied van den zelven naam, in 't middel-deel van Egypten, in Africa, in een vruchtbare landsdouw, die van den Nyl overstroomt word.

Fiume, zie *S. Veit aan de Flaum*.

Fiumecino, stad in de marck van Ancona in den kerkelyken staat, den paus toebehorende.

Flaach, voogdy in Turgow in Zwitzerland, het canton Zurich toekomende.

Flacht, vlek en amt in 't vorstendom Nassau, tusschen Diets en Schwalbach.

Fladungen, kleine stad en amt aan het kleine water Fladung, in het bisdom Wurtsburg in Franckenland, aan de grenzen van de Hennebergsche amten Kalten-Nordheim en Lichtenberg.

Flaming, zie *Flemming*.

Flamborough-head, voorgebergte in Engeland in de provintie Yorck, aan 't welke de kleine stad Flamborough legt.

Flanc, de stryk linie, de schouder van een bolwerk in de vestingbouw, is de linie, welke het bolwerk aan de gordyn hangt, en niet alleen de gordyn maar ook de Face van het tegen over staande bolwerk bestrykt.

Flanc retire of *Couvert*, bedekte of geretireerde flank, is het onderste deel van een flank, 't welk aan de gordyn legt, wanneer dezelve wat verder binnewaarts in het bolwerkt ingerukt word als het bovenste deel van de flank, 't welk aan 't einde der Face stoot, en dan Orillon genoemt word.

Flancken, zyn de beyde zyden van een regiment of een Compagnie, tusschen het front en de achterhoede.

Flanque, hiet alles wat op de zyde is, daar van daan Flanqueren, op de zyde inbreken, en den aanval doen.

Flaschperg, slot en heerlykheid in Karinthien, het stift van Milstad toebehorende.

Flathom, eyland in den vloed Saverne in Engeland, by de provintie Sommersetshire.

Flatterie, gevleem, liefkozing, waar by gemeenlyk een valsheid is, daar van daan Flatteren, de honing om den mond smeren. Flatteur een vleyer.

Flavigny, stad in 't hertogdom Burgundien.

Fleche, la Fleche, kleine stad in Anjou, aan de Loire in Vrankryk.

Fleche, zie *Bonnette*.

Flechtingen, slot en vlek in de oude marck, aan de Maagdeburgsche grenzen, de heren van Schencken toekomende.

Fleckenstein, sterk-slot op een hoge rots in de neder-Elsas, 4. mylen van kroon-Weissenburg, in Wasgow, waar van de heren van Fleckenstein en Dachstuhl den naam voeren.

Fleckeren, klein eyland benevens een haven aan de Noorweegsche kusten, onder het gouvernement van Aggerhus behorende, en de kroon van Denemarken toekomende.

Flednig, slot een heerlykheid in opper-Crain, 3. mylen van Laybach, den vryheer van Prennburg toekomende.

Flemming, aeloude en beroemde vryheerlyke, nu ryks-graaflyke familie in Pommeren, welke daar het erf-land-maarschalks amt bezit, zich in 2. linien, naamlyk de Boeckische en Martentinische verdeelt, ook in andere koningryken en landen uitgebreyd is, en hedendaags voornaamlyk in de drie heren gebroeders aan de Poolsche en keur-Saxische hoven, naamlyk Joachim Frederik, generaal van de ruitery en gouverneur van Leipzig, Jacob Hendrik, geheim cabinet-minister en generaal veld-maarschalk, en Bogislaus Bodo, generaal Majoor, bloeit.

Flemming, Flæming, een groot district van omtrent 2. of 3. mylen, tusschen Juterbock en de Saxische-keur-kreits tot aan het steedje Zahne, alwaar goed kooren gewonnen word. Daar is ook by Maagdeburg over de Elve een streek lands, dat negen dorpen in zich begrypt, gelyk ook in Anhalt by na het gantsche Zerbstische aandeel aan de Elve, dat Flemming genaamt word.

Flensburg, stad benevens een oud-slot en goede haven aan een zee-boezem der Oost-zee, Sinus Fleni genaamt, in 't hertogdom Sleeswyk, 24. mylen van Hamburg, den koning van Denemarken toebehorende.

Flersheim, kleine stad in het opper-graafschap Catzenelnbogen, onder Hessen-Darmstad behorende.

Flette, is een klein schip, 't welk men gebruikt om over de rivieren te zetten, of een klein getal waren te voeren.

Fleurs de Lis, Fransche haven aan de oostelyke kust van het eyland Terreneuf in noord-America.

Fleury, stad in 't hertogdom Burgundien aan den vloed Ouche.

Fleury, stad benevens een abdy in het gebied van Orleans aan de Loire.

Fliboot, of een kleine fluit, is een schip met een ruimen buik, zonder achter en voormast, 't welk niet over de 100. ton voeren kan. De Engelschen gebruiken ook noch andere Fliboots tot den haring-vangst, welke zy Buche of Nevre noemen, en die omtrent 60. ton voeren.

Flibustier, zo hieten de rovers op de Americaansche eylanden.

Flint, klein landſchap in Nord-Walles in Engeland, benevens een ſtad van den zelven naam aan den vloed Dee, welke ſtad zitting en ſtem in 't Parlement heeft.

Flint, zie *Snaphaan.*

Flintrenne, een ſtreek van de Sund, tuſſchen landskroon en Malmoe in Schonen.

Flinrichen, kleine zilvere munt in Bremen, waar van 'er achttien op een ryksdaalder gaan.

Flix, beveſtigt vlek in Catalonien, aan den vloed Ebro in Spanjen.

Flock, Flocksberg, ſlot en vlek by den vloed Eger, in 't vorſtendom Oettingen, niet ver van Nordlingen.

Flodrop, ſteedje en ſlot in Vrieſland, waar naar een graaflyke familie, die ook grote goederen in Gelderland heeft, den naam voert.

Flöhe, kleine vloed in de aartsbergſche-kreits in Misnien, welke by Döbeln in de Freybergſche Mulda valt.

Flotha, amt en markt-vlek in Weſtphalen aan de Wezer, 3. uren van Minden, den koning van Pruiſſen toekomende.

Florac, ſtad in Languedoc in het landſchap Givaudan aan den vloed Tarn.

Florence, kleine ſtad in de provintie Armagnac in Vrankryk, aan den vloed Giers, 4. mylen van Aux.

Florencen, groot-hertogdom, 't welk by na gants Toſcanen begrypt, en het huis van Medicis toekomt, dat den groot-hertoglyken titel voert. Het beſtaat uit drie provintien, naamlyk il Fiorentino, il Sieneſe, en il Piſano. Het land is meeſtendeel berg-achtig, maar doch vruchtbaar van koorn, boom-en tuin-vruchten. De Florentynſche provintie is groter als de andere beyde te zamen, aan dewelke zy ten zuiden grenſt, ten weſten ſtoot zy aan de republiek Lucca en aan het Modeneeſche, ten noorden aan het Appennynſche gebergte, waar door zy van Romagna en het Bologneeſche gebied geſcheyden word, en ten ooſten aan Urbino en Perugia. De tegenwoordige groot-hertog Johannes Gaſto is geboren den 24. mey 1671 en heeft na 't afſterven van zyn heer vader Cosmus III. in 't jaar 1723. de regering aangevaart. Zyn gemalin Anna Maria Franciſca is een dochter van den laatſten hertog Julius Franciſcus van Saxen-Lauenburg, en een wedtwe van Palts-graaf Philippus Wilhelmus van Neuburg, met hem in den echt verbonden den 2. juli 1697. uit welk huwlyk evenwel geen erven gevolgt zyn, en zy leeft tegenwoordig op haar vaderlyke Allodiale goederen in Bohemen. Hierom zyn 'er over de toekomende erf-opvolging in Florencen, en op dat 'er geen oorlog in Italien daar over ontſtaan mocht, reeds onder de hoge potentaten van Europa in de vierdubbele alliantie 1720. traktaten gemaakt en de Spaanſche prins Karel tot opvolger daar toe benoemt, gelyk op het Kamerikſche vredens-congres de akte van inveſtituur reeds van de keyzerlyke gevolmachtigden overreikt is.

Florencen, hoofdſtad van Toskanen aan den vloed Arno, welke dezelve in twe delen ſcheyd, en waar over vier ſchone ſtene bruggen leggen. 't Is een van de grootſte en ſchoonſte ſteden van Italien, en heeft drie citadellen, de eene van Johannes den Doper, waar in een zeer groot geſchut-en tuig-huis is, de twede Belvedere en de derde St. Miniato genaamt. 't Is de gewoonlyke reſidentie plaats der groot-hertogen van Toskanen of Florencen, dryft goeden handel, en heeft een aartsbisſchop. De Univerſiteit aldaar is in 't jaar 1438. van Coſmo de Medicis geſticht, en het aartsbisdom heeft paus Martinus V. in 't jaar 1421. daar heen verlegt.

Florennes, kleine ſtad in 't bisdom Luik, aan de grenzen van Henegouwen.

Florensac, gefortificeerde ſtad in neder-Languedoc, in het bisdom van Agde, 8. mylen van Narbonne ten noord-ooſten, aan den vloed Eraut.

Florentin, kleine ſtad in Languedoc in het bisdom van Albi, hoort den Marquis van Mirepoix toe.

Flores, een van de Azoriſche-eylanden in de Atlantiſche-zee, 't welk 7. mylen in den omtrek heeft, en de Portugezen toekomt. Het dryft ſterken handel met glaſt, 't welk een ſoort van rode verf is.

Floriana, ſtad op het eyland Malta.

Florida, groot landſchap in noord-America, 't welk ten weſten en noorden door een groot gebergte van nieuw-Vrankryk en noord-Mexico afgezondert word. Ten zuiden grenſt het aan den zee-boezem van Mexico, en ten ooſten aan de Mexicaanſche-zee. De lucht aldaar is zuyver en gematigt, en het aardryk, 't welk niet aan de zuidkuſten legt, vruchtbaar en volkryk. Men deelt het in twe delen, naamlyk in het Franſche en in het Spaanſche Florida. Van het eerſte is onder het artykel Carolina gehandelt. Het laatſtgenoemde begrypt al het overige van 't land, ſchoon de Spanjaarden 'er niet meer als twe kleine Colonien hebben, naamlyk St. Mattheo en St. Auguſtino. Alle andere plaatzen hebben haar byzondere heren, en de inwoners eren de Zon en de Maan.

Florida, een ſchoon koninglyk luſt-ſlot in Spanje, niet ver van Madrit.

Florum Insula, eyland in de Indiaanſche-zee, niet ver van het eyland Java in Azien.

Floss, marktvlek benevens een amt in de jonge-Palts, den Palts-graaf van Sultsbach toekomende.

Flotille, kleine vloot in Spanjen, welke de zilver gallioenen, die uit America te rug komen, te gemoet vaart, en naar huis geleyd.

Flotson, Flotzan, zo word in 't Engelſch dat ſchipbreuks goed genaamt, 't welk in zee dryft. Ietſon hieten die zaken welke over boort geworpen worden, Lagon, Legan of Ligam, zyn de goederen die op den grond van de zee leggen, dit alles hoort den Admiraal.

Flumet, kleine ſtad en amt tuſſchen de rivieren Arly en Umbre in het landſchap Faucigny in Savoien.

Flu-

FLUSEN, kleine kopere munt in 't koningryk Fez en Marocco, waar van 'er vierentwintig op een Blankil gaan, en die een halven penning Duitsche-munt bedraagt.

FLUIT, zie *Pinck*.

FLUVIA, kleine vloed in Catalonien, die zich te Ampurias in de Middelantsche-zee stort.

FNE, een soort van vaartuigen in Japan, die men tot vervoering der waren in 't gansche ryk op de grote rivieren en de vaarten, die naar de zee lopen, gebruikt, zy hebben maar een mast, die naar het voorste deel van het vaartuig staat.

FO, zie *Fe*.

FOCHIEN, zie *Fuquiem*.

FOCK, een soort van een zeyl, doch moet onderscheyd gemaakt worden of het een Fock aan een groot of klein vaartuig is, want op grote schepen is het een zeyl dat het onderste is aan de voorste mast, anders de Focke-mast genoemt: maar op een klein vaartuig is het dat strook linnen, dat voor van de steven by de stag opgeheist word naar de mast, en is niet alleen dienstig om wind te vatten en vaart te maken, maar ook in het omkeren en laveren.

FOCKE-MAST, is de voorste mast van een schip.

FOCKE-RUST, zie *Rust*.

FOCKE-WAND, zie *Wand*.

FOCKLABRUCK, zie *Vocklabruck*.

FOHR, of FOHRD, zie *Fora*.

FOEDWAR, sterke en van de rebellen aangelegde Fortres in Ongaryen, niet ver van Ofen, waar door zy het land onder contributie zetten konden.

FOREEST of WILDERNIS-RECHT, is een hoog recht 't welk den Souverein van den landen, of den genen dien hy dat verleent heeft toekomt, volgens 't welke hy omtrent de jachtzaken en de wildernissen alderly wetten en ordonnantien maken, en de overtreders straffen kan.

FOGARAS, FOGARASCH, open en groot marktvlek, benevens een sterk slot in Zevenbergen aan den vloed Alt, tusschen Hermanstad en Croonstad. Deze vesting legt in een moerassigen grond, en heeft een groot gebied onder zich.

FOGGIA, kleine maar welgeboude stad in het landschap Capitanata, aan den vloed Cervaro in Napels.

FOGLIA, vloed in Italien, welke aan de Toskaansche grenzen ontspringt, en zich te Pesaro in de golf van Venetien stort.

FOGLIANO, meir in Campagna di Roma in Italien, 't welk omtrent 4. mylen in den omtrek heeft.

FOGLIOSE, kleine stad in 't vorstendom Barcelonette in Piemont, tegen de grenzen van Daufiné.

FOIA, NOVA FOGLIA, of FOCHIA CUMES, stad in het eigentlyk z genaamde Natolien aan de golf van Smirna, daar zich de vloed Sarabat in dezelve giet, benevens een haven van gewicht, die door een sterke citadel gedekt word.

FOIGNY, abdy van de Cistercienser-orde in Picardyen in het bisdom van Laon, aan den vloed Aubenton.

FOIX, graafschap aan de grenzen van Languedoc, den koning van Vrankryk toekomende. De hoofdstad aan den vloed Auriege hiet ook Foix.

FOKIEN, zie *Fuquien*.

FOLIGNI, FULIGNO, was een kleine welgeboude en volkryke koopstad aan den vloed Topino in 't hertogdom Spoleto, benevens een bisdom, onder den paus behorende, maar is door een aardbeving in 't jaar 1703. elendig verwoest. Zy word van een pauslyken legaat geregeert.

FOLKER, kleine stad in het Zweedsche landschap Gestricien, aan den vloed Dalecarle.

FOLKHINGHAM, stad in Lincolnshire in Engeland.

IN FOLLE, in korting, wanneer men iemand voor gerede betaling wat afkort, of wat zyn bezolding aftrekt.

FOLLESTON, sterke stad in de provintie Kent in Engeland.

FONCET, de grootste soort van schuiten of boten, die men in Vrankryk op de rivieren gebruikt, waar van 'er enige 27. vamen lang zyn.

FONDS, komt van het Fransche woord Fond, 't welk een grond betekent, zo dat het zo veel zeggen wil als een grond waar op men zyn geld vertrouwen kan. Een Fonds verzinnen, wil zeggen op middelen bedacht zyn om geld te krygen.

FONDI, kleine stad, benevens den titel van een vorstendom in Terra die Lavoro in 't koningryk Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Capua staande. Zy wierd den graaf van Mansfeld, Hendrik Franciscus, onder den titel van prins van Fondi door Karel II. koning van Spanjen geschonken, toen hy deszelfs twede Gemalin uit het huis van Palts-nieuwburg naar Spanjen geleyd had. Zyn keyzerlyke Majesteit heeft hem ook den 1. october als een werklyk ryksvorst van Fondi verklaart, maar hy is 1715. te Wenen gestorven, en zyn broeders zoon Karel Francois is hem in den vorstelyken titel gesuccedeert, die van 's gelyken 1717. te Praag overleden is, en een prins met namen Henricus Franciscus, geboren den 12. juli 1712. benevens 2. princessen nagelaten heeft.

FONTAINEBLEAU, schoon vlek op het eyland van Vrankryk, 14. mylen van Parys, aldus naar de schone Fonteinen die daar zyn genoemt. De koning heeft hier een prachtig slot, 't geen met bosch omringt is, waar op hy gemeenlyk een deel van den herfst toebrengt. Hier wierd door bemiddeling van den koning van Vrankryk in 't jaar 1679. een vrede tusschen Denemarken en Zweden gesloten.

FONTAINE L'EVEQUE, kleine stad in Henegouwen, den keyzer toekomende.

FONTANELLA, kleine stad tusschen de beyde rivieren Oglio en Serio in 't hertogdom Milaan.

FONTARABIE, kleine bevestigde stad in Spanjen, in het landschap Guipuscoa, aan den invloed van de rivier Bidassoa in de Biscaaische-zee, zo dat zy een grens-vesting tegen Vrankryk is.

FONTAINAY-EN-VOYE, stad in Lotteringen, welke goede yzermynen heeft, en aan 't Vogelisch gebergte legt.

FONTAINAY EN COMTE, hoofdstad van neder-Poitou,

tou, aan den vloed Vendée in Vrankryk, is niet groot maar wel geboud, en dryft sterken koophandel.

Fontein, een spring-bron, zyn grote kommen of schulpen met allerly beeldwerk bezet, waar uit het water in allerhande gedaantens springt.

Fontevraud, stad in het landschap Anjou, benevens een beroemde nonnen-abdy van de Benediktyner-orde, welke veel voordelige prioryen in Vrankryk bezit.

Fontignan, zie *Frontignan.*

Fops, zie *Beaux.*

Fora, klein eyland in de Noord-zee aan de westlyke kust van Sleeswyk. Het westelyk deel komt den koning van Denemarken toe, en het Oostelyke den hertog van Holstein-Gottorp, maar tegenwoordig bezit Denemarken alles. Het is anderhalf myl lang en een breed.

Forbach, Fortbach, kleine stad en slot, de graven van Leiningen in Westerryk toekomende, niet ver van Saarbruck gelegen.

Forban, zo noemt men een zeerover die allerhande vlaggen voert, en zonder onderscheyd zo wel vrienden als vyanden aantast. Om kort te gaan, de Forbans zyn zodanige luiden, die of zonder commissie of met veel commissien van verscheyde mogentheden in zee lopen.

Forcalquier, kleine stad in Provence aan den kleinen vloed Laye, benevens een Seneschalschap of onder-gericht, en den titel van een graafschap.

Forchheim, stad, amt, en beroemde vesting benevens een sterk slot in Franckenland, daar de Rednits en Wesent in een hoek te zamenkomen. Zy hoort den bisschop van Bamberg toe, legt op den weg tusschen Bamberg en Neurenberg, 3. mylen van Bamberg, en haar vesting-werken zyn zedert 1701. reedlyk verbetert.

Forchtenstein, hoog-slot en heerlykheid in neder-Ongaryen, niet ver van Oedenburg.

Forceren, betekent met geweld dwingen, de linien forceren, hiet met geweld de vyandlyke linien in-dringen, *par force*, met alle geweld.

Forez, klein landschap in 't gouvernement van Lion, benevens den titel van een graafschap, 't welk ten westen aan Auvergne, ten zuiden aan Velay en Vivarais, ten oosten aan Lionnois en Beaujolois, en ten noorden aan Burgundien en Bourbonnois grenst. Het word in opper-en neder-Forez verdeelt, en is ryk van hout, steenkolen, en yzer.

Forli, welgeboude stad in Romagna, niet ver van den vloed Ronco, benevens een slot en een bisschop, die onder den aartsbisschop van Ravenna staat.

Forlimpopoli, slechte plaats benevens een slot in de Italiaansche provintie Romagna, tusschen Forli en Bertinoro, was in oude tyden een van de gerechtshoven, daar de Romeynen de vierschaar spanden.

Formalien, de woorden of inhoud van een zaak, ook de omstandigheen die by een rechtsgeding in acht genomen moeten worden, op dat men terrechter tyd appelleert, en niets verzuimt.

Formaliseren, groot ophef, en tegenwerpingen van en in een zaak maken, alles te naauw uitpluizen.

Formaliter, in behoorlyke form. Zo zegt men een vesting Formaliter belegeren, wanneer zy zodanig aangetast word als de krygsmanier en de ingenieur-kunst vereischt.

Formentelli, voorgebergte op het eyland Majorca.

Formentera, een van de Pithyusische eylanden in Spanjen, 't welk om de menigvuldige slangen onbewoont is.

Formidabel, hiet wat schrik en vrees aanjaagt.

Formiges, enige kleine eylanden in de Middelantsche-zee, tusschen Florencen en Corsica.

Formosa, Paccando, of *Tolliochu*, *Leguelo*, zyn eylanden in de Aziatische-zee, tusschen Japan, China, en de Filippynsche eylanden, 24. mylen van de Chineesche kusten, tot de provintie Fockien behorende. Het grootste daar van, dat in het midden legt, hiet eigentlyk Formosa, heeft 17. mylen in de lengte, en 15. in de breedte. Deze eylanden zyn zeer vruchtbaar en ryk van goud en zilver, maar daar toe zeer aan aartbevingen onderworpen. Zy hadden voorheen hun eige koningen, tot dat zy voor 200. jaren van de Tartaren, en, dat zy derzelver juk hadden afgeschud, voor 60. jaren door de Japannesen te ondergebracht zyn. Van de Europeers hebben zich voornaamlyk de Hollanders hier ter neer geslagen, en op het kleine eyland Tyowan de vesting Zeeland aangelegt, die hun evenwel 1661. door den Chineeschen zee-rover Coxinga weer ontnomen is.

Formula Concordiæ, zie *Concordien-boek.*

Formulaire, Formulier, een boek waar in de Formulieren voorgeschreven zyn, daar van daan een Formulist, een persoon die zich aan de voorgeschreven Formulieren bind.

Fornbach, Benediktyner-abdy in neder-Beyeren aan den vloed Inn.

Forndorf, een voogdy van den mark-graaf van Anspach in Franckenland.

Fornelle, schone haven op het eyland Minorca.

Fornello, kleine vloed welke in verscheyde grachten door de stad Napels vliet, en waar van 'er een buiten aan de stads muren loopt, Rio della Maddalena genaamt.

Fornello, stad in het Napelsche landschap Molise, is door de aartbeving 1706. te enemaal geruineert.

Fornove, kleine stad in het hertogdom Parma, aan den vloed Taro.

Forres, kleine stad in noord-Schotland, heeft stem in 't Parlement.

Forst, kleine stad en amt in neder-Lusatien, op een klein eyland 't welk de Neisse maakt. Het ambacht hoort den hertog van Saxen-Merseburg toe, maar het steedje voor het grootste gedeelte aan den graaf van Promnits van de Pfordtnische linie. 't Is ook de verblyf-plaats van de weduwe van hertog Filips van Saxen-Merseburg, Louise Elisabeth uit het huis Wurtemberg-Oels.

Forst, een Brunswyks-Wolfenbuttels amt aan de Wezer by Holtsmunden.

Fortsberg, een redelyke grote berg in Thuringen, een myl van Muhlhausen, waar op een sterke toorn staat met een gracht omringt.

Forsteck, een vesting in Rhyndal in Schwaben.

Forstenau, kleine stad in 't bisdom Osnabrugge.

Fort, betekent een kleine versterkte plaats, gelyk de veldschanssen zyn.

Fort Barreau, zie *Barraux*.

Fort Carree, niet ver van Capo Verde in Africa, is de Hollanders 1678. door de Franschen ontnomen.

Fort d'Arouin, legt in Africa over Capo Verde, en is de Hollanders in 't jaar 1672. door de Franschen ontnomen.

Fort de Fuentes, zie *Fuentes*.

Forteresse, betekent een bevestigde plaats of een stad die bevestigt is.

Forteventuta, een van de Canarische eylanden, niet ver van de kusten Biledulgerid.

Fort d'Orange, vesting in de provintie nieuw-Yorck in noord-America, aan den vloed Nort.

Fort Isabelle, een schone schans in Hollands-Vlaanderen, niet ver van 's Hertogenbosch.

Fort Louis, een gewichtige Fransche vesting van 4. bastions, in de neder-Elsas op het eyland Giessenheim in den Rhyn, tusschen Stolhofen en Rastadt, tegen over Hagenau. Beyde de Rhynbruggen worden door een hoornwerk gedekt, en de Rhyn-vaart alzo hier te enemaal gestremt. Het wierd 1686. in vredens tyd met allen spoed gebouid, en heeft den koophandel zeer gehindert, is ook in den Badenschen vreden 1714. aan de kroon Vrankryk gebleven, doch onder het beding, dat alle vesting-werken van den Rhyn zouden geslecht worden.

Fort Louis, zie *Ceperoux*.

Fort Louis, sterke schans in neder-Ongaryen aan den vloed Drau, welke in 't jaar 1687. geboud en dus naar den prins Louis van Baden genoemt is.

Fort Louis, sterk berg-slot in Dauphiné aan de grenzen van Piemont.

Fort-Mortier, legt aan de linker zyde van den Rhyn by Brisach, en hoort de kroon Vrankryk toe.

Fort Rouge, een fort aan de nieuwe-gracht tusschen Vlaanderen en Artois.

Fort Royal, een fort op het eyland Martinique in noord-America, dat de Franschen toekomt. Men vind noch een andere schans van den zelven naam op het eyland Guadaloupe, ook den Franschen toekomende.

Fort S. Marie, legt in Oostenryks Vlaanderen, niet ver van Antwerpen.

Fort S. Martin, is van de Franschen 1705. te Trier aan den Moezel aangelegt.

Fort S. Philippe, legt in Oostenryks Vlaanderen, aan de nieuwe vaart by Brugge.

Fort Scarpe, zie *Scarpe*.

Fort van 't H. Sakrement, is een kleine Portugeesche vesting by Buenos Ayres in America, daar de Spanjaarden in 't jaar 1717. een Æquivalent voor aanboden, 't geen door de Portugezen geweigert wierd.

Forth, grote vloed in Zuid-Schotland, welke by het meir Tay ontspringt, en zich in den zeeboezem by Edenburg stort, waar naar de zeeboezem van Forth genoemt word.

Fortificatie, is of regulier of irregulier, de reguliere vestingen zyn die gene, welke gelyke zyden en gelyke hoeken hebben, en moeten over al gelyk bevestigt zyn, zo wel in de grootte der gordynen, bolwerken, hoeken enz. de irreguliere zyn die gene, welke ongelyke hoeken en zyden hebben, hoewel zy met dezelve werken als de reguliere versterkt zyn.

Fortificeren, hiet een plaats met alle vestingwerken voorzien, welke nodig zyn om dezelve tegen de aanvallen der vyanden te beschutten.

Fortin, een klein schansje dat in der haast opgeworpen word om een veld te dekken, en voornaamlyk ter tyd van een belegering.

Fortore, vloed in Napels, welke aan de grenzen van Principato Oltra in het Appennynsche gebergte ontspringt, en zich in de golf van Venetien stort.

Fortresse, zie *Forteresse*.

Fortunatæ Insulæ, zie *Canarische-eylanden*.

Forum, een markt of jaarmis, een koopmans beurs, ook een rechtbank. Forum competens is een rechtmatig ordinaar gericht, voor 't welk een persoon gehouden is te staan of te verschynen. Forum incompetens is een gericht, wiens dwang men niet onderworpen, en alzo niet gehouden is voor het zelve te verschynen.

la Forza, kleine bevestigde stad in Val di Demona in Sicilien, aan den vloed van den ontoegankelyken berg la Forza, welke 1719. door de keyzerlyken verovert wierd.

Fos de Novo, Fosdinovo, kleine stad midden in het hertogdom Carrara in Italien, is de hoofdstad van een Souverein markgraafschap, en hoort den marquis van Malespina toe.

Foscolo, Monte Foscolo, vlek in Principato Oltra in Napels, daar de gouverneur van deze provintie gewoon is te resideren.

Fossa Paltana, kleine vloed in het Paduaansche gebied in Italien, welke zich in de golf van Venetien stort.

Fossano, kleine maar bevestigde stad aan den vloed Stura in Piemont, benevens een citadel en een bisdom, onder den aartsbisschop van Turin behorende. Zy heeft den naam naar het gezonde water dat aldaar gevonden word, en zal zo veel betekenen als Fons Sanus.

Fossato, stad in de mark van Ancona, in 't Appennynsche gebergte in den kerkelyken staat.

Fosse, kleine stad tot het bisdom van Luik behorende, en in het graafschap van Namen gelegen.

Fosse aux Cables, zie *Cabelgat*.

Fosse Eugenienne, is een vaart die van Venlo be-

begint, by de ſtad Gelder heen loopt, en tot naar Rhynberk in 't Keulſche ſtrekt.

Fossigny, zie *Faucigny*.

Fossombrone, ſtad benevens een oud beveſtigt berg-ſlot in 't hertogdom Urbino in 't pauſlyk gebied, en een bisdom dat onder den aartsbiſſchop van Urbino behoort.

Fou, Fouy, kleine ſtad in Lotteringen, niet ver van Toul.

Fougade, Fougasse, zie *Fugade*.

Fougade, is een kleine verwulfde ketel of oven in den Wal, met buskruid aangevult, om het zelve door een loop aan te ſteken, wanneer de vyand daar wil poſt vatten, een Flodder Myn.

Fougeres, kleine ſtad in Bretagne aan den vloed Coesnon in Vrankryk.

Fourage, voeder voor de paarden, Fourageren, uitgaan om voeder op te zoeken.

Fouragiers, zyn die ſoldaten in 't veld, die uitgaan om Fourage te halen.

Fourier, Quartier-Meester, is een onder-officier welke het commies-brood ontfangt en uitdeelt, hy maakt quartier voor de compagny, deelt de billetten uit, en draagt in de garnizoenen zorg, dat ieder burger zyn ſoldaat bed, dak en gemak, zoet en zuur, vuur en licht geve. Zyn geweer is een hellebaard of een ſnaphaan.

Fourier-Schutters, zodanige zyn 'er onder een Compagny tevoet in 't gemeen twe, drie of vier. Zy marſcheren voor den kapteyn met een ſnaphaan, en als 'er iets voorvalt moeten zy voor uit, 't zy in 't veld of in een garnizoen.

Fourneau, Fournelle, is een kleine myn, welke men in de dikte van een muur of in een klein werk maakt. Haar lading is van 60. tot hondert pond kruid, dat men in vaten of zakken doet.

Fourneren, handlangen, verſchaffen, voorſchieten.

Foux, kaſteel in het graafſchap Burgundien in Vrankryk.

Fowey, vlek in het Engelſche landſchap Cornwal, 't welk recht heeft om twe gedeputeerden in 't parlement te zenden.

Foye, haven in Cornwal in Engeland, die met enige ſchanſſen voorzien is.

Foyle, een taamlyk meir over Londondery in de Ierlandſche provintie Uiſter, het komt uit den vloed Dirg voort, eer zich die in den noordlyken zeeboezem giet. De vloed Dirg voert op 't leſt zelfs dezen naam.

Frading, marktvlek in Moravien, in de Znaymer kreits, dicht aan de Ooſtenrykſche grenzen, hoort den graaf Heuſler toe.

Frankische kreits, een van de tien kreitſen des H. Roomſchen ryks, die ten zuiden aan Schwaben, ten ooſten aan Beyeren en Bohemen, ten noorden aan opper-Saxen, en ten weſten aan Heſſen grenſt. Aan de grenzen is het ten dele vol Boſſchaedien, maar midden in 't land groeit veel koorn, wyn en gras. Zy beſtaat uit de markgraafſchappen Bareuth en Anſpach, het vorſtelyke graafſchap Henneberg, de bisdommen Bamberg, Wurtsburg en Aichſtad, de landen van den Duitſch-meeſter, gelyk ook van den vorſt van Schwartzenberg, de graafſchappen Caſtel, Wertheim, Lowenſtein, Hohenlohe, Erpach, Dernbach, Limburg, Noſtitz, Reineck en Schonborn, met de ryks-ſteden Neurenberg, Schweinfurt, Rotenburg, Weiſſenburg en Winsheim. Voor dezen rekende men ook het vorſtendom Coburg onder Franckenland, 't geen nu tot den opper-Saxiſchen kreits behoort. De kreits Directeuren zyn de biſſchop van Bamberg, en de markgraaf van Bareuth, welke laaſtgenoemde evenwel met het huis van Anſpach over het mede-direkteurſchap voor den rykshofraad te Wenen een zwaar proces heeft gevoert, 't welk eindelyk in 't jaar 1716. op deze wyze is uitgeſproken, dat het akkoord in 't jaar 1712. met goedkeuring van den keyer tuſſchen Bareuth, Anſpach en Heſſen-Caſſel, wegens een driejarige beurtwiſſeling aangegaan, ſtant zal grypen, en de ene party binnen den gezetten tyd de andere niet hinderlyk zyn. De ryksridderſchap word in 6 plaatzen verdeelt welke zyn (1) Odenwald, (2) Steigerwald, (3) Geburg, (4) Altmuhl, (5) Buchen of Baunach, en (6) aan de Rhon en Werra.

Fraulein-Hofmeisterin, word aan 't keyzerlyke hof de opper-hofmeeſterin der hof-dames genoemt.

Fraulein-Steuer, Printzessin-Steuer, beſtaat in zekere ſchattingen die het land by het trouwen van een princes moet opbrengen.

Fraga, kleine ſtad in Arragon, in het graafſchap Ribagorca aan den vloed Cinca. Zy is uit de natuur ſterk, en na den gelukkigen ſlag by Saragoſſa in 't jaar 1710. voorgevallen quam deze plaats benevens het Franſche magazyn in koning Karel III. macht, maar ging haaſt weer verloren.

Fragana, provintie in groot-Tartaryen in Azien.

Fraintz, Frantz, ſchoon Karthuizer klooſter in 't hertogdom Crain, een myl van opper-Laybach.

Fraise, is een rey van boven ſpits toelopende palen, welke men in de veſtingwerken, die van aarde zyn, ſteekt, naamlyk tuſſchen de borſtwering en het uitwendige deel van den wal, zo datze de punten recht uitſteken, en zy zyn zes of zeven voet lang.

Frampton, ſtad in Dorceſter in Engeland.

Franc, een deel van Franſch-Vlaanderen.

Franc, Livre, is in Vrankryk 20. Sols of ſtuivers.

Franc de Bruges, of *'t Vrye van Brugge*, is een gebied in Vlaanderen, rontom Brugge.

Franche Comte, zie *Bourgogne*.

Franchement, vry, openhartig.

Franchimont, vlek of kleine ſtad in 't bisdom Luik, aan den kleinen vloed Then. Zy is de hoofdſtad van het marquiſaat Franchimont, tuſſchen de hertogdommen Limburg en Luxemburg gelegen.

Franciscaners, Cordeliers, zyn munniken welke een langen graauwen rok van grove py, benevens een kleine kap dragen, en in houte ſchoenen zonder kouſſen gaan. Over den rok gorden zy een dikken ſtrik met knopen, en deze orde heeft zich zeer uitgebreyd, en in vele beneven-ordens verdeelt. Daar zyn ook nonnen van deze orde, welke

welke even diergelyke koorden om 't lyf hebben. De eerste stichter daar van S. Franciscus d'Assisi gebood hen in 't jaar 1206. dat zy niets in eigendom bezitten, geen geld nemen, op geen paarden ryden, en alles eten zouden wat hun voorgezet wierd. Ten tyde van paus Clemens IV. heeft zich de Franciscaner-orde voornaamlyk in twe takken gedeelt, waar van de eene het bezit en de eigendom der onroerende goederen in 't gemeen behouden, en Conventualen genoemt worden, maar de andere zodanige bezitting in eigendom verwerpen, en zich de Observantia of Observanten noemen, waar heen alle andere ordens der Franciscaners, met wat voor naam zy ook genoemt worden, te huis te brengen zyn, die alle familien van den H. Franciscus genoemt worden, als daar zyn de Capucyners, Bernardynen, Observanten, Minoriten, Fratres minimi of strictioris Observantiæ.

Franckenland, groot landschap in Duitsland, 't welk ten zuiden aan Zwaben en Beyeren, ten oosten aan Bohemen, ten noorden aan Hessen en Thuringen, en ten westen aan de neder-Palts en het aartsbisdom Ments grenst. Aan de grenzen is het meest met bosschen bezet, maar midden in 't land is 'er overvloed van koorn, wyn, en weyland.

Francken, oude Duitsche volkeren, welke zeer machtig waren in Franckenland, en aan den Rhyn in de Nederlanden hun zetel, en Duisburg tot hooftstad hadden. Naderhand zyn zy naar Gallien getrokken, en hebben den naam aan het hedendaagsche Vrankryk gegeven.

Franckenau, kleine stad in opper-Hessen, in 't amt Franckenberg.

Franckenberg, stad, amt en oud-slot in opper-Hessen aan den vloed Eder, naar den kant van Westphalen toe, 3. mylen van Marpurg en 7. van Cassel, daar een zilver- en koper-myn is.

Franckenberg, stad en amt aan de Zschopau in de aarts-bergsche kreits in Misnien, daar veel wolle fabryken gemaakt worden. Zy is 1712. in juni door een brand byna te enemaal tot asch verteert, en heeft kort daarop een sterke wolkenbreuk uitgestaan.

Franckenhausen, stad en amt in Thuringen, 2. mylen van Weisensee, den vorst van Schwartsburg-Rudelstad toekomende, daar een Cancelery is en goed zout gestookt word.

Franckenmarkt, fraaie plaats in opper-Oostenryk, naar den kant van Saltsburg toe. Het daar by gelegene slot Frankenburg hoort den graaf van Kevenhuller toe.

Franckenstein, stad en Weichbild in 't vorstendom Munsterberg in Silesien, aan den vloed Stein 9. mylen van Breslau. Het slot aldaar heeft de vorst van Aversberg in 't jaar 1710. werom laten opbouwen, en men vind 'er de regering van het prinsdom Munsterberg.

Franckenstein, oude heerlykheid en slot in 't Henneber̄gsche aan de Werra, een myl van Meinungen, maar wiens naam hedendaags niet meer gebruikt word. Zy legt meestendeels om de stad Saltzungen, en de voorheen daar toe behorende goederen bezit ten dele de hertog van Meinungen in zyn Hennebergsche en Saltzungsche lands-portie, ten dele de landgraaf van Hessen-Cassel, in de klooster-voogdy Herren-Breitungen.

Franckenstein, slot in het graafschap Catzenelnbogen, den landgraaf van Hessen-Darmstad toekomende. 't Is het stamhuis van het adelyke en vryheerlyke geslacht van Franckenstein.

Franckenthal, stad in het amt Neustad in de Nederpalts, wiens vesting geslecht is. Zy legt 3 mylen van Spyer.

Franckfurt aan den Main, grote en gefortificeerde ryksstad, tot de opper-Rhynsche-kreits behorende, twe mylen van Hanau en 4 van Ments, aan de Franckische grenzen in de Wetterau gelegen. Zy is beroemt wegen haar koophandel, en twe jaarmissen, waar van de eene acht dagen na Paasschen op den zondag Quasimodo genitus begint, en de ander op den zondag voor Maria's geboorte, wanneer deze op den woensdag valt, of op zondag na Maria's geboorte, wanneer die op een donderdag komt, gehouden word; ook wyl de Roomsche keyzers en koningen daar gemeenlyk op het Raadhuis, de Römer genaamt, verkoren worden. Wanneer de keyzerlyke verkiezingsdag bestemt is, zo moet de raad, de burgery en de bezetting den keurvorst van Ments voor zich en in naam van het gantsche keurvorstelyke Collegie den eed van veyligheid afleggen, dat zy alle keurvorsten in 't gemeen en derzelver afgezanten benevens hun gevolg voor allen overval en geweld beschermen, en volgens den inhoud der Goude-Bulle alle vreemden, voor dat de verkiezing begint, uit de stad zullen doen gaan, en daarentegen niemand, van wat waardigheid en stand hy zy, inlaten: daarop laat de raad na den afgelegden eed onder 't geluid van trompetten een besluit aflezen, waarin de aanstaande verkiezingsdag duidelyk word aangekondigt, en de vreemdelingen bevolen uit de stad tegaan. Wanneer ook zulk een verkiezingsdag uitgestelt word, zo moet deze aflesing met even de zelve ceremonien herhaalt worden. De raad en de burgery dezer stad zyn de Augsburgsche belydenis toegedaan, evenwel hebben de Katholyken daar ook vrye oeffening van hun Godsdienst, gelyk ook de Gereformeerden in een dorp Bockenheim genoemt, dat een uur daar van daan gelegen is, en den graaf van Hanau toekomt, zelfs de Joden in een byzondere straat, die ten oosten aan het einde van de stad legt, en ten noorden met een grote muur omringt is. Den 14. Juny 1711. wierd des nachts het gantsche Joden Quartier in de asch gelegt, welk ongeluk deze plaats den 27. Juny 1719. weer overgekomen is. Over den Mein legt een stene brug naar Sachsenhausen, 't welk op zich zelve bevestigt is, en tot de stad Franckfurt behoort.

Franckfurt aan den Oder, taamlyk grote, welgeboude en enigsins gefortificeerde koopstad in de Middelmarck Brandenburg, heeft een Universiteit, die in 't jaar 1506. door keurvorst Joachim I. gesticht is, gelyk ook jaarlyks 3. missen, waar van de een op Reminiscere, de twede op zondag na Ste. Margriet, en de derde op St. Maarten valt. Zy legt 10. mylen van Berlyn, heeft alleen den scheepvaart op

op den Oder naar Breslau, een Fransche volkplanting, twe welgeboude voorsteden, de Gubenische en de Lubeser, en de ten oosten over den Oder leggende lange brug word door een kleine schans gedekt.

Francoli, kleine vloed in Catalonien, welke zich in de Middelantsche zee stort.

Franecker, stad in Vriesland in Westergo, benevens een Universiteit, die in 't jaar 1585. gesticht is.

Frangens, in hoc Frangenti, by deze omstanden, in dit tyd-gewricht daar men niet weet wat men doen of laten zal.

Franquemont, kleine stad in 't bisdom Bazel in Zwitzerland, aan den vloed Doux.

Franques, slot in Catalonien, in het gebied van Tortosa.

Franza Curta, klein landschap in 't Venetiaans gebied in Italien.

Frantsburg, kleine stad, slot en amt in 't Barthische gebied in voor-Pommeren, 2. mylen van Triebseer.

Frantshagen, slot in 't hertogdom Lauenburg, en voorheen de residentie-plaats van een geappanageerden hertog van Hollstein-Sonderburg Lodewyk Karel, die 1708. den 11. October gestorven is, en wel een jongen prins, Christiaan Adolf genaamt, na liet, maar die het jaar daaraan zyn vader volgde. Over de nalatenschap heeft de keurvorst van Hanover gedisponeert, en van het slot Frantshagen heeft de hertog van Hollstein-Beek bezit genomen.

Fransche Ryksdaalder, bedraagt in Vrankryk 4. livres. Zy worden in verscheyde steden van Vrankryk geslagen, welke door de navolgende letters te onderscheyden zyn: als A. Paris, B. Rouaan, C. Saint Lo en Bretagne, D. Lion, E. Tours, F. Angers, G. Poitiers, H. Rochelle, J. Limoges, K. Bourdeaux, L. Bayonne, M. Toulouse, N. Montpellier, O. Riom, P. Dijon, Q. Narbonne, R. Villeneuve in het graafschap Avignon, S. Troyes, T. Nantes, V. Amiens, X. Aix, Y. Bourges, Z. Grenoble, AA. Rennes, BB. Straasburg.

Frascati, Frescati, kleine stad in Campagna di Roma in den kerkelyken Staat, 12. mylen van Romen, daar schone paleyzen en lusthoven zyn. De bisschop van Frascati is altyd een van de 6. oudste cardinalen.

Frascolari, vloed in val di Noto in Sicilien, die zich by Camarana in de Africaansche zee stort.

Fraserburg, kleine stad in het graafschap Buchin in noord-Schotland, op het voorgebergte Kynairde.

Fratricelli, Fratres de paupere vita, ketters in de Christenheid in de 13. eeuw in Italien, die onder den schyn van godvrucht vrouwen met zich voerden, welke zy evenwel zo wel als de overige goederen onder zich gemeen hadden, en die men over veel andere grove zonden betichtede, schoon zy een grote heiligheid naboostten.

Fratta, fraai vlek in de Venetiaansche provintie Rovigo.

Frauen-Alb, vrouwe klooster in het markgraafschap Baden-Baden aan den vloed Alb.

Frauen-Aurach, oud klooster, tegenwoordig een Bareuthisch amt in Franckenland, aan den kleinen vloed Aurach.

Frauenberg, sterk bergslot en residentie des bisschops van Wurtsburg.

Frauenberg, Fraumberg, oud geruineert bergslot met een slecht marcktvlek in de Pilsner-kreits in Bohemen, naar den kant van de opper-Palts. Daar legt een slot van den zelven naam, in 't Boheems Hluboka, in de Bechiner kreits, en is zeer sterk.

Frauenberg, hertoglyk slot, stad en amt in Courland, 7. mylen van Mietau.

Frauenbreitung, groot dorp en amt benevens een oud slot ter linkerhand van de Werra in 't Hennebergsche, hoort den hertog van Saxen-Meinungen toe.

Frauenburg, zie *Landstrass.*

Frauenburg, bergslot en heerlykheid in opper-Stiermarken, waar toe het vlek Hundsmarck, 3. mylen van Judenberg gelegen, behoort.

Frauenburg, stad in 't Poolsch-Pruissen in 't Hokerland, aan het Frische Haf, daar het kapittel des bisschops van Wermeland is.

Frauenfeld, hoofdstad in Turgow in Zwitzerland, aan den vloed Murch, benevens een slot.

Frauenhofen, slot en vlek aan de kleine Vils in neder-Beyeren, onder het rent-amt Landshut, waar van een vryheerlyke familie haar oorsprong en naam heeft.

Frauen Priesnits, kleine stad niet ver van de Saal in Thuringen, in de heerlykheit Tautenburg, staat tegenwoordig na de dood van den hertog van Saxen-Zeits onder den keurvorst van Saxen.

Frauenroth, nonneklooster van de Benediktyner orde in Franckenland.

Frauenstein, kleine stad, slot en amt in de Aartsbergsche kreits in Misnien, aan de Boheemsche grenzen, 2. mylen van Freyberg en 4. van Dresden.

Frauenthal, vrouwe klooster van de Cisterciënser orde in de Czaslauer kreits in Bohemen aan de Zazawa gelegen.

Frauenthal, oud nonnen-klooster in Franckenland, onder Bareuth behorende, 't welk door een amptman bestiert word.

Frauenwerd, Benediktyner nonnenklooster by Chiemsee in 't aartsbisdom Saltsburg.

Fraumberg, zie *Frauenberg*

Fraustadt, stad in groot-Polen aan de Silesische grenzen, 3. mylen van groot-Glogau gelegen, daar de Zweden in February 1706. een overwinning op de Saxen behielden, en hierop noch het zelve jaar een inval in de keur-Saxische landen deden, en grote Contributie invorderden. Deze plaats heeft in de voorgaande Poolsche onlusten veel ongemak moeten uitstaan, en is in zonderheid 1716. door de geconfœdereerde Polen verovert en geplundert.

Freckleben, amt in 't vorstendom Anhalt, onder Dessau behorende.

Freddo, Freddano, kleine vloed in Toscanen, in 't gebied Arezzo.

Freddo, vloed in val di Demona in Sicilien, welke zich in de golf van S. Tecla stort.

FREDEBERG, fteedje aan den vloed Wenne in 't hertogdom Weftphalen.

FREDELSHEIM, FRELSEN, een nonnen-kloofter in 't Solinger woud, in 't vorftendom Calenberg, onder keur-Hanover behorende.

FREDERICKSBERG, open plaats benevens een prachtig koninglyk luft-flot in Denemarken, om een klein meir van het eyland Zeeland.

FREDERIKSBERG, zie *Quarckenburg.*

FREDERIKSBURG, was een fchone vefting by Manheim, welke in den vorigen oorlog door de Franfchen tot den grond toegeflecht is.

FREDERIKSBURG, zie *Lauenen.*

FREDERIKSBURG, een nieuw aangelegt flot en haven op de goud-kuft van Guinée in Africa, den koning van Denemarken toekomende.

FREDERIKSBURG, tot onderfcheyd van het voorgaande groot-Frederiks-burg genaamt, is een ftad en vefting op de goudkuft van Guinée in Africa, 1. myl van de Caap van drie punten, die de nieuwe Afrikaanfche compagnie, van keurvorft Frederik Willem van Brandenburg te Embden in het jaar 1682. opgerecht op den berg Marfort heeft laten bouwen, onder welkers befcherming zich naderhand enige plaatzen begeven hebben.

FREDERIKSBURG, fterkflot te Koningsberg in Pruiffen.

FREDERIKSFELD, fchoon geboud refidentie-flot en lufthof, een uur van Berlyn, tegenwoordig Albert Frederick, markgraaf van Brandenburg toekomende.

FREDERIKS-HAL, beveftigde ftad en flot in Noorwegen in de provintie Aggerhus, aan de grenzen van het Zweedfche landfchap Bahus gelegen, en de kroon Denemarken toekomende. De Zweden namen de ftad 1716. in, maar moeften ze weer verlaten, en voor deze plaats wierd den 11. december 1718. de dappere koning van Zweden Karel XII. doodgefchoten.

FREDERIK HENDRIKS-SCHANS, is een fort in 't Hollandfche Brabant, by den mond van de Schelde, 3. of 4. mylen van Antwerpen tuffchen Lillo en Sandalier.

FREDERIKS-OEDE, kleine maar beveftigde ftad op het Schier-eyland Jutland, aan de zee-engte van de kleine Belt, tegen over het eyland Fuhnen.

FREDERIKS-OORT, zie *Chriftiaan preis.*

FREDERIKSRODE, fteedje aan het Thuringer woud, tot het amt Reinhardsbron behorende, en ftaat tegenwoordig onder keur-Saxifche befcherming.

FREDERIK-STAD, zie *Berlyn.*

FREDERIK-STAD, anders ook Neuftädgen genaamt, kleine ftad in Courland, aan de Duna, 12. mylen van Mietau.

FREDERIK-STAD, ftad in 't hertogdom Sleeswyk, in het land Stapelholm, 15. mylen van Hamburg, daar de vloed Trenn in den Eyderftroom valt. Deze ftad is in de vorige eeuw van enige voorname familien der Arminianen of Remonftranten, welke zich na het gehoude Dortfche Synode om der vervolging wille uit Holland hier naar toe gewend hebben, op vergunning van den landsheer geboud, die evenwel naderhand weer meeft naar Holland gekeert zyn, zo dat zy 'er tegenwoordig niet fterk in 't getal zyn, en daar de raad voorheen uit enkele Arminianen beftond, nu ook luiden van andere gezintheden daar in genomen worden. De Lutherfchen zyn 'er tegenwoordig de fterkfte, maar daar zyn ook Mennoniten, Quakers en Joden, en de Roomsgezinden hebben 'er ook vrye oeffening van Godsdienft, en een eige kerk.

FREDERIK-STAD, beveftigde ftad in Noorwegen aan de kuft van Aggerhus, daar zich de vloed Glamme in den Akkerfund giet, is 1712. te enemaal afgebrand.

FREDERIKS-WALD, flot, ftad en amt in achter-Pommeren, tuffchen Golno en Dam, in een groot daar toebehorent woud gelegen, en den koning van Pruiffen toekomende.

FREDERIKS-WERDER, zie *Berlyn.*

FREDERIKS-WERTH, prachtig luft-flot, amt, en kerk in Thuringen, een myl van Gotha, 't welk 1680. geboud is, en voor dezen Erfa genoemt wierd, waar naar de adelyke familie van Erfa in Thuringen en Franckenland den naam voert.

FREGAT, een foort van oorlog-fchepen, welke niet zeer hoog boven het water zyn, met twe verdekken, en achter met een fpiegel, maar anders heel licht om te zeylen zyn. De lichtfte Fregatten hebben maar een verdek, en voeren 16. tot 25. kanonnen. Men vind voor alle zee-plaatzen Fregatten, en men gebruikt dezelve inzonderheid om de fchepen, die daar in lopen willen, te recognofceren.

FREGATON, een foort van Spaanfche fchepen, met een vierkant achterkafteel, een middel-en fockmaft, gelyk ook een boeg-fpriet; zy worden in 't gemeen gebruikt om het krygsvolk te voeren, of de Galeyen te ontladen. Deffelfs lading is omtrent 800. of 1000. centner. Men gebruikt ze ook te Venetien.

FREINSHEIM, kleine ftad in de neder-Palts, den keurvorft van de Palts toekomende.

FREINSTEDTLEIN, kleine ftad in 't bisdom Aichfted in Franckenland.

FREJULS, FREJUS, oude ftad aan de kuften van Provence benevens een kleine haven aan den mond van den vloed Argents. Zy heeft een biffchop onder den aartsbiffchop van Aix ftaande.

FRELSEN, zie *Fredelsheim.*

FREMONT, Ciftercienfer abdy in het landfchap Beauvoifis in Vrankryk, aan den vloed Tera.

FRENTS, flot benevens een heerlykheid in het hertogdom Gulik, is het ftamhuis der vryheeren van dezen naam.

FRESCARUOLO, FRASCARUOLO, kleine ftad dicht by Valenza in het landfchap Laumellin, in het hertogdom Milaan, den Marquis Bellifono toebehorende.

FRESCATI, zie *Frafcati*

FRESNEDA, was een gefortificeert vlek in Arragon, 't geen de troepen van Filippus V. in jan. 1706. tot den grond toe hebben afgebrand.

FRESONARA, fteedje in 't hertogdom Milaan aan de

de Genueesche grenzen, de graaflyke familie van Trotta toekomende.

FRESQUEIL, vloed in Vrankryk in Languedoc, welke by Carcassonne in de Aude valt.

FRETEVAL, kleine stad in Vrankryk, in het gebied Dunois, in de provintie Beauce, aan den vloed Loire, 4. uren van Vendome.

FRETUM, DETROIT, STRETTO, ESTRECHO, BOSPHORUS, een zee-engte, straat of canaal, is een smalle streek van de zee tusschen twe landen, en door welke men uit de eene zee in de andere vaart.

FRETUM MÆREUM, LE DETROIT DE MAIRE, is een beroemde straat uit de Mar del Nort in de Mar del Sur in America.

FREUDENBERG, amt onder Hessen-Cassel behorende, en in het graafschap Hoya gelegen, ander half uur van Siegen.

FREUDENBERG, stad en amt aan den Mein in Franckenland, tusschen Wertheim en Miltenberg, tot het bisdom Wurtsburg behorende.

FREUDENBERG, stad, slot en amt in het vorstendom Nassau, aan de Westphaalsche grenzen, daar het beste staal gemaakt word.

FREUDENBERG, stad in 't aartsbisdom Trier aan de Lotteringsche grenzen, over den Saar-stroom, 3. mylen van Trier, waar by het slot Bestelingen legt.

FREUDENECK, heerlykheid in de neder-Elsas, niet ver van Westhofen, welke tegenwoordig de vorstelyke abdis van Andlau bezit, die 'er den titel naar voert.

FREUDENLAND, een nieuw geboud koninglyk Deens lust-slot, niet ver van Coppenhagen, op het eyland Zeeland.

FREUDENSTADT, stad in het Zwartewald, welke hertog Frederik in 't jaar 1601. voor de Luitersche ballingen uit Stiermarken, Karinthien, en Crain geboud heeft.

FREUDENSTEIN, zie *Freyberg*.

FREUDENTHAL, zeker landstreek om de stad Kleef, welke met schone lanen en wandelingen beplant is.

FREUDENTHAL, stad in het hertogdom Troppau in Silesien aan de Moravische grenzen, was voor dezen een stands-heerlykheid in Silesien, den baron van Wirben, Troppausch lands-hooftman toekomende. Dezen wierd zy in den 30. jarigen oorlog op bevel van keyzer Ferdinand II. door den fiscaal weggenomen, en aan den aartshertog Karel, bisschop van Brixen en Breslau gegeven, die ze naderhand aan de Duitsche orde heeft geschonken. Nademaal nu keyzer Leopoldus, den heer Duitsch-meester Johan Caspar van Ampringen tot opper-amtman van het hertogdom Silesien wilde aanstellen, en deze bediening volgens des landswetten aan niemand als aan een wezentlyk vorst kan gegeven worden, zo maakte zyn keyzerlyke majesteit de heerlykheid Freudenthal tot een vorstendom, welken titel zy evenwel niet langer genoten heeft als de Duitschmeester leefde.

FREUDENBERG, adelyk juffren-stift in het graafschap Marck.

FREUNDSBERG, slot en heerlykheid in Tyrol, en het stamhuis der heren van Freundsberg.

FREUSBURG, vesting benevens een daar by gelegen vlek in het landschap Sayn aan den Rhyn, den hertog van Eisenach uit zyn moeders erffenis toekomende.

FREYBERG, grote berg en hooftstad in de aartsbergsche kreits in Misnien, 4. mylen van Dresden, daar beroemde zilvermynen zyn, en der keurvorsten van Saxen begraafplaats, in 's gelyk een fraai slot, Freudenstein genaamt. Hier is ook een keur-Saxisch kreits amt, 't welk by na 200. dorpen onder zyn rechtdwang heeft, ook een berg-schepens stoel, en een opper-berg-amt, 't welk over den gantschen Misnischen aartsbergschen kreits, als ook alle berg-werken en andere berg-amten in de keur-Saxische landen te gebieden heeft.

FREYBERG, FREYBURG, stad aan de Polsnits, in 't vorstendom Schweidnits in Silesien, 2. mylen ten westen van Schweidnits.

FREYBERG, een aeloud ryks-vryheerlyk-geslacht, dat naar het oude slot Freyburg in Chur-Wallen, 2. mylen boven Chur in Graubunderland niet ver van den Rhyn gelegen, den naam voert, en zyn goederen in Schwaben by Ulm heeft.

FREYBURG, hooftstad van Brisgau aan een berg aan den vloet Tretseim, die van velen ook Triesen of Triefer genoemt word, benevens een Universiteit, die 1450. gesticht, en voor enige jaren naar Cotnits of Constans verlegt is, het aartshuis van Oostenryk toekomende. Zy is gefortificeert, en word door een goede citadel boven op den berg leggende en door een slot gedekt, ook leggen in het kleine dal vele schanssen van de stad tot aan de citadel. Zy wierd 1713. den 30. nov. van de Franschen met akkoort ingenomen, maar in den Badischen vrede 1714. weer aan het huis van Oostenryk afgestaan.

FREYBURG, stad in Zwitzerland, en de hooftstad van het kanton van dezen naam, aan een berg gelegen. De vloed Sana scheydze van een grote voorstad af, en zy is meer door de natuur, als door haar irreguliere vesting-werken versterkt. Het kanton aan zich zelf is van het kanton Bern omsloten, en die landstreek hiet Nuchtland. De inwoners zyn katholyk, en het land bestaat uit 19. voogdyen, behalven de 4. in het land van Vaud, welke die kanton met het kanton Bern in 't gemeen heeft.

FREYBURG, kleine stad, amt en berg-slot in Thuringen, 2. mylen van Mersebürg aan de Unstrut, niet ver van daar dezelve in de Saal valt, den hertog van Saxen-Weissenfels toebehorende.

FREYBURG, zie *Friburg*.

FREYENHAGEN, stad in het graafschap Ziegenhaim in neder-Hessen, den graaf van Waldek toekomende.

FREYENHAN, steedje, benevens een graaflyk slot in de vrye stands-heerlykheid Militsch in neder-Silesien, derde halve myl ten noorden van Militsch, hoort den graaf van Stratman toe.

FREYENSTEIN, kleine stad in Priegnits in de marck, 2. mylen van Witstok, de heren van Winter-

terfeld toebehorende. Niet ver daar van daan legt een dam over het moeras, de vuyle fort genaamt.

Freyenstein, slot en amt benevens het dorp Beurfelden in het graafschap Erpach aan de neder-Palts.

Freyenthurm, sterk slot, heerlykheid, en marktvlek in Crain, den graaf van Burgstal toekomende.

Freyenwalde, stad en amt aan den Oder in de middel-mark, 6. mylen van Berlyn, daar een gezondheidsbad is.

Freyenwalde, kleine stad in achter-Pommeren, welke de heren van Wedel toekomt, die hier slotvoogden zyn.

Freyling, slot en vlek in opper-Oostenryk, 2. mylen van Lints, de Barons van Schieffer toebehorende.

Freymarck, kleine stad in Pruissen, tusschen Liebstad en Heilsberg.

Freysingen, bisdom aan de Iser, 't welk van Beyeren omringt word, en is deszelfs bisschop een onmiddelbare ryks-stand, welke onder den aartsbisschop van Saltsburg staat, en zeer aanzienlyke amten en goederen in de Oostenrykfche erflanden bezit. De tegenwoordige bisschop Johannes Franciscus, gebore baron Ecker van Kupfing, heeft dit bisdom zedert den 29. jan. 1695. bezeten, en den 19. nov. 1723. is de Beyersche prins Johannes Theodorus tot zyn Coadjuteur verkoren. De hoofdstad, alwaar het bisschoplyke slot op een berg staat, hiet ook Freysingen, en legt aan de Iser, daar 'er de vloed Mosach invalt 15. mylen van Munchen. Buiten de stad leggen de kloosters Neustift, en Weichen Stephan. NB. deze bisschop is den 23. febr. 1727. gestorven en door deszelfs Coadjuteur prins Johannes Theodorus van Beyeren, die ook bisschop te Regensburg is, opgevolgt.

Freystad, kleine stad in 't Poolsch-Pruissen, in het Poolsch Kiliehce genaamt.

Freystad, kleine stad in Pruissen, den koning van Pruissen toekomende.

Freystad, kleine stad in het erf-vorstendom Glogau in Silesien, 7. mylen van Fraustad, en 5. van groot-Glogau. Voor deze stad is in 't jaar 1709. een nieuwe Luitersche kerk en school volgens de oud-Ranstadsche conventie geboud.

Freystad, stad in opper-Oostenryk, 4. mylen van Lints: daar behoort een klein gebied toe, 't welk Machland genoemt word, en waarin de twe kleine steden Mathausen en Greynam leggen.

Freystad, stad op een heuvel, aan den vloed Wag in Hongaryen, zy heeft een hoog en sterk slot, en niet ver daar van een gezondheidsbad. Voor dezen hoorde zy den graaf van Fortgatsch, nu den graaf Wratislau toe.

Freystad, Poolsche Freystad, Rackwits, kleine stad in groot-Polen, een myl van Grats, heeft een Luitersche kerk, en komt den generaal van groot-Polen Radomicki erflyk en in eigendom toe.

Freystadlein, kleine stad benevens een fraai slot in het vorstendom Teschen in opper-Silesien aan den vloed Elsa, op den weg van Cracau naar Wenen gelegen. De stad legt vierdehalf mylen van Teschen, en de burgers zyn meestendeels linnewevers: zy hoort den graaf Gaschin toe.

Freystein, oude berg-vesting in opper-Oostenryk, 2. mylen van Lints.

Freywalde, neringryk steedje in het Silesische vorstendom Neus, onder het bisdom van Breslau behorende.

Freywalde, kleine stad in het vorstendom Sagan in Silesien, aan de grenzen van Lusatien.

Frias, stad en hertogdom in oud-Castilien, aan den vloed Ebro, 2. mylen van Burgos, het huis Velasco toebehorende.

Friaul, Friuol, provintie in Italien, welke ten oosten aan het graafschap Gorts, Crain, en de zee-engte by Triest, ten zuiden aan het Venetiaansche gebied, ten westen aan de Marca Trevigiana en Feltri, ten noorden aan een deel van Tyrol en Karinthien grenst. Zy hoort de Venetianen toe, uitgenomen de stad Aquileja met haar gebied, die het huis van Oostenryk bezit.

Friburg, Freyburg, kleine stad aan de Elf in het hertogdom Bremen.

Friburg, Freyburg, oude stad in neder-Stiermarken, aan den vloed Pinck.

Friburg, Freyburg, kleine stad in opper-Beyeren in het rent-amt Burghausen.

Fribus, berg-steedje in de Satzer-kreits in Bohemen, aan de Voigtlandsche grenzen, daar men tin en lood smelt.

Fribust, zo noemt men op de Fransche eylanden in America een schip dat tot den roof gewapent is. De commandeur en het volk dat tot zulk een schip behoort worden Fribustiers, of wel Flibustiers genoemt.

Fricenti, kleine stad in Principato Oltra in Napels, aan den vloed Tripalta, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Benevento staande.

Friedau, stad in neder-Stiermarken aan den vloed Trau, naar de Sclavonische grenzen.

Friedberg, kleine stad in Silesien in 't vorstendom Jauer, aan den oorsprong van Queisse.

Friedberg, vrye rykstad in Wetteravien 3. myl. van Frankfurt, aan een berg de hoogte genaamt, benevens een keyzerlyke ryksburg, waar op der Wetterausche ryks-ridderschaps burggraaf en ridderhooftman woont, die hier hare Canzelary heeft. Tot deze hoge bediening is 1710. de baron Johan Ehrwein van Greiffenclau, keur-Mentsische geheime- en regeringsraad, kameraar en stadhouder van Rhyngau, verkoren.

Friedberg, kleine stad en verwoest slot in opper-Beyeren op een heuvel in 't rentamt Munchen, niet ver van den oorsprong der rivier Acha, een uur van Augsburg. Hier zyn beroemde horologie makers, wier kunst wyd en zyd beroemt is.

Friedberg, slot en heerlykheid in Zwaben, 1. myl van Buchau, den graaf Truchses van Waldburg toekomende.

Friedeberg, kleine stad in de nieuwe-marck Brandenburg, 3. mylen van Driesen, en 8. van Custrin,

Custrin, onder de Landsbergsche kreits behorende, schoon de Friedebergsche kreits naar haar genoemt word.

Friedeburg, berg-slot en amt in het graafschap Mansfeld, den graaf van Mansfeld toekomende.

Friedeck, stad benevens een heerlykheid in het vorstendom Teschen in opper-Silesien, aan den kleinen vloed Ostra, aan de Moravische grenzen, komt tegenwoordig de gravin van Praschma toe.

Friedeck, starosdy in het Waiwoodschap Culm, in 't Poolsch Pruissen.

Friedelsheim, vlek met 2. kastelen in de neder-Palts, een myl van Neustad, den keurvorst van de Palts toekomende.

Friedensburg, nieuw geboud prachtig lust-slot des konings van Denemarken op het eyland Zeeland.

Friedenstein, vorstlyk residentie-slot te Gotha, voorheen Grimmenstein genaamt.

Friederickenberg, schoon lust-slot in 't vorstendom Anhalt niet ver van Zerbst, 't welk de tegenwoordige vorst 1704. heeft laten bouwen, en naar zyn eerste gemalin Friderica, een gebore hertogin van Saxen-Gotha, alzo laten noemen.

Friedewald, schoon en sterk jacht-slot en amt in neder-Hessen, 3. uren van Hirschfeld, in Sullingswald.

Friedewald, slot, amt, en vlek in het graafschap Sayn aan den Rhyn, den hertog van Saxen-Eisenach uit de erffenis van zyn moeder toekomende.

Friedewuntsch, slot by Gandersheim aan het dorp Illhausen, in het Wolffenbuttelsche.

Friedland, stad en heerlykheid in neder-Lusatien, het heermeesterdom van de Johanniter-orde in de marck Brandenburg toekomende.

Friedland, kleine stad in neder-Silesien, in het vorstendom Schweidnits, aan de Boheemsche grenzen. Hier word fynpapier, en het zachtste linnen gemaakt.

Friedland, stad aan den vloed Steina in het vorstendom Oppeln in opper-Silesien.

Friedland, stad in het Mecklenburgsche in de heerlykheid Stargard, aan de Pommersche grenzen.

Friedland, stad benevens een slot in de koninggratzer kreits in Bohemen, aan de Silesische grenzen.

Friedland, stad, benevens een slot India genaamt, in de Buntsler kreits in Bohemen, aan de Sechsstedsche grenzen, den graaf van Wallenstein toebehorende.

Friedland, kleine stad in het landschap Pomerellen in Poolsch-Pruissen.

Friedland, amt en oud slot aan den vloed Leine in het keur-Hanoversche gebied, aan de Hessische grenzen.

Friedlingen, oud slot en herberg een vierendeel myl van Bazel, daar 1702. een slag met de Franschen voorviel, 't is tegenwoordig gants om ver geworpen.

Frielendorf, markt-vlek en amt in neder-Hessen, een myl van Ziegenhahn, en tot het graafschap Ziegenhahn behorende.

Frieolar, zie *Fritzlar*.

Friesach, stad in Karinthien, den aartsbisschop van Saltsburg toekomende. Zy heeft twe hoge berg-kastelen, waarvan het eene Griesberg hiet, daar de Saltsburgsche stadhouder zyn residentie op houd.

Frignana, een van de 7. kleine landschappen uit welke het hertogdom Modena in Italien bestaat.

Frio, Capo Frio, een zeer koud voorgebergte in Brazilien in zuid-America.

Friou, beduid in de levant zo veel als een canaal of vaart.

Frisack, kleine stad aan den Rhyn, in de middelmark-Brandenburg, de heren van Bredow toekomende.

Frisch, de wind waait frisch, betekent op zee zo veel als, hy word sterk.

Frissche Haf, is een zeeboezem van de oost-zee, tusschen de Pruissische kusten en het eyland FrischNehrung, die zich door een kleine engte met de zee verenigt. Hy is 13. mylen lang en 15. breed, komt den koning van Pruissen toe, en moet met het zo genaamde grote haf in Pommeren niet verwart worden.

Frisch Nehrung, eyland in Pruissen, welk door de 2. westelyke monden der Weixel, het Frissche Haf en de oost-zee gemaakt word.

Friesen, hieten de cieraden die buiten om de kanonnen gedraait zyn.

Friesland, word gezegt een groot eyland by Groenland te zyn, evenwel weet 'er hedendaags niemand meer van.

Frittola, beroemt gezondheids-bad in de provintie di Lavoro in Napels.

Friuli, zie *Friaul*.

Fritzlar, stad en amt in neder-Hessen aan den vloed Eder, den keurvorst van Ments toekomende, 3. uren van Homberg. Het St. Katharynen klooster aldaar is 1717. van den keurvorst van Ments weer herstelt, en aan het Ursulinen vrouwen klooster overgegeven.

Froberg, een heerlykheid in Sundgau.

Frodesham, stad in Cheshire in Engeland, 11. Engelsche mylen van de stad Chester.

Frohburg, marktvlek en slot aan de Wyra in Meissen, 1. myl van Borna, is in juni 1719. over de helft afgebrand, en hoort tegenwoordig den keur-Hannoverschen geheimen raad en groot-voogt van Zell, Philips Adam, edel heer van Elts, toe.

Frohndorf, heerlykheid slot en vlek in Thuringen, hoort de heren van Werthern toe.

Fronleiten, een schoon vlek, slot en abdy in neder-Stiermarken, 3. mylen boven Gratz.

Fronsac, stad in het gouvernement van Guienne, aan den vloed Dordogne, benevens den titel van een hertogdom in Vrankryk.

Front van een vesting is het gene dat tusschen de spitzen der twe naastgelege Bastions, naamlyk de gordyn, en wat tusschen de twe bastions, die tegen-

tegen elkander overstaan, begrepen is. Men noemt het anders le Tenaille of Face de Place.

FRONT van een regiment of compagnie is de eerste rey soldaten.

FRONT, stad benevens een schoon slot in de provintie Canavese in het gebied van den hertog van Savoyen.

FRONTENAC, Fransch kasteel in nieuw-Vrankryk in noord-America aan een meir van den zelven naam, 't welk 1673. tegen de Irokoizen aangelegt wierd.

FRONTENHAUSEN, marktvlek in neder-Beyeren aan de Vils, onder 't rent-amt Landshut behorende.

FRONTIEREN, zyn de grenzen van een land.

FRONTIER-VESTINGEN, zyn gefortificeerde en aan de grenzen van een land leggende steden en kastelen.

FRONTIGNAN, FONTIGNAN, kleine stad in neder-Languedoc, aan het meir Maguellone, daar goede muscadelle-wyn groeit, 6. Fransche mylen van Montpellier.

FROOME, vloed in Engeland, welke door de stad Bristol loopt.

FROSE, kleine stad aan de Elf in het hertogdom Maagdeburg, anderhalf myl van Maagdeburg.

FROSE, vlek in 't vorstendom Anhalt, aan de Halberstadsche grenzen, onder het ambacht Hoymb behorende.

FROSTE, kleine stad en haven in de provintie Drontheim in Noorwegen.

FROUARD, CAP D'AVANCE, voorgebergte in 't land van Magellaan in zuid-America, aan de zuidelyke kust, 't welk zich het verste in de Straat van Magellaan uitstrekt. Men ziet daar noch de puinhopen van de stad St. Philippe welke de Spanjaarden voorheen bouwden, toen zy zich van de gemelde Straat meester wilden maken.

FRUART, kleine stad in Lotteringen aan de Moezel, 1. myl van Nancy.

FRUSINO, kleine stad in 't pauslyk gebied in Campagna di Roma in Italien.

FUEGO, ISLA DE FUEGO, een van de eylanden van Capo Verde in de Atlantische-zee, het is klein, en heeft een vuurspuwenden berg.

FUENCALIENTA, klein vlek in nieuw-Castilien in Spanjen, by den oorsprong van den vloed Xalon.

FUENCHEU, stad in China.

FUENGIROLA, kleine en oude stad in 't koningryk Granada in Spanjen aan de Middelantsche-zee, 6. mylen van Malaga.

FUENTARABIA, zie *Fontarabie.*

FUENTE DUENA, stad aan den Taag in nieuw-Castilien.

FUENTES, stad en graafschap in 't koningryk Arragon aan den vloed Ebro, 3. mylen van Saragossa.

FUGGER, de ryksgraven van Fugger en vryheren van Kirchberg en Weissenhorn hebben hun goederen om Augsburg, gelyk ook den Fugger-hof te Augsburg. Zy delen zich in zeer veel linien en neventakken, en horen tot de Schwabische bank. Hun graafschap legt van den Donau wat naar den vloed Iler heen, en aan de grenzen van het markgraafschap Burgau.

FUHNE, vloed in het Anhaltsche, welke uit de Moerassen, de Fuhne genaamt, ontspringt, en zich ten dele by Steinfurt in de Mulde, ten dele by Dröbel in de Saal stort.

FUHNE, kleine vloed in de marck-Brandenburg, op de grenzen van de Ucker-en middel-mark, stort zich in den Oder.

FLODDER-MYN, zie *Fougade.*

FUKIN, hoge berg in de provinte Junnan in China, niet ver van de stad Kiocing. Boven op den berg is een bron, welke gezegt word het verstand der jongelingen te scherpen.

FULDA, vorstelyke abdy, welke ten westen en noorden aan Hessen, ten oosten aan Thuringen en Franckenland, en ten zuiden ook aan Franckenland en aan de graafschappen Hanau en Isenburg grenst. De abt is een vrye ryksstand, en erf-kancelier der keyzerin, uitwelken hoofde hy dezelve by de kroning de kroon opzet, gelyk ook primaat van Gallien en Germanien. De tegenwoordige abt van Fulda is Adolfus, gebore vryheer van Dahlberg, en voorheen Proobst van Zell, is geboren den 29. mey 1678. en den 8. april 1726. verkoren. De hooft-en residentie-stad hiet ook Fulda, legt aan den vloed van den zelven naam, en 8. mylen van Eysenach.

FULDA, vloed in de abdy Fulda, welke 2. mylen van de stad van den zelven naam ontspringt, en eindelyk by de Bronswyksche stad Minden zich met de Werra verenigt, wanneer zy beyde hunnen naam verliezen, en daarna de Wezer genaamt worden.

FULDISCHE MARCK, zie *Bingenheim.*

FULIGNO, zie *Foligni.*

FULNECK, kleine stad en slot in Moravien, aan de Silesische grenzen.

FULTENDACH, Benediktyner klooster in Zwaben, onder 't stift Augsburg behorende.

FUMAY, vlek in de Oostenrykfche Nederlanden aan de Maas, tusschen Charlemont en Mezieres, daar goede lyen gevonden worden.

FUMIE, abdy in Savoien, niet ver van Conflans, aan de grenzen van het landschap Tarantaise.

FUNCHAL, hooftstad op het eyland Madera, benevens een haven en bisdom, den koning van Portugaal behorende.

FUNCTIE, een amt, of de bediening daar van.

FUNDAMENTELE WETTEN, zie *Ryksfundamentele Wetten.*

FUNEN, een van de Deensche eylanden tusschen de grote en kleine Belt. De eerstgenoemde scheyd het van Zeland, de andere van Jutland af. Het is vruchtbaar aan koorn en appelen. Daar zyn 9. steden, 21. ambachten, 264. kerken, 1442. hele en 281. halve boerehoven. Othensee is de hooftstad, daar de Luthersche bisschop van dit stift zyn zetel houd.

FUNFKIRCHEN, VYFKERKEN, stad in neder-Ongaryen aan den vloed Keoritz, benevens een sterk

 slot

slot, en een bisdom onder den aartsbisschop van Gran behorende. Zy is in het jaar 1686. den Turken afgenomen.

FUNGIANG, grote stad in de Chineesche provintie Xensi.

FUNMING, grote stad in de Chineesche provintie Peking.

FUUGO, zie *Fuego.*

FUQUIEN, FOCHIEN, provintie in China langs de zee, tusschen de provintien Chequian en Quantung. De hoofdstad hiet Focheu, en is een wydberoemde koopstad.

FURNES, VEURNEN, kleine, maar schone stad, benevens een abdy en Castelany in Oostenryks Vlaanderen, 2. Fransche mylen van Nieupoort. Zy is in den Utrechtschen vrede ter gunste van het huis van Oostenryk aan de staten generaal afgestaan, en in den Badenschen vrede den keyzer ingeruimt.

FURSTENAU, vorstlyk lusthuis in 't Bronswykische gebied, tegenwoordig de regerende hertogin van Bronswyk-Wolffenbuttel toekomende.

FURSTENAU, sterk-slot in Graauwbunder-land, 2. mylen boven Chur: het hoort den bisschop van Chur toe, en legt in Tummelesch.

FURSTENAU, sterk-slot en marktvlek in Franckenland, de graven van Erpach toekomende.

FURSTENBERG, een vorstelyk Wolffenbuttelsch amt en slot op een rots, niet ver van de Wezer.

FURSTENBERG, graafschap in het landgraafschap Baar in Zwaben, 't welk zich van 't oosten ten westen van 't bisdom Constans af tot aan Brisgau uitstrekt, maar het slot en Stamhuis legt in het Zwarte woud. Het Furstenbergsche geslacht verdeelt zich in twe hooftlinien, naamlyk in de vorstelyke of Heiligenbergsche, en in de graaflyke, of Bloembergsche. Deze laatste bestaat weer uit twe linien, te weten uit de Bloembergsche of Moeskirchsche en uit de Stulingsche, en behoren tot de Zwabische bank. De vorstelyke of Heiligenbergsche linie is 1716. met Antonius Ego, stadhouder van het keurvorstendom Saxen uitgestorven, en de landeryen zyn de beyde graaflyke familien toegevallen, waar van altyd de oudste van ieder linie den vorstelyken titel voeren zal. Zie *Moeskirchen* en *Stulingen.*

FURSTENBERG, is ook een voornaam vryheerlyk geslacht in Saurland.

FURSTENBERG, kleine stad in neder-Lusatien aan den Oder, 3. mylen van Guben. Zy hoort den hertog van Saxen-Merseburg toe, en brouwt goed bier, dat langs den Oder vervoert word.

FURSTENFELD, stad aan de rivieren Veistrits en Laufnits, in neder-Stiermarken, aan de Ongarische grenzen.

FURSTENFELD, aanzienlyke Cistercienser-abdy in 't bisdom Freysingen in Beyeren, niet ver van Bruck.

FURSTENFELD, open steedje in de nieuwe-mark-Brandenburg, tot het amt Quartschen behorende.

FURSTENTEIN, sterk berg-slot, heerlykheid en een oude land-weer in het vorstendom Schweidnits in neder-Silesien, was voor dezen een sterk roofslot, en hoort tegenwoordig den graaf van Hohberg toe.

FURSTENWALDE, kleine welgeboude en neringryke stad, benevens een wyd-uitgestrekt amt in de middel-marck-Brandenburg aan de Spree, drie mylen van Franckfurt, daar tegenwoordig het stift Lebus en deszelfs Domkerk gevonden word.

FURSTENWERDER, kleine stad in de Uckermarck, de graven van Schwerin tegenwoordig toekomende.

FURSTEN-ZELL, ryke Cistercienser abdy in neder-Beyeren, tusschen de rivieren Inn en Vils.

FURT, kleine stad en slot in neder-Beyeren, in 't rentamt Straubingen, aan den vloed Chamb, 8. mylen van Straubingen en 23. van Munchen.

FURTH, groot marktvlek en voogdy in het Anspachsche gebied, een kleine myl van Neurenberg aan de Pegnits gelegen. Het hoort tot het hoge stift Bamberg, maar de markgraaf van Anspach heeft 'er de Territoriale jurisdictie en een geleidshuis, en het opzicht over de kerk-en school-amten heeft de raad van Neurenberg. Hier wonen vele Joden, die 'er een Synagoog hebben.

FUSE, bekende vloed in 't Luneburgsche, ontspringt niet ver van Barum in 't Wolffenbuttelsche, loopt door het stift Hildesheim naar Peina, neemt de rivieren 't Zwarte water, de Ersche en Aue in, en giet zich by Zelle in de Aller.

FUSIL, FUSILIERS, zie *Snaphaan.*

FUSSEN, kleine stad aan de Lech in Zwaben, onder het bisdom Augsburg behorende. 't Is een pas in Beyeren en Tyrol, en hier is de beroemde Benediktyner abdy van den eersten Duitschen apostel Magnus.

FUST, een lastschip met een lage boort, waar op men zeylen en riemen gebruiken kan; zy dienen op den Donau.

FUTTACK, ope plaats in opper-Ongaryen aan den Donau, tegen over Peterwaradein, daar 1716. en 1717. de generale verzameling der keyzerlyke troepen was, toen de veldtocht tegen de Turken geopent wierd.

FUTU, zie *Fetu.*

FYRTH, zie *Æstuarium.*

Het overige zie op den Letter V.

G.

GABALES, tegenwoordig Gibel, een zeestad in Syrien.

GABARE, een soort van platte en wyde vaartuigen met zeylen en riemen, welke men op enige rivieren, die tot andere schepen niet diep genoeg zyn, voornaamlyk op de Loire gebruikt, en zyn dezelve bequaam om de Lading daar mee aan 't schip te brengen.

GABARET, GAVARET, stad in het landschap Condomois in Gaskonje in Vrankryk, aan den vloed Gelise, 6. mylen van Condom.

GABEL, kleine stad in de Buntslauer kreits in Bohemen, heeft een fraai Dominikaner klooster.

GABEL-

GABELLA, kleine ſtad in het landſchap Hertzegovina in Dalmatien, aan den ooſtlyken oever van den vloed Narenza, de Venetianen toekomende.

GABELLEN, betekent allerly ſchot en lot, in Vrankryk word de impoſt alzo genoemt, die op het zout gelegt is.

GABERCK, zekere landſtreek in Crain van 2. of 3. mylen tuſſchen Trieſt en Senoſetſch, die noch gras noch aardryk, maar blote rotzen met loſſe ſtenen ondermengt heeft, die de wind, wanneer hy ſterk blaaſt, heen en weer waait, zo dat 'er geen menſch reyzen kan.

GABERTSHAGEN, een vorſtelyk amthuis, 3. mylen van Wolffenbuttel.

GABIN, ſtad in groot Polen in het Waiwoodſchap Rava.

GABIONS, zie *Schanskorven.*

GABONS, koningryk in het landſchap Biafara in neder-Ethiopien in Africa.

GABRIELE, matige vloed in nieuw-Caſtilien, welke op de grenzen van Arragon ontſpringt, en in het gebied van Valencia in den vloed Xucar valt.

GADARO, eyland in de zee van Marmora.

GADEMES, groot landſchap en Woeſteny in Africa in Biledulgerid, tuſſchen de woeſtyn Fezen en Guerguela, benevens een ſtad van den zelven naam aan den vloed Capſus.

GADEBUSCH, kleine ſtad in 't hertogdom Mecklenburg, den hertog van Mecklenburg-Schwerin toekomende, vierde half myl van Wismar. In december 1712. viel 'er by deze plaats een hard gevecht tuſſchen de Zweden en Denen voor, waar in de laatſte overwonnen wierden.

GADERSCHLEBEN, GATERSLEBEN, vlek en groot amt aan den vloed Selcke in 't vorſtendom Halberſtad, waar by het Gaderſlebiſche meir, 't welk voor enige jaren tot akkerland gemaakt is, en zich tot Aſcherſleben toe uitſtrekt.

GAESBEEK, vrye heerlykheid in Brabant, 2. myl. van Bruſſel.

GAETA, CAJETA, een der ſterkſte ſteden in 't koningryk Napels, aan de golf van Gaëta in Terra di Lavoro, benevens een ſlot, citadel en ſchone haven, welke by den mond aan weerskanten door twe veſtingen gedekt word. Zy legt 10. Duitſche mylen van Capua op een Schier-eyland, en de haven, die van middelmatige grootte is, is door het daar by leggende voorgebergte zeer veilig. Hier is ook een biſſchop, die onder geen aartsbiſſchop ſtaat, maar van den koning van Napels aangeſtelt word. In 't jaar 1707. wierd deze plaats door de keyzerlyken onder den graaf van Daun ſtormenderhand verovert, en de onder-koning, de hertog van Eſcalona, die zich na de verovering der ſtad Napels hier naar toe geretireert had, benevens andere ſtandsperſonen gevangen genomen, de bezetting tot krygsgevangen gemaakt, en alle ſtukken en munitie wierden buit. In 't jaar 1711. heeft men begonnen ſterk aan de veſting-werken te arbeyden, en een zo genaamt waterkaſteel aangelegt.

GAGE, ſoldy, bezolding.

GAGO, koningryk in Negritien in Africa, tuſſchen den vloed Niger en het landſchap Guinee, dat zyn eigen koning heeft, en wiens hoofdſtad den zelven naam voert, welke wel groot, maar met geen muren omringt is, en ſterken handel met doek dryft. Hier is ook een ſterke ſlave markt, en daar vallen veel citroenen, rys, en meloenen.

GAJANITEN, chriſtelyke ketters die van de Eutychianen afſtamden, en leerden dat na de vereniging der beyde naturen in Chriſtus deszelfs lyf onveranderlyk was, en dat hy honger noch dorſt of enige andere zwakheid voelde.

GAJAZZO, zie *Cajazzo.*

GAIDUROGERISSA, klein eyland in de Middelantſche-zee, niet ver van het eyland Candia.

GAILDORF, kleine ſtad, heerlykheid en ſlot in Franckenland onder de graaflyke Limburgſche goederen behorende, 3. mylen van Schorndorf, en anderhalf myl van Zwabiſch-Hal, niet ver van Kocher.

GAILLARD, amt in 't hertogdom Savoien, aan het meir van Geneve, benevens een ſtad van den zelven naam.

GAILLON, ſchoon luſthuis in Normandyen, den aartsbiſſchop van Rouen toekomende, tuſſchen Parys en Rouen, benevens een voortreflyken tuin, ſchoon Karthuizer klooſter, en andere koſtelykheden.

GAIMERSHEIM, marktvlek in opper-Beyeren, onder 't rent-amt Munchen behorende.

GAINO, zie *Gonga.*

GAIOLA, klein eyland in de golf van Napels.

GALA, zie *Galla.*

GALACZ, kleine Turkſche ſtad in Moldavien, aan den Donau.

GALAN, kleine ſtad in de provintie Armagnac, in Vrankryk, niet ver van Bigorre.

GALANTHA, vorſtendom in Ongaryen, waar naar de Eſterhaſi den vorſtelyken titel voeren.

GALAPAGAR, ſtad in het kleine landſchap Mancantes 2. mylen van 't Eſcurial in nieuw-Caſtilien.

GALAPES, zie *Gallapagos.*

GALARETA, vlek in het kleine landſchap Alaba in de provintie Biscayen in Spanjen, 11. mylen van St. Sebaſtiaan.

GALASO, kleine vloed in Napels in het landſchap Otranto, welke in 't Appennynſche gebergte ontſpringt by Oria, en zich by Taranto in de golf van Taranto ſtort.

GALATA, Turkſche ſtad van 2. Italiaanſche mylen in den omtrek in Romania, aan de haven van Conſtantinopel, zy word onder de voorſteden van deze ſtad gerekent. Zy heeft goede fabryken, en daar wonen veel grieken, ook hebben 'er de Roomsgezinden 5. klooſters. In 't jaar 1712. zyn 'er door een brand 1800. huizen en 8000. winkels in de aſch gelegt.

GALATIA, Turks landſchap in Natolien in Azien, 't welk de Turken Galas noemen.

GALAURE, kleine vloed in Dauphiné in Vrankryk, welke zich in de Rhone ſtort.

GALCHAN, eerſte ſtad in China, wanneer men uit de provintie Dauria in groot Tartaryen door de

poort van den groten muur inkomt, aan den vloed Lungo. Zy is met een hogen muur en ſterke torens voorzien.

Gale, gefortificeerde ſtad en haven, de Hollanders toekomende, op het eyland Ceylon.

Galeas, is een ſoort van een groote galey met een laag boort, in den Archipel en de Middelantſche-zee gebruiklyk, welke men zo wel met roeien als met zeylen voortzet, en welke maſten heeft, naamlyk de grote, de voorſte en de achterſte maſt, en hier in is zy onder anderen ook van een galey onderſcheyden, die geen achter maſt heeft. Men kan ook op de Galeaſſen de maſt niet neerleggen, gelyk men op de galeyen gewoon is te doen. Zodanig een galeas heeft aan ieder zyde 32. roeibanken, en aan ieder riem 6. of 7. roeiers. Op den voorſteven heeft zy drie batteryen, waar van de laagſte twe ſtukken van 24. pond voeren en de derde twe van tien pond. Op het achterkaſteel heeft zy twe batteryen, ieder van drie 18. ponders.

Gale, graaflyk en vryheerlyk geſlacht in 't ſtift Munſter en de Rhynlanden, 't welk het amt van erfkameraar in het gemelde bisdom bezit, en aanzienlyke erfprebenden in verſcheyde ſtiften heeft.

Galera Capitana, word de voornaamſte galey van een koningryk of een republyk genaamt.

Galerata, zie *Galareta*.

Galere Patrone, is de naaſte na de Galera Reale in Vrankryk, Toskanen en Malta.

Galeryen, vind men aan beyde zyden van het ſchip, in 't welk men uit de Cajuit gaan kan, en het zyn verdekte en uitſtekende gangen, welke tegen het achterkaſteel van het ſchip over 't boort heen gaan. In de eene doet de captein zyn gevoeg, maar in de andere word allerly goed gelegt.

Galere Roiale, is de voornaamſte galey in Vrankryk, na dat de Galera Capitana afgeſchaft is.

Galey, is een ſoort van ſchepen met een laag boort, waar op men zo wel zeylen als riemen gebruikt, en welke in 't gemeen maar twe maſten heeft. Haar gewone langte is 22. vaam, en de breedte in het midden 3. vaam. Benevens twe ſtukken van middelmatige grootte en twe noch kleinere is zy ook met een taamlyk groot ſtuk voorzien, 't welk men Courſier noemt. Dit ſtuk, welk op het voor-kaſteel geplant word, om over de Sneb te ſchieten, voert een drie-of vier-en twintig ponder. Schoon de Galeyen door den bank zich niet ver van den oever begeven, zo gebeurt het doch zomtyds dat zy diep in zee ſteken. Op ieder zyde zyn 25. tot 30. roeibanken, en aan ieder 5. of zes roeiers. Men heeft lichte en ook Baſtert-Galeyen, waar van de eerſt genoemde op de oude manier gebouwd zyn, en een naauw en ſpits achter-kaſteel hebben. Maar de baſtert-galeyen zyn de gemeenſte, welke met een breed achter-kaſteel voorzien zyn.

Galery, is een kleine gang van houtwerk, welke aan alle kanten boven en onder met ſterke eike planken belegt is, dien de belegeraars over de gracht, die reeds met takkeboſſen of andere zak gevult is, leggen, op dat de mineurs veilig h werk doen, en een myn maken kunnen. M noemt ook de gangen welke aan een veſting on om den wal gemaakt zyn, om daar door het r néren der belegeraars te ontdekken, Galeryen.

Galery, hiet ook een prachtige gang op e kaſteel, die met allerly koſtelyke ſchilderyen v ciert is.

Galgoz, kleine ſtad in opper-Ongaryen.

Galibes, volkeren in het landſchap Guiana zuid-America, welke om de rivieren Courbo Guienne wonen.

Galicien, zie *Gallicien*.

Galiczin, ſlot, ſtad en vorſtendom in Mosk vitiſch-Tartaryen, tuſſchen Wiatka en Caſtromoic gorod, waar naar een vorſtelyke familie in Mosk vien den naam voert.

Galinderland, landſchap in 't Brandenbu Pruiſſen.

Galioot, een kleine ſoort van galeyen, dat t een advys-jacht dient, om dat het ſnel in 't zeyl is, en op ieder zyde 16. of 20. roeibanken hee waar van elk maar één roejer heeft, en zyn roejers te gelyk ſoldaten, die na het roejen l muſquet weer moeten ter hand nemen. Het is n maſten voorzien, en voert enige kleine kanonn Men gebruikt ze veel in Holland, en doet m de zelve grote reyzen, ja heel naar Indien. E bombardeer Galioot is een plat ſchip van ſterkhou en heeft geen verdek, men gebruikt dezelve o de mortieren te voeren, die men op een valſ verdek onder in 't ruim zet.

Galita, eyland in de Middelantſche-zee, tu ſchen de kuſten van Sardinien en Africa.

Galla, of *Gala* word aan grote hoven, inzo derheid aan het keyzerlyke genaamt, wanneer m op geboorte-dagen en andere vreugde-feeſten m ongewone en prachtige kleren verſchynt. Aan h keyzerlyke hof is deze kleding zwart op nieuwjaa pinkſteren, ſakramentsdag en kersmis, zwart m de ridderorde van het gulde vlies en met edelg ſteentens op paaſſchen. Met goudverf en edelg ſteentens op de geboorts-en naam-dagen des reg renden keyzers en der keyzerinne, met goud en ede geſteentens op de geboorte-en naamdagen der key zerinne-weduwe en der regerende koningin va Spanjen. Gekleurt en met edelgeſteentens bezet o de geboorte-en naamdagen der aartshertoginnen en gekleurt met goud op des konings van Portu gaals geboorte-en naam-dag.

Gallapagos, Galapes, zyn verſcheyde ond en aan beyde zyden der linie leggende eylanden de Zuid-zee by America, 110. mylen van 't vaſ land.

Gallasch, Gallas, aanzienlyke, adelyke e nu ryks-graaflyke familie in 't biſdom van Tren waar uit de beroemde keyzerlyke generaal luitena in den dertig jaren oorlog, de graaf Matthias va Gallaſch, en de tegenwoordige keyzerlyke miniſt Johan Wenzel, graaf van Gallaſch, geſproten zy

Gallego, kleine ftad in de provintie Eftremadura in Portugal, niet ver van Leiria.

Gallego, vloed in Arragon in Spanje, die by Saragoffa in den Ebro valt.

Gallenberg, de ryksgraven van Gallenberg hebben hun goederen in het hertogdom Crain, en bekleden het landvoogt amt in het gemelde hertogdom. Hun ftamhuis, het flot en de heerlykheid Gallenberg, 6. mylen van Laybach, bezit de graaf Xaveri van Lichtenthurn.

Gallera, klein, laag en onvruchtbaar eyland by zuid-America, in de bocht van Panama, tusfchen het voorgebergte Garrachine en het Paarlen eyland.

Galles, zyn in Ethiopien een foort van Africanen, die geen vafte woonplaats hebben, maar langs het land zwerven, en de reyzigers oppaffen.

Gallevese, een diftrict in het landfchap Brie in Vrankryk, aan den vloed Marne.

Galliana, kleine ftad in het gebied der republiek Lucca aan den vloed Serchio in Italien.

Galliano, kleine ftad in 't hertogdom Milaan aan de grenzen van het graaffchap Como, de graven van Pietra Santa toekomende.

Gallicano, vlek in den kerkelyken ftaat in Italien in Campagna di Roma, 2. mylen van Romen.

Gallicien, provintie in Spanjen, welke noch den titel van koningryk voert, maar tegenwoordig evenwel een deel van het koningryk Leon is. Zy grenft ten ooften aan Afturien en Leon, ten zuiden aan Portugaal, ten weften en noorden aan de Atlantifche-zee. De lucht aldaar is vochtig en ongezond, het aartryk bergachtig en in het midden onvruchtbaar en woeft, maar naar den zeekant vruchtbaar aan weyland en koftelyken wyn. Men vind 'er ook veel goud-koper-lood-yzer-en vermilioen-mynen. Zy is omtrent 50. mylen lang en 40. breed, en heeft 64. fteden.

Gallicien, Nieuw Gallicien, landfchap in noord-America in Mexico, 't welk aan de zee legt, en anders ook Guadalajara genoemt word.

Galliniana, Gallignana, fraai fteedje en flot in Ifterryk, tot het graaffchap Mitterburg behorende.

Gallioen, zo noemen de Spanjaarden alle hunne grote fchepen, die zy naar Vera Crux in nieuw Spanje zenden. Uit diergelyke fchepen beftaat de Spaanfche zilvervloot. Zy dienen zo wel tot de lading als tot befcherming.

Gallioen, betekent by ons de fnuit van fregatten, pynaffen en andere zware fchepen, daar de foldaten en matrozen hun gevoeg doen, en daar de gene die het verbruid hebben te water en te brood opgefloten worden. Het Gallioen beftaat uit veel houten, welke een deel van een cirkel uitmaken, en van voren te zamen fpits toelopen.

Gallipoli, kleine, maar welgeboude en gefortificee de ftad in 't ryk van Napels, in het lantfchap Otranto aan de golf van Taranto benevens een goede haven, en een bisdom, onder den aartsbisfchop van Otranto ftaande. Zy dryft fterken koophandel, legt op een land-tong, welke te enemaal van de zee omringt is, en alleen door een brug, die van een fterk flot befchut word, aan het land gehecht is.

Gallipoli, in het Turkfch Gelbole, ftad in Romanien aan het naauw van Gallipoli. Zy heeft drie Italiaanfche mylen in den omtrek, is met geen muren omringt, heeft een goede haven, en word van Grieken, Joden en Turken bewoont. Deze plaats had in 't jaar 1707. het ongeluk dat de brand in het kruid-magazyn floeg, waar door het zelve in de lucht fprong en veel inwoners ellendig om 't leven quamen.

Gallnock, flot en heerlykheid in opper-Crain, 5. mylen van Laybach, den baron Valvafor toekomende.

Gallo, voorgebergte aan de kuften van Morea, tegen over de ftad Modun.

Gallo, klein onbewoont eyland op de kuft van Popayan in zuid-America, heeft goed timmerhout.

Galloway, graaffchap in zuid-Schotland, 't welk ten ooften aan Nithesdale, ten noorden aan de provintien Kyle en Carrick, ten zuiden en weften aan de Ierfche zee grenft. Het levert veel wol en goede paarden uit. Zie *Galwy*.

Galope, Gulpe, kleine vloed in het hertogdom Limburg, welke zich in den vloed Geul niet ver van Fauquemont ftort.

Galumbaz, kleine Turkfche ftad in Servien aan den Donau.

Galway, Galloway, graaffchap in de Ierfche provintie Connaugt, 't geen ten noorden aan het graaffchap Mayo en Rofcomon ten zuiden aan het graaffchap Clare, ten weften aan de Atlantifche-zee, en ten ooften aan het graaffchap Rings grenft. De hoofdftad Galway aan een baai gelegen is bevefligt, fchoon, volkryk en heeft een goede haven.

Gam, zie *Jamagorod*.

Gambararo, fchoon en fterk bewoont vlek in het Venetiaanfche landfchap Paduano, by den vloed Brenta.

Gambea, klein koningryk en ftad in Nigritien in Africa, aan den mond van den vloed Gambia, die een arm van den Niger is, en by Capo Verde in de Atlantifche-zee valt.

Gamberg, kleine ftad aan de Tauber in Frankenland, in het graaffchap Wertheim.

Gambie, Gambia, een fort in Guinee, de Engelfchen toekomende welke het de Franfchen in deze eeuw afgenomen, maar naderhand voor 100000. kronen weer ingeruimt hebben. Hier zegt men dat in het jaar 1723. nieuwe goud-mynen ontdekt zyn.

Gambina, vloed in het hertogdom Milaan, welke in het Cremoneefche gebied niet ver van Cafal Maggiore ontfpringt, en by Tor d'Oglio in 't hertogdom Mantua in de Oglio valt.

Gambon, kleine vloed in Normandyen, die zich in de Seine ftort.

Gammacorura, berg op het Moluckifche eyland Ternate, die altyd vuur fpuwt.

GAMMER, een ftreek lands in de provintie Ag-gerhus in Noorwegen.

GANACHE, ftad en flot in de provintie Poitou, aan de grenzen van Bretagne.

GANCKHOFEN, markt-vlek in neder-Beyeren, benevens een Pleeg-gericht.

GANDELON AUX AULX, marktvlek benevens een flot in Champagne, den graaf van Tremes toekomende.

GANDERSHEIM, kleine ftad en amt in het neder deel van het vorftendom Wolffenbuttel, den hertog van Bronswyk toekomende, daar een keyzerlyk wereldlyk Lutherfch ftift is, wiens abdis altyd een vrye ryksftand geweeft is, 't welk men haar evenwel nu, zedert dat het onder Wolfenbuttelfche befcherming ftaat, betwift, en daar zyn tegenwoordig niet meer als de abdis en vier nonnen in. De tegenwoordige abdis is Elifabeth Erneftina Antonia, princes van Saxen-meiningen, geboren den 3. dec. 1681. en 1713. daar toe verkoren.

GANDIA, kleine ftad in 't koningryk Valencia in Spanje, aan de zee, daar de kleine vloed Alcoy in valt. Zy voert den titel van een hertogdom, heeft een Univerfiteit, en hoort het vorftlyk huis Borgia toe.

GANDOLFO, zie *Caftel Gandolfo.*

GANERBINATUS, GAN-ERBSCHAFFT, is een zeker vergelyk tuffchen hoge en adelyke familien, inzonderheid onder de ryks-ridderfchap, 't welk van den keyzer bekrachtigt is en behelft dat wanneer onder dezelve enige te enemaal uitgeftorven zyn, de noch levende van de andere familien hen fuccederen zullen, op dat zy alzo hunne landen en kaftelen te beter gezamentlyker hand tegen den vyandlyken overval befchermen mogen. De aanleyding tot deze verbinteniffen heeft het zo genaamde vuift-recht in Duitfchland gegeven, en deze familien hebben een kafteel in 't gemeen, 't welk zy van den keyzer ter leen houden, en een burggraaf daar over ftellen, die de gemene goederen beftiert, en van den keyzer beveftigt word. De voornaamfte Gan-Erben-Kaftelen zyn Friedberg en Gelnhaufen in Wetteravien, Saltsburg aan de Saal in Franckenland, Greiffenberg by Frankfort, en Rotenberg niet ver van Neurenberg, dat egter tegenwoordig geflecht is.

GANG, grote zeeboezem in Azien in den oofter Oceaan, welke zich tuffchen China en Japan uitftrekt, en het koningryk Corea ten weften heeft.

GANGARA, koningryk in Nigritien in Africa, benevens een hoofftad van den zelven naam, 't welk zyn eigen koning heeft, die willekeurig regeert. Het land is goudryk, en heeft goede foldaten.

GANGES, een der beroemfte rivieren in Azien, welke op den berg Caucafus ontfpringt, de landen van den groten Mogol doorftroomt, en zich door vele monden in de golf van Bengale ftort, daar zy veel eylanden maakt. Zy heeft goud en edelgefteentens in haar boezem, en derzelver water word zeer hoog van de Indianen geacht.

GANGES, enigfins gefortificeerde ftad in Sevennes in neder-Languedoc in het bisdom van Montpellier, aan den vloed Orbe in Vrankryk.

GANHAY, ftad en haven in het landfchap Foekien in China, welke fterken handel dryft, en zeer volkryk en welgeboud is.

GANKING, grote en ryke koopftad in de provintie Nanking in China, welke fterken handel dryft, over vyf andere fteden te gebieden, en een eigen onderkoning heeft.

GANNAN, zie *Tunquin.*

GANNAT, kleine ftad in Vrankryk in de provintie Bourbonnois, aan de grenzen van Auvergne, heeft een Balluagie.

GANTIN, zie *Gentin.*

GAOXA, ftad en koningryk in Nigritien, in Africa.

GAOXA, eyland aan de kuft van de provintie Quantung in China.

GAP, oude ftad in Dauphiné aan den kleinen vloed Bene, benevens een Balluagie en een bisdom, onder den aartsbiffchop van Aix ftaande. Zy word door het Fort Puymore befchut, en het omleggende land hiet Gapençois, 't welk 8. mylen lang en 10. breed is, en aan Provençe, Ambrunois en Diois grenft.

GAPOTI, zyn een foort van luiden in de provintie Gafcogne, welke men voor melaats houd, weshalven ieder hen fchuwt.

GARABUSA, en GARABUSA SALVATICO, zyn twe kleine eylanden, tot het eyland Candia behorende. Garabufa heeft een goede haven en gewichtige vefting, en is 1692. in Turkfche handen geraakt.

GARANTIE, borgtocht, verzekering. Zie *Guarantie.*

GARANDEREN, verzekeren, voor iemand borg blyven. Daar van daan Garandeur, die een borgtocht op zich neemt, en zich by vredens-traktaten als onderhandelaar, middelaar, en borg gebruiken laat, om, wanneer by geval de eene of de andere party van het traktaat wilde afwyken, den genen die recht heeft by te fpringen, en zyn tegenparty te dwingen om zyn beloften beftand te doen. De Garandeurs van den Weftphaalfchen vrede in Duitsland willen de kronen van Vrankryk en Zweden zyn.

GARASU, ftad in Brazilien in zuid-America, in de Capitania van Pernambuco, welke de Hollanders tegenwoordig bezitten.

GARD, abdy van de Ciftercienfer-orde in Picardyen, in het bisdom van Amiens.

GARDA, zie *Guarda.*

GARDA, kleine ftad in 't Veroneefche gebied in Italien aan den ooftelyken oever van het Garder meir. Dit meir legt tuffchen het Veroneefche, Brescianfche, en Trentfche gebied, en is zeer vifchryk van aal en karpers.

GARDE, verwoefte ftad in Groenland, heeft een biffchop die onder Drontheim behoort.

GARDE, kleine ftad in Provençe, een myl ten ooften van Toulon in Vrankryk.

GARDE-COTES, zie *Uitleggers.*

GARDE DES SCEAUX, de groot zegelbewaarder in Vrankryk en Engeland.

GARDE DU CORPS, een lyfwacht, zo noemt men de foldaten te paard of te voet, welke tot befcherming

ming van een koning of vorstelyk persoon aangestelt zyn. De Gardes in Vrankryk bestaan uit de volgende: betreffende de Garde in de Louvre, hiertoe behoren 4. compagnien Gardes du Corps, ieder compagnie van driehondert man. De eerste en de oudste bestaat uit Schotten, houd voor de kerkdeuren de wacht, en geleyd den koning te water, de drie overige zyn Fransche, welke de wacht voor de Antichambre hebben, en 's nachts de poort van de Louvre of daar de koning zich anders bevind, bewaken. Derzelver hooftman is altyd by den koning, geleyd de vreemde afgezanten ter gehoor, en heeft den sleutel van 's konings slaapvertrek 's nachts in zyn bewaring. De hondert Zwitzers worden ook tot de ordinare lyfwacht des konings gerekent. Betreffende de wacht buiten de Louvre, daar bevind zich een Compagnie van de Gens d'Armes der koninglyke Garde, en een compagnie Chevaux Legers, ook van de koninglyke Gardes, ieder van 140. paarden. Het regiment van de Fransche Gardes, als het voornaamste en aanzienlykste onder het voetvolk, bestaat uit 30. compagnien. Daar zyn ook noch twe compagnien muskettiers te paard, ieder van 250. man. Deze dragen musketten, en vechten dan te paard en dan wêer te voet. Zy worden door de kleur van hun paarden onderscheyden. De eene beryd schimmels, en deze wierden voorheen les grands Mousquetaires genoemt; de andere compagnie heeft zwarte hengsten, en derzelver manschap wierd voor dezen les petits Mousquetaires genoemt. Verder het regiment van de Zwitsersche Gardes, uit tien compagnien bestaande, en dan de Gardes de la porte of deurwagters, die den dag over de poorten van 't koninglyk Paleys bewaren, en uit 50. man bestaan, welke van een capitein en vier luitenants gecommandeert worden: ook de Gardes de la Prevoté de l'Hotel, welke uit 88. man bestaande, de luiden van 's konings Paleys afweren wanneer de koning uitryd, de parade maken, en op bevel de luiden in hegtenis brengen.

Gardeleben, Gardelegen, kleine en welgeboude oude stad aan de Milde in de oude marck Brandenburg, 4. mylen ten westen van Stendal, heeft een slot de yzere Schnippe genaamt, en schone hop, ook een goed bier, garley genoemt, 't welk sterk naar andere plaatzen vervoert word.

Gardeloupe, zie *Guadeloupe*.

Garden, steedje, of vlek in 't Brandenburgs Pruissen heeft een verwoest slot.

Gardensen, kleine stad in het landschap Pomesanien, in 't Poolsch Pruissen, aan een klein vischryk meir van den zelven naam, tusschen Graudents en Marienwerder.

Garderobe, is een kamer waar in men de klederen, linnen en meubelen bewaart, of ook daar de knechts slapen die altyd by hun heer moeten zyn. Aan de hoven word de opper kamer-heer alzo genaamt, wyl hy over diergelyke zaken het opzicht heeft. In Vrankryk is de grootmeester van de Garderobe welke voor 's konings kleren, linnen, kousen en schoenen zorg draagt, en by afwezenheit der prinssen van den bloede, der gelegitimeerde prinssen, des opperkamerheers, en der vier voornaamste kamer-jonkeren den koning het hemd overreikt. Des morgens trekt hy den koning het camisool, het blaauwe lind, en den rok aan, des avonds langt hy hem het nacht-kamisool, en kort daar na de slaapmuts, en vraagt den koning wat hy des anderen daags voor een kleed wil aantrekken. Hem zyn noch twe meesters der Garderobbe, de vier voornaamste bedienden der zelve, en noch 16. andere bedienden der Garderobe toegevoegt, die in zyn afwezentheid deszelfs amt verrichten.

Gardiaan, hiet by de Franciskanen, capucynen, en andere barvoeter-munniken de superieur of opperste van 't klooster.

Garding, kleine stad in 't Eiderstedtsche in Holstein, anderhalf myl van Tönningen, in een moerassigen grond gelegen.

Gardon, vloed in neder-Languedoc, welke in 't Sevenner gebergte ontspringt, en zich niet ver van Beaucaire in de Rhone stort.

Garet, landschap in het koningryk Fez in Africa, aan de Middelantsche zee, word door den vloed Mulvia van Algiers afgezondert.

Garezzo, bergachtige stad in Piemont, aan den vloed Tanaro, om haar kastanien en schone weylanden beroemt.

Gargana, gebergte in 't ryk van Napels, in de provintie Apulien.

Garigliano, grote vloed in 't koningryk Napels, welke in Abruzzo Oltra ontspringt, en zich in de golf van Gaëta stort.

Garipo, zie *Calio*.

Garnisoen, betekent de bezetting van een stad en Fortres.

Garnsey, Gernsey, eyland in de Brittannische-zee, niet ver van de kust van Normandyen. Het hoort onder de Engelsche provintie Hant, en daar is behalven enige vlekken ook een vesting op, le Chateau Cornet genaamt.

Garon, kleine vloed in Lionnois in Vrankryk, welke zich beneden Vienne in de Rhone giet.

Garonne, een van de grootste rivieren, welke in 't Pyreneesche gebergte niet ver van Catalonien ontspringt, naderhand in Guienne den vloed Dordogne verslind, den naam Gironda aanneemt, en zich door een wyden mond in de zee van Gascogne stort, waarin in 't midden een rots of klein eyland legt, waar op de beroemde toren Cordouan geboud en met lampen behangen is, die de schepen tot een wegwyzer dient.

Garrachine, voorgebergte aan de kust van Panama in zuid-America.

Garss, proosdy der reguliere koorheren in 't bisdom Saltsburg, aan den vloed Inn.

Garsten, ryk en voornaam manskloofter in opper-Oostenryk aan den vloed Ens gelegen.

Gartach, (*klein-*) steedje in 't hertogdom Wurtemberg, onder 't amt Brackenheim behorende, niet ver daar van daan legt Groot Gartach, een dorp.

Gartampe, vloed in de Fransche provintie Marche, welke zich in de Vienne ontlast.

Garten, slot en marktvlek in neder-Saxen in 't

amt Luchau, de adelyke familie van Bernsdorf tegenwoordig toekomende.

Garter, zo word het hooft der drie wapen koningen in Engeland genaamt.

Garter, hiet de Engelsche ridder-orde van den kousseband.

Gartow, vlek en slot in de oude mark Brandenburg, een myl van Stendal.

Gartz, middelmatige stad, pas en tolhuis aan den Oder in het Stettynsche gebied in voor-Pommeren, 3. mylen van Stettin. Zy is den 16. maart 1713. door de Russen geplundert en in brand gestoken, ook in den vrede anno 1720. aan den koning van Pruissen overgelaten.

Gartz, kleine stad op het eyland Rugen.

Gartze, Brunswyk-Lunenburgsch amt.

Garwolin, stad in het waiwoodschap Masovien in groot Polen.

Gaaseek, beroemt dorp benevens een kasteel en barony, heeft over verscheyde dorpen in het zuidlyke deel van Brabant te gebieden, en strekt zich tot aan de grenzen van Henegouwen en Vlaanderen uit.

Gascogne, grote provintie in Vrankryk, en een deel van het generale gouvernement van Guienne. Zy grenst ten noorden aan Guienne, ten oosten aan Languedoc en het graafschap Foix, ten zuiden aan het Pyreneesche gebergte, waar door zy van Spanje gescheyden word, en ten westen aan de zee van Gascogne. Zy is vruchtbaar aan koorn, gras, en wyn, en word in opper-en neder-Gascogne verdeelt. Het eerstgenoemde begrypt le Conserans, benevens de graafschappen Cominges en Armagnac; maar het laatste bestaat uit le Condomois, en uit het eigentlyk zo genaamde Gascogne, welk laatste ook la Chalosse genoemt word, en tusschen Bearn, les Landes, Guienne en Armagnac legt.

Gascognische-zee, anders ook de grote baai van Vrankryk genaamt, legt tusschen de zuidlyke kusten van Bretagne en de kust van Biscayen, langs de kusten van Poitou, Xaintonge, Guienne en Gascogne. Zomtyds verstaat men hier door ook maar het deel van de baai van Vrankryk, dat tusschen den mond der Garonne en der Adour langs de kusten van Gascogne en Guienne legt.

Gasny, kleine stad in het landschapje Vexin Normand in Normandyen, heeft den titel van een barony, en legt aan den vloed Epte.

Gassen, vlek in neder-Lusatien by Sommerfeld, een adelyke familie van Bunau toebehorende.

Gastgericht, of *Gast-recht*. is een soort van kortbondige processen, 't welk in enige plaatzen van Duitsland daar sterke koophandel is, voornaamlyk in Pruissen uit den mond in de pen gevoert word, voornaamlyk de uitlanders en vreemden, die in de stad geen burgerrecht hebben, vergunt, en tot schielyke afdoening der gereze geschillen gebruikt word.

Gastall, of de heerlykheid Windegg in Zwitzerland, de kantons Schweitz en Glaris toekomende.

Gastein, een vlek in het aartsbisdom Saltsburg, wegens zyn goudmyn en gezondheids bad beroemt.

Gaster, klein landschap in Zwitzerland, het kanton Schweits en het Roomsgezinde deel van Glaris toekomende, en aan het graafschap Sargans gelegen.

Gastine, abdy van de Augustyner orde in Touraine in Vrankryk, 4. uren van Tours.

Gastine, kleine streek-lands in opper-Poitou, heeft 60. kerspels onder zich.

Gastinois, landschap in Vrankryk tusschen het eyland van Vrankryk, le Beauce, l'Orleanois, Berry, Nivernois, Champagne en la Brie gelegen. Het behoort tot het gouvernement van het eyland van Vrankryk, en begrypt het hertogdom Nemours, gelyk ook de graafschappen Moret en Rochefort onder zich.

Gastrang, kleine stad in Engeland, tusschen Lancaster en Preston.

Gasuli, een natie in de provintie Sus van het koningryk Marocco in Africa.

Gate, Capo di Gate, voorgebergte in Egypten.

Gatersleben, zie *Gaderschleben*.

Gattinara, grote stad in Piemont, omtrent 14. Italiaansche mylen van Vercelli, niet ver van den vloed Sesia. Zy voert den titel van een graafschap.

Gau, Gow, is een oud Duitsch woord, 't welk een dal en zekere landstreek beduid, waar in voorheen de Franckische en Duitsche provintien verdeelt waren. Gelyk noch hedendaags de naam van vele landschappen op Gau of Gow uitgaat, als Henegouwen, Brisgau, Turgow, Algow enz.

Gave, le Gave d'Oleron, vloed in Bearn, die zich in le Gave de Pau ontlast, in Vrankryk.

Gave, le Gave de Pau, Genebiernes, vloed in Gascogne, die zich tusschen Bayonne en Dax in de Adour giet.

Gau-graven, zie *Gogräven*.

Gavi, kleine stad in het Genueesche gebied aan den vloed Lemo in Italien, en is wegens haar legging een gewichtige grens-plaats tegen Montferrat en het Milaneesche gebied, schoon haar vestingwerken in slechten staat zyn.

Gaura, klein, bergachtig en slecht bewoont eyland in den Archipel, tusschen de eylanden Silles en Zea.

Gaure, landschap in Gascogne by opper-Languedoc.

Gaure, klein vorstendom in het landschap Aloft aan de Schelde, in de Oostenrykische Nederlanden.

Gaures, of *Guebren*, een wyd en zyd verstrooit volk in Perzien en Indien, 't welk een byzonderen Godsdienst heeft, en zich met wollemanufacturen en yvoor-draaien geneert. De Gaures zeggen dat hun eerste profeet een Frank of Europeer, en een beeldhouwer geweest is. Zy verwerpen de besnydenis, maar wasschen de kinderen, ondertusschen dat de priester een gebed doet, en geloven aan een eenigen God, maar bidden meteen het vuur aan.

Gaya, stad in de Portugeesche provintie Estremadura, niet ver van den vloed Tajo, waar aan een

een taamlyke sterke schans legt, die deze plaats beschut.

Gaybach, lustslot in 't stift Bamberg in Francken-land, 't welk de keurvorst van Ments, die in 't begin van 't jaar 1729. gestorven is, als bisschop van Bamberg heeft laten bouwen.

Gaydoronissi, klein eyland van den Archipel, in de golf van Egina.

Gaysenhausen, graafschap in Zwaben, tot het bisdom Augsburg behorende.

Gaza, Gazera, stad in 't beloofde land, welke noch het best van allen bewoont, en met een kasteel voorzien is. Zy heeft haar eigen vorst, die deze stad als een Turksleen bezit.

Gazetten, hieten weeklyksche gedrukte nieuws-papieren. Gazettier, een nieuws-schryver.

Gazolo, stad in 't vorstendom Bozzolo in Italien, wiens vesting-werken 1691. geslecht zyn.

Geaune, stad in Guienne, in het marquisaat van Castelnau.

Gebeset, kleine stad in Thuringen, niet ver van Langensaltza.

Geborgen Schip, zie *Behouden Schip*.

Gebstadt, voogdy tusschen Sultza en Buttelstadt in Thuringen, den hertog van Weimar toebehorende.

Gebweiler, kleine stad in de opper-Elsas by Murbach, den abt van Murbach toekomende.

Gedeputeerden, worden die genen genoemt, die de onderdanen aan de overheid afzenden. Maar Gedeputeerden te velde hieten die genen die in oorlogtyden van de staten generaal in Holland mee in 't leger gezonden worden, zonder wier weten en toestemming de commanderende generaal niets van belang ondernemen durft.

Gedern, slot en residentie van een graaf van Stolberg, legt in Vogelsberg, 2. mylen van Budingen, en even zo veel van Lauterbach.

Gedrosia, landschap in Perzien in Azien aan de Indiaansche-zee, 't welk Circan en Marcran onder zich begrypt.

Geervliet, schoon vlek in zuid-Holland, op het eyland Voorn.

Geest, zie *Maschland*.

Geeste, vloed in 't hertogdom Bremen, die by Carlsburg in de Wezer valt.

Geestlyk Recht, zie *Jus Canonicum*.

Gefell, Gefras, kleine stad in Voigtland, tusschen hof en Plauen, den graaf van Reussen toekomende, in 't jaar 1720. is zy zeer door den brand beschadigt.

Geffelsberg, zie *Gevelsberg*.

Gehan-Adab, grote, schone en welgeboude stad in de provintie Dehli in Azien, in 't ryk van den groten Mogol, en zyn residentie-plaats, na dat hy dezelve van Agra hier naar toe om de gezonde lucht verplaatst heeft.

Geheime Missen, zyn die gene die meest op de kleine en ter zyde staande altaren naar het verlangen van de gene, die ze bestelt, voor geld gelezen worden.

Gehencke, word de passagie in Silesien genoemt, welke over het hoge sneeuwgebergte aan de Silesische en Moravische grenzen in 't vorstendom Neisse van Zuckmantel tot naar Engelsberg 3. mylen ver gaat.

Gehmen, zie *Gemen*.

Gehulffenberg, zie *Hulffenberg*.

Geier, zie *Geyer*.

Geilkirchen, kleine stad in 't hertogdom Gulik.

Geirsfeld, steedje in 't stift Fulda, aan de Wurtsburgsche grenzen.

Geisa, Geyssa, stad in de abdy Fulda aan de Ulster, welke aan het amt Fischberg in het Hennebergsche grenst.

Geisa, een vorstlyk Kasselsch amt in 't vorstendom Hirschfeld in Hessen.

Geiselaars, worden zulke personen genoemt, die by Capitulatien en Traktaten de eene party in haar macht gegeven worden, op dat zy het, ingevalle de akkoort-punten niet gehouden worden, op dezelve verhalen moge. Zie *Ostage*, *Ostagiers*.

Geiss, vloed in 't vorstendom Hirschfeld in Hessen, die in de Fulda valt.

Geissenhöring, marktvlek in neder-Beyeren aan de kleine Lauber, onder het rent-amt Landshut behorende.

Geisselwerder, Hessisch tolhuis en schans aan de Wezer, achter het Reinhards-Wald, daar de schepen aanleggen en tol betalen moeten.

Geissenfeld, gefortificeert marktvlek in opper-Beyeren, benevens een nonnen-abdy van de Benediktyner orde, onder Pfaffenhofen behorende.

Geissenhausen, zie *Gaysenhausen*.

Geissenhausen, vlek in neder-Beyeren, heeft een Pleeg-gericht en hoort onder het rent-amt Munchen.

Geissenwind, fraai steedje in Franckenland, in het vorstelyke graafschap Schwartsburg.

Geissingen, kleine stad aan den Donau, de graven van Furstenberg toekomende. Hier wonen veel kunstige draaiers, voornaamlyk in klein werk.

Geisslingen, heerlykheid en kleine stad in Zwaben, 3. mylen van Ulm, en ook daar onder behorende, aan den vloed Rodach, die door de stad loopt. Hier word zeer net gedraait werk van yvoir gemaakt, 't welk ver verzonden word.

Geissmar, een neder-Hessische en overoude stad en amt, 5. of 6. uren van Cassel. Het word Hof-Geismar genoemt, en in de oude en nieuwe stad verdeelt: niet ver daar van is een zuurbron.

Geisspitsheim, Geisspitzen, steedje en slot in de Elsas, 2. mylen van Straatsburg, waar naar een beroemde adelyke familie den naam voert.

Geithayn, zie *Geuthen*.

Gelas, zie *Galatia*.

Gelder, bevestigde stad met een oud slot in 't Pruissisch Gelderland, in een moerassigen grond, aan den kleinen vloed Niers, waar uit het water in alle de grachten om deze stad geleyd word, aan de grenzen van het hertogdom Kleef. In 't jaar 1703. wierd zy van de hoge bondgenoten benevens gants Spaansch Gelderland verovert.

Gelderland, hertogdom en een van de 17. Nederlantsche provincien, 't welk ten noorden aan Vriesland en de Zuider-zee, ten oosten aan het hertogdom Kleef en het stift Munster, ten zuiden aan de hertogdommen Gulik en Limburg, en ten westen aan Brabant en Holland grenst. Men verdeelt het in opper-en neder-Gelderland. Het eerste, 't welk anders ook het opper-quartier, of het quartier van Roermond genoemt word, is van neder-Gelderland te enemaal afgescheyden, en legt tusschen het hertogdom Kleef, het graafschap Meurs het aartsbisdom Keulen, het bisdom Luik, en de hertogdommen Gulik en Brabant. Het hoorde voorheen de kroon Spanjen toe, maar is in den Utrechtschen vrede 1713. ten dele aan Oostenryk ten dele aan Pruissen overgelaten, en zodanig in dien van Bade het jaar daar aan bevestigt, zo dat opper-Gelderland tegenwoordig in het Oostenryksche of Keyzerlyke, en in het koninglyk Pruissisch Gelderland verdeelt word. Het Oostenryksche deel begrypt dat geene daar Venlo, Roermond, Stevenswaert met haar onderhorigheden leggen: tot Pruissisch Gelderland in tegendeel hoort de hoofdstad Gelder, benevens het overige en grootste deel van het voormaals genoemde Spaansch opper-Gelderland. Het Hollandsche of neder-Gelderland is een van de 7. verenigde provintien, en begrypt het graafschap Zutfen onder zich. Zy is de grootste van allen, en de eerste in rang, evenwel stuurt zy zedert 1672. maar een enig gedeputeerden naar den Haag, en legt tusschen de provintien Holland, Utrecht en Overyssel, verder tusschen de Zuider-zee, het bisdom Munster, en de hertogdommen Kleef en Brabant. Het land brengt veel koren voort, maar is op vele plaatzen met bosschen bezet.

Geldria, een vesting in oost-Indien, welke de Hollanders 1619. op de kust van Coromandel aangelegt hebben.

Geleid, is een landsvorstelyk recht of wien het anders verleent is, waar door de hoge lands overigheid van de gene die in zyn land reizen een grote tol kan invorderen, ook de misdaden, die op den weg geschieden, straffen, zonder dat de overigheid, die anders aan weers zyden van den weg het gebied heeft, enige erkentenis daar voor toekomt; maar daar en tegen is hy ook verbonden de wegen veilig, en de zelve benevens de bruggen, dammen, scheepvaarten, oevers enz. in goeden staat te onderhouden.

Gelmuyden, Genemuyden, kleine stad in Salland in Overyssel, daar de vecht in de Zuider-zee valt.

Gelnhausen, kleine vrye ryksstad aan den kleinen vloed Kintzig in Wetteravien, 3. uren van Budingen, en 3. mylen van Hanau naar den kant van Fulda aan een berg. Daar is een gemeen Ganerben slot, 't welk de vrye ryks-ridderschap toekomt, en een burggraaf heeft.

Gelodar-Basci, is het opperhooft van de koninglyke Laqueyen in Perzien.

Gemar, kleine stad en slot in de opper-Elsas.

Gemauert-Hof, is een dorp op de Courlandsche grenzen dicht by Mietau, daar tusschen de Zweden en de Moskoviters 1705. een bloedige slag voorviel, waar van zich geen van beyde de partyen wegens gelyk verlies de overwinning toeschryven kon.

Gemblours, kleine stad en beroemde Benediktyner abdy in Brabant aan den vloed Orne, de kroon Spanje toekomende.

Gemen, Gehmen, vlek, slot, en heerlykheid in Westphalen, aan de grenzen van de provintie Zutphen, is een residentie der graven van Styrum.

Gemerten, beroemde land commandery van de Duitsche ridder-orde in 't Hollants Brabant in de Meyery van 's Hertogenbosch, welke de groot Duitschmeester in 't jaar 1662. van de Hollanders voor 40000. gulden weer aan de orde heeft gebracht, doch onder beding dat 'er geen klooster zou geboud worden, en de hervormde Godsdienst daar in stand blyven.

Gemiblnick, cistercienser klooster in 't vorstendom Oppeln, in Silesien.

Gemigny, stad in de Fransche provintie Bourbonnois.

Gemini, vloed welke in de provintie Mogolistan in Azien ontspringt, en zich aldaar in den vloed Ganges stort.

Gemmerubachi, is de groot-tol-meester aan het Turksche hof.

Gemming, een munnik klooster van de Karthuizer orde in Oostenryk.

Gemmingen, vlek in de neder-Palts in 't amt Bretten, 4. mylen van Heidelberg, de onmiddelyke ryks ridders, edelen van en te Gemmingen toekomende.

Gemund, kleine stad en schoon slot in Karinthien, 2. mylen van Villach, den graaf Ladron toekomende.

Gemunde, kleine stad en voorname pas aan den Mayn in 't bisdom Wurtsburg.

Gemunde, Zwabisch Gemunde, kleine vrye ryksstad in Zwaben, daar de raad en burgery katholyk is.

Gemunde, stad in opper-Oostenryk aan den vloed Traun, aan het Gemunder Meir. Zy is wegens haar zout beroemt, en legt 5. mylen van Lints.

Gemunden, kleine stad en slot in de neder-Palts, 4. uren van Bingen, den baron van Smiedeberg toekomende.

Gemunden aan de Wohra, kleine stad en amt in opper-Hessen, aan den vloed Wohra.

Genap, Genepe, kleine sterke stad in 't Oostenryks Braband, aan den vloed Dyle.

Genchoa, koningryk en stad in Nigritien aan den vloed Niger, daar zich deze in de Atlantische zee stort, heeft veel koorn, boomwol en vee.

Gendarmerie, zie *Gens d'Armes*.

Gendringen, kleine stad in 't Geldersche gebied.

Genealogie, hiet de wetenschap der voorouderen, en het geslachtregister van hoge potentaten en voorname luiden.

Genebiernes, zie *Gave.*

Genech, een landschap in Natolien in Azien aan de Zwarte-zee en de grenzen van Turcomannien, waar in Trebisonde en Tripoli leggen.

Genehoa, zie *Gheneoa.*

Genemuyden, zie *Gelmuyden.*

Genep, Gennep, kleine gefortificeerde stad benevens een stad in 't Kleefsche gebied aan den vloed Niers, daar hy in de Maas valt, den koning van Pruissen toekomende.

Generaal, is eigentlyk zulk een officier, welke een ligchaam van verscheyde regimenten te voet en te paard commandeert.

Generaal, hiet ook het hooft van een Geestlyke orde by de Katholyken als Generaal der Jezuiten, Generaal der Franciscanen, enz.

Generaal Adjudant, is een persoon die den Generaal wachtmeester tot hulp gegeven is, die alle avond het woord van den Generaal Majoor ontfangt, en het aan den regiments Adjudant brengt. Hy helpt het leger in orde stellen. Daar zyn ook enige die Generale Adjudanten van den keyzer of van 't leger genaamt worden.

Generaal Auditeur, dirigeert de krygs cancelery, en wanneer 'er krygsraad of krygsrecht gehouden word neemt hy de stemmen op en stelt het vonnis op, ook is hem een gerichtschryver als klerk toegevoegt.

Generaal-Auditeurs Luitenant, is de naaste aan den Generaal Auditeur, en bekleed deszelfs plaats in zyn afwezenheid.

Generaal-Bancaal-Institutum, Vrye Universaal-Bancaliteit te Wenen, is van den tegenwoordigen keyzer in 't jaar 1714. in de gezamentlyke Oostenrykfche erf-koningryken en landen opgerecht, het placaat daar van den 14. december 1714. afgekondigt, en daar in een gants onafhankelyke bankbestiering opgerecht, welke met haar onderhorige collegien en bedienden geen ander gerecht ten opzicht van haar bankzaken onderworpen is, maar alleen zyn keyzerlyke majesteit tot Schutsheer, den prins van Trautson tot gouverneur, den geheimen raad Geschwind, baron van Peckstein tot onderbewindhebber, en verscheyde hof-en bewindraden en referendarissen heeft, welke den 3. mey 1715. te Wenen hier toe ingehuldigt en be-ëdigt zyn. Het oogmerk daar van is, dat zo wel zyn keyzerlyke majesteit uit deze altyd genoegzame geldsommen trekken moge, en niet ten eersten den Joden buitensporige interesten hoeft te geven, ook dat de Bancalisten tot hun nooddruft tegen lydelyke interesten en genoegzame verzekering geldzommen mogen erlangen, en voor hun daar in staande gelden gerust zyn. De privilegien dezer bankhouding bestaan voornaamlyk daar in, dat zy haar bedienden aan de bank regering zelfs voorslaat, de bancalisten hun amten bestendig blyven behouden, en hun voor anderen de bedieningen en weddens gegeven worden, de ingelegde geldzommen altyd weer ingetrokken kunnen worden, dezelve met geen capitaal-schatting en confiscatie kunnen bezwaart worden, ook geen crediteur (ten zy des schuldenaars, die een bancalist is, alle andere goederen uitgewonnen zyn) uit het bankgeld voldaan word, en de bankgeschillen op het spoedigste moeten afgedaan worden. Op dat nu deze bank een bestendige fonds moge hebben, heeft zyn keyzerlyke majesteit alle restanten, contrabanden, caduciteiten, taxen en boetens aan haar overgegeven, en een ieder bancalist, die derzelver voorrechten genieten wil, moet naar belang van zyn staat jaarlyks een zekere som, de *legitimations-Arrha* genaamt, in de bank leggen. Alle keyzerlyke hof-burger-krygen kamer-bedienden moeten iets van hun bezoldingen en weddens eens voor al uitkeren, 't welk de Dienst-Arrha hiet; die op de opentlyke inkomsten geassigneert, en daar uit betaalt word, moet 3. ten hondert, de *Assignations-Arrha* genaamt, missen; die zyn kapitaal weer uit de bank wil nemen, moet een percent, de *reservations Arrha* geheten, achter laten, en eindelyk moeten alle Joden, die in de keyzerlyke erflanden wonen en handel dryven, of de bankprivilegien genieten willen, een zekere som volgens de openbare lyst in de bank-kas leggen, welke de *Joodsche Inleggings-Arrha* genoemt word. Behalven deze is 'er de *Garanderende fonds*, uit kracht van dewelke ieder bankbediende een zeker capitaal tegen 5. per cent tot borgtocht inlegt, 't welk bestendig in de bank blyft, en van den opvolger overgenomen word, en eindelyk de *succurerende fonds*, dat alle keyzerlyke krygs-en kamer-inkomsten, die in baar geld bestaan, door deze bank rouleren en gaan moeten.

Generaal-Capiteyn der Republiek van Venetien, is de Generalissimus of admiraal ter zee, en deze is altyd een Venetiaansch edelman, die niet alleen het commando over de vloot, maar ook het opzicht over de havenen heeft. Zyn bediening duurt in 't gemeen 3. jaren.

Generaal Capittel der Geestlyke Orde, is zodanig een vergadering, waar in alle oversten der kloosters van de eene of de andere orde te zamen geroepen worden.

Generaal Commissaris, doet den gantschen koornhandel, verschaft al het geld en alle levensmiddelen aan het leger, ontfangt zulk geld uit de krygskas, levert het andere commissarissen over, en wanneer hy te veld is, worden hem de contributien behandigt.

Generaal Controlleur des Finances in Vrankryk is die gene, welken alle koninglyke inkomsten moeten gelevert worden, en onder wien alle schatmeesters en lager bedienden staan.

Generaal van een Leger, is zo een, die een leger als opperhooft commandeert, en welke van niemand order ontfangt als van zyn vorst. Alle maarschalken van Vrankryk zyn aan zich zelven Generaux d'Armee, en verliezen ook dezen titel niet, al dienen zy onder een prins van het koninglyke huis.

Generaal der Cavallery, commandeert de gantsche ruitery, evenwel ontfangt hy de orders van den Generaal Luitenant of veld maarschalk. Darom voert hy het Commando alleen wanneer deze afwezig zyn.

Generaal der Galeyen, is die het commando over

over de Galeyen heeft. De Generaal van de Fransche Galeyen heeft het commando in de Middelantsche-zee van de Galeyen die in de haven van Marseille leggen: hy word ook wel Admiraal van de Levant genaamt.

GENERAALS TROMMELSLAG, is een zeker roeren van de trommel, waar door al het voetvolk van een leger te kennen word gegeven dat het marscheren moet.

GENERAAL VELD MARSCHALK, commandeert by 't afwezen van den Generaal luitenant. Maar wanneer deze tegenwoordig is, zo commandeert hy de linker vleugel in de bataille.

GENERAAL VELD MAARSCHALKS LUITENANT, is de eerste na den Generaal veld Maarschalk, welken hy in alle ondernemingen bystaat, en zyn order uitvoert.

GENERAAL VELD TUIGMEESTER, heeft het opzicht over het geschut, kruid en loot, en verschaft het zelve. In belegeringen ordonneert hy de batteryen, en zo wel de artillery als de daar toe behorende personen hangen van hem af.

GENERAAL INTENDANT, is een officier ter zee, die alle toestel ter zee maakt, en het opzicht over de havens, magazynen en tuighuizen heeft. Hy neemt de rekeningen der Intendanten op, en deelt de commissarissen de bestemde orders uit.

GENERAAL LUITENANT, commandeert het leger in 't afwezen van den Generaal, en dikwils word hem ook een vliegent leger of ander corps aanvertroud. By een belegering commandeert hy het eene quartier, en by dag heeft hy het commando by de attaquen. In een zekeren zin hiet die gene Generaal Luitenant die een gantsch leger commandeert, wanneer de Generalissimus, naamlyk de koning of keyzer, zelfs niet te veld gaat, of wanneer 2. legers te zamen stoten. Maar hy durft zonder de toestemming van den Generalissimus geen veldslag leveren. Wanneer ook by een Fransch leger geen maarschalk van Vrankryk tegenwoordig is, zo word de commanderende officier Generaal luitenant genoemt.

GENERAAL MAJOOR, zie *Majoor Generaal.*

GENERAAL PREVOOST STAF, bestaat uit den Prevoost, die de gevangenis houdt, en in zyn hapschaars die de misdadigers bewaren. De Generaal prevoost word by de keyzerlyken Generaal Geweldiger genoemt.

GENERAAL QUARTIERMEESTER, moet het leger afsteken, en de Approches en batteryen klaar maken, ook by belegeringen den grond afsteken. Wanneer de quartieren moeten gemaakt worden, zo moeten de andere quartiermeesters zyn order afwachten. Hy ontfangt zyn orden van den Generaal luitenant of Generaal veld maarschalk.

GENERAAL QUARTIER MEESTERS LUITENANT, is een hulp van den Generaal quartiermeester, van wien hy ook afhangt, en by afwezen van dien neemt hy deze bediening waar.

GENERAAL STATEN DER VERENIGDE NEDERLANDEN, zo word de vergadering van de gedeputeerden der 7. provintien in den Haag genoemt, welke onder den titel van haar Hoog Mogenden al de belangen der verenigde provintien waarnemen, en de staatszaken verrichten. Ieder provintie heeft maar een stem, schoon zy meer als een gedeputeerden in deze vergadering zenden durft, en de staten van ieder provintie in 't byzonder worden haar Groot Mogende genoemt.

GENERAALS STAF, bestaat uit den generaal luitenant, generaal veld tuigmeester, generaal commissaris, generaal der cavallery, generaal-veld-maarschalks luitenant, generaal wachtmeester, opper krygs commissaris, generaal quartiermeester, opper veld prediker, generaal auditeur-luitenant, generaal-quartier-meester luitenant, ingenieur, veld dokter, veld apotheker, veld-chirurgyn, veld postmeester, generaal wagenmeester, stafs-quartiermeester, gerichtsschryver, veld courier en rumoermeester.

GENERAAL-STAFS-QUARTIERMEESTER, maakt, na aanweizing van de lyst van den generaals staf, quartier voor alle de generaals personen, gelyk ook voor de vreemde voorname personen en afgezanten.

GENERAAL WACHTMEESTER, of *Generaal Majoor*, is de derde officier na den generaal, die alle avond het woord van den generaal luitenant of veld maarschalk haalt, en het den adjudant geeft. Hy bestelt alle wachten in 't veld, stelt het leger in slagorde, en heeft den generaal adjudant tot zyn hulp.

GENERAAL WAGENMEESTER, voert het commando over alle de personen die tot de bagage van een leger behoren, stelt derzelver marsch aan, en commandeert ze in den slag.

GENERALAAT, het amt en de waardigheid van een generaal. In Ongaryen worden enige gouvernementen zo genoemt.

GENERALISSIMUS, is de hoogste officier in een leger. In Vrankryk is men gewoon dezen titel aan een vorst te geven, die een leger commandeert, al zyn 'er maarschalken van Vrankryk tegenwoordig.

GENERALISSIMUS TE LAND, IL GENERALE DELLO SBARCO van de republiek Venetien, is altyd een buitenlander, welke de troepen te land commandeert, 't welk tegenwoordig de Generaal veld maarschalk graaf van Schuilenburg is. Hem worden door den Senaat 2. Proveditori Generali toegevoegt, zonder wier voorweten en toestemming hy weinig ondernemen durft.

GENERALITEIT, de gezamentlyke Generaals personen. De rang onder de meeste Generaliteiten is deze.

1. De Generaal-veld-maarschalk.
2. De Luitenant-Generaal-veld-maarschalk.
3. De Generaals van de ruitery en het voetvolk.
4. De Generaal Luitenants.
5. De Generaal Majoors.
6. De Brigadiers.
7. De Oversten.

GENERALITEIT in Vrankryk, zie *Gouvernement.*

GENERO, zie *Janeiro.*

GENEVE, groote stad in het landschap Genevois, die van het hertogdom Savoien omringt word, en aan den westlyken oever van het meir van Geneve legt. De Rhone scheydze in 3. delen. Zy is wel gebouwd, dryft sterken koophandel en maakt veel manufactu-

nufacturen, is wel versterkt, heeft een goed tuighuis en universiteit. 't Is een republick van den hervormden Godsdienst, die behalven de stad een klein gebied bezit, ook met de Gereformeerde kantons, voornaamlyk met Zurich en Bern in verbintenis staat. Zy heeft een bisschop die te Annecy zyn zetel houd, en onder den aartsbisschop van Vienne behoort.

Genever-Meir, heeeft den naam van de daar aanleggende stad Geneve, en legt ten zuiden tusschen Savoyen, ten noorden tusschen het landschapje Vaud. Deszelfs lengte is 16. de grootste breedte 4. Duitsche mylen, en de Rhone stroomt 'er midden door. Het is zeer diep en visch ryk.

Genevois, hertogdom en provintie in Savoyen, 't welk ten zuiden aan het eigentlyk zo genaamde hertogdom Savoyen, ten oosten aan Faucigny, ten noorden aan Gex en ten westen aan de Rhone grenst, door welke rivier het van Bugey gescheyden word. Voor dezen is het maar een graafschap geweest, maar 1654. van den hertog van Savoyen Emanuel Filibert tot een hertogdom verheven.

Genezareth, de Galileesche-zee in het beloofde land.

Gengenbach, kleine vrye ryksstad in Ortenau in Zwaben, aan een riviertje van den zelven naam, dat aldaar in de Kinzig valt, 5. mylen van Straatsburg. Daar woont een abt, die een vrye ryksstand is.

Geninss, Jenins, stad in Graauwbundter land, in het dal Prettigau, dicht aan Milaan.

Genitatsch, of *Nieuwen Stein*, is een Turksche vesting aan de grenzen van Crimeesch Tartaryen, heeft in den winter 1704. grote schade door den watersnood geleden, en is weer gerepareert.

Geno, vesting in opper-Ongaryen aan de Zevenbergsche grenzen.

Gensui, grote vloed in Natolien in Azien, die zich in den Eufraat stort.

Gens d'Armes, Gendarme, hiet in 't algemeen een edelman, ridder of ruiter, die volkomen met behorige wapens voorzien is. Gens d'Armes waren ten tyde van koning Hendrik IV. en Lodewyk XIII. in Vrankryk een soort van ruiters, die curassen, carabynen, pistolen, degens en geharnaste paarden voerden. Hedendaags zyn 'er veel compagnien van Gens d'Armes, als de Compagnie des gens d'Armes du Roi, de la Reine, de Monsieur, du Duc d'Anjou, de Bourgogne, des Gens d'Armes Anglois, en de Flandre. Ieder dezer compagnien heeft dien genen tot captein, waar naar zy den naam voert, daar by een captein luitenant, onder luitenant, vaandrig, voerer (die als een twede vaandrig is) quartiermeester, trompetter, en paukslager. Zy voeren een houwdegen, snaphaan en pistolen, dragen meest rode rokken met fluwele opslagen, en met zilver geboort. Zy zyn byna alle edelluiden en dienen te paard, en hebben egter geen cornetten, maar alleen vaandrigs, wyl zy ook te voet dienen, en dan het vaandel laten waaien, maar te paard het oprollen en als een standaart gebruiken. Zy zyn een gedeelte van de troepen van het konings huis, worden by veldslagen aan de gevaarlykste plaatzen gestelt, en zyn 1704. in het bloedige treffen by Hoogstet door de Engelschen voor het grootste gedeelte in de pan gehakt. Diergelyke heeft de koning van Pruissen ook opgerecht.

Gens d'Armes, van de koninglyke garde in Vrankryk is 'er een compagny te paard van 200. edelluiden, die elkander alle vierendeel jaar in den dienst aflossen. Wyl de koning zelfs hun captein is, hebben zy een captein luitenant, 2. onder luitenants, 2. vaandrigs en 6. quartiermeeesters. De captein luitenant, 't welk de prins van Soubise is, heeft den rang als een captein van de gardes du corps; de onder luitenants hebben ook altyd den titel van overste, en de quartiermeesters van captein. De subalternen geraken tot de generaal luitenants plaats, maar des niet te min verrichten zy by hun compagnien geen anderen dienst als dien van het amt dat zy by gemelde compagnien bekleden. Zy voeren in hun standaart den blixem die uit den hemel valt, met deze woorden, quæ jubet iratus Jupiter. Deze Gens d'Armes zyn te enemaal van de vorigen onderscheyden.

Gent, hoofdstad van het graafschap Vlaanderen, daar de rivieren Lis, Lieve, en Moere in de schelde vallen, aan de Brugsche vaart, die daar van daan verder naar Sas van Gent geleyd is. Keyzer Karel V. is hier anno 1500. den 24. februari op het zo genaamde hof geboren, tegen den welken de inwoners 1539. opstonden, en koning Francifcus den Isten toevielen, waar over zy zo streng gestraft wierden, dat de stad zedert dien tyd tot geen verhaal heeft kunnen komen. Na den slag by Ramelies 1706. moest zich deze plaats aan de bondgenoten overgeven, en anno 1708. veroverden de Franschen haar met list, dien zy evenwel noch op het einde van het zelve jaar door prins Eugenius met akkoort weer afgenomen wierd. 't Is een van de grootste steden van Europa, en de rivieren die hier doorlopen, beneven de grachten verdelen dezelve in 26. eylanden. Zy is redelyk gefortificeert, heeft een citadel van 4. bastions, en hoort tegenwoordig het huis van Oostenryk toe, waar aan het benevens de gantsche Spaansche Nederlanden in den Utrechtsen en Badenschen vrede overgelaten is. Het Quartier van Gent is een van de vier delen van Vlaanderen, en begrypt de castelleny Gent, het land van Waes, de castellenyen van Oudenaarden en Courtray, en het graafschap Aloit. De bisschop van Gent staat onder den aartsbisschop van Mechelen.

Gent, vlek in Gelderland niet ver van de Waal, 1. myl van Nimwegen, onder deszelfs quartier behorende.

Gentily, vlek, 1. kleine myl van Parys, daar het water zeer goed word gezegt te zyn tot het scharlaken verven, en dit vlek placht de lustplaats der oude koningen van Vrankryk te zyn.

Gentin, kleine stad in 't hertogdom Maagdeburg, naar de Marck toe.

Gentleman, hiet in 't algemeen de hoge en lage adel in Engeland, waar onder men den koning zelfs rekenen kan. Maar in een byzonderen zin worden die gene zo genoemt, die niet alleen van adelyke afkomst, en de laagste van den kleinen adel

adel zyn, maar die zich ook als een Gentleman opvoeren kunnen, al geneerden zy zich met de koopmanschap, kunsten of handwerken.

Gentleman-Pensioners, zyn die koninglyke lyfwachten in Engeland, welke binnen de slot-poort in de koninglyke verblyfplaats hun wacht waarnemen, en daar voor Pensioen trekken. Zy moeten van goeden adel zyn, by de kroning en wanneer 'er ridders van den kousse-band geslagen worden, ook by openbare gehoorgevingen met vergult geweer om den koning staan, en de eene helft lost alle vierendeel jaars de andere af.

Gentry, de kleine adel in Engeland, welke zyn rang tusschen den hogen adel (die uit de hertogen, markgraven, graven, burggraven en barons, die te zamen Pairs en Lords zyn, bestaat) en het gemene volk heeft, in Knights, Esquires en Gentlemans verdeelt, en meê onder het lagerhuis gerekent word. Van de Knights of ridders zyn 'er weder driederly, naamlyk de Baronets, Knights of the Bars en Knights Batchelors, waar van de eerstgenoemde hun waardigheid erflyk, de andere bey-de maar voor hun persoon bezitten. De Esquires zyn de zoons van edelluiden, die den titel van Lord niet voeren durven, en eindelyk volgen de Gentlemans, waar onder niet alleen de gene, die uit een goede adelyke familie gesproten zyn, maar ook andere welgestelde luiden, die een fatzoenlyke kostwinning hebben, als geleerde, koopluiden enz. getelt worden.

Genua, hoofdstad der republiek van den zelven naam in Italien, is 6. Italiaansche mylen in haar omtrek groot, en word wegen haar prachtige gebouwen Genua la Superba genaamt, is zeer volkryk en heeft een schone haven, waar in de republiek veel galeyen onderhoud. Aan de landzyde is zy met een dubbel vestingwerk omringt, en in de buitenwerken zyn alle hoogtens, die de stad wat schade kunnen toebrengen, meê ingesloten. By de haven staan twe torens, waar van de eene dient om dezelve te beschermen, de andere is boven met sterke glaze ruiten voorzien, en daar branden alle nacht 35. lampen met oli in, op dat de schepen de haven niet zouden miszeylen. De inwoners zyn goede zee-luiden, en dryven sterken koophandel en bereyden veel manufacturen. De Doge of hertog behoud zyn waardigheid niet langer als twe jaar, en woont in het paleis van de republiek. De adel, die zeer ryk en machtig is, verdeelt zich in den ouden en nieuwen. Het Genueesche gebied is een smalle landstreek aan de Middelantsche, of gelyk zy daar genoemt word, de Ligustische zee, welke 126. Italiaansche mylen in de lengte, en 26. in de breedte heeft. Dit gebied grenst ten oosten aan Toscanen, het marquisaat Fosdinovo en het hertogdom Massa, ten westen aan Monaco en Nizza, ten zuiden aan de Middelantsche zee, en ten noorden aan het apennynsche gebergte. Het westelyke deel word la Riviera di Ponente en het oostlyke la Riviera di Levante genaamt, de stad Genua legt in 't midden. Aan den zeekant is dit gebied vruchtbaar, en wel bebouwd, maar midden in het land bergachtig.

Genzano, steedje en hertogdom in Campagna di Roma tusschen Romen en Veletri in Italien, waar na de familie Cesarini den hertoglyken titel voert.

Geographie, de aardryks beschryving, is een wetenschap, die de gesteltenis van den aardkloot leert, en der zelver grootte, geschapenheid der landen en steden beschryft, ook de luchtstreken tegen de Hemelsche Ligchamen onderzoekt.

Geometrie, is een wiskunstige wetenschap, welke leert hoe men een groot of klein ligchaam naar zyn lengte, breette en hoogte afmeten zal. De theoretische of bespiegelende Geometrie onderzoekt de wetenschappen door allerhande zinryke en verstandige besluiten te maken. Maar de praktische of oeffenende Geometrie brengt dezelve op papier, hout, metaal, en voornaamlyk op de aarde en in het veld.

Geonea, stad, pas, en vesting in opper-Ongaryen tegen Giula en Temeswar.

Georgen aan de zee, zie *St. Georgen aan de zee.*

Georgenberg, een berg by de Strigau in Silesien, in het vorstendom Schweidnits, beroemt wegen zyn zegel-aarde, aldaar van Johannes Montanus gevonden.

Georgenberg, opper-Silesisch bergsteedje in de heerlykheid Beuthen, 16. mylen van Breslau.

Georgenburg, stad benevens een oud slot in 't Brandenburgsch Pruissen, aan den vloed Inster, een vierendeel myl van Insterburg.

Georgenthal, klooster en amt aan het Thuringer woud, onder het graafschap Gleichen behorende, en den hertog van Saxen-Gotha toekomende.

Georgianen, een soort van Christenen in de Oostersche kerk, welke den Griekschen Godsdienst toegedaan zyn, tusschen de Caspische zee en Pontus Euxinus; zy staan evenwel niet onder den Patriarch van Constantinopel, maar hebben een eigen Metropolitaan, die 18. bisschoppen onder zich heeft, en in het klooster van de H. Katharina op den berg Sinai woont.

Georgien, Gurgistan, groot landschap in Azien, 't welk ten noorden aan Circassien, ten zuiden aan Turcomannien en Erivan, ten oosten aan Scirvan, en ten westen aan de Zwarte zee grenst. Het word in twe delen verdeelt, waar van het oostlyke den Perziaan, het westlyke den Turk cynsbaar is. De inwoners zyn den Griekschen Godsdienst toegedaan, worden voor de beste soldaten van Azien gehouden en het land is ryk aan kostlyken wyn, en zyde. In 't jaar 1714. hield zich een broeder van den tegenwoordig regerenden prins van Georgien een tydlang op kosten des konings van Vrankryk te Romen op, en verzocht den paus dat hy Missionarissen naar Georgien zenden wilde, om de inwoners tot het Roomsche Geloof te bekeren.

Georgius-Werder, keur Hannoversche land voogdy in 't hertogdom Luneburg, welke het amt Wilhelmsburg ingelyft is, en onder de Harburgsche usp ectie behoort.

Gеррersdorf, Silesisch steedje in het vorstendom Troppau, de heren graven van Sedenizky toekomende.

Gera, vloed welke niet ver van de stad Ilmenau in het vorstelyk graafschap Henneberg ontspringt, en zich in de Unstrut stort.

Gera, welgeboude stad aan de Elster ter rechter hand in Voigtland, benevens een Gymnasium en een residentie-slot op een berg, de jongste linie van de graven van Reuss toekomende. Zy legt 2. mylen van Zeits, dryft goeden koophandel, en heeft een landsregering die door de graven van Reuss in gemeenschap aangesteld word.

Gerabron, marktvlek in 't markgraafschap Anspach in Franckenland, een myl van Langenburg.

Gerade, word volgens het Saxisch recht al het huisraad en meubilen genoemt, die tot de vrouwelyke kleding en opschik behoren, en de vrouw by haar leven in haar bewaring gehad heeft, welke ook door sterfval erflyk aan de vrouw, dochters en andere vrienden van de vrouwelyke Sex vervallen.

Geramensa, Jerumnia, stad in de provintie Alentejo in Portugaal aan den vloed Guadiana niet ver van Elvas. Daar is een schoon en wel versterkt slot.

Gerardmont, zie *Grandmont*.

Geras, Gerus, munniken klooster van de Premonstratenzer orde in neder-Oostenryk, niet ver van Berneck.

Gerau, of eigentlyk Groot Gerau, kleine plaats by Darmstad aan Schwartsbach, in het opper graafschap Catsenelnbogen, waar naar dit dikwils het Gerauer-land genaamt word. Men houd hier jaarlyks een aanzienlyk landgericht.

Gerberoy, stad in de provintie Beauvoisis in Vrankryk aan de grenzen van Picardyen, benevens den titel van een heerlykheid.

Gerbes, eyland in Africa in de Middelantsche-zee, tot het koningryk Tripoli behorende.

Gerbeville, taamlyk grote stad in Lotteringen, 5. mylen van Nancy.

Gerbin, slot en steedje in Courland.

Gerbstadt, steedje en klooster-amt in het graafschap Mansfeld, onder keur-Brandenburgsche bescherming, waar van het laatste den koninglyken Pruissischen staatsdienaar den edlen van Plotho, het eerste den heer van Steuben toekomt.

Gerdau, vloed in 't vorstendom Grubenhagen, in 't Brunswykfche gebied, die in het Eimbeckfche Kerspel ontspringt, op Grossensusse en Haussen toeloopt, en by Versen in de Hardau valt.

Gerdauen, fraai steedje, slot en amt in 't Brandenburgs Pruissen, in de provintie Natangen, aan een Meir, waar in men een dryvent eiland vind, daar veel gras op groeit, en 't geen door den wind van den enen oever tot den ander gedreven word.

Gerden, een Cistercienser klooster in 't bisdom Paderborn.

Gereformeerde Officieren, zyn die genen, wier amt gesupprimeert of afgeschaft is, maar die evenwel dikwils by 't regiment blyven, maar zonder commando, en maar halve, of, behalven vry quartier, geen traktement genieten.

Gereformeerden, worden die gene genoemt, die de leere, welke Zwinglius 't eerst in het jaar 1519. in Zwitzerland opgebracht, maar Calvinus daar na in Picardyen en te Geneve voortplantte, en welke in 't eerst de Zwingliaansche, naderhand de Calvynsche, en eindelyk de Gereformeerde Godsdienst genaamt wierd, aankleven, en de Zwitzerische belydenis aangenomen hebben, welke eerst te Bazel anno 1530. opgestelt, en daarna van alle Gereformeerde kantons te Arau geapprobeert wierd, en eindelyk ook van andere buitenlantsche Gereformeerde kerken onderschrevenzyn. In Duitschland worden zy mee onder den naam van Protestanten begrepen.

Geren of Gehren, vlek en amt aan het Thuringer woud, 3. uren van Arnstad, heeft goede yzermynen, en hoort het vorstlyke huis Swartsburg-Sondershausen toe.

Gerenna, Jerenna, stad in Andalusien aan den kleinen vloed Guadimar, 3. mylen van Sevilje.

Gergeau, Jargeau, kleine stad aan de Loire in het landschap Orleanois.

Gergenthal, luststot in het zo genaamde Munniken woud in het markgraafschap Anspach, 't welk anno 1703. twee uren van Driesdorf geboud is.

Gergenti, Agrigente, stad in Val di Mazara in Sicilien, aan de zuidlyke kust, benevens een sterk slot, gelyk ook een bisdom, onder den aartsbisschop van Palermo staande. Haar haven, daar sterke koophandel in koorn gedreven word, legt 'er niet ver van daan, aan het vlek Emporio.

Gergenti, Fiume di Naro, vloed in Sicilien in Val di Mazara, welke zich by Gergenti in de Middelantsche-zee stort.

Gergin, zie *Görgin*.

Gerhardsberg, kleine maar vermaaklyke stad in Vlaanderen, benevens een abdy aan den vloed Dender, 3. mylen van Oudenaarden.

Gerichtsdwang, is wanneer de weerspannigen en misdadigers door de gerechtsdienaars met geweld voor het recht gehaalt, gegyzelt, gevangen gezet, en naar geschapenheid hunner misdaad of met geld, een gevangenis, of ook wel aan lyf en leven gestraft worden.

Gerichtsfolge, zie *Cent-of Gerichts Vervolging*.

Gerid, is een Turksche houte spies, die 2. voet lang, en voor met yzer beslagen is. De Spahi's gebruiken die te paard.

Geridbey, is aan het Turksche hof het opperhoofd van alle die gene, welke zich alle vrydagen op de plaats van het Serail in het boogschieten oeffenen.

Geringswalde, kleine stad by Rochlitz in de Leipziger kreits in Misnien.

Gerissaw, dorp in Zwitzerland, 't welk geen kanton onderworpen is, maar een eige republiek uitmaakt.

Gerlachstein, slot en heerlykheid in Crain, den vryheer van Hohenwart toekomende.

Gerlswalde, middelmatige plaats in de Uckermark-Brandenburg.

Germanien, zie *Duitschland*.

German-town, of *Duitsche Stad*, een volkplanting of nieuwe stad in Virginien aan den vloed Brapenhemk, welke van de Luiterschen uit de Palts, die 1709. naar America gingen, in 't jaar 1714. aangelegt is.

Germen, kleine stad in voor-Pommeren in 't hertogdom Stettin, hoort onder het amt Uckermunde.

Germersheim, stad en opper-amt in de neder-Palts, daar de Queich in den Ryn valt, den keurvorst van de Palts toekomende.

Germigny, vlek in het bisdom van Orleans aan de Loire. Daar legt noch een vlek van dezen naam in het landschapje Brie aan den vloed Maine, 't welk zeer vermaaklyk is, daar de bisschop van Meaux een schoon lust slot heeft.

Gern, slot en marktvlek in neder-Beyeren.

Gernrode, steedje en amt in 't vorstendom Anhalt, 1. myl van Quedlinburg, den vorst van Anhalt-Bernburg toekomende, aan welken het 1710. na dat vorst Wilhelm van Anhalt-Hartsgerode zonder erven gestorven was, te beurt viel. Voor dezen was het een vry wereldlyk vrouwenklooster, onder Anhaltsche bescherming, wiens abdis zitting en stem op de ryksdagen had.

Gernsey, zie *Garnsey*.

Gernsheim, Geresheim, kleine gefortificeerde stad en amt benevens een sterk slot in het Darmstadsche gebied aan den Rhyn, tusschen Worms en Oppenheim.

Gerode, Katholyks klooster en abdy in Eichsfeld, 2. mylen van Duderstad, waar toe een redelyke streek lands behoort, het stift Gerode genaamt.

Geroldseck, Hohen-Gerolseck, graafschap aan de Ortenau in Zwaben aan het Zwarte woud gelegen, behoorde voor desen de graven van Cronberg toe, die 1705. uitgestorven zyn, maar tegenwoordig den baron van der Linden.

Gerolstein, stad in de Eiffel, en de residentie plaats van een graaf van Manderscheyd.

Gerolzeck, zie *Kuffstein*.

Gerolzhofen, kleine stad en amt in 't bisdom Wurtsburg in Franckenland.

Gers, Giers, vloed in Gascogne, welke zich boven Agen in de Garonne stort.

Gersau, groot vlek aan het Lucerner meir, 't welk onder de bescherming van de 4. binnenste kantons Uri, Schweitz, Unterwalden, en Zug staat.

Gersdorf, een oud vervallen slot niet ver van Quedlinburg, waar van de beroemde zo adelyke als ook vryheerlyke familie en ryksbaanderheren van Gersdorf, als hun stam slot, den naam voeren.

Gersey, zie *Jersey*.

Gersfeld, marktvlek in 't Wurtsburgsche gebied in Franckenland, aan het Röhngebergte en de Hennebergsche grenzen, den heer van Weiters, een vry-Franckisch edelman, toekomende, die daar een sterk slot heeft.

Gerspach, stad in Zwaben in het graafschap Eberstein aan de Murg, ten deele den markgraaf van Baden-Baden, ten deele den bisschop van Spier toekomende.

Gerstberg, stad in het graafschap Aloft aan de Dender in Vlaanderen.

Gerstorf, kleine Hanausche stad in de neder Elsas, anderhalf myl beneden Hagenau.

Gerstungen, kleine stad, slot en amt aan de Werra in Thuringen, Saxen-Eisenach toekomende, aan de Hessische grenzen, tusschen Vacha en Creutsburg.

Geertruydenberg, kleine gefortificeerde stad in zuid-Holland, aan den zeeboezem de Biesbos genaamt. Zy hoort de erven van koning Willem toe, en men vangt 'er goede zalm en steur. In deze stad wierden 1710. tusschen de Fransche en Hollandsche ministers verscheyde conferentien over de vredes preliminairen gehouden, maar die vruchteloos afliepen.

Gerumegna, enigsins gefortificeerde stad in de Portugeesche provintie Alentejo aan de Guadiana.

Geschlechter, zie *Patricii*.

Geschut- of Stuk-poorten, zyn de plaatzen op het schip, daar het geschut door steekt.

Geschwend, zie *Gschwend*.

Gesecke, stad in 't hertogdom Westphalen, keur-Keulen toekomende.

Gesencke, hiet een deel van het Sudetische gebergte, aan de zyde van het graafschap Glats en de vorstendommen Neisse en Troppau, daar zy de grensscheyding tusschen Silesien en Moravien maken.

Geshymeth, vlek in neder-Ongaryen, 't welk in 't jaar 1699. wegens religie-geschil tusschen de Katholyken en Protestanten gants verwoest is.

Gesmoldt, schone heerlykheid in 't bisdom Osnabrug, welke de adelyke familie van Hammerstein toekomt.

Gespanschappen, zo worden de provintien genaamt, waar in het koningryk Ongaryen verdeelt is, en waar van 'er 74. zyn.

Gester-Rif, zandbank in de Oost-zee, onder het eyland Falster.

Gestes, Göstesch, slot in neder-Ongaryen, tusschen Raab en Papa.

Gestricia, provintie in Zweden in 't Noordland, welke ten oosten aan den Bothnischen zeeboezem, ten westen aan Dalecarlien, en ten zuiden aan Westermanland en Upland grenst. Zy is taamlyk vruchtbaar van koorn, en heeft goede yzer-en koper-mynen.

Gestungshausen, vlek en gericht of cent-amt in het Coburgsche.

Gesula, provintie in 't koningryk Marocco in Africa, tusschen de provintien Dara, Sus, Marocco, Thesset en den berg Laalem. Het land heeft geen steden maar enkele dorpen, de inwoners zyn goede soldaten, en willen voor de oudste natie van Africa aangezien zyn.

Getto de gli Ebrei, zo hiet het Joden quartier te Romen en te Venetien. Het bestaat uit ver-

verscheyde morssige straten, en zo dra het donker word, durft zich geen Jood buiten dezelve laten vinden.

Gevalien, stad in Gestricia in Zweden, daar de vloed Hasunda in den Sinus Bothnicus valt. Niet ver daar van daan zyn beroemde kopermynen.

Gevaudan, Givaudan, een van de drie delen van het landschap Sevennes in Languedoc in Vrankryk, 't welk tusschen de provintien Vivarez, Velay Rovergue en Auvergne gelegen is, en 1721. veel van de pest geleden heeft.

Geubich, sterk slot en dorp in Franckenland, de graven van Schonborn toekomende: daar is een van de schoonste tuinen van gants Franckenland.

Geudern, Gödern, stad, slot en amt aan den Vogelsberg naar den kant van Frankfurt aan den Main, is de residentie-plaats der graven van Stolberg-Wernigerode.

Gevelsberg, stad en stift in het graafschap Marck.

Gevio, kleine Zwitzersche stad in Valmagia, 't welk een der Italiaansche voogdyen van de Zwitzers in 't Milanees is.

Gevorstede Graven, behouden wel den graaflyken titel, maar hebben de vorstelyke waardigheid, en zyn hun in alles gelyk.

Gevres, kleine plaats in de Fransche provintie Maine, had voorheen den titel van een marquisaat, maar is nu een hertogdom, waar van de familie van Potiers de Tremes den titel voert.

Geuthen, Geithayn, kleine stad in de Leipziger kreits in Misnien, een myl van Rochlitz, onder het amt van Rochlitz behorende.

Geweer, word by het voetvolk in boven en onder geweer verdeelt. Het eerste bestaat uit piken, snaphanen, musketten, hellebaarden of kort geweer: het andere uit degens, bajonetten en zabels.

Gewershausen, kleine stad in het neder-graafschap Catzenelnbogen aan den Rhyn, tegen over S. Goar. Daar by legt op een berg een sterk slot, de Kat genaamt.

Gewetensluiden, een sekte die in de voorgaande eeuw 1673. door een herom zwervent student uit Holstein, Matthias Knutzen genaamt, die zich op verscheyde plaatzen in Duitsland een aanhang zocht te maken, opgerecht wierd, maar die kort daar na weer verstrooit is, na dat gemelde Knutze in Jena door den beroemden Godgeleerde D. Musæus weerlegt wierd. Zyn gevaarlyke leer quam eindelyk daar op uit, dat de H. Schrift geen richtsnoer van het geloof was, maar de wetenschap was benevens de conscientie het ware en rechte grondgeloof, dat alle menschen als een bybel by zich voerden.

Gewicz, stad in Moravien, aan de Boheemsche grenzen gelegen.

Gewnar, graafschap in opper Ongaryen, tegen het Carpatisch gebergte.

Gex, klein landschap 't welk ten zuiden door de Rhone van Savoyen gescheyden word, en ten noorden maar aan het graafschap Burgundien, ten oosten aan het kanton Bern, ten westen aan de Fransche provintie Bugey grenst, waar in het ook legt. Het komt de kroon Vrankryk toe, en heeft een stad van den zelven naam.

Geyer, kleine berg-stad in de aartsbergsche kreits, een myl van Annaberg in Misnien.

Geyer, slot en vlek in 't markgraafschap Anspach, een myl van Weissenburg, waar naar de ryksvrye adelyke familie van Geyer den naam voert.

Geyer, een vry ryksgraafschap in de Frankische kreits, welke 1685. tot deze waardigheid verheven wierd, en den ryksgraaf Hendrik Wolfgang van Geyer, in 't jaar 1640. geboren, toequam, welke te Goldbach resideerde, en wyl hy de laatste van zyn geslacht was, ook geen kinderen of andere bloedvrienden naliet, zyn erffenis by testament aan den koning van Pruissen liet welke 't zelve ook na zyn dood in bezit liet nemen. Men moet dezen graaf van Geyer van het graaflyk geslacht van Geyersberg in Oostenryk onderscheyden.

Geyerau, schoon slot en heerlykheid benevens een voortreflyken lust-tuin in Crain, anderhalf myl van Laybach, den vryheer Merharitsch, genaamt Fabianitsch, toekomende.

Geyl, rivier welke in opper-Karinthien ontspringt, en zich beneden Villach in de Draw stort.

Geyrsfeld, steedje in 't stift Fulda aan de Wurtsburgsche grenzen.

Geysing, bergvlek dicht aan Altenberg, in de aartsbergsche kreits in Misnien, word in oud en nieuw Geysing verdeelt, waar van het eerste den keurvorst van Saxen, het andere een heer van Bunau-Lauenstein toekomt.

Geyten-Eyland, zie *Ægæ*

Gezaira, landschap in 't Africaansch Barbaryen aan de Middelantsche-zee, waar van Algiers de hoofdstad is.

Gezamentlyke hand, is zulk een soort van leen-investituur, die aan enige personen te gelyk gegeven word, zo evenwel dat 'er niet meer als een het werklyk bezit van het leen geniete, en de anderen na zyn dood daar in opvolgen.

Gezant, is een algemene titel, welke al die genen gegeven word, die in staats verrichtingen aan een andere uitheemsche mogentheid gezonden worden. Men noemt hem anders een publiek of gecaracteriseert minister, welke titel aan andere ministers niet gegeven word, tot zo ver dat men ook de kardinaal ministers, die voorstanders van gehele volkeren zyn, en aan het Roomsche hof leven, om het belang van hun natie in acht te nemen, dit karakter niet vergunnen wil. Maar de gewoonte heeft een groot onderscheyd onder deze personen gemaakt. Want de afgezanten worden verdeelt in gezanten van den eersten rang, die voornaamlyk ambassadeurs genoemt worden. Deze worden van vrye en Souvereine vorsten of staten buiten 's lands gezonden, en hebben de eer van hun principaal te verbeelden, waarom hun ook zonderlyke eerbetüigenissen moeten bewezen worden. Verder worden zy naar de geschapenheid hun-

-ner commiſſien onderſcheyden, en wel in ordinare en extraordinare ambaſſadeurs, welke ten opzicht hunner rechten en bediening volkomen met elkander over een komen, en maar daar in van elkander verſchillen, dat een extraordinaris ambaſſadeur, wyl hy gemeenlyk in gewichtige en buitengewone gelegentheden gezonden word, den rang boven zyn amptgenoot den ordinaris ambaſſadeur heeft, ſchoon hy dezen rang niet boven een ordinaris ambaſſadeur van een ander hof eiſchen kan. De voornaamſte eigenſchap van zo een gekarakteriſeert gezant beſtaat hier in, dat hy den perſoon van zyn principaal verbeelt, maar darom niet al de eer geniet, die men aan zyn heer zoude bewyzen: warom hy zich moet vergenoegen met het geen door de gewoonte ter plaatze daar hy zich ophoud ingevoert is. Een gezant van den tweden rang word van enige in het Duitſch een afgezant genoemt, en van een gezant onderſcheyden, doch dit onderſcheyd word niet altyd in acht genomen. Gemeenlyk hiet hy een Envoyé, en geniet op ver na de eer niet, die men een ambaſſadeur bewyſt, warom men het in 't gemeen daar voor houd, dat de qualiteit van Envoyé zich beter als de titel van een ambaſſadeur tot gewichtige zaken en verrichtingen ſchikt, nademaal die zo veel nauwkeurige omſtandigheden niet vereiſcht. Wanneer zulk een afgezant zich op een ordinaire wyſe aan een hof of by een ſtaat ophoud, word hy Reſident genaamt, hoewel enige tuſſchen een Reſident en een Ordinaris Envoyé enig onderſcheyd willen maken, dat evenwel op de ervaring niet gegrond is, ten zy dan dat men met den titel van reſident zo mild ware, dat men 'er een Agent door verſtonde; daar en tegen is een Extraordinaris Envoyé zo een afgezant, welke maar voor een bepaalden tyd zekere zaken aan een hof te verrichten en gants geen voorrecht voor een Reſident te verwagten heeft. Deze titel word gezegt het eerſt van de Genuezen uitgevonden te zyn, die 1652. aan het Franſche hof een gezant met het karakter van Extraordinaar Envoyé zonden, waar by zy evenwel niet hebben kunnen verwerven, dat hem andere eer-bewyzingen als een reſident aangedaan wierden. Ondertuſſchen heeft men naderhand begonnen zich aan verſcheyde hoven van den titel van Extraordinaar Envoyé te bedienen. Onder de gezanten worden ook gerekent de Plenipotentiariſſen (gevolmachtigden) welke na geſchapenheid der omſtandigheden dan eens onder de gezanten van den eerſten, dan van den tweden rang getelt zyn. By den Weſtphaalſchen vrede dreven de Franſchen dat de titel van Plenipotentiaris geen rang van Ambaſſadeur geven kon. Naderhand heeft deze titel aanleyding tot veel geſchillen gegeven. Hier toe behoren ook de Commiſſariſſen, welke titel anders maar aan die perſonen gegeven word, die van een ſouverein vorſt een commiſſie by zyn onderdanen opgedragen word. Maar men gebruikt dezen titel ook by publieke miniſters, en is dezelve gemeenlyk by grensſcheydingen in gebruik. Enige gezanten worden ook Deputati of gedeputeerden genaamt, en deze titel is zeer bequaam om by vrye ſtaten te gebruiken. De Hanſé ſteden noemen haar gezanten aan het Franſche hof Ambaſſadeurs Deputez. In Holland zyn de extraordinare gedeputeerden bekent. Eindelyk moet men noch van de Agenten melden, dien de titel van publiek miniſter niet toekomt, nademaal zy gemeenlyk aan de hoven en in de republieken zich wegen private verrichtingen voor hun principaal ophouden. Zomwylen laten de gezanten hun ſekretariſſen onder den titel van Agenten blyven, in welk geval zy acht op de zaken moeten geven, en de aankomſt van een ander gezant afwachten.

Gezegelt-papier, is waar op voor aan op bevel der overigheid een zeker teiken geſtempelt of met zwarte verf opgedrukt is, en in zommige gerichten worden geen andere ſchriften aangenomen, als die op diergelyk papier geſchreven zyn. Op verſcheyde plaatzen moeten ook alle obligatien, wiſſelbrieven en contracten op zulk papier geſchreven worden, wyl men anders, wanneer de zaak voor 't gericht komt, een geld-boete daar voor betalen moet.

Gezondheids Raad te Venetien, beſtaat uit weinig perſonen, en is nevens zyn amtenaren bemoeit dat 'er geen beſmettelyke ziekte in de ſtad gebracht worde. Zy ſtellen de ſchepen en de daar op zynde perſonen een zekeren tyd eer zy durven in de ſtad komen, zorgen voor het water en voor de grachten, verbieden de bedorve en ongezonde vruchten, en oeffenen hun macht te water en te land. Alle quakzalvers en doktoren horen onder hun rechtsdwang, zy hebben ook een nette lyſt hoe veel hoeren 'er zich in Venetien ophouden, welke laatſte in Nicolo Doglioni Coſe Notabili di Venezia uitdruklyk te lezen is. Diergelyken raad heeft men ook te Genua.

Gharag, zie *Charagd.*

Ghera, of *Ghiera d'Adda*, klein landſchap, ten dele in het Milaneeſche, ten dele in het Venetiaanſche gebied gelegen. De kleine ſtad van dien naam is wel beveſtigt, en heeft een goede watergracht, ook een kroonwerk met goede muren voorzien.

Ghele, kleine ſtad aan den vloed Nethe, in het quartier van Antwerpen.

Gheneoa, Genehoa, koningryk in Africa in Nigritien, by den mond van den Niger ſtroom, heeft geen ſtad noch ſlot, en de gouverneur benevens de voornaamſte wonen in een groot dorp. Het grenſt ten noorden aan het koningryk Galata, en ten ooſten aan Tombut.

Gherselvin, ſtad in 't landſchap Chaus in 't koningryk Fez, aan de andere zyde van den berg Atlas in Africa, op de zyde van Segelmeſſe.

Ghetto, zie *Getto de gli Ebrei.*

Ghezor Rif, zie *Geſter Rif.*

Ghiabet, zo noemt men de afgodendienaars in Perzien die het vuur aanbidden. Ook geven de Turken dezen naam gemeenlyk aan de Chriſtenen en anderen, die niet van hun Godsdienſt zyn

Ghiara basci, is de Chirurgyn welke den koning van Perzien de ader laat en ſcheert.

Ghi-

Ghivira, kleine ftad in het graaffchap Anghiera, aan den oever van het meir van Ghivira in het Milaneefche.

Gianuti, Januti, klein eyland in de Toskaanfche zee, 't welk wegens de zee rovers by na gants woeft is. Het hoort den groot hertog van Toskanen toe.

Giaques, Galles, zekere volkeren in Monomotapa in Africa, welke zeer fterk zyn, en veel van Abyffinien ingenomen hebben.

Giaroli, grote ftad aan den vloed Grama in het hertogdom Montferrat.

Giavenno, fraaie ftad aan den vloed Sangon in 't markgraaffchap Sufa in Piemont.

Gibelhausen, ftad in 't vorftendom Grubenhagen, niet ver van Eisfeld.

Gibellini, is een bekende factie in de hiftorie, alzo naar de ftad Waiblingen in het Wurtembergfche genaamt, die het in de 12, 13. en volgende eeuwen met de Roomfche keyzers tegen de pauzen en Guelphen hielden.

Gibello, een kafteel in den ftaat van Bufeto, aan de grenzen van het hertogdom Parma.

Gibichenstein, bergflot en amt in de Saal-kreits in 't hertogdom Maagdeburg aan de Saal, een uur van Hal, den koning van Pruiffen toekomende. Op dit flot zat voorheen Lodewyk II. landgraaf van Thuringen gevangen, die daar uit in de rivier de Saal fprong, en zich redde, waar van daan hy ook Lodewyk de Springer genoemt is. Anno 1705. ontftond by Gibichenftein een fchone minerale bron, die de Halfche byna overtrof.

Gibralcon, kleine maar aangenaame ftad in Andalufien, benevens een burggraaffchap, den hertog van Bejar toekomende.

Gibraltar, Gibaltar, Gebal-Tarif, ftad in Andalufien op een berg van den zelven naam, aan de zee-engte van Gibraltar, daar zy een ruime haven heeft. Zy is niet groot maar wel beveftigt, en met een fterke citadel voorzien, welke de gecombineerde vloot onder den admiraal Rook in 't jaar 1704. innam, en den prins van Heffen-Darmftad als commandant met een fterke bezetting daar in liet, die zich in de kort daar op gevolgde belegering een vol half jaar tegen den Spaanfchen generaal Marquis de Villadarias en den Franfchen maarfchalk de Theffé dapper verweerde, tot dat de vyand met het einde van maart 1705. de belegering verliet. In 't jaar 1710. in november floten het de Spaanfche troepen weer in, maar de Engelfche bezetting deed een uitval, ftak hun campement in brand, en nam ze meeften deels gevangen. In het vredes traktaat 1713. te Utrecht tuffchen Spanjen en Engeland gefloten, is door het 10de artykel de ftad en het flot Gibraltar benevens der zelver haven, vefting-werken en daar toebehorende forten voor eeuwig aan Engeland overgelaten. Het naauw of de Straat van Gibraltar is een zee-engte tuffchen Andalufien en het koningryk Fez, en verenigt de Middelantfche met de Atlantifche zee. (Ieder weet hoe de Spanjaarden niet tegenftaande het gemelde tiende artykel voor een jaar of twe de ftad weer op nieuws belegert hebben, en evenwel haar tot de overgaaf niet kunnen brengen.)

Gibraltar, grote ftad in zuid-America, in de provintie Venezuela aan het meir Marecaye, daar veel tabak, zuiker en Cacao groeit.

Giczin, zie *Girfchin*.

Giebelstad, is de hooftftad van het graaffchap Geyer in Franckenland, 't welk uit vier voogdyen, Goldbach, Reinsbron, Neukirchen, en Gibelftad beftaat, den koning van Pruiffen toekomende. Daar ftaan 2. fchone kaftelen.

Giech, ryks graaflyk geflacht in Franckenland, 't welk door keyzer Leopold in den ryksgraven ftand verheven is, en zich reeds 1699. by het Franckifche Ryks-graven collegie heeft aangegeven om als een werklyk lid aangenomen te worden, maar de dadelyke aanneming en inleyding is zo lang uitgeftelt, tot dat 'er vooreerft uitgemaakt was hoeveel een ieder moet opbrengen, en is den 17. fept. 1726. eerft te Weickersheim voortgegaan. Dit geflacht verdeelt zich in de Buchaufche en Thurnaufche linie, en de graaflyke landen beftaan uit de 3. amten in Franckenland, Buchau, Thurnau en Weisfenfels.

Giechnitz, Jetstenitz, fteedje in de Rackenitzers-kreits in Bohemen.

Giehum, zie *Gihun*.

Gien, kleine ftad in Gaftinois in Vrankryk aan de Loire, waar over een brug legt. Zy heeft den titel van een graaffchap. Omtrent deze ftad begint de vaart, waar door de Loire met de Seine verenigt is.

Giengen, kleine vrye ryksftad aan den vloed Brentz in Zwaben, in het Wurtemberger land, 2. mylen van Nördlingen.

Giera, klein en woeft eyland van den Archipel, niet ver van het eyland Candia.

Gieraci, zie *Girace*.

Gierisch, fteedje in Zevenbergen aan de Wallachyfche grenzen.

Giessen, welbeveftigde ftad en amt in opper-Heffen aan den vloed Lohna, benevens een Univerfiteit, die 1607. geftigt is. Zy hoort den landgraaf van Heffen-Darmftad toe, en legt 6. myl. van Frankfurt.

Gegradueerde personen noemt men gemeenlyk die gene, die den eerentrap op hogefcholen bekomen hebben, en baccalauruffen, meefters der vrye kunften, licentiaten of doctoren zyn geworden, zonder welken trap iemand niet licht een profefforaat of beftiering van een collegie verwerft. In Vrankryk heeft men Graduez Simples, en Graduez Nommez. De eerftgenoemden hebben niet als den bloten trap en geen verwachting, maar de laatfte den eertrap en verwachting van een beroemde Univerfiteit te gelyk. Want de Univerfiteiten in Vrankryk hebben het recht om zekere Parochien en beneficien te vergeven, even eens gelyk de Univerfiteit van Cracou, die naar derzelver voorbeeld opgerecht is, byna gants Polen met geeftlyken voorziet. De maanden januari en juny hieten Mois de rigueur, of ftrenge maanden, dewyl de vergever in dezelve het beneficie dat door den dood opengevallen is, zonder verder voor of tegenfpreken aan den oud-

 ften

ften candidaat van de Graduez nommez opdragen moet. De maanden april en oktober hieten mois de faveur, of maanden van gunst, vermits de vergever in dezelve de leeg zynde præbende aan een van de Graduez fimples na zyn wilkeur geven durf. Alle diergelyke gegradueerden moeten van geboorte franfchen, of anders genaturalifeert, en in de Chambre des Comptes geregiftreert zyn. Zy moeten van eerlyke ouders afftammen, gefchooren kruinen dragen, op een Franfche Univerfiteit geftudeert en ten minften het 24. jaar van hun ouderdom bereykt hebben, ook van te voor geen beneficie bezitten, dat over de 600. pond aan inkomften jaarlyks bedraagt.

Giessenheim, een klein eiland midden in den Rhyn, in neder-Elfas, tegen over Hagenau. Het beflaat twaalf hondert roeden in de lengte, en zeshondert in de breette, en is rontom met een goede linie tegen den aanval der vyanden verfterkt. De Franfchen hebben 'er anno 1686. de voorname vefting Fort Louis op geboud.

Giesshubel, berg-Giesshubel een kleine bergftad by Gottleube en Bora niet ver van Pirna in de Meisnifche kreits. Daar word veel yzer gemaakt.

Giffhorn, een kleine ftad, amt en flot aan de rivier de Aller, daar zich de Ifa daar mee vermengt in 't hertogdom Luneburg.

Gigan, een kleine ftad in neder-Langedok, in 't gebied van Montpellier, zeven Franfche mylen van Montpellier tegen 't weften gelegen.

Gigeri, een ftad aan de Midlandfche zee, in Afrikaans Barbaryen, in 't koningryk van Algiers, in de provintie Bugie.

Gigia, kleine ftad in Afturien in Spanje.

Gigling en, een Wurtembergs fteedje in Zabergow in Zwaben aan den vloed Zaber gelegen.

Giglio, een klein eiland in het Toskaanfche meer, aan de kuften van Stato delli Prefidii, waar onder het hoort.

Gignodo, een kleine ftad in Piemont, een half myl van Aofta, het voert den naam van een barony.

Gigondas, een ftad in 't prinsdom van Oranje.

Gihlava, een vloed in Moravien, welke in de Bechiner-kreits in Bohemen ontfpringt, en zich in de rivier Teya ontlaft.

Gihun, of *Jihun*, een ftroom in Azien, makende de grensfcheyding tuffchen Perzien en groot Tartaryen, ftort zich in het Kafpifche meir.

Gilan, zie *Kilan*.

Gilde, genootfchap van enig handwerk, 't welk jaarlyks dekens en hooftluiden verkieft, om zyn wetten en voorrechten voor te ftaan.

Gilemniz, zie *Starkenbach*.

Giles, een kleine plaats benevens een flot in Champanje.

Gilgenburg, een ftad in Hockerland, of de zo genaamde bovenlandfche kreits, in 't koninglyk Brandenburgs Pruiffen, waar van de graven Finck van Finckenftein erflyk opperhooftluiden zyn.

Giliaki, zekere heidenfche volkeren in de Moskovitifche provintie Dauria, zy wonen langs de ooft-zee.

Gilolo, een van de Moluckifche eilanden in de Indiaanfche zee in Azien, waar van de koning van Gilolo het meefte bezit. De Hollanders en Spanjaarden hebben daar eenige plaatzen, en de hooftftad voert ook den naam van Gilolo.

Gilowey, ftad van de koninglyke kamer in Bohemen, in de Kaurzimer kreits, beroemt wegen haar goudmynen.

Gimlitz, een kleine vloed in Meiffen, welke zyn oorfprong neemt in het amt Frauenftein.

Gimnich, een flot, vlek en heerlykheid in het aarts-ftift Keulen, aan den vloed Erx, niet ver van keulen aan de Gulikfche grenzen. Het is het ftamhuis der vryheeren en graven van Gimnich.

Gimont, een ftad en flot in het graaffchap Gaure, in 't gebied van Guienne in Vrankryk.

Gimpelhoff, twe fchone kaftelen in Krain, het ene 5. het andere 8. mylen van Laybach gelegen. Het eerftgenoemde komt den heer van Schernburg, het andere dat aan de Sau legt, den heer Zetzhekker toe.

Ginckel, een adelyk flot in de provintie van Utrecht, tuffchen Rhenen en Amersfoort: het is het ftamhuis van de Ierfche graven van Athlone.

Gindes, een rivier in Azien, die in Armenien zyn oorfprong heeft, en zich in den Tigris ftort.

Gindi of Dgindi, zeker flag van Turkfche ruiters, die zeer aardig en handig met hun paarden en wapens weten om te gaan.

Ginerca, een kleine ftad op het eiland Corfica, aan een kleinen zee boezem.

Ginestar, een fteedje in Katalonien, aan den vloed Ebro, 4. mylen van Tortofa.

Gingi, een provintie en een der grootfte fteden op het half eiland van Indien, aan dees zyde de Ganges, aan de kuft van Koromandel in Azien. De ftad is met wallen en dubbelde muren omringt, en met vier grote bergen, waar op drie fterke kaftelen leggen omgeven, van welke bergen de eene met twe, de andere met vier, en de derde met zeven wallen verfterkt is. Zy legt 5. mylen van Nagapatan tegen 't noorden.

Gingiro, koningryk in Afrika.

Gio, ftad in Afturien aan de Kantabrifche zee.

Giohor, zie *Ihor*.

Giorgio, een zeker gebied der Zeklerfche refidentien in Zevenbergen, aan de Moldavifche grenzen. De hooftftad Giorgio word meeft van Rooms-Katholyken bewoont.

Giosselin, zie *Joffelin*

Giovenazza, kleine ftad in 't koningryk Napels, aan de kant van 't landfchap Bari, benevens een bisdom 't welk onder den aartsbiffchop van Bari ftaat. Hier toe behoort ook een klein land-landfchap van den zelven naam, 't welk benevens de provintie Cellamare in 't jaar 1719. den kardinaal del Giudice weer ingeruimt wierd, toen hy de Spaanfche party verlieten tot den keyzer overging.

Gir, een grote rivier in Afrika, dewelke zich met den vloed Zuenzinga verenigt.

Girace, of *Gieraci*, een ftad in Calabria oltra in 't koningryk Napels op een heuvel niet ver van Golfo di Girace gelegen. Derzelver biffchop ftaat onder het aartsbisdom Rheggio.

Girgio, een ftad in opper-Egipten in Afrika, aan den linken oever van den Nyl, 't is de hooftftad van een landfchap Caffif van Girgio genoemt.

GIRGIO, een van de natuur en kunst versterkt kasteel op een eiland in den Donauw, in Hongaryen.

GIRINGBOMBA, koningryk in 't landschap Biafara in neder Ethiopien in Afrika.

GIRITBAY, zie *Geridbey*.

GIRONDA, een klein eyland in de Middelandsche zee, aan de kust van Natolien in Azien.

GIRONDE, zo word de rivier Garonne in Vrankryk genaamt, na dat zy zich met de Dordogne verenigt heeft.

GIRONNE, een grote en oude stad in Katalonien, daar de rivieren Onar en Ter te zamen lopen. Zy heeft een bisschop die onder het aartsbisdom van Tarragona behoort, voert den titel van een hertogdom, is bevestigt, en in een driehoek geboud. Binnen haren ringmuur heeft zy een kasteel, en daar buiten drie andere, die op drie nabygelegene heuvels leggen. Deze vier forten zyn Fort Rouge, de koningin Anna, de Konstabel, en het Gefortificeerde Kapucyne klooster, niet ver daar van daan zyn zeer schone zoutgroeven. In 't jaar 1684. rukten de Franschen voor deze plaats, maar moesten met groot verlies weer te rug trekken, doch namen ze in 't jaar 1694. met akkoort in, en gaven ze in 1697. by het Rykswykſche vredes traktaat den Spanjaarden weerom. anno 1706. wierd deze stad van koning Karel III. onder zyn gehoorzaamheid gebracht, en toen zyn Katholyke majesteit zich met zyn hofhouding daar in het jaar 1710. enigen tyd ophielt, rechtte hy daar een nieuwe Universiteit op. Deze plaats is eindlyk na een moeielyke belegering in 't jaar 1711. door den Franschen hertog van Noailles weer verovert, en in het volgende jaar wierd zy van de keyzerlyken weder ingesloten, die egter onverrichter zake moesten aftrekken.

GIROU, kleine rivier in Langedok, die zich in de Lez stort.

GISORS, kleine stad aan de rivier Epte, en de hoofdstad van het landschap Vexin in Normandyen, veertien mylen van Parys, voert den titel van Burggraafschap.

GISSA, eiland in de golf van Venetien, tegen de Kroatische grenzen, benevens een stad van den zelven naam die den Venetianen toekomt.

GISSELWERDER, zie *Geisselwerder*.

GISSIBEL, zie *Giesshubel*.

GISSING, kleine stad en sterk kasteel in neder-Ongaryen, naar den kant van Stiermarken, op een hoge rots.

GITSCHIN, een schone stad, benevens een Jezuite kollegie en queekschool voor de jeugt in de koninggratzer kreyts in Bohemen, tien mylen van Praag.

GITTELDE, een vlek in het Wolfenbuttelsche amt Stauffenberg, daar Hendrik de Vogelaar van 't vincken-net tot het keyzerdom verheven wierd. Daar is een yzermakery.

GIVAUDAN, zie *Gevaudan*.

GIUDECA, een eyland in de Venetiaansch zee, een vierendeel myl van Venetien, 't welk uit zes kleine eilanden bestaat. Daar zyn veel schone hoven en lusthuizen, gelyk ook zes kerken en een klooster voor de koertizanen, die dat hantwerk verlaten hebben. Dit eyland heeft zyn naam bekomen van de Joden, die daar op wonen.

GIVET, een vesting in het graafschap Namen, komende het huis van Oostenryk toe.

GIULA, of *Gyula*, een stad in het opper Ongarisch graafschap Bihar, aan de grenzen van Zevenbergen, daar de vloed Feyerkeres in het meir Sarkad valt. De Christenen hebben deze plaats in het jaar 1694. verovert.

GIULIA NOVA, een kleine stad op een heuvel niet ver van de golf van Venetien in Abruzzo Oltra in het koningryk van Napels.

GIUREA, een sterk slot in Katalonien, 't welk anno 1711. van de Geallieerden verovert, en het Fransche garnisoen tot krygsgevangen gemaakt wierd.

GIVRE, een rivier in Savoie, welke in den vloed Arve valt.

GIUSTANDIL, een stad benevens een sterk kasteel op een rots in Servien.

GIUZ CHON, een lezer van den Alkoran, zie *Alcoran*.

GIZERA, een rivier in Bohemen, die zyn oorsprong op het Reuzen-gebergte heeft, door den Buntzler kreits loopt, en zich by Alt-Buntzel in de Elf stort. Men vind 'er goud zand in.

GLACIERES, zeer hoge berg in het Savoysche landschap Faucigny, die van de inwoners Monte Maledetto of de Vervloekte berg genaamt word, dewyl hy het gantsche jaar met sneeuw en ys bedekt legt.

GLACIS, is aan een vesting de allengsjes aflopende afdaking der borstwering van den bedekten weg naar de veldzyde tot op den vlakken grond.

GLADBACH, een keur Paltsische stad in het hertogdom Gulik.

GLAJON, een distrikt en dorp van den zelven naam benevens een sterk slot in Henegouwen.

GLAMBECKE, een oud verwoest kasteel op het eiland Femeren, daar de schepen nu gemeenlyk ten anker gaan leggen: het komt den hertog van Holstein-Gottorp toe.

GLAMORGAN, graafschap in Engeland in South-Walles, 't welk tegen 't oosten aan het landschap van Monmouth, tegen 't noorden aan Brecknock, tegen 't westen aan Caermarden, en tegen 't zuiden aan 't Kanaal van Bristol grenst. Het heeft 118. Kerspelen, en 11. steden, tegen 't zuiden is het vruchtbaar, maar tegen 't noorden gants Bergachtig.

GLANDEFOURE, een stad in Ierland, die een bisschop heeft, staande onder den aartsbisschop van Dublyn.

GLANDELAGH, slot in het graafschap Dublyn in Ierland.

GLANDEVES, was een stad in Provence, aan de rivier Var, dewelke door overstroming van dezen vloed verlaten wierd, en is in tegendeel het vlek, Entrevaux een vierendeel myl daar van daan, geboud, daar de bisschop van Glandeves ook zyn residentie houd, die onder het aartsbisdom van Ambrun staat.

GLANECK, een steedje op een berg in neder-Karinthien, aan den vloed Glan.

GLARIS, een van de dertien kantons in Zwitzerland, welke tusschen de kantons Zweitz en Uri, het ampt Gaster en, de graafschappen Sargans en Riva, en het land der Graubunders legt. Dit kanton

ton is rontom met bergen omringt, drie mylen lang, en is het eerste dat in het Zwitzersche verbond getreden is, en zich de heerschappy van Oostenryk onttrokken heeft. Het is ten dele Gereformeert, ten dele Roomsgezint, en het hooftvlek daar van hiet ook Glaris.

Glascow, een kleine stad in het landschap Cluydesdale aan den vloed Cluyd in Schotland: heeft een aartsbisschop, voert den titel van Barony, en heeft een Universiteit, dewelke in het jaar 1454. opgerecht is.

Glasshutte, kleine berg-stad aan de Mogliz, in de Erts-geburgische kreitz in Meissen, tusschen Dippoldiswalda en Altenberg.

Glastenburg, een stad en beroemde abdy in Sommersetshire in Engeland.

Glatt, een stroom in Zwitzerland in 't kanton Zurich, hy ontspringt niet ver van Fichtenthal, loopt door de Grieffen-zee, en stort zich by Eglisaw in den Rhyn.

Glattau, zie *Klatow*.

Glaucha, een stad aan de rechte zyde van de Schneebergische Mulda, benevens een kasteel de Schone Burgt genaamt, in Meissen, komende den graaf van Schönburg toe, en is een achterleen van het Boheemsche ryk. Zy legt drie mylen van Gera, en een van Zwickauw, en is anno 1712. den 24. oktober byna gants afgebrand.

Glaucha, een voorstad van Halle, hebbende haar eige gemeente. Daar is een schoon Weeshuis en queekschool geboud.

Glaz, in 't Boheemsch Kladsko, een beroemde stad aan de Neisse, in het graafschap Glatz in Bohemen aan het Reuzen-gebergte. Zy is gefortificeert, heeft een sterk slot en legt twaalf mylen van Praag. Het graafschap Glatz hoort niet onder de Boheemsche kreitz, maar is een ingelyfde Duitsche provintie.

Gleiberg, een steedje en slot in Wetteravien, tegen over Giessen, komende den graaf van Nassau-Weilburg toe.

Gleibitz, zie *Gleywitz*.

Gleichberge, zyn twee zeer hoge bergen, een half uur van Romhild, waar van de eene, die aan de Hennebergsche grenzen paalt, de Steinburg, de andere die tegen Wurtzburg aanlegt, de Gleichberg genaamt word. Op den laatstgenoemden heeft de hertog Romhild van Saxen een schoon lusthuis laten zetten.

Gleichen, zyn twe verwoeste en na by elkander leggende bergkastelen in 't vorstendom Calenberg, aan de grenzen van Eisfeld, waar van het tegen 't westen leggende Hessen, en het tegen 't oosten leggende Hanover toekomt.

Gleichen, een graafschap in Thuringen aan 't Erfortsche gebied, waar van het slot denzelven naam voert. Ten dele is het een keur-en vorstlyk-Saxisch, ten dele een keur-Mentzisch leen, en is onder de hertogen van Saxen-Weymar, graven van Hatzfeld, en graven van Hohenlo verdeelt. De graaf van Hatzfeld bezit het slot Gleichen, als de oude residentie-plaats van de graven van Gleichen, het amt Wandersleben, de stad en het amt Blankenhayn en Kranichfeld. Over deze heeft keur-Saxen het gebied, nademaal zy, ter oorzaak van het geschil dat keur-Mentz met Saxen-Gotha en Weymar heeft, gesequestreert zyn. De graven van Gleichen zyn in 't begin van de 17de eeuw uitgestorven. De Drey-Gleichen of *drie gelyken* zyn drie bergen tusschen de stad Arnstadt, Gotha en het Erfortsche gebied, op een van de welke een slot staat, namentlyk Gleichen, daar enig merkenswaardige zaken te zien zyn, en het is ten dele weer opgeboud, maar de andere als Wachsenburg en Muhlberg zyn verwoest en ingevallen.

Gleichen, een amt en huis aan de Werra in neder-Hessen, tegen over Witzenhauzen.

Gleichenstein, een slot op het Eisfeldsche gebied, komende keur-Mentz toe.

Gleineck, of *Glunick*, een Benediktyner monniken klooster, niet ver van Stier in opper-Oostenryk.

Gleiss, een berg kasteel en vlek des prinssen van Montecuculi, in neder-Oostenryk, aan den vloed Ips.

Gleischerberg, een ongemeen hoge en woesteberg in Zwitzerland in 't kanton Bern, op den welken de sneeuw zich zedert enige duizent jaren te zamen gepakt heeft, en ys daar van geworden die zo hart en koud als kristal is, en nooit vergaat, en als 'er iets van in de warme dalen valt, zo blyft het lang zonder smelten leggen.

Gleisdorff, een vlek en gebied in neder-Stiermarken, horende den graaf van Collonitz toe.

Gleisoles, een kleine stad in 't vorstendom Barcelonette in Piemont, niet ver van den vloed Ubaye, tegen de Daufineesche grenzen aan.

Gleywitz, een stad in Silezien, in 't vorstendom Oppeln, daar de meeste hop groeit, eertyds was zy een vorstlyke residentie plaats.

Glindow, naam van een meirtje in de Uckermark.

Glinian, een stad in het waiwoodschap Reussen in Polen.

Glinski, stad in de Ukraine.

Gliskovatz, een turksche stad in Servien in Hongaryen, aan den vloed Veterniza.

Globuch, een sterk slot op een hogen berg in Dalmatien, in 't gebied van Castel-Nuovo, 8. myl. van Grahovo.

Globus coelestis, of *Hemelkloot*, is een zeker ronde kaart, waar op de Hemeltekens en de diere kring uitgedrukt staan, die men of by de Geografische Atlassen vind, of over een ronde bol geplakt en met uitwendige kringen of cirklen voorzien is, op dat men den op- en ondergang der sterren, als ook de zon- en maan-eclypsen so veel beter uitrekenen moge.

Globus terrestris, is een diergelyke ronde kaart, waar op de 4. delen van den aartkloot benevens de daar tusschen vlietende Meeren en stromen afgebeelt staan, en welke van 's gelyken over een bol geplakt kan worden.

Glocester, een provintie in Engeland, grenzende tegen 't zuiden aan de provintie Somerset, tegen 't oosten aan die van Wilt en Oxfort, tegen

't noorden aan die van Warwyk en Worcester, en tegen 't westen aan die van Hereford en Monmouth. Zy is vruchtbaar in koorn en weylanden, en beroemt wegens haar schone wol en haar yzermynen.

Glocester, hoofstad van dezelve provintie benevens den titel van een hertogdom aan den vloed Saverne. 't Is een schone stad, en heeft een bisschop die onder den aartsbisschop van Kantelburri staat. Zy legt 80. Engelsche mylen van Londen en heeft een goede haven aan de Saverne.

Glogau, een erfvorstendom in neder-Silesien langs den Oder 't welk tegen 't oosten aan Polen, tegen 't noorden aan 't vorstendom Crossen, tegen 't westen aan 't vorstendom Sagan, en tegen 't zuiden aan die van Lignitz en Wolau' grenst, 't komt den keyzer als koning van Bohemen toe. De hoofstad word groot-Glogau genaamt, zy lag voorheen dicht aan den Oder, maar deze rivier heeft zich zedert enige jaren zo gedraait, dat zy 'er tegenwordig een vierendeel myl van daan vloeit. Deze stad is een grensvesting tegen Polen, zy is roomsgezint, maar de Luterschen hebben een houte kerk in de voorstad, die zy volgens inhoud van het Munstersche vredens-traktaat altyd behouden moeten. Daar dicht aan legt het Dom-eyland, 't welk door een arm van den Oder gemaakt word, en redelyk gefortificeert is. Het voert dezen naam van den Dom die daar opstaat, welke van de Domheren, wegens aangematigde heerschappy, uit de stad hier heen overgebracht is.

Glogau, klein Glogau, een kleine stad in het vorstendom Oppeln in Silesien, den graaf van Oppersdorf toebehorende; het heeft een schoon slot, en legt 14. mylen van Breslau.

Glorie, lof, eer, prys, roem en heerlykheid. Daar van daan komt Glorieus, trots, prachtig, pryswaardig, heerlyk.

Glos, een marktvlek in Tyrol, waar naar de vryheren van Glos hun naam voeren.

Glossen, is zo veel als de uitleggingen of verklaringen van een zaak. Daar van daan noemt men die gene Glossatores die allerhande uitleggingen over het Jus Civile en Canonicum geschreven hebben.

Glosseren, over een zaak schryven en die uitleggen.

Glucksburg, een stad en slot in 't hertogdom Sleeswyk, die door een hertog van de koninglyke Holstein-Sunderburgische linie bezeten word, welke daar ook den naam van voert. De tegenwoordige hertog hiet Filippus Ernestus, is den 5. mey 1673. geboren, en is ten derdenmale den 17. oktober 1726. in huwelyk getreden met Maria Charlotte dochter van hertog Frederik Wilhem van Holstein-Augustsburg, voor dezen Kanunnikdesse van Herford. Zyn oudste prins van de eerste Gemalin uit het huis van Saxen-Eisenberg hiet Frederik, en is den 1. april 1701. geboren.

Glucksburg, een keurvorstlyk lust-en jacht-slot in de Saxische keur-kreits, op de Seidische Heide, by 't welke anno 1700. een glasmakery is aangelegt.

Glucksburg, alzo hiet ook het vorstlyk slot te Römhild.

Gluckstad, een sterke stad en kasteel in Holstein, den koning van Denemarken toekomende, legt 7. myl van Hamburg aan de Elve.

Glunick, zie *Gleineck*.

Glurens, een heerlykheid en stad in 't Wintsgayer Dal of *Val di Venosta* in 't Graauwbunderland, aan de Tyrolsche grenzen.

Glywitz, zie *Gleywitz*.

Gnadenberg, een klein steedje in de opper-Palts aan den vloed Schwarzach, voor dezen Eichelberg genaamt. Hier is een beroemt klooster van Ste. Brigitta, daar munniken en nonnen te gelyk geweest zyn.

Gnaden ketens, Genade penningen, zyn goude ketens en medailjes, daar de beeltenissen van gekroonde hoofden of andere vorsten opstaan, die de afgezanten van vreemde mogentheden by hun afscheyds gehoor vereert worden of andere personen voor 't brengen van een goede tyding, of ook om andere verdiensten geschonken worden.

Gnadenthal, een juffren klooster van de Cistenser orde in Zwitzerland in Argow.

Gnadenthal, een aadlyk juffren klooster in 't graafschap Nassau, den Jezuiten te Hadamar toekomende.

Gnadenthal, een geweze juffren klooster in 't graafschap Hohenlo, heeft voor dezen een abdisse gehad.

Gnesen, een stad in 't waywoodschap Kalisch, en de hoofstad van groot-Polen, benevens een kasteleny. Haar aartsbisschop is primaat van 't ryk, en erflyke pauslyke nuncius, de naaste aan den koning, en regent in Polen ten tyde van een tusschen regering. Hy bepaalt ook den verkiezingsdag, belegt den ryks-dag en kroont den koning en de koningin.

Gnieukow, stad in het waywoodschap Inowlocz, in groot-Polen.

Gniew, stad in het waywoodschap Marienburg, in Pools-Pruissen.

Gnoien, kleine stad en amt in het gebied van Rostock in het hertogdom Meklemburg.

Gnomonica, is de wetenschap van zonnewyzers te maken.

Gnosimachi, zyn ketters in de Christenheid, die 't onderzoek van alle wetenschappen verwerpen, dewyl God niet als goede werken verlangt.

Gnostici, ketters onder de Christenen in de 2de eeuw, die hun oorsprong uit de Nikolaiten hadden. Zy beroemden zich van een zonderlinge kennis te hebben, stelden twe oorsprongen van alle zaken, een goed, en een quaad, loogchenden Christus Godheid, als of God in hem slechts gewoont had, en gaven in hun nachtvergaderingen de vleeschelyke lusten den vryen toom.

Goa, een stad in 't koningryk Dekan in Oostindien, in Azien op een klein eiland, door de rivieren Mondoua en Guari geformeert. Zy is groot, heeft in plaats van muren 6. citadellen, en een der beste havens aan een vaart, warom zy ook groten koophandel dryft. Zy heeft een aartsbisschop die pri-

primaat van Indien is, en de inquifitie gaat 'er fcherp in zwang. Zy hoort aan Portugaal en is de voornaamfte van alle de plaatzen welke dit ryk in Indien bezit, warom dit ook de refidentie-plaats van deszelfs onderkoning en den raad van Indien is. Ondertusfchen zyn de meeste inwoners afgodendienaars en Mahometanen, de minsten Portugezen.

GOARSHAUSEN, zie *Gewerhausen*.

GOBELINS, is een beroemt fabryken-huis te Parys, aan 't einde der voorftad van St. Marceau, waar in veel tapyt-makers, fcharlaken-verwers en andere kunftenaars wonen, welke uitmuntende ftukkenwerks maken die tot cieraad der koninglyke paleyzen gebruikt worden. Dit gebouw heeft zyn naam van een beroemt verwer, Gobelin genaamt, welke onder de regering van François I. de fchone fcharlake-verwery in Vrankryk Efcarlate de Gobelins genaamt, het eerft heeft uitgevonden, en dit huis met zyn handwerks genoten bewoonde. De kleine rivier Bievre ftroomt daar nevens heen, en deffelfs water word gezegt tot de fcharlake-verwery byzonder goed te zyn.

GOCH, ftad en flot aan den vloed Neers in 't hertogdom Kleef.

GOCHSHEIM, ftad in 't hertogdom Wurtemberg, daar in 't jaar 1689. hertog Frederik Auguftus van de Neuftadtfche linie zyn refidentie hielt, toen de franfchen deze plaats in de afch leydden.

GOCIANO, oude ftad in Sardinien aan den vloed Thyrfo.

GOCKEREN, zie *Baracan*.

GODENAU, een flot, vlek, en ftreek lands in 't hertogdom Gulik, een myl van Bon, de ryksbaronnen van Waldpoten van Paffenheim toekomende, waar naar zich ook een linie fchryft.

GÖDENS, flot en heerlykheid in ooft-Vriefland, vier mylen van Aurich, de baronnen Friedag te Göden toekomende.

GODIN, Hodonin, een ftad in Moravien, aan de rivier Moraw, aan de Hongarifche grenzen.

GODSDIENST, hiet aan 't keyzerlyke hof, wanneer de keyzer benevens het gantfche hof een zingmis bywoont.

GODVRUCHTIGE ZAKEN, daar onder word verftaan wat aan kerken, fcholen, gafthuizen, ziekehuizen, weeshuizen, ook aan ftudenten, of arme vrouwen tot haar uitzet, aan rantfoen der gevangenen, verbetering van wegen en bruggen enz. befteed word.

GOEDE GELUKS-EYLAND, legt in de Indiaanfchezee in Azien; daar is noch een ander van den zelven naam in de Noord-zee by America.

GOEDE HOOP (*Eyland van*) een eyland in de Zuid-zee tegen over Peru in zuid-Amerika, 't welk van de Hollanders ontdekt is.

GOERE, een luft en jachtflot aan de Brunswykfche grenzen, komende de keurvorften van Hanover toe.

GOEREE, een klein eiland in zuid-Holland, aan den invloed der Maas. Daar is ook een kleine ftad van den zelven naam, welke wegen haar grote en veilige Ree beroemt is. Deze word het Goereefche Gat genaamt.

GOEREE, klein eyland in Nigritien in Afrika, in de Atlantifche-zee, den Franfchen toekomende, 3. mylen van Capo Verde, alwaar de Hollanders voorheen het fort Naffau in 't bezit hadden, dat van de Franfchen geflecht is.

GOES, GOIS, een middelmatige ftad in de Portugeefche provintie Beira aan den vloed Seyra, 3. mylen van Coimbra.

GOES, een grote, en fchone ftad op het eiland zuid-Beveland, 't welk daar van dikwils het land van ter Goes genaamt word, in de verenigde provintie-Zeeland, benevens een haven aan den ooftlyken invloed der Schelde.

GOES, of *Gos*, een zeer ryke adelyke Benediktyner abdy in opper-Stiermarken, niet ver van Leoben aan de rivier de Muhr.

GOGA, een kleine ftad en fchone haven in 't gebied van den Groten Mogol in ooft-Indien, in Azien, in 't koningryk Guzurate, by de golf van Cambaya, legt zeer bequaam tot de fcheepsbouw.

GOGNA, een vloed in het hertogdom Milaan, dewelke zich beneden Laumelina in de Po ontlaft.

GOGRAVEN, waren zo veel als amtluiden of rechters, welke over een zeker gebied, dat Gau of Dorp genaamt wierd, gezet wierden: deze naam word noch in zekere plaatzen in Duitfland behouden.

GOHR, een graaflyk Bergs refidentie-flot in 't land van Gelder, in 't graaffchap Hoorn, aan de Goorbeek tusfchen Hoorn en Maefeik gelegen.

GOIAME, koningryk in Afrika, in Abiffinien, aan de Nyl ftroom ter rechten hand.

GOITO, welbewaarde plaats in 't hartogdom van Mantua, aan de Mincio, over dewelke, niet ver daar van daan, een brug legt. Zy wierd in 't jaar 1706. in auguftus van den erfprins van Heffen-Kaffel ingenomen.

GOLCONDA, een koningryk in ooft-Indien in Azien, op het half eyland aan deze zyde de Ganges; is ryk van koorn, rys, zout, ftaal en voornaamlyk diamanten, waarvan de grootfte hier gevonden worden. De hoofdftad voert den zelven naam, is groot, fchoon en met een kafteel voorzien. De koning benevens zyn meeste onderdanen zyn Mahometaans, en hy is den Groten Mogol cynsbaar. Dit koningryk grenft tegen 't noorden aan 't koningryk Orixa, tegen 't weften aan dat van Balaguada, tegen 't zuiden aan dat van Bisnagar, en tegen 't ooften aan de golf van Bengalen. De tegenwoordige bezitter daarvan is Sultan Cambax, de jongfte broeder van den Groten Mogol, die zich tot noch toe tegen zyn broeder daarin gehandhaaft heeft.

GOLDAPP, een fteedje in 't Brandenburgs Pruisfen, in de Samlandfche kreits.

GOLDBACH, een vry-ryksgraaffchap, ftad, flot, en voorheen refidentie-plaats van de graven van Geyer, 1. uur van Creilsheim in Franken, tegenwoordig den koning van Pruiffen toekomende, welke 't zelve door een koninglyken raad beftieren laat.

GOLD-

Goldbeck, amt in de Priegnitz, in de mark Brandenburg, niet ver van Witstok aan de Dossé en de Mekelenburgsche grenzen, den koning van Pruissen toebehorende.

Goldberg, een kleine stad in 't vorstendom Liegnitz in Silesien, daar een Luitersche school en kerk is, waar van de eerstgenoemde voorheen vermaart was.

Goldberg, een kleine stad in 't hertogdom Mekelenburg.

Gold-Cranach, of *Cranach*, een stad in 't Bareutsche gebied, by den oorsprong van de Rode Main.

Goldene Gala, hiet te Wenen de pracht die op een groten feestdag te zien is, wanneer alle ministers in klederen en mantels van goudlaken, met zilver laken gevoert, verschynen, die darenboven overal noch met goude kanten verciert zyn: deze pracht is noch groter in de Dames te vinden, die met een onwaardeerbaren cieraad opgeschikt zyn. Tegen over deze Gulde Gala staat de zwarte of de mindere Gala.

Goldentraum, een nieuw steedje in opper-Lausitz aan de Silesische grenzen, onder Fzoscha behorende, dicht by het steedje Mark-Lissa.

Goldesberg, een hoog slot in 't aarts-stift van Keulen, een myl van Bon.

Goldiner, is een goude munt van onbepaalde Waardy.

Goldingen, een stad in Kourland aan de rivier Weta of Windau, benevens een vast slot, 15. myl. van Mietau.

Goldschmieden, een dorp in Silesien, ander halve myl van Breslau, daar de baron Brunetti een schone lustplaats en uitmuntende orangerie aangelegt heeft.

Goletta, zie *Guletta.*

Golf, of meirboezem is een grote smalle arm van een meir, die tusschen tweederly aard-streken landwaarts inloopt, en den meesten tyd naar de aangrenzende landen genoemt word. Als zy groot is vertoont zy een zee op zich zelve en word ook zo genaamt. Zy is in 't begin zo breed als aan 't eynde, of ten minsten verscheelt niet veel in de breette, en hier in bestaat het onderscheyd tusschen een golf en een Baai, nademaal de laatstgenoemde voor aan zeer breed is, en niet diep landwaarts in gaat. Zie *Ance.*

Golfo di Venezia, zie *Adriatische meir.*

Golgatha, zoek *Calvaria.*

Golgotz, slot in opper-Ongaryen, aan de stroom de Wag, daar verscheyde swavelachtige Bronnen zyn, die zeer gezond zyn, en dikwils tot baden gebruikt worden, maar zy moeten, om dat zy anders te heet vallen, door het water van de rivier getempert worden.

Gollach, een vloed in Frankenland, die by Ulfenheim ontspringt en in den Tauber valt.

Golnitz, kleine bergstad in opper-Ongaryen, in het graafschap Zips, daar veel yzer gegraven en gesmolten word.

Golnow, een stad in het Stettynsche gebied in voor-Pomeren, aan den vloed Ihna, die door oorlog en brand zeer afgenomen heeft, en tegenwoordig den koning van Pruissen toekomt.

Golojero, een steenrots niet ver van het eyland Cos in den Archipelagus, word voor onoverwinbaar gehouden, nademaal de bewoners daar van, als zy hun zaken op de zee verricht hebben, hun scheepjes met touwen boven op de rots heissen, op dat hen niemand genaken moge.

Goltsch, een kleine rivier in Voigtland, komt van boven van Gresläs af, vliet voorby Auerbach en andere plaatzen en stort zich niet ver van Sluisdorf in de Elster.

Goltz, of *Goltzen*, lustslot van den koning van Pruissen in de middel-mark-Brandenburg, in de Lebusische kreits, niet ver van Custrin, daar de koning gewoon is alle jaar een wild zwyne jagt te houden.

Goltzen, een steedjen in neder-Lausitz, 2. mylen van Luckau, behorende aan een adelyke familie.

Golubia, een stad aan den vloed Dribentz in het waywoodschap van Culm in Pools-Pruissen.

Gomaristen, zie *Contra-Remonstranten.*

Gomaris of Gummariz, een middelmatige stad in Gallicien, niet ver van Orense in Spanjen.

Gombazek, slot in opper-Ongaryen, naar den kant van Zevenbergen.

Gombin, stad in het waywoodschap Rava, in groot Polen.

Gomenizze, beroemde zee-haven in 't koningryk Morea, den Venetianen toebehorende.

Gomera, een van de Kanarische eylanden, tusschen de eylanden Ferro en Teneriffa gelegen, het brengt veel vruchten, zuiker en wyn voort, heeft ook een goede haven van den zelven naam.

Gommeren, kleine stad, slot en amt in het hertogdom Maagdeburg, niet ver van de Elf, het hoort onder het burggraafschap Maagdeburg, en is keur-Saxisch.

Gomora, zie *Commercie.*

Gondamar, kleine stad in 't koningryk Gallicien, in Spanje.

Gondola, een soort van een sloep of Venetiaansche boot, die men in de grachten te Venetien gebruikt. Zy is vlak en lang, en heeft geen zeilen noch roeibanken, nademaal de gondelier of schipper, met een riem op de achtersteven overeynd staat.

Gonfaloniere, zo word het opperhooft van de republiek Lucca genaamt, en hiet zo veel als banierheer of vaandrig. Zyn amt is omtrent het zelve als dat van den Doge van Venetien en Genua, maar duurt niet langer als twe maanden, en brengt hem niets op als de vrye tafel. Zyn kleding bestaat in een tabbert en rok van karmozyn fluweel. Men noemt hem wel prins, maar zyn gewoonlyk titel is Excellentie: hy heeft 60. Zwitzers tot zyn lyfwacht, en word beurt om beurt uit een van de drie delen der stad verkoren. Die reeds eens die waardigheid bezeten heeft, kan daar niet weer toekomen als na verloop van zes jaren. De hertog van Parma voert ook den titel van Gonfaloniere van den pauslyken stoel.

Gonga, Gaino, turkſche ſtad in Romanien, aan de Propontis.

Gonia, groot kaſteel van Zantſteen gebouwd aan het Zwarte meer, aan de grenzen van Guriel, den Turken toebehorende, die daar een tolhuis hebben, daar enige Janitzaren in bezetting leggen.

Gonthar, ſtad in Abyſſinien in Afrika, daar de keyzer van Abyſſinien zyn reſidentie heeft.

Gonzaga, kleine ſtad of vlek by Luzara, in 't Mantuaanſche gebied, en het ſtamhuis van het hertoglyke geſlacht van Mantua, gelyk ook der vorſten van Guaſtalla, Sabioneda en Bozzolo, Caſtiglione en Novellara.

Goodmanchester, een ſtad in de provintie van Huntington, in Engeland.

Goodwin Sands, zyn gevaarlyke zandbanken in Engeland, op de ooſtlyke kuſt der provintie van Kent.

Gooiland, een klein landſchap in Holland aan de Zuider-zee by Naarden.

Goor, ziet *Gohr*.

Goorecht, klein gebied in de verenigde Nederlanden, onder het gebied van Groningen.

Goplo, zie *Guplo*.

Goppingen, een kleine ſtad en ſlot in Swaben, 3. mylen van Eſlingen. Zy komt den hertog van Wurtemberg toe, en is beroemt wegens haare bronnen.

Gopstad, een ſtad benevens een ſchoon kaſteel aan den Donau, in 't hertogdom Palts-Nieuwburg, aan de Beyerſche grenzen.

Gor, een koningryk in 't ryk van den Mogol in Azien.

Gora, een ſterk kaſteel in Croatien in Hongaryen, niet ver van Petrina gelegen.

Gora, Goor, een marktvlek aan de Vecht in Overyſſel, 1. myl van Diepenheim.

Goranto, ſtad in Natolien, niet ver van Patera in Azien.

Gorckau, een kleine ſtad in de Satzer-kreyts in Bohemen een uur van Commotau, behorende aan het graafſchap Rotenhaus: zy is beroemt wegen haar goede mout, die in overvloed na Saxen vervoert word.

Gorckum of Gornichem, een middelmatige ſtad aan de Maas, aan de rechtezyde in zuid-Holland, zy is volkryk en op de nieuwe manier beveſtigt, ook is zy de achtſte in rang onder die ſteden, dewelke gedeputeerden in de vergadering van de provintie van Holland zenden. De vloed Linge vloeit midden door de ſtad en valt in de Maas.

Gorde, een keur-Hanovers jacht-ſlot in 't hertogdom Lunenburg, op de zo genaamde Lunenburgſche Heyde, 7. mylen van Hanover, daar een ſchone par force jacht aangelegt is.

Gorea, landſchap in noord-Schotland.

Goree, zie *Goeree*.

Gorgiet, barony in 't prinsdom van Neufchatel in Zwitzerland, hoort mee tot de Caſtellany Boodry.

Gorgin, was voordezen een vaſt ſlot op een rots aan de rivier Görgin in Zevenbergen, het wierd in 't jaar 1708. van de keyzerlyken den rebellen ontnomen, en met gants Zevenbergen onder 's keyzers gehoorzaamheid gebracht, wanneer deze veſting door den generaal graaf van Rabutin geſlecht wierd. De daar toebehorende ſchone landgoederen heeft de keyzer aan den te Wenen reſiderenden Zevenbergſchen hof kancelier Johan Jozef Bornemiza, vryheer van Katzon, geſchonken.

Gorgona, een eyland in het Genueeſche Meer, tuſſchen de Florentynſche kuſten en het eyland Corſica, den groot hertog van Florenſen toekomende.

Gorgona, klein eyland in de Zuid-zee, by zuid-America, tegen de kuſt van het landſchap Popayan. Het is 2. mylen lang en 1. breed, en legt 4. mylen van het landſchap Popayan.

Gorgonsola, ſtad in het hertogdom Milaan, den vorſt van Trivultio toebehorende.

Gorgue, een fraai vlek in Vlaanderen, ter rechte zyde van de rivier Lips in 't land van Alloene gelegen, hoort onder de caſtelleny van Ryſſel.

Gorgue, eyland in de provintie Herman, in Perzien, is taamlyk vruchtbaar.

Gorham, woeſtyn en ſtad aan den Nyl ſtroom in 't koningryk Nubien in Afrika.

Goritz, een open vlek in de nieuwe-mark Brandenburg aan den Oder, niet ver van Cuſtrin.

Görlitz, een grote ſtad in opper-Lauzitz, aan den linken oever van de Neiſſe, 11. mylen van Liegnitz. Zy is een van de zes ſteden, heeft een hoge ſchool, en komt den keurvorſt van Saxen toe. Deze plaats heeft den 19. maart 1691. een groten brand moeten uitſtaan, welk ongeluk haar den 31. juli 1717. en den 3. mey 1726. weer is overgekomen. Anders is hier de ſchone kerk van St. Peter en Paul beziens waardig, in 's gelyks word hier jaarlyks na het feeſt van drie koningen een landdag van de ſtanden des Görlitſchen kreits, en op verſcheyde tyden des jaars het landgericht op het Voigts-hof van den ampts-hooftman en de twe lands-oudſten benevens de gedeputeerden der ſteden Görlitz, Zittau en Lauben gehouden.

Gorlosen, kleine ſtad in 't hertogdom Meklenburg.

Gornesteg, Karlenzugen, een ſlot in Zevenbergen aan de rivier Mörſch, 4. mylen van Maros Vaſarhely, den graaf van Tekely toekomende.

Goro, Porto di Goro, een van de monden van den Po d'Ariano in de golf van Venetien.

Gortling, een kleine Weſtfaalſche munt, waar van 'er drie op een marien-groſchen gaan.

Gortschach, een ſchoon kaſteel, en heerlykheid in opper-Crain, tuſſchen Laybach en Crainburg, den biſſchop van Laybach toekomende.

Gortz, of Goritia een vorſtelyk graafſchap aan de grenzen van Friuli, het aartshertoglyke huis van Ooſtenryk toekomende. De hooftſtad voert den zelven naam, heeft een Jezuiten ſchool, en legt aan de rivier Liſonzo. Zy is ſterk, en word door een ſterk kaſteel gedwongen.

Gortz, zie *Schlitz*.

Gortzke,

Gortzke, een kleine ſtad in het Maagdeburgſche, aan de keur-Saxiſche grenzen, ten dele den vorſtlyken huize Swartzburg, ten dele die van Schierſtad toekomende.

Gory, een kleine ſtad in Azien in de provintie van Georgien, den Perzianen toekomende, waar by een veſting op een heuvel legt.

Gorzno, ſtad in het waywoodſchap Dobrina, in Maſovien in Polen.

Gos, zie *Goes*.

Gose, een kleine rivier die niet ver van Goſlar ontſpringt, en van de welke het bier dat in die ſtad gebrouwen word, en Goſe genoemt word, den naam bekomen heeft.

Gosen, of moskoviſche kooplui, worden dikwils van den czaar tot gewichtige zaken gebruikt, dewyl zy door den omgang met vreemde natien veel meer ervarenheid krygen als de voorname heren van dat land, hoewel zy voor dezen zonder des czaars uitdruklyk verlof niet buiten 's lands handelen dorſten. Zy wonen alle in ſteden, en als zy ryk zyn, worden zy ook met eerbied aangezien.

Gosewar, ſtad in het Zweedſche landſchap Halland.

Gossa, kleine ſtad in Zwitzerland, in 't gebied van St. Gal, en daar maar 2. mylen van daan.

Gosselin, zie *Joſſelin*.

Gosslar, vrye ryksſtad aan de rivier Goſe in 't Brunswykſche gebied. Zy is ruim geboud, heeft een ſtift en Domkapittel van St. Simon en Judas, ook vind men daar goede bergwerken, voornaamlyk van lood.

Gossmanstein, ſlot en amt aan de Putlach, in 't bisdom Bamberg in Frankenland.

Gossnitz, een marktvlek in Meiſſen, 1. myl van Altenburg.

Gostadt, Gostadtel, Jozefs ſtadt, een bergvlek in de Aartsbergſche kreits, 1. myl van Annaberg, het amt Wolkenſtein toebehorende.

Gostynin, kleine ſtad benevens een kaſtellany en citadel in het waywoodſchap Rava, in groot Polen.

Gotfeld, een gebied of amt in Frankenland, den markgraaf van Bareyth toekomende.

Gothardsberg, zie *St. Gothard*.

Gothenburg, een beroemde koopſtad en veſting aan den Sinus Codanus in weſt-Gothland in Zweden, benevens een goede haven met de citadel Elfsburg op een ſteile rots aan de zee gelegen.

Gothenburg, ſtad in noord-Amerika in nieuw-Zweden, welke de Zweden geboud hebben, maar nu van de Engelſche bezeten word.

Gothland, een deel van 't koningryk Zweden aan den Sinus Codanus tuſſchen het eigentlyke Zweden, Noorwegen, de Zond, en de Ooſt-zee gelegen. 't Is het warmſte en vruchtbaarſte land in Zweden, en word in weſt-Gothland, ooſt-Gothland en zuid-Gothland verdeelt.

Gothland, een eyland in de Ooſt-zee, behorende onder ooſt-Gothland, 't welk 12. mylen lang en 5. breed is, en waar op de ſtad Wisby legt. De Ruſſen landden in 't jaar 1717. op dit eyland, maar keerden haaſt met goeden buit weer te rug.

Gothleba, vloed in weſt-Gothland, die uit het Wener-meir ontſpringt en zich by Gothenburg in de Ooſt-zee ſtort.

Gotha, een gefortificeerde ſtad in Thuringen aan de Leine, welke rivier door de ſtad loopt, twe mylen van Erfurt. Zy is de reſidentie-plaats van den hertog van Saxen-Gotha, en deszelfs Paleys hiet Friedenſtein, voorheen Grimmenſtein. In het zelve is een ſchone bibliotheek, kunſt-en rariteit-kamer en ſchoon Magazynhuis. Zy heeft een goede hogeſchool, en de hertog van Gotha oeffent (uit kracht van het gemaakte akkoort in het jaar 1679. en 1680. tuſſchen den ouden hertog Frederik van Gotha en zyn 4. jonger broeders) in de Gothiſche, Altenburgiſche en Coburgſche landen, als ook in het graafſchap Henneberg het opperſte gerecht, 't welk hem en zyn gantſch manlyk oir van zyn heeren broeders vrywillig is afgeſtaan. De tegenwoordig regerende hertog Frederik is den 28. jul. 1676. geboren, en heeft zedert anno 1621. het bewind gehad. Zyn gemalin Magdalena Auguſta is een dochter van Karel Wilhem, prins van Anhalt-Zerbſt, daar hy den 7. jun. 1696. mee in den echt verbonden is. De erfprins Frederik is den 14. april 1699. geboren.

Gottau, een amt in 't hertogdom Maagdenburg, tot deszelfs burggraafſchap en bygevolg keur-Saxen toebehorende. Maar dit amt word te gelyk van den amtman van Gommern beſtiert.

Gottenberg of Guttenberg, een ſlot en klein ſteedje in de neder-Paltz, niet ver van de rivier de Queich, waar uit de keur-Paltziſche bezetting in 't jaar 1715. van een Detachement Franſchen uit Landau gejaagt wierd, nademaal de koning van Vrankryk de Souvereiniteit over deze en andere plaatzen van 't land aan de Queich gelegen uit kracht van de Ryswykſche Vrede pretendeert, maar de Paltzgraaf van Tweebruggen, Guſtaaf Samuel zou de inkomſten van deze plaats en derzelver onderhorigheden genieten.

Gottesberg, een kleine plats in neder-Silezien, in 't vorſtendom Schweidnitz, ryk van bergwerken en ſteenkolen. Zy wierd in 't jaar 1535. om de menigvuldige zilver-mynen, die evenwel zedert dien tyd veel afgenomen zyn, geſticht.

Gottesgabe, een berg-vlek in Bohemen, een myl van Joachims dal, op het gebergte, dicht aan de Meisniſche grenzen.

Gottesgnade, een koninglyk Pruiſſiſch gebied in 't hertogdom Maagdeburg by Calbe, over de Saale, 't welk voor dezen een klooſter geweeſt is.

Gotteshaus Bund, een van de drie Bundten der Graauwbunders 't welke het ſterkſte van allen is, nademaal die het bisdom van Chur, het Dal Engadin en Pregel begrypt. De Gereformeerde Godsdienſt heeft daar de overhand.

Gottesthal, anders Seiffenſtein, een klooſter van de Ciſtercienzer orde in neder-Ooſtenryk, niet ver van Ips.

GOTTINGEN, een ftad in 't vorftendom Calenberg, aan de Leyne, welke een goed hoge-fchool heeft, en den keurvorft van Hanover toekomt. Het omleggende land word hier van daan dikwils het Gottingfche genaamt.

GOTTLIEBE, een flot aan de Celler-zee in 't bisdom van Konftans, daar de biffchop de geeftlyken, die een misdaad begaan hebben, gevangen houd.

GOTTLOBE of GOTTLEUB, een kleine bergftad aan 't water van den zelven naam, anderhalf myl over Pirna in Meiffen.

GOTTORP, een fchoon en fterk kafteel in 't hertogdom van Sleeswyk, op een eyland 't welk de rivier de Sley dicht by de ftad Sleeswyk maakt. Hier is een fchoon tuighuis, bibliotheek en kunftkamer te zien, en voordezen is deze plaats de refidentie van den hertog van Holftein-Gottorp geweeft, maar is tegenwoordig in 't bezit des konings van Denemarken. De tegenwoordige hertog van Holftein-Gottorp is den 19.(30) april 1700. geboren, te Stokholm opgevoed, en heeft zich zedert enige jaren aan het Ruffifche hof opgehouden, en ook daar den 21. mey (1. juni) 1725. te Petersburg met Anna Petrowina (die den 5. febr. 1708. geboren was) oudfte dochter van den czaar Pieter Alexowits of den eerften getroud, die hy in het jaar 1728. door de dood weer verloren heeft. Hy heeft tot noch toe met behulp van den czaar by de Sweedfche ryksftanden fterk aangehouden, dat hy tot opvolger in dat ryk mogt verklaart worden, waar op hem ook in 't jaar 1723 den titel van koninglyke hoogheid benevens een jaarlyks penfioen toegeftaan, en te gelyk belooft is, dat men by het naafte leegftaan van den Sweedfchen troon op zyn perfoon denken zou.

GOTTSBERG, een berg-vlek in de aartsbergfche kreits in Meiffen, aan de Boheemfche grenzen.

GOTTSCHEE, een ftad en een fchoon kafteel in Krain, 8. mylen van Laubach, komende met haar onderhorig gebied den vorft van Aversberg toe. De ftreek daar rondom hiet de Windifche mark, en der zelver inwoners zyn in dragt, fpraak en kleding van de andere Krainers onderfcheyden.

GOTTSGABE, nieuwgebouwd bergvlek in de opper-Palts aan den Fichtelberg en aan de Nabe gelegen, daar men een hogen oven en yzerhamer vind.

GOTTSZELL, een premonftratenzer munniken kloofter aan den Mein in 't ftift Wurtzburg in Frankenland.

GOTTSZELL, een kloofter van de reguliere koorheeren van St. Auguftyn, in Hartswald, na de Boheemfche grenzen.

GOTTSZELL, een Ciftercienzer abdy in neder-Beyeren.

GOTTWEIN, of GOTTWICH, een beroemt klooſter in Ooftenryk, anders de klingende Pfenning genaamt.

GOUALIAR, of GOUALEOR, een provintie en ftad in 't ryk van den Mogol in Azien, 't welk aan 't landfchap Agra aan dees zyde van den Ganges grenft. In deze ftad word des Mogols fchat bewaart, en zy heeft een kafteel daar hy zyn ftaatsgevangene opfluit.

GOUAVE, LE GRAND GOUAVE, een vlek en Franfche volkplanting in noord-Amerika, aan de zuidlyke kuft van een groten meir-boezem, die zich in de weftlyke kuft van het eyland St. Domingo inlaat. Aan de noordlyke kuft van dezen meir-boezem hebben de Franfchen een andere volkplanting en haven, die zy om te onderfcheyden le petit Gouave noemen, maar deze is hun in het jaar 1702. door de Engelfchen ontnomen.

GOUDA, TER GOUW, een middelmatige ftad in zuid-Holland, daar zich de rivier de Gouw, die een uitloop van den Rhyn is, met den Yffel verenigt. Zy is beroemt wegens hare fluizen, waar door het omleggende land binnen weinig uren kan onder water gezet worden, en wegens haar kunftig befchilderde kerkglazen: en is de zesde in rang onder die fteden, die gedeputeerden in de vergadering van de ftaten van Holland zenden.

GOUDE BUL, is een grondwet des H. Roomfchen ryks, welke in 't jaar 1350. van keyzer Karel IV. te Mets en Neuremberg opgeftelt is, en dezelve handelt voornaamlyk van de verkiezing eens keyzers, en van de rechten der keurvorften. Het origineele handfchrift legt te Frankfort aan den Main op den Römer (aldus word het raadhuis daar genoemt) en zy word de Goude Bulle genaamt, dewyl 'er in plaats van het zegel een goud doosje, 't welk ook een bulle genaamt word, waar in des keyzers zegel gedrukt is, onder aan hangt.

GOUDE ROOS, zie *Benedictie*.

GOUD GULDEN, beduit in 't rekenen in Duitfland zo veel als een ryksdaalder. De munt is in zich zelve van vry hoger waarde, heeft de grootte van een dukaat, maar is niet zo fyn van goud, zynde met zilver of koper vermengt. De Rhynfche Goud Guldens zyn de befte, gelyk ook de oude Saxifche, na deze de Beyerfche, maar de gene die de ftad Metz voordezen heeft laten flaan, zyn de geringften van aloi. Tegenwoordig gelt een van de eerfte foort tegen kleine lands munt 42. tot 48. goede grofchen. In Holland houd een Goud Gulden 28. ftuivers.

GOUDKUST, dus noemt men het deel van Guinee in Afrika dat het meeft naar 't ooften aan de rivier Volta legt, en zich over de 130. mylen uitftrekt. Daar zyn verfcheyde koningryken in, die den koning van Achin fchatting betalen. De Hollanders hebben daar het Fort St. George de la Mina, Moure of het Fort Naffau, Commertin, en Axime, de Engelfchen Capo Corfo en Eniacham, en de Denen Chriftiaansburg en Frederiksburg. Men haalt 'er leer, was, olifants-tanden en veel goud van daan, waar van de Engelfche munt een Guinée haar naam gekregen heeft.

GOUEA, hoofdftad van het Marquizaat van Syloes in de provintie van Beira in Portugaal.

GOUEL, rivier in het gebied van den groten Mogol, in 't koningryk van Bengale in Azien.

Covernatore di Golfo di Venetia, is de opperbevelhebber over het esquader dat op het Adriatisch Meer tegen de zeerovers gehouden word.

Goulans, zie *Gulam*.

Gourgue, kleine stad in Walsch-Vlaanderen, niet ver van Aire, welke in den Utrechtschen vrede aan Vrankryk is afgestaan.

Gouvernement, hiet wel in 't gemeen de macht en de manier om een provintie te regeren, maar eigentlyk is het in Vrankryk zo veel als een gants landschap, dat de koning door een partikulier gouverneur regeren laat. Gants Vrankryk word in twaalf generale Gouvernementen verdeelt, waar van ieder zyn eigen landvoogt en een zeker streek lands heeft, dat onder zyn rechtsgebied behoort. De koning deelt zulke hoge waardigheden maar aan de prinssen van den bloede, de maarschalken, hertogen en pairs van Vrankryk uit. Ieder generaal-Gouvernement heeft weer zyn smaldeling en partikuliere Gouverneurs, waar van ieder zyn amt meestendeels voor veel geld kopen moet.

Gouverneur, is zo een, die een gehele provintie als stadhouder beheerscht. Men gebruikt dit woord ook van zodanigen, die by een prins of andere jonge heren van hoge geboorte de plaats van hofmeester bekleed en over derzelver gedrag, zeden, en studien het oog heeft. Ook is dikwils een Gouverneur zo veel te zeggen als een kommandant in een gewichtige plaats of vesting.

Gouverneur te Romen, is de opperste gerechts oeffenaar in burgerlyke en crimineele zaken over de gantsche stad van Romen. Hy heeft den rang onmiddelyk na de kardinalen, zo dat hy dien ook somtyds boven den keyzerlyken afgezant eist. Hy heeft veel onder-rechters, een opper-Notaris, vele klerken, en een wacht-hooftman met drie hondert Sbirri of gerechtsdienaars onder zich.

Governolo, een vesting aan den vloed Mincio, in het Mantuaansche gebied.

Gown, zo noemt men in Engeland den opperrok der geestlyken, die byna het zelve is met de priester rokken in Duitsland.

Gozo of Gozzo, een klein versterkt eiland in de Middelantsche zee, komende het eyland Malta toe.

Graad, is een zeker deel van den evenaar, en ieder Graad maakt vyftien Duitsche mylen uit. De Gradus longitudinis of graden der Lengte is op den aartkloot een zeker deel lands tusschen twe Meridianen. Even zulk een streek van de aarde maar tusschen de Parallelen word gradus latitudinis of graden der breedte genaamt.

Graaf, was in oude tyden zo veel als een rechter te zeggen, en graafschap een gebied waar over de keyzer zulk een rechter gezet had, die de gerechtzaken in het zelve waarnam, en tot zyn onderhoud van den keyzer enige goederen ter leen hielt. Na dien tyd is deze waardigheid erflyk gemaakt, en zyn de naasten aan den vorsten-stand. In Duitsland heeft men vorstelyke en niet-vorstelyke graven, waar van de eerste uit aanzien hunner zitting en stem op de ryksdagen den vorsten in waardigheid gelyk zyn, en daar onder rekent men de graven van Tyrol, Mumpelgard en Henneberg. De overige ryksgraven hebben het lantsheerlyk gezag in hun graafschappen, geven te zamen op den ryksdag vier vota curiata of stemmen in het vorstelyk collegie, en worden in vier banken, naamlyk de Wetterausche, Schwabische, Frankische en Westfaalsche verdeelt.

de Graaf, een stad naar de nieuwe manier bevestigt, aan den linken oever van de Maas in 't Hollandsch Brabant, in het vruchtbare land van Kuik. Zy komt de erfgenamen van Willem III. koning van Engeland toe.

Graauwbunderland, Een landschap in Zwitzerland, dat tegen 't zuiden aan 't Milaneesche en Venetiaansche gebied, tegen 't oosten en noorden aan Tyrol en Zwitzerland, tegen 't westen in 's gelyks aan Zwitzerland grenst. In 't begin toen het in de 15de eeuw zich van het huis van Oostenryk afzonderde, maakte het een republiek op zich zelven uit, maar verbond zich naderhand anno 1491. met Zwitzerland zo naauw, dat, hoewel 't met het zelve niet in een republiek is in een gesmolten, doch in 't gemeen als een aanhang van Zwitzerland aangezien word. Het is een bergachtig land, welkers inwoners ten dele Gereformeert, ten dele Katholyks zyn, doch de eerstgenoemde winnen het; dit land bestaat uit drie Bundten, naamlyke het Graauwebund, 't Godshuisbundt, en dat der tien gerichten. Onder deszelfs onderdanen behoren ook het graafschap Chiavenna, 't Valtelliner Dal, en het graafschap Bormio of Wormio, welke landjes voorheen tot het hertogdom Milaan behoorden, en met goedkeuring van den koning van Vrankryk Franciscus den eersten door den hertog van Milaan Maximiliaan Sfortia den Graauwbunderen zyn overgelaten. In 't Graauwe Bundt zyn 28. gemeentens, naamlyk 18. Rooms-Katholyke en 10. Gereformeerde. 't Godtshuis bundt bestaat uit 24. Gemeentens, en is tegenwoordig gants Gereformeert, gelyk ook het Bundt der tien gerichten. Ieder van deze Gemeentens verkiest jaarlyks haar rechter, die onder den land-rechter van alle gemeentens in een Bundt staan. De Graauwbunders zegt men dat hun naam daar van daan hebben gekregen, dewyl zy by hun eerste vereniging Graauwe banden of linten gedragen hebben. De Souvereiniteit hunner republiek word door de algemene vergaderingen die uit meer als 60 gedeputeerden bestaan, verbeelt, en dan eens te Ilans in het Grauwe Bund, dan te Chur in het Godshuis-Bund, dan weer te Davas in het Bund der tien gerichten gehouden. De gedeputeerden zyn de voornaamsten uit de stads-raden en de hoofden der verbonden, en moeten personen zyn die niet geinteresseert en door geen pensioenen aan vreemde Mogentheden verbonden zyn, maar hun besluiten moeten door de gemeentens bekrachtigt worden. Dewyl de Graauwbunders zeer bequaam ten oorlog zyn, hebben zy zich van vreemde Mogentheden, in 't byzonder van den koning van Vrankryk tot krygsdiensten gebruiken laten, ook hebben zy met het hertogdom Milaan een verdrag, 't welk den 24. oktober 1726. tusschen den tegenwoordigen Roomschen keyzer als hertog van Mi-

Milaan, en de gedeputeerden der drie Bundten te Milaan vernieuwt, en van weerskanten plechtig bezworen wierd.

Grab, zie *Klooster-Grab*.

Graben, stad en gebied in de neder-Elzas, anderhalf myl van Straatsburg, daar het ook onderhoort.

Graben, een slot in het hertogdom middel-Crain, den vryheer van Mordax toekomende.

Grabfeld, is een streek lands dat van de grenzen van het tot een vorstendom verhevene graafschap Henneberg en het gebied van Römhild zich naar de vesting koningshof en den Hasberge uitstrekt, en vele dorpen onder zich begrypt. Het beduid zo veel als Gravenveld, dewyl dit voor dezen van den graaf van Henneberg in name des keyzers beheerscht wierd, en naderhand erflyk gemaakt is.

Grabow, een stad en slot in 't hertogdom Mekelenburg, en voordezen de residentie-plaats van de uitgestorvene hertogen van Mekelenburg-Grabow, in het vorstendom Wenden. Deze plaats benevens het kasteel is in het jaar 1725. byna gants afgebrand en tot nu toe heeft de hertog Christiaan Lodewyk, des regerenden hertogs van Schwerins broeder, daar zyn woning gevestigt, die zich op den 14. april 1714. met Gustava Carolina, dochter van hertog Adolf Frederik II. van Strelitz in den echt verbonden heeft, uit dewelke de oudste prins Frekerik den 9. nov. 1717. geboren is.

Grabow, gebied in 't hertogdom Maagdeburg, komende den heer van Platen toe.

Grabow, kleine rivier in 't hertogdom Pommeren, die by Rugenwalde in de Wipper valt.

Grabowitz, een stad in het waywoodschap Belsko in Rood-russien in Polen.

Grabstein, een steedje in de Buntzlauer kreits in Bohemen, aan de Lausnitzische grenzen.

Grace, een ryke en volkryke stad in opper-Provence in Vrankryk, benevens een bisdom dat onder den aartsbisschop van Ambrun staat.

Gracht, stamhuis der vry-heerlyke familie van Wolf-Metternicht te Gracht, in het aarts-stift Keulen.

Grachten, om een vesting of stad zyn van verscheyde breedte en diepte. In 't gemeen zyn ze 16. tot 22. roeden breed, en 15. tot 25. diep.

Gracia a Dios, stad en voorgebergte in de provintie Honduras, in nieuw Spanjen in noord Amerika. De inwoners van de naburige streken worden van de Spanjaarden Indios Bravos genaamt, dewyl zy dapper zyn, en altyd hun vryheid gehandhaaft hebben: evenwel nemen zy dienst op de schepen.

Gradatz, een grensvesting in de Windische mark in Crain.

Gradisca, een vesting in het graafschap Görtz, in het hertogdom Crain, benevens den titel van een vorstelyk graafschap. Het is een onmiddelyk Ryksleen, en quam voordezen het vorstelyk huis van Eggenberg toe, welkers manlyke stam in het jaar 1717. met Johan Christiaan uitgestorven, en dit graafschap aan den keyzer vervallen is, waar op zyn majesteit het zelve aan graaf Michael Johan van Althan heeft opgedragen. Maar de stad Gradisca komt het huis van Oostenryk toe, en is een grensvesting tegen Italien.

Gradisca, een stad in Ongaryen, welke door de Sau, die daar door heen stroomt, in oud en nieuw-Gradisca verdeelt word, en de eerstgenoemde legt in Bosnien, de andere in Sclavonien. Zy wierd in het jaar 1688. van de Turken verovert.

Gradisca, een Turksche vesting in Servien aan den Donaauw, 17. mylen van Semendria tegen 't oosten gelegen.

Gradlitz, een slot en vlek benevens een heerlykheid in de koniggratzer kreits in Bohemen, 14. mylen van Praag, den graaf van Spork toekomende, welke een half uur daar van daan het Kukusbad met gebouwen heeft laten voorzien.

Gradnek, een berg slot en heerlykheid in neder-Crain, tusschen de stromen Glan en Gurck.

Grado, een kleine maar welgebouwde stad in Frioul, op een eyland van den zelven naam aan 't einde van het Adriatisch meer, de Venetianen toekomende, en eertyds de residentie-plaats van den Patriarch van Venetien. Maar nadien de stad vervallen is, is het Patriarchaat anno 1450. naar Venetien verplaatst.

Graefnas, kleine stad in west-Gothland, in Sweden.

Grafagnana, zie *Carfagnana*.

Grafen-Egg, een graafschap in Schwaben, by Nordlingen, de ryksgraven van Grafen-Egg toekomende.

Grafenberg, groot marktvlek en slot in Frankenland, horende onder Neuremberg.

Grafenhaynigen, een keur-Saxisch steedje en amt tusschen Hal en Wittenberg in de keur-kreits.

Grafenitz, een ryks-graaflyk geslacht in Frankenland, 't welk op den 18. september te Weikersheim in der daad in het Frankische ryks-graaflyk collegie is aangenomen en ingeleyd.

Grafenthal, kleine stad, gebied, slot, en amt aan 't einde van het Thuringer Wald, in een diep dal tusschen twee hoge bergen, twe mylen van Saalfeld, daar onder het ook hoort.

Graffay, een schoon slot en heerlykheid in Crain, 2. mylen van Crainburg, de vryheren van Moskau toekomende, voordezen heeft het Brumfeld geheten.

Graffenstein, heerlykheid en kasteel aan de rivier Gurck in Kerndten.

Graffenwarth, een slot, vesting, vlek en heerlykheid in Middel-Crain, tien mylen van Laubach, den baron van Langenmanten toehorende. Voor dezen heeft het Castell geheten.

Graffenweg, een schoon slot aan de Sau in het hertogdom Crain, vier mylen van Laubach, een heer van dezen naam toekomende.

Grafignana, een vlek in het Milaneesche landschap Bodi, is het stamhuis van een graaflyk geslacht, dat zich daar naar noemen laat.

Grafing, en mark-vlek in opper-Beyeren, onder 't rent-amt Munchen behorende.

Grafton, een flechte ftad in Engeland, in het graaffchap Northampton, benevens de titel van een hertogdom.

Grahovo, een ftad in het gebied van Caftel-Nuovo in Dalmatien.

Grain, zie *Grano.*

Graitz, een ftad in Voigtland, aan de rechte hand van de Elfter, de oudfte linie van de graven Reufs toebehorende. Hier zyn twe graaflyke refidentie-kaftelen, namentlyk het opper-flot op een hoge rots, en het neder-flot in de ftad, waar van ieder zyn byzonder heer heeft.

Gramont, zie *Gerftberg.*

Gramont, ftad in neder-Navarre, aan den vloed Bidoufe in Vrankryk, is het ftamhuis van dit beroemt geflacht.

Grampond, een vlek in het graaffchap Cornwal in Engeland, 't welk gedeputeerden in 't Parlement zend.

Gramsbergen, een vafte plaats in Overyffel, twe uren van Coeverden.

Gramschatz, kleine ftad in Frankenland, den biffchop van Wurtzburg toebehorende.

Gramslow, een vlek en amt in de Uckermark by Prentzlau.

Gran, een rivier in opper-Ongaryen, die omtrent het Karpatifch gebergte ontfpringt, en zich tegen over de ftad Gran in den Donauw uitftort.

Gran, een ftad en vefting aan den Donauw, waar de rivier Gran daar in valt, in het graaffchap Gran, 6. mylen beneden Comorra in neder-Ongaryen. Zy word in de boven en beneden ftad verdeelt, heeft een zeer fterk kafteel, en wierd in het jaar 1683. door de Chriften wapenen verovert. Haar aartsbiffchop is primaat van 't ryk, oppergeheim kancelier en prefident van den ftaatsraad in Ongaryen, welke waardigheid graaf Emericus Efterhazi van Galantha, geweze biffchop van Vefprin, zedert 1725. bezit, en wiens refidentie te Tyrnau is, waarheen ook het hier zynde Domkapittel, toen de vefting Gran de eerfte maal in Turkfche handen raakte, verlegt wierd. Hy kroont den koning, beflist de gefchillen tuffchen de biffchoppen, verzegelt de privilegien met het grote rykszegel, vergeeft de geeftlyke ampten, en is verbonden zich in gezantfchappen te laten gebruiken. anno 1714. by de Hongarifche kroning der keyzerin wierd de toenmaals regerende aarts-biffchop en kardinaal van Saxen-Seitz voor zich en zyne navolgers in dit aartsftift tot den ryks-vorften-ftand verheven.

Grana, een rivier in Piemont, die niet ver van Carignan in de Po valt.

Granaat, een kleine en van binnen holle kogel van Yzer, lood, blik, glas of bordpapier. Men laad ze met buskruid en werk, en fteekt ze aan 't laadgat met een voetzoeker aan. Derzelver diameter of middellyn is derdehalf duim.

Granada, zie *Grenada.*

Granadier, een foldaat die een tas met granaten by zich draagt om die tegen den vyand te werpen. Men heeft 'er te paard en te voet, en zy marcheren by een groot leger voor aan. Eigentlyk hoort by ieder regiment te voet een compagnie Granadiers, die by een Attaque vooraangaan; hun geweer is een fnaphaan, piftolen, een bajonet, een granadiers tas, en een kleine handbyl.

Granaten, een fteedje in de Meisnifche kreits, keur Saxen toekomende, ander half myl van Dresden; het oude kafteel daarby hiet Tharandt.

Grancay, Grancey, zie *Granfen.*

Grancey, kleine ftad in Champanje, in Vrankryk, aan de grenzen van Franche Comté, acht uren van Chatillon aan de Seine.

Grancour, kleine ftad in het gebied van Rouaan, in Normandyen.

Grancourt, ftad in het kanton Bern, niet ver van de Murter-zee in Zwitzerland.

Grandaat, is de hoogfte waardigheid van den Adel in Spanje, en zomtyds zyn 'er verfcheyde Grandaten in eene familie. Het valt nooit op het vrouwelyk geflacht, maar wanneer het van de goederen onaffcheydelyk is, zo erven het de dochters, en brengen het haare mannen ten huwlyk.

Grandes, zyn de voornaamften van den hogen en den lagen adel in Spanje, zy worden in drie foorten verdeelt. De eerfte dekken zich eer zy met den koning fpreken. De twede beginnen eerft te fpreken, en dekken zich daar na, en de derde dekken zich niet eêr voor dat zy uitgefproken hebben. Als de koning hen met deze woorden aanfpreekt: N. N. dekt u voor u en de uwen, zo is de waardigheid erflyk, valt op den oudften zoon, en als 'er geen zonen zyn ook op de dochters en hare mannen. Maar de anderen die de koning maar met de enkele woorden, dekt u, tot Grandes maakt, genieten deze eer maar voor hun perfoon. Zy genieten met den overigen adel dezelve vryheid dat zy van contributien en andere laften vry zyn. In de koninglyke zaal zitten zy op een byzondere bank, die met matraffen bekleed is, en naar hen genaamt word. Voor dezen hadden zy een veel groter gezag als tegenwoordig, nademaal geen pandrecht op hun goederen kleven, noch geen fchuldeiffcher daar arreft op doen kon; maar nadien Filippus II. dat voor de koninglyke majefteit nadelig oordeelde, heeft hy die waardigheid niet alleen aan zeer veel perfonen vergunt, maar hun het evengemelde voorrecht, dat hun gezag niet weinig onderfteunde, gantflyk ontnomen.

Grandezza, betekent hoogheid, groot aanzien, ook wel hoogmoed.

Gran Audiencier, zie *Audiencier.*

Grand-Aumonier de France, of groot aalmoezenier van Vrankryk is de voornaamfte geeftlyke aan 't Franfche hof, welke bediening de Franfchen Solftitium Honorum noemen, zo veel beduidende als dat deszelfs bezitter niet hoger in eertrappen klimmen kan, zynde dit de hoogfte geeftlyke waardigheid, dewyl zy de voornaamfte onder de vier grote ampten van het koninglyke huis en de kroon is. Hy is altyd commandeur van de orde van den H. Geeft, en heeft het opzicht over de geeftlykheid, de aalmoezen, den kerkelyken fchat, en het ver-

verçierzel der koninglyke kapelle. Hy deelt de koninglyke perſonen het nachtmaal uit, verloſt de gevangens op grote feeſtdagen, en heeft den eerſten aalmoezenier en acht andere aalmoezeniers onder zich.

GRAND CHAMBELLAN DE FRANCE, groot kamerheer in Vrankryk, deze heeft over alle bedienden der koninglyken kamer en kleerkamer te zeggen, en langt den koning het hemd toe.

GRAND-FAUCONIER, zie *Valkenier*.

GRAND-MAITRE DE LA GARDEROBBE. Eerſte opziender over de koninglyke kleerkamers, zie *Garderobbe*.

GRAND MAITRE DES CEREMONIES, opper ceremonie meeſter, is een hofbediende die by koninglyke huwlyken, kinderdopingen, lyk-ſtaatſien, inhalingen der ambaſſadeurs en diergelyke plechtigheden alles wat de marſch, den rang en de voorzitting betreft reguleren moet.

GRAND-MAITRE DE L'ARTILLERIE, is zodanig een bediende die het opperſte gezag over de koninglyke magazynen, krygsvoorraad en geſchut voert. Men heeft behalven deze noch meer amten aan het koninglyke hof van Vrankryk, die den titel van Grand geven, by voorbeeld, Grand-Echanſon, de opper ſchenker, Grand Ecuier tranchant, groot voorſnyder. Grand Ecuier, opperſtalmeeſter, Grand Panetier, de opperſte opziener over de leeftocht. Grand Marechal de logis, de opperhof quartiermeeſter. Grand Fauconier, de opperſte valkenier, Grand Louvetier, die het opper beſtier over de wolve jacht heeft, en zo voort.

GRAND-MAITRE DE LA MAISON DU ROI, groot meeſter van het koninglyke huis, is de voornaamſte ſtaatsdienaar in Vrankryk, die het gantſche koninglyke hof dirigeert, en de bedienden leggen den eed van getrouwheid aan den koning in de handen van dezen miniſter af, ook word onder zyn gezag het koninglyk gerecht gehouden.

GRANDMODE, de ſlender, wat by ieder een in gebruik is, de gewoonte.

GRANDMONT, Geersberg, een kleine ſtad aan de rivier de Dendre in het graafſchap Aloſt in Vlaanderen.

GRANDPRE, kleine ſtad in Champanje, aan den vloed Ayr, 12. uren van Rheims.

GRAND-PREVOST DE L'HOTEL, zie *Prevooſt*.

GRAND-PRIEUR, zie *Groot-Prior*.

GRANDSELVE, benediktyner abdy in het bisdom van Chartres in Vrankryk.

GRANDS MUSQUETAIRES, zie *Garde du Corps*.

GRAND-STEWARD, zie *Steward*.

GRANGEBAR, zie *Trangebar*.

GRANGES, GRANGEY, heerlykheid, ſlot en vlek in het Franche Comté, aan Mumpelgard toekomende, maar het is tegen den duidelyken letter van den Ryswykſchen vreden door Vrankryk noch niet overgeleverd.

GRANICUS, een rivier in Natolien in Azien, by den welken Alexander de groot zyn eerſte zege op de Perzianen behaalde.

GRANITZER, grens-zoldaten, Grens-raitzen noemt men in Hongaryen die gene, welke in de grensveſtingen tot verdediging tegen de Turken gelegt zyn.

GRANO, een Italiaanſche munt, welke in Napels en Sicilien 6. Piccoli geldt, en waar van 'er 20. een Carlino uitmaken.

GRANOSA, een ſtad in 't gebied der republiek van Raguſa in Dalmatien.

GRANS, een ſtad in 't Spaanſche koningryk Arragon, in het graafſchap Ribagorca, daar de twee kleine rivieren Eſſera en Iſacenna te zamen komen.

GRANSCHATZ, zie *Gramſchatz*.

GRANSEE, kleine ſtad en amt in 't land van Vaud in Zwitzerland, aan 't meir van Neufchatel, de kantons Bern en Freyburg toebehorende, heeft voor dezen eigene graven gehad.

GRANSEE, GRANSOY, kleine ſtad in het graafſchap Ruppin, in de middel-mark Brandenburg, 16. mylen van Berlyn, is anno 1712. tot den grond toe afgebrand, en nu weer heel fraai opgeboud.

GRANTHAM, ſtad in de provintie van Lincoln, in Engeland aan de rivier Witham, waar naar het nabyleggende land Grantham Wapentake hiet.

GRANVILLE, kleine ſtad en haven aan de kuſt van Normandyen in Vrankryk.

GRANVILLIERS, kleine ſtad in Vrankryk aan de grenzen van Pikardyen, 4. uren van Conty.

GRANZOW, kleine ſtad in de Ucker-mark Brandenburg.

GRAS, hieten de uitlopen der ſtromen in de zee, daar de havens te vinden zyn, maar voornaamlyk de 7. uitloppen van de Rhone in de Middelantſche zee.

GRASSE, zie *Grace*.

GRASSEREN, is zo veel als herom zwerven, woeden. De ziektens Graſſeren ſterk, dat is, zy taſten de menſſchen of ook wel het vee ſterk aan.

GRASVILLE, kleine ſtad in Normandyen, in het landſchapje Caux, benevens den titel van een Marquiſaat.

GRASWODAN, een zeker gebied in Daufiné, aan de Savoiſche grenzen in Vrankryk.

GRATIAAL, hiet een geſchenk, dat ergens voor tot dankbaarheid gegeven word.

GRATIE, is zo veel als goede manierlykheid of zwier, dus zegt men (by voorbeeld) van iemand die geen goede preekgaven heeft, daar is geen gratie by, dat is, hy geeft niet veel genoegen. Anders beduid Gratie ook gunſt of genade.

GRATIFICEREN, iemand iets te willen of te gevallen doen, begunſtigen.

GRATIOSA, een van de Açoriſche eylanden in de Atlantiſche-zee, dat 6. mylen in den omtrek heeft, maar zo aangenaam en bevallig is, dat het daar van daan ook zyn naam heeft gekregen. Het heeft een groten overvloed van allerhande vruchten, waar van 'er vele naar het eyland Tercera vervoert worden: het komt den Portugiezen toe.

GRATIOSA, een van de Canariſche eylanden, 't welk zeer vruchtbaar is.

GRATIS, voor niet, om Gods wil.

Gratuleren, gelukwenschen.

Gratz, kleine stad en slot in Bohemen, by Budweiss.

Gratz, hoofdstad van Stiermarken aan den Muhr stroom, 20. mylen van Wenen, is gefortificeert, heeft een sterk berg-kasteel en een universiteit, die anno 1585. gesticht is. In deze stad is de Inner-Oostenrykfche regering, en de standen hebben daar hun gemeenlandshuis en byeenkomst.

Gratz, een stad in groot Polen, 6. mylen van Pozen, is wegen haar goed bier beroemt.

Gratz, in Voigtland, zie *Graitz.*

Gratzberg, een sterk berg-kasteel in 't vorstendom Liegnitz, dat men anders in oorlogs tyden tot een veilige schuil plaats gebruikte. Na den Osnabrugschen vrede heeft men het in de lucht laten springen, maar het amt of gebied dat daar toe behoort bezit de graaf van Gal in pandt.

Gratzen, een schone stad en slot benevens een Serviten klooster in de Bechiner-kreits in Bohemen.

Gratzingen, zie *Gretzingen.*

Gravamen, Gravamina, hieten bezwaringen en beklagingen over allerhande misbruiken, gebreken en verdrukkingen, om welkers verhelping of remediëring men aanhoud. In rechtszaken hiet die gene gegraveert, die door zekere bewyzen aan enige breuk schuldig gehouden word, of die door een onrechtvaardig vonnis meent in zyn recht verkort te zyn, en door apelleren zoekt herstelt te worden.

Graudentz, een gefortificeerde stad en slot aan de Weixel, daar de vloed Offa daarin valt, in het waywoodschap Culm in Pools Pruissen, 8. myl. van Thoorn, en zy heeft een goed kasteel.

Gravedona, stad aan de linker zyde van de Comer-zee in 't hertogdom Milaan, is een leen van den hertog van Alvito.

Gravelingen, zie *Grevelingen.*

Gravemachern, zie *Grevemachern.*

Gravenau, kleine stad aan den kleinen vloed Sag, in het bisdom van Passau, 22. mylen van Munchen.

Gravenbroek en Gravenburg, zie *Greiffenberg.*

Gravendag, hiet een byeenkomst van de graven in een of meer kreytzen van het Roomsche ryk op een bestemde plaats, om daar over hun belangen raad te plegen en een vast besluit te nemen. Een diergelyke Gravendag word jaarlyks eens, zomtyds ook meer malen, naar toestand der zaken, van de Wetterausche graven te Frankfort aan den Mayn gehouden, waar by uit kracht van zekere gemaakte akkoorden ook enige opper-Saxische graven, als die van Schwartzburg, Stollberg, Reuss, en Schönburg verschynen, en waar in de graaf van Hanau, op wien de keur gevallen is, het opper gezag voerd. Zomtyds word zo een Gravendag ook tot het volgende jaar geprolongeert.

Graveneck, Wurtembergisch slot aan de Alb in Schwaben, niet ver van Mensingen.

Graveneg, ryksgraaflyke familie tot de Schwabische bank behorende, zy resideert te Eglingen.

's Gravenhaag, zie *Haag*

Graventhal, Cistercienser nonnen abdy in 't hertogdom Kleef, dicht by Gog, 't geen hedendaags ook Nien-klooster genaamt word.

Gravenwerdt, kleine stad en slot aan de rivier Creysen in opper-Beyeren, in 't rent-amt Amberg.

Gravesand, voorheen een stad, maar tegenwoordig een dorp in 't graafschap Holland.

Gravesend, kleine stad in Engeland, in het landschap Kent aan den Theems, 20. Engelsche mylen van Londen. Zy heeft een sterk slot, goede haven, en daar tegen over staat een dikke toorn, tusschen welke byde een keten gespannen word om den Theems te sluiten.

Gravina, stad in het ryk van Napels in het landschap Bari, benevens den titel eenes hertogdoms, en een bisschop, onder het aarts-bisdom van Matera staande. Het geslacht Ursini, waar uit de Paus Benediktus XIII. die in 't jaar 1730. gestorven is, gesproten was, voert den hertoglyken titel daar van.

Grauneck, een fraaje plaats aan den vloed Eems in Schwaben, 3. mylen van Tubingen.

Graupen, een kleine stad en Jezuiten klooster in de Leutmeritzer kreits in Bohemen, waar naar toe jaarlyks een grote bedevaart naar het L. Vrouwe beeld aldaar geschied.

Graus, kleine stad in Arragon in Spanje, aan den vloed Essera 4. mylen van Balbastro.

Gray, stad aan de Saone, in het Franche Comté, wiens vesting geslecht is.

Great-Men, zo werden de wereldlyke Lords van het Parlement in Engeland, en zomtyds ook de gemeentens van het Lagerhuis genoemt.

Grebenau, kleine stad en amt in opper-Hessen, horende onder Darmstad.

Grebenstein, stad en amt in neder-Hessen, aan den vloed Esse, 2. mylen van Cassel, en daar onder horende: het slot op den berg is geruïneert.

Greding, een bisschoplyk Eichstadtisch amt in Frankenland.

Green-Cloth, zie *Groen-Tapyt-Gericht.*

Greene, een Wolfenbuttelsche plaats, slot en amthuis op een rots aan de rivier de Lein, 1. myl van Eimbeck.

Greenwich, een schoon plaizierig dorp in Engeland, in de provintie van Kent, 2. mylen van Londen aan den Theems, daar een koninglyk lusthuis is, en de vreemde gezanten door den ceremonie-meester het eerste maal begroet, en tot de koninglyke gehoorgeving afgehaalt worden. Hier is ook een diergaarden en schoon observatorium op een heuvel, gelyk ook een groot prachtig ziekenhuis voor de verminkten, matrozen en scheepsbedienden, 't welk koning Karel II. gesticht, maar koningin Anna volkomen ten stande gebracht heeft.

Greeweiler, zie *Greweiler.*

Greffenberg, een steedje en schoon slot in 't Neurenbergsche gebied in Frankenland.

Greffsmuelen, een kleine stad en amt in 't hertogdom Mekelemburg, tusschen Lubek en Wismar, den hertog van Schwerin toekomende, die in 't jaar 1725. by na gants afgebrand is.

Gregori-feest, komt van den paus Gregorius, die in 't jaar 591. zich zonderling toeley om de scholen te verbeteren en aan te leggen. Waarom hy na zyn dood gecanoniseert is, en op den dag van St. Gregorius een zeker feest is aangesteld, om in de kinderen een liefde voor de scholen op te wekken.

Greiffenberg, een stad benevens een daar dicht by gelegen slot Greiffenstein in Silesien, in 't vorstendom Jauer aan de Queiss, 7. meylen van Jauer tegen 't westen, wegens zyn schoon leinwaad beroemt. Zy komt de graven van Schaffgotsch toe, die daar in de Parochiekerk begraven worden.

Greiffenberg, zie *Traerbach.*

Greiffenberg, of Gravenbroek, een slot, vlek een heerlykheid aan den vloed Erx in Westfalen aan de Keulsche grenzen, 2. meylen van Neus.

Greiffenberg, of Griffenberg, een stad in Brandenburgs Pommeren aan den vloed Rega, waar van het Greiffenbergsche linnen zeer beroemt is.

Greiffenberg een steedje en slot in de Ukermark, niet ver van Neu-Angermunde, den graaf van Sparr toebehorende.

Greiffenburg, een vraai vlek, benevens een schoon slot aan de Draw in Karinthien.

Greiffenclau, de vryheeren en heeren Greiffenclau van Volrath zyn een oude opperrynsche familie, uit welke de vorige bisschop van Wurtzburg gesproten was.

Greiffenhagen, kleine stad en sterke pas aan den Oder in achter Pomeren, zy dryft handel en scheepsvaart.

Greiffenstein, een oud slot in neder Oostenryk aan den Donau, op een berg, tegen over Stockenau.

Greiffenstein, een sterk berg-slot in het Westerwald, 1. myl van Herborn gelegen; de graaf Wilhelmus Mauritius van Solms-Greiffenstein heeft na 't afsterven der graven van Solms-Braunfels en Hungen die beyde nagelatene graafschappen ge-ërft, en houd tegenwoordig zyn residentie te Braunfels.

Greiffenzee, een kleine stad en gebied aan 't Meirtje van den zelven naam in 't canton Zurich, tusschen het Zuricher en Pfafficker Meir.

Greiffsmuhlen, zie *Greffsmeulen*

Greiffswalde, zie *Grypswalde.*

Grein, kleine stad aan den Donau-stroom in opper-Oostenryk, benevens een sterk slot, de Greinburg genaamt.

Grenade, koningryk en een van de provintien in Spanje, welk tegen 't westen en noorden aan Andalusien, tegen 't oosten aan Murcia, en tegen 't zuiden aan de Middelantsche zee grenst. 't Is een bergachtige doch vruchtbare provintie, heeft 80. mylen in de lengte en 30. in de breedte, en dryft groten zyden handel, die den koning veel opbrengt, in 's gelyk vind men 'er veel warme baden en gezondheids-bronnen. De hoofdstad, ook Grenade genaamt, is een van de grootste en schoonste steden in Spanje, aan den vloed Xenil, en legt op verscheyde Heuvels. Zy heeft een zeer gezonde lucht en schone fonteinen, in 's gelyk een welvoorzien geschuthuis, een aartsbisdom en een universiteit, welke in de 15. eeuw gesticht is: hier benevens een koninglyk apél-gerecht, en kostlyk Paleys.

Grenade, een grote welgeboude en volkryke stad in noord-Amerika, onder de audientie van Guatimala, den Spanjaarden toekomende.

Grenade, een van de Antillische eylanden by noord-America, 't welk in 't bezit van de Franschen is.

Grenade, het nieuwe koningryk Grenade of Bogota, een deel van het vaste land in zuid-America, 't welk de Spanjaarden bezitten, en anders ook het goud-Kastilien plegen te noemen. Het heeft zilvermynen, en goud in het zand der stromen, in 's gelyks grote bosschen en schone veefokking. Het legt byna onder de linie, en heeft alzo dag en nacht byna even lang. De voornaamste provintien daarin zyn Tunia en Bogota, en een groot deel daar van word noch van de wilden, die men Moxos, Panches, en Canapyes noemt, bezeten.

Grenade, stad aan de Garonne in 't generaal gouvernement van Guienne, drie mylen van Thoulouse.

Grenadins, Grenadilles, zyn veel kleine eylanden onder de Antilles by America.

Grenna, een vlek in de Zweedsche provintie Oost-Gothland, aan het Meir Weter. Dicht by deze stad legt het slot Brahelund op een berg.

Grenoble, hoofdstad in Daufiné, aan den vloed Isere, dezelve word door twe stene bruggen aan de stad St. Laurent gehecht. Zy is van een middelmatige grootte, welgeboud, volkryk, heeft een koninglyke rekenkamer, en in die stad word ook het Parlement van Daufiné gehouden: zy is met één een bisdom, wiens bisschop, vorst van Grenoble getituleert word, onder den aartsbisschop van Vienne hoort, en jaarlyks 24000. livres inkomen heeft. Haar versterking is van weinig gewicht, en zy heeft van binnen een citadel, maar op een hogen berg een slot, dat de stad in bedwang houd.

Grenowich, zie *Greenwich*

Grensau, Grentz, slot benevens een gebied in de Westerwald, 1. myl van Isenburg, keur-Trier toekomende.

Gresivaudan, een dal en streek lands in het Daufiné, niet ver van Grenoble in Vrankryk.

Gretain, een vlek benevens een Benediktyner abdy in het bisdom van Lisieux in Normandyen.

Greve, is een opene plaats te Parys daar het stadhuis staat, en daar de meeste misdadigers gerecht worden.

Greve, hiet het deel des oevers van een zee, 't welk ten tyden der Ebbe bloot staat, en door den vloed naderhand weer bedekt word.

Grevelingen, kleine maar zeer vaste stad aan den mond van de A-stroom daar hy in de Duitsche zee valt, in Walsch-Vlaanderen tusschen Kalais en Duinkerken.

Grevemachern, kleine stad in het hertogdom Luxemburg, waar door de Moezel vliet.

Grevenbroek, kleine stad aan de Erft, in 't hertogdom Gulik.

Grevenbroek, vast kasteel in het bisdom Luik, niet ver van Wert op de Moker heyde in een diep Moeras, wierd anno 1702. van de Engelschen en Hollanders ingenomen.

Gre-

Grevinburg, zie *Greiffenberg*.

Greussen, kleine ſtad in Thuringen, 4. mylen van Erfort, den vorſt van Schwartsburg-Sondershauſen toebehorende.

Greweiler, ſlot en vlek in Lotteringen, niet ver van Saarbrug, de Wild-en Rhyngraven, waar van enige hier reſideren, toekomende.

Greysingen, ſchone maar kleine ſtad over Neidingen in Schwaben, den vorſt van Furſtenberg toebehorende.

Grezingen, kleine ſtad aan de Aich, in 't hertogdom Wurtenberg, tuſſchen Eſſlingen en Tubingen in Schwaben.

Grialva, grote rivier in Nieuw Spanjen in noord-Amerika.

Gribane, is een ſoort van kleine ſchepen, die in Normandyen gebruikt worden om de waren aan land te brengen. Zy voeren 30. tot 60. tonnen.

Griffier, een gerichtsſchryver.

Griekenland, van de Turken Romelia genaamt, grenſt tegen 't noorden aan Bulgarien, Servien en Dalmatien, ten weſten aan de golf van Venetien en de Joniſche zee, ten zuiden aan de Middelantſche zee, en ten ooſten aan den Archipel, Mar di Marmora en de zee-engte der Dardanellen van Conſtantinopel. Het begrypt Romanien, Macedonien, Albanien, Epirus, Theſſalien. Achajen en Morea, het eyland Negroponte, en alle de ten weſten leggende eylanden van den Archipel. Hedendaags hoort het ten deel de Turken, ten deel de Venetianen toe, beſtaat uit de eylanden en het vaſte land, 't welk in 't gemeen de Levant genoemt word, en dit land bloeide voorheen zeer door de dapperheid en welgemaniertheid der inwoners.

Griekſche zee, hiet in 't gemeen het deel van de Middelantſche zee, dat Griekenland omringt. Eigentlyk is 't maar het weſtlyke deel van den Archipel, dat aan de ooſtlyke kuſten van Griekenland ſtoot.

Griekſche Godsdienst, word van de Katholyken een Schisma of ſcheuring genoemt, wyl hy het gezag van den paus niet erkent, en in vele artykelen van den Katholyken Godsdienſt verſchilt. Deszelfs aanhangers geloven aan geen vagevuur, gebruiken het avondmaal onder beyde de gedaantens, en nuttigen daar in ongehevelt brood, zy hebben zeven Sakramenten gelyk de Roomsgezinden, laten de prieſters het huwen toe, maar den vierden echt en de geſneede beelden in de kerk dulden zy in het geheel niet. Zy hebben 4. Patriarchen, naamlyk te Conſtantinopel, Antiochien, Alexandryen en Jeruzalem, waarvan de eerſte de voornaamſte is. Zy zyn in verſcheyde ſekten verdeelt, naamlyk de Jacobiten, Cophtiten, Georgianen, Armeniers, Maroniten en Neſtorianen, ook zyn de Moskoviters dezen Godsdienſt toegedaan, hoewel 'er zich ook veel Griekſche Chriſtenen in Polen en Turkeyen ophouden.

Grieks-Weissenburg, Belgrado, in 't Ongariſch Nandor Alba, ſtad en beroemde veſting op een kleinen heuvel met dubbele muren in Servien aan den Donau, niet ver van daar 'er de Sau in valt, benevens een wonderlyk ſterk ſlot op een berg, 23. dagen reyzens van Conſtantinopel. Zy word verdeelt in het opper ſlot, de ſtad of veſting, het water ſlot, de water ſtad en de voorſteden, onder welke laatſte de Raitzen-ſtad mee begrepen is. De veſting heeft 2. poorten, de grote tegen den Donau, en de kleine tegen de Sau. Zy word van Ongaren, Grieken of Raitzen, Dalmaten, Turken en Joden bewoont, welke ſterken handel op Dalmatien, Ongaryen en Turckyen dryven. De ſtraten zyn morſſig, en de huizen ſlecht geboud, maar de veſtingwerken zyn treflyk, en in den laatſten oorlog zeer verſterkt, ook in 't jaar 1725. noch meer nieuwe buitenwerken begonnen. Deze Turckſche hoofdveſting namen de keyzerlyken 1688. onder het bevel van den voorgaanden keurvorſt van Beyeren, Maximiliaan Emanuel, ſtormender hand in, maar verlorenze 1690. weder, en zy wierd 1693. door de Chriſtenen vruchteloos belegert. In 't jaar 1717. heeft de keyzerlyke armee onder 't bevel van prins Eugeen van Savoien deze plaats in juni beginnen te belegeren, en op de Turcken, welke quamen om ze te ontzetten, den 16. auguſtus een heerlyke overwinning behaalt, en hierop den 19. van dezelve maand deze veſting met accoord verovert, die ook in den Paſſarowitſchen vrede 1718. aan den Roomſchen keyzer gebleven is.

Griess, auguſtyner klooſter aan de Eiſch in Tyrol, alzo genaamt naar het daar by leggende land gericht.

Griessbach, markt-vlek en Pleeggericht in neder-Beyeren, onder 't rentamt Landshut behorende.

Griesskirchen, vlek, benevens een veſting Parts genaamt, aan de Beyerſche grenzen in opper-Ooſtenryk.

Grieswærtel, wierden by de oude Duitſche Tournooiſpelen uit goede oude geſlachten verkoren, om, indien het wat te grof toeging, de ridders met lange ſtokken van elkander te ſcheyden. Zy hadden zekere dienaars onder zich, die men Stablers noemde, en die met lanſſen voorzien waren.

Griet, kleine ſtad in 't hertogdom Kleef aan den linken oever van den Rhyn, tuſſchen Rees en Emmerick.

Griethausen, kleine ſtad en ſlot in 't hertogdom Kleef, dicht by de Schenkeſchans.

Grietman, zo worden de droſten in Vriesland genaamt.

Griet-ziel, ſtamhuis des vorſten van Ooſtvriesland.

Griev, **Griew**, een Moſcoviſche munt, die wel niet wezentlyk is, maar waar naar alle de andere muntſpecien gerekent worden. Daar gaan 10. Copecken op een Griev, en 5. derzelver maken een ryksdaalder uit.

Griffenzee, zie *Greiffenzee*.

Griffen, kleine ſtad benevens een ſterk ſlot op een hogen berg in Karinthien, den biſſchop van Saltsburg toekomende.

Griffstedt, commandery-hof aan de Unſtrut in Thuringen, niet ver van Weiſſenzee.

Grignan, ſtad en graafſchap in Provence in Vrankryk, in een landſtreek, Adjacents genaamt.

Grillade, is wat van het overgebleven gebraad op de rooster toebereyd word.

Grillenburg, flot, amt en jagthuis in het Tharandtifche woud in de Aartsbergfche kreits in Meisfen, 5. vierendeel myl van Freyberg, daar een houtvefter en wildmeefter woont.

Grimaldi, voornaam en oud geflacht in Italien, 't welk het vorftendom Monaco bezit, en zich in verfcheyde linien verdeelt heeft.

Grimberg, zie *Granberg*.

Grimberg, flot, vlek en amt in het keur Trierfche aan de Lotteringfche grenzen, 4. mylen van Trier.

Grimbergen, flot en graaffchap in 't Oostenrykfch Brabant, niet ver van Bruffel, den ftadhouder van Vriefland toekomende, en waar naar een oude graaflyke familie den naam voert.

Grimbie, ftad in Lincolnshire in Engeland, naar den Zeekant toe, 124. Engelfche mylen van Lonen.

Grimme, keur Saxifche ftad en amt aan de Mulde in den Leipziger kreits, 3. mylen van Leipzig, daar een van de drie keur Saxifche vorften-fcholen is.

Grimme, kleine ftad, flot, en amt in het Barthifche diftrict in voor Pomeren, 3. mylen van Straalfond.

Grimmitschau, zie *Crimmitfchau*.

Grimnits, koninglyk Pruiffifch luft flot aan het Meir en de rivier Wels in de middel-marck-Brandenburg.

Grimscheer, fterke fchans in de Zweedfche provintie weft-Gothland, tuffchen Oeland en Calmar.

Grimsenberg, Grimsel, hoge berg tuffchen het kanton Bern en Ury in Zwitzerland, waar op de vloed Aar ontfpringt.

Grimsetter, kleine ftad op het weftlyke eyland Lewis by Schotland, daar de vloed Grimfetter in den zeeboezem van den zelven naam valt.

Grindau, Grinaa, Grinstadt, kleine ftad aan het Cattegat in noord Jutland, onder het ftift Arhus behorende.

Grinstead, kleine ftad in Suffex in Engeland, welke twe gedeputeerden in 't Parlement zend.

Gripsholm, kleine ftad en flot in de Zweedfche provintie Sudermanland.

Grisol, flot in Champagne in Vrankryk.

Grissa, Grissau, ryke vorftelyke abdy en veldklooster van de Ciftercienfer orde in 't vorftendom Schweidnits in neder-Silefien, een kleine myl van Landshut, in een zeer luftig dal. De proosdy Warmbrun is dit klooster ingelyft.

Gritsch, twee kaftelen in neder-Krain, het eene 7. het andere 5. mylen van Laybach, het eerfte hoort den graaf van Gallen, het andere dien van Zwaab toe.

Griw, zie *Griev*.

Groat, een Engelfche munt, is 3. ftuyvers 4. penn.

Grobbendonck, flot en graaffchap in Brabant, 3. mylen van Lier gelegen, waar van een graaflyke familie den naam voert.

Grobzig en Worpzig, zyn twe amten in het Anhaltfche aan de Maagdeburgfche grenzen, welke noch voor enige jaren die van Werder toebehoort hebben, maar die de tegenwoordige vorft van Desfau na 't afsterven van vorft Victor Amadeus van Bernburg in bezit genomen heeft, en met die van Werder een verdrag daar over gemaakt heeft.

Grodeck, ftad in het Waiwoodfchap Reuffen in Polen.

Grodlow, ftad in het Waiwoodfchap Belsko in Rood-Ruffien in Polen.

Grodno, ftad in het Waiwoodfchap Troki in Litthauen, aan den vloed Niemen, benevens een Caftelleny en fterk flot, 20. mylen van Vilna. Hier worden zomtyds de Poolfche ryksdagen gehouden.

Grodzice, ftad in het Waiwoodfchap Mafovien in Polen.

Groenland, een deel van Terra Arctica, ten noorden van Europa gelegen, het grenft ten ooften aan de Ys-zee, ten weften aan de Duitfche-zee, en ten zuiden aan de Schotfche zee.

Groenlands vaarders, zyn de gene welke uit de Verenigde Nederlanden naar Groenland varen, op den walvifch vangft. Zy hebben een eige compagny. Diergelyken vaart doen de Engelfchen, Denen, Hamburgers en Bremers ook.

Groensund, zee-engte in Denemarken, tuffchen de eylanden Falfter en Mœn.

Groen tapyt 's gericht (the office of the green cloth) is het alleroudfte gericht in Engeland, 't welk onder den koninglyken opperhofmeefter ftaat, en het rechtsgebied over het gantfche koninglyke hof in rechts- en ftaats-zaken heeft.

Groenwick, zie *Greenwich*.

Groesbeek, flot, vlek en heerlykheid in de Betuwe, een myl van Nimwegen, een familie van dezen naam toekomende.

Grohnde, zie *Gronde*.

Groitsch, voorheen een beroemt graaffchap en fterk flot aan de Elfter, tegen over Pegau, in de Leipziger kreits, 't geen den beroemden held graaf Wiprecht van Groitfch, wiens geflacht in 't jaar 1136. uitgeftorven is, toequam. Hedendaags voert een marktvlek in dezelve landftreek daar den naam van, dat tegenwoordig den ftift-raad Born in Leipzig toekomt.

Grol, Groenlo, kleine maar fterke ftad aan den vloed Slink in het graaffchap Zutfen.

Gronau, Gron, kleine ftad en amt in het ftift Hildesheim. Wat ter zyden van deze ftad legt een gebergte, de Zevenbergen genaamt.

Gronde, Grohnde, vlek en amt in 't Hanoverfche vorftendom Calenberg, aan de Wezer by Hameln.

Grondtekening, is de aftekening van een vestingbouw-werk, die de lengte, breette en diepte ener vefting voorftelt, en na den verkleinden maatftok kan afgemeten worden.

Gröningen, hoofftad van de provintie van den zelven naam aan den vloed Dam. Zy is zeer wel beveftigt, en heeft een hogefchool, in 't jaar 1614. gefticht.

Gröningen, Gruningen, Marck-Gröningen, ftad

ſtad en graafſchap aan den vloed Glems, 3. uren van Stutgard, in het hertogdom Wurtemberg, hoorde in oude tyden de heren van Sluſſelburg toe, maar is in het jaar 1336. met de ryks ſtorm-vaan aan het huis Wurtemberg gekomen.

Gröningen, graaflyk Limburgſch amt in Zwaben, de Gaildorſſche linie toebehorende.

Gröningen, Gruningen, ſtad en ſlot aan den vloed Bode in het vorſtendom Halberſtad, daar een zeer ſchone kerk benevens een treſlyk orgel en een beroemt groot wynvat is, dat dertig voet lang en 18. in zyn diameter is, en waar in men zegt dat 161. voeders wyn gaan. Deze plaats wierd van den laatſt geſtorvenen koning van Pruiſſen aan zyn laatſte gemalin uit het huis van Mecklenburg-Swerin tot haar weduwlyke verblyf-plaats gemaakt, en haar daar toe 100000. ryksdaalders weduwen-geld in Weſtphalen, Kleef en Halberſtad toegewezen.

Gröningen, heerlykheid in Zwitzerland, het kanton Zurich toekomende.

Gröningen, heerlykheid, en een van de zeven provintien der Verenigde Nederlanden, welke ten weſten aan het eigentlyk zo genaamde Vriesland, ten zuiden aan Overyſſel, en het graafſchap Bentheim, ten ooſten aan den Dollert, ten noorden aan de Duitſche-zee grenſt en 143. dorpen onder zich heeft. Zy begrypt benevens het Groningſche gebied de Ommelanden, en heeft ſchone weylanden, daar grote paarden aangequeekt worden. Deze provintie heeft de laatſte ſtem in de vergadering der ſtaten generaal.

Gronsfeld, graafſchap in 't hertogdom Limburg, een myl van Maaſtricht, waar van een linie van de graaflyke familie van Bronchorſt den naam voert, zie *Bronchorſt.*

Groot, klein eyland in de Ooſt-zee, niet ver van den Bothniſchen zeeboezem, de kroon Zweden toekomende.

Groot, een munt welke een halve Hollandſche ſtuiver is, in het aartsbisdom Keulen 4. lichte penningen gelt, en waar van 'er hondert een ryksdaalder uitmaken. In Brabant gelden 96. groten en in het Breemſche 72. een ryksdaalder.

Groot Admiraal van Engeland, bedient de negende en leſte charge van de kroons amten, maar is in burgerlyke en halsſtraflyke zaken ter zee een ſouverein rechter, zet de officieren naar zyn believen af, kan ook zomtyds de gene, die zich dapper gehouden hebben, tot ridders ſlaan, en diſponeert over alles wat op zee, op de reede, en in de haven voorvalt. Deze hoge waardigheid bekleedde de gemaal van de koningin Anna, prins George van Denemarken, in zyn leven, en na deszelfs afſterven wierd dit ampt aan den graaf van Pembrock gegeven, welke het kort daar na weer neerley, en daar na beſtelde de koningin in het jaar 1709. zekere commiſſariſſen, om dit hoge amt te bedienen.

Groot Admiraal van Vrankryk, zie *Admiral de France.*

Groot Aelmoezenier, zie *Grand Aumonier.*

Groot Alsleben, amt en vlek tuſſchen de Magdeburgſche en Halberſtadſche grenzen, den prins van Deſſau toekomende.

Groot-Ammensleben, katholyks munniken klooſter in de houtkreits van het hertogdom Magdeburg.

Groot-Bodungen, zie *Bodungen.*

Groot-Brittannien, hier door verſtaat men de beyde koningryken Engeland en Schotland, welke nu het verenigde koningryk van Groot-Brittannien genaamt worden, en in het jaar 1707. niettegenſtaande de grote zwarigheden die dit werk verzelden, door het verſtandig gedrag van koningin Anna vereent zyn, dat, nademaal deze unie den eerſten mey haar begin genomen heeft, beyde de ryken te zamen een Parlement, een wapen en een zegel hebben, gelyke voordelen en privilegien genieten, ook enerly wetten, ordonnantien en ſchattingen zouden onderworpen zyn. In het tegenwoordig Parlement van Groot-Brittannien hebben 16. Pairs van Schotland in het Hogerhuis, en 45. leden in het Lagerhuis zitting en ſtem. Het nieuwe grote zegel, 't welk van de vorige grote zegels, waar van men zich in 't een en het ander koningryk bedient, onderſcheyden is, word in ſtaatszaken, die het gants verenigde koningryk betreffen, gebruikt. In het wapen zyn onder anderen ook de kruiſſen der beyde ridder-ordes van St. Andries en St. Joris te zamen gevoegt. Groot Brittannien is een zeer vruchtbaar, ſchoon en in allen delen gezegent land, nademaal het overvloedig voortbrengt wat de inwoners tot hun onderhoud nodig hebben, en de bloeiende koophandel maakt dat'er ook geen gebrek aan buitenlantſche delicateſſen en waren is. De inwoners zyn vernuftig, dapper in den oorlog, bequaam tot den koophandel, en de ſtudien benevens andere kunſten en wetenſchappen oeffenen zy meer en beter als andere natien. De lucht is gezond, en zo wel in den zomer als winter gematigt, en het land is niet alleen tot den koophandel maar ook tot verwering zeer wel gelegen. Dit grote eyland heeft 550. Duitſche mylen in den omtrek, en de naam Brittannien, welken dit land reeds ten tyde der Romeynen gevoert heeft, is in het byzonder onder Jakob I. die na de dood van koningin Elizabet Engeland en Schotland verenigde, weer opgekomen, om alle geſchillen wegens den voorrang en yverzucht der beyde natien te vermyden. Na de dood van koningin Anna, die den 1. aug. 1714. voorviel, trad George Lodewyk, keurvorſt van Hannover, de regering aan. Deze was anno 1660. den 28. mey geboren, had zich den 21. nov. 1682. met Dorothea Sophia, dochter van hertog Willem George van Zell, in den echten ſtaat begeven, van dewelke hy evenwel den 28. december 1694. door een conſiſtoriaal vonnis geſcheyden is, en zy is den 13. nov. 1726. te Alen geſtorven. By dezelve heeft hy behalven een princes, die aan den tegenwoordigen koning van Pruiſſen in den echt verbonden is, een zoon verwekt, die tegenwoordig koning van Engeland is. Deze is anno 1683. den 30. october geboren, hiet Georgius Auguſtus, en heeft zich 1705. den 2. ſept. met Wil-

helmine Charlotte, een dochter van Johannes Fridericus markgraaf van Brandenburg-Anspach in den egt begeven, welke hem 1707. den 31. januari den oudsten prins Lodewyk Frederik, thans prins van Wallis, gebaart heeft. Onder de regering van het keurvorstelyk Hannoversche huis in Engeland zyn 'er grote veranderingen en onenigheden ontstaan, want in het begin wierd 'er een grote verandering in het staats-Ministerie ondernomen, de beyde partyen der Torrys en Whigs hebben elkander op het hevigste vervolgt, en elkander gepoogt den voet te lichten; ja daar zyn veel gevaarlyke zamenzweringen tegen de tegenwoordige regering en het koninglyke huis gemaakt, maar ook ontdekt. In Schotland barste het in 't jaar 1716. tot een opentlyke rebellie uit, die evenwel door de koninglyke troepen schielyk weer gedempt is, de belhamels gevangen genomen en gestraft wierden; evenwel smeult het vuur noch altyd onder de asch, en de Pretendent heeft noch hier en daar zyn heimlyke aanhangers. Zie onder *Engeland.*

Groot Cancelier van Vrankryk, zie *Cancelier van Vrankryk.*

Groot Cancelier van Groot Brittannien, Chancellor, the Lord high Chancellor of Engeland, is na de koningen en princen van den bloede de hoogste persoon in civile bedieningen, nademaal niemand als de primaat, naamlyk de aartsbisschop van Canterbury den rang boven hem heeft. Hy bewaart het grote koninglyke zegel, vonnist na de natuurlyke billikheid en het geweten, vergeeft de geestlyke beneficien, die in des koningsboeken niet boven de twintig ponden sterlings opbrengen, verzegelt de ryks acten, en heeft het opzicht over de kroon goederen en domeinen, ook is hy president van de starre-kamer. Dit en het amt van groot zegelbewaarder word gemeenlyk van één persoon bedient, en is van gelyk gezag en macht, maar van den geheim-zegelbewaarder noch onderscheyden.

Groot-Cancelier, zie *Aarts Cancelier.*

Groot Constabel van Groot Brittannien, is de zevende bediening onder de hoge kroon amten, en word by kroningen en andere grote plechtigheden benoemt, heeft gelyk aanzien met den groot maarschalk, en zit mee in het maarschalks amt, daar hy den rang noch voor den groot maarschalk neemt.

Groote Blinde, zo hiet het onderste zeyl aan de boegspriet op de grote schepen.

Groote blinde ree, zo word de spriet genoemt, die tot de groote blinde behoort.

Groote bramsteng, is de spriet waar aan de ree van de bramzeylen vast zyn, deze staat noch boven de grote steng.

Groot Ehrich, zie *Erich.*

Groote Opwachting, hiet aan het keyzerlyke hof, wanneer benevens de afgezanten en ridders van het gulde Vlies alle hofamtenaren hun bediening waarnemen, en aan het hof en de tafel verschynen.

Groote Steng, op een schip is de stok of spriet die boven den groten mast gezet word.

Groote Sultan, beduit zo veel als den groten heer, welke titel gemeenlyk den turkschen keyzer gegeven word.

Grooten Saxenheim, Wurtembergsch vlek en amt, benevens een schoon vorstelyk slot en weduwlyke residentie tusschen Vaihingen en Bietigheim in Zwaben.

Groote Vrouw, is de titel van de oudste aartshertogin of keyzerlyke princes te Wenen.

Groot Frederiksburg, zie *Frederiksburg.*

Groot Glogau, zie *Glogau.*

Groot, Grote, vryheerlyke familie in Westphalen en neder-Saxen, welke onder anderen de ryksheerlykheid Schauen in het Halberstadsche gebied niet ver van Osterwick bezit.

Groot Haf, groot meir omtrent 8. mylen lang en twe breed by Uckermunde in voor-Pommeren, 't welk door de Oder gemaakt word, en waarin de Ucker vliet. Dit haf moet met het Frissche haf in Pruissen niet verwart worden.

Groot Hertog, is een hoge staats persoon, die minder is als een koning, en groter als een hertog. Voornaamlyk word de vorst van Hetrurien of Toskanen groot hertog van Florence genaamt.

Groot Hofmeester in Groot Brittannien, is de voornaamste onder den wereldlyken hofstaat, onder wiens bevel alle koninglyke bedienden staan, op welke hy by de 12. mylen om de residentie-plaats Whitehal zyn recht oeffent, waar van evenwel de stad Londen uitgezondert is. Hy draagt een witten staf voor den koning, en wanneer hy zelfs uitryd word hem die van een laquey voorgedragen. Hy verzelt den koning in 't Parlement, en neemt den eed van getrouwheid van de leden van 't lagerhuis. Wanneer de koning sterft breekt hy den staf op des konings zark aan stukken, en geeft daar door te kennen dat zyne en aller hovelingen bedieningen nu ophouden, en zy alleen van des opvolgers genade afhangen.

Groot Höflein, schoon marktvlek benevens een slot en badhuys in Ongaryen, den prins van Esterhasi toekomende, 't welk de weerspannelingen 1702. afbrandden.

Groot Irben, kleine stad in Courland aan de Oost-zee, 8. mylen ten noorden van Goldingen gelegen.

Groot Kamerheer des ryks in Engeland, is het zesde onder de kroons amten, wiens verrichting daar in bestaat dat hy den koning op den kronings dag het koninglyk gewaad aandoet. Hy draagt het hooft-cieraad, de handschoenen, en het linnen des konings, waar van hy zich by de kroning bedient, in 's gelyks den degen, den mantel en de kroon. Hy meubleert ook het hogerhuis, wanneer het Parlement vergaderen zal, en krygt daar voor by de kroning 40. ellen karmozyn-fluweel tot een kleed, gelyk ook het bed en al het huisraad van het vertrek, waar in de koning des nachts voor de kroning geslapen heeft.

Groot Langheim, stad in Franckenland, het stift Wurtsburg meestendeels toekomende.

GROOT LINDEN, een ſteedje onder het amt Gieſſen in opper-Heſſen behorende.

GROOT MAARSCHALKS AMT IN GROOT BRITTANNIEN, is het achtſte onder de oude kroon ampten, en met den hertogiyken titel van Norfolk aan het geſlacht Howard geraakt. Het geeft macht om over alle krygs voorvallen en daden te vonniſſen, zo wel die door 't gemene recht binnen 's ryks niet kunnen beſliſt worden, als ook die buiten 's lands wegen de oorlogszaken ontſtaan.

GROOT MEESTER, hieten de opperhoofden der ridder-ordens, inzonderheid de Malteſer.

GROOT MEESTER DER GARDEROBBE IN VRANKRYK, zie *Garderobbe*.

GROOT NOVOGROD, zie *Novogrod*.

GROOT POLEN, of NEDER POLEN, een deel van Polen, dat ten noorden aan Pomeren en Pruiſſen, ten zuiden aan klein Polen, ten ooſten aan Maſovien, en ten weſten aan Sileſien en de marck-Brandenburg grenſt. Het word verdeelt in het eigentlyk zo genaamde groot Polen en Cujavien. Beyde delen beſtaan uit 7. waiwoodſchappen, naamlyk Poſen, Kaliſch, Siradien, Rava, Lencziſz, Brzeſt, en Inowlocz.

GROOT PRIOR, word die gene genaamt, die in een zeker ryk of land het hooft van een ridder-orde is, maar evenwel onder den groot meeſter ſtaat. Inzonderheid gebruikt men dezen naam by de Malteſer-ridders, welke orde in Vrankryk 6. grote prioraten, naamlyk dat van Provence, van Auvergne, van Vrankryk, van Aquitanien van Champagne en van Toulouſe bezit, van dewelke de ridder van Orleans, een natuurlyke zoon van den laatſtgeſtorven hertog-regent, zedert 1719 het groot prioraat van Vrankryk bekleed. De groot prior van Duitſland, die het hooft van de Duitſche tongen, of groot Baillu van Duitſland onder de Maltezers is, word ook Groot Meeſter der Johanniter orde door Duitſland genoemt, heeft op de ryksdagen zyn zitting naaſt den abt van Murbach, voert den titel van vorſt des H. Roomſchen ryks, en reſideert te Heidersheim in Brisgau. Onder zyn prioraat behoren het Hongariſche, Deenſche en Boheemſche, maar de beyde eerſte brengen de orde niets op, en de Bohemers matigen zich ook den naam van een groot prior aan, die een aanzienlyk perſoon van het koningryk is. De Engelſche natie had voor dezen ook een groot prior dezer orde, maar zedert het jaar 1550. is dat ampt opgehouden, en of het ſchoon onder koning Jakob II. weer ſcheen te herleven, dewyl de paus deszelfs natuurlyken zoon prins Hendrik, hertog van Albemarle, tot groot prior der Johanniter-orde door Engeland in het jaar 1689. benoemde, en de koning van Vrankryk dezen prins ook tot generaal luitenant der Franſche galeyen verklaarde, zo is doch deze hoop door koning Jacobs vlucht verdwenen, en deze titulaire groot-prioor van Engeland is geſtorven, eer hy tot het bezit zyner waardigheid geraakte. De groot prior van Caſtilien, als het hooft der tongen van Caſtilien en Portugaal, is groot-cancelier der Maltheſer-orde, welk amt prins Karel Joſef van Lotteringen, laatſt geſtorven keurvorſt van Trier, voorheen bekleedde.

GROOT-SALTZE, zie *Saltze*

GROOT SCHENCK, in 't Hongariſch Nagy-Sinck, een groot marktvlek in Zevenbergen, niet ver van Fogoras, heeft Duitſche inwoners.

GROOT SEKRETARISSEN VAN POLEN EN LITHAUEN, zyn beyde geeſtlyk, en bezitten meeſtendeels de hoogſte geeſtelyke waardigheden. Zy bewaren des konings zegelring, en geven in den geheimen raad acht op het doen der cancelieren en onder-cancelieren.

GROOT SENECHAL OF STADHOUDER VAN ENGELAND, (in 't Engelſch LORD HIGH STEWARD) is de eerſte bediening onder de 9. kroon-amten, wiens gezag zeer groot was, en reeds by Hendrik IV. tyd afgeſchaft is, zo dat hedendaags maar by kroningen en andere plechtigheden een groot Senechal benoemt word. Hy woont uit hoofde van dit amt in het Paleys van Weſtmunſter, daar hy onder den adel het vonnis uitſpreekt, by de kroning boven alle hoge bedienden en voor den koning heen gaat, en de kroon des H. Eduards voordraagt. Wanneer een lord of pair van 't ryk wegens eenige grove misdaad veroordeelt ſtaat te worden, ſpreekt hy het vonnis uit, en breekt den witten ſtaf, dien hy in de hand heeft, aan ſtukken, waar op het proces en zyn amt een einde nemen.

GROOT VALKENIER VAN VRANKRYK, zie *Valckenier*.

GROOT-VELDHEER, in Polen en Litthauen, zie *Veldheer*.

GROOT VIZIER is de eerſte ſtaatsbediende in het Turkſche ryk, waarop het gantſche aanzien van den groten Sultan beruſt, en welke de uitlegger of liever de uitgever der wetten is. Zyn gezag komt de macht van den groten Sultan na by, uitgezondert dat hy geen baſſa het hooft kan laten afſlaan, ten zy hy het eigenhandig bevel van den groten heer daar toe hebbe. Hy heeft des Sultans zegel, waar op de naam van den regerenden Turkſchen keyzer geſneden is, en hy draagt het zelve altyd op de borſt. Hy is preſident van den ſtaatsraad en Generaliſſimus van 't leger. Behalven den opper-vizier zyn 'er noch 6. andere vizieren, welke evenwel niets in ſtaats- en regerings-zaken te zeggen hebben. Zy zitten wel met den groot-vizier in den Divan, maar durven in den raad hun ſtem niet geven, ten zy hen de groot-vizier over het een of 't ander artykel van de wet vraagt. De opper-vizier heeft aan zyn hof gemeenlyk meer als 2000. bedienden wanneer hy van iemand, hy mag zo een voornaam perſoon zyn als hy wil, bezocht word, ſtaat hy niet op, behalven voor den Mufti, dien de grote Sultan zelfs met deze eer verwaardigt. Zyn naam Vezir betekent in de Arabiſche taal een die draagt, dewyl hy naamlyk de gantſche laſt van alle ryks- en oorlogszaken op zyn ſchouders torſt. Treft hem het ongeluk dat zyn aanſlagen miſlukken, of dat hy een ſlag verlieſt, zo heeft hy niets zekerders te verwachten als dat hy geſtranguleert zal worden; hoewel zedert eenige jaren de

af-

afzetting van den groot-vizier niet deszelfs dood, maar alleen de ballingschap in elende met zich gesleept heeft.

Groot Vorst, is een titel, dien men voorheen onder de overige Europeers aan de beheerschers der wyd uitgestrekte Moskovitische landen gaf, nademaal zy zich zelven Wielcki Knees of Groot Vorsten van Wolodimir en Moscou noemden. Maar toen zy naderhand machtiger geworden, en de naburige vorstendommen benevens de ryken Casan en Astrakan te onder gebracht hebben, hebben zy zich czaar of koningen en heren van gants Rusland genoemt, en de czaar Petrus Alexiewits of de Iste heeft het door zyn gepleegde verstandhouding met de Europeesche hoven zo ver gebracht, dat men hem by na door den bank den titel van czaarsche majesteit niet verder betwist heeft, en voor korten tyd heeft hy zich ook keyzer van gants Rusland laten noemen.

Groot-Ustigia, grote koopstad in Moscovien, by dewelke de rivieren Suchina en Itga te zamen lopen, en den beroemden Dwina-stroom uitmaken.

Groot Waradein, zie *Waradein.*

Groppenstein, sterk berg-slot in het hertogdom Karinthien.

Gröpzig, zie *Gröbzig.*

Gröschel, is een Silesische en Boheemsche munt, waar van 'er 5. een Duitschen goeden groschen, 4. een keyzers Groschen maken. Zy worden in Saxen Vleermuizen genaamt.

Groschen, een Saxische Groschen bedraagt 4. dreyer, en 24. gaan 'er op een Duitschen daalder, zynde een groschen in Holland 1. stuyver 11. penninge. Een keyzer Groschen geld 3. kreutzer, en 30. maken een Duitschen daalder uit. Een Mariën-Groschen geldt 8. penningen, en 36. bedragen so een daalder. Een Poolsche Groschen maakt een kreutzer na de ryks munt-voet, en daar gaan 'er 30. van op een Poolschen gulden, 9. op een ryksdaalder.

Grosna Horcka, Krasna Horicka, vesting in opper-Ongaryen in het graafschap Torno, welke zich 1710. van de rebellen aan de keyzerlyken overgaf.

Grossa, eyland op de golf van Venetien, naar de kusten van Dalmatien gelegen. Het hoort den Venetianen toe.

Grossburg, der Grossburgische Halt, een zeker district in het vorstendom Breslau, 't welk hertog Henrik in 't jaar 1234. den bisschop van Lebus in de marck schonk, waar van het aan keur-Brandenburg geraakt is, die het zelve noch bezit, maar het vruchtgebruik aan de vryheren van Kanitz overlaat. In dit gebied is een Luitersche kerk.

Grosseto, kleine stad met een sterke citadel in het Florentynsche, in het gebied van Siena, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Siena staande.

Gros van het leger, is het grootste deel van het leger.

Groten Hayn, stad en amt in de Meisnische kreits, 4. mylen van Dresden, keur-Saxen toekomende.

Grote Vergadering, is, wanneer de 7. Verenigde provintien, na dat zy te voren in haare provintiale vergaderingen de zaken, welke men verhandelen wil, wel en ryplyk overlegt hebben, uit het midden van haar een aanzienlyk getal als afgezanten verkiezen, en dezelve met haar besluit in de algemene Vergadering naar den Haag zenden.

Grotkau of Neisse, vorstendom in opper-Silesien aan de Boheemsche en Moravische grenzen, den bisschop van Breslau als een Boheems leen toekomende. De hoofdstad word ook Grotkau genaamt, legt aan de Neisse, 8. mylen ten zuiden van Breslau, en is niet heel groot. De burgers mogen in het stadsbosch zo veel hout hakken als zy nodig hebben, ook is ieder burgerhuis zyn eige akker toegelegt, waarvan de bezitter, als de nering niet opnemen wil, zyn brood hebben kan.

Grotta, kleine stad in het Milaneesche graafschap Cremona aan den vloed Adda, niet ver van daar dezelve in de Po valt.

Grotta di Cani, zie *Agnano.*

Grotta di Napoli, verwonderens waardig hol in het ryk van Napels, 1000. schreden lang, dat daar den berg Posilipo gebroken en uitgehouwen is, waar door de gemene weg van Pozzuolo naar Neapoli gaat, om des te korteren weg van de eene plaats naar de andere uit te winnen.

Grotta Rossa, kleine stad in het pauslyk gebied in Italien, in het gebied van St. Pieter, aan den Tiber, 2. mylen van Rome.

Grotte, la Grotte, gering vlek in het pauslyk gebied in de Anconitaansche mark in Italien, 't welk omtrent 800. inwoners heeft, en daar paus Sixtus V. in 't jaar 1521. geboren is.

Grotten, zyn donkere holen in lusthoven, die met fonteinen en watervallen, ook de muren met schulpen, stenen en koralen verciert zyn.

Grot van Dionysius, een hol in Sicilien, niet ver van Syracusa, 't welk van den uitmuntenden wiskunstenaar Archimedes ten tyde van den tyran Dionysius aangelegt is, 't welk veel groter en verwonderenswaardiger is als alle de grotten by Pozzuolo; want men vind onder de aarde een gehele stad in de rotzen gehouwen, met grote paleyzen, onderaartsche straten en markten, ook andere aanmerkenswaardige gebouwen.

Grove, kleine vloed in de abdy Corvey in Westphalen, die niet ver van Hoexter in de Wezer valt.

Grubenhagen, vorstendom aan de Leine in het Brunswyksche gebied, 't welk zyn naam van het slot Grubenhagen heeft en in 2. delen verdeelt word. Het westlyke legt tusschen het vorstendom Calenberg en het stift Hildesheim. Het oostlyke strekt zich tegen de Anhaltsche en Thuringsche grenzen uit. Dit vorstendom is een vruchtbaar land, inzonderheid beroemt wegen zyn voortreflyke bergwerken, en de hoofdstad daarin hiet Eimbeck. Hertog Lodewyk Rudolf van Bronswyk-Blanckenburg heeft zedert 1715. wegen dit vorstendom zitting en stem op de ryksdagen gevoert, dewyl hy wegen Blanc-

Blanckenburg daar noch niet toe heeft kunnen geraken.

GRUBIN, ſtad in Courland niet ver van Libau.

GRUIT-RECHT, is een recht, waar door men hout om het te verkopen op en af een rivier mag brengen.

GRUMBACH, markgraaflyk Anſpachiſch pleeg-amt in Franckenland.

GRUMBACH, ſlot en vlek in de Palts, niet ver van Oberſtein, de Wild- en Rhyn-graven, waar van eene linie hier reſideert, toekomende. Anders legt 'er ook een ſlot Grumbach in het bisdom Wurtsburg in Franckenland, waar na een bekende uitgeſtorve adelyke familie den naam gevoert heeft.

GRUMELLIO, vlek in het hertogdom Milaan in Italien, aan het Comer meir, niet ver van de ſtad Como.

GRUNA, een van de 4. lands-gaſthuizen in Heſſen, in het graafſchap Catzenelnbogen gelegen.

GRUNBERG, ſtad in 't vorſtendom Glogau in Sileſien, 7. mylen van groot-Glogau, voornaamlyk door de lakens die daar gemaakt worden bekent.

GRUNBERG, vermaaklyke ſtad, amt, en ſlot in opper-Heſſen, op een heuvel, heeft twe grote voorſteden, en hoort onder Darmſtad, 7. mylen van Frankfurt aan den Meyn, en vierdehalf myl van Marpurg.

GRUNBERG, amt in de nieuwe mark Brandenburg, onder het groot meeſterſchap van de Duitſche orde behorende, is voordezen een Commandery geweeſt.

GRUNBERG IN BOHEMEN, zie *Nepomuk*.

GRUNDE, bergſtad op den Harts, welke Hanover en Brunswyk in 't gemeen bezitten. Zy legt aan den vloed Inner, 2. mylen ten zuiden van Goslar.

GRUNDSUND, klein vlek in de Zweedſche provintie Angermanland, daar zich de vloed Huſa in den Bothniſchen zee-boezem giet.

GRUNENTHAL, proefhut in het keurvorſtendom Saxen aan de Boheemſche grenzen, waar in al het zwarte koper uit de aartsbergſche kreits ter proef overgelevert word, om zekerheid te erlangen hoe veel zilver en gaar koper het inhoud, hier na word het zilver, dat 'er in is, daar af geſcheyden, en het over blyvende koper gezuivert en geſmeed. Daar woondt een keurvorſtelyke factoor en proefmeeſter benevens andere arbeyds luyden, wier woningen benevens de hutten en ovens met een muur als een klein ſteedje omringt zyn, maar de ſmids zyn daar dicht by buiten den ringmuur.

GRUNHAYN, ſteedje, ſlot en amt in Meiſſen, in de aartsbergſche kreits, keur Saxen tokomende, wiens voornaamſte nering in koper en lood beſtaat.

GRUNHOF, ſlot en heerlykheid in Crain, 3. mylen van Laybach, de vryheren van Apſaltern toekomende.

GRUNHOF, ſlot en amt in Samland in Pruiſſen, hoort den koning van Pruiſſen toe.

GRUNPUHEL, vlek en berg-ſlot in opper-Stiermarcken, 1. myl van Rotenmannen.

GRUNSFELD, ſtad, amt en ſlot by de Offenfarter-Gow tuſſchen Wurtsburg en Mergentheim in Francken, 5. mylen van Rotenburg. Zy is een Wurtsburgſch leen, en hoort tot het landgraafſchap Leuchtenberg.

GRUNSTADT, kleine ſtad in de neder-Palts in het graafſchap Leiningen, 2. mylen van Worms, de graven van Leiningen-Weſterburg in 't gemeen toekomende, daar de Luiterſchen, Gereformeerden, en Katholyken, gelyk ook de Joden, hun openbaren Godsdienſt hebben.

GRUNTHAL, gezondheidsbron, zie *Liegnitz*.

GRUSS, is maar een dorp in Tyrol, op den berg, de Brenner genaamt, niet ver van Inſpruck, 't geen zeer beroemt is wegens de te zamenkomſt van keyzer Karel V. en zyn broeder Ferdinand I. warom 'er voor het dorp, daar zy elkander omhelſt hebben, een grote marmere tafel met een latynſch opſchrift opgerecht is.

GRUYNORD, kleine ſtad en ſchone haven op het weſtelyke eyland Yla by Schotland.

GRYPSHOLM, ſlot in de provintie Sudermanland in Zweden.

GRYPSWALDE, GREIFSWALDE, ſtad in voor-Pommeren, in 't Gutskowiſche gebied, aan een kleinen boezem der Ooſt-zee, daar zy een goede haven heeft, de kroon Zweden toekomende. Zy is beveſtigt, en met een Univerſiteit voorzien, die 1456. den 18. octob. van Wratiſlaus, hertog van Wolgaſt in Pommeren, geſticht is.

GRYPSWALDISCH-OIE of EYLAND, klein eyland in de Ooſt-zee in voor-Pommeren, in het hertogdom Wolgaſt 5. mylen van Grypswalde, waar toe het ook behoort.

GSCHWEND, ſlot en heerlykheid in opper-Ooſtenryk, dicht by Steyer, Franciſcus Carolus, vorſt van Auersberg, toekomende, die tegenwoordig daar ook op reſideert.

GUACALDANA, zie *Quacaldane*.

GUACOCINGO, kleine ſtad in Mexico in noord-America, 30. mylen van de ſtad Mexico, word omtrent van 500. Indiaanſche en 100. Spaanſche familien bewoont.

GUADALAJARA, kleine ſtad in het landſchap Algarria in nieuw-Caſtilien, aan den vloed Henares.

GUADALAJARA, ſtad in de audientie van den zelven naam, daar een hoge koninglyke rechtbank is, en een biſſchop, die onder den aartsbiſſchop van Mexico ſtaat. Deze provintie Guadalajara legt in noord-America in nieuw-Gallicien, tuſſchen de provintien Zacateca, Mechoacam, en Xaliſco. Zy is zo vruchtbaar, dat zy dikwils hondertvoudige vruchten geeft.

GUADALAVIAR, vloed in Spanje, die aan de Arragoniſche grenzen ontſpringt, en zich in den zeeboezem by Valentia ſtort.

GUADALENTIA, vloed in Granada, welke by Guadix ontſpringt, en zich beneden Lorca in de golf van Cartagena ſtort.

GUADALETTE, kleine vloed in Andaluſien, welke by het ſteedje Zahara ontſpringt, en zich in den zeeboezem by Cadix giet.

Guadalimar, kleine vloed in nieuw-Castilien, welke zich in Andalusien met de Guadalquivir vereenigt.

Guadalope, vloed in Spanje, welke in het koningryk Arragon ontspringt, en by de stad Caspe in de Ebro valt.

Guadaloupe, een van de Antillische eylanden Barlovento by America, de Franschen zedert 1635. toekomende. Het brengt veel zuikerried voort, heeft een stad van den zelven naam, en is aan de zeekust met enige forten voorzien.

Guadaloupe, kleine stad in nieuw-Castilien aan de grenzen van Estremadura, daar een grote bedevaart naar toe is.

Guadalquiviero, Guadalmedina, kleine vloed in Granada welke zich te Malaga in de Middelantsche zee stort.

Guadalquivir, een der beroemste rivieren in Spanje, welke aan de grenzen van Granada en Murcia op het gebergte Alcaraz ontspringt, door Andaloufien loopt, en zich beneden St. Lucar de Barrameda in den zeeboezem van Cadix stort.

Guadarmena, kleine vloed in Andalusien, welke in nieuw Castilien ontspringt, en zich by Cavorla in de Guadalquivir giet.

Guadarrama, kleine stad aan den vloed van dezen naam in nieuw-Castilien, tegen de grenzen van oud-Castilien.

Guadarrama, vloed in nieuw-Castilien, welke zich beneden Toledo in de Tajo giet.

Guadavari, stad op het half eyland van Indien, aan dees zyde de Ganges, in het koningryk Golconda in Azien.

Guadel, stad in Kherman in Perzien, aan den zee boezem van Ormus, daar zy een goede haven heeft.

Guadiamar, kleine vloed in Andaloufien, die zich beneden Sivilien in de Guadalquivir stort.

Guadiana, een der grootste rivieren in Spanje, welke in nieuw-Castilien in het meir Guadiana haar oorsprong heeft, en in 't begin Roidera hiet; dan stroomt zy tusschen hoge bergen door, zo dat men haar by Calatrava een uur lang niet zien kan, tot zy zich in het meir Ojos di Guadiana genaamt, weer vertoont. Ten laatsten valt zy tusschen Andaloufien en Algarbien in den zee boezem van Cadix.

Guadibarbar, Magrada, groote vloed in Africa in Biledulgerid, welke zich in het koningryk Tunis in 2. armen verdeelt, waar van de oostlyke Magrada genaamt word, en zich te Porto Farino in de zee stort, de westlyke arm neemt den naam van Guadalquivir aan, en valt by Tabarca in de zee.

Guadiel, kleine vloed in nieuw-Castilien in Spanjen, die in den Taag loopt.

Guadiera, kleine vloed in Andaloufien, welke zich tusschen Gibraltar en Estepona in de Middelandsche zee stort.

Guadix, stad in Grenada, aan den vloed Guadalentia, niet ver van zyn oorsprong, 10. mylen van Grenada. Zy heeft een bisschop, onder den aartsbisschop van Sevilje staande.

Guagida, kleine stad in het landschap Telensin, in het koningryk Alger, aan den vloed Aresgol in Africa.

Guajaquil, Guiaquil, stad in Peru in zuid-America, aan de Zuid-zee, nevens een goede haven, van waar veel cacao, leer, vet, sassaparilla en wolle fabryken vervoert worden. De daarbygelege zeeboezem word de baai van Guajaquil genaamt, en strekt zich van Capo S. Helene tot Capo Blanc uit.

Guaira, provintie in Paraguay in zuid-America, waar in de Spanjaarden veel volkplantingen hebben, en het gantsche land bezitten.

Gualata, koningryk en stad in Africa in Nigritien, tegen de Atlantische zee gelegen, de inwoners worden Benais genaamt, bidden het vuur aan, en hun vorst betaalt schatting aan den koning van Tombut.

Gualcor, hooftstad van een provintie van den zelven naam in het gebied van den groten Mogol in Azien, daar een beroemde vesting is, waar in de voornaamste gevangens bewaart worden.

Gualid, Beni-Gualid, gebergte in 't Afrikaansche koningryk Fez, in de provintie Errif, 't welk van vrye en ryke inwoners bezeten word, die 60. grote dorpen daar opgeboud hebben, en maar een kleine schatting wegen hun koophandel te Fez moeten opbrengen.

Gualpha, stad in 't koningryk Nubien, aan den Nylstroom in Africa.

Guam, een van de Latronische of Dieve-eylanden in America, de Spanjaarden toekomende, die 'er een gouverneur en een schans op hebben. 't Is 12. mylen lang en 4. breed.

Guamanca, S. Juan de la Vittoria, stad in zuid-America in Peru, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Lima behorende. Zy is de woonplaats eens gouverneurs, en de hooftstad van een klein landschap, waar in goud-zilver-koper-en yzer-mynen gevonden worden.

Guanabelica, beroemde quikzilver mynen in zuid-America, by de stad Oropesa in Peru, welke de Spanjaarden toekomen, en hun jaarlyks veel opbrengen.

Guanahani, of S. Salvador, een van de Lucayische eylanden in America, benevens een grote en schone haven.

Guanajas, de zeeboezem van Guanajas legt aan 't einde des zeeboezems van Honduras, in noord-America.

Guanima, een van de Lucayische eylanden in America.

Guanuco, kleine stad in Peru in zuid-America, by het meir Chincacoca, den Spanjaarden toekomende.

Guarantie, zie *Garantie*.

Guarda, stad in de provintie Beira in Portugaal, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Lissebon staande.

Guardaloupe, zie *Guadaloupe*.

Guardamar, goede vesting aan de kusten des koningryks Valentia, aan den mond van den vloed Segura.

Guar-

Guarde joyas, zo hieten de 4. juweel-bewaarders des konings van Spanjen.

Guardia, ftad in 't koningryk Gallicien, by den invloed van de Minho in den Oceaan, is wegens haar legging en werken zeer fterk.

Guardia Alfares, kleine en vry woefte ftad aan den vloed Tiferno, in het Napelfche graaffchap Molifa, benevens een bisdom onder Benevento behorende.

Guardian, is een Portugeefch onder-officier op een oorlogfchip. Zie *Schieman*.

Guardian, of, Warden of the five ports, is een koninglyke Engelfche bevelhebber, welke in de vyf havens even zo veel te zeggen heeft als de admiraal zelfs.

Guardidames, is een bediende aan 't keyzerlyke hof, welke de opperhofmeefterin aan de hand en ten dienft moet ftaaan. Hy laat zich daaglyks by de gezamentlyke keyzerlyke hofdames vinden, om hare bevelen af te wachten. Anders worden ook aan 't keyzerlyke hof zodanige vrouwen Guardidames genaamt, die de hof dames, wanneer zy alleen naar haar vrienden of ergens anders heen buiten het hof te gaft ryden, daar na toe verzellen, en met de hof koets van daar weêr afhalen moeten.

Guargala, koningryk en ftad in Biledulgerid in Africa.

Guarquesen, vefting op de kuft des koningryks Marocco in Africa, de kroon Portugaal toekomende.

Guasco, Porto Guasco, kleine ftad in de provintie Chili in zuid-America, aan een kleine golf.

Guasickvalp, vloed in noord-America, welke dicht aan de Zuid-zee ontfpringt, en zich in den zeeboezem van Campeche ftort.

Guastalla, kleine maar welgebouwde ftad, benevens den titel van een hertogdom in Italien, daar de vloed Croftola in den Po valt, in 't Mantuaanfche gebied gelegen, en een byzondere linie uit het huis Gonzaga toekomende, welke in het Napelfche gebied noch veel aanzienlyke goederen, naamlyk het huys en hertogdom Arriano, het vorftendom Molfetra en het markgraaffchap Spechia benevens andere goederen bezit. In 't jaar 1708. wierd de hertog van Guaftalla van den keyzer met de vorftendommen Bozzolo en Sabionetta beleent, welke te voren de hertogen van Bozzolo die anno 1703. uitgeftorven zyn, toebehoorden. De tegenwoordige hertog word Antonius Ferdinandus genoemt, en is in 't jaar 1687. geboren. Hy quam 1714. aan de regering, in 't welke jaar zyn vader Vincentius in het 80. jaar zyns ouderdoms geftorven was.

Guastow, Fastow, grote Kofackifche ftad in het waiwoodfchap Kiow, in klein-Ruffien, daar de Cofackifche hooftman Paleg tegenwoordig zyn woonplaats houd, die voor enige jaren op valfch aanbrengen van den Cofackifchen veldheer Mazeppa naar Siberien gebannen wierd, maar 1708. weer te rug geroepen en herfteld is.

Guataria, kleine ftad in de provintie Bifcaien aan de Cantabrifche zee, 3. mylen van Placentia.

Guatimala, de Audientie Guatimala, een van de drie generale regeringen van nieuw Spanjen in noord America, welke ryk is aan cacao, cochenille, koftelyke balzem, boom- en andere wol. Zy legt tuffchen de audientie van Mexico en de provintie Panama: het land is vol boffchen en bergen, en het regent 'er zeer zelden, de lucht is 'er ook niet al te gezond. De inwoners zyn zeer kunftig, maar in den aangenomen Chriftelyken Godsdienft onbeftandig.

Guatimala, groot landfchap in de audientie Guatimala in nieuw-Spanjen in noord-America. Niet ver van de ftad Guatimala is een altyd brandende berg, Ataco genaamt.

Guatimala, zie *Sant Jago de Guatimale*.

Guaxaca, provintie in de audientie Mexico in noord-America, tuffchen Mar del Nort, Mar del Zur en de provintien Tlafcala en Chiapa. Men vind 'er veel goud- en zilver-aderen en criftal-rotzen, ook is zy vruchtbaar aan koorn, cacao, cochenille, en moerbeybomen voor de zy-wormen. De hooftftad hiet ook Guaxaca, daar een biffchop en een prefident woont, en daar word fterke handel met boomwol, cacao en cochenille gedreven.

Gubel Haman, heerlykheid in gelukkig Arabien, naar de Arabifche zee toe, benevens een ftad van den zelven naam in Azien.

Guben, ftad aan de rechte hand van de Neiffe in neder-Lufatien, den hertog van Saxen-Merfeburg toekomende, die daar een zout-amt heeft.

Guber, koningryk in Africa in Nigritien, tuffchen den Nyl en het landfchap Guinee, benevens een ftad van den zelven nam, daar de koning refideert, die een fouverein heer over zyn land is.

Guber, kleine vloed in 't Brandenburgs Pruiffen, in het landfchap Natangen, lopende voorby de ftad Raftenburg.

Gubio, zie *Engubio*.

Gucheu, grote ftad in de provintie Kiangfi in China in Azien aan den vloed Ta, welke 9. andere fteden onder zich begrypt. Daar word veel vermilioen gegraven en fterke koophandel gedreven.

Gudenau, zie *Godenau*.

Gudensberg, ftad, flot en amt in neder-Heffen, 2. mylen van Homburg en een myl van Fritflar.

Guecar, kleine vloed in nieuw Caftilien in Spanjen, welke zich by Cuenca in den vloed Xucar ftort.

Gueguentenago, groot vlek in de provintie Guatimala in noord-America, heeft jaarlyks in juli een beroemde jaarmarkt, en by de 1000. Indiaanfche familien, waar onder veel ryke, die in 't land koopmanfchap dryven.

Guelfas, kleine ftad in 't koningryk Andalufien, tuffchen den mond der beyde rivieren Odier en Tinto, 18. mylen van Sevilla.

Guelphen of Welfen, wierden in de 12de en volgende eeuwen die genen genoemt, die het met den paus tegen den keyzer en de gibellinen hielden.

Guemene, Guimene, kleine plaats in de Franfche provintie Bretagne, tuffchen Blavet en S. Brieux, voert

voert den titel van een prinsdom, en komt de hertogen van Rohan toe.

GUENGA, vloed in Indien aan dees zyde de Ganges in Azien, welke in 't koningryk Decan ontspringt, en zich in de golf van Bengale ontlast.

GUERANDE, Fransche stad in het graafschap Nantes in Bretagne, tusschen de Vilaine en Loire aan de zee, daar veel zout gekookt word.

GUERCHIE, kleine stad in Bretagne aan de grenzen van Maine 7. mylen van Nantes. Daar zyn noch twe plaatzen van dezen naam in Vrankryk, de eene legt in de Provintie Touraine aan den vloed Creuse, en de andere in het landschap Nivernois niet ver van Berri.

GUERESTIO IL GOLFO DI GUERESTIO, zie *Andramitti*.

GUERET, hoofdstad van het landschap opper-Marche, benevens een Presidiaal in Vrankryk.

GUERICHEN, kleine stad in groot-Polen, in het waiwoodschap Posen, en in het gebied van Kosten, 2. mylen van Rawitsch.

GUERVA, vloed in Arragon, welke zich te Saragossa in den Ebro stort.

GUESCAR, vloed in Spanje, welke in nieuw-Castilien ontspringt en zich aldaar in den vloed Xucar ontlast.

GUESCAR, HUESCAR, kleine stad in 't koningryk Grenade, aan den vloed Guadadar, benevens een slot en den titel van een hertogdom.

GUETARIA, GAJETARIA, kleine stad benevens een grote haven en een citadel, aan de kusten van Guipiscoa in Spanjen.

GUETE, HUETE, kleine stad en oud slot in nieuw-Castilien, aan den oorsprong van den vloed Cauda.

GUEULE, kleine rivier in Oostenryks Vlaanderen, die zich by Ostende in de zee ontlast.

GUIAMURI, een soort van Wilde en Barbaarsche volkeren, die in sterkte en grootte byna den Reuzen gelyk komen, en in de Portugeesche Capitania Ilheos in Brazilien wonen.

GUIANA, groot landschap in zuid-America, 't welke in Caribane en in het eigentlyk zo genaamde Guiana verdeelt word, het legt tusschen het land der Amazonen en goud-Castilien. De Franschen, Engelschen en Hollanders hebben enige Colonien aan de kusten van Caribane, en halen daar boomwol, zyde, zuiker, tabak, brasilien hout, aloe, balsem, oranje-appelen en citroenen van daan. De inlandsche inwoners zyn de Cariben, de Araques, Yaos, en Galibis.

GUIAQUIL, zie *Guajaquil*

GUIARE, stad op het vaste land in zuid-America, in de provintie Caraves, den Spanjaarden toekomende.

GUIDON, hiet het Vaendel van een compagnie te voet. De vaendrig word ook wel zo genoemt.

GUIENNE, een van de 12. generale gouvernementen in Vrankryk, dat voor dezen Aquitania genoemt wierd en ook de provintie Gascogne onder zich begrypt. Wanneer men het als eene provintie neemt, zo grenst dezelve ten zuiden aan Gascogne, ten oosten aan Languedoc en Auvergne, ten noorden aan Marche, Angoumois en Poitou, en ten westen aan de Gasconsche-zee. Men deelt het in 8. kleine landschappen, welke zyn het eigentlyk zo genaamde Guienne, Bazadois, Agenois, Quercy, Rouergue, Limosin, Perigord, en Saintonge. Het eerste daar van is niet anders als de landvoogdy van Bourdeaux.

GUILFORD, hoofdstad van het graafschap Surrey in Engeland, welke recht heeft om 2. gedeputeerden in het Parlement te benoemen, aan den vloed Wye.

GUILDHALL, zo hiet het kostlyke en grote stadhuis te Londen, daar zeer heerlyke vertrekken in zyn, en 't welk 1706. vernieuwt, en op nieuw gemeubileert is.

GUILLAUME DE VAULDRE, beroemde plaats in Franche Comté 5. mylen van Besançon, in Vrankryk.

GUILLESTRE, stad en een pas in Dauphiné tegen Piemont.

GUIMARANES, kleine stad in Portugaal, in de provintie Entre Douro y Minho, benevens den titel van een hertogdom, aan den kleynen vloed Daves, daar 1725. een nieuwe Universiteit aangelegt is.

GUINEA, groot landschap in Africa, 't welk ten westen aan het gebergte Sierra Lionna, ten noorden aan het land der Negers, ten oosten aan Biafara, en ten zuiden aan de zee van Guinea grenst. De lucht is daar schriklyk heet, maar het aartryk vruchtbaar van ryst, gierst en gerst, welke men twe maal 's jaars inzamelt, voor 't overige is het land ryk van boomwol, elpenbeen, zuikerried, goud, olifanten, paauwen en apen. De inwoners zyn zeer zwart, sterk, scharpzinnig, diefachtig, gaan naakt, en bidden Afgoden aan. Zy hebben veel koningen, onder welke die van Guinea en die van Benin de machtigste zyn. Men verdeelt dit land in drie delen, naamlyk Malaguette, Benin, en het eigentlyk zogenaamde Guinea. De Europeers dryven 'er sterken handel op, en hebben zich op verscheyde plaatzen vastgemaakt. De Franschen zyn de eersten geweest die 'er in 't jaar 1346. gekomen zyn, en hebben 'er enige colonien aangelegt, maar in de inlandsche oorlogen zyn zy van de andere natien weêer uit het bezit verdreven. Tegenwoordig bezitten de Hollanders S. George del Mina, het fort Nassau, Affine, Issigni en Cormentin; de koning van Pruissen groot Frederiksburg. De Engelschen Cabo Carso, benevens een sterk slot op een rots, gelyk ook het nieuwgeboude slot Eniacham. De koning van Denemarken de beyde nieuwe kastelen Frederiksburg en Christiaanburg.

GUINEA (HET EIGENTLYK ZO GENOEMDE) is het grootste deel van Guinea, en word in het westelyke en het oostlyke verdeelt, waar van het eerste Quaquacust en het laatste de Goudkust genaamt word. De Engelschen, Denen en Brandenburgers hebben 'er verscheyde forten, en halen 'er boomwol, zuiker, leer, lange peper, was, slaven, elpenbeen en goud van daan.

Guinea, nieuw Guinea, een landschap in oost-Indien, ten oosten gelegen, in den zuider Hemispheer, wiens grenzen men noch niet recht weet.

Guinea, de zee van Guinea, is een deel van den Atlantischen Oceaan in Africa.

Guinee, een goude Engelsche munt, welke hier in Holland op elf gulden elf stuivers gerekent word.

Guines, kleine stad, twe mylen van Calais, in het herwonnen land in Picardyen, in 't Moeras gelegen, benevens den titel van een graafschap.

Guipana, zie *Elaphites*.

Guipiscoa, klein landschap in Spanjen in Biscayen, 't welk zeer volkryk is.

Guir, vloed in de provintie Temesna, in 't koningryk Fez in Africa, die zich in de Atlantische zee stort.

Guise, kleine bevestigde stad en slot, benevens den titel van een hertogdom en pairschap aan den vloed Oyse in Picardyen, zy is de hoofstad van het hertogdom Tierache, heeft een sterk slot, en een uitgezette linie van het huis van Lotteringen voerde 'er den naam van, die 1675. met hertog Francois Josef uitgestorven is. Tegenwoordig voert de prins van Harcourt, Anna Maria Josephus den titel van prins of graaf van Guise, nademaal hy enige heerlykheden van den onlangs gestorven hertog van Lotteringen ten dele door koop ten dele door geschenk gekregen heeft, welke van gemelden hertog tot een graafschap gemaakt, en gemelden prins van Harcourt in 't jaar 1718. onder den titel van Guise ter hand gestelt zyn.

Guislain, zie *S. Guislain*.

Gulan, Gullon, kleine plaats in de provintie Lothiana in zuid-Schotland, aan de Barning van Edemburg.

Guldburg-Sund, een zee-engte in Denemarken tusschen de eylanden Falster en Laland.

Gulde Vlies-Orde, zie *Ridder-Orde* in Spanje.

Gulden, een Saxische of Misnische gulden is 21. goede grosschen of zeven-agtste van een daalder: een keyzerlyke Rhynsche of ryksgulden is 3. kopstukken, of 2. derde van een daalder; een Keulsche is 20. stuivers, of 10. Saxische grosschen, en een Franckische 20. goede of 25. lichte grosschen. Een Mecklenburgsche gulden geldt een halven daalder, een Hollandsche 20. stuivers, of negen groschen 7. en een vyfde penning, maar met het opgeld byna 12. groschen, en vyf Hollandsche maken 2. ryksdaalders uit. Een Poolsche is 30. Poolsche groschen, maar naar de ryks-zetting maar 8. goede groschen, en alzo maken 3. Poolsche gulden 1. ryksdaalder uit. Een Zwitsersche gulden is 15. batzen of 60. kruitzers.

Guldene Aue (Goude Weyde) is een vermaaklyke en vruchtbare landstreek aan den Harts, welke zich van Nordhausen tot Sangerhausen uitstrekt, en den koning van Pruissen, hertog van Brunswyk, en vorst van Schwartsburg toekomt, weshalven de eerstgenoemde een collecteurs-amt niet ver van Nordhausen aangelegt heeft.

Guldene Cron (Goude Kroon,) een Cistercienser klooster in de Prachenser kreits in Bohemen, aan de Moldau.

Guldenleeuw, de graven van Guldenleeuw zyn natuurlyke kinderen van Frederik III. en Christiaan V. koningen van Denemarken, en worden in het oude en nieuwe huis verdeelt, welke meestentyds de waardigheid van onderkoningen van Noorwegen bekleden, en den titel van Hoge Excellentie voeren. Van hen stammen de graven van Larwigen, de graven van Daneschiold, en de baronnen van Löwenthal af.

Guletta, Golette, een gewichtige vesting in 't koningryk Tunis in Africa, aan de golf van Tunis, die tot bescherming der stad Tunis dient.

Gulfa, klein eyland in de Brittannische-zee, tusschen de Sorlingues en de westlyke kust van Cornwal.

Gulik, hertogdom van den Westphaalschen kreits, tusschen het Triersche, Keulsche, Gelder-sche en Limburgsche gebied gelegen, den keurvorst van de Palts toekomende, 't welk omtrent 12. mylen lang en 7. breed is. De hoofstad hiet ook Gulik, aan de Roer gelegen, en is niet alleen bevestigt, maar heeft ook een citadel, die een reguliere vierhoek is. Dit hertogdom had voor dezen zyn eigen hertogen, dien ook de naaburige hertogdommen Kleef en Berg, benevens andere landen toebehoorden, maar zy zyn in 't begin der 17de eeuw, naamentlyk 1609. uitgestorven. Hier op begon de beroemde Guliksche Successie-kryg, en de voornaamste Pretendenten waren het huis Saxen, van de Albertynsche en Ernestynsche linie, de keurvorst van Brandenburg, en het huis Palts-Nieuburg, waar van de beyde laatste het bezit namen, en de wapens tegen elkander opvatteden, tot eindelyk in het Westphaalsche vredens tractaat een besluit gemaakt wierd, dat de pretendenten ordentlyk hun recht door proces beweren zouden. Ondertusschen zyn Brandenburg en de Palts in 't bezit gebleven, en hebben de landen zo onder elkander verdeelt, dat keur-Brandenburg het hertogdom Kleef en de graafschappen Marck en Ravensberg, de keurvorst van de Palts de beyde hertogdommen Gulik en Berg hedendaags bezit.

Gullon, zie *Gulan*.

Gulspang, kleine plaats in de Zweedsche provintie Wermeland, daar zich de vloed Gulspang in het Wener-meir stort.

Gulzow, kleine stad, slot en amt in voor-Pommeren, tot het vorstendom Camin behorende.

Gumanapi, eyland in den Archipel van de Molukkische eylanden: het heeft een brandenden berg.

Gumpelskirchen, steedje benevens een bergslot Lichtenstein genaamt, in neder-Oostenryk, 1. myl van Laxenburg.

Gundelfingen, een welgeboud steedje in het hertogdom Palts-Nieuwburg, een half uur van Lauingen aan de Brents daar dezelve in den Donau valt.

Gundelheim, kleine stad aan den Necker in de neder-Palts.

GUNDES, vlek benevens den titel van een voogdy in het neder Wallifer land aan de Rhone.

GUNTERSBERG, fteedje en amt in 't vorftendom Anhalt, een myl van Hartsgerode op den Harts, onder Bernburg behorende.

GUNTERSBLUM, kleine ftad en refidentie van een graaf van Leiningen-Dachsburg in de neder-Palts, tuffchen Oppenheim en Franckenthal, is door den Franfchen oorlog by na te enemaal verwoeft.

GUNTERSDORF, 2. vlekken in neder-Ooftenryk, een met een flot, 7. mylen van Wenen, het andere naar Neuftad toe, 3. mylen van Wenen.

GUNTHERSTHAL, beroemt Cittercienfer nonnenklooster in Brisgau by Freyburg.

GUNTS, kleine ftad en flot aan den vloed Gunts in neder-Ongaryen, aan de Ooftenrykfche en Stiermarckfche grenzen, wierd 1710. van de rebellen by een verwoefting tot op het flot na jammerlyk in de afch gelegt: deze fortificeerden daar op aldaar een klooster, maar wierden van de keyzerlyken daar weer uitgedreven.

GUNTS, vloed die in neder-Ooftenryk ontfpringt, en in neder-Ongaryen in de Raab valt.

GUNTS, vloed, welke in de abdy Kempten ontfpringt, en zich in den Donau ontlaft.

GUNTSBURG, kleine ftad aan den vloed Gunts in het markgraaffchap Burgau, 3. mylen van Ulm in Zwaben, benevens een fterk flot, den keyzer toekomende, die het voorheen den markgraaf Lodewyk van Baden inruimde.

GUNTSENHAUSEN, kleine ftad in Franckenland, aan den vloed Altmuhl, een myl van Weiffenburg aan de Noordgau, den marckgraaf van Anfpach toekomende.

GUNZALO AVARES, eyland in de Æthiopifche zee in Africa, ten zuid-weften van de Kaap de Goede Hoop gelegen.

GUPLO, meir in groot Polen in Cujavien, tuffchen de ftad Gnefen en Brzeftie, 't welk 6. mylen lang, en een half breed is.

GURAU, kleine ftad in 't vorftendom Glogau in Silefien aan den vloed Bartfch, naar den kant van Polen toe, 4. mylen van groot Glogau.

GURCK, vloed in Karinthien, welke zich in de Windifche mark in de Sau giet.

GURCK, ftad in Karinthien aan den vloed Gurck, benevens een voortreflyke fchone Proosdy, en een bisdom, onder den aartsbiffchop van Saltsburg ftaande, 6. mylen van Klagenfurt. De biffchop refideert een vierendeel myl daar van op het flot Straatsburg, en dezelve word twemaal van het huis van Ooftenryk, de derdemaal van den aartsbiffchop te Saltsburg verkoren.

GURCKFELD, flot, heerlykheid en kleine ftad aan de Sau, in de Windifche mark in Crain.

GURGISTAN, zie *Georgien*.

GURIEL, provintie in Georgien in Azien, wiens prins een Turkfch leenman is.

GUSEN, zie *Gufien*.

GUSTEN, kleine ftad en amt niet ver van de Saale in 't vorftendom Anhalt, onder Köthen behorende.

GUSTO, fmaak; zo zegt men, 't is niet naar myn Gusto, dat is te zeggen, het ftaat my niet aan.

GUSTROW, hooftftad van 't vorftendom Wenden in 't Mecklemburgfche aan den vloed Nebel, 4. mylen van Roftock, benevens een fchoon flot, waar op de uitgeftorvene hertogen van Guftrow refideerden. Tegenwoordig komt zy den hertog van Schwerin toe, en aldaar word het bekende bier Knifenack gebrouwen.

GUTA, kleine ftad in opper-Ongaryen aan den Donau, tuffchen Neuheufel en Comorra.

GUTENBERG, flechte plaats in 't hertogdom Wurtemberg in Zwaben, daar de bekende paffagie van de Alb in het onderfte deel des hertogdoms Wurtemberg is.

GUTENECK, flot en heerlykheid in 't hertogdom Inner Crain, 3. mylen van St. Veit aan de Pflaum, den heer van Lazarini toekomende.

GUTENFELS, zie *Caub*.

GUTENHOFF, 2. fraaie kaftelen van dezen naam in neder-Crain, een den vryheer van Steinberg, het andere den baron Rudolphi toekomende.

GUTENSBERG, ftad en groot amt in een vruchtbare landsdouw in neder-Heffen, onder 2. oude bergkaftelen gelegen.

GUTERBOCK, zie *Juterbock*.

GUTSKOW, ftad aan den vloed Fene, 3. mylen van Anklam in 't Gutskowifche gebied, 't welk een graaffchap is in voor-Pommeren, de kroon van Zweden toekomende.

GUTSTADT, ftad aan de Alle in Wermeland, in 't Poolfch Pruiffen.

GUTTENTAG, tamelyke plaats in 't vorftendom Oppeln in opper-Silefien.

GUTTENZELL, vrouwen klooster in Zwaben, wiens abdis een onmiddelbare ryks-ftand is.

GUTTINGEN, flot en vlek aan de Boden-zee, in 't bisdom Conftans.

GUXHAVEN, kleine plaats in Heffen, 3. uren van Caffel, daar de vloed Eder in de Fulde valt.

GUYENBAD, een warm bad in 't Canton Zurich.

GUYER, GIAER, kleine vloed in Dauphine, welke by het grote Carthuizer klooster ontfpringt, Savoien en Dauphiné van elkander fcheyd, en zich beneden S. Genis in de Rhone ftort.

GUZURATE, zie *Cambaya*.

GYLAN, fchoon en fterk berg-flot in Zevenbergen.

GYLOW, zie *Eule*.

GYMNASIUM, is een land- vorftelyke- of hooftfchole van een gantfche provintie, waar heen die gene van de gemene ftads-fcholen plegen gezonden te worden, die zich aan de ftudie willen overgeven, en door 't leren van de grond-wetenfchappen zich bequaammaken om met meer nut naar de Academien of hoge-fcholen te reyzen.

GYMNOSOPHISTEN, waren de wysgeren en verftandigfte mannen der oude Indianen, die gants naakt liepen, matig in 't eten en drinken waren, en zich, wanneer zy uitgeleeft waren, zelfs plachten te verbranden. Zy verdeelden zich in ver-

fcheyde

ſcheyde ſekten, naamlyk in Brachmannen, hedendaags Braminen geheten, in Gemnanes, Sermanen, en Hylobien enz. Petrus de la Valle heeft op zyn Indiaanſche reyze noch veel van de nakomelingen dezer Gymnoſophiſten aangetroffen.

Gyni, kleine plaats in Ongaryen, 2. mylen van Raab.

Gyon, kleine ſtad in Aſturien, aan de zee, 5. mylen van Cabo de las Pennas in Spanjen.

Gyongyos, beroemde plaats in opper-Ongaryen, aan een vloed van den zelven naam, daar men 1699. heeft begonnen goud en zilver te graven, 5. mylen van Erla.

Gyron, kleine vloed in opper-Languedoc in Vrankryk welke zich in de Garonne, tuſſchen Touloſe en Verdun ſtort.

Gyula, zie *Giula*

Gyzeling, *inlager*, is wanneer een ſchuldenaar zich in kas van wanbetaling verbind, dat hy op des Crediteurs ontbod met paard, en knecht in een aangewezen waardshuis van deze of gene ſtad wil ryden, en daar zo lang tot dat de betaling geſchied is op zyn koſten teren. Diergelyke contracten zyn hedendaags wel in de ryks-affcheyden verboden, maar onder den adel van Holſtein noch in gebruik, en in de Haderslebiſche conſtitutie van 't jaar 1604. gelyk ook in het lands-gerichts reglement te vinden, en op den Kieler-omſlag gebruiklyk, zie *Kieler Omſlag*.

H.

Haag, groot vlek op een heuvel, niet ver van den vloed Inn in Beyeren, is de hooftplaats van een graafſchap deszelven naams, den keurvorſt van Beyeren toekomende.

Haag, 's Gravenhaag, ſchoon en vermaaklyk vlek in Holland, 10. uren van Amſterdam, 3. van Leyden, één van Delft, en 3. van Rotterdam. Hier is de gewoonlyke reſidentie des gouverneur-generaals of ſtadhouders der Verenigde Nederlanden, der ſtaten generaals, des hofs van Holland, van de raad van ſtaten, van de rekenkamer, in 's gelyks van het leenhof van Brabant, van de muntkamer, van den hogen krygsraad, van de ſtaten van Holland en Weſt-Vriesland, en derzelver gecommitteerde raden, benevens vele andere, gelyk ook aller uitheemſche gezanten. Deze plaats is met geen muren voorzien, maar heeft ſtads gerechtigheid, en geeft in koſtelyke gebouwen grote ſteden niet na. Zy is met watergrachten omringt, waar over ophaalbruggen leggen, en heeft hondert ſtraten, gelyk ook 6. grote pleinen, of markten, ſchone wandelingen, en een diergaarden. Na de dood van Willem III. is het Oranjiſche hof des konings van Engeland alhier den koning van Pruiſſen toegevallen. Rontom deze plaats leggen de ſchone luſthuizen en dorpen Honſlardyk, Ryswyk, 't Huis in 't Boſch, Zorgvliet, St. Anneland, enz. Anno 1709. wierd hier van de gevolmachtigden der hoge bondgenoten en der kroon Vranckryk aan den algemenen vrede gearbeyd, en ook de preliminaire punten opgeſtelt, welke evenwel niet geſloten wierden, nademaal Vranckryk de voorgeſlage voorwaarden niet onderſchryven wilde.

Haage, vlek in ooſt-Vriesland, benevens een ſlot, 't welk tot een verblyfplaats der vorſtinne-Weduwen gebruikt word.

Haagen, een ſlot in 't hertogdom Bremen.

Haarlem, grote, ſchone en volkryke koopſtad aan den vloed Sparen, in de provintie van Holland, omtrent 3. mylen van Amſterdam. Zy is de twede in orde der ſteden van dit graafſchap, die gedeputeerden in de vergadering der ſtaten van deze provintie afzend, en is wegens haar zydefabryken en linne-blykeryen beroemt.

Haarlemmer Meir, is een groot Meir in Holland, tuſſchen Amſterdam, Leyden en Haarlem.

Haasberg, een ſlot en heerlykheid in Inner-Crain, tuſſchen Laubach en Adlsberg, den vorſt van Eggenberg toekomende.

Habach, ſlot en vlek in opper-Crain, een myl van Laybach den vryheer van Moſcau toekomende.

Habach, een collegiaat-ſtift in opper-Beyeren.

Habata, provintie in 't koningryk Fez in Africa, tegen de weſtlyke kuſt en het naauw van Gibraltar.

Habeas Corpus, is in Engeland een zeker geſchrift of mandement, 't welk die gene, die wegens ſchulden gevangen, of om een geringe misdaad door de vrede-rechters aangeklaagt, en (indien hy voor zyn toekoment beter gedrag geen borg ſtellen kan) gevangen gezet is, van hoger rechters erlangen kan, uit wiens hoofde hy uit de voorgaande naauwe hechtenis ontſlagen, en of naar de koninglyke gevangenis in Southwark, of naar de zo genaamde Fleet in Londen gebragt, en hem daarby vergunt word in het gebied van dezelve gevangenis ('t welk voornaamlyk in Southwark in verſcheyde ſtraten en velden beſtaat) te wonen, ook, zo ver zich deszelfs vryheid uitſtrekt, ongehindert uit te gaan, en zyn zaken te verrichten. Maar by aldien hy deze grenzen overſchrydt, en van zyn ſchuldeiſcher of de overigheid op een andere vrye plaats aangetroffen en aangehouden word, zo kan hy in dit proces verder geen Habeas Corpus erlangen, maar word in het eerloze gevangenhuis Newgate geworpen, ook niet eêr weer vrygelaten, tot dat hy alle zyne ſchuldeiſſchers ten vollen voldaan, alle onkoſten betaalt, en de overigheid genoegzame voldoening gegeven heeft.

Habelschwerda, ſtad in het graafſchap Glats in Bohemen, 2. mylen van de ſtad Glats.

Habenhausen, plaats in 't ſtift Bremen, daar in 't jaar 1666. tuſſchen de kroon Zweden en de ſtad Bremen een zeker traktaat geſloten is.

Haberwerth, fraaie ſtad in Bohemen in het graafſchap Glats aan de Neiſſe gelegen.

Habiel, ervaren, geſchikt, bequaam: daar van daan Habiliteren bequaam maken.

Habitsheim, Herbitsheim, klooſter, dorp en amt

amt in de Elſas, aan den vloed Saar, onder Saar-Alben gelegen.

HABITUS, de geſtalte en wyze van een zaak, de kleding en dragt: ook de vaardigheid en bequaamheid tot een zaak.

HABSAL, ſtad in het Eſtlandſche gebied Wycke in Lyfland, aan een zeeboezem van de Ooſt-zee.

HABSPURG, ſlot en ſtamhuis der graven van Habspurg, waar van het aartshertoglyke huis Ooſtenryk afdaalt, aan den vloed Aran, in het Canton Bern.

HACACHAN, koningryk in 't ryk van den groten Mogol in Indien in Azien.

HACHA, landſchap en ſtad op 't vaſte land in zuid-America, aan een vloed van den zelven naam, 't welk den Spanjaarden toekomt, en ryk aan goudaderen, edele geſteentens en zoutbronnen is.

HACHENBURG, ſtad, heerlykheid, ſlot en amt in het graafſchap Sayn, daar een Cancelery is, welke benevens deze plaats de erven van den geſtorven burggraaf van Kirchberg noch in 't gemeen toekomt.

HACKEBORD, is het bovenſte deel van het achterſchip op maſtligters, ſmalſchepen en diergelyk klein vaartuig, 't welk meeſtendeels uit beeldwerk beſtaat, en waar op de vlaggeſtok geſtoken word.

HACKNEY, een luſtplaats in Engeland, een myl van Londen, daar verſcheyde ſcholen tot onderwyzing van arme kinderen aangelegt zyn.

HACZEG, zie *Hakzack*.

HADANG, kleine ſtad in opper-Ongaryen, 7. mylen van Hatwan.

HADDINGTON, kleine ſtad in de zuid-Schotlandſche provintie Lothiana, aan den vloed Tyne, 6. mylen ten ooſten van Edenburg gelegen.

HADELAND, kleine ſtad in Noorwegen in de provintie Aggerhus, 3. mylen van Chriſtiania.

HADELER-LAND aan de Noord-zee, daar de Elve daar in valt, een deel van Bremen, voorheen den hertog van Saxen-Lauenburg toekomende, maar is nu in keyzerlyke Sequeſtratie, en met neder-Saxiſche kreitstroepen bezet. Dit land wierd in december 1717. by na te enemaal van den bekenden water-vloed overſtroomt, waar door veel menſchen en vee jammerlyk om 't leven quamen.

HADEMAR, kleine ſtad, ſlot en amt op den Weſterwald aan den vloed Els 14. mylen van Coblents, tegenwoordig den vorſt van Naſſau-Dillenburg toekomende, was voorheen de reſidentie der prinſſen van Naſſau-Hademar, die den Roomſchen Godsdienſt toegedaan waren. De laaſtgeſtorve vorſt van die plaats Franciſcus Alexander was den 27. januar. 1674. geboren, en zyn gemalin Eliſabetha Catharina Felicitas, dochter van landgraaf Wilhem van Heſſen-Rheinfels in Rotenburg, had zich den 18. october 1695. met hem in den echt verbonden: hy was te gelyk kamerrichter te Wetſlar, maar is den 27. mey 1711. ſchielyk geſtorven, en heeft maar een dochter nagelaten, warom zyn landsportie aan de vorſten van Naſſau-Diets en Dillenburg vervallen is.

HADEMASCHEN, vlek in het hertogdom Holſtein, 3. mylen van Itſehoe.

HADERSLEBEN, ſtad in het hertogdom Sleeswyk, benevens een haven aan de Ooſt-zee, den koning van Denemarken toekomende, en alwaar de paſſagie over den kleinen Belt naar het eyland Fuhnen legt.

HADERSLEBEN, een juffren klooſter in 't vorſtendom Halberſtad.

HADISCH, HAYDITZ, kleine ſtad in de Ukraine, niet ver van Rumno, daar in 't jaar 1708. vyf gehele Zweedſche regimenten door de Muskoviters ter neder geſabelt wierden.

HADMERSLEBEN, katholyks nonnen klooſter van de Benediktyner orde in het vorſtendom Halberſtad. Dicht daar by legt het ſteedje en amt Hoimerſleben aan de Bode, het dom-kapittel van Maagdeburg toekomende.

HADRAS, worden die Arabieren van de anderen genoemt, welke in ſteden wonen, zich met andere natien verhuwlyken, en zich daar door by de overigen gehaat maken.

HAEGHLAND, zo noemt men de landſtreek in de Ooſtenrykſche Nederlanden tuſſchen Leuven en het biſdom Luik.

HÆRESIARCHA, is het hooft en de oprechter van een kettery.

HÆRESIS, zie *Kettery*.

HAEZEBROEK, kleine ſtad in Duitſch Vlaanderen.

HAFIZI, worden van de Turken die gene genoemt, die den Alcoran door en door beſtudeert hebben, en darom van hen voor zeer heilig gehouden worden.

HAF, zie *Grote Haf*.

HAGEBACH, vlek, ſlot, en voogdy in de neder-Palts, in het amt Germersheim.

HAGENAU, een geweze vrye ryksſtad aan den vloed Motter in de neder-Elſas, waar na voorheen de landvoogdy Hagenau over de tien ſteden genaamt wierd. Tegenwoordig hoort zy de kroon Vrankryk toe, ſtaat onder het Parlement van Enſisheim, en legt 4. mylen van Straatsburg. Zie Landvoogdy Hagenau. Zy is beveſtigt en met een citadel voorzien, ook is zy heel van het Hagenauer Woud omringt.

HAGENBURG, vlek, ſlot, en amt in het graafſchap Schauenburg in Weſtfalen, den graaf van der Lippe toekomende.

HAGENDORF, ſlot in de Satzer-kreits in Bohemen in een luſtige vlakte, benevens een marktvlek Kralupen genaamt, daar een koſtelyke gezondheids bron is.

HAGENOW, kleine ſtad in het graafſchap Schwerin in het Mecklenburgſche.

HAGENSCHIES, groot woud in het markgraafſchap Baden, niet ver van Pfortsheim, waar in veel adelyke riddergoederen leggen.

HAGENSTELTZEN, HAGENSTOLTZEN, worden in de neder-Palts zodanige jongelingen genoemt, die het 25ſte jaar voor by laten gaan, zonder dat ze trouwen, wier nalatenſchap, als zy geen ouders noch broeders of ongetrouwde zuſters overlaten, aan den Fiſcaal vervalt. Zo hebbenze ook het

Hage - Steltzen-Recht, volgens 't welk een oud vryer als hy troud zyn landsheer een zeker stukgelds geven moet.

HAGER, HEIGER, steedje en amt in 't vorstendom Nassau, aan den vloed Dill, 2. mylen van Siegen, daar veel yzer-en staal-hamers benevens smelthutten gevonden worden.

HAGETMAU, kleine stad en slot in Gascogne in Vrankryk, aan den vloed Louz, heeft een Domkapittel, en voert den titel van een Barony.

HAGI, voogdy in Turgow in Zwitzerland, het Canton Zurich toekomende.

HAGIAR, stad en slot in steenachtig Arabien in Azien, in een zand-Woestyn, waar in men maar een waterbron vind. Daar voorby loopt de weg van Damascus naar Medina.

HAGIAZ, landschap in 't gelukkig Arabien aan de Rode-zee, waar in de beyde beroemde steden Mecca en Medina leggen.

HAGLWERDT, een munniken-klooster tusschen Traunstein en Reichenhal in Beyeren.

HAGUE, zie *Hogue*.

HAHELAND, een gebied in 't Poolsch-Pruissen, daar Elbingen legt.

HAHN, zie *Hain*.

HAIDENHEIM, zie *Heidenheim*.

HAIDENSCHAFT, stad in het hertogdom Crain aan den vloed Kobel, tusschen Grents en den landweg. Hier legt een stenebrug over gemelden vloed.

HAIDINGSFELD, HATSFELD, kleine stad aan den Main, in 't bisdom Wurtsburg, in Franckenland, een kleine halve myl van de stad Wurtsburg.

HAIGERLOCH, kleine stad aan den vloed Eyach in 't vorstendom Hohenzollern in Zwaben, is de residentie van een afzonderlyke graaflyke linie van Hohenzollern, welke van de vorstelyke Sigmaringische linie afstamt.

HAILDESHEIM, zie *Heildesheim*.

HAILLEG, slot in Karinthien, een myl van Clagenfurt, den graaf van Windischgrats toekomende.

HAILSBRUNN, beroemd vorstenschool aan den vloed Schwabach, in het markgraafschap Anspach tusschen Anspach en Neurenberg, de markgraven van Bareuth en Anspach in 't gemeen toekomende. Daarin worden hondert jonge studerende personen onderhouden en van de hoogleraars onderwezen. Voor dezen was het een Cistercienser klooster.

HAIMBURG, HAYNBURG, HAIMBERG, oude stad en slot 8. mylen beneden Wenen, aan de Ongarische grenzen aan den Donau gelegen.

HAIMUI, eyland tot de Chineesche provintie Fokien behorende. Het heeft de schoonste haven van de gantsche provintie, en 11. of 12. uren in den omtrek.

HAIN, HAINAU, HAHN, kleine stad in Silesien in het vorstendom Liegnitz, 2. mylen van Liegnitz, heeft 1709. uit kracht van de oud-Randstadsche overeenkomst een Luitersche kerk en school gekregen.

HAIN, zie *Groten-Hayn*.

HAIN, kleine maar zeer oude stad en slot, genaamt Hain in der Drey-Eich, een myl van Frankfort aan den Main, en even zo ver van Darmstad, den graaf van Isenburg-Offenbach toekomende. Een quartier daar van daan legt een diergaarden die den graaf van Offenbach toekomt, waar in de tegenwoordig regerende graaf een plaisierig lusthuis, en een met veel kostelyke beelden vercierden tuin met een Orangery aangelegt heeft, daar hy den zomer doorbrengt.

HAIN, kleine stad in Thuringen, niet ver van den vloed Nessa, welke naar Eisenach loopt, komt den hertog van Saxen-Gotha toe.

HAINA, klooster en amt in neder-Hessen van zeer ryke inkomsten, 't welk landgraaf Filip in 't jaar 1530. by de hervorming tot een algemeen gasthuis gemaakt heeft, diergelyke 'er vier in Hessen gevonden worden, naamlyk Haina, Marxhausen, Hofheim en Gruna. Daar worden over de 500. arme en gebreklyke manspersonen in onderhouden.

HAINAN, AINAN, eyland in Azien, tegen de kust der provintie Quangtung in China, 't welk vol bergen en bosschen, doch daar by zeer vruchtbaar is, en gezegt word 300. Fransche mylen in den omtrek te hebben. De hoofdstad daar van hiet Kiuncheu, en behoort nevens 13. andere den keyzer van China toe, maar het binnenste van het eyland word van ingeboorne inwoners bezeten, die niemand onderdanig zyn. Men vind 'er veel paarlen, gelyk ook goud-en zilver-mynen, welke evenwel niet geacht worden, dewyl zy met het goud, dat in het zand der rivieren gevonden word, te vreden zyn. Inzonderheid heeft men daar een boomvrucht, Indien Jaca genaamt, welke gezegt word de grootste in de wereld te zyn, en niet aan de takken maar aan den stam wast. Den dop moet men met een byl aan stukken slaan, en inwendig vind men zoet vleesch.

HAINAU, zie *Hain*.

HAINGEN, kleine stad in het Furstenbergsche gebied in Zwaben, 4. mylen boven Ulm gelegen, niet ver van het klooster Zwyfalten.

HAIR, grote Woesteny 100. mylen lang in Libyen in Africa aan Nigritien grenzende.

HAISNE, vloed in het graafschap Henegouwen, die zich te Condé in de Schelde ontlast.

HAITERBACH, kleine stad in het Zwartewald, aan den kleinen vloed Haiter.

HAKIRI-BACHI, zo hiet de voornaamste lyf-medicus des konings van Perzien.

HAKZACH, HACZOG, klein landschap of valey, 9. mylen groot in den uitersten hoek van Zevenbergen, is rond om met bergen omringt. Het legt 8. mylen van Weissenburg, en daar in is een slecht marckt-vlek van den zelven naam, 't geen van Wallachen en Ongaren bewoont word.

HALABAS, grote stad en schoon slot in Azien in 't ryk van den groten Mogol, daar de vloed Gemma in de Ganges valt, en daar een gouverneur woont.

HALAR, Deensche stad en haven op het eyland Ys-

Ysland, benevens een bisschop onder Drontheim behorende.

Halbau, steedje en fraai slot in opper-Lusatien, tusschen Görlitz en Sorau, een graaflyke linie van Promnits toekomende.

Halberstad, vorstendom of gesecularisseert bisdom in den neder-Saxischen kreits, dat ten oosten aan het Anhaltsche en Maagdeburgsche, ten westen aan het Bronswykshe en Hildesheimsche gebied grenst. Dit bisdom wierd in den Westfaalschen vrede tot een wereldlyk vorstendom gemaakt, en nevens het vierde deel der Canonicaat-inkomsten in plaats van een Æquivalent voor het aan Zweden afgestane voor-Pommeren erflyk en in eigendom aan keur-Brandenburg overgelaten. Het is een schoon en vruchtbaar land, en tegenwoordig zyn de graafschappen Hohenstein en Rheinstein ook in dit vorstendom ingelyft.

Halberstad, hoofdstad van 't vorstendom dezes naams aan den vloed Holtemme, 2. mylen van Quedlinburg. Zy is wat bevestigt, en de raad, behalven twe Gereformeerde leden, benevens het grootste gedeelte der burgery is den Luiterschen Godsdienst toegedaan. Hier is de regering van het gantsche vorstendom, in 's gelyks een opper-consistorie, amts-kamer, commissariaat, en een aanzienlyk dom-kappittel, gelyk ook 3. munniken en twee nonnen-kloosters. Deze stad is ook zeer beroemt wegens haar lekker bier genaamt brey-hahn, dat hier gebrouwen word.

Haldensleben, stad en amt in 't hertogdom Maagdeburg, niet ver van Helmstad. Dicht daarby is het nonnenklooster Alt-Haldis of Haldensleben.

Haldenstein, is een kleine stad in Graauwbunderland, een myl van Chur, naar den Rhynkant, hoort een vry vorst toe, en is maar een myl groot.

Halderberg, slot by de stad Stetten in Franckenland, de graven van Hatsfeld toekomende.

Hale, kleine stad in de provintie Stormarn in het Holsteinsche, derdehalf myl ten oosten van Gluckstad, in 't amt Steinburg.

Halen, kleine stad, slot en amt in Brabant, naar den kant van Luik.

Halenberg, berg in neder-Oostenryk, welke Ongaryen van Karinthien en Stiermarken afzondert, en een deel van Calenberg is.

Halente, kleine vloed in Principato citra in 't ryk van Napels, welke zich in de Toskaansche-zee stort.

Halewein, kleine en oude stad in Waels-Vlaenderen, niet ver van Menen.

Half Eyland, zie *Peninsula*.

Half verdek, Corps de Garde of Schans, is die plaats op 't schip, welke van de grote mast aan het achterdeel van 't schip tot aan de hut gaat.

Halicz, stad benevens een sterk slot en Castelany in Rood-Russien, aan den vloed Niester in Polen, in het landschap Pokuts.

Halifax, zie *Hallifax*.

Hall, hiet in 't Engelsch een grote vierkante plaats of zaal in een gebouw, gelyk men te Londen veel heeft, waar onder de Westmunster-Hall de schoonste en grootste is, waar in de plechtigheid der kroning geviert, en het gerecht over de pairs wegens hoogverraad gehouden word.

Hall, kleine stad in het graafschap Ravensberg in Westphalen.

Hall in Innthal, kleine stad en slot in Tyrol, aan den linken oever des Inn-strooms, daar veel zout gekookt word. Naamlyk omtrent een myl van de stad is 'er een zout-myn, waar in de zoutstenen gevonden, en in een hier toe bereydde kuil geworpen worden, dan laat men de kuil vol zoet water lopen, en zo lang daar in staan, tot dat de zoutstenen vergaan zyn, waar na het in de stad geleyd en gekookt word. Hier is een voornaam vrouwen klooster, dat het koninglyke genaamt word, en door keyzer Ferdinand des eerstens dochter Magdalena gesticht is.

Hall in Saxen, stad ter rechterhand van de Saale, in de Saal-kreits van het hertogdom Maagdeburg, daar voorheen de regering des hertogs was. Den 1. juli 1694. is 'er van den laast gestorvenen koning van Pruissen een Universiteit opgerecht, en naar zyn naam de Frederiks-Universiteit genoemt. Zy heeft een bisschoplyk residentie-slot, gelyk ook een oud slot, de Moritsburg genaamt, en beroemde zout bronnen, waar van 'er vier zyn, 1. Goedjaar, 2. Meteritz, 3. Hackenborn, 4. de Duitsche bron, welke de beste is. De inwoners zyn meestendeels Luitersch, evenwel hebben de Gereformeerden zo wel als de Joden hier vrye oeffening van Godsdienst. Men vind hier ook een wereldlyk Juffren-klooster van den hervormden Godsdienst, 't welk uit een abdisse, een senioresse en 8. klooster juffers bestaat, en door den overleden Cancelier van het hertogdom Maagdeburg den heer Godfried van Jena gesticht is, welke, dewyl hy zonder erven gestorven is, een groot gedeelte van zyn goederen daar aan vermaakt heeft. De koning van Pruissen heeft het zelve de privilegien gegeven, gelyk ook een ordens-teken meegedeelt, en oeffent daar in het recht primariarum precum, dat is het recht om de eerste vacante abdys-plaats die in zyn regering open valt te begeven, maar de inkomsten van het stift worden uit het amt Ummendorf in het Maagdeburgsche gehaalt. Voor 't overige vind men in de voorstad Glaucha een groot en schoon weeshuis en queekschool, 't welk de beroemde professor Francke aangelegt heeft.

Hall in Zwaben, vrye ryksstad aan den vloed Kocher aan de Franckische grenzen, daar goede zout-mynen zyn. Zy is den Luiterschen Godsdienst toegedaan, en legt 6. mylen van Heilbrunn.

Halland, landschap aan de Sinus Codanus in zuid-Gothland in Zweden, 't welk voordezen de kroon Denemarken toebehoort heeft: 't heeft een gezonde lucht, lood en koper-mynen, en is zeer lang, maar redelyk smal.

Halle, Notre Dame de Haux, kleine bevestigde stad in Henegouwen, aan den vloed Senne, 3. mylen van Brussel, het huis van Oostenryk toekomende; zy is wegens haar bedevaarten beroemt.

Hallein, kleine ftad in het aartsbisdom Saltsburg, 3. uren van de ftad Saltsburg, opwaarts tegen het gebergte aan den vloed Saltza gelegen, en den aartsbiffchop van Saltsburg toekomende.

Hallein, zie *Halein*

Hallenberg, kleine ftad in 't hertogdom Weftfalen, keur-Keulen toekomende.

Hallensleben, zie *Haldenfleben.*

Haller, vloed in 't hertogdom Calenberg in 't Luneburgfche, welke in het graaffchap Hallermunde ontfpringt, by Eldagfen voorby loopt, en eindelyk by Hallermunde in de Leine valt.

Hallerbruch, een Woud in 't vorftendom Calenberg, by het fteedje Eldagfen ten weften gelegen.

Hallermund, een overoud ryksgraaffchap in het vorftendom Calenberg, tuffchen de Leine en de landftreken van den Deifter, waar mee in 't jaar 1708. de graaf van Platen, een groot ftaatsdienaar aan 't keur-Hannoverfche hof, die in januari 1709. geftorven is, beleent wierd.

Hallersdorf, fteedje aan het Steigerwald in Franckenland, 1. myl van Forchheim.

Hallersprung, ftad en amt in 't vorftendom Calenberg, 3. mylen van Hanover, daar de vloed Haller ontfpringt.

Hallewin, fchoon dorp in Vlaanderen, dicht by Menen aan den vloed Lis, behoort tot de Cafteleny van Ryffel.

Hallifax, groot marktvlek in Engeland, in het Hertogdom Yorck, 't welk wegen zyn fyn laken en andere manufacturen beroemt is.

Hallingdal, landftreek in de Noorweegfche provintie Aggerhus.

Halloe, kleine ftad in de provintie Stormarn in Holftein, in het amt Segeberg, vyfde half myl van Oldeflo.

Halloren, zo worden de arbeyds luiden in de zoutwerken genaamt; zy ftaan niet onder de gewone overigheid van de plaats, maar hebben hun eigen dal-of raad-huis, en een zout-graaf, die hunne gefchillen beflift.

Hallstadt, marktvlek in Franckenland, het ftift Bamberg toebehorende.

Hallstadt, vlek in opper-Ooftenryk aan het Hallftadter Meir, is wegen zyn zoutgroeven beroemt.

Halmstadt, Helmstadt, hoofdftad van de provintie Halland, in zuider Gothland in Zweden, daar de vloed Nis in het Cattegat valt. Zy is beveftigt en heeft een goede haven.

Halnes, voorgebergte op het Deenfche eyland Fuhnen, 't welk zich ten zuiden in de Ooft-zee uitftrekt.

Hals, heerlykheid en marcktvlek in neder-Beyeren, welke, na het in den ban doen van den keurvorft van Beyeren, den graaf van Sintzendorf als een onmiddelyk ryksleen gefchonken, maar 1715. aan keur-Beyeren weeromgegeven is.

Halsbrucke, klein berg vlek, een half uur van Freyberg in de aartsbergfche kreits, daar veel zilvermynen zyn.

Halst, vefting in Jutland, aan den mond van de vaart by Alborg, de kroon Denemarken toekomende.

Halstadt, ftad op het Deenfche eyland Laland.

Halstead, ftad in Effex in Engeland, aan den vloed Coln, waar over hier een brug legt.

Halte houden, hiet in den oorlog, wanneer de foldaten in de marfch ftaan blyven, en niet verder voort trekken.

Haltenberg, land vorftlyk flot in opper-Beyeren, aan den vloed Lech, onder 't rentamt Munchen behorende.

Haltenstein, flot en vrye heerlykheid in Graauwbundter-land, by Pfeffers.

Haltern, kleine ftad in 't bisdom Munfter niet ver van de Lippe in Weftphalen, welke benevens de ftad Dulmen een droft-amt uitmaakt.

Halvagi, zyn bedienden aan het Turkfche hof, welke een niet heel lange witte muts, byna gelyk de gehoornde muts van den Doge van Venetien, dragen. Die gene, welke in de keuken gebruikt worden noemt men inzonderheid Aragi of Xacci, over de welke gelyk ook de andere Halvagi de Kilar-Bafci 't volkomen gezag heeft. Behalven deze heeft ieder keuken noch haar byzonderen opziender, Arugi-Bafci genaamt, en over deze ook noch den Muchekemin, die op alle zaken, die tot de keuken en tafel behoren, acht geeft.

Halve Maan, is een buitenwerk, 't welk redelyk na een afgezondert baftion lykent. Het beftaat maar uit twe Facen of gezicht-linien die een hoek maken, wiens fpits veldwaarts in loopt, en de Franfchen geven tegenwoordig alle Ravelynen den naam van halve Maan. Men werpt ze op den uiterften oever van de gracht voor het gordynwerk op, zo wel om de poort, de Tenailles en brug te bedekken, als ook om te verhinderen dat de zyden der baftions niet kunnen ingefloten worden, eer de belegeraars den bedekten weg verovert hebben.

Halydoton, ftad in de Engelfche provintie Northumberland, aan den vloed Tyne.

Ham, zie *Hamm.*

Ham, kleine beveftigde ftad aan den vloed Somme in Picardyen in het landfchap Vermandois, heeft een citadel, en het omleggende land word door een koninglyken ftadhouder geregeert.

Hamac, is een bed van boomwol, geftrikte zyde, enz. 't welk in de lucht hangt, en aan twe bomen of palen gebonden word. Men gebruikt ze in America en andere warme plaatzen om voor het kruipent ongediert en andere vergiftige dieren veilig te zyn.

Hamamet, Mahometta, voortyds Adrumetum genoemt, is een oude ftad in het koningryk Tunis in Africa, aan de Middelandfche zee.

Hamar, vlek in de Zweedfche provintie Wermeland, aan het noordelyk eind van het Wenermeir, 3. Zweedfche mylen van Carlftadt.

Hambach, kleine ftad in de opper-Palts aan den vloed Fils, 2. mylen van Amberg.

HAMBACH, vlek, benevens een luſt- en jagtſlot in het hertogdom Gulik, aan den vloed Roer, een myl van de ſtad Gulik, is in den vorigen Franſchen oorlog zeer verwoeſt, maar tegenwoordig weer ſchoon herbouwt. De keurvorſt van de Palts is hier dikwils gewoon zyn vermaak te nemen.

HAMBIE, zie *Ambie.*

HAMBURG, beroemde, grote, ryke en volkryke hanſee- koop- en vrye ryksſtad, in 't hertogdom Holſtein gelegen. Ten zuiden word zy van den Elf-ſtroom, ten ooſten van de Bille, ten noorden van de Alſter beſpoelt, welke laatſtgenoemde zich naderhand in den eerſten ontlaſt. Zy legt 7. mylen van Lunenburg, 10. van Lubeck, en 18. van de zee. Zy heeft 5. hooftkerken, eene domkerk, en 7. bykerken, 84. bruggen, 38. watermolens, 6. ſluizen, 6. windmolens, 6. grote markten, 5. bergen en drie waterkunſt-werken. Het raadcollegie beſtaat uit 4. burgermeeſters, 3. ſyndiken (penſionariſſen) 20. raadsheren, waar van de helft geleerden, de andere helft kooplieden zyn, en 3. ſekretariſſen. Het miniſterie beſtaat uit 29. leden, wier hooft de Senior is. Zy word in de Oude en Nieuwe ſtad verdeelt, is met een wal en 23. bolwerken, gelyk ook brede en diepe watergrachten wel beveſtigt, en het nieuwe-werk voor de ſteen poort, in 's gelyk de ſterre-ſchans tuſſchen de Altonaſche- en de dam-poort is zeer aanzienlyk: zy heeft 6. poorten, en drie inkomſten te water, den opper-Boom, den neder-Boom (welke de grootſte haven van de ſtad is) en den Alſter. Onder andere gebouwen zyn het raadhuis, de beurs, het ſchone tuighuis en de bank, benevens de proviant- tucht- en wees-huizen beziens-waardig. Zy heeft een groot gebied, waar toe het amt Ritzebuttel, het ſteedje Bergerdorf, 2. mylen van Hamburg, benevens de 4. maſchlanden behoren, welke laatſte zy met Lubeck in 't gemeen bezit, in 's gelyk in 't Holſteinſche de Billwerder, Ochſenwerder, Eppendorfferkirche, benevens noch 4. andere dorpen, als ook Neumuhlen niet ver van Ottenſee; zy heeft ook een tol die veel opbrengt, de Tollenſpicker of Zollenſpicker genaamt, by de overvaart van de Elf niet ver van Winſen, 't welk een pas is 4. mylen van Hamburg, ook de ſtapelgerechtigheid. Zy is den Luiterſchen Godsdienſt toegedaan, doch oeffenen de Gereformeerden, Roomsgezinden en Mennoniten ook hun Godsdienſt in de ſtad. Daar is ook een dom-kapittel, 't welk de kroon van Zweden toekomt, en uit den p ooſt, deken en 12. kanunniken beſtaat, boven dit heeft zy ook een illuſter ſchool, en op de Johansſchool een beziens waardige Bibliotheek, die daaglyks 4. uren open ſtaat. Deze ſtad is anno 1618. van de keyzerlyke kamer voor een vrye ryksſtad verklaart, maar heeft noch zitting noch ſtem op den ryksdag, en zy moet altyd op haar hoede zyn, wyl de kroon Denemarken daar een pretenſie op maakt, die reeds enige malen haaſt tot een formèle belegering had afgelopen. In 't jaar 1708. ontſtonden 'er tuſſchen den raad en de burgery grote onenigheden, om welke te ſtillen een corps van 12000. man neder-Saxiſche kreits troepen aanrukte, en de ſtad met een belegering dreigde, zo zy niet ingelaten wierden. Hier op wierden na gemaakte traktaten 2300. man ingenomen, een grote keyzerlyke commiſſie om de zaak te onderzoeken aangeſtelt, de beruchte predikant Krumholts in arreſt genomen, en eindelyk 1711. het vonnis uitgeſproken, waar by hy van zyn waardigheid berooft wierd, ter eeuwiger gevangenis verwezen en veroordeelt om de koſten te reſtitueren. Hier op bracht men hem naar Harburg, en van daar naar Hameln, daar hy in de gevangenis geſtorven is, de commiſſie-troepen zyn gezamentlyk uit Hamburg getrokken, en zo is deze ſtryd ten einde gebracht. In 't jaar 1713. moeſt de ſtad een ſterke peſt uitſtaan, waar aan 10977. menſchen ſtierven, en den 25. decemb. 1717. wierd zy door een ſterken watervloed ten dele overſtroomt, zo dat 'er in pakkelders, huizen en verwulfzels by de 2. millioenen ſchade geſchiedde.

HAMEL, vloed in 't Hanoverſche, in 't hertogdom Calenberg, ontſpringt in Sintelwalde te Hamelſpring, loopt naar de ſtad Minden, van daar op de Hochmuhle, en valt eindelyk by Hameln in de Wezer. Voordezen wierd deze vloed Overnhamel genaamt.

HAMELN, beroemde ſtad en veſting aan de Wezer in 't vorſtendom Calenberg, den keurvorſt van Hanover toekomende. Zy dryft goeden koophandel door de ſcheepsvaart op de Wezer, heeft veel nering van haar brouweryen en fraaje manufactuaren.

HAMELWORD, voogdy in ſtadeland in het graafſchap Oldenburg.

HAMERSLEBEN, ryk Auguſtynen klooſter en abdy in het vorſtendom Halberſtad, een myl van Schöningen, wier monniken zich Capitulairen noemen.

HAMETAN, ſtad in de provintie Irack-Agemi in Perzien, 4. dag-reyzens van Dergeſin.

HAMET-EWAT, zie *Amadabat.*

HAMILTON, ſterk ſlot en vlek in de zuid-Schotlandſche heerlykheid Clydesdale aan den vloed Clyd, benevens den titel van een hertogdom, waar van een beroemt geſlacht den naam voert.

HAMM, grote ſtad en goede pas aan de Lippe in het graafſchap Marck, den koning van Pruiſſen toekomende, zy legt 9. mylen van Herforden, 4. van Lippſtadt, en even zo veel van Munſter, aan de Munſterſche grenzen, heeft welgegoede inwoners, een machtigen raad, en een illuſterſchool van den hervormden Godsdienſt. Men heeft 'er goede Hammen, ook word 'er veel lynwaad gemaakt, en goed bier, kuit genaamt, gebrouwen, 't welk in menigte naar de naburige landen vervoert word.

HAMMA, oude ſtad in Africa, in het koningryk Tunis, in Barbaryen.

HAMMANGI BASSA, des groten heers opper-opziender over de warme baden.

HAMMAR, HAMMER, ſtad in Noorwegen in de provintie Aggerhus, wiens bisdom met dat van Aſlovien verenigt is.

Hammelburg, kleine ſtad in de Abdy Fulda aan den vloed Saal.

Hammenhiel, ſterke citadel in ooſt-Indien op het eyland Ceylan, op de grote rivier, die zich tuſſchen het half eyland Jaſnapatam en het eyland Orature in de zee ſtort. Zy is tot dekking der ſtad en veſting Jaſnapatam van de Portugiezen aangelegt, op de welke het de Hollanders in het jaar 1658. verovert hebben.

Hammerbecke, klein water in 't hertogdom Pommeren, valt in de Divenau, die een mond van de Oder is.

Hammershausen, Hammerhus, ſterk ſlot op het Deenſche eyland Bornholm.

Hammerstættel, markt-vlek in de Czaſlauer kreits in Bohemen, daar een groote yzermyn is.

Hammerstein, kleine ſtad in Pomerellen, in Poolſch Pruiſſen.

Hammerstein, keur-Triers ſterk ſlot aan den Rhyn, tegen over Andernach.

Hammon, zie *Ammon.*

Hamont, kleine ſtad in 't bisdom van Luik, aan de grenzen van Hollants-Brabant.

Hamptoncourt, vlek en koninglyk ſlot aan de Teems, 14. mylen van Londen, in het landſchap Middleſex in Engeland, 't welk de Cardinaal Thomas Wolſey heeft laten aanleggen, en koning Hendrik VIII. voltooit heeft, maar tegenwoordig in een zeer ſlechten ſtaat is.

Hamshire, zie *Hantshire.*

Hamsted, ſtad in de provintie Kent in Engeland, 28. Engelſche mylen van Londen, wegen haar mineraal water beroemt.

Han, zie *Ham.*

Han, zie *Cham.*

Hanacken, is een byzondere ſoort van boeren in Moravien, die de Sclavoonſche taal naar de Boheemſche uitſpraak ſpreken, en meeſtendeels de eene helft of zyde der dorpen en enige voorſteden bewonen.

Hanau, graafſchap in de Wetterau, 't welk ten ooſten aan het graafſchap Reineck en het Fuldiſche land, ten weſten aan het graafſchap Iſenburg en Solms, gelyk ook aan het Mentſche en Frankfortſche gebied grenſt. Het hoort den graaf van Hanau toe, die direkteur van de Wetterauſche graven bank is, en deze graaflyke familie heeft zich eindelyk in de Hanauſche en Lichtenbergſche linie verdeelt. Van de eerſtgenoemde linie ſtierf Filip Reinhard den 4. Oct. 1712. als de laatſte van de Hanauſche linie zonder erven, welke 1696. in den ryksvorſten-ſtand verheven wierd, maar dewyl hy niet in 't vorſtelyk collegie ingeleyd was, had hy zich van den prinſlyken titel onthouden. Hy wierd door zyn heer broeder, den tegenwoordig regerenden graaf van Hanau, Johan Reinhard, opgevolgt, die de enigſte van de Lichtenbergſche linie is, zynde den 3. juli 1665. geboren. Hy heeft zich den 30. aug. 1699. met Dorothea Friderica, dochter van markgraaf Johan Frederik van Anſpach, in den echt begeven, en by dezelve een dochter verwekt, welke den 5. april 1717. met den erf prins Lodewyk van Heſſen-Darmſtad in huwlyk getreden, en 1726. geſtorven is.

Hanau, grote en welbeveſtigde ſtad benevens een reſidentie-ſlot dicht aan den Main, ter rechte hand, in Wetteravien, en de hooftſtad van het graafſchap van den zelven naam, 3. uren van Franckfurt. Zy is de reſidentie des graafs van Hanau, en word in de oude en nieuwe ſtad verdeelt, de kleine vloed Kintzig loopt voorby de voorſtad heen, en valt beneden Hanau in den Main: de inwoners zyn meeſt Gereformeerden, evenwel hebben 'er de Luiterſchen ook een kerk, en de graaf zelfs is den Luiterſchen Godsdienſt toegedaan. Een quartier van de ſtad legt aan het dorp Keſſelſtad aan den Main het nieuwgeboude prachtige ſlot Philips ruhe (Filips-ruſt), 't welk een ſchonen tuin heeft, en van den laatſtgeſtorven graaf Philipp Reinhard geboud is, die 'er des zomers zyn verblyf plagt te houden.

Hanchung, groote ſtad in China in de provintie Xenſi, welke van natuur zeer ſterk is, en een landſchap onder zich begrypt, dat zeer bergachtig en vol boſſchen is.

Handvest, zo wierd voorheen de verkiezings Capitulatie genaamt, waar aan de koning van Denemarken, toen dat ryk noch verkiesbaar was, zodanig gebonden was, dat hy niet alleen de ryksraden maar ook den adel veel door de vingeren zien en vergunnen moeſt.

Handkus, ter Hand-kus toelaten, is eén genade die grote heren aan hun mindere bewyzen.

Hanebont, zie *Hennebont.*

Hanefiord, zie *Keplawick.*

Hane-gevecht, is een byzonder vermaak der Engelſchen, daar twe hier toe afgerechte Hanen op een groot toneel in tegenwoordigheid veler toekykers te zamen gezet, en ten ſtryd aangehitſt worden, waar by grote weddenſchappen geſchieden wie van beyden het veld zal behouden, ook worden zy wel gedurende het gevecht verhoogt, en 't is een groot vermaak te zien hoe doorſlepen deze dieren zyn, en elkander met geweld of door liſt zoeken te overwinnen.

Hanekam, groot woud en berg in 't ſtift Aichſtadt, by Monheim in Franckenland.

Hangcheu, hooftſtad der provintie Chekiang in China aan den groten ſtroom Zhien Tangkiang, die aldaar twe uren breed is: deze ſtad begrypt 7 andere ſteden onder zich, en de Jezuiten hebben 'er een prachtige kerk, en in de voorſtad twe kapellen.

Hangenbittenheim, kleine plaats in de Elſas, den graaf van Hanau toebehorende.

Hangmat, is een grofſtuk linnen, rondom met een koord benaait, dat met de vier enden aan de balken van het twede verdek vaſt gemaakt word, hier in hebben de bootsgezellen en ſoldaten hun bedden, die in een deken en enige hooftkuſſens beſtaan.

Hango, ſtad benevens en ſchone haven in de Zweedſche provintie Finland.

Hanover, Keurvorst van Hannover of van Brons-

Bronswyk-Luneburg, is de negende in 't H. Roomsche ryk, welke den 9. december 1691. eerst de hoge waardigheid van den keurvorst van Brunswyk-Luneburg benevens het amt van aarts-Banierheer door de keyzerlyke investituur verworven heeft, maar wegens veele daar tegen voorgevalle protestatien tegen de introductie in het keurvorstelyk collegie op den ryksdag te Regensburg, ook zo lang het wapen en den titel van het aarts-Banier-amt nagelaten heeft te voeren, tot dat eindelyk de introductie 1708. den 8. september te Regensburg gevolgt, en den 3. april 1710. de belening met het toen opengevalle aartsschatmeesters-amt van den keyzer geschied is. Als in den Badenschen vrede 1714. de keurvorst van Beyeren in alle zyne waardigheden en landen herstelt wierd, heeft hy het aarts-Truchses-(of spys opdragers) amt weer gepretendeert, maar dewyl keur Palts zulks tot hier toe bezeten heeft, en het niet eer afstaan wil, tot hy zyn voorige aarts schatmeesters amt weer bekomt, 't welk keur-Hanover tot heden noch niet heeft willen aftreden, moet men afwachten wat in deze zaak voor een temperament gevonden zal worden. De keurvorstelyke landen bestonden meestendeels maar in de beyde vorstendommen Calenberg en Grubenhagen, tot dat na 't afsterven des hertogs van Zell in 't jaar 1706. de gantsche Zellische landsportie daar toegekomen is. De keurvorstelyke privilegien zyn het jus de non appellando wegens hunne onderdanen, dat is te zeggen dat dezelve van hun vonnissen niet appelleren mogen, en het privilegium electionis fori omtrent hun eige persoon, dat zy of voor den ryks-hofraad of voor het kamer-gericht hun zaken kunnen laten brengen. In den Westfaalschen vrede kreeg dit keurhuis de erfvolging op het bisdom Osnabrug, hoewel beurt om beurt, en 1702. heeft het de verwachting op de kroon van Groot Brittannien gekregen, nademaal de keurvorstinne Weduwe Sophia, (die den 8. juni 1714. gestorven is) en alle hare nakomelingen door een Parlamentaire acte tot gewisse opvolgers in het koningryk van Groot Brittannien en Ierland, by aldien koningin Anna zonder kinderen quam te sterven, verklaart zyn. De laatstgestorve keurvorst van Hannover Georgius Ludovicus had zedert 1698. geregeert, en wierd 1714. na de dood der voornoemde koningin van Engeland tot koning uitgeroepen, ging ook aanstonds met zyn familie naar Engeland over, en wierd den 31. octob. in Londen gekroont. Deszelfs zoon Georgius Augustus, tegenwoordig keurvorst en te gelyk koning van Engeland, is den 30. octob. 1683. geboren, en heeft zich met Wilhelmina Charlotte, dochter van markgraaf Johan Frederik van Brandenburg-Anspach, den 2. septemb. 1705. in den echt begeven, waar uit verscheyde kinderen voortgesproten zyn, waar van de oudste Frederik Lodewyk, thans prins van Wallis, den 31. jan. 1707. geboren is.

Hannover, residentie stad des keurvorsts van Hannover aan den vloed Leine, in 't vorstendom Calenberg. Zy is groot, welgeboud en bevestigt, legt 7. mylen van Bronswyk, en aldaar is het keurvorstelyk residentie-slot, de Cancelery, het hofgericht en het tuighuis.

Hannuye, klein steedje in Brabant, op de grenzen van Luik en Namen.

Hanoe, kleine Zweedsch eyland in de Oost-zee, 4. mylen van Carlscroon, wierd 1717. door de Denen geplundert.

Hanrow, kleine stad en amt in 't Holsteinsche, 3. mylen ten noorden van Itzehoe.

Hanrun, vlek in de Zweedsche provintie Gestricien, aan den Bothnischen zee boezem.

Hans, klein Zweeds eyland op de Noorweegsche kusten.

Hanse-Steden, zyn zekere aan de zee of aan scheepryke rivieren gelegene steden in Duitsland en in de noordsche ryken, welke tot bevordering van haar koophandel in 't jaar 1254. en of-en Defensive Alliantie met elkander gesloten hebben. Haar naam komt van het oude duitsche woord Hansa, 't welk een verbond te zeggen is. Zy worden in de Lubeeksche, Keulsche, Bronswyksche en Dantziger Classe verdeelt, en waren 66 in 't getal. Dit bondgenootschap wierd allengsjes zo machtig, dat zy niet alleen allen koophandel aan zich trokken, maar ook met de naburige mogentheden oorlog voerden en vrede sloten, ook met uitheemsche ryken, als of zy een republiek waren, verbonden maakten, en daar door by gekroonde hoofden grote jaloezy verwekten. Maar tegenwoordig heeft dit bondgenootschap zedert Karel V. byna niets meer als den bloten naam behouden, welken de steden Hamburg, Bremen en Lubeck noch voeren.

Hanstein, oud slot en heerlykheid op het Eisfeld aan de Werre, 't welk het oude adelyke geslacht van Hanstein als zyn stamhuis bezit.

Hant-shire, landschap in Engeland, 't welk ten oosten aan Sussey en Surrey, ten westen aan Dorcester en Wilt, ten noorden aan Bark, en ten zuiden aan de Brittannische zee grenst. Het word anders ook het graafschap Southampton genaamt, dryft sterken handel met yzer en lakens, en het eyland Wight hangt van het zelve af.

Haoke, vloed in Africa in Abyssinien, welke in de Rode-zee valt.

Haran, stad in Diarbeck in Azien.

Harangue, hiet een opentlyke aanspraak, die by voorbeeld een gezant doet, en zulks noemt men haranqueren.

Harannen, worden in Ongaryen de gemene Croatische soldaten genoemt, welke ten dele te voet, ten dele te paard alle posten en wachten voorzien, en wanneer zy gecommandeert zyn beyde tot den aanval en weerstand zich gebruiken laten.

Harbach, kleine, maar zomtyds zeer overstromende rivier in Zevenbergen, ontspringt in de zo genaamde Woestyn boven Nidhusen, en na dat zy zich niet ver van Hermanstad met den vloed Zabeln verenigt heeft, vallen zy beyde niet ver daar van in den Alt.

Harborough, een Engelsch vlek in het graafschap Leicester aan den vloed Welland.

Harburg, een oud flot en amt op het Eichsfeld, 2. mylen van Bleicherode, den keurvorst van Ments toekomende.

Harburg, kleine ftad aan de Elf in 't hertogdom Luneburg, tegen over de ftad Hamburg. Zy heeft een fterk flot, een beroemde overvaart een myl weegs lang naar Hamburg, en hoort zedert den dood van den hertog van Zell den keurvorst van Hannover toe.

Harburh, vorftlyk-Wurtembergs flot en heerlykheid in de Opper-Elfas, dicht by Colmar, voorheen den hertog van Mumpelgard, maar tegenwoordig Stuttgard toebehorende.

Harburg, vlek, flot en amt in 't vorftendom Oettingen aan den vloed Wernits, een myl van Donauwerth.

Harcourt, vlek en flot benevens den titel van een graaffchap in Normandyen in Vrankryk, waar naar een voorname familie uit het hertoglyke huis Lotteringen den titel als prins van Harcourt voert.

Hardeles, ftad in Andaloufien op de grenzen van Granada, op een berg, op wiens top een fterk flot legt, 16. mylen van Sevilie.

Hardau, een kleine vloed in 't hertogdom Luneburg, verenigt zich by Verfen met de Gerdau, en loopt met dezelve in de Ilmenau.

Hardeck, oud graaffchap aan de Moravifche grenzen in Oostenryk, waar naar een graaflyke familie den naam voert, welke te gelyk het opper erf Mondfchenkers amt van Oostenryk, en het erffpys-opdragers amt van Stiermarken bezit.

Hardenberg, vrye heerlykheid by het fteedje Elberfeldt in 't hertogdom Bergen.

Hardenburg, een kleine ftad in Overyffel, 4. mylen van Zwol, aan de rivier de Vecht, welke anno 1708. tot op de kerk na te enemaal afbrandde.

Hardenburg, Hardenhausen, ryk Benediktyner klooster in 't bisdom Paderborn, wiens abt een van de voornaamsten van gemelde bisdom is.

Harderwyck, kleine ftad aan de Zuider-zee op de Veluw in Gelderland, benevens een Univerfiteit, welke 1648. gefticht is.

Hardessen, kleine ftad en amt in 't vorftendom Calenberg aan Hannover behorende.

Hardingsen, berg-flot aan de Donau in Beyeren.

Hardisleben, flot, vlek en amt aan de Loffa in Thuringen, den hertog van Weymar toekomende.

Haresgal, ftad in 't koningryk Algiers, in Africaans Barbaryen aan de Middelantfche-zee op een rots.

Harfal, eyland in de Noord-zee, onder de provintie Aggerhus in Noorwegen, 2. mylen van Stromftadt.

Harfleur, kleine Franfche ftad in Normandyen, in het landfchapje Caux, aan den mond van de Seine, daar 1692. de Franfche vloot van de Hollanders en de Engelfchen geflagen wierd.

Harfort, graaffchap in Engeland, dat ten westen aan Bedford en Buckingham, ten zuiden aan Middlefex, ten oosten aan Effex, en ten noorden aan Cambridge grenft. 't Is ryk aan koorn en vee, ten uiterften vermaaklyk, en word de lusthof van Engeland genaamt. De hoofdftad voert den zelven naam, en legt aan den vloed Lea, 20. mylen van Londen.

Harinal, een nieuwe door de Moskoviters in 't jaar 1708. aangelegde haven in Ingermanland, enige mylen van Coporie, daar de Moskovitifche vloot legt, die op den Finlandfchen zeeboezem tegen de Zweden gebruikt wierdt.

Haring-Buys, is een fchip van omtrent 60. ton, waar van zich de Hollanders tot den Haringvangft bedienen, zie *Buyzen*.

Haringvangst, word van de Hollanders in de Noord-zee op de kuften van Engeland gedreven, van Scarborough in Yorck tot aan den mond van de Theems. Op de Jutfche kuften by Allweg word ook fterke Haringvangft gedreven, welke in de herfft en zomervangft onderfcheyden word. Onder al de Haringen laat zich de Vlaamfche het beft ingezouten vervoeren.

Hariza, ftad in Arragon, aan de grenzen van Caftilien.

Harlebeck, kleine opene, maar doch zeer oude ftad en voogdy in het graaffchap Vlaanderen, niet ver van Cortryck aan de Leve.

Harlech, kleine ftad aan de Ierfche-zee, in 't vorftendom Walles, benevens een fterk flot in Engeland, zy is de hoofdftad des graaffchaps Merioneth.

Harleston, vlek in Engeland, tuffchen de grenzen van Norfolk en Suffolk.

Harlingen, grote, ryke en fterke koopftad benevens een fchone haven in Weft-Vriefland in Weftergoe, aan de Zuider-zee, men kan die gantfche landftreek onder water zetten.

Harlington, zie *Arlington*.

Harmony, een goede overeenftemming en eendracht, daar van zegt men, daar is goede Harmony onder deze twe. Men gebruikt het ook van een welluidende mufiek.

Harndal, klein Zweedfch landfchap aan 't gebergte Daarafield, aan de Noorweegfche grenzen.

Harnland, zie *Harrien*.

Harpoen, is een lange yzere driehoekige fpies, aan een houte fchacht die 6. of 7. voet lang is, waar aan men een touw bind, om de Walviffchen daar mee te fchieten. Zo dra 'er een mee gequetft is, geeft men het touw fchot, waar op de Walvifch te grond fchiet. Aan het einde van het touw is een kurk, die den Walvifch naar dryft, waar aan men zien kan waar dezelve legt. De gene, die de Walviffchen den Harpoen in den buik fchieten, worden by de Groenlands-vaarders Harponiers genaamt.

Harrach, beroemt ryks-graaflykgeflacht in de Oostenrykfche landen, 't welk zyn oorfprong uit Bohemen heeft, en waar uit de tegenwoordige aartsbiffchop van Saltsburg afftamt.

Harrien, Harnland, klein landfchap in Lyfland, aan den zeeboezem van Finland, is 16. myl. lang en 8. breed.

Hars-

Harsleben, vlek en amt in 't vorstendom Halberstad, tot de Domproosdy aldaar behorende.

Harst, keur Hannoversch amt huis in 't vorstendom Calenberg.

Harstall, zie *Herstall.*

Hartberg, stad en slot aan den vloed Lausnits in neder-Stiermarken.

Hartburg, Hartenburg, zie *Römhild.*

Hartenberg, graafschap in de neder-Palts, de graven van Leiningen toekomende.

Hartenberg, bekent vlek aan den Vecht stroom in Overyssel 4. mylen van Zwol.

Hartenburg, kleine stad in de Elleboger-kreits in Bohemen, zie ook *Römhild*

Hartenfeld, vryheerlyk geslacht in 't hertogdom Kleef, dat te gelyk het erf-jagermeesters-amt in gemelde hertogdom bekleed.

Hartenfeld, kleine streek lands in Zwaben, 't welk zeer bergachtig is, en waar in de stad en klooster Neresheim leggen.

Hartenfels, stad en slot in 't aartsstift Trier.

Hartenfels, schoon slot aan de Elf te Torgau, waar op zich de keurvorstelyke Saxische familie, inzonderheid de tegenwoordige koningin van Polen, des zomers dikwils ophoud.

Hartenstein, graafschap benevens een slot en vlek in de aartsbergsche kreits in Misnien, den graaf van Schönburg toekomende, 1. myl van Schneeberg.

Hartenstein, heerlykheid, slot en Boheemsch Leen, 2. of 3. mylen van Neurenberg, tot de opper-Palts behorende, en alzo keur-Beyeren toekomende.

Hartförd, zie *Harford.*

Harthau, vlek in Meissen, onder 't amt Coldits behorende, 1. halve myl van Leisnig.

Hartheim, een Wurtsburgs amt in Franckenland.

Hartischleben, zie *Hardisleben.*

Hartland-point, voorgebergte in Engeland in Devonshire.

Hartle-pool, stad aan de zee in Engeland, in 't bisdom van Durham.

Hartneidstein, slot en Bambergsch pleegamt in Franckenland.

Hartsburg, een vorstelyk Wolfenbuttels slot en amt, 3. uren van Goslar, op den Harts naar den Blocksberg toe, tusschen de Ocker en Radow stromen. Niet ver daar van daan is het Hartsburger Hol.

Hartsburg, eén oud en vervallen slot by het klooster Ilefeld, in het graafschap Hohnstein.

Hartsburger Hol, is een grot in den neder-Harts, uit vele onderaartsche gangen, waar in het water dat droppelwyze neervalt, in steen verandert, en allerley figuren maakt. Deszelfs gangen en gewulfzels zyn zo ruim en groot, dat niemand tot noch toe derzelver einde gevonden heeft. Het legt een myl van het oude verwoeste slot Hartsburg, dat niet ver van Goslar staat.

Hartsgerode, Hatsgerode, stad aan den vloed Selcke in het vorstendom Anhalt, welke met de daar toe behorige lands portie, na dat Wilhelmus, vorst van Anhalt-Hartsgerode zonder mans erven gestorven was, in het jaar 1710. den prins van Anhalt-Bernburg erflyk toegevallen is. Niet ver van deze stad zyn fraaje bergwerken.

Hartswald, een groot gebergte, 't welk zich tusschen de Wezer en Saale van den vloed Leine aan, tot de Selcke toe in de vorstendommen Grubenhagen en Anhalt in het graafschap Reinstein en Hohenstein uitstrekt, en wegens zyn zilvermynen en andere metallen beroemt is. De hoogste berg hiet Blocksberg. De keurvorst van Hannover heeft alle zilvermynen, uitgenomen het zevende deel daar van, 't welk het huis Wolffenbuttel aan zich behouden heeft.

Harwich, kleine en sterke stad benevens een haven in de provintie Essex in Engeland, aan den mond van de rivier Stour, waar van de paketboten 2. maal 's weeks naar Holland varen.

Hasbain, graafschap in 't stift Luik, aan de grenzen van het Oostenryks Brabant.

Hasbat, Hobat, provintie in 't koningryk Fez in Africa, tegen het naauw van Gibraltar.

Hascora, provintie in 't koningryk Marocco, tusschen de provintien Ducala, Tedles en Marocco.

Hase, vloed in 't bisdom Osnabrug in Westphalen, loopt voorby de stad Osnabrug, en valt in 't bisdom van Munster by Meppen in de Embs.

Hasel, is een dal benevens een amt en schoon vlek in Zwitzerland, het Kanton Bern toekomende. Het strekt zich van het Brienzer-meir tot aan de bronnen van den Aar-stroom uit, is zeer vruchtbaar, en heeft schone yzergroeven.

Haselfld, stad in het vorstendom Blanckenburg op den Hartz.

Haselmore, vlek in Engeland, in de provintie Surrey.

Haselo, klein Deensch eyland op het Cattegat, gevaarlyk wegens zyn zandklippen.

Haselunen, klein sterk steedje in Westphalen, aan den vloed Hase, het stift Munster toebehorende.

Hasen-Eyland, of 't Eyland St. Margriet op den Donau, legt boven Ofen, begrypt 8. Ongarische mylen, en deszelfs beste plaats hiet Covin.

Hasenpot, stad in Courland, 4. mylen van Goldingen.

Hasenpuhel, is een landstreek in het bisdom van Spier, daar de beyde keyzers, Adolf van Nassau en Albert van Oostenryk, in 't jaar 1298. een bloedigen slag tegen elkander leverden, waar in de eerstgenoemde van den laatsten met eige hand gedood wierd.

Haskore, provintie in 't koningryk Marocco in Africa.

Haslingdon, marktvlek in Engeland, in de provintie Lancashire.

Hasna, hiet aan het Turksche hof de schatkamer, waar in de schatting en de inkomsten des ryks gebracht worden.

Hasnakback, word de keuken des groten Sultans aan het Turksche hof genaamt.

Hasberg, een taamlyk gebergte in Francken-land, dat in de landstreek Koningshofen begint, en zich tot aan den Mayn uitstrekt.

Hasselt, kleine bevestigde stad in Over-Yssel, aan de Vecht.

Hassfurt, kleine stad, slot en amt aan den Main in Franckenland, in 't bisdom Wurtsburg, 3. mylen van Schweinfurt.

Hassiano, lust-slot in 't Florentynsche, niet ver van Pisa, den hertog van Massa toekomende.

Hassö, kleine stad en haven in de provintie Medelpadien in Zweden, daar de vloed Indal in den Bothnischen zeeboezem valt.

Hasslach, kleine stad en slot in 't Kinzinger Dal, den graaf van Furstenberg toekomende.

Hasslach, vloed in 't stift Bamberg in Franckenland.

Hasteler-Agasi, word de opperste opziender over de gasthuizen in Turkyen genoemt.

Hasting, kleine stad aan de kust van Sussex in het landschap Kent in Engeland, benevens een goede haven. 't Is een van de 5. havens die zitting en stem in 't Parlement hebben.

Hatfielt, stad in Herfordshire in Engeland.

Hatfield-Brodock, stad in Essex in Engeland.

Hatmersleben, zie *Hadmersleben.*

Hatratsch, op Straf van de Hatratsch, is onder de Turken in Croatien en Bosnien een soort van een algemeen op-ontbod der manschap, waar door zy ter bepaalder tyd op een bestemde plaats verschynen moeten, en by weigering van dien een zware geld boete verbeuren, of zo zy die niet betalen kunnen een harde gevangenis uitstaan moeten.

Hatscherif, betekent een geheime order van den Turkschen keyzer zelfs geschreven, waar voor de Turken zo groten eerbied dragen, dat zy, zo dra hun dezelve getoont word, liever sterven, als tegen haar inhoud leven willen, en de grote Sultan gebruikt deze gemeenlyk wanneer hy een groot staatsdienaar wil laten wurgen.

Hatschierer, zo word aan 't keyzerlyke hof te Wenen de Lyfwacht genaamt.

Hattem, oude en kleine stad aan den linken oever van de Yssel op de Veluw in Gelderland.

Hatten, een Hanausch en het voornaamste vlek op de Hettgau in de neder-Elsas.

Hattherlay, stad in Devonshire in Engeland aan den vloed Towridge.

Hattingen, kleine stad in het graafschap Marck aan den Roerstroom in Westphalen.

Hatton, kleine vloed in Lotteringen, ontspringt by Hatton-Chateau, en valt by Conflans in de Orne.

Hatton-Chateau, een kleine stad benevens een Prevoté in 't hertogdom Bar in Lotteringen aan den vloed Hatton.

Hatwan, stad en vesting in opper-Ongaryen aan den vloed Zagy, tusschen Erla en Ofen, 5. mylen van Pest.

Hatzag, Haczeg, slecht marktvlek in een dal van den zelven naam, niet ver van de Yzere poort in Zevenbergen.

Hatzfeld, graafschap tusschen het graafschap Witgenstein en het hertogdom Westphalen. Het heeft zyn byzondere graven, welke in de Trachenbergsche en Rosenbergsche linie verdeelt worden, waar van de eerstgenoemde de vrye stands-heerlykheid Trachenberg in Silesien, de laatste verscheyde plaatzen in Thuringen bezit, over welke laatste een byzondere Cancelery-directeur bestelt is. Het slot en stamhuis Hatzfeld, waar naar zy den naam voeren, legt in Hessen-Darmstad, niet ver van Battenberg.

Hatzgerode, zie *Hartzgerode.*

Havana, S. Christoval de la Havana, stad in noord America, en de hooftstad van het eyland Cuba, zy is bevestigt en heeft een sterke Citadel, waar op de Gouverneur van Cuba resideert. Haar haven is zeer groot, maar aan den ingang zo naauw, dat 'er maar één schip te gelyk inlopen kan, doch word zy aan beyde kanten door twe kastelen gedekt, en onder alle havens in America het meeste bezocht. Hier vergadert de Spaansche vloot, gelyk ook alle zilver gallioenen en de koopvaardy schepen in America, om tegen september te zamen naar Europa te zeylen.

Haubitzen, een soort van geschut, die ook granaat stukken genoemt worden, en dezelve schieten 17. 20. 30. ook meer of minder ponden. Men schiet 'er geen massieve yzere kogels uit, maar grote en kleine stenen, allerley vuurwerken en kardoezen. De Haubitzen nemen dan eens den dienst van een mortier waar, dan weer kan men met dezelve als met geschut scherp schieten, en zy zyn een soort van korte stukken.

Haudion, slot en heerlykheid in Brabant, voor dezen Wyneghen genoemt, waar naar de bezitters den graaflyken titel voeren.

Havel, taamlyk grote en bevaarbare vloed in de marck Brandenburg, ontspringt in het Mecklenburgsche niet ver van Klatzeberg, verenigt zich by Spandau met de Spree, maakt daar de Werder, loopt van daar naar oud en nieuw Brandenburg, en stort zich beneden Havelberg in de Elve.

Havelberg, volkryke en de beste stad in het Brandenburgsche landschap Priegnits aan de Havel, den koning van Pruissen toekomende. Voor de reformatie is daar een bisdom geweest, 't welk onder het aartsstift Maagdeburg behoorde, maar naderhand wereldsgemaakt wierd, doch zo dat het Dom kapittel in staat gebleven is. De Domkerk is een voortreflyk gebouw, en legt op den berg, door het water van de stad afgezondert.

Havelland, is een kreits in de Middelmark, by de stad Brandenburg, wiens gebied door de Havel en andere rivieren bespoelt word, en een schoon vruchtbaar land is, ook 5. kleine kreitzen, naamlyk Rhino, Frisack, Gliu, Bellin, en Löwenberg onder zich begrypt.

Havelter Aa, zie *Aa.*

Haven, is een plaats aan den oever van de zee of van een groten stroom gelegen, daar de schepen in en uitlopen, en voor storm veilig zyn kunnen. Maar in een byzonderen zin hiet het een met een keten afgeslotene plaats aan den Oever. Een vrye

haven is zo een daar alle natien inlopen durven.'

HAVEN MEESTER, is een amtenaar in een zeehaven, die de accyzen en tollen voor in-en uitgaande waren ontfangt. Ook betekent het wel zodanige opzienders, die voor de haven zorg dragen, dat de nodige diepte bewaart, alles wat 'er aan de haven gebreklyk is verbetert, en de schepen in rechte order gestelt worden. (Te Delft noemt men den genen Havenmeester, die het opzicht over de stads gebouwen heeft, en die in zommige plaatzen van Holland Tresorier genoemt word.)

HAUENSTEIN, kleine berg stad in de Elboger kreits in Bohemen.

HAUENSTEIN, slot en graafschap aan den Rhyn, by de vier woud-steden, tusschen Lauffenburg en Waldshut, een myl van Lauffenburg, den keyzer toekomende.

HAVEREY, is de onverwagte schade en de kosten van een schip of zyn lading, dat lang op de reys is. Anders hiet ook Haverey dat gene, wat een schip tot onderhoud der have, daar het inloopt, betalen moet. Ook wanneer enige goederen van een schip over boord geworpen worden, om het schip in een storm te redden, of dat het tegen de vyanden of zee-rovers word beschadigt &c. moet deze last door allen gedragen worden, en hiet zulks Haverey, of *Avarie.*

HAVERSHAM, kleine stad in de provintie Buckingham in Engeland, niet ver van Stony en aan de grenzen van Northampton.

HAUG, was voor dezen een oud klooster aan den vloed Schwabach in 't stift Bamberg, maar tegenwoordig is het tot een Collegiaal stift der Kanunniken gemaakt.

HAUGSTBUTTEL, kleine stad in 't Holsteinsche, in het amt Tremsbuttel, 3. mylen ten noord-oosten van Hamburg, aan den vloed Elster.

HAVIKKEN EYLAND, zie *Azores.*

HAUN, steedje en slot in Buchau, onder Hunefeld, aan den vloed Haune, de heeren van Haun toekomende.

HAUNE, een vloed die in het stift Fulda ontspringt, en zich by Hirschfeld in de Fulda giet.

HAUNECK, oud slot en amt op een hogen berg, daar een taamlyke landstreek toebehoort, aan den vloed Haune in neder-Hessen, in 't vorstendom Hirschfeld, behoort onder Hessen-Kassel.

HAVRA, stad en haven in gelukkig Arabien, aan de Rode-zee, daar de beste honing gevonden word.

HAVRE, klein vorstendom in Henegouwen, dicht by Mons aan den vloed Haine, waar van een voorname familie uit het huis Croy den hertoglyken titel voert, deszelfs hertog Carolus Josephus, die Filippus den V. in Spanje diende, is den 20. aug. 1710. in den slag by Saragossa gesneuvelt, die van zyn broeder Ferdinandus Josephus opgevolgt is, welke den 30. mey 1686. geboren is, en zich 1719. den keyzer onderworpen heeft. Zyn gemalin is een dochter van den hertog van Lanti, en den 5. jun. 1712. met hem in den echt verbonden.

HAVRE DE GRACE, koop-stad benevens een voortreflyke haven aan den mond van de Seine in Normandyen, zy is bevestigt, heeft een sterke citadel, en dryft schonen koophandel.

HAUSSBERG, hoge berg in Thuringen by Jena, waar op eertyds de 3. beroemde berg kastelen Kirchberg, Windberg, en Greiffberg lagen.

HAUSSBERGE, amt en groot vlek aan de Wezer, in 't vorstendom Minden.

HAUSSEN, kleine stad en slot in 't Kinzinger Dal in Zwaben, de graven van Furstenberg toekomende.

HAUSSEN, schoon slot en dorp in het graafschap Ziegenhahn in Hessen, een vryheer van Döringenberg toekomende, die daar resideert.

HAUTE COMBE, beroemde abdy in Savoyen in het landschap Genevois aan het Meir Bourget. Derzelver abt word door den hertog van Savoyen benoemt.

HAUTERIVE, stad in Languedoc aan den vloed Auriege in Vrankryk.

HAUTVILLIERS, vlek, benevens een abdy in Champagne aan den vloed Marne, 4. uren van Rheims, daar zeer goede wyn wast.

HAXBERGEN, stad in Over-Yssel in de provintie Twent.

HAY, marktvlek in Engeland, in de provintie Brecknock.

HAYDARS, en NEAMET-OLAHY zyn de twe factien waar in de stad Tauris in Perzien verdeelt word, en die zodanig op elkander verbittert zyn als eertyds de Guelfen en Gibellinen in Duitsland.

HAYDITZ, zie *Hadisch.*

HAYE DU PUIS, kleine stad en slot in neder-Normandyen, voert den titel van een Marquisaat.

HAYE EN TOURAINE, vlek in Touraine in het Gouvernement van Orleans, daar Cartesius geboren was.

HAYN, zie *Hain.*

HÆYNICHEN, kleine stad aan de Strignits in de aartsbergsche kreits in Misnien, 2. mylen van Freyberg, hoort den heer van Schonberg te Wingendorf toe.

HAYK, kleine stad in het landschap Teviotien in zuid-Schotland, 12. uren ten zuid-oosten van Edenburg.

HAYLSHAM, stad in Sussex in Engeland.

HAZARD, HASARD, gevaar, reukeloosheid, ook het geluk een onvermoede toeval. Par hazard, by geval. Hazarderen zich in gevaar stellen, iets wagen, op het geluk of ongeluk aankomen laten.

HAZNADARBACHI, zie *Chaznadarbachi*

HAZNA-KRABAJASI, des groten Sultans onderschatmeester.

HAZODA, zie *Chas-Oda.*

HEA, provintie in 't koningryk Marocco in Africa, welke ten oosten aan den vloed Ecifelmeli, ten zuiden aan het gebergte van den groten Atlas, ten westen en ten noorden aan den Oceaan grenst. Haar Inwoners zyn Mahometaans.

HEBRIDES, HEBUDES, zie *Westernes.*

HECHINGEN, een plaats in Zwaben en de residentie des vorsten van Hohenzollern van de Hechingische

gifche linie, 2. mylen van Tubingen. De tegenwoordige vorst van deze linie hiet Fredericus Wilhelmus en is in 't jaar 1663. geboren. Zyn tegenwoordige gemalin, een Freule van Lutzau, is in 't jaar 1710. met hem gehuwt, en word Madame de Hombourg genoemt. De erf-prins Fridericus Ludovicus is den 30. aug. 1688. geboren.

HECKBOOT, een soort van vaartuig gelyk een fluit. (by de schippers katten zonder oren genaamt. Zie *Wins. Zeem.*)

HECKERSHAUSEN, stad en amt in neder-Hessen, tusschen Cassel en Zierenberg.

HECKESWAGEN, marktvlek en amt in 't hertogdom Bergen.

HECKSTEDT, kleine stad en amt aan de Wipper in het graafschap Mansfeld.

HECLA, grote vuurspuwende berg in Ysland, dien men op 6. mylen niet naderen durft.

HEDEMORA, vlek in de provintie Daalkarlien in Zweden, aan den vloed Dala, 16. Zweedsche mylen ten noordwesten van Stockholm.

HEDEMUNDEN, steedje in 't hertogdom Calenberg, een myl boven Munden aan de Werra, den keurvorst van Hannover toekomende.

HEDERSLEBEN, beroemt Cistercienser nonnenklooster in 't vorstendom Halberstad.

HEDERSLEBEN, klooster-amt in het graafschap Mansfeld, onder keur-Pruissische Sequestratie.

HEDIN, zie *Hesdin.*

HEDWIGSBAD, een gezondheids bad in Silesien, dicht by Lignits, in het dorp Grunthal, dat eerst 1706. zich geopenbaart heeft. Het word naar het daar dicht by opwellende water, dat men Hedwigsbron noemt, geheten, en is van vele patienten met goede effect gebruikt.

HEDWIGSBURG, amt en slot in 't vorstendom Wolffenbuttel, een myl van de stad Wolffenbuttel en 2. van Bronswyk daar zich de hertog van Wolfenbuttel dikwils gewoon is op te houden.

HEED, kleine stad in de provintie Helsingen in Zweden, aan den vloed Liusna.

HEENSBURG, schoon berg-slot en amt, een uur van Zeits, onder het stift Naumburg behorende.

'S HEERENBERG, zie *'s Herenberg.*

HEERGEWADEN, HOFRECHTEN, zyn vereringen die de leenman den heer schuldig is ten tyde van 't verly, deze heergewaden worden veeltyds in de uitgift uitgedrukt, bestaande in een valk, havik, sparwer, zalm, snoek, windhonden, sporen, handschoenen, 't welk alles met geld afgekocht kan worden.

HEERGEWETTE, HEERGERÆTHE, valt volgens het Saxische recht op de manlyke vrienden van 's vaders zyde, en begrypt des overledens beste paard, met zadel en toom, zwaard, schild en mes, het harnas, en het bed dat naast het beste komt, en wat des meer is.

HEERMEISTERTHUM, of Baljuage van de Johanniter orde in de mark Brandenburg te Sonneburg, heeft tegenwoordig maar 6. commanderyen, naamlyk in de nieuwe-Marck te Lagau en Schiefelbein, in de middel-Marck te Liesen, in de oude-Marck te Werben, in het vorstendom Minden te Wittersheim, en in het hertogdom Bronswyk te Supplinburg. De keurvorst van Brandenburg is van oude tyden af altyd patroon of beschermheer van dit heermeesterdom, en presenteert darom aan het ordens-kapittel een heer-of heer-meister, 't welk hedendaags gemeenlyk een prins uit het huis van Brandenburg is, dezelve word daar na door het kapittel verkoren, en uit kracht van het Heimbachsche vergelyk door den groot-prioor van Duitsland geconfirmeert, gelyk zulks van den heer Beckman in zyn boek van de Johanniter-orde tegen den heer van Osterhausen, die zonder grond voorgaf dat deze Bailluage door den keurvorst van Brandenburg onrechtmatig aan zich getrokken was, genoegzaam bewezen is. De tegenwoordige groot-meester is markgraaf Albertus Fridericus van Brandenburg, die den 14. jan. 1672. geboren is, en zyn gemalin Maria Dorothea is een dochter van hertog Fridericus Casimirus van Coerland, getrouwd 1703.

HEERS, slot, vlek en graafschap in 't bisdom Luik.

HEERSBRUCK, zie *Hersbruck.*

HEERSFOLGE, is een hoog overigheids recht, waar door de onderdanen schuldig zyn voor hun landsheer de wapens op te vatten, en hem, zo lang als hy hen nodig heeft, te volgen.

HEESSEN, vlek, slot en heerlykheid van de barons van Reck in 't stift Munster aan den vloed Lippe, een meil van den Hamm.

HEGER, zie *Häger.*

HEGGENBACH, klooster in Zwaben aan den vloed Rotam, wiens abdis een onmiddelbare ryksstand is.

HEGIRA, is een woord, 't welk in 't Arabisch zo veel als vlucht betekent, en inzonderheid van de vlucht van Mahomet uit Mecha naar Medina gebruikt word. Van deze vlucht begint de tydrekening der Mahometanen, welke naar Scaligers mening den 16. juli 622. geschied is.

HEGLWERTH, proosdy der reguliere koorheeren in het aartsbisdom Saltsburg.

HEGOW, klein landschap in Zwaben, tusschen de Donau, de Boden-zee en den Rhyn. 't Is 6. mylen lang en breed. Het meeste daar van begrypt het graafschap Nellenburg in zich, en komt alzo meestendeels het huis van Oostenryk toe.

HEIBACH, zyn twe kleine steden aan den Main in Franckenland, groot en klein Heibach genaamt, zy legen over malkander, tusschen de graafschappen Erpach en Wertheim, en horen de graven van Erpach toe.

HEIDA, kleine stad in Ditmarsen in Holstein.

HEIDAU, slot in neder-Beyeren, benevens twe kloosters en een pleeg-gericht in 't bisdom Regensburg.

HEIDELBERG, hoofstad van de neder-Palts, zy is van lange tyden herwaarts de gewone verblyfplaats des keurvorsten van de Palts geweest, legt in Creichow, 10. m. van Franckfurt, ter linke hand aan de Necker, waar over daar een brug legt. Zy heeft een slot op een heuvel, een opper-amt, en een beroemde Universiteit, in 't jaar 1346. gesticht.

Deze ſtad wierd in het jaar 1689. jammerlyk door de Franſchen verwoeſt, naderhand weêr opgeboud, doch de veſting-werken zyn meeſtendeels noch geruineert. Het grote Heidelbergſche wynvat is aldaar zeer beroemt. Voor enige jaren ontſtonden 'er zware religie dwalingen met de Gereformeerden, wegens de H. Geeſt Kerk en de Heidelbergſche Catechismus, maar beyde is weer herſtelt.

HEIDENHEIM, kleine ſtad en heerlykheid, benevens een ſlot, Hellenſtein genaamt, aan den vloed Brents, in het hertogdom Wurtemberg.

HEIDENHEIM, marktvlek in Nordgau, 4. uren van Weiſſenburg, den mark-graaf van Anſpach toekomende.

HEIDENHEIM, munniken en nonnen klooſter van den H. Wunibaldus in het Anſpachſche in Frankenland, die beyde wel geboud zyn.

HEIDERSHEIM, HEITERSEN, vlek en ſlot in Brisgau, en de reſidentie van den groot-meeſter der Johanniter-orde in Duitſland, 2. mylen van Briſach. In 't jaar 1675. wierd dit ſlot van de Franſchen gants door den brand verwoeſt. De tegenwoordige groot-meeſter aldaar is Goswin Hermannus Otto, gebore baron van Merveld, die den 6. nov. 1721. hier toe verkoren is.

HEIDINGSFELD, HEZFELD, zie *Haidingsfeld.*

HEIGER, zie *Häger.*

HEILA, HEILE, HELA, kleine ſtad in Poolſch Pruiſſen, 14. mylen te land van Dantzig, en 5. over zee. Zy is in 't geheel niet beveſtigt, behalven dat zy in de Ooſt-zee aan de uitterſte ſpits van een Schier-eyland, dat zich zeven mylen lang daar in uitſtrekt, en ook Hela genoemt word, legt. De burgers aldaar zyn meeſtendeels viſchers, de grond niet als grof zand. De ſtad heeft een welgeboude kerk. Land en ſtad Heila horen zedert het jaar 1466. de Dantzigers toe, die hier ook ten dienſt van de ſchippers by nacht een vuurbaak onderhouden.

HEILBRON, vrye rykſtad in Zwaben aan de Neckar, daar 'er een ſtenebrug overlegt, 6. mylen van Pfortsheim gelegen. Zy is beveſtigt, van den Lutherſchen Godsdienſt, heeft 4. dorpen onder zich, en legt in een vruchtbare landſtreek, welke goeden wyn voortbrengt en veel gezondheids bronnen heeft.

HEILBRON, een minerale bron een myl van Andernach aan den Rhyn, dicht aan de zo genaamde Pönter bron, welke geen vuiligheden noch zelfs geen ſtof dult, maar alles door wellen en koken weer van zich werpt.

HEILBRON, zie *Hailsbrun.*

HEILDESHEIM, kleine ſtad aan den vloed Seltza, in het neder-Paltſiſch amt Bretten.

HEILIGAU, kleine ſtad aan den vloed van den zelven naam in Lyfland.

HEILIG-BLOED RIDDERS, zie *Ridders van het H. Bloed.*

HEILIGDOMMEN, zyn by de Katholyken allerhande op zekere feeſtdagen gewyde zaken, of reliquien, klederen en beenderen van zekere Heiligen, die dikwils in byzondere kiſten bewaart zyn, en de vrome bezoekers getoont, ook menigmaal by de inwyingen der kerken in een loode of ander zuiver kistje met 3. korrels wierook en een perkement-çeêl gedaen, en dan in de nieuwe altaren der Heiligen gemetſelt of opgeſloten worden.

HEILIGE DRIE-EENHEIDS SCHANS, Poolſche veſting tegen Turkyen, aan de Zevenbergſche grenzen.

HEILIGE EILANDEN, zyn drie kleine onbewoonde eylanden by noord-America.

HEILIGE KRUIS, kleine ſtad aan de Ill in den Elſas, 2. uren van Colmar.

HEILIGE KRUIS, Ciſtercienſer klooſter in Ooſtenryk, 4. mylen van Wenen.

HEILIGE KRUIS DE VERTES, abdy in 't biſdom Veſprin in neder-Ongaryen.

HEILIGE KRUISDAL, Ciſtercienſer nonnen-klooſter in Zwaben niet ver van Riedlingen.

HEILIGE LAND, klein eyland midden in de Noord-zee, niet ver van de kuſten van Ditmarſen, daar de rivieren Eyder, Elve en Weſer in de zee vallen. Op het zelve vind men geen venynige dieren, darentegen ziet men 'er allerly figuren als handen, moſſelen, oeſters, boeken, kaarſſen alleen uit rotswerk. Eertyds hebben zich hier omtrent het jaar 1530. meer als 2000. menſchen met de haringvangſt geneert, maar na dat zy, zo men zegt, eens uit baldadigheid een haring met roeden gegeeſſelt hebben, zyn dezelve na dien tyd te enemaal weggebleven. 's Nachts word daar vuur aangeſtoken, waar na zich de ſchepen richten kunnen. Het hoorde voorheen den hertog van Holſtein-Gottorp toe, maar wierd 1712. den 7. en 8. auguſt. door de Denen ingenomen, die het noch tegenwoordig in bezit hebben.

HEILIGE LAND, HEILICK ISLANDS, zyn zekere eylanden in den noorder-Oceaan, tegen de kuſten van het bisdom Drontheim in Noorwegen.

HEILIGEN, worden in 't gemeen de oude profeten, apoſtelen en martelaars genaamt, maar in een zekeren zin die van den Roomſchen paus door de Canoniſatie in het getal der Heiligen aangenomen zyn, welke men in de Roomſche kerk aanroept, met gezangen en gewoonlyke beed-uren vereert, hun altaren en kerken ſticht, die tot beſchermers van gantſche landen aangenomen worden, wier gedachtenis men op een zekeren dag van 't jaar viert, en in wier naam men den ban tegen de ketters uitſpreekt.

HEILIGENBEIL, ſtad in 't Brandenburgs Pruiſſen, in het landſchap Natangen.

HEILIGENBERG, berg-ſlot en graafſchap in het Furſtenbergſche gebied in Zwaben, 2. mylen van de Boden-zee. Naar deze plaats wierd voorheen de vorſtelyke Furſtenbergſche linie de Heiligenbergſche genaamt, die 1716. met den keur-Saxiſchen ſtadhouder vorſt Ego van Furſtenberg uitgeſtorven is, en wiens lands portie benevens den vorſtelyken titel op de beyde graaflyke Furſtenbergſche linien van Moskirchen en Stulingen gevallen is.

HEILIGEN GEESTS ORDEN, zie *Ridder Orde in Vrankryk.*

HEILIGEN GRAB, vlek en voor dezen een Ciſtercienſer klooſter, nu een adelyk ſtift van 26. juffers in de Brandenburgſche provintie Priegnits, niet ver van Wilsnack.

HEILIGENHAFEN, ſtad aan de Ooſt-Zee, in het landſchap Wagrien in Holſtein, den koning van Denemarken toekomende.

HEILIGEN KRUIS, ſteedje en heerlykheid in neder-Ooſtenryk, 2. mylen van Wenen.

HEILIGENSTAD, hoofdſtad van het Eisfeld in Thuringen, aan den oorſprong van de rivier Leine, keur-Ments toekomende, daar de keur-Mentſiſche regering over het Eisfeld is. De inwoners zyn Katholyk.

HEILIGENTHAL, een klooſter in Franckenland, onder Wurtsburg behorende.

HEILIGENWALD, zie *Reichwald.*

HEILIGE OLI, zie *Oleum Sanctum.*

HEILIGHEID, is een titel die den paus van Romen alleen gegeven word, gelyk men de koningen en gekroonde hoofden Majeſteit noemt.

HEILSBERG, ALLERSBERG, kleine ſtad in Wermeland in Poolſch Pruiſſen, aan den vloed Aller, benevens een ſterk ſlot, en is de reſidentie des biſſchops van Wermeland, die te gelyk Præſes in 't Poolſch Pruiſſen is.

HEILSBRON, ſchoon en ryk Ciſtencienſer klooſter in Franckenland, waar in een abt is.

HEIMBACH, klooſter en Commandery van de Johanniter orde dicht by Landau in de neder-Elſas. Hier van heeft het beroemde Heimbachſche vergelyk by de Johanniter-orde den naam, 't welk 1382. tuſſchen den groot prioor van Duitſland en den heer-meeſter van de Bailluage opgerecht wierd. Zie *Heermeiſterthum.*

HEIMBURG, vlek en amt op den Harts in 't vorſtendom Blanckenburg.

HEIMERTSEN, ſtad in 't aarts-ſtift Keulen, 1. myl van Bonn.

HEIMSEN, klein Wurtembergſch ſteedje, dicht by Hagenſchies in Zwaben, is in de Hiſtorie van den Hamer-oorlog bekent, welken graaf Everard de vreedzame tegen de edellieden, die zich hier tegen hem verzamelt hadden, en tot een kenteken een kleinen zilveren hamer op zy droegen, op 't einde van de 14de eeuw voerde.

HEINRICHAU, voornaam en ryk Ciſtercienſer klooſter in 't vorſtendom Munſterberg in Sileſien, 7. mylen van Breſlau.

HEINRICHS, groot en welgeboud markt-vlek in het tot een vorſtendom verheven graafſchap Henneberg, een half uur van de ſtad Suhl, ſtaat zedert de dood van den hertog van Saxen-zeits tegenwoordig onder keur-Saxen.

HEINRICHSGRUEN, ſlot, vlek en heerlykheid in de Elleboger-kreits in Bohemen, de graven van Noſtits toekomende.

HEINRICHSSTADT, kleine ſtad in 't Bronswykſche, niet ver van Wolffenbuttel.

HEINRICHS WINCKEL, een pas in het Hannoverſche, niet ver van het ſlot Stauffenburg.

HEINSBERG, keur-Keuls ſteedje in het Gulikker land.

HEINSBERG, ſteedje in Graauwbundterland, aan den voorſten Rhyn, tuſſchen Razuns en Furſtenau.

HEINSHEIM, ſtad in het hertogdom Gulik, welke den 26. januari 1711. door een brand grote ſchade leed.

HEIS, eiland in Vrankryk, naar de kuſt van Poitou.

HEIST, kleine ſtad aan den vloed Nette in Ooſtenryks Brabant.

HEISTERBACH, beroemde Ciſtercienſer abdy in het hertogdom Bergen, tuſſchen Bonn en Blanckenburg.

HEITERSHEIM, zie *Heidersheim.*

HEK, vloed in het graafſchap Lippe in Weſtfalen.

HEKERSHAUSEN, zie *Heckershauſen.*

HEL, is een plaats onder de overloop van het voorſte deel eenes ſchips, daar men het touwwerk enz. bewaart, ook dient het den opper-bootsman tot een kamer.

HELB, vloed in Thuringen by Weiſſenſee en Clingen.

HELCHIN, een dorp benevens een ſlot in de kaſtelleny Ryſſel in Vlaanderen aan de Schelde, daar in den laatſten oorlog, de generaals van het leger der bondgenoten dikwils hun hoofdquartier hebben genomen, en het leger zyn rendevous of beſtemde plaats gehad heeft. Het komt den biſſchop van Doornick toe.

HELDBURG, kleine ſtad, amt, en ſchoon ſlot in 't vorſtendom Coburg, 3. mylen van Coburg, op een hogen berg gelegen, den hertog van Saxen Hildburghauſen toebehorende.

HELDER, klein eyland in Holland op de Zuiderzee, tuſſchen het eyland Wieringen, en het weſteinde van Vriesland.

HELDRUNGEN, kleine ſtad, veſting en amt in Thuringen, in 't vorſtendom Querfurth, den hertog van Saxen-Weiſſenfels als een vrye ryksheerlykheid toekomende. De veſting is wel aangelegt, met diepe grachten omringt, en de hooft-wal heeft 9. grote baſtions.

HELFENBURG, ſterk ſlot in de Pragenſer-kreits in Bohemen, dat voor onoverwinlyk gehouden word, maar den naam heeft van door ſpoken bezocht te worden.

HELFENSTEIN, graafſchap benevens een beveſtigt ſlot in Zwaben, daar van is Geiſlingen benevens veel dorpen aan de ſtad Ulm, Blaubeyern aan het huis Wurtemberg, eindelyk na het uitſterven der graven van Helfenſtein, Wieſenſteig ten deele aan Beyeren, ten dele aan Furſtenberg benevens andere gekomen.

HELFFTA, voorheen een nonne-klooſter, nu een amt in het graafſchap Mansfelt, onder keur-Brandenburgſche Sequeſtratie. Daar behoort een voorſtad van Eiſleben toe, en hoort tegenwoordig aan de ryksgraven van Flemming.

HELLEBAARDEN, zie *Partiſanen.*

HELLEDA, HELLIG, kleine vloed in Zweden in Zuider-Gothland, welke zich beneden Ahauſen in de provintie Bleckingen in de Ooſt-zee ſtort.

HELLENBRUNN, ſchoon luſt-ſlot des aartsbiſſchops van Saltsburg, een uur van Saltsburg.

Hellenstein, berg-flot in het hertogdom Wurtemberg in Zwaben, legt boven de ftad Haidenheim.

Hellenthal, ftad in 't aartsbisdom Trier.

Heller, in Saxen maken twee een penning uit, en hebben haar naam van Halb, wyl een Heller een halven penning maakt, waröm zy ook voor dezen Halbler genoemt wierden. Andere willen dezen naam van de ftad Hal in Zwaben afleyden, daar deze foort van munt het eerft zou geflagen zyn.

Hellespont, lo Stretto di Dardanelli, of, di Gallipoli, is een canaal van de Middelantfche-zee, 't welk den Archipel met de zee van Marmora verenigt, en deze zee-engte is tuffchen Romanien in Europa en Natolien in Afia.

Helligea, zie *Helleda*.

Helmershausen, marktvlek in neder-Heffen aan de Hennebergfche grenzen, hoort onder het amt Oofthelm voor de Röha of Lichtenberg, en komt den hertog van Saxen-Eyfenach toe.

Helmet, kleine ftad in Lyfland, in de provintie Efthland, 12. mylen ten noord-Ooften van Pernau gelegen.

Helmont, kleine ftad benevens een fchoon flot in Hollants Brabant, in het landfchapje Peeland, aan den kleinen Aa-ftroom.

Helms, kleine vloed welke op den Harts niet ver van Nordhaufen ontfpringt, en by het fteedje Hefferode in de Saltze valt.

Helmstadt, zie *Helmftadt*.

Helmstadt, flot en vlek in Kriechow, het adelyk geflacht van Helmftadt toekomende.

Helmstædt, middelmatige ftad in 't Bronswykfche gebied, 5. mylen van Bronswyk, den hertog van Wolffenbuttel toekomende, benevens een Univerfiteit, die 1576. gefticht, en 1612. ingewyd is. Darom heeft ze op 't einde van het jaar 1712. haar eerfte jubelfeeft gehouden. Daar is ook een Katholyk Benediktyner kloofter, waar over de abt van Werden Prelaat is.

Helmstat, kleine ftad in de neder-Palts, 2. myl. van Heidelberg.

Helmuth, fterk flot in de Lyflandfche provintie Letten.

Helovin, zie *Bec-Helovin*.

Helsingborg, open ftad benevens een vervallen flot en haven aan de Sond op Schonen, de Zweden toekomende. Zy legt tegen over de Deenfche vesting Cronenburg in Zeeland, en hier wierd voor dezen de tol van de Zont betaalt, welke, na dat deze plaats aan Zweden gekomen is, van de Denen te Cronenburg ingenomen word.

Helsingen, Helsingland, Zweeds landfchap in Noordland, 't welk ten noorden aan Medelpadien en Jempteland, ten weften aan Dalecarlien, ten zuiden aan het laatftgenoemde, en aan Geftricien, ten ooften aan den Bothnifchen zee-boezem grenft. Het is vol bergen en boffchen, en komt de kroon Zweden toe.

Helsingfors, kleine ftad benevens een goede haven in Finland, in de provintie Nyland, aan den Finlandfchen zee-boezem, daar de vloed Wanda daar in valt.

Helsingeur, opene ftad op het eyland Zeeland in Denemarken aan de Sont. Het flot aldaar hiet Cronenburg, dat een hooft en grensvefting tegen Zweden is, en daar de grote tol van de fchepen, die door de Sont pafferen, aan de kroon Denemarken betaalt word.

Helston, groot vlek in het landfchap Cornwal in Engeland, 't welk zitting en ftem in 't Parlement heeft.

Helta, marktvlek benevens een kafteel in Zevenbergen, een myl van Hermanftadt.

Helvoetsluis, zee-dorp in de provintie Zuid-Holland, aan den mond van de Maas, daar een haven is, waar in men de fchepen brengt die gekalfatert moeten worden. De reede tuffchen dit dorp en het eyland Goeree is zeer ruim en veilig, en van hier varen de paquet-booten tweemaal 's weeks naar Harwich in Engeland.

Hemau, kleine ftad in de opper-Palts, 3. mylen van Regensburg.

Hemid, Amida, ftad in Natolien in Azien, welke groot en volkryk is, ook een Turks Gouverneur en Chriften-aartsbiffchop heeft.

Hemingston, ftad in Suffolk in Engeland.

Hemisphærium, de helft van den Hemel of aardkloot.

Hemmendorf, Salts-Hemmendorf, marktvlek in het oude graaffchap Homburg in 't hertogdom Calenberg, in 't amt Lauenftein, den keurvorft van Hannover toekomende. Het heeft goede zoutbronnen, en in het naburige woud veel fteen-kolen.

Hempstead, ftad in Herfordshire in Engeland.

Henares, vloed in nieuw-Caftilien, welke zich in den vloed Xalama ftort.

Henckel, graaflyke familie in Silefien, welke de vrye ftands heerlykheid Beuthen in opper-Silefien bezit.

Henegouwen, graaffchap in de Ooftenrykfche Nederlanden, en een van de 17. provintien, 't welk ten weften aan Vlaanderen en Artois, ten zuiden aan Cambrefis, Picardyen en Champagne, en ten ooften aan het bisdom Luik en het graaffchap Namen grenft. Het heeft 24. fteden en 950. dorpen, en den naam Haynaut, zo als het in 't Franfch hiet, van den vloed Haina gekregen. Het zuidelyke deel bezitten de Franfchen, en daar in de fteden Valenciennes en Kamerik, het noordelyke deel het aartshuis van Ooftenryk.

Heneles, zyn kleine lichten welke in de zee fchynen te zwemmen, en van de fchippers voor een teken van ongeluk, dat hun boven 't hooft hangt, aangezien worden.

Hengersberg, markt-vlek boven Hofkirchen aan den Donau, in 't bisdom Paffau. Het heeft zyn eigen landgericht en kloofter.

Heniczida, dorp in Ongaryen tuffchen Döbrits en Wardein, heeft een kafteel en goede pas, en quam voor dezen den vorft van Zevenbergen, maar tegenwoordig den keyzer toe.

HENLEY, ſtad in Oxfordshire in Engeland, aan de Teems, heeft zitting en ſtem in 't Parlement.

HENLEYNARDEN, ſtad in het graafſchap Warwyk in Engeland, aan den vloed Alne.

HENNEBERG, een tot een vorſtendom verheven graafſchap in de Franckiſche-kreits, grenſt ten ooſten aan Thuringen, en daarin aan het Waimarſche en vorſtelyk-Zwartsburgſche gebied, ten zuiden aan het vorſtendom Coburg en het ſtift Wurtsburg, ten weſten aan het Fuldiſche en Heſſen-Caſſelſche gebied, ten noorden aan de vorſtendommen Eyſenach en Gotha. 't Is van een taamlyke grootte, wat bergachtig, doch vruchtbaar aan koorn, heeft ook ſtaal, yzer en andere bergwerken. Voorheen bezaten de vorſten en graven van Henneberg het gantſche land, tot dat in de 15de en 16de eeuw de beyde landsportien, die tegenwoordig tot het vorſtendom Coburg en Hildburghauſen behoren, door huwlyk en andere voorvallen het keur- en vorſtelyke huis van Saxen bekomen, maar Römhild het door ruiling en koop gekregen heeft; en eindelyk in het jaar 1583. het noch overige land na 't affterven des laatſten vorſts van Henneberg George Ernſt uit kracht van een erf-verbroedering aan het gezamentlyk huis van Saxen vervallen is, en 1660. alzo verdeelt wierd, dat van de keur-vorſtelyke linie den hertog van Saxen-zeits te deel zyn gevallen de ſteden en amten Sleuſingen, Suhla, Kuhndorf, Benshauſen, en uit kracht van het vergelyk in 't jaar 1700. met koning Auguſtus, Keurvorſt van Saxen getroffen, de Hennebergſche ſtem op ryksen kreits dagen, zynde ook een byzondere regering te Sleuſingen aangelegt; maar deze gantſche landsportie is nu zedert 1718. na 't affterven van hertog Mauritius Wilhelmus door keur-Saxen in bezit genomen. Wat de hertogen van Saxen-Weimar en Eyſenach betreft, en wel zo als het tegenwoordig ſtaat, zo bezit de eerſtgenoemde de ſtad en het amt Ilmenau, de laatſte het vlek en amt Kalten-Northeim, en het amt Fiſchberg in 't gemeen, maar 't welk in 't jaar 1707. door den abt van Fulda weer ingeloſt is. Het vorſtelyke huis Saxen-Gotha heeft in de deling voor zich, en naderhand uit de Altenburgſche Erfenis ontfangen de ſteden en amten Meynungen, Waſungen, Maſſeld, Frauenbreitungen, en het amt Sand, 't welk alles benevens de ſtad en het amt Saltzungen in Thuringen de hertog van Saxen-Meynungen in 't bezit heeft, maar de ſtad en het amt Themar benevens het kleine amt Behrungen zyn by de Römhildiſche landsportie gevoegt. Uit deze erfenis heeft Heſſen-Caſſel ook de ſtad en het amt Smalkalden, het klooſter en de voogdy Herrenbreitungen, en by ruiling tegen andere goederen het ſlot en amt Hallenberg gekregen, welke drie amten te zamen gemeenlyk de heerlykheid Smalkalden genoemt worden. Voor 't overige bezit de graaf van Stolberg-Geudern het vlek en ſlot Zwartza; maar het oude ſlot Henneberg, 't welk tegenwoordig een vorſtlyk Domein is, en waar naar het gantſe land den naam voert, legt 2. mylen van Meynungen in 't amt Maſſeld, en daar zyn noch enige puinhopen van te zien.

HENNEBONT, HANEBONT, kleine ſtad in neder-Bretagne, aan den vloed Blavet in Vrankryk.

HENNEMARCK, landſtreek in de Noorweegſche provintie Aggerhus.

HENNIN, HENNIN-LIETARD, vlek en graafſchap, benevens een Collegie van de Koorheren van de Auguſtyner-orde in de provintie Artois, 3. mylen van Arras, de graven van Boſſu en de hedendaagſche vorſten van Chimay noemen zich daar naar.

HEPPENHEIM, kleine ſtad en ſlot in de Bergſtraat.

HEPRES, vloed in Henegouwen, die by Chimay ontſpringt, en niet ver van Maroilles in de Sambre valt.

HEQUINZ-BACHI, zo worden de lyfartzen van den Sultan genaamt.

HERAC, ſtad in Woeſt-Arabien, aan de grenzen van het beloofde land in Azien.

HERACLEA, ſtad in Romanien, benevens een goede haven, welke voor dezen de hoofdſtad van Thracien was. Zy heeft een aartsbiſſchop, onder den Patriarch van Conſtantinopel ſtaande, en is hedendaags zeer vervallen.

HERACLEA DI PONTO, ſtad in Natolien aan de Zwarte-zee in Azien.

HERALDIQUE, BLASON, is een wetenſchap om de wapens van den hogen en den lagen adel recht te verſtaan en te verklaren, ook naar deszelfs aart andere wapens regelmatig en kunſtig uit te vinden.

HERAT, HERI, de beſte ſtad van de Perziaanſche provintie Choraſan, in een landſtreek en aan een vloed van den zelven naam, daar de ſchoonſte Rozen groeien, en de beſte tapyten van Perzien gemaakt worden.

HERBEMONT, ſtad in het hertogdom Luxemburg in het graafſchap Chiny, heeft een berg-ſlot, en legt 4. mylen van Montmedy.

HERBERSDORF, welgeboud ſlot in neder-Stiermarken gelegen, voorheen het ſtamhuis der uitgeſtorven graven van dezen naam, maar nu de Jezuiten te Grats toekomende.

HERBERSTEIN, graaflyke familie in de keyzerlyke erf-landen, die zich in vele linien uitgebreyd heeft, waar van 'er ook enige in Stiermarken en Sileſien zyn. Zy bezitten het erf-kamerheers en het erf-ſpys-opdragers amt in Karinthien, haar ſtamhuis Herberſtein legt in neder-Stiermarken aan de Feiſtrits, aan de Ongariſche grenzen.

HERBITZHEIM, zie *Habitzheim.*

HERBORN, kleine ſtad en berg-ſlot op Weſterwald aan de Dille, benevens een beroemt Gereformeert Gymnaſium, dat door de Huizen Naſſau-Dillenburg, Diets, en Siegen bezorgt word, 4. m. van Marpurg.

HERBRECHTINGEN, Wurtembergs klooſter in Zwaben, voorheen van de Auguſtyner-orde, tuſſchen Heidenheim en Giengen aan den vloed Brents gelegen.

HERBSTHAUSEN, vlek in Franckenland, een myl van Mergentheim.

HERÇEGOVINA, zie *Arcegovina.*

HERCK,

Herck, ſtad en ſlot in 't bisdom Luik, aan een vloed van den zelven naam, aan de grenzen van Brabant.

Hercole, klein eyland in de Toskaanſche-zee in Italien, niet ver van Stato delli Preſidii waar toe het behoort.

Hereford, hoofdſtad van het landſchap van dezen naam aan den vloed Wye in Engeland. Zy heeft een biſſchop, onder den aartsbiſſchop van Canterbury ſtaande, en zend twe gedeputeerden in 't Parlement.

Herefort, Hertfort, graafſchap in Engeland, 't welk ten noorden aan Shrop, ten weſten aan Radnor en Brecknock, ten zuiden aan Monmouth en Gloceſter, en ten ooſten aan Worceſter grenſt. 't Is een der vruchtbaarſte en gezondſte landſchappen van Engeland, en deszelfs wol is zeer beroemt.

's Herenberg, fraai ſteedje benevens een ſlot en den titel van een graafſchap in Zutfen, niet ver van den Rhyn, daar de graven van den Berg reſideren.

Herent, ſlot en vrye heerlykheid in Brabant in het quartier van Leuven, de familie de Mot toekomende.

Herentals, ſtad in 't ooſtenryks Brabant, aan den kleinen vloed Nethe.

Herestall, Heristell, ſlot in Weſtphalen aan de Wezer, het bisdom Paderborn toekomende.

Herforden, ſtad in het graafſchap Ravensberg, 3. mylen van Minden, den koning van Pruiſſen toekomende, daar een vorſtlyk vrouwen ſtift van den Gereformeerden Godsdienſt is, wiens abdis een onmiddelbare ſtand van 't ryk, en zedert 1688. de princes van Courland Charlotta Sophia is. Het begrypt ook noch een ander adelyk klooſter, niet ver daar van, onder zich, 't welk een dekaneſſe heeft, en Hervord op den berg genoemt word.

Heri, zie *Herat*.

Heric, Adramita, turks landſchap in 't gelukkig Arabien in Azien.

Hericourt, kleine ſtad en heerlykheid in het graafſchap Mumpelgard, die van den koning van Vrankryk noch bezeten word, ſchoonze uit hoofde van de Ryswykſche vredehandeling aan den hertog van Mumpelgard had moeten overgelevert worden.

Heringen, ſtad, ſlot en klein amt in Thuringen, aan den vloed Helm, in de zo genaamde goude weyde, den vorſt van Zwartsburg-Rudelſtad en de graven van Stolberg in gemeenſchap toekomende.

Herisson, is een ſlag-boom met yzere pennen voorzien, die op een paal ruſt, dat men hem om kan draaien, ook op en neer trekken, en daar door den weg openen en ſluiten kan.

Herival, priory van reguliere Kanunniken van de Auguſtyner-orde in Lotteringen op een berg gelegen, welke voorheen den pauſſelyken ſtoel onmiddelyk onderworpen was, maar zich in het jaar 1710. zonder bewilliging van den paus onder het rechtsgebied van den biſſchop van Toul begeven heeft.

Herk, zie *Herck*.

Herlaxton, ſtad in Lincolnshire in Engeland.

Herling, vlek in het graafſchap Norfolk in Engeland.

Herlisheim, ſtad en ſlot in de opper-Elſas, 4. mylen van Schlettſtadt.

Herma, Therma, Germa, ſtad in Griekenland, in het landſchap Albanien, aan den vloed Sacrio, heeft een aartsbiſſchop, en legt 2. mylen van Scutari.

Hermanstadt, Szeben, de eerſte van de Sechſiſche ſteden en hoofdſtad van Zevenbergen, aan den vloed Zeben. Zy is taamlyk groot, na de oude manier beveſtigt, word in de beneden ſtad verdeelt, en is byna rontom met grote dyken omringt, waar door men ze op enige plaatzen kan onder water zetten. Zy heeft enkele Duitſche inwoners, van den Luiterſchen Godsdienſt, en een beroemt Luiterſch Gymnaſium. De regering aldaar is gelyk in de overige Zevenbergſche ſteden Ariſtocratiſch, of uit de aanzienlykſten beſtaande, waar by in de ſtad de burgermeeſter, maar buiten dezelve de zogenaamde konings-richter of Comes van de Duitſche natie de voornaamſte perſoon preſenteert. Zy is de reſidentie der keyzerlyke Gouverneurs, en heeft zich nooit in den laatſten oorlog der rebellen de keyzerlyke gehoorzaamheid onttrokken.

Hermanstein, zie *Ehrenbreitſtein*.

Hermanville, kleine ſtad in Picardyen in Vrankryk.

Hermbach, ſteedje in 't hertogdom Gulik, aan de rivier de Roer.

Hermelyn, is een wit en zeer zacht bont met vlakken, 't welk de keurvorſten aan hun keurrokken gebruiken, en 't welk uit Moſcovien komt.

Hermenges, vlek in de provintie Helſingen in Zweden, een Zweedſche myl van den oever van den Bothniſchen zeeboezem.

Hermogenitsen, ketters onder de Chriſtenen in Africa in de voorgaande eeuw, die onder anderen geloofden dat de ſtof, waar uit de wereld beſtond, van de zelve eeuwigheid met God was.

Hermosello, kleine en beveſtigde ſtad in 't koningryk Leon in Spanjen, daar de beyde rivieren Douro en Tormes te zamen lopen, 5. mylen van Miranda de Douro.

Hernath, vloed in opper-Ongaryen, in het graafſchap Barzod.

Herndal, Zweedſch landſchap in Noorwegen, tuſſchen Jempteland en Medelpadien.

Hernösand, ſtad aan den Bothniſchen zeeboezem, benevens een ſchone haven. Zy is de hoofdſtad van de Zweedſche provintie Angermanland, en heeft een beroemd Gymnaſium Academicum.

Heroldsberg, heerlykheid in Franckenland, de barons van Geuder, genaamt Rabenſteiner, toekomende.

Herou, ſtad in Egypten aan den Arabiſchen zee boezem in Africa.

Herout van een koning of gemenebeſt, is een perſoon die den oorlog aankondigt, belegerde ſteden

den opeischt, en by tournooispelen, uitdelingen der wapens, koninglyke kroningen, bylegers, en andere plechtigheden zyn dienst moet waarnemen.

HERQUENRODE, Cistercienser nonnen-klooster in 't bisdom van Luik, niet ver van Hasselt.

HERREN-ALB, Wurtembergsche abdy, en klooster, aan den vloed Alb, aan de Badische grenzen in Zwaben, was voor de Reformatie van de Cistercienser-orde.

HERREN-BERCHTHEIM, groot dorp in Franckenland by Golhoffen en Uffenheim, alzo na twe adelyke geslachten, die 'er voordezen hun residentie hielden, genoemt, hoort tegenwoordig onder Anspach.

HERRENBREITUNGEN, klooster en voogdy in 't Hennebergsche, ter rechte hand van de Werra, tegen over het klooster Frauenbreitungen, hoort onder Hessen-Cassel.

HERRENGRUND, kleine berg-stad in opper-Ongaryen een myl van Neusoll, daar goede koper-mynen zyn.

HERRENWERDT, klooster der reguliere koorheren van St. Augustyn by Chiemsee in 't aartsbisdom van Saltsburg.

HERRIEDEN, kleine stad in Franckenland, den bisschop van Aichstedt toekomende.

HERRENBERG, stad tusschen Calw en Tubingen, in 't hertogdom Wurtemberg.

HERRNGULDEN, een zilvere munt in 't Keulsche, bedraagt 64. Albus.

HERRNHAUSEN, schoon lusthuis op den Harts, een myl van de stad Wildemann in een vermaaklyke landsdouwe, den keurvorst van Hannover toekomende.

HERRNSTAD, stad aan de Bartsch, in het vorstendom Wolau in Silesien. evenwel word zy tot het vorstendom Liegnits gerekent, en heeft 1706. volgens de Oud-Ranstedtsche Conventie drie Luithersche kerken en een school gekregen. Deze plaats is in het jaar 1710. door een brand gants verwoest.

HERNNSTEIN, berg-slot en amt in de neder-Elsas by Neuweiler, 't welk de raad van Straatsburg aan den heer van Rosen verkocht heeft.

HERSBRUCK, kleine stad in Franckenland in 't Neurenbergsche gebied, dicht aan de opper-Paltsische grenzen aan de Pegnitz, 2. mylen van Lauffen. Zy hoort de stad Neurenberg toe.

HERSE, zie *Val-Poorten*.

HERSEFELD, HERTSFELD, klooster in 't hertogdom Bremen, 3. mylen van Stade, aan den vloed Luhe.

HERSFELD, zie *Hirschfeld*.

HERSILLONS, zyn planken, met uitstekende yzere pennen, om de passen daar door te sluiten.

HERSSPERG, residentie-plaats van den graaf Reussen Hendrik VIII. in Voigtland.

HERSTALL, zie *Herestall*.

HERSTALL, barony in Brabant, welke de Prinssen van Oranje van oude tyden herwaarts als een leen van de Brabantsche hertogen en het bisdom Luik bezeten hebben. Na de dood van Wilhem III. koning van Groot-Brittannien, was 'er *geschil* over derzelver bezit tusschen den koning van Pruissen en de voogden des jongen prinssen van Nassau, maar 1714. wierd zy door het Leenhof van Luik den koning van Pruissen toegewezen, en door hem in bezit genomen.

HERSTBERG, kleine stad en slot in 't hertogdom Westphalen, keur-Keulen toebehorende.

HERSTEIN, neder-Paltsisch steedje aan de Nahe.

HERTEN, schoon lusthuis, den graaf van Nesselroth toekomende, en in het keur-Keulsche gebied niet ver van Linne gelegen.

HERTENBERG, slot, vlek en heerlykheid in de Elleboger-kreits in Bohemen, de vryheren van Pissnits toekomende.

HERTFORD, zie *Hereford*.

HERTNECK, sterk slot in opper-Ongaryen, 't welk in 't jaar 1709. den rebellen door de keyzerlyken afgenomen wierd.

HERTOG, heeft den naam daar van, wyl de hertogen in oude tyden voor het krygs-heir trokken, en dat commandeerden, ook die gerechtshandelingen, die de graven als onderrechters niet byleggen konden, beslissen moesten. De vier voornaamste en oudste hertogen in Duitsland waren Beyeren, Saxen, Zwaben, en Franckenland. Naderhand is deze waardigheid in Duitsland erflyk geworden, en hiet alzo hedendaags een hertog, die of een hertogdom van 't Roomsche ryk te leen draagt, of van hertoglyke ouderen geboren is. Deze titel gaat noch voor den vorstelyken, en de oudste vorstelyke huizen in Duitsland voeren dien voor 't grootste gedeelte, welke tegenwoordig zeven in getal zyn, naamlyk Beyeren, Saxen, Bronswyk, Mecklenburg, Holstein, Lotteringen, en Wirtemberg.

HERTOGENBOSCH, grote, volkryke en welbevestigde stad in 't Hollands-Brabant, daar zich de rivieren de Aa en de Dommel verenigen. Deze rivieren maken in de stad veel grachten uit, en zy heeft in haar omtrek een sterke citadel, buiten drie Schanssen. De omleggende landstreek hiet de Meyery van 's Hertogenbosch, en is een van de 4. quartieren van Brabant. Men deelt ze in vier jurisdictien, welke zyn Oosterwyk, Kempenland, Peeland en Maasland.

HERTZBERG, kleine stad in de Saxische keur-Kreits, 3. mylen van Torgau, is den 16. mey 1723. meestendeels afgebrand.

HERTZBERG, keur-Hannoversche Berg-stad en slot tegen den opper-Hartz, by het Ochsenpfuler meir in 't vorstendom Grubenhagen.

HERTZBERG, HIRTZBERG, sterk berg-slot in het graafschap Ziegenhain by Grebenau, hoort de vryheren van Doringberg toe, maar de landgraaf van Hessen-Cassel heeft 'er het Jus præsidii.

HERTZEGOWINA, zie *Arcegovina*.

HERTZFELD, zie *Hersefeld*.

HERTZHORN, kleine stad in de provintie Stormarn in het Holsteinsche, anderhalf myl van Gluckstadt.

Hertzog-Aurach, kleine stad, slot en amt aan den vloed Aurach, in 't bisdom Bamberg.

Hertzogenburg, vlek en ryke Proosdy in neder-Oostenryk, aan den vloed Trusen.

Hertzogenreid, kleine stad in 't hertogdom Gulik.

Hervorden, zie *Herforden*.

Hesbaye, zie *Hasbain*.

Hesdin, Hedin, kleine, maar sterke en in een moeras gelegene stad aan den vloed Canche, in het graafschap Artois, tegen de grenzen van Picardyen, de kroon Vrankryk toekomende. De Franschen hebben 1710. haar fortificatien zeer versterkt.

Hesperides, zie *Verde*.

Hessberg, lang gebergte in Franckenland, daarop veel hasel-noten groeien.

Hessel, vloed in het graafschap Ravensberg in Westphalen, die in de Eems valt.

Hessen, landgraafschap in de opper-Rhynsche kreits, 't welk ten noorden aan het bisdom Paderborn, en hertogdom Bronswyk, ten oosten aan Eisfeld en Thuringen, ten zuiden aan het Fuldische land en Wetteravien, en ten westen aan de graafschappen Nassau, Witgenstein, Hatsfeld en Waldek grenst. Het word in opper- en neder-Hessen verdeelt, waar van het laatstgenoemde, als het noordelyke deel, om de Werra, Fulda, Schwalm, Diemel en Wezer legt, en den landgraaf van Hessen-Cassel toekomt; het andere, als het zuidelyke deel, legt om de Lohne herom, en hoort meestendeels den landgraaf van Hessen-Darmstad toe. De Casselsche Linie is den hervormden Godsdienst toegedaan, en moet tot hare meerderjarigheit volle 25. jaar hebben; daarentegen belyd de Darmstadsche den Luiterschen Godsdienst, en heeft uit kracht van een privilegie, dat zy van keyzer Ferdinand II. gekregen heeft, maar achttien jaar nodig om meerderjarig te zyn. Ieder van deze beyde vorstelyke linien heeft weder een geäppanageerde of uitgezette linie, naamlyk de Casselsche die van Hessen-Rhynfels, die Roomsgezind is, en zich weer in twe takken verdeelt, naamlyk te Rotenburg en Wanfried, welke beyde ook den Roomschen Godsdienst zyn toegedaan: van de Darmstadsche stammen de landgraven van Hessen-Homburg af, die den hervormden Godsdienst toegedaan zyn.

Hessen, schoon vorstelyk Wolffenbuttels lust-en amt-huis, benevens, een vermaaklyken tuin, drie mylen van Wolffenbuttel, achter den zo genaamden Hessendam gelegen.

Heston, stad in Middlesex in Engeland, daar de schoonste tarwe groeit, en hier van word het brood op de koninglyke tafel gebacken.

Hesychastæ, ketters in de Oostersche-kerk in de 14de eeuw, welke zich beroemden van een byzondere gemoets gerustheid te bezitten, en zeltzame gebaarden maakten, waar by zy voorgaven aangename ingevingen te hebben. Onder hen zelfs ontstond 'er een geschil over de verheerlyking van den Heyland, of de glans, waar mee Christus omschenen wierd, uit het Godlyke wezen zy of niet, nademaal men de Godheid met geen ligchaamlyke ogen zien kon, maar deze stryd heeft zig met de dood van den voornaamsten auteur geëindigt.

Hetmann, is in Polen zo veel als kroons-veldheer, en by de Cosakken in de Ukraine zo veel als commanderende generaal, welke een leenman van den Czaar van Moskovien is. Dit laatste amt wierd voor enige jaren door den beruchten Mazeppa bekleed, die 1708. in november tot den koning van Zweden overging, en daarom door den czaar Petrus I. van alle zyne goederen en waardigheden berooft wierd. De tegenwoordige Hetmann der Cosacken hiet Skoropatzki, en resideert te Gluchow.

Hetter, amt in 't hertogdom Kleef aan den Rhyn, den koning van Pruissen toekomende.

Hettgau, landschap in de neder-Elsas, om Seltz herom. Het hoort de graven van Hanau toe.

Hettstedt, kleine stad in het graafschap Mansfeld.

Hetzendorf, lust-slot benevens een schonen tuin in Oostenryk, niet ver van Wenen, den prins van Lichtenstein toekomende.

Hevaux, kleine stad in het bisdom Combraille in Vrankryk, 4. uren van Montaigu.

Heubach, Heuwach, kleine stad, benevens een schoon slot in 't hertogdom Wurtemberg in Zwaben, een myl van 't Zwabische Gemund.

Heverle, slot en heerlykheid in Brabant, dicht by de stad Leuven, aan den vloed Dille en de Beek Fura, het hertoglyke huis van Aremberg toekomende. Omtrent 500. schreden daar van is een klooster de Celestynen, daar deze hertogen hun erffelyke begraafplaats en stamboom hebben.

Heukelom, kleine stad aan de rivier de Linge in het graafschap Holland.

Heusden, een welgeboude van natuur en door kunst bevestigde stad en slot in Holland, aan de grenzen van Braband, aan een arm van de Maas gelegen, tegenwoordig de Verenigde Nederlanden toekomende.

Heusdorff, amt in Oosterland, den hertog van Saxen-Weimar toekomende.

Heuselberg, zie *Insolberg*.

Heust, kleine stad in Poolsch Pruissen, in Wermeland.

Heuwach, zie *Heubach*.

Heweczæ, kleine stad in opper-Ongaryen, den beroemden Ongerschen graaf Caroli toekomende.

Hexam, stad in Engeland in de provintie Nort-humberland, aan den vloed Tine.

Heyde, oude barony in 't oostenrykseh Vlaanderen aan de Schelde, niet ver van Dendermonde.

Heyde, vlek in Dithmarsen in Holstein, den hertog van Holstein-Gottorp toebehorende.

Heyde, een schoon vorstelyk slot en lusthuis in neder-Hessen aan de Fulda, by Melsungen, in 't amt Spangenberg, onder Hessen-Cassel behorende.

Heyde, Bor, stad en slot, meestendeels met

dyken omringt in de Pilsner-kreits in Bohemen, heeft in 't jaar 1726. een zwaren brand geleden.

Heydeck, kleine stad, slot en heerlykheid in Nordgau, aan den vloed Rednits gelegen, en Palts-Nieuwburg toekomende.

Heydelberg, zie *Heidelberg.*

Heydelsheim, keur-Paltsisch steedje in de neder-Palts, in Creichau.

Heydelsheim, zie *Heidenheim.*

Heydenen, zie *Afgodendienaars.*

Heyde-Parc, word de koninglyke diergaarden by Londen genaamt, daar men des zomers zyn vermaak met ryden en wandelen neemt, gelyk in den Haag in 't Voorhout.

Heydersdorff, slot en heerlykheid in neder-Oostenryk, niet ver van Schönbrunn. Het is het stamhuis van het vryheerlyk geslacht van Heydersdorff.

Heyducken, zyn de voetknechten der Ongarische Nationale troepen. Hunne wapens zyn vuistroers, teschinken, pieken en Tschakanen. Op zy dragen zy zabels of zo genaamde pallassen. In opper-Ongaryen vind men een soort van vrye Heyducken, welke in het Turksche vredens traktaat uitdruklyk verklaart zyn onder 's keyzers macht te staan.

Heyer, steedje in het Nassau-Dillenburgsche, is 1723. te enemaal afgebrand.

Heysant, zie *Ouëssant.*

Hezfeld, zie *Haidingsfeld.*

Hhalis, lange straat, welke zich door de gantsche stadt Cairo in Egypten uitstrekt.

Hhatib, een soort van Turksche priesters, welke in de Mosqueen van een verheve plaats enige kapittels uit den Alcoran voorlezen.

Hiamuen, schone en sterke koopstad in China, in de provintie Fockien, op een eyland, van waar de waren uit China naar Indien vervoert worden.

Hidalgos, zyn de gemene edelluiden in Spanjen, die, behalven in Arragon, geen landgoederen of rechtspleging hebben, maar in steden wonen.

Hielmer, meir in Zweden, tusschen Nericien en Sudermanland, is 9. mylen lang en 4. breed.

Hieltes, vloed in het koningryk Leon in Spanjen, welke zich in den vloed Guebra stort.

Hienefeld, zie *Hunfeld.*

Hierak, zie *Yerak Agemi.*

Hierarchia, hiet eigentlyk een heilige regering, gelyk zommige diergelyke Hierarchiën onder de Engelen stellen. Tegenwoordig word inzonderheid van de Roomsgezinden de pauslyke regering zo genoemt, hoewel de protestanten, die noch bisschoppen en aartsbisschoppen hebben, zich ook van dat woord bedienen kunnen. Van de Catholyken worden de Engelen in drie Classen verdeeld: De opperste rang der Engelen-Hierarchy begrypt Seraphim, Cherubim en Thronos, dat is, de Seraphinen, Cherubinen en Thronen, de middelste Dominationes, Virtutes en Potestates, heerschappyen, krachten en machten, de laagste Principatus, Archangelos en Angelos, vorstendommen, aarts-Engelen en Engelen.

Hieres, stad aan de kust van Provence, tegen over de Hierische eylanden, 2. mylen van Toulon.

Hierische Eylanden, zyn enige eylanden in de Middelantsche-zee aan Provence, den koning van Vrankryk toekomende.

Hieronymiten, Roomsgezinde munniken in Spanje en Italien, anders Heremyten van St. Hieronymus genaamt. De verf hunner kleding is castanje-bruin, en zy volgen den regel van St. Augustinus. Hun voornaamste verblyfplaats is te Lupiana in Spanje, in het bisdom van Toledo, en hun komt ook het Escuriaal en het klooster van St. Justus toe, waar in keyzer Karel de V de gestorven is.

Hiesmes, kleine stad en Landschap in Normandyen.

Highan, stad in Suffolk in Engeland.

Highamserries, stad in Northamptonshire in Engeland.

High-Churchmen, zyn in Groot-Brittannien dezelve, welke de Presbyterianen niet eens uit politie dulden wilden, en beduid zo veel als luiden van de hoge kerk, of hoogvliegers; daar in tegendeel de Low Churchmen, of die van de lage kerk, de Presbyterianen als broeders zoeken over te halen, en hun zeer graag een politieke verdraagzaamheid toestaan, warom zy van de High-Churchmen niet anders als in Duitsland ten tyde van Calixtus de Syncretisten van de Theologanten, aangezien worden.

Highlake, kleine plaats in Engeland in de provintie Cheshire, daar de vloed Dee in de Iersche-zee valt.

High-Treason, zie *Hoogverraad.*

High-Wayman, word in Engeland een rover genaamt, welke vermomt de Reizigers op de wegen aangrypt en plundert, en wanneer 'er in een nabygelegen dorp enige opstand komt, zich te paard gewoon is weg te pakken.

Higuera, stad in 't koningryk Andalousien in Spanje, 8. mylen van Lucar la Major.

Hijar, zie *Hyar.*

Hilas, kleine stad en slot in nieuw-Castilien, in Spanjen.

Hilbe-Isle, eyland in Engeland by het landschap Cheshire, daar de rivier Dee in de zee valt.

Hildburgshausen, Hilpershausen, stad en amt aan den vloed Werra, benevens een schoon slot in 't vorstendom Coburg. Zy is de residentie-plaats des hertogs van Saxen-Hildburgshausen, welke tegenwoordig Ernestus Fredericus genoemt word, den 17. decemb. 1707. geboren, en zich met Carolina graaf Filip Carel van Erpach-Furstenau's dochter den 19. juni 1726. in den echt begeven heeft. In 't jaar 1716. heeft de vorige hertog een patent uitgegeven, en den genen, die in de nieuw aangelegde nieuwstad voor de middelste poort te Hildburgshausen bouwen en zich ter nêer zetten willen, niet alleen zekere landen en het bouwhout vry laten leveren, maar ook een twintigjarige vryheid van lasten en tollen belooft. Het Gymnasium Illustre aldaar heeft 1726. weer opgehouden.

Hildesheim, bisdom tusschen het Bronswyksche en het Hannoversche gebied gelegen, wiens bisschop een onmiddelyke ryksstand is, en als wybisschop onder het aartsbisdom van Ments behoort. Het word in het kleine en grote stift verdeelt, waar van het eerste drie amten en het andere 11. onder zich begrypt. In 't jaar 1711. ontstonden 'er enige geschillen tusschen het keur- en vorstlyk huis Bronswyk-Lunenburg, en het Domkapittel van Hildesheim, wegens veel religie-bezwaarnissen, daar de Luitersche inwoners van het stift over klaagden, als ook over het brouwen van de stad Hildesheim, warom 'er keur-Hannoversche en vorstelyk-Bronswyksche troepen in het stift trokken, en de stad Hildesheim benevens andere plaatsen bezetteden. Deze grieven zyn wel in het zelve jaar door een opgericht reces in der minne bygelegt, maar het stift en de stad Hildeskeim is evenwel noch met enige keur-Hannoversche troepen bezet gehouden. De tegenwoordige bisschop is de keurvorst van Keulen Clemens Augustus, uit het huis van Beyeren, die 'er den 8. febr. 1724. toe verkoren is.

Hildesheim, hooftstad van het bisdom van dezen naam, waar over het huis van Bronswyk het erf-beschermings-regt heeft. Zy is groot en bevestigt, en legt aan den vloet Innerste, die haar in de oude en nieuwe stad scheyd. In de stad zyn uit hoofde van het Westfaalsche vredens tractaat, 6. kerken benevens de stads-school van den Luiterschen Godsdienst. Zy legt 10. myl. van Halberstad.

Hildesheim, kleine stad in de Eiffel, den keurvorst van Trier toebehorende.

Hildewardeshausen, Hilverhausen, oud nonnen-klooster in 't vorstendom Calenberg, onder keur-Hannover behorende.

Hildschin, stad in Silesien in 't vorstendom Troppau, daar de Oppa in de Oder loopt, benevens een schone burg, de graven van Gaschin toebehorende.

Hilesford, groot vlek in de provintie Kent in Engeland, aan den vloed Methway.

Hilgenbach, vlek en amt in 't graafschap Siegen, waar toe een Premonstratenser nonnen-klooster, met namen Keppel, behoort.

Hillersleben, amt in 't hertogdom Maagdenburg, voor enige jaren door den koning van Pruissen aan de Universiteit van Hal geschonken.

Hillesheim, Heylissem, een slecht vlek, maar daar by een goede pas aan de nieuw aangelegde Brabantsche linien, daar de hertog van Marlborough met het leger der bondgenoten 's nachts tusschen den 17. en 18. jul. 1705. gemelde linien overmeestert, en een goede victorie op de Fransche en Beyersche troepen bevochten heeft.

Hilpershausen, zie *Hildburgshausen.*

Hilpoltstein, Hipolstein, kleine stad en slot tusschen Gravenberg en Petzenstein, is een Neurenbergs pleeg-amt.

Hils, beroemd woud en gebergte aan deze zyde van de Leine in het vorstendom Calenberg, waar naar de stad Hildesheim genoemt is.

Hilste, marktvlek in 't amt Blumenau in 't vorstendom Calenberg, den keurvorst van Hannover toekomende.

Hilverhausen, zie *Hildewardeshausen.*

Himera, zie *Termini.*

Himmel-bruck, stad in 't vorstendom Minden in Westphalen aan een kleine rivier, welke niet ver van Petershagen in de Wezer valt.

Himmel-Cron, voorheen een Cistercienser nonnen klooster en abdy in 't markgraafschap Bayreuth, tusschen Culmbach en Gefræs, maar nu een amt, daar de vorst dikwils gewoon is zyn vermaak te nemen.

Himmelport, slot aan den vloed Oest in 't hertogdom Bremen.

Himmels-Pforte, voorheen een klooster, nu een vlek en amt in de nieuwe-marck Brandenburg.

Himmels-Pforten, vorstelyk stift en vrouwen klooster van de Cistercienser-orde in Franckenland, onder Wurtsburg behorende, wiens abdis zedert 1717. een gravin van Althan is.

Himmels-Pforten, zie *Tischnowits.*

Himmelstedt, voorheen een klooster, nu een amt in de nieuwe-marck Brandenburg, niet ver van Berlinicken.

Himmelstein, kleine berg-stad in de Elleboger-kreits in Bohemen.

Himmelsthur, lust-slot niet ver van Hildesheim.

Hinagoa, Ynagoa, een van de Lucäische eylanden in America.

Hindelopen, kleine stad aan de Zuider-zee in Westergoe in Vriesland.

Hinderlaag, is een krygs list, waar van men zich met behulp van een hegge, een bosch, of gracht, waar in men zich verbergt, bedient, om den vyand met voordeel te overvallen, en hem gevangenen, paarden of levensmiddelen af te zetten.

Hingang, grote stad in de Chineesche provintie Xensi in Asien.

Hingham, stad in Engeland in de provintie Norfolk, 80. mylen van Londen.

Hinghoa, grote stad in de provintie Fockien in China in Azien, en de hooftstad van een landschap van den zelven naam, 't welk veel zyde en ryst heeft.

Hinsberg, kleine stad en klooster in 't hertogdom Gulick, daar in 't jaar 1711. 48. huizen benevens gemelde klooster en een kerk door een brand zyn in de asch gelegt.

Hio, kleine stad in west-Gothland in Zweden, aan het meir Weter.

Hioring, kleine stad in noord-Jutland, tot het stift Alburg behorende.

Hippon, zie *Bona.*

Hirschau, vlek of kleine stad in het bisdom Regensburg, 2. mylen van Sultzbach. Van de inwoners dezer plaats vertellen ze allerhande eenvoudige historien. Het hoort den keurvorst van Beyeren toe.

Hirschau, benediktyner klooster in 't hertogdom

dom Wurtenberg, niet ver van Calw, daar voorheen een vorstelyk klooster school was, maar 't is 1692. door de Franschen afgebrand.

HIRSCHBERG, volkryke stad in het erf-vorstendom Jauer in Silesien, daar de Bober en Zacke te zamen komen, 7. mylen van Liegnits. Een myl van de stad zyn de beroemde Schafgotsche gezondheids baden te Warmbrunn. Buiten deze stad is 1709. uit kracht van de oud-Ranstedtsche conventie een Luitersche-kerk en school aangelegt.

HIRSCHBERG, kleine stad ter rechter hand van de Saale, benevens een slot in Voigtland, den graaf Reussen toekomende, daar ook een van deze graven zyn verbiyf houd.

HIRSCHBERG, DONA, stad en slot in de Buntzlauer-kreits in Bohemen.

HIRSCHBRUCK, zie *Hersbruck*.

HIRSCHFELD, HERSFELD, was voor dezen een voorname abdy, maar die in het Westfaalsche vredens traktaat 1648. gesecularifeert, en het huis van Hessen-Cassel als een vorstendom overgegeven is. Het legt tusschen neder-Hessen, Thuringen, en het Fuldische land, en de hoofdstad hiet ook Hirschfeld, welke aan de Fulda, 6. mylen van Eisenach legt, taamlyk groot is, en een Gereformeert Gymnasium, vorstlyk slot, ook een schone en ryke stifts-kerk heeft.

HIRSCHFELDAU, kleine stad in opper-Lusatien, een myl van Zittau, den raad van Zittau toekomende.

HIRSCHHEYD, kleine stad in 't stift Bamberg, in Franckenland, aan den vloed Rednits.

HIRSCHHORN, kleine stad en sterk slot aan den Necker, boven Heydelberg, die voorheen de heren van Hirschhorn toebehoort heeft, maar 1632. als een leen aan keur-Ments vervallen is.

HIRSCHSTEIN, slot op een berg, een myl beneden de stad Meissen aan de Elf, die van Felgenhauer toekomende.

HIRTSBERG, sterk berg-slot in het graafschap Ziegenhain in Hessen, 't welk een vryheer van Döringenberg toekomt, maar door den landgraaf van Hessen-Kassel met manschap bezet word.

HISINGEN HING, Zweedsch eyland aan den mond van de rivier Gothelba in de provintie Bahus in Noorwegen, tegen over de stad Gothenburg.

HISPANIOLA, zie *St Domingo*.

HISTERRYK, zie *Istria*.

HISTORIE, zo word of de geschiedenis zelfs, die 'er voorgevallen is, of het schriftlyk verhaal daar van genaamt. Die zulk een opstel maakt word Historicus of Historiographus genaamt.

HITHAUHAZIN, stad in de Portugeesche Capitanea St. Vincent in Brazilien in zuid-America.

HITHE, stad en haven in Engeland, in de provintie Kent, en is een van de 5. havens, die ieder 2. gedeputeerden in het Parlement zenden.

HITLANTSCHE EYLANDEN, zie *Schetland*.

HITTLER-SCHANS, welbevestigde schans op de Elf, niet ver van Pinneberg, 3. mylen van Hamburg.

HITTONA, zie *Altona*.

HITZACKER, stad in het graafschap Danneberg, in het Hannoversche gebied, is voorheen de residentie des hertogs van Wolffenbuttel geweest.

HLUBOKA, zie *Frauenberg*.

HOBLERS, zyn in Engeland zekere soldaten die aan de kusten wonen, welke paarden houden moeten, om hier mee schielyke tyding te brengen wanneer 'er wat gewichtigs aan de zee voorvalt.

HOBRO, kleine Deensche stad in noord-Jutland, 4. mylen van Raeders aan het Cattegat, benevens een haven, behoort tot het stift Arhus.

HOCHBERG, markgraafschap in neder-Baden, tusschen de heerlykheid Usenberg en Brisgau, den graaf van Baden-Durlach toekomende. Het slot Hochberg legt by Freyberg in Brisgau, en is het stamhuis der markgraven van Hochberg, waar uit de markgraven van Baden afstammen, maar is tegenwoordig gants geruineert.

HOCHENWART, zie *Hohenwart*.

HOCH-EPPAU, slot en heerlykheid in Tyrol, den graaf van Fuchsberg toekomende, het is het stamhuis de aloude graven van Eppiano.

HOCHFELDEN, kleine stad en slot in de neder-Elsas, onder de landvoogdy Hagenau behorende.

HOCHHEIM, aanzienlyk vlek in 't aartsbisdom van Ments vierdehalf myl van Franckfurt, is door den besten wyn, die aan den Main wast, beroemt, en hoort het Domkapittel tè Ments toe.

HOCHIEN, stad in China, in de provintie Peking, welke over 17. andere steden te bevelen heeft.

HOCHKIRCHEN, kleine stad in Silesien, een uur van Liegnits.

HOCHROSEN, steedje in de Lyflandsche provintie Letten, 12. mylen van Riga.

HOCHSTADT, steedje op een hoogte, een uur van Hanau, en anderhalf myl van Offenbach, de graven van Hanau toekomende. Is wegen zyn goeden wyn beroemt.

HOCHSTET, kleine stad en slot aan de Aisch in Zwaben in het hertogdom Neuburg aan den Donau, daar de kleine vloed Egweid in valt, tusschen Donauwaert en Dillingen; by deeze stad wierd in 't jaar 1703. de keyzerlyke Generaal Styrum door den keurvorst van Beyeren geslagen, maar den 13. aug. 1704. is 'er een van de grootste veldslagen van onzen tyd tusschen de Keyzerlyken met de Geallieerden tegen keur-Beyeren en de Franschen voorgevallen, en de maarschalk de Tallard met 12000. man van zyn beste militie door den Engelschen hertog van Marlborough op discretie gevangen genomen.

HOCHSTRASSEN, kleine stad in neder-Ongaryen aan den Donau, 2. mylen van Raab.

HÖCHST, kleine stad en amt ter rechter hand van den Main, niet ver daar van daar deze den kleinen vloed Nidda ontfangt, een myl beneden Frankfort, in 't aartsbisdom van Ments gelegen.

HOCKENHEIM, kleine plaats in de neder-Palts.

HOCKERLAND of POMESANIEN, landſchap in Pruiſſen by Elbingen herom, ten dele den koning van Polen, ten dele den koning van Pruiſſen toekomende.

HODEN, ſtad in Africa in 't land der Zwarten, in het koningryk Gualata.

HODSEBRO, HOLSTEBRO, ſtad in het ſtift Rypen op het half Eyland Jutland 15. mylen ten noorden van Rinkiöping.

HOEFT, veſting in Pools-Pruiſſen, daar zich de Weiſſel in 2. armen deelt, 5. mylen van Dantzig.

HOEICHEU, ſtad in China in de provintie Quantung, welke 9. andere ſteden onder zich heeft. Noch een andere ſtad van dezen naam legt 'er in de provintie Nanquing, welke over 5. andere te gebieden heeft.

HOEKER, is een zeer licht Hollands ſchip van gelyke dwarsbalken, achter rond als een Fluit, zomtyds met een kleine ſpiegel voorzien. Het heeft een grote maſt, en is zeer bequaam tot zeylen en laveren, inzonderheid op de vaarten in Holland.

HOF, ſtad en ſlot aan de Saal, in Voigtland, wiens hoofdſtad zy is. Zy hoort den markgraaf van Bayreuth toe, heeft een Gymnaſium, legt 4. mylen van Schlaits, en ſtond den 28. januari 1722. brand uit.

HOFALIZE, kleine ſtad aan den vloed Ourte in 't Hertogdom Luxemburg, tuſſchen Luik en Luxemburg.

HOF-BEFREYTE, zyn in Wenen en ook in enige andere ſteden der keyzerlyke erflanden zodanige kunſtenaars en handwerkslieden, die geen burgers zyn, maar als keyzerlyke Hof-bedienden onder het Hof-maarſchalks amt ſtaan.

HÖFFLEIN, marktvlek en ſlot in neder-Ongaryen, naar den kant van Oedenburg.

HOF-GERICHT IN SILESIEN, is in enige vorſtendommen een byzonder gericht, waar in de Hofrechter preſideert, dien 4. of 5. erf-ſchouten als Hofſchepens toegevoegt worden. Deze, na dat zy een eed gedaan hebben van trouw te zullen handelen, moeten de vonniſſen, die door het opper-amt gewezen zyn, ter executie brengen.

HOFHEIM, klooſter in opper-Heſſen, 2. mylen van Darmſtad, 't welk de landgraaf Filip in 't jaar 1534. tot een van de grote gaſthuizen in Heſſen verordineert heeft.

HOF-KIRCHEN, ſlot en vlek aan den Donau in Beyeren, een myl van Vilshofen, de graven van Hof-Kirchen toekomende.

HOF-RECHT, OP HET HOF-RECHT STAAN, dat is met elkander vrindelyk omgaan, evenwel zo, dat het hem aan zyn recht wegens enig voorgevalle ongelyk of twiſt niet nadelig zy.

HOGE GEALLIEERDEN, worden eigentlyk genoemt de Mogentheden, die zich in den laatſten oorlog tegen Vrankryk verbonden hadden, naamlyk de Roomſche keyzer, het H. Roomſche ryk, de koningin van Engeland, de koning van Portugaal en Pruiſſen, gelyk ook de hertog van Savoyen en Modena, benevens de vrye republiek van Holland. Van dit hoge verbond is Engeland en Portugaal 1712. afgetreden, en hebben met Vrankryk een ſtilſtand op enige maanden, en naderhand vrede geſloten. De Noordſche-Gallieerden wierden voor de geſlote vredes traktaten van 1719, 1720, 1721. de kronen Denemarken, Polen, Moſcovien en Pruiſſen genaamt, welke tegen de kroon Zweden met elkander in verbond ſtonden.

HOGE-MIS, HOOG-AMT, is by de Rooms-Katholyken die gene, welke van den opperſten Geeſtlyken op zon-en feeſt-dagen voor het hoog altaar op den gewoonlyken voormiddags-tyd gelezen, en waarby in het choor gemuſiceert word.

HOGERHUIS, zie *Parlement van Groot-Brittannien.*

HOGIAS, zyn die gene in Turkyen, welke de jeugt de wet voorlezen, en dezelve in den Alcoran onderwyzen.

HOGUE, voorgebergte by Cherbourg in Vrankryk, 't welk de noordlyke en ooſtlyke kuſt van Normandyen te zamen hangt. De haven aldaar word door een fort, l'Iſle a Madame genaamt, beſchut.

HOHBERG, een graaflyk geſlacht in Sileſien, 't welk ſchone heerlykheden in 't vorſtendom Schweidnitz bezit.

HÖHE, een gebergte in opper-Heſſen, by Homburg vor der Höhe.

HOHE MAUTH, welgeboude ſtad op een hoogte aan de Neiſſe, in de Chrudimer-kreits in Bohemen.

HOHE SCHWARM, zie *Sorbenburg.*

HOHEN-ASPERG, berg-ſlot in 't hertogdom Wurtemberg in Zwaben, 3. uren van Stutgard. In 't jaar 1688. wierd dit ſlot door de Franſchen verovert, en al het geſchut, dat men op enige tonnen gouds ſchatte, weggenomen, en de veſting-werken geruineert.

HOHEN-AURACH, zie *Aurach.*

HOHENBAAR, zeer ſterk berg-ſlot in de Elſas, boven Zabern, den biſſchop van Straatsburg toekomende.

HOHENBALDERN, zie *Baldern.*

HOHENBERG, graafſchap in 't Zwarte Woud in Zwaben, het huis van Ooſtenryk toekomende, aan den vloed Necker. Het word in het opper-en neder-graafſchap verdeelt.

HOHENBERG, heerlykheid en ſchoon ſlot in Karinthien.

HOHENBURG, ſlot en heerlykheid in Zwaben, in 't vorſtendom Oettingen.

HOHENBURG, ſlot in 't bisdom Wurtsburg in Franckenland, de daar by gelege ſtad hiet Allersperg.

HOHEN-ECK, ſterk ſlot en amt in Franckenland, niet ver van Windsheim, op een hogen-berg, den markgraaf van Bareuth toekomende.

HOHEN-ELB, kleine ſtad en heerlykheid in Bohemen, in 't Boheems Wrchlaby genaamt, daar de Elf, die niet ver daar van in de Sileſiſche heerlykheid Kynaſt ontſpringt, tot een rechte vloed word. Zy legt dicht aan de Sileſiſche grenzen, 7. mylen

mylen van Zittau, hoort den graaf Martzin toe; heeft schone tin-bergwerken.

HOHEN EMBS, zie *Embs*.

HOHEN-FELS, slot by Frankfurt aan den Main, den graaf van Hanau toekomende.

HOHENFELS, vlek en slot in de opper-Palts, tusschen Velburg en Kalmints.

HOHEN-FRIEDBERG, kleine stad in neder-Silesien, in het vorstendom Schweidnits, niet ver van Strigau, den graaf van Nimtsch toekomende. Zy is 1710. te enemaal afgebrant.

HOHENFURTH, Cistercienser klooster beneven een markt-vlek aan de Moldau in de Bechiner-kreits in Bohemen. Hier omstreeks vind men in de Moldau kostlyke paarlen.

HOHEN-GEROLSECK, zie *Geroldseck*.

HOHEN HAMELN, groot dorp in het stift Hildesheim aan de Aux, houd jaarlyks 3. jaarmarkten, en is voor dezen een stad geweest, waar van men de puinhopen noch zien kan. Het legt anderhalf myl van Hildesheim en 4. van Bronswyk.

HOHENHAUSS, een vesting in 't Saltsburgsche gebied, niet ver van de stad Saltsburg.

HOHEN KÖNIGSBERG, KUNTZBERG, een hoog-slot in de neder-Elsas by Schlettstad.

HOHENLANDSBERG, hoog-slot in de opper-Elsas by Colmar.

HOHEN LIMBURG, zie *Limburg*.

HOHENLOHE, graafschap in Franckenland aan de Zwabische grenzen: het hoort de ryksgraven van Hohenlohe toe, welke tot de Frankische Gravenbank behoren en uit 2. hooft linien bestaan, naamlyk uit de Neuensteinsche en Waldenburgsche. De eerste deelt zich in de Neuensteinsche en Langenburgsche, en Neuenstein weer in Weickersheim en Oehringen; Langenburg in Langenburg, Ingelfingen en Kirchberg. De Waldenburgsche linie daarentegen verdeelt zich in Pfedelbach, Bartenstein en Schillingsfurst.

HOHEN-NEIFEN, zie *Neifen*.

HOHEN-RECHBERG, zie *Rechberg*.

HOHENREICHEN, heerlykheid in Zwaben, welke de vorst van Lobkowits wegens een oude pretensie die hy 'er op had, na den ryksban, waar in de keurvorst van Beyeren vervallen was, in 't jaar 1710. van den keyzer verworf, maar in den Badenschen vrede weer aan keur-Beyeren gerestitueert heeft.

HOHENSAX, heerlykheid in Zwitzerland aan de grenzen van het opper-Rhyndal in het graafschap Werdenberg. Zy hoort het Canton Zurich toe.

HOHEN SCHWANGENAU, zie *Schwangenau*.

HOHENSTAUFFEN, oud verwoest slot in Remsthal in Zwaben, 4. mylen van Stutgard, hoort het huis Wurtemberg, en legt tusschen Hohen-Rechberg en Göppingen. Deze plaats is beroemt als de residentie plaats en het stamhuis der oude heren van Stauffen, waar uit de hertogen van Zwaben, en gevolglyk de Zwabische keyzers in de 11, 12. en 13. eeuw gesproten zyn. Het slot is in den boeren oorlog 1525. geruineert.

HOHENSTEDE, redelyk goed vlek in het Hertogdom Holstein in 't amt Rensburg, 4. myl. ten zuidwesten van de stad Rensburg.

HOHENSTEIN, oud verwoest berg-slot aan den Harts, benevens een amt van 9. dorpen in het graafschap Hohenstein, een myl van Nordhausen, de graven van Stolberg toekomende.

HOHENSTEIN, graafschap in Thuringen aan de Anhaltynsche, Bronswykse, Eichsfeldsche en Zwartsburgsche grenzen, 't welk voor deezen als een Halberstads leen zyn eigen graven gehad heeft, en na derzelver uitsterven aan het stift Halberstad vervallen is. Naderhand is het aan de graven van Sayn en Witgenstein, en van de zelve in 't jaar 1699. aan de keurvorsten van Brandenburg, als vorsten van Halberstad, geraakt, welke het anno 1714. in de regering van Halberstad laten inlyven, en het Hohensteinsche Archief daar heen hebben vervoert.

HOHENSTEIN, oud verwoest slot benevens een amt in het graafschap Catzenelnbogen, Hessen-Cassel toekomende.

HOHENSTEIN, slot en markt-vlek in Franckenland, benevens een pleeg-amt tot het Neurenbergsche gebied behorende.

HOHENSTEIN, slot en amt in de Meisnische-kreits aan de Boheemsche grenzen, keur-Saxen toekomende, 2. mylen van Dresden.

HOHENSTEIN, kleine stad de graven van Schönburg als een Boheems-leen toekomende, een myl van Lichtenstein, in de Aartsbergsche-kreits in Meissen.

HOHENSTEIN, HOENSTEIN, in 't Poolsch Holstineck, amt, slot en kleine stad in 't Brandenburgs-Pruissen in 't Galinder land.

HOHENTANEN, slot by landshut in neder-Beyeren.

HOHENTRUHENDINGEN, slot en amt in Franckenland aan de Riess, in 't markgraafschap Anspach, is voor dezen en graafschap geweest.

HOHENTWIEL, beroemde berg-vesting in 't hertogdom Wurtemberg in Hegow, op een hoge rots naar den kant van de Boden-zee, den hertog van Wurtemberg toekomende, daar deszelfs Archieven en schat in tyden van oorlog bewaart worden.

HOHEN-WALDECK, graafschap in Beyeren, de ryksgraven van Hohenwaldeck en Maxelrain toekomende.

HOHENWARTH, een gefortificeert Juffren-klooster van de Benedictyner orde in Beyeren niet ver van Pfaffenhofen, waar by een vlek van den zelven naam legt, dat aan Pfaffenhofen behoort.

HOHENWERGHEIM, een groot markgraaflyk Brandenburgs-slot en fraai steedje aan de Nordgau in Franckenland.

HOHENWINTZER, zie *Niederwintzer*.

HOHENZOLLERN, graafschap in Zwaben, tusschen de Donau en de Necker, als ook van het Wurtembergsche en Furstenbergsche gebied, in 's gelyks van het graafschap Hochberg omringt, is omtrent 6. m. breed. Het hoort de vorsten en graven van Hohenzollern toe, welke zich in twe linien delen, naam-

naamlyk in de Hechingsche en Sigmaringsche. Beyde zyn den Roomschen Godsdienst toegedaan, en zyn de vorsten en graven van Hohenzollern des H. Roomschen ryks erf-kamerheeren, welke bediening altyd de oudste in jaren uit de familie bekleed, ook voeren niet alle van dezen stam den vorstelyken titel. Het stamhuis hiet ook Hohenzollern, 't welk een sterk slot is, 2. mylen van Tubingen gelegen. Van de tegenwoordig regerende vorsten, zie onder *Hechingen* en *Sigmaringen*.

Hohlveld, kleine stad en amt aan den vloed Wisend in 't bisdom Bamberg in Franckenland.

Hohnstein, zie *Hohenstein*.

Hoimersleben, zie *Hadmersleben*.

Hokien, zie *Hochien*.

Holach, zo word het gebied aan de Zwabische en Franckische grenzen, om de rivieren Jaxt en Kocher gelegen, en den graaf van Hohenlohe toekomende, genaamt.

Holar, kleine stad in Ys-land aan de noordlyke kust, daar ook een vloed van den zelven naam is.

Holbeck, stad en haven op het Deensche eyland Zeeland, 7. mylen ten westen van Coppenhagen.

Holdeney, slot in Engeland in de provintie Northamptonshire.

Holdernesse, groot voorgebergte in Engeland in de provintie York, 't welk zich ten oosten ver in de zee uitstrekt, en wiens uiterste punt Spunhead genaamt word.

Holeca, koningryk in opper-Ethiopien in Africa, 't welk ten westen den Nyl-stroom, ten noorden Amahara, ten oosten den vloed Queca en ten zuiden Xaoa heeft.

Hole-Grab, een bekende goede pas in 't Zwarte-Woud, tusschen Villingen en Freyburg.

Holen, bisschoplyke stad in een dal in Ysland.

Holeschau, stad in Moravien, niet ver van den vloed Morau.

Hollabrunn, markt-vlek in Oostenryk, 8. m. van Wenen, naar de Moravische grenzen, den graaf van Dietrichstein toekomende.

Holland, stad en slot in het landschap Hockerland, in 't Brandenburgs Pruissen, niet ver van Elbing.

Holland, graafschap, en de voornaamste van de 7. verënigde provintien, welke ten westen aan de Duitsche-zee, ten noorden aan de Zuider-zee, ten oosten ook aan de Zuider-zee en aan de provintie Utrecht en Gelderland, ten zuiden aan Brabant en Zeeland grenst. De grond legt zo diep, dat het door dyken en dammen voor de overstroming moet bewaart worden, en de lucht is 'er meer koud als warm, darom brengt het weinig koorn, tuin-en boomvruchten voort, hoewel de toevoer alles in overvloed goedmaakt, daarentegen heeft het goede weylanden. De grote koophandel maakt het zeer volkryk, en het is wegen zyn schoon laken, lynwaad en scheepsbouw inzonderheid beroemt. Het heeft 60. mylen in den omtrek en 29. steden, benevens 400. dorpen, ook is het doorgaans met grachten en rivieren doorsneden, waar door het zeer bequaam tot den koophandel legt. Het word door den zee-boezem 't Y, en door een smallen streek lands, welke tusschen dezen zee-boezem en de Duitsche-zee legt, in zuid- en noord- Holland verdeelt, waar van het eerstgenoemde eens zo groot is als het andere. Zuid-Holland begrypt de eylanden Goeree, Overflackee, Voorn en Ysselmonde, midsgaders het vaste land, 't welk in veel jurisdictien bestaat. Noord-Holland daarentegen is een Schier-eyland, 't welk door een kleine aardtonge aan zuid-Holland hangt. Het bestaat uit drie landschappen, Kennemerland, Waterland en West-Vriesland, welke laatste naam zomtyds aan gants noord-Holland gegeven word. Naar deze provintie Holland worden alle 7. verënigde provintien te zamen genomen zomtyds Holland genoemt: deze Provintie zend drie gedeputeerden in het collegie der staten naar den Haag, en de hooft Godsdienst daarin is de Gereformeerde.

Holland, Nieuw Holland, zie *York*. Deze naam Nieuw-Holland word aan een groot landschap gegeven, 't welk in het Zuidland en ten zuiden van het landschap der Papous en de Moluckische eylanden legt. 't Is ook de naam van een klein land in Moscovien, langs de zee-engte van de Waigats en Nassau, tegen over Nova-Zembla.

Hollebeeke, slot en vlek in Brabant, tusschen Ipern en Comines, den graaf van Glimes toekomende.

Hollenburg, stad in neder-Oostenryk, een m. van Crems, heeft een slot dat Berchtelstein genoemt word.

Hollenburg, schoon-slot en vrye heerlykheid aan den Donau in Karinthien, den graaf van Dietrichstein toekomende, waar van een linie den naam voert.

Hollingstede, een goed dorp en pas in Holstein, heeft schone weylanden aan de Treu, waar over een brug legt, welke de Zweden 1713. by hun Inval bezet hadden.

Hollstein, slot en heerlykheid in 't Silesische vorstendom Jauer, den graaf van Gall toekomende.

Holm, vesting in Zweden, aan de zuidelyke kust van het eyland Aland, benevens een zeer grote en veilige haven.

Holm, hiet te Coppenhagen, Stockholm en in andere zee-steden de plaats daar de schepen gebouwd worden. Te Coppenhagen worden ook de grote misdadigers op den Holm gebracht, gelyk te Dresden op den Bou, om daar tot allerhande scheeps arbeyd gebruikt te worden. Anders betekent Holm, zo veel als een eyland.

Holovacz, stad in Volhynien in Polen.

Holowzin, Stolowzin, kleine plaats in Littauen in het waiwoodschap Micislau, niet ver van Mohilow, daar 1708. den 14. juli tusschen de Zweden en Moscoviters een slag voorviel, waar in de Zweden het veld behielden.

Holstebro, een Deens steedje tot het stift Ripen in noord-Jutland behorende.

Holstein, hertogdom, 't welk ten noorden aan het Schleeswykfche, ten zuiden aan de Elf, die het van het Breemfche en het Luneburgfche gebied afzondert, ten oosten aan het Lauenburgfche en de Oost-zee, ten westen aan de Duitsche-zee grenst. Het hoort ten dele den koning van Denemarken toe, ten dele den hertog van Holstein-Gottorp, en is een vruchtbaar land aan koorn en weylanden. Men verdeelt het in 4. landfchappen, naamlyk in Dithmarsen, in het eigentlyk zo genaamde Holftein, in Stormarn en in Wagrien. De hertogen van Holftein delen zich in twe hooftlinien, naamlyk in de Koninglyke en in de Hertoglyke of Gottorpfche, waar onder zich de eerstgenoemde weer in 4. linien fcheyd, welke zyn de Sonderburgfche, Nordburgfche, Gluksburgfche en Pleunfche. De Sonderburgfche bestaat weer uit 5. linien, naamlyk uit de Frantshagifche, Catholyke, Augustusburgfche, Beekfche en Wiefenburgfche, waar van de eerfte anno 1709. uitgestorven is, en van de Pleunfche linie refideert een geäppanagieert of uitgekocht heer te Retwisch. Van deze genoemde linien en derzelver tegenwoordig regerende hoofden zie een ieder onder haar byzonderen naam. De Holfteinfche adel is tusfchen den koning van Denemarken en het vorftelyke huis Holftein onverdeelt, en staat onder de gemene regering, dat is te zeggen, van beyde heren, die jaarlyks van beurt veranderen. Men heeft tot hier toe sterk gearbeyd om deze gemeenfchap weg te nemen, dat gelyk de overige onderdanen en inwoners van dit hertogdom tusfchen den koning en den hertog verdeelt zyn, alzo ook onder den adel deze verdeling gefchieden mocht. Maar de Edelluiden hebben hun uiterste best gedaan om dit te dwarsbomen, en zich tot noch toe by de gemeenfchaplyke regering gehouden. Op het einde van het jaar 1712. gefchiedde onder den generaal Steinbock de Zweedfche inval in Holftein, waar op de Noordfche bondgenoten ook indrongen, de Zweden in 't naauw bragten, en hun gants leger ten dele ruineerden, ten dele tot krygs-gevangens maakten, waar op alles met koninglyke Deenfche troepen en amptenaren bezet wierd; maar naderhand is dit hertogdom in het vredens-tractaat den hertog van Holftein weer ingeruimt.

Holt, ftad, flot en heerlykheid in 't hertogdom Kleef, 1 myl van Duisburg.

Holtzappel, ftad en vry ryksgraaffchap in 't vorftendom Nasfau-Siegen. Voordezen wierd het Efter genoemt, en was een amt van 14. Dorpen, maar kreeg dezen naam en de ryksvryheid in het jaar 1653. van de Weduwe des beroemden keyzerlyken generaals Petrus van Holts-Apffel. Dit graaffchap hoort tegenwoordig den vorst Victor Amadeus Adolfus van Anhalt-Bernburg toe, als een achter-neef van gemelde Weduwe, en heeft in 't jaar 1714. de regering daar van aangevaart.

Holtzkirchen, markt-vlek in opper-Beyeren, in 't bisdom Freyfingen, onder 't rent-amt Munchen behorende.

Holtzkirchen, klooster in Franckenland, niet ver van Wertheim, den graaf van Löwenftein-Wertheim toekomende.

Holtzland, zie *Walpke.*

Holtzminden, kleine ftad in het hertogdom Wolffenbuttel aan de Wezer, daar de vloed Holtzmunde in de zelve valt.

Holtz-zelle, amt-huis, anderhalf uur van Eisleben, dat midden in een bosch legt, en den graaf van Mansfeld toekomt.

Holy-Head, ftad aan de zee op het eyland Anglefey, daar de rêe van de Ierfche paquetboot is, die de brieven uit Ierland naar Engeland, en van daar weer te rug brengt.

Holy-Iland, klein eyland aan de kust van Nordhumberland in Engeland.

Homagium, is de erf- en landshuldings-plicht, welke de onderdanen hun lands overigheid fchuldig zyn te bewyzen.

Homaina, kleine ftad en flot, niet ver van Cafchau in opper-Ongaryen.

Hombecke, flot en Marquifaat in Brabant, niet ver van Mechelen, waar van de familie Loquet den titel voert.

Homberg, Homburg, Hohenburg, kleine ftad, flot en amt aan den vloed Werra, in 't bisdom Wurtsburg.

Homberg in Hessen, ftad en groot amt in neder-Hesfen, 3. mylen van Hirfchfeld en 4. van Casfel, den landgraaf van Hesfen-Casfel toekomende. Op den daar by leggenden hogen berg, de flot-berg genaamt, ziet men tegenwoordig noch de puinhopen van het flot, 't welk den 18. juli 1636. van de keyzerfchen na een hart beleg met akkoort ingenomen wierd. Zy heeft een voorftad welke de Vryheid genaamt word. Hier zyn goede yzerhamers als ook fmelt- en giet-hutten.

Homburg, zie *Hohenburg.*

Homburg, heerlykheid, flot en refidentie der graven van Sayn en Witgenftein, van de Homburgfche linie, legt in het graaffchap Witgenftein.

Homburg, gefortificeerde en op een berg gelege ftad in 't hertogdom Tweebruggen, is ten dele wegens den moerasfigen grond, ten dele wegens de nieuwe vestingwerken, 1705. door de Franfchen aangelegt, zeer fterk, en heeft met één een fterk flot op den berg, 't welk 1712. gerepareert wierd, maar zy is in het jaar 1714. in den Badifchen vrede, na dat de vestingwerken gefleclit waren, aan den keyzer afgeftaan.

Homburg, kleine ftad in Zwitzerland in het Bazelfche gebied.

Homburg, oud fterk berg-flot, benevens den titel van een graaffchap in 't Bronswykfche, waar van een deel tot het vorftendom Calenberg onder keur-Hannover, het overige aan Bronswyk-Wolffenbuttel behoort.

Homburg aan de Ohm, kleine ftad en flot in opper-Hesfen, een myl van Amœneburg, onder Hesfen-Darmftad behorende.

Homburg, Oud-Homburg, een ftad op een berg in Westerryk, aan deze zyde van den Saarftroom, 2. mylen van Saarbruck, den graaf van Nasfau toekomende.

Homburg vor der Höhe, kleine ſtad in opper-Heſſen, anderhalf myl van Frankfurt aan den Meyn, en anderhalf van Uſingen, is de reſidentie-plaats der landgraven van Heſſen-Homburg, welke uit het huis Heſſen-Darmſtad afſtammen, en den hervormden Godsdienſt toegedaan zyn. Maar de inwoners zyn half Luiterſch en half Gereformeert. De tegenwoordige landgraaf Fridericus Jacobus is den 19. mey 1673. geboren, en heeft 1708. de Regering aangevaart. Zyn gemalin was Elizabet Dorothea, dochter van den landgraaf Lodewyk VI. van Darmſtad, die in februari 1700. getrouwt, en den 9. ſept. 1721. in de kraam geſtorven is. Haar beyde noch levende zonen Ludovicus Johannes, geboren 15. jan. 1705. en Johannes Carolus, geboren 26. aug. 1706. zyn in den Ruſſiſchen krygs-dienſt.

Homel, kleine ſtad aan den vloed Sosz in het Waiwoodſchap Mſciſlaw in Littauen.

Homme, Hums, kleine ſtad benevens een ſterk ſlot in de zuid-Schotlandſche provintie Merche.

Hommes d'intelligence, waren ketters in de 15de eeuw, wier hoofd, met namen Gilles, zich voor Chriſtus uitgaf, enz. maar hy wederriep zyn gevoelens haaſt, en zo hield deze ſekte op.

Hompolecz, marktvlek in de Czaſlauer kreits in Bohemen, daar het ſlechtſte laken gemaakt, maar doch met menigte verkocht word.

Honan, provintie in China, tuſſchen de provintien Nanquin en Xenſi. Zy is zeer vruchtbaar, en beſtaat uit 8. grote en 108. kleine ſteden. De hoofdſtad hiet Chaifung.

Honden Eyland, eyland in de Zuid-zee, tegen over Peru in America: is door de Hollanders ontdekt.

Honduras, provintie in noord-America in Nieuw-Spanje, in de audientie Guatimala. Zy is zeer groot, en grenſt ten weſten aan de provintie Vera-Pax, ten zuiden aan Guatimala en Nicaragua, ten ooſten aan de Mar del Nort, en ten noorden aan den zee-boezem van Honduras. Men heeft 'er 's jaars twemaal koorn en wynoegſt, en men vind 'er ook goud en zilver aderen.

Honfleur, kleine ſtad in Normandyen aan de Seine.

Hongarisch Altenburg, zie *Altenburg*.

Hongarisch Brod, Hunnobroda, ſtad in Moravien aan den vloed Oſlau, tegen de Hongariſche grenzen.

Hongaryen, zie *Ongaryen*.

Honneau, Hosneau, Haineau, kleine vloed in Henegouwen, die zich beneden Condé in de Haiſne ontlaſt.

Honnecourt, kleine ſtad benevens een beroemde Benedictyner abdy in Picardyen, 3. mylen van Cambray aan de Schelde.

Honnetete, eerlykheid, redelykheid, *honnetement*, eerlyk, redelyk.

Honneur, eer, aanzien, roem, daar van Dame d'Honneur, ſtaats-dame aan 't hof, welke de voornaamſte onder de hof-dames is, en by de regerende koningin of vorſtin in zonderlinge genade ſtaat. *Par honneur* eers halven.

Honolstein, Hunoldstein, kleine ſtad, amt en ſlot in 't aartsbisdom Trier.

Honorarium, verering, betaling. Honorarius hiet die gene die maar een eertitel, en geen ſalaris heeft.

Honoratiores, de voornaamſte in een plaats, die boven het gemene volk uitſteken.

Honslaerdyck, Honsholredyk, ſchoon ſlot met zyn toebehoren in zuid-Holland, na 't afſterven van koning Willem III. van Engeland den koning van Pruiſſen toekomende.

Honstein, zie *Hohenſtein*.

Hont, zo word de weſtlyke mond van de Schelde genaamt, die zich van Sandvliet tot aan Vliſſingen toe uitſtrekt.

Honte pinten, zie *Stoppers*.

Honton, vlek in het landſchap Devon in Engeland, welk het recht heeft om gedeputeerden tot het Parlement te benoemen.

Hooft-Linie, is aan een veſting de tuſſchen wydte van de Keelpunt tot aan de ſpits van het bolwerk.

Hooftman, zie *Captein*.

Hooftquartier, is aan die plaats, daar de commanderende generaal zyn quartier heeft.

Hoogbootsman, de opperſte toeziender en aanvoerer der bootsgezellen, wiens plicht het is te paſſen op zeil en touw, zo van de grote als bezaansmaſt, anders genaamt Bootsman, en zyn maat Bootsmans-maat of onder Hoogbootsman.

Hoogeerwaardigste, is een titel die de geeſtlyke ryks en andere vorſten, als aartsbiſſchoppen, biſſchoppen, abten en abdiſſen, prooſten en prooſdinnen gegeven word. Maar de Roomſch-Katholyke geeſtlyke vorſten geven de Luiterſchen Adminiſtrateurs van de ſtiften den titel van Hoogeerwaardig niet. De eernaam Hoogeerwaardige word daarenboven aan de geringe geeſtlyke perſonen als prooſten, dekens, prioren, domheren en geeſtlyke ridders gegeven.

Hoog en Duitsch-Meester, zie *Duitſch-Meeſter*.

Hooggeboren, is een grote eertitel, die de graven, hun gemaalinnen en kinderen gegeven word.

Hoogheid, zie *Alteſſe*

Hoogland, eyland in de Ooſt-zee by Lyfland, waar op byna niet als rotzen, met dennen en ſtruiken bewaſſen, 15. mylen van Petersburg. Het is 3. mylen lang en een breet, en heeft maar enige viſſchers huizen.

Hooglanders, zo worden de inwoners van noord-Schotland genaamt.

Hoogmogende Heren, is een titel die men aan de ſtaten generaal der Verënigde Nederlanden geeft. De ſtaten van Holland en Weſt-Vriesland in 't byzonder worden Grootmogende Heren genoemt, welke laatſte titel ook aan de gedeputeerden van de Zwitzerſche Cantons gegeven word.

Hoogst water, hiet op de zeekuſten wanneer de Eb begint, en de vloed op zyn hoogſte ſtaat.

Hoogstraten, stad, slot en graafschap, waar toe 18. dorpen behoren, in Brabant, niet ver van Breda, de Hollanders toekomende.

Hoogte, zie *Latitudo*.

Hoogverraad, hiet in groot Brittannien zo veel als een zamenzwering tegen den koning, de koningin hunne kinderen en den staat. Hier onder is ook begrepen het vermoorden van den opper-Cancelier, opper-schatmeester enz. Verders ongeoorloofde liefdehandeling met de koningin, oudste koninglyke princes, en de gemalin van den kroonprins. Zo ook de oorlogs verklaring tegen den koning, verstandhouding met des konings vyanden, namaking van des konings groot of klein zegel, en het besnoeien of munten van 't geld. Deze misdaad word in Groot-Brittannien voor de afschuwlykste gehouden, en ook het strengste gestraft, nademaal zulk een misdadiger op een kar onder de galg gevoert word, en daar aangehangen, maar levendig weer afgesneden, en hem het ingewand uit het lyf gerukt, het hart in de tronie gesmeten en verbrand, het hooft dan afgehouwen, en het lichaam gevierendeelt en stukwyze op openbare plaatzen op staken gezet word. Het kleine verraad (the petty Treason) in tegendeel is, wanneer iemand zyn overheid en de geen die over hem gestelt is vermoord, by voorbeeld een kind zyn vader, een knecht zyn heer, een geestlyke zyn bisschop of prelaat.

Hoogwelgeboren, is een eren-titel die de barons en oude adelyke persoonen, die hoge amten bekleden, gegeven word.

Hoorn, graafschap, benevens een kleine stad van den zelven naam in 't bisdom van Luik, aan de Geldersche grenzen: zy legt aan de Maas niet ver van Roermont, en hoort tot Oostenryks Brabant.

Hoorn, welgeboude stad in Noort-Holland aan de Zuider-zee, welke wegens haar goede haven groten handel dryft. Zy is de 13de stad in rang onder die gene, welke gedeputeerden in de vergadering der staten van Holland zenden.

Hoorn, (Caap), het uiterste voorgebergte in Terra del Fuego in zuid-America, 't welk Jacob de Maire, een Hollander uit de stad Hoorn geboortig, in 't jaar 1616. gevonden heeft. De Spanjaarden noemen het Capo de S. Salvador.

Hoornwerk, Ouvrage a Corne, is een buitenwerk, wiens front of voorste deel uit 2. halve bastioenen bestaat, welke door een gordyn aan malkander hangen. De rechte en linke zyde van dit buitenwerk word door twe grote linien ingesloten, welke men Branches of vleugels noemt, en deze worden aan de hooftgracht of aan de contrescarp gehangen. 't Is het grootste onder de buitenwerken die men maakt om een grond in te nemen, die de vesting schadelyk is. Een gekroont Hoornwerk hiet, wanneer 'er een kroonwerk voor een Hoornwerk legt, maar is van geen nut, en word alzo weinig gebruikt.

Hoowood, stad in Glocestershire in Engeland.

Hoppengarten, koninglyk Pruissisch lusthuis by de stad Munchsberg in de Middelmark Brandenburg, waar omtrent zich de koning zomtyds met de wildezwynen jacht gewoon is te vermaken.

Hoptain Heath, een plaats in Engeland in de provintie Stafford.

Horadiowicz, Horazdowicz, stad, benevens een Minoriten kloosters in de Prachenser kreits in Bohemen.

Horæ Canonicæ, zyn de gewoonlyke beed-en zing-uren in de kloosters en kerken, men rekent acht zulke uren, waar van 'er vier tot den dag behoren, naamlyk Prima, Tertia, Sexta en Nona, dat is, de eerste, derde, zesde en negende, en de overige vier tot den nacht, naamlyk Vespertinum, Completorium, Nocturnum en Matutinum Officium, dat is, avond-dienst, besluit-dienst, nachtdienst en morgendienst. Maar de meesten vergenoegen zich met 7. uren, andere noch met minder.

Horb, stad aan den Necker, tot het nedergraafschap Hohenberg in Zwaben behorende.

Horburg, zie *Harburg*.

Horde, is een bende van heromzwervende luiden, gelyk de Arabieren en Tartaren zyn, welke, nademaal zy geen steden of bestendige woonplaatzen hebben, door Azien en Africa zwerven, en zich overal waar zy komen op hun wagens of onder hun tenten ophouden. Eigentlyk word het van die plaatzen gezegt, daar zich de Tartaren, aan de overzyde van de Wolga in de koningryken Astracan en Bulgar wonende, ophouden. Deze plaatzen bestaan uit 50. of 60. tenten, welke in een kring herom gezet worden, en daar in 't midden een ledige plaats gelaten word. De Horden worden van de eene plaats naar de andere voortgerukt, wanneer het voedsel begint te ontbreken. De inwoners van ieder Horde maken een compagny soldaten uit, waar van de oudste in 't gemeen de hooftman is.

Horeb, is een deel van den berg Sinai in 't steenachtig Arabien, waar op God aan Mozes in het brandende bosch verscheen, en hier na onder een aartbeving met Donder en Blixem verzelt de Wet aan de kinderen Israels gegeven heeft. Hier wil men dat de bron noch te zien is, die uit de rots, welke Mozes op Gods bevel met den staf sloeg, ontsprong. Hy hiet ook Gods-berg, ook Massa en Moriba.

Hori, bergsteedje in de Bechiner kreits in Bohemen, daar een zilvermyn is.

Hori, stad in 't Moscovietsche Lapland.

Horiguella, stad in 't koningryk Valentia benevens een berg-slot, heeft een bisschop, en is slecht bewoont, 6. mylen van Alicante.

Horin, vloed in Volhynien, ontspringt in het waiwoodschap Lusuc en valt in het waiwoodschap Bressici in de Przipice.

Horizont, is een van de grote kringen van den Hemels-kloot, welke den hemel en de aarde in twe gelyke delen of twe Hemisphæria snyd, en als dan noemt men hem Horizontem rationalem of zulk een, die men maar met gedachten begrypen moet. De Horizon Sensibilis of de zichtbare Horizont is dat deel van Hemel en aarde, zo ver ons gezicht reyken kan.

Horki, Gorki, is een ftad in het waiwoodfchap Mfciflaw in Littauen, aan den vloed Dnieper, 80. Wurften of Mokovifche mylen van Smolenfco.

Horn, ftad, flot en amt in het graaffchap Lippe, den regerenden graaf van der Lippe toekomende, daar goed bier gebrouwen word. Een quartier uur daar van legt het oude monument Rupes Picarum of Exterenftein.

Horn, kleine ftad benevens een flot in neder-Ooftenryk, naar de kant van Moravien toe, 9. mylen van Wenen, de graven van Kurtz toekomende.

Hornat, Kunnert, vloed in opper-Ongaryen, die in het Carpathifch gebergte ontfpringt, en zich in de Teiffe ftort.

Hornbach, kleine ftad in het hertogdom Twebruggen.

Hornberg, ftad en een pas door het Zwarte woud, aan den vloed Guttach, benevens twe oude floten op een berg, welke den pas defenderen, in 't hertogdom Wuttemberg.

Hornburg, kleine ftad en amt aan het water-Olfe, 't welk niet ver daar van in de Ocker valt, in 't vorftendom Halberftad, aan de Hildesheimfche grenzen, 4. mylen ten noord-weften van Halberftad.

Hornburg, fteedje in het neder-ftift keulen, niet ver van Dorften.

Horndip, kleine vloed in Over-Yffel in het landfchapje Drent, welke zich in de rivier Hunter ontlaft.

Horne, zie *Hoorn.*

Horneck, een commandery van de Duitfche-orde in Franckenland gelegen.

Horneden, ftad in Engeland in de provintie Effex, 21. mylen van Londen.

Horodiscze, kleine ftad in de Ukraine, de Cofacken toekomende, 14. mylen ten noorden van Pultowa, aan den vloed Prizol.

Horodniczy, is een bouw-amptenaar over de kaftelen en veftingen in Polen.

Horschitz, ftad en flot in Bohemen, in de koningsgratzer-kreits, niet ver van de Elf.

Horseas, Horsnis, Deenfche ftad in noord-Jutland aan 't Cattegat, tot het ftift Arhus behorende, heeft een goede zee-haven.

Hörsel, vloed in Thuringen, welke in 't amt Reinhardsbrun ontfpringt, en zich by de ftad Eifenach in de Neuffe giet.

Hörselberg, een zeer hoge berg tuffchen Eifenach en Gotha, daar de vloed Hörfel voorby ftroomt.

Horshara, grote ftad in Engeland in de provintie Suffex, welke twe gedeputeerden in 't Parlement fchikt.

Horsley, klein eyland aan de Engelfche kuften, niet ver van Harwich. De daar by leggende kleine zeeboezem, waar in de fchepen nu en dan ten anker gaan leggen, hiet Horflesbay.

Horst, aanzienlyke plaats in 't Brandenburgfche achter-Pommeren, in 't hertogdom Caffuben.

Horst, kafteel op het eyland Wight in Engeland, wierd in 't jaar 1723. gerepareert, en op nieuw beveftigt, om de ftaatsgevangens daar in te bewaren.

Horstmar, Horsdemer, ftad en groot amt in Weftphalen, 3. mylen van Munfter, onder het zelve bisdom behorende.

Hörtenberg, fterk flot in Tyrol, in het opper-Inndal 3. mylen van Innfpruck, 't welk 1706. door een onweer, waar door het buskruid aangeftoken wierd, tot op den toorn na, die 'er by ftond, in de lucht fprong.

Hortowag, kleine plaats in opper-Ongaryen, 2. mylen ten weften van Debreczin.

Hosaas, volkeren in Africa op de kuft der Kaffers, welke om de Kaap van Goede Hoop wonen, en vee herders zyn.

Hosley, zie *Horfley.*

Hosoplotz, Hotzeplotz, een Silefifch fteedje in het vorftendom Grotkau, waar over de biffchoppen van Olmuts het rechtsgebied hebbben.

Hospitaal, een zieken-of gafthuis, ook een armhuis.

Hospitaal, is een fchip dat voor de zieken geordonneert is, 't welk een vloot of een Efquader volgt, en ten minften uit 10. fchepen beftaat.

Hospital, vlek aan St Gothards-berg in het Canton Ury in Zwitzerland.

L'Hospital aux Invalides, zie *Invalides.*

Hospodar, hieten de vorften van Walachyen en Moldavien, welke dan eens den Roomfchen, dan weer den Turkfchen keyzer fchatting moeten geven. De waardigheid van een Hofpodar van Wallachyen is niet erflyk, en hy moet tegenwoordig den Sultan jaarlyks 6000. dukaten aan fchatting geven. Zie *Walachyen.*

Hostaletes, vlek in Catalonien, 10. mylen van Barcelona.

Hostau, fteedje en flot in de Pilsner kreits in Bohemen, aan de opper-Paltfifche grenzen.

Hostiliteiten, betekent Vyandlykheden.

Hötensleben, amt in 't hertogdom Maagdeburg, dicht aan de Bronswykfche grenzen, hoort den land-graaf van Heffen-Homburg toe.

Hottentotten, zo worden de Caffers genaamt, die by de Kaap van Goede Hoop wonen. Zy hebben gants geen Godsdienft, leven in kleine hutten, behangen zich met fchape vellen, en hun befte cieraad is, wanneer zy de benen met fchape darmen bewinden. Zy fpreken een wonderlyke taal, die zeer naar het geluid der kalkoenen zweemt, zyn diefachtig en wraakgierig, werken niet voor dat hen de honger daar toe perft, en leven voor het overige gelyk de dieren zonder wetten.

Houdan, kleine ftad in het Gouvernement van het eyland van Vrankryk, aan den kleinen vloed Vegre, 12. mylen van Parys.

Hove stadt, koninglyk Pruiffifch flot en amt in het graaffchap Marck, niet ver van Soeft gelegen.

Hovingham, ftad in Yorkshire in Engeland.

Houlet, vloed in Picardyen, welke in de provintie Artois ontfpringt, by het Fort Rouge zich in twe armen deelt, waar van de eene in den vloed

Polincove by Chateau-Henin, en de andere, die by Calais den naam Marq aanneemt, in de rivier Oye valt.

Houlme, kleine landſtreek in Normandyen, om den vloed Orne.

Hounslou, ſtad in Engeland in de provintie Middleſex.

Houragans, hiet een ongeſtuime wind in noord-America, op de Caribiſche eylanden, welke zich in 24. uren gants herom draait, en de ſchepen veel ongeluk toebrengt.

Howden, ſtad in Engeland in de provintie York, waar naar de omleggende landſtreek Howdenshire hiet.

Höxter, Hüxter, kleine beveſtigde ſtad aan de Wezer, waar over aldaar een ſtenebrug legt, die in het jaar 1672. door de Franſchen geruineert is, onder de abdy Corvey behorende. De hertog van Bronswyk pretendeert daar in het beſcherm-en bezettings-recht.

Hoy, een van de Orcadiſche eylanden by Schotland, 't welk zulke hoge bergen heeft, dat zy de gene, die op de nabuurige zee varen tot een teken dienen. 't Is 13. Engelſche myl lang en 8. breed.

Hoya, graafſchap in de Weſtphaalſche kreits aan de Wezer, tuſſchen Minden en Bremen. Het word in het opper-en neder-graafſchap verdeelt en hoort zedert dat de graven in 't jaar 1583. uitgeſtorven zyn, ten dele de huizen Hannover en Bronswyk, ten dele den landgraaf van Heſſen-Caſſel toe, naamlyk de ambachten Ucht en Freudenberg, welke deze de graven van Bentheim als een leen heeft overgegeven, maar nu weer ingetrokken. De hooftſtad hiet ook Hoya, legt aan de Wezer, 4. mylen van Bremen, heeft een ſterk ſlot, en hoort den keurvorſt van Hannover toe.

Hoyerswerda, kleine ſtad, ſlot en heerlykheid in opper-Luſatien, 2. mylen van Bautzen, en 8. van Görlitz, komt tegenwoordig de vorſtin van Teſchen toe. De inwoners zyn Duitſchen en Wenden, warom 'er zo wel Wendiſch als Hoogduitſch gepreekt word, en men vind hier omtrent zeer lekkere karpers.

Hoym, Heim, ſlot, kleine ſtad en amt in 't vorſtendom Anhalt, niet ver van Quedlinburg, den vorſt van Bernburg toekomende, en van de abdis van Quedlinburg ter leen hangende. Tot dit amt zyn omtrent 80. morgen land van de Gaderſlebiſche uitgemalen landen geſlagen, en van den koning van Pruiſſen op zekere voorwaarden aan den vorſt van Bernburg overgelaten. 't Is het ſtamhuis der vryheren en graven van Hoym, welke voordezen erf-kamenaars van het vorſtendom Halberſtad geweeſt zyn, en zich nu door Saxen uitgebreyd hebben. Tegenwoordig reſideert hier vorſt Lebrecht uit het Bernburgſche huis, die voordezen te Zeitz zyn hofhouding hield. Hy is den 28. juni 1669. geboren, en heeft drie gemalinnen gehad, waar van hy weeuwenaar is.

Hozada Bachi, is de kamer-hofmeeſter aan het Turkſche hof.

Hradeck, fraai berg-ſlot in de Kaurzimmer-kreits in Bohemen.

Hradecker-kreits, zie *Konings-Gratzer-kreits*.

Hradisch, grote ſtad in Moravien, aan den vloed Morau, waar naar een gehele kreits in Moravien den naam voert.

Hradistie, Muncher-Græts, ſteedje in de Buntſlauer-kreits in Bohemen, aan de Iser gelegen, daar het voornaamſte Ciſtercienſer klooſter Gradicz niet ver van gelegen heeft.

Hradschin, is het bovenſte deel van de kleine zyde der ſtad Praag, en de omtrek om het Prager ſlot. 't Is een eigen koninglyke ſtad en begrypt de Strahor, Pohorzelez en de zo genaamde nieuwe wereld onder zich.

Hrasgrad, kleine Turkſche ſtad in Bulgarien, 8. mylen ten noordweſten van Nicopolis.

Hrastowitz, zie *Chraſtowitz*.

Hrey, ſtad in Perzien in Azien, in de provintie Yerack.

Hudson, de zee-engte van Hudson, legt in noord-America, tuſſchen nieuw-Engeland en de landen onder den noord-Pool, waar door de Duitſche-zee met de Noord-zee verknocht word, en is van een Engelsman Hendrik Hudſon 1612. nevens den zee-boezem van Hudſon ontdekt. Gemelde zee boezem of Buttons Bay legt tuſſchen Eſtotiland en Canada, en word door de zee-engte van Hudſon met de Noord-zee verenigt. Het gebied daar rontom hoort de Engelſchen toe, na dat het hun 1713. in den Utrechtſchen vrede door Vrankryk afgeſtaan is.

Hudwikswald, koopſtad in Zweden in de provintie Helſingen, daar veel koper, leer, huiden en timmerhout van daan komt. Zy legt aan den Bothniſchen zee-boezem.

Huedil Barbar, grote vloed in Africaanſch Barbaryen, welke in 't gebergte Atlas ontſpringt, korallen in zich heeft, en by Taburo in de Middelantſche-zee valt.

Huefe, hoge berg in neder-Saxen in 't vorſtendom Grubenhagen, ſtrekt zich tot de ſtad Einbeck uit.

Huelgas, voornaam nonnen-klooſter in oud-Caſtilien niet ver van Burgos, waar in 150. adelyke juffers wonen, en wier abdis over 24. ſteden en 50. dorpen te gebieden heeft.

Huen, Ween, klein eyland in de zee-engte van de Zont, het behoort tot Schonen, en komt alzo den koning van Zweden toe.

Huerde, amt in het graafſchap Marck aan den Roerſtroom, den koning van Pruiſſen toekomende.

Huesca, grote ſtad aan den vloed Iſuela in Arragon, benevens een Univerſiteit en bisdom, onder den aartsbiſſchop van Saragoſſa ſtaande, zeven mylen van de laatſtgenoemde ſtad.

Huescar, zie *Gueſcar*.

Huete, zie *Guete*.

Hufingen, ſtad en dubbelt ſlot in het Zwartewoud, niet ver van Doneſchingen: komt de graven van Furſtenberg toe.

Hugenoten, worden in Vrankryk degene genoemt, die den hervormden Godsdienſt toegedaan zyn.

HUGIA, zo hiet de Groot-aelmoezenier in Turkyen.

HUGRA, vloed in Moscovien, die zich in den vloed Occa stort.

HUGSHOFEN, vrouwlyke abdy in de Neder-Elsas aan den kleinen vloed Willer, niet ver van Andlau, welke de vorstlyke abdis van Andlau tegenwoordig bezit.

HUI, HOEI, hoofdstad van Condros in het bisdom Luik, 3. mylen boven Luik, daar de kleine vloed Huy in de Maas valt. Deze laatste vloed scheyd de stad van elkander, welke bevestigt is, en door een sterk slot, dat op een rots legt, gedekt word, 't welk aan de overzyde van den stroom legt, en door een stene brug communicatie met de stad heeft. De Franschen hebben de stad 1705. ingenomen, maar aan de Hollanders in het zelve jaar wêer moeten afstaan, en 1717. is deze plaats uit kracht van een gemaakt vergelyk tusschen Holland en Keurkeulen, in den staat, waar in zy zich bevond, aan den keurvorst van Keulen, als bisschop van Luik, afgestaan.

HUINAM, eyland in de provintie Quangtung in China, waarop de stad Kiuncheu benevens de beroemde hoofdstad Macao legt.

HUISBURG, beroemt munnikenklooster van de Benediktyner orde, een myl van Halberstad in Huywalde, wiens prelaat te gelyk prooft over een klooster te Minden is.

HUIS IN 'T BOSCH, zie *Princesse Huis*.

HUISKROON des Roomschen keyzers, moet met de keyzerlyke kroon niet verwart worden, want zy word uit de kleinodien van het huis van Oostenryk te zamen gezet, waar naar zy ook genoemt is. Om het hooft is een goude kring, omtrent vier vingren hoog, welke voor een grote Robyne-Pallas heeft, vier vingeren breed en drie hoog, rond om met ongemene grote Diamanten, Robynen en Smaragden in de gedaante van rozen en andere figuren zeer rykelyk bezet. Van binnen is een fluwele muts, waar over twe bogen kruisgewys sluiten, welke van buiten met 2. ryen grote kostlyke paarlen bezet zyn. Deze kroon benevens den gouden mantel, ook de tabbert, schoenen en handschoenen van keyzer Rudolf I, die met paarlen bezet, en om haar oudheid te verwonderen zyn, worden te Wenen bewaart, en altyd, wanneer 'er een keyzerlyke kroning geschied, daar toe afgehaalt, en daar na weer te rug gebracht.

HUISNE, kleine vloed in Vrankryk, welke in de provintie Perche ontspringt, en by Mans in de Sarte valt.

HUISSEN, stad en ambacht of drosdy in het hertogdom Kleef, is de laatste plaats daar in tegen de Hollandsche grenzen.

HUISSIER, zie *Audiencier*.

HUIS TE BRITTEN, slot in de provintie Holland by Katwyk in de zee, anderhalf myl van Leyden, maar is heel verwoest; wanneer de zee heel laag is, ziet men 'er enige puinhopen van.

HUKEU, grote en volkryke koopstad in China in de provintie Kiamsi aan den vloed Kiang.

HULCKRADE, kleine stad en slot aan den vloed Erpe, keur-Keulen toekomende.

HULDIGING, zie *Homagium*.

HULES, kleine stad in de provintie Lothiana in Zuid-Schotland, aan den vloed Tyne 6. mylen ten oosten van Edenburg.

HULFFENBERG, GEHULFFENBERG, berg in Eichsfeld, tusschen Dingelstad en Wanfried, waar heen jaarlyks grote bedevaarten naar de kapel van den H. Bonifacius geschieden. Voor dezen wierd hy Stuffenberg genoemt.

HULIN, kleine stad in Moravien, den bisschop van Olmuts toebehorende.

HULK, een schip 't welk onder vlak is, en waar van zich de Engelschen, Hollanders en Vlamingen bedienen.

HULL, bevestigde koopstad in Engeland in het landschap Yorck, niet ver van daar zich de rivieren Hull en Humber verenigen. Zy heeft een schoon tuighuis en goede haven.

HULPEN, kleine stad in het quartier van Brussel in Oostenryks Brabant. Zy heeft een slot en taamlyk groot gebied, dat de meyery van Hulpen genaamt word.

HULP-TROEPEN, zie *Auxiliaire Volkeren*.

HULST, kleine maar welbevestigde stad in Hollants-Vlaanderen, en een van de vier Hollandsche ambachten, 4. mylen van Antwerpen. Zy heeft negen bastions, benevens veel buitenwerken, en word door vele schanssen gedekt, en is de hoofdstad van het land van Waes.

HUMAN, stad in Neder-Podolien, 25. mylen van Braclaw in Polen.

HUMANBAR, stad benevens een landstreek aan de zee in Africa, in 't koningryk Algiers, welke aan het koningryk Fez grenst.

HUMANITEIT, beleeftheid, vriendlykheid.

HUMBER, grote vloed, of liever kleine zee-engte tusschen de landschappen Yorck en Lincoln in Engeland, welke haar oorsprong uit andere te zamen lopende rivieren heeft.

HUMBLE, kleine vloed in het landschap Hant in Engeland, welke zich tegen over het eyland Wight in de zee giet, daar hy de haven, Humble-haven genaamt, maakt.

HUME, sterk slot en heerlykheid in de provintie Merche in Zuid-Schotland.

HUMILIATI, was een munnike orde, die enige Milaneesche edelluiden in de 12de eeuw stichtten, en de paus in het jaar 1200. bevestigde. Maar toen de munniken in de 16de eeuw hun beschermheer lieten omhals brengen, heeft paus Pius de V. de zelve gants te niet gedaan, en haar inkomsten aan enige kardinalen gegeven.

HUMMEL, oud slot en heerlykheid in Bohemen, tusschen Reinherts en Levin, tot het graafschap Glats behorende.

HUMMELSHAYN, oud jachtslot en dorp in Thuringen, den hertog van Weymar toekomende. Hier quam in het jaar 1552. de ongelukkige keurvorst Jan Frederik van Saxen na een vyfjarige gevangenis aan, en wierd van zyn gemalin en kinderen met blydschap ontfangen, warom deze plaats naderhand de vrolyke Weerkomst genoemt is.

Humoristen, een geleerd genoodſchap in Romen, wiens oogmerk is allerly zinryke vindingen uit te voeren. Deszelfs zinnebeeld is een dikke wolk, welke na dat zy uit de dampen van de zee is voortgekomen zich in een zachten regen ontlaat, met het byſchrift, *redit agmine dulci*. Dit genoodſchap heeft zyn oorſprong op een adelyke bruiloft gekregen, waar op eenige aardige geesten de juffers met allerhande klinkdichten en zinryke gemoeds verluſtigingen vermaakten, waar van daan hun de naam van Bell' humori gegeven wierd.

Huna, vloed in Ongaryen, welke uit het Dalmatiſch gebergte ontſpringt, Croatien en Sclavonien van elkander ſcheyd, en in de Sau valt.

Hundlosen, zie *Wildshauſen*.

Hundred, zo noemt men een zeker deel van de eene of de andere provintie in Engeland, of om dat voor dezen in ieder Hundred 100. familien gewoont hebben, of dewyl koning Alfred, welke dezelve zo verdeelt heeft, in zulken omtrek hondert luiden, die tot den oorlog bequaam waren, gevonden heeft.

Hundsfeld, open vlek in 't vorſtendom Oels in Sileſien, een myl van Breſlau, het klooster van St. Vincent aldaar toebehorende.

Hundsloch, goede pas tegen Polen in 't vorſtendom Glogau, aan de Bartſch in Sileſien, is wel met ſchanſſen voorzien.

Hundsruck, Hunnorum tractus, een zeker gebied tuſſchen het graafſchap Sponheim, het hertogdom Simmeren, den Moeſel en den Rhyn. Zomtyds geeft men het noch verdere grenzen, naamlyk langs den Rhyn tot aan den vloed Nahe, en dan word het hertogdom Simmern, benevens een deel van het graafſchap Sponheim daar mee onder begrepen. In deze landſtreek hebben de keurvorſten van Trier en de Palts, de landgraven van Heſſen, de markgraven van Baden, en de Rhyn- en Wild-graven te bevelen.

Hundwyl, kleine ſtad in het canton Appenzell in Zwitzerland, by Urnaſch, aan den Sintra vloed, 2 mylen van St. Gall. In 't canton Unterwalden legt een vlek, Hundwyn genaamt.

Hunfeld, kleine ſtad in de abdy Fulda, 2. mylen van de ſtad Fulda.

Hungen, kleine ſtad en ſlot in Wetteravien, 2. mylen van Friedberg, was voor heen de reſidentie van een graaflyke linie van Solms, die benevens die van Braunfels voor enigen tyd uitgeſtorven is, en zyn derzelver graafſchappen en heerlykheden aan graaf Maurits Willem van Greiffenſtein vervallen.

Hungerford, ſtad in Barkshire in Engeland.

Huniad, oergveſting benevens een graafſchap van denzelven naam in Zevenbergen, aan de grenzen van het bannaat van Temeswar.

Huningen, nieuwe Franſſche veſting, in de gedaante van een vyfhoek geboud, aan den rechten oever van den Rhyn in Sundgau, dicht by Bazel. Voor dezen was het een dorp, en is 1679. van de Franſſen begonnen beveſtigt te worden. Naderhand zyn 'er ook op het eyland daar tegen over in den Rhyn, en ook aan de andere zyde van den Rhyn citadellen opgerecht, en een nieuwe brug over dezen vloed, welke op een eyland ſtaat, gebouwt: maar in het 8ſte artykel van den Badenſchen vrede 1714. is men over een gekomen, dat alle veſtingwerken, die tegen over Huningen aan den linken oever van den Rhyn lagen, ook de brug, gelyk ook Sellingen en alle andere Forten, die op de linke zyde van den Rhyn tegen over het Fort-Loüis ſtonden, ook een deel van de brug, waar over men van Sellingen naar Loüis gaat, op Vrankryks koſten geſlecht, en in 't toekomende van geen van de partyen gerepareert, maar de grond benevens de gebouwen het huis van Baden weerom zouden gegeven worden.

Hunncourt, zie *Honnecourt*.

Hunnesruck, een oud bergſlot in 't ſtift Hildesheim.

Hunoldstein, ſtad, ſlot en heerlykheid in 't aartsbisdom Trier, 4. mylen van Trier. Daar is een vryheerlyke familie in Rhynland, die zich voogt van Hunoldſtein noemt.

Hunsingo, een landſtreek onder de gene die de Omlanden genaamt worden, in de provintie van Gröningen.

Huntau, matige vloed in het Brandenburgs Pruiſſen, die zich by de ſtad Brandenburg in het Friſſche-haf ontlaſt.

Hunte, een vaarbare rivier in Weſtphalen, ontſpringt in het biſdom Oſnabrug, gaat door het Dimmer-meir, en daar zy 'er weer uitkomt word zy de Lohne genaamt, tot dat zy eindelyk achter Diepholt weer haar vorigen naam bekomt, en in het Oldenburgſche in de Wezer valt.

Hunte, zie *Zunder*.

Hunteburg, kleine ſtad in 't biſdom Oſnabrug, aan den vloed Hunte in Weſtphalen.

Huntelisse, een plaats in Engeland aan de zeekuſt in de provintie Yorck.

Huntington, graafſchap in Engeland tuſſchen Cambridge, Bedford en Northampton. In dit graafſchap heeft men veel Steenkolen. De hoofſtad voert den zelven naam van Huntington of ook wel van Huntersdune, is een ſchone volkryke plaats, en legt aan den vloed Ouſe.

Huntspilt, ſtad in Sommerſetshire in Engeland aan het canaal van Briſtol, en 20. Engelſche mylen ten zuidweſten van de ſtad Briſtol.

Huquang, de grootſte provintie in China, byna midden tuſſchen de andere provintien in: Men noemt ze de korenſchuur van China. Zy heeft 15. grote, en 108. kleine ſteden onder haar gebied. Daar groeit overvloed van Boomwol en Ryſt, ook legt 'er een zee in, die over de 400. Franſſche mylen in den omtrek heeft, die van ongelooflyk veel ſchepen bevaren word. De hoofſtad hiet Vilhang.

Hurepoix, een zeker gebied op het eyland van Vrankryk, aan den zuidlyken Oever der Seine.

Hurons, een zeker volk in Canada in noord-America 't welk zeer wild en diefachtig is.

Hus, kleine ſtad in Moldavien aan den vloed Prut 8. mylen ten zuid-Ooſten van Jaſſi.

Husiatinow, ſtad in Podolien in Polen.

Husinecz, Hussenitz, kleine plaats aan den vloed Blanitz in Bohemen, in de Pragenzer-kreits, in

in de landstreek de Gulde Steig genaamt. Zy is de geboorteplaats van den beroemden Jan Hus, die 1415. te Constans verbrand is.

HUSSAREN, zyn de Ongarische ruiters van de Nationale Militie.

HUSSITEN, BOHEEMSCHE BROEDERS, aldus naar Johan Hus in Bohemen genoemt, welke tegen de pauslyke macht, aflaatkraam, vagevuur, zielmissen enz. preekte, ook de leere van de Nachtmaalhouding onder beyde de gedaantens, toen door een ander met namen Jacobellus opgebracht, in zyn gevangenis te Constans voor goed gekeurt heeft. Hy is van den keyzer Sigismond naar het Concilie van Constans ontboden, en daar in 't jaar 1415. verbrand. Zy worden ook Thaboriten genaamt, naar een hoog slot op een rots dat Thabor hiette, en door hun veldheer Johan Ziska gebouд was, die de wapens tegen de Roomsgezinden opvatte, waar door het ryk van Bohemen in grote onrust gestelt wierd. Naderhand zyn zy maar met den naam van de Boheemsche Broeders bekent gebleven.

HUST, HUTZ, een zeer sterk slot op een hoge rots in Zevenbergen, die onuitputlyke zoutbronnen heeft, en daar de vloed Theissa ontspringt.

HUSTINGS, zo word een van de voornaamste gerechtshoven in Londen genaamt, dat tot handhaving der rechten en vryheden van de burgerschap aldaar gehouden word.

HUSUM, stad en slot aan de Häver aan de Duitsche zee, recht tegen over het eyland Nord-Strand, tot het hertogdom Sleeswyk behorende, 4. mylen van Gottorp, 4. van Sleeswyk, 5. van Flensburg, 2. van Tonningen, en 16. van Hamburg.

HUT, de verblyfplaats van de stuurluiden en andere mindere bevelhebbers, met den gemenen naam Hutsgasten genaamt. Deze Hut komt boven de Kajuit.

HUTITEN, waren ketters in de zestiende eeuw, die van een Silesier Jakob Huten afquamen, die te Inspruk verbrand is. Zy affecteren een zonderlinge Heiligheid in hun klederen en gebaarden, hielden alle goederen onder zich gemeen, en gaven zich voor dat volk Israels uit, 't welk de Cananiters met het zwaard verdelgen zou.

HUTSBERG, oud en verwoest slot op een hogen berg in het vorstelyk graafschap Henneberg, 3. uren van Meinungen in 't amt Masfeld.

HUTTELHOF, stad in het vorstendom Verden.

HUTTENBERG, slot en vlek in neder-Karinthien, onder het aartsbisdom Saltsburg behorende.

HUTTENBERG, een ambacht van 18. dorpen in opper-Hessen, tusschen Giessen en Butsbach, de landgraven van Hessen-Darmstad en de graven van Nassau-Weilburg in 't gemeen toekomende.

HUTTENHEIM, groot Ganerben-vlek in Franckenland, waar in men Wurtsburgsche, vorstlyke-Zwartzenbergsche, de Duitsche-Orde, en de stad Windesheim toebehorende, en Seckendorfsche onderdanen vind. Deze plaats is zeer vruchtbaar in 't voortbrengen van koorn, wyn, en andere vruchten.

HUTWEYL, steedje in het kanton Bern, in de landvoogdy Trachselwald, in Zwitzerland.

HUUR-SCHILLING, is een schatting in Hamburg, die ieder burger, na dat zyn huis getaxeert staat of na dat de huur opbrengt, geven moet, naamlyk van ieder marck een schilling, dat is van de zestien stuivers een.

HUXTER, zie *Höxter.*

HUYSBURG, zie *Huisburg.*

HYAR, IXAR, kleine stad en slot in Arragon in Spanje, benevens den titel van een hertogdom, aan den vloed St. Martyn. Zy komt eenen uit het huis Pignatelli toe, en vervalt na deszelfs afsterven weer aan het huis Silva.

HYBERNEN, zie *Winter Quartier.* Daar van hiet in Polen de Hybernen Commissie, wanneer de gedeputeerden van ieder waiwoodschap tot het ordonneren der Winter Quartieren en het onderhoud der militie op een plaats te zamen komen.

HYDEPARC, zie *Heydeparc.*

HYDROGRAPHIA, hiet de beschryving van 't water, de zee, de winden, en andere zaken, die tot de scheepsvaart behoren. Zy word gemeenlyk voor een deel der Geography of aardryksbeschryving gehouden, en men heeft hier toe byzondere zeekaarten, door Jansonius uitgegeven, die dezelve Orbis Maritimus noemt.

HYERES, zie *Hieres.*

HYERINGEN, klein Deensch eyland in Jutland.

HYMETTO, een berg, 7. of 8. mylen groot, in Griekenland, niet ver van Athenen, waar op enige kloosters zyn, die door Grieksche munniken bewoont worden.

HYMNUS AMBROSIANUS, zie *Te Deum Laudamus.*

HYNS, zie *Hisinge.*

HYPOTHEEK, hiet een onderpand of onroerbaar goed, 't welk de schuldenaar zyn schuldeischer tot verzekering der schuld verpand, doch niet werklyk inruimt, maar in bezit en tot zyn nut houd: daar van hiet Verhypothekeren tot een onderpand stellen, en laten aantekenen, en Hypothecarius is zodanig een schuldeischer, dien zulk een onderpand aangewezen word, en daar op verzekert is.

HYPOTHESIS, een stelling die men tot grond van zyn mening stelt, en die men te bewyzen zoekt.

HYRCANIEN, provintie in Perzien aan de zuidlyke zyde van de Caspische-zee, die hedendaags Tabristan genaamt word.

HYSTERON-PROTERON, het achterste voor, alles verkeert.

HYTH, kleine stad benevens een sterk slot, is een van de 5. havens in Engeland die gedeputeerden in 't Parlement zenden, en legt in het landschap Kent. Maar het zand maakt haar haven byna onbruikbaar.

HYZEN, hiet by de zee-luiden, iets in de hoogte trekken, zo werden de zyl-sprieten in de hoogte gehyst, de goederen worden uit het verdek gehyst, wanneer zy gelost zullen worden, en hier toe werden verscheyde katrollen naar het onderscheyd van den last gebruikt.

I.

JAAR EN DAG, zie *Annus Saxonicus.*

JABELUNKA, onbemuurt vlek, maar 't welk door een sterk slot gedekt word, in het vorstendom Teschen aan den vloed Elsa, tusschen grote bergen in opper-Silesien gelegen, en is een pas uit Silesien tegen opper-Ongaryen. De Vesting is 1573. aangelegt, en legt 19. mylen van Breslau.

JACATRA, zie *Batavia.*

JACCA, JACA, stad aan den vloed Jacca in Arragon in Spanje, 15. mylen van Saragossa, tusschen het gebergte Jacca, 't welk een deel van het Pyreneesche gebergte is. Zy word door een zeer sterke Citadel beschut, en heeft een bisdom, onder den aartsbisschop van Saragossa staande.

JACHT, is een klein schip met masten en zeylen voorzien, 't welk tot een plaisier-vaart, reyze, en verwering dient.

JACOBITEN in Engeland bestaan uit de Roomsgezinden, die zich in het zelve koningryk bevinden, en uit enige weinige ledematen der Engelsche kerk. De eersten hebben uit schuldplichtigheid en eigen nut, maar de andere uit een bekommering des gewetens koning Jakob II. zeer aangehangen, en hun best gedaan om hem weer op den troon te herstellen, gelyk zy nu noch den zo genaamden prins van Wallis zoeken op den troon te helpen. Deze party is tegenwoordig in een slechten staat, en hangt gemeenlyk by openbare onenigheden de Torys aan, waarom deze van de Wighs uit haat dikwils Jacobiten genaamt worden.

JACOBITEN, zekere Christenen in de Oostersche landen, die Jacob Zanzalus, een leerling van Eutyches uit Syrien, tot hun Auteur gehad hebben, en die zyn dwalingen in de 16. eeuw in Azien en Africa uitgebreyd heeft. Zy geloven aan geen drie persсовen in de Godheid, en wanneer zy hun kinderen besneden hebben, branden zy haar een teken des doops met een warm yzer op het voorhooft. Zy hebben 2. patriarchen, naamlyk een te Caramit in Mesopotamien in Azien, die zich patriarch van Antiochien noemt, en een te Alexandria in Africa, gelyk ook 4. aartsbisschoppen, naamlyk te Jeruzalem, Edessa, Damascus en Cyprus.

JACOBONWITZ, kleine plaats in het waiwoodschap Lublin in klein Polen, niet ver van de stad Lublin.

JACOBSDAL, een heerlyk koninglyk lust-slot in Zweden, een half myl van Stokholm, is met schone Galleryen omringt, en heeft een kostelyken tuin. Aan den zelven legt de zo genaamde Marienberg, waar op de heerlykste Orangeryen aangelegt zyn.

JACOBS-STADT, kleine stad en haven in de Zweedsche provintie Cajanien in Finland, aan de oost-zyde van den Bothnischen zee-boezem.

JACOBS-STAM, een stad in Lysland.

JACOBS-STUCKEN, zyn een Engelsche goude munt, die 25. Engelsche schellingen en 6. pence uitmaken, en de brede stukken, waar van een tot 23. schellingen gerekent word, doet in Holland 13. gulden, zyn tegenwoordig zeer raar en worden in de spaarpotten gelegt.

JACOBUS, zie *Jacobynen.*

JACOBYN of CAROLYN, een goude Engelsche munt, 25. Engelsche schellingen bedragende.

JACOBYNEN, zo hieten de Dominikaner munniken in Vrankryk.

JADE, kleine vloed in het graafschap Oldenburg, welke by zyn mond een taamlyk groten zee-boezem maakt.

JADERA, zie *Zara.*

JAEN, GAEN, grote en schone stad in Andalusien, benevens een bisdom onder het aarts-bisdom van Toledo behorende. Dicht daar by legt een slot op een berg. Voor dezen mag het een koningryk geweest zyn, waarom noch hedendaags de koningen van Spanjen den naam onder hun titels voeren. In 't jaar 1712. is zy door een aartbeving beschadigt.

JAERMAT, GIERMAT, vesting in opper-Ongaryen.

JAFFA, voor dezen Joppe in Palestina in Azien aan de zee, 24. mylen van Jeruzalem, is gants verwoest, en tegenwoordig maar een haven, die de Europeesche koopluiden bezoeken, daar ook de Pelgrims gewoon zyn aan land te stappen, wanneer zy een bedevaart naar 't Heilige land doen.

JAFFNAPATAN, koningryk in oost-Indien op het eyland Ceylon, de Hollanders toekomende. Het strekt zich in de lengte op 6. en in de breedte op drie Duitsche mylen uit, is doorgaans met dorpen en kerken bebouд, en wel bewoont. De grote rivier, welke zich door twe armen in de zee stort, maakt het zelve tot een Schier-eyland; het heeft 159. dorpen, en word in 4. landschappen verdeelt, naamlyk Belligamme, Tenmarache Waddemarach, en Parchiarapalle.

JAFFNAPATAN, hoofdstad en treflyke vesting op het eyland Ceylon, in 't koningryk Jaffnapatan, die vierkant en met hoge en sterke muren omringt is. Zy is in 't jaar 1658. den Portugiezen van de Hollanders door een sterke belegering afgenomen, na dat dezelve het gantsche koningryk van dien naam 40. jaren in bezit gehad hadden.

JÆGERENDORFF, vorstendom in opper-Silesien aan de Moravische grenzen, den prins van Lichtenstein als een Boheems leen toebehorende. De hoofdstad hiet ook Jägerndorf of Carnovia, legt aan den vloed Oppa, en heeft een schoon slot, 18. m. ten zuiden van Breslau.

JÆGERSBURG, schoon lust-en jacht-slot benevens een diergaarden in het graafschap Catzenelnbogen, 2. mylen van Darmstad, den landgraaf aldaar toekomende.

JÆGERSBURG, koninglyk Deens slot op het eyland Zeeland.

JÆGERSBURG, oud jagt-huis in de nieuwe-Mark Brandenburg, aan een meir en groot woud.

JÆGERSPREIS, koninglyk Deens lust-slot op het eyland Zeeland.

JAGODNA, JAGODINA, JAGNIERO, kleine maar welgeboude stad in Servien, tusschen Grieks-Weissenburg en Nissa, tegenwoordig den Roomschen keyzer toekomende: heeft een schoon bad.

JAGOS, zekere volkeren en menschen-vreters in 't koningryk Ansico in neder-Ethiopien, of, gelyk

 ande-

andere willen, in Congo in Africa. Zy zyn behendig, ſterk, en door gants Africa verſpreyd.

Jagst, Jaxt, vloed in Franckenland, welke in het graafſchap Oettingen ontſpringt, en by Wimpfen in Zwaben in den Neckar valt.

Jagstberg, kleine ſtad, ſlot en amt aan den vloed Jagſt, in 't Bisdom Wurtsburg, in Franckenland.

Jagt maken, hiet by de ſchippers zo veel, als een vyandlyk ſchip vervolgen of willen inhalen, wes halven alle zeylen, zo veel de wind verdragen kan, bygezet worden.

Jaguana, Santa Maria del Porto, kleine ſtad op het eyland S. Domingo in Africa, benevens een goede haven.

Jahorlick, kleine vloed in het waiwoodſchap Braclaw in klein Ruſſien, welke van 't noorden ten zuiden loopt, en 1703. tot een grensſcheyding tuſſchen Polen en Turkyen geſtelt is.

Jaick, grote vloed in groot Tartaryen, welke in het Moſcovitiſche landſchap Paſcatir ontſpringt, en zich in de Caſpiſche zee ſtort.

Jaicza, zie *Jayeza*.

Jaischwits, heerlykheid in Moravien.

Jakotyn, vlek benevens een goede veſting in neder-Volhynien, aan den vloed Supol, de Moſcoviters toekomende.

Jaksa, zie *Albazin*.

Jakutsko, czaarſche ſtad en veſting in Siberien, aan den vloed Lena of Lina, welke in de Ys-zee valt. Zy is de hoofdſtad dier provintie, waar in de gouverneur woont.

Jala, ſtad en koningryk in 't ooſtlyk deel van het eyland Ceylon, die wegens de ongezonde lucht ſlecht bewoont word.

Jalac, ſtad in Africa in Nubien, op een eyland dat de Nyl maakt.

Jaloczina, vloed in Wallachyen, ontſpringt aan de grenzen van Zevenbergen, en valt in den Donau.

Jaloers, yverzuchtig, nydig, misgunſtig. Daar van Jaloezy yverzucht, minnenyd, afgunſt. Jalouſie zie *Divan*.

Jalofes, zekere volkeren in Nigritien in Africa, in 't koningryk Senegra, 't welk 115. mylen lang en 60. breed gezegt word te zyn. De gene, welke ten noorden wonen zyn maar geel, doch die ten zuiden wonen hebben een zwarte huid. Hun koning noemt zich den groten Jalof, en heer van 14. koningryken, die te Tubacatum reſideert.

Jamagorod, aanzienlyke veſting in Ingermanland, na de kant van Finland toe, aan den vloed Laga. Zy legt 3. mylen van Narva, en is 1703. door de Moskoviters van de Zweden verovert, welke ze op nieuws gefortificeert hebben.

Jamaica, eyland in de Noord-zee in Noord-America, en een van de grootſte Antilliſche eylanden, 't welk de Engelſchen toekomt. 't Is wel bebouwd, en ryk van leer, boomwol, tabak, cacao en zuiker. 't Word in 14. kreitzen verdeelt, en heeft omtrent 170. Engelſche mylen in de lengte en 70. in de breedte.

Jamatsoit, een groot deel van Japan aan de weſtlyke kuſt van het eyland Niphon.

Jamama, ſtad en koningryk in 't gelukkig Arabien, aan den vloed Aſton in Azien.

Jamba, ſtad en koningryk op het Schier-eyland van Indien aan deeszyde van de Ganges in 't ryk van den Mogol in Azien.

Jambis, koopſtad en koningryk op het eyland Sumatra in Azien.

Jamesborough, kleine ſtad aan den vloed Shannon in de Ierſche provintie Leinſter. Zy heeft zitting en ſtem in 't Parlement van Ierland.

Jamestown, ſtad op het eyland Barbados in noord-America, door de Engelſchen geboud.

Jamestown, ſtad in Ierland in de provintie Connaught aan den vloed Shannon.

Jamestown, ſtad aan den vloed Powhatan, en de hoofdſtad van Virginien, de Engelſchen toekomende, in noord-America.

Jametz, kleine Franſche ſtad in Lotteringen, aan de Luxemburgſche grenzen.

Jamma, ſlot en heerlykheid in opper-Crain, een half uur van Laybach, den vorſt van Aversperg toekomende.

Jan, kleine vloed in 't markgraafſchap Meiſſen by Lommitſch, 2. mylen van de ſtad Meiſſen.

Jancoma, koningryk in Azien, in 't koningryk Pegu, op het half eyland aan de overzyde van de Ganges.

Jancowitz, Janckou, markt-vlek, benevens een ſlot in de Czaſlauer kreits in Bohemen, daar 1645. de keyzerlyken door de Zweden geſlagen wierden.

Janeiro, Genero, Portugeeſche provintie of Capitania aan een vloed van den zelven naam in Brazilien in zuid-America, waar in de ſtad en de haven van St. Sebaſtiaan legt. In dit landſchap heeft men tot noch toe verſcheyde goudryke mynen ontdekt. De vloed Janeiro of Rio Genero word by zyn val in de Noord-zee door de beyde forten. S. Jean en S. Croix gedekt, en de Portugeeſche vloten zyn zomtyds gewoon van daar naar huis te zeylen. In het jaar 1711. landde Monſieur du Guo Trouin voor de kuſt van dit landſchap met een Franſch Eſcader, vermeeſterde de haven en de ſtad S. Sebaſtiaan, kreeg met brandſchatten en plunderen een zeer groten buit, en veroorzaakte door 't verbranden der waren en ſchepen de Portugeezen een ongelooflyke ſchade.

Jan Hagel, is de ſchimpnaam, die de bootsgezellen of ander gemeen en ſlecht volk gegeven word, en betekent zo veel als Canaille.

Janiska, ſtad in Samogitien, aan de Koerlandſche grenzen, een myl van Poſchawski.

Janitzaren, zyn Turkſche ſoldaten te voet, op welke de grootſte macht des Ottomanniſchen ryks beruſt. Voor deze beſtond dezen manſchap uit Europeeſche Chriſten-kinderen, na dat zy voor af in den Mahometaanſchen Godsdienſt onderwezen worden. Of nu zulks zedert enigen tyd zo naauw niet in acht genomen word, zo moeten doch de gene, die Janitzaren worden willen, hun leerjaren uitſtaan eer zy ingeſchreven worden, en men

men noemtze Agiomoglans. De hoogste bezolding van een Janitzaar is daaglyks 12. aspers, als zy de gunst van hun officiers gewonnen hebben, ook krygen zy rys, vleesch en brood: hun wapens zyn een vuurroer en Sabel. Dikwils zynze 100000. man sterk geweest. Hun eendracht geeft hun zo veel macht dat zy alles doen wat zy willen, en daar is geen manschap in de wereld die men zo veel eerbied bewyst. Hun kleding is even eens als die der andere Turken, maar op het hooft dragen zy een muts, welke van achteren neerwaarts hangt, en de gedaante van de mouw van een mans rok heeft, in wiens wydste end zy het hooft steken, hangende het andere end achter op den rug neer. Aan het voorhooft dragen zy een band van een half voet lang, 't welk van vergult zilver en met valsche juwelen bezet is. Dit is hun hooft cieraad op plechtige dagen, en word Zerrola genaamt. Maar hun gewoon hooftdekzel is een wolle muts met strikken. In ieder kamer der Janitzaren aan het Turksche hof wonen 30. 40. tot 50. man byeen, en dit noemt men een Oda. Wanneer men een Janitzaar aan het leven straft, dat geschied nooit in 't openbaar, maar men wurgt hem gemeenlyk in den nacht, steekt hem in een zak, en werpt hem in de zee. Over geringe misdaden worden zy onder de voetzolen geslagen, 't geen zy Falaca noemen.

Janizar Aga, is de generaal der Janitzaren, die het bevel over al het Turksche voetvolk voert, en welken de grote Sultan benoemt. Hy heeft absolute macht over het leven der Janitzaren, en wanneer hy sterft, vervalt zyn nalatenschap aan de schatkist der Janitzaren.

Janizari, voorgebergte in klein Azien aan de zee-engte van Gallipoli, niet ver van klein Trojen, 't welk een dorp is, en van Griekscher Christenen bewoont word.

Janna, Jannina, grote en volkryke stad in Thessalonien in Griekenland, aan de Epirische grenzen, gelyk ook de provintie Thessalonien hedendaags Janna genaamt word. Zie *Thessalonien.*

Janow, stad in opper-Podolien, in Polen.

Janow, stad in het waiwoodschap Bricscla in Littauen.

Janow, stad in Masovien in Polen, aan de Pruissische grenzen.

Janowecs, stad in het waiwoodschap Sendomir in klein Polen.

Janowics, sterk slot in den Czaslauer kreits in Bohemen, een myl van Kuttenberg, is het stamhuis der adelyke familie Janouski van Janowics.

Jansenisten, zo worden in Vrankryk en de Nederlanden de aanhangers en navolgers van Cornelius Jansenius genaamt, die als bisschop van Ypern 1638. gestorven is, en onder den titel Augustinus een boek de Auxiliis Gratiæ geschreven heeft, wyl hy uit deszelfs schriften de stellingen, die hy in zyn boek in 't licht brengt, meende geschept te hebben, welke daar op uitquamen dat Gods Genade in den mensch zo werkte dat hy dezelve niet weerstaan kon, dat de genade particulier is, ook naar Gods mening niet voldoende zonder die gene, welke de Zaligheid werkelyk voleindde: dat Christus niet voor alle menschen gestorven is. Zy verwerpen de stellingen der Jezuiten, die het ook zo ver by den paus brachten, dat Jansenius benevens zyn aanhang van hem verdoemt wierd. Zy zyn altyd door de pausgezinden als ketters aangezien, en 1708. wilden zy dezelve ook in de Nederlanden vervolgen, waarover de staten van Holland hen in bescherming namen, en de Jezuiten by na het land darom hadden ruimen moeten. Men geeft ook den naam van Jansenisten aan die gene, welke een zonderling ernstig leven leyden, en zich ten uitersten bemoeien om de regelen van het Christendom naauw in acht te nemen, en deze laatste worden met een anderen naam ook Rigidisten genoemt. In de tegenwoordige tyden is de Jansenistery door het nieuwe testament van Pater Quesnel in Vrankryk zeer bekent geworden, welk boek de paus als ketterschdoor de beroemde Constitutie Unigenitus verdoemt heeft, 't geen evenwel door een groot deel der Fransche geestlykheid ten uitersten verdedigt word. zie *Unigenitus.*

Januarius, zie *Plata.*

Janville, kleine stad in het landschap Orleanois in Vrankryk.

Japon, Japan, een groot ryk in Azien, uit vele eylanden bestaande, waar van drie veel aanzienlyker zyn als de overige, naamlyk Niphon als het grootste, Ximo of Saicock, en Nicoco of Tokoesi. Deze eylanden grenzen ten westen aan China, ten noorden aan het Oostersch Tartaryen en het landschap Jesso, ten oosten en zuiden aan den Ooster Oceaan. Men vind 'er een groote menigte goud en zilver, als ook dikke rode paarlen, die even zo hoog geschat worden als de witte. Over dit ryk heerst een byzonder keyzer die veel koningen onder zich heeft, en de tegenwoordig regerende keyzer hiet Quane, zullende den troon zedert 1653. bezeten hebben. De Inwoners zyn Afgodendienaars, en daar by zeer hoogmoedig, nademaal zy andere natien verachten, maar in handel en wandel bedriegen zy niet. Hun Geestlyken, die zy Bonzen noemen, staan in groot aanzien. Toen de Portugezen in de 16. eeuw dit land ontdekten, wierd het Christelyk geloof van de Jezuiten redelyk sterk uitgebreyd, maar in weinig jaren ging alles weer tot het Heydendom over.

Jaqueville, zie *Brouage.*

Jaranna, sterk slot in de provintie Dauria, hoort den czaar toe, en is met cosacken bezet. Hier worden van de Russen de beste zwarte zobelen gevangen. De Heydenen, die dezen landstreek bewonen, worden Konni-Tungusi genaamt.

Jardan, voorgebergte aan de kusten van Morea in Griekenland.

Jærendorf, kleine plaats in neder-Ongaryen aan de Oostenryksche grenzen, drie mylen van Duitsch-Altenburg.

Jaretta, een der grootste rivieren in Sicilien, welke in 't Val di Demona tusschen den berg Madonia en den Ætna ontspringt, en zich in den golf van Catanea stort.

Jargeau, zie *Gergeau.*

Jarloweck, stad in Podolien in Polen.

Jarmouth, zie *Yarmouth.*

Jarnack, flecht vlek in het gouvernement van Orleans, in de provintie Angoumois, daar 1569. de beroemde flag met de Hugenoten voorviel. Het legt aan de Charente, en heeft den titel van een graaffchap.

Jaromirz, ftad aan de Elf in de koninggratzer kreits in Bohemen, 14. mylen van Praag.

Jarosaw, ftad in het waiwoodfchap Braflow in klein Ruffien in Polen.

Jaroslow, koopftad benevens een Citadel in het waiwoodfchap Lemberg in Rood-Ruffien aan den vloed Sana, zy heeft alle jaren op den 15. augustus een beroemde mis, en 1658. wierden de Polen hier van de Zweden geflagen. Deze plaats hoort de weduwe van den kroons-groot-veldheer Siniawski toe.

Jaroslow, zie *Jeroflaw.*

Jarsey, zie *Jerfey*

Jas, Jassy, hoofdftad van Moldavien aan den vloed Pruth, benevens een fterke citadel. Zy is de refidentie-plaats van den vorft van Moldavien. Men vind hier veel Griekfche kerken, die alle klokken hebben, 't welk anders den Grieken in Turkyen niet geoorlooft is. De wyn de Catanajou is aldar beroemt.

Jasenits, kleine ftad aan den mond van den Oder, in het Stettyns gebied in voor-Pommeren, was voor dezen een beroemt klooster.

Jasibli, vloed in Val di Noto in Sicilien, welke zich tuffchen de fteden Noto en Syracufa in de Rode-zee ftort.

Jasitschi, worden de Sekretariffen en bedienden van de Cancellary in Turkyen genoemt.

Jaslowitz, zie *Saflowitz.*

Jasmund, Jasmouth, voorgebergte op het eyland Rugen, daar den 8. en 9. aug. 1715. een hevige aktie tuffchen de Deenfche en Sweedfche vloten voorviel, waar in beyder fchepen zeer befchadigt wierden, en aan de Deenfche zyde de vice admiraal Juel, aan de Zweedfche de beyde admiraals Henck en Lille dood bleven. Beyde partyen roemden op de zeege, maar de Deenfche vloot behielt de zee, en de Zweedfche retireerde zich zeer befchadigt in de haven Carelskroon.

Jasprin, Jasperin, kleine ftad in opper-Ongaryen, in het graafichap Peft, aan den kleinen vloed Zagiwa.

Jasque, vorftendom in 't koningryk Perzien, aan de kuften van Kherman.

Jassi, fterk berg-flot in opper-Ongaryen, niet ver van Cafchau gelegen.

Jassi, zie *Jas.*

Jassir-Bezar, zo hiet te Conftantinopel de markt daar de flaven verkocht worden.

Jati, vloed in Val di Mazara in Sicilien, welke zich in de golf van Caftel a Mare ontlaft.

Java, een van de eylanden van Sonda in de Indiaanfche zee, dat door een zee-engte van het eyland Sumatra gefcheyden word, en daar op veel zuiker, peper en rys waft. Het heeft ook ryke goud-en koper-mynen, en de inwoners zyn meeftendeels Mahometaans. Het word in veel kleine koningryken verdeeld, die evenwel alle, of den koning van Bantam, of dien van Materan cynsbaar zyn, en de ftad Batavia hoort de Hollanders toe.

Javelyn, een foort van een fpies, omtrent zes-de half voet lang, van voren met yzer beflagen.

Jauer, erf-vorftendom in neder-Silefien, 't welk ten ooften aan de vorftendommen Glogau, Liegnits en Schweidnits, ten weften aan Bohemen en Lufatien grenft. Het komt den keyzer als koning van Bohemen toe, welke het benevens het vorftendom Schweidnits door een koninglyken gevolmachtigden lands-hooftman regeren laat. De hoofdftad voert den zelven naam, alwaar buiten de ftad van de Luiterfche in het Munfterfche vredens-traktaat geprivilegieerde kerken een van opgebouwd is, en legt 8. mylen van Breflau. Hier op het flot is de refidentie-plaats des koninglyken land-hooftmans, gelyk ook de regering der vorftendommen Schweidnitz en Jauer.

Jauer-Gesindel, is in Zwaben een heromzwervende natie, die de zogenaamde Heidens heel na by komt, maar doch van dezelve onderfcheyden is, zy maken onder zich een byzonder gilde uit, en hebben een eige fpraak.

Jauernig, Silefifch fteedje, 2. mylen van Landek, den biffchop van Breflau toebehorende. Het heeft een warm bad, beroemt zynde van de onvruchtbare vrouwen zonderling te helpen.

Jaura, een rivier, een uur van de ftad Moscou.

Jawarin, ftad in opper-Ongaryen.

Jaworow, vermaaklyke plaats in het waiwoodfchap Lemberg, in Rood-Ruffien.

Jaxtenberg, zie *Jagftberg.*

Jayck, grote rivier in Mofcovien in Siberien, welke door Tartaryen in de Cafpifche-zee valt.

Jaycza, Jaicks, kleine beveftigde ftad aan den vloed Plena in Bofnien, aan de Croatifche grenzen, benevens een fterk flot, op een zeer hoge rots, de Turken toekomende, die daar een Sangiac of landvoogt houden.

Ibanitsch, grensvefting in de Windifche-mark.

Ibar, een vloed in Servien in Ongaryen, die niet ver van Semendria in den Donau valt.

Ibaycaval, Nervio, vloed in Bifcayen in Spanje, welke zich te Bilbao in de Bifcayfche-zee ontlaft.

Ibbenbuhren, flot en amt in de verënigde graaffchappen Teklenburg en Lingen in Weftphalen.

Iberien, zo wierd Spanje voor dezen naar den vloed Ebro genoemt.

Ibola, Ipel, middelmatige vloed in opper-Ongaryen, die beneden Gran in den Donau valt.

Ibrahil, zie *Brahilow.*

Ibrictar- of Materagi-Aga, is een bediende aan het Turkfche-hof, die den groten heer het water om te drinken, en de handen te waffchen nadraagt.

Iburg, kleine ftad aan den vloed Colbeck in Weftfalen, voortyds de refidentie van den biffchop van Osnabrug.

Ichir-Agasi-Bacchi, is de opper-hofmeefter aan het Perziaanfche hof, welke veel andere bedienden onder zich heeft.

ICHNOGRAPHIA, het plan, het ontwerp en de grondtekening van een ſtad of veſting.

ICHOGLANS, zo worden de Chriſten kinderen in Turkyen genoemt, die in den oorlog gevangen of anders van verre aangebracht zyn, en zeer zorgvuldig in het Serail opgevoed worden, om dezelve namaals tot voorname amten, of in kunſten en wetenſchappen te gebruiken. Zy zyn des Sultans edelknapen, en worden van hun gouverneur, Capa Aga genaamt, zeer ſtreng gehandelt. Zy komen zelden voor hun veertigſte jaar tot een bediening, en hun gewone koſt is rys.

ICHTERSHAUSEN, kleine ſtad en amt in Thuringen, grenſt aan het graafſchap Gleichen en het Erfurtſche gebied, en hoort onder Saxen-Gotha.

ICKELHEIM, groot vlek in Franckenland, het grootſte gedeelte daar van komt de Duitſche ridder-orde, het overige de markgraven van Anſpach en de ſtad Windisheim toe. Hier zyn veele Joden.

ICOLUMKIL, een van de weſtlyke eylanden van Schotland, niet ver van het eyland Mul.

ICONOCLASTES, wierden voornaamlyk in de 13de eeuw die gene in de Griekſche kerk genoemt, die de beelden beſtormden en aan ſtukken braken.

IDA, gebergte in klein Azien, aan wiens voet de beroemde oude ſtad Troien gelegen heeft.

IDANHA A VELHA, ſtad in het gebied Caſtelbranco, in de provintie Beira in Portugaal.

IDANSA, zeer oude ſtad in de Portugeeſche provintie Beira niet ver van Caſtelbranco.

IDIOOT, een eenvoudig en onbequaam menſch, die niets geleert heeft.

IDOLOLATRIA, afgodendienſt, is wanneer men een geſchildert of gehouwen beeld, of een ſchepzel, godlyke eer bewyſt.

IDRA, kleine ſtad zonder muren aan den vloed Elfinam in Zweden. Zy is de hoofdſtad van de provintie Dalekarlien, en derzelver inwoners generen zich meeſt met 't werken in de Mynen.

IDRIA, ſtad in Crain, hier dicht by is die voorname quikzilver myn, welke het huis van Ooſtenryk jaarlyks enige tonnen gouds opbrengt; de Hollanders halen dit quikzilver in groten overvloed, waar uit zy daarna door 't bydoen van Zwavel vermillioen maken.

IDRO, kleine ſtad in het gebied van Breſcia, aan het meir Idro, in 't Venetiaans gebied in Italien.

IDSTEDT, zie *Yſtedt*

IDSTEIN, kleine ſtad, ſlot en heerlykheid in Wetteravien, 3. mylen van den Rhyn en van Ments in een aangenaam dal, den vorſt van Naſſau-Idſtein tot noch toekomende. Derzelver vorſt Georgius Auguſtus Samuel was den 26. febr. 1665. geboren, had 1688. den vorſtlyken titel beginnen te voeren, en is den 27. oct. 1721. zonder manlyke erven geſtorven. Zyn Gemalin Henrietta Dorothea, dochter van vorſt Albert Erneſt van Oettingen, is den 24 febr. 1688 met hem in den echt getreden, en heeft na haar gemaals dood de vorſtlyke landen in bezit genomen.

JECHABURG, een oud woeſt berg ſlot in Thuringen, een uur van Sondershauſen.

JECKER, JAR, een rivier in het bisdom van Luik, die zich by Maaſtricht in de Maas ontlaſt.

JEDBINSK, ſtad in het waiwoodſchap Sendomir in klein Polen.

JEDBRUCK, kleine ſtad in Zuid-Schotland, en de hoofdſtad van het landſchap Tivedale.

JEDO, zie *Yendo*.

JEHSTEDE, berg vlek in de aartsbergſche kreits in Meiſſen, niet ver van Annaberg.

JEKUTSKOI, een grote ſtad met ſterke Torens in Siberien, in de landſtreek Buratta, aan den vloed Angara, daar de vloed Jekut zich met den zelven verenigt.

JELISSE, ſtad in Siberien, daar de vloed Jeliſſe in de zee valt.

JELLE, is een klein ſchip, voor en achter ſpits, 't welk zeer veel in Noorwegen en Moſcovien gebruikt word.

JELRA, vlek in de provintie Dalekarlien in Zweden, 6. mylen van de Noorweegſche grenzen.

JELTSCH, welgelegen ſlot en beroemde pas in Sileſien, tuſſchen Breſlau en Brieg aan de Oder.

JEMPTELAND, klein Zweeds landſchap in Noortland, tuſſchen Medelpadien, Angermanland, Helſingen en Noorwegen; het is vol bergen en boſſchen, en de inwoners leven van den viſch vangſt.

JEMSEE, kleine ſtad in de Zweedſche provintie Tavaſthia in Finland. Zy legt aan het Meir Jende, en daar word veel viſch gevangen.

JENA, middelmatige ſtad aan de Saale in Thuringen, 2. mylen van Weimar: zy heeft een Univerſiteit, welke in 't jaar 1555. geſticht is, benevens een ſchoon ſlot, en hoort den hertog van Saxen-Eiſenach toe, maar de Univerſiteit is in 't gemeen, waar van de eene helft het gezamentlyke huis van Gotha, de andere het gezamentlyke huis van Weimar en Eiſenach toekomt.

JENAILLE, ſchoon ſlot niet ver van S. Gergeau in de provintie van Orleans in Vrankryk.

JENCKAU, ſtad en ſlot in de Czaſlauer kreits in Bohemen, op den weg tuſſchen Praag en Wenen.

JENCKÖPING, Zweedſche ſtad in Smaland of Ooſt-Gothland, aan den zuidlyken oever van het Meir Weter, daar het Gothiſche hofgericht is. De ſtad beſtaat uit een eenige lange ſtraat, en heeft geen muren, maar het ſlot is met een opgeworpen wal omtrokken, en aan een Meir gelegen.

JENISCEY, grote vloed in Siberien, welke in 't gebergte der Kalmucken ontſpringt, en zich in de Yszee ſtort. Daar legt een grote en welgeboude ſtad aan, Jeniſeisky genaamt.

JENIZA, Turkſche ſtad in Macedonien in Griekenland, aan den zee-boezem van Theſſalonica.

JENIZESKOI. grote, volkryke en ſterke ſtad in Siberien, aan den vloed Jeniſcey. In haar gebied wonen veel Heydenen, de Tunguſen genaamt, die den Czaar cynsbaar zyn.

JENO, een beveſtigde ſtad, benevens een ſlot in opper-Ongaryen aan de Zevenbergſche grenzen, aan

aan de rechte zyde van den vloed Keres, tusschen Guyla en Temeswar.

JENOBI, Turksche Palanka in Servien, aan den Donau, wierd 1697. te enemaal door den keyzerlyken generaal Rabutin verbrand.

JENTIVES, Heydenen in Indien, voornaamlyk in Golconda en Cambaya, die wel een God en de onsterflykheid der Zielen, maar met een de zielsverhuizing uit het een in een ander ligchaam geloven, en darom geen vee doden.

JENUPAR, koningryk en stad aan den vloed Coul op het Schier-eyland van Indien, aan deeszyde de Ganges, in het ryk van den Mogol in Azien.

JERE, vloed in 't Wolffenbuttelsche, ontspringt in het bisdom Halberstadt, by het huis Zylli, en valt by Ascherlleben in de Bode.

JERFSA, vlek in de Zweedsche provintie Helsingen, aan den vloed Liusna.

JERGENBERG, zie *Georgenberg*.

JERICHAU, stad, kreits en amt in 't hertogdom Maagdeburg, dicht aan de Brandenburgsche grenzen, 1. myl van Tangermunde.

JERICHO, was voordezen een beroemde stad in 't land Canaan, maar tegenwoordig is het een slecht dorp.

IERLAND, een van de twe grote Brittannische eylanden, dat door de Ierlandsche-zee van Groot Brittannien afgescheyden word. Men heeft 'er zomers en 's winters een gematigde lucht, en het land heeft niet alleen voortreflyke weylanden, maar het brengt ook genoeg koorn, boomvruchten, saffraan en hennep voort. De geboren Ieren zyn meest Roomsgezind, evenwel verzwakt die Godsdienst daar hoe langer hoe meer, nademaal het verboden is dien opentlyk te plegen: darentegen breyd zich de hervormde Godsdienst daar verder uit, dewyl 'er veel Engelschen en Schotten wonen. De lengte van dit eyland is omtrent 60. de breedte 30. Duitsche mylen, en het gantsche koningryk bestaat uit 4. provintien, te weten Ulster, Leinster, Connaught en Mounster. Het hoort onder de kroon van Groot Brittannien, en word door een onderkoning geregeert, welke veel meer te zeggen heeft als de andere Engelsche stadhouders: nademaal hy alle ampten vergeeft, het leven schenken, en ridders slaan kan. Het heeft ook een eigen Parlement, uit en hoger- een lager-huis bestaande.

IERNA, vlek in de Zweedsche provintie Dalecarlien.

IEROSLAW, hertogdom in 't westen van Muscovien, wiens hooftstad van den zelven naam aan den vloed Wolga legt, en een grote volkryke koopstad is.

IERRE, kleine vloed in het landschap Brie, welke zich boven Parys in de Seine giet.

IERSCHE BLOEDBAD, wierd 1641. van de Katholyken in Ierland ten tyde van koning Karel I. aangerecht, en daarin binnen weinig maanden over de 200000. protestanten om hals gebracht.

IERSCHE-ZEE, is een groot Canaal van de Westlyke of Atlantische-zee, tusschen de Engelsche en Iersche kusten.

IERSEY, eyland in Brittannische-zee, tegen de Oostlyke kust van Normandyen. Het hoort de Engelschen toe, en word door twe kastelen gedekt. De lucht is 'er zeer gezond, en daar word sterke handel met kousen door de inwoners gedreven.

IERVENLAND, klein landschap in Esthland in Lyfland.

JERUSALEM, stad in 't beloofde land in Azien, niet ver van de plaats daar voordeze de beroemde stad Jerusalem gestaan heeft. Zy word van Turken, Arabieren, Joden en Christenen bewoont, en men toont 'er Christus graf, 't welk de Franciscanen in bewaring hebben. Zy hoort onder den Bassa van Damascus, en daar woont een Sangiac en een Cadi.

JERUSALEM, is een kapel te Westmunster.

JERWEN, zie *Jerventand*.

JERXHEIM, een vorstelyk Bronswyks slot en amt aan de Halberstadsche grenzen.

JESENOWITZ, vlek in Croatien in Ongaryen, niet ver van den vloed Unna.

JESI, middelmatige stad aan den vloed Piumesino in de mark van Ancona in 't pauslyk gebied. Zy heeft een bisschop, die onmiddelbaar onder den paus staat, en daar wonen veel Quietisten.

JESSELMERE, koningryk en grote stad in oost-Indien, aan het gebied van den groten Mogol, op het Schier-eyland aan deeszyde de Ganges.

JESSEN, kleine stad 3. mylen van Wittenberg in de Saxische keur-kreits. Men broud 'er goed bier en maakt 'er wyn die de Gohrenbirn genaamt word.

JESSENITZ, zie *Giechnitz*.

JESSNITZ, kleine stad aan de Mulda, onder Anhalt-Dessau behorende, 2. mylen van Dessau.

JESSO, groot landschap in Azien tusschen de Japansche eylanden, waar van het door de zee-engte Sungar gescheyden word, en groot Tartaryen, staat ten dele onder de heerschapy des keyzers van Japan. De inwoners bidden de sterren aan, bekleden zich met huiden van wilde dieren, zyn zeer oorlogszuchtig, en hebben geen ordentlyke regering onder zich. Men gelooft dat dit land zich tot aan noord-America uitstrekt, en aan de straat Anian grenst.

JESUAL, koningryk in Indien, aan de overzyde van de Ganges, onder het ryk van den Mogol behorende, in Azien.

JESUATEN, zyn Munniken welke van Johannes Columbinus te Siena in 't jaar 1367. gesticht zyn. Hun kleding is wit, waar over zy een kastanje bruine mantel, en een witte kap dragen.

JESUITEN, of VAN DE SOCIETEIT VAN JESUS, zyn Geestlyke in de Roomsche-kerk, welke het Concilie van Trenten reguliere klerken noemt, der zelver stichter Ignatius Loyola was een Spaansch Edelman, welke 1543. den wereldlyken krygsdienst met den geestlyken staat verwisselde. Paus Paulus III. heeft ze 1540. bevestigt, en hun zyn door de volgende pauzen heerlyke privilegien gegeven. Behalven de drie gewoonlyke klooster-beloften van armoede, gehoorzaamheid en kuisheid, doen zy 'er de vierde by, naamlyk van zich tot de Zendling-

lingschappen te laten gebruiken, en den aanwas der Roomsche Katholyke kerk te helpen bevorderen. Zy houden geen koor, en laten zich aangelegen zyn om de jeugt in de wetenschappen te onderwyzen. Zy hebben met de andere Katholyke ordens veel geschillen, inzonderheid met de Dominicaners, over de bekering der Chinezen, en in Engeland hebben zy te enemaal het land ruimen moeten, ook zyn zy voorenigen tyd in Vrankryk wegen de Constitutie Unigenitus aan het hof en by de andere geestlykheid taamelyk in ongunst geraakt.

JESUITISSÆ, of JESUITINNEN, zyn nonnen, welke in de 16de eeuw van een vroouwspersoon, Elisabeth Rosella genaamt, haar oorsprong genomen hebben, en in alle stukken de Jesuiten zochten naar te apen. Maar dewyl 'er allerly wanorde onder haar insloop, heeft paus Urbanus VIII. deze orde afgeschaft, evenwel worden dezelve noch hier en daar te Keulen aan den Rhyn en in de Nederlanden gevonden.

JESUPOLIS, stad in het waiwoodschap Lemberg, in klein Russien.

JETSCH, de residentie-plaats des generaals van de Zaparowische Cosacken aan den vloed Dnieper.

JETSEGEN, en JESTEN, of JERSENGO, twe grote delen van het eyland Niphon in Japan in Azien.

JETTONS, hieten by de Franschen leg- of rekenpenningen. Maar in een zekeren zin worden zekere zilvere munten alzo genaamt, die nu en dan in de academie der wetenschappen te Parys tot beloning uitgedeelt worden.

JETZ, zi *Itsch.*

JETZE, vloed by Soltwedel, in de oude marck-Brandenburg, ontspringt by Kohlstad, en valt by Hitzacker in het Luneburgsche in de Elf.

JEVENSTEDE, is maar een kerk dorp in 't hertogdom Holstein, in 't amt Rensburg, een myl ten zuiden van Rensburg.

JEVERN, stad en heerlykheid in het graafschap Oldenburg, aan de oost-Vriesche grenzen, quam voor dezen de graven van Oldenburg toe, waar van de laatste graaf Anton Gunther die 1667. gestorven is, zyn zusters zoon, vorst Johan van Anhalt-Zerbst de stad en heerlykheid Jevern by uiterste wille vermaakte. Maar daar rees wegens de leenheerlykheid in 't begin een geschil, nademaal dit land voordezen een Burgundisch leen geweest was, maar het daar by niet zeker is, of het van het hertogdom Burgundien, of van Brabant, afgehangen had. Dewyl nu de koning van Vrankryk van het eerste, en die van Spanje van het laatste meester was, zo overliet de koning van Vrankryk zyn recht aan de kroon Denemarken, welke in 't begin die pretensie sterk aandrong, maar zich eindelyk bewegen liet om tegen een renunciatie, die het huis Zerbst van alle Allodiale goederen uit de Oldenburgsche Erffenis, waar op het zelve enig recht kon vorderen, als ook tegen de betaling van 100000. Ryksdaalders de leensgerechtigheid te laten varen, en het vorstelyke huis Zerbst 1689. in 't geruste bezit van deze heerlykheid te laten.

IF, klein eyland in Vrankryk aan de kusten van Provence, benevens een sterk slot van den zelven naam 't welk tot dekking van de haven van Marseille dient.

IFRA, landschap in Biledulgerid in Africa, wiens inwoners sterken handel met de Portugezen dryven.

IGG, kleine stad in neder-Karinthien aan den vloed Igg.

IGLA, kleine vloed in Moravien, ontspringt in Bohemen in de Bechinische kreits, en valt in de Treya.

IGLAU, volkryke en bevestigde stad aan den vloed Igla in Moravien, aan de Boheemsche grenzen, 24. mylen van Praag. Daar word goed laken gemaakt.

IGLESIAS, een stad in Sardinien, aan de zuidlyke kust, benevens een fraaie citadel.

IGLO, in 't Latyn Neocomium, in 't Duitsch Neudorf, is een van de 13. steden in het opper-Ongarisch graafschap Zips, welke aan de kroon Polen verpand zyn. Zy legt aan den vloed Kunnert of Hornath.

IGNORANTIA FACTI, is de onbewustheid van een voorgevalle zaak. *Ignorantia juris*, is de onbewustheid van het recht dat my in een zaak toekomt.

IGUALADA, kleine stad in Catalonien in Spanjen, aan den vloed Noa, 11. mylen van Barcellona.

IHNA, vloed in de Nieuwe-Mark Brandenburg, ontspringt niet ver van Reetz, loopt hierna naar Stargard in Pommeren en door de stad Golnau, en daarnà in het Frissche Haf en Oost-zee.

IHOR, GIOHOR, koningryk en stad van den zelven naam, benevens een goede haven op het Schier-eyland van Indien aan de overzyde van de Ganges in Azien, aan een vaart. Het is ryk van peper, wit koper, rys, riet, kokosneuten en diergelyken meer, en heeft zyn eigen koning.

IKAZINA, stad in het waiwoodschap Wilna in Littauen, heeft houte huizen.

IKUTSKOI, zie *Jekutskoi*

IKWA, vloed in Volhynien, welke in den vloed Ster valt.

IKWORT, stad in Engeland, in de provintie Suffolk.

ILA, zie *Yil.*

ILANCK, zie *Eylanck.*

ILANTZ, hoofdstad van Graauwbundterland, aan den Rhyn.

ILBRIG, kleine stad in de Elsas, 3. mylen van Straatsburg, den graaf van Styrum toekomende.

ILCHESTER, stad aan den vloed Il in het landschap Sommerset in Engeland, heeft zitting en stem in 't Parlement.

ILE, vloed in de marck Brandenburg, welke zich met de Havel verenigt, en met den zelven in de Elf valt.

ILEFELD, vermaaklyk en ryk klooster een myl van Nordhausen, naar den Harts toe gelegen, en den keurvorst van Hanover toekomende, alwaar een beroemt school voor 130. studenten is, waar van enige te enemaal voor niet studeren, en de graven van Stolberg hebben het recht om ook enige van deze plaatzen te vergeven.

ILENSKOI, zie *Ilinskoi.*

ILER, ILLER, vloed in Zwaben, welke in het Tyrolsch gebergte ontspringt, en zich by Ulm in den Donau stort, dien hy vaarbaar maakt.

ILERBERG, slot in Zwaben aan den vloed Iler, aan de vorstelyke abdy Kempten behorende.

ILERDA, zie *Lerida*.

ILER-TISSEN, zie *Tissen*.

ILEUSSIA, Poolsche stad in het waiwoodschap Cracau in klein Polen, heeft veel zilver- en loodmynen.

ILHAS DAS VACCAS, zie *Middelburg*.

ILHEOS, stad en landschap in Brazilien in zuid-America, de Portugezen toekomende. De inwoners leven van den landbouw, en dryven handel met eetwaren, die zy in kleine schepen naar Pernambuco voeren.

ILINOIS, zyn in Canada in noord-America een soort van volkeren, die gants vry leven, en geen koning noch andere overigheid hebben.

ILINSKOI, stad in Siberien, tusschen twe hoge bergen, aan den vloed Ilim, welke in den Tungus, en deze in de Jenisia valt. Deze landstreek word van Tungusen en Russen bewoont.

ILKUSCH, zie *Ileussia*.

ILL, vloed in Rhynthal, die niet ver van Veldkirchen in den Rhyn valt.

ILL, ELL, vloed in de Elsas, welke aan de Bazelsche grenzen in 't Burgundisch gebergte Jura ontspringt, en zich beneden Straatsburg in den Rhyn stort. Hy is van Colmar tot zyn mond toe vaarbaar.

ILLATA, zo noemt men het goed dat de vrouw haar man ingebracht heeft.

ILLER-AICHHEIM, zie *Aichheim*.

ILLESCAS, kleine stad in nieuw Castilien, 6. myl. ten zuiden van Madrit.

ILLIERS, kleine stad in de provintie Perche, niet ver van den oorsprong der Loire.

ILLOCK, kleine stad en sterk slot aan den Donau in Sclavonien, 2. mylen van Peterwaradein.

ILLOVA, slot in opper-Ongaryen, in het graafschap Trentschin.

ILLUMINATI, ALUMBRADOS, Christen-ketters, die 1575. en 1623. in Spanje het hooft opstaken; onder andere leerden zy, dat zy door de Geestlyke vereniging der gedachten met God zo volmaakt konden worden, dat zy de H. Sacramenten en goede werken niet nodig hadden, en zonder zonde de grootste schelmstukken begaan konden.

ILLUMINEREN, hiet met bonte verwen iets overstryken, op dat men het zwarte en het witte duidelyker onderscheyde, op welke wyze de afgezette landkaarten gemaakt worden.

ILLUMINEREN, hiet ook op geboorte- kronings- dank- en andere feesten ter ere van een groot heer de huizen en vensters met lichten, kaarssen, lampen en brandende machinen by nacht verlichten, en met allerhande aardige zinnebeelden vercieren.

ILLUSTRATI, een geleert genoodschap te Casal in Italien, 't welk de zon tot een zinnebeeld voert, met de daar tegen over staande maan, en daar by de woorden: *Lux indeficiens*.

ILLYRIEN, wierd voor dezen genoemt wat hedendaags by na te enemaal onder Sclavonien en Dalmatien begrepen word.

ILM, vloed, welke in 't Hennebergsche ontspringt, en zich boven Naumburg by Sultza in de Saale stort.

ILM, ILMEN, zie *Ilmstadt*.

ILMBACH, Karthuizer klooster aan het Steigerwald in Franckenland.

ILME, vloed in 't Bronswyksche gebied, in 't vorstendom Grubenhagen, welke in het Sollingerwald ontspringt, en een myl van Eimbeck, in de Leine valt.

ILMENAU, kleine stad, amt en oud woest slot, 4. mylen van Erfurt, in 't Hennebergsche gebied, dicht aan het Thuringer woud, daar men bergwerken vind, den hertog van Saxen-Weimar toebehorende.

ILMENAU, of DE AUE, vloed in 't hertogdom Luneburg, die by Ultzen, Luneburg en Bardewick voorby, en beneden Winsen in de Elf valt.

ILMEN-ZEE, legt in het landschap Novogrod-Welicki in Moscovien, 2. mylen van de stad Novogrod, is 12. mylen lang en breed.

ILMENT, grote vloed in Perzien in Azien, welke zich in den Oceaan stort.

ILM STADT, STADT ILM, kleine stad aan de Ilm, benevens een amt in Thuringen, 2. mylen van Ilmenau, den vorst van Schwartsburg-Rudelstadt toebehorende.

ILMSTADT, ryke proosdy en vlek in Wetteravien 2. mylen van Frankfurt.

ILS, vloed, welke aan de Boheemsche grenzen ontspringt, en zich by Passau in den Donau stort.

ILS, ILZA, marktvlek, benevens een slot Kalsdorf genaamt, in neder-Stiermarken aan de Ongarische grenzen.

ILSENBURG, voor dezen een klooster, tegenwoordig een kasteel in het graafschap Werningeroda in Thuringen aan den Harts, en voor enigen tyd de residentie-plaats van graaf Ernst van Stollberg, die 1710. den 9. november zonder manlyke lyfs-erven gestorven is.

ILSNA, kleine vloed in het waiwoodschap Bressici in Littauen, loopt beneden de hooftstad Bressici in den Bug.

ILTZA, stad in het waiwoodschap Sendomir in klein Polen, onder den bisschop van Cracau staande.

IMAN, EMONI, zo noemen de Mahometanen hun priesters, dezelve moeten den Alcoran in 't Arabisch lezen kunnen.

IMARES, zie *Caravanserai*.

IMAUS, gebergte in groot Tartaryen, 't welk een stuk van het groot gebergte Taurus is, niet ver van de Caspische-zee aanvangt, en zich tot aan den vloed Ganges uitstrekt.

IMBROHOS-BACHI, hiet aan het Turksche hof de opper-stalmeester.

IMERETE, koningryk in Georgien in Azien, 't welk tusschen den berg Caucasus, het eigentlyk zo genaamde Mingrelien, de Zwarte-zee, het vorstendom Guriel en Gurgistan legt. Het land is bergachtig,

tig, maar daar by vruchtbaar, en heeft zyn eigen koning, die den Turkschen keyzer cynsbaar is.

IMMATRICULEREN, hiet iemand op de rol schryven, gelyk op de ryksrol alle standen des ryks moeten aangetekent staan, en op de Universiteiten moeten de aankomende studenten zich by den Rector Magnificus laten inschryven, van welken tyd af zy onder de Academische burgers gerekent worden. Een Notarius publicus immatriculatus hiet in Duitsland een, die by het ryks-kamer-gericht te Wetzlar als Notarius geëxamineert, en ingeschreven is, en hier van geloofwaardige getuigenissen tonen kan, die daarom meer geldt als een ander Notaris.

IMMEDIAAT, betekent dat een onderdaan de hoge overigheid en anders niemand onderworpen is. Daar van zyn die gene Immediate of onmiddelbare ryksstanden, die hun leen van den keyzer en van 't ryk hebben: Mediate of middelbare ryksstanden zyn noch een lagere en middelbare overigheid onderworpen.

IMMENHAUSEN, vlek in neder-Hessen benevens een adelyk goed de vryheren van Meisenbugk toekomende, die ook noch andere schone goederen in Hessen bezitten.

IMMENSTADT, een stad in 't bisdom Constans.

IMMUNITEIT, vryheid van schattingen en giften, gelyk de geestlykheid geniet.

IMOLA, welgebouwde en volkryke stad in Romagna op een klein eyland, 't welk de vloed Santerno maakt, en tot den kerkelyken staat behoort. Haar bisschop staat onder den aartsbisschop van Ravenna.

IMPATRONEREN, hiet zich in iemands gunst indringen, iemand zich tot een patroon of beschermheer maken.

IMPERIALE, vloed in 't Genueesche gebied, die by Oneglia in de zee valt.

IMPERIALE, spaansche stad in 't koningryk Chili in zuid-America, benevens den titel van een bisdom.

IMPERIUM MERUM, word dat recht genaamt, 't welk iemand in 't Crimineele tegen de misdadigers oeffenen kan. Het hiet ook halsrecht.

IMPERIUM MIXTUM, is niet alleen het recht om misdadigers te vonnissen, maar ook in burgerlyke zaken te oordelen.

IMPERTINENTIEN, ongereimde dingen, die niet ter zaak dienen.

IMPETRANT, hiet by de rechtsgeleerden die iets voor 't gerecht verzoekt, en byna zo veel als aanklager. Maar Impetraat is de aangeklaagde, op welken iets verzocht word.

IMPINGEREN, zyn voet stoten, ergens een misslag in begaan.

IMPLICEREN, inwikkelen, verwarren.

IMPLORATIE, de aanroeping van der overigheids bescherming. Implorant, die ergens om by de overigheid verzoekt.

IMPORTANTIE, aanzien, gewicht, grote aangelegenheid.

IMPORTUN, verdrietig, lastig, daar van Importuniteit verdrietigheid, onbeleeftheid, lastigheid.

IMPOSSIBEL, dat niet kan gedaan worden, onmooglyk, daar van Impossibiliteit de onmooglykheid.

IMPOSTEN, zyn belastingen op waren of op onroerende goederen.

IMPRENABEL, onoverwinlyk.

IMPRIMEREN, indrukken, inprenten, een denkbeeld van iets maken, daar van Impressie de inbeelding, opgevatte mening, vooroordeel.

IMPROBEREN, berispen, mispryzen, verwerpen.

IMPROVISADEN, zyn zaken die ons schielyk invallen, daar onder worden de scherpzinnige antwoorden gerekent, die voorname heren of galante juffers geven, de Franschen noemen ze Bons mots.

IMPUGNEREN, wederstreven, overhoop werpen.

IMPUTEREN, te last leggen, de schuld geven.

INACTIE, hiet in het veld, wanneer het leger stil legt, en geen onderneming doet.

IN ANTECESSUM, vooruit.

IN ARMIS, hiet in de wapens, of gewapent, toegerust en tot stryden bereyd zyn, ook de wapens opgevat hebben.

INAUGURATIE, inwying tot een hoog amt. Dit woord word gemeenlyk van hoge personen van den geestlyken stand, en ook van koningen by derzelver kroning, als 's gelyk wanneer Academien ingewyd worden, gebruikt.

INBALKING, of INANKERING, is het recht om een balk of anker te hebben in een 's anderen gebouw.

INCAMERATIE, is een woord dat by de Apostolische kamer gebruiklyk is, en betekent zo veel als de inlyving van het een of 't ander leggent goed onder de pauslyke domeinen. Zo deed paus Urbanus VIII. anno 1664. met het hertogdom Castro, toen hy het den hertog van Parma ontnam.

INCAMINEREN, hiet eigentlyk iemand den weg banen, daar na een zaak zo schikken en bereyden, dat men 'er mee voortkomen kan, en de aanslag niet qualyk uitvalt.

INCAPABEL, onbequaam.

INCARCEREREN, in de gevangenis zetten.

INCAS, zo word de keyzer van Peru in zuid-America genoemt.

INCHGALLES, zie *Westernes*.

INCH-KEIT, klein eyland in den zee-boezem van Edenburg in Schotland.

INCIDENTER, gelyk een bywerk, wat by toeval daar tusschen komt. Incident-Punct, een nevenstryd, die in de hooftzaak mee ingewikkelt word.

INCISA, kleine stad aan den vloed Belbo in het landschap Acqui, in 't hertogdom Montferrat, aan de grenzen van het Alessandrynsche gebied.

INCLINATIE, genegenheid, gunst, liefde. Daar van Inclineren, ergers Toegenegen zyn, lust of begeerte toe hebben, naar een ding trachten of streven.

INCLUSIVE, mee ingesloten.

INCOGNITI, een gezelschap van geleerde luiden te Venetien, welke den Nyl stroom tot hun zinnebeeld voeren, met het byschrift, Incognito, e pur noto.

Incognito zyn, hiet wanneer een voornaam heer zich voor een perfoon van minder rang uitgeeft om verborgen te blyven. Het heeft zyn trappen, want half Incognito zyn, is, wanneer een groot heer wel uiterlyk een geringen naam, maar evenwel de eerbetuigingen als een geleyde by de inhaling, vifieten en wacht aanneemt; of wanneer hy alle diergelyke dingen affaat, en zich heel niet te kennen geeft.

Incolaat, is het recht in Bohemen, 't welk de inwoners van dit koningryk genieten, en de keyzer als koning van Bohemen ook aan een vreemden, die niet in 't land geboren is, verlenen kan, dat hy naderhand zo veel als een gebore Bohemer gelt. In Polen hiet het Indigenaat.

Incompatibel, wat niet te zamen kan gaan, en zich niet met elkander verdragen kan.

Inconfidenten, worden tegenwoordig die gene genaamt, welke aan de lands-overigheid wegens gevaarlyke correfpondentie met de Vyanden verdacht zyn, en daar over uit het land verdreven, of in de gevangenis gezet worden. Diergelyke zyn 'er in den voorgaanden oorlog zeer veel in Spanje, Napels, Sicilien en op andere plaatzen geweeft, en Filippus V. heeft darom te Madrid een Tribunal del Inconfidentia opgerecht, om de zaken van diergelyke perfonen te onderzoeken.

In continenti, ogenbliklyk, zonder tyd verlies.

Inconvenientien, ongerymde zaken, ook de ongelegenheden die uit een zaak ontftaan.

Incorporeren, inlyven, onder een hooft brengen, daar van geincorporeerde landen, die aan een ander vorftendom gehecht zyn.

Incorrupticolæ, Phantasiastæ, ketters te Alexandryen onder keyzer Juftiniaan, welke voorgaven, dat Chriftus ligchaam noch honger, noch dorft, noch andere ongemakken had kunnen lyden, en zulks wel naar 't uiterlyk aanzien, maar niet in der daad uitgeftaan heeft.

Indemniseren, iemand fchaadloos houden. Indemnifatie de fchaadlooshouding, Indemnitatem prefteren, borg ftellen dat men iemand fchaadloos houd.

Independent, onafhankelyk, een perfoon daar niemand over te bevelen heeft, en die geen overigheid erkent.

Independenten in Engeland, zie *Puriteinen*.

Independenti, worden die Cardinalen genoemt, die geen factie aanhangen.

Indiaansche Zee, is een deel van den oofter-Oceaan aan de Indiaanfche kuften, en ftrekt zich dezelve van den mond van den Indus tot aan de Chineefche grenzen uit.

Indices Expurgatorii, by de Katholyken zyn zekere boeken, welke op bevel der generale Inquifiteurs uitkomen, waar in zekere regels voorgefchreven zyn, wat voor boeken de Roomfche geeftlykheid de leken moet verbieden te lezen, of wat men in andere uitfchrappen, en by een nieuwe uitgaaf gants uitlaten moet.

Indictio, is een tyd van 15. jaren, dien keyzer Konftantyn de Groot ingevoert heeft. Men begint ze van feptember, dewyl voorheen te Romen om dezen tyd wegens ingezamelde vruchten de cynfen en landheers-inkomften moeften betaalt worden. Deze tydrekening word noch hedendaags van de Notariffen in hun inftrumenten in acht genomen.

Indien, Indostan, een deel van Azien, 't welk ten weften aan Perzien, ten noorden aan groot Tartaryen, ten ooften aan China, en ten zuiden aan de Indifche-zee grenft. 't Is een zeer warm land, daar veel zuiker, katoen, zyde, en kokosneuten te vinden zyn, maar de aanzienlykfte rykdom beftaat in goud, zilver, diamanten, robynen, paarlen enz. Enige onder de inwoners zyn geel, de andere heel zwart, en zy zyn ten dele den Mahometaanfchen Godsdienft, ten dele het Heidendom toegedaan. Men vind 'er ook veel Chriftenen en Joden, waar onder zich die gene Chriftenen, die niet uit Europa gekomen, of door Europeers bekeert zyn, Chriftenen van St. Thomas noemen, wyl zy geloven dat deze apoftel het Chriftendom in Indien geplant heeft. Zy gebruiken het Avondmaal onder beyde de gedaantens, doopen hun kinderen niet voor den vierden dag, verwerpen het laatfte olyfel en het paufIyke gezag. Men verdeelt het hedendaags in 3. delen, welke zyn (1) Noord-Indien, of het ryk van den groten mogol, Mogoliftan genaamt, 't welk ten weften aan Perzien, ten noorden aan groot Tartaryen, ten ooften aan China, en ten zuiden aan het Schier-eyland van Indien aan dees zyde de Ganges grenft. (2) Het Schier-eyland van Indien aan dees zyde de Ganges, 't welk aan het ryk van den Groten Mogol grenft, en aan de andere zyde van de Indiaanfche-zee omringt word. (3) Het Schier-Eyland van Indien aan de over zyde van de Ganges, 't welk ten weften aan het ryk van den Groten Mogol, ten noorden aan groot Tartaryen, ten ooften aan China, en ten zuiden aan de Ooft-Indifche-zee grenft. Ooft-Indien begrypt het eigentlyk zo genaamde Indien, gelyk de eylanden van de Indiaanfche-zee, het eyland Ceylon, de Maldivifche, de Filippynfche, Japanfche en Chineefche eylanden, gelyk ook de eylanden van Sunda. Weft-Indien is niet anders als America. zie *America*.

Indifferent, onverfchillig, evenveel, wanneer men ja noch neen op een zaak zegt, en dezelve noch goed noch quaad hiet. Indifferentismus in religie zaken is, wanneer men gelooft wat men wil, en geen onderfcheyd maakt, of men dezen of genen Godsdienft toegedaan is.

Indigenaat, zie *Incolaat*.

Indiscreet, onbeleeft, onbefcheyden, grof, onbedachtzaam.

Indispoost, onpaflyk, zwak, zieklyk.

Indosseren, aannemen, op de rug tekenen, word meeft maar van die wiffelbrieven gebruikt, op wier verkeerde zyde men zyn naam fchryft, en een ander aanwyft waar hy zyn geld kan ontfangen.

Indostan, zie *Indien*.

In-

INDOUS, een zeker foort van Heydenen in Indien, aan dees zyde de Ganges, welke een eenigen God en de onsterflykheid der zielen ftellen. Zy zyn meeftendeels foldaten, worden in bezettingen gebruikt, en hebben een groot affchuwen van de Bauians.

INDRE, vloed in Vrankryk, welke in 't landfchap Berry ontfpringt, en zich in de Loire ontlaft.

INDROIS, vloed, in Vrankryk, valt in de Indre.

INDULGENTIE, zie *Aflaat.*

INDULTO, is een door de pauffelyke bullen verleende gunft, welke aan een gants genoodfchap of maar aan een perfoon gegeven word, dat hy het een of het andere door een byzonder voorrecht tegen de verordening der wetten erlangen kan, by voorbeeld, dat men de macht heeft om iemand tot een geeftlyk beneficie te benoemen, te prefenteren, of hem, het zelve op te dragen, welke macht de paus in 't gemeen de wereldlyke vorften, kardinalen, biffchoppen enz. verleent. Een Indulto hiet ook die pauflyke vergunning, waar door een perfoon, die anders wegens zyn ftand geen geeftlyk beneficie genieten kan, daar toe bequaam verklaart word.

INDULTO, word ook dat deel en de tol van de zilvervloot en van andere genoemt, dat den koning van Spanje toekomt.

INDUS, SENT, een der beroemtfte rivieren in Azien, waar van Indien zyn naam heeft. Zy ontfpringt op den berg Caucafus, fcheyd Indien van Perzien, en ftort zich in de Indiaanfche-zee.

INER-EYRA, vlek in zuid-Schotland, in het graaffchap Argile, 't welk zitting en ftem in 't Parlement heeft.

INFAAM, eerloos, in een quaden naam. Infameren, iemand in zyn eer krenken.

INFAILLIBEL, gewis, onfeilbaar, dat men niet in twyffel trekken kan, daar van is Infaillibiliteit een zulke hoedanigheid van een zake, waar door dezelve volkome zonder fouten is, dat men daar aan in 't geheel niet hoeft te twyffelen, maar alles eenvoudig aannemen en geloven. Diergelyke onfeilbaarheid word in de Roomfche kerk den paus in geloofs zaken toegefchreven.

INFANDOSTAN, provintie in Azien, in het ryk van den groten Mogol.

INFANTADO, ftad en hertogdom in nieuw-Caftilien, waar toe de fteden Alcozer, Salmeron, Valdeolivas, en enige dorpen behoren. Het hoort het huis van Silva toe, en een linie daar uit voert 'er den hertoglyken titel van.

INFANTE, zo worden de koninglyke kinderen in Spanjen en Portugaal van het manlyke en van het vrouwlyke geflacht genoemt, uitgenomen de erfprins van Spanje, die prins van Afturien, en die van Portugaal, die prins van Brazilien genoemt word.

INFANTE, grote vloed in neder-Ethiopien in Africa, welke in Monomotapa ontfpringt, daar hy Cumiffa genaamt word, en zich in de zee der Caffers uitftort.

INFANTE, voorgebergte in Africa op de kuft der Caffers, benevens een zeeboezem van dezen naam.

INFANTERY, is het voetvolk in den oorlog.

INFECONDI, een geleert genoodfchap te Rome, dat 1650. begonnen is, en tot een zinnebeeld de fneeuw voert, die op een onvruchtbaren akker valt, met het byfchrift: Germinabit.

INFESTEREN, vyandelyk aanvallen, wanneer een plaats begint berent en belegert te worden.

INFICEREN, aanfteken, vergiftigen, word in 't gemeen van hete en peftilentiale krankheden gezegt, daar van hiet een geinficeerde plaats, daar de peft en andere befmettelyke ziektens ingeflopen zyn. De aanfteking zelfs noemt men Infectie.

INFIRMERIA, is het fchone zieken huis der Malthefer ridders in de ftad Valetta, dat jaarlyks 25. of 30000. kronen tot onderhouding der armen en zieken koft. Dit gafthuis is te gelyk een vryplaats, waar in de wereldlyke perfonen, die in een ongeluk of onvoorbedachtlyke misdaad vervallen zyn, zich begeven kunnen.

IN FLAGRANTI IEMAND BETRAPPEN, hiet wanneer iemand in criminele zaken als dievery, doodflag, overfpel enz. op heter daad betrap word, en daar over aanftonds in hechtenis gezet kan worden, ongeacht hy anders een voornaam en aanzienlyk perfoon is, die wel ter faam ftaat.

INFLUENTIE, de invloedt der fterren in de op aarden zynde ligchamen. Dit woord word ook in een politiken zin gebruikt, wanneer men zegt, dit heeft grote Influentie in ftaatszaken, dat is, het zou veel fchade of nut kunnnen toebrengen.

IN FORMA PROBANTE, hiet by de rechtsgeleerden in behorige form, onder hand en zegel.

INFORMAAT, hiet by de rechtsgeleerden een oordeel of uitfpraak van rechten, dat iemand over een twyffelachtig geval van een Juriften-faculteit of fchepensbank neemt.

INFRA-LAPSARII, POSTLAPSARII, SUBLAPSARII, wierden na 't begin der zeventiende eeuw die gene in de gereformeerde kerk van hun tegenpartyders genoemt, welke ftelden, dat God wel by de eeuwige verkiezing en verwerping op Adams val gezien had, maar de verkiezing zelfs uit zyn blote volftrekte wil gedaan had, en enige menfchen tot het eeuwige leven verkoren, andere verworpen had.

INFUL, is een hooftcieraad, dat de aartsbiffchoppen, en de zo genaamde Abbates Infulati of gemyterde Abten, zo wel by grote plechtigheden gewoon zyn te dragen, wanneer zy in hun ceremonie-gewaad verfchynen, als ook boven hun bisdoms wapen. Het heeft de gedaante van een muts, met twe fpits-toelopende bladen, waar van het een 't oude en 't andere het nieuwe teftament zal beduiden.

INGELFINGEN, kleine ftad aan den vloed Kocher in Franckenland, in het graaffchap Hohenlohe, waar van een byzondere linie dezer graven den naam voert, en hier refideert.

INGELHEIM, vlek in de neder-Palts, in de Nahegow, tuffchen Ments en Bingen, den vryen ryksadel

adel toekomende, is de geboorte plaats van Karel den Groten.

INGELHEIM, ryks-vryheerlyk geslacht in Wetteravien, Franckenland, en de overige Rhynlanden.

IN GENERE, in 't gemeen, door den bank, daar en tegen zegt men in specie, voornaamlyk, afzonderlyk. En deze laatste redens-aart word ook gebruikt by gehele muntsoorten, wanneer by voorbeeld de een den ander met specie geld, als ryksdaalders, dukaten en diergelyken betaalt, zo zegt men: hy heeft hem in Specie betaalt.

INGENIEUR, hiet een bouwkunstenaar, maar hier door word in 't gemeen een krygs-bouwmeester verstaan, die niet alleen de vesting boud en verbetert, maar ook de Approches en batteryen ordonneert, en het opzicht over 't werk heeft. Zo wel de officiers als gemenen onder de Ingenieurs voeren een snaphaan, pistolen, en kruid-tas, en zy hebben hun marsch en quartier by de artillery.

INGENIEUR DU FEU, ARTIFICIER, vuurwerker, is een officier, welke de vuurwerken tot den oorlog vervaardigt, en zorg draagt dat de granaten, bomben, en wat iets meer is, geladen worden.

INGENUI, hieten in rechten die gene, die van vrye ouders geboren, en alzo tot alle eerampten verkiesbaar zyn.

INGERMANLAND, deze provintie grenst ten noorden aan het meir Ladoga en den vloed Nieva, ten westen aan Lyfland, en den zeeboezem van Finland, ten zuiden en oosten aan Moscovien. By den laatsten oorlog tusschen Zweden en Moscovien hebben de Moscoviters het ingenomen, ook in den Nystadtschen vrede 1721. behouden.

INGOLSTADT, stad en vesting aan den Donau in opper-Beyeren, in 't rent-amt Munchen, benevens een slot en een Universiteit, welke 1472. gesticht is, keur-Beyeren toebehorende, 8. mylen van Regensburg. Zy heeft stapel-recht, en het water, dat er door loopt, hiet de Schutter.

INGRANDE, kleine stad in Bretagne aan de Loire, 6. mylen van Angers.

INGRES, ingang, toegang. De zaak vind by my geen Ingres, dat is, ik keur ze niet voor goet.

INGROSSEREN, is een cancely woord, en beduid zo veel als een schrift in 't net en behorige vorm brengen. Waar van de gene, die zulks verricht, Ingrossator genoemt word.

INGWEILER, kleine stad in de neder-Elsas aan de Moter, den graaf van Hanau-Lichtenberg toebehorende.

INHAMBANO, koningryk in neder-Ethiopien in Africa, tusschen 't land der Caffers en Monomotapa.

INHAMIOR, koningryk in neder-Ethiopien, aan de grenzen van 't land der Caffers, langs den vloed Guama in Africa.

IN HOC PASSU, in zulken toestand, zo als de zaken staan.

INHIBEREN, verbieden, bevelen dat men iets nalaten zal. Inhibitie een verbod.

INISOWEN, Schier-eyland in de provintie Ulster in Ierland, op de noordlyke zyde van dit koningryk, 't welk door een smalle landtong aan het vaste land gehegt word.

INJUNGEREN, aanbevelen, hieten, opleggen.

INJURIEN, hiet al dat gene, waar door iemand geschonden, gehoont, en aan zyn eer gekrenkt word. Verbale Injurien zyn, die door schimpredenen aangedaan worden, Reale Injurien, wanneer iemand door slagen of andere dadelykheden gehoont word. Daar van komt Proces van Injurien, dat wegens beledigingen geinstitueert word.

INLAGER, zie *Gyzeling*.

INN, vloed, welke op den berg Bernina in Graauwbunder-land ontspringt, door Tyrol en Beyeren loopt, en zich by Passau in den Donau stort.

IN NATURA, by voorbeeld, geld in natura weer ontfangen, is, baar geld en geen waren of goederen in plaats van dat in betaling aannemen. Het geleende geld In Natura restitueren is ook in dezelve soort van munt betalen als men 't ontfangen heeft.

INNER, kleine stad in het landschap Strathnavern, aan de zee-kust in Noord-Schotland.

INNER-KEITHNY, stad in Schotland in de provintie Fife benevens een haven.

INNER-LOTE, stad in Schotland, in het landschap, Longhabar.

INNERNESSE, INVERNES, kleine stad in het Noord-Schotsche graafschap Murray, aan den mond van den vloed Ness, daar hy in den zee-boezem van Murray valt. Zy is bevestigt, en heeft een sterke citadel.

INNER OOSTENRYKSCHE REGERING, is te Grats in Stiermarken aangelegt, zy heeft over de hertogdommen Stiermarken, Karinthien, en Crain te bevelen, welke in 't gemeen de Inner Oostenrykfche landen genaamt worden, en dezelve bestaat uit een keyzerlyke hof-kamer, krygs- en geheime raden.

INNER-OURI, INERRERA, vlek in Noord-Schotland, in de provintie Bucquan, 't welk zitting en stem in 't Parlement heeft, en daar zich de kleine vloed Gadie in den Don ontlast, 3. mylen ten noord-westen van Oud-Aberdeen.

INNERSTE, vloed die op den Harts ontspringt, voorby de stad Hildesheim loopt, en niet ver van Sarstede in de Leine valt.

INNER UGIE, kleine stad in het graafschap Buchau in Noord-Schotland, daar zich de vloed Ugie in de Noord-zee stort.

INNICHEN, oude stad in Tyrol, 4. mylen van Lients in 't bisdom Brixen, alwaar een stift is, 't welk meê onder de landstanden getelt word. Hier by ontspringt de Drau.

INNOMINATI, een geleerd genootschap te Parma in Italien.

INNTHAL, zie *Engadin*.

INO, stad in het waiwoodschap Inowlocz in Groot-Polen.

INOWLOCZ, INOWLADISLAW, waiwoodschap in Cujavien in Groot-Polen, begrypt 3. kreitzen, Bydgosty, Bolrounitz en Inowlocz, en heeft een hoost-

hooftftad van den zelven naam, aan den vloed Neter gelegen.

Inowlocz, kleine ftad en Caftellany in het waiwoodfchap Lenczitz aan den vloed Pilza in Groot-Polen.

In procinctu zyn, dat is, vaardig en bereyd ftaan, om iets uit te voeren.

Inquantum de jure, hiet by de rechtsgeleerden, zo ver het de rechten toelaten en geoorlooft is.

Inquireren, een zaak onderzoeken. Daar van Inquifitie, de gerechtelyke navorfching en onderzoek naar een misdaad.

Inquistie, of, het H. Officie der Inquisitie, is een geeftlyk gerechtshof onder de Roomsgezinden, tegen die gene ingeftelt die iets tegen den Roomfchen Godsdienft bedryven, of welke zo genaamde Ketters en Joden zyn, het oordeelt ook over andere zaken, by voorbeeld over Tovery. In Vrankryk heeft men die rechtbank nooit willen dulden, gelyk dan de Inquifitie van Thouloufe by na niets meer als den bloten naam behouden heeft. In Italien is zy niet heel fcharp, daar en tegen is zy nergens ftrenger als in Spanjen en Portugaal, en de daar onder behorende landen, inzonderheid te Goa in Ooft-Indien. Wanneer iemand door de Inquifitie in hechtenis genomen is, vraagt men hem naar zyne naam, ftaat en levenswyze, en hy moet een lyft van zyn goederen overgeven, met verzekering, dat, zo hy onfchuldig bevonden word, hem die alle weer gegeven zullen worden. Men veroordeelt niemand ter dood, ten zy hy openbaar overtuigt zy, en daar worden 7. getuigen toe vereifcht, eêr hy kan veroordeelt worden. Gruwlyk is het dat men de getuigen nooit tegen elkander confronteert, en luiden daar by toelaat, die geheel onbequaam zyn om getuigeniffen af te leggen. In het Inquifitie-hof te Venetien zitten, 't welk anders nergens gebruiklyk, behalven den paufyken Nuntius, den Patriarch van Venetien, en een Francifcaner Munnik, als Padre Inquifitore, ook twe wereldlyke rechters, zonder welke de eerftgenoemden niets doen kunnen. Zo zyn 'er ook de Grieken en Joden van de Inquifitie vry. De executie van die door de Inquifitie veroordeelt zyn, gefchied jaarlyks met grote ftaatfi in 't begin van december, omtrent den tyd van den tweden advent, op dat het laatfte oordeel hier door eniger maten voorgeftelt moge worden. De Inquifitie heeft ook de cenfuur der boeken, en onderzoekt alle fchriften die van vreemde plaatzen daar heen gebracht worden. De Inquifitie te Romen word Congregatione del S. Officio genaamt.

Inrotuleren, inrotulatie, word gezegt wanneer de akten van een proces met de confultatie de partyen nochmaals voorgelegt worden, die dan verzegelt, en verzonden worden om het advys van andere rechters daar op te horen. Inrotulations termyn, word de dag genoemt, die tot doorlezing en inpakking der akten geftelt is.

In salvo, zeker en ongefchonden.

Inscriberen, infchryven, op iets fchryven, te boek ftellen. Zich laten Infcriberen is zo veel als zich laten immatriculeren. Zie *Immatriculeren.*

Inscriptiones, opfchriften op een zinnebeeld, of op een fteen, tafel of medaille: hoe zinryker zy zyn, hoe hoger zy geächt worden.

Inselberg, Enselberg, is een der hoogfte bergen van het Thuringer woud, tuffchen Gotha en Smalkalden. Hertog Ernft van Saxen-Gotha heeft een lufthuis op den bovenften kruin laten zetten.

Inseraat, hiet by de rechts-geleerden een bylage of Poftfcriptum, dat in een fmeekfchrift ingelegt word.

Insignia, of regalien des keyzers, zyn de ryksappel, fcepter, zwaard en kroon, en zy worden van keyzer Sigismundus tyd af te Neurenberg bewaart. De Infignia der keyzerin zyn de ryks-appel, fcepter, ring en kroon; die der keurvorften, het keur-zwaard, de keur-hoed, rok, en zegel: het overige zie onder *Rycks-infignia.*

Insinueren, hiet eigentlyk overleveren, een zaak aanbrengen, iets laten aanzeggen, maar het hiet ook zich in iemands gunft indringen, belieft maken.

Inskilling, zie *Eniskilling.*

Inskilling, ftad in het graaffchap Fermanagh in de provintie Ulfter in Ierland.

Insolentien, baldadigheden, onbetaamt doen.

In solidum, ten vollen, een voor allen, en alle voor een, gelyk zich zomtyds de borgen en fchuldenaars verbinden.

In solutum, in plaats van bare betaling iets anders geven en aannemen.

Inspruck, hooftftad van Tyrol in 't Innthal, 9. mylen van Brixen aan den vloed Inn, en dus naar de fchone brug genoemt, die daar over de rivier legt. Zy is wel geboud, maar zonder muren, heeft fchone voorfteden, en een welgeboud flot, waar op de keyzerlyke regerings-Cancelery is, en de keyzerlyke ftadhouder van Tyrol woont.

Installeren, betekent iemant opentlyk in een amt inweyen.

Instantie, hiet in de rechten de tyd van de overgegeven klachte tot het uiterfte vonnis toe, daar van Prima Inftantia die tyd wanneer het proces voor den onder-rechter-hangt; maar wanneer het zelve door appel voor een hoger gerecht getrokken word, hiet het daar na Secunda Inftantia.

In statu quo een zaak laten, betekent, wanneer dezelve onverandert gelaten word, tot dat ze op een anderen tyd uitgemaakt kan worden.

Insterburg, is het grootfte van de 4. Litthauifche amten, welke zedert 130. jaren herwaarts tot het Brandenburgs Pruiffen behoren, aan den vloed Infter. De ftad Infterburg is een fterke plaats aan den vloed Angemp, 12. mylen van Koningsbergen, heeft een flot maar geen muren, en daar word een foort van fterk bier gebrouwen, dat als brandewyn brand.

Instigeren, aanhitzen, aandryven, ingeven, aanzetten, daar van Instinctu op aandryving, aanhitsing.

Instrownize, stad en provintie in Polen.

Instructor, is een onderwyzer aan het keyzerlyke hof en andere hoven by de jonge heren, om dezelve in de Godvrucht, in 't lezen, schryven en de Latynsche taal te oeffenen, ook de collegien der rechten te repeteren.

Instrueren, onderrichten. Daar van Instructie onderwys, voorschrift, ook een voorgeschreven en bepaalt bevel.

Instrumenta, zyn zekere schriften, tot bewys ener zaak dienende, daar van Instrumentum Authenticum, een echt bewys daar men niets tegen inbrengen kan. Instrumenti Exemplum hiet zo veel als een afschrift of een copy van zulk een echt bewys, 't welke niets eer bewyst voor dat zy met het origineele bekrachtigt is.

In subsidium juris, tot behulp der rechten, word gebruikt wanneer de éénc overigheid de andere om overlevering der getuigen of onderdanen, of iets anders verzoekt.

Insul, Eyland, is een stuk lands, dat rontom met water omringt is.

Insul Schutt, zie *Schutt.*

Insulæ Æolides, zie *Liparische Eylanden.*

Insulæ Accipitrum, zie *Azores.*

Insulæ ad ventum, zie *Barlovento.*

Insulæ S. Andreæ, zie *S. Andries Eyland.*

Insulæ Baleares, zie *Balearische Eylanden.*

Insulæ bonæ fortunæ, zie, *Goede Geluks Eylanden.*

Insulæ Brittannicæ, zie *Brittannien.*

Insula Burbonia, zie *Bourbon.*

Insulæ Canariæ, zie *Canarische Eylanden.*

Insulæ Caribes, zie *Azores.*

Insula S. Crucis, zie *S. Crucis Insula.*

Insula S. Christophori, zie *St. Christoffels Eyland.*

Insulæ Cyclades, zie *Cycladische Eylanden.*

Insulæ Dæmonum, Duivels eylanden, zo worden de Bermudes genaamt.

Insula Damnatorum, zo noemt men een klein eyland op een meir in de provintie Ulster in Ierland, wyl men zegt dat daar veel spoken regeren.

Insulæ Ebudæ, zie *Westernes.*

Insulæ Echinades, zie *Curzolari.*

Insula Eugenii, zie *Insowen.*

Insula Ferdinandi, zie *Fernando Pao.*

Insulæ Flandriæ, zie *Azores.*

Insulæ Fortunatæ, zie *Canarische Eylanden.*

Insulæ Glossariæ, zie *Ferro.*

Insulæ Gorgones, zie *Verde.*

Insulæ infra ventum, zie *Sottovento.*

Insulæ Latronum, zie *Larrons.*

Insulæ Lipariæ, zie *Liparische Eylanden.*

Insulæ Lucayæ, zie *Lucayische Eylanden.*

Insulæ Occidentales, zie *Westernes.*

Insulæ Orcades, zie *Orcadische Eylanden.*

Insulæ Philippinæ, zie *Philippynsche Eylanden.*

Insulæ Pithyusæ, zie *Pithyusische Eylanden.*

Insulæ Principis, zie *Principis Insula.*

Insulæ Salomonis, zie *Salomons Eylanden.*

Insula Sancta, zie *Heilige Land.*

Insulæ Sapanæ, zie *Larrons*

Insulæ Schetlandicæ, zie *Schetland.*

Insulæ Silurum, zie *Sorlingische Eylanden.*

Insulæ Sporades, zie *Sporades Insula.*

Insulæ Stæchades, zie *Hierische Eylanden.*

Insula Testudinis, zie *Tortuga.*

Insulæ Tremitanæ, zie *Tremiti.*

Insulæ Velarum, zie *Larrons.*

Insulæ Vitæ of Angelorum, zo word een zeker eyland in 't hertogdom Mounster in Ierland genaamt, wyl de luiden daar wel ziek worden, maar, als 't voorgeven is, zo lang zy zich daar ophouden niet sterven.

Insulæ Vulcaniæ, zie *Liparische Eylanden.*

Insulberg, zie *Inselberg.*

Insulteren, met geweld aanvallen, schimpen, uitschelden.

Inta, provintie in Africa in 't Morenland, die noch zeer onbekent is.

Intelligentie, heimelyk verstand.

Intendant de Marine, zee-Intendant, is een bediende die zich in een haven ophoud, en zorg draagt dat de zee-wetten in acht genomen worden, welke ook de magazynen laat vullen, en alles doet wat de zaken vereisschen.

Intendant d'une ville, opziender op een stad.

Intenderen, iets beginnen, ondernemen, in den zin krygen, besluiten, zyn gedachten ergens op laten gaan. Daar van daan intentie het oogmerk, de mening, enz.

Intercederen, voor iemand spreken of in de bocht springen. Intercessie, voorspraak, intercessionales, brieven van voorspraak.

Intercipieren, afbreken, daar tusschen komen, brieven onderscheppen.

Interdict, is een zekere kerkelyke kastyding, wanneer de paus een land of stad het gebruik des H. Nachtmaals ontzegt.

Interest, belang, voordeel, partyschap, ook de rente van de uitgeleende penningen. Een geïnteresseert man hiet, die maar op zyn eigen nut ziet, anderen tot schade. In een zaak geïnteresseert zyn, hiet in dezelve ingewikkelt zyn.

Interim, is een boek 't welk keyzer Karel V. na de scheuring van 't Smalkaldisch verbond liet opstellen, en waar naar de Godsdienst zou gericht worden, tot dat men op een algemeen Concilie zich ten vollen met elkander zou verdragen. Ondertusschen stond het den paus niet aan, ook namen het de weinigste Protestanten aan, dewyl hun anders niet toegegeven wierd als het artykel van het H. Nachtmaal en van de Priester-echt, waar over Constans onder Oostenryksche heerschappy quam, en Maagdeburg in den ban verklaart, en van de keurvorst Maurits van Saxen, dien de executie was opgedragen, met accoord ingenomen wierd.

Interims-Commando, of Interims wyze Commanderen, betekent wanneer een hoge Officier in plaats

plaats van een ander, en tot dat de plaats weer vervult is, het commando voert.

INTERLACKEM, klooster en landvoogdy in het kanton Bern, tusschen het Thuner- en Brienzer-meir in Zwitzerland.

INTERLOCUTIE, is een neven-vonnis of bescheid, dat niet over de hooftzaak, maar over een daar tusschen vallentpunt uitgesproken word.

IN TERMINIS BLYVEN. in een zaak maat en perk houden. De zaak is noch in de vorige termen, dat is, zy is noch onverandert en in den vorigen staat. De zaak staat in goede terminis, dat is, zy zal naar allen schyn wel uitvallen.

INTERNUNCIUS, is een minister van den paus die deszelfs zaken aan buitenlandsche hoven verricht, daar geen gekroont hooft is: zo worden de pauslyke ministers in Zwitzerland, te Keulen en te Brussel Internuncii genaamt: maar te Wenen, Parys, Madrid, Venetien en andere hoven, welke het recht van gekroonde hoofden hebben, hieten zy Nuntii, maar hebben beide eenerly verrichting. Deze titel beduid ook een Afgezant van den Roomschen keyzer aan het Turksche hof, wanneer hy hem het karakter van Ambassadeur niet geven wil, te meer, wanneer hy zich daar een tyd lang zal ophouden, of 'er schoon reets een ordinaar resident is.

INTERPONEREN, tusschen komen, en zich in een geschil tot een middelaar laten gebruiken. Interpositie de bemiddeling.

INTERREGNUM, is die tyd, wanneer een koning gestorven of van den troon gejaagt is, en 'er ondertusschen noch geen navolger voor handen is, die den troon weer bekleed. In Duitsland zyn na de dood eenes keyzers de keurvorsten van de Palts en van Saxen Ryks Vicarii; in Polen en Ongaryen hebben de Primates regni of Primaten van het ryk in een tusschen-regering het grootste gezag, voor zo ver het beroepen der Standen betreft, maar de openstaande ampten en regalia kunnen zy niet vergeven.

INTERRUMPEREN, de rede afbreken, in de rede vallen.

INTERVENIENT, hiet in rechten dat gene, 't welk gedurende het proces zich mêe in het geschil mengt, en het proces mêe voort voert.

INTHAL, zie *Engadin*. De landstreek, welken de vloed Inn doorstroomt, by Ratenberg in Tyrol aanvangt, en zich boven Schwats uitstrekt, word ook Inthal genaamt.

INTIMEREN, melden, aanmelden, aankundigen, ook een plakaat of patent aanslaan. Termyn intimeren of aanzeggen.

INTONEREN, aanheffen, een toon in de musyk op geven.

INTRADEN, inkomsten.

INTREE-RECHT, is een recht dat de hoge Lands overigheid toekomt, en moeten de inwoners van een stad hunnen naderenden Landsheer in hun beste montuur en toerusting te gemoet gaan, ontfangen, en hem de sleutels van de poort overreyken.

INTRICAAT, verwart en donker. Een intricate zake is, welke zeer confuus legt, en om die te sligten men omzigtig te werk gaan moet.

INTRIGUES, allerhande verwarde handeling, heimelyke en listige aanslagen.

INTRODUCEREN, hiet inleyden, of ook in een amt stellen; daar van daan Introductie, inleyding.

INTRODUCTEUR DES AMBASSADEURS, is een voorname hofbediende, die de Afgezanten ter gehoorgeving leydt.

INTRONATI, een gezelschap van geleerde luiden te Siena in het Florentynsche gebied, welke een uitgeholde pompoen waarin zout is, tot hun zinnebeeld voeren, die in plaats van een zoutvat dient, met dit byschrift, *meliora latent*.

INVADO, vlek benevens een beroemde zee-haven in het Genueesche gebied in Italien, daar een bergslot is, 't welk gants in een rots gehouwen is.

INVALIDEREN, verzwakken, krachteloos ook vruchteloos maken.

INVALIDES, LES INVALIDES, L'HOSPITAL AUX INVALIDES, INVALIDEN-HUIS, is een prachtig gasthuis aan 't eynd van de voorstad St. Germain in de vlakte van de Grenelle, waar in de officiers en soldaten, die in den koninglyken dienst verminkt en kreupel zyn geworden, onderhouden worden. Het is 1669. gesticht, en heeft een gouverneur, majoor en andere officiers, en men houd 'er niet alleen wacht in, maar neemt ook alles in acht wat in een vesting gemeenlyk geschied. Zy gaan alle in 't blaauw gekleed, en de officiers dragen een kleine zilvere galon op den rok en een degen. Die wegens armoe of zwakheid van jaren hier in wil komen, moet tien jaar gedient hebben, maar de kreupelen en verminkten worden aanstonds aangenomen. De Invaliden mogen geen geweer dragen, behalve de gene die de wacht hebben.

INVASIE, vyandlyke aanval in een land.

INVENTARISEREN hiet by een nalatenschap alles opschryven wat de overledene nagelaten heeft. En zodanig een lyst word inventaris genoemt.

INVENTIE, uitvinding, verzinning, ook een vond of greep. Daar van daan komt inventieus, zinryk, vondryk, die goede invallen heeft, die goed is om dingen te verzinnen; inventeren, uitvinden.

INVERNES, zie *Innernesse*.

INVESTITUUR, is een plechtigheid waar door iemand in het bezit eener waardigheid of leen gezet word. Wanneer zulks van den leenman binnen 't jaar niet gezocht word, zo is het leen aan den leenheer vervallen. Investeren hiet inwyen, iemand in een opentlyk amt zetten.

INVIATO, hiet in 't Italiaans zo veel als een Envoyé of Afgezant.

INVITEREN, verzoeken, bidden, nodigen.

INUNDATIE, overstroming, wanneer een land onder water gezet, of van het zelve overstroomt word: zomtyds geschied het met voordacht, om den vyandlyken inval daar door te verhinderen.

INVOCATI, een genootschap van geleerde luiden te Siena in het Florentynsche gebied in Italien, 't welk een gloeient yzer tot een zinnebeeld heeft, dat op een ambeelt legt en met een hamer gesmeed word, met de woorden: *in quascunque formas*.

JOACHIMSTHAL, bergstad in de Ellebogerkreits in Bohemen, aan de Aartsbergsche grenzen, 3. mylen van Annaberg.

JOACHIMSTHAL, kleine ſtad in de Middelmark Brandenburg, had voor dezen een gereformeert Gymnaſium of Landſchool voor 120. jonge luiden, 't welk reeds 1685. naar Berlin verlegt, en met aanzienlyke inkomſten voorzien is.

JOARTAN, zie *Jortan.*

JOCHEU, grote ſtad in de Chineeſche provintie Huquang aan den mond van de rivier Nanking. Zy is de ſleutel van alle andere ſteden, en dryft ſterken koophandel.

JODEN, zyn hedendaags noch een overſchot van het Iſraëlitiſch volk, welke wegens hun zonden na de verſtoring van Jeruzalem door de gantſche wereld verſtrooit zyn. Hun wetten worden in 3. delen verdeelt, eerſtlyk in de geſchreve wetten, of de 5. boeken Mozes, daar na in de mondelyke wet, welke in den Talmud beſloten, en van de Rabbynen opgeſtelt is, en eindelyk in hun gebruik of gewoontens, waar in zy evenwel zeer van elkander verſchillen. Zy worden in hooftſekten verdeelt, naamlyk in de Karaïten, welke niet als de geſchreve wet van Mozes voor de richtſnoer van hun geloof aannemen, en in de Rabbynen, die boven dat ook den Talmud voor goed keuren. Zy zyn zeer op woekeren en bedriegen uit, ook worden zy op vele plaatzen van de Chriſtenheid, en inzonderheid in Moſcovien, niet gedult.

JODEN-SCHOOL, zie *Synagoog.*

JOBSWOE, kleine en ſchone ſtad in de provintie Peking, is met hoge muren omringt, en heeft grote en volkryke voorſteden.

JÖGGENBECK, kleine vloed in 't vorſtendom Zelle, komt van het vorſtelyke amthuis Kneſebeck van daan, en valt niet ver van Wunderbüttel in de Iſe.

JOHANNESBERG, ſchoon ſlot in 't vorſtendom Neuſs in Sileſien, onder het bisdom van Breſlau behorende.

JOHANNESBURG, ſterk ſlot en ſteedje aan de Poolſche grenzen in het landſchap Natangen in 't Brandenburgs Pruiſſen. In 't jaar 1698. was hier een te zamenkomſt van den koning van Polen en den keurvorſt van Brandenburg. Tot gedagtenis hier van zal deze plaats voor eeuwig van alle laſten bevryd zyn.

JOHANNES-ZEE, zie *Ivanozero.*

JOHANNESTHAL, is een nieuwe ſtad in Ingermanland, voor omtrent 70. jaren geboud.

JOHANN-GEORGIEN STADE, een redelyke en welbewoonde bergſtad in de Aartsbergſche-kretis in Meiſſen, niet ver van Schwartzenberg, 3. mylen van Schneeberg, op een berg gelegen, waar onder het berg-vlek Wittigsthal legt. Deze ſtad is van den keurvorſt van Saxen Johan George I. voor de Lutherſchen, die uit Bohemen verdreven waren, geboud.

JOHANNISTHAL, biſſchoplyk ſteedje in 't vorſtendom Grotkau in Sileſien, niet ver van Zukmantel.

JOHANNITER CHRISTENEN, zo worden van vele eeuwen herwaarts enige luiden in Perzien en Arabien naar Johannes den Doper genaamt, welke den Doop, doch zonder noeming der H. Drie-eenheid, het H. Nachtmaal, gelyk ook andere plechtigheden des Chriſtendoms behouden, maar anders in de Chriſtelyke leer benevens andere Ooſterſche Chriſtenen weinig bedreven zyn.

JOHANNITER-MEESTER, beſtiert de goederen, die de ridders van Malta in Duitsland, Bohemen, Ongaryen en Denemarken bezitten, en hoort onder de geeſtelyke vorſten des Roomſchen ryks. Hy ſtaat onder den groot-meeſter van Malta, dien hy alle jaren zekere Turcken-Schattingen en Reſponsgelden (zie deze twe woorden op hun letter) overzend, en heeft zyn woonplaats te Heidersheim in Brisgau.

JOHANNITER RIDDERS, zie *Ridder-Orde.*

JOIGNY, kleine ſtad, benevens den titel van een graafſchap in Champagne, aan den vloed Yonne gelegen.

JOINTE, zie *Junta.*

JOINVILLE, kleine ſtad en ſlot aan den vloed Marne in Champagne, heeft den titel van een vorſtendom.

JOL, zyn boten of kleine vaartuigen, die in Denemarken en Moſcovien gebruikt worden.

JONA, een van de eylanden Weſternes by Schotland.

JONDO, kleine, maar vermakelyke ſtad benevens een ſterk ſlot in Japan, in de provintie Jamaiſiro.

JÖNCOPING, zie *Jencöping.*

JONGE OF NIEUWE PALTS, daar onder word het hertogdom Neuburg aan den Donau verſtaan, en begrypt allerhande ſteden en vlekken, welke in de opper-Palts, Beyeren en Zwaben gelegen zyn.

JONISCHE ZEE, zie *Griekſche-zee.*

JONKEREN COLLEGIE TE LUBECK, is in 't jaar 1379. met 9. riddermatige perſonen begonnen, en 1485. door keyzer Fridericus III. geconfirmeert, en met goude halsbanden, als het teken der ridderorde, beſchonken. Keyzer Leopoldus heeft het op nieuw beveſtigt, en in dit Jonker-collegie, dat ook anders de orde der H. Drie-eenheid genaamt word, zyn in 't jaar 1705. den 19. febr. noch vier edellieden als nieuwe leden aangenomen.

JONQUEN, JONKEN, zyn velerly ſoorten van ſchepen, die men in ndiën en langs de Chineeſche kuſten gebruikt. De zeylen zyn dikwils van ried, en de anckers van hout.

JONQUERAS, tamelyke ſtad in het vorſtendom Orange in Vrankryk, aan den vloed Ouveze.

JONQUIERS, ſtad in Provence aan de Middelantſche-zee, 5. mylen van Marſeille.

JONTA, zie *Junta.*

JORCK, zie *Yorckshire.*

JÖRCKAU, BORECK, heren-ſtad in de Satzer-kreits in Bohemen, daar een gezond bier van een zonderlingen ſmaak gebrouwen word, 't welk men wyd en zyd vervoert. Boven de ſtad legt op een hogen berg het overheerlyke ſlot Rothenhaus, 't welk meer venſters heeft als 'er dagen in 't jaar zyn. Niet ver daar van is een beroemde aluin hut.

JORDAAN, gezondheids-bad, niet ver van de oude ryks-ſtad Biberach in Zwaben, 't welk inzonderheid goed is voor de krouwagie.

JORDAAN, rivier in Palestina, welke 2. bronnen heeft, waar van de eene Jor de andere Dan hiet. Zy loopt door het meir Genezareth, en valt ten laatsten in de Rode-zee. Men zegt dat haar water nooit stinkt, wyl de Heiland daar in gedoopt is, 't welk wy daar zullen laten.

JORTAN, koningryk en stad aan de zee in Oost-Indien, op het eyland Java in Azien. De stad heeft een beroemde haven.

JOS, een van de Sporadische eylanden in den Archipel, ten noorden van het eyland Candia. Het word naar zyn hoofdstad ook Nio genoemt.

JOSEPHSSTADT, zie *Göstadt.*

JOSSELIN, kleine stad in opper-Bretagne, benevens een oud slot aan den vloed Ouste, in het gebied van Vannes.

JOSY, sterk slot in opper-Ongaryen, niet ver van Caschau.

JOUARE, vlek, benevens een beroemde Benedictyner abdy in het landschap Brie.

JOUGNE, kleine stad in Franche Comté in Vrankryk.

JOVIALISTEN, hieten aan het hof van den koning van Polen die gene, die de koning om hun zinryke en aardige quinkslagen graag by zich heeft.

JOUR, Fransch vlek en slot in Franche Comté in Vrankryk.

JOURA, klein en onbewoont eyland van den Archipel, daar niet als enige visschers op zyn.

JOURNAAL, is een register of aantekening van het geen 'er daaglyks voorvalt. De Piloot houd een Journaal van al het gene wat 'er daaglyks en van uur tot uur op zyn schip is omgegaan, en daar in staan de winden, onweer, hoogtens enz. aangetekent.

JOUX, kleine stad en slot in Franche Comté.

JOUYEUSE, vlek in Vivarez in Vrankryk, benevens den titel van een hertogdom aan den vloed Beaume, tegen de grenzen van Languedoc. Tegenwoordig komt het prins Karel van Lotteringen, graaf van Harcourt-Armagnac toe.

JOYOSA, kleine stad aan de golf van Alicanten, in 't koningryk Valentia, 5. mylen van Alicanten.

IPEL, zie *Ibola.*

IPEREN, welbevestigde stad in Oostenryks Vlaanderen, aan den kleinen vloed Iperle, benevens een sterke citadel en een bisdom, onder den aartsbisschop van Mechelen staande. Zy is wegens haar treflyke manufacturen beroemt, hoorde voordezen de Spanjaarden toe, maar wierd 1678. door de Franschen verovert, en in den Nimweegschen vrede aan dezelve overgelaten, maar is 1713. in den Utrechtsen vrede ter gunste van het huis van Oostenryk aan de staten generaal afgestaan, en in het Badische tractaat 1714. aan het aartshuis van Oostenryk ingeruimt.

IPERLE, rivier in Vlaanderen, welke in de Casteleny van Iperen ontspringt, en niet ver van Nieuwpoort in de zee valt.

IPHOFEN, kleine stad en amt niet ver van den Main in 't bisdom Wurtsburg in Franckenland, daar het Wurtzburger landgerecht is.

IPS, zie *Yps.*

IPSERVELD, is een landstreek in neder-Oostenryk aan den vloed Ips beneden den Donau, waar in Ulmerfeld gelegen.

IPSWICH, hoofdstad van Suffolck, aan den vloed Orwel in Engeland, zy is welgebouwd, en handelt sterk met linnen en wolle goed.

IRAM, Turksche Palancka in Servien aan den Donau, 2. mylen van Semendria.

IREBY, vlek in de Engelsche provintie Cumberland aan den vloed Elne, daar deze zich in de Ierschezee stort.

IREGUA, kleine vloed in oud Castilien, die in den vloed Ebro valt.

IRELAND, een van de Bermudische eylanden in de Noord-zee in America, daar de Engelschen enige woningen hebben.

IRESCHNIK, kleine plaats in Croatien, aan den vloed Corana gelegen.

IRIS, vloed in Azien, die in Cappadocien ontspringt, en zich in de Zwarte-zee stort.

IRIVAN, zie *Erivan.*

IRKUTSKOI, nieuwgeboude stad in Siberien, ter rechte hand van de rivier Angara, niet ver van het Baikalisch meir, heeft ryke inwoners, en is van middelmatige grootte.

IRMENSEULE, is voordezen in Westphalen in de landstreek Corvey en Neuhauss een beroemde afgod der oude Saxen geweest, maar van Karel den Grooten om ver geworpen; daar na is deze zuil door zyn zoon Ludovicus Pius weer opgegraven, en (na dat ze van te vooren door doen ter tyd gebruiklyke plechtigheden gewyd, en van alle afgodery gezuivert was) naar Hildesheim in den dom, dien hy ter eren van Maria had laten bouwen, gebracht, en daar midden voor de deur geplant, daar ze noch als een zonderlinge oudheid te zien is.

IRON, vloed in Biscayen in Spanjen.

IRON, eerste steedje in Biscayen, wanneer men uit Vrankryk naar Spanjen reist, 3. mylen van St. Jan de Luz.

IROQUOISEN, zekere volkeren in Canada in noord-America, welke wild en noch in de heydensche blindheid dwalen, schoon de Franschen en Engelschen de moeite genomen hebben om 'er altyd enige tot het Christen-geloof te bekeren, en ze door de krygsoeffeningen te beschaven. Zy hebben de Europeesche natien, onder wier heerschappy zy staan, veel te doen gegeven, en in 't jaar 1709. tegen de Franschen gerebelleert, welke om dezen opstand te dempen enige oorlogs-schepen met 2000. man van St. Malo daar naar toe gezonden hebben. In 't jaar 1710. quamen vier van hun koninkjes of voornaamste opperhoofden naar Engeland, en verzochten de koningin Anna ten dele om bescherming tegen de Franschen, ten dele om Godgeleerden tot uitbreiding des Christendoms, in welke zaken hun ook van de koningin bystand belooft wierd, en zy namen, na beleeft onthaalt en opgewacht te zyn, hun afscheyd.

IRRAISONABLE, onverstandig, onredelyk.

IRREGULARITAS, is in het Canonyke recht een straf der Geestlyken, waar in zy of in der daad of

door vonnis vervallen, waar door zy van hun geestelyken staat berooft worden en geen geestlyk amt meer verrichten, of Kanunniken zyn kunnen.

IRREGULIER, wat naar geen regel geschied, ook onordentlyk.

IRREGULIERE VESTING, is, wiens zyden en hoeken aan de werken elkander niet over algelyk zyn, of zy schoon anders uit even zo veel bolwerken als de reguliere bestaan.

IRREPARABEL, onherstelbaar, dat niet te verhelpen is.

IRRITEREN, toornigmaken, opstoken.

IRRUPTIE, vyandelyke aanval.

IRSHEIM, vlek in het markgraafschap Culmbach, hoort onder het amt Hohen-Eck, en komt den markgraaf van Bayreut toe.

IRSINGEN, klooster in Zwaben, wiens abt een onmiddelyke ryksstand is.

IRTISCH, vloed in Siberien in Moscovien, welke zich by Tobolska met den vloed Tobol verenigt, en in de rivier Oby valt.

IRTZE, vloed in de oude-mark Brandenburg.

IRVAN, zie *Erivan.*

IRUN, zie *Iron.*

IRWIN, kleine stad in zuid-Schotland, in het landschap Cuningham, daar de rivier Irwin in de zee loopt.

ISABELLE, FORT D'ISABELLE, legt dicht by 's Hertogenbosch. Een ander Fort van den zelven naam legt in Hollandsch Vlaanderen, by Sluis.

ISAURIEN, provintie in klein Azien, den Turk onderworpen, en word onder Caramanien begrepen. De hoofdstad hiet Isauria.

ISBERGEN, YSBERGEN, klein kasteel in het nederlantsche graafschap Artois, tusschen Aire en S. Venant.

ISBURG, Moscovitische stad en vesting op de Littausche grenzen.

ISCA, markt-vlek in Brabant, niet ver van Brussel, daar de beroemde Justus Lipsius geboren is.

ISCHA, stad in Bulgaryen, daar de Ischa in den Donau valt.

ISCHEL, fraai landvorstelyk markt-vlek in opper-Oostenryk, by den oorsprong van den vloed Traun, en het Kallstädter meir gelegen, is wegen het zout dat daar gekookt word heel beroemt.

ISCHER, vloed in de Elsas, welke in het zogenaamde Rietland ontspringt, en zich by Rheinau in den Rhyn ontlast.

ISCHIA, klein eyland in de Toskaansche-zee, tot het koningryk Napels behorende, niet ver van de stad van dezen naam. Het is ryk van mineralen, wyn en zwavel, en heeft ook een goede vesting, die 1707. aan de keyzerschen is overgegaan.

ISCHIA, gefortificeerde stad en citadel op een grond, die door een dam aan het eyland Ischia verknocht word. Zy heeft een bisschop, die onder het aartsbisdom van Napels staat, gelyk ook een goed wyngewas, warme baden, goud-en Aluin-mynen.

ISEFIORD, vloed in Denemarken, op het eyland Zeeland, by de stad Rotschild.

ISEGHIEM, zie *Isenghien.*

ISEKEP, ESQUIBE, kleine Colonie in America op het vaste land, aan een vloed van den zelven naam, de Hollanders toekomende.

ISENBURG, zie *Eysenburg.*

ISENBURG, NEDER ISENBURG, graafschap in Wetteravien, tusschen de Triersche en Keulsche landen. Na 't uitsterven der graven van dien naam in 't jaar 1644. raakte het graafschap aan de keurvorsten van Trier en de Palts, en de heren van Walderode, maar het slot Isenburg aan de graven van Wied. Het residentie-slot hiet ook Isenburg, en legt aan de rivier Seyn.

ISENBURG, OPPER ISENBURG, graafschap in Wetteravien, tusschen het landgraafschap Hessen, de abdy Fulda, en de graafschappen Hanau en Solms gelegen, de graven van Isenburg toekomende: deze zyn van den hervormden Godsdienst, en verdelen zich in de Offenbachsche en Budingsche linie: de eerst genoemden weer in Offenbach en Birstein, de anderen in Budingen, Wechtersbach, Meerholts, en Marienborn.

ISENDIKE, vesting in Hollands Vlaanderen, tusschen Sluis en Hulst.

ISENGHIEN, slot in Vlaanderen, benevens den titel van een graafschap, de prinssen van dezen naam toekomende, niet ver van Cortryk gelegen.

ISENHAGEN, juffren-klooster in 't hertogdom Luneburg, onder de Zellische inspectie behorende.

ISEO, IL LAGO D'ISEO, een meir aan de grenzen van Brescia en Bergamo, aan wiens oever de kleine stad Iseo legt, en waar door de vloed Oglio loopt.

ISER, vloed, welke aan de Tyrolsche grenzen ontspringt, en tusschen Straubingen en Passau in de Donau valt. Men vervoert daar op veel vlotten met Tyroler wyn, bouwstoffen, koorn, meel, enz.

ISER, vloed, die op het Silesische Reusen-gebergte ontspringt, en zich by Brunits in Bohemen in de Elf stort.

ISERE, vloed, welke in Savoien aan den berg Tarantaise in het dal Tignes ontspringt, en zich in Dauphiné boven Valence in de Rhone stort.

ISERLOCH, kleine stad in het graafschap Marck in Westphalen, aan den vloed Baren, 7. mylen ten zuiden van den Ham.

ISERNIA, SERGNA, kleine stad in het Napelsche graafschap Molisa, benevens een bisdom onder Capua behorende.

ISIGNI, grote rivier benevens een haven in Normandyen in Vrankryk, in het bisdom van Bajeux, daar goede zoutwerken zyn.

ISIRÓCK, schoon keur-vorstlyk slot in neder-Beyeren, 2. uren van Landshut, aan de rivieren Ammer en Iser.

ISIS, rivier in Engeland, aan de grenzen van Wiltshire en Glocester, die in den Theems valt.

ISLE, stad in de provintie Albigeois, in opper-Languedoc.

ISLE, kleine vloed in opper-Limosin in Vrankryk, word by Perigueux vaarbaar, en valt by Libourne in de zee.

ISLE BOUCHART, kleine stad in Vrankryk in Touraine

mine op een klein eyland dat de vloed Vienne maakt.

L'Isle de Bovin, zie *Bovin*.

L'Isle d'Oleron, zie *Oleron*.

Isle de France, of het Eyland van Vrankryk, is een kleine provintie van Vrankryk, welke zich tusschen de rivieren Marne en Oise langs den noordelyken oever van de Seine uitstrekt. Maar le Gouvernement de l'Isle de France is een van de 12. generale landvoogdyen van Vrankryk, welke ten noorden aan Picardyen, ten westen aan Normandyen, ten zuiden aan het gouvernement van Orleanois, en ten oosten aan Champagne grenst. Het word in 10. kleine landschappen verdeelt, welke zyn l'Isle de France voor zich zelfs, la Brie Francoise, een deel van Gastinois, l'Hurepoix, le Mantois, le Vexin Francois, le Beauvaisis, le Valois, le Soissonnois en le Lionnois.

Isle Dieu, klein eyland in de zee van Gascogne aan de kust van Poitou in Vrankryk.

Isle de Jourdain, kleine stad in het graafschap Armagnac in Gascogne, aan den vloed Save in Vrankryk.

Isle d'Or, Goud Eyland, legt in het graafschap Dariën op het vaste land in zuid-America, by den mond van den groten vloed Dariën.

Islington, een vermaaklyk dorp dicht by Londen, heeft schone gebouwen en minerale wateren, welke des zomers sterk bezocht, en met goede uitwerking gedronken worden.

Islip, Gislipe, stad in Oxfordshire in Engeland.

Ismailow, schoon lust-slot 3. mylen van de stad Moskau, 't geen de weduwe van den czaar Iwan, Proscovia genoemt, tot een verblyfplats toegewezen was, waar op zy ook 1723. gestorven is.

Ismanning, graafschap en slot aan de Iser, in 't bisdom Freysingen, in opper-Beyeren, 2. uren van Munchen en 4. van Freysingen.

Ismid, zie *Nicomedia*.

Imuschi, Smuschi, hooftstad van de Turksche provintie Arcegovina in Dalmatien, welke de Venetianen in augustus 1717. na een korten tegenstand den Turken met akkoord afgenomen hebben.

Isni, Eisna, vrye ryks-stad in Zwaben in Algow, aan den vloed Ina, 4. mylen van Bregents. Zy is van den Lutherschen Godsdienst, zynde daarin het klooster van St. George een ryks-stand, waar over de erf-spysdragers van Waldburg de erf-beschermgerechtigheid bezitten.

Isnich, stad in Natolien in Azien, was voordezen het bekende Nicæa, en word tegenwoordig meest van Joden bewoont: zy legt 3. dag-reyzens te land van Constantinopel, maar te water kan men, als de wind goed is, in 7. of 8. uren over de zee di Marmora daar heen zeylen. Haar grootste koopmanschap bestaat in bouw-hout tot huizen en galeyen.

Isola, kleine stad in het graafschap Anghiera in het hertogdom Milaan, die van den vloed Ovesca geheel omringt word, waar van zy den naam van Isola of eyland gekregen heeft. Wat meer beneden aan den vloed Anza legt een steedje van den zelven naam.

Isola, stad in Istrien aan de golf van Triest in Italien, op een klein eyland, dat door een brug aan het vaste land gehecht word.

Isola, kleine stad in Calabria oltra in 't ryk van Napels, benevens een bisdom, onder den bisschop van S. Severina staande.

Isola della Scala, aardig en welbewoont steedje in het Venetiaansche landschap Veronese.

Isola di Mezzo, zie *Elaphites*.

Isonzo, zie *Lisonzo*.

Ispahan, Hispahan, een der grootste steden van de wereld, en de hooftstad van Perzien, daar ook de hofhouding des konings is, in de provintie Erack of Yerack gelegen. Zy heeft drie voorsteden, in de eerste wonen Armeniers, in de twede meest Georgianen, en in de derde Heydenen. Deze voorsteden benevens de stad hebben een omtrek van 12. grote Fransche mylen, en daar word sterke koopmanschap door allerhande natien gedreven. De vesting, waar in de koninglyke schat bewaart word, legt achter het paleys, en hangt aan de stads muur. De stad zelfs word door den vloed Senderut of Zenderoud in 2. delen gescheyden, is heel weinig bevestigt, en de grote plaats Meidan, die met schone huizen en bomen omringt is, is wat heerlyks om aan te zien. De Katholyken hebben 'er drie kloosters, en is deze schone stad den 13. octob. 1722. door den beruchten Mir-weys op genade en ongenade verovert, en de oude Sophi benevens zyn aanhang daar in om hals gebracht.

Ispara, zo hiet de grootste afgod der Malabaren op de kust van Coromandel in Oost-Indien, welke 3. ogen, en aan ieder zyde acht handen heeft, aan zyn hals hangt een schel, en op het voorhooft heeft hy de halve maan, slangen, en allerly kleine dieren. Zy verdichten dat zyn grootte alle 7. hemelen en 7. werelden onder zich begrypt, en diergelyke verzinsels meer.

Isselburg, zie *Yſſelburg*.

Issignaux, Essengeaux, kleine stad in de provintie Velay in Vrankryk, een myl van de rivier de Loire.

Issigni, een Fransch fort op de kust van Guinee in Africa, 't welk de Hollanders in 't jaar 1710. de Franschen hebben afgenomen.

Issoire, stad in neder-Auvergne, aan den vloed Couze in Vrankryk.

Issoudun, een naar de oude wyze bevestigde stad en slot aan den vloed Thiols, in het landschap Berry, 6. mylen van Bourges in Vrankryk.

Isterburg, stad aan den vloed Pregel in het Brandenburgs Pruissen, benevens een slot.

Isthmus, Langue de Terre, Aart-Tonge, Land-Engte, is een smalle landstreek tusschen 2. zeen, die twe landen aan een hangt, gelyk by voorbeeld de Isthmus van Panama tusschen zuid-en noord-America.

Isthmus de Suez, is de land-engte tusschen de Middelantsche en rode-zee, welke Azien en Africa aan elkander hecht.

Istres, stad in Provence, aan het noordwestlyk eind van de zee van Marteguez.

Istria, Histerryk, een landschap in Italien, 't welk zich in de gedaante van een Schier-Eyland in de golf van Venetien uitstrekt, en grenst ten noorden aan Crain en Friaul. Het heeft een zeer ongezonde lucht, maar is vruchtbaar van wyn, oly, hout, 't welk tot den scheepsbou bequaam is, en heeft schone weyden. De Venetianen bezitten ten minsten 2. derden van het land, maar het huis van Oostenryk hoort dat gene toe wat ten noord-oosten legt.

Istria, Capo d'Istria, hooftstad van Istrien, op een klein eyland van de golf van Trieste, waar over twe ophaalbruggen naar het land gaan. Zy komt de Venetianen toe, en heeft een bisdom, onder den Patriarch van Aquileja staande.

Isum, voorname koopstad in Moscovien, op den weg tusschen Affof en Bormut aan den vloed Donetz.

Italiaansche Landvoogdyen, zyn vier in getal, die van den hertog Maximiliaan Sforzia 1512. aan de Zwitzers overgelaten zyn. Zy hieten Lugano, Locarno, Mendrisi en Valmagia, zyn Katholyk, en horen de 12. eerste Cantons toe, waar van ieder beurt om beurt voor twe jaar een landvoogt zet, en zyn gelegen aan de Milaneesche grenzen. Daar zyn noch 3. andere Italiaansche landvoogdyen, Bellenz, val Brenna en Riviera, die de 3. Cantons de Schweits, Uri en Unterwalden maar toekomen, en omtrent den zelven landstreek leggen.

Italien, een groot landschap in Europa, en een Schier-eyland, 't welk ten westen en ten dele ten noorden door het Alpische gebergte van Duitsland en Zwitzerland gescheyden word, ten oosten heeft het de Adriatische, en ten zuiden de Middellantsche, en voornamelyk de Liguitische, Toscaansche en Siciliaansche-zee tot grenzen, en men noemt het niet zonder reden den Lusthof van Europa, wyl het van alle Europische landschappen het schoonste is. In de meeste provintien van Italien is de lucht gezond en gematigt, en het aardryk vruchtbaar van koorn, wyn, ryst, oli, citroenen, oranje-appelen, granaat-appelen, enz. schoon het voor 't grootste gedeelte bergachtig is: ook is het ryk van zyde, vee en visch, in 's gelyk van marmer en alabaster, maar in het benedenste deel wast geen koorn genoeg voor de inwoners, warom het zelve uit Sicilien en Africa moet aangevoert worden. Zyn lengte is over de 200. de grootste breette over de 140. mylen. Het word gemeenlyk in drie delen gescheyden, naamlyk in het oude Lombardyen, in de landen van den kerkelyken staat benevens Toscanen, en in het koningryk Napels en de Italiaansche eylanden. De Italianen hebben een goed vernuft, en overtreffen inzonderheid in de muziek, schilderen bouwkunst andere natien. Voor 't overige is Italien de rechte zetel van den Roomschen Godsdienst, hoewel ook den Joden, en op zommige plaatzen den Grieken hun vrye gloofs oeffening word toegelaten, gelyk zich in Piemont ook enige Waldenzen bevinden.

Itamaraca, Tamaraca, Portugeesche Capitania in Brazilien in zuid-America. De hooftstad daar van hiet Villa di Conception, die op een hoge rots geboud is, met een sterk slot voorzien, en met een moeras, dat vol struiken omringt, is.

Itara, een deel van het koningryk Tafilet in Biledulgerid in Africa, waar in een hooftstad van den zelven naam, leggende tegen de woestyn van Saara.

Ithaca, eyland in de Jonische-zee, in de golf van Patrasso, onder Griekenland behorende.

Itomlia, stad in het Littausche waiwoodschap Mscislau, in Wit-Rusland.

Iton, kleine vloed in Normandyen in Vrankryk, die zich beneden Evreux in den vloed Eure giet.

Itri, kleine stad op een klipachtigen grond, in de provintie Terra di Lavoro in Napels, tusschen Fondi en Mola.

Itsch, Jetz, kleine vloed in Franckenland, welke in het Thuringer woud niet ver van het steedje Schlackau ontspringt, en in het bisdom Bamberg in den Main valt.

Itter, hoog berg-slot, vlek en heerlykheid in opper-Hessen, aan den vloed Itter, den landgraaf van Hessen-Darmstad toekomende.

Ittre, slot en nieuwe heerlykheid in Brabant, waar van de familie Reifflar den vry-heerlyken titel voert.

Itzehoe, stad in 't hertogdom Holstein, aan den vloed Steur, den koning van Denemarken toebehorende, 2. mylen van Glukstad. Hier word sterken handel in koorn gedreven, en daar is een adelyk Luitersch juffien-klooster.

Juan Fernando, zie *Fernando.*

Ivanogrod, vesting op een rots in Lyfland, niet ver van den vloed Narva, tegen over de stad Narva. De Moskoviters hebbenze 1704. ingenomen.

Ivanozero, of het Johannes Meir, is een groot meir in Moscovien, in het hertogdom Rezan, waar uit de rivier Don of Tanais ontspringt, en daar de nieuwe vaart begint, waar door men uit de Oost-zee in de Caspische en Zwarte-zee komen kan.

Jubilæum, Jubel-jaar, is een volkome aflaat, dien de paus onder de Roomsgezinden uitdeelt. Paus Bonifacius VIII. heeft dit Jubel-jaar het eerst ingesteld, en wierd het zelve in 't begin alle 100. daar na alle 50. toen alle 30. eindelyk alle 25. jaar geviert, welk laatste men noch hedendaags in acht neemt. Het word het Heilige-jaar genoemt en vangt 's avonds voor kersmis aan, en houd na het verloop van een jaar op den zelven dag weer op. Op gemelden tyd worden de H. Poorten te Romen geopent, die vier in getal zyn, naamlyk die van St. Pieter, welke door den paus, en die van St. Jean van Lateraan, St. Maria Maggiore, en St. Paulo extra muros, welke drie laatste door drie cardinalen geopent worden. Diergelyk Jubilé laat de paus door een bul verkondigen, en dezelve op voorgaande Paaschen publiceren, ook worden, wanneer het H. jaar voorby is, om kersmis de heilige poorten weer toegesloten. In 't begin quam te dezer tyd een ontallige menigte volks van alle kanten te Rome by een, maar hedendaags word het, behalven van de Italianen, zo sterk niet meer be-

bezocht, wyl de pauzen aan andere volkeren het voorrecht gegeven hebben, dat zy te huis zo wel als te Romen den aflaat kunnen genieten. De pauzen schryven ook noch andere Jubilees uit, om de een of de andere gelegenheid of toestand, die enige dagen duren, en niet als boetdagen zyn. Diergelyke stelt inzonderheid ieder paus, kort na zyn verheffing op den pauslyken stoel, aan. De Academien zyn gewoon alle hondert jaren op den dag van hun stichting Jubilé te houden ('t geen te Leyden om de 50. jaren geschied) waar by in Duitsland behalven andere plechtigheden ook promotien in alle faculteiten geschieden. Diergelyke heeft in deze eeuw Wittenberg anno 1702. Frankfort aan den Oder 1706. Giessen 1707. Leipzig 1709. den 4. dec. Helmstad 1712. Leyden den 8. febr. 1725. Marpurg 1726. plechtig geviert. De Luiterschen hebben ook 1617. en 1717. ten aandenken van de in 't jaar 1517. begonne reformatie, insgelyks 1630. en 1730. ter gedachtenis van de in 't jaar 1530. overgegeve Augsburgsche belydenis, diergelyke Jubelfeesten aangerecht.

Jucatan, groot Schier-eyland in noord-America in de audientie van Mexico, de Spanjaarden toekomende, tusschen den zee-boezem van Honduras en van Mexico, 70. mylen van het eyland Cuba. 't Is een zeer heet land, en de hooftstad daar van hiet Merida. Zyn omtrek is van 225. fransche mylen, en het is zeer vruchtbaar van catoen, maar de inwoners zyn Afgodendienaars en wilde luiden.

Juculaon, Junsalam, stad in 't koningryk Siam, benevens een goede haven, in Azien.

Judea, Turksch landschap in Azien, 't welk hedendaags in Oost-en West-Judea verdeelt, en anders ook het Beloofde land genoemt word.

Judenbach, bekent dorp in het Hennebergsche, een myl van Neustad aan de Krempe, hoort onder 't vorstendom Coburg, en de Reizigers die door het Thuringer woud willen trekken, worden daar met versche paarden voorzien.

Judia, hooftstad van het koningryk Siam in Azien, benevens een goede haven en prachtig koninglyk Paleys, heeft 3. mylen in den omtrek.

Judia, hooftstad van het koningryk Siam in Azien, aan den vloed Menam op een eyland.

Judicatuur, gerechtelyke uitspraak.

Judicello, kleine vloed in Val di Demona in Sicilien, welke aan den berg Etna ontspringt, en in de golf van Catanea valt.

Judicium, het gericht, oordeel, goeddunken: ook de mening, het verstand, vernuft. Daar van Judiceren oordelen, vonnis vellen, ook zyn mening ergens over zeggen, verstandig besluiten.

Judoigne, Geldenaken, kleine stad benevens een Meyery en een oud slot aan den kleinen vloed Gias in 't Oostenryks Brabant, 4. mylen van Gemblours. Hier 'omtrent behielden de bondgenoten op den eersten Pinxterdag 1706. een heerlyke overwinning op de Franschen.

Ivelmouth, kleine zee-boezem in de provintie van Somerset in Engeland, welken de invloed van de rivier Ivel in de Saverne maakt, niet ver van Bridgewater.

Ivenach, stad benevens een oud slot in 't vorstendom Wenden in het Mecklenburgsche.

Ivetot, zie *Yvetot.*

Juffrenberg, Diwizagora, zeer hoge en vermaaklyke berg aan den vloed Wolga in 't koningryk Casan. Hy heeft verscheyde uithoeken als banken boven malkander, van roden, gelen, en blaauwen zandsteen. De Russen geven voor, dat hier op in oude tyden een Reuze juffer en dwerg gewoont heeft.

Jugulet Wielki, vloed in Oczakowisch-Taryen, valt beneden Czapezakly in de Bug.

Juhorski, hertogdom in 't oosten van Moskovien, benevens een stad van den zelven naam.

Ivica, zie *Yvica.*

Ivigny, stad in neder-Champagne in Vrankryk.

Juine, kleine vloed in Vrankryk, welke in het bosch van Orleans ontspringt, en na dat hy zich met de Yone verenigt heeft in de Seine valt.

Ivingo, vlek in Engeland in de provintie Buckingham.

Juleta, vlek in de Zweedsche provintie Sudermanland, aan de zuid-zyde van het Hielmer meir, 8. mylen van Nordköping.

Julfa, zie *Julpha.*

Julia, zie *Giula.*

Juliaansche Linie, wierd een hertoglyke Wurtembergsche neven-linie genaamt, die in Silesien het vorstendom Oels bezit. Zie *Oels en Bernstad.*

Julier, zie *Giula.*

Julin, zie *Wollin.*

Juliusburg, slot en amt in 't vorstendom Oels in Silesien, wierd voordezen Nieuw-Dieske genoemt, den tegenwoordigen naam heeft het van hertog Julius Sigismundus van Wurtemberg van de Silesische linie, na dat hy het 1673. tot de plaats zyner hofhouding had laten bequaam maken. Deszelfs zoon en navolger resideert te Bernstad.

Julpha, voorstad van de Perziaansche hooftstad Ispahan in Azien, word van Armenische Christenen bewoont, die daar een Patriarch hebben.

Jumala, de voornaamste afgod der Laplanders; die op een altaar zit, en met een diamanten kroon en een grote goude keten verciert is. Zy schryven hem de heerschappy over alles toe.

Jumiege, kleine stad in het landschapje Caux in Normandyen in Vrankryk, heeft een beroemde Benediktyner abdy.

Junckerod, slot, vlek en amt in Westphalen aan den vloed Kyl, een myl van Hildesheim, de graven van Manderscheyd toekomende.

Jungfernhof (Juffrenhof) kleine stad in de Lyflandsche provintie Letten, 9. mylen van Riga.

Jungfernsprung, is de naam van een redelyk hoge rots in Stiermarken.

Jung-Buntzel, zie *Buntzel*

Jungcheu, stad in de provintie Huquang in China in Azien.

Jungian, grote stad in de Chineesche provintie Nanking in Azien.

Jungning, grote stad in de provintie Junnan in China.

JUNGPINA, grote ſtad in de provintie Peking in China.

JUNING, ſtad in de provintie Honan in China.

JUNIWLADISLAVIEN, ſtad in het waiwoodſchap Rava in groot Polen.

JUNKERHEIT, klein koop-ſchip in China.

JUNNAN, uiterſte provintie van China, die ten ooſten aan de provintien Suchuen, Quercheu en Quangſi, en ten weſten aan Indiën grenſt. Men vind in deze provintie zeer veel goud, zilver, koper en tin, ook veel edele geſteentens en robynen, ook zyn daar in 88. grote en kleine ſteden. De hoofdſtad hiet ook Junnan en is zeer vermaaklyk, heeft ook overvloed van allerly boomvruchten.

JUNTA, JONTA, JOINTE, betekent in Spanje een zeker getal perſonen, die de koning wanneer het hem belieft in regerings-zaken te rade neemt, ook naar zyn welgevallen die verkiezing herroept, nademaal hy een onbepaalt heer is, die niet nodig heeft zich aan iemands raad te onderwerpen, ook niet eens aan het gene wat de Souvereine rechtbanken beſloten hebben, die maar een beraadſlagende ſtem in regerings-zaken hebben, darom, wanneer de koning hun oordeel volgt, geſchied het enkel darom, wyl het hem zo belieft. Na 't overlyden van een koning ſtelt men gemeenlyk diergelyk een Junta aan, die de regerings-zaken bezorgt, maar als 'er weer een nieuwe koning op den troon zit weer vernietigt word.

JUNTAI, zeer hooge berg in China, die om zyn verhevenheid een Wolkenſtoel genoemt is.

IVOIX, zie *Yvoix.*

JUONCHEU, grote ſtad in de provintie Kiangſi in China.

JURA, groot gebergte, 't welk zich van den Rhyn by Baſel tot aan de Rhone uitſtrekt, en Zwitzerland van Franche Comté en het graafſchap Bugey ſcheyd.

JURA, een van de eylanden Weſternes by Schotland, is 8. mylen lang en 3. breed, waar op 6. kleine ſteden ſtaan. Het legt vyfde half myl ten weſten van de Schotſche kuſten.

JURAMENTUM, hiet een eed die men voor het gerecht doet.

JURAMENTUM CALUMNIÆ, is de eed welke een paar ſtrydende partyen afleggen, dat zy hun zaken getrouw en eerlyk zullen behandelen, en niet alleen om elkander geld en tyd te doen verſpillen proces voeren.

JURAMENTUM CREDULITATIS, is een eed voor het gerecht, waar door iemand zweert, dat hy gelooft, en het daar voor houd, of niet gelooft, dat een zaak zo geſchied zy.

JURAMENTUM DIFFESSIONIS, is een eed, waar door de gene, die een voorgelegt ſchrift niet erkennen wil, eedlyk verklaren moet, dat hy noch het zegel daar van kent, of anders daar iets van weet.

JURAMENTUM FIDELILATIS, de eed van getrouwheid of Huldiging, welke de Leenmannen en onderdanen hun Leenheren en overigheid zweren moeten.

JURAMENTUM PAUPERTATIS, eed van armoede, word van den zelven afgelegt, die wegen zyn armoeê geen advocaat kan houden, of anders de onkoſten van het proces niet dragen, wanneer de overigheid hem plichtshalven, een advocaat by zet, en op alle manieren de behulpzame hand bied.

JURAMENTUM PURGATORIUM, eed van zuivering, is de eed waar door zich een aangeklaagde, tegen den welken enige vermoedens zyn, van de beſchuldiging ener misdaad zuivert.

JURAMENTUM SUPPLETORIUM, is zodanig een eed, waar door iemand zyn gevoelen, dat hy maar half of door een getuigen bewezen heeft, ten vollen bekrachtigt.

IVREA, YVREA, was voordezen een ſouverein Markgraafſchap in Italien. Maar tegenwoordig noemt men de Savooiſche provintie Canaveſe zo, die evenwel maar een deel van dit oude marquiſaat is.

IVREA, ſtad in Piemont, en de hoofdſtad van het landſchap Canaveſe aan den vloed Dora, benevens een fort Caſtiglio genaamt, gelyk ook een citadel en een ſlot. Zy heeft een biſſchop, onder het aartsbisdom van Turin behorende. In 't jaar 1704. wierd zy na een harde belegering van de Franſchen verovert, maar als 1707. deze gants Italien ruimen moeſten, weer verlaten.

JURGANO, GIURGEVO, kleine Turkſche ſtad in Walachyen, daar de vloed Telez in den Donau valt.

IVRI, ſtad in Normandyen, aan den vloed Dure, benevens een ſterk ſlot en Benediktyner abdy in Vrankryk.

JURIES OF DE GEZWOORNEN, zyn in Engeland 12. of 24. mannen, welke men verkozen heeft om naar luid der getuigeniſſen over een zaak vonnis te vellen, en welke dien aangaande zweren moeten. Want gelyk de koninglyke amtenaren van het recht oordelen, zo oordelen deze van de daad. Deze Juries worden door den Sherif van de provintie, waar in de zaak voorvalt, verkoren, welke, wanneer zy de getuigen voor de gantſche vergadering opentlyk verhoort hebben, naderhand in een zyvertrek gaan, om over de zaak te oordelen. Zo dra zy het hier omtrent eens zyn, verſchynen zy voor het gerecht, en verklaren den aangeklaagden of ſchuldig, of onſchuldig: in het laatſte geval is hy vry, maar in het eerſte ſpreekt de rechter het vonnis volgens de wetten uit. Diergelyk is ook in de Deenſche landen in criminële zaken ingevoert.

JURISDICTIE, rechtsgebied, macht om te bevelen, en word deze in de hoge en lage verdeelt. Tot de hoge, anders Jurisdictio Criminalis, ſive alta genaamt, behoren de ſtraffen aan lyf en leven. Tot de lage, Jurisdictio Civilis worden alle geldzaken, kontrakten, verpandingen, erfeniſſen en diergelyke gerekent.

JURISPRUDENTIA, hiet de wetenſchap en kennis van Godlyke en wereldlyke rechten.

JURISTEN FACULTEIT op Academien is een collegie dat uit doctoren in de rechten beſtaat, welke de vragers in recht-zaken hun advys meedelen, en over de toegezondene akten zo wel in 't Civiel als in 't Crimineel hun oordeel geven.

(Dit

(Dit heeft evenwel meer plaats in Duitsland als elders.)

Ivry, zie *Ivri*.

Jus aperturæ, zie *Openingsrecht*.

Jus belli et pacis, hiet het recht van een Souvereine en hoge overigheid om oorlog te voeren, verbintenissen te maken, en vrede te sluiten.

Jus Canonicum, zie *Canonicum Jus*.

Jus Civile, zie *Burgerlyk Recht*.

Jus Conducendi, recht van doortocht bezit tegenwoordig Hessen-Darmstad door Wetteravien, maar legt noch in geschil, en geschied met tegen aankanting der standen, door wiens land dit geley geschied, is ook met enigen noch in proces. Met Hanau heeft het zich deswegen voor een grote 20. jaren, en met keur-Ments anno 1718. vergeleken.

Jus de non appellando, is een recht, waar door enige ryksstanden door keyzerlyke privilegien of oud gebruik vry zyn, dat niemand van hun vonnissen aan het kamer-gericht of den rykshofraad tot een zekere som, of in 't geheel niet, appelleren mag. Diergelyk recht hebben de ryks-keurvorsten uit kracht van de goude bul.

Jus Episcopale, het bisschoplyke recht, is het opperste gezag dat de overigheid van een land in kerkelyke zaken heeft.

Jus Feciale, hiet zo veel als het herouten-of gezanten recht.

Jus Gentium, zie *Volker-recht*.

Jus Gladii, het recht des zwaarts, of het hoge criminële gerecht ener overigheid.

Jus Naturæ, zie *Natuurlyk Recht*.

Jus Patronatus, zie *Patronatus Jus*.

Jus Præsidii, bezettings recht, waar door een landvorst gerechtigt is een vesting te bezetten en garnisoen daar in te leggen, gelyk Hessen-Cassel tot noch toe in de vesting Rheinfels pretendeert, waar over hy met het huis Hessen-Rheinfels langen tyd getwist heeft.

Jus primariarium precum, zie *Panies brief*.

Jus publicum, zie *Staats-recht*.

Jus Statutarium, zie *Weichbild*.

Justice of Assize, zyn in Engeland rechters, die in criminële zaken vonnissen, en het koningryk onder zich in twe kreitzen, namentlyk in de zuidelyke en in de noordlyke verdeelt hebben, waar van de eerste alle landschappen aan de zuid-zyde, en de andere alle die op de noord-zyde van de rivier Trente begrypt.

Justice of the Peace, zie *Vrede Rechters*.

Justificeren, zich rechtvaardigen, verdedigen, en zyn onschuld aantonen. Daar van Justificatio, de rechtvaardigmaking, verdediging.

Justingen, slot en ryks vrye onmiddelyke heerlykheid niet ver van Ulm, de barons van Freyberg van de Eysenbergsche linie toekomende, welke daar door zitting en stem op de ryksdagen hebben.

Justinopolis, anders Istria of Capo d'Istria genoemt. Zie *Istria*.

Justinopolis, Turksche stad in Bulgaryen.

Justitiarius, een rechter of andere gerechts persoon. In enige voorname steden, en inzonderheid in Coppenhagen noemt men den president van het hoogste gericht alzo.

Justitie, hiet eigentlyk de gerechtigheid, daar na ook de gerechts-plaats, daar men de misdadigers ter dood brengt.

Justitie kamer, of Gerechts hof in Vrankryk, is een buiten gemeen Gerechts-hof, dat de misbruiken en ontrouw der amptenaren, die rekening te doen verschuldigt zyn, en der gene die met 's lands-geld en koninglyke inkomsten te doen hebben, onderzoekt, en daar is reets in een plakaat van de maant juni 1625. uitdruklyk bevolen, dat diergelyke justitie kamer alle 10. jaar aangestelt zou worden, gelyk ook koning Lodewyk XIV. in 't jaar 1661. een diergelyk gerechts-hof heeft opgeregt. Onder de regering van den laatst overleden hertog van Orleans als regent van Vrankryk, is 1716. een scherpe justitie kamer tegen alle koninglyke pachters, innemers, commissarissen en bedienden, als ook tegen de genen, die met assignatien, brieven en rescripten der schatmeesters, en generale pachters gehandelt en woeker gedreven hebben, uit 30. personen aangestelt, veel luiden van rang in hechtenis gezet, al hunne zaken en papieren onderzocht, en naar bevinden met harde lyf-en geldstraffen bezwaart, 't welk de koninglyke kamer wel verrykt, maar de voornaamste familien geruineert heeft, en dit geld zal tot betaling van des lands schulden aangewend worden. Maar dit gerechtshof is het jaar daar aan weer afgeschaft.

Justitium, de tyd dat geen gerecht gehouden word, de vacantie.

Jus vitæ et necis, is een van de hoge rechten van een souverein landvorst, waar door dezelve niet alleen grote misdadigers de doodstraf oplegt, maar dezelve ook uit genade quytschelden, of in een geringere verwisselen kan.

Juterbock, stad en amt tot het vorstendom Querfort behorende, 4. mylen van Wittenberg aan de Marksche grenzen. Het komt den hertog van Saxen-Weissenfels toe.

Juthia, zie *Odia*.

Jutland, Schier-eyland, 't welk ten zuiden aan het hertogdom Holstein grenst, maar behalven dat overal van de Noord-en Oost-zee omringt word. Het bestaat eigentlyk uit Noord-en Zuid-Jutland, welk laatste niet anders is als het Hertogdom Sleeswyk. Het andere word hedendaags eigentlyk Jutland genaamt, hoort den koning van Denemarken gants alleen toe, en word in 4. hooftregeringen verdeelt, welke zyn Aalburg, Wiburg, Arhus en Rypen, voor dezen wierd het 't Cimbrische Chersonesus genoemt.

Jutroschin, stad in groot Polen aan de Silesische grenzen, waar heen zich 1631. ten tyde van de vervolging over den Godsdienst een groot getal Luiterschen uit Silesien begeven hebben.

Juvenazzo, stad in de provintie Bari in 't koningryk Napels.

Juwelen, zyn allerly koſtelyke kleinoden, als Armbanden, oorpendanten, ringen, enz.

Iwanowzero, zie *Ivanozero.*

Iwaske, Petraske, zo veel als Jantje en Pietje, zo moeten alle de Moskoviſche onderdanen, zelfs de grootſte Bojaren, uit eerbied voor den czaar hun naam ſchryven.

Iztepecke, vlek in de provintie Guatimala, in nieuw-Spanjen, in noord-America, waar by bomen ſtaan, daar alum en zwavel uit druipt.

K.

Kaabel, zie *Cabel.*

Kaag, is een vaartuig gelyk een ſmack, dat op de beneden-Elf zeer in gebruik is.

Kaai, Kaa, Quai, is een ſtene muur, welke men langs den oever van een vloed of een ander water maakt, om het zelve binnen zyn bed te houden. Het hiet ook een afgezonderde plaats aan den oever van een haven, om daar de waren uit en in te laden.

Kaaimeester, is een amptenaar in een ſtad, welke het amt van een haven-kaptein waarneemt. Hy moet voor alles, wat de burgerlyke beſtiering van de haven betreft, zorg dragen, en verhinderen dat 'er des nachts geen vuur in de ſchepen en vaartuigen gemaakt word, enz.

Kabania, zie *Cabania.*

Kabel, zie *Cabel.*

Kabelitz, ſtad in het hertogdom Maagdeburg aan de Marck.

Kabsdorf, ſteedje in het graafſchap Zips in opper-Ongaryen, is wegen zyn goed bier beroemt.

Kachemire, koningryk in Indien in het gebied van den groten mogol in Azien langs den berg Caucaſus, benevens een hooftſtad van den zelven naam, welke maar van hout geboud, en aan een meir gelegen is.

Kacheti, zie *Cacheti.*

Kadan, ſtad in de Satzer-kreits aan de Eger in Bohemen, 2. mylen van Satz.

Kædinger, Kehdinger Land, klein diſtrict in 't hertogdom Bremen, tuſſchen den linken oever der Elf, en het Hadeler land gelegen.

Kahlenberg, is de hoogſte berg van Polen, en boven daar op legt een klooſter, zum H. Creutz genaamt.

Kahlmuntz, zie *Kalmuntz.*

Kahn of Nachen, is een klein vaartuig of ſchuyt waar mee men over een rivier varen kan, heeft noch maſt noch zeyl.

Kaidau, zie *Kiedaney.*

Kaigorod, middelmatige maar ſterke Moſcovitiſche ſtad in het landſchap Groot-Permia, aan den vloed Kama.

Kaimachiten, een zeker volk in Tartaryen, 't welk een groot landſchap, Kaimach of Kaiman genaamt, bewoont, dit land legt om den vloed Gammas, en de aangrenzende zee word het Kaimatiſche meir genoemt.

Kakares, groot koningryk in 't land van den groten mogol in Azien, waar in de vloed Ganges ontſpringt, het heeft het koningryk Thibet in Tartaryen ten noorden, ten zuiden de koningryken Pitan, Siba, Naugracut en Kachemire tot grenzen.

Kakrave, een kleine munt in Guinee in Africa, omtrent 3. of 4. penningen waardig.

Kala, fraai ſteedje en amt aan de Saale in Thuringen, 2. mylen van Jena, onder Saxen-Altenburg, en alzo den Hertog van Saxen-Gotha toekomende. Het ſlot dat daar dichte by op een hogen berg legt hiet Leuchtenburg, waar naar het amt aldaar zyn naam heeft.

Kalajoki, ſlecht vlek in de Zweedſche provintie Cajanien in Finland, daar zich de vloed Kalajoki in den Bothniſchen zee-boezem giet.

Kalb, zie *Calw.*

Kalckar, zie *Calcar.*

Kaldehart, een keur-Keulſch ſteedje in het hertogdom Weſtphalen.

Kalden, zie *Calden.*

Kaldraw, ſtad in de Pilsner-kreits in Bohemen, hoort een prelaat van de Benedictyner orde toe, en legt 7. mylen van Carelsbad.

Kale, kleine ſtad in neder-Luſatien, 3. mylen van Dobriluck, Saxen-Merſeburg toekomende.

Kalenberg, zie *Calenberg.*

Kalenderi, zie *Calender-Heren.*

Kalfatering, zie *Calfatering.*

Kaliph, zie *Califen.*

Kalis, kleine ſtad in de nieuwe-mark-Brandenburg aan den vloed Drage, niet ver van de Poolſche Grenzen, de heren van Guntersberg toekomende.

Kalis, zie *Clas.*

Kalisch, waiwoodſchap in groot Polen, benevens de hooftſtad van den zelven naam, aan den vloed Prosna, tuſſchen de moeraſſen gelegen, waarom 'er moeilyk by te komen is: tuſſchen deze ſtad en Petricow troffen de Zweden 1706. in october met de Saxen, Polen en Moſcoviters een ſlag, waar in zy de nederlaag kreegen.

Kallenburg, Calundburg, ſtad en ſlot op het Deenſche eyland Zeeland, aan den oever van de grote Belt, daar koning Chriſtiaan, die de laatſte was die Zweden, Denemarken en Noorwegen te gelyk bezeten heeft, in 't jaar 1559. geſtorven is, na dat hy hier en te Sunderburg 27. jaar gevangen gezeten had.

Kallerasch, kleine plaats in Moldavien, tien mylen ten ooſten van Jaſſy naar den kant van Bender toe.

Kalmucker Tartaren, wonen in groot Tartaryen, om de Caſpiſche-zee en den vloed Wolga, ſtaan onder den czaar van Moſcovien, en hebben noch ſteden noch dorpen, maar wonen nu hier, dan daar in vilte tenten, welke, wanneer men een party daar van te zamen ziet, een Horde genaamt word, en haar byzonderen Kan heeft. Alle jaren gedurende den winter legeren zy zich langs de Wolga, op den Moſcoviſchen grond: hun rykdom be-

bestaat in vee, zy zien 'er lelyk uit, en hun grootste delicatesse is raauw paarde-vleesch, en paardemelk.

Kalmunts, kleine stad aan de Vils in de opper-Palts, benevens een hoog gelegen slot, tot het vorstendom Neuburg behorende.

Kalo, graafschap in opper-Ongaryen, benevens de hoofdstad van den zelven naam in een moeras gelegen, dat de vloed Kalo maakt.

Kaltenborn, Benediktyner klooster in het Halberstadsche gebied.

Kaltenbrunn, slot en heerlykheid in opper-Crain, een uur van Laybach, de Jezuiten van Trieste toekomende. Dicht daar by is een vorstlyke Auerspergische Diergaarde.

Kaltenhausen, stad in het graafschap Bitsch in Westerryk, den graaf van Hanau toekomende.

Kalten Nordheim, groot markt-vlek en amt benevens een oud slot, Meer-Linse genaamt, in 't Hennebergsche gebied, den hertog van Saxen-Eisenach toekomende, aan de kleine rivier Fulda, welke in de Werra loopt.

Kaltenstein, steedje en slot in 't Silesische vorstendom Neuss, aan het Moravische gebergte gelegen.

Kaltenwasser, heerlykheid in het vorstendom Liegnits in neder-Silesien, het graaflyk geslacht van Gots toekomende.

Kam, zie *Cham.*

Kama, grote en vischryke vloed in Moscovien, welke in groot Permia ontspringt, en zich achter Casan in de Wolga stort.

Kameel, Ligter, is een groot en dik schip, dat te Amsterdam uitgevonden is, om een ander schip daar mee in de hoogte te ligten, op dat het over Pampus kome, nademaal men op zulk een wyze een schip tot 5. of 6. voet in de hoogte brengen kan.

Kamekesadotsche, stad der Zaporowische Cosacken in de Ukraine.

Kamenieck, men vind 2. steden van dezen naam in Polen: de eene legt in Polesien, aan den vloed Ilsna, 8. mylen ten Noorden van Bressici; de andere in Masovien aan den vloed Bug, 16. mylen van Warschau.

Kamentz, een voornaam Cistercienser klooster in 't vorstendom Munsterberg in Silesien.

Kamentz, zie *Camentz.*

Kamer-Gerichts-Visitatie, zie *Visitatie des Kamer-gerichts.*

Kamer-Goederen, zie *Domeinen of Dominiale goederen.*

Kamerstucken, zie *Haubitzen.*

Kamin, kleine stad benevens een Kastellany aan den vloed Warta, in het waiwoodschap Kalisch in Groot Polen.

Kaminiec-Podolsky, hoofdstad van opper-Podolien, aan den vloed Schmotryck, welke niet ver daar van in de Niester valt. 't Is een voortreflyke vesting op een steile rots gelegen, welke van gemelden vloed, en aan de overzyde van den zelven rontsom van hoge bergen omringt word. Zy heeft ook een sterke citadel op den top van de rots. Haar bisschop behoort onder den aartsbisschop van Lemberg, en zy is door het Carlowitschel vredenstractaat weer van de Turken aan de kroon Polen gekomen.

Kamisanca, Camischinca, stad in Rusland aan den vloed Wolga, daar de Czaar dezen vloed door een gegraven vaart met de Don heeft laten verenigen.

Kamminsaton, een Moscovische vesting aan de Zwarte-zee, die van Duitsche Ingenieurs gebouwd is.

Kamnitz, zie *Chemnitz.*

Kæmnitz, Boheemsch-Kæmnitz, zie *Chemnitz.*

Kamp, zie *Camb.*

Kæmpelunge, Langenau, fraai vlek in Wallachyen, 6. mylen van Croonstadt, heeft jaarlyks een beroemde Mis, welke de gantsche maant julius duurt, en van de koopluiden uit 't Europisch Turkyen sterk bezocht word. Wegens deszelfs aangename legging hebben veel Bojaren hier hun woning.

Kampie, zie *Campanje.*

Kampno, kleine stad in de heerlykheid Wartenberg in Silesien.

Kandel, vloed in Zwitzerland, in het kanton Bern, welke by Kandelsteg ontspringt, en beneden Thun in de Aar valt.

Kanelicht, kleine stad in de Lyflandsche provintie Esthland, in het gebied der stad Derpt.

Kangoxuma, zie *Cangoxuma.*

Kanibor, grote markt benevens een sterk kasteel, niet ver van Esseck in Ongaryen.

Kaniow, kleine maar bevestigde stad in het waiwoodschap Kiow in neder-Volhynien, aan den vloed Nieper.

Kannay, klein eyland onder de Westernes by Schotland, tusschen het eyland Skie en Mul.

Kanstein, heerlykheid in de Middel-mark-Branburg, de vryheren van Kanstein als hun stamhuis toekomende.

Kant, steedje benevens een gebied aan de Wistritz, in 't vorstendom Breslau in Silien, 5. mylen van Breslau het Dom-kapittel aldaar toebehorende.

Kaocheu, grote stad in de Chineesche provintie Quangtung in Azien.

Kapa-Agasi, zie *Capa-Agasi.*

Kapfenberg, Cappenberg, stad en slot in Stiermarcken, aan den Mertz-vloed gelegen, 7. m. van Grats.

Kapornack, zie *Capornack.*

Kapotsvwar, zie *Caposwar.*

Kap, is aan een vesting een klein werk van 2. facen of gezichts-linien, welke een uitstekenden hoek maakt, en maar een borstwering heeft, met palissaden omringt, zonder grachten, ook heeft het een andere van 2. of 3. roeden naar het veld toe. Dit werk legt men aan den anderen kant van het Glacis, als een klein uitstekent Corps de Garde.

Kappen, zie *Ancker-Kappen.*

Kappenbrugge, zie *Spiegelberg.*

Kapsenberg, schoon en groot Markt-vlek in

Oostenryk; heeft een zeer aanzienlyk flot op een hogen berg, en hoort de heren van Stubenberg.

KAPTUR, is een bondgenootschap, dat ten tyde van de tusschen-regering in Polen op de landdagen tegen de rust-verstoorders gemaakt word.

KAPTURALIEN, of KAPTUR-GERICHTEN, zyn algemene Gerichten ten tyde van de tusschen-regering in Polen, door de welke de zwaarste criminele zaken gevonnist worden, en zy bestaan uit 19. der voornaamste personen van 't ryk.

KAPURGE, zie *Koparga.*

KARAAT, is de naam enes gewichts, waar door men de waarde van 't goud beduid, 't welk in den hoogsten graad fyn hiet, wanneer het van 24. karaten is. Wanneer men zegt dat het goud van 20. karaten is, zo verstaat men daar door, dat het 4. graden van zyn innerlyke waarde verloren heeft, en dat het met een zesde deel koper of zilver vermengt is. Na dit gewicht word de mark in 288. delen verdeelt. Maar wat de Karaat als een gewicht betreft, zo houd zy vier grein, en men weegt 'er edelgesteentens en paarlen mee.

KARANSEBES, zie *Caransebes.*

KARA-SETACHE, word aan 't Perziaansche hof de koninglyke Wond-Arts genaamt.

KARBITZ, kleine stad in Bohemen, in de Leitmeritzer kreits, een myl van Töplitz, de graven van Collowrat toebehorende.

KARCKUS, stad in de Lyflandsche provintie Esthland, 9. mylen van Pernau.

KARGAPOL, een provintie in 't westen van Moscovien, tusschen Finland en de Moscovitische provintien Wologda, Dwina en de Witte-zee. De hoofdstad voert den zelven naam, en legt aan een meir dat ook Kargapol hiet, waar uit de vloed Onega komt, die zich hier na in de witte zee ontlast.

KARINTHIEN, KÆRNDTEN, hertogdom, 't welk ten oosten aan Stiermarken, ten zuiden aan Crain en Friaul, ten westen aan Tyrol en Saltsburg, en ten noorden ook aan Stiermarken grenst. Het heeft in de lengte 28. en in de breedte 14. mylen. Het aardryk is bergachtig, moerassig en vol hout, evenwel vruchtbaar, en heeft voornaamlyk schone wylanden. Het word gedeelt in opper-en neder-Karinthien, hoort het huis van Oostenryk toe, en staat onder de Inner-Oostenrykshe regering te Grats, evenwel bezit 'er de aartsbisschop van Saltsburg en de bisschop van Bamberg ook wat in.

KARIL, steedje aan de Moezel, beneden Kochheim, keur-Trier toekomende.

KÆRNERPRUNN, heerlykheid in neder-Oostenryk, in 't quartier neder-Mainhartsberg, 6. mylen van Wenen, een gravin Ogilvy toekomende.

KARNWALD, zie *Kernwald.*

KARPENSTEIN, kleine stad in Bohemen, in het graafschap Glats, aan de Silesische grenzen.

KARPFEN, zie *Carpen.*

KARPHOF, stad en slot in de Ukraine, de Moskoviters toekomende, 4. mylen van Bialogrod, ten noord-westen.

KARS, grote, maar niet zeer volkryke stad in Turcomannia in Azien, aan den voet van een kleinen berg, benevens een vesting, welke een sterke bezetting heeft. Zy is een Turksche grensvesting tegen Perzien, en daar houd een bassa zyn verblyf.

KARST, OP DEN KARST, word een zeker landstreek in het binnenste deel van het hertogdom Crain genaamt, wiens inwoners van elkander in spraak, dracht en gewoontens onderscheyden zyn, en daar de beste wyn wast.

KARVANSEDAR, zo worden de waarden in de Karvanserais of Turksche herbergen genaamt.

KARZIG, zie *Cärzig.*

KAS, kleine Malabarische kopere munt in Oost-indien, op de kust Tranquebar, waar van 'er 80. op een Fano of omtrent 4. stuivers gaan, en één drie vierde penning bedraagt.

KASCHAN, zie *Cassan.*

KASGHAR, zie *Cascar.*

KASIKERMEN, bevestigde stad in klein Tartaryen, aan den Nieper, 2. mylen van zyn val in de Zwarte-zee. Zy wierd 1695. door de Moskoviters veroverd.

KASIN, vloed in 't hertogdom Luxemburg.

KÆSMARCKT, KAYSERSMARCK, KÆSEMARCK, KESMARCK, een opper-Ongarische vrystad in het graafschap Zips, aan het Carpatische gebergte. In de laatste onlusten hadden ze de rebellen in, maar ze wierd hun 1709. afgenomen.

KASNADARBASCI, is aan 't Perziaansche hof als een schatmeester, welke al het goud, dat in des konings-kassen is, bewaart.

KASTANOWITZ, zie *Castanowitz.*

KÆSTAU, zie *Köstau.*

KASTEEL, zie *Castel.*

KASTENBURG, kleine stad in de provintie Natangen, in 't Brandenburgs-Pruissen.

KASTOWITZ, schoon en groot markt-vlek in de Prachenser kreits in Bohemen, daar tweemaal 's jaars de beste beestemarkt van gants Bohemen gehouden word.

KAT, is een klein anker dat men voor het grote werpt, op dat het schip de winden zo veel beter weerstaan zou.

KAT, of STORMKAT, zie *Cavalier.*

KATLENBURG, voordeze een graafschap, maar nu een keur-Hannovers amt, sterk slot en pas, in 't vorstendom Grubenhagen.

KATMUNDE, stad en slot in de Ukraine, de Moscoviters toekomende, 2. mylen ten westen van Parisofske.

KATSCH, sterk slot in Ongaryen, 8. mylen van Schemnitz.

KATSCHUR, klein steedje, 18. mylen van Breslau, hoort den bisschop van Olmuts toe.

KATTEAMAROUW, zie *Catimaron.*

KATTERBERG, zie *Catharinenberg.*

KATZANECK, kleine stad en slot, benevens een enge pas van over de acht uren in Bulgarien, naar den kant van Scupia gelegen.

KATZEROW, heerlykheid in de Pilsner kreits in Bohemen, het Cistercienser klooster Plas toekomende.

KA-

KAVARNA, CAVARNA, vlek in de Turkſche provintie Bulgaryen, aan de noord-weſt kuſt van de Zwarte-zee, heeft een ſchone haven.

KAUEN, zie *Kowno.*

KAVERGI BASCI, is aan 't Perziaanſche hof de opziender over de koffy en het rozenwater.

KAUFBEUERN, kleine vrye ryksſtad in het Wertachter dal in Zwaben, aan den vloed Wertach, ten dele Luiters, ten dele Roomsgezint.

KAUFFMANS THALER (koopmans Daalder) gelt in Hamburg en op andere plaatzen 33. ſchillinge (ſtuivers) of 2. mark-Lubiſch en 1. ſchilling, en is noch in 't oſſe-kopen in gebruik.

KAUFFUNGEN, OBER-KAUFFUNGEN, een vry wereldlyk adelyk juffren klooſter van den hervormden Godsdienſt, benevens een groot dorp en amt in neder-Heſſen, dat zyn eigen adelyke opzienders en opper-voorſtanders, en het gantſche huis van Heſſen tot beſchermheren heeft. Een adelyke juffrouw die in den echt treed, krygt daar 160. goudgulden in ſpecie uit.

KAUFMANS SAARBRUCKEN, ſtad aan den vloed Saar in Weſterryk, 7. mylen van Straatsburg. Is voor dezen een ryksſtad geweeſt.

KAUNERSDORF, kleine ſtad in neder-Ooſtenryk, 4. mylen van Wenen, naar den kant van Moravien toe.

KAUNITZ, ryks-graaflyk geſlacht in Moravien, waar uit de laatſt overlede ryks-onder-Kancelier en keyzerlyke gevolmagtigde in den Ryswykſchen vrede geſproten was.

KAUNO, zie *Kowno.*

KAURZIM, zie *Caurzim.*

KAUSENBERG, zie *Creutzenach.*

KAUTHELY, kleine ſtad in de provintie Cluidesdale in zuid-Schotland, 8. uren ten zuid-weſten van Edenburg.

KAYL, ſtad in de Eiffel, en de reſidentie van een graaf van Manderſcheid.

KAYNAN, zie *Kiedaney.*

KAYST, tamelyk grote ſtad in Zevenbergen, benevens een hoog ſlot.

KAZBACH, kleine vloed in 't vorſtendom Liegnitz in Sileſien, welke zich in de Oder ontlaſt.

KAZBERG, oud en geruineert berg-ſlot in de vorſtelyke Coburg-Hildburghauſiſche landsportie, niet ver van het ſteedje Schalckau gelegen.

KAZENECK, zie *Caſſeneck.*

KAZENSTEIN, graaflyk Oetings reſidentie-ſlot en amt in Zwaben, in 't vorſtendom Oettingen.

KAZENSTEIN, prachtig ſlot, heerlykheid en luſtgaarde in opper-Crain, 6. mylen van Laybach, de heren Kazianern toebehorende, die zich daar van graven van Katzenſtein ſchryven.

KAZENSTEIN, ſlot en heerlykheid van dezen naam in Bohemen, aan de Sileſiſche grenzen, niet ver van Friedland.

KAZIKERMEN, zie *Kaſikermen.*

KAZIMIERS, kleine ſtad aan de Weixel, in het waiwoodſchap Lublin in klein Polen.

KECE, hoofdſtad van het koningryk Tunquin in Indien, aan de overzyde van de Ganges in Azien.

KEDINGEN, kleine ſtad in de Hollandſche provintie Overyſſel.

KEDINGER-LAND, zie *Kädinger.*

KEEL, is de ingang van een bolwerk, halve maan enz. van de keelpunt tot aan beyde de gordynen, daar de binnenſte veelhoeken te zamen ſloten, en een hoek maken. De halve keel linie (*demigorge*) gaat van de keelpunt aan de gordyn.

KEEPER, THE LORD KEEPER, zie *Zegelbewaarder in Engeland.*

KEES, kleine ſtad en haven in het graafſchap Kathenes in noord-Schotland, 3. mylen van Wyck.

KEETSKOY, ſtad in Siberien, aan den vloed Keta, welke hier in de Oby valt.

KEFERNBURG, oud woeſt bergſlot en amt, voorheen een graafſchap in Thuringen, niet ver van Arnſtad, den vorſt van Sondershauſen toekomende, is voor dezen de reſidentie-plaats en het ſtamhuis der oude graven van Kefernburg geweeſt.

KEHL, KEHLER-SCHANS, vlek en veſting in de neder-Elſas aan den Rhyn, tegen over Straatsburg, daar de kleine vloed Kintzing in den Rhyn valt, 2. mylen van Offenburg. Dit Kehl benevens het hoornwerk legt als een eyland in 't water, en zy worden op de eene zyde van de riviertjes Schutt en Kintzing, aan de andere door den Rhyn omringt, waar door het land door ſluizen aan den Rhyn onder water kan gezet worden. Deze plaats wierd den laatſt overleden markgraaf Lodewyk van Baden in den Ryswykſchen vrede van den keyzer met toeſtemming van 't Ryk tot vergoeding van de ſchade, in den oorlog geleden, overgelaten, maar is 1703. van de Franſchen weêr verovert, en in den Badenſchen vrede 1714. in het 6. artykel aan het Roomſche ryk overgelaten in den ſtaat waar in zy was, en van dit het *dominium utile* aan het markgraaflyke Baden-Badiſche huis toegeſtaan.

KEHLHEIM, fraaie ſtad in 't bisdom Regenſpurg, daar de Altmuhl in den Donau valt. Zy hoort onder het keur-Beyerſche rentamt Straubingen, en legt 3. mylen boven Regenſpurg, en 13. van Munchen.

KEIL, in 't gemeen Stadt-Keil genaamt, een ſtad aan den vloed Keyl in Weſtfalen, benevens een ſlot, de graven van Manderſcheyd toebehorende.

KEIN, berg-ſteedje in de Podwerther-kreits in Bohemen, 't welk voor dezen zilver- en goud-mynen gehad heeft. Nu vind men 'er maar zilver.

KEINA, ſtad in het waiwoodſchap Poſen, in Groot Polen.

KEINSHEIM, KIRNSHEIM, kleine ſtad in de Elſas, niet ver van Keyzersberg, onder de heerlykheid Hohen-Landsberg behorende.

KEISMARCK, ſtad in Zevenbergen, 3. mylen ten weſten van Hermanſtad.

KEITH, eyland in zuid-Schotland, op de rivier Forth, tegen over de haven van Leith: heeft zeer ſchone weylanden.

KELBINS, een volk in Syrien, dat in 't veld woont, en het meer met de Chriſtenen, als met de Turken houd.

KELBRA, kleine ſtad en amt van 8. dorpen in Thuringen,

ringen, in de zo genaamde gulden Aue, (goude weyde) by den vloed Helm, den vorst van Schwartsburg-Rudelstadt, en de graven van Stolberg in gemeenschap toekomende.

Keller, Amtskeller, worden in het sticht Wurtsburg in 't Hennebergsche, en op enige andere plaatzen de mindere amptenaren in de ambachten genoemt; nademaal de titel van Amtman gemeenlyk aan adelyke personen gegeven word. Zulk een amt noemt men een kellery.

Kelles, kleine bisschoplyke stad in de Iersche provintie Leinster.

Kelmunts, Kelmaut, schoon slot, vlek en tuin in het graafschap Rechberg in Zwaben, 2. mylen van Memmingen.

Kelonter, is de opperste rechter en het hooft van die Armeniers, welke in Julfa of Zulfa, een voorstad van Ispahan in Perzien, wonen, en dezelve word door den koning van Perzien uit hun natie verkoren.

Kelso, fraai vlek in zuid-Schotland, aan den vloed Twede in het graafschap Koyborough.

Kelsterbach, slot en amt in het Drie-Eykische gebied, onder Hessen-Darmstad behorende, anderhalf myl van Francfurt.

Kemach, kleine en geruineerde stad in Natolien in het landschap Caramanien, tegen de grenzen van Aladuli in Azien.

Kemberg, kleine stad een myl van Wittenberg, in de Saxische Keur-kreits, benevens een proosdy, welke de Universiteit van Wittenberg ingelyft is.

Kemeliew, stad in het waiwoodschap Posen, in groot Polen.

Kemer, kleine plaats in opper-Ongaryen, aan de grenzen van Zevenbergen.

Kem, Husar-Aga, is een hofbediende aan de Ottomannische Porte, welke het opzicht over des Sultans klederen en Linnen heeft.

Kemnat, kleine en welgeboude stad in de opper-Palts, in het rent-amt Amberg, 4. mylen van Eger.

Kemnitz, sterk bevestigt slot in Silesien, aan het vorstendom Jauer, den Ongarischen graaf Niklaas Palfi toebehorende.

Kempen, kleine stad en abdy in 't aartsstift Keulen.

Kempenland, zie *Campigne*.

Kempinge, Zweedsch vlek in Schonen.

Kempten, vrye ryksstad in Algow in Zwaben, aan den vloed Iler, waar over een brug gaat, en die een half myl beneden de stad bevaarbaar word. Zy is den Luiterschen Godsdienst toegedaan, en dryft sterken koophandel met lynwaad.

Kempten, vorstelyke abdy van de Benediktyner-orde by de stad Kempten gelegen, derzelver abt is een ryksstand, als ook aarts-maarschalk van de keyzerin, en staat onmiddelbaar onder den Paus. Hy schryft zich hertog van Kempten, en resideert in het klooster S. Hildegard, niet ver van de stad Kempten, waar over zich des abts gezag niet uitstrekt. Onder zyn gebied behoort anders ook het landschapje Buchenberg. De tegenwoordige abt is Rupertus van Bodmann, welke 1677. verkoren, en van 1708. tot 1714. president van den rykshofraad geweest is. Zyn coadjuteur is zedert 1723. Anselmus Reichel, baron van Weldenberg.

Kemserbad, een gezondheidsbad in voor-Pommeren, niet ver van Greifswalde.

Kenchester, stad in Herfordshire in Engeland.

Kendal, stad in Westmorland in Engeland, benevens den titel van een graafschap aan den vloed Ken, wiens inwoners sterk in laken handelen.

Kenelworth, stad in Warwikshire in Engeland, benevens een sterk casteel.

Kennemerland, zeker gebied in Noort-Holland, langs de Duitsche-zee, tusschen Vriesland, Waterland en Zuid-Holland.

Kenoque, zie *Knock*.

Kensington, zie *Kingston*.

Kent, provintie in Engeland, welke ten westen aan Essex, Surrey en Sussex grenst, maar ten oosten van de zee omringt, en door het naauw van Calais van Vrankryk afgezondert word. Zy is op enige plaatzen zeer vruchtbaar, word in de districten van Canterbury en Rochester verdeelt, en is 53. mylen lang en 26. breed.

Kent, een beroemde gezondheids bron in voor-Pommeren, 3. mylen van Straalzont.

Kenzingen, kleine stad in Brisgau, aan den vloed Els, het aartshertoglyke huis van Oostenryk toekomende.

Keovin, een welgeboud kasteel in Ongaryen, boven Grieks-Weissenburg, een myl van de Donau.

Kepel, een gereformeert adelyk stift in het Nassau-Siegische gebied.

Keplawick, een plaats benevens een haven op het eyland Ysland, in welke, gelyk ook in de haven Hanefiord, de Hamburgers en Lubeckers ankeren, en hun meegebrachte waren verhandelen.

Kerakaton (dat is de zwarte stad) een stad in groot Tartaryen, niet ver van de grote Chineesche muur en poort. Zy legt tusschen steenklippen aan den vloed Logaa, en is maar met eike palissaden omringt, tot bescherming tegen de luipaarden, tygers, beren, wolven, vossen, wilde zwynen en andere wilde dieren, die zich in menigte om de stad ophouden, en voor dewelke het hier, inzonderheid tegen den avond, zeer gevaarlyk te reyzen is.

Kerci, kleine stad in klein Tartaryen, aan de zee-engte van Caffa, daar dezelve in de Zwarte-zee valt.

Kerck, een Metropolitaan kerk is, daar zich een aartsbisschop bevind; een Cathedrale of bisschoplyke, daar een bisschop is; een collegiaat-kerk, waar in de kanunniken den Godsdienst verrichten; en een Parochie kerk die een wereelds priester heeft.

Kerckhaus, redelyk sterk slot in de Lyflandische provintie Letten, dicht by Helmuth.

Kerckholm, sterk slot in de Lyflantsche provintie Letten.

Kerebesch, kleine stad in opper-Ongaryen, drie mylen van Pest.

Keres, vloed in opper-Ongaryen, welke zich in de Theisse stort.

Keresbania, bergstad in Zevenbergen, niet ver van den vloed Feyerkerez, wegen de goud-en zilvermynen beroemt.

Keresthur, stad in opper-Ongaryen, niet ver van Tocckay, heeft goeden wyn.

Kerkelyken staat, Stato della Chiesa, begrypt al het gene wat de pauslyke stoel in Italien bezit, naamlyk Campagna di Roma, het Patrimonium Petri of gebied van St. Pieter, Ombria of het hertogdom Spoleto, de mark van Ancona, het hertogdom Urbino, Romagna, il Bolognese, de hertogdommen Ferrara, Castro, en het graafschap Ronciglione, in 's gelyk het hertogdom Benevento in Napels enz. Deze landen leggen midden in Italien, tusschen Lombardyen, het koningryk Napels, en de Toskaansche en Adriatische-zee, en het Appennynsche gebergte loopt 'er midden door. Buiten Italien bezit de paus noch het graafschap Avignon in Provence in Vrankryk.

Kerkenjaar, heeft in Duitsland en andere ryken zyn begin op den eersten zondag van den Advent. De Engelschen beginnen het op den 25. maart of Maria boodschap.

Kerken Agenda, zie *Liturgy*.

Kerk-ban, zie *Ban*.

Kerkgeboden, zyn by de Roomsgezinden zes. Op alle feestdagen en zondagen een Mis te horen: in de vasten te vasten, in 's gelyks op de ingestelde Vigilien, de quartertempers, en 's vrydags en zaterdags zich van 't eten van alle 't vleesch te onthouden: des jaars ten minsten eens te biechten: ten weinigsten tegen Paasschen eens nachtmaal te houden: de tienden vaardig te betalen: geen bruiloft op verbode tyden, naamlyk van den Advent tot het grote nieuw jaar, en van den eersten dag der vasten tot acht dagen na Paasschen te houden.

Kerment, een neder-Ongarisch steedje aan den vloed Raab.

Kerns, kleine stad in 't Kernwald, in 't Canton Unterwalden, 2. mylen van Lucern.

Kernschoot, word genoemt, wanneer het kanon voor en achter water pas legt, zo dat de kogel niet boogsgewys maar recht uit vliegt.

Kernwald, groot woud in Zwitzerland in het Canton Unterwalden, 't welk het zelve in twe valeyen verdeelt, namentlyk in de valey boven, en in die beneden het woudt.

Kerpen, kleine stad en ryksgraafschap in het Spaansche gebied in het hertogdom Gulik, het aartsstift Keulen als een onderpand toekomende, 5. myl. van Keulen gelegen. In 't jaar 1724. heeft de graaf van Schaesberg dit graafschap in bezit genomen, en zich daar in laten huldigen.

Kerry, landschap in de Ierfche provintie Mounster, tusschen de graafschappen Corke, Limmerick en Clare.

Kerschan, stad, slot en heerlykheid in Hillerryk, tot het graafschap Mitterburg behorende.

Kersova, kleine stad in de Turksche provintie Bulgarien aan het meir Karasovi, 11. Ongarische mylen ten Oosten van Silistrie.

Kervenheim, zie *Korvenheim*.

Kescekisci, zie *Escek Agaji*.

Kesching, vlek in Beyeren aan den Donau, niet ver van Ingolstad.

Kesel-of Kiselban, zo noemen de Turken de Perziaansche soldaten, uit schimp, en hiet zo veel als roodkop, wyl de Perzianen rode Tulbanden dragen.

Keslar-Agasi, de opper-bevelhebber van het Turksche Serrail.

Kessel stad, slot, vlek en vrye heerlykheid in het graafschap Hanau, een uur van Frankfort, hier word een adelyke familie, in 't Rhyn-land na genoemt.

Kessenich, casteel en grote heerlykheid aan de Maas in 't stift Luik, dicht by Viset, en niet ver van Maastricht, 't welk de keur-Paltsche troepen 1714. met geweld innamen, maar kort daar na, tot dat de zaak uitgemaakt zou zyn, weer van Hollandsche troepen uit Maastricht bezet wierd. Deze heerlykheid strekt zich by na tot aan Stevenswert uit.

Kessmarck, zie *Kasmarck*.

Kestelbach, kleine plaats in het opper-Graafschap Catzenelnbogen, onder Hessen Darmstad behorende.

Kestenholts, slot en vlek in de Elsas, den bisschop van Straatsburg toebehorende.

Keswick, vermakelyke stad in Engeland in de provintie Cumberland, aan den kleinen vloed Non.

Ketel, is een diepe en veilige plaats, waar in de vuur-mortieren geplant worden.

Ketel, zo noemt men het landschap in de nederlandsche provintie Gelder, 't welk tusschen het graafschap Horn, het land van Kuick, het Moeras Peel, en de Maas legt. Het hoort tegenwoordig de kroon Pruissen toe, waar aan het in den Utrechtsen vrede 1713. door Vrankryk overgelaten, en in den Badensche vrede 1714. bekrachtigt is.

Ketenes, een fort in Hollands-Brabant, aan den mond der zo genaamde Wester-Schelde.

Kettenhofen, open steedje in 't hertogdom Luxemburg.

Kettering, stad in Northamptonshire in Engeland.

Kettingkogels, zyn 2. halve kogels, van binnen hol, met een ketting, die men 'er in leggen kan, te zamen gehangen, dan maken zy een helen kogel uit, en worden uit kanonnen geschoten.

Kettler, vryheerlyk geslacht in Westphalen, Hessen, en Courland, waar uit de hertogen van Courland gesproten zyn.

Ketwein, beroemt Benediktyner-klooster in neder-Oostenryk, tegen over Crems op een berg gelegen.

Ketwich, pas over den vloed Roer, in 't hertogdom Bergen.

Kettery, was voor dezen maar zo veel te zeggen als een gezintheid, maar tegenwoordig betekent het een dwaling in de geloofs-artykelen, welke evenwel met een hals-sterrigheid verknocht zyn moet; nademaal de gene, die niet obstinaat zyn, geen ketters te noemen zyn.

Ketzerdorf, vorstlyk Briegisch slot in Silesien, wegens zyn goed bier beroemt.

KETZERHOF, fraai ſlot in de Pilsner-kreits in Bohemen. Hier word bier van een byzonderen ſmaak gebrouwen, 't welk zeer gezond is.

KETZIN, klein viſſchers vlek aan de Havel, in de Middel-Mark-Brandenburg, tuſſchen Brandenburg en Potsdam, daar goede wyn wast.

KEVENHULLER, oude en voorname graaflyke familie in Karinthien, waar uit veel beroemde keyzerlyke miniſters geſproten zyn.

KEUKENMEESTER, worden die gene aan de hoven genoemt, welke het opzicht over de Keuken en de regulering der tafel hebben. Aan het keyzerlyke hof is het opper-Keukenmeeſters-amt, een van de voornaamſte bedieningen.

KEULA, vlek, ſlot en amt in Thuringen, den vorſt van Zwartsburg-Sondershauſen toekomende.

KEULEN, een aarts-bisdom in den neder-Rhynſchen kreits, 't welk ten noorden aan Kleef en Gelderland, ten weſten aan Gulick, ten zuiden aan het aartsbisdom Trier, en ten ooſten aan het hertogdom Berg grenſt, van 't welk het de Rhyn byna te enemaal affcheyd. Het is een gezegent land aan koorn en wyn. Men verdeelt het in 't Opper en Neder-Stift, waar van het eerſtgenoemde alles begrypt wat boven de ſtad Keulen legt. De Aartsbiſſchop van Keulen is een keurvorſt des ryks, en houd in het keurvorſtelyk collegie beurten met den keurvorſt van Trier, zo dat hy dan eens de twede, dan weer de derde plaats heeft. Hy is aartskancelier van het H. Roomſche ryk door Italien, en verricht de keyzerlyke kroning wanneer ze in zyn bisdom geſchied. Maar wanneer dezelve noch in het zyne noch in het gebied van Ments geſchied, houd hy beurten met den keurvorſt van Ments. By de keyzerlyke verkiezing heeft hy de twede ſtem, en behalven dat heeft hy het onbepaalde recht van niet te apelléren. De laatſt geſtorve keurvorſt Jozef Clemens uit het huis van Beyeren wierd in 't jaar 1703. door de keyzerlyke wapenen gedwongen zyn land te verlaten, en zich naar de Spaanſche Nederlanden en Vrankryk te begeven, wierd ook daar op om de met Vrankryk tegen het ryk geſlote Alliantie in 't jaar 1706. den 29. april te wenen op een plechtige wyze in den ryksban verklaart, en van zyn keurvorſtelyke waardigheid berooft. Maar hy is anno 1714. in den Radſtadtſchen en Badiſchen vrede in alle zyne landen en waardigheden volkomen herſtelt, en ſtierf den 12. novemb. 1723. Zyn opvolger is Clemens Auguſtus, biſſchop van Munſter, Paderborn en Hildesheim, geboren den 16. auguſtus 1700. wierd tot Coadjutor van Keulen verkoren 1722. Hy is een zoon van den overleden keurvorſt van Beyeren Maximiliaan Emanuel.

KEULEN, een der grootſte en voornaamſte ryksſteden in Duitſland, in 't Aarts-ſtift Keulen aan den Rhyn gelegen: zy is naar de oude manier beveſtigt met ſchone muren, 83. dikke Torens, en 3. grachten, en heeft 24. poorten. Haar Univerſiteit is in 't jaar 1388. geſticht, en daar tegen over legt het vlek Deuts.

KEULEN AAN DE LOSSA, zie *Colkde.*

KEULEN AAN DE SPREE, zie *Berlyn.*

KEULEN, kleine ſtad in Samogitien in Littauwen.

KEURGELD, is in Saxen het geld, dat de jonger zoon van den oudſten krygt, op dat hy van de keur afſta, uit kracht van de welke hy anders de vaderlyke goederen behouden, en zyn ouder broeders met geld uitkopen kan.

KEURKREITS, is een deel van de Keur-Saxiſche en ingelyfde landen, welke tuſſchen de marck-Brandenburg, Lauſits, Meiſſen, Maagdenburg, Anhalt en de Saal-kreits gelegen zyn. Zy begrypt het kreits-amt Wittenberg, de amten Schweinitz, Liebenwerda, Annaburg, Seida, Grafenhänigen, Beltzig, Gommern en Pretſch, die den Keurvorſt toebehoren, het amt Bitterfeld, den hertog van Saxen-Merſeburg toekomende, en het amt Barby, dat een hertog van de Saxen-Weiſſenfelſiſche linie in eigendom bezit.

KEURVORSTELYKE DAGEN, in 't Roomſche ryk zyn vergaderingen, op dewelke de keurvorſten alleen verſchynen. Zy worden anders Collegiale dagen genoemt, waar onder de verkiezings dagen mee begrepen zyn.

KEURVORSTEN, zyn de voornaamſte vorſten en aarts-amptenaars van het H. Roomſche ryk, zo wel wereldlyke als Geeſtlyke, welke uit kracht van de goude bulle en rykswetten daar toe gelaſt zyn, by 't openvallen van den keyzerlyken troon of ook anders, zo ver het welvaart des ryks vereiſcht, een Roomſchen koning verkiezen. De naam keurvorſt komt van het woord Keuren, zo veel als verkiezen, gelyk zy ook in 't Latyn Electores genoemt worden. In vorige tyden had men hun den titel van Septemviri of zevenmannen gegeven, wyl de goude bulle der zelver getal op 7. geſtelt had, daar in den Weſtfaalſchen vrede 1648. de achtſte naamlyk keur-Palts, en noch voor weinig jaren de negende, naamlyk Keur-Brunswyk by gekomen zyn, volgens de goude Bulle ſtaan zy in de volgende orde.

1. Keur-Ments, des H. Roomſchen Ryks erf-Kancelier door Germanien.

2. Keur-Trier, aarts-Kancelier van het koningryk Arelat.

3. Keur-Keulen, aarts-Kancelier door Italien.

4. De Keurvorſt van Bohemen, aarts-Schenker.

5. De Keurvorſt van Beyeren, aarts-Schaffneeſter, of Truchſes.

6. Keur-Saxen, aarts-Maarſchalk.

7. Keur-Brandenburg, aarts-Kamerheer.

By de inſtelling van de achtſte keurvorſtelyke waardigheid in 't jaar 1648. wierd meteen een nieuw amt, naamlyk dat van aarts-Schatmeeſter ten voordeele van den keurvorſt van de Palts opgerecht, en in 't jaar 1692. wierd het huis van Brunswyk-Hanover de hoge keurvorſtelyke waardigheid door keyzer Leopold opgedragen, en nam deszelfs hertog ook dienvolgens den 7. ſeptember 1708. na vele onenigheden, die hier over ontſtaan waren, in het keurvorſtelyke collegie plaats. Deze keurvorſten maken op den ryksdag te Regensburg een byzonder collegie uit, houden hun keurvorſten-dagen of byeenkomſten, en worden voor 't overige den koningen gelyk geagt, nademaal hunne gezanten de vryheid hebben om zich te dekken. Tegenwoordig zyn 'er der-

derzelven negen in getal, naamlyk drie geeſtlyke en zes wereldlyke. De eerſtgenoemde zyn de aartsbiſſchoppen van Ments, Trier, en Keulen; de wereldlyke de koning van Bohemen, en de keurvorſten van Beyeren, Saxen, Brandenburg, Palts, en Hanover. En hoewel de keurvorſten van Keulen en Beyeren voor enige jaren, om dat zy met Vrankryk tegen het ryk in verbond waren getreden, in de ryksban verklaart wierden, zo zyn zy doch in 't jaar 1714. in den Raſtadſchen en Badenſchen vreden volkomen herſtelt. Keur-Palts kreeg ook het aarts-ſchafmeeſters ampt, dat hy voorheen bekleed had, benevens de opper-Palts, die anders door Beyeren bezeten wierd, in 't jaar 1708. van den keyzer weerom, maar het aarts-ſchatmeeſters amt wierd aan keur-Hanover verleent, en keur-Bohemen is in het zelve jaar 1708. op den ryksdag te Regensburg weer in het keurvorſtelyk collegie toegelaten om zitting en ſtem te hebben; maar hoe het na de gemelde herſtelling van den keurvorſt van Beyeren met het aarts-ſchafmeeſters amt zal aflopen, moet de tyd leren, nademaal de keurvorſt van de Palts dat aan keur-Beyeren niet afſtaan wil, voor dat hy zyn vorige aarts-ſchatmeeſters amt van keur-Hanover weer gekregen heeft, waar toe deze evenwel noch niet heeft kunnen beſluiten. Wanneer 'er nu een verkiezingsdag zal gehouden worden, verſchynen deze keurvorſten of in perſoon, of door afgezanten, die zy hier toe gevolmachtigt hebben, en wanneer zy op het punt van de verkiezing in het keurvertrek zyn, zo neemt keur-Ments van alle keurvorſten en gevolmachtigden de ſtemmen op, en eindelyk vraagt keur-Saxen, aan wien de keurvorſt van Ments zyn ſtem geeft. Aldus word de keyzer of Roomſche koning door de meeſte ſtemmen verkoren, en daar voor in naam van dên keurvorſt van Ments door een Dom-Prelaat van zyn aarts-ſtift op de gewoonlyke wyze uitgeroepen.

Keutschach, ſlot en heerlykheid in Karinthien.

Kexholm, hoofdſtad van het landſchap Carelien in Finland, dat vol meiren en moeraſſen is. Deze ſtad hiet ook Carelogorod, welke een ſterk ſlot heeft, en op 2. eylanden aan de Finlandſche grenzen niet ver van het meir Ladoga legt, maar anders van hout geboud is en een Gymnaſium heeft. De plaats is klein, maar taamlyk ſterk, en het water is uit den voorby vlietenden ſtroom, Waxen genaamt, in de grachten geleyd. De koning van Zweden Guſtavus Adolfus heeft deze plaats 1611. de Moſcoviters afgenomen, en in het vredens tractaat, 1617. geſloten, behouden, zedert welken tyd de Zweden ze noch meer verſterkt hebben. In 't jaar 1710. belegerden en veroverden het de Moſcoviters weerom.

Kexholm-Leen, is een deel van het landſchap Carelien in Finland, waar van Kexholm de hoofdſtad is. Dit diſtrict is door het Nyſtadtſche vredens traktaat 1721. tuſſchen Zweden en Moskovien zo verdeelt, dat het gene wat ten noorden en weſten legt de kroon Zweden, wat ten ooſten en zuiden gelegen is den Ruſſen is overgelaten.

Keyzer, is een ryksvorſt die door de keurvorſten rechtmatig verkoren is, dat hy de Duitſche natie van het H. Roomſche ryk als opperhooft voorſtaan zal, hebbende den rang boven alle koningen en vorſten, gelyk hem dan ook de ryks-ſtanden voor hun leenheer erkennen. Het Monarchiſche gezag van een Duitſch keyzer is hedendaags door de macht der ryksſtanden zeer beſnoeit, en hem komen maar enige Reſervata meer toe, als met hoge waardigheden te begiftigen, academien op te rechten, privilegien te ſchenken, de ryksvorſten te belenen, enz. De tegenwoordig regerende keyzer Karel VI. is geboren den 1. octob. 1685. en den 12. ſept. 1703. tot koning van Spanjen onder den naam van Karel III. verklaart, heeft zich ook zelfs in 't gemelde jaar naar Spanje begeven, en zyn koninglyke reſidentie te Barcelona aangelegt. Maar toen deszelfs broeder keyzer Joſefus, hoogloflyker gedachtenis, den 17. april 1711. ſtierf en de verkiezing van een keyzer te Frankfort aan den Main op koning Karel viel, reysde hy weer naar Duitſland, en liet zich den 22. decemb. 1711. in Frankfort tot Roomſch keyzer kronen, waar op den 22. mey 1712. de Ongariſche kroning te Presburg, en den 5. ſept. 1723. de Boheemſche te Praag gevolgt is. Zyn gemalin is Elizabeth Chriſtina, dochter van hertog Lodewyk Rudolf van Bronſwyk: zy is den 28. auguſt. 1691. geboren, heeft 1707. te Bamberg den Roomſchen Godsdienſt aangenomen, den 1. aug. 1708. Byleger te Barcelona gehouden, en is in 't jaar 1714. tot koningin van Ongaryen, en den 8. ſeptember 1723. tot koningin van Bohemen te Praag gekroont. Uit haar wierd den 13. april 1716. een jonge aartshertog van Ooſtenryk en prins van Aſturien met namen Lepoldus geboren, welke evenwel den 4. novemb. 1716. weer geſtorven is: en den 13. mey 1717. is de jonge aarts-hertogin van Ooſtenryk Maria Thereſia geboren, na welke de Princeſſen Maria Anna den 14. ſept. 1718. en Maria Amalia Carolina den 5. april 1724. gevolgt zyn. De Turkſche Sultan gebruikt ook den Keyzerlyken titel, welke tegenwoordig Achmet III. is, die zedert 1703. regeert Ook de koningen van Siam en China, en zedert enige jaren de Czaar van Moſcovien.

Keyzer Karels Bad, zie *Carels-bad.*

Keyzerlyke Camer, zie *Camer-gericht.*

Keyzerlyke Ryks-Hofraad, zie *Ryks-Hofraad.*

Keyzerlyke Richter, is die gene die in de koninglyke ſteden van Boheemen en Moravien in naam van den keyzer, als koning van Bohemen, in de regering preſideert, en acht geeft dat 'er niets tegen des keyzers belangen verhandelt word.

Keyzer-berg, middelmatige ſtad in de opper-Elzas, die tot de landvoogdy Hagenau behoort.

Keyzers-Esch, ſtad en amt in 't aartsbisdom Trier.

Keyzersfeld, ſlot en heerlykheid in Hiſterryk, een myl van Mitterburg, den vryheer Rompeln van Keyzersfeld toebehorende.

Keyzers-Groschen, zie *Zilver-Groſchen.*

Keyzersheim, Ciſtercienſer klooſter in 't hertogdom Neuburg aan den Donau, heeft een abt, die door een langduurig proces, en een verdrag dat eindelyk in 't jaar 1656. daar op gevolgt is, de onmiddelyke

delyke

delyke ryks-afhankelykheid, dit klooster by de eerste stichting gegeven, tegen het hertogdom Neuburg verworven heeft.

Keyzerslautern, enigsins bevestigde stad aan een klein meir 't welk de vloed Lutter of Lauter maakt, in 't amt Lauter in de neder-Palts, den keurvorst van de Palts toebehorende; zy legt 6. m. van Spiers.

Keyzersmarck, zie *Käsmarckt*.

Keyzersthul, vlek in het Zwitsersche Canton Unterwalden, aan de grenzen van Bern.

Keyzerstuhl, een ruime berg in Brisgau, waar op verscheyde steden en dorpen leggen.

Keyzerstuhl, Forum Tiberii, Tribunal Cæsaris, kleine stad aan den Rhyn, in het Zwitzersche graafschap Baden. Het hoort onder de bescherming van gemelde graafschap het bisdom Constans toe.

Keyzerswerth, stad en vesting aan den Rhyn, in 't aarts-bisdom Keulen, welke de keurvorst van Keulen 1702. door Fransche troepen bezetten liet, maar de Hollanders benevens hun bondgenoten hebben de plaats in het zelve jaar ingenomen en ontmanteld, evenwel is zy anno 1714. in den Badenschen vrede aan den keurvorst van Keulen weer gegeven. Dicht daar aan legt een eyland in den Rhyn, waar van zich deze plaats in oorlogs tyden bedient.

Kezkemet, steedje in opper-Ongaryen achter groot Dobrecyn, 10. mylen van Barthe, heeft katholyke en gereformeerde inwoners.

Kherman, zie *Carmania*.

Khrusur, grensvesting in 't Windische land in Ongaryen.

Khevenhuller, zie *Kevenhuller*.

Khlan, zie *Klan*.

Khom, zie *Kom*.

Ki, hiet by de Turken en Persianen zo veel als een koning of keyzer, welke de Monarchen dikwils voor hun voornaam zetten.

Ki, zie *Quaiche*.

Kiahia, is de stadhouder of opperhofmeester des Turkschen groten Viziers.

Kialmo, vlek in de provintie oost-Gothland in Zweden, 7. mylen van Nordkoping, ten noordwesten.

Kiaja Bey, is de generaal luitenant der Janitzaren, en over hem is de Aga.

Kiaking, grote stad in de Chineesche provintie Chekiang.

Kiang, grote vloed in China, heeft hoge bergen, waar door men vaart, en die men Hemelsdeuren noemt. Inzonderheid is het grote Reuzenbeelt van 80. ellen, dat koning Xius uit metaal heeft laten maken en op 2. dezer klippen zetten, aanmerkenswaardig, wyl de schepen tusschen deszelfs benen door zeylen.

Kiangsi, zie *Quangsi*.

Kiaz, stad van houte gebouwen in klein Polen in het waiwoodschap Cracau.

Kiblath, is die plaats te Mecca, waar heen de Turken in hun gebeden het gezicht wenden, daar van word in alle Moskeeen het gat in de muur, dat naar Mecca toegaat, Kiblath genaamt, op dat de biddende personen weten mogen, waar zy hun aangezicht zullen heen keeren.

Kicloz, stad in het waiwoodschap Sendomir in klein Polen.

Kidderminster, stad in Worcestershire in Engeland, welke de vloed Stoure in twe delen scheyd.

Kiebach, Benediktyner vrouwen-klooster in opper-Beyeren.

Kiedaney, Kædan, kleine stad in Samogitien in Littauen.

Kiel, stad niet ver van de Oost-zee in 't hertogdom Holstein, 9. mylen van Lubeck, en 12. van Hamburg, den hertog van Holstein-Gottorp toebehorende, heeft een vorstelyk slot en een Universiteit, welke 1665. gesticht is, als ook een schone haven, en in deze stad word alle jaar in de maant januari het oude recht de Kieler-Omschlag genaamt geoeffent, dat op drie koningen begint, en tot vrouwen dag duurt. Uit kracht van dit recht kan de schuldeisscher alle zyn schuldenaars, wanneer zy na den verschenen termyn niet betalen, in een herberg, op welke plaats van de hertogdommen Holstein en Sleeswyk het hem belieft, citeren, daar zy zo lang in arrest blyven moeten, tot de betaling geschied is. Dit recht strekt zich zelfs tot over den koning van Denemarken en den hertog van Holstein-Gottorp uit, welke op de zelve wyze in gyzeling kunnen geciteert worden. Zie *Gyzeling*.

Kiel van een Schip, is de onderste vierkante balk, die eerst tot grond op stapel gelegt word, daar in van weer zyden de ribben of kromhouten ingehecht werden, en waar op het gantsche gebouw rust. Hy gaat van de voor-tot de achtersteven.

Kielez, stad in klein Polen in het waiwoodschap Sendomir, hoort den bisschop van Cracau toe, en heeft veel koper-mynen.

Kielen, Kielhalen om te Kalfateren, is een schip lappen en verstellen, 't welk geschied wanneer de timmerlui het schip op een zy leggen, dat zy by de Kiel kunnen komen.

Kieler-Foerd, zo word de zee-boezem genaamt, welke de oost-zee by de stad Kiel maakt.

Kielhalen, beduid in de zee-rechten een lyfstraf, die het naast aan de doodstraf is. De misdadiger word driemaal onder een schip, dat ten minsten 20. of 24. voeten diep legt, doorgetrokken. Indien nu het ligchaam, waar aan enige kanonkogels vast gemaakt zyn, onder water het geringste van het schip aanroert, is hy op een ogenblik verscheurt.

Kiel-zwyn, Kielspoor, of Spoorbalk, is een dikke balk die van binnen naar de langte van 't schip over de Kiel legt, en aan de zelve vast is, om de masten daar op te zetten.

Kieming, vlek in de Zweedsche provintie Cajanien in Finland, aan den vloed Jio, welke zich drie Zweedsche mylen daar van by het dorp Jio, in den Bothnischen zee-boezem stort.

Kien, eyland, onder Estland in Lyfland behorende.

Kien-

Kienchang, grote ftad in China in de provintie Kiangfi.

Kienning, grote ftad in de provintie Fokien in China, daar een brug over den vloed Min legt, die aan weerskanten met huizen en winkels voorzien is.

Kiertemunde, Cartemunde, Deenfch fteedje op het eyland Funen, noordwaarts, benevens een haven.

Kieukiang, grote ftad in de provintie Kiangfi in China.

Kiffhausen, oud woeft berg-flot in Turingen, in de zo genaamde gulde Aue, 3. mylen van Nordhaufen, tuffchen Kelbra en Franckenhaufen.

Kikabdar, is aan het Turkfche hof die gene, welke den Sultan de ftygbeugel ophoud.

Kilabisa, kleine ftad benevens een haven op het eyland Skie by Schotland.

Kilan, grote provintie in Perzien langs de Cafpifche zee, is met bergen omringt, en wierd voor dezen Hircania genaamt: haar hoofftad hiet Mafanderan. Zy is zeer vruchtbaar van wyn, oli, rys, zyde, tabak, oranje-appelen, citroenen, granaatappelen, enz.

Kilappen, een foort van Laplanders, die veel wilder zyn als de anderen, hun woonplaats dikwils veranderen, de tegen woordigheit der vreemden vlieden, en van de jagt leven.

Kilargi-Bachi, of het hooft der edelknapen van den Kilar, heeft den drank des groten Sultans in bewaring. Hy heeft ook alle de fleutels der Akagi, 't welk de confituur-bakkers zyn, en is een gelnede.

Kilbegan, kleine ftad in de provintie Lagenia in Ierland, in het graaffchap Weft-Meath, heeft zitting en ftem in 't Parlement.

Kilbegs, kleine ftad in Uifter in Ierland, in het graaffchap Dungal, heeft zitting en ftem in het Parlement.

Kilbrid, kleine ftad en haven op het weftlyke eyland Skie aan de zuid-kuft by Schotland.

Kilcheran, kleine ftad en haven in zuid-Schotland, op het Schier-eyland Cantyra, op de ooftkuft.

Kilchoan, kleine ftad en haven op het eyland Skie, 't welk een van de eylanden Weftemes by Schotland is, aan den zee-boezem Pokril.

Kilcholmkil, kleine ftad en haven op het weftlyke eyland Mula by Schotland, aan de noordzyde.

Kilchrist, kleine ftad en haven op het weftelyk eyland Skie by Schotland.

Kildachan, kleine ftad en haven op het weftlyk eyland Yla by Schotland, aan de ooft-zyde gelegen.

Kildare, graaffchap in Ierland, in de provintie Leinfter, wiens hoofftad den zelven naam voert, en een biffchop heeft, die onder het aartsbisdom van Dublin hoort. Het land brengt zeer veel koorn voort, en heeft fchone weylanden.

Kildavie, kleine ftad op het weftelyk eyland Mula by Schotland, niet ver van de noordkuft.

Kildum, kleine ftad in noord-Schotland, in het graaffchap Rofs aan den vloed Forbin, daar zich dezelve niet ver daar van in den zee-boezem van Cromarty ontlaft.

Kilduyn, eyland aan de zuidkuft van Lapland, 't welk van Ruffen bewoont word.

Kilehonain, kleine ftad op het eyland Yla, 't welk een van de Wefterfche eylanden by Schotland is.

Kiler, Kialijasi, is aan het Turkfche hof de opperfte opziender over de fervetten, zuiker, confituren enz.

Kilfenbrog, Kilfenor, kleine ftad in Ierland in het graaffchap Clare, benevens een biffchop, onder het aartsbisdom Cashel behorende.

Kilgarren, fterke plaats in zuid-Walles in Engeland, tegen de provintie Cardigan.

Kilia, zie *Kylia*.

Kilkainie, kleine ftad benevens een haven op het weftelyke eyland Tyrrif by Schotland.

Kilkenny, graaffchap in de provintie Leinfter, benevens een hoofftad van den zelven naam aan den vloed Nure, welke een van de befte fteden van Ierland, en gefortificeert is. Zy heeft een fterk flot, word in de Ierfche en Engelfche ftad verdeelt, en is de refidentie des biffchops van Offory, welke onder den aartsbiffchop van Dublin ftaat.

Killalo, ftad aan den vloed Shannon in het Ierfche graaffchap Clare.

Killalo, ftad in Connaught in Ierland, benevens een bisdom, onder Tuam behorende.

Killaumer, kleine ftad en haven op het weftlyk eyland Mula by Schotland, aan de weftkuft gelegen.

Killen, kleine ftad tuffchen twe kleine meiren, in de Zweedfche provintie Dalia.

Killenoi, eyland op de kuft van Ierland, tegen de baai van Galloway, 't welk den titel van een hertogdom voert.

Killinaigh, kleine ftad op het weftelyke eyland Col by Schotland.

Kilmacolo, kleine ftad in Connaught in Ierland, benevens een bisdom.

Kilmakevi, kleine ftad benevens een haven op het weftelyke eyland Mula by Schotland, aan de zuidlyke kuft.

Kilmalok, kleine ftad in Ierland, in de provintie Mounfter in het graaffchap Limmerick.

Kilmalowin, kleine ftad en haven op het weftlyke eyland Skie by Schotland.

Kilmare, vloed in het landfchap Mounfter in Ierland, welke by zyn mond een grote baai maakt.

Kilmartin, kleine ftad op het eyland Skie by Schotland.

Kilmore, kleine ftad in het Schotfche graaffchap Argile.

Kilmoro, kleine ftad, benevens een fchone haven, op het weftelyke eyland Yla by Schotland, op den zeeboezem Kadal gelegen.

Kilmorouy, kleine ftad en haven op de weftkuft van het eyland Skie, dat een van de wefterfche eylanden by Schotland is.

KILOPPEN, zie *Kilappen.*

KILPHEDRO, kleine ftad benevens een haven, op het weftlyke eyland Ulft by Schotland.

KILSKE, ftad in het vorftendom Severien, in Moscovien, 26. mylen van Bialogorod, ten noord-westen.

KILSO, zie *Kelfo.*

KILTRONON, eyland op de kuft van Ierland, tegen de baai van Galloway, 't welk den titel van een hertogdom voert.

KILUHAUSTON, kleine ftad aan de ooft-kuft van het Schier-eyland Cantyra in zuid-Schotland.

KILVORIE, kleine ftad en haven aan den zee-boezem Roaeg, op het weftlyke eyland Skie by Schotland.

KIMACULE, ftad in Ierland benevens een bisdom, in het graaffchap Galloway.

KIMBERG, kleine ftad in opper-Stiermarken, 2. mylen van Bruck.

KIMBOLTON, ftad in Huntingtonshire, den graaf van Manchefter toebehorende, in Engeland.

KIMETON, ftad in Engeland, in de provintie Warwyk.

KIMI, grote vloed in 't Zweedfche Lapland, welke in Kimi Lapmark ontfpringt, en zich by de kleine ftad Kimi in weft-Bothnien in den Bothnifchen zee-boezem giet.

KIMI, kleine ftad in de Zweedfche provintie Bothnien aan den vloed Kimi, daar hy zich in den Bothnifchen zee-boezem ftort. Zy dryft goeden handel met allerhande waren die uit Lapland, Finland en Mofcovien komen.

KIMI-LAPMARCK, landfchap in 't Zweedfche Lapland.

KINAST, zie *Kunaft.*

KINDAR BACHI, word in Perzien die bediende genaamt, die des konings zadels en paarde-tuig in bewaring heeft.

KINDELBRUCK, kleine ftad aan de Wipper in Thuringen, niet ver van Weiffenfee. Zy hoort den hertog van Weiffenfels toe.

KINDERVERMENGING, die in Duitfland noch ftand grypt, is, wanneer ouders met elkander overeenkomen, dat hun te zamen gebrachte en uit de vorige echt verwekte kinderen gelyk recht in elkanders erffenis zullen genieten. De Romeinen noemden dit Unio prolium.

KINDSDEEL, of LEGITIMA betekent in de rechten de portie die den kinderen en ouders noodzakelyk uit de erffenis moet gelaten worden; deze kinderen moeten erfgenamen zyn geftelt ten minften te zamen tot een derdendeel van het geen zy by verfterf uit den boedel zouden gehad hebben, baat en fchade te famen gerekent: doch indien de kinderen meer zyn als vier, zo moeten zy erfgenamen zyn geftelt tot de helft als voren. Welke delen genoemt worden haar rechtelyke delen.

KINENY, grensplaats en pas tegen Zevenbergen in Walachyen, benevens een tolhuis, wierd 1716. van de keyzerlyken bezet en de Turken afgenomen.

KING-CHARLES-SOUTHLAND, ftuk land in zuid-America, tegen den ooftlyken mond van de Magellaanfche zee-engte, 't welk een Engelsman, John Narbrough genaamt, 1670. door gereift, en daar aan dezen naam naar koning Karel II. van Engeland gegeven heeft.

KINGESLYNNE, kleine ftad benevens een haven in de provintie Nortfolck in Engeland.

KINGESTOWN, PHILIPSTOWN, hooftftad van het graaffchap Kings in de Ierfche provintie Leinfter.

KINGHEU, grote ftad in de Chineefche provintie Nanking.

KINGHORN, ftad en haven in Schotland in de provintie Fife aan de zee gelegen.

KINGS, graaffchap in Leinfter in Ierland, 't welk zeer moeraffig en flecht bewoont is.

KINGSALE, zie *Kinfale.*

KINGSBENCH, zie *Banc.*

KINGSBRIDG, ftad in Devonshire in Engeland.

KINGS-CHAMPION, zie *Champion.*

KINGSCLEER, ftad in Hantshire in Engeland.

KINGSCOUNTY, graaffchap in de Ierfche provintie Mounfter, tuffchen de graaffchappen Kildare, Galloway en Meath gelegen.

KINGSTON, word ook de ftad Hull in de provintie Yorck in Engeland genaamt. Zie *Hull.*

KINGSTON, KENSINGTON, vlek aan de Theems in het graaffchap Surrey, een myl van Londen in Engeland, daar een onvergelyklyk koninglyk flot, benevens een fchone hofftee is, waar op zich koning Willem en zyn gemalin Maria veeltyds plachten op te houden.

KINGSTOWN, hooftftad van het graaffchap Kings-county, in de Ierfche provintie Mounfter.

KININ, een plaats in Dalmatien, die de Venetianen hebben laten fortificeren.

KINSALE, beveftigde ftad in Ierland, in het graaffchap Corcke in Mounfter, benevens een goede haven aan de baai, die de vloed Banq maakt.

KINSKY, beroemde graaflyke familie in Bohemen, waar uit de tegenwoordige opperfte-kancelier van dit koningryk, graaf Francois Ferdinand, is voortgefproten.

KINTZBERG, berg-flot in Silefien, dicht by Schweidnitz, de barons van Eben toekomende.

KINTZING, vloed in Zwaben, die door 2. armen tegen over Straatsburg in den Rhyn valt. Hier van heeft het Kintzingerdal, dat in 't Furftenbergfche gebied legt, zyn naam.

KIOCING, ftad in de provintie Junnan in China, in Azien.

KIOGERBUCHT, zie *Köge.*

KIOW, groot waiwoodfchap in klein Ruffien, 't welk aan Moscovien en aan Tartaryen grenft, en zich aan beyde zyden van de Nieper tot aan de Zwarte-zee uitftrekt. Het hoort de Mofcoviters toe, en de Cozakken bezitten 'er ook een deel van.

KIOW, KIOUFF, ftad, benevens een fterke citadel in het waiwoodfchap van dezen naam, of de Mufcovitifche Ukraine, 70. mylen van Caminiec aan de Nieper, waar over des zomers een lange brug legt, die veel ophrengt. Zy is de refidentie van een Latynfchen biffchop, onder den aartsbiffchop

ſchop van Lemberg ſtaande, als ook van een Griekſchen aartsbiſſchop, en hoort de Moſcoviters toe, aan wien het de Polen 1682. voor eeuwig hebben moeten afſtaan. De ſtad word in vier delen verdeelt, eerſt heeft men de ſtad Podolge, onder aan den Nieper, die alleen van Coſacken bewoont word, en een Univerſiteit welke de vorige veldheer der Coſacken Mazeppa geſticht, en daar alle de faculteiten, behalven de Medecynſche, bezorgt heeft. Dit deel der ſtad heeft ſchone ſtene kerken, alle morgen een grote markt, en is behalven dat wel geboud. Van daar gaat men een hogen berg op, daar legt het ſterke ſlot Kyoff, dat wel met grachten, paliſſaden en wallen gedekt is. Uit dit ſlot gaat men door den wal over een ophaal brug in de veſting Sophia, die met byzondere grachten en wallen verſterkt is, en daaglyks van drie uren des namiddags tot den avond toe een markt houd. Van daar gaat men wederom door den wal over een ophaalbrug in de voorſtad, welke zeer groot en op haar zelve beveſtigt is, ook met vruchttuynen en wynbergen, diergelyke Sophia ook heeft, verciert is. Daar zyn verſcheyde onderaardſche gangen van enige mylen lang, waar in veel lyken van de Griekſche Heiligen leggen, waar van Herbinius in een eigen boek de Cryptis Kijovienſibus gehandelt heeft. Voor dezen is het een ſchone plaats geweeſt, maar die door de menigvuldige veroveringen veel van haar glans verloren heeft.

Kipper und Wipper, wierden in de vorige eeuw de valſſche Munters in Duitſland genoemt, welke onder den naam en het wapen der hoge lands-overigheid allerhande ſoorten van valſche munten ſloegen, en onder de luiden brachten, waar door naderhand, toen zulk geld afgezet wierd, geheel Duitsland ongemeene ſchade leed.

Kippingshof, dorp in Ingermanland, 't welk door de ontydige dood van den hertog Frederik Willem van Courland, die den 21. jan. 1711. hier onder 't ryzen voorviel, berucht wierd.

Kirchberg, aeloud en beroemt ryks-graaflyk geſlacht in Thuringen, 't welk 1130. den burggraaflyken titel kreeg. Het bezit de heerlykheid Hachenburg met haar toebehoren uit het graafſchap Sayn, en de heerlykheid Farnrode in 't Eiſenachſche, is den Luiterſchen Godtsdienſt toegedaan, en de tegenwoordige burggraaf Georgius Fridericus is een geleert heer, en de enige ſtamhouder van dit aeloude geſlacht, die zich den 9. mey 1708. met Sophia Amalia, een gravin van Naſſau-Ottweiler, in den echt verbonden heeft.

Kirchberg, oud berg-ſlot en heerlykheid in Thuringen, een half myl van Jena, waar van noch een toren te zien is, de Voſſe Toren genaamt. De zo evengemelde burggraven van Kirchberg hebben hier den naam van gekregen, en tegenwoordig hoort het aan Eiſenach.

Kirchberg, graafſchap in de Zwabiſche kreits, om den Donau herom, beneden Ulm, de graven van Fugger tegenwoordig toekomende. Het ſlot benevens de 2. vlekken opper-en Neder-Kirchberg legt aan den vloed Iller, niet ver van Weiblingen en Ulm.

Kirchberg, kleine ſtad en ſlot op een ſchonen heuvel in Virgrund in Francken, aan de Zwabiſche grenzen, de graven van Hohenlohe toekomende, die daar een reſidentie hebben.

Kirchberg, oud verwoeſt berg-ſlot in 't Zwartsburgſche gebied, tuſſchen Lora en Strausberg. Voor dezen is het een graafſchap geweeſt, 't welk tegenwoordig het vorſtelyke huis Zwartsburg toebehoort.

Kirchberg, kleine ſtad in de aartsbergſche kreits in Meiſſen, 1. myl van Zwickau, den hertog van Holſtein-Wieſenburg toebehorende.

Kirchdorf, amt in de neder-Palts, den keurvorſt van de Palts toekomende.

Kirchdorf, amt en vlek aan den vloed Krems in Ooſtenryk, den biſſchop van Bamberg toebehorende.

Kirchdorf, ſtad in opper-Ongaryen, 2. mylen van Leutſch, en een van de 13. ſteden die aan de kroon Polen verpand zyn in het graafſchap Zips.

Kircheim, ſchoon ſlot en veſting in Zwaben, aan den vloed Mündel, 5. mylen van Augsburg, den graaf van Kirchberg toekomende.

Kircheim, ſtad en amt aan den Donderberg, den graaf van Naſſau-Weilburg toebehorende.

Kirchen, zie *Kircheim*.

Kirchen Lamitz, vlek, en een van de 4 zo genaamde huishoudingen of voogdyen des markgraven van Bayreuth in Frankenland.

Kirchesch, kleine ſtad in 't aartsbisdom Trier.

Kirchhayn, kleine ſtad in neder-Luſatien, aan de Meisniſche grenzen, den hertog van Saxen-Merſeburg toekomende.

Kirchhayn, ſtad aan de Ohm in opper-Heſſen, niet ver van Amœneburg, den landgraaf van Heſſen-Caſſel toebehorende, 2. mylen van Marpurg.

Kirchheim, Kirchen unter Teck, fraaie en welgelege ſtad in het hertogdom Wurtemberg in Zwaben, aan den vloed Lauter, beneden het oude ſlot Teck gelegen, waar van zy ook den bynaam gekregen heeft, en daar door van het Marktvlek Kirchen, dat ook in het Wurtembergſche aan den Neckar, niet ver van Heilbrun legt, onderſcheyden word; deze ſtad heeft een fraai ſlot, waar op menigmaal vorſtlyke weduwen en geappanageerde heren hun verblyf gewoon zyn te houden.

Kirchheim im Riss, vlek en Ciſtercienſer nonnenklooſter in Zwaben, in 't vorſtendom Oettingen.

Kirchlautern, kleine ſtad en amt in 't bisdom Wurtsburg in Franckenland.

Kirchshofen, een amt in 't bisdom Wurtsburg in Franckenland.

Kirchweiler, kleine amts-ſtad en ſlot in 't bisdom Spyer.

Kirchzart, vlek en amt in Briſgau, de ſtad Freyburg toekomende.

Kirdorf, markt-vlek in opper-Heſſen, een myl van Asfeld, onder Darmſtad behorende.

Kirgizen, Kirgessi, zyn Tartaren in Azien by den berg Imaus, welke den Heydenſchen Godsdienſt volgen, en hun doden aan de vogels te eten geven. Zy bidden hun pylen aan, dat zy gezond

weer komen, en wat zobelen vangen mogen. In den oorlog zyn zy te paard wel geoeffent, en wonen meest in steenrotzen.

KIRI, CHIRI, kleine vloed in Dalmatien, welke zich in de rivier Bojana ontlast.

KIRITZ, zie *Kyritz.*

KIRKABOL, kleine stad benevens een haven op het eyland Tyrrif by Schotland.

KIRKALDO, stad in de Schotsche provintie Fife aan de zee, daar zy een haven heeft. Zy dryft sterken handel, en heeft zitting en stem in 't Parlement.

KIRKASWALD, stad en vesting in de Engelsche provintie Cumberland.

KIRKBY-LONSDALE, grote en welgeboude stad in de Engelsche provintie Westmorland, aan den vloed Lon, en in een valey Londsdale genaamt.

KIRKBY-MORESIDE, stad in de Engelsche provintie Yorck, aan den vloed Dow, welke zich niet ver daar van in den vloed Derwent ontlast.

KIRKBY STEVEN, oude stad in de Engelsche provintie Westmorland, aan den vloed Eden.

KIRKEBAR, stad in Ysland, de kroon Denemarken toebehorende.

KIRKSOP, vloed in zuid-Schotland, welke op de Engelsche grenzen in den vloed Eden valt.

KIRKUDBRIGE, kleine stad in het Schotsche graafschap Galloway, aan den mond van den vloed Dee. Zy heeft zitting en stem in 't Parlement, en een goede haven.

KIRKWAL, KIRKEWAHL, hoofdstad van het eyland Mainland by Schotland, benevens een sterk slot en goede haven. Zy is de residentie-plaats des bisschops van de Orcadische eylanden, welke onder den aartsbisschop van St. Andreas staat.

KIRMAN, zie *Carmania.*

KIRN, zie *Kyrn.*

KIRTON, stad in het graafschap Devon in Engeland.

KISABATS, stad in Sclavonien, aan den vloed Sau, de Turken toebehorende.

KISCHINOWA, kleine stad in Moldavien, 8. myl. ten westen van Bender.

KISCHMIR, eyland in Azien in den Perziaansche zeeboezem, niet ver van het eyland Ormus, heeft 12. mylen in den omtrek, en een paarel-visschery.

KISLARAGASI, KUTZLIRAGASI, is aan het Turksche hof de kamerbewaarder van het vrouwe Serail en opziender over de zwarte gesnedenen, waar van hy de sleutels heeft, en waar in buiten den groten heer geen ander mansperfoon toegelaten word. Hy bezit zo groot aanzien, dat hy met den Sultan, zo dikwils hy wil, spreken kan.

KISLAU, kleine stad in het stift Spyer.

KISMA, zie *Dismа.*

KISSINGEN, kleine stad in 't bisdom Wurtsburg aan de Frankische Saale, 3. mylen van Schweinfurt. Daar is een minerale bron en een gezondsheid bad. Het oude en meest vervalle slot aldaar legt op een hogen berg, en hiet Bodenleube.

KITAIGOROD, is de middelstad van des Czaars residentie Moscou, met een dikke rodestene muur omringt, aan de Mosca, en de Beek Neglina, waar in het grote vorstelyke slot Kremelin, en de schone huizen der Moscovische staats ministers leggen.

KITHAY, zie *Altin.*

KITSBERG, zie *Mergentheim.*

KITSHUBEL, stad aan den vloed Acha in Tyrol, daar beroemde mynen zyn.

KITZE, is een klein schip, dat met waren beladen word, en zich niet diep in zee wagen durft.

KITZINGEN, kleine stad, slot en amt in Franckenland, anderhalf myl van Wurtsburg aan den Mayn, waar over daar een stenebrug legt, heeft een fraaie voorstadt, Epshausen genaemt, een schoon en ryk nonnenklooster, ook een tuighuis, de Leidenhof genaamt. Zy komt ten dele den markgraaf van Brandenburg, en ten dele den bisschop van Wurtsburg toe.

KIVITS-DAM, sterke pas in 't Bronswykſche, 2. mylen van Schöningen.

KIXU, stad in de Chineesche provintie Peking, niet ver van den groten muur.

KLADIMIZ, KLODNICA, kleine stroom in Silesien, die tusschen Beuthen en Glywits naar Ulast loopt, en zich by Kosel in de Oder stort.

KLADRAU, zie *Cladrau.*

KLAGENFURT, zie *Clagenfurt.*

KLAN, KHLAN, stad en slot in 't hertogdom Crain, 2. mylen van St. Veit aan de Pflaum.

KLARISHOLM, CLARSHOLM, slot in Jutland, 2. mylen van Arhus.

KLASTEREZ, KLÖSTERLE, schoon slot en marktvlek, met een vermaaklyken tuin aan den Eger, in de Satzer-kreits in Bohemen.

KLATAW, kleine stad benevens een Jezuïten collegie, Gymnasium, queekschool en Dominikaner kerk, aan den vloed Watta in de Pilsner-kreits in Bohemen.

KLEEBERG, kleine stad in het hertogdom Tweebruggen, in het amt Neufchatel, niet ver van de ryksstad Weissenburg gelegen, en is het stamhuis, waar uit de tegenwoordige koningin van Zweden gesproten is.

KLEGGOW, zie *Clettgow.*

KLEIN-AMBERG, kleine stad in Franckenland, den bisschop van Eichstedt toebehorende.

KLEIN AZIEN, zie *Natolien.*

KLEIN COMORRA, vesting in neder-Ongaryen, aan het meir Balaton.

KLEIN GARTACH, zie *Gartach.*

KLEIN GLOGAU, zie *Glogau.*

KLEINE HAHN, kleine stad in 't vorstendom Liegnits in neder-Silesien, 2. mylen van Liegnits.

KLEINERN, een graaflyk Waldeks slot in Westphalen.

KLEIN JANOWITZ, een voortreflyk slot van den graaf van Nostits, in 't vorstendom Liegnits, daar men anno 1669. goudmynen gezocht, maar daar en tegen zegel-aarde gevonden heeft, die de Striegische in deugt niet toegeeft.

KLEIN LANGHEIM, kleine stad in Franckenland, tot het markgraafschap Anspach behorende.

KLEIN-LIEGNITZ, een voorstlyk Briegisch slot en jachthuis tusschen Ritschen en Lebus in 't vorstendom Brieg in Silesien gelegen.

KLEINODIEN DES RYKS, zie *Insignia.*

KLEIN-OELS, slot, vlek en commandery der Maltheser ridders, in 't Silesische vorstendom Brieg, aan den vloed Ohla.

KLEIN-OOSTEN, daar door verstaat men in Holland en Engeland de Elf, Wezer en Eems.

KLEIN-POLEN, of OPPER-POLEN, zie *Polen.*

KLEIN RUSSIEN, ROOD RUSSIEN, 't welk tot onderscheyd van het Russien, dat tot Littauen behoort, zo genaamt word. Zie *Russien.*

KLEIN SCHELCKEN, steedje in Zevenbergen, daar goede wyn wast.

KLEIN-STRELITS, zie *Strelits.*

KLEIN VERRAAD, PETTY TREASON, word in Engeland genaamt, wanneer een vrouw haar man, een kind zyn ouders, of de ouders hun kinderen, een knecht zyn heer of vrouw, en een geestlyke zyn bisschop of oversten, dien hy gehoorzaamheid schuldig is, vermoord.

KLENONECH, kleine plaats in Croatien, den Roomschen keyzer toekomende, en tegen de Stiermarksche grenzen gelegen.

KLENOW, marktvlek en hoog berg-slot in de Pilsner-kreits in Bohemen.

KLETTENBERG, zie *Clettenberg.*

KLETZO, stad in het waiwoodschap Posen in groot Polen.

KLINGEN, zie *Clingen.*

KLINGENAU, kleine stad aan den vloed Aar, in het Zwitzersche graafschap Baden. Zy heeft een amt onder zich, dat tot Zurzach behoort.

KLINGENBERG, ZWIKOW, oud sterk berg-slot en pas in de Pragenser kreits in Bohemen aan de Moldau, 5. mylen van Praag. Hier is een dikke tooren van gehouwen steen, waar op men voor dezen, eer men Carlstein geboud had, de Boheemsche kroon bewaarde.

KLINGENBERG, kleine stad en amt aan den Main in Franckenland, welke wegens haar goeden wyn beroemt is, en den keurvorst van Ments toekomt.

KLINGENFELS, schoon slot en heerlykheid in neder-Crain, 9. mylen van Laibach, den graaf Strasoldo toekomende.

KLINGENTHAL, markt-vlek in Voigtland, 3. myl. van Auerbach.

KLINGENT-SPEL, hiet onder de Soldaten, wanneer de ruitery de keteltrommen, en de voetknechten de trommels roeren.

KLIPPEN, zo worden de rotzen en aan een gegroeide spitze en harde stenen genoemt, welke in zee tegen de kusten en eylanden leggen, en dikwils schipbreuk veroorzaken.

KLIPPENHEIM, kleine stad in opper-Baden, anderhalf myl van Baden gelegen.

KLIPPINGE, een vierkante noodmunt, gelyk 'er anno 1621. by het slechte geld van goed zilver gemunt wierden. De commandanten van belegerde vestingen laten dikwils in tyden van nood diergelyke slaan, en maar hun naam en de waardy daar op zetten.

KLITSCHDORF, slot en heerlykheid in Silesien in 't vorstendom Jauer, aan de neder-Lusatische grenzen, de graven van Promnits toekomende.

KLITSCHOW, kleine plaats in het waiwoodschap Sendomir in klein Polen, waar by 1702. den 19. juli tusschen de Zweden, Saxen en Polen een slag voorviel, waar in de eerste wel de Zege behielden, maar toch den regerenden hertog van Holstein-Gottorp verloren.

KLOGHER, stad benevens een bisdom in het Ierlandsche graafschap Monagham in Ulster: de bisschop staat onder Armagh.

KLOOSTER-CEL, zie *Cel.*

KLOPPEN, zyn by de Roomsgezinden in de plaatzen, daar zy hun openbaren Godsdienst niet houden durven, vrouwspersonen, die aan de kerkdeuren zitten, en de vergaderde gemeente een teken met kloppen geven, wanneer de gerechtsdienaars komen, en de kerk storen willen. Zy doen geen gelofte en kunnen trouwen, hoewel dit zelden geschied.

KLOSTER-GRAB, kleine berg-stad in de Leitmeritsche kreits in Bohemen, een myl van Töplitz.

KLÖSTERLE, zie *Klasterez.*

KLOSTER-NEUBURG, zie *Neuburg.*

KLOSTER-TAFEL, hiet aan het keyzerlyke hof, wanneer niet de kamer-jonkers, maar alleen de keyzerlyke kamer-dienaars en voorname officiers oppassen.

KLOSTERTHAL, een valey in Graaubundter land, aan de Tyrolsche grenzen, het huis van Oostenryk toekomende.

KLOTZE, KLÖPZEN, vlek en Lunenburgs amthuis met een gracht, en aan een moeras, byna midden in het Brandenburgsche gebied, heeft een Inspectie, en een deel van het grote woud Drömling, en hoort den keurvorst van Hannover.

KLUGHOF, kleine stad in 't vorstendom Severien in Moscovien, de Cozacken toekomende, 12. myl. ten noorden van Baturin.

KLUIS GATEN, zie *Cluisgat.*

KLUIZENAAR, HEREMYT, is een eenzaam persoon, die zich in een woestyn begeven heeft om daar zyn Godsdienst te verrichten. Inzonderheid hebben enige Munniken dezen naam, als de Heremyten van St. Augustyn, en ook die van St. Hieronymus.

KNAPDALE, KNAPOLE, een van de drie landstreken van het graafschap Argyle in Schotland.

KNARESBOROUGH, stad in Engeland in de provintie Yorck, aan den vloed Nid, heeft een slot op een rots, en zend twe gedeputeerden in 't Parlement.

KNEES, is by de Moscoviters een vorstelyke naam en waardigheid, en volgens de geboorte de naaste na den Czaar, maar gelykt qualyk een Duitschen graaf. Zy houden grote pragt in klederen en in gevolg, en leven by het volk in groot aanzien; maar moeten in staatszaken voor de Bojaren wyken, en leven meest op hun landgoederen, hoewel de ryke voorname Kneezen meestendeels in Moscou of Petersburg hun woningen nemen, op dat de Czaar hen altyd in 't gezicht hebben en op hun gedrag acht geven kan. Over hun onderdanen hebben

zy geen ander voorrecht of gezag als andere edellieden in Moskovien. De Czaar en deszelfs zoons bedienen zich alleen van den titel Weliki-Knees.

Knesebeck, Luneburgsch amt-huis aan 't bosch Kiœnbruch, is met muren en 2. watergrachten omringt, en het stamhuis van het oude geslacht van Knesebeck.

Kniebis, een goede pas in 't hertogdom Wurtemberg, naar het Furstenbergsche en Badenbergsche gebied toe, in het Zwarte woud, waar door de maarschalk van Tallard passeerde, toen hy 1704. met het Fransche leger in Zwaben viel, en daar op by Hogstedt geslagen en gevangen wierd.

Knieen, kromhouten, zyn kromme eyke houten aanweerskanten van het schip opwaarts, welke van binnen en buiten met eyke planken bekleed en gevoert worden: zy zyn het fondement van het schip, en gelyk de dak-sparren aan een huis.

Kniesenack, zie *Gustrow*.

Knight, zie *Baronet*.

Knigton, stad in Engeland, in het graafschap Radnor, in het vorstendom Walles.

Kniphausen, slot en heerlykheid aan de Oostvriesche grenzen, des laatstverstorven graafs van Oldenburg natuurlyken zoon Anton Gunther van Altenburg toekomende, wiens enige zoon van den zelven naam het noch bezit. Van deze plaats heeft het beroemde vryheerlyke geslacht van Kniphausen zyn oorsprong en naam gekregen, waar uit de tegenwoordige koninglyke Pruissische staats minister baron van In- en Kniphausen gesproten is.

Knissin, zie *Knyssin*.

Knittelfeld, kleine welgeboude stad in opper-Stiermarken, aan de Muer, 2. mylen van Judenburg.

Knittlingen, Wurtembergs steedje in Zwaben, by het klooster Maulbrun, onder wiens amt het ook behoort.

Knocfergus, Carickvergus, gefortificeerde stad in het landschap Ulster, in het graafschap Antrim in Ierland, benevens een kasteel en een goede haven aan een baai, welke ook Knocfergus genaamt word.

Knock, kleine stad en haven op het eyland Skie by Schotland, aan den groten Meirboezem Snelport gelegen.

Knocke, Kenoque, een fort in Oostenryks Vlaanderen daar de Yser in de Yper valt, een m. van Dixmuyden. Het wierd 1712. in October door een Hollantschen partyganger overrompelt, en het garnizoen tot krygsgevangen gemaakt; maar 1713. in den Utrechtschen vrede ter gunste van het huis van Oostenryk aan de staten generaal afgestaan en in den Badenschen vrede 1714. aan het huis van Oostenryk overgegeven.

Knockenbeecke, zie *Rodenbeecke*.

Knoet, is een yslyk instrument, waar mee men de misdadigers in Moscovien ontyd, waar door met den eersten slag op de blote huid het bloed her voor dringt, en een wonde geeft, die een vinger breed is. Wanneer iemand in 't Civiel aangeklaagt is, en hem deze straf aangedaan word, zo noemt men het de Genade des Czaars, en moet de patient danken voor genadig recht, en hy word niet eerloos. Maar het is een Criminële straf, wanneer de gekastyde naar Siberien verwezen word. Anders is het slaan met de knoet ook een soort van Pynbank.

Knonau, een heerlykheid en vlek in Zwitzerland het canton Zurig toekomende, daar de landvoogt zyn residentie heeft, die over het Zuricher vry amt gestelt is. Zie *Vrye amten*.

Knopsberg, zeer hoge en koude berg in Brazilien, die op den top een groten ronden knop heeft, die van ver een stad gelykt.

Knotsenburg, zie *Nimwegen*.

Knyssin, steedje in Podlachien in Polen, daar men een groten diergaarden vind, van koning Sigismundus Augustus aangelegt, waar van daan hy ook Augustow genoemt word.

Kobeille, zo noemen de Arabieren in Marocco hun opperhooft of stamheer, onder welken zy, gelyk de Tartaren met hun horden, herom zwerven.

Kobelgura, klein Poolsch steedje aan de Silesische grenzen, daar de vloed Weida zyn oorsprong neemt.

Köben, kleine stad in Silesien aan den Oder, in het vorstendom Glogau.

Kobersschans, vesting in de Lyflandsche provintie Letten, aan een arm van de Duna, recht tegen over Riga. Zy bestaat uit 5. bastions, en wierd 1700. door de Saxen en Polen verovert, maar in 't volgende jaar weer verlaten, en 1710. van de Moscoviters ingenomen.

Kochel, zie *Kockel*.

Kochelburg, zie *Kockelburg*.

Kochels, vlek in Beyeren, aan een kleine zee van den zelven naam, 10. mylen van Munchen.

Kochel-zee, is een schoon meir in opper-Beyeren, het stift Benedict-Beyeren toekomende. Voor dezen was 'er een vrouwe-klooster van de Benediktyner orde aan dit meir gebouwd, maar het is in de tiende eeuw door de Hunnen tenemaal verwoest.

Kochem, zie *Cocheim*.

Kocher, vloed in Zwaben en Franckenland, welke te Oberkochen in het Wurtembergsche niet ver van Haidenheim ontspringt, door de graafschappen Limburg en Hohenlohe vliet, en zich tusschen Heilbron en Wimpfen in den Neckar stort.

Kochersperg, slot op een heuvel in de neder-Elsas, een myl van Straatsburg, het bisdom aldaar toebehorende.

Kochschage, stad aan den vloed Wolga in het Czeremissische Tartaryen, daar zich een Russisch stadhouder onthoud.

Kochstædt, kleine plaats en Weichbild in het vorstendom Halberstad, onder het amt Gruningen behorende.

Kockel, Kochel, Kükellö, vloed in Zevenbergen, welke in het gebergte tusschen Csik en Udvarhely ontspringt, Schesburg en Medwisch voor by loopt, de kleine Kockel inneemt, en in de Marosch valt.

Kockelburg, Kockelburg, Kükellövar, marktvlek in Zevenbergen, benevens een beveiligt slot, aan de kleine Kochel.

Kockel-zee, zie *Kochel-zee.*

Kockenhausen, beveſtigde ſtad in Lyfland in Letten, aan den vloed Duna, benevens een ſterk ſlot, wierd 1700. door de Saxen en Polen met akkoort ingenomen, maar het jaar daar op weer verlaten.

Kockus, Coxerun, een gezondheids bron, welke op een berg ontſpringt, aan welkers voet de Elf voor by loopt. Zy legt in de konings-gratzer-kreits in Bohemen, niet ver van konings-hof, en hoort den graaf van Sporck toe, die daar veel prachtige en vermaaklyke gebouwen heeft laten zetten, en een zeer koſtlyke kerk en klooſter voor de geeſtlyke juffers della Annunciade laten bouwen.

Koczubi, ſtad in Oczakowiſch-Tartaryen, aan de Zwarte-zee gelegen.

Koeje Eyland, zie *Middelburg.*

Koelte, hiet een gunſtige en getemperde wind op zee.

Kofel, zie *Covola.*

Kogatiza, zie *Czelempazar.*

Köge, een Deenſch ſteedje op het eyland Zeeland, aan de Ooſt-zee, benevens een kleine haven. De zee-bozem van deze ſtad, Kœgerbocht genaamt, is beroemt wegen de nederlaag der Zweedſche vloot, daar dezelve 1677. van de Denen zonder toedoen der Hollandſche vloot, die toen noch in Oreſund lag, te enemaal geſlagen en vernielt wierd.

Kogels, welke men by het geſchut gebruikt zyn van vierderly ſoort. De Draad-Kogels, zyn uit kogels te zamen geſtelt, welke door een draad in de gedaante van een ſchroef te zamengevoegt worden: wanneer zy uit het geſchut komen, ſcheyden zy zich van elkander, en beſlaan een grote plaats. De Yzere Stuk-kogels zyn tot de batteryen zomtyds 24. of 36. ponders. De Ketting-Kogels worden door een keten van drie of vier voet lang te zamen gevoegt, en doen grote ſchade. Een Vuurkogel beſtaat uit een pond ſalpeter, een pond fyngeſtote zwavel, een half pond goed buskruid, twe oncen borax en een ons Kamfer. Dit alles mengt men met ſteen-oli (Petroleum) tot dat 'er een dik deeg uit word, hier na maakt men het tot een kogel, omtrent zo groot als een granaat, en omwint ze met pekdraad of gepekt werk, dan maakt men 'er een gat in, waar in men fyn kruid doet, en dit ſteekt men aan als men de vuurkogels wil uit de mortieren werpen.

Köhalom, zie *Reps.*

Kohren, marktvlek, benevens 2. oude verwoeſte ſloten in Saxen, naar den kant van Altenburg, niet ver van den Gnandſtein aan de Sprottau, de adelyke familie van Einſidel toekomende.

Koidanow, een ſtad in het waiwoodſchap Minski in Littauen.

Kojetin, een kleine ſtad aan den vloed Morau in Moravien.

Koisch-witz, aanzienlyk kamer-goed in het vorſtendom Liegnitz in neder-Sileſien, legt aan een groot meir, een myl ten ooſten van Liegnits.

Kolinow, ſtad in het waiwoodſchap Brzeſt.

Kokpit, hiet eigentlyk het huis, daar de Kokfightings of hanegevechten in Londen gehouden worden. In diergelyken huis is de geheime raad gewoon te zamen te komen.

Kola, kleine ſtad in 't Moskoviſch Lapland; aan den vloed Kola, daar zich de zelve in de Noord-zee ſtort. De Engelſchen en Hollanders halen 'er pelteryen van daan.

Kolben-recht, zie *Diffidationes.*

Koldergat, is het gat op het halve verdek van een ſchip, waar door niet alleen de Kolderſtok gaat, maar de gene die het roer regeert, ziet 'er ook den vleugel op de grote ſteng door, op dat hy het ſchip in 't lopen en vallen geven en nemen kan.

Kolderstock, hiet by het ſcheepsvolk het hout, door 't welk de pen van 't roer heen en weer geregeert word.

Koldingen, ſtad in Jutland aan de Sleeswykſche grenzen, benevens een ſterke Citadel. Hier worden alle paarden en oſſen, die men uit Denemarken naar Duitſland en elders voert, vertolt.

Kolin, ſtad in de Caurzimer-kreits in Bohemen aan de Elve, 6. mylen van Praag.

Kollonitsch, Collonitsch, een graaflyk geſlacht in Ooſtenryk, Karinthien en Bohemen, 't welk uit Croatien afſtamt, en het erf-jagermeeſters amt in Karinthien bezit. De tegenwoordige aartsbiſſchop van Wenen is 'er uit geſproten, en nademaal deszelfs broeders zoon een jonge graaf van Kollonitſch in 't jaar 1723. geſtorven is, zo ſtaat dit geſlacht in 't kort uit te ſterven.

Koln, kleine ſtad in de provintie Wermeland in Zweden, niet ver van de Noorweegſche grenzen.

Kolnitz, een fraai ſlot en heerlykheid in Karinthien.

Kolo, ſtad in het waiwoodſchap Kaliſch in groot Polen.

Kolo, Kolno, kleine ſtad in Polen, in het waiwoodſchap Maſovien, aan de grenzen van 't Brandenburgs Pruiſſen, aan den vloed Piſch.

Kolo, zo worden in Polen de byzondere landdagen genaamt, daar in ieder waiwoodſchap de adel te zamen komt, en waar in, wat op de voorhanden zynde ryksdagen voorgedragen zal worden, voor af beraadſlaagt word, en beſloten wat men de verkore landboden voor inſtructie zal mee geven.

Kolo-plaats, is die plaats by Waarſchau, daar de koninglyke verkiezing gemeenlyk geſchied.

Kolowrath, ryksgraaflyke en aeloude familie in Bohemen, die in veel linien verdeelt geweeſt is, waar van de Liebſteinsky, Noworadsky en Krakowsky noch maar in wezen zyn.

Kom, Khom, ſtad in Perzien, in de provintie Yerack, daar voortreflyke zabelklingen gemaakt worden.

Komarna, ſtad in het waiwoodſchap Ruſſien.

Komerzee, zie *Lago di Como.*

Konarzow, ſtad in het waiwoodſchap Siradien in Polen.

Köndern, kleine ſtad aan de Saale, in de zo genaamde Saal-kreits, in het hertogdom Maagdeburg 2. mylen van Bernburg.

Koneburg, Kuneburg, steedje in de Lyflantsche provintie Letten.

Kongel, kleine stad in de Zweedsche provintie Bahus, aan den noordelyken invloed der rivier Gothelba in de Noord-zee.

Konicepole, Koniecpole, stad in Groot-Polen.

Konietezka Hora, hoog sterk berg-slot in de Chrudimer-kreits in Bohemen, van hetwelke men over de hondert grote vyvers tellen kan.

Koninglyke Eylanden, zie *Parel Eylanden.*

Koninglyke Stad, zo hiet de stad Blois in Vrankryk, wyl daar veel koninglyke Prinsen opgevoed, en ook verscheyde koningen gestorven zyn. Koninglyke stad word ook genaamt de stad Aken in het hertogdom Gulik, wyl voordezen de keyzers gehouden waren uit kracht van de goude Bul, de eerste kroning daar te ontfangen.

Koningsbank in Engeland, zie *Banco.*

Koningsberg, hoofdstad van 't Brandenburgs Pruissen, in Samland gelegen, daar de vloed Pregel in het Frische-Haf valt; 't is een grote, enigsins sterke en schone Hansee-stad, wiens voorsteden alle binnen den ringmuur staan, heeft een slot, een universiteit, die 1544. gesticht is, en een sterke schans Frederiksburg genaamt, die den haven en de stad commandeert. Zy bestaat uit drie delen, naamlyk uit de oude stad, Löbenicht, en Kneiphoff, waar van ieder haar eigen raad en gericht heeft. De voorsteden hieten Steinedam, de Nieuwe Ross-Garten, koninglyke Burg-vryheid, Tragheim, Nieuwezorg, Rosgarten, Sackheim, en de drie eigentlyk zo genaamde voorsteden, de voorste, middelste en achterste. Zy legt 24. mylen van Dantzig, en heeft den 18. Jan. 1701. de eer gehad, dat keurvorst Frederik III. van Brandenburg zich aldaar als in zyn geboorte stad de koninglyke kroon van Pruissen heeft doen opzetten, en de eerste koning van Pruissen geworden is. In 't jaar 1709. grasseerde de pest aldaar, die een grote menigte volks wegsleepte. De grootste handel aldaar bestaat in kooren en Poolsche goederen. Het slot word tegenwoordig afgebroken, en prachtig weer opgebouд, ook zyn het nieuwe geboude weeshuis benevens de kerk, ook de slot-kerk, domkerk, en Löbenichtsche kerk bezienswaardig. Voor 't overige heeft deze plaats achtien kerken, waar onder een Roomsgezinde, en 3. Gereformeerde, de rest Luitersche zyn.

Koningsberg, kleine stad in Stiermarken.

Koningsberg, de vyfde onder de 7. vrye Bergsteden in opper-Ongaryen, tusschen de rievieren Gran en Neutra. Niet ver daar van daan ontspringt een goede minerale bron.

Koningsberg, taamlyk grote en welgeboude stad in de Koningsberger-kreits in de nieuwe Marck-Brandenburg, aan den vloed Röricke, is met schone tuinen omringt.

Koningsberg, kleine stad in Franckenland, 2. mylen van Schweinfurt, heeft een slot en amt, en hoort den hertog van Saxen-Hildburghausen toe.

Koningsberg, steedje, 2. mylen van Falckenau en Eger, in de Elleboger-kreits in Bohemen.

Koningsberg, oud slot, amt en vlek op een hogen berg in opper-Hessen, een myl van Giessen, onder Hessen-Darmstad behorende.

Koningsberg, vlek zonder muur in 't vorstendom Troppau, in opper-Silesien.

Koningsberg, een heuvel buiten Presburg, waar op volgens 't oud gebruik de nieuwe gekroonde koningen van Ongaryen galopperen, vier malen naar de vier delen der aarde kruislings in de luchtslaan, weer naar Presburg te rug keren.

Koningsbron, wurtenbergsche abdy en klooster in Zwaben, tusschen Heidenheim en Alen, aan den vloed Brents, voorheen van de Benediktyner-orde, heeft tegenwoordig ryke yzermynen.

Koningsbruck, zie *Kunsberg.*

Koningseck, ryks-graven tot den Zwabischen kreits behorende, wier goederen meest in Algow leggen. Dit geslacht bestaat uit 2. linien, naamlyk uit de Rotenfelsische en Aulendorffsche.

Koningsfeld, slot, vlek en heerlykheid in 't aartsbisdom Keulen, 2. mylen van Andernach, de barons Waldpoten van Passenheim toekomende.

Koningsfelden, een aanzienlyk klooster dicht by Brug, het canton Bern toekomende, is van Elizabeth, hertogin van Karinthien, weduwe van keyzer Albertus I. en van vrouw Agnes haar dochter, gemalin van Andreas III. koning van Hongaryen gesticht, dewyl gemelde keyzer den 1. mey 1308. van zyn neef hertog Johan van Zwaben op deze plaats doodgestoken wierd.

Koningsgrats, Kralowirades, Hradec Kralownu, aanzienlyke, schone, sterke, en met de voorsteden grote kreits-stad aan de Elf, in de Koningsgratser-kreits, 13. mylen van Praag. Haar bisschop behoort onder den aartsbisschop van Praag. Hier is een burggraafs amt, een Jezuiten collegie, landschool, en een queekschool.

Koningsgratzer-kreits, een van de 14. kreitsen in Bohemen, waar van deze de grootste is, zy grenst aan Silesien, het graafschap Glats, en de Chrudimer kreits.

Koningshof, stad en slot met een klooster aan de Elve, in de Koningsgratser-kreits in Bohemen.

Koningshofen, bevestigde stad en amt, benevens een sterk slot in Grab- of Grafenfeld in Franckenland, aan de Hennebergsche grenzen, den bisschop van Wurtsburg toebehorende, legt 3. uren van Römhild.

Koningshofen, sterke stad aan de Tauber in Franckenland, daar 'er een stenebrug over legt. Zy hoort ten dele den keurvorst van Ments, ten dele andere heren toe.

Koningsholm, Konings-Eyland, klein eyland by den mond van de Langesont, in de Noorweegsche provintie Aggerhus.

Koningslutter, kleine verwoeste stad in 't Bronswyksche gebied, niet ver van Helmstad, welke wegen haar bier, dat Tuchstein genaamt word, beroemt is. Zy heeft een ryke abdy van den Lutersche Godsdienst.

Koningsmachern, kleine stad aan den Moesel in 't hertogdom Luxemburg, de kroon Vrankryk toekomende.

Koningsöhr, koninglyk Zweeds lusthuis in de pro-

provintie Westermanland, een myl van het meir Meler, en 18. van Stockholm.

Koningstein, beroemde berg-vesting op een hogen rots in de Meisnische kreits, 3. mylen van Dresden aan de Boheemsche grenzen, benevens een steedje van den zelven naam aan de Elve, den keurvorst van Saxen toekomende. Men vind daar op een woud, zaailand, en een zeer diep uitgehouwe bron, zo dat 'er zo veel koorn kan gewonnen worden, als de bezetting tot haar onderhoud nodig heeft.

Koningstein, hoofdstad des graafschaps en des amts van den zelven naam, in 't keur-Mentsche gebied gelegen. Zy is wel klein, maar heeft een slot, en legt 2. mylen van Höchst, aan de grenzen van Wetteravien en het Nassausche gebied.

Koningswalde, kleine stad in de nieuwe-Marck Brandenburg, de heren van Schmettau toekomende.

Koningswart, kleine stad benevens een sterk slot in de opper-Lausitz, 2. mylen van Bautzen, een heer van Vitsthum toebehorende, heeft een weeklyke beestemarkt, en de inwoners generen zich meest met brandewyn stoken.

Koningswart, bergsteedje, benevens een fraai slot in de Pilsner kreits in Bohemen, heeft kostelyke bergwerken.

Koningswerth, pas in de Elleboger kreits in Bohemen, by Koningsberg gelegen.

Koningswinter, stad aan den Rhyn in 't aartsstift Keulen, niet ver van Bon.

Konings-zaal, Zbraslaw, Cistercienser klooster in 't Praagsche gebied, een myl van Praag, daar de Beraun in de Moldau valt.

Konings-zee, een graaflyk Zwartsburg-Rudelstads-steedje en amt in Thuringen, het legt dicht aan het Thuringer woud, 2. mylen van Rudelstad, en heeft een oud slot op een heuvel. Den 15. jun. 1717. is deze plaats tot op weinig huizen na in de asch gelegt.

Konitz, Schwartsburgisch-Rudelstads amt in Thuringen.

Konitz, Chonicze, kleine stad aan den vloed Bro in Pomerellien in Pools-Pruissen.

Konkel-leen, Vrouwe-Leen, is een leen daar vrouwen mee beleent worden, of ten minsten dat op vrouwen en der zelver echtgenoten vervallen kan.

Konni Tongusi, heydensche volkeren in de Moskovische provintie Dauria, wonen rontom het slot Jaravna, en moeten op des gouverneurs van Nerzinckoy bevel te paard verschynen, en krygsdiensten doen. Voor 't overige generen zy zich met de vee fokkery en mardervangst.

Konradicze, een slot in Bohemen, een myl van Praag, waar op keyzer Wenceslaus gestorven is.

Konstadt, kleine stad in het vorstendom Oels in neder-Silesien, niet ver van Namslau.

Kooi, is een kleine kamer van planken of achter, of langs de zyden van het schip, waar in de stuurluiden of andere leggen kunnen. Zy is gemeenlyk 6. voet lang, derdehalf breed, en drie hoog.

Kool-schepen, hieten die schepen, welke in Engeland de steenkoolen, die 'er in plaats van hout gebruikt worden, van Newcastle halen, en naar andere plaatzen vervoeren.

Kooperberget, hiet zo veel als Koperberg, is een slechte plaats in de Zweedsche provintie Dalecarlien, maar heeft heerlyke kopermynen.

Koopvaardy Schip, is een schip dat om koopmanschap te dryven naar andere landen vaart.

Kopeck, zie *Copecken*.

Kopenick, zie *Cöpenick*.

Kopien, zyn korte lanssen, die de Poolsche Hussaren en andere ruiters gebruiken, en welke omtrent zes voet lang zyn. De Hussaren binden ze met een zyden draad of band aan 't gewricht van de hand, en werpen ze naar den vyand. Missen zy hem, zo trekken zy dezelve met het touw weer terug, maar raken zy hem, zo laten zy de *kopie* in de wond steken, snyden den draad af, en grypen naar de sabel, om den gewonden vyand verders ter neer te hakken.

Koping, Köpingen, een kleine stad in Westermanland, niet ver van het meir Meler in Zweden. Zy dryft goeden handel met yzer.

Koping, kleine stad en slot op het Deensche eyland Arroe.

Kopitz, zie *Kopysz*.

Kopnitz, kleine oude stad in Groot-Polen, 6. mylen van Fraustad.

Koppelberg by Hamelen, is die berg waar in men verhaalt dat in 't jaar 1284. op een Kersdag een tovenaar 133. Hamelsche kinderen gedreven heeft, wyl hem de burgers het beloofde geld voor het verdryven van de Rotten, waar mêe zy geplaagt waren geweest, niet betalen wilden.

Koppeljagt, is wanneer iemand recht heeft om met den eigenaar of met een anderen op vreemden grond en bodem te jagen.

Koppenbrugge, zie *Coppenbrugge*.

Kopriunicza, stad in Pools Pruissen.

Kopstuk, is een Engelsche en Spaansche zilvere munt.

Kopurga, Coporio, vesting in Ingermanland, met een enkelen muur en 6. rondelen bevestigt, legt 6. mylen van Gama. De Moscoviters hebbenze in het jaar 1703. bemachtigt.

Kopysz, stad in het waiwoodschap Mscislaw in Littauwen, aan den vloed Nieper, wierd anno 1701. van de Moscoviters gefortificeert.

Korbole, vlek in de provintie Helsingen in Zweden, aan de vloed Liusna.

Korcor, zie *Carucore*

Korkora, stad in Africa in het koningryk Dancala in Nubien.

Korkosa, stad in Siberien, aan den rechten oever van de Oby, hoort den czaar van Moskovien toe.

Kornburg, marckgraaflyk-Brandenburgs amt in het markgraafschap Aanspach, niet ver van het steedje Wendelstein.

Kornick, zie *Swornick*.

Korom, vlek in neder-Ongaryen aan den Donau, waar de Theisse daar in valt.

Korsoe, kleine vesting aan de grote Belt, op het Deensche eyland Zeeland, benevens een goede haven, daar de gewoonlyke overvaart naar het eyland Fuhnen is.

Korsum, kleine stad aan den vloed Ross, in neder Volhynien of de Ukraine, is een van de beste steden der Cosacken, die 1648. hier een grote zeege op de Polen behaalden.

Korvenheim, Korbenheim, kleine stad en slot in 't hertogdom Kleef, aan de Geldersche grenzen.

Kösching, Kötzing, marktvlek benevens een pleeg-gericht in opper-Beyeren, in 't rent-amt Munchen gelegen.

Kosel, kleine en sterke stad met een sterk slot in 't vorstendom Oppelen in opper-Silesien, welke tot een goede pas dient. Het gantsche omleggende Weichbild heeft voordezen den hertoglyken titel gevoert.

Kosiack, slot en heerlykheid in neder-Crain, 6. mylen van Laybach, de vorsten van Aversperg toekomende.

Kosmonosi, slot en gymnasium van de vaders der godvruchtige scholen in de Buntslauer-kreits in Bohemen.

Kost, slot in de Buntslauer-kreits in Bohemen.

Kostaniza, zie *Castanowitz*

Köstau, Kæstau, stad, slot, en taamlyke heerlykheid in Histerryk, de Jezuiten van St. Veit aan de Pflaun toebehorende, welke hier een hooftman hebben.

Kostel, marktvlek in Middel-Crain aan de Kulp, tot de heerlykheid Grafenwarth behorende.

Kostelets, stad der koninglyke-kamer in de Kaurzimer-kreits in Bohemen, aan de Oder.

Kostelets, by genaamt op den Klarets, oud slot en marktvlek in de Kaurzimer-kreits in Bohemen, 3. mylen van Praag.

Kostelets aan de Orlits, schoon slot en marktvlek in de Koninggratzer-kreits in Bohemen.

Kosten, zie *Costen.*

Kostenblut, Silesisch steedje 3. mylen van Breslau, de abdy van St. Vincent te Breslau toekomende.

Köthen, residentie-stad en slot van den vorst van Anhalt-Köthen, in 't vorstendom Anhalt, 8. mylen van Leipzig. De tegenwoordige vorst, den 29. Nov. 1694. geboren, en Leopoldus genaamt, is den hervormden Godsdienst toegedaan, en heeft zich den 10. Dec. 1721. met Princes Friderica Henriette, jongste dochter van vorst Karel Frederik van Bernburg, in den echt begeven, die den 4. April 1723. gestorven is, waar op hy andermaal met Charlotte Friderica Amalia, vorst Frederik Willem Augustus van Nassau-Ziegen's dochter op den 21. Juny 1725. in huwelyk getreden is, waar uit den 12. Sept. 1726. prins Emanuel Lodewyk geboren is.

Kotnar, Kotinara, kleine stad in Moldavien, zesdehalf myl ten noordwesten van Jassy, is wegens den wyn, die daar wast, beroemt.

Kotzenau, vlek in 't vorstendom Liegnits in neder-Silesien, benevens een oud en sterk slot.

Kouper, kleine stad in de provintie Augus in noord-Schotland, 10. mylen van Edenburg, daar zich de Dichle in den vloed Yla stort.

Kowalewo, zie *Schönzee.*

Kowalow, stad in het waiwoodschap Brzest in Cujavien in groot-Polen.

Köwer, bergstad in opper-Ongaryen.

Kowno, Kauen, kleine stad benevens een kastellany in het waiwoodschap Drocki in Littauen, daar de rivieren Vilna en Niemen te zamen lopen, aan de Samogitische grenzen. De stad heeft houte huizen en een sterk kasteel, en is wegens haar goede mee bekent.

Kraak, zie *Caraques.*

Kraan, is een gebouw aan den oever der rivieren of der zee, met een balk die in de hoogte gaat, als een oyevaars-hals, maar van binnen met een rad voorzien, dat van iemand of met treden of met draien herom gedreven word, waar door met behulp van een sterk touw, waar aan een haak is, de goederen uit en in de schepen gehyst en geladen worden.

Kraanbalcken, zyn de houten om het ancker, wanneer het voor de kluis of het gat, daar het anckertouw door loopt, in de hoogte gehyst is, op te winden om verder uit het water gelicht te worden.

Kraanrecht, is een recht waar by de hoge overigheid belast, tot voorkoming van bedrog der scheepsluiden, en tot nut van de tollen, alle waren uit te leggen, uit te pakken, te wegen, en te meten, zo dat men aan zekere plaatzen met de waren stilhouden, en aan land komen moet.

Krack, zie *Monreal.*

Krackenthurn, stad in neder-Styermarken.

Krafzei, zo word de voorsnyder en schenker van den czaar van Moscovien genoemt.

Kraiburg, kleine stad aan den vloed Inn in Beieren, 7. mylen van Burckhausen.

Krakau, kleine stad en amt aan het Krakauer meir in 't hertogdom Mekelenburg, 2. mylen van Gustrau.

Krakow, sterk slot, vlek, en heerlykheid in het hertogdom Kleef, 2. mylen van Mœurs.

Krakowets, zie *Rood-slot*

Kralowits, stad in de Rackonitser-kreits in Bohemen, by dewelke een Cistercienser proosdy is, Teinizl genaamt, daar grote bedevaarten naar onze Lieve Vrouw gehouden worden.

Kralupen, zie *Hagendorf.*

Krampe, zie *Crampe.*

Kranichfeld, zie *Cranichfeld.*

Kranowits, steedje in het vorstendom Troppau in opper-Silesien, den vryheer van Reysewits toekomende.

Krapach, zie *Carpatisch gebergte.*

Krappits, stad in opper-Silesien in het vorstendom Oppelen daar de Prudnits en Oder te zamen lopen, benevens een schone burg, de graven van Redern toekomende, 12. mylen van Breslau.

Kraschau, slot aan de Beraun in de Rackonitser-kreits in Bohemen, heeft een hoge brug over een brede en diep doorsnedene rots, en is daarby met een sterken, hogen en ronden toren voorzien.

Krasnahoricka, zie *Grossna-Horcka.*

Krasnapol, kleine stad in de Ukraine, de Cosacken toekomende, 12. mylen ten westen van Bialogorod.

Krasnobrod, stad in het waiwoodschap Lublin in klein Polen.

Krasnojar, sterke grensstad in Siberien aan den vloed Jenisia, is sterk met Czaarsche Cosacken bezet.

Krasnokut, stad in de Ukraine.

Krasnolow, Krasnostow, kleine stad in Rood-Russien in het waiwoodschap Chelm, aan een klein meir, 't welk de vloed Wieprz maakt. Zy is sterk, en heeft een kastelany, gelyk ook een bisschop, die anders te Chelm resideert.

Kratzig, Kratzgau, schoon slot en heerlykheid in het Silesische vorstendom Schweidnits, den vryheer van Zedlits toekomende.

Kraupen, zie *Graupen*.

Krauta, Crautheim, kleine stad en slot aan de Jagst in Franckenland, keur-Ments toekomende, 2. mylen van Mergentheim.

Krayenberg, Creyenberg, oud slot en amt tusschen Eysenach en Saltzungen in Thuringen, wiens amthuis te Tieffenort is, hoort den hertog van Saxen-Eysenach toe.

Kreek, of de Kriek, is het styve vooruitstekende hout aan de voorsteven van een schip, waar op de leeuw de voorste poten legt, en dit hout maakt de voorste snee van den buik uit, waar door het water gebroken word.

Kreglingen, zie *Creglingen*.

Kreits, is een deel van het H. Roomsche ryk, 't welk uit veel naburige landschappen bestaat, en veel Ryksstanden in zich begrypt. Daar zyn 10. zulke kreitzen, namentlyk de Oosterrykfche, Burgundische, die eigentlyk niet meer daar onder behoort, de keurvorstlyke of neder-Rhynsche, de Beyersche, Frankische, Zwabische, opper-Rhynsche, Westphaalsche, opper- en neder-Saxische. Ieder kreits heeft een of twe Directeurs, of uitschryvende vorsten, waar van de eene geestlyk, de andere wereltlyk is. Deze beroepen de kreits-Standen, en voeren in derzelver vergadering het Directeurschap. Zo heeft ieder kreits ook een kreits-overste, wiens amt is (1.) vlytig acht te geven of en waar 'er een krygs-oproer, monsterplaats en andere te zamenrotting in de kreits ontstaat; (2.) daar op naar vereisch van het over 't hooft hangende gevaar, of dat ten minsten te vrezen staat, zonder uitstel de gene, daar hy over gestelt is, op een bequame plaats te zamen te roepen en te beraadslagen; (3.) hoe sterke hulp van ieder Stand tegen zulke dadelykheid te vorderen; (4.) de kreits van het naderende gevaar te bevryden; en (5.) tegen de landsrust-verstoorders en andere overtreders der wetten den keyzerlyken uitgesproken ban, vonnis en andere straffen uit te voeren. Ieder kreits-overste heeft zyn adjuncten of toegevoegde, onder welke een de na-geordende genoemt word, wiens amt daar in bestaat, dat wanneer de kreits-overste nalatig is, of verhindert word, hy deszelfs plaats bekleed. De adjuncten, waar van 'er in ieder kreits 5. tot 8. zyn, zyn verplicht te zamen en in 't byzonder in voorvallende zaken, wat tot handhaving der landvrede nodig en goed is, na hun beste weten en raad voor te nemen en te doen.

Kreits-Associatie, zie *Associatie*.

Kreits-dagen, zyn in het H. Roomsche ryk, wanneer of alle Standen uit een kreits, of verscheyde kreitzen inzonderheid op een zekere plaats door haar gedeputeerden te zamen komen, en over de voorvallende zaken beraadslagen.

Kremelin, zo hiet des czaars residentie-slot in de stad Moskau, is een grote plaats, gelyk een taamlyke stad, met drie-dubbele dikke stene muren, en een diepe gracht omringt, ook wel met geschut en soldaten voorzien. In dit slot zyn behalven twe kloosters veel stene kerken, midden op de plaats de hoogste toren Juan Welike, of het grote huis genaamt, die met verguld blik bedekt en vol klokken is; naast denzelven staat een andere toren, waar in die zeer grote klok hangt, die 356. centner weegt, en ten tyde van den grootvorst Boris Gudenaw gegoten is, deze wierd op feestdagen of by inhaling der gezanten van 24. personen getrokken, maar is nu door 't vuur bedorven.

Kreminits, stad aan den vloed Bug in Masovien in Polen.

Kremmen, zie *Cremmen*.

Krempe, zie *Crempe*.

Krems, zie *Crems*.

Krems, zyn twe rivieren in Oostenryk, de grote Crems loopt voorby de stad van den zelven naam in den Donau, de kleine Krems valt beneden Ebersberg in de Traun.

Kremsier, zie *Cremsier*.

Kreppelhof, slot en heerlykheid des graven van Promnits te Sorau, in het Silesische vorstendom Schweidnits.

Kresno, stad in Bosnien in Ongaryen, aan den vloed Solenize.

Kreusen, zie *Creussen*.

Kreutberg, slot en heerlykheid in opper-Crain, 2. mylen van Laybach, den heer van Rasp toebehorende.

Kreutenberg, berg in de Oostzee, niet ver van het eyland Bornholm, daar veel kryt gegraven word.

Kreuts, grensvesting in het Windische land in Ongaryen.

Kreutsburg, zie *Creutsburg*.

Kreutsburg, stad in de Chrudimer-kreits in Bohemen.

Kreutzer, kleine scheydmunt, die voornaamlyk in Francken, Zwaben, Beyeren en aan den Rhyn zeer gemeen is; en waar van 'er 3. een keyzers-groschen maken. Een lichte kreutzer is 4. lichte penningen, alzo maken 5. lichte kreutzers een goeden batzen uit, 15. vier goede groschen, of 6. stuyvers 10. penn. 60. een keyzersgulden, en 90. een ryksdaalder kourant. Men heeft ook, voornaamlyk in Franckenland, goede kreutzers, waar van 'er ieder 4. goede penningen, alzo drie een goeden groschen, 4. een zwaren batzen, 48. 16. goede groschen of 26. stuyvers, 72. een ryksdaalder maken.

Kreyer, een soort van Lubecksche schepen.

KREYLSHEIM, ſtad, ampt en ſlot in Francken-land, aan den vloed Jagſt, den markgraaf van Anſpach toekomende, 3. mylen van Dunckelſpiel aan de Zwabiſche grenzen gelegen.

KRICHEN, dorp in Sileſien, anderhalf myl van Breslau, daar de Sileſiſche kamerpreſident de graaf van Neydhard een voortreflyk ſlot, tuin en heremitagie heeft laten aanleggen.

KRIEBENSTEIN, een goed ſlot in Meiſſen, een half myl van Waldheim aan de Zſchopau, een heer van Schönberg van de Pfaffrodiſche linie toekomende.

KRIEKENBERG, een amt in opper-Gelderland, 't welk door het Utrechtſche Vredens Tractaat 1713. aan Pruiſſen afgeſtaan, en ook in 't volgende jaar in den Badenſchen vrede bekrachtigt is.

KRIECHINGEN, zie *Criechingen.*

KRIGLA, kleine ſtad in opper-Styermarck, een myl van Bruck.

KRILOW, zie *Krylow.*

KRIMSKY, zie *Crim.*

KRINCK, marktvlek in Hiſterryk, tot het graafſchap Mitterburg behorende.

KRINOCK, vlek benevens een goede haven in Schotland, aan een meir van denzelven naam, daar het paquetboot uit Ierland aankomt en afvaart.

KRISNE, graafſchap in Sclavonien, 't welk een ſchoon koorn- en wyn-gewas heeft. De hoofdſtad Kriſna is van een middelmatige grootte.

KROCK, kleine ſtad op het eyland Mula, 't welk een van de Weſterſche eylanden by Schotland is.

KROCKA, zie *Crockau.*

KROISENECK, prachtig ſlot in neder-Crain, een half myl van Laybach, den heer van Petergallo toekomende.

KROISSENBACH, ſlot en heerlykheid in neder-Crain, den graaf Barbo toebehorende.

KROMSTAFS-LEEN, worden de geeſtlyke lenen in Duitsland genaamt, van den krommen ſtaf, dien de biſſchoppen tot een teken van hun geeſtlyk gezag voeren.

KROONS-AMTEN IN ENGELAND, zyn negen in getal, naamlyk de groot Senechal, de groot Kancelier, de groot Schatmeeſter, de preſident van des konings geheimen raad, de Zegelbewaarder van het geheime zegel, de groot Kamerheer, de groot Conſtabel, de groot Marſchalk, en de groot-Admiraal van Engeland. Het amt van groot Senechal is ingetrokken, en de amten van groot Kancelier, Schatmeeſter, geheime zegel-bewaarder, en Admiraal worden zomtyds door Commiſſariſſen bedient.

KROONS GROOT-KANCELIER, EN ONDER-KANCELIER VAN POLEN, hebben twee zegels in bewaring, de eerſte het grote, de laatſte het kleine. Zy verzegelen de koninglyke bevelen, geven acht dat de rykswetten en de vryheid der republiek niet door intrigues van vreemde potentaten gekrenkt werden, en een daar van moet altyd van den geeſtlyken ſtaat zyn. De Groot-Kancelier van Littauen heeft byna gelyke verrichtingen in dat hertogdom, en ook zyn onder-of vice-Kancelier.

KROON BEDIENDE VAN POLEN, zie *Ryks-Amtenaren.*

KROONS GROOT VELDHEER IN POLEN, zie *Veldheer.*

KROONS GROOT MAARSCHALK IN POLEN, is de grootſte wereldlyke ſtaats-dienaar des koningryks, en heeft het opzicht over den hof-ſtaat. Hy beroept de Senatoren op de ryksdagen, en bezorgt daar toe al het nodige, zo dat hy ok de beſluiten van den ryksdag publiceert. De Groot Maarſchalk van Littauen heeft in het groot-hertogdom by na het zelve te verrichten als de kroons groot Maarſchalk in Polen. Beyde hebben hun onder-Maarſchalken, welke in hun afwezendheid derzelver amt waarnemen.

KROONS GROOT SCHATMEESTER VAN POLEN, en GROOT SCHATMEESTER VAN LITTAUEN, deze hebben de ſchatten en de inkomſten der republiek in bewaring, ook de koninglyke cieraden, kleinodien en papieren. Zy hoeven noch den koning noch deszelfs bediendén rekenſchap van hun ampt te geven, maar daar worden van de gehele republiek zekere commiſſarien toe benoemt, die de rekeningen onderzoeken moeten. Beyde hebben hun hof-ſchatmeeſters, die hun amt by haar afwezen waarnemen.

KROON, ONDER DE KROON TE HAMBURG, hiet wanneer de 180. op de zaal van het raadhuis te zamen komen, en aldaar onder de opgehange kerk-kroon met kaarſſen ergens een beſluit over nemen.

KROONWERK, zie *Croonwerk.*

KROPBIN, groot vlek in het hertogdom Mecklenburg, 3. mylen van Roſtok.

KROPFSBERG, zeer hoog berg-ſlot in het graafſchap Tyrol, tot de heerlykheid Ratenberg behorende.

KROPPEN, ſteedje in Lyfland in de provintie Letten, aan den vloed Woye, welke niet ver van hier een meir maakt.

KROPPENSTADT, ſteedje en Weichbild in het vorſtendom Halberſtad, onder het amt Gruningen behorende. Hier bevind zich een bende ruiters van 30. man en een officier, die van de oude biſſchoppen geſticht zyn, en op order der Halberſtadſche regering tot executie en andere verrichtingen gebruikt worden, waar voor ieder een zeker ſtuk land, dat hy zelfs bebouwen moet, in plaats van betaling geniet.

KROPWNA, kleine vloed in Littauen, die tuſſchen Dubrowna en Orſa in den Nieper valt.

KROSE, kleid vlek in de provintie Samogitien in Littauen.

KROTTDORF, zie *Crottdorf.*

KRUID EN LOOD, hiet by de ſoldaten zo veel als buskruid en kogels.

KRUISDAALDERS, Spaanſche Nederlantſche munt, welke benevens de Trierſche, Keulſche, Burgundiſche en de meeſte Hollandſche en Zwitſerſche Daalders naar den Burgundiſchen voet gemunt zyn, en darom maar 30. groſchen of 50. ſtuivers gelden.

KRUISSEN, zo word het heen en weer zeylen der ſchepen genaamt, 't welk op 't een of 't ander deel van de zee geſchied om de zee-rovers te ſtoren, dat zy de koopvaardy ſchepen niet nemen kunnen.

KRUISKUSSEN, word by de Ruſſen zo hoog als een eed gehouden.

Kruisvaarten, zie *Croisade.*

Kruis steng, is de steng waar aan de Rêe van het Kruiszeyl vast is. Van dezelve waait de vlag van de Schout by nacht.

Kruistocht, zie *Croisade.*

Kruis zeyl, is het zeyl dat boven de mars aan de bezaansmast word vast gemaakt, en het welk door dezen naam van andere Braamzeylen onderscheyden word.

Krukstown, kleine stad in het landschap Renfroana in zuid-Schotland, 2. uren ten zuiden van Renfrew.

Krulich, heren-stad en slot in de Leutmeritzerkreits in Bohemen, aan de grenzen van Glats en Moravien.

Krumbach, zie *Grumbach*

Krumlau, stad en slot aan de Mulda in de Pragenzer-kreits in Bohemen, benevens den titel van een vorstendom, 18. mylen van Praag. Voormaals quam het den vorst van Eggenberg toe, maar toen de manlyke stam van dit vorstlyk huis 1717. met Johan Christiaan, een prins van 12. jaren, uitstorf, is dit vorstendom deszelfs beyde nagelate zusters toegevallen. Maar anno 1723. is de vorst van Schwartzenberg van den keyzer tot hertog van Krumlau verheven.

Krumlow, stad benevens een schoon slot in Moravien, 3. mylen van Znaim, komt den vorst van Lichtenstein toe.

Krumsdorf, vlek, slot en amt een half myl van Weimar, den hertog van Weimar toekomende. Daar is een schone Fazantery.

Krupka, kleine stad in de Leutmeritsche-kreits in Bohemen, heeft schone tinmynen, 10. mylen van Praag.

Krupp, zie *Crupa.*

Kruska, gewichtige pas door het gebergte Nuzlak in Bosnien.

Kruswick, stad in het waiwoodschap Inowlocz, aan het meir Guplo in groot-Polen, daar Piastus, de stamvader van vele Poolsche koningen en alle Silesische hertogen, gewoont heeft.

Krygs boukunst, is een wetenschap welke leert een plaats zo voordelig met grachten, wallen en bolwerken te bevestigen, dat men den aanval van een machtigen vyand met een kleine bezetting kan afweren.

Krygs Cassa, zie *Cassa.*

Krygs kommissaris, staat onder het bevel van den opperkommissaris, en monstert niet alleen de troepen, maar bezorgt ook de betaling. Boven dat worden hem de regiments-lysten overgegeven, en hy ontfangt het geld tot betaling der troepen.

Krygs- of Oorlogs-schepen, zyn van vyfderly soort, die van den eersten rang voeren 14. tot 1500. tonnen, en zyn met 70. tot 120. stukken uitgerust; die van den tweden rang voeren 11. tot 1200. tonnen, en 56. tot 70. stukken; die van den derden rang voeren 8. tot 900. tonnen, en 40. tot 50. stukken; die van den vierden rang voeren 30. tot 40. stukken, en 5. tot 600. tonnen; en die van den laatsten rang 300. tonnen met 18. tot 20. stukken.

Krygs raison, zie *Raison de Guerre.*

Krygs raad, is een vergadering welke in des generaals tent gehouden word: daar toe worden de voornaamste krygshoofden geroepen, benevens den opper-ingenieur, om hun raad op het geen door den generaal voorgestelt word te geven.

Krylow, stad in Rood-Russien aan den vloed Bug in het waiwoodschap Belczo in Polen.

Krylow, kleine bevestigde stad in neder-Volhynien, op een klein eyland, 't welk de vloed Tasmin maakt, die aldaar in den Nieper valt.

Krzeminieck, stad en kastelany in Volhynien, benevens een berg-slot, 't welk de stad kommandeert, in Polen.

Krzimiz, sterk-slot dicht by Pilsen in Bohemen.

Kudack, Hudock, vesting aan den Nieper, in het waiwoodschap Kiow, in de Ukraine, de Cosacken toekomende.

Kuetach, marktvlek en vrouwen klooster in 't bisdom Augsburg.

Kuffstein, kleine sterke stad in Tyrol aan den Inn-stroom, 8. mylen beneden Inspruck aan de Beyersche grenzen, en het slot Gerolzegg, dat daar op een rots legt word voor onoverwinlyk gehouden. Deze plaats wierd anno 1703. door den keurvorst van Beyeren verovert, maar moest na den slag by Hochstädt den keyzer weer afgestaan worden.

Kuhmarck, (zo veel als koeje-markt) een groot woud in opper-Hessen by Stauffenburg, waar in eertyds een grote beestemarkt gehouden wierd, die wegens de vele roveryen die 'er gepleegt wierden, afgeschaft is.

Kuhndorf, slot en amt in 't Hennebergsche gebied, 5. uren van Schleusingen, heeft voor dezen tot de Saxen-Zeitsche lands-portie behoort, maar staat tegenwoordig zedert 1718. onder 't gebied van keur-Saxen.

Kuhlernæse, koninglyk amt in Brandenburgs Pruissen.

Kul, hiet by de Turken en slaaf, en dezen titel geven zich alle de gene, welke bedieningen en gagen van den groten Sultan genieten. Ja de groote-vizier acht het zich zelfs voor een eer zich een Kul des Sultans te noemen, nademaal deze titel veel meer als onderdaan betekent. Alle die den zelven voeren, geloven, dat zy, wanneer zy op order van den Sultan hun hoofd over geven, rechtdraats in 't Paradys komen.

Kulen, vlek in 't Holsteinsche in 't amt Neu-Munster, ten oosten.

Kulp, vloed welke in Crain ontspringt, en zich op de Sclavoonsche grenzen in de Sau ontlast.

Kummotnoy Kluzion, is in Moscovien een kamer-heer die den Sleutel draagt.

Kuna, kleine stad in het waiwoodschap Braslaw, 2. mylen van Braslaw in Polen.

Kunast, Kynast, oud hoog-graaflyk Schafgotsch berg-slot op den Reuzen-berg in het vorstendom Silesien, anderhalf myl van Hirschberg, 't welk zyn aanzien voor 't grootste gedeelte verloren heeft, niet van den vyand, maar van het onweer dat 'er dikwils ingeslagen is.

KUNAV, KUNOV, ruim vlek niet ver van Opatov in Sendomir in klein Polen.

KUNEBURG, zie *Koneburg*.

KUNGSBERG, vlek in 't vorstendom Troppau in opper-Silesien.

KUNIGL, voornaam graaflyk geslacht in Tyrol.

KUNITS, aanzienlyk kamer-goed in 't vorstendom Liegnitz in neder-Silesien, aan een groot meir, een myl van Liegnitz.

KUNNERT, zie *Hornat*.

KUNSBERG, KONINGSBRUCK, heerlykheid en kleine stad benevens een aanzienlyk slot aan de Pulsnits in de opper-Lausits, 2. mylen van Caments, aan de Meisnische grenzen, heeft eertyds den burggraaf van Dona toegekomen, maar hoort tegenwoordig een weduwe Baronesse van Schellendorf.

KUNTZELSAU, fraai en welbewoont Ganerben steedje aan den vloed Kocher in Franckenland, niet ver van Ingelfingen, heeft goed wyngewas, en dryft sterken handel.

KUPAQUOA, COPOABA, berg in de Portugeesche Capitania Paraiba, in Brazilien in zuid-America, welke niet alleen enige zilver-aderen heeft, maar ook gezegt word een groenen steen uit te leveren, die de buik-pyn stilt, wanneer men hem op het lyf legt.

KUPFFERBERG, (KOPERBERG) kleine stad in Gestricia in Zweden, by den Koperberg, waar in beroemde kopermynen zyn.

KUPFFERBERG, oude berg-stad in 't vorstendom Jauer, op het Silesische Reuzen-gebergte aan de Bober, de vryheren van Furst toekomende.

KUPFFERBERG, stad en amt in 't bisdom Bamberg in Franckenland.

KUPFFERBERG, kleine stad aan den vloed Altmuhl, in 't bisdom Aichstedt in Franckenland.

KUPFFERBERG, berg-plaats in de Aartsbergsche-kreits in Meissen, aan de Boheemsche grenzen, niet ver van Wiesenthal, daar koper-mynen te vinden zyn.

KUPFFERGRUND, zand-bank, niet ver van de Jutsche-kust, 5. mylen ten zuid-Oosten van het eyland Lesau gelegen.

KUPINAU, KUPINOVA, Turksche plaats en Palancka in Servien, aan de Sau, byna tegen over Sabaz.

KUPPENHEIM, stad aan de Mur in 't Mark-graafschap Baden, niet ver van Baden in Zwaben.

KUR, grote vloed in Azien, die in Georgien ontspringt, en in de Caspische-zee valt.

KURAS, bestaat uit een yzer borst en ruggestuk, en gaat van de schouderen naar onder tot aan den gordel.

KURASSIER, zie *Curassier*.

KURCZAHAN, kleine vloed in Podolien, welke beneden Bender in den Dniester valt.

KURDRUMIE, kleine stad in het graafschap Buchan in noord-Schotland, aan den vloed Dee, 7. mylen ten noord-westen van nieuw-Aberdeen.

KURMICK, stad in het waiwoodschap Posen, in groot Polen.

KURZWIZ, slot en heerlykheid in 't vorstendom Liegnits in neder-Silesien, dat den keyzer toekomt.

KUSMODEMIANSKI, middelmatige grote stad aan den vloed Wolga, in het Czeremische Tartaryen, daar zich een Russische Waiwode ophoud, 32. myl. van Nisi-Novogrod.

KUSSEL, stad en amt in 't hertogdom Tweebruggen, aan den vloed Klahm, 2. mylen van Meisenheim.

KUST, is zo veel als de zee-oever.

KUTTENBERG, zie *Cuttenberg*.

KUTTENPLAN, markt-vlek in de Pilsner-kreits in Bohemen tegen de Palts, daar een sterke koren-handel gedreven word.

KUXHAFEN, zie *Cuxhafen*.

KUYNDER, kleine, maar eniger mate bevestigde stad in het graafschap Sevenwolden, daar de vloed Kuynder in de Zuider-zee valt.

KUYSSIN, stad in Podlachien, in Masovien, in Polen.

KYAKYA, HIAKIANG, stad in de provintie Kiamsi in China aan den vloed Can, wiens omleggende grond zeer koorn- en vrucht-ryk is.

KYATS, stad in het waiwoodschap Cracau, in klein Polen.

KYBURG, graafschap en berg-slot in Zwitzerland, het canton-Zurich toebehorende. Tegenwoordig word het een landvoogdy genoemt, en het slot legt een halve myl van de stad Winthertur.

KYFHAUSEN, zie *Kiffhausen*.

KYKELLEW, twe rivieren in Zevenbergen, waar van de kleine in de grote valt, en daar na zich in de Marosch stort.

KYKELLEYAR, stad in Sevenbergen, aan den kleinen vloed Kekellew.

KYLA, kleine stad in Zweden, aan de west-Gotsche provintie Wermeland, wiens inwoners zich met de visch-vangst en bergwerken generen.

KYLBURG, stad en amt aan den vloed Kyl, den keurvorst van Trier toekomende, 5. mylen van de stad Trier.

KYLE, provintie van zuid-Schotland, welke ten noorden aan Cuningham, ten oosten aan Cluydesdale, ten zuiden aan Nithesdale, Galloway en Carrick, ten westen aan den zee-boezem van Cluyd grenst. Zy is vruchtbaar en volkryk, en de vloed Kyle scheyd ze in het zuid-en noordlyke deel.

KYLIA, zeer sterke stad in Bessarabien, aan den mond van den Donau, daar hy in de Zwarte-zee valt, de Turken toekomende.

KYLL, vloed, welke aan de Limburgsche en Guliksche grenzen ontspringt, en zich beneden Trier in de Moezel stort.

KYNAIRDE, voorgebergte in 't graafschap Buchan in noord-Schotland, 't welk zich ten noorden in de Duitsche-zee uitstrekt.

KYNAST, zie *Künast*.

KYNETON, stad in Herefordshire in Engeland.

KYNONST, sterk berg-slot in 't vorstendom Jauer in Silesien, een half myl van Warmbrunn.

KYOW, zie *Kiow*.

KYTBURG, graafschap in de opper-Rhynsche-kreits, de Wild- en Rhyn-graven van Daun toekomende.

KYRITZ, kleine welbewoonde stad in het land-

schap

ſchap Priegnits, in de mark-Brandenburg. Behalven den ſtads raad is daar ook een leenrichter, en ſchout-amt, en het hier gebroude bier word moord en doodſlag genaamt, maar 't welk tegenwoordig diergelyke ongelukken niet veroorzaken zal.

Kyrmen, vloed in Finland, die zich in den Bothniſchen zee-boezem ontlaſt.

Kyrn, Kirn, kleine ſtad in de neder-Palts, aan het graafſchap Spanheim, niet ver van de Nahe, heeft den naam van het water Kyr dat 'er door loopt. De eene helft daar van hoort den Rhyngraaf van Daun, en de andere helft na 't afſterven van de Rhyn-graaflyke Kyrburgſche linie den vorſt van Salm. Het ſlot daar by hiet Kirburg, is ſterk, en hoort den vorſt van Salm alleen toe.

Kyschow, ſteedje of ſtarosdy in Pomerellien in 't Poolſch-Pruiſſen.

Het overige zoekt op de letter C.

L.

Laabia, ſtad in Servien in Ongaryen, de Turken toekomende.

Laag van 't geschut, Battery, is een menigte van Canonnen op een ſchip, die op beyde zyden van voren tot achteren geplant zyn. De grootſte ſchepen hebben drie laagen, waar van de eerſte de laagſte is, de andere vind men op het twede verdek. Een ſchip de volle laag geven, betekent met alle de canonnen van de eene zyde des ſchips het andere vyandlyk beſchieten.

Laakik, vloed in gelukkig-Arabien in 't vorſtendom Mecca, daar hy in de Rode-zee valt.

Laar, ſtad in Perzien, heeft in haar nabuurſchap een berg, daar een koſtlyke balzem door een kleinen ader uitzweet, welke het ſouvereinſte geneesmiddel tegen alle vergift is, zo dat 'er noch geen vergift gevonden is, 't welk deze balzem, niet weerſtaan zou.

Laas, kleine ſtad in Crain, en de hoofdſtad van 't kleyne landſchap Kacſeole.

Laasphe, ſteedje in Wetteravien, den graaf van Sayn en Witgenſtein toekomende. Het daarby op een hoge rots leggende ſlot Witgenſtein is de reſidentie van den regerenden graaf van Sayn en Witgenſtein.

Laba, Laha, ſtad aan den vloed Teyg, in neder-Ooſtenryk, aan de Moraviſche grenzen, 8. m. van Wenen.

Laba, vloed aan de Moskoviſche grenzen, valt by de ſtad Laba in het meir Ladoga, en ſcheyd Moſcovien van Ingermanland.

Labach, zie *Laubach*.

Labadisten, zyn Chriſtenen, dus na hun voorganger Jean Labadie genoemt, die zich te Wiwert een dorp in Vrieſland in Weſtergoe neergezet hebben. Zy komen met de Gereformeerden in alles over een, maar hebben 1670. zich van hen afgezondert, wyl zy niemand tot het H. Avondmaal hebben willen toelaten, als die zy uit zekere bewyzen voor wedergeboorne houden kunnen, willen ook geen andere kinderen als van zulke wedergeboornen dopen, anders zy den doop zo lang uitzetten, tot zulke kinderen volwaſſen zyn, en zelfs diergelyke proeven van hun wedergeboorte kunnen afleggen. Zy bevinden zich tegenwoordig meeſt in Penſylvanien in noord-America.

Labarum, is een ronde Machine van een koſtelyk ſtof, aan beyde kanten met franjen en quaſten voorzien, die van de Rooms-katholyken by hun omgangen in plaats van een vaandel voorgedragen word. Boven daar op ſtaat of een gekruiſt Chriſtus-beeld, of dat van de Lieve Vrouw of enig ander Heylig. De ſtudenten gebruiken het meeſt in hun Congregatien, die byna alle zondagen in tegenwoordigheid van hun preſident gehouden worden, en waar in of voor de ziel der overledenen gebeden word, of de heiligen van de maand voorgeſtelt, of ook zekere zedelyke ſermoenen gehouden worden.

Labasin, zie *Albazin*.

Laber, open markt-vlek met een ſlot op een rots in de opper-Palts aan den vloed Laber, en aan den poſtweg van Neurenberg naar Regensburg.

Labes, kleine ſtad in achter-Pommeren, aan de Rega, heeft een Præpoſituur, en hoort de heren van Borck toe, die hier ſlotgezetenen zyn.

Labes, ſtad in een gebergte van den zelven naam in het landſchap Bugia, in Africaanſch Barbaryen, onder Algiers behorende.

Labia, zie *Laabia*.

Labiaw, kleine ſtad en ſlot, benevens een koninglyk Pruiſſiſch kamer-amt in het landſchap Samland, in het Brandenburgs-Pruiſſen, 6, mylen van Koningsberg aan den vloed Deime, welke door de ſtad en rontom het ſlot gaat, waar van een arm een vierendeel uur achter Labiaw in het Haf valt, de andere valt aanſtonds ter rechten in de vaart, die drie mylen lang is, en de Gilge met de Deime verenigt.

Labourd, zeker gebied in Gaſcogne, aan neder-Navarre.

Labsa, Lassach, ſtad en vorſtendom in het gelukkig Arabien, niet ver van de Rode-zee.

Labyrinth, Doolhof, word in 't gemeen zodanige plaats genaamt, welke met zo veel door een lopende wegen doorſneden is, dat men 'er bezwaarlyk uitkomen kan. Daar van word een zware of verwarde zaak ook een Labyrinth genaamt.

Lacedæmon, voor dezen ook Sparta, hedendaags Miſitra genaamt, de hoofdſtad van het Landſchap Zaconia in Morea, aan den vloed Vaſilipotamo. Zy is ruim, heeft twee grote voorſteden, en een citadel op een rots, in 's gelyks een biſſchop, onder den aartsbiſſchop van Corinthen behorende. De Venetianen hebben deze ſtad 1687. verovert, maar ook weer verloren.

Lacerotte, zie *Lancerotte*.

Lachen, hooft-vlek in het landſchapje Marck in Zwitzerland, 't welk de Zurigers 1712. innamen.

Lacheteit, blodigheid, vertzaagtheid, laffe daad.

Lachol, kleine ftad in het landfchap Cluydesdale in zuid-Schotland, 4. uren ten zuid-oosten van Glafcow.

Lachte stroom, in het vorftendom Zel, heeft een bron niet ver van Sprackenfel, loopt door verfcheyde Kerfpels, en na dat hy met enige kleine rivieren vermeerdert is, valt hy tusfchen Lachteftein en de ftad Zelle in de Alle.

Lack, zie *Biffchops-Lack*.

Lack, flot aan de Platten-zee in neder-Ongaryen, 5. mylen van Canifcha.

Laconia, zie *Zaconia*.

Lacowitz, ftad in het waiwoodfchap Novogrodec in wit-Rusland. Zy is op de nieuwe wyze gefortificeert.

Lacus, Lac, Lago, een meir, is een ftilftaande groot en zoet water, dat met geen zee verknocht is, ten zy het door een uitvloed gefchiede, en 't welk zo diep is, dat men het van een moeras onderfcheyden kan.

Ladenburg, kleine ftad in de neder-Palts aan den Neckar, benevens een oud-flot, een myl van Heidelberg. De helft daar van hoorde voor dezen den keurvorft van de Palts, maar zedert 1673. komt het den bisfchop van Worms alleen toe.

Ladies, zo worden de dochters der hertogen, mark-graven, en graven in Groot-Brittannien met byvoeging van haar doopnaam genoemt, gelyk de zoons Lords getituleert worden.

Ladizin, ftad in het waiwoodfchap Braclow in klein Rusfien in Polen.

Ladoga, kleine ftad in Mofcovien, in 't vorftendom Novogrod-Weliki, aan den vloed Wolchova.

Ladoga, beroemt meir tusfchen Novogorod-Weliki, Ingermanland en Lyfland, waar van het vyfde deel de Moskoviters, het overige de kroon Zweden toekomt. Het heeft in de lengte 36. en in de breedte 20. Duitfche mylen, word voor het grootfte en vifchrykfte van Europa gehouden, en de vloed Nieva verknocht het met den Finlandfchen zeeboezem, ook heeft het de overlede Czaar Petrus I. door een vaart met het meir Onega laten te zamen graven.

Ladrone, ftad en graaffchap aan het meir Idro in 't bisdom Trent, waar van de aeloude graven van Ladron of Lodron den naam voeren.

Læderen, hinderen, fchadelyk zyn, ook beledigen, bedriegen.

Laen, is een Chineefche munt, in waarde een ducaat.

Lagan, vloed in het landfchap Ulfter in Ierland, welke zich in de baai van Knocfergus ftort.

Lagau, commandery van de Johanniter-orde in de nieuwe-mark-Brandenburg.

Lage, kleine ftad en amt in 't hertogdom Mecklenburg, aan het water Reckenits.

Lageland, zie *Langeland*.

Lagemann, is een adelyke bediende in Zweden en Finland, die over een zeker ftreek lands te bevelen heeft, de justitie daar in adminiftreert, en onder den lands-Heufding ftaat. Dit amt komt met de land-droften in Duitfland over een.

Lagenia, Leinster, Lemster, Leinigh, Lein, een van de 4. provintien in Ierland, welke ten noorden aan Ulfter, ten weften aan Connaught en Mounfter, en ten zuiden en ooften aan de Ierlandfche-zee grenft. Haar grond is op veel plaatzen vruchtbaar, egter moerasfig. Men deelt ze in twaalf graaffchappen, naamlyk Wexford, Wicklo, Dublin, Eaft-Meath, Louth, Longford, Weft-Meath, Kings, Queens, Kilkenny, Caterlagh en Kildare. Naar deze provintie word altyd de oudfte van de nakomelingen des beroemden generaals en hertogs, Frederik van Schonberg, die 1690. in een flag in Ierland fneuvelde, hertog van Leinfter genaamt.

Laghi, ftad in gelukkig-Arabien.

Laghlyn, Lowghlyn, dorp aan den vloed Barrow, in het graaffchap Caterlagh in Leinfter in Ierland. Deze plaats heeft zitting en ftem in 't Parlement van Ierland.

L'agio, zo noemt men het opgeld 't welk men in de wisfel op goed-tegen flecht-geld geeft, dit is altemets wel 16. of 20. ten hondert, na dat de wisfelloop hoog of laag is.

Lagny, kleine ftad aan den vloed Marne in het landfchap Brie, benevens den titel van een graaffchap, 6. mylen van Parys, heeft een beroemde Benediktyner-abdy.

Lago di Bagni, klein meir in Italien, 3. mylen van Tivoli een ftad in Campagnia di Roma, in den kerkelyken ftaat, waar uit de witte ftroom Albula of Albuneus zyn oorfprong neemt. In dit land-meir vind men met de grootfte verwondering 6. dryvende eylanden, Barchettes genaamt, die alle by elkander leggen, en dat aan de zyde daar de wind ze heen dryft; als men 'er maar een weinig aanftoot kan men ze draaien waar heen men ze hebben wil.

Lago di Como, is het grootfte meir in Italien, 't welk niet breed, maar twaalf Duitfche mylen lang is, Zwitzerland en Italien van een fcheyd, en in het landfchap Comofco in 't hertogdom Milaan legt. Dit meir verdeelt zich genoegzaam in 3. boezems, de een gaat ten noorden, en neemt den vloed Adda in, de andere gaat ten zuid-ooften, door welken de rivier Adda weer uit loopt, en de derde ftrekt zich ten zuid-weften uit, waar aan de ftad Como geboud is.

Lago di Garda, zie *Garda*.

Lago di Lugano, een meir tusfchen Milaan en Graauwbundter-land.

Lago Maggiore, Lago di Locarno, een groot meir in het hertogdom Milaan, niet ver van Locarno.

Lago d'Orta, een meir in het hertogdom Milaan.

Lago Salso, zie *Andoria*.

Lago Scuro, is een opene en flechte plaats in 't Ferrareefche gebied in Italien, heeft een brug en pas over den Po-vloed, maar de Franfchen hebben

ben ze in den laatften Spaanfchen oorlog verfterkt en bezet, om de keyzerlyken het ftropen in het Mantuaanfche te beletten, en de paffagie over den Poo-vloed te betwiften. Naderhand bedienden 'er zich de paufiyke troepen tegen de keyzerlyken van, en verfchanften zich daar zeer fterk, des niet tegenftaande wierd de plaats van de keyzerlyken zonder enige tegenweer weggenomen, en de aangelegde werken lieten ze in de lucht fpringen.

Lagos, fterke ftad in Portugaal in 't koningryk Algarve, niet ver van de haven Segrais, benevens een bisdom, 3. mylen van Silves.

Lagosta, Lagusta, zie *Augufta.*

Lagow, ftad in het waiwoodfchap Sendomir in klein Polen.

Lagow, een van de grootfte commanderyen van het heermeefterdom te Sonneburg in de nieuwemarck-Brandenburg, welke zich tot in Polen uitftrekt, en ook eniger maten de ftad Zilenzig onder zich heeft.

Laguna, hoofdftad op het Canarifche eyland Teneriffa, is wel geboud, heeft 2. kerken, 2. nonnen- en 4. munnike-kloofters, en is de refidentie-plaats van den gouverneur generaal van alle de Canarifche eylanden. In deze landftreek waft de lekkerfte malvazy en fek.

Lagune, zo word die plaats genoemt aan 't eynd van de Adriatifche-zee, welke wegens het doorbreken van een door de natuur gemaakten dyk 't land overftroomt heeft, waar uit vervolgens veel kleine meiren en eylanden ontftaan zyn, en Venetien zelf op 72. daar van geboud is.

Laha, zie *Laba.*

Lahn, zie *Löhna.*

Læhn, Lehn, fteedje in 't vorftendom Jauer in neder-Silefien, 6. mylen van Jauer aan de Bober, door wiens menigvuldige overftroming het dikwils geruineert is. Voor dezen wierd het Birckenau genoemt, maar heeft van het daarby leggende flot Lähnhuis den tegenwoordigen naam bekomen.

Lahneck, flot op een hoge rots aan de Löhne benevens opper-Löhnftein, daar de voorby varende fchepen tol moeten betalen, den keurvorft van Ments toekomende.

Laholm, kleine Zweedfche ftad, aan het zuider-Gotlandfche landfchap Halland, daar de vloed Lago in het Cattegat valt, benevens een fterk flot en haven.

Lahor, Pengab, hoofdftad van het koningryk Pengab in Azien, den groten Mogol toekomende; zy is groot, en voor dezen de refidentie van den Mogol geweeft.

Lahr, Lohr, heerlykheid, benevens een ftad van den zelven naam in de Ortenau, aan den vloed Schutter, 4. mylen van Straatsburg, over welke tusfchen de beyde huizen Baden-Durlach en Naffau-Saarbruk een grote ftryd geweeft is, welke eindelyk van den ryks-hofraad ten voordeele van het huis Saarbruck uitgewezen is, en bevolen het zelve daar van in 't bezit te ftellen.

Lajazzo, zie *Ajazzo.*

Laicheu, grote ftad in de Chineefche provintie Xantung.

Laici, zie *Leken.*

Lais, fteedje in de Lyflantfche provintie Efthland, is in den laatften oorlog bekent geworden.

Lalain, flot, vlek en graaffchap in Henegouwen, 2. mylen van Douay. Het is het ftamhuis der graven Lalain van Hoogftraten.

Laland, klein eyland in Denemarken in de Ooft-zee, niet ver van de zuidlyke kuft van het eyland Zeeland. Het brengt veel koorn, inzonderheid tarwe voort, dat de Hollanders ten dele weghalen. Het behoort tot het ftift Fuhnen, is 8. myl. lang en 5. breed, en heeft 6. kleine fteden, als Naskau, Safkœping, Nifted, Mariebo, Rœdby, en Halftadt.

Lalleve, klein landfchap in Vlaanderen aan de Leye by de grenzen van Artois.

Lama, de opper-priefter of paus der volkeren van Barantola, in zuidlyk Tartaryen in Azien, die van dezelve aangebeden en als een God ge-eert word. Zy geloven dat hy eeuwig leeft, en de Tartaarfche vorften fturen hem grote gefchenken. Lamas noemen de Chinezen ook hun Heidenfche Papen en geeftlyken.

Lamaneur, zie *Loots*, of *Lootsman.*

Lambach, ryke Benediktyner abdy in Oostenryk, aan den vloed Traun.

Lambale, kleine ftad in Bretagne, in 't gebied van S. Brieu, daar veel perkament gemaakt word.

Lambeck, barony in Brabant, dicht by Hall in Henegouwen, daar koning Willem III. in 't jaar 1692. campeerde, en den ridder de Grandval den 31. auguftus liet ter dood brengen, om dat hy van Vrankryk geld getrokken had om den koning te vermoorden.

Lamberg, dit vorftlyk en graaflyk geflacht heeft zyn zetel in Ooftenryk, en daar zedert 600. jaren gelyk ook aan het keyzerlyke hof de hoogfte amten bezeten. Anno 1707. wierd de keyzerlyke opperftalmeefter Leopoldus Matthias, graaf van Lamberg, in den Ryksvorften ftand verheven, zo dat altyd de oudfte van de Maximiliaanfche linie, die van Johan Maximiliaan, graaf van Lamberg, des keyzer Leopolds opper-hofmeefter afftamt, den vorftelyken titel voeren zal. Anno 1708. beleende de keyzer hem met het landgraaffchap Leuchtenberg; maar toen deze den 10. Maart 1711. zonder manlyke erven ftierf, volgde zyn heer vader Francifcus Antonius, keyzerlyke Conferentie-raad, Lands-hooftman van opper-Ooftenryk en ridder van het Guldevlies hem in de vorftlyke waardigheid en het landgraaffchap Leuchtenberg, en deze in December 1712. ook ftervende, wierd zyn oudfte zoon François Antoni, die den 30. Sept. 1678. geboren was, vorft en landgraaf van Leuchtenberg, keyzerlyke erf-lands-ftalmeefter des hertogdoms Crain, en der Windifche-Marck, ook opper erf-land kameraar en opper erf-lands-jagermeefter des hertogdoms Ooftenryk boven de Ens, welke den 19. Febr. 1713. met de princes Louifa Frederica Erneftina van Hohenzolleren-Hechingen in den echt trad, die evenwel in 't jaar 1720. weer geftorven is, en hy huwde ten twedenmaal met Maria Aloyfia gravin van Harrach,

ſtaatjuffer van de regerende keyzerin den 13. Febr. 1721. In den Badenſchen vrede 1714. is het landgraaffchap Leuchtenberg aan keur-Beyeren gereſtitueert.

Lambesse, kleine ſtad in Provence, 3. Franſche mylen ten noord weſten van Aix.

Lambet, kleine ſtad in Provence, daar gemeenlyk de vergadering der ſtanden van Provence geſchied, aan den vloed Durance, 4. mylen van Aix.

Lambeth, kleine ſtad in Engeland in de provintie Surrey, tegen over Weſtmunſter aan de Teems, die tegenwoordig tot de ſtad Londen behoort en gerekent word. Hier heeft de aartsbiſſchop van Canterbury een ſchoon paleys en zyn reſidentie.

Lambey, klein eyland in het graafſchap Dublin in Ierland.

Lambro, vloed in Italien, welke niet ver van het Comer-meir ontſpringt, en zich beneden Piacenza in de Po ſtort.

Lamborne, ſtad in Barckshire in Engeland.

Lambsheim, kleine ſtad in de neder-Palts, 3. uren van Worms, onder het amt Alzey behorende, dat voor dezen een ſterke plaats geweeſt is, en een fraai ſlot gehad heeft.

Lamego, ſtad in de Portugeeſche provintie Beira, niet ver van den vloed Douro, heeft een bisdom, dat onder den aartsbiſſchop van Braga ſtaat.

Lamego, vloed in Spanje, welke in Gallicien by het vlek Laſa ontſpringt, en in Portugaal in de Douro valt.

Lamenteren, klagen, jammeren, wenen.

Lames, ſteedje in achter-Pommeren, aan den vloed Rega, waar van zich de heren van Borcken erf- en ſlot- gezetene ſchryven.

Lampadouse, woeſt eyland in de Middelantſche zee, tuſſchen Malta en de kuſten van Tunis, 't welk onder Malta behoort, en heeft 15. mylen in den omtrek.

Lampasa, ſtad in Africaans Barbaryen in 't koningryk Conſtantine in Algier.

Lampgrad, Turkſche Palancka in Servien, aan den vloed Lamp, daar deze in den Donau valt.

Lampourdan, zie *Ampourdan*.

Lampsacus, Turkſche en beroemde ſtad in Natolien, aan den Helleſpont, heeft een Aartsbiſſchop.

Lamspring, kleine ſtad en klooſter in 't bisdom Hildesheim, waar in alleen Katholykſche Engelſchen wonen.

Lancaster, Lancashire, provintie in Engeland, welke ten noorden aan Cumberland en Weſtmorland, ten ooſten aan Yorck, ten zuiden aan Cheſter, en ten weſten aan de Ierſche zee grenſt. Zy is vruchtbaar aan weylanden en vee, voornaamlyk oſſen van een ongemene grootte.

Lancaster, de hoofdſtad der provintie van dezen naam, aan den vloed Luna of Lone, welke 6. mylen daar van in de Ierſche zee valt. Zy is groot, maar ſlecht bewoont, en heeft een ſterk ſlot, waar in de landſtanden vergaderen.

Lancelotta, een van de Canariſche eylanden by Africa.

Lancerotte, Lacerotte, een van de Canariſche eylanden tegen de Africaanſche kuſten in de Atlantiſche zee. De paarden, die hier voortgeteelt worden, houd men voor de ſnelſte lopers.

Lanceston, Launston, ſtad in Engeland in de provintie Cornwal aan den kleinen vloed Kenſey, welke zitting en ſtem in 't parlement heeft, en daar de landſtanden hun vergadering houden.

Lanchang, koninglyke hooft- en reſidentie-ſtad in 't Ooſt-indiſche koningryk Laos.

Lanciano, hoofdſtad van 't landſchap Abruzzo citra in Napels, daar in Mey en Auguſtus beroemde paardemarkten zyn, ook heeft zy een aartsbiſſchop, en wierd in November 1706. door een aardbeving zeer beſchadigt.

Lanckheim, kleine ſtad aan de Itſch, in 't vorſtendom Coburg.

Lancut, ſtad in het waiwoodſchap Ruſſien in Polen, hoort den vorſt Franciſcus Lubomirsky toe.

Landa, ſtad in het waiwoodſchap Kaliſch in Groot-Polen.

Land-Amman, zo hiet het opperhooft of de preſident in ieder Zwitſers canton, daar landsvergaderingen gehouden worden.

Landaff, kleine ſtad in 't graafſchap Glamorgan in zuid-Wallis aan den vloed Taff. Zy heeft een oud ſlot en een biſſchop, onder den aartsbiſſchop van Canterbury behorende.

Landau, kleine ſtad en ſlot aan neder-Heſſen, in het graafſchap Waldek, daar de gravin weduwe van Waldeck, Johanna uit het huis Naſſau-Idſtein, tegenwoordig haar vaſt verblyf houd.

Landau, beveſtigde ſtad aan den kleinen vloed Queich, aan de grenzen van de neder-Palts, welke onder neder-Elſas, en voornamelyk onder de landvoogdy Hagenau gerekent word, hoewel in de neder-Palts leggende, 2. mylen van den Rhyn, en tien van Straatsburg. 't Is een reguliere achthoek, en wierd 1702. den Franſſchen door de keyzerlyke en Ryks armee afgenomen. In 't volgende jaar veroverden ze de Franſſchen weder, evenwel wierd zy hun 1704. door de keyzerlyken en hunne bondgenoten andermaal ontrokken, waar op zy weêr onder 't getal der Ryksſteden gekomen is. Anno 1713. wierd zy na een twemaandige belegering wederom van de Franſſchen verovert, en is hun ook met al haar toebehoren 1714. in het Badenſche vredens-traktaat overgelaten.

Landau, kleine ſtad aan den vloed Iſer in neder-Beyeren, onder de regering van Landshut behorende, 16. mylen van Munchen.

Landau, Landon, kleine ſtad in de Lyflandſche provintie Letten, aan den kleinen vloed Eveſt.

Land-Boden, zyn de verkore gedeputeerden der Poolſche provintien op de landdagen, welke als gevolmachtigde op de ryksdagen verſchynen.

Land-dagen, zyn in de Ryksprovintien ter navolging van de Ryksdagen opgekomen, en beſtaanuit een algemene vergadering van den landvorſt en de ſtanden, om over de gewichtige zaken van het land te raadplegen. Zy zyn of algemene landdagen, wanneer de landsſtanden al te zamen beſchreven worden, of uitſchotdagen, wanneer de voornaamſte uit de ridderſchap en de kreits- of uitſchryvende ſteden maar ontboden worden. De landdags afſcheyd of

of recessen, die op dezelve opgestelt en besloten worden, hebben de kracht van een lands-constitutie, wet en statuut.

Land-dagen in Polen worden in ieder Waiwoodschap voor de algemene ryksdagen aangestelt, en in dezelve niet alleen de landboden verkoren, maar ook beraadslaagt wat op de ryksdagen in te brengen is, en volgens hun besluit worden de landboden met nodige instructien voorzien.

Land-dagen in Saxen, zyn een algemene vergadering der landstanden van de ridderschap en steden, welke de keurvorst van Saxen als landsheer door den geheimen raad laat uitschryven en door het gantsche land laat bekent maken. De eerste Classis, zynde die der ridderschap, bestaat uit prelaten, graven, vryheren en den adel. De andere Classis uit de steden. De prelaten, graven en vryheren maken een byzonder collegie uit, de ridderschap heeft een erfmaarschalk, zynde altyd een uit de Löserschè familie, daar na haar kreits-directeurs, en verdeelt zich in den kleinen en groten uitschot en de algemene ridderschap. Het verlies van een uit den kleinen uitschot word uit den groten, en dezes verlies uit de algemene ridderschap vervult. By de steden voert Leipzig het directeurschap, welke zich ook in den kleinen en groten uitschot en in de algemene steden verdelen. Onder den kleinen uitschot behoren Leipzig, Wittenberg, Dresden, Zwickau, Freyberg, Chemnits, Langensaltza en Torgau. In den groten zyn Annaberg, Weissenfels, Meissen, Eisenburg, Hain, Weissenzee, Hertsberg, Schmiedeberg, Schneeberg, Liebenwerda, Marienberg, Plauen, Neustad aan de Orla, Weyda, Delitsch, Wurtzen, Tenstädt en Sangerhausen. De overige algemene steden worden naar de kreitzen verdeelt, welke zyn (1.) de Keurkreits, (2.) de Thuringsche, (3.) de Meisnische, (4.) de Leipziger, (5.) de Aartsbergsche, (6.) de Voigtlandsche en (7.) de Neustädtsche kreits. Deze standen van ridderschap en steden hebben een raadgevende stem, en moeten verschynen waar en wanneer ze de landsvorst begeert te hebben, ook hangt de tyd hoe lang een landdag duren zal van de wil des landheers af, en van de gewichtigheid der beraadslagingen. Zie *Uitschot.*

Land-drost, is zo veel als een landshooftman.

Landeck, vlek in Franckenland, den markgraaf van Bareuth toekomende.

Landeck, een warmbad in Silesien by Reichstein in 't vorstendom Brieg.

Landeck, stad in Tyrol aan den vloed Inn.

Landeck, kleine stad in Pomerellen, in 't Poolsch Pruissen.

Landeka, stad in het graafschap Glats in Bohemen, aan de Silesische grenzen, daar een kostelyke minerale bron is.

Landen, kleine stad en meyery, in het Oostenryks Brabant, in 't quartier van Leuven, tusschen Hanaut en Tillemont, daar de hertog van Luxemburg den 29. Jul. 1693. koning William en den keurvorst van Beyeren wel uit het veld heeft geslagen, maar ook in den bloedigen slag 15000. van de beste soldaten heeft laten zitten.

Länden, hiet in een zekeren zin zo veel als krygsvolk aan een vyandlyke kust aan land zetten.

Landeron, kleine stad in Zwitzerland aan de Bieler-zee, tot het vorstendom Neuchatel behorende, is Katholyk. Deze plaats, benevens Cresfcier, wilde in 't jaar 1707. den koning van Pruissen niet voor haar wettigen landsheer erkennen, maar wierd, toen 'er enige compagnien landmilitie ingezonden wierden, wel haast tot reden gebracht, en ley den eed van getrouwheid af.

Landes, les Landes, zeker gebied in Gascogne in Vrankryk.

Landgraaf, is in Duitsland een vorstelyke waardigheid, en betekent zo veel als een landrechter, dien het opzicht over een zekere provintie van den keyzer opgedragen was, maar welke waardigheid na den tyd van keyzer Karel de Groot erfelyk geworden, en voornaamlyk met de beyde landen Thuringen en Hessen verknocht is.

Landhuis, is in de hooftsteden der Silesische vorstendommen een zulk gebouw, waar in de landstanden hun byeenkomst houden, en over de zaken des lands raadplegen.

Landing, zie *Descente.*

Ländler-boeren, worden in 't gemeen die gene genaamt, die in het land boven de Ens in Oostenryk wonen.

Landmannen, zyn gerechtspersonen in Zwitzerland, en de rechters in criminele zaken.

Landmarschalk in Oostenryk presideert in de vergadering der landstanden, en antwoort in derzelver naam op de keyzerlyke voorstelling.

Land-militie, zo noemt men in 't gemeen het land-volk, dat tot de defensie geschikt is. Zie *Uitschot.*

Lando, Stato di Landi, een taamlyke landstrek in Italien aan de Genueesche grenzen, tot het hertogdom Piacenza behorende.

Landpreiss, slot en heerlykheid in neder-Crain, den graaf van Wazenberg toekomende.

Landramitti, zie *Andramitti.*

Landrecy, Landrechies, kleine maar welbevestigde stad in Henegouwen, daar de Sambre vaarbaar word, de kroon Vrankryk toekomende, welke het 1659. door den Pyreneeschen vrede gekregen heeft. Zy wierd 1712. van de bondgenoten belegert, maar dewyl het Corps van Albemarle by Denain ongelukkig was, wierden zy genoodzaakt die plaats weer te verlaten.

Landria, Landriano, kleine stad aan de grenzen van het Milaneesche landschap Pavia, den graaf van Taverna toekomende.

Landsassen, (Landzaten) zo worden in Duitsland alle diegene genoemt, welke den keyzer niet onmiddelyk onderworpen zyn, maar zo wel voor hun persoon als ook wegen hun goederen onder een ryks-stand staan. In een oneigentlyken zin hiet men ook die gene een landzaat, die onder de eene overheit woont, en onder een andere zyn goederen heeft, welke daarom ook een persoon zyn kan, die anders een ryks-stand is.

Landsberg, stad benevens een oud slot in opper-

Beyeren op een heuvel, die door de Lech bespoelt word. Zy legt in het gebied Munchen, en heeft een landgericht. Het land daarom hiet het Lechthal.

Landsberg, kleine stad en amt in Meissen, 3. mylen van Leipzig, Saxen-Mersfeburg toekomende, is voordezen een beroemt Markgraafschap geweest.

Landsberg, in 't gemeen Nieuw-landsberg genaamt, een taamlyk grote en welgeboude stad en pas, benevens een amt en kleine fortres aan de Brucke, in de Lansbergsche kreits in de nieuwe Marck Brandenburg aan den vloed Warte, 5. mylen van Custrin. Zy dryft goeden handel met lakens op Silesien en Polen, en heeft het Stapel-recht op de Warta, en den tol wegens den groten dyk, die veel van onderhoud kost, ook goede brouweryen, en treflyke wol-markten, met de wol die uit Polen, Pommeren en de Nieuwe Mark komt.

Landsberg, slot en amt in het hertogdom Twebruggen, dat van de Franssen in den vorigen oorlog geruineert is. Onder aan legt het steedje Ober-Moschein.

Lansberg, oud en meest vervallen slot niet ver van de stad Meinungen, in het Hennebergsche gebied aan de Werra gelegen.

Landsberg, kleine stad in Natangen, in Pruissen.

Lands End, een beroemt voorgebergte in de provintie Cornwal in Engeland.

Lands Gemeinde, is de vergadering van alle manspersonen, die 16. jaren en daar boven oud zyn, in de cantons Uri, Schweits, Unterwalden, Zug, Glaris, Appenzell, en in Graauwbunderland, waar in de regerings-plaatzen vergeven, landswetten gemaakt, en de gewichtigste zaken verhandelt worden.

Landshfufding, betekent in Zweden zo veel als landshooftman, of generaal-luitenant-gouverneur over een zekere provintie.

Landshoofden zyn die gene, die door een landsheer over een vorstendom of zeker landsgebied gezet worden, 't welk zy regeren, en is van de lands hooftluiden geen ander apél als aan de landvorsten zelfs.

Landshut, slot en voogdy het canton Bern toekomende, een myl van Solothurn.

Landshut, gefortificeerde stad, en de hooftstad van neder-Beyeren aan den vloed Iser, benevens een sterk slot op een heuvel. Daar is een regering en een amt, 9. mylen van Munchen.

Landshut, stad in 't erf-vorstendom Schweidnits aan de Bober, naar den kant van Bohemen gelegen, daar sterke handel met garen en lynwaad gedreven word. Voor deze stad is 1709. volgens de Oud-Ranstedsche conventie een Luitersche kerk en school aangelegt.

Landskrone, is een hoge berg in opper-Lusatien, een half myl van Görlits, van waar men gants opper-Lusatien overzien kan.

Lanskroon, sterk berg-slot in Sundgau aan den Birsstroom, in de zogenaamde Saltsgau.

Landskroon, slot op een berg by Oppenheim in de neder-Palts.

Landskroon, slot en amt in het graafschap Marck, niet ver van Soest, den koning van Pruissen toekomende.

Landskroon, vesting in het waiwoodschap Cracau in klein Polen.

Landskroon, stad in Bohemen in de Chrudimer kreits 20. mylen van Praag.

Landskroon, een hoog schoon slot en heerlykheid in Karinthien, den graaf van Dietrichstein toekomende.

Landskroon, kleine Zweedsche stad in Schonen, benevens een sterke citadel en goede haven. Zy legt aan de noordzyde van de Sont, was voordezen wel bevestigt, en is verscheyde malen dan van de Zweden, dan weer van de Denen ingenomen, tot eindelyk de Denen na den groten nederlaag, hier in het jaar 1677. geleden, dezelve te enemaal aan de Zweden hebben afstaan moeten. Hier word jaarlyks de beroemde Johans-mis gehouden, die van Engelholm hier naar toe verlegt is.

Landstanden, zyn zekere voorname luiden uit den adel en gedeputeerde uit de steden van een vorstendom of land, welke op zekere tyden te zamen komen, de voorstellingen van den landvorst aanhoren, daar over raadplegen, en hier op wegens de schattingen zekere verdeling maken. Op zommige plaatzen behoren de prelaten ook onder de landstanden, in andere landen is 'er de adel gants uitgeraakt.

Landstein, steedje en slot in Bohemen in de Bechiner kreits aan de Oostenrykshe en Moravische grenzen.

Landstrass, kleine stad in het hertogdom Crain op een eyland, dat de vloed Gurck maakt, aan de Croatische grenzen. Het slot aldaar en de omleggende heerlykheid Landstrass komt het daar dicht by leggende Cistercienser klooster zum Brunnen unser Lieben Frauen toe; 't welk ook gemeenlyk Landstrass genoemt word.

Landstuhl, sterk berg-slot in het Tweebrugsche gebied, tusschen Keyzerslautern en Tweebruggen.

Landtafel in Bohemen, word het Catastrum of register genaamt, waar in alle graafschappen en heerlykheden, ook adelyke leen-goederen en steden, die eigentlyk tot de kroon Bohemen behoren, en naar den styl der goude bul Regnicolæ genaamt worden, aangetekent staan, en hun contributien in de ontfangst-ambachten van de kroon Bohemen betalen, waar onder evenwel de gene, die onder het Duitsche leenhof behoren, niet gerekent worden, nademaal een groot stuk van Meissen, ook de graven Reussen, die van Schönburg, het Voigtland, enz. wel Boheemsche ryks achter-lenen, maar niet in de land-tafel begrepen zyn, ook aan de kroon niets opbrengen. Daar van daan komt de spreekwyze een land-tafel-goed, dat is te zeggen, dat het koningryk Bohemen ingelyft is. In 't jaar 1609. hebben de gezamentlyke standen hun bewilliging tot een Statuut gegeven, dat de uitlanders, of die geen land-tafel-goederen bezitten, noch op de landdagen zullen aangenomen, noch tot de hoge ryks-amten toegelaten worden.

Land-Tax Bil, hiet in Engeland dat reglement van het Parlement, waar door de landeryen en andere

andere onbeweeglyke goederen bevolen worden een zekere tax of belasting te betalen.

Landvoogdy der zes Ambachten, word hedendaags in Zwitzerland het zeer ryke dal Wagenthal genoemt, dat onder Lucern in Argow tusschen den vloed Rufs en de Aar legt.

Landvoogdy Hagenau, is een deel van de Elsas, en begrypt tien steden benevens haar toebehoren, naamlyk Landau, Weissenburg, Hagenau, als de hoofdstad, Rosheim, Ober-Ehenheim, Keysersberg, Turckheim, Colmar, Schletstad en Munster in het Gregorien Dal. Zy hoort den koning van Vrankryk uit hoofde van den Munsterschen vrede.

Landvoogt, is eigentlyk een Stadhouder. In opper-Lusatien is dit de hoogste bediening, welke tegenwoordig door den koninglyken keurprins van Saxen bekleed word.

Landvrede, is een grondwet van het H. Roomsche ryk, dewelke 1495. op den ryksdag te Worms onder keyzer Maximiliaan opgestelt, en naderhand op vele ryksdagen in alle keyzerlyke capitulatien bekrachtigt is, waar door het verklaren van oorlog, privaat-geweld en onrust onder de ryksstanden op straf van den ryksban of een geldboete van 200. marken goud afgeschaft en weggenomen zyn.

Landweibel, is een gerichtspersoon in Zwitserland, en zo veel als een Fiskaal in crimineële zaken.

Lanfbourg, kleine stad in het graafschap Maurienne in Savoyen, aan den vloed Arc, en den berg Cenis, 't welk een beroemde weg naar Italien is.

Lanerick, vlek in het zuid-Schotlandsche landschap Cluidesdale aan den vloed Cluyd. Deze plaats heeft zitting en stem in 't Parlement.

Langeland, eyland in Denemarken in de Oostzee, tusschen de eylanden Zeeland, Laland en Fuhnen, 't brengt veel koorn voort, en heeft den naam van zyn langte, dewyl het 6. mylen lang en maar een breed is, hebbende maar een stad, Rudkœping genaamt, en een myl daar van daan het amt en slot Tranequer, benevens 16. dorpen.

Langen, schoon vlek in het Drie-Eyksche gebied op den Frankforter weg, Hessen-Darmstad toekomende.

Langen Ackers Schans, of Nieuwe Schans, een beroemde Schans aan den Dollert in de provintie van Groningen.

Langenargen, slot en dorp in Zwaben, 2. uren van Lindau, langs den vloed Argen, die daar in de Boden-zee valt. Het hoort den graaf van Montfort te Tetnang toe.

Langenau, heerlykheid en groot vlek in Zwaben, de stad Ulm toekomende.

Langenau, Pauliner-klooster in Zwaben, tusschen Tetnang en Lindau.

Langenau, zie *Kämpelunge*.

Langenburg, Langenberg, kleine stad en slot in Frankenland, den graaf van Hohenlohe toebehorende. 't Is een van de graaflyke residentie-steden.

Langendorf, slot en kamer-goed niet ver van Weissenfels, den hertog aldaar toekomende.

Langenfeld. slot en vlek in Franckenland, een myl van Neustad aan de Aisch, den markgraaf van Bareuth toebehorende.

Langenhagen, Hannoversche amt-voogdy in 't vorstendom Calenberg, naar den kant van de Zellische voogdyen Burgwedel en Bissendorp, waar by een groot dorp van den zelven naam legt, 't welk wegens de grote paardemarkt beroemt is.

Langenheim, Cistercienser abdy en klooster in 't Bambergsche bisdom, rond om met wouden en wildernissen omringt.

Langenkandel, zeer lang markt-vlek in de neder-Palts, tot het hertogdom Veldents behorende, 2. mylen van Weissenburg, en 3. uren van Landau.

Langenlois, groot en welgeboud markt-vlek in neder-Oostenryk, een myl van Crems.

Langen-Saltza, stad, slot en amt in Thuringen, den hertog van Saxen-Weissenfels toekomende, en daar nu de Hertoginne weduwe haar verblyf houd. Zy legt 2. mylen van Muhlhausen aan de Unstrut, en wierd in febr. 1711. door een groten brand zodanig aangetast, dat 300. huizen benevens het raadhuis daar door in de asch gelegt wierden.

Langen-Schwalbach, zie *Schwalbach*.

Langenstein, slot en amt in 't graafschap Reinstein, den heer van Planits toekomende.

Langenzenn, steedje aan den vloed Zenn, in het mark-graafschap Anspach in Franckenland, 3. mylen van Neurenberg.

Langerooge, klein eyland in de Noord-zee, onder Embden behorende.

Lange-Sand, groote zandbank in de Noord-zee, aan de oost-zyde van het graafschap Essex in Engeland, is gevaarlyk voor de schepen, welke uit de Theems in zee lopen.

Langestraat, zo noemt men een klein landstreek in Holland die aan Brabant grenst, tusschen Heusden en 's Hertogenbosch.

Langesund, zee-boezem in de provintie Aggerhus in Noorwegen, 4. mylen ten west van Tonsberg.

Lange Wiese, een vlek in 't vorstendom Oels in Silesien, benevens een kapel van Christus ligchaam, waar naar toe grote bedevaarten geschieden.

Lange Wiese, vlek, een uur van Ilmenau, dicht aan het Thuringer woud in Thuringen, en behoort onder het vorstlyke Zwartsburgsche gemeene amt Geren.

Langhac, Langeac, kleine stad in Auvergne in Vrankryk.

Langheim, zie *Langenheim*.

Langhes, zie *Langues*.

Langione, hooft- en residentie-stad van 't koningryk Lao in Oostindien, welke met hoge muren en diepe grachten bevestigt is, en zeer prachtige gebouwen heeft: het koninglyk paleys is zo groot dat het een stad gelykt.

Lango, eyland van den Archipel tegen de kusten van Natolien gelegen. De hoofdstad hiet ook Lango en heeft een goede citadel benevens een bisdom.

Langport, ſtad in Engeland in de provintie Sommerſetshire aan den vloed Parret, daar koning Karel de I. in 't jaar 1645. door de troepen des Parlements geſlagen wierd.

Langres, grote en oude ſtad in Champagne op een berg aan den oorſprong der Marne, daar een preſidiaal als ook een bisdom is, onder den aartsbiſſchop van Lion behorende. De biſſchop is tegelyk een wereldlyk heer over de ſtad, en een van de oude hertogen en pairs des koningryks.

Langtoun, kleine ſtad in zuid-Schotland in het landſchap Mercia, 8. uren ten zuidooſten van Edenburg.

Languedoc, een van de 12. generale gouvernementen en een van de grootſte en gewichtigſte provintien van Vrankryk, welke ten ooſten door de Rhone van Provence en Dauphiné afgeſcheyden word. Ten noorden grenſt zy aan Forez, Auvergne, Rovergue en Quercy, ten weſten aan Gaſcogne, en ten zuiden aan Rouſſillon en den zeeboezem by Lion. Zy brengt veel wyn, koorn, oly, zyde en boomvruchten voort, uitgezondert de landſtreek van de Sevennes. Men verdeelt deze provintie in drie diſtricten, naamlyk opper-Languedoc, neder-Languedoc, en de Sevennes. De vaart van Languedoc, die 1666. begonnen en 1681. geeindigt is, gaat van de haven Port de Serre aan de Middelantſche-zee tot aan Touloufe, daar zy zich met de Garonne verenigt. Zy is 30. voet breed, en heeft 104. ſluizen, en door dit middel zouden de vloten uit de Middelantſche-zee in den Oceaan komen, 't welk evenwel tot noch toe niet heeft werkſtellig kunnen gemaakt worden. Anno 1721. heeft de peſt ſterk in deze provintie gewoed.

Langues, landſchap des hertogs van Savoyen, 't welk ten dele in Piemont, ten dele in Montferrat legt, en een vruchtbaar en wel bebond land is, tuſſchen de rivieren Stura, Tenaro en Belbo. Het word in opper- en neder- Langues verdeelt, waar van het eerſtgenoemde ten zuiden aan de Genueeſche grenzen, het laatſte tegen 't noorden tuſſchen Albi en Aſti gelegen is.

Langwedel, ſlot en amt in 't hertogdom Bremen, niet ver van Verden.

Lanhoso, Lindoso, gefortificeerde ſtad en ſlot in de Portugeeſche provintie Entre Minho y Douro, 3. mylen van Braga.

Lania, ſtad in de Chineeſche provintie Peking.

Lannebourg, zie *Lanebourg.*

Lannoy, graafſchap, ſlot en kleine ſtad in de caſtelany Ryſſel in Vlaanderen, 2. mylen van Ryſſel, waar van het beroemde graaflyke geſlacht van Lannoy den naam voert.

Lanquart, vloed in Graauwbunderland, die beneden Chur in den Rhyn valt.

Lanrigk, kleine ſtad in zuid-Schotland in de provintie Cluydesdale aan den vloed Cluyd 7. uuren van Glaſcow.

Lans, een lang geweer van hout, dat aan den greep zeer dik, maar van voren met een yzere punt voorzien is. Men gebruikt ze tegenwoordig nergens meer toe als tot het ringſteken.

Lanzern, oud ſlot, vlek en heerlykheid van 30. dorpen in Sundgau, 2. mylen van Bazel, dat de koning van Vrankryk de Heren van Hörwart vereert heeft.

Lanstein, zie *Lohnſtein.*

Lantaren, zie *Pharus.*

Lantione, een ſoort van vaartuigen in China, welke op ieder zy 8. roeibanken hebben. By ieder bank zyn 6. roejers, en deze ſchepen zyn de galeyen taamlyk gelyk. Zy worden 't meeſt van de zee-rovers gebruikt.

Lantosca, kleine ſtad in het graafſchap Nizza in Piemont, aan den kleinen vloed Viſubia gelegen.

Lanugi, markgraafſchap in Italien, den groothertog van Florencen toekomende.

Lanzigk, kleine ſtad in Pomerellen, in 't Poolſch Pruiſſen.

Lanzo, ſtad in Piemont in 't gebied van Turin, aan den vloed Stura.

Lanzug, ſtad en ſlot in klein Polen, den vorſt van Lubomirsky toekomende.

Lao, grote vloed in Indien, die uit een meir in de provintie Junnan aan de grenzen van China ontſpringt, en in 't koningryk Lao vaarbaar word, zich hierna in 2. armen deelt, waar van de een ten weſten door Pegu in de golf van Bengale loopt, maar de andere zich in het koningryk Lao in verſcheyde rivieren verdeelt, welke meeſt ſchepen dragen, en het land zeer vruchtbaar maken.

Laoi, Laos, koningryk in Indien, aan de overzyde van de Ganges, 't welk ten ooſten aan Tonquin, ten zuiden aan Camboja, ten weſten aan Siam en Pegu, ten noorden aan Ava grenſt. Dit koningryk heeft zyn eigen koning, die evenwel den keyzer van China een jaarlykſche ſchatting geeft. Het is overal met boſſchen omringt, en heeft veel olyfanten en eenhoornen, is ook zeer ſterk bewoont. De koninglyke hoofdſtad hiet Lanchang.

Laodicea, Nove Lefke, Kihissar, ſtad aan den vloed Lycus in Phrygien in klein Azien. Zy is hedendaags meeſt geruïneert, maar heeft noch een aartbiſſchoplyken zetel, waar onder 6. biſſchoppen behoren. Men vind noch een ander Laodicea in Syrien aan den berg Libanon, Illadchies of Liche genaamt, en noch een ander in Medien.

Laon, ſtad in het gouvernement van het eyland van Vrankryk, en de hoofdſtad van het kleine gebied Laonois. Zy is groot en beveſtigt, ook heeft zy een biſſchop, onder den aartsbiſſchop van Rheims ſtaande, die den titel van hertog voert, en een van de 12. oude pairs van Vrankryk is.

Lapedra, voorgebergte op het eyland Majorca.

Lapland, groot, koud en onvruchtbaar landſchap in Europa, 't welk ten noorden aan de Ys-zee, ten zuiden aan Finland, ten ooſten aan de Witte-zee, en ten weſten aan Noorwegen grenſt. Het word verdeelt in het Deenſche of Noorweegſche, anders ook Finmarken genoemt, dat tot de provintie Wardhus gerekent word; het Moſcovitiſche, 't welk in drie diſtricten verdeelt word, naamlyk Mourmanskoy-Leporie, T.,skoy-Leporie, en Bellamoreskoy-Leporie; en eindelyk in het Zweedſche-Lapland. Dit laatſte is groter als de andere twe te zamen, en beſtaat

ſtaat uit 5. gebieden, welke zyn Uma-Lapmarck, Pitha-Lapmarck, Torne-Lapmarck, en Kimi-Lapmarck. Het gantſche Zweedſche Lapland is in de breedte 60. en in de lengte 164. mylen groot, en heeft anders geen ſteden als 31. dorpen of vlekken, waar in men 11. kerken vind, die maar uit balken en planken te zamen geſlagen zyn. Men vind in dat land yzer, lood, koper, cryſtal en paarlen, het is vol rotzen en bergen, en boven maten koud; maar daar by heeft het ſchone zobelen, hermelyn, marders en andere koſtelyke Pelteryen. De inwoners zyn grote, ſterke en yſſelyke luiden, en noch zeer aan de afgodery en het bygeloof overgegeven, alhoewel de koning van Zweden Karel XI. zelfs in de voorgaande eeuw daar een reys na toegedaan heeft, veel kerken en ſcholen laten bouwen, ook verſcheyde boeken in de Laplantſche taal doen drukken, en het land gezocht heeft te beſchaven. Zy hebben 's jaars in den zomer drie maanden na malkander dag, en even zo lang in den winter nacht, in welken tyd zy maar een kleine ſchemering beſpeuren.

Laptau, ſlot, vlek en kamer-goed in 't Brandenburgs Pruiſſen in de provintie Samland.

Lar, zie *Lahr.*

Lar, is de hoofdſtad ener provintie van den zelven naam in Perzien, heeft een ſterk kaſteel op een berg, waar in de ſtaatsgevangens bewaart worden.

Lara, Larad, ſtad in oud-Caſtilien, aan den vloed Arianza, waar van een oud en beroemt geſlacht den naam gekregen heeft.

Larache, Haris, Arays, Lixe, ſtad en veſting in 't koningryk Fez in Africa, daar de vloed Larache zich in de Atlantiſche zee giet, heeft een ſterke citadel en een haven. Zy is 1689. door den keizer van Fez en Marocco den Spanjaarden ontweldigt.

Largero, kleine, maar goede en na de nieuwe manier gefortificeerde ſtad op het eyland Sardinien.

Largis, kleine ſtad in zuid-Schotland, in het landſchap Renfronna aan den oever der zee.

Lariccia, zie *Ariccia.*

Larin, is een oude Arabiſche munt van te ſamen gebogen draad, in de midden een weinig plat geſlagen en daar op geſtempelt. Zy is in 't ooſten van Perzien af tot op het eyland Ceylon gangbaar, en gelt omtrent 9. ſtuyvers.

Larina, kleine en woeſte ſtad in het Napelſche graafſchap Moliſſa, benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Benevento ſtaande.

Larissa, hoofdſtad in Theſſalien in Griekenland, aan den vloed Peneus, welke een van de beſte ſteden in Griekenland is, en een aartsbiſſchop heeft.

Larissa, Turkſche ſtad in Soria, heeft een biſſchop, onder den aartsbiſſchop van Apamea ſtaande, en is ſlecht bewoont.

Larrons, les Isles des Larrons, de las Velas, de la Sapana, Marianes, zyn 20. eylanden in den Archipel van St. Lazarus, tuſſchen den Ooſterſchen-Oceaan en de Stille-zee. De Spanjaarden hebben zich eniger maten daar vaſt gemaakt, om hun ſcheepsvaarten van Peru naar de Philippynſche eylanden te bevorderen.

Larta, Arta, oud-tyds Ambracia, een volkryke ſtad in Epiris, aan de golf van Larta in Griekenland, wierd 1717. op 't naderen der Venetianen van de Turken verlaten, en in tegendeel door de eerſtgenoemde belegert, waar door de Venetianen van de gantſche golf van Larta meeſter wierden.

Lascar, ſtad in Bearn in Vrankryk, benevens een biſſchop, onder den aartsbiſſchop van Auch ſtaande.

Lascaro, (Capo), een voorgebergte op het Venetiaanſch eyland Corfu, 't welk zich ten ooſten in de Joniſche zee uitſtrekt.

Lasko, ſtad in het waiwoodſchap Siradien in groot-Polen.

Laslau, zie *Leſlau.*

Las Naves del Marques, ſtad in nieuw Caſtilien in Spanjen, 3. mylen van 't Eſcuriaal, is door de lakenmakery bekent.

Lasphe, Laspe, zie *Laaſphe.*

Lassa, ſtad op het eyland Candia in 't gebied van Retimo.

Lassach, zie *Labſa.*

Lassan, ſtad in het Guskowiſche diſtrict in voor-Pommeren, aan den vloed Pene, tuſſchen Anclam en Wolgaſt.

Lassen, in 't Poolſch Laszin, klein ſteedje in 't Poolſch Pruiſſen, hoort tegenwoordig onder het waiwoodſchap Culm.

Last, is een ſcheepsgewicht, en naar het onderſcheyd van de plaatſen 40. tot 45. centzers zwaar. In Holland maakt een laſt 4000. pond, of 2. tonnen.

Last koorn is in Holland 27. mudden, of 108. ſchepels.

Laststaadje, is de plaats van een voorſtad in verſcheyde ſteden aan de Ooſtzee, daar de ſchepen aanlanden, hun waren uitladen, en tol betalen. Diergelyke vind men te Stettin, Riga, Coppenhagen, enz.

Lastre, zie *Aguſta.*

Lateranum, de kerk van St. Johannes te Romen, welke de voornaamſte van den pauſlyken ſtoel geacht word. 't Is een groot en koſtlyk gebouw, en dicht daar by ſtaat het Lateraanſche paleys van den paus, door Sixtus V. geboud.

Laticzow, ſtad in opper-Podolien in Polen, aan den vloed Bug, benevens een Caſtelany.

Latitudo, Hoogte, Hauteur, is de tuſſchenwydte van een zekere plaats tot de evenaar-lyn. Deze diſtantie is altyd gelyk met de Pools-hoogte van den horiſont van een zulke plaats. De hoogte word Noordlyk genoemt, wanneer de plaats tuſſchen de linie en den noord-Pool begrepen is; zuidlyk, wanneer de plaats tuſſchen de linie en den zuid-Pool legt.

Latowitz, ſtad en ſlot in Polen, niet ver van Warſchau.

Latronum Insulæ, zie *Larrons.*

Latsky, ſtad in het waiwoodſchap Ruſſien in Polen.

Lavagna, kleine ſtad benevens den titel van een graafſchap by den mond van den vloed Lavagna of Entella, in het Genueeſche gebied, de graven van Fieſchi toekomende.

Laval, ſtad in Vrankryk in het landſchap Maine,

ne, aan den vloed Mayenne, zy hoort den hertog van Tremouille toe, en is beroemt wegen haar linnewevery.

Lavanson, vloed in Zwitzerland, heeft zyn oorsprong uit een bron, welke tusschen de beyde in 't canton Bern leggende bergen Chevillis en Anceinde ontspringt.

Lavant, stad, zie *St. Andreas.*

Lavant, vloed welke in opper Stiermarken ontspringt, en zich in de Draw stort.

Lavanthal, is een deel van het hertogdom Karinthien, dat tot het bisdom Bamberg behoort, en waar in St. Leonhard gelegen.

Lavant-Mund, Lavenmund, stad en slot in Karinthien, daar zich de vloed Lavant met de Draw verenigt.

Lavartow, kleine stad in klein Polen, 3. mylen van Lublin, de vorstin Lubomirski toekomende.

Lavaur, kleine stad in opper Languedoc aan den vloed Agoust, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Thoulouse behorende.

Laubach, Labach, Laybach, schone en welgeboude hoofdstad aan den vloed Laubach in neder-Crain, heeft een schone grote Domkerk en een vryen bisschop, die onder geen aartsbisschop staat, en een ryksstand is, doch evenwel geen zitting en stem op de ryksdagen heeft. Zy heeft een slot op een heuvel leggen, waar op een keyzerlyke burggraaf resideert, gelyk ook een landhuis, waar in de landstanden van Crain te zamen komen. Voor enige jaren hebben hier enige geleerden een Genoodschap opgerecht, dat zy Academiam operosorum noemen. Men vind een andere plaats in Crain, welke klein-Laubach genoemt word, en waar onder een fraai vlek legt, Opper-Laubach of Naupertus geheten, 't welk voordezen een stad geweest is, en 3. mylen van de stad Laubach legt.

Laubach, vloed in het hertogdom Crain, welke by Opper-laubach ontspringt, door de stad Laubach vliet, en een myl daar van zich met den Saustroom verenigt.

Laubach, kleine stad en heerlykheid in Westeravien, was de residentie-plaats des overleden graafs en keyzerlyken Evangelischen presidents te Wetslar Frederyk Ernst van Solms-Laubach, 6. mylen van Franckfurt aan den Main, en 3. van Friedberg.

Lauben, een van de zes steden in Opper-Lusatien, aan den vloed Queis, 3. mylen van Görlits, dicht aan de Silesische grenzen. Zy hoort keur-Saxen toe, en daar is een Katholyke nonnenklooster.

Laubenberg, kleine stad in Zwaben in Algow, 3. myl van Lindau.

Laucha, kleine stad in het gebied van den hertog van Saxen-Weissenfels, een myl van Freyburg in Thuringen.

Lauchart, kleine vloed in het graafschap Hohenzollern, welke, na dat hy dit graafschap bespoelt heeft, eindelyk in den Donau valt.

Lauchstedt, kleine stad, fraai slot en amt onder 't stift Merseburg behorende, een myl van de laatst genoemde stad, daar zich voor enige jaren een gezondheidsbad heeft opgedaan.

Lauda, Lauden, stad, slot en amt aan de Tauber, tusschen bisschopsheim en koningshofen, in 't bisdom Wurtsburg in Franckenland.

Lauder, de hoofdstad van 't kleine landschap Lauderdale in zuid-Schotland.

Laudick, kleine stad in groot-Polen, aan den vloed Warta in het waiwoodschap Kalisch.

Laudum, is by de Juristen en staatkundigen een vergelyk of Reces, welke over een strydige zaak opgestelt word, en waar in men zich omtrent zekere artykelen met elkander vergelykt. Anders noemt men ook Laudum de uitspraak van een verkoren scheydsman.

Laudum Heilbronnense, is het vergelyk dat in 't jaar 1667. te Heilbron gemaakt is, door 't welk de zware stryd over de Wildfangs zaak in de Palts afgedaan is.

Lave, kleine vloed in het Neerlandsche graafschap Artois, die zich met den kleinen vloed Louane verenigt, en by la Gorgue in de Lis of Leye valt.

Lavella, zie *Laviello.*

Lauenau, amt en vlek aan de Aue in 't hertogdom Calenberg, legt onder de naburige bergen in een schone vruchtbare landsdouw, en hoort den keurvorst van Hannover toe.

Lauenburg, hertogdom in de neder-Saxische kreits aan de Elf, tusschen het Mecklenburgsche, Luneburgsche en Holsteinsche gebied, 't welk voordeeze zyn eige hertogen uit het huis Saxen had, die 1689. met hertog Julius Franciscus uitgestorven zyn, en tegenwoordig bezit het 't keur-huis Hannover. De hoofdstad hiet ook Lauenburg, legt aan de Elf, heeft boven op een berg een vorstlyk huis, en is een pas over gemelden vloed.

Lauenburg, heerlykheid, amt en stad aan den vloed Lebe langs de Oost-zee, 7. mylen van Dantzig, in 't hertogdom Cassuben, den koning van Pruissen als een Poolsch leen toekomende.

Lavenmund, zie *Lavant-Mund.*

Lauenstein, steedje in neder-Karinthien aan de grenzen van Crain, 2. mylen van Volckmar.

Lauenstein, amt en berg-slot in Voigtland, aan den vloed Loquiz, niet ver van de Thuringsche grenzen, den markgraaf van Bayreuth toekomende, die het voor enige jaren aan den koning van Pruissen verpand heeft.

Lauenstein, slot en steedje in de aartsbergsche kreits in Meissen, niet ver van Altenburg, een heer van Bunau toekomende.

Lauenstein, berg-slot, amt en vlek in 't vorstendom Calenberg, den keurvorst van Hannover toekomende, waar naar een streek lands tot aan de Leine den naam voert.

Laventhal, graafschap in Karinthien, dat de landstreek aan den vloed Lavant in zich begrypt, waar in St. Andreas de hoofdstad is.

Lavenza, kleine, maar aardige en vermaaklyke stad aan de Ligustische-zee in Italien, daar de kleine vloed Lavenza in dezelve valt, in het gebied van den hertog van Massa en Carrara gelegen.

La-

Laveren, boegkruissen, dit betekent zo veel als zich met het schip zo veel het mooglyk is tegen den wind houden, dan eens met het stierboord of de rechte zyde, dan met het bakboord of de linke zyde des schips, ondertusschen dat men het met de boog of snuit dan op de eene zyde draait, dan weer op de andere wendt. Dit geschied wanneer het tegenwind is, en men verhinderen wil dat het schip niet al te ver van den voorgenomen kours afraakt. Laveren hiet ook zich naar den tyd schikken, gedult hebben, toezien hoe men zyn zaken bevorderen moge, den storm ontwyken.

Lauff, kleine stad en slot in Franckenland aan de Pegnits, 2. mylen van Neurenberg, waar onder zy ook behoort.

Lauffen, oud-slot op een heuvel aan den Rhyn, een half uur van Schafhausen in de voogdy, die men in 't gemeen im Lauffen noemt. Het hoort het Canton Zurich toe, en hier is de grootste Rhynval, zie *Rhynval*.

Lauffen, stad in Zwitzerland, den bisschop van Bazel toekomende.

Lauffen, kleine stad in het aartsbisdom Saltsburg, 2. mylen van de stad Saltsburg, daar de aartsbisschop een fraai residentie-slot heeft.

Lauffen, markt-vlek aan de Traun in Oostenryk.

Lauffen, kleine stad benevens een slot op een heuvel aan den Neckar, in 't hertogdom Wurtemberg in Zwaben.

Lauffenburg, een van de vier woudsteden in Zwaben, welke bevestigt is, en door een brug van elkander gescheyden, ook door een brug weer verenigt word, 8. uren van Bazel. Het grootste deel van de stad legt op de linke zyde aan een berg, waar op het slot legt, en hier op woont de Oostenrycksche landvoogt. Hier is de twede Rhynval.

Laugingen, Lauingen, kleine stad benevens een slot aan den Donau in 't hertogdom Neuburg, waar onder zy ook behoort. Hier legt een brug over den Donau, waar over de keurvorst van Beyeren na den groten Hochstedter slag 1704. zich naar Ulm retireerde.

Laviello, Lavello, kleine stad in Basilicata in Napels, benevens een aartsbisdom, onder den aartsbisschop van Bari behorende.

Lavino, vloed in het Bologneesche gebied in Italien.

Laukisken, steedje en slot Frederiksburg genaamt, in 't Brandenburgs Pruissen.

Laumellina, Lomellina, landschap in het hertogdom Milaan, langs de Poo, tusschen Pavia en Casal, 't welk nu van Milaan afgezondert, en door den keyzer erflyk aan den hertog van Savoien overgelaten is.

Launa, Launy, koninglyke stad in de Satzerkreits in Bohemen aan den vloed Eger, 7. mylen van Praag; de slakken en leeuwrikken van Launa zyn de beste van gants Bohemen.

Launston, zie *Lanceston*.

Lavoro, zie *Terra di Lavoro*.

Laupheim, vlek benevens 2. sloten in Zwaben, 2. mylen van Ulm, naar den kant van Biberach.

Lauragais, een gebied benevens den titel van een graafschap in opper-Languedoc.

Lauriege, zie *Aurige*.

Lauringen, Stad Lauringen, kleine stad en amt in 't bisdom Wurtsburg, 2. mylen van de vesting Koningshofen.

Lauriol, stad in Dauphiné in Vrankryk aan den vloed Drome welke nu bevestigt is geworden.

Lausane, grote stad in Moldavien, 6. Ongarische mylen ten oosten van Jassi.

Lausane, redelyk grote stad in het land van Vaud in Zwitzerland, een vierendeel myl van het Geneessche meir. Zy heeft een beroemde Universiteit, in 't jaar 1536. gesticht, en staat onder het canton Bern, gelyk deszelfs landvoogt tegenwoordig op het bisschoplyke slot resideert, en over het omleggende land te gebieden heeft. Want zedert dat deze plaats den hervormden Godsdienst omhelst heeft houd zich de bisschop, die onder den aartsbisschop van Besançon staat, te Freyburg op.

Lausig, steedje in Meissen, een myl van Coldits, onder 't amt Coldits behorende en keur-Saxen toekomende.

Laussnig, slot en amt in de Meissensche kreits, anderhalf myl van Radeberg.

Laussnig, vorstlyk Saxisch slot by Eisenberg in het bosch aan de Thuringsche grenzen.

Laussnitz, vloed in de Bechiner-kreits in Bohemen, welke in de Moldau valt.

Laustine, vloed in Vrankryk in Franche Comté.

Lauston, zie *Lanceston*.

Lautenbach, vlek, slot en amt in het stift Wurtsburg, niet ver van Carlstad.

Lautenburg, steedje in het landschap Michelow in 't Poolsch-Pruissen.

Lautenthal, berg-stad op den Hartz, welke Hannover en Bronswyk in 't gemeen bezitten.

Lauter, kleine vloed in de neder-Palts, welke zich beneden Creutzenach in de Nahe ontlast.

Lauter, vloed in 't Wurtembergsche, die anderhalf myl boven Eslingen in den Neckar valt.

Lauterbach, kleine stad in opper-Elsas, een halve myl van de abdy Murbach, waar onder zy ook behoort.

Lauterbach, stad op den Vogelsberg in opper-Hessen, de heren van Riet-Esel toekomende, 3. uren van Alsfeld, en even zo veel van Schlits. Hier word een grote handel met linnen-garen gedreven.

Lauterbach, een klein steedje in 't vorstendom Glogau in Silesien.

Lauterbach, berg-stad in de Elleboger kreits in Bohemen, daar het beste tin in grote menigte gegraven word.

Lauterbach, kleine berg-stad in 't vorstendom Grubenhagen, is zeer ryk van zilver-mynen, en hoort den keurvorst van Hannover toe.

Lauterberg, zie *Lutterberg*.

Lauterburg, ſtad tot het bisdom Spier behorende, in de neder-Elſas, niet ver van Weiſſenburg.

Lauterburg, fraai berg-ſlot niet ver van de ſtad Coburg, aan den kleinen vloed Lauter, welke by Coburg in de Itſch valt.

Lautereck, ſchoon ſlot, beveſtigde ſtad en amt aan den vloed Lauter in de neder-Palts, daar den Paltsgraven aan den Rhyn van de Veldentſiſche linie gereſideert hebben.

Lautern, keur-Paltſiſch opper-amt, ſlot en ſteedje in de neder-Palts.

Lautern, aanzienlyk ſlot aan het oude Remsthal in Zwaben, den vorſtelyken Prooſt van Elwangen toekomende.

Lautershausen, ſteedje in Franckenland, de markgraaf van Anſpach toebehorende, daar de vloed Altmuhl ontſpringt.

Lauterstein, keur-Saxiſch amt en vervallen ſlot in de Aartsbergſche-kreits in Meiſſen, aan de Boheemſche grenzen. Het amt word tegenwoordig van Olbernhau gedirigeert.

Lautrec, kleine ſtad in Albigeois in Languedoc, op een berg daar koſtelyk wyn waſt. Zy heeft den titel van een Vicomté of burggraafſchap.

Lautuniens, zie *Almoravides*.

Lauwis, zie *Lugano*.

Lauzu, hiet een van de 3. gezintheden welke de Chinezen onder zich hebben. Zy heeft haren oorſprong van een Wysgeer van dezen naam, die ten tyde van Confucius geleeft heeft.

Lawantzen, wierden de Duitſchen in den vorigen oorlog van de Malcontenten in Ongaryen genoemt.

Lawenau, zie *Lauenau*.

Lawenstein, zie *Lauenſtein*.

Lawers, Labica, rivier in de provintie van Gröningen, die zich in de Duitſche-zee ſtort.

Laxenburg, aangename plaats in neder-Ooſtenryk, aan den kleinen vloed Schwecha, 2. mylen van Wenen, daar de keyzer een vermaaklyk ſlot en ſchonen diergaarden heeft, en zich meeſt in 't voorjaar met de reiger-jacht gewoon is te vermaken.

Lay, vloed in Vrankryk, in de provintie Poitou, die zich in de Aquitaanſche-zee ſtort.

Laybach, zie *Laubach*.

Lazach, koningryk en ſtad in 't gelukkig Arabien in Azien. De Turken bezitten het tegenwoordig.

Lazari Archipelagus of de Archipel van St. Lazarus, legt tuſſchen den ooſter-Oceaan en de Zuid-zee.

Leadinata, beveſtigt vlek in het Paduaanſche gebied aan den vloed Adige.

Leal, kleine ſtad benevens een ſlot in Lyfland aan de Ooſt-zee.

Leao, ſtad in China, en een der grootſte van de provintie Xanſi.

Leaotung, grote provintie van het keyzerryk China, buiten de grote muur, welke ten ooſten aan den vloed Yiao, en een deel van de ooſt-Indiſche-zee, ten weſten en noorden aan de grote Chineeſche muur, en ten zuiden aan de provintie Pecheli grenſt. De Tartaren hebben dezelve in het jaar 1630. bemachtigt, en zyn daar door in China gedrongen. De Inwoners zyn goede oorlogsluiden, maar zo veel onbequamer om kunſten en wetenſchappen te leren. In deze provintie zyn maar tien of twaalf ſteden.

Leaoyang, een der voornaamſte ſteden in de provintie Leaotung in het koningryk China in Azien.

Learmauth, kleine ſtad in de provintie Northumberland in noord-Engeland.

Lebe, kleine vloed in 't hertogdom Pommeren, maakt het Lebiſch meir uit, dat by de 3. mylen groot is, en valt eindelyk in de Ooſt-zee.

Lebe, Brandenburgs ſteedje aan de Lebe, in de heerlykheid Lauenburg, in 't hertogdom Caſſuben.

Lebeda, Lepeda, Lebida, een onbewoonde zee-haven in 't koningryk Tripoli in Africa, waar van daan de koning van Vrankryk in 't jaar 1699. vier en vyftig ſchone marmere pylaren halen liet, welke tot opbouwing der nieuwe koninglyke kapel te Verſailles gebruikt wierden.

Lebedin, ſtad in de Ukraine.

Leberthal, LobERTHAL, een zeker gebied aan de Elſaſche grenzen, waar in verſcheyde ſteden, ook zilver- en goudmynen te vinden zyn, welke ten dele aan Lotteringen, ten dele aan Rappolſtein behoren.

Lebgun, zie *Löbegin*.

Lebrixa, ſtad in Andaluſien, niet ver van den vloed Guadalquivir in Spanjen.

Lebus, kleine ſtad en amt aan de Oder, in de middel-marck Brandenburg, een myl van Frankfurt. Is voor dezen een geeſtlyk ſtift en bisdom geweeſt, dat naderhand naar Furſtenwald verlegt is, en de omleggende landſtreek word de Lebuſiſche-kreits genaamt.

Lecce, Lecci, grote en volkryke ſtad in Otranto in Napels, en de reſidentie-plaats van den Gouverneur dezer provintie. Zy heeft een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Otranto ſtaande.

Lecco, ſtad, benevens den titel van een graafſchap, aan het meir van Lecco in het Comer gebied in het hertogdom Milaan, het graaflyke huis van la Tour en Taxis toekomende.

Lech, vloed die in Tyrol ontſpringt, tuſſchen Beyeren en Zwaben doorvliet, en zich beneden Donauwert tegen over Pappenheim in den Donau giet.

Lecha, eyland in de provintie Kerman in Perzien, heeft een redelyk vruchtbaren grond.

Lechenich, kleine en beveſtigde ſtad in 't aartsbisdom Keulen.

Lechfeld, is een ſchone en vlakke grond om de ſtad Augsburg, naar den kant van Beyeren toe, door den welken de Lech vliet.

Lechthal, zo hiet een zeker landstreek aan de Lech in opper-Beyeren, die om Landsberg herom legt.

Lechtland, stad in Glocestershire in Engeland.

Lecjo, stad in het hertogdom Ferrara in Italien, by welke men enige hete bronnen met zo veel geweld ziet hervoor dringen, dat derzelver water over de tien voet hoog springt.

Leck, een grote arm van den Rhyn, welke zich by Wyk te Duurstede in het stift van Utrecht van den Rhyn afzondert, en zich boven Rotterdam in de Maas ontlast. Men meent dat het een vaart is die door Corbulo gegraven is.

Lechbruck, stad aan de Lech, by een brug die daar over legt, in Zwaben.

Leck worden, zegt men van een schip, wanneer het een ongemak gekregen heeft, dat het water met al te veel geweld daar in dringt.

Lectores, lezers onder de Roomsgezinde Geestlyken, zyn de twede soort van de mindere ordens, dien by hun inwying het boek, waar uit zy lezen zullen, met deze woorden toegerykt word: Neem het, en wees een verkondiger van Gods woord, op dat, indien gy uw amt getrouw en vlytig waarneemt, gy een deel met die genen ontfangt, die Gods woord van den beginne wel bedient hebben. Aan vele hoven, als in Vrankryk en in de Palts, bekleden de Lectores een hof-amt, welke den landsheer in zyn vertrek geestlyke en wereldlyke zaken voorlezen moeten.

Lectoure, Laictoure, Leictoure, stad aan den vloed Giers in het landschap Armagnac in Gascogne op een berg, en met een sterk slot voorzien. Zy heeft een bisdom, onder den aartsbisschop van Aux behorende, en kan voor een grensvesting tegen Spanje passeren.

Leda, kleine stad in opper-Ongaryen, 2. mylen van Zeckelheit.

Leden, vloed in Engeland, die in de provintie Hereford ontspringt en in de Saverne valt.

Leden, adelyk vrouwen stift van den Protestantschen Godsdienst in het graafschap Tecklenburg.

Ledesma, kleine stad in 't koningryk Leon, aan den vloed Tormo, is wegens haar legging enigsins sterk. Zy legt omtrent 7. Spaansche mylen van Salamanca en heeft goede baden, waar onder een met namen Ledesma, welke de Spanjaarden byna voor een Universeel geneesmiddel houden. Naar deze plaats laat het bekende graaflyke geslacht van Ledesma zich noemen.

Ledetsch, stad, slot en pas in de Czaslauer-kreits in Bohemen, aan de Sazawa.

Leede, heerlykheid in Vlaanderen, anderhalf mylen van Alost en 2. van Dendermonde.

Leede, stad in Yorckshire in Engeland aan den vloed Aire, waar over daar een schone brug legt. Zy is wel bewoont, en dryft goede koopmanschap in Lakens.

Leefdalen, een vlek, en de oudste vrye heerlykheid in Brabant, 2. mylen van Leuven.

Leek, stad in Staffordshire in Engeland.

Leen, is een land of goed, 't welk een vasal of leen-man van zyn leen-heer bezit, onder beding dat hy hem den eed van getrouwheid zal afleggen, en in oorlog of vrede zekere diensten doen.

Leenbrief, is een bewys-brief van een verkregen beleening, dien voorheen zekere getuigen onderschryven moesten, maar tegenwoordig is hy geldig genoeg, als 'er het grote zegel van den opper-land-vorst onderhangt.

Leenplicht, is de eed dien een vasal zyn leenheer voor het leen aflegt.

Leerdam, kleine stad benevens den titel van een graafschap aan den vloed Lingen in de provintie Holland. Zy hoort onder de nalatenschap van den prins van Oranje, koning Willem den derde van Engeland.

Leeroort, beroemde vesting in het graafschap Embden, een quartier van Leer, daar de vloed Lee in de Eems valt, tegen de Gröningsche grenzen.

Leerpole, Leverpool, kleine stad in Lancaster in Engeland aan den mond van den vloed Mersey in de Iersché zee, benevens een wyde haven. Deze plaats heeft zitting en stem in 't Parlement, en dryft goeden handel.

Leeuwe, zie *Sout-Leeuwe*.

Leendina, stad op het eyland Candia in het gebied van Canea.

Leffingen, bevestigt dorp en pas in Vlaanderen, tusschen Nieuw-poort en Brugge, 't welk de Franschen in 't jaar 1708. veroverden, maar ook haast weer verlaten moesten.

Leffy, Luffee, vloed in Ierland, die by Dublin in de Iersche-zee valt, en 15. mylen daar van zyn oorsprong heeft, maar in zyn loop een groten slinger neemt.

Legaal, rechtmatig, gelyk het in de wetten verordineert is.

Legatum, hiet het geschenk, dat iemand van den overleden gemaakt is, en van de erven moet betaalt worden. Legatum ad pias causas, hiet een vermaking tot vrome zaken, als kerken, scholen, gasthuizen, enz. Legatarius hiet die gene, dien iets by uiterste wille vermaakt is.

Legatus, wierd by de Romeynen in een gants anderen zin verstaan als hedendaags, nademaal in oude tyden zekere bedieningen by de Romeinen met dezen titel genoemt wierden. Wanneer de Roomsche veldheren te velde trokken, wierd hun een Legatus toegevoegt, gelyk men noch hedendaags de generaal-luitenants heeft. De Senaat noemde ook die gene, die zy met een last naar 't leger zonden, Legatos. Zo kregen ook die personen, welke uit de Roomsche provintien naar Romen gezonden wierden, en by het Roomsche volk of den raad iets voor te dragen hadden, dezen titel. Maar alle deze betekenissen vervallen hedendaags, nademaal de toestand der stad Romen te enemaal verandert is.

Legatus, zie *Gezant*.

Legatus of Nuntius, zo worden de geheime Staats-raden, vicarissen en gezanten genaamt, die de paus aan andere vorsten en republieken zend. Men verdeelt ze in Legatos a latere, Legatos missos &

& natos. De gene, die Legati a latere genoemt worden, zyn meestendeels voorname kardinalen, als welke des pauffen gewoonlyke geheime Staats-raden, en hem altyd op zy zyn, waarom die, als hy ze ergens heen zend, even als van zyn zyde genomen worden. Deze Legati zyn de voornaamste van allen, voeren de tekens der pauslyke waardigheid, hebben alzo een representerent caracter, en is dit het hoogste gezantschap en eer, die gekroonde hoofden van den paus verwachten kunnen. De benoeming van zulk een Legaat a latere geschied ordentlyk in 't consistorie, en, om zyn gezantschap des te aanzienlyker te maken, word hem van den paus een zeker kruis overreikt, waar van hy zich, wanneer hy 40. mylen van Romen weg is, bedient, het zelve om hoog houd, en daar mee in plaats van den paus den zegen uitdeelt. Behalven dat heeft hy allerhande aanzienlyke privilegien, by voorbeeld om in zekere gereserveerde gevallen absolutie te geven, de resignatie der kerkelyke beneficien weer te vervullen, en andere werken van het pausselyk gezag te oeffenen. Zomtyds word ook andere nuntiussen, die geen cardinalen zyn, de qualiteit à latere gegeven, om hen daar door in groter aanzien te brengen, gelyk omtrent don Albani, een neef van den overleden paus, in 't jaar 1711. gebeurt is. Diergelyke Legaten hebben ook in Vrankryk den rang voor de prinssen van den bloede, wanneer de koning zyn Lit de Justice in 't Parlement houd. Legati Missi zyn die gene, welke als pauslyke Nuntii van den paus verzonden worden, maar daar by geen cardinalen zyn, ook niet de qualiteit à latere bekomen. De Legati Nati verrichten geen gezandschappen, en voeren dezen titel niet wegens hun persoon, maar wegens hun geestlyke waardigheid. Diergelyke Legati Nati zyn de aartsbisschoppen van Saltsburg, Praag, Rheims, Arles, enz. en dit karakter word ook enigen, niet wegens zekere geestlyke beneficien, maar als een byzonder voorrecht gegeven. Eindelyk worden die gene ook Legati genaamt, welke de paus afgezonden heeft om in een algemeen Concilie zyn plaats te bekleden.

Legatus Obedientiæ, word zodanig een gezant aan 't pauslyke hof genoemt, die van den Roomschen keyzer en andere Katholyke Mogentheden by het aanvaarden hunner regering aan den paus gezonden is, en den Apostolischen stoel in naam van zyn principaal alle bescherming en gehoorzaamheid belooft.

Legenda, hiet datgeen wat rond om een munt te lezen staat, en tot opheldering der figuur of des beelds daar by gezet is. By de Catholyken worden de levensbeschryvingen der Heiligen ook Legenden genoemt.

Leger, zie *Campement*.

Legeren, of Legateren, verordenen, stichten, by uiterste wil vermaken.

Legitima, het kinds-gedeelte hiet in rechten het deel, dat de kinderen en ouders noodzakelyk uit de erffenis moet gelaten worden, en wanneer 'er vier of minder overig zyn is het de derde part; maar wanneer 'er 5. of meer kinderen zyn de helft van de erffenis.

Legitime, zie *Kindsdeel*.

Legitimeren, betekent onechte kinderen eerlyk en echt maken, dat zy in eerlyke collegien aangenomen, en tot eerlyke kunsten opgevoed worden. Anders betekent het ook wanneer een procureur of een persoon, die voor iemand anders spreken of een zaak waarnemen wil, bewyst dat hy daar toe gevolmachtigt is.

Legnago, kleine en bevestigde stad in de Adige in het Venetiaansche landschap Veronese.

Legnano, kleine stad in het hertogdom Milaan aan den vloed Olana, 3. mylen van de stad Milaan.

Legrad, stad in Sclavonien aan de Drau.

Legrono, zie *Logrouno*.

Leg-Städte, worden Neurenberg, Augspurg, Frankfort en Leipzig genaamt, dewyl van de Ryksstanden der naburige kreitzen de Romer-maanden daar in betaalt, en zy van den Raad dezer steden daar voor gequiteert worden.

Lehal, kleine stad benevens een sterk slot in Lyfland aan een zee-boezem.

Lehen, vlek en amt in Brisgau, de stad Freyburg toekomende.

Lehnin, voordezen een klooster in de Middelmark aan de Havel, waar in veel keurvorsten en markgraven van Brandenburg begraven leggen, is tegenwoordig een slot en amt.

Lehsten, stad in het vorstendom Altenburg, hoort tegenwoordig den hertog van Saxen-Hildburgshausen toe.

Leibnits, stad in Stiermarcken in het graafschap Cilley by de stad Seckau, 4. mylen van Gräts: op het slot dat daar by legt heeft de bisschop van Seckau zyn residentie. 't Is het stamhuis der beroemde adelyke familie van Leibnits.

Leicester, provintie in Engeland, ten noorden aan Nottingham, ten westen aan Darby en Warwick, ten zuiden aan Nordhampton, en ten oosten aan Rutland en Lincoln grenzende. Zy is wegen haar zachte en witte wol beroemt, en de hoofdstad hiet ook Leicester, legt aan den vloed Stour, en zend gedeputeerden in 't Parlement.

Leictoure, zie *Lectoure*.

Leigne, vloed in Vrankryk in het graafschap Tonnere in Champagne, die zich in de Seine stort.

Leigthon-Buzzard, stad in Bedfordshire in Engeland 13. Engelsche mylen van Londen, dryft sterken handel met vee.

Leiliz, een van de 13. steden in het graafschap Zips, die aan de kroon Polen verzet zyn. Zy is reedlyk groot en heeft een wyd uitgestrekt gebied.

Leimbach, steedje en amt aan den vloed Wipper in het graafschap Mansfeld, onder keur-Brandenburgsche sequestratie.

Leimen, vlek, anderhalf myl van Heidelberg, 't welk een Cent-gericht heeft, en den keurvorst van de Palts toekómt.

Leinate, kleine stad in 't hertogdom Milaan, 3. mylen van de stad Milaan, daar een zeer prachtig lusthuis is, den graaf van Borromeo toekomende.

Leinbach, schoon marktvlek, klooster en slot in neder-Oostenryk, tusschen Wenen en St. Pölten.

Leinberg, kleine ftad in de neder-Palts tegen het graafſchap Leiningen.

Leine, vloed, welke te Heiligenſtad aan het Eisfeld ontſpringt, door het Bronswykſche en Hannoverſche loopt, by Sarſtad de rivier Innerſte inneemt, en zich by Bodmer in de Aller ontlaſt.

Leine, kleine vloed in Thuringen, welke in 't amt Reinhards-bron ontſpringt, by Gotha voorby ſtroomt, en niet ver daar van daan in de Neſſe valt.

Leiningen, graafſchap in Weſterryk, tuſſchen de neder-Palts en de bisdommen Spyer en Worms, 't welk zyn eige graven heeft. Maar daar zyn twe gants verſcheide Leiningſche graaflyke geſlachten, waar van het eene zich van Dachsburg, en het andere van Weſterburg ſchryft. Het eerſtgenoemde heeft zich in de Hartenburgſche en Dachsburgſche, het andere in de Oberbrunniſche en Weſterburgſche linie verdeelt. Zy zyn den Luiterſchen Godsdienſt toegedaan, behalven dat enige daar van tot den Roomſchen overgeſlagen zyn. Het ſtamhuis en de ſtad Leiningen word in oud- en nieuw Leiningen verdeelt.

Leinster, zie *Lagenia*.

Leipheim, kleine ſtad, ſlot en heerlykheid in Zwaben, de ſtad Ulm toekomende. Zy legt niet ver van Guntsburg en 2. mylen van Ulm.

Leipnick, kleine ſtad aan den vloed Becziva in Moravien.

Leippa, Bohemisch Leippa, heren-ſtad benevens een oud en nieuw ſlot in de Leutmeritſche kreits in Bohemen. Daar word koophandel met geſneden glas, laken en potten gedreven.

Leipzig, gefortificeerde ſtad benevens een ſlot de Pleiſſenburg genaamt, aan de vier kleine rivieren Pleiſſe, Bare, Elſter en Luppe, 5. mylen van Hal en 13. van Dreſden, in de Leipziger kreits in Meiſſen gelegen. 't Is een beroemde koopſtad, en zy heeft jaarlyks 3. Miſſen, ieder van 2. weken, naamlyk de eerſte op Nieuwjaar, de twede den zondag Jubilate, en de derde op den zondag na St. Michael, welke anno 1268. ingevoert zyn, gelyk ook een keurvorſtlyk opperhofgericht, ſchepenſtoel, conſiſtorie, kreitsamt, en een univerſiteit, welke anno 1409. den 4. December van keurvorſt Frederik den Strydbaren geſticht is. De Rector Magnificus word alle half jaar, naamlyk op St. Gregorius en Gallen-dag, uit de vier natien, naamlyk de Saxiſche, Meiſniſche, Frankſche en Poolſche verkoren, maar wanneer deze dagen op een zon- of feeſt-dag vallen, geſchied de verkiezing den volgenden dag. De univerſiteit heeft 6. collegien, het Paulſche, Pieterſche, het grote en kleine vorſten- het rode en vrouwe-Collegie. Bezienswaardig zyn ook de beyde Bibliotheken, der univerſiteit in het Paulſche Collegie, en des Raads in het tuighuis, welke weeklyk 2. maal tot het algemeen gebruik geopent worden. Den 16. Jan. 1690. is de zogenaamde Leipziger Muntvoet in deze ſtad ingevoert, in plaats van de Zinniſche, waar door de Marck fyn zilver in 2. drittel; 1. drittel en een ſechſtel ſtukken op 12. ryksd. in 2. groſchen ſtukken op 12. ryksd. 9. groſchen; in enkele groſchen op 12. ryksd. 12. groſchen; in 6. pfennigern, dreyern en pfenningen op 13. ryksd. in de munt geſtelt wierd. 't Is een van de vier Legſteden des Ryks, waar in de Romer-maanden van de Ryksſtanden betaalt worden, in 's gelyk voert zy ook by de vergaderingen der landſtanden het directeurſchap onder de ſteden, haalt de ſtemmen op, en houd het Protocol. Tegenwoordig hebben hier de Roomsgezinden op het ſlot, en de Gereformeerden in het amthuis hun Godsdienſt.

Leipziger-kreits, is een deel der keur-Saxiſche en ingelyfde landen, begrypt het kreits amt Leipzig, de ambachten Duben, Eulenburg, Grimma, Leiſnig, Coldits, Rochlits, Mutſchen, Pegau, Borna, benevens het ſtift en amt Wurtzen, die den keurvorſt toebehoren. Verder het ſtift Merſeburg, en de beyde amten Delitſch en Bitterfeld, die den hertog van Saxen-Merſeburg toekomen. Ook de heerlykheden Pönigk, Wechſelburg, Rochsburg en Remſa, die de graven van Schönburg onder keur-Saxiſche hoogheid toebehoren.

Leira, zie *Leiria*.

Leiria, Leria, ſtad in het Portugeeſche Eſtremadura benevens een biſdom, dat onder den aartsbiſſchop van Liſſebon behoort.

Leissnig, kleine ſtad, ſlot en amt in de Leipziger kreits in Meiſſen, 5. mylen van Leipzig.

Leisse, vloed in Savoyen, die zich in het meir van Bourget ontlaſt.

Leith, Lyth, kleine maar goede koopſtad, benevens een haven in het Schotſche landſchap Lothiana, aan den zee-boezem by Edenburg, daar de vloed Leith daar in valt.

Leitha, vloed, welke in Ooſtenryk by Krumbach ontſpringt, en door neder-Ongaryen by de ſtad Altenburg niet ver van de Neuſiedler-zee in een arm van den Donau valt.

Leitschau, zie *Leutſch*.

Leits, Loits, kleine ſtad in voor-Pommeren aan den vloed Pene, 3. mylen ten weſten van Grypswalde.

Leke-broeders, Leke-zusters zyn in de kloosters die gene, die niet geſtudeert hebben, en alzo geen paters of maters kunnen worden.

Leken, worden van de Katholyken alle de gene genoemt die niet in den geeſtlyken ſtaat leven. Men ſtelt ze tegen over de clerici of klerken.

Lekiok, klein eyland in het meir Wener, in de Zweedſche provintie Weſt-Gothland. Op het zelve ſtaat een ſterk ſlot op een rots, 't welk een biſſchop van Scara geboud heeft.

Lelow, ſtad en caſtellany aan den vloed Plicza, in het waiwoodſchap Cracau in klein Polen.

Lelunda, ſtad in 't hertogdom Batta, in het Afrikaanſche koningryk Congo, aan een vloed van den zelven naam.

Lemberg, ſtad in 't vorſtendom Jauer in Sileſien, 4. mylen van Hirſchberg, aan den vloed Bober, daar voordezen een beroemde ſchepen-ſtoel, goede mynen, als ook een ſterke handel in laken en lynwaad geweeſt is.

Lemberg, Lowow, hoofdſtad van Ruſſien in het waiwoodſchap Lemberg, aan den vloed Pelten of Pölten, 50. mylen van Cracau. Zy is groot, beveſtigt,

vestigt, en heeft een aartsbisdom, benevens een Armenischen aartsbisschop ook een Griekschen bisschop, desgelyks 2. sterke kastelen, waar van het één in, het andere buiten de stad op een zeer hogen berg legt. Deze stad dryft sterken handel en heeft twe ruime voorsteden, werdende den 17. aug. 1712. het derde deel derzelver door een brand in de assche gelegt, en in het zelve jaar wierd het land met sprinkhanen geplaagt. Het waiwoodschap bestaat uit 4. castellanyen, welke zyn Lemberg, Przemisl, Sanock en Halicz.

Lembro, eyland in den Archipel, by den mond van de Propontis. Het heeft 9. mylen in den omtrek, en 4. dorpen, waar van het een, Imbro genaamt, met een castcel voorzien is.

Leme, vloed in Istrien in Italien, die zich 2. m. van Orsera in de zee stort.

Lemgow, stad aan den vloed Bega in het graafschap Lippe, den graaf van der Lippe toekomende, 4. mylen van Minden.

Lemnos, zie *Stalimene*.

Lemo, kleine vloed in Italien, welke in 't Genueesche gebied ontspringt, en zich in den vloed Alexandrin stort.

Lemos, kleine provintie in Gallicien in Spanje, waar van Montforte de Lemos de hooftstad is, hier hebben de graven van Lemos, die zich de Castro en de Portugall schryven, in een vermaaklyk paleys op een berg hun residentie, aan welkers voet de vloed Cabe voorby stroomt, die zich daar op in de Minho stort.

Lempheim, zie *Leipheim*.

Lempta, een woest land benevens een stad van dezen naam in Africa, in de grote woestyn Zaara.

Lemsal, zie *Sales*.

Lemster, stad in Herefordshire in Engeland, welke zitting en stem in 't Parlement heeft.

Lemwig, een Deens steedje benevens een goede haven aan den vloed Limfiord in noord-Jutland, onder het stift Rypen behorende.

Lenckersheim, markt-vlek in Franckenland, in 't amt Hoheneck, den mark-graaf van Bareut toebehorende.

Lenckowits, slot en heerlykheid in Stiermarcken, tusschen Grats en Judenburg.

Lenczicz, Lanschet, waiwoodschap in groot-Polen, tusschen de waiwoodschappen Kalisch, Siradien, Sendomir en Rava, dat 3. districten begrypt, naamlyk Lenczicz, Brezin en Orlow. De hooftstad Lenczicz legt in een moeras aan den vloed Bsura, en heeft een citadel op een rots.

Lenczna, stad in het waiwoodschap Lublin in klein-Polen.

Lendinara, kleine gefortificeerde stad in Italien, in de provintie Polesino di Rovigo, aan den vloed Adige.

Lengefeld, kleine stad aan de Flöhe, in de aartsbergsche-kreits 1. myl van Wolckenstein, den heer van Römer van Rauenstein toekomende.

Lengefeld, kleine stad in Voigtland, niet ver van Reichenbach.

Lengsfeld, Stad Lengsfeld, kleine stad en slot in 't Hennebergsche, den vryheer van Boyneburg toekomende, aan de Werra, aan de grenzen van de amten Fischberg en Saltzungen.

Lengwig, stad in 't stift Rypen, op het Schiereyland Juland, 6. mylen van Rinkioping.

Lenham, stad in Kent in Engeland.

Lenits, slot, steedje en heerlykheid in de Spaansche provintie Biscayen, het huis van Guevara toebehorende.

Lenne, vloed in het graafschap Mark in Westfalen, die eindelyk in de Roer valt.

Lenney, oude stad in 't hertogdom Bergen, 5. mylen van Dortmund, dryft goeden handel.

Lennox, provintie in zuid-Schotland, welke ten westen aan Argyle, ten noorden aan Broad Albanien en Mentheit, ten Oosten aan Sterling en Cluydesdale, en ten zuiden aan Reinfrey grenst. Zy word van de grote zee en den vloed Lemond bevochtigt, en voert den titel van een hertogdom.

Lens, kleine stad in het nederlandsche graafschap Artois 3. mylen van Arras aan den vloed Souchet, wiens vesting-werken geslecht zyn. Hier heeft de prins van Condé in het jaar 1648. den slag tegen de Spanjaarden gewonnen, en den generaal Beek gevangen gekregen.

Lenssen, of Lens, zegt men van een schip, wanneer het door pompen van zyn water ontlast word.

Lentini, zie *Leontini*.

Lentsburg, stad in 't canton Bern, aan den Aa-stroom, benevens een hoog slot en een graafschap, dat van een landvoogd geregeert word.

Lenze, kleine vloed in de Nieuwe-marck, ontspringt uit de Kasten-zee niet ver van Drossen, loopt voorby Sonneburg, en stort zich in de Warta.

Lenzen, grens-stad in de Brandenburgische provintie Priegnits, benevens een slot aan de Elf, na den kant van Mecklenburg, den koning van Pruissen toekomende. Hier is een posthuis en Elf-tol, welke men zegt dat jaarlyks over de 2. tonnen gouds opbrengt. Niet ver daar van legt het amt Ellenburg, 't welk na 't afsterven der heren van Quitzau aan het land vervallen is.

Lenzo, vloed in Italien, die in 't Appennynsche gebergte ontspringt, en zich by Bersello in den Poo giet.

Leoben, zie *Leiben*.

Leominster, grote provintie in Engeland in de provintie Herefordshire aan den vloed Lug, welke wegens haar schone wol bekent is.

Leon, koningryk in Spanjen, 't welk hedendaags een provintie van het koningryk Castilien is. Zyn grenzen zyn ten noorden Asturien, ten oosten oud-Castilien, ten zuiden het Spaansche Estremadura, en ten westen Portugaal en Gallicien. Het word verdeelt in Leon aan de overzyde, en in Leon aan dees zyde van de Douro, is 55. mylen lang en 40. breed. 't Is bergachtig, dor en onvruchtbaar, maar heeft veel wyn, en omtrent de 20. steden. De hooftstad Leon legt aan het Asturische gebergte, aan den oorsprong van den vloed Ezla, en heeft een bisschop, die onder het aartsbisdom van Compostel behoort. Zy is groot maar slecht bewoont.

LEON, NIEUW LEON, Spaansche provintie in noord-America, in nieuw Mexico, tusschen nieuw Biscaye, en de golf van Mexico, waar in de Spanjaarden verscheyde colonien hebben. De hoofstad daar van voert den zelven naam, en legt in zo aangename landstreek, dat zy het Paradys van west-Indien genaamt word.

LEON, zie *S. Paul de Leon*.

LEON, klein eyland by Cadix in Spanjen.

LEON, stad in Cappadocien in Azien.

LEONBERG, welgeboude stad en slot in 't hertogdom Wurtemberg, met een gracht omringt.

LEON DE NICARAGUA, hoofdstad van de provintie Nicaragua in nieuw-Spanjen in noord-America, wiens bisschop onder het aartsbisdom van Mexico behoort. Zy is rondom met bosschen omringt, en de residentie-plaats des gouverneurs van deze provintie. Drie mylen daar van is een zeer hoge vuurspuwende berg, die 's morgens en 's avonds een dikken damp van zich geeft, ook vlammen en zwavelstenen uitwerpt.

LEONDOUL, zie *S. Paul de Leon*.

LEONSBERG, keurvorstlyk slot in neder-Beyeren, in 't rent-amt Straubingen, waar naar voordezen een graaflyke familie den titel gevoert heeft.

LEONTINI, LENTIN, de oudste stad in Sicilien in Val di Noto, benevens een haven, die evenwel door de aardbeving 1693. zeer verwoest is.

LEOPOLDSTADT, vesting in opper-Ongaryen, die een regulier vierhoek is, zynde 1665. geboud. Zy legt tusschen de Donau, Wag en Dyrna. De voorstad te Wenen voor de rode poort word ook zo genaamt.

LEOPOLDSTUK, LEOPOLDER, is een munt, die de aartshertog Leopold Willem van Oostenryk voor deze heeft laten slaan, en 3. stuivers 5. penningen bedraagt, schoon zy op 10. kreutzer of een half kopstuk gemunt zyn. Zy zyn tegenwoordig zeer schaars.

LEPANTO, gefortificeerde stad in Griekenland, in de provintie Livadia aan de golf van Lepanto, benevens een sterke citadel. Zy legt aan een berg, op wiens spits de vesting staat, is met vier muren omringt, en daar omtrent wast de beste wyn in Griekenland. Zy heeft een Griekschen aartsbisschop, die te Arta resideert, en een haven, daar niet als kleine vaartuigen inlopen kunnen, en dezelve wierd anno 1682. door de Venetianen verovert, maar uit kracht van den Carlowitschen vrede 1699. den Turken weergegeven, en de citadel geslecht. De golf van Lepanto is een grote zee-boezem tusschen Livadia en Morea, welke door een zee-engte, die door de kleine citadellen beschermt word, aan de Jonische-zee hangt, en benevens de golf van Engia de land-engte by Corinthen maakt.

LEPLO, stad in het waiwoodschap Witeps, in 't Littausch Russien.

LE PRESE, kleine stad in Valtelin aan den vloed Addua een myl van Bormio.

LEPTINE, voor dezen Eleusis, een slechte plaats in Livadia aan de golf van Engia.

LEQUEYTIO, stad in Biscayen aan de zee, niet ver van Bilboa.

LERE, LEYRE, kleine vloed in Guienne, die zich in de golf van Arcachon stort.

LERENZO, klein eyland in de Middelantsche-zee, niet ver van de Siciliaansche kusten, ten westen.

LERICEA, kleine stad aan de Genueesche kust in Italien, daar een golf is, welke alleen door een aard-tong van de golf della Spezza afgezondert word.

LERIDA, een zeer oude en bevestigde stad in Catalonien, welke zeer vermaaklyk aan een vruchtbaren heuvel gelegen is, en zich tot in den vloed Segre uitstrekt, daar een houte brug over legt. Zy heeft een bisdom, onder den aartsbisschop van Tarragona staande, als ook een universiteit, die in 't jaaar 1300. gesticht is, en twe kastelen. Haar vestingwerken bestonden voortyds maar in torens en muren, welke naderhand, inzonderheid in den laatsten oorlog, zeer verbetert zyn, en haar citadel is een der beste van Spanje, welke op den bovensten spits van den heuvel legt, en de gantsche stad bestryken kan. Voor 't overige is zy een grensvesting tegen Arragon, en de stad wierd den 12. Oct. 1707. door de Franschen onder den hertog van Orleans verovert.

LERINS, de eylanden Lerins of van S. Margaretha en S. Honorata zyn twe kleine eylanden in de Middelantsche zee, aan de kust van Provence, tegen over Cannes, welke zeer vruchtbaar zyn en een gematigde lucht hebben.

LERMA, vlek met den titel van een hertogdom in oud Castilien, aan den vloed Arlanza. Hier is een voortreflyk slot, 't welk de kardinaal van Lerma, die een gunsteling van koning Filippus III. was, heeft laten bouwen, en dat benevens het Escuriaal van de Spanjaarden voor het prachtigste in Spanje gehouden word.

LEROS, LERO, eyland van den Archipel, tegen de kusten van Natolien in Azien. Het heeft twe goede havens, en in de stad is een bisschop, die onder den aartsbisschop van Rhodus staat. Het is wegens zyn Aloë beroemt.

LERS, twe rivieren in Vrankryk in opper-Languedoc, van welke zich de grote Lers in den vloed Lauriege, en de kleine in de Garonne stort.

LESBOS, zie *Metelino*.

LESCAR, LASCAR, stad in Gascogne aan den vloed Gave in het landschap Bearn, benevens een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Auch behoort.

LESCHE, kleine vloed welke in het Ardenner woud ontspringt, en zich boven Dinant in de Maas ontlast.

LESCHNITZ, kleine stad in opper-Silesien, in het vorstendom Oppeln aan de Oder, daar sterke bedevaarten van de Katholyken naar toe gedaan worden.

LESCOVA, Turksche stad in Bulgaryen, aan den vloed Liperitza.

LESDIGUIERES, vlek en landgoed in Dauphiné, voert den titel van een hertogdom en pairschap, en

en waar van het voorname geslacht van Lesdiguieres den naam voert.

Leser, kleine vloed in 't aartsbisdom Trier, welke zich over Veldents in de Moezel stort.

Lesina, eyland, benevens een stad van den zelven naam in de golf van Venetien, tegen de kusten van Dalmatien, is 13. mylen lang en 3. breed. Het heeft den titel van een hertogdom, hoort de Venetianen toe, en de inwoners generen zich van de Sardellen-vangst. De stad heeft een goede haven, en een citadel daar dicht by op een berg gelegen, gelyk ook een bisschop, onder den aartsbisschop van Spalatro behorende.

Lesina, stad in 't koningryk Napels in de provintie Capitanata, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Benevento staande.

Lesizkow, vlek in 't westen van Moscovien, 4. mylen van Pleskow.

Leskard, grote stad in de provintie Cornwal in Engeland, dryft sterken handel in garen.

Lesly, kleine stad in de provintie Fife in noord-Schotland, anderhalve myl van den mond van de Levin.

Lespece, Lespeccia, zie *Spezza*.

Lessen, stad in 't Pomesanische gebied in Poolsch Pruissen, niet ver van Graudents.

Lessen, Lessines, kleine stad aan den vloed Denre in Henegouwen, niet ver van Ath, den keyzer toebehorende, is wegens de linnewevery beroemt, 5. mylen van Brussel.

Lessne, zie *Lissa*.

Lessniza, Turksche schans of palancka aan den vloed Drin in Bosnien, 4. of 5. mylen van Seraglio, dewelke een pas in het gebergte beschut, en van de keyzerlyke 1717. onder den generaal majoor Petrasch verovert wierd.

Lessnow, kleine stad in Volhynien, daar koning Johan Casimier een heerlyke overwinning op de Tartaren en Cosacken in 't jaar 1651. behaalde.

Lesso, vlek in de provintie Biscayen in Spanjen, in wiens nabuurschap veel yzer-hamers zyn.

Lessow, Noordstrand, eyland in Denemarken op het Cattegat, tegen over Alburg, 't welk van alle kanten met Sandbanken omringt is.

Lest, zie *Ballast*.

Lestithiel, Lestwithiel, welgeboude stad in Cornwal in Engeland, aan den vloed Tay, welke zitting en stem in 't parlement heeft.

Leszynski, voornaam graaflyk geslacht in Polen, die zich graven van Lesno schryven, en de steden Lissa, Russien, Raczin, benevens andere in groot Polen bezitten, ook dikwils de hoogste bedieningen by de Republiek bekleed hebben. In 't jaar 1704. wierd Stanislaus Leszynsky waiwode van Posen door 't behulp der Zweden tot koning van Polen verkoren, en het jaar daar aan gekroont; maar heeft zich in 't jaar 1709. na den ongelukkigen slag by Pultawa uit Polen naar Pommeren, en van daar naar Twebruggen, en eindelyk naar Vrankryk begeven, daar zyn dochter aan Lodewyk de XV. getroud is.

Letines, Lestines, was een koninglyk Fransch slot in Henegouwen, in het gebied van Cambray.

Leto Morto, kleine vloed in Marca d'Ancona in 't pausselyk gebied, welke zich beneden Fermo in de golf van Venetien stort.

Letrim, kleine stad in Connaught in Ierland aan den vloed Shannon, en de hoofdstad van het graafschap Letrim.

Letten, Lettland, landschap en een deel van Lyfland, 't welk ten noorden aan Esthland, ten zuiden aan Coerland, ten oosten aan Moscovien, en ten westen aan den zee-boezem van Riga grenst.

Lettendal, vlek in de provintie Helsingen in Zweden, 4. Zweedsche mylen ten noorden van Hudwichswald.

Lettere, kleine stad in principato citra in 't ryk van Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Amalfi staande.

Lettnitz, sterk slot in opper-Ongaryen, aan de Moravische grenzen.

Lettres de Cachet, zyn een soort van koninglyke bevelen in Vrankryk, welke men geeft, wanneer 'er voorname personen in arrest zullen gebracht worden.

Levant, Levantins, zo noemt men in 't gemeen de landen en volkeren, die naar 't oosten leggen, gelyk ook de Middelantsche-zee, en Levant betekent zo veel als oost. Maar in een naauwer zin word Morea en Smirna daar door verstaan. Levant-Vaarders zyn de in Holland en Engeland opgerechte koop-compagniën, die op Turkeyen handelen.

Levanta, fraaie en vermaaklyke plaats aan de Ligustische-zee in 't Genueesche gebied.

Levanzo, klein eyland in de Middelantsche-zee, by de westlyke kust van Sicilien.

Levartovia, stad in het waiwoodschap Sendomir in klein Polen.

Leubel, steedje en Paulyner klooster in het vorstendom Wolau in neder-Silesien.

Leubel, zeer hoog gebergte dat Carinthien en Crain van elkander scheyd. Het was voor deezen zeer gevaarlyk daar op te reyzen, maar is nu door der Karintische landstandens goede order gangbaar gemaakt.

Leuben, zie *Joiben*.

Leubnits, zie *Leibnits*.

Leubs, Cistercienser-klooster in Silesien aan de Oder, drie mylen van Liegnits.

Leubus, open vlek, ryk en zeer heerlyk geboud klooster en abdy van de Cistercienser-orde in 't vorstendom Wolau in neder-Silesien, 3. mylen van Liegnits aan de Oder.

Leucada, eyalnd in de Jonische-zee, by het eyland St. Maura, heeft 60. Italiaansche mylen in den omtrek.

Leucare, kleine stad tegen Spanjen in neder-Languedoc, niet ver van Narbonne. Zy was voor deeze zeer sterk, maar is op het einde van de 17de eeuw geslecht.

Leuce, eyland in de Zwarte-zee, 't welk enige landkaarten by den mond van den Donau, andere tegen den Nieper plaatzen.

Leuchtenberg, landgraafschap in de opper-Palts, is een byzonder ryks-leen, langs den vloed Nab, waar in Pfreimt de hoofdstad is, en het be-

staat

ſtaat uit de drie ambachten Pfreimt, Leuchtenberg, en Wernberg. Het amt Grunsfeld in Franckenland, en het ſlot Misprun aan de Boheemſche grenzen behoren daar ook toe. Voor dezen heeft het zyn eige landgraven gehad, maar is na der zelver uitſterven aan het huis van Beyeren gekomen. Het hoorde daar op den landgraaf Maximiliaan Filip, broeder van den vorigen keurvorſt van Beyeren Ferdinand Maria, na wiens dood het 1705. gedurende de Beyerſche onluſten aan den keyzer vervallen is, die het 1708. den nieuwen vorſt Leopold Matthias van Lamberg in leen gaf, die het hier op ook in bezit nam, en deswegen den 10. Mey 1709. in 't vorſtlyk collegie van Regensburg tot ſtem en zitting toegelaten wierd. Maar na dat 1714. in de Raſtadter en Badenſche vredens-tractaten de keurvorſt van Beyeren in al zyn landen en waardigheden herſteld is geworden, is ook dit land-graafſchap weêr aan keur-Beyeren gekomen.

Leuchtenburg, oud berg-ſlot aan de Harts.

Leuchtenburg, zie *Kala*.

Leuck, hoofdvlek van het Walliſer-land aan de Rhone, 't welk een goed gezondheidsbad heeft, en daar meeſten tyd de landdagen van den biſſchop van Sitten, als landvorſt, gehouden worden.

Leuckendorf, klein ſteedje in het Hennebergſche.

Leucos, Patrasso, kleine vloed in Morea, die niet ver van Patraſſo in de golf van Patraſſo valt.

Leucosa, Licosa, een van de eylanden die li Galli genoemt worden in de golf van Salerno, niet ver van de kuſten van Principato citra in Napels.

Leuenberg, amt en klein ſteedje in 't hertogdom Berg, komt voor 't grootſte gedeelte de graven van Sayn toe.

Levenburg, zie *Lauenburg in Pommeren*.

Leuenförde, zie *Löwenförde*.

Leuenholm, graafſchap op het Schier-eyland Jutland, 't welk de koning van Denemarken 1711. voor de jonge graven Rantzau liet in bezit nemen.

Levens-straffen, zie *Lyf en Levensſtraffen*.

Levents, zyn in Turkyen ſoldaten ter zee, welke geen gewoonlyke ſoldy genieten, ook niet onder de krygs-orde geteld worden, maar alleen ieder tocht 5. tot 6000. aſpers bekomen, en na hun te rugkomſt gecaſſeert worden.

Levents, zie *Leuwents*.

Lever, *le petit Lever*, noemt men aan 't Franſche hof dien tyd, zo dra de koning des morgens opgeſtaan is, en wanneer de opperkamerheer of de voornaamſte kamerjonker hem de ſlaapmuts afneemt.

Leverano, vlek met den titel van een vorſtendom in Terra d'Otranto by Lecce in 't ryk van Napels.

Leverpole, zie *Leerpole*.

Levin, Lewin, vloed welke in de provintie Fife in noord-Schotland uit het meir Levin ontſpringt, en zich by het ſteedje Levin in den zee-boezem van Forth ſtort. Een anderen vloed van den zelven naam vind men in het graafſchap Lennox, welke zich beneden Dumbriton in den vloed Cluyd ontlaſt.

Levin, kleine ſtad in de provintie Fife, daar de vloed Levin in den zee-boezem van Forth valt.

Leviner-Thal, legt in 't kanton Uri in Zwitzerland, by St. Gotthards-berg.

Levita, klein woeſt eyland in den Archipel, dat een zeer veilige haven heeft.

Leviten, hieten de onder de Katholykſche geeſtlykheid bekende diakens.

Leunenburg, klein ſteedje in Bartenland in 't Brandenburgs Pruiſſen, niet ver van Slippenbeil.

Leunschede, klein ſteedje of vlek in het graafſchap Mark, den koning van Pruiſſen toekomende.

Levocia, ſtad in opper-Ongaryen aan de Poolſche grenzen.

Levroux, kleine ſtad in Berry in Vrankryk.

Leuse, kleine ſtad in Henegouwen, aan den oorſprong van den vloed Denre, niet ver van Doornick, het huis van Ooſtenryk toekomende.

Leustadt, vlek en ſlot in Wetteravien, 3. uren van Budingen, den graaf van Iſenburg-Marienborn toekomende, 't welk hy voor weinig jaren aangekocht heeft, daar het voordezen een vryheerlyke plaats was.

Leuten, klein vlek in het markgraafſchap Culmbach, den markgraaf van Bayreuth toekomende.

Leutenberg, een vorſtelyk Zwartsburgs-Rudelſtads ſlot en ſtad in Thuringen, aan de Voogtlandſche grenzen, heeft goede bergwerken.

Leutenbrg, een ſtad in neder-Styrmarken aan den vloed Mura aan de Ongaarſche grenzen, is wegens haar wyn beroemt.

Leutershausen, kleine ſtad in Frankenland, daar de Oud-Muhl ontſpringt, in het markgraafſchap Anſpach, 2. uren van Anſpach.

Leuterung, hiet in de Saxiſche rechten, wanneer iemand, die zich door een vonnis bezwaart vind, binnen 10. dagen, eer dat recht krachtig word, zich ſchriftlyk aan den zelven rechter aangeeft, en bid zodanig vonnis te veranderen of te verklaren. In het Saxiſch Appel-gerecht te Dreſden is boven de eerſte Leuterung noch de opper-Leuterung toegelaten, maar alleen in zulke zaken, die reeds van begin daar bankvaſt gemaakt zyn, en niet eerſt door Appél van de Onder-gerichten daar aangebracht worden.

Leutha, zie *Leyte*.

Leuthel, vlek en heerlykheid in neder-Luſatien, niet ver van Lubben, een vryheer Schenck van Landsberg toekomende.

Leutkirch, kleine vrye ryksſtad in Algow in Zwaben aan den vloed Eſchach, daar deze met de Eitrach te zamen vloeit, aan den landweg naar Tyrol en Italien. De Raad aldaar is meeſtendeels Luiterſch, en de meeſte inwoners zyn ook dien Godsdienſt toegedaan.

Leutmerits, hoofdſtad van de Leutmeritſche kreits in Bohemen aan de Elf, 6. mylen van Praag. Zy heeft een biſſchop, onder den aartsbiſſchop van Praag ſtaande, een Jezuite collegie, gymnaſium en queekſchool, een Dominicaner- Minoriten- en Capucyner klooſter en goeden wyn- was.

LEUTMERITSCHE KREITS, een van de 14. kreitzen in Bohemen, die ten zuiden aan de Slaner-en ten oosten aan de Buntsler-kreits, ten noorden aan opper-Lusatien, en ten westen aan Meissen grenst. Men vind 'er warme baden, tinmynen, en edelgesteentens.

LEUTOMYSSEL, zie *Litomyssel.*

LEUSCH, LEUTSCHAU, kleine maar welbevestigde koninglyke vry-stad op een heuvel in het graafschap Zips in opper-Ongaryen, aan het Carpatisch gebergte. De keyzerlyke generaal graaf van Heister veroverde ze in 't jaar 1710. van de Malcontenten, na een uitgestane harde belegering.

LEUTZAST, MARCK-LEUGAST, Bambergs amt in Francken.

LEUVEN, HET QUARTIER VAN LEUVEN, is een van de vier quartieren des hertogdoms Brabant. De hoofdstad daar in is Leuven, aan den vloed Dyle, 8. mylen van Namen. Zy is groot, maar een ope plaats, en heeft een universiteit, welke 1426. gesticht is, en 1726 haar derde Academisch Jubeljaar geviert heeft. Binnen haar ringmuur heeft zy weylanden, tuinen, en wynbergen, en gaf zich 1707. aan de Bondgenoten over. In 't jaar 1710. overvielen de Franschen deze plaats, maar wierden door de goede zorg der Overheid, en den dapperen tegenweer der Inwoners weer te rug gedreven, waarom koning Karel III. van Spanjen ter gedachtenis van zulk een loflyk gedrag aan de Overheid een gouden flenter overzond, waar op deze woorden met het jaartal gegraveert waren: A CaroLo tertIo S. P. Q. L. In SignVM FIDeI. dat is, Karel III. zend dit aan den Raad en 't volk van Leuven, tot een teken van hun trouw.

LEUWARDEN, kleine stad in de Lyflandsche provintie Letten, aan den kleinen vloed Evest.

LEUWARDEN, hoofdstad van Westvriesland in Oostergo, aan een vaart die naar Dokkum gaat. Zy is groot, welgebouwd en bevestigt, en de residentie van het hof van Justitie, gelyk ook van den stadhouder der Staten van deze provintie.

LEUWENTZ, LEVENTZ, LEBENTZ, kleine stad en slot in het graafschap Bars in opper-Ongaryen, 6. Duitsche mylen van Gran, daar de Turken 1664. van den generaal Souches geslagen wierden.

LEUZBACH, kleine vloed in Silesien, ontspringt in het vorstendom Schweidnits, en loopt in het Liegnitsche gebied by Lebus in de Oder.

LEUZE, zie *Leuse.*

LEWEN, vloed in Engeland in de provintie Cumberland, die eerst uit 2. stromen bestaat, waar van de eene de Zwarte, en de andere de Witte Lewen genaamt word, die evenwel daar na te zamen lopen, en in den vloed Kirksop vallen.

LEWEN, steedje in het graafschap Glats in Bohemen, waar boven het oude berg-slot, de Hommel genaamt, te zien is.

LEWES, stad in de Engelsche provintie Sussex aan den vloed van den zelven naam, die 6. mylen daar van in de zee valt.

LEWIN, zie *Lewen.*

LEWIN, een steedje in 't vorstendom Brieg in Neder-Silesien, 8. mylen van Breslau, de vryheren van Bees toekomende.

LEWIS, eyland in Schotland, en het noordlykste van de eylanden Westernes. Het word door een smalle landstreek in 2. delen gescheyden, waar van het noordlyke den naam Lewis behoud, maar het zuidlyke Harrai genoemt word. 't Is 13. mylen lang en heeft 7. kleine steden.

LEXA, taamlyk grote plaats, maar vallen van houte huizen in de provintie Kexholm in Zweden, de inwoners generen zich met den vischvangst.

LEX MARTINI TE LUCCA, houd in, dat de adel daar alleen de regering zal voeren.

LEX MENTALIS, is een byzonder wet in Portugaal, uit kracht van dewelke 's konings zoon, wanneer hy eens geestlyk geworden is, naderhand nooit tot de kroon komen kan, en wanneer de koning iets van de kroon-goederen weg schenkt, zulks aan den eerstgeboren van de familie, waar aan het gegeven is, blyft, en nooit op vrouwen valt, ook, zo 'er geen manlyke erfgenaam voor handen is, weer tot de kroon komt.

LEX REGIA in Denemarken bevat de grondwetten, waar naar men zich by de opvolging van het koninglyke huis richten moet, enz. Koning Frederik III. heeft die, na dat hy de Souvereiniteit bekomen had, gemaakt, en zy is tot noch toe van weinig luiden gezien, nademaal men dezelve in schrift by de koninglyke Archiven gehouden, maar eindelyk 1710. in de Deensche-taal door den druk gemeen gemaakt heeft. De heer justitie-raad en geheime Archivarius Fridericus Rosgaard heeft 'er het opzicht over gehad, welke het in een kopere plaat heeft laten snyden, en in een groot royaal folio heel kostlyk laten drukken.

LY, hiet by de scheepslui beneden den wind leggen, in de Ly zyn.

LEYBNITS, vlek in Stiermarken, aan den vloed Sacka, die een myl daar van in de zee valt.

LEYDEN, stad in Holland, en de hoofdstad van Rhynland, aan den Rhyn, die zich niet ver van daar, in het zand verliest. Zy is groot, schoon en volkryk, en wegens haar laken-fabryk beroemt, ook is 'er een Universiteit, die 1575. gesticht is. De Medecynsche faculteit bloeit hier voornaamlyk, en de Academie-tuin, de Sny-kamer en de Bibliotheek zyn beziens waardig. Deze plaats is een der netste steden van Holland en word van veel grachten doorsneden, die de stad in 31. eylanden verdelen. Zy is de vierde in rang van de steden die gedeputeerden ter vergadering van de provintie Holland zenden.

LEYDEN, EYLAND VAN LEYDEN, zie *Ourature.*

LEYDSENDAM, schoon dorp in Holland, halverweg tusschen Leyden en Delft en den Haag, daar de trekschuiten, die van de eene plaats naar de andere varen, verwisselt worden.

LEYE, zie *Lis.*

LEYEN, ZUR LEYEN, een slot en heerlykheid in het keur-Triersche gebied aan de Mosel, 2. mylen van Cobelents, welk het stamhuis des vryheerlyken geslachts van der Leyen is.

LEYEN-

LEYENFELS, bisschoplyk Bambergs-slot en amt in Franckenland.

LEYMUYDEN, dorp aan het Haarlemmer meir in zuid-Holland.

LEYSERT, klein eyland in de Finlandsche-zee.

LEYTE, vloed welke in Stiermarken ontspringt, en zich in neder-Ongaryen by Owar in een arm van den Donau stort.

LEYTON, stad aan den vloed Ley, in het Engelsche graafschap Bedford, omtrent 5. mylen van London.

LEZ, kleine vloed in Languedoc in Vrankryk, welke zich in het meir Maguelone stort.

LEZAISK, stad in het waiwoodschap Sendomir in klein-Polen, aan den vloed Sau, 4. mylen van Jarosslow.

LEZARD, voorgebergte, benevens een haven op de westlyke kust van Engeland, in de provintie Cornwal.

LEZARO, zie *Ars.*

LEZEN, kleine stad en slot in Bartenland, in Brandenburgs Pruissen, tusschen 2. meiren.

LEZIGNEN, zie *Lusignan.*

LEZLINGEN, keur-Brandenburgs lust- en jagt-slot in de oude-Marck, een myl van Gardeleben.

LEZNO, kleine plaats in Littauen, in het waiwoodschap Msciflau naar de Moscovitische grenzen, 2. mylen van Propoisk, en 8. van Mohilow. Hier omtrent wierd den 9. october 1708. het Leeuwenhauptsche leger van 15000. man, dat den koning van Zweden over den Dnieper volgde, van de Moscoviters geslagen.

LIAMPO, het wydste voorgebergte ten oosten in China in de provintie Chequiang, benevens een stad van den zelven naam.

LIANES, een van de beste steden der provintie Asturien in Spanjen.

LIANNE, vloed in het landschap Boulonois in Picardyen in Vrankryk, welke zich beneden Boulogne in de zee stort.

LIARD, kleine zilvere en kopere munt in Vrankryk, een oortje waardig.

LIBA, stad aan den vloed van dezen naam in Masovien in Polen.

LIBANECK, stad in de Buntslauer-kreits in Bohemen.

LIBANON, beroemde berg tusschen Syrien en Judea, die zich van westen ten oosten van de Middelantsche-zee by Tripoli tot aan Arabien uitstrekt, en waarop veel Cederbomen wassen. Zy word van Maroniten bewoont.

LIBA NOVA, eertyds Stagira, stad in Macedonien in Griekenland.

LIBAU, stad en haven aan de oost-zee in Coerland. Zy heeft en rede, legt aan de grenzen van Samogitien; en is in den laatsten oorlog door de Zweden belegert, maar ook weer verlaten.

LIBEL, een smeek schrift, ook een klacht.

LIBELLATICI, wierden in de eerste kerk de Christenen genaamt, die om de vervolgingen te ontgaan voor geld of andere giften de gunst by de Heidensche overigheid verkregen, om hun Godsdienst niet opentlyk maar heimlyk te herroepen, en daar van een getuigschrift, dat Libellus genaamt wierd, kregen, dat zy naar de wetten der keyzeren geleeft hadden.

LIBEN, kleine stad in de Buntzlauer-kreits in Bohemen.

LIBENAU, steedje in neder-Silesien, in de Schwibusche-kreits, den abt van het klooster zum Paradies in Polen toekomende.

LIBENTHAL, LUBENTHAL, LÖWENTHAL, stad in Silesien in de Lembergsche-kreits, wegens haar gaaren-handel zeer kekent, en de abdis aldaar toekomende.

LIBERAAL, mild, vrygevig, goedhartig.

LIBERALIA, zie *Bacchanalia.*

LIBERTEIT, vryheid.

LIBERTYNEN, ketters onder de Christenen, wier hoofden Quintin, een snyder uit Picardyen, en Copin omtrent het jaar 1525. in Holland en Braband leerden, dat de mensch alles uit ingeving des geestes doet, en dat men zich weer in den staat der onnozelheid moest stellen: anders lieten zy hun navolgers toe zich naar hun welgevallen by de katholyken of Luitersche te voegen.

LIBERTYNEN in den Godsdienst, noemt men tegenwoordig die gene, die van de geloofs artykelen zo veel aannemen als 't hun belieft, en zich aan geen vasten Godsdienst of gezintheid houden.

LIBETEN, de zevende en laatste vrye berg-stad in opper-Ongaryen.

LIBIS, LIBUS, sterke stad en slot in de Koninggratzer-kreits in Bohemen, tusschen de Elf en Cydlina, is van Libussa gebouD.

LIBMUHL, kleine stad en slot aan 't water Karbin, in 't Brandenburgs-Pruissen, welke by na 70. vischryke zeen om zich leggen heeft. De Polen noemen ze Milomlin, zy is voortyds een bisschoplyke residentie-plaats geweest, en legt tusschen Osterod en Morung.

LIBNA, kleine stad in Pruissen, dicht by den vloed Dribentz.

LIBOCHOWAN, stad en markt-vlek aan de Elf in de Leutmeritsche-kreits in Bohemen, daar goede wyn groeit.

LIBOCHOWICZ, markt-vlek benevens een schone tuin, in de Leutmeritsche-kreits in Bohemen.

LIBOURNE, stad in de provintie Guienne in Vrankryk, daar de vloed Lille in de Dordogne valt.

LIBURNIA, landschap in Illyrien, 't welk hedendaags onder Croatien gerekent word.

LIBYA, was voor dezen een groot landschap in Africa aan de Egyptische grenzen, daar tegenwoordig de woestyn Zaara legt.

LICA, landschap in Croatien in Ongaryen.

LICENT, is een accyns op allerhande waren en levensmiddelen, inzonderheid die op 't zout gelegt is.

LICENTIE, vryheid, verlof.

LICH, kleine stad benevens een schoon slot in Wetteravien, 2. mylen van Giessen, aan den kleinen vloed Wetter, graaf Maurits van Solms-Lich toebehorende.

LICHEN, kleine stad aan een meir in de Ucker-Mark-Brandenburg.

Lichfield, kleine stad in het landschap Stafford in Engeland aan een moeras. Haar bisschop hoort onder den aartsbisschop van Canterbury, en dit bisdom is met dat van Coventri verenigt.

Lichstall, kleine stad in Zwitzerland, het canton Bazel toebehorende.

Lichsten, kleine stad in de Koerlandsche provintie Semigallien.

Lichten, hiet zo veel als oplichten, opheffen, by voorbeeld het anker lichten, dat is, ophalen. volk of soldaten lichten betekent dezelve uit het schip halen en in 't veld voeren.

Lichtenau, kleine stad en amt in neder-Hessen, onder het oude en verwoeste slot Reichenbach gelegen, en onder Cassel behorende.

Lichtenau, kleine stad en sterk slot in 't markgraafschap Anspach, de stad Neurenberg toekomende, een myl van de stad Anspach.

Lichtenau, kleine stad en sterk slot aan den Ryn in de Ortenau, aan de Badensche grenzen, 3. mylen van Straatsburg, den graaf van Hanau toekomende.

Lichtenberg, land-vorstelyk slot aan den vloed Lech in opper-Beyeren, onder 't rent-amt Munchen behorende.

Lichtenberg, heerlykheid in het graafschap Loots in de Nederlanden, aan de Maas over Maastricht gelegen.

Lichtenberg, berg-slot en heerlykheid aan de Saar in neder-Elsas, 5. mylen van Homburg, den broeder van den graaf van Hanau, die in 't jaar 1712. gestorven is, toekomende, die ook daar den bynaam naar voerde. Maar dewyl de Franschen deze plaats in bezit hebben, heeft hy, tot dat hy zyn broeder te Hanau opgevolgt is, te Buschweiler geresideert. Zie *Hanau*.

Lichtenberg, zie *Leuchtenberg*.

Lichtenberg, amt in 't hertogdom Twebruggen.

Lichtenberg, zie *Ostheim*.

Lichtenberg, vorstlyk Darmstads slot en amt, aan den ingang van het Odenwald.

Lichtenberg, een van de voornaamste Domeinen des hertogs van Bronswyk, niet ver van Wolfenbuttel, heeft een oud berg-slot.

Lichtenberg, kleine stad, vervallen berg-slot en amt in Voigtland, den markgraaf van Bayreuth toekomende.

Lichtenburg, welgeboud slot en tuin dicht aan de Elf, in de Saxische keur-kreits, 4. mylen van Wittenberg, en anderhalf van Torgau, daar de twe zusters uit het koninglyke Deensche huis, naamlyk vrouw Wilhelmina Ernestina, keurvorstin weduwe van de Palts, en vrouw Anna Sophia, nagelate weduwe van keurvorst Johan George III. van Saxen, tot aan haar eind geresideert hebben, en die naderhand in het prachtige aldaar gebouwde graf bygezet zyn. Dicht daar by legt het dorp Lichtenburg, en het steedje Brettin, daar 1576. de Formula Concordiæ opgestelt is.

Lichteneck, heerlykheid en sterk berg-slot in Brisgau, dicht by de stad Kenzingen, 't welk na de dood der graven van Thuringen, die hier resideerden, in 't jaar 1631. aan de graven van Salm en Neuburg aan de Inn gekomen is, hoewel 'er naderhand deswegen enige stryd met de graven van Löwenstein ontstaan is.

Lichtenfels, stad, slot en amt aan den Main in Franckenland, daar hy de rivieren Reder en Cronach inneemt, in het bisdom Bamberg.

Lichtenstadt, kleine stad in de Elboger-kreits in Bohemen, den markgraaf van Baden-Baden toebehorende, daar men tin graaft.

Lichtenstal, een welgeboud steedje niet ver van den Rhyn in 't Canton Basel, tot het bisdom Basel behorende.

Lichtenstein, kleine stad in opper-Turgow, den abt van St. Gall toebehorende, in de provintie Toggenburg, aan den vloed Thur.

Lichtenstein, zie *Gumpelskirchen*.

Lichtenstein, een vervallen en zeer hoog gelegen slot op de Alb in Zwaben, niet ver van Reutlingen, waar op tegenwoordig een jager van den hertog van Wurtemberg woont.

Lichtenstein, anders ook Marien-Cron genaamt, was voor dezen een vrouwe-klooster in 't hertogdom Wurtemberg, en legt niet ver van Löwenstein, 3. uren van Heilbrunn.

Lichtenstein, de vorsten van Lichtenstein halen hun oorsprong uit het Italiaansche huis Esté, en hebben zich in 2. linien, de Carolynsche en Gundakkersche verdeelt, waar van de eerste reeds den 18. jan. 1712. met den ryks-vorst Johan Adam Andreas, keyzerlyken geheimen raad en ridder van 't Gulde Vlies, uitgestorven is, wanneer de Gundakkersche linie de Majoraats-goederen (of het recht van eerst-geboorte) ge-ërft heeft; naamlyk vorst Anton Floriaan het oude majoraat, dat uit de vorstendommen Troppau en Jagerendorf in Silesien, en 11. heerlykheden bestaat; de drie nagelate prinssen van Philippus Erasmus, naamlyk Josephus Wencessaus, Emanuel, en Johannes Antonius hebben het nieuwe majoraat in Zwaben en verscheyde heerlykheden in de keyzerlyke erflanden gekregen. De overige goederen en heerlykheden heeft hy zyn weduwe Erdmuth Theresia, dochter van Ferdinandus Josephus, vorst van Dietrichstein, en zyn 5. nagelate princessen-dochters vermaakt. Het hooft der vorstelyke Lichtensteinsche familie is vervolgens (na 't afsterven van den oudsten broeder vorst Maximiliaan) vorst Antonius Florianus, keyzerlyke opper-hofmeester, grande van Spanjen van den eersten rang, en ridder van 't Gulden Vlies geweest, die den 4. mey 1656. geboren, en den 11. octob. 1721. gestorven is. Hy had in 't jaar 1679. Eleonora Barbara, dochter van Michael Oswald graaf van Thun, ten echt genomen, by wie hy Maria Antonia, gemalin van graaf Ehregot van Kuffstein; Maria Carolina, gemalin van vorst Josephus Wencessaus van Lichtenstein; en Josephus geteelt heeft, welke laatstgenoemde, den 27. mey 1690. geboren, zich ten derdemaal met Maria Anna Catharina, dochter van graaf Franciscus Albertus van Oettingen, op den 3.aug. 1717. in den egt begeven heeft, en 1721. regerende vorst van Lichtenstein geworden is.

Lichtenstein, een nieuw van keyzer Carel VI. in 't jaar 1719. verheven vorstendom, waar toe tegenwoordig de graafschappen en heerlykheden Badus

dus en Schellenburg in Zwaben behoren, en daar alle de heerlykheden die het vorstelyk huis Lichtenstein in 't toekomende aanwinnen zal, in zullen gelyft worden. Want toen de laatst gestorven vorst Antonius Florianus in 't jaar 1712. de introductie in den vorsten-raad te Regensburg erlangde, doch daar by beloven moest dat zyn manlyke erven zich daar in zo lang van plaats en stem zouden onthouden, tot zy door 't verkrygen van onmiddelyke vorstelyke ryksgoederen hier toe gewaardigt wierden, zo heeft dezelve hier op de beyde gemelde ryks-graaffchappen en heerlykheden van zyn neven, zonen van de Philippynsche linie van Lichtenstein, tegen een Æquivalent aan zyn vorstlyk-Lichtensteins eerst-geboorte recht gebracht; ook deszelfs nagelaten zoon van den keyzer een commissie-decreet aan de ryks-vergadering te Regensburg verworven, dat de zitting en stem in den vorsten-raad nu ten stande mocht gebracht worden.

Lichtenstein, oude graaflyke familie in Tyrol, dat den bynaam na het slot Castelcorn voert, en van de vorsten van Lichtenstein te onderscheyden is.

Lichtenstein, kleine stad en slot op een berg in de Aartsbergsche-kreits in Meissen, een myl van Zwickau, graaf Otto Willem van Schönburg toekomende.

Lichtenwalda, slot en amt aan de Zschopa, een myl van Chemnits, in de Aartsbergsche-kreits in Meissen, den graaf van Watsdorf tegenwoordig toekomende.

Lichtenwoordt, stad en heerlykheid in 't graafschap Zutfen, niet ver van Grol.

Lichter, (Allege) is een klein vaartuig, waarmee men volk en goederen uit een groot schip lost, om het zelve in nood te helpen, ook over ondieptens te brengen.

Licht-kogels, zyn kogels van brandachtige stof, welke de belegerden by nacht in 't veld werpen, om het zelve te verlichten, en de arbeyd der belegeraars te ontdekken.

Liciteren, geld bieden.

Lick, kleine vloed in Pruissen, van waar hy in Polen en aldaar in den stroom Narow loopt, die zich verder in de Bug, en deze in de Weichselstort.

Lick, stad, slot en amt, als ook een landschool in het Brandenburgs-Pruissen.

Licosa, zie *Leucosa.*

Liczka, fraai slot in de Satzer-kreits in Bohemen.

Lida, vloed in west-Gothland in Zweden, die by Lidkioping in het meir Wener valt.

Lida, kleine stad, benevens een Castellany en een slot aan den vloed Deta in het waiwoodschap Troki in Litthauen.

Liddesdale, klein landschap in zuid-Schotland, aan de Engelsche grenzen. Het is bergachtig, en heeft gants geen steden: zyn naam heeft het van den vloed Lidda.

Lidh, zo worden twee kleine steden in de Zweedsche provintie Jempterland genoemt.

Lidkioping, kleine stad in west-Gothland in Zweden, daar de vloed Lida in het meir de Wener valt. Zy heeft een bisschop, schone yzer-en staalmynen, en de inwoners generen zich meest met den visch-vangst.

Lido, hiet in 't Italiaansch een oever, en voornaamlyk word de oever, die tegen over de stad van Venetien legt, alzo genaamt, en welke als een natuurlyke wal en schone haven benevens een kasteel is, daar de oorlog schepen tot bescherming der stad leggen.

Liebana, klein landschap in de Spaansche provintie Asturia de Santillana, 9. mylen breed en 4. lang, en bestaat uit 5. gebieden, als Colligrio, Val de Prado, Vahebara, Cereceda en Polanos. Het is vruchtbaar, en heeft goede veefokkery.

Liebe, zie *Löbau.*

Liebenau, steedje op een eyland op de rivier Dymel in neder-Hessen, aan de Paderbornsche grenzen.

Liebenau, kleine stad, den keurvorst van Hannover toekomende, in het graaffchap Hoya.

Liebenau, zie *Lubenau.*

Liebenberg, berg-slot en heerlykheid in neder-Karinthien, niet ver van den vloed Glan, tusschen St. Veit en Glaneck.

Liebenburg, amt en slot in 't stift Hildesheim, dicht aan het Schladische gebied, door 't welk de Werra naar de Ocker loopt.

Liebenmuhl, zie *Libmuhl.*

Liebenrosa, kleine stad by het Spree-woud, 3. mylen van Guben in neder-Lusatien, den heer van Schulenburg toekomende.

Liebenscheid, kleine stad en slot in Westerwald.

Liebenstein, slot en vlek in 't hertogdom Wurtemberg, tusschen Lauffen en Marbach, de adelyke familie van Liebenstein toekomende.

Liebenthal, zie *Libenthal.*

Liebenwald, kleine stad, slot en amt in de Middel-Mark-Brandenburg, aan den vloed Havel.

Liebenwerda, kleine stad, slot en amt aan de Zwarte Elster, in de Saxische keur-kreits, den baron van Löwenthal toekomende.

Liebenzell, kleine stad en amt aan de Nagolt in 't hertogdom Wurtemberg, niet ver daar van is het Zeller-Bad.

Liebert-Wolckewits, zie *Wolckewits.*

Liebesits, zie *Lubesits.*

Liebstadt, berg-steedje en slot aan de Möglits, naar den kant van Altenberg, anderhaf myl van Pirna in Meissen, den kamer-heer van Birckholt toekomende.

Liebstadt, kleine stad in Pruissen, in de provintie Höckerland.

Lieck, zie *Lick*

Liefskenshoek, een fort in Hollands-Vlaanderen, aan den linken over der Schelde, tegen over Lillo.

Liege, zie *Luyck.*

Liegnits, zie *Lignits.*

Lienz, Luenz, aeloude stad en slot in Tyrol, aan den vloed Draa, daar hy de Isola inneemt, 4. mylen van Innichen, is 1723. door een brand te enemaal in de asche gelegt.

Liere, Lira, een kleine beveftigde ftad en de hooftftad van het graaffchap Cantecroy, in 't oostenryks-Brabant, 2. mylen van Mechelen, daar de grote en kleine Nethe te zamen lopen. Na den gelukkigen flag by Ramellies 1706. wierd deze ftad van de Franfchen verlaten, en van de bontgenoten bezet.

Lierheim, flot en vlek der heren van Middelburg in Zwaben, aan den vloed Eger, een myl van Nördlingen.

Lieroort-Schans, een fort in Ooft-Vriefland, aan den vloed Ems, 3. mylen van Emden, de Hollanders toekomende.

Liesen, commandery van de Johanniter-orde in de Middel-Marck-Brandenburg.

Liesina, taamlyk groot eyland tegen Dalmatien, de Venetianen toekomende.

Liesse, kleine ftad op het eyland van Vrankryk, in het landfchap Laonnois in Vrankryk.

Lies-Pfund, is een foort van gewicht in de Noortfche-landen, 't welk zo veel als 15. gemene ponden houdt.

Lietske, was voor dezen een beroemt klooster en vlek in de Middel-Marck, tegenwoordig hoort het de heren van Munchhaufen toe.

Lieutenant, betekent in 't gemeen een bediende, die eens anderen plaats waarneemt. Daar van Lieutenance, ftadhouderfchap.

Lieutenant, in den oorlog, is by ieder compagnie te paard of te voet de twede opper-officier, en commandeert by 't afwezen des ritmeefters of hopmans. Maar wanner deze tegenwoordig is, zo voert de luitenant de achterhoede in 't marfcheren. Zyn wachtpoften zyn onder de poorten, ook trekt hy niet minder als met 40 man op, ontfangt van den ferjant het woord, heeft het meefte niet de compagnie te doen, maar voert evenwel niets uit zonder 's kapiteins weten, en exerceert de compagnie. Zyn geweer is een partifaan, halve piek of fnaphaan met een bajonet. Een luitenant van de infantery is in 't marfcheren te paard, maar by het treffen en by de parade te voet, en fluit de compagnie.

Lieutenant, op een fchip, is de eerfte officier na den captein, welke hem gebruikt om van het ene fchip naar 't andere te varen, en de nodige zaken uit te voeren. Wanneer hy zich in een haven bevind, moet hy daaglyks, gelyk zulks in Vrankryk gebruiklyk is, de voor de officiers opgerechte krygsfcholen, en maandelyks de aangeftelde te zamen komften by den commendant by wonen. Hy moet ook, wanneer de fchepen gecalfatert of gerepareert worden, daar by zyn, en zyn captein van alles wat 'er voorvalt bericht geven, ook een dagregifter van zyn fcheepvaart houden.

Lieutenant civil te Parys is de luitenant van den prevooft, welke laatftgenoemde de rechter in civile zaken is.

Lieutenant criminel, is in Vrankryk de gene, onder wien de criminéle zaken behoren. De Lieutenant de Police is die gene die het opzicht over alles heeft wat de Policy betreft.

Lieutenant-General, is in Vrankryk de gene, die in afwezenheid van den Prevoft, Bailly of Senefchal, in een prefidiaal of in een koninglyke rechtbank voorzitter is.

Lieutenant-General des Armees navales de France, is een officier, die onder den vice-admiraal commandeert. Hy gaat voor de Chefs d'Efcadre, en geeft dezelven de order, die zy naderhand aan de mindre officiers uitdelen.

Liga, was een verbond dat de Rooms-gezinde vorften tegen de geflote unie der proteftерende ftanden in 't jaar 1610. te Wurtsburg oprechtten, waar in zy den hertog van Beyeren tot Generaal van hun krygsmacht verkoren, om de proteftanten te weerftaan, en alle verdere inbreuken in den Godsdienft en andere vryheden te verhoeden. In 't begin verdroegen zich beyde de partyen te Munchen om de wapens neer te leggen, 't welk evenwel niet beletten kon dat het vuur tien jaar daar na in den 30. jarigen oorlog weer uitbarfte.

Ligne, kleine ftad in Champagne in Vrankryk, aan de Burgundifche grenzen, daar de vloed Ligne ontfpringt.

Ligne, vlek, met den titel van een vorftendom in Henegouwen, aan den vloed Denre, 't welk de hertog van Lotteringen in nov. 1719. weer in bezit genomen heeft, wyl het voordezen tot Lotteringen behoorde. Het vorftelyke huis Ligne voert hier den naam van, waar uit de vorften van Ligne, Aremberg, Arfchot, Chimay en Barbanfon gefproten zyn. De tegenwoordige vorft van Ligne hiet Claudius, die zich in febr. 1721. met de princes Louife van Salm in den echten ftaat begeven heeft.

Ligney en Barrois, fterke ftad in 't hertogdom Bar in Lotteringen, 4. mylen van Bar le Duc.

Lignits, vorftendom in neder-Silefien, tuffchen de vorftendommen Jauer, Breflau, Glogau en Wolan, den keyzer als koning van Bohemen behorende. Voor dezen had het zyn byzondere hertogen uit den beroemden Piaftifchen ftam, welke 1675. uitgeftorven zyn. De hooftftad hiet ook Lignitz, legt aan de Käsbach, 8. mylen van Breflau, is welgeboud, heeft een wal, een dubbele water-gracht, benevens een flot, en men vind 'er de begraafplaats der vorften van Lignits. Wylen keyzer Jofephus heeft 'er 1708. een adelyke ridder-fchool, onder den naam van den H. Jofephus, voor de gebore Silefiers zo wel van den Katholykfchen als proteftantfchen Godsdienft opgerecht, het zelve met heerlyke privilegien voorzien, en den 19. maart ingewyd. In 't jaar 1709. is 'er buiten de Glogauer poort dicht aan den zo genaamden Töppelsberg op het landgoed Grunthal een gezondheidsbron ontfprongen. Daar ontftond ook in 't jaar 1711. op goeden vrydag in de flot-kerk gedurende den Godsdienft een onverwachte brand, waar door de fchone flot-kerk met het flot zelfs ten vollen geruineert wierden.

Lignon, kleine vloed in Vrankryk, in het landfchap Forez, welke zich by de ftad Feurs in de Loire ftort.

Ligny, zie *Ligne*.

Ligor, ftad op het Schier eyland van Indiën, aan de overzyde van de Ganges in Azien, aan den zee-

zee-boezem' van Siam, daar zy een goede haven heeft. Zy hoort den koning van Siam toe.

LIGTER, zie *Lichter* en *Allege.*

LIGUE, hiet een verbintenis, en in Graauwbundterland een bundt of provintie.

LIGUE, was een beroemt en machtig verbond in de 16de eeuw in Vrankryk, 't welk ook de heilige Unie genaamt, en door den Cardinaal van Lotteringen het eerst op het tapyt gebracht wierd. Deszelfs opperhoofd was de hertog van Guise, en haar oogmerk den Roomschen Godsdienst tegen de Hugenoten te verdedigen. De koning van Spanje trad mee in dit verbond, en de paus was beschermheer daar over, 't welk eindelyk zo machtig wierd, dat het zich opentlyk tegen den koning van Vrankryk stelde, toen hy de Hugenoten vryheid van Godsdienst vergunde, en hem dwong alles te herroepen. Deze onlusten duurden tot dat koning Hendrik IV. op den troon quam, en opentlyk den Roomschen Godsdienst beleed.

LIGUSTISCHE ZEE, zie *Genua.*

LIKOWA, sterk slot in opper-Ongaryen, en een pas tegen Polen. De keyzerlyke veroverden het van de rebellen den 11. April 1709.

LILIENFELD, vorstelyk stift en zeer ryk klooster, van de Cistercienser orde, in neder-Oostenryk, 8. mylen van Wenen.

LILLE, zie *Ryssel.*

LILLE, ILLE, ELLA, vloed in Vrankryk, die in het landschap Limoisin ontspringt, en zich by Libourne in de Dordogne stort.

LILLE, stad in het graafschap Venaissin in Provence, die van den vloed Sorgue omringt word.

LILLEBONNE, kleine stad in Normandyen aan de Seine, hier van voerde een vorstelyke linie uit het hertoglyke huis Lotteringen den naam en titel, maar welke met Franciscus Maria prins van Lillebonne in 't jaar 1694. na 't manlyke oir uitgestorven is.

LILLERS, kleine stad in het graafschap Artois aan den kleinen vloed Nave, de kroon Vrankryk toebehorende. Het omleggende gebied word le bailliage de Lillers genoemt.

LILLO, goede vesting in Hollands Brabant aan de Schelde ter rechterhand, 3. mylen van Antwerpen. Hier moeten alle schepen voor ancker leggen, en de Verenigde provintien tol betalen.

LIMA, vlek in de provintie Dalekarlien in Zweden, niet ver van de Noordweegsche grenzen.

LIMA, CIUDAD DE LOS REYES, hoofdstad van Peru, aan een vloed van denzelven naam, en de residentie des Spaanschen onderkonings van gants zuid-America. Zy is zeer groot, ryk, en gefortificeert, en heeft een goed slot, benevens een zeer bequame haven, Callao de Lima genaamt, ook is zy de voornaamste handelplaats in zuid-America. Daar is een audientie, een parlement, een aartsbisschop en een universiteit welke 1614. gesticht is. De stad word in 36. quartieren verdeelt, en des aartsbisschops inkomsten zal jaarlyks op 300000. ducaten belopen. De haven. welke van 2. kastelen beschut word, legt een myl van de stad, waar in by na al het goud en zilver uit de naburige provintien, en by na alle Europeesche waren te zamen gebracht worden.

LIMA, PORTO DE LIMA, stad in de provintie Entre Douro y Minho in Portugal, aan den vloed Lima.

LIMA, vloed in Spanjen, welke in Gallicien ontspringt, en zich beneden Fos de Lima in de Atlantische zee stort.

LIMAGNE, zeker gebied in neder-Auvergne in Vrankryk, langs den vloed Allier, is wegens zyn vruchtbaarheid beroemt.

LIMANS, klein vlek in Provence in Vrankryk, 7. mylen ten noord-oosten van Apt.

LIMARE, slot en barony in Brabant, in het graafschap Walheim, dicht by Waveren gelegen.

LIMAT, LINT, vloed in Zwitzerland, welke aan de Graauwbundtsche grenzen ontspringt, en zich beneden Baden in den vloed Aar ontlast.

LIMBERGA, kleine stad in de Zweedsche provintie Halland, in een bergachtige maar vruchtbare landstreek, 6. mylen ten noorden van Halmstad.

LIMBURG, amt in het graafschap Ravensberg in Westfalen.

LIMBURG, klein hertogdom, en een van de 17. provintien der Nederlanden, tusschen het hertogdom Gulik en het bisdom Luik gelegen. Men verdeelt het in vier gebieden, naamlyk in de heerlykheid Fauquemont, 't graafschap Dalen, de heerlykheid Rolduc, en het eigentlyk zo genaamde hertogdom Limburg. De beyde eerste horen de Hollanders, de beyde laatste den keyzer of het huis van Oostenryk toe. Dit hertogdom begrypt 5. steden, en 123. dorpen, en is voor enige jaren te enemaal door de wapenen der Bondgenoten den Franschman ontnomen. Tusschen dit hertogdom en het bisdom Luik ontstonden 1709. wegens de jurisdictie en koophandel enige geschillen, die evenwel in den Haag door Gedeputeerden bygelegt zyn. In den Spaanschen en Engelschen vrede te Utrecht 1715. quam men in een byzonderen artykel over een, dat de beroemde princes Ursini het hertogdom Limburg zou hebben, maar zy is nooit tot het bezit toegelaten.

LIMBURG, hoofdstad des hertogdoms van dezen naam, welke gefortificeert is, 4. mylen van Luik. Zy legt op een berg daar de vloed Weze voorby loopt, en heeft behalven dat een kasteel op een hoge rots, met sterke bolwerken voorzien. Niet ver daar van heeft men goede mynen, waar uit men den steen Galmey, daar men rood koper mee tot geel maakt, ook lood, yzer en steenkolen graaft. De erf-prins van Hessen Kassel ontnam ze 1703. als Hollandsche generaal den Franschen.

LIMBURG, heerlykheid, zie *Limpurg.*

LIMBURG, kleine stad aan de Elf, in de Czaslauer kreits in Bohemen, 6. mylen van Praag.

LIMBURG, graafschap en berg-slot, dat Hoher-Limburg of Hoog-Limburg genaamt word, in het graafschap Marck aan den vloed Lene, den graaf van Bentheim toekomende.

LIMBUS INFANTUM, is naar de Roomsch Katholyke leer een plaats naast aan de hel, daar zich de kinderen, die zonder doop gestorven zyn, ophouden.

den, en uit gebrek van den doop van de erfzonde zullen gereinigt worden.

LIMBUS PATRUM, een diergelyke plaats dicht by de hel volgens de leer der Roomsgezinden, waarheen de Vaderen van het oude Testament verwezen worden, waar zy het zalige aanschouwen van God zo lang moesten missen, tot dat Christus hen door zyn nederdaling ter helle verlost heeft.

LIME, LIME-REGIS, vlek aan de kust van Dorchester in Engeland, aan een vloed van denzelven naam, 't welk zitting en stem in 't Parlement heeft.

LIMENE, LEMENE, kleine vloed in Friuli in Italien, die te Palata di Limene in de golf van Venetien valt.

LIMERICK, graafschap in Ierland in de provintie Mounster, tusschen de graafschappen Tipetari, Corke en Kerry en tusschen den vloed Shannon gelegen. De stad Limerick is gefortificeert, heeft een sterk slot en men houd ze voor een der rykste en levendigste steden van Ierland, ook heeft zy een bisschop, onder den aartsbisschop van Cashel staande.

LIMFIORT, zee-boezem op het schier-eyland Jutland, by de stad Alburg, anders het canaal van Alburg genaamt. Hy neemt zyn oorsprong uit de Duitsche-zee.

LIMFORT, vloed op het schier-eyland Jutland, die van de stad Alburg, tot het eyland Mors loopt.

LIMINGO, PIMINGO, kleine stad aan den Bothnischen zee-boezem, in de Finlandsche provintie Cajanien. De inwoners dryven goede nering met den vischvangst.

LIMITES of LIMIETEN, hieten de grenzen van een land, en limitéren, zekere grenzen zetten, bepalen. De ryks- en landdagen in Polen limiteren, betekent dezelve van den enen tyd tot den ander verschuiven. Limitatie, betekent bepaling.

LIMOGES, hoofdstad van het Fransche landschap Limosin aan den vloed Vienne. Zy is groot en volkryk, en heeft een bisdom, onder den aartbisschop van Bourges staande, als ook een presidiaal.

LIMONA, klein eyland, tusschen de eylanden Rhodus en Stampalla, aan de kusten van Natolien, 't heeft een goede haven.

LIMONE, kleine stad, 7. mylen van Padua, de Venetianen toekomende.

LIMOSA, LIMOSSA, klein eyland in de Middelantsche-zee, de Malthezer-orde toekomende.

LIMOSIN, provintie in 't generale gouvernement van Guienne in Vrankryk, die in opper- en neder-Limosin verdeelt word. Zy grenst ten zuiden aan Quercy, ten oosten aan Auvergne, ten noorden aan Marche en ten westen aan Angumois. Anders is het een koude landstreek, die niet veel koorn en wyn, maar zo veel meer spelt, gerst en kastanien voortbrengt.

LIMOSO, kleine stad in Cyprus.

LIMOSSA, zie *Limosa.*

LIMOUX, kleine stad in opper-Languedoc aan den vloed Aude.

LIMPIA, kleine vloed in 't Genueesche gebied in Italien.

LIMPURG, heerlykheid in Franckenland, waar van de graven van Limpurg, en des H. Roomschen ryks erfschenkers zich te gelyk semper- of altoos-vrye van Limpurg genoemt hebben. Zy zyn in 't jaar 1713. met graaf Vollrath uitgestorven, en keur Brandenburg pretendeert de nalatenschap en opvolging in hunne goederen, uit hoofde van een eertyds verworve expectantie; maar het erf-schenkers amt benevens den titel van semper-vry is door den keyzer aan den graaf van Althan opgedragen.

LIN, is een soort van schepen die zonder gevaar met alle winden zeylen kunnen.

LINAS, kleine stad in de Fransche provintie Orleanois.

LINCKE, kleine vesting aan den vloed Colme in Vlaanderen, de kroon Vrankryk toekomende.

LINCOLNE, provintie in Engeland, welke ten noorden aan Yorck, ten westen aan Nottingham en Leicester, ten zuiden aan Rutland, Northampton en Cambridge, en ten oosten aan de Duitsche-zee grenst. Zy word in drie delen, naamlyk Rutland, Lindsey en Kesteven verdeelt. De hoofdstad Lincolne is taamlyk groot, legt aan den vloed Withan, en heeft een bisschop, onder den aartsbisschop van Canterbury staande.

LINCÖPING, LINCOPEN, kleine stad in oost-Gothland in Zweden, tusschen het meir Weter en de Oost-zee. Zy heeft een bisschop, onder den aartsbisschop van Upsal staande.

LINDAL, vloed in Noorwegen, in de provintie Aggerhus.

LINDAR, fraai marktvlek in Histerryk, tot het graafschap Mitterburg behorende.

LINDAU, vrye Rykstad van den Lutherschen Godsdienst in Zwaben, op twe kleine eylanden van de Boden-zee, waar over een brug van daar tot aan 't land legt. Zy is ryk, groot en bevestigt, dryft groten koophandel, en heeft goeden wyn en een vruchtbaren grond. Dewyl de raad en de burgery meestendeels Luiters is, heeft de vorstlyke Katholyke abdis aldaar, zynde een onmiddelbare Ryksstand, groot geschil met de stad over het rechtsgebied.

LINDAU, stad op den Harts, die een pas naar Eisfeld is.

LINDAU, LINDOW, kleine stad in het Brandenburgsche graafschap Rupin, 2. mylen van nieuw-Rupin, den koning van Pruissen toekomende. Hier is een adelyk-juffren klooster, en een amt.

LINDEN, heerlykheid in het Hannoversche, dicht by de stad Hannover, met een schoon slot en tuin, den graaf van Platen toekomende.

LINDEN, zie *Gros-* of *Groot-Linden.*

LINDENFELS, steedje en slot in 't Oldenwald, 't welk aan het graafschap Erpach grenst, den paltsgraaf aan den Rhyn toekomende.

LINDISFARN, eyland in Engeland, op de kust van Northumberland, waar op een stad en haven legt.

LINDOSO, stad in Portugaal, in de provintie Entre Douro y Minho, is van natuur sterk, en heeft ook een citadel van 5. bastions.

LINDOW, zie *Lindau.*

LINDRE, meir in Lotteringen, 't welk ryk van karpers is, en den hertog jaarlyks veel opbrengt.

LINDSEY, een stuk van de provintie Lincolnshire in Engeland, dat het grootste en noordwaarts leggende deel van dezelve is, en den titel van een graafschap voert.

LINDSEY, kleine stad in 't landschap Cluydesdale in zuid-Schotland aan den vloed Cluyd, 11. uren ten zuid-oosten van Glascow.

LINEA ASCENDENS of SUPERIOR, de opklimmende linie onder de bloedverwandten is waar onder de ouders en voorouders zyn.

LINEA COLLATERALIS of ZY-LINIE, waar toe men broeders en zusters, ook vaders broeders, vaders zusters, moeders broeders, moeders zusters enz. rekent.

LINEA DESCENDENS of INFERIOR, de neerdalende linie, waar in de kinderen en kindskinderen zyn, enz.

LINGEN, graafschap in Westfalen in 't bisdom Munster, 't welk na de dood van koning Willem III. van Engeland den koning van Pruissen by provisie ingeruimt is. De hoofdstad Lingen legt aan den vloed Ems, 13. mylen van Bremen, is gefortificeert, en heeft een fraai slot, benevens een beroemt landschool, dat anno 1685. opgerecht is.

LINGKIANG, stad in de provintie Kiamsi in China in Azien, in een bovenmaten vruchtbare landsdouwe, heeft 3. andere steden onder zich.

LINHARES, zie *Linnares.*

LINIE, zie *Æquator.*

LINIE, is in de krygsbouwkunst een maat, die de twaalfde deel van een duim is.

LINIE, word in 't veld van de verdeling van een in slag-orde gestelt leger gezegt, 't welk een rechte linie van de in orde gestelde manschap is, zo ver het veld het lyden kan. De Franschen gelyk ook andere legers plegen zich in drie linien te stellen, de eerste is de Avant-garde of Voorhoede, welke in veel vooraangestelde Bataillons en Escadrons verdeelt word. De twede is de gene die men het Corps de Bataille noemt, en men moet tusschen beyde linien 150. voet vry veld laten, op dat men zich weer verzamelen kan. De derde linie is het Corps de Reserve, Arriere-garde of Achterhoede, en men moet tusschen deze en de twede linie omtrent 300. schreden ruimte laten.

LINIE, STREEP, REY, zo noemt men de orde van de postering ener vloot, wanneer 'er een zeeslag gehouden word. Dan stelt zich de Avant-garde, het Corps de Bataille en de Arriere-Garde in eene linie, wanneer de Esquaders of Divisien by elkander zyn. Dit geschied zo veel het mooglyk is, niet alleen om het voordeel van den wind te behouden, maar ook, indien de schepen by reyen achter malkander lagen, de gene die niet in de eerste rey waren, hun laag op de vyandlyke schepen niet geven konden, nademaal hun de schepen van haar eige party zouden in den weg zyn.

LINIE, is een opgeworpen gracht met een borstwering, die gemeenlyk hier en daar met redouten voorzien is, om daar door een veld te dekken, en den inbreuk der vyanden te verhinderen.

LINIE in de geslacht-rekening, is een rey van bloedverwandten van verscheyde graden, die alle van een stamvader afkomen; de rechte linie is die van vader op zoon, enz. gaat. Zie onder *Linea ascendens* en *Linea descendens*, en wat de zy-linie is zie in *Linea collateralis.*

LINIERES, stad in het landschap Berry in Vrankryk aan den vloed Arnon, welk een gebied van 3. mylen onder zich begrypt.

LINLITGO, LITHQUO, stad benevens een schoon slot in Lothiana in Schotland, aan den zee-boezem van Forth, vyf mylen van Edenburg.

LINN, een van de hoofdrivieren in Siberien, aan wiens mond de stad Linn legt.

LINNARES, stad en hertogdom in Portugal, het huis Novonna toekomende. De tegenwoordige hertog van Linnares, Josephus Antonius de Naronna is 1709. onder-koning van Peru geworden.

LINNE, stad aan den Rhyn, in het nederstift Keulen.

LINNICH, kleine stad in 't hertogdom Gulik, aan den vloed Roer gelegen. Hier heeft hertog Gerard van Gulik en Berg in 't jaar 1444. op St. Hubertsdag een grote overwinning op Arnoldus, graaf van Egmond behaalt, en tot aandenken de ridder-orde van St. Hubert gesticht, welke voor enige jaren van den laatst-overleden keurvorst van de Palts vernieuwt is.

LINOSA, eyland in de Middelantsche-zee, niet ver van Malta, waar onder het behoort.

LINSBURG, keur-Hannovers lusthuis in het Nienburgsche amt aan de Wezer, niet ver van het amthuis Wölpe.

LINTKÖPING, zie *Linköping.*

LINTZ, grote en welgeboude hoofdstad van opper-Oostenryk aan den Donau, daar hier een brug over legt. Daar is een schoon en groot slot, waar op een keyzerlyke landshooftman woont, en een universiteit, hebbende twe grote voorsteden, ook 2. beroemde jaarmarkten, acht dagen na Paaschen en 8. dagen na St. Bartolomeus. Hier is het gemeen landhuis, waar in de opper-Oostenrykschen standen byeenkomsten houden, en waar in de lands-president, die altyd een van de oudste graven is, benevens den lands-direkteur zyn woning heeft.

LINTZ, kleine stad in 't aartsbisdom Keulen, aan den linken oever van den Rhyn.

LINTZ, zie *Lientz.*

LINUM, slechte maar vermaaklyke plaats in de Middelmarck Brandenburg, 6. mylen van Berlyn en 2. van Rupin, is voordezen een adelyk slot geweest, hier vermaakt zich de koning van Pruissen zomtyds met de berg-of korhanen.

LINXIU, grote stad in de Chineesche provintie Yensi in Azien.

LION, een der grootste steden van Vrankryk, en de hoofdstad van het gouvernement Lionnois. Zy legt in het eigentlyk zo genaamde Lionnois, daar de rivieren Rone en Saone te zamen vlieten, is gefortificeert, en word door het slot Pierre Encise gecommandeert. Zy is wegen haar koophandel en manufacturen zeer volkryk, en heeft jaarlyks vier beroemde markten, daar en boven een presidiaal en een aartsbisschop, welke zich Primat de

Gaules fchryft. De golf van Lion is een ftuk van de Middelantfche-zee, die zich langs de kuften van Languedoc tot aan den mond der Rhone uitftrekt.

LION EN FOREST, kleine ftad in opper-Normandyen, aan den vloed Orleans.

LION LE SAUNIER, redelyk koopftad in Franche Comte, niet ver van de Burgondifche grenzen, word anders ook Lons genaamt.

LIONNOIS, kleine provintie in Vrankryk, tuffchen Breffe, Beaujolois, Forez, en Dauphiné. Zy is vruchtbaar van wyn, koorn en bomvruchten, heeft, 15. mylen in de lengte, en 12. in de breedte.

LIONNOIS, het Gouvernement LIONNOIS, is een van de 12 Generale Gouvernementen in Vrankryk, 't welk ten noorden aan Berry, Nivernois en Bourgundien, ten ooften aan Breffe en Dauphiné, ten zuiden aan Sevennes en Rouergue, en ten weften aan Quercy, Limofin en Poitou grenft. Het begrypt het eigentlyk zo genaamde Lionnois, de provincien Forez, Beaujolois, Auvergne, Bourbonnois en een ftuk van Nivernois onder zich.

LIPA, kleine ftad aan den vloed Dobra in Croatien.

LIPADUZA, zie *Lampadoufe.*

LIPARI, is het grootfte en aanzienlykfte onder de Liparifche eylanden, 't welk 10. mylen groot is, en veel zwavel, aluin en harft heeft, ook warme baden en een biffchop, die onder den aartsbisfchop van Meffina ftaat. De hoofftad voert den zelven naam, legt op een rots die van alle zyden ftyl is, en word door de citadel Pignatara befchut. In 't jaar 1719. wierd zy door de keyzerlyken geplundert, verwoeft, en onder hun gehoorzaamheid gebracht.

LIPARISCHE EYLANDEN, INSULÆ VULCANIÆ, ÆOLIÆ of ÆOLIDES leggen in de Toskaanfche-zee, zyn zeven in getal, en horen onder Sicilien. De inwoners, die men Liparoten noemt, zyn grote zee-rovers, en 1719. onder des keyzers gehoorzaamheid gebracht. Zie *Lipari.*

LIPENE, kleine ftad en amt in de Nieuwe-marck-Brandenburg.

LIPHEIM, zie *Leipheim.*

LIPING, grote ftad in de provintie Queucheu in China.

LIPNICK, markt-vlek, benevens een oud flot in Bohemen, dicht daar by legt het flot Helffenftein.

LIPNO, ftarosdy in het waiwoodfchap Culm, in 't Poolfch-Pruiffen.

LIPPA, kleine beveftigde ftad aan den vloed Marofch in opper-Ongaryen, wiens vesting-werken zeer geruineert zyn, en zy hoort tegenwoordig den Christenen toe. Midden in de ftad ftaat een fterk flot, met 4. baftions en een diepe gracht voorzien.

LIPPA, adelyke ftad in de Leutmeritfche-kreits in Bohemen.

LIPPE, vloed in Weftphalen, die in 't bisdom Paderborn by Lippfprinck ontftaat, en boven Wefel in den Rhyn loopt.

LIPPE, graaffchap in de Weftfaalfche-kreits, aan de grenzen van het ftift Paderborn, 't welk zyn eige graven heeft. Deze beftaan tegenwoordig uit 2. hooftlinien, naamlyk uit de Detmoltfche en Buckeburgfche, na dat de Brakifche, in 't jaar 1709. den 21. febr. uitgeftorven, en derzelver aandeel uit kracht van 't eerftgeboorte-recht aan het regerende huis vervallen is. De Detmoltfche verdeelt zich weer in de Detmoltfche of regerende, en in de Bifterfeldfche linie.

LIPPE, LIPPSTAD, ftad aan den vloed Lippe, waar van zy ook haar naam gekregen heeft, voordezen de graven van der Marck voor de helft toekomende, van dewelke de koning van Pruiffen zodanige helft uit kragt van de Kleeffche erf-opvolging geërft heeft, en als mede-heer met den regerenden graaf van der Lippe zo wel in 't geeftlyke als wereldlyke de jurisdictie en andere rechten aldaar voor de helft oeffent.

LIPPEN, kleine ftad en pas in het graaffchap Marck aan de Lippe, den koning van Pruiffen toekomende.

LIPPENE, oud Anhaltifch flot, van het Deffaufche aandeel, tuffchen Jesnits en Raguhn in een vermakelyk woud aan de Mulde gelegen.

LIPPENE, kleine ftad in de Nieuwe-Marck, aan de Mandel-zee, welke veel fchade van brand geleden heeft.

LIPPERODE, dorp en amt in 't graaffchap Lippe, een uur van Lipftad, den graaf van Lippe-Buckeburg toekomende, hoewel zonder nadeel der oudfte linie te Detmold.

LIPPSPRING, kleine ftad in 't bisdom Paderborn, daar de Lippe ontfpringt.

LIPPSTAD, zie *Lippe.*

LIPS, berg-flot in opper-Ongaryen, in het graaffchap Liptau.

LIPSBERG, LIPPELSBERG, vlek in neder-Heffen, daar men een yzer-hamer vind.

LIPSE, rotfig eyland in de Ooft-zee, dicht by Wismar.

LIPTAU, LIPTOW, graaffchap in opper-Ongaryen, aan de Poolfche-grenzen, tuffchen den vloed Wag, en het graaffchap Zips.

LIPUDA, LACANETO, kleine vloed in Calabria citra in Napels, welke zich tuffchen de ftad Strongoli en de golf van Taranto in de Jonifche-zee ftort.

LIQUES, ftad in het Nederlandfche landfchap Artois, in 't gebied van S. Omer.

LIQUIED, klaar, rigtig en uitgemaakt. Liquideren, hiet de rekening klaar en gelyk maken. Daar van Liquidatie een klare rekening, en Liquidum een klare, beweze en niet te loochene fchuld, die nu maar moet betaalt worden.

LIRA, een verdichte munt in Italien, waar van 'er 6. een Milaneefchen of Savoifchen ducaat uitmaken. Te Florencen is een Lira 12. Crazie, in Savoyen 20. Solidi, en te Venetien 20. Soldi di Piccoli of omtrent vyf ftuivers.

LIRE, zie *Liere.*

LIRIA, kleine ftad in 't koningryk Valencia, welke Filippus V. benevens de plaats Xercia den hertog van Berwyk met den titel van hertog en Grande d'Efpagne gefchonken heeft.

LIS, LYS, LEYE, grote vloed in de Nederlanden,

gen, welke te Lisbourg in het landschap Artois ontspringt, en zich te Gent in de Schelde stort. In den Badischen vrede 1714. is bedongen, dat de scheepsvaart op dezen vloed van allen tol en imposten vry zal zyn.

LISA, kleine stad en slot in 't koningryk Arragon, aan de Castiliaansche grenzen.

LISBERG, LIEBS-BERG, slot, vlek en amt in opper-Hessen, tot het graafschap Nidda behorende.

LISBOURG, een mark-graafschap in het Nederlantsche graafschap Artois, by den oorsprong van den vloed Lis.

LISCA BIANCA, een van de Liparische eylanden, 't welk evenwel klein en woest is.

LISIERE, zie *Berme*.

LISIEUX, grote en schone stad in opper-Normandyen, aan den vloed Lezon, benevens een bisdom, onder den Aartsbisschop van Rouen behorende.

LISLEBONNE, zie *Lillebonne*.

LISMORE, steedje aan den vloed More of Blackwater in Mounster in Ierland, in het graafschap Waterford.

LISOGNO, vloed in 't hertogdom Milaan, die in het graafschap Anghiera in het zo genaamde Val d'Inferno of Hel-dal ontspringt, en daar na in den vloed Tosa valt.

LISONZO, ISONZO, vloed in Crain, die in de golf van Trieste by deszelfs mond valt.

LISPENDENS, hiet een noch onafgedaan proces.

LISSA, eyland in de golf van Venetien, de Venetianen toekomende, en ten westen van het eyland Curzola gelegen.

LISSA, kleine plaats en heerlykheid in de Buntslauer-kreits in Bohemen, den graaf van Spork toekomende.

LISSA, kleine plaats met een slot in Silesien, in 't vorstendom Breslau aan den vloed Polsnits, is een koninglyk Burg-leen.

LISSA, stad in groot-Polen aan de Silesische grenzen, in het waiwoodschap Posen, anders Stanislaus als graaf van Leczinsky toekomende, legt 2. mylen van Fraustadt, en is 1707. den 29. juli van de Moscoviters geplundert en verbrand. In deze stad gaat de Luitersche en Gereformeerde Godsdienst in zwang.

LISSEBON, hoofdstad van het koningryk Portugaal, en de koninglyke residentie-plaats in Estremadura aan den Taag-stroom aan een heuvel gelegen, 't welke naar de rivier allengsjes afloopt. Zy is groot, heeft over 30000. huizen, en word door twe citadellen beschut, waar van de eene op een heuvel, die de stad commandeert, legt, maar het koninglyke slot is aan den oever van den Taag gelegen. Zy dryft groten koophandel, heeft ryke inwoners, en een Aarts-bisschop, gelyk ook tegenwoordig een Patriarch, nademaal de paus op 't verzoek van den koning van Portugaal de koninglyke hof-Kapel op 't einde van 't jaar 1716. tot een Patriarchale kerk verheven, dezelve van den Aartsbisschoplyken gerigtsdwang ontslagen, en den nieuwen Patriarch Thomas d'Almeida, welken de koning te gelyk de Aarts-bisschoplyke waardigheid van Lissebon liet, het Pallium heeft toegezonden. Behalven dit heeft Lissebon en grote en voortreffelyke haven, daar de grootste schepen kunnen inlopen, gelyk dan ook de oever van den Taag tot in de zee met schanssen voorzien is. In 's gelyk is hier een rechtbank van Inquisitie, die haar vonnissen met groter strengheid uitvoert, als anders in Italien gebruiklyk is. In 't jaar 1720. heeft de koning hier een nieuwe Academie van de geleerdste Historie-schryvers des koningryks gesticht, waar van hy zelfs Protector geworden is, en 1723. is 'er een schone Duitsche Carmelite-kerk ingewyd.

LISSEN, vlek in Oosterland, den hertog van Saxen-Weissenfels toekomende. De Pfarheer aldaar voert den naam van Proost.

LISTEE, LIFFNY, kleine vloed in Ierland in Leinster, die beneden Dublin in de Iersche-zee valt.

LISTERLAND, voorgebergte van Noorwegen ten zuid-westen.

LISVELD, LIESVELD, oude barony, aan de Leck, niet ver van Schoonhoven in Holland.

LISWICK, kleine stad op een Schier-eyland in de west-Gothlantsche provintie Wermeland in Zweden.

LISY, schoon en welgeboud steedje in Vrankryk, tusschen Parys en Rheims.

LITANYEN, zyn zo veel als opentlyke gebeden.

LIT DE JUSTICE, wanneer de koning van Vrankryk te Parys in 't Parlement verschynt, om daar onder een opgerecht verhemelte een plechtige zitting te houden, zo zegt men, hy houd zyn Lit de Justice. Deze zitting geschied gemeenlyk in de zogenaamde Grande Chambre du Parlement de Paris, of grote kamer van het Parlement, 't welk het Parysche gerechts-hof is. Evenwel kan de koning deze vergadering wel op een andere plaats beroepen als te Parys. Le Lit de Justice word alleen over staats-zaken gehouden, dan verschynen alle amptenaren des Parlements in rode rokken: op de hoge banken zitten de prinssen van den bloede, en de Pairs des koningryks. De Groot-meester, de opper-Kamerheer, en de Prevoost van Parys zitten aan des konings voeten op de trappen. Maar in de gestoeltens en op de zetels, welke beneden staan, hebben de kancelier, de presidenten en de raadsheren van 't Parlement hun plaatzen.

LITERÆ RESTIUM, (STRICK- OF TOUW-BRIEVEN) zyn in het koningryk Polen koninglyke patenten, waar door de adel tot de vergadering der algemene ryksdagen of tegen de vredebrekers op ontboden worden, en deze brieven worden door alle waiwoodschappen van den landsdiender met een touw aan een langen stock gebonden herom gedragen. Zulks geschied driemaal in een maant, en wanneer het derde op ontbod gedaan is, houden alle gerichten op, uitgenomen die der vice-starosten; en hier op houd aanstonds de adel in ieder gebied vergadering over de monstering. In het koningryk Polen staat het ryks-wapen, maar in het groot-hertogdom Littauen het Littausche wapen onder deze Strick-of touw brieven.

Litey, slot en marktvlek in neder-Crain, 4. mylen van Laybach, den vorst van Aversperg, maar het slot dat Thurm-Litey genoemt word, den vryheer Absaltern toekomende.

Lithauen, groot hertogdom, 't welk in de Republiek Polen in 't jaar 1386. door hertog Uladislaus Jagello als koning van Polen, ingelyft is. Ten zuiden grenst het aan Volhynien en Rood-Russien, ten westen aan Samogitien, Pruissen en Podlachien, ten noorden aan Lyfland, de Oostzee en een stuk van Moscovien, ten oosten van 's gelyken aan Moscovien. 't Is omtrent 90. mylen lang, en 80. breed, een vlak land, en vruchtbaar van koorn, vee, was en honing, hoewel het overal om de ongezonde lucht, uit de moerassen ontstaande, en om de grote bosschen niet bewoont word. Het bestaat uit 2. delen, naamlyk uit het eigentlyk zo genaamde Lithauen, en uit het Lithausch- of West-Russien. Het eerstgenoemde begrypt de drie waiwoodschappen Wilna, Troki en Briescia: het andere de waiwoodschappen Novogrodeck, Minski, Poloczko, Witepsko en Mscislaw. De zo genaamde Littausche amten die van 't jaar 1300. af tot het Brandenburgs-Pruissen behoren, zyn Tilsit, Ragnit, Memel en Insterburg.

Liticz, sterk slot, vlek en graafschap in de Koninggratzerkreits in Bohemen, 14. mylen van Praag.

Litis Contestatio is in de rechten wanneer de aangeklaagde heeft begonnen op de klacht te antwoorden, en zich alzo verbintlyk gemaakt heeft om het proces te voeren.

Litleport, stad in Cambridgeshire in Engeland.

Litleworth, stad in Leicestershire in Engeland.

Litomyssel, stad in de Chrudimerkreits in Bohemen, de graven van Trautsmansdorf toebehorende, 18. mylen van Praag. Zy legt aan de Moravische grenzen, en heeft een bisschop, onder den aartsbisschop van Praag staande.

Litova, sterk slot in opper-Ongaryen in het graafschap Arve, 't welk 1709. den rebellen door de keyzerlyken afgenomen wierd.

Littau, stad in Moravien, 2. mylen van Olmuts.

Liturgia, hiet in 't Grieks alle soort van plechtigheden van den gantschen uiterlyken Godsdienst, of al het geen de geestlyken in de kerken plegen te verrichten. Evenwel word het gemeenlyk in de Griekschekerk voor den Godsdienst by 't heilige Avontmaal, en by de Katholyken voor de Mis genoemen. Zo worden ook alle de boeken, waar in diergelyke gebruiken aangetekent staan, Liturgiæ genoemt, waar van 'er een groot getal voor handen is, die ten dele de oude Kerkvaders, ten dele den Apostelen zelfs toegeschreven worden. De Engelsche Liturgy behelst de gantsche uiterlyke oeffening der Engelsche kerk, en alle die plechtigheden, die eigentlyk wel tot den Godsdienst niet behoren, maar evenwel onder de geestlyke en kerkelyke zaken mee gerekent worden. Zy is ten tyde van Eduward VI. onder de bestiering van den aartsbisschop Cranmer van Canterbury, door verscheide bisschoppen en andere geestlyken opgestelt, en in Engeland en Ierland ingevoert. Konigin Maria schafte ze af, maar haar zuster Elizabeth nam ze weer aan, en ten tyde van Jacob I. en Carel I. tot kort voor deszelfs onthoofding is zy in gebruik gebleven, en verder na de tusschen-regering onder Carel II. ingevoert, en tot dezen tyd toe gevolgt. In Schotland heeft men ze ook tot een regel van den uiterlyken Godsdienst willen invoeren, maar wegen de menigvuldige onlusten, daar over ontstaan, heeft het niet kunnen in 't werk gestelt worden.

Litzen, commandery van de Johanniter orde in de Middelmarck-Brandenburg, niet ver van Munchenberg, onder het Heer-meesterdom van Sonneburg behorende.

Liva, fraaie stad in het waiwoodschap Gersko in het landschap Masovien in Polen.

Livadia, provintie in Griekenland aan de Jonische zee, heeft een hoofdstad die denzelven naam voert, is groot, en van Christenen, Joden en Turken bewoont. Deze provintie grenst ten noorden aan Epirus, Thessalien, en de golf van Negroponte, ten oosten aan den Archipel, ten westen aan de Jonische zee, en ten zuiden aan de zee-boezems van Lepanto en van Egina, als ook aan de Isthmus van Corinthien, waar door zy van Morea afgescheyden word. Zy bestaat uit 4. landschappen, welke zyn (1.) het Despotaat of klein-Griekenland, (2. het eigentlyk zo genaamde Livadien, (3.) Stramulipe, (4.) en het hertogdom Athenen.

Livenza, vloed in het bovenste deel van Italien, aan de grenzen van de Treviganer Marck en Friuli, welke zich in de golf van Venetien ontlast.

Liverdun, kleine stad op een berg in Lotteringen, niet ver van de Moezel, 3. mylen van Nancy.

Livia, kleine stad in Catalonien in het graafschap Cerdagne niet ver van Puicerda, de kroon Vrankryk toekomende.

Liuxin, eyland dicht by Japan gelegen, wiens vorst den keyzer van China een jaarlyksche schatting moet geven.

Livorno, gefortificeerde koopstad in Toscanen, aan de kust van Pisa, benevens een vrye haven, drie aanzienlyke forten, een groot-hertoglyk paleys, en beroemt geschuthuis. Daar zyn eigentlyk 2. havens, waar van de kleine voor de hertoglyke galeyen, de grote voor andere schepen geschikt is. Hier bevinden zich schepen van allerly natien, welke heerlyke voorrechten genieten, ook woont de gouverneur in het schoon geboude Groot-hertoglyk paleys. Zy legt 14. Italiaansche mylen van Pisa, waar op een vaart loopt, en hoort den Groot-hertog van Florencen toe.

Livorno, Livourne, kleine stad in het Savooische Montferrat, in een moeras in Italien.

Livre, zie *Franc.*

Livrée, Livery, is de byzondere kleding, die een groot heer zyn knechts en edelknapen geeft.

Liusdal, vlek in de Zweedsche provintie Helsingen, aan den vloed Liusna.

Liusna, vloed in de Zweedsche provintie Helsingen, welke zich in den Bothnischen zee-boezem stort.

Liw, zeker gebied en kleine stad in het waiwoodschap Masovien in Polen.

Lixe, zie *Larache.*

Lixim, ſtad in Lotteringen, welke taamlyk beveſtigt is.

Lizard-Point, zie *Levard.*

Llandio, ſtad in Engeland in het graafſchap Caermarthen aan den vloed Towy.

Llobregat, Rubricarus, vloed in Catalonien, welke zich niet al te ver van Barcellona in de Middelantſche zee ſtort.

Llobregat, Lobrigatus, vloed in Catalonien, welke zich by Roſes in de zee ſtort.

Loanda, S. Paulo de Loanda, ſtad op een klein eyland van den zelven naam, aan de kuſt van Congo in Africa, benevens een ruime haven en kaſteel, de Portugezen toekomende.

Loanga, Lovango, koningryk in Africa in neder-Ethiopien by Congo. 't Heeft zyn byzonderen koning, hoewel 'er de Portugezen ook veel van bezitten, nademaal hun de hoofdſtad S. Paulo toekomt. 't Is zo een vruchtbaar land, dat men 'er 's jaars driemaal oogſten kan.

Loango, kleine beveſtigde ſtad in 't Genueeſche gebied, de vorſten d'Oria toekomende, die 'er een ſchoon lustſlot hebben.

Lobaschuts, zie *Lubeſits.*

Löbau, Liebe, een van de ſes ſteden in opper-Luſatien, keur-Saxen toebehorende, is 1710. den 20. October door een brand byna te enemaal in de aſche gelegt.

Lobaw, kleine ſtad benevens een ſlot in Pools Pruiſſen, aan de grenzen van het waiwoodſchap Plosko in Polen.

Lobbe, Lobe, beroemde Benediktyner abdy in 't bisdom Luik, aan den vloed Sambre, niet ver van den vloed Thuin gelegen.

Lobda, Lobedau, Lobdaburg, kleine ſtad en oud ſlot aan de Saale in Thuringen, een half myl van Jena, den hertog van Saxen-Eiſenach toekomende.

Löbegin, kleine ſtad in de Saal-kreits, aan de Anhaltſche grenzen, daar goed wit bier gebrouwen word.

Löben, kleine ſtad in 't vorſtendom Brieg in Sileſien, 3. mylen van Brieg. Zy legt aan de Neiſſe, en is wegens de brug en de paſſagie over gemelden vloed zeer neringryk.

Lobenstein, ſtad aan de Lemnits in Voigtland, den graaf Reuſſen toekomende, 2. mylen van Schlaits, naar den kant van Franckenland gelegen, is de reſidentie van een graaflyke Reuſſiſche linie. Den 14. Febr. 1714. ontſtond 'er brand, waar door het ſlot, de kerk, het raadhuis en de gantſche ſtad, die in meer als 300. huizen beſtond, in de aſch gelegt wierd.

Loberthal, zie *Leberthal.*

Lobith, ſlot, vlek en tolhuis aan den Rhyn in 't hertogdom Kleef, den koning van Pruiſſen toekomende.

Lobkowitz, de vorſten van Lobkowits zyn een oud geſlacht uit Bohemen, en bezitten het vorſtendom Sagan in Sileſien, en het vorſtelyke graafſchap Sternſtein in de Beyerſche kreits, benevens verſcheyde goederen in Bohemen. Zy zyn 1641. van keyzer Ferdinand III. in den Ryks-vorſten ſtand verheven, en hebben onder zich het eerſt geboorte-recht ingevoert, dat de oudſte een vorſt, en de andere maar graven zullen zyn. De tegenwoordige vorſt van Lobkowits Philippus is den 2. Febr. 1680. geboren, heeft zich 1721. andermaal met Maria Wilhelmina, dochter van graaf Michaël Ferdinand van Althan in den echten ſtaat begeven, uit dewelke den 9. Jan. 1723. een Prins geboren is.

Loboisko, ſtad in het waiwoodſchap Minski, in het Littauſch Ruſſien.

Lobos, zyn 2 kleine onvruchtbare en rotzige eylanden, in de Zuid-zee, op de kuſt van Peru, 5. mylen van het vaſte land gelegen. Zy worden Lobos ter Zee genoemt, tot onderſcheyd van een ander eyland niet ver daar van en dicht aan 't land gelegen, 't welk Lobos aan 't land genoemt word.

Lobschiz, kleine ſtad in Litthauen, by Mſciſlau.

Löbschutz, zie *Lubſchutz.*

Lobsens, kleine ſtad in Polen aan de Sileſiſche grenzen, is den luiterſchen Godsdienſt toegedaan.

Lobstædt, vlek in de Leipziger-kreits in Meiſſen, 3. mylen van Leipzig, een heer van Einſiedel toekomende.

Loburg, Laburg, kleine ſtad en amt aan 't water Struma in 't hertogdom Maagdeburg, 4. myl. van Maagdeburg.

Locarno Luggar, een van de vier Italiaanſche landvoogdyen, die de Zwitzers toebehoren, en roomsgezind zyn. De ſtad Locarno legt in een vlakte tuſſchen een berg en het grote meir.

Locatio en conductio, is een contract tuſſchen twe perſonen, waar van de een den ander voor een zeker bedongen loon iets tot gebruik inruimt en overlaat.

Loccum, zie *Locken.*

Lochau, zie *Annaburg.*

Lochburg, kleine ſtad op het eyland Mula, 't welk een van de Weſterſche eylanden by Schotland is.

Lochem, kleine ſtad aan den vloed Berckel in het graafſchap Zutphen, 3. mylen van Zutphen.

Loches, kleine ſtad in Touraine aan den vloed Indre, benevens een citadel.

Lochowitze, ſtad en goede veſting in Litthauen, welke de Zweden 1706. hebben ingenomen en in de lucht laten ſpringen.

Lochsplen, zo word de zee-boezem tuſſchen Schotland en het weſtlyke eyland Mula genaamt.

Lochstædt, Lobstædt, ſlot en amts-kamerhof in Samland, in Pruiſſen, daar de meeſte agaat en barnſteen aan 't land geſpoelt en gevonden word.

Lochto, taamlyk vlek in de provintie Cajanien in Finland, daar zich de vloed Lochto in den Bothniſchen zee-boezem giet.

Loch Tua, zo word de grote zee-boezem op het weſtlyk eyland Lewis by Schotland aan de ooſt zyde genoemt.

Locken, Lockum, beroemde Luiterſche abdy in 't Hannoverſche.

Löckenitz, amt en vlek aan den vloed Landau in de Uckermark in Brandenburg: is een pas 3. m. van Stettin.

Locrida, zie *Ocrida*.

Locus Contractus of Solutionis, hiet in rechten de plaats daar de een met den ander een contract gesloten, of belooft heeft de betaling te doen, daar hy dan voor de overigheid van die plaats, schoon hy vreemd is, en onder dezelve niet staat, in deze zaak te recht staan moet.

Locus Delicti, hiet in rechten de plaats, daar een misdaad begaan is, en de dader daar over gevat en aangeklaagt word.

Loddingen, is een soort van kleine vaartuigen of boten, waar van zich de Moscoviters op de Oostzee bedienen.

Lode, is een slot in de Lyflantsche provintie Wyck, niet ver van Habsel.

Lodesano, een gebied in 't hertogdom Milaan, wiens kaas zeer beroemt is. Het legt tusschen Pavesano, het eigentlyk zo genaamde Milanese, Cremasco, Cremonese en Piacentino, en voert den titel van een graafschap.

Lode Schip, een soort van Visschers schuiten.

Lodeve, stad in neder-Languedoc, aan den kleinen vloed Lergue tusschen het gebergte. Zy heeft een bisschop, die onder den aartsbisschop van Narbonne staat, wiens bisschop de stad onder zyn heerschappy heeft, en graaf van Montbrun genoemt word.

Lodi, hoofdstad en slot van het gebied Lodesano in het hertogdom Milaan, aan den vloed Adda. Zy is taamlyk groot en bevestigt, ook heeft zy een bisdom, onder den aarts-bisschop van Milaan horende, en passeert voor een grens-vesting tegen het Venetiaansche gebied. Daar worden niet alleen zeer grote en goede kasen gemaakt, zo dat een menigmaal 4. of 5. Centner weegt, maar ook schoon porcelyn, 't welk zeer getrokken word.

Lodigiano, zie *Lodesano*.

Lodivecchio, kleine stad in het gebied Lodesano in Italien, daar voor dezen de stad Lodi gestaan heeft. Tegenwoordig bezitten het de graven Masserati.

Lodron, slot en stamhuis der graven van Lodron in Tyrol.

Lodun, zie *Loudun*.

Loef, een bekent zee-mans woord, en betekent de zyde van het schip daar de wind van daan komt, en darom betekent Loeven, tegen den wind inkrimpen, scharp by den wind houden; de Loef hebben betekent ten opzicht van een ander schip boven den wind zyn; het schip dat derhalven de loef heeft, is byna van de overwinning verzekert, dewyl het altyd by 's vyands schip komen kan, en het ander niet by hem.

Loeve, zo noemt men een klein, maar zeer schoon landschap in Artois, tusschen Armentieres en Steghers.

Loevestein, Leuvenstein, sterk slot in zuid-Holland, tegen over Gorcum aan de Maas, daar zich dezelve met de Waal verenigt, hier worden in 't gemeen de staats gevangenen bewaart.

Löffingen, kleine stad in het Zwarte-woud.

Löffsta, schoon en welgeboud slot in de Zweedsche provintie oost-Gothland, de graven van Lilien toebehorende.

Logaa, vloed in groot-Tartaryen in Azien, welke zich beneden de stad Angun met den vloed Schara Murin of Karga verenigt, daar na in de rivieren Xingal en Amul, en eindelyk in den Oost-Oceaan valt.

Logement, is een schootvrye verdekte plaats, die men in een vesting aan zulke kanten maakt, die anders niet al te zeker zyn.

Loges, zyn in de operas en comédie-huizen de kamers of afgezonderde plaatzen, die men afhuurt, en waar uit men de schouwspelen bequamer zien kan.

Logronno, grote en voorname stad aan den vloed Ebro in oud-Castilien, daar het Inquisitie-gerecht van Navarre is.

Lohe, vloed in Silesien, die by Nimptsch ontspringt, en by klein-Maselwits, een dorp 1. myl van Breslau, in den Oder vliet.

Lohm-klooster, vlek in 't hertogdom Sleeswyk, 2. mylen ten noorden van Tonderen.

Löhm-klooster of Lugum-klooster, was voordezen een ryk klooster in 't vorstendom Sleeswyk, uit 165. ploegen bestaande, maar is 1548. na 't afsterven des abts tot een hertoglyk amt gemaakt.

Lohna, vloed, zie *Löhna*.

Löhna, Lohna, Lahn, vloed welke in het graafschap Witgenstein uit den berg Roothaar ontspringt, opper-Hessen en het Nassausche gebied doorloopt en zich boven Coblents by opper-Lahnstein in den Rhyn stort. Van dezen vloed word de aangrenzende landstreek het vorstendom aan de Lohn of Lahn genaamt, 't welk het huis Hessen toekomt.

Löhnberg, steedje, berg-slot en amt in het vorstendom Nassau, aan den vloed Lohn in Wetteravien, een uur boven Weilburg. Drie delen daar van horen den vorst van Nassau-Diets, en het vierde den graaf van Nassau-Weilburg toe.

Lohnen, kleine stad en amt in de Meisnische-kreits, niet ver van Hohenstein.

Lohnstein, Laanstein, Opper-Lohnstein, kleine stad, slot, en keur-Mentsisch opper-amt, daar de Lohn in den Rhyn valt. Een quartier daar van legt Neder-Lohnstein, een keur-Triersch vlek, aan de andere zyde van den Lohn vloed.

Lohr, hoofdstad van het graafschap Rheineck in Franckenland, aan het water Lohr, 't welk aldaar in den Rhyn valt.

Lohr, zie *Lahr*.

Lohr, berg-slot en amt, 3. mylen van Nordhausen, in het graafschap Hohenstein in Thuringen, 't welk noch voor weinig jaaren de graven van Sayn en Witgenstein heeft toebehoort, tot dat het de koning van Pruissen in het jaar 1700. aan het vorstendom Halberstad getrokken heeft.

Loja, kleine stad aan den vloed Xenil in het koningryk Grenada in Spanje, welke door haar hennep en wol beroemt is.

Loiben, Leuben, stad in opper-Stiermarken aan den vloed Muer, 6. mylen van Grats.

Loibl, zie *Leubel*.

Loing, vloed in Gatinois in Vrankryk, die zich tusschen Melun en Montereaufaut Yonne in de Seine stort.

Lojowogorod, kleine stad in neder-Volhynien, aan den Dnieper, in het waiwoodschap Wilna.

Loir, vloed in Vrankryk, die in het landschap Perche ontspringt, en by Angres in de Sarte valt.

Loire, de grootste rivier in Vrankryk, welke op een berg van de Sevennes, Gerbier de Joux genaamt, ontspringt, en zich by Nantes in Bretagne in de Aquitanische-zee stort.

Loiret, zeer kleine vloed, in het eigentlyk zo genaamde landschap Orleanois, welke zich boven Orleans in de Loire stort.

Loitsch, slot en vlek in 't hertogdom Crain tusschen Laybach en Görts, de beyde zusters van den overleden vorst van Eggenberg, Johan Christiaan, toekomende.

Lolay, een streek lands in Sardinien.

Loleang, stad in China, in de provintie Junnan.

Lomagne, klein landschap in Gasconjen.

Lombardyen, zo noemt men een groot deel van Italien, van deszelfs oude inwoners de Longobarden aldus genaamt, en men verdeelt het in opper- en neder-Lombardyen, of ook in Lombardyen aan deeze en aan geene zyde van de Poo. Opper-Lombardyen is het westlyke deel, en begrypt Piemont, benevens zyn toebehoren, gelyk ook de hertogdommen Montferrat en Milaan. Neder-Lombardyen is het oostlyke deel, naamlyk Parma, Modena, Mantua, Ferrara, Bologna, Padua, Vicenza, Verona, Brescia, Cremona en Bergamo, benevens haar toebehorige landen. Lombardyen aan deeszyde van de Poo bevat alles van opper- en neder-Lombardyen wat tusschen de Poo en het Appennynsche gebergte legt. Lombardyen aan de overzyde van de Poo is alles wat zich aan de noordzyde tusschen de Poo en de Alpen bevind. De Franschen hadden na de dood van koning Carel II. van Spanje byna gants Lombardyen bemachtigt, maar wierden allengsjens door de keyzerlyke en Savoische wapenen in 't naauw gebracht, tot dat zy eindelyk in maart 1707. uit kracht van een gesloten tractaat met de bondgenoten alle plaatzen in Lombardyen geruimt hebben.

Lombez, Lombes, kleine stad in het graafschap Cominges in Gascogne, aan den vloed Save, benevens een bisdom, onder het aartsbisdom van Toulouse staande.

Lomellina, zie *Laumellina.*

Lommatsch, Lummitsch, kleine stad in de Meissnische-kreits, 2. mylen van Meissen.

Lommersheim, een heerlykheid in de Oostenrykische-Nederlanden, welke het Dom-kapittel van Keulen als een onderpand bezit.

Lomnits, kleine stad in de Bechiner-kreits in Bohemen, niet ver van Budweiss.

Lomond, het meir Lomond legt in het Schotsche graafschap Lennox, waar op veel kleine eylanden, met inwoners bevolkt, te vinden zyn.

Lomze, een zeker gebied en stad in het waiwoodschap Masovien, in Polen.

Lonci, kleine stad op een berg, in de Milaneesche provintie Tortonese.

Londen, London, hoofdstad van Engeland, en de koninglyke residentie-plaats in de provintie Middlesex en Surrey, aan de Theems gelegen. Zy is niet gefortificeert, maar een der grootste en volkrykste steden van Europa, zynde 9. Engelsche mylen lang en 3. breed, en zal over de 87000. huizen hebben, in zo verre, dat 'er op den 12. sept. en volgende dagen van 't jaar 1666. by 40000. huizen en 86. kerken afgebrand zyn, welke evenwel meest egaal en kostlyk weer opgebouwd zyn, ook noch een nieuwe stad, Nieuw-Hannover genaamt, aangelegt is. Zy heeft 121. Parochie-kerken, bestaat uit twe steden, naamlyk Londen en Westmunster, en men gaat uit de eerste langs een schone brug over de Theems in de grote voorstad Southwark. Hier zyn inzonderheid het stadhuis, Guild Hall genaamt; de hooft- en domkerk van St. Paulus, welke in grootte en bouwkunst de St. Pieterskerk in Rome zou overtreffen; het tuig- en geschut-huis; de beurs of koninglyke bank; het tolhuis, de kostlyke goudsmitsstraat, het treflyk werkhuis der apotekers, benevens andere prachtige gebouwen beziens waardig; ook vind men daar een oud kasteel, de Tower of de Tour genaamt. Men ziet 'er ook drie koninglyke Paleyzen, naamlyk (1.) Whitehal, als de gewoonlyke residentieplaats, (2.) het paleys van St. James, dat van het eerstgenoemde door het park van St. James afgezondert word, en (3.) het paleys van Sommerset; insgelyks het paleys van Westmunster, daar de koningen voordezen hun hof hielden, en tegenwoordig tot vergadering des Parlements, en tot verscheyde gerechtshoven gebruikt word. De stads-regering bestaat in den Lord Mayor, of opper-burgemeester, wiens aanzien en macht zeer groot is, nevens de 26. Aldermans, waar van ieder over een zeker quartier, waar in de stad verdeelt is, te gebieden heeft; hier op volgen de gemene raadsheren, wier getal 231. beloopt. Behalven dit heeft de stad ook een Cancelier, 2. Sherifs of rechters, en een Fiscaal. Ook zyn de koop- en handwerks-luiden in zekere gildens verdeelt, welke grote vryheden, en een byzonder huis tot hun vergaderingen bezitten. Deze stad zendt 4. gedeputeerden in het Parlement, zonder de twe te rekenen die Westmunster aanstelt, en heeft een bisschop welke onder den aarts-bisschop van Canterbury staat, en als deken van het bisschoplyke collegie den rang voor alle andere bisschoppen heeft, ook de geestlyke Jurisdictie over de Engelsche Colonien in America 1726. bekomen heeft.

Londondery, enigsins gefortificeerde stad in Ierland op het eyland Owen aan een rivier, het meir Foyle genaamt, in het noordelyke deel der provintie Ulster, en de hoofdstad van het graafschap Londondery, heeft een bisschop, onder den aartsbisschop van Armagh behorende. Deze stad stond 1689. van koning Jacobus een zeer harde belegering, en daar by een onbeschryflyke hongersnood uit, maar wierd van een priester zo dapper gedefendeert, dat zy niet verovert wierd. Deze plaats is

is een Londensche volkplanting, die in 't jaar 1612. daar heen gezonden wierd.

Londre, een soort van galeyen, met een zware uitrusting, en zeer zwaar om te roeien. In plaats van een voorsteven hebben zy een borstwering en schans, die men te zamen vouwen en weer uitbreyden kan. Daar zyn Londres die aan ieder zyde 25. roeibanken hebben, en zyn by de Tripolitaansche zee-rovers zeer in gebruik.

Longanico, stad in Morea, in de provintie Belvedere aan den vloed Alpheus, daar voordezen de stad Olympia gestaan heeft.

Longbraw, stad in Leicestershire in Engeland, welke goeden handel dryft.

Longford, kleine stad in de Iersche provintie Leinster aan den vloed Camlin, en de hoofdstad van het graafschap Longford. Zy heeft zitting en stem in 't Parlement van Ierland.

Longitudo, is in de Geography de wydte van den meridiaan van een zekere plaats tot den eersten meridiaan. Deze tusschen-wydte rekent men door 't behulp der graden van den Æquator van west tot oost op 360. graden, en die distantie word op de landkaarten door de Meridianen afgetekent, welke den Æquator doorsnyden. De Piloten of stuurluiden rekenen de Longitudo of lengte van des Meridiaan der haven, daar zy van daan gezeylt zyn. Maar in Vrankryk rekent men ze van den eersten Meridiaan aan, welke door het eyland Ferro gaat; daar in tegendeel de Spanjaarden den eersten Meridiaan op de eylanden Azores; en de Hollanders den hunnen op de Pic de Teneriffe, die de hoogste berg van de gantsche wereld gezegt word te zyn, gestelt hebben.

Longiumeau, een zinlyk steedje benevens een klooster in Orleanois, tusschen Orleans en Parys, 4. mylen van de laastgenoemde stad.

Longobarden, oude volkeren in Duitsland, welke in de landstreken, daar hedendaags de mark-Brandenburg, en het hertogdom Maagdeburg is, gewoont hebben, en zich naderhand in Italien ter neer gezet, waar van noch tegenwoordig het opperste deel van Italien Lombardyen genaamt word.

Longobardo, kleine stad in 't koningryk Napels, in Calabria citra, dicht aan de Jonische-zee.

Longosardo, kleine stad en citadel in Sardinien, op de noordlyke kust.

Longpre, kleine stad in Picardyen 4. mylen van Abbeville.

Longue, groot vlek in de provintie Anjou.

Longueil, kleine stad in opper-Normandyen, in het bisdom van Rouen, een myl van Dieppe, die den naam aan een voornaam geslacht geeft.

Longueville, vlek in het landschap Caux in Normandyen, benevens den titel van een hertogdom, waar van een voornaam geslacht in Vrankryk den naam voert, dat evenwel met de 82. jarige hertogin van Nemours, Maria, een gebore princes van Longueville, die het vorstendom Neufchatel tot haar dood toe bezeten heeft, in 't jaar 1707. weer uitgestorven is.

Longwyc, Longwy, kleine bevestigde stad en Proosdy aan den kleinen vloed Chiers in 't hertogdom Bar in Lotteringen, de kroon Vrankryk toekomende.

Lonigo, grote en ryke stad in 't Venetiaansche gebied, in het landschap Vicentino, 10. Italiaansche mylen van Padua.

Lons, zie *Lion le Saunier.*

Lont, is een soort van touw, dat de musketties aan brand steken, en tusschen de vingers houden, om het zelve tot losbranding der musketten te gebruiken, en men bedient 'er zich ook van om de mynen aan te steken. Het word van oud geslagen touw gemaakt, dat men met zwavel en salpeter kookt, daar na drogen laat, en dikke touwen daar uitdraait. Een vaam is 6. voet, een rol eenentwintig vaam, en 32. rollen een Centner. In een uur verbrand 'er negen duim, in driemaal vierentwintig uren een pont, en men rekent daaglyks 3. voet voor een man. Op een oorlogschip worden de gemene rekening maandlyks 50. ponden lont verbruikt.

Lontor, zie *Banda.*

Lontstok, is een stok van voren als een vork gemaakt en aan beyde punten met brandende Lonten voorzien, om het kruid op het pangat van een geschut aan te steken.

Loo, kleine en oude stad in Vlaanderen, niet ver van Furnes, is 1713. in den Utrechtsen vrede ter gunste van het huis van Oostenryk aan de staten generaal overgelaten, en in het Badensche vredens tractaat 1714. den keyzer overgegeven.

Loo, een klein vlek benevens een oud en nieuw lusthuis in Hollands-Gelderland in de Veluw, 4. uren van Deventer. Het nieuwe lusthuis heeft heerlyke vertrekken en een kostelyken tuin, en is den stadhouder van Vriesland als prins van Nassau, na de dood van koning Willem III. van Engeland, te beurt gevallen.

Loos, cistercienser abdy in Vlaanderen, een m. van Ryssel.

Loosduinen, een dorp in zuid-Holland, een myl van den Haag, daar de Hollandsche gravin Margareta van Henneberg op een maal, als gezegt word, 365. kinderen ter wereld gebracht heeft en dopen laten, zo dat men de twe doopbekkens, tot den doop gebruikt, met een Latynsch opschrift, hoe zich de historie heeft toegedragen, noch in de kerk zien kan.

Loosen, een schoon vlek in neder-Ongaryen, 2. mylen van Oedenburg.

Loots, graafschap tot het bisdom Luik behorende aan de Brabantsche grenzen. De hoofdstad hiet ook Loots of Borckloen.

Lootsman, Lamaneur, is by de scheepsvaart die gene, die aan een haven woont wiens uit- en ingangen hy zeer wel kent. Hy geleyd de schepen die in en uitvaren willen, en maakt dat zy de gevaarlyke plaatsen myden. Men vind ook lootsluiden op de rivieren, die met grote schepen bevaren worden. Zy zyn tot hun ampt be-ëdigt, worden voor eerst ge-examineert, en hebben zonder tegenspreken een van de gevaarlykste kostwinningen.

Lop, is een grote wildernis tusschen groot-Tartaryen en China in Azien, benevens een stad van den zelven naam.

Lopau, kleine maar snelle vloed in 't hertogdom Luneburg, valt beneden Wolfenbuttel en Oldendorf in de Luhe, en word met deze eindelyk van de Ilmenau verslonden.

Lopo Gonsalves, voorgebergte op de Guineesche kust in Africa, in 't koningryk Benin.

Loquabyr, graafschap in noord-Schotland, 't welk ten noorden aan de zee en aan de provintie Ross, ten oosten aan de provintintie Murray en Athol, ten zuiden aan Lorne, en ten westen aan het eyland Mulcy grenst.

Loquera, kleine stad in nieuw Castilien, aan de grenzen van Murcia.

Loquits, vloed in Voigtland, loopt voorby het amt en berg-slot Lauenstein.

Lor, zie *Lohr*.

Lor, stad aan den Main in Franckenland, den bisschop van Wurtsburg toekomende.

Lora, vlek in het Spaansche koningryk Granada, aan de grenzen van Andalusien, 6. mylen van Malaga.

Lora, stad in 't Spaansche koningryk Andalousien, aan den vloed Guadalquivir.

Lorca, grote, maar tamelyk woeste stad in 't koningryk Murcia aan den vloed Guadalentin in Spanjen.

Lorch, **Lorich**, oude en verwoeste stad in opper-Oostenryk, wiens puinhopen noch voor de stad Ens te zien zyn, daar voordezen een beroemt aartsbisdom geweest en vervolgens is naar Passau verlegt, waarom de Passausche bisschop wegens den aartsbisschoplyken titel met den aartsbisschop van Saltsburg groten stryd gehad heeft.

Lorch, abdy en klooster in 't hertogdom Wurtenberg, voordezen van de Benediktyner orde, tusschen Schondorf en Schwabisch-Gemunde, daar de meeste monumenten van de oude heren, hertogen, keyzers van de Stauffische linie te vinden zyn.

Lord, betekent in 't Engelsch zo veel als Heer. Maar eigentlyk worden de geestlyke en wereldlyke Heren zo genaamt, die in het Hogerhuis zitten, gelyk ook andere hoge Staatspersonen, en betekent Mylord zo veel als Monseigneur. Zie *Pairs van Engeland*.

Lord Mayor, zie *Mayor*.

Lord Steward, zie *Steward*.

Lorents, slot en vlek in 't graafschap Sarwerden, 't welk als een Triers leen aan Nassau-Saarbruck behoort.

Lorents-kirch, een marktvlek in de Meisnische kreits, keur-Saxen toekomende, tegen over Strehla, aan de rechte hand van de Elf.

Loretto, gefortificeerde stad op een heuvel in de Marck van Ancona, in het pauslyk gebied, niet ver van den mond van den vloed Musone, daar by in de golf van Venetien valt, benevens een bisdom, 't welk met dat van Recanati verenigt is. Daar heen geschieden beroemde bedevaarten, om het kleine huisje van kley, dat daar in de Domkerk staat, waar in de H. Moeder Gods de groetenis van den Engel zou ontfangen hebben. Men vind er een ongelooflyken schat, die door de miltdadigheid der pelgrims en hoge Potentaten allengsjens by een verzamelt is, en noch altyd vermeerdert word.

Lorgues, kleine stad, benevens een Viguerie in Provence, 11. mylen van Toulon.

Lorne, graafschap in zuid-Schotland, aan de Iersche zee tusschen Loquabyr en Argyle.

Lorrendraaiery, dit woord word meest in zeezaken gebruikt, en betekent zo veel als smokkeling of verkorting van de tollen; ook tegen verbintenis en verbod iets doen.

Lorsch, een vorstelyke abdy, niet ver van de stad Worms gelegen, en keur-Ments toekomende.

Lorsor, steedje op het eyland Zeeland aan de Belt, naar Fuhnen toe.

Los Reyes, zie *Lima*.

Losa, een gebergte in Spanjen, dat Castilien en Andalousien van elkander scheyd.

Losa, kleine stad benevens een fraaie haven in de Zweedsche provintie West-Gothland.

Loschnits, middelmatige plaats, benevens den titel van een heerlykheid in 't vorstendom Oppeln in neder-Silesien.

Losenstein, vlek en slot in opper-Oostenryk, 3. mylen van Steyn, de tegenwoordig uitgestorve graven en op 't laatst vorsten van Losenstein als hun stamhuis toekomende, wier erffenis 1692. aan de graven van Waldstein te beurt gevallen is.

Losere, berg in het Sevennische gebergte in Languedoc, waar op de vloed Allier ontspringt.

Lossa, **Loxa**, kleine vloed in het Schotsche graafschap Murray, die zich in de zee-engte van Murray giet.

Losslau, **Lossa**, steedje en heerlykheid in 't vorstendom Ratibor in opper-Silesien, daar alle jaar een grote paardemarkt gehouden word.

Lossnits, kleine vloed in Meissen, in de Aartsbergsche kreits.

Lossnits, klein bergsteedje in de Aartsbergsche kreits een uur van Senneberg, de graven van Schonburg toekomende.

Lot, vloed in Vrankryk, welke in 't Sevennische gebergte ontspringt, zich by Aiguillon in de Garonne stort, en tot Cahors toe op bevel des vorigen konings in 't jaar 1677. vaarbaar gemaakt is.

Loteny, een geluks of hazard-spel, daar men zeker geld inlegt, en vervolgens den winst door beschreve briefjes of balletjes afwacht.

Loth, kleine stad in noord-Schotland, in de provintie Southerland, daar zich de vloed Loth in de Noord-zee stort.

Lothiana, provintie in zuid-Schotland, die ten zuiden aan Merche, Lauderdale en Twedale, ten westen aan Cluydesdale en Sterling, ten noorden aan den zee-boezem by Edenburg, en ten oosten aan de Duitsche zee grenst. Zy is het vruchtbaarste landschap, heeft de beleefste inwoners en veel steenkolen en zout.

Lotteringen, een landschap, 't welk ten noorden aan het hertogdom Luxemburg en het aartsbisdom Trier, ten oosten aan de neder-Palts en Elsas, ten zuiden aan Franche Comté, en ten westen aan Champagne grenst. Dit land heeft veel bergen en bosschen, ook grote en schone Calcedonie-

donie-ſtenen. De grond is vruchtbaar van koorn, wyn, hennip, en weylanden, ook heeft het goede zoutputten en veel yzer-groeven. Men verdeelt het in twe hertogdommen, naamlyk in Lotteringen en Bar, en in drie bisdommen Mets, Toul en Verdun, hebbende dit land een eigen hertog, dien in den vorigen oorlog zyn land 28. jaaren lang van de kroon Vrankryk bezeten wierd, tot hy in de Ryswykſche vrede 1697. het zelve weer om kreeg; hoewel Vrankryk noch hedendaags de drie bisdommen Mets, Toul en Verdun, als ook de veſting Sar-Louis, benevens de ſtad en proosdy Longwic bezittende, ook den vryen doortocht voor de koninglyke troepen heeft, darenboven is van den koning bedongen dat de ſtad Nancy niet gefortificeert zal worden; zynde voorts in het 13. artykel van den Badenſchen vrede zorge gedragen dat het Ryswykſche contract in allen delen zou vervult worden, en de koning het overige, wat hy tot hier toe noch in bezit had, aan den hertog af te ſtaan. In dit hertogdom had de koning van Vrankryk, toen hy het in den vorigen oorlog in bezit had genomen, de vryheid der Gallikanſche kerk ook ingevoert; en als de in 't jaar 1729. overlede hertog na de Ryswykſche vrede weer tot zyn land quam, wilde hy gaarn die vryheid behouden, maar 1710. heeft het de paus zo ver gebracht dat alles weer in den vorigen ſtaat geſtelt is. Anders voeren de hertogen van Lotteringen den titel van koninglyke hoogheid, 't welk hun ook 1717. van 't Franſche hof toegeſtaan is, en zy worden in twe linien verdeelt, naamlyk in de Duitſche en de Franſche. Tot de eerſte rekent men de regerende hertogen van Lotteringen, de hertogen van Mercœur, en de prinſen van Vaudemont; tot de andere behoren de huizen Guiſe, Aumale, Elbœuf, Harcourt, Lillebonne en Armagnac. De onlangs geſtorve hertog van Lotteringen Leopoldus Joſephus Carolus was geboren den 11. ſept. 1679. zyn nagelate weduwe Eliſabetha Charlotte, dochter van Philip, hertog van Orleans, is den 13. ſept. 1676. geboren, en den 22. oct. 1698. getrout, uit welke de erf-prins Franciſcus Stephanus, die zyn vader tegenwoordig in de regering opvolgt, den 8. decem. 1708. geboren is. Voor 't overige worden in Vrankryk de hertogen van Lotteringen onder de zo genaamde Princes Etrangers of vreemde prinſen gerekent.

Lottum, ſlot en vrye heerlykheid in het hertogdom Gelderland; het is het ſtamhuis van het beroemde graaflyke geſlacht van dezen naam, waar uit de laatſt overlede koninglyke Pruiſſiſche geheime krygsraad, generaal luitenant en gouverneur van Wezel, graaf Filip Carel van Willich en Lottum, geſproten was.

Lovango, zie *Loanga*.

Loudun, kleine ſtad op een heuvel, en de hoofdſtad van het gebied Loudounois in Poitou in Vrankryk, benevens den titel van een hertogdom.

Lovendegem, ſlot in Vlaanderen, aan de vaart die van Gent naar Brugge gaat.

Lovero, kleine ſtad in het Venetiaanſche landſchap Bergamaſco, aan het meir van Iſeo.

Lougborough, grote en welgeboude ſtad in de provintie Leiceſter in Engeland. Zy legt aan den vloed Stour in een aangename landsdouwe.

Louisiana, groot landſchap in noord-America, aan gunts zyde van het Lac Dauphin in Canada of nieuw-Vrankryk, de Franſchen toekomende, die 'er veel forten gebouwt hebben. De inboorlingen zyn wilde en wrede menſchen, leven zonder religie en overheid, houden zich meeſt in de boſſchen op, en oeffenen zich zeer in 't jagen en de wapenen te hanteren.

Lourana, ſtad in Hiſterryk aan de Adriatiſche-zee, heeft een kleine haven, en hoort tot het graafſchap Mitterburg.

Lourde, kleine ſtad in het landſchap Bigorre in Vrankryk, heeft een ſlot, op een hoogte gelegen.

Louth, graafſchap in Leinſter in Ierland, benevens de hoofdſtad van den zelven naam.

Louthe, ſtad in Lincolnshire in Engeland.

Louviers, kleine ſtad aan den vloed Eure in Normandyen.

Louvre, zo hiet het koninglyk Paleys te Parys, 't welk aan de Seine legt, en een prachtig, maar noch onvolkomen gebouw is. De vorige koningen hebben 'er hun hof gehouden, maar Lodewyk XIV. hielt meeſt zyn reſidentie te Verſailles, en in zyn tyd zyn de vertrekken voor de Franſche academie, benevens de koninglyke boekdrukkery, als ook voor allerhande koninglyke kunſtenaars en fabrikeurs geſchikt geweeſt. De tegenwoordige koning Lodewyk XV. woont meeſt in de Louvre als hy te Parys is.

Louys d'Or, is een goude munt in Vrankryk, die Lodewyk XIII. 't eerſt heeft laten ſlaan, en naderhand muntte men ook Louis d'Argent of Blancs, welke van zilver zyn. Zy ſlaan op en af in prys. Zie *Ecu*.

Low-Churchmen, zie *High-Churchmen*.

Lowbuch (of boek) is een Jutlands Wet-boek, waar in de Deenſche rechten vervat zyn, en het zelve word ook in het hertogdom Sleeswyk gebruikt. Low hiet in Denemarken en Zweden zo veel als Wet, ('t welk na aan het Engelſche Law komt, dat het zelve betekent.)

Lowe, zyn 2. ſteden in Engeland, in de provintie Cornwal, welke door een ſtene brug aan elkander hangen, en twe gedeputeerden in 't Parlement zenden.

Löwenförde, vlek en amt-huis in het graafſchap Diepholt in Weſtphalen, legt aan een Moeras aan de Dummer-zee.

Löwenstein, graafſchap in Zwaben aan den Necker, de graven van Löwenſtein en Wertheim toekomende. Deze graven verdelen zich in de Virneburgſche of Luiterſche, en de Rochefortſche of Katholyke linie. Van de laatſte heeft keyzer Jozefus den 3. apr. 1711. den graaf Maximiliaan Carel van Löwenſtein-Wertheim, werklyken keyzerlyken geheimen raad, en toenmaals Adminiſtrator van Beyeren, tot den ryks-vorſten-ſtand verheven, welke hoge waardigheid keyzer Carel VI. beveſtigt, en op de gantſche vorſtelyke nakomelingſchap van beyde

beyde de Sexen uitgebreyd heeft. Deze vorst stierf den 26. dec. als keyzerlyk gouverneur te Milaan, en deszelfs oudste zoon Dominicus Marquardus, die den 7. nov. 1690. geboren is, is tegenwoordig regerende vorst van Löwenstein-Wertheim, heeft zich den 28. febr. 1712. met Christiana Francisca Polyxena, princes van Hessen-Wanfried, in den echt begeven, en by dezelve verscheyde kinderen geteelt, waar van de oudste prins Carel den 7. maart 1714. geboren is. De hoofdstad Löwenstein benevens het slot legt 1. myl van Heilbrun, en daar is een gezondheids-bron.

Löwensteinsche-grond, is een zeker gebied in neder-Hessen, anderhalf myl lang, dat vele dorpen in zich begrypt. Het heeft den naam van het slot Löwenstein gekregen, begint by de stad Treisa, en komt verscheyde graaflyke en vryheerlyke familien, voornaamlyk die van Löwenstein toe.

Löwenz, stad in opper-Ongaryen, niet ver van Leopoldstad.

Lowiets, schone stad en vesting aan den vloed Bsura, in groot-Polen, in het waiwoodschap Rava. Zy heft een Castelany en een citadel, en is de gewoonlyke residentie des aartsbisschops van Gnesen, die daar een schoon slot heeft, tot welkers opbouwing de laatstgestorve primaat van 't ryk uit het huis Scembeck, 40000. gulden vermaakt heeft. Hier is ook een beroemt queekschool voor Fransche priesters.

Loxa, schone stad aan den vloed Xenil in 't koningryk Grenada, 8. Spaansche mylen van Grenada.

Loxa, stad in zuid-America, in 't koningryk Peru, in de audientie Quito.

Loyg, stad in het gebied Guskow, in voor-Pommeren aan de Pene.

Loysach, vloed in opper-Beyeren, welke in het graafschap Werdenfels ontspringt, en zich by Wolfratshausen in de Iser stort.

Löysten, een Epicurische gezintheid, had haar naam van een burger van Antwerpen, Loy genaamt, die de opstanding loogchende, en de natuurlyke dood voor de opstanding hielt, verder leerde hy, dat de ziel niet zondigen kon, maar weer tot God keerde, en dat de ligchaamlyke aanvechting van een mensch de rechte hel, en 'er gene andere te vrezen was. Hy is daar over 1546. te Antwerpen verbrand.

Lozain, vloed in Champagne, welke den vloed Sorme by Trancault inneemt, en zich in de Seine stort.

Luban, een van de Filippynsche eylanden in Aziën, het is zeer klein, legt ten zuiden van het eyland Manille, en hoort de Spanjaarden toe.

Luban, kleine stad in de Lyflandsche provintie Letten, dryft goede handeling en visvangst.

Luban, een klein open steedje aan de Bober, in 't vorstendom Schweidnits, niet ver van Landshut, komt den prelaat van Grissau toe.

Lubben, stad in neder-Lusatien, aan den kleinen oever van de Spree, den hertog van Saxen-Merseburg toekomende. In deze stad is de opperamts regering van neder-Lusatien, zy legt 6. mylen van Guben, en heeft een nieuwgeboud slot.

Lubcke, stad in 't vorstendom Minden in Westphalen, in welker stads-regering de adelyken mee getrokken worden, en zich derhalven onderschryven: Ridderschap, Burgermeester en Raad enz.

Lubeck, Luitersch bisdom in Wagrien, langs den vloed Trava en om de Eutiner zee, wiens bisschop te Eutin resideert. Dit stift wierd in den Westfaalschen vrede wel gereformeert, maar door de jalouzy der naburige vorsten niet gesecularizeert, en is anno 1647. met het vorstlyk huis Holstein, dat het stift in de onlusten trouw had bygestaan, een vergelyk opgerecht, dat van dien tyd af 6. bisschoppen na malkander uit het zelve zouden verkoren worden. Maar het hof van Denemarcken protesteerde hevig daar tegen, en schoon het in den Glukstadschen vrede 1667. als ook in het Traventalische vergelyk daar in bewilligde, zo vielen 'er evenwel 1701. by de verkiezing van een nieuwen coadjutor, en in het volgende jaar na de dood des bisschops nieuwe geschillen voor, nademaal 12. stemmen op den koninglyken Deenschen prins Carel, en 9. op den Holsteinschen administrator hertog Christiaan Augustus vielen, waarom beyde partyen na de bisschoplyke residentie te Eutin stonden, en veel voorbereydselen ten oorlog maakten, tot dat eindelyk door de tusschenkomst van Engeland en Holland een vergelyk getroffen wierd, waar door de administrator van Holstein in het bezit van 't bisdom bleef, en prins Carel van Denemarken een somme gelds kreeg; waar op de leen-huldiging van den administrator over 't gemelde stift in Mey 1709. aan 't keyzerlyk hof geschiedde. Gemelde hertog Christiaan August stierf den 25. April 1726. hem volgde zyn oudste prins Carel, die, wanneer hy met een Russische princes stond te trouwen, ook stierf, wordende deszelvs broeder Adolph Frederik, geboren den 14. mey 1710. tot tegenwoordigen bisschop van Lubeck verkoren.

Lubeck, grote Hansee- en vrye Ryksstad aan den vloed Trava, niet ver van de Oostzee, in het Holsteinsche landschap Wagrien, den Luiterschen Godsdienst toegedaan, 10. mylen van Hamburg gelegen, en wegens den koophandel beroemt. Zy is anno 1226. van keyzer Frederik II. tot een vrye Ryksstad gemaakt. De voornaamste gebouwen aldaar zyn het raadhuis, dat 8. torens heeft, het tuighuis, de water-toorns, de schone beurs, die 1673. geboud is, en voor de Broekpoort, de paardestal die met sterke torens verciert is, en veel gevankenissen heeft. Daar is ook een dom, waar in de canunnikken en vicarissen wonen, en een Johannesklooster. Zy heeft behalven het steedje Bergerdorp en de vier aan de Elf gelege Maschlanden, die zy met de Hamburgers in 't gemeen bezit, en behalven andere amten op neder-Saxischen grond gelegen, ook het steedje Travemunde, 2. mylen daar van daan, 't welk zy anno 1320. gekocht, en daar door een grote en ruime haven bekomen heeft. Zie *Travemunde*.

Lubeck, slot en heerlykheid in opper-Crain, 4. mylen van Laybach, den baron van Wizenstein toekomende.

Lubben, stad in Silesien in 't vorstendom Lignits,

4. mylen van Lignits, en 4. van groot Glogau aan de Kaltenbach gelegen, alwaar de lakenmakery zeer bloeit, en 1709. een Luiterſche kerk en ſchool uit kracht van de Alt-Ranſtadiſche conventie weer ingeruimt is.

Lubenau, kleine ſtad en heerlykheid in neder-Luſatien, een myl van Lubben, den graaf van Lynar toekomende, die aldaar reſideert.

Luberose, ſteedje en ſlot in neder-Luſatien, 3. mylen van Guben, dicht aan het Spree-woud, den heer van Schulenburg toekomende, heeft 1657. en 1664. brand-ſchade geleden.

Lubesits, Liebesits, ſlot en heerlykheid in Bohemen, in de Prager-kreits, daar markgraaf Leopold Wilhelm uit het huis Baden-Baden, die 1667. geboren, en ſtom geweeſt is, gereſideert heeft, maar 1716. te Raſtadt geſtorven is.

Lubia, een plaats en Turkſche Palancka in Croatien wied 1717. van de keyzerſchen beklommen en in de aſch gelegt.

Lubits, Lubs, kleine ſtad in 't Hertogdom Mecklenburg.

Lublin, waiwoodſchap in klein Polen, 't welk onder het bisdom Cracau behoort, benevens de hoofdſtad van den zelven naam, aan den kleinen vloed Viſtricza. Deze ſtad legt 36. mylen van Cracau, heeft een diepe gracht, zeer hoge muren, en een ſlot op een heuvel, ook jaarlyks 3. miſſen, die groten toeloop hebben. Men is 'er dikwils gewoon Ryksdagen te houden, en in de voorſteden wonen veel Joden. Hier wierd voordezen het gerechtshof des zomers, en te Petrikau in den winter gehouden, maar 1676. is 'er beſloten dat beyde de rechtbanken te Lublin en Petrikau het gantſche jaar door het recht zouden oeffenen, en alle twe jaren nieuwe raadsheren verkoren worden. Anno 1717. den 30. Jan. is hier het vredensverdrag tuſſchen de Saxiſche troepen en de Bondgenoten geſloten.

Lublinitz, ſteedje in het vorſtendom Oppeln in neder-Sileſien aan de Poolſche grenzen, 17. mylen van Breſlau, heeft in de laatſte peſt-tyden tot een paſſage uit Polen naar Sileſien gedient.

Lublitz, vlek zonder muren in 't vorſtendom Troppau in opper-Sileſien.

Lublo, Lublau, de voornaamſte onder de 13. kleine ſteden in het graafſchap Cepuſz, die de kroon Polen verpand zyn, daar de hooftman over deze ſteden reſideert; heeft een ſterk ſlot.

Lublow, ſtad in Pools-Pruiſſen.

Lubowla, zie *Lublo*.

Lubowna, ſtad in klein Polen, niet ver van Cracau.

Lubreck, grensveſting in het Windiſche land in Ongaryen.

Lubs, zie *Lubits*.

Lubschuts, ſchoon beveſtigde ſtad in 't vorſtendom Jagerndorf in opper-Silezien, was voordezen wegens haar aanzienlyke Schepenbanck en den bloeienden koornhandel beroemt, 17. mylen ten zuiden van Breſlau gelegen. Tegenwoordig hoort zy de nonnen van Ratibor toe.

Lucayische Eilanden, leggen in de Noordzee in America, welke door 't canaal van Bahama van Florida en noord-America geſcheyden worden. Zy worden zomtyds mee onder de Antilliſche eylanden begrepen, en zyn zeer vruchtbaar aan mout, hebben een gematigde lucht, en zeer veel duiven.

Lucayoneque, is het voornaamſte en het noordelykſte van de Lucayiſche eylanden.

Lucca, een vrye republiek in Italien tuſſchen het Toſcaanſche, Modeneeſche en Genueeſche gebied aan de Middelantſche zee gelegen. Haar gebied is wel klein, en brengt niet al te veel koorn voort, maar heeft veel wyn, oli en Caſtanjen, en heeft omtrent 150000. Scudi (Ryksd.) jaarlykſche inkomſten. Haar Raad beſtaat uit 26. perſonen, benevens derzelver opperhooft, die Gonfaloniere (Vaandrager) genaamt word, en maar 2. maanden regeert, waar na hy het paleys weer ruimt. De hoofdſtad Lucca legt aan den vloed Serchio, heeft 2. of 3. Italiaanſche mylen in den omtrek, en is met 11. baſtions verſterkt, welke alle hol en verwulft zyn. 't Is een ryke koopſtad door de vele zyde ſtoffen die daar gemaakt worden, en zy heeft een aartsbiſſchop, die onmiddelyk onder den paus ſtaat, en eerſt in 't jaar 1726. tot deze aartsbiſſchoplyke waardigheid met alle derzelver aanklevende rechten en prærogativen door Benedictus XIII. verheven is. Haar tuighuis zou voor 40000. man wapenen kunnen leveren, en zy legt 10. Italiaanſche mylen van Piſa.

Lucca, zie *Luckau*

Lucedio, ryke abdy in 't hertogdom Montferrat in Italien, welke 20000 daalders jaarlykſche inkomſten heeft, en van den cardinaal Grimani bekleed word.

Lucena, 2. ſteden in Andalouſien, waar van de eene aan den vloed Tenil, de andere niet ver van den vloed Tinia gelegen is.

Lucera delli Pagani, Nucera, ſtad in Napels, in het landſchap Capitanata, de reſidentie van den gouverneur dezer provintie, heeft een biſſchop die onder den aartsbiſſchop van Benevento ſtaat, en is wegen haar ſchone wol beroemt.

Luceram, kleine ſtad in het Piemonteeſche graafſchap Nizza, niet ver van den oorſprong van den kleinen vloed Paglion.

Lucern, een van de 13. Zwitzerſche cantons, den Roomsgezinden Godsdienſt toegedaan. Deszelfs grenzen zyn ten ooſten de cantons Unterwalden, Schweits, Zurich, en Zug; aan de andere drie zyden het canton Bern, en het beſtaat uit 11. voogdyen benevens enige ſteden. De hoofdſtad Lucern legt in de Ergow, aan het Lucerner meir, en word door den vloed Ruſs, die zich in het meir werpt, doorſneden, maar door drie bruggen weer aan een gehecht. Zy is ryk, wegens de handeling der waren die uit Italien naar Duitſland gaan, en is de ordinaire reſidentie-plaats van den pauſlyken Nuncius aan de katholyke cantons.

Lucerne, kleine ſtad en ſlot aan den vloed Pelles in Piemont, en de hoofdſtad van het graafſchap Lucerne in Italien, 't welk het grootſte van de Walденſer

denſer

denser valyen is, aan Dauphiné, Saluzzo en Savigliano grenst, en den hertog van Savoyen toekomt. De daar inwonende Waldenzers verdelen zich in 7. gemeentens, en hebben dikwils harde vervolgingen om den protestantschen Godsdienst uitgestaan, maar in den oorlog hebben zy den hertog van Savoyen dikwils goede diensten gedaan. De 7. zo genaamde gemeentens of kerken zyn die van St. Jean, Angrogne, la Tour, Villar, Bobbio, Rorata en Roccapiatta, tot welke laatste ook de gemeentens van St. Barthelemy en Praruslin gerekent worden. Zy noemen zich anders met een algemenen naam Classis Vallis Lucernæ of in 't Fransch, le Colloque de la Vallée de Lucerne.

Lucerne, vloed in Zwitzerland, heeft benevens den vloed Lavanson zyn oorsprong uit een bron, welke tusschen de beyde in 't canton Bern leggende bergen Chevillis en Anceinde gevonden word.

Lucerner zee, of Waldstædten-zee, is een meir in 't canton Lucern in Zwitzerland, waar aan de 4. woud-steden, Altorff, Lucern, Schwitz, en Stantz leggen: het heeft 4. mylen in de lengte, en 2. in de breedte.

Luchen, kleine stad in 't koningryk Valentia, tusschen Gandia en Xativa.

Luchen, grote stad in de Chineesche provintie Nanking in Azien.

Luchow, stad, slot, amt, en inspectie in het Zellische, in neder-Saxen, den keurvorst van Hannover toekomende

Lucie, zie *S. Luciæ Eyland.*

Lucigne, kleine stad in Savoyen, in het landschap Faucigny.

Lucka, kleine stad in Oosterland, tusschen Altenburh en Pegau, den hertog van Saxen-Gotha toekomende.

Luckau, Lucca, hoofdstad in neder-Lusatien, den hertog van Saxen-Merseburg toekomende, 2. mylen van Lubben.

Luckenwalde, kleine stad, een myl van Juterbock. keur-Brandenburg toekomende.

Lucklum, slot, en voordeze een land-commandery van de Duitsche-orde, een uur van Wolffenbuttel in het Bronswyksche, dat in den Westphaalschen vrede aan het huis van Bronswyk afgestaan is.

Lucko, zie *Luzo.*

Luckow, stad in klein Polen in het waiwoodschap Lublin, aan den vloed Wster, heeft een bisschop.

Luco, een meir in Italien in den kerkelyken staat, wiens water de eigenschap heeft, dat het hout, dat men 'er in werpt, binnen weinig dagen in steen verandert, en de Forellen daar in worden gezegt een graagen te hebben.

Luco, vloed in het Afrikaansche koningryk Fez, die zich in de Atlantische-zee stort.

Lucomoria, provintie in woest-Tartaryen, den Czaar toekomende. Zy legt aan de overzyde van den vloed Obi in Azien, en strekt zich tot aan de Ys-zee uit.

Lucon, Lusson, kleine stad zonder muren in Poitou, benevens een bisschop, onder den aartsbisschop van Bourdeaux staande.

Lucon, een van de Filippynsche eylanden, benevens een stad van den zelven naam in Azien, daar een bisschoplyke zetel is. Het hoort den Spanjaarden toe, en word ook Manille genaamt

Luckeren, winnen, voordeel doen.

Luczay, kleine stad in Littauen, in het waiwoodschap Wilna.

Lude, kleine plaats, benevens den titel van een hertogdom, in de provintie Anjou.

Luders, stad in de opper-Elsas, aan 't Vogesisch gebergte, aan den vloed Lougnon, tot de abdy Murbach behorende, was voordeze een byzondere abdy, die benevens de abdy Murbach haar zitting en stem op den ryksdag had, maar is van de kroon Vrankryk het ryk onttrokken, die zich nu het recht aanmatigt van een abt te verkiezen, dat anders de Canunniken van dit stift bezeten hebben. Van den tegenwoordigen abt aldaar Zie onder *Murbach.*

Ludersburg, kleine stad aan de Elf, in het hertogdom Lauenburg.

Ludgate, zie *Newgate.*

Ludinghausen, amt en kleine stad in 't bisdom Munster.

Luditz, Zlutitz, stad en slot in Bohemen in de Satzer-kreits.

Ludlow, sterke en grote stad in het landschap Shrop in Engeland, heeft zitting en stem in 't Parlement.

Ludwigsberg, kleine stad in voor-Pommeren, anderhalf myl van Grypswalde, aan de Oost-zee, heeft een fraie haven.

Ludwigsburg, schoon slot, dat de tegenwoordige hertog van Wurtemberg 3. uren beneden Tuttgard prachtig heeft laten bouwen, en daar dezelve meest zyn residentie houd. Daar zal ook een stad by aangelegt worden.

Ludwigschcngast, amt in 't stift Bamberg in Franckenland.

Ludwigseck, hoog-slot in neder-Hessen, onder Cassel behorende.

Ludwigstadt, vlek in Voigtland, is het amt Lauenstein ingelyft.

Ludwigstein, een amt en berg-huis in Hessen aan de Werra, 't welk landgraaf Lodewyk I. gebouwd heeft.

Lueg, beroemt berg-slot en heerlykheid in 't hertogdom Crain, een myl van Rudolfswert, waar by een kurieuse grot, wiens eind men niet bereyken kan. Het hoort den baron Brenner toe.

Lueg, slot en heerlykheid in Crain, in het deel dat men Poyck noemt, en hoort den graaf Lobenzel toe.

Luents, zie *Lientz.*

Luetenberg, fraaie stad in neder-Stiermarken, aan den vloed Muer tegen de Ongarische Grenzen, heeft heerlyk wyngewas.

Lug, vloed in Engeland, die in het graafschap Radnor ontspringt, en zich beneden Hereford in den vloed Wye stort.

Lugan, stad in de provintie Xamsi in China, welke over 7. andere steden te gebieden heeft.

Lugana, een vloed in de Ukraine.

Lugano, een van de 4. amten van het hertogdom Milaan die de Zwitzers toebehoren. De ſtad en het daar by leggent meir hieten ook Lugano.

Lugde, kleine ſtad, benevens een ſtreek lands in 't bisdom Paderborn, aan den vloed Emmer, niet ver van Pyrmont.

Luggar, zie *Locarno.*

Lugnits, vlek in Graauwbundter-land, tuſſchen de beyde bronnen van den Rhyn, waar van de omleggende landſtreek het Lugnitzer-dal hiet.

Lugo, ſtad in Spanjen, aan den vloed Minho in Gallicien, benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Compoſtel behorende, heeft zeer warme gezondheids baden.

Lugo, kleine ſtad in den kerkelyken ſtaat, tuſſchen Ravenna en Bologna.

Lugo, kleine ſtad in opper-Ongaryen, aan den vloed Temes, 7. Ongariſche mylen ten ooſten van Temeswar.

Lugronno, ſtad in de provintie Rioja in 't koningryk Spanjen.

Luhe, vloed in 't Luneburgſche, ontſpringt boven Bispingen, neemt de kleine vloeden Wittenbeck, Lopau, en Branbeck ter lincken, ter rechten de Brunau en Notbeck in zich, en valt by Stöckede in de Ilmenau, en met deze eindelyk in de Elf.

Luhlea, kleine ſtad in de Zweedſche provintie weſt-Bothnien, daar zich de grote vloed Luhlea, die in Noorwegen ontſpringt, in den Bothniſchen zee-boezem giet. De kleine Luhlea is een vloed in Zweden, die ook in Noorwegen ontſpringt en by het geruineerde ſlot Jochmoch in de grote Luhlea valt.

Luhlea, Lula-Lapmarck, provintie in 't Zweedſche Lapland, tuſſchen Pitha-Lapmarck en Torna-Lapmarck.

Luhne, vorſtlyk amt en juffren-klooſter in 't hertogdom Luneburg aan de Ilmenau, niet ver van de ſtad Luneburg.

Luicheu, ſtad in China, in de provintie Quantung in Azien.

Luick, bisdom in de Weſtfaalſche kreits en in de Nederlanden gelegen. Het grenſt ten weſten aan Brabant, Namen en Henegouwen, ten ooſten aan Limburg en Gulick, ten zuiden aan Luxenburg, en ten noorden aan Gelderland. Onaangezien het tot den Weſtphaalſchen kreits behoort, heeft het doch geen gedeputeerden op de kreitsdagen, noch ook zyn ryks belaſting willen zenden, tot dat het zich eindelyk na een langdurig geſchil, en om de executie niet af te wachten, in 't jaar 1716. genoodzaakt zag weer tot den Weſtphaalſchen kreits te treden, en zyn portie van de rykslchattingen te betalen. Men verdeelt het in 4. delen, welke zyn Hasbaye, het graafſchap Loots, het markgraafſchap Franchimont, en Condros. De biſſchop hoort onder het aartsbisdom Keulen, en is een vorſt des ryks. De tegenwoordige is Georgius Ludovicus, een geboren graaf van Berghes, uit een oude edele Brabantſche familie, welke den 8. February 1724. tot deze waardigheid verkoren is.

Luick, hoofdſtad van 't bisdom van dezen naam, aan den linken oever van de Maas, welke de ſtad in twee delen ſcheyd, die evenwel door een ſchone ſtene brug weer aan een gehecht word. Zy is groot, ryk en welbeveſtigt, en heeft een gewichtige citadel. Anno 1709. wierd zy door de Hollanders en hun Geallieerden ſtormenderhand verovert, en is in den Utrechtſchen vrede aan het bisdom weer overgelaten, ook uit kracht van een geſloten vergelyk 1717. van de Hollanders aan den keurvorſt van Keulen, toen ter tyd ook biſſchop van Luick zynde, werklyk overgegeven in den ſtaat waar in zy was.

Lukiang, grote ſtroom in Indien, die wegen zyn grootte de moeder der wateren genoemt word. Aan dezen ſtroom alleen en nergens anders vind men zomtyds de witte olyfanten, die van de Indianen niet alleen voor koningen der anderen gehouden, maar ook goddelyke eer aangedaan, en uit goude ſchotels geſpyſt worden.

Luki-Weliki, groot open vlek in Moſcovien, 80. wurſten van Pleskow, wanneer men van daar naar Smolensko reyſt.

Lula-Lapmarck, zie *Luhlea.*

Lulow, ſtad in het waiwoodſchap Sendomir in klein Polen.

Lumain, zie *Lumen.*

Lumbier, ſtad aan den vloed Salazar in 't koningryk Navarra in Spanjen.

Lumellina, zie *Laumellina.*

Lumello, kleine ſtad in het gebied Laumellina aan den vloed Gogna, in 't hertogdom Milaan in Italien. Zy is voor dezen de reſidentie der Longobardiſche koningen geweeſt, en hoort de graven Crivelli toe.

Lumen Mundi, een licht der wereld. Zo noemt men een menſch die zich op allerhande wyzen zeer beroemt maakt.

Lumen, Lumain, vlek, ſlot en heerlykheid in 't bisdom Luik aan de Brabantſche grenzen, hoort de graven van Leeuwenſtein toe.

Lummes, kleine ſtad in het hertogdom Rhetel in Champagne, benevens den titel van een vorſtendom aan de Maas.

Lumsa, kleine ſtad en Caſtellany aan den vloed Narew in Polen.

Lun, kleine vloed in 't hertogdom Bremen, welke zich in de Wezer ſtort.

Lunæ Montes, zie *Maan-bergen.*

Lunden, kleine ſtad in Ditmarſen in Holſtein, den hertog van Holſtein-Gottorp toekomende, 17. mylen van Hamburg.

Lunden, hoofdſtad van Schonen, benevens een Univerſiteit, die 1668. door koning Karel XI. geſticht is. Zy is zeer oud, en door de menigvuldige oorlogen zeer verwoeſt; voordezen had zy een aartsbisdom, 't welk 6. bisdommen onder zich had, maar ten tyde van de reformatie onder Chriſtiaan III. in 't jaar 1536. afgeſchaft is, en in wiens plaats daar een ſuperintendent geſtelt is, die evenwel den titel van biſſchop behouden heeft.

Lundenburg, Lundenberg, kleine ſtad, benevens een ſlot, aan den vloed Teya, in 't markgraafſchap Moravien, tegenwoordig vorſt Joſephus Wenceſlaus Laurentius van Lichtenſtein toekomende.

LUNDY, klein en woest eyland in Engeland, by den val van de Saverne in de Iersche zee, welke vol rotzen is, dat men 'er maar op twee plaatzen aanlanden kan.

LUNEBURG, hertogdom in Duitsland, 't welk ten oosten aan de Marck Brandenburg, ten noorden aan de hertogdommen Lauenburg en Holstein, ten westen aan de hertogdommen Bremen en Verden, en ten zuiden aan het Bronswyksche gebied grenst, en na 't uitsterven der Luneburgsche linie met den laatsten hertog van Zell, George Wilhelm, den keurvorst van Hannover zedert 1705. toekomt. Het word anders ook dikwils het Zellische genoemt. Zie *Brunswyk*.

LUNEBURG, de hoofdstad van 't hertogdom van dezen naam aan den vloed Ilmenau, 7. mylen van Hamburg. Zy is redelyk groot, wel bewoont, en heeft een adelyke Ridderschool, gelyk ook beroemde zoutputten, en een kalk-berg.

LUNEBURGER SCHANS, is een fort op de Elf, tusschen Tollenspicker en Hope, daar het veer over gaat.

LUNEGIANA, landschap in Toscanen, waar in het hertogdom Massa legt. Hier wonen veel keyzerlyke leen-mannen, die prins Eugenius van Savoyen in den laatsten oorlog weer onder des keyzers gehoorzaamheid gebracht heeft.

LUNEL, steedje in neder-Languedoc, 4. mylen van Montpellier in Vrankryk.

LUNEN, steedje in het graafschap Marck aan de Lippe, aan de Munstersche grenzen in Westphalen, daar drie kerken van ieder gezindheid zyn.

LUNERA, ALUMERA, berg in Napels, in de provintie Terra di Lavoro, tusschen Napels en Bozzolo, wiens bronnen heel goed zyn om wonden te helen.

LUNETTES, zyn wercken, die voor de Ravelynen of halve manen der vestingen aangelegt worden, en dezelve bedekken. De eene zyde word van het achterleggende bolwerk, de andere van de daar byleggende Lunette beschermt. Voor dezelve word noch een kleyne Ravelyn gelegt, en deze werken te zamen noemt men grote Lunetten.

LUNEVILLE, LUENSTADT, kleine met wallen omringde stad, benevens een schoon slot in Lotteringen, 4. mylen van Nancy, aan den vloed Murra, op den Straatsburgschen landweg. Zy is tot noch toe enigen tyd de hertoglyke residentie-plaats geweest, maar is 1718. afgebrant. Zy heeft een ryk adelyk vrouwen stift, wiens nonnen trouwen mogen, en haar abdis moet van den vorstlyken stand zyn.

LUNGGAN, sterke stad in China, in de provintie Suchuen in Azien.

LUNGGIVEN, stad in China, aan den vloed Can in de provintie Kiamsi, welke benevens haar omleggende landstreken van de Tartaren verwoest is.

LUNGLI, stad in China, in de provintie Queucheu, in Azien.

LUNZENAU, steedje van de graven Schönburg niet ver van Rochlits, in de aartsbergsche kreits, onder de Schönburgsche heerlykheid Rochsburg behorende.

LUOGOTENENTE, betekent in Italien en voornaamlyk in 't Venetiaansche gebied een gouverneur of stadhouder, gelyk 'er in Udino en vele andere steden zyn.

LUPADI, kleine stad in Natolien in Azien, aan den vloed van den zelven naam, die zich by Palormi in de zee van Marmora stort.

LUPANNA, eyland op de kusten van Dalmatien, de republiek Ragusa toebehorende, dicht by het eyland Mezo. Het heeft een bequame en veilige haven, en schoon het van natuur zeer rotsachtig is, hebben het doch de inwoners gebouwt, zo dat 'er nu delicate wyn, citroenen en andere vruchten wassen, ook schone gebouwen te vinden zyn.

LUPBURG, kleine koninglyke Deensche stad in het hertogdom Sleeswyk, niet ver van de Oostzee, 1. myl van Flensburg.

LUPO-GLANO, kleine stad in Italien in Istrien, het huis van Oostenryk toekomende.

LUPOW, vloed in achter-Pommeren, welke zeer vischryk, en op zommige plaatzen vaarbaar is, hy heeft zyn oorsprong uit de Lupofsker-zee, en valt onmiddelbaar in de Oost-zee.

LUPOW, vlek in 't hertogdom Wenden in achter-Pommeren, de heren van Grumbkow toekomende. Daar horen veel dorpjes toe.

LUPPE, zo word een kleine vloed of de Molevaart genaamt, die te Lindenau by Leipzig uit de Elster gelyd word, en daar na in de Saale valt.

LURE, stad en heerlykheid van 50. dorpen, tusschen Franche Comté en Duitsland, heeft een abt, die heer over de gantsche heerlykheid, ook in 't wereldlyke, is.

LUSATIEN, LAUSITS, mark-graafschap 't welk ten oosten aan Silesien, ten zuiden aan Bohemen, ten noorden aan de mark-Brandenburg, en ten westen aan Meissen grenst. Het word in opper- en neder-Lusatien verdeelt, waar van het eerstgenoemde keur-Saxen, het andere den hertog van Merseburg en keur-Brandenburg toe komt, en de graven van Promnits, Solms, Lynar enz. hebben 'er als leenmannen enige heerlykheden en goederen in. In opper-Lusatien worden jaarlyks drie landdagen te Bautzen, t. w. op Oculi, Bartholomeus en Elisabeth, en een te Görlits, naamlyk op 3. koningen en St. Jan, gelyk ook twee landgerichten op Misericord. en St. Maarten gehouden. Het land heeft veel schapen, van derzelver wol veel lakens en kousen gemaakt worden. Omtrent Bautzen en Löbau, gelyk ook in neder-Lusatien is een landstreek, waar in noch een overschot van de oude Wenden woont, die hun eigen spraak en kleding hebben.

LUSIGNAN, stad en slot in Poitou, aan den vloed Yonne, zynde de stam plaats van de familie van Lusignan.

LUSO, vloed in Italien, die aan de grenzen van het hertogdom Urbino ontspringt, en zich in de golf van Venetien ontlast.

LUSSON, zie *Lucon*.

LUSTRE, cieraad en heerlykheid, een byzondere Lustre, dat is glans, geven.

LUTGENBURG, kleine stad in het landschap Wagrien,

grien, in Holstein, den koning van Denemarcken toekomende.

Luther, zie *Konings-Lutter.*

Lutherschen, of Lutheranen, zie *Evangelische* en *Protestanten.*

Lutiz, stad in de Satzer-kreits in Bohemen.

Lutkenbeck, prachtig slot in 't bisdom Munster, een myl van Munster, den baron Droste van Visschering toekomende.

Lutkenburg, zie *Lutgenburg.*

Lutri, stad in 't canton Bern, in Zwitzerland, aan het meir van Geneve.

Luttchen-Blanckenburg, een oud en verwoest slot dicht by Halberstad, waar van een adelyke familie den naam voert, en de omleggende landstreek noch tegenwoordig Luttchen-Blanckenburg genaamt word.

Luttinberg, zie *Leutenberg in Stiermarken.*

Lutter, vloed in de neder-Elsas by Weissenburg, waar door dezelve naar den niet ver daar af stromenden Rhyn loopt.

Lutter, vloed in het graafschap Ravensberg in Westphalen.

Lutter am Barenberge, kleine stad in het Bronswykſche gebied, 2. mylen van Goslar.

Lutterberg, Lauterberg, graafschap in 't vorstendom Grubenhagen, den keurvorst van Hannover toekomende.

Lutterwort, stad in Engeland, in het graafschap Leicester.

Lutzel, ryke Benediktyner abdy in 't sticht Bazel, anderhalf myl van Pfirt. Niet ver daar van legt het collegie van de reguliere canunniken van de Augustyner-orde, klein-Lutzel genaamt, dat onder Solothurn behoort.

Lutzelburg, slot en heerlykheid in oost-Vriesland, tusschen Norden en Hang, den heer van Kniphausen toekomende.

Lutzelburg, zie *Luxembourg.*

Lutzelberg, slot in opper-Oostenryk, aan de Alter-zee.

Lutzelstein, vlek en sterk berg-slot, benevens een graafschap van den zelven naam, tussen Lotteringen en Elsas, de Paltsgraven aan den Rhyn toebehorende, en 6. mylen van Straatsburg gelegen.

Lutzen, kleine stad en amt, benevens een fraai slot, 2. mylen van Leipzig, in 't sticht Merseburg, en den hertog van Saxen-Merseburg toebehorende. Een half uur daar van behaalden de Zweden in 't jaar 1632. een overwinning op de keyzerlyken, in welken slag de dappere koning van Zweden Gustavus Adolphus sneuvelde.

Lutzen, kleine plaats in 't Poolsche Lyfland, aan den kleinen vloed Rositen.

Lutzenburg, zie *Charlottenburg.*

Lutzko, Lucko, Lusuc, hoofdstad benevens een sterk slot in het waiwoodschap van den zelven naam, aan den vloed Ster in opper-Volhynien. Zy heeft een bisschop, die onder het aartsbisdom Gnesen behoort, en deze stad word veel van Joden bewoont.

Luva, zie *Sevese.*

Luvino, vlek aan het zo genaamde grote meir, in het Milaneesche graafschap Anghiera.

Luxembourg, hertogdom, en een van de 17. provintien der Nederlanden, 't welk ten oosten aan het aartsbisdom Trier, ten zuiden aan Lotteringen, ten westen aan Champagne en het bisdom Luik, ten noorden van's gelyken aan het zelve bisdom en het hertogdom Limburg grenst. Het legt in het Ardenner-woud, en is evenwel vruchtbaar aan wyn, koorn, en veel yzermynen, en begrypt 23. steden en 1108. dorpen onder zich. Men verdeelt het in twe quartieren of districten, naamlyk in het Duitsche en het Waalsche-quartier. De Franschen bezitten Montmedi, Yvoix en Thionville, met haar toebehoren, 't welk darom het Fransche Luxemburg genoemt word: het overige heeft voor dezen de kroon Spanjen toegekomen, behalven Rodenmachern, dat den markgraaf van Baden toebehoort, en dit gantsche hertogdom is zo wel van den koning van Vrankryk als ook van Filippus V. van Spanjen, benevens het graafschap Namen den keurvorst van Beyeren, toen in den ryks-ban zynde, ingeruimt, tot dat het eindelyk 1713. in den Utrechtsen vrede ter gunste van het huis van Oostenryk aan de Staten Generaal afgestaan is, doch met beding, dat de keurvorst van Beyeren het tot zyn herstelling bezitten zou; en als deze in den Badischen vrede 1714 daar op volgde, is het Spaansche deel des hertogdoms den keyzer overgelaten.

Luxembourg, Lutzelburg, hoofdstad van het hertogdom van dezen naam, aan den vloed Alsits, Altzet, Elts, of Alizonte, die 'er door loopt, 8. mylen van Mets. Zy is groot en een beroemde vesting. Het grootste deel der stad legt op een hoge rots, het overige gaat den berg af tot in de valey. In 't Paleys woont de gouverneur van dit land. De koning van Vrankryk nam deze plaats 1684. na een korte belegering den 4. juni weg, en heeft ze wel na den Ryswykschen vrede aan de Spanjaarden weerom gegeven, maar in den laatsten Spaanschen erf-opvolgings oorlog meest met Franschen bezet, op dat 'er van dien kant geen inbreuk van de hoge Geallieerden in Vrankryk geschieden mocht, tot dat zy eindelyk in den Badenschen vrede 1714. den keyzer toegedeelt wierd.

Luxeul, stad in Franche Comté, daar een beroemt gezondheids-bad is.

Luxuri, groot vlek op het eyland Cephalonia in Griekenland, by den mond van de haven Argostoli, daar veel ryke kooplui in korenten wonen.

Luynen, zie *Luner.*

Luytisberg, slot in het graafschap Toggenburg in Zwitzerland, den abt van St. Gal toekomende, 't welk de Toggenburgers wel in mey 1710. verovert, maar nu na den vrede wel zullen weerom gegeven hebben.

Luzara, vlek in 't hertogdom Mantua, aan den vloed Grostollo, die zich niet ver daar van in den Poo stort, 2. mylen van Guastalla, daar in 't jaar 1702. tusschen de Franschen en de keyzerlyken een bloedige slag voorviel.

Lu-

LUZARCHE, aanzienlyk vlek, op het eyland van Vrankryk, 6. of 7. mylen van Parys.

LUZETZ, kleine ſtad in de provintie Quercy in Vrankryk, 3. mylen van Cahors.

LUZIGNAN, zie *Luſignan*.

LUZZI, vlek in Calabria citra in Napels, aan de rivier Crate.

LYVOW, zie *Lemberg*.

LY, zekere ſoort van mylen in China, van 240. Geometriſche ſchreden; 10. van deze Ly maken een Pu.

LYCAONIA, landſchap in klein Azien, 't welk ten zuiden aan Carmanien, en ten noorden aan Cappadocien grenſt. 't Is een zeer vruchtbaar land, en word van Grieken, Turken, Arabiers en Joden bewoont.

LYCHEN, zie *Lichen*.

LYCIA, landſchap in Azien, waar van één deel hedendaags Aldinelli, 't andere Mantefelli of Brignia hiet. Het legt tuſſchen de beyde landſchappen die in oude tyden Carien en Pamphylien geheten hebben.

LYCK, zie *Lick*.

LYDBURG, ſtad in Herefordshire in Engeland.

LYDIA, groot landſchap in klein Azien, 't welk Mœonia genoemt wierd, maar tegenwoordig Carasia hiet. Deszelfs oude inwoners zullen het eerſt uitgevonden hebben de kunſt van geld te munten.

LYF-COMPAGNY, is by ieder regiment altyd de eerſte compagny, welke den overſten van het regiment toebehoort, en hy laat dezelve door een captein-luitenant commanderen.

LYF-EIGENEN, zyn een zeker ſoort van onderdanen in Duitſland, die wel met de oude Servi of knegten niet te vergelyken zyn, evenwel ook haar volkome vryheid niet bezitten, maar wegens hun perſonen de heren onder zekere voorwaarden, die of by verdrag of door langdurig gebruik opgekomen, verbonden zyn. Want enige zyn zodanig aan het goed, waar op zy wonen, verbonden, dat zy en hunne kinderen zonder des Heeren toeſtemming van de plaats niet vertrekken en zich onder een andere Overigheid begeven durven. Zommige bezitten zekere goederen van hun heren als daarom verzocht hebbende, en kunnen van dezelve naar hun welgevallen weer verſtoten worden. Daar by moeten zy alle den heer een eed van getrouwigheid en onderdanigheid afleggen, hem, wanneer hy 't begeert, hofdienſten bewyzen, durven tegen des heers zin met geen vrygeboorne trouwen, en moeten ingeval de man ſterft het beſte paard of ander ſtuk vee; zo de vrouw ſterft het beſte kleed den heer overgeven. Voor 't overige kunnen zy, gelyk andere vrye luiden, contracten maken, voor 't gerecht verſchynen, getuigenis geven, teſtamenten maken en diergelyken meer.

LYF EN LEVENS-STRAFFEN, worden in de rechten die gene genaamt die aan huid en haar gaan, en voornaamlyk in keyzer Karel V. 's reglement van criminele halsgerichten voorgeſchreven zyn, in welk geval en misdaden dezelve plaats kunnen hebben. Zy worden verdeeld in lyfs- en levens- ſtraffen, tot de eerſte rekent men die gene die het lyf maar aandoen, als geeſſelen, afhouwen der vingers, der hand, tong, neus en oren; het wippen, het bannen op de galeyen, tot den veſtingbou en altyddurende arbeyd in de bergwerken en tuchthuizen, ook het brandmerken. By de ſoldaten beſtaan de lyfsſtraffen daarin, de misdadigers een deel ſtokſlagen te geven, door de ſpitsroe te laten lopen, van zyn dienſt af te zetten en op ſchildwacht te ſtellen; de gene, die een kort geweer gehad hebben, een piek of musket te geven, de ſoldy te verminderen, aan de veſtingbou te zetten, ſnaphanen of dubbelhaken voor des commandants huis of voor de hooftwacht te dragen, aan de paal te ſtaan, op den ezel te ryden, in yzere boeyens te marſcheren, en met het breken van den degen als een ſchelm zonder affcheyd uit het regiment verjaagt te worden. Levensſtraffen daar en tegen zyn, waar door de misdadigers het natuurlyke leven benomen word, als onthoofden, ophangen, rabraken, wurgen, verbranden, vierendelen; welke ſtraffen zomtyds na gelegenheid der omſtandigheden en de zwaarheid van de misdaad door het ſlepen naar de gerechtsplaats, het nypen met gloeiende tangen, van onderen op te rabraken, en door het zetten op het rad verzwaart worden. By de ſoldaten is het arquebuſeren of doodſchieten ook een gemene doodſtraf.

LYF-GEDING, is het vrucht-gebruik dat een man zyn vrouw in een leen- of ander goed vermaakt, dat zy na zyn dood daar van leven kan, en durft zy in dat geval het geen zy ingebracht heeft niet weer vorderen.

LYF-GELEYDE, is wanneer hoge ſtaatsperſonen aan de grenzen van een land, daar zy door reyzen, van de geleyds-bedienden of inzonderheid van de gedeputeerden van den landheer vriendelyk ontfangen, op deszelfs koſten met onderhoud voorzien, en weer tot aan de grenzen geleyd worden; waar over op zommige plaatzen byzondere contracten gemaakt zyn.

LYFLAND, provintie in Europa, die ten ooſten aan Moſcovien en Ingermanland, ten zuiden aan Littauen en Samogitien (waar door zy van 't Brandenburgs-Pruiſſen afgezondert word) ten weſten aan de Ooſt-zee, en ten noorden aan den Finlandſchen zee-boezem grenſt. Zy is vruchtbaar aan gras en koorn, en men deelt ze in twe landſchappen, naamlyk in Eſtland en Letten, waar van het eerſte aan den Finlandſchen zee-boezem, het andere tegen de Coerlandſche en Pommerſche grenzen legt. Het grootſte gedeelte behoorde den koning van Zweden, dien het 1660. in den Olivaſchen vrede van de kroon Polen afgeſtaan wierd. Maar een deel van Letten word het Poolſche Lyfland genaamt, waar in de Polen het meeſte, maar de Moskoviters ook iets bezitten. Deze laatſte hebben in den vorigen bloedigen oorlog met Zweden in 't jaar 1704. niet alleen enige veſtingen daar in ingenomen, maar ook 1710. na de verovering van de hoofdſtad Riga het gantſche Zweedſche Lyfland onder hun gehoorzaamheid gebracht, en ook in den Nyſtadſchen vrede 1721. volkomen behouden. De inwoners hebben in dezen verderflyken oorlog ongemeen veel geleden, en het land is doorgaans door den oorlog, honger en de peſt zeer geruineert: voor 't overige zyn zy den Luiterſchen Godsdienſt toegedaan; maar onder de boeren worden 'er, zo men zegt, noch

hier en daar enige gevonden, die uit bygeloof tot vruchtbaarheid van 't land heimlyk aan de afgoden offeren.

Lyf-Medicus, zo word de eigen aangenome Lyfarts van een groot heer genoemt, die voor deszelfs gezondheid byzondere zorg moet dragen.

Lyf-Regiment, word dat regiment soldaten genoemt, waar over een regerent Vorst zelfs commanderende overste is, en word het zelve in 't gemeen tot bescherming van zyn persoon gebruikt.

Lyf-renten, zyn de inkomsten, die daar in bestaan, dat een eigenaar zyn capitaal of goederen aan een ander alzo verschryft, dat zy na de dood van den eigenaar aan hem vervallen, onder die voorwaarde, dat deze hem zo lang hy leeft jaarlyks zekere en in 't gemeen zeer hoge interesten betalen moet.

Lymbergh, stad in Lincolnshire in Engeland.

Lymers, ambacht in Hollands Gelderland, tot de stad Zevenaar, en onder 't Kleefsche behorende.

Lyn, kleine stad en slot in 't nederstift Keulen.

Lyn, Kings Lynne, grote stad benevens een bequame haven in de provintie Nortfolk in Engeland, aan den invloed der Ouse in de zee. 't Is een volkryke stad, wel met grachten en muren voorzien, en zendt 2. Gedeputeerden in 't Parlement.

Lynar, graaflyk geslacht in neder-Lusatien, 't welk zyn oorsprong uit Italien heeft, en reeds by na voor 200. jaren naar Duitsland gekomen is, daar het aan de keur-Saxische en Brandenburgsche hoven dikwils grote amten bekleed. De voor enigen tyd regerende graaf Fridericus Casimirus van Lynar stierf anno 1716. den 16. April, en heeft twee zoons en een dochter nagelaten.

Lynbowly, stad in het Poolsche waiwoodschap Chelm, in klein Russien, in Polen.

Lyncei, een geleert genoodschap te Romen, dat in 't begin der 17 eeuw tot opheldering der historie gesticht is. Het wapen dat zy voeren is een Lynx in een Porfier-steen gegraveert.

Lynceo, Lyncen, rivier in Macedonien in Griekenland, welke zich in de rivier Vistrizza stort.

Lynne, zie *Lin.*

Lyon, zie *Lion.*

Lypeze, graafschap in opper-Ongaryen, aan de grenzen van het Karpatisch gebergte, benevens de hoofdstad van den zelven naam, aan de rivier Gran gelegen.

Lyponttan, vesting in Croatien, de Christenen toekomende.

Lyptau, zie *Liptau.*

Lys, zie *Lis.*

Lyserort, voorgebergte in Courland, strekt zich ten westen in de Oostzee uit.

Lysse, een beroemde plaats in Picardyen, 3. mylen van Laon.

Lyst, betekent een regifter, waar op de namen, by voorbeeld der soldaten, in orde geschreven zyn. Men noemt het ook wel een rol.

Lyston, kleine stad in Engeland, in het graafschap Devonshire, aan de rivier Tamar.

Lystra, stad in Natolien in Azien, waar van in de Handelingen der Apostelen gemeld word.

Lystwythiel, kleine stad in Cornwal in Engeland.

Lyth, zie *Leith.*

M.

Maagdeburg, hertogdom 't welk ten oosten en noorden aan de Marck Brandenburg, ten westen aan het hertogdom Wolffenbuttel, en ten zuiden aan de vorstendommen Halberstad en Anhalt grenst, den koning van Pruissen toekomende. Het word in 4. kreitzen, naamlyk Holtsbörde, Saltsbörde, Hohebörde, en Saal-kreits verdeelt. Voor dezen was het een voornaam aartsbisdom, 't welk de bisdommen Meissen, Merseburg, Zeits, Havelberg en Brandenburg onder zich had, maar is in den Westphaalschen vrede wereldlyk gemaakt; en dewyl het keur-huis Brandenburg, tot voldoening van de kroon Zweden een groot deel van Pommeren moest varen laten, zo wierd tot vergoeding van het zelve het aarts-stift Maagdeburg onder den titel van een hertogdom het huis van Brandenburg toegedeelt, gelyk zyn keurvorstelyke doorluchtigheid 1680. volkomen als eerste hertog van Maagdeburg de regering aangevaart, en van alle daar toe behorige steden en landen bezit genomen heeft.

Maagdeburg, Burggraafschap, dit bezit noch hedendaags het keur-huis Saxen, als een zonderling Ryks-vaan-leen, en berust op de 4. amten Elbenau, Gommeren, Gottau en Ranis. Voor enige jaren heeft keur-Saxen begonnen de oude ryks-stem wegens dit burggraafschap op de Ryksvergadering te Regensburg op nieuw te zoeken, maar is wegens menigvuldige in de weg gekome hinderpalen noch niet weer toegelaten. De oorzaken, welke het keurhuis Saxen wegens deze stem bybracht, waren deze: (1.) wyl het burggraafschap ouder als het aartsstift Maagdeburg, en reeds ten tyde van Karel de Grote een aanzienlyk vorstendom van het huis Saxen geweest was. (2.) Ook waren de keurvorsten van Saxen van verscheyde keyzers daar mede beleent, 't welk niet alleen ten tyde van Carel V, toen het keurvorstendom op de Albertynsche linie gevallen was, maar ook noch 1702. geschied is. (3.) en of 'er schoon in de 16de eeuw tusschen keurvorst Augustus van Saxen en den Administrator des aartsstifts Maagdeburg over dit burggraafschap stryd was ontstaan, zo was doch dezelve door een vergelyk in 't jaar 1579. zodanig bygelegt, dat keur-Saxen voortaan ten eeuwigen dage wegens de gemelde 4. amten den titel en wapen van een burggraaf van Maagdeburg, als een byzonder Stand van het H. Roomsche ryk voeren zoude.

Maagdeburg, hoofdstad van het hertogdom van dezen naam, is aan de Elve geleven, en word in de oude en nieuwe stad verdeelt. De oude stad aan de landzyde tegenwoordig wel bevestigt zynde, heeft aan den waterkant midden in de Elf een sterke citadel, en op de domplaats een schoon konings-huis. In

In deze stad is een Luitersch hoog-, gelyk ook 3. andere stiften. De domkerk van Mauritius is be-zienswaardig en vol oudheden. De koophandel dezer stad bestaat meest in koren en commissie-waren, en hebben de Paltzers en Fransschen, die zich daar ter neder gezet hebben, sterke manufacturen. Jaarlyks word omtrent Mauritius de zo genaamde Heermis gehouden, die 8. dagen duurt. Anno 1631. wierd deze stad van de keyzerlyke generaals Tilly en Pappenheim stormenderhand ingenomen, en jammerlyk geruïneert, maar is schoon weer opgeboud, en van den tegenwoordigen koning van Pruissen in 't jaar 1714. een krygscommissariaat daar opgerecht, gelyk ook het jaar daar aan de Maagdeburgsche Land-regering, benevens het Consistorie en de kamer van Halle hier naar toe verlegt is. Voor de stad legt het klooster Bergen. De Nieuwstad Maagdeburg legt een musketschoot van de oude stad, en bestaat tegenwoordig uit omtrent 600. burgers. Zy heeft haar eige regering, en men vind 'er het collegiaat-stift van St. Pieter en Paul, gelyk ook het Katholyke klooster van St. Agniet, en hebben zich hier veel van de Manheimers ter neêr gezet.

Maagschap, word de bloedverwantschap van die genen genoemt, die van eenerly Stam-ouders afkomen, en weerom in Na-magen, of Cognatos, en Neven-magen, of Agnatos, verdeelt worden. Het woord magen hiet zo veel als vrienden of bloedverwanten.

Maala, of Klein-Medina, voorname stad in neder-Egypten, welke van de Egyptenaren voor heilig gehouden, en daar alle jaren een grote marktgehouden word.

Maanbergen, zyn hoge bergen in Abyssinien in Africa, aan den oorsprong des Nyls, waar op de koninglyke prinssen opgevoed en bewaardt worden.

Maand-Heilig, is by de Roomsgezinden een gedrukt blaadje in octavo, waar op het afbeeldzel van een Heilig gedrukt staat, en deszelfs leven kortlyk beschreven is.

Maanselhe, een smal land, 't welk het Moskovische Lapland en de provintie Finland aan de Moskovische provintie Kargapol hangt.

Maarstrand, zie *Mastrant*.

Maarts-Gezelschap, was 1712. een zeker gezelschap in Londen, dat in de herberg de Roemer weeklyks twemaal by een quam, en daar op de gezondheid der koningin, het welvaren der Engelsche kerk, de Protestansche Successie in het huis van Hannover, en den goeden uitslag des oorlogs dronken. Zy hongen van geen party af, waren gants onzydig te hoof, maar wierden van de Wighs in het Lagerhuis onderfteunt.

Maas, groote rivier, die in Champagne niet ver van Langres ontspringt, de Spaansche Nederlanden door stroomt, en zich by Dort in 2. armen verdeelt (waar van de Noordelyke de Merwe genaamt word) en voorby Rotterdam loopt. Niet ver daar van verenigen zy zich weder, en valt eindelyk tusschen den Briel en 's Gravezand door een zeer breden mond in de Noortzee.

Maaslandt, kleine landstreek in de Meiery van 's Hertogenbos in Brabant, tusschen de Maas, het land Ravenstein, en Peelland.

Maasland sluis, schoon vlek en haven in zuid-Holland, 2. mylen van Rotterdam, daar de Maas in de Noord-zee valt.

Maas waal, klein landstreek in Gelderland, tusschen Ravestein, de Schans Voorn, en het steedje Tiel aan den Waalstroom, waar van Batenburg de hoofdstad is.

Maatschappy, is zo veel als een handel-genootschap, door koopluiden onder elkander opgerecht.

Macao, Amacao, beroemde koopstad in China, dicht by Canton, 't welk het uiterste landschap van China, op een Schier-eyland, 't geen de Portugezen bemachtigden, en daar een sterken koophandel begonnen hebben; maar de Chinezen veroverden het in 't jaar 1688. weerom. De haven aldaar is met een slot voorzien.

Macarska, kleine stad benevens een ruime haven in Dalmatien, aan de golf van Venetien.

Macassar, stad op het eyland Celebes in Azien, dat een van de Moluckische eylanden in de Indiaansche-zee is, benevens een beroemde haven, die van de Hollanders vlytig bezocht word, en zyn de aankomende en afvarende schepen van alle tollen vry. Zy is de hoofdstad van het koningryk Macassar, zynde tusschen de eylanden Celebes en Solaro de zee-engte van Macassar. De koning is Mahometaans, gelyk ook de meeste inwoners, en de Jezuiten hebben hier begonnen den Christelyken Godsdienst te verkondigen, maar tot noch toe met zeer slecht Succés. Dit land is zeer ryk van Cocos- en Indiaansche vygebomen.

Maccastorna, fraaie stad aan de rivier Adda, in het Milaneesche gebied van Lodi.

Macchia, hertogdom in het landschap Capitanata in Napels.

Macclesfield, Maxfield, stad aan de rivier Billin, in de provintie Cheshire in Engeland, voert den titel van een graafschap, en heeft een goede knope-manufactuur.

Macco, koningryk in opper-Ethiopien, in Africa, tegen de rivier Zaire. Aan deszelfs koning zyn tien andere koningen cynsbaar.

Macedonien, is een deel van Griekenland, tusschen Romanien, Bulgarien, Albanien en Livadien. In oude tyden was het een beroemt koningryk, maar hedendaags word het in 4. provintien, naamlyk Macedonien aan zich zelfs, Jamboli, Janna en Camenolitari verdeelt.

Macedonianen, zyn ketters, wier hooft Macedonius, bisschop van Constantinopel, in de 4de eeuw voorgaf dat de H. Geest een bloot creatuur was, van God tot zynen dienst en boven de Engelen verheven, waarom zyn aanhangers Pneumatomachi (H. Geest- weerstrevers) genaamt wierden. Hy oeffende daar nevens een strenge levenswyze, en bracht zich hier door in groot aanzien. Deze leer is in enige concilien door de rechtgelovigen veroordeelt, en allengskens van zelfs verdwenen.

Macejovice, ſtad aan de Weichſel, in het waiwoodſchap Sendomir, in klein-Polen.

Macerata, een der voornaamſte ſteden in de mark van Ancona in 't pauſlyk gebied, en de reſidentie van den Pauſlyken legaat, aan de rivier Chiento gelegen. Zy heeft een Univerſiteit en een bisdom, met 't welke dat van Tolentino verenigt is, en behoort onder den aarts-biſſchop van Fermo.

Macereren, pynigen, afmatten, zich elendig doen vergaan.

Machacaca, Machasaco, groot voorgebergte in Biscajen in Spanjen.

Machecon, hoofdſtad van het hertogdom Rets in Bretagne aan de rivier Tenu.

Machian, een van de rechte Molukſche eylanden, waar op de Hollanders de forten Mauritius, Taſaſſo, Tabillola, en Nahacao bezitten, en veel nagelen daar van daan halen.

Machiavellisten, hebben den naam van Nicolaas Machiavelli, die, uit een voornaam Florentynſch geſlacht, in 't begin van de 16de eeuw geleeſt heeft, en onder anderen leerde, dat een overheer aan geen grond-wetten gebonden is, als hy zyn merkelyk nut overal bevorderen kan.

Machine, hiet een kunſtig gebouw of werktuig, waar van men zich in den oorlog, op ſchouwtonelen en by andere gelegenheden tot uitvoering van een zeker oogmerk bedient. Het hiet ook zomtyds een liſt of bedrog, wanneer men zyn tegenparty door allerly Machinen benadeelt.

Machinen-schip, was voor enige jaren een uitvinding van de Engelſchen. Onder in het ruim van het ſchip ſtonden tweehondert tonnetjes buskruid, boven was het met zwavel, pik, harſt, werk, ſtroo en takkeboſſen bedekt, waar over door geboorde planken lagen, op dat de vlammen mochten doordringen; en voorts waren op dezelve meer als 340. karkaſſen met granaten, kanon-kogels, gelade piſtolen, kettingen, grote ſtukken yzer, en brandvattende materialen gevult. Zulke ſchepen wierden gants dicht aan de vyandlyke havens geſleept, vaſt gemaakt, en in brand geſtoken. De ſchade, die zulk een Machine veroorzaakte, was onbeſchryflyk, maar dewyl zy al te veel koſt, en de gelegenheid het niet overal toelaat het ſchip dicht genoeg aan te voeren, is die uitvinding niet lang in gebruik gebleven.

Machland, zie *Freyſtad in opper-Ooſtenryk*.

Machselrain, heerlykheid en ſlot in Beyeren, de ryksgraven van Waldek en Machſelrain toekomende, die tot de Zwabiſche bank behoren.

Mackowits, een ſterk ſlot in opper-Ongaryen, een uur van Bartfeld.

Mackum, Mockum, kleine ſtad in Vriesland, benevens een fraaie haven, 4. mylen van Leeuwaarden.

Macoco, koningryk in Ethiopien, aan de rivier Zaire onder de linie, wiens inwoners, Moſoles genaamt, menſchenvreters zyn, en zoude hun koning twintig andere koningen, die hem cynsbaar zyn, onder zich hebben. De hoofdſtad daar in hiet Monſul, en halen 'er de Portugezen ſlaven en elpenbeen van daan.

Macon, kleine ſtad in Bourgogne in Vrankryk aan de Rhone, is wegen den goeden wyn, die daar waſt, beroemt.

Macowiz, zie *Markowiz*.

Macran, Makeran, provintie in Perzien tegen de Indiaanſche-zee en het ryk van den Mogol gelegen, wiens koning den Perzianen cynsbaar is.

Macronaz, ſlot in Dalmatien, in de provintie Herzegowina.

Maculeren, bezoedelen, bevlekken, daar van hiet Maculatuur niet alleen klad-papier, maar ook het bedorven drukpapier, dat men gebruikt om 't een en 't ander in te doen en te pakken.

Madagascar, in 't Arabiſch Sarandib, eyland in de Ethiopiſche-zee by Africa, aan de kuſt van Zanguebar, is 1506. door de Portugezen ontdekt. Het is een der grootſte eylanden van de wereld, en vruchtbaar van rys, oranje-appelen, citroenen, meloenen, peul-vruchten, boomwol, zuiker, gember, ſaffraan, toback, enz. als ook ryk van goud en edel geſteentens, behalven diamanten. De inwoners zyn ten dele Mahometanen, ten dele Heydenen, en worden door veel kleine vorſten en heren geregeert. De Franſchen noemen het 't eyland la Daufine, de Portugezen het eyland van St. Laurens, het ſtrekt zich in de lengte op 220. en in de breedte op 70. mylen uit: het is daar ongemeen heet, en word in veel provintien verdeelt, die van kleine vorſten, welke het volck verkieſt, geregeert worden, zynde de meeſte ten noorden den Europeers onbekent. De bekentſte hieten het land St. Angelo, Arco, Port aux Prunes, Antavares, Mataranes, Wohiſtbanh, Frangaterre, Caremboule, of het dal Amboule, Anoſſi of Carcanoſſi, de Ampatres, de Machicores, An Renavoule, het land der Zaſes, Cochaa, Heſonti, het land Guda, het land Pracel, het land van Andreas, en Anſianach. De Franſchen hebben op de zuid-ooſtlyke kuſt tot dekking van hun Colonie het fort Dauphin aangelegt.

Madame, is een eertitel, dien men in Vrankryk aan de hertoginnen, vorſtinnen, en andere voorname vrouwen geeft. Men noemt de koningin ook Madame. Wanneer men het woord Madame noemt, zonder 'er iets anders by te zetten, zo word des konings broeders Gemalin, des konings vaders zuſter, of des konings moeders zuſter daar door verſtaan, en haar teffens de titel van Alteſſe Royale of koninglyke Hoogheid gegeven. De hertogin van Savoyen word Madame Royale genoemt. Men noemt ook geringe vrouwen Madame, egter ſtaat de titel Mademoiſelle tuſſchen de adelyke en burgerlyke Madame in 't midden. Wanneer het Parlement van Engeland de koningin aanſpreekt, noemt het dezelve ook Madame.

Madara, Turkſche ſtad in Romanien, 4. mylen van Conſtantinopelen, heeft een ſlot, waar op zich Ragoczy tot noch toe ophoud.

Mademoiselle, is een eertitel welke aan geringe adelyke vrouwen en dochteren gegeven word, en beduid dit woord meer als de burgerlyke Madame,

maar minder als de adelyke Madame. Men noemt ook in 't gemeen alle Juffren Mesdemoiſelles, als zy maar niet van het gemeene volk of dochters van handwerksluiden zyn. Maar wanner men het woord Mademoiſelle zonder 'er iets by te doen gebruikt, zo is het een eertitel, welke in Vrankryk des konings broeders-dochteren, des konings vaders broeders-dochteren, of des konings moeders broeders-dochteren gegeven word.

Madenberg, ſlot in 't bisdom Spier.

Madera, eyland in de Atlantiſche-zee, tuſſchen de Azoriſche en Canariſche eylanden; 't welk ryk is van koorn, zuiker, honing, vruyten, en voornaamlyk van wyn, en is 1420. ontdekt. Het hoort den koning van Portugaal toe, en word om zyn ſchoon- en vruchtbaarheid de koningin der eylanden genoemt.

Maderaspatan, Madras, gewichtige koopſtad in 't koningryk Narſinga, op de Ooſtindiſche kuſt van Coromandel in Azien, benevens een haven, en de gewichtige veſting van S. George, een half myl van S. Thomas, en 36. mylen van Tranquebar. Zy is in 't bezit der Engelſchen, die daar hun factory, en door toedoen der Deenſchen miſſionariſſen te Tranquebar, hier een Malabaarſche ſchool opgeregt hebben. Zy word veeltyds ook het fort S. George genaamt, en is de hooftplaats der Engelſche colonie in Ooſtindien, daar de gouverneur reſideert.

Madia, Maynthal, zie *Valmagia.*

Madole, Medole, fraai en ryk ſteedje in 't hertogdom Mantua.

Madras, zie *Maderaſpatan.*

Madre, rivier in Natolien in Azien, die zich in de Archipel ſtort.

Madriceja, ſtad en klein landſchap in 't koningryk Napels, die van het huis Urſini, die zich daar hertogen van ſchryven, toekomende.

Madrid, hooftſtad van 't koningryk Spanjen, en koninglyke reſidentie-plaats aan de rivier Manſanares in nieuw-Caſtilien. Zy word verdeelt in de oude en nieuwe ſtad, en heeft noch muren noch poorten, maar de omleggende bergen en de daar doorgaande enge wegen dienen haar tot zekerheid. Zy is op ver na zo groot niet als Parys, maar een van de volkrykſte ſteden in Spanjen, heeft ook een ſchone brug over den Manſanares; hoewel die rivier in de zomer dikwils zo uitdroogt, dat men geen brug nodig heeft. In de ſtad is het ordinare koninglyke paleys op een hoogte, en buiten de ſtad een ander, Buen-retiro genaamt. Wanneer iemand te Madrid een huis bouwt, horen den koning de onderſte vertrekken toe, die hy verhuren of verkopen kan, ten zy dat de eigenaar van 't huis hem zyn recht afkoopt. De Spanjaarden geven in 't gemeen zo breed van Madrid op, dat veel vaders in het teſtament den vaderlyken zegen niet verder weten uit te breyden, als wanneer zy hun kinderen wenſſchen, dat zy den tyd hunnes levens in Madrid toebrengen mogen. Deze plaats quam 1706. en 1710. onder koning Karel III. 's gehoorzaamheid; hy liet zich ook de laatſte maal daar voor koning uitroepen, maar het ging beyde maal weer verloren; en na dien tyd heeft de tegenwoordige koning Filips V. daar beſtendig zyn hof gehouden.

Madrid, koninglyk Franſch luſtſlot op het eyland van Vrankryk, in het woud by Boulogne aan de Seine, 't welk Franciſcus I, koning van Vrankryk, na zyn gevangenis geboud heeft.

Madriers, zyn plancken van 5. of 6. duim dik.

Madrigal, is by de Italianen een kort gedicht, waar in zy zonder enige rymmaat iets ſcherpzinnigs bevatten, en gemeenlyk den lezer gelegenheid geven om 't zelve verder na te denken. De eigentlyke ſin ſteekt altyd in de twe laatſte, ook wel zomtyds in den allerlaatſten regel; werdende in de voorgaande regelen quanswys zekere ſtellingen gezet, waar mee men zich zo lang ophoud, tot dat men 't rond krygt, en het beſluit daar uit kan getrokken worden. De Italianen hebben deze ſoort van gedichten uitgevonden, wyl zy zich beſt tot de muſiek paſt. By de Franſſen is Melin de S. Gelais, en by de Duitſchers Caſpar Ziegler de eerſte geweeſt, die hen hier in nagevolgt heeft.

Madrigallegon, vlek of dorp niet ver van Merida in 't Spaanſche Eſtremadura, daar koning Ferdinand de Katholyke in 't jaar 1516. geſtorven is.

Madura, vorſtendom in Azien, aan de kuſt van Coromandel, wiens kuſt de kuſt der parel-viſſchery genaamt word, om dat hier alle jaren een grote parel-viſſchery is. Deszelfs opperhooft word de Naique of vorſt van Madura genaamt.

Madura, hooftſtad van den Naique of vorſt van Madura in Azien.

Madura, klein eyland in de Indiaanſche-zee, aan de noordlyke kuſt van het eyland Java. Daar op is een koningryk en ſtad van den zelven naam.

Maehrenfels, ſlot en heerlykheid in Hiſterryk, 3. mylen van Mitterburg, den vryheer Brigida toekomende.

Maella, ſtad in Arragon in Spanjen, aan de Cataloniſche grenzen.

Mæotis Palus, zie *Zabache.*

Mærkerding, word in Wetteravien het Foreeſt- en Woud-gericht genoemt, dat jaarlyks op een zekeren dag van den landgraaf van Heſſen, die Homburg aan de Hoogte bezit, als op welke plaats dit recht geld, gehouden word. Het heeft zyn naam van Marck, dat is grenzen, en Ding, 't welk zo veel als gericht beduid, wyl in het zelve niet alleen van Foreeſt- en Woud-zaken, maar ook van grens-geſchillen, en wat tot veiligheit der wegen dient, gehandelt word.

Maeseyck, zie *Maſeyck.*

Maesland, zie *Maasland.*

Maesland Sluis, zie *Maasland-ſluys.*

Maëstral, zo noemt men den noordweſten wind op de Middelantſche zee.

Maëstro, middelmatige plaaats benevens den titel van een heerlykheid in het Venetiaanſche gebied in Italien.

Maëstro del Sacro Palazzo, is een zeer hoge bediening aan het pauſlyke hof, die meerendeels

deels de biegtvaders van de pauzen gegeven word, en wiens verrichting meest in het oordeel-geven van alle boeken, die men te Romen drukken en verkopen wil, bestaat. 't Is meest een Dominikaner munnik.

MAËSTRO DI CASO, is zo veel als de opperste huis-maarschalk aan het pauslyke hof, die veel andere bedienden onder zich heeft, welke voor de reliquien, agnus Dei, aelmoezen, juweelen en pauslyke geschenken, die grote heren toegezonden worden, zorgen moeten. Men heeft diergelyke ook aan andere grote Italiaansche hoven.

MAES-WAEL, zie *Maas-Waal.*

MAGADOXO, groot koningryk in Africa, benevens een stad van den zelven naam, niet ver van Zanguebar, heeft aan de Indiaansche zee een beroemde haven. Deszelfs koning is den keyzer van Abyssinien cynsbaar, en daar word sterk met goud, slaven, honing en olyfantstanden gehandelt.

MAGALLON, MAGELLON, kleine stad in het koningryk Arragon, 4. mylen van Saragossa.

MAGAR-EGRETS, kleine stad in Zevenbergen, 9. mylen ten westen van Clausenburg.

MAGAZYN, hiet een plaats, daar men een voorraad van waren, levensmiddelen, of krygs-ammunitie bewaart. Een krygsmagazyn staat onder den generaal krygscommissaris, welke zyn krygscommissarissen, proviant- en andere oorlogs-bedienden onder zich heeft. Zo noemt men ook een koopman, die niet anders als in 't gros handelt, un marchand en magazin. Vorders noemt men ook zo de bewaarplaatzen voor en achter aan een koets, daar men de koffers en andere reyszaken in bergen kan.

MAGDALEEN-STROOM, grote rivier in 't vaste land in zuid-America, die boven de stad Popayan zyn oorsprong neemt.

MAGDALENEN-LUST, een vorstlyk lusthuis dicht by Gustrow in 't Meklenburgsche gebied.

MAGDELA, steedje in Thuringen, een myl van Jena, Saxen-Weymar toekomende.

MAGE, rivier in het graafschap Limerick in Ierland.

MAGELLAANSCHE ZEE-ENGTE, FRETUM MAGELLANICUM, ESTRECHO DE MAGAGLIANNES, legt aan de punt van zuid-America, tusschen Terra Magellanica en Terra del Fuogo. Dit Terra Magellanica is een koud land, 't welk de Spanjaarden reeds over lang weer verlaten hebben, zo dat de Europeers geen volkplanting van hun natie daar in hebben. De inwoners eten een zekere wortel in plaats van brood. De omleggende zee word mare Magellanicum genoemt.

MAGGIA, rivier in 't hertogdom Milaan, die aan de uiterste grenzen van het graafschap Anghiera ontspringt, en niet ver van Locarno in 't Lago Maggiore of het grote meir valt.

MAGGIA, een van de 4. Italiaansche landvoogdyen, die de Zwitzers toebehoren en Katholyk zyn. De stad Maggia legt tusschen het onderste deel van het dal Lugano en de grenzen van het Milaneesche gebied.

MAGIA, betekent in 't gemeen de tovery. De Franschen stellen 4. soorten van de Magia, naamlyk de Godlyke, de witte, de natuurlyke, en de zwarte. De Godlyke noemen zy die gene, welke de menschlyke kracht te boven gaat, en absoluit van de Godlyke ingeving voortkomt. De witte is deze, welke onder den schyn van Godsdienst in allerhande vasten en andere goede werken bestaat, ten opzigte, op dat een mensch, die op deze wyze gezuivert is, bequaam worde om met de geesten gemeenzaam te zyn en te spreken. De natuurlyke bestaat in een wetenschap, die door betrachting des hemels, der sterren, planten, mineralen, en, om kort te gaan, aller hoofdstoffen, zonderlinge geheimen der natuur te voorschyn brengt. De zwarte, of Magia occulta, is een verbond of omgang met den Duivel, om door deszelfs hulp allerhande onverantwoordelyke dingen uit te voeren. Welke laatste hedendaags tovery of hexery hiet, en van de Overheid met het vuur gestraft word; hoewel enige nieuwe Juristen die straf voor onbillyk houden; en enige Wysgeren onder den titel van Natuurlyke toverkunst veel zotte grillen en bygelovigheden verbergen. Voordezen wierd dit woord in een goeden zin genomen, en men noemde by de Perzianen en Grieken de Priesters, Wysgeren en andere geleerde luiden Magi.

MAGISTER PALATII, MAITRE DU PALAIS of MAJOR DOMUS, was voor dezen een groot amt in Vrankryk, dat zich niet alleen over het koninglyke hof, maar ook over de justitie, krygskamer, en andere zaken uitstrekte, en wel in der daad zo veel als hedendaags het amt van Connetable, des grands Maitres de la maison du Roy, en des Surintendants des Finances te zamen.

MAGISTER SACRI PALATII, zie *Maestro del Sacro Palazzo.*

MAGISTRAAT, betekent de overigheid, zo wel het amt als de personen.

MAGISTRI TAVERNICORUM REGALIUM, zyn de opperste opzienders van het koningryk Ongaryen, die het opzicht over de goud- zilver- en zout-mynen, en over alle kamergoederen of domeinen hebben, ook den Ryksdag uitschryven, wanneer 'er een palatyn van het ryk zal verkoren worden.

MAGLIANO, stad aan den Tiber, in het landschap Sabina in 't pauslyk gebied, 20. mylen van Romen.

MAGLIANO, een slot in 't Florentynsche gebied, niet ver van Siena.

MAGNA CHARTA, of de grote Chartre is in Engeland een bul, die koning Hendrik III. in 't 9. jaar zyner regering uitgaf, en welke de grote Privilegien der natie behelst, voornaamlyk dat gene, waar door zy recht hebben om alle jaren uit de medeburgers der stad Londen een Lord-mayor te verkiezen, waarom de koningen Carel II. en Jacob II. zich ten uitersten gehaat maakten, toen zy de stad Londen zonder gewichtige reden dit voorrecht onttrokken; 't welk deze stad egter by aanvaardiging der regering van koning Willem door een Parlements-akte, van hoog gedachten koning onderteekent, weer verkregen heeft.

Magna Vacca, ftad in 't Ferraarfche gebied, aan de golf van Venetien. Zy heeft een kasteel, en wierd 1708. van de Duitfchers bezet en geforticeert; ook hebben zy vervolgens hier een nieuwe haven aangelegt, op dat de fchepen, die uit Iftrien komen, zich daar veilig ophouden kunnen.

Magnaten, zyn in Polen en Ongaryen de grote heren van den adel, uit wier getal de gewichtigfte amten vervult, en door de welke de befluiten der Ryksdagen opgemaakt worden.

Magneet-Naalde, zie *Zee-Compas*.

Magnifiek, heerlyk, prachtig, koftelyk, aanzienlyk; daar van daan zegt men: het is zeer magnifiek toegegaan.

Magnificat, zo word de lofzang van Maria; Myn ziel maakt groot den Heer, enz. genoemt, en word gemeenlyk in de Vefperen zo wel in 't Duits als in Latyn gemuficeert. Men gebruikt dit woord hier in Holland noch in een anderen zin, om te betekenen dat iemand al het gezag in een ftad alleen heeft, zegt men: hy heeft het magnificat in die ftad.

Magnificentie of Magnificenz, is een titel die gemeenlyk den rector op univerfiteiten, en de oudfte doctoren in de Godgeleerdheid gegeven word, en betekent zo veel als heerlyk, prachtig, enz. Wanneer vorftelyke perfonen zich den naam van rector op een univerfiteit laten geven, word hun de titel magnificentiffimus bygezet. In Holland is de titel van een Rector der Academie Rector-magnificus.

Magra, rivier in Italien, die in 't Apennynfche gebergte in Val di Magra ontfpringt, en zich niet ver beneden Sarzana in de Middelantfche zee giet. Dit Val di Magra is een klein landfchap in Tofcanen, tuffchen Genua, Parma, Modena en Maffa, den groot-hertog van Florencen toebehorende, behalven het kleine markgraaffchap Fosdinovo, 't welk in 't bezonder een fouvereinen heer heeft.

Magrada, rivier in Africa, die in het landfchap Biledulgerid op de grenzen van Zeb ontfpringt, en het koningryk Tunis byna in twe gelyke delen fnyd, en by Garelmeffe tuffchen Tunis en Hammamet in de zee valt.

Maguelone, woefte ftad en oud flot in de Sevennes, in de Franffche provintie Languedoc, in het bisdom Montpellier, welke als een eyland door de zee omringt is. Zy had voordezen een bisdom dat naderhand naar Montpellier verlegt is.

Mahamoke, vefting aan de kuft van het koningryk Fez in 't Africaans Barbaryen, word van de Portugezen bezeten.

Mahlberg, heerlykheid in Zwaben, naar den kant van Brisgau, de markgraven van Baden-Durlach toekomende, aan welke het, benevens Lohr, door huwlyk van het graaflyk geflacht Gerolds-Eck gekomen is, fchoon Naffau daar ook pretenfie op heeft.

Mahlburg, biffchoplyk Bambergs amt in Frankenland.

Mahomet, een Arabier en valfch profeet, welke, gelyk enige willen, den 5. mey 570. geboren is; zyn vader was een Heyde, zyn moeder een Jodin, beyde van geringe afkomft. In zyn jeugd diende hy by een ryk koopman, na wiens dood hy te gelyk de weduw en de erffenis kreeg. Naderhand maakte hy kennis met een Jacobitifch Chriften, met namen Batiras, met een Neftoriaanfchen munnik Sergius, en enige Joden, met wier hulp hy den Alcoran als een mengelmoes uit den Chriftlyken, Joodfchen en Heidenfchen Godsdienft te zamen geflanft en met zeldzame fabelen opgevuld, fmeedde; ook door zyne bedriegeryen een grooten aanhang kreeg, en de Mahometaanfche religie oprechtte. Maar dewyl zich vele Arabieren tegen zyn ftaatzuchtige ondernemingen aankantten, vluchtte hy den 16. July 620. naar Mecha, en van daar naar Medina, daar hy den 17. Juny 631. zo men meent, geftorven is.

Mahometa, Machometa, ftad in Africa, aan de Middelantfche-zee in 't koningryk Tunis, benevens een haven, waar van de golf van Mahometa den naam heeft.

Mahometanen, Muselmannen, Turken, zyn driederly benamingen van eene natie. Hun Godsdienft beftaat voornaamlyk daar in, dat het Jodendom en Chriftendom wel rechte Godsdienften, maar nu afgefchaft zyn, na dat zich God aan zyn Profeet Mahomet geopenbaart heeft: dat God een eenig wezen, en dat Mahomet zyn gezant ook groter dan Mofes en Chriftus is, van welken laatften zy geloven, dat hy uit Maria door Godlyke kracht geboren is, grote wonderen gedaan en Gods woord gepreekt heeft, egter niet geftorven is, gelyk de Chriftenen voorgeven; maar dat een van zyne difcipelen, dien God Chriftus gelykenis gegeven heeft, in zyn plaats gekruift is. De Mahometanen hebben ook Heiligen, die zy wonderwerken toefchryven, en volgens Mahomets Wet mogen zy geen wyn drinken. Zy geloven dat de Engelen Gods bevel uitvoeren, dat 'er een algemene opftanding der dooden, een laatft oordeel, een Hemel of Paradys, en een Hel is; van welke eerfte plaats zy voorgeven, dat men in de eeuwige Zaligheid het Allerhoogfte Wezen, deszelfs Engelen, en den Profeet Mahomet zonder ophouden aanfchouwen, en met de fchoonfte vrouwsperfonen, welker maagdom daaglyks vernieuwde, liefdehandelingen plegen, de keurlykfte fpyzen nuttigen, in ftromen van melk en rozen-water baden, ook in Paleyzen van paarlen, diamanten en allerly edelgefteentens wonen zal; daar en tegen geloven zy van de Hel, dat de zelve in een mengeling van een onverdraaglyke hitte en koude beftaat, en de verdoemden alle dag gefchapen, maar ook weer gedood worden. De befnydenis houden ze voor noodzaaklyk, maar oeffenen die eerft in het 10. of 12. jaar. Hun Sabbath vieren zy des vrydags, en eer zy bidden waffchen zy zich, ook houden zy zeer ftrenge vaften, gelyk de gantfche maand Razan by hen daar toe gefchikt is. Ook geloven zy in 't gemeen de predeftinatie, en een onveranderlyk noodlot des natuurlyken levens, waar om zy zich dikwils uit deze grondftelling in het grootfte gevaar begeven. Zy hebben zich in veel gefintheden verdeelt, hoewel Mahomet, om dit voor te komen, het difputeren van religie-zaken ftreng verboden had.

MAHOMETS VAANDEL, of de zo genaamde hemelsche standaart, van de Turken Bairac genaamt, is een groene vaandel, welke zy voor die van hun valschen Profeet Mahomet houden, en darom als een heiligdom eren; nademaal zy voorgeven dat zy hun door den Engel Gabriel gebracht is, tot een teken dat hy een zege op de Christenen zal behalen. Wanneer die gezwaayt word, zyn alle Mahometanen verbonden de wapenen op te vatten, en haar te volgen.

MAHOMORA, stad in Africa in 't koningryk Fez, daar de rivier Suba in de zee valt, welke voormaals de Spanjaarden toequam, van welke het de Moren 1681. weer verovert hebben.

MAHON, een soort van Galeazzen, die de Turken gebruiken: zy zyn kleinder en zwakker als de Venetiaansche.

MAHON, PORTO MAHON, zie *Maon.*

MAJAGUANA, een van de Lucayische eylanden by America.

MAICHAU, slot en heerlykheid in het hertogdom Crain, 9. mylen van Laybach.

MAIDA, vorstendom in Calabria oltra in Napels, aan 't Appennynsche gebergte.

MAIDENHEAD, stad in Berckshire in Engeland aan de Theems, 4. mylen van Londen.

MAIDSTONE, MEDWEAGESTON, kleine stad aan de rivier Medway, waar over een schone brug gaat, in het landschap Kent in Engeland, heeft zitting en stem in 't Parlement.

MAIENNE, zie *Mayenne.*

MAJESTEIT, is de hoogste macht by een volk, wiens voornemen door geen menschelyk geweld kan herroepen en tegen gesproken worden. Men geeft dezen titel niemand als keyzers en koningen; en het is voor weinig jaren ook geschied, dat men den Groot-vorst van Moscovien den titel van Czaarsche Majesteit by enige Europeesche hoven toegestaan heeft, hoewel dezelve in 't jaar 1721. den titel van keyzer van Rusland heeft aangenomen, en verzocht, dat hem die ook van andere Mogentheden mocht gegeven worden. Zyn Keyzerlyke Majesteit, is de titel des Roomschen keyzers; Zyn alder Christelykste Majesteit, die van den koning van Vrankryk; Zyn Katholyke Majesteit, die van den koning van Spanjen, Zyn Groot-Brittannische Majesteit, die van den koning van Engeland; Zyn Apostolische Majesteit, die des konings van Ongaryen.

MAJESTEITS BRIEF IN SILESIEN, is een zeker privilegie wegens de vrye oeffening van den Godsdienst, 't welk de protesterende Silesiërs in 't jaar 1609. by keyzer Rudolphus II. duur verworven hebben. Naderhand in den dertig jarigen oorlog zyn 'er door het reformeren der Roomschen Geestlykheid veel inbreuken daar tegen begaan, tot eindelyk in den Westphaalschen vrede, en voor enige jaren in de oud-Ranstadtsche conventie den Luiterschen in enige vorstendommen veel kerken weer ingeruimt zyn.

MAILLEZAIS, kleine stad in Poitou: voor dezen was het bisdom van Rochelle hier.

MAINA, zie *Mainotten.*

MAINBERG, een bisschoplyk Wurtsburgisch slot en opper-amt in Franckenland, by Schweinfurt.

MAINBIRNHEIM, zie *Maynbernheim.*

MAINBURG, markt-vlek en pleeg-gericht in opper-Beyeren aan de rivier Abenst, onder 't rent-amt Munchen behorende.

MAINBURG, zie *Maynburg.*

MAINE, LE MAINE, provintie en hertogdom in Vrankryk, grenzende ten noorden aan Normandyen, ten westen aan Bretagne, ten zuiden aan Anjou en Touraine, en ten oosten aan Vendomois en Perche. 't Is ryk van kooren, vlas en vee, en word in opper- en neder-Maine verdeelt. De vorige koning van Vrankryk heeft het zelve aan zyn natuurlyken zoon uit Madame de Montespan, Ludovicus Augustus in 't jaar 1673. overgegeven, die tegenwoordig den titel daar van voert, en den 31. maart 1670. geboren is. Zyn gemalin, Louise Benedicta, dochter van prins Henricus Julius van Condé, is den 19. maart 1692. met hem in den echt getreden, en de oudste prins, die den 4. maart 1700. uit haar geboren is, hiet Ludovicus Augustus, prins van Dombes.

MAINE, rivier, zie *Mayenne.*

MAINLAND, het voornaamste van de Schotsche eylanden, de kroon Denemarken toekomende, heeft veel voorgebergtens en word het vaste land genoemt.

MAINLAND, het voornaamste onder de Orkadische eylanden, 't welk een zeer schonen en vruchtbaren grond heeft, en tot Schotland behoort. Deszelfs oevers zyn met hoge rotzen gedekt, en men vind 'er een klein steedje op, Kirchwald genaamt; voorts zyn 'er veel tin- en lood-mynen, als ook veel salm.

MAINOTTEN, zyn de inwoners van het landschap Mains of Braccio di Maina in Morea, welke daar naar genoemt zyn. Zy hebben altyd hun vryheid tegen de Turken verdedigt, wyl zy rontom met bergen ingesloten en bewaart zyn, waar op zy veel capellen hebben opgerecht, die den profeet Elias zyn toegewyd. De Genuëzen en de groot-hertog van Florencen hebben veel familien van hen op het eyland Corsica en in andere provintien ingenomen. Dit landschap legt langs de zee, aan de kusten van den boesem van Coron en van Capo Matapan tot aan de rivier Calamata.

MAINTENEREN, verdedigen, handhaven.

MAINTENON, klein landschapje in Vrankryk, dat de vorige koning Lodewyk XIV. voor zyn Matres Madame de Maintenon gekocht heeft.

MAINUNGEN, zie *Meinungen.*

MAJO, zie *Mayo.*

MAJON, is een vrouwe-naam by de Franschen, en betekent zo veel als Mietje of Marytje.

MAJOR, RIO MAJOR, kleine rivier in Gallicien, welke zich in de Biscaaische-zee stort.

MAJOR, of OVERSTE WACHTMEESTER, is de derde opper-officier by een regiment, welke het zelve exerceert, visiteert, en na den oversten Luitent het woord van den Adjudant ontfangt. Wanneer de overste en overste-luitenant niet tegenwoordig is, zo kommandeert hy het regiment, en laat de regiments-onkosten invorderen, welke hy

aan de ſtaf-officieren betaalt. Hy woont den krygsraad by, en in de marſch of in een gevecht is hy altyd te paard, dan voor, dan achter; maar hy doet geen garnizoen- noch veldwacht, en zyn geweer is een halve piek. Onder de Franſche militie heeft men allerhande majoors, van verſcheyden rang.

Major Domus, zie *Magiſter Palatii.*

Major General de l'Armee, is een ervaren officier, die alle avond de orders van den generaal of van den generaal-luitenant haalt, dezelve aan den majoor der brigaden van de infantery, cavallery, en dragonders uitdeelt; alle wachten, convoyen, partyen, en detachementen met hen reguleert; de partygangers hun inſtructien geeft, en hun de nodige wegwyzers bezorgt. Koning Lodewyk XIV. heeft deze bediening het eerſt opgebracht, en hun met een de vryheid gegeven om in val van nood zonder te vragen in des generaals vertrek te gaan. Daarenboven moet een generaal-majoor de volkome lyſt der generaliteit en ſtaf-officieren hebben, ook daar by zorg dragen, hoe ſterk de Brigade zy, en wat 'er van afgaat.

Major de Brigade, is een ervaren officier, die zich daaglyks by den generaal of den commanderenden officier ophoud, die alle avond het woord van den generaal-majoor haalt, en het de Aide-Majors van zyn brigade overbrengt, ook wel weten moet hoe het met zyn regiment geſchapen ſtaat.

Major de Place, is in Vrankryk en in andere landen een officier, die in afwezenheit van den gouverneur en den lieutenant des konings het commando in een veſting heeft. Hy zorgt voor de wachten en ronden, en moet de veſtingbouw wel verſtaan, om wat bouwvallig is te laten herſtellen.

Major de Regiment de Cavallerie, doet het zelve by zyn Esquadrons, wat de hiervolgende by het voetvolk doen moet.

Major de Regiment d'Infanterie, haalt alle avond de orders van den commanderenden officier, van den generaal-majoor, of van den majoor van de brigade, brengt dezelve aan den overſten en de ſergeanten van zyn compagny, maakt de uren van den marſch bekent, laat de tamboers de trommel roeren, en ſtelt zyn bataillon in 't geweer. Hy bezichtigt het logement van zyn regiment, beſtelt de veldwachten en Corps de Garde, en verricht alles wat met zyn plicht over een komt.

Majora, hieten in de keur-vergaderingen de meeſte ſtemmen, die het overhalen.

Majoratus, het recht van voorrang, dat de oudſte van een geſlacht heeft, en 't welk tot behoudenis der voornaame geſlachten by enige beroemde huizen ingevoert is. Het komt na by het recht van eerſtgeboorte, gelyk by de vorſtelyke-Lichtenſteinſche familie ingevoert is, en de graaf Johan Knevenhuller, die 1606. geſtorven is, heeft het 't eerſte in Duitſland met het graafſchap Franckenburg in opper-Ooſtenryk geſticht. Zie *Mayorazo.*

Majorca, het grootſte van de Baleariſche eylanden by Spanjen, in de Middelantſche-zee, op wier kuſten men veel coralen vind. Het is vruchtbaar en ryk, en heeft een gezonde lucht, maar de inwoners zyn grote zee-rovers. De hoofdſtad hiet ook Majorca, welke groot, ryk en beveſtigt is, een goede haven, een univerſiteit en een bisdom heeft, onder den aartsbiſſchop van Tarragona ſtaande, zynde ook de reſidentie van den onder-koning. Dit eyland gaf zich in oct. 1706. by aannadering der Hollandſche en Engelſche vloot aan koning Karel III. van Spanjen over. Maar na dat dezelve 1711. den keyzerlyken troon beklom, en Barcelona zich daar op aan Filippus overgeven moeſt, zo is ook Majorca weer onder deszelfs gehoorzaamheid gebracht.

Majorennis, hiet een die zyn meerderjarigheid bereykt heeft, die voor een jongman hier in Holland op 25. jaren, voor een jonge dochter op twintig geſtelt is, wanneer zy deze te rug gelegt hebben ſtaan zy niet meer onder voogden, maar kunnen over hun goed zelver diſponeren. In Duitſland worden tot de meerderjarigheid der vorſten, gelyk ook by private perſonen, volle 21. jaren naar de Saxiſche, en 25. na de gemene rechten vereiſcht; behalven dat de keurvorſten uit kracht van de goude bulle, gelyk ook enige andere vorſten, als die van Bronswyk, Heſſen-Darmſtad, Anhalt, enz. in het 18. jaar meerderjarig worden, en ter regering komen. In Vrankryk word de koning met het 14. in Spanje met het 20. en in Zweden met het 18. jaar meerderjarig. In Polen en Moſcovien word de meerderjarigheid in 't achttiende jaar verkregen.

Maire, is de voornaamſte Magiſtraats-perſoon in enige ſteden van Engeland en Vrankryk, by voorbeeld te Londen, Bourdeaux, Dijon, enz. Zie *Mayor.*

Maire, rivier in Italien die in het Alpiſche gebergte ontſpringt, en beneden Carignan in de Poo valt. Een andere rivier van dezen naam ontſpringt in 't Graauwbundter land, en ſtort zich in het meir van Clavenna.

Maire, Detroit de Maire, zee-engte in America, ten zuiden van de Magellaniſche zee-engte gelegen, tuſſchen Terra del Fuego en de onbekende Zuidlanden, die door een Antwerpenaar Jacob le Maire 1615. ontdekt is, welke den ingang 8. mylen breed bevonden heeft.

Mais, wilde volkeren in zuid-America, aan de rivier Caſſipour, tegen het land der Amazonen.

Maison, een prachtig geboud ſlot op het eyland van Vrankryk, 4. mylen van Parys.

Maison du Roi, zie *Troepen van het koninglyke Huis.*

Maitagazi, word voor de reſidentie-ſtad des Abiſſynſchen keyzers in Africa gehouden, hoewel hy niet beſtendig op een plaats, maar dan hier dan daar zich onder tenten ophoud.

Maitre de Camp, zie *Meſtre de Camp.*

Maitre des hautes Oeuvres betekent in Vrankryk den ſcherprechter. Maitre des baſſes oeuvres, een nachtwerker of drekruimer.

Maitre of Gouverneur des Pages, hiet de hofmeeſter over de edelknapen van een vorſtlyk hof.

Maitre des Requêtes, is een voornaam amptenaar in Vrankryk, die alle klachten en smeekschriften der onderdanen in den koninglyken Raad voordraagt. Diergelyk een bediende word ook tegenwoordig aan het Pruissische hof gehouden.

Maitre d'Hotel, Maëstro di Casa, hiet de hofmeester, onder wien de andere bedienden van een koninglyk of vorstelyk hof staan.

Maitre Valet, zie *Bottelier*.

Maitresse, hiet eigentlyk de vrouw van 't huis; maar in een naauwen zin een vrouwspersoon, met welke men buiten de echt liefdehandeling pleegt, of daar men genegendheid voor heeft.

Makelaars, zyn zekere aangestelde en onder eed staande personen in de koopsteden, waar van 'er zich enige maar tot de wisselhandeling of op buitenlandsche koopsteden of maar binnen de stad gebruiken laten; andere tot den koop en verkoop van zekere waren, en verscheyde zich met alles bemoeien. Wat zulk een maakelaar voor zyn moeite krygt word courtagie genaamt.

Makeran, een stuk van de Perziaansche provintie Kherman in Azien, 't welk zyn eigen vorst heeft, die den Perziaanschen koning cynsbaar is.

Makow, een zeker gebied en stad in het waiwoodschap Masovien in Polen.

Mal à propos, te ongelegener tyd, op geen recht uur, qualyk ter snée, gants ongereimt.

Mal de Ojo, is een bygeloof by de Spanjaarden en Portugezen, waar door zy zich inbeelden dat enige luiden iets schadelyks in hun ogen hebben, en alle zaken die zy aanzien, inzonderheid kinderen en paarden het groejen benemen. Dit bygeloof hiet by de Portugezen Quebranto, en gaat ook by de Maroccanen in Africa in zwang.

Mala, stad in Carelien, in Zweden, aan een meir, is een tamelyk sterke plaats, en een pas naar Moscovien.

Mala, Malla, een dal in het koningryk Peru in zuid-Amerika, 't welk vol bosschen is.

Malabar, groot landschap op het Schier-eyland van Indien, aan deeszyde van de Ganges, langs de westlyke kust. 't Is vruchbaar van ryst, boomvruchten, speceryen, en voornaamlyk peper, gember en kaneel, als ook van edelgesteentens, en word in veel koningryken verdeelt, waar van de voornaamste zyn Calecut, Cochin, Cananor, Cranganor, Angamele, Manigale, Tanor, Travancor, benevens andere, welke van enige vorsten geregeert worden. Daar zyn 4. grote rivieren in, naamlyk Pergera, daar zich de Malabarische rovers ophouden, Panage en Cranganor, die de ryken Calecut en Cochin van elkander scheyden, en de rivier Cochin. De inwoners zyn zwart-bruin, haten de dievery in den uitersten graad, hebben goed verstand, en zyn Christenen van St. Thomas, Mahometanen en Heydenen, welke laatste veel hondert afgoden hebben, die zy in wonderlyke en verschriklyke gedaantens verbeelden, en in hun pagoden aanbidden. Voor enige jaren zyn enige Studenten in de godgeleertheid van den koning van Denemarken, die daar verscheide Colonien heeft laten stichten, daar na toegezonden, om te onderstaan of deze Heidenen tot het Christendom konden gebracht worden; en volgens de tyding, die men 'er van heeft, hebben dezelve reeds een goed begin tot hun bekering gemaakt, de Bybel en andere boeken in de Malabarische spraak overgezet, (waar toe een drukkery daar aangelegt is,) het prediken en 't catecheseren begonnen, en reeds veel van deze Heydenen tot het Christen geloof bekeert. De Hollanders en Portugezen dryven hier goeden handel, en de eerstgenoemde bezitten de steden Cananor, Cochim, en Coulan.

Malabares, Malavares, zo noemt men de zee-rovers in Indien, welke langs de kusten van het Schier-eyland van Indien aan deeszyde de golf van Bengale, voornaamlyk van de kust van Malabar tot aan Suratte zeylen. Zy zyn Mahometanen.

Malabrigo, haven in het zuid-Americaansche koningryk Peru, in 't gouvernement van Lima.

Malacca, half-eyland in Azien, 't welk het zuidelyke deel van het Schier-eyland van Indien aan de overzyde van de Ganges is. Het heeft 2. koningen, naamlyk dien van Ihor, en dien van Patana, welke beyde den koning van Siam cynsbaar zyn. De waren, welke uit dit land gehaalt worden, zyn rys, peper, noote-moskaat, foely, diamanten, rottingen, enz.

Malacca, stad, benevens een beroemde haven op het Schier-eyland Malacca, en de hoofdstad van een klein land, het koningryk Malacca genaamt, wiens inwoners Mahometaans zyn. De stad hoort zedert 1640. de Hollanders toe, waar van 'er vele, gelyk ook allerly Heydenen, Moren, Chinezen en Portugezen daar in wonen. Zy heeft een vesting, die omtrent een Italiaansche myl in den omtrek heeft. Het landschap der Hollanders strekt zich niet over de 3. Italiaansche mylen om de stad uit, en het overige word door een besonder koning geregeert.

Malacca, de zee-engte van Malacca, legt tusschen het Schier-eyland aan de overzyde van de Ganges, en het eyland Sumatra in Oost-indien, strekt zich by de 120. mylen in de lengte uit, is met veel eylanden aangevult, en maakt de scheepvaart daar door gevaarlyk.

Malade, ziek, slap, onpasselyk, ook verdrietelyk. Daar van daan maladie, onpassykheid, ziekte, verdrietigheid.

Maladerie, betekent by de Franschen een ziekehuis, of lazareth. De zorg daar over was voordezen den groot-aalmoezenier van Vrankryk aanbevolen, maar na dat de vorige koning de orde van St. Lazarus in 't jaar 1664. en 1672. weer herstelt heeft, zo moeten de Ridders van deze orde, die voor 't grootste gedeelte afgedankte en verminkte officiers zyn, voor de zieken zorgen.

Malado, zie *Malo*.

Malaga, stad aan een berg, in 't koningryk Grenada in Spanje, die niet groot maar volkryk is, en een voortreflyk geschuthuis en schoone haven heeft, die door twe op gemelden berg leggende kastelen beschut word, het eene hiet Alcazzava, het andere Giblalfaro; ook heeft deze stad een bisschop, onder den aartsbisschop van Grenade staande. Zy dryft goeden koophandel, voornaamlyk met haar

koſtlyken wyn ; en 1704. den 26. Aug. viel hier omtrent de beroemde zee-ſlag voor, tuſſchen den Engelſchen admiraal Rook, en den Franſſchen graaf van Toulouze, waar in de laatſte te kort ſchoot.

MALAGETTA, zo noemt men het land van de rivier Sanguin af tot aan het voorgebergte das Palmas in Guinea. De Hollanders noemen het de Tandkuſt, en de Franſſchen Coté de Graives.

MALAIS, zeker volk op het Schier-eyland Malacca in Azien.

MALAMLOCCO, klein eyland en Podeſtaria in de golf van Venetien, 2. Duitſche mylen van de laatſtgenoemde ſtad, benevens een goede haven.

MALANTO, ſtad in 't gebied der republiek Raguſa in Dalmatien.

MALASPINA, zie *Maſſa.*

MALAVERT, kleine ſtad in Perzien, 12. mylen van Iſpahan, daar de beſte en meeſte Piſtacien groeyen, waar mee gants Perzien en Indien kan voorzien worden.

MALCHAU, koninglyk Pruiſſiſch luſt-ſlot en ſchone tuin, een uur van Berlyn, heeft voordezen den overleden geheimen raad van Fuchs toebehoort, en is den markgraaf Chriſtiaan Lodewyk van den koning van Pruiſſen tot zyn vermaak ingeruimt.

MALCHIN, kleine en ſterke ſtad in 't vorſtendom Wenden, den hertog van Mecklenburg-Schwerin toekomende, aan de rivier Pene, en een meir gelegen.

MALCHOW, ſtad in 't vorſtendom Wenden, den hertog van Mecklenburg-Schwerin toebehorende, daar een adelyk juffren klooſter is.

MALCONTENTEN, hieten qualyk-gezinde, misnoegde perſonen of onderdanen, en dit woord is een weinig zachter als oproermakers en rebellen.

MALDIVISCHE EYLANDEN, zyn zeer veel eylanden in de Indiaanſche-zee in Azien, welke in 13. atollons of reyen gedeelt worden, waar tuſſchen zich twaalf grote zee-engtens bevinden. Zy worden gezegt by de 12000. te zyn, en men vind op dezelve veel gierſt, cocos-neuten, gelyk ook veel andere vruchten, ſchildpadden, zwarte koralen en amber. De inwoners zyn Mahometanen, gaan gants naakt, en hebben hun eigen koning, die te Male reſideert, en zich koning van 13. landen en 12000. eylanden ſchryft. Zy zyn goed van begrip, leggen zich voornaamlyk op de Artzeny- en Sterre-konſt, en zyn klein van ſtatuur en bruin van vel. De omleggende zee word de Maldiviſche Archipel genoemt.

MALDON, ſtad in Engeland, in de provintie Eſſex, aan de rivier Chelmer, zend 2. Gedeputeerden in 't Parlement.

MALE, het voornaamſte van de Maldiviſche eylanden in Azien, waar op de koning over de Maldiviſche eylanden reſideert.

MALEFICUS, is een boosdoender die het leven verbeurt heeſt, en door den beul ter dood gebracht word, by aldien hem de vorſt of de hoge overigheid geen genade ſchenkt.

MALEG, rivier in opper-Ethiopien, in 't koningryk Damute in Africa, die zich in Nubien met den Nyl verenigt.

MALEMBA, koningryk in neder-Ethiopien, tuſſchen het koningryk Angolo, en het meir Zembre in Africa.

MALEMORT, groot vlek in Provence, aan de rivier Durance, 5. mylen van Avignon.

MALEQUETTE, zie *Malagetta.*

MALESPINA, zie *Maſſa.*

MALGRATO, vlek aan het meir van Lecco, tegen over de ſtad Lecco, in het Milaneeſche landſchap Como in Italien.

MAL-HONNET, onbeſcheyden, onbeleeft.

MALIGAY, barony in Provence, hoort tot het vorſtendom Orange.

MALLERSTORFF, Benediktyner abdy in neder-Beyeren, in 't rent-amt Landshut, tuſſchen Regensburg en Landshut.

MALMEDY, een abdy van de Benediktyner orde in Luikerland, wiens abt een onmiddelbare ryksſtand is. Behoorde voordezen tot het bisdom Straatsburg, maar heeft tegenwoordig een byzonderen abt.

MALMESBURY, kleine ſtad in de provintie Wiltshire in Engeland, aan de rivier Avon, 74. Engelſche mylen van Londen, aan de grenzen van Glocester.

MALMISTRA, rivier in Natolien in Azien.

MALMITS, heerlykheid in het vorſtendom Glogau in Sileſien, in de Sprottauſche kreits aan de Bober, den graaf van Reder toebehorende, is wegens de goede yzerſteen, die daar gegraven word, wel bekent. De ſtad Malmits heeft een fraai nieuw-geboud ſlot, waar op gemelde graaf reſideert.

MALMOE, ſchone en ſterke ſtad in de zuid-Gothlandſche provintie Schonen, aan de Sont gelegen. Zy is met een goede citadel voorzien, ook wel met wal en grachten en verſcheyde moeraſſen beveſtigt. Alle jaar word 'er van Bartolomeus dag af een beroemde haringvangſt gehouden, die 6. weken duurt, en gedurende dezen tyd is 'er te gelyk een beroemde marckt in de ſtad. Daar is een ſchone landſchool, en de Karelskerk 1693. van de Duitſchen nieuw geboud.

MALO, MALADO, ſtad benevens een Vicar aat, 2. mylen van Vicenza in de Venetiaanſche provintie Vicentino.

MALO WOUDA, rivier in klein Tartaryen, die in Mar del Zabache valt.

MALOGOCZ, ſtad in het waiwoodſchap Sendomir in klein Polen, 15. mylen ten noord-weſten van Sendomir.

MALON, rivier in Piemont, in de provintie Canaveſe.

MALORA, klein eyland in de Liguſtiſche-zee, niet ver van de Florentynſche kuſten.

MALPAS, ſtad in Cheshire in Engeland.

MALPENECO, kleine rivier in 't Sileſiſch vorſtendom Oppelen, die niet wyd van het klooſter Ezanowas in den Oder valt.

MALPHI, zie *Amalfi.*

MALPONDA, kleine ſtroom in Sileſien, die by Czinkow niet ver van Tarnowits ontſpringt, en achter Oppeln in den Oder valt.

MALRICCADO, kleine ſtad in Catalonien.

MALS, vlek in Graauwbunder-land, in het Godshuis Bundt, waar van de omleggende landstreek, die zich vier mylen uitstrekt, de Malser Heide genaamt word.

MALSBURG, oud slot en vlek in neder-Hessen, aan de rivier Werm, waar van het vryheerlyke en adelyke geslacht van der Malsburg den naam voert.

MALSEFENA, fraai vlek in 't Veroneesche gebied.

MALSTRAND, zie *Mastrant.*

MALSTROM, MOSKESTROM, de grootste en gevaarlykste draaykolk van de gantsche Noord-zee, niet ver van Drontheim op de Noorweegsche kusten. Heeft 12. mylen in den omtrek.

MALSTROOM, zie *Maelstrom.*

MALTA, MILET, zie *Meleda.*

MALTA, eyland in de Middelantsche-zee, dat onder Africa gerekent word, en tusschen Sicilien en Tripoli legt. In den omtrek begrypt het 60000. schreden, de lengte is omtrent 6. de breedte 3. myl. Het is vruchtbaar aan boomwol, boomvruchten en haver, maar zonderling niet aan ander kooren en wyn, en het hoort de Malteesche ridder-orde toe, voor wie het keyzer Karel V. in 't jaar 1530. ingeruimt heeft, na dat het te voren den koning van Tunis toe quam. De hoofdstad voert den zelven naam, die schoon, ruim, en ten uiterste sterk is, legt op 3. byzondere halve eylanden of rotsen, la Valetta, il Burgo en het eyland St. Michaël genaamt, die niet alleen door de natuur en kunst versterkt zyn, maar ook door de kastelen S. Elmo, S. Angelo en Torre della Bocca beschermt worden. Zy heeft drie havens, welke de bovengemelde kastelen verdedigen, en haar vestingwerken zyn zo regulier, dat de Turksche keyzer Soliman haar te vergeefs belegert heeft. Het bisdom aldaar staat onder den aartsbisschop van Palermo, en de tegenwoordige grootmeester hiet Marco Antonio Zandedari, die een broeder van den Kardinaal Zandedari, en 1720. tot deze waardigheid verkoren is, welke hier benevens den groot-prioor en verscheyde ridders van de orde gemeenlyk resideert. In het canaal van Malta wierd den 13. augustus 1718. de Spaansche vloot, die Sicilien innemen wilde, en 2. dagen te voren reeds een harde nederlaag by Capo Passaro geleden had, van de Engelsche vloot onder den admiraal Bings verders totaliter geslagen en geruineert.

MALTESER, RHODISCHE, OF JOHANNITER-RIDDERS, zie *Ridder-orde van Malta.*

MALTESER DAMES, zie *Sixenne.*

MALTON, stad in Yorckshire in Engeland, aan de rivier Rhio, zend 2. gedeputeerden in 't Parlement.

MALVASIA, NAPOLI DI MALVASIA, EPIDAURUS, stad op een klein eyland in Morea, in de provintie Tzaconia, aan de oostlyke kust, daar de golf van Napoli di Romania begint. Zy is gefortificeert, heeft een sterk slot, en een lange houte brug, welke van daar op een kleine land-engte legt. Haar haven is slecht, maar een myl daar van, daar de oude beroemde stad Epidaurus gestaan heeft, vind men een betere voor de schepen bequaam. Zy heeft een Griekschen aartsbisschop, behoorde uit kracht van den Carlowitschen vrede van 't jaar 1699. benevens gants Morea de Venetianen toe, maar is hun 1715. van de Turken weer afgenomen. Na deze stad heeft de Malvasier-wyn haar naam.

MALVAY, koningryk in 't ryk van den Mogol in Azien. Het legt ten westen van het koningryk Bengale.

MALVERSATIE, is een misdaad, wanneer zich een staatsdienaar of amptenaar in zyn ampt slecht gedraagt, of ontrouw met aanvertroude goederen omgaat, en tegen zyn plicht en geweten handelt.

MALUNG, vlek in de provintie Dalekarlien, in Westerdal, 11. Zweedsche mylen van Koperberg.

MALZAN, voornaam graaflyk geslacht in Silesien, 't welk de vrye stands-heerlykheid Militsch bezit, en zyn oorsprong uit het Mecklenburgsche heeft.

MAMFRO, of, gelyk hy van anderen genoemt word, Marfort is een berg op de Goudkust van Guiné in Africa, waar op de compagnie, die keurvorst Frederik Wilhelm van Brandenburg in Embden opgerecht had, in het jaar 1682. de stad en vesting Frederiksburg heeft laten bouwen.

MAMMELUCK, zie *Renegaat.*

MAMUN, hoofdstad van Reteb, 't welk een gebied in de provintie Segelmesse in Africa is, die van Moren en Joden bewoont word, welke koopmanschap en handwerken dryven.

MAN, eyland tot Engeland behorende, in de Iersche-zee, tusschen de kusten van Schotland en Wallies. Het is 30. mylen lang en 15. breed, en heeft een bisschop, die onder den aartsbisschop van Yorck staat, maar geen Pair van 't ryk is, warom hy ook geen zitting in 't Parlement heeft.

MAN, klein eyland in Indien op de golf van Bengale, ten oosten van het koningryk Pegu gelegen.

MANADELI, stad in opper-Ethiopien, in de provintie Dancaly in Africa.

MANAGHAM, rivier op het eyland Madagascar, die in de Ethiopische-zee vliet.

MANAO, een van de Dieve-eylanden, in den Ooster-Oceaan.

MANAR, klein eyland op de Indiaansche-zee, aan de Westlyke kust van het eyland Ceylon. De Hollanders bezitten het zedert 1658. en hebben hier een schone parel-visschery; ook is 'er van de Portugezen een fort aangelegt, 't welk de Hollanders, na dat zy het ingenomen hadden, noch meer bevestigt hebben. Het eyland is 2. en een halve Duitsche myl lang, en één breed, heeft 7. kerken, en de hoofdkerk daar onder is te Corcel.

MANASSA, grote stad benevens een slot aan den voet van een berg in Azien, 8. mylen van Smirna.

MANATENGHA, rivier op het eyland Madagascar, die zich in de Ethiopische-zee stort.

MANÇANARES, rivier in Spanjen, die by Madrid voorby loopt, en zich in de rivier Henares ontlast.

MANÇERA, MANSERA, markgraafschap in oud-

Castilien, waar in 5. hertogdommen ingelyft zyn. Het hoort het huis van Toledo toe, en een linie daar van voert den markgraaflyken titel.

Mancha, zuidlyke en kleine provintie in nieuw-Castilien, welke in la Mancha Cicca en la Mancha d'Arragon verdeelt word, en daar de Guadiana doorloopt.

Manche, zie *Brittannische-zee.*

Manchester, kleine, maar schone en ryke stad aan de rivier Mersey in Lancaster. Men heeft 'er goede wolle-fabryken.

Mandaat, een volmacht die iemand van een ander krygt om iets in zyn naam te doen of te handelen. In een byzonderen zin word alzo een schriftelyk bevel genoemt, 't geen de overigheid in een land heeft laten uitgaan.

Mandal, eyland in de Rode-zee, tusschen gelukkig Arabien en Africa, 't welk vol van gebergtens is.

Mandarin, betekent zo veel als een ridder des heren, en deze zyn de edelluiden in China. De Chinezen noemenze Quoan, 't welk zo veel als regeren hiet, en zy worden gemeenlyk tot stadhouders der provintien gemaakt. Deze zyn geleerd, en worden uit de Loitias, die de geleerdste van Confucius-gezintheid zyn, verkoren. Andere zyn Mandarynen van den oorlog, die het leger commanderen. Daar zyn 9. soorten van Mandarynen, waar van de eene voornamer is als de andere, en zy worden aan de edelgesteentens, die zy aan hun mutsen of gordels dragen, onderscheyden.

Mandarinen, zo hieten in Spanjen de tamme koejen, die men op 't gebergte in Andalousien dryft, om door haar de wilde ossen in de valeyen te lokken en te vangen, wanneer 'er een stieregevecht gehouden zal worden.

Mandatarius, iemand die van een privaat persoon gevolmachtigt is, de eene of de andere zake gerechtlyk of buiten 't gerecht af te handelen.

Mande, zie *Mende.*

Mandello, kleine stad benevens den titel van een graafschap, aan Lago di Lecco in het gebied van Como, in 't hertogdom Milaan, het graaflyke huis van la Tour en Tassis toekomende.

Mandeo, rivier in Gallicien in Spanje, die zich tegen over de haven Corunna in de zee stort.

Manderscheid, graafschap in de Eifel, de ryksgraven van Manderscheid toekomende. Het stamhuis, 't welk een sterk slot is, hiet ook Manderscheid, en de graven delen zich in drie linien: naamlyk in de Geroldsteinsche, Blanckenheimsche en Käylische. Zy horen tot de Westfaalsche bank.

Mandeurre, stad en heerlykheid in het graafschap Mompelgard.

Mandinga, koningryk in Nigritien, tusschen de rivier Niger, en het koningryk Mangueletta.

Mandoe, slecht eyland in de West-zee, tot het hertogdom Sleeswyk behorende, waar by noch een klein eyland, dat 'er eertyds mee verknocht is geweest, en tegenwoordig Oud-Mandoe hiet, legt, te zamen omtrent 800. roe lang en 500. breed.

Mandon, koningryk en stad in 't ryk van den groten Mogol in Azien.

Mandorvay, sterke stad in oost-Indien, in 't koningryk Bengale op een hoge rots, aan een arm van de Ganges, den groten Mogol toekomende.

Mandova, rivier in oost-Indien, die in 't koningryk Ducan ontspringt, niet ver voorby Goa, en naderhand in de zee loopt.

Mandranelle, klein koningryk in Indiën, aan de overzyde van de Ganges.

Mandria, klein en woest eyland in den Archipel.

Manersdorff, zie *Mannersdorff.*

Manetin, herenstad in de Pilsner-kreits in Bohemen, daar een grote koren-handel gedreven word. Hier is een kostlyke tuin, en daar valt blaauwe leysteen.

Maneu, rivier in het koningryk Guiné in Africa.

Manfredonia, stad en sterk slot in de provintie Capitanata in Napels, benevens een aartsbisdom, en goede haven aan de golf van Manfredonia.

Mangalor, stad in 't koningryk Canara, aan de westlyke kust van het Schier-eyland van Indien, aan dees zyde de Ganges. Zy is bevestigt, en de Portugezen hebben 'er een ryke factory, daar zy de helft van den tol genieten, wyl de koning van Canara hun dien toegewezen heeft.

Mangalor, stad in Indiën, in 't koningryk Bisnagar, op de kust van Coromandel.

Mangaria, Turks vlek in Bulgarien, aan de noord-westkust van de Zwarte-zee, heeft een van de schoonste havens aan deze zee.

Mangate, koningryk in oost-Indien, in het gebied van Malabar, benevens een hoofdstad van den zelven naam.

Mangera, eyland in de Zuid-zee in noord-America, tegen de kusten van nieuw-Spanjen, 't welk 2. mylen in den omtrek, en het aanzien van een groot woud heeft. Midden op dit eyland is een Indiaansche stad, en aardige Spaansche kerk.

Manghisi, klein half-eyland aan de oostlyke kust van Val di Noto in Sicilien.

Manhartsberg, zo word het noordelyke deel van neder-Oostenryk genoemt, 't welk van het zuidlyke deel, of van het Wener-woud door den Donau afgescheyden, en in de beyde quartieren opper- en neder-Manhartsberg verdeelt word.

Manhate, nieuwe stad benevens een goede haven in noord-America, die van enige Amsterdam genaamt word, wyl zy in nieuw-Holland legt, en de hoofdstad daar van is.

Manheim, stad in de neder-Palts, daar de Necker in den Rhyn valt, 2. mylen van Heydelberg, den keurvorst van de Palts toekomende. 't Was een voortreflyke en beroemde vesting, maar de Franschen hebbenze benevens de citadel in 't jaar 1689. gants geslecht, en na den Ryswykschen vrede heeft men begonnen ze weer op te bouwen, en met reguliere werken te fortificeren. Keurvorst Karel Lodewyk heeft voor alle Christelyke religien de kerk der eendracht laten bouwen, waar van zich tegenwoordig de Gereformeerden uit hoofde van de nieuwe uitspraak tusschen Pruissen en de Palts zedert 1700. bedienen. In 't jaar 1710. heeft de

de keurvorst van de Palts besloten deze stad te laten vergroten, en een groot stuk van de citadel tot de stads bouw toegestaan, ook, dewyl deze stad wegens de beyde scheepryke rivieren den Rhyn en Neckar wel tot de handeling gelegen is, de tol-vryheid in zyne landen, en voornaamlyk den invoer tot 1727. maar den uitvoer tot 1719. incluis uitgestrekt; gelyk hy niet minder verzekert heeft by den daar op volgende vrede de burgers de volkome quartier-vryheid en andere privilegien te zullen bezorgen, en zal de gene, die lust hebben daar te bouwen, van de overigheid een plaats voor niet worden aangewezen. De tegenwoordige keurvorst Karel Philip heeft 1721. zyn hofhouding van Heydelberg, wegens de daar gerezene religie-geschillen met de Gereformeerden, hier naar toe verlegt, en laat hier een schoon slot bouwen, ook de vestingwerken considerabel verbeteren en versterken.

Manicheen, waren ketters, wier opper-hooft Manes in de derde eeuw geleeft heeft, en twe Goden, naamlyk een goeden en een quaden stelde, waar van al het goede en booze in de wereld quam; ook dat de mensch een onvermydlyk noodlot onderworpen is, alzo, dat hy het gene, wat hy doet, noodwendig doen moet, en niet veranderen kan; dat Christus geen waarachtig ligchaam aangenomen heeft, als maar in schyn. Na zyn dood is deze leer niet eer uitgeroeit, voor dat de Saracënen gants Oosten beheerschten; ook hebben 'er zich in 't westen, voornaamlyk in Vrankryk enige in latere tyden opgedaan.

Manier, beleefde aard en wyze om met iemand om te gaan. Manierlyk, beleeft, bescheyden.

Manifest, is een schriftelyke verklaring van een koning, vorst of republiek, over 't een of 't ander staatsbelang. Zo hiet ook manifest een op-ontbod tot den oorlog, waar in een mogentheid de oorzaak, warom hy den zelven voerdt, verklaart.

Manilla, het voornaamste onder de Filippynsche eylanden in Azien, 't welk vruchtbaar is aan koorn, rys, vruchten en vee, en zedert 1572. van de Spanjaarden bezeten word. De stad Manilla, Manilhe, die een goede citadel, waar in de Spanjaarden een bezetting van 2000. man hebben, en een haven heeft, word van Spanjaarden en Chinezen bewoont, en is de residentie van een aartsbisschop, die tessens onderkoning van de Philippynsche eylanden is. Zy legt aan een zee-boezem, op een uithoek, dryft groten koophandel, en word sterk van Chinezen en Japannezen bezocht.

Manillische-eylanden, zie *Philippynsche eylanden*.

Maniquepatan, stad in oost-Indien, in 't koningryk Orixa, op het Schier-eyland aan dees zyde van de Ganges, heeft een schone haven, en legt 22. mylen ten zuiden van de hoofdstad Orixa.

Manna van Briançon, hoort mee onder de 7. wonderwerken van het Dauphiné in Vrankryk. Het word den gantschen maand van augustus door by 't aanbreken van den dag in grote menigte op de zo genaamde leeweriks-boomen gevonden. Voor eerst is het een daauw, maar die aanstonds zo dik word als een gom, en den smaak van ongerafineerden zuiker heeft.

Mannersdorf, marktvlek aan de Ongarische en neder-Oostenrykſche grenzen, tusschen de rivier Leyra, en het Neusiedler meir; heeft warme gezondheids baden.

Mann-Recht, Mann-Gerichte in de Silesische vorstendommen Breslau, Schweidnits, Jauer, Oels en Glogau, zyn aanzienlyke gerichts-collegien, waar in de koninglyke hofmeester of in persoon of door een substituut presideert, en waar in 3. van adel en twe raadsheren uit de stad als mederechters zitten, die door den secretaris van het Mann-recht geassisteert worden, welke alles protocolleert, ook de geroepe getuigen den eed voorleest, wanneer de gezwore advocaat van te voor ordentlyk geprocedeert heeft. Aan deze ordinaris rechtbank geschiedden eertydts alle apellen in burgerlyke zaken, en wierd geen ander uitvlucht tot den keyzer vergunt als het supplieq; maar hedendaags houden zich de landzaten meest aan het koninglyke opper-amt, van 't welke zy naar Wenen of Praag apelleren kunnen. De byzitters van dit gericht worden koninglyke mannen genaamt. Te Schweidnits heeft het de Boheemsche koning George Podiebrath in 't jaar 1459. gesticht, en presideert daar in de koninglyke hofmeester, welk amt by de graaflyk-Schaffgotsche familie van de Kynastische linie erflyk is.

Manoa el Dorado, stad in zuid-America, in de provintie Guiana.

Manora, zie *Bander*.

Manosque, stad in Provence, de Maltezer ridders toekomende, tusschen Aix en Sisteron. In sept. 1708. wierd men by deze stad een aanmerkelyke aardbeving gewaar, nademaal een naburige en vruchtbare berg 9. dagen achter een zodanig geschud wierd, dat hy plotselyk inviel, en enige menschen met de kudden schapen als ook twe kleine dorpen verpletterde. Op welke plaatzen men naderhand kleine diepe meiren gevonden heeft, ook by nacht enige vuurvlammen, die uit de aarde braken, bespeurde.

Manqueren, missen, ontbreken; daar manqueert niets, dat is, daar ontbreekt niets. Daar van Manquement, een gebrek, dwaling, ook plicht verzuim. Men zegt ook Manqueren, voor, bankroet spelen.

Manresa, kleine stad aan de rivier Cardonet in Catalonien.

Mans, hoofdstad van het landschap Maine in Vrankryk, daar de rivieren Sarte en Huysne te zamen lopen. Zy heeft een presidiaal en bisdom, onder den aartsbisschop van Tours behorende.

Mansee, Benedictyner abdy in opper-Oostenryk, aan een meir van denzelven naam.

Mansfeld, het eyland Mansfeld legt in noord-America, in den zee-boezem van Hudson, in Terra Arctica, zynde van de Engelschen ontdekt.

Mansfeld, graafschap in Thuringen, tot den opper-Saxischen kreits behorende, 't welk ten zuiden aan het vorstendom Anhalt, ten westen aan het stift Merseburg, en het hertogdom Maagdeburg grenst. Dit graafschap staat tegenwoordig ten dele onder keur-Brandenburgsche sequestratie; want toen de graven voor enigen tyd in zeer grote schulden

vervielen, en de schuld-eisschers de ene heerlykheid en amt na den ander aan zich trokken, zo namen de beyde leen-heren der graaflyke landen, naamlyk keur-Saxen en keur-Brandenburg, dezelve in sequestratie, en laat nu ieder in zyn gebied de sequestratie-rechten administreren; hoewel zulks de graven niet aan hun ryks-stand, noch aan hun zitting en stem, die zy op de ryks- en opper-Saxische kreitsdagen genieten, benadeelt. Het Saxische deel is het grootste, en de onderdanen daar in hebben meerder onderdanigheid als de Brandenburgsche. Het geslacht der graven en vorsten van Mansfeld bestond voor weinig tyds noch in twe linien, naamlyk de Bornstadsche of Katholyke, en de Eislebische of Luitersche; zynde de laatste 1710. met graaf Johan George den III. uitgestorven, en van de Bornstadsche linie is den 10. July 1717. de vorst van Mansfeld en Fondi Frans Carel te Praag overleden, na dat hy uit zyne noch levende gemalin Maria Eleonora, een dochter van zyns vaders broeder Henricus Franciscus vorst van Fondi, in 't jaar 1715. gestorven, een zoon, die den 6. July 1712. geboren is, en 4. dochters nagelaten heeft. De oudste van dit vorstlyke en graaflyke geslacht heeft onder anderen goederen het genot van verscheyde leengoedere, waar over de overige bloedverwanten niets te zeggen hebben. Onder deze eerst-geboorte goederen zyn vyfdehalf dorpen niet ver van Saalfeld mee begrepen, naamlyk Weischwits, Losits, Witzendorff, Cauldorff, en half Arendsgereuth, zo dat de oudste van 't geslacht het territoriale recht met al zyn toebehoren bezit. Maar Saxen-Saalfeld heeft in 't jaar 1658. deze dorpen schattingen, wachten en andere belastingen opgelegt, waarom zich de onderdanen in 't jaar 1711. by den vorst van Fondi te Wenen bezwaart hebben, die hier over aan den keyzerlyken Ryks-hofraad geklaagt heeft.

Mansfeld, hoofdstad van het graafschap van dien naam, benevens een slot aan de Wipper, een myl van Eisleben.

Mansfield, stad in Nottingham in Engeland.

Mansilla, kleine stad in 't Spaansche koningryk Leon, 4. Spaansche mylen van Leon.

Mansperg, hoog slot en heerlykheid in Karinthien, onder het bisdom Gurck behorende.

Mansura, stad in Egypten over Cairo.

Manta, stad, benevens een slot in Piemont, in het markgraafschap Saluzzo.

Mantale, oud slot in Dauphiné, in het gebied van Vienne.

Mante, stad in het gouvernement van het eyland van Vrankryk, in het bisdom Chartres aan de Seine, daar een bailliage en een presidial is; 12. mylen van Parys.

Mantelets, Stormschermen, Stormdaken, Blinden, zyn muren van sterke planken, van buiten met blik beslagen, die men op rollen voor de myn-werkers zet, wanneer zy hun mynen voor een vesting aanleggen.

Mantelgreep, is by de Joden een van de hoogste verzekeringen, die zy sterker als een handslag of eed houden, gelyk zy ook by hun contracten en vergelyken niet licht elkander de handen geven of zweren, maar de een reykt den ander den slip van zyn mantel of langen rok toe, en op zulke mantelgrepen worden contracten van veel duizend guldens gesloten.

Manthia, stad en vesting in opper-Calabrien in Napels.

Manto di Punta, is by de Malteesche ridders hun orde-kleed, dat zy ook eertyds op zekere dagen des jaars moesten aandoen. Maar hedendaags is dit gebruik afgegaan, en word het zelve op die tyd maar van den grootmeester, deszelfs schatmeester, vice-cancelier, en zyn andere Ministers gedragen.

Mantua, hertogdom in Lombardyen, dat ten noorden aan het Venetiaansche, ten zuiden aan het Modeneesche, ten westen aan het Milaneesche, en ten oosten aan het Ferraarsche gebied grenst. Het had voormaals als een keyzerlyk ryksleen zyn eigen hertog uit het huis Gonzaga. De laatste hertog Karel IV. wierd, dewyl hy in den laatsten Spaanschen successie-oorlog de Fransche party aangehangen had, den 30. Juny 1708. van den keyzer in den ban en opperban verklaart, en stierf kort daar na te Padua zonder erven, waar op de keyzer tot hier toe het land in bezit heeft gehad, en door een gouverneur regeren laat; maar zyne roerende en allodiale goederen zyn door het raads-collegie van de republiek Venetien, dat uit 40. personen bestond, in 't jaar 1710. den hertog van Guastalla afgevonnist, en den hertog van Lotteringen toe-erkent. Zyn gemalin Suzanna Henriette, een gebore princes van Elbœuf, stierf ook den 19. December 1710. Voor 't overige heeft de gemelde hertog van Guastalla, Antonius Ferdinandus, als de naaste manlyke bloedverwant van het huis Gonzaga, hoop om het gantsche hertogdom Mantua van den keyzer ter leen te bekomen.

Mantua, hoofdstad des hertogdoms van dezen naam, en voortyds de hertoglyke residentie-plaats: zy heeft een sterk kasteel, en word maar van een muur en een groot moeras, dat de Mincio maakt, omringt, waar over 4. bruggen naar de stad gaan. Haar omtrek is 4. Italiaansche mylen, en heeft 8. poorten. Het op een heuvel leggende kasteel is een van de prachtigste in Italien, en de inwoners der stad maken veel zyde stoffen. Daar zyn de zo genaamde 12. Apostel-molens, welke op de brug naar Verona toe staan, en zullen den hertog jaarlyks by na een halve tonne gouds opbrengen. De stad heeft ook een eige citadel, en drie fraaie voorsteden. Anno 1625. heeft hertog Ferdinand daar een Universiteit gesticht, en de Duitsche natie daar by grote privilegien gegeven. In den laatsten Spaanschen oorlog over de erfopvolging heeft de hertog van Mantua altyd de Fransche party gehouden, maar eindelyk hebben de Franschen deze plaats 1707. in February uit hoofde van een gesloten tractaat weêr aan de Keyzerschen afstaan moeten, die ze ook noch bezitten.

Manuaal, handboek tot het daaglyksche gebruik, en worden inzonderheid de daaglyksche rekeningen

en registers alzo genaamt, waar in de gene, welke met rekeningen te doen hebben, alles schryven wat hun voorkomt.

MANUFACTUUR, zo noemt men een plaats daar veel werklieden te vinden zyn, die alle enerly waren vervaardigen, by voorbeeld stoffen, kousfen, hoeden, enz. ook worden diergelyke waren manufacturen genaamt.

MANUPELLO, kleine stad in Abruzzo citra, benevens den titel van een graafschap in 't koningryk Napels.

MANUSCRIPTA, zo worden in zekeren zin alle geleerde schriften genaamt, die niet gedrukt zyn, en meest in voorname bibliotheken bewaart worden.

MAON, PORTO MAHONE, kleine stad benevens een goede haven en de citadel S. Filippo op het eyland Minorca. Deze plaats benevens het gantsche eyland wierd 1708. door de Engelsf.en Holl. vloten onder den Engelschen generaal majoor Stanhope na een kleine tegenweer onder koning Karel III. s'gehoorzaamheid gebracht, en daar op tot een hooftvesting gemaakt. In den Utrechtsen vrede 1713. wierd het eyland, aan de Engelschen overgelaten, waar op noch op 't einde van het zelve jaar koningin Anna, toenmaals regerende, op 't verzoek der kooplieden besloot een jaarmarkt aldaar aan te leggen, en deze plaats tot een Porto Franco of vrye haven te verklaren, welk laatste ook koning George I. in 't jaar 1718. in 't werk gestelt heeft, ook de posten van daar op Marseille en Lion tot Londen zo geschikt heeft, dat men van daar binnen 12. dagen brieven hebben kan.

MAONES, zyn een soort van kleine Turksche schepen, die met weinig of geen stukken beladen worden.

MAQUEDA, stad, benevens den titel van een hertogdom in nieuw-Castilien, 2. mylen van Toledo.

MAQUIGNON, hiet een roskammer, of paarde handelaar.

MAR, graafschap in Noordschotland, 't welk ten oosten aan de Duitsche-zee, ten westen aan Athol, ten noorden aan Buchan en Murray, en ten zuiden aan Mernis en Angus stoot. Het word van de beyde rivieren Athol en Dee bespoelt, en is ten dele onvruchtbaar, en bergachtig.

MARABO, rivier in het Abyssynsche koningryk Tangis in Africa.

MARABOUT, zo noemt men de Afgoden-priesters in Guiné en in het land der Negers in Africa. De Opper-marabout is de eerste persoon naast den koning in 't koningryk Ardra in Guiné, welke zo wel de religie- als staats-zaken beslist.

MARACAIBO, MARECAYA, stad in de provintie la Hacha in Castilia Aurea in zuid-America, aan de kust van het meir Marecaya, van de Spanjaarden Lago de nostra Sennora genoemt, hebbende een voortreflyke haven.

MARAGNON, klein eyland in zuid-America, in een golf, die zich in de noordlyke kust van Brasilien uitstrekt, daar de rivier Miari in de zee valt. Men vind 'er saffraan, peper, balzem, tabak en boomwol, en het heeft veel vermaaklyke boschryke heuvelen. Het hoort de Portugeezen, en heeft een stad van den zelven naam, welke de hoofdstad van de Capitania Maragnan is, leggende in Terra firma tusschen de Capitania Para en Siara. 't Fort S. Louis del Maranham is het gewichtigste fort aldaar.

MARAGNON, XAUXA, grote rivier in zuid-America, die by een meir by Guanuco in Peru ontspringt, en zich in de rivier der Amazonen stort.

MARAMAROS, zie *Marmaros*.

MARANA, MARANELLA, rivier in Campagna di Roma in het pauslyk gebied, welke zich in 2. armen verdeelt, waar van de een in de rivier Teverone, de andere in den Tiber valt.

MARANEN, zie *Marrane*

MARANO, bevestigde stad in Istrien, welke een haven heeft en de Venetianen toekomt.

MARANS, stad in het Fransche landschap Aunis, aan de rivier Seure Niortoise, heeft een slot, en legt in 't moeras, 7. mylen van Rochelle.

MARASCH, hoofdstad van het Beglerbegschap van den zelven naam, in Natolien aan den Eufraat gelegen.

MARATA, klein koningryk in noord-America, niet ver van het koningryk nieuw-Mexico en het Mar Vermejo.

MARATON, stad in Griekenland in de provintie Achajen, aan de golf van Negroponte.

MARAUDE, ALLER A LA MARAUDE, OP DE MARAUDE GAAN, zegt men in Vrankryk van zulke soldaten, die zich heimlyk uit het leger begeven, om het landvolk zonder commande of aanvoerder te plunderen. Wyl nu zulks in 't gemeen van elendige soldaten geschied, zo rekent men alle de genen onder de maraudeurs, die ziek of onbequaam zyn om te dienen.

MARAVEDIS, is een kleine kopere munt in Spanjen, waar van 'er 95. op een Fransche livre gaan.

MARAZ, de hoofdstad van Aladuli in Natolien in Azien.

MARBACH, kleine stad aan den Neckar, daar de Mur zich met de zelve vermengt en een brug daar overlegt, 3. mylen van Heilbrunn in 't hertogdom Wurtemberg.

MARBACH, slot in 't Wurtembergsche op de Alb in Zwaben, 3. uuren van Aurach, daar de hertog een paarde-stoetery heeft.

MARBACH, vlek en amt in Thuringen, de stad Erfurt toekomende.

MARBACH, schoon slot en heerlykheid in Rheinthal in Zwitzerland, niet ver van Rheineck.

MARBURG, zie *Marchpurg*.

MARCA, klein eyland in de golf van Venetien, de republiek Ragusa toekomende.

MARCA D'ANCONA, zie *Ancona*.

MARCA TREVIGIANA zie *Trevisano*.

MARCANA, kleine stad in Dalmatien, benevens een bisdom, dat met dat van Trebigna verenigt is, en onder het aartsbisdom van Ragusa staat.

MARCAYA, zie *Maracaibo*.

MARCENOPOLI, kleine stad in Bulgarien, 17. Ongaarsche mylen van Nicopolis, ten noordwesten, daar de beyde rivieren Urana en Tiza te zamen lopen.

pen, en een myl daar van in de zwarte-zee vallen.

MARCET, keur-Triers fteedje.

MARCH, MARCK, landfchapje in Zwitzerland aan de Lucerner-zee, het canton Schweits toekomende.

MARCHDORFF, kleine ftad in 't bisdom Conftans in Zwaben.

MARCHE, LA MARCHE, kleine ftad in het hertogdom Lotteringen, 8. mylen ten zuidweften van Nancy.

MARCHE, provintie in 't generaal gouvernement Lion, benevens den titel van een graaffchap, grenzende ten weften aan Poitou, ten noorden aan Berry, ten ooften aan Auvergne, en ten zuiden aan Limofin.

MARCHE EN FAMINE, kleine ftad en prevoté in het Luxemburgfche gebied, tegenwoordig den keyzer toekomende.

MARCHENA, kleine ftad in Andaloufien.

MARCHES, oud flot in het hertogdom Savoyen, niet ver van Montmelian.

MARCHFIELD, ftad in Glocefterfhire in Engeland.

MARCHIENNES, kleine ftad en beroemde abdy aan de rivier Scarpe, in Walfch Vlaanderen, welke de Franffchen na den flag by Denain 1712. den Bontgenoten na een dappere tegenweer weder afnamen, en het garnifoen tot krygsgevangen maakten.

MARCHIENNES AU PONT, kleine ftad ter linkehand van de Sambre in 't bisdom Luik.

MARCHOFEST, ftad in Moldavien, aan de rivier Badalach, 12. mylen van Jaffy.

MARCHPURG, lands-vorftelyke ftad in Stiermarken aan de Drau, 9. mylen van Gräts, benevens twe kaftelen, waar van het een de Burg genaamt in de ftad, en het andere Ober-Marchpurg buiten de ftad legt.

MARCH ROUTE, hiet de weg die een leger in 't marfcheren neemt.

MARCHTHAL, een klooster van de Premonftratenfer orde aan de Donau in Zwaben, wiens abt een onmiddelyke ryksftand is.

MARCILIANA, zie *Marfigliana.*

MARCILLAC, MARIELAC, kleine plaats, benevens den titel van een vorftendom in de Franffche provintie Rouergue, den hertog van Rochefaucault toekomende.

MARCIONITEN, ketters onder de Chriftenen, wier hooft Marcion in de 2de eeuw twe Goden, een goeden, die naamlyk het Evangelie ingevoert, en een bozen, die de wet gegeven had, ftelde, zich zelven den titel van Jezus Chriftus gaf, het trouwen verwierp, en de Sakramenten door vrouwen bedienen liet. Hy loogchende dat Chriftus een waarachtig lighaam gehad had, zeggende dat het maar een fchyn geweeft was; hy ftelde twee Chriftuffen, een die reeds verfchenen was, den ander, die noch komen, en de Joden verloffen zou. Hy herhaalde den Doop zo dikwils als iemant in een grove zonde vervallen was, en eigende de zaligheid alleen de ziel toe.

MARCK, zo wierden by de oude Duitfchen de grens-veftingen genoemt, welke in de 7. en 8ste eeuw tegen den inval der Wenden, Avaren en Hunnen tot befcherming der grenzen geboud, met manfchap bezet, en door zekere bevelhebbers, die men Marchiones of marckgraven noemde, verdedigt wierden.

MARCK, zie *March.*

MARCK, ryksgraven tot de Weftphaalfche banck behorende, uit wier huis de graven van Styrum gefproten zyn.

MARCK, MARCH, zie *Moran.*

MARCK, graaffchap in den Weftphaalfchen kreits, 't welk ten noorden aan het bisdom Munfter, ten ooften aan het hertogdom Weftphalen, en ten weften aan het hertogdom Bergen grenft, den koning van Pruiffen toekomende. Het heeft goede weylanden en veel hout, ook vind men 'er goede molefteenen.

MARCK, een gewicht, heeft 16. lood. Een marck is 24 karaat of 36. ducaten, een marck zilver is 16. lood of 8. fpecie ryksdaalders.

MARCK, een munt van velerly foort. Een Mark-Lubfch is een derde van een ryksdaalder (doende een Duitfche ryksdaalder 2. gulden Hollands) of 13. ftuivers, 5. en een derde penning. Een Marck Danske, of Deenfche marck is het 6de deel van een ryksdaalder, maar de Deenfche ryksmark doet 8. ftuyvers 5. penninge. Een marck zilver in Engeland maakt 13. Engelfche fchellingen en 4. pence of ftuiver. Een Schotfche marck is veertiende half Pence of ftuiver. Een Zweedfche marck in zilver doet 6. en een halve ftuiver en 3 penningen, en in koper twee en een halve ftuyver. Een mark te Stettin komt met de Zweedfche zilver-mark over een. In Bremen maakt een enkel markftuk 2. kopftukken, en anderhalf dubbele of 3. enkele maken een ryksdaalder. In Silefien houd de zware marck 32. Keyzers-of Silefier-grofchen, makende 42. en een halve ftuiver; maar de kleine mark heeft 32. witte grofchen, 't welk 27. ftuivers 11. penning bedraagt. Een marck zuiver goud is 96. ryksdaalders of 72. goudgulden, ieder tegen 53. ftuivers gerekent. Een Poolfche marck is een vercierde munt in Pruiffen, die niet in wezen is, waar naar de gemene luiden hun rekeningen richten; zy maakt 20. Poolfche grofchen of 60. fchillingen, of 2derde van een Poolfchen gulden uit.

MARCK BERGEL, zie *Bergel.*

MARCK BIBERT, is een biffchoplyk Wurtsburgs amt in Franckenland, 2. mylen van Neuftad aan de Aifch.

MARCK BRAIT, zie *Breit.*

MARCK BRANDENBURG, zie *Brandenburg.*

MARCK EINERSHEIM, vlek in Frankenland, den graaf van Limpurg toebehorende.

MARCKELSHEIM, kleine ftad, anderhalf myl beneden Breyfach, onder het bisdom van Straatsburg behorende.

MARCKEN-HARED, amt en vlek in de Zweedfche provintie weft-Gothland, 6. mylen van Genothburg.

MARCKGRAAF, is in het Roomfche ryk een vorftelyke waardigheid, die van den keyzer Hendrik den

den Vogelaar haar oorſprong heeft, maar naderhand erflyk gemaakt is, daar het voordezen maar een amt van zeker perſoon was, en zo veel als een mark- of grens- rechter betekende. Hedendaags vind men in 't Roomſche ryk vyf Markgraafſchappen, naamlyk Brandenburg, Meiſſen, Moravien, Luſatien en Baden. Ook voert de Nederlandſche provintie Antwerpen dezen titel. In Vrankryk en Italien heeft men een grote menigte van marquizen of markgraven, die egter naauwlyks by Duitſche en Hollandſche ryke edellieden het kunnen halen.

Marckgraafstad, zie *Olezkow*.

Marckleberg, vlek, een kleine myl van Leipzig, op den weg naar Borna en Altenburg.

Marck-Lissa, kleine ſtad in opper-Luſatien aan de rivier Queis, aan de Sileſiſche grenzen, de heren van Dobſchuts toebehorende.

Marck-Oldendorff, markt of vlek in het ſtift Hildesheim, welk benevens een dorp, dat 'er dicht by legt, tot het amt Hunnesruck behoort.

Marck-Ranstædt, vlek tuſſchen Leipzig en Lutzen, in 't ſtift Merſeburg, en onder het amt Lutzen behorende.

Marck-Rippach, [illegible]-goed in Thuringen, den hertog van Eyſenach toebehorende.

Marcksuhl, fraai marckt-vlek, ſlot, jacht en tuighuis in Thuringen, een myl van Eiſenach aan de Werra, den hertog van Saxen-Eiſenach toebehorende.

Marckt-schepen, hiet men die gene, die daaglyks of weeklyks van een ſtad tot de andere, op de grote rivieren heen en weer varen.

Marcomannen, waren oude volkeren in Duitsland, die eerſt aan den Rhyn gewoont, en naderhand zich in Bohemen neergelaten hebben, ook ten dele in Illyrien haar verblyf hadden.

Mardyck, was in den vorigen oorlog een ſterk fort tuſſchen Duinkerken en Grevelingen in Vlaanderen. De Franſchen hebben het, na dat zy Duinkerken bekomen hebben, laten ſlechten. Maar toen Duinkerken uit hoofde van het Utrechtſche vredenstractaat moeſt geſlecht worden, heeft Vrankryk hier op te Mardyck in 't jaar 1713. en 1714. een haven en vaart aangelegt, en ſterk gefortificeert, waar tegen Engeland hevig proteſteerde, en in de triple Alliantie 1716. tuſſchen Vrankryk, Engeland en Holland geſloten, het zo ver gebracht heeft, dat de fortificatien en ſluizen van deze haven binnen drie maanden zouden geruïneert worden, op dat 'er in dat canaal geen groter ſchepen, als die zes voet breed waren, inlopen konden, en dat 'er op de diſtantie van 21. mylen van Mardyck en Duinkerken nooit weer haven of ſluizen zouden gemaakt worden.

Marechal de Bataille, is een voornaam officier, die den quartiermeeſter de poſten aanwyſt, waar hy het corps de garde van een campement plaatzen moet. Hy overlegt met den veldmaarſchalk, die tegenwoordig is, de marſch van het leger, en ſtelt het zelve in ſlagorde, wanneer zich de gelegenheid daar toe aanbied. Maar deze bediening is om gewichtige oorzaken by de Franſchen meeſt afgeſchaft, en heeft het regiment van de garde alleen een marechal de Bataille, die wel den titel en de gage daar van krygt, maar zelden zyn amt werklyk oeffent.

Marechal de Camp, is zo veel als een generaal majoor, een generaals-perſoon, die den rang onmiddelbaar naaſt den generaal luitenant heeft, en, wanneer de troepen opbreken, benevens den marechal de Logis de orde van de marſchroute van den generaal haalt. Zo dra het leger in 't veld trekt, zo neemt hy de grote wacht, en maakt den commanderenden generaal de geſchapenheid van 't leger bekent. Zomtyds vind men by een leger wel twe veldmaarſchalken, na dat het naamlyk ſterk is, en deze nemen beurtelings hun amt waar. Zy behoren brave, ervaarne en verſtandige luiden te zyn, nademaal hun amt niet alleen op het ſlaan van een leger betrekking heeft, maar men geeft hun ook dikwils het bevel over enige detachementen, en laat hen op zommige plaatzen by belegeringen de attaque voeren.

Marechal des filles de la Reine, is een hofbediende, die voor de logementen en tafel der koninglyke princeſſen zorg draagt.

Marechal de France, is een officier van de Franſche kroon, die in het Franſch *un general né des armées du Roy* genoemt word, dat is een geboren generaal der koninglyke Legers, dewyl naamlyk zyn bediening met zich brengt dat hy het een of 't ander leger commandeert. Zy hebben een ſtaf die met lelien bezaait is, ten teken hunner waardigheid; en behalven den eed, welken zy by het ontfangen van die bediening voor den koning afleggen, zweren zy ook ten dien einde voor het parlement van Parys. Zy zyn ſcheydrechters der geſchillen, die voornaamlyk over de eer onder den adel ontſtaan, en hebben luitenant-maarſchalken onder zich, welke hun byſtaan. De eerſte maarſchalken waren geen generaals over het leger, maar alleen luitenanten der conſtabels van Vrankryk in de koninglyke paardeſtallen, en zyn eerſt onder de regering van koning Filippus Auguſtus generaal-luitenants van het leger geworden. In dien tyd waren 'er niet meer als twee; maar onder Franciſcus I. vier, waar op zy allengsjes menigvuldiger geworden zyn, en daar is geen beſtemt getal. Wanneer men aan zulk een maarſchalk ſchryft, noemt men hem monſeigneur, en de koning van Vrankryk noemt hem couſin.

Marechal de Logis of Quartier-meester, wanneer men van het gantſche leger ſpreekt, beduid het zodanigen officier, die voor den marſch en het campement zorgt, en die alle dag van den generaal verneemt, waar heen het leger marſcheren of zich neerſlaan zal. Hy ordonneert de plaats, en wyſt ze de overige quartiermeeſters van een ieder regiment aan. Hy kieſt een plaats tot het quartier des konings uit, merkt de logementen van de generaals, poſteert de artillery en marketenders op bequame plaatſen; en op den marſch toont hy den generaal de paſſages en naauwe wegen aan. Ieder leger heeft een diergelyken marechal de Logis, en van rechtswegen moet hy niet alleen dapper zyn, maar ook goede kennis van de geography hebben.

Marechal de Logis de Cavallerie, maakt de quartieren voor de officiers en soldaten van zyne compagnie, heeft de rol van de ruiters en hun quartieren, bezoekt de stallen daar hun paarden staan, en vervult weer wat van zadels en andere equipage afgaat. Hy bestelt het corps de garde daar het behoort, en wanneer de compagnie marscheert ryd hy achter na, op dat niemand uit zyn gelederen wyke. ieder compagnie gendarmes heeft twe marechaux de logis; insgelyk ieder compagnie van chevaux-legers of lichte paarden; maar ieder compagnie van de grands-mousquetaires hebben 'er zulke zes. Een marechal de logis d'infanterie verricht by het voet-volk het zelve, wat de eerstgenoemde by de ruitery doet, egter heeft ieder regiment van de infanterie maar een quartiermeester.

Marechaussee, is een gerichtshof der prevots des marechaux, en zyn, behalven die in het paleys te Parys, 180. diergelyke marechaussées in Vrankryk, daar de prevots des marechaux benevens 7. officieren uit het naaste presidiaal niet alleen het proces der rovers en landlopers opmaken, maar ook in enige andere gevallen het vonnis vellen.

Marechia, Ariminus, rivier in Italien, die in het Appenynsche gebergte ontspringt, en zich te Rimini in de golf van Venetien giet.

Marenge, Marvejol, Maruege, kleine Fransche stad in Languedoc, aan de kleine rivier Colange.

Marenge, Merenholtz, vry-heerlyk geslacht in het hertogdom Maagdeburg en Bronswyk, 't welk ook in het Halberstadsche 2. schone goederen bezit.

Maretimo, klein eyland in de middelantsche-zee, niet ver van Sicilien, wegen zyn honing beroemt.

Marevil, stad in Poitou aan de rivier Semaigne in Vrankryk.

Margab, rivier in Perzien in de provintie Corasan, welke zich in de rivier Gehun stort.

Margan, stad in Indiën, op het eyland Salsette, waar van zy de hoofdstad is, en daar de Jezuiten een collegie hebben, waar in zy zich bemoeien om de ongelovigen tot het Christendom te brengen.

Margareth-Sand, sand-banck in de Noord-zee, aan de noord-zyde van de Engelsche provintie Kent.

Margarita, het grootste van de Antillische eylanden Sottovento in zuid-America, 't welk de Hollanders toekomt en onvruchtbaar is: evenwel worden 'er de schoonste paarlen van gants America gevischt. Het word door een canaal, dat 8. mylen breed is, van het vaste land afgescheyden.

Margate, Marguet, zie *Marygate.*

Margersreut, markgraaflyk Bayreuts rent-amt in Franckenland.

Margot, betekent zo veel als Grietje.

Margozza, kleine stad in het graafschap Anghiera in het hertogdom Milaan, aan het kleine meir Margozza.

Marguillier, is een persoon die het opzicht over de kerk heeft, een koster.

Maria de Leuca, stad benevens een voorgebergte van den zelven naam in de Napelsche provintie Terra d'Otranto aan de Jonische-zee.

Mariage, huwlyk.

Mariage de Conscience, noemt men, wanneer twe personen zich tot een echtelyke by-een woning verbinden, de opentlyke ceremonien in den wind slaan, die hun wegens de ongelykheid van hun staat en afkomst of om andere redenen mishagen, en zich daar mee vleyen als of het verzuim van de opentlyke plechtigheden van weinig gewicht zy.

Mariager, een kleine Deensche koopstad, onder het stift Arhus in noord-Jutland behorende, legt in 't Cattegat, en heeft een goede haven.

Maria-Hutzing, is een heilige plaats en capel niet ver van Wenen, daar het keyzerlyke hof dikwils zyn devotie pleegt, en deed de weduwe van keyzer Leopold menigmaal blootvoets walvaarten daar na toe. In de kerk aldaar, die onder klooster-Neuburg behoort, wierden den 23. april 1708. de huwlyksplechtigheden tusschen zyn keyzerlyke majesteit Jozefus in den naam van koning Karel III. van Spanjen, en de princes Elisabeth Christina van Wolffenbuttel voltrokken.

Maria Loreto, word het Paleys genaamt 't welk in het neder quartier van het hertogdom Karinthien op een eyland van de Werd-zee staat, en het huis van Oostenryk toekomt.

Marialva, hoofdplaats van een graafschap van den zelven naam in Portugaal.

Mariana, was voor dezen een bisschoplyke stad op het eyland Corsica, die tegenwoordig geruineert is, zo dat 'er niets als de Dom meer overig is. Het bisdom is naar Bastia verlegt.

Marianes, Sierra Morena, gebergte in Spanje, 't welk zich van 't oosten ten westen, van de rivier Guadarmena tot aan het einde der provintie Estremadura uitstrekt; het deel ten oosten hiet la Navas de Tolosa, en de pas aldaar word Puerto Muradal genaamt.

Marianes, zie *Larrons.*

Mariano, Marliano, kleine stad in het hertogdom Milaan, tusschen de beyde rivieren Sevese en Lambro, wier bezitters zich graven van Mariano schryven.

Marib, stad in 't gelukkig Arabien, in het vorstendom Fartach, aan een meir gelegen.

Maribo, Deensch steedje op het eyland Laland, daar eertyts een schoon nonne-klooster ter eren van de H. Brigitte gesticht is, waar van men tegenwoordig de puinhopen noch maar ziet.

Marice, Turksche stad in Bulgarien aan den Donau.

Marico, bevestigde en volkryke stad op het eyland Tidor, 't welk een van de Molucksche eylanden is, daar zich enige Portugezen hebben neergelaten.

Marie lac, zie *Marcillac.*

Mariemont, zie *Marienburg in Henegouwen.*

Marienberg, bergstad in Meissen, keur-Saxen toekomende, aan de Boheemsche grenzen, 4. myl. van Commothau, en 7. van Dresden.

Marienberg, benediktyner abdy op een berg in Tyrol aan de Eisch.

Marienberg, adelyk nonnen-klooster in het Triersche gebied op den Boppartsberg aan den Rhyn, van de Benediktyner orde.

Marienborn, Luiters adelyk-juffren sticht in het hertogdom Maagdeburg, niet ver van Sommersburg.

Marienborn, residentie van een graaf van Isenburg-Budingen in Wetteravien, is voor dezen een nonne-klooster geweest.

Marienbrunn, voornaam Capuzynen klooster in neder-Oostenryk, tusschen Stein en Crems.

Marienbrunn, zie *Sar.*

Marienburg, kleine stad benevens een slot in de provintie Letten in Lyfland, aan een klein meir, 10. Zweedsche mylen ten oosten van Wolmer, welke de Moscoviters 1702. verovert en verbrand hebben.

Marienburg, zo hiet het slot te Wurtsburg in Franckenland.

Marienburg, waiwoodschap in 't Poolsch Pruissen. De hoofdstad voert den zelven naam, legt aan de rivier Nogat, en heeft een sterk slot, daar de Luiterschen één kerk buiten de stad hebben.

Marienburg, hoofdstad van het Iersche graafschap Queenscounti.

Marienburg, kleine maar sterke stad in Henegouwen, aldus genaamt naar de Ongarsche koningin Maria, een Suster van Karel V. wyl zy het als gouvernante van de Nederlanden op zyn order tusschen twee wateren, 4. mylen van Rocroix in Champagne 1542. heeft laten bouwen. In den oorlog over de Spaansche Successie in 't begin dezer eeuw heben de Hollanders deze plaats ingenomen.

Marienburg, kleine bevestigde stad, berg-slot en heerlykheid in Lotteringen, 7. mylen van Nancy, tusschen de Linder- en Gartet-zee.

Marien-Culm, zie *Culma.*

Mariendale, abdy in 't Luxemburgsche, 2. uren van de stad van dezen naam.

Marien Einsideln, zie *Einsidel.*

Marien Eylanden, 3. onbewoonde en taamlyk grote eylanden in de Noord-zee, 20. mylen ten westen van de Mexicaansche kusten in noord-America.

Marienfeld, zeer ryk en prachtig klooster van de Benediktyner-orde in 't sticht Munster.

Marienfliess, adelyk juffren-sticht in de Priegnits, in de marck-Brandenburg, aan de Stepenits, hoort den koning van Pruissen toe.

Marienfort, of Fort de S. Marie aan den linken oever van de Schelde, 2. mylen beneden Antwerpen in het land van Waas in Oostenryks-Brabant.

Marien-Garten, Luitersch vrouwen-klooster in het vorstendom Calenberg, niet ver van Gottingen, den keurvorst van Hanover toekomende.

Marien Groschen, een zilvre munt in 't Luneburgsche en Bronswyksche, welke 8. goede penningen geld, en waar van 'er 36. een ryksdaalder of 40. stuyvers uitmaken. In het graafschap Lippe is 't ook wel een kopere munt, en maakt een marien-groschen 6. penningen, in het sticht Paderborn 7. in 't Corveysche en Ravensbergsche 12. ligte penningen. De koning van Pruissen heeft ook onlangs begonnen diergelyke dubbele en vierdubbele marien-groschen te munten. Een marien-gulden maakt 20. marien-groschen, of 13. goede-groschen 4. penningen.

Marien-Hulf, een devote plaats en schone kerk een quartier uur van Wenen, buiten de burgpoort gelegen, daar men het mirakuleuse vrouwen- of zo genaamde Passauer-beeld, en een Superior, benevens 9. Barnabiter vaderen vind.

Marienhusen, stad in Liefland, de kroon Polen toekomende.

Marienland, zie *Mariland.*

Marienmunster, een Benediktyner abdy in 't bisdom Paderborn in Westphalen.

Marienrode, een Benediktyner abdy in het sticht Hildesheim, omtrent een halve myl van de stad Hildesheim onder keur-Hanover behorende, word ook anders Baecerode genaamt.

Mariensal, anders Koninginne klooster, een Cisterciense nonne-klooster in de stad Altbrun in Moravien, dicht onder de vesting Spielberg.

Mariensee, Luitersch adelyk juffren-klooster in 't Hannoversche vorstendom Calenberg.

Marienstadt, kleine stad aan het Wener meir in west-Gothland, is door koning Karel XI. ter ere van zyn gemalin geboud.

Marienstern, Morgenstern, Katholyk nonnenklooster en abdy van de Cisterciense-orde in opper-Lusatien, 2. mylen van Bautzen.

Marienthal, Katholyk klooster en nonnen-abdy van de Cisterciense-orde in opper-Lusatien, 1. myl van Zittau.

Marienthal, Luitersch klooster en abdy niet ver van de stad Helmstädt in 't Bronswyksche. Een Professor in de Theology uit Helmstädt is 'er altyd abt van.

Marienthal, zie *Mergentheim.*

Marientraut, slot in de neder-Palts, een myl van Spier.

Marienwalde, voordeze een klooster, nu een vlek en amt in de nieuwe-marck-Brandenburg.

Marienwater, zie *Goch.*

Marienwerder, stad en slot in het landschap Hockerland in 't Brandenburgs-Pruissen, aan de Pomerelsche grenzen en aan de Weichsel, 24. mylen van Koningsberg.

Marienwerder, adelyk juffren-klooster, een half myl van Hannover by Stockem.

Marienzell, klooster in opper-Stiermarken aan de Oostenrykische grenzen, waar na toe een beroemde bedevaart is.

Marienzell, beroemt klooster en vlek in Zwaben, niet ver von Rothweil.

Marienzell, Cisterciense klooster in Beyeren, aan

aan de Boheemsche grenzen by het slot Preimberg.

Marigalante, een van de Antillische eylanden Barlovento in noord-America. Het is zeer vruchtbaar, ziet van buiten als een boschje uit, en word zedert 1648. van de Franschen bezeten, die 'er een vesting op geboud hebben.

Marignano, Merignano, kleine stad aan de rivier Lambro in het Milaneesche gebied, welke den titel van een markgraafschap voert, waar van bezitter is de Marquis de Medici.

Maryland, landschap in Canada in noord-America, 't welk ten zuiden Virginien, ten noorden nieuw-Yorck, en ten oosten de Noord-zee tot grenzen heeft. Het hoort de Engelschen toe, is vruchtbaar, en de grootste handel valt in tabak.

Marine, groot Fransch vlek en slot op het eyland van Vrankryk, in het Fransche landschapje Vexin, niet ver van de kleine rivier Viosne.

Marine, hiet de scheep- of zee-vaart, de zeekunst, het gezamentlyke zee-volk, en in 't gemeen alle zee-zaken.

Marinen-Gelder, is een bepaalde zomme gelds, die in de koninglyke Pruissische landen voormaals van de nieuwe amptenaars aan het Marine-collegie te Emden, maar nu aan de bedienings-kas te Berlyn betaalt moet worden.

Maringues, stad in de Fransche provintie neder-Auvergne, daar zich de rivier Murge met de Allier verenigt; hebbende aan de laatste rivier een haven, die tot den koophandel welgelegen is. Zy hoort den hertog van Bouillon toe.

Marinier, is een officier, welke over de toerusting der schepen gestelt is. De mariniers zyn de volgende: de schipper, de bootsman, de stuurman, de bosseman, de opper-scheeps-timmerman, de opper-zeylmaker, enz. Zomtyds worden de matrozen of bootsknechten Mariniers genoemt, verders hieten die gene zo, die de grote vaartuigen op de rivieren trekken.

Marino, vlek in 't hertogdom Milaan, 5. mylen van de stad Milaan.

Marino, kleine stad, 3. Duitsche mylen van Romen, in den kerkelyken staat, welke benevens haar gebied den vorst Colonna toebehoort.

Mario, berg aan den Tiber, dicht by Romen, waar op schone wynbergen staan.

Mariquites, wilde natie in zuid-America in Brasilien tusschen Pernambuco en Bahia de todos los Santos wonende.

Marisnic, streek lands in het koningryk Andalousien, welke zich van Palacios tot aan Lebrixa uitstrekt, en vol moerassen is.

Marissfeld, schoon slot in het vorstelyk graafschap Henneberg, 2. uren van Meiningen, komt de heren Marschal toe.

Maritimo, klein eyland in de middelantsche-zee, niet ver van de Siciliaansche kusten, ten westen.

Mariza, grote rivier in Romanien, in Europeesch Turkyen, welke in het Macedonisch gebergte ontspringt, en zich in den Archipel stort.

Marizan, gebergte in 't koningryk Fez in Africa, 't welk zeer hoog en koud is, en van volkeren, Bercberes genaamt, bewoont word.

Markasiew, stad in Engeland in de provintie Cornwall.

Markatha, stad in Ehiopien, aan een grote rivier, die zich by de stad Ilak in den Nyl stort. Zy is klein maar volkryk.

Market-Jew, kleine stad aan 't west einde van Engeland, in de provintie Cornwall.

Marketrasin, stad in Engeland, in het graafschap Lincoln, by den oorsprong van de rivier Ankam.

Markirch, stad in opper-Elsas, in Loberthal, aan de Lotteringsche grenzen.

Markowiz, Makowiz, sterk slot en pas tegen Polen, in het Ongaarsche graafschap Zips, een uur van Bartenfeld.

Marle, kleine stad aan de rivier Serre in Tierache in Picardyen.

Marleborough, Marleberg, Marlebridge, of Marlinsborough, stad in Engeland in de provintie Wilt, aan de kleine rivier Kennet, benevens een graafschap van den zelven naam, waar naar de Engelsche hertog van Marlebourg den titel gevoert heeft, die wegens zyn onvergelykelyke krygsdiensten van den keyzer tot den Ryks vorstenstand verheven wierd, en met de heerlykheid Mindelheim in Zwaben onder den titel van een vorstendom in 't jaar 1705. beleend is; maar by de grote verandering der staatsdienaren in Engeland in 't jaar 1711. van alle zyne ampten berooft wierd. Na de dood van koningin Anna wierd hy weer in al zyn vorige waardigheden herstelt, en 1714. heeft hy uit kracht van het Badensche vredenstractaat het vorstendom Mindelheim weer aan keur-Beyeren afgestaan. Zyn naam was John Churchil, geboren 1648. en stierf den 27. Juny 1722. zonder manlyke erven. Zyn nagelate weduwe is Zara, jongste dochter van den ridder Richard Jennings in het graafschap Herford, en zyn dochter Henriette, door haar huwlyk gravin van Godolphin, heeft den titel als hertogin van Marleborough aangenomen. De gemelde stad heeft in de 13de eeuw de eer gehad dat de grote vergadering der Ryks-standen daar gehouden is, waar in de zwevende geschillen tusschen koning Hendrik III. en den adel door een Parlements-besluit uit den weg geruimt zyn, 't geen noch Statutum de Marlborough hiet, en een aanzienlyk stuk der Engelsche Rechtsgeleertheid, voornaamlyk in zaken die de geestlykheid betreffen, uitmaakt.

Marliano, zie *Mariano*.

Marloco, stad in Engeland, in het graafschap Buckingham.

Marlofstein, een bisschoplyk Bambergs amt in Franckenland.

Marlow, kleine stad en amt in 't hertogdom Mecklenburg.

Marlow, stad in de provintie Barck in Engeland.

Marly, lustslot van den koning van Vrankryk, 4. mylen van Parys, daar Lodewyk XIV. de meeste staatsvergaderingen hielt, en daar hy niemand als zyn Raden gehoor gaf.

Marly, nieuw aangelegt lusthuis van den Czaar, niet ver van Petersburg, daar schone fonteinen te zien zyn.

Marmande, stad in Vrankryk in het landschap Agenois by de Garonne.

Marmarique, landschap in 't koningryk Barca in Africa.

Marmaros, Maramaros, graafschap of gespanschap in opper-Ongaryen, aan de Poolsche grenzen, wiens opper-Gespan of Comes onder de standen van Zevenbergen zitting en stem heeft.

Marmirolo, schoon lust-slot in het hertogdom Mantua, niet ver van de stad Mantua, waar in 280. vertrekken zyn.

Marmora, mare di Marmora, Propontis, is een zee-boezem van de Middelantsche zee, tusschen Romanien in Europa en Natolien in Azien, zy word door de zee-engte der Dardanellen met den Archipel, en door de zee-engte by Constantinopel met de zwarte-zee verenigt.

Marmora, een beroemt roofnest benevens een haven in 't Afrikaansche koningryk Fez aan de zee di Marmora, welke plaats in 't jaar 1681. den Spanjaarden door de Moren afgenomen wierd, en tegenwoordig onder den gouverneur van Salée behoort. In de haven kunnen wegens de menigvuldige zandbanken maar lichte en uitgeloste vaartuigen in lopen. De vlakte van Marmora is een zo effen land, als of het door de kunst zo toebereyd was, en strekt zich 5. mylen in de lengte en over de 20. in de breedte uit.

Marmora, de eylanden van Marmora zyn 4. eylanden in de zee van Marmora, waar naar ze zo genoemt zyn, naamlyk Marmora, Avezia, Contalli en Gadaro. Marmora is het grootste van allen, en deszelfs hoofdstad voert denzelven naam. Andere tellen 'er 5, en noemen ze Marmora, Basciaſiman, Echnich, Baglia en Imaral. Derzelver grond is zo goed, dat zy byna gants Constantinopolen voor een redelyken prys met wyn voorzien kunnen.

Marne, grote rivier in Champagne, by Langres ontspringende, en zich boven Parys in de Seine stortende.

Maro, kleine stad aan de Genueesche kusten in het dal Maro, die als een markgraafschap tot het vorstendom Oneglia, en den hertog van Savoyen toebehoort.

Marocco, koningryk in Barbaryen in Africa, en een deel van oud Mauritanien, 't welk ten noorden aan het koningryk Fez, ten oosten aan Segelmesse en Durha, ten zuiden aan Thesset en ten westen aan de Atlantische-zee grenst. Deszelfs zeven provintien zyn Ducala, Hea, Susa, Guzula, Marocco, Hascora en Tedles. Het is ryk van was, amandelen, koper en kamëlen, maar anders zeer dor, vol bergen en zand, en brengt daarom weinig koorn voort. De inwoners zyn Mahometanen, en hunnen koning als slaven onderdaan; ook houden 'er zich veel Joden onder hen op, die grote schattingen betalen moeten. Daar zyn in dat land ook veel Arabieren, die heen en weer zwerven, onder tenten wonen, en zich in zommige classen verdelen, waar van ieder een eigen opperhooft, benevens een Mahometaans priester heeft; edoch moeten zy van hun 15. jaar af den keyzer van Marocco jaarlyks den tienden penning van hun vermogen geven. De koning, die zich in 't gemeen keyzer laat noemen, heerscht teffens over Fez, Tafilet, Sus, Tetuan, Darha, Tremesen en Segelmesse, 't welk de gantsche landstreek is, dien de Romeynen Mauritania Tingitana genoemt hebben. Hy geeft voor dat hy in rechte linie van Mahomet afstamt, waarom hy zich Cherif of Xeriph van Mahomet noemt. Daar is geen potentaat in de wereld, aan wien zo wel uit vrees der gruwlyke straffen, als ook uit bygelovigheid van zyn bedienden en onderdanen zo grote gehoorzaamheid bewezen word, zynde de tegenwoordige genaamt Muley Abdalah.

Marocco, hoofdstad van de provintie van den zelven naam, aan de rivier Nisis, is hedendaags niet meer in 't vorige aanzien, maar zeer geruïneert, voornaamlyk door een aardbeving, in sept. 1719. voorgevallen.

Maroilles, abdy in Henegouwen, een uur van Landrecy.

Marolfstein, zie *Marlofstein.*

Maroniten, zyn Christenen in de Levant, die een byzondere gezintheid uitmaken, zynde hun Godsdienst uit de Roomsche en Griekſche te zamen gestelt. Zy bewonen in Syrien den berg Libanon, hebben hun Patriarchen, gelyk ook hunne aartsbisschoppen en priesters; evenwel zyn zy zo arm, dat de priesters en de meeste bisschoppen van den arbeyd hunner handen leven moeten. Zy hebben zich ook verscheide maal met de Roomsche-kerk verenigt, en paus Gregorius de XIII. heeft te Rome een Collegie gesticht, waar in de jonge Maroniten van de Jezuïten geinformeert, en naderhand weer naar huis gezonden worden.

Maros, Marosch, een grote rivier in Ongaryen, de in 't Carpatisch-gebergte in Zevenbergen ontspringt, en zich tegen over Segedin in de Theisse giet.

Marostica, Morostica, vesting in Vicentino in 't Venetiaansche gebied. Daar zyn 2. kastelen, en de stad is met redelyke sterke muren voorzien.

Marpach, vlek in neder-Oostenryk, niet ver van Ips.

Marpach, zie *Marbach.*

Marpurg, hoofdstad van een vorstendom aan de Lohne in opper-Hessen, benevens een sterk slot en Universiteit, die 1526. gesticht is, den landgraaf van Hessen-Cassel toebehorende, 9. mylen van Cassel, en even zo veel van Frankfort aan den Main. Hier is de beroemde kerk van de H. Elizabeth, en daar by het huis van de Duitsche orde, waar in een Duitsch-heer en land-commandeur woont.

Marquartstein, een slot aan de rivier Acha in opper-Beyeren, in 't rent-amt Munchen.

Marque, rivier in Walsch-Vlaanderen, aan de grenzen van Artois ontspringende, en boven Ryssel in de Deule vallende.

Marquetenters, zyn kramers die het leger of andere soldaten volgen, en levens-middelen mee voeren, om de zelve aan het krygsvolk te verkopen,

pen, of die wegen de zelve oorzaak by de garnizoenen zyn.

Marouette, een abdy omtrent Ryssel in Vlaanderen.

Marquis, is in Vrankryk de titel van een heer, die een aanzienlyk gebied bezit, 't welk door een koninglyke bul tot een marquisaat of markgraafschap verheven is. In Engeland hebben de marquisen hun rang onmiddelyk na de hertogen, en alzo voor de graven; maar in Vrankryk na de graven. Doch de verstandige Franschen maaken zelfs onderscheyd tusschen een Duits markgraafschap en een Fransch marquisaat, en noemen darom de Duitsche markgraven nooit les Marquis, maar les Marggraves.

Marr, zie *Mar.*

Marrane, is een schimpnaam dien men den Spanjaarden geest, welke verdacht zyn van Joden of Mahometanen voortgesproten te zyn.

Marravedis, zie *Maravedis*

Marris, provintie in noord-Schotland, benevens den titel van een graafschap.

Marro, Metauro, rivier in Calabria oltra in Napels, die in 't Appennynsche gebergte ontspringt, en zich in de Toscaansche-zee stort.

Mars, was by de oude heydenen de zo genaamde krygs-God, word in de couranten zelfs dikwils voor den oorlog gehouden.

Mars, Mast-Korf, is een ronde gallery, dat rond om de mast gaat, dienende door hulp van de hooft touwen die daar over gespant staan, om den mast te bevestigen, en ook voor de mast-klimmers, die daar op gemaklyk naar boven kunnen komen om haar werk te doen en de zeylen te regeren, ten welken einde enige repen ladders gewys dwars daar over geslagen zyn. Op de grote schepen heeft men 'er vyf, te weten de grote-mars, de boven-mars, de Focken-mars, de voor-mars, en de blinde-mars. Op de boven-mars houd een matroos alle uren schildwacht, om in volle zee naar het land of naar vyandlyke schepen om te zien.

Mars-zeyl, is het zeyl 't welk aan de grote steng van den middelsten mast gevoerd word. Het voor-mars-zeyl voert men aan de focke-steng; maar het touw, waar door men dit zeyl ophyst en neerlaat, hiet voor-mars-zeyls val.

Mars-zeyls-val, is het touw, waar mee de mars-zeyls-ree opgehyst en neergelaten word.

Marsal, vlek aan de rivier Seille in Lotteringen, 5. myleu van Nancy, 't welk zo wel wegen de moeras als de aangelegde werken zeer sterk is, en de kroon Vrankryk toekomt.

Marsala, een rivier, en ook een bevestigde en volkryke stad in Val di Mazara in Sicilien, op de westlyke kust.

Marsalquivir, Mazarquivir, vesting, benevens een haven aan de Africaansche-zee, aan de kust van Barbaryen, by de stad Oran, hoorde voor deze de kroon Spanjen toe, maar wierd 1708. van de Algerinen verovert, en het garnisoen van 1600. Christenen tot slaven gemaakt.

Marsan, klein landschap in de provintie les Landes in Gascogne, de vorstelyke Lotteringsche linie van Armagnac toekomende.

Marsch, is een order die het leger houd in het voorttrekken van de eene plaats naar de andere, en bestaat meest in drie linien, nademaal het voetvolk de voorhoede, de artillery en bagagie het middelste deel of Corps de Bataille uitmaakt, en de ruitery de achterhoede heeft.

Marsch, generale marsch, is een soort van trommelslag, die het eerst geslagen word, wanneer 'er een marsch of andere verzameling van het krygsvolk geschied, en betekent zo veel als dat zich de zoldaten moeten vaardig maken. Een half uur daar na word de vergadering geslagen, en kort daar op de marsch.

Marsch blazen is het teken 't welk de veld trompetters geven als het leger zal opbreken.

Marschalk, dit woord komt noch van de oude Duitsche spraak af, en beduid een stalmeester, stalamtenaar; naderhand is het tot een eer-titel ook tot een adelyk geslacht-woord geworden, en word zo wel by civile als krygs-bedieningen gebruikt, heeft ook menigerly neven-titels gekregen, als aarts-marschalk, erf-marschalk in 't Roomsche ryk en deszelfs vorstendommen. Aan 't hof heeft men opper-marschalken, hof- huis- reys- en fouriermarschalken. In den oorlog veld-marschalken, enz.

Marschalk, opperste maarschalk des groot-hertogdoms Litthauen. Zie *Croons-Groot-Marschalk in Polen.*

Marschland, zie *Maschland.*

Marschlande, een Moerassig landschap in Engeland in de provintie Norfolck aan de rivier Ouse, 't welk schone weylanden heeft; maar de overstromingen van de zee zeer onderworpen is.

Marsch-route, zie *March route.*

Marsdiep, zee-engte tusschen Tessel en Noord-Holland, door de welke men uit de Duitsche-zee in de Zuider-zee komt.

Marseille, grote en schone koopstad in Vrankryk aan de kust van Provence, benevens een zekere haven, die met twee citadellen voorzien is, en een bisschop, onder het aartsbisdom van Arles behorende. Zy word in 4. quartieren verdeelt, waar van ieder zyn eigen hooftman en enige amtenaren, ook een byzondere hooftkerk heeft. Zy is van vele schattingen, en inzonderheid van den Ban en Arrier-Ban bevreyd, en heeft een gants andere regering als Provence. De omleggende landstreek is vruchtbaar en vermaaklyk, daar de burgers veel duizent lusthuizen hebben, die zy Bastides noemen. Hier leggen de Fransche galeyen, en daar is een schoon tuighuis, waar in zy geboud worden. De stad wierd 1720. en 1721. door een gruwlyke pest aangetast, en de meeste inwoners daar door weggerukt.

Marsico Nuovo, kleine stad in Napels in Principato Citra benevens een bisdom, onder het aartsbisdom van Salerno behorende.

Marsico Vecchio, kleine stad in Basilicata, aan de rivier Acri in Napels.

Marsigli, graaflyke familie in 't Boloneesche gebied, waar uit de beroemde graaf Aloysius Ferdinandus Marsigli gesproten is, een geleert heer, en

en een lid van de koninglyke Societeit in Engeland. In den vorigen Turkschen oorlog was hy keyzerlyk generaal-veld-marschalk, en heeft na den Carlowitschen vrede de grensscheyding in namen des keyzers met de Turksche ministers verhandelt en afgedaan. Maar hy raakte naderhand door al te schielyke overgaaf van de vesting Brisach met schande uit den keyzerlyken dienst, en wierd 1708. generaal luitenant over de pauslyke troepen in Italien; maar na dat dezelve kort daar op afgedankt wierden, is'er een gerucht geweest dat hy van den paus een ryke abdy in Italien gekregen heeft. In 't jaar 1715. raakte hy met den pauslyken gouverneur van Ancona den heer Stampa over hoop, en daar over in 's pauffen ongenade, wierd ook naar Bologne gebannen, daar hy naderhand een geleert genoodschap heeft opgerecht.

MARSIGLIANA, MARCILIANA, is een middelmatig Venetiaans schip, 't welk in de golf van Venetien en op de Dalmatische en Epirische kusten gebruikt word. Het heeft een groot vierkant voorkasteel, hebbende de grootste Marsigliana vier masten, maar de kleine geen achter-mast. De lading is omtrent 14. of 15000. centner, en den naam heeft het daar van, dewyl het 't beeld van St. Marcus voert.

MARSILLA, een plaats op 't eyland Madera, die de Franschen 1708. plunderden.

MARSILLAN, kleine stad in neder-Languedoc in het bisdom van Agde, daar de rivier Leyraut in de Middelantsche-zee valt.

MARSONOWITS, groot eyland in de Moscovische-zee, onder de provintie Dwina behorende.

MARSTETTEN, slot, vlek en heerlykheid in Zwaben, by de rivier Iler, niet ver van Memmingen, den graaf van Konigseck toekomende.

MARSTRAND, zie *Mastrand.*

MARSWINSHOLM, zie *Marwinsholm.*

MARTA, hoofdstad van 't kleine koningryk van den zelven naam in het landschap Malabar op het half eyland van Indien, aan deeszyde de Ganges in Azien.

MARTABAN, koningryk in het half eyland van Indien, aan de overzyde van de Ganges in Azien, benevens een stad van den zelven naam, welke een goede haven heeft. Het hoort tot het koningryk Pegu.

MARTABAN, de golf van Martaban of Pegu is een deel van de golf van Bengale, aan den mond van de rivier Pegu, tusschen de kusten van Pegu en Martaban in Azien.

MARTALOSEN, zyn enige luiden in Albanien, Croatien, en Dalmatien, die wel het Christendom belyden, maar zich evenwel met de Morlaquen en ander boos gespuis op roven en plunderen leggen, en heimlyk op de Christen-kinderen passen, om dezelve aan de Turken te verkopen. Zy verstaan allerly taale, en verkleden zich in allerhanden drachten.

MARTANA, klein eyland in het meir van Bolsena in Italien, aan de grenzen van den kerkelyken staat en des hertogdoms Castro, waar op maar een kerk staat.

MARTAVANES, zyn grote aarde potten, als zwart gevernist porcelyn uitziende, en worden in 't koningryk Martaban in Siam gemaakt, daar zich 't water, wyn, oly, en andere vochten wel in houden, warom zy door geheel oosten hoog geschat worden.

MARTEGRES, stad benevens een zee-haven in Provence in Vrankryk.

MARTEL, voorgebergte op het eyland Corsica, dat zich in 't Ligustische-meir uitstrekt.

MARTELAREN, zyn de gene die Christus belyden, en zich daar over hebben laten martelen en ter dood brengen; ook daarom in de Roomsche kerk als heiligen en beschermers geëert en aangeroepen worden.

MARTELAREN (POLITIEKE), zyn die gene, welke om wereldlyke heerschappy en deszelfs belang goed en leven voor hun opperheer wagen, gelyk den Napelschen graaf Don Carlo Sangro overgekomen is, welken de hertog van Anjou in 't jaar 1702. door den beul opentlyk te Napels heeft doen onthoofden, wyl hy de Oostenrykische party niet wilde verlaten.

MARTIALISCH, dapper, manhaftig, op zoldaten wyze.

MARTIGUES, stad in Provence, benevens den titel van een vorstendom, den hertog van Vendome toekomende. De grote zee waar aan zy legt word la Mer du Martigues genoemt, uit welke men door een vaart in de Middelantsche-zee komen kan.

MARTINACH, stad benevens een berg-slot in 't Walliser land aan de Rhone in Zwitzerland.

MARTIN CAPILLARTIN, voorgebergte op de kusten van het Spaansche koningryk Valentia.

MARTINIQUE, MATANINO, een van de Antillische eylanden Barlovento in America, daar zich de Franschen zedert 1635. nedergezet en zo uitgebreyd hebben, dat het tegenwoordig het volkrykste van alle Antillische eylanden is, evenwel bezitten de Caraiben noch het Oostelyke deel. Het heeft 45. mylen in den omtrek, is ryk van tabak, zuiker, kaneel en boomwol, en wierd 1693. van de Engelschen zeer geruineert. Anno 1717. stonden de inwoners van dit eyland tegen den Franschen gouverneur op, plakten hem met zyn volk op een schip, en zonden hem naar Vrankryk. De oorzaak was, wyl hy de Engelschen verboden had levensmiddelen op het eyland te brengen, en daar door een duurte veroorzaakte.

MARTINITS, oude voorname graaflyke familie in Bohemen, die altyd grote eer-amten aan 't keyzerlyke hof bezeten heeft.

MARTINOW, stad in het waiwoodschap Russien in Polen.

MARTINSBURG, zo noemt men het keurvorstelyke residentie-slot te Ments.

MARTINSTEIN, steedje beneden aan een hogen berg aan den Hondsrug, by Monsingen, aan de rivier Nahe.

MARTINSWAND, zie *Zirle.*

MARTORANO, kleine en tamelyk woeste stad in Calabria citra in Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Cosenza behorende.

Martyrologium, is een boek, waar in de gedachteniſſen der H. Martelaars op ieder dag aangetekent ſtaan.

Marvaon, of Marvan, kleine plaats in de provintie Alentejo in Portugaal, aan de grenzen van het Spaanſche Eſtremadura, tuſſchen Valencia d'Alcantara en Portalegre, welke 1705. door de bondgenoten gebombardeert wierd.

Marveil, abdy de Auguſtyner Munniken omtrent Arras in de Ooſtenrykſche Nederlanden.

Marvejols, ſtad in de Franſche provintie Gevaudan in Languedoc, ſtont 1721. veel van de peſt uit.

Marville, kleine ſtad in Luxemburgſche gebied, ten dele de kroon Vrankryk, ten dele den hertog van Lotteringen toekomende.

Marvisia, zie *Almiſſa*.

Marwin, grote rivier in zuid-America in Braſilien.

Marwinsholm, ſchoon ſlot in Schonen, een half myl van Yſtad, hoort de Konigsmarkſche erven toe.

Marxburg, zie *Braubach*.

Marxhausen, een van de 4. grote gaſthuizen in Heſſen, een uur van Naumburg, waar in over de 400. gebreklyke vrouwsperſonen gepleegt worden.

Marygate, Margate, Marguet, is een rede voor de ſchepen op de Teems, die uit Holland naar Engeland komen, en is zeer bequaam om te landen.

Marza, klein land en hertogdom in Napels, in de provintie Abruzzo olteriore.

Marzera, zie *Agoſta*.

Masagan, veſting in 't koningryk Marocco in Africa, de Portugezen toekomende.

Masaia, een altyd brandende berg in de provintie Nicaragua in noord-America.

Masalles reges, ſtad in de Portugeeſche Capitania Rio Grande in Brazilien, wiens inwoners ſterk met vee en zuiker handelen.

Masanares, zie *Mançanares*.

Masanderan, landſchap benevens een hoofdſtad van den zelven naam in Perzien aan de Caſpiſchezee, 't welk veel moeraſſen en ongediert, gelyk ook een ongezonde lucht heeft.

Masax, zie *Monſax*.

Masbach, zie *Maſpach*.

Masbata, een van de Philippynſche eylanden by Azien, de Spanjaarden toekomende.

Masbothæi, zal een gezintheid zo wel onder de Joden als Chriſtenen in de eerſte kerk geweeſt zyn, die van Simon den Tovenaar afſtamde, en de Godlyke voorzienigheid, benevens de onſterfIykheid der zielen loogchende.

Mascalat, koningryk en ſtad in Gelukkig Arabien in Azien.

Mascate, een ſouverein vorſtendom en ſtad in Gelukkig Arabien, aan den zee-boezem van Balſora, 't welk klein, maar de vruchtbaarſte provintie des gantſchen lands is. Haar voort heeft de ſchoonſte parel van de gantſche wereld, niet om haar grootte, want zy weegt maar 12. caraat, maar dewyl zy zo klaar is dat men 'er byna door zien kan. De ſtad Maſcate heeft een haven, hoorde voor dezen de Portugiezen toe, maar zy zyn 'er van de Arabieren weer uitgedreven.

Maschland, Marschland, hiet men in 't gemeen in neder-Saxen al het vette en ingedykte land aan de Elf; maar inzonderheid worden de 4. landen Tollenſpiecker, oude Gamme, nieuwe Gamme en Korſchlaak, welke de ſteden Lubeck en Hamburg in 't gemeen bezitten, en onder het amt Bergerdorf behoren, werdende door de Elf van het Luneburgſche afgezondert, met dezen naam genoemt. Zy zyn omtrent het jaar 1420. van Frederik den IV. hertog van Luneburg, aan deze ſteden erflyk en in eigendom gegeven. In tegendeel beduid Geeſt een land dat een vaſten grond heeft, en niet aan de Elf legt.

Mascon, Macon, ſtad in het landſchap Maſconois, in het hertogdom Burgundien aan de Saone, waar over eene ſtene brug legt. Zy heeft een Bailuagie en een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Lion ſtaande. De wyn die hier waſt is de beſte van de Burgundiſche.

Masculit, is een Indiaanſche ſloep, wiens boord met een ſoort van lang gras bekleed is, zynde de reten met mos van bomen geſtopt.

Masetrase, gebergte in Africa in het koningryk Fez.

Mascube, ſtad in de Franſche provintie Gaſcogne, in het graafſchap Aſtarac.

Maseyck, kleine beveſtigde ſtad in het graafſchap Loots in 't ſtift Luik, ter linke hand van de Maas, 5. mylen van Maſtricht.

Masfa, koningryk en ſtad in 't Gelukkig Arabien, in Azien.

Masfeld, ſlot en amt in 't Hennebergſche gebied, den hertog van Saxen-Meinungen toekomende, ter linke hand van de Werra, een klein uur van de ſtad Meinungen. Het was in den 30. jarigen oorlog een beroemde veſting, maar derzelver buitenwerken zyn zedert 1682. meeſt geſlecht. Het ſlot evenwel is noch in goeden ſtaat.

Masham, ſtad in Yorckshire in Engeland.

Masi, Mazi, kleine beveſtigde plaats in 't Poleſynſche gebied aan de Adige, de Venetianen toekomende.

Masiers, beveſtigde ſtad in het landſchap Rhetelois in Champagne.

Masiner Bad, zie *Maſner-Thal*.

Maslaw, zie *Maſſel*.

Maslipatan, ſtad in 't koningryk Golconda, aan de kuſt van de Indiaanſche-zee, aan dees zyde van de golf van Bengale in Azien.

Masner Thal, een ſtreek lands in Valtelino in Zwitzerland, waar door de rivier Maſena loopt, die daar na in de Adda valt. Een half uur van het vlek S. Martyn in dit dal legt het beroemde Maſiner-bad.

Masolen, word de land militie in Croatien genaamt, welke by een algemeen opontbod ten tyde van een inval der Turken tot tegenweer gebruikt word. Zy krygt in plaats van ſoldy een ſtuk lands dat

dat zy bouwen moet. Deze ſoldaten hebben hun waiwoden en officiers, die een maandelyke bezolding krygen.

Masorethen, zyn een ſoort van Letterzifters by de Joden, die den grond-text der H. Schriftuur onderzoeken, en zich bemoeien om de zelve onvervalſcht te houden.

Masovien, Masuren, landſchap in Polen, 't welk ten noorden aan Pruiſſen, ten weſten aan Cujavien en groot-Polen, ten zuiden aan klein-Polen, en ten ooſten aan Litthauen grenſt. 't Is zeer vruchtbaar aan koorn, en beſtaat uit drie waiwoodſchappen, welke zyn Czersko of het hertogdom Maſovien, Bielsko of Podlachien en Ploczko.

Maspach, kleine ſtad in het ſtift Wurtsburg in Franckenland, 4. uren van Schweinfurt, is anno 1723. gruwlyk door een brand beſchadigt.

Masque, een larve of mom-aangeſicht, ook de verkleding in een vremde en ongewoone kleding, gelyk by Vaſtenavonds-tyden de gewoonte is. Ook beduid dit woord liſt, bedrog, en geveinſtheid.

Masquerade, is een verkleding en vermomming van zekere perſonen, welke om vrolyk te wezen by elkander gekomen zyn, en geheel iets anders willen verbeelden als zy in der daad zyn. Diergelyke maſqueraden worden aan voorname hoven gemeenlyk by plechtigheden, ballen, aſſembleen, en ſledevaarten by de hand genomen.

Massa, hertogdom in Italien, 't welk het ooſtlyke deel van het landſchap Lunegiana in Toſcanen is, en benevens het vorſtendom Carrara een prins uit het huis Cibo toebehoort. Het legt tuſſchen de republiek Lucca en het gebied van Zarzane en Piſa, is een ryksleen, maar ſtaat onder de beſcherming van de kroon Spanjen. De hoofdſtad hiet Maſſa di Carrara, en legt aan de rivier Frigido niet ver van de zee. Dit land is eigentlyk het ſouvereine marquiſaat Maleſpina, 't welk het geſlacht Maleſpina voorheen bezeten heeft. De tegenwoordige hertog van Maſſa en vorſt van Carrara Alderanus is in 't jaar 1690. geboren, en zyn overleden broeder Alberick III. in November 1715. opgevolgt in de regering. Zyn gemalin is een dochter van Alfonſus graaf van Novellara.

Massa, kleine ſtad in het Sienneeſche gebied, in het Florentynſche op een heuvel. Zy heeft een bisdom, onder het aartsbisdom van Siena behorende.

Massa di Sorrento, ſtad in Principato citra aan Capo della Minerva in Napels. Zy heeft den titel van een vorſtendom, en een bisdom onder den aartsbiſſchop van Sorrento behorende.

Massa Olivieri, voorgebergte op de ooſtlyke kuſt van Sicilien in Val di Noto.

Massacoye, eyland in Africa, 't welk de rivier Rio das Palmas niet ver van zyn mond maakt, en dat met rotzen voorzien is.

Massacre, een bloedbad, of gruwlyke ombrenging van menſchen, daar van komt maſſacreren, neerſabelen, wredelyk om hals brengen.

Massafra, kleine, maar ſterke ſtad in Napels, in het landſchap Otranto.

Massaglia, Massalia, kleine ſtad in het Milaneeſche landſchap Como. Zy legt beneden Lago di Lecco, aan de grenzen van het gebied van Milaan.

Massalianen, Euchiten, Enthusiasten, waren ketters in de vierde eeuw, en leerden dat het gebed volſtaan kon, al deed men geen goede werken, meenden de Drie-eenheid te kunnen zien, beeldden zich in dat de H. Geeſt by hun ordening zichtbaar nederdaalde, enz.

Massau, kleine ſtad in achter-Pommeren, benevens een fraai ſlot en amt, heeft voor dezen de graven van Eberſtein, en na hen den hertog van Croy toebehoort, maar tegenwoordig komt het den koning van Pruiſſen toe.

Masse, rivier in Vrankryk in de provintie Quercy, welke zich in de rivier Lot ſtort.

Massel, Maslow, dorp in 't vorſtendom Oels in Sileſien, niet wyd van Trebnits gelegen, 4. mylen van Breſlau, alwaar men in een kleinen zandheuvel, de Töppelberg genaamt, veel duizent Heydenſche lykbuſſen met verbrande menſche beenderen, metale naalden, griffien en andere begraafnisreliquien; ook in een gracht die achter het kerkhof loopt veel moſſel-ſteenen, en in het zand zelfs allerhande curieuſe geheimen der natuur tot noch toe opgegraven heeft.

Masserano, klein vorſtendom in Italien, tuſſchen het hertogdom Milaan en Piemont, benevens de hoofdſtad Maſſerano, 't welk een fraaie plaats aan de grenzen van het landſchap Biella en de reſidentie-plaats van een vorſt is. 't Is een leen van den paus, en hoort het geſlacht Ferreri toe.

Massief, hiet, wat zuiver en zonder vermengeling is, daar van maſſief goud en zilver. Een maſſief gegote beeld, dat niet hol is.

Massiliargues, aanzienlyk vlek in opper-Languedoc in Vrankryk, 4. mylen van Montpellier.

Massingan, provintie in 't koningryk Angola in Africa, benevens een veſting van den zelven naam, den Portugeezen toekomende.

Masmunster, ſtad met dubbele muren en grachten in Sundgau, aan de rivier Doller, de kroon Vrankryk toekomende, heeft een vorſtlyke vrouwen abdy.

Massow, zie *Maſſau*.

Mast, een lang, rond en opſtaande boom in een ſchip, waaraan de zeylen gehangen worden, hoewel hy niet linie-recht opſtaan moet, maar wat naar 't achterdeel van 't ſchip overhellen, om het ſtoten van de zeylen zo veel beter te wederſtaan. Daar zyn voornaamlyk driederly maſten: naamlyk de grote of middelſte maſt, (le grand mat) de fock- of voorſte maſt, (le mat de miſaine) en de bezaans- of achterſte maſt, (le mat d'artimon). Grote ſchepen hebben 4. maſten, en ieder derzelven is in 2. of 3. delen verdeelt, waar van ieder weer een maſt genoemt word. De gene welke voor op de voorſteven uitſteekt hiet de boegſpriet, (mat de beaupré,) die op de fokkemaſt geplant is hiet de voorſteng, fockeſteng, (mat de hune d'avant,) die op de middelſte maſt geplant is hiet de grote ſteng, (le grand mat de hune,) die op de voorſteng geplant

is hiet de grote braamsteng (le grand mat de perroquet,) die op de bezaans mast geplant is hiet de kruissteng, (le mat de perroquet d'artimon,) die op de boegspriet geplant is hiet de blinde-steng, boegsteng, boom-blindt, (le mat de perroquet de beaupré).

Mastebroek, kleine en vruchtbare landstreek benevens een vlek van den zelven naam in Overyssel, tusschen de Zuider-zee, het Zwartewater en den Yssel-stroom.

Master of the horses, of Opperstalmeester aan het Groot-Brittannische hof, is de derde van de hoogste hofbedieningen, welke over de koninglyke stalbedienden, stallen, paardeshoeteryen en lopers te bevelen heeft. By opentlyke intreden ryd hy onmiddelyk achter den koning, en voert een handpaardt.

Mastock, stad in Somersetshire in Engeland.

Mastrant, een voortreflyk Zweeds slot, vesting en haven op een eyland en rots in de provintie Bahus in Noorwegen. Hier worden veel misdadigers gevangen gehouden, die veroordeelt zyn al hun leven aan de vesting, Carlstein genaamt, te arbeyden, gelyk ook de gene die tegen het Duel-mandaat of tegen andere Zweedsche wetten zich grof vergrepen hebben. Anno 1719. den 26. July veroverden de Denen deze plaats benevens het fort Carlstein na een vyfjarige bombardering, maar 1720. wierd deze vesting na dat de vrede gesloten was aan de Zweden weer afgestaan.

Mastricht, Maestricht, stad in Hollandsch Limburg, maar eigentlyk in Brabant, aan de Maas; zy is wel bevestigt, en hangt door een stene brugge aan de kleine en sterke stad Wyck. Eertyds quam zy den bisschop van Luik toe, maar die ze om geld aan keyzer Karel V. verkocht heeft, en tegenwoordig word zy van de Hollanders bezeten. Evenwel heeft de bisschop tegenwoordig noch enig recht en gezag daar in, by voorbeeld dat hy den halven raad aanstelt.

Masuecos, kleine rivier in 't Spaansche koningryk Leon, die zich in de rivier Douro stort.

Masulipatan, grote en voortreflyke koopstad in het koningryk Golconda in Oostindien in Azien, 40. mylen van de hoofdstad Golconda. Zy legt aan den mond van de rivier Christena, die zich in de golf van Bengale stort. De Engelschen en Hollanders hebben 'er hun kantoren.

Masur, stad in Egypten, aan een arm van den Nylstroom.

Masuren, zie *Masovien.*

Mat, Spaansche-mat, zie *Stuck van Achten.*

Mataca, een baai aan de noordlyke kust van het eyland Cuba in noord-America, daar de vloten der Spaansche Gallioenen versch water halen, om naderhand het canaal van Bahamate te passeren, en weer naar Spanje te keren.

Matador, was een compagnie vrywillige soldaten van 200. man, welke de Barceloniers 1714. opregtten, toen zy tegen Filips V. streden. Zy waren met degens, snaphanen en pistolen voorzien, en gingen gedurig langs straat, ook hadden zy order om alle de geene, die het geringste tegen het gouvernement redeneerden of mormereerden te doden.

Matadoras hieten eigentlyk in 't Spaans moordenaars.

Matagara, hoge berg in het koningryk Fez in Africa, waar op men alleen langs enge wegen komen kan, waarom de inwoners hun vryheid altyd tegen den koning gehanthaaft, en hem nooit schatting betaalt hebben. Noch een hoog gebergte van dezen naam legt 'er in het koningryk Tremezen, wiens bewoners zeer oorlogzuchtig, maar wegens de onvruchtbaarheid van den berg zeer arm zyn.

Mataia, provintie in zuid-America, tegen de rivier der Amazonen.

Matala, kleine stad op het eyland Candia, op een voorgebergte van den zelven naam.

Matalona, kleine stad benevens den titel van een hertogdom in Terra di Lavoro in Napels. De tegenwoordige hertog daar van wierd 1716. door zyn keyzerlyke majesteit tot een vorst des H. Roomschen ryks verheven, met de vryheid om in zyn land geld te slaan, den titel van altezza of hoogheid te gebruiken, ook zyn leenmannen tot den marquiezen of graven stand te verheffen; een eer die zich geen ander Napels vorst roemen kan.

Matalzango, ongemeen vruchtbaar dal in Mexico in noord-America, waar in Toluca de voornaamste plaats is, en de wilde natie, Otomis genaamt, woont, omtrent 8. mylen van de stad Mexico.

Mataman, koningryk in Africa, 't welk ten zuiden aan 't land der Caffers, ten westen aan de zee, ten oosten aan Monomotapa, en ten noorden aan Angola grenst. 't Heeft zyn eigen koning, die een Heyden is, en een vruchtbaren grond, maar ongezonde lucht.

Matamba, koningryk op de kust van Congo in Africa.

Matan, een van de Filippynsche eylanden in den Ooster-oceaan, tusschen de beyde eylanden Cebu en Mindanao, waar van daan de Spanjaarden door de rechte inwoners verdreven zyn.

Matancas, goede en wyde haven op het Antillische eyland Cuba, 30. mylen van Havana, daar de schepen onderweeg versch water en andere ververschingen halen. Hier wierd annno 1628. de Spaansche zilver-vloot van den Hollandschen admiraal Piet Heyn verovert, en 150. tonnen gouds daar op buit gemaakt.

Matane, landschap in Africa ten oosten van Madagascar gelegen. De Franschen hebben 'er enige Colonien gebouwd.

Matapan, Capo Matapan, voorgebergte in Morea, dat zich ten zuiden in de zee uitstrekt.

Mataro, vlek in Catalonien aan de Middelantsche-zee 4. mylen van Barcelona, daar koning Karel III. 's gemalin uit het huis van Wolffenbuttel den 31. July 1708. het eerst aan land trad, waarom deze plaats, volgens een oud gebruik in Spanje, gedurende 't leven van de koningin van alle lasten en bezwaringen vry blyft. Dit vlek is ook wegens zyn schone glasmakery beroemt.

Matelot, vaisseau matelot, vaisseau second,

COND, BYSTANDER, MAKKER, NOODHULP, is een schip, 't welk een ander bystaan moet. Daar zyn twederly soorten van matelots; want by enige krygsvloten paart men altyd 2. en 2. oorlogschepen te zamen, om elkander in kas van nood by te staan, en onder deze schepen is altyd het een des anderen noodhulp of matelot. De andere soort van matelots vind men by alle oorlogs-vloten, hoewel dezelve maar plaats heeft by de vlag-officiers. Alzo heeft de admiraal, vice-admiraal en ieder commendant van een esquader een of twe matelots tot hulp, naamlyk één voor, en één achter van zyn gedeelte der vloot.

MATELOTS, zie *Matrozen.*

MATERA, stad in Terra d'Otranto in 't ryk van Napels benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Cirenza behorende.

MATERAN, koningryk op het eyland Java in Azien, wiens opperhooft zich keyzer van Java noemt. De hoofdstad hiet ook Materan, is des keyzers residentie-plaats, en legt tusschen hoge en vermakelyke bergen in een vlakte, is ook van Natuur taamlyk sterk.

MATERHOFEN, is een markt-vlek in neder-Beyeren.

MATERIALIS of stoflyk staat tegen over *Spiritualis* of geestlyk.

MATIFOU, voorgebergte in Africa, in 't koningryk Algiers, 5. mylen ten oosten van Algiers.

MATRAY, heerlykheid in Tyrol, het vorstlyk huis Trautson van Falckenstein toekomende.

MATRICO, stad benevens een slot aan de Oceanus Cantabricus in Biscaien.

MATRICUL, hiet in een zekeren zin het Universiteits-stads-amt-en collegien-boek, waar in de burgers en ledematen van een gild of collegie ingetekent en aangenomen worden. Ryks-Matricul zoek op zyn plaats.

MATRICUL-SCHATTING, zie *Ryks-Matricul.*

MATROZEN, BOOTSKNECHTEN, MATELOTS, zyn op een schip die gene, die onder het bevel van een stuurman staan, en het nodige werk tot de scheepsvaart verrichten.

MATTARELLO, slot in het Milaneesche graafschap Anghiera aan de rivier Bogna.

MATTARO, zie *Metro.*

MATTARO, zie *Mataro.*

MATTECKHOFEN, kleine stad in Tyrol, keur-Beyeren toekomende.

MATTHAUSEN, stad en fraai markt-vlek in opper-Oostenryk, 3. mylen beneden Lints aan de Donau, daar deze de rivier Launics inneemt.

MATTIER, een munt die in Westphalen gebruiklyk is, en 4. sware penningen doet.

MATTIGHOFEN, zie *Matteckhofen.*

MATTSEE, vlek, slot en heerlykheid aan een meir in 't aartsbisdom Saltsburg gelegen.

MATURA, kleine bevestigde stad op het eyland Ceylon, de Hollanders toekomende.

MATUREEREN, haastmaken, voortmaken, ook ryp laten worden.

MATURINER-MUNNIKEN, gaan wit en blaauw gekleed, met een rood kruis op de borst. Paus Innocentius VIII. heeft hun orde gesticht, met gelofte, dat zy de Christen-slaven van de ongelovige Heydenen zouden verlossen en vrykopen. Men noemtze ook geestlyken van de H. Drie-eenheid, en de Redemptione captivorum.

MAUBEUGE, bevestigde stad aan de Sambre in Henegouwen, de kroon Vrankryk toekomende, 4. mylen van Mons. De stad heeft een Prevote van 35. dorpen, onder zich, dryft sterken handel, heeft een kapittel van adelyke vrouws persónen, en is in den Nimweegschen vrede aan Vrankryk gekomen.

MAUBUISSON, NOTRE DAME DE MAUBUISSON, vrouwlyke en voornaame abdy in het bisdom van Parys by Pontoise, is van de Cistercienser-orde.

MAUDRE, kleine rivier op het eyland van Vrankryk, welke zich in de Seine stort.

MAVELOLS, kleine stad in het landschap Gevaudan in Languedoc.

MAUERKIRCHEN, kleine stad in Beyeren, welke wel benevens het grote landgericht, het Weilhalter woud, en de Burghausische voornaamste kasten-onderdanen na het in den ban doen van den keurvorst van Beyeren aan den vorst van Löwenstein als een onmiddelyke ryksheerlykheid ingeruimt, maar na den Badischen vrede 1714. weer aan keur-Beyeren gerestitueert is.

MAULBRUNN, eertyds een klooster van de Cistercienser-orde, nu een klooster-school in het hertogdom Wurtemberg, alwaar een groot getal vorstelyke Quekelingen onder des abts en 2. kloostermeesters onderwyzing en opzicht staan, en van daar in het vorstelyke Theologische stipendie-collegie naar Tubingen verheven worden. In 't jaar 1564. wierd hier het bekende mondgesprek over 't Heilige Avontmaal tusschen de Paltsische en Wurtembergsche Godgeleerden gehouden.

MAULEON DE SOULE, kleine stad in Gascogne, in het markgraafschap Soule.

MAULO, rivier in Val di Noto in Sicilien, welke zich in de Middelantsche-zee stort.

MAURENAHER, zie *Mawaralnahra.*

MAURICE, stad in Brazilien in zuid-America, welke de Hollanders geboud, maar de Portugezen tegenwoordig in bezit hebben.

MAURIENNE, graafschap in Savoyen, langs de rivier Arc, het word ten oosten door de Alpen van Piemont afgezondert; maar ten noorden grenst het aan Tarentaise, en ten zuiden en westen aan Dauphiné.

MAURITANIA, was voormaals een groot landschap in Africa, en is hedendaags het westlyke deel van Barbaryen.

MAURITS EYLAND, EYLAND VAN CIRNE OF CERNE, een eyland in Africa by Madagascar, 't welk veel Ebbenhout heeft, en van de Hollanders bezeten word, die de misdadigers van de Caap daar heen bannen, om het Ebbenhout daar te hakken en te zagen. Dit eyland heeft geen venynige dieren, maar in tegendeel ontallyke rotten en muizen.

MAURITS LAND, legt in zuid-America, en is 1616. van de Hollanders in bezit genomen.

MAURITS-STAD, kleine stad in Brazilien in het land-

landschap Fernambuco in zuid-America; zy word van de Portugezen bezeten.

MAUROY, stad en kasteel in 't Spaansche koningryk Valentia.

MAURSMUNSTER, steedje en abdy in de neder-Elsas, 4. mylen van Straatsburg.

MAUSE, zie *Falmouth*.

MAUSS-PFADT, (MUIZE PAD), een zeker streek lands in het hertogdom Bergen, omtrent Sieburg, die van een oud slot den naam bekomen heeft. Keur-Keulen maakt 'er Pretensie op tegen het huis van de Palts.

MAUT, zie *Tol*.

MAUT, steedje en slot in neder-Stiermarken.

MAUT, HOHEN-MAUT, stad in de Chrudimer-kreits in Bohemen, naar den kant van Moravien gelegen.

MAUTERN, een kleine stad in neder-Oostenryk, den bisschop van Passau toekomende. Zy legt aan den Donau, waar over 'er naar het steedje Stein een houte brug legt.

MAWARALNAHRA, MAURENAHER, USBECH, ZAGATAY, groot landschap in Azien, 't welk onder groot Tartaryen begrepen word, en ten zuiden aan Perzien, ten oosten aan Turquestan, ten noorden aan de Kalmucker Tartaren grenst. 't Word door verscheyde vorsten geregeert.

MAWES, stad in het landschap Cornwal in Engeland.

MAXEY-SUR-BREXE, schone en sterke stad aan de Maas in Lotteringen.

MAXELRAIN, zie *Machselrain*.

MAXFIELD, zie *Macclesfield*.

MAXIMEN, hieten de grondregelen, waar na men voornaamlyk aan de hoven zyn doen en laten richt.

MAY, klein eyland in Schotland, aan den ingang van den zee-boezem Forth.

MAYDESPRUNG, een bekende hoge steenklip in 't vorstendom Anhalt, een half myl van Hartzigerode, by de rivier Selche.

MAYEN, stad en slot aan de rivier Nette in de Eiffel, keur-Trier toekomende.

MAYENNE, stad in het landschap Maine, aan de rivier Mayenne, den hertog van Mazarin toekomende.

MAYENNE, rivier in Vrankryk, die aan de grenzen van Normandyen ontspringt, en zich in de Loire stort.

MAYERHÖFEN, schoon nieuw slot in de Pilsnerkreits in Bohemen, aan de opper-Paltsche grenzen.

MAYN, grote rivier in Duitsland, die aan de Boheemsche grenzen op den Fichtelberg ontspringt, in 't begin uit twee stromen, den witten en roden Mayn, bestaat, by het slot Steinhaussen beneden Culmbach te zamen loopt, en tegen over Maynts in den Rhyn valt, na dat hy van zyn oorsprong af 60. mylen gelopen heeft.

MAYNBERNHEIM, MAINBERNHEIM, kleine stad in het markgraafschap Anspach, een half myl van Kitzingen, en een uur van den Mayn in Franckenland. Heeft een goed wyn-gewas. Zy hoort onder het opper-amt Uffenheim.

MAYNBURG, slot en amt in 't bisdom Wurtsburg in Franckenland, tusschen Koningsberg en Schweinfurt. Daar is een halsgericht, tol, en wildbaan.

MAYNECK, een Bambergs slot en amt in Franckenland.

MAYNTHAL, zie *Valmagia*.

MAYNTS, zie *Mentz*.

MAYO, een van de eylanden van Capo verde in Africa, de Portugezen toekomende, welke daar veel zout maken, dat de zon, in de daar toe gemaakte pannen, uit het zee-water bereyd. Den naam heeft het daar van, wyl het in de mey maand ontdekt is. Het heeft een grote menigte geyte-bokken, gevogelte, wildbraat en vygebomen, ook worden 'er jaarlyks veel duizent bokkehuiden afgehaalt. Het heeft 7. Engelsche mylen in den omtrek, en de spitze klippen maken de aankomst gevaarlyk.

MAYO, graafschap in de Iersche provintie Connaught, aan den wester-Oceaan.

MAYOR, MAIRE, is de hoogste gerichtspersoon of burgemeester in een Engelsche stad of gemeente, die des konings stadhouder is, en benevens de Aldermens een byzonder gericht uitmaakt, uit wie hy verkoren word, ook zyn onderhorige stad enige nevenwetten geven kan. De beyde majors van Londen en Yorck voeren den titel van Lord. Die van Londen heeft een groot gezag, nademaal hy de voornaamste Lord des ryks, en gouverneur der stad Londen is, en wanneer 'er geen koning by de hand is, het ryk als eerste staatsdienaar regeert. Hy heeft 26. Aldermens tot mederechters, waarin de raad bestaat, uit welken hy alle jaar op St. Michael verkoren word. Hy houd by zyn inwying op den 29. october, die men gemeenlyk lord mayors-dag noemt, met zyn schepens een prachtige en plechtige Intrée in Londen, legt den eed van getrouwheid voor den koning in Westmunster af, en keert daar op weer naar Guild-Hall of het stadhuis terug, ondertusschen dat men door gants Londen te water en te land niets als schieten, muziek, en vreugde-galmen hoort, ook ontelbare triumph-wagens ziet, werdende den gantschen dag in enkel vermaak en lust doorgebracht. Hy bekleed deze waardigheid maar een jaar, en de koning, tot betuiging van zyn hoogachting, verheft hem gemeenlyk eer het jaar noch ten einde is tot ridder wanneer hy het nog niet is. De Aldermens die reeds Lord Mayor geweest zyn, worden daar na tot vrederechters verkoren, en leven in groot aanzien.

MAYORAGO in Spanje, is een soort van substitutie, waar door de eene erfgenaam na de dood van den ander gesubstitueert word. Dit geschiet dikwils met grote heerlykheden, die voorname huizen toebehoren, want indien de gene, die zulk een heerlykheid in bezit had, niet van adel ware, zou hy aan dit majoraat niets hebben; maar wanneer hy van voornamen staat is, kan men hem, hoe grote schulden hy ook ooit gemaakt heeft, tegen zyn wil niet dwingen om zyn majoraat te verkopen.

MAYOR-DOMO-MAYOR, is de groot-hofmeester in Spanien.

MAYORGA, kleine plaats benevens een slot in 't Spaansche koningryk Leon.

MAYOTTE, groot getal van kleine eylanden in de zee van Zanguebar in Africa.

MAZAGAN, BORBIA, kleine stad en vesting in de provintie Ducala, in 't koningryk Marocco in Africa, aan de noordlyke kust, tegen den mond van de rivier Ommirabi, de Portugezen toekomende.

MAZANDARAN, provintie in Perzien, benevens een stad van den zelven naam, tegen de Caspische-zee gelegen.

MAZANGRAN, stad in Africaans-Barbaryen, in 't koningryk Tremecen, een half myl van de zee. Zy heeft een slot en een haven, die met hoge muren omringt is.

MAZARA, bevestigde stad benevens een weyde haven in Val di Mazara in Sicilien.

MAZARA VAL DI MAZARA, is een van de drie provintien waar uit Sicilien bestaat, welke ten oosten aan Val di Demona en Val di Noto, maar anders van alle kanten aan de zee grenst.

MAZARINO, een plaats in Val di Noto in Sicilien, benevens den titel van een graafschap, 't welk het geslacht den naam gegeven heeft, waar uit de beroemde cardinaal Mazarini gesproten was.

MAZATLAN, zyn 2. kleine eylanden in noord-America by nieuw-Biscaien, benevens een haven en een kleinen zee-boezem.

MAZETTE, een luyart, een kerel die niets waard is.

MAZIERES, stad in de provintie Berry in Vrankryk.

MAZILLA, stad in opper-Navarra, aan een kleine rivier die in de Creuse valt.

MAZIN, sterk slot in Savoyen, tegen het meir van Viverone.

MAZIOCHIN, schoon slot in Polen, anderhalf myl van Lemberg in klein Russien, heeft den overleden prins Constantyn Sobiesky toebehoort.

MAZIRA, eyland aan de zuidlyke kust van gelukkig Arabien in Azien.

MAZIRI, zo noemen de luiden in Monomotapa in Africa hunnen God, welken zy als schepper des mels en der aarden eren.

MAZORBO, eyland in 't Venetiaansche gebied, 5. mylen van Venetien, 't welk uit een welbewoont steedje bestaat.

MAZOVIEN, zie *Masovien.*

MAZOURE, stad in neder Egypten in Africa.

MAZUAN, eyland benevens een haven in Africa, in den Arabischen zee-boezem, de Turken toebehorende.

MAZUMAR, de voornaamste plaats en residentie van het opperhooft van het landschap Jesso.

MAZZO, MASINO, kleine stad in 't Valtelin in Zwitzerland, welke wegens een slag, in 't jaar 1635. aldaar voorgevallen, beroemt is.

MCISLAW, zie *Msciflaw.*

MEACO, MIACO, grote koopstad in Japan op het eyland Niphon in Azien, benevens een haven. Zy was voor dezen de hofhouding der koningen van Japan, welke nu te Yedo resideren, en was voormaals 20. Japansche mylen groot, maar is door de inlandsche oorlogen een derde kleinder geworden. Evenwel zegt men dat 'er noch over 80000. familien in wonen, en 5. Universiteiten zyn, zynde in opper- en neder- Meaco verdeelt.

MEADIA, MEDIA, een middelmatige schans in het Bannaat van Temeswar, 5. uren van Orsova, wierd 1716. na verovering der vesting Temeswar van de Turken verwoest en verlaten; in tegendeel door den keyzerlyken generaal graaf Mercy weer gerepareert. Anno 1717. veroverden de Turcken deze schans met accoort, en na den slag by Belgrado verlieten zy dezelve weerom.

MEANCE, kleine rivier in neder-Normandyen, welke zich in de rivier Dive stort.

MEANDER, rivier in klein Azien, is wegen zyn krommen loop en zyn schone zwanen bekent, en stort zich by Mileto in de zee.

MEANGIS, zyn 3. kleine eylanden in de Indiaansche-zee in Azien, 20. mylen van het eyland Mindano gelegen, waar op goud, kruidnagelen, en andere specceryen gevonden worden.

MEAO, een van de Moluckkische eylanden, heeft een goede haven, en komt den koning van Ternate toe.

MEATH, zie *East-Meath*, ook *West-Meath.*

MEAUX, hoofdstad van het landschap Brie in Vrankryk, 10. mylen van Parys aan de Marne, welke 'er midden doorloopt. Zy heeft den titel van een graafschap, een Balliuagie, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Parys staande.

MECCA, een machtig vorstendom in gelukkig-Arabien in Azien, langs de Rode-zee, daar de beste koffy groeit. De vorst van 't land word de Sultan van Mecca genoemt, en in de hoofdstad, die den zelven naam voert, is Mahometh de invoerder van den Turkschen Godsdienst geboren, weshalven deze plaats van de Mahometanen voor heilig gehouden word, en daar grote pelgrimadien naar toe geschieden. Deze geboorte word gezegt in een vierkant huis der Mosquee aldaar geschied te zyn, 't welk de Mahometanen Kiaabé en het huis Gods noemen; ook geloven zy dat Abraham op de plaats dezer Mosquee zyn eerste woning gebouwd heeft. Deze stad legt aan de rivier Betius in een valey met bergen omringt, waar in men door 4. enge wegen komen kan, zynde haar omleggende landstreek heel onvruchtbaar.

MECCA, ESTRECHO DE LA MECCA, zie *Babelmandel.*

MECCIOCA, Spaansche stad in noord-America in Mexico, welke wel bewoont is.

MECELLATA, provintie en stad in 't koningryk Tripoli in Africa.

MECHELEN, groote koopstad aan de rivier Dyle in Brabant. Zy is de zetel van den koninglyken raad van de gezamentlyke Oostenrykische Nederlanden, en van een aartsbisschop, welke den titel van primaat van de Nederlanden voert, waar toe 1717. Thomas Philip d'Elsas, Comte de Bossu van den Pauslyken Nuntius in Wenen geconsacreert wierd. Na den gelukkigen slag der hoge Geallieerden by Ramellies in 't jaar 1706. verliet de commandant de stad, en gaf het volk het magazyn prys, waar

op

op zy van de Bontgenoten bezet wierd. Het omleggende gebied van 9. dorpen word de Heerlykheid van Mechelen genaamt, en is, schoon haar omtrek zich niet ver uitstrekt, een van de 17. Nederlantsche provintien.

Mechella, stad in neder-Egypten in Africa, aan den Nylstroom, welke veel inwoners heeft.

Mechoacan, provincie en stad in noord-America, in de [illegible] van [illegible], langs de stille zee. Zy is zeer vruchtbaar, en by de 80. mylen [illegible] heeft gezonde baden, en veel meiren en rivieren.

Mechow, abdy in klein Polen, 4. mylen van Cracau.

Meckenheim, kleine stad dicht by Bon, keur-Keulen toekomende.

Mecklenburg, hertogdom in den neder-Saxischen kreits, 't welk ten oosten aan voor-Pommeren, ten zuiden aan de marck Brandenburg, ten westen aan het hertogdom Lauenburg, en ten noorden aan de Oost-zee grenst. Het begrypt 7. provintien, namentlyk het hertogdom Mecklenburg aan zich zelven, de vorstendommen Wenden, Schwerin en Ratzeburg, het graafschap Schwerin, en de heerlykheden Rostock en Stargard. 't Is een vruchtbaar en vischryk land, heeft veel meiren en rivieren, als ook schone paarde-stoeteryen. Het vorstlyk huis Mecklenburg bestaat tegenwoordig uit de Schwerynsche en Strelitsche linie, welke beyde den Lutherschen Godsdienst toegedaan zyn. De laatste hoort het vorstendom Ratzeburg en de heerlykheid Stargart toe, maar de eerstgenoemde bezit het overige gantsche land. In 't jaar 1708. hebben de koning van Pruissen en alle markgraven van Brandenburg begonnen den titel en het wapen van Mecklenburg te voeren, wyl men van de Pruissische zyde bewezen heeft dat 'er reeds anno 1440. tusschen de beyde huizen Brandenburg en Mecklenburg een erfvergelyk opgerecht is, uit kracht van 't welke na 't uitsterven van 't Mecklenburgsche huis Brandenburg succederen zou, en dat dit van keyzer Frederik III, en alle navolgende keyzers geconfirmeert is. Dit baarde in 't begin groot achterdenken, voornaamlyk by den hertog van Strelits, maar door de geschiede declaratien van Pruissen zyn alle Interessanten bevredigt. Van de tegenwoordig regerende hertogen zie onder *Schwerin* en *Strelits*. Op het einde van het jaar 1712. viel de Zweedsche invasie uit Pommeren in dit land voor, waar in ook de slag by Gadebusch geschiede, maar het wierd toenmaals haast weer van deze krygs onlust bevryd, evenwel heeft het veel door het heen en weer marscheren der Noordsche volkeren geleden, en 1716. ontstonden tusschen den hertog van Schwerin en den Mecklenburgschen Adel, als ook den Raad van Rostock ver-uitziende geschillen, nademaal de hertog den Adel en gemelden Raad hun oude privilegien zocht te onttrekken, de in het land leggende Russische krygsmacht onder den generaal Weyde tot veele en harde executien tegen dezelve gebruikte, en daar door de meeste uit den Adel dwong, dat zy het land ruimen, en hun toevlucht tot het keyzerlyke hof nemen moesten. Hier op heeft de keyzer scherpe waarschouwingen aan den hertog laten afgaan, ook zyn 'er door de Hanoversche en Pruissische hoven by zyn Czaarsche majesteit en den hertog nadrukkelyke voorstellingen geschied, dat de Adel en Raad te Rostock by hare Privilegien gelaten, en de vreemde volkeren van den ryksbodem mochten geholpen worden. Maar des niet tegenstaande zyn de Russen noch lang in 't land gebleven, en hebben ongemene contributien ingevordert, tot dat zy eindelyk in 't jaar 1717. in July [illegible], en wyl de hertog den Adel niet met goedheid herstellen wilde, maar met harde contributien voortging, ook de keyzerlyke mandaten niet gehoorzaamde, zo is de zaak eindelyk tot een executie gekomen, en een corps van de neder-Saxische kreits-troepen in Maart 1719. in 't Mecklenburgsche gerukt, welke de hertoglyke volkeren heeft doen verhuizen, en de meeste plaatzen bezet, waar op een grote keyzerlyke commissie te Rostock aangestelt is, waar door nu de Adel weer in zyn goederen en privilegien herstelt zal worden, en de hertog zich geraden vind, om zich na veel tegenstribbelens aan zyn keyzerlyke majesteit te onderwerpen, en den Adel voor de gelede schade voldoening te geven.

Mecklenburg, open vlek benevens een amt niet ver van Wismar, waar naar het land den naam heeft. Voordezen is het, zo men zegt, een grote stad van 2. mylen in de lengte en 5. in den omtrek geweest, en was 'er ook een bisdom, dat naar Schwerin verplaatst is.

Meckmul, steedje en amt aan de rivier Jagst in het Odenwald gelegen, den hertog van Wurtemberg toekomende, en eniger maten tot de Neustadsche landportie behorende.

Medaille, gedenk-munt, is een stuk metaal in gedaante van een munt, welke gedenkpenningen tot dien einde geslagen worden om het afbeeldzel van hoge en beroemde luiden; of het geheugen van een gewichtig voorval by de nakomelingschap te doen behouden.

Medaillist, is een konstenaar die medailles en gedenkpenningen maakt.

Medaillon, is een medaille van ongewone grote, welke niet zo wel voor gangbare munt te houden is, als meer tot vermaak en gedachtenis van heren geslagen worden, gelyk het met de Schouwpenningen, die de Franschen Pieces de plaisir noemen, pleegt te geschieden.

Medczibor, Silesisch steedje in het vorstendom Oels aan de Poolsche grenzen, 7. mylen van Breslau, voordezen de graven van Malzan, tegenwoordig den hertog van Bernstadt toekomende.

Mede-beleenschap, zie *Gezamentlyke hand.*

Medegift, Howlyksgoed, is een bruidschat die de bruid haar bruidegom toebrengt, dat hy daar van het vrucht-gebruik, maar zy den eigendom daaran behouden zal.

Medelpadia, Zweedsche provintie in Noordland, langs den Bothnischen zee-boezem, die uit bosschen en bergen bestaat.

Medellin, kleine stad in 't Spaansch Estremadura, aan de rivier Guadiana, benevens den titel van

van een graafſchap; het huis Portocarero toekomende.

MEDELSHEIM, ſtad in Weſtenryk, tuſſchen Twebruggen en Sarmunden.

MEDENBLICK, ſtad benevens een oud ſlot aan de noordlyke kuſt van noord-Holland, zy is een van de 18. ſteden in Holland, en in rang de 17de, die gedeputeerden ter vergadering van de ſtaten dezer provincie zend.

MEDES, klein eyland aan de kuſt van Catalonien in Spanjen.

MEDGYES, zie *Medwiſch*.

MEDIA, zie *Meadia*.

MEDIA, was eertyds een koningryk, en begreep omtrent het deel van Azien, daar tegenwoordig de provintien Servan, Gilan, Yerach, Agemi en Mazanderan of Dilemon in Perzien leggen.

MEDIA, provintie in Leinſter in Ierland, word voor de koorenkamer van het gantſche land gehouden.

MEDIATOR, is een perſoon die zich tuſſchen twe oorlogende of geſchilhebbende partyen ſtelt, om dezelve te vergelyken, en zulk een handeling hiet een Mediatie.

MEDICIS, is van lange tyden af een voornaam en ryk geſlacht te Florencen geweeſt, dat door den koophandel ongemenen rykdom gewonnen heeft, en tegenwoordig den groot-hertoglyken troon van Toskanen bezit. Meer zie onder *Florencen*.

MEDINA, CITTA VECCHIA, kleine ſtad op het eyland Malta, benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Palermo ſtaande.

MEDINA CELI, hertogdom in oud-Caſtilien, benevens de hoofdſtad van den zelven naam, aan de rivier Xalon en de Arragonſche grenzen. Dit hertogdom is groot, en heeft by de 80. dorpen. De vorige hertog van Medina Celi uit het huis van la Cerda ſtierf in zyn gevangenis den 26. jan. 1711. te Pampelona, en de Marquis de Priego heeft nu den hertoglyken titel bekomen, zie *Priego*.

MEDINA DEL CAMPO, kleine koopſtad, benevens een oud ſlot, in 't koningryk Leon. Zy heeft jaarlyks drie markten of miſſen, en de burgers genieten de vryheid van alle geeſtlyke en wereldlyke amten, zonder den paus en den koning te kennen, te begeven.

MEDINA DEL RIO SECCO, kleine ſtad benevens den titel van een hertogdom in Andalouſien, op een heuvel gelegen. Zy heeft een oud ſlot, en legt 7. Spaanſche mylen van Cadix, aan de grenzen van het koningryk Grenada.

MEDINA DE LAS TORRES, ſlot en dorp benevens den titel van een hertogdom, in 't Spaanſche Eſtremadura.

MEDINATALNABI, of de Profeten ſtad, een ſtad in 't vorſtendom Mecca in Azien, daar Mahomet geſtorven en begraven is. Zy legt drie dag-reyzens van de Rode-zee, en 4. van Mecca, dicht aan de rivier Laakic. Enige geven ook voor dat hy niet te Mecca maar hier geboren is. De voornaamſte Moſquee alhier is die, welke Moſal-Kibu of de Alderheiligſte genaamt word, en waar in men Mahomets zarck vind. Alle Turken zyn verplicht eens in hun leven een pelgrimaedje daar heen te doen; egter geſchied zulks byna alleen van het gemene volk, nademaal de Mufti de voornaamſte perſonen verlof geeft iemand anders in hun plaats met volmacht daar heen te zenden, en durven de Chriſtenen op lyf- en levens- ſtraf deze plaats niet naderen.

MEDINGEN, en amt en juffren-clooſter aan de rivier Ilmenau, in 't hertogdom Luneburg.

MEDITERRANEUM MARE, zie *Middelantſche-zee*.

MEDITEREN, overleggen, bepeinſen, in diepe gedachten ſtaan, nadenken, bezinnen. Daar van Meditatie een betrachting.

MEDLING, markt-vlek in neder-Ooſtenryk, 2. mylen van Wenen.

MEDNICKY, kleine biſſchoplyke ſtad in Samogitien in Littauen, niet ver van den oorſprong der rivier Wirwits.

MEDOC, ſtad benevens een klein gebied in de provintie Guienne niet ver van Bourdeaux.

MEDOGES, gefortificeert ſteedje in Zevenbergen, 4. mylen van Hermanſtad.

MEDON, ſtad in Dalmatien, aan de zee van Scutari, de Turken toekomende.

MEDROS, kleine ſtad in zuid-Schotland in de provintie Treviotien, 9. uren ten zuid-ooſten van Edenburg.

MEDUA, ſtad in Africaans-Barbaryen in 't koningryk Tremeſen, aan de grenzen van Numidien, welke ryke inwoners heeft, die ſterken handel dryven.

MEDWAY, rivier in Engeland, welke aan de grenzen van het landſchap Suſſex en Surrey ontſpringt, en zich by het eyland Scheney, dat zy maakt, in den Teems ſtort. By de brug van Rocheſter word zy door andere invlietende ſtromen zo ſterk, dat zy de grootſte ſchepen dragen, en de koninglyke vloot aldaar leggen kan.

MEDWISCH, MEDGYESCH, middelmatige ſtad in Zevenbergen, 4. mylen van Hermanſtad, aan de grote rivier Kockel, is de 4de Saxiſche ſtad, heeft Duitſche inwoners en een fraai Gymnaſium.

MEDZIBOHR, zie *Medczibor*.

MEELAR, zie *Meler*.

MEELSACK, zie *Melſack*.

MEELTHEUER, markt-vlek in Ongaryen, in het graafſchap Zips, niet ver van Käsmarck.

MEENEN, zie *Menin*.

MEER, of MEIR, zie *Lacus*.

MEERHAUT, klein ſteedje of vlek in Brabant, dat van de heerlykheid Dieſt afhangt, en de erfgenamen van koning Willem van Engeland toekomt.

MEERHOLTS, reſidentie van een ryksgraaflyke linie van Iſenburg-Budingen in Wetteravien.

MEES, LES MEES, kleine ſtad in Provence aan den linken oever van de Durance, vyfde half myl van Siſteron.

MEFFELEN, vlek in Brabant, drie uren van Huy, daar de Hollanders in 't jaar 1705. een valſche mine maakten om de vyandlyke linien te forceren, daar zy in tegendeel dezelve by Hilleſheim overweldigden.

Megalopolis, stad in Arcadien in Griekenland, aan de rivier Alpheus.

Megara, slechte stad in Griekenland in de provintie Achaia, de Turken toekomende, niet ver van Athenen, en het omleggende landschap hiet Megaris.

Meghen, kleine stad en graafschap in Hollands-Brabant, aan de Maas, 3. uren van 's Hertogenbosch.

Meglofs, graafschap in Algow in Zwaben, dat aan de rykstad Wangen verpand is.

Mehaine, Mehaigne, rivier in 't bisdom Luik, welke zich boven Huy in de Maas stort.

Mehedia, stad in Africa, in de provintie Cuz in 't koningryk Fez. Een andere stad van dezen naam legt in 't koningryk Algier.

Mehie, marktvlek by Poppenburg in 't stift Hildesheim.

Mehun, zie *Meun*.

Mehun sur Yeure, kleine stad en slot in 't hertogdom Berry in Vrankryk.

Meja, rivier in 't Milaneesche landschap Novara, welke niet ver van Arona ontspringt, en dicht by de stad Novara in de rivier Gogna valt.

Meidelburg, sterk slot, anderhalf uur van Landau, onder het bisdom Spier behorende.

Meimac, kleine stad in de provintie Limosin in het bisdom van Limoges in Vrankryk, heeft een beroemde Benediktyner abdy.

Meinbernheim, zie *Maynbernheim*.

Meine, kleine rivier in 't hertogdom Kleef, welke niet ver van Emmerick in den Rhyn valt.

Meinersen, Meinersheim, Luneburgs amt, steedje en slot aan de rivier Ocker, 3. mylen van Bronswyk.

Meinert, bisschoplyk Bambergs slot en amt in Franckenland.

Meinow, klein eyland in de Constantzer-zee, den bisschop van Constans toekomende, heeft een beroemde Benediktyner abdy.

Meinungen, middelmatige stad en schoon slot, Elizabethenburg genaamt, en de residentie des hertogs van Saxen-Meinungen aan de Werra, in het vorstelyke graafschap Henneberg, 3. mylen van Schleusingen. De tegenwoordige hertog hiet Ernestus Ludovicus, geboren den 8. Augustus 1709, en noch minderjarig. De weduwe van zyn overleden heer vader (den 24. Nov. 1724. gestorven) is Elizabeth Sophia, geboren princes van Pruissen en keur-Brandenburg, en voordezen weduwe van den markgraaf van Bayreuth.

Meirones, Mejoranes, kleine stad in Italien, in het vorstendom Barcelonette. De Franschen bouden hier 1710. een fort, 't welk zy evenwel by aannadering der Geallieerden verlieten.

Meislingen, steedje by Lubeck, den heer van Wedderkopf toekomende.

Meisnische kreits, is een stuk van het markgraafschap Meissen, keur-Saxen toekomende, waar toe het kreits-amt Meissen, opper-amt Dresden, procurators-amt en school-amt beyde van Meissen, de stifts-dorpen in Meissen, het broeder-amt te Dresden, het Leipnitzer-amt, het hospitaal-amt St. Martyn, en de amten Moritsburg, Radeberg, Oschats, Torgau, Senffftenberg, Pirna, Stolpen, Grossen-Hayn, Hohnstein, Muhlberg, Grillenburg, Lausits, Zabeldits en Dippoldiswalde behoren.

Meissau, kleine stad in neder-Oostenryk, niet ver van Eggenburg. Men zegt dat zy maar 12. huizen heeft die binnen hare muren staan.

Meissen, markgraafschap in opper-Saxen, 't welk ten noorden aan de Saxische keur-kreits, ten oosten aan Luzatien, ten zuiden aan Bohemen, en ten westen aan Franckenland en Thuringen grenst. 't Is een vruchtbaar land aan koorn, wyn, en weylanden, inzonderheid heeft het schone bergwerken, en hoort ten dele den keurvorst, ten dele andere hertogen van Saxen. Men deelt het in 8. delen, welke zyn de Meisnische-kreits, de Meipziger-kreits, de Aartsbergsche-kreits, het Weissenfelsche gebied, het Mersebursche gebied, het Zeitsche gebied, 't Voigtland en het Oosterland. De hoofdstad Meissen legt 3. mylen van Dresden aan de Elf, waar over een houte brug legt, ook is daar een geseculariseert stift, een bisschoplyk slot op een berg, en een zogenaamde vorsten-school op den berg S. Afra, den keurvorst van Saxen toekomende. Nademaal 1708. zo veel nieuwe stemmen op den ryksdag te Regensburg gezocht wierden, verlangde keur-Saxen ook, zo wel wegens het markgraafschap, als ook wegens het oude burggraafschap Meissen, dat Frederik de Strydbare 1422. aan het huis Saxen gebracht had, tot de beyde oude Ryksstemmen weer toegelaten te worden, maar heeft het tot noch toe wegens menigvuldige hinderpalen niet verkrygen kunnen.

Meissener, Weissner, is de hoogste berg van neder-Hessen, niet ver van Allendorf aan de Werra, van waar men een goed deel van neder-Hessen, Thuringen en veel naburige landen overzien kan. Boven op den berg is een ruimte van 3. vierendeel myl, waar op enige 1000. ackers en weylanden zyn, ook een steen-kolen berg-werk, gelyk ook een meir en schone wel-bronnen, die 86. molens omdryven.

Meissenheim, kleine stad en amt aan de rivier Lauter in 't hertogdom Twebruggen, daar den Luiterschen 1723. plaats tot een Kerk, Predikantenhuis en school ingeruimt wierd.

Mela, kleine rivier in het opperste deel van Italien, die Brescia bespoelt, en zich in de Oglio giet.

Melancholy, is een zoort van Razerny zonder koorts, met gedurige vrees en verdriet zonder oorzaak verzelt, wyl de imaginatie van zulk een mensch met overtollige zwarte gal vervult en verstelt is.

Melanto, groot en klein Melanto, zyn 2. steden in Dalmatien, de Turken toekomende.

Melantois, kleine streek lands in de Kastelany Ryssel in Vlaanderen, de kroon Vrankryk toekomende, tusschen de rivieren Marque en Deyle, waarin de stad Ryssel legt.

Melantrada, oude Turksche stad in Romanien aan de zee van Marmora, 13. mylen van Constantinopel.

Melasso, voor deezen Miletus, was het vaderland

land van den wyzen Thales en Anaximander, en toen ter tyd zeer beroemt, is tegenwoordig een matige stad in de provintie Aidinelli in Natolien in Azien, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Santa Croce behorende.

MELAZZO, zie *Milazzo.*

MELCHITEN, zo noemt men in de Levant de Syriers, Cophten of Egyptenaren, en andere Christenen der Oostersche kerk, welke tegen de Jacobiten gestelt worden, en den Griekschen Godsdienst in de voornaamste hooftpunten toegedaan zyn, doch niet onder het gebied des Patriarchs van Constantinopel, maar onder den aartsbisschop van Damascus staan.

MELCHTHAL, kleine valey in Zwitzerland, in 't Canton Unterwalden, is beroemt om dat daar een boer in de 14de eeuw den Tyrannischen keyzerlyken landvoogt, wyl hy deszelfs vrouw gedwongen had zich met hem te baden, van kant hielp, en daar door aanleyding tot de Zwitsersche verbintenissen en afval van Oostenryk gaf.

MELCK, kleine stad en slot aan den Donau in neder-Oostenryk, midden tusschen Wenen en Lints, welke voor een pas aan den Donau passeren kan. Hier by op een berg is een ryk Benedictyner klooster, wiens abt de voornaamste in Oostenryk is, en onmiddelyk onder den paus staat.

MELDE, zie *Milde.*

MELDOLA, vlek, benevens den titel van een vorstendom in Romagna, in den kerkelyken staat gelegen, en het huis Pamfilio toekomende.

MELDORFF, kleine stad in Dithmarsen in het Holsteinsche, den koning van Denemarken toekomende.

MELE, CAPO DELLE MELE, een voorgebergte in 't Genueesche gebied, tusschen Albenaga en Oneglia.

MELEREN, vermengen, zich in een zaak Meleren, hiet zich met een zaak bemoejen, zich daar in mengen. Gemeleert, wanneer het van kouleuren gezegt word, hiet bont, of van verscheyde verwen.

MELEDA, MELITA, eyland in Dalmatien, in de golf van Venetien, de republiek Ragusa toekomende, waar aan de Apostel Paulus op zyn reys naar Rome schipbreuk geleden heeft.

MELER, groot meir in Zweden, tusschen Upland, Westermanland en Sudermanland, 't welk by de 25. mylen lang en 10. breed is, en zich by Stockholm in de Oost-zee stort.

MELEZZO, zie *Centovalli.*

MELFA, kleine rivier in 't Napolitaansche, in de provintie Lavoro, die zich in de rivier Garigliano stort.

MELFI, MELPHES, stad in Basilicata in Napels, benevens een bisdom en den titel van een vorstendom, dien de oudste linie uit het huis Doria voert. Zie *Doria.* De citadel is 1694. door een aartbeving ingevallen.

MELGAZO, kleine stad aan de rivier Minho in de Portugeesche provintie Entre Douro y Minho, is gants met bergen omringt.

MELGUEIL, kleine stad in Languedoc, benevens den titel van een graafschap, en den bisschop van Montpellier toekomende.

MELIAPOUR, stad op het Schier-eyland van Indien, aan dees zyde de Ganges in Azien, aan de kust van Coromandel, benevens den titel van een aarts-bisdom.

MELIBOCK, berg op den Harts, tusschen den welken en de stad Goslar het aaloude slot Hartsburg legt.

MELIGNANO, zie *Marignano.*

MELILLA, kleine maar welbevestigde stad aan de Middelantsche-zee in 't koningryk Fez in Africa, welke de Spanjaarden toekomt. In december 1715. nam het water een hoek van het fort St. Michiel weg, waar van de moren zich te bedienen zochten, en vier stormen daar op deden, maar met verlies weer te rug gedreven wierden.

MELIN, slot en Marquisaat in 't Oostenryks-Brabant, niet ver van Nivelle gelegen.

MELINDA, koningryk in Africa aan de kust van Zanguebar tusschen Montbaze en Para. De hooftstad Melinda is groot, en heeft een goede haven, die door een sterk kasteel beschut word, en waar in de Portugezen groten handel dryven, wyl zy met den koning, die een Mahometaan is, in goede vriendschap leven.

MELIOREREN, verbeteren, aanbouwen. Daar van kosten van Melioratie, de bouw en verbeterings kosten.

MELITA, kleine plaats in 't koningryk Navarra aan de rivier Arragon in Spanjen.

MELITA, kleine stad in 't koningryk Fez, in Africaansch-Barbaryen, 40. Duitsche mylen van de zee-engte by Gibraltar, de Spanjaarden toekomende.

MELITE, zie *Meleda.*

MELITELLO, vlek in Sicilien in Val di Noto.

MELITINE, stad in Natolien in klein Armenien; daar de rivier Melas in den Eufraat valt.

MELITO, zie *Mileto.*

MELLEN, kleine stad aan de rivier Hase, in 't bisdom Osnabrug in Westphalen.

MELLERSTADT, zie *Melrichstadt.*

MELLI, koningryk in Nigritien in Africa, wiens koning en inwoners Mahometaans zyn, en goeden handel dryven. Ten noorden grenst het aan den Niger, ten oosten aan Mandinga en Gage, ten zuiden aan Malaguete, en ten westen aan de Atlantische-zee.

MELLINGEN, kleine stad aan de rivier Russ in het Zwitsersche graafschap Rore, welke in 't jaar 1712. in de laatste Zwitsersche onlusten wegens de Toggenburgsche zaak van de beyde Cantons Bern en Zurich ingenomen, en ook in den vrede behouden is.

MELNICK, bergstad en slot in de Leutmeritsche kreits in Bohemen, daar de Moldau in de Elf valt, 4. mylen van Praag. Hier wast goede rode wyn.

MELO, kleine stad in 't koningryk Portugaal, in de provintie Beira.

MELO, kleine stad in 't hertogdom Milaan aan de rivier Adda daar sterken handel met lynwaad gedreven word. Zy hoort den vorst Trivultio toe.

Melphes, zie *Melfi.*

Melrichstadt, Mellerstadt, kleine stad, slot en amt aan het water Stray in het bisdom Wurtsburg aan de Hennebergsche grenzen, 3. uren van Neustadt aan de Saale.

Melsack, stad en slot aan de rivier Wascha in het stift Wermeland, in Poolsch Pruissen.

Melsbruck, slot en barony in Brabant, waar na de familie van Loquenghien den titel van Baron voert.

Melsungen, Milsungen, kleine stad, amt, en slot aan de Fulda in neder-Hessen, 5. uren van Kassel.

Melton-Mowbray, stad in Lancastershire in Engeland.

Meltzen, Hohen-Meltzen, kleine stad in 't amt Weissenfels in Meissen, welke wegen haar jaarmarkt beroemt is. In het amt Weissenfels-Meltzen worden jaarlyks 2. landgerichten, naamlyk het eerste in 't begin van Maart, en het andere voor Ægidius gehouden.

Melun, middelmatige en bevestigde stad aan de Seine, in het landschap Brie, op het eyland van Vrankryk, benevens een Bailluagie en Presidiaal.

Memeernheim, zie *Maynbernheim.*

Memel, rivier, zie *Niemen.*

Memel, Memelburg, sterke grensvesting en fraaie stad aan het Koersche Haf in Samland, benevens een sterk slot en haven in 't Brandenburgs-Pruissen, 20. mylen van Koningsberg, den koning van Pruissen toekomende. De rivier Tange, welke de stad en slot omringt, valt hier in 't Koersche Haf, en deze plaats is 1679. in den laatsten oorlog met de kroon Zweden te enemaal afgebrant.

Memleben, een dorp aan de Unstrut in Thuringen, een quartier van Welstein, benevens een gewezen Benediktyner-klooster, dat keyzer Otto I. gesticht heeft, en daar in Anno 973. gestorven is. Het hoort tegenwoordig onder Weissenfels.

Memmingen, vrye ryksstad in Algow, niet ver van Iler, 6. mylen van Ulm, in een vlakte gelegen, welke een taamlyk gebied onder zich begrypt. Zy is redelyk groot, en niet alleen door de natuur met behulp van een moeras, maar ook door de kunst bevestigt. De gantsche raad en de meeste burgery is Luithers, doch zyn hier verscheyde Katholyke-kloosters, en daar word groten handel met lynwaad, parkement en papier gedreven. Zy heeft in de Beyersche onlusten Anno 1702. tot 1704. veel geleden, waar van zy na den gelukkigen slag by Hochstet weer bevryd is.

Memoires, hieten by de Franschen zulke schriften, waar in zy de geschapenheid van een geschiedenis maar verhalen, zy mogen daar in belang hebben of niet.

Memoriaal, een gedenk-ceêl en schriftelyke bekendmaking. Ook noemt men dus de strydschriften, welke de partyen op de raadhuizen en in de gerichtshoven door hun advocaten tegen elkander inleveren.

Memphis, was in oude tyden die stad in Egypten, welke hedendaags Cairo genoemt word.

Menage, huishouding, spaarzaamheid, behoedzaamheid. Menageren zuynig huishouden, ook voorzichtig in een zaak te werk gaan.

Menai, rivier, of liever zee-engte in Nort-Walles in Engeland, welke het eyland Anglesey en het graafschap Caenar van elkander scheyd.

Menan, rivier in Indien, op het half eyland aan de overzyde van de Ganges, die zich door drie monden in den zee-boezem van Siam stort.

Menancabo, klein koningryk en stad op het eyland Sumatra in oost-Indien.

Menandrianen, waren ketters in de twede eeuw, wier hooft Menander een navolger van Simon den Toveraar was, en voorgaf dat hy en zyne leerlingen de sterflykheid niet onderworpen waren.

Menczikow, een oude adelyke familie uit Litthauen by Minsk, waar uit Alexander Danielowits Menczikow des Czaars gewezene eerste staats-dienaar, en generalissimus over de Russische troepen gesproten, en die 1705. door den Roomschen keyzer in den ryks-vorsten-stand verheven is; maar in ongunst van den Czaar Petrus II. vervallen zynde, wierd hy naar Siberien in ballingschap verzonden.

Mendaro, stad in een dal van den zelven naam, in het landschapje Guipuscoa in Spanje.

Mende, hooftstad van het landschap Givaudan, in het hooft gouvernement Languedoc, aan de rivier Lot, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Alby staande.

Mendicino, kleine stad in Calabria citra in Napels.

Mendlesham, stad in Engeland in het graafschap Suffolck by den oorsprong van de rivier Deben.

Mendocino, voorgebergte op de westlyke kust van het eyland California in America.

Mendoli, vlek en laatste grensplaats der Turken aan Persien, 4. mylen van Pagdat, heeft een slot met enige torens van kley.

Mendoza, stad in zuid-America in de provintie Chili, in een koude en onvruchtbare landstreek.

Mendrisio, stad, en een van de 4. Italiaansche landvoogdyen der Zwitsers. Zy is Roomsgezint, en legt tusschen het Luganer- en Comer-meir.

Mene, fraaie stad in het waiwoodschap Culm, in Pools-Pruissen, welke 1712 de party van Sapieha een sterke contributie moest betalen, waar by de burgers al hun goed afgenomen wierd.

Menerbe, stad in Languedoc, aan de kleine rivier Cesse.

Mengerighausen, vermaaklyk steedje en slot in het graafschap Waldeck in Westphalen.

Mengerskirchen, vlek en slot in 't vorstendom Nassau, een uur van Dritdorf, op den Westerwald, onder 't amt Beilstein behorende, alwaar eertyds de vorstinnen weduwen van Nassau-Hadamar haar weduwen-residentie hielden.

Mengravilla, een dorp in oud-Castilien, daar een zoutmyn is.

Menin, Meenen, kleine en welbevestigde stad in de Castellany Iperen, in Oostenryks-Vlaanderen, aan de rivier Lis, welke de bondgenoten tegen Vrankryk in 't jaar 1706. binnen weinig dagen ver-

overden. Men heeft ze altyd voor een meesterstuk des beroemden ingenieurs de Vauban gehouden. Zy is in den Utrechtschen vrede 1713. ter gunste van het huis van Oostenryk aan de Staten-Generaal afgestaan, maar het jaar daar aan in den Badenschen vrede den keyzer overgelaten.

Mennoniten, Mennisten, een soort van Wederdopers, dus naar een Vries, Menno Simon, genaamt, die zich voornaamlyk in Holland uitgebreyd hebben. Deze verwierp de ingevingen en verschyningen der eerste Wederdopers, en voerde in de 16de eeuw een nieuwe leer in. Zy verwerpen het studeren en het Oude-Testament, en geven voor dat het Nieuwe de enige regel onzes geloofs is. Vorders leren zy dat men de woorden Drie-eenheid en Persoon niet gebruiken moet, als men van den Vader, Zoon en H. Geest spreekt; dat het den Christenen niet geoorlooft is een eed te doen, noch enig wereldlyk overigheids amt te bekleden, veel minder iemand aan 't leven te straffen, noch oorlog te voeren. Zy zeggen ook dat de kinderen den Doop niet nodig hebben. Zy komen ten dele de Socinianen, ten dele de Unitarissen zeer na, en deze hieten ook Galenisten, naar Galenus een doctor in Amsterdam, en collegianten, wyl zy hun eige vergadering hebben, waar in ieder de schrift durft uitleggen. Het H. Avondmaal bedienen zy 's jaars maar tweemaal, wanneer zy alle te Rhynsburg (een dorp een groot uur van Leyden gelegen) te zamen komen, voorts hebben zy zich in veel gezintheden verdeelt. Zie *Wederdopers*.

Mensa Episcopalis, zo worden in de geestlyke bisdommen die goederen en inkomsten genoemt, die voor altoos tot des bisschops-tafel geschikt zyn, en op generly wyze vervreemt kunnen worden.

Menses Papales, worden die maanden genaamt, waar in de pauslyke stoel uit kracht van het vergelyk, tusschen keyzer Frederik de IIIde en paus Niklaas V. gemaakt, gerechtigt is de geestlyke beneficien te begeven, welke in deze maanden openvallen, en die de paus anderfins niet alleen aan zich heeft behouden, of niet onmiddelyk alleen van hem afhangen. Deze maanden zyn Januarius, Martius, Majus, Julius, September en November.

Mentheit, landschap in zuid-Schotland, dat ten oosten aan Fife, ten westen aan Lennox, ten zuiden aan Sterling, en ten noorden aan Stratherne en Broad-Albain grenst.

Mentie, gewag, Mentioneren gewag maken.

Menton, stad en prachtig vorstlyk lusthuis, in 't vorstendom Monaco, een myl van Monaco.

Mentz, Maynts, een aarts-stift in den opper-Rhynschen kreits, 't welk zich in Wetteravien als ook in Franckenland, en van het graafschap Spanheim tot aan het hertogdom Wurtemberg uitstrekt. De aartsbisschop van Ments heeft den opperften rang onder de keurvorsten, en is aarts-kancelier des H. Roomschen ryks in Duitsland, als ook deken van het keurvorstelyke collegie. Hy alleen heeft het recht om de andere keurvorsten zo wel tot den verkiezingsdag, als ook tot de keurvorstelyke- en collegiale dagen te beroepen. Hy stelt de keyzerlyke capitulatie op, bewaart het keyzerlyke zegel, gelyk ook het ryks-archief, voert het direkteurschap op de ryksdagen, en verricht de kroning, wanneer ze in zyn aartsbisdom gedaan word. Maar geschied de kroning buiten zyn en het Keulsche aartsbisdom, zo verricht hy die beurt om beurt met den keurvorst van Keulen. De tegenwoordige keurvorst is Franciscus Ludovicus, grootmeester van de Duitsche-orde, en broeder van den keurvorst van de Palts, geboren den 24. juli 1664. quam tot de regeering in 't jaar 1729. na Lotharius Franciscus graaf van Schonborn, wiens Coadjutor hy zedert 1710 geweest is.

Mentz, Maynts, hoofdstad van het aartsbisdom Mentz, aan den Rhyn gelegen, daar zich dezelve met den Mayn verenigt, 4. mylen van Franckfurt. Zy is lang, maar smal, volkryk en welbevestigt, heeft een keurvorstelyk residentie-slot, Martinsburg genaamt, als ook een Universiteit, welke 1482. gesticht is; over den Rhyn legt een schipbrug naar het steedje Cassel.

Menzikof, zie *Menczikow*.

Menzingen, kleine stad niet ver van de Nabe in het hertogdom Simmern, 3. mylen van Creutsenach.

Menzo, zie *Mincio*.

Meols, vlek op een Schier-eyland in het landschap Chester in Engeland, 15. Engelsche mylen van de stad Chester.

Meppel, een open, maar bekent steedje in Over-Yssel, in de Verenigde Nederlanden, aan de rivier Havelter-Aa.

Meppen, kleine bevestigde stad aan de rivier Hassa, daar dezelve in de Ems valt, in 't bisdom Munster in Westphalen. Zy word van enige tot het graafschap Vecht, en het zo genaamde Emsland gerekent.

Mequinenza, stad en sterk slot op een rots in Catalonien, 6. Spaansche mylen van Lerida, aan de Arragonsche grenzen, en aan de rivier Ebro, daar de Segre daar in valt. In het jaar 1707. veroverden het de Franschen.

Mequinez, voordeze een slechte plaats, maar nu tegenwoordig de keyzer van Marocco om de aangename landstreek en gezonde lucht zyn hofhouding daar heen verlegt heeft, een grote aanzienlyke en welgeboude stad in 't koningryk Fez in Africa, 7. Duitsche mylen ten westen van de stad Fez. Zy is tegenwoordig de hoofdstad van het gantsche keyzerryk van Marocco, en de Bassa aldaar is de voornaamste van alle Bassas, en de eerste staatsdienaar des keyzers. Daar wonen veel Joden, die evenwel aan een hoek apart wonen, die des nachts afgesloten word. Het keyzerlyk Paleys is een prachtig gebouw met veel schone tuinen, en heeft een gantse Duitsche myl in den omtrek, waar in een Serail van 4. keyzerlyke gemalinnen en 2000. by-wyven is. Aan de noortwestzyde legt een andere grote stad, welke egter niet zo goed geboud is, en alleen van Moren en zwart-bruinen bewoont word.

Mera, rivier in Graauwbundterland, die by Riva in het Comer-meir valt.

Meran, kleine stad aan de Adige in Tyrol, en de hoofdstad van het land aan de Adige.

Me-

Meran, vlek en amt onder de graaflyke Schoonburgsche heerlykheid Glaucha behorende, 2. mylen van Altenburg.

Merchange, zie *Merchingen*.

Merchia, Merche, provintie in zuid-Schotland, die ten noorden aan Lothiana, ten westen aan Lauderdale, ten zuiden aan Tivedale en Northumberland, ten oosten aan de Duitsche-zee grenst.

Merchingen, kleine stad, slot en heerlykheid in Westerryk, tusschen Lotteringen en Elsas, de Rhyngraven toekomende.

Merchten, kleine stad in oostenryks-Brabant, 3. mylen van Brussel.

Mercia, grote provintie in Engeland, welke ten noorden aan Northumberland, ten westen aan Walles, ten zuiden aan Westsex, en ten oosten aan Essex grenst. Zy word in 18. mindere provintien verdeelt, naamlyk, in Chester, Shrop, Herefort, Monmouth, Glocester, Oxford, Bukkingham, Bedfort, Huntington, Northampton, Rutland, Lincolne, Nottingham, Darby, Strafford, Worcester, Warwick en Leicester.

Merckendorf, steedje in Franckenland, 2. myl. van Guntzenhausen, de mark-graven van Bayreuth en Anspach in 't gemeen toekomende.

Mercoeur, kleine Fransche stad in de provintie Auvergne, benevens den titel van een hertogdom, waar van een Linie uit het huis van Lotteringen den naam voert. De prins van Conty heeft het van den Marquis de Lasse, die het gekocht had, Anno 1719. weer ingelost, en bezit het alzo tegenwoordig, heeft ook een van zyn zoons daar naar laten noemen, die hem den 22. mey 1722. afgestorven is.

Mercuriale, is een vergadering van het Parlement te Parys, welke op den eersten woensdag na het feest van St. Martyn, en op den eersten woensdag na Paasschen gehouden word, wanneer de opper-president en een van de advocaten-generaals van de misbruiken en ongeregeltheden die zy in de gerechtspleging aangemerkt hebben redeneert. Dit woord word ook voor zodanige redevoering van den eersten president en den advocaat-generaal zelfs genomen. Mercuriale wierd ook eertyds de vergadering van enige geleerden te Parys genoemt, die alle woensdagen in het huis van den beroemden en voor enige jaren overleden Gilles Menage by een quamen, en van geleerde zaken discoureerden.

Merdau, klein eyland op de Noorweegsche kusten by Christiaansand.

Merdin, stad in Diarbeck in Azien, op een heuvel gelegen, welke de Turken voor een onoverwinlyke vesting uitkryten.

Mere, stad in Wiltshire in Engeland.

Mericza, kleine stad in Littauen, daar de rivieren Mercez en Niemes te zamen komen. Daar is een prachtig slot.

Merenberg, slot en voormaals een graafschap, nu een amt, in het vorstendom Nassau, een myl van Weilburg. Het vleck Merenberg legt een uur van Westerburg.

Merenburg, sterk slot in Zevenbergen, aan de rivier Aluta, tot Croonstad behorende.

Merenda, hiet aan het keyzerlyke hof een avondmaaltyd, die zonder plechtigheden en gewoontens, welke anders by middagmaaltyden gebruiklyk zyn, verricht word.

Mereran, Benediktyner munniken-klooster aan de Boden-zee, niet ver van Bregents.

Merga, Merqui, stad en haven in 't koningryk Siam, aan de zuid-zyde van Indien in Azien, die de Engelschen voordezen bezeten hebben, maar die door de Spanjaarden weer verdreven zyn.

Mergentheim, Mergenthal, stad aan de Tauber in Franckenland, hoort benevens de omleggende landstreek de Duitsche-orde toe, en op den naburigen Kitsberg vind men het slot Neuenhaus, 't welk de residentie des Duitschen meesters is.

Mergozza, meir in het hertogdom Milaan, dicht aan Lago Maggiore, daar de rivier Tosa daar in valt.

Merida, kleine stad in 't Spaansche Estremadura, welke een weinig gefortificeert is, en aan de rivier Guadiana legt, waar over daar een schone stenebrug gaat.

Merida, stad en bisdom in nieuw-Spanjen, op het Schier-eyland Jucatan in noord-America, de Spanjaarden toekomende.

Meridiaan, is een naam dien men alle de cirkels of kringen op den wereld-kloot geeft, welke door de twe Polen of door het Zenith en Nadir gaan, en die den Æquator in gelyke deelen snyd: men telt 'er in 't gemeen 360. Primus Meridianus of de eerste Meridiaan is een grote cirkel, dien men zich verbeelden moet als of hy op de kloot afgetekent stond, op dat men daar van de graden der lengte van de eene of de andere plaats kan beginnen te rekenen.

Meridies, Middag, hiet dat gewest, daar de zon des middags om 12. uren staat.

Merindol, kleine stad in Provence in Vrankryk, welke benevens het omleggent gewest de Waldenzen bewoonden; maar onder Francois I. Anno 1545. door de koninlyke troepen verstoort en verwoest wierd.

Merioneth, provintie van 't vorstendom Walles in Engeland, die ten noorden aan Caernarvan, ten oosten aan Denbig, ten zuiden aan Cardigan en Montgomery, en ten westen aan de Iersche-zee grenst. Zy is 36. mylen lang, en half zo breed, en met zeer hoge bergen gevult, maar heeft heerlyke vee fokkery.

Merisch, zie *Maros*.

Meriten, goede verdiensten, lofwaardige hoedanigheden.

Merla, slot in opper-Hessen in een valey gelegen, Hessen-Darmstad toekomende.

Merlon, zo noemt men aan een vesting de opgeworpe aarde of borstwering, die van buiten smal en van binnen breed is. Zy legt tusschen twe schietgaten, en word somtyds op de batteryen met wilgen hout betuynt om zo veel te sterker te zyn.

Merne, groot eyland in den Nylstroom in Ethiopien, in Africa, 't welk de orde van St. Antonius gezegt word toe te komen.

Mernis, een klein landschap in noord-Schotland, tus-

tusschen de landschappen Marr en Angus en de Duitsche-zee.

Merode, zie *Marande.*

Merode, slot en heerlykheid in 't hertogdom Gulik, waar van een voorname familie den naam voert, die zich te gelyk marquis van Westerloo noemt, en ook by Westerloo een slot, Merode genaamt, geboud heeft.

Merqui, zie *Merga.*

Mersebucg, een Luiters bisdom aan de Saale in Meissen, tusschen Thuringen en de Hallische Saalkreits gelegen, den hertog van Saxen-Merseburg als gepostuleerde Administrator toekomende. Wat deze titel beduid zie onder *Administrator.*

Merseburg, hoofdstad van 't bisdom van dezen naam, en de hertoglyke residentie-plaats 3. mylen van Leipzig, en 2. van Hal, daar een schoon slot aan de Saale, een aanzienlyk Domkapittel, en een fraai Gymnasium is. De gepostuleerde Administrator daar van, Mauritius Wilhelmus, hertog van Saxen, is den 5. Febr. 1688. geboren, heeft zich den 4. Nov. 1711. met Henriette Charlotte, dochter van Georgius Augustus Samuel van Nassau-Idstein in den echt begeven, en 1712. de regering aangevaart.

Merseus een rivier in Engeland in de provintie Cheshire, die in de Iersche-zee valt.

Mersperg, zie *Mörsperg.*

Merspurg, een kleine stad en slot in Zwaben, aan het Constantzer meir, daar de bisschop van Constans dikwils zyn zetel houd.

Mertola, vesting, benevens den titel van een graafschap in de provintie Alentejo in Portugaal, aan de rivier Guadiana, waar van de voormaals beroemde hertog van Schomberg wegens zyn trouwe diensten, aan het huis van Portugaal bewezen, den graaflyken titel kreeg, welken zyne nakomelingen in Engeland noch voeren.

Mertola, Merveldt te Westerwinkel, ryk vryheerlyk geslacht in de bisdommen Munster en Osnabrug.

Mertszuschlag, zie *Mörtszuschlag.*

Merville, kleine stad aan de rivier Lis, in Oostenryks-Vlaanderen.

Merwe, zie *Maas.*

Merwigsburg, oud vervallen slot in Thuringen, een myl van Erffurt, aan de rivier Gera.

Merxhausen, is het vierde grote gasthuis in Hessen, dat anno 1538. voor arme gebreklyke vrouwspersonen gesticht is.

Mery sur Seine, kleine stad in Champagne aan de rivier Seine.

Mesched, zie *Mexat.*

Meschede, kleine stad aan de Roer in het hertogdom Westphalen, keur-Keulen toekomende.

Messembria, Turksche stad in Bulgaryen aan de Zwarte-zee, benevens een bisdom.

Meserits, stad in Moravien, aan de rivier Oslawa, naar den kant van Bohemen toe. Daar legt in Moravien noch een andere stad van den zelven naam, naar de Ongarische en Silesische grenzen.

Meserits, Miserits, stad en starosdy in groot-Polen, in het waywoodschap Posen, aan de Silesische grenzen, heeft een redelyk sterk slot.

Mesieres, stad in het landschap Rhetelois in Champagne in Vrankryk.

Mesines, een slot in het gebied Bazadois in Vrankryk, waar van een beroemt geslacht den naam gekregen heeft.

Meskirck, kleine stad in het graafschap Furstenberg in Zwaben, welke den titel van een vrye heerlykheid heeft. Een Furstenbergsche linie word daar van de Möskirsche genaamt, welke anno 1716. na 't afsterven des keur-Saxischen stadhouders vorst Ego van Furstenberg een deel van de nagelate landeryen geërft heeft, en begonnen den vorstlyken titel te voeren. De tegenwoordig regerende heer Frobenius Ferdinandus is den 17. Nov. 1664. geboren, en zedert 1725. keyzerlyke opper-Commissaris op den Ryksdag te Regensburg. Hy is den 5. Juny 1690. met Maria Theresia, een dochter van Johan Lodewyk, laatsten graaf van Sults getrout, waar uit den 9. Augusty 1714. een erf-prins Karel Frederik geboren is.

Meslinge, een vlek in het noord-eind van de Zweedsche provintie Dalekarlien, aan de Noorweegsche grenzen.

Mesola, een pauslyk steedje aan den mond van de Goro, die een arm van de Po is, aan de Venetiaansche golf in het hertogdom Ferrare gelegen, 't welk de Franschen in den vorigen oorlog onder veel protestatie der keyzerlyken met garnizoen bezetteden, op dat zy van dien kant den toevoer der proviant over gemelde golf uit Slavonien het Duitsche leger onder prins Eugenius mochten afsnyden.

Mesopotamia, was in oude tyden een deel van het Assyrisch ryk, tusschen de rivieren Tigris en Euphrates, tegenwoordig vind men daar de provintien Amasia en Diarbeck.

Messa, stad in 't koningryk Marocco in Africa, by den mond van de rivier Suz.

Messager, zie *Messenger.*

Messalianen, zie *Massalianen.*

Messene, zie *Messines.*

Messenger in 't Fransch messager, betekent in 't Engelsch een beëdigde gerechtsbode, gelyk in Vrankryk het woord huissier.

Messerano, zie *Masserano.*

Messin, klein landschap in Lotteringen, aan Vrankryk behorende, waar van Mets de hoofdstad is.

Messina, hoofdstad van het eyland en koningryk Sicilien, aan Faro di Messina, in Val di Demona. Zy is naar de nieuwe wyze gefortificeert, en door 4. Citadellen beschut, waar van 'er maar een binnen de stad legt. Zy heeft een schone haven, en dryft sterken koophandel met zyde, en zyde stoffen die in de stad gemaakt worden. Zy heeft ook een aartsbisdom, een welvoorzien geschuthuis, en een prachtig paleys, waar in de onderkoning zyn hof houd. Deze stad benevens de citadellen is anno 1718. den hertog van Savoyen door de Spanjaarden afgenomen, maar het jaar daar aan door de keyzerlyken weer met accoort verovert.

Messina, Faro di Messina, is een beroemde zee-engte tusschen Sicilien en Calabria oltra in Napels. By den noordlyken ingang dezer zee-engte

zyn de beyde steenklippen, die in oude tyden Scylla en Charybdis genoemt wierden.

Messines, kleine stad in Oostenryks-Vlaanderen, in de kastellany van Yperen, benevens een abdy, wiens abdis het geestlyk en waereldlyk gezag over deze plaats heeft.

Messire, is by de Franschen een eer-titel, die ridderlyke en aanzienlyke personen gegeven word. Tegenwoordig is hy zeer uit het gebruik geraakt, en het woord Monseigneur daar en tegen opgekomen, evenwel word die titel noch zomtyds in Vrankryk aan bisschoppen en hoge geestlyke personen gegeven.

Mesticen, Meszitén, zo noemt men in America de luiden, die een Europeeschen vader en Indiaansche moeder hebben.

Mestrata, of de kust van Droca, is het westelyke deel van het koningryk Barca in Africa.

Mestre, is een oud Venetiaans vlek aan de rivier Musone, aan de golf van Venetien, daar de personen en waren uit Duitsland aankomen, en van daar verder te water naar Venetien gebracht worden.

Mestre de Camp, is in Vrankryk een officier, die een regiment lichte ruiters commandeert, en in een veldslag voor alle hooftluiden van zulk een regiment voor aan trekt.

Mestre de Camp, was voordezen een officier, die een regiment voet-volk commandeerde. Maar na dat het amt van colonel-generaal van het Fransche voet-volk met den hertog van Epernon uitgestorven is, zo hebben ook de commandanten der regimenten by het voet-volk niet meer den naam van Mestre de Camp behouden, maar den titel van colonel aangenomen. Ondertusschen is de qualiteit van Mestre de Camp niet te enemaal afgeschaft, wordende dezelve maar van den tweden generaal van de lichte paarden, en de commandanten der regimenten van deze ruitery gebruikt.

Mestre de Camp, General de la Cavallerie legere, is een voornaam officier, die by 't afwezen van den collonel generaal der lichte ruitery het absolute commando voert, en even zo veel gezag heeft, als deze laatste durft pretenderen.

Mesure, hiet doorgaans de maat of afmeting van een zaak. In staatszaken beduid het de naar wel overlegden raad gekorene maatregelen en genome besluiten, waar naar de orders te geven en uit te voeren zyn, daar van zegt men: deze of gene mogentheid zal andere Mesures nemen.

Meta, eyland en stad op de kust van Aian, een deel van Zanquebar in Africa, de Turken toekomende.

Metamorphiten, noemde men in de 16de eeuw de Sacramentarissen, wyl zy leerden dat Christus Ligchaam by zyn Hemelvaart in een gants Godlyk Wezen verandert was.

Metamorphosis, hiet de verandering van de eene gedaante in de andere, by voorbeelt, wanneer de dichters versieren dat een mensch in een dier of plant verandert is, hoedanige herschepping-boeken de oude Roomsche dichter Ovidius Naso geschreven heeft.

Metatorum jus, het inquartierings recht is dat gene, waar door de onderdanen aan hun oversten verplicht zyn de inquartiering voor soldaten en hofbedienden in hun huizen te dulden.

Metelino, Lesbos, Mitylene, Turks eyland in den Archipel, niet ver van de kusten van Natolien in Azien. Het is vruchtbaar, voornaamlyk aan voortreflyken wyn, en de hooftstad Metelino heeft een aarts-bisdom benevens een goede haven.

Metempsychosis of Zielsverhuizing, is de leer der oude Pythagoristen en hedendaagsche Braminen, volgens dewelke zy geloven dat de afgescheyde zielen in andere ligchaamen, zelfs van redenloze dieren varen.

Mether, is aan 't Perziaansche hof een zeker gesnedene, die altyd by den koning in het vertrek, en met veel neusdoeken in een zak voorzien is, om den koning dezelve, wanneer hy ze nodig heeft, te overreyken.

Methode, leerwyze, onderwyzing, ook de order die men in een zaak houd.

Meticalle, Metecal, een goude munt in Barbaryen in Africa, die 40. Blanquilles, en zo veel als een dukaat geldt.

Metling, stad, benevens een slot in neder-Crain, en de hooftstad van de Windische-marck.

Metoposcopie, is een kunst, waar door men uit de gezichtslinien van een mensch de innerlyke gemoeds-gesteltenis, en deszelfs zonderlinge gevallen oordeelt.

Metrama, kleine rivier in Calabria Oltra in Napels, die in 't Apennynsche gebergte ontspringt, en zich tusschen Nicotera en Giola in de Tyrrheensche-zee stort.

Metro, Metaro, een rivier in den kerkelyken staat in het hertogdom Urbino, die zich by Fano in de golf van Venetien ontlast.

Metropolitaan, zo wierd voor dezen de voornaamste bisschop in een provintie genoemt, die de mindere bisschoppen aanstelde, en haar tot de Synoden te zamen riep. Hedendaags betekent het in de Roomsche en Griekſche kerken wat meer als een aartsbisschop, en men heeft voornaamlyk in Moscovien vier Metropolitanen: 1. dien van Groot-Novogrod en Welikoluko: 2. van Rostow en Jaroslow, 3. van Casan en Wiatka, en 4. dien van Saski en Podon, welke laatste in de stad Moscau woont. In de Gereformeerde Hessen-Casselsche landen noemt men zo een geestlyk persoon Metropolitaan, die in een stad Predikant is, en over een zeker getal andere Predikanten het opzicht heeft.

Metropolitaan Kerk, zie *Kerk*.

Metten, een Benediktyner abdy in neder-Beyeren, tusschen de klooster opper-en neder-Altaich.

Mettenheim, fraai vlek in het graafschap Wartenberg, niet ver van Worms, daar 1725. brand geweest is.

Metternich, ryks-graven, die zich in de Winneburgsche en Beilsteinsche linie verdelen, en leggen de ryksheerlykheden Winneburg en Beilstein in Westphalen. Dit graaflyke en vryheerlyke geslacht heeft zich noch in veel andere linien verdeelt, welke

ke zich in de Italiaansche, Luxemburgsche, Lotteringsche en keur-Brandenburgsche landen neergelaten hebben.

Metz, hoofdstad des bisdoms Metz in Lotteringen, daar de rivier Seile in de Moezel valt, 18. mylen van Straatsbug. Zy is groot, schoon, gefortificeert, en heeft een sterke citadel. Deze plaats wierd 1553. van keyzer Karel V. sterk belegert, maar hy moest met verlies weer aftrekken. Haar bisschop staat onder den aartsbisschop van Trier, en voert den titel van Ryksvorst. Dit bisdom benevens de stad heeft Henrik II. koning van Vrankryk reeds in het jaar 1552. het Ryk afgenomen, en de kroon Vrankryk ingelyft; ook is haar in den Westfaalschen vrede 1648. de volle souvereiniteit daar over ingeruimt.

Metzenhausen, slot, amt, en vlek in Brisgau, niet ver van Freyburg, waar van een adelyke familie in Rheinland den naam voert, maar komt anders de stad Freyburg toe.

Meva, stad in het waywoodschap Marienburg, aan de rivier Fers, in Poolsch-Pruissen.

Meuan, kleine stad in neder-Languedoc, niet ver van Nismes.

Mevat, koningryk in Azien, in 't ryk van den Mogol, aan de overzyde van de Ganges gelegen.

Meubilen, zo noemt men het huisraad en andere roerende goederen, die daar door van de immobilia of vaste goederen onderscheyden worden. Maar in een nauwer zin word allerly cierlyk huisraad, daar men byzondere vertrekken meé opschikt, meubilen genoemt.

Meudon, slot op het eyland van Vrankryk, 2. mylen van Parys.

Meun, Mehun, stad en Bailluagie aan de Loire in het landschap Orleanois in Vrankryk.

Meun, kleine stad in de provintie Berry, aan de rivier Yeure in Vrankryk.

Meurs, Mörs, voordezen een graafschap, maar zedert 1706. een vorstendom, 't welk tusschen het aarts-sticht Keulen, de hertogdommen Gelderland en Kleef legt, het is een leen van het laatste hertogdom, en komt na de dood van koning Willem III. van Engeland den koning van Pruissen toe. De hoofdstad hiet ook Meurs, is bevestigt, heeft een citadel, en wierd 1712. met Pruissische troepen bezet.

Meurte, rivier in Lotteringen, die in het Vogesisch gebergte ontspringt, en zich beneden Nancy in de Moezel giet.

Meuseburg, zie *Moysburg*.

Meuselwitz, vlek en slot in 't Saxen-Altenburgsche gebied, anderhalf myl van Zeits, tegenwoordig den keyzerlyken generaal veld-tuigmeester graaf van Seckendorf toekomende.

Mexat, Mesched, hoofdstad van de provintie Chorasan in Perzien.

Mexicaansche-zee, begrypt den zee-boezem van Mexico in noord-America, en dat gantsche deel van de Noord-zee, dat ten oosten van het landschap Florida legt, de zee van Canada ten noorden, en de Antillische eylanden ten zuiden heeft.

Mexico, Nieuw Spanjen, groot land, 't welk al dat gene in zich begrypt wat de Spanjaarden in noord-America bezitten, behalven nieuw-Mexico, 't welk zy langen tyd, na dat zy 't eerste reeds bezaten, ontdekt, en ten dele ingenomen hebben. Deszelfs grenzen zyn ten westen nieuw-Mexico en Mare Vermejo, ten oosten de Isthmus van Panama, ten noorden Florida, als ook de Mexicaansche zeeboezem, en de Mexicaansche-zee, en ten zuiden het Mar del Zur. 't Is een zeer warm land, wyl het grootste gedeelte daar van onder de gezengde luchtstreek legt, en zyn voornaamste vruchtbaarheid bestaat in boomwol, zyde, zuiker, balzem, Cochenille en Cacao; maar zyn grootste rykdom bestaat in de goud-en zilver aderen. De kroon Spanjen laat dit land door een onder-koning regeren, wiens regering in 't gemeen maar 5. jaren duurt. hoewel de geschenken en andere oorzaken den termyn zomtyds doen verlengen. Het word in drie delen gescheyden, die men Audientias noemt, en dit betekent zo veel als de hoogste gerechtshoven, welke zyn Guadalajara, Mexico, en Guatimala. De audientie Mexico bestaat uit 7. provintien, naamlyk Jucatan, Tabasco, Guaxaca, Tlascalan, Mexico, Mechoacan en Panuco. De stad Mexico legt aan een zout meir, dat by de 30. Fransche mylen in den omtrek heeft, en is de hoofdstad des gantschen lands, als ook de residentie-plaats des onder-konings, des aarts-bisschops, en van de Audientie of gerechtshof. De zee-boezem van Mexico is een deel van de Mexicaansche-zee, tusschen het landschap Florida, de Audientie Mexico, en het eyland Cuba.

Mexico, Nieuw Mexico, Nieuw Marata, of het Nieuwe Koningryk Granade, een groot landschap in noord-America, 't welk ten westen aan Mare Vermejo, ten zuiden aan nieuw-Spanjen, ten oosten aan Florida en nieuw-Vrankryk, en ten noorden aan 't onbekende land grenst. Het wierd 1583. door een Spanjaard ontdekt, is bergachtig, maar vruchtbaar, inzonderheid heeft het ryke zilvermynen, cristal en smaragden. Het land word van verscheyde volkeren bewoont, welke hun eige vorsten, die zy Casiques noemen, verkiezen, en ten dele van de Spanjaarden tot het Christen-geloof zyn bekeert worden. De Spanjaarden hebben in dit landschap veel colonien opgerecht, waar onder de voornaamste S. Fé de Grenada hiet, en de residentie-plaats des gouverneurs is.

Meydan, zo word in Ispahan de koopbeurs genoemt, welke een grote handelplaats is, 700. schreden lang en 750. breed.

Meydan, Turks-slot in Croatien, niet ver van Novi.

Meyen, zie *Mayen*.

Meyenberg, hoofdstad van het graafschap Rore in Zwitzerland.

Meyenburg, steedje in de Priegnits in de marck-Brandenburg aan de Mecklenburgsche grenzen, de heren van Rohr toekomende, heeft een goede koorngrond, en de rapen, die daar groeien, worden ver verzonden.

MEYENFELD, slot en hooft-vlek van het Tiengerichten Bundt in Grauwbunderland, 2. mylen van Chur, is in 't jaar 1720. tot op 5. huizen na afgebrand.

MEYERGÜTER (of GOEDEREN) zyn in Saxen zekere goederen, die alle 9. jaaren tegen zekere somme gelds van de landsheren weer moeten aangenomen worden.

MEYERY, hiet in Brabant zo veel als een omtrek, castelany, of ambacht. By voorbeelt de Meyery van 's Hertogenbosch, dat is de gantsche streek lands die tot 's Hertogenbosch behoort.

MEYN, zie *Mayn.*

MEYNE, een plaats in Provence, omtrent 200. schreden van Arles. Daar is een beroemde gezondheidsbron, waarom zy sterk bezocht word.

MEYSENHEYM, zie *Meissenheim.*

MEZIERES, sterke stad aan de Maas in Champagne, benevens een citadel.

MEZINGEN, is het grootste marktvlek in het hertogdom Wurtemberg, tusschen Tubingen en Aurach.

MEZO, stad in het eigentlyk zo genaamde Natolien in Azien.

MEZUME, oude stad in het landschap Tenes in Barbaryen in Africa.

MEZURADA, CAPO DE MEZURADA, voorgebergte in Guinéa in Africa.

MEZURATA, voorgebergte in 't koningryk Tripoli, by den ingang des zee-boezems van Sidra in Africa.

MEZZAB, stad in Biledulgerid in Africa en de hooftstad van 't landschap Mezzab.

MEZZANO, klein meir in 't hertogdom Castro in Italien.

MEZZO, ISOLE DI MEZZO, drie kleine eylanden in de republiek Ragusa in de golf van Venetien. Hun namen zyn Calzmota, Guipana en Mezzo.

MEZZOVO, gebergte in Griekenland, dat Thessalien, Epirus en Livadien van elkander scheyd.

MIACO, zie *Meaco.*

MIADZIAL, kleine stad in Litthauen in het waiwoodschap Wilna, 14. mylen van Wilna.

MIANS, MIANO, Franciskaner klooster in Savoyen, niet ver van Chambery in Montmelian. Het omleggende geweft bestaat uit veel diepe gronden, en dewyl de stad St. Andries daar voordezen zal verzonken zyn, zo word zy Abyssus Mianensis genaamt.

MIARY, groote rivier in Brasilien in zuid-America, welke zich by het eyland Maregnan in de Noordzee stort.

MICALEO, STRETTO DI MICALEO, zee-engte van den Archipel, tusschen Natolien en het eyland Samos.

MICAVA, stad in het landschap Quanto in Japan, op het eyland Niphon. Zy is de hooftstad van het kleine koningryk Micava.

MICHAELBEURN, Benediktyner munniken klooster in het stift Saltsburg, niet ver van de rivier Saltza.

MICHAELISBERG, kleine bergstad in de Pilsnerkreits in Bohemen, een gravin van Zinzendorf toekomende, 4. mylen van Eger.

MICHALOWITS, vesting in Croatien, die de Christenen in 't jaar 1685. den Turken afnamen.

MICHELAW, Silesisch steedje in het vorstendom Brieg aan de Neiss, de vryheren van Grutschreiber toebehorende.

MICHELFELD, Benediktyner abdy in Nordgau, 6 mylen van Bamberg.

MICHELOW, klein landschap in Pools-Pruissen, en een deel van het Culmisch gebied. Het heeft zyn naam naar het slot Michelow.

MICHELSTADT, MICHLENSTADT, kleine stad in het Odenwald, tusschen Erpach en Furstenau, aan de kleine rivier Mubling, hoort de beyde graaflyke linien van Erpach in compagny toe.

MICHELSTÄDTEN, ryk vrouwen klooster in opper-Crain, 4. mylen van Laybach, waar toe het slot Frauenstein, dat 'er niet ver van daan legt, behoort.

MICHELSTEIN, voordezen een Cistercienserklooster, maar nu een vorstelyk-Bronswyksche landschool aan den Harts, 2. mylen van Halberstadt.

MICLANS, sterk slot in Savoyen dat 1711. van de Geallieerden verovert wierd.

MICOLE, MICONE, een van de eylanden van den Archipel, die in oude tyden Cyclades genaamt wierden. Het heeft niet meer als een dorp, maar goeden wyn, veel boomwol en gierst, en word door een enge vaart van het eyland Delos afgezondert; ook wonen 'er veel Katholyken en ook Griekfche Christenen, die evenwel den Turk cynsbaar zyn.

MICROSCOPIUM, betekent een vergroot-glas, waar in zich de kleinste dingen zeer groot vertonen, dat men alles naauwkeurig daar aan ontdekken kan.

MIDDAGMAAL IN 'T KLOOSTER, is, wanneer de keyzer met zyn hofhouding in een klooster spyst, waar toe voordezen de hof- en monds-koks toebereydzelen gemaakt, en teffens voor ieder munnik van het klooster portien toegericht hebben. De voornaamste persoon van 't klooster eet daar mee aan de keyzerlyke tafel, de hofdames gaan met de keyzerin in alle mans- en de ministers met den keyzer in alle vrouwenkloosters.

MIDDELAAR, slot en heerlykheid in Gelderland in de Betuwe aan de Maas en de Kleessche grenzen, is reeds anno 1692. van koning Willem III. van Engeland aan Frederik III. keurvorst van Brandenburg geschonken. 't Is ook 1714. in den Rastadschen vrede den koning van Pruissen en keurvorst van Brandenburg toegewezen.

MIDDELANDSCHE-ZEE, is een grote zee-boezem van de Atlantsche-zee. Hy strekt zich van 't westen ten oosten van het naauw van Gibraltar tot aan de Syrische kusten uit, nademaal hy ten zuiden aan Africa, ten noorden aan de kusten van Europa en Azia stoot.

MIDDELBARE RYKSLEDEN, worden die genaamt die in een land van den een of den anderen Ryksstand wonen, en alzo deszelfs rechtsdwang in het Roomsche ryk niet onmiddelbaar onderworpen zyn: gelyk de in Silesien, Bohemen en Oostenryk wonende

nende vorsten en graven, landsvorsten en landsgraven, maar de edelluiden landzaten genaamt worden.

MIDDELBURG, hoofdstad van Zeeland, op het eyland Walcheren gelegen, lopende van daar een vaart op Vlissingen, die de grootste schepen draagt. Zy is groot en schoon geboud, dryft sterken handel, inzonderheid met wyn, nademaal alle wynen, die over zee naar de Nederlanden gaan, door deze stad passeren.

MIDDELBURG, kleine stad in Hollands-Vlaanderen, wiens vesting-werken geslecht zyn.

MIDDELBURG, kleine stad in oost-Indiën, de Hollanders toekomende, op het kleine eyland Middelburg, dat tusschen de eylanden Ceylon en Manar legt. Dit eyland hiet anders ook Nindundina, en van de Portugezen word het Ilhas das Vaccas of het Koeien eyland genaamt. Het is 6. mylen lang, heeft veel vee, en wegens de klippen valt het 'er zwaar te landen.

MIDDELFAHRT, zie *Mittelfahrt*.

MIDDELGROND, hiet de vaart waar door de schepen uit de Theems door de zandbanken in de Noord-zee varen.

MIDDEL-MARCK, een groot en aanzienlyk landschap in de marck-Brandenburg, tusschen de Elf en de Oder, aan de Ucker-marck, Nieuwe-marck, Mecklenburg, Lusatien en Maagdenburg grenzende, 't welk 8. kreitzen onder zich begrypt, als de Havellandsche, de Ruppynsche, de Zauchische, de Teltowische, de opper- en neder-Barnimische, de Lebusische de Beskauische of Storkauische-kreits.

MIDDELSEX, zie *Midlesex*.

MIDELAR, zie *Middelaar*.

MIDHURST, stad in Sussex in Engeland.

MIDLEHAM, stad in Yorckshire in Engeland.

MIDLESEX, MIDDELSEX, provintie in Engeland, welke ten oosten aan het eigentlyk zo genaamde Essex, ten noorden aan Hatford, ten westen aan Buckingham en ten zuiden aan Surrey grenst. De hoofdstad daar van is Londen.

MIDLETON, stad in Dorsetshire in Engeland.

MIDLEWICH, stad in Cheshire in Engeland.

MIDNICK of WOMIE, zie *Mednicky*.

MIDOUX, kleine rivier in Gascogne, die zich in de rivier Douze stort.

MIEDIRECZ, stad in Volhynien in Polen.

MIEDZIBOSK, MISDZIBOCZ, stad in Podolien in Polen.

MIEDZYRZECZE, stad in het waiwoodschap Posen in groot Polen, heeft een slot, 't welk zo wel van de natuur als door de kunst wel bevestigt is.

MIELNICK, de hoofdstad van een gebied van den zelven naam in het waywoodschap Podlachien aan de rivier Bug.

MIELNICZ, stad in de Buntsler-kreits in Bohemen, welke de koninginnen van Bohemen tot een vrucht-gebruik toegeschikt is.

MIESCO, MUSCAU, steedje in de heerlykheid Friedeck, aan de Ostra, dat eertyds de grensscheyding tusschen het vorstendom Teschen en het markgraafschap Moravien geweest is, ook tot het land Silesien behoort heeft; maar nu door de bisschoppen van Olmuts van Silesien afgescheurt, en Moravien ingelyft is.

MIESLOWIC, Silesisch steedje in de vrye standsheerlykheid Piesse, 25. mylen ten zuid-oosten van Breslau.

MIESS, zie *Miza*.

MIESTZ-HERMANNI, stad in de Chrudimer-kreits in Bohemen.

MIGNON, FAVORIET, een gunsteling van een groot heer.

MIGNONE, rivier in den kerkelyken staat in 't erfdeel van St. Pieter, welke zich niet ver van Civita Vecchia in de Tyrrheensche-zee stort.

MILAAN, hertogdom in Lombardyen in Italien, 't welk ten westen aan Piemont en Montferrat, ten zuiden aan het Genueesche gebied, ten oosten aan het Parmesaansche, Mantuaansche en Venetiansche, ten noorden aan Valais en aan de 4. Italiaansche abdyen der Zwitzers en aan Graauwbundterland grenst. 't Is een van de schoonste landen van Italien, en vruchtbaar aan koorn, ryst, wyn en allerly vruchten. Men verdeelt het in 12. kleine landschappen, welke zyn la Laumellina, il Pavesano, Lodesano, Cremonese, Alessandrina, Tortonese, il Territorio die Bobio, het graafschap Vigevano, il Novarese, het eigentlyk zo genaamde Milanese, il Territorio di Como, en het graafschap Anghiera, waar van nu evenwel de provintien Laumellina en Alessandrina afgezondert, en den hertog van Savoyen erflyk en in eigendom overgegeven zyn. Dit hertogdom is een ryksleen, waar mee de koningen van Spanjen uit het huis van Oostenryk, en alzo ook de laatst gestorve koning Karel II. beleend worden, en de regering word door een gouverneur waargenomen, die alle drie jaren moet verandert of op nieuws bevestigt worden. Na de dood van Karel II. gaf de Spaansche gouverneur de oude hertog van Vendome dit hertogdom aan Vrankryk over, en hier op heeft het de hertog van Anjou geusurpeert; maar toen na den gelukkigen slag en 't ontzet van Turin de meeste zich de wapens der Geallieerden moesten onderwerpen, wierden de Franschen genoodzaakt een verbintenis met de bontgenoten in febr. 1707. in te gaan, en uit kracht van dezelve het gantsche Milanees te ruimen; alzo staat het tegenwoorpig onder de gehoorzaamheid van den Roomschen keyzer, en word door een gouverneur geregeert.

MILAAN, een der grootste steden van Italien, begrypt 10. Italiaansche mylen in haar omtrek, en en is de hoofdstad van het hertogdom Milaan, in een schone vlakte tusschen de rivieren Tessino en Adda, waar uit 2. grote vaarten naar de stad lopen. Daar worden zeer kunstige goude en zilvere galons en veel zyde-stoffen gemaakt, ook ziet men 'er een voortreflyke dom-kerk, waar aan reeds over de 300. jaar geboud is. Zy heeft een na de oude wyze bevestigde citadel, dat een reguliere zeshoek, en met sterke muren en diepe grachten voorzien is, ook een Universiteit en een aartsbisdom, en is de residentie des gouverneurs. De stad

gaf

gaf zich na het gelukkig ontzet van Turin in 't jaar 1706. aan koning Karel III. van Spanjen over, maar het slot wierd eerst in febr. 1707. uit kracht van een gesloten tractaat door de Franschen ingeruimt.

MILAFLORI, was een aardig lust-slot, niet ver van Turin aan de kleine rivier Sangore in Piemont, maar is 1691. door de Franschen voor een groot gedeelte in de assche gelegt.

MILAGRO, stad in het koningryk Navarra, aan de rivier Aragon, welke zich niet ver daar van in de rivier Ebro stort.

MILANESE, zo word het Milaneesche gebied inzonderheid genaamt, waar in de hoofdstad Milaan gelegen is, en het is een van de beste landschappen in het hertogdom Milaan. Het strekt zich van het landschap Pavesano tot aan het Comer gebied en de Italiaansche landvoogdyen der Zwitzers uit.

MILASSO, zie *Melasso*.

MILAZZO, MELAZZO, gefortificeerde stad aan een kleinen zee-boezem in Val di Demona in Sicilien, benevens een goede haven, aan wiens ingang een sterk slot legt. Anno 1718. den 15. oct. viel hier een treffen tusschen de Keyzerlyke en Spaansche troepen voor, waar in geen van beyde de partyen van byzonder voordeel roemen kon; en als hier op de laatstgenoemden deze plaats begosten te belegeren, en veel volk daar by ingeschoten hadden, moesten zy eindelyk by de landing des keyzerlyken transports uit Napels op den 28. mey 1719. deze belegering in der haast weer opbreken.

MILBROOK, stad in Cornwall in Engeland.

MILCKAU, welgeboud slot in de Standsheerlykheid Beuthen in neder-Silesien, de Jezuiten toekomende.

MILDE, MELDE, kleine rivier in de Oude-marck, ontspringt by het jachthuis Letslingen, en valt in de Biese.

MILDEN, vermaaklyke stad en slot in het Canton Bern aan de Freyburgsche grenzen in Zwitzerland.

MILDENHAL, stad in Sussex in Engeland.

MILDORFF, stad in Beyeren, een myl van Oettingen, den aartsbisschop van Saltsburg toekomende.

MILESCHOW, prachtig en op een Jaspis-rots gelegen slot in de Leutmeritsche-kreits in Bohemen.

MILETO, stad en vorstendom in Napels, aan de kust van Calabria Oltra benevens een bisdom, 't welk onder den aartsbisschop van Reggio behoort.

MILETUS, zie *Melasso*.

MILEVE, stad in Africa, in 't koningryk Numidien.

MILFILDEN, keur-Paltsisch slot niet ver van Landau, dat van de Franschen noch in 't jaar 1715. ingenomen is.

MILFORDHAVEN, een baai van de Iersche-zee, welke zich ver aan de kust van het landschap Pembrock uitstrekt; zy word voor de schoonste en veiligste haven van Engeland gehouden, wiens ingang door 2. kastelen beschut word.

MILHAUD, MILLAUD, stad aan de rivier Tarn, in het landschap Rovergue, wiens vesting-werken geslecht zyn.

MILITAIRE BEDIENDEN, worden alle de gene genaamt, die in den oorlog werklyk dienst doen, en met de politike zaken van een land niets te doen hebben, ook daar om van de civile bedienden onderscheyden worden.

MILITIE, betekent het gantsche oorlogs wezen; maar door de Landmilitie word de uitschot van het landvolk verstaan. Zie *Uitschot*.

MILITSCH, een vrye stands heerlykheid in Silesien, die voor dezen onder het Breslausche bisdom behoorde, naderhand tot het Oelsnische vorstendom geslagen is, daar van aan de vryheren van Kurtsbach verkocht en eindelyk op de vrye Standsheren, graven van Malzan als een koninglyk-Beheems leen gebracht is. Zy grenst ten noorden aan groot-Polen, ten zuiden aan Oels, ten oosten aan Wartemberg, en ten westen aan Trachenberg. De hoofdstad, die den zelven naam voert, legt aan de Poolsche grenzen, 8. mylen van Breslau, aan de rivier Bartsch, en heeft een fraai slot, hoewel de tegenwoordig regerende vrye Standsheer meest in Breslau leeft. Voor deze stad is in 't jaar 1709. door toestemming van den keyzer een Luitersche kerk en school opgerecht.

MILLENBACH, kleine en oude stad aan de rivier Marosch in Zevenbergen, niet ver van Weissenberg.

MILLENDONCK, zie *Mullendonck*.

MILLE REES, een goude munt in Spanje en Portugaal, die 25. realen of omtrent 3. ryksdaalders zonder 't opgeld maakt, en de koopluiden in Portugaal maken altyd hun boek en rekening naar Mille rees op.

MILLESIMO, fraai steedje in het hertogdom Montferrat in het landschap Alta, aan de grenzen van het mark-graafschap Finale. 't Is een ryks leen, en heeft noch enige dorpen die daar toe behoren.

MILLESWICK, stad in de Zweedsche provintie Dalia, zy legt op een Schier-eyland, 't geen zich by na midden in het grote meir Wener uitstrekt.

MILLIARD, is een som van 1000000000. of 1000. millioenen.

MILLIOEN, is een zom van tien tonne gouds, naar ieder lands munt gerekent.

MILO, eyland van den Archipel, waar op de stad Milo legt, de Turken toekomende.

MILORD, zie *Lord*.

MILSTADT, stad in Karinthien tusschen de Drau en de Lyser aan een meir, 8. mylen van Clagenfurt. Hier is een beroemt klooster daar keyzer Frederik IV. de bekende orde van St. Joris zal gesticht hebben.

MILSUNGEN, zie *Melsungen*.

MILTENBERG, kleine stad, amt en berg-slot in 't aartsbisdom Ments aan den Mayn, in welke landstreek veel wyn wast.

MILTON, stad in Kent in Engeland.

MILVERTON, stad in Sommersetshire in Engeland.

MIMBASCI, is een officier in Perzien, die hondert man commandeert.

MIN, rivier in de provintie Fockien in China, welke

welke wegens de onderwater leggende klippen gevaarlyk om te bevaren is, waarom de vernuftige Chinezen daar op een foort van fchepen gebruiken, die uit heel dunne planken te zamen gezet zyn, niet licht breken, maar buigen wanneer zy aan een klip komen. Waarom by hen een fpreekwoord in zwang gaat, de fchepen zyn van papier, en het bootsvolk van yzer.

MINA, zie *St. George della Mina.*

MINARES, zyn in Turkyen zeer hoge torens met veel verdiepingen en uitftekende Galleryen, die men in plaats van klok-torens gebruikt; want dewyl de Turken geen klokken hebben, zo moeten de Muezins als hier toe aangeftelde dienaars der mofqueen, die daar altyd in zyn, de Turken daaglyks 5. maal tot het gebed of Naama roepen.

MINCHIN-HAMPTON, ftad in Glocefterhire in Engeland.

MINCIO, rivier in Italien, die in het Gardermeir ontfpringt, naderhand het meir of moeras by Mantua maakt, en zich eindelyk by Sachetta in den Po ftort.

MINCKEN, beroemt jacht-flot in 't Silefifch vorftendom Wolau.

MINDANAO, groot eyland 't welk onder de Philippynfche gerekent word, in Azien. Het heeft een Sultan, en de inwoners zyn Mahometaans, hun handel beftaat in goud, was, en tobak. De voornaamfte ftad hiet ook Mindanao, die beveftigt is, en een goede haven heeft.

MINDELHEIM, heerlykheid en kleine ftad aan de rivier Mindel in Algow in Zwaben, 7. mylen van Ulm, den keurvorft van Beyeren toekomende. Zy wierd in Mey 1706. tot een vorftendom verheven, en de Engelfche hertog van Marlborough daar mee beleend; maar toen de keurvorft van Beyeren uit hoofde van het Badenfche Vredens-tractaat in al zyn landen herftelt wierd, heeft men dit land ook weer aan hem afgeftaan. Buiten de ftad legt een flot aan den St. Joris berg, en het gantfche land bevat 38. dorpen.

MINDEN, vorftendom in de Weftfaalfche kreits, 't welk ten noorden aan het graaffchap Ravensberg grenft, en langs de beyde oevers van de Wezer legt, den koning van Pruiffen toekomende. Voor dezen was het een bisdom, maar het is in den Weftphaalfchen vrede 1648. gefecularifeert, en als een vorftendom aan keur-Brandenburg overgelaten.

MINDEN, grote en fterke ftad in 't vorftendom van dezen naam, aan de Wezer gelegen, 3. mylen van Hervorden, en 10. van Bremen. Daar is een voornaam Domkapittel dat uit enkel adelyke perfonen, 13. Katholyken, en 5. Proteftanten beftaat, en alle drie Godsdienften hebben hier hun openbare oeffening. Daar bevind zich hier ook een regering, confiftorie, kamer, en commiffariaat, zynde het graaffchap Ravensberg 1719. met dit vorftendom verenigt. De brug en de pas over de Wezer zyn zeer beroemt, en het wit bier dat daar gebrouwen word, word voor het befte van heel Weftphalen gehouden.

MINDERAU, een abdy van de Premonftratenfer orde in Zwaben in Algow, wiens abt een onmiddelbaar Ryksftand is.

MINDORA, een van de voornaamfte onder de Philippynfche eylanden, 't welk door een zee-engte van het eyland Manille afgezondert word, en den Spanjaarden toekomt.

MINEERDER, is die gene die aan een myn arbeyd, om een veftingwerk te laten in de lucht fpringen. Wanneer de mineerders arbeyden hangen zy een zekere kap over 't hooft, op dat de afvallende aarde de oogen geen hinder toebrenge. Zy hebben hooftluiden, luitenants, vaandrigs, fergeanten, vrye en gemene foldaten, gelyk andere compagnien. Hun geweer is een fnaphaan, piftool en kruid-tas, en zy marfcheren gemeenlyk met de Artillery.

MINEHEAD, ftad in Sommerfetshire in Engeland.

MINE-MAKEN, hiet, zich aanftellen, als of men iets doen wil.

MINERALEN, hieten in zekeren zin alle berg-ftoffen, die geen eigentlyk zo genaamt metaal of erts zyn.

MINFELD, kleine ftad in de neder-Elfas, tot het hertogdom Twebrugge behorende, 2. mylen ten zuiden van Landau.

MINGRELA, groot vlek niet ver van de zee in de provintie Vifapour, op het Schier-eyland van Indien, aan dees zyde de Ganges in Azien. Dit is een van de befte Plaſtes of kuften in gants Indien, en de Hollanders, die 'er een kantoor hebben, halen 'er ververfching voor hun fchepen, wyl men te Mingrela zeer goed water en voortreflyke ryft vind. Deze plaats is ook wegens de Cardamom beroemt, welke fpecery men nergens als in deze provintie aantreft.

MINGRELIEN, landfchap in Georgien in Azien, dat in oude tyden Colchis genoemt wierd, en ten noorden aan Abafcien of Abogafien, ten ooften aan het eigentlyk zo genaamde Georgien, ten zuiden aan Turcomannien, en ten weften aan de zwartezee grenft. Aan den berg Caucafus is een muur van 60. mylen, die fteeds met foldaten bezet is, om de naburige Abacaffiers aftewеren. Het land is flecht behoud, en by na overal vol hout, evenwel groeit 'er voor deszelfs inwoners, die geen fteden hebben, maar alleen in dorpen wonen, koren genoeg, inzonderheid goede wyn en veel gras. In de boffchen hebben zy enige kaftelen, daar zy zich in tyd van nood in kunnen retirereren. Zy zyn beleeft, aardig en fchoon; maar daar by wreed, valfch en geil, belyden den Griekfchen Godsdienft, wier primaat onder den patriarch van Konftantinopel ftaat, evenwel hebben zy hun Godsdienft in veel ftukken vervalfcht, aangezien zy hun kinderen eerft in het 8fte jaar dopen, ook voor de 40. of 60. jaar in geen kerk gaan, wyl zy de jeugt met roven en ftelen doorbrengen. Het land word in drie delen gefcheyden, namentlyk in het eigentlyk zogenaamde Mingrelien, in Guriel en Imereti of Baffachiou. Ieder heeft zyn byzondere vorften, die den Turkfchen keyzer cynsbaar zyn.

Mingrelische-zee, is het oostelyke deel van de Zwarte-zee in Azien.

Minho, rivier in Gallicien, welke in 't gebergte tusschen Gallicien en Asturien ontspringt, en zich aan de Portugeesche grenzen in de Atlantische-zee stort.

Minimi of Minderbroeders, een Munniks-orde die van Franciscus de Paula in 't jaar 1435. in Calabrien gesticht, en door paus Sixtus IV. in 't jaar 1473. bevestigt is. Zy doen buiten de gelofte van armoede en kuisheid ook die van eeuwige vasten, waarom zy geen vleesch noch eyeren, boter, kaas noch melkspys eten durven, ook geen geld by zich dragen, noch op een paard ryden. Men hiet ze te Parys in 't gemeen les bons hommes, voornaamlyk de Minderbroeders van Chaliot, wyl koning Lodewyk XI. hun stichter Franciscus altyd den naam van Bon homme gaf. Zy dragen een donker bruin kleed, en een kleinen wollen gordel.

Minio, stad in opper-Egypten aan den oostlyken oever des Nyls in Africa. Zy is de hoofdstad van het Cassiliff of gouvernement Minio, 't welk het oostlyke deel van het dal van den Nyl begrypt.

Minister, is een voornaam bediende van een koning of vorst. Alzo hiet die gene Ministre d'Etat of staatsdienaar, dien een koning of vorst de voornaamste staatszaken uit te voeren toevertrout. De Premier Ministre is de voornaamste onder allen.

Ministerium, zo noemt men in 't gemeen met een woord alle staatsdienaren en hoge amptenaars van een vorst, die over de regering van een land gestelt worden, en in een collegie te zamen zyn. Anders word ook een collegie van predikanten en geestlyken in een stad of landschap alzo genoemt.

Minlochi, kleine stad in noord-Schotland, in het graafschap Ross, aan de zee-engte Chanorie.

Minnerstadt, zie *Münnerstadt*.

Minorbino, kleine stad in het landschap Bari in het koningryk Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Bari staande.

Minorca, zie *Minorica*.

Minorennite', Minderjarigheid, hiet de ouderdom, wanneer iemand noch onder de macht van een voogt staat, om dat hy de jaren, die het land, waar in hy woont, tot de meerderjarigheid vereischt, noch niet bereykt heeft. Wanneer iemand van de landsoverigheid voor meerderjarig verklaart word, word hy gezegt zyn Veniam Ætatis gekregen te hebben.

Minores, een zeker orde van reguliere priesters, die van een Genueesch edelman Adorno afstammen, en van paus Paulus V. bevestigt zyn. Hun generaal woont te Romen in 't huis van St. Laurens.

Minores Canonici, een geestlyke orde, die omtrent het jaar 1589. te Napels begonnen, en van paus Gregorius de XIV. en Clemens VIII. bekrachtigt is. Zy dragen een grof zwart pyen kleed, wonen meest te Romen, en onderhouden, behalven de gewoonlyke geloften noch de 4de, naamlyk dat zy naar geen eeramten zullen streven.

Minori, kleine stad aan de golf van Salerno in Principato Citra in Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Amalfi staande.

Minorica, Minorca, een van de Balearische eylanden, dat vol bergen en bosschen is, waar op een groote menigte muil-ezels aangetokt worden. De inwoners zyn goede scheepsluiden, en zee-rovers daar by. Dit eyland onderwierp zich 1709. op de aannadering der Engelsche en Hollandsche vloot aan koning Karel III. van Spanje, en in den Utrechtschen vrede 1713. wierd het de kroon Engeland overgelaten.

Minoriten, zo noemt men de munniken, wier stichter St. Franciscus van Assisi geweest is. Deze orde wierd in 't jaar 1206. gesticht, en zy gaan in 't graauw gekleed.

Minsingen, zie *Munsingen*.

Minskie, waiwoodschap in 't Littausch Russien, bestaat uit de castellanyen Minskie en Borissow, en daar wonen veel Joden in. De stad Minsk legt aan de rivier Suissowits, die 'er midden door stroomt, en is van geen grote aangelegenheid.

Minuciano, kleine stad in het Italiaansche landschap Carfagnana. Zy hoort de republiek Lucca toe.

Minuut, is het 60ste deel van een graad, en begrypt een quartier van een Duitsche myl. In de tydrekening is zy het 60ste deel van een uur, en word weer in 60. seconden verdeelt.

Miolans, sterk berg-slot in Savoien aan de rivier Isere, waar naar de omleggende landstreek la Val de Miolans genaamt word.

Miquelets, zyn Spaansche soldaten te voet, welke in 't Pyreneesche gebergte leven, en met pistolen aan den gordel benevens een karabyn en een dolk gewapent zyn. Zy plegen de reyzigers voor een drink penning te geleyden, zomtyds ook aan te vallen, waar om zy dikwils Bandolieri of banditen genaamt worden; maar in den oorlog doen zy de vyanden groten afbreuk, gelyk zy in den laatsten Spaanschen oorlog over de successie wel getoont hebben.

Miquenez, zie *Mequinez*.

Miquinenca, zie *Mequinenza*.

Mira, kleine stad in de provintie Beira in Portugaal, wegens haar goeden wyn beroemt.

Mirab, is de opperste opziender over de wateren in Perzien, die groot voordeel van de landlieden heeft, nademaal hy het water verdeelt om de akkers te bevochtigen.

Mirabel, schoon vlek in Provence, 3. mylen ten westen van Digne.

Mirabello, dorp benevens een sterk slot en goede haven op het eyland Candia.

Miraboc, sterke pas in Piemont tegen Dauphiné, enige mylen van Pignerol.

Mirachow, starosdy in het landschap Pomerellen in Poolsch-Pruissen.

Miradola, kleine stad in 't Milaneesche gebied van Lodi aan de Piacentynsche grenzen.

Mirakkerbacchi, hiet de opper-stalmeester des konings van Perzien, welke het opzicht over de koninglyke paarden heeft.

Miralon-Hodscak, sterke schans in Bosnien in Ongaryen aan de rivier Bossna.

Miramont, kleine stad in de provintie Perigord, daar een beroemt en groot onderaartsch hol is.

Miranda de Douro, stad een half myl van de rivier Douro, in de provintie Tra los Montes in Portugaal, aan de grenzen van het koningryk Leon, 5. mylen van Braganza. Zy legt wel op een steile rots, maar is slecht bevestigt en heeft een bisdom, onder het aartsbisdom van Braga behorende. Andere plaatzen ze in de provintie Entre Douro y Minho. Hier wierden de Spanjaarden door den Portugeeschen generaal hertog van Schomberg 1662. zeer elendig geslagen. De Fransche Spanjaarden namen deze plaats in juli 1710. by nacht, zonder een levendige ziel te verliezen, weg, en maakten 400. man reguliere troepen daar in tot krygsgevangenen; maar de Portugezen deden het 't volgende jaar weerom, makende 1300. man tot krygsgevangenen.

Miranda de Ebro, kleine stad aan de rivier Ebro in oud Castilien, benevens een slot op een berg, 12. mylen van Burgos.

Miranda, rivier in Spanjen, zie *Eu*.

Mirande, kleine stad in het graafschap Armagnac in Gascogne.

Mirandola, Miranda, hertogdom in Italien, 't welk tusschen de Ferraarsche, Modeneesche en Mantuaansche landen inlegt. Het is zeer vruchtbaar aan koorn, wyn en tuinvruchten, en had voordezen eige hertogen, die in de hoofdstad Mirandola resideerden, en den Roomschen keyzer voor hun leen-heer erkenden, ook behalven dat verscheyde goederen in 't ryk van Napels bezaten. De tegenwoordige hertog van Mirandola hiet Franciscus Maria Picus, geboren den 30. sept. 1688. maar die in den laatsten oorlog wegens zyn verbintenis met Vrankryk zodanig in 's keyzers ongenade geraakt is, dat hy 1709. in den ban verklaart, en zyn hertogdom het jaar daar na aan den hertog van Modena verkocht wierd. De hoofdstad Mirandola is bevestigt, en heeft een citadel, benevens een fort, la Rocca genaamt. De keyzerlyken hebben in den laatsten oorlog een bezetting daar in gehouden, die zich evenwel eindelyk den 11. mey 1705. na een harde belegering op discretie aan de Franschen heeft moeten overgeven. Doch hebben de Franschen in febr. 1707. volgens een gesloте tractaat weer uit trekken moeten.

Mirapip, zie *Mirepoix*.

Miravez, sterk kasteel in Catalonien aan de rivier Ebro.

Mirebau, kleine stad in het gebied van Tours, waar naar het omleggende land Mireballois genaamt word.

Mirecourt, kleine stad aan de rivier Maidon in Lotteringen, en de hoofdstad van le Pais de Vauge.

Mirepoix, Mirapip, stad in het graafschap Foix in opper-Languedoc, aan de rivier Lers, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Toulouse staande.

Mirlitia, klein koningryk in Perzien, wiens koning Artzil Wachtant Tiewitz van den Perziaanschen Monarch op het einde van de vorige eeuw verdreven is, wanneer hy zich by den czaar van Moscovien Petrus I. als deszelfs staatsdienaar heeft opgehouden. Deszelfs zoon Alexander hielt zich 1704 om de studie in Holland op.

Mirom, rivier in 't koningryk Algiers in Africa, die zich by het vlek Mirom in de Middelantsche-zee stort.

Mirow, Mizrau, stad en amt in de heerlykheid Stargard, in 't hertogdom Mecklenburg.

Mirtous, een meir in Engeland, waar van de helft midden in de zomer tot ys vriest, maar de andere helft zelfs in den winter open blyft, en geen vorst voelt.

Mis, noemen de Roomsgezinden een onbloedig offer, wyl zy Christus menen aan zyn Hemelschen vader als een offer aan te bieden, en de priester, die de Mis doet, ontfangt by deze handeling het Nachtmaal onder beyde de gedaantens. De Missen zyn de Duplici, de Semiduplici, de Simplici, de Feria & Vigilia, Missa votiva, defunctorum enz. Ook moeten de verven der misklederen naauwkeurig onderscheyden worden, wanneer men naamlyk by de Mis witte, rode, groene, violette of zwarte verwen gebruiken moet.

Mis, een jaarmarkt, zie *Missen*.

Misa, zie *Miza*.

Misaine, is de fock op een schip.

Misanthrope, komt van het grieks af, en beduid een mensch die met geen andere menschen kan omgaan, en een humeur heeft, dat ieder een tegen is.

Miscou, eyland in noord-America in nieuw-Vrankryk, in den zee-boezem van St. Laurens, 't welk klein maar zeer vruchtbaar, en naast Port Royal de beste haven van nieuw-Vrankryk is, waar in over de duizent schepen leggen kunnen.

Miseno, een voorgebergte in Terra die Lavoro in Napels.

Miserabiles Personæ, zyn in rechten de weduwen, wezen, gebreklyke, altyd zieklyke, arme luiden en alle die, welke om hun ongelukkigen staat erbarmenswaardig zyn, ook daarom in de rechten byzondere privilegien genieten.

Miserata, een marquisaat in Calabrien in Napels, den prins van Scalea toekomende.

Misgewaden, zyn de klederen die de Mis-priester met zyn bedienden voór het altaar by de Mis gebruikt, en bestaan dezelve naar de geschapenheid des tyds uit vyfderly kleuren. De witte worden gebruikt van Kerstyd tot drie Koningen, dien heiligen dag daar mee ingesloten: Ook in de missen de Spiritu Sancto, de B. Maria Virgine, de Confessoribus, de Virginibus, en op Paaschen. De rode verf word gebruikt van Pinxteren tot op den volgenden Zaterdag, gelyk ook op de feest-dagen der Apostelen en Martelaren, uitgenomen St. Jan. De groene verf is van de Octava tot de Septuagesima in gebruik. De violet verf bruikt men van den eersten Advent tot Kersmis, ook in de Vasten. Van de zwarte

zwarte verf bedient men zich op den zesden dag der week, op Goeden vrydag, en by de zielmissen.

Misisipi, zie *Missisipi.*

Misitra, zie *Lacedæmon.*

Misprun, slot in de opper-Palts aan de Boheemsche grenzen, tot het landgraafschap Leuchtenberg behorende.

Misrack, zo noemen de Spahi hun lanssen.

Misraim, zo word Egypten van de Joden genaamt.

Missale Romanum, het Misboek, is een boek waar in naauwkeurig en duidelyk beschreven word wat tot de Katholyksche-Mis behoort. Het zelve is volgens de artikelen van het Concilie van Trent op nieuws doorgezien, bekrachtigt, en op bevel van paus Pius V. te Antwerpen 1590. in folio gedrukt, waar naar zich de Mis-priesters te reguleren hebben. Verscheyde plaatsen hebben ook haar byzondere missalien; ook heeft men missen voor de overleden en voor de Patronen van verscheyde koningryken en landen.

Missen, zyn plechtige en geoktroieerde jaarmarkten, welke haar recht of van den keyzer verkregen hebben, of van onheuglyke tyden af bezitten. De voornaamste mis-vryheid bestaat daar in dat alle de genen die op de mis komen volle zekerheid genieten, en geen schuldenaar tot in de betaalweek aan persoon of goederen, ten zy hy zelfs schriftlyk van deze vryheid afziet, kan gearresteert worden.

Missi Dominici, zyn eigene vicarissen des bisschops, welke zyn rechtsgebied oeffenen.

Missionarii, zo worden de geestlyken en munniken in de katholyke kerk genaamt, welke door den paus of door de bisschoppen uitgezonden worden om andere Christelyke geloofsgenoten te maken, of ook de ongelovige Heydenen in de overige delen van de wereld tot den Roomschen Godsdienst te brengen. Inzonderheid laten zich de Jezuiten, Dominikanen, Capucynen en Carmeliten daar toe gebruiken. Voor enige jaren zyn ook enige Luitersche Studenten van den koning van Denemarken naar Tranquebar op de kust van Coromandel in Azien gezonden, om de Heydensche Malabaren het woord Gods aldaar te preeken.

Missisipi, Meschasipi, grote rivier in noord-America, welke het grote landschap Louisiana doorstroomt, en na dat hy by de 800. mylen gelopen heeft, zich door twe monden in den Mexicaanschen zeeboezem stort. Hier van heeft het naburige land den naam van Missisipi bekomen, 't welk zedert enige jaren zeer beroemt is geworden, en aanleyding tot den beroemden Actiehandel in Vrankryk gegeven heeft. Want dit land wierd toen ter tyd voortreflyk beschreven, dat het niet alleen zeer bequaam tot den scheepsvaart gelegen was, en alles wat de menschelyke nooddruft vereischte rykelyk voortbracht, maar dat 'er ook in de bergen ryke goud- en zilver- mynen waren, waar uit men veel zilver-vloten naar Vrankryk zou kunnen zenden. Tot dien einde wierd veel volk tot bouwing van 't land daar na toe gezonden, van de grote Indiaansche compagnie in Vrankryk een fonds van veel millioenen te zamen gebracht, en onder de directie van den Heer Law de zo beroemde Actie-handel opgerecht, waar door uit begeerte van de Missisipische schatten ryk te worden al het geld in Vrankryk op een maal in beweging quam, en ongelooflyke sommen gewonnen ook verloren wierden; maar na dat gemelde Actie-kraam een zeer bedroeft einde nam, en gants Vrankryk daar door in armoe raakte, zo is de hoop van de grote rykdommen dezes lands ook meest mee verdwenen.

Missive, een zendbrief; dit is een woord dat by ons Hollanders zeer gebruiklyk is.

Missowo, rivier in Moldavien, die aan de Zevenbergsche grenzen ontspringt, en naderhand in den Donau valt.

Mitau, taamlyk volkryke en enigsins bevestigde hoofdstad des hertogdoms Coerland in Semigallien, daar 3. beken in de rivier Masza of Mussa vallen, benevens een schoon en sterk slot, 't welk de residentie des hertogs van Coerland is, 7. of 8. mylen van Riga. De Moskoviters lieten in 't jaar 1706. by hun aftogt de vestingwerken in de lucht springen, en in het zelve jaar begonnen de Gereformeerden een kerk in deze stad te bouwen. Ook hebben de Katholyken alhier en te Goldingen een kerk, maar anders is gants Coerland Luitersch.

Mitlach, Benediktyner abdy aan de Sar in het aartsbisdom Trier, tusschen Mersich en Sarbruck.

Mitrowitz, aanzienlyke vesting in Sclavonien op een eyland van de Sau, aan de grenzen van Servien, die in de Ongarische grensscheyding 1699. den keyzer toegevallen is.

Mitsund, zee-boezem in Denemarken op het eyland Fuhnen, naar den kant van Othensee toe.

Mittelberg, amt in het markgraafschap Culmbach, den markgraaf van Bayreuth toekomende.

Mittelfhart, Deensch steedje op het eyland Funen, daar de overvaart naar Jutland is. Zy legt aan den kleinen Belt, en voornamelyk aan de zeeengte tusschen het eyland Fuhnen en Jutland, die daar van de Mittelfahrt-Sund genaamt word.

Mittelfahrt, was voor dezen een klooster van de Premonstratenser orde op de Voigtlandsche grenzen naar den kant van Weida in Meissen; maar tegenwoordig is het een keur-Saxisch klooster-amt.

Mittelhoff, slot en voogdy in neder-Hessen, een half uur van Felsberg, onder Cassel behorende.

Mittelwalda, stad in het graafschap Glats in Bohemen.

Mittelwalde, zie *Medczibor.*

Mittenwalde, vlek en pas aan de Tyrolsche en Beyersche grenzen.

Mittenwalde, kleine stad in de middel-marck-Brandenburg, in de Teltowische kreits, heeft een Luitersche Proosdy, en legt 3. mylen van Berlyn, naar den kant van neder-Lusatien.

Mitterburg, in 't Ital. Pisino, een graafschap in Istrien, aan de grenzen van het hertogdom Crain, den Marquis de Prié, in zyn leven onder-gouverneur van de Oostenrryksche landen, toekomende; de hooft-stad daar in voert den zelven naam.

Mittersiel, slot en vlek aan de rivier Saltza in het Saltsburgsche, dat voor dezen een graafschap was.

Mitweida, ſtad in de aartsbergſche kreits in Meiſſen, aan de Zſchopau, 7. mylen van Leipzig, tuſſchen Freyberg en Rochlits, hoort keur-Saxen toe, en heeft veel door brand uitgeſtaan.

Mitzel, kleine rivier in de nieuwe-mark-Brandenburg die niet ver van de ſtad Soldin uit een meir ontſpringt, en daar na in de Oder valt.

Mixe, klein landſchap in neder-Navarra in Vrankryk.

Miza, Miess, rivier en ſtad in de Pilsner-kreits in Bohemen, daar eertyds ryke zilver-mynen waren, waar van zy in de Boheemſche taal Strzibro dat is zilver, hiet.

Mlaw, ſtad in het waywoodſchap Ploczko in Maſovien in Polen.

Mnischek, ſchoon nieuw ſlot en marckt-vlek in de Podwerther-kreits in Bohemen.

Moantay, hooftſtad van een koningryk van den zelven naam in Indien aan de overzyde van de Ganges. Het hoort onder het koningryk Pegu.

Moascar, Agobel, ſtad en ſlot in 't koningryk Telenſin in 't Africaanſch Barbaryen. Zy is de hooftſtad van het landſchap Beni Raſid, en legt aan de rivier Suffis.

Moatazaliten, Mutazaliten, zo word een zeker gezintheid der Turken genaamt, betekenende zo veel als Afgezonderde, en die tegen de Sephariten aangekant is. Zy zeggen dat God eeuwig, wys, machtig, enz. is; maar dat hy niet eeuwig wegens zyn eeuwigheid, noch wys wegens zyn wysheid, noch machtig wegens zyn macht is; nademaal zy vreezen dat 'er een veelheid in God mocht betekent worden, wanneer zy zo zeggen zouden.

Mobilia, zie *Meubilen.*

Mobygia, kleine provintie en ſtad in 't koningryk Algiers in Africa, in welke landſtreek de grond des jaars 2. tot 3. maal gerſt, haver en rog draagt.

Mocastorna, zie *Maccaſtorna.*

Mocca, Moccha, grote koopſtad in gelukkig Arabien in Azien, aan de Rode-zee, zy brengt den Turkſen keyzer 20000. ryksdaalders aan tol op.

Mocha, eyland in het Mar del Zur in zuid-America, niet ver van de kuſt van Chili.

Möckeren, kleine ſtad aan het water Struma in het hertogdom Maagdeburg, 3. mylen van Maagdeburg, die van Grapendorf toebehorende.

Mockerheyde, is een heyde by het dorp Moock in Hollands Gelderland, in de Betuwe.

Mockrits, ſlot en heerlykheid in neder-Crain, 2. mylen van Gurckfeld gelegen.

Modane, kleine ſtad in het graafſchap Maurienne aan de rivier Arç in Savoyen.

Modderbanck, een gevaarlyk moeras onder de Colonie van Suriname in zuid-America voor de ſchepen die daar heen zeylen, legt 2. mylen boven de rivier Suriname.

Model, is in de veſting-bouwkunſt een ligchaamlyk afbeelding van een veſting naar de verkleinde maatſtok van hout, playſter, was of andere materie, gelyk ook op de aarde zelfs gemaakt.

Model, een monſter van iets, een voorbeeld, richtſnoer.

Modena, hertogdom in neder-Lombardyen in Italien, 't welk ten ooſten aan 't Bologneeſche gebied, ten noorden aan de hertogdommen Mirandola en Mantua, ten weſten aan dat van Parma, en ten zuiden aan het Florentynſche gebied en de republiek Lucca grenſt. Het is zeer vruchtbaar en volkryk, en worden de 7. volgende landſchappen daar toe gerekent, als (1.) het hertogdom Modena eigentlyk zo genoemt, (2.) het hertogdom Reggio, (3.) het vorſtendom Carpi, (4.) het vorſtendom Correggio, (5.) het landſchap Frignano, (6.) het deel Carfagnana, en (7.) het graafſchap Rolo. 't Is een ryksleen en heeft zyn eigen hertog uit het geſlacht van Eſté, met namen Rainaldus, die in 't jaar 1655. geboren en 1694. de regering aangevaart heeft. Hy is in den laatſten oorlog den keyzer altyd trouw gebleven, en 1707. weer in het geruſte bezit van zyn land geſtelt, ook 1710. met het vorſtendom Mirandola tegen een zekere ſomme gelds beleend. Hy maakte 1708. een ſterke pretenſie tegen den paus op het hertogdom Ferrare, 't welk voordezen de hertogen van Modena toebehoort had, waar van men den uitſlag noch wachten moet. Zyn gemalin, Charlotta Felicitas, die in 't jaar 1710. in Sept. ſtierf, was een princes uit het huis van Hannover, en een zuſter der vorige Roomſche keyzerin. De erfprins hiet Franciſcus Maria is den 2. July 1698. geboren, en is den 12. Febr. 1720. met Charlotte Aglaë van Valois, die een dochter van den Regent van Vrankryk en den 22. Octob. 1700. geboren was, in den echt getreden, daar uit 1723. een prins geboren is.

Modena, hooftſtad van het hertogdom van dezen naam, niet ver van de rivier Sechia. Deze hertoglyke reſidentie-ſtad is redlyk groot en volkryk, en heeft een prachtig paleys, waar in de hertog reſideert, ook is zy beveſtigt, en heeft diepe water grachten, benevens een ſterke 5. hoekige citadel, ook een Univerſiteit en biſſchop, onder het aartsbisdom Bologna ſtaande. Dicht aan de ſtads muur legt de poſt S. Gataldo, waar uit men de gantſche ſtad beſchieten kan. De Franſchen hebbenze in den laatſten oorlog met geweld ingenomen, en den hertog uit land en luiden verjaagt, wyl hy den hertog van Anjou voor geen rechtmatig koning van Spanjen erkennen wilde. Maar na dat deze ſtad de Franſchen 1707. door de bondgenoten weer afgenomen wierd, en dezelve naderhand gants Lombardyen ruimden, heeft de hertog zyn land en reſidentie-ſtad weerom gekregen.

Moder, ſtad in Ongaryen, 4. mylen van Presburg.

Moderamen inculpatæ Tutelæ, hiet een afgedwonge noodweer, wanneer iemand door zyn vyand zo in 't naauw gebracht is, dat hy den zelven om zyn eigen leven te behouden uit nood onder de voet ſteken moet.

Moderati, zie *Rigidi.*

Modereren, matigen, regeren; daar van Moderatie, matigheid, beſcheydenheid.

Modica, kleine ſtad aan de rivier Acellaro in Val di Noto in Sicilien.

Modon, grote en beveſtigde ſtad in de provintie

Belvedere in Morea, op een klein voorgebergte, benevens een citadel, een bequame haven, en een bisschop, die onder den aartsbisschop van Patrasso staat, en zyn wy-bisschop is. Zy dryft sterken handel, en hoorde zedert 1686. de Venetianen toe, tot dat de Turken dezelve 1715. met accoord weer innamen, dien zy ook in den Passarowitschen vrede 1718. overgelaten is.

Modrusch, kleine stad in Croatien in Ongaryen.

Modzir, stad aan de rivier Przepiec in het waywoodschap Mscislaw in Litthauen.

Moen, eyland in de Oost-zee by Lyfland, onder Esthland behorende, welke de Russen in den vrede van 1721. behouden hebben.

Moen, Deensch eyland in de Oost-zee, dicht aan Zeeland, heeft een stad Stege genaamt, en hoort mee tot het stift Zeeland. Het land heeft zeewaarts grote krytbergen, maar brengt anders veel koorn en allerhande vruchten voort.

Moer, hieten in 't hertogdom Bremen grote en diepe moerassen, als daar zyn Duivelsmoer, Gandemoer. Kädingermoer, enz.

Moermont, een fort in Hollands-Brabant by Bergen op Zoom, op den weg naar Steenbergen.

Moesdeel of Hof-Spys, betekent alle spys en drank, die op den 30sten dag na des mans dood op de Riddergoederen overig blyven, en waar van de adelyke weduwe de helft toekomt.

Moesia, zie *Mysia.*

Moeurs, zie *Meurs.*

Moezel, grote rivier in Duitsland, welke in 't Vogesisch gebergte aan de grenzen van de Elsas ontspringt, en zich by Coblents in den Rhyn stort.

Mogadour, eyland in de Atlantische-zee, by het voorgebergte Ocem, 2. mylen van de kust des koningryks Marocco in Africa, alwaar een vesting is, die de naburige goud- en zilver- mynen beschermt.

Mogallen, een zeker distrikt in 't Moscovisch-Tartaryen, dicht aan Siberien, daar hedendaags de meeste zobel dieren gevangen worden. De rivier Oby loopt door dit land.

Mogalistan, is een der grootste landschappen van Azien, 't welk ten westen aan Perzien, ten noorden aan groot Tartaryen, ten oosten aan het Schier-eyland van Indien aan de overzyde van den Ganges, en ten zuiden aan het Schier-eyland van Indien aan deeszyde den Ganges, en aan den zeeboezem van Bengala, Cambaya en Indiën grenst. Het aartryk is doorgaans vruchtbaar, en daar word zo wel door de Aziatische als door de Europeesche volkeren groten handel gedreven. De gele of zwarte volkeren dezes lands zyn Heydenen, maar de witten, welke wegens hun verf Mogols, dat is wit, genoemt worden, zyn Mahometanen, evenwel wonen 'er ook enige Joden en Europeesche Christenen. Het word in 38. provintien verdeelt, als, Delli, Agra, Jenupar, Lathor, Hendouns, Jesselmere, Bando, Chitor, Candu, Berar, Malway, Gualeor, Narwan, Sambal, Bakar, Jamba, Patna, Jesual, Udessa, Mewad, Cabul, Attock, Kachemire, Bankisch, Naugracut, Kakares, Siba, Pitan, Gor, Kanduana, Kandabar, Hajacan, Multan, Buckar, Tatta, of Sind, Guzarate of Cambaya, Soret, en Bengala. De opper-heerscher daar van hiet de grote Mogol of Mogul, welke de ryksste monarch in goud, zilver, edelgesteentens en paarlen van gantsch Azien is, en een grote krygsmacht heeft. De tegenwoordige Mogol hiet Fergon-Dagter, die zedert 1720. regeert. De Portugezen bezitten enige plaatzen in dit ryk, en dat in het koningryk Guzurate.

Moguer, Magues, stad in 't koningryk Andalousien, aan de kleine rivier Tinto, 15. mylen van Sevilje.

Mohatra is een woord dat uit de Spaansche taal ontleent is, en betekent een soort van woekerachtige contracten, wanneer de een den ander, die nodig geld van doen heeft, in plaats van dat, zekere waren tot een hogen prys aansmeert, welke deze naderhand, zomtyds aan den verkoper zelfs, voor een beuzeling en dikwils pas voor de helft weer verkoopt, om het begeerde geld maar by een te krygen.

Mohaz, vlek in neder-Ongaryen, niet ver van Fünfkirchen in het graafschap Baraniwar, niet ver van den Donau, daar deze een stuk lands omringt en een eyland maakt. By deze plaats zyn 2. beroemde slagen voorgevallen, want 1526. behielden de Turken het veld, en koning Lodewyk van Ongaryen bleef dood; maar 1687. behaalden de Christenen een volkome zege op de Turcken.

Mohilow, grote en volkryke stad aan den Dnieper in Litthauen, in het waiwoodschap Mscislaw, aan de Moscovische grenzen, wierd 1708. van de Moscoviters uitgeplundert en verbrand. Niet ver daar van by Halowzin viel 'er den 14. July 1708. een slag tusschen de Zweden en Moskoviters voor, waar in de eerstgenoemden het veld behielden.

Mohnheim, kleine stad aan den Rhyn, in het aartsbisdom Keulen.

Mohocks, zyn een zekere natie in nieuw-Engeland in noord-america, wier oorsprong men van de Tartaren wil afleyden. Deze luiden kleden zich met vellen van wilde dieren, en hebben een ysselyke gedaante, zy leven van den roof en handelen alle menschen zeer wreed, wanneer deze voor hen vreezen: maar zo men hen weerstaat, neemt de vrees op hen zelven licht de overhand. Men verhaalt ook van hen, dat zy hun ouders en bloedvrienden, wanneer zy niet meer in staat zyn om te roven, levendig begraven. In 't jaar 1712. rotte 'er in Londen zich een bende van godloze luiden te zamen, die zich Mohocks noemden, en by nacht gruwlyke wreedheden tegen de menschen oeffenden.

Mohr, middelmatige beek of rivier in 't vorstendom Calenberg, welke voorby het steedje Mohringen, dat naar deze beek genoemt is, vliet, en niet ver daar van aan een moerassigen plaats ontspringt.

Mojencourt, slot in Picardyen, by 't welk het vlek Bois legt, en den hertog van Crequi behoort.

Mojenvic, kleine bevestigde stad in het bisdom Mets aan de rivier Seile in Lotteringen, is wegen

haar zoutwerk beroemt, maar de vestingwerken zyn geslecht.

MOINEAU, is een klein en laag bolwerk, 't welk men gewoon is in 't midden der gordyn te leggen, wanneer zy te lang is, en van de naaste bolwerken niet genoeg kan met musquetten bestreken worden. 't Is niet meer in gebruik, als alleen aan de waterkanten van grote rivieren.

MOISBURG, keur-Hannoversch slot en amt in 't Luneburgsche, een myl van Boxtehoede.

MOISSAC, oude stad aan de rivier Tarn in het landschap Quercy.

MOLA, kleine stad in 't ryk van Napels, in de provintie van Terra di Lavoro, aan den oever van de zee, niet ver van de vesting Gaëta.

MÖLCK, zie *Melck*.

MOLDAU, rivier welke in Zevenbergen ontspringt, en zich te Torgorod in de rivier Seret stort.

MOLDAUER KREITS, een van de 14. kreitsen waar in het koningryk Bohemen van lange tyden af verdeelt word. Zy legt aan de Moldau, beneden Praag.

MOLDAVIEN, Europeesch landschap, 't welk ook het grote, oostlyke, of neder-Wallachyen genaamt word, grenst ten noorden aan den Niester en aan Podolien, ten zuiden aan de Donau en Bulgarien, ten westen aan zwart-Rusland, Zevenbergen en Wallachyen, en ten oosten aan Bessarabien. Het is vruchtbaar van koorn, peulvruchten, honing, was en paarden. Deszelfs inwoners zyn ten dele Griekfche Christenen, ten dele Mahometanen, en staan onder een vorst, die Waywode of Hospodar van Moldavien getituleert word, en een Turks leenman is. Na dat de vorige Hospodar Michael Rakowinz voor enigen tyd door de Ottomannische porte afgezet is, heeft deze in 't jaar 1726. Gregorius Gika, een zusters zoon van den Wallachischen vorst Mauro Cordato, tot Hospodar van Moldavien benoemt.

MOLE, vesting in Italien, de republiek Lucca toekomende.

MOLE, MOLO, MOELJE, HOOFT, STEEN-SLUIS, STEENMUUR IN EEN ZEEHAVEN. Is een rey van grote stenen benevens een dik muurwerk, dat men in de gedaante van een dyk voor de haven tegen de ongestuimighed der baren oprecht, en hier door zo veel als 't mooglyk is tracht te verhinderen dat de vreemde schepen met geweld de haven inlopen; noch ook de andere, die reets in de haven leggen, van het geweld der baren al te zeer geschokt, of tegen hun wil niet op een hoogte kunnen gezet worden.

MOLEST MAKEN of MOLESTEREN, hiet ongelegenheid veroorzaken, verdriet verwekken, lastig vallen.

MOLETTE, een slot op een hoge rots in Savoyen, dicht by Montmelian.

MOLFETTA, kleine stad, benevens den titel van een hertogdom, in het Napelsche landschap Bari, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Bari staande. Een linie uit het huis Spinola schryft zich hier na vorst van Molfetta.

MOLGORA, MORGARA, rivier in 't hertogdom Milaan, die by Lago di Lecco ontspringt, en zich tusschen Cornegliano en Vagliano in het zo genaamde Aquidotto di Cassano ontlast.

MOLINA, kleine bevestigde stad in nieuw-Castilien, aan de kleine rivier Molina, die zich in den Taagstroom ontlast. Zy is de hoofstad van de heerlykheid Molina, die de koning van Spanjen onder zyn titels voert.

MOLINA, oude en kleine stad in 't Spaansche koningryk Grenada, aan de Middelantsche-zee, 5. myl. van Malaga.

MOLINA, CAPO DELLA MOLINA, een voorgebergte aan de oostlyke kust van Val di Demona in Sicilien.

MOLINA, SIERRA MOLINA, is een gebergte aan de oud- en nieuw- Castiliaansche grenzen in Spanjen.

MOLINGAR, kleine stad in de Engelsche provintie Leinster, en de hoofstad van het graafschap West-Meath.

MOLISE, graafschap benevens een slot in Napels, tusschen Terra di Lavoro, Abruzzo citra, Capitanata, en Principato Oltra gelegen. Het is bergachtig, maar vruchtbaar van koorn, wyn, saffraan en zyde, en word ook anders la Provincia Lanciana genaamt.

MOLLA, of MULA-CADIS, is in Turkyen na het Cadilesker amt het voornaamste, en hiet zo veel als een heer. Daar zyn twederly Molla's, de geringste, die daaglyks 300. Aspers tot hun onderhoud hebben, zyn de voornaamste rechters der kleine provintien, en hebben over de Cadis van de geringe steden te bevelen. Maar de voornaamste krygen daaglyks 500. Aspers, en hebben het rechtsgebied over een gantsche provintie van een Beglerbeg.

MÖLLEN, kleine stad aan de rivier Steckenits in het hertogdom Lauenburg, 4. mylen van Lubeck, en 2. van Ratzeburg.

MÖLLENBECK, zie *Müllenbeck*.

MOLLICORNO, zyn zeer kleine eylanden, niet ver van de kusten des koningryks Tunis in Africa.

MOLLIFICATIE, hiet naar den Poolschen gerichtsstyl zo veel als een verzachting, wanneer een wet of verdrag, een van de partyen te streng vallende, in enige stukken gematigt word.

MOLO, zie *Mole*.

MOLOGA, stad in 't Moscovische hertogdom Jeroslaw, aan de Wolga.

MOLOGOST, stad in het waiwoodschap Sendomir in klein Polen.

MOLPA, kleine rivier in Principato Citra in Napels, die zich aan Capo de Palemudo in de Toskaansche-zee stort.

MOLSHEIM, kleine stad aan de rivier Brusch in de neder-Elsas, het bisdom Straatsburg toekomende, benevens een Jezuite Academie, die 1618. gesticht is.

MÖLTZEN, zie *Meltzen*.

MOLUCKISCHE EYLANDEN, zyn een deel eylanden in Azien in den oost-Oceaan onder de linie, welke in groote en kleine verdeelt worden. De Kleine, ook ware Molucken genaamt, zyn 5. in 't getal, naam-

naamlyk Ternate, Tidor, Machian, Motir en Bachian, die alle onder den koning van Ternate ſtaan, behalven Tidor, dat zyn eigen vorſt heeft. De Hollanders hebben 'er veel forten, en halen 'er gengber, kaneel, nooten, en nagelen. De grote Moluckiſche Eylanden, die hun naam van de kleine bekomen hebben, zyn zeer veel in getal, maar de voornaamſten zyn Celebes, Gilolo, Terra dos Papous, Amboina, Ceram, Banda, Timor, en Flores. De omleggende zee word de Archipel van de Molucken genaamt.

Mom, is een dik en ſwaar bier, dat te Bronswyk gebrouwen en wyd en zyd te land en te water vervoert word, wyl het de deugt heeft van lang te kunnen duren.

Mombassa, zie *Monbaza.*

Momonia, Mounster, een van de 4. grote provintien in Ierland, die ten noorden aan Connaught, ten ooſten aan Leinſter, ten zuiden en weſten aan de zee grenſt. Zy begrypt 4. graafſchappen, naamlyk Waterford, Corke, Kerry en Clare.

Momus, was by de Heydenen de God der Spotters, of de Spotter der Goden, derhalven noemt men noch tegenwoordig iemand die alles beriſpt, beſpot en beter maken wil, Momus.

Mona, Mon, rivier in 't hertogdom Weſtfalen, die in de Roer vald.

Monaco, klein vorſtendom aan de Genueeſche kuſten, dat zyn eigen vorſten uit het huis Grimaldi heeft. Dit ſtaat onder de beſcherming der kroon Vrankryk, waarom ook altyd Franſche bezetting in de beveſtigde hoofdſtad Monaco legt. In 't Franſch hiet zy Morgues, in 't Latyn Monœcium of Herculis Monœci Portus, legt op een ſteile rots, daar de zee tegen aan ſtoot, heeft een goede haven, en word door een ſterk ſlot beſchermt. Toen 1707. prins Eugeen met het keyzerlyke leger in Provence indrong, verliet de Franſche bezetting de ſtad, en de prins zelfs week naar Vrankryk. Hy hiet Antonius Grimaldi, ſouverein vorſt van Monaco, en hertog van Valentinois, is geboren 1661. den 27. jan. en heeft een dochter van graaf Lodewyk van Harcourt-Armagnac uit het huis Lotteringen tot een gemalin.

Monaghan, graafſchap in Ulſter in Ierland, dat vol bergen en boſſchen is, en darom ſlecht bewoont word.

Monarchia Siciliæ, word een geeſtlyk gericht in Sicilien genaamt, dat alleen van den koning afhangt, en de macht heeft van geeſtlyke en wereldlyke, hoge en lage perſonen van den ban vry te ſpreken, ook in den ban te verklaren; zo dat geen biſſchop en cardinaal, die in Sicilien reſideert, ongeacht alle vryheden, van zulken ban-vloek der vierſchaar bevryd is. Dit gezag eigent zich de koning van Sicilien als Legatus a Latere en geboren Legaat toe, en zal van paus Urbanus II. afſtammen, die den hertog Rogier en zyn nazaten deze waardigheid door een bulle meede gedeelt heeft: naderhand hebben de pauzen de bezitters van de kroon Sicilien veel afhankelykheden van deze waardigheid willen betwiſten, inzonderheid zyn 'er Anno 1711. tuſſchen het Pauſlyke, Spaanſche en naderhand Savooiſche hof grote geſchillen wegen deze Monarchy ontſtaan, die in dien tyd niet hebben kunnen afgedaan worden.

Monarchomachi, zo werden die genen genoemt, welke voorgeven dat zich de onderdanen met recht tegen een overigheid, wanneer die onrecht handelt, ſtellen kunnen; ja van haar waardigheid beroven en zelfs ter dood verdoemen. Hoedanig een voorbeeld men in de voorgaande eeuw in Engeland gezien heeft, toen koning Karel I. van de Parlements gezinden of Cromwelſche factie opentlyk te Londen onthooft wierd.

Monarchy, is een regeringswyze van een land, waar door een enkel perſoon de heerſchappy over het gantſche land heeft. Is nu zulk een heerſchappy abſoluut, of onbepaalt, zo hiet het een Monarchy, maar is zy verdeelt, zo dat den onderdanen daar enige macht of gezag van toekomt, zo is de Monarchy of met Ariſtocratie of met Democratie vermengt.

Monastir Troizkogo, en Turigaskoi, zyn twee ſteden in Zevenbergen, aan den ſcheepryken ſtroom Jeniſia, waar van de laatſte aan deszelfs linken, de eerſtgenoemde aan den rechten oever by na tegen elkander over leggen, en ſterken inlandſchen handel dryven.

Monbaza, koningryk aan de kuſt van Zanguebar in Africa, 't welk zyn eigen koning heeft. De ſtad Monbaza, die groot en volkryk is, legt op een klein eyland, en heeft een ſterke citadel, benevens een goede haven. Zy hoorde voor dezen de Portugezen toe, maar is 1700. van de Moren weêr ingenomen. Men brengt 'er elpenbeen, amber en goud van daan.

Monbazon, vlek benevens den titel van een hertogdom, in de Franſche provintie Touraine gelegen.

Monbellard, zie *Mumpelgard.*

Monbello, Montebello, kleine ſtad aan de Veroneeſche grenzen in de Venetiaanſche provintie Vicentino. Zy legt tuſſchen de 3. kleine rivieren Gua, Aldego en Chiampo.

Monbijou, is een heerlyk luſt-plaats van de regerende koningin van Pruiſſen in de voorſtad te Berlyn, welke de overlede opper-kamer-heer graaf van Wartenberg aangelegt heeft.

Monblanq, vlek benevens den titel van een hertogdom in Catalonien gelegen.

Monbrison, kleine ſtad aan de rivier Veſiſe in het landſchap Forez.

Monbruno, kleine ſtad in het Genueeſche gebied: is een ryksleen.

Monca, groot vlek in 't Milaneeſche, dat 1723. door den brand zeer beſchadigt wierd.

Moncada, kleine ſtad in Catalonien, aan de rivier Beſos 2. mylen van Barcelona.

Moncaglieri, ſtad aan de Po in Piemont, 3. Ital. mylen van Turin.

Moncaio, grote berg in Aragon, aan de grenzen van oud-Caſtilien.

Moncale, fraai ſteedje, benevens een hertoglyk luſt-ſlot aan de rivier Po in Piemont, anderhalf myl van Turin.

Moncaon, vesting in de provintie Entre Douro y Minho in Portugaal, aan de rivier Minho.

Moncastro, Tartaarsche stad aan de Pontus Euxinus in Africa.

Moncastrum, zie *Bialogrod.*

Monceau, schoon lust-slot in Lotteringen.

Mönchberg, zie *Münchsberg.*

Mönchberg, klooster by Bamberg in Franckenland, dat veel voorname leenmannen onder zich heeft.

Monchrico, stad op het eyland Madera in Africa, is met heerlyke kerken en kloosters voorzien, en hoort de Portugezen toe.

Mönchrode, amt en vlek in 't vorstendom Coburg.

Monchkolm, hiet het slot aan de stad Drontheim in Noorwegen, waar heen zomtyds de Staatsgevangenen uit Denemarken gebracht worden.

Monçon, kleine bevestigde stad benevens een kasteel op een heuvel in Arragon, 2. Duitsche mylen van Balbastro, daar zich de rivieren Sosa en Cinca verenigen. Hier houden de Staten van Arragon hun vergaderingen, en deze plaats is in den laatsten Spaanschen oorlog over de successie enige malen ingenomen.

Moncontour, kleine stad aan de rivier Dive in de Fransche provintie Poitou, aan een heuvel waar op een slot legt.

Moncornet, kleine stad in Picardyen.

Moncorvo, een redelyk volkryke stad in de provintie Entre Douro y Minho in Portugaal.

Mond, zo word de plaats genaamt daar een rivier in de zee of in een andere rivier valt.

Mond, de keel van een kanon, naamlyk de loop van binnen, die veel wyder zyn moet als de dikte des kogels. De gantsche wydte hiet de mond, maar wanneer de dikte van de kogel van de wydte van den mond afgetrokken word, hiet het overige het speelruim.

Mond sluiten en openen, is een plechtigheid die omtrent de nieuwe cardinalen in acht genomen word, en bestaat daar in, dat de paus deze cardinalen allerhande mondelyke voorstellingen doet, zonder dat hun geoorlooft is een eenig woord te antwoorden, 't welk dan betekent dat zy noch geen stem hebben om te verkiezen of verkoren te worden. Wanneer binnen zulken tyd de pauslyke Stoel quam open te vallen, zouden deze nieuwe cardinalen wel in 't Conclave mogen gaan, maar kunnen niet verkoren worden, en zouden ook hun stem niet tot de verkiezing durven geven. Maar wanneer de paus hun den mond opent, 't welk daar door geschied dat hy hun een ring aan den vinger steekt, verkrygen zy op dat ogenblik alle vryheden der cardinalen.

Monda, stad in 't koningryk Granada, 5. Spaansche mylen van Granada.

Mondegiar, fraaie stad in nieuw-Castilien aan de rivier Tajuna, voert den titel van marquisaat, en hoort het geslacht Ivanez van Segovia toe.

Mondego, rivier in het landschap Beira in Portugaal, wiens uitloop in de Atlantische-zee door een haven en sterk slot van den zelven naam gedekt word.

Mondidier, kleine stad in 't gebergte aan de rivier Vallindares in Gallicien in Spanjen, 9. Spaansche mylen van Lugo, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Compostel staande.

Mondonedo, fraaie stad in Gallicien, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Compostel behorende.

Mondovi, klein landschap in Piemont, 't welke aan het hertogdom Montferrat, het markgraafschap Ceva en de beyde landschappen Cuneo en Cherasco grenst. De hooftstad voert denzelven naam.

Mondovi, een eertyds bevestigde stad aan 't Apennyns gebergte in Piemont, die door een sterke citadel op een berg beschut wierd. Zy heeft een hertoglyk slot, een Universiteit die paus Pius V, wyl hy 'er te voren bisschop geweest was, gesticht heeft, en een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Turin staat. Maar dewyl deze plaats binnen 200. jaren 31. maal gerebelleert heeft, is deze vesting in t jaar 1699. door den hertog van Savoyen geslecht, en de inwoners zyn elders vervoert.

Mondragon, steedje in de Spaansche provintie Biscayen, is met hoge bergen omringt.

Mondragan, zie *Aque di Mondragone.*

Mone, zie *Mön.*

Moneglia, fraai vlek aan de Ligustische-zee in 't Genueesche gebied.

Monemagi, koningryk in het landschap Monomotapa in Africa, daar de amber in plaats van goude en zilvere munt gebruikt word.

Monera, steedje in Zevenbergen, tusschen Dorenburg en Hermanstadt.

Monervina, Monorbina, een slechte stad in 't landschap Bari in Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Bari behorende.

Monestier, vlek in het Dauphiné, daar een bron is, wiens water piquen hoog uit de aarde springt, en een ordentlyke triumf-boog maakt, daar men onder door kan gaan, zonder in 't minste nat te worden.

Monfeltro, klein landschap in 't hertogdom Urbino in den Kerkelyken staat, benevens een stad van den zelven naam.

Monferrat, Montferrat, hertogdom in Lombardyen in Italien, 't welk ten zuiden aan 't Genueesche gebied, ten oosten aan het hertogdom Milaan, ten noorden en westen aan Piemont grenst. Het word in 5. landschappen verdeelt, naamlyk in het gebied van Tribuno, Albi, Casale, Acqui en het markgraafschap Spingo. 't Heeft veel heuvelen, die vruchtbaar van koorn en wyn zyn, en hoorde voordezen den hertog van Mantua toe, uitgenomen Albi en Trino, welke benevens haar toebehoren van den hertog van Savoyen bezeten wierden. Doch na dat de hertog van Mantua altyd in den laatsten oorlog de party der Franschen gehouden had, en deze ten vollen uit Italien verdreven wierden, zo heeft de keyzer den hertog van Savoyen 1707. met het gantsche Monferrat beleend.

Monferrant, stad en bailluage aan de kleine rivier Bedat in neder Auvergne.

Monfia, klein eyland in de Ethiopifche-zee, aan de kuften van Zanguebar in Africa.

Monfort, zie *Montfort*.

Monfort l'Amaury, kleine ftad op het eyland van Vrankryk.

Monforte, luft-flot des bisfchops van Verona, dat niet ver van die ftad aflegt.

Mongalda, kleine plaats in de Venetiaanfche provintie Vicentino aan de Paduaanfche grenzen. Het geflacht der Contarini bezit dezelve, en heeft 'er een fchoon paleys.

Mongalen, zyn een Heydenfch volk in Azien, dat aan het ryk van den Groten Mogel, groot Tartaryen, en de Mofcovifche provintie Dauria grenft, en zich van den roof geneert. Zy ftaan onder den Chineefchen keyzer, die ze door een onderkoning laat regeren.

Mongatsch, beroemde vefting in het graaffchap Pereezaz in opper-Ongaryen, onder aan een rots; een half myl daar van legt een groot vlek, dat met paliffaden, een brede gracht, en een groot moeras omringt is. Boven op de hoge rots, die gants ftyl is, legt een fterke citadel, die uit 3. kaftelen beftaat, waar van het een na vervolg hoger legt als het ander. Deze plaats wierd 1688. van de keyzerlyken ingenomen, na dat zich de gemalin des graven van Teckely daar 2. jaren lang in had laten blocqueren. In de laatfte onluften hadden het de rebellen in, en Ragoczy heeft zich meeft daar opgehouden. Toen ook gemelde rebellen in 't jaar 1711. met den keyzer vrede maakten, toonde zich doch deze vefting boven andere hartneckig, en wilde zich niet overgeven; maar na dat men ze enger infloot, en met bomben te keer ging, accordeerde de bezetting, uit 2000. man beftaande, en begaf zich, na genade voor leven en goederen behouden te hebben, naar huis.

Mongia, ftad in Gallicien, 12. Spaanfche mylen van Compoftel.

Mongibello, zie *Ætna*.

Mongomeri, graaffchap in Normandyen.

Mongomeri, zie *Montgomery*.

Mongul, Mongal, een wyduitgeftrekt landfchap in groot-Tartaryen in Azien, langs den noorder- en oofter- Oceaan.

Monheim, kleine ftad in 't hertogdom Neuburg, daar veel naalden gemaakt worden.

Monheum, kleine ftad in het Franfche landfchap Guienne tusfchen Clerac en Tonneins aan de Garonne, wierd voordezen door de Gereformeerden heerlyk gefortificeert, maar naderhand van koning Lodewyk XIII. in 't jaar 1621. verovert, en de veftingwerken geflecht.

Monluçon, kleine ftad in de provintie van Bourbon aan de rivier Cher.

Monluet, kleine ftad in Breffe, aan de rivier Seraine.

Monmartre, kleine berg dicht aan Parys, waar op een dorp van den zelven naam, en een beroemde abdy legt.

Monmedy, beveftigde ftad op een heuvel in 't hertogdom Luxemburg, welke de kroon Vrankryk toekomt.

Monmelian, Montmelian, kleine ftad aan de rivier Ifere in Savoyen, aan een fteile rots, waar op een zeer fterke citadel legt. In 't jaar 1691. is zy van den Franfchen generaal de Catinat ingenomen, en 1696. in den te Turin gefloten vrede den hertog van Savoyen weerom gegeven. In den laatften oorlog 1706. wierd zy van de Franfchen ingenomen, die de veftingwerken deden fpringen, maar naderhand is zy in den Utrechtfchen vrede 1713. aan Savoyen gereftitueert.

Monmorency, kleine ftad op het eyland van Vrankryk, die tot een hertogdom en pairfchap verheven is.

Monmorillon, kleine ftad in Poitou, aan de rivier Gartampe, daar 'er een brug over legt.

Monmouth, Montmouth, Engelfche provintie in Mercien, die ten ooften aan Glocefter, ten noorden aan Hereford, ten weften aan Walles, en ten zuiden aan den mond der Saverne grenft. Zy is vol bergen en bosfchen, en heeft een fchone vee-fokkery. De hoofdftad, die denzelven naam voert, legt aan de rivier Wie, daar zy de Munow inneemt.

Monnick, zie *Munnik*.

Monnickendam, Munnickendam, kleine ftad aan een kleinen zeeboezem der Zuider-zee in noord-Holland. 't Is een van de Hollandfche fteden en in rang de 16de die Gedeputeerden in de vergadering der Staten van deze provintie zend.

Monobrico, ftad op het eyland Madera in de Atlantifche-zee.

Monoemugi, woeft koningryk in Africa, 't welk ten zuiden aan Monomotapa, ten noorden aan Abysfinien, ten ooften aan Monbuze en Quiola, en ten weften aan den Nyl grenft.

Monogramma, was in de middelfte eeuwen een manier van de koninglyke namen door zekere trekken en verzette letters uit te drukken, gelyk men in de bullen en handveften noch menigvuldig gewaar word.

Monomotapa, een groot landfchap in neder-Ethiopien in Africa, tusfchen de rivieren Cuana en S. Spiritus, is het rykfte land van Africa, door zyn heerlyke goud- en zilver-mynen. De inwoners zyn zwart, en afgodendienaars. Hun opperheerfcher of koning heeft meer als 20. koningen en koningryken onder zich.

Monopoli, zeer kleine ftad in Napels, aan de kuft van het landfchap Bari, benevens een bisdom, onder den aartsbisfchop van Bari ftaande.

Monopolium, is een handeling, waar door een ftad, koopman of een ander perfoon de een of de andere waar gants alleen verkoopt, zo dat men ze anders by niemand krygt of kopen durft.

Monoteliten, Monophysiten, waren Egyptifche ketters in de 6de eeuw, wier hooft Theodorus een dubbelen wil en 2. onderfcheyde werkingen daar van in Chriftus loogchende.

Monpaisier, ftad in de Franfche provintie Perigord.

Monpellier, hoofdftad van neder-Languedoc aan de kleine rivier Lez in Vrankryk. Zy is redelyk groot, legt op een kleinen heuvel, en word door een fterke citadel befchermt, ook heeft zy een prefidiaal en een univerfiteit, die in 't jaar 1196. gefticht

ſticht is, benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Narbonne behorende.

Monpensier, kleine ſtad of vlek benevens den titel van een hertogdom, en een pairſchap in neder-Auvergne.

Monpesat, ſtad in Vrankryk, in de provintie Agenois.

Mon Plaisir, ſchoon luſt-huis en diergaarden even buiten Wolffenbuttel, den hertog van Bronswyk, en tegenwoordig zyn gemalin toekomende.

Mon Plaisir, een luſt-huis van den Czaar aan den Finlandſchen zee-boezem, niet ver van Petersburg gelegen, daar de Czaar zyn verblyf plag te houden. Het is wel een klein gebouw, maar zeer regulier aangelegt, en met 2. galeryen, ſchone Meubilen en vele ſchilderyen voorzien.

Monpoliza, ongemeen hoge berg by Chnin in Dalmatien, wiens dal, Val Poliza genaamt, vol ſchone dorpen is, en zich tot Spalatro uitſtrekt.

Monreal, Krach, Crac, Herat, Petra, beſte ſtad van het Steenachtig Arabien in Africa, benevens een aartsbisdom, onder den Patriarch van Jeruzalem behorende.

Monreal, een Franſche Colonie in Nieuw-Vrankryk in noord-America op een klein eyland.

Monreal, kleine beveſtigde ſtad aan de kleine rivier Ets in 't bisdom Trier.

Monreal, ſtad in de provintie Condomois in Gascogne.

Monreal, ſtad in Val di Mazara in Sicilien, benevens een oud ſlot op een rots, dat de ſtad commandeert. Zy heeft en biſſchop.

Monros, zie *Montros.*

Mons, of Bergen, hoofdſtad van Henegouwen op een kleinen heuvel, waar by de rivieren Trouille en Haisne te zamen komen. Zy is groot en zeer ſterk, met goede wallen en driedubbele grachten voorzien, ook kan zy het omleggende land door ſluizen onder water zetten, behalven aan de ooſt-zyde, daar zy in tegendeel goede baſtions heeft. Zy is door haar koophandel en manufacturen beroemt. Deze gewichtige veſting wierd in 't jaar 1691. door de Franſchen ingenomen, en de koning van Vrankryk was zelfs by de belegering tegenwoordig, maar zy wierd in den Ryswykſchen vrede 1697. weer aan de Spanjaarden afgeſtaan. Na 't afſterven van den laatſten koning van Spanje, Karel II. hebben de Franſchen in den naam des hertogs van Anjou deze plaats bezet, doch zy is na de verovering van de citadel van Doornick, en na dat de bontgenoten in den ſlag by Bleaugies den 11. ſept. 1709, een volkome zege op de Franſchen bevochten, den 22. october verovert, en 1713. in den Utrechtſchen vrede ter gunſte van het huis van Ooſtenryk aan de Hollanders afgeſtaan, ook in den Badenſchen vrede 1714. aan den keyzer overgelaten. Behalven dat heeft deze plaats ook een abdy van St. Gertruyd, warin geen andere als adelyke juffers wonen, die 'er evenwel naar believen uit mogen gaan om te trouwen. Het vorige graafſchap Mons, dat een onmiddelbaar ryksleen was, ſtrekte zich zo wyd uit, dat Soignies, S. Guiſlain, Binch, Braine le Comte en le Rœux mee daar onder begrepen wierden.

Monsalvi, kleine ſtad in opper-Auvergne.

Monsanto, kleine ſtad in de Portugeeſche provintie Beira, benevens een ſterk ſlot, 5. mylen van de Caſtiliaanſche grenzen.

Monsax, Masax, vlek, geruineert ſlot, en eertyds een graafſchap in Graauwbundterland, aan de rivier Murſa, waar na de graven van Monſax, die reeds in de 16de eeuw geſtorven zyn, den naam gevoert hebben. De landſtreek daar rondom word het Monſaxer dal genaamt, en is 4. mylen lang.

Monschast, ſteedje in de Eifel.

Monseigneur, deze titel, wanneer 'er niets bygevoegt word, beduid den Dauphin of kroon-prins van Vrankryk. Anders worden ook alle hertogen, vorſten, en voorname ſtaatsperſonen Monſeigneur getituleert. Voorts geeft men dezen titel alle pairs, aartsbiſſchoppen, biſſchoppen, en preſidenten au Mortier te Parys.

Monselice, fraaie ſtad in 't Paduaanſche gebied, anderhalf myl van Padua. Zy is overal met heuvels omringt, op welker een noch de puinhopen van een kaſteel te zien zyn. Men vangt in deze landſtreek veel adders, die om de Theriac te maken gebruikt worden.

Monsemprou, ſtad in Vrankryk, in de provintie Agenois.

Monserrat, Montsara, een van de Antilliſche eylanden by America, dat de Engelſchen toebehoort.

Monserrat, zie *Montſerrat.*

Monsieur, is een titel, die wanneer 'er niets bygevoegt word den tweden koninglyken prins van Vrankryk, naamlyk des konings broeder of vadersbroeder, den hertog van Orleans gegeven word.

Monsingen, kleine en oude ſtad op den Hondsruck aan de Nahe, 5. uren van Creutzenach. Zy is van den Gereformeerden Godsdienſt, en daar groeit goede wyn.

Monsklint, voorgebergte op het eyland Meunen in de Ooſt-zee.

Monson, zo noemt men enige gewoonlyke en ordinare winden, waar van ieder altyd 6 mylen op de Indiaanſche-zee waait.

Monsterborg, zie *Munſterberg.*

Monstrants, zo noemt men by de Roomsgezinden het huisje waar in de hoſtie bewaart, getoont, en herom gedragen word.

Monstrum, een misgeboorte, welken naam men ieder ongewone en onnatuurlyke zaak geeft.

Montar, ſtad benevens een ſlot in 't hertogdom Bourgundien.

Montabaur, Mons Thabor, ſtad en amt benevens een berg-ſlot in Weſterwald, tot het aartsbisdom van Trier behorende.

Montagnan, ſterk ſlot in het graafſchap Ribagorza, in 't koningryk Arragon.

Montagnana, kleine ſtad in 't Paduaanſche gebied in Italien. In dit geweeſt groeit veel hennip, waar van de ſcheepstouwen gemaakt worden.

Montagne, zeker gebied in Bourgundien, dat zich tot in Champagne uitſtrekt.

Montagnia, koopstad in Natolien in Azien, aan de kust van Mar di Marmora. De inwoners zyn Grieken, Joden en Turken.

Montalbano, fraaie stad in de Portugeesche provintie Alentejo.

Montalcino, kleine stad op een heuvel in 't Sieneesche gebied in Toscanen, benevens een bisdom, dat onmiddelbaar onder den Paus staat. Zy hoort den groot-hertog van Florence toe.

Montalia, kleine stad in Catalonien aan de rivier Segre, 2. mylen van Bellever, tusschen Urgel en Puicerda.

Montalto, kleine stad in Marca d'Ancona in 't pauslyk gebied, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Fermo staande.

Montalto, kleine stad in Calabria Oltra in 't ryk van Napels.

Mantalvan, kleine stad aan de rivier Martin in Arragon.

Montanisten, ketters in de II. eeuw, wier hooft Montanus zich voor een Profeet, en voor den van Christus beloofden trooster uitgaf, de echtscheydingen toeliet, het twede huwlyk verwierp, en driederly vasten invoerde.

Montaque, kleine stad in Brabant, hangt van de stad en heerlykheid Diest af, en hoort de erven van koning Willem III. van Engeland toe.

Montargis, kleine stad benevens een oud slot, en de hoofdstad van Gatinois aan de rivier Loing.

Montauban, grote stad aan de rivier Tarn in Quercy, benevens een Universiteit en een aartsbisdom, onder den aartsbisschop van Toulouse behoorende: haar vestingwerken zyn geslecht.

Montbard, kleine maar goede stad in 't hertogdom Bourgondien, aan de grenzen van Champagne.

Montblanc, zie *Monblanq*.

Montbrison, hoofdstad van het landschap Forests, aan de rivier Vosie in Vrankryk.

Montcalvo, fraai vlek in het hertogdom Montferrat, benevens een vesting op een berg, Monte Chiaro genaamt.

Mont-Cassel, zie *Cassel*.

Montceaux, schoon koninglyk Fransch lust-slot op het eyland van Vrankryk, niet ver van Meaux.

Mont-Cenis, zie *Cenis*.

Mont de Marlan, kleine stad in Gascogne in het landschap Condomois, aan de rivier Midou.

Monte, word te Rome ieder capitaal genoemt, dat op onroerende goederen gelegt word, en bekomt dit woord een toenaam van het goed, 't welk verpand word, als Monte Astense, een kapitaal dat aan 't huis van Modena opgeschoten is.

Monte Alfonso, goede vesting in het dal Carfagnana in het Modeneesche gebied.

Monte Argentaro, zie *Argentaro*.

Montebaldo, zie *Baldo*.

Montebello, zie *Monbello*.

Monte Carlo, vesting op een berg in het gebied der republiek Lucca, den groot-hertog van Florence toekomende.

Monte Cassino, zie *Casino*.

Monte Castello, kleine stad in het hertogdom Milaan, aan de rivier Tanaro, hoort den graaf van Stampo toe.

Monte Cavallo, is een van de 7. beroemde bergen te Romen, waar op een prachtig pauslyk paleys staat, 't geen de paus in 't gemeen des zomers bewoont.

Montecchio, kleine stad benevens een Vicariaat aan de rivier Gua, in het Venetiaansche landschap Vicentino. Zy voert den titel van een Marquisaat, 't welk Cæsar Ignatius uit het huis van Esté of Modena verkreeg, die in 't jaar 1713. den 27. Oct. als vorst des H. Roomschen ryks, en captein generaal over de Venetiaansche ruitery zonder erven stierf.

Monte Chiaro, stad in 't Bresciaansche gebied in Italien, de Venetianen toekomende.

Monte Chiarugolo, vlek en sterk slot aan de rivier Lenza, in 't Parmesaansche gebied.

Monte Christo, klein eyland in de Toscaansche zee, tusschen het eyland Corsica en Stato delli Presidii, tot welken laatsten staat het behoort.

Monte Ciriaco, zie *Monte Guasco*.

Monteclair, sterk slot op een hogen berg in Champagne, naar den kant van Lotteringen.

Montecuculi, een Italiaansche familie, die naar Oostenryk getrokken, en in den vorsten-stand verheven is, maar 1698. weer is uitgestorven.

Monte del Carso, zie *Alpen*.

Monte Dracone, een uitmuntent prachtig lustslot van den vorst Borghese, niet ver van Romen, anderhalf myl van Belvedere, legt op een hoogte, en is dus genoemt om dat de bezitter een draak in 't wapen voert.

Monte Falco, vlek in 't hertogdom Spoleto, in 't pauslyk gebied.

Monte Falcone, kleine stad in Friuli, de Venetianen met het omleggende gebied toekomende.

Monte Fiascone, kleine stad in 't gebied van St. Pieter, benevens een bisdom, dat onmiddelyk onder den paus staat. Zy is wegen haar muskadellen wyn beroemt.

Monteforte, zie *Montforte*.

Monte Foscolo, vlek in Principato Oltra in Napels, en de residentie-plaats van den gouverneur der Provintie.

Monte Gallo, of Galdo, steedje in Italien, tusschen Padua en Vicenza, dat een slot heeft, en de Venetianen toekomt.

Montegu, graafschap in 't Luxemburgsche, tusschen Soye en la Roche.

Monte Guasco, Monte Ciriaco, voorgebergte aan de golf van Venetien, dicht by de stad Ancona.

Monte Ignoso, Montaniosa, vesting aan de grenzen van het hertogdom Massa, de republiek Lucca toekomende.

Monte Leone, kleine stad in Calabria Oltra in Napels, niet ver van de golf van S. Eufemia, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Reggio behorende. Zy voert den titel van een hertogdom, 't welk Nicolaus, uit het huis Pignatelli, door huwlyk met de laatste erfdochter Johanna

hanna van Monteleone in 't jaar 1679. aan zich gebracht heeft.

Montelimar, zie *Montmeliar*.

Monte Marano, kleine ſtad in Principato Oltra aan de rivier Calore in 't ryk van Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Benevento behorende.

Monte Major Novo, kleine ſtad aan de rivier Canha, in de Portugeeſche provintie Alentejo, 10. mylen van Setuval.

Monte Mayor velho, ſtad in de Portugeeſche provintie Beyra.

Monte Nuovo, (Nieuwe berg) is, zo men verhaalt, in 't Napelſche gebied niet ver van Pozzuolo in 't jaar 1530. in den nacht tuſſchen den 19. en 20. ſept. ontſtaan, vermits het vuur uit Zolfatara, een zwavel berg daar onder aanleggende, uitbarſtende, en een dikken zwavel-damp veroorzakende, een groot ſtuk aarde 3. mylen weggevoert, en dezen zeer hogen berg op een hier door bedekte ſtad gemaakt zal hebben. Dezelve is 400. roeden perpendiculaar hoog, en heeft in den omtrek wat meer als drie mylen.

Monte Oliveto, zie *Olivetani*.

Monte Peloso, ſtad op een berg in Baſilicata in Napels, welke een biſſchop heeft, wiens rechtbank zich evenwel niet verder als over de ſtad uitſtrekt.

Monte Pulciano, kleine ſtad op een hogen berg in 't gebied van Siena in 't groot-hertogdom Florence, benevens een bisdom onder den aartsbiſſchop van Siena. Zy is wegen haar goeden wyn beroemt.

Monte Rotondo, vlek in Sabina in den pauſlyken kerkenſtaat, aan den Tiber, benevens een prachtig paleys, en den titel van een hertogdom, voormaals den marquis Grillo toekomende, die het 1723. aan den Milaneeſchen graaf Borromeo verkocht heeft.

Monte di St. Angelo, ſtad op den berg Gargano in de provintie Capitanata, benevens een aartsbisdom in Napels.

Monte di St. Sabina, zie *Aventinus*.

Monte Santo, voor dezen Athos, een van de hoogſte bergen van de wereld, aan de golf van Salonichi in Macedonien, welke gezegt word 150. mylen in den omtrek te hebben, en zyn ſchaduw 45. myl. in de zee uit te ſtrekken. Hy word darom de H. berg genaamt, wyl 'er 23. kloosters op ſtaan, waar in by de 6000. munniken wonen, die te zamen den Turk maandelyks 1000. ryksdaalders ſchatting moeten geven. Midden op den berg legt een ſtad met namen Kareis, daar alle zaterdag een marktdag gehouden word, die maar van mansperſonen mag bezocht worden, nademaal 'er nooit enige vrouw deze plaats noch ook den gantſchen weg betreden durft.

Monte Santo Juliano, Epomeus, vuurſpuwende berg op het eyland Iſchia, in de Tyrrheenſche-zee, aan de kuſten van Napels.

Monte Sarchio, vlek en ſlot, benevens den titel van een hertogdom, in Principato Oltra in Napels.

Monte Scaglioso, vlek en ſlot, benevens den titel van een vorſtendom in de provintie Baſilicata in Napels.

Monte Secco, zie *Solfatara*.

Monte Sperello, veſting op een berg in het pauſlyke landſchap Perugino.

Monte Storace, vlek en ſlot benevens den titel van een hertogdom, in de provintie Baſilicata in Napels.

Monte Summano, kleine ſtad in het Venetiaanſche landſchap Vicentino.

Monte Verde, kleine ſtad in Principato Oltra aan de rivier Offanto in Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Conza behorende.

Monte della Virgine, wonderlyke berg niet ver van de pauſlyke ſtadt Benevento, in het Napelſche gebied, op wiens top een klooſter, waar in een kapel is, op wiens outaar men de vreemde luiden de ligchamen van de drie jongelingen, door Nebucadnezar in den gloeiende oven geworpen, toont.

Montenach, kleine ſtad in Nuchtland in Zwitzerland, het canton Freyburg toebeborende.

Montenaken, een heerlykheid in het graafſchap Hasbain in het bisdom Luik, aan de grenzen van Brabant, een myl van Hannuye, waar naar een voorname familie den naam voert.

Montenaro, ſtad en ſlot in Portugaal, 1711. door de troepen van den hertog van Anjou verovert, maar naderhand weer verlaten.

Montenegro, een gebergte in Albanien in Griekenland, aan het meir van Scutari, daar de zo genaamde Montenegrynen wonen.

Montenegrynen, een wild, en in hun gaten wel verſchanſt volk, in het gebergte Montenegro in Albanien in Griekenland, 't welk den Chriſtelyken Godsdienſt belyd, en door de Turken tot noch toe niet onder hun gehoorzaamheid heeft kunnen gebracht worden.

Montereau Faut Yonne, ſtad in het gouvernement van het eyland van Vranckryk aan de Seine, daar 'er een brug over legt.

Monterey, kleine ſtad aan het water Tamaga in Gallicien.

Monteros de Guardia, is een koninglyke lyfwacht in Spanje van 50. edelluiden.

Montes Claros, een ſchoon klooſter met veel wynbergen omringt, in de Portugeeſche provintie Alentejo, niet ver van Villa Viciosa.

Monteserrato, zie *Montſerrat*.

Montes Pietatis, zyn in Italien en elders opentlyke lombarden, daar men tegen onderpand geld voor een billyken intereſt bekomen kan. Diergelyke is in 't jaar 1708. in Engeland opgerecht, daar verſcheyde liefdadige perſonen van den geeſtlyken en wereldlyken ſtand een groot capitaal te zamen gelegt hebben, waar uit zy de behoeftige doch naarſtige luiden op panden en tegen een gering intereſt geld lenen, waar toe zy door den onchriſtelyken woeker van die genen, die diergelyke luiden meer geruineert als gevordert hebben, bewogen zyn. Dit heeft koningin Anna zo wel gevallen, dat zy daar een byzonder privilegie aan verleent heeft.

Mon-

Montesia, kleine en welbevestigde stad in 't koningryk Valencia, een myl van Xativa.

Monteveli, hieten in Perzien de opzienders over de bouwers der Mosqueen.

Montfalcon, een schoon slot in 't hertogdom Savoyen.

Montferrant, stad in de provintie Auvergne, niet ver van de rivier Allier in Vrankryk.

Montferrat, zie *Monferrat.*

Montfleur, kleine stad in Franche Comté.

Montfort, kleine maar gewichtige plaats in Gelderland, aan de grenzen van het vorstendom Gulik, 2. uren van Roermond.

Monfort, graafschap, benevens een schoon slot in Rhynthal in Zwaben, het huis van Oostenryk voor 't grootste gedeelte toekomende, nademaal de graven van Montfort alleen het steedje Tetnang en het slot Argen bezitten.

Montfort, graafschap in 't Pruissisch Gelderland, 't welk na 't afsterven van Willem III. koning van Engeland den koning van Pruissen is toegevallen.

Montfort, kleine stad in Bretagne, 5. mylen van Rennes in Vrankryk.

Montfort, vesting aan de kleine rivier den Yssel in de provintie van Utrecht.

Montforte, kleine stad benevens een slot in de Portugeesche provintie Tra-los-Montes, 10. myl. van Braganza.

Montforte, kleine stad in het landschap Alba, in 't hertogdom Montferrat, 't welk een ryksleen is.

Montforte de Lemos, zie *Lemos.*

Mont-Geneve, hoog gebergte in Dauphiné tegen de grenzen van Piemont.

Montgibello, zie *Ætna.*

Montgomery, landschap in Engeland in 't vorstendom Walles, tusschen de graafschappen Shrop, Radnor, Cardigan, Merioneth en Denbig. 't Is bergachtig, maar de valeyen zyn vruchtbaar van koorn, en de paarden die 'er van daan komen zyn beroemt. De hoofdstad hiet ook Mongomery.

Monthulin, vesting in Picardyen aan de grenzen van de provintie Artois. Zy heeft een gouverneur en een heerlykheid.

Montiel, zie *Campo de Montiel.*

Montiers en Tarentaise, stad benevens een aartsbisdom in Tarentaise in Savoyen.

Montignac le Comte, kleine stad in Perigord aan de rivier Vezere.

Montigny, een barony in Henegouwen niet ver van Maubeuge.

Montijo, oud slot in het Spaansche Estremadura op een hogen berg, benevens een titel van een graafschap, het huis van Portocarero toekomende.

Montiio, zie *Moncon.*

Montjoie, was by de oude Franschen een reige van te zamen gevoegde stenen, daar kruissen afhingen, die de pelgrims en de houders van bedevaarten tot een teken dienden, en Montjoies of vreugdebergen genoemt wierden, wyl de pelgrims zich op zulke tyden verheugden, dat zy in hun bedevaart den rechten weg naar de graven der Heiligen niet gemist hadden.

Montjoie S. Denis, was een veldgeschreeuw by de oude Franschen, 't welk zo veel betekende, als dat ieder krygsman het vaandel van St. Denis, dat in het leger was, zonder verzuim volgen moest, en zich niet als overwinning voorstellen, dewyl hy onder het bescherm-vaandel van dezen Heilig stond. Naderhand heeft men de woorden Saint Denis weggelaten, en den geslachtnaam van den commanderenden prins in de plaats gestelt, by voorbeeld Montjoie Bourbon, Montjoie Anjou, maar de dauphin heeft de woorden Montjoie St. George ingevoert.

Montjovy, een fort op een berg by Barcelona in Catalonien.

Montering van een schip bestaat uit de gewapende manschap en uit het geschut. By de soldaten te land bestaat het in hun kleding, geweer en paarden.

Montisten, hieten de schuldeisschers in Romen, die een zeker capitaal op hypotheek van huizen of goederen uitgeschoten hebben, waar toe de bekrachtiging van den paus geeischt word.

Montleheri, stad en slot op een heuvel by Parys, in het gouvernement van het eyland van Vrankryk.

Mont-Louis, kleine stad in Cerdaigne in Catalonien, benevens een sterke citadel, de kroon Vrankryk toekomende.

Montlucon, zie *Monlucon.*

Montmartre, zie *Monmartre.*

Montmedy, zie *Monmedy.*

Montmelian, zie *Monmelian.*

Montmorency, zie *Monmorency.*

Montmouth, zie *Monmouth.*

Montmeliar, Montelimar, stad in Dauphiné aan de rivier Boubjou, benevens een citadel op een heuvel, die de stad commandeert.

Montoire, kleine stad aan de rivier Loire in Vendomois in Vrankryk.

Montona, kleine stad aan de rivier Quieto in Istrien, de Venetianen toekomende.

Montone, rivier in Toscanen.

Montorio, steedje heel dicht by Verona, aan de kleine rivier Titio.

Montortone, kleine stad in het Venetiaansche landschap Paduano, dicht by Padua.

Montoux, kleine stad in Savoyen, in 't hertogdom Genevois, niet ver van Annecy.

Montpellier, zie *Monpellier.*

Montracier, zie *Castelnau de Montracier.*

Montreal, zie *Monreal.*

Montreal, kleine stad in 't koningryk Arragon, aan de rivier Xiloca.

Montreuil, stad benevens een sterk slot in Picardyen, in het graafschap Ponthieu op een heuvel, daar de rivier Canche voorby loopt.

Montreuil Bellay, stad in Anjou aan de rivier Touay.

Montrichard, kleine stad in de provintie Touraine, aan de rivier Cheri 6. mylen van Blois.

Montrochier, kleine stad en slot in Zwitzerland in het canton Bern, 5. mylen van Lusanne naar Burgundien toe. 't Is het stamhuis van een graaflyke familie van dezen naam.

MONTROS, ſtad in het Schotſche graafſchap Angus aan den mond van de rivier Eske, die 'er midden doorloopt. Zy heeft den titel van een marquiſaat en een goede haven.

MONTROYAL, was een veſting door de Franſſchen gebouđ in het graafſchap Sponheim aan de Moezel, tegen over Traarbach gelegen. Maar uit kracht van den Ryswykſchen vrede is ze geſlecht.

MONTSARA, zie *Montſerrat.*

MONT SENIS, klein meir in Savoyen, aan de grenzen van Piemont.

MONT ST. MICHAEL, kleine ſtad in Normandyen in Vrankryk, heeft een kerk op de ſpits van een berg, ter eren van den Aartsengel Michael geboud, waar heen veel bedevaarten geſchieden. Niemand durft 'er met een degen komen, behalven de koningen en prinſſen van den bloede.

MONTSERRAT, een zeer hoge berg, die 9. uren in zyn omtrek heeft, benevens een Benediktyner klooſter en abdy 7. mylen van Barcelona. Hy is wegens de bedevaarten beroemt, die daar naar het mirakuleuſe L. Vrouwe beeld gedaan worden, en daar de pelgrims drie dagen vrye teering genieten. Voor dit zelve beeld zal Ignatius Loyola zyn degen opgehangen, en de gelofte wegens de oprechting van de Jezuite orde gedaan hebben.

MONTSERRAT, ſchoon en ryk Benediktyner klooſter buiten de Schotten-poort te Wenen, dat den naam en oorſprong aan het klooſter Montſerrat in Catalonien verſchuldigt is. Het heeft een gemyterden Abt, die een Ooſtenrykſche landſtand is.

MONVISO, berg in het markgraafſchap Saluzzo in Piemont, aan de grenzen van Dauphiné.

MONUMENT, gedenk- en eer- teken, ook een zarkſteen, grafzuil.

MONZA, kleine ſtad aan de rivier Lambro in het Milaneeſche gebied, 12. mylen boven de ſtad Milaan, wierd voordezen Modoetia of Modicia genaamt, en hier wierden de Duitſche keyzers met de Lombardiſche kroon gekroont, die van yzer zynde hier noch in de St. Jans kerk bewaart word. Tegenwoordig hoort deze ſtad de graven Durini toe.

MONZAMBANO, fraai ſteedje in 't Veroneeſche gebied aan de rivier Menzo.

MONZAMBIQUE, zie *Moſambique.*

MONZON, zie *Monçon.*

MOORDJAAR, zo word elk 7de of negende jaar van 's menſſchen ouderdom genoemt; maar inzonderheid word het 63. het grote moordjaar genoemt, dewyl dit getal uit 7. en 9. te zamen gemultipliceert beſtaat.

MOORT-KELDERS, zie *Caſematte.*

MOOS, ſtad in Noorwegen, die de Zweden 1716. veroverden, maar haaſt door de Denen daar weer uit verdreven wierden.

MOPANG, veſting in China in Azien, in het landſchap Junnan, die het gezag over veel andere omleggende ſteden en vlekken heeft.

MORA, rivier in Sileſien, die aan de Moraviſche grenzen ontſpringt, en by Troppau in de Oppa valt.

MORA, kleine ſtad in Catalonien, aan de rivier Ebro.

MORABITEN, zo noemt men in Africa die gene, welke voor geleert en heilig gehouden willen zyn. Zy leven naar de wyze der Heydenſche wysgeren, en verkrygen door hun eenzaam leven zulk een achting by het volk, dat men ze zomtyds als koningen kronen wil.

MORACHNA, ſtad in het waiwoodſchap Braſlaw in klein Ruſſien, in Polen.

MORALE, de zeden leer, handelende van deugden en ondeugden; de ſchryvers die zulk een ſtof verhandelen, hieten Moraliſten.

MORANE, een groot vlek in de provintie Anjou in Vrankryk, aan de rivier Sarte, in welke landſtreek goede wyn waſt.

MORANGE, zie *Morhanges.*

MORAT, zie *Murten.*

MORATORIUM, BRIEVEN VAN UITSTEL OF RESPYT, is een ſchriftlyke begunſtiging die van de lands overheid verleent word, als een onderdaan zonder zyn ſchuld tot verval gekomen is. De uitwerking daar van is, dat de crediteuren den ſchuldenaar binnen zekeren tyd niet kunnen tot betaling dwingen, en dewyl diergelyke gunſtbrieven gemeenlyk voor vyfjaar verleent worden, zo noemt men ze ook wel Quinquennale.

MORAU, grote rivier in Moravien, die aan de Boheemſche grenzen ontſpringt, en zich tuſſchen opper-Ongaryen en neder-Ooſtenryk in den Donau ſtort.

MORAVA, grote rivier in Servien, die twe welbronnen aan de Albaniſche grenzen in Griekenland heeft. De ooſtlyke word de groote, de andere de kleine Morava genaamt. Zy verenigen zich boven Razana, en vallen beneden Semendria in den Donau.

MORAVIEN, markgraafſchap tuſſchen Bohemen, Sileſien, Ongaryen en Ooſtenryk gelegen. Het heeft een vruchtbaren koorn-grond, en de inwoners zyn van den Roomſchen Godsdienſt. Het is een deel van 't koningryk Bohemen, maar tevens ook een Duitſch-ryks-leen, komt het huis van Ooſtenryk toe, 't welk het zelve door een landshooftman laat regeren, en word in 5. kreitzen verdeelt, naamlyk in de Bruner, Olmutzer, Hradiſcher, Znaimer, en Iglauer kreits.

MORBEGNO, ſtad in Graauwbunder land, 2. mylen van Sondrio.

MORBIHAN, een grote baai of kleine golf in de zee van Gaſcogne, benevens een haven van den zelven naam, by de ſtad Vannes.

MORDENAU, zie *Ortenau.*

MORDI, ſtad in Podlachien in Polen.

MORDUATEN, zie *Tartaren van Mordua.*

MORE, MOORE, ſtad en biſdom in het graafſchap Mago in Ierland.

MOREA, in oude tyden Peloponeſus genaamt, een Schier-eyland, 't welk het zuidlyke deel van Griekenland is, en door de land-engte van Corinthien aan het noordlyke deel van Griekenland gehecht word, maar anders aan de golf van Lepanto, de Griekſche zee, en den Archipel ſtoot. De lucht aldaar is taamlyk gematigt, en het aartryk vruchtbaar. Het beſtaat uit 4. grote provintien, welke

welke zyn Sacania, het hertogdom Clarenza, Belvedere en Zaconia, en placht de republiek Venetien toe te horen, van welke het de Turken in het jaar 1715. weer gants ontnomen, en veel duizent inwoners in de elendigste slaverny gebracht, ook dat land in den Passarowitschen vrede 1718. behouden hebben. Naar dit landschap voert de hartog van Savoyen den titel van vorst van Achaja en Morea, dewyl in het begin van de 14de eeuw graaf Filip van Savoyen zich met Wilhelmus, prins van Achajen, zyn enige dochter en erfgenaam in den echt begeven heeft.

Morella, vesting in 't koningryk Valentia aan de Aragonsche grenzen, die tusschen hoge bergen en op een onvruchtbaren grond 4. of 5. mylen van de zee legt. Deze stad wierd 1705. door de troepen van Filippus V. stormenderhand verovert, geplundert en verbrand; maar de Miquelets hebben ze naderhand weer onder de gehoorzaamheid van koning Karel III. gebracht, tot dat ze in 't jaar 1707. andermaal door de Franschgezinden met akkoort verovert wierd. In 't jaar 1711. hebben ze de bondgenoten ten twedemaal ingenomen, maar ook haast weer verloren.

Morenland, zie *Abyssinien.*

Mores, gewoonte, zeden; iemand mores leren, hiet iemand onderwyzen, onderrechten, verbeteren, iemand tonen wat hy doen moet, hem welgemaniertheid leren.

Moreus, koppig, zuur ziende, wonderlyk van omgang.

Morgana, is die landstreek in Faro di Messina by Sicilien, daar men wonderlyke figuren in de lucht ziet.

Morgara, zie *Molgora.*

Morgen, is een woord in de landmetery gebruiklyk, en is een stuk lands van 600. roeden in 't vierkant.

Morgengaven, zyn zekere geschenken die de bruidegom des morgens na de eerste nacht byslapens aan de jonge vrouw geeft, en die zy en haar erven als het huwlyk gescheyden word, voor af behouden, en niet genoodzaakt zyn weerom te geven.

Morgenster, is een sterke stok omtrent 3. ellen lang, die aan de eene kant een knod heeft met yzere punten voorzien, om tegen den vyand te gebruiken, doch dit geweer is meest uit het gebruik.

Morgenstern, klooster, zie *Marienstern.*

Morges, kleine stad en landvoogdy in Zwitzerland, in het land van Vaux aan het meir van Geneve gelegen, en het canton Bern toekomende. Zy heeft een haven, waar in het canton zyn galeyen leggen heeft.

Morgo, zie *Amorgo.*

Morgues, zie *Monaco.*

Morhanges, stad en slot in Lotteringen, tusschen Mets en Sarwerden.

Morienne, zie *Maurienne.*

Moriensart, slot en barony in Brabant, niet ver van Wavre, de familie Colonna toekomende.

Morimer Land, is een klein streek lands tot het graafschap Oldenburg behorende, het grenst aan Oost-Vriesland, en aan Stadtland, en is voorheen in 't bezit van de oude Vriezen geweest.

Morin, zo hieten twe rivieren in Champagne; de grote Morin stort zich beneden Meaux in de Marne, de kleine Morin valt beneden Jouarre in de zelve rivier.

Morin, kleine stad aan een meir in de nieuwe Mark Brandenburg.

Möringen, graafschap tot Beyeren behorende, in het bisdom Augsburg, benevens een vlek van den zelven naam, daar een slot staat.

Möringen, kleine stad in 't Furstenbergsche gebied in Zwaben aan den Donau, niet ver van Stülingen gelegen. Het hoort de vorstelyke linie van Mesškirch toe, die 'er een oppervoogt aanstelt.

Moringen, stad en amt in 't vorstendom Calenberg in neder-Saxen, onder Hanover behorende, niet ver van de stad Eimbeck.

Moritsburg, een beroemt en schoon slot, anderhalf myl van Dresden in de Meisnische kreits, keur-Saxen toebehorende.

Moritsburg aan de Elster, zo word het vorstelyke residentie-slot te Zeits genaamt. Het oude slot in de stad Hall hiet ook Moritsburg.

Morlachia, het zuidlyke deel van Croatien, langs de golf van Venetien, tusschen Istrien en het eigentlyk zo genaamde Dalmatien, wiens inwoners Morlacken genaamt worden. Zy zyn geslage vyanden der Turken, hebben de zelve in den laatsten oorlog grote afbreuk gedaan, en zich onder Venetiaansche bescherming begeven. Zy zyn sterke luiden, wonen in de gebergtens, spreken de Slavonsche taal, en zyn den Griekschen Godsdienst toegedaan. Het land aan zich zelfs heeft geen stad van gewicht, maar bestaat slechts uit bergen en welbewoonde valeyen.

Morlaix, stad aan de rivier Morlaix in Bretagne, daar een grote hennep- vlas- en linne- handel is.

Morlan, een stuk lands in Vlaanderen, in de kastellany van Duinkerken, tusschen Duins en het kanaal van Furnes, word van de kleine rivier Rinserot doorstroomt. Voor dezen is het een meir geweest, dat naderhand uitgemalen is.

Mornaix, kleine stad en amt in Savoyen, in 't hertogdom Genevois aan de rivier Arve.

Mornas, kleine stad in Provence in het graafschap Venaissin, niet ver van de Rhone.

Mornastier, een groot en vermaaklyk klooster in Vrankryk, in de provintie Orleans, dicht by Tours over het water, aan een berg van St. Martyn geboud, word onder de voornaamste kloosters van Vrankryk getelt.

Mornstein, Mornsheim, stad en slot in Franckenland, in 't bisdom Eichsted. Het omleggende land word de Hanekam genaamt.

Moron, kleine stad in Andalousien, benevens een slot op een heuvel.

Morostica, zie *Marostica.*

Morpeth, Morpit, stad in Northumberland in Engeland aan de rivier Tim, zend twe Gedeputeerden in 't parlement.

Morpurg, berg-ſlot en heerlykheid in Zwitzerland, in 't kanton Zurich, niet ver van Frauenfeld.

Mors, eyland in Denemarken, op het Schier-eyland Jutland, tot het bisdom Alburg behorende.

Mörsperg, Mersperg, ſlot en graafſchap in de opper-Elſas, een myl van Pfirt, den koning van Vrankryk toekomende. De graven van Mörsperg, die zich in de Ooſtenrykſche en Thuringſche linie verdeelt hadden, zyn in 't laatſt van de voorgaande eeuw uitgeſtorven.

Morsweiler, vlek en ſlot in de neder-Elſas, 2. mylen van Hagenau.

Mortagne, kleine ſtad benevens een abdy in het gebied van Doornik in Walſch-Vlaanderen, daar de Scharpe in de Schelde valt, is de kroon Vrankryk in den Utrechtſchen vrede 1713. en in den Badenſchen vrede 1714. overgelaten.

Mortagne, grote en volkryke ſtad in opper-Perche, benevens een Bailluagie.

Mortain, kleine ſtad en ſlot benevens een Bailluagie en den titel van een graafſchap in Normandyen.

Mortara, ſtad in het landſchap Laumellina in het hertogdom Milaan, aan de rivier Gogna. Zy wierd in ſept. 1706. van prins Eugeen van Savoyen verovert.

Morte-paayen, zo worden de ſoldaten genoemt die geen dienſt meer doen, en doch haar traktement ontfangen.

Mortier, is een ronde, platte en wyde muts van zwart fluweel, boven met een brede goude galon bezet, welke de Preſident à Mortier, dat is de preſident van het Parlement van Parys draagt. Daar en tegen heeft de opper-preſident een Mortier met twe goude galonnen, een boven en de andere onder. Op de grote gerechtsdagen van de grote kamer, die maandags, dingsdaags en donderdaags morgens gehouden worden, verſchynen de preſidenten dezer kamer met een roden en gevoerden rok, hebben hun Mortier in de hand, en een vierkante muts op het hooft, gelyk de overige leden van 't Parlement: daar zyn 8. preſidenten van het Parlement te Parys die deze Mortier dragen mogen, en daar van Preſidents au Mortier hieten.

Mortier, vuur-Mortier, is een kort en wyd geſchut van yzer en metaal, wiens opperſte deel de Loop, het onderſte de Kamer genoemt word, en die men gebruikt om bomben, carcaſſen, granaten, vuur-kogels en ſtenen daar uit te werpen. Zy ſtaan op affuiten die op rollen leggen om de Mortieren te vervoeren. Der zelver lading is omtrent 20. pond boskruid, en een kogel van 60. tot 200. pond, evenwel heeft men 'er die niet meer als 8. 4. en 3. pond boskruid nodig hebben. Men heeft op ieder galioot een of twe Mortieren. De Hand Mortieren worden van granadiers gedragen, en met hand-granaten geladen, die men 3. 4. tot 500. ſchreden ver werpen kan. Zy zyn het eerſt van den Hollandſchen generaal Koehoorn 1702. uitgevonden, en ten eerſten maal voor de citadel van Luik gebruikt.

Mortiers, zie *Briſach*.

Mortificatie brief, is een ſchrift, waar door een verlore ſchriftlyke obligatie of ander document vernietigt en geroieert word.

Mortificeren, hiet eigentlyk doden; daar na, iemand allerhande ſmaad en verdriet aan doen. Een zaak mortificeren, hiet de zaak gants uit de wereld helpen.

Morue, Molue, Bakkeljou, is een viſch, een voet of iets meêr lang. Hy word op de grote banck by Terreneuve gevangen, die daar van le grand banc des Morues hiet. De tyd van de grote viſſchery is in ſeptember en october, en dezelve geſchiet met hengels.

Morvan, klein Franſch landſchap in Burgundien, niet ver van Autun.

Morviedro, Murviedro, rivier in 't koningryk Valentia, die zich in de golf van Valentia ſtort.

Morviedro, zie *Murviedro*.

Moruma, ſtad in Moſcovien, waar by het Morduynſche Tartaryen begint.

Morung, kleine ſtad, ſlot en amt in Brandenburgs-Pruiſſen, brande 1697. te ènemaal af.

Morungen, zie *Moringen*.

Morzilla, kleine aardige ſtad in 't koningryk Navarra, aan de rivier Arragon.

Mörzzuschlag, ſtad in Murtz-thal, in opper-Stiermarcken, tuſſchen Pruck en Wenen

Mosaisko, houte ſtad in Moſcovien, 18. Duitſche mylen van de ſtad Moſcau naar den kant van Polen gelegen.

Mosambique, koningryk in Africa, 't welk een deel van de kuſt van Zanguebar is. De koning en een deel zyner onderdanen zyn Mahometaans, de overige Heydenen. De ſtad Moſambique legt op een klein eyland, en hoort de Portugezen toe, die, wanneer zy de Caap van Goede Hoop voorby gezeylt zyn, en naar Indien willen, hier in de haven uitruſten, en veel goud, zilver, amber, elpenbeen en ebbenhout uit dit ryk voeren. In deze ſtad is ook een koninglyk gaſthuis, waar in alle Portugezen, in Indiën ziek zynde, gekoeſtert worden.

Mosbach, kleine ſtad en amt aan de Neckar in de neder-Palts, den keurvorſt van de Palts toebehorende.

Mosbach, ſtad in de neder-Palts, aan de Haart, die Anno 1689. van de Franſchen afgebrand is.

Mosburg, ſtad in neder-Beyeren, in 't rent-amt Landshut aan de Iſer, daar 'er een brug over legt. Zy legt 7. mylen van Munchen.

Mosburg. ſterk ſlot in Karinthien, de graven van Kronegg toekomende.

Moscau, Muscau, kleine ſtad, ſlot en heerlykheid in opper-Luſatien, den graaf Hans Alexander van Calenberg toebehorende. Hier is een aluin-myn.

Moscau, Mosca, een rivier in het hertogdom Moſcovien, welke voorby de ſtad Moſcau loopt, en zich by de ſtad Colomna in de rivier Occa ſtort.

Moscau, hooftſtad van Moſcovien, aan de rivier Moſca in het hertogdom Moſcovien, die voor

de

de grootste stad in Europa gehouden word, en van 1325. af de residentie-plats van den Czaar of grootvorst van Moscovien geweest is, tot dat de Czaar Pieter I. de meeste tyd te Petersburg zyn verblyf hield. Zy word eigentlyk in 3. delen verdeelt, waar van ieder ten dele met muren, ten dele met een wal op zich zelfs omringt is. Het binnenste deel hiet Kytaygorod, waar in het ruime slot Kremelin legt, dat door eige muren daar van afgezondert is, en 't geen de Czaar heeft fortificeren en repareren laten. Het andere deel word Bialgorod, dat is, witte stad genaamt, wyl zy met witgeverfde stenen omringt is. Het derde deel wierd voor dezen Skorodum, maar tegenwoordig Semlaniagorod genoemt, dewyl de wal van aarde gemaakt is, en wat men eigentlyk het vierde deel zou kunnen noemen, hiet Samoscoaretze, aan de overzyde van de rivier Moscau, en word onder Semlaniagorod begrepen. Strelitza Sloboda is buiten de stad, en maar een voorstad, eertyds voor de Strelitzen, maar tegenwoordig voor de soldaten en andere luiden; gelyk 'er vele diergelyke voorsteden, die alle haar eigen naam hebben, om Moscou leggen, zo dat men haar gantschen omtrek op 7. mylen rekent. De gantsche stad, door welke de rivier Neglin loopt, en welke meestendeels uit huizen van hout en steen bestaat, begrypt meer als 500. kerken, en legt 360. wursten van Smolensko. De Duitschers hebben 'er een voorstad, die Schlowoda Insemska, of Niemetska genaamt word, en de schoonste en volkrykste is, waar in men 2. kerken voor de Duitsche Luiterschen, een voor de Hollanders, en een voor de Engelschen, als ook een voor de Roomsgezinden geboud heeft. Deze grote stad heeft dikwils groten brand geleden, en zyn 'er 1710. op eenmaal 6000. huizen in de asch gelegt. In 't jaar 1711. en ook 1712. den 13. mey moest zy weer deze ramp bezuren, welke laatste brand haar over de 20000. huizen koste, en waar door enige duizent menschen jammerlyk om 't leven quamen.

Moscovien, Rusland, een groot ryk in Europa, dat het verste van allen ten oosten legt. Het grenst ten noorden aan de Ys-zee, ten westen aan het Noorweegsche Lapland, Polen en Zweden, ten zuiden aan klein-Tartaryen, Circassien, gelyk ook de zwarte-en Caspische-zee, ten oosten aan groot-Tartaryen. De grootte dezes ryks strekt zich van 't oosten ten westen op 300. en van 't zuiden ten noorden op 380. Duitsche mylen uit, en de lucht daar in is doorgaans den meesten tyd van 't jaar koud, maar de zomer zo veel te korter en tamelyk warm. Het word in 4. delen verdeelt, welke zyn West-Rusland, Oost-Rusland, Moscovisch-Tartaryen, en Moscovisch-Lapland. In West-Rusland zyn de volgende landschappen, Pleskow, Novogorod, Twer, Reschow, Bielsky, Smolensko, Severien, Czernichow, Worotin, Rezan, Pole, Mordua, Nisi-Novogorod, Wolodimir, Susdal, 't hertogdom Moscovien aan zich zelven Rosthow, Jeroslau, Biele-Jezora, Wolagda, Kargapol en Dwina. In Oost-Rusland leggen de landschappen Jubortsky, Petzora, Condinsky, Permsky, Oustiech, Wiabsky, en Czeremissi. In 't Moskowisch-Tartaryen leggen de koningryken Astracan, Bulgar, Casan en Siberien, en het landschap Samojeden. Het Moskovisch Lapland bestaat uit 3. landschappen, welke zyn Muremanskoy-Leporie, Terskoy-Leporie, en Bella-Moreskoy-Leporie. Over alle deze landen heerscht de Czaar of groot-vorst volkomen souverein, die met zyn Russen den Griekschen Godsdienst toegedaan is, evenwel word den protestanten in Moscau en andere steden ook vrye oeffening van hun Godsdienst vergunt, en in 't jaar 1722. heeft de Czaar Pieter I. den titel van keyzer van gants Rusland aangenomen, en is van verscheyde vreemde mogentheden daar voor erkent. Dit grote ryk heeft weinig steden, maar veel bosschen en woestynen, het aardryk is niet zo onvruchtbaar als het wel onbeboud legt, 't geen de nalatigheid der inwoners en de tyranny der amt-en edellieden tot hier toe te wyten is geweest. In vorige tyden succedeerden de zoons van den grootvorst te zamen, en verdeelden de wyd uitgestrekte landen onder zich, maar dewyl dit veel bloedige en inlantsche oorlogen veroorzaakte, is voortaan het recht der erstgeboorte ingevoert. De inwoners waren voor dezen zeer wild en ruw, nademaal het geen vreemden geoorlooft was in hun land te komen, of de onderzaten uit het land te reyzen zonder uitdruklyk bevel des Czaars; en de grootste geleerdheid by hen alleen in lezen, schryven en rekenen bestond. Maar na dat Petrus I. na zyne reyzen aan de voornaamste Europeesche hoven zyn polityken en militairen staat op den voet van andere beschaafde natien gebracht heeft, heeft hy niet alleen veel vreemden in zyn land laten komen, maar ook alle de middelen aangewent, die de inwoners tot beschaving der zeden en invoering van studien en andere nutte wetenschappen, als ook tot beter aanwas der scheepsvaart en des koophandels dienen konden, waar in zy wel wegens de aangebore onmanierlykheid der Russen veel zwarigheden gevonden, maar dezelve zo ver overwonnen hebben, dat niet alleen alle goede kunsten en wetenschappen daar in bloeien, maar ook des Czaars macht tegenwoordig in een leger van 100000. soldaten, in een ontzaggelyke vloot ter zee, en in grote inkomsten van handel en wandel bestaat. Voor 't overige heeft Moscovien zedert 1700. een zeer bloedigen oorlog met de kroon Zweden gevoert, en in de eerste acht jaaren den meesten tyd te kort geschoten, tot dat in het jaar 1709. het krygsgeluk zich eindelyk wendde, en by Pultowa een volkome victorie op de Zweden behaalt wierd. De Russen hebben hier op grote conquesten gemaakt, nademaal zy Anno 1710. gants Lyfland veroverden, 1711. met de Turcken aan de rivier Pruth in Moldavien een bloedigen slag hielden, en daar op met dezelve vrede maakten; 1712. wierd de oorlog in de Oostzee in Pommeren en 1713. in Holstein tegen Zweden gelukkig voortgezet; 1714. is Finland verovert, en hier op 1715. gants voor-Pommeren met behulp der Pruissische en Saxische troepen den Zweden afgenomen, tot eindelyk na vele gehoude traktaten in sept. 1721. te Nystedt de zo lang gewenschte vrede met Zweden volgde, waar in de Czaar het

meeste van de veroverde landen behield. Zie *Czaar.*

MOSCHEE, zie *Mosquee.*

MOSCHEL-LANDSBERG, een slot op een hogenberg in het hertogdom Tweebruggen 1. myl van Meisenheim. 't Is van de Franschen geslecht, maar het steedje beneden in het dal staat noch, en hiet Ober-Moschel.

MOSCHENIZE, bevestigt vlek in Histerryk aan de Adriatische-zee, de Jezuiten te St. Veit aan de Pflaum toekomende, welke deze plaats door den hooftman van Kastau of Castua regeren laten.

MOSCOVISCHE KERK, word even als de gemene Griekſche kerk, waar uit zy gesproten, en eniger maten daar van onderscheyden is, door een patriarch, metropolitaan, aartsbisschop, bisschoppen, protopopen of aartspriesters, popen of gemene priesters, diakens, prioren en munniken geregeert, egter staat de patriarch niet meer onder den Constantinopolitaanschen patriarch, die het opperhooft der gemene Griekſche kerk is, maar hy word van de geestlykheid voorgeslagen, en van den czaar bekrachtigt. Des niet tegenstaande hebben zy noch grote eerbied voor den patriarch van Constantinopel, en laten zyn voorspraak veel gelden. De overige metropolitanen, aartsbisschoppen en bisschoppen worden ook van den czaar benoemt, dien zy in wereldlyke dingen onderworpen zyn, maar in 't geestlyke staan zy onder den patriarch: zy moeten een gants ingetogen en geen vermaaklyk leven voeren, durven, zo lang zy hun bisschoplyk amt behouden willen, niet trouwen, schoon de andere Griekſche priesters als een wet bevolen is niet zonder vrouwen te zyn. By den doop, dien zy zo wel aan kinderen als aan volwasse personen, die tot hun Godsdienst willen overgaan, bedienen, dompelen zy de personen ten enemaal in 't water, zalven ze vervolgens met den H. Oli, die zy Chrisma noemen, en hangen hun een klein kruis aan den hals, 't welk zy daar naa hun leven lang moeten dragen. Maar de czaar Petrus I. heeft dit gebruik verandert, dat zich andere Christenen, die tot het Moscovische geloof, willen overgaan, niet meer hoeven te laten herdopen, maar de doop, dien zy op andere plaatzen ontfangen hebben, voor richtig gehouden word, wyl de zelve woorden der inzetting van andere Christenen by den doop uitgesproken worden. In de biecht belyden zy op des biechtvaders vragen hun zonden omstandiglyk, en zoeken door allerhande werken voor dezelve te voldoen. In het Nachtmaal gebruiken zy gemeen gezuurt brood, dat door de priester-weduwen of kerkendienaars gebakken word, en bedienen dat onder beyde de gedaantens, doch zo, dat het brood in den rodenwyn, die met water vermengt word, gedaan, en als het geweekt is den communicant met een lepel toegereikt word. De rode wyn was voordezen tolvry, en wierd van geen Moscoviter by gemene maaltyden of in wereldlyk gezelschap gedronken, 't geen ook noch hedendaags by geestlyken en andere godvruchtige personen in gebruik is. Maar na dat de vreemdelingen zodanigen wyn, wyl hy tolvry was, gaarn dronken, en de Moscoviters ook geen zwarigheid meer maakten van denzelven te nuttigen, is de tolvryheid reeds voor lang afgeschaft. Voor het gebruik van dit Sakrament houden zy een acht- of vyfdagige of noch korter vasten, na dat een ieders godvrucht groot is. Zy laten ook de kinderen tot het Nachtmaal toe, en wanneer een patient gevaarlyk krank is, geniet hy het H. Avondmaal zonder voor gepleegde vasten; maar wanneer 'er geen gevaar des doods voor handen is, vast hy gemeenlyk een dag voor de Communie, waar by het evenwel nooit verboden is geweest Artsenyen op het Avondmaal te nuttigen. De Mis doen zy naar den regel van den H. Basilius, en het Sakrament heeft de mispriester op het hooft, met een doek bedekt. Zy deden in hun kerken voordezen weinig Predikatien, maar naderhand beval gemelde czaar dat zich de geestlyken op het preken zouden leggen. In 't land der Cosacken gebruikten ze eertyts krukken in de kerken, waar voor zy nu leun-stoelen hebben, daar zy in 't staan op leunen, wyl het zitten in de kerk overal verboden is, en zy nooit op de knien gewent zyn te bidden, als op het Pinxter-feest, 't welk by hen te gelyk het feest der Drie-Eenheid is, en zomtyds ook in de Vasten. Ieder Moscoviet heeft zyn byzonder Heilig, dien hy aanstonds by den doop krygt, en wiens beeld, dat maar geschildert en niet gesneden is (want gesnede beelden dulden zy niet) ze by na in alle vertrekken plaatzen, en vereren het dikwils des daags met deze woorden: Heer ontfermt u myner. Zy bewaren het zorgvuldig, dat het niet in onreine of ongelovige handen geraakt, en eren daar by noch andere Heiligen. De Moscoviters hebben voor 't overige God en alle Heiligen tot patronen, die zy even als de Roomsgezinden eren, en hun feestdagen vieren, 't geen met het luiden van een deel klokken en onthouding van alle arbeyd geschied. De vasten houden zy zeer streng, zynde de woensdagen en vrydagen hun gewone vasten-dagen. Omtrent de huwlyken hadden zy voordezen wonderlyke plechtigheden, die evenwel Petrus I. meest afgeschaft, en in haar plaats de gewoontens van andere beschaafde volkeren ingevoert heeft. Zelden treden zy ten derden maal, maar nooit ten vierdemaal in den egtenstaat; ook zyn tot in den vierden graad zo wel der bloedverwantschap als verzwagering, ook wegens het geestlyke verwantschap tusschen de gevaders en gemoeders in den doop de echtlyke verbintenissen niet geoorlooft. De echtbreuk word by hen niet strenger als de gemene hoerery gestraft. By de begraafenis word van de vrouwen der naaste vrienden een groot gehuil aangerecht, 't welk egter hedendaags alleen ten platten lande onder geringe luiden, maar nooit onder voorname personen geschied: behalven dat word het lyk ook van de priesters bewierookt, en enige gebeden over hem gelezen, by het graf nochmaals van de vrienden gekust, en met een getuigenisschrift onder des priesters naam voorzien, 't welk niet anders als een gedrukte of geschreve priesterlyke vergeving van zonden is, die mede in 't graf gelegt word, en by na uit de zelve woorden, als zy in de Luitersche kerk uitgesproken word, bestaat. De rouw-tyd duurt 6. weken,

waar in de priester daaglyks enige Psalmen van David of capittels uit het Nieuwe Testament by het graf in een daar toe opgeslage hut tot troost des overleden lezen moet, waar op zy jaarlyks buiten naar de begraafplaatzen gaan, het graf met bloemen bestrooien en met spyzen bezetten, ook hun klachten vernieuwen, en alzo de gedachtenis des overledenen vieren.

Moser, grote stad in het waywoodschap Kiow in klein Russien, 30. Poolsche mylen van Kiow, aan de rivier Perepet, die 12. mylen boven Kiow, na dat hy de rivier Tull ingenomen heeft, in den Dnieper valt.

Mozes graf, is een diepe spelonk op den berg Nebus, niet ver van Damascus in Syrien in Azien, daar in een hol Anno 1655. onverwagt een graafstee gevonden wierd, met dit opschrift: Moses Servus Domini. Over dit gewaande graf plukhaarden de Maroniten, Joden en Jezuiten zich zo lang, tot dat de Turken de plaats te enemaal met stukken van rotsen lieten bezetten, en den ingang toemetzelen.

Moska, zie *Moscau* in opper-Lusatien.

Moskestroom, zie *Maelstroom.*

Möskirch, zie *Meskirch.*

Mosquee, zo worden de kerken der Mahometanen genaamt, waar in zy hun gebeden en Godsdienst verrichten. De Mosqueen zyn alle vierkant, van goede stenen geboud. Voor de voornaamste deur is een vierkante en met witte marmersteen bevloerde hof, benevens lage galeryen rondom, wier gewulfsels op marmere pylaren rusten, en hier wasschen zich de Turken voor dat zy in de Mosquée gaan. Inwendig ziet men een grote menigte lampen, pieken hoog van den grond, hangen, en om de Mosquee staan 6. torens, Minareten genaamt, waar van de eene altyd hoger als de andere is, en waar van wy hier boven onder het woord Minaret gehandelt hebben. Deze, gelyk ook de Mosqueen zyn met lood gedekt. Niemand durft in die tempels gaan, voor dat hy de schoenen heeft uitgetrokken, en de vrouwspersonen is den ingang te enemaal verboden, warom zy zich buiten onder de verwulfzels houden.

Moss, zie *Brix.*

Mossafra, Motela, slechte stad in Napels, in Terra d'Otranto, aan den voet van 't Appennynsche gebergte. Haar bisschop hoort onder den aartsbisschop van Otranto.

Mossale, kleine stad op een berg, benevens een slot in 't hertogdom Parma, aan de Florentynsche grenzen, niet ver van den oorsprong der rivier Parma.

Mostagan, Mustagan, kleine stad in 't koningryk Algiers in Africa, benevens een grote haven en sterk slot

Mostar, stad aan de rivier Narenta, aan de grenzen van het landschap Hertzegovina in Dalmatien.

Mosticzko, stad in het waiwoodschap Belcz in klein Russien, aan de kleine rivier Rottno in Polen.

Mostoworiczy, is een amtenaar in Polen, die opzicht over het bouwen der bruggen heeft.

Mosul, hoofdstad van het landschap Mosul in Diarbeck in Azien, benevens een citadel aan den Tiger stroom. Men houd ze in 't gemeen voor het oude Ninive.

Mot, un bon Mot, hiet by de Franschen een scherpzinnige en geestryke redenering, over wiens aardige uitdrukking men zich verwonderen moet. Is byna zo veel als by de ouden Apophthegma.

Mot, hiet by de Franschen ook het woord of parool, dat de Aide-Major des avonts van den commandant haalt, en de overige officiers meedeelt, op dat zy elkander des nachts by de ronde kennen mogen.

Mote, is in Vrankryk een stuk akkers, omtrent zo groot als een morgen van 120. roeden.

Motela, zie *Mossafra.*

Moter, rivier in de neder-Elsas, die zich by Drusenheim in den Rhyn stort.

Moth, le Mothe, was een kleine bevestigde stad in Lotteringen, aan de grenzen van Champagne op een steile rots, maar zy is Anno 1634. door de Franschen verovert en verwoest.

Motico, kleine stad aan de kust van Guipuscoa in Biscayen.

Motir, Moutil, Timor, een van de Moluksche eylanden by Azien. Het is klein, en hoort de Hollanders toe, die 'er het fort Nassau opgeboud hebben.

Motiven, beweegredenen en oorzaken.

Motlau, kleine rivier in Pomerellen in 't Poolsch-Pruissen, welke zich by Dantzig in de Weissel giet.

Mötnickel, markt-vlek in Stiermarcken, dicht aan opper-Crain, waar onder ook het recht van 't daar tegen over leggende berg-slot opper-Möttnickel, 3. mylen van Stein, gerekent word.

Motol, stad in Litthauen in het waywoodschap Bressici aan de rivier Jasiolola, 15. mylen ten oosten van Bressici gelegen.

Motril, kleine stad aan de kust van het koningryk Grenada, benevens een haven, 16. mylen van Malaga.

Motsorel, stad in Engeland in het graafschap Leicester aan de rivier Soar.

Motta, stad in Italien in de Tarviser-marck.

Motte Charançon, kleine stad in Dauphiné, in het landschap Diois.

Motter, zo hieten 2. vlekken en kastelen in de neder-Elsas, naamlyk het een opper- en het andere neder-Motter. Zy leggen by na 2. mylen van malkander.

Mottes Noires, voorgebergte in Picardyen op de kust van Boulonois, 4. mylen van Calais.

Motula, Motala, kleine stad in Napels in Terra d'Otranto, welke een bisschop heeft, die onder het aartsbisdom van Bari behoort.

Motya, grote en volkryke stad in Sicilien, by Capo Passaro.

Movazen, zyn in Perzien die gene, welke van de daken der Mosqueen roepen, om het volk tot het gebed te vermanen. Hun woorden zyn: daar is maar een enig God, en Mahomet is zyn Profeet.

Mou-

MOUCAL, welgeboude ftad in 't koningryk Mongibir in Abyffinien in Africa.

MOUDON, kleine ftad en amt in 't canton Bern, in het land van Vaux in Zwitzerland, welke om haar beeftemarkt beroemt is.

MOULANS, kleine ftad in Dauphiné, aan de rivier Auveze, benevens 2. kaftelen.

MOULGAS, ftad in Abyffinien in Africa, in 't koningryk Mongibir, welke van Joden bewoont word, die den koning des lands fchatting moeten opbrengen.

MOULINETS, zie *Draaibomen*.

MOULINS, oude en taamlyk grote ftad en de hoofdftad van 't landfchap Bourbonnois, aan de rivier Allier, benevens een oud flot en Prefidial. Hier zyn minerale gezondheids bronnen, en goede meffe-makers.

MOUNSTER, zie *Momonia*.

MOURA, de hoofdplaats van een graaffchap in de Portugeefche provintie Alentejo, aan de rivier Guadiana, welke de Spanjaarden en Franfchen 1707. onder den hertog van Offuna verovert hadden.

MOURE, HET FORT NASSAU, vlek, benevens een vefting en goede haven aan de kuft van Guinea, de Hollanders toekomende, in Africa.

MOURMANSKIRE, kleine ftad in Lapland.

MOUSHOLE, ftad in Cornwal in Engeland.

MOUSON, ftad aan de Maas in Champagne, in het landfchap Retelois.

MOUSQUETON, is een foort van een fnaphaan, wiens loop veel korter en wyder is als de gemene fnaphanen, inzonderheid is zy van voren zeer wyd, en word met meer als eene kogel geladen. Men heeft diergelyk geweer verfcheide maal gezogt onder de ruitery in te voeren; maar haaft weer verworpen, dewyl de Mousquetons door de ruimte van de loop haar kogels niet ver dragen, en darom onder den vyand weinig fchade doen.

MOUSTIERS, kleine ftad in opper-Provence.

MOUTIERS EN TARENTAISE, kleine aartsbiffchoplyke ftad in Savoyen, en de hoofdftad van het landfchap Tarentaife, aan de rivier Ifera, welke 'er midden door loopt. Hier zyn zout bronnen en zout mynen.

MOUTIL, zie *Motir*.

MOUTIQUE, ftad aan de kuft van Malabar, op de kuft van Coromandel in Azien, en de hoofdftad van een klein koningryk, onder den koning van Calecut behorende.

MOUVEMENT, betekent in een zekeren zin de beweging of voortrukking der krygsvolkeren van de eene plaats tot de ander, of om zich op een nieuwe plaats te legeren, of om den vyand aan te grypen, enz.

MOYENNEAU, zie *Moineau*.

MOYENVIC, zie *Mojenvic*.

MOYLAND, fchoon luft-flot en amt in 't hertogdom Kleef, niet ver van Calcar, den koning van Pruiffen toekomende.

MOYSBURG, vorftlyk amt huis in 't Luneburgfche aan de Elf; heeft voorhezen een adelyke familie van Moysburg toebehoort, tegenwoordig komt het na 't afflerven des hertogs van Zelle den keurvorft van Hannover toe.

MOZAMBIQUE, zie *Mofambique*.

MOZAMBO, zo noemt men in Brazilien in zuid-America die gene, die van Europeefche ouders in America geboren zyn, 't zy het een mans-of vrouwsperfoon is.

MOZOWNIA, landfchap in 't Africaanfch koningryk Guinea.

MPP, hiet zo veel als Manu propia, en betekent in de ondertekeningen der brieven, contracten, of quitantien, dat die gene, wiens naam 'er by ftaat, zulks met zyn eige hand tot meerder bekrachtiging onderfchreven heeft.

MS, hiet zo veel als een Manufcriptum, of een boek dat maar gefchreven in de wereld, en noch niet in druk uitgegeven is.

MSCISLAW, waywoodfchap in wit-Ruffien in Littauen, aan de Mofcovifche grenzen. Het is vol boffchen en water, en beftaat uit 2. gebiedten, naamlyk uit Mfciflaw en Modziria. De hoofdftad hiet ook Mfciflaw, en legt aan de rivier Sosz.

MUCHAVIEZ, rivier in Littauen, die by Breffici in de rivier Bug valt.

MUCHEK-EMIN, zie *Halvagi*.

MUCHELN, klein fteedje in Thuringen, 2. mylen van Weiffenfels, den hertog van Saxen-Weiffenfels toekomende, wierd den 23. maart 1718. door een groten brand by na te enemaal benevens de kerk en fchool in de afch gelegt.

MUCHEMIEL, kleine ftad in 't koningryk Valentia in Spanjen.

MUCIDAN, MUSSIDAN, kleine ftad aan de rivier Ifle of Lille in de Franfche provintie Perigord.

MUCKENBERG, fteedje een myl van Ortrant in Meiffen aan de opper-Lufatifche grenzen.

MUCKENBERG, een oude berg-plaats in de Leutmeritzer-kreits in Bohemen, niet ver van Graupen.

MUCKENSTURM, vlek of een groot fchoon dorp in het markgraaffchap Baden-Baden, 2. uren van Raftad.

MUDARNI, kleine ftad in Natolien in Azien, benevens een bisdom, onder den aartsbiffchop van Nicka behorende.

MUDDE, is een gewicht, waar na men het zout in Portugaal gemeenlyk verkoopt, het bedraagt 't vierde deel van een laft en doet te Amfterdam 3. fchepels.

MUDERNO, flot in Lombardyen in het Brefciaanfche-gebied aan de Garder-zee.

MUDT, kleine rivier in Franckenland, die in den Mayn valt.

MUELA, kleine ftad in 't koningryk Aragon, aan de rivier Guerva, 4. mylen van Saragoffa.

MUELA, kleine ftad in 't koningryk Aragon, aan de rivier Xalon, 4. mylen van Saragoffa.

MUER, grote rivier in Duitfland, welke in 't aartsbisdom Saltsburg ontfpringt, en zich aan de Onga-rifche grenzen in de Drau ftort.

MUERAU, ftad en flot in opper-Stiermarken aan de rivier Muer, naar den kant van Saltsburg. Hier omtrent zyn krop-bronnen, dat is te zeggen, die het konings-zeer genezen.

MUERZTHAL, een ftreek lands in Stiermarcken, aan

aan de rivier Muertz, boven Pruck aan de Muer, waar in Kienberg, Murtz, en Zufchlag leggen.

Muezins, zie *Minaret*.

Mufti, is het opperhooft van den mahometaanfchen Godsdienft die de wetten, en alle daar uit ontftaande vragen en gefchillen verklaart en beflist. De grote Sultan laat hem hier in volkomen magt, en kant zich nooit tegen deszelfs vonniffen en uitfpraken; veel meer laat hy hem om raad vragen, wanneer hy iets gewichtigs ondernemen wil, 't zy het den oorlog of den vrede betreffe, en dat daarom, op dat hy mag weten of het gene, dat hy in zin heeft te doen, volgens de wetten geoorlooft zy. Evenwel heeft de Mufti geen macht om diergelyken te dwingen, maar alleen om in civile, criminéle, en ftaatszaken zyn oordeel te geven. Hy geeft zyn befluit fchriftelyk over, nademaal hy zyn oordeel door de woorden ja of neen, of op een andere korte wyze uitdrukt, 't geen men Fetfa noemt, fchryvende zulks beneden op het papier, dat de vraag behelft, met weinig woorden, benevens dezen aanhang: God weet wat het beft is. Dit uitgefproken oordeel ftemt de Cadi of Rechter, dien het gebracht word, altyd toe, zo dat dikwils gewichtige rechtzaken in een uur afgedaan worden, zonder dat men appelleren kan, of zich tegen de executie aankanten. Zo grote eerbied draagt men den Mufti toe, voor wien de Sultan opftaat, en hem met buiging des hoofts groet, wanneer deze in het vertrek treed, 't geen hy anders voor geen minifter doet. De Mufti mag ook trouwen, kleed zich in 't groen, met een groten tulbant van de zelve verf, maar op plechtige dagen draagt hy een wit kleed, en houd zyn verblyf gemeenlyk te Conftantinopel. De grote Sultan verkieft hem, en hy heeft daaglyks 2000. afpers aan inkomften, behalven het verval. Daar zyn ook noch andere Muftis in 't Turkfche ryk, die evenwel zo groot gezag en eer niet hebben. Voor enige jaren wierd de mufti door de weerfpannige Janitzaren te Adrianopelen vermoort, 't welk iets zeldzaams is, en noch onlangs is de Mufti te Conftantinopelen afgezet.

Muge, le Fort de Muge, een fort aan de Maas, tegen over de ftad Gorcum, in de provintie Holland.

Mugello, il Valle de Mugello, een fchoon gebied in 't Florentynfche, aan de rivier Sieve in Italien.

Mügeln, kleine ftad en flot in Meiffen, aan de Coniltsbach, een myl van Ofchats.

Muggia, ftad in Iftrien, aan den oever der zee, benevens een flot en haven, de Venetianen toekomende 2. mylen daar van legt noch een ftad die Muggia Vecchia genaamt word.

Muglits, ftad in Moravien.

Mugron, ftad in Gafcogne in Vrankryk.

Muhasfelgi-Basci, is de opperfte van de kamerlingen des Groten Heers.

Muhaysira, kleine ftad in Egypten in Africa, aan den Nylftroom, 10. mylen van Cairo.

Muhlagi, en Besli, zyn de Beglerbegs dienaars in Turkyen. De Muhlagi zyn goede ruiters, en weten zeer wel met de Gerid of Werpfpies om te gaan.

Mühlbach, fteedje in neder-Silefien, in de Schwibufche kreits.

Mühlbach, zie *Myllach*.

Mühlberg, vlek en amt in Thuringen, tusfchen Gotha en Arnftadt, 2. mylen van Erfurt, den keurvorft van Ments toebehorende. Dicht daar by ziet men noch op een berg de puinhopen van het eertyds beroemde flot Mühlberg, waar op de oude graven van dien naam hun verblyf gehouden hebben genomen.

Mühlberg, kleine ftad en amt aan de Elf in de Meisnifche kreits, 3. mylen van Groffenhayn. Niet ver van deze plaats wierd keurvorft Johan Frederik van Saxen anno 1547. van keyzer Karel V. gevangen.

Mühlberg, kleine ftad in neder-Baden, niet ver van Durlach.

Mühldorff, kleine ftad aan den Inn-ftroom, in het aartsbisdom Saltsburg.

Mühldorff, Mühldruf, fteedje in Voigtland, 2. mylen van Plauen, keur-Saxen toekomende, alwaar een kouffe-fabryk is.

Mühlfort, zie *Mittelfahrt*.

Mühlhausen, grote en vrye Ryksftad aan de Unftrut in Thuringen, van den Lutherfchen Godsdienft, 6. mylen van Erfurt, heeft anno 1707. een zwaren brand uitgeftaan. Zy legt in een vermaaklyke en vruchtbare landsdouw, heeft 4. grote voorfteden, en een gebied van 2. mylen onder zich. Zy word in de boven- en neder- ftad verdeelt, en is na Erfurt de grootfte ftad in Thuringen. In de ftad en voorfteden zyn by de 20. molens, waar van zy ook Muhlhaufen genoemt is. De Raad beftaat 'er uit 48. perfonen, welke in 3. delen verdeelt zyn, zo dat 'er alle jaar 16. perfonen aan de regering komen.

Mühlhausen, ftad in Sundgau op een klein eyland dat de Ill maakt, ftaat met de Gereformeerde cantons in Zwitzerland, inzonderheid met Zurig en Bern, zedert 1533. in verbond, en is een van de verbond-plaatzen. Zy was voormaals een vrye Ryksftad, en legt 3. mylen van Bazel.

Mühlhausen, kleine ftad dicht by de rivier Dhon in het Höckerland in Brandenburgs-Pruisfen.

Mühlhausen, ftad benevens een heerlyk Premonftratenfer klooster in de Bechinerkreits in Bohemen.

Mühlhausen, flot aan de Elf in de Schlaner kreits in Bohemen, hoort den vorft van Lobkowits toe.

Mühlheim, kleine ftad in het hertogdom Berg, daar de Stronderbach beneden in den Rhyn valt. De Proteftanten van Keulen hebben hier hun openbaren Godsdienft.

Mühlingen, flot en amt in het graaffchap Barby, den vorft van Anhalt-Zerbft toekomende. Hier refideerde vorft Anton Gunther van Zerbft, die den 11. Novemb. 1653. geboren, en 1714. geftorven is. Zyn gemalin was Antonia, Maarfchalkin van Biberftein.

Mühirosa, kleine stad aan het water Schlube in de middel-marck Brandenburg, in de Lebusische-kreits, daar de heren en graven van Schulenburg een majoraat hebben gesticht; ook is hier door keurvorst Frederik Willem den groten in 't jaar 1662. de grote vaart van 3. mylen lang met acht sluizen aangelegt, en 1669. voltooit, waar door niet alleen de Oder met de Spree verbonden, maar ook veel andere stromen, ja zelfs de Oost- en Noord-zee met elkander verenigt worden, zo dat men nu van Breslau naar Hamburg te scheep kan komen, en de waren heen en weêr brengen.

Mujac, koningryk en stad in neder-Ethiopien in Africa, wiens inwoners Afgoden-dienaars en zeer wild zyn. Het legt tusschen de koningryken Biafara, Gabon, Macoco, Giringbouda en Medra.

Muicheu, stad in de provintie Suchuen in China in Azien, welke schone huizen en andere steden onder zich heeft.

Muiden, zie *Muyden.*

Muitery, is een misdaad waar door men tegen zyn schuldige gehoorzaamheid zich tegen het commando aankant, en daar met woorden, werken, of schrift tegen handelt, of door andere zich gebruiken laat.

Muize Toren in den Rhyn by Bingen, zie *Bingen.*

Muk, een klein eyland onder de Westernes by Schotland, tusschen de eylanden Skie en Mul.

Mula, een van de eylanden Westernes, tegen over de westlyke kust van Schotland, 't welk 11. mylen lang en 7. breed is. Daar leggen 12. kleine steden op.

Mulaten, zie *Murlaten.*

Mulau, kleine stad in Voigtland, 2. mylen van Plauen, onder het amt aldaar behorende.

Muldau, grote rivier in Bohemen, die aan de Oostenryksche grenzen ontspringt, by Praag voor by loopt, en zich by Melink in de Elve stort.

Mulde, twe rivieren zyn 'er van dezen naam in Meissen, een komt by Zwickau af, en hiet de Schnebergsche Mulde, de andere hiet de Freybergsche Mulde; beyde lopen onder Coldits te zamen, en van daar noemt men dezen verenigden stroom zo wel de Milda als Mulda, tot dat hy eindelyk tusschen Dessau en Zerbst in de Elve valt.

Mule of Galloway, voorgebergte in de Schotsche provintie Galloway, zich in de Iersche-zee uitstrekkende.

Muledir, kleine stad op het westlyk eyland Yla by Schotland.

Mulet, een soort van Portugeesche schepen van middelmatige grootte, met drie hoekige zeylen.

Mullah, Mula, zyn in de grote Turksche steden de onder-rechters der Cadileskers in burgerlyke zaken, maar in de hals zaken erkennen zy geen opper-gericht.

Müllenbach, Szasz-Szebes, kleine stad aan de rivier Müll in Zevenbergen, word van Duitschers bewoont, heeft een goed wyngewas, en is de zesde Saxische stad, die 1707. door de rebellen geplundert en verbrand wierd.

Müllenbeck, steedje, slot, en amt in de middel-marck-Brandenburg.

Müllendonck, vrye ryks-heerlykheid in 't Keulsche gebied niet ver van Nuits. Zy hoorde eertyds den hertog van Croy-Millendonck toe, die in het ontzet van Nerva door de Zweden gevangen wierd, en daar na te Stockholm gestorven is: na dat hy die van te voren aan de gravin van Berlips verkocht had.

Mülmecke, Mulmke, schoone buiten-plaats in het vorstendom Halberstad, onder het dom-kapittel-amt Zilly behorende, daar goed bier, Breyhaan genaamt, gebrouwen word, tusschen Oosterwyk en Derenburg.

Mülstædt, zie *Milstadt.*

Multa, zie *Mulde.*

Multan, koningryk in 't ryk van den Mogol in Azien, wiens hoofdstad Multan een grote koopstad is, en aan den linken oever van den Indus stroom legt.

Multipliceren, vermeerderen, vergroten, menigvuldig maken. Multiplicatie, vermeerdering, enz.

Mulvia, grote rivier in 't koningryk Fez in Africa, die op den berg Atlas ontspringt, en zich in de Middelantsche-zee stort.

Mumerstadt, zie *Mummerstadt.*

Mumien, zyn gebalzemde dode ligchamen, die niet ver van Cairo uit Egypten gebracht worden. Zy worden in een zeker soort van linnen geswagtelt, dat niet vergaat, en in de apotheken tot Artzeny gebruikt.

Mumpelgard, een tot een vorstendom verheven graafschap aan den opper-Rhyn, tusschen Franche Comté, Lotteringen, Sundgau en de Elsas, 't welk een hertoglyke linie uit het huis Wurtemberg toekomt. Deze is, gelyk ook de inwoners, den Luitersche Godsdienst toegedaan, evenwel is de Roomsche Godsdienst ook op enige plaatzen door het Fransche geweld ingevoert. De koning van Vrankryk verdreef den landsvorst in den vorigen oorlog, wyl hy hem geen hulde doen wilde, maar hy wierd in den Ryswykschen-vrede weer herstelt. Als de laatste hertog van deze linie Leopoldus Eberhardus den 25. Maart 1723. stierf, wilden zyne kinderen (uit zyn drie gemalinnen van ongelyken stand, naamlyk uit de gravin van Sponeck, en de beyde Freules van l'Esperance voortgeteelt) en inzonderheid de oudste zoon Georgius Leopoldus zich zo wel de successie als den vorstlyken titel aanmatigen, maar dit alles is hun van den ryks-hof-raad te Wenen afgeslagen en verboden; daar en tegen de hertog van Wurtemberg-Stutgard voor den rechtmatigen opvolger erkent, ook, volgens het recht van een derde, inzonderheid van de vorstlyke Juliaansche en Oelsche linie, in het bezit gestelt is.

Mumpelgard, Monbeliard, hooft- en residentie-stad van het vorstelyke graafschap Mumpelgard, legt aan de rivier Albanie, daar dezelve in de rivier Doux valt, en heeft een schoon vorstlyk slot. Zy word in de oude- en nieuwe stad verdeelt, en heeft een verwoeste citadel op een rots.

MUNAKLES POINT, voorgebergte in de Engelsche provintie Cornwal.

MUNASICHITEN, ALTENASOCHITEN, een gezintheid onder de Mahometanen, die het gevoelen van Pythagoras volgen, en de ziels-verhuizing stellen, naamlyk dat de zielen der overledenen in andere ligchamen varen.

MUNCHEN, jagthuis in Thuringen, niet ver van Tannenrode, den hertog van Weimar toekomende.

MUNCHEN, hoofdstad des hertogdoms Beyeren, en de keurvorstlyke residentie aan de rivier Iser, waar van een kleine arm midden door de stad loopt, 11. mylen van Ingolstadt. Het residentie-slot legt aan 't einde der stad, waar op men een schoone antiquiteiten-kunst- en schat-kamer vind, maar de bibliotheek staat op den ouden burg. De stad is groot, schoon geboud, en ook eniger maten bevestigt, waar in voornaamlyk het schoon Jezuiten-collegie en school, het tuig-en tucht-huis, ook het prachtig collegiaat-stift van onze lieve vrouw beziens-waardig zyn. Zy heeft 4. hooft poorten, en voor de Iser poort legt het Paulyner-klooster, dat zeer kostlyk geboud is. De raad bestaat gemeenlyk uit 36. persónen, waar van 'er 12. in den binnen-, en 24. in den buiten-raad zitten.

MUNCHENBERG, kleine welgeboude stad in de Lebusser kreits in de middel-marck-Brandenburg, daar veel voorname Fransche edelluiden en manufacturiers zich ter neer gezet hebben,

MUNCHEN-BERNSDORFF, kleine stad in de Zeitzische landsportie in Voigtland, niet ver van Gera, staat tegenwoordig na 't afsterven van den hertog van Zeits onder keur-Saxische hoogheid, en hoort de adelyke familie van Leubnits toe.

MUNCHENDORFF, prachtig vrouwen-klooster en abdy van de Clarissen-orde in opper-Crayn, 3. myl. van Laybach.

MÜNCHENGRÆTS, zie *Hradistie.*

MUNCHE-NIENBURG, kleine stad en slot aan de Saale, den vorst van Anhalt-Cöthen toekomende, daar tegenwoordig een vorstin-weduwe van Cöthen resideert.

MUNCHENSTEIN, slot in Zwitzerland, het kanton Bern toebehorende.

MUNCHFELDEN, keur-Paltsisch slot en steedje 3. mylen van Landau, dat Anno 1715. in Maart door de Franschen met akkoort verovert wierd. Het legt over de Queich, en de koning van Vrankryk geeft voor, dat hem de souvereiniteit over de landen van de Queich toekomt.

MUNCHHAUSEN, MUNCHFELDEN, oud adelyk en vryheerlyk geslacht in 't Saxische, Maagdeburgsche, Bronswykfche, Halberstadsche en Schaumburgsche, als ook in Hollands-Gelderland, dat zich in de linien van Leitskau, Lind, Wegeleb, Oldendorp en Oudemohle heeft uitgebreyd.

MUNCHHOLM, zie *Molch-holm.*

MUNCHRODEN, een premonstratenser-klooster in het graafschap Weissenhorn in Zwaben, wiens abt een onmiddelbare rykstand is.

MUNCHRODEN, acloud klooster en amt in 't vorstendom Coburg, tusschen Neustadt aan de Heyde, en Coburg.

MUNCHSBERG, stad en slot in 't Bayreutsche, 2. mylen van de stad Hof.

MUNCHSBERG, kleine stad in de middel-marck-Brandenburg.

MUNCHSMUNSTER, een Benediktyner-munniken-klooster, beneden Vohburg in Beyeren, aan den Donau.

MUNCKHOLM, zie *Monckholm.*

MUNDA, oude stad in Spanjen in 't koningryk Grenada.

MUNDAT, stad in de Elsas, onder 't bisdom van Straatsburg behorende.

MUNDELHEIM, zie *Mindelheim.*

MÜNDEN, stad, benevens een oud slot aan de neder-Hessische grenzen, in 't vorstendom Calenberg, 2. mylen van Cassel, den keurvorst van Hannover toebehorende, daar zich de Fulda met de Werra verenigt, die daar na de Wezer genoemt word.

MUNDER, kleine en oude stad aan de rivier Hameln, in 't vorstendom Calenberg, 2. mylen van Hameln, tusschen de bergen Sonnthal, Osterberg, en Diester, hebbende een zoutmyn.

MUNDERKINGEN, enigsins gefortificeerde stad in Zwaben aan den Donau, 3. mylen van Ulm, het huis van Oostenryk toekomende.

MUNFELDEN, zie *Munchfelden.*

MUNGRE, stad in China in Azien, wiens landstreek en lucht van de overvloedige muscus als geparfumeert is.

MUNICIPALE JUS, hiet het burger- of stads-recht, Weichbild, Willekeur, enz.

MUNICIPALE STEDEN, zyn de gene, die geen vrye ryks-steden zyn, maar onder een andere ryksstand staan. In Zwitzerland worden de steden alzo genoemt, die wel een of enige cantons onderworpen zyn, en hun opperheerschappy erkennen, maar daarby evenwel haar eigen raad, crimineel gerecht, tol en schattingen hebben.

MUNITIE, MUNITION DE GUERRE ET DE BOUCHE, is zodanige voorraad van kruid, lood, en levens-middelen, die men in een vesting, in een schip of veldleger verzamelt heeft.

MUNNE, kleine rivier in 't hertogdom Cleef.

MUNNERSTADT, MINNERSTADT, MÜRSTADT, MUMERSTADT, een kleine stad, slot, en amt in 't bisdom Wurtsburg in Franckenland, aan de rivier Lauer, 2. uren boven Nieustadt, aan de Saale. Daar is een schoon huis van de Duitsche ridder-orde, en een welgeboud Augustyner-klooster.

MUNNICK, zo noemt men de gene die zich in de kloosters begeven, en buiten den echt onder zekere orde staan. In 't oosten volgen zy voornaamlyk den regel van den H. Basilius, en in 't westen hebben zich de Benediktynen boven anderen ver uitgebreyd, en in verscheyde ordens, naamlyk de Cistercienser, Karthuizer, Camaldulenzer, en diergelyke meer, verdeeld. Van de zo genaamde bedelmunniken heeft men ook vier ordens, naamlyk de Dominicanen, Carmeliten, Barvoeters of Francis-

ciscanen en de Augustynen, en onder de nieuwe ordens kan men de Jezuiten tellen. Na de reformatie zyn in de landen, daar men den Lutherschen of Gereformeerden Godsdienst heeft aangenomen, de munniken te enemaal afgeschaft, en de inkomsten der kloosters meest tot oprechting der scholen of onderhouding der armen aangewend.

Munnickendam, zie *Monnickendam.*

Munsingen, kleine stad benevens een slot in het hertogdom Wurtemberg, 2. mylen boven Urach op de Alb.

Munster, hiet eigentlyk in een algemenen zin een dom- of bisschoplyke kerk.

Munster, bisdom in de Westfaalsche kreits, 't welk ten zuiden aan het graafschap Marck en het hertogdom Cleef, ten westen aan het graafschap Zutphen en Benthem, als ook aan Overyssel en Groningen, ten noorden aan het graafschap Embden en Oldenburg, en ten oosten aan het graafschap Diepholt, Ravensberg, Teckelenburg en Lippe en aan het vorstendom Minden grenst. De Embs verdeelt het in het opper- en neder-bisdom: 't is een van de grootste en rykste bisdommen in Duitsland, deszelfs bisschop behoort onder de Ryksstanden, voert benevens den hertog van Gulik het Direkteurschap in den Westfaalschen kreits, en heeft zitting en stem op den Ryksdag. De tegenwoordige bisschop is de Keurvorst van Keulen Clemens Augustus, die den 16. Aug. 1700. geboren, en den 26. Maart 1712. verkoren is. De kanunnikken moeten van een oud adelyk geslacht zyn, en een jaar en zes weken op een Akademie in Vrankryk of Italien gestudeert hebben.

Munster, hoofdstad van het zo even gemelde bisdom, die de bisschoppen eerst 1660. verovert en onder hun heerschappy gebracht hebben, legt aan den Aa-stroom, niet ver daar van, alwaar die in de Embs valt, en is een grote reguliere vesting, benevens een citadel buiten de stad, de Bril of anders St. Paulus berg genaamt, die anno 1691. van den toen regerenden bisschop geboud is. Zy legt 18. mylen van Cassel, is tegenwoordig de gewone residentie-plaats des bisschops, en inzonderheid door den koning der Wederdopers, Jan van Leiden, beroemt geworden, die daar in 't jaar 1533. grote onlusten aanrechtte, waar over de stad met groot bloedvergieten verovert, en hy ter dood gebracht wierd. In deze stad heeft de bisschop het Jus Albinagii, waar door hy de erffenis van alle vreemdelingen, die daar sterven en geen kinderen nalaten, naar zich nemen kan, en op het Raadhuis alhier is 1648. de wydberoemde Westphaalsche vrede gesloten.

Munster, een schoon stift in Argow in Zwitzerland, het canton Lucern toebehorende.

Munster im Gregorienthal, stad aan de rivier Fach in de opper-Elsas, 3. mylen van Colmar, wiens abt voormaals een ryksstand was, maar tegenwoordig onder de kroon van Vrankryk staat.

Munster im Meyenfeld, kleine stad, stift en amt, een uur van de Moesel, in het aartsbisdom Trier.

Munsterberg, vorstendom in opper-Silesien aan de Boheemsche grenzen, tusschen de vorstendommen Neisse, Brieg en Schweidnits, den vorst van Aversberg als een Boheemsch leen toekomende. De hoofdstad Munsterberg legt aan den oorsprong van de rivier Olaw, 8. mylen van Breslau.

Munsterbilsen, zie *Bilsen.*

Munsterdorff, kerk-dorp in het Holsteinsche in het amt Steinburg, dicht by Itzehoë, daar in oude tyden een beroemde Roeland en Consistorie gesticht was, maar welke na de reformatie naar Itzehoe verlegt is, doch den naam van dit dorp behouden heeft, zo dat het noch hedendaags het Munsterdorffsche genaamt word.

Munster Eiffel, kleine stad aan de rivier Erft in de Eiffel, tot het hertogdom Gulik behorende.

Munsterthal een zeker district in Graauwbunderland 3. mylen lang, waar in onder anderen de beroemde adelyke nonnen abdy van de Benedictyner orde Munster legt, waar van het gantsche dal den naam gekregen heeft.

Munsterthal, kleine stad in Zwitzerland, den bisschop van Basel toebehorende, maar staat onder bescherming van het canton Bern.

Munt-Omen, noemt men in enige Ryks muntsteden zekere bedienden, die inzonderheid met het afwegen, ordineren en munten van de geldsoorten te doen hebben.

Muntsbach, kleine rivier in Meissen, niet ver van Freyburg

Munts-proef-dagen in 't Roomsche ryk, worden of van alle kreitsen te zamen gehouden, of van een kreits alleen, of van twee of drie te zamen aangestelt, om de misbruiken, die 'er in de muntzaken ingeslopen zyn, te verhelpen. Inzonderheid hebben enige dicht by een gelegene en met elkander correspondeerende kreitsen het opzicht over het muntrecht en deszelfs oeffening. Zie *Corresponderende kreitsen.*

Munts-Wardein, is een muntbediende in Duitsland, die de geslage munt probeert of zy naar het voorgeschreven bevel der Lands overigheid haar waarde en gewicht heeft.

Muntvoet, zie *Voet.*

Muntzenberg, kleine stad, oud slot en heerlykheid in Wetteravien, een uur van Butsbach, 't welk de graven van Hanau, Solms en Stolberg in 't gemeen bezitten, en 1725. grote brand-schade geleden heeft.

Muphti, zie *Mufti.*

Muradal, el puerto de Muradal, een pas van het gebergte Morena in Spanjen, door welken men uit nieuw Castilien in Andalousien tegen de Portugeesche grenzen komt.

Murakonts, klein eyland aan de rivier Muer, niet ver van Canischa in Ongaryen.

Muran, sterk slot in opper-Ongaryen op een hoge rots, 6. mylen van Leutschau in het graafschap Korna; in de laatste onlusten hebben het de rebellen ingehad, waar op het evenwel de keyzerlyken na een harde belegering 1710. veroverden.

Murano, kleine stad niet ver van Venetien, op een der grootste eylanden der Lagune, daar de beroemde

roemde Venetiaanfche glazen en fpiegels gemaakt worden. Op dit eyland hebben de Venetiaanfche edelluiden de fchoonfte paleyzen en vermaaklykfte lufthoven.

Murant, grote en taamlyk volkryke ftad in Armenien in Azien.

Muraon, vlek benevens een flot in de Portugeefche provintie Alentejo aan de rivier Guadiana, 8. mylen van Evora.

Murat, zie *Murten*.

Murat, een kleine ftad aan de rivier Alagon in het landfchap Auvergne, heeft den titel van een burggraaffchap.

Murau, een ftad en bergflot in opper-Stiermarken, aan de Mur gelegen, die dezelve in 2. delen fcheid, hoort den vorft van Zwartzenberg toe.

Muray, zie *Murray*.

Murbach, klooster in de opper-Elfas, aan de rivier Rotbach, een half myl van Gebweiler, wiens vorftelyke abt voordezen een onmiddelbare ftand des ryks geweeft is, maar tegenwoordig onder de kroon Vrankryk ftaat.

Murch, zie *Murg*.

Murcia, koningryk onder de monarchy van Spanje behorende, dat ten ooften aan het koningryk Valentia, ten noorden aan Caftilien, ten weften aan Andaluzien en Grenada, ten zuiden aan de Middelantfche zee grenft, en het ftrekt zich in de lengte op 25, in de breedte op 23. gemene Franfche mylen uit. Het is bergachtig, maar evenwel vruchtbaar van citroenen, oranje-appelen, olyven, amandelen, moerbeyen, ryft, peulvruchten en zuiker, waarom het ook de Lufthof van den koning van Spanje genaamt word. De hoofdftad Murcia is redelyk groot, en legt aan de rivier Segura, heeft een Univerfiteit, dryft fterken handel met zyde, en zal anderhalf Spaanfche myl in den omtrek hebben. Buiten de ftad hebben zy een fterk kafteel, Monteagudo genoemt, 't welk de ftad commandeert.

Mureay-Fyrth, is een zee-boezem en een deel van de Caledonifche zee by Schotland.

Mureck, ftad en fchoon flot in neder-Styermarken aan de Muer.

Muremanskoy-Leporie, landfchap in het Mofcovitifche Lapland.

Muret, kleine ftad in Limofin in Vrankryk.

Muret, kleine ftad in het graaffchap Cominges, in Gafcogne, aan de rivier Garonne, daar hy de Rheze inneemt.

Murg, kleine rivier in het graaffchap Eberftein in het gebied van Baden, die zich in den Rhyn ftort.

Murgk, kleine rivier in het landfchap Turgau in Zwitzerland, die niet ver van Frauenfeld in de Tur valt. Ter linken is een kleine rivier Lizel-Murgk genaamt.

Murhard, Wurtembergs fteedje en Benediktyner klooster in Zwaben, 2. mylen van Hall en Schorndorf gelegen.

Muri, zeer ryke Benediktyner abdy in Zwitzerland, in de landvoogdy der 6. vrye amten, tuffchen Meyenberg en Meilingen.

Muritz, meir in het hertogdom Mecklenburg.

Murlaten of Mulatten, zo noemt men de kinderen die in Ooft- of Weft-indien van een Europeer met een inlandfche vrou geteelt zyn.

Murnau, marktvlek in opper-Beyeren aan de Staffel-zee, heeft den Bloedban, en hoort het klooster Ebtal toe.

Muro, kleine ftad in Bafilicata in Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbiffchop van Conza ftaande.

Muros, kleine ftad in Gallicien, aan den mond van de rivier Tamara.

Murr, rivier in 't hertogdom Wurtemberg, die by Marbach in den Neckar valt.

Murray, graaffchap in noord-Schotland, 't welk ten ooften aan Banf en Marr, ten zuiden aan Athol, ten weften aan Loquabyr, en ten noorden aan Rofs en de golf van Murray grenft. Wegens zyn vruchtbaarheid noemt men het den tuin van noord-Schotland.

Murray-Fyrth, een groot Æftuarium in Schotland. Zie *Murray-Fyrth*.

Mürstad, zie *Munnerftadt*.

Murstetten, een heerlykheid en kleine ftad in 't quartier opper-Wener-wald in neder-Ooftenryk, tuffchen St. Pölten en Tuln, den graaf Gundacker van Althan, keyzerlyken generaal en gouverneur van Raab toebehorende.

Murten, Murat, kleine ftad aan de Murterzee in 't land van Vaud, de cantons Bern en Freyburg toekomende, in Zwitzerland.

Murviedro, Morviedro, kleine ftad aan de rivier Morviedro die 'er doorloopt, in 't koningryk Valentia 4. Spaanfche mylen van Valentia. Voor dezen was het een grote ryke en beroemde plaats, en Saguntus genaamt, die door Hannibal verwoeft is.

Murviel, ftad in Languedoc, aan de rivier Caulazon, 4. of 5. mylen van Montpellier.

Murza, zie *Myrfe*.

Murzas, zo hieten de groten des lands in het Crims-Tartaryen, zonder wier kennis en toeftemming de Tartaarfche Han niets van gewicht ondernemen durft.

Murzzuschlag, zie *Mörzzufchlag*.

Muzacz, kleine ftad in Ongaryen, niet ver van de Effecker brug.

Musen, waren by de oude Heydenen 9. verdichte Godinnen, die zy de uitvinding der kunften toegefchreven hebben. Wanneer een Chriften zich in zyn fchriften van haar naam bedient, betekent hy hier door de geleertheid.

Muscau, zie *Mofcau*.

Muschel-Landsberg, zie *Mofchel-Landsberg*.

Muschia, kleine ftad en flot op het eyland Vegia, in de golf van Venetien.

Musdorff, vlek van weinig huizen in het Anfpachfe gebied in Franckenland, daar jaarlyks een beroemde jaarmarkt in de week van St. Michael naar den ouden ftyl op een groot weyland acht dagen lang gehouden word.

Muselmannen, zie *Mahometanen* en *Turken*.

Muserrin, zo noemt men de Turken die aan geen

geen God geloven, en de meeste onder hen zyn Cadis en die genen, die in de Arabische boeken gestudeert hebben.

Museum, hiet een studeer-kamer, ook een munt-kabinet, rariteit en antiquiteiten kamer, die van curieuse liefhebbers aangelegt is.

Muskery, klein streek lands in de Ierlandsche provintie Mounster en het westlyke deel van het graafschap Corck.

Musklebrieg, kleine stad in de provintie Lothiana in zuid-Schotland, daar zich de rivier Esk in den zee-boezem van Fyrth stort.

Musquet, is een vuur-geweer, wiens lengte van het uiterste deel tot aan de laad-pan in 't gemeen 3. voet en 8. duimen uitmaakt. De kogels die men daar toe gebruikt wegen een once, en zy schieten met effect 60. roeden ver.

Musquetiers, zyn soldaten te voet die musquetten of snaphanen dragen. In Vrankryk noemt men in een byzonderen zin musquetaires 2. compagnien, die musquetten dragen, en die, dan te paard, dan te voet vechten. Over beyde is de koning zelfs hooftman, en de officiers die 'er het commando over hebben worden captein-luitenants genoemt. Deze beyde compagnien worden door de verf van hun paarden onderscheyden. Die schimmels hebben, worden de graauwe musquetiers of les grands mousquetaires genoemt. De andere beryden zwarte hengsten, en hieten de zwarte of les petits mousquetaires.

Musselborow, kleine stad in Schotland in het graafschap Lothiana aan de golf van Fyrth 2. mylen van Edenburg.

Musselin, zo noemt men in Turkyen den luitenant van een bassa.

Mussia, landstreek in de Grieksche provintie Albanien, die zich by de 26. mylen langs de golf van Venetien tusschen de beyde voorgebergtens Durazzo en Pescia uitstrekt.

Mussidan, stad in Vrankryk in de provintie opper-Perigord.

Mussy l'Eveque, kleine stad in Bourgundien aan de Seine, die een slot heeft, den bisschop van Langres toebehorende.

Musteren of Monsteren, door de monstering passeren, hiet, wanneer de krygscommissarissen en officiers hun regimenten en compagnien exerceren, tellen, en onderzoeken of zy voltallig zyn, en of hun iets aan de munitie begint te ontbreken. Men noemt dit ook de revue passeren laten, en op de rendevous verschynen.

Muster- of Monster plaats, zie *Place d'Armes.*

Muster- of Monster-Rol, hiet de lyst waar op de commanderende hooftman of ritmeester de namen zyner soldaten benevens derzelver ouderdom en vaderland, als ook wanneer zy in den dienst genomen zyn, door den monster-schryver ordentlyk laat aantekenen, om na die rol de soldaten te laten monsteren en de gagie te betalen.

Muster- of Monster-Schryver, is zo veel als des capteins boekhouder, die een ordentlyke lyst opstelt, waar in alle de namen der officiers en gemene soldaten, en hun geboorte-stad aangetekent staan. Hy deelt het geld, dat hy van den captein ontfangt, onder de compagnie uit, voert des capteins correspondentie of brievewissel, en vervaardigt de paspoorten en afscheydgevingen.

Musulman, hiet zo veel als een Rechtgelovige, en alzo noemde Mahomet die genen welke hem aanhingen, warom het de Mahometanen ook noch voor een eer agten dezen naam te voeren.

Musumelli, kleine stad en oud slot in Val di Mazara in Sicilien, op den berg Melli.

Mutafaracas, zo noemt men die Spahi's, die voornamer zyn als de anderen, en welke den groten Sultan altyd volgen. Wanneer de grote vizier in den Divan gaat begeleyden hem ook veel Mutafaracas.

Mutbach-Emir, is aan het Turksche hof de opper-keuken-meester, die voor des Sultans keuken zorg draagt, en der vreemde gezanten tafel ordineert.

Muterte, een koningryk in Indien, op de kust van Coromandel in 't Malabarische koningryk Cochin in Azien. Daar is een hooftstad van den zelven naam, die 5. mylen van Cochin legt.

Muth-Cedul, is in Duitsland een leenbrief die aan een leenman, na dat hy behoorlyk om de beleening aangehouden heeft, van de leens-Cancelary gegeven, en waar in zyn gedaan aanzoek betuigt word.

Mutin, nieuwe vesting, zie *Fenestrelles.*

Mutschen, kleine stad en amt in de Meissnische kreits, een myl van Grimme en een myl van Wurtzen, is 1723. te enemaal afgebrand.

Mutueel, tegen elkander, beurt om beurt. Een Mutueele liefde voor elkander hebben, betekent, wanneer twee of meer elkander beminnen.

Mutzig, steedje en slot in de neder-Elsas, aan de rivier Breusch, niet ver van Molsheim.

Mutzon, graafschap in neder-Ongaryen, tusschen Oostenryk, den Donau en het graafschap Sopron, benevens een hooftstad van den zelven naam.

Muur, Chineesche Muur, zie *China.*

Muurband, is een ronde stene boord, derde half voet hoog, welke ronds om de stad of vesting-muur gaat, daar dezelve boven eindigt, en de borstwering begint; de Franschen noemen dien Cordon.

Muxara, stad aan de golf van Cartagena in 't koningryk Grenada, 9. Spaansche mylen van Almeria gelegen, in Spanjen.

Muy, kleine stad in noord-Schotland in het graafschap Murray, daar de rivier Findarn in de Noord-zee valt.

Muyden, kleine stad in Zuid-Holland, daar de Vecht stroom in de Zuider-zee valt. Zy heeft een fraai slot, dryft tamelyken koophandel, en legt 2. mylen van Amsterdam.

Muzum, middelmatige stad in 't Moscovisch Tartaryen, benevens een vesting van hout.

Muzza, rivier in 't hertogdom Milaan, die niet ver van Milaan ontspringt en in de Adda valt.

Mycones, zie *Micole.*

Myd-

Mydbrugk, kleine ftad in Zuid-Schotland, in de provintie Teviotien, 11. uren ten zuid-Ooften van Edenburg.

Myl, een geometrifche of land-meters myl is duizent Geometrifche fchreden, een Hollandfche 4000. een Duitfche 5000. andere zetten 4000. een Italiaanfche 1000. Geometrifche fchreden of 1760. ellen, een Perfifche Farfagne of Parafange 3000. een Poolfche ook 3000. een Schotfche en een Mofcovifche, Worften genaamt, 750. Geometrifche fchreden. De Italiaanfche en Engelfche mylen zyn elkander by na gelyk. Andere rekenen 1250. landmeters fchreden op een Engelfche. Een gemene myl in Vrankryk houd 2400. een kleine 2000. en een grote 3000. fchreden, hoewel zy ook in enige provintien 3500. zulke fchreden lang is. De Zweedfche mylen zyn de Duitfche gelyk, en 5. Deenfche mylen maken 4. Zweedfche, een Ongarifche maakt twe Duitfche, een myl van Podolien en de Ukraine maakt anderhalve Duitfche, en een gemene myl in Spanje beftaat omtrent uit 3428. fchreden. Van de vergelyking der mylen heeft men ook volgende rekening, een Italiaanfche 5000. een Franfche 15750. een Engelfche 5454. een Bourgundifche 18000. een Egyptifche 25000. een Vlaamfche 20000. een kleine Duitfche 20000. een middelmatige 22500. een van de grootfte 25000. een Hollandfche 24000. een Zwitferfche 26666. een Spaanfche 21270. een Littaufche 28500. een Poolfche 19850. een Perziaanfche 18750. een Mofcovifche 3750. een Schotfche 6000. en een Zweedfche 30000. Roomfche voeten, die met de Rhynlandfche voeten over een komen.

Mylady, zie *Mylord*.

Mylau, kleine ftad in Voigtland.

Mylbach, kleine ftad in Tytol, niet ver van Infpruck, daar de befte harnaffen gemaakt worden.

Mylord, hiet in 't Engelfch zo veel als myn Heer, en deze titel word eigentlyk de Pairs gegeven, warom ook in de aanfpraak aan het Parlement de woorden Mylords en Edelheden altyd de eerfte titel is. De vrouwen van dit fatfoen worden met het woord Mylady aangefproken.

Myn, is een holle gang of een opening en kamer in de aarde, die men onder den wal of onder de Face van een bolwerk, gelyk ook op andere plaatzen aanlegt, en daar men door een krommen weg ingaat. Men zet buskruit in ope zakken of vaatjes daar in, benevens een lont en worft, rekenende de menigte van 't kruid naar 't gewicht en de hoogte van dat gene uit, wat men in de lucht wil laten fpringen. Mynen zegt men ook van bergwerken, by voorbeeld, goud- zilver- koper- yzermynen.

Myrse, zo noemt men de Tartaarfche vorften, die den Czaar onderdanig zyn en fchatting betalen. Ook geeft men de Perziaanfche vorften dezen titel.

Mysga, ftad in het Waywoodfchap Novogrodek in wit-Rusland.

Mysia, was in oude tyden een landfchap in klein Azien, en wierd in groot en klein Myfien verdeelt. tegenwoordig word het onder Natolien begrepen.

Mysterie, een geheimnis, dat het vernuft te boven gaat.

Myt, kleine munt in Holland, welke 2. lichte penningen geldt.

N.

Naaldwyk, dorp en heerlykheid in Zuid-Holland, niet ver van het fchone luft-flot Honflaerdyk.

Naama, zo noemen de Turcken hun gebed, dat zy daaglyks vyfmaal moeten verrichten, naamlyk met het opgaan der Zon, 's middags, tegen den avond, welken tyd zy Lazaro noemen, met den ondergang der zon, en om één uur 's nachts.

Naarden, kleine gefortificeerde ftad in zuid-Holland, niet ver van de Zuider-zee in Gooyland, 3. mylen van Amfterdam.

Naas, heerlykheid en ftad in de Ierfche Provintie Leinfter, in het graaffchap Kildare.

Naastings recht, is een recht dat de naafte bloedvrienden, of op vele plaatfen de buren toekomt, volgens 't welke zy een huis of leggenden grond om den zelven prys, dien een vreemde geven wil, kopen mogen, en voor den vreemdeling in den gefloten koop treden.

Nabaon, kleine rivier in 't Portugeefche Eftremadura, die zich in de rivier Zezere ftort.

Nabbruck, kleine ftad aan de rivier Nabbe in het landgraaffchap Leuchtenberg.

Nabburg, kleine welgeboude ftad aan de Nabe, niet ver van Amberg in de opper-Palts, in 't rentamt Amberg.

Nabe, rivier welke in Franckenland aan de Boheemfche grenzen op den Fichtelberg uit de zo genaamde Fichtel-zee ontfpringt, en zich boven Regensburg in de Donau giet. In 't begin hiet deze rivier de Fichtelbergfche Wald Nabe, maar na dat zy de Boheemfche Wald Nabe, die uit het Boheemfche woud ontfpringt, en de Heyd-Nabe, die ook aan den Fichtelberg uit de zogenaamde Natte heyde ontfpringt, in genomen heeft, word zy in 't gemeen de Nabe genaamt.

Nachen, of boot, is een klein vaartuig, dat men tot de overvaart ener rivier of tot de vifchery gebruikt.

Nachiavan, grote en verwoefte ftad in Armenien in Azien die voordezen zo men zegt 40000. huizen gehad heeft, waar van 'er evenwel tegenwoordig by de 2000. weer opgeboud zyn.

Nachod, ftad in de Koninggratzer kreits in Bohemen, de vorftin van Piccolomini toekomende.

Nachsia, Naxos, een der aanzienlykfte eylanden van den Archipel, 't welk volkryk en vruchtbaar is, voornaamlyk aan wyn, ook heeft men daar fchoon marmer. Het hoort de Turken toe, en word van het eyland Pario door een enge vaart afgefcheyden. De hoofdftad Nachfia legt aan de ooftzyde van dit eyland, en heeft een fchone en veilige haven.

Nachthuisje, hiet op het fchip het kasje waar

waar in het compas is: het staat onder de bezaansmast, onder het halve verdek.

NACKEL, stad en slot in het vorstendom Oppelen in Silesien.

NACKEL, stad en sterk slot in Pomerellen, in 't Poolsch-Pruissen, midden op de rivier Notecz.

NADER, grote stad in 't gebied van den groten Mogol in Azien, aan een berg, op wiens bovenste kruin een kasteel legt, aan een rivier die in den Ganges valt.

NADHENDAL, kleine stad in de eigentlyk zo genaamde Zweedsche provintie Finland. Hier heeft voor dezen een beroemt klooster gestaan, dat Gnadenthal genoemt wierd.

NADIN, vesting in Dalmatien, in het graafschap Zaara, de Venetianen toekomende.

NADLISCHECK, slot en heerlykheid in Middel-Crain, 5. mylen van Laybach, den vorst van Auersperg toekomende.

NADOUESSI, is een zeker soort van volk in America, dat gants vry is, en geen koning heeft.

NAGAISCHE TARTAREN, wonen in Circassien aan de oost-zyde van de Wolga, tusschen de Zwarte-zee en Astracan, en staan onder Moskovische gehoorzaamheid. Hun land word van drie vorsten geregeert, naamlyk dien van Siberien, Naga, en Scharayes, en is vol bosschen. Deze Tartaren hebben geen steden, maar wonen onder tenten, en trekken met hun Horden van de eene plaats naar de andere. Zy weten niets van kunsten noch wetenschappen, hebben geen geld, maar verruilen de eene waar tegen de andere, en hun rykdom bestaat in vee.

NAGAPATNAM, een goede Hollandsche haven en fraaie koopstad op de Malabarische kust Coromandel in oost-Indien, 5. mylen van Tranquebar. Zy is de residentie van den gouverneur, en heeft een goed kasteel.

NÆGELSTADT, kleine plaats, niet ver van Tenstadt in Thuringen aan de Unstrut, tot de Bailluage Thuringen behorende.

NAGEORDENDE VAN EEN KREITS OVERSTEN, zie *Kreits.*

NAGERA, NAJARA, kleine en oude stad in het gebied Rioxa in oud Kastilien, aan de kleine rivier Nagerilla. Zy heeft den titel van een hertogdom.

NAGIBANIA, zie *Neustadt in Opper-Ongaryen.*

NAGLACK, slot in Ongaryen, niet ver van Temeswar.

NAGOLD, kleine stad, amt en geruineert berg-slot aan de rivier Nagold, in het hertogdom Wurtemberg in Zwaben.

NAGOLD, rivier in 't Zwarte-woud in 't Wurtembergsche gebied, die boven Pforzen in de Ens valt.

NAGUMER, een van de eylanden Westernes by Schotland, niet ver van het eyland Sexy; heeft veel bosschen en conynen.

NAHAR, ALCALB, ADONIS, rivier in Azien, die op den berg Libanon ontspringt, en in de Syrische-zee valt.

NAHE, rivier in het graafschap Sponheim in de neder-Palts, die zich te Bingen in den Rhyn ontlast.

NAHEGOW, is een streek lands in de keur-Palts, aan de rivier Nahe, waar in Ingolheim legt.

NAJAC, kleine stad in Rovergue, aan de rivier Aveirou, daar veel vitriool gemaakt word.

NAJADEN, waren by de oude Heydenen Nymfen of Godinnen, die over de bronnen gestelt waren.

NAJARA, zie *Nagera.*

NAICH, een van de Schotsche eylanden Westernes by Schotland, daar goede paarden gevonden worden.

NAILA, amt en steedje in het mark-graafschap Bayreuth, in de Voogtlandsche-kreits, niet ver van de stad Hof, is wegens deszelfs koper-en yzermynen bekent, en hoort den markgraaf van Bayreuth toe.

NAINATIVA, klein eyland in de Indiaansche-zee, by het eyland Ceylon, de Hollanders toekomende.

NAIPI, zie *Cai.*

NAIRN, kleine stad in Noord-Schotland in 't graafschap Murray, daar zich de rivier Nairn in den zeeboezem Murray stort.

NAIS, zie *Nias.*

NAKKASCHE BASCHI, is aan het Perziaansche hof de opperste der schilders.

NAKKUN, stad in het waiwoodschap Posen in groot-Polen.

NAKLO, stad in het waywoodschap Kalisch in groot-Polen.

NAKSIVAN, NACHSCUAN, stad in de provintie Erivan in Perzien, zy heeft een Armenischen aartsbisschop, en word door een chan geregeert.

NALIN, stad in Siberien aan de rivier Lin.

NALZIOW, slot en marktvlek in de Prager kreits in Bohemen, daar eertyds goud en zilver in de mynen gevonden wierd.

NAMAQUAS, een natie onder de Caffers in Africa, niet ver van de Kaap van Goede Hoop, die wit zyn, maar hun hooft gants zwart maken.

NAMAZ, zie *Naama.*

NAMEN, zie *Namur.*

NAMFIO, eyland in den Archipel in de zee van Candia, 't welk de Turken bezitten.

NAMIEDAGS WOORT VOEREN, is een zekere hoge raadsbediening in Lubeck.

NAMPTWICH, stad in de provintie Cheshire in Engeland, 6. Engelsche mylen van Chester.

NAMSLAU, kleine stad benevens een sterk slot aan de rivier Weida in 't vorstendom Breslau in Silesien, 7. mylen van Breslau. Zy is met haar district een koninglyk Burg-leen, Diœcesis Namslaviensis of Feudum Castrense genaamt.

NAMUR, graafschap en een van de 17. provintien der Nederlanden, 't welk ten noorden aan Brabant, ten westen en van meer kanten aan het bisdom Luik grenst. 't Is bergachtig maar zeer vruchtbaar, men vind 'er ook yzer, lood, steenkolen en marmer, en 't heeft 4. steden en 182. dorpen onder zich. Het behoorde voor dezen ten dele de kroon van Span-

Spanjen toe, ten dele de kroon Vrankryk, en wierd van den koning van Vrankryk en Filippus V. van Spanje, benevens het hertogdom Luxemburg aan den keurvorst van Beyeren in souvereiniteit afgestaan, die ook den 17. Mey 1712. ingehuldigt wierd. Maar toen hy in den Radstadschen en Badenschen vrede in zyn landen en waardigheden hersteld wierd, moest hy Namen weer afstaan, en wierd in den zelven vrede met de gezamentlyke Spaansche Nederlanden den keyzer toegesproken. De hoofdstad Namur of Namen is een der gewichtigste vestingen van de Oostenrykse Nederlanden, 10. uren boven Luik, en 5. van Huy gelegen. Zy is groot, en een ryke koopstad, ook heeft zy een op een rots geboude citadel in den hoek, daar zich de Maas met de Sambre verenigt, zo dat zy aan den linken oever der Maas legt. Voor 't overige heeft zy een bisdom, onder den aartsbisschop van Kamerik behorende.

Nan, een berg in China, daar een gants woud van ried om staat, en waar op een schoon paleys geboud is.

Nanbu, hoofdstad ener provintie van den zelven naam op het eyland Niphon in Japan.

Nanchang, stad in de provintie Chiansi in China, die meest door de Tartaren geruïneert is.

Nanchin, zie *Nanquin*.

Nanci, hoofdstad des hertogdoms Lotteringen aan de rivier Murte, 15. mylen van Straatsburg, welke redelyk groot en welgeboud is. Zy word in de oude en nieuwe stad verdeelt, en de vestingwerken van de laatste zyn geslecht, maar de eerste staan noch, en in de oude stad is het hertoglyke residentie-slot, benevens het geschuthuis. In den laatsten oorlog hebben de Franschen 1702. deze stad ingenomen, maar uit hoofde van den Badischen vrede 1714. moet alles aan den hertog weer ingeruimt worden.

Nanciam, stad in de provintie Chiamsi in China.

Nandelstadt, marktvlek in neder-Beyeren, tot het rentamt Landshut behorende.

Nandoralba, zie *Grieks-Weissenburg*.

Nangan, grote stad in de provintie Kiamsi in China, aan de rivier Chang.

Nangato, landschap en stad op het eyland Niphon in Japan.

Nangazachi, grote stad op het eyland Bongo in Japan, benevens een schone haven. Zy heeft acht hondert rechte en cierlyke straten, ieder 200. ellen lang.

Nangundi, grote rivier in Azien op het Schiereyland aan deeszyde de Ganges, die zich in de golf van Bengale stort.

Nanning, stad in de provintie Chiamsi in China, daar de rivieren Puon en Li te zamen vloeien.

Nannsberg, Nonnsberg, berg in Tyrol 3. mylen van Trent, 10. mylen lang en 3. breed, heeft 350. dorpen, en veel kastelen en sloten, daar en boven is hy met veel erts en allerhande levensmiddelen voorzien.

Nanquin, Nanking, Nanchin, een van de 15. provintien van China, benevens een grote koopstad van den zelven naam, nu Kiamning genaamt, aan de rivier Kiang, welke voor dezen de residentieplaats van den Chineeschen keyzer was, die nu zyn hof in Peking houd. Van deze provintie heeft de zeeboezem van Nanquing of Gaing zyn naam, dien de Portugezen Enseada de Nanquing noemen. Dit landschap is zeer groot, heeft twe onderkoningen en 127, zo grote als kleine, schone en zeer volkryke steden.

Nanterre, stad op het eyland van Vrankryk, 2. mylen van Parys aan de Seine.

Nantes, grote, gefortificeerde, volkryke en welgeboude koopstad aan de Loire in opper-Bretagne, die door een sterk slot beschut word. Zy heeft een presidial, een universiteit, die in 't jaar 1460. gesticht is, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Tours staande. De rivier Loire neemt hier de Ardre in, en maakt een bequame haven, ook is deze plaats door het Edict van Nantes beroemt, 't welk Hendrik IV. in 't jaar 1598. liet afkondigen, waar in hy den hervormden vrye oeffening van Godsdienst vergunde; maar Lodewyk XIV. herriep het 1685, en verdreef de Hugenoten uit zyn land.

Nanteuil, vlek op het eyland van Vrankryk, 12. mylen van Parys.

Nantron, kleine stad, slot en heerlykheid in de Fransche provintie Perigord, aan de grenzen van Angoumois.

Nantwich, stad in het landschap Chester in Engeland, aan de rivier Wener, daar het beste zout van 't gantsche land gevonden word.

Nanyang, grote stad aan de rivier Jum in de provintie Honan, in China in Azien.

Napels, het grootste landschap in Italien, dat ten westen aan den kerkelyken Staat, ten oosten aan de Jonische zee, ten noorden aan de golf van Venetien, en ten zuiden aan de Tyrrheensche-zee grenst. 't Is een vruchtbaar land aan koorn, wyn, oli, citroenen, oranje-appels, amandelen, vygen, vlas, hennip, anys, coriander, enz. 't Word in 4. grote landschappen verdeelt, waar in 12. kleine provintien zyn.

1. Campania, waar in Terra di Livoro, il Principato citra, en il Principato oltra.
2. Abruzzo, waar in het graafschap Molise, Abruzzo citra, en Abruzzo oltra.
3. Puglia, waar in Capitanata, Bari en Otranto.
4. Calabria, waar in Basilicata, Calabria citra, en Calabria oltra.

Dit koningryk is een pauslyk leen, voor 't welke deszelfs bezitters den paus jaarlyks een witte Tel benevens een beurs met 7000. goude kronen overzenden, en de koningen van Spanjen zyn 'er tot op Karel II. mee beleent. Na deszelfs dood hebben het de Franschen in bezit genomen, die evenwel 1707. door een detachement van het leger der bondgenoten in Italien weer verdreven zyn, na dat zy de hoofdstad benevens alle andere plaatzen ten dele aan de keyzerlyken overgegeven hebben, ten dele van dezelve verovert zyn, en de graaf van Martinits tot eersten onderkoning van Karel III. benoemt is. Het land is uitermaten vruchtbaar, inzonderheid van oli en wyn, en heeft een gezonde

 lucht,

lucht, maar zeer oproerige inwoners, waarom het de Italianen zelfs een Paradys, dat van duivels bewoont word, gewoon zyn te noemen. Daarenboven heeft het 't ongeluk dat het zeer aan aardbevingen onderworpen is, gelyk die inzonderheid de provintien Abruzzo en Calabrien 't jaar 1706. getroffen hebben. Dit koningryk word gerekent 20. aartsbisdommen, 107. bisdommen, en 1580. steden in zich te begrypen. De regering word door een onderkoning waargenomen, wiens gezag maar drie jaar duurt, ten zy hy op nieuws bevestigt word. Tegenwoordig (1729.) word deze hoge waardigheid van den graaf van Harrach bekleed.

Napels, hoofdstad van het koningryk van dien naam, in Terra di Lavoro, aan een kleine golf, daar zy een schone en veilige haven heeft. Zy is groot, schoon en volkryk, en naar de nieuwe wyze gefortificeert, ook dryft zy sterken koophandel, legt in een vermaaklyke landstreek aan de zee, en men rekent haar omtrek op 4. Duitsche mylen. Zy word door 5. citadellen en sloten beschut, welke zyn il Castello del Uovo, op een rots, die van de zee omringt word, il Castello Nuovo, dat anno 1712. gerepareert is, il Castello di S. Elmo, 't welk de Spanjaarden de Kapecon der Napolitanen noemen, la Torre di S. Vicenzo, en il Torrione de Carmeliti. Zy heeft een aartsbisdom, benevens een universiteit, die in 't jaar 1239. gesticht is, en een koninglyk paleys, waar in de onderkoning zyn verblyf houd. In deze stad word het bloed van den H. Januarius, die bisschop van Benevento geweest, en onder de keyzers Diocletiaan en Maximiaan onthooft is, benevens deszelfs beenderen bewaart, en alle jaar op den 8. Mey zyn gedachtenis geviert, wanneer men gewoon is deszelfs bloed 8. dagen lang op 't altaar ten toon te stellen, en uit het vloeien en de verf daar van het toekomende geluk en ongeluk te voorzeggen. Men houd het voor een quaad teken wanneer het op zekere tyden, als het behoorde gestolt te zyn, begint te vloeien; daar het in tegendeel voor een goed teken aangemerkt word als het begint te vloien, wanneer het op het hoge altaar van een daar toe aangestelt geestlyk persoon aan het hooft van dezen Heilig gehouden word. Anno 1706. onderwierp zich deze stad aan de keyzerlyken, en de gemelde kastelen moesten zich ook binnen weinig dagen, ten dele met accoord, ten dele op genade en ongenade overgeven, en in 't jaar 1709. verworf zy de zonderlinge genade, dat zy in 't toekomende de zeer getrouwe en verdienstryke zou genoemt worden, gelyk ook koning Karel III. in 't jaar 1721. haar den titel en rang van een Grande van Spanje gaf, en haar over oude privilegien en vryheden bevestigde.

Napelsche Telle, zie *Tella*.

Naphtica, een meer dicht by Catanea in Sicilien, is wegens zyn water befaamt, dat zodanig stinkt, dat het de lucht rondom in dat gewest vergiftigt, en de daarom wonende luiden grote schade aan de gezondheid veroorzaakt.

Napoli, zie *Neapolis*.

Napoli di Romania, hoofdstad van Sacania in Morea, aan de golf van Napels, die op de punt van een voorgebergte geboud is, en een ruime haven heeft, wiens invaart zo eng is, dat 'er maar één galey te gelyk in en uitlopen kan, maar het binnenste ruim kan een hele vloot bergen. Zy is taamlyk groot en zeer sterk, heeft een aartsbisschop, en word van veel geleerden bewoont. De Venetianen hebben deze plaats 1686. verovert, en den 19. juli 1715. wierd dezelve van de Turken door toedoen van eenige verraderlyke Griecken en Armeniers ingenomen, alle inwoners by 40000. man sterk, benevens den generaal van het koningryk Morea, Bon, en den generaal luitenant Zanto in Slaverny gevoert, en door gants Turkyen verdeelt.

Napoli di Malvasia, zie *Malvasia*.

Naporal, rivier op het eyland Candia, die by Adrianoplen in de zee valt.

Napule, vesting en haven aan de golf van Napule in Vrankryk.

Napule, Capo de Napule, voorgebergte in Provence, dat zich een halve myl in de Middelandsche-zee uitstrekt.

Naragua, een berg op het gebergte Andes in zuid-America, tusschen de provintien Cusco, Quito, Lima en Peru, waar uit veel rivieren haar oorsprong nemen.

Narbarth, stad in Engeland in Pembrockshire.

Narbonne, bevestigde stad aan de rivier Audé in Languedoc, die zeer volkryk is, en daar veel wolle-stoffen gemaakt worden, 2. mylen van de zee. Haar aartsbisschop voert den titel van Primaat van Languedoc. De golf van Narbonne is een deel van de golf van Lion.

Narden, zie *Naarden*.

Nardin, zie *Nairn*.

Nardo, kleine stad in Otranto in Napels, benevens den titel van een hertogdom, en een bisschop, onder den aartsbisschop van Brindisi staande.

Narenta, Narenza, gefortificeerde stad in de provintie Herzegowina in Dalmatien, aan de Adriatische-zee, de Venetianen toebehorende. Zy heeft een bisschop die onder den aartsbisschop van Ragusa staat, en de golf van Narenza legt tusschen de kusten van Herzegowina, het gebied van de republick Ragusa, en het eyland Lesina.

Narev, stad in Volhynien, als ook een rivier van den zelven naam in Polen.

Nargen, Narghö, klein eyland in den Finlandischen-zeeboezem, niet ver van Reval, en ook onder deze stad behorende.

Narni, slecht geboude en slecht bewoonde stad in Ombria in den kerklyken staat, aan de rivier Nera, benevens een Tribunaal en bisdom, onmiddelyk onder den paus behorende.

Narrenberg, schoon vermaaklyk Paleys in 't bisdom Constans aan de Celler-zee.

Narren Gezelschap, Respublica Babinensis, wierd in Polen in 't midden der 14de eeuw van enige Magnaten opgerecht, waar onder een, met namen Psomka, het hooft was, en van wiens Riddergoed niet ver van Lublin dit gild den naam gekregen heeft. Zy verkozen daar in naar de wyze der Poolsche Republick een koning, ryksraad, kastellaan, kroons-jagermeester, en andere amtenaren

meer,

meer. Die nu iets belagchelyks aan zich had, dien zonden zy een beroep tot zulk een amt te huis; by voorbeeld, die graag van honden praatte maakten zy tot kroons-jagermeester; die al te veel op zyn courage stofde wierd kroons-veldheer, enz. Niemand durfde zulk een amt afslaan, zo hy de zaak niet slimmer wilde maken, en noch meer doorgestreken zyn, en dit gild wierd in korten tyd zo sterk, dat 'er by na niemand aan 't hof was die 'er niet een amt onder had. Daar was een grondwet by, dat 'er geen pasquilmaker onder geleden wierd, en het oogmerk van dit gezelschap was, dat de aankomende jongelingen zich voor alle diergelyke quade gewoontens, die daar in berispt worden, mochten leren wagten.

Narriten, kleine stad en haven op het westlyk eyland Jura by Schotland, aan de Oostkust.

Narsinga, koningryk en stad op het Schier-eyland aan deeszyde de Ganges in Indien, tegen de kust van Coromandel in Azien. 't Is den koning van Bisnagar onderdanig, en ryk van edelgesteentens. De stad is groot en volkryk, en de inwoners zyn afgodendienaars.

Narsingapatan, stad in 't koningryk Golconda, aan den zee-boezem van Bengala in Azien.

Nartan, slot en heerlykheid in 't Silesische vorstendom Glogau, niet ver van Gerau.

Narva, in 't Moscovisch Rugodeff, gefortificeerde stad aan de rivier Narva in Lyfland, 2. mylen van den Finlandschen zee-boezem, tegen over de Moscovitische vesting Ivanogorod. Zy heeft een sterk slot, en is de residentie des gouverneurs van Ingermanland, hoorde voor dezen de kroon Zweden toe, maar tegenwoordig bezit ze de Czaar, na dat deszelfs grootvader de stad in 't jaar 1700. te vergeefs belegert, maar 1704. stormenderhand ingenomen heeft.

Narva, rivier die uit het meir Peibus op de Lyflandsche grenzen haar oorsprong heeft, en zich beneden Narva in den Finlandschen zee-boezem stort.

Narvar, koningryk in 't ryk van den groten Mogol, tusschen de provintien Bengala, Gualeor, Agra en Sambal gelegen, in Azien.

Narum, steedje en kasteel by de rivier Oby in Siberien, in een schone landstreek, doch die van afgodendienaars, Ostiakki genaamt, bewoont word, die den Czaar van Moscovien onderdanig zyn.

Nascaro, rivier in Calabria oltra in Napels, welke zich in de golf van Squilace stort.

Nascau, zie *Naxhow*.

Nascia, zie *Nachsia*.

Nasebus, stad in de provintie Northampton in Engeland, daar de beyde rivieren Mine en Avon ontspringen.

Naso, rivier in Val di Demona in Sicilien, die zich in de zee giet.

Nasque, kleine rivier in Provence, die zich in de Rhone ontlast.

Nassau, kleine stad en slot aan de Löhne in Wetteravien, waar van de prinssen en graven van Nassau hun naam voeren. De vorsten van dit huis bestaan uit 6. linien, naamlyk Nassau-Usingen, Nassau-Idstein, Nassau-Siegen, Nassau-Dillenburg, Nassau-Diets, en Nassau-Hadamar. De graaflyke linien zyn drie, naamlyk Nassau-Saarbruck, Nassau-Weilburg, en Nassau-Ottweiler. De landen van deze vorsten en graven leggen in den opper-Rhynschen kreits, ten dele in Wetteravien, ten dele in het Westerwald, ten dele ook, als die van Ottweiler, Saarbruck en Ussingen in het zo genaamde Wester-ryk. Van deze huizen zoek ider onder zyn byzonderen titel.

Nassau, zo hebben de Hollanders ter eren van den prins van Oranje drie forten genaamt, een in Hollands Brabant aan de Schelde, het ander op het eyland Motir, en het derde in Guinea, van welk laatste onder het woord Moure gesproken is.

Nassau, onbewoont eyland in de Indiaansche zee in Azien, niet ver van Sumatra ten westen gelegen.

Nassau-Woudenberg, zie *Wouda*, *Woudenberg*.

Nassenfels, marktvlek en slot in Franckenland, in 't bisdom Aichstadt.

Nassenfuss, slot, steedje en heerlykheid in neder-Crain, 9. mylen van Laybach gelegen.

Nassenhoff, schoon en vermaaklyk vlek, en een der beste plaatzen in de Dantziger Werder, aan de rivier Motlau, een myl van Dantzig gelegen, 't welk van den koninglyken Poolschen burggraaf Karel Ernst Bauer voor enige jaren gants nieuw geboud, en met heerlyke privilegien voorzien is.

Nassivan, zie *Naksivan*.

Nastede, schoon vlek in het neder-graafschap Catzenelnbogen, tusschen Braubach en Schwalbach, in 't amt Reichenberg, en Hessen-Cassel toekomende.

Nata, redelyke grote plaats aan den zee-boezem van Panama, daar hy de rivier Nata inneemt, in zuid-America, den Spanjaarden toebehorende.

Natal, klein eyland in de Ethiopische-zee in Africa, 5. mylen ten westen van het eyland Madagascar gelegen.

Natal, Cabo de Natal, voorgebergte op het eyland Madagascar in Africa, strekt zich ten oosten in de Ethiopische-zee uit.

Natal, klein landschap in Africa, grenst ten noorden aan de scheepryke rivier Lagoa, ten oosten aan de Indiaansche zee, ten zuiden aan een landschap dat van een natie, die de Engelschen Boschluiden noemen, bewoont word, maar ten westen zyn de grenzen noch niet bekent. Onder de inwoners bestaat de grootste koophandel in vrouwspersonen, nademaal ieder zo veel vrouwen nemen durft, als hy onderhouden kan.

Natangen, provintie in 't Brandenburgs Pruissen tusschen het Frissche Haf en Wermeland.

Natie, noemt men ieder volk, dat zyn byzondere spraak, rechten, zeden en gewoontens heeft.

Nationale Banck in Groot Brittannien, is een lofwaardige instelling van koningin Anna en het Parlement, waar door men in staat is binnen korten tyd een grootе somme gelds tot nut van het gemene land en het onderhoud van den oorlog te zamen te brengen. Naamlyk men legt 'er geld in, daar men 6. per cent interest van trekt, en voor het capitaal worden zy op de inkomsten der land-tax en andere gemene schattingen, die door de Parlements-akten ingevoert worden, verzekert. Deze uitvin-

ding heeft in den vorigen oorlog den Staat heerlyke diensten gedaan, zo dat men om het grote crediet van deze bank binnen weinig dagen enige millioenen ponden sterlings heeft opbrengen kunnen; ook dikwils veel luiden met hun geld, dat men niet nodig gehad heeft, weer heeft afwyzen moeten.

NATIONALE VOLKEREN, hieten in een zekeren zin zulke regimenten, die uit geboren onderdanen van een heer geworven worden, en waar onder geen vremde soldaten gestoken zyn.

NATIONALISMUS OP UNIVERSITEITEN, was voor dezen een verbintenis der Studenten van zekere natien, uit hoofde van dewelke zy te zamen vrolyk waren, hun landsluiden tegen andere natien verdedigden, en tot behoef van den armen een gemeene kas hielden. Maar dewyl zulke te zamenkomsten aanleyding tot veel onordentlykheden gaven, is de Landsmanschap met de Pennalismus of Groentjesschap onder de Studenten door bevel van de hoge Overigheid voor een halve eeuw afgeschaft. Ondertusschen is 'er noch te Leipzig een zekere Landsmanschap onder de Professoren in gebruik, nademaal dezelve in de Saxische, Meisnische, Franckische en Poolsche natie verdeelt worden, na welken rang ook alle halfjaar beurt om beurt de rang van Rector Magnificus omgaat.

NATISO, kleine rivier in Friuli, welke zich door twe monden in de golf van Venetien stort.

NATIVITE, zie *Acaraga*.

NATIVITEIT-STELLERS, zyn die gene, die uit de Situatie der Planeten en Sterren, hoe zy by het geboorte-uur van een Mensch gestaan hebben, een geboorte-plan opmaken, en uit het zelve naderhand van de hertstochten en gemoeds gesteltenis des menschen, gelyk ook van zyn toekomende voorvallen en ziektens profeteeren.

NATOLIEN, klein Azien, is een groot land, 't welk zich van den Eufraat tot aan den Archipel, Mar di Marmora en de zee-engtens van Gallipoli en Constantinopelen uitstrekt. 't Heeft een vruchtbaren grond, en hoort den Turkschen keyzer toe, word hedendaags in 4. delen gescheyden, welke zyn het eigentlyk zo genaamde Natolien, Amasien, Caramanien, en Aladuli.

NATRA, kleine stad in de Zweedsche provintie Angermanland, aan den Bothnischen zee-boezem, leeft van de scheepsvaart.

NATURALIA, zonderlinge eigenschappen, die iemand van de natuur heeft. Daar van zegt men, hy heeft goede Naturalia.

NATURALISEREN, betekent zo veel als een vreemdeling onder de in 't land geborene inwoners aannemen, en hem alle derzelver voordelen en vryheden vergunnen; anders hiet het ook, het recht van Indigenaat verkrygen. In Engeland plagt de koning het recht te hebben om buitenlanders te naturaliseren, 't welk naderhand door een Parlementaire acte in 't jaar 1711. herroepen is.

NATURALISTEN, worden in een zekeren zin die gene genoemt, die het artykel van de Drie-eenheid, van den vryen wil, en van Gods genade loogchenen, en geloven dat zy het eeuwige leven zonder de genade van Jezus Christus kunnen erlangen, als zy maar hun natuurlyk begrip volgen.

NATUREL, betekent iemands aangebore aart, zin, humeur, genegenheid. Wanneer men zegt het is Naturel, zo geeft het een ongedwonge, natuurlyke en niet gemaakte zaak te kennen.

NATUURLYKE KINDEREN, worden genoemt, die buiten de wettige echt uit een bywyf geteelt zyn, en daarom dezelve rechten als de wettige kinderen niet genieten.

NATUURLYK RECHT, zyn die wetten welke God alle menschen in 't hart en 't geweten geschreven heeft, en 't welk darom onveranderlyk is.

NAVAGNE, FORT DE NAVAGNE, is een fort in 't hertogdom Limburg, ter rechte hand van den oever van de Maas, tusschen Maastricht en Luick.

NAVAL, kleine stad in Aragon in Spanje, niet ver van Balbastro.

NAVAN, vlek of kleine stad, benevens een bisdom in East-Meath in Leinster, aan de rivier Boyne in Ierland. Deze plaats heeft zitting en stem in 't Parlement van Ierland.

NAVAREINS, stad benevens een citadel in Bearn, aan de rivier Gane d'Oleron in Vrankryk, aan dees zyde van het Pyreneesche gebergte.

NAVARINO, grote en welbevestigde stad in het landschap Belvedere in Morea aan de golf van Zonchio, benevens een ruime haven, die door twe citadellen beschut word. De rivier Armiro verdeelt de stad in oud- en nieuw-Navarino.

NAVARRE, een groot landschap, van welke 't eene deel aan deeszyde, het andere aan geen zyde van 't Pyreneesche gebergte legt. 't Geen aan de overzyde legt hiet het koningryk Navarre, het andere neder-Navarre. Het koningryk Navarre is een provintie van de Spaansche Monarchy, die ten zuiden aan Arragon, ten westen aan oud-Castilien, ten noorden aan Biscayen, en ten oosten aan het Pyreneesche gebergte grenst. 't Is een bergachtig en slecht bevolkt, maar taamlyk vruchtbaar land, en word in 5. landschappen of Merindadas verdeelt, welke naar de 5. steden des koningryks genoemt worden, naamlyk Pampelona, Estella, Olite, Tudella, en Sanguesca. Dit koningryk word door een onderkoning geregeert. Neder Navarre is een deel van het land les Basques in Gascogne, en hoord de kroon Vrankryk toe.

NAVARREINS, zie *Navareins*.

NAUEN, zie *Nawe*.

NAUENHOFF, marktvlek in Meissen, 2. mylen van Leipzig en van Grimma, den heer van Ponickau toekomende.

NAUENTSORGE, een ambacht niet ver van Mitweida in Meissen, den heer van Arnimb toebehorende.

NAVETTE, is een soort van kleine Indiaansche schepen.

NAUGARTEN, zie *Neugarten*.

NAUGRACUT, koningryk en stad in het ryk van den groten Mogol in Indien, tegen den berg Caucasus en de grenzen van Tartaryen.

NAUHEIM, graaflyk Hanausch amt-steedje, een half uur van Friedberg, daar een goede zoutbron is.

Navigabel, zegt men van een rivier waar op schepen varen kunnen. Navigabel maken, is, wanneer men een rivier op zekere plaatzen, daar zy door de zandbancken of moeraffen ondiep is geworden, door byzondere machinen dieper en tot de scheepsvaart bequaam maakt. Diergelyke arbeyd geschied ook door zekere hier toe aangestelde luiden in de zeehavens, op dat de aldaar inlopende schepen water genoeg hebben mogen, en niet op het vaste land zitten blyven.

Navigatie, hiet de kunst en wetenschap der zeevaart.

Naviglio, Navilio, hiet wel in 't gemeen maar een schip of vaartuig, maar in een byzonderen zin, voornaamlyk in Milaan, betekent het een waterleyding of vaart, waar op men zich van vaartuigen bedient, en het water van de eene rivier in de andere leyd, om den korsten weg te winnen. Diergelyk een naviglio gaat achter Milaan by Romagno aan de Sessia by Cerano in den Tesino, en hiet il canale di Sforzesca. Een ander by het casteel Oleggio uit den Tesino naar Abiagrasso, en van daar verder af naar Pavia, van Abiagrasso naar Milaan, welke vaart men il grande naviglio noemt. Wederom een andere by Trezzo uit de Adda naar Milaan, dien men naviglio de Mortesana noemt. Ook by Cassano uit de Adda in de rivier Serio beneden Crema, en dit is het diepste canaal dat de Keyzerlyken in 't jaar 1705. moesten passeren, toen zy met de Franschen by Agnadello in een slag waren geweest. Een andere in 't Bresciaansche gebied by Gavardo uit Chiesa tot naar Gambara valt niet ver van Ustiano in de Oglio. In 's gelyk il naviglio dell' Oglio of het canaal Palavicino, dat boven by Pamenengo uit de Oglio af tot naar Cremona weer in de Oglio geleyd is, en noch enige andere achter zich heeft.

Navires Sociers, zie *Brulots*.

Naumburg, Luitersch bisdom of stift in Thuringen en Meissen, langs de rivieren Saale en Elster, wiens gepostuleerde administrator hertog Mauritius Wilhelmus van Saxen-Zeits, in 't jaar 1718. gestorven, geweest is. Maar dewyl hy 1717. tot den Roomschen Godsdienst overging, wierd door het domkapittel die waardigheid vacant verklaart, en door den keurvorst van Saxen als erf-schuts-heer een tusschen-regering te Zeits aaangestelt, tot eindelyk het domkapittel dit stift op een voor dezen gesloten verdrag, en opgestelde reversalien in 't jaar 1726. aan den koning van Polen (te gelyk keurvorst van Saxen) als stifts-heer overgelaten en opgedragen heeft, ook de erf-huldiging van de ridderschap en de steden aan den zelven heeft laten afleggen. De hoofdstad Naumburg legt in Thuringen aan de Saale, 6. mylen van Leipzig, en heeft een vorstlyk slot benevens een domkapittel, als ook een gepriviligeerde jaarmarkt, op den dag van Pieter en Paulus, die een week duurt. In 't jaar 1714. op Pieter en Paulus dag met den aanvang van de jaarmarkt geschiedde door onvoorzichtige aansteking van 't buskruid een groot ongeluk, waar door meer als 40. personen verplettert en beschadigt wierden, ook de gantsche vryheid en de meeste voorsteden te zamen over de 600. huizen door 't vuur verteerden. Twee jaar daar na ontstond 'er weder brand in deze plaats.

Naumburg, zo worden 2. kleine steden in Silesien genoemt, een in 't vorstendom Jauer aan de rivier Queis, de andere in 't vorstendom Sagan ter rechte hand van de Bober, 2. mylen van Sorau. De laatst genoemde hoort benevens een heerlykheid van dezen naam den graaf van Promnits-Sorau toe.

Naunkaton, stad met een aarden wal en balken omringt in groot Tartaryen in Azien, aan de rivier Narunda. De inwoners bidden den duivel aan, hebben goeden akkerbouw, en voortreflyke veefokkery van kamelen, paarden enz.

Navona, zie *Piazza Navona*.

Naupactus, stad in Griekenland in den Corinthischen zee-boezem, de Turken toebehorende, die daar een bassa houden.

Nawe, kleine welgeboude stad in de Middelmarck Brandenburg, niet ver van Spandau, en 4. mylen van oud Brandenburg, in een vruchtbare landstreek. Niet ver daar van legt de zogenaamde Koningshorst, die door koning Frederik Wilhem met trekking der grachten tot een schoon vruchtbaar land gemaakt is.

Naxhow, Naxchau, Naakew, kleine en ope stad, en de hoofdstad van het eyland Laland, benevens een goede haven, de kroon van Denemarken toekomende.

Naxos, zie *Nachsia*.

Nay, goede koopstad in het Fransche landschap Bearn.

Nay, kleine rivier in de Fransche provintie Saintonge, die zich tegen over Cognac met de Charante verenigt.

Na-yling, is wanneer dieven, struikrovers, heidenen, moordenaars, brandstichters, en diergelyk soort door openbaar klokken geluy vervolgt worden; wanneer ieder buur verplicht is die najaging van 't eene amt en gericht in 't andere mee te helpen verrichten.

Nazar, Nezer, dat is, de ziender, heeft het opzicht over alle koninglyke goederen, huisraad, klederen, en wat des meer is, in Perzien.

Nazarenen, zo worden de Christenen uit spot van de Turken genoemt, wyl Christus te Nazareth opgevoed is.

Nazarenen, zyn zekere Joden die een gelofte doen van geen wyn te drinken, de hairen niet te laten scheren of af te snyden, noch geen doden aan te raken, uitgenomen vader of moeder. Onder de Christenen had men ook ketters van dezen naam, die hier na Ebion en Cerinthus nagevolgt zyn.

Nazareth, was in oude tyden een stad in Palestina in de stam Zabulon, daar Christus met zyn ouders gewoont heeft. Tegenwoordig staat 'er een slecht dorp, daar Arabiers wonen, ook is 'er een kapel die de Franciscanen in 't bezit hebben: daar en boven is deze plaats tot een aartsbisdom verheven, waar van noch hedendaags de titel aan een voornaam geestlyk persoon in de Roomsche kerk gegeven word.

Nazianzum, ſtad in Natolien in Azien, niet ver van Tocat, is de geboorte ſtad van den beroemden Gregorius Nazianzenus geweeſt.

Neagh, groot meir in de provintie Ulſter in Ierland.

Neapoli, il golfo di Neapoli, is een zeeboezem der Tyrrheenſche zee in Italien, die zich van Terra di Lavoro tot aan de ſtad Napels uitſtrekt.

Neath, ſtad in de provintie Glamorgan in Engeland.

Nebel, rivier in 't Mecklenburgſche by Guſtrau, die by Schwaen in de Warno valt.

Nebelgow, is een ſtuk lands aan den Rhyn, in Rhynthal, aan de Zwitzerſche grenzen, waar in Feldkirch aan de Ill legt.

Nebel-loch, (Nebel hol), is een wonderbaar berg- of rots-hol by het oude ſlot Lichtenſtein in het Würtembergſche, waar uit gemeenlyk een damp opſtygt, wanneer 'er regen of onweer volgen zal.

Nebio, ſtad op het eyland Corſica in Italien.

Nebra, kleine ſtad en ſlot aan de Unſtrut in Thuringen, hoort den hertog van Saxen-Weiſſenfels toe.

Nebrissa, ſtad in 't Spaanſche koningryk Andalouſien, tuſſchen den mond van de Guadalquivir en de ſtad Seville.

Necaus, grote en gefortificeerde ſtad in 't Africaans Barbaryen, in 't koningryk Tremeſen, die ryke inwoners, welgeboude huizen en ſchone tuinen heeft. Daar is een voornaam collegie, waar in de jeugt in den Mahometaanſchen godsdienſt en andere wetenſchappen onderwezen word.

Necessiteit, noodzaaklykheid. In caſu neceſſitatis betekent wanneer men het niet veranderen kan, by een onvermydelyk toeval. Daar van daan neceſſiteren, dwingen, noodzaken.

Nechanice, ſtad in de Egriſche-kreits in Bohemen.

Necker-Gemund, kleine ſtad aan de Necker in de neder-Palts, een myl van Heydelberg. Daar zyn veel koper-hamers.

Necker, Neccar, rivier in Duitſland, die boven het dorp Schwenningen in 't Zwarte woud niet boven de 5000. ſchreden van Doneſchingen ontſpringt, het hertogdom Würtemberg doorſtroomt, en zich by Manheim in den Rhyn ſtort. De tegenwoordige hertog van Würtemberg heeft den Necker tot Berg toe, 't welk een dorp is, tegen over Stutgard gelegen, met grote koſten vaarbaar gemaakt, en van daar op Stutgard zal een kleine beek geleyd worden, om ſchepen door ſluizen daar heen te voeren.

Neckers-Els, Paltſiſch vlek aan de Neckar, daar men zich over deze rivier laat zetten, 3. mylen beneden Heilbrun.

Necker-Steinach, kleine ſtad aan den Necker, niet ver van Heydelberg.

Necker-Sulm, ſtad in Zwaben, daar de Necker en de Sulm te zamen lopen, heeft een Commandery, de Duitſche orde toekomende.

Nectar, is de naam van den drank, dien de Heydenen vercierden dat de Goden in den hemel dronken. Wyl dezelve nu onbegryplyk lekker en zoet wierd gelooft te zyn, noemt men by misbruik alle dranken Nectar, die buiten gemeen goed en lieflyk zyn.

Neder Els, betekent meeſtentyds Hamburg; wanneer men in de gedrukte nieuws papieren geen ſtad noemen wil.

Nederland, een groot landſchap in Europa, dat ten ooſten aan Duitſland, ten zuiden aan Lotteringen en Vrankryk, ten weſten en noorden aan de Duitſche zee grenſt. Deszelfs lengte is omtrent 60, de breedte 40. Duitſche mylen. Het word in 17. Provintien verdeelt, die te zamen 212. ſteden en 6591. dorpen hebben, en deze weer in de Spaanſche (nu Keyzerlyke of Ooſtenrykſche), waar onder het Franſſche deel mee begrepen is, en in de Verenigde Nederlanden. Van de eerſtgenoemde zyn 'er tien, hoewel 'er inderdaad tegenwoordig maar 8 zyn, nademaal Antwerpen en Mechelen heel tot het hertogdom Brabant geſlagen zyn. Zy zyn den Roomſchen Godsdienſt toegedaan, en de volgende, Artois, Vlaanderen, Henegouwen, Namen, Luxemburg, Limburg, opper-Gelderland, Brabant, Antwerpen en Mechelen. Zy behoorden voor dezen meeſtendeels de kroon van Spanje toe, evenwel bezitten 'er de Franſſchen en Hollanders ook iets van, en hadden voornaamlyk de eerſtgenoemde na de dood van koning Karel II. alle Spaanſche veſtingen en ſteden in den naam van Filippus V. bezet, dien evenwel door de gelukkige wapens der hoge Bondgenoten daar na een groot deel weer uit de handen gereten wierd. Eindelyk zyn de gezamentlyke Spaanſche Nederlanden, of zo veel voor dezen tot de kroon Spanje behoort had, in 't jaar 1714. in den Raſtädtſchen en Badenſchen vrede den keyzer toegewezen en ingeruimt, waar van de aartshertogin Maria Eliſabeth, zuſter van zyn keyzerlyke Majeſteit, tegenwoordig Gouvernante is, en haar hof te Bruſſel houd. Tot het Franſſche deel behoort tegenwoordig Artois, een ſtuk van Vlaanderen, waar in Ryſſel, Douay, Armentieres en Duinkerken enz. gelegen; een deel van Henegouwen, waar in Valenciennes, Cambray, Bouchain, Conde; een deel van Namen, waar in Charlesmont en Givet; een deel van Luxemburg, waar in Montmedy, Diedenhoven (anders Thionville) Ivoix enz. leggen. In deze Ooſtenrykſche Nederlanden bezitten ook de Hollanders een deel van de provintien Limburg, Gelderland, en Brabant. De Verenigde Nederlanden beſtaan uit de overige 7. provintien, welke zyn Holland, Zeeland, Utrecht, neder-Gelderland (waar mee het graafſchap Zutphen verenigt is) Overyſſel, Groningen en Vriesland. Zy grenzen ten zuiden aan Vlaanderen, Brabant, het Spaanſche Gelderland, en aan het hertogdom Kleef, ten ooſten aan het ſtift Munſter en het graafſchap Embden, ten noorden en weſten aan de Duitſche zee. De hoofd-Godsdienſt in dezelve is de Gereformeerde, en zy maken te zamen een Verenigden Staat uit, daarom hebben zy uit alle 7. Provintien byzondere Gedeputeerden in den Haag, die in drie Collegien beſtaan, naamlyk de Staten Generaal, de Raad van Staten, en de Rekenkamer. Men vind in de Verenigde Nederlanden ſchoon vee, en bloeit aan manufacturen en koophandel.

Neder-

Neder Munster, adelyk vrouwenklooster in 't bisdom Regensburg.

Neder Palts, zie *Palts*.

Neder Rhynsche kreits, zie *Rhyn*.

Neder Rhynstroom, betekent in de nieuwspapieren gemeenlyk de stad Keulen, wanneer 'er geen andere plaats genoemt word.

Neder-Rodenburg, kleine stad benevens een sterk slot in 't vorstendom Verden.

Neder-Saxische kreits, zie *Saxen*.

Neder-Selters, zie *Selters*.

Neder-Trebern, steedje in Thuringen over de Saale, anders tot de Saxen-Zeitsche ersportie behorende.

Neder Weisel, vlek in Wetteravien, niet ver van Butsbach, de graven van Hohen-Solms toekomende.

Neder-Wezel, zie *Wesel*.

Neder-wintzir, marktvlek benevens een Pleeggericht in neder-Beyeren, tot het rentamt Straubingen behorende: daar is een groot oud slot op een berg, Hohenwintzer genaamt.

Needham, stad in het graafschap Suffolck in Engeland, die sterken handel met lakens dryft.

Needham-Point, vesting op het eyland Barbados, 't welk een van de Antillische eylanden in noord-America is.

Needles, the Needles, zyn enkele kleine klippen aan de westzyde van het eyland Wight in de Brittannische zee. Zy maken de Westvaart van het eyland zeer gevaarlyk, wyl veele van dezelve onder water leggen.

Neerwinden, dorp in Brabant in de meyery van Landen, aan de rivier Geete tusschen Tienen en Landen, daar 1693. de Franschen een grote overwinning tegen den koning van Engeland en keurvorst van Beyeren behielden.

Neffmuhl, kleine stad in neder-Ongaryen, 2. mylen ten westen van Comora.

Negapatan, stad aan de kust van Coromandel in Azien, op het Schier-eyland van Indien, aan deeszyde de Ganges. Zy hoort de Hollanders toe, legt aan de rivier Collara, is groot en met schone bastions bevestigt, en heeft voordezen de Portugezen toegekomen.

Negatief, in 't stemmen is wanneer ik het voorstel met neen beantwoord, en myn toestemming daar aan weigere te geven.

Negelstädt, Neilstädt, vlek, amt en commandery in Thuringen aan de Unstrut, niet ver van Langensaltza.

Negeren, loogchenen, afslaan, neen zeggen.

Negligent, nalatig. Daar van komt negligence, onachtzaamheid, zorgloosheid.

Neglin, rivier die door de stad Moscou loopt.

Negoas, eyland der negoas of zwarten, een van de Filippynsche eylanden by Azien.

Negombo, kleine stad benevens een goede haven op het eyland Ceylon, zy hoort de Hollanders toe, die ze 1644. andermaal den Portugeezen afgenomen en noch meer bevestigt hebben.

Negono, Nigono, kasteel in 't hertogdom Modena, tusschen Piolo en de Parmesaansche grenzen.

Negotien, verrichtingen, bezigheden, ook koopmanschap; negotiëren, koophandel dryven.

Negraille, zyn twee kleine eylanden, 4. mylen van 't vaste land Pegu in Azien, daar zich een grote menigte van wilde dieren ophouden, die de zeevarende luiden tot goede ververisching dienen.

Negrepelisse, kleine stad aan de rivier Aveirou in de Fransche provintie Quercy.

Negres, zie *Nigritien* en *Negros*.

Negro, rivier in Principato citra in Napels, die in Basilicata ontspringt, en zich in de golf van Amalfi stort.

Negromantie, is een woord van Griekfche afkomst, en betekent een soort van waarzeggery, wanneer men de zielen der gestorvenen door zekere toverwoorden en plechtigheden weer dwingt in het vorige ligchaam te komen, en allerhande toekomende dingen te voorzeggen, gelyk by de Grieken en Romeynen in gebruik was.

Negroponte, Eubæa, Chalcis, Egritos, het grootste eyland van den Archipel, aan de noordlyke kust van Livadia, van welk landschap het door een zee-engte, by de inwoners Egritos, maar anders in 't gemeen Stretto di Negroponte genaamt, afgescheyden word. Het is 150. mylen lang en 40. breed, is vruchtbaar, voornaamlyk van boomwol, en men vind schoon marmer in den grond. Het word zedert 1469. van de Turken bezeten, en 1688. trachtten de Venetianen te vergeefs dit eyland weer aan zich te brengen. De gouverneur van dit eyland is een Turksche Bassa, welke te gelyk over de provintie Achaja in Griekenland commandeert. De hoofdstad Negroponte legt aan de gemelde zee-engte, daar een brug over geboud is. Zy heeft een aaartsbisschop, is wel gefortificeert, word door 2. sterke citadellen beschut, en is met een goede haven voorzien. De stad word gezegt omtrent 2. mylen in den omtrek te hebben, maar de voorsteden, die meestendeels van Griekfche Christenen bewoont worden, zyn volkryker.

Negros, zyn de Zwarten of Moren in Africa, wier land tusschen Guinéa en de woestyn Zara ingesloten is. Het begrypt over de 14. koningryken, die altyd met elkander oorlog voeren, en daar na de gevangenen aan de Portugezen en andere natien tot slaven verkopen. Die op de zeekusten zyn wat beleefder als die midden in 't land wonen, en hebben ten dele het Christelyk geloof aangenomen.

Neguaglia, rivier in 't hertogdom Milaan, welke uit Lago d'Orta zyn oorsprong neemt, en daar na in de Tosa valt.

Negus, de grote Negus, zo word de keyzer van Abyssinien of het eigentlyk zo genaamde Moren land van de Africaners genaamt.

Nehrung, zie *Courlsch Nehring*.

Neidenburg, stad en slot op een berg in Galinderland, in 't Brandenburgs Pruissen.

Neidenfels, slot in de neder-Palts een myl van Neustäd aan de Hart.

Neidharting, vlek, slot en heerlykheid in opper-Oostenryk.

Neiding, Benediktyner nonnen-klooster beneden Do-

Donau-Eschingen in Zwaben, in het landgraafschap Bar.

Neidstein, slot in de opper-Palts, 2. mylen van Sultsbach.

Neiffen, kleine stad en amt onder de Alb aan de Steinach in 't hertogdom Wurtemberg, 3. myl. van Tubingen, waar by het sterke berg-slot Hohen-Neiffen gelegen is.

Neindorff of Hauss-Neindorff, koninglyk Pruissisch amt en vlek in 't vorstendom Halberstad, is het stamhuis der oude adelyke familie van Neindorff, erfschenkers van gemelde vorstendom.

Neiss, snelle rivier in Lusatien, die by Görlits, Rotenburg en Pribus voorby loopt en onder Guben in de Oder valt.

Neisse, vorstendom, zie *Grotkau.*

Neisse, rivier in Silesien, die in het Boheemsche graafschap Glats by het steedje Mittelwalde ontspringt, en by Brieg in den Oder valt.

Neisse, schone stad en de gewoonlyke residentie des bisschops van Breslau aan de rivier Neisse in 't vorstendom Grotkau of Neisse in Silesien. Jaarlyks in Januari is hier een beroemde wynmarkt.

Neitra, zie *Neutra.*

Neiva, kleine rivier in de Portugeesche provintie Entre Douro y Minho, die zich in de zee giet.

Nellenburg, graafschap in Hegow in Zwaben, tusschen het bisdom Constans, het canton Schafhausen, en het graafschap Furstenberg. Het hoort meest het huis van Oostenryk toe.

Nellin, voordeze een klooster, nu een amt in de middelmarck Brandenburg, 5. mylen van Berlyn.

Nellingen, was voordeze een Proosdy dicht by Eslingen in 't hertogdom Wurtemberg, maar is tegenwoordig een vorstlyke Keldery, zie dit woord onder de K.

Nemi, Numico, kleine rivier in Campagna di Roma in den kerklyken staat, die zich in de Tyrrheensche-zee stort.

Nemlingen, zie *Remlingen.*

Nemorow, stad in de heerlykheid Stargard in het Mecklenburgsche.

Nemours, kleine stad in de Fransche provintie Gatinois aan de rivier Loing, benevens den titel van een hertogdom, 18. mylen van Parys, in een vermaaklyke landstreek. Dicht daar by heeft Lodewyk XIV. de beyde rivieren de Loire en Loing door een kostbare gracht in elkander laten leyden. Hier van voerde een linie uit het huis van Savoyen den naam, waar van de manlyke stam in 't jaar 1659. met hertog Henrik is uitgestorven, en de laatste van dit geslacht, de hertoginne weduwe van Savoyen, Maria Johanna Baptista, een gebore hertogin van Nemours is te Turin ook in het jaar 1724. overleden. Dit hertogdom is hier op den hertog van Orleans als een appanage van den koning gegeven.

Nentslingen, marktvlek in 't markgraafschap Anspach, den markgraaf van Anspach en de heren Schencken van Geyern in 't gemeen toekomende.

Neoma, word van de Chinezen onder hun vreemde afgoden voor de voornaamste Godin gehouden, onder dat voorgeven, dat zy een voornaam prinsessenkind geweest is, en haar leven op een klein eyland met streng vasten doorgebracht, maar inzonderheid de Chinezen eens te water heerlyk tegen hun vyanden geholpen heeft: om welke oorzaak zy ook noch haar beeltenis achter op hun schepen gewoon zyn te zetten.

Neophyti, hieten die gene die eerst van het Joden of Heydendom tot het Christen geloof overgekomen zyn, of ook eerst onlangs van de Christenen in een orde aangenomen zyn.

Nepi, kleine stad in den kerkelyken Staat in patrimonio Petri, aan de rivier Triglia of Tercia.

Nepomuck, kleine stad in de Pilsnerkreits in Bohemen, naar den kant van Beyeren, 10. mylen van Praag. Dicht daar by legt de Groene berg, waar op een slot van dezen naam staat, dat in 't Boheems Zelenahora hiet. Uit deze stad was de beroemde Boheemsche martelaar Johannes Nepomucenus afkomstig, die, wyl hy koning Wencestaus niet openbaren wilde wat deszelfs vrouw voor zonden gebicht had, in 't jaar 1383. te Praag in de Mulda geworpen en verdronken wierd. Hy is van paus Clemens XI. in 't jaar 1721. gecanoniseert, en word door de Bohemers als hun patroon aangeroepen.

Neppe, een rivier in Denemarken by de stad Ripen in noord-Jutland.

Nera, rivier in 't pauslyk gebied, die in de Mark van Ancona ontspringt, en zich tegen over Orta in den Tiber stort.

Nerac, hoofdstad des hertogdoms Albret in Gascogne, aan de rivier Baise, die dezelve doorsnyd.

Nercha, marktvlek in Meissen, een halve myl van Grimma, een heer van Dieskau toekomende, en door het bier, dat men Pompernickel noemt, bekent.

Neresheim, steedje en Benediktyner abdy in 't vorstendom Oettingen in Zwaben, 2. mylen van Nördlingen.

Nericia, kleine provintie in Zweden tusschen Wermeland, Westermanland, Sudermanland en Gothland. Men vind 'er veel zilver- maar inzonderheid veel yzer- en zwavel- mynen. De inwoners zyn meest alle yzersmeden, en maken zo veel yzerwerk, dat zy alle andere provintien in Zweden daar mee voorzien kunnen.

Nerien, steedje in Courland in de provintie Semigallien, niet ver van den oorsprong des riviers Susa.

Nering, vlek in voor-Pommeren aan de Meklenburgsche grenzen, 5. mylen van Gripswalde.

Nermoustier, Noirmoustier, klein Fransch eyland in de Gasconsche-zee, dat tot Poitou behoort.

Neros, Monte de Neros, zie *Aman.*

Nersen, heerlykheid en stam-slot der graven van Virmont, aan de rivier Niersse, in 't aartsbisdom Trier.

Nersten, stad in Semigallien in Courland.

Nerve, kleine stad, 6. mylen van Genua, waar onder zy ook behoort.

Nerviano, kleine stad aan de rivier Olava, niet ver van de stad Milaan, den graaf Fossati toekomende.

Nervio, rivier in Bifcayen, die by de ftad Bilbao heen loopt, en 2. mylen daar van daan in de zee valt.

Nerwinden, zie *Neerwinden.*

Nerzinskoi, of Nieucheu, hooftftad van de Moskovifche provintie Dauria, aan de rivier Nerza: zy is reedlyk fterk, en al haar inwoners zyn zoldaten, die ook handel op China dryven. Hier woont de Mofcovifche gouverneur over Dauria.

Neseback, kleine rivier in achter-Pommeren, by Coflin, valt in de Jamundfche-zee.

Nesita, Nesis, klein eyland by Italien, aan de kuft van de golf van Napels.

Nesle, kleine ftad in het gebied van Santerre in Picardyen, benevens den titel van een marquifaat, aan de kleine rivier Ignon, die zich in de Somme ontlaft.

Nesse, rivier in Thuringen, die in 't Erfurtfche gebied ontfpringt, en zich in 't Eifenachfche in de Werra ftort.

Nesse, een meir in het Schotfche graaffchap Murray, wiens water, zo men zegt, nooit bevrieft.

Nesselroth, graaflyk ftamhuis by het fteedje Sollingen in het hertogdom Bergen. De graven van Neffelroth verdelen zich in 3 linien, in die van Stein, Ehreshofen, en in die van Rhade en Grimbergen.

Nessen, Neschen, ftad in de Ukraine, de Cozakken toebehorende, benevens een flot dat de Mofcoviters toekomt, die 'er een waywode op houden, 24. mylen ten noord-ooften van Kiow.

Nested, Nestved, een Deenfch fteedje op het eyland Zeeland, legt aan de ooft-Zee en heeft een goede haven.

Nestedt, zie *Niefladt.*

Nestorianen, waren ketters in de 5de eeuw, wier hooft Neftorius was: zy leerden onder anderen, dat de H. Geeft alleen van den vader uitgaat, en de zoon twe perfonen heeft, en één Wil, dien zy na hun wyze uitleggen. Hedendaags zyn de meefte Chriftenen in Mefopotamien, Chaldeen, Tartaryen, China en Ooft-Indien deze fekte toegedaan, en voeren ook den naam van Chaldeen. Zy hebben hun Patriarchen, waar onder die van Meful de voornaamfte is.

Neswitz, ftad in het waywoodfchap Novogrodec in wit Rufland in Littauen.

Nethe, twe rivieren in Brabant, de kleine en de grote Nethe genaamt. Zy verenigen zich te Lier, en nemen eindelyk den naam Ruppel aan, wanneer zy zich haaft in de Schelde willen ontlaften.

Netho, Neeto, rivier in 't Napelfche gebied, aan de grenzen der provintien Calabria citra en Oltra.

Netolicz, ftad en flot in de Prachenfer-kreits in Bohemen.

Netphe uber der Kirchen, en Netphe unter der Kirchen, zyn twee amten in 't vorftendom Naffau aan de rivier Siege

Netschkau, kleine ftad in Voegtland, niet ver van Plauen.

Nette, Netha, kleine rivier in 't ftift Paderborn in Weftphalen, die zich in de Abdy Corvey niet ver van Höxter in de Wezer ftort.

Netto, klaar, bedongen, het overfchot, waar van niets meer afgaat, en waar van alle onkoften reeds afgerekent zyn.

Nettuno, vlek benevens een haven aan de kuft van Campagna di Roma, by Anzo in 't Pauflyk gebied.

Netze, Netec, Notez, Nuthe, rivier, welke uit het meir by Croeswyk in groot Polen zyn oorfprong heeft, en zich in de nieuwe-Marck boven Landsberg met de Warte verenigt.

Netze, kleine rivier in 't hertogdom Luneburg, ontfpringt in 't Kerfpel Dalenberg, loopt door het Scharenbekfche, en valt by Tönhaufen in de Ilmenau.

Nevada, Sierra Nevada, gebergte in Granada, en een deel van het gebergte Orospeda in Spanjen.

Neubania, zie *Neuftadt in Opper-Ongaryen.*

Neuburg, hertogdom in de Beyerfche-kreits, 't welk in twe delen beftaat, maar die niet aan malkander hangen. Het weftlyke deel legt tuffchen Zwaben en Franckenland, het ooftlyke tuffchen Beyeren en de opper-Palts. Het hoort den keurvorft van de Palts toe, en een Paltfifche linie voert daar van den naam, die 1685. na 't uitfterven der middelfte Paltsgraaflyke linie tot de keurvorftlyke waardigheid geraakt is.

Neuburg, middelmatige en welgeboude ftad in het hertogdom van dezen naam aan den Donau, tuffchen Ingolftad en Donauwert, 3. mylen boven Ingolftad. Zy is gefortificeert en heeft een fchoon flot. Ten ooften legt een hoge fchans, en andere middelmatige veftingwerken, ook is de brug over den Donau met een fchans voorzien. In 't jaar 1703. nam de keurvorft van Beyeren deze plaats in, maar na de zege aan den Schellenberg 1704. quam zy weer aan haar rechten heer.

Neuburg aan de Inn, ftad in opper-Ooftenryk aan de rivier Inn, heeft een flot en den titel van een graaffchap, 1. myl boven Paffau.

Neuburg vorm Wald, (aan het bofch) kleine ftad en flot aan de Zwarte beek in de opper-Palts in 't rent-amt-Amberg, tegen het Bohemer woud gelegen.

Neuburg, ftad in de neder-Elfas, anderhalf myl van Hagenau.

Neuburg, ftad in Pomerellen in 't Poolfch-Pruiffen, aan de Weixel, tuffchen Thoorn en Dantzig.

Neuburg, ftad in Brisgau, het huis van Ooftenryk toekomende, die evenwel de Franffchen in den vorigen oorlog genomen en gants verwoeft hebben.

Neuburg, Klooster-Neuburg, ftad in Ooftenryk, niet ver van Calenberg, 2. mylen boven Wenen aan den Donau, daar het keyzerlyke hof dikwils is, en op Leopoldsdag den Godsdienft verricht. Tegen over op de andere zyde van den Donau is ook een ftad Neuburg, die wegen haar vruchtbaren grond Koorn-Neuburg genaamt word.

Neuburg, gefortificeerde ſtad op het eyland Fuhnen, aan de grote Belt gelegen.

Neuburg, Ciſtercienſer-klooſter in Stiermarken.

Neuburger-zee, legt in het graafſchap Neuchastel in Zwitzerland.

Neuchastel, kleine ſtad aan de rivier Aiſne op het eyland van Vrankryk.

Neuchastel, kleine ſtad in Normandyen aan de rivier Arc in 't gebied Caux, aan een rivier die in de Bethune loopt.

Neuchastel, kleine ſtad in 't hertogdom Luxemburg.

Neuchastel, Neufchastel, vorſtendom Neuenburg, 't welk benevens het graafſchap Valangin een kleine ſouvereine provintie is, die ten weſten aan Franſche Comté, ten noorden aan het landſchap Biel, ten zuiden en ooſten aan Zwitzerland grenſt. Dit land ſtaat met de Zwitzerſche cantons Bern, Lucern, Freyburg en Solothurn in verbond, en begrypt 17. Kaſtelanyen, welke alle, uitgenomen de kaſtelany Landcroon, den hervormden Godsdienſt zyn toegedaan. Het hoogſte gerechtshof dezes vorſtendoms beſtaat uit 12. rechters, welke uit de 3. landsſtanden verkoren worden. De landsheer moet de wetten bezweren onverbreeklyk te zullen houden, en dan word hy van de drie landsſtanden ingehuldigt. Voor dezen hoorde het 't geſlacht Longueville uit Vrankryk toe, maar toen de laatſte erfgenaam van dit huis 1694. ſtierf, ontſtond 'er een groot geſchil tuſſchen de hertogin van Nemours en den prins van Conti, waar in de eerſte de overhand behielt, en haar leven lang in 't bezit van dit vorſtendom bleef. Na haar dood is eindelyk uit de menigvuldige pretendenten de koning van Pruiſſen in 't jaar 1707. voor een ſouverein prins van Neufchaſtel en Valangin, niet tegenſtaande de vele dreigementen, die de Franſche gezant Marquis de Puiſieux zich daar tegen liet ontvallen, van de drie ſtanden des vorſtendoms gedeclareert. De hoofdſtad Neufchaſtel legt aan een meir van den zelven naam, en heeft een ſlot op een rots, waar op de gouverneur zyn verblyf houd. Zy heeft haar eige rechten, en ſtaat voornaamlyk met het canton Bern in verbond, warom ook haar inwoners het burgerrecht in de ſtad Bern genieten. Uit dit meir kan men in de meiren van Geneve en Biele, en vervolgens in de Aar en den Rhyn komen, 't welk de inwoners zeer aan de hand legt tot den koophandel. In 't jaar 1714. ontſtond 'er brand.

Neuchastel, amt in 't hertogdom Tweebruggen.

Neu-Closter, amt by Wismar in het Mecklenburgſche, den koning van Zweden toekomende.

Neudeck, ſlot en heerlykheid in neder-Crain, een myl van Laybach.

Neudeck, bergſteedje aan de Voigtlantſche grenzen, in de Elleboger kreits in Bohemen, de graven van Noſtits toekomende, daar men tinmynen vind.

Neudeck, een biſſchoplyk Bambergſch ſlot en amt in Franckenland.

Neudenburg, zie *Neidenburg*.

Neudorf, is een ſterke ſchans in neder-Ongaryen by Gran, welke de rebellen in den vorigen oorlog aangelegt hebben, en de keyzerlyke generaal Stahrenberg daar na ſtormenderhand verovert heeft.

Neudorf, zie *Iglo*.

Neue Krug (Nieuwe kroeg) pas en tol een myl van Bronswyk, op den weg naar Zelle.

Neven, onze lieve Neven, zo noemt de keyzer de geeſtlyke keurvorſten.

Neuenaar, een ſlot aan de Aar, benevens den titel van een graafſchap in 't aarts-ſtift Keulen.

Neuenburg, kleine ſtad, amt en ſlot aan de rivier Ens in 't hertogdom Wurtemberg, 6. mylen van Stutgard. Zy heeft de vryheid dat iemand die een manſlag begaan heeft zich aldaar 6. weken en 3. dagen veilig mag ophouden

Neuen Dam, zie *Dam in der Marck*.

Neuendorf, amt en juffren-klooſter in de oude marck-Brandenburg, dicht by Gardeleben, waar in noch 7. adelyke juffers wonen.

Neuenhaus, zie *Neuhaus*.

Neuenhof, Neuhof, ſchoon reſidentie-ſlot des abts van Fulda, die zich hier by na meer ophoud als te Fulda.

Neuenkalden, kleine ſtad in 't hertogdom Mecklenburg, 5. mylen van Guſtrow.

Neuenkirch, een amt en marktvlek in Franckenland, in 't bisdom Bamberg.

Neuenstein, adelyk ſlot en amt in neder-Heſſen, niet ver van Schwartzenborn.

Neuenstein, amt en klooſter in 't bisdom Wurtsburg in Franckenland.

Neuenstein, kleine graaflyke reſidentie-ſtad en ſlot in Franckenland, den graaf van Hohenlohe toebehorende.

Neuen-Wied, zie *Neu-Wied*.

Neuer-Graben of Nieuwe Vaart, zie *Muhlroſe*.

Neufchastel, zie *Neuchaſtel*.

Neuf-Havre, hoofdſtad van een gebied in nieuw-Engeland, aan de rivier Rochelle, in noord-America, heeft een Parlement, en dryft goeden handel met laken, linnen, planken en hout tot den ſcheepsbouw.

Neufmarche, ſtad in Normandyen, aan de rivier Epte in 't gebied van Rouen.

Neufville, reſidentie eener graaflyke linie van Salm, die daar den naam naar voert, legt in Westerryk.

Nevers, hoofdſtad van het landſchap Nivernois aan de Loire in Vrankryk. Zy is taamlyk groot, en heeft een ſchone ſtenebrug, een citadel, een bailluagie en een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Sens ſtaande. Men maakt hier cierlyke glazen en aardewerk. Voordezen heeft zy eige en beroemde graven gehad, en is 1583. tot een hertogdom en pairſchap verheven, gelyk zich ook een linie van het hertoglyke huis Mantua hier van daan hertogen van Nevers heeft laten noemen.

Neugard, zie *Novogorod Welicki*.

Neugarden, kleine ſtad, ſlot, en amt in achter Pommeren, tot het ſtift of vorſtendom Ca-

min behorende, 4. mylen ten noorden van Stargard.

NEUGEBAU, NEUGEBÆUDE, (Nieuw gebouw) is een zeer ruim gebouw, een uur van Wenen, 't welk keyzer Ferdinandus I. op de plaats, daar 1529. by de Weenſche belegering des groten Sultans tent had geſtaan, naar 't fatſoen van die tent koſtlyk heeft laten bouwen. By de laatſte belegering 1683. is het gants verwoeſt, en tegenwoordig worden 'er de buitenlantſche wilde dieren in bewaart.

NEUGEDING, zie *Finie.*

NEUHÆUSEL, VIVAR, kleine maar zeer ſterke ſtad in een moeraſſigen grond, 2. mylen van Comorra, en 11. van Presburg, aan de rivier Neutra in opper-Ongaryen, in het graafſchap Neutra, die anno 1663. onder het Turkſche juk quam, en 1685. weer daar van bevryd wierd: maar 1704. vermeeſterde de prins Ragoczy, als het hooft der Ongariſche misnoegden, deze plaats, en de keyzerlyken hebben ze twe maal, naamlyk 1708. en 1709. vergeefs belegert, tot dat zy eindelyk deze veſting na een herhaalde harde belegering den 23. ſept. 1710. met akkoort verovert hebben, doch alzo, dat op voordezen verkregen keyzerlyk pardon de bezetting zich tot krygsgevangen moeſt overgeven. Deze veſting was een reguliere zeshoek, over al met moeras en een diepe gracht omringt, zo dat zy voor een ſleutel van opper-Ongaryen paſſeert, en de Ooſtenrykſche grenzen voor den vyandlyken overval dekt, maar de keyzer heeft 1725. de veſtingwerken, om de grote onkoſten te ſparen, laten ſlechten.

NEUHAUS, ſlot en veſting in de Lyflandſche provintie Eſthen, aan de rivier Wop, waar in zich de Scherm en Zarau ontlaſten.

NEUHAUS, ſlot en heerlykheid in neder-Crain, 11. mylen van Laybach.

NEUHAUS, ſlot en heerlykheid in opper-Crain, by Neumärcktel.

NEUHAUS, ſlot en koninglyk amt in Brandenburgs Pruiſſen in Samland.

NEUHAUS, ſlot en heerlykheid in Tyrol, den graaf van Wolckenſtein toekomende.

NEUHAUS, berg-ſlot van den Duitſchmeeſter in Franckenland.

NEUHAUS, ſlot, vlek en amt in 't Saxen Lauenburgſche aan de Elf, 3. mylen van Lauenburg, den keurvorſt van Hannover toekomende.

NEUHAUS, HRADEE, ſchone en welgebouwde Heren-ſtad en ſlot benevens een Jezuiten collegie, Gymnaſium en queekſchool in de Bechiner-kreits in Bohemen, 14. mylen van Praag, den graaf Czernin toekomende; hier zyn veel lakemakers.

NEUHAUS, ſtad en ambachtsheerlykheid in 't vorſtendom Coburg.

NEUHAUS, voortreflyk en ſterk ſlot in 't bisdom Paderborn in Weſtphalen, daar de rivieren Pader, Lippe en Alme te zamen lopen, en daar zich de biſſchop van Paderborn gemeenlyk gewoon is op te houden, wyl tuſſchen den zelven en de ſtad Paderborn altyd grote onenigheden geweeſt zyn.

NEUHAUS, amt op den Harts in 't Bronswykſche gebied.

NEUHAUS EN VELDENHEIM, biſſchoplyk Bambergs-amt in Franckenland in 't Culmbachſche aan de Pegnits gelegen.

NEUHOF, markt vlek, voogdy en pas in 't markgraafſchap Anſpach.

NEUHOF, NOWIDWORY, wonderlyk ſchoon ſlot in de Czaſlauer kreits in Bohemen.

NEUHUS, kleine ſtad in Courland, 6. mylen ten zuiden van Goldingen.

NEUJANSKOI, groot ſlot in Siberien aan de rivier Nelia boven de ſtad Tumeen. Deze landſtreek is zeer vruchtbaar, en over al van Ruſſen bewoont.

NEVIN, ſtad in Caernarvan in Engeland.

NEUKHOSTEL, ſlot en heerlykheid in Crain aan de Carſt, 2. mylen van Trieſt.

NEUKIRCH, ſtad en heerlykheid in Klettgow, het canton Schaffhauſen toekomende, niet ver van den Rhynval.

NEUKIRCH, kleine ſtad in Franckenland in het markgraafſchap Culmbach.

NEUKIRCH, ſtad en amt in het graafſchap Ziegenhayn, aan de rivier Grenſt in Heſſen.

NEUKIRCHEN, kleine ſtad in Voigtland aan de Boheemſche grenzen, 3. mylen van Eger, ſtaat onder keur-Saxiſche hoogheid.

NEUKIRCHEN, open vlek in het vorſtendom Troppau in Opper-Sileſien.

NEUKIRCHEN, welgebouwd vlek in Ooſtenryk, 2. m. van Neuſtad en 10. van Wenen, naar den kant van Stiermarken.

NEUKIRCHEN, markt vlek benevens een Pleeggericht in Neder-Beyeren, onder 't rentamt Straubingen.

NEUKÖNIGPOL, ſtad in de Ukraine.

NEUMAGEN, ſlot en vlek aan de Moezel, 3. myl. van Trier.

NEUMARCK, kleine ſtad in achter-Pommeren, tuſſchen Stetyn en Pyrits, onder het amt Colbats behorende.

NEUMARCK, welgeboud ſteedje in Tyrol in Adigeland, 4. mylen van Trent.

NEUMARCK, kleine ſtad in 't vorſtendom Breſlau, 4. mylen van Breſlau in Sileſien.

NEUMARCK, een ſchoon ſteedje, benevens een ſlot in Opper-Stiermarken.

NEUMARCK, VASSERHELI, kleine en ope ſtad aan de Maroſch in Zevenbergen, daar de ſtanden des ryks in 't gemeen vergaderen. Zy word van Gereformeerde Ongaren bewoont, die 'er een ſchoon Gymnaſium hebben, hoewel ook de Roomſch Katholyken hier hun Godsdienſt durven houden.

NEUMARCK, een markt-vlek tuſſchen Erffurt en Raſſenburg in Thuringen, onder het vorſtendom Weymar behorende.

NEUMARCK, vlek in Voogtland, niet ver van Reichenbach.

NEUMARCKT, ſtad benevens een pleeggericht in neder-Beyeren, in 't rent-amt Lands-hut, 3. mylen van Oettingen.

NEUMARCKT, kleine ſtad en ſlot in de opper-Palts, aan het rent-amt Amberg behorende, legt omtrent 2. mylen van Altorff, en heeft een Pleeggericht.

Neumarckt, kleine ſtad in Poolſch-Pruiſſen, aan de rivier Dribents.

Neumarckt, ſtad met een ſchone Ovale kerk in de Pilsner kreits in Bohemen.

Neumærcktel, neeringryk ſteedje en heerlykheid in Opper-Crain, 2. mylen van Crainburg.

Neumunster, groot vlek in Holſtein, het hertoglyke huis van Holſtein behorende, waar in meeſt enkele voerlui wonen. Daar dicht by legt Warmsdorf, waar by in 't jaar 1712. een gezondheids bron ontſprongen is, die aanſtonds in 't zelve jaar zo men zegt 224. perſonen gezond gemaakt heeft.

Neunforen, voogdy in Turgow in Zwitzerland, het canton Zurich toebehorende.

Neunkirch, Bambergs markt vlek in Franckenland.

Neupeuren, ſlot en markt-vlek aan de rivier Inn in opper-Beyeren aan het rent-amt Munchen.

Neurenberg, aanzienlyke en beroemde vrye Ryksſtad in Franckenland in Nordgau, die beveſtigt, groot en welgeboud is, ook ſterken handel dryft, en van veel kunſtige handwerkslieden, wier arbeyd men wyd en zyd verzend, bewoont word. Op een berg in de ſtad legt het ſlot de Keyzerlyke Burg genaamt. De Pegnits loopt door de ſtad, en deeltze in 2. delen, die door 11. ſtene, en 7. houte bruggen weer aan een gehecht worden. Zy legt 9. mylen van Bamberg, 15. van Würtsburg, 8. van Amberg in de opper-Palts, 12. van Donawert, en 28. mylen van Frankfort aan den Main. De Raad beſtaat uit 42. perſonen, waar onder 34. plaatzen met adelyken of luiden van zeer oude familie, de overige acht met zekere eerlyke handwerkslieden bezet worden, en is alzo de regerings vorm een gematigde Ariſtocraty. Deze Raad en de Burgery zyn Luiterſch, evenwel hebben de Katholyken ook een kerk in het zo genaamde Duitſche-huis. In 't jaar 1424. heeft keyzer Sigismundus deze ſtad de Rykscieraden, naamlyk de keyzerlyke kroon, ſcepter, ryks-appel en den rok enz. die by keyzerlyke kroningen gewoon zyn gebruikt te worden, benevens veel andere heiligdommen in eeuwige bewaring gegeven. Het Neurenberger gebied, dat tuſſchen de opper-Palts en de markgraafſchappen Culmbach en Anſpach legt, en waar over een land-pleger-amt geſtelt is, is wyd uitgeſtrekt, en de Republiek moet by na even zo veel aan Romermaanden geven als een keurvorſt, of als de aartsbiſſchop van Saltsburg. De ſtads regering is zeer verſtandig, en byna gelyk de Republiek Venetien op een gematigde Ariſtocratie (Regering der beſten) geſteld. De 34. adelyke Raadsperſonen worden in verſcheyde collegien verdeelt, als in 26. burgemeeſters, en 8. oude genannte; uit de eerſte worden weer 13. de oude, en 13. de jonge burgemeeſters of ſchepens genoemt. Onder dezelve is geen onderſcheyd, behalven dat uit de 13. ouden 7. als een uitſchot die herren ältere of ſiebenherren genoemt worden. Dit zeven-manſchap heeft boven den verderen Raad verſcheyde voorrechten, en moet billyk voor den grondſlag van de gantſche Republiek gehouden worden. Het beſtaat uit de 3. overſte ſtads-hoofdluiden, waar van 'er 2. te gelyk loſunger of loſungs herren (loots-heren) genoemt worden, en die benevens den derden een byzonder collegie der 3. heren overſte hooftluiden uitmaken, welken de bewaring der ryksklcinodien, heiligdommen, ſtads-banier, geheime zegel, ſleutel van de ſtads poorten, en veel andere zaken aanvertroud zyn. By deze 3. overſte hooftluiden komen noch vier andere perſonen des Raads, die dit collegie voltallig maken, en de gewichtigſte en geheimſte zaken verhandelen, ook in zware gevallen een uit de oudſte burgemeeſters daar toe nemen, waarom het zelve naderhand de Raad van achten genoemt word. Zo wel het oude als nieuwe burgemeeſter amt verwiſſelt alle 18. dagen (alle 14. dagen geloof ik heeft de ſchryver willen zeggen) en kunnen alzo alle 26. burgemeeſters in een jaar aan de regering komen, uit dewelke verder de meeſte amten vervult worden, als de krygsraad, het landpleger-amt, de voogdyſchappen, ſcholarchen-kerken, opper- aelmoeſen- en pleeg- amt, het beſtier over de univerſiteit Altorf, het handwerks- rüg en cynsmeeſters amt, gelyk ook het opzicht over den proviant, tol, waag, bank', lombard, tuighuis, en diergelyke meer. De acht heren oude genannte hebben daar en tegen de zorg over het bouw-amt, omgeld, de aanneming der burgers en ſchutters, ſchot- en lot, molenamten en vele andere. De volle Raad beſtaat gemeenlyk uit 200. en meer perſonen, die genannte geheten, en uit de oude familien, kooplui-den en handwerksluiden genomen worden. Deze komt op Paaſchmaandag by een, continueert de raadsheren in de regering, verkieſt nieuwe in plaats van de overledene, en heeft voor 't overige maar burgerlyke zaken, als contracten, teſtamenten, vrywillige giften, en diergelyke zaken te verhandelen. Daarenboven worden uit de 8. handwerken, als lakenmakers, leertouwers, goudſmeden, bontwerkers, vleeſchhouwers, ſnyders, brouwers en Bakkers de acht van den kleinen Raad verkoren, die nu en dan in den Raad komen, onder de adelyken plaats nemen, en in zaken die lyf en leven, vergeving der amten en ſchattingen betreffen, vry hun ſtem geven. Hier op volgt het Conſulenten collegie, dat uit ervare Rechtsgeleerden beſtaat, den Raad gevraagt zynde met hun advyzen dient, en waar van de opperſte meeſtentyd onderkancelier van de univerſiteit te Altorf is.

Neurenberg, Burggraafschap. Is door keyzer Hendrik IV. in 't jaar 1060. opgerecht, en de graven van Vohburg eerſt opgedragen. Dit gewichtige amt beſtond in het houden van het hoogſte Ryksgericht in den naam des keyzers. Daar na is het aan de graven van Zollern geraakt, van welke de tegenwoordige markgraven van Brandenburg afſtammen, en deze voeren noch hedendaags den titel als burggraven van Neurenberg. Toen de burggraaf Frederik de VI. in de 15. eeuw onder de regering van keyzer Sigismundus keur-Brandenburg kreeg, en hier toe een grote ſomme gelds nodig had, verkocht hy met bewilliging van den keyzer aan de ſtad Neurenberg in 't jaar 1427. den Burg in de ſtad, benevens de waag, enige cynſen en inkomſten, als mede andere gerechtigheden, maar hielt het burggraafſchap zelfs, de geeſtlyke en wereldlyke lenen, de wildbaan, het geleide buiten de ſtad, bene-

benevens andere rechten en goederen, die in den koopbrief niet uitgedrukt waren, aan zich. Hier over zyn naderhand tusschen de volgende burggraven en de stad Neurenberg grote geschillen ontstaan, nademaal de burggraven hun aan zich behoude rechten verder hebben willen uitbreyden, en de stad daarentegen zulks geordeelt heeft haar vryheid nadelig te zyn. Voor 't overige word het burggraafschap van de beyde hoogvorstelyke huizen van Bayreuth en Anspach in gemeenschap bezeten.

Neurenburger Woud, zie *Anspacher Woud.*

Neurhade, klein steedje in het graafschap Marck niet ver van Altena aan de Lenne, hoort den koning van Pruissen toe.

Neuroda, steedje in het graafschap Glats in Bohemen.

Neury, zie *Newry.*

Neus, kleine en welbevestigde stad in het aartsbisdom Keulen aan den Rhyn, daar hy de rivier Erpt inneemt.

Neusala, kleine stad aan de grenzen van opper-Lusatien, niet ver van Stolpen, keur-Saxen toekomende.

Neus, Cap de Neus, of Lindenes, het uiterste voorgebergte ten zuiden in 't koningryk Norwegen.

Neu-Salts, open steedje aan de Oder, in het Silesische vorstendom Glogau, de koninglyke kamer in Silesien toekomende, die daar een beroemde soutkeet en stapelrecht heeft.

Neusaltze, klein steedje in opper-Lusatien 2. mylen van Budissin, dat in 't jaar 1668. voor de Boheemsche ballingen van Hiob van Saltza als grondheer geboud is.

Neu-Saltswedel, zie *Sol. wedel.*

Neu schlos, zie *Nyslot.*

Neu schlos, schoon slot en kleine heerlykheid in Silesien, in de standsheerlykheid Militsch, een graaf van Maltzan, die daar zyn verblyfhoud, toebehorende.

Neu schlos, schoon slot benevens grote vyvers, by de Boheemsche Lippa, in de Leutmeritser kreits in Bohemen.

Neu schlos, slot in dezelve kreits, een myl van Leippa.

Neusiedler-zee, legt in neder-Ongaryen, aan de kleine stad Neusiedel, een myl van Oedenburg, is een vischryk meir.

Neusol, bergstad in opper-Ongaryen, aan de rivier Gran by een heuvel, waar op een sterk slot legt. Zy heeft 4. voorsteden, en het opper-gericht over de Ongarische bergsteden, ook is het omleggende land ryk van koper en quickzilver.

Neustad, stad in opper-Ongaryen, die wegens haar goud- en zilver-mynen en wegens de munt beroemt is, hiet anders ook Nagibania. Zy legt aan de rivier Zazurd aan de Zevenbergsche grenzen.

Neustadt, fraaie en sterke stad en slot op een berg in Bohemen, in de Koninggratzer kreits, tusschen Jaromir en Mitwald.

Neustadt, steedje in de Meisnische kreits, een myl van Bischofswerde, keur-Saxen toekomende, is 1708. afgebrant.

Neustadt, stad in Wagrien in Holstein, aan den Lubeckschen zee-boezem, den hertog van Holstein toekomende.

Neustadt, kleine stad in de Aartsbergsche kreits, in 't amt Hohenstein, 4. mylen van Dresden.

Neustadt, kleine stad aan de kleine rivier Brudnits in 't vorstendom Oppelen in Opper-Silesien, 3. mylen van Neisse. Zy is na de hoofdstad Neisse de schoonste en volkrykste van dit vorstendom, dryft sterken handel met garen, en niet ver daar van legt de oude vesting Wogendrussel op een heuvel.

Neustadt, kleine stad in neder-Hessen, den keurvorst van Ments toebehorende.

Neustadt, kleine stad in het graafschap Marck, tegen de Westfaalsche grenzen.

Neustadt, Wener Neustadt, bevestigde stad benevens een slot en diergaarden in neder-Oostenryk aan de Ongarische grenzen, 8. mylen van Wenen. Zy is met 3. water-grachten versterkt, en kan geheel onder water gezet worden, ook heeft zy een bisschop, die nu onder den aartsbisschop van Wenen staat. Dezelve is tegenwoordig de graaf Joh. Mauritius Gustavus van Manderscheyd-Blankenheim.

Neustadt, stad in opper-Beyeren, daar de rivier Abenst in den Donau valt, 12. mylen van Munchen, onder wiens rent-amt zy ook behoort.

Neustadt, stad en vorstelyke residentie-plaats in 't hertogdom Wurtemberg in Zwaben aan de rivier Kocher, daar hier een brug over legt. Zy heeft in 't gemeen den bynaam van Neustadt ander Linden, naar een zeer groten en wyd uitgebreyden lindeboom, waar van de stam 13. ellen dik is, en de takken op 100. pylaren rusten, zo dat men 'er markt onder houden kan. Hier na word een neven linie uit het huis Wurtemberg de Neustädtsche genoemt, en de tegenwoordig levende hertog daar van hiet Carolus Rudolphus, is geboren den 19. mey 1667. en heeft zich in den laatsten Brabantschen oorlog als Deensch generaal beroemt gemaakt. Hy volgde zyn overleden heer broeder Frederik August den 6. Augustus 1716. op, en is tot noch toe ongehuwt. De weduwe van den overleden hertog is Albertina Sophia, een dochter van Casimier, laatsten graaf van Eberstein; zy is den 20. Mey 1661. geboren.

Neustadt, kleine stad en slot in 't vorstendom Calenberg aan de Leine, 3. mylen van Hannover, den keurvorst van Hannover toekomende, voordeze was het een vesting, die naderhand geslecht is. Zy word ook Neustadt am Rübenberge genoemt.

Neustadt, kleine stad aan het Bieler meir in Zwitzerland, den bisschop van Bazel toekomende, maar staat onder bescherming van het canton Bern. De burgers hebben het zonderling recht dat zy ook burgers te Bazel zyn.

Neustadt, kleine stad en vesting in Moravien, in de Olmutzer kreits.

Neustadt, vorstlyk lust- en jacht-huis in het hertogdom Mecklenburg, daar hertog Christiaan Lodewyk, na dat de stad Grabow benevens het slot 1725. 't eenemaal in de asch gelegt was, zyn residentie genomen heeft.

Neustadt, kleine stad in Thuringen, een myl ten noorden van Nordhausen.

Neustadt aan de Aisch, kleine stad en slot in Franckenland, aan de rivier Aisch, tot het Culmbachsche gebied behorende. Zy heeft een opperamt, en legt 5. mylen van Neurenberg.

Neustadt aan de Dosse, nieuw steedje en amt in het graafschap Ruppin in de Middelmarck Brandenburg. De koning van Pruissen heeft hier een schone glas- en spiegel-hut, papiermolen, yzerwerk, en andere diergelyke manufacturen laten aanleggen. Deze plaats word van enige ook onder Priegnits gerekent.

Neustadt aan den Haard, stad en opper-amt in de neder-Palts in Speyergow, hier groeit goede wyn.

Neustadt aan de Heyde, kleine stad en amt in 't vorstendom Coburg, 3. uren van de stad Coburg. In de landkaarten word het in 't gemeen Neustädtel genaamt.

Neustadt aan de Krempe, zie *Neustädtlein.*

Neustadt aan de Orla, hoofdstad van de Neustadtsche kreits in Oosterland, van middelmatige grootte, die tegenwoordig, na de dood van den hertog van Zeits, keur-Saxen toekomt. Zy heeft een nieuwgeboud slot binnen de stad, waar op hertog Frederik Hendrik van Saxen-Zeits, die Anno 1713. gestorven is, residеerde, en buiten de stad het slot Arnshaug op een berg, naar 't welke het amt aldaar den naam voert. Gemelde hertog had by zyn 2de gemalin Anna Friderica, dochter van hertog Philippus Ludovicus van Holstein-Wiesenburg, die hier noch resideert, prins Mauritius Adolphus geteelt, welke den 1. decemb. 1702. geboren, tot den Roomschen Godsdienst is overgegaan, en den geestlyken staat aangenomen heeft.

Neustadt aan de ruwe Culmen, vlek en amt in Franckenland, den markgraaf van Bareuth toe komende. 't Heeft den naam naar twe bergen daar het aanlegt.

Neustadt aan de Saal in Franckenland, stad in 't bisdom Wurtsburg, legt een myl van Munnerstadt, is van middelmatige grootte, en heeft binnen den ringmuur een slot, gelyk ook een over oud slot buiten de stad op een berg, de Saltsburg genaamt.

Neustadt-Eberswalde, stad in de Middelmarck Brandenburg aan de rivier Fuhne, daar een colonie van Zwitzers, ook een blik- yzer- en koper-fabryk is. Het een deel van de stad, daar het raadhuis en de kerk staat, hiet Eberswalde, en legt aan den berg Drakenkop genaamt; het andere deel word Neustadt genoemt.

Neustædtel, kleine stad aan de Nabe in de opper-Palts, den vorst van Lobkowits onder den titel van het vorstlyke graafschap Sternstein, als een onmiddelyk ryksleen toekomende.

Neustædtel, kleine stad in Silesien, de Jezuiten toekomende, en in 't vorstendom Glogau gelegen, 6. mylen van Sorau.

Neustædtel, berg vlek in de aartsbergsche kreits in Meissen, dicht by Schneeberg gelegen.

Neustædtel, zie *Rudolphswert.*

Neustædtgen, zie *Frederiksstad.*

Neustædtlein, kleine stad onder aan de vesting Breuberg in Franckenland, de graven van Erpach en de graven van Löwenstein in gemeenschap toekomende.

Neustædtlein, Neustadt aan de Krempe, kleine stad in 't Hennebergsche, tot het vorstendom Coburg behorende, word ook anders vorm Walde of aan 't bosch bygenaamt.

Neustædtsche kreits, is een deel des keurvorstendoms Saxen, en deszelfs ingelyfde landen, om de beyde rivieren Orla en Elster, tusschen Oosterland en Voigtland gelegen. Het bestaat uit de schrift- en amt- gezetene ridderschap, en de drie amten Arenshaug, Weida, en Ziegenruck, welke voordezen den hertog van Saxen-zeits toebehoorden, maar tegenwoordig onder keur-Saxische hoogheid staan.

Neustedt, berg slot en heerlykheid in opper-Stiermarken, niet ver van Rottenmann.

Neustift, klooster der reguliere kanunniken van St. Augustyn in Tyrol, by Brixen.

Neustift, Premonstratenzer Proosdy in het bisdom Freysingen in opper-Beyeren, daar zich de Mosach en Iser verenigen. De heerlykheid Eberstorff onder Ens hoort 'er toe.

Neuteich, fraai steedje aan de rivier Schwente in Poolsch Pruissen, in de grote Werder.

Neutra, bisschoplyke stad in opper-Ongaryen, aan de rivier Neutra. Deze omringt het op een rotzigen heuvel gelegen slot benevens de boven en benede stad, zo dat het byna als een eyland uitziet. De tegenwoordige bisschop is de Graaf Ladislaus Adam Erdödi.

Neutraal, is die gene die het met geen party houd, maar onzydig is. Daar van noemt men neutraliteit, wanneer zich een vorst of mogentheid by tyden van oorlog verklaart, dat hy zich in de zwevende geschillen niet wil mengen, maar vriend van beyde de partyen blyven. Zo zyn in den laatsten oorlog over de Spaansche successie de Paus, de Republieken Venetien en Genua benevens de Zwitzers neutraal gebleven, en in den laatsten Noordschen oorlog tusschen Polen, Zweden, Moscovien, en Denemarken wierd zo wel op den Ryksdag te Regensburg, als ook in den Haag door de hoge Bondgenoten diergelyke neutraliteit voor de Duitsche provintien gesloten; doch dewyl Zweden dezelve niet wilde aannemen, maar zyn vyanden zonder onderscheyd waar hy ze vond vervolgen, quam dit werk tot geen volkomen besluit, maar het oorlogs toneel wierd in Mecklenburg, Holstein en Pommeren geopent. Ondertusschen besloten de hooge Geallieerden tot dekking der andere Provintien een leger van 20000. man te onderhouden, en zich daar van in tyd van nood te bedienen.

Neutraliteits-Troepen, was een legertje dat tot onderhouding der rust in 't Roomsche ryk en Polen gedurende den Noortschen oorlog van de hoge Bondgenoten in 't jaar 1712. opgerecht wierd, en bestond hetzelve uit 19600. man, waar voor de ste-

den Lubeck en Hamburg het geschut en voorraad leveren zouden, maar het is nooit volkomen in 't veld gebracht.

Neuweiler, kleine stad in de neder Elsas aan de Lotteringsche grenzen, een myl van Elsas-zabern.

Neuweil, vlek en abdy in de neder Elsas.

New-Aberdon, zie *Aberdon.*

Newark, stad in Nottinghamshire in Engeland aan de rivier Frent, heeft zitting en stem in 't Parlement.

Newbam, stad in Glocester in Engeland.

Newberry, stad in Berkshire in Engeland.

Newbury, stad op het eyland Anglesey in Engeland.

Newcastle, hoofdstad der provintie Northumberland aan de rivier Tine in Engeland. Zy is gefortificeert, en heeft een haven aan de mond der Tine, daar grote handel gedreven word, voornaamlyk met steenkolen, warom zy een der rykste steden van noord-Engeland is.

Newcastle, kleine stad in Stafford in Engeland, aan de rivier Libe, die zitting en stem in 't Parlement heeft.

Newcastle, stad in Engeland in de Provintie Caernarvan; daar legt ook een stad en heerlykheid van dezen naam in het graafschap Dublin, in de Iersche provintie Leinster.

Newent, stad in Glocester in Engeland.

Newfondland, het nieuw ontdekte land, zo worden in noord-America de eylanden in den zeeboezem van St. Laurens en op de rivier Canada genaamt, waar onder de eylanden van St. Jan, Assumtion en Caap Breton de voornaamsten zyn. Zie *Terre Neuf.*

New-forest, groot bosch in Engeland, in de provintie Hantshire, dat 30. mylen in den omtrek heeft.

Newgate, een poort, tooren en gevangenis te Londen, waar in de misdadigers, die het leven verbeurt hebben, opgesloten worden. Daar en tegen is 'er een andere gevangenis, Ludgate genaamt, voor de schuldenaars die niet betalen kunnen, waar in zy zo lang blyven tot de schuld voldaan is, en derhalven meest alle hun leven lang gevangen zitten.

Newkwer, een gracht te Londen, waar door het noordlyke deel dezer stad met water voorzien word, en die uit 2. bronnen in Harfordshire by de 60. mylen voortgeleyd word.

New-London, zie *Boston.*

New-Market, stad in Suffolk, als ook een andere in Cambridgeshire in Engeland.

Newneham, stad in het graafschap Monmouth in Engeland, aan de rivier Saverne.

Newport, hoofdstad van het eyland Wight in Engeland: niet ver daar van is het slot Caresbrok, dat haar tot een citadel dient. Zy zend gedeputeerden in 't Parlement.

Newport, twe steden in Engeland, de eene legt in Pembrockshire in 't vorstendom Wallis, en de andere in Buckinghamshire aan de rivier Ouse, by twe bruggen die 'er over leggen.

Newport, vlek in het graafschap Mommouth, benevens een slot en goede haven in Engeland.

Newry, vlek in het graafschap Downe, in de Iersche provintie Ulster, heeft zitting en stem in 't Parlement.

Newton, heerlykheid in Schotland, in het graafschap Lothian. Daar legt ook een stad van dezen naam in Engeland, in de provintie Devonshire; ook een in de provintie Montgomery aan de rivier Saverne; noch een op het eyland Wight.

Nex, kleine Deensche stad op het eyland Bornholm.

Neydeck, een Bambergsch slot en amt in Franckenland.

Neyding, kleine stad aan den Donau, in het graafschap Furstenberg in Zwaben.

Neyland, stad in Engeland in de provintie Suffolck aan de rivier Stoure, daar hier een brug over legt.

Neyperg, zie *Schweiggern.*

Neytra, zie *Neutra.*

Niancheu, stad aan de rivier Ché in de provintie Chekiang in China.

Nias, redelyk bewoont eyland in de Aziatische-zee, een myl ten westen van Sumatra, dryft weynig handel.

Nibiano, kleine stad aan de rivier Tidone in het Piacentynsche gebied, is een ryksleen.

Niburg, sterke Deensche stad, benevens een oud vervalle slot op het eyland Fuhnen aan de grote Belt, 3. mylen van Odenzee. Zy heeft een goede haven, en de overvaart over de grote Belt naar Zeeland.

Nicabor, zie *Nicubar.*

Nicæa, stad aan het kleine meir Isnich in Natolien, in Bithynien in Azien, benevens een aartsbisdom, is beroemt door verscheyde concilien die daar gehouden zyn. Hedendaags word zy Ihnit of Isnich genaamt, en legt aan 't eind van een kleinen zeeboezem.

Nicaragua, provintie in de audientie Guatimala in nieuw-Spanjen in noord-America, tusschen Honduras en Costa Ricca. Men noemt ze ook nieuw-Leon, en de hoofdstad daar in hiet Leon Nicaragua. Het grootste meir daar in word ook Lac di Nicaragua of de Grenade genoemt, en verenigt zich met de Noord-zee. Dit landschap is vruchtbaar van boomwol, heeft enige vuurspuwende bergen, en de inwoners zyn heel verstandige en gemanierde menschen.

Nicaria, eyland van den Archipel, tusschen de eylanden Samo, Naxia, Chio en Patmos gelegen, en de Turken toekomende. Het heeft een zeer vruchtbaren grond, 40. mylen in den omtrek, en wierd voor dezen Icaria genoemt.

Nicastro, kleine stad in Napels in Calabria oltra, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Reggio behorende.

Nice, zie *Nizza.*

Nickelsberg, grensstad in de Leutmeritser kreits in Bohemen, aan de Misnische grenzen, daar men tin graaft.

Niclaasburg, ftad in Moravien aan de Oostenrykfche grenzen, benevens een flot, den vorft van Dietrichftein toekomende, is 1719. te enemaal afgebrand.

Nicobar, zie *Nicubar.*

Nicöping, Zweedfche ftad, flot en haven, en de hooftftad van Sudermanland, 9. Zweedfche mylen ten zuid-weften van Stockholm, daar de fchepen geboud, en daar na buitenflands gevoert worden. Men fpreekt hier het befte Zweeds.

Nicöping, ftad op het eyland Falfter in Denemarken, benevens een fterk flot en goede haven aan de ooft-Zee.

Nicöping, Deenfch fteedje op het eyland Mörs in noort-Jutland aan de rivier Limfiord, tot het ftift Alburg behorende: daar is noch een kleine ftad van dezen naam op het eyland Zeeland.

Nicolaiten, Chriften-ketters in de eerfte eeuw, wier hooft Nicolaus van Antiochien ten tyde der Apoftelen leerde, dat alle hoerery en onkuisheid een noodzaaklyk middel was om de eeuwige gelukzaligheid te erlangen. Zy brachten hun leer met duiftere woorden voort, en hielden het met dromen en gezichten. Van hen ftamden de Gnoftyken, Ebioniten, Stratiotici, Levitici en Borboriten af.

Nicolstadt, kleine ftad in het hertogdom Liegnits in Silefien. Voor dezen heeft zy ryke mynen gehad, maar gelykt tegenwoordig niet qualyk naar een dorp.

Nicomedia, in 't gemeen Comidia en van de Turken Ismid genaamt, een ftad in Bithynien in klein Azien, aan de golf van Nicomedien, daar de graaf Teckly 1705. geftorven is, en welke plaats benevens 6. grote dorpen 1719. door een aartbeving by na gants verzonken is.

Nicopolis, ftad in Armenien in Azien, die een biffchop heeft, onder den aartsbiffchop van Sebafte ftaande.

Nicopolis, ftad benevens een flot in Bulgarien, waar door de Donau ftroomt. Hier kregen de Christenen in 't jaar 1583. een zware nederlaag, nademaal 'er 20000. derzelver door de Turcken verflagen wierden.

Nicopolis, kleine Turkfche ftad en flot in Romania.

Nicosia, ftad in Sicilien, in Val di Demona.

Nicosia, hooftftad van het eyland Cyprus, en de refidentie-plaats des gouverneurs van het eyland, benevens een aartsbisdom. Zy heeft drie mylen in den omtrek, en legt in een vruchtbare landftreek, maar is niet heel volkryk.

Nicotera, kleine ftad aan de golf van Giola in Calabria Oltra in Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbiffchop van Reggio behorende.

Nicoya, kleine ftad aan de rivier van den zelven naam in de provintie Cofta Ricca in nieuw-Spanjen in noord-America, legt zeer bequaam tot den fcheepsbouw, en de meefte inwoners zyn timmerluiden, die nieuwe fchepen bouwen en oude calfateren; ook worden hier goede lakens gefabriceert.

Nicsia, zie *Nachfia.*

Nicubar, verfcheyde grote en kleine eylanden in de Aziatifche-zee, 3. mylen noordwaarts van het eyland Sumatra, waar op veel Ambre Gris gevonden word, en wier inwoners met alle natien handelen. Tuffchen deze eylanden en Sumatra word de zee het canaal van Nicubar genaamt.

Nicy, ftad in Savoyen, 4. Franfche mylen van het meir Geneve.

Nida, kleine rivier in klein Polen, in het waiwoodfchap Sendomir, ontlaft zich beneden Vifficza in de Weixel.

Nidda, graaffchap in Wetteravien, den landgraaf van Heffen-Darmftad toekomende. De hooftftad hiet ook Nidda, en daar word veel zout gemaakt, zy heeft ook een fraai flot aan de rivier Nidda.

Nidda, rivier in het graaffchap van den zelven naam in Heffen, die by Schotten in Wetteravien ontfpringt, en zich te Höchft in den Mayn ontlaft.

Nide Romande, Nide Allemande, zo hieten 2. kleine rivieren in Lotteringen, die zich by Nidbruck verenigen, en beneden Vaudrevange in de Saar vallen.

Nideck, ftad en fterk flot in 't hertogdom Gulik, aan de Eifelfche grenzen, aan de rivier Roer, 5. mylen van Keulen.

Nideck, Nideggen, flot en vlek in Zwaben, aan de rivier neder-Arg, tuffchen Trauchberg en Wolffieck, de graven van Waldpurg toekomende.

Nideck, keur-Hanovers amt in 't vorftendom Calenberg, naar den kant van Eisfeld gelegen.

Nidesdale, zie *Nithesdale.*

Nidrosia, rivier in Noorwegen in de provintie Drontheim, die zich in de zee ftort.

Niebla, kleine en oude ftad aan de kleine rivier Tinio in Andaloufien in Spanjen, benevens een oud flot en den titel van een graaffchap, den hertog van Medina Sidonia toekomende.

Nied, zie *Nidda.*

Niedau, zie *Nydau.*

Niedenau, zie *Alenfeld.*

Niedenstein, fteedje en amt in neder-Heffen, het fteedje legt voor den Langenberg, dat een hoog gebergte is.

Nieder Aula, marktvlek en amt in 't vorftendom Hirfchfeld in Heffen, 2. uren van Hirfchfeld.

Nieder-brechen, vlek, 2. uren van Runckelen, in 't aartsbisdom Trier.

Nieder-brun, vlek daar twe gezondheids-bronnen zyn, den graaf van Hanau toekomende.

Niederburg, Benediktyner nonnen-kloofter by Paffau aan den Donau.

Niederlagen, of Niederlags verwandten, worden in Wenen de Wiffelaars en voorname koopluiden genoemt, welke, fchoon zy niet van den Roomfchen Godsdienft zyn, evenwel vryheid hebben om daar te wonen.

Niederlags-Gerechtigkeit, zie *Stapel-recht.*

Niemburg, koninglyke ftad in de koning-gratzer kreits in Bohemen, is met een goeden muur en dubbele grachten omringt, en legt 6. mylen van Praag aan de Elve.

Niemeck, kleine ſtad aan de Ada, in de Saxiſche keur-kreits, niet ver van Beltzig.

Niemeckz, Nimieck, veſting in Moldavien aan de Zevenbergſche grenzen.

Niemen, Memel, rivier welke by Slonim in het waywoodſchap Novogrodec in Litthauen ontſpringt, zich beneden Tilſe in drie armen deelt, waar van de eene de Ruſs, de andere de Gilge, en de derde de Wipe genaamt word, en zich door verſcheyde monden in het Courſche Haf giet.

Niemerdel, ſlot en ſteedje in de nieuwe-Marck Brandenburg.

Niemsi, kleine ſtad en ſlot in Walachyen, wierd 1716. door de keyzerlyken bezet.

Nienburg, kleine ſtad in 't hertogdom Mecklenburg, niet ver van Wismar.

Nienburg, ſtad en veſting aan de Wezer, dicht aan het graafſchap Hoya, den keurvorſt van Hanover na de dood des hertogs van Zelle toekomende.

Nienburg, ſlot en amt in 't vorſtendom Anhalt, den vorſt van Anhalt-Zerbſt toekomende.

Niencheu, grote ſtad in de provintie Chekiang in China, onder wier gebied noch verſcheyde ſteden horen.

Nienhaus, zie *Neuhaus.*

Nienhof, amt en jachthuis in de nieuwe Marck Brandenburg, niet ver ten ooſten van Falckenburg, dicht aan de Poolſche grenzen.

Nienhusen, kleine ſtad in Lyfland, in de Dörptſche kreits.

Nienkercke, is maar een kerkdorp van een adelyk rechts-gebied in de provintie Stormarn in Holſtein, in de Krempemarch, een half myl ten noorden van Krempe.

Nienoven, kleine ſtad in Ooſtenryks Vlaanderen, in 't gebied van Aloſt aan de rivier Dendre, tuſſchen Bruſſel en Oudenaarde.

Nienover, keur-Hannoverſch amt- en jacht-huis in Solling, in 't hertogdom Calenberg, by Uſlar op een berg.

Nienschans, was voordeze een Zweedſche veſting aan de Ooſt-zee, die Carelien en Ingermanland van elkander ſcheydde, goeden handel dreef en ryke inwoners had. Zy wierd 1703. door de Moscoviters verovert, en de Czaar heeft, na dat hy een kleine myl daar van daan Petersburg aangelegt had, deze plaats te enemaal laten ſlechten, zo dat de bouwſtoffen van de afgebroke huizen tot den aanbou der ſtad Petersburg gebruikt, de inwoners gevangen weggevoert, de ongetroude dochters door de Czarin, de princes Menzikof en andere voorname vrouwen in dienſt genomen, en naderhand uitgehuwt zyn.

Nienstadt, een marckt vlek aan den Harts, in het oude graafſchap Lutter of Lauterberg, den keurvorſt van Hannover toekomende.

Nienstettin, zie *Nieuw-Stettin.*

Nienwerpen, vlek in voor-Pommeren, in het Stettynſche landgebied, niet ver van Uckermunde.

Niepe, kleine rivier in Walſch-Vlaanderen, die zich te Merville in de Lys ſtort.

Nieper, zie *Dnieper.*

Nierse, rivier in het aartsbisdom Keulen, die te Gennep in de Maas valt.

Niessewa, kleine ſtad in Litthauen, in het waiwoodſchap Poloczk.

Niestædt, kleine ſtad op het Deenſche eyland Laland.

Niesten, Nisten, ſlot en amt in Franckenland, in het ſtift Bamberg, boven de ſtad Weismann.

Niester, zie *Dnieſter.*

Nietingen, zie *Nürtingen.*

Nieva, is de grote rivier of vaart, waar door zich het meir Ladoga by Petersburg in den Finlandſchen zeeboezem ſtort.

Nievalos, ſterk ſlot in Arragon in Spanjen, 2. uren van Calatajud, wierd Anno 1706. door de troepen van den hertog van Anjou ſtormenderhand verovert.

Nieuchen, zie *Nerzinskoi.*

Nieves, een van de Antilliſche eylanden Barlovento in noord-America, waar op de Engelſchen een fort en enige colonien hebben.

Nieulet, kleine Franſche veſting in Picardyen, die door een moeras van Calais afgeſcheyden word.

Nieuw Albion, zie *Albion.*

Nieuw Alexandria, ſtad in Syrien aan de Middelantſche zee in Azien, die niet ver van Alexandretta legt, en door de Venetiaanſche kooplieden gebouwt is.

Nieuw Amsterdam, zie *Manhate.*

Nieuw Andalousien, zie *Paria.*

Nieuw Angermunde, zie *Angermunde.*

Nieuw bekeerde, worden in Vrankryk die gene genaamt, die voor weinig jaren door de dragonders of andere dwangmiddelen op koninglyk bevel van het hervormt geloof tot den Roomſchen Godsdienſt gedwongen of bepraat zyn. De meeſte daar van heeft men in Languedoc en in het gebergte Sevennes.

Nieuw-Bernau, zie *Bernauicken.*

Nieuw-Brandenburg, zie *Brandenburg.*

Nieuw-Brisach, zie *Briſach.*

Nieuw-Bristol, zie *Briſtol.*

Nieuw-Brittannien, zie *Eſtotiland.*

Nieuw-Buchau, kleine ſtad in het Mecklenburgſche, 3. mylen van Mecklenburg, daar de koning van Denemarken, toen hy 1711. naar Pommeren trok, zyn hoofdquartier had.

Nieuw Cartagena, zie *Cartagena.*

Nieuw Castilien, zie *Caſtilien* en *Terra Firma.*

Nieuw Cell, zie *Cell.*

Nieuw Denemarken, landſchap in noord-America aan de Duitſche-zee.

Nieuw-Elsburg, ſterk Zweedſch ſlot in de haven van Gothenburg in weſt-Gothland.

Nieuwe Marck, een provintie van de Marck-Brandenburg, tuſſchen de Ucker- en Middelmarck, gelyk ook tuſſchen Pommeren en Polen gelegen, heeft veel ſtromen, vyvers en meiren, en daarom een groten overvloed van viſch, welke vers en ingezouten ver vervoert worden. Zy begrypt 7. kreitzen, naamlyk de Soldiniſche, de Koningsbergſche, de Landsbergſche, de Friedbergſche, de Arndswaldi-

dische, de Dramburgsche en Schiefelbeinische, waar toe noch het hertogdom Crossen, het land Sternberg, en Cotbus, benevens de heerlykheid Peits komen, welke de nieuwe-Marck voor eeuwig ingelyft zyn. Zie *Brandenburg*.

Nieuw Engeland, zie *Engeland*.

Nieuwe Profeten in Engeland, zyn enige van de uit Vrankryk gevluchte Camisards, die in 't begin verscheyde profecyen deden, waar door zy ook by verstandige luiden in aanzien gerakten. Maar toen zy voorgaven dat zy den 5. Jun. 1708. hun doden leerling Dr. Ermes weer uit den doden willen opwekken, quamen 'er over de 20000. menschen by het graf te zamen, die alle lelyk bedrogen wierden, want de profeet Johan Lacy had zich voortgepakt. Door dit bedrog wierden den luiden de ogen opgedaan, en na dien tyd heeft men ze getracht te verstrooien en te verdelgen, 't welk evenwel niet te enemaal heeft kunnen geschieden, nademaal zy zich wyd en zyd door 't land verspreyd hadden, en in 't jaar 1709. een profecy op 't tapyt gebracht, dat Engeland in 't kort door een zware pest zou bezocht worden. Naderhand hebben zy zich ter loops in Duitsland laten zien, en allerly verschyningen en Godlyke openbaringen voorgewend, maar zy zyn op de meeste plaatzen weer verdreven.

Nieuw- of Christiaan-Erlang, nieuwe aangelegde stad en colonie meest van Fransche vluchtelingen in Franckenland, in 't Culmbachsche gebied, 3. uren van Neurenberg, legt zeer vermaaklyk, en is heel schoon en regulier gebouwd. Een geleerd edelman Christoffel Adam Grofs van Trockau, die daar enigen tyd het opper-directeurschap over gevoert heeft, heeft daar een Academiam Practicam of oeffen-school voor jonge edelluiden opgerecht, de hier toe nodige gebouwen gesticht en gemeubleert, ook een zeker fonds van jaarlyksche inkomsten uit zyn goederen daar toe geschikt, ook daar by bezorgt dat in een byzonder huis adelyke en andere voorname vrouwspersonen onder 't opzicht van een Fransche gouvernante opgevoed, en in allerhande wetenschappen, die het vrouwlyk geslacht voegen, zouden onderrecht worden.

Nieuwe Wereld, zie *America*.

Nieuwe Werk, is een sterke toren op een klein eyland, daar de Elf in de noord-zee valt, waar op zich de inwoners in tyden van storm retireren, en hy is wel met geschut en geweer voorzien.

Nieuw Gallicien, zie *Guadalajara*.

Nieuw Granada, zie *Civola*.

Nieuw Holland, zie *Holland*.

Nieuw-Iersey, een deel van nieuw-Engeland, tussen nieuw-Yorck en Pensylvanien in noord-America, is zeer vruchtbaar en heeft een gematigde lucht. De Engelschen hebben zich daar ter neer gezet, en de inboorlingen onder hun gehoorzaamheid gebracht, zo dat zy niets van hen te vrezen hebben.

Nieuw Londen, stad aan de rivier Edistus in de provintie Carolina in noord-America.

Nieuw Mexico, zie *Mexico*.

Nieuw Orleans, nieuw aangelegde Fransche stad en fort in de provintie Louisiana in noord-America, daar de grote rivier Missisipi in den Mexicaanschen zee-boezem valt. Zy zal de hoofdstad van gemelde provintie worden. Zie hier van meerder in de beschryving van Louisiana aan de grote rivier Missisipi gelegen.

Nieuwpoort, stad aan de rivier Yperlee, die 'er door stroomt, in Oostenryks Vlaanderen, niet ver van de zee, daar zy een kleine haven heeft, 3. mylen van Ostende. Zy is gefortificeert, en kan door sluizen het omleggende land onder water zetten. In 't jaar 1712. schonk Philippus V. deze vesting den gewezen keurvorst van Beyeren. Maar 1713. in den Utrechtschen vrede is deze stad ter gunste van het huis van Oostenryk aan de Staten Generaal overgegeven, doch de keurvorst van Beyeren had ze zo lang in, tot dat hy door den Rastädtschen en Badenschen vrede weer in 't bezit zyner landen quam.

Nieuwpoort, kleine opene stad in het graafschap Holland, aan de Leck.

Nieuw-Schwerin, heerlykheid, amt, schoon slot en kleine stad in de Middelmarck Brandenburg, niet ver van Berlyn, placht voordeze oud Landsberg te heten, en den graaf van Schwerin toe te komen. De vorige koning van Pruissen heeft het voor zyn gemalin uit het huis Mecklenburg-Schwerin van den graaf van Schwerin Anno 1709. gekocht, en naderhand nieuw-Schwerin laten noemen.

Nieuw-Serinivar, kleine stad benevens een dubbel slot, wierd van den graaf Serini niet ver van Canisch in neder-Ongaryen tot een vesting aangelegt, maar door de Turken geslecht.

Nieuw Spanje, zie *Mexico*.

Nieuw-Stargard, zie *Stargard*.

Nieuw-Steisslingen, zie *Steisslingen*.

Nieuw-Stettin, kleine stad, amt en goed slot in achter-Pommeren, aan het meir Willem, bestaat van de koopmanschap, ackerbouw, en veefokkery, heeft 1710. grote brandschade geleden.

Nieuw-Treptow, zie *Treptow*.

Nieuw Vrankryk, zie *Canada*.

Nieuw Waldeck, lusthuis en tuin by Dornbach, een myl van Wenen, den keyzerlyken generaal-krygs-betaalmeester baron Bartholotti van Partenfeld toekomende.

Nieuw Wedel, zie *Wedel*.

Nieuw-Wied, welgebouwde stad aan den Rhyn, drie uren boven Coblents, en een uur boven Andernach, de ryksgraven van nieuw-Wied toekomende. Het slot is in de vorige oorlogen door de Franschen afgebrand.

Nieuw-Yarmouth, zie *Yarmouth*.

Nieuw Yorck, zie *Yorck*.

Nieuw Zell, zie *Zell*.

Nieuw Zweden, zie *Zweden*.

Niexdorf, groot dorp van 800. huizen aan de grenzen van Lusatien, een half myl van Schluckenau, den graaf van Salm toekomende, wiens inwoners meest handel dryven.

Niger, Nijar, een der grootste stromen van Afri-

Africa, die in het meir Niger in Æthiopien ontspringt, Nigritien in twe delen scheyd, en zich door veel monden in de Atlantische-zee stort. Hy heeft veel mylen landwaarts in eb en vloed, en overstroomt gelyk de Nyl de daar aanleggende landen in den zomer; ook is dit aanmerkenswaardig, dat het land aan de zuid-zyde vruchtbaar is, en zwarte inwoners heeft, in tegendeel is het ten noorden onvruchtbaar, en word van witte of zwartbruine luiden bewoont.

Nigono, zie *Negono.*

Nigritien, het land der Negers of Zwarten, is een groot landschap in Africa in de gezengde luchtstreek, 't welk ten westen aan de rivier Niger en de Atlantische-zee, ten oosten en noorden aan de woestyn Zaara, en ten zuiden aan Guinea grenst. Daar groeit veel ryst, vlas en boomwol, ook vind men 'er honing, amber, goud en koper. De meeste inwoners zyn Mahometanen, de overige Heydenen. De grootste handel dezer Negers bestaat in 't gemeen in slaven, die zy by hun buren roven, en dikwils verkopen zy hun eige vrouwen en kinderen aan de Portugezen en Spanjaarden, die daar na naar America gevoert, en daar in de zuiker-molens gebruikt worden. Anders zyn zy beestachtig en dom, en de gene, die in de Woestynen wonen, hebben in 't geheel geen Godsdienst. De voornaamste koningryken van dit land zyn Gangara, Cassena, Cano, Agades, Tombut, Genchoa, Gualata, Zanfara, Zegzeg, Guber, Gago, Mandinga, Meli, Gambea en Senega.

Nigropoli, stad in klein Tartaryen.

Nigropoli, de zee-boezem van Nigropoli of Moscovien is een deel van de Zwarte-Zee.

Niheim, kleine stad in 't bisdom Paderborn, niet ver van de stad van dezen naam, daar den 21. Octob. 1711. hondert en zeventig huizen afbranden.

Nikiolska, stad in Moscovien, tusschen de steden Twer en Moscau gelegen.

Nikioping, zie *Nicöping.*

Nilus, in 't Arabisch Albanwi, is de grootste rivier in Africa, die aan een groten berg van het koningryk Goyame de Maanberg genaamt, in Abyssinien ontspringt. De inwoners noemen het gebied, daar zy haar oorsprong neemt, Abain of Sacahala, dat is den Vader der wateren, en zy springt uit 2. bronnen, waar van ieder zo groot als een wagenrad is, en welke 30. schreden van elkander leggen. Wanneer hy Abyssinien, Nubien en Egypten doorlopen heeft en tot Cairo gekomen is, deelt zy zich beneden de stad in twe grote armen, welke zich in veel andere verdelen, waar van de verste aan de Middelantsche-zee een eyland maken, dat men Delta noemt, wyl het gelyk deze Griekse letter Δ een driehoek verbeelt. Deze rivier overstroomt jaarlyks in de maand Augustus opper- en middel-Egypten, en maakt hier door het land vruchtbaar en gezond.

Nimburg, zie *Niemburg.*

Nimegen, Nimwegen, stad aan de oever der Waal in de Betuwe, in Hollands-Gelderland, welke middelmatig groot en bevestigt is, benevens de schans Knotsenburg, die door de Waal van de stad afgezondert word, en Anno 1590. door prins Maurits van Nassau geboud is. In deze stad is Anno 1678. tusschen Vrankryk en Spanjen, en het jaar daar aan ook met Duitsland een vrede gesloten. Op het slot woont een burggraaf, die zich burggraaf des ryks, en richter van Nimwegen noemt.

Nimerow, stad in het waiwoodschap Braclaw in klein Russien in Polen, naar den kant van Moldavien, hoort den bekenden Potocki toe.

Nimes, tamelyk grote en zeer volkryke stad in neder-Languedoc, 7. mylen van Montpellier, benevens een Presidial een Senechaussée, en een bisdom onder den aartsbisschop van Narbonne behorende.

Nimes, kleine stad in de Buntsler kreits in Bohemen.

Nimetulahiten, is een zekere soort van Turksche Munniken, die alle maandagen in den nacht vergaderen, om door hun gezangen de eenheid der godlyke natuur te loven, en zyn naam te pryzen. Niemand word in deze orde aangenomen, ten zy hy te voren Quarantaine gehouden hebbe, 't welk daar in bestaat, dat hy 40. dagen lang in een kamer heel alleen opgesloten blyft, en daaglyks niet meer als drie oncen brood tot zyn lyfs onderhoud nuttigt. Wanneer dit geschied is, word hy 'er weer uitgelaten, en van de andere Munniken tot een morendans geleyd, alwaar hy in een verrukking valt, en daar in gezegt word allerhande openbaringen te hebben.

Nimpa, Storace, kleine rivier in Campagna di Roma in 't pauslyk gebied, die by Sermonetta ontspringt, en zich in de Toskaansche-zee stort.

Nimpfenburg, zie *Nympfenburg.*

Nimpo, zie *Ningpo.*

Nimptka, heerlykheid in 't vorstendom Breslau in neder-Silesien.

Nimtsch, klooster aan de Mulda, boven de stad Grimma, dat tot onderhouding der keurvorstelyke landschool aldaar gewyd is. De vrouw van docter Luther, Catharina van Bora, heeft 'er eertyds als Non geleeft.

Nimtsch, kleine stad, benevens een schoon en sterk slot, in 't vorstendom Brieg in Silesien, die Anno 1709. uit kracht van de oud-Randstädsche conventie een Luitersche kerk en school gekregen heeft.

Ninaterra, kleine stad in 't koningryk Murcia aan de grenzen van nieuw-Castilien.

Ninchi, zie *Ninghai.*

Ninchueu, zie *Ningque.*

Nine, rivier in Guienne, welke op de grenzen van Navarre in het gebergte ontspringt, voorby Bayonne loopt, en zich in de rivier Doure stort.

Ninghai, kleine stad in de provintie Chekiang in China in Azien.

Ningive, stad in het landschap Leoatung in China, tegen de Tartaarsche grenzen.

Ningpo, Liampo, grote en schone stad in de provintie Chekiang in China, die met veel grachten doorsneden is, welke tot haren koophandel dienen.

Ningque, grote ſtad in de provintie Nanking in China.

Ninive, was een van de oudſte ſteden der wereld, en de hoofſtad van het ryk Aſſyrien, aan de Tigerſtroom in Azien gelegen. Men ziet haar oude muurwerken noch in het landſchap Arzerum.

Ninove, kleine ſtad aan de rivier Dendre in het graafſchap Aloſt in Vlaanderen.

Nio, Nia, zie *Jos*.

Nion, Nyons, ſtad en amt in Zwitzerland aan het meir van Geneve, het canton Bern toebehorende.

Nions, kleine ſtad in Dauphiné in het amt Buis, daar een brug met een enigen boog over de rivier Aigues legt.

Niort, kleine ſtad aan de rivier Seure Niortoiſe in de Franſche provintie Poitou.

Nios, een oud berg ſlot op het Pyreneeſche gebergte, in de Spaanſche provintie Biſcayen.

Nipe, een Franſche volkplanting op het eyland S. Domingo in noord-America.

Niphon, of het eigentlyk zo genaamde Japon, is het grootſte eyland van Japon in Azien, omtrent 60. mylen groot, en beſtaat uit 5. delen, welke zyn Jamaiſoit, Jetſengo, Jetſegen, Ochio en Quanto.

Nipotismo, zo word het aanzien en 't vermogen der bloedvrienden van een levenden paus genoemt, 't welk zy in het ſtaatsbewind hebben, waar door zy hun familien zeer verheffen, en tot groten rykdom brengen. Zulks is van veel pauzen, maar inzonderheid van Innocentius XII. te enemaal afgeſchaft.

Nirtingen, zie *Nürtingen*.

Nisa, een oude biſſchoplyke ſtad in Natolien in Azien, aan de rivier Chiais. Een andere ſtad van den zelven naam legt 'er in het landſchap Alidinelli.

Nisaro, eyland in den Archipel, tegen de kuſt van Natolien in Azien, waar op een vuurſpuwende berg en een vlek van den zelven naam, daat een ſterk ſlot heeft, om zich tegen de aanvallen der zee rovers te verweren.

Nisar, ſtad in Cujavien, in het waiwoodſchap Brzeſt in groot-Polen.

Nisi, ſtad in Sicilien in Val die Demona, 2. m. van Meſſina, aan den oorſprong van een rivier van den zelven naam.

Nisi, Nisse, kleine ſtad in het landſchap Aladuli in Natolien, aan de rivier Genſui in Azien, die eertyds een biſſchop had.

Nisibin, ſtad in het landſchap Diarbeck in Azien.

Nisinovogorod, hertogdom in weſt-Rusland, aan de rivier Wolga, dat vol boſſchen is. De hoofſtad die den zelven naam voert, legt op een heuvel, daar de rivieren Occa en Wolga te zamen lopen, warom zy ſterken handel dryft. Zy is groot, legt ten dele aan, ten dele op den berg, heeft een ſlot met een roden muur, een aartsbiſſchop, gouverneur en commandant.

Nisita, Nesis, klein eyland in Terra di Lavoro in Napels, 't welk omtrent anderhalf myl in den omtrek, en een haven op de zuidlyke zyde heeft, Porto Pavone genaamt.

Nismes, zie *Nimes*.

Nissa, grote Turkſche ſtad aan de rivier Niſſawa in Servien in Ongaryen, 7. dag-reizens van Grieks-Weiſſenburg. In 't jaar 1689. kregen de Turken hier van de Chriſtenen een grote nederlaag, waar op de ſtad benevens gants Servien in keyzerlyke handen quam; maar zy wierd het volgende jaar door de Turken weer verovert.

Nissawa, rivier in Servien in Ongaryen, die zich in de Morava ſtort.

Nissko, ſtad in klein Polen, in het waiwoodſchap Sendomir, aan de rivier Sau.

Nisskow, kleine ſtad in 't vorſtendom Teſchen in Sileſien, by den oorſprong der rivier Oſtra.

Nithan, ſtad in de provintie Semigallien, in 't hertogdom Courland.

Nithesdale, Nidesdale, kleine provintie in zuid-Schotland, tuſſchen Annandale, Kluydesdale, Kyle, Galloway en den zeeboezem van Solway.

Nitracht, zie *Neutra*.

Nivata, provintie, benevens een ſtad van den zelven naam, in het landſchap Quanto in China.

Niuche, Tenduc, Charchir, koningryk in groot Tartaryen, aan de Chineeſche grenzen in Azien.

Nive, rivier in neder-Navarre in Vrankryk, die zich te Bayonne in de rivier Adour ſtort.

Nivella, kleine, en eniger maten beveſtigde ſtad in 't Ooſtenryks Brabant aan de grenzen van Henegouwen, daar fyn linnen gemaakt word, en een vrouwe abdy is, waar van de abdis het geeſtlyk en wereldlyk gezag over de ſtad heeft, en de nonnen dragen voor den middag een geeſtlyk, na den middag een wereldlyk kleed.

Nivernois, of het hertogdom Nevers, een provintie in Vrankryk, die ten ooſten aan Bourgundien, ten zuiden aan Bourbonnois, ten weſten aan Berry, en ten noorden aan Gatinois grenſt. Dit landſchap is een hertoglyk Pairſchap, heeft veel hout en goede yzer-mynen, gelyk ook enige zilveraderen, en begrypt in de lengte en breedte omtrent 20. mylen.

Nivitza, kleine ſtad in het landſchap Chimera in Albanien in Griekenland.

Niulba, koningryk in noord-Tartaryen in Azien, wiens inwoners kopere ſchoot vrye harnaſſen op de borſt, en de zwaarden op het hooftdragen.

Nivors, kleine Turkſche ſtad in Bulgarien.

Nixapa, zeker gebied in de provintie Guaxaca in nieuw-Spanjen in noord-America, de hoofſtad voert den zelven naam, word van Spanjaarden en Mexicanen bewoont, en is ryk van indigo, zuiker, cochenille en Cacao.

Nizari, zie *Niſaro*.

Nizyn, beveſtigde en grote ſtad in neder-Volhynien, aan de overzyde van den Nieper.

Nizza, graafſchap in Piemont in Italien, 't welk ten ooſten aan het Genueeſche gebied en het eigentlyk zo genaamde Piemont, ten noorden aan het markgraafſchap Saluzzo een aan Dauphiné, ten weſten aan Provence, en ten zuiden aan de Middelantſche-

zee

zee en het vorstendom Monaco grenst. Het word verdeelt in het eigentlyk zo genaamde graafschap Nizza en de toebehorige landen, welke zyn het dal of vicariaat Barcellonette, het graafschap Boglio, het Markgraafschap Dolcaqua, waar toe enige ook het graafschap Tende en het Markgraafschap Ceve rekenen. De hoofdstad Nizza of Nice aan het Alpische gebergte, daar de rivier Paulon in de Liguftische-zee valt, is gefortificeert, en heeft een citadel op een hogen berg tegen de zee gelegen. Haar haven is zo klein, dat 'er maar kleine vaartuigen kunnen inlopen, evenwel bedienen zich de inwoners, die groten handel dryven, van de haven Villa franca. Zy is de residentie-stad van den gouverneur dezes graafschaps, en heeft een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Ambrun hoort. Anno 1691. wierd zy van den Franschen maarschalk Catinat verovert, maar 1696. weer aan Savoyen afgestaan. Verder wierd zy in febr. 1706. door de Franschen verovert en ontmantelt, maar ook van de zelve 1707. by den inbreuk van het leger der Geallieerden in Provence weer verlaten, en eindelyk lieten deze in 't jaar 1708. de vestingwerken te enemaal in de lucht springen. In den Utrechtschen vrede 1713. is het graafschap en de stad weer aan Savoyen afgestaan.

Nizza della Paglia, kleine stad aan de rivier Belbo in Montferrat daar een eige bisschop zyn zetel heeft.

Noaille, dorp en abdy in Poitou, waar van het huis Noaille zyn naam bekomen heeft.

Nobel, een gefingeerde munt in Engeland, die een halve mark of een derde van een pond-sterling bedraagt.

Nobili di Venezia, de Venetiaansche edellieden zyn van zulken aanzien, dat ook zomtyds vreemde koningen en vorsten dezen adelstand aannemen. Zy kunnen niet voor het 25. jaar hunnes ouderdoms in den raad komen. Hun kleding is een wyde en lange rok van zwart laken, dat in den zomer met hermelyn, in den winter met ander bontwerk gevoert is. De mouwen zyn boven een half el breed, en onder aan de hand lopen zy naauw toe. Aan den rok is een kraag van laken, gelyk ook aan het wambes, en over deze een witte kraag van linnen. Op het hoofd dragen zy een muts van zwarte gestikte wol, over den rok een mantel van zwart laken, die byna een zak gelykt, en welken zy over den linken schouder werpen. Die in gezantschappen gebruikt worden, mogen een mantel van goud laken, en een gordel met goude gespen dragen. Zy worden, in drie soorten verdeelt, waar van de eerste de 12. oude huizen, Elettorali genaamt die den eersten Doge verkoren hebben, en noch hedendaags in bloei zyn, benevens enige andere familien begrypt. De twede soort bestaat uit meer dan 80. familien, die met den Serrar di Consiglio, die van haar aangestelt word, gelyken ouderdom hebben, ook horen 'er noch 30. andere geslachten toe, die 61. jaar daar na, naamlyk 1380. in den adelstand verheven zyn. In de derde classis zyn de gene, die den adel voor geld gekocht hebben, en daar voor een som van 100000. dukaten betaalt. Zodanige worden inzonderheid in tyden van oorlog, wanneer de staat geld van noden heeft, gemaakt, en daar zyn tegenwoordig by de 80. familien van, die evenwel tot de hoge ampten der republiek niet verkoren worden. De edelluiden, die niet in Venetien, maar op het land wonen, worden Nobili di Terra ferma genaamt, en den edellieden van Venetien niet gelyk geschat, al zyn zy even zo oud als deze.

Nobiliteren, zich laten Nobiliteren, betekent zich uit den burgerlyken tot den adelyken stand laten verheffen.

Noblesse, de adel en ridderschap van een land.

Nocera, stad in 't hertogdom Spoleto in den kerkelyken staat, benevens een bisdom, dat onmiddelyk onder den paus staat. Hier is een gezontheids bron.

Nocera, kleine stad in Napels in Principato oltra, benevens den titel van een hertogdom, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Salerno staande.

Nock, betekent in een huis het opperste van het dak, daar de sparren van weer zyden by een gevoegt worden, en de vorstpannen over heen leggen: op een schip is het 't uiterste eind van de ree.

Nogaro, Nogarol, stad aan de rivier Modon in het graafschap Armagnac in Vrankryk.

Nogath, is een arm van de Weichsel, die boven Marienburg in Pruissen uit deze rivier gemelde stad voorby loopt, en eindelyk in 't Frissche Haf valt.

Nogent l'Artaud, stad in Champagne aan de rivier Marne.

Nogent le Retrou, kleine stad en hoofdplaats van opper-Perche in Vrankryk, aan de rivier Huisne, daar veel linnen, leer, en sergie gemaakt word.

Nogent le Roy, kleine stad aan de rivier Eure in de Fransche provintie Beauce.

Nogent sur Seine, stad in Champagne, daar een stene brug over de Seine gaat.

Nogent sous Coucy, Benediktyner abdy in Picardyen in Vrankryk, 3. mylen van Soissons.

Nogracut, plaats in oost-Indiën, daar de Pelgrims een stuk van hun tong offeren.

Noguera Pallaresa, hoofdstad van het burggraafschap Pallaresa in Catalonien, aan een rivier van den zelven naam.

Nohra, plaats in gelukkig-Arabien in Azien, op wiens naburige bergen zeer veel wierookbomen groeien.

Noja, vorstendom in de provintie Basilicata in Napels, waar van een linie uit het huis Pignatelli den vorstlyken titel voert.

Nojon, zie *Noyon*.

Noireau, kleine rivier in de provintie Bessin in Vrankryk, die by Condé ontspringt en zich in de Orné stort.

Noirmont, slot en Barony in Brabant, de familie Gallo de Salamanca toekomende.

Noirmoustier, zie *Nermoustier*.

Noise, Maison de Noise, een ſchoon luſthuis in den Diergaarden te Marli, 't welk de koning van Vrankryk in 't jaar 1708. aan Monſieur de Chamillard, toen hy de bediening van Controlleur generaal des Finances neerley, ſchonk, met 500000. livres daar by om het te vertimmeren.

Nola, oude ſtad in Terra di Lavoro in Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Napels behorende, aan de rivier Agno, 14. mylen van Napels.

Nolens volens, betekent zo veel als hy moet, al wil hy niet.

Noli, kleine ſtad aan 't Genueeſche gebied aan de zee-kuſt, benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Genua ſtaande. Zy heeft een goede zee-haven, en het daar by gelegene voorgebergte hiet Capo di Noli. 't Was voor dezen een Republiek op zich zelven.

Noll-Broeders, Nollhards-Broeders, gaan by de Rooms-Catholyken met de zieken om, en dragen hen naar 't graf. Zy zyn in 't graauw gekleed, en hebben daar een zwart ſcapulier of ſchouder-manteltje overhangen.

Nombre de Dios, was voordezen een beroemde koopſtad en beroemde haven aan de Mar del nord, in het eigentlyk zo genaamde Terra firma in zuid-America. Maar dewyl de lucht daar zeer ongezond gevonden wierd, verlieten en verwoeſten de Spanjaarden in 't jaar 1584. op 't bevel hunnes konings deze plaats, en bouwden Porto Bello, waar heen de koophandel verlegt wierd.

Nombre de Jesus, zie *Villa Jeſus.*

Nomentano, ſtad in de provintie Sabina in het Pauslyk gebied, die tegenwoordig in zeer ſlechten ſtaat is, en tot het hertogdom Monte Rotondo behoort.

Nomeny, vlek aan de rivier Seille in 't bisdom Mets in Lotteringen, 't welk den titel van een markgraafſchap voert, en een leen des Roomſchen ryks is.

Nominatie, is wanneer men iemand tot een amt, bediening of geeſtlyk beneficie benoemt. Maar inzonderheid word door de nominatie het recht van preſentatie tot een geeſtlyk amt of beneficie verſtaan: alzo heeft de koning van Vrankryk uit kracht van het Concordaat het recht van nominatie of preſentatie in 18. aartsbisdommen, 109. bisdommen, byna in 750. mannen abdyen, en in meer als 200 juffren abdyen, gelyk ook in alle Conſiſtoriale beneficien. De koning is verplicht binnen 6. maanden, van den dag af dat de plaats is opengevallen, een ander ſubject te benoemen, en hy zend zyn nominatie naar Romen. Dan doet de kardinaal voorſtander tweemaal de voorſtelling in 't volle Conſiſtorie, waar op men de bullen klaar maakt, niet anders als of de benoemde door den paus zelfs verkoren was.

Nona, oude, kleine en gefortificeerde ſtad in Dalmatien, aan de golf van Venetien, die by na te enemaal door de zee omringt is, en een biſſchop heeft, die onder het aartsbisdom van Zara behoort. Zy heeft een haven en hoort den Venetianen toe.

Nonantolo, kleine ſtad aan de rivier Panaro in 't hertogdom Modena, 2. mylen van de ſtad Modena. Zy is wat gefortificeert, en heeft een oud Klooſter.

Nonaspe, gefortificeert vlek in 't koningryk Arragon, aan de Cataloniſche grenzen.

Non-Conformisten, of Dissenters, zo wierden het eerſt onder de regering van Karel I. die Puritanen in Engeland genaamt, die zich opentlyk tegen de Engelſche Liturgy, de biſſchoplyke regering, en de kerkgewoontens, welke noch naar het pausdom ſmaakten, aankantten; en men geeft hedendaags dezen naam aan die gene, die zich niet naar de Engelſche kerk gedragen, uitgenomen wat de kerkelyke tucht en plechtigheden betreft. In Engeland worden ook alle Gereformeerden, die geen biſſchoplyke zyn, zo genoemt.

Nondara, Noudar, een gefortificeerde plaats in de Portugeeſche provintie Entre Tejo y Guadiana, aan de rivier Ardita.

Nonne, zo noemt men de vrouwsperſonen, die buiten den echt in klooſters en onder zekere ordensregelen leven.

Nonnenberg, Benedictyner nonnenklooſter in de ſtad Saltsburg.

Nonnenbusch, beroemde Benedictyner nonnen abdy in Ooſtenryks Vlaanderen, in 't bisdom Yperen.

Nonnenwerder, eyland in den Rhyn, niet ver van Bon gelegen.

Nonsuch, was voordezen een prachtig koninglyk paleys in Engeland, in het graafſchap Surrey, in een vermaaklyke landsdouw, 't welk een ſchonen Diergaarden heeft, en van koning Hendrik VIII. geboud is.

Nontron, kleine ſtad, heerlykheid en ſterk ſlot in de provintie Perigord in Vrankryk

Nonnsberg, zie *Nannsberg.*

Noord Albingen, zo wierd in oude tyden het land genoemt, daar Holſtein, Dithmarſen en Stormarn tegenwoordig is.

Noorderlicht, is een zeer helle glans by nacht in Groenland ten tyde van de nieuwe maan, die het gantſche eyland verlicht, als of de volle maan op het klaarſte ſcheen, en hoe donkerder de nacht, hoe helderder het licht is. 't Word aldus genoemt om dat het uit het noorden komt, en gelykt een vliegent vuur, breyd zich in de lucht uit als een lange omgekeerde paal, ſchiet van de eene plaats naar de andere, en laat enigen rook achter. Deze ſnelle beweging is wonderbaarlyk, en duurt den gantſchen nacht door, maar houd met zonnen opgang weer op.

Noord Holland, zie *Holland.*

Noordland, zie *Nordelles.*

Noordstrand, klein Deenſch eyland op de Noord zee, tot het hertogdom Sleeswyk behorende. Het word heel van den Saltz- en Hever-ſtroom omringt, en heeft in de lengte 3, in de breedte een myl. Het wierd 1634. door de zee, die door een ſterken wind opgezet wierd, te enemaal onder water gezet, zo dat by de 1300. huizen, 6000. menſchen en 50000. ſtuk vee te gronde gingen.

Noord zee, zie *Duitſche zee.*

Noort-Beveland, zie *Beveland.*

Noor-

Noorwegen, Norrick, Norck, groot koningryk in Europa, 't welk ten oosten aan Zweden, ten zuiden aan 't Cattegat, ten westen en noorden aan den noorder Oceaan grenst, en by de 350. mylen in de lengte heeft. Het grootste deel is vol woeste en onbewoonde bergen, maar die landen, die bebouд kunnen worden, zyn zeer vruchtbaar. 't Is ryk van koper, pelteryen, visch, traan, pek en hout, 't welk inzonderheid tot den scheepsbouw bequaam is, en men vind 'er voortreflyke Magneetstenen en goede zilver-mynen, welke enige jaren herwaarts toegenomen zyn. Men verdeelt het in zes Provintien, welke zyn Bahus, Aggerhus, Bergenhus, Stavanger, Drontheim en Wardhus. Het hoort de kroon Denemarken toe, uitgenomen de provintie Bahus, welke de kroon Zweden zedert 1660. bezit. De inwoners zyn Luitersch, oprecht en dapper, en het gantsche koningryk word door een stadhouder geregeert, die ook de tot Noorwegen behorende eylanden Island, Schettland, Groenland, Spitsbergen en Ferro onder zyn gerechts-dwang heeft. Anno 1716. is de Noordsche oorlog ook in dit koningryk doorgebroken, en zyn 'er verscheyde ontmoetingen voorgevallen; Maar de Denen hebben op hun grenzen zulken tegenweer gedaan, dat de Zweden weinig voordeel behaalt hebben, en eindelyk op den 11. December 1718. in de belegering voor Frederikshall hun koning Karel XII. door een ongelukkigen kanon kogel verloren, en hierop Noorwegen met grote schade verlieten.

Nopin, kleine stad op het Deensche eyland Arroe, tot het hertogdom Sleeswyk behorende.

Noppenau, zie *Oppenau*.

Nora, amt in het graafschap Hohenstein in Thuringen, 't welk 1701. benevens het klooster Munch-Lohra en Wolfleben na 't uitsterven van die van Gladebeck den koning van Pruissen is te beurt gevallen.

Nora, kleine stad in de Zweedsche provintie Westermanland aan de rivier Arbo, 4. Zweedsche mylen van Arbago.

Norala, vlek in de provintie Helsingen, in Zweden, tegen den Bothnischen zee-boezem gelegen.

Norburg, Nordburg, gefortificeert slot op het eyland Alsen in 't hertogdom Sleeswyk, 't welk een koninglyk Deensch leen is, en waar van de vorstlyke Holstein-Norburgsche linie haar benaming heeft. De laatste hertog daar van, Ernestus Leopoldus, stierf den 6. Aug. 1722. ongehuwt, en was de laatste dezer linie, maar tegenwoordig heeft het de koning van Denemarken den zoon des laatsts gestorvenen hertogs van Pleun Karel Frederik van Carlstein laten in bezit nemen, en hem voor een rechtmatigen prins van Sleeswyk-Holstein erkent.

Norcia, kleine stad in den kerkelyken staat tusschen het gebergte in 't hertogdom Spoleto, welke door de laatste aardbevingen, die 1702. en 1730. een groot deel van het Napelsche ryk en veel plaatzen van den kerkelyken staat tot puinhopen gemaakt hebben, by na gants verwoest is. Zy legt aan het kleine Water Freddara.

Nordburg, zie *Norburg*.

Nordeck, slot en amt in opper-Hessen, onder Darmstad behorende.

Nordelles, Noordland, een groot Zweedsch landschap ten noorden, tussen Noorwegen en den Bothnischen zee-boezem, welke de volgende provintien begrypt, Gestricien, Helsingen, Medelpadien, Iempteland, Angermanland, Bothnien en Lapland.

Norden, volkryke stad in het graafschap Embden, aan een kleinen zee-boezem, daar zy een goede haven heeft, den vorst van oost-Vriesland toekomende.

Nordenburg, kleine stad, slot en amt in Brandenburgs Pruissen.

Norderney, klein eyland op de kust van oost-Vriesland, waar toe het ook behoort, en de vorst houd 'er een landvoogt op. Daar wonen 50. familien van schippers en visschers.

Nord-Forland, zie *Nort Forland*.

Nordgau, zeker district in 't hertogdom Neuburg, boven Donawerth.

Nordhausen, oude en en vrye ryksstad in Thuringen, tegen Harts-wald, aan de neder-Saxische grenzen, aan de kleine rivier Zorge. Zy legt 14. mylen van Leipzig en 5. van Weissensee, en de Raad heeft 'er maar het neder-gericht, maar de criminële zaken horen voor het Ryk, en met deze Ryksvoogdy en Richters-amt is keur-Saxen over de 100. jaar van het Ryk beleent geweest, tot dat hy zyn recht 1698. aan keur-Brandenburg overgelaten heeft. 1710. den 23. Augustus heeft zy een zwaren brand uitgestaan, waar in de grote Marktkerk voor 't grootste gedeelte geruineert, ook het Raadhuis en over 170. andere gebouwen in de asch gelegt zyn; en 1712. den 21. Aug. is deze goede stad diergelyk een ongeluk weer over gekomen, waar door over 500. gebouwen verteert zyn.

Nordheim, heerlykheid in Franckenland, dat uit de Seinsheimsche goederen aan het vorstelyke huis Zwartzenberg is gekomen.

Nordkirchen, prachtig slot in het stift Munster, den opper-kamerheer baron van Plettenberg toehorende.

Nordköping, stad in Oost-Gothland in Zweden, aan de rivier Motala, is na Stokholm de grootste stad in Zweden. Zy legt tusschen 2. meiren, heeft een zalm-visschery die veel geld opbrengt, en een goeden handel. Buiten de stad is een vesting en slot, de Johannesburg genaamt.

Nördlingen, een vrye Ryksstad in Zwaben, in het graafschap Oettingen, aan de kleine rivier Eger, midden in Ries. Zy is op de oude manier bevestigt, en legt 5. mylen van Ulm. Hier viel in 't jaar 1634. een aanzienlyke slag tusschen de Keyzerlyken de Zweden benevens de protesterende vorsten in Duitsland voor, waar in de laatste geslagen wierden.

Nordmaling, kleine stad in de Zweedsche provintie Angermanland aan den Bothnischen zee-boezem; bestaat van de kopermynen.

Nordwich, zie *Norwich*.

Norfolck, provintie in Engeland, welke ten zuiden

den aan Suffolk, ten westen aan Cambridge en Lincolne, ten noorden en oosten aan de Duitsche zee grenst. Zy is op veel plaatzen vol bergen, wouden en bosschen, op andere weer zeer vruchtbaar, en voert den titel van een hertogdom.

Norheim, vlek in het hertogdom Simmern, den baron van Sickingen toekomende.

Norin, een fort in Dalmatien, tusschen de rivieren Narenta en Norin, welke laatste een arm van den eersten is. Het hoort de Venetianen toe.

Norinberg, vlek in de nieuwe-marck-Brandenburg naar Pommeren toe.

Normandyen, provintie in Vrankryk, benevens den titel van een hertogdom, dat een stuk van het oude Neustria is, en ten westen aan de zee van Bretagne, ten noorden aan Picardyen, ten oosten aan het eyland van Vrankryk, en ten zuiden aan Perche, Maine, en Bretagne grenst. De lucht daar in is koud, warom 'er ook geen wyn, maaar daar en tegen meer kooren en ooft wast. Het word in opper- en neder-Normandyen verdeelt, waar van het eerstgenoemde 4. amten, naamlyk Rouen, Evreux, Gisors en Caux, het laatstgenoemde 3. amten, als Constantin, Alençon en Caën onder zich begrypt. Deze provintie is 72. mylen lang en 30. breed, en de grootste handel die 'er gedreven word is in linnen, versstoffen, kolen en vee, ook heeft dit landschap den meesten adel van Vrankryk.

Nörnberg, kleine stad in de nieuwe-marck-Brandenburg aan een meir.

Norsholm, middelmatige stad in Zweden in oost-Gothland, aan een klein meir: de inwoners generen zich meest van den zalm-vangst.

Nortælge, groot vlek in de provintie Upsal in Zweden, 7. Zweedsche mylen ten noorden van Stockholm.

Nort, Cap de Nort, Noord Kaap, is een voorgebergte, dat het verste van allen in Europa ten noorden legt, in het noordsche-Lapland. Daar legt noch een ander Cap del Nort in Guiana in zuid-America.

Nortdorp, is maar een dorp in Holstein, in 't amt Rendsburg, halver weg tusschen Itzehoe en Kiel gelegen.

Nörthen, kleine stad in Eisfeld aan de Leine, keur-Ments toekomende.

Nort, Mar del Nort, een groot deel van den Atlantischen-Oceaan, 't welk aan de oostlyke kust van noord-America, en aan een deel van zuid-America stoot. Deszelfs voornaamste delen zyn de zee van Canada, die van Mexico, de eigentlyk zo genaamde Mar del Nort, en de Braziliaansche-zee.

Nort, de Noord-vloed, groote rivier in noord-America, die zich in de zee van Canada stort. Men vind een anderen rivier van den zelven naam in nieuw-Mexico, die zich in Mar Vermejo ontlast.

Norwich, hoofdstad der provintie Norfolk in Engeland, daar de rivieren Yare en Venster te zamen komen. 't Is een der grootste steden van Engeland, en zy heeft een bisschop, die onder den aartsbisschop van Canterbury staat.

Nortalben, vlek en amt in Franckenland, in 't bisdom Bamberg.

Nort-Alverton, zie *Alverton*.

Nort-Berwick, kleine stad in Lothiana in zuid-Schotland, 6. mylen ten oosten van Edenburg.

Nort-Cap, zie *Nort*.

Nort Curry, stad in Engeland in de provintie Sommersetshire aan de rivier Tone.

Norten, Nörten, klein vlek aan de Leine in 't hertogdom Calenberg, den keurvorst van Hannover toekomende. Het legt in een vruchtbaar gewest, en heeft voor dezen Bevernstein geheten.

Nort-Forland, is de uiterste punt van het Engelsche eyland Thanet, op de kusten der provintie Kent, daar de Hollanders 1666. een harde nederlaag ter zee van de Engelschen kregen.

Northalben, zie *Nortalben*.

Northampton, hoofdstad benevens een slot in de provintie Northampton in Engeland, aan de rivier Neane of Nine.

Northamptonshire, provintie en graafschap in Engeland, tusschen de landschappen Lincolne, Rutland, Leicester, Warwick, Oxford, Buckingham, Bedfort en Huntington. Zy is lang maar niet breed, reedlyk vruchtbaar, wel beboud, en volkryk.

Northeim, middelmatige stad aan de Leine, in 't vorstendom Calenberg, 2. mylen van Göttingen.

Northausen, zie *Nordhausen*.

Northumberland, provintie en graafschap in Engeland, ten noorden aan Schotland, ten zuiden aan Durham en ten oosten aan de Duitsche-zee grenzende. 't Is een koud en onvruchtbaar land, daar veel steenkolen gebroken worden.

Nort-Walles, zie *Walles*.

Norwich, stad in Cheshire in Engeland, die goede zout-groeven heeft.

Noseroy, of Nazareth, stad, slot en heerlykheid in Franche Comté, daar voor dezen de prinsen van Challon hun zetel en begraafplaats hadden.

Noslich-zee, klein meir in de Schwibuser kreits in neder-Silesien.

Nossen, kleine stad en amt aan de Freybergsche Mulda, in de Meinische kreits.

Nostitz, de ryksgraven van Nostitz hebben hun oorsprong uit Lusatien, en aan het keyzerlyke en andere Duitsche hoven dikwils de hoogste amten bekleed. Zy bezitten het graafschap Rheineck in de Franckische kreits, als ook schone goederen in Bohemen in Silesien.

Notabel, merkwaardig: les Notables, wierden ten tyden van Hendrik III. koning van Vrankryk de ryksstanden genaamt.

Notarius, is in Duitsland die gene, die van een Palts-graaf in namen des keyzers de macht bekomen heeft om instrumenten op te stellen, en testamenten te vervaardigen, waar voor hy te gelyk een zekeren eed moet afleggen. In de oude kerk wierden die gene Notarii genoemt, die de historien der Martelaren optekenden.

Notarius Criminalis, is een gerechtelyk amtenaar,

tenaar, in Duitsland, die in criminële zaken en inquisitien het antwoord van de misdadigers moet opschryven, en te boek stellen, de akten registreren en in order houden.

Notburg, Oreska, hoofdstad van de Moscovische provintie Ingermanland, op een klein eyland van het meir Ladoga, daar de rivier Nieva te voorschyn komt, aan de Moscovische grenzen. Zy is bevestigt, heeft een sterk slot benevens een haven, en wierd 1702. den 12. Octob. door den Czaar verovert, die haar den naam van Sleutelburg gegeven heeft.

Notez, zie *Netze*.

Notificeren, berichten, bekent maken. Notificatie, bericht, opening van een zaak doen.

Noto, val di Noto, een van de drie provintien in Sicilien, welke ten zuiden en oosten aan de zee, en ten noorden aan Val di Demona, en ten westen aan Val di Mazara grenst. De hoofdstad is taamlyk groot, schoon en volkryk, en legt op een steilen berg by de rivier Abiso of Acellaro.

Notoir, dat ieder bekent is.

Notre Dame de los Fuentes, Nuestra Senora de los Fuentes, stad in 't koningryk Arragon, tusschen Moncon en Balbastro.

Nottberg, kleine rivier in 't hertogdom Luneburg, verenigt zich by de zo genaamde Lübmühe met de Luche, en loopt eindelyk met deze in de Ilmenau.

Notte, rivier in de marck-Brandenburg, die van de Havel verslonden word, en eindlyk in de Elbe valt.

Nottingham, provintie en graafschap in Engeland, ten westen aan Lincolne, ten zuiden aan Leicester, ten oosten aan Darby, en ten noorden aan Yorck grenzende. Zy heeft een zandigen grond, zoet hout, en steen-kool-groeven. De hoofdstad Nottingham is schoon en welgeboud, legt niet ver van de rivier Leane, heeft een oud slot, en dryft goede handeling. De Marechal de Tallard, die Anno 1704. in den slag van Hoogstet gevangen wierd, heeft daar een schonen tuin aangelegt.

Nova-Ateguera, kleine stad in noord-America, 17. mylen van Vera Crux, heeft een bisschop, die onder den aartsbisschop van Mexico behoort.

Novale, kleine maar welgeboude stad in de Tarvifer marck in 't Venetiaansche gebied.

Novara, welbevestigde stad, benevens een goede citadel in het landschap Novarese, op een heuvel in 't hertogdom Milaan. Haar bisdom hoort onder den aartsbisschop van Milaan, en zy gaf zich in Sept 1706. van de Franschen aan den keyzerlyken generaal prins Eugeen over.

Novarese, landschap in het hertogdom Milaan, tusschen het eigentlyk zo genaamde Milanees, de graafschappen Vigevano en Anghiera, het landschap Vercellois en het vorstendom Masserano.

Novatianen, hebben in de derde eeuw geleeft, en geleert dat de mensch, wanneer hy na den doop weer tot zonden vervallen was, van de kerk niet weer aangenomen moest worden 't welk zy in 't begin van die gene verstonden, die uit vrees der vervolging tot het Heydendom overgegaan waren, maar zich naderhand weer by de Christlyke kerk instelden; doch eindelyk breydden zy zulks op alle zonden in 't gemeen uit. Zy gaven voor dat de twede echt niet toegelaten is, en herdoopten de gene, die tot hun leer overgingen.

Nova Zetwert, een zekere cancelary in Moscovien, waar aan alle inkomsten van de cabacken of herbergen, die de Czaar alleen recht heeft om op te rechten, moeten overgelevert worden, en waar door de gene, die heimlyk tabak en drank verkopen, gekastyd worden.

Noudar, kleine stad met een gefortificeert slot in de provintie Alentejo in Portugaal, aan de grenzen van het Spaansche koningryk Estremadura en Andalousien.

Novellara, kleine stad in 't Modeneesche gebied, en de hoofdstad van een klein landschap, 't welk den graaf van Novellara uit het huis Gonzaga toebehoort, en een ryksleen is.

Novesan, klein steedje in Dauphiné, in Vrankryk.

Novi, kleine stad in 't Genueesche gebied, aan de Milaneesche grenzen.

Novi, de naam van 2. steden in Bosnien, aan de rivier Unna. Oud-Novi legt ten oosten van deze rivier, en hoort met haar rechtsgebied den Turken toe; maar nieuw-Novi legt westwaarts tegen Croatien, en hoort met haar district den Roomschen keyzer toe.

Novibazar, Turksche hoofdstad in Servien in Ongaryen, daar de twe riviertjes Stuiza en Rusca te zamen lopen.

Noviciaat, zo word het proef-jaar genoemt, 't welk die gene genieten die het klooster-leven verkiezen; en in dit jaar is het hun geoorlooft, het klooster weer te verlaten. In zommige kloosters duurt het Noviciaat langer als een jaar.

Novigrad, kleine gefortificeerde stad en slot aan een kleinen zee-boezem in Dalmatien, de Turken toekomende.

Novigrad, zo hieten 2. kleine steden in Croatien, waar van de eene in Corbavia, de andere in Morlachia gelegen is.

Novigrad, graafschap in opper-Ongaryen, benevens deszelfs hoofdstad van den zelven naam, wier zeer sterk slot met een gracht van 34. voet diep op een hoge rots legt. Zy legt 5. mylen van Gran, en is Anno 1685. den Turk door de keyzerlyken afgenomen.

Noviteiten, nieuwe zaken, wat daar nieuws voorvalt, of in druk uit komt.

Novitii, zyn in de Duitsche ridder-orde die gene, die noch wereldlyke klederen dragen mogen, en alzo worden ook de Munniken in het Noviciaat of proefjaar genaamt.

Novito, kleine rivier in Calabria Oltra in Napels, welke zich in de golf van Girace stort.

Novodmor, stad aan de Weichsel in Masovien in Polen.

Novogrod, zie *Nisinovogrod*.

Novogrod-Weliki, Groot-Novogrod, Neugarten, een vorstendom in west-Rusland, benevens de hoofdstad Groot-Novogrod of Neugard die

groot en voordezen een goede grens-vesting tegen Zweden geweest is, ook een sterken handel, in zonderheid met jucht-leer dryft. Zy heeft een aartsbisschop, legt op een vlakken grond, 40. mylen van Narva, en ook zo ver van Petersburg, aan de rivier Wolchowa, die van daar tot aan de oost-zee scheepryk is, weshalven deze plaats sterk van uitlandsche natien bezocht word.

Novogrodeck - Litawski, waiwoodschap in wit-Russien in Litthauen, dat 2. districten heeft, naamlyk Novogrodeck en Schlonim. De hoofdstad hiet ook Novogrodeck, is groot, bestaat uit houte huizen, en hier en te Minski worden de landsdagen van Litthauen beurt om beurt gehouden. Voor dezen is het de uitzet der jonge hertogen van Litthauen geweest.

Novogrod-Sewiersky, Moscovische provintie en hertogdom tusschen Worodin, Smolensko, Czernichow, Kiow en Litthauen. De hoofdstad van den zelven naam is gefortificeert, en legt aan de rivier Dezna.

Novonhasti, stad niet ver van de rivier Bug in Masovien, in Polen.

Now, stad in het waiwoodschap Marienburg, in Poolsch-Pruissen.

Nowy-Hradi, zie *Grätzen.*

Noya, kleine en oude stad in Gallicien in Spanjen, dicht by het water Tamaro, 6. Spaansche mylen van Compostel.

Noyelles, graafschap in de Nederlandsche provintie Artois, de kroon Vrankryk toekomende.

Noyon, schone Fransche stad in het gouvernement van het eyland van Vrankryk, aan de kleine rivier Oyse. Haar bisschop, die onder het aartsbisdom van Rheims staat, is een graaf, en een van de 12. oude pairs van Vrankryk. Hier is Calvyn in 't jaar 1509. den 10. juli geboren.

Nubia, stad in Nubien in Africa aan den Nyl.

Nubia, grote stroom in Æthiopien in Africa, die zich beneden Asna in den Nyl stort.

Nubia, groot landschap in opper-Æthiopien in Africa, aan den Nylstroom, 't welk ten noorden aan Egypten en de Woestyn Barca, ten westen aan Zaara, ten zuiden en oosten aan Abyssinien grenst. Het heeft by de 300. Fransche mylen in de lengte, en even zo veel in de breedte, en is ryk van sandelhout, muskus, yvoir en goud, ook vind men 'er een vreeslyk venyn. Deszelfs inwoners zyn zwart, den Joodschen en Mahometaanschen Godsdienst toegedaan, en hebben een eigen koning.

Nüchtland, klein landschap in Zwitzerland, tusschen het canton Bern en Freyburg.

Nude, rivier in de middelmarck Brandenburg, die achter Juterbock uit den hogen Fleming ontspringt, verdeelt zich in de Nude en Sare, maar verenigt zich weer, en valt by Potsdam in de Havel.

Nuestra Senora de la Vittoria, of Tabasco, stad aan de kust van de provintie Tabasco in Mexico in noord-America.

Nuis, Nuits, kleine stad aan de rivier Armanson in Bourgundien; zy heeft een bailluagie en goeden wyn.

Numburg, kleine stad en slot in neder-Hessen, op een berg, keur-Ments toekomende.

Numereren, hiet eigentlyk cyfferen of tellen, daar na betekent het ook het cyffer of nommer ergens op zetten.

Numidien, was in oude tyden een groot landschap in Africa, en begrypt hedendaags het landschap Biledulgerid, en omtrent het land tusschen Barbaryen, Zara, Egypten, en de Atlantische-zee.

Nummi bracteati, zeker slag van zilvere munten, die in de middel-eeuwen geslagen zyn, die gants dun, maar van goed zilver, en maar op een zy gestempelt zyn, zo dat zich de stempel op de eene zyde ingebogen, op de andere uitgebogen vertoont. Men heeft 'er ook van fyn goud, maar die zeer zelden gevonden worden.

Nunciaturæ, zie *Rykde utationes.*

Nunkilch, kleine stad en heerlykheid in Klettgau in Zwitzerland, de stad Schafhauzen toekomende.

Nun Laton, stad in Engeland, in de provintie Warwickshire.

Nuntius, zie *Legaat.*

Nura, rivier in 't hertogdom Parma, die aan de Genueesche grenzen ontspringt, en by Zerbo in de Po valt.

Nura, Val di Nura, dal in het hertogdom Piacenza.

Nure, Neure, rivier in Leinster in Ierland, die in het graafschap Queens ontspringt, en zich te Rosse in de rivier Barrow stort.

Nuren, zeker gebied en stad in het waywoodschap Masovien in Polen.

Nürtingen, stad en slot in 't hertogdom Würtemberg, tusschen Tubingen en Kirchheim aan den Necker, daar een stene brug over deze rivier legt.

Nusco, kleine stad in Principato Oltra in Napels, benevens een bisdom onder den aartsbisschop van Salerno staande.

Nusorge, fraaie plaats in opper-Silesien, in het vorstendom Jägerndorf.

Nussberg, slot benevens den titel van een heerlykheid in neder-Karinthien, tusschen Gran en Wilits.

Nussdorf, markt-vlek in Oostenryk aan den Donau, een myl boven Wenen, is wegen den goeden wyn beroemt.

Nussdorf, slot en heerlykheid in 't hertogdom Crain aan de Poick, een myl van Adelsberg, de barons Rosetti toekomende.

Nutriment, voedsel, 't geen men tot eten en drinken nodig heeft. Dit geeft een Nutriment, betekent, het voed wel.

Nuys, zie *Nuis.*

Nuziack, gebergte in Bosnien in Ongaryen, waar door de pas Kruska gaat.

Nyborg, zie *Niburg.*

Nycoping, zie *Nicöping.*

Nydau, stadt, in Zwitzerland aan de Bilersee, het canton Bern toekomende.

Nyen, Zweedsche stad in Finland.

NYLAND, Zweedſche provintie in Finland, aan den Finlantſchen zee-boezem, die ten ooſten aan Carelien, ten noorden aan Tavaſthia, en ten weſten aan het eigentlyke Finland grenſt.

NYLÖSE, kleine fortres in de provintie weſt-Gothland, aan de rivier Gothleba, niet ver van Gottenburg.

NYMBURG, zie *Niemburg*.

NYMPHENBURG, prachtig keur-Beyerſch luſt-ſlot, een myl van Munchen, daar men langs een nieuwgegraven vaart naar toe komen kan.

NYMS, kleine rivier in 't hertogdom Luxemburg, die in 't aartsbisdom Trier ontſpringt, en zich in de rivier Sour of Suce ontlaſt.

NYNE, NEANE, rivier in Engeland in het landſchap Northampton, die zich in een zee-boezem van de Duitſche-zee ſtort.

NYON, NEUS, ſlot en landvoogdy in Zwitzerland, aan het meir van Geneve, het canton Bern toekomende.

NYSLOT, NYSCHLOS, Zweedſche veſting in de provintie Savolaxia in Finland, die met meiren en moeraſſen omringt is. Koningin Chriſtina heeft 'er 1641. een Gymnaſium opgerecht, en deze veſting is den 28. Jun. 1714. aan de Ruſſen met akkoord overgegaan.

NYSTÆDT, kleine ſtad en haven in noord-Finland, 6. Zweedſche mylen ten noordweſten van Abo, daar den 30. Auguſtus 1721. tuſſchen de kroon Zweden en den Czaar na den langdurigen Noordſchen oorlog eindelyk een vrede geſloten is. De heromleggende landſtreek voert den titel van een graafſchap.

NYSTADT, zie *Nieſtädt*..

NYTHE, Nyd, rivier in zuid-Schotland, die in het graafſchap Kyle ontſpringt, en in den zee-boezem Solway valt.

NYTHESDALE, zie *Nithesdale*.

O.

OARS, zyn zekere ſchuiten op de Teems, die door twe ſchuitevoerders geroeit worden, en dienen tot geen ander gebruik als om menſchen heen en weer te varen.

OBBY, zie *Oby*.

OBDACH, ſtad en ſlot in opper-Stiermarcken.

OBDAL, kleine ſtad in Noorwegen, in de provintie Drontheim, 11. Zweedſche mylen ten zuiden van de ſtad Drontheim.

OBDAM, ſlot en vrye heerlykheid in noord-Holland, tuſſchen Alkmaar en Medenblik, waar van de graaflyke familie Obdam van Waſſenaar den naam voert.

OBDARA, een groot landſchap in Moſcovien, aan de Witte zee, tuſſchen de rivier Oby en de provintie Petzora. Men vind 'er, behalven enige forten, die de Moſcoviters gebouwd hebben, geen ſtad, maar de inwoners wonen in hun horden, leven van het wild gedierte, en zyn de afgodery toegedaan. Toen de Hollanders het zelve voor enigen tyd ontdekt hebben, hebben zy 'er den naam van Nieuw Weſtvrieſland aangegeven.

OBEDOS, ſtad en ſterk ſlot op een berg in de Portugeeſche provintie Eſtremadura, 11. mylen van Liſſabon.

OBELISCUS, was by de oude Egyptenaren een ſpitze pyramide of hoge zuil, meeſtentyd van een ſteen, onder met een voet en boven met een ronden knop voorzien. Deszelfs hoogte beliep gemeenlyk 132. voet, en de zyden waren met enkel beeldſprakige figuren bezet. De Roomſche keyzers hebben 'er vele van laten naar Romen brengen en oprechten, daar 'er hedendaags noch enige te zien zyn.

OBENGIR, rivier in 't koningryk Perzien, in de provintie Coraſan, welke zich in de rivier Ilhun ontlaſt.

OBENRAD, kleine ſtad en ſlot in het Saxen Lauenburgſche.

OBER, OBRA, kleine rivier in de nieuwe Marck Brandenburg, die in Polen ontſpringt, en zich by Glaucha in den Oder ſtort.

OBER ACHT, OPPER BAN, is een harde ſtraf in de Saxiſche rechten, waar door de vluchtige en hals-misdadigers, na dat zy te voren door een beſchuldiger of door den fiſcaal aangeklaagt, en in 3. Heren landen opentlyk gedagvaart zyn, maar wegens hun ongehoorzaamheid en achterblyven in de unter-acht of lagen ban verklaart worden, na verloop van een jaar weer enige reyzen gedagvaart, in kas van verdere ongehoorzaamheid voor eerloos en in den opper ban verklaart worden, aan lyf, eer en goed door 't gantſche land gemeen gemaakt, van hun goederen berooft, en van ieder, die hen krygt, aan den rechter tot lyf en levensſtraf kunnen overgegeven worden. Deze ban en opper-ban ſtrekt zich alleen over dat landſchap, waar in hy afgekondigt is, uit, en het is niemand geoorlooft zich aan des ballings lyf en leven te vergrypen, maar den zelven alleen aan den rechter om de behoorlyke ſtraf te ontfangen over te leveren; het eerſte word evenwel tegen de Ryks-ballingen wel toegeſtaan, als welke ban door het gantſche Duitſche ryk kracht en werking heeft.

OBERBACH, amt van het bisdom Aichſtädt in Franckenland.

OBERBRONN, ſtad benevens een ſlot in de Elſas, die den graaf van Weſterburg toekomt, en daar goede wyn groeit.

OBER BÜHL, een plaats niet ver van Stolhoven, in het Baden-Badenſche, daar in 't begin van den laatſten oorlog de linien der Bondgenoten waren, maar na dat de Maarſchalk van Villars dezelve in 't jaar 1707. overrompelde en verwoeſte, zyn ze daar na by Etlingen getrokken.

OBER-DRABURG, zie *Draburg*.

OBER-EISFELD, marktvlek en amt in 't bisdom Bamberg.

OBER-ERCKENSTEIN, een zeer hoog bergſlot en heerlykheid in neder-Crain, een myl van Ratſchack. Niet ver daar van daan legt het ſlot en heerlykheid unter of neder-Erckenſtein. Beyde behoren zy den baron Zezecker toe.

Ober-Gurck, slot en heerlykheid in neder-Crain, 5. mylen van Laybach, den vorst van Auersperg toekomende.

Ober-Hauss, zo hiet het slot te Passau aan den Donau.

Ober-Hofen, kleine stad in Beyeren.

Ober-Hoff, tol-huis en pas op de hoogte van het Thuringerwoud, 3. uren van Suhla, in het amt Schwartswald, en alzo onder Saxen-Gotha behorende. In den 30. jarigen oorlog was het met een schans voorzien.

Ober-Kauffungen, zie *Kauffungen.*

Ober-Kirch, steedje en slot in de Ortenau, aan deeszyde van den Rhyn, 3. mylen van Straatsburg, den bisschop aldaar toebehorende.

Ober-Kotza, aanzienlyk landgoed in Voigtland, 1. myl van Hof, 't welk de jonge markgraaf George Albrecht in 't jaar 1701. voor 40000. Ryksdaalders gekocht heeft, daar hy ook 1703. gestorven is, en uit zyne gemalin Regina Magdalena Lucina, dochter van den amptman aldaar, twe jonge heren heeft nagelaten (waar van de eene Posthumus genoemt is) die voortaan heren van Kotza genoemt worden.

Oberkow, kleine stad in Rood Russien, in het waiwoodschap Belczo.

Ober-Kranichfeld, zie *Cranichfeld.*

Ober-Laybach, groot marktvlek in Inner-Crain, aan de rivier Laybach, 3. mylen van Laybach, de zuster van den overleden vorst van Eggenberg toebehorende. Hier begint het ruwe gebergte en de wildernis, het Pyrnbaumerwald genaamt, dat naar Italien toe legt.

Ober-Lohnstein, zie *Lohnstein.*

Ober-Messing, slot en amt in 't bisdom Aichstädt in Franckenland.

Ober-Moschel, zie *Moschel-Landsberg*

Ober-Munster, keyzerlyk adelyk vrouwenstift in Noordgau.

Obernarg, rivier in Zwaben, ontspringt uit een klein meir en valt by Buchow in de Bodenzee.

Obernau, dorp en slot in het graafschap Hohenberg in Zwaben, wegens zyn bad beroemt.

Obern-Aula, markt-vlek en amt in het graafschap Ziegenhayn, hoort half den landgraaf van Hessen, en half den baron van Döringberg toe.

Oberndorf, steedje aan den Main in Franckenland, tusschen Miltenberg en Aschaffenburg, hoort den keurvorst van Ments toe, en legt tegen over Klingenberg.

Oberndorf, kleine stad in het zwarte-Woud, 't welk tot het graafschap Hohenberg gerekent word, en het huis van Oostenryk toekomt.

Oberndorf, markt-vlek, slot-en heerlykheid in Zwaben, aan de rivier Lech, by na tegen over de stad Rain, het bisdom Augsburg toekomende.

Obernheim, zie *Ebenheim.*

Obernkirchen, stad en Luitersch adelyk juffrenklooster in het graafschap Schauenburg in Westfalen, den landgraaf van Hessen-Kassel toekomende.

Obernscheinfeld, Bambergs amt in Franckenland.

Obern-zell, klooster aan den Main, beneden Würtsburg.

Oberpalen, steedje en slot in de Lyflandsche provintie Esthen aan de rivier Deck, 10. mylen van Dorpt.

Ober-Schif-amt of Opper-Scheeps-amt, is een collegie dat de tegenwoordige keyzer te Wenen aangestelt heeft, 't welk de scheepsvaart op den Donau en de convoyen en transportschepen naar Ongaryen reguleert. De overste van Andersoon is 'er keyzerlyke vice-admiraal van.

Ober-Sontheim, schoon slot en markt-vlek in Franckenland aan de Zwabische grenzen, tusschen Hal en Elwangen, waar van eertyds een linie der uitgestorve graven van Limburg den naam gevoert heeft.

Oberstadt, fraai slot in het vorstelyk graafschap Henneberg, een uur van Themar, den heer van Langen toekomende.

Oberstein, heerlykheid, zie *Creuts.*

Oberstein, slot, vlek en heerlykheid in de neder-Palts, tusschen Alsheim en Worms, waar naar zich eertyds een familie genoemt heeft.

Oberstenfeld, adelyk Luitersch vrouwen-klooster in 't Wurtembergsche amt Beilstein in Zwaben, niet ver van Heilbron, waar in zich een abdis en enige nonnen van Zwabischen adel ophouden.

Ober-Ursel, zie *Ursel.*

Ober Wald, het Vorstendom Oberwald, zo wierd voor omtrent 200. jaaren een zeker stuk lands aan de Leine in het keur-Hannoversche genaamt, welke naam evenwel naderhand verloren en niet meer in gebruik is. Het word ook anders het land van Northeim en Göttingen genaamt, en is een stuk van het vorstendom Calenberg.

Ober-Walsee, zie *Waldsee.*

Ober-Wesel, zie *Wesel.*

Object, het voorwerp, iets waar van men handelt of spreekt, en waar mee men omgaat.

Objectie, tegenwerping. Objiceren tegenwerpen.

Obii, kleine stad in de Zweedsche provintie oost-Gothland.

Obliczir, Turksche stad in Bessarabien aan den Donau.

Obligeant, beleeft, dienstplichtig. Obligeren verplichten, verbinden.

Obligatie, verplichting, ook een schuldbekentenis, die de schuldeisser geeft

Obola, rivier in Litthauen, zie *Ober.*

Obristenfeld, zie *Oberstenfeld.*

Obroazo, stad aan de rivier Cermagne in Dalmatien, aan de grenzen van Croatien. Zy wierd Anno 1683. van de Turken verlaten, en van de Venetianen ingenomen.

Obscuur, donker, duister, twyffelachtig.

Observantie, hiet zo veel als eerbied, ook een oud gebruik en gewoonte.

Observations Armee, zo noemt men een Leger, waar door een belegering gedekt, en te gelyk op den vyand acht gegeven word, op dat hy niet doorbreke, en hulp in de vesting brenge.

Observatorium, zo noemt men een verheven plaats in een gebouw, waar op men het gesternte en den hemelsloop in acht neemt, waar van het Engelsche te Greenwich, en het Fransche dat te Parys in het jaar 1667. op koninglyke onkosten gebouwd is, het meeste bekent zyn.

Observeren, in acht nemen, aanmerken, waarnemen.

Obsfeld, Oesfeld, steedje en amt aan de Aller en de uiterste punt des hertogdoms Maagdeburg, 't welk de landgraaf van Hessen-Homburg in plaats van Neustadt aan de Dosse in de Middelmarck van den koning van Pruissen bekomen heeft.

Obtineren, iets verkrygen, erlangen.

Oby, het Obysche gebergte langs den noorder Oceaan, tusschen de rivieren Oby en Petzora.

Oby, grote rivier in 't oostlyke deel van Moscovien, die in 't land der Calmucken uit het meir Kithay ontspringt, door Siberien stroomt, en zich door 6. monden in de Yszee stort. Zy is zeer ongestuimig, en alzo voor de scheepvaart zeer gevaarlyk, ook by haar mond zo breed, dat men enige dagen toe moet brengen met daar over te zeylen. Zy word in 't gemeen tot een grens tusschen Azia en Europa genomen.

Occa, grote rivier in Moscovien, niet ver van klein Tartaryen, welke in t hertogdom Worotin ontspringt, welbewoonde oevers heeft, by Columna den Moscaustroom inneemt, en te Nisi-Novogorod in de rivier Wolga valt.

Occa, Sierra d'Occa, een berg in oud Castilien, tusschen de steden Burgos, Miranda d'Ebro, en S. Domingo de la Calcada.

Occa, rivier in oud Castilien, die in 't gebergte Occa ontspringt, en zich te Puente de Ra in den Ebro stort.

Occasie, gelegenheid, aanleyding, oorzaak.

Occasional-Conformity, betekent in Engeland, wanneer een Presbyteriaan (gelyk inzonderheid onder Willem III. dikwils geschied is) een geestlyk amt bekomt, dat dezelve zich aanstonds ter occasie van dat amt met de bisschoplyke kerk conformeert, het Avondmaal volgens derzelver gebruik ontfangt, ook zich, zo lang hy die bediening bekleed, in geen andere vergadering durft laten vinden. Wyl nu diergelyke geestlyken in 't gemeen hun Presbyteriaansche gewoontens behielden, zo wierd ook onder de overledе koningin Anna een bill opgestelt, dat die zich op deze wyze tot de bisschoplyke kerk beleden hadden, en evenwel in een Presbyteriaansche vergadering betrapt wierden, zekere straffen zouden opgelegt worden, 't welk by de beyde Parlamentshuizen veel disputen veroorzaakte, en hier op is in het Palament beraadslaagt, op wat wyze de akte van de Occasional-Conformity vervat zou kunnen worden.

Occident, zo word het westen genaamt, daar de zon ondergaat.

Occimiano, kleine stad in 't hertogdom Montferrat, was in oude tyden de residentie der markgraven van Montferrat.

Occuperen, betekent in bezit nemen, innemen. Geoccupeert zyn, hiet met veel bezigheden overstolpt zyn, veel te doen hebben.

Oceanus, is de grote wereld-zee, die om den gantschen aartkloot of om de oude en nieuwe wereld loopt, en naar gelegenheid der verscheyde wereld-delen of landen, die zy bespoelt, ook verscheyde namen krygt.

Oceanus Americanus vel Inferior, is het grote deel van den Oceaan, dat aan de kusten van America stoot. Het bestaat uit drie grote delen, welke zyn Mar del Nort, de Magellaansche zee, en Mar del Sur.

Oceanus Aquitanicus, la Mer de Gascogne, is een deel van de Oceanus Atlanticus by Vrankryk ten westen.

Oceanus Deucaledonius, is de Schotsche zee.

Oceanus Meridionalis, Australis of Æthiopicus, is het deel van den Oceaan, dat zich van den Evenaar tot aan de onbekende Zuidlanden uitstrekt, en neder-Ethiopien omringt. De voornaamste delen daar van zyn de zee van Congo, van de Caffers, en van Zanguebar.

Oceanus Occidentalis, Occiduus of Atlanticus, is dat deel van den Oceaan, 't welk aan de westlyke kusten van Europa en Africa grenst, van den circul der Noord-Pool tot aan den Evenaar. Deszelfs voornaamste delen zyn de Oceanus Deucaledonius, het grootste deel van de Duitsche zee, de Ierse zee, gelyk ook de Brittannische, Fransche, Spaansche en de zee der Canarische eylanden, van Capo Verde en van Guinea.

Oceanus Orientalis, Eous of Indicus, strekt zich van de kust van Ajan tot aan de Dieve eylanden toe uit. Deszelfs voornaamste delen zyn de Arabische, Indiaansche en Chineesche zee, de Archipel der Moluksche eylanden, gelyk ook die van St. Lazarus en het meir van Antchidol, dat tegen zuid-Holland legt.

Oceanus Septentrionalis, Borealis of Glacialis, is het deel van den Oceaan, dat het dichtst aan den Noord-Pool komt, nademaal het ten zuiden den cirkel van den Noord-Pool en de noordlyke kusten van Europa en Azien, ten noorden de onbekende Pool landen heeft. Deze Oceaan begrypt een deel van de Duitsche zee, benevens de Oost zee, de Moscovische, Tartarische en Ys-zee.

Ochad, grote en welbewoonde stad in Gelukkig-Arabien in Azien, in een vruchtbare landstreek.

Ochenbruck, Neurenbergs amt en vlek in Francenland.

Ochio, is een van de 5. grote landschappen van het eyland Niphon, in het Japansch gebied in Azien.

Ochlocratia, is een verdorve regerings wyze, daar het gemene volk de heerschappy heeft, wanneer een staat meer door boze begeertens als door verstand geregeert word, nademaal men niet op het gemene best, maar op de eigebaat ziet.

Ochrida, Lochrida, grote en volkryke Turksche stad in Albanien, op een hogen berg, aan het meir Pelioum in Griekenland.

Ochsenberg, hoog en onveilig gebergte in achter-Pommeren in 't hertogdom Wenden.

Ochsenfurt, kleine stad en amt in Franckenland aan den Main, den bisschop van Würtsburg toekomende, en 3. mylen van Würtsburg gelegen. Hier omtrent wast de beste Francken wyn.

Ochsenhausen, vlek en abdy van de Benediktyner-orde aan de rivier Rotter in Algöw in Zwaben, wiens abt een onmiddelbare ryksstand is.

Ochsen-Pfuhl, klein rond meir in het vorstendom Grubenhagen, tegen den opper-Hartz, by het steedje Hertsberg gelegen. Het is altyd vol water, maar loopt nooit over.

Ochsenstein, heerlykheid in de neder-Elsas, den graaf van Hanau toebehorende.

Ochums, rivier in Georgien in Azien, die op den berg Caucasus ontspringt, en zich in de Zwarte-zee giet.

Ocka, zie *Occa.*

Ocker, rivier in het hertogdom Bronswyk, die zich tusschen Giffhorn en Zell in de Aller ontlast.

Ockmiani, stad in Samogitien, aan de grenzen van Coerland.

Ocolnitzen, bekleden den naasten eerrang naa de Bojaren in Moscovien, waar uit de Czaar de waywoodschappen en andere opentlyke amten voorziet, en de ledige Bojaars plaatzen uit hen vervult.

Ocraina, provintie in zuid-Moscau, tusschen Worotin, Rezan, Mordwa, en klein Tartaryen: zy is by na gants vol van hout, en word van Tartaren bewoont.

Ocrida, zie *Achride*

October Gezelschap, quam Anno 1711. in Londen op, waar in verscheyde leden van 't Parlement en andere van adel alle week regulier éens in de herberg de roemer te zamen quamen, aldaar tot 11. uur bleven, niet anders als octobers bier dronken, en met elkander afspraken geen dienst ten hove aan te nemen, maar onafhankelyk te blyven. Hun getal groeide tot op 130. of 140. personen aan. Maar de staats sekretaris van dien tyd Mr. de Jean drong zich benevens andere hofbedienden onder hen in, en wierp zich tot hun president op. Wyl 'er nu allengsjens meer van 't hof daar toe quamen, is dit gantsche gezelschap weer verstrooit

Octogonum, een figuur die 8. hoeken en 8. zyden heeft. Alzo word ook een vesting van acht bastions Octogonum genaamt.

Octroy, betekent zo veel als een vergunning, privilegie of vryheid, die door de hoge overigheid verleent word.

Octroyeren, betekent zo veel, als uit naam van de hoge overigheid vergunnen.

Oculariter, ad oculum, ogenschynlyk, tastelyk. Oculaire inspectie, wat men zelfs gaat bezien, oogetuige.

Oczakow, stad benevens een flecht bevestigt slot in het waiwoodschap Kiow in de Ukraine, daar de Dnieper in de Zwarte-zee valt, de Turken toekomende. In 't jaar 1644. leden de Tartaren hier omtrent een harde nederlaag van de Polen.

Oczakowische Tartaren, wonen tusschen den Dnieper en Niester, aan de Zwarte-zee, en houden het meest met de Turken.

Oda, een kamer of collegie aan het Ottomansche hof, waar in de gevange of andere Christenkinderen tot de hof-en krygsdiensten afgericht en onderwezen worden. Daar zyn 'er vier, en de leermeesters zyn witte gesnedene, die hun leerlingen zeer hardt houden, zo dat het scherp toegaat eer iemand in de vierde kamer komt, waar in zich de aanzienlykste bevinden, met de zekere hoop, dat zy tot de hoogste amten zullen bevordert worden. Of zy wel van Christen ouders zyn moeten, zo brengt doch de Capigi-aga of groot mester van 't Serail ook Turksche kinders daar in.

Odemira, graafschap in de Portugeesche provintie Alentejo, benevens een hoofdstad van den zelven naam.

Odenczko, stad in het waywoodschap Minski in Littauen.

Odenpol, zeker district benevens een stad van den zelven naam, in de Lyflandsche provintie Esthland, word ook anders het stift Derpt genaamt.

Odensee, zie *Othonie.*

Odensholm, Oetgensholm, klein eyland in den Finlandschen zee-boezem, dicht aan Lyfland, de kroon Zweden toekomende.

Odenwald, Ottenwald, klein landschap vol van bosschen in de neder-Palts, 't welk zich in de breedte van den Neckar tot den Mayn uitstrekt, maar in de lengte by de Bergstraat begint, en zich ten oosten tot aan de Tauber of het Franckenland uitstrekt; de meeste bomen daar in zyn eiken, beuken, en berken. Het land hoort keur-Palts, keur-Ments, Hessen, den bisschop van Würtsburg en de graven van Hohenlohe en Erpach toe.

Oder, grote scheep- en vischryke rivier in Duitsland, die aan de Moravische en Silesische grenzen niet ver van het steedje Friedeck in een woud en rots ontspringt, by na gants Silesien en de Mark-Brandenburg doorloopt, naderhand in voor-Pommeren by Stettin het Dammische meir maakt, door het grote en kleine Frissche Haf loopt, en zich met 3. monden, die Pene, Swine, en Diwenow genaamt worden, in de Oost-zee stort.

Oder, kleine rivier in Bretagne in Vrankryk, die zich in de Gasconsche-zee ontlast.

Oder, steedje en slot in opper-Silesien in het vorstendom Troppau aan de Moravische grenzen.

Oderberg, kleine stad aan de Oder in voor-Pommeren, niet ver van Stettin. Daar was voordezen een beroemt vorstlyk slot, 't welk wegens de vestingwerken der stad Stettin geslecht is.

Oderberg, kleine stad in Silesien aan de Oder, in 't vorstendom Ratibor. Zy heeft een oud slot, maar is met geen muren omringt, en hoort den graaf Henckel toe. Zy legt wonderlyk vermaaklyk tusschen 3. rivieren, aan welker eene zyde de Elsa, aan de andere de Oosterbach in de Oder valt, 20. mylen ten zuid-oosten van Breslau.

Oderberg, stad in de middel-Marck-Brandenburg in de opper-Barnimische-kreits aan de Oder, die het stapelrecht aan gemelde rivier heeft. By deze stad is een vesting op een Werder in de Oder, waar uit deze stroom kan beschoten worden.

Odernheim, kleine stad in de neder-Palts, tus-

ſchen Oppenheim en Alzey, niet ver van den Rhyn.

ODERNHEIM, kleine ſtad in het hertogdom Twebruggen, een myl van Meiſenheim. Voordezen was hier het vrye ryks-ſtift van Bruchſal, waar na het ook noch het Odernheimſche genaamt word.

ODESCHALCHI, een voornaam geſlacht van Como uit het Milaneeſche, waar uit paus Innocentius XI. geſproten was, die van Anno 1676. tot 1689. den pauſlyken troon bekleed heeft.

ODEXERA, ſterk ſlot in 't koningryk Algarve in Portugaal.

ODIA, UDIA, hoofdſtad van 't koningryk Siam in Indien, welke gezegt word by de 400000 huizen te hebben, en den koning 50000. ſoldaten in 't veld te kunnen leveren.

ODIAM, ſtad in Engeland, in de provintie Hantshire.

ODIER, ODIEL rivier in Andalouſien, die aan de grenzen van Eſtremadura ontſpringt, en zich in den zee-boezem by Cadix ſtort.

ODIEUX, haatlyk, verdrietlyk, tegen de borſt.

ODOLANOW, ſtad in het waywoodſchap Kaliſch in groot-Polen.

ODOUTBACHÀ, hiet het ſlot dat Sultan Mahometh IV. niet ver van Adrianoplen in Romanien Anno 1664. heeft laten bouwen, toen hy een tegenzin in Conſtantinoplen had gekregen.

ODRUSKO, ſtad in het Litthauſche waywoodſchap Minski in wit Ruſſien.

ODRWAC, rivier in Litthauen, die by Rohaczow in de Dnieper valt.

ODUBASSI, een voornaam bevelhebber onder de Janitzaren in Turkyen.

ODWAL, kleine ſtad in Noorwegen in de provintie Bahus, aan een kleinen zee-boezem van het Cattegat, den koning van Zweden toekomende.

ODYCK, heerlykheid in 't ſtift Utrecht, waar na den graaf van Naſſau, als heer van Odyck, den naam voert.

OECONOMIE, de huishouding, en het goed overleg van de zelve. In Polen verſtaat men gemeenlyk door dit woord die goederen, die tot onderhoud der koninglyke tafel geſchikt zyn.

OECONOMUS, beduid eigentlyk een huishouder: op zommige Univerſiteiten betekent het den genen, die haar inkomſten ontfangt, op andere zo veel als een regent van een collegie.

OEDANGE, ſtad in Coerland.

OEDENBURG, EDENBURG, kleine ſtad met bolwerken en drie dubbele muren omringt in neder-Ongaryen, aan de Stiermarckſche en Ooſtenrykſche grenzen, 8. mylen van Wenen. Daar is ook een Luiterſche kerk voor de rykshofſtaden van de Luiterſche belydenis, die ook in zekeren opzicht kerkmeeſters daar van zyn. Daar omtrent waſt goede wyn.

OEDERN, oud berg-ſteedje in de Aartsbergſchekreits in Meiſſen aan de Flöhe, tuſſchen Freyberg en Chemnits, heeft veel door brand geleden.

OELAND, eyland in de ooſt-Zee, onder ooſt-Gothland behorende, en de kroon Zweden toekomende, wiens oever met veel ſterke kaſtelen voorzien is. Het is 18. mylen lang en een breed, legt niet ver van de provintie Smaland, waar van het door de Calmerſont afgeſcheyden word, tegen over de ſtad Calmar, en hoort onder dezelve.

OELS, vorſtendom in neder-Sileſien aan de Oder, 't welk ten ooſten aan het Briegiſche, ten weſten aan het Wolauiſche, ten zuiden aan het Breſlauſche, en ten noorden aan de ſtandsheerlykheden Trachenberg en Militſch grenſt, en een hertoglyke linie van Wurtemberg toebehoort, die den Luiterſchen Godsdienſt toegedaan is, en waar van de tegenwoordige hertog Karel Frederik den 7. Febr. 1690. geboren is. Deze heeft zich den 21. April 1709. met Juliana Sybilla Charlotta, dochter van hertog Frederik Ferdinand van Wurtemberg-Weiltingen, die den 14. Nov. 1690. geboren is, in den echt begeven. De hoofdſtad voert den zelven naam, legt 4. mylen van Breſlau heeft een vorſtlyk reſidentie-ſlot, en is Anno 1710. zeer ſterk door de peſt aangetaſt.

OELSNITS, kleine ſtad aan de Elſter in Voogtland, onder 't amt Voogtberg behorende, 1. myl van Plauen, is Anno 1720. door een groten brand by na te enemaal in de aſch gelegt.

OENINGEN, is een proosdy aan de Boden-zee, daar de Rhyn weer te voorſchyn komt, en hoort den biſſchop van Conſtans toe, die zich heer van Oeningen ſchryft. Voor dezen was het een graafſchap.

OEPFINGEN, ſlot en dorp in Zwaben, aan den Donau, tuſſchen Ulm en Ehingen, 2. mylen van de eerſtgenoemde plaats, van de andere 1. myl gelegen.

OER, zie *Rond-ſtukken.*

OERINGEN, kleine ſtad, amt en ſlot aan de rivier Ora in Franckenland, aan de Wurtembergſche grenzen, in Oergöw, de reſidentie ener graaflyke linie van Hohenlohe.

OERLE, kleine ſtad in 't quartier van 's Hertogenboſch, in Hollands Brabant.

OESEL, eyland in de ooſt-Zee, by den mond van den Rigaaſchen zee-boezem, 't welk tot de Lyflandſche provintie Eſthland behoort, en tegenwoordig den Czaar toekomt. Het heeft 14. mylen in de lengte en 7. in de breedte, en heeft 2. veſtingen, Arensberg en Sonneburg genaamt, benevens 18. andere Kerſpels. In 't jaar 1710. wierd dit eyland door de Ruſſen verovert, na dat het 1645. van de Denen aan den Zweed afgeſtaan was, en in den vrede 1721. hebben het de Ruſſen behouden.

OESFELD, zie *Obsfeld.*

OETENBACH, een wel aangeleyd weeshuis, 't welk met een ſchoon ſchool voorzien is, in 't canton Zurich in Zwitzerland.

OETGENSHOLM, zie *Odensholm.*

OETMARSEN, zie *Ootmarſum.*

OETTINGEN, NIEUW OETTINGEN, BEYERSCH OETTINGEN, ſtad in opper-Beyeren in 't rentamt Burghauſen, niet ver van den Inn ſtroom, 11. myl. van Munchen, die een Pleeggericht heeft. Een half uur van nieuw-Oettingen legt oud-Oettingen, waar heen veel bedevaarten naar een Marien beeld geſchieden.

Oettingen, graaffchap in de Zwabifche-kreits, dat ten noorden en ooften aan Franckenland, ten zuiden aan het hertogdom Neuburg, en ten weften aan het hertogdom Wurtemberg grenft. Van dit graaffchap heeft het gezamentlyke huis Oettingen zyn naam, dat uit twe hooftlinien beftaat, naamlyk uit de Oettingfche, die in den ryksvorftenftand verheven is, en uit de Wallerfteinfche of graaflyke. Deze deelt zich weer in drie linien, naamlyk in de Spielberfche, Wallerfteinfche en Balderfche. De vorftelyke linie bezit het meefte van het graaffchap Oettingen, en is den Luiterfchen Godsdienft toegedaan, daar in tegendeel de graaflyke den Roomfchen belyden. De tegenwoordige vorft van Oettingen Albertus Erneftus, keyzerlyk generaal veldmaarfchalk en gouverneur van Philipsburg is geboren den 8. Aug. 1669. en heeft zedert 1683. geregeert. Zyn gemalin Sophia Louifa is een dochter van Lodewyk VI. landgraaf van Heffen-Darmftad, die den 11. oct. 1688. met hem in den echt getreden is, en waar van maar een princes in 't leven is.

Oettingen, hooftftad des graaffchaps van den zelven naam, benevens een flot aan de rivier Wernits op den Riels, aan de Franckifche grenzen. Deze ftad is half Luiterfch en half Roomsgezint, 9. mylen van Neurenberg.

Oettlingen, zie *Etlingen*.

Oever, de rechte en linke oever van een rivier word in het tegenwoordig woordenboek alzo verftaan: de lezer beelde zich in dat hy by den oorfprong ener rivier ftaat, en het aangezicht naar der zelver mond gekeert heeft, wat dan aan zyn rechter hand legt is de rechte oever van de rivier, wat aan de linke hand, is de linke oever.

Ofanto, zie *Offanto*.

Ofen, grote en beveftigde ftad, benevens een fterk flot in neder-Ongaryen, welke ten dele op een heuvel, ten dele aan den Donau legt, 50. mylen van Wenen. Zy was voordezen de hooften refidentie-ftad der Ongarifche koningen, maar in 't jaar 1541. geraakte zy in Turkfche handen, en wierd hun Anno 1686. eerft van de Chriftenen weer afgenomen. Hier zyn beroemde warme baden en heerlyke wynen. In 't jaar 1710. wierd deze plaats fterk van de peft bezocht.

Offanto, rivier in Napels, die in Principato Oltra in het Apennynfche gebergte ontfpringt, en zich in de golf van Venetien ftort.

Offenbach, refidentie des graven van Ifenburg-Offenbach, legt aan den zuidlyken oever van den Mayn, een uur boven Franckfort. Zy hoort tot den opper-Rhynfchen kreits, en word wegen haar goede gelegenheid alle jaar meer aangeboud.

Offenburg, vrye ryksftad in Ortenau in Zwaben, aan de rivier Kintfig, 2. mylen van Straatsburg. Zy ftaat onder de befcherming van het huis van Ooftenryk, en is den Roomfchen Godsdienft toegedaan.

Offenderen, beledigen, vertoornen, op de teen treden. Geoffenfeert beledigt, vertoornt.

Offensive Alliantie, is een verbintenis, uit kracht van dewelke men den Vyand aantaften wil: een defenfive Alliantie daar en tegen heeft maar de verdediging tegen een vyandlyken aanval tot haar doelwit, wanneer men zyn buren niet vertroud, en zich daarom in ftaat van tegenweer ftelt.

Offera, kleine ftad in Arragon in Spanjen.

Offera, een plaats in Zevenbergen, daar zilver en goud met koper vermengt gegraven word.

Offereren, aanbieden. Offerte een aanbieding. Offertorium het offer-geld, dat zomtyds op het altaar gelegt word.

Offertorium, is een zekere plechtigheid midden in de Roomfche mis kort na het geloof, wanneer de mispriefter het offer wydt, en de diaken hem het bort met brood toerykt.

Officiaal, is de vicaris van een biffchop in wereltlyke gerichten over echt-zaken, bezwangeringen, echtbreuk, en diergelyke; daar in tegendeel de Suffragaan een vicaris des biffchops in geeftlyke en kerkzaken is.

Officianten, hieten allerly bedienden in en buiten den oorlog.

Officio dell' Abundanza, zo word de bank van lening te Lucca genaamt, waar in men zo wel geld op panden uitleent, als ook capitalen tegen 5. per cent aanneemt, en dit brengt de republiek veel voordeel toe.

Officio della Sanita, is een collegie in de republiek van Lucca, dat uit drie gedeputeerden beftaat, en zorg moet dragen dat door het fchoonhouden der ftraten, goede opzicht op de ingevoerde levensmiddelen, en andere loflyke voorzorgen alle befmetlyke ziektens afgeweert worden.

Officio della Vigilanza, is een collegie in de republiek van Lucca, dat uit 8. raden beftaat, die een waakzaam oog op de vreemden, die naar Lucca komen, moeten houden.

Officium, hiet in een eigen zin by de Roomsgezinden den Godsdienft, die in de opentlyke vergadering gefchied. Het H. Officie te Romen, zie *Congregatio del S. Officio.*

Ogen, provintie in Indien, die haar byzonderen vorft heeft, welke den groten mogol cynsbaar is.

Ogersheim, kleine ftad in de neder-Palts, tegen over Manheim.

Oglio, rivier in Italien, die op de grenzen van Trente ontfpringt, door het meir Ifeo en het hertogdom Mantua loopt, en zich te Torre d'Oglio in den Po ftort.

Ognat, zie *Onata.*

Oguella, Oquella, fchoon vlek met een flot in de Portugeefche provintie Alentejo op een berg, aan wiens voet de rivier Chevora voor by ftroomt, 4. mylen van Elvas; hier is een merkwaardige bron, waar in alle dieren en viffchen, uitgenomen de vorfchen, fterven.

Ogulin, grensvefting in Croatien in Ongaryen.

Ohio, Ouabache, of de Schone rivier, is een rivier in nieuw Vrankryk in noord-America, die zich in de rivier Miffifipi ftort.

Ohlau, ftad in 't vorftendom Brieg in Silefien, 4. mylen van Breflau, heeft 1709. een Luiterfche kerk en fchool gekregen, ook een fchoon flot, waarop

op de koninglyke Poolsche prins Jacobus Sobiesky resideert, die het als een pand bezit.

Ohlau, rivier in Silesien, die by Bernsdorf in het vorstendom Munsterberg ontspringt, en by Breslau in den Oder valt.

Ohm, rivier in Hessen, die uit den Vogelsberg ontspringt, een uur van Kirchhaim in de Wohra, en met haar by Marpurg in de Löhn valt.

Ohr, zie *Or*.

Ohre, kleine rivier in de oude Marck en het hertogdom Magdeburg, ontspringt by Ohrdorff, loopt door het Moeras in Drömling, en valt by Rogecz in de Elf.

Ohringen, zie *Oeringen*.

Ohsen, amt-huis en markt-vlek in het overoude graafschap Eberstein, in het hertogdom Calenberg, den keurvorst van Hannover toekomende.

Oie, zie *Oye*.

Oignonville, slot aan de rivier de Scarpe in Walsch-Vlaanderen, niet ver van Douay, 't welk de troepen der bondgenoten Anno 1710. veroverden en verbrandden.

Oik, stad en graafschap in Pikardyen, dat zich van Calais tot aan Duynkerken uitstrekt.

Oirkonden, zie *Documenten*.

Oirschot, kleine stad aan de rivier Beerse in de Meyery van den Bosch in Brabant.

Oise, zie *Oyse*.

Oiseley, sterk slot in Franche Comté.

Oisy, stad in Vlaanderen in het graafschap Artois.

Okehampton, stad in Engeland in de provintie Devonshire.

Okeley, stad in de provintie Surrey in Engeland.

Okingham, stad in de provintie Barkshire in Engeland.

Olano, zie *Olona*.

Olargues, kleine stad in neder-Languedoc, 8. mylen van Narbonne.

Olau, zie *Ohlau*.

Olbernhau, Albertshayn, steedje in de aartsbergsche-kreits, dicht aan de Boheemsche grenzen, is wegens het goed geweer, dat daar gemaakt word, beroemt. Het hoort den keur-Saxischen opperhof- en land-jagermeester van Leibnits toe, en heeft de directie over het amt Lauterstein.

Olbrug, slot, vlek en vrye heerlykheid, den heer Walpot van Bassenheim toebehorende, 2. m. van Andernach, in 't aartsbisdom Trier.

Olde Amten, een landstreek onder de gene die in de provintie Gröningen de Ommelanden genoemt worden.

Oldenerock, schoon vlek in Hadelerland, onder keyzerlyke sequestratie staande.

Oldenburg, graafschap in de Westphaalsche kreits, 't welk ten westen aan oost-Vriesland en het graafschap Emden, ten zuiden aan het stift Munster, ten oosten aan het graafschap Delmenhorst en het hertogdom Bremen, ten noorden aan de Duitsche-zee grenst. Het word verdeelt in 't Butjader-, Stätinger- Rostringer- en Iever-land. Deszelfs grond is op vele plaatzen moerassig, maar vruchtbaar aan koorn en weylanden, en hier worden goede paarden aangefokt. Het hoort, zedert dat de laatste graaf Anton Gunther in 't jaar 1667. gestorven is, den koning van Denemarken toe, uitgenomen de heerlykheid Jevern, die het vorstelyke huis Anhalt-Zerbst, en de haven Neustadt, die den hertog van Holstein-Gottorp toekomt. De hoofdstad Oldenburg is middelmatig groot en sterk, en legt 8. myl. van Emden, aan de rivier Hunte, die zich in de Wezer stort.

Oldenburg, was der baronnen van Furstenberg (welken titel noch tegenwoordig de bisschoppen van Paderborn voeren) eerste residentie-plaats, en het stamhuis der graven van Oldenburg, voordeze een welbevestigt slot, en een verdedigings plaats tegen de graven van Arensberg en de Marck, legt in Westphalen aan de rivier Roer, en is tegenwoordig tot op een kapel na gants verwoest.

Oldenburg, stad in Wagrien in Holstein, tegen over het eyland Femern, den hertog van Holstein-Gottorp toekomende, heeft Anno 1700. een zwaren brand gehad.

Oldendorf, kleine stad in het vorstendom Grubenhagen in 't Bronswyksche gebied, derdehalve myl ten westen van Eimbeck.

Oldendorf, kleine stad in het graafschap Schaumburg aan de Wezer, aan Hessen-Cassel behorende.

Oldenlande, zo word de landstreek in 't hertogdom Bremen genaamt, die aan de zee naar den kant van de Elve gelegen is.

Oldensael, hoofdstad van het graafschap Twent, in de provintie Over-yssel.

Oldensworth, een groot dorp in het hertogdom Sleeswyk in het Eyderstetsche, niet ver van Tönningen, daar het akkoord tusschen de Hoge Geällieerden en den graaf Steinbock 1713. den 16. Mey wegens de overgaaf der vesting Tönningen en de Zweedsche bezetting geschiedde, die daar op te Hoyersworth in een dicht daar by gelegen hof-stede voltrokken wierd.

Oldeschloo, kleine stad in Wagrien aan de Trave, in het Holsteinsche, 4. mylen van Lubeck, den koning van Denemarcken toebehorende.

Oldisleben, voor deze een Benediktyner-klooster, nu een pleisier-amt van den oudsten der vorstlyke Saxische Ernestynsche linie, in Thuringen niet ver van Saxenburg gelegen, 't welk na de dood van hertog Bernhard van Meinungen in 't jaar 1706. de hertog van Saxen-Weymar in bezit liet nemen.

Oldsarum, stad in Engeland in de provintie Wiltshire, welke twe gedeputeerden in 't Parlement zend. Niet ver daar van daan legt de stad Newsarum, die beter in bloei is als de eerstgenoemde plaats.

Olegio, Olezzo, kleine stad aan de rievier Ticino in het Milaneesche landschap Novara, den graaf van Bolognini toekomende.

Olenni Tungusi, zyn Heydensche volkeren in de Moscovische provintie Dauria, die rontom de stad Nerzinskoi wonen, en op des gouverneurs bevel te voet moeten dienen.

Olepe, stad in het hertogdom Westphalen, aan de

de rivier Bigh, niet ver van de Naſſau-Siegiſche grenzen, keur-Keulen toekomende; hier worden veel pannen en yzerwerk gemaakt.

Olerno, ſtad op het eyland Candia, in het gebied Canea.

Oleron, ſtad aan de rivier Gave d'Oleron in Bearn in Vrankryk, benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Auch ſtaande.

Oleron, klein Franſch eyland in de Gaſconſche zee, by den mond der Charente, 't welk door de kleine zee-engte Maumuſſon van de kuſten der provintie Saintonge afgezondert word. 't Heeft naar den kant van 't zuiden een goede veſting.

Olesmicz, ſtad in het waiwoodſchap Sendomir in klein Polen.

Oletsko, ſtad, ſlot en amt aan een meir van den zelven naam, in 't Brandenburgs Pruiſſen. Zy word ook, na haar ſtichter markgraaf Albrecht, Marggrafenſtadt genaamt.

Oleum Sanctum, of Heilige Oli, word door een Roomsgezinden biſſchop op Witten-Donderdag met byzondere plechtigheden gewyd, en daar na tot allerhande geeſtelyke verrichtingen, voornaamlyk tot het laatſte olyſel gebruikt.

Olezzo, zie *Olegio.*

Oliena, kleine ſtad in Sardinien.

Oliergues, kleine ſtad in neder-Auvergne in Vrankryk aan de rivier Dore, 5. mylen ten zuiden van Thiers.

Oligarchy, is een regeringsvorm van een land, wanneer de heerſchappy op weinige van de voornaamſte perſonen beruſt.

Olika, gefortificeerde ſtad in opper-Volhynien in Polen aan een meir, die een ſchône Domkerk, en ſterk ſlot heeft. Zy voert den titel van een hertogdom, heeft een univerſiteit, en hoort het huis van Radzivil toe.

Olinckhusen, ſtad in 't hertogdom Weſtphalen, den keurvorſt van Keulen toekomende.

Olinda de Pernambuco, beroemde ſtad in Braſilien in zuid Amerika, in een ongemene luſtige landſtreek. Zy hoort den Portugezen toe, is de hoofdſtad van de Capitania van Pernambuco, heeft een goede haven, en een veſting St. George genaamt. Haar biſſchop hoort onder het aartsbisdom van St. Salvador, en de grond is niet al te vruchtbaar. Daar zyn van hier een ſoort van degenklingen naar Europa gebracht, die zeer goed zyn, en een hoorn tot een teken voeren, ook naar deze ſtad Olinden genoemt worden. In deze ſtad zyn over de hondert zuiker-molens.

Olinque, zie *Ourique.*

Olite, kleine en woeſte ſtad aan de rivier Cicados in 't koningryk Navarre.

Oliva, kleine ſtad in Valenzia, tuſſchen Gandia en Denia, benevens den titel van een graafſchap, den hertog van Gandia toekomende.

Oliva, ryk munniken klooſter van de Ciſtercienſer orde in Pomerellen in 't Poolſch-Pruiſſen, een myl van Dantzig, wiens gebied zich tot een quartier uurs van Dantzig uitſtrekt. Anno 1660. wierd hier de Olivaaſche vrede tuſſchen Zweden en Polen geſloten, en 1697. moeſt zich de prins van Conty met zyn Franſche troepen over hals en kop wegpakken, en ſcheep begeven, waar uit in Pruiſſen het ſpreekwoord is ontſtaan, het zal u gaan als den Franſchen te Oliva.

Oliva, rivier in Calabria citra, in 't koningryk Napels.

Olivares, vlek benevens den titel van een graafſchap in oud-Caſtilien niet ver van Valladolid.

Olive, nonnen abdy van de Ciſtercienſer orde in Henegouwen, tuſſchen Binche en Nivelle.

Olivenza, gefortificeerde ſtad in Alentejo in Portugaal, aan een kleine rivier, die een ſtuk weegs daar van daan in de rivier Guadiana valt, en waar over een ſchone brug legt. Zy is een grensveſting tegen Spanjen, met 9. grote baſtions en een diepe watergracht voorzien, en legt 3. tot 4. mylen van Badajoz.

Oliverio, kleine rivier in Sicilien in Val di Demona, welke zich in de Toskaanſche zee ontlaſt.

Olivetani, geeſtlyke munniken in Italien, wiens ſtichter Bernhardus Tolomæus omtrent het jaar 1320. hoogleraar in de Wysgeerte op de Academie van Siena was, die door een lange redevoering over de ydelheid enige zodanig in 't hart roerde, dat zy zich met hem op een nabygelegen berg, Olivetum of den Olyfberg genaamt, begaven, en daar door de orde dezen naam gegeven hebben.

Oliveto, vorſtendom in de provintie Baſilicata in Napels.

Olivoli, kleyn eyland, en een van die welke in de moeraſſen gevonden worden, waar op Venetien geboud is.

Olmedo, kleine ſtad in oud-Caſtilien, tuſſchen Valladolid en Avila, aan de grenzen van Leon, in een aangename en vruchtbare landſtreek.

Olmuts, hoofdſtad van Moravien, aan de rivier Marck of Morau, legt 18. mylen van Wenen, is wel beveſtigt, volkryk, en heeft een univerſiteit. Haar bisdom is onmiddelyk den Roomſchen ſtoel onderworpen, en zy heeft 1709. grote brandſchade geleden. Derzelver tegenwoordige biſſchop is Wolfgang Hannibal, graaf van Schrotenbach, die den 23. December 1711. dit bisdom kreeg, en den 28. Mey 1712. op de benoeming des keyzers tot Cardinaal verheven wierd.

Olona, rivier in 't hertogdom Milaan, welke niet ver van het meir Lugano ontſpringt, en zich beneden Pavia in den Po ſtort.

Olonets, Olonits, Moskovitiſche plaats ter linkehand van het meir Onega, daar goed yzer gemaakt word, waar uit de overlede Czaar ſchone yzere ſtukken heeft laten gieten, die de metale in deugt by na gelyk zyn. Zy is ook wegen de gezondheids baden beroemt, die de Czaar Petrus I. zelfs plag te bezoeken.

Olotief, zie *Alatof.*

Olsnits, kleine ſtad in neder-Ongaryen, aan de Stiermarckſche grenzen.

Olt, zie *Alt.*

Oltberg, vlek in de Zweedſche provintie Bahus, benevens een kleine haven aan de Noorweegſche grenzen, en aan de noord-zee.

Olten, kleine ſtad en amt aan de rivier Aar, waar

waar over een brug legt, in Zwitzerland, het canton Solothurn toekomende.

OLTENDORP, zie *Oldendorp.*

OLTERENDORF, ALTERENDORF, kleine ſtad in het hertogdom Bremen, achtehalf myl ten noorden van Bremervehrde.

OLTSK, ſtad in Volhynien in Polen.

OLYFBERG, een berg in Judea, die door een eng dal van de ſtad Jeruzalem afgeſcheyden was.

OLYKA, zie *Olika.*

OLYMPIADES, was een ſoort van jaarrekening by de oude Grieken, en ieder Olympias beſtond uit vier volle jaren. Zy hebben den naam na de Olympiſche ſpelen, die alle 4. jaren gehouden wierden. Zie het *Natuurl. Woordenb.*

OLYMPUS, hoge berg in de provintie Myſien in Azien, waar uit de rivier Rhyedaco ontſpringt, die Bithynien van klein Azien ſcheyd. De Turken noemen hem Caloycronoron. In oude tyden wierd noch aan verſcheyde bergen in Cyprus en Lycien de naam van Olympus gegeven.

OLYSEL, HET LAATSTE OLYSEL, is een Sacrament onder de Roomsgezinden, waar in den ſtervenden, na dat hy gebiegt heft, de oren, ogen, neusgaten, handen, voeten, en de plaats daar de nieren leggen met den H. Oli gezalft worden, om hier door vergeving aller zonden, die door gemelde leden begaan worden, te verkrygen.

OMBLA, kleine rivier in Dalmatien, die zich in de golf van Santa Croce ſtort.

OMBRAGE, betekent wel eigentlyk maar een ſchaduw; maar men gebruikt dit woord ook om vrees of quaad vermoeden uit te duiden. Daar van daan is Ombrageren zo veel als iemand vrees aanjagen. Ombrage maken, zich anders aanſtellen als men in 't zin heeft, of iets doen, 't welk by luiden vermoeden en quade gedachten baart.

OMBRAS, zie *Amras.*

OMBRIA, zie *Umbria.*

OMBRONE, rivier in 't Florentynſche, in 't Sieneeſche gebied, welke zich niet ver van Groſetto by het ſlot Ombrone in de Toscaanſche-zee ſtort.

OMEGNA, kleine ſtad in het Milaneeſche landſchap Novara.

OMEN, voorteken of voorbeduiding. Omineus is het gene dat met gevaar dreigt. Omineren iets voor uit beſluiten of giſſen.

OMER, zie *S. Omer.*

OMGELD, betekent zo veel als tol en accys, die van de leefwaren moet gegeven worden. In de ryks-kamer-gerichts-ordening ſtaat dat de aſſeſſoren benevens hun huisgezin van ungeld (omgeld) allerhande laſten en gerechtsdwangen vry zullen zyn.

OMISE, oude kleine ſtad aan de golf van Venetien, by den mond van de rivier Cetina in Dalmatien.

OMMELANDEN, het grootſte deel van de provintie Gröningen, rondom de ſtad Gröningen, dat goede weyden heeft en ſterk bewoont is.

OMMEN, FORT D'OMMEN, een ſtad en fort in de provintie Over-yſſel.

OMMIRABISCH, rivier in Africaanſch Barbaryen, welke de beyde koningryken Fez en Marocco van een ander ſcheyd, en by de haven Amazar in de Atlantiſche zee valt.

OMNIBUS, hiet op de raadhuizen van enige voorname ſteden in Duitſland, wanneer het hele collegie der raadsheren tegenwoordig moet zyn.

ONAR, ſtad en koningryk, benevens een ſterk ſlot en goede haven in Indien in Azien op de kuſt der Malabaren, den koning van Canara toekomende. Zy legt 5. mylen van Goa, heeft een ſchone haven, en de Portugeezen hadden 'er voor deze een veſting, maar de ſchone koophandel, die 'er in vorige tyden gedreven wierd, is tegenwoordig zeer vervallen.

ONATA, OGNATA, kleine ſtad benevens een univerſiteit, en den titel van een graafſchap, in de Spaanſche provintie Biſcayen.

ONBEKENDE LANDEN, zie *Terra Arctica en Terra Auſtralis incognita.*

ONBEVLEKTE ONTFANGENIS DER H. MAAGT, is een artykel in de Theology der Roomſch-Katholyken, dat veel tegenſpraak onderworpen is geweeſt, nademaal de Dominikanen altyd tegen de Franciſcanen en Jezuiten hevig diſputeerden, dat de H. Maagt zo wel als de reſt in zonden ontfangen en geboren was, tot dat eindelyk paus Alexander VII. den 8. Dec. 1661. de uitſpraak gegeven heeft, dat de Maagt Maria zonder erf-zonde ontfangen zy, 't welk evenwel de Dominikanen noch niet ten vollen hebben willen aannemen, warom enige pauzen uitdruklyk verboden hebben opentlyk van deze ſtof te diſputeren en te ſchryven. Ter ere van deze onbevlekte ontfangenis van Maria heeft koning Uladiſlaus IV. van Polen Anno 1647. voornemens geweeſt een ridder-orde te ſtigten, die evenwel niet ten ſtande gekomen is. Maar keyzer Leopold heeft 1667. om die reden de ſchone Maria's Zuil te Wenen voor de kerk der Jezuiten laten oprechten.

ONCE, is een gewicht waar van 'er 16. op een pond gaan. Een apotekers Once is de 12de part van een pond.

ONDER-CONSISTORIEN, zyn geeſtlyke en huwlyks gerichten in Duitſland, die een landsheer over een zeker omtrek zyn's gebieds opgerecht heeft, en de zaken die in 't begin niet te groot noch te gewichtig zyn daar heen om te beſliſſen wyſt, op dat de opper-Conſiſtorien van veel moeyten in geringe zaken mogten ontheft zyn. Diergelyke geeſtlyke ondergerechten vind men in Franckenland, en beſtaan uit den ſuperintendent of opper-pharheer en den amtman of ſchout, die in huwlyks- en andere geeſtlyke gevallen de eerſte inſtantie hebben, hun bericht aan het conſiſtorie meedelen, of, gelyk het onder den Franckiſchen vryen adel gebruiklyk is, een ſtads-Miniſterie of Theologiſche Faculteit daar over het vonnis laten vellen, en de vonniſſen, die daar uitgeſproken worden, ter uitvoering ſtellen.

ONDER-KAMERLING IN BOHEMEN, is een gewichtig amt, dat meeſtendeels een perſoon van den ridder-ſtand bekleed. Hy heeft het opperſte opzicht over de koninglyke ſteden in Bohemen, en moet het zelve in de hoge collegien van het koningryk waarnemen, de klachten der ridders en heren tegen dezelve onderzoeken, en zonder verzuim af-

 doen,

doen, de raadspersonen naar de gewoonte van ieder stad veranderen, enz.

Onder-meester, hiet op een schip de onderbarbier of wondarts.

Onder-officiers, hieten by een regiment alle de gene die onder den cornet of vaandrig staan, tot den corporaal inclus.

Ondersteken, zegt men van de soldaten, die onder de onvoltallige compagnien verdeelt worden.

Ondeves, een zwarte en slaafsche natie op het eyland Madagascar by Africa.

One, groot voorgebergte in 't koningryk Telensin in Barbaryen in Africa, het heeft zyn naam van de stad One die 'er op staat.

Onega, Onega, Ozero, groot meir aan de Zweedsche en Moskovische grenzen, tusschen de Witte-zee en het meir Ladoga, is 50. mylen lang en 18. breed. De Czaar Petrus I. heeft het met het Ladoga door een gegraven vaart laten verenigen.

Onega, rivier in Moscovien in de provintie Kargapol, die by Cap Onega in de Witte-zee valt.

Oneglia, vorstendom in 't Genueesche gebied, den hertog van Savoyen toekomende: 't is een vruchtbaar land aan wyn, oli, en boomvruchten, en hoort onder de regering van het graafschap Nizza. Voor dezen heeft het de Genueesche familie d'Oria toebehoort, tot dat in 't jaar 1576. de hertog Emanuel Philibert van Savoyen het den prins Hieronymus d'Oria afgekocht, en hem het Markgraafschap Ciriez in Piemont toegegeven heeft. Ook is tegenwoordig het graafschap Muro met Oneglia verknocht. De hoofdstad Oneglia of Oneille is gefortificeert, heeft een haven, legt aan de Genueesche kusten, aan den mond van de rivier Imperiale, en daar word sterken handel met oli gedreven.

Onera, betekent allerly belastingen en burgerlyke bezwaringen. Onera realia zyn de gene die op de goederen gelegt zyn, als verpondingen, honderste penningen, erf-pacht; Onera personalia die op de personen gelegt zyn, als hooft-geld, enz.

Onewari, stad benevens een sterk kasteel op een hogen berg, op het Japansche eyland Bongo in Azien, 5. mylen ten noord-oosten van Fifen.

Ongarisch-Brodt, stad in Moravien, niet ver van Hradisch, aan de Ongarische grenzen.

Ongaryen, Hongaryen, koningryk in Europa, dat ten noorden aan het Karpatische gebergte, waar door het van Polen, Silesien en Moravien gescheyden word, ten westen aan Oostenryk en Stiermarken, ten zuiden aan Bosnien en Servien, ten oosten aan Wallachyen en Zevenbergen grenst. De lucht daar in is de gezondste niet, maar het aardryk is des te vruchtbaarder van koorn, wyn, boomvruchten en wey-landen. De bosschen leveren genoeg wildbraat en gevogelte uit, de aarde goud, zilver, koper, yzer en zout. Dit koningryk, waar van Ofen de hoofdstad is, hoort nu heel het huis van Oostenryk toe, warom ook tegenwoordig de Roomsche Godsdienst de sterkste daar in is, en deszelfs lengte bestaat uit 182. de breette uit 98. Ongersche mylen. Voor dezen heeft dit koningryk een wyd uitgestrekt begrip gehad, nademaal Servien, Bosnien, Dalmatien, Croatien, Bulgaryen, Zevenbergen, Wallachyen en Moldavien daar toe behoort hebben. Het heeft drie delen, welke zyn opper-Ongaryen, neder-Ongaryen, en het eigentlyk zo genaamde Sclavonien, en deze worden weer in 74. graafschappen verdeelt. Opper-Ongaryen, of Ongaryen over den Donau is het grootste der 3. delen, en strekt zich ten noorden en oosten tusschen den Donau en het Karpatische gebergte uit, de hoofdstad daar van is Presburg. Neder-Ongaryen legt tusschen den Donau en de Draw, zo dat het opper-Ongaryen ten noorden en Sclavonien ten zuiden heeft, en deszelfs hoofdstad is Altenburg. Voor 't overige word ook het graafschap Sceputs of het Zipserland tot opper-Ongaryen gerekent, 't welk uit 22. kleine steden bestaat, waar van 'er evenwel 13. aan de kroon Polen verpand zyn, en Poolsch-Ongaryen genaamt word. De Ongarische standen bestaan uit de prelaten, barons of magnaten, edelluiden, en de vrye steden. Dit koningryk was voordezen verkiesbaar, en quam 1527. aan het huis van Oostenryk, wanneer Ferdinandus I. broeder van Karel V. tot koning van Ongaryen verkoren en gekroont wierd, en in dien toestand is het ook aan gemelde aartshuis gebleven, tot dat het 1687. op den ryksdag te Presburg van de standen voor een erf-koningryk verklaart is, zo dat na 't uitsterven van den manlyken stam des aarts-huis van Oostenryk ook de aarts-hertoginnen daar in zouden succederen. Voor 't overige is dit ryk zedert verscheyde eeuwen een gedurig toneel des oorlogs geweest, nademaal de Turken het nu en dan hebben zoeken te verzwakken, ook een groot deel daar van onder hun gehoorzaamheid gebracht hebben, tot dat in den vrede, in 't jaar 1699. te Carlowits gesloten, de rivier Marosch tusschen het Christen en Turksche gebied tot grenspaal gestelt is. Naderhand is Anno 1710. een nieuwe oorlog met de rebellen daar in aangevangen, onder welke zich de Zevenbergsche vorst Ragoczy als opper-hooft opwierp, en dit land-verderflyke oorlogs-vuur heeft men noch door geweld, noch door de menigvuldige op het tapyt gebrachte traktaten kunnen dempen, tot dat de vesting Neuhausel Anno 1710. verovert, en hier op veel andere steden en sloten ten dele met goedheid, ten dele met geweld ingenomen zyn, en enige hoofden der Malcontenten benevens vele officieren en gemene het keyzerlyke pardon verzocht en verkregen hebben, zo dat tegenwoordig de binnenlantsche onlusten, inzonderheid door de ongemene goedertierenheid van den tegenwoordigen keyzer Karel VI. die zich den 22. mey 1712. te Presburg tot koning van Ongaryen heeft laten kronen, weer gestilt zyn. Dewyl ook het koningryk Ongaryen zo wel door de besmetting als den inlantschen oorlog zeer aan inwoners verzwakt is, hebben zich 1712. veel hondert menschen uit Zwaben, de Katholyke cantons in Zwitzerland, en uit andere landen daar heen begeven, en metter woon neer gezet, die zyn keyzerlyke majesteit ook met allerhande privilegien en vryheden begenadigt heeft. In 't jaar 1716. verbraken de Turken den Carlowitschen vrede, maar hadden noch geluk noch zegen, nademaal de keyzer-

zerlyken den 5. Aug. 1716. een volkome victorie by Peterwaradein op dezelve behaalden, Temeswar na een hartnekkige belegering den 12. Octob. veroverden, en Panzova, Vipalanka benevens andere plaatzen wegnamen. Anno 1717. den 19. Aug. ging de hooftvesting Belgrado aan de keyzerlyken over, na dat de Turken den 16. Augusty eerst een grote nederlaag daar voor geleden hadden, en eindelyk gedwongen wierden, den 21. juli 1718. te Passarowits een vrede voor 24. jaren met den Roomschen keyzer aan te gaan, en daar in den zelven geheel Servien, en een groot stuk van Wallachyen, benevens al het gene, wat door de keyzerlyke wapens verovert was, te overlaten.

ONGENOTENE, zie *Wildfangs-recht*.

ONGLY, een schone haven, magazyn en vesting der Hollanders in de provintie Bengale aan de rivier Ganges in Oost-Indien.

ONOLTSBACH, zie *Anspach*.

ONOLTSBACH, kleine rivier in 't markgraafschap Anspach, waar aan de residentie-stad Anspach of Onoltsbach legt.

ONONO, vlek benevens den titel van een hertogdom in het landschap Orvietano in den kerkelyken staat.

ONOR, koningryk op het Schier-eyland van Indien aan deeszyde de Ganges in het landschap Bisnagar in Azien, 't welk de inwoners Ponaran noemen, en den koning van Baticala onderdanig is. De hooftstad Onor heeft een zeer grote haven en fort, 't welk de Portugezen bezitten, en veel peper van daar weg voeren.

ONOTH, kasteel en kleine stad in opper-Ongaryen, aan de rivier Saya in het graafschap Bars, tusschen Tockay en Erlau.

ONTARIO, ANDIATOROQUE, groot meir in noord-America in nieuw-Vrankryk, aan de grenzen van nieuw-Engeland.

ONTTAKELEN, een woord by de schippers gebruiklyk, wanneer zy van de vaart te huis gekomen zynde, inzonderheid des winters, hunne schepen in de haven opleggen, van 't want ontbloten, en al dat gereetschap in de huizen bewaren, tot den nieuwen tocht toe. De toetakeling der oorlogschepen word in 't arsenaal, zee- magazyn- of tuighuizen opgesloten.

ONTZETTEN, betekent de belegeraars van een vesting of stad verdryven, en de plaats van de belegering bevryden.

ONVERANDERDE AUGSBURGSCHE CONFESSIE OF BELYDENIS, is die Geloofsbelydenis die anno 1530. op den Ryksdag te Augsburg van de Luitersche vorsten en standen aan keyzer Karel V. overgegeven wierd: waar in naderhand Filippus Melanchton, den Gereformeerden toevallende, gezegt word enige plaatzen verandert te hebben, waar van daan het onderscheyd tusschen de veranderde en onveranderde Augsburgsche belydenis ontstaan is.

ONYX, een edelgesteente, en een soort van Agaat, dat niet doorzichtig, maar van een witachtige en zwartachtige verf is. Deze kleuren zyn zodanig vermengt als of zy geschildert waren.

OOM, ONZE LIEVE OOM, zo noemt de keyzer de wereldlyke keurvorsten, gelyk de koning van Vrankryk alle vorsten cousyns noemt, al zyn zy niet van den bloede.

OORLOGSCHEPEN, zie *Krygs-schepen*.

OORT, is de vierde part van een gangbaar stuk geld, zo is een oort van een Ryksdaalder in Holland 12. stuivers en een half, een oortje is 2. duiten, zynde de 4de part van een stuiver.

OOST ANGELEN, het koningryk der East-Angles, een van de 8. delen des koningryks Engeland; dit was in oude tyden een door de Angel-Saxen gesticht koningryk, 't welk ten westen aan het koningryk Mercien, ten zuiden aan het koningryk der oost-Saxen, en ten oosten en noorden aan de Duitsche zee grensde.

OOSTBURG, vesting in Hollands Vlaanderen niet ver van Sluis.

OOSTENBY, zie *Ostenby*.

OOSTENRYK, een van de tien kreitsen des Roomschen ryks, die ten noorden aan Bohemen en aan de Beyersche en Zwaabsche kreits, ten westen aan Zwitzerland en Grauwbundterland, ten zuiden aan den Venetiaanschen Staat, en ten oosten aan Ongaryen grenst. Deze kreits is uit kracht van haar privilegien, die ze reeds ten tyde van keyzer Frederik Barbarossa verkregen heeft, volkomen van alle Ryks- en kreits- lasten aan manschap en Romermaanden bevryd, zo dat 'er by na niets als een vrywillige afhankelykheid van het Ryk overblyft. De kreits directeur is altyd een aartshertog van Oostenryk, en alzo tegenwoordig de regerende keyzer. Maar tot deze kreits behoren de volgende landen: 1. het aartshertogdom Oostenryk, 2. het hertogdom Stiermarken, 3. het hertogdom Karinthien, 4. het hertogdom Crain, 5. het vorstelyke graafschap Tyrol, 6. de voorste- Oostenrykschelanden, die het huis Oostenryk in Zwaben bezit, als welke in de kreitszaken niet tot de Zwabische kreits, waar in zy wel leggen, maar tot de Oostenrykschebehoren.

OOSTENRYK, aartshertogdom in de Oostenrykschekreits, wiens grenzen ten noorden Bohemen en Moravien, ten oosten Ongaryen, ten zuiden Stiermarken en Karinthien, ten westen Saltsburg en Beyeren zyn. 't Is een vruchtbaar land, hoort het huis van Oostenryk toe, en word van de kleine rivier Ens, die zich in den Donau ontlast, in opper-Oostenryk of het land boven de Ens, en in neder-Oostenryk, of het land beneden de Ens verdeelt. De aartshertogen van Oostenryk zyn van den rechtsdwang der hoge Ryksgerichten uitgezondert, hebben in het vorsten Collegie den voorrang voor andere vorsten, kunnen tot den graven-baronnen- en adelstand in hun gebied iemand verheffen, en na 't uytsterven van 't manlyk oir volgen de princessen op. Zie *Keyzer*.

OOSTENRYKSCHE REGERING is driederly, naamlyk de neder-Oostenryksche, de binnen-Oostenryksche, en de voorste Oostenryksche. De neder-Oostenryksche strekt zich over het eigentlyk zogenaamde aartshertogdom Oostenryk boven en beneden de Ens uit, en is in zekere quartieren verdeelt. De binnen of inner Oostenryksche te Grats is groot in haar omtrek, nademaal zy van neder-Oostenryk tot aan de Adriatische zee gaat, en de drie hertog-

dommen Stiermarken, Karinthien, Crain, het voornaamste graaffschap Görts, de drie hooftmanfchappen Trieft, St. Veit, Pflaum, en Terfat, gelyk ook Flirfch onder zich begrypt. De boven- of voorfte Oostenrykfche begrypt het graaffchap Tyrol, de landen in Zwaben en Zwitzerland die het huis van Oostenryk toekomen, het graaffchap Nellenburg, Brisgau, het markgraaffchap Burgow en Guntsburg.

Oosterberg, heerlykheid en tamelyk vervallen flot op een hogen berg in neder-Crain, anderhalf myl van Laybach, den heer van Erberg toekomende.

Oosterburg, ftad in de oude Marck-Brandenburg, niet ver van de wateren Biefe en Ucht, 3. mylen van Halberftadt. Zy heeft voor dezen haar eige en beroemde graven gehad, en door oorlog en brand veel geleden.

Oosterburg, oud flot in het vorftelyk graaffchap Henneberg, niet ver van de ftad Themar.

Oosterfeld, kleine ftad in Oofterland, een myl van Naumburg, en onder dit bisdom behorende.

Oostergard, klein Zweedfch eyland niet ver van Gothland, waar op een haven is.

Oostergo, zeker gebied in Vriesland, tuffchen Weftergo, Sevenwold, de heerlykheid Gröningen en de Duitfche-zee.

Oosterhofen, ftad in neder-Beyeren in 't rentamt Lantshut, 8. mylen van Oettingen en 17. van München, tuffchen de Vils en de Ifer, niet ver van den Donau gelegen. Dicht daar by legt het klooster van den zelven naam, van de Norbertiner-orde, in.'s gelyk het vlek Kuntzen.

Oosterholm, flot op het eyland Alfen, by Norburg, en een refidentie der hertoginne Weduwe van Holftein-Sonderburg in Pleun.

Oosterhout, amt of kleine heerlykheid in Hollants Brabant, hoort mee onder de Oranjifche nalatenfchap.

Oosterland, is de oude en ten dele noch gebruiklyke naam van een ftuck lands in Meiffen, wiens grenfen zich ten zuiden aan Voogtland en 't gebied van 't graaffchap Reuffen, ten weften tot aan de Saale en Thuringen, ten noorden aan het ftift Naumburg, en ten ooften tot aan de Aartsbergfche kreits uitftrekken. Daar in behoort tot de Zeitfifche erf-portie de zo genaamde Neuftadtfche kreits, benevens de fteden Neuftadt aan de Orla, Tripois, Frauen Priefnits, en de heerlykheid Tautenburg, die evenwel zedert 1718. na de dood van hertog Maurits Wilhem onder keur-Saxifche heerfchappy ftaan; den hertog van Weimar behoort ftad en amt Burgel en Roflau; de Eifenbergfche fteden en amten waren, Eifenberg, Camburg, Roda en Ronneburg, welke tegenwoordig onder Altenburg en alzo Saxen-Gotha toebehoren; den hertog van Saalfeld de ftad Pöfeneck, den hertog van Gotha de hooftftad Altenburg, de heerlykheid en 't amt Leuchtenburg enz. In oude tyden heeft zich Oofterland verder uit tot tegen Coldits en Rochlits in Meiffen uitgeftrekt.

Oosternohe, amt en berg-flot benevens het vlek Hohenftädt in 't Bareytfche, aan de Neurenbergfche grenzen in Franckenland.

Oosterode, kleine ftad, amt en flot aan de Dribents, in Hookerland in Pruiffen.

Oosterode, bergftad op den Harts in het graaffchap Lutterberg, in 't vorftendom Grubenhagen, aan 't riviertje Söfe. Hier is de regering over het Grubenhagifche vorftendom, gelyk ook een bergamt, en in haar omtrek vind men kalkbergen, alabafter en plaiftergroeven, ook yzer hutten. Anno 1705. is de gezondheisbron van vorige tyden hier weer ontfprongen.

Oostersche Vloot, word in Holland die vloot genoemt, die alle jaar in de ooft-Zee naar Dantzig, Koningsberg en andere plaatzen vaart, om koorn te halen.

Oosterskum, ftad in het waywoodfchap Mfcislaw in Litthauen.

Oosterwits, Ostrawits, kleine ftad en flot in Croatien.

Oosterwits, Hohen-Oosterwits, een fterk flot op een hogen berg in Karinthien, 3. mylen van Clagenfurt, niet ver van St. Veit, en men moet door 2. poorten pafferen, eer men boven op 't flot komen kan.

Oosterwyck, klein landfchap en fteedje van den zelven naam in Hollands Brabant, 2. mylen van 's Hertogenbofch.

Oosterwyk, Oosterwiegk, middelmatige ftad aan de rivier Olfe in 't vorftendom Halberftad. In deze ftad word veel geweer gemaakt, en zy was in oude tyden de zetel enes bisdoms, dat Anno 819. naar Halberftad verlegt is.

Oost-Gothland, Ostro-Gothland, Zweedfche provintie in Gothland, die ten weften door het meir Weter van weft-Gothland afgefcheyden word. Ten weften grenft zy aan Sudermanland, ten zuiden aan Smaland, en ten ooften aan de ooft-Zee.

Oosthamer, kleine ftad en haven in de provintie Upland in Zweden, aan den Bothnifchen zeeboezem, 6. Zweedfche mylen van Upfal.

Oostheim, fteedje in Franckenland, tuffchen Kitzingen en Schweinfurth.

Oostheim voor de Rhön, kleine maar neeringryke ftad in Franckenland, aan de Hennebergfche en Wurtsburgfche grenzen, onder Saxen-Eyfenach behorende. Het flot en amt daar by op een hogen berg hiet Lichtenberg.

Oosthofen, flot en vlek in de neder-Elfas, 2. mylen boven Straatsburg.

Oost-Indien, zie *Indien*.

Oost-Indische Compagnie in Holland, is een machtig genoodfchap in de Verenigde Nederlanden, 't welk, enigen tyd na dat gemelde Nederlanden het Spaanfche juk hadden afgefchud, wegens den koophandel in Ooftindien opgerecht wierd; want na dat deze handel hun naar wenfch gelukte, kregen zy den 20. Maart 1602. fchriftelyke vryheid om een Genootfchap op te rechten, tot welken einde zy 6. millioenen en 600000. guldens aan kapitaal te zamen fchoten, en 4. kamers oprechtten, naamlyk te Amfterdam, in Zeeland, te Delft en Rotterdam,

dam, en te Enckhuizen en Hoorn. Daar zyn in 't geheel 60. Bewinthebbers daar over geſtelt, die alle 10. jaren rekening moeten doen, en uit deze is weer een uitſchot van 17. directeurs gemaakt, die, wanneer het nodig is, te zamen komen, en over de belangen der 4. kamers raadplegen. De regering in Ooſtindien word door 't beſtier en 't bevel dezer Compagnie waargenomen, die met de vorſten en mogentheden, die by de Caap van Goede Hoop en langsheen op de zee-kuſten wonen, oorlog voeren, en vrede of verbond ſluiten. In Groot Brittannien hebben zich in 't jaar 1700. de beyde Ooſtindiſche Compagnien te Londen met elkander verenigt, en zyn in een geſmolten, ook heeft de oude haar kapitaal in de nieuwe ingelegt, en 1726. heeft de koning van Groot Brittannien haar de vryheid gegeven 3. genoodſchappen in Ooſtindien, naamlyk de eene in de ſtad en factory Matras-Patnam, de andere te Bombay, en de derde te Bengale op te rechten, en dezelve door een Lord-Maire en enige Aldermans te laten regeren, die de macht zouden hebben om wetten te maken, en alle civile en criminële zaken, uitgenomen hoogverraad, te oordelen.

Ooſtvrye, zo word het noordooſtlyke deel van het graafſchap Vlaanderen by Sluys en Aardenburg genaamt.

Ooſt-vriesland, anders ook het graafſchap Embden genaamt, een vorſtendom in de Weſtfaalſche kreits, 't welk ten noorden aan de Duitſche zee, ten ooſten aan het graafſchap Oldenburg, ten zuiden aan het ſtift Munſter, en ten weſten aan den Dollert grenſt, die het van de heerlykheid Groningen afſcheyd. 't Is een vruchtbaar land, inzonderheid aan vee-fokkery, en hoort den vorſt van Ooſtvriesland toe. In December 1717. wierd dit land door den bekenden groten watervloed byna te enemaal overſtroomt, en zedert enige jaren zyn tuſſchen den vorſt en de onderdanen alhier gevaarlyke geſchillen ontſtaan, om welke in der minne by te leggen de aangeſtelde keyzerlyke commiſſie tegenwoordig bemoeit is. De regerende vorſt Georgius Albertus is geboren den 12. Juny 1690, en heeft zich ten tweden maal met Sophia Carolina, dochter van markgraaf Chriſtiaan Hendrik van Brandenburg-Culmbach, die den 31. Maart 1707. geboren is, op den 8. December 1723. in den echt verbonden. De tegenwoordig levende erfprins Carel Etzard is den 17. Jan. 1716. geboren.

Ooſt-zee, zie *Baltiſche-zee.*

Ootmarſum, Oetmarſen, kleine ſtad in de verenigde provintie Overyſſel, in het landſchap Twent.

Opalka, berg-ſlot in de Pilſner-kreits in Bohemen.

Opatow, ſtad in het waywoodſchap Sendomir in klein Polen.

Opatowits, zeer ryk klooſter in Bohemen, in de Koninggrätſer-kreits.

Opbrengen, hiet op zee zo veel als een verovert ſchip in een haven of anderwaarts in zekerheid brengen en verkopen.

Opdam, zie *Obdam.*

Opeiſſchen, betekent een belegerde ſtad laten aanzeggen dat zy zich overgeve.

Openen, de Compagne of den Veldtocht openen, hiet zo veel als den veldtocht aanvangen, of de troepen in 't veld voeren.

Openen, de Trancheen of loopgraven openen, betekent zo veel als aan de zelve beginnen te arbeyden, of het is de eerſte graving in de aarde, die de belegeraars beginnen.

Openings recht, is een landvorſtlyk recht, waar door de onderdanen, of ook andere verbonden zyn den zelven in de ſteden en veſtingen met zyn krygsvolk in te laten, en den doortocht te vergunnen.

Open tafel houden, is wanneer de keyzer of een ander vorſt eet, dat het ieder zien kan.

Opentlyk amt, hiet aan het keyzerlyk hof, wanneer 'er met alle plechtigheid een gezonge mis gehouden, en de keyzer van alle miniſters en afgezanten verzelt word.

Opera, een muſikaliſch ſchouwſpel, 't welk in veerzen beſtaat en zingende vertoont word, waar by gemeenlyk danſſen en koſtelyke vliegwerken komen, en die het vertonen noemt men operiſten of opera ſpeelders. Opera hieten anders ook grote en wydluſtige ſchriften van geleerde luiden, die uit veel delen beſtaan.

Opera Miſericordiæ of de zeven lighaamlyke werken der Barmhartigheid, zyn by de Roomsgezinden de hongerigen te ſpyzen, de dorſtigen te laven, de naakten te kleden, de vreemden te herbergen, de zieken op te paſſen, de gevangens te bezoeken, en de dode te begraven. De zeven geeſtlyke werken der Barmhartigheid zyn, de verlegenen raad te geven, de onwetenden te onderrichten, de zondaars te vermanen, de beledigingen te vergeven, verdrietelyke perſonen geduldig te verdragen, de bedroefden te vertrooſten, en God voor levende en dode te bidden.

Operatie in 't Veld, hiet wanneer van den vyand of tegen den vyand iets ondernomen word, en de ſoldaten in 't leger hun tyd niet vergeefs met ſtil leggen doorbrengen.

Operations Caſſa, zie *Caſſa.*

Opereren, werken, werking hebben.

Ophaalbrug, is een deel van de brug aan een ſtad of veſting, en men kan dezelve met kettingen ophalen, om den gang over de grachten te verweren.

Ophalen en Uitzetten, zyn twe ſcheepswoorden welke in den volgenden zin gebruikt worden: by voorbeeld in volle zee laat men de kleine vaartuigen als boten, ſloepen en diergelyke niet naſlepen, wyl men ze in een ſtorm verliezen zou, of ook het ſturen van 't ſchip daar door verhindert zoude worden, maar men haalt of trekt ze in 't ſchip op, en zet ze, als 't nodig is, weer uit, dat is, men laat ze in 't water zakken.

Ophir, was een landſchap ten tyde van Salomon, van waar hy veel goud door zyn ſchepen halen liet, en wiens legging men hedendaags niet meer weet. Evenwel is het vermoedlyk dat het in Indien,

Indien, en licht de koningryken Pegu, Bengale, en Siam, gelyk ook de eylanden Java en Sumatra geweest zyn.

Ophiten, waren ketters in de twede eeuw, die een zekere slang in eren hielden, die om hun offer herom zwierde, en dan zoude de offerande van Christus geheiligt zyn.

Opiniatriteit, trots, styfkoppigheid, halsstarrigheid.

Opinie, waan, mening, goeddunken, oordeel. Hy heeft zich by de luiden in goede Opinie gestelt, betekent, de luiden houden veel van hem, of hy staat wel by de luiden.

Opleggen, is een scheepswoordt, en hiet zo veel als de schepen om te overwinteren in de haven brengen, om ze daar tot den voortyd te laten uitrusten.

Opoczna, heren-stad en slot in de Koninggratzer kreits in Bohemen.

Opolia, stad in het waiwoodschap Sendomir in klein Polen.

Op ontbod, zie *Ban* en *Arriereban*.

Oppa, rivier in Silesien, die zich by Oderberg in de zee stort.

Oppau, zie *Troppau*.

Oppeln, groot erf-vorstendom in opper-Silesien aan de Poolsche grenzen, den keyzer als koning van Bohemen zedert 1532. toekomende, 't welk by na het vyfde deel van Silesien uitmaakt, en waar in zich een grote menigte edellieden, meest van Poolsche afkomst, bevinden. Ten oosten en ten noorden grenst het aan Polen, ten westen aan Brieg en Grotkau, ten zuiden aan Jægerndorf, Troppau en Ratibor. 't Word tegenwoordig in 7. Weichbilden of districten verdeelt, naamlyk in het Oppelsche, opper-Glogausche, groot-Strelitsche, Kofelsche, Tostarische, Rosenburgsche en Falckenbergsche. De hoofdstad Oppeln legt aan den Oder, 12. mylen van Breslau, dryft sterken handel met hout op deze rivier, en heeft een Kanunniken collegie, benevens een oud slot.

Oppenau, Noppenau, kleine stad in de Ortenau, 4. mylen van Straatsburg, onder wiens bisdom zy behoort. Men zegt dat hier een zo gezond water is, dat de luiden aldaar, die 'er van drinken, over de hondert jaar oud worden. Ook begint hier de hoge Steeg, dat een bekende weg door het Zwarte-woud in 't hertogdom Wurtemberg is.

Oppenheim, stad en opper-amt in de neder-Palts aan een heuvel, niet ver van den Rhyn, den keurvorst van de Palts toekomende. Zy legt 2. mylen van Ments, en is Anno 1699. door de Franschen geslecht.

Opper amt, hiet in 't gemeen wanneer een opper-amtman enes vorsten 2. of meer amten onder zich heeft. Zomwylen is deze naam ook maar een blote eertitel. Opper-amt word in een zekeren zin niet alleen het hoogste gerecht en cancelary in opper- en neder-Silesien, dat te Breslau is, genaamt, maar ook deszelfs voorzitter, naamlyk de bisschop van Breslau of een ander lands-vorst, die deze waardigheid bekleed, word gemeenlyk zo getituleert. Tegenwoordig is de graaf Schafgotsch opper-amts directeur, en vice-president.

Opper-Ban, zie *Ober Acht*.

Opper-Burggraaf in Bohemen, is de hoogste bediening van dat koningryk, en hy heeft noch een burggraaf onder zich. Hy resideert op het koninglyke slot te Praag, heeft het opzicht over de gerechtspleging van dit koningryk, en is voorzitter in het landgericht. De Adel van het zelve koningryk word in zaken van schuld voor hem gedagvaart.

Opper-Commissaris, is over alle andere krygscommissarissen gestelt, die over de proviant, geld, contributien, monstering van 't leger, en al wat tot het amt van commissaris behoort, het opzicht heeft, ook zyn order van den commissaris-generaal ontfangt, en in deszelfs plaats de monstering verricht, wyl hy het niet overal zelfs waarnemen kan. De krygskas en de krygsbetaalmeester zyn onder zyn opzicht.

Opper Herauts- of Wapen amt, is een amt dat de koning van Pruissen 1707. te Berlyn heeft opgerecht, het zelve met een opper heraut, twe adelyke en twe geleerde opper herauts-raden, een historieschryver, archivarius, protonotarius, secretarius, cancelier, schilder, cassier en postmeester bekleed, hen met zekere statuten voorzien heeft, en hun aanbevolen weekelyks drie gewoonlyke zamenkomsten te houden, op dat niet alleen het koninglyke wapen op de zegels, koetzen, zilverservies, huysraad, standaarten en vaandels, gelyk 't behoort gebruykt, maar ook de plechtigheden by kroningen, kinderdopen, huwlyken, begraafenissen, carroussels, tournoi- en ridderspelen naar behoren gereguleert mochten worden; de misbruyken in de familien en derzelver wapenen ingeslopen, afgeschaft; niemand zich meer als hem toekomt geoorloft worde aantematigen, en alzo de riddermatige en adelyke stand in zyn voorrechten en gerechtigheden gehandhaaft werde. Dit opper-herauts amt is in 't jaar 1709. ook in het hertogdom Maagdeburg ingevoert, maar 1713. door een eige placaat van den tegenwoordigen koning te enemaal weer afgeschaft.

Opper-Ingenieur, is de voornaamste onder de ingenieurs, wanneer hy de plaats, welke belegert moet worden, gerecognosceert heeft, verwittigt hy zyn generaal of generaal-luitenant van alles, en wanneer 'er een besluyt genomen is om een aanval te doen, tekent hy de loopgraven af, en steekt ze uit, gelyk ook alle andere plaatzen die tot de belegering dienen, mitsgaders de linien van circumvallatie. Hy legt ook vestingen en legers aan, wanneer hy te voren, na eigenhandige aftekening, door den commanderenden generaal bevel daar toe gekregen heeft.

Opper-Meester, hiet op de schepen de opper-barbier of wond-arts.

Opper-Palts, zie *Palts*.

Opper Quartiermeester, commandeert overal, wanneer 'er geen generaal quartiermeester by de hand is; maar wanneer deze tegenwoordig is, staat hy onder deszelfs commando.

Opper-

Opper-Rhynsche kreits, zie *Rhyn.*

Opper-Saxische kreits, zie *Saxen.*

Opper veld-Prediker, heeft het opzicht over alle regiments veld-Predikers, die hy aanzet om de zieken vlytig te bezoeken, en om de gequetsten in de loopgraven by te staan.

Opper-Voogdy, zie *Casten-Voogdy.*

Oppido, kleine stad in Napels in Calabria Oltra aan 't Apennynsche gebergte. Zy heeft den titel van een graafschap, en een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Reggio behoort.

Opponeren, wederstreven, zich tegen aankanten. Word voornaamlyk van die gene gezegt, die by een opentlyke verdediging van een vertoog de stellingen van den verdediger zoeken om ver te stoten, en het tegendeel staande te houden, hier van worden zy ook Opponenten genaamt.

Opposans, zie *Acceptans.*

Oppurg, dorp, benevens een schoon slot en tuin op een berg in Oosterland, tusschen de steden Neustadt aan de Orla en Pöseneck gelegen, voert den titel van een heerlykheid, en komt tegenwoordig een weduw van een heer van Einsiedel toe.

Opslo, zie *Anslo.*

Optica, is een deel van de wiskunst, waar door men het oog allerhande aardige en ten dele wonderschynende dingen voorstelt.

Optimates, zyn de verstandigste en bequaamste om de regering waar te nemen. Anders worden ook de rykste en edelste van een Staat daar door verstaan.

Opus, een fort, op een klein eyland van den zelven naam in Dalmatien, dat de rivier Narenta maakt, die met 2. armen in de golf van Venetien loopt. De Venetianen veroverden het 1680. en brachten daar door de omleggende landstreek onder hun gehoorzaamheid.

Opus operatum, hiet in de Theology die dwaling, wanneer men gelooft dat de ware Christenen plicht vervult, en Gods genade verkregen zy; wanneer men maar volgens den sleur en den uyterlyken schyn vlytig den Godsdienst waarneemt, de Sakramenten nuttigt, opentlyk een zekeren Godsdienst belyd, of schoon zulks voor 't overige zonder alle goede beweging en innerlyke neiging geschied.

Oquela, zie *Oguella.*

Or, Ohr, Ora, kleine rivier in Thuringen, in het graafschap Gleichen, die by Ortruf voorby loopt, en in de Gera valt.

Orach, kleine stad in Bosnien in Ongaryen.

Orakel, was gemeenlyk een dubbelzinnig en duister antwoord, dat de Heydensche priesters het volk over toekomende dingen gaven. Men noemt de plaats daar diergelyke antwoorden gehaalt wierden alzo, gelyk ook de afgod, die om raad gevraagt wierd, dezen naam voerde. Het orakel van Apollo te Delphos was het voornaamste van allen. Hedendaags zegt men ook noch van een mensch die in groot aanzien en gezag is, dat zyn woorden als orakels gelden.

Oramagan, zie *Artomagan.*

Oran, kleine gefortificeerde stad in 't koningryk Telensin in Africaans Barbaryen op de Algiersche grenzen aan de Middelantsche-zee, benevens twe citadellen en een zeer goede haven, die van Algiers toekomende. In 't jaar 1509. wierd deze plaats als een dependentie van Algiers door den beroemden kardinaal Ximenes den Moren afgenomen, die ze naderhand verscheyde malen door harde en vruchteloze belegeringen weer hebben getracht onder zich te brengen, dat hun evenwel niet voor 1708. gelukt is, wanneer zy deze stad na een belegering van 6. maanden verovert hebben, na dat zich de gouverneur met zyn bezetting en de beste familien naar de vesting Mazarquivir geretireert had. Anno 1719. heeft de Fransche natie vryheid gekregen om 'er een Consul te houden, 't welk de Algerinen tot noch toe nooit hebben willen vergunnen.

Orange, Oranjen, souverein vorstendom in Provence, 't welk ten westen aan de Rhone, anders overal aan het graafschap Venaisin grenst, en 4. mylen in de lengte 3. in de breedte heeft. Het levert veel wyn, saffraan, zyde en koorn uit, en wierd in vorige tyden van het huis Chalon bezeten, waar van het daar na aan het huis van Nassau is gekomen. Na 't afsterven van Willem III. koning van Engeland, voert de koning van Pruissen onder zyn verdere titels dien van Oranjen, en de prins Friso van Nassau-Diets, stadhouder van Vriesland, heeft ook dezen naam aangenomen, waar van evenwel noch geen het bezit gekregen heeft. Ondertusschen heeft zich de prins van Conti dit vorstendom aangematigt en het zelve 1703. den koning van Vrankryk afgestaan. Maar de koning van Pruissen heeft in het 10de artykel des Utrechtschen vredes voor zich en zyn erven het vorstendom Orange ten voordeel van de kroon Vrankryk voor eeuwig afgestaan, en te gelyk op zich genomen het huis van Nassau voor deszelfs vordering voldoening te geven. De inwoners, die tot noch toe van den hervormden Godsdienst geweest zyn, zullen vermogen binnen een jaar naar een andere plaats te trekken, en Pruissen zal vry staan den titel en 't wapen van Orange te voeren, of ook het Spaansche Gelderland voortaan den naam van een vorstendom te geven.

Orange, hoofdstad van gemelde vorstendom, legt aan de kleine rivier Aigues, niet ver van de Rhone, en heeft een Universiteit, die Anno 1365. gesticht is, gelyk ook een bisdom, onder den aartsbisschop van Arles behorende. Het gefortificeerde slot, 't welk op een berg legt, heeft de koning van Vrankryk in 't jaaar 1660. laten slechten, ook Anno 1682. de stads muur laten omverwerpen, en 1719. is hier den Gereformeerden de laatste en enige kerk, die zy tot noch toe in Vrankryk behouden hadden, afgenomen, en de zo genaamde vaders van de Christelyke leere ingeruimt.

Orange, Fort d'Orange, zie *Albany.*

Orange-Polder, zie *Oranje-Polder.*

Orangerie, hiet in voorname tuinen een wandeldreef of plaats, die met enkele citroen-en oranjebomen bezet is.

Oranjen, zie *Orange.*

Oranjenboom, kleine ſtad benevens een luſt-ſlot in 't vorſtendom Anhalt, in een aangename boſſchaedje-ſtreek 2. mylen van Deſſau, den vorſt van Deſſau toebehorende.

Oranjenboom, palleys en luſt-hof in een aangename landſtreek in Ingermanland, by den mond van den ſtroom Nieva, tegen over Kroonſlot, placht den prins Menſikof toe te behoren.

Oranjenburg, koninglyk Pruiſſiſch ſlot, benevens een amt en ſteedje aan de Havel in de middel-Marck, 4. mylen van Berlyn en 3. van Spandau. Voor dezen placht het Bözau te hieten, maar toen des vorigen keurvorſts van Brandenburg Frederik Wilhelm des groten gemalin Louiſe uit het huis Oranje daar wegen de luſtige landſtreek veel vermaak ſchepte, en haar het zelve van haar gemaal geſchonken wierd, is het tot een heerlyk luſtſlot gemaakt, en de naam Oranjeburg daar aan gegeven. Het is wegens de fonteinen en porcelynkamer bezienswaardig, ook is 'er een treflyk weeshuis gebouwd, en met ryke inkomſten voorzien.

Oranjen-Polder, een haven aan de Maas in zuid-Holland.

Oranjenstein, ſlot in 't Naſſauſche gebied, niet ver van Diets, daar de vorſtinne-weduwe van Naſſau-Diets haar verblyf houd.

Oranjenwoud, ſchoon luſt-ſlot in Vrieſland, de Vorſtinne Weduwe van Naſſau-Diets toekomende.

Oranizen, zyn een ſoort van kleine ſchepen, waar van ieder omtrent 12. man voeren kan, en zy worden gemeenlyk van de Turken op den Donau gebruikt.

Oratavia, grote ſtad op het Canariſche eyland Tenerifa, heeft een ſchone haven en citadel, daar de grootſte handel van alle Canariſche eylanden gedreven word, en de Engelſchen hebben 'er een conſul en verſcheyde factoors.

Oratie, een lange redevoering, wydlopig vertoog. Daar van daan Orator een redenaar. Oratorie de redeneerkunſt.

Oratorium, zo noemt men by de Rooms-katholyken een huiskapel, of een bedeplaats, daar een altaar en beelden in zyn. Inzonderheid worden by de Roomsgezinden twe genoodſchappen van paters zo genaamt, waar van het een Anno 1575. te Romen, het andere 1611. in Vrankryk begonnen is, en onder de eerſtgenoemde vaders van het Oratorium is de beroemde cardinaal Baronius geweeſt, maar het laatſte heeft de cardinaal Berullus van paus Paulus V. beveſtigt gekregen. Hun amt beſtaat daar in, dat zy de jeugt in collegien onderwyzen, de klerken in de queekſcholen onderrechten, en het volk in de kerken voorpreken. Anders word door het woord Oratorium ook een kerken-muſiek verſtaan, 't welk in het Recitatief by na op de wyze van een Opera opgeſtelt is. Zie *Natuur. Woordenb.*

Orava, zie *Arva.*

Orb, klein ſteedje benevens een zout-bron in Vogelsberg, de graven van Schönborn toekomende, een uur van Wächtersbach, en 3. uren van Gelnhauſen.

Orba, rivier in Italien, die in 't Genueeſche gebied ontſpringt en zich tegen over de ſtad Alexandria in de rivier Bormida ſtort.

Orbassan, kleine ſtad in het eigentlyk zo genaamde Piemont in Italien, tuſſchen Pignerol en Turin.

Orbe, kleine rivier in Vrankryk, die in 't Sevenner gebergte ontſpringt, en zich in den Lionſchen zeeboezem ontlaſt.

Orbe, Orben, kleine ſtad in Pais de Vaud in Zwitzerland, aan de rivier Orbe, die zich in het meir by Neufchaſtel ſtort. Zy hoort de Cantons Bern en Freyburg toe en heeft een oud ſlot.

Orbec, kleine ſtad aan den mond van de rivier Orbec in Normandyen, welke zich boven Paradela in de rivier Eſla ſtort.

Orben, zie *Orbe.*

Orbion, kleine rivier in Languedoc, die zich boven Narbonne in de Aude ſtort.

Orbitello, kleine beveſtigde ſtad in 't Sieniſche gebied in Toſcanen en de hoofdſtad van Stato delli Preſidii, legt aan een meir, dat de inwoners het meir van Orbitello noemen, en heeft een haven die door enige forten beſchut word. Dit meir loopt door een breden mond in de zee. In 't jaar 1707. den 20. December hebben de keyzerlyken onder den generaal Wetzel deze plaats den Franſchen en Spanjaarden afgenomen.

Orbo, kleine rivier op het eyland Corſica, die zich in de zee ſtort.

Orbo, Orbergo, zie *Orbega.*

Orby, ſlot in de Zweedſche provintie Upland, 5. Zweedſche mylen ten noorden van Upſal.

Orcaan, Ouragan, is een hevige ſtorm, die door veel tegen elkander waiende winden ontſtaat, en de baren gruwlyk hoog doet ſteigen. Diergelyke orcanen plachten maar alle 7. jaar te ontſtaan, maar naderhand heeft men ze meermalen beſpeurt. Zy waaien in 't gemeen op de Antilliſche eylanden van den 20. of 25. juli tot den 15. oktober.

Orcadische Eylanden, zyn 30. of 40. kleine eylanden, die zich op den Caledoniſchen Oceaan van 't noorden ten zuiden tot aan Schotland uitſtrekken, waar van zy door een ſmalle zee-engte afgeſcheyden worden. Zy horen onder het koningryk Schotland, doch daar zyn 'er maar 13. van bevolkt, en hun biſſchop, die op het eyland Mainland zyn verblyf houd, hoort onder den aartsbisſchop van St. Andries. Zy hebben tin- lood- en yzer-mynen, gezonde lucht, geen vergifte dieren, en op derzelver zeekuſten is een ryke haringvangſt.

Orchestra, was by de Grieken de plaats daar men balletten danſte; by de Romeinen was het de verheve plaats midden op het ſchouwtoneel, daar de voornaamſte zaten als de toneel-ſtukken vertoont wierden. Hedendaags hiet die plaats de Orcheſtra daar de muſicanten zitten en hun inſtrumenten ſpelen als 'er een opera vertoont of een bal gehouden word.

Orchies, kleine ſtad in Walſch Vlaanderen tusſchen Doornick en Douay, 5. mylen van Ryſſel, is

is in den Utrechtschen vrede 1713. aan Vrankryk afgestaan.

ORCHILLA, klein eyland in de Noord-zee, niet ver van de Antillische eylanden by America, omtrent 15. of 16. mylen van 't vaste land.

ORCHIMONT, kleine stad en heerlykheid in 't hertogdom Luxemburg.

ORCI NUOVI, kleine stad in 't gebied van Brescia, niet ver van de rivier Oglio, de Venetianen toekomende.

ORCKNEY, zie *Orcadische Eylanden.*

ORCO, rivier in Italien, die in Val Aosta in Piemont ontspringt en zich by Chivas in den Poo stort.

ORCZA, zie *Orsza.*

ORDE, zie *Ridder-orde.*

ORDE, MUNNIKEN-ORDE, deze worden inzonderheid door de verven van hun kleed onderscheyden, en zyn de witte reguliere canunniken, de graauwe cisterciensers, en de zwarte Benediktyners.

ORDINATIO, betekent een ordening, en in een eigen zin de inwying van een geestlyk persoon in zyn aanvertroud amt door 't opleggen der handen van andere kerkendienaars.

ORDINES, of geestlyke amten onder de katholyken worden 7. getelt, naamlyk 4. mindere ordens, als Ostiarii, Lectores, Exorcistæ en Acoluthi, en 3. meerder ordens, als onder-diakens, diakens en ouderlingen, tot welke alle de ingang door 't scheren der kruin geschied.

ORDINGEN, URDINGEN, stad, slot en ryks-heerlykheid in 't Keulsche, een myl van Keyzerswaerth.

ORDONNANCE, (ORDINANTIE) beduid door den bank een wet, of bevel der overigheid, doch heeft naar den aart der zaken ook byzondere betekenissen. Ordinantien zyn by de geneesheren zodanige regelen en recepten, die zy den zieken tot herstelling der gezontheid voorschryven. By de schilders de schikking der figuren en zaken, die tot een schildery behoren; by de boukunstenaars de ordentlyke te zamen voegingen van alle de delen eenes gebouws, dat het overal zyn gevoeglykheid hebbe, of men het van boven of van onderen, van voren of van achteren beschouwe. Behalven dat heeft dit woord noch driederly betekenissen: want 1. noemt men in Vrankryk de reglementen die van den koning gemaakt zyn, les Ordonnances Royaux. 2. Is het een bevel dat de koning mondeling of schriftlyk aan den schatmeester uitdeelt, wanneer hy iemant een zekere somme gelds betalen zal. En 3. zyn compagnies d'Ordonnances onder de Franschen zodanige, die onder geen vaste regimenten staan, maar bloot uit de Gendarmes en Chevaux legers des konings en der koningin getrokken worden. Men heeft by de Duitsche militie ook ordonnantie-ruiters, die uit hun quartieren opbreken, zich enige dagen by den commanderenden officier ophouden, en deszelfs bevel afwachten moeten, maar na dat hun ordonnantie verstreken is, in hun vorig quartier te rug trekken. Ordonnance hiet ook in den oorlog de verordening der hoge overigheid, waar in begrepen is wat den soldaten in hun quartieren en op de marsch voor Fourage en leeftocht zal gelangt worden, als ook hoe zy zich anders daar omtrent gedragen zullen, op dat 'er geen wanordre bedreven, en de schade der onderdanen verhoed werde.

ORDORF, OHRTRUF, kleine stad en slot in Thuringen, aan de kleine rivier Ohr, dicht by het Thuringer woud, 3. uren van Gotha, en hoort den graaf van Hohenlohe uit het graafschap Gleichen toe.

ORDRE, een bevel, daar van daan zegt men, de soldaten hebben al drie ordres om te marscheren gekregen, dat is, zy hebben tot drie verscheyde malen bevel gekregen om op te breken, en daar heen te gaan, daar het de commanderende generaal hebben wil, daar van daan betekent de laatste ordre afwachten zo veel als derde ordre tot den marsch, die, zo dra dezelve ontfangen is, voortgaat.

ORDRE, is een bekent woord in den Wissel-styl, wanneer zy schryven, dat men den wisselbrief aan den heer N. N. of zyn ordre, dat is te zeggen aan dien genen, die 't bevel van den Principaal toont, of aan wien hy ge-endosseert is, betalen zal.

ORDRE DE BATAILLE, zyn die ordening en linien, waar in men de Bataillons en Esquadrons op de bequaamste wyze rangeert, wanneer het leger gereed staat om den vyand slag te leveren.

ORDRE DE CHEVALERIE, zie *Ridder-orde.*

ORDRE HALEN, is het amt van den generaal-majoor, die zich 's avonds na den generaal begeeft om zyn ordres te ontfangen, en ze daar na aan de andere majoors uit te delen, welke daar na aan de mindere officiers daar van kennis geven. Anders is het ook het amt van den generaal adjudant, die derhalven steets te paard by den generaal is, om zyn ordres te volvoeren. Het schriftlyk bevel van een opper-officier word ook een ordre genoemt.

ORDRE RELIGIEUX, zie *Orde.*

ORDUNGA, ORDUNNA, stad in Spanjen in Biscayen, in een bergachtige maar toch aangename landstreek.

OREBRO, kleine en de enige stad in de provintie Nericia in Zweden, aan de rivier Trosa, die lang, maar smal is. Zy heeft een fraaie landschool, en aan de andere zyde daar van legt het meir Hielmern.

ORECHONS, zo noemt men in zuid-America de inwoners van het landschap de la Plata, wegens de grote oren die ze hebben.

OREFORD, stad in Suffolck in Engeland, aan de rivier Ore.

OREGRUND, stad aan de kust van Upland, benevens een haven in Zweden.

OREHOVA, kleine Turksche stad in Bulgaryen.

ORELHANA, rivier der Amazonen, Rio de las Amazonas, is een der grootste rivieren van zuid-America, die in een gebergte by de stad Quito in Peru ontspringt, en tusschen Brazil en Guiana in Mar del Nort valt.

OREM, stad in de Portugeesche provintie Estremadura op een berg, 3. mylen van Leiria.

Orenbau, Ohrnbau, Arnbau, kleine ftad en amt aan de rivier Altmuhl, in 't bisdom Aichftedt, 6. uren van Neurenberg.

Orenoque, Paria, grote rivier in zuid-America, tusfchen Terra Firma en Guiana, wiens eene arm zich onder den naam van Rio Negro in de Amazonen rivier, de ander by het eyland Trinidado in de Mar del Nort ftort. Zy zwelt alle jaren zo fterk, dat zich de inwoners uit hun huizen op de bomen moeten falveren. Van deze rivier voert een vruchtbaar deel van het landfchap Guiana den naam, 't welk zeer ryk van goud en zilvermynen is, en van verfcheyde natien bewoont word.

Orense, ftad aan den Minho in Gallicien in Spanje, die warme gezontheids baden, als ook een bisdom heeft, dat onder den aartsbisfchop van Compoftel ftaat.

Oreska, zie *Noteburg.*

Oresund, zie *Sund.*

Orethus, een rivier by Palermo in Sicilien, tegenwoordig Fiume de la Muraglia genaamt.

Oreto, zie *Admitati.*

Oreves, kleine ftad in Walfch-Vlaanderen, tusfchen Doornik en Douay.

Orewel, een haven in Esfex in Engeland.

Orfa, ftad in de provintie Diarbeck in Azien, aan de rivier Euphrates. 't Is een van de fteden daar het goed Corduaansleer gemaakt word, en heeft een Turfchen basfa.

Orfea, zie *Apheus.*

Orford, fchoon vlek aan de kuft van het landfchap Suffolk in Engeland, dat zitting en ftem in 't Parlement heeft.

Orgaz, kleine ftad benevens den titel van een graaffchap in nieuw Caftilien, 4. mylen van Toledo.

Orgelet, Franfche koopftad in Franche-Comté, daar veel laken gemaakt word.

Orgiano, zie *Origano.*

Orgon, groot vlek in Provence aan de rivier Durance, 5. mylen ten zuidweften van Avignon.

Orgues, zyn fpitstoelopende en met yzer befiage grote valbomen, die boven een poort aan ketens, touwen en draaybomen vaft gemaakt zyn en neergelaten kunnen worden, als men de poort daar mee befchutten wil. Zy zyn beter als de valpoorten, nademaal men 'er iets onderfchuyven kan, dat zy niet op de aarde vallen. Men noemt ook orgues of orgelpypen een reeks van fnaphaan- of musket-lopen, die op een ftuk hout nevens elkander vaft gemaakt worden, op dat men ze of te gelyk of de een na den ander losfchieten kan. Men gebruykt dezelve om de bresfen of andere plaatzen, daar men voor een aanval vreeft, te befchermen, en 's gelyk gebruyken ze de Spanjaarden ook op de fchepen, om het enteren der vyanden te verhinderen.

Orheim, vlek aan de Ocker-rivier in 't fticht Hildesheim, tusfchen Wolffenbuttel en Hornburg.

Oria, ftad in de Napelfche provintie Terra d'Otranto die een bisfchop heeft, onder den aartsbisfchop van Taranto ftaande. Zy is flecht bewoont en heeft een oud flot.

Oriage Cursisci, is aan het Perziaanfche hof de gene die des konings boog en pylen draagt.

Oriago, kleine ftad in het Venetiaanfche landfchap Paduano in Italien.

Orient, zo word in de aardryksbefchryving het ooften genaamt daar de zon opgaat.

Orientaalsche Compagnie te Wenen, is een nieuwe Compagnie van koophandel, die de tegenwoordige keyzer anno 1719. heeft opgerecht, zich zelven tot befchermheer daar van aangeftelt, en dezelve met heerlyke privilegien begunftigt heeft. Zy geniet alleen het recht om met alle waren op Turkyen en andere Oofterfche landen te handelen; en zo iemand buiten haar koopmanfchap op den Donau en andere rivieren, als ook ter zee dryft, word zulks voor contrabande gehouden en geftraft. Zo wel inboorlingen als vreemden en luiden van alle ftaten kunnen in deze Compagnie treden, en de inleg beftaat in 1000. Rhyn-guldens, die met geen arreft, verpanding of fchattingen kunnen bezwaart worden. Aan gabellen en tollen betaalt zy een zeker lydelyk percent: zy mag op alle plaatzen daar zy het oirbaar vind manufacturen, ftapels, kranen en pakhuyzen oprechten, maar in Wenen is de hooftftapel. Zy benoemt haare bewinthebbers en amptenaars zelve, en de leden daar van kunnen in materie van koopzaken nergens anders als voor het hier daar toe opgerechte Wisfel-hof betrokken worden. En eyndlyk is haar een byzonder wapen vergunt, waar van de opper helft goudverwig, de onderfte helft zwart is, en ruggelings op twe kruyswyze over elkander gelegde fcheeps-ankers ruft. Binnen in vind men een rood Bourgundifch kruys, en in het bovenfte veld den keyzerlyken ryksadelaar met het Ooftenrykfche fchildje op de borft; in het benedenfte veld ftaat de keyzerlyke naamletter C. vi.

Oriflamma, was voor dezen het hooftvaandel van het Franfche ryk, van enige la Banniere de St. Denis genoemt. Zy zag niet anders uit als een Procesfievaandel, was van rode ftof, overal met goude vlammen bezet, waarom zy ook Oriflamme genoemt wierd, in de lengte van 12. voet, met punten en takken geborduurt, en op een goude lans geftelt. Die ze droeg was een ridder van ouden en goeden adel, en de befte van de officiers onder het leger. Men gebruikte ze maar in veldtochten van grote aangelegenheid, de koning kreeg ze met byzondere plechtigheden uit handen van den abt van St. Denis, en wanneer dit vaandel voor den dag quam, dorft zich niemant ontfchuldigen van het leger te volgen, by na gelyk tegenwoordig wanneer de ban en arriereban opontboden word. Zedert den tyd van koning Karel VII. van Vrankryk heeft men dezen ftandaart niet meer door het leger rond gevoert, maar in plaats van die heeft men een witte ftandaart tot de hooft-banier van Vrankryk aangenomen.

Origano, Origiano, kleine ftad benevens een vicariaat, by na 3. mylen van Vicenza, in de Venetiaanfche provintie Vicentino.

Origenisten, ketters onder de Chriftenen, welke uit de Schriften van den beroemden kerken-leraar Origenes, die uit de Egyptifche ftad Alexandryen van

van geborte was, en in de derde eeuw geleeft heeft, bewyzen wilden, dat Christus maar by aanneming Gods zoon was, dat de zielen voor het ligchaam geschapen waren, enz.

Origineel, is het rechte opstel, of het ware ondertekende en verzegelde exemplaar van een brief, handschrift, enz.

Origny, Aldernay, klein eyland van de Britannische zee, niet ver van de kust van Normandyen, de kroon van Engeland toekomende.

Origuela, stad en slot in 't Portugeesche Estremadura: zy legt in 't gebergte, en is alzo van natuur sterk, ook heeft zy een Universiteit, die anno 1555. gesticht is.

Origuella, Orihuella, stad aan de rivier Segura in 't gebergte in 't koningryk Valentia, benevens een oud slot op een berg, en een bisdom onder den aartsbisschop van Valentia staande, 4. Spaansche mylen van Murcia.

Orihow, kleine stad in Podolien, aan de Moldavische grenzen in Polen.

Orilhac, Aurilhac, welgeboude stad in Auvergne aan de rivier Jordane benevens een bailluage en presidiaal. Hier word grote handel met de kanten, die in Auvergne gemaakt worden, gedreven.

Orillon, is een met een muur bekleedde hoop aarde aan den schouder-hoek van een bastion uytstekende, om de flanc daar mee te dekken, en te verhinderen dat de belegeraars de stukken, die op de flanc geplaatst zyn, niet kunnen onbruykbaar maken. Men heeft ronde Orillons, en ook andere die Epaulements genaamt worden, en wier gedaante by na vierkant is. Zie 't *Mathem. Woordenboek.*

Orinoque, zie *Oroneque.*

Orio, Menlasco, rivier in Spanjen, in 't landschap Guipuscoa, welke zich te Orio in de Biscaaische zee stort.

Oriola, zie *Origuella.*

Oristagni, stad aan de golf van Oristagni, en een markgraafschap van den zelven naam in Sardinien, heeft een aartsbisdom, en wegens de ongezonde lucht weinig inwoners.

Orixa, koningryk, benevens de hoofdstad van den zelven naam, op het Schier eyland van Indien, aan deeszyde van de Ganges, in het koningryk Golconda, aan de golf van Bengale, den Groten Mogol toekomende.

Orkan, zie *Orcan.*

Orkedal, kleine stad in Noorwegen in de provintie Drontheim, 7. mylen ten westen van Drontheim.

Orla, Orl, kleine rivier, in Oosterland by het steedje Triptis ontspringende, en zich by Orlamunde in de Saal stortende.

Orlamunde, stad en amt in Thuringen aan de Saale, daar de kleine rivier daar in valt en een brug overlegt, 2. mylen van Jena en Rudelstad, tegenwoordig onder het vorstendom Altenburg behorende. Het hoge bergslot daar by is meest woest, waar na zich voordezen de beroemde graven van Orlamunde geschreven hebben.

Orlando, Capo d'Orlande of di Martino, een voorgebergte aan de noordlyke kust van Val di Demona in Sicilien.

Orleanois, kleine provintie in Vrankryk, tusschen Gatinois, Blaisois en Beauce aan de Loire gelegen.

Orleanois, een van de 12. Generaal-Gouvernementen van Vrankryk, dat ten noorden aan Normandyen en het eyland van Vrankryk, ten oosten aan Champagne en Bourgondien, ten zuiden aan Bourbonnois, Marche, Perigord en Saintogne, ten westen aan de zee van Gascogne en aan Bretagne grenst. 't Is een vruchtbaar land aan koorn, wyn, boomvruchten, en weylanden, en bestaat uit 14. kleine provintien, welke zyn Beauce, Perche, Vendomois, Maire, Poitou, Angoumois, Aunis, Nivernois, Berry, Gatinois, het inzonderheid zogenaamde Orleanois, Blaisois, Touraine en Anjou. De nieuwe vaart van Orleans is in de provintie Gatinois niet ver van Gien en verenigt de beyde rivieren Loire en Seine met elkander.

Orleans, is een der schoonste en oudste steden van Vrankryk, in de provintie Orleanois aan de Loire, daar de Fransche taal het netste gesproken word, en een schone brug in de voorstad over de rivier legt. Zy is zeer groot en schoon (die 1312. gesticht is, en waar by de Duytsche natie uytnement grote voorrechten en een bibliotheek heeft) een bailluagie, presidiaal, en een bisdom onder den aartsbisschop van Parys staande, gelyk ook den titel van een hertogdom, waar van gemeenlyk 's konings broeder den titel voert. De tegenwoordige hertog van Orleans Ludovicus is geboren den 4. Augusty 1703, wierd by zyn vaders leven hertog van Chartres genoemt, en heeft zich 1724. met Augusta Maria Josepha, dochter van markgraaf Lodewyk Wilhem van Baden-Baden in den echt begeven, welke den 10. November 1704. geboren was, en den 22. Mey 1725. een jongen prins Filippe Duc de Chartres ter wereld bracht, maar zy is den 8. Augusty 1726. gestorven. Gemelde zyn heer vader Philippus stierf den 2. December 1723. plotselyk, en had na de dood van koning Lodewyk XIV. gedurende de minderjarigheid des jongen konings van 1715. tot 1723. gants Vrankryk als Regent bestierd, en wierd naderhand als eerste Staatsminister daar over gestelt. Zyn nagelate weduwe is Francisca Maria een natuurlyke dochter van den koning Lodewyk XIV. uit Madame de Montespan, geboren den 25. Maart 1681. en getrouwt den 18. Febr. 1692.

Orleans, eyland in Canada in noord-America, 't welk de rivier St. Laurens maakt.

Orlick, een berg-slot in de Prachenser kreits in Bohemen.

Orlow, stad in het waywoodschap Lenczicz in Groot-Polen.

Ormea, stad aan de rivier Tanaro in Piemont, benevens een met garnizoen bezet sterk slot op een hogen berg.

Ormeschurch, stad in Lancashire in Engeland.

Ormestaun, kleine stad in zuid-Schotland in de provintie Lothiana aan de rivier Tyne, 5. mylen ten oosten van Edenburg.

Ormond, een deel van het Iersche graafschap Tipe-

Tiperari in de provintie Mounster, dat bergachtig en onvruchtbaar is, en waar van de Iersche familie van de Butlers den hertoglyken titel heeft. Hier uit is gesproten Jacobus hertog van Ormond, die 1712. in plaats van den hertog van Marlborough als generalissimus des Engelschen legers in de Nederlanden verklaart, maar door George I. koning van Engeland van alle zyne amten ontbloot, en wegens hoogverraad in 't Parlement aangeklaagt wierd. Hy vluchtte uit Engeland naar Spanjen.

Ormus, klein eyland in Azien, daar de Perziaansche zee-boezem en de Arabische zee te zamen hangt, tot het Perziaansche landschap Kyrman behorende. De stad en vesting Ormus heeft een goede haven, en hoorde voor dezen de Portugezen toe, maar Anno 1622. heeft ze de koning van Perzien met hulp der Engelschen verovert, weshalven deze tot dankbaarheid noch hedendaags de helft van den tol in den Perziaanschen zee-boezem moeten trekken, 't welk jaarlyks een fraaye som beloopt. Toen de Portugezen deze plaats noch inhadden was het een ryke en treflyke stad, maar na de verovering is zy zeer verwoest geworden, en de koophandel is meest naar de stad Combron of Gomrom op het vaste land vertrokken.

Ormus, de zee-boezem van Ormus is een deel van de Arabische-zee, en strekt zich van de zee-engte Mossandan tot aan Capo de Razal-Gate uit.

Ormus, het voorgebergte van Ormus legt aan de provintien van Fars en Kerman in Perzien.

Ornaat, amts-cieraad, opschik, cieraad, keyzerlyke, koninglyke en bisschoplyke klederen.

Ornain, kleine rivier in Lotteringen, in het hertogdom Bar, die zich te Vitri in de Marne ontlast.

Ornano, rivier op het eyland Corsica die zich in de golf van Talabo stort.

Orne, rivier in Normandyen, die zich boven Caën in de Middelantsche-zee ontlast.

Orne, rivier in Lotteringen, die tusschen Diedenhoven en Mets in de Moezel valt.

Ornet, stad in het waywoodschap Marienburg in Poolsch-Pruissen.

Orno, slot in 't Milaneesche gebied in Italien, over het meir van Gavira, aan de grenzen van het graafschap Anghiera.

Oro, Capo del Oro, of Capo Figera, beroemt voorgebergte op het eyland Negroponte ten oosten gelegen, daar het wegens de menigvuldige rotsen en klippen gevaarlyk voor de schepen is.

Oronoco, Oronoque, zie *Orenoque.*

Orontes, een beroemde stroom in Cælesyrien, die uit den berg Libanon ontspringt, naderhand zich in den grond verliest, en in Apamenen weer te voorschyn komt, wanneer hy Antiochien voorby stroomt, en beneden Seleucien in de zee valt. Zyn tegenwoordige naam is Solilino.

Oropesa, Oroposareja, stad in 't koningryk Valencia aan de Middellantsche-zee.

Oropesa, Guancabalica, kleine stad in Peru in zuid-America.

Oroschick, zie *Rotzig.*

Orospeda, hoge berg in nieuw-Castilien.

Orp, een meyery in Brabant in het quartier van Leuven, aan de rivier Geere.

Orpha, zie *Orsa.*

Orsa, zie *Orsha.*

Orsera, kleine stad aan de kust van Istrien, by den mond van de rivier Lemo, de Venetianen toekomende.

Orsha, stad in het waywoodschap Witepsk in Littauen, aan den linken oever van den Nieper, daar 'er een brug overlegt, word meest van Joden bewoont, en legt 21. mylen ten zuiden van de hoofdstad Witepsk.

Orsini, Ursini, een van de edelste geslachten te Rome en in het ryk van Napels, waar uit verscheyde kardinalen en pauzen gesproten zyn. De oudste linie daar van, die haar gewoonlyk verblyf te Rome gehad heeft, is met Flavio Orsini te niet gegaan, nademaal deze Anno 1698. in het 76. jaar zynes ouderdoms zonder erven gestorven is, en de prins Ursini zyn gemalin, die in 't begin van de tegenwoordige eeuw wegens haar intrigues aan 't Madritsche hof zeer beroemt was, zonder kinderen na te laten, hem 1722. in de dood gevolgt is. Het hertogdom Bracciano, dat hy en zyn voorouders hadden bezeten, bracht de vorst Livius Odeschalchi aan zich, en de landeryen Tori, Roccantica, Castiglione en Selci vervielen als lenen aan de pauslyke kamer. In 't Napelsche gebied zyn twee nevenlinien van het Orsinische huis; enige schryven zich hertogen van Gravina, waar uit de overlede paus Benedictus XIII. en de andere vorsten de la Madriccia afstammen.

Orsowa, kleine bevestigde stad en pas in Servien in Ongaryen, in het Bannaat van Temeswar, aan den Donau. Dicht daar onder legt het eyland Carolina, dat wel met schanssen en bezetting voorzien, en van keyzer Leopoldus zyn zoon prins Carel alzo benoemt is. Deze plaats wierd 1717. na een korte belegering door de keyzerlyken verovert, en is ook in den Passarowitschen vrede 1718. aan den keyzer gebleven.

Orsoy, kleine stad aan den westlyken oever van den Rhyn, in 't hertogdom Kleef, een myl van Rhynberg. Zy is bevestigt, en wierd in 't jaar 1672. door de Franschen verovert, maar twe jaar daar na weer verlaten.

Orssza, stad en Starosdy in het waywoodschap Msciflaw in Littauen, benevens een slot, daar de rivier Orsza in den Dnieper valt, 18. mylen van Smolensko. Zy is 1708. door de Moscoviters verbrand, en 1710. zond de Moscovische prins Menzikof een gevolmachtigden daar heen, om de Starosdy in zyn naam in bezit te nemen.

Ort, slot en heerlykheid in opper-Oostenryk, aan de Gemunder-zee gelegen, den graaf van Preysing toekomende.

Orta, kleine stad in 't hertogdom Milaan, in de provintie Novara, den bisschop van Novara toekomende. Daar legt een groot meir by, dat na deze stad genoemt is.

Orta, kleine stad in 't gebied van St. Pieter in den

den kerkelyken ſtaat, niet ver van den Tyber, zy heeft den titel van een bisdom.

Orte, zo worden de cantons in Zwitzerland genaamt. De acht oude oorten zyn de Cantons Zurig, Lucern, Schweits, Unterwalden, Zug, Glaris, Ury en Bern. Maar wanneer men van zeven orten of oorden ſpreekt, zo word Bern uitgeſloten, als welke het laetſte, naamlyk 1352. in het Zwitzerſche verbond getreden is. De vyf oorden worden de 5. katholyke kantons Lucern, Ury, Schweits, Unterwalden en Zug genaamt, wyl zy zomtyds eige ryksdagen of vergaderingen houden. De toegevoegde oorden worden die landen, ſteden en plaatzen genoemt, welke zich in het verbond der 13. cantons begeven hebben.

Ortegal, beroemt voorgebergte in Gallicien, waar aan een ſlot van den zelven naam legt.

Ortelsburg, een ſlot en amts-hooftmanſchap aan het water Walbuſch, in 't Brandenburgs Pruisſen.

Ortenau, klein landſchap in Zwaben, tuſſchen het Markgraafſchap Baden, en de graafſchappen Eberſtein en Furſtenberg, maar de Rhyn ſcheyd het van de Elſas af. De ryksſteden Offenburg, Gengenbach en Zeel aan de Hamersbach leggen 'er in, ook hebben 'er verſcheyde ryksprelaten en andere heeren in te gebieden.

Ortenborn, ſtad in Engeland, in de provintie Northumberland, 1. myl van Newcaſtle.

Ortenburg, graafſchap in Karinthien, de vorſten van Portia toekomende. De hoofdſtad Ortenburg legt aan de Draw.

Ortenburg, heerlykheid, ſtad en ſlot, tuſſchen het graafſchap Hanau en Wetteravien, den keurvorſt van Ments toebehorende.

Ortenburg, ander Oud Ortenburg genaamt, graafſchap in de Beyerſche kreits, de graven van Ortenburg toekomende, die ryksſtanden zyn, en behalven dit de heerlykheden Neydeck en Seldenau bezitten. Zy ſchryven zich van het oude geſlacht, tot onderſcheyd van de Karinthiſche linie. Het ſtamhuis Ortenburg is een ſteedje, en heeft een graaflyk reſidentie-ſlot, 2. mylen van Paſſau, daar een kunſt-kamer, en een grote met muren omringde diergaarden is.

Ortenburg, ſteedje, heerlykheid en reſidentie van de graven van Stolberg, legt 1. myl van Budingen, en 4. van Francfurt, en daar word jaarlyks 2. maal een beroemde markt gehouden. Deze heerlykheid komt de graven van Stolberg uit de Koningſteinſche erffenis met de graven van Hanau tot noch in gemeenſchap toe.

Ortenegg, fraai ſlot en heerlykheid in middel-Crain 6. mylen van Laybach, den graaf van Lichtenberg toekomende.

Orthez, zie *Ourtes.*

Orthodox, betekent rechtzinnig in 't geloof en de leer.

Orthographie, is een wetenſchap om een woort met de zelve letters te ſchryven, als de uitſpraak en de afleyding van deszelfs oorſprong vereiſſchen. Deze Orthographie richt zich of naar den ouden of nieuwen ſtyl, en daar is by na geen taal, waar in de nieuwe vitters door al te veel hairklovery de Ortographie niet of onverſtaanbaar of ongerymt gemaakt hebben.

Orton, ſtad in Engeland, in de provintie Weſtmorland.

Ortona, Ortona a Mare, kleine ſlecht bewoonde ſtad aan de kuſt van Abruzzo citra in Napels, den hertog van Parma toekomende. Haar bisdom behoort onder den aartsbiſſchop van Civita di Chieti. Daar legt een andere ſtad van dezen naam in dezelve provintie, die tot onderſcheyd Ortona di Marſi genoemt word, en een biſſchop heeft.

Ortrant, kleine ſtad in de Meisniſche-kreits aan de Pulsnits, niet ver van Hayn, keur-Saxen toekomende.

Ortruf, zie *Ordorf.*

Ortugna, ſtad in Biſcayen, waar omtrent veel citroenen en oranje-appelen groeien.

Ortygia, het beroemtſte eyland onder de Cyclades in de Egeeſche-zee, anders ook Delos genaamt.

Oruba, een van de Antilliſche eylanden Sottovento by America, dat de Hollanders toekomt.

Orvietano, pauſlyk landſchap tuſſchen het hertogdom Caſtro, het gebied van St. Pieter, het hertogdom Spoleto, het landſchap Perugino en Sieneſe in Toskanen gelegen.

Orvieto, hoofdſtad van het landſchap Orvietano in het erfdeel van St. Pieter, benevens een bisdom, dat onmiddelyk onder den paus behoort. Zy is zo wel wegens haar veſtingwerken als wegens haar legging taamlyk ſterk, nademaal zy op een ſteile rots geboud is. Hier is een ſoort van tegengift, dat daarom Orvietaan genoemt word, door een beroemt ſtofſcheyder uitgevonden.

Orusnitschei, de opperſte bevelhebber over het tuighuis in Moſcovien.

Orust, eyland in het Cattegat onder de provintie Bahus, anderhalf myl van Uddewalla.

Orwel, rivier in Engeland, in de provintie Suffolck, die zich in de zee ſtort.

Orzel, kleine rivier in 't land der Coſakken, die in den Dnieper valt.

Orzivecchio, kleine ſtad in Breſcia in Italien, legt 2. mylen van Orci-nuovi, en beyde de plaatzen komen de Venetianen toe.

Orzi-nuovo, zie *Orci Nuovi.*

Osa, kleine rivier in het landſchap Sieneſe in Toſcanen, die zich by Telamone vecchio in de zee ontlaſt.

Osacka, grote ſtad, benevens een ſterk ſlot in het landſchap Quio in Japan.

Osasco, graafſchap in Piemont tegen Pignerol in Italien, waar van de hooftplaats den zelven naam voert, en een open vlek is.

Oscasalo, kleine ſtad in het Milaneeſche graafſchap Cremoneſe.

Oschats, ſtad en amt in de Meisniſche-kreits tuſſchen Meiſſen en Wurtzen, den keurvorſt van Saxen toebehorende.

Oschers-

Oschersleben, kleine ſtad en amt in 't vorſtendom Halberſtadt, tegen de Maagdeburgſche grenzen, aan de rivier Bode, derde half myl van Halberſtadt.

Oschwieczin, zie *Oswieczin.*

Osculum Pacis, Vredens-kus hiet in de Roomſche kerk, wanneer de nieuw verkoren paus op zyn zetel voor het altaar zittende, de cardinalen, die hem knielende kuſſen, opheft, en hen zelfs op beyde wangen kuſt. En dat hiet de eerſte Adoratie.

Osero, Osoro, eyland in de golf van Venetien; op de kusten van Dalmatien, de Venetianen toekomende, van waar men over een brug op het eyland Cherſo komen kan. Het heeft een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Zara behorende, en de hoofdſtad hiet ook Oſero.

Osiach, oude beroemde Benediktyner abdy in opper-Karinthien, aan het Oſiacher meir, tuſſchen de hoogſte bergen, niet ver van Villach.

Osice, ſtad in het waywoodſchap Sendomir, in klein-Polen.

Osimo, Osmo, kleine ſtad aan de rivier Muſone in de Marck van Ancona in het pauſlyk gebied, benevens een bisdom dat onmiddelyk onder den paus ſtaat.

Oskimul, kleine ſtad op het weſtlyk eyland Mul by Schotland, aan een zee-boezem.

Osmian, zie *Oſmiana.*

Osmo, Borgo d'Osmo, kleine Spaanſche ſtad in oud-Kaſtilien, aan de rivier Douro, benevens een univerſiteit en een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Burgos ſtaande.

Osnabruck, bisdom in de Weſtphaalſche kreits, tuſſchen het bisdom Munſter, het vorſtendom Minden, en het graafſchap Ravensberg. Uit kracht van den Munſterſchen en Osnabruckſchen vrede word hier beurt om beurt een Luiterſche en een Roomſche biſſchop verkoren, waar van de eerſtgenoemde altyd uit het huis van Bronswyk-Luneburg is, en wanneer 'er een Luiterſche biſſchop regeert, ſtaan de Roomsgezinde onderdanen in kerkelyke zaken onder den keurvorſt van Keulen als Metropolitaan; daarentegen zyn ook de Luiterſche inwoners, wanneer 'er een Roomſche biſſchop aan 't roer zit, denzelven in religie- en geeſtlyke zaken niet onderworpen. De tegenwoordige biſſchop van Osnabruck is . . . . De hoofdſtad, die den zelven naam voert, is een Hanſee ſtad, en legt aan de rivier Haſe, 8. mylen van Munſter, wiens ſterk ſlot, Petersburg genaamt, de Reſidentie-plaats der biſſchoppen is. In deze ſtad wierden 1644. de Traktaten tot den beroemden Weſtphaalſchen vrede begonnen, waarom dezelve dikwils het Osnabruckſche Vredens Traktaat genoemt word.

Osopo, vlek en ſterk ſlot aan de rivier Tajamento in Friuli.

Osorno, ſtad in het landſchap Chili in zuid-America aan de rivier Cabrero, in een onvruchtbare en koude landſtreek, evenwel vind men 'er goud.

Osranach, grote ſtad in het landſchap Usbeck, of Mawaralnahra in Azien, zy is de hoofdſtad van het landſchap Oſranach.

Ossa, rivier in Poolſch-Pruiſſen, die zich boven Graudents in de Weichſel ſtort.

Ossam, rivier in Bulgarien, die aan de grenzen van Romanien ontſpringt, en niet ver van Nicopoli in den Donau valt.

Osseg, beroemt Ciſtercienſer-klooſter in de Leutmeritzer kreits in Bohemen, dicht aan de Meiſniſche grenzen, 2. uren van Tœplits.

Ossenberg, ſlot en klein amt aan den Rhyn, in 't vorſtendom Meurs, beneden de ſtad Rhynberg, hoort den koning van Pruiſſen toe.

Ossen Eylanden, zie *Vaccæ inſulæ.*

Ossenthal, dal in het bisdom Paderborn, daar de Woeſtyn Sende eindigt.

Ossery, graafſchap in Leinſter in Ierland, den hertog van Ormond toekomende, benevens een bisdom, wiens biſſchop te Kilkenny reſideert, en onder het aartsbisdom van Dublin hoort.

Ossfelde, kleine ſtad aan de rivier Aller, aan de Bronswykſche en Maagdeburgſche grenzen.

Ossiach, zie *Oſiach.*

Ossmiana, kleine ſtad en kaſtelany aan de rivier van den zelven naam, den vorſt Sapicha toekomende, in het waywoodſchap Wilna in Litthauen, 7. mylen van de ſtad Wilna.

Ossolin, ſtad in het waywoodſchap Sendomir in klein Polen.

Ossona, kleine en woeſte ſtad in Catalonien, niet ver van de rivier Tera, heeft een biſſchop onder Tarragona behorende.

Ossonoba, was voordezen een wydberoemde ſtad, maar nu een dorp, Eſti genaamt, in 't Portugeeſche koningryk Algarve; daar en tegen is 2. mylen daar van daan de ſtad Faro in aanzien gekomen.

Ossuna, kleine ſtad, benevens den titel van een hertogdom, en een univerſiteit in Andalouſien, in het bisdom van Sevilje, waar van een Spaanſche familie den hertoglyken titel voert.

Ostabarez, een klein gebied in neder-Navarre in Vrankryk.

Ostage, zie *Otages.*

Ostagie, zie *Gyzeling.*

Ostalric, kleine ſtad in Catalonien aan de rivier Tordera, wiens ſlot geſlecht is, tuſſchen Vich en Blanes. 't Is in den laatſten oorlog over de Spaanſche ſucceſſie wegens haar voordelige legging van de Bondgenoten beveiligt, en dan eens door de Geallieerden, dan door de Franſche en Spaanſche troepen verovert.

Oste, rivier in 't Limburgſche, heeft zyn oorſprong beneden de voogdy Toſtedt, loopt van daar door 't Oſſenhorniſche moeras in 't Breemſche naar Bremenförde, en zo verder naar de Elf toe.

Ostein, ſlot en vlek tuſſchen de Lauch en Thur in opper-Elſas, den heer van Oſtein toekomende.

Ostellata, ſlot in 't hertogdom Ferrara, wierd 1708. van de keyzerlyken bezet, tot dat het vergelyk tuſſchen den keyzer en den paus volgde.

Osten, ſlot in voor-Pommeren in 't Stettynſche diſtrict niet ver van Demmin.

Oosten-

Ostenby, beveſtigt ſlot en haven op het eyland Oeland, de kroon Zweden toekomende.

Ostende, kleine maar volkryke koopſtad aan de kuſt van Ooſtenryks Vlaanderen, daar zy een zeer goede haven heeft, aan den mond der Guele, 4. mylen van Brugge. Zy is zo wel wegens de moeraſſen als wegens haar veſting-werken zeer ſterk, met een diepe gracht, ſterke wallen, en 10. bastions voorzien, en wierd Anno 1706. in Juli door de Engelſche en Hollandſche legers in drie dagen verovert, 't welk zo veel meer te verwonderen is, wyl de Spanjaarden voor 100. jaren deze veſting over de drie jaren belegert hebben, eer zy ze konden veroveren. In 't jaar 1718. hebben de Ooſtenrykſche Nederlanders onder de beſcherming van den keyzerlyken ſtadhouder Marquis de Prié hier een nieuwe ooſt-Indiſche commercie-compagnie aangelegt, die de keyzer ook 1723. met vergunning van heerlyke privilegien heeft bekrachtigt, en haar octroi gegeven. De Hollanders hebben uit alle hunne macht deze onderneming zoeken te dwarsbomen, aantonende dat hun de handeldryving op Indiën alleen toequam; doch hebben het tot noch toe niet verder kunnen brengen, als dat het werk voor enige jaren opgeſchort is, en hoe het verder zal gaan moet de tyd leren.

Ostenteren, pralen, roemen. Oſtentationis gratia, roems halven, om zich een aanzien te maken.

Ostia, kleine ſtad aan de zee in Campagna di Roma in 't Pauſlyk gebied, benevens een bisdom, wiens biſſchop altyd Deken van het cardinaals collegie is. Zy legt by den mond van den Tiber daar die in de Tyrrheenſche zee valt, en is wegens haar ongezonde lucht ſlecht bewoont. Zy heeft ook een haven, maar die in ſlechten toeſtand is.

Ostiano, middelmatige ſtad aan de Cremoneeſche grenzen aan de Oglio, tegen over de ſtad Bina in 't Milanees gelegen, en onder het vorſtendom Bozzolo behorende.

Ostiarii, Portiers, is de eerſte ſoort van de geeſtelyke minder ordens of ſlechte amten by de Roomſche geeſtlykheid, by wier inwying hun de ſleutel word gelangt om aan te raken, met deze woorden: handelt zo, als die God rekenſchap zult geven wegens de zaken, die met dezen ſleutel bewaard worden.

Ostiglia, kleine maar welgeboude ſtad in 't Mantuaanſche gebied, aan de Ferrariſche grenzen, niet ver van den Po.

Ostioug, zie *Ouſtioug*.

Ostium, de mond, hiet in de landbeſchryving een plaats daar zich een rivier in de zee of in een andere rivier ſtort.

Ostokum, ſtad in het waywoodſchap Mſciſlaw in Litthauen.

Ostowits, kleine ſtad in Polen, in het landſchap Maſovien, aan de rivier Bug, tiende halve myl ten noord-ooſten van Waarſchau.

Ostra, zie *Oſura*.

Ostraçismus, was by de Athenienzers een ſoort van gerechtspleging, waar door zy de voornaamſte luiden, wanneer deze den ſtaat te groot en ryk, of voor de vryheid des volks te gevaarlyk ſchenen, voor tien jaar in ballingſchap verzonden wierden. Het gemene volk had hier in de vryheid om de namen dergenen, die men met de Oſtracismus vernederen wilde, op een aarde ſcherf te ſchryven, en op een zekere verborge plaats te werpen, daar de gedeputeerden van den raad die namen vlytig onderzochten, en naderhand de gene, wier namen daar 't meeſt onder gevonden wierden, veroordeelden. Zo doende ſtond een man van de grootſte verdienſten daaglyks in gevaar van in ballingſchap verzonden te worden, en kon zonder zyn weten van zyn eige vrienden en huisgenoten verſtoten en de voet gelicht worden. Men heeft hedendaags in Venetien een gericht, dat zeer na by deze Oſtracismus komt, en daar men zekere kogeltjes op een byzondere plaats van 't raadhuis werpt, waar in briefjes ſteken met een bekentmaking welke van de ſenatoren ſchuldig of verdacht gehouden word.

Ostresow, ſtad in 't gebied Wielun in groot Polen in het waywoodſchap Siradien, heeft houte gebouwen, en legt aan de Sileſiſche grenzen.

Ostrevant, het Eyland S. Amand, kleine landſchap in Henegouwen, tuſſchen de rivieren de Schelde, Scarpe en Sanze.

Ostrits, ſteedje in opper-Luſatien, tuſſchen Görlits en Zittau, by het klooſter Marienthal gelegen, en daar onder behorende.

Ostrog, beveſtigde ſtad en ſlot aan de rivier Hor in opper-Volhynien in Polen, heeft een ruim Jeſuiten collegie, en is voordeze een hertogdom geweeſt.

Ostrosits, Turkſche grensveſting in Croatien, aan de rivier Unna, naar den kant van Crain. Zy wierd 1661. door den keyzerlyken generaal Serini overrompelt, ten vollen uitgeplundert, en verwoeſt.

Ostrovizza, veſting in Dalmatien in het graafſchap Zara, heeft gezonde lucht, een vruchtbare landſtreek, en hoort de Venetianen toe.

Ostrow, ſtad en veſting in Moſcovien, niet ver van Pleskow op een eyland, dat de rivier Welicke maakt.

Ostuni, kleine en volkryke ſtad in Napels, in de provintie Terra d'Otranto, benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Brindiſi behorende. Zy voert den titel van een hertogdom, en legt 2. mylen van Golfo di Venezia.

Osura, kleine ſtad in Moravien, tuſſchen de rivieren Oder en Oſtrawits; tegen over legt een bergſlot in 't vorſtendom Teſchen, Poolſch-Oſtra genaamt.

Oswestrey. ſtad in Shropshire in Engeland, die goeden handel met katoen dryft, en een ſlot heeft.

Oswieczim, Auschwits, groot hertogdom in het waywoodſchap Cracau in klein-Polen, benevens een hoofdſtad van den zelven naam, niet ver van de Weichſel.

OSYECK, klein steedje in Pomerellen in Pools-Pruissen.

OSZURGHETI, hoofdstad des koningryks Guriel in Georgien in Azien.

OTAGES, GYZELAARS, diergelyke worden in oorlogstyden van de vyandlyke partyen mee gesleept, wanneer zy op contributie zyn uitgeweest, en men zoekt de distriften, waar onder de gyzelaars behoren, des te eer door de meevoering der voornaamste personen tot betaling der bedonge brandschatting te dwingen. Wanneer een belegerde plaats zich met akkoord wil overgeven, worden van 's gelyken gyzelaars tegen elkander uitgewisselt, tot dat de capitulatie gesloten is, en de artykels van beyde kanten essen zyn.

OTHENSEE, ODENSEE, Deensche hoofdstad op het eyland Fuhnen, 4. mylen van de grote en kleine Belt. 't Is een bisschoplyke zetel, waar onder de eylanden Fuhnen, Laland, Langeland en Falster behoren, als ook het zuidelyke deel van het land Alsen, uitgenomen de stad Sonderburg.

OTILIENBERG, heerlykheid in Zwaben, tot het bisdom Augsburg behorende.

OTMACHAU, kleine stad en slot in het vorstendom Grotkau in opper-Sliesien. Zy is de derde Weichbilds-stadt in dit vorstendom, en op het slot aldaar laat de bisschop van Breslau de wederspannige geestlyken boete doen.

OTMARSCH, OTMARSEN, heerlykheid en kleine stad in het landschap Twente in Overyssel, den baron van Heyden, koninglyk Pruissisch gouverneur van Wezel toekomende.

OTRANTO, LA TERRA D'OTRANTO, een deel van Puglia, en een van de 12. provintien des koningryks Napels. 't Is een groot Schier-eyland, 't welk ten westen aan Terra di Bari en aan Capitanata, ten noorden aan de golf van Venetien, ten zuiden aan de golf van Taranto, en ten oosten aan de Jonische-zee grenst. 't Is een bergachtig en dor land, evenwel brengt het olyven, vygen en wyn voort, en is wegens de zee-rovers en Turken, die 'er dikwils een landing doen, veel gevaar onderworpen. Het word ook inzonderheid la Provincia di Lecce genaamt, en men vind 'er zeer veel Tarantulaas.

OTRANTO, gefortificeerde stad in het landschap van dezen naam, aan de oostlyke zeekust gelegen, benevens een haven en een citadel, en de residentie van een aartsbisschop. By deze stad is het voorgebergte of Capo d'Otranto, 't welk de golf van elkander scheyd, wanneer men een linie van het voorgebergte tot aan het landschap Epirus trekt.

OTRICOLI, kleine stad in 't hertogdom Spoleto op een berg niet ver van den Tyber, in den kerklyken staat.

OTTAGIO, zie *Voltaggio*.

OTTAWA, rivier in de Prachenser-kreits in Bomen, die in de Moldau valt.

OTTENBERG, stad en amt in de neder-Palts, onder het opper-amt Lautern behorende, een myl van Lautern.

OTTENBEUREN, prelatuur en klooster in Zwaben aan de rivier Gunts, niet ver van Memmingen, wiens prelaat een onmiddelyke ryksstand is.

OTTENSHEIM, kleine stad en berg slot aan den Donau in opper-Oostenryk, de Jezuiten van Lintz toekomende.

OTTENSTEIN, stad, slot een heerlykheid in Westphalen, aan de grenzen van Zutphen, tusschen Aahausen en Verden, het bisdom Osnabrug toekomende.

OTTENSTEIN, kleine stad en amt in 't Bronswyksche.

OTTENSTEIN, slot in neder-Oostenryk.

OTTENWALD, zie *Odenwald*.

OTTERBOURN, stad in Northumberland in Engeland.

OTTERNDORF, hoofdstad in 't land Hadeln, benevens een slot, waar op de stadhouder woont. Het legt in 't stift Bremen, en is tegenwoordig onder keyzerlyke Sequestratie.

OTTERSBERG, kleine stad in 't hertogdom Tweebruggen, 1. myl van Keyzerslautern.

OTTERSBERG, een goede vesting in 't hertogdom Bremen, en een pas in de moerassen gelegen, 3. mylen van Bremen.

OTTERSTADT, een amt-huis in 't stift Bremen, anderhalf myl van de stad Bremen.

OTTMARSHEIM, OTTMARSEN, vlek in de Sundgau, benevens een adelyk vrouwen-klooster, wier nonnen trouwen durven.

OTTOBONI, voornaam adelyk geslacht te Venetien, waar uit paus Alexander VIII. gesproten was, die van 1689. tot 1691. den pauslyken troon bezeten heeft.

OTTOMANNISCHE PORTE, betekent zo veel als het Turksche hof, wyl by de Turken de residentie-plaats van hun vorst een Porte genoemt word, en Ottoman in 't jaar 1303. den grond tot de Turksche Monarchy gelegt heeft.

OTTORAQUEN, zyn in Turkyen oude soldaten, welke niet meer hoeven te dienen, en doch hun traktament bekomen.

OTTOZIZ, vesting aan de zee grenzen in Dalmatien, die midden in het Turksche gebied legt, en toch den Roomschen keyzer toebehoort. Hier omtrent wonen Wallachers, welke hunne vrouwen zo gering achten, dat zy ook de verachtlykste slaafachtigste diensten doen moeten; en wanneer zy dezelve noemen, zyn zy gewoon altyd te zeggen, met eren te melden, myn vrouw.

OTTWEILER, stad, slot en residentie van een graaf van Nassau uit het Saarbrucksche huis in Westerryk, 3. mylen van Saarbruck, aan de rivier Blis gelegen. De tegenwoordige graaf van Ottweiler hiet Frederik Lodewyk, hy is Anno 1651. geboren, en is ten tweden maal in het jaar 1697. met een dochter van wylen den graaf van Hanau Philippus Reinhardus gehuwt, leeft zonder manlyke erven, en is in het Saarbrukfche gesuccedeert, na dat zyn neef graaf Karel Lodewyk van Nassau-Saarbruck zonder erven 1723. gestorven is.

OVAAL, hiet een langachtige en ey-ronde figuur.

Ovar, Owar, sterk roofslot in opper-Ongaryen, 't welk de keyzerlyken 1709. den rebellen afgenomen hebben.

Ouartis, klein landschap in Beauvaisin op het eyland van Vrankryk, den hertog van Berwyk toekomende, 't welk 1710. tot een hertogdom gemaakt wierd, toen gemelde Berwyk als Pair van Vrankryk zitting in den koninglyken raad nam.

Ouby, zie *Ubi.*

Oud-Castilien, zie *Castilien.*

Oude Biezen, schone Bailluage van de Duitsche ridder-orde, niet ver van Maastricht in 't bisdom Luik. De tegenwoordige land-commandeur daar over is zedert 1709. de cardinaal graaf Damianus Hugo Filippus van Schönborn, voordeze keyzerlyke gevolmachtigde in de neder-Saxische kreits.

Oude Marck, een provintie van de keur-Marck Brandenburg, dewelke aan de hertogdommen Luneburg en Maagdeburg, mitsgaders aan Priegnits en de middel-Marck grenst, en in vier quartieren te weten de Stendelsche, en Tangermundsche, Saltswedelsche en Seehausische verdeelt is. Het is een vruchtbaar land, word van de Elf en veele andere rivieren doorstroomt, deszelfs hoofdstad hiet Stendel.

Oudenaarden, hoofdstad van een Kastelany in Oostenryks Vlaanderen, daar de Schelde doorloopt, en die niet alleen bevestigt is, maar ook een citadel heeft, 5. mylen van Gent. Zy dryft sterken koophandel, en daar worden schone tapyten vervaardigt, ook heeft zy een bisschop, onder den aartsbisschop van Kamerik staande. In 't jaar 1708. den 13. juni behaalde het leger der Hoge Geallieerden hier omtrent een heerlyke overwinning op de Franschen.

Oudenbosch, amt of kleine heerlykheid in Hollands Brabant, behoort mee onder de nalatenschap van den prins van Oranje.

Oudenburg, kleine stad in Hollands-Vlaanderen, 4. mylen van Oostende.

Oudewalla, zie *Udewalla.*

Oudewater, kleine gefortificeerde stad aan de kleine rivier Yssel, in het graafschap Holland, een myl van Schoonhoven.

Oude Wereld, zo word Europa, Azia en Africa te zamen genaamt.

Oud-Offen, kleine stad niet ver van Offen in Ongaryen aan den Donau, voor dezen is het een grote stad geweest, maar is nu meest geruineert.

Ovedra, Ovedro, rivier in 't hertogdom Milaan, die in het landschap Anghiera aan de Zwitzersche grenzen ontspringt, en niet ver van Ponte Mayo in de Tosa valt.

Ovelgunne, is de beste plaats in Budjadinger land in het graafschap Oldenburg, waar over het huis Hannover de leens-heerlykheid zoekt.

Overborough, slechte plaats in de provintie Lancashire in Engeland, aan de rivier Lace, was eertyds een grote stad.

Overflackee, eyland in het graafschap Holland, by den mond van den zeeboezem de Biesbos.

Overische, kleine stad in Oostenryks-Brabant, in 't quartier van Brussel aan de kleine rivier Overische.

Overlanders, zyn kleine vaartuigen op den Rhyn en de Maas

Over Land zeylen, zo zegt men, wanneer een stuurman meer weggerekent heeft, als zyn schip afgelegt heeft, zo dat hy na zyn rekening zeer dicht by 't land gekomen is, daar doch zyn schip noch zeer diep zeewaarts in is.

Overloop, Deck, Verdeck, is op een schip het verdeck, dat het water aan naasten is, naamlyk het onderste. Zo nemen de scheepstimmerlui dit woord, hoewel het enige officiers alzo verstaan, dat de overloop of het eerste verdek dat gene zy, 't welk het hoogste is, en het twede, dat onder het bovenste is, het derde 't welk boven het ruim is. Rondom staat het grote geschut, en die plaats noemt men de grote battery, tegen het achtersteven van 't schip is op deze overloop de kruidkamer.

Overloper, is een soldaat die op een trouwloze wyze van de eene party tot de andere overgaat.

Overste, zie *Colonel.*

Overste Hooftman, in 't hertogdom opper- en neder-Silesien, word zodanig een vorst in Silesien genoemt, dien de keyzer het bestier over dit hertogdom heeft aanvertroud, en die in het opper-amts collegie te Breslau voorzitter is.

Overste Luitenant, is de naaste officier na den oversten by een regiment te paard of te voet, en commandeert in deszelfs afwezenheid. Alle avont moet hem de adjudant het woord brengen, en de order voor het regiment halen. In de garnisoenen doet hy geen wacht, en hoort onder den krygsraad der vesting, marscheert ook niet minder als met 2. of 300. man, zyn geweer is een piek, en hy is in den slag altyd te voet, ook sluit hy in den marsch het regiment, en marscheert het lest.

Overste Wachtmeester, zie *Majoor*

Overyssel, een van de zeven provintien der Verenigde Nederlanden, die ten zuiden aan de Veluw en het graafschap Zutfen, ten oosten aan het bisdom Munster en het graafschap Bentheim, en ten westen aan de Zuider-zee grenst. Zy zend een gedeputeerde ter vergadering van de staten naar den Haag, is een moerassig land, en bestaat uit drie delen, naamlyk Salland, Drent en Twent.

Ovesca, rivier in 't hertogdom Milaan, die in de landstreek Ovesca ontspringt, en niet ver van Vogogna in de Tosa valt.

Ouessant, Heysand, klein eyland niet ver van de westlyke kust van Bretagne, de kroon Vrankryk toekomende. Tusschen dit eyland en gemelde kust leggen veel andere kleine eylanden, welke men in 't gemeen de eylanden Ouessant noemt.

Ougeli, stad in 't koningryk Bengala in Indien in Azien.

Ougnon, Lougnon, rivier in Vrankryk, die in 't Vogesisch gebergte ontspringt, en zich tegen over Talomay in de Saonne stort.

Oviax, ſtad in Crimeeſch Tartaryen, in een vruchtbare landſtreek, aan de rivier Wolga.

Oviedo, hooftſtad in het gebied van Oviedo in de provintie Aſturien in Spanjen, daar de rivieren Ovo en Deva te zamen komen, en den naam Aſta aannemen. Zy heeft een Univerſiteit en een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Compoſtel ſtaande: de biſſchop aldaar wierd voor enige jaren van kettery beſchuldigt, en naar Romen op het kaſteel van St. Angelo gebracht, en 1719. verwezen om daar zyn levenlang gevangen te zitten.

Oukham, hooft-vlek benevens een ſlot in het kleine graafſchap Rutland in Engeland, in een vruchtbaar dal, Catmos genaamt. Het heeft een oud ſlot, waar op de landgerichten gehouden worden.

Oulney, ſtad in Buckinghamshire in Engeland, aan de rivier Ouſe.

Oulx, ſtad in Dauphiné in Vrankryk, aan de Piemonteeſche grenzen aan de rivier Doria.

Ountel, ſtad in Northampton in Engeland aan de rivier Nyne, waar over daar twee bruggen leggen. Deze ſtad is wegen haar bron beroemt, die door haar geruiſch of oorlog of de dood van een voornaam ſtaats-perſoon gelooft word te voorzeggen.

Ovo, Castell dell'Ovo, is een van de 5. citadellen en capeçonnen der ſtad Napels, en word wegens haar eyrondige figuur zo genaamt. Zy moeſt zich in 't jaar 1707. na enigen weerſtand aan de keyzerlyken overgeven, na dat zich de ſtad Napels reeds onderworpen had.

Ourature, klein eyland by Ceylon, op de kuſt van Jaſnapatan, onder welk koningryk het ook behoort. Het word van de Hollanders, die het toekomt, het eyland Leyden genaamt. Daar ſtaan 3. kerken benevens een fort op.

Ourique, Olinque, ſtad in de provintie Alentejo in Portugaal.

Ournkum, ſtad in het waywoodſchap Mſciſlau in Litthauen.

Ourt, rivier, welke in 't hertogdom Luxemburg boven het dorp Ourt ontſpringt, en zich tegen over de ſtad Luik in de Maas giet.

Ourtes, Orthez, ſtad aan de riyier Gave de Pau in de provintie Bearn in Vrankryk.

Ousche, rivier in 't hertogdom Bourgondien, die zich boven St. Jean de Laune in de Saone ſtort.

Ouse, rivier in het landſchap Yorck in Engeland, die zich in den zeboezem Humbert ontlaſt.

Ouse, of de Grote Ouse, rivier in Engeland, die aan de grenzen van de provintie Northampton ontſpringt, door de graafſchappen Bedfort, Cambridge en Nordfolk loopt, en zich in de zee ſtort. Noch een rivier van dezen naam loopt 'er tuſſchen de graafſchappen Nordfolk en Suffolk, word de kleine Ouſe genaamt, en ſtort zich in de grote.

Ouste, l'Aust, rivier in Bretagne, die in het woud Laudeac by Avangour ontſpringt, en zich te Redon met de rivier Valaine verenigt.

Oustioug, provintie in ooſt-Moſcovien aan de rivier Dwina, die groot, maar meeſtendeels vol boſſchen is. De hooftſtad Ouſtioug legt aan de Dwina, en heeft een ſterk ſlot.

Oustziew, ſtad in het waywoodſchap Poſen in groot-Polen.

Outeyro, oud ſlot op een hogen berg, in de Portugeeſche provintie Tra los Montes, anderhalf myl van Braganza. 't Is van de Moren gebouwd, en men heeft van het zelve een heerlyk gezicht tot in 't Leonſche gebied.

Ouverture, hiet eigentlyk een opening. Anders betekent het ook een muſiek-ſtuk of party, waar mee een begin tot de volgende muſiek en opera gemaakt word.

Ouwerkerk, ſtamhuis, landgoed en begraafplaats der heren van Ouwerkerk, die van Lodewyk, heer van la Leck, een natuurlyken zoon van prins Maurits van Oranjen af-ſtammen, en waar uit de vorige Hollandſche generaal veld-maarſchalk Henrik, heer van Ouwerkerk, die anno 1708. voor Ryſſel ſtierf, geſproten was. Het legt in Holland, niet ver van Ter Gou.

Owanagiala, kleine ſtad benevens een haven op het weſtlyk eyland Jura by Schotland.

Owar, zie *Altenburg*.

Owe, rivier by Pinneberg in 't Holſteinſche.

Owen, Auwen, kleine ſtad in 't hertogdom Wurtemberg. Dicht daar by legt het oude en verwoeſte ſlot Teck, en het is de reſidentie-ſtad der oude hertogen van Teck geweeſt, daar noch derzelver begraafplaats en andere gedenktekens te zien zyn.

Owresby, ſtad in Lincolnshire in Engeland.

Owrucze, ſtad aan de rivier Noren, in opper-Volhynien in Polen.

Oxenfurt, zie *Ochſenfurt*.

Oxfort, provintie in Engeland, die ten ooſten aan Bukkingham, ten zuiden aan Barck, ten weſten aan Gloceſter, en ten noorden aan Warwick en Northampton grenſt. Zy is 4. mylen lang en 20. breed, en een der aangenaamſte en vruchtbaarſte provintien van Engeland. De hooftſtad Oxfort legt aan den mond der Charwel, daar zy in de Theems valt, 47. Engelſche mylen van Londen, is middelmatig-groot, en volkryk, en heeft een beroemde univerſiteit, die in 't jaar 880, 890, of 896. door koning Alfred geſticht is, benevens een beroemde bibliotheek, naar haren herſteller Thomas Bodley de Bodlejaanſche genaamt, en een ſchone drukkery, Theatrum Sheldonianum genoemt, als ook een biſſchop, die onder den aartsbiſſchop van Canterbury ſtaat. Deze ſtad heeft recht om 2. Gedeputeerden in het Parlement te zenden, en de univerſiteit heeft dezelve vryheid. Daar zyn 19. collegien, in welke benevens 7. andere huyzen, die men Halls noemt, de ſtudenten onder nauwe toezicht leven, en waar van 'er duyzent van zekere inkomſten onderhouden worden. Naar deze plaats voert een uit de familie van Harley den titel van graaf van Oxfort.

Oxhooft een wynvat dat anderhalf aam of 96. ſtoop inhoud.

Oxney, kleine ſtad in Engeland in de provintie Kent aan de grenzen van Suſſex.

Oye, klein eyland in de zee van Gasconje, aan de oostlyke kust van het eyland Rhé.

Oyse, rivier in Vrankryk, die op de grenzen van Henegouwen ontspringt, en zich beneden Pontoyse, 6. mylen van Parys, in de Seine ontlast.

Ozaca, grote stad en gewichtige vesting op het eyland Niphon aan de zee van Japan, benevens een prachtig koninglyk slot.

Ozangen-Cursisci, zie *Sindar-Basci.*

Ozwiezim, zie *Oswiczim.*

P.

Pa, stad in de Chineesche provintie Peking in Azien.

Paa, een Ongarisch slot, niet ver van Stoelweissenburg.

Paar, een voorname Ryks graaflyke familie in Oostenryk, die van keyzer Rudolfus II. het erf-postmeesters-amt aan 't hof en in de keyzerlyke erflanden gekregen heeft, welke waardigheid de oudste van dit geslacht bekleed, en de andere noemen zich maar erf-postmeesters. Dit opper-post-amt heeft de tegenwoordige keyzer in 't jaar 1720. de hofkamer ingelyft, en de generaal-erf-postmeester heeft voor den afstand 900000. Duitsche guldens, benevens 9000. guldens jaarlyks bekomen, ook zal hy zo lang hy leeft den titel van generaal-erf-postmeester, en na hem altyd de oudste van zyn manlyke afkomelingen voeren; zo dat het bestier van de posteryen by het geslacht van Paar zal verblyven, maar de keyzerlyke hofkamer de inkomsten trekken.

Paarde-ballet, was een ballet dat in 't jaar 1666. te Weenen, by het eerste by-leger van keyzer Leopold met de Spaansche infante, te paard gehouden wierd, waar in de keyzer zelfs met 49. andere ridders op de grote burgplaats rydende verscheen, en op het geluid van een heerlyk musiek de paarden, die hier op afgericht waren, een soort van een dans uitmaakten.

Paarde-staart, is in Turkyen een soort van een standaart, die men voor den groten Sultan, opper-Vizier, Bassa's en Sangiacken draagt. Dit is een halve piek, aan wiens punt onder een vergulde blikke knop geen gemene paardestaart, maar rontom tusschen allerly- verwige paarde- haire borstels, en van paarde-hair gevlochte overtrekzels een menigte lange paarde-hairen byna in de gedaante van een paarde-staart afhangen. 't Is evenveel van wat kleur zy is, behalven groen, waar mee men alleen de standaartstok durft verwen. Den opper-Vizier draagt men 3. paardestaarten voor, wanneer hy op 't bevel des groten Sultans te velde trekt, maar als de Sultan zelfs in 't leger is, worden 'er hem 7. voor gedragen. Alle Beglerbegs en de Bassas van Babylonien, als ook van groot Cairo laten zich ook 3. voordragen, zo ver zich hun regering uitstrekt. Maar buiten hun rechtsgebied maar 2, en de overige Bassa's voeren ook niet meer als 2. Daarentegen voeren de Sangiacken en de officieren, die hun gelyk zyn, maar een paardestaart. Den oorsprong hier van verhalen de Turken alzo: toen zy hun vaandel in slag tegen de Christenen verloren hadden, zou hun veldheer een paard den staart hebben afgesneden, dezelve aan een stok gebonden en geroepen hebben: ziet dit is de standaart; die my lief heeft, die volg my. Hier op hadden de Turken weer moed gegrepen en de zege behaalt. Wanneer de Turken een vreemde Mogentheid den oorlog verklaren, geschied zulks onder 't geluid van heir-pauken en trompetten, als ook met 't uitsteken van een paarde-staart.

Pacamores, provintie in de Audientie Quito in zuid-America, waar in goud-mynen zyn, en waar in de Spanjaarden de Colonien Loyola, Valladolid of S. Juan de Salinas, en S. Jago de las Montanas hebben.

Pacem, koningryk en stad op het eyland Sumatra in Oost-Indien in Azien, dat den koning van Achem toebehoort.

Pacem, la Paix, noemt men zekere munt van zilver of verguld, waar op het beeld van den Zaligmaker of een ander heylig staat, en die gemeenlyk onder de Paternosters hangt, welke in Vrankryk de diaken na de Agnus Dei in de Mis aan de onder-diakens en de acoluthen langt om te kussen.

Pacfi, Pafi, le grand Pacfi, Schoverzeil, dat is het grootste en laagste zeil aan de grote mast. Le petit pacfi, pacfi de burcet, fokke-zeil, is het zeil aan de voorste mast.

Pacha, zie *Bassa.*

Pachacama, een vruchtbaar dal in 't koningryk Peru in zuid-America, 4. mylen van Lima, daar voordezen de kostelyke afgoden-tempel der inwoners gestaan heeft, welken de Spanjaarden geplundert, en een onnoemelyken schat gerooft hebben.

Pachicolmo, zie *Achelous.*

Pachsu, klein eyland in de Jonische zee by het eyland Corfu.

Pacificatie, hiet een vergelyk of verdrag, dat over een zaak, die in geschil is, opgerecht word. Maar in een byzonderen zin word het in Polen gebruikt, wanneer de stemmen, die den nieuw verkoren koning noch by zyn verkiezing ontbreken, by verdrag moeten gewonnen worden, en al dwingt men de misnoegden met geweld daar toe, zo hiet het doch een pacificatie. De vrede op den 30. Jan. 1717. tusschen de Saxische troepen en de Geconfedereerden te Lublin gesloten wierd ook een pacificatie genaamt. In Vrankryk wierden in de XV. eeuw die koninglyke bevelen Edicta pacificationis genoemt, waar in de koning, toen hy zag dat door de vervolging der Protestanten de onlusten in 't land maar groter wierden, hun vrye oeffening van Godsdienst vergunde, waar van 'er verscheyde uit zyn gekomen, ook dikwils door andere Edicten dan wederroepen, dan weer vernieuwt zyn.

Pacifici, wierden in de 5de eeuw die gene genoemt, die zich naar het Henoticum van keyzer Zeno, zynde een vergelyk tusschen de toenmaals zo genaamde Katholyken en Dwaalgeesten, schikten.

Pacificum Mare, is een groot deel van den Oceaan, dat zich van 't noorden ten zuiden, van 't land Jesso tot aan de Tropicus Capricorni uitstrekt, en

en door dezen van de Magellaanſche zee geſcheyden word, nademaal het America ten weſten, en de Dieve eylanden ten noorden heeft. Men heeft deze zee ook Mar del Zur genoemt, die ten zuiden van Mar de Nort legt. Mare pacificum of de Stille-zee word zy genoemt, om dat zy de ſtormwinden zeer weinig onderworpen is. Deze zee word in 4. delen geſcheyden, welke zyn de zee van Jeſſo, de zee van California, de eigentlyk zo genaamde Mar del Zur, en de zee van Peru.

Pacisceren, zich verdragen, een vergelyk ergens over opregten, daar van hiet Pactum een vergelyk, en Paciſcenten de partyen, die een verdrag onder zich maken.

Pacta conventa, is in Polen de capitulatie, die de koning na zyn verkiezing moet bezweren, en dezelve beloven in allen ſtukken na te volgen.

Pactolus, kleine rivier in Natolien in Azien, die zich in de rivier Sarabat ontlaſt, en goud-greinen onder het zand met zich voert.

Paczanow, ſtad in het waywoodſchap Sendomir in klein Polen.

Paddestow, ſtad in Cornwal, benevens een grote haven in Engeland.

Paddiozzi, zyn ſchryvers in de Moſcoviſche Cancelaryen.

Paden, een ſlechte plaats op het eyland Daghoe in de ooſt-zee, heeft een goede haven.

Pader, kleine rivier in Weſtphalen, die in de ſtad Paderborn op een wonderlyke wyze uit de ſtenen van de Dom-kerk en andere naburige huizen zo ſterk uitwelt, dat hy niet ver van zyn oorſprong enige molens in de ſtad om doet gaan: hoe kouder het is, hoe meer damp hy wegens zyn warmte van zich geeft, en hy valt eindelyk by Neuhauſs in de Lippe.

Paderborn, bisdom in de Weſtphaalſche kreits, tuſſchen de graafſchappen Lippe, Rietberg en Waldeck, neder-Heſſen, de abdy Corvey, het hertogdom Weſtphalen en het Bronswykſche. 't Is een bergachtig maar vruchtbaar land, heeft yzermynen, en is niet heel groot. De biſſchop is een vorſt des ryks, en het capittel beſtaat uit 24. kanunniken, die alle hun 16. quartieren moeten aanwyzen, op een academie van Vrankryk of Italien geſtudeert, en het 21. jaar bereikt hebben. De hooftſtad Paderborn legt aan de Lippe, 8. mylen van Caſſel, is een redelyk grote en beveſtigde Hanſee-ſtad, en heeft een Univerſiteit die Anno 1616. geſticht is. By deze ſtad, daar de Lippe en Alme te zamen lopen, ziet men het biſſchoplyke reſidentie-ſlot Nienhauſs, en de tegenwoordige biſſchop is de keurvorſt van Keulen Clemens Auguſtus, die den 16. Aug. 1700. geboren, en den 26. Maart 1719. verkoren is. Hy ſtaat als wy-biſſchop onder het aartsbisdom Ments.

Padischah, hiet in het Turks een keyzer, en de grote heer geeft dien titel aan geen andere potentaten, als den koning van Vrankryk, dien hy wegens een princes uit Vrankryk, die Amurath II. tot Gemalin zou gehad hebben, voor zyn bloedverwand erkent.

Padis, een ſterk ſlot benevens een klooſter in de Lyflandſche provintie Eſthland, aan de rivier Aſſa.

Padok, veſting in opper-Ongaryen, onder Zevenbergen behorende.

Padouano, klein landſchap de Venetianen toekomende, 't welk ten ooſten aan het hertogdom Venetien, ten zuiden aan Poloſine di Rovigo, ten weſten aan het Veronees, en ten noorden aan het Vicentino grenſt. Het heeft den naam naar de hooftſtad Padua.

Padro, zie *Capo de Padro.*

Padstow, zie *Paddeſtow.*

Padua, Padoua, hooftſtad van het landſchap Padouano, aan de kleine rivieren Brenta en Bachighone. Zy word in de oude en nieuwe ſtad verdeelt, is reedlyk groot en enigſins beveſtigt. Het bisdom aldaar hoort onder den patriarch van Aquileja. De ſtad heeft 7. hooftpoorten, 23. kerken, 23. mans- en 29. vrouwen-kloosters. De beſchermheer dezer ſtad is de H. Antonius, die daar in de kerk, hem ter eren gebouwd, word gezegt begraven te leggen, gelyk ook alle jaar op den 15. Juni hem ter eere een byzonder feeſt geviert word, waar by zich een grote menigte volks van veel plaatſen laat vinden. De Univerſiteit aldaar is Anno 1221. door keyzer Frederik II. geſticht. De geneeskunde bloeit daar inzonderheid, en het is aanmerkelyk, dat de Joden ook het voorrecht hebben om daar tot doctoren in deze faculteit gepromoveert te worden. De Duitſche natie heeft op die Univerſiteit zonderlinge vryheden, en onder anderen het recht van een eigen raadsheer te verkiezen, dien alle profeſſoren den rang laten moeten.

Padusa, was voordeze een gracht of vaart in Italien, die men uit den Po tot Ravenna toe geleyd heeft. Hedendaags hiet zy Canale di S. Alberto, maar is door veel ſlik en aarde zeer naauw en byna onbruikbur geworden.

Padus, zie *Po.*

Paerlen-Eylanden, zyn 5. of 6. zeer kleine eylanden in de Mar del Zur, aan den mond van de golf van Panama in zuid-America; de twee bekentſte daar onder hieten Pacheco en S. Paulus.

Pagar, ſtad in de Ukraine.

Page, een edelknaap, die een voornaam heer opwacht.

Paget-Broomly, ſtad in Engeland in Staffortshire aan de rivier Blithe.

Paglia, kleine rivier in Italien, die in 't Sieneeſche gebied in Toſcanen ontſpringt, en zich boven Orvieto in den Tyber ſtort.

Pagliano, Rocca di Pagliano, ſtad en ſlot in Italien, benevens den titel van een hertogdom in Campagna di Roma in den kerkelyken ſtaat, het huis Colonna toekomende.

Paglion, Paulon, kleine rivier in het graafſchap Nizza in Italien, die zich by Nizza in de Geneeeſche-zee ſtort.

Pagmagmarisi, rivier in Epirus in Griekenland, die zich in den zee-boezem van Arta ontlaſt.

Pago, eyland in de golf van Venetien, niet ver van de Morlachiſche kuſten in Dalmatien, de Venetianen toekomende.

Pa-

Pagode, zo noemt men de Tempels der Indianen en andere Afgodendienaars in Indien en China, ook de Afgoden zelfs die in die Tempels zyn.

Pagode, of Pogade, een goude Malabarische munt op de kust van Coromandel in Azien in oost-Indien, welke omtrent een dukaat bedraagt.

Pahang, klein koningryk en stad aan de oostlyke kust van het Schier-eyland van Indiën aan de overzyde van de Ganges in Azien.

Pahlen, vorstlyk Holsteins lust-huis in Ditmarsen.

Pair, Peer, zo worden in Engeland en Schotland, of in het verenigde koningryk van Groot-Brittannien alle de aartsbisschoppen, hertogen, marquizen, graven, burggraven en barons genoemt, die in het hogerhuis zitten, waar van het ook het huis der pairs genoemt word. De pairs hebben den titel van mylord, en bezitten grote voorrechten, nademaal zy erflyke koninglyke geheime raden zyn, niet gearresteert kunnen worden, uitgenomen over misdaad van hoog verraad, van hun leeftocht geen schatting betalen, den eed van Allegeance en Supremacy niet hoeven te zweren, ook anders geen eed af te leggen, maar met hun woord volstaan kunnen, zynde hunne huizen van allen rechtsdwang vry, en kunnen van niemand anders als van Pairs des ryks gevonnist worden.

Pairs van Vrankryk, waren in vorige tyden 12. voorname heren, zo wel hertogen als graven, om over de zaken, die de kroon Vrankryk betreffen, te oordelen. Maar de koningen hebben naderhand behalven deze 12. pairschappen noch veel nieuwe opgerecht, en hedendaags hiet men eigentlyk die gene Pairs, die een gebied bezitten, dat tot een pairschap verheven is. Zy worden in geestlyke en wereldlyke verdeelt, en de geestlyken zyn de aartsbisschoppen van Rheims, en Parys, waar onder die van Rheims eerste pair en primaat van 't ryk is, de bisschoppen van Langres en Laon, die hertogen en pairs, en de bisschoppen van Beauvais, Noyon en Chalons sur Marne, welke graven en pairs zyn, en volgens den tyd van hun verheffing tot de geestlyke waardigheid den rang onder zich hebben. De wereldlyke pairs waren de hertogen van Bourgundien, Normandyen en Guienne, en de graven van Vlaanderen, Toulouse en Champagne. Deze 12. pairs moesten in leenzaken het vonnis vellen, onder de leenmannen de geschillen beslissen, en by de koninglyke zalving en kroning verschynen, daar zy verscheyde diensten deden, gelyk zulks van de geestlyke pairs noch werklyk geschied. Maar dewyl de 6. wereldlyke tot de kroon getrokken zyn, uitgenomen het graafschap Vlaanderen, verkiest men by diergelyke plechtigheden altyd 6. der voornaamste heren, welke deze plaats bekleden. De wereldlyke pairs na hun oudheid van rang zyn hedendaags de volgende 57. Usez, Elboeuf, Montbazon, Thouars, Sully, Chateauroux, Luynes, Brissac, Richelieu, Montmorancy-Enguien, S. Simon, Rochefoucault, la Force, Fronsac, Albret, Chateau-Thierry, Rohan-Chabot, Bourbonnois, Orleans, Chartres, Valois, Piney, Estrees, Grammont, Meilleraye, Rhetel-Mazarin, Villeroy, Mortemar, S. Aignan, Tremes, Noailles, Coislin, Aumont, Vaujours, Nemours, Bethune-Charrosts, Eu, Damville, Montpensier, Aumale, Penthiévre, Chateauvillain, Guise, Boufflers, Villars, Harcourt, Filzjames-Berwick, Antin, Rambouillet, Chaulnes, Rohan-Rohan, Joyeuse, Hostun de Tallard, Villars, Rouannois, Valentinois, en Nivernois.

Pais bas, zie *Nederland.*

Pais de droit ecrit, hiet men in Vrankryk de provintien en plaatsen, daar men de processen en geschillen volgens het Roomsche recht afdoet, gelyk in Provence gebruiklyk is. Daar en tegen hiet men Pais coutumier een land, daar men de processen naar den inhoud der lands-wetten, statuten en gewoontens beslist, gelyk in l'Isle de France, Picardie, Champagne en Normandié gebruiklyk is.

Pais de Sapience, is een titel dien men uit spot aan Normandyen geeft, dewyl daar veel doortrapte vrouwluy en geslepe spitsboeven gevonden worden.

Pais de Vaud, zie *Vaud.*

Pais latin, is een naam, dien men uit spot aan de Universiteit van Parys gegeven heeft. Maar dewyl onder zo groot een menigte van collegien veel slechte broeders lopen, hebben de Franschen 'er by na een spreekwoord uitgemaakt, dat zy van een onbeleeft mensch zeggen: c'est un homme de pais latin, c'est tout dire, hy is uit het Latynsche land van daan, dat is genoeg gezegt, want het verstaat zich dan van zelfs, dat men een geleerden schoolvos of een student van een slecht leven meent, die weinig welleventheid geleert heeft.

Pais reconquis, of het weer veroverde land, is een zeker gebied in Picardyen, tusschen de landschappen Boulonois, Artois en de zee, word alzo genoemt, wyl het den Engelschen in de 16de eeuw weer afgenomen is, na dat zy de haven Calais daar 210. jaar bezeten hadden.

Pais reunis, wierden van de Franschen zodanige provintien in Duitsland genoemt, welke de kroon Vrankryk als dependenten van Elsas en de 3. bisdommen in Lotteringen, Mets, Toul en Verdun Anno 1680. aan zich wilde trekken, en hier toe rechtte men de beyde reunie-kamers te Mets en Brisach op, die den koning deze landen moesten toewyzen. Volgens deze uitspraak verloren de 10. ryksteden in de Elsas haar onmiddelyke afhanklykheid van 't ryk, en de Markgraven van Baden, de hertog van Mumpelgard, benevens den Paltsgraaf van Veldents, Tweebruggen en Birckenfeld zouden het leen by den koning van Vrankryk halen, waar over de meeste, die zich niet onderwierpen, hun land en luiden moesten verlaten, tot dat zy naderhand in den vrede weer herstelt wierden.

Paita, stad in zuid-America in Peru aan de Mar del Zur, van de Spanjaarden geboud. Zy bestaat uit 80. slechte huizen en 2. kerken, en heeft een groote baai, die door een kleine schans bedekt word, daar alle waren, die naar Guatimala gaan, aan land gebracht worden.

Paix, le Port de Paix, of les Trois Rivieres, vlek

vlek op het eyland St. Domingo in noord-America, benevens een goede haven, de Franſchen toekomende.

PAKUSCHI, ſtad in groot-Polen.

PALACIOS, kleine ſtad in Andaloufien, 8. mylen van Sevilje.

PALÆSTINA, was in oude tyden het land van Canaan, en begreep Judaea, Samaria en Galilaea in zich. De grenzen van 't ooſten waren de berg Libanon, van 't weſten de Phœniciſche-zee, van 't noorden Phœnicien, en van 't zuiden het ſteenachtig Arabien. Men noemt het ook anders het Heilige Land en het beloofde land; het laatſte, wyl het den Joden door God belooft is; het eerſte, wyl Chriſtus de Heyland aldaar is geboren, geleden heeft, geſtorven, opgeſtaan en ten Hemel gevaren is. Om dit te herwinnen zyn 'er in de 11, 12. en 13. eeuwen veel kruis-vaarten met machtige legers van de Europeeſche mogentheden naar toegegaan, maar weinig van vrucht uitgerecht, tot dat dit land eindelyk volkomen in handen der Turken geraakt is.

PALÆSTRINA, zie *Paleſtrina.*

PALAFUGA, voorgebergte in Catalonien, 2. mylen van Palamos.

PALAIS, zo word in Vrankryk de voornaamſte plaats genaamt, daar het hoogſte gericht in den naam des konings gehouden word.

PALAIS, gewichtige citadel benevens een haven in Belle Iſle in Vrankryk, tegen over Port Louis, op de Franſche kuſt van Bretagne.

PALAIS CARDINAL, wierd voor dezen in Parys het Paleys genoemt, waar in de cardinaal Richelieu woonde, 't welk naderhand den koning toegevallen is, en tegenwoordig le Palais Royal genoemt word.

PALAMOS, kleine ſtad in Catalonien aan de zeekuſt, daar zy een goede haven heeft. Haar veſtingwerken zyn tegenwoordig geſlecht.

PALANCK, ſtad en ſlot in opper-Ongaryen, zynde een pas tegen de berg-ſteden.

PALANCKEN, zyn gefortificeerde vlekken of ſchansſen, die men met palen beſchut, en met aarde vult, gelyk men ze voornaamlyk in Hongaryen tegen de ſchielyke invallen der Turken opgeworpen vind. Anno 1716. den 1. Octob. wierd de palancka voor Temeswar door de keyzerlyken met groot bloedvergieten beſtormt en verovert, en dezelve word alzo beſchreven, dat zy uit twe reyen nevens elkander gezette paliſſaden beſtond, tuſſchen dewelke de plaats met aarde gevult, en zodanig begroeit was, dat zy naar een wal geleek, en behalven dat was 'er een diepe water-gracht voor.

PALANDER, een ſoort van vaartuigen als een middelmatig ſchip met ſterke plancken, die ſterk met yzer beſlagen zyn, zo dat, wanneer 'er in 't midden twe mortieren geplant zyn, zy derzelver geweld uithouden kunnen. Men bruiktze om de plaatzen, die aan de zee gelegen zyn, daar mee te bombarderen, wyl men zich daar van als van een battery bedienen kan.

PALANTWAR, Caſteel aan de Platten-Zee in neder-Ongaryen, 5. mylen van Caniſcha.

PALANZA, welbewoont vlek in het Milaneeſche graafſchap Anghiera, tuſſchen Lago Maggiore en Lago di Margozzo in Italien.

PALATYN IN ONGARYEN, is de naaſte na den koning, word van hem en de ſtanden verkoren, hy draagt by de kroning de kroon voor zyn Majeſteit, voert by deszelfs minderjarigheid de voogdyſchap, heeft by 't verkiezen van een koning de eerſte ſtem, is opperſte captein in tyden van oorlog, ſtilt de binnenlantſche onluſten, bezoekt de grensveſtingen alle jaar, en ſchryft als 't nodig is een ryksvergadering uit, en met een woord, hy beſtiert het gantſche ryk, welke waardigheid evenwel niet erflyk is, maar zo lang iemand leeft duurt.

PALAZZUOLO, kleine ſtad in 't opperſte gedeelte van 't Breſciaanſche gebied in Italien.

PALAZZUOLO, ſtad in Val di Noto in Sicilien, is Anno 1693. door aardbevingen gants geruineert.

PALENCIO, ſtad aan de rivier Carrio in 't koningryk Leon, benevens een bisdom, onder den Aartsbiſſchop van Burgos ſtaande. Voordezen had zy een Univerſiteit die naar Salamanca verlegt is.

PALENTS, PFALTS, PFÆLTZEL, kleine ſtad en ſlot in 't aartsbisdom Trier, niet ver van de ſtad Trier.

PALENTSER THAL, klein gebied in de Italiaanſche voogdyen, welke de Zwitzers in 't Milaneeſche bezitten.

PALEOCASTRO, ſtad, benevens een goede haven en ſlot aan de ooſtlyke kuſt van het eyland Candia, de Turken toekomende.

PALERMO, hoofdſtad van Sicilien, aan de noordlyke kuſt van Val di Mazara, aan den mond van de rivier Oreto. Zy is groot en beveſtigt, en aan den ingang van de haven, die zeer goed is, leggen 2. citadellen. Zy heeft een aartsbisdom, is tot noch toe de reſidentie des onder-konings van Sicilien geweeſt, en anno 1693. door de aardbeving van haar gebouwen zeer beſchadigt, hoedanig een ongeval haar den 1. Sept. 1726. en 1730. noch ſterker getroffen heeft, waar door niet alleen een vierdedeel der ſtad om ver is geworpen, maar ook by de 3000. menſchen levendig onder de puinhopen begraven zyn.

PALERMO, IL GOLFO DI PALERMO, is een deel van de Toſcaanſche-zee.

PALESTRINA, voordeze PRÆNESTE genoemt, een ſtad in Campagna di Roma in den kerkelyken ſtaat, benevens den titel van een vorſtendom en een bisdom, dat altyd een van de 6. oudſte cardinalen bezit: de ſtad hoort den prins Urbano uit het huis Barberini toe, die voor enige jaren niet wel op zyn huiſlyke zaken gelet heeft, en daar door in zo grote ſchulden geraakt is, dat hy tot betaling derzelver alle leengoederen van het huis Barberini heeft moeten verpanden, dezelve aan zyn broeder den Cardinaal Franciscus Barberini afſtaan, en zich met een jaarlykſche inkomſt vergenoegen.

PALESTRINA, groot en ſterk bewoont eyland in het Venetiaanſche gebied, 't welk ten noorden aan de haven van Malamocco, en tegen 't zuiden aan de haven di Chioggia grenſt. 't Is vol luſthuizen en tuinen, en de voornaamſte plaats daar op hiet ook Paleſtrina.

PA-

PALEYS, zo noemt men een groot en prachtig huis, 't welk bequaam is om een koning of vorst naar zyn fatsoen te herbergen.

PALFY, een voorname graaflyke familie in Ongaryen, waar uit veel beroemde luiden gesproten zyn, en waar van tegenwoordig de keyzerlyke generaal veld-maarschalk graaf van Palfy inzonderheid beroemt is.

PALIACATA, stad aan de kust van Coromandel, in 't koningryk Bisnagar in Azien, benevens een regulier bevestigt fort, Geldria genaamt, en een Rheede, daar de schepen voor ancker kunnen leggen, de Hollanders toekomende. Zy hebben daar een directeur over hun factoryen, die zy in 't koningryk Golconda en de naburige landen bezitten.

PALILIA, was een zeker feest by de oude Romeynen, waar op de huisluiden den 1. Mey in de dorpen veel hopen stoppels, stroo, en andere brandende stoffen aanstaken, daarom dansten, en eindelyk over de verbrandde assche sprongen. Diergelyke plechtigheden plachten in Duitsland met de Johans- en Zonnekeers-vuuren ook te geschieden, en de overlede keyzer Josephus, heeft na de dood van zyn roemruchtigen vader gedurende den rouw, behalven andere vermaken, ook het zogenaamde zonnekeers-vuur, en de daar by gewonelyke houtzameling op zware straf verboden.

PALIMBAN, koningryk en stad op het eyland Sumatra in oost-Indien in Azien.

PALING, zie *Balingen*.

PALINODIA, is een herroeping van het gene dat men of schimpachtig van iemand gesproken, of valsch van een zaak geschreven heeft.

PALINURO, CAPO PALINURO, PALENUDO, of PALEMIRO, voorgebergte in Principato citra in 't ryk van Napels, tusschen de golf van Salerno en van Policastro.

PALIQUES, zyn twee meiren in Sicilien by de stad Catanea, die voor dezen voor heilig gehouden, en als Goden aangebeden wierden.

PALISSADEN, zyn palen van omtrent 8. voet hoog en 8. of 9. duim dick, boven spits toelopende, die na de rey beneden aan den wal en anders aan het Glacis geplant worden. Zy worden een halven voet wyt van elkander in den grond geslagen, en onder de in de hoogte staande punten 4. of 5. voet boven de aarde met een lat aan een geklonken. Zie het *Wiskunstig Woordenb.*

PÆLKANA, pas in Vriesland aan de zee, daar 1713. de Zweden van de Russen geslagen wierden.

PALLADIUM, was in oude tyden een houte beeld van Pallas, dat, in het slot te Trojen stond, en zo hoog geacht wierd, dat zo, dra men het zelve verloor, de stad Troien moest ondergaan. Diomedes en Ulysses wisten het in den beroemden Trojaanschen oorlog weg te krygen, waar op des stads ondergang volgde; en als zich Diomedes naar Italien begeven, en de stad Benevento gebouwd had, en naderhand ziek geworden was, heeft hem het orakel, dat hy om raad vroeg, tot antwoord gegeven, dat hy niet eer gezond zou worden, voor dat hy dit beeld een Trojaanschen man had overgegeven. Waar op hy het aan Æneas, die ondertusschen ook in Italien gekomen was, weder ter hand stelde, door wien en zyne nakomelingen het eindelyk naar Romen gebracht, in den Tempel van Vesta gezet, en als een bescherm-Godin geëert wierd. Van daar heeft het Constantyn de Groot in de van hem nieuw-aangelegde residentie-plaats Constantinopelen laten brengen, en aldaar op den Marckt begraven, gelyk Procopius in zyn boek van den Gothischen oorlog in het eerste boek het vyftiende hooftstuk meld. Van dit Heydensche beeld noemt men noch tegenwoordig de privilegien van een land, stad of gilde haar Palladium, dewyl na deszelfs verlies het land en hun behoudenis verloren gaat.

PALLANT, slot, steedje en heerlykheid in 't hertogdom Gulik, de graven van Waldeck toekomende. Het is het stamhuis der vryheerlyke familie van Pallant in Westphalen en in de Nederlanden.

PALLAS, is een naam die aan Minerva als de Godin der wysheid en des oorlogs van de oude Heydenen gegeven wierd.

PALLAVICINI, is een van de voornaamste en wyd uitgestrektste geslachten in Italien, waar van zedert enige eeuwen altyd enige de voornaamste kerkamten bekleed hebben. Het deelt zich voornaamlyk in drie takken, naamlyk in den Roomschen, Lombardischen en Genueeschen, hoewel enige twyffelen of zy alle van éénen stamvader afstammen.

PALLAVICINO, zie *Busetο*.

PALLIANO, zie *Pagliano*.

PALLIUM, is een Pontificaal-cieraad, dat de pauzen, patriarchen, primaten, en metropolitanen dragen, tot een teken van hun geestlyken gerechtsdwang. 't Is een zeker band, 3. of 4. vinger breed, met zwarte kruissen, 't welk over de pontificale klederen om de schouders gehangen word. Aan het zelve zyn behalven dat noch twe linten vast, of lange stukken, waar van het eene voor, het andere achter afhangt, benevens kleine lode plaatjes, die aan het einde rond, en met zwarte zyde, benevens vier rode kruissen bedekt zyn. De stof van het Pallium is een witte wol van twe lammeren, die de nonnen van St. Agnes jaarlyks te Romen op haar feest op den 21. Januari offeren, wanneer men het Agnus Dei in de mis zingt, en welke de Apostolische onderdiakens voeden, en hun ter rechte tyd de wol afscheren laten. Voor dat een aartsbisschop of bisschop, in wiens geestlyk gebied zulks gebruyklyk is, het Pallium ontfangen heeft, kan hy niemand de geestlyke orde meedelen. Voordezen waren zy verplicht het in persoon te Romen te gaan halen, maar naderhand is het de pauslyke nuntiussen overgezonden, of men heeft zekere personen naar Romen afgevaardigt, om het met dit formulier, instanter, instantius, instantissime aan het pauslyke hof te verzoeken. De onkosten komen by na op 30000. Duitsche guldens te staan, eer zulk een Pallium gebracht word daar het behoort.

PALMARIA, klein eyland op de oostlyke kust van de Genueesche-zee, by den mond van Golfo di Spezza, dicht by Porto Venere, waar van het maar door een smalle zee-engte afgescheyden word.

PALMARUOLA, klein eyland in de Toskaansche-zee,

zee, niet ver van het eyland Ponza, tegen de kust van Napels.

Palmas, Cap de Palmas, een groot voorgebergte in Guinea in Africa. Men vind een ander groot voorgebergte van den zelven naam aan de kust van het koningryk Orixa, op het Schier-eyland van Indien, aan deeszyde van de Ganges in Azien.

Palmas, Cividad de las Palmas, hooftstad benevens een haven op het eyland Canaria, daar de canarien-zuiker en most van daan gebracht word. Zy hoort tegenwoordig de Spanjaarden toe, is groot, schoon en ryk, en wierd voordezen Canaria genoemt, heeft ook de voornaamste rechtbank op gemeld eyland.

Palmela, stad aan het hangen van een berg, op wiens top een slot staat, in de Portugeesche provintie Estremadura, 2. mylen van Setubal.

Palmen-Orde, zie *Vruchtvoortbrengent Genootschap.*

Palmosa, zie *Pathmos.*

Palo, kleine vesting in den Kerkelyken staat aan de zee-kust, 10. Italiaansche mylen van Civita Vechia.

Palomera, kleine stad op het eyland Majorca, aan de Middelantsche-zee.

Palos, Cap de Palos, een voorgebergte in 't koningryk Murcia, in Spanjen.

Palos de Moguer, stad in Andalousien, niet ver van den mond van de rivier Tinto, 15. mylen van Seviljen. De haven is deswegen beroemt, wyl Christoffel Colombus Anno 1492. uit dezelve uitliep, toen hy de nieuwe wereld, of America, ontdekte.

Palma, stad in 't Portugeesche Estremadura, aan de rivier Cadaon.

Palma, slot en steedje in Castilien, waar van een linie uit het huis Portocarero den graaflyken titel voert.

Palma, il Golfo di Palma, is een zeeboezem tusschen de zuidlyke kust van Sardinien, en het kleine eyland van St. Antiochus.

Palma, een van de Canarische eylanden in de Atlantische-zee, waar op de Spanjaarden veel volkplantingen hebben, waar onder Santa Crux de la Palma de voornaamste. Het is 25. mylen groot, heeft een vuurspuwenden berg, en 1677. een hevige aartbeving uitgestaan, waar by een grote menigte vlammen en brandende stenen uitgeworpen, en het land zeer verwoest wierd.

Palma, hooftstad op het eyland Majorca by Spanjen, is bevestigt, en wierd Anno 1715. van de Franschen en Spanjaarden met accoort verovert, en met een het gantsche eyland Majorca onder de gehoorzaamheid van Philippus V. gebracht.

Palma, Beaume les Nonnes, een Benediktyner nonnen-klooster in Franche Comté.

Palma Nuova, beroemde vesting in Friuli, aan de rivier Nariffa, aan de grenzen van het graafschap Görits, die het Venetiaansche gebied tegen de Oostenrykſche grenzen dekt. Zy heeft 9. bolwerken, 18. schiet-katten, welke het omleggende veld commanderen, en een goede citadel, ook zyn de watergrachten 30. schreden breed, en 12. diep. Zy hoort de Venetianen toe, en word van hen voor de sterkste plaats van de wereld uitgekreten.

Palma de Sol, eyland beneden aan het koningryk Sardinien, waar toe het ook behoort.

Palmaiola, klein eyland in de Toscaansche-zee, niet ver van het eyland Elba.

Palota, rivier in Litthauen, in het waywoodschap Polocsk, ontspringt uit een klein meir, en ontlast zich by Polocsk in de Düna.

Palotta, gefortificeerde stad in het graafschap Stoel-Weissenburg in neder-Ongaryen, die de Christenen in 't jaar 1687. hebben ingenomen. Zy legt 3. mylen van Stoel-Weissenburg.

Palts, provintie in Duitsland, die in de Opper- en neder-Palts verdeelt word, evenwel grenzen beyde deze delen niet aan een, nademaal Franckenland tusschen beyden legt. De opper-Palts grenst ten noorden aan het Markgraafschap Culmbach, ten oosten aan Bohemen, ten zuiden aan Neuburg en Beyeren, ten westen aan het Neurenbergsche gebied. Voordezen hoorde zy tot de neder-Palts, en als de ongelukkige keurvorst van de Palts Frederik V. in 't jaar 1621. in den ban verklaart wierd, quam zy aan het huis van Beyeren, waar in het ook, niet tegenstaande het huis Palts de keurvorstlyke waardigheid weerkreeg, bevestigt wierd; doch met beding, dat het na 't uitsterven der Beyersche keurvorstlyke linie weer aan de Palts zou vallen. Na dien tyd heeft de keurvorst van Beyeren de gantsche opper-Palts, uitgezondert het vorstendom Sultsbach, het vorstelyke graafschap Sternstein, en het graafschap Sultsberg, bestendig bezeten, tot dat de keurvorst Maximiliaan Emanuel wegens zyn ongelukkige verbintenis met Vrankryk in 't jaar 1706. in den ban verklaart wierd, en de opper-Palts benevens het daar aan verknochte Aarts-spysopdragers- of Truchses-amt, gelyk ook het graafschap Cham, benevens 12. plaatsen, die als lenen van de kroon Bohemen afhangen, den keurvorst van de Palts in 't jaar 1708. den 23. Juni in leen gegeven wierden; doch dit alles is van keur-Palts afgestaan, en uit kracht van den Badenschen vrede in 't jaar 1714. aan keur-Beyeren weerom gegeven. De neder-Palts of de Palts aan den Rhyn grenst ten noorden en oosten aan het aartsbisdom Ments en het landgraafschap Darmstad, ten zuiden aan het Wurtembergsche gebied, het Markgraafschap Baden en de Elsas, ten westen aan Lotteringen en het aartsbisdom Trier. Men kan dit landschap in 5. delen onderscheyden, welke zyn (1) het hertogdom Simmern, (2) het hertogdom Twebruggen, (3) het graafschap Spanheim, (4) het graafschap Veldents en het vorstendom Lauterek, en (5) de eigentlyk zo genaamde Palts. Tusschen beyde delen leggen noch enige kleine onder andere vorsten behorende landschappen, als het graafschap Rhyngravenstein, Leiningen, en Falkenstein, de heerlykheid Ripoltskirch, en de bisdommen Worms en Spier. De eigentlyk zo genaamde of de Keurvorstlyke Palts is een der vruchtbaarste landen van Duitsland aan koorn, wyn en weylanden. Zy hoort den keurvorst van de Palts toe, en bestaat uit 15. opper-amten, welke zyn, Heidelberg, Mosbach, Bretten, Boxberg, Uzberg, Neustadt, Germersheim,

heim, Lautern, Alzey, Oppenheim, Creutsnach, Stromberg, Bacherach, Simmern en Kirchberg, waar van ieder een of meer onder-amten onder zich heeft.

Palts, Keurvorst van de Palts, is zedert den Westphaalschen vrede 1648. des Heiligen Roomschen ryks aarts-schatmeester, heeft by de keyzerlyke verkiezing de laatste stem, en deszelfs erf-schatmeester is de graaf van Sintzendorf. Na dat keur-Beyeren 1706. in den opper-ban verklaart wierd, en de keurvorstelyke waardigheid verbeurt had, is de 5de keurvorstlyke plaats, voordezen in den 30. jarigen oorlog van den keurvorst van de Palts gekomen, en het aarts-spysopdragers amt des H. Roomschen ryks, benevens de opper-Palts en het graafschap Cham, uit hoofde van den te rugval, die op den Westphaalschen vrede gegrond was, aan het keur-Paltsische huis weerom gegeven, en hy reeds in die qualiteit in 't keurvorstlyke collegie te Regensburg ingelyst is; maar uit kracht van den Rastadschen en Badenschen vrede Anno 1715. is de opper-Palts benevens het aarts-Truchses amt aan den keurvorst van Beyeren weerom gegeven, en keur-Palts weer tot zyn vorigen staat en waardigheid gebracht. Wanneer het ryk zonder opperhooft is, is hy ryks-vicaris in de Rhynsche en Zwabische landen, en daar het Franckische recht geld; welke waardigheid keur-Beyeren hem evenwel betwist. Zo heeft hy ook het wildfangsrecht, en het geleydrecht door het opper-graafschap Catzenelnbogen, van de Bergstraat aan tot Franckfort, gelyk ook in het Markgraafschap Baden tot Pfortsheim; in 's gelyk het beschermrecht over de ketelaars of ketelmakers aan den Rhyn en in de omleggende landstreek. De tegenwoordige keurvorst Carolus Philippus is den 4. Nov. 1661. geboren, en heeft den 8. Jun. 1716. de regering aangevaart. Zyn eerste gemalin was uit het huis Radzivil, de tweede uit het huis Lubomirsky, welke laatste 1712. zonder kinderen gestorven is. De Paltsgraven aan den Rhyn voor 't overige bestaan uit 2. hooftlinien, naamlyk uit de Paltsische en de Beyersche. De eerstgenoemde verdeelt zich tegenwoordig noch maar in 5. linien, naamlyk in de keurvorstlyke of Neuburgsche, Sultsbachsche, Twebrugsche of Kleeburgsche, die ook de Zweedsche genaamt word, Birkenfeldsche en Veldentsche, welke laatste maar uit vrouwlyke erven bestaat.

Palts-graaf, zie *Comes Palatinus.*

Palts-graven, waren in 't begin rechters van het keyzerlyke hof, gelyk ook de keyzer in sommige gevallen voor hen moest staan, maar tegenwoordig is het een vorstlyke waardigheid, welke van ouds af het recht heeft, om welverdiende personen tot den graaflyken, vryheerlyken en adelyken stand te verheffen, 't geen zich evenwel de keyzer als iets dat hy aan zich behouden heeft toeeigent: doch hebben de graven aan den Rhyn en de keurvorsten van Beyeren zich van weerskanten altyd in dit recht gehandhaaft, tot dat het keyzerlyke hof na het ban-vonnis van den Beyerschen keurvorst die materie weer op het tapyt gebracht heeft, en zouden toen ter tyd alle standspersonen en edelluiden, door het Beyersche hof verheven, hun waardigheid op nieuw van den keyzer verkrygen.

Palus, betekent een moeras, of moerassig meir.

Palus Mæotis, zie *Zabache.*

Paly, kleine stad in opper-Ongaryen, 3. mylen ten oosten van Debreczin.

Pamburg, schoon klooster der reguliere kanunniken van St. Augustyn in opper-Beyeren, aan een heuvel, daar de Traun en Alz te zamen lopen.

Pamele, dicht by Ninoven in het keyzerlyk Vlaanderen, is een van de 14. oudste Baronyen van Vlaanderen.

Pamfilio, voornaam en beroemt geslacht te Romen, waar uit paus Innocentius X. die van Anno 1644. tot 1655. den pauslyken troon bezeten heeft, gesproten was, en waar uit de vorsten van Carpinetti en prinssen van Belvedere afstammen.

Pamiers, stad aan de rivier Ariege in het graafschap Foix, benevens het slot Fredelet, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Toulouse behorende.

Pampas, grote Woestyn in America.

Pampelona, Pampelune, hooftstad van het koningryk Navarre, aan de rivier Arga, in een vruchtbaar dal, en met spitse heuvels omringt, 't welk van natuur tot haar versterking veel bybrengt. Zy is groot, ryk, en een der beste Spaansche grens-vestingen tegen Vrankryk. Zy heeft 2. zeer sterke citadellen, een buiten de stad met 5. bastions, die met een gracht en een groot moeras omringt is, en de andere binnen de stad. Ook is 'er een bisschop, onder den aartsbisschop van Burgos behorende, en een Universiteit.

Pamphilia, landschap in klein Azien, 't welk in oude tyden ten zuiden aan de Middelantsche-zee, ten oosten aan Sicilien, ten noorden aan Pisidien, en ten westen aan Lycien grensde. Tegenwoordig is het een deel van Caramanien, en het aangrenzende deel van de Middelantsche-zee word daar van de Pamphilische-zee genaamt. Noch een stad van den zelven naam legt in Macedonien.

Pamplona, kleine stad in Terra Firma in 't koningryk nieuw-Granada in zuid-America.

Pampus, zo word de plaats, daar den Y stroom in de Zuider-zee valt, genaamt, waar over de schepen, die van Amsterdam naar Tessel willen, noodwendig zeylen moeten; hoewel het met grote schepen veel moeite kost, nademaal het heel ondiep is.

Pan, zo noemden de Heydenen den God der herders en bosschen, of der natuur, en deze naam betekent zo veel als Alles.

Panacee, Panchrestum, dus noemt men de artsenyen die tegen alle ziektens zouden goed zyn, waar onder de Lapis Philosophorum of het Chymische goud-tinctuur gerekent word.

Panama, stad in zuid-America, aan de landtong en de golf van Panama, die een goede haven heeft, en de Spanjaarden toekomt. Daar woont een president met 6. rechters, die de geschillen der kooplieden beslechten. 't Is een ryke koopstad, maar zy heeft een dikke en ongezonde lucht, ook is 'er een bisschop, onder Lima behorende. Deze stad is na-

naderhand afgebrand, zo dat 'er tegenwoordig weinig merkwaardigs meer te zien is, en niet ver daar van daan heeft men een andere ſtad, nieuw-Panama genaamt, geboud. De golf van Panama is een deel van de Zuid-zee, en men vind 'er veel kleine eylanden op, die de Paarlen-eylanden genaamt worden, wyl men 'er veel paarlen viſcht. De Iſthmus van Panama is een aardtong 10. mylen lang, tuſſchen Mar del Nort, en Mar del Zur, die noord- en zuid-America aan elkander hangt.

Panama, ſtad en haven in ooſt-Indien in Azien, tuſſchen de koningryken Cananor en Calicoet, had voordeze 2. citadellen aan den mond van de haven, die evenwel door de Portugezen geruineert zyn. Hier groeit veel peper en de beſte cardemom.

Panari, een van de Lipariſche eylanden in de Toſcaanſche zee. Het is woeſt, en van weinig aangelegenheid.

Panarman, koningryk en goede koopſtad, benevens een beroemde haven op het eyland Java in ooſt-Indien, aan de zee-engte van Palmabuan. Hier omtrent is een vuurſpuwende berg.

Panaro, rivier, welke in het Apennynſche gebergte ontſpringt, en in Val di Frignano den naam van Scultena voert, maar naderhand beneden Aquari Panaro hiet, en zich te Buondeno in een arm van den Poo-ſtroom ontlaſt.

Panarucan, zie *Panarman*.

Pancale, Pancalier, kleine ſtad in Piemont aan de Poo, 9. mylen van Turin.

Pancarana, kleine ſtad aan de rivier Poo, in de Milaneeſche provintie Pavia.

Pancerznicy, Korazwy, Pancernen, of Pantzer-Ruiters, zyn lichte ruiters in Polen, die Pantzers of harnaſſen dragen. Zy hebben pylen en zabels, enige ook Snaphanen.

Pancke, kleine rivier in de Middelmarck Brandenburg, ontſpringt by Bernau, liep eertyds door Bernau, maar is naderhand anders geleyd, en valt by Berlyn in de Spree.

Pand, word in een ruimen zin niet alleen een roerent goed genaamt, dat de ſchuldenaar zyn ſchuldeiſcher tot een pand ſtelt en overgeeft, op dat hy voor zyn ſchuld niet hoeft bekommert te zyn, maar het begrypt ook een onbeweeglyk ſtuk goed, als landeryen, huizen, enz. dat den crediteur juiſt niet behandigt, maar door een vergelyk verpand word, en alzo in des ſchuldenaars bezit blyft, 't welk anders in een eigentlyken zin een Hypotheek hiet, en met toeſtemming der overigheid, waar onder het gelegen is, geſchieden moet. Maar een pand word op verſcheyderly wyzen verſtaan, of het hiet Conventionale, wanneer de byde partyen overeenkomen, dat het een pand zyn zal, of Prætorium, wanneer de overigheid den een in des anderen goed, die niet betalen, geen borg ſtellen, of iets anders niet doen wil, ſtelt; of Judiciale wanner de rechter plichts halven iemand de executie in eens anderen goed toeſtaat, wyl hy het vonnis niet voldaan heeft, en in zulk geval worden eerſt de roerende, daar na de onroerende goederen, en eindelyk de uitſtaande ſchulden aangetaſt; of Teſtamentarium, wanneer de ſchuldenaar den ſchuldeiſſcher een goed in zyn teſtament aanwyſt om het tot een pand te gebruiken. Eindelyk is een pand ook of Expreſſum, dat met uitdruklyke toeſtemming beyder partyen als een pand geſtelt en aangenomen word, of Tacitum, wanneer iemands goederen volgens de rechten aan een anderen verpand zyn; by voorbeeld, zo heeft de vrouw op des mans, de onmondigen in hunner voogden goederen een ſtilzwygent pand, dat zy, wanneer het 'er op aankomt, hun ſchade daar aan verhalen kunnen.

Pandectæ, zyn een deel van het Roomſche rechtboek, uit 50. boeken beſtaande, waar in de raadgevingen der oude rechtsgeleerden verzamelt zyn. Zy worden ook anders Digeſta genoemt, en zyn van den keyzer Juſtiniaan in 't licht gegeven.

Pandschaps Recht, is een privilegie van den keurvorſt van de Palts, waar door hy gerechtigt is Ryks-panden, die de keyzer uit de ryksgoederen verhypothekeert heeft, voor de hypotheek-penningen en op de voorwaarden waar op zy verpand zyn zo lange aan zich te loſſen, tot dat de keyzer die weer inloſt. Dit recht ſpruit waarſchynlyk uit het ryks-vicariſchap, en is door de keyzerlyke capitulatien en den Weſtphaalſchen vrede gematigt.

Panegyricus, is een redevoering die tot lof van een koning, vorſt of groot heer, of ook van geleerde en welverdiende luiden gehouden word.

Panetier, is de gene, die aan 't Franſche hof over de uitdeling van 't brood geſtelt is. De groot-Panetier heeft het opzicht over de leeftochten en de overige bedienden van de koninglyke Paneterie. Alle proviant-bedienden en bakkers der ſtad en voorſteden van Parys ſtaan onder zyn rechtsgebied, en moeten hem iets opbrengen, dat men bon denier en le pont de Romarin noemt, ook wacht hy op grote gaſtmalen den koning met den opperſten-mondſchenker by tafel op.

Pango, ſtad en provintie in 't koningryk Congo aan de rivier Zaire in Africa.

Panhapel, kleine ſtad in Malabar, op het Schiereyland van Indien, aan deeszyde der Ganges in Azien. Zy is de hoofdſtad van een klein landſchap, dat zyn byzonderen vorſt heeft.

Panicus terror, is een ſchrik, die dikwils een gantſche natie overvalt, en alzo naar den God Pan genoemt word, van wien de oude Heydenen geloofden, dat hy by nacht bergen en boſſchen doorſwierde, en de luiden een ſchrik aanjoeg. Diergelyke ſchrik overviel Anno 1704. de Franſchen in Beyerland, na den ſlag van Hoogſted, die alle de Zwabiſche plaatſen, die zy inhadden, met grote haaſt verlieten, en hals over kop uit het land vluchtten, eer zy het keyzerlyke en der bondgenoten leger noch eens in 't gezicht kregen.

Panies brief, is een recht waar door de keyzer tot de eerſte na de keyzerlyke verkiezing opengevalle plaats in ieder geeſtlyk ſtift van het H. Roomſche ryk een kanunnik benoemt, of panisbrieven uitdeelt. Dit recht heeft de koning van Pruiſſen ook in zyn landen, en zyn gemalin oeffent het in de vrouwe klooſters.

Paniza, rivier, die in Romania ontſpringt, en zich niet ver van Roſico in de zwarte zee ſtort.

Pan-

Pankota, flot in Zevenbergen.

Pannen-werks-recht, is het recht om zout te koken, 't welk niemand te Hall in Saxen verkrygen kan, ten zy hy een onberispelyke burger is, binnen den ringmuur der stad Hal zyn eigen huis heeft, waar in hy vuur en licht houden moet, getroud of ten minsten getroud geweest is, een eigen zout-keet heeft die op zyn naam staat, of ten minsten met een ander in genoodschap is; als hy het privilegie krygt 50. ryksdaalders in de zout-kas legt, en geen handwerk of andere geringe nering dryft als deze zoutziedery. En deze worden pannen- of zout-jonckers genaamt.

Pannonia, wierd in oude tyden het grote landschap tusschen den Donau en Illyrien genaamt, daar nu Ongaryen, en ten dele Sclavonien, Croatien, Stiermarcken, Karinthien, Crain en andere Oostenrykshe landen leggen.

Pannonia, stad op het eyland Candia in Azien.

Panormo, stad, benevens een zee-haven in Epirus in Griekenland.

Pansacola, stad en fort in het grote landschap Louisiana of Missisipi aan de baay van den H. Geest in noord-America, die de Spanjaarden 1698. den Franschen afnamen.

Pantalaria, een eyland in de Middelantsche-zee, tegen de kusten van het koningryk Tunis, tot het koningryk Sicilien behorende. Het heeft een fort tegen de zee-rovers, maar is by na gants woest, en 1720. onderwierp het zich aan den keyzer.

Pantangh, zo hiet het hooft-kantoor der Hollanders op het eyland Sumatra in Azien.

Pantheon, zo hiet in de kerk van het Escurial de kapelle, waar in de koningen en koninginnen van Spanje begraven leggen.

Pantheon, was te Rome een ronde tempel, die zyn naam daar van gekregen heeft, om dat in de standbeelden van Mars en Venus door de schrandere hand des kunstenaars de beelden van alle de overige Goden vertoont waren, en waar in de Heydenen alle Goden te gelyk eerden. Hy was van Agrippa ter ere van Jupiter den wreker gebouwd, en is het enige, dat uit de oudheid het meest onbeschadigt is gebleven. Tegenwoordig voert hy den naam van la Chiesa della Maria Rotonda, wegens zyn ronde figuur, en paus Bonifacius heeft dien aan de Moeder-maagt en alle Heyligen toegewyd.

Pantico, stad in 't Crimeesche Tartaryen, aan de zee-engte van Caffa.

Pantoffel des Paus kussen, zie *Voetkus*.

Pantzen, zie *Bensen*.

Panuco, hoofdstad van de provintie van den zelven naam in nieuw-Spanjen en noord-America, heeft een bisschop, en de voor by lopende rivier hiet ook Panuco, die enige mylen daar van daan in den Mexicaanschen zee-boezem valt.

Panuco, provintie in de audientie van Mexico in noord-America, waar in de Spanjaarden verscheyde colonien hebben, maar inzonderheid Panuco, S. Jago de las Valles en Tampice.

Panur, kleine stad in Malabar in Azien, en de hooftstad van een klein landschap, dat onder de bescherming van Calecoet staat.

Panzowa, een gefortificeerde keyzerlyke palancka in het palatinaat Temeswar, aan den lincken oever van de rivier Temes, die zich anderhalf uur beneden Belgrado in den Donau ontlast. Zy wierd den 9. Nov. 1716. van den keyzerlyken generaal graaf van Mercy verovert, en hier op met verscheyde vestingwerken versterkt.

Paogan, bevestigde stad in China in de provintie Peking.

Paoking, grote stad in de provintie Huquang in China.

Paola, kleine stad in Calabria Citra in 't Napelsche gebied, niet ver van de Toskaansche-zee.

Paolinxi, een vermakelyke en met veel bomen omcingelde plaats, niet ver van de stad Nanking in China.

Paolo, zilvere munt in Italien, die te Florencen 8. Crazie geldt.

Paoning, stad aan de rivier Kialing in de provintie Suchuen in China.

Paoting, grote stad in de provintie Peking in China.

Papa, kleine bevestigde stad in het graafschap Vesprin in neder-Ongaryen, aan de rivier Marchats, benevens een sterk slot, 5. mylen van Raab. De stad is met een dubbelen wal en diepe watergracht omringt, en gaf zich 1683. aan den graaf van Tekely over, van wien zy evenwel na 't ontzet van Wenen weer aan de keyzerlyken quam. In de vorige onlusten hadden ze de rebellen in, maar zy wierd 1709. van de keyzerlyken ingenomen.

Papa, een van de Orcadische eylanden by Schotland, 't welk zeer klein is, en niets merkwaardigs heeft als een bequame haven.

Papabili, zo worden te Romen de cardinalen genaamt, die in staatszaken geen party van enige wereldlyke mogentheid aannemen, en daarom zo veel te groter hoop hebben om tot de pauslyke kroon te geraken.

Papaloapan, Alvarado, de voornaamste rivier in de provintie Guaxaca in Mexico in noord America, die zich in de golf van Mexico ontlast.

Papaume, zie *Bapaume*.

Papen Muts, is een werk aan een vesting, die 2. binnewaards staande en 3. uitstekende hoeken heeft, wiens middel-punt uit de vesting uitgaat, en wiens flanquen tegen het veld wyder uitlopen.

Pape-Straat, zie *Pfaffengass*.

Paphlagonia, was in oude tyden een landschap in Galatia in klein Azien aan de zee-kusten, word hedendaags Bolli genaamt.

Paphos, Baphos, een dubbele stad op het eyland Cyprus, in oude tyden aan Venus toegewyd, wier ter ere de jonge maagden den bloei van haar ligchaam den vremdelingen aan den oever der zee opofferden. Hedendaags is het maar een vlek meer, en hiet Baro.

Papia, Ticinum, zie *Pavia*.

Papinowgorod, kleine stad in de Moscovische provintie Pezora.

Papisten, zo worden de Roomskatholyken van enige genaamt, wyl zy den paus voor het opperhooft der kerk erkennen. Doch wanneer iemand

by de keyzerlyke kamer te Wetflar om een mandaat op den religie-vrede fmeekt, en 'er het woord papift mee laat invloeien, zo word niet alleen het fmeekfchrift verworpen, maar hem ook noch een geld-boete opgelegt: zo dat het woord katholyk moet gebruikt worden.

Papous, het land van de Papous, is een landfchap in de Indifche Oceaan, en een van de Zuidlanden, niet ver van de linie, tusfchen de grote Moluckifche eylanden en nieuw-Guinee, men heeft noch niet recht kunnen ontdekken of het aan dit land hangt, of door een kleine zee-engte daar van afgefcheyden is. Deszelfs inwoners zyn zeer dapper, en worden darom van de naburige koningen tot lyfwacht aangenomen.

Pappenheim, kleine ftad en flot aan de rivier Altmuhl, en de hoofdftad van het graaffchap Pappenheim in Zwaben, in de landftreek, de Hanekam genaamt, aan de Franckifche grenzen. De graven van Pappenheim zyn erf-maarfchalken des H. Roomfchen ryks, welken titel altyd de oudfte aan jaaren van de familie, tegenwoordig graaf Joh. Frederik voert, en zy delen zich in de Katholyke en Luiterfche linie, waar van evenwel de eerfte in 't jaar 1697. na 't mannelyke oir is uitgeftorven.

Paque fleurie, is de bynaam, dien de Franfchen aan den palmzondag geven. En het eyland Florida is daar van daan zo genoemt, wyl het zelve den 27. Maart 1513. op palm-zondag het eerft ontdekt en gevonden is.

Paquetboot, is een fchip, dat tot overvoering der poften en perfonen dient, gelyk 'er inzonderheid van Calais op Douvre, en van Helvoetfluis naar Harwich, gelyk ook alle week uit Engeland naar Spanjen, en maandlyk een heen en weer naar weft-Indien gewoon is te varen. Voor korten tyd is 'er ook dusdanig een tusfchen Lubeck en Petersburg aangelegt.

Para, ftad in Brafilien in zuid-America, niet ver van de Amazonen-rivier. Zy is de hoofdftad van Capitania de Para langs de Zwarte-zee, welk landfchap de Portugezen bezitten, en enige colonien aldaar hebben.

Paraat, vaardig, willig, bereyd. Ad utrumque paratus, hiet die tot beyde gefchikt en vaardig is.

Parabiaco, fraaie ftad in 't hertogdom Milaan, tusfchen Dairago en Nerviano, den marquis Caftelli toekomende.

Parade bed, Lit de Parade, word het praaltoneel genaamt, waar op de lyken van grote heren voor de onderdanen ten toon geftelt worden.

Parade maken is, wanneer de officiers van een bataillon, regiment of compagnie, die in de wapens is, zich zo goed als zy kunnen in ordre ftellen, om te doen wat hun amt vereifcht.

Parade plaats, is gemeenlyk de grootfte plaats eener vefting, daar de gantfche bezetting ftaan kan.

Paradys, oud kloofter in Franckenland, tot het bisdom Wurtsburg behorende.

Paradys, Bassin, Dock, Kom, is dat deel van een haven, daar de fchepen het veiligfte zyn.

Paradys, was die lufthof waar in Adam en Eva woonden, en waar uit zy na den val verftoten wierden. Het gemeenfte gevoelen is, dat het in Mefopotamien naar den kant van Armenien gelegen heeft, zo dat door Eden dat land verftaan word, dat zich tusfchen den Eufraat en Tiger tot aan het Armenifche gebergte uitftrekt.

Paradoxa, zyn zulke dingen, die tegen het algemene gevoelen gants tegen aanlopen, ongehoort en ongeloofiyk zyn. Zie het *Natuurl. Woordenb.*

Parafi, munt in Turkyen, die 4. afpers geldt, en te Cairo in Egypten geflagen word.

Paraguay, groot landfchap in zuid-America, 't welk ten noorden aan Brafilien, ten weften aan Peru en Chili, ten zuiden aan Terra Magellanica, en ten ooften aan de Magellaanfche-zee grenft. Daar groeit veel catoen, zuiker, en men vind 'er veel cochenille, en de Spanjaarden hebben 'er veel colonien, die in 7. grote provintien verdeelt worden, naamlyk het eigentlyk zo genaamde Paraguay, Chaco, Rio de la Plata, Urvaig, Tecuman, Parana, en Guayra.

Paraguay, een der grootfte rivieren in America, die aan de grenzen van het land der Amazonen ontfpringt, en zich in de Magellaanfche-zee ftort.

Paraiba, ftad en grote haven in Brafilien in zuid-America, de Portugezen toekomende. De omleggende landftreek word la Capitana de Paraiba genaamt.

Parajoga, koningryk, en een van de Philippynfche eylanden in de Indiaanfche-zee by Azien.

Parakin, Barakin, kleine ftad in Servien aan de rivier Morava, in het Sangiacaat van Semendria. Twe uren achter deze plaats is de nieuwe grensfcheyding tusfchen het keyzerlyke en Turkfche gebied Anno 1719. geftelt, drie grote ftene grenspilaren opgerecht, en de keyzerlyke en Turkfche ambasfadeurs op den 15. Jun. 1719. tegen elkander uitgewisfelt en ontfangen.

Parallel, hiet gelyk, over een ftemmende. Daar van daan is een Parallel maken zo veel, als tusfchen twe of meer zaken en perfonen een gelykenis maken.

Parallel-Linien, zyn zulke Linien, die overal in gelyke wydte van elkander afftaan, zo dat zy, al verlengde men ze oneindelyk, evenwel nooit elkander zouden raken.

Paramaribo, vlek in de colonie Suriname, aan de rivier Suriname in zuid-America gelegen, is door de Hollanders gebouwd, en meeft van hen als ook van verfcheyde Indianen bewoont. De gouverneur heeft aldaar zyn refidentie, by den welken altyd binnen 6. weken grote raad gehouden word. Alle fchepen die uit Holland of anders uit de zee komen, moeten voor dit vlek het anker werpen, en de waren aldaar veilen. Negen mylen daar van daan loopt de rivier Suriname in den Ocean.

Parana, provintie en rivier van den zelven naam, in het land Paraguay in zuid-America, daar de Spanjaarden 4. colonien hebben, naamlyk St. Ignatius, Itapoa of l'Incarnation, Acaraio of la Natividad, en S. Maria d'Ignazy.

Paranymphen, waren in oude tyden niet anders als bruids-dienaars of speelnoots. Hedendaags noemt men by de doctorale promotien zulke luiden alzo, die zich ten gevalle van den nieuwen doctor tot inhaling en verwelkoming der gasten, disputen omdelen, en andere diensten, die 'er by zulke plechtigheden voorvallen, gebruiken laten.

Parapet, Borstwering, is een opgeworpe hoogte van aarde of steen boven den wal, die zes voet hoog is naar den kant van de vesting, en 5. of 6. voet naar het veld. Men gebruikt ze in 't gemeen om het geschut en de manschap te dekken, en zy moet 18. tot 20. voet dik zyn wanneer zy van aarde, 6. tot 8. voet wanneer zy van steen is. Zie *Mathemat. Woordenb.*

Paraphernalia, hieten de goederen, die de vrouwen haar mans niet tot een bruidschat, maar staande het huwlyk ingebracht hebben.

Paraphraseren, betekent een zaak door verdere verklaring duidlyker maken.

Parasanga, Farsang, een Perziaansche myl, die 30. stadien uitmaakt, 't welk by na een Duitsche myl is.

Par avance, voor uit, in voor-raad.

Paray le Moineau, stad in Burgundien, in het graafschap Charolois, 5. mylen van de Loire.

Parc, een bosch met muren of palissaden afgesloten, waar in men tot vermaak wilde dieren houd, anders ook een dier-gaarden genoemt.

Parc, een munniken abdy dicht by Leuven in Brabant.

Parc aux Dames, voorname nonnen abdy van de Cistercienser orde in de provintie Valois in Vrankryk, een myl ten zuiden van Crespy.

Parc de l'Artillerie, hiet in 't leger een plaats daar men boskruid, bomben, granaten, luchtkogels, en andere kunst-vuurwerken heeft. Zy moet ten minsten een kanon-schoot van een belegerde stad afzyn, op dat de belegerden, wanneer zy hun by geval door de overlopers aangetoont wierd, doch met hun stukken en bomben dezelve niet bereiken kunnen. De Parcs d'Artillerie worden door piekeniers of granadiers bewaart.

Parc des Vivres, is in het leger de plaats daar de levensmiddelen bewaart worden, en de marquetenters allerly nooddruft voor de soldaten te koop hebben. Diergelyke Parcs des Vivres zyn gemeenlyk achter ieder regiment afgestoken.

Parcans, zyn grote Indiaansche schepen, die men achter en voor stuuren kan.

Parcanum, zie *Baracan.*

Parchim, Parchen, stad en amt aan de Elve in 't vorstendom Wenden, daar het Mecklenburgsche land- en hofgericht gehouden word. Het hoort den hertog van Mecklenburg-Schwerin toe.

Parchwits, kleine stad, heerlykheid en slot aan de Katsbach in 't vorstendom Liegnits in Silesien, heeft 1719. uit kracht van de oud Ranstadsche conventie weer een Luitersche kerk en school gekregen.

Parcken, of de Schickgodinnen waren by de oude Heydenen 3. Godinnen, Clotho, Lachesis, en Atropos genaamt, die zy de verlenging of verkorting van hun leven toeschreven, en ze verbeeldden als of de jongste het spinwiel klaar maakte, de andere den levensdraad spon, de oudste den zelven met een schaar afknipte, waar uit het volgende Latynsche veers ontstaan is:

Clotho colum bajulat, Lachesis net, & Atropos occat.

Parcof, goede Moskovische vesting in de provintie Novogrod-Weliki, aan de rivier Salona.

Pardo, koninglyk slot, 2. Spaansche mylen van Madrid in nieuw-Castilien.

Pardon, is een vergiffenis, die wy iemand, die ons beledigt heeft, verlenen. Pardon geven, hiet onder de soldaten, wanneer zy in een slag den vyand het leven schenken, en hem tot een gevangen aannemen. Pardon krygen, hiet ook onder hen, wanneer iemand voor den krygsraad het leven verbeurt heeft, dat hy opgehangen of gëarquebuseert zal worden, en doch van den commanderenden officier genade krygt.

Pardon, zyn in een zeer byzonderen zin de 3. of 4. klokslagen, die onder de Roomskatholyken 's morgens vroeg, 's middags en 's avonds geschieden, om de luiden te binnen brengen, dat ze enige Pater Nosters, Ave Marias of andere gebeden ten dele voor hun eigen, ten dele voor den algemenen nood moeten doen. Men noemt het ook anders de beedklock, en dit gebruik is op enige plaatzen zo scherp ingevoert, dat op zulk drievoudig gelui zo wel protestanten als Katholyken op de knien moeten vallen, 't zy dat zy te huis of op 't land zyn.

Pardou, zie *Perdou.*

Pardubits, kleine maar sterke koninglyke stad en heerlykheid aan de Elve, in de Chrudimer kreits in Bohemen, 12. mylen van Praag. Daar is een ryk klooster, 't welk alleen 400. visch-vyvers bezit.

Parduwits, stad in de Bechiner kreits in Bohemen, naar den kant van Moravien gelegen.

Parentalia, hieten de plechtigheden of gastmalen der ouden, die zy by de begraaffenissen van hun vrienden plachten aan te rechten.

Parentatio, de redevoering die men by een lyk ter ere van den overleden doet, en daarin de lykgangers bedankt worden. Daar van daan Parenteren, een lyk-bedanking doen.

Parenzo, kleine stad op een klein Schier-eyland aan de westlyke kust van Istrien, de Venetianen toekomende. Zy is wel bevestigt, heeft een goede haven, en een bisdom, onder den Patriarch van Aquileja staande, maar daar by ongezonde lucht.

Parermeneutæ, ketters in de 7de eeuw, die de H. Schrift naar hun welgevalle verdraaiden.

Par force, met geweld of dwang.

Par honneur, eers- en fatzoenshalven.

Paria, Nieuw Andalusien, groot landschap in Terra firma in zuid-America, daar de Spanjaarden een nieuwe regering opgerecht hebben, en men vind 'er schone Smaragden. Daar is ook een golf en een rivier van den zelven naam.

Parima, meir in zuid-America, in het landschap Guiana, anders ook Roponouvini genaamt.

Parimaraiba, een Engelsche colonie op Suriname in zuid-America.

Paring, was voordeze een proosdy van reguliere Kanunniken in neder-Beyeren, maar komt tegenwooordig het Benediktyner-klooster op den berg Andechs toe.

Parinacocha, provintie in 't koningryk Peru in zuid-America, welke de Spanjaarden bezitten.

Pario, zie *Paros*.

Paripe, fraaie stad in de Portugeesche Capitania, Bahia de todos los Santos in Brazilien, 3. mylen van St. Salvador.

Pareren, gehoorzamen: ook de stoten op het schermschool afschermen of vermyden, ook tegen iemand wedden.

Paris, Pario, Paradiso, oude stad in het eigentlyk zo genaamde Natolien in Azien, aan de zee van Marmora, daar zy een haven heeft.

Parisoffske, grote stad in neder-Volhynien in Polen, 6. mylen van Bialegrodko, word van enkele Cosacken bewoont.

Parita, kleine stad in nieuw-Spanje in de audientie Guatimala in noord-America, in de provintie Varagua, aan den zee-boezem van Parita.

Parkan, zie *Baracan*.

Parlement van Groot Brittannien, is de grootste vergadering der beyde verënigde koningryken Engeland en Schotland, 't welk uit den koning en de drie ryksstanden, naamlyk de geestelyke lords, wereldlyke lords en de gemeentens bestaat, en in het Hoger- en Lager-huis verdeelt word. Het Hoger-huis of het huis der Pairs bestaat uit aartsbisschoppen en den hogen adel, die la Pairie genoemt word, en 187. personen uitmaakt, deze zyn de hertogen, marquisen, graven, burggraven en barons, die op rode wolzakken zitten en in scharlake kleding verschynen. De koning, of de gene dien hy anders in zyn plaats zend, is 'er het opperhooft van, en na de vereniging hebben ook 16. pairs uit Schotland zitting en stem in het Hoger-huis gekregen. Het Lager-huis of het huis der Gemeentens bestaat uit de Communen, naamlyk uit 558. Baronets, Ridders, Esquires, Edelluiden, Citizens, en Burgesses, welke beyde laatste de gedeputeerden van de grote en kleine steden zyn, gelyk ook 45. ledematen wegens Schotland, en dit huis heeft een Orateur of spreker, dat een man van studie, ervarenheid, en verdiensten zyn moet. Eer het Parlement begint moeten alle ledematen den eed van Allegiance en Supremacy, gelyk ook den Test afleggen, ook tegenwoordig den gewaanden prins van Wallis afzweren. De beraadslagingen die 'er in het lagerhuis geschied zyn, moeten voor het Hogerhuis gebracht worden, en daar word geen besluit gevat voor dat de koning daar in bewilligt heeft. De koning beschryft en scheid het Parlement, en zonder zyn of zyn gedeputeerdens tegenwoordigheid word geen zitting gehouden. By zyn minderjarigheid doet het de protektor van het ryk, en by zyn afwezigheid de Custos (bewaarder) van 't ryk in 's konings naam; maar wanneer hy gedurende het Parlement sterft, houd het daar door op. Evenwel geschiede 'er wat zonderlings, toen koning Jacob II. Anno 1688. het ryk verliet, en naar Vrankryk vluchtte, beriepen de Engelschen het Parlement om den prins van Oranjen op den troon te zetten, en noemden het een Convocatie. 't Is niet alleen een ryksvergadering, daar over de gemene welvaart geraadplegt en een besluit genomen word, maar het is ook het hoogste gerechtshof, waar aan de laatste apellen van alle andere rechtbanken geschieden, daar oude wetten vernietigt en nieuwe gemaakt, en den koning de hulp-gelden (Subsidien) bewilligt worden. Volgens de rykswetten moet het Parlement ten minsten eens alle drie jaar zitten. De plaats waar het zal gehouden worden bestemt de koning in zyn uitschryving, die tot opschrift voert, per ipsum Regem & Concilium, (door den koning zelfs en den raad) maar tot noch toe is het bestendig in het koninglyk paleys te Westmunster geweest. De gedeputeerden, die tot het Lagerhuis afgevaardigt worden, moeten inboorlingen of genaturaliseerde, en geen geestelyken zyn, het 21. jaar bereykt hebben, en volgens het gebruik der Engelsche kerk Nachtmaal houden. Wanneer het Parlement geprorogeert word, moeten alle de Bils, waar aan des konings toestemming noch ontbreekt, op nieuw voorgedragen en onderzocht worden; maar wanneer het maar geremitteert word, blyven de zaken in den staat waar in zy zyn, en kunnen in de volgende zitting tot een besluit gebracht worden. Wanneer het Hoger- of Lager-huis een voorgestelde zaak noch aanneemt noch verwerpt, zo worden zekere commissarissen aangestelt om die te onderzoeken, 't welk men een Committé noemt, en derzelver uitspraak word naderhand het gantsche huis voorgelegt, en door de meste stemmen of bevestigt of verworpen. Maar wanneer beyde huizen tegen elkander aangekant zyn, zo worden van weerkanten enige gedeputeert, die over de bill in de zo genaamde geschilderde kamer raadplegen, en wanneer eindelyk alles klaar is, zo noemt men zulk een Parlements-besluit een Akte, die dikwils door den druk gemeen gemaakt word.

Parlementen in Vrankryk zyn de gerechtshoven, voor dewelke men zyn recht verdedigt, en de zaken beslist worden, gelyk ook de rechtszaken van de Presidiaux en andere nedergerechten by wyze van apél daar voor komen. Het Parlement van Parys is het voornaamste, 't geen over den titel der pairschappen, over de rechten en vervremdingen der koninglyke Domeinen, over de koninglyke rechten en de verificatie der plakaten kennis neemt. De koningen hebben tot noch toe de uitspraken van dit Parlement meer als raadgevingen geacht, dan dat zy deszelfs gezag zouden erkennen, maar toen de tegenwoordige koning noch onmondig was, heeft dit Parlement zeer zyn best gedaan om het hooft op te steken, en zyn oud aanzien weer te bekomen, gelyk het zich ook in veel stukken tegen de bevelen en ondernemingen des regents gekant heeft, waar over het in deszelfs ongenade verviel, en een tyd lang naar Pontoyse gebannen, maar 1721. weer naar Parys te rug geroepen wierd. Daar zyn tegenwoordig 10. Parlementen in Vrankryk en in de veroverde landen, naamlyk te Parys, Toulouse,

Rouen,

Rouen, Grenoble, Bourdeaux, Dijon, Aix, Rennes Pau en Mets. Behalven deze 10. voorname Parlementen heeft Lodewyk de XIV. in 't jaar 1674. noch een Parlement te Dole voor het graafschap Burgundien opgerecht, 't welk naderhand naar Besançon verlegt is. Verder is 'er ook een Parlement te Kamerik, 't welk 1709. van Doornik daar heen verlegt wierd voor de Fransche provintien in de Nederlanden, gelyk ook een ander te Ensisheim in de Elsas, voor het landgraafschap Elsas en Sundgau, welk laastgenoemde in 't jaar 1698. naar Colmar verlegt is. Endelyk heeft de hoge raad van Rousfillon te Perpignan, en de hoge raad te Arras, voor zo ver de civile zaken betreffen, even zo veel gezag en macht als de Parlementen.

Parlementeren, betekent zo veel als zich in een akkoort in laten, een vergelyk maken, of capituleren. Maar men gebruikt dit woord maar, wanneer men van rebellen of belegerde steden spreekt.

Parleren, spreken, redevoeren, den mond geen ogenblik stil houden.

Parma, rivier in Italien, die in 't Appennynsche gebergte ontspringt, voor by Parma loopt, en in den Poo valt.

Parma, Parmesan, Parmegiano, landschap in Lombardyen, 't welk ten noorden en westen aan het hertogdom Milaan, ten oosten aan het hertogdom Modena, en ten zuiden aan het Apennynsche gebergte grenst, waar door het van het Genueesche en Toscaansche afgezondert word. Het aardryk is vruchtbaar van koorn, wyn, oli, hennep en gras. Het bestaat uit 4. delen, welke zyn het hertogdom Parma, het hertogdom Piacenza, il Stato di Buseto en il Val di Taro, en het eigentlyke hertogdom Parma is het oostlyke deel van het gantsche gebied langs de rivier Parma, van den Po af, tot het Apennynsche gebergte toe. Dit land heeft zyn eigen hertog, die het zelve van den paus ter leen houd, en zyn oorsprong uit de oude Italiaansche familie Farnese heeft. Voor dezen hoorde het hertogdom Castro benevens het graafschap Ronciglione ook daar toe, maar de paus heeft het Anno 1664. weer in zyn kamer ingelyft. De tegenwoordige hertog van Parma hiet Franciscus, is geboren den 21. Mey 1678 en heeft 1694. de regering aangevaart. Hy heeft zich in den laatsten oorlog als een pauslyk leenman altyd naar den pauslyken stoel geschikt, en zyn land heeft, na dat de keyzerlyken in Italien meester zyn geworden, van contributien en inquartieringen veel moeten uitstaan; maar de paus deed hem voor zyn trouw in het jaar 1714. een brevet geven, waar in deszelfs nakomelingen van het vrouwlyk geslacht ook tot de successie bequaam verklaart zyn. Zyn gemalin is Dorothea Sophia, dochter van keurvorst Philippus Wilhelmus van de Palts, en zyn's overledenen halve broeders Weduwe, getroud den 8. Dec. 1695. zynde deze echt tot noch toe met geen kinderen gezegent. De hoofdstad Parma legt aan de rivier van den zelven naam, en is de hofhoudings-stad van den hertog, ook heeft zy een Universiteit, die Anno 1599. van Rainutius I. gesticht is. Daar by is ook het zo genaamde collegie der edelen aangelegt, 't welk een groot en schoon gebouw is, waar in gemeenlyk 200. jonge edellieden in allerhande wetenschappen en oeffeningen onderwezen worden. Zy heeft ook een bisschop, onder den aartsbisschop van Bologne behorende, is wel bevestigt, hebbende een citadel, en de Parmesaansche kaas, die men daar maakt, word wyd en zyd vervoert.

Parmesan, Parmegiano, zie het voorgaande artikel *Parma.*

Parna, klein koningryk in 't ryk van den groten Mogol in Azien, benevens een stad van den zelven naam.

Parnassus, een beroemde berg met twe toppen, in het landschap Livadia, die voor de hoogste van Griekenland gehouden word. In oude tyden was hy Apollo en de zang-Godinnen toegewyd, en dewyl de Castalynsche-bron daar uit ontsprong, wiens water gezegt wierd de dichters tot allerhande uitvindingen bequaam te maken, zo is het noch hedendaags onder de dichters een gewone wyze van spreken, dat zy den zetel der Poëzy op den Parnas zoeken, en van de gene, die geen goede verzen maken, voorgeven, dat hy nooit de kracht heeft gehad om op den Parnas te klimmen, dat is te zeggen, tot volmaaktheid in de Poëzy te geraken.

Parnits, word een arm van den bekenden Oder stroom in Pommeren genoemt.

Parochie, Paroisse, is een kerspel, waar onder een zeker getal dorpen of luiden behoren, en onder een pastoor staan, welke daarom ook Parochianen genoemt worden. Dit woord beduid ook de plaats daar de Parochus woont, die over dat distrikt of Parochie als zielen-zorger gestelt is.

Parochus, wierd voor dezen een vrye waard voor vreemde gasten genoemt. Tegenwoordig beduit het een pastoor of predikant, zonder twyffel daarom, wyl het amt van een geestlyk persoon vereischt dat hy voor anderen gastvryheid oeffene.

Parole, is het woord of de leus, die alle avond in 't veld of in een vesting onder de soldaten uitgedeelt word, om te kunnen weten of men met vrienden of vyanden te doen heeft, wanneer zy naamlyk op 't vragen het woord weten of niet.

Parole, hiet ook een woord van zonderlinge verzekering, daar van daan noemt men iemand een man van zyn Parool, die zyn woord houd, en 't geen belooft heeft nakomt. Zyn Parool in zyn hals halen, hiet zo veel als herroepen, wat men te voren belooft heeft.

Paros, Paro, een van de Cycladische eylanden in de Egeesche-zee, daar het vootreflyke witte marmer, en de Lapis Lydius gevonden word, waar op men goud en zilver toetst. Tegenwoordig hiet het Paxio, en hoort de Turken toe.

Paros, zyn grote Indiaansche schuiten, waar aan geen onderscheyd tusschen de voor of achtersteven is.

Paroxysmus, betekent in zekeren zin een hevigen aanval in de ziektens, by voorbeeld in koortsen, wanneer de koude of hitte sterk begint.

Parret, rivier in Engeland in Sommersetshire, die zich in de Ierfche-zee ontlast.

Parrhesia, vrymoedigheid in 't spreken, daar van daan zegt men van de redenaars en predikanten, dat zy hun redevoering of predikatie met grote pharrhesie hebben afgelegt.

Parschore, stad in de provintie Worcester in Engeland, aan de rivier Avon, waar over zy een brug heeft.

Parsis, zyn Heydensche inwoners van het Indiaansche koningryk Guzurate, in het ryk van den groten Mogol in Azien, die geloven, dat 'er een God is, die de aarde geschapen heeft, en zeven stadhouders daar in gestelt heeft, die op alles moeten acht geven, en welke zy als Goden eren, ook niets, wat leven gehad heeft, eten.

Part, hiet eigentlyk een deel: part geven van een zaak, hiet een ander berichten hoe het met die zaak geschapen staat.

Partageren, delen. Daar van daan voerde het bekende partage-tractaat den naam, dat Vrankryk in 't jaar 1699. op de baan bracht, toen het toonde hoe men de Spaansche landen tusschen de huizen Oostenryk en Bourbon delen kon, op dat 'er na de dood van koning Karel II. van Spanjen geen zwaarder oorlog over die nalatenschap ontstaan mocht. Volgens den inhoud van dat traktaat zou de Dauphin van Vrankryk Napels, Sicilien, Stato delli Presidii op de Florentynsche kusten, de haven Final, het landschapje Guipuscoa in Spanjen, en het hertogdom Lotteringen hebben; de hertog van Lotteringen zou daarentegen het hertogdom Milaan bekomen; en al het overige den aartshertog Karel toevallen. Maar toen 'er heen en weer over dit traktaat getwist wierd, stierf de koning van Spanje Karel II. in het jaar 1700. en daar quam een testament voor den dag, waar in de 2de zoon van den dauphyn, Philippus hertog van Anjou, tot enigen erfgenaam der gantsche Spaansche Monarchy aangestelt was. Hier op liet Vrankryk het traktaat varen, hield zich aan het testament, en zette zyn kleinzoon Philippus in 't bezit van Spanjen, waar uit de laatste Spaansche successie-kryg zyn aanvang nam.

Partenay, kleine stad aan de rivier Toue, in de Fransche provintie neder-Poitou.

Partenruck, markt-vlek in het Freysingsche graafschap Werdenfels in Beyeren.

Parterre, hiet in een opera- of comedie-huis de middelste plaats op den grond, daar de personen van minder rang toezien, wyl de logies en galleryen in de hoogte voor de voornaamste luiden opgehouden worden. (Dit word in Holland eigentlyk de staanplaats genoemt, en is zomtyds achter de bak, dat een van de voornaamste plaatzen is.) In de tuinen zyn Parterres de bloemperken, die allerhande figuren van palm, met zand tusschen beyden gestroit, vertonen.

Parthia, was in oude tyden een groot ryk in Azien, tusschen Media en Hyrcania, daar tegenwoordig de Perziaansche provintie Arack of Erakazem legt.

Partiaal, hiet eenzydig, partydig. Daar van daan Partialiteit wanneer men een party aanhangt.

Participantes, zie *Protonotarius*.

Participationes, is een naam die men de tien gemeentens van het Zwitsersche canton Ury desweegen geeft, wyl al haar inwoners de eerampten deelachtig worden, of daar aan Participeren kunnen.

Particulier, zonderlyk, Particulariteit byzonderheid, Particularia hieten de byzondere omstandigheden, die by een zaak zyn voorgevallen.

Partisaan, Hellebaart, bestaat uit een lange schacht of steel en een yzer, dat voor een punt, maar op zyde een breed snydend lemmet heeft. Men noemtze in 't gemeen het korte geweer.

Partisan, zo hieten de Financiers in Vrankryk, die de koninglyke inkomsten pachten. In den oorlog word die gene Partisan genoemt, die een party krygsvolk aanvoert, om den vyand te overvallen, en hem zyn quartieren of Fourageurs weg te nemen. Zodanig is in onzen tyd de beroemde keyzerlyke overste luitenant Dettine geweest, die 1716. den Wallachischen Hospodar uit zyn residentie Buchorest gevangen wegvoerde, en gelukkig naar Zevenbergen bracht.

Party is enige manschap, die in den oorlog om te recognosceren en den vyand op te zoeken uitgezonden word. Zy bestaat gemeenlyk uit de beste officiers en soldaten, en de aanvoerder word Partisan of Partyganger genoemt.

Parvas, kleine stad op het eyland Lewis, 't welk een van de eylanden Westernes by Schotland is.

Parys, hoofdstad van Vrankryk, op het eyland van Vrankryk aan de Seine. 't Is een der grootste en voornaamste steden van Europa, en word in 4. delen verdeelt, welke zyn la Cité of l'Isle de Palais, dat de oude stad is, l'Isle notre Dame, la Ville & l'Université. Men telt 'er 25. plaatzen, 720. straten, 50000. huizen, 100. kloosters, 44. parochie kerken, 30. andere, 80. abdyen, en 30. gasthuizen. Behalven dat zyn 'er veel schone voorsteden, als St. Antoine, Charonne, St. Denis, St. Victor, St. Martin en St. Germain, welke laatste inzonderheid de schoonste gebouwen heeft. Hier vind men de prachtige koninglyke paleyzen le Louvre, le palais des Thuilleries & le palais Royal. De prinssen van den bloede en de meeste voorname fransche heren wonen in Parys, maar de vorige koning heeft zich meest te Versailles opgehouden. In Parys is het eerste Parlement van Vrankryk, gelyk ook een citadel, Bastille genaamt, een geschuthuis, het tuighuis, het grote en kleine Chatelet, een aarts-bisdom, 't welk den titel van een hertoglyk pairschap heeft, en een Universiteit enz. Deze laatste heeft als een opentlyke school haar aanvang in 't jaar 771. genomen, maar als een Universiteit van 4. faculteiten is zy eerst in de 13. eeuw opgerecht, hoewel de Franschen dezelve voor de alleroudste van gants Europa uitgeven. Parys heeft ook twe grote jaarmarkten, naamlyk la Foire de St. Germain en de St. Laurens.

Parysche Bruiloft, zo word de Bruiloft van koning Hendrik van Navarre met Margaretha, zuster van koning Karel IX. van Vrankryk genaamt, wyl alle voorname Gereformeerden of zo genaamde Hugenoten daar op verzocht, en daar na des nachts by vele duizenden op het jammerlykst vermoord

moord wierden, 't welk den 24. Aug. 1572. op Bartholomeus-dag geschiedde, en daar van daan Massacre de Barthelemi genoemt word.

Pas, gefortificeerde stad en heerlykheid in het graafschap Artois tegen de grenzen van Picardyen, aan de rivier Authie, hoort tot het graafschap St. Pol, en geeft een Fransche familie, naamlyk den Marquis van Feuquieres een titel.

Pas, is in een zekeren zin een zee-engte tusschen twee landen.

Pas en repas betekent, dat iemand in een land of aan een plaats ongehindert en veilig af en toe mag reyzen.

Pas, zie *Passeport.*

Pas d'Armes, was voordezen een soort van tournoispelen in Vrankryk, daar zich de ridders een zekere plaats om te verweren uitverkoren, waar door zy niemand lieten passeren, zonder met hem te vechten.

Pas de Calais, zie *Calais.*

Pas de Souris, zie *Berme.*

Pasarowits, Passarowits, kleine stad in Servien aan de rivier Morava, voor welke plaats 1718. een grote conferentie-tent was opgeslagen, waar in tusschen den Roomschen keyzer en de republiek Venetien aan de eene, en de Ottomannische Porte aan de andere zyde door hunne gevolmachtigden den 21. Jul. van het gemelde jaar de zo genaamde Pasarowitsche vrede voor 24. jaren afgehandelt en gesloten wierd.

Pasatos, Depasata, klein landschap in Portugaal, alzo naar de rivier Depasata genaamt, legt aan de Atlantische-zee tusschen de Taag en het voorgebergte Spichel, 3. mylen van Lissabon. Dit landschapje is wegens zyn voortreflyken wyn, in 't gemeen Passaat-wyn genoemt, zeer beroemt.

Pasdorf, Posdorf, slot, vlek en heerlykheid in Historyk, 15. mylen van Laybach, tot het graafschap Mitterburg behorende. In deze landstreek wast goede wyn en boom-oly.

Pasewalck, zie *Passewalck.*

Pasley, stad in het graafschap Cluydesdale in Schotland, waar van de hertogen van Hamilton den titel van baron voeren.

Pasquino, is een verminkt stand-beeld te Romen, aan een hoek van 't paleys der Ursini, in de wyk van de stad, die Rione de Parione genoemt word. Men verhaalt gemeenlyk dat hier omtrent voor dezen een schoelapper of snyder gewoont heeft, daar zich altyd veel straatslypers en lediggangers by lieten vinden, om zyn spotternyen, waar mee hy de luiden over den hekel haalde, aan te horen, en dat men na zyn dood onder zyn huis, toen men het wilde verbouwen, een verminkt standbeeld in de aarde gevonden heeft, dat niet ver daar van daan opgerecht, en pasquyn genoemt wierd. Wyl nu menigmaal des nachts allerhande scherpe en spitsvinnige gedichten op een listige wyze daar aan geplakt worden, zo zyn naderhand alle diergelyke schriften Pasquinaden en Pasquillen genoemt, waar in men of zekere luiden of zekere ondeugden al te scherp door hekelt.

Pass, is een enge weg of brug, dien men noodzaaklyk passeren moet, als men verlangt uit het een land in 't ander te reyzen.

Passable, lydelyk, dat noch heen gaat, noch te verdragen is. Ook, daar men noch wel reyzen en voortkomen kan.

Passage, hiet een weg of plaats, daar men doorgaat om op een andere plaats te komen; in Holland is het passage-geld wel bekent.

Passage, een stad benevens een citadel en een haven in Guipuscoa, in de Spaansche provintie Biscayen, tusschen Fuentarabia en S. Sebastian, daar veel schepen gebouwd worden.

Passagiers, zyn die gene die op een schip varen, maar niet tot de Equipage behoren, maar het bedongen loon voor de reys betalen. Te land word het woord passagier ook voor andere reyzigers genomen.

Passagium, was een naam die voor ettelyke eeuwen aan de kruistochten naar het beloofde land tegen de Saracenen gegeven wierd.

Passalorynchiten, Pattalorinchianen, ketters in de Christenheid, die in de 2de eeuw voor den dag quamen, nooit spreken wilden, en volgens den 140. psalm den vinger op den mond leyden. Zy waren navolgers van Montanus.

Passao, voorgebergte in zuid-America, strekt zich van het landschap Quito in Peru ten westen in Mar del Zur.

Passarge, rivier in Pruissen, die wel groter als de Huntau, maar niet scheepryk is, en by Braunsberg in het Frische-Haf valt.

Passaro, Capo Passaro, beroemt voorgebergte aan de uiterste punt van het koningryk Sicilien, ten zuid oosten, in Val di Noto. Tusschen dit voorgebergte en het vlek Avula op de hoogte van 14. m. van Syracusa wierd den 11. Aug. 1718. in een zeeslag de Spaansche vloot door de Engelschen onder den admiraal Bing totaliter geslagen en geruineert.

Passarowits, zie *Pasarowits.*

Passarvan, klein koningryk, haven en stad aan de kust van het eyland Java in Oost-Indiën.

Passaat-wind, zo word de algemene wind genaamt, die op zee op veel plaatzen te gelyk en het gantsche jaar door waait.

Passaat-wyn, zie *Pasatos.*

Passato, word gemeenlyk voor de even verstreke maand of jaar genomen.

Passau, bisdom in de Beyersche kreits, tusschen neder-Beyeren, Oostenryk en Bohemen, wiens bisschop voor dezen een Suffragaan van den aartsbisschop van Saltsburg was. Doch toen voor enige jaren wegens de wederoprechting van het oude Beyersche aarts-bisdom Lorch, waar uit het bisdom Passau ontstaan was, geschillen tusschen Saltsburg en Passau ontstonden, en de paus dat recht den bisschop van Passau niet toestond, wierd deze evenwel door den H. Vader van het aarts-bisdom van Saltsburg ontheft, en onmiddelyk den pauslyken stoel onderworpen. De bisschop is een vorst des H. Roomschen ryks, en de tegenwoordige myterdrager hiet Josephus Dominicus Franciscus Kilianus, een gebore graaf van Lamberg, die voordezen bisschop van

Seccau was, een broeder des regerenden vorsts Francifcus Antonius van Lamberg, en den 2. Jan. 1723. verkoren is.

Passau, oude en fchone grote biffchoplyke ftad aan den Donau, daar zich deze rivier met de Inn en met de Ilts verenigt, in de Beyerfche kreits, en word in vier quartieren verdeelt. Dat deel dat boven legt, eer de Inn in den Donau valt word Paffau genaamt, maar beneden als de Inn in den Donau gevallen is legt Innftadt. Beneden den mond van de Ilts vind men Iltzftad, en boven is Oberhaufen. De eerfte drie delen zyn eniger maten bevestigt, maar het vierde is een voorftad, daar de biffchop van Paffau een fterk flot, het Oberhaus genaamt, op den berg van St. George heeft. Deze plaats is wegen het Paffaufche verdrag beroemt.

Passava, ftad in de provintie Maina in Morea, aan de golf van Colochina, wierd 1685. door de Venetianen geflecht.

Passavant, ftad en flot in het graaffchap Mumpelgard.

Passausche Verdrag, word het vergelyk genoemt, 't welk Anno 1552. nopens de loflating van den gevangen keurvorst van Saxen Johan Frederik, en van den landgraaf van Heffen Filips den grootmoedigen, tuffen den keyzer Karel V. en de proteftерende ryksftanden te Paffau opgerecht wierd, en waar in de vrye oeffening van Godsdienft voor de Proteftanten in Duitfland het eerft op een vaften voet gefteld, en in den daar op volgenden religievrede 1555. bekrachtigt wierd.

Passenheim, kleine ftad in de provintie Galinder-land in Brandenburg-Pruiffen.

Passenheim, flot, vlek en vrye heerlykheid in 't aartsbisdom Trier, anderhalf myl van Coblents, waar naar zich de ryks-vryheren Waldpoten van Paffenheim noemen, dien het ook toekomt.

Passentina, klein eyland in de golf van Bolfena aan de kuften van het hertogdom Caftro in het erfdeel van St. Pieter, waar op niets anders als een kerk ftaat.

Passeparole, is een woord dat men gebruikt om hier door een commando te betekenen, dat voor aan een leger gegeven word, en van den enen mond tot den anderen voortgaat, tot dat het den laatften bekent word.

Passepartout, hiet een hooft-fleutel, waar mee men alle vertrekken van een huis opfluiten kan. Wy noemen het een keyzer.

Passeport, Pas, Geley-brief, is een open fchrift van een burger- of krygs-overigheid, waar door een reyzent perfoon vryheid en veiligheid gegeven word over al zo ver zich het rechts-gebied van die overigheid uitftrekt, heen en weer te reyzen. Diergelyke pafpoorten geeft men ook aan de varende luiden.

Passer par les Armes, hiet in de Franfche militie wanneer een foldaat na het vonnis des krygsrechts over een begane misdaad doodgefchoten word. Zie *Arquebuferen*.

Passevolans, Blinde, zyn perfonen die de officiers, wier compagnien niet voltallig zyn, onder de foldaten mengen, en ze door de monftering pafferen laten, fchoon ze niet geworven zyn. In Vrankryk worden de Paffevolants aan 't leven geftraft, of volgens een koninglyk plakaat van Anno 1668. gebrandmerkt.

Passewalck, Patzenwald, taamlyk grote ftad en fterke pas aan de rivier Ucker, in het Stettynfche gebied in voor-Pommeren, 6. mylen van Prentflau, broud een beroemt bier, Pafenelle genoemt.

Passeyr, flot en heerlykheid in Tyrol, niet ver van Meran daar de kleine rivier Paffer of Paffeyr loopt.

Passie, is een hertstocht, een lyden, ook een yverige en onbetamelyke begeerte naar iets. Daar van daan komt Gepaffioneert, partydig, of zeer genegen tot iets zyn.

Passive Schulden, zyn die gene welke ik een ander fchuldig ben; Active, die men my fchuldig is.

Pastoraal, Pastorel, is een klein gedicht onder de toneelfpelen, waar in herders, jagers, visfchers, fatyrs, nymfen en verders allerly foorten van landluiden voorgeftelt worden, en waar in men niets hoort als enkele minnaars-klachten, gefchillen wie het beft zingen kan, hinderlagen der fatyrs, ontfchaking der nymfen, en diergelyke ydele voorvallen.

Pastrana, vlek, benevens den titel van een hertogdom in nieuw-Caftilien in Spanjen, niet ver van den Taag.

Pastrovichi, Perastinen, is een volk tuffchen Zara en Ragufa in Dalmatien aan de Adriatifche-zee en op hoge bergen wonende, 't welk naar zyn zin den Turk onderdanig is.

Pata, koningryk en ftad aan de kuften van Zanguebar in Africa.

Patache, Petas, Uitlegger, is een klein oorlogs-fchip, dat de andere als een convoy toegegeven word. Het legt anders gemeenlyk in den ingang van de haven, om op de inlopende fchepen acht te geven, en die te recognofceren.

Patacina, ftad in Arragon in Spanje, dicht by Tarracona, daar de beroemde Michael Molinos, ftichter der Quietiften in 't jaar 1640. den 21. December geboren wierd.

Patack, Potack, kleine ftad in opper-Ongaryen, voordeze den vorft Ragoczi, maar tegenwoordig den keyzer toekomende, heeft een fchoon flot, waar van de vefting-werken geflecht zyn, 2. mylen van Tockay. De Gereformeerden hebben in den laatften Ongarifchen oorlog de vrye oeffening van Godsdienft, en het eertyds beroemde Gymnafium op nieuw van Ragoczi verworven.

Patacon, een zilvere munt in Vlaanderen, die 58. Sols of ftuivers geld. Wyl zy niet heel rond maar hoekig zyn, hiet men ze in Vrankryk ecu cornu, en zy zyn tot in 't jaar 1679. gangbaar geweeft, wanneer ze afgezet zyn, en in de koninglyke munt tegen ander courant geld hebben moeten verwiffelt worden.

Patagons, een wilde natie in Terra Magellanica in zuid-America, die voor reufen gehouden worden, en geen fteden hebben.

PATANA, provintie in 't koningryk Bengale in ooft-Indien, in Azien.

PATANA, ftad in de golf van Siam, op het Schiereyland van Indien, aan de overzyde van de Ganges, by het koningryk Malacca in Azien. Zy is de hooftftad van het koningryk Patana, dat Mahometaans, en den koning van Siam cynsbaar is.

PATANS, een vry volk in 't ryk van den groten mogol in Azien, dat op het gebergte om de rivier Ganges woont, en voordeze grote macht had, die hun evenwel van den Mogol befnoeit is. Zy zyn Mahometaans, en den Indianen zeer nydig.

PATARA, zie *Patera.*

PATAY, kleine ftad in 't landfchap Blaifois in Vrankryk, 5. mylen van Orleans.

PATE, hiet in de wapenkunft een figuur, die over het gantfche wapen gaat, by voorbeeld een kruis.

PATENT, een open brief, of zomtyds een aangeflagen plakaat van de overigheid.

PATER, is een eeren-titel, die de priefters en munniken in de Roomfche kerk gegeven word, en zo men van verfcheyde fpreekt of fchryft, zet men *PP* dat is Patres (Vaders.)

PATERA, PATARA, ftad in Natolien in Azien aan de kuften van de Middelantfche-zee.

PATERINI, ketters in de 12de eeuw, welke voorgaven dat zy in de wereld gekomen waren om de bedrukte te trooften, en zelfs alles geduldig te lyden. Zy hielden lucifer voor den fchepper aller zichtbare dingen, en den echt voor een foort van overfpel.

PATERNIANI, ketters in de 4de eeuw, welke de leer van Symmachus van Samarien volgden, en het vleefch-eten voor een werk van den Duivel hielden.

PATERNO, vlek, benevens den titel van een vorftendom, in Val di Demona in Sicilen.

PATER NOSTER, zie *Rozen krans.*

PATHMOS, BALSOMA, PATMO, klein eyland in den Archipel.

PATIARAPALLE, PATCHIARAPALLE, een landftreek in het koningryk Jafnapatam op het eyland Ceylon in ooft-Indien, heeft 4. kerken, en arme inwoners.

PATIENCE, LE FORT DE PATIENCE, een fort in Hollands-Vlaanderen, tegen over Zeeland.

PATIENTIE, gedult, medelyden, zachtmoedigheid. Patienteren gedult nemen.

PATRANA, zie *Paftrana.*

PATRASSO, ftad in het hertogdom Clarenza in Morea, niet ver van de golf van Patraffo, daar veel Joden wonen, die fterken handel dryven. Zy is groot en wel beveftigt, heeft een Griekfchen aartsbiffchop, en is 1687. van de Venetianen, maar 1715. weer van de Turken verovert. De golf van Patraffo word van de golf van Lepante door de zeeengte der Dardanellen afgefneden, en legt tuffchen de kuften van Morea en Livadia, gelyk ook tuffchen de eylanden Cefalonia en Zante.

PATRAY, kleine ftad in het Franfche landfchap Beauce.

PATRIA, rivier in 't koningryk Napels in Terra di Lavoro, die voor by de ftad Acerra loopt.

PATRIARCH, is de naafte geeftlyke waardigheid na de kardinalen in de Roomfche kerk, en in 't begin waren de primaten, metropolitanen, en patriarchen van enerly waardigheid, maar naderhand hebben zich deze in de vyfde en zesde eeuw den voorrang over de anderen aangematigt, zo dat een patriarch in zyn diftrict de Metropolitanen kon ordeneren, Concilien vergaderen, en de jurisdictie over zyn priefters oeffenen. Zy hadden de vryheid om lampen voor zich te laten dragen, 't welk anders een keyzerlyk teken was, en hun titel was Sanctiffimus, Allerheiligfte. Deze patriarchen waren 5, naamlyk te Conftantinopolen, te Antiochien, te Romen, te Alexandryen en te Jeruzalem, maar eindelyk is die van Rome voor het algemeen opperhooft der kerk erkent. Hedendaags worden inzonderheid de opperhoofden der Chriftelyke kerken in 't Ooften alzo genoemt, die het niet met de Rooms katholyke kerk houden, by voorbeeld, de patriarch der Armeniers, der Abyffynen, der Jacobiten enz. Maar de beyde patriarchen van Aquileja en Venetien als ook die van Goa in Indien ftaan onder den pausfyken Stoel, hoewel de eerfte maar van den paus beveftigt word. Op het eind van het jaar 1716. heeft de paus op 't verzoek van den koning van Portugaal de koninglyke hofkapel te Liffebon tot een patriarchaat verheven, en de aartsbiffchop aldaar is te gelyk tot patriarch beveftigt, ook zal 'er behalven deze noch een nieuw patriarchaat in Ooft-indien aangelegt worden.

PATRIARCH VAN AQUILEJA of AGLAR, hoort onder de republiek van Venetien, en ftrekt zyn geeftlyk gezag over Iftrien en de bisdommen van Padua, Trevigo, Ceneda, Vicenza, Verona, Felteri en Belluno, als ook over Friuli en enige erflanden van het huis van Ooftenryk uit. Zyn refidentie is te Udine.

PATRIARCH VAN MOSCOVIEN, was eertyds het hooft der Mofcovitifche kerk, ftond onder den patriarch van Conftantinopolen, als algemeen opperhooft der Griekfche kerk, en de beveftiging deszelven was by den patriarch van Conftantinopelen tot het begin van de voorlede eeuw gebleven, wanneer de groot-vorft Michaël Fœderowitz, wiens vader Filaret Nikitits de laatfte geweeft was die uit Conftantinopel beveftigt was, deze confirmatie het eerfte om de onkoften te fparen achter gelaten heeft: des niet tegenftaande dragen doch de Mofcoviters noch grote eerbied voor den Conftantinopolitaanfchen patriarch. De verkiezing beftond daar in, dat de Mofcovitifche geeftlykheid in de grote flotkerk te Mofcau te zamen quam, en den Czaar enige mededingers van geleerde en voorname geeftelyken uit het midden van haar voorfloeg, die hier op een daar uit verkoos, beveftigde, en met niet te grote plechtigheden tot dit amt inwyen liet. Zyn gezag was zeer groot, zo dat hy niet alleen den eerften en voornaamften perfoon naaft den Czaar in het ryk vertoonde, maar ook in religie- en geloofszaken, een abfolute macht had om daar kennis van te nemen

men en vonnis te vellen, iets in te voeren of af te schaffen, 't welk de Grootvorst daar na moest laten uitvoeren. Zyn inkomsten waren ook zeer groot, dat hy een staat volgens zyn waardigheid kon voeren, en ook zyn vrienden goed doen. In 't begin hebben deze patriarchen te Kiow, daar na te Wolodimer, en eindelyk in de stad Moscau hun verblyf gehouden. Maar nademaal zy zich al te groot gezag aanmatigden, en benevens de geestlykheid veel onlusten in 't ryk verwekten, zo heeft de czaar Pieter I. na de dood van den laatsten onrustigen patriarch Nicon geen ander weer aangestelt, maar den aartsbisschop van Resan, Stephanus Jewotofski, een Poolsch edelman, en gewezen hoogleraar in de Godgeleertheid en Wysgeerte op de Academie van Kiow als exarch van den patriarchalen stoel aangestelt om dit amt te bedienen, maar geenzins zich den naam of het gezag daar van aan te matigen.

Patriarch van Venetien, moet uit een adelyk Venetiaans geslacht zyn, en word van den raad van Venetien verkoren, maar van den paus bevestigt. Hy is primaat in Dalmatien, en over enige andere landschappen der Republiek.

Patriarchale kerken, zo worden de 5. hoofdkerken te Rome genaamt, te weten die van S. Jan van Lateraan, van St. Pieter en Paul buiten de stad, van St. Laurens, St. Steven, en Sta. Maria Maggiore.

Patricii, worden te Venetien en op andere plaatzen die gene genoemt, die een zekeren adel bezitten, en van de vaders of de edele leden van den hogen raad afstammen. In Duitsland is deze naam ook in de voornaamste Ryks-steden in gebruik, en men noemt ze Geslachter, zy pretenderen ook de andere edellieden gelyk gehouden te worden, wyl de meeste hun ouden adel genoegzaam bewyzen kunnen, ook den zelven van den keyzer verkregen hebben.

Patrimonium, het vaderlyk erfdeel, ook de have en goed dat iemand heeft.

Patrimonium Petri, pausselyke provintie in Italien, die ten westen aan het hertogdom Castro, ten oosten aan Campagna di Roma en Sabina, ten noorden aan het hertogdom Spoleto en het landschap Orvietano, ten zuiden aan de Toskaansche zee grenst.

Patrington, stad in Engeland in de provintie Yorck.

Patriot, een rechtschapen liefhebber van 't vaderland; een man die land en luiden trouw en reedlyk voorstaat, en zich het gemene best ter harten laat gaan.

Patripassianen, waren ketters, die leerden dat de Vader en H. Geest even zo wel als de Zoon geleden hadden.

Patrissiren, hiet des vaders aart hebben, zyn voetstappen navolgen.

Patrocinium, de bescherming, hulp en bystand van een advocaat in een rechts-zaak, of van een ander voornaam man in allerley voorvallen.

Patron, kleine stad aan de rivier Ulla in Galicien.

Patron, zie *Capo de Padro.*

Patronatus Jus, is een recht, waar door de gene die het bezit den bisschop of vorst van 't land een persoon tot het predik-amt durft aanbieden. Zie *Collator.*

Patrone, zie *la Galere Patrone.*

Patroon, zo word in de Levant de stuurman genaamt, die het schip regeert, onder wien de matrosen staan, en die voor zeyl en equipage zorg draagt.

Patroon, zo noemt men in zekeren zin de Heiligen in de Roomsche kerk, onder wier bescherming zich een land, stad of persoon gegeven heeft, en dezelve voor alle andere aanroept.

Patroon, hiet een papier dat met kruid en lood voorzien is, zo dat men 'er het geweer zonder dralen mee laden kan. De patroon-tas is een leere tas, waar in de patronen gestoken, en van vooren nat bewaart worden. Anders word een monster, waar na iets gemaakt word, ook een patroon genoemt.

Patrouille, is een nachtwacht, die in 't gemeen uit een sergant en 5. of 6 gemene soldaten bestaat. Zy marcheert uit het wachthuis, en geeft acht wat 'er op straat voorvalt, om alle onrust te verhinderen. Buiten de stad geschied zy door de ruitery, wanneer de vyand voorhanden is.

Patschkau, een fraaye stad aan de overzyde van de Neiss, voordezen onder het vorstendom Munsterberg, nu tot het Breslausche bisdom behorende.

Patta, stad en haven in Sicilien, in de provintie Val di Demona.

Pattacon, zie *Patacon.*

Pattensen, stad in 't vorstendom Calenberg, den keurvorst van Hannover toebehorende. Daar legt een andere plaats van dezen naam in 't hertogdom Luneburg, die ook den keurvorst van Hannover toekomt.

Patti, stad in Val di Demona in Sicilien, aan de kleine golf van Patti. Haar bisschop hoort onder het aartsbisdom van Messina.

Pau, hoofdstad in Bearn in Vrankryk, aan de rivier Gare de Pau: zy is groot en wel geboud, en heeft een Parlement.

Pavaosan, stad benevens een kasteel op het eyland St. Thomas in Africa.

Pavesano, landschap in 't hertogdom Milaan, wiens grond zo vruchtbaar is, dat men het den tuin van Milaan noemt.

Pavia, Papia, Ticinum, hoofdstad benevens een slot in het Milaneesche landschap Pavesano, aan de rivier Tesino, daar zy een schone stene brug heeft. Zy is groot, maar haar vestingwerken zyn in een slechten toestand, en zy heeft een Universiteit, die in 't jaar 1361. gesticht is, benevens een bisdom, onmiddelyk onder den paus behorende. Op het slot hebben voor dezen de Milaneesche hertogen geresideert, en tegenwoordig staat 'er een schone bibliotheek op. Buiten de stad legt de zo genaamde Cartosa, of het Karthuizer klooster, dat benevens de kerk, die 'er in staat, zeer kostlyk geboud is. De inkomsten van het zelve belopen 20000. dukaten, en de Monniken herbergen de passagiers, die daar heen komen, ten minsten een nacht om niet. Deze

stad

ſtad gaf zich 1706. aan de keyzerlyken en der zelver bondgenoten over, en 1711. den 18. Nov. is het ſchone Capucyne klooſter en daar in aangelegde heerlyke Bibliotheek tot den grond toe afgebrand.

Pavillon, zie *Vlagge*.

Paulette, Paulote, zyn de koninglyke inkomſten in Vrankryk, die van de verkochte amten komen, en by aldien een voor dat het geld betaalt is ſterft, word dat amt ingetrokken en op nieuw verkocht, 't welk men Parties caſuelles noemt. 't Word aldus naar den uitvinder Charles Paullet genoemt, die koninglyke cabinet ſecretaris geweeſt is. Uit hoofde van dit recht moeten de bedienden alle jaar het 60ſte deel van de waarde van de inkomſten hunner amten betalen.

Paulicianen, waren een ſoort van Manicheen in Armenien, die eenen Paulus tot hun opperhoofft hadden, en naderhand zo machtig wierden, dat zy de wapenen tegen hunnen vorſt opvatteden. Zy ſtelden 2. hooft-beginſſelen, waar van het een van het ander niet afhong, en verworpen de aanbidding der heiligen en des kruiſſes.

Paulin-zell, voordezen een beroemt klooſter, nu amt in Thuringen, tuſſchen Königſee en Ilm in een woud gelegen, den vorſt van Zwartsburg-Rudelſtad toekomende.

Paulon, rivier in Piemont, die by Nizza in de Liguſtiſche-zee valt.

Pauluzzi, een voornaam geſlacht te Romen, 't welk inzonderheid van paus Clemens X. als den laatſten uit de beroemde Roomſche familie Altieri, in de vorige eeuw verheven en ryk gemaakt is; nademaal hy het zelve geadopteert, en 'er de voornaamſte amten van het pauſlyke hof, ook den naam, titel en goederen van het huis Altieri aan geſchonken heeft. Uit deze familie was de kardinaal deken en biſſchop van Oſtia, Fabricius Pauluzzi beroemt, die 1726. geſtorven is.

Paulynen, waren ketters in Bulgaryen, die den apoſtel Paulus boven Chriſtus ſtelden, en in den doop in plaats van water vuur gebruikten. Zy zyn evenwel allengsjens van de zendelingen tot het Roomſche geloof gebracht.

Paulyner-orde, anders ook Minimi genaamt, hebben hun oorſprong omtrent het jaar 1450. van Franciſcus, geboren te Paula, een ſtad in Calabrien, genomen, daar zy ook dezen naam van gekregen hebben. Daar zyn ook Heremyten van S. Paulus, welke geeſtlyke orde Paulus den Heremyt tot haar patroon heeft, en 1215. van Euſebius van Gran in Ongaryen ingevoert is, ook van paus Clemens V. den regel van St. Auguſtyn in 't jaar 1308. gekregen heeft. Omtrent het jaar 1363. wierd deze orde van Paulus, biſſchop van Veſprin, vernieuwt, en zy heeft veel kloosters in Ongaryen bezeten, die evenwel door de Turken verwoeſt zyn. Daar is noch een ander Congregatie van Heremyten van St. Paulus in 't jaar 1553. in Spanjen en Italien opgerecht.

Paumburg, ſchoon klooſter, benevens den titel van een aarts-diakenſchap in het aarts-ſtift Saltsburg, niet ver van Chiemſee, in het Beyerſche pleeggericht Trosburg, de reguliere koor-heren van St. Auguſtyn toekomende.

Pavolocz, kleine ſtad aan de rivier Raſtowica in neder-Volhynien in Polen.

Pavonara, 2. kleine eylanden op het Canaal van Conſtantinopel, aan den mond van de Zwarte-zee.

Paurewits, een Sileſiſch ſteedje in 't vorſtendom Jagerendorf, tuſſchen Ratibor en Lobſchüts, de geeſtlyke dochters van Ratibor toekomende.

Paus, is het opperhooft der Roomſch-katholyke kerk, die zyn Heiligheid, of ook Heilige Vader genoemt word, wiens reſidentie zedert enige eeuwen beſtendig in Romen geweeſt is, en word in de Roomſche kerk als opperſte biſſchop en Chriſtus ſtadhouder op aarden aangezien; maar de proteſtanten en de Griekſche kerk verwerpen zyn gezag. De tegenwoordige paus hiet Clemens de XII. uit het Florentynſche huis Corſini, geboren 1652. die den 11. July 1730. tot paus verkoren en den 16. daar aan gekroont is.

Pausa, kleine ſtad in Voigtland, onder het amt Plauen behorende. Zy legt anderhalf myl van Plauen, en hoort tegenwoordig aan keur-Saxen.

Pausen, zyn brede en lange vaartuigen, welke de vreemde te Archangel gebruiken, om de waren aan boord te brengen.

Pautske, kleine ſtad en ſlot in Pomerellen, in Poolſch-Pruiſſen, 't welk een deel van den Dantziger zee-boezem is.

Pax, ſterke en van de rebellen aangelegde ſchans in Ongaryen aan den Donau, 12. mylen van Ofen, van waar zy het land op contributie konden ſtellen. Zy wierd in het jaar 1705. van den keyzerlyken generaal Glockelsberg met ſtorm verovert.

Payerne, Peterling, hoofdſtad van één dier amten, welke het canton van Bern in het land van Vaud bezit.

Payta, zie *Paita*.

Paz, kleine ſtad in de provintie Charcas in zuid-America, benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Lima ſtaande.

Pazenweld, zie *Paſſewalck*.

Pazözim, kleine ſtad in opper-Ongaryen, niet ver van Temeswar.

Pebalgen, kleine ſtad in de Lyflandſche provintie Letten aan een klein meir, 15. mylen ten noord-ooſten van Riga gelegen.

Pebils, vlek of kleine ſtad in Twedale, in zuid-Schotland aan de rivier Twede, die zitting en ſtem in 't Parlement heeft. Zy heeft 3. poorten, 3. kerken, 3. ſtraten en 3. bruggen, en legt 6. mylen ten zuiden van Edenburg.

Pecajos, zyn afgodiſche prieſters in Guiana in zuid-America.

Peçeren, zondigen, dwalen, zich vergrypen.

Pecetti, ſtad in Piemont, benevens den titel van een graafſchap.

Pechas, een kleine kopere munt in Indien.

Pechia, kleine ſtad in Servien in Ongaryen, aan de grenzen van Albanien, aan de rivier Drin, 13. Ongerſche mylen ten zuiden van Novibazar.

Pech-

Pechlarn, kleine oude ſtad in neder-Ooſtenryk aan den Donau, daar de Erlaph daar in valt.

Picquencour, kleine ſtad in Henegouwen, in de Spaanſche Nederlanden.

Peculatus crimen, is een misdaad, wanneer men iets van het geld of de inkomſten, die de republiek toebehoren, vervremt.

Peculium, hiet al het goed dat een kind of knecht voor zich zelven 't eenemaal buiten het goed van den vader of heer bezit. (Dit is een term uit de Roomſche rechten.)

Pedant, is een perſoon die zomtyds redelyke ſtudie, maar ſlechte manieren heeft. Veeltyds betekent het een volkomen geleerden gek, die zich evenwel inbeeld verſtand te hebben. Daar van daan is de pedantery een gebrek, dat dikwils de ſchoolvoſſen of de wysgeren op Univerſiteiten, hoewel men 'er genoeg van moet uitzonderen, aangewreven word, wanneer zy zich niet naar de galante wereld kunnen of willen ſchikken, of anders neuswyzig geleerd zyn, en voor 't overige meer werk van vittery als van omgang met beſchaafde luiden of hoflyke manieren maken, ook zomtyds uit eigenzinnigheid zich kleden als hun voorouders gedaan hebben, en de land-dracht verachten.

Peddenbach, een abdy in het Trierſche gebied, by Poppart gelegen.

Pedellen, zyn zekere dienaars by de Univerſiteiten, kamer- en andere hoge-gerichten, die den rector magnificus ende profeſſoren met den ſtaf moeten voorgaan en opwachten, en de orders van hun principalen uitvoeren.

Pedena, zie *Biben.*

Pedeo, rivier op het eyland Cyprus, die op den berg Olympus ontſpringt, en zich by Famaguſta in de zee ſtort.

Pedir, kleine ſtad aan de weſtlyke kuſt van het eyland Sumatra in Azien, en de hoofdſtad van het kleine koningryk Pedir, dat den koning van Achem toekomt.

Pedraca de la Sierra, beroemt vlek in oud-Caſtilien, 6. myl. van Segovia.

Pedragan, Pedragaon, ſtad in de Portugeeſche provintie Beyra, aan de rivier Zezere, 10. m. van Coimbra.

Peel, grote en moeraſſige landſtreek tuſſchen Brabant en Gelderland. Het land daar rontom word Peeland genaamt, en begrypt de plaatzen Helmont, Eindhoven, Roda, Mirloo, Aſten, en Zevenoren onder zich.

Peen, zie *Pene.*

Peer, kleine ſtad, benevens den titel van een graafſchap in 't bisdom Luik, in 't graafſchap Loots.

Pegasus, was by de ouden een gevleugelt paard, waar op Perſeus zat, toen hy Andromeda van het zee-gedrocht bevrydde. Het hiet gemeenlyk der Dichteren paard, wyl de „invallen der dichters behoren vleugels te hebben, dat is ſnel en vlug te zyn.

Pegau, ſtad, ſlot en amt aan de Elſter, in de Leipziger kreits in Meiſſen, 3. mylen van Leipzig. Voor dezen was deze plaats de reſidentie van den geappenageerden en nu overleden hertog Frederik Hendrik van Saxen-Zeits, die ze naderhand tegen Neuſtad aan de Orla verwiſſelde.

Pegian, klein landſchap in Amazien, aan de Turkomanniſche grenzen in Azien.

Pegnits, rivier in Franckenland, die in het markgraafſchap Bareuth aan het ſteedje en amt Pegnits onder aan den berg ontſpringt, waar op het vervalle ſlot Böhmerſtein legt, loopt door het gebied en de ſtad Neurenberg in de Regnits, en met dezelve in den Mein.

Pego, kleine ſtad in 't koningryk Valencia.

Pegu, koningryk in het noordlyke deel van het Schier-eyland van Indien, aan de overzyde van de Ganges in Azien, 't welk ten noorden aan Brama, ten ooſten aan Tunquin, ten zuiden aan Siam, en ten weſten aan Martaban en Arracaon grenſt. 't Is zeer ryk van Robynen. Tegenwoordig bezit het de koning van Ava, en de inwoners zyn afgodendienaars. De hoofdſtad en koninglyke reſidentie Pegu legt aan de rivier van den zelven naam, en is een ruime plaats.

Pegu, Caypumo, grote rivier in Indien, aan de overzyde van de Ganges in Azien, die in het meir Chimay ontſpringt, en in de golf van Bengale valt.

Pegu, de Golf van Pegu, zie *Martaban.*

Peibus, zie *Peybus.*

Peiks, zyn des Sultans edelknapen, die mutzen van geſlagen goud dragen. Zy zyn 60. in getal, en gaan op plechtige feeſten naaſt den groten heer, ook nemen zy de ſmeekſchriften aan.

Peila, kleine rivier in Sileſien, die in 't vorſtendom Schweidnits by de opper-Peila ontſpringt, voor by de ſtad Reichenbach loopt, en zich by het dorp Wilckau met de Weiſtrits verenigt.

Peilenstein, ſlot in Hongaryen, den graaf Palfy toekomende.

Peina, kleine ſtad en amt aan de Fuſe, benevens een berg-ſlot, 3. mylen van Bronswyk, onder het bisdom Hildesheim behorende. Zy heeft voordezen eyge graven gehad, en is een redelyke ſterke pas, nademaal zy in de moeraſſen legt. Toen anno 1711. de Luiterſche onderdanen van de Katholykſche bisdommen op velerley wyze onderdrukt wierden, bezetteden de keur-Hanoverſche troepen deze plaats, en ruimden ze, na dat de geſchillen bygelegt waren, weder in, maar hebben ze naderhand weer bezet, en 1725. de veſtingwerken geſlecht.

Peine, kleine ſtad in Courland, die de Moſcoviters in Maart 1710. met liſt bemachtigden, en de Polen daar uit dreven.

Peitskretsmen, tamelyke plaats in 't vorſtendom Oppeln in Sileſien.

Peitz, heerlykheid, amt, en veſting in neder-Luſatien, aan een vaart van de Spree, een myl van Cotbus, den koning van Pruſſen toebehorende. Zy legt in een moeraſſigen grond, beſtaat uit de boven en beneden veſting, en is noch nooit ingenomen. Dicht daar by is een yzerwerk dat veel uitlevert, en hier omtrent wonen noch veel Wendiſche luiden, die hun ſpraak, kleding en zeden tot noch toe behouden.

Peking, Pekeli, Xuntien, provintie in China, die

die ten noorden door den beroemden Chineeſchen muur van groot Tartaryen afgeſcheyden word, maar anders tuſſchen de provintien Xanſi, Honan en Xantung legt. Zy begrypt 116. grote en kleine ſteden.

Peking, Pequin, Pedsching, keyzerlyke reſidentie en hoofdſtad van China in de provintie Peking. Voor dezen wierd zy Xuntien genaamt, en is een der grootſte ſteden van de wereld, nademaal haar omtrek volgens het byna ongeloofIyk bericht der nieuwe Reysbeſchryvingen op 24. Duitſche mylen, de voorſteden mee gerekent, en het getal van het garnizoen op 210000. man, de overige inwoners op over de 6. millioenen menſſchen begroot worden. In deze ſtad, die in 't vierkant gebouwd is, wonen de voorname ryks-amtenaren, kooplieden, burgers en ſoldaten, en zy word in de voorſtad, in de rode en zwarte ſtad verdeelt, waar van altyd de eene in de andere ingeſloten, maar ieder evenwel met een byzonderen muur omringt is. De buitenſte muur, die de voorſtad omringt is wel 10. vaam hoog, en zo breed, dat 'er 16. man nevens malkander op kunnen ryden, heeft 12. poorten, aan ieder zyde drie. In de rode ſtad wonen des keyzers bloedverwanten, miniſters, bywyven en geſnedene. De zwarte ſtad begrypt het koſtlyke keyzerlyke reſidentie-ſlot, benevens een ſchonen tuin, hoewel de tegenwoordige keyzer meeſtendeels wegens de grote menigte volks, en wegens den ſtank buiten Peking te Trantzſchyenne en Schochor zyn verblyf heeft.

Pelach, kleine ſtad in Lyfland, onder Riga behorende.

Pelagianen, ſtammen van Pelagius af, die anno 405. leefde, en leerde dat Adamsval hem alleen ſchade veroorzaakt had, ook dat de menſch in geeſtelyke zaken een vryen wil had, waar door hy kon zalig worden. De Roomsgezinden geven dezen naam ook tegenwoordig aan dat ſlag van luiden, waar van 'er anno 1708. in de Venetiaanſche ſtad Breſcia enige duizenden gevonden wierden, en die in verſcheyde ſtukken van de pauslyke leer afweken. Hun opperhooft was Beccarelli, en de boeken, die van de ſoldaten van den Proteſtantſchen Godsdienſt gedurende den oorlog mee ingebracht zyn, hebben 'er mooglyk aanleyding toe gegeven. Ondertuſſchen word deze zaak wegens de ſcherpe Inquiſitie tot heden toe noch zeer onderdrukt, en de ſtellingen dezer luiden zyn noch niet bekent.

Pelagosa, klein maar gevaarlyk eyland, by na midden in de golf van Venetien.

Peldezimo, vrye koninglyke ſtad in de Bechiner kreits in Bohemen.

Pêle Mêle, alles onder malkander, zonder order. In een politiken zin word het gebruikt, wanneer grote heren of derzelver Miniſters te zamen komen, en geen rang onder elkander in acht nemen. Zo is het te Utrecht by het laatſte Vredens-congres onder de Miniſters verſtaan.

Pelgrimatie, is by de Roomsgezinden een godvruchtige bedevaart naar Loretto, Romen, S. Compoſtella, Czenſtochow in Polen en andere plaatzen, daar men wonderwerkende Lieve-vrouwe-beelden voorgeeft te hebben.

Pelgrims, zo noemt men de genen die uit godvrucht of wegens een gelofte een reys naar een H. plaats doen, om daar hun gebed te verrichten. Zie *Bedevaart.*

Pelisa, zie *Pelycz.*

Pella, een ſtad in Macedonien in Griekenland, daar Alexander de Groot geboren is.

Pella, een klein eyland van den Archipel, niet ver van het eyland Scio.

Pella, was een kleine ſtad in Judea, in den halven ſtam van Manaſſe, en de Chriſtenen hielden zich daar op, die uit Jeruzalem vloden, eer Titus dezelve belegerde.

Peloponnesus, zie *Morea.*

Peloton, Plotton, is een kleine hoop voetvolk van 40. tot 50. man, welke men tuſſchen de Eſcadrons ſtelt, om de ruitery te onderſteunen. Men plaatſt ze ook in de hinderlagen, in de defilées of enge wegen, of anderwaarts, daar men geen hele Eſcadrons of regimenten brengen kan.

Pelotte, is een klein rond en ſnel ſchip.

Peltenberg, Mons S. Hyppoliti, proosdy in Moravien over de ſtad Znaim, wiens prooſt gemytert, en een prelaat van Moravien is, de Ridderlyke kruis-orde met de rode Ster toekomende.

Pelusium, de laatſte arm van den mond van den Ny, naar den kant van Arabien, aan wiens rechten oever voor dezen een beroemde ſtad van den zelven naam geſtaan heeft, die naderhand Damiaten genoemt is.

Pelycs, Bilis, ſtad en graafſchap in neder-Ongaryen, niet ver van Ofen.

Pemba, ſtad en provintie in 't koningryk Congo in Africa.

Pemba, Penba, groot eyland op de kuſt van Zanguebar.

Pembrock, graafſchap in zuid-Wallis, in Engeland, 't welk ten weſten aan Cardigan en Caermarthen, maar anders overal aan de Ierſche zee grenſt. Het is ryk aan koorn, weylanden, en ſteenkolen. De hoofdſtad Pembrock legt aan de golf van Milfort, heeft een goede haven, en word door een ſlot beſchut.

Pemsey, haven in Engeland in Suſſex, tuſſchen Ebourn en Haſting.

Pence, zie *Penning-Sterlings.*

Penckun, kleine ſtad in Pruiſſiſch voor-Pommeren, aan het water Randou, aan de grenzen van de Ucker-Marck. Zy heeft goede viſſcheryen, en hoort de Heren van Oſten toe.

Penda, zie *Pemba.*

Pendenis, zie *Falmouth.*

Pene, vaarbare rivier, die in het Mecklenburgſche gebied uit enige meiren ontſpringt, zich met den weſtlyken arm der Oder, die den naam Pene aanneemt, verenigt, en niet ver van Wolgaſt in de Ooſtzee valt.

Penemunder Schans, legt in den hoek op het eyland Uſedom, daar de rivier Pene in de Ooſtzee valt. Den 22. Auguſty 1715. wierd zy door de

noordsche Geallieerden stormenderhand verovert, en de Zweedsche bezetting aan stukken gehakt, is ook in den vrede Anno 1720. den koning van Pruissen overgelaten.

PENETREREN, door dringen, een zaak na naauw overleg wel begrypen.

PENEUS, grote rivier in Griekenland, die zich in de golf van Salonichi stort.

PENGAB, zie *Lahor*.

PENICHE, PENNICHE, gefortificeerde stad en slot benevens een schans die de haven dekt, in de Portugeesche provintie Estremadura aan de Atlantische-zee, 12. mylen van Lissebon.

PENIG, stad, slot en amt in Meissen, in de aartsbergsche-kreits, 2. mylen van Chemnits en 6. van Leipzig, zy is een keur-Saxisch leen, hoort de graven van Schönburg toe, en is Anno 1711. by na gants afgebrand, en nu weer fraai opgeboud.

PENINSULA, CHERSONESUS, PRESQU'ISLE, SCHIER-EYLAND, is een land dat byna van alle kanten, doch niet rontsom van 't water omringt word.

PENISCOLA, vesting op de kust van Valencia in Spanje, die de Franschen in den vorigen oorlog altyd ingehad hebben, niet tegenstaande by na gants Valencia onder de gehoorzaamheid van koning Karel III. gebracht was.

PENNA DI FRANCIA, stad in 't koninglyk Leon in Spanjen, tusschen Alva de Tormes en Cividad Rodrigo, daar een wonderwerkent lieve vrouwen beeld is, waar heen jaarlyks grote bedevaarten geschieden.

PENNA DE ST. ROMAN, stad in een schone en vruchtbare vlakte, in 't Spaansche koningryk Leon, de hertogen van Infantado toekomende, 11. mylen van de stad Leon.

PENNAFIEL, stad in oud Castilien aan een hogen berg, op wiens top een sterk slot legt. Zy is de hoofdstad van een burggraafschap, waar van de oudste zoon van den hertog van Ossuna den titel voert, legt aan de Duraton, 9. mylen van Valladolid.

PENNALISMUS (groentjes-schap) was voor dezen op de Duitsche Academien een zekere dienstbaaarheid, volgens dewelke de nieuwelingen een jaar lang de oude studenten moesten oppassen, en zich zeer qualyk en schimplyk van hen handelen laten. Deze onmanierlyke handeling is in de jaren 1662. en 1663. door gants Duitsland door de overigheid afgeschaft.

PENNA MAJOR, stad in Portugaal in de provintie Beira, heeft een sterk slot op een berg, en legt 9. mylen van Guardia.

PENNARANDA, stad in 't Spaansche koningryk Leon, en de hoofdstad van een graafschap van den zelven naam, 7. mylen van Salamanca.

PENNICHE, zie *Peniche*.

PENNING, is in opper-Saxen het 12de deel van een groschen. Een lichte penning is het 4de deel van een Creutser. In Holland is een penning een halve duit.

PENNING-STERLING, of PENCE, is een kleine zilvere munt in Engeland, waar van 'er twaalf op een Engelsche schelling gaan, die twaalf stuivers waard is, en ook twelve pence genaamt word. Six pence is een halve schelling of 6. stuivers. Fourpence of Groat maakt 4. en Three pence 3. stuivers.

PENNON DE VELEZ, goede vesting van Barbaryen in Africa, op een klein eyland, benevens een goede haven; de Spanjaarden toekomende.

PENNY, een Engelsche zilvere munt, omtrent een stuiver bedragende.

PENNY-POST, DE STUIVERS POST, is een gemaklyke post voor de grote stad Londen, nademaal men voor een stuiver een brief of pakje, dat niet boven een pond weegt, niet alleen van 't een eind der stad tot aan 't ander, maar ook tot 10. Engelsche mylen buiten de stad zenden kan. Tot dien einde zyn in ieder quartier van de stad zekere posthuizen bestemt, om de brieven en paquetten op alle uren van den dag aantenemen. De gene die den brief of het pakje afvaardigt, betaalt een stuiver, maar gaat het buiten de stad, zo betaalt die, welke het ontfangt, noch een stuiver.

PENRETH, vlek in de provintie Cumberland in noord-Engeland, 14. mylen van Carlile.

PENSACOLI, zie *Pensacola*.

PENSEE, een zinryke gedachte, of verstandige inval.

PENSEN, zie *Pantzen*.

PENSIOEN, is dat gene wat men iemand jaarlyks tot zyn onderhoud geeft, of wat een vorst een zeker persoon toelegt, op dat hy het vorstlyk belang in acht neme, of het geschied ook wel om zyn erkentenis en gunst te betonen. Pensioen hiet ook wat men weeklyks in een ordinaris of voor het eten betalen moet, daar van daan hiet Pensionaire zo veel als een kostganger, of die een traktament trekt.

PENSIONARIS, ieder stad der provintie Holland heeft haar eigen pensionaris, wiens amt in enige steden daar in bestaat, dat hy zyn goeddunken zegt omtrent het geen de belangen der stad, of ook wat den gantschen staat der provintie betreft. De pensionarissen voeren het woord voor de steden in de vergadering der Staten van Holland, gelyk de Syndici in Duitsland: in den raad houden zy het protocol, doen de voorstelling, zamelen de stemmen in, en stellen de besluiten op. Zy moeten wel ervaren zyn in de keuren en gewoontes der steden, en den styl van het hof, nademaal zy in de gewichtigste zaken en bezendingen gebruikt worden. Behalven deze is 'er een, dien men Raad Pensionaris noemt, die de eerste minister van de provintie Holland is. Hy heeft geen geldende stem in de vergadering der staten van deze provintie, daar hy zyn zitting aan de tafel der ridders neemt, maar hy doet den voorstel van de zaken, waar over geraadpleegt zal worden. Hy vordert en zamelt de stemmen der steden in, zet de besluiten der staten op 't papier, leest dezelve voor, opent alle de brieven die aan den staat gezonden worden, houd onderhandeling met de buitenlantsche ministers en gezanten over de voorvallende staatszaken, draagt zorg voor de inkomsten, en voor de handhaving van recht

en gerechtigheid, gelyk ook voor alles wat tot welvaren der provintie vereifcht word. Hy woont het collegie der gedeputeerde raden by, die de fouvereiniteit in 't afwezen der ftaten verbeelden, en is een altyd durende gedeputeerde aan de Staten Generaal der Verenigde Nederlanden. Hy woont ook alle de beraadflagingen des gezamentlyken adels der provintie by, en voert het woord voor hen by de ftaten. Zyn amt duurt maar 5. jaren, en wanneer deze verftreken zyn, beraadflagen de ftaten, of hem dat amt van nieuws weer opgedragen zal worden of niet, maar het eerfte word altyd befloten. Dit gewichtige amt word tegenwoordig door den heer van Slingeland bekleed.

PENSYLVANIA, een ftuk lands van nieuw-Zweden in Canada, 't welk Anno 1681. den quaker William Pen (wiens vader heerlyke goederen gehad heeft, die hy in de Parlaments troublen onder Karel I. verloren had) van koning Karel II. van Engeland als tot een beloning gefchonken, en naar zyn naam genoemt wierd. De ftad, welke de quakers daar in geboud hebben, hiet Philadelphia, en wylen de koninginne Anna van Groot-Brittannien heeft hun noch niet lang geleden verfcheyde privilegien vergunt, om de polityke regering daar naar hun eigen welgevallen te fchikken.

PENTAGONUM, een vyfhoek, is een figuur die men gemeenlyk in de citadellen gebruikt. 't Is een veelhoek van 5. zyden, die vyf hoeken maken, waar van ieder tot oprechting van een baftion bequaam is.

PENTAPOLIS, was een landfchap in Syrien, tusfchen het beloofde land in Arabien, had zyn naam van de 5. fteden Sodoma, Gomorra, Adama, Seboim, en Bela of Zoar, welke 4. eerfte God om hare zonden met vuur uit den Hemel verdelgde, maar de laatfte om den vroomen Loth verfchoonde.

PENTATEUCHUS, is de naam, dien de Grieken, gelyk ook de Latynfche Godgeleerden aan de 5. boeken van Mozes geven.

PENTELA, een kafteel in Ongaryen, 2. mylen beneden Ofen aan den Donau.

PENTLAND, of PICATLAND-FYRTH, een zee-engte van de Caledoonifche-zee, tusfchen Schotland en de Orcadifche eylanden. Zy is zeer eng, en wegens de fteenklippen gevaarlyk.

PENZIN, kleine ftad in voor-Pommeren, 3. myl. ten zuidweften van Wolgaft.

PENZLIN, kleine ftad in 't hertogdom Mecklenburg, 2. mylen van nieuw-Brandenburg.

PEOTE, een foort van zeer lichte floepen, waar van zich de Venetianen bedienen. Zy zyn zeer fnel in 't varen, weshalven men ze gebruikt als men vaardig een poft overbrengen wil.

PEQUICOURE, een ftad in Henegouwen, 3. mylen van Douay.

PEQUIN, zie *Peking*.

PERA, vlek in Romania, en zo dicht aan Galata, dat het maar door enige kerkhoven daar van afgezondert word. Het word onder de voorfteden van Conftantinopel gerekent, en de haven legt 'er maar tusfchen beyden. Hier wonen veel Chriftenen, maar inzonderheid alle Chriftelyke gezandten, uitgenomen de keyzerlyke, de Poolfche, en die van de republiek van Ragufa, die te Conftantinopel wonen.

PERA, kleine ftad aan de weftlyke kuft van het half eyland Malacca in Azien, zy is de hoofdftad van het kleine koningryk Pera, dat den koning van Siam toekomt.

PERAJI, worden in het landfchap Guayana in zuid-America de priefters genaamt, die by de Guayaners in groot aanzien zyn, en wel voornaamlyk daarom, wyl zy volgens hun voorgeven zeer vertrouwlyk met de duivels Wattipa en Jarakin weten om te gaan, van dewelke deze Guajaners dikwils bont en blaauw geflagen worden.

PERASTINEN, zie *Paftrovichi*.

PERASTO, kleine Turkfche ftad in Romanien, aan de zee van Marmora.

PERCACACCA, berg in Peru, op wiens top de lucht ten hoogften fchaadlyk en ongezond is.

PER CASSA betalen, hiet met gereed geld betalen.

PERCATTI, zie *Porca*.

PERCHE, provintie in Vrankryk, die ten ooften aan Beauce, ten noorden aan Normandyen, ten weften aan Maine, ten zuiden aan Vendomois en Blaifois grenft. Zy is zeer vruchtbaar aan koorn en weylanden, en word in opper- en neder-Perche verdeelt.

PERCHINGEN, zie *Berchingen*.

PERDOU, een Malabarifche zilvere munt op de kuft Coromandel in ooft-Indien.

PERECOP, zie *Precop*.

PERECZAS, kleine ftad in opper-Ongaryen, en de hoofdftad van het graaffchap van den zelven naam.

PEREGRINEREN, reyzen, vreemde landen bezien. Daar van daan Peregrinatie een reys.

PEREMTORIE, betekent onverfchuyflyk, ten lesten maale, zonder verder uitftel. Daar van daan Citatio Peremtoria, een onuitzetlyke dagvaardiging voor 't gerecht, die geen verder uitftel vergunt als de gene die in de dagvaardiging gemelt is.

PERESLAW RESANSKI, een nieuwe ftad in het Mofcovitifche vorftendom Rezan, aan de rivier Occa, 20. Duitfche mylen van Colomna.

PERESLOF, grote ftad in de Ukraine den Kofacken toekomende, benevens een flot, dat de Moskoviters toehoort, die 'er een waiwode op houden, 12. mylen van Kiow.

PEREWOLOZNA, fterke ftad in de Ukraine aan den Dniper, daar de Zweedfche veldheer Löwenhaupt, met zyn corps dat hy commandeerde, zich na de flag by Pultawa in 't jaar 1709. aan den Mofcoviters overgaf.

PERFECT, volmaakt. Perfectie, volkomenheid. Een zaak tot perfectie brengen, hiet een zaak ten einde brengen. Zich perfectioneren hiet, zich ergens in volkomen vaardig maken.

PERGA, PIRGI, tamelyk woefte ftad in Caramanien, in klein Azien.

PERGAMO, ftad in het eigentlyk zo genaamde Natolien in Azien.

PERJASLOF, zie *Pereflof*.

Pericon, zyn drie kleine rotsachtige en onvruchtbare eylanden in de zuid-Zee by America, 2. mylen van Panama.

Periculeus, gevaarlyk.

Periculum in Mora, betekent wanneer de zaak geen uitstel lyden kan, maar op staanden voet geschieden moet, zo men daar door niet in gevaar en schade komen wil.

Perignan, kleine stad in neder-Languedoc in het bisdom Brizie aan het meir Vendras, 4. Fransche mylen ten noord-oosten van Narbonne.

Perigord, provintie in 't generaal-gouvernement Guiennne in Vrankryk, dat ten noorden aan Angoumois, ten zuiden aan Agenois, ten westen aan Saintonge, en het eigentlyk zo genaamde Guienne, ten oosten aan Quercy en Limosin grenst. 't Is een bergachtig land, waar in men veel yzer-mynen, mineralebronnen, en castanjen vind. Men verdeelt het in opper- of wit-, en in neder- of zwart-Perigord.

Perigueux, hoofstad van Perigord aan de rivier Isle. Zy heeft een senechaussée, een presidial, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Bourdeaux behorende.

Peringen, bergsteedje in de Elboger kreits in Bohemen, daar een tin-myn is.

Periodus, een zinsnyding in een redevoering, van den eenen punt-stip tot den ander. Anders betekent het ook de onverzetlyke staatwisseling der ryken en heerlykheden.

Peripheria of Circumferentie, word in de wiskunst de omtrek van een cirkel genoemt.

Peristasi, kleine Turksche stad in Romanien, aan de zee van Marmora.

Perlana, rivier in het hertogdom Milaan, die tusschen het meir van Lugano en het Comer-meir ontspringt, en in het laatste valt, daar het eyland Comasina legt.

Perleberg, hoofstad van het landschap Prignits in de marck Brandenburg, aan de kleine rivier Stepenits, 15. mylen van Berlyn. Zy is wel bewoont, en wel tot den koophandel gelegen, heeft veel lakemakers, en de tolvryheid te Lubeck.

Perlenburg, stad en residentie der graven van Witgenstein-Perlenburg, 6. mylen van Marpurg.

Perluck, een grote stad in de Ukraine, de Cosacken toebehorende, 33. mylen van Bialogorod.

Per majora (te weten suffragia) verkoren worden, betekent door de meeste stemmen verkoren worden.

Permaveleck, stad in 't hertogdom Permski in oost Moscovien, aan de rivier Kama.

Permen, zyn kleine vaartuigen, gelyk de Gondels, en men gebruikt ze te Constantinopel, Galata en andere plaatzen om over te varen.

Permeso, kleine rivier in Livadien in Griekenland, die op den berg Helicon ontspringt, en zich in het meir van Livadien stort.

Permia Welicki, zie *Permski.*

Permissie, vryheid, verlof, vergunning. Permitteren, toestaan.

Permski, Permia Welicki, Groot Permia, hertogdom in oost Moscovien aan de grenzen van Siberien en de zee-engte van de Waygats gelegen. De hoofstad daar in hiet Solokamskoy.

Pernambuco, Fernambuco, een Capitany van de Portugezen in Brazilien, in zuid-America, langs de zee, daar een grote menigte zuiker en Brazilienhout van daan gehaalt word, welk laatste daarom van de onwetende Firnebock genoemt word.

Pernau, stad in het Estlandsche landschap Wycke in Lyfland, aan den mond van de rivier Pernau, in den Rigischen zeeboezem. Zy is bevestigt, heeft een sterk slot en een goede haven, benevens een sterken handel in koorn. Zedert het jaar 1617. heeft zy de kroon Zweden toebehoort, en anno 1699. is de Universiteit van Dörpt naar deze stad verlegt; maar 1710. hebben de Moscoviters de plaats verovert, en in den Nystädtschen vrede 1721. behouden.

Perneck, Culmbachs marktvlek in Francken-land.

Pernes, kleine stad in Artois in de Nederlanden.

Pernewits, kleine stad in de Middelmarck, 3. mylen van Brandeburg.

Perno, middelmatige stad in de Zweedsche provintie Nyland aan den Finlandschen zeeboezem. De grootste handel, dien zy dryft, is met gedroogde visch.

Pernocteren, overnachten, een nacht op een plaats blyven.

Pernstein, slot in neder-Ongaryen.

Peronne, stad aan de rivier Somme in Picardyen, weke zo wel wegens het omleggende moeras, als ook wegens haar werken voor een goede vesting te houden is. Zy wierd anno 1711. noch meer gefortificeert.

Peroreren, een openbare redevoering van de stoel houden, 't welk gemeenlyk in de scholen van de leerlingen geschied, om zich in de Redeneerkunst te oeffenen. En die dat doen, worden Peroranten genoemt.

Perouse, een van de Waldenzer valeyen, die zich van de vesting Perouse tot derdehalf myl van Pignerol uitstrekt, heeft voor dezen onder Savoyen behoort, maar is evenwel van 1631. tot 1713. in Fransche handen geweest. In dit dal hebben de Waldenzers 4. verscheyde gemeentens of kerken, naamlyk die van Villara, van St. Germain, Pramel, Pinache en Chapelle, tot welke laatste ook die van Pomaret en Mear gerekent worden. Deze 4. Gemeentens behoren met de drie, die in het dal van St. Martin gevonden worden, onder een Classis, dat Classis Vallis Perosæ S. Martini, of in 't Fransch, le Colloque du Val de Perouse en de St. Martin genoemt word. Zy stoot aan de grenzen van Dauphiné, en daar in legt Perouse een open vlek, 2. mylen ten noorden van Pignerol, aan de rivier Clusson. Het daar by leggende fort wierd in den vorigen oorlog geslecht, maar de Franschen hebben het, toen zy in 't jaar 1707. Italien moesten ruimen, weer tot dekking hunner grenzen opgebouwd, en 1708. wierd het door den hertog van Savoyen en deszelfs Bondgenoten ingenomen, ook in den Utrechtschen vrede 1713. aan Savoyen in eigendom afgestaan.

Perouse, zie *Perugia*.

Perpendiculair, noemt men het gene, dat lynrecht op iets valt of geboud is, en rechte hoeken maakt.

Perpetuel, of in perpetuum, altyd, eeuwigdurent, in eeuwigheid.

Perpignan, Fransche hooftstad van het graafschap Roussillon aan de rivier Ter. Zy is schoon, groot en welbevestigt, heeft een zeer sterk slot op een rots, benevens een universiteit, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Narbonne behorende; zy word in 't gemeen voor den sleutel der kroon Vrankryk tegen Spanje gehouden.

Perplex, verwart, ontroert, bedroeft.

Per renommee, by naam en faam. Alzo zegt men, deze is my maar per renommée bekent, dat is, ik ken hem niet personeel, maar slechts van naam.

Persante of Psante, vaarbare rivier in achter-Pommeren, die niet wyd van nieuw Stettyn uit het meir Pagufet ontspringt, en by Collberg in de Oostzee valt, daar zy de haven maakt, waar uit koopvaardyschepen van 200. last kunnen afvaren.

Perse of Prese, kleine rivier in de provintie Letten in Lyfland, die by Kochenhausen in de Duna valt.

Persiaansche zee, of Persiaansche zeeboezem, is een deel van den Ooster Oceaan, die zich langs de Persiaansche kust van den zee boezem by Ormus tot aan den mond van den Indusstroom uitstrekt.

Persien, een van de voornaamste koningryken in Azien, dat ten westen aan 't Aziatisch Turkyen, ten oosten aan het ryk van den groten Mogol, ten noorden aan Mawaralnahra, de Caspische zee en Georgien, ten zuiden aan den zeeboezem van Balsora en Ormus en aan de Persiaansche zee grenst. 't Is een vruchtbaar land aan koorn, moesvruchten, boomwol en zyde. Men verdeelt het gemeenlyk in 15. provintien, welke zyn Scirvan, Adirbeitzan, Irvan, Kilan, Tabarestan, Chorasan, Chusistan, Fars, Kirman, Mazeran, Send, Terach, Agumi, Sitsistan en Sablustan. De koning van Perzien word Sophi, Sephi en Schach genaamt. De inwoners zyn Mahometaans, van de sekte van Haly, daar in tegendeel de Turken de sekte van Omar toegedaan zyn, evenwel zyn 'er ook veel Armeniers, en ook enige Roomsgezinden in dit ryk. Zedert korte jaren is in Perzien een grote staatswisseling voorgevallen, want de oude Sophi van al te grote tyranny in de regering beschuldigt wordende, zo voegde zich de Tartaarsche vorst van Candahar, meest onder den naam van Mir-weis bekent, by de weerspannige Persianen, veroverde de stad Ispahan, stiet denzelven van den troon, en zo men de meeste berichten geloven mag, hield hy hem te Bagdad gevangen, na hem geblind, en zyn gemalin benevens 17. kinderen vermoord te hebben. De enige overgebleve prins en tegenwoordige Sophi Schach Tamas (of gelyk in het Russisch Manifest staat Faschmasib genaamt) heeft zich naar Tauris gesalveert, en zoekt met behulp der Russen den vaderlyken Troon te herwinnen; daar en tegen heeft de befaamde Mir-weis, en na zyn dood Esref by de Turken bystand gezocht, en daar is menigmaal van een vergelyk gemompelt, hoe wel altyd met verschillende tydingen, waar van de tyd de zekerheid en het slot moet ontdekken, (eindelyk heeft zich de prins Tachmas weer op den Troon herstelt).

Personalien, hiet zo veel als de levensloop van een gestorven persoon, maar personalien verhandelen, hiet iemand in zyn eer aantasten.

Personaliter, persoonlyk, in eigen persoon.

Perspectivische Aftekening, hiet in de vesting-bouwkunst de figuur, die de hoogte en breedte der vesting-werken, zo als zy in 't oog vallen, met verkorte linien afbeeld, en kan maar van voren gemeten worden.

Persuaderen, overreden, bepraten, daar van daan persuasiones, allerhande overredingen.

Perth, kleine provintie in noord-Schotland, tusschen Strathern, Fife, Angus, en Gouwrée. De hooftstad Perth of Jounstown legt aan de rivier Tay, waar over 'er een brug legt.

Pertinentien, zyn stukken die tot een zaak noodwendig en eigentlyk behoren, zonder dewelke niets volkomen kan zyn.

Pertois, klein landschap in Champagne ront om de Marne.

Pertuis, aanzienlyk vlek in Provence in Vrankryk, vierdehalf myl ten noordoosten van Aix.

Pertuis Breton, zie *Breton*.

Pertuis d'Antioche, zie *Antiochia*.

Pertuis, le Col de Pertuis, is een pas over het Pyreneesch gebergte, tusschen Roussillon en Catalonien.

Peru, groot koningryk in zuid-America, 't welk ten noorden aan Popayan, ten zuiden aan Chili en Paraguay, ten oosten aan het onbekende Amazonen land, en ten westen aan Mar del Sur grenst. 't Is 72. mylen lang en 25. breed, men verdeelt het in 3. grote provintien of audientien, welke zyn het eigentlyk zo genaamde Peru, Quito, en los Charcas of la Plata. 't Is een zeer heet maar vruchtbaar land, inzonderheid van zuiker, boomwol, boomvruchten, koorn, oli, en voortreflyken wyn. Franciscus Pizaro heeft dit land 1533. onder Spaansche gehoorzaamheid gebracht, en de grootste rykdom, dien de Spanjaarden daar van daan halen, bestaat in goud, zilver, quikzilver, vermiljoen en Smaragden.

Peru, de zee van Peru, is een deel van de Mar del Sur, en strekt zich langs de kusten van Peru van de Nacht-Evenings linie tot den keerkrink van Capricornus uit.

Perugia, Perouse, hooftstad van 't landschap Perugino in den kerkelyken Staat, niet ver van den Tiber, welke taamlyk groot en volkryk is. Zy is de beste stadt in de erflanden van St. Pieter, en heeft een citadel, benevens een Genootschap van geleerde luiden. Dicht by de stad legt het grote meir Lago di Perugia.

Perugino, pauslyke provintie, die ten westen aan Toscanen, ten zuiden aan Orvietano, ten oosten aan de hertogdommen Spoleto en Urbino, ten noorden aan het graafschap Citta Castellana grenst.

Perulonga, ſchoon klooſter boven Liſſabon, 't welk in de vorige eeuw geboud, en met heerlyke inkomſten voorzien is.

Pesaro, grote, en na de oude wyze beveſtigde ſtad, benevens een bequame haven in het hertogdom Urbino in den kerkelyken Staat, aan den mond van de rivier Foglia. Zy is de reſidentie van een pauſlyken Legaat en een biſſchop die onder den aartsbiſſchop van Urbino ſtaat.

Pescabara, ſterke en zeer gewichtige pas in Servien in Ongaryen, by het eyland Orſova, waar by de Donau zo naauw toeloopt, dat hy kan geſloten worden.

Pescara, kleine ſtad in Napels in Abruzzo citra, aan den mond van de rivier Peſcara in de golf van Venetien, is redelyk beveſtigt, en heeft naar den zeekant een goed kaſteel. Het daar toe behorende land voert den titel van een Markgraafſchap, en hoort het huis Avalos toe. Het wierd 1707. van de keyzerlyken verovert.

Pescara, rivier in Napels in Abruzzo, die in 't Apennynſche gebergte ontſpringt, en zich in de golf van Venetien ſtort.

Pescara, ſtad in het landſchap Zeb in Biledulgerid in Africa, wiens inwoners wegens de veel ſcorpioenen des zomers de ſtad moeten verlaten, en op het land wonen.

Pescaruolo, kleine ſtad in het Milaneeſche graafſchap Cremona. Zy legt tuſſchen de rivieren Oglio en Demon, en hoort den Marquis Maggio toe.

Pesce, een kopere munt in Indien, waar van 'er 54. een zilvere Rupia maken.

Peschiera, veſting in het Verooneeſche gebied op een klein eyland, dat het meir van Garda en de rivier Mincio maakt, den Venetianen toekomende. De lucht word 'er gezegt zeer ongezond te zyn.

Pescia, kleine rivier in 't Florentynſche gebied, die zich in den Arno ontlaſt.

Peseguero, klein eyland aan de kuſt van Alentejo in Portugaal, waarom noch 4. of 5. kleine eylanden leggen.

Pesenberg, ſchoon ſlot of marcktvlek in opper-Ooſtenryk, aan den Donau, tegen over de ſtad Yps.

Peseneck, middelmatige ſtad aan het water Gams, dat niet ver daar van daan in de Orla loopt, in Ooſterland, hoort onder 't Altenburgſche, en den hertog van Saalfeld toe.

Peso, zie *ſtuk van Achten*.

Pest, ſtad benevens een graafſchap van den zelven naam in opper-Ongaryen aan den Donau, tegen over Ofen, die anno 1686. door de Chriſtenen verovert wierd.

Pestön, een plaats in Ongaryen, aan de rivier Waag, 2. mylen boven Freyſtadt, daar een goed en warm gezondheids bad is.

Petache, zie *Patache*.

Petapa, groot vlek in de provintie Guatimala in noord-America, heeft jaarlyks een beroemde jaarmarkt, die wyd en zyd van de kooplieden bezocht word.

Petapoli, kleine ſtad in Ooſt-indien in Azien, aan de kuſt van Coromandel, aan de grenzen van het koningryk Golconda, word van Moren en Hollanders bewoont, en hoort den koning van Golconda toe. Zy legt 3. mylen van Maſulipatan, zuidwaarts, en de Hollanders hebben 'er een kantoor.

Petarde, is een uitgeholt ſtuk metaal, by na in de gedaante van een hoed, 7. of 8. duim diep, en 5. duim aan het mondgat wyd. De diameter van de ſtaartſchroef is anderhalf duim, het gewicht van het metaal 55. tot 60. pond, en daar word omtrent 5. pond kruid tot de lading vereiſcht: evenwel zyn enige petarden noch groter. Zo dra men de petarde geladen heeft, doet men 'er een ſtuk van een plank over heen, dat aan de buiten zyde met een yzere plaat bedekt is, en net in het mondgat paſt. Dan ſmeert men de openingen met was, pik, enz. toe, en draagt de petarde naar de plaats die men wil laten ſpringen. Daar na voegt men de plank dicht aan de poort, en ſteekt de petarde met een voetzoeker aan, op dat de gene, die ze los brand, tyd heeft om zich weg te maken, maar de petarde word op een dikken, met yzer beſlagen, paal geſchroeft, om vaſt te ſtaan. Men laadze niet heel vol van buskruid, maar men vult het overige met hooi. Zie *Mathem. Woordenb.*

Petau, oude ſtad in neder-Stiermarken, aan den Donau, 12. mylen van Gräts, den aartsbiſſchop van Saltsburg toekomende.

Peterborough, kleine ſtad in Northampton in Engeland, aan de rivier Neane of Nine. Haar biſſchop ſtaat onder den aartsbiſſchop van Canterbury.

Peterkau, zie *Petrikow*.

Peterling, ſtad in Zwitzerland in het land van Vaux, het canton Bern toebehorende, dat over het geeſtelyke ſtift aldaar een amtman aanſtelt.

Peterlingen, zie *Petershauſen*.

Petermännchen, (Pietermannetje) een keur Trierſche munt, waar op St. Pieter met den ſleutel ſtaat, waar van 'er drie een goede batzen of 20. lichte penningen, en 2. drie dubbele of zes enkele in Frankenland aan den Rhyn en aan de Moezel zo veel als 5. Frankforter Albus of een half kopſtuk gelden, en na het Saxiſche geld 2. groſchen 8. penningen bedragen.

Petersberg, ſterk ſlot in de Nederlanden, niet ver van Maaſtricht, op een hogen berg, die gants uitgeholt en vol verwulfzels is.

Petersberg, hoog gebergte by het vlek Marck-Bergel in Franckenland, waar op in oude tyden een kerk van St. Pieter geſtaan heeft.

Petersberg, voor dezen Lauterberg, ſlot en amt op een hogen ronden berg van den zelven naam, in een grote vlakte, 2. mylen van Hall, in de Maagdenburgſche Saal-kreits. Voor dezen was het een beroemt kloſter van reguliere kanunniken, dat 1540. door keurvorſt Joh. Frederik I. van Saxen geſeculariſeert, en in een amt verwiſſelt wierd, maar anno 1697. den koning van Pruiſſen is overgelaten.

Petersberg, zo hiet de Citadel, die op een berg by Erffurt in Thuringen legt, en een ſchoon Benediktyner klooſter heeft.

PETERSBURG, hiet het ſterke ſlot te Osnabrug, daar de biſſchoppen op wonen.

PETERSBURG, zie *St. Petersburg*.

PETERSBURG, een ſchoon en groot vlek op het eyland Femern in Holſtein.

PETERSBURG, ſlot en markt-vlek in de Satzerkreits in Bohemen.

PETERS-GERICHTE, is in het Hennebergſche en hier en daar in Franckenland een byzonder gericht, dat in 't gemeen alle jaar op St. Pieter van de amptenaren en onderdanen met zonderlinge plechtigheden gehouden word, om kennis te nemen van de kleine misdaden, en dezelve te ſtraffen, ook voor het toekomende het een en het andere goede reglement te maken.

PETERSHAGEN, kleine ſtad en droſt-amt aan de Weſer in 't vorſtendom Minden, benevens een ſlot, den koning van Pruiſſen toekomende. Hier wierd Anno 1649 een Kancelery en vorſtelyke regering opgerecht, die evenwel naderhand naar Minden verlegt is.

PETERSHAUSEN, PETERLINGEN, een voorſtad van de ſtad Conſtans, benevens een abdy van de Benediktyner-orde, wiens abt een onmiddelyke ryks-ſtand is.

PETERSHOF, luſthuis en hof van den Czaar in Ingermanland, daar de Nieva in de Ooſt-zee valt, welke plaats uitnement van den Czaar bemind wierd, zo dat 'er meer als 10. jaren de beſte boumeeſters en enige duizent menſchen aan gearbeyd hebben.

PETER-SIMEN, een ſoort van Spaanſche wyn, aldus naar Pieter-Simon een Duitſcher genoemt, die 't eerſt wyn-ranken van den Rhynſtroom in Spanjen gebracht heeft, daar zy op bevel van Karel V. verder voortgeplant wierden.

PETERSWALDA, heerlyk ſlot in 't vorſtendom Schweidnits in Sileſien, den graaf van Gelhorn toekomende, die daar een koſtelyken tuin en welgemeubileerde vertrekken heeft laten maken.

PETERWARADEIN, kleine beveſtigde ſtad aan den Donau in Slavonien, benevens een ſterk ſlot op een hogen berg, wierd Anno 1687. door de Chriſtenen ingenomen, en in den vrede behouden.

PETERWEIL, vlek in Wetteravien, niet ver van Rodheim, 3. uren van Frankfort, den landgraaf van Heſſen-Darmſtad en den graaf van Solms-Rödelheim toekomende.

PETIGLIANO, kleine beveſtigde ſtad in 't gebied van Siena, in het groot-hertogdom Florence, aan de grenzen van het hertogdom Caſtro.

PETIGOREN, zekere volkeren in Circaſſien, tuſſchen de rivier Don, Mare delle Zabache, en de Zwarte-zee. Zy hebben hun eigen opperhooft of vorſt, en noemen zich Chriſtenen, ſchoon men niets Chriſtelyks aan hen gewaar word.

PETIT BOURG, luſt-ſlot, in Vrankryk, enige mylen van Parys, den hertog van Antin toekomende.

PETIT GOUAVE, zie *Gouave*.

PETKUM, een ſteedje in Ooſt-Vrieſland, niet ver van Embden, daar de Luiterſchen, die in Embden wonen, hun Godsdienſt verrichten, en daar graaf Guſtavus Carlſon, natuurlyke zoon van koning Karel Guſtaaf van Zweden, tot zyn dood toe, die in 't jaar 1708. voorviel, zyn reſidentie gehouden heeft. Deze plaats is het ſtamhuis van het voorname adelyke geſlacht Petkum, in 't Holſteinſche.

PETRA, zie *Arach*.

PETRIKOW, ſtad in groot-Polen, in het waywoodſchap Siradien, niet ver van de rivier Pilcza. Zy is met een goeden muur omringt, heeft 2. koninglyke Paleyzen, en veel andere prachtige gebouwen, ook is zy beroemt wegens het grote Tribunaal of ryksgericht, dat nu volgens een wet, in 't jaar 1676. gemaakt, hier het gantſche jaar door gehouden word, en waar toe alle 2. jaar nieuwe raadsheren verkoren worden.

PETRINA, goede veſting in Croatien in Ongaryen, daar zich de rivier Petrina met de Kulp verenigt.

PETRINEN, zo worden de geeſtelyken genaamt die in geen Munnike-Orden zyn, en evenwel mis doen, en worden gemeenlyk de Capellaans-plaatzen by voorname heren met hen voorzien. Men noemt ze ook wereldlyke Geeſtlyken.

PETRIOSTROW, klein eyland by Petersburg in Ingermanland, waar op de Czaar 2. luſthuizen heeft laten bouwen, en enige Samojeden en Finnen wonen, die den Akkerbouw en de veefokkery oeffenen, gelyk ook de boter van dit eyland enkel voor den Czaar vervaardigt word.

PETRONELL, ſtad in neder-Ooſtenryk aan den Donau, 7. mylen van Wenen, benevens een ſchoon ſlot, den neder-Ooſtenrykſchen landmaarſchalk graaf van Abensberg en Traun toekomende.

PETROWIEN, een dorp in Polen aan de Weixel, daar den 10. April 1704. drie-en-dertig bedienden van den koning van Polen benevens hondert paarden des nachts in een ſchuur verbrandden, en de koning Auguſtus zelfs in groot gevaar was.

PETSCH, beveſtigde plaats in opper-Ongaryen, aan de linker zyde van den Donau, 8. mylen van Titul.

PETSCHAU, kleine ſtad, benevens een ſchoon ſlot in de Elboger kreits in Bohemen, 2. mylen van Karelsbad.

PETSCHAU, kleine ſtad in neder-Luſatien, niet ver van Cotbus gelegen.

PETTAN, ſtad in 't ooſt-Indiſche koningryk Guzurate, wiens inwoners meeſt Banianen zyn.

PETTAW, zie *Petau*.

PETTELER, LE FORT DE PETTELER, een fort, niet ver van 's Hertogenboſch, in Hollands Braband.

PETTENDORF, nonnen-klooſter in 't Beyerſche gebied, tuſſchen de river Regen en de Nab, niet ver van Regensburg.

PETTINA, is een ſoort van Moſcoviſche ſchatting, wanneer de onderdanen in tyd van nood den vyfden penning van hun goed moeten geven.

PETTINES, markt-vlek en ſlot in opper-Beyeren, onder 't rent-amt Munchen behorende.

PETTORANO, ſtad in Napels in Abruzzo Citra aan de rivier Peſcara, is byna te enemaal door aardbeving geruineert.

PETZKA, zie *Pezkow*.

PETZKOW, kleine ſtad in 't Mecklenburgſche, een myl van Roſtock.

Petzora, grote provintie in ooſt-Moſcovien, die zeer bergachtig, koud, en ſlecht bewoont is. De hooftſtad voert den zelven naam, en legt aan de rivier Petzora, die zich in de Ys-zee ſtort.

Petzur, Pitzur, grote koopſtad in Weſt-Moſcovien, in de provintie Pleſcow, die in 't jaar 1700. van de Zweden meeſt afgebrand is.

Peule, klein landſchap in de Caſtellany Ryſſel in Vlaanderen.

Peurbach, ſtad en ſlot in opper-Ooſtenryk, 6. mylen van Lints, hoort de graven van Straatman toe.

Peybus, Peipus of Peibus, groot meir aan de Lyflandſche en Moſcoviſche grenzen, dat zich met behulp van den rivier Narva in den Finlandſchen zee-boezem ſtort. 't Is tien mylen breed en 18. lang, en neemt 72. rivieren in.

Peyrois, kleine ſtad in Provence, aan den rechten oever van de rivier Durance, 4. mylen ten zuiden van Siſteron.

Pezenas, ſtad in neder-Languedoc, daar de rivieren Peyne en Eraut te zamen lopen.

Pezenstein, een Neurenbergſch Pleeg-amt in Franckenland.

Pezkow, Betschko, ſtad en ſlot in opper-Ongaryen, aan de rivier Waag, niet ver van Trentſchin, welke de rebellen in den laatſten oorlog 1708. met ſtorm verovert, alles uitgeplundert, en afgebrand hebben, maar ook naderhand, als zich de commandant van 't ſlot dapper verweerde, weer verlieten.

Pfaffenberg, markt-vlek in neder-Beyeren, aan de rivier Laber, in 't rent-amt landshut.

Pfaffengas, (Papeſtraat), zo word zomtyds het landſchap aan den Rhyn, wegens de bisdommen die 'er aanleggen, genaamt, waar onder het bisdom Chur het bovenſte is, wyl het aan den oorſprong van den Rhyn legt, Bazel het vermaaklykſte, Straatsburg het adelykſte, Spier het Godvruchtigſte, Worms het armſte, Ments het waardigſte, Trier het oudſte, en Keulen het rykſte.

Pfaffenheim, groot markt-vlek met enige adelyke huizen in de opper-Elſas.

Pfaffenhofen, kleine ſtad in de neder-Elſas, aan de rivier Moter, niet ver van Hagenau, den graaf van Hanau toekomende, daar prins Louis van Baden in 't jaar 1705. de Franſche linie beklom.

Pfaffenhofen, kleine maar welgeboude ſtad aan de rivier Ilm in opper-Beyeren, in 't rent-amt Munchen, 7. mylen van Munchen.

Pfafficke, matige ſtad aan het Pfafficker meir in 't canton Zurich, waar door de Aa loopt.

Pfalburger, wierden in oude tyden die gene genaamt, welke onder vorſten en graven goederen bezaten, maar daar toe in vrye Ryks-en andere vry-ſteden het burgerrecht wiſten te verkrygen, en hun vorige heren geen laſten meer betalen wilden. Waar van daan de naam van Pfalburger gekomen is, is onzeker, enige geven voor, dat het zo veel zeggen wil als cives palantes (dwalende burgers) andere zo veel als valſche, en noch andere zo veel als faule, dat is luye burgers.

Pfalts, zo noemt men te Straatsburg en in andere ſteden van de Elſas het ſtadthuis.

Pfalts, ſterk ſlot midden in den Rhyn op een rots, niet ver van Bacharach.

Pfaltsburg, kleine ſtad en ſterk ſlot benevens den titel van een vorſtendom in Lotteringen, vier en een halve myl van Straatsburg aan de Elſaſche grenzen, hoort den koning van Vrankryk toe.

Pfannenberg, ſlot en heerlykheid in neder-Stiermarken aan de Mura, tuſſchen Grats en Pruck. De aeloude graven van Pfannenberg zyn voor lang reeds uitgeſtorven.

Pfardorf, amt in Franckenland, onder Wurtsburg behorende.

Pfarkirchen, ſchoon Markt-vlek in neder Beyeren, aan het water Rot, in 't rent-amt Landshut, heeft een eigen landgericht.

Pfävers, zie *Pfeffers.*

Pfedelbach, ſlot en vlek in Franckenland, een myl van Oeringen, is de reſidentie van een graaflyke linie van Hohenlohe.

Pfedersheim, kleine ſtad in de neder-Palts, een myl van Worms.

Pfeffers, Pfävers, beroemt klooſter, en vorſtelyke Benediktyner abdy in de Zwitzerſche landvoogdy Sargans, dicht aan Graauwbundterland, 2. mylen van Chur, wiens abt vorſt des H. Roomſchen Ryks genaamt word. Een vierendeel myl daar van daan is het beroemde Pfeffer-bad, in een diep grot van het yſſelykſte Alpiſche gebergte, wiens water in 't begin van October verdwynt, en in 't begin van Mey weerkomt.

Pfefficker zee, klein meir in 't canton Zurich, waar door de Aa loopt.

Pfeffingen, hecht ſlot niet ver van de ſtad Bazel, den biſſchop van Bazel toekomende.

Pfershen, ſlot dicht by Augsburg, het ſtift Augsburg toebehorende.

Pfettelbach, zie *Pfedelbach.*

Pfirt, ſteedje, ſlot en de voornaamſte plaats van een graafſchap van den zelven naam in Sundgau, 2. mylen van Bazel, de kroon Vrankryk toekomende.

Pföringen, marktvlek in 't bisdom Regensburg aan den Donau, waar over een brug legt, in 't rent-amt Munchen gelegen.

Pforte, voor heen een Ciſtercienſer klooſter nu, een vorſtelyke ſchool by Naumburg aan de Saale, den keurvorſt van Saxen toekomende.

Pförten, heerlykheid, kleine ſtad en reſidentie-ſlot van een graaf van Promnits in neder-Luſatien, 2. mylen van Guben.

Pfortsheim, kleine ſtad en ſlot in neder-Baden, in de Zwabiſche kreits, aan den ingang van het Zwartewoud, en aan de grenzen van Creichow. Zy legt aan het water Ents, 6. mylen van Heilbron, en is anno 1692. van de Franſſchen afgebrand.

Pfreimet, hooftſtad en ſlot, benevens een amt en voogdy in het landgraafſchap Leuchtenberg, in de opper-Palts, daar de rivieren Pfreimbt en Nabe te zamen komen, keur-Beyeren toekomende.

Pfründe, zie *Prabenda.*

Pfu-

PFULLENDORFF, kleine vrye Ryksftad in de Hegow, in opper-Zwaben, en den Roomsgezinden Godsdienft toegedaan, tuffchen Tubingen en Conftans.

PFULLINGEN, een plaats in 't hertogdom Wurtenberg in Zwaben, een uur van Reutlingen en 3. van Tubingen, heeft ftads gerechtigheid en een vorftelyk flot, als ook een eertyds beroemd nonnen klooster van de orde van S. Damiaan en Clara.

PFYN, voogdy in Turgow, het canton Zurich toebehorende.

PHANTASIA, de inbeelding, inbeeldingskracht.

PHANTAST, word zo een genoemt, die of in der daad een gek is, of zich gek en narachtig aanftelt.

PHARISEEN, betekent zo veel als afgezonderde, en waren een fecte onder de Joden ten tyde van onzen Zaligmaker, die een ftrenge levenswys voerden, maar daar by de grootfte huychelaars waren, en van Chriftus daar dikwils over beftraft wierden. Zy wilden voor zeer heilig aangezien zyn, baden opentlyk op de ftraten, wierden van 't volk hoog geacht, en drongen zeer op de inftellingen der vaderen, die zy hoger als de H. Schrift achtten.

PHARNAMBUCO, zie *Pernambuco.*

PHARPHAR, rivier in Syrien, in Azien, die in 't landfchap Damafcus in een klein meir valt.

PHARSALIA, ftad in Theffalien in Griekenland, is het hedendaagfche Farfa, tuffchen Lariffa en Zeiton gelegen, daar Cæfar op Pompejus wegens de opperheerfchappy der Roomfche landen in een bloedigen veldflag de zege behield.

PHARUS, VUURBAAK, BRANDARIS, EEN LANTAARN, is een hoge toren aan of in de zee by een zee-haven, die 's nachts met vuur of lichten verlicht word, op dat 'er zich de aankomende fchepen naar richten kunnen. De naam is van het eyland Pharos van daan gekomen, dat by Alexandryen in Egypten legt, en waar op diergelyk een toren geftaan heeft.

PHASIS, rivier in Mingrelien in Azien, die op den berg Caucafus aan de grenzen van Circaffien ontfpringt, en in de Zwarte zee valt, daar zy by haar mond verfcheyde kleine eylanden maakt; daar houden zich veel Faifanten aan deze rivier op, die daar ook hun naam van gekregen hebben.

PHEDOR-OY, een van de Schotfche eylanden by Schotland.

PHERNAMBUCO, zie *Pernambuco.*

PHILADELPHIA, grote en volkryke ftad in Natolien in de provintie Carafia aan de rivier Chiais in Azien, de Turken toebehorende. De Chriftenen hebben 'er een aartsbiffchop en 4. kerken.

PHILADELPHIA, een ftad die de Quakers in Penfylvanien in noord-America geboud hebben. Zie *Penfylvanien.*

PHILADELPHISCH GENOODSCHAP, is een gezintheid van zekere luiden die men hedendaags den naam van Piëtiften geeft, die afgezonderde vergaderingen houden, en onder anderen op een duizentjarig ryk, 't welk in een heerlyken toeftand der kerk beftaan zal, hopen, en daar by voorgeven dat de inwendige geeft Gods alles leert, en dat men daar op acht moet geven. In 't jaar 1704. wierd deze naam van Philadelphifch genoodfchap ook te Londen in Engeland bekent, wiens voornaamfte leden Jean Leade, en John Pordage, een geneesheer, waren, waar van daan deze naam ook naderhand naar Duitsland is overgekomen.

PHILATHERI, zyn een genootfchap van geleerde luiden te Ferrara, welke een timmermans winkel tot hun zinnebeeld voeren, waar in het hout met een fnoer met roodaart beftreken afgetekent word om af te zagen, met deze woorden, Rectum fingat.

PHILIPPE, LE FORT PHILIPPE, een fort aan den mond van den Aa-ftroom, niet ver van Grevelingen in Franfch Vlaanderen.

PHILIPPE NORTON, ftad in de provintie Sommerfetshire in Engeland.

PHILIPPEVILLE, fterke ftad in Franfch Henegouwen, aan de grenzen van het bisdom Luik.

PHILIPPI, ftad in Macedonien in Griekenland, tegen de grenzen van Romanien. Zy heeft een aartsbisdom, maar is zeer verwoeft en flecht bewoont.

PHILIPPINE, zie *Tendaya.*

PHILIPPINE, vefting dat een reguliere vierhoek is, in Hollands Vlaanderen, aan het canaal 't welk het eyland Terreneuf van 't vafte land afzondert, tuffchen 't Sas van Gent en Biervliet.

PHILIPPYNSCHE EYLANDEN, MANHILLES, LUCONES, leggen by Azien, tuffchen China en de Moluckifche eylanden, en zyn aldus naar Philippus II, koning van Spanjen genoemt, onder wiens regering zy 1564. van de uit Nieuw-Spanje varende Spanjaarden ontdekt zyn. Derzelver grond is zeer heet, maar evenwel vruchtbaar van ryft, palmbomen, peper, kaneel, gember, faffraan, zuiker, honing, enz. Men vind ook goud in de aarde, en paarlen aan de kuft. Men telt 'er een grote menigte, en de Spanjaarden hebben 'er veel Colonien op. De overige inwoners zyn afgodendienaars. De Spaanfche gouverneur houd zyn verblyf te Manhilla, daar ook een aartsbiffchop is, en na dat de Hollanders hun koophandel op ooft-Indien in zo groten bloey gebracht hebben, zyn veel van deze eylanden van de Spanjaarden afgevallen, waar door de Spaanfche koophandel zeer vervallen is.

PHILIPPO, zie *Filippos.*

PHILIPPOPOLI, Turkfche ftad in Romanien, aan de rivier Mariza, zy is taamlyk groot, en heeft een aartbiffchop.

PHILIPPSBERG, hiet het flot van Wolffenbuttel.

PHILIPPSBURG, kleine ftad in 't bisdom Speyer, in de opper-Rhynfche kreits, daar de rivier Saltfa of Saltsbach in den Rhyn valt, 4. mylen van Heydelberg en Manheim gelegen. Zy is met 7. baftions verfterkt, heeft veel buitenwerken, en de moeraffige grond dient zeer tot haar fterkte, gelyk ook na den Ryswykfchen vrede op de andere zyde van den Rhyn een fterk fort aangelegt is. De ftad hoort het bisdom Spier, maar het jus præfidii of bezettingsrecht, en wat daar toe behoort, komt tegenwoordig het gantfche ryk toe, na dat het in den Weftphaalfchen vrede 1648. aan Vrankryk, in den Nimweegfchen

weegschen 1679. aan den keyzer, en eindelyk in den Ryswykschen 1697. aan den keyzer en het gantsche Ryk is overgelaten. Voor dezen wierd zy Udenheim genaamt, maar na dat ze van den bisschop van Spier Philippus Christophorus in 't jaar 1618. voor de eerstemaal gefortificeert is, wierd ze na zyn naam Philipsburg genaamt.

PHILIPPSBURG, schoon jacht- en lust- slot in de neder-Elsas, den graaf van Hanau toekomende.

PHILIPPS- of KONINGS- DAALDERS, zyn aldus naar Philippus III. koning van Spanjen genoemt, en worden de Wisselbrieven daar naar gerekent. Daar gaan 82. wissel-kruitsers, of hondert kruitsers courant op. In Engeland gelden 4. Philipps-Daalders een pond sterling, bygevolg is ieder 3. gulden.

PHILIPPS-ECK, schoon hecht slot in Wetteravien, anderhalf myl van Butsbach, dat de landgraaf Philip van Hessen in 't jaar 1627. en 1628. heeft laten bouwen.

PHILIPPSRUHE (of rust) zeer schoon lust-slot te Kesselstad aan den Mayn dicht by Hanau, 't welk de laatst gestorve graaf van Hanau-Muntsenberg, Philip Reinhard, in 't begin dezer eeuw geboud heeft. Zie *Hanau*.

PHILIPS-STAD, nieuwe en kleine stad tusschen een moeras in de west-Gothlandsche provintie Wermeland in Zweden, is 1700. weer gedemolieert.

PHILIPPS-STEIN, schoon en sterk-slot in Wetteravien, onder Hessen-Darmstad behorende.

PHILIPPSTHAL, schoon slot aan de Werra in neder-Hessen, niet ver van de stad Vach. Voordezen heeft des regerenden landgraafs van Hessen-Cassel's broeder Philippus alhier zyn verblyf gehouden, maar die zich naderhand by na 21. jaaren in den Haag heeft opgehouden, en den 18. Juni 1721. in 't Akensche bad gestorven is. Zyn nagelate Weduwe is Catharina Amalia, dochter van graaf Carel Otto van Solms-Laubach.

PHILOLOGI, worden onder de geleerden die genen genaamt, die zich op de cierlykheid der talen, en de geleerde, staatkundige, en kerken-historie leggen.

PHILOSOPHUS, betekent naar den letter een die de wysheid lieft. Maar nademaal onder den naam der Philosophie inzonderheid de wereltlyke wetenschappen, als Logica, Metaphysica, Ethica, Politica, Physica en Mathematica begrepen worden, zo noemt men voornaamlyk die gene Philosophen, die zich op eenige van die wetenschappen, of op alle leggen.

PHINICA, Turks steedje in Natolien, op de kust van het landschap Metefeli.

PHINN, kleine stad in Turgow, aan de rivier Thur, in Zwitzerland.

PHOCIS, was voordezen een beroemt landschap in Griekenland, tusschen de provintien Ætolien, Locris, Bæotia, en den zee-boezem van Corinthus. Het was voornaamlyk door het orakel van Delphos beroemt, en is een stuk van het hedendaags Livadien.

PHOENICIEN, was in oude tyden een provintie in Syrien, langs de Middelantsche-zee, wiens inwoners zeer dappere en bequame luiden geweest zyn, en de scheepsvaart het eerst word gezegt uitgevonden te hebben. De twe beroemde steden Tyrus en Sidon, en de bergen Carmel en Libanon leggen daar in.

PHOJANG, een meir in de Chineesche provintie Kiangsi, dat 3000. Fransche mylen in den omtrek, en aan den oever een grote menigte steden en dorpen heeft. Het ontlast zich in den stroom Nanking.

PHOTINIANEN, leefden in de 4de eeuw, en wierden alzo naar Photinus, bisschop van Sirmium genaamt. Zy loogchenden Christus Godheid, en droomden van den Heyland dat hy toen eerst Christus was geworden, toen de H. Geest in de Jordaan op hem nederdaalde.

PHRYGIEN, was in oude tyden een provintie in klein Azien, en wierd in groot en klein Phrygien verdeelt. Het eerste hiet hedendaags German, het laatste Sarcum, waar in eertys het beroemde Troien lag.

PHYSICA, is de wetenschap der natuurlyke zaken, die wy door 't behulp van onze 5. zinnen in opmerking kunnen nemen. Zie *Natuurk Woordenb.*

PHYSIOGNOMIE, is een wetenschap, die uit de trekken van 't gezicht van eens menschen inborst oordeelt. De regels van deze kunst gaan niet altyd vast, maar men hoort van de meeste menschen zeggen, dat zy dezen of genen weinig vertrouwen wyl hy geen goede Physiognomie heeft.

PIACENZA, IL PIACENTINO, hertogdom in Italien, dat zich van de Poo tot aan het Apennynsche gebergte uitstrekt, en den hertog van Parma als een pauslyk leen toekomt. Men vind 'er veel en zeer wit zout, ook heeft het koper- en yzer-mynen, en de hoofdstad Piacenza of Plaisance legt aan de Poo. Zy is bevestigt en heeft een citadel, en Universiteit, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Bologna staande. Daar is ook een schoon Augustyner klooster, 't welk Philippus II. koning van Spanjen heeft laten bouwen, dat van reguliere kannunniken bewoont word.

PIANOSA, klein eyland in de Toscaansche-zee, niet ver van het eyland Elba in Italien; het hoort tot de Stato delli Presidii.

PIASLA, groote rivier in noord-America, in 't koningryk Mexico, die 6. mylen boven Culiacan in de Mar del Zur valt.

PIASTE, zo noemen de Polen den koning, dien zy uit hun eige natie verkiezen, en betekent zo veel als een inboorling.

PIASTRA, Spaansche zilvre munt, die in 't koningryk Napels 11. carlini gelt. Een Florentynsche Piastra is zo veel als tien en een half paoli of 7. lire.

PIATEK, kleine vlek in de provintie Samogitien in Littauen, 10. mylen ten noorden van Rosienic.

PIAVE, rivier die in 't Tyrolsche gebergte ontspringt, en zich door twe monden, waar van de zuidelyke den naam van Piavesella aanneemt, in de golf van Venetien ontlast.

PIAZZA NAVONA, is te Romen een grote marktplaats, waar op een schone fontein staat. In de hete zomerdagen stopt men de gaten, waar door het

het water van deze fontein wegloopt, over al toe, dat het water staan blyve, en dan ryden 'er de voorname luiden met hun koetzen door.

Pic, een van de Terceriſche eylanden in de Atlantiſche-zee, de Portugezen toekomende, waar op enige dorpen leggen. Het heeft vyftien mylen in zyn omtrek, en den naam van den hogen berg Pico, dien men daar vind, gekregen. Op dit eyland groeit veel ceder- of teipo-hout, benevens veel andere ſoorten, zo dat 'er veel ſchepen geboud worden.

Picarders, ketters onder de Chriſtenen in de 15de eeuw, wier hooft Picard een anderen Adam verbeelden wilde, en daarom met de Adamiten gebood naakt te gaan, en de vrouwen gemeen te hebben. Zyn dwalingen breydden zich van Vlaanderen tot in Bohemen uit, maar wierden haaſt weer onderdrukt. Deze luiden wilden zich in Bohemen onder den naam van Waldenſen en Huſſitten verbergen, maar zyn nooit van deze daar voor erkent, in tegendeel vervolgt en verdoemt.

Picardyen, een van de 12. generale gouvernementen van Vrankryk, 't welk ten ooſten aan Champagne, ten zuiden aan het eyland van Vrankryk, ten weſten aan Normandyen en de Brittanniſche-zee, ten noorden ook aan deze zee en aan de Nederlanden grenſt. Dit land is ryk aan koorn en boomvruchten, maar heeft geen wyn, en de hooftſtad hiet Amiens. Het word in 8. landſchappen verdeelt, naamlyk le Pais reconquis, le Boulonois, le Ponthieu, le Vimeux, l'Amienois, le Santerre, le Vermandois, en la Tierraſche.

Piccoli, kleine Italiaanſche munt, waar van 'er 6. in Sicilien een Grano maken.

Piccolomini, de vorſten van Piccolomini zyn uit een voornaam Florentynſch geſlacht geſproten, en 1654. wierd Octavius Piccolomini door keyzer Ferdinand III. in den vorſtenſtand verheven, na dat hy 1649. op het convent van Neurenberg den Weſtphaalſchen vrede als keyzerlyke principale commiſſaris ter uitvoering had helpen brengen, die evenwel 1656. zonder lyf-erven geſtorven is, en zyn broeders klein-zoon tot erfgenaam aangeſtelt heeft. Hy bezat enige goederen in Bohemen, en het hertogdom Amalfi in Napels, welk laatſte zyn broeders klein-zoon benevens den vorſtlyken titel verworven heeft. De tegenwoordige vorſt van Piccolomini hiet Johannes Wenceſlaus Carolus Joſephus.

Pic d'Adam, zie *Adams-Pic.*

Pic de Teneriffe, word voor den hoogſten berg van de Wereld gehouden, en legt op het eyland Teneriffa, 't welk onder de Canariſche eylanden gerekent word. Zomtyds ſpuwt hy vuur en vlammen uit, en men kan hem 20. mylen ver in zee zien.

Pic di Luco, een meir in het hertogdom Spoleto in den kerkelyken ſtaat in Italien.

Pic di Monte, vlek in Terra di Lavoro in Napels, daar de biſſchop van Aliſi reſideert, die onder den aartsbiſſchop van Benevento ſtaat.

Picello, oude ſtad in het eigentlyk zo genaamde Natolien aan de Zwarte-zee in Azien.

Piciggithone, kleine en ſterke ſtad aan de rivier Adda in 't hertogdom Milaan in het Cremoneeſche gebied, benevens een ſterke citadel, waar op keyzer Karel V. den koning van Vrankryk François I. toen hy hem anno 1525. gevangen kreeg, zo lang bewaren liet, tot hy gelegenheid had hem naar Spanjen te voeren. De Franſchen hadden deze plaats in den laatſten Spaanſchen oorlog over de ſucceſſie in, maar zy wierd hun 1706. van de keyzerlyken met akkoort weer ontnomen.

Pickaroon, een ſoort van rooſſchepen.

Pickering, ſtad in Yorckshire in Engeland, aan een kleine rivier, niet ver van de zee.

Pico, een oud en voornaam geſlacht in Italien, waar uit de hertogen van Mirandola en Concordia geſproten zyn, tot welke waardigheid zy door keyzer Ferdinand II. verheven zyn.

Pico, zie *Pic.*

Pico de S. Gergio, hoge en vuurſpuwende berg op het eyland Fayal.

Pico, Sierra de Pico, een gebergte in 't Spaanſche Eſtremadura, die zich tot aan beyde de Caſtilien en tot Leon uitſtrekt.

Picolmayo, la Plata, rivier in zuid-America, die by Protoſi in de provintie de los Charchas ontſpringt, en zich in de rivier Paraguay ontlaſt, die van dien tyd af Rio de Plata of zilver rivier genoemt word.

Picti, oude volkeren in Schotland, die eindelyk in de 9de eeuw van de Schotten overwonnnen en uitgerot zyn. Naar deze natie is de pictiſche muur tuſſchen Engeland en Schotland genoemt, dewyl de Romeynen den zelven, toen zy Engeland innamen, tegen de invallen dezer volkeren hebben laten oprechten, en 80. mylen ver uitſtrekken. Men ziet 'er noch hedendaags de puinhopen van op enige plaatzen.

Piece de Canon, een ſtuk geſchut.

Piece de quatre sous, de cinq sous, de quinze sous, de trente sous, zyn ſtukken geld in Vrankryk van 4, 5, 15. en 30. ſtuivers.

Piedestal, is een voetſtuk, dat tot fondament van een zuil of iets anders dient.

Piek, een ſoort van wapen, dat uit een ronde ſtok beſtaat, die omtrent 13. of 14. voet lang is. Voor heeft het een breed geſlage yzere punt. De piekeniers gebruikt men tegen den inbreuk der ruitery by het voetvolk, evenwel zyn ze nu meeſtendeels afgeſchaft, en in der zelver plaats de granadiers zo wel te voet als te paard opgekomen.

Piemont, in een algemenen zin genomen, begrypt alle landen des hertogs van Savoyen aan de overzyde der Alpen in Italien, uitgenomen het Savoiſche, het Alexandrynſche in Milaan, Montferrat en het graafſchap Nizza, benevens derzelver toebehoren.

Piemont, een vorſtendom in Italien, dat zich langs de Alpen, waar aan het ten noorden en weſten ſtoot, tot aan 't Apennynſche gebergte, dat ten zuiden daar van legt, uitſtrekt. 't Is een vruchtbaar land aan koorn, wyn, boomvruchten en weylanden. De oudſte prins van Savoyen voert 'er altyd den titel van, en het zelve begrypt 6. diſtricten, naam-

naamlyk dat van Turin, Savigliano, Coni of Cuneo, Mondovi, Chierafco en Chiers of Chieri. In den vorigen oorlog wierd dit gantfche land byna van de Franfchen overweldigt, tot op de hoofdftad Turin na, die eindelyk na een harde belegering 1706. gelukkig ontzet, en waar by het Franfche leger zodanig geflagen wierd, dat niet alleen veel fteden zich weer aan haar rechten heer overgaven, maar de Franfchen ook Anno 1707. een traktaat aangingen, waar door zy gantfch Piemont, benevens Lombardyen verlaten moeften. Zie *Lombardyen.*

Pienza, kleine ftad in 't gebied van Siena, den hertog van Florencen toekomende.

Piermont, zie *Pyrmont.*

Pierport, zie *Pireport.*

Pierrescise, Pierre encise, fterk flot in de provintie Lionnois in Vrankryk op een rots, daar men zomtyds de ftaatsgevangenen in opfluit

Pieters-penning (St.) zie *Denarius Petri.*

Pieton, kleine rivier die in 't dorp van den zelven naam in Henegouwen ontfpringt, en zich boven Charleroy in de Sambre giet.

Pietra, vefting, den hertog van Parma toekomende, en aan de grenzen van Lucca gelegen.

Pietra, kleine ftad in 't Genueefche gebied aan de Liguftifche-zee, 't welk een onmiddelyk ryksleen is.

Pietra Pilosa, kleine ftad op een rots in Iftrien, en de hoofdftad van een marquifaat dat de Venetianen toekomt.

Pietra Santa, vlek, benevens een bisdom in het Toskaanfche gebied in Italien.

Pietrkow, zie *Petrikow.*

Pieve, kleine ftad aan de rivier Arofcia, in het Genueefche gebied.

Pieve del Cairo, kleine ftad in het Milaneefche landfchap Lumellina, zy hoort den marquis Ifembardi toe, wiens voorouders hier een fchoon paleys hebben laten bouwen.

Pieve di Cadore, zie *Cadore.*

Pieve di Sacro, fraai vlek in het Venetiaanfche landfchap Paduano, 2. mylen van Padua in Italien.

Pigna, ftad in het graaffchap Nizza in Italien, in Piemont.

Pignatelli, een voornaam mark-graaflyk geflacht in het Napelfche gebied, waar uit de hertogen van Monteleone afftammen, en paus Innocentius XII. gefproten was, die van 1691. tot 1700. den paufIyken ftoel bezeten heeft.

Pignerol, ftad in Piemont aan de rivier Clufon. Zy was de Franfche grensvefting een fleutel tegen Italien, maar is 1696. den hertog van Savoyen, toen hy een particulieren vrede met Vrankryk aangong, weer gegeven, en haar werken benevens de op een rots geboude citadel geflecht, en wel onder die voorwaarde, dat dezelve nooit weer zou gefortificeert worden, maar de hertog zou alleen het recht hebben om een flechten muur om de ftad te trekken.

Pignus, zie *Pand.*

Pilatus-Berg, Mons Fractus, Francmont, een berg in Zwitzerland aan de grenzen van het canton Unterwalden, anderhalf uur van Lucern. Men klimt 'er door enige vermaaklyke boffchen, en het zo genaamde Eggendal op. Onderweeg vind men enige gezondheids bronnen, waar van de Kaltweher bron de krachtigfte is. Op dezen berg is het beroemde meir van Pilatus, waar van men eertyds vertelde en geloofde, dat daar een fchriklyk onweer van donder en blixem over het naburige land ontftond, wanneer 'er een fteen of iets diergelyks in dat meir geworpen wierd, waarom ook niemand voor dezen den berg dorft beklimmen, zo hy 'er niet van te voren verlof van de Magiftraat van Lucern toe had gekregen. Hedendaags houd men het voor een fabel, en werpt 'er zonder fchroom hout, ftenen en andere zaken in.

Pilatus-Berg, een berg by Lion in Vrankryk.

Pilcza, ftad in klein Polen, in het waywoodfchap Cracau, aan den oorfprong van de rivier Pilcza, die groot en klein Polen van een fcheyd, en 4. mylen boven Czersko in de Weichfel valt

Pile, la Pile, een fort, van de Franffchen aan dees zyde van den Rhyn geboud, tegen over Straatsburg, is volgens den inhoud van den Badenfchen vrede 1714. geflecht.

Pilgram, koninglyke ftad in de Bechiner kreits in Bohemen, daar de Iglawa ontfpringt.

Pilkal, ftad in Semigallien in Courland.

Pilken, ftad in Coerland.

Pillage, rovery en plundering.

Pillau, ftad, goede vefting en haven in Samland in Brandenburgs Pruiffen, daar zich het Frifche-Haf in de Ooft zee giet, 14. mylen van Dantzig, en 7. van Koningsberg gelegen.

Pillawits, een Silefifch fteedje in 't vorftendom Jægerndorf.

Pillory, is in Vrankryk en Engeland een foort van kaak, waar mee de falfariffen, meinedigen, pasquillemakers en valfche getuygens geftraft worden. Deze pillory beftaat uit een klein fchavot, waar op een balk met 2. planken ftaat, daar 3. gaten in zyn, waar door de misdadiger het hooft en de beyde armen moet fteken, en een tyd lang in dat belagchelyk poftuur blyven moet, terwyl hy ondertuffen van de omftanders en toekykers met flik en vuiligheid geworpen word.

Pilniko, ftad in de Koninggratzer kreits in Bohemen, tuffchen Arnau en Hohenelb gelegen.

Pilnits, een oud groot flot in Meiffen aan de Elve, anderhalf uur van Drefden naar Pirna toe, tegenwoordig heeft 'er de koning van Polen een fchonen lufthof en een voortreflyke zaal tot zyn vermaak laten aanleggen.

Piloot, Stuurman, is een fcheeps-officier van de uitrufting, die den loop van het fchip beftiert, en het zelve regeert. De twede en derde ftuurman ftaan den eerften in zyn verrichtingen by: evenwel zyn 'er maar op de grote oorlogfchepen 3. ftuurluiden, of wanneer men een verre reys voorheeft. Op de andere fchepen zyn 1. of 2. ftuurluiden, naar gelegenheid des fchips en der voorgenome reys, en zy geven nevens den fchipper op de zeylen, derzelver fchikking en de wachten acht. Gelyk nu het

het scheepsvolk in 3. wachten of compagnien verdeelt is, zo heeft ieder van deze scheepsbedienden een wacht, en zy raadplegen over de zeekaarten, om den cours recht te houden. De stuurman moet altyd aan 't roer zyn, en den Capiteyn van tyd tot tyd verwittigen in welke streek zich het schip volgens zyn mening bevind, waarom hy wel in de zeekaarten, sterrekunde enz. moet ervaren zyn.

Pilori, zie *Pillory*.

Pilsen, grote en gefortificeerde stad in de Pilsner kreits in Bohemen, aan de rivier Meiss, 10. mylen van Praag.

Pilsenits, Uslava, kleine rivier in de Pilsner kreits, in 't koningryk Bohemen.

Pilsensko, oud Pilsen, marktvlek in de Pilsner kreits in Bohemen, was voor dezen een grote stad, die allengsjes vervallen is.

Pilsna, kleine stad aan de rivier Wilsoke in het waywoodschap Sendomir in klein Polen.

Pilsner kreits, een van de veertien kreitzen van Bohemen, die ten oosten aan de Moldauer, ten zuiden aan de Rackonitzer kreits, maar ten westen aan de opper-Palts grenst.

Pilsring, marktvlek in neder-Beyeren, in 't rentamt Landshut gelegen.

Piltern, Piltyn, kleine stad in Coerland aan de Weta, 4. mylen ten noordwesten van Goldingen.

Piltzowits, kleine stad in opper-Silesien, in 't vorstendom Ratibor, aan de Poolsche grenzen.

Pina, kleine stad in 't koningryk Arragon, aan de rivier Ebro in Spanjen.

Pina, rivier in Litthauen in het waywoodschap Briescia, ontspringt uit een moeras, en loopt by Pinsko in de Jasiolda.

Pinas is een van achteren hoog, lang, en naauw en licht vaartuyg, met een vierkanten hemel, dat met zeylen en riemen benevens drie masten voorzien is, waarom het zeer bequaam is om te recognosceren (dat is acht te geven op den vyand) en tot uitzetting der manschap aan een kust.

Pindus, een grote berg in Epirus in Griekenland, waar van de eene top Helicon, de andere Parnassus genaamt wierd, en de Muzen geheiligt was.

Pinghiam, grote en ryke stad in de provintie Xansi in China.

Pinglo, grote stad in de provintie Queicheu in China.

Pinhel, Pignel, kleine bevestigde stad in de provintie Tra-los-Montes in Portugaal.

Pink, is een soort van Fluiten en lastschepen, die eveneens toegetakelt zyn als andere schepen. Zy zyn achter zo rond als voren, hebben een zeer dikken buyk, en ieder voert omtrent 300. tonnen. Zy worden tot den visch vangst gebruikt. In Vrankryk noemt men alle die schepen Fluyten, die by de oorlogsvloot in plaats van een magazyn of gasthuis dienen, of welke tot overvoering der soldaten gebruykt worden, al zyn het voor dezen oorlogschepen geweest.

Pinleang, stad aan de provintie Xansi, aan de rivier King in China.

Pinneberg, graafschap in Stormarn in Holstein. Twe derde delen daar van horen den koning van Denemarken toe, het overige de graven van Rantzow, aan wien het de hertogen van Holstein-Gottorp tegen de oude Rantzowsche goederen in Wagrien hebben overgelaten, doch de graven hebben kort daar na gemelde goederen weer aan zich gekocht. Het kleine vlek Pinneberg legt 2. mylen van Hamburg, hoort den koning van Denemarken toe, heeft een koninglyk amt-huis en vervallen slot.

Pinos, Pins, eyland in noord-America, aan de westzyde van het eyland Cuba, den Spanjaarden toekomende, 12. Engelsche mylen lang en 4. breed, heeft aan de westzyde een goede haven.

Pinos, 2. kleine eylanden tegen de kust van het landschap Darien in noord-America, noortwestwaarts van den mond der grote rivier Darien gelegen.

Pins, zie *Pinos*.

Pinsen, vesting in Brabants Holland, midden in 't moeras by Bergen-op-Zoom gelegen.

Pinsko, groot gebied in het waywoodschap Briescia in Litthauen, benevens de stad Pinsko, die aan de rivier Pina legt. Zy heeft meest houte huizen, en dryft handel op Duitsland en Moscovien.

Pinto, Punctum of Middelpunct, kleine stad in Spanjen, 3. mylen van Madrid, word gestelt het middelpunt van Spanjen te zyn.

Pintzenhoff, Pindezova, een plaats in klein Polen, in het waywoodschap Sendomir, daar anno 1702. een slag tusschen de Saxen, Polen en Zweden voorviel, waar in de eerste te kort schoten.

Pintgzau, een dal in 't aartsbisdom Saltsburg, waar door de rivier Saltza loopt, en wier inwoonders meest met kroppen of gezwellen geplaagt zyn. Dit dal strekt zich van Tyrol tot aan Karinthien uit.

Pinyang of Pingiang, grote stad in de provintie Xansi in China, daar grote handel met porcellein gedreven word.

Piomba, kleine rivier in Napels, in Abruzzo oltra, die zich in de golf van Venetien ontlast.

Piombino, klein vorstendom in Italien, tusschen het gebied van Pisa en Siena, waar toe ook het eyland Elva behoort, uitgezondert Porto Longone en Porto Ferrajo, waar van de eerste de kroon Spanje, de andere den hertog van Florence toekomt. 't Heeft als een Milaneesch leen zyn eigen vorst, die tegenwoordig de hertog Antonius van Sora, uit het geslacht Buoncompagno, is. Maar dewyl deze in den laatsten oorlog de Fransche zyde koos, wierd in 't jaar 1708. dit vorstendom van den generaal Wetzel onder keyzerlyke gehoorzaamheid gebracht, en benevens de goederen, in Napels gelegen, geconfisqueert. De hoofdstad Piombino is bevestigt, legt aan de vaart van den zelven naam, en heeft een zeer goede haven.

Pionniers, Schansgravers, worden by het krygsvolk gebruikt om de wegen te verbeteren, aan de loopgraven te arbeyden, en allerhande diergelyke arbeyd te doen.

Piontkum, stad in het waywoodschap Lenczicz in groot Polen, legt in de moerassen aan de rivier Bsura, en broud het beste bier van gants Polen.

Piperno, kleine ſtad in Campagna di Roma in den kerkelyken ſtaat.

Pique, zie *Pico de S. Georgio.*

Piquepuce, klooſter voor Parys in Vrankryk, daar de Roomsgezinde Ambaſſadeurs, wanneer zy hun opentlyke intree doen, ontfangen en ingehaalt worden.

Piqueren, ſteken, ſtekelachtige woorden geven. Daar van daan zegt men by ons, zy hebben een pik op elkanderen, dat is te zeggen, zy dragen elkander vyandſchap toe. Piquanterie, ſtekelachtige reden, beſchimping.

Piquet, is in 't leger een ſterke wacht, die men voor aan poſteert, om altyd klaar te zyn wanneer 'er iets gewichtigs voorvalt.

Piquigny, ſtad in Picardyen.

Pirano, kleine ſtad in Iſtrien, op een klein eyland, 't welk de meiren by Largone en by Trieſte maken.

Pirckenfeld, adelyk vrouwen klooſter in Franckenland, niet ver van Neuſtadt aan de Aiſch.

Pircklingen, zeer oud klooſter in Franckenland.

Pireport, een enge pas door het gebergte in 't bisdom Bazel, tegen de grenzen van het canton Bern.

Pirglitz, zie *Birglitz.*

Piritz, zie *Pyritz.*

Pirkala, kleine ſtad in de Zweedſche provintie Tavaſthia in Finland, zy legt aan een meir, dat de rivier Tameko maakt, en de inwoners generen zich met den viſch- en yzer-handel.

Pirna, ſtad en amt benevens het ſterk berg-ſlot Sonnenſtein aan de Elve, 2. mylen van Dresden, naar den kant van Bohemen toe, in de Meiſniſche-kreits. Men vind hier omtrent een goede ſteen-groeve.

Pirnitz, Birtnitz, ſteedje, ſlot en heerlykheid in Moravien, naar de Boheemſche grenzen, 3. uren van Iglau, het ryksgraaflyk geſlacht van Colalto toekomende.

Pirogue, Praauw, een ſchip dat uit een boom gehouwen en uitgeholt is, dat de Wilden in zuid-America gebruiken. Op eene Pirogue zyn zomtyds 50. man benevens hun krygsmunitie.

Pironka, Stockau, Auguſtyner klooſter in de Pilsner-kreits in Bohemen.

Pirot, ſtad en ſlot aan de rivier Niſſawa in Servien in Ongaryen, die de keyzerlyke generaal Piccolomini Anno 1689. innam, maar ook in 't volgende jaar door de Turken weer weggenomen wierd.

Pirukoa, gebergte in Perzien, daar de beſte Turquoizen gevonden worden, 3. of 4. dagreyzens van de ſtad Mexat.

Pisa, grote maar niet volkryke ſtad in Italien in Toskanen gelegen, welke de rivier Arno in 2. delen ſcheyd, zy heeft een haven, dewyl gemelde rivier niet ver daar van daan in de zee valt. Voor dezen was het een Gemenebeſt, en tegenwoordig heeft zy een aartsbisdom en een Univerſiteit, die Anno 1339. door keyzer Hendrik VII. geſticht, en 1472. van hertog Laurens de Medicis vernieuwt is, een groot-hertoglyk paleys en Arſenaal, ook is zy de reſidentie van de ridder-orde van St. Stephanus. Hier wierd Anno 1664. tuſſchen den paus en den koning van Vrankryk een verdrag geſloten, na dat de Franſche Ambaſſadeur te Rome beledigt was. Haar gebied word il Piſano of Pilentino genoemt, en legt tuſſen het gebied van Florencen en Siena, gelyk ook tuſſchen het vorſtendom Piombino, de republiek Lucca, en de Toſcaanſche-zee.

Pisatello, kleine rivier in Romana, die zich niet ver van de zee in de rivier Savignano ontlaſt.

Piscatores, zie *Viſſchers Eylanden.*

Pisciota, kleine rivier in Napels in Principato Citra, die zich in de Toſcaanſche-zee giet.

Piscopia, klein eyland in Mare di Scarpanto, tuſſchen de eylanden Stampalia en Rhodus.

Pisdra, ſtad in het waywoodſchap Poſen, in groot Polen.

Piseck, ſtad in de Pragenſer kreits in Bohemen, aan de rivier Ortowa, 13. mylen van Praag, en hier vind men de Boheemſche Diamanten.

Pisida, rivier in groot Tartaryen, die zich in de Tartaarſche-zee ontlaſt.

Pisidia, zo wierd voordezen een zeker landſchap in klein Azien genoemt.

Pisino, zie *Mitterburg.*

Pissa, rivier in Poolſch-Pruiſſen, van welkers aanwoners men om te lagchen zegt, dat zy hun ſpys in klare pis koken.

Pisseli, ſchoon en vermaaklyk ſlot in de Caurzimer-kreits in Bohemen.

Pistoja, grote en ſchone ſtad in 't Florentynſche gebied, aan de kleine rivier Stella, benevens een bisdom onder den aartsbiſſchop van Florence ſtaande. De omleggende landſtreek word Stato di Piſtoja genaamt.

Pistool, een ſchiet-geweer, dat de ruiters in 't gemeen gebruiken, en het met de vrye hand los ſchieten. Deszelfs lengte is benevens den loop anderhalf voet, en zonder loop een voet. De diameter des kogels is van 5. linien.

Pistole, zie *Louis d'Or.*

Pisuerga, rivier in Spanjen, die in het oud-Caſtiliaanſche gebergte ontſpringt, de rivier Corrion in neemt, en zich niet ver van Valladolid in de Douro ſtort.

Pitan, een van de provintien van den groten Mogol, aan de overzyde van de Ganges in Azien, langs de rivier Kanda.

Piter, kleine rivier in Maſovien in Polen.

Pitest, kleine ſtad in Wallachyen, waar omtrent een heerlyke wyn groeit, die in ſmaak en ſterkte geen wyn van Europa hoeft te wyken.

Pitha, grote rivier in Zweden, die in 't Noorweegſche gebergte ontſpringt, en zich in den Bothniſchen zee-boezem giet.

Pitha Lapmarck, een provintie in 't Zweedſche Lapland, tuſſchen Lula-Lapmarck en Uhma-Lapmarck.

Pithea, zyn 2. ſteden in de Zweedſche provintie Bothnien, naamlyk het oude Pithea, dat zeer afgebrand, en het nieuwe Pithea een half myl daar van daan aan den Bothniſchen zee-boezem, welke

ſtad

ſtad Carolus XI. aangelegt en met voorrechten voorzien heeft.

Pithyusische Eylanden, zo worden de beyde eylanden Yvica en Formentera genaamt, die in de Middelantſche-zee tegen de Spaanſche kuſten leggen, en de Spanjaarden toekomen.

Pitino, Aleso, rivier in Val di Demona in Sicilien, die zich in de Tyrrheenſche-zee ſtort.

Pitis, vlek in de Zweedſche provintie Carelien in Finland, niet ver van daar zich de rivier Kimen in den Finlandſchen zee-boezem giet, 10. Zweedſche mylen ten ooſten van Wiburg.

Pitsch, zie *Bitſch*.

Pitschen, kleine ſtad in 't vorſtendom Brieg, naar den kant van Polen toe, heeft Anno 1709. uit kracht van de oud-Ranſtadſche conventie weer een Luiterſche kerk en ſchool gekregen.

Pittersberg, heerlykheid in Karinthien.

Pittingen, heerlykheid, ſlot en vlek, 2. mylen van Luxemburg.

Pitzur, kleine Moſcoviſche ſtad aan de Lyflandſche grenzen, aan de rivier Pynuſa.

Piuri, Plura, zie *Pleurs*.

Pizzighitone, zie *Piciggitone*.

Plaats Majoor, zie *Major de Place*.

Placaat, is een ſchriftlyk reglement van de overigheid, dat den onderdanen afgekondigt word.

Place d'Armes, Wapenplaats, zo noemt men in een veſting een ruime en vrye plaats, of midden in de veſting aan de plaats, daar de voornaamſte ſtraten op uitkomen, of tuſſchen de huizen en den wal, of in de contreſcarp. Zy dient om de ſoldaten aldaar te verzamelen, wanneer 'er een allarm ontſtaat, of wanneer 'er een order van den commandant moet voltrokken worden. In 't veld is de wapenplaats een grote grond, die hier voor of aan de zyde des legers toe beſtemt is. Daar ſtelt men de troepen in ſlagorde. Daarenboven heeft ook ieder compagnie te paard en te voet in 't leger haar byzondere wapenplaats, die niet anders is als de plaats daar zy vergadert. De wapenplaats van een attaque of loopgrave is een gracht met een epaulement of borſtwering voorzien, waar in men ruytery en voetvolk logeert, om de arbeyd der loopgrave tegen de uitvallen der belegerden te dekken. Zie *Alarmplaats*.

Place des Victoires, is een grote plaats te Parys in het quartier van Richelieu, en zy heeft haar naam van het ſtandbeeld des vorigen konings Lodewyk XIV. bekomen, dat door de godin der overwinning gekroont word, benevens veel half verheven beeldwerk, dat ten dele de ware ten dele de gewaande overwinningen van dien vorſt voorſtelt. Dit ſtandbeeld is dicht by de kerk van Nôtre Dame des Victoires, die de ongeſchoeide Auguſtynen toekomt.

Placentia, ſtad in de Spaanſche provintie Biſcayen, aan de rivier Deve, 8. mylen van Bilboa, dryft goeden handel.

Placentia, zie *Plazentia*.

Placideren, zich gevallen laten, voor lief houden, voor goed keuren.

Plädling, vlek en ſlot in neder-Beyeren aan de rivier Iſer, 4. mylen van Straubingen, onder 't Rentamt Landshut behorende.

Plätsch, ſlot en heerlykheid in het biſdom Brixen, de barons Vintler toekomende, die zich te gelyk van Plätſch ſchryven.

Plærmel, ſtad in Bretagne in 't bisdom St. Malo in Vrankryk.

Plage, zie *Plaue*.

Plagiarius, word onder de geleerden die gene genoemt, die eens anders boeken uitſchryft, en voor zyn eigen werk uitgeeft, zonder den rechten Auteur, waar uyt hy zyn naricht en wetenſchap gehaalt heeft, te noemen. En deze daad hiet Plagium literarium.

Plagwits, ſterk ſlot en heerlykheid in het Sileſiſch vorſtendom Jauer, niet ver van Lemberg, den graaf van Schaffgotſch toekomende.

Plaine, een vlakte.

Plaine, rivier in Lotteringen, valt by Raon in de Meurte.

Plainting, marktvlek in neder-Beyeren, niet ver van Vilshofen in het zelve landgericht, en onder 't Rentamt Straubingen behorende.

Plaisance, ſtad en kaſteel benevens een haven, dat een Franſſche volkplanting aan de ooſtelyke kuſt van Terre Neuve in noord America is. 't Was de beſte plaats die de Franſſchen daar voor dezen bezaten, en zy heeft haar naam van de omleggende vermaaklyke landſtreek gekregen. Anno 1713. wierd zy in de Utrechtſchen vrede aan de Engelſchen ingeruimt.

Plaisance, kleine ſtad in Vrankryk, in de provintie Armagnac; daar legt noch een andere ſtad van den zelven naam in Rouergue.

Plaisir, vermaak, blydſchap; daar van daan playſierig, kortswylig, vrolyk.

Plan, de grond, het ontwerp of project van een zaak; daar van daan komt vredensplan, 't welk een ontwerp der vredes artykelen betekent.

Plan, kleine ſtad in de Pilsner-kreits in Bohemen, een gravin van Zinzendorf toekomende, 4. mylen van Eger.

Plana, klein eyland in den Archipel, tuſſchen Stampalia en Candia.

Planckenstætten, Benediktyner abdy in het bisdom Aichſtädt in Franckenland.

Planisphærium, is een platte kaart, waar op men den Hemel- of Aard-kloot afgebeeld ziet. Zie *Mathem. Lex.*

Planits, ſlot en amt in Voigtland, een uur van Zwickau, waar van de aeloude familie der edelen van Planits den naam voert. Anno 1688. verruilde Johan George van Arnimb deze plaats voor Pretſch.

Planzia, rivier in Sacania in Morea, die zich in de golf van Napels ſtort.

Planosa, klein eyland in de Toskaanſche-zee, tuſſchen de kuſten van Florencen en Corſica.

Plantagie, zie *Colonie*.

Plantagien, zie *Colonien*.

Plappert, een kleine munt, die in 't aartsbisdom Ments 3. kreutzers geld. In Polen heeft men ook een munt van dezen naam, waar van 'er 25. op

op een Poolsche-gulden gaan, of 8. goede groschen maken.

PLASENCIA, zie *Placenzia.*

PLASS, een abdy van de Cistercienser-orde, in de Rackonitsche-kreits in Bohemen.

PLASSENBURG, zie *Culmbach.*

PLASSENDAEL, vesting in Oostenryks Vlaanderen, niet ver van Ostende, die de Franschen Anno 1708. innamen, maar uit hoofde van de capitulatie van Gent in 't volgende jaar ook weer verlaten moesten.

PLAT, PLATTEN, zie *Platna.*

PLATA, hoofdstad van de provintie de los Charcas in zuid-America, aan de rivier Picolmayo. De Spanjaarden hebben ze geboud, en daar is een aartsbisdom, benevens het gerichtshof van gemelde provintie. Deze plaats is volkryk, heeft een gematigde lucht, en de omleggende landstreek is vruchtbaar van gerst, tarwe, boomvruchten en druiven. Men vind ook in den berg Porco ryke zilvermynen, die evenwel, na dat men die van Potosi ontdekt heeft, niet meer geächt worden.

PLATA, grote provintie in zuid-America, die ten zuiden aan Terra Magellanica, ten noorden aan Brazilien, ten oosten aan de Atlantische-zee, en ten westen aan Peru grenst. Zy is ryk van kooren, zuiker, wyn en vee-fokkery. De Spanjaarden hebben 'er enige colonien, l'Assumption, Buenos Aires, Losfette, Corrientes, S. Fé en Spiritu Sancto of la Torre de Gabelo.

PLATA, een eyland in Mar del Zur, onder de kust van het landschap Quito in zuid-America. Het is 4. mylen lang en anderhalf breed.

PLATA, RIO DE LA PLATA, ZILVER RIVIER, anders ook Januarius genoemt, is een grote rivier in zuid-America, die in 't gebergte Andes ontspringt, by de 300. mylen door de grote provintie la Plata stroomt, en zich by Buenos Aires in de zee stort, daar hy zeer vele eylanden maakt, en over de 32. mylen breed is.

PLATAMONA, beveftigde stad in Thessalonien in Griekenland, niet ver van de golf van Salonichi.

PLATANO, rivier in Val di Mazara in Sicilien, die zich in de Barbaarsche-zee ontlast.

PLATE, slot en steedje in achter-Pommern, by de rivier Rega, niet ver van Regenwalde, de heren van Plucher toekomende.

PLATE, stad in het hertogdom Mecklenburg, aan de rivier Steur, 2. mylen van Schwerin, word voor het stamhuis der beroemde Graven van Platen aan 't keur-Hanoversche hof gehouden.

PLATEN, zie *Platten.*

PLATNA, kleine berg-stad in de Elleboger kreits in Bohemen, aan de Misnische grenzen, daar tin, yzer en blaauwe verf gemaakt word.

PLATOW, PLOTHO, slot en amt in 't hertogdom Maagdeburg, aan de Anhaltynsche grenzen, den koning van Pruissen toekomende: 't Is het stamhuis des aelouden geslachts der edele heren van Plotho in 't Anhaltsche, en in de marck-Brandenburg, waar van de eerstgenoemde de vrye heerlykheid Engelmunster bezitten.

PLATTEFORME, zie *Barriere.*

PLATTEN, welgeboud berg-slot in de Satzer-kreits in Bohemen.

PLATTEN, ryks graaflyk geslacht in de keur-en vorstlyke Brunswyk-Luneburgsche landen, 't welk daar het erf-generaal postmeesters amt bezit, en waar van de tegenwoordig levende graaf Georgius Ludovicus hiet.

PLATTENBURG, adelyk slot in de Priegnits, in de mark-Brandenburg, komt tegenwoordig benevens het steedje Wilsnack die van de Soldern toe, maar voordezen heeft het de bisschoppen van Havelberg toebehoort, ook zomtyds tot hun residentie gedient.

PLATTEN-ZEE, zie *Balaton.*

PLAU, kleine stad benevens een oud slot, op een berg, de Erenburg genaamt, in Thuringen aan de Gera, tusschen Ilmenau en Arnstadt, den vorst van Schwartsburg-Sondershausen toekomende.

PLAUEN, PLAGE, steedje en pas in de Middelmarck Brandenburg, aan de Havel, by de stad Brandenburg, die de heren van Gehren toekomt, en een porcellein-makery heeft.

PLAUEN, stad en amt, benevens een slot in Voigtland, aan de Elster, twe en een halve myl van Hof. 't Heeft voor dezen tot de Zeitsche landsportie behoort, maar is nu na de dood van hertog Maurits Wilhem zedert 1718. onder 't gebied van keur-Saxen.

PLAUSIBEL, iets dat wel aan te nemen is en niet te verwerpen.

PLAWE, PLAUE, kleine stad en slot in het hertogdom Mecklenburg in 't vorstendom Wenden, aan het meir Plawe, hoort den hertog van Mecklenburg-Schwerin toe.

PLAZENTIA, schone stad en citadel in 't Spaansche Estremadura, aan de kleine rivier Xerte, 12. Spaansche mylen van Alcantara, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Compostel staande.

PLAZENCIA, kleine stad in de Spaansche provintie Biscayen, in 't landschapje Guipuscoa aan de rivier Deva, welke wel bewoont is, en in de omleggende landstreek goede yzer-mynen heeft.

PLEBANUS, PARÆCUS, is een priester by de Catholyken die een kerk te bedienen heeft. Plebanatus, hiet zyn plaats of waardigheid, Plebes de kerk zelfs.

PLEBISCITUM, een instelling of wet van 't gemene volk.

PLECH, vlek in Franckenland, aan de Bambergsche grenzen, de markgraven van Bayreuth toebehorende.

PLECKEDE, amt en kleine plaats aan de Elf in het Luneburgsche, 7. mylen van Hamburg.

PLEEG-GERICHT, zo noemt men in Beyeren de gerichten die in enige steden verlegt zyn, en over zeker plegen of Territoria het recht uitspreken.

PLEJADES, zie *Zeven-gesternte.*

PLEIBURG, stad, slot en heerlykheid in Karinthien.

PLEINFELS, kleine stad in Franckenland, onder het bisdom Eichstadt behorende.

PLEISSE, kleine rivier, die te Steinpleisse, een dorp

dorp in Voogtland, ontspringt, en zich tusschen Hal en Merseburg by Wermlits in de Saal ontlast.

Pleissenburg, hiet het slot te Leipzig aan de Pleisse, dat gefortificeert is.

Plemp, is een soort van kleine visschersbootjes of Kanen.

Plene, zie *Pleune*.

Plenipotentiaris, is een gevolmachtigde van een mogentheid, die macht heeft om alles aan te horen en te besluiten.

Pleske, kleine rivier in de Nieuwe-marck Brandenburg, die by Spiegelburg ontspringt, en by Uhrt in den Oder valt.

Pleskow, hertogdom in Moscovien, tusschen het hertogdom Novogorod-Welicki, Litthauen, Lyfland, en Ingermanland. De hoofdstad, die den zelven naam voert, legt aan de rivier Weliki, daar de zelve in het meir Peipus valt. Zy is groot en wel bevestigt, en heeft een sterk slot op een rots.

Plesow, stad in het waywoodschap Kalisch in groot Polen.

Plesse, vrye stands-heerlykheid in opper-Silesien, aan de grenzen van klein Polen en het vorstendom Teschen, den graaf van Promnits als een koninglyk Boheems leen toekomende, die overvloed van visch en wild-braad heeft. De hooftplaats daar in voert den zelven naam, legt aan de Weichsel, 10. mylen van Cracau en 27. van Breslau, is maar een open vlek, maar heeft een fraai en bequaam slot.

Plesse, slot en vrye ryksheerlykheid aan de Leine in neder-Saxen, een halve myl van Gottingen, onder Hessen-Cassel behorende.

Plessis, slot en landgoed in Vrankryk in Poitou, waar van eertyds een familie, waar uit de kardinaal van Richelieu gesproten was, den naam gevoert heeft.

Plessis, slot in Vrankryk aan de Loire in Touraine, dicht by Tours, waar van daan het ook Plessis les Tours genoemt word.

Plessur, rivier in Graaubundterland, die niet ver van Chur in den Rhyn valt.

Plettenberg, klein steedje of vlek in het graafschap Mark, den koning van Pruissen toekomende, dat 1725. te enemaal in de asch gelegt is. 't Is het stamhuis der barons van Plettenberg, die zich in 't Kleefsche en 't Munstersche hebben uytgebreyd, en waar van de keyzerlyke en keur-Beyersche geheime raad, als ook de keur-Keulsche eerste staatsdienaar en opper-kamerheer 1724. in den ryksgraven-stand verheven zyn.

Pleun, vorstendom in Wagrien, den hertog van Holstein-Pleun uit het koninglyke Deensche huis toekomende. De hooftstad Pleun legt aan een meir, en heeft een schoon slot. Tot dit vorstendom horen ook de kloosters Arensböck en Rheinfeld. De laatstoverleden hertog Joachimus Fridericus was den 9. Mey 1668. geboren, en stierf den 22. January 1722. zonder manlyke erven. Zyn nagelate gemalin is Magdalena Juliana, dochter van Paltsgraaf Johan Carel van Birckenfeld in Gelnhausen. De beyde mededingers naar de opegevallen landen zyn hertog Johannes Ernestus Adolphus van Rethwisch, en des verstorven hertogs broeders zoon Fridericus Carolus, die voordezen heer van Carlstein genaamt wierd, maar 1722. van den koning van Denemarken tot hertog van Norburg en prins van den bloede verklaart is.

Pleune, kleine rivier in achter Pommeren, die op de Marcksche grenzen ontspringt, een meir maakt, en beneden Damm in den Oder vald.

Pleurs, Plurs, Piuri, was een groot vlek in het graafschap Chiavenne in Graauwbundter land, maar wierd 1618. door veele van een gesplete rotsen gants bedekt. Daar wierden veel aarde koppen of kommen gemaakt, die geen venyn leden; tegenwoordig is op de plaats, daar het gestaan heeft, een meir te zien.

Pleymouth, zie *Plimouth*.

Plecht, betekent het verdek, dat 'er op een klein vaartuig voor en achter is.

Plechtanker, is het zwaarste ancker op een schip, en word maar in den grootsten nood gebruikt.

Plimouth, Pleymouth, bevestigde en beroemde stad in Devonshire in Engeland daar de rivier Tamer in het zo genoemde verkeerde canaal valt, benevens een grote en beroemde haven, die door twe forten beschut word. Behalven dat heeft zy noch een citadel, die koning Karel II. op een heuvel heeft laten bouwen, ook op het eyland van St. Niklaas een schans. Voordezen wierd deze plaats maar van visschers bewoont, maar is nu om de bequame legging van de haven een van de gewichtigste zeesteden van Engeland geworden, daar niet alleen een groot magazyn is, maar ook altyd veel koninglyke oorlog- en koopvaardy schepen voor ancker leggen. Een voorname familie voert den graaflyken titel naar deze plaats.

Plimouth, Nieuw Pleymouth, kleine stad in nieuw Engeland aan de kust van noord-America, is een Engelsche colonie, die anno 1620. aldaar aangelegt wierd, en uit enkele Puritanen bestond.

Plimton, stad in Engeland in de provintie Devonshire, 4. mylen van Plimouth.

Plindenburg, zie *Vicegard*

Plindermarck, vlek in neder-Oostenryk, een myl van Ips.

Ploczko, waywoodschap in Masovien in Polen, dat 4. districten heeft, naamlyk Ploczko, Zancren, Milava, en Stenen.

Ploczko, hooftstad van het waywoodschap van den zelven naam aan de Weixel, benevens een sterk slot en bisdom, onder den aartsbisschop van Gnesen staande.

Plombieres, zeer beroemde gezondheidsbaden in Lotteringen, aan de grenzen van Franche Comté, dicht by Remiremont.

Plonick, stad in het waywoodschap Masovien in Polen.

Plotho, zie *Platow*.

Plötskau, slot en amt aan de Saale, in 't vorstendom Anhalt, het huis Bernburg toekomende, aan 't welke her zelve na 't uitsterven der Hartsgerodische linie 1710. vervallen is. 't Heeft schone jachteryen en goed wyngewas.

Plottons, zie *Peloton*.

Ploutin, kleine Turksche stad in Romanien, daar de rivieren Capriza en Mariza te zamen lopen.

Plug, rivier in de marck-Brandenburg, die in den Havel loopt, en dan met den zelven in de Elve valt.

Plundering op de gemene wegen, was die onordentlykheid die voor den opentlyken landsvrede de vorsten tegen hun naburen, en de edellieden tegen de steden met 't wegnemen der inwoners en verhindering des koophandels oeffenden. Diergelyke plundering geschied hedendaags noch dikwils van de doortrekkende of geinquartierde soldaten, voornaamlyk wanneer zy geen traktament bekomen, en de officiers de gemene soldaten daarom door de vingers moeten zien.

Plungian, stad in Samogitien in Litthauen, 7. m. van Memel, en 9. van Libau.

Plurs, zie *Pleurs.*

Pluviale, een groot rok of ceremonie kleed, dat de bisschoppen, priesters en andere geestelyke personen by zekere functien dragen. Het pluviale omringt de gantsche persoon, en word van voren met twe haken toegemaakt. Ook noemt men het misgewaad, dat de Roomsgezinde priesters op grote feestdagen voor het altaar gewoon zyn te gebruiken, Pluviale.

Pluviers, Pithiviers, kleine stad aan de rivier Oeuf, in het landschap Orleanois in Vrankryk.

Plymton Maries, stad in Devonshire in Engeland.

Po, de voornaamste rivier in Italien, die op den berg Viso aan de grenzen van Dauphiné ontspringt, de Savoische landen, gelyk ook de hertogdommen Milaan, Parma, en Mantua doorloopt, en zich in 't Ferrareesche gebied door 4. monden, die il Po Grande, il Po di Ariano, il Po di Volana, en il Po di Argenta of di Primaro genoemt worden, in de golf van Venetien stort.

Pobbie, kleine stad in het landschap Trino in 't hertogdom Montferrat in Italien.

Poblet, ryk klooster in Catalonien, voordezen de begraafplaats der koningen van Arragon, als graven van Catalonien.

Pochat, voortreflyke vesting in Ongaryen, 2. mylen van Waradein, midden in een moeras, waar toe maar een enge pas over een brug leyd.

Poching, hoog gebergte in China, waar op het kruid Hoaco groeit, dat onvruchtbaarheid veroorzaakt.

Pocklington, stad in Yorckshire in Engeland.

Pocutie, klein landschap in het waywoodschap Lemberg in Polen, aan de Zevenbergsche en Walachysche grenzen.

Poczateck, stad in de Bechiner-kreits in Bohemen.

Podberder-kreits, zie *Beraun.*

Podenskna, kleine stad in 't Genueesche gebied in Italien, is een ryks-leen.

Podesta, is een hoge amtenaar in Italien in de steden, die over de rechtszaken en het stadsbestier gestelt is. Te Venetien en Genua is het een persoon uit de overigheid, die het gerecht oeffent op verscheyde onder haar behorige plaatzen. Men schryft dit woord zomtyds by verkorting Potta.

Podhajecz, stad in het waywoodschap Reussen in Polen.

Podiebrad, kleine stad en slot aan den bruggenoever der Elve in Bohemen, in de Koninggratzerkreits.

Podlachien, Bielsko, groot waywoodschap in Masovien in Polen, dat ten westen aan het eigentlyk zo genaamde Masovien, en ten oosten aan Litthauen grenst. 't Is 10. mylen breed en 30. lang, bestaat uit de districten Bielsko, Drogiczyn en Mielnick.

Podock, stad in het waywoodschap Russien in Polen.

Podoggen, zie *Batocken.*

Podolien, landschap in klein Russien in Polen, dat drie districten begrypt, namelyk Caminiec, Trambowla en Laticzow, en word in opper-Podolien, dat ten zuiden gelegen is, en in neder-Podolien, dat ten oosten legt, verdeelt. Het legt beneden Wallachyen aan de Niester, en strekt zich beneven Zevenbergen en Moldavien tot aan Turkyen en de Zwarte-zee uit. Het land is vruchtbaar, maar heeft veel van de invallen der Tartaren en Cosacken moeten uitstaan.

Poeland, Poelland, slot en heerlykheid in middel-Crain, tot het graafschap Gotschee behorende.

Poelplin, ryke Bernhardyner abdy in Poolsch-Pruissen tusschen Stargard en Meva, aan de rivier Ferse.

Pobnale Wetten in Engeland, zyn meest van koningin Elizabeth uitgegeven, met oogmerk, om den Roomschen Godsdienst te onderdrukken.

Poenitentiale, is by de katholyken dat kerkboek, waar in alle regels en gebeden begrepen zyn, die zy by hun boete, biegt en aflaat moeten in acht nemen.

Poenitentiarius, is de groot vikaris van een bisschop, en heeft het gezag over alle gewetens-zaken, waarom hy macht heeft van alle die gevallen te absolveren, waar van anders niemand als de bisschop of aartsbisschop de absolutie kan geven. De paus heeft een groot-Pœnitentiaris, die een cardinaal, en het opperhooft van vele andere Pœnitentiarissen is.

Poenitentie, hiet eigentlyk de boetvaardigheid of het berouw dat men van zyn zonden heeft, 't welk by de Roomsgezinden voor een sakrament gehouden word. In den kerkelyken zin beduid dit woord de straf, die de biegt-vader zyn biegt-kinderen oplegt, om ze daar door van verdere overtredingen af te houden, en voor de voorgaande misdaden voldoening te laten geven. Hier toe behoren de Pœnitens du tiers ordre, of een zekere soort van Franciscanen, door paus Niklaas IV. ingestelt. Zy gaan in 't graauw gekleed als de Capucynen, hebben een kap op in de gedaante van zuikerbroden, dragen geen schoenen, maar hoge muilen. Te Parys noemt men deze munniken Piquepuces, van een dorp, dat aan 't einde van de voorstad van St. Antoni legt, en den zelven naam voert.

Pöeten, zyn luiden die de daden van grote heren, treurgevallen, schouwspelen, liefdehandelingen, enz. in veerzen of gebonde reden op een aangename wyze weten voor te stellen.

Pofalaka, stad aan de rivier Tesino, in 't hertogdom Milaan in Italien.

Pogade, zie *Pagode*.

Pogen, beroemt markt-vlek in neder-Beyeren, tot het rent-amt Straubingen behorende. Het legt aan de rivier Poge, dicht aan den beroemden Pogens-berg, en voordezen heeft een graaflyke familie hier den naam naar gevoert.

Poggibonzi, kleine stad en vervallen slot in Toscanen, wegens haar snuif-taback beroemt.

Poggio, kleine stad aan de Liguitische-zee, niet ver van Genua, is een onmiddelyk ryksleen.

Poggio Reale, kleine stad niet ver van Napels, in Terra di Lavoro.

Pohem, Moscovische vesting in Siberien, aan de rivier Tassa.

Pöhl, Schier-eyland en amt in 't hertogdom Mecklenburg, de kroon Zweden toekomende.

Poictiers, hoofdstad van Poitou op een kleine heuvel, waar by de rivier Clain en een andere kleine rivier te zamen lopen, welke beyde daar een meir maken. Zy is een der grootste en oudste steden van Vrankryk, en heeft een Senechaussée, een presidiaal, een universiteit, die Anno 1431. gesticht is, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Bourdeaux staande.

Point d'Honneur, is een zaak die onze eer raakt, wiens krenking onder den adel en de krygsluiden zo hoog geacht word, dat zy, naar hun gevoelen, niet anders als door een tweegevecht kan uitgemaakt worden.

Poissy, kleine stad op het eyland van Vrankryk aan de Seine, 6. mylen van Parys.

Poitiers, zie *Poictiers*.

Poitou, Poictou, grote provintie in Vrankryk, die ten noorden aan Bretagne en Anjou, ten oosten aan Touraine en Marche, ten zuiden aan Angoumois, Saintonge en Aunis, ten westen aan de Gasconsche zee grenst. Zy is vruchtbaar aan koorn, ook groeit 'er wyn, en zy brengt veel vee voort, voornaamlyk grote muil-ezels. Men verdeelt ze in opper- en neder-Poitou, waar van het eerste het grootste deel is.

Poiy, dorp benevens den titel van een vorstendom in Picardyen in Vrankryk.

Pola, bevestigde en welbewoonde stad in Istrien, benevens een grote haven en citadel, de Venetianen toekomende. Haar bisdom hoort onder den Patriarch van Aquileja, en de Venetianen houden hier een gouverneur, die den titel van graaf voert.

Polacre, of Polaque, is een vaartuig op de Middelantsche-zee, dat een voormast met een van onderen breed en boven spits zeyl heeft, maar aan de boegspriet voert het een groot vierkant zeyl. Men rust dit vaartuig met 5. of 6. stukken uit, wanneer men het tot dienst der grote schepen gebruiken wil.

Polanicz, stad in het waywoodschap Sendomir in klein Polen, 6. mylen van Sendomir.

Polares, zyn twe kringen op de globe, een tegen den Zuid-pool, de andere tegen den Noord-Pool.

Polcairola, een van de Hierische eylanden in de Middelantsche-zee, niet ver van de kust van Provence in Vrankryk.

Polckenheim, stad, benevens een berg-slot in 't vorstendom Schweidnits in Silesien.

Polckwits, zie *Bolckwits*.

Polder hiet een droog moeras, met vaarten en grachten doorsneden.

Poldrack, Brummer, een munt in Polen, waar van 'er 5. zo veel als 2. Saxische groschen, en 60. een ryksdaalder uitmaken.

Pole, provintie in west-Moscovien, die meestendeels moerassig, het overige deel vol bosschen is.

Polen, Polska, koningryk in Europa, 't welk ten zuiden aan Wallachyen, Zevenbergen en Ongaryen, ten westen aan Duitsland, ten noorden aan de Oostzee, Lyfland en Moscovien en aan klein Tartaryen grenst. 't Bestaat uit 2. hoofdelen, naamlyk uyt het inzonderheid zogenaamde koningryk Polen, 't welk in groot- en klein-Polen verdeelt word, en uit het groot hertogdom Litthauen, insgelyken horen Masovien, Cujavien, Podolien, Polesien en het Poolsche Pruissen daar toe. De Roomsche Godsdienst is de voornaamste in 't land, evenwel word 'er de Griekfche en Joodsche ook gedult, gelyk ook daar in noch veel Luytersche, voornaamlyk in 't Poolsch Pruissen, ook Gereformeerden, Arianen, Socinianen en Turken te vinden zyn. 't Is een verkiesbaar koningryk, en word daarom een Republiek genaamt, wyl het ten dele een Monarchische, ten dele een Aristocratische staat is, nademaal de koning zonder toestemming der Senatoren niets gewichtigs durft ondernemen. 't Heeft twe aartsbisdommen, naamlyk van Gnesen en Lemberg, ook 34. waywoodschappen, waar van ieder zekere castellanen onder zich heeft, en het land is koud, maar uitdermaten vruchtbaar, en het heeft overvloed van hout, wildbraad, was en honing, gelyk ook koper, yzer, staal en zout, dat uyt de aarde gegraven word. De adel van Polen is zeer talryk, en heeft grote macht, zy maken goede soldaten te paard uit, maar hun onderdanen zyn enkele slaven. Ieder heeft zitting en stem op de algemene ryksdagen, en van de steden durven alleen Cracau, Vilna en Dantzig haar Gedeputeerden daar op zenden. In deze eeuw heeft dit koningryk onder de gedurige krygs-onlusten, als ook voor enige jaren van de pest veel uitgestaan, wyl de Magnaten des Ryks zelfs onder elkander in de grootste onenigheid leven, nademaal de eene party koning Augustus, de andere den graaf Stanislaus Leczinsky heeft bygestaan, welke laatste party ook door den koning van Zweden onderstut wierd. Anno 1706. wierd wel te Alt-Ranstad in Saxen een vrede gesloten, en na dat de Zweden hun leger in Saxen zeer versterkt hadden, wilden zy eerst de Moscoviters verdryven, en daar na de weerspannige Polen volkomen onder Stanislaus gehoorzaamheid brengen. Maar het Zweedsche leger wierd by Pultowa den 27. Juny 1709. te enemaal verslagen, en de Poolsche Magnaten riepen koning Augustus weer in, nademaal volgens de grond-

grondwetten der Poolsche Natie geen koning zonder bewilliging van de geheele Republiek de kroon kon nederleggen. Hier op trok koning Augustus met het Saxische leger naar Polen, daar men zich bemoeide om het verwarde koningryk weer in rust te brengen. De koning van Zweden had wel met de Turken een of- en defensive Alliantie tegen Moscovien en Polen gesloten, om zo wel de aangroeyende macht der Moscoviters in haar vorig evenwicht te brengen, als ook Stanislaus weer op den troon te zetten, en de tot noch toe vervalle zaken der Zweden te herstellen, maar het quam in July 1711. tegen aller menschen vermoeden, na dat de Turken en Russen drie dagen met elkander aan de rivier Pruth geslagen hadden, tot een vrede, en schoon de koning van Zweden benevens den Franschen afgezant Monsr. des Alleurs alle krachten aanwendden, om de Porte noch eens tot den oorlog tegen Moscovien te bepraten, is den 16. April 1712. evenwel de vrede met Moscovien op 25. jaar vernieuwt en gesloten. Naderhand is het toneel des oorlogs naar Pommeren, van daar naar Holstein, en eindelyk weer naar Pommeren verlegt; maar in Polen hebben de onrustige Polacken verscheyde harde schermutselingen met de Saxen gehouden, tot eindelyk na veel bloedvergietens den 30. January 1717. een vredenstractaat gesloten is, de Saxische troepen, tot op de koninglyke lyfwacht na, weer uit Polen naar Saxen zyn te huis geroepen. In den Nystadschen vrede, die den 30. Augusty 1721. tusschen Moscovien en Zweden gesloten wierd, heeft de overlede czaar Petrus de Groote den koning en de Republiek Polen mee ingesloten, dat van dien tyd af alle vyandlykheid met Zweden zou ophouden, en de overige geschillen op een plaats, die zy beyde daar toe uitverkiezen zouden, volkomen bygelegt worden. Van de familie van koning Augustus, zie *onder Saxen*. Voor 't overige staat 'er noch van den vorigen koning Johannes III. Sobiesky te weten, dat hy een weduwe, drie koninglyke prinssen en eene princes heeft nagelaten. De weduwe, Maria Casimira Louise is een dochter van Hendrik, Marquis d'Arquien uit Vrankryk, die 1707. als cardinaal gestorven is: zy heeft na haar gemaals dood den meesten tyd in Romen doorgebracht, en is 1716. in Vrankryk gestorven. De oudste prins Jacobus Ludovicus is geboren den 2. November 1667, en heeft zich den 25. Maart 1691. met Hedwig Elisabeth, dochter van keurvorst Philippus Wilhelmus van de Palts, in den echt begeven. De twede prins Alexander Benedictus, die den 6. September 1677. geboren was, stierf te Romen den 21. November 1714, en de derde Constantinus Uladislaus quam den 1. Mey 1680. in de wereld, en is ook den 28 July 1726. gestorven De princes Theresia Cunigunda is een weduwe van den laatstgestorven keurvorst van Beyeren Maximiliaan Emanuel.

Polen, het eigentlyk zo genaamde koningryk Polen grenst ten noorden aan Litthauen en de Oostzee, ten oosten aan de Dnieper en Moscovien, ten zuiden aan de Dniester, het Carpatische gebergte, Moldavien en opper-Ongaryen, en ten westen in 's gelyk aan Ongaryen, Moravien, Silesien, de Mark Brandenburg en achter-Pommeren. Na deszelfs tegenwoordige grootte word het omtrent met Vrankryk vergeleken, en bestaat uit 7. provintien, welke zyn groot- of neder- Polen, klein- of opper-Polen, Pruissen, klein Russien, Masovien, Volhynien, en Podlachien. Groot of neder Polen legt aan de Silesische, Brandenburgsche en Pruische grenzen, en stoot ten oosten en zuiden aan klein Polen. Hier van is onder het woord groot Polen gehandelt. Klein of opper Polen grenst ten noorden aan Masovien en Podlachien, ten westen aan groot Polen, ten zuiden aan Ongaryen, en ten oosten aan Russien. Het begrypt 3. waywoodschappen, naamlyk Cracau, Sendomir en Lublin, en is omtrent 50. Duytsche mylen lang en breed.

Polesino de Rovigo, zie *Rovigo*.

Policastro, taamlyk woeste stad aan de golf van Policastro in principato citra in Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Salerno behorende.

Police, hiet de bewys cedul van den Notaris by de protestering der wisselbrieven. Zie *Protest*. Ook de verzekering die by assurantien der scheepswaren opgestelt word.

Policy, Police, is de orde van regering, die in een land of in een stad waargenomen word.

Policy-Ordonnantie, zo worden de wetten genoemt, die op het welzyn van het gantsche gemenebest zien, op dat de onderdanen in geschiktheid, rust en goeden bloey gehouden worden.

Policzka, koninglyke stad in de Chrudimer kreits in Bohemen. Zy is met dubbele muren en grachten omringt, en dryft groten handel met vlas en lynwaad.

Poliet, schoon, cierlyk, manierlyk; daar van daan politesse, manierlykheid, hoflykheid.

Polignano, kleine stad in Napels, aan de kust van Terra di Bari, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Bari staande.

Poligny, stad in Franche Comté in Vrankryk.

Polina, Pollona, Pirgo, rivier in Albanien in Griekenland, die zich in de golf van Venetien stort.

Politica, Politique, is een wetenschap hoe men een Staat kloek en voorzichtig regeren kan.

Politicus, hiet een man die den staat, waar in hy leeft, en den aart der luiden, waar mee hy om te gaan heeft, wel kent, en daar door overal zyn geluk bevordert.

Pölits, kleine stad in 't Pruissisch voor-Pommeren, 2. mylen van Stettin, welke goede bosschen, akkerlanden, visschery, en hop heeft, en de stad Stettin toekomt.

Polla, Polle, amthuis en marktvlek in 't hertogdom Calenberg, in het graafschap Eberstein, den keurvorst van Hanover toekomende, legt een myl van Bodenwerder. Van het bergslot, dat op een hogen heuvel gebout is, ziet men slechts enige puinhopen meer.

Polleben, amt in het graafschap Mansfeld, onder keur-Brandenburgs gebied, de familie van Pfuhl toekomende.

Pöller, een geschut, dat 30. en meer pond stenen uitwerpt.

Pollina, rivier in Val di Demona in Sicilien, die zich in de Tyrrheensche zee stort.

Polling, schoon klooster der Reguliere kanunniken van St. Augustyn in opper-Beyeren, niet ver van Weilheim.

Polna, kleine stad, die de rivier Sazaw in twe delen scheyd, en het eene deel hoort tot Bohemen, het andere tot Moravien.

Polnack, slot in opper-Ongaryen.

Polnau, kleine stad in achter-Pommeren in het hertogdom Wenden, aan de rivier Grabow aan de Cassubische grenzen, een myl van Crange, en de heren van Glasenapp toekomende.

Polo, klein eyland by den mond van de golf van Cagliari in Sardinien.

Polo, zie *Bolo*.

Poloczko, waywoodschap in wit-Russien in Litthauen, 't welk twe districten heeft, naamlyk Poloczko en Usacz. De hoofdstad Polozko legt aan de rivier Dwina, daar zy de Polota inneemt, en heeft een Jezuite collegie. Zy is groot, gefortificeert, en heeft 2. kastelen.

Polongen, kleine stad in Samogitien in Litthauen aan de Oostzee, 3. mylen van Memel. Daar wonen meest Joden.

Poloviec, stad in het waywoodschap Sendomir in klein Polen.

Polsnits, rivier in Silesien, die zich by Römberg in 't vorstendom Breslau met de Wistrits verënigt.

Pölten, zie *St. Pelten*.

Poltowsko, stad en slot in Masovien, in Polen, aan de rivier Naref.

Poltron, een lafhartig, vreesachtig karel.

Polus, is een van de beyde punten, die men zich aan den hemelskloot inbeeld, en waarom deze loopt. De een word Polus Arcticus of Noord-pool, tegen 't noorden, en de andere Polus Antarcticus of de zuydpool, ten zuyden genaamt.

Poluszke, of Quart-copecken, is een kleine soort van munt in Moscovien, en gelt omtret zo veel als een Meisnische dreyer. Hondert gaan 'er van op een Ryksdaalder.

Polygamia of Veelwyvery, is wanneer een manspersoon te gelyk met meer vrouwen, of een vrouw met meer mannen getroud is, voor dat de eerste echtgenoot gestorven is, welke misdaad na verscheydenheid der landen verscheydentlyk gestraft word.

Polygone, hiet zo veel als een figuur of lichaam, dat veel hoeken en veel zyden heeft; le polygone exterieur aan een vesting is de wydte van de eene bolwerkspunt tot de andere, le polygone interieur is de wydte van de eene keelpunt tot de andere. Zie *Wiskund. Woordenb.*

Polzin, kleine en welgeboude stad in 't hertogdom Pommeren, de heren van Manteuffel toekomende, die hier slotgezetene zyn. Men vind hier goede Say-manufacturen.

Polzlow, steedje in de Ucker marck, onder het amt Gramslow behorende.

Pomara, was de laatste plaats die den hertog van Mantua in Montferrat toequam, die tegenwoordig den hertog van Savoyen toebehoort, en den tytel van een heerlykheid heeft. Daar legt een andere plaats van dezen naam niet ver van Mantua by Gozolo.

Pomejoc, kleine stad in Virginien in noord-America, tegen de grenzen van Florida aan de zee-kust, tusschen de mond van de rivier Pomejoc, en het meir van den zelven naam.

Pomerellen, landschap in 't Poolsch Pruissen, ten westen van de Weixel gelegen, tusschen groot-Polen, Brandenburgsch Pruissen, en de Oostzee.

Pomesanien, landschap in Pruissen dat zich van 't oosten ten westen van de rivier Pasberg aan tot aan de Weixel uytstrekt. Het is sterk bewoont, heeft veel meiren, en hoort ten dele tot het Poolsch-, ten dele tot Brandenburgsch- Pruissen. Evenwel is de benaming van dit landschap weinig meer in gebruik.

Pommeren, hertogdom in de opper-Saxische kreits, dat ten westen aan Mecklenburg, ten zuiden aan de marck-Brandenburg, ten oosten aan Polen, en ten noorden aan de Oost-zee grenst. Het word in voor- en achter-Pommeren verdeelt, die door de Oder van een gescheyden worden, en heeft zedert den Westphaalschen vrede van 't jaar 1648. het eerste de kroon Zweden, het andere het keurvorstelyk huis Brandenburg toebehoort, tot dat eindelyk in 't jaar 1715. voor-Pommeren van de noordsche Geallieerden gants ingenomen, met Deensche en Pruische troepen bezet, en eindelyk in den vrede, 1720. te Stockholm gesloten, het meeste daar van, dat tusschen de Pene en den Oder gelegen is, aan den koning van Pruissen als keurvorst van Brandenburg voor eeuwig afgestaan; in tegendeel het vierde deel daar van, tusschen de Pene en Mecklenburg gelegen, aan de kroon Zweden te rug gegeven wierd. Alzo begrypt tegenwoordig het Zweedsche voor-Pommeren het Bartische en Gutskowsche district, benevens het eyland Rugen; het Pruissische voor-Pommeren de Randowsche, Anclamsche, Deminsche, en Treptausche, in 's gelyk de Usedomsche en Wollinische kreits, die gezamentlyk tot het hertogdom Stettin behoren. Het Pruissische achter-Pommeren bestaat uit het eigentlyk zo genaamde hertogdom Pommeren, met het daar in gelegen stift of vorstendom Camin, dat tusschen het Stettynsche districkt, de Nieuwe-marck, en het hertogdom Cassuben, en de Oost-zee legt, verder uit het hertogdom Cassuben, het hertogdom Wenden, de heerlykheid Lawenburg, en de heerlykheid Butau, welke landen in 21. kreitzen verdeelt worden. Het land heeft veel koorn, weylanden, visscheryen, taback, wol, honing, was en hout, ook veel meiren en rivieren, en legt alzo zeer bequaam tot den koophandel. Dit land heeft ook een aanzienlyken adel, en voor 't overige sterke en werkzame inwoners.

Pomo, eyland in de golf van Venetien in Italien.

Pomona, zo word het voornaamste onder de Orkneysche eylanden genaamt, anders ook Mainland geheten.

Pompejopolis, stad in klein Azien, in de provintie Cilicien,

licien, 't welk hedendaags een flechte plaats is, en Palefali hiet.

Pomp, is een lang en hol inftrument van hout, waar mee men het water in de hoogte krygen kan. Op de middelmatige fchepen zyn in 't gemeen 2. pompen, een op de rechte en een op de linke zyde. Maar op de grootfte fchepen zyn 'er vier: men plaatft ze tuffchen de grote maft en de fpil. Maar zo 'er meer als twe zyn, ftaan de overige by de achter-maft.

Pompe, pracht en groot aanzien. Pompeus prachtig en aanzienlyk.

Ponawits, flot en heerlykheid in opper-Crain, 4. mylen van Laybach, de barons van Wizenftein toebehorende.

Pond, een gefingeerde munt. Zie *Franc.*

Pond, is een gewicht van 32. loot aan kramer-, en van 24. loot aan apotekers-gewicht. Een fchippond is zo veel als 3. centner. Zie *Natuurk. Woordenb.*

Pond-Vlaamsch, een verfierde munt die maar in 't rekenen gebruikt word, en daar in 6. Hollandfche guldens gelt.

Pond-Sterling, een gefingeerde munt in Engeland, die 20. Engelfche fchellingen of 12. gulden bedraagt. Een half pond Sterling hiet in 't Engelfch an Angel, en geldt 10. Engelfche fchellingen.

Ponde Vetra, Puente Vedra, grote ftad in 't koningryk Gallicien, aan het uiterfte eind van een meirboezem, by den mond van den kleinen ftroom Lerits, 8. mylen van Capo Finifterre. Zy is groot, maar flecht beveftigt, en weinig bewoont.

Pondicheri, landfchap en ftad in ooft-Indien, in 't ryk van den groten Mogol. De Franfchen hebben 'er 1701. beginnen een fort te bouwen, en anno 1706. voltooit, dat met 5. fterke en welgevoerde baftions voorzien is.

Pondico, klein en woeft eyland van den Archipel, op de golf van Zeiton.

Ponferrada, taamlyke ftad en fterk flot aan de rivier Sil in 't koningryk Leon, 13. Spaanfche mylen van de ftad Leon. Zy legt in een dal tuffchen bergen.

Pongardiva, eyland niet ver van Ceylon, aan de punt van het koningryk Jafnapatan in Azien, dat wel een fteenachtigen grond, maar veel vee, wildbraad en vifch heeft. De inwoners zyn van zeer grote geftalte.

Ponievies, ftad in Samogitien in Litthauen, aan een rivier van den zelven naam.

Pons, koninglyke ftad in de Satzer-kreits in Bohemen.

Pons, kleine ftad en fterk flot aan de rivier Seigne in Saintonge in Vrankryk, waar van een beroemt geflacht den naam voert.

Pont Allier, kleine ftad aan de rivier Doux, in het graaffchap Bourgundien.

Pont Almaras, zie *Almaraz.*

Pont a Mousson, kleine ftad benevens een Univerfiteit in Lotteringen. De Moezel ftroomt 'er door, waar over een ftene brug legt. Op een hogen berg daar tegen over legt het flot Mouffon. Een markgraaflyke linie voert 'er den titel van.

Pont Arasso, Franfche plaats in Vlaanderen, in het gebied van Douay.

Pont a Tressin, kleine plaats in Vlaanderen niet ver van Ryffel, aan de rivier Marque, waar over daar een brug legt.

Pont Audemer, Ponteaudemar, Franfche ftad aan de rivier Rille in het bisdom Lifieux in Normandyen.

Pont Beauvoisin, ftad in Dauphiné op de Savoifche grenzen aan de rivier Guyer niet ver van de Rhone, waar van de eene helft den koning van Vrankryk, de andere den hertog van Savoyen toebehoort.

Pont-de-Ce, kleine ftad in Anjou aan de Loire, waar over hier een brug legt.

Pont d'Espieres, dorp benevens een fchans in de Caftelany Doornik in Vlaanderen, aan de kleine rivier Efpierrette, die zich niet ver daar van daan in de Schelde ontlaft.

Pont de Gard, is een beroemde driedubbele brug over de rivier Gardon in Languedoc, waar door het water naar Nimes geleyd word.

Pont de l'Arche, kleine ftad benevens een citadel in Normandyen, aan de Seine, welke niet ver daar van daan de beyde rivieren Eure en Andele inneemt, en een eyland maakt, waar toe men over twe bruggen gaan kan.

Pont de Maixence, kleine ftad op het eyland van Vrankryk, aan de rivier Oyfe, waar over daar een brug legt.

Pont de Monclus, ftad in Catalonien, die 1713. benevens haar fort door de troepen van Filips V. verovert en verbrand is.

Pont, of Puente de Lima, ftad in de Portugeefche provintie Entre Douro e Minho, aan de rivier Lima, waar over daar een fchone brug legt.

Pont de Vesle, kleine ftad in Vrankryk in het landfchap Breffe, aan de rivier Vefle.

Ponteau de Mer, zie *Pont Audemer.*

Ponte Corone, kleine ftad aan de rivier Corone, in het Milaneefche landfchap Tortonefe, niet ver van de ftad Tortona, den marquis van Spigno toekomende.

Ponte d'Eume, fraaie ftad aan de rivier Eume in de Spaanfche provintie Gallicien, wiens landftreek uitermaten vruchtbaar is.

Pontefract, ftad in Engeland in de provintie Yorckshire, heeft een fterk flot, Pomfret Caftle genaamt, en zend twe gedeputeerden in 't parlement. Daar rontom groeit veel zoethout.

Ponte Mole, beroemde brug over den Tiber, niet ver van Romen.

Ponte Molino, flechte maar fterke plaats, niet ver van Mantua, in Italien.

Ponte Nura, klein flot niet ver van Piacenza, daar een brug over de rivier Nura legt.

Ponte Oglio, goede pas over de Oglio in het Brefciaanfche gebied, niet ver van Chiari, daar 1701. de Franfchen door de Duitfchers geflagen wierden.

Ponte Stura, ftad en flot in Montferrat, in het landfchap Cafale aan de Poo, daar deze de rivier Stura inneemt.

PÖNTER-BRUNN, word de minerale bron genaamt, die een myl van Andernach aan den Rhyn in 't aartsbisdom Keulen gevonden word, en met een sterk geraas uit de grond welt, dat men het van verre horen kan; alhoewel haar water aan zich zelve niet warm is, zo kookt het doch als smkheet water.

PONTE VEDRA, zie *Ponde Vetra.*

PONTEVIGO, sterk casteel, niet ver van Cremona, de Venetianen toekomende.

PONTFELD, Bambergsche stad in opper-Karinthien, aan de rivier Fell, 6. mylen van Udin. Hier is de gemene weg van Italien naar Duitsland naar den kant van Wenen toe.

PONTHIEU klein graafschap in Picardyen, tusschen Boulonois, Artois, Amienois, Vimeu en de Brittannische-zee. Het legt aan de rivier Somme, en de hoofdstad is Abbeville.

PONTIA, PONZA, klein eyland in de Toscaansche-zee, by de kusten van Principato Citra in Napels, en hoort als een Spaansch leen den hertog van Parma toe, van wien het evenwel de tegenwoordige regering van Napels heeft ingetrokken, nademaal hy keyzer Karel VI. niet voor zyn rechtmatigen leenheer erkennen wilde.

PONTIFICAALE KLEDEREN, bestaan in misgewaad en andere bisschoplyke en priesterlyke kleren. Daar van daan hiet het in Pontificalibus mis doen, wanneer de bisschop al zyn cieraad aan heeft.

PONTIGNY, vlek en Cistercienser abdy in Vrankryk in Champagne 4. mylen van Auxerre.

PONTINA, groot moeras in Campagna di Roma in 't pausfyk gebied.

PONTIOS, de naam van een wind, die by Nious in Vrankryk uit een ondoorgrondelyk gat of spleet van een rots breekt, en gemeenlyk van middernacht aan tot 's morgens ten 10. uren waait, ook byna zo koud is als de noorde wind. Hy word zo naar den berg genoemt, waar uit hy te voorschyn breekt.

PONTJOUR, een brug benevens een toren aan de Dub, in het graafschap Mompelgard, is een gewichtige pas naar Bourgundien toe.

PONT L'EVEQUE, kleine stad aan de rivier Leson in Normandyen in Vrankryk.

PONT-LEVIS, een val- of ophaal-brug.

PONTO GALE, PUNTA GALA, schone en bevestigde stad op het eyland Ceylon, benevens een vortreflyke haven, de Hollanders toekomende, die ze 1640. den Portugezen stormender hand hebben afgenomen, en naderhand noch meer bevestigt, en by na onoverwinlyk gemaakt. Zy legt aan de westlyke kust van dit eyland.

PONTOISE, zie *Pontoyse.*

PONTON, is een schip omtrent 3. of 4. voet hoog, dat tot overvoering der personen, en kalfatering der schepen gebruikt word. Ponton is ook een zekere Machine, die men gebruikt om over een rivier gezet te worden. Zy bestaat uit 2. schepen, die wat van elkander af leggen, en zyn met planken bedekt, gelyk ook de ruimte die 'er tusschen beyden is. Aan weers kanten zyn zy met leuningen voorzien, en voor 't overige zo sterk geboud, dat men het geschut en de ruitery daar op overvoeren kan.

PONTOYSE, kleine stad op het eyland van Vrankryk, in het landschapje le Vexin François genoemt, aan de rivier Oyse, waar over daar een brug legt. Zy heeft een oud slot, dat haar commandeert, als ook den titel van een graafschap en een bailluage, en is een gewichtige pas over de gemelde rivier.

PONTPOOL, stad in Engeland, in de provintie. Montmouth, is wegen haar yzer-molen beroemt.

PONTREMOLI, kleine bevestigde stad in het Toscaansche gebied, aan de rivier Magra in Italien, den groot hertog van Florencen toekomende.

PONT ST. ESPRIT, zie *St. Esprit.*

PONT SUR SEINE, kleine stad in Champagne in Vrankryk aan de Seine, waar over daar een brug legt.

PONT VOLANT, een schip-of vliegende brug. Zie *Schip-brug.*

PONTUS, was in oude tyden een provintie in klein Azien, tusschen Bithynien en Paphlagonien.

PONTUS EUXINUS, zie *Zwarte zee.*

PONZA, zie *Pontia.*

POOL, stad in de provintie van Dorcester in Engeland, aan een kleinen zee-boezem. Zy heeft zitting en stem in 't Parlement, en een haven.

POOLSCH LISSE, zie *Lissa.*

POORT, POORTEN, POORTGATEN, SABORD, zo worden de schietgaten daar de kanonnen door leggen op de schepen genaamt, en staan gemeenlyk twe diergelyke schietgaten 7. voet van elkander. Daar zyn zo veel reyen schietgaten als 'er verdekken op het schip zyn, en op de grootste schepen heeft ieder rey in 't gemeen 15. schietgaten, behalven de gene die in de kruidkamer zyn, en behalven de batteryen der kastelen.

POORTIERS, zie *Ostiarii.*

POOT, een Spaansch vaatwerk, dat 6. amen in houd.

POPAYAN, provintie in Terra Firma in zuid-America, die ten noorden aan Carthagena, ten zuiden aan Peru, ten oosten aan nieuw-Granada, en ten westen aan de Mar del Zur grenst. Zy word in twe delen gescheyden, het oostelyke hoort tot de audientie Sta Fê, het westlyke tot de audientie Quito. Het land is zeer vruchtbaar, heeft een gematigde lucht, maar is daar by zeer aan stormen en onweer onderworpen. De inwoners zyn beleeft, en veel wellevender als de andere Americaansche volkeren. De hoofstad Popayan legt aan de rivier Sta Martha en heeft een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Sta Fê behoort.

POPEN, zo worden de gemene wereldlyke priesters in Moscovien genaamt, die onder geen orde zyn.

POPERINGEN, POPPERINGEN, ope en kleine stad in Vlaanderen, in het amt van Bailleul, 2. mylen van Yperen, aan de kleine rivier Poperingen, die zich in den Yper stort. Zy is in den Badenschen vrede 1714. den keyzer ingeruimt.

POPERODER BRUNN, is een bron by Mulhausen in Thuringen, daar een schoon lusthuis staat, waar heen de burgery jaarlyks op een zekeren dag gaat om het Poperoder bron-feest te houden, daar zy geestelyke gezangen by zingen om God te danken we-

wegens het groot voordeel, dat de ſtad Mulhauſen van deze bron geniet.

POPFINGEN, zie *Bopfingen*.

POPOCATPEC, is een berg die vuur en damp uitwerpt, in de provintie Mexico in noord-America.

POPOLO, kleine ſtad in Abruzzo Citra in Napels, aan de rivier Peſcara, daar 'er een brug over legt. Zy voert den titel van een hertogdom, en wierd door de aartbeving in Nov. 1706. zeer beſchadigt.

POPPARD, zie *Boppard*.

POPPELSDORF, keur-Keulſch ſlot, niet ver van Bonn.

POPPENBURG, amt en huis aan de Lein, in 't bisdom Hildesheim, is voor dezen een graafſchap geweeſt.

POPPERINGEN, zie *Poperingen*.

POPULAIR, gemeen, ſlecht, wat het gemeene volk toebehoort, ook wat het gemeen nagedaan word.

POPULARITEIT, betekent, wanneer iemand door allerly kunſten de gunſt des gemenen volks zoekt te winnen.

PORAMA SAPITO, oude ſtad in Zaconia, in Morea.

PORANA, kleine ſtad in de Milaneeſche provintie Paveſano, den marquis van Stampa toebehorende.

PORCA, PERCATTI, klein koningryk en ſtad, benevens een haven aan de kuſt van Malabar in Azien.

PORCAI, klein Aziatiſch eyland, op den ooſter-Oceaan, niet ver van Kalikoet.

PORCELLEIN, is een zekere aarde, waar uit men in de koningryken China en Japan heerlyke potten en vaat-werk vervaardigt.

PORCELLI, een van de Lipariſche eylanden, dat klein en woeſt is.

PORCOSARI, eyland in het meir Peybus in Lyfland.

PORCUNNA, oude ſtad in 't koningryk Andalouſien, hoort de ridders van Calatrava toe.

PORDENONE, PORTENAU, veſting in Friuli, de Venetianen toekomende.

PORENTRU, zie *Brondrut*.

PORLITS, kleine plaats in Moravien, 4. mylen ten zuiden van Brinn.

PORLOCK, ſtad in Engeland, in de provintie Sommerſetshire, benevens een goede haven.

PORMO, rivier in Amaſia in Natolien in Azien, die zich niet ver van de ſtad Pormo in de Zwarte-zee ſtort.

POROS, eyland van den Archipel, in de golf van Egina, aan de kuſt van Morea.

PORQUEROLLES, klein eyland in de Middelantſche-zee, niet ver van de kuſt van Provence.

PORCHENSTEIN, ſchoon ſlot en heerlykheid in de aartsbergſche kreits in Meiſſen, dicht aan de Boheemſche grenzen, een uur van het ſteedje Seyda, den heer amts-hooftman van Wolckenſtein, Wolf van Schœnberg, toebehorende.

PORT, zie *Haven*.

PORT A PORT, zie *Porto*.

PORT AU PRINCE, ſtad aan de zuidlyke kuſt van het eyland Cuba in noord-America, die een haven heeſt, Port Ste Marie genaamt. Hier hebben de Spanjaarden een grote vee-fokkery, en het beroemde Havana's leer komt van deze plaats, 't welk van daar naar Havana, en van Havana naar Europa vervoert word.

PORT AUX PRUNES, het noordlyke deel van het eyland Madagaſcar in Africa, dat zich van de haven Tametavi tot aan den zeeboezem Antogil uitſtrekt, en zeer veel weylanden en ryſt heeft.

PORT CONQUET, ſtad in Bretagne, 5. mylen van Breſt in Vrankryk.

PORT DE STE MARIE, kleine ſtad benevens een grote haven in Andalouſien, daar de rivier Guadalette in den zeeboezem van Cadix valt.

PORT DESIRE, een haven in zuid-America, aan de ooſtlyke kuſt van de Magellaanſche-zee.

PORTE, zie *Ottomanniſche Porte*.

PORT LOUIS, nieuwe ſtad en haven aan de Middelantſche-zee, aan de kuſt van Languedoc, by den mond van het beroemde Canaal. Men noemt de ſtad Blavet ook PORT LOUIS.

PORT ROYAL, veſting en goede haven aan de kuſt van Acadia in nieuw-Vrankryk, in noord-America, de Franſchen toekomende, dien het de Engelſche brigadier Nicholſon Anno 1710. afnam, en een Engelſche bezetting daar in ley. Ter ere van de koningin van groot-Brittannien wierd deze plaats Annapolis of Anneſtad genoemt, en zy is haar ook in den Utrechtſchen vrede overgelaten. Daar bevind zich een haven van den zelven naam in het Franſche Florida.

PORT ROYAL, bequame haven in het zuidlyke deel van het eyland Jamaica in noord-America, de Engelſchen toekomende, is 1692. door een aardbeving zeer geruïneert.

PORT ROYAL, klein eyland in den zeeboezem van Campeche in noord-America, 2. mylen lang en drie breed.

PORTAGE, is een zekere vryheid die ieder officier en matroos op het ſchip heeſt, dat hy zo veel waren, als een zeker gewicht bedraagt, in het ſchip mag leggen.

PORTAL, PORTAIL, hiet de hooftpoort aan een groot gebouw, die meeſten tyd met beeldwerk verciert is.

PORTALEGRE, welbeveſtigde ſtad in de Portugeeſche provintie Alentejo, aan de grenzen van het Spaanſche Eſtremadura, heeft den titel van een graafſchap en van een bisdom, onder den aartsbisſchop van Liſſabon ſtaande: zy legt 4. Duitſche mylen van Albuquerque en hoort het geſlacht van Silva toe.

PORTATORE, rivier in Campagna di Roma in den kerkelyken ſtaat, die zich by Terracina in de zee ſtort.

PORTEROS, eyland in de Middelantſche-zee by de kuſt van Provence; het is klein, maar heeft een goede haven.

PORTE CHAISE, een draagſtoel, waar in men zich door twee dragers van de eene plaats naar de andere laat brengen.

PORTE DE LIMA, zie *Lima*.

Porte-Dieu, word in Vrankryk de priester genaamt, die het H. Viaticum aan den zieken brengt. Hy gaat gemeenlyk onder een verhemelte, en voor hem gaat een geestelyke met een klokje, waar door het volk vermaant word op de knien te vallen.

Portel, kleine stad, benevens een kasteel in de Portugeesche provintie Alentejo, 6. mylen van Beja.

Portel, fraay slot in de Portugeesche provintie Tra los Montes aan de Spaansche grenzen, dat voor dezen het huis van Braganza toebehoort heeft.

Portenau, zie *Por lenone.*

Porteren, betekent iemand helpen, onderstutten, bevorderen. Voor iemand geporteert zyn, hiet iemand genegen zyn, deszelfs nut op allerhande wyze zoeken te bevorderen.

Portes, een Marquisaat, benevens een zeer sterk slot op den top van het Sevennische gebergte in Vrankryk.

Portgreve, is de gouverneur van een stad in Engeland, die een haven heeft.

Portia, de vorsten van Portia zyn uyt een voornaam geslacht in Friuli gesproten, van keyzer Leopold in 't jaar 1662. tot den vorsten-stand verheven, en onder zekere voorwaarden tot de zitting op de Ryksdagen toegelaten. Zy bezitten het graafschap Ortenburg in Karinthien. De tegenwoordige vorst van Portia hiet Hieronymus, en heeft in 't jaar 1698. van zyn neef Franciscus Antonius den vorstelyken tytel benevens zyne goederen geërft. Zyn gemalin is Dorothea, een gravin van Valmenara.

Portico, een kleine stad in de Italiaansche provintie Romagna, daar niet ver daar van daan een kleine afgrond, Terra d'Inferno genaamt, te vinden is, die met groot gedruys vuur en grote stenen van zich werpt.

Portie in den Oorlog, is of de mond- of paarde- portie; de eerste is, wat een soldaat daaglyks aan brood, vleesch, bier of wyn; de andere, wat hy daaglyks voor zyn paard aan haver, stroo en hooy krygt.

Portiuncula, een klein veld by Assisi in 't hertogdom Spoleto in den kerkelyken Staat, daar een beroemde kerk en bedevaart van den H. Franciscus is, waar van de Franciscaners jaarlyks den 2. Augustus het feest van Portiuncula vieren.

Portland, een Schier-eyland, benevens den tytel van een graafschap, tot de provintie Dorsetshire in Engeland behorende, 't welk 7. mylen in den omtrek heeft, en met veel rotsen omringt is. Het heeft schone steengroeven en goed koorn, maar geen hout om te branden. Dit Schier-eyland is anno 1632. voor de eerstemaal van koning Karel I. in de persoon van Richard Weston met den tytel van een graafschap vereert; maar toen deze tytel in deszelfs zoon Thomas Weston gants verloren ging, is hy daar na van koning Willem III. in de persoon van zyn gunsteling William Benting, graaf van Portland, vernieuwt, en 1709. na deszelfs dood op zyn oudsten zoon William Benting, Lord Vicomte van Woodstock overgegaan.

Portland Castle vlek op het zo even genoemde Schier-eyland Portland.

Porto, tamelyk woeste stad in 't gebied van St. Pieter, in den kerkelyken Staat aan den mond des Tibers. Zy heeft een bisdom, 't welk altyd een van de 6. oudste cardinalen bekleed.

Porto, bevestigde stad aan de Adige in 't Veroneesche gebied, in Italien.

Porto Argostoli, zeehaven op het eyland Cephalonia.

Porto, Port a Port, Portus Cale, grote koopstad in de Portugeesche provintie Entre Douro y Minho, aan den mond van de rivier Douro, benevens een der beste havens van Portugaal, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Braga behorende: zy is wegens haar kostelyken wyn beroemt.

Porto Barato, zie *Barato.*

Porto Bello, grote stad op het vaste land in zuid-America, op de Isthmus van Panama aan de Noordzee, die 1584. geboud is. Haar haven word door 2. forten, St. Jago en St. Philip genaamt, beschut, en behalven die is 'er noch een in de stad. Zy is genoegzaam het magazyn van alle waren die uit het Peruviaansche America in Spanjen, en van daar weer hier naar toegevoert worden. Wanneer de Gallioenen des konings van Spanjen benevens de koopvaardyschepen, die haar verzellen, daar heen komen, zo word 'er een markt gehouden, daar men zo veel zilver ziet, dat zy voor de rykste markt van de gantsche wereld kan gehouden worden. Zy heeft een ongezonde lucht, en is daarom heel slecht bewoont: daar woont hier een Spaansch gouverneur over de stad, gelyk ook 2. andere over de kastelen. Zie *Nombre de Dios.*

Porto Cesanatico, kleine stad en haven in Romagna, in 't pauslyke gebied, aan de golf van Venetien.

Porto Croso, een van de Hierische eylanden benevens een haven in de Middelantsche zee, niet ver van de kust van Provence.

Porto de Porto, grote haven op het Schiereyland Morea, tusschen de golf van Engia en de golf van Napels, aan het voorgebergte der provintie Scanie.

Porto del Patriarcha, kleine stad benevens een haven in 't koningryk Barca, in 't Africaansch Barbaryen.

Porto di S. Stephano, stad, benevens een sterk slot en haven in de Stato delli Presidii, de kroon Spanje voordezen toebehoort hebbende: tegenwoordig staat zy onder de gehoorzaamheid van keyzer Karel VI.

Porto Ercole, kleine stad aan de kust van Stato delli Presidii in 't Florentynsche gebied, benevens een kleine en zekere haven, die door een citadel, het fort Philippo genaamt, beschut word, hoorde voordezen den Spanjaarden, maar zedert 1712. den keyzer toe.

Porto Escuela, zie *Asinaria.*

Porto Famine, zie *Ciudad del Rei Felipe.*

Porto farina, kleine stad des koningryks Tunis in Africa, benevens een zeer goede ree en haven, van waar men naar Goletta en verder naar Tunis vaart.

Porto Fermoso, zie *Beauport.*

Porto Ferraro, kleine gefortificeerde ſtad aan de weſtlyke kuſt van het eyland Elva by Italien. Zy heeft een zeer goede haven, en hoort den groot hertog van Florence toe.

Porto Fino, voorgebergte en vlek in 't Genueeſche gebied, benevens een fort en haven aan de golf van Rapallo.

Porto Franco, een vrye haven, waar in alle natien onverhindert koopmanſchap mogen dryven, en maar zeer weinig, miſſchien een half per cent, aan den grond- of lands-heer betalen. Diergelyke vrye haven heeft de republiek Genua, gelyk ook de groot hertog van Florence te Livorno, en 1718. heeft de koning van Engeland de haven Porto-Maon op het eyland Minorca ook tot diergelyke vrye haven gemaakt.

Porto Galleto, een haven in Biſcayen in Spanjen, anderhalf myl van Bilbao, by den mond van den Nervaſtroom.

Porto el Grajo, bemuurt vlek in 't koningryk Valentia.

Porto Gruaro, ſtad in Friuli, aan de rivier Lemene.

Porto Legnano, fraai en wel bewoont ſteedje in 't Veroneeſche gebied. De rivier Adige loopt 'er midden door, en ſnyd de ſtad in twe delen.

Porto Longone, kleine en goede veſting, benevens een zeer ruime en goede haven op de ooſtlyke kuſt van het Italiaanſche eyland Elva in de Middelantſche-zee, 2. Duitſche mylen van Piombino, de kroon Spanjen toekomende.

Porto Magno, haven op het eyland Yvica in de Middelantſche-zee.

Porto Maon, zie *Maon.*

Porto Marin, kleine ſtad benevens een haven in Gallicien, waar door de rivier Minho vliet, 8. mylen van Orenſa.

Porto Mauritio, vermaaklyk vlek dicht by de ſtad Oneglia aan de oever van de Liguſtiſche-zee in 't Genueeſche gebied. Voor dezen was 'er een goede haven, maar de Genuezen hebben ze al willens laten te niet gaan.

Porto de Moos, ſtad benevens een ſlot in de Portugeeſche provintie Eſtremadura, 5. mylen van Leiria.

Porto de Mugen, kleine ſtad in de Portugeeſche provintie Eſtremadura, aan de Taag, 8. mylen van Liſſebon.

Porto Novo, redelyke haven aan de ooſtzyde van Coromandel in Azien, 5. uren van Tranquebar, komt de Portugezen toe.

Porto de Palo, kleine ſtad en haven aan Capo Paſſaro in Sicilien, in de provintie Val di Noto gelegen.

Porto di Paula, een haven in Campagna di Roma aan de Toskaanſche-zee, in het pauſlyk gebied in Italien.

Porto Petro, ſchone haven in het zuidlyke deel van het eyland Mojorca by Spanjen.

Porto Piccolo, kleine haven aan de kuſt van Natolien in Azien, 3. mylen van Conſtantinopel, en daar tegen over gelegen.

Porto Pin, ſtad, benevens een haven op het eyland Majorca by Spanjen.

Porto di Primaro, Italiaanſche ſtad en haven in het hertogdom Ferrara, daar zich een arm van de Po, il Po di Primaro genaamt, in de golf van Venetien ſtort.

Porto Real, de hooftſtad van het eyland Jamaica in noord-America, de Engelſchen toekomende. Zy is Anno 1703. by na gants afgebrand.

Porto Rico, zie *S. Juan de Porto Rico.*

Porto di S. Maria, zie *Port de Ste Marie.*

Porto Sancto, klein eyland van den Atlantiſchen Oceaan, niet ver van het eyland Madera. Het hoort de Portugezen toe, en heeft 8. mylen in den omtrek. Daar is ongemeen veel wild, warom het in 't gemeen de diergaarden van het eyland Madera genaamt woord.

Porto Seguro, kleine ſtad, benevens een goede haven aan de Braziliaanſche kuſt in zuid-America, de Portugezen toekomende. Zy is op een witte rots geboud, en de omleggende landſtreek voert den titel van een Capitania.

Porto Tapiao, vlek in de Portugeeſche provintie Beira.

Porto de Tores, kleine ſtad en haven in het Spaanſche koningryk Granada, daar zich de rivier Frio in de Middelantſche-zee ſtort.

Porto Vecchio, ſtad op het eyland Corſica, benevens een ſchone haven ten ooſten.

Porto Vendres, haven aan de kuſt van Rousſillon, niet ver van de ſtad Collioure.

Porto Venere, kleine ſtad benevens een citadel en een goede haven in 't Genueeſche gebied, op een klein Schier-eyland.

Porto Viejo, kleine ſtad in Peru, aan de kuſt van Quito, benevens een goede haven in zuid-America.

Portrait, hiet een geſchildert beeld, en word alleen van de menſchelyke wezens gebruikt. Portraits des Cours noemt men die beſchryvingen, waar in de miniſters van de hoven ieder naar zyn karakter verbeeld worden.

Portry, kleine ſtad, benevens een haven op het weſtlyke eyland Skie, 't welk een van de eylanden Weſternes by Schotland is.

Ports, ſteedje en amt aan den Rhyn in 't hertogdom Bergen, een myl van Keulen.

Portsey, eyland op de kuſten van Engeland, by de provintie Hantshire, benevens een ſtad van den zelven naam, en het is inzonderheid door de haven Portsmouth beroemt.

Portsmouth, kleine maar beveſtigde ſtad, benevens den titel van een graafſchap op het kleine eyland Portſey, in de provintie Hant, benevens een zeer ruime en goede haven, als ook een ſterke citadel in Engeland. Deze ſtad is een beroemde en uitermaten ſterke zee-plaats, waar veel oorlogsſchepen geboud worden, en legt 37. Engelſche mylen van Londen.

Portuga, zie *Aſſociation.*

Portugaal, een erf-koningryk in Europa, 't welk ten weſten aan de Atlantiſche-zee, ten zuiden aan Andalouſien, ten ooſten aan het Spaanſche Eſtrema-

madura en Leon, ten noorden aan Gallicien grenst. Deszelfs lengte is omtrent 80. de breedte 50. Duitsche mylen, en heeft 3. aarts- en tien andere bisdommen. Schoon het zeer bergachtig is, is het doch vruchtbaar, nademaal de bergen goede weyden, de dalen veel wyn, oli, moerbey-bomen, citroenen, oranje-appelen, vygen en kurk voortbrengen; ook levert het goud, zilver, tin, yzer, lood, berg-aluin, kristal, robynen, smaragden, hyacinthen, jaspis en witte marmer uit. Inzonderheid heeft het groten overvloed van zout, en daar van word een grote menigte uit de haven van St. Hubes naar andere landen vervoert. Het word in twe hooftdelen verdeelt, welke zyn het kleine koningryk Algarve, en het eigentlyk zo genaamde Portugaal. Dit laatste heeft 5. provintien, naamlyk Alentejo, of Entre Tejo y Guadiana, het Portugeesche Estremadura, Beira, Entre Douro y Minho, en Tra los montes. De inwoners maken inzonderheid hun werk van den koophandel, en zyn benevens hun koning den Roomschen Godsdienst toegedaan. De tegenwoordig regerende koning Johannes V. is geboren den 24. Octob. 1689. en heeft den 1. Jan. 1707. de regering aangevaart. Zyn koninglyke gemalin is Maria Anna, middelste dochter van den overleden keyzer Leopoldus I. die den 7. Sept. 1683. geboren is. Zy ging in 't jaar 1708. na het gesloten huwlyks-contract over Holland en Engeland met een Engelsch Esquader onder den admiraal Bing naar Portugaal, en quam den 26. October te Lissabon aan, alwaar 's daags daar aan het bylеger prachtig voltrokken wierd. De tegenwoordige kroon-prins of prins van Brasilien Don Emanuel is den 6. Juni 1714. geboren, en in 't jaar 1729. den 20. Jan. met de Infante van Spanje getroud.

Portugalette, kleine stad in Biscayen in Spanjen, aan den oever der Spaansche-zee, 2. mylen van Bilbao.

Portugaleuser, een Portugeesche goude munt, die 20. ryksdaalders gelt, maar nu zeer raar geworden en op 27. ryksdaalders gestegen is.

Portugeesche zee, is het deel van den Atlantischen Oceaan, dat aan de kusten van Portugaal stoot.

Poscharowits, kleine stad en slot aan den Donau in opper-Ongaryen, 12. mylen van Ofen.

Posega, graafschap in Sclavonien, tusschen de Sau en Draw in Ongaryen. De hooftstad Posega legt aan de rivier Oriava, en wierd 1687 door de Christenen verovert.

Posen, Posnan waywoodschap in groot Polen, 't welk aan het waywoodschap Kalisch, het Brandenburgsche gebied, en Silesien grenst. De hooftstad Posen legt aan de rivier Warta, is de zetel van een Castelany en een bisdom, onder den aartsbisschop van Gnesen staande, heeft ook het stapelrecht, en drie jaar-missen. Zy heeft dubbele muren en een gracht, maar het slot legt op een heuvel. De regering word door een Starost waargenomen, die te gelyk generaal van groot Polen genoemt word. Deze plaats wierd den 25. Juli 1716. door de geconfedereerde Polen stormenderhand verovert, geplundert, en veel wreedheden daar in gepleegt. De Saxische bezetting week wel op het slot, maar moest zich evenwel als krygsgevange overgeven.

Posilipo, il Monte Posilipo, welbeboude berg in Terra di Lavoro in Napels, tusschen Napels en Pozzuolo. Hy maakt een klein voorgebergte, dat zyn naam voert.

Pösing, stad in opper-Ongaryen.

Positive verklaring, is wanneer ik iemand recht voor de vuist zeg, wat ik heb besloten te doen.

Posituur, toestand en gelegentheid van een plaats, zich in goede postuur zetten is zich in staat stellen, dat men niet licht van iemand overrompelt kan worden.

Poslanick, zie *Welicki Gonieck.*

Posnan, zie *Posen.*

Pösneck, zie *Peseneck.*

Posolskoi Pricas, zo noemen de Russen de cancelery hunner afgezanten, 't welk zo veel als de geheime raad by de Duitsche hoven is. De president of opper-cancelier is tegenwoordig na de dood van den graaf Golowin de graaf Golofkin, waar onder de geheime cancelier, benevens 4. mindere, en veel schryvers staan. Hier worden de staatszaken, en wat vreemde Mogentheden, gezanten, en de Duitsche koopluiden betreft, afgehandelt.

Pospolite Rusczenie, is een algemeen op-ontbod in Polen, wanneer naamlyk de nood vereischt, dat alle manschap op het land, die bequaam is om te dienen, moet opzitten, en de gantsche adel, zomtyds ook zelfs de geestlykheid, moet na het op-ontbod, of wanneer de 3. restes of uitschryvingen, die de Polen Wici noemen, binnen een maand geschied zyn, op de monster-plaats verschynen, en op hun eige kosten te veld trekken. Hier moeten ook de burgers, wannneer zy landgoederen bezitten, en de koninglyke en andere pachters, als ook de geestelyke amptenaars verschynen. Maar deze manschap is niet verplicht by het opontbod verder als 5. mylen over de grenzen te trekken, of langer als 6. weken in 't veld te zyn.

Possessie, bezittings-recht, daar van daan hiet zo een gepossessioneert, die aan een plaats vaste en onroerende goederen heeft.

Possonniere, beroemt slot in de provintie Vermandois in Vrankryk.

Post, hiet een in stad of landschap die order, dat 'er op zekere dagen en uren ten dele rydende, ten dele varende snelle en op bestemde plaatzen afwisselende boden naar andere plaatzen afgevaardigt worden, ook weer uyt andere steden en landen diergelyke met brieven, pakken, en personen aankomen. Na het onderscheyd der bedieningen, die by zulke posteryen voorvallen, worden 'er by dit woord verscheyde namen gevoegt. By voorbeeld, post-amt, opperpost-amt, postmeester, posthouder, post-secretaris, post-schryver, post-vryheid, postryder, postillon. Het generale erf-postmeesters amt in Duitsland, Napels en de Spaansche Nederlanden hebben de vorsten en graven van la Tour en Taxis. Zie *Ryks post-amt.* Men zegt dat de posten het eerst in Perzien opgekomen zyn, en de eerste van den Archipel op de Perziaansche hooftstad Susa aangelegt;

legt: ook zyn zy by de Romeynen reeds bekent geweest.

Post Comitialia Concilia, zyn in Polen, wanneer 'er na de gehoude Ryksdagen van Senatoren noch over enige onafgedane punten beraadslaagt word.

Poste, Postun, kleine rivier in de Nieuwe Mark, ontspringt niet ver van Zilenzig, en valt in de Warte.

Postelberg, steedje en slot in de Satzer kreits in Bohemen, aan de Eger.

Posten, zo noemt men ieder grond, daar men soldaten kan plaatzen, of hy bevestigt is of niet.

Posterings-linie, is een graft die voor het krygsvolk getrokken word, wanneer het aan een pas staan blyft.

Posthuma Opera, zyn de werken of schriften, die na des schryvers dood door deszelfs erven of andere worden uitgegeven.

Posthumi, hieten de kinderen, die kort na 's vaders dood uit de nagelate zwangere moeder geboren worden.

Postillon, is een kleine petache, die in de haven gehouden word om iets te recognosceren, en brieven of tydingen over te brengen. Dit woord beduyd ook een postknecht, gelyk ook een voorryder.

Postvatten, hiet een plaats bezetten, innemen.

Postulata, allerhande eyschen en verzoeken.

Postulatie, is een handeling, waar door een persoon tot een geestelyke waardigheid benoemt word, waar toe hy anders volgens de canonyke rechten niet verkiesbaar was. Nademaal nu de verkiezing van diergelyk een persoon gebreklyk zou zyn, zo bedient men zich van de postulatie, naamlyk het Capittel verzoekt den genen, die het recht heeft om de verkiezing te bekrachtigen, dat hy dezelve voor goedkeuren wilde, schoon zy anders niet wettig zy. Evenwel moet de gene, die op zulke wyze gepostuleert word, twe derde der stemmen van het Capittel hebben, by voorbeeld 16. van 24.

Postuleren, Gepostuleerde Administrator, zie *Administrator*.

Postwest, een sterk Turks slot in Croatien.

Potack, zie *Patack*.

Potengi, zie *Rio Grande*.

Potenstein, zie *Bodenstein*.

Potentaten, is een eertitel, dien men maar aan keyzers en koningen geeft.

Potentien, hieten de grote potentaten en machtigen der wereld

Potenza, stad in Basilicata in Napels, die 1694. door een aartbeving verwoest is, heeft een bisschop, onder Matera behorende.

Potenza, rivier in de Mark van Ancona, in den kerkelyken Staat in Italien, die zich niet ver van Loretto in de golf van Venetien stort.

Poterne of Sortie, is een heimlyke kleine poort aan een vesting, waar door men ongemerkt een uytval doen kan. Zy word of aan de gordyn, of niet ver van een orillon gemaakt.

Potes, hoofdstad van het kleine landschap Liebana in Asturien, aan de rivier Deva, 5. mylen van Santillana.

Potock, zie *Podock*.

Potosi, stad in Peru aan den berg Potosi in zuid-America, in de provintie Charcas, daar heerlyke zilvermynen zyn. Zy is de grootste stad van Peru, hoort de kroon Spanjen toe, en word zo wel van Spanjaarden en Americanen, als ook van andere uitheemschen bewoont, maar de landstreek is koud en onvruchtbaar. De zilvermynen aldaar waren voordezen de rykste van America, maar nu houd men die van Ouroures, die voor enige jaren ontdekt zyn, voor beter.

Potschep, Moscovische stad in Syberien.

Potsdam, Potstam, welgeboude stad aan de Havel in de Middelmark Brandenburg, benevens een schoon koninglyk slot, 4. mylen van Berlyn. Zy legt in de Potsdammer Werder, en word benevens 7. dorpen van een arm van den Havel omvloeyt, is tot noch toe door den koning van Pruissen treflyk uytgelegt, ook de daar by gelege Kits, die in het toekomende de Nieuwstad zal genoemt worden, sterk beboud, en een groot weeshuis voor de soldaten-kinderen, ook de grote geweermakery hier aangelegt. In deze stad legt het aanzienlyke bataillon van de grote granadiers des konings in bezetting.

Potton, stad in Engeland in de provintie Bedford.

Pouch, heerlykheid, slot en amt niet ver van Duben in de Saxsche keur-kreits, hoort den graaf van Solms-Sonnewald, Frederik Everhard, toe, die 1691. geboren is, en hier zyn verbyf houd.

Pouget, Pogget, kleine stad aan de rivier Var in het graafschap Nizza in Italien, en de hoofdstad van het vicariaat Pouget.

Pougues, een dorp in de provintie Nivernois, daar twe bronnen, St. Legier en St. Marceau te vinden, welke de waterzucht worden gezegt te genezen.

Pouhatan, koningryk in Virginien, in noord-America.

Pouilly, kleine stad in Nivernois, niet ver van de Loire in Vrankryk.

Povos, stad in de Portugeesche provintie Estremadura, aan de rivier Tajo, 9. mylen van Lisfebon.

Pousseren, ergens op aandringen, een zaak met alle ernst voortzetten.

Pouvoir, macht en geweld, pleinpouvoir, volmacht.

Powhatam, grote rivier in noord-America in Virginien, die de stad Powhatan voor by vliet, en zich in de baey van Chesapeack stort.

Poyck, aan de Poyck, word een zeker landstreek in het binnenste deel van het hertogdom Crain genoemt, wiens inwoners van de andere Crainers in spraak, dracht en gewoontens onderscheyden zyn.

Poyesnice, hiet het grote gebergte dat Rusland en Siberien van elkander scheyd, en daar zelfs een enge pas is, waar door geen mensch zonder verlof van den Czaar passeren durft.

Pozwole, stad in Semigallien, in Coerland.

Pozzuolo, kleine stad aan de kust van Terra di Lavoro in Napels, benevens een grote en veilige haven,

ven, een kleine citadel, en een bisdom onder het aartsbisdom van Napels behorende. Daar zyn in haar gebied zeer veel warme baden en minerale wateren, en deze ſtad is hedendaags in een zeer ſlechten ſtaat, nademaal zy eenige reyzen door aardbevingen beſchadigt is. De golf van Pozzuolo is een klein deel van de golf van Napels.

PP, betekent zomtyds Patres Patriæ; of Præmiſſis præmittendis, of ook publice propoſitum, in 's gelyk Patres. Zie *Pater*.

P. Provincialis, is onder de katholyke munniken de ſuperieur, die over de kloosters van een gantſch ryk, hertogdom of provintie het opzicht voert, en ieder orde heeft haar byzondere provinciales.

Pra S Didier, kleine ſtad aan de rivier Dora Baltea in Piemont, niet ver van de grenzen van het graafſchap Tarantaiſe: de omleggende landſtreek word naar een berg het dal Briſancha genaamt.

Prachaticz, koninglyke ſtad in de Prachenzer kreits in Bohemen, tegen de Beyerſche grenzen, 16. mylen van Praag.

Prachenser, of Prachiner kreits, een van de 14. kreitſen des koningryks Bohemen aan de Muldau, ten weſten aan de Beyerſche grenzen gelegen. Zy is dus naar den berg Prachin genoemt, waar op in vorige tyden een ſlot van dezen naam geſtaan heeft.

Practicabel, dat doenlyk is.

Practiseren, zegt men in een byzonderen zin van een advocaat, die rechtsgedingen voert.

Practyken, hieten allerhande loze handelingen en kunsjes.

Pradas, kleine ſtad en graafſchap in Catalonien, 5. mylen van Tarragona, daar jaarlyks een grote jaarmarkt gehouden word.

Pradelles, ſtad in het landſchap Vivarais in Vrankryk, op een hogen berg, en niet ver van den oorſprong van de rivier Allier gelegen.

Prado, Pardo, zo word de grote en ruime diergaarden in Spanjen, 2. mylen van Madrit genaamt, alwaar een ſchoon koninglyk luſt-ſlot ſtaat.

Praduwits, zie *Parduwits*.

Præ-Adamiten, zouden menſſchen geweeſt zyn, die noch voor Adams ſchepping geleeft hadden. Iſaac Peireir een Franſchman heeft die fabel het eerſt in een zeker boekje de Præ-Adamitis op de baan gebracht, maar raakte in gevaar om te Bruſſel daarover verbrand te worden, zo hy niet belooft had die mening met behorige kerkboete te herroepen, 't welk hy ook in Romen gedaan heeft, en naderhand omtrent voor 50. jaaren op het dorp Vertus by Parys geſtorven is. Zyn gevoelen wilde hy uyt den ouderdom der Chaldeen, Egyptenaren, en andere volkeren bewyzen, maar hy kon daar niet mee te recht komen, en zyn leer is zo wel van de Katholyken als Proteſtanten verdoemt, en door beyder Godsgeleerden opentlyk wederlegt.

Præbende, is het recht dat een geeſtelyke in een cathedrale of collegiale kerk heeft, om zekere inkomſten te genieten.

Præcaveren, hiet zich in acht nemen, wel toezien, verhoeden, afwenden: daar van daan Præcautie voorzichtigheid.

Præcedentie, voorrang, voorzitting, die iemand van rechtswegen toekomt.

Præcipiteren, zich verhaaſten.

Præconcepta Opinio, voor opgevatte mening, volgens welke men een zaak pryſt of verwerpt, ſchoon men ze te voren niet onderzocht heeft.

Præconisation, is een voorſtelling van den genen, dien de koning van Vrankryk benoemt heeft dat hy een aartsbiſſchop zyn zal, en geſchied die voorſtelling in het pauſlyke conſiſtorie te Romen door een cardinaal, uit kracht van des konings ſchryven, dat hy overbrengt, op dat de paus hier toe zyn ſtem geve, die hier op de collatie verleent. En dit geſchied ook by de vergeving van alle aarts- en bisdommen, in 's gelyk der abdyen in Duitſchland, die den Roomſchen ſtoel te Romen onmiddelyk onderworpen zyn.

Præcopia, Procopia, ſtad in Servien, naar Albanien toe, in Ongaryen.

Præcops, zie *Precop*.

Prædestineren, voor af verkiezen, van te vooren beſluiten of beſtemmen. Daar van daan komt Prædeſtinatie, de voorafgaande verkiezing, welk woord voornaamlyk onder de Godgeleerden bekent is.

Prædicaat, word in 't gemeen voor den titel van een zaak of bediening genomen.

Prædicatorum Ordo, zo word de Dominicaner-Orde genaemt. Zie *Dominicaners*.

Prædomineren, de overhand en opperheerſchappy over iets hebben, den meeſter ſpelen.

Præeminentie, hiet in ſtaatszaken zo veel als de macht, waar door een potentaat boven den ander geſtelt is.

Prægustus, voorſmaak, vermoeden.

Præjudicie, vooroordeel, een voor af opgevatte en in den zin gezette mening. In een zeekeren zin betekent het by de rechtsgeleerden een uitgeſproke zaak, daar vonnis over gegeven is. Een Præjudicie voor zich hebben, dat is een gelykvormig, gelykluidend vonnis. Præjudiceerlyk hiet ſchadlyk, gevaarlyk.

Prælati Assistenti, worden te Romen al de patriarchen, aartsbiſſchoppen en biſſchoppen genoemt, die van den paus daar toe verklaart zyn, dat zy hem in de capel byſtaan en bedienen, het misboek houden, miſſe voor hem doen, zo dikwils het niet aan een cardinaal is. Zy hebben in de pauſlyke kamer de naaſte plaatzen achter de kardinalen, worden tot de pauſlyke hofhouding gerekent, en krygen daaglyks hun deel van brood, wyn, gebak en hof-geld.

Prælegatum, een legaat vooruit in een Teſtament.

Præliminaria, Præparatoria, hieten alle handelingen, die voor de hooftzaak gaan, en genoegzaam den weg daar toe banen. Zo wierden de præliminaire punten van den Badenſchen vrede tuſſchen den keyzer en den koning van Vrankryk Anno 1714. te Raſtad afgehandelt, en den 3. Maart aldaar onderſchreven.

Præmisso Titulo, of Præmissis Præmittendis, word gemeenlyk door P. T. of P. P. betekent, en hiet zo veel, dat de behoorlyke titel voor aan moet geplaatst worden.

Præmonstratensers, zyn zekere munniken, wier orde de H. Norbertus, een Duitsch edelman, in 't jaar 1129. gesticht heeft, en die een witten boven- en onderrok, benevens een witten mantel en witten hoed dragen. Zy zyn reguliere Kanunniken van St. Augustyn, en voeren den naam naar het huis Præmontré in het gebied van Laon op het eyland van Vrankryk.

Præmunire, is een straf in de Engelsche wetten, die de misdadigers en oproerige redeneringen en schriften, ook de verbode te zamenrottingen onderworpen zyn.

Præöccuperen, voorkomen, voor af innemen, iemand voor af in zyn gevoelen brengen.

Præpareren, maken, vervaardigen, ook toeruiten, voorbereyden, daar van daan Præparatoria, de voorbereydingen, toeruitingen.

Præpositus, zie *Proost*.

Præpostere, het achterste voor. Daar van daan zegt men een zaak præpostere tracteren, dat is, verkeert aanvangen.

Præpotentie, hoger macht, groter gezag.

Prærogatief, voortrekking, recht voor een ander.

Præscriptie, zie *Verjaring*.

Præsent of Donatief-geld, is in keur-Saxen en in enige andere landen een geschenk, dat den landheer van de ridderschap op den landsdag ingewilligt word, 't welk van de riddermatige goederen betaalt word, of als een vrywillig geschenk, of in plaats van de ridder-diensten, op dat de leensluiden voor een zekeren tyd van het opontbod verschoont mogen blyven.

Præsentatie-schryvens, is een brief waar in iemand tot een amt van den genen, die het recht heeft om te denomineren en te præsenteren, aan een ander tot bevestiging aan geboden en voorgeslagen word; en men gebruikt dit woord in 't gemeen van de vergeving der amten in kerken en scholen, als ook van de raads-verkiezingen in de steden.

Præsentatum, hiet by de rechtsgeleerden de tyd, wanneer een klacht, memoriaal of ander schrift in het gericht ingelevert word. Darom is de sekretaris gewoon het woord Præsentatum, benevens de bepaling van den dag, ook zomtyds van het uur, daar boven op te schryven.

Præsenteren, word van de wisselbrieven gezegt, wanneer dezelve van den houder des briefs aan den genen, die de betaling doen moet, getoont worden om geaccepteert te worden.

Præsentie, tegenwoordigheid.

Præsentie gelden, worden in de hoge stichten die gelden genoemt, die een domheer ontfangt, wanneer hy zyn woning of werklyk by het sticht heeft, of de capitulaire vergaderingen in persoon bywoont. (Te Utrecht is dit woord by de capittels ook in gebruik.) In de graaflyk-Hanausche heerlykheid te Hanau en Bobenhausen, hiet Præsens zo veel als de kerkelyke schatkist of inkomsten, en Præsentzer zo veel als kerken-bezorgers.

Præservatief, hiet een artseny, waar door men een ziekte afhoud, ook een middel, waar door men een nakent quaad voorkomt.

Præsident, is een voornaam amptenaar, die in een collegie of gerichtshof den rang boven de raadsheren en byzitters heeft. By het keyzerlyke kamergericht moeten 4. kamer præsidenten zyn, naamlyk 2. luitersche, en 2. Roomsgezinde. In Vrankryk heeft men velerly presidenten, by voorbeeld, le Premier President du Parlement, de la Chambre des Comptes, de la Cour des Aides, des Monnoyes, du Presidial, des Elus &c. De Presidens au Mortier of opper-presidenten, die men Messieurs du grand Banc noemt, zyn les Presidents de la grande Chambre en de la Tournelle, welke darom zo hieten, om dat zy de vryheid hebben om gedurende hun amt le Mortier (een zekere muts alzo genoemt) te dragen. Zie *Mortier*.

Præsteren, verrichten, nakomen, een zaak uitvoeren, ook aantonen, tegenwoordig brengen.

Præsumptie, vermoeden. Præsumeren iets vermoeden en geloven.

Præsupponeren, iets veronderstellen dat het waar is. Præsuppositum is, wat men vooraf tot een grond gestelt heeft.

Prætendent, hiet eigentlyk de persoon, die op een zaak, welke een ander rechtvaardig bezit, iets vordert. Inzonderheid word tegenwoordig de gewaande nagelate zoon van Jacobus II. voordezen koning van Engeland, en naderhand uit zyn land verdreven, aldus genoemt, nademaal hy prætendeert na zyn vaders dood de rechtmatige erfgenaam tot de kroon van Groot Brittannien te zyn, ook zich deswegen den koninglyken titel, onder den naam van Jacobus III. aangematigt heeft. In de vorige Fransche oorlogen hielt hy zich onder den titel van ridder van St. Joris, in Vrankryk op, en de koning van Vrankryk gaf hem onderhoud en bescherming, maar toen hy na 't sluiten van den vrede gedwongen wierd Vrankryk te verlaten, heeft hy zich meest in Italien, en inzonderheid in het pauslyk gebied, en 't meest te Romen (hoewel enigen tyd tusschen beyde te Boulogne) opgehouden, ook zich Anno 1719. met de princes Maria Clementina, dochter van den Poolschen prins Jacobus Sobiesky, te Boulogne in den echt begeven, waar uit twe zoons, naamlyk Carolus Odoardus Ludovicus Casimirus Philippus den 31. Dec. 1720. en Henricus Benedictus Eduardus den 9 Maart 1725. geboren zyn. Zy scheydde zich in 't jaar 1725. van haar gemaal, en begaf zich in 't klooster van Ste Cecilia te Rome, maar is 1726. weer met hem verzoent.

Prætenderen, vorderen, begeren, voorwenden. Daar van daan hiet pretensie in een zekeren zin, wanneer de eene vorst iets op het land van den ander vordert.

Præter propter, omtrent, een weinig meer of minder.

Prætext, voorwendzel, voorgeving, schyn.

Præ-

Prævaleren, voorgaan, den voorrang hebben, meer gelden, overtreffen, het veld behouden, meer als een ander geacht worden.

Prævenire, voorkomen, daar van daan zegt men prævenire ſpelen, iemand in zyn aanſlagen voorkomen, en die te niet maken.

Praag, een vlek aan de Weixel in Polen, tegen over Waarſchau gelegen, waar by de Polen en Zweden Anno 1656. den 18, 19. en 20. Juli N. S. een driedagigen ſlag hielden, waar in de Polen te kort ſchoten.

Praag, hoofdſtad van Bohemen aan de Mulda, is een der grootſte ſteden van Europa, met ſchone gebouwen, paleyzen, kerken en 3. Jezuiten collegien verciert. Zy word in drien verdeelt, naamlyk in de oude ſtad, nieuwe ſtad, en de kleine zyde, welke laatſte met de oude ſtad door een ſtene brug over de Mulda verknocht word, en de andere beyde delen in prachtige gebouwen overtreft. Daar is ook de Hradſchin, waar op het koninglyke ſlot ſtaat. Voor dezen was 'er ook een koninglyk ſlot op den Wiſchrad, dat nu te enemaal verwoeſt is. Zy heeft een aartsbisdom, een Univerſiteit, die Anno 1348, 1360, of 1361. van keyzer Karel IV. geſticht is, en een Joden-quartier. Voor 't overige is zy de reſidentie des koninglyken ſtadhouders, die de opperſte burggraaf genoemt word, en de zetel der koninglyke ſtadhoudery, als ook van andere hoge collegien. Hier bevind zich ook een apélhof, door keyzer Ferdinand I. geſticht, aan welk hoogſte gerichtshof de ſtrydige partyen van 't koningryk Bohemen, hertogdom opper- en neder-Sileſien, gelyk ook van 't marquiſaat Moravien appelleren, en het uiterſte vonnis afwachten moeten. Op het einde van den 30. jarigen oorlog veroverden de Zweden by nacht de zo genaamde kleine zyde, en maakten veel millioenen buit. Anno 1713. woedde de peſt in deze ſtad, waar aan over de 20000. menſchen ſtierven. En in 't jaar 1723. hebben zich de keyzer en keyzerin tot koning en koningin van Bohemen laten kronen. De tegenwoordige aartsbisſchop zedert 1710. is de graaf Ferdinand van Kynburg, geweze biſſchop van Laybach. Hier is ook het zo genaamde Engelſche wereldlyke Stift, dat Anno 1701. voor ongetroude, wereldlyke, arme adelyke juffers van vrouw Suſanna Helena van Bedaridy, gebore van Goltſch, in de ſtad nieuw-Praag geſticht is, waar op zich de gravin van Berlipſch daar in begeven heeft, tot eerſte abdis van de gezamentlyke klooſter-zuſters verkoren, en van den keyzer Anno 1706. tot een vorſtlyke abdis verklaart wierd, ook het ſtift zelfs tot een keyzerlyk wereldlyk ſtift verheven is.

Praam, is in 't gemeen een vaartuig met een gants platten boom, dat men tot uitlading der ſchepen, overvoering der artillery en manſchap over de rivieren gebruikt, wyl zy niet diep in 't water gaan, en darom zeer dicht aan land komen kunnen. Hedendaags worden dezelve ook als grote oorlogsſchepen toegeruſt, want niet tegenſtaande de onderſte bodem zyn fatſoen behoud, worden zy evenwel met drie maſten en daar toe behorige zeylen voorzien, ook met 50, 60. en meer ſtukken beladen. Van diergelyke oorlogsſchepen bediende zich de koning van Denemarken in 't jaar 1715. in de expeditie op Rugen en Straalſond tegen de Zweden, en de keyzerlyken gebruikten ze ook voor enige jaren op den Donau met een goede uitwerking tegen de Turken.

Praga in Portugaal, zie *Braga*.

Pragelas, een van de Waldenzer Valleyen in Dauphiné tuſſchen het markgraafſchap Suſa en het graafſchap Lucerne. De inwoners van den proteſtantſchen Godsdienſt kregen in 't jaar 1708. van den hertog van Savoyen hun oeffening van den Godsdienſt weer, na dat zy te voren door de Franſchen in de grote vervolging der hugenoten tot den Roomſchen Godsdienſt gedwongen waren.

Pragmaticæ Sanctiones, zyn algemene plakaten of reſcripten van gewichtige zaken, die tot onderhouding van de algemene welvaart, zo wel in kerkelyke als burgerlyke zaken behoren, en van de hoogſte raads-collegien opgeſtelt worden. Diergelyke Sanctio Pragmatica is in Vrankryk, die koning Lodewyk IX. in 't jaar 1268. en koning Karel de VII. Anno 1438. wegens vergeving der geeſtelyke beneficien gemaakt heeft, uit kracht van dewelke de koning alle openvallende geeſtelyke amten in Vrankryk door een eigenmachtige benoeming vervult, en de paus daar by niets anders te doen heeft, als de benoemde zonder uitſtel te beveſtigen. Van gelyke kracht moeſt ook het edict van Nantes zyn, waar in koning Hendrik IV. de Gereformeerden op zekere plaatzen de vrye oeffening van hun Godsdienſt voor eeuwig beveſtigde, hoewel koning Lodewyk XIV. zich niet ontzien heeft het zelve te vernietigen. Hier toe behoort in Duitſland de goude bulle van keyzer Karel IV. het Paſſauſche verdrag 1552. en de daar op in 't jaar 1555. te Augsburg geſlote religie-vrede, het Weſtphaalſche vredens-traktaat, des keyzers Ferdinand III. en een iegelyken Roomſchen keyzers verkiezings-capitulatie, die alle de kracht van een Pragmatique Sanctie in het Roomſche ryk hebben.

Pragthal, ſlot, dal, en vrouwe klooſter, de graven Prager van Windhagen toekomende, in opper-Ooſtenryk, 4. mylen van Freyſtadt. Dicht daar by legt het ſterk ſlot Windhagen, daar de voortreflyke Windhaagſche bibliotheek te zien is.

Praja, ryke abdy der Caſſinenſer Munniken, dicht by Padua in Italien.

Prangins, barony en hooggelegen ſlot in het land van Vaux, in het canton Bern, aan het meir van Geneve in Zwitzerland, den heer van Danckelman toekomende.

Prasnits, ſtad in het waywoodſchap Maſovien in Polen.

Prater, de keyzerlyke diergaarden in de Leopoldſtad te Wenen, daar men 's zomers zich met ryden in vermaakt.

Prato, ſteedje in 't Florentynſche gebied, aan de rivier Biſentino in Italien.

Pratolino, beroemt luſt-ſlot van den groot hertog van Florencen, in 't Florentynſche gebied in Italien.

Prato magno, een klein veld in 't Florentynſche

sche gebied, dat een der schoonste en volkrykste landstreken in Italien is.

Pratorum vel Huronum Fluvius, een rivier in Canada in noord-America, die zich in de rivier van St. Laurens ontlast.

Prats del Rey, kleine plaats in Catalonien, in 't gebied van Cervera, tusschen Calaf en Igualada, aan de rivier Noya.

Pratsnick, hiet in 't Russisch een festyn, of grote heilige feestdag.

Prausna, rivier in Silesien en Polen, die in de Wartha valt.

Prausnits, stad in de heerlykheid Trachenberg in Silesien, vyfde halve myl van Breslau. Zy heeft een schone Pfarkerk, waar in de begraafplaats der graven van Hatsfeld is.

Praxis, is de oeffening en de te werkstelling van het geen men geleert heeft. Zo zegt men niet alleen van een Rechtsgeleerden, maar ook van een Arts, hy heeft praxin of practyk, dat is, hy brengt 't geen hy geleert heeft te pas, en oeffent het. Dit woord word tegen over het woord Theoria (of bespiegeling) gestelt, dat alleen de blote wetenschap, ook de blote bespiegeling of nadenking ener zaak beduyd, wanneer men het niet tot de oeffening komen laat, maar by 't nadenken blyft.

Precariæ literæ, een soort van brieven, die in vorige tyden bekent waren. Want wanneer zekere goederen aan de kloosters vermaakt wierden, zo konden de erven door deze brieven derzelver vrucht-gebruyk op 6. of meer erven weer aan zich brengen, doch op voorwaarde, dat het klooster alle jaar daar een zeker deel van gegeven wierd, en wanneer de vyfde en sesde erfgenaam gestorven was, vervielen de goederen volkomen aan de kloosters.

Precarium, is dat gene wat men maar door bidden van iemand bezit, en niet langer gebruiken mag, als het den anderen gevalt.

Precisten, zyn die personen, welke een nieuw verkoren keyzer of een ander landsvorst, dien dit recht toekomt, tot een open staande præbende in een geestelyk Stift by 't aanvaarden zyner regering benoemt, en hun de panis-brieven verleent. Maar zy moeten met de andere kanunniken van één geloof zyn, en wanneer het Stift uyt twederley gezintheden bestaat, moet de precist van den Godsdienst zyn, dien zyn voorzaat beleden heeft.

Precop, stad aan de Isthmus in klein Tartaryen. Zy is niet heel groot, maar wel beveftigt, en was voordezen de residentie des Tartaarschen Chams, dien de Czaar ze in 't jaar 1696. afgenomen heeft, en noch bezit.

Precop, zie *Urchup.*

Precopsche of Crimsche Tartaren, zyn enerly, wonen op het Schier-eyland aan de Zwarte zee, en zyn den Tartaarschen Cham onderworpen. Zie *Crim.*

Precz, een schoon vlek in Wagrien in Holstein, daar een adelyk Luitersch juffren 'klooster is.

Predeck, een zeker distrikt in het waywoodschap Brzest in groot Polen.

Predikant, is de bynaam dien de Katholyken de Luitersche priesters in Duytsland geven. Maar hier in Holland is het onder de Gereformeerden de gemene naam van de verkondigers van Gods woord.

Preek-Heren, zie *Dominicaners.*

Prefetto dell'Annona, is een voornaam pauslyk amtenaar, wiens rechtsdwang zich door 't gantsche erfdeel van St. Pieter uytstrekt, en hy heeft het opzicht over het koorn en alle vrucht-magazynen, waar in hem 12. andere amtenaars de hand bieden.

Prefetto della Signatura di Giustitia, en Prefetto della Signatura di Gratia, zyn 2. hoge bedieningen aan het pauslyke hof, by de eerste schryft de paus, wanneer iets na des smekers wensch uytgesproken word, het woord placet, by de andere fiat. De presidenten van dit collegie zyn de boven genoemde prefetti, en de mederechters of byzitters van dit collegie worden Votanti della Signatura genaamt.

Pregadi, of Senaat van Venetien, is na den groten Raad, die het gantsche ligchaam van den adel in zich begrypt, het voornaamste collegie der Republiek, daar alle gewichtige Staatszaken het eerst op het tapyt komen, nademaal men daar van vrede en oorlogszaken, verbintenissen, verkiezing der capitein-generaals en alle andere voorname officiers handelt, de gezanten benoemt, enz. De pregadi bestaat uyt 60. nobili of edellieden, en de daar toe behorige giunta uyt even zo veel, zo dat ze in 't geheel 120. sterk zyn.

Pregel, rivier in 't Brandenburgs Pruissen, die by Koningsberg in het Frissche Haff valt.

Pregel, stad aan de rivier van den zelven naam, in 't Brandenburgsch Pruissen.

Preichauer-Halt, is een zeker gebied in 't vorstendom Wolau in Silesien, de bisschoppen van Breslau toekomende. Het bestaat uit verscheyde dorpen, waar onder Preichau het voornaamste is, daar in oude tyden de bisschoppen van Breslau geresideert hebben, gelyk aldaar Anno 1230. bisschop Laurentius van den al te sterken reuk der rosen gestorven is.

Prelaat, is de algemene naam van alle voorname geestelyken in de Roomsche-kerk. De patriarchen, primaten, aartsbisschoppen, bisschoppen, generaals van ordens, zekere abten, aartsdiakens enz. horen onder het getal der prelaten. Maar inzonderheid voeren de opperste van enige geestelyke ordens, by voorbeeld van de benediktyners, dezen naam. In de protestantsche landen worden niet alleen de Luitersche bisschoppen en abten, maar ook de Universiteiten onder het woord Prelaten verstaan.

Premecz, stad in het waywoodschap Posen in groot Polen.

Premie, betekent het assurantie-geld of het opgeld dat men den assuradeur van ieder hondert aanstonds op hand geeft, 't geen na de langheid en de gevaarlykheid der reyzen nu meer, dan minder, bedongen word.

Premier Ministre, zie *Ministre.*

Premiere Entree, hiet aan het Fransche hof de eerste ingang, wanneer des morgens na dat de koning opgestaan is die kamerdienaars in het vertrek voor den koning gelaten worden, dien het uit hoofde

de van hun amt geoorlooft is, als daar zyn de 4. cabinet-Secretarissen, de dienaars van de kleerkamer, enz.

PREMISLAW, PRZEMYSL, grote en sterke stad in Polen, tegen de Ongersche grenzen, aan de rivier Sau.

PREN, Cosaksche stad in de Ukraine, 10. mylen ten noorden van Bialogorod.

PRENSLOV, PRENZLAU, hooftstad in de Ucker-Mark, aan het meir Ucker, 't welk de zelve door een arm in de oude - en nieuwe-stad deelt, 7. mylen van Stettin, en 12. ten noorden van Berlyn. Daar is het opperhof- of land-gericht van de Uckermarck, en een colonie der Fransche vluchtelingen heeft deze plaats sterk aangetimmert, maar zy is 1710. van de besmettelyke ziekte zeer aangetast.

PRESA, rivier in 't hertogdom Milaan, die pas een myl van zyn oorsprong in het meir van Como valt, niet ver van de stad Como.

PRESBURG, graafschap in opper-Ongaryen, dat ten noorden aan Moravien en het graafschap Trentschin, ten zuiden aan den Donau, ten oosten aan het graafschap Neutra en Comorra, en ten westen aan Oostenryk grenst, en den keyzer toekomt.

PRESBURG, hooftstad in opper-Ongaryen in het graafschap Presburg aan den Donau, benevens een sterk slot op den daarby gelegen berg, 10. mylen beneden Wenen. In dit slot worden de Ongaarsche kroon en andere koninglyke cieraden bewaardt, ook hebben de Luitherschen hier noch de vrye oeffening van Godsdienst. Hier plegen de ryksstanden van Ongaryen hun vergadering te houden. In 't jaar 1712. den 22. Mey liet zich de tegenwoordig regerende keyzer Karel VI. hier tot koning van Ongaryen kronen, en de Protestanten kregen vryheid hier een Luthersche kerk op te rechten.

PRESBYTER, was in de oude kerk zo veel als de oudste en voornaamste in 't Predik-amt, en die zekere gemeentens met leeren en vermanen voorstond. Hedendaags betekent Presbyter een zeker geestelyk persoon by de Roomsgezinden, die de Mis mag doen, kinderen dopen, zegeningen en aflaten uytdelen, gevaarlyke zieken het laatste olyssel, en wanneer het de bisschop inzonderheid toestaat, ook het vormsel geven, en juffers tot nonnen maken mag.

PRESBYTERIANEN in Engeland en Schotland, worden alzo genaamt wyl zy leren dat de Christelyke kerk in 't begin door presbyters of ouderlingen geregeert is geweest, en dat zulks noch tegenwoordig geschieden moest, nademaal het woord presbyter, een ouderling, en episcopus, een bisschop, in de Schrift enerley is, en het amt van den bisschop van het amt eenes ouderlings by na 300. jaren lang na Christus geboorte niet onderscheyden geweest is, ook alle kerken-dienaars, als afgezanten van Christus, elkander in waarde gelyk waren. Zy zonderen zich van de Engelsche nationale kerk voornaamlyk in de drie volgende pointen af, nademaal zy de bisschoplyke kerken regering, de kerken-ceremonien, altaren, orgels, priester-kledingen, en formulieren van gebeden verwerpen, zo zelfs, dat ook enige onder hen het Onze Vader niet willen aannemen; noch weiniger dulden zy het teken des kruices in den doop, den trouw-ring, gelyk ook dat een geestelyk prelaat in een wereldlyk gericht, by voorbeeld in het parlement, zitting en stem heeft, 't welk tegen de ootmoedigheid aanstryd. Hun priesters wyen zy in met vasten, bidden, en handoplegging. Voor 't overige wyken zy ook in de artikels van de eeuwige verkiezing, de algemene verlossing, en in andere stukken meer, van de bisschoplyken af. Hun kerken-regering bestaat uit den priester van ieder gemeente, en derzelver ouderlingen, welke dezelve in geestelyke zaken regeren, en het geestelyke nedergericht uitmaken; behalven deze hebben zy ook een presbyterium, (wy noemen het een Classis) dat uit een groter getal Predikanten te zamen gestelt is, en over een zeker gebied in kerkelyke zaken vonnist, maar het hoogste gericht zyn de Synoden, die of provinciaal, of algemeen zyn, en men kan van de lage aan de hogere appelleren. Zy zyn in Schotland de sterkste, daar in tegendeel in Engeland de bisschoplyke de overhand hebben.

PRESENITS, *Presowits.*

PRESENT, een geschenk of verëring.

PRESIDENT, zie *Præsident.*

PRESIDENT VAN DEN KONINGLYKEN GEHEIMEN RAAD IN ENGELAND, is de vierde plaats onder de 9. kroon-amten. Zyn bediening is altyd by den koning te zyn, in den geheimen Raad de voorstelling te doen, en den koning van alles, wat daar in voorgevallen is, kennis te geven.

PRESIDIAL, is in Vrankryk een hoog gericht, dat in enige voorname steden opgerecht is, om aldaar over het appél van de lage Rechters en dorpen in zaken van niet al te groot gewicht vonnis te vellen.

PRESIDII, LO STATO DELLI PRESIDII, klein landschap in het gebied van Siena in Toscanen, om de golf van Telamone gelegen. De kleine eylanden Giglio, Hercole, Monte Christo, Gianuti en Pianosa behoren tot dit landschap, en de Spanjaarden bezaten voordezen den Stato delli Presidii, die aldus genoemt is, wyl zy op veel plaatzen bezettingen hebben. Maar na de dood van koning Karel II. van Spanjen hebben de Franschen dit land bezet, doch het meeste daar van is in het jaar 1708. door de keyzerlyke wapens weer verovert, en onder de gehoorzaamheid van den tegenwoordigen keyzer Karel VI. gebracht. Evenwel bleef Porto-Ercole en Porto-Longone naderhand de party van Philippus V. noch toegedaan, tot eindelyk de keyzerlyken den Franschen ook de haven Porto-Ercole ontnomen hebben, zo dat de Spanjaarden nu niet anders als Porto-Longone bezitten.

PRESLA RESANSKI, stad in de Moscovische provintie Rezan, 8. mylen van de hooftstad van dezen naam.

PRESNITS, bergvlek by Annaberg, in de aartsbergsche kreits aan de Boheemsche grenzen.

PRESOWITS, PRESENITS, een vesting in neder-Ongaryen, 3. mylen van Canischa.

PRESSAT, keur-Paltsisch markt-vlek, in het Neuburgsche aan de Nabe.

PRESSEN, MATROZEN PRESSEN, hiet, wanneer een

een vorst in tyd van oorlog een vloot uitrust, maar dat dezelve uit gebrek van matrozen verhindert word in zee te lopen, zo laat men wel op deszelfs bevel door zekere personen, die men pressers of presmeesters noemt, de matrozen van de schepen der partikuliere personen wegnemen, en op de oorlogschepen brengen.

PRESSEREN, drukken, plagen, voortdryven, jacht maaken. Daar van daan komt pressant, wat hoogdringent is, en geen uitstel lyden kan.

PRESSUREN, verdrukkingen en bezwaringen. In 't gemeen betekent dit woord de ongelegenheid die men van soldaten heeft.

PRESTHOLM, THE CARL OF MAN, klein eyland tusschen Engeland en Ierland, 't welk veel molestenen en koper-water heeft.

PRESTINA, kleine stad in Servien in Ongaryen, 10. Ongersche mylen ten zuid-oosten van Novibazar.

PRESTO, PRESTUE, kleine stad op het Deensche eyland Zeeland, wierd Anno 1711. door brand tot op 5. huizen na in de asch gelegt.

PRESTON, vlek aan de rivier Ribbil, waar over een brug legt, in de provintie Lancaster in Engeland, dat zitting en stem in 't parlement heeft.

PRETEUR ROYAL, word de opperste stad-voogt genaamt, dien de koning van Vrankryk over de stad Straatsburg gestelt heeft.

PRETSCH, kleine stad, amt, en slot in de Saxische keur-kreits aan de Elve, 2. mylen van Wittenberg. Deze plaats is in 't jaar van 1688. van de heren van Arnimb tegen Neu-forge en Planits aan de keurvorsten van Saxen verruilt.

PRETTIGAU, zie *Tiengerichten-Bundt.*

PRETTIN, zie *Brettin.*

PREVESA, kleine bevestigde stad benevens een haven in het landschap Carnia in Epirus in Griekenland, aan den noordlyken oever van de golf van Larta. De Venetianen hebben ze 1684. ingenomen, en een sterre-schans niet ver daar van daan aangelegt, die evenwel volgens het vredens-tractaat van 1699. weer heeft moeten geslecht worden. Anno 1715. verlieten de Venetianen deze plaats, en daar en tegen trokken de Turken daar in, maar zy is den 21. Octob. 1717. van de Venetianen weer ingenomen, en hun ook in den Passarowitschen vrede overgelaten.

PREVOST, hiet zo veel als præpositus, en is een persoon die een amt, waardigheid of commissie heeft, waar door hy gelast is om voor de eene of de andere zaak zorg te dragen, of het bewind daar over te heben. Zo is le Grand Prevost de l'Hotel in Vrankryk een rechter, die het bewind over 's konings huis heeft. Hy vonnist over alle, zo wel civile als criminële zaken, tusschen de koninglyke bedienden, en voor hen tegen de gene die zulke bedienden niet zyn.

PREVOST D'ARMEE, is een officier die een wakent oog op de deserteurs en de soldaten, die iets misdaan hebben, houd. Hy zet ook den tax op de leger-proviant. Voor 't overige heeft men prevoosten by ieder regiment te voet.

PREVOST DE SALE, een voorvechter, die by afwezenheid van den schermmeester de leerlingen op den vechtbodem onderwyst.

PREVOST DES BANDES, is de prevoost over het Fransche voetvolk, en staat voor het regiment van de garde.

PREVOST DES MARCHANDS te Parys, Lion, en in andere Fransche steden zyn zeer aanzienlyke amptenaren, die zorg dragen dat de arresten of vonnissen, gelyk ook de plakaten en reglementen, die de policy betreffen, waargenomen en volbracht worden. Zy zorgen ook voor den tax der waren die te water aankomen, en maken de schikkingen by de openbare plechtigheden der steden.

PREVOST DES MARECHAUX, zyn de luitenanten of stedehouders der maarschalken van Vrankryk, en hebben het rechtsgebied over de vagebonden, straatrovers en valsche munters. Maar voor enigen tyd zyn door den overleden koning Lodewyk XIV. noch byzondere Lieutenants des Marechaux gemaakt.

PREVOSTE, is het amt of het rechts-gebied dat een prevoost oeffent.

PREVOST GENERAL DE LA MARINE, heeft de zeeluiden onder zyn gebied, onder hem staat de Prevost Marinier, waar van 'er een op ieder schip is, die op de gevangens moet acht geven, en het schip laten kalfateren of opschikken.

PREVOST GENERAL DES MONNOYES ET MARECHAUSSEES DE FRANCE, is een officier, het eerst in 't jaar 1635. aangestelt, die de besluiten van den munt-raad werkstellig maakt, in welke verrichting hem 2. luitenants, 3. vryelingen van de wacht, en 40. dienders ten dienst staan. Hy heeft zyn zitting in den munt-raad na den laatsten raadsheer, en is verplicht zyn gevoelen over de valsche munt te zeggen.

PRIBITS, kleine stad in Ongaryen, niet ver van de rivier Neitra, heeft in de buurt enige warme zwavel-baden.

PRIBORN, een vorstlyk Briegisch veld-slot in Silesien, daar een zekere soort van marmer gegraven word.

PRIBUS, zie *Prybus.*

PRICAS, zo worden de canceleryen, regeringen, en andere collegien in Moscau genoemt.

PRIDOM, sterk land-slot in 't vorstendom Glogau in Silesien, 3. mylen ten zuidwesten van Sagan.

PRIEGNITS, landschap in de marck-Brandenburg, den koning van Pruissen toebehorende, dat ten noorden aan Mecklenburg, ten zuiden aan de Middelmarck, ten westen aan het Luneburgsche, en ten oosten aan de Uckermarck grenst. Het is vruchtbaar, begrypt 10. en een halve myl in de lengte, en 8. in de breedte, en word in 7. kleine kreitsen verdeelt, als de Perlebergsche, de Pritswalcksche, de Kyrizische, de Havelbergsche, de Lentzenische, de Wittstocksche, en de Wilsenacksche.

PRIEGO, stad en markgraafschap in Andalusien in Spanjen, 3. mylen van Cabon gelegen, en het huis Figueroa toekomende. De tegenwoordige marquis van Priego en hertog van Feria, Emanuel Fernandez, is 1711. een erfgenaam van den in de gevangenis overleden hertog van Medina-Celi geworden, die zyn moeders broeder was.

Priepecz, ſtad en ſlot in het Waywoodſchap Brieſcia in Littauen, aan de rivier van den zelven naam.

Priester of Paap-Jan, zo word, naar het gevoelen van enige, de keyzer van Abyſſinien in Africa genoemt.

Priester, is by de Katholyken zo een geeſtelyk perſoon, die bevoegt is de mis te doen, en andere funćtien van het prieſterlyke amt te verrichten.

Priesters Inweying, word in de Roomſche kerk voor een Sakrament gehouden, dat de zielen een onuitbluſſelyk merkteken indrukt. Zulks geſchied eerſt per primam Tonſuram, of, door de eerſte ſchering, die maar een toegang tot de prieſterlyke inweying is: dewyl hy, die prieſter worden wil, en eer de volkome weying aangaat, zich vooraf Oſtiarius of portier, dan Lećtor of lezer, verder Exorciſta, of duivelsbanner, hier op Acoluthus of kaarsſen of water-drager, verder Sub-Diaconus of onder diaken, en dan Diaconus of opper-dienaar moet maken laten, hoewel men, als het den biſſchop behaagt, alle deze mindere ordens in weinig uren door kan gaan. Hier op volgt de rechte prieſterweying door 't gebed, hand- en mantel- oplegging, zalving en toereyking van den kelk. Zodanig een inweying word zo hoog gehouden, dat geen wereldlyke overigheid een geweyden prieſter aan 't lyf ſtraffen kan, voor dat hy door den biſſchop ontweyd en weer afgezet is.

Priezwalck, ſtad in de Priegnits, aan 't water Dömnits, in de marck-Brandenburg, tuſſchen Wittſtock en Perleberg, den koning van Pruiſſen toekomende. Voordezen was hier de paſſage tuſſchen Breſlau en Hamburg, eer de nieuwe-vaart by Muhlroſe gemaakt wierd, waar langs nu de goederen te water heen en weer vervoert wôrden.

Prim, rivier in gelukkig Arabien, ontſpringt in 't vorſtendom Oman, en ſtort zich in de Indiaanſche-zee.

Prima Mensis, is een ſpreekwyze der Paryſche Godgeleerden, en betekent de vergadering, die zy altyd den eerſten dag van ieder maand houden, om raad te plegen over het geen 'er in hun faculteit voorvalt.

Prima plana, is de zyde van een compagnie, en beſtaat uit zulke perſonen, welke eigentlyk niet in de gelederen ſtaan. Zie boven onder het woord *Compagnie.*

Primariarum precum jus, zie *Panisbrief.*

Primas of Primaat, wierd voordezen van veelen met de Patriarchen voor eenerly gehouden, maar van anderen onderſcheyden, en is een primaat zo veel als die aartsbiſſchop, dien de patriarch als tot een ſtadhouder in 't geeſtelyke aangeſtelt heeft. Zo was voordezen de aartsbiſſchop van Maagdeburg primaat van 't gantſche Duitſche ryk. Hedendaags is het de voornaamſte geeſtelyke van een koningryk of land, die het geeſtelyk gebied over veel aartsbiſſchoppen en biſſchoppen heeft. Primas Regni in Polen is de aartsbiſſchop van Gneſen, in Spanje de aartsbiſſchop van Toledo en in Ongaryen de aartsbiſſchop van Gran.

Primatus Papæ, is het kenteken van de pauſſelyke waardigheid, uit hoofde van de welke de Roomſche pauzen het oppergezag over alle biſſchoppen der wereld prætenderen, en van alle kerken eiſſchen dat zy onder de gehoorzaamheid der Roomſche, gelyk als dochters onder haar moeder ſtaan zullen; 't welk de Griekſche kerk de Roomſche ſtantvaſtig betwiſt, en ook van de proteſtanten niet toegeſtaan word.

Primicerio, zo hiet de biſſchop van Venetien, die afzonderlyk over de hooftkerk van St. Marcus geſtelt, en den patriarch van Venetien niet onderworpen is.

Primicerius, is by de Katholyken de voornaamſte onder de klerken, die het zingen en de getyden dirigeert.

Primitiva Ecclesia, betekent in den gemenen zin de eerſte kerk, gelyk zy ten dele van de Apoſtelen, ten dele van de Apoſtoliſche Leeraren geſticht is. Les Curez primitifs worden de Benediktyner abten voornaamlyk genoemt, wyl zy voordezen den kerken-dienſt op het land door hun ordens-genoten hebben laten bedienen, en zulke Vicariſſen gehouden, die zy naar hun welgevallen weer te rug in 't klooſter ontboden, tot eindelyk in het concilie van Lateranen vaſte Vicariſſen aangeſtelt zyn. Daar van daan hebben ook de Benediktyners het recht, dat zy in de meeſte kerken op de voornaamſte 4. feeſten des jaars de mis mogen doen.

Primmickau, Primcke, Sileſiſch ſteedje in 't vorſtendom Glogau, de graven van Proskousky toekomende.

Primogenituræ jus, het recht der eerſt-geboorte, is een recht waar door den eerſtgeboornen echten, manlyken lyflyken erfgenaam, en na hem deszelfs oudſten zoon en nakomelingen, en zo voort zo lang iemand van die linie in 't leven, en tot de erf-opvolging bequaam is, de ſucceſſie in de regering toekomt.

Princes Etrangers, worden in een eigen zin in Vrankryk de vreemde prinſſen genoemt, die na het koninglyke huis en prinſſen van den bloede voor andere hertogen en pairs een byzonderen voorrang en het recht van inboorlingen genieten, ſchoon zy van buitenlandſche huizen afſtammen. Daar zyn 'er zes zulke, en worden de hertogen van Savoyen, de hertogen van Lotteringen, de vorſten van Monaco uit het huis Grimaldi, de prinſſen van Bouillon uit het huis van la Tour d'Auvergne, de prinsſen van Rohan, en de hertogen van Tremouille daar onder begrepen. Van deze nemen de vreemde ambaſſadeurs by hun intrée en de eerſte gehoorgeving, maar die van het huis Lotteringen en Savoyen ter begeleyding aan, niet tegenſtaande Bouillon en Rohan anders diergelyke eer genieten, en de beroemde Marechal de Turenne heeft alle moeite aangewend om van een Engelſch ambaſſadeur als prins van Bouillon aangenomen te worden, 't geen hy evenwel niet heeft kunnen uitwerken.

Princesse Huis of 't Huis in 't Bosch, is een klein maar zeer ſchoon gebouđ luſthuis, een vierendeel uur van den Haag, in het Haagſche Boſch gelegen, hoort na de dood van koning Willem III. den koning van Pruiſſen toe.

Princessin-steuer, zie *Fräulein-steuer*.

Principaal, is die gene, die zyn zaak door een procureur of commissaris op zyn naam en bevel laat verhandelen.

Principale Commissaris, zo word de opperste keyzerlyke commissaris op den Ryksdag te Regensburg genaamt. Na de dood van keyzer Jozefus ontstond 'er anno 1711. wegens de macht van den keyzerlyken principal-commissaris, hoe men die op den Ryksdag te Regensburg zou prorogeren, en gedurende het leegstaan van den troon legitimeren, tusschen den keurvorst van Ments en den Ryksvicaris geschil, nademaal keur-Ments die als aartskancelier pretendeerde. Maar, nademaal behalven de Ryks-vicarissen ook de overige Standen zulks niet gaarn wilden toestaan, alzo hebben zy ook geweigert voortaan een dictatuur van hem aan te nemen, tot eindelyk deze stryd, die in de Rykswetten niet is aangeroert, wyl 'er ten tyde van een tusschen-regering noch nooit een Ryksdag geweest was, in der minne bygelegt is, nademaal de Ryks-vicarissen de legitimatie aan den cardinaal van Lamberg overzonden, en dezelve van het keur-Mentsisch directorium aangenomen wierd. Deze hoge bediening word tegenwoordig te Regensburg door den vorst van Furstenberg-Möskirchen bekleed.

Principato citra, een van de 12. provintien des koningryks Napels, tusschen Terra di Lavoro, Principato oltra, Basilicata en de Tyrrheensche zee gelegen. Zy is vruchtbaar van koorn, wyn, oly, saffraan en zyde, ook vind men 'er veel minerale bronnen. Anders hiet zy ook la provintia di Salerno.

Principato oltra, een van de 12. provintien des koningryks Napels, die ten zuiden aan Principato citra, ten westen aan Terra di Lavoro, en het graafschap Molissa, ten noorden aan Capitanata, en ten oosten aan Basilicata grenst. Het daar in leggende Appennynsche gebergte maakt dat de lucht koud is, en het aardryk niet heel veel koorn en wyn voortbrengt, maar zo veel te meer castanien, neuten en gras. De stad Benevento, die in dit landschap legt, hoort den pauslyken Stoel toe.

Principes juventutis, worden de zoons van de regerende landsvorsten genoemt, die men in Spanjen Infantes hiet.

Principis Insula, Isle du Prince, eyland in de Africaansche zee, de Portugezen toekomende, en niet ver van het eyland St. Thomas gelegen.

Principium, hiet in den gemenen zin het begin van een zaak, maar in een byzonderen de eerste grond en slot, of de hooftoorzaak. Daar van daan zegtmen van Staats-zaken, dat zy uit dit of dat principium niet anders te behandelen geweest zyn.

Prinda, zie *Frauenberg*.

Prino, val di Prino, dal in het hertogdom Placenza in Italien.

Prins Wilhelms eyland, een voor korten tyd ontdekt eyland op de kust van Peru in de Zuid-zee in zuid-America.

Prinssen eyland, eyland in Azien, in de zee-engte van Sunda, aan de noordzyde van het eyland Java, hoort de Hollanders toe.

Prinssen van den Bloede, worden in Vrankryk de gene genoemt die het naaste recht tot de kroon hebben, wanneer het koninglyke huis en het huis van Orleans zou uitsterven. Zy zyn een nevenlinie van het huis van Bourbon, en de oudsten daar van worden altyd prinssen van Condé genoemt, waarom men in 't gemeen de gantsche linie gewoon is het huis van Condé te noemen, schoon de prinssen van Conti en de graven van Soissons ook daar toe behoren. De vorige koning Lodewyk XIV. heeft zyn natuurlyke zoons uit Valiere en Montespan in het jaar 1673. met den naam van Bourbon gewettigt, 1694. hun den eersten rang na de prinssen van den bloede toegestaan, eindelyk 1714. hen in 't getal en de voorrechten der prinssen van den bloede gestelt, en in een edict van July 1714. na 't afsterven van alle echte prinssen van den bloede uit het huis Bourbon, deze natuurlyke en geligitimeerde prinssen benevens hunne nakomelingen van het mannelyk geslacht tot de kroonsopvolging bequaam erkent, ook in een declaratie van den 23. Mey 1715. zulks herhaalt, en hun in alle gerichtshoven den rang en de zitting van de prinssen van den bloede meegedeelt. Toen nu gemelde koning Lodewyk XIV. den 1. Septemb. 1715. stierf, ontstond hier over tusschen de echte prinssen van den bloede, naamlyk den hertog van Bourbon, den graaf van Charolois, en de prinssen van Conti aan de eene zyde, en de gelegitimeerde natuurlyke zoons, naamlyk den hertog van Maine en den graaf van Thoulouse van de andere zyde een hard geschil, waar in de wettige prinssen by den jongen koning en het parlement van Parys aanzoek deden, dat de van den vorigen koning verleende legitimatie en bequaamheid om te succederen weer vernietigt mocht worden. Hier over zyn nu in Vrankryk twe sterke factien ontstaan, en de paus benevens den koning van Spanjen hielden het met de natuurlyke prinssen, beyde partyen lieten scherpe schriften tegen elkander uytgaan, tot eindelyk dit geschil 1717. van den koning alzo beslist wierd, dat het edict van July 1714. benevens de declaratie van den 23. Mey 1715. herroepen, vernietigt, ook deze vernietiging in 't parlement in behoorlyke form den 8. July 1717. geregistreert en in druk gegeven wierd, evenwel met deze uytzondering, dat de gelegitimeerde prinssen zo lang zy leefden hun vorigen rang zouden behouden, maar wegens de zoons van den hertog van Maine, naamlyk den prins van Dombes en den graaf van Eu wil zich de koning daar na verklaren.

Prinssen-land, word in Brabant een zeker gebied tusschen Steenberg en Willemstad genoemt, wyl het de prinssen van Oranje voordezen toebehoort heeft, en enige daar in leggende plaatzen van hen in de 14de eeuw gebouwd zyn.

Priola, vlek in het markgraafschap Ceva in Piemont, in wiens nabuurschap zeer goede wyn wast.

Prior, Prieur, is de opperste munnik in een klooster, waar over hy het bestier heeft.

Prior, Prieur de Sorbonne, is een Baccalaureus in Licentia, die een gants jaar lang het amt van superieur in de Sorbonne bekleed, en in alle verrichtingen by de vergaderingen der Sorbonne presideert.

deert. Hy doet by ieder vergadering een Latynsche redevoering in prosa of in veerzen, naar zyn goed dunken, maar inzonderheid wanneer hy weer aangenomen of afgedankt word.

PRIORIE, PRIEURÉ, is een geestelyk beneficie waar over een prior gesteld is. Men heeft drie'erley soorten. Le prieuré simple is een geestelyk beneficie, dat aan geen munnike-regels gebonden is, geen zielenzorg heeft, en noch klooster noch convents-waardigheid geniet. Le prieuré conventual, is een gemeente, waar in een prior het opzicht op de aldaar levende geestelyken heeft. Le prieuré claustral is de charge en waardigheid van een prior in het klooster.

PRISCILLIANI, was een zeker soort van ketters, dus naar een voornaam vrouwspersoon Priscilla genaamt: zy hingen de kettery van Montanus aan.

PRISCILLIANISTEN, ketters in de Christenheid, die van een voornaam en geleerden Spanjaard, Priscillianus genoemt, afstamden, en in de 4de eeuw leerden, dat de ziel éêns-wezens met God was, zy verwierpen het vleesch-eten en den echten staat, maar boetten zonder dat hun lusten, gaven voor, dat der menschen wil de regering der starren onderworpen was, en hielden het met de Gnostyken en de Sabelliers. Zy wierden 381 op een Concilie te Saragossa verdoemt.

PRISON, is een plaats daar men gevangens zitten heeft.

PRISONNIERS DE GUERRE, hieten krygsgevangens.

PRISRENO, Turksche stad in Servien benevens een bisdom onder den aartsbisschop van Antivari behorende. Zy legt aan de grenzen van Albanien, 16. mylen van Novibazar ten zuiden aan de rivier Drin.

PRISTAF, hiet by de Russen de commissaris, die de aankomende vreemde gezanten op de Russische grenzen ontfangt, tot aan de residentie-stad Moscau geleydt, en als zy vertrekken weer tot aan de grenzen te rug verzellen moet. Zulke worden gemeenlyk van de eene stad tot de andere verkoren, en zyn voorname van adel of andere bedienden die aanzienlyke ampten bekleden.

PRISTINA, kleine Turksche stad in Bosnien, in Ongaryen.

PRITZERBE, oud steedje aan de Havel, in de Middelmarck Brandenburg, tot het stift Brandenburg behorende.

PRIVADIA, kleine stad op een heuvel in opper-Ongaryen.

PRIVADO, is by den koning van Spanjen zo veel als de voornaamste staatsdienaar, die in Vrankryk Premier Ministre d'Etat, op andere plaatzen Ministrissimus genoemt word.

PRIVAS, kleine stad in Vivarez in Vrankryk, in het landschapje Boutieres, dryft goeden handel met leer en linnen.

PRIVATE of HOEK-MISSEN, zyn die gene, die meestendeels op de kleine en aan de zyde staande altaren naar het welgevallen en goeddunken van den genen, die ze bestelt, voor geld gelezen worden.

PRIVATIM, in 't geheim, in 't byzonder, voor zich, op een stille wyze.

PRIVATUS, een die voor zich zelven leeft, en geen opentlyk amt heeft.

PRIVILEGIEN, zyn byzondere vryheden, die de hoge overigheid aan een particulier persoon, of een geheel gild of gemeente uit zonderlinge genade vergunt. Daar van daan hiet privilegieren, een zeker recht voor anderen meedelen.

PRIXENSTADT, vorstlyke Brandenburgsche stad en amt in Franckenland. Deze plaats was voordezen een vrystad voor de gene, die zich wegens een beganen manslag daar heen wilden retireren.

PRIZI, kleine stad in Val di Mazara in Sicilien.

PRIZWALCK, zie *Priezwalck*.

PROBABEL, waarschynlyk, gelooflyk. Daar van daan betekent Probabilismus een zulke leer, volgens welke iemand ook de wonderlykste gevoelens voor waar aannemen kan, wanneer hem dezelve maar waarschynlyk voorkomen.

PROBAROY, stad in de Ukraine, de Cosacken toekomende, 45. mylen ten westen van Bialogorod.

PROBENSTEIN, de naam van een zee-battery op de Coppenhagensche reê.

PROBEREN, bewyzen, aantonen, ook beproeven, toetzen: welk laatste ook van de goudsmeden gezegt word, wanneer zy goud of zilver beproeven willen, of het goed is of niet.

PROEF-JAAR, is in de kloosters niet anders als een Noviciaat, binnen welken tyd men de nieuwelingen, welke verlangen in 't klooster aangenomen te worden, eerst beproeft, of zy een standvastige lust en ernst tot de ordens-regelen laten blyken, na welken tyd het hun vry staat of volkome professie te doen, of met achterlating van het geene, dat zy in 't begin mee in 't klooster gebracht hebben, daar uit te gaan.

PROBST, PROOST, is een voorname waardigheid in een geestelyk sticht.

PROCEDUREN, zyn gemeenlyk de gerechtlyke akten, die in een proces pro en contra (voor en tegen) voor de overigheid bloot gelegt en overwogen worden. Men noemt ook alle andere handelingen of wyzen van doen zo.

PROCELDEN, kleine stad aan den Meyn in Franckenland, keur-Ments toekomende.

PROCES, word een rechtshandel, stryd of geschil genaamt, dat iemand met een ander voor de overigheid heeft, en waar over hy een goed vonnis naar rechten verwacht. Iemand zyn proces opmaken, is, het vonnis van den rechter ter uitvoering brengen.

PROCESSIE, betekent een openbaren omgang, en zo word onder de Katholyken die plechtigheid genaamt, wanneer zy in de laatste week van de vasten, of tegen den zondag Rogate, of voornaamlyk de acht dagen na Sakraments-dag hunne opentlyke omgangen uit de eene kerk naar de andere verrichten, onderwegen de Litanyen van alle heiligen opheffen, en op zekere plaatzen by de altaren, hier toe op straat opgerecht, mis doen.

PROCHITA, PROCIDA, klein eyland van Terra di Lavoro in Napels, op de golf van Napels.

PROCIDA, PROCITA, zie *Prochita*.

IN PROCINCTU, vaardig en gants bereyd zyn, op den sprong staan om iets te ondernemen.

PROCLAMATIE, hiet de aflesing der geboden van de aanstaande nieuw getrouden in de kerken. Ook de uitroeping van een veilbare waar in de Auctie, die na de derde proclamatie dien genen eigentlyk toegesproken word, die 'er het laatste en meeste geld heeft voorgeboden.

PROCLAMATIE, hiet ook onder de Bernhardyners en graauwe munniken het bevel, waar door de Pater Superieur, aan een munnik beveelt zich op den grond neer te werpen, en boete voor zyn misdaden te doen. 't Welk niet veel beter is als wanneer de Pater Lector tegen de nieuwelingen zegt, Reverentia super quartum, i. e. elementum, wanneer naamlyk de jonge nieuwelingen in de kloosters, die hun lessen niet wel van buiten gekunnen hebben, met de knien op de aarde leggen, terwyl de andere ondertusschen maaltyd houden.

PROCONSULES, waren by de oude Romeynen die gene, die de burgermeesters als gouverneurs naar de provintien zonden. Hedendaags zyn het de raadspersonen, die in de raadsheerlyke collegien gemeenlyk onmiddelyk na de burgemeesters volgen, en by derzelver afwezenheid hun plaats bekleden.

PROCURATOR DI ST. GEORGIO, is een zeer aanzienlyk collegie in Genua, dat inzonderheid met de inkomsten der republiek bemoeit is, en dezelve bestiert.

PROCURATOR van ST. MARCUS, is een der hoogste eer-amten der edelluiden van Venetien, waar van men 'er tegenwoordig over de 30. telt, evenwel zyn 'er maar negen als Ordinarii in bediening, de andere worden Extraordinarii genoemt, en bezitten niets als den titel. De eerstgenoemde hebben het opzicht over het gebouw van de kerk van St. Marcus, als ook over derzelver inkomsten en bibliotheek, en bewaren het Archief van die bibliotheek. Verder zorgen zy voor de aalmoezen en gasthuizen, en zyn verplicht voor de gevangens, weduwen, wezen en andere elendige personen zorg te dragen, ook zyn zy opzienders der Universiteit van Padua, voor 't overige de voornaamste raadsheren, en hebben den rang boven alle andere edellieden.

PROCUREUR, is een gevolmachtigde, die in naam van de twistende partyen voor het gerecht verschynt, de schriften inlevert, de termynen afwacht, en de fatalia in acht neemt, om kort te gaan alles doet, wat de principaal anders gewoon is zelfs te doen. In de hof- en land-gerichten zyn zekere personen daar toe aangestelt, die diergelyke volmacht op zich nemen.

PROCUREUR DU ROY, is in Vrankryk een amptenaar, die in den omtrek van een Presidiaal, naamlyk in een appelgericht of in een bailluagie het zelve amt waarneemt, dat een Procureur du Parlement bekleed, naamlyk in de bocht te springen in zodanige zaken, waar in de koning of het gemene best belang heeft, by voorbeeld in zaken, die de kerk of de minderjarigen betreffen.

PROCUREUR GENERAL, is in Vrankryk die gene, in wiens naam voor de hoogste rechtbanken of parlementen alle zaken, waar in de koning belang heeft, voorgedragen en verhandelt worden, en de gene, die in zyn naam spreekt, word advocaat-generaal genoemt.

PROCUREREN, verschaffen, te weegbrengen, uitwerken, ook waarnemen. Daar van daan komt Procureur.

PRODENO, klein eyland in Morea, in de golf van Zonchio.

PRODHUOMINI, worden by de Malthezer ridders de opzienders en voorstanders der kerken of van het ziekenhuis genoemt.

PRODUCTIE, hiet by de gerechtshoven, wanneer een party de akten en documenten, die tot bewys van het geschil dienen, opentlyk voor den dag brengt.

PROESTO, zie *Presto*.

PRO EN CONTRA DISPUTEREN, hiet een zaak heen en weer van beyde zyden overwegen, en met glimpige redenen de zelve zo wel voor als tegen kunnen verweren.

PROFECTUS, toeneming, zo zegt men van iemand die in 't studeren wel vordert, hy heeft goede Profectus.

PROFEKEN, heerlyk land-slot in Silesien in 't vorstendom Jauer, dar de graaf van Nostits een kostelyken tuin en heerlyke bibliotheek aangelegt heeft.

PROFESSIE DOEN, is een klooster-woord, en betekent zo veel wanneer iemand de wereld verzaakt, en zich werklyk in een munnik- of priester-orde begeeft, na dat hy de proefjaren voor af heeft uitgestaan. Daar van daan hiet Professus een zulke ordens Persoon, die nu de gelofte van de orde gedaan heeft, welke in de kuisheid, armoede en gehoorzaamheid bestaat. De Jezuiten hebben behalven deze drie noch een vierde, naamlyk de volkome en onwederspreeklyke gehoorzamheid jegens den paus, uit kracht van dewelke zy hem zonder enige tegenspraak beloven zich in alle de zendelingschappen of bevelen, die hy hun oplegt, te zullen laten gebruiken. De plaats, daar zulke Professi zich ophouden, word het Professie huis genoemt, waar over de Generaal der Jezuiten in alle provintien en steden zekere superieurs steld.

PROFESSIE, betekent een bekentenis of belydenis. Op Academien noemt men zo het amt van een leeraar, die opentlyke lessen in zekere faculteit houd, en daar van daan ook den titel van professor voert. De professoren zyn of ordinaire of extraordinaire, de eerste genieten alleen zekere jaarlyksche traktementen, maar de laatste niet anders als de hoop, dat zy, wanneer 'er een ordinaire plaats open valt, tot dezelve gevordert zullen worden.

PROFIL, of de DOORSNEDE in de vestingbouwkunst, beelt de hoogte, dikte of breedte der vestingwerken ligchaamlyk naar den verkleinden maatstok af, en men noemt het ook anders Orthographie.

PRO FORMA, voor het oog, naar den uiterlyken schyn.

Profyt, nut, winst, voordeel. Daar van daan komt niet alleen Profitabel, nut, voordeelachtig, maar ook Profiteren, winnen, nutten of nuttelyk zyn. Op Academien hiet profiteren ook zo veel als opentlyk leren, 't geen de professoren doen.

Prognosticon, een waarzegging uit het gestarnte, ook dat gene wat men iemand voor af zegt hem te zullen overkomen.

Programmata, noemt men tegenwoordig zulke schriften, waar in zekere plechtigheden, als redevoeringen, twist-redenen, begraaffenissen enz. bekent gemaakt en opentlyk aangeslagen worden.

Progressen, hiet de gelukkige voortgang der wapens in den oorlog, ook in alle andere handelingen.

Project, een ontwerp of opstel van een verdrag, leger, enz. Daar van daan komt Projecteren, een ontwerp maken, een overslag maken.

Prolongatie, een verlenging, uitstel van een tyd.

Promenade, een wandeling, of vermaaklyk tydverdryf in het groen.

Promessen, beloften en toezeggingen.

Promnits, ryks-graaflyk geslacht in Silesien en Neder-Lusatien, dat zich in de Sorausche en Pfördtsche linie verdeelt, waar van de eerste de stands-heerlykheid Plesse in Silesien, en de heerlykheid Sorau in neder-Lusatien, benevens andere goederen bezit, maar de laatstgenoemde hoort de heerlykheid Pfördten en het steedje Forsta in neder-Lusatien toe.

Promontorium, zie *Capo*.

Promotie, hiet een bevordering of verheffing tot een geestelyke of wereldlyke waardigheid. Onder de geleerden betekent het in een zekeren zin den Academischen eer-trap van een docter, licentiaat, enz.

Promotor, is die het recht heeft om iemand tot een amt te bevorderen. Le promoteur des maitres d'ecole de Paris is de gene die het opzicht over alle scholen te Parys voert, en vlytig onderzoekt, of zy ook met bequame en getrouwe leeraren voorzien zyn.

Promotor van de Universiteit, zo word te Leyden de hooftschout genaamt.

Promt, is zo veel als bereydwillig, vaardig. Iets in promptu hebben, hiet iets by de hand of klaar hebben.

Promulgeren, uytgeven, wereldkundig maken. Zo worden verscheyde dingen van grote hoven door patenten en aangeplakte brieven gepromulgeert.

Pron, kleyn koningryk en stad in Indien, aan de overzyde van de Ganges in Azien.

Pronecz, stad in het waywoodschap Posen in groot-Polen.

Pronsts, stad in het hertogdom Rezan in Moscovien.

Proost, zie *Probst*.

Proper, hiet in een zekeren zin alles wat net en zinlyk uytziet, daar van daan zegt men een proper mensch, die zich net, en zinlyk houd. Het Latynsche woord Proprium betekent 't geen iemand in eygendom toekomt.

Propoisk, kleine stad in Litthauen, in het waywoodschap Mscislau, tegen de Moscovische grenzen.

Propontis, zie *Marmora*.

Propontis, le canal de Constantinople, is die zee, die zich van de Hellespontische zee-engte tot aan de Bosphorus van Thracien uytstrekt.

Proportie, een gelykheid, overeenstemming. Het verstand van dit woord heeft in alle wetenschappen veel om 't lyf. Inzonderheid moet men onderscheyd tusschen de Arithmetische en Mathematische proportie maken. Proportio Arithmetica is die gene, wanneer ik bloot op de getallen zie, by voorbeeld, wanneer ik tusschen twe personen, waar van de eene groot, de andere klein is, twee broden van gelyk gewicht en groote uytdeel, dat ieder één krygt. Proportio Mathematica of Geometrica, wanneer ik niet op het getal maar op de geschapenheid van een zaak zie, by voorbeeld, wanneer ik een groot kerel een groot brood, en een klein mensch een klein brood geef.

a Propos, om dat wy van die zaak spreeken.

Propositie, hiet de voorstelling van een rede, waar van men daar in handelen wil.

Proppen, houte proppen, smeer proppen, busproppen, tampons, zyn schyven van kurk, waar mee men het geschut op de schepen verstopt, op dat 'er geen water indringen kan. Proppen noemt men ook die yzere of kopere plaaties, ook die houten waar mee men de gaten stopt, wanneer de vyandlyke schoten het schip doorboort hebben.

Proprietarius, eygendoms heer, dien de eygendom van een zaak toekomt, schoon 'er een ander het vruchtgebruik van heeft.

Pro rata, betekent zo veel als naar mate van het geen ieder voor zyn deel toekomt.

Pro redimenda vexa, betekent iemand wat tot wegneming van 't geschil geven, om in het toekomende daar van verschoont te blyven.

Pro re nata, naar geschapenheid der zaak en der zelver omstandigheden.

Prorogatie, of yerschuiving des Parlements in Engeland geschied door den koning. Wanner daar na het parlement weer vergadert, is het een gantsche nieuwe zitting, en moeten de billen, die reeds zo wyd gekomen waren dat zy actens zouden geworden zyn, en waar aan niet anders als des konings toestemming ontbrak, in de volgende Parlements-vergadering weer op nieuws verhandelt worden.

Prosa, hiet by de Latinisten het gene dat niet in veerzen, maar in ongebonde rede geschreven is.

Prosecho, casteel op een berg in Istrien, het huis van Oostenryk toekomende, en wegens de Prosegner wyn beroemt.

Proseliet, een Jode-genoot, betekende by de Joden een mensch, die uit het heydendom overquam en zich besnyden liet, en deze wierden proselyti justitiæ of proseliten der gerechtigheid genoemt. Daar was noch een andere soort, die men Proselytos Habitationis, Proseliten der Poorte noemde, en deze moesten in tegenwoordigheid van drie getuygen beloven de zeven geboden der kinderen Noachs te houden, waar op hun geoorlooft wierd onder de

Joden te wonen. Hedendaags worden die gene Proselitẹn genaamt, die uyt een anderen Godsdienst tot den onzen overgaan.

Prosko, een slechte plaats in 't vorstendom Oppelen in Silesien, maar aanmerkenswaardig als het stamhuis der graven van Prosko, die de steden klein-Strelits, Pinckenau en Zulch, benevens andere plaatzen meer in dit vorstendom bezitten.

Proslaviza, Prostaviza, stad in Bulgarien, in het land der Dobucensische Tartaren, aan den zuidlyken arm der Donau.

Prosoltsheim, kleine Wurtsburgsche stad en amt in Franckenland.

Prossovice, zie *Proszovice.*

Prostitueren, zich gemeen, en verachtlyk maken. Daar van daan prostitutie, uytlening tot ontucht. Prostibulum, een openbare hoer.

Prostnits, Prostechow, stad in Moravien, aan de rivier Rumze, 2. mylen van Olmuts.

Prostovia, een deel van het waywoodschap Cracau en klein Polen, 4. mylen van de stad Cracau, daar de landdagen van dat waywoodschap in 't gemeen gehouden worden.

Pro substrata materia, hiet naar de gesteltenis van de tegenwoordige zaak.

Proszovice, stad in het waywoodschap Cracau in klein Polen.

Protectionis jus, de schut- en beschermgerechtigheid, die een mogentheid over een anderen staat bezit.

Protector, zie *Cardinal Protettore.*

Protector, was de titel, dien de beroemde Engelsche parlements-generaal Olivier Cromwel aannam. Want, dewyl hy onder den dekmantel, dat de koningen zich een tyranny hadden aangematigt, zich by de parlementsheren eerst bemind en daar na machtig gemaakt had, ook eindelyk het parlement zelfs afgeschaft, en na koning Karel I. onthoofding het gantsche roer van de Groot Brittannische regering in handen had gekregen, wilde hy doch den koninglyken naam en de kroning niet aannemen, maar verkoos liever den titel van protector, dien het volk niet recht verstond, ondertusschen dat hy een gants koninglyke macht over het gantsche ryk oeffende. Maar deze titel is ook voordezen den regenten van het ryk van Engeland gegeven, gelyk de hertog van Sommerset gedurende de minderjarigheid van koning Eduward VI. dien ook gevoert heeft.

Protectorium, een beschut-schrift, welken naam in 't gemeen de keyzerlyke beschermbrieven voeren.

Protest, Protesto, is onder de koopluiden een acte of opentlyke brief, die door een openbaar notaris opgestelt word, tot getuygenis, dat de schuldenaar, die een wisselbrief betalen moest, op de beloofde betaaltyd niet opgeschoten is, of dat een getrokken wisselbrief niet aangenomen is, en de schuldeisscher alzo, die zodanigen wisselbrief in handen heeft, om die afwezenheid of wanbetaling des anderen aan zyn eysch en den loop des wissel-rechts geen schade of afbreuk lyden wil.

Protestanten, zo wierden de Luiterschen genaamt, wyl zy 1529. op den ryksdag van Speyer, daar tegen protesteerden, als de Roomsgezinden hebben wilden, dat men den ban tegen doctor Luther in 't werk zou stellen, en dien op alle zyn geloofsgenoten uitstrekken. De Gereformeerden wierden mee onder dezen naam begrepen.

Protestatie, een gerechtlyk beding en voorbehouding van zyn recht voor de rechtbank.

Protiwin, schoon slot aan de Planits, in de Prachenser kreits in Bohemen.

Protocoll, is een gerechts-boek, waar in men alles aantekent wat 'er in een collegie of rechtbank verhandelt word. De openbare notarissen hebben ook hun byzondere protocollen, waar in zy alle de instrumenten, die zy opstellen, te boek zetten.

Protonotarius, is een amptenaar van het pauslyke hof, die den rang voor de andere notarissen heeft, en de akten der opentlyke consistorien niet alleen aanneemt, maar dezelve ook wanneer het geeischt word in forma probante opstelt. Aan gemelde hof is een collegie van 12. protonotarissen, die de participantes genaamt worden, wyl zy van de rechten der cancelery-expeditie hun deel krygen. Zy maken genoegzaam een onder-consistorie uyt, of, gelyk men het te Romen noemt, een consistorium Semiplenum, 't welk in die zaken vonnist, daar zich het opper-consistorie niet mee bemoeyen wil. Deze hebben ook recht om doctoren in de Godgeleertheid en de rechten, ook notarissen te maken, en natuurlyke kinderen te wettigen. Daar is noch een soort van protonotarissen, die non-participantes genaamt worden, en wier getal onzeker is. In de Grieksche kerk word die protonotarius genoemt, die te Constantinopolen, de naaste aan den patriarch is.

Protopopen, zo worden in Moscovien de opperpriesters genaamt, die wereldlyk zyn, en onder geen geestelyke orde staan.

Provat, kleine Turksche stad in Bulgarien, niet ver van de Zwarte zee.

Proveditore generale di Mare, is een hoog officier by de republiek Venetien, die de zeemacht commandeert, wanneer de kaptein-generaal niet tegenwoordig is. Hy deelt de krygs-ampten uyt, straft de officiers en heeft de krygskas. Zyn amt duurt 2. jaar, en hem zyn 2. edelluiden als commissarissen van de vloot toegevoegt. De kaptein-generaal en de proveditore di mare zyn daarom te zamen gestelt, op dat de een ten eersten den ander verraden zou, als hy iets misdoet, en schoon de proveditore minder is als de captein-generaal, zo is doch het gezag zo onder hen verdeelt, dat de eerste het aanzien zonder de macht, de laatste de macht zonder aanzien heeft, en de gewone residentie van den proveditore is te Corfu.

Proveditori Generali, zyn 2. personen, den generaal te land door den raad van Venetien toegevoegt, zonder wier kennis hy weynig ondernemen durft. Daar zyn noch veel andere proveditori, by voorbeeld de proveditore generale van de eylanden Corfu, Zante, Cephalonia, van Friuli, enz. De proveditori alla ragioni vecchie, alla biada, alla Giustitia vecchia &c.

Pro-

Proveghi, is een vertrek, in het paleys van den doge van Venetien, waar in de overlede hertog 3. dagen lang in zyn klederen gezet, de nieuw verkore doge gevoert, en hem het paleys overgegeven word.

Provence, een van de 12. generale gouvernementen in Vrankryk, dat ten oosten door de Alpen van Savoyen, en ten westen door de Rhone van Languedoc afgescheyden word, maar ten zuiden grenst het aan de Middelandsche zee, ten noorden aan Dauphiné, en het graafschap Venaissin. Tegen de Alpen en Dauphiné is de lucht koud, maar langs de kust warm, en midden in het land gematigt. Zo is ook deze provintie omtrent de Alpen vruchtbaar van koorn, wyn, olie, vygen, amandelen, granaat-appelen, enz. In het jaar 1720. en de twe volgende heeft 'er een gruwlyke pest in deze provintie gewoed, en meer als 100000. menschen weggerukt.

Proviant, levensmiddelen, die een mensch tot behouding zyns levens in eten en drinken gebruikt.

Providence, Abacoa, een van de Lucayische eylanden in noord-America, dat de Engelschen toekomt.

Providentie, de voorzienigheid, voorzorg.

Provideren, voorzien, zich verzien en bezorgen, een zaak voorstaan. Daar van daan Provisor een voorstander.

Provincia, in Provinciam redigere, hiet by de oude Romeinen, wanneer zy een land of koningryk, dat buiten Italien gelegen was, door hun legers dwongen, en tot een Roomsch wingewest maakten. Tegenwoordig betekent Provintie een zeker streek lands, die eige steden, vlekken en heerlykheden heeft, en een mogentheid onderworpen is. Zo worden de Nederlanden in 17. provintien verdeelt, waar van 'er 7. de Hollanders, de overige tien den keyzer en den koning van Vrankryk, ook ten dele den Hollanderen als geconquesteerde plaatsen toekomen. Zie *Nederland*.

Provins, stad in het landschap Brie, aan de kleine rivier Vouzie in Vrankryk.

Proviseur, by de Franschen, is het zelve dat de Italianen il Proveditore noemen. De Sorbonne te Parys heeft haar eigen Proviseur, 't welk voorheen de cardinaal Richelieu, nu gemeenlyk de aartsbisschoppen van Parys zyn.

Provisie, hiet in een eigen zin een voorraad aan levensmiddelen, maar onder de koopluiden betekent het des kopers of verkopers loon voor zyn zorg en moeite.

Provisioneel, betekent ondertusschen, tot nader orde.

Provisor, is de gene die een winkel met alle nootwendige waren voorziet. Zulke Patres provisores zyn 'er ook in de kloosters.

Pruchsenstadt, een Cassen-amt en steedje in 't mark-graafschap Anspach in Franckenland.

Pruck aan de Amber, vlek in Beyeren, aan de Amber.

Pruck aan de Fockla, zie *Vöcklabrug*.

Pruck aan de Leyte, kleine stad en slot aan de rivier Leyte, in neder-Oostenryk, aan de Ongersche grenzen.

Pruck aan de Muer, kleine stad aan de rivier Muer in Stiermarcken, 6. mylen van Gräts.

Prudentum religio, zie *Religio Prudentum*.

Prudnick, is een twee armige rivier in opper-Silesien, die by klein Glogau in de Oder valt.

Pruel, beroemt Karthuizer-klooster, dicht by Regensburg.

Pruffling, ryke Benediktyner-abdy in 't bisdom Regensburg, daar de Donau en de Nabe te zamen lopen.

Pruische, kleine rivier in Elsas by Straatsburg.

Pruisch Eylau, zie *Eylau*.

Pruisch-marck, slot, vlek en amt in Brandenburgs Pruissen, aan een meir, waar uit de Sorgune ontspringt.

Pruissen, groot landschap in Europa, dat ten westen aan de Weichsel en Pommeren, ten zuiden aan Masovien, de rivier Drebnits en Cujavien, ten oosten aan Litthauen en Podlachien, ten noorden aan de Oost-zee en Samogitien grenst. Deszelfs lengte is van Lauenburg tot Ragnits omtrent 48, of van Thoren tot Memel 52. duitsche mylen. De breedte van de Oost-zee tot aan Littauen omtrent 34. duitsche mylen. Zy word in het Brandenburgsche of neder-en het Poolsche of opper-Pruissen verdeelt. Het eerst genoemde legt om de rivier Pregel, en bestaat uit Samland, Natangen, Galinderland, Sudau, Bartenland en Hockerland, en dit is tegenwoordig tot een koningryk verheven, nademaal zich de keurvorst van Brandenburg Frederik III. den 18. Jan. 1701. de koninglyke kroon van Pruissen onder den naam van Frederik I. te Koningsberg liet opzetten. Deze eerste koning was geboren den 1. Jul. 1657. en had 1688. de keurvorstelyke regering aangevaart. Na zyn dood den 25. Febr. 1713. voorgevallen, heeft zyn zoon Frederik Wilhelm de regering aangevaart, die den 4. Aug. 1688. geboren is, en zich met Sophia Dorothea, eenige dochter van George Lodewyk, koning van Engeland en keurvorst van Hannover den 28. Nov. 1706. heeft in den echt begeven, waar uit de kroon-prins Frederik den 24. Jan. 1712. geboren is. Zedert enige jaren heeft de koning van Pruissen om dit land beter te bevolken en aan te bouwen verscheyde Colonien van eenige duizent menschen daar heen gezonden, en hun velden en huizen laten aanwyzen. Het Poolsch Pruissen begrypt 3 waywoodschappen, naamlyk Culm, Marienburg en Wermeland, benevens het landschap Pomerellen. Aan de kusten van de Oost-zee word de barnsteen in menigte gevonden, wiens zameling niemand geoorlooft is, maar onder de koninglyke rechten van den landvorst behoort, die daar toe zekere strandruiters aanstelt.

Prum, kleine stad, benevens een vorstlyke abdy van de Benediktyner orde aan de rivier Prüm, die by Wasserbillich in de Moezel valt, in het aarts-bisdom Trier, aan het Ardenner woud. 't Is een ryks-abdy, en zy heeft voor dezen haar eige abten gehad, tegenwoordig bezit ze de keurvorst van Trier, en geniet deswegen zitting en stem op den ryksdag te Regensburg.

Prundel, grensvesting in Croatien, welke de verblyfplaats der graven Frangipani geweest is, en na

na derzelver dood aan den keyzer vervallen is.

PRUNETTO, een fort in Piemont, dicht by de ſtad Suſa, 't welk tot beſcherming van dezelve dient.

PRUSSKA, een ſteedje of vlek, benevens een ſchoon ſlot en tuin in 't vorſtendom Oppeln in Silefien, waar naar de heren graven Proskowsky hun naam voeren.

PRUTH, grote rivier in Moldavien, die in 't Carpatiſche gebergte op de Poolſche en Zevenbergſche grenzen ontſpringt, voorby Jaſſy loopt, en zich in den Donau ſtort. Aan deze rivier, niet ver van Falczin of Felxin viel 1711. in July een groote ſlag tuſſchen de Moſcoviters en Turken voor, die drie dagen duurde, en waar na ten eerſten de vrede tuſſchen Moſcovien en Turkyen geſloten wierd.

PRYAMAN, volkryke ſtad in 't koningryk Achin, op het eyland Sumatra in ooſt-Indien.

PRYBUS, ſtad aan de Neiſſa in 't vorſtendom Sagan in Silefien.

PRYZEN, zyn ſchepen die men den vyand afgenomen heeft.

PRZELAUCZ, ſtad aan de Elf in de Chrudimer kreits in Bohemen, tot de koninglyke heerlykheid Pardubits behorende.

PRZEMISL, PREMISLAU, ſchone grote ſtad aan de rivier Sana in klein Ruſſien in Polen, benevens een ſterk ſlot, een caſtellany, een griekſchen en latynſchen biſſchop, welke laatſte onder het aartsbisdom van Lemberg behoort.

PRZEROW, ſtad der koninglyke kamer, in de Kaurzimer kreits in Bohemen.

PRZEWASK, ſtad in het waywoodſchap Ruſſien in Polen.

PRZIBISLAU, vrye koninglyke ſtadt in de Czaslauer kreits in Bohemen, die yzermynen heeft.

PRZIBRAM, berg-ſtad in de Pothwerder kreits in Bohemen, heeft een zilver-myn en veel yzer-hamers. Op den daar by gelegen H. berg is een Jezuiten collegie.

PRZIPIEC, PRIPECZ, grote rivier in Polen, die aan de grenzen van opper-Volhynien uit de rivieren Jocolda, Pina, Strumients, Ster en Horin ontſpringt, en in den Dnieper valt.

PRZISEZNICZ, ſtad in de Satzer kreits in Bohemen, daar een enge pas tegen Meiſſen in Voogtland te vinden is.

PRZITAKI, ſtad in de Ukraine, de Coſacken toekomende, 16. Poolſche mylen ten weſten van Baturin.

PRZITICK, ſtad in het waywoodſchap Sendomir in klein Polen, niet ver van Radom.

PTOL, rivier in de Ukraine, ontſpringt in Moſcovien, en valt by Krylow in den Dnieper.

PTOLEMAIS, zie *Acre.*

PUANI, een ſtad in geluckig Arabien in Azien.

PUBLICIST, word in Duitsland een perſoon genoemt, die zich op het jus publicum legt, daar van ſchryft of daar in onderwyſt.

PUBLIEK, openbaar, gemeen, wereldkundig; publiceren of publiek maken, hiet openbaar maken, verbreyden ook opentlyk aanplakken, uitroepen. Daar van daan Publicatie bekentmaking.

PUCHEN, BUCHEN, kleine ſtad in Odenwald, keur-Ments toekomende.

PUCKFLUS, ſtad en ſlot in neder-Ooſtenryk, 5. mylen van Wenen.

PUCLE-CHURCH, ſtad in Gloceſtershire in Engeland.

PUDE, zeker gewicht in Moſcovien, dat omtrent de derde part van hondert pond bedraagt.

PUDGLA, PUDALA, klooſter, amt en ſlot op het eyland Uſedom in voor Pommeren, alwaar de opper-amptman van dit eyland woont.

PUDLIN, kleine ſtad in het graafſchap Zips, in opper-Ongaryen. Zy is aan Polen verpand.

PUEBLA, kleine maar welgeboude ſtad aan de rivier Gallego, benevens een kaſteel op een hoogte in Arragon.

PUEBLA DE LOS ANGELES, zie *Angeles.*

PUELO, zie *Puio*

PUENTE D'ATEOBISPO, ſtad in nieuw-Caſtilien aan den Taag, den aartsbiſſchop van Toledo toekomende.

PUENTE D'EUME, kleine ſtad aan de rivier Eume in Gallicien in Spanjen.

PUENTE VEDRA, kleine ſtad in Gallicien, aan de rivier Loris, niet ver van Vigos.

PUERTO, enge pas in Arragon, aan het Pyreneeſche gebergte, 3. Spaanſche mylen van de grensveſting Venaſca. Zy ſcheyd Vrankryk en Spanjen, en is een zeer enge weg tuſſchen twe rotſen.

PUERTO DE S. ANTONIO, haven in de provintie Xaliſco in nieuw Spanjen, in noord-America.

PUERTO DE CAVALLOS, haven in de provintie Honduras, in de audientie Guatimala in nieuw-Spanjen, in noord-America.

PUERTO FERMOSO, haven in het zuidlyke deel van het eyland St. Domingo in noord-America.

PUERTO DE S. FRANCISCO BRAC, haven in het weſtlyke deel van het eyland California, by noord-America.

PUERTO DE ST. JUAN, haven van de provintie Nicaragua, aan den mond van de rivier Deſaguadero in nieuw-Spanjen in noord-America.

PUERTO DE LA MAGDALENA, haven aan de zuidlyke kuſt van het eyland California, by noord-America.

PUERTO DE S. MARIA, welgeboude ſtad in Spanjen, tegen over Cadix, en 2. mylen daar van daan gelegen, wierd anno 1702. van de tegen Vrankryk verbonde vloot ingenomen.

PUERTO DE LA PAZ, haven in het noordlyke deel van het eyland Hiſpaniola in noord-America.

PUERTO DE S. PETRO, haven in zuid-America, aan de zee van Paraguay.

PUERTO REAL, kleine ſtad en haven in 't koningryk Andaluſien, 3. mylen van Cadix.

PUERTO REAL, haven in de provintie Tabaſca in noord-America.

PUERTO SANTO, een Africaanſch eyland in de Atlantiſche zee, niet ver van het eyland Madera, de Portugezen toekomende.

PUERTO VEJO, ſtad en haven aan de Stille-zee, in zuid-America in Peru, de Spanjaarden toekomende.

Pugan, stad in de provintie Quicheu in China, in Azien.

Pugants, berg-stad in opper-Ongaryen, 2. mylen van Koningsbergen.

Puglia, zie *Apulia*.

Puglienza, slechte en kleine stad op het eyland Majorca.

Puicerda, Puigcerda, hoofdstad van het graafschap Cerdagne in Catalonien, aan de rivier Segre, aan de grenzen van het Fransche graafschap Roussillon, 10. mylen van Perpignan: zy is taamlyk groot, legt in een vermaaklyke landstreek, en was voordezen een goede grensvesting tegen Vrankryk. Haar vestingwerken hebben de Franschen Anno 1678. geslecht, en de plaats den Spanjaarden na den Nimweegschen vrede gerestitueert.

Pui Michel, vlek in Provence in Vrankryk, 3. mylen ten noorden van Riez.

Puissance, mogentheid, een machtig heer of potentaat, ook macht, geweld, volmacht.

Pulchely, Pulhely, grote stad in Engeland, in de provintie Carnarvanshire.

Pulo, Puelo, Poelo, betekent zo veel als een eyland, en word daarom als een bywoord voor verscheyde namen der eylanden van Azia en America gezet.

Pulo Chinco, zie *Chinco*.

Pulo Condore, zie *Condore*.

Pulo Nera, een van de Molucksche eylanden in Azien, de Hollanders toekomende, welke daar het fort Nassau, en het fort Belgique geboud hebben.

Pulo Ron, Pulorin, een van de eylanden van Banda in de Aziatische-zee, dat de Engelschen toekomt.

Pulo Way, een van de eylanden van Banda, in den Moluksche Archipel in Azien, de Hollanders toekomende, die 'er het fort Revenge geboud hebben.

Pulssnits, een kleine stad aan 't water van den zelven naam in opper-Lusatien, dicht aan de Meissensche grenzen, 2. mylen van Camentz.

Pulstorf, markt-vlek in Oostenryk, aan de overzyde van den Donau, enige mylen van Wenen, heeft 1723. een zwaren brand bezuurt.

Pultausck, kleine Poolsche stad in het waywoodschap Ccersko in Masovien, aan de rivier Narew, die 2. mylen daar van daan in de Weixel valt. Zy hoort den bisschop van Ploczo toe, die daar zyn verblyf houd.

Pultawa, kleine bevestigde stad in de Ukraine, aan de rivier Worksla, aan de overzyde van de Dnieper, die anno 1709. van de Zweden belegert wierd, maar toen het Moscovitische leger tot ontzet aanrukte, quam het niet ver daar van daan tusschen beyde partyen den 27. Juny, naar de Zweedsche, maar den 8. July naar onze tydrekening tot een harden slag, waar in de Zweden totaliter geslagen, en de eerste Staatsdienaar graaf Piper, gelyk ook de generaal veldmaarschalk Rheinschild, benevens veel hoge en lager officiers, ook een groot getal gemene soldaten gevangen, hun gantsche artillery, krygskas en cancelary ten buyt gemaakt wierd, ook wierd na 3. dagen het overige Zweedsche leger van 16000. man benevens hun generaal Leuwenhaupt, de graven Douglas en Bonde door den Russischen generaal van Menzikoff tot krygsgevangenen gemaakt, en de koning van Zweden zelfs gedwongen zich met weinig manschap naar de Turksche grensvesting Bender te salveren, alwaar en te Demotica hy zich over de 5. jaar opgehouden heeft, tot hy eindelyk in Nov. 1714. in Straalsond weer aanquam.

Pultow, Pultowsko, stad in het waywoodschap Masovien in Polen.

Pulver Magazyn, is een steen verwelft gebouw, dat men gemeenlyk tusschen de wallen eener vesting zet.

Pulver, Schiet-kruid, word uyt 6. delen salpeter, 1. deel weed-asch, en één deel zwavel gemaakt.

Pulver-verraad in Engeland, wierd anno 1605. van de Katholyken tegen koning Jacobus I. en het Parlement gesmeed, wyl kort van te voren de Jezuiten benevens andere Roomsche geestelyken over een andere verradery uyt het ryk gebannen waren. Zy hadden naamlyk in het slot van Westmunster, waar in het Parlement vergadert, de onderaardsche verwulffels met buskruid aangevult, en wilden daar door den koning en het gantsche Parlement by de naaste vergadering in de lucht laten springen. De voornaamste zamenzweerders waren Thomas Winter, Robertus Catesby, Henricus Garrier, en Franciscus Tresham. Maar toen een van hen zyn goeden vriend den Lord Monteagle waarschouwde, van dien dag niet in 't Parlement te gaan, zo wierd deze brief den koning gecommuniceert, en na lang onderzoek het buskruid benevens een kerel, die het aansteken zou, op den 5. November O. St. gelukkig ontdekt, waarom deze dag noch jaarlyks in Engeland geviert word, en tot volkome onderdrukking van het pausdom de eed van Allegiance en Supremacy ingevoert is.

Puna, eyland in den zeeboezem van Guajaquil in zuid-America, tegen het koningryk Peru, 14. mylen lang, en 4. breed, heeft een stad van den zelven naam, die meest van visschers en schippers bewoond word.

Punch, zie *Puntsch*.

Punctation, hiet een ontwerp van een kontrakt of andere handeling, waar in maar de voornaamste stukken in korte punten of artykelen vervat zyn, en de afgehandelde zaak in haar behorige form benevens alle clausulen noch niet uytgebreyd is.

Puncteren, of de Geomantie, is een bygelovige wetenschap, daar men door 't opstellen van zekere punten toekomende dingen voorzeggen wil. Anders hiet het ook een zaak kortelyk ontwerpen. Zie *Punctation*.

Punctuell, Ponctuellement, net, zonder fout, ter tyd en op de wyze als men belooft heeft of schuldig is.

Punhali, klein koningryk en stad op de kust van Malabar in Azien.

Punheta, kleine stad in de Portugeesche provintie Estremadura, daar zich de rivier Zezera in den Taag stort.

Punits, kleine ftad, 3. mylen boven groot-Glogau in Silefien.

Punits, kleine houte en ope ftad in groot-Polen, in het waywoodfchap Pofen, in het gebied van Koften, tegen Rawifch gelegen, daar anno 1706. een flag tuffchen de Zweden en Saxen voorviel.

Punta Delgado, ftad op St. Michaels eyland in de Middelantfche zee, wiens inwoners fterken handel met Glaft, dat een rode verf is, dryven.

Punta de Petras, voorgebergte in het landfchap Waddemarache, op het eyland Ceylon, in 't koningryk Jafnapatan, alwaar een kleine fchans is, daar altyd, wanneer 'er fchepen gezien worden, een vlag opgeftoken word, om ze daar te kennen te geven waar zy zyn.

Puntal, was voordezen een ftad in de Portugeefche Capitania Rio Grande in Brazilien, in zuid-America, die nu gants vervallen is.

Puntalen, zie *Cadix.*

Puntsch, Punch, fterke drank onder de zeeluiden, die 't meeft by de Engelfchen in gebruik is, en uit brandewyn, water, zuiker, oranje of citroenfap, en muskate neuten toebereyd word.

Pupillen, onmondige kinderen, vader- of moederloze wezen, dien na de gefchapenheid van hun goed en afkomft eige voogden gegeven worden, tot dat zy hun meerderjarigheid bereykt hebben.

Purge van default, is de aantoning van de wettige verhinderingen, waar om men op den gezetten tyd niet voor 't gerecht verfchenen is; deze word altemets verzocht en toegelaten.

Puriteinen, zyn luiden in Engeland en Schotland, die in 't jaar 1643. ten tyde van Karel I. opgekomen zyn, en onder voorwentzel van een grote zuiverheid der leer en des Godsdienfts zich niet met de Engelfche kerk verënigen, maar den middelweg tuffchen de Presbyterianen en Brouwniften houden wilden. Zy loogchenen den vryen wil, en noemen de Presbyterianen Calvynfche Papiften, als ook Parlements gezinden. Volgens dit gevoelen verwerpen zy alle kerk-gewoontens, die uyt de katholyke kerk overgehouden worden, als ook de kerkelyke regering, nademaal geen kerk de andere onderworpen is, de formulieren van gebeden, godshuizen, feeftdagen, klokken, enz. ftaan de heimelyke vergaderingen toe, en ftellen hun openbaringen met die van de H. Schrift gelyk. Men noemt ze ook Independenten, Congregationaliften, en feparatiften, en men vind diergelyke ook in Holland, die uyt de Browniften ontftaan zyn.

Purmerendt, kleine ftad in noord-Holland, in de Beemfter, die gedeputeerden in de vergadering der Staten van Holland zend. Zy is de 18de in orde, en legt tuffchen Edam en Amfterdam.

Pusciano, Pussiano, kleine ftad in het Milaneefche landfchap Como, tuffchen Como en Lecco. Het daar by leggende meir word Lago di Pufciano genaamt.

Pusdogan, Pussikan, een geweer, 't welk de Ongaren, Polen, en andere volkeren voeren, en is een korte ftaf boven met een knop, 't welk daarom een ftryd-kolf genoemt word.

Pusio, Topiro, kleine Turkfche ftad in Romania, wiens bisdom onder den aartsbiffchop van Philippopoli behoort.

Pusomits, Pustömorits, ftad, en Cifterclenfer nonnen-kloofter in Moravien, een myl van Brunn.

Pusterthal, een zeker gebied in Tyrol, aan de Karinthifche grenzen.

Putain, Putana, een ontuchtig vrouw menfch, dat met haar ligchaam de koft windt.

Putbus, aeloud flot op het Zweedfche eyland Rugen, en het ftamhuis van het beroemde oude vryheerlyke geflacht van Putbus. De tegenwoordig levende heer baron daar van is Mauritius Ulricus, koninglyke Zweedfche-Pommerfche landraad, en land-maarfchalk, die een gebore gravin van Lynar, Chriftiana Wilhelmina genaamt, tot zyn gemalin heeft, waar uit den 20. Dec. 1725. Malthe Fridericus geboren is.

Puteoli, zie *Pozzuolo.*

Puting, kleine beveftigde ftad in de provintie Quicheu in China.

Putiwle, kleine ftad aan de rivier Sem, in 't hertogdom Worotin in weft-Mofcovien.

Putlach, rivier in Franckenland by Bodenftein, niet ver van Bayreuth.

Putlingen, heerlykheid in Wefterryk, de graven van Crichingen toebehorende.

Putlits, markt-vlek in de Brandenburgfche provintie Priegnits, en ftamhuis van het oude vryheerlyke geflacht der edele heren van Putlits, dat den bynaam van Gans voert, en by het Pruiffifche en keur-Brandenburgfche huis altyd de wichtigfte ampten met lof bekleed heeft.

Putnock, zie *Budnock.*

Putomayo, rivier in zuid-America, die in Popayan ontfpringt, en zich in de rivier der Amazonen ftort.

Putten, eyland op de Maas in zuid-Holland.

Putzko, zie *Pautzke.*

Puy, le Puy Notre Dame, hoofdftad van het landfchap Velay in Vrankryk, aan de rivieren Loire en Borne. Zy is groot en ryk, en heeft een bisfchop, die onder den aartsbiffchop van Bourges ftaat, en graaf van Velay genoemt word.

Puy- en Anjou, kleine ftad in het Gouvernement van Orleans, in het landfchap Anjou.

Puy Laurens, kleine ftad in Languedoc, benevens den titel van een graaffchap.

Puysaye, klein landfchap in Gatinois in Vrankryk.

Pygmies-Island, een van de eylanden Westernes by Schotland, waar op een kapel ftaat.

Pynbank, zie *Tortuur.*

Pyramiden, zie *Natuurkund. Woordenb.*

Pyrbaum, ftad benevens een fchoon flot in de opper-Paltz, is meeft de verblyfplaats der ryksgraven van Wolfftein

Pyrenefsch gebergte, is een der beroemfte gebergtens van Europa, het fcheyd Vrankryk en Spanjen van elkander, nademaal het zich van 't noord-weften ten zuid-ooften, naamlyk van St. Sebaftiaan aan de Biscaaifche-zee tot aan Porto Vendres aan de Middelantfche-zee uitftrekt.

Pyrits, oude en welgeboude stad in 't hertogdom Pommeren, aan de grenzen van de nieuwe-mark-Brandenburg.

Pyrmont, Piermont, graafschap in de Westphaalsche kreits, den graaf van Waldeck toekomende, uitgezondert de kleine stad Lugde, die de bisschop van Paderborn bezit. Zy is beroemt wegens de minerale-bron, die niet ver van het slot Pyrmont, en 17. mylen van Hannover legt, wiens water wyd en zyd vervoert word.

Pyrops, kleine stad en schoon slot in Servien, niet ver van Nissa in Ongaryen.

Pysdry, stad in het waywoodschap Posen in groot Polen, aan de Warte, 5. mylen van Posen.

Q.

Quaad, een vryheerlyk geslacht, dat zich Quaad van Wickrad schryft, en in 't Kleefsche gebied en in de Nederlanden grote goederen bezit.

Quacaldana, ryke zilver-myn in Portugaal, die jaarlyks by de 178. quentos zilver word gezegt uit te leveren.

Quackenbrugge, kleine stad in 't bisdom Osnabrug, aan de rivier Hasse in Westphalen.

Quadalaxara, zie *Guadalajara.*

Quadequires, gefortificeerde stad aan de zeekust in Catalonien.

Quadraat, een vierkante figuur, die gelyke zyden en hoeken heeft.

Quadragesimale, de vasten van 40. dagen voor Paasschen.

Quadrant, is een noodzaaklyk instrument in de wiskunst, waar door men in de landmeetkunde, sterrekunde en andere diergelyke wetenschappen de beste vraagpunten kan voorstellen.

Quadrille, is een troep van ridders in een Carousel of tournooispel, die zich door verscheyde kledingen en verwen van elkander onderscheyden: ook een soort van ombre-spel op de kaart, dat met zyn vieren gespeelt word.

Quadruple Alliantie, is een in den tegenwoordigen tyd zeer beroemt tractaat, dat tusschen den tegenwoordigen keyzer en de koningen van Vrankryk en Groot-Brittannien den 2. Aug. 1718. gesloten is, en de republiek van Holland was 'er mee in begrepen, die evenwel wegens het noch strydige tractaat van Barriere, als ook om de geheime en loze handelingen van den Spaanschen ambassadeur, den marquis van Beretti Landi, weigerde daar in te treden. De hertog van Savoyen voegde 'er zich in 't jaar 1718. by, en de koning van Spanjen zou het zelve doen, 't welk evenwel niet eer als Anno 1720. geschiedde, wanneer de Spaansche vloot in Sicilien enige reyzen van de Engelschen geslagen, en verscheyde vestingen in Biscaien door de Franschen verovert waren. De hoofdpointen van deze Alliantie bestaan daar in: de rust van Europa bestendig, en inzonderheid toen ter tyd tegen de gevaarlyke voornemens van het Spaansche hof te handhaven; de vereniging der koningryken van Spanjen en Vrankryk voor eeuwig te verhinderen; de vredes-tractaten van Utrecht en Baden te handhaven, en een ieder by het gene, wat hy daar in verworven had, te beschermen: verder dat keyzer Karel VI. Filips den Vden voor koning van Spanjen zou erkennen, een byzonderen vrede onder hen gesloten, en den keyzer het eyland Sicilien afgestaan zou worden: dat in het toekomende over de opvolging van Florencen en Parma geen oorlog in Italien zou ontstaan, maar de oudste prins van de tegenwoordige koningin van Spanjen, Don Carlos genaamt, daar in zou succederen, en van den keyzer daar mee als onmiddelyke rykslenen ingehuldigt worden: eindelyk dat deze Hoge Bondgenoten elkander tegen allen en ieder vyand te water en te land met een bepaalde quantiteit van volk, schepen of geld zouden bystaan, enz. Wat nu van de in deze Alliantie afgehandelde artykels noch niet werklyk ter uitvoering gebracht was, dat zou op het vredes-congres van Camerik verder richtig gemaakt worden, 't welk evenwel in wind vervlogen is.

Quadruple Louis, is een goude munt van 4. pistolen, die koning Lodewyk de XIII. Anno 1641. in Vrankryk heeft laten slaan.

Quæstio facti, betekent, wanneer men naar de omstandigheden ener zaak vraagt, of die zich zo verhoud of niet.

Quæstio juris, is, wanneer men na de omstandigheden der zaak onderzocht te hebben vraagt, wat in de zaak recht, of te doen of te laten zy.

Quaiche, Quesche, Caiche, Kits, een klein vaartuig, dat een verdek en een Gabel-mast heeft, als een jacht.

Quakers, zyn een secte van luiden, die aan dromen en verschyningen geloof slaan, en in 't gemeen beven wanneer zy in verrucking vallen, of op den geest wachten. Zy dulden geen openbare kerken, noch dat men daar in preekt of bid, en verbieden de uitlegging van de heilige schrift, om dat zy geloven dat dezelve ophoud Gods woord te zyn, zo dra men 'er iets byvoegt. Zy verwerpen het studeren, en houden het maar met het innerlyke licht des Geestes. Verders verwerpen zy alle overigheden, bewyzen niemand byzondere eerbied, hieten ieder een du in plaats van gy, zweren niet, laten ieder, zelfs de vrouwen, in hun vergaderingen het woord voeren, en wat het gevaarlykste is, zy houden de H. Schrift niet voor het enige en ter zaligheid genoeg zynde Gods woord, verwerpen ook den kinder-Doop en het H. Nachtmaal. Hun eerste aanvoerder was Joris Fox, een schoenmaker in Engeland, die zich beroemde Goddelyke openbaringen te hebben, en een zeer streng leven leyde, waar door hy in korten tyd een groten aanhang maakte. In 't jaar 1682. heeft de beroemde quaker William Pen een nieuwe republiek in Pensylvanien in nieuw Engeland aangelegt, en daar toe verlof van het koninglyke hof van Engeland gekregen, ook een nieuwe stad, Philadelphia genaamt, daar in geboud.

Qualificator, is een byzonder voornaam ampt by het geestelyk inquisitie-recht te Romen.

QUALIFICEREM, bequaam maken. Gequalificeert, geschikt, beroemt en aanzienlyk.

QUALITEIT, goede gaven en geschapenheid zo wel van ligchaam als van gemoed. Een man van qualiteit is een groot personagie, of ten minsten zulk een man, die tot gewichtige handelingen gebruikt word.

QUANCHACO, zee-haven in het landschap Peru in zuid-America, 6. mylen van Truxillo.

QUANCHEU, een der voornaamste steden van China, en de hoofdstad der provintie Quantung, die 4. Duitsche mylen in den omtrek word gezegt te hebben. Zy heeft een schone haven, en 2. kastelen, is met bergen omringt, en wierd 1650. van de Tartaren verovert, en gruwlyk verwoest. Daar worden gezegt by een millioen huisgezinnen in deze stad te wonen. Men vind 'er ook allerhande Europeesche en Indische waren te koop.

QUANGNAN, stad in de provintie Junnan in China.

QUANGPING, grote stad in de provintie Peking in China.

QUANGSI, stad in de provintie Junnan in China.

QUANGSI, provintie in China, tusschen de provintien Quantung, Huguan, Queicheu, Junnan, en het koningryk Tunquin gelegen. Zy is zeer vruchtbaar, inzonderheid van ryst en kaneel, gelyk ook zeer volkryk, want daar in worden meer als een millioen weerbare mannen, en by de 200000. huisgezinnen geteit. Deze provintie heeft 13. grote, en over de 80. mindere steden. Men maakt daar ook het schone porcelein, en de hoofdstad daar van hiet Queilin, die aan de rivier Quei legt.

QUANINA, word van de Chinezen onder andere Afgoden als een Godin geëert, waar van zy vertellen dat zy, wegens een gelofte van kuisheid, die zy gedaan had, by den koning haar vader in ongenade geraakt was, en in een woestyn tot water- en hout dragen gebruikt wierd, waar in haar allerly dieren, ja zelfs de heiligen uit den Hemel te hulp quamen.

QUANTITEIT, de grootte, zwaarte, menigte.

QUANTO, een van de 5. grote landschappen op het eyland Niphon in Japan in Azien. Het grenst ten westen aan het landschap Jetsegen, ten oosten aan Ochio, ten noorden en zuiden aan de zee.

QUANTUM, een som of waardy, en wat ieder voor zyn deel toeleggen moet.

QUANTUNG, grote provintie in China, tusschen de provintien Fokien, Kiangsi, Huquang, Quangsi en het koningryk Tunquin en Occan. Zy heeft 84. zo grote als kleine steden, en boven dat behoren 'er de eylanden Hainang en Macao toe. Zy is ook ryk aan zuiker en zeide.

QUANTUNG, rivier in groot Tartaryen, die zich in den Ooster Oceaan giet.

QUAPLOD, stad in Lincolnshire in Engeland.

QUAQUACUST, COSTE DES DENS, COSTE DE L'IVOIRE, een stuk van Guinea in Africa, aan de zee, tusschen de beyde voorgebergtens Capo de Palmas en Capo de Trespuntas, dat wel bewoont is, en zeer bequaam tot den koophandel legt.

QUARANTAINE, CONTUMACIA, zo worden de 40. dagen genoemt, welke iemand, die uit een land, dat van besmettelyke ziekte verdacht is, komt, uitwachten moet, eer hy in de begeerde plaats ingelaten word. Diergelyke Quarantaine moeten in 't Venetiaansche gebied alle de gene houden, die over zee uit Morea of de Levant komen, zy mogen wegens de pest verdacht zyn of niet.

QUARANTOLA, middelmatige stad in 't hertogdom Mirandola, aan de Mantuaansche grenzen.

QUARCKENBURG, slot en amt in een moeras gelegen, in 't hertogdom Pommeren, tusschen Camin en Stargard, den koning van Pruissen toekomende, en de koning Frederik I. heeft 'er den naam van Frederiksberg aangegeven.

QUARRE, EN QARRE, in 't vierkant. Zie *Bataillon Carré.*

QUARREAU, of CAREAU, kostelyk stoelkussen, waar op de koningen en koninginnen gewoon zyn te knielen.

QUART, QUARTIER, WACHT, zo noemt men op de schepen den tyd, binnen welken een deel van het scheepsvolk waken moet, tot dat het van andere afgelost word. Dat Quart verschilt by de natien, ja zelfs by schepen van enerly natie is het niet gelyk: het word door de zandlopers, waar van ieder een half uur duurt, gerekent. Op de koninglyke Fransche schepen is het Quart meesten tyds van 8. zandlopers, op de andere Fransche schepen van 6, 7. of 8. Zo dikwils men een nieuw Quart begint, word de klok geluid, op dat 't scheeps volk het horen zou, en men roept Quart! Quart! In Engeland duurt een Quart 4. en in Turkyen 5. zandlopers.

QUART D'ECU, de vierde part van een ryksdaalder.

QUARTAAL-GELDEN, zyn het vierde deel van het traktament, dat aan kerken- en school-dienaars als ook aan andere amptenaren om het vierendeel jaars betaalt word.

QUARTALITER, alle vierendeel jaars.

QUARTEN, amt en vlek in Zwitzerland, niet ver van het Wallenstädter meir, de cantons Glaris en Zweits toekomende.

QUARTEL-BISDOM, zie *Capri.*

QUARTI, QUARTO, kleine stad dicht by Ponte Stura in het landschap Casale in het hertogdom Montferrat. Beneden aan de rivier Tanaro legt een steedje van den zelven naam.

QUARTIANEN, zyn soldaten in Polen en Litthauen, die op de grenzen gemeenlyk gehouden worden. De oorsprong van dezen naam komt van Quarta of het vierdedeel af, dewyl koning Sigismundus Augustus het 4de deel zyner tafel-goederen tot onderhoud van een bestendig leger schikte, dat op de grenzen zou leggen, en het land tegen den inval der Tartaren beschutten.

QUARTIER, een verschanst Quartier is bevestigt, en met een gracht benevens een borstwering voorzien. Verversching Quartier, is een landstreek die met levensmiddelen voorzien is, waar in men de afgematte soldaten zend om uit te rusten, en hun Equipagie weer in order te brengen, of schoon de veld-

veldtocht noch niet ten einde is. Zomer-Quartieren zyn in Portugaal en Spanjen, wanneer de troepen wegens al te grote hitte des zomers in de quartieren gaan, en daar na tegen 't begin van September weer in 't veld trekken.

Quartier, een wyk van de ſtad, ook een veld van de in vier delen gedeelde wapen-ſchilden.

Quartier geven, hiet zo veel, als een overwonnen het leven ſchenken, en hem gevangen nemen.

Quartier-Meester, is een onder-officier te paard by een compagny, die voor derzelver Quartieren zorg draagt. Op de ſchepen is de Quartiermeeſter zo veel als des ſchippers en bootsmans maat. Hy draagt zorg dat het volk op het Quart op de wacht trekt, dat de pompen in goeden ſtaat zyn, dat het ſchip ſchoon gehouden word.

Quartiers Vryheid van Vreemde Gezanten, beſtaat voornaamlyk daar in, dat niet alleen hun perſonen en bedienden in het quartier, dat zy bewonen, na het algemeene recht der volkeren en gewoonte van alle rechtsdwang der overigheid van de plaats bevryd zyn, maar ook vreemde perſonen, ja zelfs misdadigers, wanneer zy in het Quartier van een afgezant hun toevlucht nemen, genieten diergelyke vryheid. Te Romen beſtaat de vryheid van Quartieren, voornaamlyk daar in, dat geen Sbirro of pauſlyke dienaer in het huis noch in de ſtraat, waar in een afgezant woont, komen durft. De paus heeft dikwils getracht dezelve afteſchaffen, wyl daar door alle misdadigers een zekere toevlucht weten, maar de gezanten hebben 'er zich hevig tegen aangekant, zo dat hy niet tot zyn oogmerk heeft kunnen geraken. Onder de regering van paus Innocentius XI. wierd deze vryheyd voornaamlyk door den Franſchen miniſter den marquis van Lavardin dermaten verdedigt, dat hy zich ook in den kerkban liet doen, eer hy daar in iets van de eerbied, die men aan zyn koning ſchuldig was, wilde toegeven. In Portugaal wierd deze vryheid anno 1661. van den koning afgeſchaft, en de dienaars van 't gerecht toegeſtaan met een opgeheve gerechts-ſtaf voor by de quartieren der afgezanten te gaan. De Franſche Ambaſſadeur kantte zich wel daar tegen aan, maar moeſt het evenwel laten doorgaan, en na dien tyd hebben zich de gezanten niet verder verroert, tot eindelyk in Juny 1709. de keyzerlyke en koninglyke Spaanſche Ambaſſadeurs hun oude vryheid weer pretendeerden, waar tegen evenwel de koning door den Staats-ſecretaris liet proteſteren, des niet te min ontſtond 'er in 't begin van het jaar 1710. met den keyzerlyken afgezant den biſſchop van Laybach een nieuwe ſtryd. Want wanneer een corregidor of rechter van de ſtad met een opgeheve recht-ſtaf tot een teken van zyn gewaant recht heen en weer voorby des Ambaſſadeurs huis reed, en op des ambaſſadeurs waarſchouwing zulks niet naliet, wierd hy op een tyd van des ambaſſadeurs bedienden aangehouden en te rug gedreven. De koning nam dit zeer hoog op, en, dewyl hy voor een opſtand van 't volk vreesde, liet hy de vreemde gezanten, die zich verënigt hadden om hun recht te hanthaven, aanzeggen binnen 4. dagen de ſtad te ruimen; waar op ook de keyzerlyke en Spaanſche ambaſſadeurs Liſſebon verlieten.

Quartodecimani, wierden die gene in de oude Ooſterſche kerk genaamt, die zich in de 2. eeuw tegen den Roomſchen biſſchop kantten, en zyn reglement om het Paaſchfeeſt altyd op een zondag te vieren niet aannamen, maar het zelve den 14. maart naar de wyze der Joden, op wat voor een dag het ook viel, vierden, en daar van daan dezen naam kreegen.

Quartschen, voordezen een goed van het heermeeſterdom, maar nu een amt in de Nieuwe mark-Brandenburg.

Quart.Wyn, is in de keyzerlyke erflanden de vierde part van een pot, waar van 'er 20. een aam uitmaken.

Quasi vero, zyn twee woorden die men gemeenlyk uit ſpot gebruikt, en betekenen zo veel als, even a's of, zou het niet?

Quaterniones, is een oude maar ongegronde verdeling des Roomſchen ryks in zekere ordeningen, naamlyk in 4. hertogen, 4. burggraven, 4. graven, 4. ridders of ruiters, 4. ſteden, enz. By voorbeeld de 4. hoge hertogdommen waren Ooſtenryk en Burgundien, Beyeren en Bronswyk of Lotteringen: daar van daan ſchryven zich noch tegenwoordig de graven van Schwartsburg de vier graven des H. Roomſchen Ryks. Maar dewyl men van den oorſprong en het nut daar van niets in het jus publicum vind, houden het de meeſte voor een ongegrond verdichtſel, ondertuſſchen word evenwel de titel tot luiſter der familien, die voordezen daar mee beleent zouden geweeſt zyn, behouden, en na derzelver uitſterven door de Roomſche keyzers ook noch hedendaags aan andere aeloude huizen geſchonken.

Quatertemper, zo word de vaſten genaamt, die de Roomſche kerk in de vier jaargetyden houd, en wel in ieder jaargety drie dagen in de eerſte week, naamlyk 's woensdaags, vrydaags en zaterdaags. Daar is ook in 't keurvorſtendom Saxen een zekere contributie die men Quatertemper noemt, waar van 'er jaarlyks 30, 40. ook wel meer uitgeſchreven worden.

Quatrino, een kleine Italiaanſche kopere munt, waar van 'er in 't koningryk Napels drie een grein gelden, maar te Florencen maaken 5. quatrini een Crazia.

Quatro Castelli, zyn 4. kaſtelen die heel dicht hy malkander op 4. heuvels leggen in 't hertogdom Modena. Zy zyn noch van de beroemde gravin Mathilde geboud, en derzelver namen zyn: Caſtel Vetro, Bibianello, Monte Lucio, en Monte Zani. Zy horen tegenwoordig den graaf van Canoſſa toe.

Quebare, vlek, benevens een oud onbewoont ſlot in de Spaanſche provintie Biſcayen, niet ver van Vittoria.

Quebeck, ſtad in nieuw-Vrankryk in noord-America, die ten dele aan de rivier Canada, en ten dele op een naburigen heuvel, waar naar zy genoemt is, legt, in de bove-en benede-ſtad verdeelt word, en de voornaamſte colonie der Franſchen is.

is. Zy is Anno 1668. aangelegt, het bovenste deel is groot, heeft schone huizen en straten, dryft goeden handel, en heeft een bisdom dat paus Innocentius X. daar 1674. gesticht heeft, als ook een citadel, daar de gouverneur van nieuw-Vrankryk zyn gewoonlyk verblyf op houd. De benede stad is klein en slecht geboud, en word meest van schippers en visschers bewoont. Deze beyde steden worden door een Citadel, St. Louis genaamt, gedekt, die met muren omringt, en wel gefortificeert is.

Quebranto, zie *Mal de Ojo.*

Queckbrunn, is een beroemde bron te Buntslau in Silesien, zeer klaar en reyn, in de zomer koud, in den winter warm, waar uit de meeste luiden uit de stad hun water laten halen.

Quedlinburg, vorstelyk vrouwen-klooster van den Luiterschen godsdienst, wiens abdis een ryksstand is. Het legt tusschen de vorstendommen Halberstad en Anhalt, en staat tegenwoordig onder keur-Brandenburgsche Stift-hooft-manschap en erfvoogdy of bescherm-gerechtigheid, nademaal het anno 1697. van het keur-huis Saxen aan Brandenburg, hoewel met bestendige protestatie der toenmaals levende abdis, verkocht is. Dit hoog-vorstelyke stift bestaat uit 4. standspersonen, naamlyk een abdis, een proostin, een diakones, en een kanunnikdes. Na dat 1704. de laatste abdis Anna Dorothea uit het huis Saxen-Weimar stierf, ontstonden 'er wegens de nieuwe verkiezing groote geschillen, want het kapittel verkoor de princes Magdalena Sybilla van Saxen-Weissenfelss tot nieuwe abdis, maar de koning van Pruissen wilde zich geen nieuwe abdis opdringen laten, wyl het te dicht by de van Saxen gekochte erfvoogdy was, maar sloeg Elizabeth Ernestina, princes van Saxen-Meinigen, tot nieuwe abdis voor; maar het kapittel wilde het recht van de vrye verkiezing behouden, en verkoor in 't jaar 1708. de princes Maria Elisabeth uit het huis van Holstein-Gottorp, welke verkiezing weêr door den keyzer vernietigt wierd, met bevel aan het kapittel dat alles tot nader order in den staat, waar in het was, zou gelaten worden. Eyndelyk is gemelde Holsteinsche princes den 15. Dec. 1710. van den keyzer, niet tegenstaande alle het geen de koninglyke Pruissische resident daar tegen inbracht, te Wenen bekrachtigt, en in 't jaar 1718. daar toe ingehuldigt.

Quedlinburg, hooftstad in 't stift van den zelven naam, legt aan de kleine rivier Bode; 2. myl. van Halberstad, is groot, dryft goeden handel, en heeft een slot op een rots, in wiens kerk de grote keyzer Hendrik de Vogelaar begraven legt.

Queenborough, stad in Kent in Engeland, op het eyland Scheppey, zend 2. gedeputeerden in 't parlement.

Queens County, groot graafschap in Ierland in de provintie Leinster, tusschen Kildare, Kings-County en Kilkenny gelegen.

Queenstowne, Mariboroug, hooftstad van het graafschap van Quennes of Queens-County in Ierland.

Queich, rivier in de neder-Palts, die voorby Landau loopt, en by Germersheim in den Rhyn valt. Uit deze rivier is een vaart tot naar Landau geleydt, die het Queichische canaal genoemt word.

Queicheu, grote provintie in China, tusschen de provintien Huquang, Sucheu, Junnan en Quangsi, die 14. grote en 24. kleine steden begrypt. De hooftstad hiet Queisang.

Queicheu, stad in de provintie Suchuen, aan de rivier Kiang in China.

Queiles, rivier in 't koningryk Arragon, die zich by Tudela in den Ebrô stort.

Queilin, grote stad aan de rivier Quei, en de hooftstad der provintie Quangsi in China.

Queilloa, zie *Quiloa.*

Queiras, het dal van Queiras of Quieras legt in Dauphiné aan de grenzen van Piemont, en heeft een stad van den zelven naam.

Queis, rivier in neder-Silesien, die by het dorp Gieren in 't vorstendom Jauer ontspringt, en zich by het dorp Machen, een half myl boven Sagan, in den Bober stort, en Silesien van Lusatien afscheyd.

Quelits, zie *Quilits.*

Quelparts, eyland in den Ooster oceaan, in Azien.

Quenoy, zie *Quesnoy.*

Quento, bedraagt in Portugaal 2675. dukaten 8. realen en 28. Maravedis.

Querasque, zie *Cherasco.*

Quercy, provintie in Vrankryk, die ten noorden aan Limosin, ten oosten aan Auvergne en Rouergue, ten zuiden aan Languedoc, en ten westen aan Agennois en Perigord grenst. Zy hoort onder het gouvernement van Guienne, is vruchtbaar aan koorn, wyn, en boomvruchten, en word in opperen neder-Quercy verdeelt, waar van het eerste om de rivier Lot, het andere om den stroom Aveirou legt.

Querelle, geschil, klachte, bezwaring. Querelleren gelegenheid tot onenigheid en geschil zoeken.

Queretaro, stad in de provintie Mexico in noord-America.

Querfurt, vorstendom en kleine stad aan de Thuringsche grenzen, benevens een slot met een gracht, den Hertog van Saxen-Weissenfelss toekomende: dit vorstendom bestaat uit 4. geëximeerde amten van het hertogdom Maagdeburg, naamlyk Querfurt, Juterbock, Dam en Borg, ook uit de 4. amten in Thuringen, Sachsenburg, Heldrungen, Sittichenbach en Wendelstein. Maar na dat het keurvorstelyke huis Brandenburg voor eenige jaren op de 4. Maagdeburgsche amten een pretensie gemaakt heeft, zo is om het geschil by te leggen in het jaar 1687. het amt Borg aan het zelve afgestaan. Dit vorstendom word onmiddelyk van den keyzer ter leen gegeven, en heeft reeds zedert 1663. zitting en stem op de opper-Saxische kreits-dagen gehad, maar op den ryksdag van Regensburg heeft het de plaats, die het toequam, in den vorsten-raad noch niet kunnen verwerven. Daar word jaarlyks 's woensdaags na Paaschen buiten de stad Querfurt op de zo genaamde esels-weyde een beroemde marckt gehouden.

Quernheim, beroemt Luiters vrouwen-klooster in Westphalen.

Quesac, kleine stad in het landschap Givaudan in Languedoc in Vrankryk.

Quesbare, zie *Quebare*.

Quesche, zie *Quaiche*.

Quesnoy, kleine welbevestigde stad, 3. mylen van Valenciennes in een vermaaklyke en gezonde landstreek in Henegouwen. De inwoners hebben goede nering door de half-zyde stoffen die zy vervaardigen. Deze plaats wierd 1654. door de Franschen verovert, van welken tyd af zy ze bestendig bezeten hebben, tot dat zy han den 13. Juny 1712. van de hoge Geallieerden afgenomen wierd, maar den 4. Octob. van 't gemelde jaar is zy weer aan de Franschen overgegaan.

Questenbergsche Hollen, of het koude gat, is een hol op den Harts, dat in 't amt Questenberg legt, en in den Zomer ongemeen koud is. Daar zyn 'er twee, waar van het een niet heel groot is: beyde zyn zy in een kalk-berg.

Quevrain, stad in Henegouwen, tusschen Mons en Valenciennes.

Queyang, stad tusschen het gebergte in China, in de Provintie Queicheu, wier hooftstad zy is.

Quiano, schone stad benevens een sterk slot, op het eyland Niphon in Japan.

Quibo, Caboya, eyland in de Zuid-zee in America, by de golf van Panama, is 7. mylen lang en 3. breed. Het heeft goed water, veel wilde dieren, zwarte apen, slangen en allerhande grote bomen. Onder den naam Quibo worden ook de eylanden Quicaro, Canales, Cantares en Rancheria begrepen.

Quibriche, stad in 't koningryk Barca, aan de kust van de golf van Sidra in Africa.

Quicaro, een taamlyk groot eyland in de Zuidzee by America. Het word onder den naam van het eyland Quibo begrepen.

Quid pro quo, hiet wanneer men by ongeluk het een voor 't ander neemt, voornaamlyk worden 'er de Apotekers mee gerailleert.

Quieras, zie *Queiras*.

Quiers, zie *Chieri*.

Quietisten, dezen naam gaf men aan de aanhangers van Michael Molinos, en deze was een priester uit Arragon van geboorte, die zich te Romen ophielt, en in 't begin wegens zyn vromigheid van ieder een hoog geacht wierd, maar naderhand wierd hy 1687. voor een ketter verklaart, en tot een eeuwige gevangenis verdoemt, waar in hy anno 1696. gestorven is. Gemelde naam komt van het woord Quies of Rust, wyl dezes priesters leer daar in bestond, dat men zich ten eenemaal vernietigen moest om met God verënigt te worden, en dan moest men in een volkome rust blyven, zonder zich te bekommeren wat het ligchaam mocht overkomen. Deze leer breydde zich zeer sterk in Italien, Spanjen, maar inzonderheid in 't ryk van Napels uit, en wierden verscheyde inquisitien tegen derzelver aanhangers aangestelt, die zy evenwel niet uitroeien konden.

Quieto, rivier in Istrien in Italien, die zich niet ver van Citta Nova in de golf van Venetien stort.

Quilacare, stad in 't koningryk Golconda, op het Schier-eyland van oost-Indien in Azien, daar de inwoners alle 12. jaaren ter eeren van hun afgod een jubelfeest houden, waar op zich de koning van die plaats op een theater, met fyne tapyten bedekt, voor al het volk wascht, naderhand den afgod aanbid, hier op zich zelven neus en oren, ja eindelyk den strot tot een offerhande voor den afgod afsnyd. Zyn navolger in 't ryk ziet dit treurspeel aan, en is verplicht over 12. jaren het zelve te doen.

Quilits, Quelits, slot en aanzienlyk landgoed in de middel-Marck Brandenburg, den markgraaf Albert Frederik, heermeester van Sonnenburg, toekomende.

Quilla, Quillan, kleine stad in Languedoc, aan de rivier Aude in Vrankryk.

Quillebeuf, stad aan de rivier Seine in Normandyen in Vrankryk.

Quilmanci, stad in Ethiopien, aan de kust van Ajan, daar de rivier Quilmanci in de zee van Zanguebar valt.

Quiloa, bevestigde stad benevens een kleine Citadel op het kleine eyland Quiloa in Zanguebar op de oostelyke kust van Africa. Dit Quiloa hoort de Portugezen toe. Maar daar legt een andere stad van den zelven naam op het vaste land, en is de hoofdstad van het koningryk Quiloa, dat een Mahometaanschen koning heeft, die de Portugezen cynsbaar is.

Quimper, Quimper-Corantin, Cornouaille, stad in Bretagne aan de rivier Oder, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Tours behorende. Daar heen worden dikwils eenige van de Fransche hovelingen gebannen.

Quimperlay, kleine stad in Bretagne in Vrankryk.

Quinborough, zie *Queenborough*.

Quinocuni, klein koningryk en stad op het eyland Niphon in Japan.

Quinquennel, zie *Moratorium*.

Quinsai, zie *Quisai*.

Quintal, een gewicht van 30. pond.

Quintana, is een groote paal, in de aarde vast gemaakt, waar aan men een schild hangt, daar men in volle galop te paard met spiessen op werpt of lancen op breekt: maar nu heeft men in plaats van dien houte beelden en koppen.

Quint-essentie, is het subtielste en beste, dat door de schey-kunst uit de Ligchamen overgehaalt word.

Quintilianen, ketters die het met Montanus hielden, en na een Profetesse Quintilla alzo genoemt waren: zy bedienden het H. Nachtmaal met brood en kaas, waar van daan zy ook Artotyriten genoemt wierden, en maakten hun vrouwen tot priesters en bisschoppen.

Quintillage, zie *Ballast*.

Quinto, welbevestigde stad in 't koningryk Arragon, aan de rivier Ebro, 7. mylen van Saragossa.

Quirinalis Mons, Monte Cavallo, een van de 7. hooftbergen te Romen, op welken het pauslyke paleys het Quirinaal staat.

Quir, Terra de Quir, kust aan de Stille-zee in zuid-America, beneden Salomons eylanden. Zy is anno 1606. van een Spanjaard Ferdinando Quiro ontdekt, maar de Europeers hebben 'er noch geen Colonien naar toe gezonden, en alzo is het land noch onbekent.

Quisai, Quinsai, de hoofdstad van China, die de grootste stad van de wereld gezegt word te zyn: de rysbeschryvingen komen met elkander niet over een, nademaal het eenige voor de stad Peking, enige voor Cambalu en andere voor Kancheu houden.

Quisna, rivier op het Schier-eyland van Indien, aan de overzyde van de Ganges in Azien, die zich te Masulipatan in de golf van Bengale stort.

Quiso, rivier in Georgien, die zich in de Zwarte-zee stort in Azien.

Quissac, stad in de Sevennes in Vrankryk.

Quitava, koningryk en stad aan de oostlyke kust der Caffers, tusschen Zanguebar, en het koningryk Sofala in Africa.

Quito, provintie van Peru in zuid-America, aan de grenzen van het landschap Popayan, en aan de Mar del Zur. Zy hoort den Spanjaarden toe, die 'er veel Colonien in hebben, waar onder de hoofdstad Quito de voornaamste is. Deze is groot, heeft de beroemste laken-fabryk, en word het meeste goud van het gantsche koningryk Peru alhier gevonden, ook heeft zy een bisdom, onder den aartsbisschop van Lima staande, benevens een universiteit en audientie. Onder deze audientie, die vruchtbaar en wel bewoont is, hoort de provintie Quito, Pacamores, Quixos, en het zuidlyke deel van Popayan.

Quivala Quivali, roepen de studenten in Padua, wanneer zy by nacht achter de Pylaren onder het verwulfsel onvoorziens voor den dag komen springen, en de voorbygangers lelyk mishandelen, zomtyds om 't leven brengen, en dat maar voor een kortswyl doen passeren, waarom zy Quivalisten genoemt worden.

Quivira, een landschap in noord-America, tusschen nieuw-Mexico en Florida, dat vol zand en woestynen, en noch van geen Europeers bewoont is.

Quixos, provintie in zuid-America, tusschen Popayan, Quito, en Paçamores; en hoort tot de audientie Quito. Hier hebben de Spanjaarden eenige Colonien, met namen Bacca, Archidonia, Avila, en Seville de l'Oro.

Quoamping, grote stad in de Chineesche provintie Peking.

Quodlibet, een mengelmoes van allerley tuig onder malkander.

Quongte, grote stad in de Chineesche provintie Nanking.

Quota, is zo veel als Quantum, is de portie van een zaak, die iemand te eisschen of te geven heeft.

Quovis modo, op allerley aart en wyze, het gae hoe het gae, het koste wat het wil. Coute qu'il coute.

R.

Raa, Ree, is op een schip een lang en rond stuk hout, 't welk in 't midden noch eens zo dik is als aan de einden. Men hangt het dwars over de mast, om de zeylen daar aan te spannen.

Raab, rivier die in neder-Stiermarken niet ver van Grats ontspringt, zich in Ongaryen in twe armen scheyd, het eyland Raab maakt, en zich naderhand in den Donau stort.

Raab, Javarin, stad, benevens een slot in neder-Ongaryen, 14. mylen van Edenburg, daar de rivier Raab in den Donau valt, tegen over het eyland Schutt. Zy is niet groot, maar uitermaten sterk, en heeft een bisdom, onder den aartsbisschop van Gran staande. Haar vestingwerken bestaan uit 7. gemetselde bastions, enige cavaliers en buitenwerken, en by het slot-bolwerk valt de Rabnits in de Donau.

Raad van Castilien, is het eerste en voornaamste van alle raads-collegien van Spanjen, en word van den koning onze raad genoemt. Hy bestaat uit een president, 6. raden, een fiscaal, 6. referenten, 6. secretarissen en een Actuarius. Zy komen alle maan- en woensdagen in het paleys van Madrid by een, en tegen den avond verschynt de koning zelfs daar, daar dan over alle zaken, het koningryk Castilien en de daar toe behorende provintien betreffende, geraadpleegt word. Door hen worden alle openstaande amten begeven, de koninglyke genadebrieven uitgedeelt, en zy raadplegen ook over den titel van hertogen, marquisen, graven en andere, in 's gelyk over de geestelyke waardigheden, die de koning in het ryk te begeven heeft.

Raad van Indien, is van koning Ferdinand den Katholyken 1511. opgerecht, en neemt benevens den koning kennis van alle zaken van de west-Indiën, naamlyk van oorlogs-, civile, criminële en zee-zaken. Behalven dezen heeft koning Filippus IV. in 't jaar 1644. noch een kamer van Indiën aangestelt, die evenwel van de tegenwoordige Fransche regering ingetrokken is.

Rab, zie *Arba*

Raba Gorra, zie *Ribagorça*.

Rabasteins, stad in het bisdom Albi in Languedoc aan de rivier Tarn.

Rabat, de afkorting of aftrekking aan geld en op de rekeningen. Daar van daan Rabbateren aftrekken.

Rabat, stad in 't koningryk Fez in Africa, tegen over Salée, heeft een schone waterleyding.

Rabau, eyland op den Donau in neder-Ongaryen, dat de rivier Raab maakt, nademaal zy zich niet ver beneden Sarwar in twe armen deelt, tot dat zy zich naderhand by de stad Raab in den Donau stort.

Rabbis, Rabbynen, zyn de leeraren van de Joodsche wet, die voordezen in de scholen verhe-

vene

vene stoelen hadden, maar hun amtgenoten, die men Chaberim noemde, zaten op banken, en de scholieren aan de voeten van hun leeraren op de aarde. Zy geven in alle geschillen een gerechtlyk vonnis, oordeelen over de geoorloofde en verbode zaken, als ook over alle pointen van Godsdienst, en bemoeien zich zelfs ook met wereidsche zaken.

Rabenau, klein steedje in Meissen, een myl van Dippoldiswalda, onder dat amt behorende.

Rabenspurg, sterk slot in neder-Oostenryk.

Rabenstein, sterk berg-slot en heerlykheid in opper-Stiermarken, niet ver van Morau gelegen.

Rabenstein, heren-stad en slot benevens een Serviter-klooster op een hoge rots in de Satzer-kreits in Bohemen aan de rivier Ottava. Was voordezen een commandery der tempel-heren.

Rabulisten, Rabulæ, zyn boze, pleitzuchtige en litige advocaten. Ars Rabulistica, de wetenschap der advocaten-streken.

Raby, sterk slot op een hoge rots achter Glattau, in de Prachenser-kreits in Bohemen.

Raçamuzar, voorgebergte in Africa, aan de Barbaarsche kust in het koningryk Tunis, tegen over het eyland Sardinien gelegen.

Raçanello, kleine rivier in Calabria Citra in Napels, die zich in de golf van Taranto stort.

Rachstadt, zie *Rastadt.*

Rackelsberg, bevestigde stad aan de rivier Muer in neder-Stiermarken, is een grensvesting tegen Ongaryen. Zy legt 8. mylen beneden Grats en heeft een schonen wyn-oogst.

Rackisky, kleine stad in Coerland in de provintie Semigallien, 21. mylen ten westen van Mietau gelegen.

Rackonic, stad in de Rackonitzer kreits in Bohemen aan de rivier Miza, 6. mylen van Praag. Zy is wegens haar goed bier beroemt.

Rackonitzer-kreits, een van de 14. kreitsen in Bohemen, die ten westen aan de Elboger-kreits, ten oosten aan de Chaurzimer-kreits grenst.

Rackwits, zie *Vry-stadt.*

Raclia, klein en woest eyland van den Archipel.

Raconi, Raconiggi, kleine stad in het eigentlyk zo genaamde Piemont, aan de rivier Grana. Zy dryft fraaien koophandel, is de gewoonlyke residentie van den prins van Carignan.

Racow, een plaats in het waywoodschap Sendomir in klein Polen, was voordezen de verblyfplaats der Socinianen, waar van de Racovische Catechismus noch bekent is.

Radeberg, kleine stad, slot en amt in Meissen, 2. mylen van Caments tegen Lusatien, keur-Saxen toekomende. Is Anno 1714. den 13. Juli door het onweer driemaal aangestoken, en op 4. huizen na afgebrand.

Radeburg, kleine stad en slot 2. mylen van Dresden, daar goede potten gemaakt, ook sterke koorn en vee-markten gehouden worden, de familie van de graven Bothmar toekomende.

Radegast, stad in 't Anhaltsche gebied, onder Dessau behorende.

Raden, slot, vlek en amt in 't vorstendom Minden in Westphalen.

Raderach, stad in Zwaben, onder 't bisdom Constans behorende.

Radicofani, kleine stad op een berg in 't gebied van Siena in Toscanen, benevens een citadel die wat hoger gelegen is.

Radics, schoon hoog berg-slot in de Moldauer-kreits in Bohemen.

Radin, stad in het waywoodschap Culm, in Poolsch-Pruissen.

Radini, zie *Siromona.*

Radmansdorf, zie *Ratmansdorf.*

Radna, stad in Zevenbergen, daar goede mynen zyn.

Radnits, marckt-vlek in de Pilsner-kreits in Bohemen, daar een veefokkery is.

Radnor, landschap in 't Engelsche vorstendom Walles, tusschen Montgomery, Cardigan, Brecknock en Hereford. Zy is bergachtig en vol hout. De hoofdstad Radnor legt aan de rivier Somegill, in een dal tusschen twe bergen, en zend een gedeputeerden in 't Parlement.

Radnow, slot in het waywoodschap Chelm in klein Russien.

Radolfshausen, keur-Hannoversch amt in 't vorstendom Grubenhagen.

Radom, stad en Castelany in het waywoodschap Sendomir in klein Polen.

Radomisl, markt-vlek in de Pragenser-kreits in Bohemen. Daar dicht aan is een grote Johannes-kerk van 9. kapellen.

Rador, klein vlek in de provintie Samogitien in Litthauen, 7. mylen ten noorden van Medniki.

Radoskowice, stad in het waywoodschap Minski in Litthauen.

Radstadt, kleine stad in het aarts-stift Saltsburg, daar de rivier Ens ontspringt.

Raduje, kleine rivier in achter-Pommeren, valt in de Persanto.

Radzemin, stad in Polen, 3. mylen van Warschau.

Radziew, stad in het waywoodschap Brzest in Groot-Polen.

Radzikow, stad in het waywoodschap Brzest in Groot-Polen.

Radziwil, vorsten in Litthauen, welke hun goederen aan de Coerlandsche grenzen hebben, en zyn Anno 1515. van keyzer Maximiliaan, tot den ryksvorstenstand verheven.

Radziwilsky, stad in Semigallien, in het Coerlandsche gebied.

Radzonow, stad in het waywoodschap Ploczko in Masovien in Polen.

Rae, kleine stad in Schonen, daar de Denen 1709. met hun vloot aanlandden.

Raes in Kettingen vangen, hiet op zee zo veel, wanneer zich een schip tot slaan vaardig maakt, dat men de grote fock-rae met yzere kettingen boven onder de mars vast maakt, op dat ze door den vyand niet zo licht van boven neer kan geschoten worden.

Raesveld, residentie-plaats van den graaf van Vehlen, niet ver van het steedje Schermbeck, in het hertogdom Kleef.

Rætzen, een zeker volk, 't welk rontom Grieks-Weissenburg en byna door gants neder-Ongaryen en Sclavonien woont, en den Griekschen Godsdienst toegedaan is. Te Esseck hebben zy een Rätschen Metropolitaan, en aartsbisschop van de Grieksche kerk, die tegenwoordig Vincentius Propovitsch hiet, en hun kerk-zaken en gebruiken bestiert. Zy zyn goede soldaten, en worden meest in de garnisoenen en op de passen gelegt, ook tot party gangen gebruikt.

Ræzeneg, schoon slot in Karinthien.

Ræzenmarck, zie *Razkeve.*

Ræzuns, zie *Rezuns.*

Raffineren, betekent zuiveren, ook uitpluizen. Daar van daan komt Geraffineert, een doorslepen kerel, die op allerley slimme streken afgerecht is.

Raglins, Ratin, eyland in Ierland, by het graafschap Antrim.

Ragnit, Regnit, klein vlek en amt in 't Brandenburgs-Pruissen, een grote myl achter Tilse aan de rivier Memel, heeft een sterk slot, en is wegens zyn heerlyk brood beroemt.

Ragocz, word in Ongaryen niet ver van Pest dat veld genaamt, daar voordezen de standen hun ryksdagen hielden, waar by de koning in persoon verscheen.

Ragoczy, een beroemde familie in Zevenbergen, waar uit dat land in de vorige eeuw drie regerende vorsten gekregen heeft. De onlangs zo beroemde vorst Franciscus Leopoldus Racoczy wierd Anno 1701. naar de Wener-Nieuwstad gevanklyk weggevoert, maar ontsnapte kort daar na weer uit zyn arrest, en wierp zich hierop 1702. tot opperhooft der Ongersche rebellen op, voerde den oorlog tegen den keyzer verscheyde jaaren met behulp der Fransche officiers, en was noch met geweld noch met goedheid tot nederlegging der wapens te brengen, waarom hy in 't jaar 1703. als een die aan de misdaad van gequetste majesteit schuldig was, verklaart wierd zyn leven en goed verbeurt te hebben. Maar na dat na de verovering der vesting Neuhäusel veel andere steden en sterke sloten onder keyzerlyke gehoorzaamheid gebracht wierden, ook enige hoofden der rebellen benevens veele officiers en gemene soldaten keyzerlyk pardon verzochten en verkregen, wierd eindelyk dit oorlogs-vuur Anno 1711. volkome geblust, en de vorst Ragoczy heeft zich naderhand het meest in Vrankryk en in het Turksche gebied opgehouden. Zyn gemalin Charlotte Amalia, was een dochter van Karel, landgraaf van Hessen-Wanfried, den 26. sept. 1694. met hem getroud en 1722. te Parys gestorven. Zyn beyde zoons Josephus en Georgius zyn tot noch toe in Wenen opgevoed, en 1723. met 2. lenen in Napels en Sicilien van den keyzer beschonken, ook hun geslacht-naam verandert, zo dat de oudste Josephus nu Marchese di San Carlo, en de jongste Georgius Marchese di Santa Elisabetha genoemt word.

Ragotsno, stad in het waywoodschap Posen in groot-Polen.

Ragun, kleine stad en amt in 't vorstendom Anhalt, den vorst van Dessau toekomende, en 2. myl van Dessau gelegen.

Ragusa, kleine republiek in Dalmatien, langs de golf van Venetien, die behalven de stad Ragusa het steedje Stagno, benevens twe of drie dorpen en de eylanden Agosta, Meleda, en het Schier-eyland Sacioncello onder zich begrypt, wiens regering by na als die van Venetien geschikt is: evenwel word 'er alle maand een nieuwe regent verkoren, die men Rector noemt, en hun raads-collegie bestaat uit 60. personen, waar van 'er ten minsten 2. derde deel by een gerechtsdag verschynen moeten. De hoofdstad Ragusa hiet in 't Slavonisch Dubronich, is zeer volkryk, en word van veel kooplui bewoont. Zy legt op een Schier-eyland aan de golf van Venetien, en is zo wel door de natuur als door de kunst bevestigt, nademaal zy aan de land-zyde van een onbeklimbare rots omringt word, en aan de zeekant het fort van St. Laurens by de haven heeft. Zy heeft een aartsbisschop, en staat onder Turksche bescherming, evenwel geeft zy ook den Roomschen keyzer, koning van Spanjen, paus, en den Venetianen Schatting, gelyk zy Anno 1708. den cardinaal Grimani als Napelschen onder-koning, en na deszelfs afsterven 1710. zyn navolger Don Carlo Borromeo de gewoonlyke schatting van 12. valcken overzond, en hier mee koning Karel de III. van Spanjen erkende. Zy waakt zodanig voor haar vryheid, dat 'er de Edelluiden geen degens dragen, ook buiten verlof van den raad nooit buiten 's huis slapen durven, en 's nachts worden de vreemdelingen, inzonderheid de Turken, in hun quartieren opgesloten. De stads poorten worden ook des zomers niet langer als drie of vier uren open gelaten.

Ragusa, kleine stad in Sicilien in Val di Noto, by den oorsprong van de rivier Ragusa.

Rahna, grote rivier in Zweden, die in het Zweedsche Lapland ontspringt, en zich by de slechte plaats Rahna in den Bothnischen zee-boezem stort.

Rajas, zo hieten de vorsten in Indien, en de koningen zetten dit woord ook als een eer-titel voor hun naam.

Rajez, stad in opper-Ongaryen, in het graafschap Trentschin.

Raillerie, boertery, plagery. Ook wel als men iemand voor gek houd.

Rain, kleine bevestigde stad in opper-Beyeren, niet ver van den Donau, in het rent-amt Munchen, aan het kleine water Acha, 12. mylen van Munchen, die Anno 1704. van de hoge bondgenoten ingenomen wierd.

Rain, slot, heerlykheid, abdy en gefortificeerde kleine stad aan de Sau, in neder-Stiermarken.

Rain, kleine zee-boezem van de Ierlandsche-zee.

Rais, Reis, zyn de kapteins der Turksche Galeyen, dat gemeenlyk afgevalle Italianen of derzelver nakomelingen zyn.

Raison, de oorsaak, de grond, ook de rechtmatigheid, billikheid. Iemand tot raison brengen, hiet iemand tot erkentenis of reden brengen.

Raison de Guerre, is een woord, waar mee men alle buitensporigheden, die in den oorlog voorgevallen zyn, ontschuldigt, by voorbeeld, wanneer een staat, die niet mee in den oorlog ingewikkelt is, met doormarscheren, inquartiering, enz. geplaagt word.

Raison d'Etat, word in staatszaken in goeden en quaden zin genomen. In goeden zin betekent het dat gene, wat tot afkering van het quaad of tot verkryging en behoudenis van het goed een land voordelig is, ook de schranderheid om een staat weer in zyn vorigen bloei te stellen, daar in te houden, en deszelfs nut door rechtmatige middelen te bevorderen. Deze bedoelt of de republiek zelfs, die ratio status intrinseca hiet, of de naburen en uitlanders, die ratio status extrinseca genoemt word. Hier in verschilt zy van het jus publicum of 't algemene recht, dat dit de rechten en prærogativen van een land betracht, maar de raison d'etat op deszelfs nut ziet. In een bozen of verkeerden zin word dit woord in tegendeel dikwils tot een dekmantel van alle ongerechtigheid misbruikt, wanneer men naamlyk zulke wetten geeft en zulke raadslagen neemt, die rechtdraats tegen de billikheid aanlopen, en maar het belang en het nut van een landvorst merkelyk bevorderen; in tegendeel de welvaart der onderdanen gants ter zyde zetten.

Raisonnable, verstandig, billyk.

Raisonneren, over een zaak oordelen, verstandig ergens van spreken, en met billyke redenen verdedigen, welgegronde oorzaken bybrengen.

Raitenbach, amt in 't bisdom Aichstad in Frankenland.

Raitenbuch, klooster der reguliere Koorheren van de Augustyner-orde in opper-Beyeren.

Raitherren, zyn van de drie neder-Oostenryksche opper-landstanden die verkoren mede-ledematen, welke in de vier quartieren, waar in onder-Oostenryk verdeelt word, de rekeningen der commissarissen, boekhouders en andere bedienden onderzoeken, opnemen, en voor goed keuren.

Raittenhasslach, Cistercienser abdy in opper-Beyeren aan de rivier Saltze.

Raizen, zie *Ratzen.*

Rakow, kleine stad in het waywoodschap Sendomir in Polen. Daar legt noch een stad van dezen naam by Minsk in Litthauen.

Ram, zie *Rom.*

Ram, slot aan den Donau in opper-Ongaryen, 20. mylen van Offen.

Ram, sterk berg-slot in Servien aan den Donau, tegen over Vipalancka, hoorde de Turken toe, en sprong Anno 1717. door het kruid-magazyn, daar by ongeluk brand in raakte, in de lucht, en wierd te enemaal geruineert. Na den slag by Belgrado 1717. hebben het de Turken verlaten, en de keyzerlyken in tegendeel bezet.

Ram, is de naam van een Heydenschen Afgod in oost-Indiën, dien de inwoonders inzonderheid de schepping der apen toeschryven, en darom deze dieren voor verstandig, ook in grote waarde houden, ja hun handen met geen apen bloed bezoedelen, maar voor vast stellen dat de apen mee in 't Paradys komen.

Rama, stad in 't beloofde land in Azien, in een vermaaklyke landstreek, niet ver van Jeruzalem.

Rama, klein landschap in Hertzegowina in Dalmatien.

Ramadam, zie *Ramazan.*

Ramalosa, rivier in Gallicien in Spanje, die zich niet ver van Bayonne in den wester-Oceaan giet.

Ramasan, Ramazan, is by de Turken de 9de maand in 't jaar, waar in zy alle dagen tot zonnen ondergang vasten moeten, zo dat zy niet het geringste eten noch drinken, noch zelfs by hun wyven durven slapen. Maar wanner, het begint donker te worden, de Iman de lampen heeft aangestoken, welke tot dien einde in deze maant op de torens der Mosqueen gestelt worden, is het weer geoorlooft te eten, en dan word het grootste gedeelte van de nacht met smullen doorgebracht. Voor de rest heeft die gene den dood verdient, die overtuigt word de vasten gebroken of in dien tyd wyn gedronken te hebben. Zy houden deze maand zo heilig, dat zy geloven dat de deuren van 't Paradys ter dezer tyd open staan, in tegendeel de helle poorten gesloten worden.

Ramberg, schoon woud in het Quedlinburgsche, achter Gernrode, 't welk de stad Quedlinburg toekomt, en waar mee zich graaf Albert van Reinstein, toen hy Anno 1337. in de belegering van die stad gevangen wierd, en byna een geheel jaar zat, vrygekocht heeft. De koninglyke Prussische amtkamer van Halberstadt heeft 'er als een Reinsteinsch leen voor enige jaren pretensie op gemaakt.

Ramberge, een soort van lange en lichte schepen, die in Engeland op de rivieren gebruikt, en ook Pentachen genaamt worden.

Rambersvilliers, kleine stad aan de rivier Mortagnes in Lotteringen.

Rambouillet, lust-slot van den koning van Vrankryk, 6. mylen ten westen van Parys in een woud gelegen, daar de uitlandsche protestantsche ambassadeurs by hun opentlyke intree ontfangen worden.

Ramdam, zo hiet by de Moren in Africaansch Barbaryen de vasten-tyd, die een maand duurt, en waar in niemand voor den opgang der sterren de minste spys durft nuttigen, ja niet eens ergens aan ruiken, noch tabak roken, of zyn vrouw gezelschap houden; evenwel is het den vreemden geoorlooft een weinig water te drinken, en de zieken kunnen enige dagen van hun profeet lenen, die zy evenwel na de genezing met vasten weer moeten goed maken.

Rame, voorgebergte in Engeland, aan den zeeboezem van Pleymouth, dat zich ten zuiden in de Brittannische zee uitstrekt.

Rameaux, zyn aan een vesting zekere galleryen of gangen onder den wal of Glacis, waar door men in de mynen komen kan.

Ramellies, dorp in Brabant tusschen de Mehaigne

gne en Jodoigne, daar de hertog van Marlborough benevens den Hollandſchen generaal veld-maarſchalk van Ouwerkerk op den eerſten pinxterdag 1706. een heerlyke zege op den keurvorſt van Beyeren en den Marechal de Villeroy behaalde.

Ramesło, oud ſtift in 't hertogdom Luneburg, onder de Bardewykſche inſpectie, en na 't afſterven des hertogs van Zelle den keurvorſt van Hannover toekomende.

Ramk, vlek in de Lyflandſche provintie Letten, aan het Ramker-meir, waar uit de Teyder ontſpringt.

Rammekens, een fort op het eyland Walcheren in Zeeland aan de zee gelegen. Het word anders ook Zeeburg genaamt, aan den mond van de haven van Middelburg.

Rammelburg, amt en ſlot aan de rivier Wipper in het graafſchap Mansfeld, is na het afſterven des heren van Stammern 1721. aan den baron van Frieſen van Rötha gekomen.

Rammelsberg, hoog gebergte op den Harts dicht by Goſlar, daar de eerſte neder-Saxiſche mynen gevonden zyn.

Rampart, is by de veſtingen een hoogte, dicht aan de ſtad, die met een muur of ander veſtingwerk gedekt word, om den vyand, als de plaats belegert word, afbreuk te kunnen doen.

Rampits, amt in de nieuwe-Marck-Brandenburg, tot het heermeeſterdom der Johanniter-orde behorende, 2. mylen van Landsberg aan de Warde.

Ramsen, ſlot en heerlykheid in Zwaben in het graafſchap Nellenburg, 't welk de Zwitſerſche ſtad Stein in 't canton Zurich in vorige tyden aan zich gebracht heeft, maar na dat 'er hier in den Godsdienſt enige hevige veranderingen voorvielen, heeft keyzer Leopoldus I. ze weer willen inloſſen, maar wyl de Zwitzers daar niet toe hebben willen verſtaan, is de zaak tot noch toe niet uitgemaakt.

Ramsey, klein eyland in de Ierſche-zee, tegen de kuſten van zuid-Walles in Engeland.

Ramsey, ſtad in een moeraſſigen en vruchtbaren grond, in de provintie Huntington in Engeland.

Ramseytown, ſtad op het eyland Man.

Ramsola, kleine ſtad in 't hertogdom Bremen.

Ramstein, ſlot in Zwitzerland, het Canton Bazel toekomende.

Ranals, zo hieten 2. onder de Orcadiſche eylanden, naamlyk Nort-Ranals en South-Ranals. Zy zyn alle beyde zeer klein.

Ranas, zie *Raja*.

Ranckeria, klein eyland in de Zuid-zee in America, ten noorden van Quibo gelegen, daar veel maryen-palmbomen groeien.

Rançon, zie *Rantſoen*.

Randasso, kleine ſtad aan de rivier Cantara in Val di Demona in Sicilien.

Randau, kleine rivier in de Ucker-marck, die in de Ucker valt.

Randeck, ſlot en vlek aan de oude-Muhl, dicht by Eſſing in opper-Beyeren.

Randen, vlek in de Lyflandſche provintie Eſthland, aan de Werzer-zee.

Randers, ſtad in Denemarken, tot het bisdom Arhus in noord-Jutland behorende, legt aan de Ooſt-zee, heeft een goede haven, is beroemt wegens den zalm-vangſt, en de zachte handſchoenen die 'er gemaakt worden: voert den naam naar een oud ſlot Randersburg.

Randesacker, voogdy in het Anſpachſche in Franckenland.

Rang, zie *Præcedentie*.

Rang, ſchepen van den eerſten tot den vyfden rang. Zie *Oorlogs-* of *Krygs-ſchepen*.

Ranis, kleine ſtad en ſlot, dat Burg-Ranis hiet, op een berg in Ooſterland, tuſſchen Saalfeld en Pöſeneck, tegen over legt een ander ſlot, Brandenſtein genaamt.

Ranis, amt in 't hertogdom Maagdeburg, tot deszelfs burggraafſchap behorende, en alzo keur-Saxen toekomende: het word meteen van den amtman van Gommern geadminiſtreert.

Rannac, kleine ſtad in noord-Schotland, in het landſchap Southerland aan een klein meir.

Ranschberg, kleine ſtad in de Pilsner-kreits in Bohemen, een myl van Deints, en 9. van Eger.

Ransern, een dorp in 't vorſtendom Breſlau, daar onlangs zeer veel Heydenſche lykbuſſen in de aarde gevonden zyn, die noch met aſch, dooden beenderen, allerley metale reliquien, zand en aarde gevult waren en velerley gedaantens hadden.

Ranshofen, ryk en prachtig klooſter der reguliere kanunniken, in opper-Beyeren, dicht by Braunau.

Ranstædt, zie *Alt-Ranſtædt*.

Rantipore, hoofſtad van de provintie Malvay in het ryk van den groten Mogol in Azien op een berg, waar heen de Mogol de gevangenen, die ter dood veroordeelt zyn, zend, en hen daar laat executeren.

Rantzau, een adelyk landgoed in 't Holſteinſche, dat gemeenlyk oud-Rantzau genoemt word, tot een onderſcheyd van nieuw-Rantzau, dat dicht by het vlek Barmſted in het Ryks-graafſchap Rantzau gelegen is. Het is het ſtamhuis der graven van Rantzau, dat van den keyzer Ferdinand III. anno 1649. in den ryks-graven ſtand verheven is, en deze hebben zedert enige jaren groot geſchil met het vorſtlyke huis Holſtein gehad. De graaflyke goederen zyn de volgende: het ryks-graafſchap Rantzau, het graafſchap Leuwenholm in Jutland, de heerlykheid Breitenberg, Drague, Neuendorff in de Cremper Marſch, Lindewitt in Sleeswyk, en Erbsrade in 't Holſteinſche. Toen voor enige jaren de regerende graaf Chriſtiaan Detlev op een verraderlyke wyze op de jacht doodgeſchooten wierd, en zyn broeder en opvolger Wilhelmus Auguſtus, wyl hy deel in dezen moord had, vervolgt, en ook daar over van den koning van Denemarken tot een eeuwige gevangenis in Noorwegen veroordeelt wierd, heeft hier op de koning dit graafſchap, volgens een Conventie van het jaar 1668. dewyl de gevange graaf als levendig dood te achten, en de laatſte manlyke erfgenaam van zyn geſlacht is, in bezit genomen, maar de allodiaal-goederen zal de gravin van

Castell, als des gevangenen graafs zuster, gedurende haar leven genieten, en de graaflyke gemalin is een jaarlyks onderhoud toegelegt.

Rantzoen, losgeld 't welk voor de gevangenen betaalt word, daar van daan rantsoeneren, iemand door losgeld uit de gevangenis vry maken.

Raolconda, stad in het koningryk Golconda, op het Indiaansche half-eyland aan dees zyde van de Ganges, 5 dag reyzens van de stad Golconda in Azien.

Raon, Raon l'Estape, stad in Lotteringen in de Bailluagie van Mirecourt, 9. mylen van Nancy, aan het Vogesisch gebergte, daar de rivier Estape in de Meurte valt.

Rapallo, kleine stad en goede haven aan de golf van Rapallo in het gebied van Genua. Drie Italiaansche mylen daar van daan is 1708. door den lang aanhoudenden regen een kleine berg met het daar op staande castanje bosch, benevens 2. kleine daar aan leggende dorpen ingezonken, dat 'er niets meer als de bovenste kruinen van de bomen van te zien zyn.

Rapallo, kleine stad, benevens den titel van een hertogdom in Basilicata in Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Cirenza behorende.

Raphanæa, stad in Palestina in Azien, niet ver van den zo genaamden Sabbath-stroom.

Raphei, kleine stad of vlek benevens een haven in Griekenland, aan de oostlyke kust van Livadien, 15. mylen van Athenen.

Rapoy, stad in het Ierische graafschap Dunghal.

Rappeleren, weder roepen, weerkomen laten, voornaamlyk naar 't hof, dat men heeft moeten verlaten, of tot het regiment waar van men weggegaan is, of wanneer een landvorst als 'er oorlog ontstaat, zyn onderdanen uit vreemder heren of des vyands dienst op pene van gestraft te worden, weer te rug roept.

Rappen, kleine munt in Polen, waar van 'er 5. een Poolschen groschen maken.

Rappersweil, kleine stad aan het Zuricher meir, daar een houte brug over legt. Zy is gefortificeert, heeft een sterk slot, en hoorde de Cantons Uri, Sweits, Unterwalden en Glaris toe, van wie het de beyde Cantons Bern en Zurich den 1. Aug. 1712. met akkoort veroverden, en ook in den vrede die den 10. dito gesloten wierd, met haar onderhorigheden, en het daar tegen over gelegen dorpje Horden behouden hebben.

Rappoltstein, kleine stad en slot in de opper-Elsas, en de hooftstad van het graafschap Rappolstein, 't welk uit 7. amten bestaat. Dit graafschap word tegenwoordig van de paltsgraven van Birckenfeld bezeten, want toen het graaflyke geslacht van Rappolstein in 't jaar 1673. met Johan Jacob uitstierf, zo waren 'er twe broeders-dochters in 't leven, die over de successie met elkander geschil kregen; de eerste, dochter van den laatst gestorven graaf, was aan den paltsgraaf van Birckenfeld gehuwt, en deze nam bezit, waar in hy zich ook met behulp van de kroon Vrankryk gehanthaaft heeft. De andere, een broeders dochter van den laatst gestorven graaf, had den graaf van Waldeck tot gemaal, die hierom de helft van het graafschap pretendeerde, wyl zyn schoonvader by zyn leven het zelve in 't gemeen bezeten had. Behalven dat heeft de bisschop van Bazel 'er aanspraak op gemaakt, als op een manlyk leen, dat weer aan den leen-heer vervallen was: ja voor enigen tyd bracht ook de vorst van Schwartzenberg zyn eisch op enige goederen van dit graafschap op het tapyt, en grondde zich op een expectantie, die reeds in het jaar 1653. van den toenmaligen administrator der bisdommen Murbach en Luders, als van wien gemelde goederen ter leen gingen, aan het huis van Schwartzenberg gegeven waren. Maar men zegt dat dit geschil, toen graaf Anton Ulrich van Waldeck anno 1700. met de palts-graaflyke princes van Birckenfeld, Louise, trouwde, tusschen deze beyde huizen in de huwlyksche voorwaarden in der minne bygelegt is.

Rapport, naricht en vertelling: rapport doen, berichten. Men zegt ook, deze zaak heeft met de andere enige rapport, dat is gelykenis, zy schikken zich eniger maten by een.

Raps, kleine plaats en slot aan de rivier Teya in neder-Oostenryk, naar Moravien toe.

Raquet, is een soort van vuurwerk, dat uit papier gemaakt, met kruid en andere brandende stoffen gevult, en tot vermaak aangestoken word. Aan de opklimmende raquetten of vuurpylen dient de stok tot een tegengewicht, om recht op te vliegen.

Raren, vlek en slot in Zwitzerland in het Wallifer land, tusschen Briek en Leuck, dat voor dezen eige heren van dezen naam gehad heeft.

Ras de Blaquert, of d'Aldernay, kleine zee-engte van de Brittannische zee, tusschen het eyland Aldernay en Cap de la Hogue in Normandyen.

Rasaosen, voorgebergte aan de Barbaarsche kust in 't koningryk Barca in Africa, aan den mond van de zee-boezem van Sidra.

Rasaotim, Roxatim, een voorgebergte aan de kust van Barca in Africa.

Rascaranchi, Scalami, voorgebergte aan de zuidlyke kust van Val di Noto in Sicilien.

Rascien, het noordelyke deel van het landschap Servien in Ongaryen. 't Is het vaderland van de door gants Ongaryen verspreyde Rätzen, die daar naar genoemt zyn.

Raseau, word de koning der Maldivische eylanden genaamt, wiens grootste inkomsten in anderer luiden ongeluk bestaat, want wanneer 'er een schip gestrand is en goederen verongelukt zyn, eigent hy zich alles toe.

Raseborg, kleine stad benevens een haven in Finland. Daar tegen over in de Finlandsche-zee is een rots, daar de magneet-naald van de scheeps-compassen altyd omdraait, en nooit stil staat.

Raseren, hiet een stad, vesting, schans of linie slechten, en met den grond gelyk maken.

Rasocia, sterk slot in Sclavonien, niet ver van Verowits in Ongaryen.

Raspo, plaats in Istrien, de Venetianen toekomende, die daar een eigen amptenaar, Podestà genoemt, gewoon zyn te houden.

RASPOUTES, een soort van Banians in Indiën, welke geloven dat de ziel uit het eene ligchaam in 't ander verhuist, ook de vogels zeer hoog houden, wyl zy menen dat hun zielen na de dood in de zelve varen. De vrouwen worden met de dode mans op een lykstapel verbrand, en de grote mogol gebruikt hen in zyn legers, wyl zy zeer goede soldaten zyn, en voor geen gevaar schuwen; Raspoutes beduid zo veel als een dapper man.

RASSEBURG, kleine stad en amt in Thuringen, 2. mylen van Weimar, waar onder het ook behoort, aan de rivier Lossa, en het Thuringsche gebergte de Finne genaamt. Hier ziet men de puinhopen van het in oude tyden beroemde bergslot Rasseburg. Anno 1646. ontsprong hier een minerale bron, en schoon dezelve 1648. weer ophield te vloeien, quam zy doch 1696. weer op de zelve plaats voor den dag, en is van vele vreemden en inwoners met goed effect bezocht.

RASSFELD, zie *Raesveld*.

RASSOWA, kleine rivier in neder-Podolien, valt by Lampol in de Dniester.

RAST, is een soort van trommelslag die 't eerst geslagen word wanneer 'er een marsch of andere verzameling van het krygsvolk geschiet, en het betekent zo veel dat zich de soldaten moeten vaardig maken. Een half uur daar na word de vergadering geslagen, en kort daar op de marsch.

RASTAD, kleine stad en amt, 2. mylen van Stolhofen, in het mark-graafschap Baden, aan de rivier Murg, die daar in den Rhyn valt, en de markgraaf Lodewyk van Baden-Baden heeft 'er een nieuw prachtig slot aangelegt. Deze plaats is ook wegens de grote maat bekent, en 1714. zyn hier de vredens-tractaten tusschen den keyzer en den koning van Vrankryk begonnen, ook de preliminaire pointen den 3. maart alhier ondertekent, maar de vredens-tractaten zelf zyn daar op te Baden in Zwitzerland voortgezet en gesloten. De keyzerlyke gevolmachtigde was prins Eugenius van Savoyen, en de Fransche de Marechal de Villars.

RASTADT, RACHSTADT, kleine stad in 't aartsbisdom Saltsburg, aan de rivier Ens, tegen de Oostenryksche en Stiermarksche grenzen.

RASTÆDTE, amt en schoon lust-slot in het graafschap Oldenburg.

RASTENBURG, stad en slot in het landschap Natangen in Brandenburgs-Pruissen.

RASTOWITS, kasteel in Croatien, niet ver van Petrinig in Ongaryen.

RASUNTS, kleine stad in het waywoodschap Ploczko in Masovien in Polen.

RAT DE CAVE, is te Parys een schimpwoord, beduid zo veel als een kraaier, die alle herbergen doorsnuffelt om te zien of 'er ook gesmokkelt word.

RATENAU, kleine oude stad en pas aan de Havel in de middel-Marck-Brandenburg, daar 1675. de Zweden van de Brandenburgers geslagen wierden. Haar inwoners leven van de scheepvaart, lakenmakery, koophandel en akkerbouw.

RATENBURG, gemeenlyk Rotenburg genaamt, stad in Tyrol by de Inn, tusschen Kuffstein en Schwats daar het Innthal begint.

RATIBOR, vorstendom aan den Oder in opper-Silesien, den keyzer als koning van Bohemen toekomende, 't welk ten oosten aan de standsheerlykheid Plesse, ten westen aan het vorstendom Troppau, ten zuiden aan Teschen, en ten noorden aan Oppeln grenst. De hoofdstad Ratibor legt aan den Oder, en heeft een slot benevens een collegie van Kanunniken, onder den titel van de gelukzalige maagt, 't welk 1287. van de Breslausche bisschoppen gesticht is.

RATIFICEREN, hiet iets dat in onzen naam gesloten is bekrachtigen, en voor goed keuren. Ratihaberen betekent het zelve. Daar van daan ratificatie en ratihabitie, de bekrachtiging.

RATION, een zeker deel van legerbrood, haver, hooi, enz. in den oorlog, is het gene wat daaglyks ieder soldaat aan diergelyke proviant en voerage moet gegeven worden, en is daar in van de Portion onderscheyden, dat deze velerley stukken in zich begrypt, by voorbeeld brood, vleesch, bier, enz. De ration daarentegen betekent maar enerley, by voorbeelt een ration brood, een ration haver, enz. Een ration hooi is 30. pond. Op de schepen noemt men een ration wat daaglyks aan vleesch, visch, erften en bonen, wyn en anderen drank voor een man uitgedeelt word. De ration van ieder matroos en soldaat op de Fransche schepen is daaglyks 18. oncen beschuit, een pond tot 16. oncen gerekent, en drie quart van een pint wyn, met even zo veel water gemengt. Alle weken hebben zy 4. maaltyden vleesch, 3. maaltyden visch, en zeven maaltyden peul-vruchten.

RATIO STATUS, zie *Raison d'Etat*.

RATMANSDORF, stad, slot en heerlykheid in 't hertogdom Crain aan de Sau, 6. m. van Laybach, waar van een graaflyke familie in Stiermarken den naam voert. De stad is lands-vorstlyk, maar het slot en de heerlykheid, in 's gelyken de dicht daar by gelegene heerlykheid Wallenburg, hoort altyd den oudsten van de graven van Thurn en Valvasina in Fidecommis toe.

RATOLFZEL, kleine stad aan den noordlyken oever van de Zeller-zee, in het landgraafschap Nellenburg in Zwaben.

RATSCHACH, slot, vlek en heerlykheid in neder-Crain, aan de rivier Sau, den vryheer van Mordax toekomende.

RATSCHAUER, fraai bergslot by de stad Plauen in voogtland, tegenwoordig keur-Saxen toekomende.

RATSFELD, een kostlyk jacht-en lust-huis op een berg in Thuringen, by Franckenhausen, den vorst van Schwartsburg-Rudelstad toekomende.

RATTENBEY, RUNDNEREY, kleine stad op het eyland Bornholm.

RATTINGEN, stad in 't hertogdom Bergen, anderhalf myl van Werden.

RATTONEAU, klein eyland in Provence, benevens het fort Rattoneau, dat met het slot If tot zekerheid der reê van Marseille geboud is.

RATUSARI, zie *Retusari*.

RATZEBUR, welbewoont vlek in achter Pommeren.

RATZEBURG, vorstendom in den neder-Saxischen kreits in 't hertogdom Lauenburg. 't Was voordezen een bisdom, maar is in den Westphaalschen vrede aan het hertoglyke huis Mecklenburg-Strelits gekomen, dat ook tegenwoordig de dom aldaar bezit, wyl de stad Wismar die toen aan de kroon Zweden heeft moeten afstaan. Dit vorstendom bestaat uit de amten Ratzeburg, Schönberg, Mechau, Stove, en de beyde voogdyen Schlag en Rupendorff. De stad Ratzeburg benevens enige plaatsen van het amt van den zelven naam hoort in tegendeel tot het hertogdom Lauenburg, legt midden in een klein meir, 7. mylen van Hamburg en Luneburg, en brouwt het gezonde bier Rumeldeys genaamt. Na de dood der hertogen van Lauenburg heeft het keurvorstlyk huis van Hannover dezelve in bezit genomen.

RATZENMARCK, eyland dat de Donau beneden Offen maakt.

RATSKA, sterk slot en schans in Sclavonien, tusschen Esseck en Possega, dat anno 1688. van de Christenen verovert is. 't Is een keyzerlyke grensvesting tegen de Turken aan de grenzen van Servien.

RAVA, waaywoodschap in groot Polen, dat 3. kreitsen begrypt, naamlyk Rava, Sackoczow en Gostinin. De hoofstad Rava, 12. mylen van Warschau, legt aan de rivier Rava, bestaat uit houte huizen, en heeft een sterk slot, waar op de staatspersonen, als zy misdaan hebben, gevangen gezet worden.

RAVAGE, verwoesting, plundering. Een land ravageren hiet wanneer de soldaten een provintie of landstreek, daar zy geen voet houden kunnen, met branden, roven en plunderen schandelyk verwoesten, en alles mee nemen wat zy voort kunnen krygen.

RAUCH CONTINGENT, (schoorsteengeld) hiet in Polen en in Engeland wat ieder huisheer voor zyn haartsteden tot schatting moet geven.

RAUCHFANG STEUER, (schoorsteengeld) is in de keyzerlyke erflanden de belasting die op ieder schoorsteen gelegt is.

RAUDEN, Silesisch steedje in 't vorstendom Wolau, 3. mylen van Glogau, heeft 1709. uit hoofde van het oud Ranstadsche verdrag een Luitersche kerk en school gekregen.

RAUDEN, beroemt veld-klooster in opper-Silesien in 't vorstendom Ratibor.

RAUDENBERG, slot aan de rivier Mora in Moravien, naar den kant van Silesien toe.

RAUDNITS, stad aan de Elve, in de Slaner-kreits in Bohemen.

RAVELYN, een buitenwerk 't geen zonder flanc uit twee Facen bestaat, en deze maken een Angle Saillant of zulk een hoek, die zyn punt naar het veld keert. Men legt het gemeenlyk voor het midden der Gordyn, om de flanken van het daar tegen overleggende bolwerk te dekken. Zie *Mathemat. Woordenboek*

RAVELLO, stad in Principato oltra in Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Salerno staande.

RAVENICZEN, zie *Vendenis.*

RAVENNA. hoofdstad van het Italiaansche landschap Romagna, aan den mond van de rivier Montone in de golf van Venetien. Zy hoort den pauslyken stoel toe, legt in een moerassigen grond, en heeft een grote haven aan de Adriatische-zee. Zy heeft een aartsbisdom en is een aeloude stad, die noch voor den Trojaanschen oorlog, en alzo lang voor Rome geboud is. Zy is in de historie zeer beroemt, wyl de Oostersche keyzers hier voor heen het bekende Exarchaat opgerecht hadden.

RAVENSBERG, graafschap en slot in de Westphaalsche kreits, tusschen de bisdommen Munster en Osnabrug, het vorstendom Minden, en de graafschappen Schauenburg, Lippe, Ritberg en Tecklenburg. Het hoort den koning van Pruissen toe, en daar word de Luitersche, Gereformeerde en Roomsche godsdienst gedult, schoon de eerste de sterkste is. Dit graafschap hoorde voor dezen de hertogen van Gulik toe, maar na derzelver dood is het aan het keurvorstelyk huis van Brandenburg gekomen.

RAVENSPURG, bergslot by Sultsfeld in de Neder-Palts, waar van zich de heren Göler van Ravenspurg noemen.

RAVENSPURG, vrye ryks-stad in Algow, aan de rivier Schuss in Zwaben, daar de raad half Roomsgezind en half Luiters is, ook zyn deze beyde godsdiensten onder de burgery vermengt. Buiten de stad legt een slot op een heuvel, het huis van Oostenryk toekomende.

RAVENS-SNUITEN, zie *Bees de Corbin.*

RAVENSTEIN, heerlykheid en kleine stad aan de Maas in Hollands Brabant, 2. mylen. van Mechelen. Zy hoort zedert 1666. den keurvorst van de Palts toe, doch onder beding dat hy 50000. ryksdaalders aan het keurvorstlyk huis Brandenburg betalen, en de stad met Hollands garnizoen moet laten bezetten.

RAVENSTEIN, marktvlek en slot in de Aartsbergsche kreits een myl van Anneberg, een heer van Römer toekomende.

RAVENSTEIN, matig vlek in achter-Pommeren.

RAUGRAVEN, stammen van de barones van Degenfeld af, welke keurvorst Karel Lodewyk van de Palts aan de linke hand trouwde. Voor dezen wierden Raugraven genoemt, die over een afgelegen en wild land gestelt waren, of gelyk andere willen, voor de welke als voor Rüge-of gerechts-graven de zaken hebben moeten verhandelt worden die des keyzers schatkist raakten.

RAVICA, bevestigde stad in Dalmatien aan de grenzen van de republiek Ragusa, de Turken toekomende, doch de Venetianen hebben ze 1717. ingenomen.

RAVIELLO, stad in Principato oltra in 't koningryk Napels niet ver van Salerno.

RAUMO, kleine stad in Finland, niet ver van den Bothnischen zee-boezem.

RAUSCHENBACH, van dezen naam zyn 'er twee kleine steden in het opper-Ongaarsche graafschap Zips, die opper-en neder-Rauschenbach genoemt worden, en wegen de gezondheids baden beroemt zyn.

RAUSCHENBERG, kleine stad, geruineert slot en amt in opper-Hessen, onder Hessen-Cassel behorende.

RAUSCHENBURG, heerlykheid en stad in de Elsas, de graven van Leiningen-Westerburg toekomende.

RAUTEN, zie *Rauden*.

RAWITSCH, kleine stad en slot in groot-Polen, in het waywoodschap Posen, 8. mylen van Breslau, en 4. van Lissa, den vorst van Sapieha en Starost Bobruisky toebehorende, die het met zyn gemalin gehuwt heeft. Zy word van enkele Luiterschen bewoont, en de koning van Zweden Karel XII. nam 'er Anno 1704. zyn winterquartier. Anno 1707. den 18. Juli hebben het de Moscoviters ten enemaal geplundert en afgebrand, en inzonderheid het slot, waar op de koning van Zweden gelogeert had, ten enemaal verwoest.

RAY, middelmatige plaats benevens den titel van een heerlykheid in Italien, in het gebied van de republiek Venetien.

RAYADERGOWY, vesting in de provintie Radnor, in een bergachtig land, in 't vorstendom Walles in Engeland.

RAYON, hiet in de vesting-bouw-kunst de grote halve doormeter, die van de middelpunt tot aan de punt van het bolwerk loopt. De kleine halve doormeter daar en tegen gaat van de middel-punt tot aan de keel-punt des bolwerks.

RAZES, graafschap in neder-Languedoc in Vrankryk.

RAZKA, zie *Ratzka*.

RAZKEVE, RÆTZENMARCK, ST. MARGARETHEN EYLAND, een eyland in den Donau niet ver van Offen in Ongaryen leggende, en den prins Eugenius van Savoyen toekomende. Tegen over dit eyland een half myl van Offen heeft gemelde prins een schoon lust-huis.

RE, klein eyland in de Gasconsche-zee aan de kust van het landschap Aunis, waar onder het ook behoort. Het is zeer vruchtbaar aan wyn, hoort de kroon Vrankryk toe, en het fort Pree daar op is wel bevestigt en met geschut voorzien, ook staat 'er een vuurbaak op, om de schepen te lichten dat zy niet op de naburige walvisch klippen verongelukken. In 't jaar 1712. had het 't ongeluk dat het onbeschryflyke schade van 't water leed, waar door het van al zyn woningen berooft wierd, gelyk ook een deel daar van verzonken is.

RE, kleine plaats by Triest aan de Adriatische-zee, den keyzer toekomende, en wegens den goeden wyn, die daar groeit, beroemt.

REAAL, zilvere munt in Spanjen, waar van 'er 8. een ryksdaalder uitmaken. Daar zyn velerly soorten van realen, als demi reale, double reale, piece de quatre reales, de huit reales, reale de Flandre, en zo voort, die evenwel niet bestendig op hun prys blyven, maar naar het tydsgewricht nu stcigeren dan weer dalen, zo het den koning behieft. Daar zyn ook kopere realen, waar van 'er anderhalf een in zilver maken, ook goude, waar van een enkele een ryksdaalder en drie groschen, een dubbele noch eens zo veel geld zonder het opgeld. De Portugeesche realen houden 40. rees.

READING, zie *Reding*.

REAGRAVE, is een term in de fransche kerk, betekent de wederhaling van den ban, uit kracht van de welke geen Katholyk-Christen met zulken geëxcommuniceerden durft eten, drinken of omgaan, maar hem als een onreyn lid, dat van de kerk afgesneden is, myden moet.

REAL, hoofdstad van de noord-Americaansche provintie Chiapa, die van de Spanjaarden geboud is, in een vruchtbare landstreek legt, en een bisschop heeft.

REAL, PORTO REAL, een dorp in Andalousien, benevens een kleine haven, aan den zeeboezem van Cadix.

REALEGO, groot vlek in Andalousien, 10. mylen van Sevilje.

REALE VESTING, is een hooft-vesting die met alle bedenklyke vestingwerken voorzien is.

REALMONT, kleine bevestigde stad in het landschapje Albigeois in opper-Languedoc, tusschen Albi en Chastres.

REAL VILLE, kleine stad aan de rivier Aveyrou, in het landschap Quercy in Vrankryk.

REASSUMEREN, zegt men van vredens en andere tractaten, wanneer men dezelve weer opvat, daar men ze voor dezen heeft laten leggen.

REAU, voogdy in 't markgraafschap Bareyth, onder het hooftmanschap Hof behorende.

REAUMONT, ROUGEMONT, kleine stad in Franche Comté, aan de grenzen van het vorstendom Neufchatel.

REBATA, beroemde stad in Africa in 't koningryk Fez in het landschap Tremesen aan de Atlantische-zee, by den mond van de rivier Baragray op een rots. Zy is wel bevestigt, maar anders hedendaags in slechten staat.

REBDORF, Augustyner-klooster by Eichstedt in Franckenland.

REBECCO, kleine stad tusschen Piolo en het graafschap Rossena in het hertogdom Modena.

REBEL, een oproermaker, een weerspanneling. Daar van daan rebelleren, een opstand tegen zyn wettige overheid maken.

REBENOW, dorp in Polen, in het waywoodschap Belczo in Rood-Russien, wiens inwoners goede pokmeesters zyn.

REBUS SIC STANTIBUS, zo als de zaken staan.

RECANATI, kleine stad in Marca d'Ancona op een berg in den kerkelyken Staat, had voordezen een bisdom, 't welk dat van Loretto ingelyft is.

RECANTATION, de gerechtlyke en opentlyke herroeping van scheldwoorden die men uitgebraakt heeft.

RECAPITULEREN, kortlyk weerhalen wat te voren gezegt of geschreven is.

RECEPIS, is een schriftelyk blyk, dat men het overgezondene ontfangen heeft.

RECEPT, is een ceeltje waar op de dokter voorschryft wat artseny 'er voor den zieken in de apoteek zal klaar gemaakt worden.

RECES, hiet een gerechtlyk vergelyk.

RECHBERG, heerlykheid in de Zwabische kreits om de Fils, tusschen het Wurtembergsche en Ulmsche

ſche gebied, waar onder ook een ſtreek lands aan den Iler-ſtroom begrepen word. Zy hoort de graven van Rechberg toe, welke op het beveſtigde berg-ſlot Hohen-Rechberg een myl van Zwabiſch-Gemund hun verblyf houden, en tot noch toe aan het hof van den keurvorſt van Beyeren de hoogſte amten bekleed hebben. Zy behoren tot de Zwabiſche bank.

Rechbergshausen, oud ſlot en dorp in Zwaben in het graafſchap Rechberg, tuſſchen Göppingen en Schorndorf.

Reche, ſtad in Cambridge in Engeland.

Rechem, zie *Reckheim*.

Rechenberg, markt-vlek, luſtplaats en ſlot in de Aartsbergiche kreits in Meiſſen, aan de Boheemſche grenzen, keur-Saxen toebehorende. Daar word goed bier gebrouwen.

Rechenberg, voogdy in 't markgraafſchap Anſpach in Franckenland.

Rechenberg, vryheerlyk en graaflyk geſlacht in Sileſien en Luſatien.

Rechimdar of Rickiabdar-Aga, is een hof-bediende, die den groten heer den Stygbeugel houd.

Rechlingshausen, graafſchap dat tuſſchen het hertogdom Kleef, het graafſchap Marck en het bisdom Munſter legt, hoort tot het aartsbisdom Keulen, en word van enige het graafſchap in Veſt genaamt, ook in de opper- en neder-Veſt verdeelt. De hooftſtad van dit graafſchap hiet ook Rechlingshauſen, legt aan de Lip, en heeft een adelyk vrouwen klooſter, wier kanunnikdeſſen trouwen durven, maar de prooſtin niet.

Rechnits, ſchoon vlek in neder-Ongaryen, aan de grenzen van Stiermarken.

Recht, is twederly, of een geſchreven recht, 't welk de landsheer opentlyk afkondigt, of een ongeſchreven recht, dat is een gebruik, dat van langen tyd in zwang gaat, wyl men vermoed dat de landsheer, die deze gewoonte gezien, en ſtil gezwegen heeft zyn wil daar toe gegeven heeft.

Rechtbank van Londen, of Doctores Communes genaamt, is een hoog gerechtshof te Londen in Engeland, dat over civile en criminële zaken vonniſt.

Recht der Volkeren, is een verbintenis die alle volkeren betreft, nademaal zy iets uit het licht der natuur voor recht erkennen, en als door een algemeen verdrag overeengekomen zyn om zuks te volgen.

Recidief, hiet het weerom komen van een ziekte, in zonderheid de koorts.

Reciffo, lang en hoog voorgebergte in Brazilien in zuid-America, 't welk het grootſte gedeelte daar van voor het overſtromen der zee dekt.

Reciproce, Reciproquement, zegt men, wanneer men iemant dat gene, wat hy ons bewezen heeft, weerom bewyſt.

Reck, ridder-goed en ſtamhuis der beroemde vryheren van der Reck in het graafſchap Marck, van den Luiterſchen, Gereformeerden en Roomſchen Godsdienſt, die in verſcheyde linien verdeelt zyn. Tot de eerſte behoren die van Witten in het graafſchap Marck, tot de twede die van Reck tot Reck, die van Hooren, van Oſſenberg en Heidemuhlen, en tot de laatſte die van Steinfort en die van Heſſen in het bisdom Munſter.

Reckheim, vrye ryks-graafſchap in de Weſtfaalſche-kreits op de Gulikſche en Luikſche grenzen, de ryks-graven van Aſpremont en Reckheim toebehorende. Het legt aan de Maas niet ver van Maaſtricht, heeft het tolrecht te water en te land, en het recht om geld te ſlaan. 't Is een klein maar wel bewoont land, en begrypt de kleine ſtad en 't ſlot Reckheim, benevens enige dorpen onder zich.

Recklingen, keur-Hannoverſch amt-huis aan de Leine in 't vorſtendom Calenberg.

Recklingshausen, zie *Rechlingshauſen*.

Reclameren, te rug vorderen, opeiſſchen.

Recognosceren een plaats, betekent zo veel als om dezelve, eer men ze belegert, herom trekken, en alle de gebreken van haar legging en veſtingwerken in acht te nemen, op dat men ze aan de zwakſte poſt kan aantaſten. Op de zelve wyze zegt men ook een pas of het vyandlyke leger recognoſceren. Recognoſceren hiet ook gerechtlyk zyn handſchrift en obligatie bekennen, dat het zyn hand en zegel is. Daar van daan recognitie, de gerechtlyke bekentenis van iets, ook erkentenis en dankbaarheid.

Recollecten, Recolets, zyn monniken van de orden van St. Franciſcus, die op zolen met blote voeten gaan. Zy worden de minderbroeders van den H. Franciſcus genoemt, zyn omtrent het jaar 1530. opgekomen, en willen boven anderen de regels van den H. Franciſcus ſtreng in acht nemen, waar van daan de gene, die van hen aangenomen worden, den geeſt van Recollectie word gezegt te hebben. Hun rok is van graauw py, en zy dragen een kleine kap, maar over den rok een gordel, en een mantel van de zelve py. Voornaamlyk hebben zy zich in Vrankryk ſterk uitgebreyd, en in Italien vind men 'er ook op zommige plaatzen.

Recolligeren, weer tot zich zelven komen, zich weer bezinnen, verſchen moed vatten. Weer verzamelen, weer verſterken.

Recommendatie brief, is een brief waar door men iemand aan een ander beveelt om beter geholpen te worden.

Recompens, beloning en verering.

Reconnoissance, erkentenis, dankbaarheid.

Reconvalesceren, uit een ziekte weer gezond worden.

Reconventie, de tegenklacht, die van den aangeklaagden tegen den beſchuldiger na de geindigde hooft-beſchuldiging aangeſtelt word.

Recorder, een lid van een gerechtshof in Engeland.

Recours nemen, te rug gaan, iemand aanſpreken om ſchadeloos gehouden te worden.

Recreeren, zich vermaken, vrolyk worden. Daar van daan recreatie, verquikking, vermaak, kortswyl, tydverdryf.

Recruten, zo hieten de nieuwgeworve ſoldaten, om de geſtorvene te vervullen.

Recruten-kas, is in Berlyn een zekere en beſtendige ſchatkiſt, tot aanwerving van goede ſoldaten opgerecht, waar toe in de koninglyke Pruiſſche lan-

landen de gene die nieuwe ampten, furvivantien of andere gunften krygen een zekere fom gelds betalen moeten.

Recta, recht toe, de naafte en kortfte weg, zonder omwegen.

Rectificeren, by voorbeeld, een rekening rectificeren, hiet een rekening in 't net brengen, richtig maken, in goede order brengen.

Rector, zo word de opper-beftierder van een Academie of illufter fchool, ook van een Jezuiten collegie en alle land- en gemene fcholen genoemt. Ook is het de titel van den voornaamften regent van Ragufa.

Rector Universitatis Parisiensis, word alle drie maanden uyt de Magifters en Baccalauriffen verkoren, maar zyn regering duurt langer, wanneer hy met de verfcheyde natien die daar ftuderen weet overweg te komen. Hy præfideert in alle de vergaderingen der univerfiteyt, en doet de redevoeringen die daar toe horen, welke moeite hem wel betaalt word.

Recueil, is een uyttrekzel van dat gene, wat 'er zeldzaams of merkwaardigs in een boek voorkomt.

Reculver, ftad aan de zee, in de provintie Kent in Engeland.

Recupereren, het verlore weer om krygen.

Recurs, zie *Recours nemen.*

Recursus ad Cæsaream Majestatem et Comitia, hier over is in het Roomfche ryk verfcheyde maal de vraag ontftaan, of 'er van de beyde hoogfte rechtbanken, naamlyk den rykshofraad te Wenen en het kamergerecht te Wetflaar in rechtszaken noch over de revifie aan zyn keyzerlyke Majefteit zelfs of aan de ryksvergadering te Regensburg kan geappelleert, en daar door de rechtsdwang en kennis-neming van het ryksgericht kan verbroken worden. Volgens de rykswetten is deze toevlucht niet geoorlooft, uytgenomen in twe gevallen: 1. Wanneer 'er in kerkelyke en ftaatkundige zaken tuffchen de Standen van beyde de gezintheden onder de rechters de ftemmen fteken, en 2. wanneer 'er een waarachtige twyffel over het verftand der rykswetten ontftaat. In alle andere rechts-gevallen moeten de beyde ryksgerichten ten vollen de zaken afdoen, en op den ryksdag mogen niet als ftaatszaken verhandelt worden, gelyk noch Anno 1715. zyn keyzerlyke majefteyt door een fcherp commiffie-decreet diergelyke appellen aan de ryksdagen in rechts-zaken nadruklyk verboden heeft, en geboden dat men zich op den ryksdag met geen rechtszaken zal hebben te bemoeien.

Reczycza, ftad in het waywoodfchap Mfciflaw in Litthauen.

Redans of Ouvrage a Scie, zyn buitenwerken die de gedaante van zaag-tanden hebben, nademaal zy dan fcherpe dan ftompe hoeken maken, zo dat de eene den ander beftrykt. Zy worden gemeenlyk aan een moeras of andere afgelege plaats gelegt, die men anders uit de vefting niet beftryken kan. Zie *Mathemat. Woordenb.*

Redborn, ftad in Herfordshire in Engeland.

Reddeloos, een schip reddeloos schieten, gefchied wanneer de maften afgefchoten, het touwwerk geruineert, en het hier door onbruikbaar gemaakt word.

Reddow, kleine rivier in de nieuwe-Marck-Brandenburg, waar by het dorp Landeck legt, dat half een Poolfche en half een Brandenburgfche pas is.

Reden, ftad en Starosdy in Poolfch-Pruiffen.

Reder, zo noemt men den eygenaar van een fchip. Maar de vrachtheer is die gene, dien de waren toekomen, hoewel deze laatfte ook zomtyds reder genoemt word.

Redern, kleine ftad en flot aan de rivier Reder in Meiffen, niet ver van den groten Hayn.

Redersdorf, vlek en amt in de middel-Marck-Brandenburg 4. mylen van Berlyn.

Redevin, kleine ftad in 't hertogdom Mecklenburg, 3. mylen van Schwerin.

Redford, ftad in Nottinghamshire in Engeland.

Redimeren, inloffen, vrykopen.

Redine, kleine ftad in Dalmatien, den Turk toekomende, 5. mylen van de golf van Venetien.

Reding, Reading, kleine ftad in Engeland in de provintie Barckshire aan de Teems, daar de rivier Kennet invalt, en daar verfcheyde bruggen over gemelde rivier leggen. Zy is wel bewoont, zend 2. gedeputeerden in 't Parlement, en hier worden de landgerichten gehouden.

Rednits, Regnits, rivier in Franckenland, die in de ftad Weiffenburg in 't bisdom Aichftädt ontfpringt, en zich een uur van Bamberg in den Main ftort.

Redoldesco, Rondondesco, kleine ftad in 't hertogdom Mantua, niet ver van Bozzolo, wiens inwoners fterk met lakens en Sergies, die daar gemaakt worden, handelen.

Redondo, vlek in de Portugeefche provintie Beira, by den mond van de rivier Mondego.

Redoute, een kleine veldfchans zonder bolwerken, welke tot een corps de garde, en tot befcherming der circumvallatie, contravallatie en der aprochen dient. Haar figuur is vierkant, en zy heeft tien tot vyftien roeden aan de Face, benevens een gracht die 8. of 9. voet breed en diep is. Even zo dik is ook haar borftwering. Zy word door 2. of 3. banquette onderftut, en is niet fterk genoeg om het gefchut te weerftaan. Zie *Mathem. Woordenb.*

Redoute, Ridotto, hiet te Venetien, en op andere plaatzen, daar men vaften-avonts-vermaaklykheden houd, de plaats daar men gemaskert te zamen komt om te danffen, fpelen en andere vermaaklykheden te bedryven.

Redresseren, weer goed maken, verbeteren.

Reduceren, hiet weer in order brengen, daar van daan reductie, 't welk de vermindering der geldfpecien is, of wanneer een landsheer de veralieneerde domeinen weer intrekt. Een regiment of een compagnie reduceren, betekent zo veel als de officiers afdanken, en de gemene foldaten onder andere regimenten fteken.

Reduit, een foort van Citadellen die in der haaft gemaakt worden, of daar men geen rechte Citadellen nodig heeft.

Redwits, kleine ftad in Bohemen, 3. mylen van

van Eger, aan de Boheemsche en Bayreuthsche grenzen, is ten dele Luitersch.

Ree, zie *Raa.*

Reeel, realiter, werklyk en in der daad, met nadruk. Realiteit, wat niet met blote woorden maar in der daad betoont word, waar van daan ook de zaken die men in een predikatie, redevoering, enz. aanhaalt, realia genoemt worden.

Re-en Correlations Zaal, word te Regensburg het vertrek genoemt, daar de directeurs der collegien hun besluiten tegen elkander uitwisselen.

Rees, een kleine munt in Spanjen en Portugaal, is wat minder als een Duitsche Heller, en 40. maken een Portugeesche reaal, 334. een daalder.

Rees, stad aan den Rhyn in het hertogdom Kleef, wiens vestingwerken de Franschen 1674. geslecht hebben.

Reets, zie *Rets.*

Refectie, in de vasten hiet in de Roomsche kerk de maaltyd op een bestemden tyd nuttigen, maar voor den zelven niet het minste genieten, en zich binnen 24. uren daar mee vergenoegen. Deze 24. uren duren van de eene middernacht tot de andere.

Refectorium, is dat vertrek in de kloosters, daar de munniken te zamen spyzen.

Referendarii by de pauslyke cancelary zyn 12. oude prelaten, die de smeekschriften der partyen overleveren, gelyk in Vrankryk de maitres des requetes au conseil. Zy wierden van paus Alexander VI. aangestelt, en hebben macht om van de zaken, die niet over de 500. kronen bedragen, kennis te nemen, maar wanneer de zaak hoger loopt word het voor het gerechtshof della Ruota gevonnist. Aan het keyzerlyke hof zyn ook in alle cancelaryen verscheyde referendarissen, waar onder de akten uitgedeelt worden, die zy daar na in 't collegie voordragen, en daar over laten stemmen.

Referendarii, Kroon-Referendarii in Polen en Litthauen, zyn die gene die by den koning als ook in de cancelaryen de smeekschriften voordragen, en de supplicanten de besluiten meedelen. Daar zyn 'er 4. naamlyk 2. van de kroon, en 2. van het Groot-Hertogdom.

Referendarius of Referente, hiet ook die gene, die iets uit de gerechtelyke ingeleverde akten voordraagt, gelyk in vorstelyke regeringen, schepens-banken en andere rechts-vergaderingen gewoon is te geschieden.

Refereren, een zaak voordragen, verhalen, berichten, overbrengen, ook zich op iets beroepen. Men zegt ook den eed refereren, dat is hem doen zweren, die ons heeft willen doen zweren.

Reflexie, opzicht, betrekking. Hy reflecteert nergens op, dat is hy geeft nergens achting op.

Reformandi jus, is een landvorstlyk recht, waar door een lands-heer bevelen kan dat 'er in zyn land maar een Godsdienst in kerken, scholen en huizen geleert en geoeffent word.

Reformatie kamer, is in Geneve een eige politiek gerechts-hof, dat de inwoners op de boeten beveelt zich geschikt en naar mate van hun staat te dragen.

Reformationis festum, is in Saxen een dankfeest dat op den 31. Oktober valt, wanneer men God in de kerken met zingen en preken dankt, dat hy de leer en 't licht des H. Euangeliums door de hervorming van Martyn Luther weer onder de luiden heeft opgaan en bekent worden laten.

Reformeren, betekent eigentlyk hervormen, vernieuwen, verbeteren, ook den meester spelen, verder een anderen Godsdienst invoeren, de luiden tot een andere gezindheid dwingen. Ook affschaffen, uitmonsteren, by voorbeeld een compagny of regiment.

Refraicherings quartieren, hieten die quartieren waar in de soldaten trekken om zich te herhalen en uit te rusten.

Refugiez, zo noemt men tegenwoordig in een eigen zin de Fransche Gereformeerde vluchtelingen, die om den Godsdienst of opentlyk verdreven of stil ontsnapt zyn, en zich in grote menigte in Holland en andere landen hebben neergelaten.

Refunderen, vergelden, weergeven.

Refuseren, weigeren, afslaan.

Refuteren wederleggen, refutatie wederlegging.

Rega, scheepbare rivier, die in de nieuwe-Marck uit een meir dicht by het dorp Rizke ontspringt, en zich niet ver van Treptow in Pommeren in de Oostzee stort.

Regale, zo hiet het gezag en de vryheid die de koning van Vrankryk heeft om de inkomsten der aarts-bisdommen en bisdommen zo lang zy ledig staan te genieten, en ondertusschen de beneficien te vergeven, die anders de aarts-bisschop en bisschoppen te vergeven hadden, uitgezondert de priesters-plaatsen. Dit recht duurt zo lang, tot dat de nieuwe aartsbisschop of bisschop den eed van getrouwheid aan den koning afgelegt heeft, en zulks in de rekenkamer te Parys geregistreert is. De bisschoppen hebben zich daar wel dikwils tegen gekant, voornaamlyk die van Languedoc, Guienne, Dauphiné en Provence, maar dewyl zy niet hebben kunnen aantonen dat zy daar van bevryd waren, hebben zy zich moeten naar de andere schikken.

Regalia, zyn eige hoge gerechtigheden, die gekroonde hoofden of vorsten aan zich gehouden hebben, die de burgers op zware straffen zich niet durven aanmatigen, maar die den lands-vorst alleen toekomen.

Regalia majora, zyn zaken die ten dele meer tot het hoogste gezag en roem van een vorst als tot nut dienen. Hier onder behoort het recht van koningen aan te stellen, koninglyke, vorstelyke, graaflyke en andere waardigheden en titels te geven, iemand weer in eer te stellen, wapen-plaatzen en vestingen aan te leggen, geld te slaan, oorlog te voeren, vrede te maken, verbonden te sluiten, wetten te geven, represalien te gebruiken, enz.

Regalia minora, zyn verscheyde zaken en gerechtigheden die de schatkist raken, by voorbeeld belastingen en tollen op te leggen, vaargeld in te vorderen, vervalle goederen in te trekken, de tienden van visscheryen, zout- en andere mynen te ne-

men, de helft van de schatten, die omtrent de gemene wegen gevonden worden, te begeren, enz.

Regaleren, iemand heerlyk onthalen.

Regard, opzicht, betrekking, regarderen iets bedoelen.

Regate, zo worden te Venetien de plechtige wedlopen met schuiten en gondelen genaamt, en dezelve geschieden op het grote canaal.

Regelits, een arm van den bekenden Oderstroom, die door Pommeren en het Brandenburgsche stroomt, word anders in de grote en kleine Regelits verdeelt.

Regen, markt-vlek benevens een landgericht in neder-Beyeren, onder het rent-amt Straubingen behorende.

Regen, rivier die in Bohemen ontspringt, en zich tegen over Regensburg in den Donau giet.

Regence, Regentschap, hiet in Vrankryk de bestiering des ryks gedurende de minderjarigheid des konings, 't welke de hertog van Orleans gedurende de laatste minderjarigheid gevoert heeft.

Regensberg, kleine stad, slot en heerlykheid in Zwitzerland, het Canton Zurich toekomende.

Regensburg, bisdom aan den Donau in de Beyersche kreits, wiens bisschop een ryksvorst is, en onmiddelbaar onder den paus staat. De tegenwoordige bisschop is de Beyersche prins Johannes Theodorus, die den 3. Sept. 1703. geboren, en den 29. Juli 1719. tot bisschop verkoren, ook 1727. bisschop van Freysingen geworden is.

Regensburg, vrye ryks-stad aan den Donau, daar aan de andere kant de rivier Regen invalt, in 't bisdom Regensburg, 12. mylen van Neurenberg. Zy is eniger maten bevestigt, taamlyk groot, en heeft een schone stene brug over den Donau in het steedjen Amhoff. De keurvorst van Beyeren maakte zich in 't jaar 1703. meester van deze brug, en kort daar op van de stad zelfs, maar zy wierd 1704. weer verlaten. De raad en de burgery is Luitersch, evenwel hebben de Katholyken daar ook eenige kerken. Zedert 1662. word hier een altyd durende ryksdag gehouden, en keur-Beyeren heeft de criminële jurisdictie en de tolgerechtigheid te oeffenen; gelyk dan de stads opperschout de eerste ook van keur-Beyeren ter leen draagt, maar de huis-graaf word van de burgery verkoren, en bestiert de burgerlyke en politieke zaken. Voor dezen is zy de hoofdstad van Beyeren, en daar na de residentie der Franckische keyzers geweest, eindelyk in 't jaar 1180. van keyzer Frederik I. tot een vrye rykstad gemaakt, en van Beyeren afgescheurt. Zy heeft op den Donau de aanlandings gerechtigheid te oeffenen, en deze is haar van den laatst overleden keyzer, na dat keur-Beyeren die in den laatsten oorlog geusurpeert had, anno 1708. ten vollen weer ingeruimt. Behalven dat zyn 'er noch drie ryks-standen in Regensburg, naamlyk de abt van het keyzerlyke exemte ryks-stift St. Emeran, van de benedictyner orde, en de beyde abdissen van de vrye adelyke ryks-kloosters opper-en neder-Munster, die de ryks-vorstlyke waardigheid bezitten. Van 't klooster St. Emeran is tegenwoordig abt heer Wolfgang Mohr, verkoren den 22. Octob. 1719. In opper-Munster is zedert 1683. abdis Maria Theresia, barones van Sanditzel, en in neder-munster zedert 1667. Johanna Francisca, barones van Muggenthal. Uit beyde kloosters mogen de nonnen, uitgezondert de abdissen, trouwen.

Regenstauff, anders Ehrenfels genaamt, stad in de opper-Palts, aan de rivier Regen, anderhalf myl van Regensburg.

Regenstein, Rheinstein, oud slot en klein graafschap in 't vorstendom Halberstadt, voor de neder-Harts, een half myl van Blanckenburg, en 2. van Quedlinburg, den koning van Pruissen toekomende, evenwel heeft het vorstelyke huis van Bronswyk op den ryks-dag te Regensburg daar een pretensie op geformeert. Het bestaat uit het sterke hoge berg-slot Rheinstein, twe amten en 5. dorpen.

Regenwalde, taamlyk grote stad aan de Rega, in achter-Pommeren, de heren van Borken toekomende, die hier slot-gezetene zyn.

Regestum, hiet het boek waar in alle schriften en boeken der Roomsche pauzen geschreven worden.

Reggio, hertogdom in Italien aan de Parmesaansche grenzen, den hertog van Modena toekomende. De hoofdstad Reggio, in 't latyn Regium Lepidi genaamt, is redelyk groot, omtrent als Modena, maar beter geboud en bevestigt, aan den zo genaamden Æmiliaanschen weg, heeft een sterke citadel, dryft goeden handel met zyde, en heeft een bisschop, onder het aartsbisdom van Bologne staande.

Reggio, Regium Julium, hoofdstad van de provintie Calabria oltra aan de Faro van Messina in 't koningryk Napels, die een aartsbisschop heeft. Anno 1717. in Juny sloeg de donder hier in 't magazyn, en stak het buskruid aan, waar door over de 200. menschen gedood wierden, en de schade op een millioen begroot.

Regiment, is een zeker getal van compagnien te paard of te voet, waar van ieder haar captein en andere mindere officieren heeft. Een regiment te paard bestaat uit 6. tot 12. compagnien, ieder van 45. tot 50. man, en zo is het ook met de regimenten Dragonders gelegen. Een regiment te voet bestaat in tien tot zestien compagnien, doch onder de keyzerlyken ten hoogsten maar uit tien of twaalf.

Regiments gericht, bestaat onder het voetvolk uit den oversten, oversten luitenant, 2. capteins, 2. luitenants, 2. vaandrigs, 2. serjanten, 2. fouriers, 2. leydsmannen en 2. gemene soldaten, waar in de overste præsideert.

Regiments Prevoosts-staf, bestaat uit den prevoost en den stock-bewaarder, welke laatstgenoemde de misdadigers opsluit.

Regiments-proviantmeester, bestelt de proviant, krygt die van de commissarissen, deelt die onder de compagnien uit, en voert het bevel over de backers.

Regiments-quartiermeester, gaat op de marsch altyd voor uit, en maakt de quartieren, daar dan de compagnie-quartiermeesters en derzelver oppassers met hem gaan. Hy moet de vestingbouw verstaan, het leger afsteken, en met de adjudanten alle

avond in 't hooftquartier gaan, om te vernemen of 'er misschien een marsch zal geschieden, ook moet hy de betaling voor het regiment hebben.

Regiments ruiter-gericht bestaat uit den overften, overften luitenant, 2. ritmeesters, 2. luitenants, 2. cornets, 2. corporales en 9. gemeene soldaten, en de overste is voorzitter. Geen krygsgericht kan onder de 7. personen bestaan. De president en de auditeur hebben beyde een stem, waar by de decideer-redenen gevoegt worden, en de auditeur zit den president ter rechten, op dat hy hem uit de acten, artykels en brieven moge informeren.

Regiments-secretaris, is des auditeurs klerk en hulp, die de genome besluiten op-en te boek stelt, ook de vonnissen opstelt.

Regiments-staf te paard, is de overste, overste luitenant, overste wachtmeester of majoor, regiments quartiermeester, auditeur, adjudant, veldprediker, regiments-sekretaris, regiments-wagenmeester, regiments-heirpauker, en prevoost-staf.

Regiments-staf te voet, is de overste, overste luitenant, overste wachtmeester, auditeur, regiments quartiermeester, regiments kapellaan, regiments secretaris, adjudant, regiments wagen-meester, proviant-meester, regiments tamboer, en regiments prevoost-staf.

Regiments tamboer, commandeert over alle de trommelslagers van het regiment, en gaat met een staf vooraan, wanneer voor het gantsche regiment vergadering en marsch geslagen word.

Regiments wagenmeester, commandeert over de bagagie, en ryd by dezelve, ook bestelt hy in 't veld den wagenburg.

Regiments wondarts, voert op 's regiments onkosten een veld-kist met goede artsenyen, benevens allerhande chirurgische instrumenten met zich. In twyffelachtige zaken pleegt hy raad met den veld-doctor, en de compagnies-barbiers staat hy met raad by.

Regimentum des ryks, zie *Ryks-regimentum.*

Regio, zie *Reggio.*

Regis, marktvlek in Oosterland, 3. vierendeel myl van Borna, naar den kant van Altenburg toe, de heren Bosen toebehorende.

Registreren, te boek stellen, of in 't register aantekenen. Daar van daan is een registratuur niet anders als een wettige aantekening, en registrator een persoon die by cancelaryen of rentkamers de brieven en rekeningen verzamelt en te boek stelt.

Regivito, sterk berg-slot in Italien, onder het hertogdom Guastalla behorende.

Reglement, ordening, schikking.

Regnits, zie *Rednits.*

Regnum, hiet in 't gemeen een koningryk, maar in een eigen zin de pauslyke kroon, waar van de oorsprong van Clodoveus den eersten Christelyken Franckischen koning word gezegt af te komen.

Regres nemen, hiet zyn gelede schade op een ander herhalen.

Regulares, zyn geestelyken in de Roomsche kerk, die een zekere ordens regel tot volkomenheid volgen, en zich door een byzondere kleding van andere onderscheyden. Daar zyn eigentlyk in de Roomsche-kerk maar vierderly regels goedgekeurt, onder een van de welke zich alle gezintheden begeven, naamlyk de regel van St. Basilius, St. Augustinus, St. Benedictus en St. Franciscus, aangezien de Carthuizers en Jezuiten hun eige Inzettingen voor een regel hebben, en darom onder de reguliere munniken niet behoren. Zo worden ook reguliere beneficien genoemt, die volgens hun instelling aan geen andere als reguliere klerken kunnen gegeven worden.

Reguliere troepen, zo noemt men de geworve zoldaten, tot onderscheyd der gewapende burgery en des landvolks, dat uitschot hiet.

Reguliere vesting, is, wiens zyden en hoeken aan alle werken te zamen op eenerly wyze geschikt zyn, en in een cirkel kunnen besloten worden. Men vind reguliere drie-hoeken, vier-hoeken, enz. tot twaalf-hoeken toe.

Rehburg, amt en steedje in 't hertogdom Calenberg, aan het Steinhuder-meir, 4. m. van Hannover, hoort den keurvorst van Hannover toe.

Rehne, amt in 't Mecklenburgsche, in 't hertogdom Wenden, waar toe 6. parochie dorpen behoren.

Reibnick, Ribnick, open steedje in 't vorstendom Ratibor in Silesien, het Czarnowansische Juffren-klooster toekomende, 17. mylen ten zuid oosten van Breslau.

Reichenau, zie *Richnow.*

Reichenau, klein eyland in Zwaben in de Zeller-zee, dat den bisschop van Constans onder den titel van een heerlykheid toekomt. Hier is een voornaam klooster, dat voorheen een abdy geweest is. Dit eyland dult geen vergiftige dieren, 't welk de inwoners de verdiensten van hun eersten abt toeschryven.

Reichenbach, kleine stad in opper-Lusatien, 4. mylen van Bautsen, de heren van Gersdorf toekomende.

Reichenbach, slot en heerlykheid in Zwitzerland niet ver van de stad Bern.

Reichenbach, middelmatige en volkryke stad in Voogtland, 2. mylen van Plauen, en even zo ver van Zwickau den landkamer-raad Metschen toekomende. Zy dryft sterken handel met lakens, en de keur-Saxische amtman van Voogtland woont aldaar, door welken de rechten en inkomsten, die by de Voogtlandsche kreits gereserveert zyn, waargenomen worden, en alle commissien, den Voogtlandschen schriftgezeten adel betreffende, uitgevoert worden. anno 1681. is omtrent het vierde deel van de plaats, de Oosterberg genaamt, en anno 1721. de gantsche stad afgebrand, maar word schoon weer opgeboud.

Reichenbach, stad in 't vorstendom Schweidnits in neder-Silesien, aan de rivier Beira, 6. mylen ten zuidwesten van Breslau; zy is wegen haar linnen beroemt.

Reichenbach, een benedictyner abdy aan de rivier Regen in de opper-Palts.

Reichenbach, was voor dezen een Prioraat van

de benediktyner orde, in het zwarte woud, aan de rivier Murch, hoort tegenwoordig tot het hertogdom Wurtemberg.

REICHENBERG, Hessisch amt en wonderbaar gebouw op een rots, boven verwulft en zonder dak benevens 2. torens in het graafschap Catzenellebogen, 't welk omtrent het jaar 1270. van Willem III. graaf van Catzenellebogen na de Aziatische manier gebouwd, maar in den dertig-jarigen oorlog verwoest is.

REICHENBERG, kleine stad en slot in de Buntsler kreits in Bohemen. Men maakt hier goed laken.

REICHENBERG, slot en amt aan de bergstraat, aan de Hessen-Darmstadsche grenzen, de graven van Erpach toekomende.

REICHENECK, slot een pleeg-amt benevens het dorp Haburg, in 't Neurenbergsche gebied in Frankenland.

REICHENFELS, amt in 't stift Bamberg in Franckenland.

REICHENHALL, stad aan de Sala, die in de Saltza valt in opper-Beyeren in 't rent-amt Munchen, 15. mylen van Munchen. Daar word zout gekookt, en zy legt aan de Saltsburgsche grenzen.

REICHENSTEIN, zie *Reichstein.*

REICHENTHAL, bisschoplyk steedje in Silesien, daar goede brandewyn gemaakt word.

REICHENWEILER, stad en slot in de opper-Elsas, tot het graafschap Mumpelgard behorende.

REICHERSBERG, beroemde proosdy van reguliere kannunniken van St. Augustyn, in opper-Beyeren, niet ver van Schärding.

REICHERSHOFEN, steedje en amt benevens een slot in de opper-Palts, niet ver van den Donau, op den landweg van Ingolstad naar Munchen.

REICHSHOFEN, kleine stad in de neder-Elsas by Hagenau, den graaf van Hanau toekomende.

REICHSTADT, slot, steedje en heerlykheid in Bohemen, in de Buntslauer kreits, aan de opper-Lusatische grenzen, 3. mylen van Zittau, waar op de laatste hertog van Saxen-Lauenburg tot zyn dood toe, die 1689. voorviel, gewoont heeft, en naderhand zyn oudste dochter de groot-hertogin van Florencen toegekomen heeft.

REICHSTEIN, kleine stad in 't vorstendom Brieg, in Silesien, heeft anno 1709. een Luitersche kerk gekregen. Voor dezen was hier de goud-myn, de goude ezel genoemt, beroemt.

REICHWALD, HEILIGEN WALD, groot woud in 't hertogdom Kleef, 't welk zich van 't slot Bergenthal tot aan Nimwegen toe uitstrekt.

REIDERLAND, klein landschap, en omtrent het 6de en vruchtbaarste deel van het graafschap Embden in oost-Vriesland, is voor dezen veel groter geweest, eer het 1277. den 25. Decemb. de helft overstroomt wierd: diergelyke watervloed heeft het den 25. Decemb. 1717. weer moeten ondergaan, daar de dyken van de zee doorgebroken wierden, veel menschen en vee verdronken, en onbeschryflyke schade veroorzaakt wierd.

REIF, zie *Riva.*

REIFFENBERG, slot en amt in 't stift Bamberg in Franckenland.

REIFFENSTEIN, klooster in Thuringen, een myl van Muhlhausen.

REIFFERSCHEID, graafschap benevens een steedje en slot van den zelven naam in de Eiffel, den graaf van Salm-Reifferscheid toekomende.

REIFFNITS, slot, vlek en heerlykheid aan de Feistrits in Crain, een myl van Gotschee, den graaf van Trilleck toekomende.

REIGELSBERG, slot, steedje en heerlykheid in 't Wurtsburgsche gebied in Franckenland, 3. mylen van Wurtsburg, de ryksgraven van Schönborn toebehorende.

REIGERSTEIG, voogdy in 't Luneburgsche, is benevens de zo genaamde Haarburger koorn-weyde het amt Wilhelmsburg ingelyft.

REJICIEREN, verwerpen, niet toestaan.

REILLANE, aanzienlyk vlek in Provence, 6 myl. ten noord-oosten van Apt.

REILLANETTE, kleine stad benevens een slot in Dauphiné in Vrankryk.

REIMBACH, keur-Keulsch steedje tusschen Cochenheim en Meckenheim.

REIMS, zie *Rheims.*

REIN, vlek, slot en amt in 't Brandenburgs-Pruissen, aan een arm van het grote meir Spirding.

REINBECK, slot en amt aan de kleine rivier Bille in het landschap Stormarn; het hoort den hertog van Holstein-Gottorp toe.

REINE, vlek in het bisdom Hildesheim, aan de rivier Innerste, 3. mylen ten zuid-oosten van Hildesheim.

REINECK, graafschap in Franckenland, tusschen het aartsbisdom Ments, het bisdom Wurtsburg, de abdy Fulda, en het graafschap Hanau. Het hoort voor 't grootste gedeelte de graven van Nostits toe, het overige den bisschop van Wurtsburg, de graven van Erpach en Hanau. De hoofdstad Reineck legt aan de rivier Syn en heeft een sterk slot.

REINECZ, in 't Boheems Dusnick, een stad in het graafschap Glats in Bohemen.

REINENBERG, amt in 't vorstendom Minden in Westphalen, niet ver van de stad Lubbecke.

REINFELD, dorp in het Holsteinsche in de provintie Wagrien, dicht daar by is een adelyk hof, daar de hertogin-weduwe van Pleun resideert.

REINFREW, heerlykheid en kleine stad in het graafschap Cuningham in zuid-Schotland, aan de rivier Cluyd.

REINHARDSBRON, stad en amt in Thuringen, grenzende aan het Hennebergsche en Eisenachsche gebied, en onder Saxen-Gotha behorende. Voor dezen was het een beroemt Benediktyner klooster en abdy.

REINHARDS WALD, een der grootste bosschen in Hessen, 4. mylen breed en even zo lang, dat jaarlyks veel aan hout en wild opbrengt.

REINHAUSEN, keurvorstelyk Hannoversch amthuis in 't hertogdom Calenberg, niet ver van de stad Gottingen.

REINHEIM, zie *Rhynheim.*

REINPOTTENBACH, markt-vlek en heerlykheid in neder-

Neder-Oostenryk, aan het Wener-woud, 4. mylen van Wenen.

Reinsbronn, voogdy in Franckenland, tot het graafschap Geyer behorende, en nu na dat die graven uitgestorven zyn, den koning van Pruissen toekomende.

Reinstein, zie *Rheinstein.*

Reipolts-kirchen, heerlykheid in de neder-Palts by Altsney, de graven van Manderscheyd toekomende.

Reipzig, kleine stad in de nieuwe-Mark Brandenburg, in het Sternbergsche gebied, dicht aan de Silesische grenzen.

Reis, zie *Rais.*

Reisbach, marktvlek benevens een pleeg gericht in neder-Beyeren, in 't rent-amt Landshut.

Reis Effendi, of Reis kitab, is aan het Turksche hof de opper-kancelier, of, gelyk hem andere noemen, de voornaamste staats-secretaris, die een grote menigte van secretarissen en kanceleryschryvers onder zich heeft, om de keyzerlyke bevelen op te stellen.

Reissen, kleine stad in groot-Polen, een myl van Lissa, daar anders de residentie der graven van Lescinsky is, welk schoon slot de Moscoviters anno 1706. verbrand en verwoest hebben.

Reite, groot welgeboud vlek in Tyrol, aan de Zwaabsche grenzen.

Reitenhaslach, zie *Raittenhaslach.*

Rekasburg, kleine stad benevens een slot in neder-Stiermarken, 2. m. van Rackelsburg.

Rekenits, rivier in 't hertogdom Mecklenburg, die by Ribnits, in den kleinen zeeboezem, dien de Oost-zee maakt, valt.

Relais, mindering, daar van daan hiet ook relais leggen, wanneer de soldaten zich wegens de brandschattingen zo lang op een plaats ophouden, tot dat 'er een zekere som betaalt is.

Relais, hiet anders eigentlyk de plaats daar men versche paarden of honden heen zend, om ze op de reys of op de jacht vaardig te hebben, in 't gemeen zegt men het van het verwisselen der paarden op de reys, daar van daan noemt men een versch postpaard Cheval de relais.

Relais, hiet ook het zand of de aarde, die de zee in 't ebben te rug laat.

Relais, zie *Berme.*

Relata refero, betekent ik verhaal wat en zo ik het gehoort heb, zonder dat ik het voor een onfeilbare waarheid uitgeef.

Relatie doen, hiet omstandiglyk een zaak verhalen.

Relations-lands-dagen in Polen, zie *Comitiola.*

Relegeren, is een spreekwyze die onder de studenten op de academien in gebruik is, en word de gene, dien de raad om zyn misdaden relegeert, voor een zekeren tyd van de academie gebannen, binnen welken tyd hy zich daar niet meer als een lid durft laten zien. Zomtyds word hy met schande gebannen, 't geen relegatio cum infamia genoemt word.

Releveren, betekent opbeuren, te recht brengen.

Relevium, relevatie-geld in Engeland is wanneer een leenman sterft, en een onmondigen zoon nalaat, zo is de koning tot het 21. jaar voogt, en neemt al het overschot, dat niet tot opvoeding des zoons aangewend word. Daar na wanneer hy de goederen aanvaart, moet hy noch een zekere som naar de ingevoerde tax betalen, want wanneer de vader sterft, is ten eersten het leen vervallen, dat daar na van den zoon weer moet verheft worden.

Religie, is de dienst dien men God bewyst, gelyk ook het geloof dat men van God en de godlyke dingen heeft. Maar men noemt ook den valschen godsdienst met dezen naam. In Portugaal, Spanjen, Vrankryk en Italien gaat alleen de katholyke godsdienst in zwang, in de Oostenryksche Nederlanden heeft dezelve ook de overhand, en in de verënigde provintien als ook in Engeland bloeit de hervormde godsdienst, evenwel worden 'er ook Luiterschen, Mennisten, Joden en andere geleden. In Duitsland zyn de Luiterschen, Roomschen en Gereformeerden aangenomen. In Zwitzerland zyn de cantons Zurich, Bern, Basel, Schaffhausen en de republiek Geneve gereformeert, de cantons Schweits, Uri, Unterwalden, Freyburg, Lucern, Solothurn, Zug en het landschapje Valtelin Pausgezint, Appenzell en Glaris zyn gemengt. Zweden en Denemarken belyden den Luiterschen godsdienst, Polen den Roomschen, doch zyn 'er ook veel Protestanten en Joden in, en in Ongaryen gaat zo wel de Paapsche als de Luitersche in zwang. In Moscovien is de Griekse godsdienst de voornaamste, welken ook enige landschappen, aan Ongaryen grenzende, toegedaan zyn. De Turken zyn Mahometaans, gelyk ook de Crimsche Tartaren, doch worden ook veel Christenen en Joden onder hen gedult, wanneer zy grote schatting opbrengen. In Azien en Afrika zyn de inwoners meest den Mahometaanschen of den Heydenschen godsdienst toegedaan, doch worden 'er ook veele Christenen aangetroffen, inzonderheid daar de Europische natien haar volkplantingen en handel aangelegt hebben. In America waren de inwoners alle Afgoden-dienaars, doch na dat de Europeers dat land ontdekt hebben, is het Christendom op veel plaatsen voortgeplant.

Religie-edict, wierd het harde plakaat genaamt, dat Ferdinand II. den 6. Maart 1629. te Wenen afkondigde, waar van de inhoud was dat in 't gantsche H. Roomsche ryk, alle stiften, præbenden en goederen, die de protestanten aan zich gebracht hadden, zonder enige uitzondering weer hervormt en de Roomsche Geestelykheid ingeruimt zouden worden. Waar over kort daar na de Zweedsche inbreuk in Duitsland geschiede, en de 30. jarige oorlog ontstond, die tot 1648. duurde.

Religie-vrede, wierd anno 1555. onder Karel V. te Augsburg gesloten, uit wiens hoofde die van de Augsburgsche belydenis volkome vryheid van gods dienst in Duitsland moeten genieten, in het bezit der ingetrokke kerk-goederen gerust gelaten worden, en des pausen rechtsdwang over de Augsburgsche belydenis-genoten volkomen weggenomen moet zyn.

Religieusen, Religionarissen, hieten de geestelyke munniken in de kloosters.

Religio Prudentum, de Godsdienst der Verstandigen, hiet wanneer men uiterlyk geen Godsdienst belyd, maar in zyn hart gelooft wat men wil. Deze is hedendaags by veel geleerden en staatsluiden in de mode.

Reliquien, zo worden de beenderen, kleren, enz. van de heiligen die in de Roomsche kerk gecanoniseert zyn genaamt.

Relling, dorp in het graafschap Pinneberg in Stormarn in het Holsteinsche, den koning van Denemarken toekomende, een myl ten noorden van Hamburg, waar van daan de Rellinger Heyde den naam voert.

Relueren, een pand weer inlossen.

Rema, kleine stad in 't hertogdom Aosta in Piemont, waar van de omleggende landstreek het dal Rema hiet.

Remarque, een aanmerking.

Rembda, heerlykheid en amt, dat na 't afsterven der graven van Gleichen aan de hertogen van Saxen gevallen is, en is het amt 1633. de Universiteit van Jena ingelyst, onder 't Saxen-Eysenachse gebied.

Rembourseren, weer opschieten, betalen.

Remedieren, verbeteren, verhelpen.

Remen, vlek in het graafschap Ravensberg, daar de Weser en Werne te zamen lopen.

Remetinets, grensvesting in het Windische land in Ongaryen.

Remilly, zie *Rumilly.*

Remiremont, kleine stad in Lotteringen, aan het Vogesisch gebergte aan de Moezel. Men vind 'er een beroemde vrouwen abdy, waar in enkele staats-personen gevonden worden, en kunnen dezelve daar weer uitgaan en trouwen, welke vryheid evenwel de abdis niet heeft.

Remireville, slot in Lotteringen, 4. mylen van Nancy.

Remisen, zie 't *Natuurk. Woordenb.*

Remissorialen, zyn by de rechtsgeleerden brieven, waar in de zaak weer aan een ander tot de executie, gerechtelyke hulp, of verdere voortzetting verwezen word.

Remittent, hiet by de koopluiden die gene, die geld door wissel overmaakt.

Remitteren, iemand iets by wissel overmaken: ook een schuld of vordering quytschelden.

Remlingen, Nemlingen, vlek benevens twe kastelen in het graafschap Castell in Franckenland, 3. uren van Wertheim, daar Anno 1710. het bovenste slot benevens de kerk en 500. gebouwen afgebrand zyn.

Remlingen, kleine stad en amt aan de rivier Röhn, in het bisdom Wurtsburg in Frankenland.

Remmissen, Remsa, residentie van een graaflyke Schönburgsche linie in Meissen, tusschen Glaucha en Waldenburg, aan de Schneebergsche Mulde in het amt Zwickau gelegen.

Remois, zo hiet de landstreek om Rheims in Champagne in Vrankryk, die schonen wyn uitlevert.

Remonstranten, anders ook Arminianen genaamt, worden daarom zo genoemt, om dat zy Anno 1609. den Staten van Holland een remonstrantie overgaven, waar in 5. artykels hunner leer begrepen waren. Zie *Arminianen.*

Remonstreren, aantonen, bewyzen, voor ogen stellen. Waar van daan remonstrantie, een bewys, voorstelling.

Remont, kleine stad in Nuchtland, het Canton Freyburg toekomende, in Zwitzerland. Zy voert den titel van een graafschap, heeft een hoog bergslot en begrypt verder niets als de stad Remont en enige dorpen onder zich.

Remonteren, word meest by de ruitery gebruikt, en betekent zo veel als een ruiter, die zyn paard en geweer verloren heeft, beyde weerom verschaffen dat hy dienst kan doen.

Remorentin, Romorentin, kleine stad en oud slot aan de rivier Sauldre in het landschap Blaisois in Vrankryk, 5. mylen van Orleans.

Removeren, betekent in 't gemeen iet ter zyden zetten of uit den weg ruimen: ook iemand van zyn amt afzetten.

Rempart, zie *Wal.*

Remsa, zie *Remmissen.*

Remsthal, een zekere landstreek in 't hertogdom Wurtemberg in Zwaben, dus naar de kleine rivier Rems, die by het dorp Necker-Rems in den Neckar valt, genaamt. Hier groeit goede wyn.

Renchen, kleine rivier in Zwaben by Offenburg, waar na het Rencher-Loch, daar Turenne 1675. van Montecuculi geslagen wierd, genoemt is.

Rencontre, is een gevecht, wanneer twe of meer vyanden elkander ontmoeten, en alzo by geval tegen elkander slaan.

Rencontreren, ontmoeten, aantreffen, vinden.

Rendez-vous, betekent een plaats, daar men zich op een bestemden dag en uur moet laten vinden, en word inzonderheid van de aangestelde vergaderingen der krygsvolkeren gezegt.

Rendina, aartsbisschoplyke stad in Macedonien in Griekenland.

Rendlesham, stad in Suffolk in Engeland, aan de rivier Deben.

Rendsburg, zie *Rensburg.*

Rene, kleine stad in Franche Comté in Vrankryk.

Renegaat, Mammeluck, een die het Christelyk geloof verloogent en een anderen Godsdienst aangenomen heeft. Inzonderheid word het van die genen gezegt, die tot het Mahometaansche geloof zyn overgegaan.

Renen, kleine stad en amt in 't hertogdom Meclenburg.

Renfort, betekent in een zekeren zin krygsvolk, waar door men versterkt word.

Renfrew, hoofdstad van 't landschap van den zelven naam aan de rivier Cluyd, 2. mylen van Glascow. De provintie Renfrew legt in zuid-Schotland, en word van de rivier Cluyd, de golf van Cluyd, en het landschap Cuningham omringt.

Reng arinck, vrouwen klooster aan de Eems in 't bisdom Munster: heeft een abdis.

Rennes, hoofdstad van Bretagne, daar de rivieren Isle en Vilaine te zamen lopen. Zy dryft goeden koophandel, wyl de rivier Vilaine door de stad stroomt, en men met grote schuiten uit de zee hier heen varen kan, maar 1723. is zy door een groten brand by na te enemaal in de asch gelegt, en zal nu schoon weer opgeboud worden. Verders is hier een Parlement, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Tours staande.

Rennsteig, Reinsteig, is een lange en beroemde weg, die door het gantsche Thuringer woud tot aan het Boheemsche woud op de hoogste bergen tot 40. mylen ver zich uitstrekt, zonder dat men een dorp of stad onderweeg vind. Het word van de aangrenzende landsheren door hun hout-vesters wel onderhouden, en aan weerkanten vind men versche bronnen.

Reno, rivier in Italien, die in het landschap Fiorentino ontspringt, en zich tegen over Ferrara in den Poo stort.

Renommee, roem, grote naam. Daar van daan komt gerenommeert, beroemt, berucht, in groot aanzien.

Renomsari, stad in oost-Indien in Azien, den groten Mogol toebehorende, daar veel catoen geblykt word.

Renoveren, vernieuwen, verbeteren.

Rens, kleine stad aan den Rhyn, tot het aartsbisdom Ceulen behorende.

Rensburg, amt, stad, slot en beroemde vesting aan den Eyder stroom, den koning van Denemarken toebehorende, in 't hertogdom Holstein, aan de Sleeswykscheі grenzen. Zy legt 13. mylen van Lubeck in een moerassigen grond op een eyland, 't welk gemelde stroom maakt. Koning Christianus V. heeft deze plaats de helft vergroot, en enige heuvels, die de vesting schaadlyk zyn kunnen, mee in den ringmuur getrokken.

Renten, zyn jaarlyksche inkomsten, of van gereed geld, of van vaste goederen, en alzo word die gene een rentenier genoemt, die alleen van zyn inkomsten of renten leeft. Zie *Natuurk. Woordenb.*

Rentery, vlek in de Spaansche provintie Biscayen, in 't landschapje Guipuscoa, tusschen St. Sebastiaan en Fuentarabia, waar omtrent zich veel ongetroude jonge dochters ophouden, die zekere oude juffers tot haar regentinnen aanstellen, en alzo een kleine republiek onder zich uitmaken.

Rentkamers, worden die collegien genoemt, waar in rekening van de vorstelyke inkomsten en uitgaven gehouden word, en die deze rekening doen moeten worden rentmeesters genoemt.

Renty, kleine en sterke stad in het graafschap Artois, aan den Aa-stroom, die 1638. van de Franschen verwoest wierd.

Rentzin, kleine stad in voor-Pommeren in het hertogdom Wolgast, tusschen Anklam en Grypswalde, 1. myl van Gutskow.

Renuntieren, van zyn recht afstaan. Diergelyke renuntiatie heeft de gemalin van Lodewyk de XIV. koning van Vrankryk (zynde een Infante van Spanjen) noch voor haar trouwen moeten doen, en daar door zo wel voor zich als voor haar Fransche erven van alle vorderingen op de Spaansche landen afstand doen.

Renvoy (brieven van) zyn brieven die een overigheid zonder tyd-verzuim en aan veel plaatzen te gelyk aan de naburige rechters afzend, om een vluchtenden misdadiger aan te houden, en hem over te leveren.

Reole, kleine stad aan de rivier Garonne, in het landschap Bazadois in Gascogne.

Repareren, verbeteren, vernieuwen, weer goed maken, herstellen. Daar van daan reparabel, iets dat te herstellen is.

Reparteren, ordentlyk en behoorlyk verdelen. Daar van daan komt repartitie de uitdeling zo wel der quartieren als andere zaken, die ordentlyk verdeelt, en iemand toegewezen moeten worden.

Repas, de te rug treding, wanneer men weer te rug reyst. Daar van daan repasseren, weer te rug keren, den zelven weg weer nemen. Daar van daan zegt men het leger is gerepasseert, dat is, gekomen daar het voordezen geweest is.

Repeham, stad in Norfolk in Engeland.

Repesin, eyland in Malabar in oost-Indien, 20. mylen van Cochin, waar op een stad van den zelven naam staat, en de Christenen hebben enige kerken op dit eyland.

Repeteren, weerhalen, noch eens zeggen. Repetitie herhaling.

Repitsch, Turks grens-slot en vlek in Croatien, aan de rivier Unna.

Repliceren, tegen inwenden, antwoorden. Daar van daan repliek, het antwoord op een schrift, waar in de beschuldigde zyn exceptien ingebracht heeft.

Repousseren, te rug dryven, af houden, afweren.

Reppen, Reppin, stad en amt in de Sternbergsche kreits in de nieuwe-Mark-Brandenburg, is eniger maten bevestigt, brouwt goed bier, en maakt fraaje lakens.

Repræsentarius, voortreflyke Repræsentarius, zo wierd de keyzerlyke commissaris genaamt, die in naam van keyzer Jozefus de hulde op den ryksdag te Regensburg in 't jaar 1705. ontfing.

Repræsentationis jus, word in erfenissen genaamt, wanneer met de kinderen in den eersten graad ook kinds-kinderen van een overleden zoon of dochter overig zyn, die van de erfenis niet uitgesloten worden, maar het deel bekomen dat hun vader of moeder, zo die noch in 't leven waren, erflyk hadden moeten genieten. Dit recht heeft in Saxen geen plaats.

Repressaille, is een buiten gewoon dwangmiddel, waar door een hoge overigheid zich van de zaken of onderdanen van andere overigheden meester maakt, wanneer haar of haar onderdanen door die overigheid geweld aangedaan, of recht geweigert is.

Reprimande, een verwyt, reprimanderen, bekyven.

Reprise, is een schip, dat, wanneer het pas door den vyand genomen is, door de andere party weerom genomen word.

Reprocheren verwyten, reproche verwyt.

Reps, Köhalom, grote en schone maar ope plaats in Zevenbergen tusschen Croonstad en Schasburg, heeft een fraai bergslot, en Duitsche inwoners.

R·pton, stad in Darbyshire in Engeland.

Republicqueinen, zyn luiden, welke de koninglyke macht haten, of geen onbepaalt gezag in de republiek invoeren willen. In Engeland zyn de zo genaamde Republicqueinen van Olivier Cromwels aanhangers en de rebellen van dien tyd overgebleven. Zy bestaan uit enige Presbyterianen en uit alle independenten in 't koningryk, maar dewyl zy alleen niets kunnen uitrechten, zo hangen zy in de staatswisselingen de Whigs aan, gelyk de Jacobiten de Torrys, om derzelver party sterker te maken.

Republiec, is in 't gemeen een genoodschap, waar in overheden en onderdanen zyn. Maar in een zekeren zin is het een regerings wyze, waar in of de voornaamsten alleen of de gilde-meesters des volks met hun gildens naar hun eigen wetten en rechten regeren.

Repuls, een weigerig antwoord, een blaauwe scheen.

Repy-letter, is in Engeland een zeker brief, waar in de koning beveelt de executie van een gevangen zo lang uit te stellen, tot dat men meerder en beter kennis van zyn beschuldiging gekregen heeft.

Requena, fraaie stad in nieuw-Castilien, aan de grenzen van het koningryk Valentia.

Riquest, requete, is zo veel als een smeekschrift, dat men aan den vorst of overigheid wegens zekere zaken inlevert. In het parlement van Parys zyn eige request-meesters, die diergelyke smeekschriften doorlopen, en de vergadering hun gevoelen daar over zeggen moeten.

Requiens, l'Isle de Requiens, het honden eyland, een eyland in de Stille zee in America.

Requireren, eisschen, vorderen. Dit woord word in 't gemeen gebruikt, wanneer 'er een notaris publiecq benevens twe of meer getuigen van iemand geeischt word, om de zekerheid van een zaak of handeling door hun getuigenis te bekrachtigen.

Requisita, toebehorige zaken, die tot uitvoering van een zaak vereischt worden.

Rerone, kleine rivier in 't Venetiaansche gebied, die zich in de rivier Bachiglione ontlast.

Resava, slot in Servien in Ongaryen, aan een rivier van den zelven naam, die zich in de Morava stort: niet ver van Nissa gelegen.

Resch, hoofdstad der provintie Kilan in Perzien aan de Caspische zee.

Rescontre, Rescontre, de afschryving van geld of van de wissel, en dit is een zonderlinge wyze van betaling, die op de plaatsen daar koopmans beursen, jaarmarckten of missen zyn, na 't eindigen derzelve, wanneer de betaalweek ingetreden is, meestentyds zonder geld door afschryven geschied. Daar van daan rescontéren afschryven, tegen of met elkander afrekenen, ook de betaling door een assignatie doen. Zie *Natuurk. Woordenb.*

Rescow, hertogdom in west-Moscovien aan de Litthausche grenzen, 't welk groot en vruchtbaar is. De hoofdstad Rescow heeft twe houte kastelen.

Rescript, is een schrift waar in een overheer op verzoek der onder-overigheid iets besluit en zyn mening te rug schryft.

Reservata des Roomschen keyzers, zyn rechten der majesteit, die den keyzer enkel en alleen in 't Roomsche ryk toekomen, by voorbeeld Panis brieven te vergunnen, den hogen en lagen adel te schenken, ryksdagen uit te schryven, akademien en jaarmissen op te rechten, vaan-scepter-en zwaartlenen te vergunnen, uitspraak over den strydigen rang tusschen de ryks-vorsten te doen, het hoogste recht te administreren, privilegien van niet te appelleren te verlenen, dispensatien aan lyf, eer, goed en ouderdom te vergunnen, doorgaande generale rykspotten aan te stellen, stapel-recht te verlenen, enz.

Reservatio mentalis, is een leer, die eerst voor hondert jaaren op de baan gebracht is, volgens dewelke een persoon, die voor de overigheid staat, en met ede de waarheid zeggen moet, toegestaan word iets anders met den mond te bekennen, als met het hart te geloven. By voorbeeld een misdadiger wierd op een openbaren moord, verradery of zamenzwering betrapt, en van den rechter gevraagt of hy die misdaad begaan had? zo kan hy uit kracht van die leer deze openbare daad loogchenen, en in zyn hart denken dat hy 't niet gedaan heeft, naamlyk dat hy den rechter bekennen wil. Dit schaadlyk leerstuk heeft inzonderheid by het buskruid-verraad in Engeland onder Jacob I. met den daar over ter dood gebrachten Jesuiet Pater Garnet veel geschil, en de rechters ongelooflyke moeite veroorzaakt.

Reservatum Ecclesiasticum, is een geestelyk voorbeding, volgens 't welke en uit kracht van den religie-vrede 1555. een katholyke bisschop of prelaat, wanneer hy de Augsburgsche belydenis aanneemt, zyn waardigheid en inkomen moet laten varen, ook dat geen wereldlyk vorst eenige geestelyke goederen aan zich trekken en ze seculariseren zou, 't welk naderhand grote aanleyding tot den 30. jarigen oorlog gegeven heeft, tot eindlyk in den Westphaalschen vrede de zaak verholpen wierd.

Reserve, hiet de achterhoede van een leger, of de troepen die achter de linie staan.

Reserve, hiet ook naar den styl der pauslyke kamer, een zeker recht, dat de paus aan zich behoud, om een geestlyk beneficie naar zyn believen zonder goedkeuring van de gene, die de collatie heeft, te begeven. Zulk een reserve is of perpetuelle, dat is, berust op alle pausen en derzelver navolgers, of temporelle, wanneer 'er niemand als de tegenwoordig levende paus iets op te zeggen heeft.

Reserveren, een recht of iets anders aan zich behouden.

Resident, is een persoon, die de zaken van een koning, vorst, of republiek aan andere hoven of plaatzen waarneemt. Hy geniet de bescherming van het recht der volkeren wel, maar is doch weini-

niger als een afgezant en een envoyé, en heeft geen reprefenterent karakter.

Residentie, is de ftadt waar in een vorft zyn hof houd.

Resigneren, den dienft opzeggen en afleggen. Daar van daan refignatie de afftand, opzegging, en refignatio judicialis, de gerechtlyke opzegging van een leen.

Resilieren, te rug treden, van een koop of ander contract afftaan.

Resistentie, weerftand, weerftreving.

Res judicata, hiet een vonnis of rechterlyke uitfpraak, die door geen appel of uitftel omver kan geftoten worden.

Resla, ftad en flot in Wermeland, by het meir Zain in 't Poolfch-Pruiffen.

Res litigiosa, een ftrydige zaak, die noch by den rechter hangt en onuitgemaakt is.

Resoluut, geresolveert, word van de foldaten gezegt die moedig en dapper zyn. Een man van refolutie is die gene, die overal in een gaauw befluit weet te nemen, en zich door geen fchrik in wanorder laat brengen.

Resouze, kleine rivier in de provintie Breffe, die zich niet ver van Pont de Vaux in de Saone ftort.

Respective, in zeker opzicht.

Respireren, adem halen, weer krachten krygen.

Responsabel, hiet de gene die ergens borg voor gebleven is, en voor een zaak inftaan en verantwoorden moet.

Respons-gelder. De Malthefer of Johanniterorde verdeelt zich in 8. natien, die men fpraken of tongen noemt, en ieder derzelve verdeelt zich weer in haar prioraten. Ieder prior in de acht tongen is verbonden jaarlyks een deel zyner inkomften naar Malta den groot-meefter toe te zenden, en dit noemt men refpons gelder.

Responsorium in de kerk is, wanneer de priefter of het eene koor een bybelfpreuk, pfalm of diergelyken begint te zingen of te bidden, en het andere koor met de overige daar toebehorende woorden altyd antwoord.

Responsum, is een fchriftelyk antwoord, dat de faculteiten op academien en de fchepensbanken op zekere toegezonde vragen mededelen.

Ressava, zie *Refava.*

Ressentiment, wraak, gevoeligheid.

Ressund, vlek in de provintie Jempterland in Zweden, 9. mylen ten ooften van Doeve.

Reste, zo worden de drie bevelen genoemt, die de koning van Polen aan de ftanden des ryks, de fenatoren, den adel en de ryks-fteden laat afgaan, en hen beroept om binnen een maand te verfchynen.

Restitutio in integrum, hiet de herftelling in den vorigen ftaat, wanneer iemand wegens minderjarigheid, afwezigheid, oorlog of andere toevallen zyn recht niet heeft kunnen vervolgen, en alzo daar door te kort gekomen is, en fchade geleden heeft.

Restow, ftad in het Waywoodfchad Ruffien in Polen.

Restrictie, beding, bepaling, reftringeren, bepalen.

Resultaat, is zo veel als de werking, of het gevolg dat uit een zaak ontftaat. By voorbeeld het refultaat van een vergadering, beraadflaging, gefchil enz.

Retableren, weer in den rechten ftand brengen, alzo zegt men van de Hugenoten die wegens den godsdienft uit Vrankryk verdreven zyn, dat zy in andere landen hun retabliffement gevonden hebben, dat is gelegenheid om zich ter neer te zetten en hun hantering te dryven.

Retardaat, is een achterftal dat iemand aan fchattingen of belaftingen het vorige jaar is fchuldig gebleven.

Retarderen, ophouden, hindernis toebrengen, in het lange pak fteken. Daar van retardiffement uitftel; vertraging.

Retel, Rhetel, hoofftad van het landfchap Retelois aan de rivier Aifne.

Retelois, landfchap, benevens den titel van een hertogdom in Champagne, aan de grenzen van Luxemburg en Luik gelegen. Het voert den titel van een hertoglyk pairfchap, en komt tegenwoordig den hertog van Mazarin toe.

Retentionis jus, een recht, waar door men iets mag inhouden, tot dat men wegens zyn eifch voldaan is. Diergelyke heeft een weduwe in haar verftorven mans goederen, tot zy wegens haar ingebrachte goederen te vrede geftelt is.

Rethen, amthuis en fteedje aan de Aller, in 't Zellifche gebied, onder de Walsrodifche infpectie, en na de dood des hertogs van Zel den keurvorft van Hannover toekomende, heeft rontom een vruchtbaar land, en driederly inwoners, naamlyk 1. burgers, 2. amt-voorburgers, en 3. jonkeren-voorburgers, in betrachting dat 10. adelyke geflachten daar hun vrye adelyke burghoven in hebben.

Rethwisch, flot in 't hertogdom Stormarn in 't Holfteinfche, niet ver van Oldeflo, daar een uitgedeelde hertog van de Holftein-Sonderburgfche linie van Pleun refideert. Hy hiet Johannes Erneftus Ferdinandus, geboren den 4, Dec. 1684. is een grande van Spanje, den Roomfchen Godsdienft toegedaan, en wil tegenwoordig in het Pleunfche opvolgen. Zyn gemalin Maria Celeftina van Merode, dochter van Claudius Francifcus van Trelong, getrouwt 1703. en gefcheyden 1713. ftierf den 24. Nov. 1725. Zie *Pleun.*

Retimo, Turfche beveftigde ftad op het eyland Candia, benevens een Citadel en goede haven. Zy is de hoofftad van het gebied Retimo, dat een van de vier provintien van dit eyland is.

Retirade, hiet in den oorlog wanneer een commanderenden officier een machtiger vyand op zy heeft, met wien hy zonder ogenfchynlyk verlies niet vechten kan, maar op de verftandigfte en befte wyze zyn retirade neemt, dat is, te rug trekt, en of met het hooft-leger conjungeert, of zich onder het gefchut ener vefting zoekt in veiligheyd te ftellen.

Retirade, is een foort van een retrenchement of verfchanffing, die in een Baftion of ander werk ge-

gemaakt word, wanneer de vyand den grond van voet tot voet winnen wil, na dat de eerste defensien reeds verloren gegaan zyn. Zy heeft een borstwering, wiens facen een binnenwaarts lopenden hoek uitmaken. Zie *Mathem. Woordenb.*

Retirade, hiet ook in voorname huizen een vertrekje of plaats daar men alleen zyn kan, zonder van iemand gehindert te worden.

Retire, eenzaam, ingetogen en stil.

Retorbio, kleine stad op een heuvel, niet ver van Voghera, in de Milaneesche provintie Pavesano.

Retorqueren, hiet in den burgerlyken zin, wanneer iemand, die van een ander schimpelyk met woorden aangetast is, gelyk met gelyk vergeld, en hem op dezelve wys weer beschimpt, 't welk een retorsie genaamt word.

Retour, wederkomst, wederkering. Daar van daan komt retourneren, weerom en te rug keren.

Retour, Handel op retour, betekent een weerom zending van koop-waren die men niet verkopen kan. Zie *Natuurk. Woordenb.*

Retour Schepen, noemt men hier in Holland die gene, die uit oost-Indien weer te rug naar huis keren.

Retractatio, is een herroeping van het gene, dat men te voren ingegaan en gesloten heeft. Zie *Natuurk. Woordenb.*

Retraite, zie *Berme.*

Retraite, zie *Tap toe slaan.*

Retranchement of Verschanssing, is een met een borstwering voorzien gracht, ook de met aarde bedekte takkebossen, schanskorven en al het gene dat een post verschanst of bevestigt, en voor de vyandlyke aanvallen dekken kan. Inzonderheid hiet een retrenchement in de vestingbouw een zulk werk, dat men achter een ander vestingwerk, 't welk van den vyand eer aangegrepen word, aanlegt, op dat, wanneer dit van den vyand ingenomen is, men zich als dan in het ander begeven en op nieuws verweren moge. By voorbeeld wanneer de vyand een stuk van een bolwerk door mynen heeft laten springen, en post daar op gevat, zo overlaat men hem darom het gantsche bolwerk niet, maar maakt achter het ingenomen deel een nieuwe linie of tangwerk enz. en weert zich op nieuws, dan hiet deze linie of Tenaille, door 't welk het ingenomen deel des bolwerks van het overige afgesneden word, een retranchement. Zie *Mathemat. Woordenb.*

Rettore, zo word de opperste regent der republiek Ragusa genaamt, wiens heerschappy maar een maand duurt.

Retusari, klein onvruchtbaar eyland in den Finlandschen zeeboezem, dicht aan Ingermanland, 6. mylen van Petersburg, den Czaar toekomende. Voor dezen woonden hier maar enige arme visschers op, maar tegenwoordig heeft het een vlek van houte huizen, en niet ver daar van daan zuidwaarts op een zandbank een sterk kasteel en haven, Croon-slot genaamt, 't welk de voormuur van Petersburg is, waar door benevens de batteryen op het eyland, de Nieva-stroom en de vaart naar Petersburg gedekt word. Voordezen lag de Czaarsche vloot in deze haven, maar tegenwoordig bevinden zich de meeste schepen te Reval.

Retz, Reetz, Reckau, kleine stad en amt aan de rivier Ihna, in de nieuwe-Marck-Brandenburg, aan de Pommersche grenzen.

Retz, kleine stad in de opper-Palts, in 't rentamt Amberg, aan de rivier Schwartsbach, 2. myl. van Wald-Munchen.

Retz, kleine welgeboude stad in neder-Oostenryk, naar den kant van Munchen toe, 2. mylen van Znoym.

Retz, hertogdom aan de Gasconsche-zee in Bretagne.

Retzat, rivier in het Markgraafschap Anspach, die daar na de Regnits genoemt word, en by de stad Onoltsbach de rivier Onoltsbach, waar naar de stad genoemt is, in neemt.

Revange, Revenche, weerwraak. Zich revangeren, zich wreken.

Reveille, Diane, dag-waak, morgen-waak, zekere trommelslag die in 't krieken van den dag eer de poort open gaat van ieder tamboer voor zyn Corps de Garde of op de wal, daar het Corps de Garde is, gegeven word.

Revekohl, is een hoog gebergte in achter-Pommeren.

Revel, bevestigde stad in Piemont aan de Alpen, benevens een slot op een zeer hogen berg.

Revel, Reval, in 't Moscovisch *Kaliwan*, bevestigde hoofstad in de Lyflandsche provintie Esthland, en een beroemde koopstad aan den Finlandschen zee-boezem, was voordezen de residentieplaats des koninglyken Zweedschen gouverneurs, en heeft een sterk slot op een hoge en ronde rots, gelyk ook een voortreflyke haven, daar de Czaarsche vloot tegenwoordig den meesten tyd legt. Zy heeft ook een consistorie en een bisschop en de inwoners zyn den Luiterschen Godsdienst toegedaan. De straten zyn zuiver, maar wat ongelyk. Anno 1684. is de prachtige Domkerk door den Donder in brand geraakt, en benevens 200. huizen verwoest. Deze plaats was voordezen een van de beste Hansee-steden, en heeft daar van daan noch hedendaags een oud stapel-recht, dat in verscheyde vredens-traktaten en contracten tusschen Moscovien en Zweden bekrachtigt is. De Moscoviten belegerden het 1710. en veroverden het den 10. October van 't gemelde jaar met accoord. Haar privilegien wierden haar als een vrystad in kerkelyke, politieke en koopzaken door den Czaar Petrus I. bevestigt, en ook dat gene, wat haar de kroon Zweden ontnomen had, als het eyland Nargho en Wulffsund, benevens de strand- en andere naaste dorpen, gelyk ook de voorstad Teunisberg, weer ingeruimt, en in de Nystadsche vrede 1721. is zy benevens gants Lyfland den Czaar voor eeuwig overgelaten. Anno 1710. wierd zy sterk van de pest aangetast, dat van 50000. menschen qualyk 3000. overbleven. De regering is Democratisch (een volks regering) en moet in gewichtige zaken de overigheid de voornaamste des volks mee om raad vragen.

Revel, stad in Vrankryk, in het bisdom van Lavaur in opper-Languedoc.

REVENUES, jaarlykſche inkomſten van goederen, traktamenten, capitalen, enz.

REVERE, kleine beveſtigde ſtad in 't hertogdom Mantua, aan den Poo-ſtroom in Italien.

REVERENDE, zo word by de geeſtelyken het lange zwarte opperkleed genaamt, dat zy dragen.

REVERENTIE MAKEN, word van een minder gezegt, wanneer hy een man van meer ſtaat eerbied betoont.

REVERMONT, zeker gebied in Vrankryk in het landſchap Breſſe, van Pontdain tot aan Coligny.

REVERS, REVERSALIEN, ſchriftelyke verzekering die men geeft, dat het geen wat men gedaan heeft een ander niet tot nadeel ſtrekken zal, dat men iets doen of laten zal, dat men van iemand niets anders als alles goets weet.

REVEUE, hiet een monſtering of bezichtiging des krygsvolks, wanneer zy geteld of opgeſchreven worden.

REVIDEREN, noch eens overzien, als wanneer men een druk ten twedenmaal corrigert, dat word revideren genaamt.

REVIN, kleine ſtad aan de Maas op de grenzen van Champagne en Henegouwen, 3. mylen van Charleville, de kroon Vrankryk toekomende.

REVISIE, is in Holland, wanneer een van de partyen niet te vreden is met de ſententie door den hogen raad gegeven, kan hy by requeſt verzoeken dat de ſtukken noch eens nagezien mogen worden, bewerende dat 'er een miſſlag begaan is, in welk geval hem 7. rechtsgeleerden toegevoegt worden, meeſtentyds de penſionariſſen der ſteden, welke de ſtukken van het voorſchreven proces helpen nazien. Deze reviſie moet binnen twe jaren na het gegeven vonnis van den hogen raad verzocht worden, en die het verzoekt moet in de griffie van den voorſchreven hogen raad zo veel penningen in bewaring leggen, als 't den hove goed dunken zal om de vacatien van de toegevoegde rechters te betalen.

REUNIE-KAMER, wierd door den vorigen koning van Vrankryk 1681. in Mets en Briſach opgerecht, die de pretenſien der kroon Vrankryk op de Duitſche provintien zou onderzoeken, wat voor landen in oude tyden van de drie bisdommen Mets, Toul en Verdun in Lotteringen, ook van het landſchap Elſas afhankelyk waren geweeſt, en nu dezelve weer ingelyft moeſten worden.

REVOCATORIA, zyn de landsvorſtlyke uitſchryvingen, wanneer de leenluiden en onderdanen uit vreemde krygsdienſt te rug geroepen worden.

REVOCEREN, herroepen, te rug eiſſchen, ook zyn woord en belofte, die men van te vooren gegeven heeft, weer in den hals halen en niet gelden laten.

REVOLTE, opſtand, oproer, muitery.

REVOLUTIE, word van een land gezegt, wanneer het zelve een aanzienlyke verandering in de regering en politieke zaken geleden heeft.

REUS, kleine ſtad in Catalonien, 3. mylen ten weſten van Tarragona.

REUSENGEBERGTE, een groot gebergte tuſſchen Bohemen en het vorſtendom Jauer. Het ſcheyd Bohemen en inzonderheid de Koninggratſer en Buntſler-kreits van Sileſien en opper-Luſatien, en op het zelve zyn beroemde bergwerken geweeſt. Daar op is ook een andere berg, op Boheemſchen grond, de Ketel genaamt, waar achter de Duivels grond, met de Duivels weyde, als ook de Johannes bron te vinden is, waar heen op St. Jan veel luiden bedevaart houden, en daar uit drinken, om gezond daar door te worden. Het is ook wegens het ſpook, de Riebenzahl genaamt, beroemt.

REUSSEN, de graven Reuſſen van Plauen delen zich in twe hoofdlinien, naamlyk in de oude en de jonge. De oude beſtaat weer uit 2. linien, welke zyn de opper-Graitziſche en neder-Graitziſche, de neder-Graitziſche begreep voordezen 3. linien, naamlyk de Burgiſche, neder-Graitziſche en Rothenthalſche, evenwel zyn de eerſte en derde weer uitgeſtorven. De jongere linie beſtaat uit 4. andere, naamlyk uit de Geriſche, Schlaitziſche, Lobenſteinſche en Ebersdorffche, waar van zich de Schlaitſiſche weer in Schlaits en Köſterits verdeelt heeft. Lobenſtein heeft tegenwoordig een tak te Selbits. Dit rykgraaflyk geſlacht is een der oudſte in Duitſland, maar wyl zich de graven dikwils in buitenlantſche krygsdienſten begeven hebben, en maar den titel van baron hebben laten geven, zo hebben zy hun ouden graaflyken ſtaat en waardigheid uit deze en andere oorzaken Anno 1673. door den keyzer laten vernieuwen. Zy voeren alle den naam van Hendrik, dien zy ter ere en gedachtenis van hun neef keyzer Hendrik IV. aangenomen hebben. De graaflyke goederen leggen in Ooſter- en Voogtland, en zyn de ſteden en amten Burg, Cöſterits, Dölau, Ebersdorf, Gera, Graits, Hirſchberg, Lobenſtein, Löhma, Langenberg, Poſterſtein, Rothenthal, Reichenfels, Schlaits en Saltsburg.

REUSSEN, zie *Reiſſen.*

REUSSEREN, in een zaak gelukkig zyn, en het gewenſchte oogmerk bereyken.

REUTENBURG, ſlot en heerlykheid in neder-Crain, 3. mylen van Rudolphswerth.

REUTLINGEN, vrye ryksſtad aan de kleine rivier Eſchits in 't hertogdom Wurtemberg, onder wiens beſcherming zy ook ſtaat. Zy legt een myl van Tubingen, en men vind daar omtrent veel papierkruid- en andere molens, ook heeft zy het privilegie, dat de gene, die by ongeluk een manſlag begaan hebben, daar zeker kunnen zyn.

REVUE, zie *Reveue.*

REUX, zie *Roeux.*

REYDE, veſting aan de rivier Eems, in de provintie Groningen.

REYDERLAND, zie *Reiderland.*

REYGATE, ſtad in Surrey in Engeland, die twe gedeputeerden in 't Parlement zend.

REYN, Ciſtercienſer-klooſter in Stiermarken, niet ver van Grats.

REYSSEN, zie *Reiſſen.*

REZAN, hertogdom in weſt-Moſcovien, langs de rivier Occa, dat zeer volkryk en vruchtbaar, maar meteen de invallen der Tartaren zeer onderworpen is. De hoofdſtad Rezan legt niet ver van de rivier Occa, en heeft een aartsbiſſchop, doch is tegenwoordig maar een open markt-vlek, na dat de

de Tartaren dezelve Anno 1668. te enemaal verwoest hebben.

Rezuns, Ræzuns, slot en heerlykheid in Graauwbundterland, in het Graauwebundt, daar de boven en neder Rhyn te zamen loopt, tusschen Chur en Furstenau, het aartshuis Oostenryk toekomende.

Rha, zie *Wolga.*

Rhaden, kleine stad en amt in het graafschap Waldeck in Westphalen.

Rheau, zie *Reau.*

Rheburg, steedje en amt in 't Bronswykfche, 4. mylen van Hannover.

Rheda, stad en slot benevens den titel van een heerlykheid in het graafschap Tecklenburg, aan de rivier Embs.

Rheda, zie *Röthan.*

Rhede, Reede, is een zekere plaats in zee, niet ver van den oever, daar de schepen voor anker leggen, en voor den een of den anderen wind veilig zyn kunnen. Hier leggen ook gemeenlyk de schepen voor anker, als zy op den wind of den vloed wachten om de haven in te lopen.

Rheggio, zie *Reggio.*

Rheims, een der oudste en voornaamste steden van Vrankryk, aan de rivier Vesle in Champagne. Zy heeft een bailluagie, presidiaal, universiteit en aartsbisdom, wiens aartsbisschop de eerste of voornaamste hertog en pair van Vrankryk is die den koning met die oli zalft, die in de H. vles bewaart word, welke een duif by de kroning van Clodoveus I. uit den hemel word gezegt gebracht te hebben.

Rhene, zie *Rhyne.*

Rhenen, kleine stad ter rechte hand van den Rhyn in de provintie van Utrecht, aan de Geldersche grenzen.

Rhenia, een van de Cycladische kleine eylanden in den Archipel.

Rhens, oud steedje aan den Rhyn, tegen over Braubach.

Rhetia, was voor dezen een groot landschap in Duitsland, daar tegenwoordig het Graauwbundter land benevens een stuk van Zwitzerland legt.

Rhinau, zie *Rhynau.*

Rhingau, zeker gebied in het aartsbisdom Ments, langs de beyde oevers van den Rhyn, tusschen het graafschap Catzenellebogen, Diets, Wetterau, Ments, en Bingen.

Rhinsberg, zie *Rhynsberg.*

Rho, vlek aan de rivier Olana, niet ver van de stad Milaan, hoort de graven van Visconti toe, en heeft een zeer schone kerk délla Madonna Miraculosa genaamt, die sterk van vreemdelingen bezocht word.

Rhodus, Turksch eyland in de Middelantsche-zee, tusschen de eylanden Candia en Cyprus in Azien, dat de ridders van St. Jan den Saracenen afnamen, na dat zy het beloofde land en Jeruzalem weer verloren hadden, en wierden daar van daan ridders van Rhodus genaamt. Zy hebben het zelve ook tot anno 1522. bezeten, wanneer de Turken het hun weer hebben afgenomen, waar op zy zich op het eyland Malta neergezet hebben. De hoofdstad Rhodus legt op een heuvel, en half in de vlakte aan de zee. Zy heeft een aartsbisschop, begrypt 3. Italiaansche mylen in den omtrek, is bevestigt, en heeft een goede haven, wiens ingang van beyde kanten met rotzen omringt, en met torens voorzien is. Voor 't overige heeft zy muren en twe grachten, maar aan den kant van het kasteel drie. Zy word van Turken en Joden bewoont, en de Griekfche Christenen is maar geoorloost in de voorsteden en op de Landhuizen te wonen.

Rhön, matige rivier in Franckenland, die zich in den Mayn stort.

Rhone, een der grootste rivieren van Vrankryk, die aan de grenzen der Italiaansche landvoogdyen der Zwitzers op den berg la Fourche dicht aan St. Gothardsberg ontspringt, door het meir van Geneve loopt, by Lion de Saone in neemt, en zich door verscheyde monden, die men Gras noemt, in de Middelantsche-zee ontlast.

Rhoteram, stad in Yorckshire in Engeland.

Rhume, rivier in 't vorstendom Grubenhagen, die uit het meir Ochsenpfuhl genaamt by het steedje Hertsberg ontspringt, en zich beneden Northeim in de Leine stort.

Rhumspring, slot aan de Bronswykfche Grubenhagensche grenzen, den hertog van Weimar toekomende.

Rhyn, rivier in de middel-Mark Brandenburg, die zich by de stad Rhynau in de Havel ontlast, en met deze eindlyk in de Elve valt.

Rhyn, de grootste en voornaamste rivier in Duitsland, die twe bronnen op den St. Gothardsberg in Graauwbunderland heeft, waar van de noordlyke de opper-Rhyn, de zuidelyke de neder-Rhyn genaamt word, en zy verenigen zich noch in gemelde Grauwbunderland by Rezuns, 4. Italiaansche mylen boven Chur, waar op deze rivier door de Boden-zee stroomt, en by Ments den Meyn, by Coblents de Moezel in neemt. By Schenkenschans in Gelderland verdeelt zy zich in twe armen, waar van de een, die ter linken loopt, de Waal genaamt word, en zich te Worcum in de Maas stort, de andere arm verdeelt zich weer in twe armen, waar van die ter rechter hand onder den naam van den nieuwen Yssel zich by Duisburg in de oude Yssel giet, maar de linke arm behoud den naam van Rhyn, en deelt zich weer by Wyck te Duurstede, daar dan de arm ter linken de Leck genaamt word, en zich boven Rotterdam in de Maas giet, de andere behoud den naam van Rhyn, en deelt zich in de grachten der stad Utrecht in twee armen, waar onder die ter rechten by Muiden in de Zuider zee valt, en de Vecht genaamt word, de andere arm hiet noch de Rhyn, en verliest zich beneden Leyden by Katwyk in 't Zand.

Rhyn Rhin, kleine rivier die in 't hertogdom Mecklenburg by Rhynsberg ontspringt, door Moerassen naar Linum en Fehrbellin loopt, en in de Havel valt.

Rhynau, kleine stad aan de rivier Rhyn in de middel-Mark-Brandenburg, niet ver van daar gemelde stroom in de Havel valt.

Rhyn, de opper-Rhynsche kreits, is een van de tien kreitsen des H. Roomschen ryks, tot dezelve behoort Hessen, Wetteravien, de vorstlyke abdy Fulda, de bisdommen Worms, Spier, Straatsburg en Basel, de Johans-Meester, de geweze ryks-steden in de Elsas, Westryk, Lotteringen, Savoyen, de Rhynsche prelaten, het hertogdom Tweebruggen, en de graafschappen Sponheim, Saarbrucken, Falckenstein en Leiningen, de landen der vorsten van Nassau, de graafschappen Solms, Hanau, Isenburg, Sayn, Wied, Witgenstein, Hatsfeld en Waldeck, en de Ryks-steden Franckfort aan den Meyn, Friedberg, Wetslar en Gelnhausen. De kreits-directeurs zyn de bisschop van Worms, en de keurvorst van de Palts.

Rhyn, de neder-Rhynsche of keurvorstelyke kreits, is een van de tien kreitsen des H. Roomschen ryks, en begrypt de aartsbisdommen Ments, Trier, en Keulen, de Keurpalts, en het vorstendom Arenberg in de Eifel. Haar kreits-directeur is de keurvorst van Ments.

Rhynau, kleine stad aan den Rhyn in Zwitzerland tusschen Schafhausen en Eglisau.

Rhynau, kleine plaats in de neder-Elsas aan den Rhyn, daar hy de rivier Ischer inneemt, het bisdom van Straatsburg toekomende.

Rhynberg, stad in het aartsbisdom Keulen aan den Rhyn gelegen, wier vestingwerken in den vorigen oorlog, na dat ze de keyzer en deszelfs bondgenoten verovert hadden, geslecht zyn. Zy legt 8. mylen beneden Keulen, en is 1715. uit kracht van den Badenschen vrede weer aan keur-Keulen ingeruimt.

Rhynbruck, keur-Triersch slot by den Rhyn, niet ver van Hammerstein.

Rhyne, Rhene, kleine stad in 't bisdom Munster in Westphalen aan de Ems, 4. mylen van Lingen, die benevens Bevergern een byzonder amt uitmaakt.

Rhyneck, kleine stad aan den Rhyn, niet ver van daar hy in het meir van Constans valt. Zy is de hoofdstad van het Rhyndal, en heeft een slot, daar op de landvoogt woont.

Rhyneck, burggraafschap en oud slot op een berg aan den neder-Rhyn, tusschen Andernach en Brisach gelegen, de graaven van Sintzendorf van de Ernstbrunnersche linie, die daar door zitting en stem op de ryks-dagen hebben, toekomende.

Rhynegg, keur-Mentsisch steedje in Franckenland.

Rhynfelden, de schoonste, sterkste en grootste onder de 4. woud-steden in Zwaben, aan den Rhyn gelegen, daer een brug over den Rhyn legt. Zy is volkryk en bevestigt, legt drie uren over Bazel, en hoort het huis van Oostenryk toe. Hier is de derde Rhynval. Zie *Rhynval*.

Rhynfels, goede vesting op een hoge rots aan den Rhyn, in het neder-graafschap Catzenellebogen, aan de keur-Triersche grenzen, tusschen Coblents en Bacharach, tegen over het steedje St. Goar gelegen, waar toe een klein amt van 5. dorpen en 7. hoven behoort. Tegen Rhynfels over legt de zo genaamde Cats, of nieu-Catzenellebogen op een hoge rots. Deze vesting hoort het huis van Hessen-Rhynfels toe, maar het huis van Hessen-Cassel pretendeert het bezettings recht, en daar is een dubbele Rhyntol. In 't jaar 1692. belegerden de Franschen deze plaats, maar wierden van de Hessen met verlies weer te rug gedreven. Anno 1702. wierden zo wel de Cats als ook Rhynfels door de Hessen-Casselsche troepen ingenomen, en met garnizoen belegt, ook is in den Utrechtschen vrede 1713. het bezettings-recht het huis Cassel toegewezen, waar tegen zich evenwel de landgraaf van Hessen-Rhynfels op het ryks-convent te Regensburg hevig bezwaart heeft, en het aan 't keyzerlyke hof zo ver gebracht, dat Hessen-Cassel deze vesting anno 1719. aan Hessen-Rhynfels heeft moeten afstaan. Voor 't overige behoort tot de Hessen-Rhynfelsche landsportie het neder-graafschap Catzenellebogen, behalven Braubach dat Hessen-Darmstadt toekomt, gelyk ook in neder-Hessen de steden, amten en heerlykheden Rotenburg, Wanfried, Eschwege en Sontra, waar in den landgraaf van Hessen-Cassel de contributien, het territoriale recht, en het recht om de geestlyke amten te begeven toekomen. Deze Rhynfelsche linie verdeelt zich weer in de Rotenburgsche en Wanfriedsche takken, waar van ieder op zyn eigen naam kan gezien worden.

Rhyngau, zie *Rhingau*.

Rhyn-graven, zie *Wild-en Rhyn-graven*.

Rhyngravenstein, graafschap in de neder-Palts aan de rivier Nahe, de Wild-en Rhyn-graven toekomende.

Rhynhausen, kleine plaats in 't bisdom Spier, een half myl van de stad van dezen naam.

Rhynheim, stad in het graafschap Catzenellebogen, tusschen Umstad en Darmstad, de graven aldaar toekomende.

Rhynland, landschap in zuid-Holland, van de Noord-zee af tot de heerlykheid Utrecht toe: het begrypt 72 dorpen onder zich.

Rhynlandsche voet, zie *Voet*.

Rhynsberg, Rhinsberg, steedje in het middel-Marksche graafschap Ruppin aan den Rhynstroom, de heren van Beville toekomende, daar zich een Fransche kolonie ter neer gezet heeft.

Rhynsburg, was voor dezen een beroemde abdy van adelyke vrouwen van de benediktyner Orde, wiens abdis in geestelyke en wereldlyke zaken te gebieden had, en die 'er weer uitgaan en trouwen mochten. Tegenwoordig is het een dorp in Holland, een klein uurtje van Leyden.

Rhynsheim, sterk slot in 't aartsbisdom Keulen, by Lechnich.

Rhynstein, zie *Regenstein*.

Rhynthal, Rhyndal, landschap aan den Rhyn, van het graafschap Werdenberg tot aan de Constantser-zee; het hoort de 8. oude plaatzen of oorden en het Canton Appenzell toe, en zedert 1712. genieten 'er de Gereformeerden en Roomsch-katholyken gelyk recht in.

Rhynval, de Rhyn stort zich op drie plaatzen uit de hoogte neer, als (1.) by Lauffen en Schaffhausen in Zwitzerland, daar de gantsche Rhyn zeer naauw te zamen loopt, en met groot gedruis en ge-

weld enige vamen hoog van een berg neer valt, zo dat geen schip, noch geladen noch leeg, naar beneden kan gebracht worden, maar men moet alle goederen per as door Schafhausen voeren, en beneden de stad weer in schepen laden. (2) By Lauffenburg, welke val niet zo groot en gevaarlyk is als de eerste, en hier worden de lege schepen met touwen, of door luiden die uit roekeloosheid hun leven wagen willen, naar beneden gelaten. (3) Onder Rhynfelden, op een plaats, im Hellhacken genaamt, daar de Rhyn tusschen de rotsen een kleinen weg en diepte heeft, dat men ter nood met gelade schepen daar door kan varen.

Rhyn-verbond, was een gewaande defensive Alliantie, die de drie keurvorsten van Ments, Trier en Keulen, de bisschop van Munster, de koning van Zweden als hertog van Bremen, Vehrden en heer van Wismar, gelyk ook Palts-Nieuburg en de Luneburgsche huizen, benevens Hessen-Cassel en verscheyde andere standen den 14. (4) Aug. 1658. te Frankfort sloten, en wel voorgaven zich hier door maar van alle inquartiering of doortocht van vreemde volkeren te beschutten, maar in der daad den 15. (5) Aug. den koning van Vrankryk door een byzonder traactaat mee innamen, en daar door duidlyk genoeg te kennen gaven, dat Vrankryk dat gewaande verbond maar om den nieuw verkoren keyzer Leopold te bruyen bedisselt had.

Rhynwald, word in Graauwbundter land een zeker distrikt genaamt, dat zich van den Vogelsberg tot aan Schams uitstrekt.

Rhynzabern, kleine stad aan de Erlebach in 't bisdom Spier, in het keur-Paltsisch amt Germersheim, was voordezen des bisschops residentie.

Ria Lexa, een streek lands op de kusten van nieuw-Spanjen in noord-America, waar in een hoog brandende berg legt, dien de Spanjaarden Volcan Vejo noemen. Daar is een haven, die een klein en nederig eyland, dat anderhalf myl van 't land legt, maakt, en 2. mylen van de haven is de stad Ria Lexa, waar heen twe vaarten leggen, en de Spanjaarden hebben aan beyde een goede schans opgeworpen, om de vyandlyke landing te verhinderen. In deze stad woont een Spaansch gouverneur.

Rialto, is de beroemde brug byna midden in Venetien, welke maar uit een boog bestaat, en over de grote gracht legt: daar op staan twe ryen met winkels, die drie straten maken, waar van de middelste de grootste is.

Riba, kleine plaats in 't koningryk Leon, een kleine myl van Salamanca, aan de rivier Tormes.

Ribadavia, zie *Rivadavia.*

Riba de Sella, klein vlek in Asturien, benevens een zee haven, 8. mylen van Oviedo.

Ribadeo, Rivadeo, kleine stad benevens een haven in Gallicien, 8. Spaansche mylen van Lugo, aan de kust daar de rivier Miranda in de zee valt.

Ribagorça, graafschap in Arragon, aan de Catalonische grenzen van de Pyreneesche bergen tot aan de overzyde van de Ebro, dat de troepen van den hertog van Anjou 1711. te enemaal weer onder hun gehoorzaamheid brachten, na dat het enige jaren koning Karel onderdanig geweest was; de steden en plaatzen van enige waarde daar in zyn la Escola, Conca de Tremps, Grans, en Benevarre.

Ribaudon, een van de Hierische eylanden by Provence, 't welk klein is, en niet ver van het kleine eyland Ribaudas legt.

Ribbil, kleine rivier in Engeland, die in Northumberland ontspringt, en zich in den kleinen zee-boezem Ribbil stort.

Ribbnits, kleine stad aan een kleinen zee-boezem aan de Oost-zee, in de heerlykheid Rostock in 't Mecklenburgsche, daar een adelyk juffren klooster is.

Ribemont, stad aan de rivier Oyse in Picardyen.

Riberac, kleine stad in de Fransche provintie Perigord.

Riberia Grande, hoofdstad van het eyland St. Jacobus, 't welk een van de eylanden van Capo Verde by Africa is. Zy heeft een bisdom, onder den aartsbisschop van Lissebon behorende, een goede haven, Porto del Praye genaamt, en een citadel.

Ribnits, stad in Wallachyen, aan de rivier Alauta.

Riccia, zie *Ariccia.*

Richecour, kleine stad in Lotteringen, aan het meir Garde, 8. mylen van Nancy.

Richelieu, kleine stad in Poitou, benevens een prachtig paleys, een academie, en den titel van een hertogdom, in welk aanzien zy door den kardinaal Richelieu, die ze bezeten heeft, gebracht is, en daar van den naam behouden heeft.

Richelieu, kleine stad in Canada in noord-America, aan een rivier van den zelven naam, die zich hier in de rivier van St. Laurens stort. Dicht hier by is in het midden der 17. eeuw een slot, Saurel genaamt, geboud, waar van daan de stad ook somtyds dezen naam voert.

Richmont, stad, benevens den titel van een hertogdom in de provintie Yorck in Engeland, aan de rivier Swale. Daar is noch een stad van dezen naam in de provintie Surrey, benevens een koninglyk lust-slot, 6. mylen van Londen aan de Theems, welke wel geboud is, goed mineraal water, en een treflyken diergaarden heeft, ook daar door beroemt is, dewyl de koningin Elizabeth in 't jaar 1603. hier gestorven is.

Richenburg, stad in de Chrudimer-kreits in Bohemen.

Richensee, vlek in het Zwitzersche graafschap Rore, de 7. Cantons toekomende.

Richnow, heren-stad aan de Iglava, in de Bechiner-kreits in Bohemen, heeft een kostlyke glashut.

Richnow, heren-stad in de Chrudimer-kreits in Bohemen, die ryke mynen heeft, en daar veel laken gemaakt word.

Richsnau, klein streek land in Zwaben in het Markgraafschap Turgau.

Richtenberg, kleine stad aan de Trebel in Pommeren.

Ricksen, ſlot in Groot-Polen, dat voordezen Staniſlaus Leczinsky toebehoort heeft.

Ricla, kleine ſtad in Arragon, aan de rivier Xalon, tuſſchen Saragoſſa en Calatajud.

Ricos hombres, waren eertyds in Aſturien de voornaamſte heren des ryks, die den koning verkoren, in wier plaats de Titulados hedendaags onder de Spanjaarden opgekomen zyn.

Riddagshausen, Luiterſch klooſter dicht by Bronswyk.

Ridder, Eques, Miles, Chevalier, Cavallero, Knight, is een eernaam die byna by alle natien den adel wegens zyn verdienſten gegeven word. Zy zyn of gebore, of geſlage, of gemaakte ordens ridders. De gebore ridders zyn luiden van ouden onberiſpelyken adel, die ten minſten vier quartieren van vader en moeder optonen kunnen, en den titel van hoog-edelgebore ridders en heren voeren. Hoewel men anders voor een ſpreekwoord zegt, dat een edelman geboren, maar een ridder gemaakt word. In Vrankryk is men gewoon de jonger zoons en de natuurlyke zoons der vorſten van den bloede Chevaliers of ridders te noemen, by voorbeeld, le Chevalier de Bourbon, de Lorraine, de Longueville, &c. De geſlage ridders zyn twederly, of zy zyn van keyzers en koningen op hun kronings- en huwlyks- feeſten geſlagen, en te gelyk met de goude ſporen vereert, waar van daan zy Equites Aurati hieten, tot welke ſoort veeltyds ook luiden geraken, die juiſt niet van oude adelyke geboorte, en meer door de pen als door den degen beroemt zyn. Of zy worden van andere beroemde ridders, gelyk ook van biſſchoppen en geeſtlyken tot ridders geſlagen, warom zy Milites genoemt worden, 't welk voordezen de eigentlyke onder de ſoldaten en den adel hoogſt geachte ridderlyke waardigheid was, die zich ook keyzers, koningen en vorſten niet geſchaamt hebben. Zo vind men dat Francois I. koning van Vrankryk zich voor den ſlag by Melignac van zyn onderdaan Pierre Terraille heer van Bayard tot ridder ſlaan liet. Zo wierden ook Hendrik II. van den marechal de Biſiens, Eduardus IV. koning van Engeland van den graaf van Devonshire, Hendrik VII. van den graaf van Arondel, en Eduard VI. van den hertog van Sommerſet, die alle hun onderdanen waren, tot ridders geſlagen. Diergelyke ridders hebben in hun eed onder andere het formulier, dat zy den dood niet ſchromen, ook weduwen en wezen beſchermen zullen daar het gelegenheit geeft. Onder deze ſoort behoren de ridders, die zich op tournoiſpelen en in 't lanſſenbreken in volkome toeruſting, doch met onbekende namen dikwils zeer wel gehouden hebben, en andere in een ernſtig gevecht uitgeeiſcht hebben. Ook de dolende ridders, (les Avanturiers) die expres op zulke tournoiſpelen gereyſt, en allerhande avanturen in de wereld gezocht hebben, waar mee de oude Romans of liefde- en helde-geſchichten opgevult zyn. Een zulke geſlage ridder was onfeilbaar van adel, of gong ten minſten wegens zyn eige hoge verdienſten altyd daar voor door; maar elk edelman is juiſt geen ridder. Een zulk ridder of Miles had gemeenlyk twe Armigeros of ſchildknapen by zich, die noch onder hem ſtonden en hem begeleydden. Hy bezat ook zulke leen-goederen, waar door hy verbonden was voor den koning of lands-heer als ſoldaat in 't veld te trekken, en hem krygsdienſten te bewyzen, waarom men in de oude bullen en krygsbeſchryvingen zeer dikwils het woord Miles of ridder in dezen zin vind. Gelyk nu de eene ridder den ander tot zulke waardigheid naar geſchapenheid der verdienſten verhefte, zo heeft ieder land zyn eige plechtigheden in 't ridder-ſlaan gehad, en wanneer de geeſtlykheid diergelyk ondernam, gelyk voornaamlyk in de kruisvaarten naar 't beloofde land geſchied is, moeſt de proef-ridder eerſt biechten, den gantſchen nacht met bidden doorbrengen, zyn zwaard op het altaar offeren, mis daar over lezen, en het door den prieſter zeegnen laten, dan wierd hem zulks met een draagband, die van de rechte ſchouder naar de linke heup liep, op zy gehangen, en hy na gehoude communie en afgelegden eed voor een oprecht ridder gehouden. Maar het gewoonlykſte gebruik om die ridderlyke waardigheid op te dragen was door den bank voor den ſlag, en wanneer zich de ridders dapper gehouden hadden, wierden zy op de te rug reyze van hun land-heer met leen-goederen beſchonken. Dit maakte de vorſten arm, darom begoſten ze op ridder-ordens bedacht te zyn, die even zo groot van achting, maar niet zo ryk van inkomſten als de leen-goederen waren. Zodanige ridder-ordens worden in geeſtlyke en wereltlyke verdeelt. Beyde zyn ze een genootſchap, uit hogen en lagen adel beſtaande, door geeſtlyke en wereldlyke mogentheden of tot beſcherming des Chriſtlyken geloofs, en beſtryding der ongelovigen, of tot uitbreyding der dapperheid, beloning der trouw, ook tot onderhoud der eendracht en vermeerdering des roems van zekere natien, opgerecht. Wy zullen ze gezamentlyk volgens de orde van de letters hier ter neer ſtellen, en de geeſtlyke, om ze lichter te onderſcheyden, een † voorzetten.

A.

Adelaars-Gezelschap, is van keyzer Albertus III. Anno 1433. geſticht, voerende een gouden of zilveren Adelaar, met uitgebreyde vleugels tot een ordens-teken, die een çeeltje in de klaauwen hield, met de woorden: Doe Recht.

Witte Adelaars Orde, zie *Diſciplinen-Orde*.

De Ridders van den Witten Adelaar in Polen, wil men dat door koning Uladiſlaus Locticus in 't jaar 1325. geſticht zyn, maar men vind 'er by de Poolſche ſchryvers weinig bericht van. In tegendeel rechtte koning Uladiſlaus IV. Anno 1637. ter eren van de onbevlekte ontfankenis van de moeder Gods een nieuwe ridder-orde, Equites Immaculatæ Conceptionis genaamt, op, die Paus Urbanus VIII. op ſtaanden voet beveſtigde. Het ordensteken was een goude ketting, wiens ſchakels ten dele witte lelien met deze woorden: in Te, ten dele verſcheyde met witte ſtrikken te zamen geknoopte pylen verbeeldden, benevens de woorden:

 Unita

Unita Virtus. Hier aan hong een rood kruis, in wiens midden een wit beeld van de maagt Maria ſtond, een draak met voeten tredende, met dit byſchrift: Viciſti, Vince. De ridders moeten voornaamlyk uit den Poolſchen adel genomen, maar evenwel voorname vreemdelingen niet uitgeſloten worden, en het geld van de ridder-kas tot loſſing der gevangenen, en bezorging der armen aangewend worden. Alles was hier toe vaardig, maar de prins Radzivil en enige andere magnaten brachten het op den ryksdag van het volgende jaar uit zeker quaad vermoeden zo ver, dat deze gantſche inſtelling achter weeg bleef. Koning Auguſtus II. heeft evenwel deze orde in 't jaar 1705. op volgende wyze vernieuwt. Het ridderteken is een doorzichtig rood geëmailleert goud kruis, met een witten rand, en tuſſchen de punten ſtaan 4. vuur-vlammen. Op de voorſte zyde is de Poolſche witte Adelaar, die op de borſt een wit kruis met de keurzwaarden draagt. Op de twede zyde ziet men in 't midden des konings naam *A. R.* met het byſchrift: pro fide, rege & lege (voor het geloof, den koning en de wetten.) Daar boven over heen is in de nieuwſte ordens tekens een kroon met diamanten bezet, en in alle een ring met diamanten om aan te hangen met een blaauw lind.

Ridders van den zwarten ADELAAR, heeft de koning van Pruiſſen Frederik I. te Koningsberg 's daags voor zyn kroning, naamlyk den 17. Januarius 1701. opgerecht, ten dele op dat de ridders met hun ſchoon ordens-kruis en linten den glans der kroning te aanzienlyker zouden maken, ten dele op dat door het ſuum cuique als zyn majeſteits zinſpreuk, die de ridder-ſtar verzelde, te gelyk by het aanvaarden van dit nieuwe aanvangende ryk de getrouwe onderdanen voor ogen gelegt wierd, dat zyn majeſteit in alle gevallen beſtendig beſloten had recht en gerechtigheid te handhaven, en ieder het zyne te geven. Het ridderteken is een goud blaauw geëmailleert kruis, met acht punten uitlopende, in wiens midden des konings naam Fridericus Rex met de beyde eerſte letters *F R* te zamen getrokken, en in ieder van de vier middel-hoeken een zwarte Arend met uitgebreyde vleugels verbeeld is. Dit kruis moet ieder ridder aan een breed oranje-verwig lind van de linke ſchouder over de borſt naar de rechte heup toe benevens een zilvere en geſtikte ſtar dragen. In het midden van deze ſtar is een zwarte vliegende Adelaar verbeeld, die in de eene klaauw een Laurier-krans, en in de andere een donder-ſteen houd, met deze bygevoegde zinſpreuk ſuum cuique (een ieder het zyne) tot een beſtendige gedachtenis dat ieder ridder dezer orde door dezelve aan te nemen verbonden en ſchuldig is ieder een, maar inzonderheid God den Allerhoogſten, den koning van Pruiſſen als ſouverein van de orde, en alle de genen, met wie hy anders te doen heeft, naar de plicht die de godlyke en wereldlyke rechten, maar inzonderheid de ſtatuten en ordens-wetten ieder ridder in zyn ſtaat en beroep opleggen, het zyne te geven, en dat de genade of ſtraf des Almachtigen, ook de beloning en wraak ja het verderf van ieder ridder voor de deur ſtaat, na dat hy de wetten van de orde nakomt of overtreed. Een ieder ridder draagt een onderkleed van blaauw fluweel en over het zelve een mantel van incarnaat-rood fluweel, met hemels-blaauw moor gevoert, evenwel met dat onderſcheyd, dat des konings en kroonprinſſens mantels lange, de ridders aan de hunne gantſch korte ſlepen hebben, en zodanig een mantel word in lange afhangende ſnoeren op de borſt te zamen gebonden. Over dezen mantel draagt zo wel de koning zelfs als de ridders de grote ordensketting, op beyde ſchouders vaſt gemaakt. Deze ketting is van het çyffer des koninglyken naams en van Adelaars, die donder-ſtenen in de klaauwen houden, beurt om beurt aan elkander gevoegt, en aan het midden van die ketting voor op de borſt hangt het bovengemelde gewoonlyke en eigentlyk blaauwe ordens kruis. Op de linke zyde van den mantel word een grote zilvere geborduurde ſtar genaait, en eindlyk draagt een ridder by deze kleding een zwarten fluwelen hoed, met een witten vederboſch daar op. By andere plechtigheden, als huwlyken, kinderdopen en begraafniſſen, die in de koninglyke Pruiſſiſche familie voorvallen, ook wanneer op den eerſten paaſch-pinxter-en kersdag de koning des morgens, van de ridders die zich aan zyn hof bevinden verzelt, te kerk gaat, moet over ieder ridderkleeding de grote ordensketting gehangen en gedragen worden. De koning en zyn navolger op den Pruiſſiſchen troon zyn altyd groot-meeſters. 't Getal der ridders loopt op dertig, de koninglyke familie daar niet ondergerekent, en gelyk buiten koningen, keurvorſten en vorſten geen ridders enige andere order verder durven aannemen, alzo komt 'er niemant in, die niet voor dezen eenigen tyd de ridder orde de la Generoſité gedragen heeft. De ridders genieten gemeenlyk den rang als koninglyke generaal luitenants.

† De Ridders van ALCANTARA in Spanjen, voeren een leli-vormig kruis, zyn anno 1176. tegen de Moren geſticht, mogen trouwen, volgen anders den Ciſtercienſer regel, en hebben hun naam van de ſtad Alcantara in Eſtremadura. Voor dezen wierden zy ridders van S. Julian de Pereyra genoemt, en voerden een groenen pereboom tot een ridderteken. Tegenwoordig zyn zy en de ridders van Calatrava het koningryk Caſtilien ingelyft, en de koning van Spanjen is hun Adminiſtrator.

S. ALEXANDERS-orde, zie *Orde van het rode Band*

De AMARANTHEN orde in Zweden, is anno 1653. van de koningin Chriſtina ter eren van den Spaanſchen gezant Don Antonio Pimentel ingeſtelt. Den titel van Amaranthe kreeg zy daar van daan, wyl de koningin dien naam kort voor dezen by een aangeſtelt herders-vermaak gevoert had, en Don Pimentel was de eerſte, dien zy daar mee vereerde. Het ridderteken was een vuur-verwig lind, waar aan een goude geëmailleerde ring hong, waar in twee omgekeerde AA in elkander geſloten te zien waren: de zinſpreuk was: ſemper idem (altyd dezelve) en de eed der nieuwe ridders behelsde onder anderen daar in, dat de gene die ten tyde van de aanneming in de orde ongehuwt waren, ongetrouwt zouden

zouden blyven; en de andere na de dood hunner gemalinnen niet weer trouwen mochten. Kort na de oprechting dezer orde liet de koningin ook een kostelyke en ryk-geborduurde scherp maken, waar in de dubbele AA op de boven gemelde wyze dikwils verbeeld was, met het byschrift: Dolce nella memoria (zoet in de geheugenis) en zo dra dezelve vaardig was, wierd zy Don Pimentel tot een geschenk toegezonden.

De orde van de H. AMPOULE, is tot gedachtenis van de vlesch met oli, die een duif in het jaar 499. by den doop van Clodoveus I. in Vrankryk te Rheims uit den hemel zou gebracht hebben, van gemelden koning gesticht, en het ridderteken was een goud kruis, met zilver geëmailleert, waar aan een duif met een vlesje in de bek hong.

De Ridder orde van St. ANDRIES, welke de Czaar anno 1698. gesticht, en tot teken een Andries of Burgundisch kruis toegevoegt heeft. Op de eene zyde staan deze woorden: S. Andreas Apostolus, op de andere, Peter Alexiewitz, possessor & autocrator Russiæ. Dwars daar over staat de naam van den overleden Czarowits, of Czaarschen kroonprins, naamlyk Alexius Petrowits. Deze ridder orde wierd in 't begin voor die gene gesticht, die zich in den Turkschen oorlog dapper gehouden hadden. Maar naderhand heeft de Czaar die ook aan andere van zyn hoge ministers en generaals personen uitgedeelt, die zich in den laatsten Zweedschen oorlog in Lysland welgehouden hebben, en 1704. is ook de koninglyke Pruissische opper-maarschalk en geheime staatsdienaar heer baron van Prints, en onlangs de Pruissische geheime staatsraad en generaal krygs-commissaris heer van Grumkow daar mee begenadigt.

De St. ANDRIES of Distel-orde in Schotland, wiens ridderteken een goude keten is, uit Distels bestaande, waar aan het beeld van den H. Andreas, die een patroon of beschermheilig van Schotland is, met zyn kruis hangt, benevens het opschrift: nemo me impune lacessit (niemand tergt my ongestraft). De orden is naderhand zeer in verval geraakt, doch had koning Jacob II. in 't jaar 1687. een voornemen om die weer op te rechten, gelyk hy reeds verscheyde ridders benoemt had, en bevolen hun de inkomsten, die door de reformatie ingetrokken waren, weer om te geven: maar alles is door zyn rampzalige vlucht weer blyven steken.

De Ridders der ANNUNCIATA in Savoyen, zyn in het jaar 1362. van Amadeus VI, toen graaf van Savoien, ter eere van de geheimenissen des H. Rozenkrans opgerecht, en hun tot hooftresidentie-plaats de woestyn der Camaldulensen niet ver van Turin aangewezen. Zy dragen een keten van drie vingren breed, uit goude, witte en rode geëmailleerde rozen bestaande, waar op de letters *F. E. R. T.* die fortitudo ejus Rhodum tenuit (zyn dapperheid heeft Rhodus behouden) betekenen, met door gemengde minne-schakels staan, en onder aan hangt een ring aan drie minne-schakels gebonden, waar op de historie van Maria's boodschap verbeeld is. De orde is aldaar noch in goed aanzien.

† De Ridders van den H. ANTONIUS in Æthiopien, worden gezegt in 't jaar 1370. gesticht te zyn, dragen een blaauw kruis op een zwarten rok, volgen den regel van den H. Bazilius, hebben den H. Antonius tot patroon, en beloven den paus als opperhooft der kerk gehoorzaam te zyn. Maar het schynt dat men deze ridders met de hospitaal-heren des H. Antonius, die de abdy en het steedje van St. Antonius by Vienne in Vrankryk bezitten, en zich 1095. het eerst vertoont hebben, verwart.

De Ridders van den H. ANTONIUS in Henegouwen heeft graaf Albertus van Henegouwen, Holland en Zeeland in 't jaar 1382. toen hy tegen de Turken wilde trekken, gesticht, en hun een ordens-ketting toegedacht, die 'er als een pelgrims gordel uitzag, waar aan een diergelyke goude staf en klokje hongen. Zy bezaten een kerk en slot by Bergen in Henegouwen.

De ARGONAUTEN orde in Napels heeft koning Karel III. in 't jaar 1382. opgerecht, en wyl het oogmerk was hoe men ten dele de onder den adel in zwang gaande vyandschappen uit de weeg ruimen, ten dele de scheepsvaart en zee-handel bevorderen mocht, kregen zy een schip tot een ridderteken, dat midden op zee van de baren bestormt wierd, met het devies: non cedo tempori. Welke orde by gebrek van inkomsten na des stichters dood haast te niet gegaan is.

De orde van de ARMELYN of Hermelyn uit 25. ridders bestaande heeft Franciscus I. hertog van Bretagne anno 1450. ingestelt, en tot een ordens-teken een goude van kruiswys over elkander gelegde korenairen gevlochte ketting verkoren, waar aan een hermelyn hangt met deze woorden: Ama vi. Dat zou ten dele de vruchtbaarheid des lands, ten dele de standvastigheid in de deugt aantonen, dat men liever sterven als dezelve verlaten wilde; nademaal men van het hermelyn zegt, dat 't zich eer zou laten vangen als in 't modder te springen en zich te verontreinigen. Koning Ferdinand de I. van Napels zou ook in 't jaar 1463. de ridders van 't hermelyn tegen den prins van Rossano, die tegen hem opstond, opgebracht hebben, en hun tot een ridder orde een hermelyn aan een goude keten toegeëigent hebben, met de woorden: malo mori quam fœdari (liever sterven als bevlekt worden).

† De Ridders van AVIS heeft koning Alphonsus I. in Portugaal in 't jaar 1146. tegen de Moren ingestelt, hun den Benediktyner regel, gelyk ook op een kort schouder-manteltje een groen leli-vormig kruis gegeven, en het steedje Avis niet ver van Ebora tot een zetel ingeruimt. Men heeftze voor dezen met de orde van Calatrava in Spanje verknocht, maar de Portugezen hebbenze in de XV. eeuw weer van die afgescheurt, en zy staan tegenwoordig noch onder het groot-meesterschap hunner koningen.

B.

De Ridders van 't BAD, of, the Knights of the Bath in Engeland, worden gezegt hun naam daar van daan gekregen te hebben, wyl zy

zy zich 's nachts voor hun verheffing plachten te baden, en de oudste ridders van Engeland te zyn, nademaal men wil dat koning Arthur hen ingestelt heeft, hoewel andere hen voor nieuwer uitgeven, en koning Hendrik IV. omtrent het jaar 1399. voor hun stichter houden. In 't jaar 1725. heeft koning George I. deze orde vernieuwt, 36. ridders van 't Bad gemaakt, ook dezelve in de abdy van Westmunster met grote plechtigheden ingeweyd, en den hertog van Montague tot grootmeester benoemt. Het ordens teken is een goude medailje, waar op 3. kronen staan, met het omschrift: in uno tria juncta (drie in een verknocht) die aan een rood lint gedragen word.

De Ridder orde van het rode BAND of St. Alexander, is door de overlede Czarin Catharina in 't jaar 1725. gesticht, en de prins Menzikoff den 8. April van het zelve jaar daar mee vereert. Het ordens teken bestaat in een rood lind, waar aan het afbeeldsel van Alexander Nefski te paard hangt, met het opschrift: Pro labore & Patria (voor den arbeyd en voor 't vaderland.) Deze orde word niemand opgedragen of hy moet ten minsten den rang van generaal-majoor hebben, ook zal in het toekomende de blaauwe orde van St. Andries aan niemand gegeven worden, die niet te voren deze orde van het rode lint gedragen heeft.

De Ridders de la BANDA, of van het rode Band, die koning Alfonsus XI. van Arragon in 't jaar 1330. gesticht heeft, en naderhand te niet gegaan zyn. Zy droegen een rood lind, dat over de linke schouder naar de rechte heup liep, hadden tamelyk scherpe regels, en wierd niemand als die van adel daar mee vereert, die evenwel tien jaren ten hove moesten geweest zyn, of zo lang tegen de Moren gedient hebben.

† BETHLEHEMITISCHE-Orde, zie *Kruis-Orde met de Rode Star.*

De Ridders van den H. BLASIUS in Spanje droegen een blaauw kleed, en een goud kruis op de borst, bloeiden onder de koningen van het huis Lusignan, en zyn eindelyk te niet gegaan.

De BRIGITTEN Ridders in Zweden, droegen in 't jaar 1396. een blaauw achthoekig kruis, benevens een daar aan hangende vurige tong, en worden gezegt de gastvryheid, de bestryding der ketters, en de barmhartigheid jegens weduwen en wezen ten doelwit gehad te hebben.

De Orde van het BURGUNDISCHE kruis, heeft keyzer Karel V. Anno 1535. ter gedachtenis zyner overwinning op den beroemden zee-rover Barbarossa op zyn komst te Tunis in Barbaryen gesticht, wyl hy toen een wapen-rok droeg, waar op het Burgundische kruis gestickt was. Onder aan het ordensteken hong een vuurwerk, dat vonken van zich wierp, met het byschrift: Barbaria. Doch deze orde ging heel gaauw te gronde.

De Vrouwen van de BYL, zyn 1148. te Tortosa in Arragon opgekomen, die Raimundus Berengarius, de laatste graaf van Barcelona, deswegen word gezegt gesticht te hebben, wyl Tortosa door der vrouwen dapperheid van een Moorsche belegering bevryd was. Zy droegen een langen rok, en op het hooft een capucyns-kap, waar aan een karmozyn-rode byl te zien was. Zy bleven van alle schattingen vry, mochten na der mannen dood alle juwelen en vrouwlyke huisraad alleen erven, en hadden by opentlyke plechtigheden den voorrang voor de mannen.

C.

† De Ridders van CALATRAVA, zyn Anno 1158. in Spanjen tegen de Moren opgekomen, nemen den Cistercienser regel in acht, durven maar eens trouwen, hebben zeer ryke commanderyen en grote privilegien, weshalven hun groot-meesterschap voor eeuwig met de kroon verknocht is. Daar zyn ook dames van deze ridderorde, die een rood kruis op haar kleed dragen, en wier grootmeesteresse te Almagro in nieuw-Castilien haar residentie heeft. De drie ridder ordens van St. Jacob van Alcantara en van Calatrava zyn de drie beroemste geestlyke ordens door geheel Spanjen, die aldaar noch hedendaags in den grootsten bloei staan.

De Ridders de la Calza te VENETIEN, die omtrent het jaar 1400. opgekomen zyn, zyn een gezelschap van verscheyde edellieden geweest, die onder zich zelven een hooft verkoren, en de onderwyzing der jeugt in krygs-oeffeningen tot hun oogwit gehad hebben, ook tot hun ordensteken een van goud gestikte en met edele gesteentens bezette Calza of laars dan aan de rechte, dan aan de linker voet droegen.

S. Catharyne-orde in Rusland, is Anno 1714. van de onlangs overlede Czarin ter gedachtenis van den groten veldslag in 't jaar 1711. aan de Pruth met de Turken gehouden, gesticht. Want toen de Czarin haar gemaal uit grote liefde naar de rivier Pruth volgde, en het gantsche leger benevens de beyde majesteiten in groten nood waren, zond zy een courier naar den groten vizier, en beloofde hem grote schatten, die zy ook daar na betaalt heeft, zo hy zich met den Czaar in vredens-traktaten wilde inlaten. Toen nu de grote vizier naar die bede luisterde, en daar op de vrede gesloten wierd, zond hy gedeputeerdens naar 't Russische leger, en belaste dezelve onder anderen aan de Czarin te verzoeken dat zy zich wilde aan hen zien laten, wyl hy aan haar tegenwoordigheid twyffelde, en niet begrypen kon dat zich een vrouw uit liefde tot haar gemaal in zulk een gevaar kon begeven. Ter dezer gedachtenis heeft de Czaar gewilt dat zyn gemalin deze orde zou oprechten. Het ordens-teken is een kruis aan een wit band, waarin de naam St. Catharina, met het byschrift: uyt liefde en trouw voor 't Vaderland. En deze orde word aan de voornaamste vrouwen gegeven.

† De Ridders van de H. CATHARINA op den Berg Sinai, bewaarden het graf en de reliquien dezer H. Maagt op gemelden berg, hielden de wegen voor de Pelgrims schoon, droegen een wit kleed, en op het zelve tot een ordens-teken een rad met 6. rode spaken en zilvere spykers, ter gedachtenis van den martel-dood der H. Catharina, dat

dat zy op een Jeruzalemsch kruis droegen. Zy zyn tegenwoordig wegens de Turken heel te niet gegaan, doch worden de Pelgrims naar den gemelden berg door den voornaamsten munnik van 't kloofter over 't graf der H. Catharina noch tot ridders geslagen.

De Orde der CHRISTELYKE Liefde, heeft in Vrankryk koning Hendrik III. tot onderhoud van arme officiers en verminkte soldaten opgerecht, en de ridders droegen een anker-kruis, dat op wit atlas gestikt, met witte zyde geborduurt was, en in wiens midden een ruit van blaauw taf met een goude leli stond, benevens de woorden: pour avoir bien servi (om dat wy wel gedient hebben.) Naderhand is 'er het gasthuis de la Charité Chretienne in de voorstad van Marcel te Parys uit ontstaan.

† De Ridders CHRISTIANÆ Militiæ, onder den titel van de gelukzalige Maagt Maria en St. Michiel zyn van Karel Gonzaga, hertog van Nevers, en Michael Adolphus, graaf van Althan, keyzerlyken generaal-veld-maarschalk en commandant van Gran, te Olmuts in Moravien opgerecht, de voltrekking te Wenen den 8. Maart 1619. verricht, en veel Roomsche vorsten, graven en heren daar in aangenomen. Enige dagen daar na heeft zich de hertog van Mantua Ferdinand daar zelfs in begeven. Het oogmerk dezer ridders was vrede tusschen de Christen mogentheden te stichten, en de Christenen, die van de ongelovigen, onderdrukt of gevangen wierden gehouden, weer te verlossen. De ledematen zouden uit ridders van adelyk geslacht en uit geestlyken bestaan. De ordens-kruissen, die de ridders dragen moesten, waren tweederly. Een van puur massief goud, op wiens eene zyde de Maagt Maria met het kind Jezus in den arm, op de andere St. Michaels beeld stond. Dit kruis zoude aan een van blaauwe zyde en van goud gemaakt lint aan den hals gedragen worden. Het ander kruis zou van blaauwe zyde en goud gestikt zyn, en in 't midden een Maria-beeld met goude vlammen en twaalf sterren om het hooft zich vertonen, het kind Jezus op de linke arm, een scepter in de rechte hand, als ook een halve maan onder de voeten hebbende. Uit de vier hoeken van 't kruis zou uit ieder een goude vlam stralen, en dit kruis moest op de linke zyde van den mantel gedragen worden. Deze orde is Anno 1624. door paus Urbanus VIII. bevestigt, en was naar den voet der Maltheser orde ingericht. Maar dewyl den ridderen geen genoegzaam onderhoud kon verschaft worden, ging dit voornemen weer te grond.

† De Ridders van CHRISTUS in Portugaal, ontstonden Anno 1319. in plaats van de Tempelheeren, met inzicht om de moren te beoorlogen. Zy dragen een zwart kleed waar op een rood kruis dat in 't midden wit is, hebben 454. commanderyen, en wegens hun groten rykdom den koning van Portugaal tot opperhooft.

De Orde van de CIVET Kat, die Carolus Martellus omtrent het jaar 726. in Vrankryk ingestelt heeft. Zy word gezegt de eerste en zekerste in de Christenheid geweest te zyn, en heeft den oorsprong van de heerlyk riekende Civet-Katten vellen, die de Saracenen, door Karel Martel verslagen, by zich voerden. De ridders droegen drie goude met rode geëmailleerde rozen doorvlochte ketens, waar aan een zulke goude, zwart- en roodgeëmailleerde Civet-Kat hong, die een halsband, met Fransche lelien bezet, droeg.

De CONCORDIEN Orde, die de doorluchtigste markgraaf heer Christiaan Ernst van Bayreuth op zyn reys 1660. te Bourdeaux in Vrankryk gesticht heeft. Het ordens-teken is een kruis van diamanten in 't goud gezet, midden daar in een goude plaat, op wiens eene kant 2. door twe goude kronen gestoken olyf takken in de gedaante van een kruis, benevens een daar over gezette vorsten-hoed in elkander sluiten. Tusschen beyde kronen staat het woord Concordant, op de andere zyde de naam van den doorluchtigen stichter onder een vorstenhoed, waar boven het jaar en dag der stichting in dief voegen.

d. 15. Jun. 1660.
C. E. M. Z. B.

† De CONSTANTYNS Ridders, die keyzer Constantyn de Groot, als hy de zege op den tyran Maxentius behaalt had, en het kruis-teken in de lucht gezien had, in 't jaar 313. zo men wil, gesticht heeft. De overblyfzelen daar van zyn noch in Italien aan te treffen, daar men op enige plaatzen veel wezens daar van maakt, maar men acht ze in Duitsland weinig, en verstandige luiden trekken de gantsche historie van der zelver stichting in twyffel.

† De Ridders van COSMAS en Damianus, droegen een rood kruis, in wiens midden de beeltenissen van beyde gemelde martelaars stonden, wachtten de zieke vreemdelingen op, moesten boven dat de gevangenen verlossen en de doden begraven.

D.

De DANEBROGS Ridders, of Ridders van het Witte Lint in Denemarken, heeft Waldemarus II. wel reets in 't jaar 1219. opgerecht, dewyl naamlyk in een slag met de ongelovige Lyflanders een rood banier met een wit kruis uit den hemel zou gevallen zyn, maar toen zy naderhand zeer in verval geraakt was, heeft ze koning Christianus V. Anno 1671. by de geboorte van zyn zoon prins Frederik weer vernieuwt. By grote plechtigheden dragen deze ridders benevens hun byzonder ordens-kleed een ketting, waar aan de letters W en CV beurt om beurt aan elkander hangen, waar van de eerste den stichter koning Waldemarus, en deze den herstelder koning Christiaan V. betekenen. Behalven dit bestaat hun gewoonlyk ridder-teken in een goud wit geëmailleert kruis, met een rooden rand, en 11. kruiswys gezette diamanten verciert, dat de ridders aan een gewatert wit, en met een roden rand gesoomt lint over de rechte schouder naar de linke zyde toe dragen, waar nevens zy ook een achthoekige gestickte zilvere star op de rechter borst dragen, waar over een zilver kruis met een rooden rand, en de woorden C. V. Restitutor te zien zyn. In de

de orde van de Olifant worden maar keyzerlyke, koninglyke, keurvorstlyke en vorstlyke personen, gelyk ook de voornaamste ministers aangenomen, maar de Danebrogs-orde word ook aan geringerstands personen van adel een geleerden uitgedeelt. Een ieder dezer orde heeft een ceremonie meester en een secretaris.

DISCIPLINEN- OF WITTE-ADELAARS-ORDE, is van de Oostenryksche hertogen gesticht, en hebben de ridders een witten-adelaar over het kleed gedragen, zyn ook verbonden geweest voor den Godsdienst te vechten.

DISTEL-ORDE, zie *Ridder-Orde van St. Andries.*

DE RIDDERS VAN DEN DISTEL die Lodewyk de II. hertog van Bourbon op zyn trouwdag Anno 1370. stichtte, en waar van 'er 26. in getal waren, droegen aan een goude uit ruiten bestaande ketting, waar in het woord Esperance twemaal gevlochten was, een goud ovaal, waar in de moeder Gods stond, met zonnestralen omringt, en met een halve maan aan haar voeten, waar onder aan een distelkop hong.

† DE RIDDERS VAN DEN H. DOMINICUS, had deze heilig gesticht om de Albigenzers en andere ketters te beoorlogen, en ze weer tot de Roomsche kerk te brengen. Warom deze orde ook dikwils Ordo Sanctæ Militiæ genoemt word.

DE ORDE VAN HET DOODSHOOFT, welke hertog Sylvius van Wurtemberg en Teck, ook in Silesien te Oels als groot-Prior, benevens zyne moeder de weduwlyke vorstin Sophia Magdalena hertogin van Liegnits en Brieg, als groot-Priorin, tot een gestadig aandenken der algemene sterflykheid, en opwekking van alle adelyke ridderlyke deugden in 't jaar 1652. in de residentie-stad Oels zo wel voor ridders als vrouwen opgerecht heeft, en was het kenteken een ring met een Doods-hooft, dien de leden daaglyks aan een zwart lint in de linke hand droegen. Naderhand is deze orde vervallen, en verder niet voortgezet, tot eindelyk in 't jaar 1709. de vorstin Louise Elizabeth, weduwe van hertog Filip van Saxen-Merseburg, een gebore hertogin van Silesien te Oels en Bernstad, deze van haar groot-vader oorspronkelyke stichting onder zekere ordens-regelen vernieuwt, en zich zelve als groot-Priorin daar over gestelt heeft. Tegenwoordig worden 'er niet als vrouwen met deze orde vereert, en word de groot-Priorin altyd uit de princessen van het huis van Wurtemberg door de ordens-dames verkoren. Het ridder-teken is ook verandert, en bestaat in een wit lind, waar aan een zilver doodshooft aan een zwart geëmailleerde strik hangt, waar op de woorden Memento Mori met wit geëmailleerde letters te lezen staan.

DE ORDE VAN DEN OVERWONNEN DRAAK, in Ongaryen heeft keyzer Sigismundus Anno 1418. na dat het concilie geëindigt was te Constans opgericht, en de ridders een groen gebloemt kruis benevens een dubbele ketting gegeven, waar aan een doode Draak met gebroke vleugels hong, om de gewaande kettery, die met den verbrandden Johan Huss gedempt scheen, daar door te betekenen.

DE RIDDERS VAN DEN OMGEKEERDEN DRAAK, heeft keyzer Sigismundus, na dat hy Johan Huss en Hieronymus van Praag te Constans had laten verbranden, volgens het besluit van 't concilie aldaar, in Ongaryen gesticht, en de ridders een scharlaken mantel benevens een groen zyde manteltje bevolen te dragen, waar over een goude ketting hing, met een omgekeerde Draak daar aan, om daar door de kettery te verbeelden. Deze orde (die ik geloof dezelve met de even voorgaande te zyn) is na des stichters dood weer te niet gegaan.

DUITSCHE-RIDDERS, zie *Kruisheren.*

DE ORDE DER DUITSCHE-TROUW, die hertog Frederik IX. van Saxen-Gotha Anno 1690. opgerecht heeft. Het borst schild der ordens genoten vertoont op de eene zyde den vorstlyken naamletter F, op de andere 2. in een geslote handen, met het opschrift: Feliciter en Constanter.

E.

EENDRACHT, zie *Concordien-Orde.*

DE RIDDERS VAN DEN EGEL, heeft hertog Lodewyk van Orleans by den doop van zyn oudsten zoon Karel gesticht, hun getal tot op 25. leden uitgebreyd, hun een mantel van hermelyn, waar over zy een drie dubbele goude kroon met een gouden Egel, en de woorden: Cominus & Eminus (van ver en van dichte by) hadden, bevolen te dragen. Zy word anders ook de orde van de Agaat of ook van de Porc-Espic genoemt, en de ridders moesten voorname standspersoonen zyn. Zy droegen ook een ring met een agaat-steen, waar op een Egel gegraveert was. Koning Lodewyk XII. heeft deze orde afgeschaft.

DE RIDDERS VAN DE EYK, zegt men dat Garsias Ximenes koning van Navarre, in 't jaar 722. kort voor een bloedig gevecht tegen de Moren, toen hy het teken des H. kruis op een Eyk gezien had, en na dat gezicht een heerlyke zege bevocht, gesticht heeft, en alle edellieden des koningryks daar mee vereert. Het ordens kleed was wit, en het ridderteken bestond in een rood-kruis, op den top van een groene Eyk, met de woorden: Non timebo millia me circumdantium (ik vrees niet schoon my duizenden omringen.

F.

DE ORDE DE LA FIDELITE, is van markgraaf Carel van Baden-Dourlach 1716. opgerecht, en vereischt volgens haar instellingen trouw, oprechtheid, verdiensten en matigheid in 't drinken. De regerende markgraven van Dourlach zyn altyd opperhoofden dezer societeit, en de ridders moeten van goede adelyke riddermatige afkomst en van een goed leven zyn. Het ordens-teken is een goude roodgeëmailleerde door 4. goude dubbele ƆC te zamenhoudende kruis-star, in wiens midden op een wit geëmailleert veld enige rotsen staan, waar op een dubbele ƆC met het opschrift Fidelitas (getrouwheid) Op de andere zyde is het vorstlyke Badensche schild met een rode dwarsbalck op een goud veld, welk

alles

alles aan een wit-en rood-geëmailleerden vorſten hoed hangt, en aan een oranje-lind met ſmalle zilvere enden aan den hals gedragen word.

G.

De Ridder orde van den H. Geest, heeft koning Hendrik III. van Vrankryk 1579. op den eerſten Pinxter-dag geſticht, wyl hem deze dag zonderling gelukkig geweeſt was, nademaal hy op den zelven geboren, tot koning van Polen verkoren, en ook weer op den zelven dag koning van Vrankryk was geworden. Hy wierd zelfs groot-meeſter van de orde, en het groot-meeſterdom zou naar het voorbeeld der Spanjaarden altyd by de kroon blyven, het getal der ridders ſtelde hy op hondert, behalven de geeſtlyken en andere ordens bedienden. De eerſte halsband der ridders beſtond uit roode geëmailleerde lelien, die goude vlammen van zich wierpen, en drie goude wit geëmailleerde dooreen getrokken letters beſloten, welke men zeggen wil dat op een zekere liefde-geheimenis doelden. Maar tegenwoordig beſtaat de ordes-keten, waar van zy zich maar by hoge feeſten en byzondere plechtigheden bedienen, uit verſcheyde zege-tekens, rood geëmailleerde lelien, benevens den daar tuſſchen ſtaande gekroonden en vlammenden letter H (waar mee de naam des ſtichters begint) en een daar onder aan hangent achtkantig goud kruis, in wiens midden een duif, maar op de andere zyde het beeld van den H. Michael, die den draak met voeten treed, te zien is, wyl naamlyk deze zelve ridders ook te gelyk leden van de orde van St. Michael zyn. In 't gemeen dragen zy 't bovengemelde ordens-kruis aan een blaauw lind van zyde moor, 't welk hun van de rechte ſchouder naar de linker zyde af-hangt, en gemeenlyk le cordon Bleu genaamt word, door welke blote benaming de Franſſchen de ridder orde van den H. Geeſt verſtaan. Hun gewone ordens-feeſt-dag is de nieuw-jaars-dag, waar op de ridders in een langen zwarten fluwelen mantel met goud en zilver rondom met goude lelien en liefdes-ſtrikken geborduurt, verſchynen, die daar en boven met goude vlammen bezaait, en op wiens linke zyde een zilver achtpuntig kruis met een duif geſtickt is. Over den mantel hebben zy een ſchoef van groen zilver ſtof, met zilvere duiven verciert, wier voering van weerzyden uit oranje-verwige atlas beſtaat. De plaats daar zy te zamen komen is de Auguſtyner kerk te Parys. Op 't nieuw-jaars feeſt 1705. heeft de vorige koning Lodewyk XIV. het getal der ridders met veel nieuwe ridders vermeerdert, en de maarſchalken de Gevres, de Villars, de Harcourt, de Chamilly, de Chateaurenault, de Vauban, de Roſen, en de Montreuil met deze ridder orde vereert. De maarſchalk van Catinat ſtond ook op deze lyſt, maar hy bedankte den koning voor die eer, onder voorwendzel dat het hem aan de hier toe nodige adelyke quartieren ontbrak, gelyk voor dezen de marechal de Fabert ook gedaan had. Dit enige is noch hier by te erinneren, dat wyl by deze promotie enkele krygsoverſten de orde van den H. Geeſt kregen, een zeker ſchimpdichter in een aardig puntdicht de zeeghafte bondgenoten vermaande in den toekomenden veldtocht wel op hun hoede te zyn, want de Franſſche dapperheid ſtond tegenwoordig op een beter voet, nademaal de heeren veld-maarſchalken alle den H. Geeſt ontfangen hadden.

† De Ridders des H. Geests in Saxia te Romen, heeft paus Innocentius III. anno 1198. geſticht. Zy doen gelofte van kuiſchheid, armoede, en gehoorzaamheid, benevens den dienſt der armen, dewyl in het gaſthuis van den H. Geeſt, dat te Romen by de kerk van St. Maria in Saxia ſtaat, de zieke pelgrims, huis-armen en vondlingen van de ridders verzorgt worden. Zy dragen een geeſtlyk zwart kleed, maar boven het zelve een wit twaalfkantig patriarchaal-kruis, leven naar den regel van den H. Auguſtinus, en hebben 100000. goud-gulden jaarlykſche inkomſten. In Sicilien had Lodewyk van Tarente koning van Jeruzalem en Sicilien de ridder orde van den H. Geeſt geſticht, en de ridders voerden op hun kleed deze woorden: Si Dieu plait, (als 't God behaagt) zy wierd anders ook tot het rechte verlangen genaamt. Ook had koning Renatus 1448. de orde van de halve maan ingeſtelt, en St. Maurits tot beſcherm-Heilig verkoren. De ridders droegen op hun karmoſyn-roden fluwelen mantel een goude halve maan, waar in deze woorden met blaauwe letters te lezen ſtonden: Loz-en Croiſſant, om daar door te betekenen dat de roem door de deugt aangroeien zou, en hier van wierd de orde ook Croiſſant genaamt. Onder aan waren zo veel ſmalle ſtukjes goud gehecht, als de ridders bewyzen konden in ſlagen en belegeringen geweeſt te zyn.

De Ridders van den H. Geest, of van de Duif, welke Johannes I. koning van Kaſtilien in 't jaar 1390. te Segovia geſticht heeft, en hun tot een ordens-teken een uit goude zonneſtralen beſtaande ketten gegeven, waar aan een goude wit-geëmailleerde duif, met een rode tegen de aarde ſtaande bek hong; doch dit voornemen is na des ſtichters dood haaſt in wind vervlogen.

† De GEGORDE vrouwen, erkennen Anna, hertogin van Bretagne, gemalin van Karel VIII. van Vrankryk voor haar ſtichtſter, en moeſten een gordel als dien der Franciſcanen om 't lyf dragen. Uit welke ſtichting de gewoonte ontſtaan is, dat noch hedendaags in Vrankryk de ongetroude dames om haar wapen een zulken ſtrik hebben, gelyk de mans de pluimen plegen te dragen.

GENEROSITE, de vader van den tegenwoordigen koning van Pruiſſen ſtichte in 't jaar 1685. toen hy noch Brandenburgſche keur-prins was, de orde de la Generoſité, en begenadigde zyn vertrouwſte vrienden daar mee. Het teken is een goud blaauw geëmailleert kruis, waar op het woort la Generoſité met zwarte letters tweemaal, naamlyk in de lengte en dwars daar over te lezen is.

De Ridders van St. George te Genua, hebben hun naam van den H. Georgius, die de beſchermheilig van deze republiek is, en zy dragen een goude ketting om den hals, waar aan beneden een goud kruis met rood ëmailleerſel hangt, dier-

 ge-

gelyke zy ook aan de mouwen hebben. Enige twyfelen of 'er wel zulke ridders in Genua te vinden zyn.

† De Ridders van St. GEORGE in Oostenryk in Karinthien, heeft keizer Frederik III. in 't jaar 1470. opgerecht, hun een witten wapen-rok met een rood kruis bevolen te dragen, en de grenzen van Ongaryen en Bohemen tegen de Turken te beſchermen aanvertroud. De eerſte groot-meeſter kreeg den titel van vorſt, en Muhlſtadt in Karinthien voor zich en de ridders: maar deze orde is allengsjens blyven ſteken, en keyzer Maximiliaan is door de oorlogs-onluſten belet die te vernieuwen.

† De Ridders van St. GEORGE te Rome heeft Paulus III. tot beſcherming der pauslyke kuſten tegen de zee-rovers aangeſtelt, hun Ravenna tot een zetel benoemt, en een goud kruis tot een ordens-teken gegeven, dat met een goude krans, die met edelgeſteentens en bloemen bezet is, omringt word.

† De Ridders van den Heiligen GEREON in 't beloofde land, heeft keyzer Fredericus Barbaroſſa geſticht, en enkele Duitſche edelluiden daar toe genomen, die een zwart Lotterings of tweemaal doorkruiſt kruis op een wit kleed gedragen hebben. Zy zyn haaſt weer te niet gegaan.

GOUDE genoodschap, wierd door keurvorſt Christiaan I. van Saxen omtrent het jaar 1590. geſticht, en zyn voornaamſte doelwit was de trouw, welke de gene, die door dit genoodſchap verbonden waren, hem zo veel te naauwer zouden bewyzen. Het ordens-teken, dat aan een goude keten gedragen wierd, beſtond in een goud kleinood, op welkers beyde zyden een doorzichtig rood hart te vinden was, daar een zwaard en pyl door ſtak, en op het hart op de eene zyde het geloof, in de rechte hand een crucifix houdende, en onder een kelk, met het omſchrift om het hart: virtutis amore (ter liefde van de deugt) over het hart ſtond de trouw met een klein rood hart, waar op des keur-vorſtens devies, F. S. V. dat is: Fide ſed vide, (vertrouw, maar zie toe aan wie) ingeëtſt was. Op de andere zyde ſtond de ſtantvaſtigheid met een anker, en de woorden: Qui perſeveraverit uſque ad finem, ſalvus erit, (Die volhard zal hebben tot het einde, zal zalig worden).

De Ridders van het GOUDE vlies, of de la toison d'or, zyn onder de beroemſte des gantſchen aardbodems te rekenen. Philips de Goede, hertog van Bourgundien en Brabant, die de 17. Nederlantſche provintien het eerſt verknocht heeft, en een der machtigſte vorſten van zyn tyd geweeſt is, heeft ze 1430. of volgens de Vlaamſche jaarrekening anno 1429. op zyn derde trouw-dag dien hy te Brugge in Vlaanderen, met Iſabella, dochter van koning Johannes I. van Portugaal hield, ter ere van de H. Maagt Maria en den Apoſtel Andreas geſticht, met inzicht om het Chriſtelyke geloof te bevorderen, en de van den Turk veroverde landen weer te bevryen, tegen den welken hy een geweldigen tocht in 't zin had. In 't begin benoemde hy maar 25. ridders, maar naderhand 31. en keyzer Karel V. heeft dit getal tot op 51. vermeerdert. De toen ter tyd regerende hertogen van Bourgundien en na hen de koningen van Spanje, die de erffenis te beurt gevallen is, zyn groot-meeſters van de orde. Het ordens-kleed is driemaal verandert, maar de keten beſtaat uit enkele goude ſchakels, die vuurſtenen en het ſtaal, waar mee men vuur ſlaat, verbeelden. Onder aan hangt een goud lam of vlies, met het opſchrift: Pretium non vile laboris (geen geringe beloning voor den arbeyd). In 't begin moeſten de ridders deze keten daaglyks dragen, doch keyzer Karel V. onthefte ze van dit ongemak, en ſtond toe dezelve maar op plegtige dagen om te hangen, en in plaats van dien het goude vlies aan een rood of goud lint te dragen. Dit ordens-teken blyſt evenwel niet erflyk, maar moet na ieders dood weer gelevert worden, ſchoon niemand voor des zelfs onverwacht verlies boet, wanneer het in den oorlog of door andere onvermydelyke toevallen verloren raakte. De Spanjaarden eſtimeerden eerſt deze orde niet hoog, wyl de hunne ouder waren, maar keyzer Karel V. bracht deze ridder-orde in groot aanzien, van wiens tyd af niet alleen veel grote vorſten en koningen, maar ook de volgende Roomſche keyzers uit het aartshuis van Ooſtenryk dezelve gedragen hebben, en niemand daar mee beſchenken laten, als die van hoge geboorte en gants ongemene verdienſten tegen de Ooſtenrykſche en Spaanſche huizen waren.

† De Ridders van het H. GRAF van Jeruzalem pretenderen by na een Apoſtoliſchen ouderdom, maar zyn, als men de zaak naauw onderzoekt, eerſt 1110. opgekomen. Zy dragen een wit kleed, en op de borſt een rood kruis dat van 4. kleindere van de zelve verf omringt word, en naar eniger mening de 5. wonden van onzen Heyland verbeelden zal. Zy doen gelofte van wettige kuisheid, gehoorzaamheid, en de beſcherming van het graf en het geloof van Chriſtus, zyn ook verplicht almoezen in te zamelen tot loſſing van de Chriſtenen die by de ongelovigen gevangen zyn. Hun voornaamſte reſidentie was voor dezen te Perugia in Italien, maar naderhand wierden zy van paus Innocentius VIII. in 't jaar 1484. de St. Jans ridders ingelyſt. Dit veranderde paus Alexander VI. anno 1496. weer, en verklaarde zich zelven voor grootmeeſter dezer orde, maakte den Gardiaan der Franciſcaner munniken tot zyn vicaris-generaal, en deze had de macht om door zich zelven of door de commiſſariſſen, die hy aanſtelde, ridders te maken. In Engeland had koning Hendrik II. omtrent het jaar 1174. diergelyken ridder-orde ingeſtelt, en dezelve heerlyke goederen gegeven. De ridders waren inzonderheid verplicht zich 2. jaar lang te Jeruzalem op te houden, en het H. Graf te bewaren, maar deze orde is te gelyk met den Roomſchen godsdienſt in Engeland verloren gegaan.

H.

De orde van den HAAN en den HOND, heeft de hertog Karel van Montmorency ter liefde van zyn gemalin Jeanne de Roucy geſticht, die 4. harten in haar wapens voerde, en de ordens-keten heeft, zo men zegt, uit harte koppen beſtaan,

waar aan een goude munt, daar een hond op geslagen was, hong.

De orde van het goude HART, heeft de laatste Silesische Piastische hertog George Wilhelm van Liegnits, Brieg en Wolau den 23. Aug. 1672. by een jacht-vermaak in den Diergaarden by Brieg opgerecht. Het ordens-juweel was een van goud geslage eike blad, op wiens eene zyde een hart, op de andere een rood hart met een wit kruis stond, 't welk de leden van 't genoodschap ten minsten zo dikwils zy met zyn doorluchtigheid of deszelfs vicaris zich mochten op de jacht bevinden, aan een met goud doorwerkt groen lind dragen moesten, en zulks dien dag zonder verlof van zyn doorluchtigheid of deszelfs stadhouder niet mochten afleggen.

De Ridders van St. HUBERT te Luik, heeft hertog Gerard van Gulik en Berg in de XV. eeuw op de baan gebracht, wyl hy Anno 1444. op den dag van St. Hubert by Linnich een grote zege op Arnold van Egmond behaalde. Warom men ze ook de Orde van den Hoorn noemde, dewyl de ridders een halsband van jacht-horens droegen, waar aan het beeld van St. Hubert hong. Maar na dien tyd is zy in verval geraakt, dat ze door den vorigen keurvorst van de Palts by verkryging van de opper-Palts in 't jaar 1709. vernieuwt wierd, en hy zelfs daar groot-meester van wierd, wiens stadhouder tegenwoordig graaf Adam van Dimantstein is. Zy bestaat uit vorstlyke personen, wier getal onbepaalt is, en uit twaalf ridders van den graaflyken en vryheerlyken stand, en heeft een cancelier, onder-cancelier, secretaris, schatmeester, herout en kleerbewaarder. De daar toe geweydde ampten in de opper-Palts zyn tot commanderyen gemaakt, waar van ieder ridder, behalven de vorstlyke personen, een krygt. Het ridder-teken is een vierkant kruis aan een rood lind, benevens een star op de borst en op den mantel. Het devies bestaat uit de drie oude woorden met Gothische letters: In Trau Vass (bestendig in de trouw.) De plicht dezer ridders bestaat inzonderheid daar in. 1. Den keurvorst getrouw 2. jegens de armen barmhartig te zyn, gelyk ook ieder ridder by zyn intrede 100. ducaten voor den armen aan den schatmeester betalen moet. Zy worden in 't capittel by meerderheid van stemmen verkoren, uitgenomen de stadhouder en de kancelier, die onmiddelyk van den keurvorst aangestelt word. De eerste drie ridders krygen 600 de andere 6. ieder 500. en de laatste drie 350. ryksdaalders jaarlyksche inkomsten; van de vorstelyke personen krygt ieder een keur-Paltsisch regiment, of zo er geen open is de gage van een oversten uit de inkomsten van de opper-Palts.

I.

De Ridders van St. Jacob in Holland, heeft graaf Floris van Holland in 't jaar 1290. van 12. leden opgerecht, en hun een St. Jacobs schulp benevens deszelfs beeltenis, daar aan hangende, tot een ordens-teken gegeven.

† De Ridders van St. Jacob in Spanjen, is de oudste van de Spaansche ordes, die naar 't gevoelen van zommige in 't jaar 844. begonnen is, toen de H. Jacobus den koning Ramirus verscheen, en hem de zege by Longronon op de Moren beloofde, 't geen den koning gelegenheid gaf om deze orde op te rechten. Maar andere leyden den oorsprong van 't jaar 1175. af, wanneer koning Ferdinand II. regeerde, en deze orde van den paus zou bevestigt zyn, na dat 13. edellieden den regel van den H. Augustyn verkoren, deze orde aangenomen, en de bevestiging verzocht hadden. Het voornaamste inzicht dezer ridders was de Moren uit te roeien, en de Pellegrims naar Compostel tot het graf van den H. Jacob te beschermen. Deze orde word anders de ryke genaamt, heeft 87. commanderyen, die te zamen 271710. ducaten worden gezegt op te brengen. De eerste ordens-meester is Petrus Ferdinandus a Ponte geweest, maar dewyl de volgende ordens-meesters zeer machtig waren, heeft koning Ferdinand de Katholyke in 't jaar 1499. dat gewichtig amt met de kroon verënigt. De ridders durven zich in het capittel met gedekten hoofde voor den koning zetten. Zy dragen op een wit kleed een rood kruis in de gestalte van een zwaard, hebben ridders en klerken, gelyk ook vrouwen in hun orde, voeren benevens het kruis noch 5. schulpen in de ordens-vaan, als het teken van den H. Jacob, en de koningen van Spanjen en Portugaal zyn in hun landen administrateurs van dit grootmeesterdom, wyl het zeer ryke inkomsten heeft, gelyk de onder groot-meester alleen jaarlyks 15000. pistolen inkomen heeft. De vrouwspersonen durven daar uit niet trouwen, maar de ridders hebben vryheid den echten staat aan te nemen, en hun getal beloopt op de 600.

De St. JANS- Rhodische of Malteesche Ridders, zyn hedendaags de beroemtste in de wereld, en hebben zonderlinge gevallen gehad. Want toen de Turken en ongelovigen in 't jaar 1012. het beloofde land innamen, en evenwel den tempel des H. Grafs te Jeruzalem ongemoeit lieten, hebben de kooplieden van Amalfi ter ere Gods en der H. Maagt een klooster onder den naam van Sancta Maria de Latinis daar geboud, deszelfs munniken een kapel toegevoegt, en den H. Jan Baptist geweyd om de pelgrims te huisvesten. Hier op wierden zy van Godfried en Boudewyn, na de herovering van de stad Jeruzalem, met ryke inkomsten verzien, en hun steden en kastelen toevertroud, wyl zy zich benevens de tempelheren tot bescherming des H. lands lieten gebruiken, schoon zy het in 't begin op ver na zo hoog als de andere niet konden brengen. In de XII. eeuw begon de orde eigentlyk eerst recht, doch zy moesten zich Anno 1187. toen Jeruzalem aan den Sultan Saladin overging, naar Margat, van daar Anno 1192. naar Acri of Ptolemais, in 't jaar 1291. weer naar Limisso in Cyprus retireren. Van daar wendden zy zich 1380. naar Rhodus, joegen den 15. Aug. de Saracenen uit dit en noch 7. andere byleggende eylanden, die hun evenwel 1523. van den Turkschen keyzer Soliman gezamentlyk weer afgenomen wierden. Daar op wandelden zy enige jaren naar Rome, Viterbo, Conetto, Villa Franca en Nizza, tot dat keyzer Ka-

Karel V. hun eindelyk den 24. Maart 1530. het eyland Malta onder die voorwaarde overgaf, dat zy beſtendig tegen de Turken en zee-rovers vechten, den koning van Spanjen, als koning van Sicilien voor hun leen-heer erkennen, en hem tot dankbaarheid jaarlyks een valk zenden zouden. Hun opperhoofd noemt zich groot-meeſter van het H. Hoſpitaal van St. Jan van Jeruzalem, en Gardiaan der armen van Jeſus Chriſtus. De orde beſtaat uit ridders, capellanen en ſervienten, en word in 8. tongen of natien verdeelt, welke zyn (1) die van Provence, (2) die van Auvergne, (3) van Vrankryk of Parys, wier groot-Prioor zedert 1719. de ridder van Orleans is, natuurlyke zoon van den laatſtgeſtorven regent van Vrankryk. (4) de Italiaanſche, (5) de Arragonſche, (6) de Engelſche, die zedert 1537. niet meer in wezen is. (7) de Duitſche, die ook de Bohemers, Ongaren, Polen, Denen, Zweden, Croaten en Dalmatiers onder zich begrypt, en (8) de Caſtiliaanſche, onder welke ook Leon, Portugaal, Algarbien, Granada, Toledo, Gallicien en Andalouſien ſtaan. De groot-meeſter voert den titel van Eminentie als de kardinalen, en de hoge amten van de orde zyn de volgende: naamlyk de groot-commandeur, die uit de provençaalſche tong verkoren word, de maarſchalk, die het hooft der tongen van Auvergne is. De hoſpitalier, als het hooft der tongen van Vrankryk; de admiraal, als het hooft der Italiaanſche tong; de Gran-Conſervatore, als hooft der Arragoneeſche tong: de groot-cancelier, als hooft der tongen van Caſtilien en Portugaal: de groot baley of baillu van Duitſland, als hooft der Duitſche tongen, en de Turcopelier, als hooft der Engelſche natien, welk laatſte amt zedert 1550. opgehouden heeft. De ridders volgen den regel van St. Auguſtyn, en dragen in oorlogs-tyden een roden gordel, met een zilververwig recht kruis: maar in vredens- tyden, of wanneer zy niet in de wapens zyn, is hun kleding een lange zwarte rouw mantel, met een wit achthoekig kruis, van gewaſt linnen, dat op de linke zyde ſtaat. Voor op de borſt dragen zy een goud kruis aan een ſmal zwart lint, en onlangs is in 't jaar 1727. in Vrankryk een wet opgekomen, dat zy tot onderſcheid van andere ridders een goud lint met een witte grond dragen moeten. In den oorlog tegen de ongelovigen dragen zy noch een kleed voor en achter met een wit kruis zonder punten. Zy tellen zedert hun ſtichting 63 grootmeeſters, 37. groot-Prioren van Duitſland, en 29. heermeeſters, welk heermeeſterdom in de Bailluagie Brandenburg ook de Maltezer orde toekomt, zich door de Marck, Pommeren, Saxen, en Wenden uitſtrekt, en altyd van het koninglyk Pruiſſiſche en keur-Brandenburgſche huis geadminiſtreert word. Noch is 'er als iets byzonders by aan te merken, dat, daar men anders niet alleen katholyke heren, maar ook andere religie-genoten als Luiterſchen en Gereformeerden in deze orde neemt, men ook voor enigen tyd den Moſcovitiſchen generaal veld maarſchalk Scheremetoff, die doch den Griekſchen Godsdienſt toegedaan is, het Malteeſche ridderkruis van Malta gegeven heeft. Voor 't overige word tuſſchen deze ridders en de Turken een eeuwig durende oorlog gevoert, en ſchoon het met de Chriſtenheid vrede is, zyn doch deze ridders uit hoofde van hun gelofte daar niet aan gebonden, warom zy van wegen de Porte en de Barbaarſche zeerovers allerley vyandlykheden te duchten hebben, en wanneer het tuſſchen beyde partyen tot een zeegevecht komt, word 'er meeſtentyd zeer deſperaat gevochten, en de gevangens in de elendigſte ſlaverny gezet.

† De Ridders van St. JAN en Thomas, zyn het eerſt te Ptolemais in Syrien opgerecht, en paus Alexander IV. heeft hun in het jaar 1524. een rood kruis met ſtompe punten, in wiens midden de 2. heiligen ſtaan, gegeven. Maar na dat Syrien van de Barbaren ingenomen is, hebben zy daar opgehouden; maar daar is noch een overblyfzel van in Portugaal, die van koning Alfonzus den wyzen heerlyk begiftigt zyn, en verlof hebben om te trouwen.

† De Ridders van St. JAN van Acri, volgden den regel van den H. Auguſtyn, droegen op zwarte klederen een wit kruis, bloeiden onder koning Alfonzus den wyzen in Spanjen, en wierden naderhand met de St. Jans- of Malteeſche ridders verknocht.

† De Ridders van JEZUS en Maria, zyn Anno 1615. te Romen opgekomen, en hebben een blaauw leli-vormig kruis gedragen, in wiens midden de letters I. H. S. ſtonden.

† De Ridders van JEZUS Christus, die St. Dominicus in 't jaar 1217. tegen de Waldenſers heeft opgerecht, droegen een zwart kleed, en een leli-vormig wit en zwart kruis. Zy volgden de leer van hun ſtichter Dominicus, en zyn tegenwordig, na dat zy de wapens aan een kant gelegt hebben, meeſtendeels geeſtlyk; gelyk ook de Spaanſche inquiſitie dit kruis, als haar wapen, opentlyk voert. Daar zyn ook ridders van den Heer Jezus te Romen, die het eerſt van paus Johannes XXII. in 't jaar 1320. geſticht zyn, en naderhand van Paulus V. vernieuwt.

De Broederschap van JOHANNES Nepomucenus is in Bohemen en andere keyzerlyke Erflanden in groot aanzien geraakt. Deze was een Domheer te Praag, en biechtvader van koningin Johanna, maar wierd op bevel van koning Wenceſlaus in 't jaar 1483. van de Pragerbrug in de Moldau geworpen, en verdronken. Het ridderteken is het afbeeltſel van dezen Johannes Nepomucenus, dat van mans en vrouwsperſonen aan een lint op de linker borſt gedragen word.

K.

De Ridders van de KNOOP te Napels, komen van koning Lodewyk in Hongaryen en zyn gemalin Johanna I. koningin van Napels af, die in het jaar 1315. zeſtig van de voornaamſte heren des ryks daar mee beſchonken. Zy droegen een wit kleed, en tot een ordens-teken een Knoop met goud doorvlochten. Doch de orde is na de dood des ſtichters haaſt te niet gegaan.

De Orde van de KOUSSEBAND, of van St. George, is onder de beroemſte van de wereld te reke-

rekenen; de ridders hieten in het Engelsch Knights of the Garter, en hebben hun oprechting koning Eduward III. te danken, een vorst die toen ter tyd over Vrankryk en Schotland zegepraalde, die de koningen Johannes van Vrankryk en David van Schotland te gelyk gevangen hielt, en Anno 1345. of 1350, deze orde ingesteld heeft. Enige houden het daar voor, dat het ter liefde van de gravin van Salisbury geschied is, die, terwyl zy met den koning danste, een van haar Kousseband verloor, welke de koning zou opgeraapt, en daar by gezegt hebben: Hony soit qui mal y pense, dat is, die arg denkt, vaar arg in 't hart, welke woorden ook tot een zinspreuk van de orde genomen zyn. Maar andere verhalen dat de aanleyding hier toe van een byzondere krygsdaad genomen is, en de orde de naam van den Kousseband gegeven, wyl men in 't begin dit stuk alleen van het gantsche ordens kleed verkoos te dragen, om de ridders daar by te erinneren, dat zy door een bestendigen band der eendracht en vriendschap zouden verknocht zyn. De orde heeft haar eige bedienaars, als den prelaat van den Kousseband, 't welk altyd de bisschop van Winchester is; de kancelier, 't welk is de bisschop van Salisbury; een Registrator, en deze is de deken van Windsor, een wapen-koning dien men Garter noemt, die op de ceremonien by de plechtigheden der ridders en by hun inweyingen het opzicht heeft. Het kapittel der aanwezende ridders word jaarlyks op den dag van St. George, naamlyk den 23. april, op het slot en kapel te Windsor, dat koning Eduward daar toe heeft laten bouwen, gehouden, en de verkiezing der ridders staat enkel en alleen by den koning, wanneer en waar hy die wil doen. Het ordens-teken is een blaauw lind, dat met goud, paarlen en edelgesteentens bezet is, en dit moeten zy altyd aan de linker knie dragen. Maar op plechtige feesten dragen zy ook een rok, mantel en muts van zwart fluweel, benevens een halsband van zuiver goud, met rood geëmailleerde rozen, in een blaauw geëmailleert lind, en het devies met goude letters in 't midden. Zy durven zich in 't openbaar zonder hun Kousseband niet vertonen, op de boete van 2. ryksdaalders voor dien, die hen het eerst daar op betrapt, doch wanneer zy op de reys zyn, is een blaauw lind onder de laars genoeg. De goude ordens-keten is uit 26. garters of rondgelegde Koussebanden met een witte en rode roos in het midden, en zo veel gevlochte knopen beurt om beurt te zamen gevoegt, waar onder het beeld van St. George te paard benevens den draak en de gewone ridderspreuk te zien is, welke keten de ridders op plechtige feestdagen over hun mantel dragen. Dezelve is naar den rang der ridders de eene tyd kostelyker als de andere met diamanten en andere kleinodien bezet, en was die ridder-orde die men koning Gustavus Adolphus van Zweden overreikte in alle letters doorgaans met diamanten verciert, die 411. stuks uitmaakten. Ja dat ordens-teken dat koninginne Anna van Engeland in het jaar 1705. den beroemden hertog van Marlborough na den gelukkigen volvoerden veldtocht in Beyeren schonk, had 12000 pond sterlings gekost. 't Getal der ridders bestaat uit 26. personen, en de Engelschen hebben het 'er breed mee op, dat 'er zedert de eerste stichting der orde 8. keyzers, 21. vreemde koningen veel souvereine prinssen, Duitsche keurvorsten, hertogen en graven, om kort te gaan, luiden van de hoogste geboorte in geweest zyn.

De Ridders van de KROON in Vriesland, leyden hun stichting van keyzer Karel den Groten af, die hun, wyl zy zich zo dapper tegen de toenmaals Heydensche Saxen gehouden hadden, een keyzerlyke kroon tot een ridder-teken gegeven heeft, dat de ridders plachten op de borst te dragen.

De Ridderlyke KRUIS-Orde met de Rode Star, is in het begin naar haar eerste zit-plaats in Palestina de Bethlemitische genaamt, en heeft haar oorsprong met andere ridderlyke kruis-ordens van de H. Helena, ook op de Saracenen veel overwinningen behaalt, maar eindelyk wegen derzelver grote macht zich in Aquitanien, en naderhand omtrent het jaar 1217. in Bohemien, Moravien, Silesien en Polen geretireert, ook de gastvryheid beginnen te oeffenen, en den regel van den H. Augustyn aangenomen. In 't begin voerden zy gelyk andere kruisdragers een rood kruis, maar naderhand hebben zy tot onderscheyd een rode zeskantige star verkoren. Deze orde is den pauslyken stoel onmiddelyk onderworpen, en derzelver opperhooft is de generaal grootmeester, die in de oude stad Praag zyn woonplaats houd, en de eerste prelaat onder de regulieren van het koningryk Bohemen is. Zyn kleding bestaat op plechtige feestdagen uit een langen zwarten zyden, en met hermelyn gevoerden rok met lange mouwen, waar over een rood fluwele draagband met een zwaard gegord is, en een kostelyk lind met lange goude kanten hangt. Over dit alles draagt hy een zwarte zyde mantel met een langen sleep, aan wiens linke zyde een groot rood kruis met 6. kantige starren, en op de borst een diergelyk ordens-teken met rode stenen te zien is. Op het hooft draagt hy een hoed van Atlas, met een dikke goude snoer, en een knop van edelgesteentens, aan de handen witte handschoenen, en aan de benen laarzen en sporen. Anders is zyn gemene kleding een lang zwart kleed, met een goud kruis en star op de borst, en daar over een zwarte mantel met het grote rode ridder-teken. De andere ridders dragen ook een zwart kleed, en op de linke borst een rood kruis met de star van rood atlas, in 's gelyk een zwarte mantel, evenwel zonder ordens-teken. Een ander groot-meester van deze riderlyke orde, die evenwel de eerstgemelde onderworpen, en ordens-visitator door Silesien en Polen is, resideert te Breslau, en is over het stift van St. Matthias gestelt.

De KRUISDRAGERINNEN, die ook kruis-ordens-vrouwen, of ster-kruis-ordens-vrouwen genoemt worden, zyn in 't jaar 1668. van keyzer Leopolds gemalin gesticht, dewyl toenmaals by de afbranding van den nieuwen burg een goud kruis, waar in een stukje van Christus kruis besloten was, midden in de vlam ongeschonden bleef. Zy dragen op de linke borst aan een zwart lind een

vierkant kruis, midden door het kruis gaan vier houtverwige geformeerde linien, die ook een kruis verbeelden, onder het welke een zwarte dubbele Adelaar, en om het gantsche ordens-teken, dat rond is, in een herom geslingerde ceel deze woorden: Salus & Gloria, staan. De beschermheiligen der orde zyn de H. Maagt en St. Josef: Paus Clemens IX. heeft die orde bevestigt, en den bisschop van Wenen het opzicht in geestlyke zaken daar over toevertroud. De regerende Roomsche keyzerin is uit hoofde van de stichting altyd groot-meesteres of presidentin van deze vrouwen-orde, maar tegenwoordig bekleed de keyzerlyke vrouw weduwe Amalia Wilhelmina deze plaats, en de orde bloeit aan het Weener hof en in de keyzerlyke erflanden zeer, zy word ook gemeenlyk alle jaar op den 3. Mey en den 14. Sept. als op welke 2. dagen het kruis-ordensfeest in het Professie huis der Jezuiten op het hof geviert word, van de keyzerinne-weduwe aan veel vorstinnen, gravinnen en Baronessen uitgedeelt. Deze orde heeft behalven dat haar raadsvrouwen en assistentinnen, de eersten voeren den titel van excellentie, en bestaan meest uit de opperhofmeesteressen en gemalinnen van de geheime raden; de assistentinnen worden van de presidentin tot aanneming der kruis-dames en andere voorvallen en bedieningen by de plechtigheden gebruikt.

† KRUISHEREN, worden anders ook ridders van de Maagt Maria, en broeders van het Duitsche huis van onze L. Vrouw van Jeruzalem genoemt, en hebben met de St Jans ridders eenerly oorsprong. Want in 't begin bouwde een Godvruchtige Duitscher, die zich te Jeruzalem ter woon had neer gezet, voor de zieke pelgrims en landsluiden een gasthuis, benevens een kapel ter eren van de moeder Gods. Naderhand namen de Bremers en Lubeckers de zorg voor de zieken in de belegering van Acri vlytig op zich, en begaven zich veel in 't gemelde gasthuis om de zieke pelgrims te koesteren. Alzo vloegen veel groten de hand aan 't werk, dat paus Celestinus III. een rechte orde stichte, tot wiens opper-hooft de broederschap Hendrik van Waldpot uit het midden van haar verkoor, en anno 1191. de regels van den H. Augustyn aannam. Zy dragen een witten mantel en daar op een zwart kruis op een zilver veld, daar koning Johannes van Jeruzalem een goud by gevoegt heeft. Keyzer Frederik II. heeft 'er den zwarten ryks-adelaar in 't goude veld by gedaan, en eindlyk koning Lodewyk IX. van Vrankryk de punten van 't kruis met 4. goude leliën verciert. Zy brachten zich door hun dapperheid tegen de ongelovigen in zulken aanzien, dat hertog Conraad van Masovien anno 1229. deze orde tegen de ongelovige Pruissen te hulp riep, dien zy onder het bevel van hun vierden meester Herman van Saltza zo trouw hielpen, dat hun de hertog tot vergelding de landstreek van Culm en wat tusschen de Weixel, Mocker en Trebende gelegen is, inruimde: hoewel de Polen de ridders nageven, dat zy deze landstreek tegen des hertogs wil bemachtigt hadden. Dat is zeker, dat de orde allengsjens wyder inkroop, en gantsch Pruissen, Lyfland en andere landeryen onder zich bracht, zo dat haar meester Herman van Saltza den naam van hoogmeester, en deszelfs stadhouder in Pruissen den titel van land-meester voerde, Wyl nu ondertusschen de Christenen in Palestina alles weer verloren, zette de orde in Pruissen een vasten voet, verplaatste de residentie naar Marpurg in Hessen, daar noch hedendaags een prachtig Duitsch huis te zien is, en van daar naar Marienburg in Pruissen, voerde naderhand met de Litthauers zware oorlogen, verënigde de zwaard-dragers uit Lyfland met zich, en begon door haar macht hoogmoedig te worden, gelyk ook de onderdanen met onverdraaglyke schattingen te bezwaren. Daarom ging Uladislaus Jagello koning van Polen op hen aan, en leverde hun den 15. Juli 1410. op den Tannenberg een zo bloedigen slag, dat 'er 50000. man van het leger der orde, en onder dien over de 600. ridders op de plaats dood bleven. Ja verscheyde landen en steden maakten anno 1440. te Marienwerder een verbond tegen het onbillyk geweld, en 1454. viel het grootste gedeelte van Pruissen van de ridders af, en gaf zich onder de bescherming van den koning van Polen. Hier uit ontstond een zware oorlog, en naderhand door pauslyke bemiddeling in 't jaar 1466. te Thoren tusschen de orde en den koning Casimirus IV. volgende vrede: dat naamlyk de kroon Polen, Pomerellen, benevens het Culmsche en Michelausche gebied, als ook Ermeland Marienburg, en Elbing afgestaan, maar het overige deel van Pruissen aan de orde als een Poolsch leen blyven zou. Eindelyk wierden de kruisheren in de 14de eeuw te eenemaal uit Pruissen verdreven, want hun hoog-meester mark-graaf Albrecht van Brandenburg nam den Luitherschen Godsdienst aan, begaf zich in den echt met de princes Dorothea, een dochter van Frederik I. koning van Denemarken, en wierd van de kroon Polen den 9. April 1525. met het gemelde deel in Pruissen van zyn neef koning Sigismund in eigendom beleent. Op deze wyze quam Pruissen aan het huis van Brandenburg, dat het zelve naderhand 1657. door de Brombergsche traktaten van de kroon Polen in souvereiniteit ontfangen, en anno 1701. tot een koningryk verheven heeft. Ondertusschen retireerde zich het opper-hooft van de orde, Walter van Kroonberg, anno 1527. naar Mergentheim in Francken-land, noemde zich administrator van het hoog-meesterdom van Pruissen, en meester van de Duitsche orde in de Duitsche en Italiaansche landen, wierd ook anno 1538. tot een medelid van de Franckische kreits aangenomen, in welken staat de orde tot noch toe gebleven is. Met de Lyflandsche conquesten, die 'er noch overig waren, ging het niet veel beter. Want, of schoon keyzer Karel V. Walther van Plettenburg, toenmaals heer-meester van Lyfland, tot een ryks-vorst verkoor, raakte doch zyn navolger Wilhelm van Furstenberg met de Moscoviters lelyk over hoop te leggen, by welke gelegenheid Polen en Zweden zich in Lyfland deelden, en de laatste heer-meester Gotthard Kettler, die den koning Sigismundus van Polen het volkome overschot had afgestaan, van den zelven weer met het hertoglyk leen van Coerland en Semigallien op

zich

zich en zyn nakomelingen, ingehuldigt wierd. De tegenwoordige ordens-landen worden in 11. bailluagien verdeelt, naamlyk (1) de Elsasche, (2) de Oostenrykische (3) die van de Adige of de Tyrolsche, (4) die van Coblents, (5) de Franckische (6) die te Biessen (7) de Westphaalsche, (8) de Lottering-sche, welke alle van de Roomsche gezintheid zyn. (9) de Hessissche, (10) de Thuringsche, (11) de Saxische, welke 3. laatste voor 't grootste gedeelte Luitersch zyn, maar doch den heer Duitsch-meester voor hun opper-hooft erkennen, en op de kapitteldagen te Mergentheim verschynen. Voor dezen was de Utrechtsche de twaalfde, maar de Hollanders hebbenze reeds voor vele jaren aan zich getrokken. Zo ziet het ook met de Elsasche en Lotteringsche heel slecht uit, dewyl de koning van Vrankryk derzelver inkomsten aan zyn orde van St. Lazarus gehecht heeft. De tegenwoordige Duits-meester is Franciscus Ludovicus, palts-graaf aan den Rhyn, bisschop van Breslau en Worms, voor dezen keur-vorst van Trier, nu van Ments.

L.

De Ridders van den H. LAZARUS te Jeruzalem, verënigde paus Innocentius VIII. anno 1490. met de Maltesers, maar Pius IV. bracht hen weer in aanzien, en Pius V. gaf hun in 't jaar 1564. noch meer privilegien. Na dezes dood verënigde hen Gregorius XIII. in 't jaar 1572. met de ridders van St. Maurits in Savoyen, en maakte den hertog Emanuel Philibert benevens alle zyne navolgers tot groot-meester. Maar in Vrankryk kon men niet verkrygen dat zy de Savoiaarden gehoorzamen zouden, daar wierden de Fransche ridders van St. Lazarus door paus Paulus V. in 't jaar 1658. met de ridders van de H. Maria van den berg Carmel verënigt, en naderhand heeft de vorige koning van Vrankryk Lodewyk XIV. vele andere kleine ordens, inzonderheid de hospitaal-heren van den H. Geest van Montpellier, de ridders van St. Jacob van Lucca, des H. grafs en andere meer in 't jaar 1664. en 1672. daar mee verënigt, en het groot-meesterschap aan zich zelven behouden. Het voornaamste oogmerk daar van is tegenwoordig, dat de soldaten, die in 's konings dienst gequetst, of anderfins door ouderdom tot verdere krygsdiensten onbequaam geworden zyn, door deze orde in het gasthuis van St. Lazarus te Parys mochten gekoestert worden. De Savooische ridders dragen een groen achtkantig kruis, maar de Franschen hebben een goud aan een violet lint.

† De Ridders van de LELI heeft paus Paulus III. ten getalle van 50. opgerecht, hun Viterbo tot een zetel aangewezen, en tot een ordens-teken op de eene zyde het beeld van de lieve vrouw ad Quercum (aan den Eik) wier kerk te Viterbo zeer beroemt is, op de andere een hemelsblaauwe leli op een goud veld, met het woord Paulus III. P. M. toegeëigent, Paulus V. heeft ze daar na tot op 350. vermeerdert.

De Ridders van de LELI of de Bloempotten, heeft Ferdinand I. koning van Arragon opgerecht, hun een goude ketting van bloempotten, die met witte lelien gevult waren, gegeven, onder aan hong het afbeeldsel van de H. Maagt met het kindeken Jezus, en onder aan op een ceel deze woorden: houd maat. Deze orde der matigheid is ook van de keyzers Frederik III. en Maximiliaan I. gedragen, maar naderhand in verval geraakt.

Ridders op LEMNOS tegen de Turken, wierden in 't jaar 1459. van paus Pius II. gesticht, maar hebben niet lang geduurt.

Ridders van de LIEFDE des naasten, heeft de gemalin van koning Karel III. van Spanjen, tegenwoordig regerende keyzerin, in 't jaar 1708. voor haar vertrek uit Wenen gesticht, en hun een goud en niet geëmailleert kruis met deze woorden kruisgewys staande: Amore Proximi, aan een rood lint tot een ordens-teken op de borst te dragen gegeven. Zo wel ridders als vrouwen worden hier in aangenomen, en zy kunnen deze orde aan een ander goed vriend, hoewel maar eens, geven, waar door 'er geen vast getal van deze ridders is.

† De Ridders van onze L. VROUW van den berg Carmel, die koning Hendrik IV. van Vrankryk in 't jaar 1608. van paus Paulus V. op nieuw heeft laten bekrachtigen, zyn tegenwoordig met de orde van St. Lazarus verënigt. Daar worden geen als gebore Franschen in aangenomen, en hun getal liep op 100, die verplicht waren in oorlogs-tyden altyd rontom den koning te zyn. De vorige koning Lodewyk XIV. heeft deze orde met verscheyde andere kleine verënigt, en zedert 1673. het grootmeesterdom zelfs op zich genomen. Zy stryden tegen de vyanden der Roomsche kerk, voeren tot een ordens-teken aan een bruin lint een achtkantig violetverwig kruis, in wiens midden het beeld van de L. Vrouw staat, ook dragen zy een mantel met een diergelyk kruis, en hebben het opzicht over de Lazaretten en gasthuizen.

† De Ridders van onze L. VROUW van Monteza, in 't koningryk Valencia, die in plaats van de uitgeroeide tempel-heren in 't jaar 1316. opgekomen zyn, hangen van de orde van Calatrava af, doen gelofte van wettige kuisheid en dragen een rood kruis op een wit kleed.

De Ridder orde van den H. LODEWYK, heeft Lodewyk de XIV. in 't jaar 1693. voor de officiers te water en te land gesticht, en het grootmeesterdom de kroon ingelyft. Niemand geraakt hier toe, ten zy hy zich in den kryg dapper gehouden, en den koning 10. jaren gedient heeft. De ridders hebben verscheyde pensioenen, als de grote-kruisdragers, waar van 'er 8. zyn moeten, 6000. livres, de commandeurs, waar van 'er 24. zyn, ten dele 4000. ten dele 3000. de ridders van 2000. tot 800. livres. De koning heeft voor den beroemden commandant van Landau, Mr. Laubanie, het gants nieuwe amt van generaal-vicarisschap opgerecht, en hem het zelve benevens een pensioen van 36000. livres jaarlyksche inkomsten zo lang hy leeft opgedragen, dewyl hy by zyn dappere tegenweer in Landau het gezicht verloren had, en alzo geen verdere diensten doen kon. Anders dragen deze ridders een goud kruis, met een medaille daar aan, waar

waar op aan de eene zyde het beelt van St. Louis in een goud harnas en koninglyken mantel ſtaat met de goude letters op den rand, Ludovicus Magnus Inſtituit An. 1693. op de andere zyde een bloot vlamment zwaardt, aan wiens punt een laurierkrans met een wit bintzel hangt, en op de kant deze woorden: Bellicæ Virtutis Premium (het loon van de krygsdapperheid.)

M.

De MAGDALEENS-Ridders, wilde een Bretagniſch edelman, toen hy van zyn bedevaart uit het H. land Anno 1614. te rug quam, tegens de toenmaals in Vrankryk zeer in zwang gaande ontuchtigheden oprechten, en hun een leli-vormig kruis benevens het beeld der H. Magdalena tot een ordens-teken geven, maar, dewyl hy ſlechten ingang by 't hof vond, heeft deze enige Magdaleens-ridder zyn dagen in een woeſtyn onder den naam van den vreedzamen kluizenaar geëindigt.

MALTEESCHE-Dames, zie *Sixenne*.

MALTEESCHE-Ridders, zie *St. Jans Ridders*.

Ridders van St. MARCUS te Venetien, hebben een goude ketting waar aan een medaille hangt, op wiens eene zyde een gevleugelde leeuw ſtaat, die in de rechte klaauw een bloot zwaardt, en in de linke een open boek houd, waar in deze woorden te lezen ſtaan: Pax tibi Marce Evangeliſta meus, dat is, vrede zy U Marcus myn Evangeliſt. Op de andere zyde is de naam van den regerenden Doge, of ook dikwils zyn knielent beeltenis, een vaandel uit handen van den H. Marcus ontfangende. Met deze orde vereren de Venetianen hedendaags niet alleen hun landsgenoten, maar ook vreemde en voornaamlyk geleerde luiden, en worden diergelyke ridders, die van den gezamentlyken raad geſlagen worden, hoger gehouden als die de Doge alleen maakt. Zy genieten ook een jaarlykſch traktament.

De Ridders van de H. MARIA Gloriosa, in 't gemeen Cavallieri di Madonna en Fratres Gaudentes genoemt, hadden Bartholomeo di Vicenza een Dominikaan in 't jaar 1233. tot ſtichter, volgden den regel van St. Dominicus, en wierden van Urbanus IV. beveſtigt. Zy mochten geen goude ſporen dragen, hadden een purperverwig kruis op een witten rok, met vier ſtarren op de zyde, zouden de onenigheid, die 'er toenmaals tuſſchen de inwoners en echtgenoten in zwang gong, helpen dempen, en arme weduwen en wezen verdedigen. Men vind ze noch hedendaags te Bologne, Mantua en Modena.

De Ridders van de gezegende MARIA van Bethlehem, heeft paus Pius II. anno 1459. tegen de Turken geſticht, hun het eyland Lemnos tot een woonplaats overgelaten, en een rood kruis op een wit veld tot een ordens-teken gegeven: maar zy zyn haaſt weer vervallen.

De Ridders van de H. MARIA van de Leli, zyn, zo men wil, van Garſias VI. koning van Arragon ter ere van de M. Maria, wiens beeld uit een Leli gegroeit was, geſticht, die een van zilver geborduurde leli op de borſt, maar op hoge feeſtdagen een dubbele goude ketting met een afhangende goude wit-geëmailleerde leli droegen. Maar deze orde is gaauw weer verdwenen, of onder de fabels der oude tyden te rekenen.

† De Ridders van Ste MARIA van Loretto, heeft Sixtus V. anno 1587. geſticht, toen hy de kerk van Loretto tot een bisdom gemaakt, en hun het beeld van de H. Maagt van Loretto tot een ordens-teken gegeven heeft. Daar zyn zo wel Civile als Militaire bedienden mee voorzien, en de ridders zyn te gelyk Comites Palatini of paltsgraven, dat zy docters en notariſſen kunnen maken, en onechte kinderen wettigen.

De orde der MATIGHEID, of het genootschap en broederschap van den H. Christoffel, die op aanraden van een Baron van Dietrichſtein onder den adel der 3. vorſtendommen Stiermarcken, Karinthien en Crain in het jaar 1517. tegen het vloeken en zich vol te drinken opgerecht is, en taamlyk floreerde, ook adelyke vrouwen tot leden van het genoodſchap aangenomen heeft. Deze ridders moeſten het beelt van St. Chriſtoffel openlyk dragen, en zich voor alle gebreken, inzonderheid voor het vloeken en volzuipen wachten, gelyk zy ook de overtreders de eerſte reys met een geld-boete ſtraften, maar ten twede maal uit de orde ſtieten, die evenwel haaſt weer verloren gegaan is.

† De Ridders van den H. MAURITIUS, die hertog Amadeus VIII. van Savoyen geſticht heeft in 't jaar 1434. droegen een langen rok en hoed van groen laken, lieten den baart en de hairen als de Eremiten groeien, voerden een pelgrims-ſtaf in de hand, en hadden een goud kruis aan den hals hangen. Zy zyn alle van adel, hebben zedert het jaar 1572. de hertogen van Savoien tot groot-meeſters, en dewyl zy met de H. ridders van den H. Lazarus tegenwoordig verënigt zyn, zo word het goude en witte ordens-kruis over het groene van St. Lazarus gedragen. Zy volgen den Ciſtercienzer regel, en hun ridder-woning is te Turin, daar de hertog twe ſchone gebouwen voor hen heeft laten oprechten.

De Orde van St. MICHAEL, heeft koning Lodewyk XI. van Vrankryk Anno 1469. te Amboiſe ter eren van den H. Michael als beſcherm-engel des koningryks geſticht. De ordens-keten woeg 200. goude kronen, beſtond uit te zamen gevlochte ſchulpen, waar aan het beeld van St Michael hing, met de woorden: Immenſi tremor Oceani (de ſchrik van den ongemeten Oceaan.) De ridders waren in 't eerſt maar 36. maar onder de regering van Catharina de Medicis wierd hun getal zo groot en gemeen, dat men ze eindelyk de beeſten-orde noemde, en by na niet meer achtte, inzonderheid toen de orde van den H. Geeſt door Hendrik III. ingeſtelt wierd. Naderhand is 'er weer een reglement gemaakt, dat de ridders van den H. Geeſt des avonds te voren in de orde van St. Michael treden, en alzo beyde te gelyk aannemen moeſten, warom zy ook gemeenlyk Chevaliers des Ordres du Roy hieten.

ten. In deze orde van St. Michael worden niet alleen Roomsgezinden, maar ook Gereformeerden en buitenlanders aangenomen.

De Ridders van de MOEDER Gods de Mercede, of de la Redemption des Captifs, die Jacob I. koning van Arragon Anno 1218. te Barcelona stichtte, bestaan uit ridders en Munniken, die behalven de 3. geestlyke geloften van kuisheid, armoede en gehoorzaamheid, noch de vierde doen, naamlyk dat zy aelmoezen inzamelen en de gevange Christenen by de Barbaren willen lossen. Zy dragen op hun schouder-mantel een wit kruis op een rood-veld, en dewyl deze ridders met de orde van Monteza vereenigt zyn, moeten de Munniken deze verlossing der gevangenen alleen waarnemen, 't geen zy ook tot heden toe vlytig verrichten, en alle jaren verscheyde van hun munniken naar Fez en Algiers zenden, om een party elendige slaven te verlossen. Aan deze orde worden dikwils van wel gegoede luiden schone legaten in hun testamenten vermaakt.

† De Ridders MONTIS Gaudii, of van Montjoie, waren Anno 1180. tot bescherming des H. lands aangestelt, volgden den regel van Augustyn, droegen een rood kleed met een wit vyf kantige star op de borst, maar zyn naderhand, toen de Saracenen alles innamen, by na te enemaal verloren gegaan, en de overige met de orde van Calatrava verënigt.

N.

De Orde de la NOBLE Passion, deze heeft de hertog Jan George van Saxen-Weissenfels den 24. Juni 1704. op het residentie-slot Nieuw-Augustusburg te Weissenfels opgerecht. Ik weet niet of ik de ordens-genoten ridders of gezelschaps-genoten noemen moet, dewyl de Autheur in de artykels die hier over opgestelt zyn, hen societeits-genoten noemt, en dan eens van een orde, dan van een genootschap gewaagt. Het ordens-teken is een goude star, in wiens midden de letters J. G. als des opperhoofts naam op een blaauw geëmailleert veld staan, achter dewelke een rood kruis en daarom een wit lind met goude kanten te vinden is, met deze woorden: j'aime l'honneur qui vient par la vertu, dat is, ik bemin de eer die door de deugt verkregen word. Op de andere zyde vertoont zich het Saxen-Querfurtsche wapen, met de woorden: Societé de la noble Passion instituée par J. G. D. S. Q. 1704. Dit ridder-teken moet aan een wit lindt met goude kanten van de rechte schouder naar de linke zyde af hangen, en op het kamifool, wanneer de rok open staat, gedragen worden, maar wanneer die toegeknoopt word, moet de star door een knoopgat van den rok getrokken worden. Het oogmerk schynt te zyn om de leden tot een stantvaste trouw jegens het huis van Saxen, en tot een ridderlyke edelmoedigheid aan te zetten, en daar by een gedachtenis van het aan het hoogvorstlyke Saxen-Weissenfelsche huis behorende vorstendom Querfurt te stichten. Het feest des genootschaps word jaarlyks op den St. Jans dag gehouden, wanneer alle leden die niet afwezig zyn in blaauwe klederen met goud geboort aan het hof verschynen, benevens het opperhooft den Godsdienst verrichten, naderhand over het welwezen van de orde raad plegen, en een vrywillige aelmoes voor gequetste soldaten by een zamelen, gelyk de gene die in het genootschap aangenomen word ook iets hier toe moet toeleggen. Het getal der ridders is noch onzeker, en heeft de stichter aan zich behouden het zelve naar believen te vermeerderen.

O.

De Orde van den OLIFANT in Denemarken is van koning Canutus VI. toen hy in eigen persoon in 't jaar 1190. tegen de Heydenen te veld trok, gesticht, en van Frederik I. of Christiaan I. volkomen ten stande gebracht, toen deszelfs prins Johannes Anno 1458. met Christina, dochter van keurvorst Ernest van Saxen, te Lunden op het eyland Schonen in den echt trad. De halsband bestond voordezen uit beurt om beurt door elkander gevlochte Olyfanten en ankervormige kruissen, waar aan het beeld van de H. Maagt hong, die met zonnestralen gekroont was, en het kind Jezus op den arm droeg. Hedendaags dragen de ridders in plaats van het gemelde Mariabeeld by grote plechtigheden benevens het byzondere ridder-kleed een goude ketting, waar aan altyd een toren en Olifant beurt om beurt aan elkander gevoegt is. Buiten die plechtigheden dragen zy maar een wit geëmailleerden Olifant, op een groen veld, die een zilvere toren op den rug heeft, en met 5. diamanten in de gedaante van een kruis verçiert is, aan een blaauw lint van de linke schouder naar de rechte zyde. Boven dien hebben de ridders een achtkantige zilvere star op de linker borst, in wiens midden een zilver kruis op een rood veld staat. De keurvorsten gelyk ook andere hertogen van Saxen zyn wegens de na bloedverwantschap met het koninglyke Deensche huis gemeenlyk met deze orde vereert, en kan hedendaags geen dezelve verkrygen, die niet te voren een tyd lang ridder van Danebrog geweest is.

P.

† De Ridders van de PASSIE of het Lyden onzes Heylands, hebben de koningen Karel de V. van Vrankryk en Richard II. van Engeland te zamen tot herovering van het beloofde land en voortplanting van het Christlyk geloof gesticht, hun getal tot duizent ridders uitgebreyd, hun de gelofte van gehoorzaamheid jegens hunne koningen, de armoede des geestes (wyl zy doch de lichaamlyke rykdom genoeg bezaten) en de kuisheid opgelegt, en tot een ordens-teken een rood kruis met een goud Agnus Dei in 't midden gegeven.

Ridder Orde du PAVILLON, heeft de tegenwoordige koning van Vrankryk in plaats van de in 't jaar 1716. van hem gestichte orde de la Terrasse in 't jaar 1723. opgerecht, en deze daar in verwisselt, gevende haar tot een ordens-teken een me-

medaille , daar op de eene zyde een kruis, op de andere een pavillon ftaat, in plaats dat anders de ridders van het terras een medailje, die het terras van het paleys der Thuilleries verbeelde, plagten te krygen.

† De Ridders van St. PAULUS, heeft paus Paulus III. in 't jaar 1540. gefticht, 200. perfonen, dien de pauslyke kamer 100000. Scudi (kronen) betaalt, daar in aangenomen, en hun bevolen de Farnefifche lelien tot een wapen te voeren. Hun kleding was op den kronings-dag van gemelden paus een rood, en op des zelfs fterfdag een zwart kleed, waar op een ontblote arm met een uitgetogen zwaard, tot een onderfcheyd van andere ridders, gelyk dan dezen op ftraf van den ban en 1000 goudgulden verboden was diergelyken teken te dragen.

† De Orde van St. PIETER, heeft paus Leo X. Anno 1520. tot befcherming der zee-kuften opgerecht. Het ordens-teken was van de eene zyde een goude bul met het afbeeldzel van St. Pieter en des regerenden pauffen wapen, op de andere de fleutel en de pauflyke hoed, en daar konden geeftlyke en wereldlyke perfonen in aangenomen worden.

De Orde van de PINXTERBLOEM (Genistæ floris) heeft koning Lodewyk de heilige in Vrankryk Anno 1234. na zyn gemalins kroning opgerecht, en den ridderen een ketting, die uit enkele te zamen gevlochte Pinxterbloemen en in ruitfteen ingeflotene wit geëmailleerde lelien beftond, tot een ordens-teken gegeven, waar onder een goud lelien-kruis met het opfchrift: Exaltat humiles, dat is, hy verhoogt de nederigen, hong. Hy nam ook hondert edellieden tot zyn lyfwacht aan, en gaf hun een langen wapenrok, benevens een met zilver geborduurde trawanten-rok, waar op achter en voor een diergelyke Pinxterbloem geftikt was, waar over een hand uit de wolken een kroon hield, met de woorden: Deus exaltat humiles, dat is, God verhoogt de nederigen.

R.

† De Ridders van den H. REMIGIUS, of de H. Oli-Vles in Vrankryk, moeten maar uit 4. heren beftaan, die den Hemel houden, onder de welke de heilige en van een duif uit den hemel gebrachte Oly-vles, waar uit de Franfche koningen gezalft worden, uit het klooster van St. Remi naar de domkerk gedragen word. Doch de gantfche hiftorie is zeer twyffelachtig.

RHODISCHE Ridders, zie *St. Jans Ridders.*

De Ridders van den Gouden RING, die Palts-graaf Frederik II. aan den Rhyn opgerecht heeft, met het oogmerk dat de leden zich niet te fchande zouden drinken.

† De Ridders van den ROZEKRANS, zyn door St Dominicus aangeftelt, die hun, ter ere van de moeder Gods, opgelegt heeft alle dag den Rozekrans te bidden. Zy dragen een leli-vormig half wit en half zwart kruis, en midden daar in het beeld van de gelukfalige maagt van den Rozekrans.

De Ridders van den H. RUPERTUS, heeft de laatft overleden aartsbiffchop van Saltsburg Johannes Erneftus een gebore graaf van Thun, Anno 1701. ter ere van den H. Rupertus, als ftichter en eerften biffchop van het aartsbisdom Saltsburg, opgerecht, en de eerfte ridders uit graven en barons, die in dit aartsbisdom geboren zyn, verkoren.

S.

De Ridders van den H. SALVATOR wierden anno 1118. tegen de Moren in Arragon gefticht, en droegen een rood anker-kruis op een wit kleed: doch hun ryke kommanderyen zyn, toen de Moren uit Spanjen verdreven waren, en men deze ridders niet meer nodig had, weer met de kroon verënigt.

De orde van het SCHIP en de wassende dubbele Maan, heeft koning Lodewyk de Heilige van Vrankryk anno 1269. in Sicilien gefticht, toen hy ter zee naar Africa wilde overfteken, en den H. oorlog bywonen. Aan de ordens-keten hingen dubbele goude fchulpen, en dubbele halve manen van zilver, als ook een ovaal met een goud fcheepje. Het fchip betekent de reys ter zee, en de halve manen den oorlog tegen de Turken. In Vrankryk heeft deze orde niet lang gebloeit, daar en tegen is zy in Sicilien in groot aanzien gekomen.

De orde van het groene SCHILD, heeft de beroemde Franfche Marechal de Boucicault op 't einde van de 14. eeuw in Vrankryk opgerecht, en 14. ridders daar toe genomen, die zich verbonden de dames, die in haar eer of vermogen beledigt wierden, te verdedigen. Zy is ter ere van de adelyke vrouwen opgerecht. De ridders droegen een goud groen-geëmailleert fchild om den arm, waar in een in 't wit gekleedde juffer ftond.

De SERAPHYNEN Ridders in Zweden wil men dat door koning Magnus II. omtrent het jaar 1334. gefticht zyn. Maar men weet van hen niet veel meer als dat de ridders een ketting van te zamen gezette rood-geëmailleerde goude Seraphynen en een goud patriarchaal-kruis, waar aan een Chriftus-beeld in een ovaal hong, toe-geëigent wierd. Deze orde heeft koning Karel IX. met den Roomfchen Godsdienft afgefchaft.

De orde de la SINCERITE (dat is van de oprechtheid) is 1705. van den mark-graaf van Bareuth Chriftiaan Erneft gefticht, en in het ordens-teken de vorftlyke zinfpreuk: Toujours le meme, femper idem geftelt, en de ordens-kapél moet altyd de onveranderde Augsburgfche belydenis toegedaan blyven.

De SLAVINNEN der Deugt, aan het keyzerlyke hof zyn in 't jaar 1662. opgekomen, en hadden de keyzerinne weduwe Eleonora, nagelate gemalin van Ferdinand de IIIde, tot haar ftichtfter. Het ordens-teken was een medailje, waar op de zon ftond die met een laurier-krans omringt was, met het byfchrift: Sol ubique triumphat. Dit ridder-teken droegen de dames aan een goude ketting om den linken arm, zo dat het kon gezien worden. Zy moeften van ouden adel en goeden wandel zyn, en gelofte doen van de groot-meefterin getrouw te blyven,

blyven, en alle loffelyke oeffeningen na te jagen. Na de dood van een ordens-genoten wierd het grote ridder-teken aan de groot meesterin te rug gezonden, maar het kleine behielden de erfgenamen.

† De Ridders met de goude SPOOR, of Pii Participantes die paus Pius IV. in 't jaar 1566. opgerecht heeft, droegen het beeld van den H. Ambrosius aan een goude ketting, of, gelyk andere zeggen, een goud Malta's kruis met een afhangende goude spoor. Hun stichter gaf hun den rang boven de Malteser- en Duitsche ridders, maar na zyn dood hielden zy op; doch heeft men naderhand in de nieuws-papieren gelezen, dat paus Innocentius XII. noch den afgezant van Venetien tot ridder van de goude spoor verheven heeft.

De orde de la SQUAMA (van de Schobbe) die koning Jan II. van Castilien anno 1420. tegen de Moren en Saracenen bevestigt heeft, heeft haar naam van de visch-schobben, waar uit het goude kruis bestond, maar hield met de dood des stichters weer op.

De Ridders van de STAR, die koning Robbert de Godvruchtige anno 1022. in Vrankryk ter eere van de Moeder Gods stichtte, droegen een mantel van wit damast, en op de linker zyde een van goud geborduurde vyfkantige star. Behalven dat hadden zy tot een ordens-teken drie goude met rozen doorvlochte en wit-en rood-geëmailleerde kettingen, waar aan een goude star hong. Deze orde wierd op 't laatst onder de slechtste soldaten en edellieden gemeen, daar om heeft ze koning Karel VII. in 't jaar 1487. vernietigt, en ze den kaptein van de wacht te Parys alleen opgedragen, met beding dat hy 'er in het toekomende alleen mee pronken, en daar van daan le Chevalier du Guet hieten moet.

STAR-KRUIS-ordens vrouwen, zie *Kruisdragerinnen.*

De Ridders van den H. STEPHANUS te Florencen, heeft Cosmus de Grote ter eere van paus Stephanus IX. die van te vooren bisschop van Florence geweest was, in 't jaar 1561. gesticht. Zy dragen een karmosyn rood met goud geborduurt achtkantig kruis op de borst, zuiveren met hun galeyen de zee van de Turksche rovers, begeleyden de Toscaansche schepen naar Vrankryk, en houden hun residentie te Cosmopolis op het eyland Elba: hun feest-dag valt op den 2. Augustus, en de groothertog van Florencen is altyd groot-meester van deze orde.

T.

De Ridders van de ronde TAFEL, zyn in Engeland geweest, en zouden door koning Artus in de 6de eeuw gesticht zyn, waar van men in de oude Romans veel leest.

De TEMPEL-HEREN, hebben zich voor dezen in de wereld zeer beroemt gemaakt, dewyl zy na de inneming van 't H. land omtrent het jaar 1118. opgekomen zyn, en daar van daan hun naam gekregen hebben, wyl Boudewyn de 2de koning van Jeruzalem hun een deel van zyn eigen paleys, dat aan den tempel van Salomon stiet, toeëigende. Hun kleed was wit, maar het kruis rood. Hun gelofte was een eeuwige kuisheid, en de bescherming des beloofden lands tegen de Saracenen, en de huisvesting der Pelgrims, die naar Jeruzalem reysden. Zy brachten in korten tyd over de 40000. commanderyen aan zich, waar uit zy jaarlyks over de twee millioenen goud trokken. Zulke rykdom maakten hen machtig, trots, en by ieder wegens vele gebreken gehaat, warom zy van 't jaar 1306. tot 1311. door paus Clemens V. en koning Filippus den schonen van Vrankryk op een zeer gruwlyke wyze te enemaal uitgeroeit, en hunne goederen ten dele den landsheren, ten dele de St. Jans-of naderhand Maltesche ridders van den paus toegewezen zyn.

Orde van de TROUW, word van de tegenwoordig regerende koningin van Polen en keur-vorstin van Saxen aan heren en vrouwen in de gedaante van een klaverblad groen en met goud geëmailleert uitgedeelt, en aan een goude keten in het knoop-gat, of anders op de borst hangende gedragen.

V.

De Ridder orde des VERLOSSERS, of des H. Bloeds te Mantua, heeft haar oorsprong 1608. van Vincentinus, hertog van Mantua gekregen, en het ordens-teken is een lint van goude ovalen met kleine goude ringen aan een gehecht, en met emailleersel in de gedaante van vuurvlammen verciert. In de eyronde figuren staan deze woorden: Domine probasti me, dat is, Heer gy hebt my beproeft. Onder aan de ridder-ketting hangt een eyronde figuur die 2. engelen verbeeld, die met hun handen een goude met kristal voorziene ouwelkas vast houden, waar in drie druppels bloed van Christus, die men voorgeeft in Mantua te hebben, bewaart worden, met het opschrift: Nihil isto triste recepto. 't Getal dezer ridders is 20. en de hertog van Mantua was hun hooft, die jaarlyks het ridder-feest in de Domkerk te Mantua vierde.

De Ridders van de VLERK van St. Michael, in Portugaal, voerden tot een ordens-teken een purperverwige Engels-vleugel, met stralen omringt, en waren tegen de Moren aangestelt, maar zyn nu niet meer in wezen.

Orde tegen het VLOEKEN en schandelyke woorden, is van de Saxische hertogen Frederik Wilhelm en Johannes in 't jaar 1590. te Weymar opgerecht, hoewel de heren stichters dezelve in de bul, die zy 'er over opgestelt hebben, maar een broederschap noemen, en de leden van het genoodschap een expres daar toe geslagen gouden groschen gegeven hebben, die zy by dag tot een gedachtenis aan den hals hongen.

De orde van goede VRIENDSCHAP tusschen Keur-Saxen en Keur-Brandenburg, is een uitvinding van den doorluchtigen keurvorst Johan George IV. van Saxen, toen hem Frederik III. toen keurvorst van Brandenburg, in 't jaar 1692. te Torgau bezocht. Het ordens-teken was een goude arm-

band, op wiens ene zyde de namen van beyde de keurvorsten stonden, met het byschrift: Amitié Sincere, dat is, oprechte vriendschap. Op de andere zyde twee te zamen geslote handen, waar onder twe kruislings leggende zwaarden, en twe gekruiste palm-takken, met de woorden Unis pour jamais, dat is, voor altoos verënigt.

W.

RIDDERS VAN HET WITTE LINT, zo worden in Denemarken de Danebrogs-ridders genaamt, wyl zy een wit gewatert lint dragen. Zie *Ridders van Danebrog*.

DE WURTEMBERGSCHE JACHT ORDE, is van den hertog van Wurtemberg anno 1702. gesticht, en anno 1711. vernieuwt. Het ordens-teken is een goud kruis met rood emailleersel, en 4. goude arenden in de 4. hoeken, maar tusschen de punten staat altyd een jacht-hoorn. In de midden is een rond groen schildje, waar op een goude W. met den hertogs-hoed, en op de andere zyde drie goude waldhorens door elkander geslingert, word aan een hand-breed Ponceau-lint van de linke schouder naar de rechte zyde gedragen, en op den rok aan de linke borst een geborduurt zilver kruis, waar op het devies: Amicitiæ virtutisque fœdus (het verbond van de vriendschap en deugt). Het getal der ridders, behalven de vorstlyke personen, wier getal onbepaalt is, is van 24. graven en heren, en hun te zamenkomst geschied jaarlyks op St. Huberts-dag den 3. Nov. op het vorstlyk luststot Lodewyksburg.

Z.

† DE ZWAART-DRAGERS IN LYFLAND, waren naar het voorbeelt der Duitsche heren anno 1205. door bisschop Albrecht tegen de ongelovige Heydenen opgerecht, hadden den regel en de kleding der Cisterciensers, droegen op de borst twe rode kruiswyze over elkander gelegde zwaarden, benevens een rode star, en verënigden zich anno 1239. met de Duitsche Maria's orde, dewyl zy tegen de Lyflanders niet sterk genoeg waren.

DE RIDDERS VAN HET ZWAARDT IN HET KONINGRYK CYPRUS, zyn zeer oud, maar ook lang reeds weer verdwenen. Zy droegen witte als liefdes-knopen in een ander geslingerde strikken, waar in de letters S. en R. beurt om beurt door elkander gevlochten waren. Daar aan hong een eyronde figuur van goud, waar in een zilvere degen met een goud gevest stond met het opschrift: securitas regni (de veiligheid van 't ryk) of, gelyk andere menen, pour loyauté maintenir, dat is, om de gerechtigheid te beschermen. Het hooft-feest van de orde was op hemelvaarts-dag, en de koningen van Jeruzalem, Cyprus en Armenien waren groot-meesters van de orde, waar onder ook Frederik III. vader van Maximiliaan I. geweest is, die in zyn eige Reys-beschryving naar het H. Land de wetten van de orde heeft opgetekent, welke men anders nergens vind, dewyl de orde haar zaken zeer geheim hielt.

RIDDERS VAN HET H. ROOMSCHE RYK, worden altyd by de keyzerlyke kroning van den nieuw-verkoren keyzer geslagen, waar onder de Rhynlandsche graaflyke familie van Dalberg, bygenaamt kameraars van Worms, uit kracht van een oveoud keyzerlyk privilegie, den voorrang hebben, en deze ridder-slaging gaat alzo in zyn werk, dat het zwaart van keyzer Karel den Groten driemaal van buiten over den rok van den nieuwen ridder getrokken word, en 's daags voor de kroning zend de nieuwe keyzer de namen van de gene, die hy tot ridders slaan wil, aan keur-Saxen over, op dat die oordele of zy riddermatig zyn, of vier adelyke quartieren hebben, geen misdaden en niets tegen de eer begaan hebben. Wanneer deze ridderslag geschied is, geeft de keyzer het zwaardt aan keur-Saxen weer te rug. Toen de tegenwoordige keyzer Karel VI. anno 1711. te Frankfurt gekroont wierd, sloeg hy 31. diergelyke ridders.

RIDDERHOOFTMAN, is de direkteur onder een vrye Ryks-ridderschap, die of vast aan blyft, of jaarlyks verkoren word. Wanneer deze ridderschap een by-eenkomst houd, hiet het een ridder-dag, daar by zyn de voornaamste byzitters uit den adel zelfs en hieten ridders raden. De Juristen, die de ridderschap in haar algemene zaken en rechts-gedingen bedienen, voeren den naam van ridderschaps-consulenten.

RIDDER-PAARDEN, hieten die ruiters, die in een land van de ridderschap of den adel in tyd van nood op de been gebracht en onderhouden moeten worden.

RIDDER-RECHT of EREN-TAFEL, was noch voor hondert en meer jaren in Lusatien en Silesien een byzonder gerechts-hof, dat ten dele in zaken van eer of injurie, ten dele tot onderzoek der quartieren, wapens en onberispelyken adels van den regerenden vorst aan zyn hof in 't byzyn zyner geheime raden, eens maarschalks, benevens 12. edelluiden uit oude en aanzienlyke geslachten gehouden wierd.

RIDEAU, is een kleine wal in 't vlakke veld, die taamlyk lang is, en daar toe dient wanneer men een plaats zonder veel omslag van Approches belegeren wil. Rideau word ook die plaats genaamt, wanneer men verholen tot den voet van een bolwerk komen kan.

RIDENBURG, zie *Riedenburg*.

RIDOTTI TE VENETIEN, zyn zekere plaatzen aan het bassetten toegeweyd, die op vasten avonds tyden te gelyk met de tonelen geopent worden, en daar de edellieden alleen Tailleren durven, en het fortuin verënigt zich zo zeer met hun privilegien en verstandig spelen, dat hun bank byna altyd gelukkig is. Daar zyn tien of twaalf grote kamers, daar overal speeltafels staan, en schoon 'er een grote menigte volks aldaar te zamen komt, zo is het doch overal heel stil, en niemandt durft 'er zonder masker verschynen.

RIEBNICK, zie *Rebnick*.

RIECHENSTEIN, slot in Zwitzerland, het Canton Bazel toekomende.

RIED, schoon marktvlek en slot in Beyeren, onder de regering van Burghausen behorende, en tegen

gen Oostenryk gelegen. Het heeft fraaie gebouwen en goeden koophandel.

Riedau, markt-vlek, schoon slot en heerlykheid in opper-Oostenryk.

Riedelheim, groot vlek aan de Nied, een klein uur van Franckfort aan den Mayn, den graaf van Solms Riedelheim toekomende, die aldaar zyn hof houd.

Riedenburg, markt-vlek en graafschap aan de rivier Altmuhl in opper-Beyeren, in 't bisdom Regensburg, aan de Eichstadsche en Neuburgsche grenzen, is na de in den ban verklaring van den keurvorst wel aan den ryks-vice-cancelier van Schönborn ingeruimt, maar in den Badenschen-vrede 1713. weer afgestaan. Daar zyn noch de puinhopen van een oud slot te zien, waar op voor dezen de graven van Riedenburg gewoont hebben, na wier dood Anno 1276. het de hertogen van Beyeren hebben in bezit genomen.

Riedesheim, keur-Mentsisch vlek in Rhingau, alwaar na de Hochheimer de beste Rhingauer of Rhynsche wyn wast.

Riedlingen, kleine stad aan den Donau in Zwaben 5. mylen boven Ulm, hoort het huis van Oostenryk toe.

Riela, stad en graafschap in 't koningryk Arragon, 8. mylen van Saragossa.

Rieplsau, Zuurbron in 't Furstenbergsch gebied in Zwaben aan de Wolfach, een myl van Freudenstadt.

Ries, zeker landstreek in Zwaben om de stad Nordlingen en Oetingen herom.

Riesen- of Reusenburg, stad en slot in Hockerland, in Brandenburgs-Pruissen, aan het water Liebe.

Riessa, marktvlek aan de Elve by Strehla in Meissen, was voordezen een voornaam nonneklooster, en voert tegenwoordig den titel van een voornaam keurvorstelyk klooster amt.

Rietberg, graafschap in Westphalen, tusschen het stift Paderborn en het graafschap Lippe aan de Embs. Het is 4. mylen lang en anderhalf breed, is een Hessen-Casselich leen, en word tegenwoordig van den graaf Maximiliaan Ulrich van Caunits, landshooftman van Moravien, bezeten, die Anno 1724. zyn proces daar over tegen den vorst van Lichtenstein gewonnen heeft. Deszelfs hooftplaats is het enigsins bevestigde slot Rietberg, waar by een steedje van den zelven naam legt, dat van den Katholykschen Godsdienst is.

Rieti, Reate, een stad in het hertogdom Spoleto in den kerkelyken staat, aan de rivier Velino, benevens een bisdom, dat onmiddelyk onder den paus staat. Zy is oud en wel bewoont, maar heeft een ongezonde lucht. Niet ver daar van daan is het meir Rieti, of van St. Susanna.

Rieux, stad in opper Languedoc, daar de rivieren Rize en Garonne te zamen lopen: haar bisdom hoort onder den aartsbisschop van Toulouse

Riez, kleine maar volkryke stad in Provence, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Aix behorende.

Riff, is een zandbank, verborge klippen of andere ondiepte, zich van de zee-kusten ver uitstrekkende, gelyk het Schager-Riff boven aan Jutland is.

Riga, hoofdstad van Lyfland, aan de rivier Duna, in Lettland gelegen, heeft een zeer goede haven, is een grote volkryke en welbevestigde koopstad, benevens een sterke citadel uit 6. bastions bestaande, word door de tegen over leggende Kober Schans, maar voornaamlyk naar de Oost-zee toe, door de vesting Dunamunde voor allen vyandlyken aanval genoegzaam gedekt. Zy was voor dezen de residentie van den Zweedschen generaal-gouverneur, en heeft een koninglyke landschool. Haar inwoners zyn den Luiterschen Godsdienst toegedaan, en de stad benevens gants Lyfland heeft voordezen onder Polen behort, tot dat koning Gustavus Adolphus het anno 1621. onder de kroon Zweden gebracht heeft, die zy ook altyd trouw gebleven is, waarom zy van koning Karel XI. grote vryheden verkregen heeft, nademaal zy voor de twede stad na Stockholm gehouden is, en haar raadsheren tot edelluiden gemaakt zyn. Deze plaats wierd anno 1656. vruchteloos van de Moscoviters aangetast, ook anno 1700. van koning Augustus van Polen te vergeefs belegert, maar de Moscoviters hebben deze gewichtige plaats anno 1710. na een lange en harde belegering met akkoort verovert, en deze goede stad is in een erbarmlyken toestand zo wel door de belegering, als ook door ziektens, pest en hongersnood gezet, zo dat 'er gedurende de belegering by de 60000. menschen zyn omgekomen. In den Nystadschen vrede 1721. is deze gewichtige plaats benevens gants Lyfland voor eeuwig aan den Czaar afgestaan. De zeeboezem van Riga behoort tot de Oost-zee, legt tusschen het eyland Oesel en Dagho, gelyk ook de Coerlandsche kusten.

Rigidi, worden tegenwoordig die gene in Engeland genaamt, die de lydende gehoorzaamheid dryven, dat men zich nooit tegen de overigheid zetten moet, maar alles van haar verdragen, daarentegen verwerpen zy de tolerantie of dulding der andere geloofs-genoten. Hun tegenpartyders, naamlyk de Whigs, worden Moderati genaamt.

Rigidisten, een soort van Jansenisten. Zie *Jansenisten*.

Rigoreus met iemand leven, hiet iemand scherp, streng en onbarmhartig handelen.

Rikiabdar-Aga, bediende aan het Turksche hof, die den groten heer den stygbeugel houd, wanneer hy te paard klimt. Zie *Rechtmder*.

Rille, rivier in Vrankryk, die tegen de grenzen van het landschap Perche ontspringt, en zich in den mond der Seine ontlast.

Rimanow, stad in het waywoodschap Russien in Polen.

Rimini, oude en voordezen beroemde maar nu slechte stad in Romagna in het pauslyke gebied, daar de rivier Marecchia in de golf van Venetien valt, over welke rivier aldaar een marmere brug legt, die de keyzers Augustus en Tiberius gebouwd hebben. In oude tyden had zy een haven, maar nu is de zee wegens het aangespoelde zand een half myl te rug geweken.

Rineck, slot en kleine stad aan de Saal in Franckenland, niet ver van Hammelburg en Gemund, hoorde voordeezen de graven van Rineck toe, maar na derzelver dood hebben de graven van Nostits een deel daar van aan zich gebracht.

Ringay, rivier in Engeland, die in het graafschap Chester ontspringt, en in de Ierfche-zee valt.

Ringelberg, Ringenburg, kleine stad, oud slot en voordeezen een heerlykheid, nu een amt in 't hertogdom Kleef aan de Munstersche grenzen, den koning van Pruissen toekomende.

Ringelheim, Ringeln, voordezen een graafschap en residentie der graven van dezen naam, maar nu een Benediktyner klooster en kleine plaats in 't bisdom Hildesheim, tusschen Goslar en Lichtenberg.

Ringen, een in 't moeras leggent slot aan het Wetzer meir in de Lyflandsche provintie Esthland, 6. mylen van Dörpt.

Ringleben, amt in Thuringen, den hertog van Saxen-Eisenach toebehorende.

Ringstedt, klein Deensch steedje op het eyland Zeeland, daar men in St. Canutus kerk de begraafplaats der oude Deensche koningen ziet.

Ringwood, stad in de provintie Hantshire in Engeland, aan de rivier Atam, die by Avon in de zee valt.

Rinköping, stad in noord-Jutland, tot het stift Ripen behorende, aan de Duitsche-zee, daar zy een goede haven heeft.

Rinteln, gefortificeerde stad in het graafschap Schaumburg aan de Wezer, den landgraaf van Hessen-Cassel toekomende. Zy heeft een Universiteit, die in 't jaar 1621. gesticht is, en daarom in 't jaar 1721. haar eerste hondertjarige jubelfeest geviert heeft.

Rio, Capo Rio, of di Patrasso, een voorgebergte in Morea, tegen over Capo Antirio of di Molicria, met de welke het de zee-engte der Dardanellen van Lepanto maakt.

Rio de Janeiro, zie *Janeiro.*

Rio de la Plata, zie *Plata.*

Rio Grande, grote rivier in Terra Firma in zuid-America, die uit twe andere gemaakt word, naamlyk uit de Cauca, of Rio grande di Sta Martha, en uit de Rio Grande de la Madalena, waar van de eerste in Popayan, de andere in nieuw-Grenada ontspringt. Zy valt tusschen Cartagena en St. Martha in de Mar del Nort.

Rio Grande, zo hiet de zuidlyke mond der Niger in Africa.

Rio Grande, Potengi, rivier in Brazilien, in zuid-America, die in de onbekende Zuidlanden ontspringt, en zich te Natal los Reyes in de Braziliaansche-zee stort. Hier van daan heeft de Capitania de Rio Grande haar naam, dat een gouvernement der Portugezen in Brazilien is.

Rioia, Rioxa, klein landschap tusschen oud-Castilien en Alava. Het hoort tot oud-Castilien.

Riom, stad in Vrankryk, in Limagne d'Auvergne, die in een zeer vermaaklyke landstreek op een heuvel legt, heeft een prachtig slot, Senechaussée en Presidial. Zy voert den titel van een hertogdom, en in haar voorsteden is de beroemde abdy van Mosac.

Rioux, zie *Bec de Rioux.*

Ripa, rivier op het half eyland Jutland.

Ripagorza, zie *Ribagorça.*

Ripaille, schoon lust-slot by Thonon in Savoyen, aan het meir van Geneve.

Ripalta, Rivalta, vlek en slot aan de rivier Adda, in het hertogdom Milaan.

Ripa Transona, volkryke en bevestigde stad in Marca d'Ancona, in den kerkelyken staat, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Fermo behorende.

Ripen, zie *Rypen.*

Ripin, stad in het waywoodschap Dobrina in Masovien in Polen.

Ripley, stad in de provintie Yorck, aan de rivier Hyd, waar over daar een brug legt, in Engeland.

Ripol, kleine stad in Catalonien aan de rivier Ter, 13. mylen van Barcelona.

Rippon, stad in Engeland in de provintie Yorck, niet ver van de rivier Yoate, waar over daar een brug legt. Zy is wel bewoont, heeft het recht om twe gedeputeerden in 't Parlement te zenden, en daar worden goede sporen gemaakt.

Rips, groot vlek in Zevenbergen, 't welk zoutwerken en een slot op een rots heeft.

Riquier, schone abdy, 2. mylen van Abbeville in Picardyen in Vrankryk, die in 't jaar 1719. te enemaal afgebrand is.

Risano, stad in Dalmatien, aan de golf van Cattaro, heeft een kasteel op een zeer hoge rots en wierd Anno 1687. door de Venetianen den Turk afgenomen.

Risban, zie *Rysbank.*

Risborough, stad in Engeland in het graafschap Bukkingham, 20. mylen van Londen.

Risico, gevaar, kans van geluk of ongeluk. Risqueren, voor de risico staan, is het gevaar op zich nemen.

Riso Carpasso, voorgebergte op het eyland Cyprus.

Rispen, zie *Rosswein.*

Rissa, zie *Rissen.*

Riteberg, zie *Rietberg.*

Ritmeester, zie *Capitein.*

Ritschar, zie *Retujari.*

Ritschenhausen, kleine stad en amt in 't bisdom Wurtsburg in Franckenland.

Riva, Reiff, Ripa, kleine stad in 't bisdom Trent aan de Garder-zee, benevens een slot, Rocca genaamt.

Riva, goede vesting aan het Comer-meir in 't Milaneesche, de Graauwbunders toekomende, daar men de goederen in laad, die over dit meir naar Milaan gaan.

Riva, haven aan het meir van Geneve, in het land van Vaud in Zwitzerland, dicht by Lausanne in het Canton Bern, daar men te scheep gaat, als men over het meir van Geneve vaart.

Rivadavia, kleine stad aan de rivier Minho, in 't koningryk Gallicien.

RIVADEO, zie *Ribadeo*.

RIVA DI CHIERI, ſtad in Piemont in Italien.

RIVALTA, zie *Ripalta*.

RIVARUOLO, kleine ſtad in 't Cremoneeſche gebied, die tot onderſcheyd van een ander Rivaruolo, die in het kleine vorſtendom Bozzolo legt, met den toenam di dentro (de inwendige) genaamt word, en den titel van een graafſchap heeft.

RIVIERA, landvoogdy in het hertogdom Milaan, die de Cantons Zweits, Uri, en Unterwalden toekomt.

RIVIERE, klein ſteedje of vlek in Franche Comté in Vrankryk, daar de natuurlyke zoon van Lodewyk XIV. de graaf van Toulouſe een ſchoon luſtſlot heeft.

RIVOLI, kleine ſtad in Piemont, benevens een hertoglyk luſt-ſlot, 6. Italiaanſche mylen van Turin, den hertog van Savoyen toekomende. Anno 1690. leyden de Franſchen deze plaats benevens gemelde luſtſlot in de aſch. Van deze ſtad heeft het omleggende land zyn naam, dat de hertog van Savoyen in het jaar 1707. tot een markgraafſchap gemaakt, en den graaf van Daun, voor de onvergelykelyke dienſten hem in de belegering van Turin bewezen, ter leen gegeven heeft.

RIVOLI, kleine plaats in 't Veroneeſche gebied, niet ver van Chiuſi aan de Adige, hoort de Venetianen toe.

RIXINGEN, graafſchap in Weſterryk aan de Lotteringſche grenzen, heeft voor dezen eige graven gehad, maar is naderhand aan de graven van Leiningen-Weſterburg geraakt, en van deze aan de Palts-graven van Twebruggen verkocht. Maar toen Vrankryk dit land de onmiddelyke afhankelykheid van 't ryk niet vergunnen wilde, onſtont 'er groot geſchil tuſſchen den koper en verkoper over de Evictie, en tegenwoordig bezit het de hertog van Guiſe.

RIZEBUTTEL, een amt en huis aan de Elve, daar dezelve in de Noord-zee valt, 14. mylen beneden Hamburg, daar het ook onder behoort, en daar woont altyd een uit den raad als amtman, die 'er zeven jaren zyn reſidentie houd en regeert.

ROA, kleine ſtad in oud Kaſtilien aan de rivier Douro, word door een kaſteel beſchut, 10. mylen van Valladolid. Hier ſtierf anno 1517. de beroemde kardinaal Ximenes.

ROANNE, zie *Rouanne*.

ROATO, vlek in het Venetiaanſche landſchap Breſciano, dat ſterk bevolkt is.

ROBEC, kleine rivier in Normandyen in Vrankryk, die zich in de Seine ſtort.

ROBEL, amt in 't hertogdom Mecklenburg, waar toe 6. parochie-dorpen behoren.

RÖBEL, kleine ſtad in 't hertogdom Mecklenburg.

ROBER, kleine rivier, die zich by Trier in de Moezel ſtort.

ROBID SOODS-BAY, zee-boezem op de kuſt van de provintie Yorckshire in Engeland.

ROBION, kleine rivier in Dauphiné, die zich niet ver van Montmelian in de Rhone ontlaſt.

RÖBLINGEN, amt in Thuringen, den hertog van Saxen-Weiſſenfels toebehorende.

RÖBLINGEN, landgoed of amt in het graafſchap Mansfeld, aan het zoute meir.

ROBOGH, kleine ſtad in Ierland in het graafſchap Dunghal in de provintie Ulſter, die een bisdom heeft, en waar naar een oude beroemde Ierſche familie, Rhobogdii genaamt, eertyds den naam gevoert heeft.

ROBOIX, klein landſchapje in 't Walſch Vlaanderen, niet ver van Ryſſel, den prins van Epinoy toekomende, dien het ook in den Utrechtſchen vrede anno 1713. weer ingeruimt is.

ROCA, ROCCA, hieten enige kleine onbewoonde eylanden op de Mar del Nort, niet ver van de Antilliſche eylanden in noord-America, 16. mylen van 't vaſte land.

ROCAVERANO, Savooiſch ſteedje in het graafſchap Aſti.

ROCCA, hiet by de Italianen een ſterk ſlot op een rotsachtigen berg, en deze naam word inzonderheid aan het ſlot van Riva in het bisdom Trente gegeven.

ROCCABRUNA, ſtad in 't vorſtendom Monaco in Italien.

ROCCA DE MONDRAGONE, vorſtendom in Napels, in de provintie Lavoro.

ROCCA DE SINTRA, een voorgebergte in Portugaal aan den mond van den Taag.

ROCCA IMPERIALE, vlek in Baſilicata in 't ryk van Napels, aan de grenzen van Calabrien, niet ver van de golf van Taranto, daar de toren Rocca Imperiale geboud is om de kuſten tegen de Barbaren te beſchermen.

ROCCALANZONE, fraaje ſtad in 't hertogdom Parma, op een heuvel, aan de rivier Taro, 3. mylen van Parma.

ROCCA NOVA, hertogdom in Terra d'Otranto in Napels.

ROCELLA, kleine ſtad en landſchap in 't koningryk Napels in de provintie Calabria oltra, aan de Middelantſche zee gelegen. Koning Karel III. heeft dit landſchap anno 1708. den marquis de Vaſto voor zyn trouw jegens het huis van Ooſtenryk geſchonken.

ROCHDALE, ſtad in Engeland, in de provintie Lancashire.

ROCHE, kleine ſtad op een heuvel in Savoyen, 5. of 6. mylen van Geneve, aan een berg gelegen: hier worden goede ſchoenen gemaakt, die wyd en zyd vervoert worden.

ROCHEBRUNE, franſche ſtad in Provence, aan de rivier Argens.

ROCHECHOUART, heerlykheid in de provintie Poitou, aan de grenzen van Angoumois, waar van een voorname familie den naam voert.

ROCHE EN ARDENNE, EN FAMINE, LA ROCHE SUR WELS, kleine ſtad aan de rivier Ourte in 't hertogdom Luxemburg, is beveſtigt, heeft den titel van een vorſtendom, en wierd 1711. van Filippus V. van Spanje aan de princes Urſini benevens een penſioen van 30000. daalders geſchonken, en

haar volgens een contract het vrucht-gebruik daar van, dat jaarlyks 4000. daalders bedraagt, voor haar leven lang toegewezen, maar zy heeft nooit het genot daar van kunnen krygen.

ROCHEFORT, kleine Fransche stad in Franche Comté aan de rivier Doux.

ROCHEFORT, kleine nieuw-geboude en bevestigde stad aan de rivier Charente in Saintonge, benevens een goede haven en scheeps-tuighuis in Vrankryk.

ROCHEFORT, sterk kasteel in de provintie Anjou in Vrankryk, niet ver van Angers, de hertoglyke familie van Tremouille toekomende.

ROCHEFORT EN ARDENNES, vlek en slot benevens den titel van een graafschap in het hertogdom Luxemburg, aan de grenzen van het bisdom Luik, is door huwlyk aan de vorsten van Löwenstein-Wertheim geraakt.

ROCHEFOUCAUT, kleine stad en slot benevens den titel van een hertogdom aan de rivier Tardoucre, in de Fransche provintie Angoumois, waar van een beroemde familie in Vrankryk den naam voert.

ROCHEJAN, klein steedje of vlek in Franche Comté.

ROCHELLE, hoofdstad van het landschap Aunis aan de Gasconsche zee. Zy is reedlyk groot, dryft sterke handeling, en heeft een presidiaal en bisdom, onder het aartsbisdom van Bourdeaux behorende. Zy was een der beste vestingen van Vrankryk, en voor dezen de voornaamste toevlucht-plaats der Hugenoten, tot dat zy anno 1628. door den kardinaal Richelieu verövert wierd, wanneer de koning de vesting-werken liet slechten, en maar enige torens tot bedekking van de haven staan liet.

ROCHESTER, welgeboude koopstad aan de rivier Medway in de provintie Kent in Engeland, heeft een der beste havens, benevens een scheeps-tuighuis, daar altyd oorlog-schepen geboud worden. Over de rivier Medway legt alhier een schone stene brug. Haar bisschop behoort onder den aartsbisschop van Canterbury, en is den meesten tyd te gelyk deken van Westmunster. Deze stad geeft den naam van graaf aan een Engels lord uit het geslacht Hyde.

ROCHE SUR YON, kleine stad benevens den titel van een vorstendom in neder-Poitou in Vrankryk.

ROCHETTA, kleine stad in 't hertogdom Savoyen, 2. mylen van Montmelian, aan de rivier Gellon, waar van de naburige landstreek den titel van een præfectuur voert.

ROCHETTA, dezen naam voeren drie steden in de provintie Aqui in 't hertogdom Montferrat. De eene legt boven, niet ver van de rivier Tanaro, de 2de aan de grenzen van het gebied van Alba, tusschen Nizza en Aqui, de derde onder tusschen het markgraafschap Spigno en de grenzen van het markgraafschap Finale.

ROCHETTO, hiet eigentlyk een koorkleed met vouwen, maar word ook voor een zeker mantel gebruikt, waar van zich de Cardinaals in Romen bedienen.

ROCHFORD, stad in Engeland, in de provintie Essex.

ROCHLITS, kleine stad, slot en amt in de Leipziger kreits in Meissen aan de Mulda, 6. mylen van Meissen en 5. van Leipsig.

ROCHSBURG, slot en amt aan de Mulda, anderhalf myl van Rochlits, hoort als een keur-Saxisch leen den graaf August Ernest van Schönburg, van de Penickische hooft-linie, toe, die daar zyn residentie houd.

ROCKALSHEIM, een kasteel in neder-Ongaryen, niet ver van Kerment.

ROCKENBURG, zie *Roggenburg*.

ROCKENHAUSEN, stad in de neder-palts op den Hondsrug.

RÖCKINGEN, klein amt in het markgraafschap Anspach, aan de rivier Wermits.

ROCKINGHAM, stad in Engeland in de provintie Northampton, aan de rivier Welam. Zy heeft een oud slot, en den titel van een barony.

ROCOSCH, zie *Rekosz*.

ROCOVIA, ROHOVA, Turksche Palancka in Servien in Ongaryen, niet ver van den Donau.

ROCOW, stad in het waywoodschap Sendomir, in klein Polen.

ROCROY, kleine, maar zeer wel bevestigde stad in Champagne, aan de grenzen van Picardyen en Henegouwen, daar de Franschen in 't jaar 1643. een grote zege op de Spanjaarden behaalden.

ROCZOW, Augustyner klooster in de Satzer-kreits in Bohemen.

RODA, kleine stad en amt in Oosterland, 3. mylen van Zeitz, aan de Thuringsche grenzen. Zy hoorde voor heen tot de Eisenbergsche landsportie, maar komt tegenwoordig den hertog van Saxen-Gotha toe.

RODA, kleine stad in Catalonien, aan de rivier Ter.

RODACH, ROTACH, kleine stad een myl van Hildburgshausen, en 2. van Coburg, hoort onder het amt Coburg.

RODACH, kleine rivier in Franckenland, loopt in de Cronach, en met dezelve by Lichtenfels in den Meyn.

RODAUN, kleine rivier in Pomerellen in Pools-Pruissen, die zich te Dantzig in de Weixel stort.

RODAUN, dorp in neder-Oostenryk, daar een gezondheidsbad is, 4. mylen van Wenen.

RODDELIN, een bevaarbaar meir in de Uckermarck, waar uit men naar Zedenick in de Havel komen kan.

RODDI, RODO, slot in 't hertogdom Montferrat, niet ver van Alba, den vorst van Mirandola toekomende.

RODE-LE-DUC, zie *Rolduc*.

RÖDELHEIM, kleine stad en residentie des graven van Zolms, van de Bareutsche linie, Ludovicus genaamt, legt in Wetteravien aan de Nidda of Nied, een uur van Franckfort aan den Meyn.

RODE MAYN, zie *Mayn*.

RODEN, zo worden de districten der gemeentens in het Zwitzersche canton Appenzel genaamt.

RODEN, stad en slot in het graafschap Waldeck, daar een schone Jacht is.

Rodenbecke en Knockenbecke, zyn twe kleine rivieren of beken in 't bisdom Paderborn in Westphalen, die door de woestyn Senda en het woud Teuteberg lopen. De eerste heeft den naam van het bloedverwig water, de andere van de mensche beenderen, die 'er benevens veel soorten van wapens en munten, waar op de afbeeldingen van Julius Cæsar en Augustus staan, gevonden worden.

Rodenburg, zie *Aardenburg*.

Rodenhuis, een fort in Hollands-Vlaanderen, niet ver van Sas van Gent gelegen.

Rodenmachern, Rodemarck, stad en heerlykheid in 't hertogdom Luxemburg, niet ver van de Moezel, den Markgraaf van Baden-Baden toekomende, daar eertyds een geappanageerde Markgraaf gewoont heeft.

Röder, een oud graaflyk geslacht, dat voordezen in Bohemen gebloeit heeft, maar nu in Silesien, en voortreflyke krygshelden uitgelevert, waar onder voornaamlyk Melchior van Röder, geheime raad en generaal-veld maarschalk van keyzer Rudolf II. die in den Turkschen oorlog ongemene daden gedaan heeft, aan te merken is. Daar is ook noch een aeloud adelyk geslacht Röder in Voogtland, dat niet minder dappere luiden uitgelevert heeft.

Röder, kleine rivier in Meissen, die by Bisschopswerda ontspringt, by Saithayn in de Elster valt, en in de oude en nieuwe Röder onderscheyden word.

Rödern, slot en vlek in de Elsas, 6. mylen van Straatsburg, de Barons van Fleckenstein toekomende. Deze plaats is anders het stamhuis der vryheren Triesberg van Rödern in het Elsasche gebied.

Rodes, hoofdstad van Rouergue aan de rivier Aveirou; zy is taamlyk groot en bevestigt, en heeft een Senechalschap, als ook een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Alby staat.

Rode-Sond, is de zee-engte in de Oost-zee tusschen de beyde Deensche eylanden Falster en Laland.

Rode zee, of Arabische zeeboezem, is een grote zeeboezem van den Ooster-Oceaan, die zich van de zee-engte Babel-Mandel tot aan de stad Suez uitstrekt, Africa van Azien afscheyd, en waar in veel koraal-takken groeien. Deze zee is vol klippen, en alzo gevaarlyk voor de schepen, waar van 'er ook weinig dien weg nemen, na dat men een weg naar Oost-Indien om Africa gevonden heeft. Zy heeft ook sterke eb en vloed, en de schepen die daar op gebruikt worden hebben platte bodems, en worden te Calzem gebouwd.

Rodheim, graaflyk Hanaus amts-steedje in Wetteravien, 3 uren van Friedberg, en even zo ver van Frankfurt aan den Meyn.

Rodigo, hoofdstad van een graafschap tot het hertogdom Mantua behorende, aan de kleine rivier Seriona Marchionale.

Rodneck, residentie-slot van de graven van Wolckenstein, en heerlykheid in Tyrol, niet ver van de Ehrenberger-Clause.

Rodomontade, is een woord uit de Spaansche taal ontleent, betekent opsnydery en onverdraaglyke snorkery. De Franschen zeggen Gasconade, en hebben ook een spreekwoord: les Gascons sont sujets à faire des Rodomontades, dat is, den Gasconjers is de opsnydery aangeboren.

Rodosto, koopstad in Romanien, aan de kust van Mar di Marmora, by den uitgang der zee-engte van Gallipoli; zy heeft een goede haven, en hoort de Turken toe.

Roebel, is een Moscovische goude munt, die wel niet meer in wezen is, maar evenwel word de Moscovische wissel-kours gemeenlyk daar naar gerekent, en een roebel doorgaans op 100. copeck of 2. ryksdaalders courant gerekent. De Czaar laat ook zilvere roebels slaan, die 2. lood aan zilver wegen, en een specie daalder gelden.

Roedby, een Deensch steedje op het eyland Laland, benevens een haven aan de Oost-zee.

Roelanden, waren in de Saxische steden in oude tyden grote eer-zuilen, ten dele van hout, ten dele van steen opgerecht, in de gedaante van een gewapent krygsheld, met een kroon op het hooft, in de linkerhand een wereld-kloot met het †, in de rechte het zwaard houdende. Zulke Roelanden of colossen vond men eertyds en vind men ten dele noch tegenwoordig te Maagdeburg, Brandenburg, Zerbst, Nordhausen, Halberstadt, Halle, Quedlinburg, Stadtberg, Bremen, Hamburg en Wedel in Holstein, tot een teken dat daar een Forum publicum causarum, Locus justitiæ en Mallum publicum, dat is een gerechtshof zy, daar men vry keyzerlyk gericht heeft gehouden. Deze Roelanden zyn een beeld van koning Karel den groten, wien ter ere de Saxen of misschien de Keyzerlyke amtenaren in Saxen zulke zuilen tot een gedachtenis hebben opgerecht, wyl hy hen tot het Christelyk geloof gebracht en met veel vryheden begiftigt had. Zy beduiden ook zo veel als Weichbilder, welk woord op zyn letter na te zien is. Zie ook het *Natuurk. Woordenb.*

Roer, rivier in 't hertogdom Westphalen, die door het graafschap Marck loopt, en zich by Duisburg in den Rhyn giet.

Roer, rivier in de Westphaalsche kreits in de Eiffel, hy valt in 't Pruissisch Gelderland onder Roermond in de Maas.

Roermond, grote en welbevestigde stad aan de Maas, daar zich de Roer met dezelve verënigt, in het hertogdom opper-Gelderland, zedert den Badischen vrede 1714. het huis van Oostenryk toekomende. Zy legt 4. mylen van Venlo, en is de hoofdstad van het twede quartier, waar van 'er vier gants Gelderland en Zutphen uitmaken. Haar bisdom hoort onder den aartsbisschop van Mechelen: deze stad wierd 1702. door de bontgenoten verovert.

Roeroort, kleine stad in 't hertogdom Kleef, daar de rivier Roer zich in den Rhyn stort. Zy had voordezen een sterk berg-slot, maar wyl het voor het land meer schaadlyk als nut was, heeft het de keurvorst van Brandenburg Anno 1640. laten slechten.

Roerpen, dit is op grote schepen dat op kleine schepen de helmstok is, te weten de yzere pen die in het roer valt is, en waar meede het roer heen en weer gedraait word.

ROEUX, kleine beveſtigde ſtad in Henegouwen, benevens den titel van een graafſchap. Een vorſtlyke linie uit het huis Croy voert den naam daarvan, en de hedendaagſche vorſt van Roeux hiet Ferdinandus Gaſto Lamoraldus, die een gravin van Grimberg tot gemalin gehad heeft, welke anno 1714. te Namen geſtorven is.

ROGATITZA, zie *Czelempaſar*.

ROGÆTS, ſlot in 't hertogdom Maagdeburg, naar de oude Marck toe, de heren van Alvensleben toekomende.

ROGGENBURG, Premonſtratenſer munniken klooſter en abdy in het Zwaabſche graafſchap Weiſſenhorn, 2. mylen van Ulm, wiens abt een ryksſtand is. Voor dezen was het maar een proosdy.

ROGGENDORF, heerlykheid en reſidentie der graven van Sintzendorf, van de Ernſtbrunniſche linie, in Ooſtenryk.

ROGOZNA, ſtad in 't Poolſch-Pruiſſen.

ROGOZNO, ſtad in het waywoodſchap Poſen in Groot-Polen.

ROHACZOW, ſtad en landſchap in Littauen, daar de rivier Odrwa in de Dnieper valt.

ROHITSCH, ſlot, vlek en heerlykheid in het graafſchap Zilley in neder-Stiermarken, een myl van Gräts.

RÖHN GEBERGTE, is een groot gebergte in Franckenland, dat zich tuſſchen de Hennebergſche, Wurtsburgſche en Fuldiſche grenzen uitſtrekt.

ROKITNITS, ſlot en amt in de Koningsgratſer kreits in Bohemen 6. mylen van Koningsgrats.

ROKIZAN, koninglyke ſtad in de Pilsner-kreits in Bohemen, die een grote yzermyn heeft.

ROKOLAK, kleine beveſtigde ſtad in de Zweedſche provintie Carelien in Finland, 7. Zweedſche mylen van Wiburg.

ROKOSZ, is in Polen een zulke, zonder des konings toeſtemming, aangerechte vergadering en verbintenis, waar door de adel verplicht is zich te weren, by aldien men hem onderdrukken, of een inbreuk in zyn vryheid maken wil. Zomtyds rechten ook de officiers diergelyke Rokosz aan, wanneer zy lang te vergeefs om hun achterſtallige ſoldy aangehouden hebben, en voeren by langer uitſtel der betaling hun aanhang tot roven en verwoeſting van hun eigen vaderland aan.

ROLDUC, grote heerlykheid benevens een ſlot en vlek van den zelven naam in het hertogdom Limburg, de Hollanders tegenwoordig toekomende.

ROLIM, zo hiet de opperſte Heydenſche prieſter in 't koningryk Pegu in Azien, die voor heilig en in grote eer gehouden word.

ROLLE, kleine ſtad en heerlykheid in het land van Vaud, aan het meir van Geneve, in het canton Bern.

ROLLE, zie *Lyf- en Monſter-Rolle*.

ROLO, graafſchap in 't hertogdom Modena, tuſſchen Novellara en Mirandola; 't is een onmiddelbaar ryks-leen, en de beſte plaats daar in hiet ook Rolo.

ROM, RAM, klein eyland by de kuſten van het hertogdom Sleeswyk in de Noord-zee, naaſt het eyland Amron. Het hoort den koning van Denemarken toe; is anderhalf myl lang en een halve breed.

ROMA, klein eyland in Congo in neder-Æthiopien in Africa, op de rivier Zaire, daar de Franſchen een Colonie opgerecht hebben.

ROMAGNA, landſchap in Italien, 't welk ten noorden aan de golf van Venetien, ten zuiden aan het Apennynſche gebergte, waar door het van het Florentynſche gebied afgezondert word, ten weſten aan het Bolonneeſche en Ferrareeſche, en ten ooſten aan het hertogdom Urbino grenſt. Deze provintie bezit de paus, uitgezondert een klein deel dat den groothertog van Florence toekomt, en Romagne Florentine genaamt word. Deszelfs voornaamſte plaatzen zyn Citta di Sole en Fiorenzuola.

ROMAGNANO, fraai vlek in 't hertogdom Milaan, aan de rivier Seſſia, in de provintie Novareſe.

ROMAMOSTIER, klooſter en landvoogdy in 't land van Vaud, het Canton Bern toekomende.

ROMANA, kleine ſtad in Wallachyen, 16. mylen ten weſten van Jaſſy.

ROMANA, kleine ſtad in Arragon, niet ver van daar de rivier Aquas in den Ebro valt, 10. mylen van Saragoſſa.

ROMANCHE, kleine rivier in Dauphiné, die zich by Grenoble in de rivier Drac ſtort.

ROMANE, ſtad in de Ukraine, de Coſacken toekomende, 25. mylen ten weſten van Bialogorod.

ROMANEGNO, kleine ſtad in het Milaneeſche graafſchap Cremoneſe, welke, benevens enige omleggende plaatzen, den graaf van Salazar toekomt.

ROMANIA, voor dezen Thracien genoemt, Turkſch landſchap in Europa, 't welk ten noorden aan den berg Argentaro, die het van Bulgarien afſcheyd, ten weſten aan Macedonien, ten zuiden aan den Archipel, ten ooſten aan Mare di Marmora, de Pontus Euxinus en de zee-engtens van Conſtantinopel en Gallipoli grenſt. Het is groot en vruchtbaar.

ROMANISCH HORN, ROMISCH HORN, ſteedje en ſlot aan de Boden-zee in het biſdom Conſtans, een myl van Arbon.

ROMANO, ſtad in het Venetiaanſche landſchap Bergamaſco, die wel bewoont is, en goeden handel dryft.

ROMANS, worden tegenwoordig zekere boeken genaamt, waar in verdichte, ook menigmaal waarachtige heldendaden of liefdens-gevallen beſchreven zyn. By voorbeeld de Amadis, Aſtrea, Clelia, Faramond, enz.

ROMANS, taamlyk grote en volkryke koopſtad in Dauphiné aan de rivier Iſere, waar over aldaar een brug legt, 10. mylen van Grenoble.

ROMELIA, een Beglerbegſchap, 't welk het grootſte en ſterkſte van alle de generale gouvernementen des Turkſchen ryks is, en het zelve begrypt gants Griekenland, Romanien, Bulgarien en Beſſarabien. Deszelfs hooft-plaats is de ſtad Sophia, daar de Beglerbeg reſideert.

ROMEN, hoofſtad van Italien in Campagna di Roma in den kerkelyken ſtaat, waar door de Tiber ſtroomt. Haar omtrek begrypt 13. of 14. Italiaanſche

fche mylen, zy heeft 18. poorten, en in haar ringmuur 360. torens, ook 6. bruggen over den Tiber. Zy is een der grootfte en fchoonfte fteden van Europa, die 7. bergen, eenige kleine niet mee gerekent, begrypt, uit 14. wyken, Rioni genaamt, beftaat, naamlyk Rione di Monti, dei Borgo, della Colonna, del Ponte, di Arenula of Regola, della Pigna, del Campitello, de Traftevere, del Campo Marzo, di Parione, di S. Angelo, della Ripa, di S. Euftachio, en Rivo. Zy is de refidentie-plaats van den paus, die 'er drie paleyzen in heeft, naamlyk het Vatikaan, het paleys van Monte Cavallo, en het paleys van St. Jan van Lateranen. De voornaamfte en prachtigfte kerken daar in zyn die van St. Pieter, St. Paulus, St. Jan van Lateranen, tot het H. kruis, Onze L. Vrouwen, St. Sebaftiaans en Laurentius kerk. Haar citadel is het kafteel van St. Angelo in de ftad aan den Tiber gelegen. Dit is van paus Bonifacius IX. anno 1393. aangelegt, naderhand fterk gefortificeert, en met een muur en 5. baftions, waar op veel grof en klein gefchut legt, voorzien. Op het kafteel ftaat een dikke ronde toren, en is voor dezen Moles Adriani genaamt geweeft. Ook gaat van dit kafteel een verdeckte gang tot naar het pauslyk paleys by de St. Pieters-kerk, waar heen hy komen kan zonder van iemand gezien te worden. Zy heeft ook een Univerfiteit en een Joden-quartier, wier inwoners alle zaterdagen verplicht zyn een predikatie by de Chriftenen aan te horen.

Romenay, zie *Rumeny*.

Römer, zo hiet het raadhuis te Franckfort aan den Meyn, waar op de opper-Rhynfche kreits-vergaderingen gehouden, en waar onder in de mis de koftelykfte waren verkocht worden. Hier word ook de goude bul van keyzer Karel IV. bewaart, en de voornaamfte reizigers op hun verzoek getoont.

Römer-maand, is een ryks-fchatting in Duitsland, waar naar het geene wat ieder ryks-ftand in tyd van nood moet opbrengen, gerekent word, en bedraagt het geen de gezamentlyke kreitfen voor een Römermaand opfchieten moeten, 2681. man te paard, en 12795. voet-knechten, of aan geld 83964. keyzerlyke-guldens. De Römer-maanden hebben haar oorfprong van de tochten die de keyzers anders naar Romen deden, om zich van den paus te laten kronen, wanneer de keyzer een zekere fchatting op de ryks-ftanden tot de onkoften der reyze, als ook om enige maanden uit te ruften en tot onderhoud van zyn gevolg, dat uit 20000. voetknechten en 4000. paarden beftond, ley. Anno 1716. hebben de gezamentlyke ryks-ftanden op den ryks-dag te Regensburg den keyzer tot voortzetting van den Turkichen oorlog een vrywillige fchatting van 50. Römer-maanden toegeftaan, en befloten dezelve binnen een half jaar naar Wenen te zenden, volgens den voet der ryks-Matricul.

Romerswaal, of in de oude brieven gefpeld Remburswale, is geweeft een zeer oude, aanzienlyke, welvarende ftad in Zuid-Beveland in de provintie Zeeland, doch nu kent men de plaats niet meer daar ze geftaan heeft. Van deze hebben de zee-golven allengsjens 't voorland, daar na de ftad zelf verflonden.

Rometta, kleine ftad in Val di Demona in Sicilien op een heuvel.

Romey, een zeer klein landfchap in Bugey in Vrankryk.

Römhild, ftad en amt benevens 2. kaftelen aan de Hennebergfche grenzen in Franckenland, was voor dezen de refidentie-ftad van hertog Hendrik van Saxen-Römhild. Zy is een byzondere heerlykheid, die op de Franckifche kreits-dagen den titel van Henneberg-Römhild voert. Het flot in de ftad hiet Glucksburg, het nieuwe op den daar aan gelegen berg anno 1701. weer opgeboude hiet Hartenberg, of Hartburg. Gemelde hertog Hendrik was geboren den 19. Nov. 1650. en ftierf 1710. den 13. Mey zonder lyfs-erven. Over de landen door deze dood open gevallen, ontftonden tuffchen de hertogen van Saxen-Hildburgshaufen, Saxen-Saalfeld, Saxen-Meiningen, en Saxen-Gotha wegens de fucceffie enige gefchillen, die anno 1714. door een uitfpraak van den ryks-hofraad bygelegt zyn. Zie *Coburg*.

Romilly, heerlykheid in opper-Normandyen in het bisdom Evreux, begrypt 5. Kerfpels onder zich.

Romion, voorgebergte in Natolien in Azien, dat zich by den mond van het Canaal van Conftantinopel in de zwarte zee uitftrekt.

Römisch Horn, zie *Romanifch Horn*.

Rommelsberg, grote berg in Silefien in het vorftendom Brieg, is wegens zyn fchone marmergroef beroemt.

Rommeritket, een ftreek lands in de provintie Aggerhus in Noorwegen.

Romney, ftad in Kent in Engeland.

Romont, zie *Remont*.

Romorentin, zie *Remorentin*.

Romrod, flot, vlek en amt in opper-Heffen, niet ver van Alsfeld gelegen, onder Heffen-Darmftad behorende.

Romsdalen, kleine ftad in Noorwegen in de provintie Drontheim, aan de rivier Romsdal, 5. Zweedfche mylen ten ooften van Obdal.

Romsdaler eylanden, hieten de in grote menigte aan de Noorweegfche kuften leggende eylanden, daar de rivier Romsdal zich in de Noord-zee ontlaft.

Romso, eyland in de Ooft-zee, by de mond van den groten Belt.

Rona, klein eyland, en een van de Wefternes by Schotland, wiens inwoners onwetende zyn en zonder godsdienft leven.

Roncaglia, vermaaklyke plaats in een ruime vlakte aan de rivier Po, heel dicht by Piacenza, daar voor dezen de Duitfche keyzers, wanneer zy zich te Romen wilden laten kronen, plachten ftil te houden, ook wel ryks-dagen te houden.

Roncevault, abdy benevens een gafthuis en enige huizen in Navarre, in 't Pyreneefche gebergte, dat de eerfte plaats in Spanjen tegen de Franfche grenzen is.

Roncevaux, een vlakte in 't Spaanfche koningryk Navarre, die tuffchen het Pyreneefche gebergte legt, en een vlek van den zelven naam heeft. Aan het

het einde van dezelve komt men aan den voet van den berg Ronceval, die voor de hoogste onder de Pyreneesche gehouden word, en is inzonderheid daar door beroemt, wyl aldaar het leger van Karel den grooten door de Moren geslagen wierd, en zyn neef Roeland in den slag sneuvelde.

Ronciglione, kleine stad in het graafschap van den zelven naam, in het erfdeel van St. Pieter, den paus toekomende. Zie meerder onder *Castro*.

Ronckel, zie *Runckel*.

Ronco, zie *Bedese*.

Roncoferrato, stad in 't hertogdom Mantua.

Roncolano, steedje in 't groot hertogdom Florence in Italien.

Ronda, kleine stad en slot op een berg in Granada, aan de rivier Guadiero.

Ronda, Sierra di Ronda, gebergte in 't koningryk Granada, op de grenzen van Andalousien, tusschen Ronda en Antequera.

Ronde, is de bezichtiging die men om een plaats, een leger, een stad of vesting doet, om te ervaren of de wachten en Corps de Garde hun plicht waarnemen, en of alles wel staat. Daar zyn vierderley ronden, naamlyk de hooft- middel- dag- en gemene of visiteer-ronde. De hooft-ronde is de voornaamste, en moet door den majoor of den hooftman van de hooft-wacht gedaan worden. De middel-ronde word ook de schaar-ronde genaamt, en zy gaat op zommige plaatzen met slaande trommels om de walherom, om de wachten op te wekken. Zy ontfangt het woord niet, maar moet het aan alle posten van zich geven. De dag-ronde is voornamer als de middel-ronde, nademaal zy het woord ontfangt waar zy komt. Haar oogmerk is om te weten of den voorleden nacht het woord recht gegeven zy, en of'er niets nieuws van belang is voorgevallen. De gemene-ronden zyn visiteer-ronden, die overal het woord van zich geven moeten.

Rondeel, is in een stad of in een slot een groot rond gebouw met een muur omringt, dat men in oude tyden in plaats van een bolwerk gebruikt heeft.

Rondhout, betekent by de zee-luiden zo veel als masten en stengen, daar van daan zeggen zy dat zy veel schade aan het rondhout geleden hebben, wanneer zy verscheyde masten en stengen hebben verloren.

Rondondesco, zie *Redoldesco*.

Ronelle, kleine rivier in Henegouwen, die zich beneden Valenciennes in de Schelde stort.

Ronneburg, sterk slot in de Lyflandsche provintie Lettland, in een moerassigen grond, wierd 1702. van de Moscoviters verovert en verbrand.

Ronneburg, berg-slot en amt in het graafschap Isenburg, een myl van Gelnhausen.

Ronneburg, steedje, slot en amt in Oosterland, 2. mylen van de stad Altenburg, hoorde anders tot de Eisenbergsche landsportie uit het vorstendom Altenburg, maar tegenwoordig komt het den hertog van Saxen-Gotha toe.

Ronneby, zie *Rotenby*.

Ronof, Ronow, steedje, slot en heerlykheid in Bohemen, in de Csaslauer-kreits, aan de rivier Dowbrowka, 't welk voordezen de graven van Ronow bezeten hebben, maar tegenwoordig het klooster Sara in Moravien toekomt.

Ronow, Nieuw-Ronow, steedje en slot in Bohemen in de Buntslauer kreits, daar de graven van Ronow resideerden, eer zy in 't begin van de 17de eeuw om den Godsdienst uit Bohemen wyken moesten.

Ronow, ryksgraven van Ronow en Biberstein, die uit het oude beroemde geslacht Howora in Bohemen afstammen, en hun goederen in Voogtland en neder-Lusatien hebben.

Ronsberg, steedje in de Pilsner-kreits in Bohemen.

Ronstock, slot in 't Silesisch vorstendom Schweidnits, een half myl van Jauer, hoort den graaf van Hohberg toe.

Rood zegel, of Rood zegels dwang, word het manrecht in het Silesische vorstendom Schweidnits en Jauer deswegen genaamt, dewyl de getuigen onder des konings van Bohemen, als hertogs van Schweidnits naam en zegel op verlies van haave en goed ingedaagt worden. Zie *Mann-recht*.

Roofschip, is een schip dat op zee vaart om al wat hem voorkomt te roven, en geen commissie van eenig vorst of staat heeft.

Rookerk, kleine stad in West-Vriesland, anderhalf myl ten noord-oosten van Leeuwaarden.

Roomsche Indictie, is een tyd van 15. jaren, dien keyzer Constantyn de Groot ingevoert heeft. Men begint deze indictie van September, dewyl voordezen te Romen om deze tyd wegens ingezamelde vruchten de cynsen en inkomsten van de landheren moesten betaalt worden. En deze tydrekening word noch hedendaags van de notarissen in hun instrumenten in acht genomen.

Roomsch Keyzer, zie *Keyzer*.

Roomsch Koning, word volgens inhoud van de goude bul die gene genaamt, die na den dood of afstand, gelyk ook na de afzetting van een Roomsch keyzer van de keurvorsten verkoren, en daar na tot keyzer gekroont word. Anders word ook die ryksvorst Roomsch koning genaamt, die by 't leven van den keyzer, en terwyl hy noch den troon bezit, of met of zonder deszelfs toestemming door de keurvorsten verkoren word, om gedurende des keyzers afwezentheid of ziekte een altyd durende ryks-vicaris te zyn, en na 't afsterven des keyzers zonder verdere verkiezing en kroning tot de keyzerlyke waardigheid verheven te worden. Hy is na den keyzer de opperste in 't ryk, welke, wanneer den keurvorst van de Palts daar in bewilligt, by 't afwezen des keyzers het ryk regeert, en de keyzerlyke rechten oeffent. In de 17de eeuw heeft men voor en tegen geredetwist, of diergelyke verkiezing van een Roomsch koning met recht by 't leven van een keyzer geschieden kon, nademaal men uit verscheyde plaatsen der goude bulle bewyzen wilde, dat aldaar onder den naam van een Roomsch koning geen ander als een nieuw verkore keyzer verstaan wierd. De overige ryksstanden hebben de keurvorsten wel wegens deze verkiezing veel zwarighe-

righeden gemaakt, en getracht daar in ook gehoort te worden, ook heeft Vrankryk met alle macht willen beweren, dat diergelyke verkiezing ongegrond was, wyl het zonder twyffel hoopte ten tyde van een tusschen-regering des te beter in troebel water te visschen. Maar de keurvorsten hebben zich weinig aan die tegenwerpingen gestoort, maar zo wel in de capitulatie van Leopold als van Jozefus en Karel uitdruklyk bedongen altyd en in alle gevallen wanneer zy het nodig oordeelden en tot onderhouding der ryks-grondwetten en dezer capitulatie of anders van het H. Roomsche ryk oorbaar, de verkiezing van een Roomsch koning ook by 't leven van een Roomsch keyzer met of zonder deszelfs toestemming te mogen voornemen.

Roos van het Zee-Compas, zie *Zee-Compas.*

Roous, een van de Orcadische eylanden, niet ver van het eyland Mainland. Het is klein, maar vruchtbaar van koorn.

Rop, steedje in de Lyflandsche provintie Letten, aan een beek, daar dezelve in de Teyder valt.

Roquemaure, sterk slot op een hoge rots in de Sevennes aan de Rhone.

Roquesparviere, sterke plaats in Piemont, niet ver van Cuneo in 't markgraafschap Saluzzo gelegen, en onder Savoyen behorende.

Roquevaire, kleine stad in Provence, aan de rivier Vaune, 2. mylen van Marseilje.

Ror, klooster der reguliere Koor-heren van St. Augustyn in Beyeren.

Rora, Rohra, voor dezen een klooster en kamer-goed een uur van Kuhndorf in het Hennebergsche, heeft voordezen den hertog van Saxen-Zeits toebehoort, maar staat nu onder keur-Saxisch gebied.

Rore, was voor dezen een graafschap, maar tegenwoordig noemt men het de vrye amten, die tusschen de Cantons Bern, Lucern, Zurich en Zug leggen, de 7. oude Cantons toebehoren, en in het opper- en neder-amt verdeelt worden.

Röricke, kleine rivier in de nieuwe-Marck-Brandenburg, die uit het meir by Schönflies ontspringt, op Koningsberg gaat, en zich by Nieper-Wiese in de Oder stort

Rorschach, fraai markt-vlek in opper-Turgow in Zwitzerland, aan het meir van Constans, den abt van St. Gal toebehorende, wierd in Mey 1712. van de Cantons Zurich en Bern ingenomen, en den 28. Maart 1714. tusschen den abt van St. Gal en de Gereformeerde Cantons Zurich en Bern hier een vergelyk getroffen.

Rosana, beroemde vesting des Hertogs van Parma, aan de Modeneesche grenzen.

Rosaphar, voorgebergte in 't Crimeesch Tartaryen, aan de Mar de Zabache.

Roschach, zie *Rorschach.*

Roscomen, graafschap in Connaught in Ierland, dat door de rivier Shannon van Leinster afgezondert word. Het is by de 60. Engelsche mylen lang en 29. breed, heeft een vlakken en vruchtbaren grond, en de hoofdstad Roscomen legt aan de rivier Suck.

Rosdori Donski, provintie in Moscovisch Tartaryen, die ten oosten aan Astracan, ten zuiden aan de rivier Don of Tanais grenst.

Rosdow, vorstendom in Moscovien aan de Wolga, tusschen Jaroslaw en Moscou, 't welk voordezen meestentyd den tweden zoon van den Czaar als een erfdeel ingeruimt wierd. De hoofdstad van den zelven naam heeft een Metropolitaan, en een slot van hout aan een meir, waar uit de rivier Cotorea ontspringt.

Roseck, fraai slot en heerlykheid in Crain, den graaf van Gallenberg toebehorende.

Roseginski, slot en vlek in de Lyflandsche provintie Esthland, aan een klein meir, daar de Puderstroom invalt.

Rosenau, stad in het opper-Ongaarsche graafschap Cepucz of Zips.

Rosenburg, klein eyland op de Maas, over den Briel, in de Verënigde Nederlanden.

Rosenstein, oud slot by het steedje Heuwach in het hertogdom Wurtemberg.

Rosenthal, koninglyk Pruissisch lusthuis, een myl van Berlyn, in de middel-Mark-Brandenburg.

Rosenthal, kleine stad en amt in opper-Hessen, naar Cassel behorende.

Rosenthal, fraai markt-vlek in de Bechinerkreits in Bohemen, daar Anno 1704. een schone myn gevonden wierd, wiens goud met het Kremnitzer gelyk gestelt word.

Roserad, Sudni en Casannoi, noemt men de drie Kanceleryen van den Patriarch van Moscovien, over de welke zekere geestlyke munniken gestelt zyn, in de eerste worden de geestlyke goederen geregistreert, en de oude registers bewaart, in de andere het geestlyk rechtsgebied geoeffent, en in de derde rekening van uitgaaf en inkomst gehouden, gelyk ook de schat bewaart.

Roses, kleine bevestigde stad, benevens een goede haven aan een kleinen zee-boezem in Catalonien. Zy is een reguliere vyfhoek, en verscheyde malen van de Franschen ingenomen, maar ook weer aan de Spanjaarden afgestaan.

Rosette, Raschit, in oude tyden Canopus, volkryke koopstad benevens een sterke citadel aan de zee-kusten van neder-Egypten in Africa, zy heeft een goede haven aan een arm van den Nyl, Rosette genaamt.

Rosheim, kleine stad in de landvoogdy Hagenau in de Elsas, aan de rivier Mogel, boven Straatsburg.

Rosieres, kleine stad aan de rivier Meurte in Lotteringen in 't amt Nancy, die goede zout-bronnen heeft, en darom ook Rosieres aux Salines genaamt word.

Rosieres, kleine stad in de Fransche provintie Limosin niet ver van de stad Tulle.

Rosinie, Rosienne, hoofdstad van Samogitien, aan de rivier Dubissa in Litthauen.

Rositen, stad in Lyfland, die de kroon Polen toekomt.

Roskild, zie *Rotschild.*

Roskolnicken, zyn aanhangers van een zekere secte in Rusland, die zich te enemaal van de Russische

ſche kerk afgezondert heeft, hoewel zy noch enige ceremonien behouden heeft. Zy is omtrent het jaar 1660. opgekomen, houd zich in boſſchen en afgelege plaatzen op, betaalt haar ſchatting wel op haar tyd, maar wil niet onder zulke gehoorzaamheid als de andere Ruſſen ſtaan. Men heeft ze gezocht uit te roeien, maar het is niet mooglyk geweeſt, want wanneer men ze in een huis of andere engte te zamen dreef, gaven zy zich niet gevangen, maar ſtaken het gebouw aan, en verbrandden zich zelfs mee, warom de Czaar Petrus I. bevolen heeft hen in hunne boſſchen, zo lang zy hun Godsdienſt onder de Ruſſen niet uitbreydden, in ruſt te laten.

Roslau, ſtad en amt in Ooſterland, onder Saxen-Weymar behorende

Roslau, vlek en amt niet ver van de Elve, Anhalt-Zerbſt toekomende.

Roslof, ſtad in 't vorſtendom Smolensko de Moſcoviters toekomende, en in enkele boſſchaedjes gelegen.

Roslym, kleine ſtad in Zuid-Schotland, in de provintie Lothiana, aan de rivier Esk, een myl van Edenburg.

Rosmano, vlek in Sicilien, 2. mylen van de kleine ſtad Enna.

Rosmarino, kleine rivier in Val di Demona in Sicilien, die zich by Rosmarino, een vlek, in de Tyrrheenſche zee giet.

Rosmarky, oude ſtad in de provintie Rus in Noord-Schotland, aan den Zeeboezem Murray.

Rosnau, zie *Roſenau*.

Rosneth, eyland in Schotland in Fyrth Dumbriton, aan de kuſten der provintie Lennox, heeft 8. mylen in de lengte en 4. in de breedte, en is zeer vruchtbaar.

Rosni, vlek, benevens een ſlot en den titel van een marquiſaat in Normandyen.

Rosocz, ſtad in het waywoodſchap Brieſcia in Litthauen.

Rosoy, kleine ſtad aan de rivier Terre, in het Franſche landſchap Brie.

Rosoy, kleine ſtad in Picardyen, heeft goede alabaſter groeven.

Rospigliosi, voorname familie in het Florentynſche gebied, waar uit Clemens de X. geſproten is, die van anno 1667. tot 1669. den pauslyken ſtoel bezeten heeft.

Rosprza, ſtad in het waiwoodſchap Siradien in groot-Polen.

Ross, provintie in Noord-Schotland, ten noorden aan Strathnavern en Southerland, ten zuiden aan Murray en Locquabyr, ten weſten en ooſten aan de Schotſche zee grenzende. Aan haar kuſten worden veel Haringen gevangen.

Ross, rivier in de Ukraine, die in neder-Podolien ontſpringt, en in het waywoodſchap Kiow in de Dniper valt.

Rossa, ſtad in Natolien aan de golf van Macri in Azien.

Rossa, eyland van de zwarte-zee, in de golf van Nigropoli.

Rossano, redelyk grote en volkryke ſtad benevens den titel van een vorſtendom in Calabria citra in Napels op een berg gelegen, die gants met rotſen omringt is. Zy heeft een aartsbisdom, en hoort den prins Borgheſe toe, die voor enige jaren onderkoning van Napels geweeſt is.

Rossbach, kleine ſtad in Zwitzerland, niet ver van de Boden-zee, in Thurgau.

Rossbach (opper-en neder) ſtad in Wetteravien, een halve myl van Friedberg, Heſſen-Darmſtad toekomende. Dicht daar by is een Zuurbron.

Rosse, ſtad in Herfordshire in Engeland.

Rosse, ſtad in Mounſter in Ierland, aan de kuſt van het graafſchap Corke, benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Cashel ſtaande. Hedendaags is het een bloot dorp, en haar bisdom is 1618. met dat van Corke verënigt.

Rosse, ſtad aan de rivier Barrow in het graafſchap Wexfort in Leinſter in Ierland.

Rossel, kleine ſtad in 't Holſteinſche, 2. mylen ten ooſten van Rensburg.

Rosselaar, Rotzelaar, barony in Brabant, 2. mylen van Leuven, aan de rivier Dyle, is in den Badiſchen vrede anno 1714. aan den keyzer afgeſtaan.

Rossena, hoofdſtad en veſting in het kleine graafſchap Roſſena in 't hertogdom Parma, aan de grenzen van Modena.

Rossia, Capo Rossia, een voorgebergte in Calabria citra, aan de golf van Roſſano in Napels.

Rossine, ſtad in Wallachyen, 4. mylen van Jaſſy.

Rössing, een plaats in 't bisdom Hildesheim; zynde het ſtamhuis van het oude adelyke geſlacht en de erf-maarſchalken des vorſtendoms Halberſtad der heren van Röſſing, die aldaar gelyk ook in het Hannoverſche aanzienlyke goederen bezitten.

Rossits, kleine ſtad in Moravien, 2. mylen van Brunn.

Rösslau, kleine rivier die uit den Fichtelberg in het Bareutſche ontſpringt, by Wonſiedel voorby loopt, en een myl onder Schirding in de Eger valt.

Rossmital, ſlot en marktvlek in de Prachiner kreits in Bohemen, daar men yzer en glas ſmelt.

Rosso, voorgebergte in Natolien in Azien, tegen over het eyland Scio.

Ross-trapp (Paardehoef) een wonderbare rots, legt even eens als de Duivels muur in de neder-Harts, niet ver van het dorp Thal, in het graafſchap Rheinſtein. Dit zyn twe van ſtenen op elkander geſtapelde rotzen van grote hoogte, daar men gants boven op het teken van een hoefyzer vind, en doch niet zien kan hoe het daar is gekomen.

Rosswein of Rispen, ſteedje tuſſchen Freyberg en Döbeln aan de Mulda, keur-Saxen toekomende.

Rostall, Anſpachs vlek in Frankenland, benevens een ſlot, en twe over elkander geboude kerken.

Rosthow, zie *Roſdow*.

Rostock, heerlykheid en ſtad in 't hertogdom Mecklen-

Mecklenburg, aan een kleinen boezem, dien de rivier Warne maakt, eer zy in de Oost-zee valt. 't Is een Hansee-stad van ongemene grootte, heeft een Universiteit die in het jaar 1419. opgerecht is, hoort den hertog van Mecklenburg-Schwerin toe, en legt 4. mylen van Gustrau. Zy wierd 1712. van de Zweden ingenomen, maar gaauw weer verlaten. Anno 1715. is zy van de Denen en 1716. wegens de strydigheden tusschen den hertog, de stad en den adel van de Moscoviters bezet, maar ook weer van dezelve verlaten, en 1719. door de hoge keyzerlyke commissie weer in haar oude privilegien en gerechtigheden herstelt.

Rostock, slot en heerlykheid in Bohemen, dicht by Praag, een graaflyke familie toekomende.

Rostrenen, vlek in Bretagne, in het landschap Quimper in Vrankryk.

Rostringerland, een zeker distrikt van het graafschap Oldenburg.

Rot, kleine stad, slot en amt in het markgraafschap Anspach, daar de rivieren Rot en Rednits te zamen komen.

Rota, zie *Ruota.*

Rota, zie *Roda.*

Rotach, zie *Rodach.*

Rotebro, kleine plaats in de provintie Upland in Zweden, 3. mylen ten noorden van Stockholm.

Röteln, heerlykheid, benevens een kleine stad en slot van den zelven naam, een myl van Bazel, hoort onder Baden-Durlach.

Rotenberg, kleine stad, slot en amt in het graafschap Schauenburg in Westphalen, onder Hessen-Cassel behorende.

Rotenberg, heerlykheid en vesting op een berg, 3. mylen van Neurenberg, was voor dezen een der voornaamste roof-kastelen in Duitsland, tot dat het eindelyk anno 1402. door de stad Neurenberg verovert, en als een koninglyk Boheems-Leen met zyn onderhorigheden aan de opper-Palts gehecht wierd. Voor dezen is deze plaats een van de beroemste Gan-Erben kastelen van Duitland geweest, waar toe over de 70. van de ryks-ridderschap behoorden, maar tegenwoordig komt het den keurvorst van Beyeren toe.

Rotenberg, groot bosch en gebergte op den Harts, niet ver van het slot Hertsberg, in het oude graafschap Lutter of Lauterberg. Men vind 'er verscheyde glashutten.

Rotenbuchel, slot en heerlykheid in opper-Crain, 2. mylen van Laybach, 't geen een familie den naam heeft gegeven, na wiens uitsterven het aan de graven van Lamberg geraakt is, warom een linie van de zelve zich daar naar noemt.

Rotenburg, vrye ryks-stad aan de Tauber in Franckenland in het Markgraafschap Anspach, zy is de Augsburgsche belydenis toegedaan, en heeft een vruchtbaar gebied van koren, 2. mylen groot.

Rotenburg, kleine stad in Zwaben in het graafschap Hochberg, een myl van Tubingen, het huis van Oostenryk toekomende. De Necker scheyd ze in twe delen, waar van het een den naam Rotenburg behoud, en een slot heeft; het andere Ehingen genoemt word. Niet ver van daar ontspringt by het dorp Niedernau in het Rotenburger dal een beroemde minerale bron.

Rotenburg, kleine stad en slot in 't vorstendom Verden aan de rivier Hamma.

Rotenburg, stad en schoon vorstlyk residentie-slot in neder-Hessen aan de Fulda, daar de gezamentlyke cancelery van de Hessen-Rheinfelsche linie is. Hier was voor dezen een geestlyk klooster, door landgraaf Hendrik II. in 't jaar 1352. gesticht, maar van landgraaf Philips daar toe verordent, dat 'er voortaan 20. afgeleefde predikanten hun leven lang in moeten onderhouden worden. Hier resideert landgraaf Ernestus Leopoldus van Hessen-Rheinfels, geboren den 25. Juni 1684. die zich den 12. Nov. 1704. met Eleonora Maria Anna, dochter van Maximiliaan Karel van Löwenstein, te Frankfort in den echt begeven heeft, waar uit de oudste prins Jozefus den 22. Sept. 1705. geboren is, die zich den 7. Maart 1726. met princes Christina Anna Louise Ottwaldine in den Echt vereenigt heeft.

Rotenburg, oud en woest berg-slot aan den Harts, in de zo genaamde gulde weyde in Thuringen, den vorst van Zwartsburg-Rudelstad toekomende. Voor dezen is het een residentie der graven van Beichlingen geweest, en op het zelve heeft de Heydensche Afgod Puster gestaan, die nu noch op het slot te Sondershausen getoont word.

Rotenburg, slot en amt in 't hertogdom Maagdeburg, op een berg aan de Saale, den koning van Pruissen toekomende.

Rotenburg, stad en amt in Zwitzerland aan de rivier Rus, het Canton Lucern toebehorende. Zy heeft een slot en den titel van een graafschap.

Rotenburg aan de Oder, steedje in 't hertogdom Crossen in neder-Silesien, dicht aan de Glogausche grenzen, 't welk de graven en heren van Rotenburg gants nieuw hebben laten opbouwen, en naar hun naam noemen.

Rotenburg in Tyrol, zie *Ratenburg.*

Rotenby, kleine stad benevens een goede haven in Gothland, in de Zweedsche provintie Beckingen.

Rotenfels, heerlykheid in Zwaben, de graven van Konigseck toekomende.

Rotenfels, stad en amt in 't Wurtsburgsche aan den Mayn, in Frankenland.

Rotenfels, hiet het slot by de stad Wels in opper-Stiermarken, dat reedlyk sterk is.

Rotenhaus, Pas zum Rotenhaus, is een goede pas aan dees zyde van den Rhyn, niet ver van de Woudsteden Sickingen en Lauffenburg.

Rotenkirchen, zie *Rothenkirchen.*

Rotenmann, stad in opper-Stiermarken, 14. myl. van Gräts.

Rotenmunster, Cistercienser-klooster boven Rotweil in Zwaben, wiens abdis een onmiddelbare ryks-stand is.

Rotensirben, vlek in 't vorstendom Breslau, dat voor enigen tyd stads-gerechtigheden gekregen heeft, en den baron van Forno toekomt.

Roterham, zie *Rotherham.*

Roth, vlek aan 't gebergte naar den kant van Wes-

Westerryk, 2. uren van Landau, den markgraaf van Baden-Durlach toekomende. Hier wast een goede maar zeer hitzige wyn.

Roth, Benediktyner klooster aan de rivier Inn, boven Wasserburg in Beyeren, wiens prelaat een ryksstand is.

Roth, zie *Rot.*

Röthau, Rötha, markt-vlek en heerlykheid in de Leipziger kreits in Meissen, 2. mylen van Leipzig, den baron van Friesen toekomende.

Rothberg, kleine stad in de provintie Northumberland in Engeland.

Rothenburg, zie *Rotenburg.*

Rothenburg, Rottenburg, kleine stad aan den linken oever der Neufs in opper-Lusatien, voor dezen het graaflyke huis van Hohberg, maar tegenwoordig een koopman te Görlits, Schneider genaamt, toekomende.

Rothenhauss, schoon slot en graafschap in Bohemen, dicht aan de Silesische grenzen, dat voor enige jaren de vorst van Lichtenstein van de Carolynsche linie van den graaf Hirsan van Harrasch voor negen en een half tonne gouds keyzerlyke guldens gekocht heeft.

Rothenkirchen, Hannovers slot en amt in 't vorstendom Grubenhagen, niet ver van Eimbeck.

Rothenthal, is een residentie-plaats der graven Reussen in Voogtland.

Rother, rivier in Engeland, die in de provintie Sussex ontspringt, en te Rye in het Canaal valt.

Rotherham, stad in Engeland in de provintie Yorckshire aan de rivier Dun, waar over zy een stene brug heeft.

Rother-Thurm, Veres-Torony, Rode-Toren, is van lange tyden af een in de gedaante van een toren geboud wachthuis en pas in Zevenbergen op den weg naar Wallachyen geweest, en op een hoogte niet ver van Hermanstad aan de rivier Alt gelegen, waar voor evenwel nu de keyzerlyke generaal graaf Rabutin een veel sterker en ruimer toren daar heeft laten bouwen, en met garnizoen beleyd, waar door zo wel de rivier Alt kan beschoten, als ook de doortocht gecommandeert worden. Onder aan dezen berg heeft men een keyzerlyk tol-amt, en deze enge weg naar Wallachyen, dien men voor dezen maar te paard passeren kon, is voor enige jaren door 't laten springen van de rots van den graaf Steinville tot een wagenweg gemaakt, en de Karelsstraat genoemt. Gelyk hy ook aan de zyde van Wallachyen een nieuwe fortres, Straatsburg of Arxavia genaamt, aangelegt heeft, die ook den stroom en de passage aldaar beschermt.

Rotherthurm, slot in 't hertogdom Karinthien.

Rothmachern, zie *Rodenmachern.*

Roth-Schloss, Krakowets, aeloud slot op een rots geboud in de Rakonitzer-kreits in Bohemen.

Röting, Röthingen, kleine stad en amt aan de Tauber in 't bisdom Wurtsburg in Franckenland.

Rotneby, zie *Rotenay.*

Roto-Magistri, zyn in Polen ritmeesters over de Quartianen.

Rotschild, Roeschild, Roskild, stad op het eyland Zeeland in Denemarken, 4. mylen van Coppenhagen, by de rivier Ilefiord, daar de koninglyke begraafplaats is. Zy legt aan een kleinen zeeboezem, daar zy een goede haven heeft. Hier is de Rothschildische vrede Anno 1658. tusschen Denemarken en Zweden gesloten. Voor dezen hebben de bisschoppen van Zeeland hier hun zetel gehad, en men telt 'er tot de reformatie van Luther by de 36. die alle de Roomsche leer toegedaan zyn geweest: de tegenwoordige Luitersche bisschoppen van Rothschild hebben het recht om den koning te zalven.

Rotta, kleine stad in Andalousien, benevens een haven, dicht aan Puerto de Sta Maria.

Rotta, rivier in het graafschap Nizza in Italien, die zich by Vintimiglia in de Genueesche-zee stort.

Rotte, rivier in zuid-Holland, die door Rotterdam loopt en niet ver daar van daan in de Maas valt.

Rottenburg, zie *Rothenburg.*

Rottenburg, slot en stad in neder-Beyeren in 't rent-amt Landshut. Zy legt aan de rivier Laver, heeft een Landgericht, en voor dezen haar eige graven gehad.

Rotten, te zamen rotten, een aanhang maken, verzamelen.

Rotterdam, stad aan de rechte hand van de Maas, daar deze de Rotte inneemt, in zuid-Holland, 3. uren van den Haag en 2. van Delft. Zy is na Amsterdam de aanzienlykste koopstad. In den rang der steden die gedeputeerden in de vergadering van de provintie van Holland zenden is zy de zevende, heeft een zeer grote en veilige haven, en daar gaan veel graften door de stad, die de grootste schepen dragen. Zy is het vaderland van den beroemden Erasmus, die den 28. Oct. 1467. aldaar geboren, en den 12. juli 1536. te Bazel in Zwitzerland gestorven is. Zyn landsluiden hebben hem ter ere op een brug te Rotterdam een metaal standbeeld met een boek in de hand oprechten laten.

Rottnacker, grensvlek in 't hertogdom Wurtemberg aan den Donau, 3. mylen boven Ulm.

Rottumeroog, klein eyland in de Noord-zee, onder Groningen behorende.

Rotweil, vrye ryksstad op een heuvel aan den Neckar, aan het Zwarte-woud, in het graafschap Baar in Zwaben. Zy is op de oude manier bevestigt, stond met de Zwitzers in verbond, maar wierd Anno 1631. van het verbond weer ontslagen, en haar inwoners zyn Katholyk. Hier bevind zich ook het Rotweilsche hofgericht uit een hofrichter en 13. assessoren bestaande, die het rechtsgebied over eenige Duitsche landen, naamlyk over de Oostenryksche, Zwabische, Frankische en Rhynsche kreitsen in plaats van den keyzer oeffenen. De graven van Sults zyn voor dezen erf-hof-richters van het Rotweilsche gericht geweest, maar na derzelver dood is deze bediening aan de vorsten van Schwartzenberg gekomen.

Rotwinsbach, klein steedje in Franckenland, de graven van Anspach toekomende.

Rotzig, Turksche stad in Bulgarien, aan den mond van de rivier Caralom, daar zich dezelve in den

den Donau ſtort, 7. Ongerſche mylen ten ooſten van Nicopolis.

ROUANE, RUOANNE, kleine ſtad in het landſchap Forez aan de Loire. Zy is de hoofdſtad van het hertogdom Rouannez.

ROUBAIX, een marquiſaat in Walſch-Vlaanderen, 2. mylen van Ryſſel, is na de verovering dezer veſting door de Hollanders aan den prins Antoni Jan van Ligne weer overgegeven.

ROUCY, ſtad in Champagne aan de rivier Aiſne, benevens den titel van een graafſchap, waar van een beroemde familie den naam voert.

ROUEN, koopſtad aan de Seine in Normandyen, 't welk een der grootſte en aanzienlykſte ſteden van Vrankryk is. Hier is het Parlement van Normandyen, als ook een Preſidial en een aartsbiſſchop, die den titel van primaat van Normandyen voert.

ROVEREDO, kleine ſtad en ſlot aan de Adige, in 't bisdom van Trent in Tyrol, derdehalf myl van Trent, tegen de Venetiaanſche grenzen.

ROUERGUE, provintie in 't generale gouvernement Guienne in Vrankryk, die ten noorden aan Auvergne, ten weſten aan Quercy, ten zuiden aan Languedoc, en ten ooſten aan Gevaudan grenſt. Zy is niet heel vruchtbaar, evenwel word 'er veel vee aangefokt, en men vind 'er mynen van koper, yzer, aluin, vitriool en zwavel. Men verdeelt ze in 't graafſchap Rouergue, in de opper-Marche de Rouergue, en in de neder-Marche de Rouergue.

ROUGEMONT, kleine ſtad in Bourgogne in Vrankryk, in het bisdom van Langres, 3. mylen van Montbart.

ROVIGNO, ſtad op een Schier-eyland aan de kuſt van Iſtrien, die 2. havens heeft en de Venetianen toekomt.

ROVIGO, IL POLESINE DI ROVIGO, klein landſchap in het Venetiaanſche gebied, 't welk boven aan het Paduaanſche ter rechten aan de Adriatiſche-zee, onder aan het Ferraarſche, en ter linken ook aan het Ferraarſche en Veroneeſche gebied grenſt. Het voert den naam van een Schier-eyland, wyl het by na aan alle kanten met water, naamlyk met de Adriatiſche-zee, den Poo-ſtroom, de rivieren Adige en Tartaro omringt is.

ROVIGO, hoofdſtad der provintie Poleſine di Rovigo in het Venetiaanſche gebied, aan de rivier Adigetto in Iſtrien. Zy is met muren, baſtions, grachten, gelyk ook met een oud ſlot voorzien, en hier reſideert de biſſchop van Adria, in 's gelyks een Venetiaanſch raadsheer, die over het landſchap Rovigo geſtelt is.

ROULLAN, kleine ſtad in Duitſch-Vlaanderen, 4. mylen van Yperen.

ROUMDEL, kleine ſtad en haven op het weſtlyke eyland Yla by Schotland.

ROUMOIS, klein landſchap in opper-Normandyen, tuſſchen de rivieren Seine en Rille, en is een van de 4. delen van het bisdom van Rouen.

ROUSSELAER, kleine ſtad in Vlaanderen, in de Caſtelany van Ypern, aan de kleine rivier Mandel.

ROUSSILLON, graafſchap in Catalonien, van wiens overige gedeelte het door het Pyreneeſche gebergte afgezondert word. Dit landſchap hoort den koning van Vrankryk toe, en de Viguerie Conflans benevens het Franſche Cerdagne is daar ingelyft.

ROUSSILLON, vlek, met den titel van een graafſchap, in Dauphiné gelegen.

ROUSSY, anders SAINT PAUL genaamt, graafſchap in het Luxemburgſche, hoort de graven van Manderſcheid-Blanckenheim toe.

ROUTE, kleine ſtreek lands in de Ierſche provintie Ulſter, die met het graafſchap Antrim ingeſloten is.

ROUTE, is de weg dien men op de reys of in den oorlog neemt. Marſch-route is de weg, dien de ſoldaten marſcheren moeten.

ROUTOT, groot vlek in opper-Normandyen, in het landſchapje Roumois in Vrankryk.

ROUVILLE, ſlot in opper-Normandyen, 3. mylen van Rouen in Vrankryk.

ROUVRAY, kleine Franſche ſtad in opper-Normandyen, in het bisdom van Rouen, heeft den titel van een barony en een welgebouwd ſlot.

ROUWVOER, betekent in den oorlog haver, hooi en ſtroo voor de paarden.

ROW, kleine ſtad in Podolien, in Polen.

ROWEY, RAVEY, grote rivier in het ryk van den Mogol in Azien, die zich in den Indus-ſtroom ſtort.

ROWIGNY, kleine ſtad in Dalmatien, in een landſtreek die veel wyn en olyven voortbrengt.

ROXA, koningryk in Ethiopien in Africa, tuſſchen de landſchappen Zengero en Goyame.

ROXBURG, zie *Teviotdale*

ROYAL, FORT ROYAL, een fort aan de zuidlyke kuſt van het eyland Martinique in noord-America, aan den noordlyken oever van de Baye Royale, daar de Franſchen enige woningen hebben, die ook het fort toekomen.

ROYAN, kleine ſtad aan den mond der Garonne in Saintonge, benevens een goede haven.

ROYANEZ, klein landſchap in Dauphiné, 7. myl. lang en 5. breed, dat zich van de haven Beauvoir tot aan Deventetz uitſtrekt.

ROYAUMONT, Ciſtercienſer abdy in het eyland van Vrankryk, niet ver van de rivier Ouſe gelegen.

ROYDERA, RUYDERA, rivier in nieuw-Caſtilien, die in het meir van Guadiana loopt.

ROYE, kleine ſtad aan de rivier Auvergne in Picardyen in Vrankryk.

ROYE, een priory van Munniken, een half uur van Bruſſel.

ROYSTON, ſtad in Engeland, half in Cambridgeshire en half in Harfordshire gelegen.

ROYVELOS, fraaje ſtad in de Portugeeſche provintie Beyra, aan de rivier Tajo, 6. mylen van Liſſabon.

ROZAN, welgeboude ſtad in het waywoodſchap Novogrodek, in wit-Ruſſien in Litthauen.

ROZAN, kleine ſtad benevens een Caſtellany aan de rivier Rarew in Maſovien in Polen.

ROZAN, ſtad in 't waywoodſchap Chelm, in klein Ruſſien, in Polen.

ROZEKRANS, is een ſnoer met kralen of andere aan-

aangerege balletjes, die verschoven kunnen worden, waar naar de Roomsgezinden bidden; hy houd vyftien maal tien Ave Maria's in, en ieder tiende is met een groter kraal, die een Pater Noster betekent, onderscheyden. Zulks betekent de gedachtenis der vyf vrolyke, vyf smertlyke, en vyf roemwaardige geheimenissen. De vyf vrolyke zyn, de verkondiging en 't bezoek aan Maria geschied, de geboorte van Christus, Maria's reiniging, en Christus lering in den tempel, daar hem zyn ouders weer vonden. De vyf smertlyke geheimenissen zyn de doods-angst van onzen Heyland op den olyfberg, zyn geesseling, zyn kroning met doornen, den last des kruisses, dat hy naar den berg Calvarien droeg, en zyn kruissing. De vyf roemwaarde geheimenissen zyn de opstanding van Christus, zyn Hemelvaart, de zending des H. Geestes, Maria's Hemelvaart die in de Roomsche kerk gelooft word, en haar kroning in den Hemel.

Rozenbad, hiet een van de Warme baden in Aken, in 't hertogdom Gulick.

Rozenberg, de ryksgraven van Rosenberg hebben hun goederen in 't hertogdom Karinthien, en steeds aan 't keyzerlyke hof de hoogste amten mee bekleed.

Rozenberg, schoon lust-slot in de Zweedsche provintie Upland, 2. mylen van Stockholm, de graven van Oxenstern toekomende.

Rozenberg, heerlykheid in Franckenland, de graven van Hatsfeld van de Rozenbergsche linie toekomende.

Rozenberg, steedje in 't Brandenburgs Pruissen, zodanig 'er ook een in Pommerellen legt.

Rozenberg, Rozenburg, amt, slot en vlek aan de Saal, die dicht daar by in de Elve valt, in het graafschap Barby, den koning van Pruissen toekomende.

Rozenberg, herenstad benevens een dubbelt slot in de Pilsner-kreits in Bohemen, van de uitgestorve familie van die van Rozenberg geboud.

Rozenberg, stad en slot in 't vorstendom Oppelen, aan de Poolsche grenzen, heeft een treflyke paardemarkt, en hoort de graven van Gaschin toe. In 't jaar 1709. heeft de pest hier sterk gewoed.

Rozenberg, slot in het graafschap Liptau in opper-Ongaryen.

Rozenberg, steedje en amt in de opper-Elsas, in een koude landstreek, waar in weinig Duitsch, maar gebroken Fransch gesproken word.

Rozenburg, is een van de koninglyke Deensche kastelen in Coppenhagen, daar de koninglyke kronen en andere cieraden bewaart worden.

Rozendaal, schoon lust-slot in Hollands Gelderland in de Veluw.

Rozendaal, amt, of kleine heerlykheid in Hollands Brabant, hoort de erven van koning William van Engeland toe.

Rozeneck, slot en heerlykheid in 't hertogdom Crain, een myl van Vippach, de vryheren Rosetti, die het geboud hebben, en zich daar naar van Rozeneck schryven, toekomende. Hier omtrent wast goede wyn.

Rozenfeld, Wurtembergs steedje in het Zwartewoud, 4. mylen van Tubingen.

Rozenheim, schoon markt-vlek benevens een slot in opper Beyeren, aan de rivier In, tot het rent-amt Munchen behorende. Daar is een keurvorstlyk Pleeggericht en fraai Capucyner klooster, en de burgery heeft goede nering van wyn.

Rozenkruissers, waren in 't begin van de voorgaande eeuw zekere te zamen verbonde broeders, van welke men verhaalt dat de gene, die in deze broederschap aangenomen wierden, zwoeren trouw te zyn, stilzwygen beloofden, elkander op verborge wyzen schreven, en zich verbinden moesten de wetten van dit genoodschap te houden, wier oogmerk daar in bestond, dat zy alle wetenschappen, inzonderheid de Artzenykunde, weer wilden oprechten, ook beroemden zich deze broeders den steen der wyzen te bezitten, schoon enige deze gantsche geschiedenis voor een fabel houden.

Rozenobel, een Engelsche goude munt, waar op een schip met een roos staat, zy word ook Eduardeus genoemt, naar den koning Eduard, die ze heeft laten slaan. Zy bedraagt met het opgeld 5. ryksdaalders courant geld.

Rozmithal, zie *Rosmital*.

Ruaart, is een grote waardigheid in de verënigde Nederlanden, komt haast met het amt van Drost over een, en betekent zo veel als een behoeder.

Rübenzahl, zie *Reuzengebergte*.

Rubiera, bevestigt steedje en slot in 't hertogdom Modena aan de rivier Secchia.

Rubrieck, is de titel aan een boek, en het opschrift van een zaak.

Ruckenstein, slot en heerlykheid in neder-Crain, 9. mylen van Laybach.

Rudelstadt, Rudolphs stadt, stad en amt, benevens een schoon slot aan de Saal in Thuringen, 4. mylen van Jena aan de Voogtlandsche grenzen, is een Boheemsch leen en de residentie der voormalige graven nu vorsten van Zwartsburg-Rudelstadt. Deze zyn reeds in 't jaar 1697. van keyzer Leopold tot den vorstenstand verheven, maar hebben eerst den 3. Mey 1711. den vorstlyken titel opentlyk beginnen te voeren, en de tegenwoordig regerende vorst hiet Frederik Antoni, is den 14. Augustus 1692. geboren, heeft 1718. de regering aangevaart, en zich den 8. Febr. 1720. met Sophia Wilhelmina, dochter van hertog Johan Ernst van Saxen-Saalfeld in den echt begeven, waar uit den 8. Jan. 1721. een prins, Johannes Fredericus genaamt, geboren is.

Ruden, keur-Keulsch steedje in Westphalen.

Ruden, klein eyland op de voor-Pommersche kusten, by den inloop der Pene in de Oost-zee. Voor dezen was het met het eyland Rugen verknocht, tot dat het Anno 1309. door een schriklyk onweer daar van afgescheurt, en het daar tusschen leggende land in de zee verzonk, dat de grootste schepen daar over heen zeylen kunnen.

Rudera, worden de gedenktekens en puinhopen genaamt, die noch van oude gebouwen overig zyn.

Rudersdorf, zie *Redersdorf*.

Rudesheim, stad, slot en heerlykheid aan den

Rhyn in de Rheingau, omtrent 1. myl van Bingen, den keurvorst van Ments toekomende. Hier wast een van de beste wynen van Rheingau, en de adelyke familie Brömier van Rudesheim heeft den naam daar van gekregen.

Rudisto, zie *Rodosto*.

Rudköping, hooftstad van het eyland Langeland, aan de westlyke kust, met een haven.

Rudolfstad, steedje in de Bechiner-kreits in Bohemen, dicht by Budweis, heeft zilver-mynen.

Rudolphswerth, Neustædtel, eniger maten beveiligde stad in de Windische-Marck in Crain, aan de rivier Gurck. Een myl van daar legt een warm Bad, de Neustädter Töplits genaamt.

Rudow, zie *Ruhdow*.

Rudzow, hertoglyk flot, amt en steedje in Courland.

Rue, stad in het landschap Ponthieu in Picardyen.

Ruf, kleine rivier in de provintie Auvergne in Vrankryk, die zich in de Dordogne ontlast.

Ruel, koninglyk flot niet wyd van Parys, dat de kardinaal Richelieu heeft laten bouwen, en daar schone fonteinen zyn.

Ruen, Runo, eyland in de Oost-zee, 12. mylen van Riga.

Ruffack, kleine stad in de opper-Elsas, aan de Rotbach, den bisschop van Straatsburg toekomende.

Ruffec, kleine stad, benevens den titel van een marquisaat aan de rivier Charente, in de provintie Angoumois in Vrankryk.

Ruffen, kleine stad in Noord-Schotland in het landschap Gowree aan de rivier Yla, 11. mylen ten noorden van Edenburg.

Rugby, stad in Engeland in het graafschap Warwick aan de rivier Avon, die goede handeling dryft.

Ruge-gerichte, zyn zekere rechts-dagen zo wel in Franckenland als in Westphalen en op andere plaatzen, waar op alles voorkomt wat de kleine misdaden aangaat, daar dan de gene die schuldig bevonden worden met geld, gevangenis of anders naar 't goeddunken der Rüge-rechters en schepens gestraft worden. Diergelyke Rüge-gerichten zyn ook in 't keurvorstendom Saxen gebruiklyk, voornaamlyk in de Aartsbergsche kreits, in de amten Wolckenstein, Zwartzenberg Grünhayn, gelyk ook in veel adelyke gerichten. In Neurenberg is ook noch diergelyk Rügen-gericht, 't welk met 5. raadsheren voorzien is, en daar van het Fünffer-gericht of de Rüg genaamt word.

Rügen, is een oud Duitsch woord, en betekent zo veel als aangeven, aanklagen.

Rügen, eyland in de Oost-zee, dicht aan de voor-Pommersche kust, tegen over Straalsond, alwaar tusschen deze stad en het eyland het water naauwlyks een vierendeel myls breed is. Het heeft den titel van een vorstendom is 7. mylen lang, en 7. mylen breed, heeft een vruchtbaren grond, en de voornaamste plaatzen daar op zyn Bergen en Putbus. Voor dezen is het veel groter, en misschien gants geen eyland, maar met het land Pommeren verëent geweest, en door de overstromingen daar van afgezondert en tot een eyland gemaakt, darom zyn 'er zo veel Schier-eylanden, als Wittow, Jasmund, Mönchguth, Ummanis en Zudar op. Tot dit vorstendom behoren ook noch andere kleindere omleggende eylanden, als Hiddensee, Rüden, en Vilm, welk laatste tegenwoordig den baron van Putbus toekomt. In den Westphaalschen vrede 1648. is dit eyland aan de kroon Zweden overgelaten, maar 1715. van de Noordsche Geallieerden verovert, daar na aan den koning van Denemarken overgelaten, en eindelyk in den vrede 1720. weer aan de kroon Zweden gegeven.

Rugen, kleine stad in de Lyflandsche provintie Esthland, 10. mylen ten westen van Pernau gelegen.

Rugenwalde, taamlyk grote en welgebouwde stad in 't hertogdom Wenden in Achter-Pommeren, is een landvoogdy, waar onder het omleggende land behoort, en beroemt wegens de goede zalmvangst en linne-handel, heeft ook een welgelege haven.

Ruglan, kleine stad in Zuid-Schotland in de provintie Cluydesdale, aan de rivier Cluyd, 1. uur van Glascow.

Ruhdow, koninglyk Pruissisch lust-flot en dorp, een myl van Berlyn, in de middel-Marck Brandenburg.

Ruhl, groot vlek in Thuringen, den hertog van Saxen-Eysenach toekomende, is wegens de menigte van messemakers beroemt.

Ruhme, kleine rivier in 't vorstendom Calenberg, is ryk van Forellen, en valt by Northeim in de Leine.

Rühme, adelyk juffren-klooster in 't hertogdom Mecklenburg aan de Warna, niet ver van Bützau, daar in 't gemeen een Mecklenburgsche princes Domina is, en gewoon is hof te houden.

Ruigo, zie *Revigo*.

Ruil, stad in Engeland in het graafschap Sommerset aan de rivier Ivel.

Ruim, is in een schip de plaats of ruim onder het eerste verdek, naamlyk gants onder in een schip. Dit ruim is in 6. gelyke delen verdeelt, waar in men het kruid, brood, zeylen, kabels, en touwen bewaart, ook is daar des barbiers kamer.

Ruïne, schade, verlies, volkome verderf.

Ruiter, zie *Cavalier*.

Ruland, steedje in opper-Lusatien, aan de Meisnische grenzen, Karel Siegfried, graaf van Hoym, koninglyken Poolschen kamer-heer en apellations-raad toekomende.

Rum, klein eyland by Noord-Schotland, en een van de Westernes, tusschen de eylanden Skye en Mule gelegen.

Rumal, stad in de Finlandsche provintie Savolaxia, aan een meir dat de rivier Woxen maakt, en de inwoners generen zich meest van den visch-vangst.

Rumb, streek, windstreek, is een linie die op de aard-globe, op het zee-compas, en op de zee-kaarten een van de 32. winden aantoont.

Rumburg, stad en flot in Bohemen, 4. mylen van

van Koningsgrats in dezelve kreits aan de Lusatische grenzen gelegen, is tegenwoordig een weduwe-goed der vorsten van Lichtenstein.

Rumford, stad in Engeland in het graafschap Kent, die recht heeft om twe gedeputeerden in 't parlement te zenden.

Rumilly, stad in Savoyen, daar sterke koophandel inzonderheid met tarwe gedreven word. Aan de eene zyde loopt de rivier Seran, aan de andere de Nepha. Zy legt anders in 't hertogdom Geneve, en heeft over de Seran een brug met 11. bogen: hoort tegenwoordig benevens het Fort dell' Annonciade den hertog van Savoyen toe.

Rumilly, klein steedje in het graafschap Boulogne in Picardyen in Vrankryk, by den oorsprong van de rivier Aa of Agino.

Rummelsberg, een hoge en ruime berg in 't Silesische vorstendom Brieg, daar marmersteen en pleister gegraven, ook een soort van Boheemsche diamanten gevonden worden.

Rummelsburg, steedje in achter Pommeren in 't hertogdom Wenden, aan de rivier Grabow, de heren van Massau toekomende.

Rumney, Romenay, kleine stad aan de kust van het landschap Kent. Zy is een van de 5. havens van Engeland, en heeft deswegen zitting en stem in 't Parlement.

Rumno, stad in de Ukraine aan de rivier Sula tegen de Moscovische grenzen.

Rumoer, een gerucht, de gemeene spraak ook alarm, oproer, geraas.

Rumoer-meester, ryd by den marsch van 't leger nu voor, dan achter, met enige gekommandeerde ruiters, een onde. officier, een geestlyk persoon, en een beul, en is zyn amt de straten zuiver en veilig te houden, en te bezorgen dat de soldaten niet kunnen deserteren. In de keyzerlyke residentie-stad Wenen word de opperste van de rumoerdienders ook rumoer-meester genaamt.

Runckel, graafschap in de Nassausche landen aan de Löhne, dat de graven van Wied toekomt, die ook daar van den titel voeren. De kleine stad benevens het graaflyke residentie-slot Runckel legt op een heuvel, ter linkehand van gemelde rivier, tegen over Schadeck.

Rundeby, zie *Rotenby.*

Rund-Stücke of oehre, Zweedsche munt, waar van men twederly vind, naamlyk zilvere en kopere. Van de zilvere of witte Oehre, die ook witte rond-stucken genaamt worden, maaken 'er 64. een specie daalder uit, en gelt alzo ieder 6. goede penningen; daar en tegen bedraagt een kopere maar zo veel als in Meissen twe goede penningen.

Ruota, het hoogste ge echt aan het pauslyk hof, 't welk uit 12. prelaten, Uditori di Ruota of Auditores Rotæ genaamt, bestaat, waar van ieder aan een byzondere tafel zit, en zekere notarissen of schryvers onder zich heeft. Zy vonnissen by form van appel over alle wereldlyke en geestlyke zaken, die onder de geestlykheid voorvallen, zo wel te Romen als ook buiten de pauslyke provintien, en dat over alle processen die meer als 500. scudi bedragen. Tot deze ruota zenden verscheyde natien hun assessores of mederechters, die uit drie Romeinen, een Toscaan, een Milanees, een Bolonees, een Ferrarees, een Venetiaan, een Franschman, twe Spanjaarden en een Duitscher bestaan. De naam ruota, die een rad betekent, komt daar van daan, wyl de vloer van de zaal, waar in dit gerecht gehouden word, met marmer in de gedaante van raders belegt is. Hun traktement is alle maand hondert ducaten, en hun kleding is een violette rok, benevens zulk een lint om den hoed.

Rup, een munt in Turkyen, de 4de part van een ryksdaalder uitmaakende.

Rupia, is een Indiaansche munt, die men zo wel van goud als van zilver heeft. Een goude rupia geldt 13.en een vierdedeel zilvere rupia's, of 6.stukken van achten, spaansche munt.

Ruppel, een rivier, zie *Nethe.*

Ruppelmonde, stad aan den linken oever der Schelde, daar de Ruppel daar in valt, in 't keyzerlyk Vlaanderen.

Ruppin, groot en vruchtbaar graafschap in de middel-Marck-Brandenburg, den koning van Pruissen toekomende. Het is 1524. na de dood van den laatsten graaf Wichman van Ruppin ten tyde van keurvorst Joachim I. als een vervallen leen aan het huis Brandenburg gekomen. De hoofdstad Ruppin legt aan de kleine rivier de Rhyn, die haar in oud en nieuw Ruppin verdeelt, en legt 8. mylen ten noorden van Berlyn. Oud Ruppin bestaat in een oud slot, dat voordezen de graaflyke residentie-plaats geweest is, maar tegenwoordig is 'er een amt, en een steedje daar by aangeboud. Maar nieuw Ruppin is een grote, aanzienlyke, en de hoofdstad des lands, geneert zich met de lakemakery, koophandel, brouweryen en den ackerbouw.

Ruprechtshof, slot en heerlykheid in Crain, een half uur van Rudolphswerth.

Ruptuur, vredensbreuk, wanneer kort na de gesloten vrede de oorlog weer van nieuw begint.

Rural-Capittel, hiet by de Roomsgezinden in Duitschland een vergadering der geestlyken en dorppriesters, die onder het opzicht van een ruralendeken staan, by na even eens gelyk by de Luiterschen, wanneer een superintendent de predikanten uit zyn geestlyk gebied jaarlyks tot een Synode beroept.

Rural-diaken, is een kerken-dienaar in Engeland die onder een aarts-diaken staat, en tot de kerkelyke zaken op het land gebruikt word.

Rusco, een van de Sorlingsche eylanden by Engeland.

Ruskog, kleine stad in West-Gothland, niet ver van het meir Wenen.

Rusland, zie *Moscovien.*

Russ, een rivier in Zwitzerland, die op den St. Gotthards berg ontspringt, het Lucerner meir doorstroomt, en zich beneden Arau in de Aar stort.

Russ, klein steedje aan de Memel, in Brandenburgs Pruissen.

Russe, rivier, zie *Niemen.*

Rüsselsheim, vlek en amt benevens een slot, waar

waar van evenwel de vestingwerken meestendeels geruineert zyn, aan den linken oever van den Rhyn, een myl boven Ments gelegen, en den landgraaf van Hessen-Darmstad toekomende.

Russen, dezen naam voeren de Moscoviters noch hedendaags, en willen enige den zelven van het Sclavonische woord rosseje afleyden, dat zo veel als wyd en zyd verstrooit volk betekent.

Russien, waywoodschap in klein Russien in Polen, dat drie districten begrypt, naamlyk Lemberg, Belcz en Chelm.

Russien, groot of zwart-Russien, zie *Moscovien*.

Russien, rood of klein Russien, is een kleine provintie in Polen, die ten westen aan klein Polen, ten noorden aan Litthauen, ten oosten aan klein Tartaryen, en ten zuiden aan Moldavien, Zevenbergen en Ongaryen grenst. Zy begrypt 8. landschappen en waywoodschappen, naamlyk Russien, Podolien, Braslaw, Kiow, Belsko, Chelm, Volhynien en de Ukraine. En de hoofdstad daar van is Lemberg.

Russien, wit Russien, begrypt niet alleen alles wat de Moscoviters ten westen van den oorsprong der rivieren Don en Dnieper bezitten, maar ook het Litthausche Russien, en word van de vele met sneeuw bedekte bergen aldus genoemt. Dit laatste is het oostelyke deel van Litthauen, en word in 7. kleine landschappen verdeelt, welke zyn Novogrodeck, Minskie, Poloczko, Witepzko, Mscislaw, Rohaczow, en Rzeczica.

Rust, betekent een uitstekende plank ter zyden het schip daar de hoofttouwen of wanden der mast op rusten, of aan vast zyn. Ieder van de 3. masten, naamlyk de grote mast, de fock en de bezaans-mast, heeft een byzondere rust, die daar naar de bezaansrust, enz. genoemt worden.

Rustan, zeer klein landschap in Gascogne, in de provintie Bigorre in Vrankryk, om de rivier Arrow.

Rustdag, is wanneer de soldaten op den marsch in de quartieren een of meer dagen stil leggen, om van hun marsch uit te rusten.

Rustringen, is de punt van Oost-Vriesland, aan den groten zee-arm de Jade genaamt, tegen over Budjadinger land. Anno 1712. den 16. Januari heeft de opzwellende Jade-stroom en de overstromende zee 5. Rustringsche vlekken verslonden.

Ruthin, stad in de provintie Debingshire, in Noord-Wallis in Engeland.

Rutland, klein graafschap in Engeland tusschen Northampton, Lincoln en Leicester, heeft omtrent 40. Engelsche mylen in den omtrek. Het is van koningin Anna tot een hertogdom gemaakt, daar Johann Mannors, graaf van Rutland, die 1711. zonder erven gestorven is, den hertoglyken titel van kreeg.

Rutschefort, hiet het graaflyke Stolbergsche slot dat voor Wernigerode zeer hoog op een berg legt.

Rutzen, dorp, en de laatste kreits in 't Wolauisch vorstendom in Silesien, 3. mylen van Fraustadt, heeft noch 17. dorpen onder zich, zyn eige lands-oudsten, en een Luitersche kerk, hoort den heer van Roth toe.

Ruvo, kleine stad in het landschap Bari in Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Napels staande.

Ruw, kleine stad in Nuchtland, het Canton Freyburg toekomende.

Ry, is een rechte linie die de soldaten maken, wanner de een achter den ander staat. Hier uit ontstaat de hoogte van het Bataillon, welke in 't gemeen by 't voetvolk 6. man, en by de ruitery drie man is. Het verdubblen der ryen is wanneer men dezelve langer, maar de gelederen smaller maakt.

Rybnick, kleine stad benevens een schoon vorstlyk slot in 't vorstendom Ratibor in Silesien.

Rye, kleine stad aan den mond van de rivier Rother, in het landschap Sussex in Engeland, benevens een goede haven, daar men in 't gemeen scheep gaat om naar Normandyen te varen. De stad is slecht, en de inwoners zyn maar visschers, ondertusschen is zy doch een van de 5. havens, die zitting en stem in 't Parlement hebben.

Rye, kleine stad in Denemarken, tot het stift Arhus in noord-Jutland behorende.

Ryen, zeker gebied in Spaansch-Brabant, in 't quartier van Antwerpen.

Ryk, betekent een keyzer- of koningryk, maar in Duitsland word 'er inzonderheid het Duitsche ryk door verstaan: in een byzonderen zin zegt men ook in 't gemeen, dit of dat is in het ryk gepasseert, en verstaat 'er de provintien door die aan den Rhynstroom grenzen, als Zwaben, Elsas, de Palts en diergelyke.

Ryks-Acht, zie *Achts-verklaring*, *Ban*.

Ryks-Afscheyd, zyn zekere wetten en besluiten, die van den Roomschen keyzer en alle drie de ryks-collegien opgestelt, voor goed gekeurt, onderschreven en verzegelt zyn. Zy raken byzondere nieuwe voorvallen, waar van in de goude bul niets gerept is, en daar worden altyd twe gelykluidende schriften van gemaakt, waar van het eene in de ryks-aarts-kancelery te Ments, en het andere in de ryks-hof-kancelery te Wetslaar bewaart word. Wanneer zy op 't scheyden van een ryksdag afgekondigt zyn, krygen zy de kracht van een ryks-grondwet en worden van de strydige partyen tot beslissing van hun zwevende rechtsgedingen aangehaalt, en aangenomen.

Ryks-Amtenaren in Polen, zyn tien, naamlyk de marschalken, cancelier, onder-cancelier en schatmeester des koningryks en groot hertogdoms Litthauen.

Ryks-Anlage, Ryks-Anschlag, zyn collecten en schattingen die tot beoorloging der Turken, als erfvyanden der Christenheid, van roerende en onroerende goederen, ook naar mate van den dringenden nood als een hooftgeld van heren en vrouwen, knechts en meyden ingevordert, waar by zelfs de wereldlyke leen-goederen der geestlykheid niet verschoont worden

Ryks-banier of vaan, is het voornaamste teken des Roomschen ryks, en bestaat in den tweehoofdigen

digen ryks adelaar, die in oorlogstyden op de vaandels en ſtandaarden gevoert word. Toen het huis van Hannover anno 1692. de negende keurvorſtelyke waardigheid opgedragen wierd, en den nieuwen keurvorſt ook een zeker aarts-amt moeſt gegeven worden, had men het oog inzonderheid op de ryksvaan, dat hem dezelve als aarts-banierheer zoude overgegeven worden. Keur-Saxen wilde zich hier tegen aankanten, maar het wierd uitgemaakt dat hem zulks tot geen nadeel zou ſtrekken, nademaal keur-Bronswyk die hoge waardigheid als een hof-amt zou voeren, en by kroningen en andere plechtigheden den keyzer de ryks-vaan voordragen; daar in tegendeel keur-Saxen het recht om dezelve, wanneer hy te veld trekt, voor te dragen, ongekrenkt behouden zou. Maar deze ryks-vaan is van de ryksſtormvaan wel te onderſcheyden, als welke het hertoglyke huis Wurtemberg voert, en maar een enkelen arent heeft, ook aan het eind ſpits toe loopt, daar in tegendeel de algemene ryks-banier een vierkante gedaante moet hebben.

Ryks-besluit, zie *Ryks goed-achten.*

Ryks-camer-gericht, zie *Camer gericht.*

Ryks-Cancelier, Ryks-vice-Cancelier, zie *Cancelier.*

Ryks-Contingent, zie *Contingent.*

Ryks-Convent, zie *Ryks-dag.*

Ryks-dag, of Ryks-Convent in 't H. Roomsche ryk, is een vergadering van den keyzer en de ſtanden des ryks, die tot nut van 't ryk belegt word, en nu zedert 1662. beſtendig te Regensburg gehouden word. Eer de keyzer een ryksdag uitſchryft, moet hy voor af de toeſtemming van ieder keurvorſt in 't byzonder hebben, en dan laat hy aan ieder ryksſtand een convocatie brief afgaan, waar door zy tot den ryksdag beroepen, en vermaant worden op den zelven te verſchynen. Op welke plaats de ryksdag gehouden zal worden, daar toe vereiſcht men ook de keurvorſtelyke toeſtemming. Deze ſtanden verdelen zich op de ryksdagen in 3. ſoorten of collegien, naamlyk in het keurvorſtlyke, vorſtelyke, 't welk uit vorſten, prelaten, graven en heren beſtaat, en in het collegie der ſteden. In het keurvorſtlyk collegie voert keur-Ments het directeurſchap, in 't vorſtlyke, Ooſtenryk en Saltsburg beurt om beurt, en in dat van de ſteden de ſtad daar de ryksdag gehouden word. Op dezen ryksdag worden alle zaken die het ryk en de ſtanden betreffen in overweging genomen, en beſloten, en daar is tot noch toe, inzonderheid over de oprechting van een beſtendige verkiezings capitulatie, als ook over de introductie van de nieuwe vorſten geraadpleegt, waar omtrent men evenwel noch tot geen beſluit gekomen is. De keyzerlyke principale commiſſaris by deze hoge vergadering is tegenwoordig zedert 1725. Frobenius Ferdinandus, vorſt van Furſtenberg-Möskirchen.

Ryksdag in Polen, is een te zamenkomſt des konings, der ſenatoren en der landboden, die zich of te Warſchau of te Grodno laten vinden, en zo wel over de rykszaken als over de geſchillen der private perſonen handelen en raad-plegen. Volgens de rykswetten moet 'er alle twe jaar een ryksdag gehouden worden, maar dat word altyd niet in acht genomen; ook mag hy niet langer duren als twee weken, die evenwel gemeenlyk tot 6. uitgerekt worden.

Ryks-deputatien, Ryks-deputatie conventen of Dagen, zyn in het H. Roomſche ryk zekere te zamen-komſten van enige ryksſtanden, waar toe in de ryks afſcheyden van het jaar 1555. §. zo zich dan &c. de eerſte grond gelegt is, en waar op de zaken, die de beſcherming van 't ryk betreffen, of op den ryksdag niet afgedaan zyn, moeten bygelegt worden. Men verdeelt ze in gemeene en buiten gemene deputatien. Een gemene Deputatie is een te zamen komſt die keur-Ments naar Frankfort of een andere plaats gewoon is te beſchryven, waar by zich keyzerlyke commiſſariſſen en een uitſchot van ryksſtanden laten vinden, die over de algemene ryksbelangen onder elkander handelen en raadplegen. Het recht om by diergelyke te zamen komſten te verſchynen was in 't begin niet erflyk, maar een perſoneel werk, waar toe men de aanzienlykſte ſtanden en die de meeſte ervarenheid van de ryksbelangen hadden, beriep, maar naderhand is dat recht erflyk, ook het getal dier ryksgedeputeerden op verſcheyde ryksdagen vermeerdert, en in den Weſtphaalſchen vrede een gelykheid onder beyderly gezintheden ingevoert, zo dat nu het getal derzelve op de volgende ſtanden geſtelt is: de Roomſch-katholyken zyn de keurvorſten van Ments, Trier, Keulen en Beyeren. Uit het vorſtelyk collegie, Ooſtenryk, Bourgundien, Wurtsburg, Conſtans, Munſter Beyeren en de abt van Weingarten. Uit het graaflyk collegie, Furſtenberg: van de ryksſteden Keulen, Aken, Uberlingen. Van de Augsburgſche belydenis zyn de keurvorſten van Saxen, Brandenburg, Palts, en een vierde omgaande ſtem: uit het vorſten-collegie, Altenburg, Culmbach, Bronswyk, Pommeren, Heſſen, Mecklenburg, en Wurtemberg. Uit het graven collegie die van Wetterau, en van de ryksſteden Neurenberg, Straatsburg en Regensburg. Schoon het inzicht dezer vergaderingen zeer goed was, heeft men tot noch toe het gehoopte nut daar van niet gezien, maar daar hebben zich grote zwarigheden by opgedaan, ten dele wyl maar enige ryksſtanden daar in getrokken, en de overigen daar van uitgeſloten zyn, ten dele wyl in het keurvorſten collegie een vermeerdering gemaakt, en een verandering in den Godsdienſt geſchied is, ten dele wyl 'er over de vraag, hoe ver zich het gezag van de deputatie zou uitſtrekken, zwaar geſchil ontſtaan is, en eindelyk wyl by zo een ryks-deputatie geen onbepaalde macht om te handelen gevonden word, waar door derzelver beſluiten, wanneer het bericht daar van aan den ryksdag gedaan word, weer over hoop kunnen geworpen worden. De buiten gemene Deputatien hebben een ouder oorſprong en zyn daar uit ontſtaan, wyl de menigte der zaken ook zomtyds de tuſſchen beyden komende voorvallen aanleyding gegeven hebben om de verrichtingen te verdelen, en de eene of de andere ſtof aan verſcheyde ryksſtanden op te dragen, en met zekere inſtructien te voorzien. Voor dezen waren by diergelyke deputatien alle keurvorſten tegenwoordig, en uit het vorſtelyke col-

collegie een wereldlyke en een geestlyke stand, twe graven of heren, en 2. van de ryksteden; naderhand heeft men het op de verkiezing der gezamentlyke ryksstanden laten aankomen, wie men tot diergelyke Deputatie uit alle drie de rykscollegien verkiezen wil. In den Westphaalschen vrede is ook de gelykheid der Godsdiensten ingevoert, en zo wel het evangelische ligchaam als het Roomsche is gewoon de gedeputeerden uit het midden van zich te verkiezen. Daar is ook noch een soort van Deputatien, die in een afvaardiging aan zyn keyzerlyke majesteit bestaan, wanneer dezelve een ryks-bedenken moet overgegeven worden, en deze Deputatien hieten ook Nunciaturen. Dit amt hebben enige standen erflyk bezeten, maar dewyl zy den Roomschen Godsdienst toegedaan waren, zo hebben de Luiterschen ook by deze Deputatien op de gelykheid van den Godsdienst gedrongen, en na veel harrewarrens is het daar toe gekomen, dat men tot noch toe del ryks-bedenkens alleen door het ryks-directeurschap heeft laten overgeven.

Ryksdorpen, zyn Suffelsheim, Gedran, en Steingamb, ook enige andere in Franckenland aan de Anspachsche grenzen, de vrye-luiden te Meglots en op de Leutkircher heyde in Zwaben, die geen anderen ryksstand, maar den keyzer en het ryk onmiddelyk onderworpen zyn, de neder- en oppergerechten en hun ryks-dorps-schouten en de vrye oeffening van Godsdienst hebben, ook van alle lasten, behalven wanneer zy in oorlogs tyden benevens de ryks-ridderschap iets opbrengen moeten, bevryd zyn.

Ryks fondamentele Wetten, bestaan (1) in de ryks-affcheyden die van het gantsche ryk of in deszelfs naam opgestelt en onderschreven worden, (2) in de goude bul, (3) in de keyzerlyke capitulatie, die de keyzer bezweren moet, (4) in den algemenen land-vrede van Anno 1495. (5) in den religie-vrede 1555. te Augsburg gesloten, (6) in den Munsterschen en Osnabrugschen vrede, of het Instrumentum Pacis Westphalicæ, dat 1648. opgestelt is, (7) in de affcheyden der Deputatie dagen, en in des camer-gerichts-visitatie affcheyden.

Ryks goed-achten, zo word het gevoelen van alle drie de collegien op den ryksdag te Regensburg over een Keyzerlyk commissie-decreet genaamt. Maar wanneer de keyzer het bekrachtigt heeft hiet het een ryksbesluit.

Ryks-graaf, is eigentlyk die gene, die met een onmiddelyk ryksgraafschap of met een ryks achterleen beleent is, en zitting en stem op de ryksdagen heeft. Zy worden in de Zwaabsche, Wetterausche, Franckische en Westphaalsche bank verdeelt. Zy ontfangen hun leen niet onmiddelyk van den keyzer, maar in den ryks-hofraad. Anders voeren die ook den titel van ryks-graven, welke wel den graaflyken titel van den keyzer, maar geen onmiddelbare ryks-goederen, ook geen zitting en stem op ryksdagen, maar alleen hun goederen en heerlykheden onder een stand in 't Roomsche ryk, als onder vorsten, keurvorsten, enz. als leens-vasallen hebben.

Ryks Hofraad te Wenen, is een der hoogste gerechts-hoven van het H. Roomsche ryk, en bestaat uit een president benevens de ryks-hofraden, die in den naam des keyzers in de ryks-zaken in de eerste of twede instantie vonnis vellen. De president is een ryks-vorst, graaf of stands-heer, en zedert den 15. Jan. 1714. graaf Ernst Frederik van Windischgrats. De naaste die hem volgt is de vice-præsident, tegenwoordig de graaf van Wurmbrand, en wanneer deze beyde afwezig zyn bekleed de oudste ryks-hofraad hun plaats. 't Getal der ryks-hofraden moet uit 18. bestaan, en daar onder 6. zyn, die de Augsburgsche belydenis toegedaan zyn; hoewel 'er gemeenlyk noch enige boven het getal zyn. Zy worden verdeelt in de graven of ridderbanck, en in de geleerden banck. Dit gerechtshof heeft met het kamer-gerecht enerley rechtsdwang, dat is, wat by den ryks-hofraad eens aangegeven is, kan niet voor het kamer-gericht getrokken worden. Den 15. Oct. 1723. wierd de eerste steen tot het bouwen van een nieuwe ryks-hofraads Cancelery gelegt.

Ryks-hulp, zie *Collecten.*

Ryksjagermeester, de markgraven van Meissen zyn des H. Roomschen ryks opper-jagermeesters, en de vorsten van Zwartsburg des ryks onder-jagermeesters.

Ryks insignia of Kleinodien, zyn die by de kroning van een Roomsch keyzer gebruikt, en in de steden Aken en Neurenberg bewaart worden. Deze beyde steden leveren dezelve, op behorige bekentmaking en onder handtekening dat zy deugdelyk weerom zullen gegeven worden, tot de keizerlyk kroning over, en behoren daar toe (1) Charlemagne's kroon van zuiver goud, 15. pond zwaar, by na een el hoog, boven spits toelopende, en daar op een kruis, ook met edelgesteentens en paarlen (evenwel zonder diamanten) verciert, van binnen met rood fluweel gevoert. (2) de ring van den zelven Karel den groten. (3) zyn zwaard in een vergulde en met paarlen bezette zilvere schêe. (4) de goude ryks-staf. (5) de goude ryks-appel, boven met een goud kruis. (6) Karels rok met paarlen bezet. (7) een mantel en wapen rock. (8) de knie laarzen, enz. 't welk alles de stad Neurenberg bewaardt. (9) een doosje met edelgesteentens bezet, waar in zo men wil, aarde is, daar bloed van den H. Stephanus ingetrokken is. (10) de sabel van Karel den Groten. (11) deszelfs ouwerwetsche draagband. 12) het H. Evangelie boek met goude letters geschreven, welke 4. stukken de stad Aken in bewaring heeft.

Ryks Leen, zyn leenen, wier leenmannen den keyzer en het ryk ten naauwsten verbonden zyn. Daar is een groot geschil onder de publicisten, of de door de dood opengevalle rykslenen aan het ryk vervallen blyven, of van den keyzer weer aan andere moeten vergeven worden, want wat werklyk geschied is juist geen recht, en enige bisdommen, by voorbeeld keur-Trier, hebben een keyzerlyk privilegie, dat de rykslenen, in zulk een bisdom open vallende, haar zullen toevallen.

Ryks-Lid, onder dezen en een ryksstand is onderscheyd, nademaal de Italiaansche vorsten van Mantua en Modena, in 's gelyks de vrye onmiddelyke

lyke ryks ridderſchap wel ryks-leden zyn, maar geen ryksſtanden, dewyl zy geen zitting noch ſtem op de ryksdagen hebben.

Ryks Matricul, is een lyſt die in den naam des keyzers en der ryksſtanden opgeſtelt word, en waar op niet alleen alle namen der ryksſtanden ſtaan, maar ook de zogenaamde Matricul-Anſchlag, hoe veel ieder tot nut van het ryk of van zyn kreits naar de ſchatting der romer-maanden aan geld, proviant of manſchap op moet brengen. De ryksregiſters die men voor de tyden van keyzer Sigismundus en na hem gehad heeft zyn zeer gebreklyk en valſch, maar die Matricul die keyzer Karel V. Anno 1521. op den ryksdag te Worms zorgvuldiger opgeſtelt heeft, en een zekeren voet der ryksbelaſtingen daar in gezet, is tot noch toe de gene daar men zich 't meeſt op verlaten kan, en by gebrek van een beter tot een grondſlag geſtelt. Men heeft wel op de ryksdags convent beraadſlaagt om dezelve te verbeteren, maar dit zware werk is tot noch toe, ten dele wegens de vele verminderingen, die by na gehele kreitſen verworven hebben, ten dele ook wegen de ontſlagingen of ontlaſtingen ſteken gebleven.

Ryks Operations Cassa, zie *Caſſa*.

Ryks penning meesters, zyn zekere perſonen, die tot ophaling der ryks ſchattingen, romer-maanden en 't geen tot onderhoud van het kamergerecht te Wetſlaar moet opgebracht worden, aangeſtelt zyn.

Ryks Post Amt, is een grote bediening in 't Roomſche ryk, die de vorſt van la Tour en Taxis onder den titel van generaal erf poſt-meeſter des H. Roomſchen ryks bezit, van wien alle keyzerlyke poſt-meeſters afhangen, en dit amt ſtrekt zich over de keyzerlyke erflanden, over het keurvorſtendom Ments, ook over de ryksſteden en het rechtsgebied van andere mindere ryksſtanden uit: maar de machtiger ryksſtanden als keur-Saxen, keur-Brandenburg, Luneburg, Heſſen en andere hebben hun byzondere generaale opper- en lands poſtmeeſters. De erf-lands poſt-meeſter in de keyzerlyke erflanden is de graaf van Paar, zie *Paar*.

Ryks regimentum, of Ryks regerings-raad, was een hoog gerechtshof, dat keyzer Maximiliaan I. na dat hy de kamer van Spier reeds had aangelegt, Anno 1500. op den ryksdag te Augsburg oprechtte: in deze regerings-raad zyn alleen die zaken verhandelt, die den publicken ſtaat van het Roomſche ryk betroffen, als alle de zaken des Roomſchen konings en des ryks, recht, vrede en derzelver voltrekking en handhaving, en weerſtand tegen de ongelovigen en andere beſtryders der Chriſtenheid, des ryks en wat daar toe behoort. Wat ook op de jaarlykſche ryks-vergaderingen heeft mogen voorgebracht en afgehandelt worden, is in 's gelyks aan deze regering des H. ryks geremitteert. Zy verſchilt daar in van het keyzerlyk kamer-gericht, dat aan dit alle rechtsgedingen en verdedigingen, die voor dezen voor den keyzer plachten gebracht te worden, verwezen, en het zelve alleen gelaſt word die af te doen.

Ryks-Ridderschap, word in de Rhynſche, Zwaabſche en Franckenlandſche verdeelt. De Rhynſche beſtaat uit drie landſchaps-ordens, welke zyn (1) Gau en Wasgau, (2) Wetteravien, Weſterwald, Rhingau, (3) neder-Rhynſtroom, Hondsrug, Eberswald. De Zwaabſche verdeelt zich in vyf quartieren of Cantons, als (1) Högau, Bodenſee, en Algöw, (2) aan de Donau, (3) aan de Kocher of Gochen, (4) aan het Zwarte woud of de Neckar, (5) Kreichgow. De Franckenlandſche heeft een opper-hooftman, en ieder quartier 2. onder hooft luiden. Zy beſtaat uit 6. plaatzen, welke zyn (1) Oden of Ottenwald, (2) Steigerwald, (3) Geburg, (4) Altmuhl, (5) Buchen of Baunach, en (6) aan de Rhön en Werra. Zy ontfangen hun leen van den ryks-hofraad, en niet onmiddelyk van den keyzer.

Ryksstad, is een ſtad die zitting en ſtem op de ryksdagen heeft, en den keyzer en het ryk onmiddelyk onderworpen is. Zy worden te zamen in twe banken, naamlyk in de Rhynſche en Zwaabſche verdeelt, geven twe vota curiata op de ryksdagen, en het directeurſchap voert de ſtad waar in de ryksdag gehouden word. De namen derzelver zyn tegenwoordig, na dat de Elſaſche ryksſteden in den Weſtphaalſchen vrede 1648. aan de kroon Vrankryk afgeſtaan zyn, volgens de order van de letters de navolgende: Aaken, Aalen, Augsburg, Biberach, Bopfingen, Bremen, Buchhorn, Ceulen aan den Rhyn, Dortmund, Dunckelſpiel, Eſlingen, Franckfort aan den Mayn, Friedberg in Wetteravien, Gelnhauſen, Gengenbach, Gingen, Goslar, Hamburg, Heilbrunn, Kaufbeuren, Kempten, Leutkirchen, Lindau, Lubeck, Memmingen, Muhlhauſen, Nordlingen, Nordhauſen, Neurenberg, Offenburg, Pfullendorf, Ravensburg, Regensburg, Reutlingen, Rotenburg aan de Tauber in Franckenland, Rotweil, Schwabiſch-Gemund, Schwabiſch-Hal, Schweinfurt, Spier, Turckheim, Uberlingen, Ulm, Wangen, Weil, Weiſſenburg in Noordgau, Wetſlar, Winsheim, Worms, Ysni, Zell in Schwaben.

Ryksstand des H. Roomschen ryks, is een perſoon of gemeente die zitting en ſtem op de ryksdagen heeft, en onmiddelyk onder den keyzer en het ryk ſtaat. Deze ryksſtanden zyn keurvorſten, aartsbiſſchoppen, biſſchoppen, vorſtelyke abten, wereldlyke vorſten, prelaten, abdiſſen, graven, vryheren of ſteden.

Ryks storm- of Ren-Vaan, zie *Ryks-Banier*.

Ryksvicarissen, zyn die hoge hoofden die uit kracht van de goude bul, en wel keur-Palts in de landen aan den Rhyn, Zwaben, en van de Franckiſche rechten; keur-Saxen in tegendeel in de landen van het Saxiſche recht en op de plaatſen die onder dat vicariaat behoren, het Roomſche ryk, wanneer de keyzer geſtorven is, in zyn plaats beſtieren, en deszelfs welvaart en ruſt, tot dat 'er een nieuw opper-hooft verkoren is, betrachten, en alle hoge keyzerlyke rechten, zonder evenwel de ryksgoederen te vervreemden of te verpanden en ryks-lenen te verlenen, oeffenen. Doch zyn 'er ook andere gevallen, wanneer naamlyk een Roomſch keyzer of koning noch minderjarig, of een gerui-

men

mer tyd buiten het ryk was, of de keyzerlyke regering aan een ander overliet, ook wanneer hy afgezet wierd, word dit hoge amt door de vicarissen geoeffent. Wegens het keur-Paltsische vicariaat is 'er voor enigen tyd een groot geschil tusschen de keurvorsten van Beyeren en de Palts ontstaan, nademaal de een zocht te bewyzen dat dit vicariaat met de keurvorstelyke waardigheid, die de keurvorsten van de Palts voor dezen gehad hadden, verknocht was; de ander daar en tegen dreef dat het een recht was dat aan de Palts aan den Rhyn behoorde, ook geeft de bul van keyzer Leopold, die hy den keurvorst Ferdinand Maria van Beyeren over het ryks-vicariaat, door hem ten tyde van de tusschen-regering waargenomen, mededeelde, niet onduidelyk te kennen, dat deze hoge waardigheid niet de Palts aan den Rhyn, maar de keurvorstelyke waardigheid aankleeft. De hertog van Savoyen voert den titel van altyddurenden vicaris van Italien, dien hem andere Italiaansche vorsten, inzonderheid de hertog van Mantua hebben willen betwisten, maar des niet tegenstaande is hem zulks zo wel door de verkiezings-capitulatie van keyzer Leopold, als ook van koning Jozefus bekragtigt, of evenwel daarom dit vicariaat niet onder beyde bovengemelde ryks-vicariaten staa, daar in zyn de rechtsgeleerden niet van een gevoelen, maar de meeste meenen uit verscheyde waarschynlyke gronden, die zy aanvoeren, van ja.

Ryksvoet, is de geschapenheid der munt naar haar innerlyke waardy, gelyk die door 't gantsche Roomsche ryk gangbaar zyn moet. Deze muntvoet heeft het ryk enige eeuwen veel verdriet, en de voorgaande keyzers vruchteloze beraadslagingen veroorzaakt. Keyzer Ferdinand I. had het eerst het geluk, dat hy na verscheyde te zamenkomsten eindelyk op de ryksvergadering te Augsburg 1559. door een byzondere deputatie den ryksvoet in de muntzaken in staat bracht. Maar dewyl men het edikt, dat hy hier over uitgaf, zelfs in de Oostenrykscke landen niet ernstig uitvoerde, heeft zyn zoon en navolger keyzer Maximiliaan II. in 't jaar 1566. op gedane klachten van vorsten en standen den ryksvoet der munt verder verklaart, en gezocht in zwang te brengen. Naderhand is de munt weer zeer vervalscht, en zo veel koper onder het zilver gemengt, dat men een oude ryksdaalder, die volgens den ryksvoet van 1559. geslagen was, op tien daalders in gangbare waarde heeft moeten zetten. Weshalven de ryksstanden uit hoogdringenden nood in 't jaar 1622. en 1623. weer in alle kreitsen munt-deputatien aangestelt hebben, en met elkander op den jongsten ryksvoet overeen gekomen zyn, volgens den welken de tot nu toe gemunte geldsoorten gezamentlyk afgezet, en de mark fyn zilver niet hoger als tot 9. ryksd. 2. gr. uitgemunt zou worden. By dezen ryksvoet is het zo lang gebleven, tot eindelyk wegens nieuwe ingeslopene wanorders in 't jaar 1667. de Zinnische naamlyk de Marck op 10. ryksd. 12. gr. en ten laatsten 1690. de Leipsiger voet, naamlyk ieder mark fyn zilver op 12. ryksd. ingevoert is. Doch gemelde ryks-Zinnische en Leipsiger muntvoet moet meer van hele ryksdaalders, tweedrittels, en halve guldens of acht-groschen stukken, als van de scheydmunten van vier groschen stukken tot op de Hellers inclusive verstaan worden.

Ryksvoogden, waren in oude tyden keyzerlyke advocaten en ryks-amtluiden, die in den naam van den keyzer in de ryks-steden het recht of ten minsten den bloed-ban oeffenden en waarnamen. Gelyk de kloosters ook hun eige advocaten, voogden en castenvoogden gehad hebben, die de zelver rechten verstonden.

Ryksvorst in een eigen zin is in 't H. Roomsche ryk een vorst, die zitting en stem op de ryksdagen heeft, en worden de ryksvorsten in geestlyke en wereldlyke verdeelt. Zy ontfangen hun leen onmiddelyk van den keyzer.

Ryksvryheer, is die gene, die van den keyzer met een heerlykheid beleent is, en die zitting en stem op de ryks-dagen heeft. Zy zitten met de ryksgraven op de 4. grave-banken, en worden benevens dezelve voor ryksstanden aangezien. Enige onder dezelve worden semper (dat is altyd) vrye genoemt, als die van Limburg, andere edele heren, en enige bloot edele. Zy ontfangen het leen niet onmiddelyk van den keyzer, maar by den ryks-hofraad.

Ryks-zaten, zyn burgers die onmiddelyk het Roomsche ryk onderworpen zyn, en het recht van landsvorstelyke en hoge overigheids burgers hebben, maar evenwel geen ryksstanden zyn. Zy worden van de middelbare burgers onderscheyden, welke zodanige vorsten, graven, heren, adel en steden zyn, die hun goederen onder andere keurvorsten en ryksstanden leggen hebben, en voor derzelver hof en landgerichten staan moeten.

Rylsk, grote stad in de Ukraine, de Cosacken toebehorende, aan de rivier Seen, 27. Poolsche mylen van Baturin.

Rypen, hoofdstad van het landschap Rypen aan de Westlyke kust, op het Schier-eyland Jutland, aan de rivier Kupen, die zich een uur daar van daan in de Noord-zee stort, 14. mylen van Gottorf, daar een sterke handel gedreven word, wyl zy een goede haven heeft. Zy heeft een bisschop, en het gantsche stift Rypen bestaat uit 30. amten, 276. kerken, zeven steden, 600. hele en 349. halve boerehoven, behalven wat den adel en andere bedienden toekomt.

Rysbanck, is een hooft in zee, van rys gemaakt, gelyk men inzonderheid te Calais en Duinkerken vind, waar van het laatste evenwel tegenwoordig geslecht is.

Ryssel, de hoofdstad van Waalsch Vlaanderen, aan de bevaarbare rivier Deule, die door de stad loopt; benevens een groot gebied of Castellany, van welke la Bassée, Armentieres, Lanoy, Comines, Varneton, Warwick en Seclin afhangen. Zy is groot, schoon gebouwd, wel bewoont, ryk, en treflyk bevestigt. Haar wallen, ravelynen, halve manen en buitenwerken leggen in brede wateren, en zyn van gebrande steen opgemetzelt. De citadel is met veele en voortreflyke vestingwerken, brede watergrachten, en een dubbele contrescarp voorzien. De stad dryft sterken koophandel en manufacturen,

die zy maakt, en andere waren, en is een der beste koopplaatzen die Vrankryk bezit. De koning van Vrankryk Lodewyk XIV. heeft deze sterke stad anno 1667. ingenomen, en in den vrede van Aken 1668. behouden, maar 1708. wierd zy van het leger der Bondgenoten onder 't bevel van prins Eugenius van Savoyen den 18. October verovert, waar op zich de Citadel den 8. December ook overgaf, evenwel is deze plaats in den Utrechtschen vrede 1713. weer aan Vrankryk afgestaan. Het terrein om Ryssel is wyd en zyd onder de aarde hol, wyl men veel witte stenen daar uitgehouwen en gegraven heeft, en de inwoners kunnen in oorlogstyden hun goed daar in verbergen.

Ryswyk, dorp en slot in Holland, tusschen den Haag en Delft, waar op in 't jaar 1697. de vrede tusschen de kroon Vrankryk en derzelver vyanden gesloten wierd.

Rzeczica, hooftstad van een groot gebied van den zelven naam, aan den Dnieper in Litthauen.

S.

Saada, stad in het vorstendom Thema, in het gelukkig Arabien in Azien.

Saal, oude stad in 't hertogdom Karinthien, wiens om leggende landstreek Saal- of Solfeld, ook Zollfeld genaamt word, alwaar noch de zo genaamde koningsstoel van steen aan te treffen is, waar op de boeren hun hertogen met wonderlyke plechtigheden plachten in te weyen.

Saalburg, berg-slot boven Neustadt aan de Franckische Saal in het bisdom Wurtsburg: het word van enigen te onrecht Saltsburg genoemt.

Saale, de Franckische Saale, rivier in Franckenland, die niet ver van de vesting Koningshofen in het stift Wurtsburg in het zogenaamde Grabfeld ontspringt, en zich by Gemunde, een Wurtsburgsch steedje, in den Main giet.

Saale, de Thuringsche Saale, rivier die in Franckenland aan de Boheemsche grenzen op den Fichtelberg ontspringt, Thuringen van Voogten Oosterland afscheyd, van daar op Jena, de bisdommen Naumburg en Merseburg, daar na naar Halle in het Anhaltsche loopt, en zich aan de grenzen van het graafschap Barby in de Elve stort.

Saalfeld, stad, amt en stift aan de Saale in Thuringen, een myl van Rudelstadt, 6. van Erfurt, en 5. van Jena, had voor dezen een vorstlyke abdy van de benediktyner orde, waar van daan derzelver hertog noch hedendaags zitting en stem op de ryksbyeenkomsten geniet. Zy is tegenwoordig de residentie plaats van hertog Johan Ernst van Saxen-Saalfeld, die den 22. Aug. Anno 1658. geboren is, en tegenwoordig in den weeuwenaars staat leeft. Deszelfs oudste prins Christiaan Ernst is den 18. Aug. Anno 1683. geboren, en heeft zich Anno 1724. met een adelyke juffer Christiana Frederica van Coss in den echt begeven.

Saalkreits, een zeker distrikt in de opper-Saxische kreits, tot het hertogdom Maagdeburg behorende, dat aan de keur-Saxische en Leipziger kreits, aan het stift Merseburg, gelyk ook aan het Mansfeldsche en Anhaltsche gebied grenst. Het begrypt Halle, Gibigenstein, Wettin, Lebigin en andere meer.

Saana, zie *Saada.*

Saana, rivier in Crain, die zich beneden Cilley in de Sau ontlast.

Saana, zie *Sau.*

Saaneck, kleine stad in 't hertogdom Crain, aan de rivier Saana, 7. mylen van Cilley.

Saar, rivier, zie *Sar.*

Saara, zie *Zaara.*

Saar-Alben, kleine stad en slot aan de Saar in Westerryk.

Saar-Bruck, zie *Sarbruck.*

Saar-Buckenheim, zie *Bockenheim.*

Saardam, een groot en ryk dorp aan 't Y in Waterland, 2. uren van Amsterdam, daar veel schepen geboud worden.

Saar-Louis, zie *Sar-Louis.*

Saba, een van de Antillische eylanden Barlovento in noord-America. Het hoort den Denen toe.

Saba, was in oude tyden de hooftstad van Gelukkig Arabien. Ook een koningryk van den zelven naam in Morenland.

Sabakzar, stad in het Czeremissische Tartaryen aan de rivier Wolga, daar zich een Russische stadhouder onthoud.

Sabaro, rivier in Napels, in de provintie Calabria, die by Morano in den zee-boezem van Taranto loopt.

Sabarowa, kleine stad in groot-Polen, in het waywoodschap Posen, een vierendeel myl van Lissa.

Sabatarianen, noemt men eenige wederdopers, die den zaterdag met de Joden vieren.

Sabathianen, ketters onder de Christenen, aldus naar een gedoopten Jood Sabathius genaamt, die het Paasch-feest op den 14. maart verzette, heimelyke vergaderingen hielt, de Joodsche gebruiken onder den Christen Godsdienst vermengde, en het maar zo ver zocht te brengen, dat hy van zyn aanhangers tot hun bisschop benoemt wierd.

Sabats, Schabats, welbewaart steedje, benevens een sterk slot in Ongaryen, aan de overzyde van den Saustroom op een eyland, dat deze rivier maakt. Deze plaats is van de Turken geboud, en Anno 1475. door den Ongaarschen koning Matthias Corvinus verovert, maar Anno 1521. door den Turk weer ingenomen. In den laatsten Turkschen oorlog hebben de keyzerlyke grensvolkeren den 30. Aug. Anno 1716. deze vesting door een gelukkige list bemachtigt, dezelve gants afgebrand, en in den grond geruineert, gelyk zy andermaal 1717. na den slag by Belgrado van de Turken verlaten is.

Sabbaburg, schoon sterk slot en amt in Hessen, in Rheinhards-woud, den landgraaf van Hessen-Cassel toekomende. Het heeft een stoetery en bemuurden diergaarden, een myl weegs groot, en in gemelde bosch kunnen jaarlyks als het een goed mest-jaar is 30000. zwynen vet gemaakt worden.

Sabbaths-stroom, een rivier in Palestina in Azien,

zien, die tusschen de steden Arcas en Raphanœa loopt, en deze byzondere eygenschap heeft, dat zy 6. dagen stroomt, maar den zevenden stil staat, en als rust, 't welk ook de oorzaak is dat zy de Sabbaths-stroom genoemt word.

SABBATINA, hiet by de Katholyken, en inzonderheid in Italien een goed collation, dat des zaterdags aangerecht word.

SABBATO, rivier die in Principato citra in 't ryk van Napels ontspringt, en zich in Terra di Lavoro met de Vulturno verënigt.

SABBEERS, een soort van Christenen die aan de Perziaansche grenzen wonen, en anders ook St. Jans Christenen genaamt worden, wyl zy dezen apostel inzonderheid eren. Zy hebben vier Sakramenten, naamlyk den Doop, het H Avondmaal, de priester inweying, en den echt, en mengen rompslomp den Christelyken, Joodschen en Heydenschen Godsdienst onder elkander, zyn ook inder daad meer Heydenen als Christenen te noemen.

SABEL, een soort van een degen, wiens kling op de eene zyde een scherpe snêe, op de andere een dikken rug heeft. Hy is kort en naar de punt gekromt, word inzonderheid by de Ongaren, Polen, Turken, Perzianen en andere Oostersche volkeren gebruikt.

SABELLIANEN, ketters in de derde eeuw, die van Sabellius afstamden, en leerden dat de personen der H. Drie-eenheid geen onderscheyd hadden, waar uit volgde, dat de Vader en de H. Geest ook geleden hadden.

SABIA, CAPO DI SABIA, voorgebergte aan de Baarbaarsche kust in 't koningryk Tripoli, aan de golf van Sidra in Africa.

SABINA, kleine pauslyke provintie in Italien, die ten oosten aan Abruzzo en ten noorden aan het hertogdom Spoleto grenst. Ten zuiden en westen stoot zy aan den Tiber, die haar van 't erfdeel van St. Pieter, en aan de Teverone, die haar van Campagna di Roma afscheyd.

SABIO, kleine stad aan de rivier Chiese in het Venetiaansche landschap Bresciano. De omleggende landstreek word Val di Sabio genaamt.

SABIONCELLO, SABIONEIRA, schier-eyland in Dalmatien, de republiek Ragusa toekomende, heeft omtrent 10. mylen in den omtrek. Dicht daar by is het Canaal van Sabioncello of Stagno, dat een stuk van de golf van Venetien is, en tusschen het eyland Meleda en de punt van Sabioncello legt.

SABIONETTA, kleine gefortificeerde stad en sterke citadel, benevens den titel van een hertogdom, tusschen het Mantuaansche, Parmesaansche en Cremoneesche gebied in Italien. Na 't uitsterven der hertogen van Sabionetta is dit hertogdom Anno 1689. als een keyzerlyk leen van den gouverneur van Milaan ingenomen, en naderhand aan den hertog van Sto Pietro, Francesco Maria Spinola genaamt, verkocht, die het evenwel noch niet in 't bezit genomen heeft, maar de hertog van Guastalla, Antonius Ferdinandus, als naaste bloedverwant van den overleden Don Gio. Francesco Gonzaga, hertog van Bozzolo, is 1708. van zyn keyzerlyke majesteit met dit hertogdom beleent.

SABLE, hiet in de Wapenkunde een zwart veld.

SABLE, kleine stad aan de rivier Sarte in het landschap Maine in Vrankryk.

SABLE, L'ISLE DE SABLE, HET ZAND-EYLAND, een eyland op de zee van Canada in noord-America.

SABLESTAN, provintie in Perzien in Azien, die heel met bergen omringt is, en het sterkste slot van gants Perzien heeft.

SABON, klein eyland in de Indiaansche-zee, niet ver van het eyland Sumatra in Azien.

SABOR, slot, steedje en heerlykheid aan de Oder in Silesien in 't vorstendom Glogau, den graaf van Dunewald, die hier zyn verblyf houd, toekomende.

SABOU, klein koningryk en stad aan de goudkust in Guinea in Africa.

SABUGALLA, kleine stad met een kasteel, in de Portugeesche provintie Beira.

SACABEN, kleine stad in de Portugeesche provintie Estremadura, 2. mylen van Lissabon.

SACANIA, een van de 4. provintien in Morea tusschen Zaconia, het hertogdom Clarenza, de Isthmus van Corinthen, en de golven van Lepanto, Egina en Napoli.

SACAY, grote stad, benevens een zeer wyde haven en sterk slot in 't koningryk Quio, en de residentie des konings van Quio in Japan, op het eyland Niphon, aan de kusten van het landschap Jetsengo in Azien. 't Is een der grootste steden van gants Japan.

SACCA, zie *Xacca*.

SACCADON, kleine stad in Spanjen in nieuw-Castilien, aan den Taag, hoort den hertog de l'Infantado toe.

SACCOPHORI, een sekte onder de Messalianen, die zich dikwils met grove sakken bedekten.

SACHETTA, vlek by Governolo aan den Mincio, daar 'er een brug overlegt, in Italien.

SACILE, kleine stad in de Trevisaner Marck, in 't Venetiaansche gebied.

SACRAMENTARII, wierden in de 16de eeuw die gene genoemt, die Zwinglius en Calvinus navolgden, en de wezentlyke tegenwoordigheid des lighchaams en bloed van Christus in 't Avondmaal loogchenden.

SACRAMENTEN, zyn by de Roomsgezinden zeven, naamlyk de Doop, het Vormsel, het Avondmaal, de Boete, Priesterlyke inweying, 't Huwlyk, en het laatste Olysel.

SACRATISSIMUS, is een titel die den Roomschen keyzer gegeven word, en betekent zo veel als de geheiligste.

SACRED, een van de eylanden Westernes by Schotland.

SACRIFICIOS, klein eyland in den zee-boezem van Mexico in noord-America, op de kust van de provintie Tlascala niet ver van Vera Cruz.

SACRILEGIUM, een kerken-roof, of het geen een kerk ontstolen word, heiligdoms-schendery.

SACRISTAIN, is by de Roomsgezinden een geestlyk persoon, die de heilige vaten, misgewaden, kerk-

kerkcieraden, altaar kaarssen, enz. onder zyn opzicht heeft.

Sacristano di sua Santita, is een voorname amtenaar van den paus, die by de pausselyke missen altyd dienst doet, en de misgewaden, hostien en wyn in zyn bewaring heeft.

Sacristy, is een byzondere plaats in de kerk, daar zich de priesters en geestlyken gemeenlyk voor den Godsdienst ophouden, en daar men de kerkcieraden en andere zaken, tot het altaar behorende, opsluit.

Sacro Collegio, zie *Cardinaal.*

Sacroczin, zie *Zakrotschin.*

Sacska, een stad van de koninglyke kamer in Bohemen.

Sacualpa, groot vlek in de provintie Guatimala in noord-America, is wegens de passage naar Guatimala en de katoenen dekens bekent.

Sadalachars, is in Biledulgerid in Africa in de provintie Segelmesse een soort van toveraars, die de duivels bannen kunnen, en hen commanderen.

Sadduceen, was een secte onder de Joden, die de Godlyke Voorzienigheid, de onsterflykheid der zielen, en de Opstanding der doden loogchende, met de Farizeen in groote vyandschap leefde, en gelyk deze een groten aanhang onder 't gemeen hadden, zo waren de voornaamste meest den Sadduceeschen Godsdienst toegedaan.

Sadock, Sarock, sterk berg-slot in opper-Ongaryen, 4. mylen van Erla.

Sadraspatnam, een volkryke stad van de Hollanders in Oost-Indien, op de Malabarische kust Coromandel, 30. mylen van Tranquebar, en 6. van Madras. Zy hebben hier een factory.

Sadre, Sedes, word in Perzien de Mahometaansche hoge-priester genaamt, die van den koning en de Radi verkoren word: hy moet geleert zyn, en den alcoran en de wetten wel verstaan.

Saeftingen, een fort in Hollandsch Vlaanderen, aan den linken oever der westlyke Schelde, tegen over het eyland zuyd-Beveland, niet ver van Hulst gelegen.

Saena, vlek in het landschap Lodi in het hertogdom Milaan.

Saetta, een voorgebergte aan de zuidlyke kust van Calabria oltra in Napels.

Safarda, grote rivier in Africa in 't koningryk Fez, die in de Atlantische zee valt.

Saffay, kleine rivier in 't koningryk Algiers in Africa, die zich in de Middelantsche-zee stort.

Saffenberg, een slot in 't aartsbisdom Keulen, aan de rivier Ahr, niet ver van Aldenahr.

Saffig, slot en steedje in 't aartsbisdom Trier, aan de rivier Neft, tusschen Coblents en Andernach niet ver van Rhyn, de Rhynlandsche familie van der Ley toekomende, waar van zich een linie vryheren van Saffig schryft.

Saffy, zee-haven in 't koningryk Marocco aan de westlyke kust in Africa, daar sterke koophandel gedreven word, en de Franschen een Consul hebben.

Safra, zie *Zafra.*

Sag, graafschap in opper-Ongaryen.

Sagan, vorstendom in neder-Silesien, tusschen het vorstendom Glogau en Lusatien, dat den vorst van Lobkowits als een Boheems leen toekomt. De hooft-en residentie-stad Sagan legt aan den rechten oever van de rivier Bober, en daar is een beroemde proosdy van reguliere kanunniken van St. Augustyn. Even buiten deze stad is 1709 een nieuwe Luitersche kerk en school aangelegt met begunstiging van den keyzer.

Sagde, Sagdech, stad in gelukkig Arabien in Azien, aan de rivier Nangeran, in de landen van den Cherif van Mecha.

Sagnits, is een adelyk landgoed in het Derptische gebied in Duitsland, de familie van Butberg toekomende, daar anno 1702. den 15. Juli een actie tusschen de Zweden en Moscoviters voorviel, waar in de eerste 3000. man verloren.

Sagona, was een stad in Corsica, maar is nu gants verwoest, en haar bisschop, die onder het aartsbisdom van Pisa staat, woont in een naburig vlek.

Sagres, stad in 't koningryk Algarbien in Portugaal, heeft een schone haven.

Saguenay, landschap in nieuw-Vrankryk in noord-America, daar de Franschen enige Colonien hebben, en een rivier van den zelven naam is, die zich in de rivier van St. Laurens ontlast.

Sahagen, kleine stad in 't Spaansche koningryk Leon, aan de rivier Sea, word door een slot beschut.

Sahavedra, zie *Bidima.*

Sahid, zie *Delta.*

Saike, zie *Saique.*

Saimeni, zyn Turksche boogschutters te paard, die tygers en panthersvellen over de schouders dragen.

Saimiek, hiet in 't koningryk Polen een provintiale landdag.

Saintes, Xaintes, hoofdstad van Saintonge aan de rivier Charente, waar over hier een brug legt. Zy is groot maar niet volkryk, en heeft een presidial, als ook een bisdom, onder den aartsbisschop van Bourdeaux staande.

Saintonge, provintie in Vrankryk, die ten noorden aan Aunis en Poitou, ten oosten aan Angoumois en Perigord, en ten zuiden aan het eigentlyk zo genaamde Guienne grenst. Zy is zeer vruchtbaar aan koorn, wyn en boomvruchten, ook maakt men daar veel zout.

Saints, l'Isle des Saints, klein eyland op de Fransche kusten, tusschen de eylanden Ouessant en de provintie Bretagne. Het hoort de kroon Vrankryk toe.

Saïque, is een klein grieks koop-schip, dat in de Levant gebruiklyk is, met een mars-mast, die ongemeen lang is. Behalven dat heeft het ook een boegspriet, en een kleine achtermast.

Saison, betekent het jaar gety, alzo zegt men in veldtochten, het saison of het weer van 't jaargety wou het niet langer lyden in 't veld te leggen en een onderneming van belang te doen.

Sakraments-dag, is het eerst van paus Urbanus IV.

IV. in het jaar 1264. ingestelt, welk feest noch alle jaar donderdag na Triniteit begonnen, en gantsche acht dagen na elkander plechtig geviert word, wanneer de Roomsgezinden Christus Ligchaam met grote pracht en veel ceremonien omdragen.

SAL, ILHUA DE SAL, eyland van den Atlantischen Oceaan, en een van de eylanden van Capo Verde, daar de zon uit het zee-water veel zout maakt. Dit eyland word dikwils van het water overstroomt, en wanneer dat weer afloopt is de grond als met zout bedekt. Het hoort de Portugezen toe.

SAL, SALE, stad in Zweden, in de provintie Westermanland, 5. mylen van Upsal, had voor dezen goede zilvermynen.

SALA EN SALATO, zyn twe kleine steden die gants dicht byeen, en byna midden in het landschap Casale van het hertogdom Montferrat leggen.

SALA, MAR DI SALA, zie *Caspische zee.*

SALADO, kleine rivier in 't Spaansche koningryk Andalusien, die tusschen Tarifa en Algezira in de zee-engte van Gibralter valt.

SALAMANCA, redelyk grote stad aan de rivier Tormes, in 't koningryk Leon, benevens een beroemde Universiteit in 't jaar 1464. gesticht, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Compostel behorende.

SALAMANCA, SIMANCAS, grote stad op het Schiereyland Jucatan in Noord-America, word van Spanjaarden en Indianen bewoont.

SALAMANDERS, zyn een soort van vergiftige dieren, die in en buiten het water leven, en van zo koude gesteltenis zyn, dat zy ongehindert door 't vuur kruipen kunnen.

SALAMANDRIA, Turksche stad in Servien in Ongaryen aan de Donau, die een bisschop en Turkschen gouverneur heeft, 6. mylen van Grieks-Weissenburg.

SALAMBRIA, rivier in Thessalien, voor dezen Peneus genoemt, loopt tusschen de bergen Ossa en Olympus heen, en valt by Thessalonica in den zeeboezem.

SALAMEA DE LA SERENA, aeloude stad in 't Spaansche Estremadura, benevens een hoog bergslot.

SALAMIS, SALAMINE, zie *Famagusta.*

SALANA, kleine rivier in Calabria oltra in Napels, die zich in de Faro van Messina ontlast.

SALANCHE, de grootste stad van het Savooische landschap Faucigny, aan de rivier Arva. Hier word grote handel met vee, kaas, boter, wol, enz. gedreven.

SALANDRA, SALANDRELLA, rivier in Basilicata in Napels, die zich in de golf van Taranto stort.

SALANKEMEN, kleine stad in opper-Ongaryen aan den Donau, dicht aan Grieks-Weissenburg, in welke landstreek prins Lodewyk van Baden 1691. een heerlyke victorie tegen de Turken bevocht.

SALARANO, kleine stad in 't hertogdom Milaan, aan de rivier Lambro.

SALA REGIA, hiet aan 't pauslyke hof het onthaal dat men de koningen en de staten, die de koningen gelyk zyn, bewyst.

SALARIUM, een traktement of soldy.

SALATO, zie *Sala.*

SALATT, zie *Sallat.*

SALAU, kleine stad in Pruissen aan de Pregel, boven Koningsberg.

SALAWAR, graafschap in Ongaryen aan de Stiermarksche grenzen, benevens de hoofdstad van den zelven naam. Het heeft de rivier Draw ten zuiden, en het graafschap Vesprin ten noorden.

SALBERG, zie *Silberberg.*

SALBURG, kleine stad en amt in Voogtland, ter rechter hand van de Sala, daar de Elbits daar in valt, een myl van Schlaits, hoort den graaf Reussen van Plauen te Gera toe.

SALCES, kleine stad in het graafschap Roussillon in Catalonien, die zoutbronnen en een sterk slot op een berg heeft, en de kroon Vrankryk toekomt.

SALCKA, kleine stad in neder-Ongaryen, tusschen Lava en Gran.

SALDAGNE, grote stad in Catalonien, in Spanjen.

SALDAGNE, AGUADA DI SALDANA, kleine zeeboezem op de kust der Kaffers in Africa, niet ver van de Kaap van Goede Hoop.

SALDANHA, kleine stad in 't Spaansche koningryk Leon, by den oorspronk van de rivier Carrion, in een schone en vruchtbare landsdouw.

SALDERHELDE, zie *Salts der Helden.*

SALDERN, een schoon lustslot benevens een prachtigen tuin niet ver van Bronswyk, en den hertog toekomende.

SALDO, of SALDERING, hiet onder de kooplui den de afrekening en het slot van een rekening. Pro Saldo, hiet wat iemand na geslote rekening noch schuldig is.

SALE, SALEE, redelyk grote bevestigde stad en citadel in 't koningryk Fez in Africa, aan de mond van de rivier Buragrag, heeft een haven, waar in evenwel om de menigvuldige zandbanken langs de gantsche kust maar kleine vaartuigen inlopen kunnen, benevens verscheyde timmerwerven, daar schepen kunnen geboud worden. Zy is den koning van Fez en Marocco onderworpen, dryft goeden koophandel, en de inwoners zyn van hun beroep zeerovers, waarom de Engelschen zomtyds een gezant naar Marokko gezonden, en met deze Barbaren een stilstand voor eenigen tyd gesloten hebben, om hun scheepvaart in de Middelandtsche-zee in betere veyligheid te stellen.

SALE, LA SALE, een sterk slot in 't vorstendom Aosta in Savoien.

SALEMI, kleine maar volkryke stad in Val di Demona in Sicilien, daar de rivier Salem ontspringt, die zich eindlyk met de rivier Arena verenigt.

SALERNES, schoon vlek in Provence, 5. mylen ten noordoosten van Brignolles.

SALERNO, hoofdstad van Principato citra in Napels, aan de golf van Salerno, welke reedlyk groot en volkryk is. Zy heeft een aartsbisdom, universiteit, een goede haven en citadel, dryft daar by sterken handel, en houd haar jaarlyksche missen.

SALESBURY, SALISBURY, hoofdstad van de provintie Wilt aan de rivier Avon in Engeland, 7. Engel-

gelsche mylen van Londen, zy is groot en volkryk en heeft een bisschop.

Salettes, voornaam nonneklooster van de Karthuizer orde op de grenzen van Dauphiné, naar den kant van Bresse, onder den bisschop van Grenoble staande, waar in voorname vrouwen zyn.

Salfeld, zie *Saalfeld*.

Salfeld, kleine stad in Brandenburgs-Pruissen aan een klein meir, daar het Consistorie der provintie Pomesanien is.

Salgo, een slot in neder-Ongaryen op een rots.

Salica lex, is een wydberoemt oud recht in Vrankryk, waar door de vrouwen van de opvolging tot de kroon te enemaal uitgesloten en onbequaam verklaart worden.

Salictar, is des groten Sultans Zwaardt-drager.

Salimskamski, zie *Solokamskoy*.

Salina, een van de Liparische eylanden in Italien, op de Toscaansche-zee. Het is ryk aan wyn en aluin, ook maakt men 'er veel zout.

Salinarum jus, is de zoutgerechtigheid, waar door de landsheer zyn tienden of andere inkomsten van die gene geniet, die zoutwerken bezitten.

Salinas, kleine stad in de provintie Biscayen by den oorsprong van de rivier Deva, tegen het gebied van Alava.

Salinas, een zeker gebied in de provintie Pacamores in Peru, in zuid-America. Daar zyn ook drie golven in noord-America die Salinas hieten, twe daar van zyn armen van de golf van Mexico, de derde is een deel van Mar del Sur, aan de kusten van Costa rica.

Salinello, rivier in Abruzzo oltra in Napels, die zich in de golf van Venetien ontlast.

Salines, Capo de Salines, een voorgebergte op het eyland Majorca by Spanjen.

Salingen, zie *Solingen*.

Salino, rivier in Abruzzo oltra in Napels, die zich in de golf van Venetien ontlast.

Salins, kleine bevestigde stad aan de kleine rivier Forica in Franche Comté. Zy heeft 2. citadellen, en een Bailluage, benevens een zoutbron, waar uit heerlyk wit zout gemaakt word.

Salisbury, zie *Salesbury*.

Salische Wet, zie *Salica lex*.

Sall, kleine stad in Westermanland in Zweden.

Salland, het voornaamste en westlyke deel van de provintie Overyssel, tusschen Drent, het graafschap Benthem, Twent, het graafschap Zutphen, de Veluwe en de Zuider-zee.

Sallat, kleine stad in Semigallien in Courland.

Sallon, vlek niet ver van Aix in Provence, daar het wonderlyke graf van Nosttradamus, die door zyn profecyen beroemt is, te zien is.

Salm, kleine rivier in 't aartsbisdom Trier, die by Manderscheid ontspringt, en zich beneden Trier in de Moesel ontlast.

Salm, vorstendom in Westerryk, den vorst van Salm toebehorende, die den Roomschen Godsdienst toegedaan is. Het stamhuis Salm legt ook in Westerryk, tusschen de Palts, Trier en Lotteringen, aan den oorsprong van de Saar, 8. mylen van Straatsburg. De vorsten van Salm stammen van de Wild- en Rhyngraven af, en zyn 1623. in den ryks-vorsten-stand verheven, evenwel voert de oudste daar van maar den vorstlyken titel, die te Anhalt in Zutphen zyn residentie houd: hy hiet Ludovicus Otto, is den 24. Octob. 1674. geboren, en heeft zich met Albertina Johannetta, dochter van Maurits Hendrik van Nassau-Hadamar, den 20. Juli 1700. in den echt verbonden, die evenwel 1716. reeds gestorven is, en 3. princessen nagelaten heeft.

Salm, graafschap in de Eiffel, tegen de Triersche en Guliksche grenzen, de graven van Salm toebehorende. Daar in legt het slot Salm, aan de rivier van dezen naam, daar van daan schryven zich deze graven van Salm en Reifferscheid.

Salmansweiler, vlek en abdy aan de kleine rivier Ach in Zwaben, niet ver van Uberlingen en de Boden-zee, wiens abt van de Cistercienser-orde een onmiddelyke ryksstand is.

Salmas, stad in de provintie Adirbeitzan in Perzien.

Salmots, een sterk berg-slot aan de rivier Marosch in opper-Ongaryen, een half uur van Lippe gelegen.

Salmunster, kleine stad in de Wetterau, aan de rivier Kintsing, die by Hanau in den Main valt. Zy hoort keur Ments toe, legt 4. uren van Gelnhausen en 1. van Urb.

Salna, stad in opper-Ongaryen, den graaf Erdödy toekomende.

Salnich, rivier in Albanien in Griekenland, die zich in de golf van Venetien stort.

Salo, kleine, maar fraai geboude en welbewoonde stad in het Bresciaansche gebied, aan de Garder-zee.

Salobrenna, Salobregna, kleine stad benevens een oud sterk slot en rots, in 't Spaansche koningryk Grenada, aan de Middelantsche-zee.

Salomons Eylanden, leggen in de Stille-zee in zuid-America, en zyn 20. in getal, welke de Spanjaarden 1567. ontdekt hebben. Zy worden van de Europeërs weinig bewoont, maar zyn doch alle bevolkt, en hebben een vruchtbaar aartryk.

Salon, kleine stad in Provence, tusschen Aix en Arles. Zie *Sallon*.

Salona, oude Venetiaansche en ope stad in Dalmatien, aan de golf van den zelven naam, die den Turk in 't jaar 1684. ontnomen is.

Salona, stad in Livadia in Griekenland, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Athenen staande. Haar inwoners zyn ten dele Christenen, ten dele Turken.

Salona, kleine stad in Barbaryen in Africa, aan de kust van het koningryk Barca, benevens een goede haven.

Salona, kleine rivier in Dalmatien, die zich niet ver van Spalatro in een kleine golf stort.

Salona, Golfo di Salona, een zee-boezem, die een deel van de golf van Lepanto in Griekenland is.

Salonichi, voordezen Thessalonica genoemt, een grote, sterke en volkryke Turksche koopstad

aan de golf van Salonichi, dat een grote zeeboezem van den Archipel is. Deze plaats word inzonderheid van Katholyken, Grieken en Joden bewoont, en de eerstgenoemde hebben daar een aartsbisschop. Haar haven is een der beste van Griekenland.

SALPE, kleine stad, benevens een bisdom, in het landschap Capitanata in Napels, aan de grenzen van Bari, niet ver van daar de rivier Ofanto in de Apulische-zee valt.

SALSADELLA, kleine en slechte stad in 't koningryk Valentia.

SALSEN, een abdy niet ver van Namen, over de Maas.

SALSES, zie *Salces.*

SALSETE, SALZETTE, klein eyland van de Indiaansche-zee in Azien, niet ver van Goa, de kroon Portugaal toekomende. Het heeft omtrent 7. Italiaansche myl. in den omtrek, is wonderlyk vruchtbaar, voornaamlyk in 't voortbrengen van zuikerried, vruchten en ryst. De Jezuiten bezitten het beste deel van dit eyland.

SALSO, een der grootste rivieren in Sicilien, die in Val di Demona ontspringt, en zich tusschen de kleine stad Alicate door twe monden in de Middelantsche-zee stort.

SALSO, LAGO SALSO, zie *Andoria.*

SALSTADT, kleine stad in de provintie Upland in Zweden, aan den Bothnischen zee-boezem gelegen. Daar staat een heerlyk koninglyk lust-slot, en de gantsche plaats bestaat by na uit enkele lust-huizen.

SALTASH, stad in Engeland in de provintie Cornwal, aan de rivier Tamer.

SALTFLEET, stad in Engeland in de provintie Lincoln.

SALTHOLM, klein eyland in Denemarken, tusschen Schonen en het eyland Amack.

SALTS, kleine rivier in de neder-Palts, valt 2. uren boven Spyer in den Rhyn.

SALTZA, zie *Langensaltza.*

SALTSA, een Mecklenburgs steedje aan de rivier Reckenits.

SALTSA, kleine rivier aan den Harts in het graafschap Hohenstein, die door het Nordhausische gebied loopt, en by de Werder-Brug in de Helm valt.

SALTSA, rivier in 't aartsbisdom Saltsburg, die zich beneden Burckhausen in de Inn ontlast.

SALTSBERG, kleine stad in de provintie Aggerhus in Noorwegen, aan de rivier Drammen.

SALTSBURG, een aartsbisdom in de Beyersche-kreits, tusschen het hertogdom Beyeren, Oostenryk, Karinthien en Tyrol. 't Is bergachtig, maar geeft doch veel vee en visch, is ook ryk aan zilver, koper en yzer, en daar word veel zout gekookt. De aartsbisschop is een onmiddelbare ryksstand, en een gebore en altyd durende Legaat van de Roomsch-Katholyksche kerk aan alle Duitsche kerken, uit hoofde van wien hy den rang boven alle de geestlyke vorsten in Duitsland bekomen heeft. Voor dezen heeft hem het aartsbisdom Maagdeburg dat bedisputeert, 't geen naderhand werelds gemaakt is. Hy heeft benevens keur-Beyeren het direkteurschap in de Beyersche kreits, in den vorsten raad te Regensburg op de geestlyke bank de bovenste plaats, en voert met Oostenryk van de eene stof tot de andere het directeurschap daar in, evenwel vangt Oostenryk by ieder ryksdag aan. De tegenwoordige aartsbisschop is Leopoldus Antonius Eleuterius, geb. den 18. Nov. 1677. quam tot die waardigheid in 't jaar 1728. na 't afsterven van Franciscus Antonius, vorst van Harrach.

SALTSBURG, hoofdstad van het aartsbisdom van den zelven naam, en de residentie-plaats des aartsbisdoms, legt aan de rivier Salza, die haar in twe delen scheyd, welke door een bedekte brug weer verënigt worden. Zy is redelyk groot, volkryk en gefortificeert, hoewel zy tusschen de bergen legt, heeft op een rots een sterk slot, dat Hohen-Salzburg genaamt word: maar de stad benevens de rivier Saltza heeft zyn naam van de zoutmynen, die hier een vierendeel myl van daan leggen, en wiens zout wyd en zyd te water van hier vervoert word. Deze plaats is den 16. Juli 1669. door het invallen van een berg by de molens en by de St. Nikolaas poort zeer vernielt, en over de 500. menschen levendig begraven.

SALTSBURG, middelmatig open vlek in Zevenbergen, een myl van Hermanstad, daar men goede zoutmynen vind, en 't welk onmiddelyk onder het keyzerlyk gebied staat.

SALTSBURG, zie *Saalburg.*

SALTSDAL, een prachtig lustslot van den hertog van Bronswyk-Wolffenbuttel, 2. uren van Bronswyk, en een van Wolffenbuttel, 't welk wegens zyn vermaaklyke legging, schone bouwing, kostelyk huisraad, voornaamlyk aan schilderyen, voortreflyken tuin en orangerie-huis in Duitsland weinig zyn's gelyken heeft. De hertog Anton Ulrich van Bronswyk heeft den 24. Mey 1701. hier een Luitersch Juffren-klooster gesticht, en is hier ook den 27. Maart 1714. gestorven.

SALTS DER HELDEN, een Hannoversch vlek, oud slot en amt in 't vorstendom Grubenhagen, aan de Leine, heeft goede zoutwerken.

SALTSDETFURT, kleine stad in 't bisdom Hildesheim, ten zuidoosten.

SALTSE, kleine stad 2. mylen van Maagdeburg, niet ver van de Elve in 't hertogdom Maagdeburg, daar zoutwerken zyn. Zy word ook anders groot-Saltze genaamt.

SALTSE, rivier in het graafschap Mansfeld, die zich in de Saale ontlast.

SALTSGAU, wierd voor dezen de landstreek genaamt, die aan en om de Franckische Saale lag.

SALTSGITTER, kleine stad, amt, en zoutwerk in het bisdom Hildesheim, anderhalf myl van de stad Hildesheim, en 2. van Wolffenbuttel.

SALTS-GRAFEN (ZOUT GRAVEN) worden op de plaatzen daar zoutwerken zyn die gene genoemt, die van de Salts-Junckern (Zout-jonkers) tot handhaving van het pannewerks-recht verkoren worden.

SALTS-GRUBEN, een plaats in opper-Ongaryen by Eperies, daar zeer veel zout gegraven word.

Saltshemmendorf, een steedje in het vorstendom Calenberg, tot het Lauensteinsche ampt behorende, en wegens zyn zoutwerken beroemt, legt aan den Saal-stroom, 4 mylen van Hannover. In het daar by gelege Oosterwoud is een groef van Steenkolen, die veel uitlevert.

Saltsig, stad, amt en sterk slot in achter-Pommeren, aan de Nieuwmarcksche grenzen, 3. myl. van Stargard.

Salts-koten, (Zout-keten) noemt men te Hal in Saxen en op andere plaatzen de eige gebouwen, die tot de daar zynde Zoutwerken behoren, waar in het Zoutwater geschept en gekookt word.

Salts-koten, kleine stad in 't bisdom Paderborn, heeft goede zoutwerken, en legt een myl van de stad Paderborn.

Salts versilberer, worden die amptenaren genoemt in Duitsland, die het zout verkopen, daar een zout-kantoor is. Salts-Verschwärtzer noemt men die gene, die het zout vervalschen of daar enig bedrog onder plegen.

Salts-Uflen, stad in het graafschap Lippe, daar een goed zoutwerk is, den regerenden graaf van der Lip toekomende.

Saltsungen, kleine stad en amt, ter linke hand van de Werra aan de Hennebergsche grenzen in Thuringen, den hertog van Saxen-Meinungen toekomende, 3. mylen van Meinungen. Daar zyn veel zoutwerken, en het slot, dat op een hoogte legt, hiet Schnepfenburg.

Saltswedel, zie *Soltwedel.*

Saltzgitter, zie *Salzgitter.*

Saltzig, stad, sterk slot en amt in het Brandenburgs-Achter-Pommeren, aan een meir en de nieuwe-Marksche grenzen, 3. mylen van Stargard.

Salvages, twe kleine eylanden tusschen het eyland Madera en de Canarische Eylanden in Africa, zy zyn niet bewoont; daar en tegen vind men op dezelve een onbeschryflyke menigte canarie-vogels.

Salvaterra, kleine stad in het Portugeesche Estremadura, aan de kleine rivier Eva, heeft een schans van 5. bastions, benevens een hoornwerk.

Salvaterra, Salvatierra, kleine stad in het landschap Gallicien, niet ver van de rivier Minho.

Salvatierra, een koninglyk lustslot in de provintie Beira in Portugaal, daar de koning dikwils zyn verblyf houd.

Salva venia, hiet, met verlof dat ik dat zeg, of doe.

Salveren, in zekerheid stellen, in salvo zyn, is in zekerheid en het gevaar ontsnapt zyn.

Salueren, groeten, begroeten, eer aan doen, verwelkomen, daar van dan Saluade een groetenis.

Salueren ter zee, zie *Zeylstryken.*

Salvo, geschied op de schepen met 3, 5, 7. of 9. stukken kanon, met of zonder kogels, na dat men den genen, dien men groet, meer of minder eer bewyzen wil. De schepen groeten elkander met oneven, de galeyen met even schoten. Wanneer een schip lywaarts van een ander legt, dat is, wanneer het 't voordeel van den wind niet heeft, is het verbonden het andere, dat het voordeel van den wind heeft, te groeten.

Salvo errore Calculi, hiet by 't rekeningsluiten zo veel, als met voorbeding, dat, wanneer men zich verrekent mogt hebben, men zulks weer veranderen moge, en dit woord is den koopluiden zeer nut, dewyl zy dan de vryheid hebben om de misslagen in de rekeningen te verbeteren.

Salvo honore, betekent in zekere straffen zo veel, dat ze iemand zonder krenking zyner eer ondergaan zal.

Salvo Schieten, hiet by het krygsvolk, wanneer veel stukken achter elkander losgebrand worden, en een corps of linie te gelyk afschiet. Diergelyke salvo's geschieden niet alleen in veld-lagen en ontmoetingen, maar ook by vreugde schoten over de behoude overwinning.

Salvo titulo, hiet in brieven en complimenten, wanneer men elkander zonder een naauwkeurige optelling van alle zyne titels aanspreekt.

Salurno, marktvlek in Tyrol aan de Adige, tusschen Trent en Bozzen.

Salutad, zie *Sauvetad.*

Salutatio Ecclesiastica, hiet, wanneer de priester voor het altaar zegt: Dominus vobiscum, de Heer zy met u, pax vobis, vrede zy met u, en hier na de koster of het choor daar op antwoord, & cum spiritu tuo, en met uwen geest.

Salvus Conductus, een vry en zeker geleyde word dikwils op verzoek der vluchtelingen toegestaan, dat zy van een zekere plaats veilig af en toegaan, en hun verdediging naar den loop der rechten houden kunnen.

Saluzzo, markgraafschap in Italien, tusschen het graafschap Nizza, het eigentlyk zo genaamde Piemont, het graafschap Lucerne, en de provintie Dauphine. Het hoort den hertog van Savoyen toe, en de hoofdstad Saluzzo legt aan de Poo. Deze heeft een bisschop die onmiddelyk onder den paus behoort. Zy word door een op een heuvel leggende Citadel beschut, en te gelyk in toom gehouden.

Salwarp, rivier in Engeland in de provintie Worcestershire, die zich in de Saverne giet.

Samagores, zo hieten de opperhoofden der Indianen in America, die in nieuw-Engeland tegen 't Oosten wonen. Zy vorderden op aanhitsing der Jezuiten anno 1717. al het land van de Engelschen weer te rug, en bezwaarden zich over de nieuwgeboude vestingen. Maar toen de Engelsche gouverneur niets toegeven wilde, onderwierpen zy zich haast, en slooten een nieuw verdrag, dat zy de kroon van Groot-Brittannien onderdanig zyn, en de inwoners nooit weer ontrusten zouden.

Samana, een van de Lucayische eylanden in America, dat zyn oude inwoners onderworpen is.

Samandrachi, Samothrace, Samos, een eyland van den Archipel, dat wel beboud is.

Samara, stad in Moscovien aan de rivier Samar, die zich niet ver daar van daan in de Wolga giet.

Samarath, een sekte der Banianen in Oost-Indien, die de zielsverhuizing van 't ene ligchaam in

't

't andere ftellen, en voorgeven dat God de wereld door drie ftadhouders regeren laat. Hun vrouwen laten zich met de overlede mans begraven, in de hoop dat hun zulks in de andere wereld ryklyk vergolden word.

Samarcand, hoofftad van het landfchap Mawaralnaha in groot Tartaryen in Azien, die groot is en goeden handel dryft, een fterk flot heeft, en voor de geboorte ftad van den beroemden Tamerlan gehouden word.

Samaria, was in oude tyden een ftad in Paleftina, en de hoofdftad van het koningryk Ifraël.

Samaritanen, Samariten, een fekte die zich voor lang van de Joden heeft afgezondert, en welke fcheuring noch duurt. Zy wonen te Gaza, Sichem, Damaskus, Cairo en in andere Oofterfche plaatzen. Zy nemen maar de 5. boeken van Mozes aan, en hebben andere ceremonien als de Joden.

Sambales, Samballes, zyn zeer veel groote en kleine eylanden in Noord-America, aan de noordzyde van de provintie Darien, die zich in de 70. Italiaanfche mylen langs gemelde provintie ten noordweften tot aan Capo Sambales uitftrekken, waar van eenige goede havens en bochten hebben.

Samball, koningryk en ftad van den Mogol tusfchen de koningryken Bakar, Agra, Narvar, Bengala en Patna in Azien.

Sambar, ftad op het eyland Borneo in Ooft-Indien, die een goede haven heeft.

Sambilon, zyn 9. kleine eylanden in de zee-engte van Malacca in Azien, die voor de fchepen zeer gevaarlyk zyn.

Sambock, fchoon flot en fteedje in Ongaryen, tusfchen Offen en Stoelweiffenburg.

Sambor, ftad en kafteel in het waywoodfchap Ruffien in Polen, aan de rivier Tyra, aan de Ongarifche grenzen.

Samboy, Somlyo, een flot in opper-Ongaryen, niet ver van groot-Waradyn aan de Zevenbergfche grenzen.

Sambre, rivier die in Henegouwen derdehalve myl van Landrecy ontfpringt, en zich te Namen in de Maas ftort.

Sambuc, ftad in Piemont aan de rivier Stura, naar de kant van Dauphiné toe.

Samequin, is een Turks koopvaardy fchip, dat maar langs de kuften zeilt.

Samford Peverell, ftad in Engeland in de provintie Devonshire.

Samland, landfchap in 't Brandenburgs Pruiffen, tusfchen de Pregel, het Frisfche Haff, het Courfche Haff en de Ooft-zee. Aan de kuften van dit landfchap word veel barnfteen gevifcht.

Sammachia, zie *Schamachia.*

Sammereus, een zeer lang, plat en ftevig vaartuig op den Rhyn en Maas, het welk gebruikt word inzonderheid om zeer zware en lange yke balken, en in het gemeen om een grote menigte van goed gelyk af te voeren. De maft is van 2. ftukken en zeer hoog, zynde aan de achterfteven van 't fchip en aan de zyden met touwen vaftgemaakt.

Samo, eyland van den Archipel by de kuften van Natolien in Azien. Hier zegt men dat de pottebakkery uitgevonden is.

Samo, kleine ftad op het eyland Cephalonia, aan de noordooftzyde gelegen.

Samo, Szamos, daar zyn twee rivieren van dezen naam in Zevenbergen, waar van de zo genaamde grote Szamos achter de ftad Biftrits ontfpringt, by Dees de kleine Szamos inneemt, van waar zy te zamen in Ongaryen lopen, en in de Theiffe vallen.

Samo Capo, voorgebergte op het eyland Cephalonia, ftrekt zich ten noord-ooften in de Jonifche zee uit.

Samoen, ftad en amt aan de kleine rivier Clevia in het Savooifche landfchap Faucigny.

Samogitien, grote provintie in Litthauen, die ten noorden aan Courland en de Ooft-zee, ten weften ook aan de Ooft-zee en aan het Brandenburgfch-Pruiffen, ten zuiden en ooften aan het eigentlyk zo genaamde Litthauen grenft. Zy heeft veel bergen en bosfchen, en is wegens haar kleine hartlopende paarden en het menigvuldige wildbraat beroemt. Zy begrypt drie diftricten, welke zyn Rofinie, Mednick en Ponievies, en heeft geen waywoodfchappen, daarentegen veel Capitanyen. De voornaamfte van deze provintie is de Staroft, die alleen onder alle Staroften mee in den ryksraad zit. Voor 't overige is zy ryk van honing, en het volk ploegt het land met hout, waar van het niet af te brengen is, gelyk het zelve ook noch altyd by haar afgodery volhart, en op 't einde van October zyn Heydenfche offerfeeften met veel ceremonien ter eren van zyn afgod, Ziemiemick genaamt, noch tot op den huidigen dag viert.

Samojeden, landfchap in 't Mofcovifch Tartaryen, langs den Noorder-Oceaan, om de beyde rivieren Oby en Jenifia, naar den kant van Nova Zembla onder de Circulus Arcticus gelegen. De Samojeden wonen omtrent tot op 2. mylen na by Archangel, zyn wilde Heydenen, en de naafte daar van komen zomtyds aan de ftad en fchepen. Zy worden na hun hooftplaatzen in de Mungaafche, Berefofsky en Puftoifche verdeelt, hebben geen fteden, maar wonen in hutten, leven van gedroogde vifch, honing en wildbraad. en zyn ten dele van de Mofcoviters tot den Griekfchen Godsdienft bekeert.

Samorow, ftad in het waywoodfchap Ruffien en Polen.

Samos, vruchtbaar eyland benevens een ftad van den zelven naam in den Archipel, tegen de kuften van Natolien in Azien. Daar legt noch een eyland van dezen naam op de kuften van Thracien, dat men hedendaags Samandrachi noemt, en een bequame haven, ook groten overvloed van honing en geyten heeft.

Samosierra, grote berg in Spanjen, die oud en nieuw-Kaftilien van elkander fcheyd.

Samosky, flot in opper-Ongaryen, daar de rivier Samos in de Theiffe valt.

Samosvyvar, een nieuwgeboud flot in Zevenbergen aan de rivier Samos.

Sampione, een ftuk van het Alpifche gebergte, en een pas uit Duitsland naar Italien, aan de grenzen van Zwitferland, het Wallifer land en het Milaneefche gebied.

Sampson, een van de Sorlingſche eylanden by Engeland.

Samseche, vorſtendom in Georgien in Azien, wiens vorſten den Turkſchen keyzer cynsbaar zyn, en dit land heeft byna geen ſtad.

Samsoe, klein en vruchtbaar eyland in Denemarken, tuſſchen het eyland Zeeland, en de kuſt van Jutland, is redelyk ryk van jachten en viſſcheryen.

San, rivier in Polen, die in het Karpathiſche gebergte aan de Ongerſche grenzen ontſpringt, en zich boven Sendomir in de Weixel ſtort.

Sana, rivier in Zwitzerland, die in het canton Bern ontſpringt, by Freyburg voorby loopt, en daar na in de Aar valt.

Sana, rivier in Rood-Ruſſien, die aan de Ongerſche grenzen in 't gebergte ontſpringt, en by Sendomir in de Weichſel valt.

Sanaa, ſtad in 't gelukkig Arabien, in het vorſtendom Tehama in Azien.

Sancerre, ſtad aan de Loire, benevens den titel van een graafſchap in de provintie Berry in Vrankryk. Haar veſtingwerken zyn geſlecht.

Sanchoan, Sancian, klein eyland in de Chineeſche-zee, by de kuſt van Quantung. Op dit eyland is Franciſcus Xaverius geſtorven.

Sancia, ſlot aan het Pyreneeſche gebergte in Catalonien in Spanjen, 't welk de Miquelets van koning Karel III. in 't jaar 1708. den hertog van Anjou met den degen in de vuiſt afgenomen hebben.

St. Adriaansberg, een gebergte in Spanje, niet ver van het Pyreneeſche gebergte, door 't welk de landweg gaat, en wiens doorgang zoo duiſter is, dat men zich van flambouwen bedienen moet.

Sant Agatha, vlek in Napels, dat wegens zyn legging op het Apennynſche gebergte in Calabria oltra uit de natuur ſterk is, en den titel van een vorſtendom heeft. Een ander Sant Agatha heeft den titel van een hertogdom, en legt aan de kuſt van het landſchap Capitanata.

Sant Agatha, kleine beveſtigde ſtad van het landſchap Vercellois in Savoyen.

S. Agatha di Gothi, ſteedje in Principato oltra in Napels, wiens biſſchop onder Benevento behoort.

S. Agnan, kleine ſtad in Berry, daar de rivieren Sandre en Cher te zamen komen, benevens den titel van een hertoglyk pairſchap.

S. Agnes, klein eyland tuſſchen de Sorlingſche eylanden en het canaal van Bretagne gelegen.

S. Alban, Savooyſche veſting in Italien, midden tuſſchen Nizza en Villa franca, daar de hertog altyd een ſterke bezetting houd.

S. Alban, kleine ſtad in Hartford in Engeland.

S. Aluzie, zie *S. Lucia's* eyland.

S. Alyre, dorp benevens een abdy by Clermont in de Franſſche provintie Auvergne, niet ver van de rivier Tiretaine.

S. Amand, kleine beveſtigde ſtad en beroemde abdy in de Caſtelany van Doornik, in Walſch Vlaanderen aan de rivier de Scarpe aan de Henegouwſche grenzen, die den koning van Vrankryk in den Badenſche vrede overgelaten is. Het capittel dezer abdy beſtaat uit 44. munniken, waar van het derde deel onder Franſche gehoorzaamheid ſtaat.

S. Amand, zie *Oſtrevant.*

S. Amand, kleine ſtad in Bourbonnois in Vrankryk.

St. Amarin, S. Damarin, S. Emerin, kleine ſtad aan de rivier Chur in Sundgau. Zy hoort den vorſtlyken abt van Murbach toe, en heeft een ſlot, Friedberg genaamt. De landſtreek daar rondom hiet het Amariner dal, dat ook aan het vorſtelyke ſtift Murbach behoort, en niet ver van deze ſtad ontſpringt de Moezel in 't Vogeſiſch gebergte.

S. Ambrosio, een heerlyke abdy in Piemont, dicht by de Clauſe, waar van de gemene waan is dat zy van de Engelen geboud is, daarom word deze kerk ook S. Michael genoemt, en gemeenlyk met de abdy S. Michael van de Clauſe geconfondeert.

S. Amour, kleine ſtad in het graafſchap Bourgundien.

S. Andero, kleine ſtad in Aſturien, aan den oever van den Oceaan, en aan een berg gelegen, heeft een biſſchop, en een ſchone ruime haven, en word van twee kaſtelen en een klein fort beſchut.

S. Andero, ſtad in Biſcaien, benevens een goede haven en 2. citadellen.

S. Andiol, kleine ſtad in Vivarez, den biſſchop van Viviers toekomende, daar de rivieren Ardeche en de Rhone te zamen komen.

S. Andre, een marktvlek in het Mauriennner dal op den top van een zeer hogen berg, tuſſchen S. Michael en Modane, daar de Franſſchen 1597. een bloedigen ſlag tegen de Savoyaarden wonnen.

S. Andre, een fort in 't hertogdom Gelderland, tuſſchen de Maas en Waal, op het eyland Bommel.

S. Andre, een nieuw geboud kaſteel van de Hollanders in Guinee in Africa.

S. Andre, klein vlek in het graafſchap Artois, aan de kleine rivier Laquete, niet ver van Aire, daar 1710. het leger der Bondgenoten was, toen Aire belegert wierd.

St. Andre, eyland in Noord-America, omtrent 15. mylen van de provintie Coſta Ricca, waar op noch viſſchen noch vogels noch andere dieren te vinden zyn.

S. Andre, Sendre, Zendrees, ſlot in opper-Ongaryen, aan de rivier Kalo, waar aan de keyzerlyken 1710. de veſtingwerken verbeteren lieten.

Sant Andrea, klein eyland in een kleinen zeeboezem, dien de haven van Brindiſi maakt, in 't koningryk Napels.

St. Andrea, vlek en keyzerlyk ſtift van reguliere koorheren, aan de rivier Traſen of Trayſen in Ooſtenryk, in het quartier ob-Wiener-Wald.

St. Andreasberg, zie *Andreasberg.*

St. Andrews, hoofdſtad van het graafſchap Fife in Zuid-Schotland aan de kuſt, zy is wel geboud, en heeft een goede haven, een univerſiteit, die in

't

't jaar 1411. gesticht is, een citadel, die evenwel in geen goeden stand is, en een aartsbisschop, die zich primaat van Schotland noemt.

S. Andries-eyland, een eyland op den Donau by Waitzen in opper-Ongaryen, 't welk 1712. in Februari door den Donau overstroomt is, waar door ongelooflyke schade veroorzaakt wierd.

S. Andries Ridders, zie *Ridder-orde van St. Andries in Moscovien.*

St. Andries-Stadt, kleine stad en slot in Karinthien aan de rivier Lavant. Zy hoort den aartsbisschop van Saltsburg toe, en deze verkiest den bisschop van St. Andries-Stadt, welke hem den eed van getrouwheid moet afleggen.

S. Angelo, pauslyke citadel te Romen. Zie *Engelenburg.*

S. Angelo, stad en sterk slot in 't koningryk Napels, in de provintie Abruzzo, legt op den hogen berg il monte di S. Angelo genaamt, daar men in een grot een kerk vind, die enkel uit de rots gehouwen is. Zy heeft een bisschop die onder Conza behoort.

S. Angelo, fraaye stad aan de rivier Lambretto in het Milaneesche landschap Lodesano. Deze plaats is wegens de sterke markt, die 'er alle week gehouden word, zeer beroemt.

S. Angelo, kleine stad in het landschap Capitanata in Napels, die wegens haar leggen op een rots uit de natuur sterk is, en een aartsbisdom heeft.

S. Angelo, Capo di S. Angelo, voorgebergte in Morea, gants beneden naar den Archipel toe.

Sant Angelo de Vado, kleine stad aan de rivier Metro in 't hertogdom Urbino in den kerkelyken staat, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Urbino behorende.

S. Angelo di Lombardi, kleine stad in Principato oltra in Napels, nevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Conza behorende. Zy is door de aartbeving 1664. zeer geruineert.

S. Anne d'Anzerma, stad in Zuid-America, in 't koningryk Popayan, aan de rivier Cauca.

S. Anneland, heerlykheid op het eyland Tertolen in Zeeland.

S. Antioco, eyland in de Middelantsche-zee, 4. mylen van de Sardinische kusten, waar op maar enige dorpen staan.

St. Antoni, klooster by Groot-Novogrod in Rusland, legt aan de overzyde van het water tegen over het slot: de Russen weten 'er veel fabeltjes van te vertellen.

S. Antonin, kleine stad in Rouergue, daar de rivieren Aveirou en Bonnette te zamen lopen, met ruwe bergen omringt.

S. Antonio, stad in Florida in Noord-America, die evenwel geruineert is.

S. Antonio, stad aan de rivier Tajo in Portugaal, niet ver van Lissebon, is reedlyk bevestigt, en kan in plaats van een haven dienen.

S. Antonis eyland, een van de eylanden van Capo Verde in de Atlantische-zee by Africa.

St. Antonis rivieren, zyn 2. rivieren in de Capitania van Fernambuco in Brasilien, in Zuid-America, waar van de eene de grote S. Antonis-rivier of Guaraiguazu, de andere de kleine, of Guaraimiri genoemt word.

S. Apollonia, zie *Bourbon.*

St. Asaph, kleine en zeer slechte stad in het graafschap Flint in Walles in Engeland, daar de rivieren Elwin en Cluyd te zamen komen. Haar bisschop hoort onder den aartsbisschop van Canterbury.

S. Aubin, stad in Bretagne, 5. mylen van Rennes in Vrankryk.

S. Augustin, een Colonie en de voornaamste schans, stad, haven en slot der Spanjaarden in Florida in Noord-America, aan de oostlyke kust van het schier-eyland Tegesta.

S. Augustin, Cabo di S. Augustino, een voorgebergte in Brazilien in Zuid-America, in de Capitania Pernambuco, daar de Portugezen een sterk fort geboud hebben.

S. Barbara, zo noemt men de kamer der Artillery-bedienden op een schip, wyl zy Ste Barbara tot een patrones hebben. Deze kamer is een welbewaarde plaats achter op het schip, onder de kamer des capiteins, en boven de kamer waar in het kruid en de bischuit bewaart word. In de S. Barbara heeft de constapel een deel van zyn artillery-gereedschap leggen.

Santa Barbara, een zee-engte van de Zuid-zee, tusschen het eyland California, en veel kleine eylanden in Noord-America.

S. Bartholomei, een van de Antillische eylanden Barlovento in de Noord-zee, naar den kant van America toe. Het hoort de Franschen toe, en men wint 'er veel tabak, ook heeft het een goede haven.

San Bartholomeo, klein eyland dat de Tiber te Romen maakt.

S. Basile, stad in het landschap Sevennes in Vrankryk.

S. Bassano, kleine stad in het landschap Lodesano in 't hertogdom Milaan. Zy heeft den naam naar een bisschop van Lodi, en hoort de graven Masserati toe.

S. Baulme, stad in Provence, die daarom by de Katholyken beroemt is, om dat Maria Magdalena daar gezegt word boete gedaan te hebben.

S. Bellino, kleine stad in het landschap Rovigo in 't Venetiaansche gebied. Zy is beroemt wegens den H. Martelaar Bellini die daar begraven legt. De gene die van dolle honden gebeten worden doen daar bedevaarten naar toe, en beelden zich in dat hun dan de beet niet schaden kan.

S. Benedetto, stad in het hertogdom Mantua aan den Poo-stroom. In deze stad is een beroemde abdy, die noch van Bonifacius, den grootvader van de beroemde Mathildis, gesticht is. Zy heeft oneindig veel inkomsten, en onder anderen zo veel veld, dat 'er 3802. paar ossen vereischt worden om dat te bebouwen. Gemelde gravin legt alhier begraven.

S. Benedict, stad in Ongaryen, tusschen Neytra en Schemnits, heeft een Dom-kapittel.

S. Benigna, S. Dobrotiwa, beroemt Augustyner

ner klooster in de Podwerther kreits in Bohemen, in grote bosschen gelegen, daar het lyk van de H. Benigna begraven legt.

S. Bernhardi, een voorname abdy in Brabant aan de Schelde, dicht by Antwerpen.

S. Bernhardsberg, zyn twe bergen en passen in 't Alpisch gebergte. De grote St. Bernard is tusschen het hertogdom Aosta en het landschap Velay, de kleine tusschen gemelde hertogdom en het landschap Tarantaise.

S. Bertin, een van de 4. vrye en voornaamste abdyen van de Benedictyner orde in de Nederlanden, in het graafschap Artois, by S. Omer aan den Aastroom gelegen.

S. Bertrand de Cominges, stad aan de Garonne in het graafschap Cominges in Gascogne, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Aux staande.

St. Blasius, een beroemde en ryke benedictyner abdy aan het Zwarte-woud in Zwaben, tusschen Waldshut en Villingen. Zy heeft de heerlykheid Bondorf by Uberlingen in Zwaben, een zilvermyn te Döttnau, het halsgerecht over het dorp Fietzen, en de helft van de heerlykheid en vesting Guttenberg aan de Schlucht, ook Betmaringen, Berow, en het gantsche dal Dettnow en Schönau onder zich. De abt was voordezen een onmiddelbare ryksstand, maar tegenwoordig verschynt hy maar op de Zwabische kreits-dagen, na dat hy van Oostenryk ge-eximeert is.

St. Bonifacio, kleine stad aan de Vincentynsche grenzen in de Venetiaansche provintie Verona.

St. Bonnet, kleine stad in Dauphiné aan de rivier Drae in Vrankryk.

S. Borondon, eyland in de Atlantische-zee, omtrent 100. mylen ten westen van de Canarische eylanden. Het is vermaaklyk van bomen en weylanden, en de inwoners zyn Christenen, maar men weet niet van wat natie, noch wat taal zy spreken. Enige menen dat het altoos met wolken bedekt is, maar andere zeggen dat 'er zulke stromen daar van daan in zee lopen, dat zy de schepen het landen beletten.

S. Brieux, stad aan de noordlyke kust in opper-Bretagne, benevens een haven, waar in evenwel de grote schepen niet lopen kunnen, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Tours behorende.

S. Brigitta, een zeker fort in Savoyen, boven Pignerol.

S. Brigitta, klooster in de Lyflandsche provintie Esthland, niet ver van Revel.

S. Cataldo, vlek en haven in Terra d'Otranto in Napels.

Santa Catelina, klein eyland in de Noord-zee, tegen de kust van Veragua in noord-America. Het heeft een zeer bequame haven, benevens een kleine vesting, en hoort de Spanjaarden toe.

S. Catharina, beroemt klooster onder aan den berg Sinai, waar in Grieksche monniken van den H. Basilius wonen, die grote privilegien verkregen hebben. 't Is een groot vierkant gebouw, en aldaar bevind zich een grieks prelaat, die zich aartsbisschop van den berg Sinai noemt, en geen Patriarch onderworpen is. Niet ver daar van daan legt de hoge berg S. Catharina, die een stuk van den berg Sinai in 't steenachtig Arabien is.

S. Catharina, een klein eyland in America in de Noord-zee, tegen de kusten van nieuw-Spanjen. De Engelschen bezitten dit eyland tegenwoordig, en noemen het the Island of Providence, het eyland van de voorzienigheid. Het heeft een goede haven en citadel.

S. Chaumont, kleine volkryke stad in Lionnois aan de rivier Giez.

Santa Christina, vlek in Arragon, aan de bronnen van de rivier Arragon, daar een pas over het Pyreneesche gebergte is, die Somport genoemt word.

S. Christoffels-eyland, een van de Antillische eylanden Barlovento, waar op veel tabak, gember en indigo groeit. Voordezen woonden 'er zo wel Franschen als Engelschen op, welke laatste in 't jaar 1702. het zelve ingenomen hebben, maar 1706. ook weer van de Franschen verjaagt zyn. Eindelyk is het in den Utrechtschen vrede 1712. de Engelschen overgelaten, zo dat het voortaan alleen van Engelsche onderdanen zal bewoont worden. Voor eenige jaren heeft men uit Engeland bericht, dat het lagerhuis besloten had dit eyland te verkopen, en het geld daar voor ten besten van het gemeen aan te wenden. Een ander eyland van St. Christoffel vind men in de Stille-zee, niet ver van het landschap Quir in zuid-America.

S. Christoval de la Laguna, stad op het eyland Teneriffa. Zy is de hoofdstad van de Canarische eylanden, en de residentie plaats van den gouverneur over deze eylanden.

S. Clara, S. Claire, klein eyland in de baai van Guayaquil, aan de kust van Peru in zuid-America.

S. Claude of Oyen de Joux, kleine bevestigde stad aan de kleine rivier Lison in het Franche Comté, en is de zetel van een Baillage, legt 5. mylen van Geneve aan de Savooische grenzen. Hier is een zeer ryke een beroemde abdy, wiens Kanunniken van goeden adel zyn moeten, en tot teken van hun waardigheid een borstkruis gelyk de bisschoppen dragen. De abt, die tegenwoordig de graaf van Clermont is, heeft het recht van edelluiden te maken, onechte kinderen te wettigen, het recht van leven en dood in criminële zaken, en andere privilegien meer, die anders maar souvereine hoofden toekomen.

S. Clement, een kleine stad in Ongaryen aan de Sau.

S. Clou, vlek op het eyland van Vrankryk aan de Seine, 2. mylen van Parys, en de hertog van Orleans heeft hier een prachtig Paleys. Het gebied van deze plaats is wegens de aartsbisschoppen van Parys, die het zelve bezitten, in het jaar 1670. tot een hertoglyk pairschap verheven.

S. Colombano, kleine stad in een vermaaklyke en vruchtbare landstreek, tusschen de beyde rivieren Lambro en Olona, in het landschap Lodi in het hertogdom Milaan in Italien.

Santa Colomna, abdy in Catalonien op een steile-

ſteile rots, daar 1711. enige veſtingwerken aangelegt zyn, wyl zy tot dekking der ſtad Oſtalric dienen zouden.

S. Cornelii Munster, zie *Cornelii Munſter*.

S. Cornelius-Bad, is de naam van een Warmbad te Aken in 't hertogdom Gulik.

S. Croce, ſtad in 't gebied der republiek Raguſa, heeft een voortreflyke haven, die haar nevens de byleggende eylanden toekomen.

S. Croce, ſtad in klein Azien in het landſchap Carien, die een aartsbiſſchop heeft.

S. Croix, of S. Crucis Insula, het eyland van het H. kruis, is een van de Antilliſche eylanden Barlovento, de Franſchen toekomende.

Santa Cruz, kleine ſtad in de Camorca Villareal in de provintie Entre Douro y Minho in Portugaal.

Santa Cruz, kleine ſtad aan de kuſt van het eyland Cuba, aan de kleine golf van Mantancas in noord-America.

Santa Cruz, kleine ope ſtad op het Canariſche eyland Teneriffa, heeft welgeboude huizen, een ſchone haven, die door twe ſchanſſen bedekt word, een parochie kerk en 2. kloosters.

Santa Cruz, Cap d'Aguer, Agades, kleine beveſtigde ſtad benevens een kleine citadel en een goede haven in 't koningryk Sus in Africa. De Portugezen hebben dezelve geboud, maar zy is van de koningen van Sus ingenomen.

Santa Cruz de la Sierra, of Baranca, kleine ſtad in Peru in zuid-America, en de hoofdſtad van het landſchap Sierra aan de rivier Guapei. 't Is een Spaanſche colonie, en haar bisdom hoort onder het aartsbisdom van Plata.

S. Cyprianus Eyland, een zeer klein eyland in de Spaanſche-zee, niet ver van de kuſt van Gallicien.

S. Cyr, een jufferlyke abdy niet ver van Parys, welke de overlede Madame de Maintenon, geweze matres van koning Lodewyk XIV. voor enige jaren geſticht heeft.

S. Damiano, veſting in 't hertogdom Montferrat in het landſchap Albeſano in Italien.

S. David, kleine en ſlecht bewoonde ſtad in 't prinsdom Walles in 't graafſchap Pembrock in Engeland. Haar biſſchop ſtaat onder den aartsbiſſchop van Canterbury.

S. David, Dewanapatnam, fraaje Malabaarſche koopſtad en ſterk kaſteel der Engelſchen, op de Malabaarſche kuſt Coromandel in Ooſt-Indiën in Azien, 12. mylen van Tranquebar, en 24. van Mandras, daar de Engelſchen een gouverneur en geheimen raad, en de Deenſche Zendelingen een Luiterſche ſchool hebben opgerecht.

S. Demeter, grote ſtad in het landſchap Syrmien in Sciavonien, aan de rivier Sau in Ongaryen.

S. Denis, ſtad aan de rivier Crou op het eyland van Vrankryk, 2. mylen van Parys, benevens een beroemde abdy, wiens abt altyd de koning van Vrankryk is, en waar in de koninglyke kroon en andere koninglyke cieraden bewaart worden. In de kerk is de begraafplaats der koningen van Vrankryk, en de abt daar van is altyd een gebore raadsheer van het Parlement van Parys.

St. Denis, ryke abdy in Henegouwen, niet ver van Mons, tegenwoordig het huis van Ooſtenryk toekomende.

S. Dimitri, zie *Andramitti*.

S. Dizier, S. Didier, een kleine ſtad aan de Marne in Champagne, in het kleine landſchap le Valage, daar de Marne begint ſchepen te voeren.

S. Dobrotiwa, zie *S. Benigna*.

S. Domingo, hoofdſtad van het eyland St. Domingo in noord-America, met een ſterken muur omringt, aan de zuidlyke kuſt, aan den mond van de rivier Ozama, daar zy met een goede haven en een ſterke citadel van 2. bolwerken voorzien is. Zy is de reſidentie des gouverneurs over het eyland, en heeft een univerſiteit, rentkamer, munt, koninglyke audientie, wiens preſident alleen van den koning afhangt, en een aartsbiſſchop die den titel van primaat van Indien voert.

San Domingo de la Calçada, kleine ſtad in 't koningryk Navarre, in het landſchap Rioia, aan de grenzen van oud-Caſtilien.

S. Domingo Hispaniola, een van de vier grote Antilliſche eylanden in de Mexicaanſche-zee, by noord-America gelegen, heeft 1500. Engelſche mylen in den omtrek, en is alzo een der grootſte eylanden van de wereld. Van dit eyland, 't welk vruchtbaar is, word veel zuiker, gember, amber, leer en was vervoert, ook vind men 'er goud en zilver mynen, daar evenwel weinig in gearbeyd word. Van 't noord-ooſt naar 't zuid-weſt word het door een lang gebergte in 2. delen doorſneden. In het deel, dat ten weſten van het gebergte legt, hebben de Franſchen de kleine colonien Grand en Petit Gouave, Grande en Petite Anec, Cap de Nipe, Leogane en de Colonie des trois Rivieres. De Spanjaarden daar in tegendeel bezitten alles wat ten ooſten van 't gebergte legt, en hun voornaamſte plaatzen zyn de hoofdſtad St. Domingo, benevens de ſteden la Vega en Jago.

S. Dominico van Damm, kleine ſtad in 't koningryk Navarre in Spanje, die van de Pelgrims van S. Jago vlytig bezocht word, om een wonderwerk, dat daar aan een onſchuldig pelgrim geſchied is.

San Domino, klein eyland in de golf van Venetien, en een van de eylanden Tremiti.

S. Donaes, ſterke fortres in Ooſtenryks-Vlaanderen, niet ver van Sluis gelegen.

San Donato, ſtad in den kerkelyken ſtaat, in Campagna di Roma.

San Donnino, zie *Borgo di San Donnino*.

S. Edmundsbury, zie *Bury*.

S. Elmo, hiet het treflyke ſlot of kaſteel in de hoofdſtad Valetta op het eyland Malta. Dicht daar by is een prachtig gaſthuis, waar in ieder zieke een ruim vertrek heeft, en van de ridders zelfs in goede order uit zilver bedient word.

S. Emeran, vorſtlyke abdy te Regensburg, wier abten evenwel op de ryksdagen geen byzondere ſtem en zitting, maar met de overige prelaten maar een votum curiatum hebben.

S. Emerin, zie *S. Amarin.*

S. Erini, Santorini, eyland van den Archipel, de Turken onderworpen. Het bestaat uit enkele verbrande stenen, en daar word niet een eenige bron op gevonden, maar het regenwater in bakken opgevangen. Het heeft een Latynschen en een Grekschen bisschop, legt 28. mylen van het eyland Candia, en niet ver daar van daan heeft zich 1707. een nieuw klein eyland uit de zee verheven, dat ook van enkel verbrande stenen te zamen gestelt is, en door een tweedaagsche aartbeving te voorschyn gebracht is. Men zegt dat het altoos als een backoven brand en rookt, en een misselyken reuk van zich geeft.

S. Esprit, le Pont S. Esprit, middelmatige stad aan de rechte hand van de Rhone in Languedoc, benevens een sterke Citadel. Hier is een der schoonste bruggen van Europa.

S. Estavan d'Acoma, zie *Acoma.*

S. Estavan de Gormas, kleine stad aan de rivier Douro in oud-Kastilien, benevens een klein graafschap van den zelven naam, den hertog van Escalona toebehorende.

S. Estienne de Furens, kleine stad aan de kleine rivier Furens in het landschap Forez, 10. mylen van Lion; men maakt hier goed geweer en messen.

St. Eustachius Eyland, een van de Antillische eylanden Barlovento in noord-America. Het hoort de Engelschen toe, die het 1690. de Franschen afgenomen hebben.

San Fangon, kleine stad en slot aan de rivier Cea, in het koningryk Leon.

S. Fe, de hoofdstad en residentie plaats van den Spaanschen gouverneur van nieuw-Mexico, in de provintie Veragua, in noord-America, daar een smelt-huis tot het zilver is, dat daar rontom gegraven word.

Santa Fe, kleine stad in het koningryk Grenada, aan de rivier Xenil.

Santa Fe, kleine stad in Paraguay, in de provintie Rio de la Plata in zuid-America, daar de rivier Saradillo in de grote rivier Plata valt.

Santa Fe d'Antiochia, kleine stad in Popayan, aan de rivier St. Martha in zuid-America.

Santa Fe de Bogota, de hoofdstad van het nieuwe koningryk Grenada, aan de rivier Pati in Terra Firma in zuid-America, daar schone en ryke Smaragd-mynen gevonden worden. Zy heeft een aartsbisdom en een hoog gerechtshof, wiens president te gelyk gouverneur van gemelde koningryk is.

Santa Fe de Granada, stad in nieuw-Mexico, aan de rivier Nort in noord-America. Zy legt van alle Spaansche colonien het verste naar 't noorden, en heeft een bisdom, onder den aartsbisschop van Mexico behorende.

S. Felice, een verweerbare plaats en post in het Spaansche koningryk Leon, die de Marquis de Bay in het jaar 1707. vermeesterde.

Sant Felice, kleine bevestigde stad aan de grenzen van het vorstendom Mirandola, in het hertogdom Modena.

San Filippo, Fuerte, goede vesting der Portugezen op het eyland Tercera.

San Filippo d'Argirone, kleine stad aan de rivier Jaretta in Val di Demona in Sicilien.

San Fiorenzo, kleine stad aan de golf van Nebio, op het eyland Corsica, wiens beste vestingwerken gesslecht zyn.

S. Fiorenzo, Fiuminale, rivier in Corsica, die zich in de golf van Nebio ontlast.

S. Florian, vlek en ryk klooster van reguliere Kanunniken van St. Augustyn in opper-Oostenryk, tusschen Steyer en Lints.

S. Flour, stad aan den berg Cental aan de kleine rivier Lader in Auvergne. Zy heeft een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Bourges behoort.

S. Foy, kleine stad aan de rivier Dordogne in het landschap Agenois.

S. Francisci Capo, hoog voorgebergte in zuid-America, 't welk zich ten noord-westen in Mar del Zur uitstrekt.

San Francisco (Cabo di) voorgebergte aan de zuidlyke kust der Caffers in Africa.

San Francisco de Campeche, een kleine stad in de audientie van Mexico in noord-America.

San Francisco, Rio de San Francisco, Parapitinga, grote rivier in Brazilien in zuid-America, die in de onbekende Zuidlanden ontspringt, en zich in de Braziliische-zee stort.

St. Francois Xavier, zie *Agrigan.*

S. Gabriel, een van de Azorische eylanden.

S. Gall, middelmatige maar volkryke koopstad aan de rivier Steinach in de abdy van St. Gal, daar inzonderheid veel linnen gemaakt word, is niet groot, maar welgeboud en wel bewoont. Tot deze abdy behoort een vierdedeel van de stad, evenwel is dat met een eigen muur omringt. De inwoners zyn van den hervormden godsdienst, en zy is een republiek, die niet onder het gebied des abts staat, maar met de cantons Zurich, Bern, Lucern, Zweits, Zug en Glaris zedert 1402. afzonderlyk in verbond staat. De vorstlyke abdy St. Gall is een landschap in Zwitzerland, die, als men 'er het daar toe behorende graafschap Toggenburg onder begrypt, tusschen het meir van Constans, Turgow en de cantons Zurich en Appenzell legt. De abt van St. Gall houd zyn vorstlyk hof te Wyl in Turgow, draagt zyn abdy van den Roomschen keyzer ter leen, maar staat ook met de Zwitzers in verbond, en de vier cantons Zurich, Lucern, Zweits en Glaris zenden als beschermheren des kloosters van St. Gall een landshooftman naar Wyl, daar hy twe jaren zyn verblyf houd, en dan afgelost word. De vorige abt heeft enige jaren met de inwoners van het graafschap Toggenburg zware geschillen gehad, willende dat deze hem alleen voor hun heer zouden erkennen, waar toe zy niet hebben kunnen besluiten, maar zich hevig tegen den abt, toen hy 1704. enige verandering in religie-zaken zocht te maken, aangekant, zyn ook in hun aanslagen van de gereformeerde cantons Bern en Zurich ondersteunt, waar tegen de abt de Catholyke cantons op zyn zyde had, zo dat het eindelyk anno 1712. tusschen beyde partyen tot een bloedigen oorlog uit-

bar-

barfte, waar in de Gereformeerde cantons Bern en Zurich gelukkige progreffen maakten, het gantfche land van den abt van St. Gall innamen, en de Catholyken dermaten in 't naauw brachten, dat zy zich door bemiddeling der onpartydige cantons tot een minlyk verdrag moeften laten vinden, en daar in aan die van Bern en Zurich veel voordelen inruimen, gelyk dan ook op den 10. aug. 1712. een algemene vrede gefloten, en de ftryd met den abt van St. Gall weer tot een minlyke onderhandeling moeft gebracht worden, en in Mey 1714. te Rorfchack een Interims-vergelyk met hem getroffen wierd. Eindelyk ftierf deze woelige abt 1717. in ballingfchap in Duitsland, en in zyn plaats quam de vreedzame Pater Jofeph, uit het geflacht van Rudolph, en geboortig van Laybach uit Karinthien, waar mee de munniken van de abdy een verdrag aangongen, dat hy zonder hun toeftemming geen oorlog noch vrede fluiten, noch andere wichtige zaken ondernemen zou. Hier op zyn eindelyk de vredes-onderhandelingen den 6. Januari 1718. te Baden begonnen, en den 15. Juni gefloten, waar in alle de rechten benevens de vrye oeffening van Godsdienft der Toggenburgers bekrachtigt, en den abt zyn landen weer ingeruimt wierden.

S. Galmier, kleine ftad in het landfchap Forez, in het hooft-gouvernement Lion, daar een aluin bron is.

San Gavino, haven, benevens een kerk in Sardinien, aan den mond van de rivier Torres

S. Geminiano, een Toskaans fteedje, den groot hertog van Florencen toekomende.

S. Genais, eyland, of liever fchier-eyland in Provence, tuffchen de Middelantfche-zee, en de zee van Martigues.

S. Genis d'Hoste, of d'Aouste, een Savooifch fteedje tuffchen Pontroifin en Courdon, daar zich de Guyer in de Rhone ontlaft.

S. Georg, grensveiting in het Windifche land in opper-Ongaryen. Daar legt noch een andere plaats van dezen naam dicht by Canifcha, gelyk ook noch een 2. mylen van Presburg, dat een fteedje en flot is.

S. George, zie *Maderafpatan*.

S. George, voorname Benedictyner nonnen-abdy in Karinthien op een vermaaklyken heuvel, tuffchen twe fchone bogaarden geboud.

S. George della Mina, vlek, haven en fort aan de goudkuft in Guiné in Africa, tuffchen Caap Corfo, en de Caap met drie Punten. De Hollanders hebben deze plaats in, die zy den Portugezen ontnomen hebben.

S. Georgen, Wurtembergs klooster in het Zwarte-Woud, 2. mylen van Rothweil, was voordezen van de Benediktyner-Orde.

S. Georgen, fchoon marktvlek in Attergow in opper-Ooftenryk, by het flot Kogel.

S. Georgen am See, klein nieuw aangelegt Bareutfch fteedje aan een meir, dicht aan de refidentie Bareuth, dat anno 1705. den 16. November, zynde den geboorten-dag van den Bareutfchen erfprins, naderhand regerenden markgraaf George Wilhelm, deszelfs ftichter, met een groot feeft ingeweyd is.

S. Georgenberg, Jergenberg, Benediktyner abdy in Tyrol op een hoge rots, in het beneden Innthal gelegen.

S. Georgenberg, kleine ftad in opper-Ongaryen in het graaffchap Zips.

S. Georgenberg, zie *Georgenberg*.

S. Georgen-eyland, een van de Azorifche eylanden in de Atlantifche-zee, dat 12. mylen lang en 2. breed is. Het hoort de Portugezen toe en is vol boffchen en bergen. Inzonderheid waft hier veel cederhout, dat van de daar wonende kunftenaars fterk bearbeyd word.

S. Georgen Schild, noemen zich de ridders in Zwaben, die te zamen in een verbond getreden, in de 14. eeuw opgekomen zyn, en St. Joris in hun banier voerden, 't welk de Bohemen niet toelaten wilden, en alzo tot dit verbond aanleyding gegeven hebben. Naderhand in de 15de eeuw, toen het vuiftrecht grote onruft in het ryk maakte, heeft zich de Frankifche en de Elfafche ridderfchap met deze verënigt, in 3. claffen verdeelt, en een directeur, zekere rechters, Auftregen genoemt, en raden onder zich verkoren. Dit verbond is van het zogenaamde Zwaabfche verbond gants onderfcheyden, en is ten tyde van Karel V. weer opgehouden.

S. George Ridders, zie *Ridders van St. George*.

S. Gergeau, kleine ftad in de Franfche provintie Orleanois aan de rivier Loire, waar over daar een ftene brug legt.

S. Germain, of S. Gervais, Savoois vlek aan den kleinen S. Bernhards-berg. Een ander van den zelven naam legt in het dal Perufa, en noch een ander by St. Ya, niet ver van Vercelli.

S. Germain, vlek in Cornwal in Engeland, die zitting en ftem in 't parlement heeft, en 2. gedeputeerden daar heen zend.

S. Germain de Prez, abdy in Vrankryk.

S. Germain en Laye, vlek op het eyland van Vrankryk aan de Seine, tuffchen Parys en Poiffi, by het woud Laye, 4. Franffche mylen van Parys, en is de jaarlykfche kermis aldaar beroemt. Daar is een koninglyk paleys, waar in de weduwe van den overleden koning van Engeland Jacob II. Maria Beatrix Eleonora genaamt, en een dochter van hertog Alphonfus II. van Modena gerefideert heeft, en den 8. Mey 1718. geftorven is. Deze plaats is ook deswegen beroemt, wyl de voorige koning Lodewyk XIV. Anno 1638. aldaar geboren, en 1679. tuffchen Vrankryk, Zweden en keur-Brandenburg een vrede alhier gefloten is.

San Germano, kleine rivier in Terra di Lavoro in Napels, die zich in de rivier Garigliano ontlaft.

S. Gertruydenberg, zie *Gertruydenberg*.

S. Ghislain, zie *S. Guiflain*.

San Giaon, welbeveftigt vlek in Portugaal, aan den mond van den Taag. Deze plaats is genoegzaam de fleutel van Liffabon.

S. Gilles, kleine ftad niet ver van de Rhone in ne-

neder-Languedoc, is een groot-priory van de Malthefer orde.

S. Giorgio, fraaje ftad met een fchoon flot in de provintie Canavefe in Piemont. Zy is een graaf onderworpen, die zich di San Giorgio fchryft, en dezelve van Savoyen ter leen draagt. Zy legt tusfchen twe kleine rivieren, niet ver van de rivier Orco, en word gemeenlyk tot onderfcheyd der andere fteden, die dezen zelven naam voeren, S. Giorgio di Canavefe genaamt.

S. Giorgio Maggiore, is een eyland in de golf van Venetien, dicht by de ftad Venetien. De vaders Benediktynen bewonen het, en hebben 'er een klooster dat een van de rykfte en fchoonfte van Italien is. De kerk aldaar is zeer prachtig, en daar leggen verfcheyde Doges van Venetien in begraven, gelyk men ook voorgeeft dat het lyk van Steven den eerften martelaar daar rusten zou.

S. Giovanni, kafteel in 't hertogdom Piacenza, niet ver van de rivier Poo, drie mylen van Piacenza, is 1701. van de Franfchen wat gefortificeert.

S. Guilio, klein eyland op het meir van Orta in het hertogdom Milaan, 't welk onder het gebied van den biffchop van Novara ftaat.

S. Goar, S. Gewer, kleine ftad in het nedergraaffchap Catzenellebogen aan de overzyde van den Rhyn. Zy is beveftigt, hoort den landgraaf van Heffen-Rheinfels toe, en word door de vefting Rheinfels gedekt.

S. Goarshausen, kleine ftad aan dees zyde van den Rhyn, in het neder-graaffchap Catzenellebogen, tegen over St. Goar, en zy word door het fterke en op een hoge rots geboude flot, de Cat genaamt, befchut.

S. Gothard, ftad benevens een ryke abdy aan de Stiermarkfche grenzen in neder-Ongaryen, daar de rivier Lauffnits in de Raab valt, en daar de Chriftenen in Juli 1664. een grote overwinning op de Turken behaalden. De tegenwoordige abt aldaar is zedert Anno 1719. de graaf en cardinaal van Althan, biffchop van Waitfen, voor dezen keyzerlyke onderkoning te Napels.

S. Gothardsberg, beroemde berg op het Alpifche gebergte aan de grenzen van Zwitzerland, het Wallifer- en Graauwbundter-land, tuffchen het hertogdom Aofta en de provintie Velay. De berg de la Fourche is een ftuk van dezen hogen berg, en op den zelven ontfpringen de Rhyn, de Ruff, de Aar, de Rhone, en de Tefin.

S. Guelfo, flot aan de rivier Taro in het hertogdom Parma in Italien, anderhalf myl van de ftad Parma, 't welk van de party der Guelphen, die in de hiftorie zo beroemt is, geboud en alzo genoemt is.

S. Guislain, kleine ftad benevens een abdy in Henegouwen, aan de rivier Haine, 2. mylen van Mons, wierd Anno 1708. van de geällieerden met lift verovert, maar kort daar op van de Franfchen weer ingenomen. Zy hoorde voor dezen de Spanjaarden toe, en haar veftingwerken zyn Anno 1677. van de Franfchen geflecht. In het jaar 1709. wierd deze plaats na den flag by Bleaugies met den degen in de vuift door de bontgenoten verovert; ook na dien tyd weer enigermaten beveftigt, en in den Utrechfchen vrede Anno 1713. aan de Hollanders ter gunfte van den keyzer overgelaten, dien het ook naderhand in den Badenfchen vrede 1714. ingeruimt is. Hier is ook een ryke abdy van den H. Guiflain, waar over de abt in geeftlyke en wereldlyke zaken te gebieden heeft

St. Heeri, ftad in neder-Languedoc in het bisdom van Beziers, 7. mylen ten noord-ooften van Narbonne.

S. Heerenberg, zie *Herenberg*.

S. Helena, een eyland in de golf van Venetien, gants dicht by Venetien. Het is wel klein, maar vermaaklyk en vruchtbaar. De paters Olivetanen hebben 'er een fchone kerk en kloofter.

S. Helena, flot en heerlykheid in opper-Crain, de ridders van de Duitfche orde te Laybach toekomende.

St. Helena, een klein eyland in de Ethiopifchezee in Africa, 't welk de Engelfchen bezitten, en het fort van St. Helene daar opgeboud hebben. De Ooft-Indifch-vaarders ververffchen zich hier in 't gemeen, en nemen verfch water in, waarom zy het ook de herberg van de zee zyn gewoon te noemen, en het heeft niet over de tien mylen in den omtrek. Een ander eyland van St. Heleen vind men tuffchen dit en de kuften van Angola en Mataman, 't welk Nieuw St. Helena genoemt word, en noch een ander eyland van St. Helena by Engeland, 't welk een van de Sorlingfche eylanden is.

St. Helena's Voorgebergte, legt aan de kuft van Quito in Peru in zuid-America.

St. Helene du Lac of St. Helene aan de zee, een Savooifch vlek dat door een grote weyde van het flot afgezondert word, van welke weyde reeds de helft onder Dauphiné behoort.

S. Hilaire, een van de Pithyufifche eylanden in de Middelantfche-zee, dicht aan het eyland Yvica by Spanjen.

S. Hipolyte, ftad in de opper-Elfas, aan de Lotteringfche grenzen, die de koning van Vrankryk Anno 1714. den hertog van Lotteringen afgeftaan heeft.

S. Honoratus Eylanden, zie *Lerins*.

S. Hubert, ftad en abdy in 't hertogdom Bouillon, in 't bisdom Luik.

S. Hubes, zie *Setuval*.

S. Jacobi, abdy in Hifterryk, in 't Caftuaanfche gebied, 2. mylen van St. Veit aan de Pflaum, de Auguftyners aldaar toekomende.

S. Jacobi, zie *St. Jago*.

S. Jacobs Eyland, een van de eylanden van Salomon, in de Stille-zee in zuid-America.

S. Jacobs Ridders, zie *Ridders van S. Jacob*.

S. Jacob van Compostel, zie *Compoftel*.

S. Jago, is een der grootfte en aanzienlykfte eylanden van Capo Verde in Africa, legt in de Atlantifche-zee, heeft twaalf mylen in de lengte, en hoort de Portugezen toe. Het heeft 2. havens, waar van de eene Praga, de andere Porta Revora

Corça

Lorca hiet. De hoofdstad van dit eyland hiet ook St. Jago en heeft een eigen bisschop, die onder den aartsbisschop van Lissebon staat, en over de andere eylanden te gebieden heeft. Op dit eyland is een goede vesting, Porto de Canisos genoemt, en noch een steedje dat St. Thomas hiet.

S. Jago, grote rivier in zuid-America in de provintie Quito, deelt zich in verscheyde armen, en valt in de Mar del Zur.

S. Jago Cavallero, kleine stad op het eyland S. Domingo in noord-America.

S. Jago de Cacem, stad op een berg in de Portugeesche provintie Alentejo, anderhalf myl van de zee.

Sant Jago de Chili, hoofdstad van het landschap Chili, aan de rivier Maixo in zuid-America. Zy is taamlyk groot en volkryk, en de residentie des gouverneurs, als ook van de hoogste rechtbank van gants Chili. Haar bisdom hoort onder den aartsbisschop van Lima.

Sant Jago de Cuba, kleine stad aan de kust van het eyland Cuba in noord-America, benevens een grote haven, die door een citadel gedekt word. Haar bisdom hoort den aartsbisschop van St. Domingo.

Sant Jago de Guatimala, stad in de provintie en aan de rivier Guatimala in nieuw-Spanjen in noord-America. Zy heeft een Universiteit, een onder den aartsbisschop van Mexico behorende bisdom, en een audientie, wiens rechtsgebied zich over 7. grote provintien uitstrekt. Zy is ook de residentie van den general-gouverneur dier provintie, die onder geen Onder-Koning staat.

S. Jago de Leon, stad in het landschap Venezuela in zuid-America, 7. mylen van de golf van Mexico.

Sant Jago del Estero, stad in zuid-America, in het landschap Tucuman, aan de rivier Estero, daar de Spaansche gouverneur van Tucuman woont.

Sant Jago de las Valles, kleine stad in de audientie Mexico, in het landschap Panuco, aan de rivier van dezen naam in noord-America.

S. Jago di Compostella, zie *Compostella*.

S. James, zo hiet het koninglyke paleys te Westmunster, waar in na 't afbranden van 't slot Whitehall zedert 1694. de koningen van Engeland en inzonderheid koningin Anna geresideert hebben. 't Is een oud gebouw en niet zonderling groot, maar heeft een treflyk park met schone wandeldreven, dat St. James Parc genoemt word, en waar in allerly wild gedierte, inzonderheid harten te vinden zyn. Maar de tegenwoordige koning houd zyn hof in Whitehall, na dat dit slot voortreflyk weer opgeboud is.

S. James, kleine bevestigde stad op het eyland Barbados in west-Indiën, zy hoort de Engelschen toe.

S. Jean, haven op het eyland Terreneuf in noord-America, waar in meest Engelsche schepen leggen. Zy wierd 1708. van de Franschen verovert, maar ook 1709. weer verlaten, na dat zy deze plaats te voren gebrandschat, de vestingwerken geslecht, en al het geschut met zich gevoert hadden.

S. Jan, eyland in nieuw-Vrankryk, aan den zeeboezem van S. Laurens in noord-America, daar de Franschen enige Colonien hebben.

S. Jean, rivier in nieuw-Vrankryk in noord-America, die zich in de Fransche Baai ontlast.

S. Jean d'Angeli, of d'Angeri, stad aan de rivier Bontonne in Saintonge. Haar vestingwerken zyn geslecht.

S. Jean de Laune, kleine stad aan de Saone in 't hertogdom Bourgundien.

S. Jean de Luz, stad in het landschap Labour in Gascogne, in het kleine landschap le Pais des Basques, aan den mond van de rivier Urdacary, daar zy in de Gasconsche-zee valt. Men boud 'er schepen.

S. Jean de Maurienne, kleine en ope maar schone hoofdstad van het graafschap Maurienne in Savoyen, aan de rivier Arc, benevens een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Vienne behoort. De bisschop bezit verscheyde aanzienlyke leengoederen van den hertog van Savoyen, en heeft den titel van graaf. De stad voert de beyde vingers van St. Jan in haar wapen, wyl men zegt dat dezelve daar in de hoofdkerk van St. Jan bewaart worden.

S. Jean Pie de Port, kleine stad aan de rivier Neve in Gascogne in neder-Navarre. Zy is sterk zo wel wegens haar legging op een berg, als ook wegens haar vesting-werken.

S. Ildefonse, koninglyk lustslot in nieuw-Castilien in Spanje, daar zedert 1721. een schoon Paleys benevens voortreffelyke tuinen en fontein-werken aangelegt zyn.

S. Job, kleine stad en sterk slot dicht by Zeckelheid in opper-Ongaryen, in het graafschap Kali, 3. mylen van Groot-Waradeyn.

St. Johannes, marktvlek en heerlykheid by de rivier Timao, die hier op den Karst in neder-Crain ontspringt, den graaf van Thurn en Valsassina toebehorende.

S. Johannes Lateranensis, zie *Lateranum*.

S. Johannis am Felsen (dat is aan de rots) een oud beroemt Benediktyner-klooster niet ver van Beraun in de Podwerther-kreits in Bohemen.

St. Johannis Christenen, zie *Johanniter-Christenen*.

S. Johannis Dei fratres, zyn Munniken in de katholyke kerk, die Aelmoezen voor de zieken inzamelen, een rok van aschverwig laken dragen, en den regel van St. Augustyn volgen.

S. Johannis de Poenitentia Eremitæ, zyn munniken of Heremyten in 't koningryk Navarre, niet ver van Pampelona, die een zeer streng leven leyden, een hout kruis aan den hals en een gelen rok dragen, ook lang onder den bisschop van Pampelona gestaan hebben, tot paus Gregorius hen daar van ontslagen heeft.

S. Johannis-stadt, kleine stad aan den rechten oever van de Sar, in het graafschap Sarbruck, tegen over de stad van dezen naam.

S. John, zie *S. Jean*.

S. Johns Point, is de uiterste punt van het koningryk Ierland ten oosten, in het graafschap Downe, in de provintie Ulster.

S. Johns Town, de voornaamste stad in het graafschap Pertshire in noord-Schotland aan de rivier Tay.

S. Jörgenberg, heerlykheid en oud slot in neder-Crain, 5. mylen van Laybach, den graaf van Gallenberg toekomende, die hier een nieuw slot, Gallenhof genaamt, geboud heeft.

St. Jörgenstadt, berg-steedje in de Satzerkreits in Bohemen, dat een goede tinmyn heeft.

S. Joyre, Savooisch berg-steedje in Faucigny in Italien.

S. Isabelle, stad op het eyland S. Thomas by Africa, de Portugezen toekomende.

S. Isabels Eyland, legt in de Stille-zee, en is het grootste van de Salomons eylanden in zuid-America.

San Juan, eyland in de Indiaansche-zee, en een van de Philippynsche eylanden in Azien. Het is de Spanjaarden niet meer onderworpen.

S. Juan de Pesquera, klein vlek in de provintie Beira in Portugaal, aan de rivier Douro.

S. Juan de Puerto Rico, een van de grootste Antillische eylanden in America, in de Mexicaansche-zee, dicht by Hispaniola gelegen, dat anno 1493. van Columbus ontdekt, en zedert 1510. van de Spanjaarden bewoont word. Het is ryk van zuiker, en zout, en heeft voor dezen ryke goud en zilvermynen gehad, maar die door de Spanjaarden braaf uit geput zyn, evenwel vind men noch goud zand in de beken. Men zegt dat het daar en boven een vruchtbaren grond en gematigde lucht heeft. De hoofstad voert den zelven naam, legt noortwaarts op een klein eyland, 't welk een rotsig voorgebergte, Puente d'Aguilar genaamt, met het grote eyland verënigt. De haven aldaar is goed, die aan den ingang van de op een hoogte leggende vesting Morro Epinado beschut word, en waar in de grootste gallioenen veilig leggen kunnen. Behalven dat is zy de gewoonlyke residentie plaats van den Spaanschen gouverneur, als ook van een bisschop, die een suffragaan van den aartsbisschop van St. Domingo is.

S. Juan des Alfaches, Alfaqs, sterk slot en gewichtige pas naar Valentia in Catalonien, by den mond van de Ebro, aan een voorgebergte van den zelven naam, 2. of 3. mylen van Tortosa, wierd anno 1708. van het Fransch-Spaansche garnisoen van Tortosa overrompelt, en door brand geruineert.

San Juan de Ulhua, kleine stad in de audientie van Mexico in noord-America, in de provintie Tlascala aan de golf van Mexico, benevens een haven daar alle schepen inlopen, die uit Spanje naar Mexico zeylen. 't Is een ryke koopstad, heeft aan de haven een sterke citadel op een rots, en men noemt deze stad ook dikwils Vera Crux.

S. Julien, stad in het Fransche landschap Limosin 4. mylen van de hoofstad Limoges.

S. Justi, schoon klooster in 't Spaansch Estremadura, waar in keyzer Karel V. in 't jaar 1558. gestorven is.

S. Lamprecht, aanzienlyk juffren klooster, een myl achter Neustadt aan de Hart gelegen.

S. Lamprecht, heerlyk Benediktyner munniken klooster in opper-Stiermarken.

S. Laurent, een hooggelege plaats in Franche Comté, wiens rechtsgebied zich zeer wyd uitstrekt.

S. Laurents, stad met een muur omringt in Provence, daar prins Eugeen, toen hy 1707. met zyn leger in Vrankryk indrong, de eerste reys zyn hooftquartier had.

S. Laurents, voorgebergte in zuid-America, in de provintie Quito, strekt zich ten westen in de Mar del Zur uit.

S. Laurents eyland, zie *Madagascar.*

S. Laurents vloed, zie *Canada.*

S. Lazarus orde, zie *Ridders van St. Lazarus.*

Sant Leo, kleine stad in 't hertogdom Urbino op een berg in den kerkelyken staat in Italien. Zy heeft een bisdom, dat onder het aartsbisdom Urbino behoort.

S. Leonard, kleine stad in de Fransche provintie Limosin, benevens een ryke abdy.

San Leonardo, rivier in Val di Noto in Sicilien, die zich in de golf van Catanea stort.

S. Leonardo, schone en ryke abdy in Apulien, in 't ryk van Napels, die paus Clemens XI. in 't jaar 1712. aan zyn neef den cardinaal Albani na de dood van den cardinaal van Tournon vergeven heeft.

S. Leonhard, kleine stad in Karinthien, den bisschop van Bamberg toekomende, die daar een schoon slot heeft.

S. Licer, of Lizier de Conserans, hoofstad van het landschap Conserans in Gascogne.

St. Lodewyks orde, zie *Ridders van den H. Lodewyk.*

S. Lorenzo, kleine pauslyke stad in het erfdeel van S. Pieter in Italien. Men vind 'er een ryke abdy, die jaarlyks 4000. scudi opbrengt, welke paus Klemens XI. zyn neef Don Alexandro Albani in 't jaar 1717. opdroeg.

San Lorenzo, stad aan de bron van de rivier Lemo in Istrien, de Venetianen toekomende.

S. Loretto, zie *Loretto.*

S. Louis, een eyland midden in de rivier Senegal in Nigritien, niet ver van daar zy in de zee valt in Africa. Het hoort de Franschen toe, wier compagnie aldaar haar magazyn en commandant houd, en een groten handel met de Negers dryft.

San Lucar de Barrameda, goede haven en koopstad benevens een slot aan den mond van de Guadalquivir in Andalusien. Men noemt deze plaats den sleutel van Seville, wyl geen schip naar Seville kan komen, ten zy men het voor by San Lucar de Barrameda laat passeren.

San Lucar de Guadiana, vesting op een hogen berg in Andalusien aan de Guadiana, 4. mylen van daar zy in de zee valt.

S. Lucar la Major, kleine stad in Andalusien, aan den oever van de rivier Guadiamar, 6. mylen van Seville.

Santa Lucia, kleine stad benevens den titel van een hertogdom, in Val di Demona in Sicilien, 2. mylen van de hoofstad Messina.

St. Lucia's eyland, een van de Antilliſche eylanden Barlovento in noord-America, in de Noordzee, de Franſchen toekomende. Het legt 30. myl. van het eyland Barbados, is vruchtbaar van hout dat tot den ſcheepsbouw gebruikt word, heeft 2. hoge bergen, en veel ſpringbronnen, en word van de Engelſchen en Hollanders ſterk bezocht.

S. Lucia's eyland, een van de eylanden van Capo Verde in Africa. Het hoort de Portugezen toe, en word door Negers bewoont.

San Luis de Maragnan, kleine ſtad in Brazilien, in zuid-America, op het eyland Maragnan, hoort de Portugezen toe, en heeft een biſſchop die onder den aartsbiſſchop van San Salvador behoort.

San Luis de Zacatecas, ſtad in de audientie van Guadalajara, in noord-America, en de hoofdſtad van de provintie Zacatecas. Zy heeft ryke zilvermynen.

S. Macaire, kleine ſtad aan de Garonne in Guienne.

S. Maixant, kleine ſtad aan de rivier Seure Nicortoiſe in Poitou.

S. Malo, ſtad op het kleine eyland S. Malo, in de Franſche provintie Bretagne. 't Is een ryke en welbeveſtigde koopſtad, en zy heeft voor aan haar dam een goed fort, benevens een goede haven en bisdom, onder den aartsbiſſchop van Tours ſtaande. In de voorgaande Franſche en Spaanſche oorlogen was het een ſchuilplaats der Franſche zeerovers, die vlytig op de Hollandſche en Engelſche ſchepen paſten, en hun pryzen hier plachten op te brengen.

Sant Mango, vorſtendom, benevens een ſtad van den zelven naam in 't koningryk Napels, in het landſchap Principato citra.

S. Marcelin, kleine maar volkryke ſtad in Dauphiné in Vrankryk.

San Marco, ſtad in Calabria citra in Napels benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Coſenza behorende.

San Marco, kleine ſtad in Val di Demona in Sicilien.

S. Marcus Ridders, zie *Ridders van S. Marco.*

S. Margaretha, kleine ſtad in opper-Ongaryen, 3. mylen van Zeckelheit.

S. Margaretha-rivier, is een grote rivier in nieuw-Vrankryk in noord-America, die zich in den mond van de rivier van St. Laurens ontlaſt.

Santa Margarita, eyland in de Toſcaanſche-zee, den groot hertog van Florence toekomende, en word van de Italianen la Gorgona genoemt.

S. Margariten eyland, zie *Hazen-Eyland.*

S. Margrethen, kleine ſtad in 't hertogdom Holſtein, in 't amt Steinburg, 2. mylen ten noordweſten van Gluckſtadt.

S. Maria, kleine ſtad in de provintie Panama in zuid-America, de Spanjaarden toekomende aan een rivier van den zelven naam, die daar in den zee-boezem van St. Michael valt.

Santa Maria, klein eyland by Italien, tegen de kuſten van het koningryk Napels, waar onder het ook behoort, en het legt woeſt.

Santa Maria, kleine veſting aan de golf van Spezza in 't Genueeſche gebied in Italien.

Santa Maria de Guadalupe, kleine ſtad in 't Spaanſche Eſtremadura, aan de Kaſtiliaanſche grenzen. Hier is een beroemde bedevaart naar een Marie-beeld.

Santa Maria del Dragona, vorſtendom in Terra di Lavoro in 't ryk van Napels.

Santa Maria del Porto, zie *Jaguana.*

Santa Maria d'Oroppa, is een zeer ſchone kerk op ket gebergte Oroppa in Piemont, daar veel mirakelen gezegt worden te geſchieden.

Santa Maria di Leuca, zie *Maria de Leuca.*

S. Mariæ de Mercede Fratres, zyn munniken in de Roomſche kerk, die ten tyde der Saracenen in Spanjen zyn opgekomen, en de gevangene Chriſtenen uit de handen der ongelovigen verloſſen moeten. Hun ſtichter was koning Jacob van Arragon Anno 1218. en daar van daan dragen de munniken een ſchildje op hun borſt, waar op boven een wit kruis in een rood veld, en onder het wapen van Arragon ſtaat. Hun overige kleding is wit.

St. Maria's eylanden vind men vier, naamlyk een onder de Sorlingſche by Engeland, 't welk onder die het voornaamſte is; een onder de Azoriſche; een by de kuſt van Madagaſcar aan de ooſtzyde; en een onder de Philippynſche, 't welk S. Maria de la Parilla genoemt word. Zy zyn alle klein.

S. Marie fort, legt aan de linke zyde van de Schelde in Vlaanderen, niet ver van Antwerpen, het huis van Ooſtenryk toekomende.

S. Marin, zie *San Marino.*

S. Marin de Vaz, eyland in de Ethiopiſche-zee in Africa, niet ver van de Caap van Goede Hoop, is onbewoont, en zeer bergachtig.

Santa Marinella, vlek en kleine haven in het erfdeel van St. Pieter, in den kerkelyken ſtaat in Italien.

San Marino, kleine vrye republiek in Italien in 't hertogdom Urbino gelegen; zy beſtaat uit de ſtad Marino benevens zeven andere plaatzen, welke zyn de kaſtelen Pennaroſta, Caſolo, Serravalle, Faëtano, Mongiardino, Fiorentino, en het vlek Piagge. Deze ſtad, welke een ſlot heeft, legt op een berg en is beveſtigt. De voornaamſte overigheids perſonen zyn Capitani, die tweemaal 's jaars verandert worden. 't getal der inwoners ſtrekt zich omtrent op 6000. man uit, en zy word darom maar la Republichetta (het republiekje) genoemt, hoewel zy haar vryheid zo hoog acht, dat zy zich verſtout de republiek van Venetien met den naam van Cariſſima Sorella (zeer waarde zuſter) te begroeten.

Santa Martha, hoofdſtad der provintie van Sta. Martha in zuid-America, aan de Mar del Nort, daar zy een zeer grote en bequame haven en een citadel heeft. Haar biſſchop hoort onder den aartsbiſſchop van S. Fé de Bogota, en de ſtad hoort den Spanjaarden toe.

Santa Martha, of S. Magdalena, grote rivier in zuid-America, die by de ſtad Popayan ontſpringt,

ſpringt, by de 400. mylen en in het koningryk nieuw-Granada loopt, en eindelyk in Mar del Nort valt.

SANTA MARTHA, GOVERNACION DE SANTA MARTHA, provintie in Terra Firma in zuid-America, tuſſchen het nieuwe koningryk Granada en Mar del Nort. Zy is ryk van citroenen, oranje-en granaatappelen, wyn, Braſilienhout, goud, ſmaragden, ſaffieren, marmer en paarlen.

S. MARTIN, hooftvlek in het Maſſner dal, in het landſchapje Valtelin in Graubundterlandt. Dicht daar by is het beroemde Maſſnerbad.

S. MARTIN, groot voorgebergte in noord-America, aan de vaſte kuſt, by den uitgang der Baay van Campeche.

S. MARTIN, of S. MARC, is een berg by Trier, aan de overzyde van de Moezel, daar de brug uit de ſtad daar overgaat, welken de Franſſchen gefortificeert hebben.

S. MARTIN, een van de Waldenzer Valeyen, den hertog van Savoyen toekomende, daar in legt het ſteedje St. Martin, niet ver van Perouſe. In dit dal hebben de Waldenſers 3. gemeentens of kerken, naamlyk (1) die van Villa Secca, waar toe ook die van Faërto, Riclaretto, S. Martin, Boville, en Traverſe behoren, (2) die van Maneglia, waar toe men ook die van Salſa, Machlo, en Chiabrans telt. (3) Die van Prali, waar toe ook die van Roderet gerekent word.

S. MARTIN, ſtad in opper-Ongaryen, in het graafſchap Turoch, aan de Waag.

S. MARTIN, een van de Antilliſche eylanden Barlovento in noord-America, de Franſſchen en Hollanders toekomende.

S. MARTIN, een van de Sorlingſche eylanden by Engeland.

S. MARTIN, CAPO MARTIN, voorgebergte in 't koningryk Valentia, 't welk zich by de 3. mylen in de Middelantſche-zee uitſtrekt.

S. MARTIN DE CRAU, Franſſche plaats in Provence, 4. mylen van Arles, waar by een ſchoon olyvewoud is.

S. MARTIN DE RE, veſting op het eyland Ré, in de Aquitaanſche-zee, tegen de Franſche kuſten, 3. mylen van Rochelle.

S. MARTINO, ſtad in de Napelſche provintie Capitanata aan de Adriatiſche-zee, heeft veel door aartbevingen geleden.

SAN MARTINO, graafſchap en reſidentie der uitgeſtorve graven van Bozzolo en S. Martino by Bozzolo aan de rivier Oglio.

SAN MARTINO, veſting aan de rivier Sieve in 't Florentyniche gebied.

S. MARTINO, kleine Venetiaanſche ſtad in 't Veroneeſche gebied.

S. MARTINSBERG, een ſterk ſlot in neder-Ongaryen, niet ver van Raab.

S. MARTINSKY, vlek, ſlot en heerlykheid in de provintie Zeeland op het eyland ter Tolen, tot de ſtrydige nalatenſchap des overleden konings Wilhelm van Engeland behorende.

S. MATTHÆO, een Spaanſch kaſteel in Florida, in noord-America, aan de Mexicaanſche-zee.

S. MATTHÆO, kleine ſtad in 't Spaanſche koningryk Valencia.

S. MATTHÆUS EYLAND, legt by Africa, onder de linie, en hoort de Portugezen toe, maar is onbewoont.

SAN MATTHEO, Spaanſche colonie en veſting in noord-America, op de Ooſtlyke kuſt van het Schiereyland Tegeſta, in het landſchap Florida.

S. MAUR, koninglyk luſt-ſlot op een heuvel, op het eyland van Vrankryk, benevens een daar by gelegen vlek.

S. MAUR, is een vergadering van Benediktyner munniken in Vrankryk, die paus Gregorius XV. anno 1621. op 't verzoek van koning Lodewyk XIII opgerecht heeft. Zy zyn in 6. provintien verdeelt, en hebben een generaal-ſuperior, zekere aſſiſtenten en viſitateurs, houden alle drie jaaren een generaal capittel, en leggen zich zeer op 't ſtuderen en het onderwyzen der jeugt toe.

S. MAURA, hooftſtad van het eyland van den zelven naam, die enigſins beveſtigt, en tegen de kuſten van Livadia gelegen is. Zy heeft een aartsbisdom, en de Venetianen hebben 1684. zo wel de ſtad als ook het eyland verovert, maar beyde 1715. toen de Turken gants Morea veroverden, verlaten, latende de veſtingwerken in de lucht ſpringen, en alzo is het weer in Turkſche handen geraakt. Evenwel is deze plaats in 't jaar 1716. weer door de Venetianen ingenomen, en op nieuw weer gefortificeert, dat de Turken, toen zy in April 1717. een ſterken aanval op de veſting deden, niets uitrechten konden.

S. MAURA, LEUCADE, eyland van de Joniſchezee, niet ver van Livadia in Griekenland, 't welk zedert 1684. de Venetianen toekomt, maar 1715. van dezelve verlaten, en daarentegen door de Turken bezet is. Maar dit eyland is 1716. weer onder Venetiaanſche gehoorzaamheid gekomen, en in den Paſſarowitſchen vrede 1718. aan deze republiek gebleven. Het is vruchtbaar van koorn, wyn, oly, citroenen, oranje-appelen, amandelen, enz. was voordezen een Schier-eyland, maar is naderhand van het vaſte land afgereten, waarom het tegenwoordig met een brug aan het zelve gehecht word.

S. MAURIEE, kleine en fraaje ſtad in Savoyen, in het graafſchap Tarentaiſe, aan den St. Bernhards berg en aan de rivier Iſere. Zy voert den titel van een markgraafſchap, en hoort de beroemde familie de Chabot toe. Voor ruim dertig jaren is deze ſtad door het invallen van een daar by gelegen berg zeer geruineert.

S. MAURICE, kleine ſtad en ſterk ſlot in het Walliſer land aan de Rhone, met hoge bergen omringt. Het is een pas, en daar zyn warme baden.

S. MAURICE EN CHABLAIS, ryke abdy in de provintie Chablais in Savoyen.

S. MAURITS RIDDERS, zie *Ridder-orde van St. Maurits.*

S. MAXENT, ſtad benevens een abdy in het Franſche landſchap Poitou, aan de rivier Seure Nortoiſe, daar veel Sarge gemaakt, en goede handel gedreven word.

S. MA-

S. Maximin, kleine ſtad aan de rivier Argens in Provence, in het bisdom van Aix.

S. Menehould, ſtad aan de rivier Aiſne in Champagne en de hooftſtad van het landſchap Argone, welke door een citadel, die op een naby gelegen heuvel geboud is, gedekt word.

S. Michael, ſtad op het eyland Barbados in noord-America, die van de Engelſchen verovert is.

S. Michael, ſteedje in Vrankryk op een berg midden in de zee, tuſſchen St. Malo en Avranches. Niemand durft met geweer aan de plaats komen, uitgezondert de koning en de prinſſen van den bloede.

S. Michael, vlek in Normandyen op een rots, benevens een abdy en een kaſteel, waar van de ridders van St. Michael in Vrankryk hun naam hebben.

S. Michael, twe ſteden in noord-America in nieuw-Spanje, waar van de eene in de provintie Mechoacan, de andere in het landſchap Guatimala by den uitloop van den ſtroom Lempa legt. Noch een van dezen naam legt 'er in zuid-America in Peru, in de provintie Quito, en word S. Michael de la Ribera genaamt.

S. Michael, kleine ſtad in Lotteringen, in het hertogdom Bar, ter rechte hand van de Maas.

S. Michael de Clusa, heerlyke abdy in Piemont, dicht by de Clauſe, waar van zy den naam heeft.

S. Michaels-town, ſtad, benevens een citadel en een ruime haven op het eyland Barbados, aan den zeeboezem van Carliſle. Zy is wel geboud, volryk, dryft goede handeling, en hoort de Engelſchen toe, die 'er een gouverneur hebben.

S. Michiel, of Bedelaars schans in Brabant, legt niet ver van 's Hertogenboſch.

S. Michiele, klein vlek in 't Venetiaanſche gebied, dicht by Verona, daar een mirakuleus L. Vrouwenbeeld is.

S. Michielsberg, legt niet ver van Hermanſtad in Zevenbergen, op wiens hoogte een ſterk en aanzienlyk kaſteel ſtaat.

S. Michiels Eyland, S. Miguel, een van de Azoriſche eylanden, 't welk het verſte van allen ten ooſten gelegen is. Het hoort de Portugezen toe, is in de 20. mylen lang, en met veel vlekken en woningen voorzien. De voornaamſte ſtad daar op hiet Punta Delgata. Noch een eyland van dezen naam legt 'er in de golf van Venetien, tegen de kuſten van Dalmatien, en hoort de Venetianen toe.

S. Michiels-Eyland, zie *Sanglea*.

S. Michiels-Orde, zie *Ridder Orde van St. Michiel*.

S. Michiels stad, kleine maar goede koopſtad aan de Witte-zee, in de provintie Dwina in Moscovien.

S. Miguel, kleine ſtad in de audientie van Mexico, in de provintie Mechoacan in noord-America.

S. Miguel, vlek in de audientie van Guatimala in noord-America, dat zyn byzonderen gouverneur heeft.

San Miguel, klein eyland van den weſter-Oceaan in Azien.

San Miguel de la Ribera, zie *S. Michael*.

San Miguel del Estero, ſtad in het landſchap Tucuman aan de rivier Eſtero in zuid-America.

San Miniato Tedesco, kleine ſtad in 't Florentynſche gebied, benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Florence behorende.

S. Morits, een bad in Graauwbundterland.

S. Niclas, voordezen een ſterke plaats in opper-Ongaryen aan de Theiſſe.

S. Niclas, voorname proosdy der reguliere canunniken, dicht aan de ſtad Paſſau.

S. Nicolaas Eyland, een van de eylanden van Capo Verde in Africa; het word van Portugezen bezeten, en heeft een goede haven, Porto de Perguira geheten.

S. Nicolai, koopſtad en haven in Moſcovien, aan den linken arm van de rivier Dwina, daar dezelve in de Witte-zee valt, en aan den zeeboezem van St. Niklaas. Voordezen was zy een grote koopplaats, maar wyl het zand de haven zeer verſtopt heeft, en in tegendeel de rechte arm van de Dwina dieper bevonden wierd, is Archangel daar door in opgang geraakt, en de koophandel daar naar toe verlegt.

S. Nicolas, fraaje doch onbemuurde plaats in Lotteringen, 2. mylen van Nancy aan de rivier Meurte.

S. Nicolas, ſtad in Vlaanderen in het land van Waas, 3. mylen van Antwerpen, naar den kant van Gent gelegen.

S. Nicolas, grote haven op het eyland Cerigo in den Archipel, de Venetianen toekomende.

S. Nicolas, plaats in Beyeren, die na de in den ban verklaring van den keurvorſt aan het bisdom Paſſau is overgelaten, maar in den Badenſchen vrede 1714. aan keur-Beyeren gereſtitueert is.

S. Nicolo, pauſlyke ſtad in de provintie Bologneſe, 6. mylen van Bologna in ~~Italien~~.

Sant-Officio, is het inquiſitie-gerecht tegen de kettery te Romen. Zie *Inquiſitie*.

S. Omer, franſche ſtad aan de rivier Aa in het graafſchap Artois, is groot, ſchoon en welbeveſtigt, nademaal zy aan de eene zyde de rivier en een moeras, aan de andere een heuvel heeft met een ſterk ſlot, en daarenboven met goede baſtions, benevens ruime en diepe grachten omringt is. Zy heeft een biſſchop, onder den aartsbiſſchop van Cambray ſtaande.

San Ospitio, veſting en haven in het graafſchap Nizza niet ver van Villa Franca.

S. Ottilienberg, Benediktyner nonnen-abdy in neder-Elſas, dicht by opper-Ehenheim, 3. mylen van Straatsburg. Hier na toe geſchieden grote bedevaarten.

S. Palais, ſtad aan de rivier Bidaſſao in neder-Navaarre.

S. Pantaleon, klein eyland, niet ver van de Siciliaanſche kuſt.

S. Papoul, kleine ſtad in Languedoc benevens een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Toulouſe ſtaande.

S. Paternion, vrye heerlykheid, vlek en ſlot in Karinthien.

S. PAUL, de rykste Benedictyner abdy in Karinthien, dicht by S. Andreas gelegen.

S. PAUL, de Heremyten van St. Paul zyn een geestlyke orde, die Anno 1215. van Eusebius te Gran in Ongaryen gesticht is, en den eersten Heremyt Paulus tot haar patroon heeft. Paus Clemens V. gaf haar den regel van St. Augustyn in 't jaar 1308. en zy bezat in Ongaryen veel kloosters, die nu van de Turken geruineert zyn. Naderhand is 'er in Italien en Spanje een congregatie der Heremyten van S. Paulus opgerecht.

S. PAUL, kleine plaats in 't Alpisch gebergte, maar een gewichtige post tegen de Fransche grenzen in Piemont, niet ver van de rivier Ubaye in het prinsdom Barcelonette.

S. PAUL, geslecht fort in Oostenryks Vlaanderen, niet ver van de zee.

S. PAUL, kleine stad en de hoofdstad van een groot graafschap in Artois; zy legt aan de rivier Ternois.

S. PAUL, slot in Provence, niet ver van Antibes.

S. PAUL DE LEON, LEONDUL, bevestigde stad aan de noordlyke kust van Bretagne, benevens een sterk slot en goede haven. Haar bisdom behoort onder den aartsbisschop van Tours.

S. PAULO, stad in de Portugeesche Capitania S. Vincent in Brasilien in zuid-America, zy is van de Jezuiten geboud, en heeft ryke goudmynen.

S. PAUL TROIS CHASTEAUX, S. PAUL TRICASTIN, kleine hoofdstad van het landschap Tricastinois in Dauphiné, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Arles behorende.

S. PAULUS BERG, hiet de citadel, anno 1661. in de stad Munster door den Munsterschen bisschop Bernhard van Galen geboud, die naar den patroon dezer stad alzo, maar in 't gemeen de Bril genaamt word.

S. PECAQUE, kleine maar redelyk dicht beboude stad in de provintie Guadalajara in noord-America, de Spanjaarden toekomende.

S. PELTEN, kleine stad in de neder-Elsas, niet ver van Schlettstadt.

S. PETER, grensvesting in het Windische land in Ongaryen.

S. PETER, commandery van de Maltefer orde in Crain, tusschen Crainburg en Stein.

S. PETER, Benediktyner klooster in het Zwartewoud, niet ver van Freyburg,

S. PETER IN DER AU, vlek, slot en heerlykheid in neder-Oostenryk, 2. mylen van Steyer.

S. PETERSBERG, proosdy, amthuis en vorstlyke Meyery in 't vorstendom Hirschfeld in Hessen, niet ver van de stad Hirschfeld.

S. PETERSBURG, Russische en zedert 1703. gants nieuw geboude stad aan de Finn- en Ingermanlantsche grenzen, aan den mond van de Oost-zee, of den Finlandschen zee-boezem, daar de rivier Nieva daar in valt. De Czaar Pieter I. had een byzondere genegenheid voor deze plaats, en heeft dezelve daarom tot een der gewichtigste vestingen en koopsteden van de wereld gemaakt. De vesting legt midden in de stad op een klein eyland van den Nieva stroom, en op een deel van het vaste land. De grote oorlogschepen en andere worden hier geboud, de Czaar zelfs plagt 'er meest zyn hof te houden, zyn ministers en bedienden hebben 'er prachtige paleyzen geboud, en de koopluiden van Wyburg, Abo en Archangel zyn belast daar naar toe te trekken, wyl deze plaats veel nader en bequamer, inzonderheid tot den Perziaanschen zydehandel legt: ook hebben zich hier veel Duitschers, Hollanders en andere vreemdelingen neer gezet, en schone huizen en tuinen aangelegt. In 't begin mocht ieder bouwen zo als hy wilde, maar in 't jaar 1716. heeft de even genoemde Czaar Pieter I. een bestek laten maken, en naar het zelve bevolen op het Prinssen-eyland te bouwen, 't welk het rechte Petersburg worden zal. Om kort te gaan, hy heeft noch moeite noch kosten gespaart om deze plaats tot volkomenheid te brengen, gelyk hy onder anderen een rechten weg van hier tot aan de stad Moscou door grote woestynen, bosschen en moerassen heeft laten maken, en daar reeds over de 30. mylen mee geavanceert was. Anno 1721. heeft deze stad door een groten watervloed enige millioenen schade geleden.

S. PETERSTHAL, legt in Zwaben een myl van Oppenau, aan de rivier de Rech, en is wegens de Griesbach en zuurbronnen beroemt.

SANTA PETRA, vlek in Toscanen, niet ver van Volterra in 't Pisaansche gebied.

S. PETRI IM WALDE, klooster in Histerryk in het graafschap Mitterburg.

S. PHILIPPE, kasteel in Italien in 't vorstendom Piombino.

S. PHILIPPE, een fort in Oostenryks-Brabant, aan den oever ter rechter hand van de Maas, tegen over het fort S. Marie beneden Antwerpen.

S. PHILIPPE, een fort aan den oever ter rechter hand van het nieuwe Canaal van Brugge in Vlaanderen.

S. PHILIPPO D'ARGIRONE, stad in Sicilien in Val di Demona, niet ver van den berg Ætna.

S. PIERRE, zie *Blandin.*

S. PIERRE DE MOUTIER, kleine stad in Nivernois in Vrankryk.

S. PIETERS EYLAND, klein eyland in de Middelandsche-zee, niet ver van Sardinien.

S. PIETERS EYLAND in America, zuidwaarts van Terreneuf gelegen, dat benevens de kleine daar opleggende vesting 1707. den Franschen door de Engelschen afgenomen wierd.

SAN PIETRO, zie *St. Pieters Eyland* in de Middelantsche-zee.

S. PIETRO D'ARENA, beroemde voorstad by Genua aan de zee, tusschen de grote zee-lantaarn en de rivier Pontevera, die daar in de zee valt. Geen voorstad in de wereld is by deze te vergelyken, nademaal zy uit enkel prachtige en kostelyk gemeubileerde paleyzen en voortreflyke lust-tuinen bestaat.

S. PIETRO DE GALATINA, Napelsche stad in de provintie Terra d'Otranto, waar van enige uit het huis Spinola zich hertogen van S. Pietro noemen.

SAN PIETRO DEL FRATI, een zeer klein eyland aan

aan den mond van de golf van Salerno, niet ver van Principato citra in Napels.

S. Pol, zie *S. Paul.*

S. Pölten, kleine maar welgeboude landsvorstelyke stad, benevens een beroemt Augustyner klooster en abdy aan de rivier Drasam of Trase in neder Oostenryk, 6. mylen van Wenen en 3. van Molck.

S. Pons de Tomieres, kleine stad in Languedoc, benevens een bisdom, wiens bisschop de heerschappy over de stad heeft, en onder den aartsbisschop van Narbonne staat. Zy legt tusschen bergen en is slecht bewoont.

S. Pourcain, kleine stad van het landschap Auvergne, hoewel zy in Bourbonnois legt, daar de rivieren Ciaule en Allier te zamen lopen.

S. Procop, zie *Zazawa.*

S. Quilic, schoon vlek in 't koningryk Arragon, aan de rivier Cinca, 7. mylen van Balbastro.

S. Quintin, hoofdstad van 't landschap Vermandois aan de rivier Somme in Picardyen. Zy is bevestigt, en daar viel 1557. tusschen de Spanjaarden en Franschen een harde slag voor, waar in koning Philippus II. van Spanje de gelofte deed van het Escurial te bouwen.

S. Quirico, stad in Italien in 't gebied van Siena, legt op een heuvel, en het slot aldaar is beziens waardig.

S. Quiryns bad, word een van de warme Baden genaamt, die te Aken in 't hertogdom Gulik gevonden worden.

S. Remi, kleine stad in Provence, tusschen Avignon en Arles, waar over de vorst van Monaco het wereldlyk gezag heeft.

S. Remi, slot, steedje en graafschap in Brabant aan de Saone.

S. Remi, slot en amt in 't bisdom Spyer, niet ver van Weissenburg.

S. Remo, stad en haven in 't Genueesche gebied in de Ligustische-zee, tusschen Nizza en Finale in Italien. Haar gebied is zo vruchtbaar van citroenen, oranje-appelen, olyven, enz. dat men 't het Paradys van Italien noemt.

S. Riquier, steedje in Picardyen, aan den oorsprong van de rivier Cardon.

S. Roche, eyland op de kust van Zanguebar in Africa.

S. Ruprecht, ryke abdy in Brisgau.

Santa Sabata, zie *Arcezovina.*

S. Salvador, zie *Guanahani.*

S. Salvador, kleine stad in de provintie Guatimala in nood-America. Zy is een Spaansche Colonie, en heeft haar eigen gouverneur.

San Salvador, hoofdstad der Portugeesche provintie Brasilien, in de Capitania van Bahia, in zuid-America, aan de Bahia de todos los Santos, of de Baai van alle Heiligen, daar zy een goede haven heeft. Verder heeft zy een aartsbisdom en een sterke citadel, gelyk zy ook de residentie des gouverneurs, en het gerechtshof van gants Brasilien is. Tegenwoordig bezitten ze de Franschen, na dat zy ze anno 1703. verovert hebben.

San Salvador, Banza, hoofdstad des koningryks Congo in de provintie Pemba in Africa. Zy is de verblyfplaats des konings van Congo.

San Salvador au Xuxui, stad in de provintie Tucuman aan de rivier Vermejo in zuyd-America.

S. Salvadore, kleine stad in het landschap Casale in Montferrat, aan de Milaneesche grenzen, daar de provintien Laumellina en Alessandria te zamen stoten. Voor dezen was 'er een sterk slot, waarin de hertog van Mantua bezetting hielt.

S. Sebastiaan, Donastian, stad aan de kust van Guipuscoa in het Spaansche landschap Biscayen, niet ver van de Fransche grenzen. Zy is bevestigt, heeft een slot benevens een zeer ruime haven, en wierd 1719. van de Franschen verovert. Hier word sterke handel met yzer, staal en wol gedreven.

San Sebastian, hoofdstad van de Capitania de Rio Janeiro in Brasilien, in zuid-America, benevens 2. citadellen en een bisdom, onder den aartsbisschop van San Salvador behorende. Zy heeft een goede haven, en de Fransche vloot onder Mr. de Gué Trouin bemachtigde dezelve anno 1711. in Sept. en plunderde ze uit.

S. Sebastian, stad en slot op het eyland St. Thomas by Africa, de Portugezen toekomende. Het slot is met 4. bastions voorzien, en in goeden staat van tegenweer.

S. Sebastian, klein eyland aan de kusten der Portugeesche provintie Capitania S. Vincente in Brasilien, in zuid-America.

S. Sebastiáns voorgebergte, is de noordlyke punt van het eyland Madagascar in Africa, naast daar aan is de haven van S. Sebastiaan.

S. Secondo, fraaje stad boven Parma, tusschen de beyde rivieren Taro en Parola, in 't hertogdom Parma in Italien. In oude tyden hoorde ze onder Milaan, maar 1266. onderwierp zy zich vrywillig aan den hertog van Parma.

S. Serf, slot en heerlykheid in Crain aan de Jarst een myl van Triest, den graaf van Petas toekomende.

S. Sever, hoofdstad van het eigentlyk zo genaamde Gascogne aan de rivier Adour in Vrankryk.

Santa Severina, een oude en kleine maar volkryke stad in Calabria Oltra, in Napels, aan de rivier Neto, heeft een aartsbisdom.

San Severino, stad aan de rivier Potenza in de Marc van Ancona in den kerkelyken staat, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Fermo staande.

S. Severino, aartsbisschoplyke stad in 't koningryk Napels.

San Severo, kleine stad in het landschap Capitanata in Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Manfredonia behorende.

S. Simon, Fransche stad in Picardyen in de provintie Vermandois aan de rivier Somme, die den hertoglyken titel voert, en dien aan een oude familie gegeven heeft.

S. Spirito, Rio del S. Spirito, Portugeesche rivier in Monomotapa in Africa.

S. Spiritu, Bahia del Spiritu Santo, of Pequenno, een deel van den Mexicaanschen zeeboezem aan de kust van Florida en noord-America, daar deszelfs voornaamste rivier S. Spiritu invalt.

S. Spi-

S. Spiritus Sacerdotes, zyn munniken in de Roomsche kerk, die de paus over het gasthuis van S. Maria in Saxia te Romen gestelt heeft, om de vondelingen daar in op te voeden en te bezorgen. Zy dragen op de linke zyde een dubbel wit kruis op den zwarten rok en mantel, volgen den regel van den H. Augustyn, en staan onder een commendatore of commandeur, dien de paus aanstelt.

S. Stefano, vesting en haven op een klein Schiereyland, in den Stato delli Presidii in Italien.

S. Stefano, markgraafschap aan de grenzen van het hertogdom Parma, in 't Genueesche gebied: 't is een ryksleen.

S. Stephans-Zwaart, is een oud zwaardt, waar van men wil dat zich de H. Stephanus, koning van Hongaryen bedient heeft. Het word onder de ryks kleinodien des koningryks Ongaryen gerekent, en de nieuw-verkore koningen by hun kroning te Presburg van den aartsbisschop van Gran op zy gegort, 't welk de koning daar na uittrekt, enige reyzen bloot over het altaar zwaait, en weer in steekt. Hy ryd ook daar mêe op den koningsberg voor Presburg, en doet 'er vier kruis-slagen tegen de 4. delen der wereld mee, om daar door te betekenen, dat hy het koningryk Ongaryen op deze wyze tegen alle vyanden op den gantschen aartbodem beschermen wil.

S. Steven's Ridder, zie *Ridder Orde van St. Steven.*

San Theodoro, zeer klein eyland, niet ver van de kust van Candia, benevens een goede vesting, de Turken toekomende.

S. Thomas, oud slot aan de Golfo dolce, in de provintie Vera Paz in noord-America.

S. Thomas berg, is een grote berg op de Malabarische kust Coromandel in Oost-Indien in Azien, in het gebied van den Mogol, die een goede myl van Madras lantwaarts in legt, en uit twee aan elkander hangende bergen bestaat. Op den grootsten zyn 2. Portugeesche kerken, een hol, waar in S. Thomas zich zou opgehouden hebben, benevens een woning voor een Poortugeeschen aartsbisschop, die aldaar noch van den Mogol gedult word. Op den kleinen ziet men ook een schone kerk der Portugezen. Onder aan den voet des bergs wonen veel Portugeesche, Malabaarsche en Armenische Christenen, en daar worden hier na toe zeer menigvuldige bedevaarten gehouden.

S. Thomas de Castille, zie *Amatique.*

S. Thomas eyland, een van de Antillische eylanden Barlovento, de Denen toekomende, en in noord-America leggende.

S. Thomas eyland, eyland in de zee-boezem van S. Thomas, die een deel van de zee van Guinea in Africa is, en den naam daar van daan gekregen heeft, om dat hy op St. Thomas dag anno 1405. van de Portugezen ontdekt is. Het legt onder den evenaar, en brengt een grote menigte gember, meloenen en palmbomen voort. Het hoort de Portugeezen toe, en de hoofdstad van S. Thomas heeft een goede haven, een sterke citadel, en een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Lissabon behoort. In 't jaar 1709. veroverde de Fransche captein Mr. Parent dit eyland, nam de stad benevens het kasteel in, en maakte grote buit. Voor 't overige rekent men niet alleen onder de eylanden van St. Thomas de Prinssen-eylanden, als ook Fernando Pao en Annobon, die om het eyland St. Thomas herom leggen, maar ook het eyland St. Helena, het eyland de l'Ascension, en het eyland van St. Mattheus, dat daar ver aflegt. De eerste bezitten de Portugezen, maar de laatste zyn woest.

S. Thomas, Maleiapur, grote stad op het Schiereyland aan dees zyde de Ganges, op de kust van Coromandel, in Oost-Indiën in Azien, een groot uur van Madras, welke voordezen de Portugezen toequam, maar tegenwoordig onder het gebied van den groten Mogol staat, die evenwel den Portugezen daar den koophandel en vryheid van Godsdienst heeft gelaten.

S. Tibaut, stad in het hertogdom Lotteringen zeven en een half myl ten zuydwesten van Nancy.

S. Trinidad de Buenos Ayres, zie *Buenos Ayres.*

S. Trinitatis-Ordo, is een geestlyke orde in de Roomsche kerk, die omtrent het jaar 1209. opgekomen is, en gesticht om de gevangenen uit de slaverny te verlossen. De munniken van deze orde dragen in Spanjen een witten rok, benevens een bruine kap, en op beyde zyden een rood en blaauw kruis; die in Vrankryk gaan gants in 't wit, uitgenomen dat zy met de eerstgenoemde enerly kruis dragen.

S. Tron of S. Truyen, kleine stad in het gebied Hasbayn in 't bisdom Luyk, 5. mylen van Maastricht. Anno 1673. zyn haar vestingwerken geslecht.

S. Tropez, kleine bevestigde stad in Provence, aan den zeeboezem van Grimaut, daar zy een goede haven heeft, 12. mylen van Toulon.

S. Valery, kleine stad in het landschap Vimeu in Picardyen, aan den mond der Somme.

S. Valery, Fransch vlek aan de kust van Normandyen, daar een der bequaamste havens van Normandyen is.

S. Vedasto, een uitnement prachtige en heerlyke abdy in de stad Arras, in de Nederlandsche provintie Artois, die meer als 20. duizent kronen jaarlyksche inkomsten heeft.

S. Veit, hoofdstad van de Prevoté van 't hertogdom Luxemburg, het huis van Oostenryk toekomende.

S. Veit, stad in Karinthien, daar de rivieren Wilicz en Glan te zamen lopen, 2. mylen van Clagenfurt.

S. Veit, stad in het graafschap Vianden in 't hertogdom Luxemburg, aan den Our of Uberstroom, wierd anno 1689. van de Franschen in brand gestoken. Zy hoort het huis Nassau-Oranje toe.

S. Veit aan de Flaum of Fiume, kleine en enigsins bevestigde stad aan de grenzen van het hertogdom Crain en Oostenryks Istrien, aan de golf van Carnero en aan den mond van de rivier Fiume,

Zy heeft een goede haven en een citadel, en hoort het huis van Oostenryk toe.

S. Veitl, Benediktyner abdy in neder-Beyeren aan de rivier Rott.

S. Venant, kleine stad, goede vesting en pas tusschen Bethune en Aire, aan de rivier Lis in het graafschap Artois. Haar vesting-werken zyn geslecht, maar in den laatsten Spaanschen oorlog over de successie weer in staat gebracht, en toen de hoge geallieerden in Sept. 1710. deze plaats belegerden, wierd zy na een 13. dagige belegering den Franschen met accoord ontnomen, maar is in den Utrechtsen vrede 1713. weer aan Vrankryk afgestaan.

S. Venetico, eyland in de Griekfche-zee, by den mond van de golf van Coron.

S. Vincent, stad op het Schier-eyland Istrien, het Venetiaansche geslacht Grimani toekomende.

S. Vincent, een van de eylanden Barlovento in noord-America, draagt veel zuikerried, doch de Cariben hebben 'er noch het bezit van.

S. Vincent, een Capitania of hooftmanschap in Brasilien in zuid-America, de Portugezen toekomende.

S. Vincent de la Berquera, beroemde zeehaven in de Spaansche provintie Asturien, benevens een welgeboud slot.

S. Vincente, een van de eylanden Capo Verde in Africa, de Portugeezen toekomende, daar zeer grote en lekkere slakken zyn. Dit eyland heeft de veiligste haven van alle eylanden van Capo Verde, maar het inkomen is wat gevaarlyk.

S. Vincente (Capo). Voorgebergte in Europa, onder aan Portugaal.

S. Vincentii, is de uiterste colonie der Portugezen in Brazilien, ten zuyden, waar heen de koning van Portugaal zyn staatsgevangens relegeert.

S. Ursane, hooftstad benevens een abdy in Saltsgouw, in 't stift Basel, aan de rivier Doux.

S. Waltersburg, zo hiet het Residentie-slot des bisschops van Aichstädt, 't welk een myl van de stad Aichstädt legt.

S. Wendel, stad in Westerryk. Zy hoort den keurvorst van Trier toe.

S. Wynoxberg, zie *Vinoxberg.*

S. Ya, zie *Santhia.*

S. Zenon, klooster der reguliere koorheren van St. Augustyn, in Reichenhal in opper-Beyeren.

S. Zer, ryke abdy in 't Veroneesche gebied in Italien, wiens abt tegenwoordig de bekende cardinaal Barberini is.

Sanctio pragmatica, zie *Pragmaticæ Sanctiones.*

Sand, Hennebergs amt aan de grenzen van het amt Wasungen, den hertog van Saxen-Meinungen toekomende.

Sand, een van de Orcadische eylanden, ten noorden van Schotland gelegen. Daar legt noch een eyland van dezen naam op de westlyke kust van Schotland.

Sandale, een soort van vaartuig in de Levant, 't welk dient om de grote schepen te verlichten.

Sandau, stad en amt in het Maagdeburgsche aan de Elve, aan de grenzen van de Marck-Brandenburg, 1. myl van Havelberg.

Sandecz, enigsins bevestigde stad en Castelany in het waywoodschap Cracau, aan de rivier Dunajec in klein Polen.

Sandersleben, slot en amt in 't vorstendom Anhalt aan de Wipper, den vorst van Dessau toekomende. Is een vorstelyk weduwen-goed.

Sandfiort, voorgebergte in de Noorweegsche provintie Aggerhus, 2. mylen ten zuyden van Tonsberg, dat zich in de Noord-zee uitstrekt.

Sandham, stad op het Engelsche eyland Wight, benevens een kasteel aan een zeeboezem van den zelven naam.

Sandhammer, kleyne stad benevens een voorgebergte in Schonen, in een bergachtige landstreek.

Sandholm, Sandham, eyland aan de Oost-zee in Zweden, 12. mylen van Stockholm, waar op een schans geboud is, die de vaart naar Stokholm dekt.

Sandhorst, lustslot in opper-Vriesland, waar na zich de vorstin weduwe van oost-Vriesland uit het adelyk geslacht van Kleinau vrouw van Sandhorst noemt.

Sandisleben, vlek in de provintie Stormarn, in 't amt Steinhorst in Holstein, een myl ten zuyden van Steinhorst.

Sando, stad aan de noordlyke kust van het eyland Niphon in Japan.

Sandomir, Sendomir, waywoodschap in klein Polen, tusschen het waywoodschap Cracau en Lemberg. Het is zeer vruchtbaar van koorn, en begrypt 8. districten, naamlyk Sandomir, Radom, Stenziecz, Corzin, Wisliecz, Chencin, Opoczno, en Pilzno. De hooftstad Sandomir is bevestigt, heeft een sterk slot, en legt op een heuvel daar de Weixel voorby stroomt, daar deze de Sau inneemt.

Sandvliet, kleine bevestigde stad in Brabant, tusschen Antwerpen en Bergenopzoom, twee en een halve Duitsche myl van ieder gelegen. Haar fortificatie bestaat in een reguliere Star-schans van 6. bastions. Een halve myl daar van daan legt de sterke Hollandsche Schans Lillo, en daar tegen over het fort Ketenes, als ook ten oosten het fort Stabroek, 't welk de generaal Spar in den vorigen oorlog heeft ingenomen. In 't jaar 1705. den 26. October is Sandvliet op discretie aan de hoge geallierden over gegaan, en op aanhouden der provintie Zeeland aanstonds geslecht.

Sandwich, kleine stad aan de kust der provintie Kent in Engeland, is een van de 5. havens die zitting en stem in 't Parlement hebben. Haar haven is door het zand zodanig verdorven, dat 'er geen grote schepen meer kunnen inlopen. Daar is noch een stad van dezen naam in de provintie Dorsetshire.

Sandwyck, slot op het Deensche eyland Bornholm.

Sane, kleine rivier in de middel-Marck-Brandenburg, loopt voorby Zossen, Mittenwalde en Wusterhausen, en valt twee en een halve myl van Berlyn in de Spree.

Sanen, slot en landvoogdy in 't Canton Bern, aan de Wallifer grenzen.

SANGAAR, ZUNGAAR, ſtad op het eyland Niphon in Japan, waar van de zee-engte Sangaar haar naam heeft.

SANGALA, ſterke ſtad in Ooſt-Indien, niet ver van den oorſprong van den Indus-ſtroom in Azien.

SANGARI, ZANGARI, AJALI, een grote rivier in Natolien die zich in de Zwarte-zee ſtort.

SANGERHAUSEN, ſtad, ſlot en amt in Thuringen, den hertog van Saxen-Weiſſenfels toekomende.

SANGIAC, is in Turkyen een gouverneur van een landſchap, die onder een Beglerbeg ſtaat, en over de Timariotten en leen-ruiters te bevelen heeft. Het landſchap dat hy regeert hiet een Sangiacaat. In oorlogstyden moet hy de leenmannen of ruiters opontbieden, en het leger met allerly proviant voorzien.

SANGLEA, ST. MICHAELS EYLAND, ſtad op het eyland Malta.

SANGO, rivier in Piemont, die tuſſchen Turin en Moncalieri in de Po valt.

SANGRO, SANGUINE, rivier in Abruzzo Citra in Napels, die zich in de golf van Venetien ontlaſt.

SANGUENARES, twe kleine eylanden dicht aan Sardinien, waar van het eene Bizze, het andere Seragia genoemt word.

SANGUESA, SANHUISA, kleine maar fraaje ſtad in 't koningryk Navarre, aan de rivier Arragon, daar een van de vyf gouvernementen is, 7. Spaanſche mylen van Pampelona. Zy wierd Anno 1710. van den keyzerlyken generaal Wetzel overvallen en uitgeplundert.

SANGUINARA, rivier in 't erfdeel van St. Pieter, in 't pauſlyk gebied, die by het meir Bracciano ontſpringt, en zich in de Toſcaanſche zee ſtort.

SANGUINARE, BELERIDÆ, zie *Sanguenares*.

SANOCK, kleine ſtad en ſterk ſlot in de Toſcaanſche zee in Italien, niet ver van Terra di Lavoro in Napels, waar onder zy ook behoort.

SANTANOW, ſtad in Podolien in Polen.

SANTARFIN, SANTAREN, middelmatige ſtad aan den Taag ſtroom in 't Portugeeſch Eſtremadura, benevens een groot omleggent gebied van den zelven naam.

SANTEN, ZANTEN, kleine ſtad in 't hertogdom Cleef, niet ver van den Rhyn, en 2 mylen van Wezel, daar 1614. tuſſchen keur-Brandenburg en keur-Palts een vergelyk wegens het Gulikſche ſucceſſie geſchil geſloten wierd.

SANTERNO, rivier in de pauſlyke provintie Romagna, die in het Appennynſche gebergte ontſpringt, en zich in Po d'Argenta ontlaſt.

SANTERRA, landſchap in Picardyen, tuſſchen het eyland van Vrankryk en de provintie Artois.

SANTHAMMER, kleine plaats op het eyland Schonen aan de Ooſt-zee, 4. mylen van Yſtedt, en in 't amt Ingelſtedt gelegen.

SANTHIA of S. YA, Savooiſche ſtad in het graafſchap Vercelli in Italien, is beveſtigt, dryft goede handeling, en legt aan de Milaneeſche grenzen.

SANTILLANA, hooftſtad van Aſturia de Santillana in Aſturien, is klein, en legt 5. mylen van de ſtad S. Andree.

SANTINA, ſtad in Georgien in Azien aan de Zwarte zee, die de Perzianen Anno 1726. den Turk afnamen, en de bezetting daar in maſſacreerden.

SANTO, een plaats in opper-Ongaryen, 3. mylen van Tockay, daar goede wyn waſt.

SANTO, rivier in Azien, die zich in den Archipel ſtort.

SANTO, IL CAPO DI MONTE SANTO, voorgebergte in Sardinien, gelyk ook een ander in Macedonien.

SANTO, IL GOLFO DI MONTE SANTO, een zeeboezem aan de Macedoniſche kuſten, by Capo di Monte Santo in Griekenland.

SANTOCK, ZANTOCK, ſteedje aan de Notecz, in de Landsbergſche kreits in de nieuwe-Marck-Brandenburg aan de Pommerſche en groot Poolſche grenzen.

SANTON, zo noemen de Mahometanen en afgodendienaars hun gewaande Heiligen en profeten, die zich by het volk in aanzien geſtelt, en den roem van heiligheid verworven hebben.

SANTORINI, zie *S. Erini*.

SANTOS, hooftſtad in de Portugeeſche Capitania of hooftmanſchap S. Vincent in Braſilien, in zuid-America, welke de Portugezen met 2. forten verſterkt hebben.

SANTOS, BAHIA DE TODOS LOS SANTOS, de baai van alle heiligen, is een deel van de Braſiliaanſche-zee in zuid-America.

SANTUALE, nieuw geboude veſting in 't hertogdom Milaan.

SANTVLIET, zie *Sandvliet*.

SANUQUI, koningryk aan de noordlyke kuſt van het Japanſche eyland Chickock.

SANZA, kleine ſtad of vlek, benevens den titel van een vorſtendom in Principato citra in Napels.

SAONA, kleine rivier in Terra di Lavoro in Napels, die zich in de golf van Gaëta ontlaſt.

SAONE, grote rivier in Vrankryk, die tuſſchen Bourgundien en Lotteringen in 't Vogeſiſche gebergte ontſpringt, en zich te Lions in de Rhone ſtort.

SAORGIA, welbewoont vlek benevens een ſlot in het graafſchap Nizza.

SAPIENZA, klein en ſlecht bewoont eyland in Morea, tegen over de ſtad Modon. 't Is een neſt der zeerovers.

SAPONET, ſlot in Champagne in Vrankryk.

SAPPE, is een arbeyd die men onder den grond met ſchoppen maakt, om den zelven zonder buskruid om ver te werpen. Nademaal deze arbeyd een ondergraving is, die men trapsgewyze van boven naar onderen maakt, zo is men van de eene zyde gedekt, maar op dat men ook van boven gedekt zyn moge, gooit men ſterke planken met aarde bedekt dwars over de Sappe. Men noemt ook Sappe een arbeyd, waar door men een Eſplanade nadert, om dezelve te doorgraven. Verder hiet Sappe wanneer men een rechte loopgraaf maakt, die in den grond bedekt is, eer men aan de plaats

komt,

komt ; daar men een logement op een bedekten weg wil maken. Eindelyk hiet ook Sappe een opening die men onder aan een muur maakt, op dat hy by gebrek van steunsel eensklaps in storten moge.

SAR, SAAR, rivier in Duitsland, die in 't Vogesisch gebergte in Lotteringen by Salm ontspringt, en zich te Cons een weinig boven Trier in de Moezel stort.

SARA, vlek in de Lyflandsche provintie Esthland.

SARA, ZAARA, ZDIAR, kleine stad in Moravien, 4. mylen van Iglau, het daarby gelege schone Cistercienser klooster Marienbrunn toebehorende, wiens prelaat onder de Moravische landstanden behoort.

SARA, rivier in Campagna di Roma in den kerkelyken staat, die zich in 't Napelsche gebied in de Tyrrheensche-zee stort.

SARA, grote stad in Armenien in Azien.

SARABAT, rivier in Natolien in Azien, die zich by Smirna in de golf van Smirna stort.

SARABOY, kleine stad aan de noordlyke kust van het eyland Java in Oost-Indien in Azien.

SARACENEN, waren in oude tyden volkeren in gelukkig Arabien, aan de grenzen van 't steenachtig Arabien, die de eerste leerlingen en navolgers van Mahomet geweest zyn, waar van de hedendaagsche Turken afstammen, en die naderhand een deel van Azien, Africa en Spanje, het zuidlyke deel van Italien en de eylanden Candia, Sicilien en Sardinien verovert hebben. Zy zyn reets voor de 5de eeuw bekent geweest, en in de VII. eeuw quam een Scythische natie, de Turken genaamt, over het gebergte Caucasus, en streed eerst met de Saracenen, maar naderhand namen de Turken het Mahometaans geloof aan, en deze beyde volkeren verënigden zich tegen de Christenen ; hebben ook langen tyd grote oorlogen met de Christelyke Potentaten, inzonderheid wegens het beloofde land gevoert, maar alles wat deze laatstgenoemden verovert hadden, is van deze ongelovigen weer ingenomen. De naam der Saracenen is allengsjes verloren gegaan, en in tegendeel die van Turken opgekomen.

SARACINA, vlek, benevens den titel van een hertogdom in Calabria Citra in Napels, aan de kleine rivier Garga gelegen.

SARAGOSSA, hoofdstad van het koningryk Arragon aan de rivier Ebro, daar de beyde rivieren Callego en Guerva inlopen, en twe bruggen daar over gaan. Zy heeft een paleys, waar in de onderkoning zyn hof houd, een universiteit, een appèlals ook een inquisitie gerechtshof, een aartsbisdom, dat jaarlyks 40000. scudi opbrengt, en 71. kerken benevens 4. kloosters. Buiten de poort staat het slot der oude koningen, dat met eenige grachten omringt, en tegenwoordig het huis der inquisitie is. Deze stad heeft in den laatsten successie-oorlog verscheyde noodlottige gevallen gehad, want in 't begin begaf zy zich onder de gehoorzaamheid van koning Karel III. maar moest na den ongelukkigen slag by Almanza in 't jaar 1707. zich het Anjousche jok weer onderwerpen. Maar toen 1710. by Lerida de ruitery van den hertog van Anjou geslagen wierd, quam het daar op den 20. Augustus van 't gemelde jaar by Saragossa tot een hooft treffen, waar in de troepen van den hertog van Anjou door koning Karel totaliter geslagen, en uit het gantsche koningryk Arragon verdreven wierden. Hier op gaf zich de stad Saragossa, benevens het gantsche land wel aan gemelden koning Karel over, maar 't wierd, toen het leger der bondgenoten uit Castilien te rug trekken moest, en de Engelsche generaal Stanhope in dit zelve jaar by Brihuega den slag verloor, weer verlaten, en alzo geraakte het weer onder de gehoorzaamheid van Philippus V.

SARAIO, SARAIO, BOSNA SERAIO, hoofdstad van een Sangiacaat in Bosnien, aan de rivier Bosna in Ongaryen, dryft goeden koophandel, en is 1697. van de Christenen in brand gestoken.

SARANTACOPA, een kleine zeeboezem van het canaal van Constantinopel.

SARAQUINO, een eyland van den Archipel, dat benevens vele andere aan den mond van de golf van Salonichi legt.

SARATOF, stad in 't Moscovisch Tartaryen, in 't koningryk Astracan, aan den linken oever van de Wolga gelegen.

SARAVAS, kleine stad in opper-Ongaryen, 7. mylen van Zolnock.

SARAVELLE, zie *Serravalle.*

SARAVELLE, zo hiet de citadel by de stad Bosa op het eyland Sardinien.

SARBRUCK, graafschap in Westerryk, de graven van Nassau-Sarbruck toekomende, tusschen Lotteringen en Tweebruggen en het graafschap Bitsch gelegen. Tot dit graafschap behoort ook het amt en de vesting Homburg, en de voogdy benevens het klooster Herbisheim. De graven van Nassau-Sarbruck verdelen zich in drie verscheyde takken, en worden naar hun residentie-steden genoemt, naamlyk van Ottweiler, Sarbruck en Usingen, waar van de laatste zedert 1688. den vorstlyken titel voert. De laatste graaf van Sarbruk Carolus Ludovicus stierf den 5. Dec. 1723. zonder erven, en zyn neef graaf Frederik Lodewyk van Nassau-Ottweiler volgde hem in die landsportie op. Zyn weduwe Christina, een gebore gravin van Nassau-Ottweiler, is 1685. geboren. De hooft-en residentie-stad Sarbruck legt aan de Sar en heeft een schoon slot.

SARBURG, stad en amt in Westerryk aan den mond der Sar, daar die in den Moesel valt, den keurvorst van Trier toebehorende.

SARBURG, stad in Lotteringen, by het Vogesisch gebergte, tusschen Salm en Salwerden.

SARCAS, stad in 't Spaansche Estremadura, 2. mylen van Salvaterra aan de Portugeesche grenzen.

SARCEDAS, zie *Sarzedas.*

SARCEDAS, stad in 't Africaans Barbaryen in 't koningryk Algiers, benevens een kasteel en groote haven.

SARCK, CERS, klein eyland in de Brittannische-zee, tusschen de eylanden Jersey en Garnsey. Het hoort de Engelschen toe, die 'er een fort op hebben en een haven, en het is onder de regering van ko-

koningin Elizabeth de eerste maal bewoont.

Sardecz, zekere streek lands in het Waywoodschap Cracau in kleyn-Polen.

Sardinien, een der grootste eylanden van de Middelantsche-zee, dat noch tot Italien gerekent word en den titel van een koningryk voert. Het is 170. mylen lang en 80. breet, legt ten oosten aan de Tyrrheensche, ten zuyden aan de Africaansche, en ten westen aan de Sardinische zee, ten noorden aan het canaal van Bonifacius, 't welk het van Corsica affcheyd. De lucht alhier is dik en ongezond, maar het aartryk is vruchtbaar van oly, koorn en wyn. Men vind 'er ook zilver, zwavel en aluin, en daar word veel zout gemaakt, om niet van de schone vee-fokkery te spreken. Het word in twe provintien verdeelt, die Capo di Cagliari en Capo di Logudori of di Sassari genaamt worden, en daar zyn noch 44. kleine eylanden die tot Sardinien behoren, waar van 'er evenwel maar acht bewoont worden. Na de dood van koning Karel II. van Spanje wierd dit eyland van den hertog van Anjou meest met Fransche troepen bezet, maar 1708. door den Engelschen admiraal Leake onder de gehoorzaamheid van koning Karel III. tegenwoordig Roomsch keyzer, gebracht, dien het ook in den Badenschen vrede, anno 1714. uit de Spaansche erffenis overgelaten, wanneer het door een onderkoning geregeert wierd, tot dat in 't jaar 1717. de hertog van Anjou door de Spaansche vloot dit koningryk weer bemachtigde, en de keyzerlyke bezetting naar Genua liet overbrengen. Als nu hier op de Spanjaarden het eyland Sicilien, dat de hertog van Savoyen tot hier toe bezeten had, vyandlyk aanvielen, en de keyzer met een sterk transport uit Napels den hertog te hulp quam, wierd anno 1719. tusschen deze beyden een vergelyk getroffen, waar in de hertog zyn recht op Sicilien aan den keyzer, en in tegendeel de keyzer zyn recht op Sardinien aan den hertog van Savoien op deze voorwaarde afstont, dat de hertog voortaan den koninglyken titel van Sardinien voert, en in 't bezit daar van gestelt is, die het door een onder-koning regeren laat. Zie *Savoyen.*

Sardis, voor dezen een beroemde maar tegenwoordig een byna woeste stad in Klein-Azien, en de hooftstad van Lydien. Zy word tegenwoordig meest van vee-hoeders bewoont, maar daar is een Turksche Mosquee in, die beziens-waardig is.

Sare, zie *Nude.*

Saredas, zie *Sarzedas.*

Sarepta, stad aan de kust van Fenicien in Syrien, niet ver van Sidon: is de plaats waar in de profeet Elias de zoon van een weduwe weer levendig maakte, hoewel 'er tegenwoordig niets als de blote plaats van aangewezen word.

Sargans, graafschap in Zwitzerland tegen den Rhyn, tusschen het canton Glaris en de landschappen Gasten, Toggenburg, Werdenberg en Graauwbundterland. Het hoort de 7. oude oorden in Zwitzerland toe, en zedert 1712. genieten 'er de Gereformeerden en Katholyken evenveel recht. De hooftstad voert den zelven naam.

Sargasso, een deel van den Atlantischen Oceaan, tusschen de eylanden van Capo Verde, de Canarische eylanden en de kusten van Africa. Het heeft zyn naam van het kruid Sargassa, dat 'er zo overvloedig wast, dat 'er de scheepsvaart door verhindert word.

Sargmund, kleine stad en slot in Westerryk; hoort den hertog van Lotteringen toe.

Sarigias, zie *Segbans.*

Sarisbury, zie *Salesbury.*

Sarkad, meir in opper-Ongaryen, tegen de Zevenbergsche grenzen, niet ver van Giula.

Sarlat, stad aan de rivier Sarlat in Perigord, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Bourdeaux behorende.

Sarlouis, beroemde en nieuwe vesting in Lotteringen, die 5. bastions en veel buitenwerken heeft. Zy legt aan de Sar, en hoort den koning van Vrankryk toe, die dezelve in den Ryswykschen vrede benevens een half myl land rondsom de vesting behouden heeft.

Sarmatica, was in oude tyden een groot landschap, dat ten noorden aan den noorder Oceaan, ten oosten aan Scythien, ten zuyden aan de Caspische-zee, en ten westen aan de Oost-zee grensde. Het wierd in het Europeesche en Asiatische Sarmatien verdeelt, waar van het eerstgenoemde ten oosten het Asiatische Sarmatien, ten zuyden het Mæotisch Moeras, en ten noorden de Noord-zee tot grenzen had: maar het laatstgenoemde begreep dat stuk land onder zich, daar hedendaags het noordlyke deel van Moscovien, en het Moscovisch Tartaryen legt.

Sarmund, amt en vlek in de Middelmark-Brandenburg aan de Nude, in de Zauchische kreits, 4. mylen van Berlyn.

Sarne, hooftvlek van het canton Unterwalden boven het Woud in Zwitzerland.

Sarno, kleine stad in Principato citra in Napels, aan de grenzen van Terra di Lavoro. Zy heeft een slot, gelyk ook den titel van een hertogdom, het huis Barberini toekomende, benevens een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Salerno staat.

Sarno, kleyne rivier in Napels, die by de stad Sarno ontspringt, en zich, na dat zy den naam van Scafati aangenomen heeft, in de golf van Napels stort.

Sarogrod, een stad in het waywoodschap Braslaw in Klein-Russien, in Polen.

Sarono, vlek, midden in het hertogdom Milaan, tusschen de rivieren Salvele en Olona, heeft een schone marmerstene kerk, waar van een zeker Aluigi S. Pietro een eigen boek heeft geschreven. Deze plaats hoort de graven van Biglia toe.

Saroslaw, een stad in het waywoodschap Russien in Polen.

Sarots, Scharos, kleine stad in Opper-Ongaryen, 2. mylen van Esperies, aan de rivier Tariza, waar van het graafschap Saroz aan het Carpatische gebergte zyn naam heeft, 't welk tusschen de graafschappen Zips Abanviwar en Unghwar en de Poolsche grenzen legt, en waar van de hooftstad Eperies hiet.

Sarquet, hiet de schatkamer van den groten Mogol,

Mogol, waar in zyn schat bewaart word.

SARRAVAL, Savooysch steedje en slot tusschen Querasque en Courtemille, niet ver van Cravezane.

SARRENHOFF, nieuwgeboud lustslot van de overlede Czarin Catarina niet ver van Petersburg.

SARRIA, kleine stad aan de rivier van den zelven naam in Gallicien, omtrent 5. Spaansche mylen van Lugo.

SARSINA, tamelyk woeste stad in Romagna, den paus toekomende, aan de rivier Savio, nevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Ravenna behorende.

SARSTEDE, stad en pas aan den Inster-stroom, in 't bisdom Hildesheim, anderhalf myl ten noordwesten van de stad Hildesheim.

SART, slot en graafschap in Brabant, waar van de familie van Vierreycken anno 1674. den graaflyken titel kreeg.

SARTAN, SERTAN, stad in het Portugeesche Estremaduro, aan de rivier Zerzera.

SARTE, rivier in Vrankryk, die in Normandyen ontspringt, en zich boven Angers in de Mayenne ontlast, waar mee zy kort daar op in de Loire valt.

SARWAR, graafschap in neder-Ongaryen, tusschen de graafschappen Sopron, Vesprin, Zalawar en de Oostenrykse grenzen. De hoofdstad en 't slot Sarwar of Rothenthurn legt aan de rivier Raab, daar zy de Gunts inneemt.

SARWERDEN, graafschap en kleine stad aan de Sar in Westerryk, tegen het Vogeesche gebergte gelegen. Dit graafschap bezit de hertog van Lotteringen.

SARWITS, rivier in neder-Ongaryen, die uit het meir Balaton voorkomt, en zich in den Donau giet.

SARZANA, stad aan de rivier Magra in 't Genueesche gebied, benevens een sterke citadel, is met sterke muren en een diepe gracht omringt, en heeft een bisdom, onder den aartsbisschop van Milaan behorende.

SARZEDAS, SARÇEDAS, kleine stad benevens een goed slot en den titel van een graafschap, in 't Portugeesch Estremadura, aan de rivier Craso, tegen over de stad Castelbranco.

SARZIG, kleine stad in Servien in Ongaryen, tusschen Belgrado en Semendria, aan den Donau.

SASENO, kleyn eyland in de golf van Venetien by Valona in Griekenland.

SASKÖPING, SAXKÖPING, kleyne Deensche stad op het eyland Laland.

SASLOWIZ, zeer sterk slot in Podolien, 10. mylen van Caminieck.

SASQVEHANOXES, een wilde natie in Virginien in Noord-America, die van zeer grote statuur zyn.

SASRA, kleyne en schone stad in 't Spaansche Estremadura.

SASSARI, hoofdstad van Capo de Logoduri in Sardinien. Zy is reedlyk groot, ook eniger maten bevestigt, en heeft een slot benevens een aartsbisdom.

SASSENAGE, stad in Dauphiné daar de rivieren Isere en Drac te zamen lopen, en die aan een voornaam geslacht den naam geeft. De Grot van Sassenage word in Vrankryk onder de zeven wonderwerken van het Delphinaat gerekent, zo zyn ook de Sassenagische stenen beroemt.

SASSINKOWITS, steedje in 't vorstendom Oppeln in Silesien.

SASSUOLO, SASSEVILLE, kleine hoofdstad der heerlykheid Sassuolo in 't Modenasche gebied, die 10. mylen van Modena legt en een sterk slot heeft.

SAS VAN GENT, kleyne en zeer sterke stad in Hollands Vlaanderen, aan het canaal, 't welk van Gent in de Schelde loopt. Zy hoort zedert 1644. de Hollanders toe, en legt 4. mylen van Gent.

SATAGAN, CHATIGAN, stad in Oost-Indiën in 't koningryk Bengale by den mond van de Ganges in Azien. 't Is een schone plaats, die van alles ryklyk voorzien is, en den groten mogol toekomt.

SATALIA, ANTALI, stad aan de kust van Caramanien in Natolien in Azien, zy is bevestigt, heeft een sterke citadel, een haven in de golf van Satalia en een aartsbisdom. Zy werd sterk van koopluiden bezocht, en hoort de Turken toe, die een Bassa aldaar hebben.

SATCAMA, koningryk benevens een stad van den zelven naam op het eyland Xioma in Japan.

SATEMIN, SATAMIEN, marktvlek in 't amt Luchau, tegenwoordig den keurvorst van Hannover toekomende.

SATINES, *zie Athenen.*

SATISFACTIE, genoegdoening, vergoeding voor de geleden schade.

SATIVA, zie *Xativa.*

SATRASPATAN, kleine plaats in Oost-Indien op de kust van Coromandel aan de zee, daar de Hollanders een koophuis hebben.

SATRIANO, stad in Napels in de provintie Basilicata.

SATURNALIA, was by de ouden en inzonderheid by de Romeinen een zeker feest, waar in men de knechts en lyf-eigenen verlof gaf zich op hun wyze vrolyk te maken, en zaten dezelve met hun heren aan tafel, ter gedachtenis van dien gouden tyd, dien Saturnus mee in Italien gebracht had, wanneer 'er geen onderscheyd van staat en alles gemeen onder de menschen geweest was, zoo de dichters verçierden.

SATYRA, SATIRE, hiet een hekel-of schimp-dicht, waar in men eens anderen slecht gedrag met gevoelige woorden doorstrykt, ook wel de ondeugden van gantsche landen en hoven over den hekel haalt, en die zulke opstelt, hiet een Satyricus of hekeldichtschryver.

SAU, zie *Saw.*

SAVA, slot en heerlykheid in opper-Crain, 8. mylen van Laybach, den graaf Bucelini toekomende. Daar zyn hier yzer-mynen, en het beste staal word hier vervaardigt.

SAVA, grote maar slecht bewoonde stad in Perzien.

SAVATOPOLI, oude stad in Mingrelien, aan de Zwarte-zee in Azien.

Savatopoli, ſtad van het koningryk Guriel in Georgien, in Azien.

Savaven, Lea, rivier in Ierland by Mounſter, die zich in den zeeboezem van Korcke uitſtort.

Saucisse, is een lange linne zak, daar men buskruid in doet, om een myn van ver aan te ſteken.

Saucisses of Saucissons, zyn by belegeringen en andere krygsverrichtingen grote boſſen of wallen van takken en houte ſtokken, boven, in 't midden, en onder te zamen gebonden, die op houte machinen, Chandeliers genaamt, gelegt worden, om de arbeyders daar achter te dekken.

Saudre, kleine rivier in Vrankryk, die in het landſchap Berry ontſpringt, en zich in de rivier Cher ſtort.

Savel, geruineert ſlot, benevens een vlek in Courland, 2. mylen van Condew.

Savelli, de vorſten van Savelli in Italien bezaten voordezen het Maarſchalks amt aan 't pauſlyke hof erflyk, en hadden het meeſte te beſchikken, wanneer de cardinalen na 't afſterven van een paus in 't Conclave gingen. Maar deze familie is den 6. maart 1712. met Giulio Savelli uitgeſtorven, en dit amt den vorſt Auguſtino Chigo voor den tyd zyns levens gegeven.

Sauenstein, ſlot en heerlykheid aan de Sau in neder-Crain, 2. mylen van Gurckfeld.

Sauerau, zie *Sorau.*

Saverdun, kleine ſtad in Languedoc in het graafſchap Foix aan de rivier Lauriege in Vrankryk.

Sauerland, zie *Saurland.*

Saverne, grote rivier in Engeland, die in het landſchap Montgomery ontſpringt, en door zyn mond den meerboezem van de Saverne maakt, die een ſtuk van het Canaal van Briſtol is.

Saverne, de Nieuwe Saverne, rivier in Eſtotiland in noord-America, die zich in de baai van Buton ſtort.

Savernewits, een voortreflyk paleys van den aartsbiſſchop van Gneſen, legt in het waywoodſchap Rawa, niet ver van Biala in groot-Polen.

Saugue, is een ſoort van een viſſchers-ſchuit in Provence.

Savi, zo noemen de Venetianen hun raadsheren, welk woord zo veel als een wys en verſtandig man betekent.

Savigliano, grote en ſterke ſtad in Piemont, aan de rivier Magra, 22. mylen van Turin, den hertog van Savoyen toekomende. Het omleggende landſchap Savigliano grenſt boven aan de provintie Carmaglione, ter rechten aan Cheraſco en Foſſano, ter linken aan Saluzzo, en beneden aan Coni.

Savignano, kleine ſtad in Romagna aan de rivier Savignano, die zich in de golf van Venetien ſtort.

Savigost, kleine ſtad in klein Polen aan de Weichſel.

Savillan, kleine ſtad aan de rivier Maire in Piemont.

Savio, zie *Albs.*

Saulieu, kleine ſtad in 't hertogdom Bourgundien.

Sault, groot graafſchap benevens een kleine ſtad van den zelven naam, 6. mylen van Apt in Provence, die de hertogen van Lesdiguieres toebehoort, wier oudſte zonen zich graven van Sault ſchryven.

Sault de S. Marie, een zee-engte van het landſchap Canada in noord-America.

Saumer, rivier in 't bisdom Paderborn in Weſtphalen, die zich in de Wezer ontlaſt.

Saumur, ſtad aan de Loire, in de provintie Anjou, daar de Hugenoten voordezen een beroemde Univerſiteit en beroemde profeſſoren van den hervormden Godsdienſt hadden.

Savo, Sevo, een groot en met ſneeuw bedekt gebergte, dat Noorwegen en Zweden van elkander ſcheyd.

Savoca, kleine ſtad en ſlot aan de rivier Savoca, in Val di Demona in Sicilien.

Savolaxia, Zweedſche provintie in Finland, tuſſchen Kexholm, Carelien, Tavaſthien, en Cajanien. Zy is groot maar vol boſſchen en moeraſſen, en byna gants woeſt.

Savona, Saona, een van de Antilliſche eylanden in noord-America, dat klein en ſlecht bewoont is. Het legt aan de zuydelyke kuſt van het eyland S. Domingo, en hoort de Spanjaarden toe.

Savona, ſtad aan de Liguſtiſche-zee in 't Genueeſche gebied, benevens 2. Citadellen en een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Milaan ſtaande. Haar haven, die voordezen zeer beroemt was, is in een ſlechten ſtaat, maar de ſtadt is anno 1616. met een treflyke veſting voorzien. In 't jaar 1727. wilde de hertog van Savoyen deze plaats door een geheim verſtand met de burgers overrompelen, maar het wierd by tyds ontdekt, en de rebellen door de republiek van Genua naar behoren geſtraft.

Sauoni, klein landſchap in het bisdom van Mets in Lotteringen, de kroon Vrankryk toebehorende.

Savonniers, oude ſtad in Lotteringen, 1. myl van Toul.

Savoyen, de Savooiſche landen, die ten noorden aan het land Gex, de republiek Geneve, en het meir van Geneve, ten weſten aan Bugey, Dauphiné en Provence, ten zuyden aan de Middelandſche-zee, en ten ooſten aan het Genueeſche gebied, het Mantuaanſche, het hertogdom Milaan en het Walliſer-land grenzen. Zy leggen ten dele aan deeze zyde, ten dele aan gene zyde van de Alpen, en begrypen het hertogdom Savoyen, het vorſtendom Piemont, het vorſtendom Oneglia benevens zyn toebehoren, het graafſchap Nizza en het hertogdom Montferrat; in 's gelyk heeft de keyzer van den ſtaat Milaan in het jaar 1707. den hertog van Savoyen, voor den tegen Vrankryk geleenden byſtand, de ſtad Valenza benevens gants Laumellina, de ſtad Alexandria met haar gebied, en het dal Seſſia, benevens alle toebehorige ſteden, ſloten, heerlykheden en inkomſten met toeſtemming van koning Karel III. van Spanjen erflyk en in eigendom overgegeven, ook is hem het gantſche Montferrat ingeruimt. De hertog van Savoyen is een ſouverein heer over deze landen, en voert den titel van eeuwigdurent vicaris des H. Roomſchen ryks door Italien, gelyk ook van koning van Cyprus; waar

waar van daan hy tot nu toe zyn koninglyke hoogheid genoemt is, maar nu koning van Sardinien. In den Utrechtschen vrede 1713. wierd hem het koningryk Sicilien afgestaan, maar Anno 1719. gaf hem de keyzer het eyland Sardinien benevens den koninglyken titel daar van tegen het weder afstaan van het koningryk Sicilien over. Zie *Sardinien* en *Sicilien*. De tegenwoordige hertog (wyl Victor Amadeus II. in het jaar 1730. de kroon afgestaan heeft) is Carolus Emanuel, geboren den 27. April 1701. en heeft met Anna Christina Louise, jongste dochter van Paltsgraaf Theodorus van Sultsbach, zich in 't jaar 1722. in den echt begeven, die evenwel den 12. Maart 1723. gestorven is. Zyn twede gemalin is tegenwoordig Polyxena, dochter van landgraaf Ernst Leopold van Hessen-Rheinfels te Rotenburg, by procuratie den 2. Juli 1724. getroud, waar uit den 26. Juni 1726. Victor Amadeus Maria, nu prins van Piemont, geboren is.

Savoyen, het hertogdom Savoyen is het noordlyke deel van de Savooische landen, en word door de Alpen van Piemont afgescheyden. Het bestaat uit 10. kleine provintien, welke zyn (1) het eigentlyk zo genaamde Savoyen, waar mee een deel van het landschapje Bugey verknocht is, want het ander deel hoort den koning van Vrankryk toe; (2) Het hertogdom Chablais; (3) Het hertogdom van Geneve; (4) het graafschap Maurienne; (5) Het graafschap Tarantaise; (6) de Barony Faucigny; (7) De barony Beaufort; (8) De bailluagie Terniac; (9) De bailluagie Gaillard; (10) het dal Chefery. De hoge bergen maken dat de lucht daar in koud is, niet te min is het land volkryk, en reedlyk vruchtbaar van koorn, gelyk ook in de dalen van wyn, en op de bergen ryk van weylanden. De hoofdstad daar in is Chambery. De Franschen hadden byna het gantsche hertogdom vermeestert, maar zy zyn in den laatsten oorlog door de gelukkige wapenen van den hertog daar gants uitgedreven. Het eigentlyk zo genaamde Savoyen is een landschap in Savoyen tusschen Genevois, Faucigny, Tarantaise, Maurienne, Dauphiné en Bugey gelegen.

Saura, kleine stad in klein Azien in Caramanien, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Cogni behorende.

Saurel, zie *Richelieu.*

Saurges, een fraaje plaats in Piemont, op den weg van Turin naar Nizza. Hier beginnen de gruwelyke bergen, waar over de muil-ezels voor dezen qualyk passeren konnen, tot dat hertog Karel Emanuel midden door de onbeganklyke rotzen een ryweg naar Nizza heeft laten houwen.

Saurland, een van de twe landschappen waar uit het hertogdom Westphalen bestaat, half den keurvorst van Keulen, en half den koning van Pruissen toekomende.

Sau-Russel, hiet de waterval by Lints in den Donau, en word alzo genaamt wegens een rots, die de gedaante van een Sau-Russel (varkens-snuit) heeft, en zich wyd in den Donau uitstrekt; hy veroorzaakt de schippers groot gevaar.

Sausenberg, berg-slot en landgraafschap aan Brisgau, tot Baden-Durlach behorende.

Saustia, stad in Amasien in Natolien, in Azien, benevens den titel van een aartsbisdom.

Saut, zie *Sault.*

Sauve, stad in de Sevennes in Vrankryk, aan de rivier Vittourle, benevens een vicary en abdy.

Sauvegarde, is een bescherming welke die gene by oorlogstyden vergunt, die dan de grootste macht in een land heeft. Men noemt ook de soldaten of de brieven alzo, die iemand tot verzekering van de bescherming gegeven worden.

Sauvetad, Salutad, kleine stad in de Fransche provintie Agenois in Guienne, aan de rivier Drot, tusschen Bergerac en Bazas.

Savuto, zie *Campagnano.*

Saw, Sau, grote rivier, die in opper-Crain ontspringt, door Croatien, Sclavonien en Bosnien loopt, en zich te Grieks-Weissenburg in den Donau giet. In den Passarowitschen vrede 1718. is deze gantsche stroom met zyn oevers en de daar aan leggende sloten en steden den Roomschen keyzer toegedeelt.

Saxa, steedje in Thuringen, in het graafschap Hohenstein, tusschen Nordhausen en Osterode, den koning van Pruissen toekomende. Een half uur daar van daan is een glasehut.

Saxen, waren een oud en strydbaar volk in Duitsland, die in 't begin in 't Holsteinsche gewoont, en in de 5de eeuw onder 't bevel der beyde broeders Hengst en Horst in grote menigte onder den naam van Anglen naar Brittannien getrokken zyn, en daar 7. koningryken opgerecht hebben. Evenwel hebben zy zich ook door gants Duitsland verspreyd, tot eindelyk in de 8ste eeuw hun koning Wittekindus Magnus van keyzer Karel den groten overwonnen, en tot het Christen geloof bekeert wierd.

Saxen, is een groot deel van Duitsland, dat zich van Polen en Bohemen tot aan de Duitsche zee en aan Denemarken uitstrekt, en 't welk in 2. kreitsen verdeelt word, naamlyk in de Opper-Saxsche en de Neder-Saxsche, die beyde onder het getal der tien kreitsen des H. Roomschen ryks behoren. De Opper-Saxsche kreits grenst ten westen aan de Neder-Saxsche, ten zuyden aan Franckenland, ten oosten aan Bohemen en Polen, ten noorden aan de Oostzee. Zy begrypt het markgraafschap Meissen, de stiften Merseburg en Naumburg, het landgraafschap Thuringen, de vorstendommen Anhalt, Coburg en Querfurt, de abdy Quedlinburg, de graafschappen Barby, Mansfeld, Zwartsburg, Stolberg, Gleichen en Hohenstein, de marck-Brandenburg, en het hertogdom Pommeren. De kreyts-directeur is de keurvorst van Saxen. De Neder-Saxsche kreits grenst ten oosten aan de Opper-Saxische, ten zuyden aan dezelve en aan Hessen, ten westen aan Westphalen en aan de Duitsche-zee, ten noorden aan Jutland en de Oost-zee. Deze kreits begrypt de hertogdommen Bronswyk, Luneburg, Maagdeburg, Bremen, Mecklenburg, Holstein en Lauenburg, de vorstendommen Halberstad en Ratseburg, de bisdommen Hildesheim en Lubeck, en de ryksteden Lubeck, Hamburg, Muhlhausen, Nordhausen en Goslar. De kreits-directeurs zyn de Hertog van

van Maagdeburg, en de hertog van Bremen, waar by het huis Bronswyk het mede-directeurschap heeft.

Saxen, hertogdom, dat ten oosten aan Lusatien, ten noorden aan de Marck-Brandenburg, ten zuyden aan Meissen, en ten westen ook aan Meissen en het vorstendom Anhalt grenst. Dit word eigentlyk de keurkreits genaamt, en hoort alzo den keurvorst van Saxen toe. Het keurvorstendom Saxen benevens de ingelyfde landen word anders in zeven kreitsen verdeelt, naamlyk in de keur-kreits, de Thuringsche, de Meisnische, de Leipziger, de Aartsbergsche, de Voogtlandsche en Neustadsche. De hoogste geestlyke gerichten daar in zyn de kerkenraad, benevens het opper-consistorie te Dresden, de consistorien te Leipsig en Wittenberg; de wereldlyke, de geheime raad, de kamer, de lands-regering, en het appel-gericht te Dresden, het opper hof-gericht te Leipzig, en het opper hof-gericht te Wittenberg.

Saxen, de keurvorst van Saxen is des H. Roomschen ryks aarts-maarschalk, maar zyn erf-maarschalk is de graaf van Pappenheim, ook is hy deswegen een patroon en rechter der hof- en veld trompetters; ook is hy bevoegt in de veldtochten, wanneer de keyzer te veld legt, des ryks hooft- en renvaan te voeren. Op de ryksdagen en by keyzerlyke processien draagt hy den keyzer of Roomschen koning het blote zwaard voor, deswegen voert hy ook twe kruislings over elkander leggende zwaarden in zyn wapen. By de keyzerlyke verkiezing heeft hy de 5de stem, en vult op het kronings feest te paard een maat vol haver van een hoop, dien hy daar na het volk ten prooi geeft. Verder is hy ryks-vicaris op die plaatzen, daar het Saxische recht geld, en heeft het jus de non appellando. Dat keur-Saxen wegens het Markgraafschap en burggraafschap Meissen, als ook wegens het landgraafschap Thuringen, en het burggraafschap Maagdeburg de vier oude ryks stemmen op den ryksdag te Regensburg gezocht, maar tot noch toe niet verkregen heeft, is onder de speciale titels van deze landschappen aangemerkt. Ondertusschen is dit noch hier by te erinneren, dat het keur-Mentsische directeurschap te Regensburg deze bemiddeling op het tapyt gebracht heeft, dat de beyde stemmen wegens het Markgraafschap en burggraafschap weer zouden aangenomen, maar de andere beyde noch enigen tyd, evenwel zonder nadeel te veroorzaken, uitgestelt blyven. Of nu, zo wel de ryksvergadering, als ook het keur-huis van Saxen dezen voorslag zal aannemen, moet de tyd leren. Het huis Saxen word verdeelt in de Ernestische en Albertische linie. De eerstgenoemde bestaat uit de Weymarische, Eisenachsche, Gothasche, Meinungsche, Römhildische, Eisenbergsche, Hildburghausische, en Saalfeldsche, waar van evenwel voor enige jaren de Eisenbergsche en Römhildische uitgestorven zyn. De andere bestaat uit de keur-linie, en uit de Weissenfelsche, Merseburgsche en Zeitsche, waar van de Zeitsche ook in 't jaar 1718. met hertog Mauritius Wilhelmus uitgestorven is. De regerende keurvorst van Saxen Fridericus Augustus is geboren den 12. mey anno 1670. wierd keurvorst anno 1694. en den 15. sept. anno 1697. tot koning van Polen gekroont. Zyn gemalin Christiana Eberhardina, dochter van Markgraaf Christiaan Ernest van Brandenburg-Bareuth, is geboren den 19. dec. anno 1671. en gehuwt den 10. jan. 1693. De keur-prins Fridericus Augustus is den 7. oct. 1696. geboren, en heeft zich den 20. aug. 1719. met de aartshertogin van Oostenryk Maria Josepha, oudste dochter van keyzer Josephus, die den 8. Dec. 1699. geboren is, in de keyzerlyke Favorita te Wenen in den echt begeven, waar uit de oudste prins Josephus Augustus den 24. oct. 1721. geboren is. Van de andere regerende hertogen van Saxen zoek onder hun eigen bynaam.

Saxenberg, kleine stad en amt in opper-Hessen, niet ver van de stad Franckenberg, in de heerlykheid Itter, Hessen-Darmstad toekomende.

Saxenburg, keur-Saxisch kamer-amt en slot in de Meisnische kreits, tusschen Franckenberg en Mitweide aan de Zschopau. Het word te gelyk van den amtenaar van Franckenberg bestiert.

Saxenburg, een kleine plaats en enge pas met drie kastelen in Karinthien, hoort onder Saltsburg.

Saxenburg, Oud Saxenburg, oud berg-slot in Thuringen aan de Unstrut, een myl van Franckenhausen, tot het vorstendom Querfurt behorende. Dicht daar by legt Nieuw-Saxenburg.

Saxenhagen, slechte stad benevens een slot en amt in het graafschap Schaumburg, onder Hessen-Cassel behorende.

Saxenhausen, kleine stad in het graafschap Waldek, een myl van Waldek.

Saxenhausen, zie *Frankfort aan den Main.*

Saxische Frist, is een tyd van 6. weken en 3. dagen, die gemeenlyk in de gerechts termynen, daar het Saxische recht in gebruik is, geobserveert word.

Saxische Universiteit, word in Zevenbergen de vergadering der opper-officianten uit alle steden en stoelen der Saxische natie genoemt, die alle nationale zaken vonnist en beslist.

Saxköping, kleine stad in Denemarken op het eyland Laland.

Saxköping, zie *Sasköping.*

Saxlen, vlek in 't Canton Unterwalden, in Zwitzerland, in het Melch-dal, waar van het Saxler meir den naam heeft.

Saxmundham, stad in Engeland, in de provintie Suffolck.

Sayd, zie *Sidon.*

Sayda, kleine stad in het Meisnische Aartsgebergte, den heer Wolf van Schönberg te Porschenstein behorende, aan de Boheemsche grenzen.

Sayn, graafschap aan den Rhyn, niet ver van Coblents. De graven van Sayn en Witgenstein horen onder de Wetterausche graven, en delen zich in 3. linien, naamlyk in de Berleburgsche, Saynsche en Witgensteinsche. De Berleburgsche bestaat uit de Berleburgsche en Homburgsche; de Witgensteinsche uit de Witgensteinsche en Vallendarische. De goederen der Saynsche linie wierden na de dood van graaf Lodewyk, die anno 1636. den 6. July

stierf,

ftierf, verdeelt. De keurvorft van Trier kreeg Sayn en Rheinbruel, met de voogdyen Elich en Ormits. De twee zufters van graaf Lodewyk kregen de overige goederen, waar van Erneftina, gemalin van graaf Erneft van Manderfcheyd, het amt Hachenburg toeviel, na wier dood het aan de burggraven van Kirchberg quam. De andere zufter Johanetta, een gemalin van Johannes Georgius, hertog van Saxen-Eifenach, kreeg het amt Alten-kirchen.

Saynock Xymo, een van de drie grote eylanden in Japan in den Oofter-Oceaan in Azien, beftaat uit 9. koningryken.

Saz, Zas, Ziareck, ftad in Bohemen aan de Eger, en de hooftftad van de Satzer-kreits, 10. mylen van Praag.

Sazawa, rivier in Bohemen, die in Moravien ontfpringt, en 2. mylen boven Praag in de Mulda valt.

Sazerkreits, een van de 14. kreitfen van Bohemen, om den Eger aan de Meifnifche grenzen gelegen.

Sazig, flot en amt in Achter-Pommeren, 2. mylen van Stargard, aan de Neumarkfche grenzen.

Sbirro, hiet een gerechtsdienaar in Italien, en zy hebben in de grote fteden hun eigen hooftman, die il Barigello genaamt word.

Scach, Sciah, zo word de koning van Perzien genaamt.

Scala, kleine ftad in Principato citra in Napels, benevens een bisdom, 't welk met dat van Ravello verënigt is, en onder den aartsbiffchop van Amalfi behoort.

Scala Marmorea, haven in Bithynien in klein Azien, aan de zee-engte van Conftantinopel.

Scalea, kleine ftad in Calabria oltra in Napels, aan de grenzen van Bafilicata, daar de rivier Laino in de golf van Policaftro loopt, die hier van daan ook zomtyds de golf van Scalea genoemt word.

Scalemi, voorgebergte in Sicilien in Val di Noto aan de zuidlyke kuft, tegen over het eyland Malta.

Scalemura, oude ftad in Caramanien in klein Azien, benevens een citadel, en een bisdom, onder den aartsbiffchop van Seleucia ftaande.

Scaletta, flot, benevens den titel van een vorftendom in Sicilien, in Val di Demona, tuffchen de bergen aan de zee-engte van Meffina en tegen de Jonifche-zee gelegen, 10. mylen van Meffina, wiens veftingwerk 1676. van de Franffchen geruïneert is.

Scaline, een eyland in Engeland, tot de provintie Pembrock in 't vorftendom Walles behorende.

Scalits, ftad in opper-Ongaryen, aan de Moravifche grenzen, aan de rivier March.

Scandaliseren, iemant ergernis geven, of verdriet aan doen.

Scandalum Magnatum, is een wet in Engeland tegen de fmaadredenen die tegen een pair van het koningryk uitgebraakt worden. De overtreder word gemeenlyk in een grote geldboete verwezen, en moet zo lang in de gevangenis blyven, tot dat dezelve aan den beledigden betaalt is.

Scanderburg, een koninglyk Deens flot niet ver van Arhus in Jutland.

Scanderick, zo word in het Turks de ftad Alexandria in Egypten genaamt.

Scanderona, zie *Alexandretta.*

Sanderona, Monte de &c. zie *Aman.*

Scandia, Scandinavia, hier onder begreep men in oude tyden en verftaat men zomtyds oock noch hedendaags dat grote Schier-eyland in Europa, dat de koningryken Zweden en Noorwegen in zich begrypt.

Scandiano, kleine ftad in 't hertogdom Modena tuffchen Saffuolo en Reggio, die den titel van een marquifaat voert.

Scandolera, kleine ftad in het graaffchap Cremona in 't hertogdom Milaan, die den heer Ponzoni toekomt.

Scapularium, is een deel van een munniks-kleed, dat uit twe kleine lappen laken beftaat, waar van het een de borft, het ander den rug bedekt. Scapularium hiet ook twe donkere bruine kleine kappen van zyde, waar van de eene boven, de andere onder aan 2 linten hangt. Deze laten de wereldlyke perfonen onder de Katholyken by de Carmeliters weyen, en dragenze ter eere van de H. Maagt.

Scapulier der Carmeliten, worden van ongemene kracht in gevaar te water en te land, in ziektens en boze toevallen, in onvruchtbaarheid der vrouwen, in 't bluffen van brand, en omtrent de gene die van den Duivel bezeten zyn, by de Katholyken gehouden. En daar is een zeker boek, der Carmeliten genade penning genaamt, dat de oneindige deugden van dit fcapulier niet genoeg weet uit te fpreken.

Scara, zie *Skara.*

Scaramanico, ftad in 't koningryk Napels, in de provintie Abruzzo.

Scarborough, kleyne ftad aan de kuft van het landfchap Yorck in Engeland, benevens een flot en een goede haven. Zy is wel bewoont, dryft goede handeling, en is van natuur zeer fterk, nademaal zy overal met klippen en de zee omringt is, en op een hoge rots legt. Zy zend 2. gedeputeerden in 't parlement en de omleggende zee-kuft heeft een ryken haringvangft.

Scardona, oude beveftigde ftad in Dalmatien, aan den weftlyken oever van de rivier Cherca, de Turken toekomende. Haar bisdom hoort onder den aartsbiffchop van Spalatro.

Scardona, zie *Arba.*

Scarena, ftad in Piemont in het graaffchap Nizza, 2. mylen van Villa Franca.

Scarpa, kleyne ftad in de provintie Aggerhus in Noorwegen aan de Noord-zee, 6. Zweedfche mylen ten zuydooften van Aggerhus.

Scarpanto, eyland in de Middelantfche-zee, by den mond van den Archipel, tuffchen de eylanden Candia en Rhodus. Het is het grootfte van de 12. eylanden, van de ouden Sporades genoemt, hoort den Turk toe, maar deszelfs meefte inwoners zyn Griekfche Chriftenen. De omleggende zee word de zee van Scarpanto of Mare Carpathium genoemt.

SCARPE, een fort, dicht by Douay in Walsch Vlaanderen gelegen, dat 1710. by de overgaaf van de stad Douay den Bontgenoten meteen van de Franschen ingeruimt wierd. Maar den 27. Aug. 1712. ging het weer aan de Franschen over.

SCARPE, rivier in de Oostenrykse Nederlanden, die by Aubigny in Artois ontspringt, en beneden S. Amand in de Schelde valt.

SCARPERIA, klein bevestigt steedje in 't Florentynsche gebied.

SCARPONE, zie *Contrescarpe*.

SCARREN, slechte stad in Zweden in West-Gothland, die byna met enkel moeras omringt, en voor dezen de hofhouding der West-Gothsche koningen geweest is. Zy heeft een fraay Gymnasium en een bisschop, die onder den aartsbisschop van Upsal hoort, en een halve myl van de stad woont.

SCARSDALE, graafschap in de provintie Derbyshire in Engeland.

SCARTIQUE, een nietswaardig geschrift.

SCASATI, zie *Sarno*.

SCATONO, kleine stad in Toscanen in Italien, daar zekere stenen gevonden worden, die door 't vuur niet beschadigt worden.

SCATULLEN-GELDER, hieten de inkomsten van een land-vorst, die tot deszelfs kleine en daaglyksche uitgaven besteed worden, en die daar over gestelt is word Scatullier genaamt.

SCEBRESIN, stad in het waywoodschap Chelm, in klein-Russien in Polen.

SCELETON, is een geraamte, waar in de beenderen van 't gantsche ligchaam door de ontleders weer te zamen gevoegt zyn.

SCELPA, rivier in Westphalen in 't bisdom Paderborn, die zich by Corvey in de Wezer stort.

SCEPTER, is een prachtige staf, die niemand als koningen toekomt, wyl het een teken van de koninglyke waardigheid is; hoewel ook de rectors op de universiteiten by plechtige feesten tot een teken van hun rechtsgebied een scepter voorgedragen word.

SCEPTER-LEEN, zo worden noch hedendaags de lenen en landeryen der geestlyke ryksvorsten in Duitsland genaamt, wyl dezelve voor dezen door een scepter van den Roomschen keyzer het leen ontfingen. Daarentegen noemt men de wereldlyke vorstendommen vaan-leenen, wyl dezelve voor dezen door een vaandel van den keyzer den vorsten ter leen gegeven wierden. Maar diergelyke plechtigheid is ten tyde van Karel V. opgehouden, en worden hedendaags zo wel de geestlyke als wereldlyke vorsten met het kussen van den knop van den degen, dien de keyzer in de hand heeft, en met aflegging van een en den zelven eed ingehuldigt.

SCEPUCCZ, zie *Zips*.

SCERIF, zie *Cherif*.

SCERIFI, een goude munt in Turkyen, die wat minder als een Venetiaansche Zechino geld, en omtrent een ducaat waardig is.

SCHAACKEN, slot, en een van de vier opper-amten in 't Brandenburgsch Pruissen, in de provintie Samland.

SCHABATS, zie *Sabats*.

SCHACH, is een Perziaansche munt, die omtrent 2. Duitsche grosschen en 2. penningen bedraagt.

SCHACKEN, Luitersch vrouwen-klooster in het graafschap Waldeck, waar van tegenwoordig Sophia Wilhelmina, gebore gravin van Waldeck, abdis is.

SCHADECK, een graaflyk Westerburgsch slot en dorp op een hogenberg, aan de Lohne, tegen over Runckel.

SCHÆNIS, vorstlyk vry nonnenklooster in de provintie Gastern in Zwitzerland, onder het gebied van de Cantons Schweits en Glaris behorende.

SCHÆRDING, SCHERDING, heerlykheid benevens een bevestigde taamlyk grote stad en een sterk slot aan den Inn-stroom in opper-Beyeren, in 't rent-amt Burghausen, 19. mylen van Munchen.

SCHÆSBURG, SEGESWAR, een van natuur en door de konst bevestigde stad onder de 7. Duitsche steden in Zevenbergen, 2. mylen van Medwisch.

SCHAFFGOTSCH, een voornaam graaflyk geslacht in Silesien en Bohemen, waar uit de Kynast-Greiffensteinsche linie in Silesien den titel van graven des H. Roomschen ryks en semper-vrye voert, en de vrye stands-heerlykheid Trachenberg in Silesien in de vorige eeuw bezeten heeft, maar die tegenwoordig de graven van Hatsfeld toekomt, evenwel voert zy 'er noch den titel van.

SCHAFHAUSEN, een van de 13. Zwitsersche Cantons, dat ten noorden aan Zwaben, ten oosten aan de Boden-zee, ten zuiden aan den Rhyn, en ten westen aan de woudsteden grenst. Deszelfs omtrek is niet groot, maar het aardryk vruchtbaar. Dit Canton, dat den hervormden Godsdienst toegedaan is, bestaat uit 11. amten en de hoofdstad Schafhausen is een der schoonste steden van Zwitzerland, 6. myl. van Bazel aan den Rhyn, waar over aldaar een stene brug legt, en daar de beroemde Rhyn val is. Zy heeft een citadel, tot wiens onderhoud de kroon Vrankryk uit kracht van het aangegane verbond met Zwitzerland jaarlyks 800. livres betaalt.

SCHAFSTÆDT, kleine stad in het stift Merseburg, 2. mylen van Merseburg.

SCHAGEN, een heerlykheid en groot dorp van den zelven naam in het graafschap Holland, niet ver van Alckmaar.

SCHAGEN, HOEK VAN SCHAGEN, een voorgebergte en vlek van den zelven naam aan het uiterste eind van Jutland, 't welk zich ten noord-oosten in de Noord-zee uitstrekt. Het Schager Rif daar by is een ondiepte, die anderhalf myl in de zee zich uitstrekt, en zeer gevaarlyk voor de schepen is, wyl de stroom haar daar sterk op toedryft.

SCHAGER-RACK, zie *Cattegat*.

SCHAIDWEIN, zie *Schottwien*.

SCHALABURG, berg-slot en heerlykheid in neder-Oostenryk, een uur van Melck.

SCHALCKAU, kleine stad en amt aan de rivier Its, in 't vorstendom Hildburgshausen, 4. uren van Coburg. Die van Schaumburg hebben 'er ook enig deel in.

SCHALHOLT, hoofdstad van het eyland Ysland, aan de zuidelyke kust gelegen. Haar bisschop hoort onder den aartsbisschop van Drontheim.

SCHALTSBURG, verwoest berg-slot in Zwaben, den vorst van Hohenzollern toekomende.

SCHAM, zie *Damasco*.

SCHAMACHIA, SAMMACHIA, SUMACHIA, hoofdstad in

in Medien, niet ver van de Caspische-zee, de Perzianen toekomende. Zy is voordezen groot, sterk, en wegens haar koophandel beroemt geweest, maar 1578. is de stad van de Turken ingenomen, en noch het zelve jaar van de Perzianen weer verovert en verbrand. Zy was wel weer opgeboud, maar is 1667. door een sterke aartbeving zeer geruineert, en 1670. weer opgeboud.

SCHAMES, zyn onder de Joden luiden, die in hun Synagoog den dienst van klokkeluiders of kosters verrichten, en by wie zich de Joden, die van vreemde plaatzen komen, behoorlyk aangeven, hun acces-geld inleggen, en hun quartier melden moeten, op dat zy, na de gerechtlyke indaging van de Schames van ieder plaats kunnen aangetoont, en voor de overigheid gebracht worden.

SCHAMHAUPT, klooster der reguliere koorheren van St. Augustyn aan de Schembach in Beyeren, tegenwoordig de Universiteit van Ingolstadt toekomende.

SCHAMS, klein landschapje in Graauwbundterland, aan den achter Rhyn, 4. mylen lang en een breed, waar in verscheyde kasteien leggen.

SCHANDAU, kleine stad aan de Elve aan de Boheemsche grenzen, in de Meisnische kreits, een myl boven Königstein.

SCHANDELBACH, of SCHÆNDLICHER BACH, rivier by Obernheim in de neder-Elsas, die niet altyd loopt.

SCHANDERSLEBEN, zie *Sandersleben.*

SCHANS-GRAVERS, zie *Pionniers.*

SCHANSJE, is een kleine schans, in de gedaante van een ster met verscheyde punten aangelegt, om de insluiting der linien of anderer werken te verzekeren. Zie *Sterre-Schans.*

SCHANSKORVEN, zyn lange gevlochte korven, 5. of 6. voet hoog met aarde gevult, die men op de wallen tusschen de stukken zet om de contapeis te dekken, en by belegeringen worden zy ook ten dien einde op de batteryen gestelt.

SCHANS OP HET SCHIP, zie *Half Verdeck.*

SCHARFFECK, zie *Schöneck.*

SCHARFFENBERG, oud berg slot in Meissen, ter linker hand aan de Elve, een myl van Meissen, hoort die van Miltits toe.

SCHARFFENBERG, oud en woest berg-slot aan het Thuringer woud, tusschen Eisenach en Waltershausen.

SCHARNEBECK, voordezen een klooster, nu een landvorstlyk slot en amt in 't hertogdom Luneburg, aan den Nets-stroom, naar den kant van Lauenburg toe.

SCHARNITS, vesting en grens-pas in Tyrol, naar Beyeren toe.

SCHARNITZEL, zo hieten de kleine papiere peperhuisjes, inzonderheid te Wenen, waar in honderd, vyftig, vyfentwintig, of ten minsten een dozyn ducaten gewonden worden, en die de keyzer de zo genaamde audientie-broeders by de verleende gehoorgeving gewoon is uit te delen.

SCHARRAT, zie *Zarkat.*

SCHARTSFELS, een oud berg-slot en amt op den Harts, dat den hertog van Bronswyk-Luneburg toekomt. Dicht daar by is het beroemde Schartsfelsche Hol, waar in over de 13. vamen diepe verwelfsels te vinden zyn. Voordezen heeft men veel zo genaamt eenhoorn aldaar gegraven, maar tegenwoordig vind men het niet meer in zo grote menigte. Anders is het Hol doorgaans gelyk het Baumans Hol vol witte glinsterige drop-stenen.

SCHARTZENBACH, slot in het graafschap Toggenburg in Zwitserland, den abt van St. Gal toebehorende, dat de Toggenburgers anno 1710. in mey met gewelt verovert, en na den gesloten vrede anno 1719. aan den abt weer afgestaan hebben.

SCHARVOSCH, sterk kasteel in Ongaryen aan de Theisse.

SCHATMEESTER, des H. Roomschen ryks aartsschatmeester is een van de ryks aarts-amten, dat de keurvorst van de Palts bezit, en eerst in den Westphaalschen vrede 1648. beslist is, na dat men het aarts-spys-opdragers amt op het huis van Beyeren had overgedragen. Dit amt bestaat daar in, dat hy by grote ryks-plechtigheden den keyzer de ryks-kroon voordraagt, ook de goude en zilvere munt onder het volk strooit. Zyn erf-schat-meester is de graaf van Sintzendorf, die dit amt in deszelfs afwezigheid verricht, en schoon anno 1708. keur-Palts na den ban-verklaring van den keurvorst van Beyeren met het aarts-spys-opdragers amt voorzien, en het aarts-schatmeesters amt anno 1710. den keurvorst van Hannover opgedragen wierd, zal doch het aarts-schatmeesters amt, na dat keur-Beyeren anno 1714. in den Rastadtschen vrede in zyn waardigheden en landen herstelt is, aan keur-Palts weerom gegeven worden, waar tegen zich keur-Hannover tot heden toe sterk aankant, staat alzo te verwachten wat 'er weer voor een nieuw aarts-amt voor den keurvorst van Hannover zal uitgevonden worden.

SCHATSLAR, welgeboud slot in 't vorstendom Schweidnits in neder-Silesien, hoorde voordezen onder het Landshutsche Weichbild in dit vorstendom, maar tegenwoordig word het tot de Koningsgratser kreits in Bohemen gerekent.

SCHAT-ZADELER-AGASI, is een zwarte gesnede aan het Turksche hof, die het opzicht als hofmeester over de kinderen van den groten heer heeft.

SCHAUEN, vrye Ryks heerlykheid in 't Halberstadsche by Oosterwyk, die in de voorlede eeuw van den vorst van Waldeck aan de vryheren van Groot verkocht is.

SCHAUENBURG, oud verwoest slot in het Thuringer woud, dicht by het steedje Friedrichroda, 2. mylen van Gotha, waar onder het ook behoort.

SCHAUENSTEIN, vlek in Franckenland, onder 't opper-amt Culmbach behorende, 4. mylen van Bareuth.

SCHAULEN, GROSS-OF GROOT SCHAULEN, kleine stad in Samogitien in Litthauen, anderhalf uur van de Semigallische grenzen.

SCHAUMBURG, kleine stad, slot, en voordezen de residentie plaats van den vorst van Nassau-Schaumburg, op een hogen berg, niet ver van Diets en de rivier de Lohn, in Wetteravien.

SCHAUMBURG, slot, amt en graafschap in Westpha-

phalen, tusschen het vorstendom Minden, de graafschappen Spiegelberg en Lemgow en de Brunswyksche grenzen. Het had voordezen zyn eige ryksgraven, die anno 1640. met graaf Otto uitgestorven zyn. Na deszelfs dood ontstont 'er enig geschil, nademaal enige amten van oude tyden af van Hessen-Cassel, en enige andere van het stift Minden ter leen gehouden wierden, waar mee derhalven een langdurig proces te Wenen gevoert wierd; maar enige goederen daar van waren Allodiaal, en Elizabeth, de moeder van den laatsten graaf, een gebore gravin vander Lip, matigde zich hier op het gantsche graafschap aan, en vermaakte het weer aan haar broeder Philippus, graaf van der Lip, die eindelyk den 9. jul. anno 1647. met Amelia Elisabet, landgravin van Hessen, als voogdes van haar zoon Wilhelm VI. dit verdrag aangong, dat hy de eene helft van dit graafschap aan het huis van Hessen-Cassel afstond, en de andere helft van dit huis ter leen hielt, welk verdrag ook daar na 1648. in den Osnabrugschen vrede bekrachtigt wierd.

Schaun, Deensch steedje onder het stift Alburg in Noord-Jutland.

Schauneburg, kleine stad in de Lyflandsche provintie Letten, 22. mylen ten oosten van Riga gelegen.

Schaydwien, zie *Schottwien.*

Scheeps-Captein, zie *Captein ter zee.*

Scheeps-predikant, oeffent den Godsdienst zo wel op de reys als in de haven op het schip, nademaal hy alle morgen en avond het gebed doet, maar alle zondagen een predikatie of mis houdt.

Scheer, kleine stad in Zwaben, by den Donau, benevens een slot en heerlykheid den graaf Thruchses van Waldburg toekomende. Het gebied daar om word het landschapje Scheer genoemt.

Scheerboten, zyn kleine gewapende vaartuigen, die in de Scheeren gebruikt worden, om de vyandlyke schepen af te houden.

Scheeren, zo hieten de zee-klippen op de kusten van Zweden en Finland, inzonderheid voor Stockholm, die zich 16. tot 18. mylen in de zee uitstrekken, en de inkomst in de haven gevaarlyk maken.

Scheftlarn, een Premonstratenser Munniken abdy aan de Iser, 2. mylen van Munchen in Beyeren.

Scheheresul, Schiarazul, hoofstad van een Beglerbegschap van den zelven naam in Darbeck in Azien.

Scheibenberg, kleine berg-stad onder aan den berg van dezen naam in de Aartsbergsche kreits, een myl van Annaberg, is den 16. october 1710. by na te enemaal afgebrand, maar nu heel fraai weer opgeboud.

Scheibs, kleine stad in neder-Oostenryk, tusschen de rivieren Yps en Erlaph.

Scheich, Scheick, hiet in 't Arabisch een Oudsten of Heer, en alzo noemen de Mahometanen hun priesters, die op zekere tyden opentlyke vermaningen aan 't volk doen.

Schelcke, zie *Selcke.*

Schelcelingen, kleine stad en slot in Zwaben, een uur van Blaubeyeren, en 2. mylen van Ulm, hoort het huis van Oostenryk toe.

Schelde, grote rivier in de Oostenryksche Nederlanden, die in Picardyen ontspringt, en zich aan de Brabantsche grenzen in 2. armen deelt, naamlyk in de Wester-Schelde of den Hont, die tusschen de eylanden Catsand en Walcheren in de zee valt, en de Ooster-Schelde, die tusschen Walcheren en Schouwen zich in de zee ontlast.

Schellenberg, zie *Augustusburg.*

Schellenberg, vrye ryksheerlykheid in Zwaben, die de vorst van Lichtenstein van de Carolynsche linie 1699. den graaf van Hohen-Embs afgekocht heeft en 1719. tot het nieuwe ryks-vorstendom Lichtenstein geslagen is. Zie *Lichtenstein.*

Schellenberg, is een hoogte by de stad Donawerth, waar op een sterke schans legt. De keurvorst van Beyeren liet het 1703. en 1704. door een nieuwe verschansing versterken, maar wierd den 2. juli 1704. door den prins Louis van Baden en den hertog van Marlborough in een bloedigen slag daar uitgejaagt.

Schelling, Ter Schelling, eyland in de Verënigde Nederlanden, niet ver van de West-Vriesche kusten, tusschen de eylanden Ameland en Vlieland.

Schelling, de Spaansche en de Luiksche houden 10. lichte stuivers, die 5. keyzers groschen of 15. kreutsers uitmaken. Een schilling sterling, dat een Engelsche zilvere munt is, gelt 12. pence of stuivers, en is omtrent de vierde part van een ryksdaalder. Een Italiaansche schelling maakt 12. Italiaansche penningen. Een Hollandsche schelling is 6. stuivers, of de achtste part van een ryksdaalder. Enige van de zelve zyn op minder prys gestelt, die zy quade schellingen, malle schellingen of zestehalven noemen, en deze gelden maar vyf en een halve stuiver. Een schelling Poolsche munt, waar van 'er drie een Poolsche groschen, 60. een Poolsche marck, en 90. een ryksgulden maken. Een schelling Danske, of Deensche schelling is 3. goede penningen. Een schelling Lubs is 2. schelling Danske, of 6. goede penningen, en een Radder-schelling in 't Keulsche is 16. heller. Een schelling in 't Mentsische gebied is 3. kreutzers, of 1. keyzers groschen, of 9. penningen naar Saxische waarde. In Franckenland laat de bisschop van Wurtsburg alleen schellingen slaan, en geldt ieder 9. penningen, waar van 'er 28. een Franckischen gulden of 20. grossen Meisnisch geld uitmaken. Een schilling in Hamburg is 6. goede penningen. Een dubbele schilling in Bremen maakt 3. groot of 15. swaar, en een enkele is anderhalve groot of achtehalve swaar. Van de Lubecksche schillingen geldt een enkele 8. een dubbele 16. penningen.

Schelsör, Deensch steedje benevens een haven aan de Oost-zee, op het eyland Zeeland.

Schemberg, steedje in Zwaben in het oppergraafschap Hohenberg, aan de rivier Schlicham, het huis van Oostenryk toekomende.

Schemhamphoras, hiet na der Joden overlevering zulk een verborgen naam van God, dat die den zelven wist of had, ongeloofly ke dingen

gen verrichten zou kunnen. Gelyk dit verblinde volk voorgeven durft, dat Christus dien geweten, en al zyne wonderen daar door verricht heeft.

Schemnits, berg-stad in opper-Ongaryen, in het graafschap Bars, benevens twe kastelen op bergen gelegen. Hier is de beste zilvermyn van Ongaryen.

Schencke, aeloud vryheerlyk geslacht en amtnaam, die enige eeuwen herwaarts in de keurvorstlyke Saxische landen geweest is. Maar daar zyn 'er van verscheyde stammen, die met een bynaam van elkander onderscheyden worden, want men heeft de Schencken van Tautenburg, des landgraafschaps Thuringen erf-schenken en Banier-heren, deze wil men dat van aeloude Roomsche afkomst, en voordezen Schencken van Varilla of Vargila naar een Italiaansche burg en stamhuis genoemt zyn geweest, maar zy zyn in de vorige eeuw uitgestorven. Hierna zyn beroemt de Schencken van Landsberg, die in neder-Lusatien de heerlykheid Leuthel, en in de aangrenzende Marck verscheyde kleine steden als Flechtingen bezitten. Niet minder zyn bekent de Schencken van Weidebach, die hun goederen in het Weissenfelsche hebben, en de Schencken van Walbeck in het vorstendom Halberstadt.

Schenckenberg, slot en opper-Voogdy aan het Frickdal gelegen.

Schenckendorf, een ordens amt en heerlykheid in neder-Lusatien, het heermeesterdom van de Johanniter-orde van Sonneburg toekomende.

Schenckenschans, beroemde Hollandsche vesting en stad in de Betuw in Gelderland, aan een landpunt, daar zich de Rhyn in 2. grote armen verdeelt, waar van de rechte en zwakste den naam van Rhyn behoud, maar de andere de Waal genoemt word, en zy commandeert byde armen. Zy heeft haar naam van een Gelders edelman, Maarten Schenck van Niedeck, die haar het eerst aangelegt heeft. Behalven het vesting-werk en de kerk begrypt zy over de 800. huizen in zich, heeft voordezen tot het hertogdom Kleef, en keur-Brandenburg behoort, maar is in 't jaar 1681. tegen een Æquivalent aan de Hollanders overgelaten.

Scheningen, oude en middelmatige stadt in Oost-Gothland in Zweden.

Schenking ten inzicht van 't Huwlyk, hiet dat gene wat een bruidegom zyn bruid in plaats van haar ontfange bruidschat geeft, om het zelve na zyn dood haar leven lang te behouden, maar na haar afsterven weer aan de rechtmatige erven des bruidegoms te laten vervallen: maar is in Holland niet in gebruik, nademaal zy van de morgengaaf verschilt, die de bruid en haar erven in vollen eigendom behouden.

Schepensbank, is een collegie van onpartydige rechtsgeleerden, die in strydige rechtszaken, voornaamlyk in criminële gevallen, hun akten overzenden, vonnissen daar over ophalen, en dezelve naderhand in 't licht geven. Voordezen waren de schepens zekere gerechtspersonen van groot aanzien, die een graaf of rechter van een provintie toegevoegt wierden, op dat hy benevens hen de gerechtigheid handhaven, en in de rechtsgevallen zich van hun raad bedienen mocht. Hy kon zonder hen geen vonnis vellen, en zy moesten inboorlingen en vrye luiden van eerlyke afkomst zyn, waar van daan men diergelyke personen schepenbare vrye luiden placht te noemen. Hun vonnissen golden zo veel als geschreve wetten, waar naar zich ieder rechter in 't vonnis vellen richten kon.

Scheppenstædt, vlek in 't Bronswyksche gebied, aan de kleine rivier Altenad, derde halve myl ten oosten van Wolffenbuttel gelegen.

Schepye, eyland aan de Noordsche kust van het landschap Kent in Engeland.

Scher, zie *Scheer*.

Scherenberg, marktvlek en amt in Thuringen, den vorst van Schwartsburg-Sondershausen toekomende.

Scherhorst, kleine stad en haven op het westlyke eyland Lewis by Noord-Schotland.

Scherif, zie *Cherif*.

Scheriff, zie *Scerifi*.

Schermbeek, kleine stad en slot in 't hertogdom Kleef, de graven van Vehlen toebehorende.

Schermutseling, is een gevecht tusschen 2. vyandlyke partyen, dat by geval geschied.

Schernicovien, zie *Czernichow*.

Scherpenbeil, Montaigu, kleine stad in Brabant, een myl van Diest.

Scherpenheuvel, kleine stad in Brabant, hangt van de stad en heerlykheid Diest af, en hoort de erfgenamen van koning Willem III. toe.

Scherwich, slot en vlek aan den Donau in Ongaryen, niet ver van Grieks-Weissenburg.

Scheslits, kleine stad, amt en slot, 2. mylen van Bamberg, in 't bisdom Bamberg in Francken-land.

Schetland, de Schetlandsche of Hitlandsche Eylanden, leggen in de Calidoonsche-zee, tusschen Schotland en Noorwegen, worden wel tot Schotland gerekent, maar horen den koning van Denemarken toe: men telt 'er tot 26. toe, evenwel zyn 'er maar 6. van bewoont, en het voornaamste daar onder hiet Mainland.

Scheveling, een dorp in Holland aan den oever van de zee, een klein uur van den Haag, waar van het door een linierechten weg, die met kleine stenen bestraat, en aan weerskanten met bomen beplant is, gescheyden word.

Scheyde, klooster in het graafschap Marck in Westphalen, dicht by de stad Unna, den koning van Pruissen toekomende.

Scheyds-rechter, zie *Arbiter Compromissarius*.

Scheyern, een aanzienlyk Benedictyner-klooster boven Pfaffenhofen in opper-Beyeren, dat uit het slot der graven van Scheyern, waar van de hedendaagsche hertogen van Beyeren afstammen, daar toe gemaakt is.

Schiabrazur, grote stad in Azien, in het landschap Diarbeck.

Schiais, zo noemt men de sekte der Mahometanen in Perzien, die tegen de Turksche Mahometanen, Sunnis genaamt, aangekant zyn. Zy houden maar de uitdruklyke geboden van Mahomet, en hebben zich zeer sterk in 't koningryk Golconda

uitgebreyd, daar in tegendeel de Sunnis veel overleveringen geloven, en in 't ryk van den groten Mogol de overhand hebben.

SCHIATI, zie *Sciati*.

SCHIDLOWITS, ſtad en ſlot in opper-Podolien in Polen, niet ver van Chmielnic, by den oorſprong van de rivier Racon, heeft goede ſtaal-en yzer-mynen.

SCHIE, zo noemt men de vaart die van Delft naar Schiedam loopt, en zich in de Maas ſtort.

SCHIEDAM, kleine maar volkryke ſtad aan het riviertje de Schie, daar het zich in de Maas ontlaſt, in zuid-Holland. Zy is de negende in het getal dier 18. ſteden, die haar gedeputeerden in de vergadering der Staten van Holland zenden.

SCHIEFELBEIN, zie *Schiffelbein*.

SCHIELAND, klein landſchap in zuid-Holland, tuſſchen de Maas, Yſſel, Delfland en Rhynland.

SCHIEMAN, of, zo andere willen, Schimman, is de naam dien de Hollanders aan een zee bediendēn geven, dien men anders quartiermeeſter noemt. Inzonderheid heeft hy opzicht over de pompen, en is een hulp van den ſchipper en van den hoogbootsman.

SCHIERMOND, SCHIERMONICK-OOGE, klein eyland onder Vriesland behorende, waar van het door een ſmalle vaart afgezondert word.

SCHIERTING, zie *Schirtingen*.

SCHIETEN, een ſecte van Mahometanen, die de leer van Ali volgen, en hem hoger houden als Mahomet, en darom van de Turken voor de ergſte ketters gehouden worden. Zy geloven dat deze Ali weer in de wereld zal komen om de gantſche wereld te bekeren, en daarom houden zy altyd een paard voor hem in de Moſquée vaardig en gezadelt.

SCHIFF-AMT, zie *Ober Schiff-amt*.

SCHIFFBECK, een vorſtelyk Holſteins vlek, 2. uren van Hamburg gelegen.

SCHIFFELBEIN, ſtad, ſlot en landvoogdy in de nieuwe-Marck-Brandenburg aan de rivier Rega, aan de Pommerſche grenzen, daar de ridders van St. Jan een commandery hebben, die onder Sonneburg behoort. De commandeur is altyd te gelyk landvoogt in de Schiffelbeinſche en Dromburgſche kreits, waar aan de apellen van de neder-gerichten geſchieden, en moeten die van adel daar in voor hem te recht ſtaan. Hy houd gemeenlyk hier toe een burg-gerichts-amtenaar, dat een edelman en te gelyk een geſtudeert perſoon moet zyn.

SCHIFFENBERG, een commandery van de Duitſche orde in opper-Heſſen, een myl van Gieſſen, die tegenwoordig de Pruiſſiſche generaal luitenant graaf van Dœnhof bezit.

SCHIFFENBURG, zie *Schipperbeil*.

SCHIFVE, kleine ſtad in Denemarken, die in 't amt Salling legt, en tot het ſtift Wyburg in noord-Jutland behoort.

SCHILDA, kleine ſtad in de Saxiſche keurkreits, tuſſchen Torgau en Offchats, 5. mylen van Leipſig, en 1. van Torgau, onder deszelfs amt behorende.

SCHILDBERG, ſlot en ſteedje in de Sileſiſche heerlykheid Worter.

SCHILDER HUISJE, is een houte of ſtene huisje, dat men aan de punt van een bolwerk zet, op dat de ſchildwachten daar in bedekt mogen zyn.

SCHILDESCHE, adelyk Juffren-klooſter en dorp in het graafſchap Ravensberg, een myl van Byleveld.

SCHILDKNAAP, zie *Eſquire*.

SCHILDWACHT, is een geprivilegieert perſoon, en niet ſchuldig iemand te gehoorzamen, wanneer hy op zyn poſt ſtaat, al was het zyn eigen officier, 't zy dan dat het ware om hem af te loſſen, of dat hem iets in den naam van den gouverneur aanbevolen wierd. Hy moet geen vreemden ongevraagt voorby zyn poſt gaan laten; komt 'er een opper-officier zo moet hy het geweer preſenteren. De ſchildwachten moeten ook acht geven dat 'er geen twe wagens op de brug of in de poort te zamen komen.

SCHILDWACHT TE PAARD, word in 't veld op een verheve plaats uitgezet, en geeft door een ſchoot het teken, wanneer de vyand beweging maakt.

SCHILLI, zie *Scilly*.

SCHILLING-PFENNIG, is in de Saxiſche rechten zo veel als 16. penningen Meiſniſch, en 30. daar van maken twe oude Schock, of 40. groſchen Meiſniſch.

SCHILLINGSFURST, hoog Franckiſch bergſlot in het graafſchap Hohenlohe, en de reſidentie van den graaf van Hohenlohe-ſchillingsfurſt.

SHILTACH, kleine ſtad in het hertogdom Wurtenberg in Zwaben, aan het water Schiltach, in het Kinzinger dal.

SCHILTBERG, VERTHES, een gebergte in Neder-Ongaryen, 't welk zich van 't zuiden ten noorden van het meir Balaton tot aan den Donau in de graafſchappen Veſprin, Raab en Gran uitſtrekt.

SCHILTDORFF, middelmatige beek in de oude Marck, waar door de Ucht geſterkt word, en die dan verder onder Oſterburg in de Bieſe valt.

SCHIMECK, ſterk ſlot op een berg in Neder-Ongaryen niet ver van het meir Balaton in het graafſchap Veſprin, en 20. mylen van Wenen, dat anno 1709. door de keyzerlyke troepen de rebellen afgenomen wierd.

SCHIMMERBURG, groot woud in het Bronswykſche gebied, een myl van Goslar, den hertog van Bronswyk-Luneburg toekomende.

SCHINTA, ſlot en dorp in opper-Ongaryen aan de Waag, waar over aldaar een brug legt.

SCHIPBREUK, is de verplettering, ſplyting of verlies van een ſchip, dat tegen een rots of op een bank gedreven word, te grond gaat, of op een andere wyze verloren gaat. Men noemt het ook verongelukken.

SCHIPBRUG, beſtaat uit ſchepen die niet ver van elkander leggen, met ankers beveſtigt, en met ſterke planken bedekt zyn.

SCHIPNOBEL, een goude, ook een zilvere munt, van de grootte enes daalders in Engeland, die 3. daalders en 18. goede groſchen bedraagt, maar naar den tegenwoordigen cours op 4. ryksd. 20. gr. geſtegen

fl͏egen is, en het eerst te Keulen aan den Rhyn zou gemunt zyn. Zy word darom dus genoemt, wyl op de eene zyde een schip zonder roos tot een onderscheyd der rosenobels staat.

Schipper, heeft het opzicht over de zeylen en al de equipagie, zo evenwel, dat hy zonder des kapiteins bewilliging niets gewichtigs doen durft. Op de Middelantsche-zee word hy patroon genoemt, en niemand kan schipper worden, voor dat hy vyf jaar gevaren heeft, en opentlyk geexamineert is, 't welk door twe oude schippers in tegenwoordigheid der admiraliteits officiers geschied. Op de koopvaardy-schepen valt het den schipper te beurt den bootsman, stuurman en de matrosen aan te nemen, evenwel met toestemming der eigendoms-heren, wanneer het geschied daar zy wonen. Hy moet alle ingescheepte waren naar den inhoud van den hierover opgestelden vrachtbrief verantwoorden, en is verplicht zich in persoon op zyn schip te laten vinden, wanneer hy uit een haven of rivier uitloopt, enz.

Schipperbeil, Schiffenburg, fraay steedje in 't Brandenburgs-Pruissen, in Bartenland.

Schippond, weegt 3. centner.

Schip van Linie, Navire de Ligne, een capitaal oorlogsschip, een hooft-oorlogsschip, zo noemt men alle oorlogsschepen, die sterk genoeg zyn om in een krygsvloot te dienen.

Schiras, hooftstad van de provintie Farsistan in Persien, aan de rivier Bendimir in Azien. In haar gebied groeit heerlyke wyn en granaat-appelen, en deze plaats legt in een uitnemende aangename landstreek.

Schirms orte, in Zwitzerland zyn 4, naamlyk Zurig, Lucern, Schweits en Glaris.

Schiro, zie *Sciro.*

Schirtingen, Schierting, marcktvlek en pas aan de overzyde van de Eger in Franckenland, hoort ten dele den markgraaf van Bareuth, ten dele de stad Eger toe. Dicht daar by legt het sterke slot Hohenberg, op een berg aan de Eger.

Schirwan, zie *Erivan.*

Schisma, is in een byzonderen zin een scheuring onder de Christenen, die wegens tegen elkander strydende meningen in religie-zaken ontstaat.

Schkeudits, kleine Merseburgsche stad en amt, 2. mylen van Leipsig.

Schkölen, zie *Schöhlen.*

Schlackenwalde, koninglyke stad in de Elboger kreits in Bohemen, is wegens haar voortreflyke tin-mynen beroemt.

Schlackewerde, stad benevens een schoon slot en tuin, als ook een collegie van Godvruchtige scholen, waar by een schone kerk, waar in een vorstelyke begraafplaats is. Zy legt in de Elleboger kreits in Bohemen, een myl van Karelsbad, en hoort de erven van markgraaf Lodewyk van Baden-Baden, die het met zyn gemalin, als een gebore princes van Saxen-Lauenburg, gekregen heeft.

Schladen, slot, graafschap en drost-amt in 't bisdom Hildesheim aan de Halberstadsche grenzen.

Schlage, kleine landstad en amt in 't hertogdom Wenden, in Achter-Pommeren aan de Wipper, den koning van Pruissen toekomende.

Schlagels, Slagels, Deensch steedje op het eyland Zeeland.

Schlaitheim, vlek en slot in Zwitzerland, in 't canton Schafhausen, waar van de vryheerlyke familie Keller in Zwaben den toenaam van Schlaitheim aanneemt.

Schlaits, stad, slot en graaflyke residentie in Voogtland, een graaf Ruis van Plauen toekomende, 6. mylen van Zeits.

Schlangerup, Deensch steedje op het eyland Zeeland, legt aan het Cattegat en heeft een haven.

Schlanstædt, groot amt in 't vorstendom Halberstad, den koning van Pruissen toekomende, en de hertog van Wolffenbuttel heeft een klein deel aan het dorp Pabstorff in dit amt.

Schlaventits, heerlykheid in 't vorstendom Oppelen in Opper-Silesien aan de Poolsche grenzen, tegenwoordig den graaf van Hoym toekomende, daar een spiegel-makery opgerecht is, en ook een koper-hamer is.

Schlawa, een steedje in 't vorstendom Glogau in Silesien, tegenwoordig den vryheer van Fernemont toekomende.

Schlawa, stad in Achter-Pomeren in 't hertogdom Wenden aan de Wipper, den koning van Pruissen toekomende, daar sterke handel in linnen gedreven word.

Schlechdorf, proosdy van reguliere Canunniken in opper-Beyeren aan de Kochel-zee.

Schleepusch, steedje in 't hertogdom Bergen, waar van een vryheerlyke familie den naam voert.

Schlegel, klooster in Opper-Oostenryk van de Premonstratenser-Orde.

Schleining, steedje in Opper-Stiermarcken aan de Ens, tusschen Rastadt en Steina gelegen.

Schleisheim, Keur-Beyersch lust-huis, 2. uren van Munchen gelegen.

Schletstadt, bevestigde stad in de landvoogdy Hagenau in de Neder-Elsas aan de rivier Ill, 4. mylen van Colmar, was voor dezen een vrye ryksstadt, maar is in den Ryswykschen vrede aan de kroon Vrankryk overgelaten.

Schlettau, kleine berg-stad in de Aartsbergsche kreits in Meissen, een halve myl van Annaberg, is 1708. afgebrand. Hier is een keurvorstelyk jacht- en lust-slot, waar op de opper-houtvester van de opper-Bergsche kreits woont: ook is hier een amt, dat te gelyk van den amtman van Grünhayn waargenomen word.

Schleusingen, middelmatige stad benevens een schoon slot in 't Hennebergsche, waar in een landsregering en het consistorie is, aan den kleinen vloed Schleussa, 3. mylen van Ilmenau. Zy heeft een beroemt gymnasium, dat de hertogen van Saxen, die deel hebben aan Henneberg, in gemeenschap toekomt, en was voor dezen de residentie der vorstelyke graaven van Henneberg. De stad en 't amt hoorden voordezen de hertogen van Saxen-Seits toe, maar

maar zyn na de dood van den hertog Maurits Willem 1718. van Keur-Saxen in bezit genomen, wiens weduwe tegenwoordig daar haar woonplaats houd.

Schleyden, ſteedje in het Schleyderdal in de Eifel, was de geboorte-plaats van den beroemden hiſtorie-ſchryver Johannes Sleidanus.

Schleyderthal, een zeker gebied in de Eifel, waar in het graafſchap Sleida legt.

Schliagschize, zo worden de edelluiden in Polen genaamt.

Schlichtern, kleyne ſtad 2. mylen van Fulda en 7. van Hanau, in het opper-graafſchap Hanau, den graaf van dezen naam toekomende. In het klooſter aldaar, dat voor dezen een Benediktyner klooſter was, is een beroemt gymnaſium. De rivier Kintſig loopt midden door de ſtad. Omtrent een uur daar van daan legt de Draſenberg.

Schlichtingsheim, vryheerlyke ſtad in Groot-Polen, aan de Sileſiſche grenzen, anderhalve myl van Frauſtadt.

Schlick, de ryks-graven van Schlick zyn een Boheems geſlacht, bezitten in dit koningryk, voornaamlyk in de Egerſche kreits, zeer ſchone goederen, en hebben altyd aan het keyzerlyke hof in groot aanzien geweeſt. Zy voeren den titel van Schlick, graven van Paſſau en Weiſſenkirchen.

Schlido, kleine ſtad, benevens een vicariaat, 3. mylen van Vicenza, in het Venetiaanſche landſchap Vicentino in Italien. De inwoners dryven ſterken handel met lakens en vellen.

Schlieben, een adelyke, en anno 1719. in den graaflyken ſtand verheve familie, die haar goederen in 't koningryk Pruiſſen heeft.

Schlieben, kleine ſtad en amt in de Saxiſche keurkreits een myl van Hertsberg, daar een proosdy is, die de Univerſiteit van Wittenberg ingelyft is. Anno 1721. in October is dit ſteedje meeſt afgebrand.

Schlierbach, Ciſtercienſer klooſter in Ooſtenryk.

Schlits, Schlidsee, kleine ſtad en ſlot in Opper-Heſſen, niet ver van de rivier Schlits, is het ſtamhuis van het aeloude nu vryheerlyke geſlacht van Schlits, genaamt van Görts, en hoort tegenwoordig den keur-Hannoverſchen geheimen raad en opper-hof-maarſchalk, baron Frederik Wilhelm van Görts, toe.

Schloches, een ſterk ſlot in Pomerellen, in 't Poolſch-Pruiſſen.

Schlockenau, Schlucken, kleine ſtad in Bohemen, in de Leutmeritſche kreits, aan de Miſniſche en Luſatiſche grenzen, 3. mylen van Zittau; zy hoort den graaf van Dieterichſtein toe, en is anno 1710. te enemaal afgebrandt.

Schlottheim, ſlot en marktvlek in Thuringen, anderhalve myl van Muhlhauſen, die van Hopfgarten toekomende.

Schlow, ſtad in het waywoodſchap Mſcislaw, in 't Littauſch Ruſſien.

Schlubbe, kleine rivier in de Middel-marck-Brandenburg, loopt tuſſchen de Spree en de Oder, maakt het meir by Muhlroſe, vult aldaar de grachten by de vaart met water, en valt eindelyk met de nieuwe gracht in de Oder.

Schlucken, zie *Schlockenau.*

Schlusheim, zie *Schleisheim.*

Schlusselberg, Schlusselau, een adelyk Ciſtercienſer nonnenklooſter, 2. mylen van Bamberg in Frankenland.

Schlusselburg, Sleutelburg, zie *Noteburg.*

Schlusselburg, ſlot en amt in 't vorſtendom Minden, aan de Wezer in Weſtphalen.

Schlusselburg, heerlykheid, benevens een voortreflyk ſlot, luſt-tuin, en Bibliotheek in Bohemen in de Prachenſer kreits, waar by een Auguſtyner klooſter legt. Zy heeft voortreflyke vyvers en viſſcheryen, en hoort tegenwoordig den graaf Leopold Jozef Künigl toe.

Schlusselfeld, kleine ſtad in 't bisdom Wurtsburg in Franckenland.

Schlutup, klein vlek en pas aan de Trave in het Meklenburgſche, een myl van Lubeck, naar den zeekant toe.

Schmale Aue, rivier in 't hertogdom Luneburg, die niet ver van Dole ontſpringt, door verſcheyde dorpen en kerſpelen loopt, en eindelyk boven Jeſtenburg in de zee valt.

Schmechten, vlek in 't biſdom Paderborn in Weſtphalen daar een goede minerale bron is, van de inwoners de Mettbrunne genaamt.

Schmidburg, ſlot op een rots tuſſchen Kirn en Kirchberg op den Hondsrug, ten dele den keurvorſt van Trier, ten dele den heer van Schmidberg toekomende.

Schmiedeberg, ſtad en heerlykheid in 't vorſtendom Jauer in Sileſien, onder aan den Reuſenberg, den graaf van Czernin toekomende. Deze plaats is beroemt wegens haar bergwerken.

Schmiedeberg, kleine ſtad in de Saxiſche keurkreits, 2. mylen van Wittenberg, daar goed bier gebrouwen word.

Schmiedeberg, bergvlek in de Meisniſche Aartsbergſche kreits aan de Weisrits, tegen over Dippoldiswalda, is merkwaardig wegens deszelfs yzerhamer.

Schmiedelfeld, ſlot en amt in Zwaben aan de Kocher, tot het graafſchap Limburg behorende.

Schmiegel, kleine ſtad in groot Polen, den graaf Leſczinsky toebehorende, drie mylen van Frauſtadt.

Schmildten, beveſtigt ſlot in Lyfland in de provintie Letten, is met veel moeraſſen omringt.

Schmolchin, Schmolsin, ſtad in de heerlykheid Lauenburg in achter Pommeren, die de koning van Polen in 't jaar 1667. aan den keurvorſt van Brandenburg afgeſtaan heeft.

Schmölle, ſteedje aan de Sprotta in 't vorſtendom Saxen-Altenburg, een myl van de ſtad Altenburg. Hier word het recht wegens den landheer door den amt-richter bedient, waar by de raad als Aſſeſſores of ſchepens gebruikt worden.

Schmolnits, ſlot en bergſtad in opper-Ongaryen, is een pas tegen Moravien.

SCHMOLOWITS, sterk berg-slot in opper-Ongaryen, niet ver van Weissenberg.

SCHMOLSIN, zie *Schmolchin.*

SCHMORGA, zie *Smorga.*

SCHMUTTER, kleine rivier in Zwaben, tusschen Augsburg en Donawerth.

SCHNABELWEIDE, vlek en amt in het Markgraafschap Culmbach, niet ver van Creussen.

SCHNACKENBURG, stad in het graafschap Danneberg in het Hannoversche gebied.

SCHNECK, is in Vriesland even zo veel als in Holland een schuyt.

SCHNECKENWERDT, kleine stad en amt in 't bisdom Wurtsburg in Franckenland.

SCHNEEBERG, keur-Saxische berg stad in de Aartsbergsche kreits in Meissen, 2. mylen van Zwickau. In Augustus 1719. is zy te enemaal afgebrand, maar word nu allengsjens heel fraai weer opgeboud. Het daar by leggende vlek, waar in meest bergluiden wonen, hiet Neustädtel.

SCHNEEKUPPE, is de hoogste berg van het Silesisch Reuzengebergte, dicht aan de Boheemsche grenzen, den graaf van Schaffgotsch in de heerlykheid Kynast toebehorende, 3. mylen van Hirschberg.

SCHNEITBACH, Markt-vlek in de opper-Palts in 't rent amt Amberg.

SCHNEITLINGEN, amt in het Halberstadsche, het Domkapittel aldaar toekomende.

SCHNELLENBERG, slot en Ryks vrye heerlykheid in Westphalen, de barons van Furstenberg toekomende.

SCHNELSTER, klein vlek op het Orcadische eyland Hoy, by Schotland.

SCHNEPFFENBURG, zie *Saltzungen.*

SCHOCHOR, zo hiet de zomer residentie van den tegenwoordigen keyzer van China, 360. ly ten noorden van Peking, niet ver van de grote muur gelegen, daar de keyzer zich des zomers ophoud en met de jacht vermaakt.

SCHOCK, een nieuw-Schock is in Saxen een getal van 60. en een oud van 20. groschen. De nieuwe Schocken, die by boetens gebruiklyk zyn, bedragen twee en een halven ryksdaalder, en worden ook goede en zware of zilver Schocken genaamt.

SCHOCK, is ook in 't keurvorstendom Saxen een zekere schatting op goederen en huizen, waar naar de soldaten quartieren, gelyk ook andere lasten verdeelt en geschikt worden.

SCHÖCKEL, een grote berg in Stiermarcken, niet ver van de hooftstad Grats.

SCHOLASTICI DOCTORES, zyn die gene die in de middelste eeuwen in scholen en kloosters zich bloot op de Theologie behoorden te leggen, maar in plaats van dat al te zeer de Aristotelische wysgeerte aanhingen, en daar door een hopen viezevazen van vragen overhoop haalden, met welke uit te pluizen zy by na de gantsche Theologie vergaten, de H. Schrift leggen lieten, en zulke studien verhandelden, die noch het heyl der arme zielen, noch het wel zyn der republiek bevorderden. Van hen heeft de Scholastyke Theologie haar naam gekregen, en dewyl zomtyds de een boven den ander uitstak, zyn onder hen de Lombardisten, Albertisten, Thomisten, Scotisten, Occamisten, de Reales en de Nominales opgekomen, die alle onder de Roomsche Godgeleerden tot noch toe hun aanhangers vinden.

SCHOCKEN, amt en slot in 't Brandenburgs-Pruissen, 3. mylen van Koningsbergen. Een vierendeel myl daar van daan legt een dorp, de Schockische Fitt genaamt, daar de gene, die over het Coursche Haff naar Memel willen, scheep gaan moeten.

SCHÖMBERG, klein steedje in 't vorstendom Schweidnits in neder-Silesien, hoort den Prelaat van Grussau toe.

SCHÖMBERG, kleine stad en slot in Moravien aan de rivier Deva.

SCHOMBERG, zie *Schönberg.*

SCHÖNAICH, een aeloud en voornaam graaflyk geslacht in Silesien, daar het de vrye standsheerlykheid Carolath en Beuthen aan de Oder bezit.

SCHÖNAU, kleine koninglyke stad in 't vorstendom Jauer in Silesien, aan de Katsenbach, 4. myl. ten westen van Jauer gelegen.

SCHÖNAUGEN, abdy in 't aartsbisdom Trier.

SCHÖNBACH, een steedje in Voogtland, den baron van Weitsenau toekomende, en onder keur-Saxisch gebied staande. Den 11. April 1715. zyn hier 43. huizen afgebrand.

SCHÖNBACH, steedje in 't bisdom Wurtsburg.

SCHÖNBECK, keurvorstelyk Brandenburgs amt in de Ucker Marck-Brandenburg, benevens een heerlyk jacht huis.

SCHÖNBECK, amt en steedje in 't hertogdom Maagdeburg aan de Elve, het Domkapittel aldaar toekomende; en wegens zyn zout-keten bekent.

SCHÖNBERG, SCHÖMBERG, SCHOMBERG, een aeloude adelyke, nu graaflyke familie in het Duitsche-Rhynland, waar uit de wydberoemde held hertog Frederik van Schomberg, veldheer van het Engelsche leger, gesproten was, die 1690. in een slag in Ierland, dien hy tegen koning Jacobus aan de rivier de Boyne hield, doodgeschoten wierd. Deze kon roemen dat hy 2. koningen, als dien van Portugaal uit het huis Braganza, en koning Wilhelm van Engeland op den troon had bevestigt. Het voorname adelyke geslacht van dezen naam, dat in Meissen bloeit, heeft met de gemelde Rhynlantsche familie den zelven oorsprong, en hebben beyde in oude tyden onder den naam van Belmonte in Graauwbundterland gewoont, waar heen zy uit Italien verdreven waren.

SCHÖNBERG, residentie slot van den proost van Elwangen op een berg, by de stad Elwangen in Zwaben.

SCHÖNBERG, slot en amt in Brandenburgs-Pruissen, in de zo genaamde bovenlantsche kreits, waar van de graaflyke familie Finck van Finckenstein erflyk het hooftmanschap bezit.

SCHÖNBERG, markt-vlek in neder-Beyeren, in 't rentamt Straubingen.

SCHÖNBERG, kleine stad, benevens een daar by gelegen slot in opper-Lusatien, een myl van Görlits, een heer van Löwen toekomende.

SCHÖNBERG, kleine stad in 't hertogdom Mecklenburg, 7. mylen van Wismar.

SCHÖNBERG, amt in 't vorstendom Ratseburg, in 't hertogdom Lauenburg.

SCHÖNBERG, zie *Schemberg*.

SCHÖNBERG, slot en heerlykheid in Moravien, niet ver van Eisgrube, den vorst van Lichtenstein toekomende.

SCHÖNBERG, slot en amt in 't markgraafschap Anspach, niet ver van de stadt Lauff.

SCHÖNBORN, een steedje zonder muren in Silesien, in het Landshutsche weichbild, dicht aan de Boheemsche grenzen, den abt van Griffau toebehorende.

SCHÖNBORN, de ryksgraven van Schönborn hebben hun goederen in de Franckfche kreits, in zonderheid in 't amt Aschaffenburg, en in het stift Wurtsburg bezitten zy de heerlykheid Reigelsberg. De tegenwoordige keurvorsten van Ments en Trier, als ook de tegenwoordige Coadjuteur van Bamberg en ryks vice-kancelier graaf Fridericus Carolus, en graaf Damianus Hugo Philippus, die 1715. den kardinaals hoed gekregen heeft, zyn uit dit geslacht gesproten, en behalven dat heeft de gemelde ryks vice-cancelier schone goederen in Beyeren en Oostenryk, daar hy ook het erf-spys opdragers amt, dat voordezen de graven van Buchheim bekleed hebben, in zyn familie heeft gebracht, en dewyl uit het graaflyk Buchheimsche geslacht toen ter tyd de bisschop van de Nieuwstad alleen maar meer overig was, hebben de graven van Schönborn in 't jaar 1711. uit hoofde van een verdrag zich beginnen Schönborn-Buchheim te schryven, gelyk ook de graaf Buchheim, Buchheim-Schönborn.

SCHÖNBRUN, keyzerlyk lust en jacht-slot in Oostenryk, een uur van Wenen, benevens een lusttuin, dat keyzer Josephus, noch Roomsch koning zynde, geboud, en de tegenwoordige keyzer Karel VI. aan de keyzerin weduwe Amalia in 't jaar 1712. vereert heeft.

SCHÖNBURG, oud berg-slot niet ver van Naumburg aan de Saale, onder het stift Naumburg behorende.

SCHÖNBURG, de ryksgraven en heren van Schönburg hebben veel aanzienlyke goederen in de Aartsbergsche kreits in Meissen, aan de Schneebergsche Mulda. Zy bekomen evenwel wegen dezelve het leen niet van 't ryk, of zy schoon deswegen als ryksstanden zitting en stem op de Wetteravische gravenbanck hebben; maar wegens de heerlykheden Glaucha, Waldenburg en Lichtenstein bekomen zy het leen van de kroon Bohemen als een ryks achter leen, wegens Hartenstein van keur-Saxen als een ryks achter leen, de overige heerlykheden als Penig, Remsa, enz. zyn alleen keur-Saxische lenen. Deze graven verdelen zich in 2. hooft linien, naamlyk in de Waldenburgsche en Penigkische, die de Glauchische gesuccedeert is, na dat deze in 't jaar 1656. uitgestorven is, en hebben zich in veel nevenlinien verdeelt.

SCHÖNEBECK, zie *Schönbeck*.

SCHÖNECK, kleine stad in Voogtland naar den kant van Bohemen toe, den keurvorst van Saxen toebehorende.

SCHÖNECK, stad in Groot Polen, daar een koninglyke Cancelery is, die door een waywoode geregeert word. Hier worden de Poolsche edelluiden, wanneer zy iets misdaan hebben, gevangen gezet, warom zy deze plaats gemeenlyk Scharffeck noemen.

SCHONEN, landschap in zuider-Gothland, den koning van Zweden toekomende. 't Is een groot Schier-eyland, 18. mylen lang en 12. breed, 't welk ten noorden aan Halland, Smaland en Blecking, ten oosten, zuiden en westen aan de Oost-zee, de Zond, en het Cattegat grenst. Deze provintie is een der beste stukken van zuid-Gothland, en heeft voordezen de kroon Denemarken toegekomen, die het anno 1658. in den Rooth-Schildischen vrede, benevens de landschappen Bleckingen, Halland en Bahus aan de kroon Zweden heeft afgestaan. Naderhand hebben de Denen enige reyzen verzocht deze provintien weer onder zich te brengen, 't geen hun evenwel nooit heeft willen gelukken, gelyk dezelve anno 1709. andermaal met een sterke vloot een landing op Schonen deden, en ook reeds enige plaatzen ingenomen hadden, doch als het den 10. Maart 1710. tusschen beyde de legers tot een treffen quam, behielden de Zweden het veld, en de Denen moesten het land weer verlaten.

SCHONENDAL, SCHORDAL, vlek in het Drontheimsche gebied in Noorwegen, anderhalf myl van de stadt Drontheim.

SCHÖNEWALDE, kleine stad in de Saxsche keurkreits, niet ver van Hertsberg, onder het amt Schweinits behorende, is 1714. by na gants afgebrand.

SCHÖNFELD, oud berg-steedje in de Elleboger-kreits in Bohemen, daar men tin graaft met zilver vermengt.

SCHÖNFELD, Cistercienser nonne klooster in Beyeren, daar de Lech in den Donau valt.

SCHÖNFLIESS, SCHÖNFLIETH, kleine stad en amt in de nieuwe Marck Brandenburg.

SCHONGAU, kleine stad op een berg, daar de Lech voorby vliet, benevens een oud slot en land-gericht in opper-Beyeren, in 't rent-amt Munchen, 4. mylen van Landsberg.

SCHÖNHAUSEN, koninglyk Pruissisch lust-slot, een uur van Berlyn, in de Middelmarck-Brandenburg, daar zich de koning dikwils gaat verlustigen.

SCHÖNINGEN, stad benevens een schoon slot in 't Bronswyksche gebied, een myl van Helmstadt, daar buiten de stad twe schone zoutbronnen zyn. Hier is ook een school, keur-Brandenburg en Bronswyk in gemeenschap toekomende, die een hertogin van Bronswyk uit het keurhuis van Brandenburg benevens een Convictorium gesticht heeft, waar over de Halberstadsche regering en consistorie te gelyk mee het opzicht hebben.

SCHÖN INSUL, vorstlyk Mecklenburgs lust-slot in een meir, niet ver van Gustrou geboud.

SCHÖNRAIN, SCHÖNBACH, kleine stad en amt aan den Meyn in Franckenland, aan de grenzen van het graafschap Reineck, hoort den bisschop van Wurtsburg toe.

SCHÖNSEE, slot en stad in 't Culmsche gebied in 't Pools-Pruissen, van de Polen Kowalcwo genaamt.

Schönstein, zie *Treysa*.

Schönthal, Cistercienser klooster in het Odenwald in Franckenland, wiens prelaat een ryksstandt is.

Schoonhoven, kleine stad ter rechte hand van de Lek in Zuid-Holland, benevens een ruime haven, is beroemt door haar zalm-vangst. Zy is wel bewoont, en de tiende in 't getal van die steden, die haar gedeputeerden in de vergadering der Staten van Holland zenden.

Schopen Thal, een gebied in Graauwbundterland, tusschen Schombs en Furstenau, dat 4. mylen lang en anderhalf breed is, waar in veel kastelen leggen.

Schoppen, Echt Maas, is in het Wurtembergsche een vierendeel van een maat of kan.

Schöppenstadt, zie *Scheppenstadt*.

Schordal, zie *Schonendal*.

Schorndorf, een met sterke wallen naar de oude manier bevestigde amts-stadt aan de rivier Rhems, in het hertogdom Wurtemberg, in het Rhemsdal, waar omtrent goede wyn wast. Zy heeft een oud vorstelyk slot, waar in men een tuighuis vind.

Schooten, zyn op een schip de touwen, daar men de zylen mee kan aanhalen en vieren. Zy hebben hun naam van de zeylen, als grote schoot, van het grote zeyl, fock-schoot van het fock-zeyl, groot marsch-zeyls schoot, van het grote marsch-zeyl, enz.

Schotland, is het noordlyke deel van het eyland Groot-Brittanien, en een koningryk, dat in 't jaar 1707. met Engeland verënigt is, en met het zelve het verënigde koningryk van Groot-Brittannien genoemt word. Dit groot Schier-eyland grenst ten zuiden aan de Iersche-zee en aan Engeland, waar van het door de monden Solway en Twede en door het gebergte Cheviodes afgezondert word. Ten westen, noorden en oosten stoot het aan de Schotsche-zee. Deszelfs lengte is omtrent 67. en de breedte 50. Duitsche mylen. Het word verdeelt in opper-Schotland, Highland of de Hooglanden genaamt, en in Neder-Schotland, welke beyde delen de rivier Tay van elkander scheyd. Zuyd-Schotland begrypt het eyland Arren, benevens 20. landschappen, welke zyn, Lorne, Argile, Lennox, Cuningham, Kile, Carrick, Galloway, Nithesdale, Annandale, Eskedale, Lidesdale, Tivedale, Twedale, Merche, Lothiana, Cluydesdale, Sterling, Mentheit, Stratherne en Fife. Noord-Schotland bestaat uit 14. landschappen, welke zyn Perth, Gowrée, Angus, Merry, Marr, Buchau, waar in het burggraafschap Banf gelegen; Murray, waar toe Badenoch behoort, Arthole, Broad-Albain, Loquabir, Ros, 't welk het landschap Affint mee begrypt, Southerland, Strathnavern en Caithnes. De eylanden Westernes, Orcades en Ferro horen ook mee tot Schotland. De lucht is doorgaans koud, en het land is vruchtbaar van haver, gras en koorn. Zedert 1603. na de dood van koningin Elizabeth heeft het met Engeland enerly koningen, maar doch zyn eigen parlement gehad, 't welk even gelyk dat van Engeland in een hoger-en lager-huis bestond, tot dat eindelyk 1707. na de gelukkig geslote verëniging beyder koningryken ook beyde de parlementen in een gesmolten wierden, zo dat in 't parlement van Groot-Brittannien 16. pairs in 't hoger-huis, welk getal 1719. op 25. gestelt wierd, en 45. leden of representanten in 't lager-huis zitting en stem wegens Schotland hebben. Ook is het geheime-raads-collegie, 't welk alle opentlyke handelingen van het koningryk bestierde, en waar in de lord-cancelier presideerde, anno 1708. te enemaal afgeschaft, op dat de Unie tusschen Engeland en Schotland des te sterker zyn mocht. De Inwoners zyn den hervormden Godsdienst toegedaan, evenwel is de kerkelyke regering Presbyteriaans, daar in tegendeel die van Engeland bisschoplyk is. Voor 't overige worden de Noord-Schotten Berg-Schotten of Hooglanders, en die op de eylanden de Wilden Schotten genoemt, welke voor 't grootste gedeelte noch weinig kennis van het Christendom hebben, daarom heeft de koningin Anna in 't jaar 1708. het genootschap, dat enige liefdadige harten tot opbouwing van enige scholen op de Schotsche gebergtens en eylanden, en tot onderwyzing van het blinde volk aldaar onder zich opgericht hebben, met heerlyke privilegien voorzien, ook enige duizende bybels in de Schotsche spraak laten drukken, en dezelve bevolen onder de Schotsche onderdanen uit te delen. In het jaar 1709. onstonden 'er verscheyde onlusten in de Schotsche kerk, nademaal enige priesters met geweld gedwongen moesten worden om voor de koningin te bidden. De bisschoplyke wilden de kerken ook naar de Engelsche aart schikken, waar tegen zich de Puriteinen kantten, en de eerstgenoemden op allerly wyze vervolgden. De Cameronianen maakten ook allerly wanorde, en moesten door het krygsvolk tot reden gebracht worden. In 't jaar 1715. stonden de Berg-Schotten tegen koning George I. op, en wilden den pretendent met geweld op den troon zetten, maar dezelve wierden door de Engelsche troepen in verscheyde actien hart geslagen, en het gantsche complot verstrooit; evenwel heeft men tot noch toe wel tegen hen op zyn hoede moeten zyn, gelyk ook Philippus V. van Spanjen in 't jaar 1719. een nieuw oproer ten voordele van den pretendent aanstookte, ook verscheyde troepen tot versterking der onrustige Schotten liet overvoeren, maar die door de Engelschen geslagen wierden, de Spanjaarden meest gevangen, en de te zamen gerotte Schotten wyd en zyd verjaagt wierden. Van Nieuw-Schotland zie onder *Accadie*.

Schotlandsche-zee, hiet de zee om Schotland, waar in de eylanden Westernes, als ook de Orcadische eylanden leggen.

Schots Collegie te Romen, is een van den paus gesticht genoodschap, wiens leden tot 40. personen zullen aangroeyen. Zy studeren op de kosten van den paus en wanneer zy priesters worden, zyn zy verplicht zich uit gemelde collegie naar Groot-Brittannien te begeven, om aldaar den Katholykschen Godsdienst te onderhouden en voort te planten. Ondertusschen heeft de paus last gegeven om de naburige huizen te kopen, op dat zy meerder ruimte en gemak hebben mogen.

SCHOTTEN, kleine ſtad benevens een ſlot aan de rivier Nidda, in het graafſchap Nidda in Wetteravien.

SCHOTWIEN, SCHUTSWIEN, ſtad en pas tegen Stiermarken in Neder-Ooſtenryk. Anders word zy ook de Clauſe van Ooſtenryk genaamt, en dicht daar by legt het ſlot Clam op een hoge rots.

SCHOUDERHOEK, is aan een baſtion de opening, die van de flanc en de gezichts-linie gemaakt word.

SCHOVER-ZEYL, is het onderſte zeyl van de grote maſt. Met het ſchover-zeyl zeylen, dat is met mooi weer zeylen.

SCHOUT, is in de Hollandſche ſteden een overigheids perſoon, die de plaats van een Fiſcaal bekleed, dien men op enige plaatſen bailliuw, amptman, of ruwaart noemt.

SCHOUT BY NACHT, of CONTRE ADMIRAL, is zo veel als de generaal majoor ter zee, en volgt op den vice-admiraal, en voert, wanneer deze en de admiraal afwezig zyn, het commando over de vloot; anders commandeert hy 'er ook een deel van, naamlyk de achterhoede. (Al lagchende word een vroedvrouw ook ſchout by nacht genoemt.)

SCHOUTEN, eyland in de Stille zee, niet ver van Nieuw-Guinea in Zuyd-America.

SCHOUW, is op de ſchepen de op en te zamen getrokke vlag aan de vlaggeſtok, waar door de vaartuigen, die aan land zyn, te kennen gegeven word dat zy aan ſcheepsboort moeten komen. Maar hangt zy geheel te zamen gewonden achter af, zo betekent het de ophanden zynde nood van het ſchip.

SCHOUWEN, een eyland van de provintie Zeeland in de Verënigde Nederlanden, tuſſchen de eylanden Walcheren en Overflackée, 't welk voorheen veel groter was als tegenwoordig, nademaal de zee veel land daar van weggeſpoelt heeft.

SCHOUWTJES, zyn ſchepen of pramen die van de timmerluiden gebruikt worden, om in te ſtaan, wanneer zy de ſchepen kalfateren. Men gebruikt ze ook om wagens en paarden over te zetten.

SCHOWA, zie *Wſchowa.*

SCHRAMBERG, ſteedje in het Zwarte-Woud aan de rivier Schiltach onder Marienzell, tot het oppergraafſchap Hohenberg behorende, en alzo het huis van Ooſtenryk toekomende.

SCHRAPLAU, ſlot, ſteedje en voordezen een heerlykheid, nu een ambacht in het graafſchap Mansfeld, onder keur-Brandenburgs gebied verſcheyde heren toekomende.

SCHRAYTENTHAL, ſteedje en ſlot in Neder-Ooſtenryk, tegen de Moraviſche grenzen.

SCHRECKENBERG, zie *Annaberg.*

SCHRECKENBERGER, is een munt, die in het jaar 1499. is begonnen uit het Schreckenbergs zilver, dat men in den Aartsbergſchen kreits vond, geſlagen te worden, en aan waarde vierdehalve goede groſſchen bedroeg. Schoon 'er weinige van deze ſtukken meer gezien worden, is doch de betaling en rekening op Schreckenberger in Meiſſen, Thuringen en Franckenland nu en dan noch in gebruik. Voor dezen wierden zy Nummi Morales geheten, ook wel Engelgroſchen van den daar op ſtaanden Engel die het Saxiſche wapen houd.

SCHREDA, een ſtad in Groot-Polen, daar de adel uit de Kaliſche en Poſniſche waywoodſchappen gemeenlyk zyn landdagen houd.

SCHREETS, ſlot, niet ver van de Markgraaflyk-Brandenburgſche ſtad Bayreuth, dat voor dezen de uitgedeelde Culmbachſche of Weverlingſche linie tot een reſidentie gedient heeft.

SCHRIESSHEIM, vlek in de Neder-Palts, een myl van Heidelberg, aan de bergſtraat gelegen. Dicht daar by legt het ſlot Stralburg.

SCHRIFFT-SASSEN, CANTSELEY SASSEN, zyn in keur-Saxen de leenmannen, die maar voor des keurvorſtens kancelary ſtaan, en daar voor kunnen betrokken worden; evenwel moeten zy ook voor het opper en hofgericht te Leipſig en Wittenberg ſtaan, welke in dit geval met de keurvorſtelyke landregering conflict van jurisdictie hebben. Anders worden ook in Saxen onder de Schrifft-Saſſen enige ſteden mee geſtelt, ook de keurvorſtelyke amtenaren, accys inſpecteurs of opzienders, gelyk ook de opperofficiers tot den cornet en vaandrig, die alle in perſonële zaken voor 't gemelde gericht ſtaan moeten.

SCHRIFTMATIGE EDELLUIDEN, worden die gene genoemt, die als het vereiſcht word hun 16. quartieren met deugdelyke bewyzen kunnen aanronen. Voor dezen heeft men by tournooyſpelen en in de hoge ſtiften hier zeer op gezien.

SCHRIKKEL-JAAR, hiet dat jaar waar in van de 3 vorige jaren altyd de 6. overgebleve uren te zamen genomen, ingeſchakelt, en de maant February de 29ſte dag by gezet word, gelyk alle 4. jaren moet geſchieden.

SCHRIT of SCHREE, een gemeene ſchree is 2. koninglyke voeten, een landmeeters ſchree, is 5. zulke voeten.

SCHROBENHAUSEN, kleine maar welbewaarde ſtad in Opper-Beyeren, in 't rentamt Munchen, aan de rivier Par, tuſſchen Ingolſtadt en Augsburg.

SCHRODA, SRODA, SZRODA, ſtad in Groot-Polen aan de rivier Warta, niet ver van Poſen, daar de geconfedereerde Polen 1716. een landdag hielden.

SCHRODE, kleine rivier in 't hertogdom Maagdeburg, dryft enige molens om, en valt recht over de hoofdſtad Maagdeburg in de Elf.

SCHRONDEN, fraay ſlot, ſteedje en amt in Courland.

SCHROTSBERG, ſlot, marktvlek en amt in het graafſchap Hohenlohe, anderhalf myl van Rotenburg.

SCHROT UND KORN, betekent de deugdelykheid van de muntſpecien, ſchrot betekent het rechte gewicht, korn, de deugdelykheid van 't metaal.

SCHRUNDEN, zie *Schronden.*

SCHUDDING, ſtad in Semigallien in Courland.

SCHUIT, NACELLE, NACHEN, KAAN, een klein vaartuig, dat noch maſt noch zeyl heeft, en waar van men zich bedient over een vaart te zetten. Anders beduit het woord ſchuit ook alle ſoorten van kleine vaartuigen, die 2. tot 4. laſten laden. In de Ooſt-zee is het een ſoort van ſchepen met een maſt zon-

zonder mars, achter en voor wat spits toelopende, voert 20. tot 30. last.

Schulenburg, adelyk en graaflyk geslacht in Saxen, Marck-Brandenburg, Anhalt, Maagdeburg en Halberstadt, dat een majoraat te Muhlrose in de Middel-Mark gesticht heeft, ook het erf-keukenmeester amt van de keur-Marck-Brandenburg bezit, en zich in enige linien verdeelt heeft, waar uit de Venetiaansche generaal veld-maarschalk graaf van Schulenburg afstamt.

Schul-Pforte, zie *Pforte.*

Schultheiss, is een waardigheid die de keyzer aan een persoon in zekere Ryksteden te vergeven heeft, die als dan de gerechts-en andere regeringszaken in naam van den keyzer waarneemt. In enige Zwitsersche steden vind men benevens de voogden ook Schultheissen, die uit den adel en de voornaamste familien verkoren worden.

Schunter, bekende rivier in Neder-Saxen, heeft veel visch en goede kreeften, ontspringt by Repke, tusschen Königslutter en Scheppenstädt uit een berg. Van daar loopt zy onder de Elme weg, neemt haar loop door het amt Campen, niet ver van Bronswyk voorby, tot zy eindelyk by klein Schwulper in de Ocker, en met dezelve by Dickhorst in de Aller valt.

Schurgast, klein steedje in 't vorstendom Oppeln in Silesien, daar zich de Neisse in de Oder stort, 5. mylen van Oppelen.

Schussenried, klooster van de Premonstratenser orde in Zwaben, aan de rivier Schuss, niet ver van de Feder-zee. Deszelfs abt is een onmiddelyke ryksstand.

Schutpoorten, zie *Valpoorten.*

Schuts-gerechtigheid, is wanneer een staat, die wel souverein is, maar tegen de macht van een sterker nabuur zich niet vertroud op te kunnen, zich in de bescherming van een machtig vorst begeeft.

Schutt, eyland in opper-Ongaryen, 't welk de Donau maakt, en onder Presburg door een arm van dezen stroom in 2. delen, naamlyk in groot en klein Schutt verdeelt word, is by de 12. myl. lang en 7. breed, ook uitermaten vruchtbaar en wel bewoont.

Schuttenhofen, steedje in Bohemen in de Prachenser kreits, den graaf van Stahrenberg toekomende, 15. mylen van Praag.

Schuttern, stad en slot in de Elsas, 3. mylen van Straatsburg aan de rivier Schutter. Tusschen Mahlberg en Offenburg legt ook een klooster van dezen naam.

Schw zie onder Zw.

Sciagraphia, een kort ontwerp of aftekening van een zaak.

Sciati, eyland in den Archipel, dat van Cap de Verlichi in Macedonien door een Canaal een myl breed afgescheyden word, en slecht bewoont is, wyl het dikwils van de zee-rovers aangetast word. Het heeft veel havens, waar onder de voornaamste de haven van St. George is, en niet ver daar van daan legt de stad van den zelven naam op een berg.

Scie, kleine rivier in 't landschapje Caux in Normandye in Vrankryk, die zich een halve myl van Dieppe in de zee stort.

Science, of Scientie, wetenschap, kunst, geleertheid.

Sciglio, Scylla, voorgebergte en stad in Calabria oltra in Napels, benevens den titel van een vorstendom, van waar de beroemde klip Scilla niet ver af is.

Scilcester, stad in Northumberland in Engeland.

Scilli, Schilli, voorgebergte in Morea in de provintie Sacania, niet ver van het eyland Sydra, by den mond van de golf van Engia. Dicht daar by ten noorden legt het klein eyland Scilly.

Scilly, zie *Sorlingsche eylanden.*

Scin, Sing, vesting in Dalmatien op een hoogen berg, niet ver van de rivier Cettina gelegen, welke de Venetianen den Turk 1680. afgenomen hebben. De Turken belegerden deze plaats 1715. te vergeefs, en wierden met groot verlies van den Venetiaan geslagen.

Scio, zie *Chio.*

Scio, kleine rivier in Catalonien, die by Balaguer, in de Segre valt.

Sciocco, Piovedsacco, stad in 't Paduaansche gebied in Italien aan de rivier Sciocco, die zich in de Brenta ontlast. De bisschop van Padua voert hier van den titel van graaf van Sciocco.

Scipione, Sepione, kleine stad in het hertogdom Piacenza, die van het zoute water aldaar den toenaam van Salso gekregen heeft.

Sciraci basci, is een bediende aan 't Perziaansche hof, die de koninglyke kelder met wyn verzorgt.

Sciro, Schiro, eyland in den Archipel, aan den mond van de golf van Zeiton. Het hoort den Turk toe, begrypt 80. mylen in den omtrek, is volkryk en vruchtbaar van boomwol en wyn. Deszelfs bisschop hoort onder den aartsbisschop van Athenen.

Scirpazzo, rivier in het hertogdom Milaan, die in de provintie van Pavyen ontspringt, en zich in den Poo stort.

Scirvan, zie *Erivan.*

Scissionisten, worden in Polen die gene genaamt, die de party van den wettigen koning verlaten.

Scitie, Satie, Setie, is een klein schip in Italien, maar met een verdek, en zeylt met zeylen, die in de hoogte spits toelopen. De Turcken en Grieken geven hun barken ook dezen naam.

Sckohlen, steedje in de Thuringer-kreits, een myl van Naumburg, graaf Maurits van Saxen toekomende, heeft een proost, en is Schrift-Sassig, ook 1714. op de helft afgebrant, doch weer fraai opgebouwd.

Sclavonien, in een ruimen zin is een groot landschap in Europa, dat zomtyds Illyrien genoemt word. Het strekt zich van de golf van Venetien tot aan de Draw uit, en begrypt Dalmatien, Bosnien, Croatien en het eigentlyke zo genoemde Sclavonien.

Sclavoniën, het eigentlyk zo genoemde Sclavonien is een provintie van het koningryk Ongaryen, dat zich 50. mylen in de lengte en 12. in de breedte uitstrekt, en van een zeer oorlogs-zuchtige natie bewoont word, ook ryk van koorn en mynen is. Zy grenst ten zuiden aan Croatien en Bosnien, ten oosten aan Servien en opper-Ongaryen, ten noorden aan neder-Ongaryen, en ten westen aan Stiermarken. Zy word in twe delen verdeelt, waar onder het westlyke den naam van Sclavonien behoud, maar het oostlyke Rascien genoemt word, en beyde den Roomschen keyzer onder den titel van een koningryk behoren. De Sclavonsche spraak is de moeder van vele anderen, waar van zich de naburige landen als Polen, Bohemen, Litthauen, Moscovien, Dalmatien en andere bedienen.

Sclovia, zie *Szlow.*

Scolocastro, zie *Egyra.*

Scombrera, eyland by den mond van de haven der stad Cartagena in Murcia.

Scone, stad in de provintie Perth in noord-Schotland, daar voordezen de Schotsche koningen gekroont wierden, en waar van een lord uit het huis Murray den naam voert.

Sconteren, hiet by de koopluiden, en voornaamlyk in Mis-tyden, de rekeningen tegen elkander leggen, afrekenen en liquideren, en op zo een wyze zonder een duit kontant geld uit te geven of te ontfangen enige duizent guldens betalen. Zie *Rescontro.*

Scopia, Uscup, Scupi, hoofdstad van het Sangiacaat Scopia, aan de rivier Vadar in Bulgaryen, aan de grenzen van Macedonien, die groot en volkryk is en een aartsbisschop heeft. Anno 1689. wierd zy van de keyzerlyken verovert, geplundert en in de asch gelegt.

Scoptiseren, iemand met stekelige woorden bejegenen, een schoot onder water geven.

Scopuli, Scopelos, klein eyland van den Archipel, dat niet bewoont is.

Scopus, het oogmerk, het doelwit, de grond van een zaak.

Scordal, kleine stad in Noorwegen, in de provintie Drontheim, legt aan de Noord-zee, 2. Zweedsche mylen van Drontheim.

Scosna, zie *Sosna.*

Scotisten, zie *Thomisten.*

Scotusa, kleine stad in Griekenland in Thessalonien, die een bisschop heeft, onder den aartsbisschop van Farissa behorende.

Screckingham, stad in Lincolnshire in Engeland.

Scriba puritatis, word de staats secretaris in Portugaal genaamt. Dit is aldaar een van de gewichtigste amten, waar toe alleen de voornaamste personen van 't ryk geraken.

Scrinia principum, worden de vorstlyke Archiven genaamt; waar in alle geheime zaken bewaart worden.

Scrinium pectoris, is een bekende spreekwyze by de Roomsch-Katholyken, die zy van den paus gebruiken, wanneer zy zeggen dat hy iets in 't zin heeft, dat hy uitstelt, tot het hem gelegen dunkt zulks te openbaren of in 't werk te stellen. Diergelyken geschied dikwils by de promotie van Cardinalen, wanneer de paus de namen van enige personen verzwygt, en derzelver bevordering tot op een anderen tyd in petto of in den boezem houdt.

Scripturen, allerly schriften, geschreve zaken en documenten.

Scripturisten, zo worden in Engeland degene genaamt, die in religie-zaken zich bloot aan de H. Schrift houden.

Scrivia, kleine rivier in 't hertogdom Milaan, in het landschap Tortonese, die zich in den Poo stort.

Scrupulus, een Schrupel, is het 24. deel van een Ons. In een algemenen zin betekent dit woord een bezwaarnis van geweten, die men zich over een zaak maakt.

Scrutinium, is een wyze om de stemmen by een verkiezing in te zamelen, zonder dat men weet wie de gene is die zyn stem geeft, gelyk by de verkiezing van een paus in het Conclave onder de verkiezende en stemmende Cardinalen in gebruik is. In Engeland hiet Scrutinium, wanneer men begeert dat by de verkiezing van een parlements-lid, Alderman, of Sherif de stemmen noch eens zullen opgenomen worden.

Scudo, een Italiaansche munt, 9. lire en 12. soldi geldende, en is omtrent zo veel als een ryksdaalder. Zie *Natuurk. Woordenb.*

Scultena, zie *Panaro.*

Scusa, stad in Diarbeck in Azien.

Scutares, zie *Scutari.*

Scutari, Iscodar, (Scodra) Turksche grote stad in Albanien, aan de rivier Bojana in Griekenland. Zy is wel beveftigt, heeft een sterke Citadel, gelyk ook een bisdom, onder het aartsbisdom van Antwari behorende. Zy is de residentie van den Bassa van Albanien.

Scutari, Scutaret, Iscodar (Scutarium) een groot dorp aan de zeekust in Natolien in Azien, tegen over het Serail van Constantinopel gelegen, heeft een Serail of paleys van den groten Sultan, en daar is een sterke paardehandel. Het heeft zyn naam van de naburige grote zee Scutari, die 60. mylen in den omtrek heeft, en van alle kanten met bergen omringt is, uitgezondert ten noorden, daar aan den oever de beyde steden Medon en Trivasso leggen.

Scylla, is een klip van de Middelantsche-zee, op de Faro van Messina, tegen over de draaikolk Charybdis by Sicilien.

Scymicken, zie *Comitiola.*

Scythia, was in oude tyden een groot landschap, dat zich in Europa en Azia uitbreydde. Het Aziatisch Scythien lag in die landstreek, daar men tegenwoordig groot Tartaryen vind. Het Europeesche Scythien was een deel van Sarmatien, tegen de Pontus Euxinus en Palus Mæotis. De inwoners waren grote, sterke, barbaarsche en oorlogszuchtige luiden, die niets van wetten en wetenschappen wisten.

Sdil-

SDILLES, DELOS, zyn 2. eylanden in den Archipel, tusschen de eylanden Nacsia en Andro. Zy zyn beyde onbewoont, horen de Turken toe, en de haven daar op hiet Tourni.

SDRIN, stadt in Stiermarcken, 15. mylen van Rackelsburg.

SEA, SEYA, SENA, kleine stad in de Portugeesche provintie Beyra, 12. mylen van Coimbra.

SEATON, zee-slot aan het strand van de grote rivier Forth in zuid-Schotland, een myl van Edenburg.

SEAUX, prachtig lust-slot niet ver van Parys op het eyland van Vrankryk, de princes van Condé toebehorende.

SEB, stad in de provintie Segelmesse in Africa, in 't koningryk Biledulgerid, van waar de inwoners des zomers om de menigvuldige scorpioenen vertrekken moeten.

SEBASKERES, rivier in Zevenbergen, die zich met de Theisse verenigt.

SEBASTE, stad in Armenien in Azien, wiens bisschop naar Tarsus behoort.

SEBEKIES, is een soort van Turksche Kurassiers.

SEBEL, kleine stad in Courland, 4. mylen ten westen van Goldingen.

SEBEN, vrouwen klooster van de Benediktynerorde, niet ver van Clausen in Tyrol.

SEBENCIA, sterke plaats in Zevenbergen, de Zäcklers toebehorende.

SEBENICO, Venetiaansche stad in Dalmatien, aan de rivier Cherca, benevens een ruime haven, wiens mond door 2. kastelen beschut word, by den mond van de rivier Kerka. Zy heeft een sterk slot op een berg, en is een der sterkste steden van Dalmatien, word door de Citadel van St. Nicolaas beschut, en heeft een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Spalatro behoort.

SEBERE, rivier in 't koningryk Napels, die 6. myl. van den berg Vesuvius ontspringt, en zich by la Bella verdeelt, waar van het eene deel in de water leyding by Napels, en het andere in de zee valt.

SEBES of SEBESWAR, slot en sterke pas in opper-Ongaryen, aan de rivier Keres, naar den kant van Zevenbergen, die men met weinig personen insluiten kan. De keyzerlyke generaal majoor Montecuculi heeft het 1709. den rebellen met accoort afgenomen.

SEBES-KEREZ, rivier in opper-Ongaryen, die in Zevenbergen ontspringt, en zich in de Kerez ontlast.

SEBESTE, Saxische en onsterke stad in Zevenbergen.

SEBETO, klein riviertje, dat by de stad Napels in de Tyrrheensche zee valt.

SEBNITS, steedje in de Meisnische kreits, by den invloed der Sebnits in de Elve, 5. mylen boven Dresden aan de Boheemsche grenzen, en 3. van Bautsen gelegen.

SEBOURG, slot benevens een gebied in Henegouwen, de familie van Witthem toebehorende.

SEBY, kleine stad en haven in het stift Alburg, op het half eyland Jutland, aan het Schager rack, 6. mylen van Alburg.

SEBZUAR, stad in Perzien, in de provintie Chorasan in Azien.

SECCHIA, rivier in Italien, die in 't gebergte Carfagnana aan de grenzen van Modena ontspringt, en zich tegen over den mond van de rivier Menzo, in de Poo stort.

SECHSER, SECHS PFENNINGER, kleine scheydmunt in Saxen, die 2. dreyer of een halven goeden groschen gelt. In neder-Hessen heeft men sechser die maar 6. lichte penningen of een Kleefschen stuiver, of een halven keyzers groschen bedragen.

SECHSLING, zie *Sexlinge*

SECHS-STÆDTE, zie *Zes steden.*

SECKAU, vlek en slot in neder-Stiermarken aan de rivier Gayl, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Saltsburg staande, die dezen bisschop, welke hem huldigen moet, aanstelt, en hy is wel een vorst van het H. Roomsche ryk, evenwel zonder zitting en stem op de ryksdagen. Hy resideert op het slot te Leibnits, 't welk dicht daar aan onder aan den berg legt. In opper-Stiermarcken een myl van Knittelfeld legt de proosdy en het klooster Seckau, dat gemeenlyk met het bisdom geconfondeert word.

SECKELHEIT, zie *Zeckelheit.*

SECKELMEISTER, is een overigheids persoon in eenige Zwitsersche steden, en beduid zo veel als een rentmeester: diergelyke vind men te Zurich: te Bazel worden zy Dreyer-Herren genaamt.

SECKENHEIM, beroemt vlek in de neder-Palts aan de Necker, een myl van Manheim.

SECKINGEN, een van de vier woud-steden in Zwaben, en de kleinste onder de zelve op een klein eyland, dat de Rhyn maakt, waar over daar een brug legt. Zy hoort het huis van Oostenryk toe.

SECLIN, kleine stad in de Castelany Ryssel in Vlaanderen, anderhalf myl van Ryssel.

SECONDEN, zyn twe personen die in een tweegevecht van beyde de partyen gekozen worden, om toe te zien dat de stryd ordentlyk zyn gang gaa, en 'er geen arg of list van de eene zyde gepleegt word: zomtyds vechten zy ook tegen malkander, om niet leeg te staan.

SECOURS, hulp, men gebruikt dit woord, wanneer in den oorlog een benaauwde stad of leger versch volk en andere nooddruftigheden tot hulp gezonden worden.

SECRETA, geheimenissen. Secreet-boek is by de koopluiden dat boek, waar in zy hun vermogen aan huizen, goederen, baar geld, en schulden als een inventaris aantekenen, om zulks voor zich en in 't geheim te kunnen gebruiken, en dat zy niet nodig hebben alles opentlyk in de andere koopboeken te schryven.

SECRETAIRES D'ETAT, zyn in Vrankryk 4. geheimschryvers, die de koninglyke schriften en bevelen ondertekenen, en de staatszaken afvaardigen. Een ieder heeft zyn byzonder departement, of zyn vaste landen en plaatzen, waar over zich zyne verrichtingen uitstrekken, en zy hebben hun expeditien

tien alzo verdeelt, dat de eene de oorlogs de andere de zee zaken, de derde de inlantſche en de vierde de uitlandſche affairen te bezorgen heeft. In den koninglyken geheimen raad van Engeland zyn ook twe ſtaats ſecretariſſen, wier amt zeer gewichtig is, en de voornaamſte ſtaats zaken betreft, warom zy ook, wanneer zy barons of edelluiden zyn, den vorrang voor alle andere barons en edelluiden hebben.

Secretarissen, hieten die bedienden by de vorſtlyke regeringen, welke de beſluiten des Canceliers en der raden in behoorlyke vorm en gewoonlyken Cancelery-ſtyl op het papier ſtellen, protocol houden, en ook zomtyds mondelyke voorſtellingen doen. Daar een byzonder geheim raads-collegie is, vind men ook geheime ſecretariſſen en canceliſten, maar daar zulke zaken te gelyk met de regering verknocht zyn, daar is een zeker camer- of geheime ſecretaris tot de ſtaatszaken aangeſtelt.

Secreteren, een zaak geheim houden en verzwygen.

Secte, betekent tegenwoordig een kettery of rot van luiden, die een zekere, dikwils dwalende, leere aanhangen, en de zelve verdedigen.

Section, hiet in zekere boeken een afdeling of kapittel. By de geneesheren hiet Sectio Anatomica wanneer zy menſchelyke of andere ligchaamen opſnyden, om de legging der ingewanden, den zamenhang der ledematen en de oorzaken der krankheid te onderzoeken.

Seculares Sacerdotes, zyn in de Roomſche kerk geeſtlyken, die zich aan geen klooſter gelofte verbonden hebben, en in geen vaſte orde leven.

Secularisatie, is een handeling, waar door een geeſtlyk perſoon of een geeſtelyke plaats wereld gemaakt word, en derzelver inkomſten tot wereldlyke zaken geweyd, gelyk omtrent met de aartsbisdommen Maagdeburg en Bremen, en verſcheyde andere bisdommen in den Weſtfaalſchen vrede geſchied is.

Seculum, hiet een tyd van hondert jaren, of een eeuw; maar by de Roomsgezinden wat wereld, en aan geen klooſter gelofte gebonden is.

Secunderen, iemand helpen, byſtaan.

Securiteit, zekerheid, gewisheid, verzekering.

Secusia, ſtad benevens een ſterk ſlot aan de Doria in Piemont in Italien.

Sedan, gefortificeerde ſtad benevens een ſterke Citadel en den titel van een vorſtendom aan de Maas in Champagne, de kroon Vrankryk toekomende, heeft voordezen het huis van la Tour toebehoort, 't welk het aan den koning van Vrankryk heeft afſtaan moeten, en daar voor Albret en Auvergne bekomen heeft.

Sedanda, koningryk in Monomotapa, op de kuſt van Sofala in Africa, word ook het koningryk van Sabia genaamt.

Sedegem, kaſteel in Ongaryen, beneden Ofen.

Seder, zie *Sadre*.

Sedes belli, het land of de plaats daar de oorlog gevoert word, daar de vyandlyke legers ſtaan.

Sede Vacante, hiet in de Canonyke of geeſtlyke rechten, wanneer de pauſlyke of biſſchoplyke ſtoel door de dood van haar opperhooft berooft is, gedurende welk leegſtaan de Cardinalen of het Domkapittel allen rechtsdwang tot na de verkiezing van een nieuwen paus of biſſchop oeffenen.

Sedlczan, ſtad in de Moldauer kreits in Bohemen.

Sedlits, Ciſtercienſer klooſter in de Czaſlauerkreits in Bohemen, dat voordezen benevens de Domkerk van Praag de ſchoonſte kerk van Bohemen gehad heeft, maar Anno 1421. door de ſoldaten van Ziska in de aſch gelegt, en nu weer is begonnen opgebouwt te worden. 't Is een beroemt klooſter en wordt ook Zedlits genaamt, daar by is een dood-groef daar men kruiswys midden doorgaan kan. Zy is zo vol beenderen, als men nergens by elkanderen in Europa zien zal.

Sedlits, Seydschuts, een nieuw ontdekte bittere purgeer bron in Bohemen, 2. mylen van Töplits, die in het dorp Sedlits op een landhoef diep en ſterk her voor welt, en tegenwoordig wyd en zyd vervoert, ook daar uit een zout gekookt word. Een vierendeel myl daar van dan by het dorp Seydſchuts is voor enige jaren een diergelyke bron ontdekt, wiens water noch bitterder en krachtig bevonden is.

See, rivier in Normandyen, die zich by Avranches in de zee ſtort.

Seeberg, ſtad in Wermeland in 't Poolſch-Pruisſen.

Seebergen, voogdy in Thuringen, den vorſt van Zwartsburg-Rudelſtadt toekomende.

Seeburg, heerlykheid en amt in 't graafſchap Mansfeld 2. mylen van Hall, den heer van Hahn door weerom koop toekomende. Daar zyn 2. meiren, 1. myl lang, waar van het eene zoet, het ander zout water heeft.

Seeby, Deenſch ſteedje en haven, tot het ſtift Alburg in noord-Jutland behorende, en in 't Cattegat aan de Ooſt-zee leggende.

Seefeld, Heremyten klooſter van St. Auguſtyn in Tyrol, tuſſchen Zirle en Mittenwald.

Seehausen, marktvlek in 't amt Siecke in het opper-graafſchap Hoya in Weſtphalen, ſtaat onder Breemſch rechtsgebied.

Seehausen, oude en middelmatige ſtad in de oude Marck-Brandenburg, 5. mylen ten noorden van Stendal, word door de kleine rivier Aland te enemaal omringt, en geneert zich van den ſcheepvaart, koophandel, en ackerbouw.

Seehausen, voordezen een juffrenklooſter, tegenwoordig een amt in de Ucker-Mark, dat de Joachimsdalſche landſchool te Berlyn toege-eigent is.

Seelov, Selau, ſteedje in de Middelmarck-Brandenburg, in de Lebuſer-kreits, en onder het amt Lebus behorende, 3. mylen van Frankfort.

See stædtel, ſteedje in Bohemen, in de Satzer kreits, dicht aan de Saxſche grenzen, den graaf van Lobkowits van Eiſenberg toekomende.

Seesten, flot en amt in Bartenland in Brandenburgs-Pruissen.

Seez, kleine Fransche stad aan den oorsprong van de rivier Orne in Normandyen, benevens een bisdom, onder het aartsbisdom van Rouen behorende.

Seffay, rivier in 't koningryk Algiers in Africa, die zich by de stad Algiers in de Middelantsche-zee stort.

Seffis, zie *Teffis*.

Sega, vlek by Franckenhausen in Thuringen, den vorst van Zwartsburg-Rudelstadt toekomende.

Segbans en Sarigias, is een soort van krygsluiden, die de Beglerbegs en Bassas altyd onderhouden, waar van de eerste de bagage van de Ruitery, de andere van het voetvolk bewaken.

Segeberg, kleine stad en wyd uitgestrekt amt in het landschap Wagrien in Holstein, aan de rivier Trawe, den koning van Denemarken toebehorende: by deze stad legt een oud slot op een hoge rots, zynde een Kalk-berg; het is in den Zweedschen oorlog meest geruineert.

Segedin, Seged, bevestigde stad in opper-Ongaryen, die een koopstad is. Zy legt in het graafschap Bodrog aan de Theisse, en wierd 1686. door de Christenen met akkoort verovert.

Segelmesse, groot landschap in Biledulgerid in Africa, tusschen Barbaryen en de woestyn Zaara, waar in een grote menigte dadelen wassen. De stad Segelmesse legt aan de rivier Siz, en deze provintie is den keyzer van Marocco onderdanig.

Segeme, groot gebergte in 't koningryk Fez in Africa, dat van een vrye en strydbare natie, Bereberes genaamt, bewoont word.

Segerippo, een Portugeesche Capitania of hooftmanschap in Brazilien in zuid-America. De beste stad daar in hiet Segerippo del Rey, en in derzelver naburige landstreek zyn veel goud- en zilver-mynen.

Segest, vesting in Ongaryen, niet ver van Canischa.

Segeswar, zie *Schäsburg*.

Segewold, Sewold, kleine stad in Letten in Lyfland, aan de rivier Teyder, 7. mylen van Riga.

Segna, zie *Zeng*.

Segnelay, een goed vlek aan de rivier Senin in het hertogdom Burgundien, benevens den titel van een Marquisaat, 't welk de familie van Colbert in Vrankryk erflyk aan zich gekocht heeft.

Segni, berg in Campagna di Roma in den kerkelyken staat, welke provintie hy van 't oosten ten westen in 2. delen scheyd. Het noordlyke deel hiet Campagna, en het zuidlyke Marina.

Segni, stadt op den berg Segni in Campagna di Roma, in den kerkelyken staat, benevens een bisdom en den titel van een hertogdom.

Segnits, vlek in Franckenland, aan den Mein, niet ver van Markbreit. Het is driederly gebied, namelyk het Brandenburgsche, Wurtsburgsche en Zobelin onderworpen.

Segon-Basci, is een jachtbediende aan het Persiaansche hof, die voor de honden zorgt, en onder den Mirscikar of opper-jagermeester staat.

Segorbia, Segovia, kleine stad aan de rivier Murviedro in 't koningryk Valentia, benevens een bisdom onder den aartsbisschop van Valentia staande.

Segovia, redelyk grote stad benevens een kasteel op een berg in Oud-Castilien, daar drie kleine beken te zamen komen, waar onder de Eresme de voornaamste is. Zy is reedlyk groot, heeft ruime voorsteden, en daar worden schone lakens gemaakt. Daar word nergens in Spanje geld geslagen als hier en te Sevilje. Haar bisdom staat onder den aartsbisschop van Toledo, en het legt 20. Spaansche mylen van Toledo.

Segovia, stad in Noord-America, in de provintie Nicaragua, 30. mylen ten noorden van Leon, wiens omleggende landstreek zeer ryk van goudmynen is.

Segovia la Nueva, stad in Zuyd-America in de provintie Venezuela, die van de Spanjaarden gebouwd is. Haar omleggende grond is zeer onvruchtbaar, maar heeft daar en tegen vischryke rivieren, en in de bergen heeft men veel goud-mynen, die evenwel by gebrek van slaven niet kunnen bewerkt worden.

Segre, grote rivier in het graafschap Cerdagne in Catalonien, die in de Alpen ontspringt, en zich te Mequinenza in de Ebro giet.

Segre, kleine stad in Vrankryk, in de provintie Anjou, daar de kleine rivier Versée in de Oudon valt.

Segura, stad, benevens een slot in Portugaal in de provintie Beira op een berg gelegen.

Segura, kleine stad in Andalusien, in 't gebergte Segura.

Segura, kleine stad in Biscayen in Spanjen, daar veel yzer-hamers zyn.

Segura, Secura, Tuder, rivier in Spanjen, die in 't gebergte Segura in Nieuw-Castilien ontspringt, en zich in 't koningryk Valentia in den zeeboezem van Alicante stort.

Segura, Sierra Segura, Cacoria, een gebergte in Spanje, dat aan de grenzen van Andalusien, Nieuw-Castilien, Murcien en Granade legt.

Segura de la Frontera, kleine stad in de provintie de los Angelos in Mexico in Noord-America.

Segura de la Sierra, is een der beste ridderzetels van de ridder-orde van St. Jacob, in 't koningryk Nieuw-Kastilien, niet ver van Alcarez.

Seguro, zie *Porto Seguro*.

Seida, steedje, heerlykheid en amt in de Saxische keur-kreits, niet ver van Jessen, waar by de Seidische Heyde legt.

Seidenberg, Seydenburg, kleine stad en standtsheerlykheid in Opper-Lusatien, tusschen Görlits en Zittau, hoort die van Einsiedel te Wolckenburg in Misnien toe. Anno 1717. den 2. July sloeg het weer gedurende den Godsdienst in de kerk, waar door 7. menschen gedood, en 50. beschadigt wierden.

Seidenstetten, marktvlek en klooster in Neder-Oostenryk, niet ver van St. Pieter in de Au gelegen.

Seigerhutte, zie *Grünenthal.*
Seignelay, zie *Segnelay.*
Seigneul, kleine rivier in 't landschap Brie, die zich by Charenton in de Marne ontlast.
Seigstein, bergstad in 't vorstendom Brieg in Silesien.
Seilla, rivier in Lotteringen, die in het meir Lindre ontspringt, en te Mets in de Maas valt.
Seillans, vlek in Provence, 5. mylen van Frejus in Vrankryk.
Seimen-Bassa, is de generaal luitenant der Janitsaren.
Seine, een van de grootste rivieren in Vrankryk, die by Chanceaux in 't hertogdom Burgundien ontspringt, en zich in Normandyen door een breden mond in de Brittannische zee stort. Deze rivier heeft van de zee aan tot op 30. Fransche mylen ebbe en vloed, en voert de grote schepen tot Rouen.
Seine, kleine stad in Provence, aan de grenzen van Dauphiné in Vrankryk.
Seinsheim, slot, steedje en heerlykheid in Franckenland, tusschen het graafschap Zwartsenberg en het markgraafschap Anspach. 't Is het stamhuis der vryheren van Seinsheim, die zich anno 1604. naar Beyeren hebben begeven. Tegenwoordig hoort het de vorsten van Zwartsenberg toe, die ook van de oude heren van Seinsheim afstammen.
Sejourneren, ergens wonen, zich ophouden. Daar van daan Sejour de verblyfsplaats.
Seir, schriklyk ruw gebergte in 't steenachtig Arabien in Azien.
Seissel, kleine stad in het Fransche landschap Bugey aan de Rhone, daar 1720. een nieuwe Citadel geboud is.
Seissenberg, slot, stad en heerlykheid in Neder-Crain, drie mylen van Rudolphswerth, den vorst van Auersperg toebehorende.
Seissenstein, zie *Gottesthal.*
Seksunni, worden de Turken van de Perzianen genaamt, wyl dezelve gelyk de honden gewoon zyn aan den muur te pissen.
Selambria, zie *Agriomela.*
Selanger, stad in de Zweedsche provintie Medelpadien, niet ver van den Bothnischen-zeeboezem.
Selau, zie *Seelov.*
Selau, schoon Premonstratenser klooster in de Czaslauer kreits in Bohemen.
Selb, stad en amt aan de rivier van den zelven naam, in het markgraafschap Culmbach.
Selbits, klein vlek in het markgraafschap Culmbach, den markgraaf van Bayreuth toebehorende.
Seleurg, stad in Semigallien in Courland.
Selbye, stad in het hertogdom Yorck in Engeland aan de rivier Ouse.
Selcke, rivier op den Harts, die by het steedje Gunthersberg ontspringt, word eerst de Lenibach genaamt, loopt op Hartsgerode, Ermsleben, Hoym, en door het Ascherslebische meir, en valt by het klooster Hedersleben in de Bode.
Seldenau, kleine heerlykheid in Beyeren, de graven van Ortenburg toekomende.
Selecz, stad in het waaywoodschap Novogrodeck in Wit-Russien.
Selemnus, rivier in Achajen in Griekenland, wiens water voor gezond en heilzaam gehouden word, maar voornaamlyk zou dienen om zich van de liefde te ontslaan.
Selerico, zie *Celorico.*
Selettre, kleine en welgeboude stad in het landschap Sologne in Vrankryk, aan de rivier Beuveron 4. mylen van Blois.
Seleucia, Selescha, kleine stad in Caramanien in Azien. Noch twe andere steden van den zelven naam leggen 'er in dit landschap, waar van de eene hedendaags Carazarat, de andere Selenche Jelber genaamt word.
Seleucianen, waren ketters in de 4de eeuw, die God voor ligchaamlyk hielden, en de stoflykheid voor eeuwig uitgaven, ook den genen, dien zy doopten, een brandmerk voor 't hooft drukten.
Selictar-Siledhar, Selettar-Selichtar, of Silahdar Aga, is een Turks-hofbediende, die des groten heers sabel in een rode schêe draagt, en des zomers de vliegen wegjaagt.
Seligenstadt, Selingstadt, kleine stadt aan den Mein in Franckenland, den keurvorst van Ments toekomende, 3. mylen boven Francfort, daar een ryk en welgeboud Benediktyner klooster is.
Seligenthal, Cistercienser klooster in Franckenland in het stift Wurtsburg.
Selige Port, Vrouwen-klooster van de Benediktynen orde in Franckenland, in het bisdom Aichstadt.
Selin, Zelin, Turks kasteel aan den Donau in Bulgarien.
Selinga, Seleuginskoy, Moscovische grensstadt in Groot-Tartaryen, aan de rivier Selinga, die zich in het Baikalisch meir ontlast.
Selinger Insul, is een kleyn eyland op den Rhyn, tegen over Fort Louis, en niet ver van de Baden-Badensche grenzen. De Franschen hebben 'er de zogenaamde Selinger-schans opgeboudt, om daar door des te beter op Fort Louis door kleine Communicatie bruggen over den Rhyn te komen; maar deze schans heeft vermogens het 8ste artykel van het Rastadsche vredens-tractaat, benevens een deel van de brug weer moeten geslecht, en de grond en bodem aan het huys van Baden-Baden weer overgegeven moeten worden.
Selivrea, taamlyk grote stad in Romanien, aan de Witte-zee, benevens een aartsbisdom.
Selkirk, kleine stad in zuid-Schotland in het landschap Twedale, aan de rivier Ettrict, daar het landgericht gehouden word. Zy legt 9. mylen ten zuyden van Edenburg, heeft zitting en stem in 't Parlement, en hoort het geslacht Murray van Philiphaug toe.
Sella, kleine rivier in Asturia de Santillana, die zich te Riba de Sella in de Biscaaische-zee stort.
Selle, kleine rivier in Vrankryk, die in Picardyen in het landschap Tierache ontspringt, door de provintie Cambresis loopt, en zich in het graafschap Henegouwen tusschen Bouchain en Valenciennes in de Schelde stort.

SEL-

SELLINGEN, zie *Selinger-Insul.*

SELO, SILATO, rivier in Principato Citra in Napels, die in het Apennynsche gebergte ontspringt, en zich in de golf van Salerno stort.

SELOMERIA, zie *Selivrea.*

SELSEY, klein Schier-eyland in de provintie Sussex in Engeland.

SELTERS, NIEDER-SCHELTERS, keur-Triersch stedje in 't Westerwald, heeft een minerale bron, die zeer beroemt is geworden, en waar van het water wyd en zyd vervoert word.

SELTS, stad in de neder-Elsas aan den Rhyn, 6. mylen beneden Straatsburg, de keur-Palts toekomende. Het landschap daar rontom word de Hettgau genaamt, en hoort de graven van Hanau toe.

SELVA, klein eyland in de golf van Venetien, tusschen de eylanden Osero en Pago.

SELZ, stad en slot in de provintie Tarantaise in Savoyen.

SEM, kleine rivier in Moscovien, ontspringt uit een klein meir, en valt in 't vorstendom Czernichow in den Donau.

SEMBRIAC, stad in Stiermarcken, een myl van de river de Muer.

SEMENDRIA, SENDEROW, SMIDEROW, SPLENDEROBI, hoofdstad van een zeker gebied aan den Donau in Servien, in Ongaryen, ses en een halve Ongersche myle ten oosten van Belgrado. Zy is de hoofdstad van een Sangiacaat, heeft een sterk slot, is 1717. na den slag by Belgrado van de Turken verlaten, en daar tegen van de keyzerlyken ingenomen.

SEMENEN, zo word de landmilitie in Bosnien genaamt.

SEMI-ARRIANEN, ketters, welke juist niet met Arrius stellen dat de Zoon den Vader ongelyk zy, maar het woord Consubstantialis of medezelfstandig niet aannemen wilden, maar voor het overige toegaven, dat hy gelyk-wezig met den Vader zy.

SEMIGALLIEN, hertogdom, en het oostlyke deel van Courland, den hertog van Courland toekomende.

SEMINARIUM (QUEEKSCHOOL), zo noemt men de collegien, waar in de personen, die tot den geestlyken staat geschikt zyn, onderwezen worden. Diergelyke queekscholen heeft men veel in de Katholyke landen, maar boven al zyn die van Romen en S. Omer in Artois voor de Engelsche natie beroemt. In Duitsland zyn ook onder de Luiterschen voor weinig jaren Theologische queekscholen voor studenten aangelegt, en wel een te Hall van den koning van Pruissen, en het ander te Eisenach, van den hertog Joh. Wilhelm van Saxen-Eisenach.

SEMI-PELAGIANEN, of MASSILIENSES, ketters die in de 5de eeuw tusschen de Pelagianen en rechtzinnigen, voornaamlyk in Vrankryk, een middelweg vinden wilden, maar in de Predestinatie en den vryen wil meest met de Pelagianen over een stemden.

SEMIRAMI, pas in het gebergte van de provintie Adirbeizan in Azien, door dewelke men uit deze in de provintie Arzerum, en alzo uit het Perziaansche in het Turksche gebied komt.

SEMLINO, zie *Zemlin.*

SEMOY, rivier in de Spaansche Nederlanden, die in het hertogdom Luxemburg niet ver van de stad Luxemburg ontspringt, en beneden Charleville in de Maas valt.

SEMPACH, kleine stad en amt in het Canton Lucern, aan het Sempacher meir in Zwitzerland.

SEMPEL, kleine stad in zuid-Schotland, in het landschap Renfroana, 4. uren ten zuiden van Renfrew.

SEMPER-FREY (ALTYD VRY) is een heel byzondere titel van enige adelyke heren in 't H. Roomsche ryk, en zal de betekenis van dit woord daar op uitdraayen, dat de gene, die diergelyken titel voeren, van onheuglyke tyden af vrye heeren of barons geweest zyn. Deze Semper-Freyen achten zich den graven gelyk, en hoger als de gewoonlyke barons. Den titel van Semper-Freyen voerden de heren van Limpurg, die voor enigen tyd uitgestorven zyn, gelyk ook in Silesien de graven en heren van Schafgotsch.

SEMPIL, stad in de Schotsche provintie Cluydesdale.

SEMPIONE, kleine stad aan de Zwitzersche grenzen, in het graafschap Anghiera, in het hertogdom Milaan, omtrent daar de rivier Ovedro ontspringt.

SEMPT, rivier in Beyeren, die in de Iser valt.

SEMUR, hoofdstad van de provintie Auxois in het hertogdom Burgundien, heeft een Bailluagie en priory van de Benediktyner orde. Noch een stad van dezen naam legt 'er in dit zelve hertogdom, in de provintie Brienois, een myl van de Loire.

SENAAT, SENATUS, de raad in een stad.

SENATOREN, zyn in Polen de raadsheren, 128. in getal, die den koning toegevoegt zyn, op dat zyn macht binnen de behoorlyke palen besloten blyve. Zy zyn of Aartsbisschoppen, Bisschoppen, Waywoden, Castellanen, of uit het getal der 10. ryks amtenaren. Zy worden in de grote en kleine verdeelt. De eerste zyn de 33. Waywoden, verder de drie Castellanen van Cracau, Vilna en Troki, en de Starost van Samogitien. De overige 92. noemt men geringe en kleine Senatoren.

SENATUS-CONSILIUM, hiet in Polen, wanneer, in plaats van een ryksdag te houden, de ryksraden te zamen geroepen worden, en over de algemene staatszaken raadplegen.

SENATUSCONSULTUM, hiet by de rechtsgeleerden het besluit, dat de Roomsche raad in zekere geschillen genomen heeft, en daar na bevolen te leven.

SEND, provintie in Persien, tusschen de provintien Makeran en Sagistan, en de landen van den Mogol.

SENDE, SINEDI, woeste en zandige landstreek in het bisdom Paderborn, waar in de beyde rivieren Lippe en Ems ontspringen, en die zich door de graafschappen Lippe, Ravensberg en Rietberg tot Munster en Osnabrug uitstrekt. In oude tyden is zy door de nederlaag van den Roomschen veldheer Quintilius Varus, en Anno 1640. den 16. Octob. door een nederlaag der Zweden bekent geworden, en de bisschop heeft ze in de voorgaande eeuw laten bebouwen en met inwoners bezetten.

SENDEREEGLII, worden by de Turken die soldaten genoemt, die, wanneer 'er een dolle en wanhopige aanval op de Christenen zal gewaagt worden, voor uit worden gezonden, als dolle honden razen, en wanneer zy hun werk gelukkig verrichten met de rykste beloningen beschonken worden.

SENDERUT, redelyk grote rivier in de provintie Erack in Perzien, die zyn oorsprong uit de Demawend neemt, de zuyder zyde van de stad Ispahan bespoelt, ook door verscheyde Canalen en goten in de koninglyke tuinen en voornaamste huizen geleyd word.

SENDISOW, stad in het waywoodschap Sendomir in klein-Polen.

SENDOMIR, zie *Sandomir*.

SENDRE, zie *S. André*.

SENECHAL, zie *Seneschal*.

SENECHAL DE FRANCE, was in oude tyden een amtenaar van de kroon in Vrankryk, die het opzigt over het koninglyke huis had, en de uitgaaf zo wel in oorlogs- als vredens tyden bestierde. Hy voerde ook den koninglyken standaart, en het bevel over de koninglyke volkeren. In Engeland had men ook een groot Senechal, die lord High Steward genaamt wierd.

SENEF, een dorp in Brabant in het quartier van Brussel, 2. uren van Nivelle, waarby tusschen den prins van Oranje en den hertog van Condé een bloedig treffen voorviel.

SENEGA, de noordelykste arm van de rivier de Niger in Africa.

SENES, zeer kleine stadt in de Viguerie Castellane in Provence, benevens een bisdom dat onder den aartsbisschop van Ambrun behoort, en naar Castellane, 2. mylen daar van daan, verlegt is.

SENESCHAL, of SENECHAL, is in Vrankryk de voornamste gerichtspersoon, of de president van een landschap, waar in onder zyn naam de vonnissen opgestelt worden, welke ook, wanneer het nodig is, den adel te zamen roept, en den Ban en Arriereban van den adel in het land, daar hy over gestelt is, aanvoert. Zyn rechtsgebied word een Senechauschée genoemt.

SENFFTENBERG, Bambergsch slot en amt in Franckenland.

SENFFTENBERG, kleine stad, amt en slot in Meissen aan de grenzen van Lusatien, 6. mylen van Dresden, den keurvorst van Saxen toebehorende.

SENFFTENBERG, ZIAMBERG, heren-stadt en slot in de Koninggratser kreits in Bohemen.

SENFFTENBERG, slot in Oostenryk, tegenwoordig den graaf Gundacker Thomas van Stahrenberg, als erfmaarschalk van Oostenryk onder of ob der Ens, toebehorende, welk erf-maarschalks amt dezelve na 't afsterven der vorsten van Eggenberg in 't jaar 1717. voor zich en zyn nakomelingen volgens het eerstgeboorte recht verkregen heeft.

SENG, zie *Zeng*.

SENGAMI, koningryk en stad in het landschap Quanto op het eyland Niphon in Japan.

SENICA, kleine stad niet ver van Lago d'Iseo in het Venetiaansche landschap Bresciano.

SENIGAGLIA, zie *Sinigaglia*.

SENIORES, zyn de oudsten in een ministerie, collegie, of familie.

SENKAN, kleine stad in Perzien in Azien, tusschen Ispahan en Derbent, daar zich de reizigers gewoon zyn te vervetschen.

SENLIS, stad op het eyland van Vrankryk, aan de kleine rivier Nonnete, benevens een Presidiaal, als ook een bisdom, onder den Aartsbisschop van Rheims behorende. Zy is de hoofdstad van het graafschap Senlis.

SENNE, rivier, die niet ver van Soignies in Henegouwen ontspringt, en zich beneden Mechelen in den Demerstroom ontlast.

SENNECY, sterk slot in Franche Comté, in het landschap Challonois, niet ver van de Saone, benevens een vrye heerlykheid.

SENNEN of SENNHEIM, steedje in het graafschap Pfirdt in Sundgau.

SENNO, zie *Sino*.

SENOCHES, kleine plaats benevens den titel van een vorstendom, in de Fransche provintie Perche.

SENONOIS, klein landschap in Vrankryk, tusschen Champagne, Auxerrois en Gatinois, waar van Sens de hoofdstad is.

SENOSETSCH, slot en fraai marktvlek in Inner-Crain, tusschen Laybach en Triest, den vorst van Portia toebehorende.

SENS, hoofdstad van het gebied Senonois, daar de rivieren Vienne en Yonne te zamen lopen. Zy is oud, groot en schoon, en heeft een aartsbisdom, presidiaal en Bailluagie.

SENSBURG, steedje in Brandenburgs-Pruissen.

SENSET, SAUSSE, kleine rivier, die by het dorp Bailioux in Artois ontspringt, en zich te Bouchain in de Schelde ontlast.

SENSGARI, stad in de Ukraine, 2. mylen van Pultawa, aan de andere zyde van de rivier Worcklo.

SENSHEIM, zie *Seinsheim*.

SENTENTIE, hiet by de rechtsgeleerden het vonnis, dat uit de schepensbanck of andere gerichtshoven over een rechtsgeding uitgesproken word.

SENTIMENT, de gedachten of het gevoelen dat men van een zaak heeft.

SENTINELLE, betekent zo wel de wacht, als den soldaat die de wacht houd.

SENTINO, kleine rivier in 't pausselyk gebied, die in het hertogdom Urbino ontspringt, en zich in de rivier Fiumesino ontlast.

SEON, Benediktyner-klooster in Beyeren, op een eyland van een klein meir gelegen, in 't amt Burghausen.

SEPAN, eyland van den Ooster-Oceaan, dat de Spanjaarden het eyland van St. Josef noemen, schoon zy 'er niets op bezitten. Het heeft een goede haven, en is volkryk.

SEPARATISTEN, zo worden in Engeland de gene genaamt, die zich wegens uiterlyke plechtigheden de gehoorzaamheid der kerk onttrekken.

SEPAREREN, scheyden, daar van daan Separatie, scheyding.

SEPEH-SALAR, is in Perzien de opperste veldheer in tyden van oorlog, wiens bediening evenwel met den oorlog ophoud.

SEPET, CAPO DE SEPET, voorgebergte in Provence, waar op een kleine schans legt, die den ingang der haven van Toulon dekt.

SEPHARITEN, een zekere secte van Mahometanen, die God de eigenschappen der wysheid, eeuwigheid, goedheid, enz. toeschryven. Maar zy gelooven ook dat God een zichtbare gestalte en zinnen als menschen heeft, evenwel zo, dat deze gestalte onveranderlyk en onverwisselyk is.

SEPRIO, slot aan de rivier Olana in 't hertogdom Milaan, de graven van Castiglione toekomende. Hier heeft voordezen, zo men wil, de beroemde stad Insubrium gestaan.

SEPTENTRIO, het Noorden.

SEPT ISLES, zyn 7. kleine eylanden, niet ver van de kust van Bretagne.

SEPTUAGINTA, zo word de Grieksche overzetting des Ouden Testaments genaamt, die van 72. personen op bevel van den koning Ptolemæus Philadelphus in Egypten, zo het zeggen is, opgestelt is. Het woord Septuaginta betekent eigentlyk 70.

SEQUESTER, is een persoon, die een zaak, daar geschil over is, tot de volkome uitspraak van het proces gemeenlyk op bevel der overigheid in bezit neemt, en rekening daar van doet. Van diergelyke Sequestratie bedient zich de keyzer dikwils tusschen de ryksvorsten, die om een stad of plaats stryden, en op dezelve wyze hebben ook keur-Saxen en keur-Brandenburg tot hier toe het graafschap Mansfeld gesequestreert.

SEQUINO, kleine rivier in Caramanien, in klein Azien, die zich in de Middelantsche zee stort.

SERAAGASI, is de opperste opziender over alle de vertrekken van den groten heer in het Serail voor zo ver het schoonhouden en verbeteren betreft. Hy zorgt ook inzonderheid voor de pagies, die het schoon linnen bewaren, en den Sultan op reys verzellen.

SERAGLIO, SERRAGLIO, SERRAIL, SERAIO, zo noemt men in de Oostersche landen de paleyzen der vorsten of grote heren. Maar in een byzonderen zin betekent het 't paleys van Constantinopel, waar in de grote Sultan zyn verblyf houd en 't welk aan den oever van de zee legt. Het begrypt omtrent 3. Italiaansche mylen in den omtrek, en is met hoge en sterke muren omringt. Men noemt het zelve het grote serail en het legt aan het oostlyke deel van de stad, daar het aan twe kanten van het water bespoelt word, maar verder is het met een enkele muur en oude torens omsloten, waar van 'er enige rond, en de andere vierkant zyn. Behalven dit serail vind men te Constantinopel noch een ander, dat Esqui Serray, het oude Serrail, genaamt word. Dit dient nergens anders toe als tot de woonplaats der vrouwen van den overleden groten heer, en worden zy alle daar heen gebracht, ten zy deszelfs navolger de eene of de andere daar van behouden wil, of ze aan een bassa uithuwt.

SERAGLIO, stad benevens een streek land in 't hertogdom Mantua, niet ver van Borgo forte.

SERAIDAR AGASI, word de gouverneur genaamt, die by 't afwezen van den groten Sultan in het Serail te commanderen heeft.

SERAIKETODASI, is aan het Turksche hof de luitenant van den Seraagasi, die alle halve jaar de tapyten van de Saletten en kamers in het Serail veranderen moet.

SERAIO, zie *Saraio.*

SERALIEN, een provintie of Turks Sangiacaat in Bosnien, in Ongaryen om de rivier Bosna, waar van Seraio de hoofdstad is.

SERAN, rivier in Italien, die uit een meir omtrent Chambery ontspringt, en zich boven Seissel in de Rhone stort.

SERASKIER, beduid in Turkyen een generaal van het leger of het hooft der troepen, die in 't afwezen van den vizier commandeert. Maar deze titel is zo gemeen geworden, dat den meesten tyd de geringste commandant zo genoemt word.

SERAVALLE, zie *Serravalle.*

SERAYS, zie *Caravanserai.*

SERCHIO, rivier in Italien, die in 't Apennynsche gebergte in het Modeneesche gebied ontspringt, en niet ver van den mond van de rivier Arno zich in de Toskaansche zee stort.

SERDAR, is een naam, die by de Turken en Perzianen aan de generaals van 't leger gegeven word.

SERDRE, is de opper-Priester en de naaste na den Athema-Doulet in Perzien, die het opzicht over de geestlyke inkomsten heeft, en in religie zaken kennis neemt.

SEREBERNE, kleine stad in de Ukraine, den Cosacken toebehorende, 27. mylen van Bialogorod.

SEREGIPPE DEL RE, kleine zee-stad in Brazilien in zuid-America, en de hoofdstad van de Capitania Seregippe, die tusschen het eyland Pernambuco en Bahia legt.

SEREGNO, kleine stad tusschen de rivieren Lambrico en Sevese, in 't Milaneesche, den graaf van Masaglia toebehorende.

SERENA, een van de drie hoofddelen van het landschap Chili in zuid-America. De hoofdstad Serena of Coquimbo legt aan den mond van de rivier Coquimbo, heeft een grote en veilige haven.

SERENADE, is een muzieck dat 's avonds laat iemand ter ere aangerecht word.

SERENE, kleine stad in Piemont, in het vorstendom Barcelonette, tegen de grenzen van Dauphiné aan de rivier Ubaye. De heuvel van Serene legt daar by, en is meest met sneeuw bedekt.

SERENEGAR, stad in 't ryk van den Mogol, aan de rivier Ganges, in 't koningryk Siba in Azien.

SERENISSIMUS, SERENISSIME, zie *Doorluchtigste.*

SERENTS, SERENTSCHIN, slot in opper-Ongaryen, 2. mylen van Tockay.

SERETH, rivier die in Zevenbergen ontspringt, en zich boven Axiopolis in den Donau giet.

SERETH, stad in Moldavien, aan de rivier van den zelven naam, 15. mylen ten westen van Jassy gelegen.

SERFINA, zie *Serphino.*

SERGEANT, zo noemt men in Vrankryk den geringsten gerechtsdienaar.

Sergeant, is een onder-officier, die in 't afwezen der opper-officiers voor de compagny zorg draagt. Hy schikt de reyen en gelederen, en leert de soldaten recht met het geweer omgaan. Des avonds haalt hy het woord, ontfangt het of van zyn regiments-adjudanten of van den majoor zelfs, en brengt het zyn opper-officier. Hy moet daaglyks zyn getal zoldaten tot de daaglyksche wacht op de bestemde plaats leveren, en hy brengt de andere onder-officiers des hopmans bevel over. Zyn geweer is een snaphaan met een bajonet, of een hellebard op de linke schouder, gelyk de onder-officiers altyd hun geweer op de linke, de opper-officiers op de rechte schouder dragen. In Italien is Sergente Maggiore zo veel als generaal-majoor.

Sergeant-Major, of Overste Wachtmeester in een Vesting, wacht op des commandants bevel, sluit des morgens en des avonds de poorten in eygen persoon open en toe, deelt de wachten gelyk en ordentlyk uit, haalt het woord en de order alle avonden van den commandant, geeft het den wachtmeester, die het zelve de andere hoge officieren overbrengt. Hy deelt ook de posten der wachten door briefjes uyt, doet de ronde om de vesting, en visiteert de schildwachten of zy in rechte order staan, en waakzaam zyn.

Sergna, stad in de provintie Molise in Napels, heeft een bisschop.

Seri, abdy van de Premonstratenser orde, in het bisdom van Amiens in Picardyen.

Seria, stad aan de rivier Duero in oud-Castilien.

Seriato, kleine stad in de Venetiaansche provintie Bergamasco, dicht by Bergamo aan de rivier Serio.

Serica, was voordezen een grote provintie in Azien, tusschen China, den berg Imaus en de Scythische zee, daar hedendaags de koningryken Tangut en Niuche in groot-Tartaryen leggen, en haar inwoners waren wegens de zyde manufacturen beroemt.

Serin, kleine rivier in 't hertogdom Burgundien in Vrankryk, die in de provintie Autunois ontspringt, en zich in de Yonne stort.

Serinwar, zie *Nieuw-Serinwar*.

Serio, rivier in Italien, die aan de Valteliner grenzen ontspringt, en zich op de grenzen van Milaan in de rivier Adda ontlast.

Serio, kleine stad in het landschap Como in het hertogdom Milaan. Het kleine meir daar by word Lago di Serio genoemt.

Sermida, slot aan de Poo in 't hertogdom Mantua, aan de grenzen van Ferrara.

Sermio, rivier in 't Milaneesche, die in het gebied van Milaan ontspringt, en zich in dat van Tortona met de Scrivia verenigt.

Sermione, Sermio, klein maar vermaaklyk steedje op een Schier-eyland van den zelven naam, dat heel beneden in het meir van Garda legt, in het Venetiaansche gebied.

Sermon, een redevoering, ook wel een predikatie.

Sermoneta, kleine stad benevens den titel van een hertogdom in Campagna di Roma in den kerkelyken staat, waar van het geslacht van Cajetano den titel voert.

Serne, vlek in de provintie Dalekarlien in Zweden, 6. Zweedsche mylen van de Noorweegsche grenzen.

Sernancalhe, kleine en welgeboude stad benevens een sterk slot in de provintie Beyra in Portugaal.

Sernick, stad en slot in Ongaryen aan de Croatische grenzen.

Seroicz, stad in het waywoodschap Masovien in Polen.

Seronge, grote stad in het gebied van den groten Mogol in Azien, die van koopluiden en handwerks luiden bewoont word, en daar men veel geschildert Indiaansch lynwaad maakt.

Serpa, kleine bevestigde grens stad in Portugaal tegen Spanjen, in de provintie Entre Tajo y Guadiana, die 1707. van de Franschen onder den hertog van Ossuna ingenomen wierd.

Serpentara, klein eyland, dat tot Sardinien behoort.

Serpentinel, is een soort van klein geschut of veldslangen, en schiet in 't gemeen een kogel van een half pond loodt. Het weegt omtrent vyfde half centner aan metaal, en deszelfs verste schoot draagt omtrent 160. schreden.

Serpentum Insula, 't Slangen eyland, is klein, en legt in de zwarte zee, by den mond van den Donau.

Serphino, Serfina, Zerfanto, een van de Cycladische eylanden in den Archipel, tegen de kusten van Europa, tusschen het eyland Pairo en de golf van Engia, heeft 30. mylen in den omtrek, en is vol rotzen. De stad Serphino, die daar oplegt, heeft een goede haven.

Serrana, kleyn eyland in Noord-America in de Noord-zee tusschen Jamaica en de kust van Nicaragua.

Serranilhas, een deel kleyne eylanden of klippen, niet ver van het eyland Serrana in Noord-America.

Serrant, schoon slot, benevens den titel van een graafschap in de provintie Anjou, 4. mylen van Anger.

Serravalle, stad, sterk slot, en pas aan de rivier Scrivia in 't Milaneesche gebied, aan de Genueesche grenzen. Daar word goed geweer gemaakt.

Serravalle, kleine stad en goede pas aan de Neder-Po in Italien, daar een ryke Abdy van 14000. kronen jaarlyksche inkomsten is, die paus Innocentius XIII. zyn broeder den Cardinaal Conti in 't jaar 1721. opgedragen heeft.

Serre, rivier in Vrankryk in Picardyen, die in de provintie Retelois by de abdy Signy ontspringt, en zich beneden Crecy met de Oise verenigt.

Serres, middelmatige Turksche stad in Macedonien, benevens een aartsbisdom in Griekenland.

Serselly, kleyne stad benevens een haven en

een

een sterke Citadel in het landschap Tenez in 't koningryk Algiers in Africa.

SERVAN, zie *Erivan.*

SERVANTS D'ARMES, WAPENKNECHTS, hebben den derden rang in de Maltefer-orde, en voeren zwaarden, maar zyn zo edel niet als de ridders, die den eersten rang hebben, en de priesters, dien de twede rang toekomt, wyl zy hun 4. quartieren niet gelyk de andere bewyzen kunnen.

SERVICE, SERVIES, voor de soldaten bestaat in zout, zuur, hout en licht, dak en gemak. Aan de vorstlyke hoven hiet een servies allerly zilver of goud vaatwerk van schotels, borden, bekers en diergelyken dat tot de tafel behoort.

SERVIEN, provintie in Europa, die ten oosten aan Bulgarien, ten noorden aan den Donau en de Sau, waar door zy van Ongaryen gescheyden word, ten westen aan Bosnien, en ten zuyden aan Albanien en Macedonien grenst. Men noemtze zomtyds ook Rascien, en zy word in 4. sangiacaten of byzondere gouvernementen verdeelt, naamlyk Grieks-Weissenburg, Semendria, Scopia en Crattovo. Zy is groot, vruchtbaar en ryk, heeft goud-en zilvermynen, en de keyzerlyken hebben in den laatsten oorlog, en inzonderheid door de verovering van de vesting Belgrado op den 19. Aug. anno 1717. het grootste deel van dit koningryk den Turken afgenomen, en onder des keyzers gehoorzaamheid gebracht.

SERVIERA, kleyne stad op een berg in Catalonien in Spanjen, 3. Spaansche mylen van Matriccado.

SERVIES, zie *Service.*

SERVITEN, zyn munniken, wier orde anno 1232. te Florence van 7. edele en ryke mannen, waar onder Bonsibius de Monaldis, of gelyk andere willen Beatus Bonavitus de voornaamste geweest is, gesticht is, die zich op een naby gelegen berg begeven, en in een van hen geboud H. huis naar den regel van St. Augustyn, die zy van den bisschop van Florence bekomen hebben, in een zwarte kleeding den godsdienst verricht hebben, ook van paus Alexander en zyn navolgers bevestigt, maar van paus Maarten V. onder de Bedel-orde getelt zyn.

SERVITUUT, hiet eygentlyk dienstbaarheid, lyfeygenschap, slaverny, maar daar na by de rechtsgeleerden een gerechtigheid, die men op eens anderen grond en bodem oeffenen mag, zonder dat deze dat verhinderen kan. By voorbeeld, dat iemand in zyn buurmans muur een balck legt, waar op zyn gebouw rust; dat iemand op een vreemden bodem zyn vee dryft; insgelyk dat de buurman zyn huys niet hoger mag trekken, of een ander het licht en de vensters niet betimmeren mag, enz.

SESANNE, zie *Sezane en Brie.*

SESARGA, kleyn eyland in de Stille-zee by Zuyd-America, en een van de Salomons eylanden.

SESCAN, SUKA MORZI, een groot meir in kleyn Tartaryen, 't welk het Nogaisch Tartaryen van het Crimeesch Tartaryen scheyd, en zich in Mare delle Zabache ontlast.

SESEN, kleyne stad in het neder-hertogdom Bronswyk, 3. mylen van Goslar ten Zuydwesten, aan de Hildesheimsche grenzen.

SESIA, SESSITES, SICIDA, rivier in Italien, die aan de grenzen van het Walliser land in de Alpen ontspringt, en zich tusschen Casal en Valenza in den Po stort.

SESLACH, SESLICH, kleyne stad, slot en amt in 't bisdom Bamberg, 3. uren van Heldburg in Franckenland.

SESLING, zie *Sexling.*

SESNER, een voorname Turksche bediende naast den Motafaracas.

SESSA, kleyne stad benevens den titel van een hertogdom, in Terra di Lavoro in Napels. Haar bisschop behoort onder den aartsbisschop van Capua.

SESSANE, zie *Sezane en Brie.*

SESSIA, HET DAL SESSIA, is een deel van het hertogdom Milaan aan de grenzen van Piemont, waar door de rivier Sessia loopt. Het is anno 1707. van den keyzer aan den hertog van Savoyen afgestaan.

SESSION, SESSIE, ZITTING, is de naam, dien men aan de vergaderingen van een Concilie of Collegie geeft. Dit woord betekent ook de zitting en plaats in een Collegie, en word gebruikt van de nieuwe vorsten en graven, wanneer zy op de ryksdagen zitting en stem nemen, of daar op toegelaten worden, dat zy een plaats onder de andere bekomen, en over gewichtige verhandelingen hun stem durven geven.

SESSION, is een hoog gerecht in Schotland, dat uit een president, 14. ordinare, en 4. extraordinanare raadsheren bestaat, die men in 't gemeen Lords of the Session noemt, en die het gerecht oeffenen. Dit Collegie houd des jaars 2. grote termynen, en word in het buiten- en binnenhuis verdeelt, waar van het eerste alle week by beurten van een raadsheer waargenomen word, die de zaken schielyk afdoet, en van wien men aan het binnen huis appelleren kan.

SESSOLE, kleine stad aan de grenzen van het landschap Acqui, by de rivier Bormida in de provintie Alba, in het hertogdom Montferrat. 't Is een ryks-leen, enige rekenen het mee tot het markgraafschap Spinola, en noemen het Cesole.

SESTO, fraaje stad aan het grote meir in het landschap Anghiera in het Milaneesche. Enige menen dat het de plaats is, die de Romeynen Sextas Calendas genoemt hebben, wyl zy regulier den zesden dag van ieder maant in deze landstreek hun goden, voornaamlyk Mercurius en Hercules, plechtige offerhanden offerden.

SESTO, zie *Dardanellen.*

SESTOLA, hoofdstad van het landschap Frignano, in den Modeneeschen staat.

SESTRI DI LEPANTE, kleine stad aan de Ligustische zee, de republiek Genua toekomende. Op de westlyke zyde van de Genueesche kust legt noch een stad, die ook Sestri hiet.

SETE, CAP DE SETE of CETTE, een voorgebergte aan de kust van Languedoc, waar op een kleine welbevestigde stad benevens een klein fort gelegen is, die de geallieerden in 't jaar 1710. door een landing innamen, maar ze ook haast weer verloren.

Niet ver daar van daan is de haven, Port Louis of de Sette genoemt, geboud, die het begin van het beroemde Canaal van Sete of van Languedoc is, dat zich te Thoulouse met de Garonne verënigt.

Sethianen, ketters die van Valentiniaan afstammen, en voorgaven dat 2. engelen Cain en Abel geschapen hadden, en na des laatstens dood God Seth uit een rein zaad voortgebracht had. Zy schreven veel boeken onder den naam van Seth, en hielden Christus voor Seth of deszelfs stadhouder; geloofden ook dat de zondvloed door de godloosheid der Engelen de wereld overgekomen was.

Sethin, slot in Opper-Ongaryen aan de Moravische grenzen.

Setia, Sezza, kleyne stad in Campagna di Roma, in den kerkelyken staat, op een berg, daar heerlyke wyn groeit.

Setia, kleine bevestigde stad op het eyland Candia, en de hoofdstad van het landschap Setia, aan een golf van den zelven naam. Zy heeft een goede haven, en haar bisschop behoort onder den aartsbisschop van Candia.

Setines, zie *Athenen*.

Setis, zo noemen de Turken en andere Oostersche volkeren hunne barken.

Seton, dorp benevens een schoon paleys, Setonhouse genaamt, in de Schotsche provintie Lothian, 't welk aan verscheyde voorname geslachten den naam gegeven heeft.

Setschin, sterk kasteel en kleyn vlek in Opper-Ongaryen, aan de rivier Ibola, niet ver van Filleck, en 9. mylen van Erla.

Settala, kleyne stad tusschen de stad Milaan en de rivier Adda in het hertogdom Milaan, den vorst van Trivultio toekomende.

Sette, zie *Sete*.

Settenil, vesting in Granada op een rotsigen berg, aan de grenzen van Andalusien.

Settimo, kleine stad niet ver van Milaan, den Marquis Menrici toekomende.

Settle, stad in Yorckshire in Engeland, aan de rivier Ribbe.

Setuval, Setubal, St. Hubes, bevestigde stad in 't Portugeesche Estremadura, aan de kust daar de rivier Zadaon in de zee valt, word door 3. sterke Citadellen beschut, die om de stad leggen, en haar haven word inzonderheid van de Engelschen en Hollanders om het zout, dat jaarlyks in grote menigte daar van daan gevoert word, vlytig bezocht.

Seve, vermaaklyk en welgeboud vlek in Vrankryk, tusschen Parys en Versailles, aan de rivier de Seine, waar over daar een houte brug legt.

Seve, rivier in 't Florentynsche gebied in Italien, die uit het Apennynsche gebergte ontspringt, door het dal Mugello vliet, en zich in de Arno ontlast.

Seve, kleyne rivier in 't Luneburgsche, die by het adelyke huis Holm en Jesteburg ontspringt, en by Haarburg in de Elve valt.

Sevenborn, Sept Fontaines, een heerlykheid in 't Luxemburgsche, 3. kleine mylen van Arlon.

Sevenner Gebergte, waar van het landschap Sevennes zyn naam heeft, begint daar de Loire ontspringt, en eindigt aan de grenzen van Rouergue en Opper-Languedoc, dit gebergte is volkryk en welbeboud.

Sevenner Propheten, zyn zekere Fransche vluchtelingen, die naar Engeland geweken zyn, en aldaar zedert 1706. geroemt hebben dat zy allerly verrukkingen, en daar in allerly waarzeggingen en vermaningen tot de Godvrucht hadden. In Vrankryk noemde men hen Camisards, waar onder de beroemste en voornaamste Marion hiette.

Sevennes, landschap in Languedoc, 't welk ten zuyden aan neder-Languedoc, ten westen aan Rouergue, ten noorden aan Auvergne en Forez, en ten oosten aan de Rhone grenst, waar door het van Dauphiné afgescheyden word. Het begrypt 3. kleine landschappen, Gevaudan, Velay en Vivares. De inwoners van de Sevennes, die meestendeels den hervormden Godsdienst toegedaan zyn, hebben wegens hun geloof de gruwlykste vervolgingen van de Fransche geestlykheid uitgestaan, waar over naderhand enige, die zich niet tot de mis hebben willen laten dwingen, de wapens hebben opgevat, welk inwendig vuur tegenwoordig noch onder de Asch smeult.

Sevenocke, stad in de Engelsche provintie Kent, 16. mylen van Londen.

Sevenshale, stad in Northumberland in Engeland.

Sevenwald, Sevenwolden, is een van de drie delen van Vriesland, tusschen Westergow, Oostergow, Overyssel en de Zuyder-zee.

Severia, hertogdom in het waywoodschap Cracau in klein Polen, en word het Poolsche Silesien genaamt. De hoofdstad daar van voert den zelven naam, heeft een sterk slot op een eyland midden in een meir.

Severianen, ketters die de leer van Tatianus verdedigden, en een hooft, Severus genaamt, in de II. eeuw hadden. Zy verwierpen de Opstanding, het gebruik van den wyn, en den huwlyken staat, en zeyden dat de wyven van den Duivel gemaakt waren. Aan het Oude Testament, de Handelingen der Apostelen, en de brieven van Paulus sloegen zy geen geloof, en den mensch deelden zy in 2. delen, waar van het bovenste God, en het onderste den Duivel toehoorde.

Severien, zie *Novogrod Sewierski*.

Severino, zie *Zeverinum*.

Sevese, kleine stad aan de rivier Lura, die daar van daan gemeenlyk ook Sevese genoemt word, in het hertogdom Milaan, hoort den graaf van Arese toe.

Sevese, rivier in 't Milaneesche, die by de stad Como ontspringt, en niet ver van Milaan in de Lambro valt. Anders word hy ook Lura genaamt.

Seveske, grote stad aan de grenzen van het land der Cosacken, is altyd met sterk Garnisoen bezet, en hoort de Moscoviters toe.

Sevignac, kleine stad benevens den titel van een marquisaat in Bretagne in Vrankryk, in het bisdom van St. Malo.

Se-

Sevilla, hoofdſtad van het koningryk Andalouſien, aan de rivier Guadalquivir, daar het uit Weſt-Indien komende goud en zilver vermunt word. Na Madrid is zy de grootſte en aanzienlykſte ſtad van Spanjen, en heeft een koninglyk paleys, een Univerſiteit, een apél en inquiſitie gericht, en een aartsbisdom dat jaarlyks by de 100000. ryksdaalders opbrengt. Het omleggende en tot de ſtad Sevilje behorende gebied word in 4. delen geſcheyden, welke zyn Axarafe, Sierra Conſtantina, Campine of Vanda Moriſca en Sierra d'Aroche.

Sevilla de l'Oro, kleine ſtad in noord-America, aan de noordlyke kuſt van het eyland Jamaica, daar zy een goede haven heeft. De Engelſchen bezitten ze, maar ze is in een ſlechten ſtaat.

Sevola, een ſtreek lands in Sardinien.

Seure Nantoise, rivier in Vrankryk, die in Poitou ontſpringt, voorby de ſtad Niort loopt, en tegen over de ſtad Nantes in de Loire valt.

Seure Niortoise, kleine rivier in Poitou, die zich tuſſchen Rochelle en Lucon in de Gaſconſche-zee ſtort.

Sevrin, Sewrin, een ſtad aan den Donau, tegen de grenzen van Wallachyen, daar noch de puinhopen van de brug te zien zyn, die de keyzer Trajaan daar over den Donau geſlagen heeft.

Seuselits, was voor dezen een oud klooſter beneden Meiſſen aan de Elve, alwaar zomtyds enige Markgraven plachten te reſideren. Ten tyde van de hervorming wierd het den keur-Saxiſchen Cancelier Simon Piſtorius ingeruimt, wiens nakomelingen het ook noch tot heden toe bezitten.

Seusenstein, Ciſtercienſer abdy in neder-Ooſtenryk dicht by Ips.

Seutnickel, zo noemt men in Pruiſſen, inzonderheid in Dantzig, de bootsgezellen en ſchippers.

Sewer, rivier in Mounſter in Ierland, in het graafſchap Tiperari, die zich met de rivier Barron verënigt, en met dezelve een kleinen zee-boezem, de haven van Waterford genaamt, maakt.

Sewold, zie *Segewold.*

Sexling, is een kleine zilvere munt, die in Hamburg zes lichte penningen geld, maar na 't Saxiſche geld drie goede penningen bedraagt.

Sext, kleine ſtad in het graafſchap Tarantaiſe in Savoyen, aan de rivier Iſere, niet ver van St. Maurice.

Sextas Calendas, zie *Seſto.*

Seyde, zie *Sayda.*

Seymicken, zo worden de kleine landdagen in Polen genaamt, zie *Comitiola.*

Seyne, zie *Seine.*

Sey-sur-Saône, kleine ſtad benevens een ſlot in Franche Comté in Vrankryk aan de Saône, waar over aldaar een brug legt.

Sezane, kleine ſtad in het dal Sezane in Dauphiné aan de rivier Doria, tegen de grenzen van het markgraafſchap Suſa.

Sezane en Brie, kleine ſtad in het generale gouvernement Champagne, tot het landſchap Brie Champenoiſe behorende.

Sezemice, ſtad in de Chrudimer-kreits in Bohemen.

Sezza, zie *Setia.*

Sfacchia, gebergte in 't gebied der ſtad Canea, op het eyland Candia.

Sfardiz, een ſlot in opper-Ongaryen.

Sfebigrado, Siurgice, kleine beveſtigde ſtad in Albanien in Griekenland.

Sfortesca, een ſchoon luſt-ſlot in 't graafſchap Vigevano in het hertogdom Milaan, 't welk Lodewyk de Moor uit het huis Sfortia, hertog van Milaan, op het einde van de 15de eeuw heeft laten bouwen, en uit de rivier Seſia van Romagnano een vaart daar heen laten leyden.

Sguardio, is het hoogſte gerecht by de Malteeſche ridders, 't welk uit een zamenkomſt derzelver beſtaat, waar in de geſchillen tuſſchen de meerdere en mindere, ook ordens-perſonen, beſliſt worden, en voor 't welke de grootmeeſter zelfs in gewichtige beſchuldigingen kan betrokken worden.

Shaftsbury, ſtad in de provintie van Dorſet in Engeland, waar van een familie den graaflyken titel voert.

Shannon, zie *Shennon.*

Shap, ſtad in Engeland, in de provintie Weſtmorland.

Shapor, ſtad in het landſchap Berar in het ryk van den groten Mogol in Azien.

Sheale, ſtad in Engeland in het bisdom Durham, by den mond van de Tine in de zee.

Sheerness, is de uiterſte landpunt van de provintie Kent in Engeland, daar de rivier Medway in de zee valt: zy is wel gefortificeert, om een ſchielyken overval der vyanden te kunnen weerſtaan.

Sheffield, ſtad in Yorckshire in Engeland.

Sheffford, ſtad in Bedfordshire in Engeland.

Shelskor, vlek benevens een haven op het Deenſche eyland Zeeland, aan de grote Belt, 8. mylen van Rothſchild.

Shennon, Shannon, de grootſte rivier in Ierland, die aan de grenzen van het graafſchap Roscomen in Connaught ontſpringt, in haaren loop veel meiren maakt, en zich door een zeer breden mond in de zee giet.

Shepehaven, een haven of kleine zee-boezem in het graafſchap Dunghal in Ierland.

Shepey, klein eyland der provintie Kent in Engeland, dat door de rivier Medway gemaakt word, en uitnement vruchtbaar is.

Shepholm, eyland in de Ierlandſche-zee, tegen over de provintie Devonshire in Engeland.

Sheptonmallet, ſtad in Sommerſetshire in Engeland.

Sherborn, ſtad in Yorckshire in Engeland.

Sherborn, vlek in Dorcheſter in Engeland, aan de rivier Il: deze plaats is wegens haar lakenfabryk beroemt.

Shere, eyland op de kuſt van Ierland, tegen de baai van Galloway, voert den titel van een hertogdom.

Sheriff, is een magiſtraats perſoon over de politieke zaken in Engeland, gelyk 'er in ieder graafſchap een als gouverneur aangeſtelt is, die in alle burgerlyke en lyfſtraflyke zaken het rechters amt waarneemt, de koninglyke bevelen ter executie

 brengt,

brengt, ook de opentlyke inkomsten, belastingen en geldboetens ophaalt, en in de koninglyke kamer overlevert. In de provintie Middlesex zyn 'er wegens de stad Londen 2. Sheriffs aangestelt.

Sherwoodforest, groot woud in Engeland, in de provintie Nottingham.

Shipton, stad in Engeland in de provintie Worcester aan de rivier Stoure.

Shipton Mallet, grote stad in de provintie Sommerset in Engeland.

Shire, betekent in 't Engelsch zo veel als een landschap of provintie.

Shireburne, zie *Sherborn.*

Shoregam, stad aan de zee, benevens een haven in de provintie Sussex in Engeland.

Shrewsbury, Shrowesbury, hoofdstad van het landschap Shrops aan de rivier Saverne in Engeland. Zy is volkryk en in goeden doen wegens de lakenfabryk, waar over zy de stapelgerechtigheid heeft, en dewyl zy overal, behalven aan de noordzyde, van de rivier Saverne omringt word, is zy eniger maten van natuur sterk. Den hertoglyken titel daar van voert de Engelsche familie Talbot.

Shrops, Shropshire, provintie in Engeland, die ten noorden aan de provintie Chester, ten oosten aan Stafford, ten zuyden aan Worchester en Hereford, ten westen aan het vorstendom Walles grenst. Zy is ryk van koren en vee fokkery, ook vind men 'er yzer en steenkolen.

Siam, koningryk in Azien op het Schier-eyland van Indiën, aan dees zyde de Ganges, dat ten westen aan het koningryk Camboia en den zeeboezem van Bengala, ten noorden aan Pegu, ten oosten en zuiden aan de Indische-zee grenst, en heeft 450. Duitsche mylen in den omtrek. Het geniet een gematigde lucht, en is vruchtbaar van rys, gerst, vruchten, peper, aloë, benzoin, enz. ook vind men 'er veel olyfanten, rhinoceroſſen, tygers, buffels, wilde ossen en wildbraad in grote menigte, ook paarden, en goud- zilver- tin- en koper- mynen. 't Word gemeenlyk in 11. provintien of koningryken verdeelt, naamlyk het eigentlyk zo genaamde Siam, Martavam, Ligor, Siard, Tanassarin, Patana, Pera, Keda, Juncalaon, Paam, Ihor, die ten dele hun byzondere vorsten hebben, welke evenwel den koning van Siam cynsbaar zyn. 't Is een erf-koningryk, heeft een eigen koning, en de inwooners zyn Heydenen. De hoofdstad Siam, Sian, Odiaa, of India legt op een eyland dat de rivier Menan maakt, die door haar armen byna door alle straten loopt. Deze stad heeft omtrent twe mylen in den omtrek, is heerlyk gebouwd, heeft grote voorsteden, en het koninglyk paleys is zo machtig en groot, dat het een stad op zich zelfs gelykt. Zy dryft sterken handel met de Europeesche en Aziatische volkeren. De Franschen, Engelschen en Hollanders hebben hier hun factoryen, ook hebben 'er zich enige Portugeesche familien ter neer gezet.

Siam, de zee-boezem van Siam, is groot, en een deel van de Indiaansche-zee in Azien, tusschen de kusten van Siam in Camboya.

Siamdan, Cangpan, Pancung, een klein vaartuig in China, wiens roer door twee stokken gestuurt word. Het heeft een zeyl en 2. roejers. Zy kunnen 30. of 35. man voeren, en steken by goed weer niet ver van land af.

Siangyang, grote stad in de provintie Huquang in China, en de hoofdstad ener provintie, hebbende 6. andere steden onder zich.

Siapina, een van de Orcadische eylanden, niet ver van het eyland Mainland, ten noorden van Schotland gelegen.

Siara, kleine stad in Brasilien in zuyd-America, aan den mond van de rivier Siope, daar zy in de Mar del Nort valt, en daar deze stad een goede haven en een sterk slot heeft. Zy is de hoofdstad van een Portugeesche Capitania, en men haalt 'er boomwol, cristal, juwelen en brasilien hout van daan.

Siba, koningryk in het ryk van den groten Mogol tusschen de koningryken Naugracut en Pitan, in Azien.

Sibe de Ward, drie onvruchtbaare en rotzige eylanden onder de zuyd Americaansche kusten, niet ver van de Magellaansche zee-engte, die 1599. door de Hollanders ontdekt zyn.

Sibenicz, zie *Sebenico.*

Siberien, een zeer groot landschap en koningryk in 't Moscovisch Tartaryen, dat ten noorden aan Samojeden en de Ys-zee, ten westen aan de provintien Petzora, Condinski, Permski, Wiadski en Pascatir, ten zuyden aan Dauria en groot Tartaryen, en ten oosten aan China grenst. De Czaar laat dit land door een stadhouder regeren, die zyn residentie te Tobolsky houd, en waar aan alle plaatzen aan weerskanten van de Oby den tol voor de pelteryen en leer betalen moeten. 't Is een uitnement koud land, evenwel vruchtbaar van vee, koorn en andere gewassen, ook wegens de Zobels beroemt, welke den misdadigers, die daar heen gebannen worden, meestendeels tot straf opgelegt word te schieten.

Sibir, hoofdstad van Siberien, aan de rivier Sibir, die zich beneden Tobolsky in de rivier Irtisch stort. Deze plaats benevens de stad Tobolsky is een aartsbisschoplyke zetel.

Sibmen, kleyne rivier in het Zwitzersche Canton Bern, valt by het dorp Wimnis in de Kandel.

Siburg, Siegeberg, stad en beroemt Benediktyner klooster in 't hertogdom Bergen, aan de rivier Sieg.

Sibyllen, waren by de ouden zekere vrouwspersonen, die zich op het waarzeggen leyden, en of met den duyvel gemeenschap hadden, of de luyden op een andere wyze bedrogen. Daar zyn verscheyde geweest, maar de Cumæa was de voornaamste, en men hielt by de oude Romeinen de Sibillynsche veerzen voor godspraken, daar men in tyd van nood raad mee pleegde, en daarom dezelve zeer zorgvuldig op het Capitolium te Rome bewaarden. Hedensdaags heeft men noch 8. boeken met Griekse veerzen, die Oracula Sibyllina, of Godspraken der Sibyllen genoemt worden, maar die de geleerden voor valsch en verdicht houden.

Sibyllenort, een vorstlyk Oelsnisch slot, benevens

vens een ſchonen tuin in Sileſien, die hertog Chriſtiaan Ulrich van Oels en Bernſtad ter gedachtenis van zyn twede gemalin hertogin Sibylla Maria, 2 mylen van Breſlau en even zo ver van Oels heeft aangelegt.

Sicandro, kleyn en onbewoont eyland in den Archipel, niet ver van het eyland Policandro.

Sichelberg, Schumberg, grensveſting in Croatien op een hogen berg, waar op een keyzerlyke opperhooftman woont.

Sichem, was een ſtad, de ſtam Ephraim toebehorende, in het landſchap Samaria. Tegenwoordig word zy nieuw-Samarien of Naplouſe genaamt.

Sichem, kleyne ſtad in Brabant, aan de rivier Demer, tuſſchen Arſchot en Dieſt.

Sichiam, een afgod, dien de Chinezen onder de vreemde afgoden voor den voornaamſten houden. Hy word gezegt uit het koningryk Traureyco gekomen te zyn, en het kuyſche leven, dat deszelfs geeſtlyke mans- en vrouws-perſonen noch leyden, ingevoert te hebben.

Siciliaansche Vesper, zo word het beroemde bloedbad genaamt, dat koning Petrus III. van Arragon anno 1282. onder de Franſchen in Sicilien aanrechtte. Want toen paus Urbanus IV. anno 1264. de beyde koningryken van Sicilien en Napels aan hertog Karel van Anjou vereert had, en anno 1268. of 1269. de rechtmatige erfgenaam Conradyn hertog van Zwaben onthooft wierd, en de Franſchen met de Sicilianen zeer tyranniſch leefden, ſmeedde koning Pieter III. van Arragon in het jaar 1282. een aanſlag om Sicilien met een vloot te overvallen. Om dit uit te voeren gebruikte hy Johannes Prochyta, een doctor, die zich gek moeſt aanſtellen, op Paaſchmaandag met een ſpreektrompet langs de ſtraat lopen, en de luyden in 't oor roepen, dat men dezen avond alle Franſchen zou dood ſlaan. Wanneer nu de menſchen uit de veſper quamen, en een vrouwsperſoon door de Franſchen beſchimpt wierd, ging de ſlachting aan, en binnen de twe uren waren alle Franſchen in de hoofdſtad Meſſina ter neer gemaakt, welk voorbeeld ook de andere ſteden volgden, zo dat 'er over de 8000. Franſchen vermoordt wierden, van dezelve weken 'er 500. op het ſterke ſlot Sperlinga, en ſtorven liever van honger, als dat zy zich zouden overgeven. Koning Pieter was ook met de vloot ten eerſten by de hand, en bracht alzo Sicilien onder de Spaanſche gehoorzaamheid.

Sicilien, het grootſte en aanzienlykſte eyland van de Middelantſche zee, dat ten zuiden van Italien legt; van Calabria word het door een ſmalle zee-engte, Faro di Meſſina genaamt, afgezondert. De lucht daar in is gezond en warm, en het land vol bergen, waar onder de Ætna den voorrang heeft. Deszelfs vruchtbaarheid van koorn, wyn en boomvruchten is zo groot, dat men het met recht de Spyskamer van Italien noemen mag. In 't gelyk vind men 'er jaspis, agaat, ſmaragden, porphyr, goud, zilver en yzer, als ook zeer ſchone koralen aan de weſtlyke kuſt. Voor 't overige is het de aardbevingen zeer onderworpen, waar van het inzonderheid anno 1693. een droevige ondervinding gehad heeft, wanneer veele ſteden gants het onderſte boven geworpen en verſlonden wierden. Dit koningryk word in 3. valeyen of provintien geſcheyden, namentlyk in Val di Mazara, di Demona en di Noto. Zedert dat de Spanjaarden anno 1282. de Siciliaanſche Veſper daar in geſpeelt hebben, en op een maal alle Franſſchen op een paaſch-maandag vermoort, heeft het onder Arragon, en alzo den koning van Spanje behoort, die het door een onderkoning heeft laten regeren. Na de dood van Carel II. koning van Spanjen hebben het de Franſſchen in den naam van den hertog van Anjou ingenomen en bezeten, tot dat het anno 1713. in den Utrechtſchen vrede den hertog van Savoyen toegewezen is, die daar ook bezit van genomen, zich te Meſſina als koning van Sicilien heeft laten kronen, en hier na het zelve door zyn onder-koningen laten regeren. Deze Savooyſche onder-koningen hebben zich benevens het wereldlyke gerechtshof hart tegen de pauslyke bullen aangekant, waarom de paus het leen over dit koningryk den hertog niet heeft gegeven; in tegendeel veele kerken geſloten, en een groot getal geeſtlyken en munniken uit dit eyland verdreven, zo dat 'er in het jaar 1717. gemeld wierd, dat 'er zich niet meer als 2. biſſchoppen in dit gantſche ryk bevonden. Zie *Monarchia Siciliæ.* In 't jaar 1718. deden de Spanjaarden een onvermoede landing in Sicilien, en namen verſcheyde plaatzen, waar onder ook de hoofdſtad Meſſina, in, waar op de hertog van Savoyen met den keyzer een verbond maakte, zyn recht op Sicilien aan den zelven afſtond met beding, dat Sardinien benevens de koninglyke titel daar en tegen den hertog zou ingeruimt worden; naderhand zyn ook de keyzerlyke wapens met byvoeging van de Engelſche vloot zo gelukkig geweeſt, dat de Spanjaarden enige harde nepen kregen, en 1720. gedwongen wierden een ruimingstractaat te ſluiten, waar door Sicilien voor den keyzer ledig gemaakt; en in tegendeel den hertog van Savoyen het ryk en eyland Sardinien, benevens den koninglyken titel daar van afgeſtaan wierd.

Sicino, klein en woeſt eyland van den Archipel.

Sickingen, Seckingen, een aeloude vry-heerlyke familie, die in de Palts de heerlykheden Hemkirchen, Köngernheim en andere bezit. Zy heeft, na dat zy zich in de vorige eeuw tot den Roomſchen Godsdienſt heeft begeven, met haar Luiterſche onderdanen veel geſchillen gehad, zo zelfs dat 'er een heer van Seckingen over dood geſchoten is. Tot noch toe is deze religie zaak op den ryksdag te Regensburg verhandelt.

Sickwar, een kaſteel in Neder-Ongaryen, anderhalf myl van Stuhlweiſſenburg.

Sicli, Gasmene, kleyne ſtad in Val di Noto in Sicilien, aan de bron van de rivier Siclo, die zich in de Africaanſche zee ſtort.

Siclos, Soklios, Siesos, ſtad en ſlot in Neder-Ongaryen, niet ver van de Drau; 4. mylen van Mohats.

Siculi, Zecklers, zie *Zevenbergen.*

Siculiano, kleyne en half woeſte ſtad in Val di Mazara in Sicilien, aan den mond van de rivier Canna.

Sicyonia, oude ſtad in 't koningryk Morea, op een hogen berg gelegen, die voor dezen in goeden ſtand was, maar nu meeſt geruïneert is. De daar by nieuw geboude ſtad hiet Vaſilica, en hoort de Turken toe.

Siderocapsa, kleyne Turkſche ſtad in Macedonien in Griekenland, waar by ryke goud-aderen en ſmelt-ovens zyn.

Sidnacester, ſtad in het graafſchap Lincolnshire in Engeland, die een biſſchop heeft.

Sidon, Sayd, oude ſtad aan de kuſt van Phenicien in Syrien, benevens een ſterk ſlot en een beroemde haven, maar de haven is tegenwoordig gants onbruikbaar. Voor dezen was zy benevens de ſtad Tyrus inzonderheid beroemt wegens haar koophandel en veel kunſtenaars, maar tegenwoordig is zy in een ſlechten ſtaat. Zy hoort de Turken toe, die daar een Sangiac en Cadi hebben, en hedendaags word zy Seide genaamt.

Sidonisi, zie *Fidonisi.*

Sidra, eyland van den Archipel, tuſſchen de golven van Napels en van Egina.

Sidra, de golf van Sidra, grote zee-boezem van de Barbaarſche-zee in Africa, tuſſchen de kuſten van Tripoli en Barca, die van het kleine eyland Sidra zyn naam heeft.

Sidro, voorgebergte in Livadien in Griekenland, aan de golf van Negroponte.

Sidy Cassem, kleyne ſtad in 't Africaanſche koningryk Fez, onder aan een berg, die de vlakte van Marmora zuidwaarts inſluit.

Siebeln, zie *Siebenlehn.*

Siebenegg, heerlykheid en voorheen ſterk ſlot op een hogen berg in Neder-Crain, 7. mylen van Laybach, den vryheer van Mordax toekomende.

Sieben-Eichen, oud berg-ſlot aan de linke hand van de Elve, een halve myl van de ſtad Meiſſen, die van Miltits toekomende.

Siebengeburge, een gebergte in 't hertogdom Bergen, niet ver van den Rhyn.

Siebenlehn, in 't gemeen Siebeln, kleyne bergſtad in Meiſſen, in de Aartsbergſche kreits, tuſſchen Döbeln en Freyberg. Is wegens een lekker ſlag van koekjes, die daar gebakken en veel verzonden worden, bekent. Zy hoort tot de abdy Altenzelle. Voor het ſteedje legt een keur-Saxiſch jacht-huis, wegens het daar aan grenzende Zeller-woud, waar op een houtveſter woont.

Sibben Linden, kaſteel en vlek in Zevenbergen, 3. mylen van Weiſſenburg.

Siecke, keurvorſtelyk Hannoverſch amt in het graafſchap Hoya.

Sieg, rivier die in het Weſterwoud in het landſchap Witgenſtein op een berg, die op de Sauspitzen genoemt word, en een ſtuk van den beroemden berg Rotbar is, ontſpringt, en zich boven Bonn in den Rhyn ſtort.

Siegberg, voornaam klooſter en ſteedje in 't hertogdom Bergen, aan de Sieg, dat in 't begin van den Franſſchen oorlog enigſins beveſtigt, maar naderhand weer geſlecht is.

Siegen, kleyne ſtad in Weſterwald, aan de rivier Sieg, benevens een vorſtelyk reſidentie ſlot. Zy is wegens de menigvuldige yzer-mynen en ſmelthutten zeer beroemt, en hoort de vorſten van Naſſau in gemeenſchap toe. Deze vorſten verdelen zich in de Catholyke en Gereformeerde linie, waar van ieder hier een reſidentie-ſlot heeft. Van de eerſte is de tegenwoordig levende Wilhelmus Hyacinthus, geboren den 18. Febr. 1666. wegens zyn quade regering met de onderdanen in een zwaar geſchil geraakt, dat eyndelyk anno 1708. van den ryks-hofraad te Wenen alzo beſliſt is, dat de vorſt zyn land en luyden daarom heeft moeten verlaten, en om zo te ſpreken met zyn twede gemalin, Maria Anna Joſepha, uit het graaflyk huis Hohenlohe in Schillings-furſt, te Regensburg in ballingſchap heeft moeten leven, daar hy op den ryksdag heeft verzocht herſtelt te worden, tot hy eyndelyk anno 1711. door bemiddeling van den keurvorſt van de Palts als ryks-vicaris weer in zyn land gezet is. Tegenwoordig leeft hy aan het koninglyke Spaanſche hof onder den naam van graaf van Challon. De Gereformeerde vorſt Fridericus Wilhelmus is den 11. Nov. 1706. geboren, en heeft onder de voogdy van den koning van Groot-Brittannien geſtaan.

Sielings-wald, zie *Sülingswald.*

Siena, grote en ſchone maar bergachtige hooftſtad van het landſchap Sieneſe in Toſcanen. Zy is eniger maten beveſtigt, en heeft een ſterke citadel, als ook een aartsbisdom en een beroemde Univerſiteit. Deze plaats heeft kunſtige en bezienswaardige fonteynen, zinryke en beleefde luyden, die het cierlykſte Italiaanſch ſpreken. Hier zyn ook voor dezen verſcheyde beroemde Concilien gehouden.

Sienese, landſchap in Toſcanen, dat ten weſten aan het gebied van Piſa, ten ooſten aan den kerkelyken ſtaat, en ten zuyden aan de Toskaanſche-zee grenſt, den groot hertog van Florence toekomende. Deszelfs grond is vruchtbaar, inzonderheid van moerbey-bomen voor de zy-wurmen.

Sienno, ſtad in het waywoodſchap Witepsk, in 't Littauſch Ruſſien.

Sieprcz, ſtad in het waywoodſchap Plozko, in Maſovien in Polen.

Sierpa, zie *Serpa.*

Sierra, een kleyn gebied in Nieuw-Caſtilien, tegen de grenzen van Arragon en Valentia.

Sierra, kleyn landſchap in Peru, in zuyd-America, daar de Spanjaarden een Colonie hebben, S. Cruz de Sierra genaamt.

Sierra d'Avila, zie *Avila.*

Sierra de Balbanera, zie *Balbanera.*

Sierra di S. Adriana, zie *Adriaansberg.*

Sierra Liona, landſchap aan de kuſt van Guinea in Africa, daar een rivier en lang gebergte van den zelven naam legt, en 't welk zeer vruchtbaar van citroenen, vygen, dadels en zuyker-ried is, waarom de Europeeſche natien hier ſterk handelen. De inwoners zyn bruin, gaan naakt, en dragen edelgeſteentens aan neus en oren, zyn ook zeer aan afgodery vaſt, ſchoon de Portugezen hier en daar den Chriſtelyken Godsdienſt uitgebreyd hebben, ook deszelfs tegenwoordigen koning bewogen hebben, dat hy zich heeft laten dopen.

SIERRA MORENA, zie *Larrons.*

SIERRAS NEVADAS, of het sneeuwgebergte legt in zuyd-America in Goud-Castilien, is steets met sneeuw bedekt, en strekt zich 40. mylen ver uit. Een gebergte van dezen naam legt 'er ook in Spanjen, 't welk de koningryken Grenada en Murcia van elkander scheyd.

SIFANO, zie *Siphano.*

SIGA, tegenwoordig Hatesgoul, stad in Africaansch Barbaryen in 't koningryk Algiers in Africa, benevens een haven aan de Middelantsche-zee.

SIGAN, hooftstad der provintie Xensi in China, aan de rivier Gnei.

SIGBURG, zie *Siburg.*

SIGEBERG, abdy en steedje in 't hertogdom Bremen aan het water Sigen.

SIGEBORG, een van de 3. hooftvestingen, die voor dezen de oude Saxen gehad hebben, legt in Westphalen aan de Ruhr.

SIGELLO, slot in Marca d'Ancona in 't pauslyk gebied in Italien, aan de grenzen van Urbino.

SIGENBURG, marktvlek in Opper-Beyeren, aan de rivier Abenst, tot het rentamt Munchen behorende.

SIGER, kleyne rivier in Silesien in 't vorstendom Glogau, die niet ver van het slot Carolath in den Oder valt.

SIGES, of GENGES, een goed vlek in Opper-Ongaryen, 3. mylen van Erla.

SIGETH, zie *Zigeth.*

SIGILLEREN, verzegelen, het signet opdrukken.

SIGILLUM CONFESSIONIS, is by de Roomsche Geestlykheid een wet, dat zy aan niemand openbaren durft, wat haar onder de biecht ontdekt is.

SIGISMUNDS-KROON, slot en heerlykheid in Tyrol, niet ver van Trent, dat voor dezen Firmian geheten heeft, en het stamhuis des vryheerlyken en graaflyken geslachts van Firmian is. Maar na dat in 't jaar 1478. de aartshertog Sigismundus van Oostenryk het aan zich gebracht heeft, heeft hy het naar zyn naam laten noemen.

SIGISTAN, zie *Sitzistan.*

SIGMARINGEN, stad en slot aan den Donau in Zwaben, in het graafschap Zollern. Zy is de residentie der vorsten van Hohen-Zollern van de Sigmaringsche linie, en de tegenwoordig levende vorst Josephus Fridericus is den 24. Mey. 1702. geboren, en heeft zich 1722. met Maria Francisca Ludovica, dochter van graaf Franciscus Albertus van Oettingen-Spielberg, in den echt begeven.

SIGMOUTH, stad aan de zee in Engeland, in de provintie Devonshire, wiens haven door het zand verstopt is.

SIGN, zie *Scin.*

SIGNAL, is al dat gene wat personen van eene party elkander tot een teken geven, wanneer zy elkander van enige zaak kennis willen laten toekomen. De Signalen op zee zyn de onderrechtingen, die de commandant van een vloot of escader geeft, om te betekenen wat hy doen of gedaan wil hebben. De signalen des daags geschieden door zeylen en vlaggen van verscheyde grootte en verwen. De signalen des nachts geschieden door vuur, door het getal en de plaatzing der lantaarnen, of door een zeker getal schoten uit het kanon. Als het mistig weer is heeft men ook zekere signalen ter zee, op dat de schepen niet verdwalen, of aan een ander stoten. Deze signalen zyn musquet schoten, het trommel-roeren, en het geluid der trompetten of klokken.

SIGNALISEREN, SIGNALEREN, zich bekent en beroemt maken, en boven andere uitmunten.

SIGNATUUR, hiet de ondertekening, of het geen wat in 't kort op de requesten geschreven en aanbevolen word. Signaturen zyn ook zekere expeditien aan het pauslyk hof te Romen, die men noch weinig geloof geeft, wanneer zy niet door een certificaat van twe banquiers bekrachtigt zyn. Signatura plumbi of het lode zegel word aan het pauslyke hof in gewichtige verrichtigen, als de vergunning der geestlyke waardigheden, gebruikt, en staat op de eene zyde het beelt van den paus, op de andere dat van Petrus en Paulus. Daarentegen word de visschers ring in kleyne zaken gebruykt.

SIGNET, is een van de koninglyke zegels in Engeland, waar mee de geheime koninglyke schriften verzegelt worden, het zelve hebben de koninglyke secretarissen in bewaring.

SIGNORIA, is de titel, dien men den raad van Venetien en Genua geeft. Te Venetien is een zeker Collegie van dezen naam, dat de majesteit der republiek inzonderheid verbeelt, en uit den Doge en 6. andere raadsheren bestaat.

SIGTUN, kleyne stad aan een klein meir in Upland in Zweden, zy is voor dezen de residentie der Zweedschen koningen geweest, en legt tusschen Stockholm en Upsal.

SIGUENZA, kleyne stad in Oud-Castilien aan de rivier Henares, niet ver van Medina Celi. Zy heeft een goed slot, een Universiteit en een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Toledo staat.

SIHUN, rivier in Groot-Tartaryen in de provintie Zagathay, die in de Caspische zee loopt.

SIKEL, was een Joodsche zilvere munt; doch is het nu een uitgemaakte zaak dat de sikels, die men hier en daar by Christenen en Joden vind, geen oude echte Joodsche stukken zyn, maar op 't aanraden van Philippus Melanchton in 't Joachims-dal in Bohemen gemunt, ten dele noch in later tyden naar de eerste na gemaakt zyn.

SIKLONTSCHA, slot in Neder-Ongaryen, 7. mylen beneden Sigeth.

SIL, rivier in Azien die in Georgien ontspringt, en zich in Mare delle Zabache stort.

SILA, een groot woud in het koningryk Napels, dat zich van Cosenza in Calabria citra tot aan Rhegio in Calabria oltra langs de Apennynsche bergen uytstrekt.

SILAIN, zie *Silein.*

SILARENGO, kleine stad aan de rivier Sessia in het landschap Novara in 't hertogdom Milaan.

SILARO, zie *Selo.*

SILBERBERG, of SALBERG, is een steedje in Westermanland in Zweden, 2. dagreizens van Stockholm,

holm, 't welk de beste zilver mynen van Zweden heeft.

Silberberg, fraay bergsteedje van 't vorstendom Brieg in Silesien, heeft zyn naam van de ryke zilver-aderen, en kreeg 1709. uit kracht van de oud-Ranstadsche Conventie een Luitersche kerk en school.

Silber Groschen, is een in de Oostenrykse erflanden gebruiklyke scheydmunt, die uyt 3. kruytzers of grosschen bestaat: 30. silber grosschen maken een ryksdaalder: in Franckenland worden ze Zehner genaamt.

Silburg, nieuwe stad in neder-Hessen, in den hoek daar de rivieren Dymel en Weser te zamen lopen, is in het begin van de tegenwoordige XVIII. eeuw van den landgraaf Karel eerst aangelegt, en word op de nieuwe Italiaansche manier schoon gebouд, legt zeer bequaam tot den koophandel en scheepvaart; gelyk 'er dan ook tot dien eynde een schone haven en vaart met veel sluizen van hier tot Grebenstein, 2. mylen van Cassel vervaardigt, en allerhande manufacturen aangelegt worden. Hier is ook een schoon gasthuis voor verminkte officiers en soldaten, en word tegenwoordig Carlshafen genaamt.

Silcester, stad in Hantshire in Engeland.

Sile, kleyne rivier in Italien, die by Trevigo ontspringt, zich aldaar met een arm van de rivier Piave verënigt, en na dat zy den naam Piavesello heeft aangenomen in de golf van Venetien valt.

Silehdar-Aga, zie *Selictar*.

Silem, Schelin, Solna, fraaje, volkryke en met een wal omringde stad aan de rivier Waag, in het graafschap Turocz in opper-Ongaryen, 6. myl. van Trentschin, is wegens de Boekdrukkery in Ongaryen beroemt.

Silesien, een groot hertogdom tot het koningryk Bohemen behorende, waar van het meeste het huis van Oostenryk toekomt. Het grenst ten westen aan Bohemen en Lusatien, ten noorden aan de Marck-Brandenburg, ten oosten aan Polen, en ten zuyden aan opper-Ongaryen en Moravien, begrypt 40. mylen in de lengte en 20. in de breedte, is zeer vruchtbaar van koorn en weylanden, heeft ryke mynen, ook word 'er sterke handel met garen en linnen gedreven. Het bestaat uit 17. vorstendommen, en 6. vrye standsheerlykheden, en word gemeenlyk in opper- en neder-Silesien verdeelt. In 't eerstgenoemde, dat ten zuyden legt, zyn de vorstendommen Teschen, Oppeln, Ratibor, Troppau, Jägerndorf, Grotkau, benevens de vrye heerlykheden Plessen en Beuthen, en daar in word meest Poolsch, op enige plaatsen met Boheemsch en Ongarisch vermengt, gesproken, ook zyn de zeden en levenswys van de neder-Silesiers te enemaal onderscheyden: in neder-Silesien, dat ten noorden legt, zyn de vorstendommen Breslau, Schweidnits, Jauer, Lignits, Brieg, Wolau, Glogau, Oels, Munsterberg, Sagan en Crossen, benevens de vrye heerlykheden Wartenberg, Militsch, Trachenberg en Carlath of Beuthen, daar de Duitsche spraak en zeden doorgaans in gebruik zyn. Het begrypt 150. steden, 23. vlekken en veel duyzent dorpen, deszelfs hooftstad is Breslau. Het land word door een opper-hooftman, die door den keyzer aangestelt word, geregeert, den zelven zyn een opper-amts Cancelier en verscheyde raadsheren toegevoegt. Deze aanzienlyke bediening word tegenwoordig van graaf Johan Antonius van Schaffgotsch, als opper-amts-directeur, bekleed. Verder heeft ook ieder vorstendom zyn byzondere lands hooft-luyden en regerings raden, maar in Sagan is in plaats van den lands-hooftman een amts-administrator. De apellen der inwoners geschieden naar Praag, na dat het zo genaamde vorsten- of opper-recht afgeschaft is. De inwoners zyn ten dele den Luiterschen en Gereformeerden, ten dele den Roomschen Godsdienst toegedaan, welken eerstgenoemden de meeste in neder-Silesien belyden, en zyn hun in 't jaar 1709. uit hoofde van de conventie in 't jaar 1707. te oud-Ranstadt tusschen den keyzer en den koning van Zweden gemaakt, niet alleen hun geslote en weggenome kerken volgens den inhoud des Westphaalschen vredes weer ingeruimt, maar zy hebben ook op voorspraak van den koning van Zweden verlof gekregen om noch 6. nieuwe kerken op die plaatsen, daar 'er voordezen geen gestaan hadden, op te bouwen. Zo zullen ook de Augsburgsche belydenis-genoten van geen civile of militaire amten, wegens den Godsdienst uitgesloten worden, en den 8. febr. 1709. is over al het geslotene een Executie-Recess te Breslau opgerecht en onderschreven.

Silesisch Buntsel, zie *Buntslau*.

Silian, een redelyk groot meir in Dalecarlien, aan de grenzen van Gestricien in Zweden.

Silistria, Dorestero, Turksche stad in Bulgaryen, niet ver van den Donau; zy heeft een aartsbisdom en een slot, is redelyk groot en bevestigt, en de hoofdstad van een Sangiacaat.

Sillebar, stad in oost-Indien, in 't koningryk Bantam, met hoge bergen en woestynen omringt.

Silley, zie *Sorlingsche Eylanden*.

Silley de Guillaume, kleine stad in de provintie Maine in Vrankryk.

Sillon, is een borstwering aan een vesting, onder aan de gracht, waar uit men die bestryken kan.

Silly, Premonstratenser abdy in Normandyen in Vrankryk, in de provintie Argentan.

Silo, was in oude tyden een stad in den stam van Ephraim in Palestina.

Silvano, kleyne stad in Italien in 't hertogdom Milaan, 3. mylen ten noorden van Tortona.

Silves, stad in 't koningryk Algarve in Portugaal, is evenwel tegenwoordig niet veel beter als een dorp.

Silvestrini, zyn munniken in Italien, inzonderheid in de provintie Umbria, Toscana en Marca d'Ancona, die 1234. opgekomen, dus naar hun hooft Silvestro genoemt, en 1258. van paus Innocentius IV. geconfirmeert zyn. Zy hebben hun generaal-Præpoost, die alle 3. jaaren verkoren word, volgen den regel van S. Benedictus en hun kleed is donker bruin.

Silzi, zyn pages aan 't Moscovische hof.

Simancas, kleyne stad aan de rivier Douro in 't koningryk Leon in Spanje, benevens een oud slot,

Archivo Real genaamt, wyl daar in de Archiven van het koningryk Leon bewaart worden.

SIMANCAS, zie *Salamanca*.

SIMAN, SINAU, kleyne bisschoplyke stad in het eigentlyk zo genaamde Natolien in Azien, by de rivier Sangari.

SIMBERSKA, kleyne stad in Moscovien aan de rivier Wolga, waar by de kleyne rivier Usa ontspringt.

SIMEGA, een hoog slot in neder-Ongaryen, dat den bisschop van Vesprin toekomt.

SIMIA, 2. eylanden van den Archipel, tegen de kusten van Azien, waar van ze door een smal Canaal gescheyden worden, tusschen het eyland Rhodus en Capo Crio. Zy zyn vruchtbaar van heerlyken wyn.

SIMMERN, een opper-amt in de neder-Palts aan de Triersche grenzen, den keurvorst van de Palts toebehorende. Het voert den titel van een graafschap. De hoofdstadt Simmern, die aan de rivier van den zelven naam legt, is bevestigt, en heeft een sterk slot, 5. mylen van Coblents.

SIMMERSHAVEN, kleyne stad benevens een haven op het eyland Schonen.

SIMONTHURN, stad en vesting in neder-Ongaryen, niet ver van Stuhlweissenburg, die de rebellen in den vorigen oorlog in hadden, dien het evenwel in 't jaar 1709. den 28. aug. de keyzerlyke generaal graaf van Heister weer afnam, en de bezetting tot krygsgevangens maakte.

SIMONY, is die gruwelyke misdaad wanneer men geestlyke amten, als predikants plaatsen, enz. voor geld verkoopt, en met geestlyke dingen woeker dryft. De naam komt van Simon den Toveraar, die den Apostel Petrus geld aanbood, dat hy hem de gaven des H. Geestes daar voor verkopen wilde.

SIMPACH, marktvlek in neder-Beyeren in 't bisdom Passau, aan de rivier Iser, tot het rentamt Landshut behorende.

SIMPEL, zie *Simplum*.

SIMPEL, een simpel mensch is die weinig verstand heeft, en volgens het spreekwoord geen 5. tellen kan.

SIMPLEMENT, eenvoudiglyk, zonder veel franjen.

SIMPLUM, hiet een eenvoudige levering der landvorstlyke schattingen, diergelyke simpelen zyn in den neder-Rhynschen kreits bekent.

SIMULEREN, hiet zich anders aanstellen als men in 't hart meent: dissimuleren, het verdriet of de vyandschap, die men iemand toedraagt, niet merken laten. Gelyk by de hovelingen daaglyks geschied.

SIN, stad in de provintie Xansi in China by de rivier Chocquang.

SINA, zie *China*.

SINAI, een berg in 't Steenachtig Arabien, aan den oever van de Rode-zee, waar op verscheyde kapellen staan die van Pelgrims bezocht worden. De berg Horeb is een deel daar van.

SINANQUE, een abdy van de Cistercienser-orde, in het bisdom van Cavaillon in Provence in Vrankryk.

SINAWODA, kleyne rivier in Podolien in Polen, in het Waywoodschap Braclaw, stort zich in de Bog.

SIN-BOJAREN, SIN-BOJARSKI, betekent in Moscovien zo veel als de zoons der Bojaren, die met de gemene edelluiden by ons te vergelyken zyn, ook vind men daar een grote menigte van, waar uit de Moscovische ruitery bestaat. Zy moeten zich in oorlogstyden met een of meer knechts, naar dat zy goederen hebben, in 't veld begeven; en veel daar van genieten noch een jaarlyks pensioen van den Czaar, anders bezitten zy geen grote rykdommen.

SINCAPUR, SINCAPORE, zee-engte in Azien, tusschen het Schier-eyland Malacca en de tegen overleggende eylanden.

SINDAR-BASCI, is aan 't Perziaansche hof het opperhooft van de zadel bewaarders, en als de koning zich te paard zet, houd hy hem den stygbeugel. Men noemt hem ook Ozangu-Cursisci.

SINDE, koningryk in Indien, in 't ryk van den groten Mogol aan de rivier Sinde, alwaar fyn katoen gemaakt, en daar in van de Portugezen sterk gehandelt word.

SINDELFINGEN, stad in 't hertogdom Wurtemberg in Zwaben, 3. uren van Stutgard.

SINDEN, heerlykheid in 't bisdom Munster in Westphalen.

SINDICI SOPREMI, zo hieten 5. personen te Genua, die niet alleen over de gene, die lage amten bekleden, maar ook over den Doge zelfs en de 8. Governatori het opzicht hebben.

SINDRINGEN, kleyne stad en amt aan den Kocher, in het Kocher-dal in Franckenland, de graven van Hohenlohe toekomende.

SINE DIE ET CONSULE, zegt men van een schrift, daar noch jaar noch dag ondergeschreven is.

SING, zie *Scin*.

SINGORA, koningryk en stad aan de oostlyke kust van het Schier-eyland van Indien, aan de overzyde van de Ganges in Azien. Het behoort onder den koning van Siam.

SINGULIER, singuliere hoofden of koppen worden de luiden genaamt, die uit byzondere eigenzinnigheid alles naar hun caprice gericht willen hebben, dien anderer luiden meningen niet aanstaan, en die men zelden iets recht kan maken.

SINIGAGLIA, SENOGAGLIA, kleyne en sterke stad in 't hertogdom Urbino in het pauslyke gebied, aan de golf van Venetien, daar de rivier Nigola invalt. Zy heeft een goede haven benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Urbino staande.

SINIS, fraaje stad in de Portugeesche provintie Alentejo, daar veel visch gevangen word.

SINISCALCO, hiet de opper-hofmeester van den groot-meester der Ridders van St. Jan op het eyland Maltha, wiens ampt zeer aanzienlyk is.

SINI-

SINKEA, of SINQUE, is een kleyn koopvaardyschip als een Saique. Zie *Saique*.

SINO, SENNO, SIRIO, kleyne rivier in Basilicata in Napels, die zich beneden Tursi in de golf van Taranto stort.

SINOPE, SINOPOLI, stad in Natolien aan de Zwarte zee in Azien, daar zy een goede haven heeft. Zy had voordezen een bisdom, maar hoort tegenwoordig de Turken toe, en daar word hier veel vermiljoen gevonden. Daar zyn ook veel kopermynen, die 'er in Azien weinig gevonden worden.

SINSISCH, stad aan den Rhyn in 't bisdom Keulen, niet ver van Bonn.

SINTACORA, kleyne stad aan de kust van het koningryk Decan in Azien.

SINTFELD, grote landstreek in 't bisdom Paderborn in Westphalen, tusschen Buren en het klooster Dalheim, waar in het steedje Wunneberg legt, en alwaar keyzer Karel de Groot in 't jaar 794. de Saxen in een slag volkomen onder 't juk, en daar na tot het Christendom bracht.

SINTIEN, gefortificeerde stad in de provintie Quicheu in China.

SINTU, middelmatige stad in de provintie Cheking in China, waar by zich de beroemde Niensulin op den berg Fuchang heimlyk heeft opgehouden, en met visch geneert, om daar door de hem opgedrage hoge ryks-ampten te ontgaan.

SINUS, zeeboezem, zie *Golf*.

SINUS BOTHNICUS, zie *Bothnische zeeboezem*.

SINUS FINNICUS, is een stuk van de Oost-zee, tusschen Finland, Ingermanland en Lyfland.

SINUVA, hoofdstad van de provintie van den zelven naam in Cochinchina, aan den zeeboezem van Cochinchina.

SINZENDORF, graven van Sinzendorf, waar van de oudste des H. Roomschen ryks erf-schatmeester is, en daar beneven het erf-schilddragers-, het erf-kamprechters en het erf-schenkers amt in Oostenryk ob de Ens bezit. Zy bestaan uit 2. linien, naamlyk uit de Ernstbrunnische, en de Neuburgsche of Friedausche. Het burggraafschap Rheineck aan den Rhyn hoort hen toe, en zy bezaten ook de heerlykheid Tanhausen, niet ver van Augsburg, die zy aan den graaf Stadian, kancelier van den keurvorst van Ments, verkocht hebben; de overige goederen leggen in Oostenryk en Beyeren. Het stam-slot Sinzendorf legt in opper-Oostenryk, niet ver van Wartenberg, en de tegenwoordige keyzerlyke opper hofmeester graaf Sigismundus Rudolphus van Sinzendorf is uit dit geslacht gesproten.

SINZHEIM, kleyne stad in de Nederpalts in 't opper-amt Bretten, en de hoofdstad van Craichow, die de Franschen 1689. in de asch gelegt hebben.

SIO, kleyne rivier in Catalonien, die zich in de Segre stort.

SION, zie *Sitten*.

SIOR, koningryk en stad in Azien, op het Schiereyland Corea, dat den keyzer van China cynsbaar is.

SIOULE, rivier in de provintie Auvergne in Vrankryk, die zich in de rivier Allier stort.

SIPHANO, eyland van den Archipel, tegen de kusten van Europa, tusschen de eylanden Sdilles en Milo. Het word van Latynsche en Griekssche Christenen bewoont.

SIPO, kleyne stad in Opper-Ongaryen, niet ver van Fibeck.

SIPONTO, een geruineerde stad in Napels, aan een zeeboezem van den zelven naam.

SIPP, een Duytsch woord, betekent zo veel als van den bloede, en Sippschaft betekent de bloedvriendschap. Gesippe, de bloedverwanten.

SIPPZAHL, is de rekening waar door men onderzoekt, in welken graad zekere personen elkanderen bestaan, en of zy elkander trouwen kunnen.

SIR, rivier in de provintie Cursistan in Persien, die zich in den zeeboezem van Balsera stort.

SIRA, eyland van den Archipel, niet ver van de eylanden Sdilles, de meeste inwoners zyn Roomsgezint.

SIRACUSA, stad op een kleyn rotsachtig schiereyland in Val di Noto in Sicilien. Zy heeft een goede haven, een bisdom, enige bastions en een citadel op de punt van het schier-eyland. Deze stad heeft 1693. door een aartbeving grote schade geleden, en het slot is 1704. door een donderslag gants verplettert en onbruikbaar gemaakt.

SIRADIEN, waywoodschap in groot-Polen, tusschen de waywoodschappen Kalisch en Lenczicz, gelyk ook tusschen Klein-Polen en Silesien. Het begrypt 4. districten, naamlyk Siradien, Schadkow, Radansko en Petrikow. De hoofdstad Sirad legt aan de rivier Warta, heeft een sterk slot, en is met een muur omringt.

SIRAS, zie *Schiras*.

SIRCK, SIRICK, SIRQUES, kleyne stad aan de Moezel, benevens een sterk slot op een naby gelegen berg in 't hertogdom Lotteringen.

SIRCX, stad in Masovien in Polen, daar de rivier Naref in de Bug valt, 5. mylen ten noorden van Warschau.

SIRE, is een oud Fransch woord, 't welk zo veel als heer betekent. Maar tegenwoordig is het een titel voor koningen, en worden de Monarchen van Vrankryk en Groot-Brittannien niet anders als met het woord Sire aangesproken.

SIRENEN, zie *Syrenen*.

SIRMIUM, zie *Syrmisch*.

SIRNA, CYRNOS, kleyn eyland van den Archipel, tusschen de eylanden Nacsia en Sdilles.

SIRO, zie *Sino*.

SIROCCO, zo noemen de Italianen den zuydoosten wind.

SIROLO, een plaats niet ver van Ancona in den kerkelyken staat, daar een oud overkleedt Crucifix te zien is, waar van het spreekwoord is ontstaan, die te Loretto is geweest en niet te Sirolo, heeft wel de moeder, maar niet den zoon gezien.

SIRQUES, zie *Sirck*.

SIRTES, SYRTES, hieten allerhande zeer gevaarlyke

lyke plaatzen en zandbanken in de zee, daar de schepen splyten en op zitten blyven.

SISARGA, ZIZARGA, kleyn eyland aan dè kust van Gallicien, by den mond van den zee-boezem van Corunna.

SISECKE, rivier in het markgraafschap Marck in Westphalen, die zich in de Lippe stort.

SISIGOW, landstreek in 't Canton Bazel in Zwitzerland, die de titel van een graafschap voert, en waarin Sissach en Lichtenstal legt.

SISSACH, stad in 't Canton Bazel in Zwitzerland, in het kleyne landschap Sisgow.

SISSECK, fraaje stad en slot in Croatien aan de Sau, daar deze de Culp inneemt, hoort de Christenen toe, en is in den voorleden oorlog zeer verwoest.

SISSOPOLI, Turksche stad in Romanien op een kleyn Schier-eyland aan de Zwarte-zee. Zy heeft een aartsbisdom, maar is niet volkryk.

SISTERON, kleyne Fransche stad in Provence aan de grenzen van Dauphiné, daar de rivieren Buech en Durance te zamen lopen. Zy legt op een rots, waar op een kleyne Citadel geboud is, en is een koopstad benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Aix behorende.

SITTARD, stad in 't hertogdom Gulick, aan de Limburgsche grenzen, die 1677. van de Franschen gantsch afgebrand is.

SITTAU, zie *Zittau.*

SITTEN, SION, hoofdstad van het Wallifer-land in Zwitzerland, 15. mylen van Bern aan de Rhone gelegen. Zy hoort den bisschop van Sitten toe, die een Suffragaan van den aartsbisschop van Tarentaise is, en heeft drie kastelen, op 't een van 't welke de bisschop resideert. Deze tituleert zich graaf van 't Walliserland, en is een ryksvorst, maar staat ook met de Katholyke Cantons in 't verbond.

SITTENBORN, stad in Kent in Engeland.

SITTER, zie *Zitter.*

SITTICH, prachtig Cistercienser klooster en abdy in 't hertogdom Crain, 4. mylen van Laybach, dicht by de stad Weichselburg.

SITTICHENBACH, amt in Thuringen, tot het vorstendom Querfurt behorende.

SITUATIE, de landsgelegenheid, de legging van een plaats.

SITZISTAN, SIGISTAN, SISTAN, provintie in Perzien, die ten noorden aan Sablestan en Chorasan, ten westen aan Kherman, ten zuyden aan Makeran en Send, ten oosten aan den Mogol grenst.

SIUCHEU, de naam van twe steden in China, eene in de provintie Nanking, aan de rivier Kiang, de andere in de provintie Suchuen, daar de rivieren Kiang en Mahu te zamen komen.

SIVERSHAUSEN, vlek in 't hertogdom Luneburg, een myl van Burgdorf, is wegens den bloedigen slag beroemt, die den 9. Jul. 1553. tusschen Mauritius, keurvorst van Saxen, en Albert, markgraaf van Brandenburg, hier voorviel, waar in 2. hertogen van Bronswyk, 9. graven, en 250. voorname edellieden bleven, en keurvorst Maurits zelf als overwinnaar een wonde kreeg, waar aan hy 2. dagen daar na stierf.

SIVITA, kleyn eyland in de Jonische-zee, niet ver van Epirus.

SIWAS, een beglerbegschap of generaal gouvernement in Natolien, in Azien, aan de Zwarte-zee, het begrypt 6. sangiacaten, en de hoofdstad hiet ook Siwas.

SIXENNE, dorp, benevens een beroemt nonneklooster aan de Arragonsche grenzen in Spanjen, waar over een prioresse gestelt is, die onder den groot meester van Malta staat, en wiens nonnen de Maltheser Dames genaamt worden. Zy zyn alle uit een oud adelyk geslacht, dragen een kante mantel, en een wit linnen kruis op de borst, benevens een lint aan haar hals, dat over den linken arm naar beneden hangt.

SIXFOURS, kleyne stad op een hogen berg in Provence, anderhalf myl ten westen van Toulon.

SIXT, een abdy heel dicht by de stadt Samoën, in het landschap Faucigny in Savoyen.

SIZALISEA, rivier in Livadien in Griekenland, die zich in de golf van Salona stort.

SIZARGA, zie *Sisarga.*

SIZERODE, was voordezen een oud nonne-klooster, maar tegenwoordig is het een keur-Saxisch foreest- en jachthuis, benevens andere gebouwen op de Torgausche heyde, niet ver van Schilda in Meissen, en hoort onder het amt Torgau.

SKALA, SKALY. 2. kastelen van dezen naam, het kleyne en het grote, waar van het eene de juffrouw, en het ander het oude wyf genaamt word, in de Buntslauer-kreits in Bohemen.

SKALHOLT, zie *Schalholt.*

SKALITS, zie *Scalits.*

SKANOR, redelyk groot dorp in Schonen, 3. mylen van Malmoe, is wegens de haringvangst beroemt.

SKARA, SCARA, kleyne stad in West-Gothland, die eertyds de residentie plaats der West-Gotthische koningen geweest is, heeft tegenwoordig een bisschop.

SKARREN, zie *Scarren.*

SKEER, kleyne stad in noord-Schotland in het graafschap Marr, 3. mylen ten noortwesten van Aberdeen, heeft een bisschop, die onder den aartsbisschop van St. Andrew staat.

SKEN, kleyne stad in de provintie Aggerhus in Noorwegen, daar goede yzer- en koper-mynen zyn.

SKENINGGRAVE, haven in Engeland in de provintie Yorck, aan wier kusten veel zeekalven zyn.

SKENNING, kleyne stad in de Zweedsche provintie Oost-Gothland, anderhalf myl van het meir Weter.

SKIE, zie *Skye.*

SKIPTON, stad in Engeland, in de provintie Yorck.

SKIRASSIN, zie *Assimshire.*

SKLOW, stad in het Waywoodschap Mscislaw in Litthauen, aan den Dnieper, tegen de Moscovische grenzen.

SKOFOE, kleyne stad in West-Gothland aan de rivier Tyda in Zweden.

Skog, vlek in de provintie Helfingen in Zweden, aan de rivier Liusna, daar hy 2. Zweedfche mylen daar van daan zich in den Bothnifchen zeeboezem ftort.

Skog, klooster, een fchoon luft-flot in de Zweedfche provintie Upland, op een Schier-eyland van het meir Meeler. Het heeft een fchone tuyn, en gemaklyke haven.

Skolia, Poolfche ftad aan de Ongaarfche grenzen, tuffchen de bergen, hoort de kroons groot veldheren van Sieniawsky toe, daar zich de Franfche refident heeft opgehouden, om de correfpondentie in Ongaryen en Polen te voeren.

Skoon, matige ftad in de Zweedfche provintie Medelpadien, daar word veel vifch, inzonderheid zalm, gevangen.

Skrzinecz, fchoon flot en marktvlek in de Koninggratfer kreits in Bohemen, aan een vermakelyke plaats gelegen.

Skuby, kleyne ftad in Samogitien in Litthauen.

Skulleis, zyn boten op de Teems in Engeland, die maar een roejer hebben, en nergens toe gebruikt worden als om perfonen gints en herwaarts te voeren.

Skye, een van de eylanden Wefternes, dat door een fmal canaal van noord-Schotland afgefcheyden word. Het is 14. mylen lang, 5. en een half breed, en heeft 15 kleyne fteden.

Slaaf, een lyf eige, is hedendaags een zulk perfoon die als een Chriften van de Turken en Heydenen gevangen is, of anders wegens een grote misdaad in dienftbaarheid geraakt, zo dat hy zonder loon wat men hem beveelt verrichten moet. Men heeft ook vrywillige flaven, de zich voor een zekere fom tot een eeuwige dienftbaarheid verkocht hebben.

Slabbers, zyn kleyne buyzen, die op den kleynen haringvangft uytvaren.

Slaboda, hiet in Mofcau, Kiow, Smolensko, S. Petersburg en in 't gantfche Mofcovifche ryk een voorftad voor de vreemden, en beduid in de Sclavonfche taal zo veel als in de Duitfche fteden de vryheid, wyl de daar wonende vreemde en foldaten een byzondere vryheid en befcherming vergunt word.

Slagboom, is een lange boom of paal, in 't gemeen met veel yzere punten voorzien, dien men, of op en neerlaten, of omdraajen kan, en dient daar toe om in val van nood een weg daar mee af te fluyten.

Slage, zie *Schlage.*

Slag-ordening, word alzo gefchikt, dat het gefchut voor 't leger, en de manfchap in 2. linien ftaat. De ruitery ftaat of aan de vleugels van het voetvolk, of de esquadrons en bataillons worden onder elkander gemengt. De esquadrons en bataillons der 2de linie ftaan wat van de eerfte af. Hier by heeft men een Corps de Referve van eenige Brigaden ruitery en voetvolk, dat achter de linien ftaat. De oudfte generaal veldmaarfchalk voert de rechte, en de naaftvolgende generaal de linke vleugel: maar de generaal die en chef commandeert blyft of by het corps de bataille of by de referve, dat is, of by het leger zelfs of by de fpaattroepen.

Slanerkreits, een van de 14. kreitfen in Bohemen aan de Muldau daar zich de Elve met dezelve verënigt.

Slangen-bad, of Carlsthaler-bad, een beroemt gezondheids-bad in het graaffchap Catzenellebogen, 2. uren van Zwalbach, daar verder geen huyzen als het Mentfifche huys en de Heffifche Bau ftaan, waar in zich dikwils de vreemden van Zwalbach voor de gezondheid begeven.

Slankow, ftad in het waywoodfchap Cracau in kleyn Polen heeft goede zilvermynen.

Slany, hoofftad in de Slanerkreits in Bohemen, 4. mylen van Praag, hoort de graven van Martinits toe. Daar is een gymnafium van de Paters der doorluchtige fcholen, en een Franciskaner klooster.

Slanza, kleyne ftad in Catalonien in Spanjen.

Slattenegk, flot en heerlykheid in Neder-Crain, 4. mylen van Laybach.

Slaven, zie *Sorben.*

Slavin, meir in de Nieuwe-Marck-Brandenburg, aan de Pommerfche grenzen.

Slavinnen der Deugt, zie *Ridder-Orde.*

Slawens, is een byzondere ceremonie en proceffie by de Ruffen, die op Nieuw-jaarsdag gefchied, en daar in beftaat, dat de Czaar benevens de gantfche geeftlykheid en veel kneefen op fleden de voornaamften van het hof bezoekt, en daar zy in een huis komen het Ruffifche *te Deum Laudamus* zingen, waar op de heer van het huys den Czaar, als opper-priefter na de affchaffing van het patriarchaat, een erkentenis in geld geeft, en deze gaften te zamen met eten en drinken wel onthaalt.

Slawkow, zie *Aufterlits.*

Slayne, rivier in Leinfter in Ierland, die in het graaffchap Wicklo ontfpringt, en zich te Wexfort in de Ierfche-zee ftort.

Slee, scheeps timmermans slee, is een Machine waar mee de Hollanders een fchip hoe groot het ook is op land trekken kunnen.

Sleeswyk, hoofdftad van het hertogdom van dezen naam aan de rivier Sley, dryft fterken koophandel, en heeft een haven benevens een tol die veel geld op brengt. Zy hoort den koning van Denemarken toe, en heeft voordezen een ftift gehad, dat naderhand gefecularifeert is, tegenwoordig is 'er een Luiterfch adelyk juffren kloofter.

Sleeswyk, een fouverein hertogdom, anders zuyd-Jutland genaamt, 't welk ten noorden aan noord-Jutland, ten zuyden aan het hertogdom Holftein, ten weften aan de Duitfche-zee, en ten ooften aan de kleyne Belt grenft. Deszelfs lengte is van den Eyderftroom en Rendsburg tot aan Coldingen op 18. de breedte ten dele 6. ten dele 8. Duitfche mylen. Het behoort niet tot Duitfland, en heeft tot nu toe ten dele den koning van Denemarken, ten dele den hertog van Holftein-Gottorp toegekomen; maar in den vrede tuffchen Zweden en Denemarken 1720. is ook het hertoglyke deel den koning van Denemarken toegewefen, en van den zelven anno 1721. de huldiging aangenomen,

zo

zo dat dit hertogdom tegenwoordig te enemaal de kroon Denemarken zal toebehoren, waar mee evenwel de hertog van Holstein-Gottorp niet te vreden is, maar tot noch toe sterk op de restitutie aangedrongen heeft.

Sleford, stad in Lincolnshire in Engeland, benevens een oud slot. Zy is wel bewoont, en legt 90. mylen van Londen.

Sligo, landschap in Connaught in Ierland, tusschen Mayo, Roscomon, Letrim, Ulster en den wester-Oceaan. De hoofdstad Slego legt aan een zeeboezem, daar zy een bequame haven heeft, en hier word veel wol gehaalt.

Sleida, graafschap op de Eiffel, den graaf van der Marck toekomende, welke deswegen de onmiddelyke afhankelykheid van het ryk pretendeert.

Sleutel geld, is een zeker geld 't welk de koper by de verkoping van een leggenden grond den verkoper voor de overryking der sleutels geeft.

Sley, rivier in 't hertogdom Sleeswyk, die niet ver van Gottorf in 't woud Pole ontspringt, by Gottorf en Sleeswyk voorbyloopt, en zich in de Oost-zee stort.

Slichtal, zyn ruiters in Turkyen, die in 't veld aan den linken vleugel, en onder 't commando van een Aga staan.

Sliedhaft, een kleyn Zweeds eyland, benevens een haven by Gothland in de Oost-zee.

Sloboda, zie *Slaboda*.

Sloep Meester, Maitre de Chaloupe, is een scheeps bediende die de sloep voert, al het scheepstuyg in bewaring heeft, en acht geeft dat de matrosen, wanneer ze aan land komen, niet weglopen.

Slonien, kleyne stad en Castelany in het waywoodschap Novogrodeck in Litthauen, aan de rivier Sezura.

Slonks, stad in het waywoodschap Dobrina in Masovien in Polen.

Slooten, kleyne stad aan een meir van den zelven naam in Westergoe in Vriesland, niet ver van de Zuyder-zee.

Sluczk, Sluk, hertogdom in het waywoodschap Novogrodeck in Litthauen, de hoofdstad Sluczk legt aan de rivier Sluczk, en hoort den vorst Radzivil toe.

Sluin, sterk grens-slot tegen Turkyen in Croatien, waarop altyd een keyzerlyke commandant woont. Voordezen was 'er een marktvlek by, waar van evenwel hedendaags niets te zien is.

Sluis, Sluys, Ecluse, kleyne, maar wegens de moerassen zeer sterke koopstad, benevens een grote haven aan een kleynen zee-boezem van de Duitsche-zee, in 't Hollandsch Vlaanderen, 3. myl. van Brugge. Men vind een andere kleyne stad van den zelven naam in Walsch-Vlaanderen, aan de rivier Senset in 't amt van Douay, 2. mylen van Douay, hoort de kroon Vrankryk toe.

Sluizen, is een water-gebouw van metzel- en timmerwerk, dienende om het water te kunnen stuyten en te verhogen. Maar inzonderheid noemt men zo een zeker soort van een gracht, die boven en onder met een deur voorzien is. Wanneer men de beneden deur met haar beyde vleugels toesluit, stuyt het water, zo dat men den stroom af met een vaartuig daar in kan varen, de zelve dan weer openen en verder voortvaren kan. Maar komt een schip den stroom op, zo vaart men tot in de sluis, doet daar na de benede deur toe, op dat het daar inlopende water klimme, en men alzo onverhindert over het beletsel of over een waterval tegen den stroom varen moge. In de Nederlanden zyn de sluizen van verscheyde dikke, grote, en sterke planken, die met sterke yzere banden te zamen gevoegt zyn. Met dezelve stuyt men het water, dat anders het lage aartryk overstromen zou. Daarentegen beurt men de sluizen op, als men het land onder water zetten wil.

Sluperts, stad in het waywoodschap Sendomir in kleyn Polen.

Slupza, kleyne stad in groot-Polen, in het waywoodschap Posen, aan de Warte, 7. mylen van Posen, daar 1707. de beroemde Moscovische generaal en minister Patkul jammerlyk door de Zweden ter dood gebracht wierd.

Slutup, zie *Schlutup*.

Sluys, zie *Sluis*.

Sluzow, stad in het waywoodschap Brzest, in Cujavien in Polen.

Smachtenberg, een Wurtsburgsch steedje in Franckenland.

Smak, is een Hollands vaartuyg, achter en voor breed, dat een gabelmast en boegspriet, gelyk ook aan weerskanten zwaarden voert. Het heeft een enigsins verheven verdek, achter een grote vlaggestok, en men vind 'er die 50 tot 60. last voeren.

Smaland, provintie in Zweden, die ten zuyden aan Bleking en Schonen, ten westen aan Halland, ten noorden aan west-Gothland, ten oosten aan de Duitsche-zee grenst, zy is een deel van de grote provintie Oost-Gothland.

Smaldeel, zo worden 5. of 6. schepen genaamt, die van een Esquader uitgezonden worden.

Smalkalden, beroemde stad en amt aan de rivier van den zelven naam in het vorstelyke graafschap Henneberg, heeft een schoon berg-slot, de Wilhelmsburg genaamt, 4. mylen van Gotha, 12. mylen van Cassel, en 2. van Meinungen. Zy hoort den landgraaf van Hessen-Cassel toe, en in haar gebied zyn goede yzer- en staal-mynen, ook word hier veel werk van staal, als messen, wapens, &c. vervaardigt. Deze plaats is door den Smalkaldischen oorlog, dien de Duitsche protesterende vorsten en standen tot bescherming der Luitersche leer tegen keyzer Karel V. gevoert hebben, als ook wegens het Smalkaldische artykel, dat onder de Symbolische boeken van den Luiterschen Godsdienst gerekent word, beroemt. Tot deze heerlykheid behoren de voogdyen Herrn-Breitungen, Benshausen, Broteroda, Steinbach en Hallenberg. Aan den Kolberg vind men Diamanten, maar in de heerlykheid veel korhoenders en veldhoenders, snippen en lysters.

Smilten, kleyne stad in de Lyflandsche provintie Letten, 16. mylen ten noord-oosten van Riga.

Smirna, Lamira, Lamires, Sarchinia, Turksche stad in Natolien in Azien, aan de golf van

Smirna, die een deel van den Archipel is. Zy heeft vier Italiaansche mylen in den omtrek, legt ten dele op een heuvel, ten dele langs de kust, en heeft een oud slot, benevens 2. nieuwe Citadellen. 't Is een der beroemste steden van de Middelantsche-zee, en zeer volkryk van Grieken en Turken, ook vind men 'er veel andere natien, die 'er haar oeffening van Godsdienst en haar Consuls hebben. Haar haven kan veel zee-vloten bergen, waarin men steeds enige hondert schepen van verscheyde natien ziet, en de gene die daar op handelen worden Smirna's vaarders genoemt. De grond daar omtrent is 'er bovenmaten vruchtbaar, en de lucht gematigt, en zy legt aan een heuvel in form van een amphitheater geboud. In 't jaar 1688. in July was hier een grote aardbeving, die de stad zeer ruineerde, en waar door de koopluy onbeschryflyke schade leden. In de golf legt het kleyne eyland Smirna.

Smirschitz, schoon slot en kleyne stad in de Koningsgratser kreits in Bohemen, een myl van Jaromits. De beroemde familie van de vryheren van Smirczicz is 1618. met Albertus Johannes uytgestorven.

Smogra, Schmogra, een slecht vlek in het Namslausche burgleen in Silesien, maar daar door bekent, dat toen Polen en Silesien 965. van het Heydensche bygeloof tot het Christendom bekeert wierd, de Poolsche hertog van dien tyd Mieslaus een bisdom te Smogra stichtte, dat naderhand naar Pitschen, en vervolgens naar Breslau verlegt wierd.

Smolensko, waywoodschap in Litthauen, tusschen de waywoodschappen en provintien Bielsko, Reskow, Moscovien, Worotin, en Novogrod-Sewierski. Het hoort de Moscoviters toe, is een land vol bergen en bosschen, daar Polen en Moscovien onophoudelyk om getwist hebben, tot het eyndelyk anno 1686. in den vrede voor eeuwig aan Moscovien afgestaan is. De hoofdstad Smolensko, die een aartsbisschop heeft, legt aan den Nieper, is reedlyk groot, en met dikke bosschen en bergen omringt, zo dat zy uit de natuur sterk is, en op de eene zyde van den Nieper, van de andere met moerassen omringt is. Behalven dat heeft zy een dikke muur met torens, als ook een sterk slot op een hoogte, dat de stad commandeert, en de Moscoviters hebben het zodanig gefortificeert, dat het byna voor onoverwinlyk gehouden word. De Katholyken zyn 'er te enemaal uitgedreven, daarentegen is 'er de Grieksche Godsdienst ingevoert.

Smolniay, Smolewitz, stad in het waywoodschap Minski in Litthauen, by de stad Minski.

Snaauw, een soort van een Zeeuws of Vlaams vaartuyg, dat zy gebruyken om gezwint mee voort te spoeden, daar kunnen op zyn hoogst niet boven de 25. man in.

Snaphaan, is in Duitsland zo veel als een struykrover, die de reyzigers uytschudt.

Snaphaan, Fusil, is een soort van vuurroers, die daar in voornaamlyk van een musquet onderscheyden word, dat zy een slot heeft, en in plaats van lont door het slaan van vuur uit een steen aangestoken word. In Vrankryk heeft men by ieder compagnie te voet gemeenlyk 4. fuseliers, die men uyt de braafste musquetiers kiest, om de snaphaan te dragen, en word dezelve aan een riem gehangen. Alle granadiers en dragonders zyn in Vrankryk met dit geweer voorzien, en by ieder compagnie onder de lyfwachten zyn 10. fuseliers. De snaphanen laden een kogel van 20. op een pond.

Snathe, stad in Yorckshire in Engeland.

Sneeck, middelmatige en enigsins bevestigde stad in Westergoo in Vriesland, 3. mylen van Leeuwaarden.

Snesport, kleyne stad op het westelyk eyland Skie by Schotland, aan de rivier Snesport, die zich niet ver daar van daan in den groten zeeboezem van den zelven naam stort.

Snettersham, stad in Norfolk in Engeland.

Sniatin, kleyne stad in de Ukraine, de Cosacken toekomende, 18. Poolsche mylen ten noordoosten van Pultawa.

Snyatin, kleyne stad aan de rivier Pruth in Rood-Russien, en de hoofdstad van Pocucien in Polen, aan de grenzen van Walachyen.

Soana, stad in Toskanen op een hogen berg, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Siena behorende.

Sobernheim, kleyne stad aan de rivier Nahe in de Neder-Palts, niet ver van Creutsenach, is in keyzerlyke sequestratie, wyl keur-Ments en Palts daar over in geschil leggen.

Sobiesky, een voorname familie in Polen, waar uyt Johannes Sobiesky, kroons groot-maarschalk, den 19. Mey 1674. tot koning van Polen verkoren is, die den 17. Juny 1696. dit tydelyke verliet. Zyn drie zoons voeren den titel van prinssen van Polen, en de oudste Jacobus leeft te Olau in Silesien, de twede, Alexander, stierf anno 1714. den 20. November te Romen, en de derde Constantinus is ook 1726. gestorven. Zie *Polen.*

Sobieslaw, stad in de Bechiner-kreits in Bohemen, 4. mylen van Budweis.

Soborma Ullosienia, hiet het Moscovische wetboek, waar in de Czaar door de geleertste luyden van zyn ryk in 't jaar 1647. de wetten heeft laten byeen verzamelen en in 't licht geven, en worden alle rechtsgedingen zonder enig appél daar uyt beslist, en zonder wydlopigheid uyt de wereld geholpen.

Sobrarbia, kleyn landschap in Arragon in Spanjen, aan het Pyreneesche gebergte, dat in oude tyden een koningryk genoemt wierd.

Sochaczow, stad in het waywoodschap Rava in Groot-Polen, is met pallisaden omringt, en heeft een slot op een rots aan de rivier Besura.

Socida, Contractus Socidæ, is een zulk contract in de rechten, wanneer de een den ander zeker vee op deze voorwaarde verhuurt, dat de landpachter, al sterft het, een ander van dezelve waarde in de plaats moet schaffen, 't welk in 't gemeen yzer-vee genaamt word.

Societas Jesu, is de naam dien de Jezuiten voeren, dewyl zy noch munniken noch kannunniken hieten.

Societas Leopoldina, zie *Collegium Naturæ Curiosorum.*

Socie-

Societas Regia in Engeland, is een hoog beroemt geleert genoodschap, dat van Baco Verulamius ten tyde van Cromwel tot verbetering der Mathesis, Mechanica, geneeskunde, en natuurlyke wetenschap gesticht is. Naderhand heeft zich koning Karel II. toen hy den troon beklom, tot deszelfs hooft aangestelt, den 21. April 1663. daar heerlyke privilegien aan meegedeelt, en daar zyn niet alleen geleerde, maar ook luyden van verscheyde kunst-handwerken ingetrokken. Dit genootschap legt zich alzo op de onderzoeking van natuur-en wis-kundige zaken toe, geeft zyn ontdekkingen alle 3. jaren in 't licht, verkiest alle jaar een president en 2. secretarissen, en is voor 't overige zo hoog in aanzien, dat het zich de voornaamsten des ryks voor een eer rekenen daar medeleden van te zyn. Deszelfs wapen vertoont 3. leeuwen op een zilver veld, met het devies: Nullius in verba, en de Tenants of wapen-houders zyn 2. jacht-honden. Het heeft ook een schone bibliotheek en rariteit-kamer.

Societe des belles lettres, is een genootschap van geleerde luyden te Toulouse in Vrankryk.

Societeit der Wetenschappen te Berlyn, is een beroemt gezelschap van geleerden en allerhande kunstenaars, dat van den vorigen koning van Pruissen Frederik I. op zyn geboortedag den 1. July anno 1700. gesticht, en den 19. Jan. anno 1711. plechtig ingeweyd is. De aanleyding hier toe gaf de verandering van den almanac, dat in dit genootschap niet alleen het besluyt, by het Evangelische corps te Regensburg genomen, door bequame sterrekundigen mocht onderhouden worden, maar ook de natuur-artseny-wiskunde, de mechanica, benevens alle kunsten en wetenschappen geoeffent, en de moeder-taal, maar inzonderheid de Oosterssche talen beschaaft en opgeheldert worden. De leden zyn meesten tyds over de 100. sterk, en worden in 4 soorten verdeelt, naamlyk (1) de natuur-en geneeskundige, (2) de wiskundige, (3) de gene die tot de Duytsche spraak en historie behoren, en (4) de gene die aan de Oostersche wetenschappen en spraken toegeweyd zyn, waar van ieder haar directeur heeft. De protector van het gantsche genootschap is de heer Gundling, en behalven dat heeft het ook een president of vice-president, een advocaat-fiscaal en een secretaris, als ook een Concilium Societatis, of raadsvergadering van de societeit, die over derzelver fondsen disponeert, nieuwe ledematen verkiest, de onder-bedienden bevel uytdeelt, de akten uytgeeft, en in de bibliotheek boeken, instrumenten, en zeldzaamheden der natuur verschaft. Dit genootschap is van den tegenwoordigen koning op nieuws bevestigt, en bezit in de Dorotheen-stad een schoon observatorium, benevens een gebouw daar aan, waar in zy hun verrichtingen en te zamenkomsten houden.

Societies, the Religions Societies, de godvruchtige genoodschappen in Engeland hebben veel voorname en deugtlievende personen tot hun en anderens stichting in den godsdienst en het vrome leven onder elkander opgerecht, en de goedkeuring van veel bisschoppen verkregen, dat eyndelyk hun getal tot op 40. genoodschappen is aangegroeit, waar van de heer Woodward een eygen boek geschreven heeft. Uyt dit getal hebben 'er zich naderhand 6. te zamen verenigt, en een nieuwe Society for the Reformation of Manners, of Societeyt tot verbetering der zeden opgerecht, wier oogmerk was de wetten tegen de ondeugden in gebruyk te brengen, en door vermaningen en straffen de menschen tot een uyterlyke beterschap aan te voeren. Naderhand is 'er anno 1698. noch een societeyt van bisschoppen en andere voorname personen gesticht, die zich bemoeyt de jeugt in de godvrucht en deugt te laten opvoeden, en den Christelyken Godsdienst beter en verder te bevorderen, daarom zyn 'er veel scholen geboud, boeken gedrukt, en onder de arme parochien en leerlingen, ook in buytenlandsche provintien, uytgedeelt. Zy heeft ook door vrywillige giften in 't kort een aanzienlyke somme gelds te zamen gebracht, waar uyt zes Missionarissen naar America, om het Evangelie aldaar onder de Heydenen te verkondigen, gezonden zyn, en anno 1701. heeft haar koning Willem III. op nieuws bevestigt, en veel politiken en geestlyken tot een hulp toegevoegt, dat 'er een groot collegie uyt ontstaan is, 't welk de Societeyt tot voortplanting van het Christelyk geloof in de uytlandsche colonien genaamt is. Dit collegie heeft zich naderhand in twe societeyten verdeelt, waar van zich de een buyten, de andere binnen 's lands met deze voortplanting bemoeyt, evenwel is 'er een zo naauw verband tusschen beyden, dat men ze weynig van elkander onderscheyden kan. Zy hebben hun correspondentie over al heen, en houden weeklyks een byeenkomst tot hun beraadslagingen. Diergelyken is 'er ook anno 1709. op 't koninglyk bevel tot voortplanting des Christelyken geloofs in Schotland aangerecht, en tot bevordering van dit heylzame werk zyn 'er van veel vrome menschen rykelyke giften gegeven. In 't jaar 1708. is 'er een nieuwe societeyt ontstaan, die de stichting van eenige scholen op de Schotsche gebergtens en de daar toe behorende eylanden tot onderwyzing van het volk, dat daar blind in 't Christendom is, ter harten neemt, en van de koningin Anna geprivilegieert is, die naderhand belast heeft enige duyzent bybels op haar kosten te drukken, en onder de onwetende Schotten voor niet uyt te delen. In het zelve jaar hebben veel Godvruchtige luyden een societeyt onder zich opgerecht, dat zy op hun kosten hier en daar in het hertogdom Wallis kleyne bibliotheken van Godgeleerde boeken willen aanleggen, waar van zich de predikanten in 't studeren bedienen konden, 't welk ook zo ver gevordert is, dat 'er anno 1709. reeds zo veel geld by een is geweest, waar door 500. kerken met zulken voorraad van boeken hebben zullen voorzien worden. Naderhand is 'er ook aan de Indianen gedacht, nademaal men te Londen by de 3000. bybels heeft laten drukken, die alle voor niet onder die menschen zullen uytgedeelt worden, ook heeft men in de beyde gasthuyzen van Chelsea en Greenwich ieder een bybel vereert.

Socinianen, zo noemt men de hedendaagsche Anti-Trinitarissen en Unitarissen, naar Faustus Socinus, een edelman van Siena, die een van hun voor-

voornaamſte hoofden is geweeſt, welke de meeſte provintien van Europa doorreiſt, en zyn leer uytgebreyd heeft. Zy loogchenen Chriſtus Godheyd, en dat 'er een H. Geeſt zy, gelyk ook de erfzonde, de genoegdoening van Chriſtus, en de opſtanding der Godlozen, ook geloven zy niet dat de Gelovigen dezelve ligchamen, die zy in dit leven gehad hebben, weer zullen krygen. Zy ſchryven de krachten van het menſchelyk verſtand veel toe, en verwerpen alle Goddelyke verborgentheden des Geloofs. Na dat zy in 't jaar 1638. uyt Polen verdreven zyn, hebben zy zich naar Holland begeven, maar moeten zich evenwel aldaar heel verborgen houden, en durven op zware ſtraf hun leer in geen opentlyke ſchriften verdedigen. In Zevenbergen vind men 'er ook een redelyke menigte, en in Engeland hebben zy zich voor enige jaren merklyk opgedaan.

Sockal, ſtad en ryk Bernhardyner klooſter in Rood-Ruſſien, in het waywoodſchap Belsko in Polen, is van de Zweden in 't jaar 1703. geplundert, en men zegt dat de aldaar gevonde ſchat 12. millioenen Poolſche guldens zou bedragen.

Soconusco, Zogue, provintie in Zuyd-America, in de audientie Guatimala, aan de Zuyd-zee, tuſſchen de provintien Guatimala, Vera Pax, Chiapa en Guaxaca. Zy is niet heel vruchtbaar, maar evenwel ryk, wyl 'er veel zyde en de beſte Cochenille gevonden word.

Soczowa, ſlechte ſtad in Moldavien aan de rivier Zereth, 6. Ongerſche mylen ten zuydweſten van Jaſſi.

Sodere, ſlechte ſtad op het eyland Cholmkil, 't welk een van de eylanden Hebrides by Schotland is.

Sodoma, was een ſtad in Judea, en een van de gene waar over God wegens haar grote zonden vuur en zwavel liet regenen. Tegenwoordig is 'er de dode zee, die ook Aſphaltites genaamt word.

Sodomia, is een ontucht tegen de natuur, die met perſonen van het zelve geſlacht, of met redeloze dieren gepleegt word, en de zwaarſte ſtraffen verdient.

Sodsidel, kleyne ſtad op het weſtlyk eyland Col by Noord-Schotland.

Soest, Soestdyk, een ſchoon luſtſlot in de provintie van Utrecht, dat het huys van Naſſau uyt de erffenis van koning Willem III. van Engeland by proviſie ingeruymt is.

Soest, grote ſtad en voor dezen een Hanſee-ſtad in het graafſchap Marck aan de rivier Aſſe in Weſtphalen, zy hoort den koning van Pruiſſen toe, en legt 7. mylen van Munſter.

Soester Börde, word in het graafſchap Marck in Weſtphalen een zeker diſtrict genaamt, dat uyt 8. dorpen beſtaat, en mee tot de ſtad Soeſt behoort.

Sofa, is een verheve plaats van hout, die de Turken met ſchone tapyten en grote koſtelyke kuſſens beleggen, en zich daar op zetten; zy is omtrent een voet van de aarde, en ſtaat aan 't eind van een vertrek of zaal. 't Is die plaats van eer, daar men voorname perſonen ontfangt. De opper-vizier is genootzaakt geweeſt de Franſche afgezanten de Sofa toe te ſtaan, nademaal zy niet eer by hem ter gehoor hebben willen komen, voor dat hy hun toegelaten heeft, zich op de Sofa te zetten. Daar de Sofa is, zyn rondom venſters, zo dat men, als men 'er op zit of legt, alles zien kan wat 'er op de ſtraat om gaat.

Sofala, Zofala, koningryk en ſtad in Africa, in 't land der Kaffers, om de rivier Zambece, daar goud-mynen zyn. De ſtad Sofala aan de rivier Zambeze is eniger maten beveſtigt, en heeft een citadel die de Portugezen toekomt, gelyk hun de koning ook cynsbaar is, en zy halen uyt dit koningryk veel ſlaven, goud, elpenbeen en Amber.

Söfflingen, ryk nonnen-klooſter van S. Franciſcus aan de Blau by Ulm in Zwaben.

Soffragi-Basci, hiet aan het Turkſche hof de tafeldekker.

Sofras, zyn zo goed als de Kanunniken onder de Turken, die goede inkomſten hebben, waar voor zy op het eynde van ieder Naama of daaglyks gebed by de graven der Sultans hun Godvrucht voor de overledenen verrichten.

Sogne, Bois de Sogne, is een groot boſch in Brabant, niet ver van Bruſſel, waar in drie Kluizenaars woningen zyn, en de inwoners noemen het 't boſch van Sogné. 't Is wegens zyn paſſen of enge wegen zeer moeyelyk om te paſſeren, voornaamlyk wanneer de bomen omver gehouwen en het zelve met volk bezet word.

Sohlenhofen, marktvlek in Franckenland aan de Altmuhl, een myl van Pappenheim, den markgraaf van Anſpach toekomende.

Soignies, kleyne ſtad in Henegouwen aan de rivier Sorneque, de kroon Spanje toebehorende. Niet ver daar van daan is het kleyne boſch van Soignes, dat men niet met het grote Sogné by Bruſſel in Brabant verwarren moet.

Soissons, grote, ſchone en ſterke koopſtad aan de rivier Aiſne op het eyland van Vrankryk, benevens een preſidial en bisdom, wiens biſſchop de voornaamſte ſuffragaan van den aartsbiſſchop van Rheims is, en in deszelfs afwezentheid de koninglyke zalving verricht. Zy is de hoofdſtad van het landſchap Soiſſonnois, dat den titel van een graafſchap voert, en waar van het huys van Soiſſons, dat een van de hertogen van Savoyen afſtammende linie is, den naam gekregen heeft. Deszelfs hooft is tegenwoordig de wydberoemde held, prins Eugenius, die den 18. October 1663. geboren is, en zich by onzen tyd, voornaamlyk in Ongaryen, Italien en de Nederlanden, door zyn heldendaden een onſterflyken naam verworven heeft. Hy is keyzerlyke en ryks-generaal luytenant, preſident van den krygsraad te Wenen, en generaal-vicaris in Italien. Zyn broeders zoon (wiens vader 1702. aan zyn wonden geſtorven is) is prins Emanuel, tegenwoordige graaf van Soiſſons, ridder van het gulde vlies, en keyzerlyke generaal majoor van de cavallery, die den 7. Dec. 1687. geboren, en zich 1713. den 24. Oct. met Tereſia Anna Felicitas, princes van Lichtenſtein van de Carolynſche linie in den echt begeven, en ook tot noch toe in den keyzerlyken dienſt zeer beroemt gemaakt heeft.

Soklios, kleyne ftad aan de Draw in neder-Ongaryen, benevens een fterk flot op een fteyle rots, 4. mylen van Funfkirchen.

Sokolots, Turkfch grens-flot in Croatien, aan de rivier Unna.

Sokolow, ftad in het waywoodfchap Sandomir in kleyn Polen.

Sol, Souls, een kleyne munt in Vrankryk, omtrent een ftuyver waard, waar van 'er 60. op een Ecu blanc of Franfche ryksdaalder gaan.

Sola di Cambio, een enkele wiffelbrief, waar op geen andere volgen durft.

Solaks, zyn onder de Janitzaren die gene, welke boog en pylen voeren, en welke des groten Sultans lyfwacht zyn.

Solana, Solara, kleyne ftad in nieuw-Caftilien.

Solane, kleyne rivier in Limofin, die zich aan de muur van de ftad Tulle met de rivier Courreze verenigt.

Solanto, ftad in Sicilien in Val di Mazara, 4. mylen van Palermo benevens een haven.

Solci, ftad in Sardinien, benevens een goede haven, heeft een biffchop, die onder den aartsbisfchop van Cagliari ftaat.

Solcke, zie *Selcke*.

Soldadia, kleyne ftad in 't Crimeefch Tartaryen, aan de zee tuffchen de ftad Caffa en Caap Inkermen.

Soldan, fteedje en flot in 't Brandenburgs-Pruisfen.

Soldatesca, hiet het gantfche krygs volk, zo wel gemene als officiers.

Soldin, hoofdftad in de nieuwe-Mark-Brandenburg by het water Mitzel, 13. mylen ten noordooften van Berlyn, heeft laken-fabryken, wol markten, en koop-handel. De omleggende landftreek word de Soldynfche kreits genoemt.

Soldio, rivier, zie *Orontes*.

Soldo, een fcheydmunt in Italien, te Florence 3. quatrynen geldende. In Savoyen maakt een foldo 4. quatrini of oortjes, te Venetien geld hy 12. Piccoli of Bagatini. In 't Milaneefche maken 20. foldi een lira, en naar de rykswaardy bedragen 48. foldi een ryksgulden.

Sole, kleyne ftad in het landfchap Vercellois in Piemont, aan de grenzen van het hertogdom Montferrat.

Sole, Rio del Sole, kleyne rivier in 't hertogdom Spoleto in den kerkelyken ftaat, die zich in den Tiber ftort.

Solec, ftad in het waywoodfchap Inowlocz, in Cujavien in groot-Polen.

Solecz, ftad in het waywoodfchap Sendomir in kleyn Polen.

Solene, kleyne ftad in de Franfche provintie Maine aan de rivier Sarte.

Solenniteiten, hieten opentlyke plechtigheden en ftaatfien.

Solfarino, kleyn vorftendom in 't Mantuaanfche gebied, benevens het vlek Solfarino, wiens vorft uit het huis Gonzaga is.

Solfatara, een berg in Terra di Lavoro in Napels, waar op een kuil is, daar altyd dampen uitftygen, die 's daags rook en 's nachts vlammen fchynen. Hier word veel zwavel en aluin gevonden.

Solignac, beroemde Benediktyner abdy in de provintie Limofin aan de kleine rivier Briance.

Solignac, kleyne ftad in Vrankryk, in het landfchap Velay.

Solikamskoi, zie *Solokamskoy*.

Solina, rivier in het landfchap Nogais, in kleyn Tartaryen, die zich in Mare delle Zabache ftort.

Solingen, Sollingen, kleyne ftad en amt aan de rivier Wipper in het hertogdom Bergen, 2. m. van Keulen, en even ver van Duffeldorp. Zy heeft een fterke Gereformeerde gemeente, en is wegens het goed geweer, dat 'er gemaakt word, beroemt.

Soliomkoe, fterk flot in opper-Ongaryen, niet ver van S. Job, 't welk de rebellen 1711. den 12. maart verlieten, en de keyzerlyken hier op innamen.

Solliciteren, begeren, vorderen, ook yverig aanhouden, by voorbeeld om betaling, om een amt, en diergelyken.

Solliciti, zyn een genoodfchap van geleerde luiden te Trevigo in 't Venetiaanfche gebied, die een marmere zuil tot zinnebeeld voeren, daar des beeldhouwers hand noch aan bezig is, met dit devies: donec ad Unguem, dat is, tot dat het tot volmaaktheid gebracht is.

Solliers, een plaats in Provence, een myl van Toulon in Vrankryk.

Solling, zie *Sullingswalde*.

Solling, Sollingerwald, redelyk groot woud in het bisdom Hildesheim, tuffchen de Lein en de Wezer.

Sollingen, zie *Solingen*.

Sollinger wald, zie *Sölling*.

Sollnock, zie *Zollnock*.

Solmocz, hoog flot aan de Zevenbergfche grenzen, anderhalf myl van Lippa.

Solmone, ftad, benevens den titel van een vorftendom in Abruzzo Citra in Napels, en de geboorteplaats van den beroemden dichter Ovidius, hoort het huis Borghefe te Romen toe, en is Anno 1706. in Nov. jammerlyk door een aardbeving benevens 36. fteden en 150. caftelen en dorpen geruineert. Zy heeft een biffchop, onder den aartsbiffchop van Citta di Chieti ftaande.

Solms, graaffchap in Wetteravien, tuffchen Hesfen en de Naffaufche landen. Het ftamhuis is de burg Solms, niet ver van Braunfels, aan het water Solms, waar van 'er noch maar eenige puinhopen te zien zyn. Het flot Hohen-Solms legt een kleyne myl van Gieffen, en de graven van Solms delen zich in twee hooftlinien, naamlyk de Braunfelfche en Lichifche. De Lichifche verdeelt zich in de Lichifche en Laubachfche. De eerftgenoemde weer in de Lichifche en Hohen-Solmfche; de Laubachfche in de Laubachfche, Sonnewaldifche, en Barrutifche, eindelyk verdeelt zich de Barrutifche, in de Rödelheimfche, Wildenfelfche en Barrutifche.

Solnhofen, vrouwenklooftér in 't bisdom Aichftädt in Franckenland.

Solocho, kleyn eyland in de golf van Sidra in Barbaryen, in Africa.

Soloecismus, is een fout die iemand tegen de regels van de Grammatica begaat; maar een polityke Solœcismus word genoemt, wanneer een Potentaat, vorst, generaal of voorname staatsminister een besluit vat, wiens uitvoering het land of schaadlyk of schandlyk is.

Sologne, landschap in Vrankryk, tusschen Orleans, Blois en Bourges.

Solokamskoy, Solimskamski, hooft- en koopstad in de provintie Permski in oost-Moscovien, aan de rivier Usolsko, die ten dele van Russen, ten dele van Tartaren bewoont word, en daar men zeer veel zout kookt, dat sterk naar Nisinovogorod en van daar door gants Rusland vervoert word. De Reizigers na China ververschen zich hier gemeenlyk.

Solor, eyland van de Indiaansche-zee in Azien, 't welk onder de Moluckische eylanden, die zo in den algemenen zin genomen worden, behoort. Het heeft een eigen koning, en van daar word veel Sandelhout, ook goud en paarlen gehaalt.

Solothurn, Soleure, een van de 13. cantons van Zwitserland, 't welk ten westen aan het bisdom Bazel, ten noorden aan het canton Basel, ten westen, oosten en zuyden aan het canton Bern grenst, en te enemaal Catholyk is. Het bestaat uit vier inlandsche en 8. buitenlandsche voogdyen, en de hoofdstad van den zelven naam legt aan de rivier de Aar, die haar in de grote en kleyne stad afzondert. Zy zyn beyde op de nieuwe wyze met goede wallen en bastions bevestigt, en de Fransche gezant houd gemeenlyk hier zyn verblyf. In de maand mey 1717. ontstond hier een grote brand, waar door onder anderen het paleys van den Franschen Ambassadeur met alle meubelen, zilver servies, cancelery en papieren tot asch verteerden.

Solowitzjogda, grote en ryke koopstad in Moscovien, aan de rivier Wizogda, die beneden de stad in de Dwina valt. Hier word veel schoon werk van zilver, koper en been gemaakt, gelyk ook veel zout.

Solowki, eyland in de Witte-zee, de Moscoviters toebehorende, tusschen de rivier Dwina en het landschap Corella, waar op veel zout gemaakt word.

Solpe, stad in het koningryk Napels, in de provintie Capitanata, benevens een bisdom.

Solre, Solra, slot, benevens den titel van een graafschap in Henegouwen. Een familie uyt het huis van Croy voert 'er den naam van.

Solsona, Salsona, kleyne stad in Catalonien aan de rivier Cardoner, is bevestigt maar slecht bewoont. Haar bisdom behoort onder het aartsbisdom van Tarragona.

Solstitium, de Zonnekeer, is de tyd wanneer de dag op zyn langst of op zyn kortst is. Want wanneer de zon in den keerkring van cancer staat, zo hebben wy den langsten dag, maar wanneer zy in den keerkring van Capricornus is, is het by ons de kortste dag, waar van deze in den winter omtrent kersmis, de andere in den zomer omtrent St. Jan valt. Zie *Natuurk. Woordenb.*

Solta, kleyn eyland in de golf van Venetien, niet ver van de kust van Dalmatien, het hoort de Venetianen toe.

Soltania, stad in het landschap Erak-Atzem in Perzien, in Azien.

Soltau, amts-voogdy en vlek in 't Luneburgsche aan de Böhme, naar den kant van Verden.

Soltcamp, vesting in de verënigde provintie Groningen, aan den mond van de rivier Hunse, of aan het Gröninger-Diep.

Soltholm, eyland in Denemarken, tusschen Zeeland en Schonen, nevens het eyland Amack in de Sondt gelegen.

Soltufflen, zie *Salts-Ufflen.*

Soltwedel, Saltswedel, een oude en grote stad in de oude Mark-Brandenburg, aan de rivieren Jeze en Dam, is voor dezen de residentie der markgraven geweest. Zy is fraay geboud, word door een arm van de Jeze in de oude en nieuwe stad verdeelt, legt tegen de Luneburgsche grenzen, en 7. mylen van Stendel. Haar nering bestaat in den ackerbouw, brouweryen, lakefabryken en den koophandel, en beyde de steden worden tegenwoordig door een en dezelve overigheid geregeert, daar voordezen ieder haar eigen raad heeft gehad.

Solvendo zyn, word van zoo een gezegt, die zo veel heeft dat hy zyn schulden betalen kan: niet solvendo zyn, zegt men van een persoon, die zyn schuldeisschers niet kan voldoen.

Solway-Fyrth, zeeboezem in de Iersche-zee, tusschen Engeland en Schotland, daar de rivier Solway in de zee valt.

Soma, is een last, die een paard, muyl, of ezel dragen kan.

Soma, kleyne plaats in opper-Ongaryen, tusschen Tockay en Caschau gelegen.

Somaglia, kleyne stad aan de rivier Lambro, in het Milaneesche landschap Lodi. Zy is het stamhuys van een graaflyke familie, die zich daar naar noemt.

Somberg, zie *Sonneberg.*

Sombock, slot in neder-Ongaryen, tusschen Ofen en Stulweissenburg.

Somerset, zie *Sommerset.*

Somerton, kleyne stad in Sommerset in Engeland, daar jaarlyks een grote osse markt is, 26. Engelsche mylen van Bristoll.

Somlyo, zie *Samboy.*

Somma, stad, slot en hertogdom in 't koningryk Napels, het huys van Cordona toekomende, en aan den voet van den berg Vesuvius gelegen, die deswegen ook Monte di Somma genoemt word.

Somma, kleyne stad in 't hertogdom Milaan, aan de rivier Ticino, den graaf Visconti toekomende.

Sommaschensis Clericorum Congregatio, is een geestlyke orde in Italien, die paus Paulus III. anno 1450. geconfirmeert en een Venetiaansch edelman gesticht heeft, nademaal hy op het slot Sommasch in de provintie Bergamasco ging wonen, en

aldaar de kinderen, die geen ouders hadden, opvoedde en van alles verzorgde. Deze orde volgt den regel van St. Augustyn, en draagt een zwarten rock.

SOMME, rivier in Picardyen, die 2. Fransche mylen van Quentin ontspringt, en zich te S. Valery in de Brittannische zee stort.

SOMMELIER, is een bediende aan 't keyzerlyke hof, die de kelder en de tafeldranken onder zyn opzicht heeft.

SOMMERACH AM SAND, een groot vlek in Franckenland, daar de beste wyn in 't land groeyt.

SOMMERFELD, kleyne stad, slot en heerlykheyd in Neder-Lusatien, onder de Nieuw-Marksche regering, en alzo den koning van Pruissen toekomende, legt aan de rivier Lupa aan de Silesische grenzen, 3. mylen ten westen van Crossen. Hier worden fraaye lakens gemaakt, en het slot hoort die van Bredau toe.

SOMMERFELD, amt en vlek, onder 't hertogdom Coburg behorende.

SOMMERHAUSEN, zie *Sommershausen.*

SÖMMERN, GROSSEN-SÖMMERN, kleyne stad in Thuringen, niet ver van de Unstrut, den raad van Erfurt toekomende.

SOMMERSCHENBURG, amt en vlek in 't hertogdom Maagdeburg in de Saal-kreits, den koning van Pruissen toekomende: het heeft veel bosschen, en is voor dezen een voornaam graafschap en beroemt slot geweest, waar van men noch de puinhopen ziet.

SOMMERSET, provintie en graafschap in Engeland, ten westen aan Devon, ten zuyden aan Dorchester, ten oosten aan Wilt en Glocester, ten noorden aan den mond van de Saverne grenzende. Zy is zeer vruchtbaar aan koorn en weylanden, en heeft ryke inwoners, ook word 'er veel lood gegraven. Van dit landschap voert een voorname Engelsche familie den hertoglyken titel.

SOMMERSHAUSEN, schoon vlek aan den Mayn in Franckenland, tegen over Winterhausen, heeft een heerlyke wynoegst, en hoort tot de nagelate erffenis der uytgestorvene erf-schenckers of Semper-Freyen van Limburg, die het van den bisschop van Wurtsburg als een man-leen gehouden hebben.

SOMMERTON, stad in Sommersetshire in Engeland, die voor dezen in goeden stand was, maar tegenwoordig niet meer als een marcktvlek is.

SOMMIERES, kleyne stad aan de rivier Virtourle in Languedoc, daar veel wolle stoffen of sarges gemaakt worden.

SOMMISTA, zo word de voornaamste van die amptenaars der Apostolische kamer genaamt, die tot afvaardiging der bullen aangestelt zyn.

SOMMONOKHODOM, is de naam van den afgod, dien de inwoners van Siam aanbidden.

SONCINO, kleyne bevestigde stad in 't Cremoneesche gebied in 't hertogdom Milaan, aan de rivier Oglia, de heren van Stampa toekomende. Het slot aldaar is naar de oude wyze zeer wel gefortificeert. Zy wierd anno 1706. van de Franschen verlaten, en van de Geallieerden ingenomen.

SONDA, zie *Sunda.*

SONDÆ INSULÆ, zyn vele eylanden in de Indiaansche-zee, om den evenaar gelegen, alwaar dag en nacht altyd gelyk is. Zy zyn veel in getal, en zy worden in de eylanden della Sonda ten oosten en ten westen verdeelt. Tot de eerste rekent men de eylanden Blanda, Flores, Gilolo en Macassar, in 's gelyk de Moluckische eylanden, maar tot de laatste behoren de eylanden Sumatra, Borneo en Java. De Inwoners zyn zwart en oorlogzuchtig, en gaan meestendeels naakt.

SONDBACHE, stad in Cheshire in Engeland.

SONDE, zie *Dieploot.*

SONDE, zie *Sunda.*

SONDERBURG, zie *Holstein.*

SONDEREN, hiet eygentlyk de diepte van 't water peylen. Maar in een verbloemden zin hiet het de Staats-geheymen en aanslagen van grote heren uytvorschen.

SONDERSHAUSEN, stad, slot en amt in Thuringen aan de Wipper, en de residentie van den vorst van Zwartsburg-Sondershausen, 2. mylen van Nordhausen gelegen. De vorige vorst van Sondershausen Christianus Wilhelmus was 1697. in den vorsten-staat verheven, en is 1721. door den dood weggerukt. Zyn oudste zoon Guntherus is hem opgevolgt, die den 13. Aug. 1678. geboren is, en zich den 2. Oct. 1712. met Elisabeth Albertina, een dochter van Carolus Fridericus, vorst van Anhalt-Bernburg, in den echt verbonden heeft. Na 't uytsterven der Arnstadsche linie in 't jaar 1716. heeft het vorstlyke huys Sondershausen de gantsche Arnstadsche landsportie geërft.

SONDERSITS, kleyne stad en slot aan de rivier Doux by Brondrut gelegen, en den bisschop van Basel toebehorende.

SONDRIO, hoofdstad van Valtelin in Graauwbunderland, aan de rivier Addua, daar zich een gouverneur van 't land bevind.

SONGO, stad in 't koningryk Madingue in Nigritien in Africa.

SONJER-WOUD, zie *Sogne.*

SONNEBERG, graafschap niet ver van den Rhyn, tegen over het canton Appenzell gelegen, maar 't welk tot Tyrol behoort, en alzo het huys van Oostenryk toekomt. Het slot Sonneberg legt aan de rivier Ill.

SONNEBERG, kleyne berg-stad op de Boheemsche grenzen, niet ver van Joachimsdal.

SONNEBURG, SONNENBURG, kleyne maar welgeboude stad benevens een treflyk residentie slot in de Sternbergsche kreits in de Nieuwe-Marck-Brandenburg. Zy is de zetel van het heer-meesterdom der St. Jans ridders in de Marck, Saxen, Pommeren, en Wenden, dat onder den groot-meester van Malta, en gevolglyk tot het groot prioraat van Duytsland behoort, waar over evenwel Keur-Brandenburg het Jus Patronatus heeft. Dit heer-meesterdom bestaat uyt de commanderyen Schiffelbein, Lagow, Litzen, Werben, Wietersheim, Supplinberg, en de stad Zilenzig, en uyt de domeynen of amten Sonneburg, Rampits, Gruenberg, Cölln in Pommeren, Schenckendorf en Friedland in Neder-Lusatien. De tegenwoordige heer-meester aldaar is Albertus Fridericus, mark-graaf van Brandenburg, die

die zich anno 1703. met Maria Dorothea, princes van Coerland in den echt begeven heeft, waar by hy verscheyde zoons en dochters geteelt heeft, waar van de oudste prins Karel den 3. Jun. 1705. is ter werelt gekomen.

Sonneck, stad en heerlykheyd in Karinthien, de ryksgraven van Rosenberg toekomende.

Sonnefeld, kleyne stad en amt in 't vorstendom Coburg, in Francken.

Sonnegk, Sonneg, slot en heerlykheyd in Crain, 3. mylen van Laybach.

Sonnegk, beroemt graaflyk en vryheerlyk geslacht uyt Ongaryen, dat zich ook in Silesien heeft ter neer gezet, daar het de heerlykheyd Bielits bezit.

Sonnenberg, gemeenlyk Somberg genaamt, kleyne stad en amt in 't vorstendom Coburg.

Sonnenberg, steedje in 't vorstendom Nassau, onder het amt Wisbaden behorende.

Sonnenburg, zie *Süneburg*, ook *Sonneburg*.

Sonnenburg, Zweedsche stad en slot op het eyland Oesel in de Oost-zee.

Sonneque, kleyne rivier in Henegouwen, die boven Tubise in de Seine valt.

Sonnestein, een heerlyke pas, vesting en sleutel van Saxenland en des voorby vlietende Elf-strooms by de stad Pirna in Meissen, den keurvorst van Saxen toekomende, 2. mylen boven Dresden.

Sonnet (Klinkdicht) is een soort van gedicht, dat uyt 14. regels bestaat, waar van de eerste 8. maar twederly rymen hebben, maar de laatste 6. regels mogen naar believen rymen, evenwel moeten zy altyd een zin-ryk slot hebben.

Sonnewalde, kleyne stad en heerlykheyd in Neder-Lusatien aan de rivier Dober, 4. mylen van Lubben, de graven van Solms toekomende.

Sonnino, vlek, benevens den titel van een vorstendom in Campagna di Roma in den kerkelyken staat.

Sons, zie *Zons*.

Sonsbeek, kleyne stad in 't hertogdom Cleef, niet ver van Wezel.

Sonsfeld, vrye heerlykheyd in 't hertogdom Cleef, niet ver van den Rhyn, de barons van Wittenborst toekomende.

Sontra, stad in Neder-Hessen, 3. uren van Eschwege, en 3. mylen van Eisenach, de Hessen-Rhynfelsche linie toekomende.

Sooska, kleyne stad in de provintie Wologda in Moscovien.

Sophi, een titel, die den koningen van Perzien gegeven word.

Sophia, grote en sterk bewoonde Turksche stad zonder muren aan de rivier Bojana in Bulgaryen, aan 't gebergte Argentaro. Zy heeft een aartsbisdom, is de residentie van den Beglerbeg van Romanien, en dryft sterken koophandel.

Sophia Odde, stad op het Deensche eyland Funen aan de kleyne Belt, 4. mylen ten noordwesten van Odensee.

Sophienburg, mark-graaflyk Brandenburgs lustslot in het markgraafschap Culmbach, dicht by de stad Bayreuth op een zeer hogen berg gelegen.

Sophisma, een listige en bedrieglyke sluit rede, waar van daan een Sophist, iemand, die de luyden met zulke valsche sluitredens zoekt te overreden, en veel wind met hairkloveryen maakt. In 't begin was deze naam onder de geleerden een eer-titel, en betekende luyden, die in een wetenschap wat deeglyks geleert, en zich daar door beroemt gemaakt hadden.

Sopoto, kleyne en half woeste stad in Epirus, by de golf van Venetien in Griekenland.

Sopron, zie *Oedenburg*.

Sor, kleyne rivier in opper-Languedoc in Vrankryk, die zich in de rivier Agout ontlast.

Sora, kleyne stad in Terra di Lavoro in Napels, aan de rivier Garigliano, benevens een prachtig slot en den titel van een hertogdom Haar bisschop hoort onder het aartsbisdom van Capua. Zy hoort die van het geslacht van Buoncompagno toe, die zich hertogen van Sora en vorsten van Piombino noemen. Zie *Piombino*.

Sora, kleyne stad benevens een Citadel op het eyland Zeeland in Denemarken, aan een kleyne zee. Zy heeft een beroemt Gymnasium, en een koninglyke ridder-akademie, die evenwel naderhand naar Coppenhagen verlegt is.

Soracino, Sorcino, vlek aan de rivier Delmon, in het Milaneesche graafschap Cremona. Het hoort de familie der heren van Affaita toe, en daar word veel buskruid gemaakt, dat gezegt word van zonderlinge deugt te zyn.

Soragna, vlek aan de rivier Strone in 't hertogdom Parma, dat voordezen den titel van een hertogdom voerde, maar is 1708. in den ryksvorstenstand verheven, en hoort de familie Melolupi toe.

Söraia, vlek in de provintie Helsingen in Zweden, aan de rivier Liusna.

Soratoph, stad in Moscovien aan de rivier Wolga.

Sorau, Sauerau, steedje in 't vorstendom Ratibor in Silesien, dat tegenwoordig meest verwoest is.

Sorau, stad, slot, en heerlykheid in neder-Lusatien, niet ver van de rivier Bober, 6. mylen van Guben, is anno 1700. tot op de kerk, het slot en weinig huizen na, afgebrand, maar weer opgebouid. Zy staat onder Saxen-Merseburgs gebied, hoort den graaf van Promnits toe, die in het jaar 1622. in den ryksgraven stand verheven is. De tegenwoordig levende graaf hiet Erdmannus II. die zich 1705. met de Saxen-Weissenfelsche Princes Anna Maria, geboren den 17. juni 1683. in den echt begeven heeft.

Sorben, Sorben-Wenden, Slaven, was een zeker volk, dat in 't begin van de 6de eeuw uit Sarmatien quam, en de landschappen Dalmatien, Croatien, Sclavonien, Karinthien, Crain, Silesien, Polen, Bohemen en Lusatien, gelyk ook de landen op beyde zyden der opper-Elve en naar de Duitsche-en de Oost-zee toe met zyn spraak en landtaart vervulde. Naderhand zyn zy onder keyzer Karel den Groten ten dele verdreven, ten dele verslagen, en ten dele tot het Christendom gedwongen, zo dat 'er van hen hedendaags noch een kleyn

getal in Lufatien en de marck-Brandenburg over is.

SORBENBURG, DER HOHE SCHWARM, oud verwoeft flot by Saalfeld in Thuringen, waar van noch enig muurwerk te zien is.

SORBET, een Turkfche zeer lekkere drank. Zie *Nat. Woordenb.*

SORBICK, graaffchap in 't hertogdom Maagdeburg, tusfchen de Elve en Saal

SORBONNE, zo word het voornaamfte en aanzienlykfte collegie der Univerfiteit van Parys genaamt, dat uit 4. faculteiten beftaat, naamlyk uit de Theologie, het geeftlyk recht, de Medecynen en de Philofophie, waar onder ook de befchavende geleerdheid begrepen word. Dit beroemt collegie is 1252. van den biechtvader van Louis IX. of den Heiligen, Robert Sorbon genaamt, geftiċht, naderhand van den kardinaal Richelieu zeer prachtig gerepareert, die voor zich daar een marmel praal-graf heeft laten bouwen, dat onder de heerlykfte zaken van Vrankryk gerekent word. In de Sorbonne wonen 36. geleerden, ten dele Doctoren, ten dele Baccalaurei, die zich gemeenlyk Docteurs de la Maifon de Sorbonne noemen, tot een onderfcheyd van de andere Doctoren der Sorbonne, die men Hofpites of vreemdelingen, ook wel Ubiquitiften noemt, wyl zy naar hun believen wonen mogen waar zy willen. Van het gefchil wegens de pauflyke Conftitutie Unigenitus, zie onder het artykel *Unigenitus.*

SORET, landfchap in 't ryk van den groten Mogol, tusfchen de koningryken Guzurate, Jeffelmere en Tatta in Azien.

SORGUE, rivier in het graaffchap Venaiffin in Provence, die zich in 2. armen deelt, welke alle beyde in de Rhone vallen.

SORGUES, kleyne ftad in Provence in het graaffchap Venaiffin aan de rivier Sorgue, daar deze niet ver daar van daan in de rivier Ouveze valt, anderhalf myl ten noorden van Avignon.

SORGVLIET, een fchone buiten plaats even buiten den Haag, op de weg naar Schevelingen, daar de Engelfche Mylord Portland een fchone tuyn en Orangery heeft aangelegt.

SORI, MONTI SORI, een zeer hoog gebergte in Sicilien, dat zich van noorden ten zuyden, van Val di Demona tot in Val di Noto uitftrekt.

SORIA, ftad aan de rivier Douro in oud-Caftilien.

SORIA, zie *Syrien.*

SORIANO, kleyne ftad en fterk flot in 't gebied van St. Pieter in den kerkelyken ftaat. Het heeft den titel van een vorftendom, en voordezen de hertogen van Altemps toebehoort, die het om zware fchulden in het jaar 1715. aan den pauflyken neef Don Carlo Albani verkocht hebben, die 'er den vorftlyken titel van aangenomen heeft. Zie *Albani.*

SORIGO, kleyne ftad in de provintie Como in 't hertogdom Milaan, de hertogen van Alvito toekomende.

SORLE, beroemt vlek met een oud fterk flot in Henegouwen, 2. mylen van Maubeuge.

SORLINGSCHE EYLANDEN, zyn vele zeer kleyne eylanden tusfchen de kuften van Engeland, Ierland en Vrankryk, behoren tot Engeland, en inzonderheid tot de provintie Cornwal, van waar zy 25. mylen af zyn. Men vind op deze eylanden veel tinmynen, ook zyn zy zeer ryk aan koorn en gras, conynen en zwanen, en het voornaamfte daar onder is S. Maria.

SORNZIG, SORNEWITS, keur-Saxifch klooſter amt niet ver van Mugeln in Meiffen, onder het ftift Wurtfen behorende.

SORO, rivier in 't Portugeefch Eftremadura, die zich in den Taag ontlaft.

SOROCK, beveftigde ftad in Moldavien, de Polen toebehorende, die 'er een fterk flot geboud hebben.

SORRENTO, oude ftad in Terra di Lavoro in Napels, niet ver van de golf van Napels, aan den berg Sorrento. Zy heeft een aartsbisdom en legt 24. mylen van Napels.

SORTA, voorgebergte aan de kuften van Tripoli aan de golf van Sidra in Africa.

SORTE, foort, wyze, ook geftalte en grote: zo noemt men inzonderheid de munten van allerhande flag. Sortiment hiet de uytfchot en voorraad van allerly foort van waren. Daar van daan komt Sorteren, uytfchieten, de waren of het geld ieder onder zyn foort leggen, en in order brengen, dat men het ten eerften vinden kan: ook hiet Sorteren zo veel, als zich met allerly foort van waren voorzien.

SORTINO, kleyne ftad aan de rivier Anapo in Val di Noto in Sicilien.

SOSA, rivier in Litthauen, die niet ver van de ftad Mfciflaw in het waywoodfchap van den zelven naam ontfpringt, en by Loiowogorod in den Dnieper valt.

SOSNOSCO, een van natuur fterk flot in opper-Ongaryen.

SOSPELLO, middelmatige ftad en vefting aan de rivier Bevera, die haar in twe delen fcheyd, in het graaffchap Nizza in Italien, omtrent 3. Duytfche mylen van Nizza.

SOTTO VENTO, zo veel als de Eylanden onder den wind, zyn die Antillifche eylanden, die langs het vafte land in zuid-America leggen.

SOVA, provintie in 't koningryk Bagamedri in Abysfinien in Africa.

SOVANO, SOAVE, kleyne ftad, 3. mylen van Verona in het Veroneefche gebied, op een vermaaklyken heuvel, tusfchen de rivieren Alpone Vecchio en Tramegna.

SOVANO, voorgebergte in Calabria Oltra in Napels, aan den mond van de golf van S. Eufemia.

SOVART, kleyne ftad en haven aan het weftelyk eyland Lewis in noord-Schotland.

SOUBIAC, kleyne ftad in Campagna di Roma in den kerkelyken ftaat in Italien, benevens een beroemt Benedictyner klooſter.

SOUBISE, kleyne ftad benevens den titel van een hertogdom aan de rivier Charente in Saintonge. Zy geeft aan een voorname Franfche familie van Rohan den naam van Prinffen van Soubife.

SOULAGEMENT, verlichting, of verquikking na den arbeyd. Daar van daan Soulageren, iemand troosten, te vrede stellen, verlichten.

SOULAPOUR, stad in Oost-Indien in het koningryk Visapour, aan dees zyde van de rivier Christena, 15. mylen van de hoofdstad Visapour.

SOULE, kleyn landschap in Gascogne aan het Pyreneesche gebergte in Vrankryk, voert den titel van een burggraafschap.

SOULEVEMENT, oproer, opstand der onderdanen tegen de overigheid.

SOULIERS, kleyne stad in Provence, 2. mylen ten zuydwesten van Toulon.

SOU-LIEUTENANT, is een opper-officier te paard of te voet, die den luitenant zyn dienst helpt verrichten. Een Sou-Lieutenant te voet heeft zyn post voor de piqueniers.

SOUMEL, stad in 't koningryk Bengale, in 't gebied van den Mogol, niet ver van de rivier Ganges in Azien. Daar is een beroemde Diamantmyn.

SOUMELPOUR, groot vlek in 't ryk van den groten Mogol, in 't koningryk Bengale in Azien, aan de rivier Gouel, in wiens zand men diamanten vind.

SOUN, SOEN, TSOUN, zo noemt men de voornaamste en gewoonlykste schepen in China, 't zy dat het oorlog-of koopvaardy-schepen zyn.

SOUNE, een van de Orcadische eylanden, niet ver van de Schotsche kusten, daar veel schaliesteen gevonden word.

SOUPÇON, argwaan, achterdocht, daar van daan komt Soupçonneren, een quaad vermoeden hebben, iemand verdenken.

SOUR, rivier in 't hertogdom Luxemburg, die zich boven Trier by Wasserbillich in den Moesel stort.

SOURDINE, is een kleyn rond hout, dat beneden in de trompet gestoken word, als men het geluyd verdoven wil.

SOURIQUOIS, zekere wilde volkeren, die in de provintie Accadia in nieuw-Vrankryk in noord-America wonen, die welgemaakt en van een middelmatige grote zyn. Hun kleyne vorsten noemen zy Sagomos, en de voornaamsten onder hen dragen baarden, ook zyn zy zeer aan bygeloof en Tovery vast.

SOUS, koningryk in Africa by Biledulgerid, dat den koning van Marocco onderdanig is.

SOUTEAST, stad in Hantshire in Engeland.

SOUTENEREN, handhaven, in stand houden.

SOUTHAM, stad in Warwickshire in Engeland, 46. Engelsche mylen van Londen.

SOUTHAMPTON, hoofdstad van Hantshire in Engeland, aan den mond van de rivier Test, benevens een slot Calshot genaamt. Zy heeft een beroemde haven, Hampton Water genaamt, en is een volkryke, welbewaarde en goede koopstad, waar naar een voorname familie den koninglyken titel voert.

SOUTHERLAND, provintie in noord-Schotland, die ten noorden aan Caithnes en Strathnavern, ten westen aan Assint, ten zuyden aan Ros en ten oosten aan de Schotsche-zee grenst. Zy is vruchtbaar aan koorn en weylanden, ook vind men 'er yzer en schaliesteen, in 's gelyk veel marmer-groeven: aanmerkenswaardig is het dat geen raaf in deze provintie kan blyven leven.

SOUTH-FORLAND, zo hiet de kust der Engelsche provintie Kent, van Dover tot Hyth.

SOUTHOLD, stad in Suffolck in Engeland.

SOUTH-MOULTON, stad in Devonshire in Engeland.

SOUTH-ULSTER, landschap in Terra di Fuego in zuyd-America.

SOUTH-WALLES, zie *Walles*.

SOUTH-WARK, stad in Surrey in Engeland aan de Theems, tegen over de stad Londen, waar mee zy door de beroemde Londensche brug verknocht word. Zy is wel geboud, en dryft goeden koophandel, en word voor een deel van de stad Londen gehouden, gelyk zy ook onder het rechtsgebied van den Lord-Mayor staat. Des niet tegenstaande zend zy byzondere gedeputeerden in 't parlement, en heeft haar eige gerechtshoven.

SOUTHWEL, stad in het graafschap Nottingham in Engeland.

SOUTHWOLD, sterke stad aan de zee, in de provintie Suffolck in Engeland, die op een rots aan de rivier Bithe en aan een baai van den zelven naam gelegen is.

SOUTLEEUW, zie *Zoute-Leeuw*.

SOUTO, kleyne stad in de provintie Entre Duero y Minho in Portugaal.

SOUVEREIN, een Spaansche en Brabantsche goude munt.

SOUVEREINITEIT, het hoogste en onbepaalde heerschaplyk gezag, dat geen ander heer als God boven zich kent. Daar van daan worden de koningen Souvereynen genaamt, die hun land van niemand ter leen houden, of van hun onderdanen aan geen voorwaarden gebonden zyn.

SOZ, rivier aan de Litthausche en Moscovische grenzen, in het waywoodschap Mscislau, die zich in den Nieper stort.

SPA, vlek in het bisdom Luik, in het marquisaat Franchimont, aan de Luxemburgsche grenzen, daar 2. beroemde minerale bronnen zyn, die men het Spa-water noemt, die de Czaar Petrus I. in 't jaar 1717. gebruikt heeft, en tot gedachtenis een standbeeld met een fraay opschrift in het jaar daar aan heeft laten oprechten.

SPAANSCHE RUITERS, zie *Cheval de Frise*.

SPACCATA, hiet een dikke rots niet ver van de stad Gaëta in 't Napelsche gebied, die van boven tot onder gespleten is, waar van de reet onder by den ingang 4. of 5. voet breed, maar naar de hoogte toe noch breder is, en volgens het gevoelen van enige een uytwerkzel van het wonderwerk, by 't sterven van den heere Christus geschied, zyn zou. Aan den grond van deze spleet is een kapel geboud, waar heen beroemde bedevaarten geschieden.

SPAHIS, zyn Turksche ruiters, die uit des groten Sultans kamer betaalt worden, en in het leger dienst doen. Hun getal bestaat uyt 12000. man, en hunne wapens zyn een sabel benevens een lans, die zy mis-

iniftak noemen, gelyk ook piftolen, bogen en pylen. Zommige voeren een zeker foort van pylen of werp-fpieffen, gerit genaamt, die 2. voeten lang, en aan het eene eind met yzer beflagen zyn. Zy hebben ook een degen, caddareh genaamt, die kort, en zeer breed en recht van kling is. Hun traktament is ongelyk en klimt van 12. tot 100. aspers 's daags. Wanneer de grote heer in perfoon te velde trekt, fchenkt hy ieder fpahi 5000. afpers. Evenwel is hun leger in den oorlog maar een verwarde hoop, die zonder orde marfcheert. Zy bewaken des groten-heers, en groten-viziers Tent te paarde, daar in tegendeel de Janitfaren zulks te voet doen.

Spalatro, grote ftadt in Dalmatien, die wegens haar legging fterk is, nademaal zy op een kleyn half eyland legt, dat door een fmalle aardt-tong aan het vafte land hangt, en daar flechts een enge pas is, die door een vefting, een musket fchoot van de ftad gelegen, gedekt word. Op twe punten van het Schier-eyland zyn noch twe fchanffen, en de ftad heeft goede baftions. Zy hoort de Venetianen toe, en heeft een aartsbiffchop.

Spalding, ftad in Lincolnshire in Engeland, 98. Engelfche mylen van Londen: zy dryft goeden koophandel en is wel geboud.

Spalmara, ftad en haven op het Griekfche eyland Cefalonia, de Venetianen toekomende.

Spalniki, hieten de kamer-jonkers en kamerheren aan het Mofcovifche hof.

Spalt, Spalten, kleyne ftad, flot en amt in 't bisdom Aichftadt in Frankenland, tuffchen Onoltsbach en Weiffenburg.

Spanckau, fterk flot in voor-Pommeren, 2. myl. van Anclam.

Spandau, ftad en beroemde vefting aan de rivier Havel, daar hy de Spree inneemt, in de middel-Mark-Brandenburg, 2. mylen van Berlyn, oeffent de fcheepsvaart, koophandel en manufacturen, ook is 'er een Franfche volkplanting. Zy heeft een fterke Citadel, die keurvorft Joachimus II. in 't jaar 1555. heeft laten bouwen, en hier worden de gene, die een zware misdaad begaan hebben, gevangen gehouden, en gedwongen om aan de vestingbouw te arbeyden.

Spangenberg, vorftelyk neder-Heffifche ftad, amt, en fterk berg-flot, 2. mylen van Homburg, en 4. van Efchwege.

Spanheim, Sponheim, graaffchap in de neder-Palts; ten ooften grenft het aan de keur-Paltfifche landen, ten noorden aan het aartsbisdom Ments, ten weften aan het keur-Trierfche, en ten zuyden aan de hertogdommen Lotteringen en Tweebruggen. Het word verdeelt in het voorfte- en achterfte graaffchap, en heeft voordezen zyn eige graven gehad, maar die in 't jaar 1437. met graaf Johannes zonder manlyke erven uitgeftorven zyn. Van het voorfte bezit de keurvorft van de Palts 3. vyfde delen, benevens de hoofdftad Creutsnach, maar de markgraven van Baden-Baden bezitten de overige beyde delen, die ook een deel van het flot van Creutfnach toekomt. Het achterfte graaffchap hoort deze markgraven voor de helft toe, de andere helft de Paltsgraven van Birckenfeld.

Spanheim, kloofter, flot en vlek op den zo genaamden Hondsrug, dat den Paltsgraaf van Birckenfeld toekomt.

Spanjen, is een groot Schier-eyland in Europa, dat ten noord-ooften door het Pyreneefche gebergte van Vrankryk afgefcheyden word, maar anders aan den Oceaan, het naauw van Gibralter en de Middelantfche zee grenft. De lucht daar in is warm, maar het land zo wel wegens het zand en de bergen, als ook wegens de nalatigheid der inwoners gants niet vruchtbaar van koorn. Evenwel waffen 'er veel boomvruchten, als china's appelen, oranje-appelen, citroenen, olyven, enz. ook is de wol en de wyn daar zeer goed. Dit Schier-eyland beftaat uit Caftilien, Arragon en Portugaal, waar van het laatfte zyn eigen koning heeft, maar de twee eerftgenoemde zyn dat ryk, dat men in een byzonderen zin het koningryk Spanjen noemt, en 't welk in de lengte als ook in de breedte 150. Duytfche mylen heeft, en wegens de goede zee-havens zeer bequaam tot den koophandel legt. De inwoners van dit ryk, 't welk een zuyvere Monarchie is, zyn alle Roomfch-Katholyk, nademaal de inquifitie geen andere Godsdienften onder hen dult, en hun Monarch word zyn Katholyke Majefteit, zyn eerftgebo e zoon Prins van Afturien genoemt. Het zelve word wederom in 2. koningryken verdeelt, naamlyk van Caftilien en van Arragon. Hedendaags deelt men geheel Spanjen in 14. provintien, naamlyk in Gallicien, Afturien, Bifcayen, Navarre, Arragon, Catalonien, Valencia, Murcia, Grenada, Andaloufien, nieuw-Caftilien, Eftremadura, oud-Caftilien en Leon. Hier toe behoren ook de eylanden Majorca, Yvica, en Formentera, maar Minorca is in den Utrechtfen vrede 1713. aan de kroon van Engeland overgelaten. De kroon Spanje behoren in alle 4. delen der wereld noch verfcheyde en grote provintien toe, en 't was voordezen het grootfte en machtigfte koningryk van Europa, maar het heeft door de oorlogen met Holland en Vrankryk veel verloren, gelyk het ook door de fterke Colonien naar America en de verdryving der Joden en Moren zeer verzwakt is van volk. Na de dood van den laatften Koning Karel II. die zonder erven ftierf, heeft zich de hertog van Anjou, kleyn zoon van koning Lodewyk XIV. van Vrankryk, uyt kracht van een teftament, dat de kardinaal Portocarero kunftig bediftelt had, in 't bezit van dit koningryk geftelt, en bezit het noch tegenwoordig. Ondertuffchen heeft zich de tegenwoordig regerende keyzer Karel VI. onder den titel van Karel III. als koning van Spanje te Wenen laten uytroepen, en is anno 1703. gelukkig daar overgekomen, heeft ook den oorlog met alle krachten, hoewel met veranderlyk fortuyn, tegen de Spanjaarden en Franfchen voortgezet, en van 1703. tot 1710. zyn hofhouding beftendig te Barcelona gehad, is ook 1709. door paus Clemens IX. door een vergelyk voor koning van Spanje verklaart. Maar na dat deszelfs bondgenoten, inzonderheid Engeland en Holland, een

een byzonderen vrede met Vrankryk floten, was zyn keyzerlyke Majesteit ook genootsaakt in den Utrechtschen vrede met Vrankryk een inruimings tractaat wegens Catalonien te sluiten, waar op hy ook dat land met zyn troepen verliet, en zyn naderhand zo wel de Barcelonezen als Majorcanen, die noch hun vryheid zochten te handhaven, onder de gehoorzaamheid van Philippus V. gebracht; maar de vrede tusschen zyn keyzerlyke Majesteit en Philippus V. wierd toen noch niet getroffen, want de oorlog gong 1718. toen de Spanjaarden Sardinien wegnamen, en omtrent Sicilien het zelve zochten te doen, op nieuws weer aan, en wyl Philippus tot geen vrede te overreden was, maar de van Spanjen afgescheurde provintien met alle macht weer daar aan brengen wilde, deed Vrankryk zelfs, die met den keyzer in de Quadruple Alliantie getreden was, een inval in Biscayen, en veroverde verscheyde plaatsen, daar ondertusschen de oorlog in Sicilien van de keyzerlyken met goed succes gevoert wierd, zo dat dit koningryk 1720. den zelven ingeruymt, en Philippus genoodzaakt wierd in de Quadruple Alliantie te treden; naderhand heeft men op het Congres te Kamerik enige jaren aan een vrede gearbeyd, waar by zich van alle kanten zo veel zwarigheden opdeden, dat eindelyk zyn keyzerlyke Majesteit bewogen wierd met den koning van Spanjen een byzonderen vrede te sluyten, die van beyderzyds gevolmachtigden den 30. april 1725. te Wenen onderschreven wierd, en waar in Philippus V. voor rechtmatig koning van Spanjen erkent, ook van weerskanten de titels die zy gebruykt hadden bedongen wierd voor hun leven lang te behouden. Alzo word de tegenwoordige koning van Spanjen Philippus V. genaamt, die den 19. decemb. 1683. geboren is, en den 5. nov. 1712. van al het recht, dat hy op de kroon Vrankryk heeft, opentlyk gerenuntieert heeft, ook tot ieders verwondering in jan. 1724. den Spaanschen troon vrywillig verlaten, en zich benevens zyn gemalin op het slot S. Ildefonsus begeven, om daar den overigen levens tyd in Godvrucht en rust door te brengen. Maar toen de jonge koning Lodewyk I. den 31. aug. 1724. onverwacht overleed, wierd hy op aanraden van zyn gemalin en de groten van 't hof bewogen de koninglyke regering weer te aanvaarden. Zyn eerste gemalin Maria Louise Gabriele was een dochter van Victor Amadeus, hertog van Savoyen, die den 11. sept. 1701. gehuwt, en den 14. febr. 1714. gestorven is. De tegenwoordige gemalin is Elisabeth, een dochter van Odoard II. hertog van Parma, die den 25. oct 1692. geboren, en in juli 1714. in den echt getreden is. Uit de eerste echt is de tegenwoordige prins van Asturien Ferdinandus op den 23. sept. 1713. en uit het twede huwlyk prins Karel, dien de toekomende successie van Florence en Parma toegedacht is, den 20. jan. 1716. geboren.

Sparenberg, sterk slot op een hoge rots in het graafschap Ravensberg, by Bylefeld.

Sparendam, een vermakelyk dorp in Holland, tusschen Amsterdam en Haarlem.

Spargeren, iets uytstroyen. Daar van daan Spargement een los gerucht, dat dikwils geen grond noch waarheid heeft.

Sparneck, kleyn vlek in het markgraafschap Culmbach in Frankenland.

Sparta, zie *Lacedemon.*

Spartivento, een voorgebergte aan het uyterste eynde in Calabria Oltra in Napels. Hier van daan heeft de golf van Spartivento zyn naam.

Spas Simonow, schoon Moscovitisch klooster, niet ver van Moscau, met een goeden muur omringt, dat het tot een kleyne vesting dienen kan.

Spatenberg, oud woest berg-slot by Sondershausen in Thuringen.

Spatium, ruymte, wydte, de plaats.

Speccia, zie *Spezza.*

Spechia, hoofstad van een kleyn markgraafschap in Italien, onder het hertogdom Guastalla behorende.

Specialiter, inzonderheid, voornaamlyk.

Specie, zyn de hele en grove muntstukken, als realen, pistolen, ducaten, ryksdaalders, enz.

Species facti, is de inhoud van een geschiedenis, en het ware beloop van een zaak.

Specificatie, een net register of ordentlyk verhaal van een zaak.

Specimen, is de proef van een kunst of uytvinding, waar van zich iemand beroemt.

Specimir, stad in het waywoodschap Siradien in groot Polen.

Speckfeld, heerlykheyd in Franckenland onder het graafschap Limburg behorende, die haar naam naar het oude slot Speckfeld heeft.

Spectakel, schouwspel, gezicht.

Speculatie, het nadenken, navorschen. Daar van daan Speculeren, op een zaak denken, iets uytvorschen.

Speelruim, zie *Mond.*

Speicher, zo hieten de grote korenschuren in Dantzig.

Speinshard, ryke Premonstratenser abdy in 't bisdom Regensburg, die de abdy van Steingaden ingelyft is. Het klooster gebouw is nieuw en prachtig uytgevoert.

Spenderen, geschenken geven, mild zyn.

Sperance, een verbastert Fransch woord, dat zo veel als hoop betekent.

Sperrgeld, zo noemt men in Duitsland het geld dat men geven moet om de poorten, die reeds gesloten zyn, weer te doen openen, of om in de stad gelaten te worden. Hier van zyn de rykshofraden in 't gantsche Roomsche ryk vry.

Speshart, een groot woud in Franckenland by Aschaffenburg, tusschen Franckfort en de abdy Fulda.

Spetia, zie *Spezza.*

Spey, een van de grootste rivieren in Schotland, die uyt het meir Spey voort komt, en zich beneden Bog de Gicht in de zee stort. Zy heeft goede Zalm en een zeer snellen loop.

Speyer, bisdom in de opper-Rhynsche kreits in de neder-Palts, dat de Rhyn in twe delen scheyd, en

en daar de proosdy Weissenburg ingelyft is: de gewone bisschoplyke residentie-plaats is te Bruchsal. De tegenwoordige bisschop is Damianus Hugo Philippus, cardinaal en graaf van Schönborn, die anno 1676. geboren, den 30. Nov. 1719. bisschop alhier, en anno 1722. coadjuteur van Constans geworden is.

Speyer, Spier, hooftstad des bisdoms van den zelven naam, legt aan den Rhyn op die zyde, daar het kleyne water Speyer of Speyerbach daar in valt. De raad en de meeste burgers zyn Luitersch, maar de Katholyken bezitten den dom, die in den voorgaanden oorlog door de Franschen verwoest is. Zy legt 4. mylen van Worms, word voor de oudste stad van Duytsland gehouden, en is een vrye ryksstad, waar over de bisschop niets te bevelen heeft, uytgenomen dat hy de kamer-schouts-voogt-burgemeester-en tol-amten vergeven kan, waarom hy zich ook niet bisschop van, maar te Spier, schryft, en zomtyds zyn residentie daar neemt. Zy huldigt ook den bisschop, waar tegen hy haare privilegien moet bevestigen, en de keurvorst van de Palts is haar schutsheer. Voor dezen was alhier het keyzerlyke kamergericht, dat wegens de krygs-troeblen anno 1693. naar Wetslaar verlegt is. Niet ver daar van daan is de kleyne rivier Speyerbach, daar de Bondgenoten de neerlaag in 't jaar 1703. kregen, toen zy de vesting Landau, die de maarschalk van Tallard belegert hield, ontzetten wilden.

Speyergow, hiet de landstreek om Speyer.

Spezza, la Spetza, Speccia, kleyne stad aan een heuvel aan de golf van Spezza in Italien, de Genuëzen toekomende. Deze golf is een kleyne zeeboezem van de Ligustische zee, aan wiens haven veel forten gebouwd zyn om de schepen te bedekken.

Sphæra, hiet eygentlyk een kloot of kogel, en in de astronomy word het voor de aard en hemelkloten genomen.

Spicimir, zie *Sprecimir*.

Spicker, een voortreflyk slot benevens een heerlykheyd en schonen lust-tuyn op het eyland Rugen, aan de noordlyke kust in voor-Pommeren, hoorde voor dezen, eer de Noordsche Geallieerden in 't jaar 1715. het eyland Rugen wegnamen, den Zweedschen graaf Wrangel toe.

Spiegel, is achter aan een schip dat met beeldwerk vercierde deel, dat van de achtersteven af tot aan de cajuyt, en inzonderheyd in de fregatten boven recht, maar beneden naar proportie van het schip in de rondte spits toeloopt.

Spiegelberg, Koppenbrugge, een graafschap tusschen Hameln en Hildesheim, voor dezen den vorst van Nassau-Diets als een Hannoversch Leen toekomende, 't welk evenwel anno 1711. de keurvorst van Hannover als leensheer na de dood van den erfstadhouder weer in 't bezit genomen heeft.

Spiegelgevechten, hiet wanneer men iets maar flaauw en voor het oog, maar niet in rechten ernst doet.

Spielberg, slot op een eyland in den Donauw, derdehalve myl beneden Lints in Opper-Oostenryk, dicht daar by is op de Donau een plaats, de nieuwe Bruch genaamt, die voor de schepen zeer gevaarlyk is.

Spielberg, bergslot en vlek in Franckenland, 3. mylen van Anspach, het bisdom Anspach toekomende.

Spielberg, slot en amt in het vorstendom Oettingen, daar een graaflyke linie van Oettingen, die hier van daan den naam heeft, resideert.

Spielberg in Moravien, is een hooft-vesting, en legt aan de stad Brinn.

Spiel-Graf (Speel-Graaf), word die gene te Wenen genoemt, die het gezag over de musicanten, comedianten en andere openbare speelders heeft, die zonder zyn verlof in de Oostenryksche landen niets vertonen of spelen durven. Hy is ook rechter over die gene, die over het spelen questie krygen. Dit amt is onder de oudste van de graven Breuners erflyk.

Spiess-Cappel, amt en voor dezen een klooster in het graafschap Ziegenhain, daar de oude landgraven van Hessen, wyl het midden in 't land gelegen is, hun landdagen hielden.

Spigno, Spin, kleyn landschap in het hertogdom Montferrat, tusschen de beyde landschappen Aqui en Albi, is een keyzerlyk ryksleen, en 1709. van den hertog van Savoyen in 't bezit genomen, maar 1723. volkomen den keyzer afgekocht.

Spigno, Spin, de beste stad in het markgraafschap Spigno, legt aan een kleine rivier, die niet ver daar van daan in de Bormida valt.

Spilamberto, kleyne stad aan de rivier Panaro, niet ver van Modena.

Spil, is een zeker werktuyg op een schip, door welkers behulp de anker-touwen opgewonden worden.

Spillen, hieten de uyterste stengen boven aan de masten, waar van de vlaggen en vleugels waajen.

Spillisby, stad in Lincolnshire in Engeland.

Spil-magen, zie *Cognaten*.

Spin, zie *Spigno*.

Spinalonga, vesting op het eyland Candia, aan de golf van Spinalonga, op een kleyn eyland, daar zy een goede haven heeft. Zy hoorde voor dezen de Venetianen toe, maar is 1715. van de Turken verovert.

Spinarza, Chervesta piccola, rivier in Albanien, in Griekenland, die zich tusschen de kleyne steden Spinarza en Pirgo in de golf van Venetien stort.

Spingtcha, rivier in Perzien, die onder anderen de stad Tauris, in de provintie Adyrbeitsan leggende, doorstroomt.

Spino, kleyne stad in het Milaneesche landschap Lodi, aan de rivier Adda, is 1725. den hertog van Savoyen ingeruymt.

Spinola, een marquisaat in 't Genueesche gebied, dat een voornaame en beroemde familie den naam en titel geeft. Uyt deze familie zyn de hertogen van Molfetta, S. Severno, S. Pietro en Sesto gesproten, welke laatsgenoemde voor dezen onder-

koning

koning van Sicilien in naam van Philippus V. geweest is, en in 't gemeen de Marquis de los Balbazes genoemt wierd.

SPINTISEREN, een bastert-woord in Duytsland gebruyklyk, betekent gedachten en bekommering over een zaak hebben, en dezelve uytvorsschen.

SPION, een verspieder, spioneren, verspieden.

SPIR, LE VAL DE SPIR, zeker Fransch gebied in het graafschap Roussillon, langs de rivier Tech in Catalonien.

SPIRDING, een van de grootste en vischrykste meiren in Brandenburgs-Pruissen. Het heeft vier eylanden op een van welke het word gezegt zeer te spoken, 't welk daarom Duyvels-Werder genaamt word.

SPIREO, een voorgebergte in Sicanien in Morea, by de stad Epidaurus.

SPIRITUS, hiet by de geneesheren de beste kracht en sap van een artseny, die men door 't distileren uyt zekere planten getrokken heeft.

SPIRITU SANTO, stad en Capitania in Brasilien in Zuyd-America, die de Spanjaarden bezitten.

SPIRITU SANTO, stad in Nieuw-Spanjen in Noord-America.

SPIRITU SANTO, zie *S. Spiritu.*

SPIRITUS FAMILIARIS, is een geest die iemand voor 't aanstaande gevaar waarschoud en goed geluk bybrengt. Daar worden veel zaken door bedrog voor spiritus familiares uytgegeven, die zulken naam het minst verdienen, en waar van, als men verstandig zal redeneren, geen uytwerking te verwachten is.

SPIRLINGA, kleyne stad op het eyland Sicilien.

SPIRNAZZA, zie *Stromio.*

SPITHEAD, stad en haven niet ver van Portsmouth in Hantshire in Engeland.

SPITS, vlek en slot aan den Donau, in Neder-Oostenryk, 2. mylen van Crems.

SPITSBERGEN, SPILBERGEN, een van de onbekende Noordlanden achter Nova Zembla, naar den Noorder Pool toe, dat 1596. van de Hollanders ontdekt wierd, en van de veel spitse bergen, die aan de kusten leggen, zyn naam kreeg. Men vind hier veel zee-vogels, witte beren, rendieren en walvisschen, welke laatstgenoemde in den zomer van de Hollanders gevangen worden. Het land is onbewoont en zeer koud, zo dat 'er geen dode ligchamen verrotten, en in den winter is het vier maanden achter malkander nacht, in den zomer daarentegen zo lang dag. Het land 't welk het dichtste aan 't Oosten legt, word nieuw-Vriesland genaamt.

SPITSGROSCHEN, zyn anno 1476. uyt de Schneebergsche mynen te Zwickau gemunt, en in 't begin gelde ieder maar een goeden groschen, daar na zyn zy op 15. penningen gekomen, waar van daan zy noch Funffzerlein hieten, en eyndelyk op 18. penningen, die zy noch gelden.

SPITTAL, steedje benevens een schoon slot in Karinthien aan de Drau, den graaf Porcean toekomende.

SPLENDEUR, pracht en heerlykheyd, daar van daan Splendied prachtig, heerlyk.

SPLUGEN, vlek in Graauwbundterland, in het zogenaamde Rhynwald, waar van de zeer hoge Splugerberg den naam heeft.

SPOELKELK, word in de Katholyke kerk de kelk of beker genaamt, waar in wyn en water is, dat men enige communicanten op hun verzoek tot afspoeling, na dat zy de gewyde hostie genuttigt hebben, langt.

SPOLETO, hertogdom in Italien, 't welk ten oosten aan Abruzzo, ten zuyden aan Sabina en het erfdeel van St. Pieter, ten westen aan Orvietano en Perugino, ten noorden aan Urbino en Marca d'Ancona grenst. Het hoort den pauslyken stoel toe, en de hoofdstad Spoleto legt aan de rivier Marogia aan een heuvel. Zy heeft een sterk slot, en een bisdom, dat onmiddelyk onder den paus staat. Maar door de aardbevingen van het jaar 1703. is zy byna gants verwoest.

SPOLIA, worden de ridder-tekens, als schild, helm, degen, handschoenen en sporen genoemt, die by adelyke begravenissen volgens het ridderlyk gebruyk aan de kerkmuren opgehangen worden.

SPOLIEREN, beroven, plunderen, bestelen. Daar van daan Spolium een roof, 't welk in de rechten een zulke daadlykheyd betekent, als iemand met geweld en tegen recht en reden iets ontnomen is.

SPONECK, dorp en heerlykheyd aan den Rhyn, beneden Brisack, welke het recht van de vaart over den Rhyn aldaar toekomt. Het hoort den hertog van Wurtemberg-Mumpelgard toe, en nu na deszelfs afsterven den hertog van Wurtemberg-Stutgard; ondertusschen voeren de kinderen van den laatst overledenen hertog van Mumpelgard noch den graaflyken titel daar van.

SPONHEIM, zie *Spanheim.*

SPONSALIA, trouwbeloften.

SPONWITS, schans aan de Zwynesund in de provintie Aggerhus in Noorwegen, die de Zweden 1716. ingenomen en geslecht hebben.

SPORADES INSULÆ, zyn de eylanden van den Archipel, die aan de Aziatische grenzen leggen, en hun naam daar van daan gekregen hebben, wyl zy hier en daar verstrooyt leggen. Daar wonen enige Grieken op, en zy horen de Turken toe.

SPOREN, zyn op een schip vierkante gaten in de Spoor-balk, waar in de masten rusten.

SPORTULÆ, wierden in oude tyden de korven genoemt, waar in de grote heren hun goede vrienden en cliënten enige ververschingen of iets van hun tafel toezonden. Tegenwoordig noemen de Juristen Sportulen wat men den rechter en deszelfs bedienden voor den opstel van 't vonnis, confirmatien, dispensatien, enz. betalen moet, 't geen in verscheyde landen getaxeert is, waar naar zich ieder in de betaling richten kan.

S. P. Q. R. deze letters plachten de Sabynen in hun vaandels te voeren, en zouden zo veel beduyden als Sabino Populo Quis Resistet? dat is, wie kan het Sabynsche volk weerstaan? Naderhand behaagde het den Romeynen deze letters te gebruyken, by wie ze betekenden Senatus Populus Que Romanus, dat is, de raad en het volk van Romen.

SPRECHENSTEIN, heerlykheyd in Tyrol, het vorstlyke huys Trautsohn van Falckenstein toebehorende.

SPREE, vaarbare rivier in de Marck-Brandenburg, die beneden het Boheemsche gebergte niet ver van Tollenstein, en dicht aan het opper-Lusatische dorp Gersdorf, dat onder 't gebied van de stad Zittau staat, ontspringt, van daar op Budissin loopt, naderhand op Spremberg, Cotbus en in het Spreewald, Berlyn en Keulen aan de Spree van elkander scheyd, en zich tegen over de vesting Spandau in de Havel stort.

SPREEWALD, een ruym en lang woud van 4. mylen in den omtrek, in neder-Lusatien, van de Spree gants omringt en doorstroomt. Daar leggen veel dorpen in, en het is een goede wykplaats in oorlogs-tyden, ook wegens de goede vee-fokkery beroemt. Het strekt zich van Lubenau tot aan de heerlykheyd Lubberose uyt, hoort ten dele de graven van Lynar, ten dele andere voorname adelyke familien toe, die 'er hun goederen en ridderlyke huyzen in hebben.

SPREKER, of redenaar in 't parlement van Groot-Brittannien, is een persoon die in den naam van de overige leden het woord voert; beyde parlements-huyzen hebben hun eygen spreker, voor wien het zwaard, wanneer hy in en uytgaat, gedragen word. In 't hogerhuys bekleed de lord-cancelier of grootzegelbewaarder deze plaats, die, wanneer de koning 'er tegenwoordig is, achter deszelfs verhemelte staat, of ook op de eerste wolzak aan het verhemelte zit, en het groot zegel, gelyk ook een zilver vergulde scepter nevens zich leggen heeft. In het lager-huys of het huys der gemeentens heeft de spreker een stoel, die in het midden staat, en de secretaris een nevens zyn tafel. Wanneer de koning of de koningin in het parlement verschynt, belast men het lagerhuis zyn spreker te verkiezen, 't geen het anders zonder koninglyk bevel niet doen durft. Hier op gaan de leden van het lagerhuys uyt het hek van het hogerhuys weer naar hun vertrek, en verkiezen uyt het midden van hen een redenaar, die in 't gemeen een wel-ervaren rechtsgeleerde is, dien zy den koning den volgenden dag voorstellen, wanneer zyn majesteyt op den troon zit, en alle geestlyke en wereldlyke lords in hun scharlake rokken byeen zyn. Wanneer de koning hem voor goed keurt, slaat hy uyt zedigheid deze eer af, maar na dat hy gedwongen is die aan te nemen, bid hy den koning om 3. dingen: (1.) dat de gemeentens, zo lang het parlement zit, toegang tot zyn majesteyt hebben mogen, (2.) de vryheyd om hun mening rechtuyt in het lagerhuys te zeggen, (3.) vryheyd van alle arresten, welke punten de koning hem aanstonds inwilligt.

SPREMBERG, kleyne stad en amt in het markgraafschap Neder-Lusatien, aan den linken oever van de Spree vier mylen van Guben. Zy heeft den 30. July 1705. over de 300. huyzen door den brand verloren. Hertog Hendrik van Saxen-Mersseburg resideert aldaar op het slot, die den 2. Sept. 1661. geboren is, en Elizabeth, dochter van Hertog Gustaaf Adolphus van Mecklenburg-Gustrow, zedert den 29. Maart 1692. ter gemalin heeft.

SPRENGEL, zo noemt men het bisdom of het gebied van een bisschop of superintendent.

SPRING-KIST, zie *Vuur-kist*.

SPRINTZENSTEIN, berg-slot en heerlykheid in opper-Oostenryk aan de Passausche grenzen, waar van het graaflyk geslacht van Sprintzenstein den naam voert.

SPROE, kleyn eyland in Denemarken aan de grote-Belt, tusschen Fuhnen en Zeeland.

SPROTTA, rivier in Silesien, die in 't vorstendom Liegnits by het dorp Sprottichen ontspringt, en by de stad Sprottau zich in de Bober stort.

SPROTTAU, stad in 't vorstendom Glogau in Silesien, 5. mylen van Glogau, aan de rivieren Bober en Sprotta.

SPUM-HEAD, voorgebergte in de Engelsche provintie Yorck, dat zich ten zuydoosten in de Oost-zee uytstrekt.

SPUY, zo word de gracht genaamt die van 't Haringvliet naar de oude Maas loopt, betekent zo veel als een kolk of waterlozing.

SQUILLACE, stad benevens den titel van een vorstendom aan de rivier Fuvelone, niet ver van de golf van Squillace in Calabria ultra in Napels. Haar bisdom staat onder den aartsbisschop van Reggio, en de golf van Squillace is een deel van de Jonische-zee.

SREBERNICUM, steedje in Bosnien in Ongaryen, daar goede goud-en zilver-mynen zyn.

SREMO, SREMICK, SRANEN-STADT, een stad in het waywoodschap Posen in Groot-Polen.

SRENSKO, stad in het waywoodschap Plocsko in Masovien, in Polen.

SRODA, zie *Schroda*.

SSCLAKOWICE, stad van de koninglyke kamer in Bohemen, in de Kaurzimer kreits.

STAAG of STAG is op de schepen een dik touw van de eene mast tot de andere, zo wel om dezelve vast te houden, dat hy niet voor noch achter-over kan vallen, als ook om 'er by goeden wind een zyl aan te voeren.

STAAT, of een gemenebest, is in zich zelfs een groot genoodschap, waar in men overigheyd en onderdanen aantreft.

STAATEN VAN HOLLAND, zie *Generaale Staaten*.

STAATS-MAN, STAATS-DAME, word in 't gemeen van wereldlyke en voorname personen gezegt, die zich aan 't hof ophouden, of anders een grooten staat houden.

STAATS-MINISTER, zie *Minister*.

STAATS-RECHT, hiet men in 't gemeen de grondwetten, waar op de gantsche regering gegrond is.

STAATS-SECRETARIS, zie *Secretaire d'Etat*.

STABELMEISTER, OBER STABELMEISTER, is aan het keyzerlyke hof een hooge bediende, die voor de spyzen, wanneer die op de tafel zullen gedragen worden, ook wanneer den keyzer het handwater en de eerste dronk overgelangt word, gaan moet.

STABILIEREN, zich ter neer zetten, zich op een plaats met de woning neerslaan.

Stablo, een abdy van de Benediktyner orde in 't Luykerland, die anno 657. van koning Sigibertus van Austrasien geboud is. De abt is een onmiddelyke stand van 't ryk, hoort tot de Westphaalsche kreits, en het vlek Stablo legt aan de rivier Rechte. Voor dezen heeft het tot het bisdom Straatsburg behoort, maar naderhand heeft 'er de bisschop van Osnabrug bezit van genomen. In 't jaar 1715. den 15. October is Johannes Ernestus, een gebore graaf van Leeuwenstein en bisschop van Doornik hier tot abt verkoren.

Stade, welbevestigde stad in 't hertogdom Bremen, 5. mylen van Hamburg en 12. van Bremen, daar de rivier Schwinge in de Elf valt. Hier was de regering van gemelde hertogdom, die uyt een generaal-gouverneur en enige regerings-raden bestond. Voor dezen is de stad een vrye ryks-en hansestad geweest, maar in den Munsterschen vrede anno 1648. benevens het stift Bremen aan de kroon Zweden overgelaten, die het wel 1676. in den Pommerschen oorlog van den hertog van Bronswyk-Luneburg afgenomen, maar 1680. ook weerom gegeven wierd. Anno 1712. viel de koning van Denemarken in het Breemsche, en dwong deze vesting zich na een redelyke belegering over te geven, maar tegenwoordig hoort zy den koning van Groot-Brittannien als keurvorst van Hannover toe. Zie *Bremen*.

Stadelkirchen, berg-vesting in opper-Oostenryk aan de Ens, waar by het vlek Stadel legt, daar veel schippers wonen.

Staden, kleyne stad in Wetteravien in het graafschap Nidda, een myl van Friedberg, heeft goeden wyn en 2. gezondheyds-bronnen, en hoort onder Hessen Darmstadt.

Stadia, kleyne stad aan de golf van Salonichi in Macedonien in Griekenland.

Stadian, een voorname ryks-ridderlyke familie, die nu in den ryks-graven stand verheven is, gelyk ook Johannes Philippus graaf van Stadian, erfspys-opdrager van het bisdom Augsburg, en keur-Mentzische geheyme Raad, wegens de ryks-heerlykheyd Tannhausen, die hy van de graven van Sintsendorf gekocht, en van den keyzer ter leen ontfangen heeft, in de Zwabische kreits en het collegie der ryks-graven in 't jaar 1709. zitting en stem gekregen heeft.

Stadilla, zie *Estadilla*.

Stædinger-land, zeker streek in het graafschap Oldenburg, zynde benevens het Budjadingerland een Bronswyks-Luneburgs leen.

Stadium, is een ruymte van 125. schreden.

Stadloo, kleyne stad in 't bisdom Munster, aan de rivier Berckel, tegen de grenzen van de provintie Zutphen.

Stadt am Hof, Bayerischer Hof, kleyne stad aan de overzyde van de Regensburger-brug in neder-Beyeren, in 't rent-amt Straubingen.

Stadtberg, kleyne stad in 't bisdom Paderborn in Westphalen aan de rivier Diemel, aan de grenzen van het graafschap Waldeck, tot de abdy Corvey behorende: haar vesting-werken zyn geslecht, en voor dezen heeft de plaats Ehresberg geheten, daar de afgod der oude Saxen, Irmensuil genaamt, stond, dien keyzer Karel onder de voet heeft geworpen, en in plaats van dien een kerk ter eren van den H. Apostel Petrus geboud.

Stadthagen, kleyne stad in het graafschap Schaumburg in Westphalen, den graaf van der Lippe toekomende.

Stadthouder van Holland, is altyd durende president van den staats-raad, en heeft het recht om de misdadigers pardon te geven, ook macht om de overigheden te verkiezen, nademaal hy uyt drie personen, die de steden voorslaan, een benoemen mag. Onder zyn naam worden alle besluyten uytgegeven, en hy geeft de uytspraak in de gewichtige geschillen der Staten. Daarenboven is hy capteyn generaal te water en te land, waar om de soldaten zo wel voor hem als voor de Staten Generaal den eed moeten afleggen. Hy benoemt de officiers, heeft in de admiraliteyts collegien en in den krygsraad veel te zeggen, en alle uytvoeringen te water en te land geschieden op zyn raad. Na de dood van koning Willem III. is deze bediening noch niet vergeven. Daarentegen is de prins van Nassau-Diets erfstadhouder van Vriesland, en reets by verkiezing stadhouder van Groningen en Gelderland.

Stadt-Ilm, zie *Ilmstadt*.

Stadtkeil, zie *Keil*.

Stadt-Kemnath, stad in de opper-Palts, 4. mylen van Eger.

Stadtland, zeker streek lands in de Westphaalsche kreits, tot het graafschap Oldenburg behorende. Het strekt zich van Huntewater tot het Budjadinger-land uit, is 4. uren lang en 2. breed. Hier in leggen de voogdyen Golswarden, Oldenbrock, Hamelwarden, Elsflet en het sterke slot Ovelgunne.

Stadtlo, of Stadtlohn, zie *Stadloo*.

Stadt-meister, hiet de president van den hogen raad te Straatsburg, wiens regering een vierendeel-jaars duurt. Deze heeft het grote stadts-zegel in bewaring, en in zyn en des raads naam worden alle besluyten en brieven afgevaardigt.

Stadtrecht te Breslau, word ook het Groß-Ding of Judicium Majus genaamt, waar in alle burgerlyke zaken gevordert en verhandelt worden, uytgenomen de gene die onder het zo genaamde Klein-ding of Judicium minus behoren. Insgelyks worden hier in ook de pandgedingen, de uytwinning der vaste goederen, de criminêle zaken en de banprocessen verhandelt. Het word jaarlyks van nieuws aan op den volgenden maandag na de raats-verkiezing vervult, en daar zyn 4. ordinare gezworene advocaten by aangestelt. De oudste van den raad is 'er by beurten voorzitter van, en daar by zitten de heren schepenen, de heer stadts-voogt in plaats van den præses, en 2. byzondere Scabinographi of secretarissen van schepens.

Stadtsdagen, zyn de vergaderingen der gedeputeerden van de ryksteden, die alle jaren, of zo dikwils zy het nodig oordeelen, gehouden worden, waar op zy wegens haar welvaart en gemenebest raadplegen en een besluyt nemen. De uytschryvers de ryks-steden zyn Neurenberg, Franckfort, Ulm

en Straatsburg, welke laatstgenoemde nu in Fransche handen is.

STADTS-RECHT SCHENKEN, is een privilegie dat de keyzer aan zich behouden heeft, en daar kan aan geen plaats in Duitsland dit recht geschonken worden, ten zy een ryksstand hier toe volmacht gekregen hebbe, of dat het met uytdruklyke of stilzwygende toestemming van zyn keyzerlyke majesteit geschiede.

STADT WORBIS, zie *Worbis*.

STÆTS, slot in neder-Oostenryk.

STAF, zyn de opper-officiers van een regiment, die het zelve in 't gemeen, en niet ieder compagny in 't byzonder dienen.

STAFANGER, zie *Stavanger*.

STAFETTA, is in Vrankryk een Courier, die twe wegwyzers of geleyders by zich heeft. Maar gemeenlyk hiet het een postillon, die buyten den gemenen posttyd met brieven afgevaardigt word. In Spanjen is Estafetta de gemene postillon met brieven.

STAFFARTA, abdy in Italien in Piemont, niet ver van Saluzzo, daar de hertog van Savoyen 1690. een harde nederlaag van de Franschen kreeg, waar na byna gants Savoyen in Fransche handen quam.

STAFFELSTEIN, kleyne stad en amt in 't bisdom Bamberg in Franckenland.

STAFFORA, rivier in het landschap Pavesano, in het hertogdom Milaan, die zich in den Poo stort.

STAFFORDSHIRE, graafschap in Engeland, 't welk ten oosten aan Darby, ten noorden aan Chester, ten westen aan Shrop, en ten zuyden aan Worchester en Warwick grenst. Het is ten noorden bergachtig en woest, daar en tegen heeft het veel yzer en steenkolen. De hoofdstad Stafford legt aan de rivier Saw en heeft zitting en stem in 't Parlement.

STAF FOURIER, zorgt voor de quartieren van de Staf, en moet alle proviant benevens andere nooddruft voor dezelve bezorgen.

STAFFSIO, beroemde yzer-hamer in de Zweedsche provintie Sudermanland, daar yzere stukken en canonnen, die de metale aan cierlykheid niet wyken, gegoten worden.

STAFFURT, zie *Stassfurt*.

STAF-QUARTIERMEESTER, maakt plaats voor de staf, en wyst ieder zyn quartier aan, het zy in 't veld, het zy in 't garnizoen.

STAGNARA, Turksche stad in Romanien, aan de Zwarte-zee.

STAGNO, kleyne stadt in Dalmatien op het Schiereyland Sabioncello, benevens een haven en een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Ragusa staat. Zy hoort de republiek Ragusa toe.

STAHRENBERG, zie *Starenberg*.

STAIN, zie *Stein*.

STAINDROP, stad in Durham in Engeland.

STAL, bestaat aan een vorstlyk hof uyt een groot getal stalbedienden, koetsen, paarden, en alles wat tot het vervoeren van den vorst in en buiten 's lands vereischt word.

STAL, stad in opper-Karinthien, aan de Saltsburgsche grenzen.

STALECKE, een berg-slot by Bacharach in de neder-Palts, dat voordezen zyn eige graven heeft gehad.

STALIMENE, LEMNOS, een der voornaamste eylanden van den Archipel, tusschen den berg Athos, en het Schier-eyland Romania. Daar groeit heerlyke wyn, en men vind 'er de zegel aarde. Het is volkryk, hoort de Turken toe, en de hoofdstad voert den zelven naam, daar een Grieksche aartsbisschop woont. Daar leggen noch verscheyde steedjes op, als Condea, Cochina, Palso en Castro, benevens 75. dorpen.

STALMEESTER, GROOT-STALMEESTER VAN VRANKRYK, GRAND ECUYER DE FRANCE, vergeeft by na alle amten van de grote en kleyne koninglyke stal, zorgt voor het onderhoud dier stallen en stoeteryen; en de gene, die academien of ridder-scholen willen oprechten, moeten van hem verlof daar toe verzoeken. Men noemt hem in 't gemeen Monsieur le Grand.

STAMBOL, zo noemen de Turken de stad Constantinopel.

STAMES, een ryk Cistercienser klooster in Tyrol, aan de rivier Inn, 3. mylen van Insprusck.

STAMMEL, markt-vlek in 't hertogdom Bergen, niet ver van Muhlheim.

STAMPA, steedje in Graauwbundterland, niet ver van de Comer-zee en de stad Chiavenna, is het stamhuis der graven van Stampa in 't hertogdom Milaan, die evenwel niet met de graven van Stampach in de Elleboger-kreits in Bohemen moeten verwart worden.

STAMPADA, STAMPATA, betekent zo veel als gedrukte zaken, en men zet dit woord op de brieven, wanneer men gedrukte zaken met de post verzent, om dezelve voor billyker port voort te krygen.

STAMPALIA, eyland van den Archipel tegen de Aziatische grenzen, met een stad die ook Stampalia hiet. Het hoort de Turken toe, heeft gebrek aan zoet water, en word daarom maar van enige Grieken bewoont.

STAMFFEN, stad in opper-Ongaryen.

STAMPO EFFENDI, is de opperste rechter in burgerlyke en criminële zaken te Constantinopel.

STAMPON, rivier in de Fransche provintie Guienne, die in Condomois ontspringt, en zich in de rivier Meidon stort.

STANCHIO, STANCO, STINGO, STANCU, MEROPIS, COS, Turks eyland in den Archipel, dat ten oosten naar Natolien ziet, en hondert Italiaansche mylen van Rhodus afgelegen is. Het heeft een stad van den zelven naam, daar men een welvoorzien slot vind, en word van Grieken en Joden bewoont.

STANDAART, zo word het vaandel op een galey genaamt. By de ruytery gebruykt men de standaarden in plaats van vaandels, en zy zyn veel korter en smalder als deze.

STANDIA, kleyn eyland van den Archipel niet ver van de stad Candia. Het heeft 2. havens, maar geen inwoners.

STAND-QUARTIER, hiet wanneer de soldaten by zomer in de quartieren leggen, en een tyd lang

daar in blyven. Het word tegen de winter-quartieren als ook de inquartiering op den marsch gesteld.

STAND-RECHT, heeft in den oorlog in de marsch, by belegeringen, en over 't hooft hangende gevechten in zulke zaken plaats, wier uytstel een grote wanorde in de krygstucht veroorzaken kan, en die, anderen tot een spiegel, een haastige executie vereisschen, zo, dat het regiment, waar onder de misdadiger behoort, schielyk in een kring verzamelt, het vonnis over hem uytgesproken, en de straf aanstonds ter uytvoering gestelt word.

STANDS PERSONEN, zo word de hoge adel genoemt, naamlyk de koningen tot de vryheren incluys.

STANDS VERHOGINGS BULLEN, zyn die keyzerlyke brieven, waar door iemand van zyn keyzerlyke Majesteyt in den vorsten- graven- vryheren- en adel-stant verheven word, en daar voor in de ryks-cancelery de gezette prys betaalt.

STANES, stad in Middlesex in Engeland aan de rivier Surrey, waar over hier een brug legt, 15. mylen van Londen.

STANFORD, stad in Lincoln aan de rivier Weland in Engeland, aan de grenzen van de provintie Northampton, is groot en volkryk, en zend 2. gedeputeerden in 't Parlement.

STANGEBRO, vlek in de Zweedsche provintie Smaland, niet ver van Calmar.

STANHOP, stad in de provintie en bisdom Durham in Engeland.

STANISLAWOW, stad en vesting in het waywoodschap Masovien in Polen.

STANTE PEDE, staande voets, aanstonds, zonder lang beraad.

STANTON, kleyne stad in Engeland, in de provintie Lincoln.

STANTS, een goed vlek aan de Lucerner-zee in 't canton Unterwalden, is de hooftplaats van Unterwalden nied den Wald. Het is anno 1713. afgebrand, waar door het grote schade geleden heeft.

STANTS STÆDT, kleyn vlek in 't Canton Unterwalden, aan de Lucerner-zee, is van het voorgenoemde hooftvlek Stants te onderscheyden.

STANUG, kleyne rivier in Romanien, die by Philippopoli in de Meriza valt.

STAPEL, zo noemt men de helling of timmerwerf aan den oever in de grote zee-havens, waar op de schepen nieuw geboud of gekalfatert worden. Van stapel lopen, hiet wanneer zulke nieuw-geboude schepen van de helling op rollen in zee lopen.

STAPELHOLM, landschap in 't hertogdom Holstein, tusschen de rivieren Eyder en Treene, waar van Frederiksstad de hooftstad is, den hertog van Holstein Gottorp toekomende.

STAPEL RECHT, is een byzonder privilegie dat by voorbeeld de steden Hamburg, Lubeck, Leipzig, enz. en in ons Holland Dort genieten, waar door de waren in het stapel-recht uytgedrukt daar moeten gelost en opgeveylt worden, eer zy van daar weer vervoert mogen worden.

STAPPELBERG, graafschap in Westphalen, tot het bisdom Paderborn behorende.

STARABAT, landschap in Perzien, tegen het Caspische meir gelegen, benevens een stad van den zelven naam.

STARADUP, STARODUP, stad benevens een sterk slot in 't vorstendom Severien in Moscovien, de Cosacken toekomende, 30. mylen ten noorden van Baturin.

STARCKENBACH, GILEMNITS, steedje en slot in de Koninggratzer kreits in Bohemen.

STARCKENBERG, sterk slot en vlek in de Bergstraat by de stad Heppenheim, hoort keur-Ments toe, en bestaat meer uyt tuynen als uyt huyzen en straten.

STARCKSTELL, steedje en slot in de Koninggratser kreits in Bohemen.

STARENBERG, een slot en stamhuys der graven van Starenberg, in neder-Oostenryk gelegen, benevens een heerlykheid, waar toe het marktvlek Hag behoort. Dit oude graaflyke geslacht heeft na 't afsterven der vorsten van Eggenberg anno 1717. de erf-maarschalks waardigheid in Oostenryk verkregen, en uyt het zelve zyn inzonderheid beroemt Ernst Rudiger, graaf van Starenberg, die in 't jaar 1683. de stad Wenen zo dapper tegen de Turken defendeerde, en de keyzerlyke generaal veld maarschalk graaf Guido van Starenberg, die in de laatste oorlogen in Catalonien, Italien en Ongaryen met groten lof gecommandeert heeft.

STARENBERG, een voornaam keurvorstlyk slot aan de Wirmsee in Beyeren, daar zich de keurvorst dikwils gaat vermaken.

STARENBERG, bisschoplyk Passausch slot aan de Aschbach, aan de grenzen van Beyeren.

STARGARD, heerlykheyd in 't hertogdom Mecklenburg aan de Brandenburgsche grenzen, den hertog van Mecklenburg-Strelits toekomende. De hooftstad hiet ook Stargard, is kleyn, en heeft een vorstlyk slot.

STARGARD, NIEUW-STARGARD, wel gefortificeerde en aanzienlyke hooftstad in achter-Pommeren, in het eigentlyk zo genaamde hertogdom Pommeren, den koning van Pruissen toekomende, die goeden koophandel dryft, en schone wolle fabryken, ook een Fransche Colonie heeft. De rivier Ihne stroomt 'er midden door, en enige hondert schreden van de stad loopt de Crampe. Alhier is de keurvorstlyke Pommersche regering, een schepen-stoel en een Consistori, als ook een commissariaat aangelegt, en 1723. heeft deze stad brandschade geleden.

STARGARD, kleyne stad aan de rivier Frese in Pomerellen, in 't Poolsch-Pruissen, tusschen Schöneck en Polplin.

STARIGOROD, zie *Althaus*.

STARIGRAD, bergvesting in Dalmatien, de Venetianen toekomende, niet ver van Almissa.

STARKOE, kleyn eyland in de Oost-zee, niet ver van de Bleckingsche kust.

STARODUP, zie *Staradop*.

STARO RUSSA, schone stad aan de rivier Ilment in 't vorstendom Novogrod-Weliki in Moscovien.

STA-

Starosten, zyn lands- of amts-hooftluyden over de koninglyke steden en sloten in Polen, hebben het opzicht over de koninglyke inkomsten, en nemen de rechtzaken waar. Zo wel hun amt, als het gebied waar over zy gestelt zyn, hiet een Starosdy, en zy worden verdeelt in Starosten met het rechtsgebied en zonder rechtsgebied, welke laatstgenoemde niet anders als administreerders of rentmeesters zyn, en maar in geringe zaken recht oeffenen.

Start, Stert, voorgebergte in de provintie Devonshire in Engeland, dat zich ten zuyden in het Canaal uytstrekt.

Startzel, kleyne rivier in het graafschap Hohenzollern in Zwaben, die eindelyk in den Necker valt.

Starzicz, stad in het waywoodschap Poloczo, in Wit-Rusland in Polen.

Stasow, stad in het waywoodschap Sendomir in klein-Polen.

Stassfurt, Staffurt, stad in het hertogdom Maagdeburg, 3. mylen van Salze, aan de Anhaltynsche grenzen, daar de raad uyt enkele adelyke personen bestaat, en goede zoutgroeven te vinden zyn.

Staten Eyland, dezen naam voeren 3. eylanden, dewyl zy van de Hollanders ontdekt zyn. Het eene legt in de Yszee, by de straat Waaigats, niet ver van Moscovien, waar onder het ook behoort, 't welk de Hollanders ontdekt, en ook nieuw-Holland genoemt hebben. Het twede vind men in de Magellaansche zee in zuyd-America, en het derde in den Ooster-Oceaan, tusschen Jesso en Yupi in Tartaryen.

Station, zo noemt men in Romen het bezoeken van zekere kerken, 't welk in een tyd, die tot die Godvrucht bestemt is, geschied.

Station der Schepen, is de ree daar zy veilig leggen. Anders hiet Station ook een amt of bediening, ook de postering of schildwacht, gelyk ook de plaats daar de posten versche paarden krygen.

Statisten, hieten die gene, die den staat wel verstaan, en hun aanslagen naar den tyd wel weten te beleggen.

Stato della Chiesa, zie *Kerkenstaat*.

Stato delli Presidii, zie *Landi*.

Stats, stad en slot in neder-Oostenryk, 7. mylen van Wenen.

Statuen, zyn grote of kleyne beelden, die uyt hout gesneden, uyt steen gehouwen, of van metaal gegoten, en tot vermaak of pracht op zekere plaatzen gezet worden.

Statuten, zyn zekere regelen, wetten en ordonnantien, die van een vorst, provintie en stad, of van een opperste zyn collegie tot nakoming voorgeschreven worden.

Stavanger, provintie in Noorwegen, die ten noorden aan Aggerhus en Bergen legt, maar anders van alle kanten door de zee omstroomt word. Zy is de gematigste, volkrykste en de best beboude landstreek van Noorwegen. De hoofstad Stavanger legt aan de kust, en haar bisschop behoort onder den aartsbisschop van Drontheim.

Stave, stad in het waywoodschap Kalisch in groot-Polen.

Stavelo, zie *Stablo*.

Stavenew, stad in de Brandenburgsche provintie Priegnits, een myl van Perleberg, hoort den graaf van Blumenthal toe.

Stavenhagen, stad aan de Pommersche grenzen in het hertogdom Mecklenburg, den hertog van Mecklenburg-Schwerin toekomende.

Staveren, stad in Vriesland aan de Zuyder-zee, tegen over Enckhuyzen, 6 mylen van Harlingen. Zy heeft een haven, maar die door het zand by na onbruykbaar gemaakt is.

Stauff, slot en amt in Franckenland, dat de Markgraven van Anspach gekocht hebben.

Stauffen, Oostenryks steedje en slot in Brisgau.

Stauffen, zie *Hohenstauffen*.

Stauffenberg, slot en amt in 't sticht Bamberg in Franckenland.

Stauffenberg, kleyne stad en slot in opper-Hessen aan de Lohn, een myl van Giessen.

Stauffenburg, bergslot en amt in 't Bronswyksche, daar keyzer Hendrik de Vogelaar zyn vogelkooy had.

Stausenburg, kleyne stad op een berg, in het neder hertogdom Bronswyk, 3. mylen ten oosten van Eimbeck.

Stayndrop, Stainhorpe, stad in Engeland, in het graafschap Durham, niet ver van de rivier Tees.

Steart-Point, voorgebergte in Engeland in de provintie Devonshire, aan den mond van de rivier Ep.

Steckade, is een degen, dien men in een stok verbergt, om in tyd van nood op reys te gebruyken.

Steckborn, kleyne stad aan de Zeller-zee in Zwaben, een myl van Constans, het huys van Oostenryk toekomende.

Steckby, grote stad in Noorwegen, 6. mylen van Drontheim.

Steckenis, zie *Stöckenits*.

Steckenisse, zie *Stökenits*.

Stecklenberg, slot en amt in 't vorstendom Halberstad aan de Quedlinburgsche grenzen, den koning van Pruissen toekomende.

Stedehill, een welgeboud lust- en landhuis in Engeland, in het graafschap Kent, dat met schone tuynen en lust-bosschaadjen voorzien is.

Stederburg, een Luitersch Vrouwen-klooster, niet ver van Wolffenbuttel.

Stedinger-Land, zie *Städinger-land*.

Steeck, oude stad in de Zweedsche provintie Upland, daar voordezen een bisschoplyke residentie geweest is.

Steeghers, kleyne stad aan de rivier Lis, in Duytsch-Vlaanderen.

Steen, sterke schans in Noorwegen, die de Zweden by hun inval in het Drontheimsche 1718. veroverden, maar ook weer verlieten.

Steenbergen, kleyne bevestigde stad in Hollands Brabant, niet ver daar van daan legt het fort Steen-

Steenbergen. Het hoort de erven van koning Willem III. van Engeland toe.

STEENHUIZEN, kleyn vorstendom in Oostenryks-Vlaanderen, in 't land Aloft, recht in het midden.

STEENKERKEN, kleyn dorp in Henegouwen, het huys van Oostenryk toekomende, daar den 3. aug. 1692. tusschen koning Willem van Engeland en den Franschen Maarschalk van Luxemburg een hevig gevecht voorviel.

STEENVOORDEN, een slot, steedje en heerlykheyd in 't Fransch Vlaanderen, in 't gebied van Cassel, den heer de la Viesville toekomende.

STEENWYCK, eenigsins bevestigde kleyne stad aan den Aa-stroom, in de provintie Overyssel, die de Franschen 1672. innamen, maar ook gaauw weer verlieten.

STEENWYCKER-AA, zie *Aa*.

STEFFENSKLINT, voorgebergte op het Deensche-eyland Zeeland, ten oosten.

STEGE, kleyne Deensche stad op het eyland Meun, legt aan de Groenesond, tegen over Zeeland, en heeft een haven.

STEGEBORG, kleyne stad aan de kust van oost-Gothland in Zweden, benevens een goede haven, waar in veel schepen komen.

STEIGERBERG, een keur-Hanoversch amt-huys en vlek aan de Aue, daar dezelve in de Wezer valt.

STEIGERWALD, is een stuk van het Zwartewoud, tusschen de bisdommen Wurtsburg en Bamberg in Frankenland, waar in verscheyde sloten en dorpen leggen.

STEILA, steedje by de ryksstad Essen gelegen, hoort de abdis van Essen toe.

STEIN, slot en heerlykheid in opper-Crain, 6. mylen van Laybach.

STEIN, stad aan den Donau, een myl boven Crems in neder-Oostenryk, tegen over het steedje Mautern, waar in een brug over den Donau legt. Daar is een tol die veel geld opbrengt.

STEIN, kleyne stad aan de rivier Weistrits in opper-Crain, 3. mylen van Laybach.

STEIN, slot aan de Drau in 't hertogdom Karinthien, hoort de graven van Rosenberg toe.

STEIN, kleyne stad benevens een burg aan den Rhyn in Zwitzerland, zy staat onder de bescherming van het Canton Zurich, dat alle geestlyke en wereldlyke amten vergeeft. Hier legt een brug over den Rhyn, en dicht daar by legt op een berg het slot Klingen.

STEIN, slot en vlek in Zwaben, de ryksstad Memmingen toekomende.

STEIN, voordezen een sterk, maar in het jaar 1631. van de Spanjaarden geruineert slot aan den Rhyn, een myl van Worms.

STEIN, amt en vlek in het markgraafschap Baden, anderhalf myl van Durlach.

STEIN, slot aan de Mulda, in de Aartsbergsche kreits in Meissen, een myl van Schneeberg, graaf Lodewyk Frederik van Schönburg toebehorende.

STEIN, heerlykheid in Franckenland, die de vryheren van Geudern, genaamt Rabensteiner, toekomt.

STEIN, ryks-vryheerlyk geslacht in Franckenland en Saxen.

STEINACH, kleyne stad en amt in 't bisdom Bamberg in Franckenland.

STEINACH, een Bareutisch amt in Franckenland, niet ver van Culmbach.

STEINACH, rivier in Franckenland, die in het Coburgsche gebergte ontspringt, en in de Saale valt.

STEINACH, marktvlek in Tyrol, 3. mylen van Inspruck, tusschen Mautern en den berg Brenner. Daar legt een vrouwen-klooster van den zelven naam in Tyrol, is van de Dominicaner-orde, en niet ver van Meran.

STEINACH, vlek in Zwaben, in het graafschap Kirchberg, een myl van Ulm.

STEINACH, kleyne rivier in Zwaben, die aan de grenzen tusschen het Wurtenbergsche en Hohenzollersche gebied ontspringt, en by Tubingen in den Neckar valt. De landstreek, waar door zy loopt, word het Steinacher Dal genaamt.

STEIN AM ANGER, stad in neder-Ongaryen aan de rivier Gunts, 2. mylen van Gunts.

STEINAU, kleine stad in 't vorstendom Wolau in neder-Silesien, niet ver van den Oder aan de rechte hand, daar een veer over deze rivier is, 3. myl. van Wolau. Een ander steedje van den zelven naam legt 'er in 't vorstendom Oppelen in opper-Silesien, de graven van Mettich toebehorende, gelyk ook een rivier van dezen naam, die aldaar in den Oder valt. De eerst genoemde stad kreeg 1709. uyt kracht van de Alt-Ranstedtsche conventie haar Luitersche kerk en school weerom.

STEINAU AN DER STRASSE, kleyne stad en slot in het graafschap Hanau, den graaf van dezen naam toekomende, 6. mylen van Hanau.

STEINBACH, kleyne stad en amt in het markgraafschap opper-Baden, een halve myl van de residentiestad Baden.

STEINBACH, slot in neder-Oostenryk, 't welk de Ongarische rebellen anno 1708. te vergeefs bombardeerden.

STEINBECK, een vorstelyk Holsteins dorp in 't amt Reinbeck gelegen, 2. mylen van Hamburg.

STEINBRUGGE, kleyne stad in 't bisdom Hildesheim aan de Feule, 2. mylen ten oosten van Hildesheim.

STEINBURG, amt in 't hertogdom Holstein, niet ver van Itzehoe, den koning van Denemarken toekomende.

STEINEGG, voogdy in Turgow in Zwitzerland, het Canton Zurich toekomende.

STEINFELD, een stad by Reifferscheyd, in het aartsbisdom Keulen.

STEINFORD, STEINFURT, zie *Stenford*.

STEINGADEN, beroemde Premonstratenser abdy in opper-Beyeren, in 't rent-amt Munchen.

STEINHAUSEN, slot in het mark-graafschap Bareuth, niet ver van Culmbach, daar de rode en witte Mayn te zamen lopen.

STEINHEIM, kleyne stad, amt en slot aan den Mayn

Mayn in Franckenland, tusſchen Franckfurt en Aſchaffenburg, een half uur van Hanau, word in groot-en kleyn-Steinheim verdeelt, die een weynig van elkander leggen. Zy hoort den keurvorſt van Ments toe.

Steinheim, kleyne ſtad in 't bisdom Paderborn in Weſtphalen.

Steinhorst, kleyne ſtad en amt in Stormarn, den hertog van Holſtein-Gottorp toekomende, derdehalve myl ten zuyden van Oldeslo.

Steinhude, vlek in het graafſchap Schaumburg in Weſtphalen, hoort benevens het daar dicht aangelege Steinhuder meir den graaf van der Lippe toe.

Stein-Lausig, een klooſter by Bitterfeld in Meiſſen, aan de grenzen van Ooſterland.

Steisslingen, een heerlykheyd benevens een dorp van den zelven naam, en een ſlot. Neu-Steiſlingen genaamt, op de Alb, in het hertogdom Wurtemberg in Zwaben.

Stella, rivier in Friuli, die zich tusſchen den mond van de Tajamento en de ſtad Maræno in de golf van Venetien ſtort.

Stellagie, een opgetimmert gevaarte van plancken.

Stellata, kleyne ſtad aan de Po, in 't Ferrareeſche gebied, aan de grenzen van Mantua.

Stellio, zie *Tarantula.*

Stempel, een ſtuk geld in Pommeren, waar van 'er 30. op een ryksdaalder gaan.

Stena, grensveſting in Croatien, aan de rivier Una, tegen het hertogdom Crain.

Stenay, kleyne beveſtigde ſtad in Vrankryk, onder Champagne behorende, hoewel zy eygentlyk in het hertogdom Bar legt. Zy heeft een ſterke citadel en legt aan de Maas.

Stendal, Stendel, hoofdſtad van de oude Marck-Brandenburg, aan de kleyne rivier Ucht, 2. uren van de Elf, 7. mylen van Maagdeburg gelegen, die redelyk groot en welgebouwd is, en daar men alle vierendeel-jaars het land-en hof-gericht van de oude Marck gewoon is te houden. Het ſtift of de Dom aldaar is met de univerſiteyt te Franckfort aan den Oder verënigt, en de Franſche Colonie, die zich hier heeft ter neer gezet, wint veel tabak aan.

Stenezicz, ſtad in het waywoodſchap Sendomir in kleyn Polen.

Stenford, graafſchap in Weſtphalen, de graven van Benthem-Stenford toekomende. De hoofdſtad van den zelven naam legt aan de rivier Vecht, en heeft een beroemt Gereformeert Gymnaſium.

Steng schieten, hiet op de ſchepen, wanneer men de middelſte of bovenſte ſpriet of ſteng, die boven op de rechte maſt gezet word, laat zakken, om het ſchip het ſlingeren te beletten. Diergelyken geſchied meeſt in tyd van nood.

Stenosa, eyland in den Archipel, dat een goede haven heeft, maar onbewoont is.

Stepanow, ſtad in het waywoodſchap Kiow in de Ukraine.

Stepenits, rivier in de Marck-Brandenburg, die zich by Wittenberg in de Elf ontlaſt.

Stepenits, adelyk Juffren-klooſter in de Prieg-nits in de Marck-Brandenburg, waar in tegenwoordig noch 6. Freules wonen.

Stephaneste Stepetanosce, kleyne ſtad in Moldavien, aan de rivier de Prut, 8. Ongerſche mylen ten noorden van Jaſſi.

Stephansberg, een amt in het markgraafſchap Anſpach in Franckenland, niet ver van Brichſenſtadt.

Stephansdorf, heerlykheyd in het nieuw-Marckſche Weichbild van het Sileſiſche vorſtendom Breslau, 4. mylen van Breſlau, daar de graaf van Schlegenberg een cierlyken tuyn en ſchoon grof heeft aangelegt.

Stephansfelden, door den bank Stechfeld genaamt, ſteedje in de neder-Elſas, 2. mylen van Straatsburg.

Stephanswördt, ſlecht vlek in opper-Ongaryen, niet ver van het grote eyland Schutt, 2. uren van Tyrnau, daar in 't jaar 1705. de keyzerlyke generaal Herbeville, de opperhoofden der rebellen uyt het veld ſloeg, en hun ganſch leger plunderde.

Stepniz, keur-Brandenburgs amt aan het Friſche Haf in achter-Pommeren.

Ster, grote rivier in Volhynien, ontſpringt in klein Ruſſien, en valt in het waywoodſchap Breſſici in de Przipiec.

Stercœ, klein eyland aan de Zweedſche provintie Blecking, niet ver van Karelscroon.

Sterling, Pond-Sterling, zie *Pond.*

Sterling, Striveling, provintie in zuid-Schotland, langs de rivier Forth, tusſchen de graafſchappen Montheit, Fife, Lothian, Lenox en de rivier Cluyd. De hoofdſtad Sterling legt aan gemelde rivier, en heeft een reedlyk ſterk ſlot, 't welk de paſſagie uyt Engeland naar Schotland dekt. Naar deze ſtad zyn de bekende ponden Sterling in Engeland genoemt.

Stern, grote koninglyke dier-gaarden in Bohemen op den Witten berg, niet ver van Praag, waar in men een gebouw in de gedaante van een ſtar vind.

Sternberg, berg-ſlot en marktvlek in de Caurzimer kreits in Bohemen, aan de Sileſiſche grenzen.

Sternberg, ſtad, ſlot en heerlykheyd in Moravien, heeft voor dezen den hertog van Oels in Sileſien toebehoort, maar is naderhand van de vorſten van Lichtenſtein, van de Carolynſche linie, gekocht.

Sternberg, dorp, benevens een zeer groot op een berg leggend keur-Beyerſch ſlot, by de Wurmzee in Beyeren.

Sternberg, ſtad in 't hertogdom Mecklenburg, en wel in 't vorſtendom Wenden, den hertog van Mecklenburg-Zwerin toekomende.

Sternberg, zeker gebied in de nieuwe-Marck-Brandenburg, in 't gemeen de Sternbergſche kreits genaamt, tusſchen de Warte en Oder, tegen de Poolſche en Sileſiſche grenzen, de daar in gelegene plaats Sternberg is open en ruym, heeft grote veemarkten, en hoort de heren van Winningen toe.

STERNBERG, ſchoon bergſlot, een uur van Königshofen, in het Grab-feld in Franckenland, in wiens bezit, daar geſchil over is, zich de biſſchop van Wurtsburg geſtelt heft.

STERNBERG, ſlot en amt in Weſtphalen, den regerenden graaf van der Lip toekomende. De graven van Sternberg zyn 1399. uytgeſtorven.

STERNBERG, graaaflyk geſlacht in Bohemen, 't welk aldaar ſchone goederen bezit.

STERNSTEIN, zie *Neuſtadtel in de Opper-Palts.*

STERREBERGEN, zyn twe vermaaklyke heuvels, die voor de ſtad Kleef in het hertogdom van dezen naam leggen, en met treflyke wandel dreven beplant zyn.

STERRE-KAMER, zie *Camera Stellata.*

STERRE-KRUIS-ORDE, zie *Ridder-Orde der kruisdragerinnen.*

STERRE-SCHANS, een kleine ſchans die uyt in- en uytgaande hoeken zonder ſtryk linien beſtaat, waar door zy de gedaante van een ſter heeft. Zy beſtaat uyt 5. tot 8. punten: maar dewyl de vierkante redouten ſchielyker kunnen opgeboud worden, en dezelve werking doen als de ſterre-ſchanſſen, zyn deze weinig meer in gebruyk.

STERT, zie *Start.*

STERTZINGEN, kleine ſtad aan de rivier Eiſock in Tyrol, aan den groten weg naar Italien, tusſchen Brixen en Inſpruck, 9. mylen van de laatſt gemelde ſtad. Zy heeft een zilver myn, en daar worden goede degen-klingen gemaakt.

STETTEN, kleine ſtad in de heerlykheid Roſenberg in Franckenland, de graven van Hatsfeld toekomende.

STETTEN, ſchoon marktvlek en ſlot in 't hertogdom Wurtemberg in 't Remsdal, tuſſchen Stuttgard en Schorndorf, daar goede wyn waſt.

STETTENFELS, ſterk bergſlot en heerlykheid in 't hertogdom Wurtemberg in de Zabergow dicht by Brackenheim gelegen.

STETTIN, welbeveſtigde hoofdſtad in voor-Pommeren aan den Oder, in het Stetttynſche diſtrict, voerende den titel van een hertogdom, en het land tuſſchen den Oder en Pene, benevens de eylanden Uſedom en Wollin onder zich begrypende. Deze ſtad is groot en welgeboud, legt in een ſchone landsdouw aan een heuvel, 16. mylen van Berlyn, heeft een ſterke Franſche Colonie, allerhande manufacturen, een zuyker rafineerdery, en dryft ſterken koophandel en ſcheepsvaart in vreemde landen, gelyk zich de Oder alhier in 4. ſtromen verdeelt, waar van de eene, die de ſtad beſpoelt, de Oder, de anderen 3. de Parnits en de kleine en grote Regelits genaamt worden. Hier bevind zich ook de regering over alle Brandenburgſche voor-Pommerſche landen, een Citadel en Laſtadie, hoorde voordezen de kroon Zweden toe, maar wierd 1713. van de noordſche bondgenoten ingenomen, en daar op den koning van Pruiſſen voor de ſom van 4. tonnen gouds voor de interims adminiſtratie tot den toekomenden vrede met toeſtemming van den Zweedſchen generaal gouverneur van Pommeren, den graaf van Welling, ingeruymt, ook in den vrede van 1720. aan den koning van Pruiſſen, als keuvorſt van Brandenburg, benevens het gebied tuſſchen den Oder en Pene voor eeuwig afgeſtaan.

STETTIN, zie *Nieuw-Stettin.*

STEVEN, VOORSTEVEN, is dat deel, daar zich het voorſte ſtuk van een vaartuyg eindigt.

STEVENSWAERDT, kleine veſting in Ooſtenryks-Gelderland, op een klein eyland 't welk de Maas maakt. Zy wierd 1702. door de Hollanders verovert, en in den Badenſchen vrede anno 1714. het huys van Ooſtenryk overgelaten.

STEUER, een Hoogduyts woord, waar onder alle contributien verſtaan worden, die van onderdanen ingevordert worden, 't zy dat 'er een hooftgeld op de perſonen geſtelt, of een ſchatting op de goederen gelegt is.

STEUER ANSCHLÆGE, zyn regiſters der overigheid, waar in de vaſte goederen der onderdanen aangetekent ſtaan, en op een zekere ſom geſchat zyn, waar na 'er belaſtingen opgelegt zyn.

STEUER-REVERSALIEN, zyn brieven die een landheer zyn onderdanen ter hand ſtelt, dat het geen wat zy extraordinaar toegeſtemt hebben te geven, hun aan hunne vryheden niet benadelen zal, en tot geen ordinare belaſting ſtrekken.

STEUERWALD, een fraay ſlot dicht by Hildesheim.

STEVONSHOFFT, voorgebergte in het ſtift Arhus, op het Schier-eyland, dat zich een half myl van Grinaa in het Schagerack uytſtrekt.

STEWARD, THE LORD HIGH STEWARD OF ENGELAND, is een van de voornaamſte bedienden van 't Engelſche Hof. Hedendaags is 'er geen diergelyk vaſt amptenaar, maar de koning verkieſt 'er een toe, wanneer deszelfs bediening van noden is, by voorbeeld, wanneer een pair van 't ryk zyn proces wegens hoog verraad opgemaakt moet worden, en dan bekleed hy 't amt van rechter. Zie *Groot Hofmeester.*

STEWARD, THE LORD STEWARD OF THE KINGS HOUSHOLD, is de koninglyke opper-hofmeeſter, en de voornaamſte amptenaar, dien alle koninglyke bedienden, uytgenomen die tot de kapel en de ſtal behoren, gehoorzamen moeten. Zyn kenteken is de witte ſtaf, dien hy altyd voor den koning draagt; maar wanneer hy zelfs uytryd, laat hy dien door een laquey bloots hoofts voor zich heen dragen. Wanneer de koning by de opening van het parlement tegenwoordig is, verzelt hem deze lord, en ontfangt van al de leden van 't lagerhuys den eed van getrouwheid. Onder hem ſtaat te gelyk de koninglyke rekenkamer, en de ſchatmeeſter neemt in zyn afwezigheid deszelfs hoge amt waar.

STEYER, kleyne welgeboude ſtad en ſlot in opper-Ooſtenryk, en een uyt de 7. landvorſtlyke ſteden op een berg, waar by zich de rivieren Steyer en Ens verënigen. Zy dryft een ſterken Yzerhandel, en legt 4. mylen van Lints.

STEYERECK, kleine ſtad benevens een ſlot in opper-Ooſtenryk aan den Donau, een myl beneden Lints.

STEYERMARCK, hertogdom in de Ooſtenrykſche kreits, dat ten noorden aan het aartshertogdom Oo-

Oostenryk, ten westen aan het aartsbisdom Saltsburg en aan Karinthien, ten zuyden aan Crain, en ten oosten aan Ongaryen grenst. Het aardryk daar in is bergachtig, maar evenwel vruchtbaar van koorn, gras, en op enige plaatzen ook van wyn. Dit land word in opper- en neder-Steyermarck en het graafschap Cilley verdeelt, welk alles het huis van Oostenryk en onder de Inner-Oostenrykfche regering te Grats behoort, en den Katholyken Godsdienst toegedaan is.

STHENION, STEGNA, kleine stad in Romanien aan het Canaal van Constantinopel, en aan een golf van den zelven naam, die in 't latyn Losthenius Sinus genaamt word.

STICKHUSEN, zie *Stückhusen*.

STIEGE, vlek en amt op den Harts in 't vorstendom Blanckenburg.

STIEREGEVECHTEN, is een gevaarlyk tyd verdryf in Spanjen, en inzonderheid te Madrid, 't welk enige dagen na elkanderen duurt, en het geschied wanneer men het feest van den een of den ander heylig, of de trouw, gelyk ook de geboorte van een prins van den bloede viert. Dan begeeft zich de koning benevens de personen van het koninglyke huys op de galeryen van een paleys, el Consistorio genaamt, maar de afgezanten gaan 'er tegen over zitten. De stiere bevechters zyn voorname personen, en op diergelyke feestdagen zyn zy in 't zwart gekleed, maar hun Creados en voornaamste laqueyen gaan kostlyk, en dikwils als Turken, Moren of Wilden gekleed. Men laat niet meer als één stier te gelyk los, en daar stryd ook maar één kampioen tegen, of met de lans, of met Rejonnes, dat een soort van werpspiessen zyn Wanneer de stier uyt de stal, die aan 't einde van de plaats is, losgelaten word, begeeft zich de kampioen een weinig op zy, en wanneer het woedende dier voorbyloopt doet hy zyn best om het een steek in den hals toe te brengen. Maar dood hy het dan niet, zo is hy gehouden van het paard te stygen, en den stier met den sabel aan kant te helpen, 't welk een Empèno genaamt word. Zie *Taureadores*.

STIFTEN, STICHTEN, worden in 't gemeen de aarts- en bisdommen, in 's gelyken de voorname, inzonderheid de vorstelyke abdyen, ook de domof collegiale kerken, daar dom-heren of kanunniken zyn, genoemt, en komt naar allen schyn daar van daan, wyl de inkomsten daar toe van de ouden gesticht waren.

STIFTSDAGEN, hieten die vergaderingen, welke de dom-heren benevens de overige landstanden in de hoge stiften beleggen, om daar op over hun zaken raad te plegen en een besluyt te nemen.

STIGLIANO, een vlek in Basilicata, benevens den titel van een vorstendom in Napels, dat door erffenis aan den vorst Sannino Colonna te Napels gekomen is.

STILARI, kleine stad in het eigentlyke Natolien, tegen over het eyland Scio, op het voorgebergte Stilari in Azien.

STILLET, een korte dolk, een ponjaart, ook een stok met een degen daar in.

STILLE ZEE, tusschen Asia en America. Zie *Pacificum Mare*.

STIPENDIA, zyn geldsommen die op zekere jaren of uyt de stadskas of uyt de vermakingen van byzondere familien aan arme studenten tot voortzetting van hun studien betaalt worden, en moeten zich deze die zulk een beurs genieten onder hand en zegel verbinden of naar gelegenheid der zake een zeker soort van studie by de hand te grypen, of ook het beroep van de plaats en patroon, van wien zy de beurs genoten hebben, voor alle andere tetrekken.

STIPPO, stad in Servien aan de Macedoonsche grenzen, waar by anno 1690. de Turken door de Christenen geslagen wierden, en daar op de stad geplundert en in brand gestoken.

STIPULATA MANU, hiet by handslag beloven.

STIPULEREN, betekent met hand en mond beloven dat gene, waar af gesproken word, vast en ongekreukt te houden. Daar van daan hiet Stipulatio in de rechten een zulke verbinding, als iemand door vraag en antwoord den ander wat belooft te geven of te doen.

STIRON, kleine rivier in Italien in 't hertogdom Parma, die zich in de Taro stort.

STIRUM, vlek aan de rivier de Roer, in 't hertogdom Bergen in Westphalen, benevens den titel van een graafschap. Daar zyn zekere graven die zich van Stirum schryven, en te gelyk den titel van Limburg en Bronkhorst voeren, hoewel zy eigentlyk uyt het huys der graven van der Marck hun oorsprong hebben. Zy verdelen zich in 3. linien, in de Bronkhorstsche, Gehmensche en Stirumsche.

STOBLOD, steedje en slot in de Ukraine.

STOBNITS, stad in het waywoodschap Sendomir, in klein Polen.

STOBODA, stad in Rusland, 4 mylen van Moscau, daar een boekdrukkery is, die gezegt word voordezen de eenigste in 't gantsche Moscovische land geweest te zyn, waar van daan het ook komt dat de meeste boeken der Russen niet gedrukt maar geschreven zyn.

STOBRA, rivier in Silesien, die by Brieg in den Oder valt.

STOCCO EN BERETTONE, de grote geweyde degen en hoed, is een hooggeacht geschenk, dat de pauzen zomtyds te Romen met zonderlinge plechtigheden gewoon zyn te weyen, en het zelve aan hoge potentaten, prinssen, republyken en grote generaals door een gedeputeerden te overzenden, tot dankbaarheid voor de diensten aan de Roomsche kerk bewezen, en paus Urbanus VI. word gezegt de eerste te zyn geweest, die diergelyken geschenk anno 1378. aan de republiek Lucca overzond. In 't jaar 1716. heeft paus Clemens XI. een zulken gewyden hoed en degen aan prins Eugeen na de behaalde grote overwinning tegen de Turken by Peterwaradein, door den ridder Rasponi naar Ongaryen overgezonden, waar mee hy in de vesting Raab opentlyk in de kerk bekleed wierd. Dit geschenk wierd toenmaals aldus beschreven: de hoed was donker violet met hermelyn gevoert, en aan ieder zyde-lap hong een hermelyne lind van 2. vingeren

breed,

breed, de hoedband was rood, de boord van den hoed was met goud geborduurt, achter en boven waren knopen van kleine paarlen gestickt, aan de eene zyde de H. Geest in de gedaante van een duyf met kleine paarlen gestikt, achter hongen 2. rode linten met goud gestikt. De degen was met het gevest 8. goede spannen lang, het gevest van zilver en vergult, 7. pond zwaar, boven aan den knop en onder aan den oorband het pausfyke wapen. De kling was boven drie vingeren breed, blaauw gedamasqueert, en met goude cieraden voorzien. De scheê was van rood fluweel, met doorluchtig werk van vergult zilver verçiert, in 's gelyk de draagband van rood fluweel met goud gestikt, en had een zilvere sterkvergulde gesp.

STOCHEM, kleine stad in 't bisdom Luik, aan den linken oever van de Maas.

STOCKACH, een slechte en evenwel de beste plaats in het graafschap Nellenburg in Zwaben, aan de rivier Stockach.

STOCKAU, zie *Pironka*.

STOCKBRIDGE, stad in Hantshire in Engeland.

STOCK-BRUNN, zo word een van de gezondheidsbronnen genaamt, die zich te Zwalbach in het neder-graafschap Catsenellebogen bevinden.

STÖCKEM, een marktvlek aan de Lein, legt een halve myl van Hannover, by het vrouwen klooster Marien-Werder.

STOCKHEIM, slot en heerlykheid in Rheingau, waar van een vryheerlyke familie, die 1702. uytgestorven is, den naam gevoert heeft.

STOCKHOLM, hooft- en koninglyke residentie stad van Zweden, ten dele in Upland, ten dele in Zudermanland gelegen, daar het meir Meler in de Oost-zee loopt. Zy is groot, van natuur sterk, en op 6. eylanden, die door houte bruggen aan elkander gehangen worden, op palen gebouд, heeft een sterke Citadel, waarin het koninglyke slot legt, dat 1697. grote brandschade geleden heeft. Behalven de 6. delen, waar uyt zy bestaat, naamlyk Stockholm, Ritterholm, Königsholm, Helgandasholm, Schiffsholm en Ladugorstand, vind men ook noch op het vaste land twe grote voorsteden, de zuyderen noorder-Malm genaamt. En wyl haar haven een van de bequaamste en beste van de Oost-zee is, word daar grote koophandel gedreven. Voor de stad zyn zeer gevaarlyke zee klippen, die men de scheeren noemt, en die de vaart naer de stad zeer gevaarlyk maken. In 't jaar 1710. wierd deze stad jammerlyk van de pest bezocht, waar door meer als 20000. menschen weggerukt wierden, en op de zuyder-Malm ontstond den 11. Mey 1723. een zulke brand, dat de schone Katharyne kerk, benevens verschevde paleyzen en veel hondert huyzen in de asch gelegt wierden. Maar de koning laat 'er zich ten hoogsten aangelegen zyn dat deze afgebrandde voorstad schoon en gaauw weer opgebouд werde.

STOCKHOLME, klein eyland in de Iersche zee, tegen over de haven Milford.

STÖCKNA, nieuw, schoon, vermaaklyk slot aan de rivier Ottava, in de Prachenser kreits in Bohemen.

STOCKPORT, stad in Engeland in de provintie Cheshire, aan de rivier Mersey.

STOCKSBRIDGE, stad in Engeland in de provintie Southampton aan de rivier Test, die 2. gedeputeerden in 't Parlement zend.

STOCZOW, kleine stad aan de Weixel in 't vorstendom Teschen in opper-Silesien.

STOECHADES, zie *Hierische Eylanden.*

STOELEN, zo worden in Zevenbergen de kleine districten of landstreken genaamt, waar in de gespan- of graafschappen verdeelt zyn. Zie *Zevenbergen.*

STOELWEISSENBURG, graafschap in neder-Ongaryen, midden in 't land, 't welk ten noorden aan 't graafschap Gran, ten westen aan Vesprin, ten oosten aan Pilsen, en ten zuyden aan Sigeth en Zegsard grenst.

STOELWLISSENBURG, SZECKESFEYERWAR, stad en gewichtige vesting benevens een sterk slot in neder-Ongaryen, daar zy in een groot moeras legt, dat de slikkerige rivier Sarvilius maakt, die uyt de Plattenzee komt, zo dat men 'er maar over 3. dammen, die met goede bastions bedekt zyn, by kan komen, en zy is 1688. door de Christenen verovert. Zy is de hooftstad van het graafschap Stoelweissenburg, en heeft 3. voorsteden, die alle in 't moeras leggen.

STOILNAKI, zo hieten des Czaars tafeljonkers.

STOKEGOMER, stad in Engeland, in het landschap Sommerset.

STÖKENITS, STEKENISSE, kleine rivier in 't hertogdom Lauenburg, die uyt het meir by het steedje Möllen zyn oorsprong neemt, en zich in de Elve stort. Van gemelde meir is het door 't behulp van sluyzen tot in de Trave niet ver van het dorp Mösling voortgeleyd, zo dat 'er tegenwoordig daaglyks kleine schepen, die alle de stad Lubeck in eigendom toehoren, van Boitsenburg naar Lubeck heen en weer varen.

STOKESLAY, stad in de provintie Yorck in Engeland.

STOLA, is een lang en breed lint met drie kruyssen verçiert, dat van den hals af op beyde de zyden tot de voeten toe hangt. De Katholyke Priesters dragen het over een koor-hemt, en binden het kruyswyze over den buyk wanneer zy de mis doen.

STOLÆ TAXA, is een lyst van al de vervalletjes die de kerken, priesters en kosters van de geboden af te lezen, trouwen, kinderdopen en begraaffenissen, of volgens 't bevel der hoge landsoverigheid, of uyt een lang in zwang gaande gewoonte moeten betaalt worden.

STOLBERG, kleine stad, amt en slot in Meissen in de Aartsbergsche kreits, daar veel laken gemaakt word. Zy hoort keur-Saxen toe, en is 9. goede mylen van Leipsig gelegen.

STOLBERG, graafschap in Thuringen, tusschen de graafschappen Mansfeld, Zwartsburg, Hohenstein, en het vorstendom Anhalt. Het hoort de graven van Stolberg toe, en de hooftstad, daar het graaflyke residentie slot is, hiet ook Stolberg. Deze graven bestaan uyt 2. hooftlinien, uyt de

de Oude, of Wernigerodifche, en uyt de Jonge, of Stolbergfche. De Oude deelt zich weer in de Wernigerodifche of Ilfenburgfche en in de Geuderfche. De Jonge beftaat uyt Stolberg en Roffla.

STOLHOFEN, een pas en kleine ftad in het Baden-Badenfche, ter rechter hand van den Rhyn, 4. myl. van Straatsburg, is met moeras omringt.

STOLNICK, hiet by de Mofcoviters een kamerjonker van den Czaar, en word gemeenlyk de afgezanten tot Smolensko te gemoed gezonden, om dezelve van daar tot naar Moskou te geleyden, en by hun Intree de plaats van Ceremonie-meefter te bekleden.

STOLPE, fteedje in de Stolpifche kreits in de Ucker-Marck de heren van Buch toebehorende.

STOLPE, hoofdftad van het hertogdom Wenden in achter-Pommeren, 14. mylen van Dantzig, aan de rivier Stolpa, die aldaar fcheepbaar word. Deze ftad is voordezen een Hanfee-ftad geweeft, en is noch tegenwoordig taamlyk groot en wel geboud, dryft fcheepvaart, koophandel, linne-negotie, heeft barnfteen draayeryen, en brouwt een treflyk bier. Twe mylen daar van daan is de haven Stolpemunde, daar de fchepen van de ftad leggen, en veel viffchers en fchippers wonen.

STOLPE, vlek en amt in Pruiffifch voor-Pommeren, een myl van Anklam, aan de rivier Pene.

STOLPEN, kleine ftad, amt en fterk flot op een berg, of den zo genaamden Stolpifchen fteen, in de Meifnifche kreits, 3. mylen van Dresden, tegen Lufatien, den keurvorft van Saxen toebehorende, leed anno 1723. grote brandfchade.

STOLTSENAU, ftad in het graaffchap Hoya aan de Wezer, benevens een flot. Zy hoort de hertogen van Bronswyk en Wolffenbuttel toe. Een amt en vlek van den zelven naam hoort den keurvorft van Hannover.

STOLTSENBERG, een gefortificeerde berg by Dantzig, die de ftad redelyk dekt, maar wanneer hy in 's vyands macht komt, dezelve ook grote fchade toebrengen kan.

STOLTSENBURG, oud beveftigt flot in Zevenbergen, een myl van Hermanftadt, dat in den laatften oorlog der Malcontenten tot een puynhoop gemaakt is.

STOLTSENFELS, een keur-Trierfche ftad en flot.

STOMMEN AAN HET TURKSCHE HOF, zie *Bizebani*.

STONAR, ftad op het Engelfche eyland Thanet in de provintie Kent.

STONE, ftad in Engeland in het graaffchap Stafford aan de rivier Trente.

STONEHENGE, een verwonderenswaardig en groot gebouw in Engeland, in de provintie Salisbury, dat uyt enkele hele en ongemene grote ftenen te zamen geftelt is.

STONI, STRETFORD, ftad in Engeland in het graaffchap Buckingham, aan de rivier Oufe. Noch een ftad van den zelven naam legt in de provintie Warnick, aan de rivier Avon, waar over zy daar een brug heeft.

STONIBIGRAD, ftad in Servien in Ongaryen.

STOOTER, een munt in Holland, die derdehalve ftuyver gelt.

STOPPERS, HONDE PINTEN, zyn op de fchepen touwen van middelmatige lengte, aan de einden met knopen, die men gebruykt om de gaten te ftoppen, die door vyandlyke kogels of op andere wyzen in 't fchip gekomen zyn. Men gebruykt de ftoppers ook wanneer de touwen, waar aan de grote zeylen van het fchip vaft zyn, niet houden willen, want dan legt men ze aan de zelve, waar door zy op die wyze 2. maal beveftigt wel houden moeten.

STÖR, rivier in 't hertogdom Holftein, die zich beneden Gluckftad in de Elve giet.

STORA, ftad op het eyland Negroponte.

STORA, een kleine golf van de Middelantfche-zee op de kuften van het koningryk Algiers, tuffchen Bugie en het eyland Tabarka in Africa.

STORACE, zie *Nimpa*.

STORCHNEST, kleine ftad in groot-Polen, een myl van Liffa, heeft een flot, en is 1716. van den Regimentarius der geconfedereerden Gniazdowsky verovert.

STORCKAU, heerlykheid, flot, amt en fteedje in de Middel-Marck aan de Spree, is 1712. by na te enemaal afgebrand.

STORM, is de vyandlyke aanval op een vefting, wanneer men of door een gemaakte bres met geweld wil indringen, of de muren en wallen beklimmen.

STORMARN, is het zuydlyke deel van het hertogdom Holftein, tuffchen de rivieren de Elve, Stör, Trave en Bille. Dit landfchap begrypt 3. delen, naamlyk Weft-Stormarn, Ooft-Stormarn en het graaffchap Pinneberg, is vol meiren en moeraffen, en zeer de overftromingen onderworpen.

STORM-DAKEN, was een zeker werktuyg by de ouden, waar mee zich de foldaten, wanneer zy ftorm liepen, dekten, ook de galleryen of gangen die over de grachten geboud worden wanneer men ftorm lopen wil.

STORM-LADDERS, hieten die grote ladders, die of op de galleryen of in de grachten gebragt, en aan de muren of baftions ener vefting geplant worden, waar op de ftormende foldaten klimmen, om met geweld de belegerde ftad in te dringen.

STORM OP ZEE, hiet wanneer een fchip door een zeer hevig geweld van den wind heen en weer gedreven word, en in gevaar ftaat van te zinken of te fplyten.

STÖSEN, fteedje in 't amt Saxen-Weiffenfels, daar jaarlyks by de raad-confirmatie een landgericht gehouden word.

STOSS, een bergfteedje in her opper-Ongarifche graaffchap Zips.

STOTE, kleine ftad in het hertogdom Bremen, aan de rivier Luen.

STÖTERAU, rivier in 't hertogdom Luneburg, die by Heversdorf uyt het Bodentickifche gebied komt ftromen, en eindelyk zich by Efterloh een Steterdorf in de Ilmenau ftort.

STÖTTERLINGENBURG, voor dezen een kloofter, maar tegenwoordig een koninglyk Pruiffifch amt, in 't vorftendom Halberftad, in de landftreek Hornburg.

Stour, rivier in Engeland, die aan de grenzen der provintien Essex en Soffolk stroomt, en zich te Harwich in de Noord-zee stort.

Stourminster, stad in Engeland, aan de rivier Stour, waar mee de stad Newton doer een brug verenigt word.

Stow, stad in Engeland in het graafschap Suffolk, aan de rivier Gipping.

Stozingen, kleyne stad en slot in Zwaben, niet ver van den Donau beneden Ulm, de barons van Stein toebehorende.

Straalsond, grote en beroemde hansee-en koopstad, benevens een schone haven in het Barthische distriĉt in voor-Pommeren, aan de zee-engte Gella, tegen over het eyland Rugen. Zy is zo wel van natuur door de omleggende moerassen, dyken en meiren, als ook door de kunst wel bevestigt, en legt tusschen de zee en het meir Francken, zodanig, dat men 'er niet anders als over een dam, die door een schans gedekt word, daar heen komen kan. Voor dezen is zy de hoofstad van het vorstendom Rugen geweest, maar naderhand het hertogdom Stettin in Pommeren ingelyft. Hier op is zy aan rykdom en koophandel zeer toegenomen, dat zy niet alleen de zesde onder de Hansee-steden, maar ook een vrye ryksstad geweest is. In 't jaar 1628. wierd zy vergeefs van den keyzerlyken generaal Wallenstein belegert. en 1630. als koning Gustavus Adolphus daar aanlandde, nam zy de Zweedsche bezetting in, en anno 1678. dwong haar keurvorst Frederik Wilhelm van Brandenburg na een korte en hevige bombardering tot een akkoord, maar stond ze 1679. in het vredens-traĉtaat weer aan de kroon Zweden af. In 't jaar 1710. zyn in deze stad by na 6000. menschen aan de pest gestorven, en 1712. wierd zy van de Noordsche bondgenoten ingesloten. Den 22. Nov. 1714. landde hier de koning van Zweden Carel XII. onverwagt uyt Turkyen aan, en 1715. wierd deze vesting na een harde belegering, waar in de stad zeer verwoest wierd, van de Noordsche Bondgenoten met accoord verovert, en met Deensche troepen bezet gehouden, tot dat zy met haar omleggent gebied in den vrede 1720. aan de kroon Zweden gerestitueert wierd. Hier is tegenwoordig de landregering over het Zweedsche deel van voor-Pommeren aangelegt.

Straat, zie *Gibraltar*.

Straatsburg, grote, schone en welbevestigde stad in de Neder-Elsas, 4. mylen van Hagenau, en 13. van Spyer, niet ver van den Rhyn aan de overzyde daar de Ill en Brusche te zamen lopen, en over den Rhyn een houte brug legt. Zy heeft een beroemde Universiteit, in 't jaar 1538. gesticht. een bisdom, onder den aartsbisschop van Ments behorende, en de voortreflyke domkerk met haar kostlyken tooren, ook het raadhuys, de Pfaltsgenaamt, benevens den Neu-Bau zyn bezienswaardig, maar het ryke gasthuys is 1717. te enemaal afgebrand. Deze plaats was voor dezen een van de rykste en voornaamste ryksteden, en had een gantsch Luyterschen raad en inwoners, maar na dat de kroon Vrankryk deze stad zonder verlies van een man en midden in den vrede anno 1681. weggenomen, en in den Ryswykschen vrede behouden had, is niet alleen de domkerk den Rooms Katholyken ingeruymt, maar ook de halve raad met Katholyken vervult, de fortificatie zeer versterkt, en de sterke citadel van 6. bastions geboud.

Straatsburg, Roomsch-Katholyk bisdom in de Elsas, wiens toebehorige landen in 4. stadhouderyen verdeelt worden, en hier en daar in de Elsas verstrooyt leggen. De bisschop voert den titel van landgraaf van de Elsas, en houd beurten in den rang met den bisschop van Constans, maar het capittel bestaat uyt 23. Canunniken, die alle van oude vorstlyke, graaflyke of vryheerlyke geslachten zyn moeten. De tegenwoordige bisschop hiet Armand Gaston van Rohan, prins van Soubise, die den 24. Juny anno 1674. geboren, 1704. tot bisschop verkoren, en den 18. Mey 1712. van paus Clemens XI tot de cardinaals waardigheid verheven is. Anno 1724. heeft hy op den ryksdag te Regensburg aanzoek gedaan om weer tot de zitting en stem toegelaten te worden.

Straatsburg, kleine stad benevens een slot aan de rivier Dribents, in het waywoodschap Culm in Poolsch Pruissen, 8. mylen van Thoorn.

Straatsburg, kleine stad in de Uckermarck Brandenburg aan de Pommersche grenzen, daar zich een Fransche colonie heeft ter neer gezet.

Straatsburg, stad en slot in neder-Karinthien, aan de kleine rivier Gurck, en zy is de gewoonlyke residentie-plaats des bisschops van Gurck.

Straatsburg, vlek in 't vorstendom Anhalt, aan de rivier Selcke, een myl ten westen van Hartsgerode.

Straatsburg, zie *Rother-Thurm*.

Straat-vaarders, worden in Holland die gene genaamt, die door het naauw van Gibralter of door de Straat in de Middelantsche-zee naar de Italiaansche havens en naar Smirna of andere plaatzen van de Levant varen.

Strabane, matige stad in de Iersche provintie Ulster aan de rivier Dirus, die 2 mylen daar boven het meir Fogle maakt, en kort daar na in een groten zee-boezem valt.

Stradan, kleine stad aan een meir in 't Brandenburgs Pruissen.

Stradella, kleine stad in 't hertogdom Milaan, in het landschap Pavesano, aan de Po-stroom, drie mylen van Pavia, den bisschop van Pavia toekomende.

Stradonica, zo hiet een van de vier delen der stad Cracau.

Strakonits, stad benevens een slot in de Prachenser kreits in Bohemen, zy is de residentie van den Boheemschen groot prior van de Malthezer orde.

Stralburg, zie *Schriesheim*.

Stralen, vesting in 't Pruissisch Gelderland, die de Franschen in het jaar 1672. geslecht hebben, en in de Rastadsche vrede 1714. den koning van Pruissen toegewezen is.

Strammehl, Strammel, een steedje en slot in achter-Pommeren aan de Rege, waar van zich de heren van Borck burg-en slot-gezetene schryven.

STRAMULIPA, zeker turksch gebied in Griekenland, 't welk voor dezen Bœotien genoemt wierd, tusschen de provintien Athenen, Janna, Livadien en de zee-engte van Negroponte gelegen.

STRANDEN, AAN STRAND GEDREVEN WORDEN, zyn scheepswoorden, die zo veel betekenen als op een bank stoten en alzo verongelukken.

STRAND-RECHT, heeft twederly betekenis, of de macht des landheers om alle goederen en personen, door schipbreuk aan den oever geworpen, in eigendom te behouden, of het betekent het rechtsgebied over alles wat aan den oever passeert. Voor dezen hielt het strand-recht iets gruwlyks in, nademaal wegens het verongelukken der schepen de mans en vrouwen, jong en oud, die daar op gevonden wierden, tot lyf-eigene wierden aangenomen, en de goederen prys gemaakt. Maar dewyl daar onder de naburen veel ongelegentheden en oorlogen uyt ontstonden, heeft men dit strand of vaar-recht, anders ook grondroerig recht genoemt, in de meeste landen, die aan zee leggen, afgeschaft, en men is daar in overeen gekomen, dat men zich verbond de overblyfzelen en ingelade goederen van een strandent-schip naar zyn uyterste vermogen te redden en te bergen, en dezelve voor een billyk bergloon uyt des schippers redery en koopmans goederen, volgens de schatting van vrome verstandige luyden, te restitueren. Dit vergelyk heeft zyn betrekking maar op eerlyke scheep-vaardy, maar wanneer 'er een roofschip, vrybuyter of kaper strand of door schipbreuk vergaat, of wanneer een schip, dat contrabande waren voert, verongelukt, of de schepen het moetwillig tegen weer en wind avonturen, of aan verbode plaatzen gedreven worden, is de landsheer gewoon zich dezelve eniger mate toe te eigenen, schoon het oude strand-recht, vaar-recht, grondroerings-recht op zyn strengst genomen niet meer geldt.

STRAND-VRIESEN, een redlyk groot gebied in 't hertogdom Sleeswyk langs de Duytsche-zee, en begrypt het zelve de amten Eyderstadt en Husum, benevens een deel der amten Flensburg en Tonderen.

STRANGFORT, vlek in Ulster in Ierland, in het graafschap Downe, aan de baay Strangfort, daar een ruyme en goede haven is. Het daarby leggende meir van Strangfort is taamlyk groot, en stort zich in gemelde baay.

STRANGULEREN, is een heel gemene straf by de Turken, waar voor de Bassas, de grote vizier, des keyzers broeders, ja de Sultan zelfs nooit zeker zyn. Men gebruykt hier toe gemeenlyk een paar sterke Janitzaren, die den armen zondaar een zyde koort presenteren, die dezelve kust, om den hals legt, en zich dan door gemelde Janitzaren op een fluwele kussen daar mee laat worgen.

STRANTAVERN, stad in Schotland, in de provintie Galloway, aan de golf van Rian, die zitting en stem in 't parlement heeft.

STRAPAZZEN, STRAPASSEREN, een woord uyt de Italiaansche taal ontleent, en betekent zo veel als iemand slecht handelen, plagen, en op generly wyze verschonen.

STRAPZY, zyn des Czaars hof-jonkers, die hem op zyn reys begeleyden.

STRASALDO, STRASOLDO, slot en steedje in 't hertogdom Friuli, niet ver van Palma gelegen. Het is het stamhuys van het graaflyk geslacht van Strasaldo, dat aan het keyzerlyke hof door verscheyde bedieningen beroemt is geworden, en het erf-landjagermeesters amt in het vorstlyke graafschap Gorts bezit.

STRASCHIZE, is een byzonder soort van luyden in 't hertogdom Crain, die de reizigers door de bosschen, die enige mylen lang zyn, met geweer moeten begeleyden, dewyl in dezelve zomtyds allerhande banditen, Wallachen, Morlachen en Turken de wegen onveilig maken.

STRASOLDO, zie *Strasaldo.*

STRASS, vlek en slot in neder-Stiermarken.

STRASSIZ, nieuwe stad in de Rakonitzer kreits in Bohemen, de koninglyke kamer toebehorende.

STRASSWITS, stad en slot in Moravien aan de rivier Morau, tegen de Ongersche grenzen.

STRATAGEMA, KRYGSLIST, waar door dikwils meer als met kracht of geweld uyt te rechten is.

STRATFORD, stad in Engeland in de provintie Warwyk aan den noordlyken oever van de rivier Avon.

STRATH-BOGIE, klein streek lands in de Schotsche provintie Buquan, benevens een stad van denzelven naam, daar de Bog en Dovern te zamen lopen.

STRATHERNE, provintie in Zuyd-Schotland, tusschen Perth, Fife, Mentheit, Broad-Albin en Athol. Zy is vol bergen en bosschen, word van de rivier Carn doorstroomt, en hoort tot het graafschap Perth.

STRATH-NAVERN, provintie in Noord-Schotland, die ten oosten aan Caithness, ten zuyden aan Southerland en Ros, ten westen en noorden aan de zee grenst. Dit landschap is koud en vol bergen en meiren, ook word het van de rivier Navern doorstroomt, en de oudste zoon des graafs van Southerland voert 'er den titel van. De nering der inwoners bestaat in de vee-fokkery.

STRATHY, kleine stad in Noord-Schotland in de provintie Strathnavern aan de zee-kust.

STRATON, stad in Cornwal in Engeland.

STRAUBINGEN, redelyk grote stad aan den Donau, daar 'er een brug over legt in neder-Beyeren, benevens een keur-vorstlyke regering en een rentamt, dat verschyde districten en pleeg-gerichten onder zich begrypt. Op enige plaatsen is zy met drie muren en een droge gracht omringt, legt 17. myl. van Munchen.

STRAUF, STRAUFHAYN, STRAUCHHAHN, oud en woest hoog berg-slot, een myl van Hildburghausen in het Hennebergsche, tot de Coburg-Hildburghausische landsportie behorende.

STRAVICHO, kleine Turksche stad in Romanien, aan den kleinen zeeboezem Stravicho.

STRAVICHO, kleine Turksche stad in Bulgarien aan de Zwarte-zee, tusschen de monden van den Donau.

STRAUSBERG, kleine stad en oude burg in de Middelmark Brandenburg aan een meir, Straus-

genaamt, daar goede lakens en baayen vervaardigt worden.

STRAUSBERG, kleine ſtad en amt op een berg in Thuringen, 3. mylen ten weſten van Northauſen, den vorſt van Zwartsburg-Rudelſtad toebehorende.

STRAY, kleine rivier in Franckenland, die in het Hennebergſche ontſpringt, en tuſſchen Mellerſtedt en Neuſtadt in de Saale valt.

STRECHIN, kleine ſtad in Noord-Schotland in het graafſchap Buchan, 3. mylen ten weſten van de Noord-zee.

STREGNES, zie *Strengnes.*

STREHLA, kleine ſtad aan de Elve, 3. mylen van Meiſſen, heeft een ſchoon ſlot, en hoort een heer van Pflug toe.

STREITBERG, ſtad, ſterk ſlot en amt in het markgraafſchap Culmbach, 3. mylen van Culmbach in Frankenland.

STRELCE, ſtad in het waywoodſchap Inowlocz, in Cujavien in groot Polen.

STRELE, zie *Strehla.*

STRELEN, klein ſteedje aan de Ohla, tot het vorſtendom Brieg in neder-Silefien behorende, dat in het jaar 1707. te enemaal afgebrant is. 1709. kreeg het volgens de oud-Ranſtadtſche conventie een Luyterſche kerk en ſchool.

STRELITS, GROOT-STRELITS, ſteedje, benevens een ſchoon ſlot in het vorſtendom Oppeln in opper-Silefien, niet ver van Tarnowits, den graaf van Colonna toekomende. Het is zeer neringryk, en legt 6de half myl van Oppeln. Klein-Strelits is een ſteedje in het zelve vorſtendom, hoort den graaf van Pruskow toe.

STRELITS, kleine ſtad in de heerlykheid Stargard in het Mecklenburgſche, met veel meiren en wateren omringt. Zy is de reſidentie-plaats van den hertog van Mecklenburg-Strelits, Adolphus Fridericus III. die den 7. Jun. 1686. geboren is, en zedert 1708. geregeert heeft. Zyn gemalin Dorothea Sophia is een dochter van Joh. Adolf van Holſtein-Pleun, en den 11. April 1709. getroud. Anno 1712. 's nachts tuſſchen den 24. en 25. October ontſtond 'er op het ſlot brand, waar door het zelve benevens de kerk te enemaal in de aſch gelegt wierd.

STRELITSEN, waren een ſoort van Moſcoviſche ſoldaten te voet met vuurroers, waar in voordezen de grootſte ſterkte van 't Ruſſiſch leger beſtond, die dikwils 40000. man ſterk waren, ook allerhande voorrechten en vryheden hadden, dat men ze byna met de Janitzaren by de Turken vergelyken kon. De overlede Czaar Petrus I. heeft ze te enemaal in 't leger wegens hun menigvuldigen opſtand afgeſchaft, en de militie is doorgaans naar den Duytſchen voet ingericht, evenwel worden ze ten platten lande noch tot beſcherming gebruykt.

STRELL, STRIG, ISTRIGY, rivier in Zevenbergen, die zich aan de opper-Ongariſche grenzen in de Maroſch ontlaſt.

STRELNA, STRELNA MOISA, nieuw aangelegt paleys en tuyn van den Czaar in Ingermanland, niet ver van St. Petersburg, daar de rivier Strelna in de Ooſtzee valt, waar uyt men een twede Verſailles maken wil.

STRENGBACH, kleine rivier in de opper-Elſas, ontſpringt uyt het Vogeſiſch gebergte achter Rappoltsweiler, en vlied by Gemar in de Ill. Deeze beek ſcheyd opper en neder-Elſas van elkander.

STRENGNES, STREGNES, ſtad aan het meir Meler in Sudermanland, 8. Zweedſche mylen van Stockholm. Haar biſſchop hoort onder den aartsbiſſchop van Upſal.

STRENSK, ſtad in het waywoodſchap Poſen, in groot Polen, heeft meeſt houte huyzen.

STREOMS, een van de Orcadiſche eylanden by Schotland, 't welk zeer klein is, evenwel een goede haven heeft, die de Hollanders en Engelſchen bezoeken, wanneer zy naar de Schotſche eylanden op de viſchvangſt varen.

STRETTO, zie *Fretum.*

STREY, STRAY, rivier in 't Wurtsburgſche in Franckenland, loopt niet ver van Neuſtadt in de Franckiſche Saal.

STRIBORD, zie *Stuurboord.*

STRICCO LEVANTE, word de Zeewind te Rome genaamt, die het water van den Tiber zomtyds zo ſchriklyk doet opzwellen, dat daar onuitſpreeklyke ſchade door geſchied.

STRICTE, naauw, ſtreng, eigentlyk, in een eigen zin.

STRIEGAU, ſtad in 't vorſtendom Zweidnits in Silefien, 7. mylen van Breſlau, wegens de Striegiſche aarde en het goede wit bier beroemt.

STRIEN, zie *Stryen.*

STRISSIN, ſtad in het waywoodſchap Mſciſlau in Litthauen.

STRIVALI, STROFADI, twe kleine eylanden van de Joniſche-zee by Griekenland, tegen de weſtlyke kuſt van Morea, die van Griekſche Munniken bewoont worden, die daar een wel gefortificeert en met ſtukken voorzien klooſter hebben. Het grootſte daar van is zeer vruchtbaar van druiven en andere ſchone vruchten, ook heeft het veel fonteinen.

STRIUM, ſtad in het waywoodſchap Ruſſien in Polen.

STROBRA, kleine rivier in Silefien, die in het vorſtendom Oels ontſpringt, door het Breslauſche en Maslauſche Weichbild loopt, en een myl van Brieg in den Oder valt.

STROFADI, zie *Strivali.*

STROMBERG, amt in de neder-Palts, den keurvorſt van de Palts behorende.

STROMBERG, kleine ſtad, amt en ſlot, en de hoofdſtad van een klein Burggraafſchap in 't bisdom Munſter, waar toe zy zedert 1372. behoort, wier biſſchop als burggraaf van Stromberg op de ryksdagen in 't vorſten-collegie zitting en ſtem voerdert.

STROMBOLI, STRONGOLI, een van de Lipariſche eylanden in de Toſcaanſche-zee, dat het verſte ten noorden legt. Het is wegens den vuurſpuwenden berg Stromboli onbewoont, en heeft omtrent 10. mylen in den omtrek.

STROMES, kleine ſtad en haven op het eyland Yla, 't welk een van de Weſternes by Schotland is.

STROMIO, SPIRNAZZA, rivier in Morea, die zich

2. mylen van Calamata in de golf van Corone ftort.

STRÖMLINGS, is een luft-flot niet ver van Stockholm, 't welk de grootmoeder van den laatften koning, Hedwig Eleonora genaamt, heeft laten bouwen.

STROMONA, RADINI, ISEHAR, STRYMON, rivier, die in 't gebergte Argentaro in Macedonien ontfpringt, Romanien van Macedonien fcheyd, en zich in de golf van Conteffa ftort.

STRÖMSTADT, zie *Stromftadt*.

STROMSTADT, kleine ftad in de Noorweegfche provintie Aggerhus, 2. mylen van Frederikshal, de kroon Zweden toekomende.

STRONGOLI, kleine ftad, benevens een bisdom en den titel van een vorftendom, op een zeer hoge rots in Calabria citra in Napels. Haar biffchop behoort onder den aartsbiffchop van Santa Severina.

STRONGOLI, eyland, zie *Stromboli*.

STRONGYLE, zie *Nachfia*.

STROOD, fraaje en welgeboude ftad in Engeland, in de provintie Glocefterhire aan de rivier Stroud, wiens water zeer goed is tot de fcharlakeverwery, 't welk hier het befte in gants Engeland gemaakt word, en deze ftad goede nering brengt. Zy heeft een brug over gemelde rivier en legt 78. Engelfche mylen van Londen.

STROPEN, STROPERYEN, word van foldaten gezegt, wanneer zy op party uytgaan.

STRÖPKE, dorp in het vorftendom Halberftad, een myl van Halberftadt, onder deszelfs dom-kapittels amt Zilly behorende, wiens boeren verplicht zyn de wetenfchap van het fchaakfpel onder zich te onderhouden, en op hun nakomelingen voort te planten, weswegen zy van alle fchattingen vry zyn, en den nieuwen vorft maar altyd by de huldiging een zilver fchaakbord met zyn toebehoren verëren. Wanneer een vreemdeling luft heeft om te fchaken, zet zich een van hen opentlyk met hem aan 't bord.

STROPPEN, fteedje in het vorftendom Oels in Silefien, 6. mylen van Breflau.

STROVISI, VERDOGNA, kleine ftad in Zaconia in Morea.

STRUBBEKÖPING, zie *Stupköping*.

STRUDEL (MAALSTROOM, of DRAAIKOLK) in den Donau is een gevaarlyke plaats, niet ver van het oude vlek Strohm, beneden Grein, zeven en een halve myl beneden Lints in Oostenryk.

STRUMBLE HEAD, voorgebergte in het vorftendom Walles in Engeland, ftrekt zich ten noorden in de Ierfche-zee uyt.

STRUMEN, kleine rivier in Litthauen, ftort zich in het waywoodfchap Breffici in de Stcr.

STRUMETA, ftad in Natolien in Azien, benevens een groot aartsbisdom.

STRUSEN, STRUALI, een zeker foort van Mofcovifche fchepen, in de gedaante van grote fchuyten, zyn zeer gemakkelyk geboud, en met taamlyke vertrekken, venfters, tafels, banken en bedden voorzien; hebben achter een ftuur wel 6. vamen lang, en de roeiers zitten op de voorfteven onder een verdek, zo dat zy ook in den fterkften regen niet nat worden; en wanneer het vaartuyg op een zandbank te zitten komt, ftoten zy het met bomen voort, of lichten het van onderen op.

STRYEN, STRIEN, kleine ftad in de provintie Holland, niet ver van de Biesbos ten weften gelegen.

STRYK, zie *Flanc*.

STRYKLINIE, LIGNE DE DEFENCE, is de wydte van den winkel der gordyn tot op de punt van de flanc van het daar tegen overleggende bolwerk, welke wydte alzo gefchapen zyn moet, dat men de punt van het bolwerk van gemelden hoek met een musket-kogel beftryken kan. De ftrykende ftryklinie, ligne de defence rafante, loopt met de daar tegen over leggende face in ene linie te zamen. Maar de inlopende ftryklinie maakt met de daar tegen over ftaande face een hoek.

STRYMONA, kleine ftad aan de rivier van den zelven naam, in Macedonien in Griekenland.

STRZIBRO, zie *Miza*.

STUBENBERG, aloude familie in Inner-Ooftenryk, die den graaflyken titel voert, en naar het flot Stubenberg in neder-Stiermarken tusfchen Pruck en Hartberg genoemt is.

STUBNA, rivier in Litthauen, die in Mofcovien aan de grenzen ontfpringt, en in het waywoodfchap Polock in de Dryffa valt.

STUCKENBROUK, is een zekere ftreek lands in Weftphalen in het bisdom Paderborn.

STUCKEN VAN ACHTEN, PESO, of SPAANSCHE MAT, is een Spaanfche zilvere munt, die uyt 8. realen beftaat, waar van zy ook den naam heeft, bedraagt naar ons geld te rekenen omtrent een ryksdaalder. In Portugaal maakt een ftuk van achten of pataca 15. realen of 600. rees.

STUCKHUSEN, fterk flot in de zo genaamde Mormeric in Ooft-Vriefland, tusfchen Embden en Oldenburg.

STUFFENBERG, zie *Hulffenberg*.

STUIVER, is in Holland een fcheyd munt, waar van 'er twintig op een Hollandfchen gulden, 50. op een ryksdaalder gaan. In 't Keulfche gebied geld een ftuyver 6. goede penningen, Saxifche waardy.

STUKKEN GESCHUT, zie *Canon*.

STULINGEN, kleine ftad en flot in het graaffchap Furftenberg in Zwaben, benevens den titel van een landgraaffchap. Een linie der graven van Furftenberg word hier naar de Stulingfche genaamt, die anno 1716. na de dood van den keur-Saxifchen ftadhouder, Vorft Ego van Furftenberg een deel der nagelate landsportie geërft, en den vorftlyken titel aangenomen heeft. De tegenwoordige vorft Jofephus Ferdinandus Eberhardus is den 12. april 1699. geboren, en heeft zich 1723. met Maria Anna, een gravin van Waldftein, in den echt begeven.

STUMA, ftad en flot in het waywoodfchap Marienburg in Poolfch-Pruiffen.

STUNDEN-FRAUEN, noemt men aan het keyzerlyke hof de Dames, die zich om een zekere uur moeten laten aanmelden, wanneer zy de keyzerin willen opwachten.

STUPIA, kleine ftad in groot Polen, daar de mis-

misnoegde Polen van de Saxen en Moscoviters anno 1712. den 27. Jun. totaliter geslagen wierden.

Stubköping, kleine Deensche stad benevens een haven op het eyland Falster, aan de Oost-zee.

Stura, zo hieten drie rivieren in Lombardyen, de eene bevind zich in Montferrat, en giet zich by het vlek Ponte di Stura in de Poo. De 2. ontspringt aan de grenzen van Savoyen, en valt boven Turin in de Poo. De 3. ontspringt in het graafschap Nizza, en valt by Cherasco in de Tanaro.

Sturbridge, stad in Worcester in Engeland.

Sturmister, stad in Dorchester in Engeland, aan de rivier Stower, waar over zy een fraaje brug heeft, 94. Engelsche mylen van Londen.

Sturtzelbrunn, beroemde Benedictyner abdy in Lotteringen aan de grenzen van neder-Elsas.

Stutgard, hooft- en residentie- stad van het hertogdom Wurtemberg, byna midden in het land, 3. myl. van Tubingen, en niet ver van den Neckar, die met schone tuynen en wynbergen omringt is, en den Luyterschen Godsdienst belyd. Zy is niet zonderling groot, maar heeft 2. grote voorsteden, legt in een dal, en heeft een schoon residentie slot, benevens een kostlyke antiquiteit- en kunst-kamer, gelyk ook een anno 1685. opgerecht vorstelyk land-school, en een schonen tuyn. Van den aldaar residerenden hertog, zie onder *Wurtemberg*.

Stuur, roer, is een stuk hout dat aan de achter steven van 't schip vast gemaakt is, en dient om het schip te regeren en te draayen daar men het hebben wil. Sturen, het schip regeren.

Stuurboord, betekent aan 't schip de regter zyde voor den man die aan 't roer staat.

Stuurman, zie *Piloot*.

Stuur pen, hiet de balk die door des Constapels kamer in het roer achter het schip gaat, waar door het stuur heen en weer beweegt word.

Stuurplecht, de plecht daar de stuurman op staat. Zie *Casteel*.

Styliseren, opstellen, ordonneren, een redevoering of brief ordentlyk op 't papier zetten.

Stylus, een redens- of schryf-aart: ook het gebruyk, de manier, en wyze. Zo zegt men in den laatsten zin, het is niet styli, dat is, het is geen manier.

Stylus Curiæ, is de aart en manier van schryven, gelyk het in vorstlyke Cancelaryen gebruyklyk is.

Stylus Curiæ Romanæ, is de form en schryfaart, die de pauslyke Cancelary te Romen gebruykt, wanneer zy haar brevetten of andere instrumenten opstelt.

Suachen, eyland en hooftstad van een Beglerbegschap in Africa, aan de Rode-zee, daar zy een goede haven heeft.

Suada, de çierlykheid in 't spreken, de welspreekenheid.

Suana, Sovana, Soana, stad op een hogen berg in 't gebied van Siena in 't Florentynsche, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Siena behorende.

Suanes, zekere volkeren op den berg Caucasus, die zich Christenen noemen, maar byna geen Godsdienst of Godvrucht hebben. Zy zyn lelyk van aanzicht, maar daar by de beleefste van alle volkeren van dit geberchte.

Suaquen, zie *Suachen*.

Suar, kleine stad in gelukkig Arabien in Azien, aan de zee, daar de Portugezen een vesting hebben.

Subaltern, die onder een ander staat, als een officier of rechter, ook een luytenant, cornet.

Subar, Sebu, grote rivier in 't koningryk Fez in Africa, die in de provintie Chaus ontspringt, een zeer snellen loop heeft, by Mahmora voorby loopt, en eindelyk in de zee valt.

Subbaschi, zo worden by de Turken de gerechtsdienaars genoemt, die onder den Cadi staan.

Subblaco, stad in het pauslyk gebied, in Campagna di Roma, 10. mylen van Palestrina, aan de grenzen van Napels.

Sub Conditione, onder zekere voorwaarden.

Subdelegeren, iemand in zyn plaats aanstellen, zyn amt een ander opdragen. Daar van daan subdelegatie, wanneer iemand, dien iets aanbevolen is, zulks aan een ander opdraagt.

Sub-Diaconus, is een van de meerder ordens onder de pauslyke geestlyken, dien by zyn inweying een lege kelk met de lege schaal onder deze woorden toegereykt word: zie wat voor een dienst u toebetroud word, darom vermaan ik u dat gy u zo gedraagt dat gy Gode welbehaaglyk moogt zyn. Daar op krygt hy een kannetje met wyn en water, een handdoek, en het Epistel-boek.

Suben, klooster der reguliere koorheren van St. Augustyn in opper-Beyeren, aan de rivier de Inn.

Sub- en Obreptitie iets doen, hiet iets heimelyk door valsch bericht en verzwyging der waarheid te verkrygen.

Subhasteren, betekent iets opentlyk veylen.

Subject, dat een ander onderdanig, of deszelfs gehoorzaamheid onderworpen is.

Subjectum, hiet een persoon, als wanneer men zegt: dat is een bequaam subject, betekent het zo veel als dat is een bequaam onderwerp of persoon.

Sublapsarii, zie *Infra-lapsarii*.

Sublunaria Corpora, worden alle de lighamen genoemt die onder de maan leggen, en daarom naar den algemenen waan een zekeren invloed van de maan krygen.

Submissie, onderwerping. Zich submitteren, zich onderwerpen, te vreden zyn.

Sub-officiarii, of de erf-amptenaren der wereldlyke keurvorsten in 't Roomsche ryk zyn die gene, die in plaats van dezelve by de keyzerlyke kroning de aarts-amten bekleden. Zo is des konings van Bohemen Sub-Officiarius na het uytsterven der graven en Semper-Freyen van Limburg de graaf Michaël Johan van Althan; des keurvorsten van Beyeren de graaf van Walpurg; des keurvorsten van Saxen de graaf van Pappenheim; des keurvorsten van Brandenburg de vorst van Hohenzollern; en des keurvorsten van de Palts de graaf van Sintsendorf.

Subornеren, iemand heimelyk tot iets opmaken of ophitzen.

Sub-Prior, is in de Roomsgezinde kloosters de naaste aan den Pater Prior.

Subsidie-gelden, zyn die gene, welke den eenen vorst van den ander tot onderhoud van den kryg betaalt worden. Diergelyke subsidie-gelden heeft in den laatsten Spaanschen successie-oorlog keur-Beyeren van Vrankryk; Portugal en Savoyen van Engeland en Holland genoten.

Subsigneren, onderschryven, ondertekenen.

Subsistentie, hiet het onderhoud, waar mee men zich in zyn staat kan hanthaven. Den vyand de subsistentie benemen, geschied wanneer de vruchten van het land gestroopt, de dorpen verbrand worden, en een landstreek by na te enemaal verwoest is, dat de gene die nakomen niets te breken noch te byten vinden.

Substitueren in Testament zaken, betekent wanneer de maker van de uyterste wil den vorigen erfgenaam of verwerpt, of hem een ander op zekere voorwaarde in de plaats stelt.

Substituut, is die gene, die een ander tot hulp toegevoegt word, wanneer hy wegens ouderdom of andere oorzaken zyn amt niet meer gelyk 't behoort bedienen kan. In Vrankryk is het een officier, die by 't afwezen van 's konings procureur deszelfs amt bekleed, en de gerechtlyke akten in plaats van hem afvaardigt. Deze substituten hebben eerst zedert anno 1586. den titel van officiers bekomen, want voor dezen wierden zy maar substituten van den procureur generaal in de bailluagien genoemt, en de procureurs van den koning worden in 't parlement zelfs noch met dezen titel benoemt.

Subtiel, teer, klein, dun, behendig, kunstig, ook scherpzinnig. Daar van daan subtiliteiten, scherpzinnige gedachten.

Subu, zie *Subar.*

Sub una, betekent de Roomsgezinden, die het H. Avondmaal maar onder enerly gedaante, naamlyk van het gezegende brood genieten, maar de gezegende kelk volgens de grondregels van het concilie van Constans en dat van Trente de geestlykheid alleen moeten overlaten.

Sub Volante Sigillo, onder open zegel, gelyk men zomtyds de brieven elkander toezend.

Suburi, kleine stad in 't koningryk Navarre, aan de rivier Agra.

Sub utraque, zo wierden voordezen de Hussiten in Bohemen, maar nu byna alle de Protestanten van de Roomsgezinden genaamt, wyl zy het H. Avondmaal altyd onder beyderly gedaante genieten.

Succa, kleine stad in Valencia, daar de rivier Xucar in de zee valt.

Succadane, stad op het eyland Borneo, benevens een haven in Azien.

Succadano, grote rivier op het eyland Borneo in Azien, die zich in de Indiaansche zee stort.

Succaden, zyn zoete zaken, delicatessen, die by voorname gastmalen mee opgezet worden. In een zekeren zin betekent het zekere geconfyte schillen.

Succederen, iemand in het amt of in de waardigheid opvolgen.

Succes, de gelukkige uytslag van een zaak die men onder handen heeft.

Successie, de opvolging in een ryk of zekere Erflanden. Daar van daan successeur de opvolger in een amt of waardigheid.

Succuir, stad in het koningryk Tanguth in groot-Tartaryen in Azien, die groot, welbewoont, en de hoofdstad van een gebied van den zelven naam is.

Succureren, iemand te hulp komen, byspringen, bystand verlenen.

Succurs, zie *Secours.*

Suchana, rivier in Moscovien, die uyt het meir Koinski of Coubelka 10. mylen van de stad Wologda ontspringt, de Jug inneemt, en naderhand den naam van Dwina, dat in 't Russisch twee betekent, voert.

Sucheu, grote stad in de provintie Nanking in China aan de rivier Tay. Zy is de vermaaklykste en beste koopstad van China. De keyzer ontfangt hier jaarlyks aan tol van koren, rys en vruchten, die van daar naar Peking gebracht worden, 5. millioenen laen, zynde een laen 4. Rhynsche guldens. Een andere stad van den zelven naam vind men in de provintie Quicheu in China.

Suching, stad in de provintie Quangsi in China, die den koning van Tonquin toekomt.

Suchuen, grote provintie in China, die ten noorden aan de provintie Xansi, ten oosten aan Huquang, ten zuyden aan Queucheu en Junnarï, ten westen aan Indiën aan dees zyde van de Ganges grenst.

Suczowa, zie *Soczowa.*

Sud, la Riviere de Sud, grote rivier in Noord-America, die in 't land der Iroquoisen ontspringt, en zich in de zee van Canada ontlast.

Sud, Mar de Sud, zie *Pacificum Mare.*

Suda, goede vesting, benevens een haven op het eyland Candia, aan de golf della Suda, op een klein eyland. Zy hoorde voordezen de Venetianen toe, maar is 1715. van de Turken ingenomen.

Sudarstvenoi Coinische, was by den Czaar de ryks-stalmeester, welk amt naderhand afgeschaft is.

Sudau, zeker gebied in Brandenburgs Pruissen, aan de Litthausche grenzen.

Sud-Baunaldshow, eyland by Schotland, daar een verschriklyke afgrond en yslelyke maalstroom is, die zelfs het grootste schip verslind, zo de schippers geen kist of iets anders als een schatting daar in werpen.

Sudbury, kleine stad in Suffolk in Engeland, die zitting en stem in 't Parlement heeft.

Suderköping, kleine stad in Oost-Gothland in Zweden.

Sudermanland, provintie benevens den titel van een hertogdom in Zweden, die ten zuyden aan oost-Gothland, ten westen aan Nericien en Westermanland, ten noorden aan het meir Meler, 't welk het van Upland afscheyd, en ten oosten aan de Oostzee grenst. Het is vruchtbaar aan koorn, en heeft veel ertsgroeven.

Suder-Talge, Soder-Talge, kleine stad in de

de provintie Sudermanland in Zweden, aan het meir Meler, 3. Zweedsche mylen van Stockholm.

SUDLUIGDEN, vlek in het landschap Bergen in Noorwegen, op een voorgebergte, Sudhoeck genaamt.

SUECA, SUDEYCA, voorgebergte in 't koningryk Tripoli, aan den mond van de golf van Sidra.

SUERCIO, vlek in de provintie Daalkarlien in Zweden, 3. Zweedsche mylen ten noord-oosten van Coperberg.

SUERE, RIO DI SUERE, redelyk grote rivier in de provintie Costa Ricca in noord-America, die zich in de Noord-zee stort.

SUET, zie *Zwedt*.

SUEZ, beroemde koopstad in Egypten aan de golf van Suez, die het noordlykste deel van de Rode-zee is. Zy legt in een zandige en woeste landstreek, en is naar de oude manier bevestigt, 90. mylen van Cairo gelegen. Naar haar heeft die landengte tusschen de Middelantsche- en Rode-zee den naam, die Africa aan Azien hecht, en waar in veel Ethiopiers wonen, die uyt Indiën hier allerhande speceryen naar toe halen, van daar naar Alexandryen en Cairo voeren, en aan de Europeesche koopluyden verhandelen.

SUFFEGMAR, rivier in het koningryk Algiers in Africa in de provintie Constantina, die zich in de Middelantsche-zee stort.

SUFFOLCK, provintie en graafschap in Engeland, langs de Duytsche-zee, die ten noorden aan Norfolk, ten westen aan Cambridge en ten zuyden aan Essex grenst. Zy is zeer vruchtbaar, en bedraagt in de lengte 45. en in de breedte 20. mylen. Daar voert een familie den graaflyken titel van deze provintie.

SUFFRAGANEUS of WY-BISSCHOP, word ook anders de vicaris van den bisschop in het geestlyke genaamt. Maar men moet de suffraganen der aartsbisschoppen en der bisschoppen wel onderscheyden, want ieder aartsbisschop heeft een zeker getal van bisschoppen, die onder zyn opzicht staan, en onder de zelve is altoos een des aartsbisschops suffragaan of vicaris in de geestlyke zaken by afwezigheid of by afsterven van den zelven; ook zomtyds in het wereldlyke, evenwel niet anders als in zaken, die het gantsche aartsbisdom betreffen. Behalven dat heeft ook ieder bisschop zyn eigen suffragaan in zyn stift, die evenwel niets anders dan in geestlyke zaken te doen heeft, die hy in plaats van den bisschop waarneemt.

SUFFRAGIUM en VOTUM is enerly, en betekent de stem die men in beraadslagingen tot een zaak geeft.

SUGEN, bevestigde stad in Quangsi in China, zy hoort den koning van Tonquin toe.

SUGENHEIM, slot en vlek in Franckenland, dat de Seckendorf-Aberdarische familie van den markgraaf van Anspach ter leen houd.

SUHLA, zie *Sula*.

SUI JURIS, niemand onderworpen, zyn eigen heer zyn.

SUINIBROD, NYMBURG, kleine stad in de Buntslauer kreits in Bohemen.

SUIPPE, kleine rivier in het landschap Remois in Champagne, die zich beneden Neufchastel in de Aisne stort.

SUITE, hiet het gevolg van een heer, zyn dienaars, laqueien, en wat meer tot den trein nodig is. Suite hiet ook de gevolgen die uyt een actie ontstaan, ook de overige delen van een boek of werk, wiens begin reets te voren in het licht gegeven is.

SUIVANT, een knecht die zyn heer volgen moet. Suivante een meyd die haar vrouw volgt.

SULA, een middelmatige stad en amt in het vorstlyke graafschap Henneberg, 3. uren van Schleusingen aan het Thuringer woud, heeft goede yzer-mynen, gelyk ook veel linnewevers. Zy is beroemt wegens het geweer dat daar gemaakt word, en heeft voor dezen tot de Saxen-Zeitsche erf-portie behoort, maar is 1718. van keur-Saxen in bezit genomen.

SULA, een rivier in de Ukraine, stort zich in den Dnieper.

SULAU, vrye heerlykheid in Silesien, de graven van Burghaus behorende.

SULGEN, steedje in Zwaben, dicht by Buchau, en 2. mylen van Biberach.

SULINGEN, steedje in 't amt Ehrenburg, in het opper-graafschap Hoya, hoort den keurvorst van Hannover toe.

SULLINGS-WALD, is een der grootste bosschen van Hessen, dat een uur van Hirschfeld begint, en door Thuringen tot aan Bohemen gaat.

SULLY, kleine stad aan de Loire in Orleanois, benevens een zeer schoon slot, en den titel van een hertogdom.

SULMONA, zie *Solmone*.

SULOW, stad in het waywoodschap Sendomir in klein Polen.

SULTAN, GROTE SULTAN, is de naam van den Turkschen keyzer, en het Arabische woord betekent zo veel als een groot en heerschend heer. Zyn gemalin, die hem den eersten zoon baart, word Sultanin genoemt. De regerende Turksche keyzer hiet Achmet III. en heeft in Sept. 1703. den keyzerlyken troon beklommen. In het jaar 1730. is deze Sultan Achmet afgezet en in dezelve gevangenis geworpen daar de oproerigen zyn overleden broeders Mustafas zoon uithaalden, om dien in zyn plaats te kronen.

SULTANE, hiet een Turks oorlogs-schip.

SULTANIE, stad in Perzien, tusschen zeer hoge bergen, ziet van buyten wegens de hoge torens en zuylen zeer prachtig uyt, maar van binnen gants woest, en is voordezen de residentie des konings van Perzien geweest.

SULTANIN, goude Turksche munt, die omtrent een en twe derde delen van een ryksdaalder geldt. Daar is ook een Turksch oorlogs-schip dat Sultanin genaamt word.

SULTANIN FAVORITA, is die gene van des Sultans bywyven, die hem den eersten zoon gebaart heeft, en derhalven naderhand den voorrang boven alle andere vrouwen in het serail heeft.

SULTANIN VALIDA, hiet de moeder van den rege-

gerenden Sultan, welke vrouwen gaarn een hand mee in de regering hebben, en dikwils groot spul en factien aan het Turksche hof maken, wyl de keyzers, haar zonen, groot respect voor haar dragen, ook de Roomsche keyzer zelfs, wanneer hy een afgezant naar Constantinopel schikt, geen geringe geschenken voor de Sultanin Valida gewoon is mee te geven.

Sulte, kleine stad in het hertogdom Mecklenburg, aan de rivier Reckenits, 6. mylen van Rostock.

Sults, kleine rivier in Franckenland, die omtrent Berengries in de Altmuhl valt.

Sults, kleine amt-stad aan den Necker, 4. mylen van Tubingen in 't hertogdom Wurtemberg in Zwaben, daar een zout-keet is, heeft 1720. een groten brand gehad.

Sults, graafschap in Zwaben, niet ver van Schafhausen, dat na 't uytsterven van zyn eige graven den vorst van Zwartsenberg toebehoort. Van deze graven is altyd de oudste des H. Roomschen ryks erf-hof-richter te Rothweil geweest, en zy zyn 1687. met graaf Johan Lodewyk uytgestorven, waar op deszelfs oudste dochter Maria Anna, die aan den vorst van Zwartsenberg, Ferdinandus Wilhelmus Eusebius gehuwt was, dit graafschap benevens het landschap Klettgau uyt kracht van haar eerst-geboorte op haar gemaal heeft overgedragen.

Sults, een Anspachisch amt in Franckenland, dat voor dezen een nonne-klooster was, en daar tegenwoordig de markgraven een schone stoetery hebben.

Sults, kleine stad in de heerlykheid Rostock in het Mecklenburgsche, daar een zoutgroef is.

Sults, kleine stad in de opper-Elsas, onder Murbach, heeft goeden wyn, en behoort tot het stift Straatsburg.

Sults, een slot in de neder-Elsas, den vryheer van Falckenstein toebehorende

Sultsa, steedje in Thuringen aan de Ilme, die niet ver daar van daan in de Saale valt, het hoort Saxen-Weimar toe, en heeft een zout-groef, die Saxen-Gotha toekomt.

Sultsbach, steedje in de opper-Elsas, met muren en grachten omringt.

Sultsbach, vlek in 't aartsstift Ments, den keurvorst van Ments en de stad Franckfort in Gemeenschap toekomende.

Sultsbach, kleine stad in de opper-Palts aan de Rosenbeek, benevens een groot slot, voert den titel van een vorstendom en legt een myl van Amberg. Zy hoort den Palts-graaf van Neuburg-Sultsbach toe, die aldaar resideert, en den Roomschen Godsdienst toegedaan is, evenwel hebben 'er de Luyterschen, Gereformeerden en Joden vrye oeffening van Godsdienst. De tegenwoordig regerende Paltsgraaf Theodorus is geboren den 14. Febr. anno 1659. en zyn gemalin Maria Eleonora Amalia, uyt het huys van Hessen-Rheinfels in Rotenburg, is den 27. Jan. 1720. gestorven, waar uyt den 2. Nov. anno 1694. de erfprins Joseph Carel Emanuel geboren is, die den 1. Mey 1717. met Sophia Augusta, enige dochter van den tegenwoordigen keurvorst van de Palts, in den echt getreden is.

Sultsberg, graafschap in de opper-Palts, de vrye ryksgraven van Wolfstein toekomende, die te Sultsburg of Sultsberg, niet ver van de rivier Sults, resideren.

Sultsberg, steedje in Brisgau, den Markgraaf van Baden-Durlach toekomende, twee en een halve myl van Freyburg, waar omtrent schone rode wyn wast.

Sultsdorf, Wurtsburgs amt in Franckenland, legt aan den Hasberg, 2. uren van koningshofen, naar de kant van Zweinfurt.

Sultsfeld, steedje in 't bisdom Spyer, het adelyke geslacht van de Golers van Ravensburg toekomende.

Sultsfeld, Wurtsburgs steedje aan den Main in Franckenland.

Sultsthal, is een landstreek in de opper-Palts, aan het Boheemsche woud, waar in Bernau legt.

Sumachia, zie *Scamachia*.

Sumatra, eyland in de Indiaansche-zee, is een van de grootste onder de eylanden van Sunda, by de 910. Engelsche mylen lang, en 210. breed, en is het westlykste van allen. Het heeft overvloed van rys, boomvruchten, honing, zyde, speceryen, metalen, edelgesteentens en Bezoar, gelyk ook van goud- zilver- tin- yzer- koper- en zwavel- mynen. Daar zyn veel koningryken op dit eyland, en de Hollanders zyn de enigste Europeanen die zich hier hebben vast gezet, 4. of 5. vestingen hebben, en alzo de inlandsche koningen gebieden kunnen, schoon 'er de Engelschen ook sterken handel op dryven.

Sumba, eyland in oost-Indien onder de Moluksche, wiens inwoners zich 1721. aan den koning van Portugaal onderwierpen. Hier word veel was en honing, ook ryke mynen gevonden.

Sumberg, slot, markt-vlek en heerlykheid op een hogen berg in Histerryk, 4. mylen van Mitterburg.

Suming, stad in de provintie Quangsi in China in Azien. Zy hoort den koning van Tunquin toe.

Sumiscasac, oude geruineerde stad in 't woest Arabien in Azien, die enige voor Saba houden, daar de zo genaamde H. drie Koningen geboren waren, die naar Bethlehem quamen.

Sumiswald, voogdy in het Canton Bern aan de Lucernsche grenzen, die de duytsche St. Jans ridders onlangs gekocht hebben.

Summ, stad en slot in de Ukraine, de Cosacken toekomende, 15. mylen ten westen van Bialogorod. Het slot aldaar hoort de Moscoviters toe, die 'er een waywode op houden.

Summa, is de optrek van een geslote rekening. Daar na beduid het ook een kort begrip of inhoud van een zaak.

Summariter, of in Summa, betekent, om kort te gaan, met een woord.

Summerien, markt-vlek en de beste plaats op het grote eyland Schutt in Ongaryen, 4. mylen ten zuyden van Presburg.

SUNAN, ſtad in de provintie Queicheu in China, in Azien.

SUND, ORESUND, SONT, een beroemde zee-engte, die de Duytſche zee aan de Ooſt-zee hecht, tuſſchen het eyland Zeeland en de kuſt van Schonen. Daar de veſting Cronenburg in Zeeland, en Helſingburg in Schonen tegen elkander overleggen, is deze zee-engte op haar ſmalſte en maar een myl breed, zo dat de grootſte ſchepen niet anders als onder de ſtukken der veſting voorby zeylen kunnen, weshalven Denemarken een groten tol te Helſingburg opgerecht heeft; en ſchoon deze plaats tegenwoordig de kroon Zweden toekomt, zo is doch de tol naar Cronenburg verlegt, en aan den koning van Denemarken gebleven, maar uyt kracht van het geſlote vergelyk van 1680. onder die voorwaarde, dat 'er de Zweedſche waren vry van zullen zyn. Deze tol brengt jaarlyks veel geld op, wyl 'er menigmaal enige hondert ſchepen 's daags doorzeylen, en heeft dikwils oorzaak tot grote geſchillen gegeven, voornaamlyk toen Denemarken den tol verhoogde, waar op de Hollanders met geweld de vrye paſſagie zochten, en het ook zo ver brachten, dat 'er volgens de oude verbinteniſſen niet meer als een roſenobel van een ſchip zou gegeven worden. Maar in den vrede 1720. heeft Zweden van dit voorrecht afgeſtaan.

SUNDA, ſtad en provintie van eenen naam in 't koningryk Congo in Africa, om de rivier Zaire gelegen.

SUNDA, STRAAT VAN SUNDA, is een der beroemſte zee-engtens van de wereld, tuſſchen het eyland Sumatra en Java in Azien, waar door alle ſchepen, die naar Batavia en de Moluckiſche eylanden in Ooſt-Indien willen, paſſeren moeten.

SUNDBURG, nieuw aangelegde Zweedſche veſting aan de Zwyneſund in de provintie Bahus in Noorwegen, naar den kant van Schonen toe.

SUNDERBURG, kleine ſtad en ſterk ſlot op het eyland Alſen, aan de zee-engte van Sunderburg. Hier naar zyn de hertogen van Holſtein Sunderburg uyt het koninglyke Deenſche huys genoemt, die zich eerſt in 4. hooft-linien, naamlyk in de Sunderburgſche, Nordburgſche, Gelucksburgſche en Pleunſche verdeelt hebben, waar van daar na uyt de Sonderburgſche hooftlinie weer vyf andere linien geſproten zyn, naamlyk de Frantshagiſche, die 1709. uytgeſtorven is, de Catholyke, Auguſtusburgſche, Beekſche en Wieſenburgſche, die men elk op haar eige letter zien kan.

SUNDERBURGER SUND, zie *Alſing-Sund.*

SUNDERLAND, ſtad aan de zee in het bisdom Durham in Engeland, daar de rivier Ware in de zee valt, daar grote handel met kolen gedreven word.

SUNDGAU, zie *Suntgau.*

SUNDHEDE, zie *Alora.*

SUNDSWALD, ſtad en haven in de provintie Medelpadien in Zweden, aan den oever van den Zweedſchen zee-boezem.

SUNEBURG, SONNENBURG, adelyk Benedictyner nonnen-abdy in Tyrol, niet ver van Brauneck; wiens abdis den vorſtlyken titel voert.

SUNGKIANG, ſtad in de provintie Nanking in China, die ſterken handel dryft.

SUNNING, kleine ſtad in het graafſchap Barkshire in Engeland aan de Theems.

SUNNIS, een ſecte van Mahometaanſche Turken, die de Mahometanen in het Turkſche gebied en in het ryk van den groten Mogol toevallen, en die tegen de Schiais of Mahometaanſche Perzianen aangekant zyn. De Sunnis willen beweren dat Mahomets rechtmatige navolger Omar geweeſt is, en dezen Osman, dien weer Moruz Ali opgevolgt is. Zie *Schiais.*

SUNTGAU, zeker gebied aan den Rhyn, dat ten noorden aan de opper-Elſas, ten zuyden aan het Bazelſche gebied, en ten weſten aan het graafſchap Mumpelgard grenſt, de kroon Vrankryk zedert den Weſtphaalſchen vrede 1648. toekomende. 't Is een vruchtbaar land van wyn en koorn, hoorde voor dezen het huys van Ooſtenryk toe, en beſtaat uyt 5. opper-amten, als Altkirch, Pfirt, Tann, Befort en Landſee, waar van de koning van Vrankryk de eerſte 4. den hertog van Mazarin, en het laatſte aan Monſr. Herward geſchonken heeft.

SUNTHEIM, zie *Opper-Suntheim.*

SUOLA, kleine ſtad in Livadien aan de golf van Lepante en aan de rivier van den berg Parnaſſus in Griekenland.

SUPARA, koningryk en ſtad aan de weſtlyke kuſt van het eyland Celebes, op de Indiſche-zee in Azien.

SUPER-CARGO, hiet op de ſchepen die amtenaar, die het opzicht over de waren heeft, en de eigenaars daar van rekening doen moet.

SUPEREROGATIONIS OPERA, hieten die overtollige goede werken, die iemand volgens de Roomſche leer voor zich niet nodig heeft, en alzo anderen daar mee dienen kan.

SUPERIEUR LE LAC SUPERIEUR, een der grootſte meiren in nieuw-Vrankryk, in noord-America.

SUPERINDUCTUM, is dat byvoegſel dat een landheer van zyn onderdanen eiſcht, wanneer de vooraf gegane ordinare ſchattingen tot de algemene nooddruft niet toeryken willen.

SUPERIOR, is een naam, dien de voornaamſte Roomſche by een leger voert.

SUPERIORES, zyn opper-heren, die over andere te gebieden hebben.

SUPERIORITAS TERRITORIALIS, is eigentlyk het hoogſte gezag van een ryksſtand, dat hy als landheer over alles in zyn land te gebieden heeft, en dat gerechtigt is te beſchermen; evenwel zonder de keyzerlyke en des H. Roomſchen ryks majeſteit te benadelen.

SUPERNUMERARIUS, die boven het gewone getal in een collegie of ander gezelſchap is.

SUPERSTITIE, bygeloof, valſche waan en inbeelding, daar van daan Superſtitieux bygelovig.

SUPOI, rivier in Volhynien, in het waywodſchap Kiow, loopt boven Czirkaſſi in den Dnieper.

SUPPLICATIONES, SUPPLIQUEN, zyn de smeekschriften die onderdanen by hun overigheid, en cliënten by hun patronen inleveren. Daar van daan komen de woorden Suppliant en Suppliceren. Supplicationis remedium hiet in den rykshofraad, wanneer een party, die zich door een vonnis bezwaart vind, een supplieк aan zyn keyzerlyke majesteit laat afgaan, en onderdanigst bid, dat de akten aan enige hofraden van beyde de gezintheden, die by het opstel van de eerste sententie geen belang hebben, mogen overgegeven, en een ander vonnis gevelt worden.

SUPPLIEK-MEESTER, zie *Maitre des Requetes.*

SUPPLINBURG, slot en Commandery in 't vorstendom Bronswyk, niet ver van Helmstadt, die tot de Bailluagie Brandenburg of het heer-meesterdom Sonnenburg behoort, waar in evenwel den hertog van Bronswyk het jus præsentandi beurt om beurt met den heer-meester toekomt, uyt kracht van 't welke hertog Lodewyk Rudolf van Wolffenbuttel het zedert 1689. bezit.

SUPPRESSO NOMINE, word gezegt, wanneer iemand zyn naam niet noemt.

SUPRALAPSARII, ANTELAPSARII, wierden na 't begin der 17. eeuw die gene in de hervormde kerk van hun tegenpartyders genoemt, die beweerden, dat God bloot voor de Schepping van Adam, zonder enig opzicht op deszelfs val, enige menschen tot het eeuwige leven, enige tot den eeuwigen dood verkoren had, wyl hy als een volstrekt heer met zyn schepzels naar zyn welgevallen handelen kon. Dezen wierden de Infra lapsarii tegen gestelt.

SUPRARBIA, zie *Subrarbia.*

SUPREMACY, zo noemt men het recht der opperhoofdigheid des konings van Engeland over de Engelsche kerk, welke alle de gene bezweren moeten, die tot opentlyke amten in den staat willen toegelaten worden. Zie *Eed van Allegiance.*

SUPREMATUS PAPÆ, is een opper-gebied en heerschappy, die de Roomsche paus over alle andere bisschoppen en over alle Christelyke kerken van de gehele wereld oeffenen wil; hoewel hem zulks nergens als in de Roomsche kerk vergunt, maar by de Grieken en Protestanten bestendig geweigert word.

SUR, MAR DEL SUR of ZUR, zie *Pacificum Mare.*

SUR, RIVIERA DEL SUR, zie *Sud.*

SUR, zie *Tyrus.*

SUR, kleine rivier in Zwitzerland, in het Canton Lucern, ontspringt uyt het meir Sur, en valt boven Aarau in den Rhyn.

SURA, stad op het eyland Java, aan de straat van Sunda, op een Schier-eyland in Azien.

SURA, stad in Syrien aan den Eufraat in Azien, had voordezen een bisschop.

SURASS, kleine stad in Litthauen in het waywoodschap Witepsk, daar de rivier Caspia in de Duna valt.

SURATTE, koopstad in oost-Indien, in het koningryk Guzarate, aan de rivier Tapte, den groten Mogol toekomende, die hier zyn gouverneur houd, heeft ryke inwoners, en word sterk van de Europeesche inwooners bezocht, gelyk de Engelschen en Hollanders hier hun factoryen hebben. De grootste koophandel word met speceryen, diamanten, muscus, paarlen, zyde, amber en boomwol gedreven. Vier mylen daar van daan aan den zee-boezem van Cambaya is een der beste zee-havens van 't Oosten, die Sualicon genoemt word.

SURAW, stad in Podlachien in Polen, legt onder aan een berg aan de rivier Narew, en heeft een kasteel.

SURBASTI, zyn voorname bevelhebbers by de Janitsaren.

SURCHE, een Cosacksche stad in de Ukraine, 18. mylen ten noorden van Bialogorod, heeft een slot waar op een Moscovitische waywode woont.

SUR-EMMI, zo word het hooft of de voornaamste van de Caravane genaamt, die naar Mecha een bedevaart doet.

SURGUT, stad in Siberien in Moscovien, aan den rechten oever van de rivier Oby. In deze quartieren tot aan de stad Narum worden de beste zwarte zobels van gants Rusland en Siberien gevangen.

SURHUISEN, kleine stad in Vriesland, 4. mylen ten oosten van Leeuwaarden gelegen.

SURI, zie *Azuri.*

SURICH, kleine stad in de provintie Vriesland, aan den oever der Zuyder-zee, een myl ten zuyden van Harlingen.

SURINAME, colonie der Hollanders in Guiane in zuyd-America, aan den mond van de rivier Suriname in Mar del Nort vallende, ses en een halve graad recht ten noorden van de middag linie. De vesting daar op hiet Zeeland, die het vlek Paramaribo en den invaart der schepen op de rivier Suriname dekt, bestaat uyt 5. uyt den grond opgemetselde bastions van gehouwen steen. De rivier Commorowne loopt 5. mylen van Paramaribo in de rivier Suriname, is by de 16. mylen lang, aan weerskanten met enkele zuyker plantagien beplant, waar van 'er zich verscheyde 2. of 3. uren ver uytstrekken, en tot waarneming der zuyker velden wel over de 200. slaven nodig hebben. Aan deze rivier wonen de rykste Europeanen, en zy word 5. uren van haar invloed in de Suriname door een fort, Sommelsdyk genaamt, beschut, dat uyt aarde met 5. bastions en een diepe gracht opgeworpen is.

SUR-INTENDANT, een opper-opziender in de Fransche provintien.

SUR LE TOUT, noemt men in de wapen-kunst de figuur die het gantsche wapen-schild bedekt, by voorbeeld een kruys, enz.

SURPRISE, een onverwachte aanval der vyanden, een verrassing.

SURREY, provintie in Engeland, die ten noorden aan Middlesex, ten westen aan Hant, ten zuyden aan Sussex en ten oosten aan Kent grenst. Het is ten dele heel vruchtbaar, heeft veel vol-aarde, en palm, en hoort onder het gebied van Winchester, ook voert hier een voorname familie den graaflyken titel van.

SURSAT, is een algemene belasting die de Turksche onderdanen betreft.

SURSEE, kleine stad aan de rivier Sur in het Canton Lucern in Zwitzerland. Zy is niemand onder-

danig, maar ſtaat onder de beſcherming van het Canton Lucern.

Surunga, koningryk en ſtad op het eyland Niphon in Japan, aan de Zuydlyke kuſt van de provintie Quanto.

Survivance, de beloofde opvolging in een amt na een 's anderen dood. Daar van daan word die gene Survivancier genoemt, die een anderen noch by zyn leven toegevoegt word, om na deszelfs dood zyn dienſt te bekleden.

Sus, grote rivier in Barbaryen in Africa, die zich te Aggonorba in de zee ſtort.

Susa, koningryk in Africa langs de Atlantiſche-zee, aan de grenzen van het koningryk Marocco, waar onder het behoort. Het beſtaat uyt de 2. provintien Suſa en Schel, waar van de laatſte de grootſte en volkrykſte is. Het aartryk is zeer vruchtbaar, inzonderheid vind men 'er ſchoon koper, indigo, aluin en goud, en de inwoners zyn zeer bequaam tot den oorlog.

Susa, was in oude tyden de prachtigſte ſtad tusſchen Perſien en Babylonien, een reſidentie der Perziaanſche Monarchen, waar van het gehele landſchap Suſiana genoemt wierd.

Susa, grote ſtad benevens een ſterke citadel en goede haven aan de zee-kuſt in 't koningryk Tunis in Africa. Hier omtrent vind men veel olyf- en vygebomen, en de inwoners zyn heel beleeft.

Susa, markgraafſchap in Piemont, tuſſchen het eigentlyk zo genaamde Piemont, Savoyen en Dauphiné: de hoofdſtad Suſa legt aan den berg Cenis, daar de rivieren Dora en Ciniſſella te zamen lopen, en daar de pas uyt Piemont naar Savoyen en Dauphiné legt. Zy is klein, maar word door een ſterk ſlot gecommandeert, dat te gelyk van het fort Prunetto, dat daar dicht by op een hoogte legt, gedefendeert word, en van daar heeft men 5. of 6. Duytſche mylen naar Turin. Deze plaats wierd 1690. van den Franſchen generaal Catinat ingenomen, en 1696. den hertog van Savoyen in den byzonderen vrede weer ingeruymt, evenwel andermaal, in 't jaar 1704. van de Franſchen zonder weerſtand verovert, maar 1707. in September naam het prins Eugeen hun weer af, en het garniſoen, dat op het ſlot geweken was, moeſt zich op genade en ongenade overgeven.

Suschits, zie *Schuttenhofen.*

Susdal, hertogdom in Moſcovien, tuſſchen Wologda, Niſinovogorod, Wolodimir, Rezan, Moscou, Roſthow en Jeroſlaw. 't Is een vlak land vol bosſchen, en de hoofdſtad Susdal legt aan de rivier Clesma, 80. mylen van Moſcou, en haar biſſchop behoort onder den aartsbiſſchop van Roſthow.

Susistan, Chusistan, provintie in Perzien, tusſchen Yerack-Agemi, Farſiſtan, en de golf van Balſora.

Suspect, verdacht, daar van daan Suſpicie, argwaan, vermoeden.

Suspenderen, iets uytſtellen, vertragen, onuytgemaakt laten. Anders is Suſpenſie of Suſpenderen een ſoort van een ſtraf, wanneer een amtenaar in den geeſtlyken of wereldlyken ſtand van een misdaad aangeklaagt of overtuygt word, wanneer hy in 't eerſte geval zich zo lang van zyn amt onthouden moet, tot dat de zaak uytgewezen is: in het laatſte geval moet hy tot ſtraf zyn amt zo lang neerleggen als hem opgelegt is, en zulks in zyn plaats een ander, die door de overigheid daar toe geſtelt is, overlaten.

Suspensive Middelen, hieten by de Juriſten de hinderpalen en apellen, waar door een vonnis verhindert word zyn volle kracht te genieten.

in Suspenso zyn, hiet wanneer een zaak twyfelachtig en noch onuytgemaakt is.

Sussex, een van de 8. delen van Engeland, de provintien Suſſex en Surrey begrypende.

Sussex, graafſchap in Engeland, dat ten ooſten aan Kent, ten noorden aan Surrey, ten weſten aan Hant en ten zuyden aan de zee grenſt. Het is taamlyk vruchtbaar en heeft goede yzer-mynen.

Sussyce, zie *Schuttenhofen.*

Sustalsky, vrouwe-klooſter in Moſcou, waar in des Czaars Pieter I. eerſte gemalin Ottokeja Federowna, toen zy 1698. in ongenade viel, gaan moeſt, en die van Pieter II. in haar eer herſtelt wierd.

Sustentatie, onderhoud, levensmiddelen; daar van daan Suſtenteren, zich onderhouden, genéren, ook onderhoud verſchaffen, opvoeden.

Susteren, kleine ſtad in het hertogdom Gulik, niet ver van de Maas, heeft een adelyk juffren klooſter, maar is 1726. meeſtendeels afgebrand.

Susura, kleine ſtad in 't Genueeſche gebied, die een ryksleen is.

Sutherland, zie *Southerland.*

Sutri, kleine ſtad in het erfdeel van St. Pieter, benevens een bisdom in den kerkelyken ſtaat. Zy legt aan de rivier Pozzolo, 24. mylen van Romen, is ſlecht bewoont, en haar biſſchop hoort onmiddelyk onder den paus.

Suvo, koningryk en ſtad op het eyland Niphon in Japan in Azien.

Suzawaia, rivier aan de Aziatiſche grenzen van Moſcovien, daar de Siberiſche Tartaren, Woguls-ki genaamt, wonen.

De woorden die met Sw beginnen, zoek onder Zw.

Sydlovecz, ſtad in het waaywoodſchap Sendomir in klein Polen, heeft veel yzer-mynen, viſch, en hout.

Syena, ſtad in opper-Egypten aan de grenzen van Ethiopien en aan den Nyl, die hier van zeer hoge rotzen met een groot gedruys af komt vallen. Hier eindigt het Turkſche gebied, en men vind 'er een ſoort van zeer hart marmer, dat de Italianen granito noemen, en dat noch door vuur noch door de lengte van tyd verteert. Zy word van anderen ook Aſine en Guguere genaamt.

Sygaros, eyland in de Rode-zee, waar op geen hond leven kan.

Sylt, eyland in de Noord-zee, by het hertogdom Sleeswyk, den hertog van Holſtein-Gottorp toekomende, 4. mylen lang en breed.

Symbola, zyn zekere zinnebeelden, deviſen, en ſpreuken, die grote luyden tot een gedachtenis verkiezen.

Symbola, zyn by de Godgeleerden zekere Geloofs-belydeniſſen, naar welker inhoud zy hun leer rich-

richten en verdedigen. By voorbeeld het Symbolum Apostolicum of het Geloof, de Geloofs-belydenis van Athanasius, van Niceen, enz. Daar van daan hieten zodanige schriften ook Symbolische boeken, waar door de eene Godsdienst van den ander in de leer van het geloof onderscheyden word.

SYMMETRIE, is een evenredigheid van alle ledematen en delen, die een beeld hebben moet, om het origineel gelyk te zyn.

SYMPATHIE, is een natuurlyke drift of neiging van de eene zaak naar de andere: het tegendeel noemt men Antipathie. Deze beyde hartstochten schryft men de oorzaak toe, wanneer zomtyds een paar menschen elkander uyt de natuur niet verdragen kunnen, die doch in het zedelyke goede vrienden zyn: ook wanneer zommige luiden geen kaas eten, of den reuk van rozen, muscus, enz. niet verdragen kunnen, of een afkeer van katten hebben. Zie *Natuurk. Woordenb.*

SYMPHONIE, is een muziek van verscheyde maar overeen gestemde en wel accorderende instrumenten.

SYMPLEGADES, zie *Pavonara.*

SYNADA, stad in Phrygien in Azien, die een aartsbisschop heeft, waar onder 12. bisschoppen staan: en deze plaats is wegens haar goed marmer beroemt.

SYNAGOOG, is de plaats daar de Joden om te lezen en om te bidden te zamen komen. Ten oosten hebben zy een kas, die zy Aron noemen, ter gedachtenis van de verbondkist, hier in bewaren zy de 5. boeken van Mozes, op zuyver parkement geschreven, dat men te zamen rollen kan. Of in het midden of by den ingang der Synagoog ziet men een machine van hout als een lang altaar, waar op gemelde parkement uyt elkander gerolt word, wanneer het gelezen zal worden. De vrouwspersonen zyn van de mannen afgescheyden, en verrichten haar gebed beneven de Synagoog op een plaats die met hout-traliewerk afgesloten is. Op het altaar staat ook een kandelaar met 7. armen. Volgens eniger mening zyn zy na de bouwing van den tempel opgekomen, waar van zich de verst afgelege in plaats van een tempel bedient hebben.

SYNBOJARSKY, zie *Sin-Bojaren.*

SYNCRETISMUS, is een woord dat uyt de Griekfche spraak ontleent is, en betekent wanneer enige vyanden wegens een over 't hooft hangent gevaar zich plotslyk met elkander verënigen. Syncretisten hieten onder de Godgeleerden die gene, welke hun tegenparty meer in de leer inruymen, als zy billyk behoorden te doen, en op beyde schouders schynen te dragen, ook verscheyde Godsdiensten, die toch omtrent den grond van het geloof niet overeen komen, met elkander zoeken te verënigen, en zyn voor 30. of 40. jaren wegens diergelyken Syncretismus tusschen de Saxsche, Hessische en Helmstadtsche Godgeleerden veel scherpe schriften gewisselt, nademaal de laatst genoemde met Calixtus beweerden, dat de Gereformeerden en Roomsgezinden het in den grond des geloofs met de Luyterschen eens waren, en alzo de drie gezintheden heel wel met elkander konden verënigt worden. Tegenwoordig word 'er veel van een unie gesproken en geschreven, waar door men de Gereformeerde en Luyterfche gezindheid tracht overeen te brengen, en de mening is, dat de onder hen zwevende geschillen niet de geloofs-artykels, maar andere neven-zaken betreffen.

SYNDICATORES, zyn te Genua de amptenaren, die een wakent oog op het gedrag van den Doge en de andere bedienden houden.

SYNDICEREN, iemand berispen of over den hekel halen.

SYNDICUS, is de gene, dien de meeste verrichtingen van een raads-collegie op den hals leggen, is zo veel als by ons een pensionaris. Syndici Generales Clericorum zyn geestlyke bedienden, die over de geschillen wegens geestlyke beneficien en inkomsten te zeggen hebben. Syndici Provinciales, zyn zekere brave mannen die de adel in de vorstendommen verkiest om by de vergaderingen de voorstelling te doen, de genome besluyten uyt te voeren, de goederen te bestieren, en de zaken van den adel waar te nemen. Diergelyke heeft men in Lusatien. Syndicus is ook in de rechten een gevolmachtigde van een gantsche gemeente.

SYNEDRIUM, zo wierd het opper-gerechtshof te Jeruzalem genaamt, dat uyt 72. leden of rechters bestond: en dit woord betekent eygentlyk een zitting, of de nederzitting des rechters tot het gerecht.

SYNERGISTÆ, wierden enige in de 16de eeuw genoemt, die in de leer van den vryen wil des menschen het gevoelen van Erasmus van Rotterdam, dat hy in zyn boek de libero Arbitrio beweert, en dien Philippus Melanchton gevolgt is, toevielen, en stelden dat een onwedergeboren mensch tot zyn bekering uyt eige kracht mee werken kon. Deze leer heeft in Thuringen grote onrust in de kerk veroorzaakt, en is in de Formula Concordiæ als een dwaal-leer verworpen.

SYNODUS, is een vergadering der geestlykheid, waar in wegens de zwevende geschillen een formeel besluyt genomen word. De Synoden zyn of Diœcesales en geschieden van de priesters of predikanten van eéne superintendentie of kerkvoogdy, of Provinciales, wanneer de geestlyken van een vorstendom en gantsche provintie vergaderen, of ook Universales, wanneer alle geestlyken van een geheel koningryk te zamen komen. Het Synode van Dort, dat 1618. en 1619. gehouden is, is daar door beroemt, wyl de Nederlandsche Gereformeerden daar in een Symbolisch boek opstelden, dat den inhoud van hun geloofs-artykelen behelst.

SYNOPSIS, het uyttrekzel of kort begrip van een boek.

SYNTAGMA, hiet een boek, waar in allerhande zaken verzamelt zyn.

SYRACUSA, zie *Siracusa.*

SYRENEN, wierden van de dichters en schilders als zee-monsters verbeeld, die het boven lyf van een vrouw, en het onderlyf van een visch hadden, en door de betoverende kracht van haar zingen de zeevarende luyden in groot ongeluk stortten. Zy wierden gezegt zich aan de Siciliaansche zeekusten op te houden.

SYRIEN,

SYRIEN, SOURISTAN, SORIA, groot Turksch landschap in Azien, dat ten zuyden aan het steenachtig Arabien, ten oosten aan woest Arabien en Diarbeck, waar van het de Eufraat scheyd, ten noorden aan Natolien, en ten westen aan de Middelantsche-zee grenst. De lucht daar in is zeer gematigt, en het aartryk vruchtbaar, maar legt tegenwoordig by na gants woest, en word van Christenen, Joden, Turken en Arabieren bewoont. De Inboorlingen zyn zeer wellustig en verwyst, en meestendeels den Mahometaanschen Godsdienst toegedaan. Dit land begrypt 3. Beglerbegschappen, naamlyk dat van Aleppo, Tripoli en Damascus. Men verdeelt het ook gemeenlyk in het eigentlyk zogenaamde Syrien, Phœnicien en Judea.

SYRIERS, zie *Melchiten.*

SYRMISCH, graafschap in Sclavonien in Ongaryen, aan het graafschap Walcowar, tusschen de Sau en Donau. De hooftstad Syrmisch, Szreim en Syrmium genoemt, is by na woest, maar heeft een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Colocza staat. Keyzer Leopold heeft anno 1698. dit Syrmisch den Italiaanschen vorst Don Livio Odescalchi als een vorstendom verkocht, na wiens dood het Don Carlo Albani, een neef van den paus, in het jaar 1713. kreeg.

SYROE, eyland in het Cattegat, 5. mylen van het sticht Arhus.

SYRTES, zie *Sirtes.*

SYSTEMA, hiet zodanig een boek, waar in een gantsche leer uytvoerig voorgestelt is. In de sterrekunde betekent het de wonderlyke zamenvoeging des Hemels en der Aarde, benevens derzelver loop en wisselligheden. Alzo loopt volgens het Systema van Tycho Brahe de Zon om, en maakt den dag en nacht; daar in tegendeel Copernicus die beweging de aarde toeschryft.

SZAKATHURN, zie *Czackenthurn.*

SZARKANI, kleine plaats in Zevenbergen, 7. myl. van Hermanstadt.

SZARKAT, zie *Zarkat.*

SZASZ-SZEBES, zie *Mullenbach.*

SZASZUATOS, zie *Bros.*

SZECK, kleine stad in Zevenbergen, daar goede zout groeven zyn.

SZECKELHEID, zie *Zekelheit.*

SZKLOW, SCLOVIA, plaats benevens een Casteel in 't Littausch Russien, in het waywoodschap Mscislaw aan den Nieper, voert den titel van een graafschap, en is een grensvesting tegen Smolensko.

SZOMBER, kleine plaats in Zevenbergen, 6. myl. van de Ongarische grenzen.

SZOMBOTH, kleine stad in Zevenbergen, 5. mylen van Hermanstadt.

SZOPA, word dat gebouw als een grote hut of tent tusschen Warschau en het dorp Wola in Polen, dat ten tyde van de koninglyke verkiezing van planken opgeslagen word, genoemt. Daar onder zitten de Senatoren, maar niet de gemene adel, die onder den blaauwen hemel blyft.

SZRODA, zie *Schroda.*

SZWAFELS, klein vlek in de provintie Samogitien, in Litthauen.

SZWETSCHA, zie *Zwetza.*

T.

TA, grote rivier in China, die in de provintie Junnan ontspringt, en zich te Quancheu in de zee stort.

TAB, rivier in Perzien in Azien, in de provintie Kerman, die zich in den zee-boezem van Ormus stort.

TABACHASAN, stad in Natolien, aan de rivier Adena, in het landschap Bozoc in Azien.

TABAGO, NIEUW-WALCHEREN, NICOTIANA, een van de Antillische eylanden Barlovento, in de Noord-zee in noord-America, daar veel tabak groeit. Het is acht mylen lang en 4. breed, heeft goede en veilige havens.

TABARCA, stad aan de Middelantsche-zee in het koningryk Algiers in Africa, in het landschap Bone, by den mond van de rivier Guadilbarbar. Zy had voordezen een bisschop, en tegenwoordig is daar een goede haven, die het huys Lomellini te Genua toekomt. Anderhalve myl van het vaste land legt het eyland Tabarca tegen over deze stad, 't welk de Franschen bezitten, die 'er een fort hebben, en den Bassa van Tunis en Algiers een zekere schatting betalen moeten.

TABARESTAN, TABRISTAN, provintie in 't koningryk Perzien aan de Caspische-zee in Azien, die een deel van het oude Hyrcanien is, en haar hooftstad hiet Asterabath.

TABASCO, stad en provintie in de audientie Mexico, op het eyland Jucatan, aan de golf van Mexico in noord-America, die ongezonde lucht heeft, en daar de Spanjaarden een colonie en stad hebben, Nuestra Sennora de la Vittoria genaamt.

TABBOR, kleine stad op het eyland Mula, 't welk een van de eylanden Westernes by Schotland is.

TABERNAKEL, op een galey is een kleine verhevendheid op de achtersteven, daar de captein zyn plaats heeft wanneer hy commandeert.

TABLEAU DE COUR, is een register in Vrankryk, waar op alle de bedienden naar den tyd hunner aanstelling aangetekent staan, op dat zich de eerste president met de uytdeling hunner verrichtingen daar naar kan richten.

TABLE DE MARBRE, is in Vrankryk het gerichts hof over het water en de bosschen door het gantsche koningryk.

TABOR, stad en slot aan de rivier Lausnick in de Bechiner-kreits in Bohemen, waar naar de Hussiten eertyds Taboriten genaamt wierden, 10. mylen van Praag.

TABOR, hiet by de Cosacken een wagen of leger-burgt.

TABOR, berg, zie *Thabor.*

TABRIS of TAURIS, grote stad in Perzien, die voordezen de koninglyke residentie geweest is.

TABS, S. EBBES, EBBECHESTER, stad in 't bisdom Durham in Engeland.

TABUC, stad in woest-Arabien in Azien, die een schoon Casteel heeft, tusschen Medina en Damas-

mascus, 40. Duytsche mylen van de laatstgemelde plaats.

Tabunen, hieten in Moscovien de paardemarkten der Tartaren, die eens of twemaal in een jaar veel duyzent paarden te koop brengen.

Tacaze, Tacassi, rivier in Abyssinien in Africa, die in 't koningryk Angore ontspringt, en zich in den Abanwi of Nyl stort.

Tachau, stad, benevens een Paulyner en Franciscaner klooster in de Pilsner kreits in Bohemen, aan 't water Meissa, aan de grenzen van de Palts.

Tachiali, zie *Antiochia.*

Tachstein, zie *Dachstein.*

Tacina, rivier in Calabria oltra in Napels, die zich in de golf van Squillace stort.

Tackenbrunn, slot in Karinthien, dat den bisschop van Saltsburg toebehoort, en niet ver van St. Veit legt.

Tadcaster, stad in Engeland in de provintie Yorck, aan de rivier Warfe, waar over zy een grote stene brug heeft, en hier word veel kalksteen gegraven.

Tadem, vlek in 't hertogdom Holstein, in 't amt Hanrow, 3. mylen ten noorden van Itsehoe.

Tadousac, Fransche Colonie in nieuw-Vrankryk in noord-America, daar de Saguenay in de rivier S. Laurens valt, alwaar zy een goede haven heeft.

Tættenbach, Tettenbach, is een beroemt graaflyk geslacht in de Oostenrykse landen, dat enige goederen in Beyeren als ook in Voogtland onder keur-Saxisch gebied bezit.

Tafalla, oude maar welgeboude stad in 't koningryk Navarre, een Spaansche myl van Olite, en 6. van Pampelona.

Tafelbaai, is die grote zee-boezem aan de kust van de Kaap van Goede Hoop in Africa, welke de oost-Indische gaande en komende schepen voor een bequame haven dient, en om welke te dekken de Hollanders een vesting, Castrum bonæ spei genaamt, of het kasteel van goede hoop, daar by aangelegt hebben. Deze baai heeft haar naam van den hogen Tafelberg, dien men zeer ver in zee zien kan, en die zich als een tafel vertoont, en door een ryzent wolkje de aanstaande stormen word gezegt te voorzeggen.

Tafelberg, zie *Tafelbaai.*

Tafilet, koningryk in Biledulgerid, tusschen Segelmesse, Datha, Saara en het koningryk Marocco in Africa. De grond is bergachtig en zandig, waar in evenwel veel dadelbomen groejen. Het hoort den koning van Fez en Marocco toe, en word van Moren en Arabieren bewoont. De hoofdstad Tafilet legt aan de rivier van den zelven naam, heeft een sterk slot, en dryft groten koophandel met Indigo en bocke-leer, gelyk ook met schone tapyten en zyde stoffen. Zy wierd 1678. den Spanjaarden door de Moren afgenomen.

Taganrock, Moscovische vesting aan de Zwarte-zee, die de Duytsche ingenieurs geboud hebbên, maar die uyt kracht van den vrede, anno 1711. aan de rivier Prut tusschen de Turken en Russen gesloten, in het volgende jaar weer geslecht is.

Tagavost, stad in 't koningryk Sus in Barbaryen, aan de rivier Sus in Africa.

Tagazzi, kleine stad in het koningryk Fez in de provintie Errifis aan een zee-boezem in Africa.

Taggia, kleine stad en amt aan de Ligustische zee in het Genuesche gebied, waar omtrent heerlyke wyn groeit.

Tagliacosso, vlek, benevens den titel van een hertogdom in Abruzzo oltra in Napels gelegen.

Tagoast, stad in 't koningryk Marocco in Africa, in het landschap Sus, word voor de geboortestad van den H. Augustyn uytgegeven, en aldaar noch een Mosquee, die hem toegewyd is, in grote eer gehouden. Hier omtrent groejen zeer goede rozynen.

Tagodast, aanzienlyke stad in 't koningryk Marocco in Africa, in de provintie Haskore, daar een soort van honing gevonden word, zo wit als melk.

Tagomago, een van de Pithuysische eylanden in de Middelantsche-zee, dicht aan het eyland Yvica.

Tagsatzungen, of Tagleistungen, zo worden de te zamenkomsten of landdagen der Zwitzers genaamt. De algemene worden ordentlyk eens 's jaars, naamlyk des Sondaags naar Pieter en Paulus te Baden in Argow gehouden, en deze word de dag der jaar-rekening genoemt. De overige zyn alle extraordinaar, en of algemene, die van alle 13. cantons en Bondgenoten meestendeels te Baden gehouden, en van het canton Zurich, dat dit eigen recht heeft, uytgeschreven worden; of zonderlinge, die van de Protestantsche cantons te Arau, van de Roomsgezinden te Lucern belegt worden. De eerstgenoemde beroept het canton Zurich, de andere het canton Lucern.

Tagus, Tajo, in 't Portugeesch Tejo, een van de grote rivieren in Spanjen en Portugaal, die aan de grenzen van Portugal en oud Castilien ontspringt, by Lissebon een kleine golf maakt, en zich naderhand in de Atlantische-zee stort, en ook wegens het goud zand, dat zy met zich voert, reets by de ouden beroemt is geweest.

Tajamento, Tilavemptus, rivier in Italien, die aan de grenzen van de landschappen Cadorin en Carinthien in het Alpische gebergte ontspringt, en zich in de golf van Venetien stort.

Taicheu, stad in de provintie Chequiang in China in Azien.

Tailbourg, zie *Taillebourg.*

Taille, hiet tegenwoordig in Vrankryk die grote schatting, die jaarlyks den burger en het gemeen afgeperst word. Zy is anno 1549. onder Henrik II. tot beter onderhoud der soldaten opgekomen, en maakt by na een derde van de ordinare contributien uyt. De Tailles worden in 't gemeen, door het hoofdgeld of andere personele schattingen geligt; evenwel zyn 'er ook Tailles reëlles, by voorbeeld in Languedoc en Provence, daar zy van de onadelyke goederen geligt worden. Op enige plaatzen heeft men gemengelde tailles, die op de personen

gelegt worden, maar evenwel naar mate van hun goederen.

Taille, gestalte en aanzien van 't lyf, daar van daan zegt men, deze mensch heeft een goede taille.

Taillebourg, kleine stad aan de rivier Charente, in de provintie Saintonge in Vrankryk.

Taimingzingh, Tarmingzingh, oude en woeste grote stad met een vierkante aarde wal, hoge stene torens en bolwerken omringt, in het Tartaarsche landschap Mongalin, 37. Duytsche mylen van de Russische grenzen, waar in voordezen een Tartarisch konings hof gehouden wierd. In het gebergte aldaar wast thym, marjolein en veel andere goede kruiden ongeplant als gras, veel mylen lang.

Tainach, zie *Zabelstein*.

Tajo, zie *Tagus*.

Taiping, stad in Nanking in China in Azien.

Taiping, stad in Quangsi in China in Azien. Zy hoort den koning van Tunquin toe.

Taipol, gefortificeerde stad op het meir Ladoga in de provintie Kexholm in Finland, op een Schier-eyland.

Taitung, koopstad in de provintie Xansi in China, welke wel bevestigt, en naar den rang de derde van die provintie is.

Tajuna, rivier in nieuw-Castilien, die zich in de rivier Xarama ontlast.

Taiyven, stad in het koningryk Xansi in China, aan de rivier Fuen in Azien.

Takelen, Toetakelen, een schip onder 't wandt brengen, agreer un vaisseau, is by de zeeluyden zo veel, als het schip van masten, stengen, zeylen en touw-werk voorzien, om zee te kunnen kiezen.

Talaar, is een lange eer-rok, by voorbeeld gelyk de professoren dragen, ook een rood kleed dat de Kardinalen dragen.

Talabo, een zeeboezem aan de westlyke kust van het eyland Corsica.

Talabo, rivier, zie *Ornano*.

Talamone, Telamone, kleine bevestigde stad benevens een haven aan de kust van Stato delli Presidii in Italien, de kroon Spanje toekomende.

Talandi, stad in Livadia, niet ver van de golf van Negroponte in Griekenland, zy heeft een bisdom, onder den aartsbisschop van Athenen staande.

Talanta, Atalanta, klein eyland op de golf van Talanti, aan de grenzen van Thessalonien in Griekenland.

Talapoins, zyn zekere priesters of Munniken in Indiën, voornaamlyk in de hoofdstad Pegu. Zy leyden een zeer streng leven, zaamlen aalmoezen in, en wanneer zy sterven wo den zy zeer prachtig begraven. Men heeft 'er van tweederly soort, enige leven in de bosschen, en de andere in de steden, en zy zyn alle op straf van verbrand te worden verbonden zo lang zy in deze orde zyn buyten den echt te leven.

Talavera, stad in de provintie Tucoman aan de rivier Salado in Zuyd America.

Talavera de la Reyna, kleine stad benevens een oud slot in nieuw-Castilien, daar de rivieren Alberche en Tagus te zamen komen.

Talavera la vieja, kleyne stad in nieuw-Castilien, aan den Taag.

Talckenburg, kleine stad in 't Holsteinsche in 't amt Rensburg, 3 mylen ten zuyden van Rensburg.

Taleburg, kleyne stad en haven op het westlyke eyland Uist by noord-Schotland.

Taled, zo noemen de Joden een kleed dat zy over hun hooft hangen wanneer zy in de Synagoog zyn. Dit kleed is vierkant, meest van wol gemaakt, en heeft quasten aan de hoeken.

Talentum, was een by de oude Grieken gewoonlyke muntrekening, en mocht naar ons hedendaags geld misschien 600. goudguldens bedragen. Talent betekent ook in een eigen zin een eige bequaamheid tot gewichtige zaken, die een mensch uyt de natuur heeft, waar door hy een zaak veel lichter begrypt als menig ander mensch. Daar van daan zegt men dat God dezen of genen in zyn beroep een voortreflyk talent gegeven heeft.

Talfingen, vlek in Zwaben, een uur boven Ulm, daar een goed gezondheids bad, ook een schoon slot is.

Tali, stad in de provintie Junnan in China in Azien.

Talibulimi, een byzonder soort van geleerde luyden in Turkyen, welke, dewyl zy den Alcoran lezen, Giuz-Chon, dat is lezers des Alcorans genaamt worden.

Talionis jus, was in de oude Roomsche rechten een kastyding der valsche betichters, waar door hun dezelve straf opgelegt wierd, die de misdaad verdiende, daar zy een ander valsch mee beschuldigden. Hedendaags is in plaats van dezelve een willekeurig recht ingevoert, en heeft zulk recht in criminele zaken gants geen plaats, evenwel kan de eene stad tegen de andere, daar verscheyde rechten ingevoert zyn, zich heel wel van het jus talionis of zo genaamde represailles in het burgerlyke bedienen.

Talismans, hiet een geleerde, en word deze naam in Turkyen allen den genen gegeven, die enige bedieningen in gerechts-en geestlyke zaken hebben. Maar inzonderheid zyn het de geestlyken die het opzicht over de Mosqueen hebben, en onder welke de Iman de overste is. Talisman is ook een tover-karakter.

Talkoven, kleine stad in Lyfland, in de Wirlandsche kreits gelegen.

Tallart, kleine stad benevens een groot slot aan de rivier Durance in Dauphiné, 2. mylen van de Caap, op de grenzen van Provence en Dauphiné. Zy voert den titel van een graafschap, waar van een beroemde familie in Vrankryk den naam voert, maar hoort tegenwoordig den Marechal de la Beaume toe.

Tallith, zie *Taled*.

Talmont, kleine stad benevens een grote haven en den titel van een vorstendom aan de kust van Poitou.

Tal-

Talmud, is der Joden voornaamste leer-boek, en behelst de mondelyke wet, of alles wat God met Adam, Enoch, Abraham, Mozes en Jozua zou gesproken hebben, en niet in den bybel aangetekent is. Hy is twederly, naamlyk de Babylonische, en de Jeruzalemsche. De Babylonische Talmud heeft 2. delen, het eerste hiet Mischna, heeft 6. Sedarim of ordeningen, en is de text: de andere hiet Gemara, en is de verklaring, die met veel wonderlyke fabels en historien opgevult is. De Talmud van Jeruzalem is klein, word weinig gebruykt, en is maar een uyttrekzel der Joodsche leer.

Talon Fu, stad in het koningryk China, aan de rivier Croceus, 60. mylen van de residentie-stad Peking.

Talsen, stad in Courland.

Talso, kleine stad en sterk slot in Ysland, 4. mylen van de zee, den koning van Denemarken toekomende.

Talundheim, eyland op den Rhyn in de neder-Elsas, niet ver van Drusenheim.

Talus, schuynte of afdaking, is de schuyns aflopende zyde van een wal van aarde of muurwerk; waar door de voet breder word, en de wal niet licht afkabbelen kan.

Tamaga, rivier in Portugaal, die in Gallicien in Spanjen ontspringt, en zich beneden Porto in de Duero giet.

Taman, kleine stad in Circassien aan de zee-engte van Caffa, by de Zwarte-zee in Azien.

Tamar, rivier in Engeland in de provintie Cornwal, die in Devonshire ontspringt, en zich by Plymouth in de Brittannische-zee stort.

Tamaraca, klein eyland in Brasilien, aan de kust van de Capitania Tamaraca, in zuyd-America.

Tamarit, kleine plaats in Arragon, tegen de grenzen van Catalonien.

Tamaro, kleine rivier in Principato oltra in Napels, die zich boven Benevento in de rivier Calore stort.

Tamarovo, Erien, of Ren, kleine stad in Moldavien, 4. Ongersche mylen ten zuyden van Jassi, daar zich de rivier Prut in den Donau stort.

Tamasa, rivier in Mingrelien in Azien, die in de Zwarte-zee valt.

Tamasus, stad op het eyland Cyprus, niet ver van Famagusta.

Tamba, koningryk en stad in Jetsengo op het eyland Niphon in Japan in Azien.

Tambach, groot vlek aan het Thuringer woud, den hertog van Saxen-Gotha toekomende, tusschen Gotha en Smalkalden. Hier wonen veel voerluyden.

Tambour, betekent zo wel de trommel, als den trommelslager zelfs. Men gebruykt ze by de regimenten te voet en by de dragonders. By ieder regiment te voet is een regiments-tamboer, en ieder compagnie heeft een of twe tamboers. Wanneer een bataillon in de wapenen is, staan de tamboers aan de vleugels, en wanneer het afzakt marscheren zy ten dele vooraan, ten dele tusschen de gelederen, en ten dele achter aan. Hy moet allerly trommelslagen, als de alarm, wacht, verzameling, den marsch, de reveille, den aftocht, als ook de marsch van vreemde volkeren verstaan. Dikwils word hy met brieven in een vyandlyke vesting aan den commandant gezonden, en dan moet hy 5. of 600. schreden voor de vesting blyven staan, de trommel roeren, een neusdoek in de hand nemen, over het hooft zwaayen en aan den hoed binden, daar na op de plaats wachten tot hy van enige gecommandeerde soldaten afgehaalt word. Deze binden hem daadlyk de ogen toe, voeren hem in de vesting, en laten hem in des commandants huys de ogen weêr los. Wanneer hy afgevaardigt word, word hy weêr met geblinde ogen door de vesting op de vorige plaats gebracht.

Tambre, rivier in Gallicien, die zich by Murcs in de Atlantische zee giet.

Tamer, zie *Tamar.*

Taming, stad in de provintie Peking in China in Azien.

Tammesbruck, kleine stad in het Saxen-Weissenfelsche amt Langensaltsa in Thuringen.

Tamul, landschap in Bisnagar op het Schier-eyland van Indiën, aan deeszyde van de Ganges in Azien.

Tamworth, stad in Warwyk, als ook een andere in Staffordshire in Engeland.

Tana, zie *Zabache.*

Tanagerok, zie *Taganrok.*

Tanais, Don, rivier in Moscovien, die uyt Jowanow-Osero of het Johans-meir in het landschap Rezan Ozera ontspringt, en by Asoph in Mare delle Zabache valt. De kleine Tanais ontspringt in het hertogdom Sevesky, en valt by de stad van den zelven naam, die tegenwoordig Azack of Asof genoemt word, in den groten Tanais.

Tanaro, Tanero, rivier in Lombardyen in Italien, die aan de grenzen van het graafschap Tende ontspringt, en zich beneden Valenza in den Poo stort.

Tanasserim, Tanacerim, koningryk en stad op het Schier-eyland van Indiën aan dees zyde van de Ganges, in de golf van Bengale in Azien. Het hoort den koning van Siam toe.

Tancinskoi, sterk slot in Moscovisch Tartaryen aan de rivier Selinga, 9. mylen van het meir Baikal, waar in zich deze rivier stort. 't Is altyd met een Garnisoen van Moscovitische Cosacken bezet.

Tancke, landvorstelyk vlek in de nieuwe-Marck-Brandenburg aan een meir.

Tandava, Achan, een van de Filippynsche-eylanden in Azien, en wel het eerste dat de Spanjaarden ontdekt hebben. Zy gaven het den naam van Philippine, waar van daar na alle andere omleggende eylanden hun algemene benaming gekregen hebben.

Tandkust, Malequette, kust in Africa in Guinea, die zich van de rivier Panquin tot aan Capo des Palmes 60. m. lang uytstrekt. Zy is zeer ryk van peper, heeft grote sterke inwoners, en veel Europeesche natien hebben zich daar om de koopmanschap neergelaten.

Tandra, eyland in de Zwarte-zee, aan den mond van den Dnieper.

Tanega, Tanegaxima, klein eyland van den ooster-Oceaan, en een onder de Japansche eylanden in Azien.

Tang, Tangwerk, zie *Tenaille*.

Tange, kleine rivier in Samland in 't Brandenburgs Pruyssen, die by Memel in het Coursche Haf valt.

Tanger, stad van het koningryk Fez in de provintie Habata aan het naauw van Gibraltar in Africa. Zy was bevestigt en had een goede haven benevens 2. citadellen. Maar haar laatste bezitters, naamlyk de Engelschen, hebben ze geslecht en verlaten, waar op zy van de Moren weer opgeboud is.

Tanger, rivier in de oude-Mark-Brandenburg, ontspringt in het bosje Tanger, neemt de Tolle in, en valt by Tangermunde, die naar haar genoemt word, in de Elve.

Tangermunde, middelmatig grote stad in de oude-Marck-Brandenburg aan de Elve, daar de rivier Tanger daar in valt, 7. mylen van Maagdeburg. Zy is wel bewoont, heeft een oude burg, koninglyk huys, en een veer, waar over een sterke passage uyt de middel-Mark naar de oude-Mark, Maagdeburg, Luneburg en andere plaatzen is. Van hier word grote handel met staafhout naar Hamburg gedreven.

Tangima, koningryk en stad op het eyland Niphon in Japan.

Tango, koningryk en stad op het eyland Niphon, in het noordlyke deel van het landschap Jamaysoit in Japan in Azien.

Tangu, koningryk en stad aan de rivier Menan in Indien, aan de overzyde van de Ganges in Azien.

Tanguth, Thorive, Tanu, een koningryk in het groot Aziatisch Tartaryen, in de woestyn Xame, aan de Chineesche grenzen, benevens een stad van den zelven naam.

Tanhausen, ryks-graafschap in Zwaben, niet ver van Augsburg, de graven van Sintsendorf voordezen toebehorende, van wie het de keur-Mentssche kancelier graaf van Stadian gekocht heeft, en daar door 1708. in het Zwaabsche ryksgraven collegie aangenomen en geintroduceert is.

Taniaor, vorstendom en stad aan de kust van Coromandel in Azien, dat zyn eigen vorst heeft, die den koning van Bisnagar onderdanig is.

Tanieres, zie *Bavay*.

Taninge, kleine stad en amt aan de kleine rivier Foron, in het landschap Faucigny in Savoyen.

Tann, steedje in Voogtland, 2. mylen van Schlaits; de graven Reussen van Plauen toebehorende.

Tann, een markt-vlek in neder-Beyeren, onder 't rent-amt Landshut behorende.

Tanna, rivier in 't koningryk Napels, in de provintie Calabria.

Tanne, steedje en slot aan de Hennebergsche en Fuldasche grenzen, voor het Rhöngebergte, hoort den vryheer van der Tanne toe.

Tannenberg, slot in Zwaben, aan het woud Virgrund.

Tannes, Fransche stad in Sundgau.

Tannhausen, kleine plaats in het Silesische vorstendom Zweidnits, daar een gezondheids bron is.

Tannroda, slecht vlek benevens een oud slot in Thuringen aan de Ilm, 2. mylen van Erfurt, en horende beyde Saxen-Weymar toe.

Tanogrod, een stad in het waywoodschap Chelm in klein-Russien.

Tanor, klein koningryk en stad op het Schier eyland van Indien aan dees zyde van de Ganges, aan de kust van Malabar in Azien, het is klein en niet over de 8. of 10. mylen groot, maar des niet tegenstaande is de koning souverein, en geen ander cynsbaar, maar staat met de Portugezen in verbond en goede vriendschap.

Tanzinskoi, sterk slot in de Moscovische provintie Dauria, aan de rivier Selinga, daar dezelve in het meir Baikal valt. Daar op legt altyd een Moscovische bezetting, tegen de herom zwervende Mongalen.

Taocara, oude stad in 't koningryk Barbara, aan de golf van Sidra in Africa.

Taormina, kleine stad op een rots, aan de oostlyke kust van Sicilien, in Val di Demona.

Tapabord, is een soort van Engelsche huis- en slaap-mutzen, die de schippers om het gemak veel gebruyken.

Tapaysa, rivier, die in zuyd-America in Paraguay ontspringt, en zich in de rivier der Amazonen stort. Een na by gelege provintie word naar haar genoemt.

Tapericka, eyland aan de kusten van de Portugeesche Bahia de todos los Santos in Brazilien in zuyd-America. Daar groeit veel tabak, daar zyn heerlyke weylanden, en daar word veel traan uyt de walvisschen gekookt.

Tapiau, kleine stad benevens een sterk slot aan de Pregel, in Brandenburgs-Pruyssen, 5. mylen van Koningsbergen.

Tapigi-Basci, is de generaal der Artillery in Perzien.

Taplaucken, slot in Brandenburgs-Pruyssen aan de Pregel, in wiens nabuurschap zich inzonderheid de auer-ochsen (wilde ossen) plegen op te houden en des winters gevoed worden.

Tapoltschau, een vlek op den weg van Presburg naar Leutschau in opper-Ongaryen, met een dubbele gracht omringt.

Taprobana, zie *Sumatra*.

Tap toe slaan, geschied des avonds met de trommel, en betekent dat zich ieder soldaat in zyn quartier moet begeven, warom zy gestraft worden, wanneer zy zich naderhand noch op straat of in de herbergen vinden laten.

Tapuaguazu, landschap in het eigentlyk zo genaamde Paraguay in zuyd-America.

Tapuyes, zeker volk in Brazilien in zuyd-America, die menschen vreters zyn.

Tara, stad in Siberien aan de rivier Irtisch, heeft een Russisch commandant.

Tarabat, is een zeker klokje, waar mee in Vrankryk de Augustyners en Capucyners tot de nacht-bede-uren opgewekt worden.

Taracona, zie *Tarazona.*

Taradant, hoofdstad der provintie Sus in 't koningryk Marocco in Africa, niet ver van den berg Atlas.

Taragala, grote stad in de provintie Darha in Biledulgerid in Africa, waar in veel Joden wonen. Aldaar is een sterk slot, waar op een gouverneur woont, die onder den Cherif van Marocco staat, en daar word veel goud, uyt het zand gespoelt, gesmolten, en van daar naar Marocco vervoert.

Tarano, hertogdom in de provintie Abruzzo in 't ryk van Napels, benevens een stad van den zelven naam, die een bisschop heeft.

Tarantaise, bergachtig landschap in Savoyen, benevens den titel van een graafschap, tusschen Faucigny, het eigentlyk zo genaamde Savoyen, Maurienne en Aosta.

Tarantano, stad in Catalonien aan de Arragonsche grenzen, 9 mylen van Saragosse.

Taranto, zie *Tarento.*

Tarantulas, zyn een soort van vergiftige spinnen, anders Stelliones genaamt, die zich in de landstreek Tarento in 't ryk van Napels, gelyk ook op het eyland Sicilien en Corsica met hopen ophouden. Haar vergif is van zo zeldzame werking, dat die van haar gestoken word aanstonds begint te danssen, te zingen, te schreeuwen en te lagchen, en zich noodzaaklyk dood moet martelen, zo men hem niet door een muziek geneest, waar door hy eer als door ingenome Artzenyen te recht komt.

Taraputti, zo worden de vrybuyters in Ongaryen genaamt.

Tarascon, Terrascon, kleine stad aan de rivier Lauriege, in het graafschap Foix, in het gouvernement van Languedoc.

Tarascon, kleine stad aan de Rhone in Provence, benevens een sterk slot.

Tarascos, zo noemen de Spanjaarden de Americanen, die in de provintie Mechoacan wonen.

Tarasun, is een drank daar de Chinezen zeer veel van houden, die van ryst en brandewyn gemaakt, en van hen gelyk de wyn by ons gedronken word.

Tarazona, Taracona, stad aan de rivier Queilos in 't koningryk Arragon, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Saragossa behorende. Zy heeft een vruchtbaren grond, en de rivier Queilos valt by de stadt Tudela in den Ebro.

Tarbath, groot voorgebergte in het graafschap Ross in Schotland, tusschen den zee-boezem van Dornock en Murray.

Tarbes, hoofdstad van Bigorre in Vrankryk, in wier landstreek voortreflyke gezondheidsbaden te vinden zyn. Zy heeft een presidiaal, als ook een bisdom, onder den aartsbisschop van Aux behorende.

Tarcia, rivier in opper-Ongaryen, die in het Carpatische gebergte ontspringt, en by Caschau in de rivier Hermat valt.

Tarcin, stad in het waywoodschap Masovien in Polen.

Tardenois, zeker gebied op het eyland van Vrankryk, tusschen Soissons en Chateau-Thierry.

Tardera, zie *Tordera.*

Tarento, middelmatige stad in Terra d'Otranto in Napels, op een klein Schier-eyland aan de golf van Tarento, die een deel van de Jonische-zee is. Zy heeft den titel van een hertogdom, als ook een aartsbisdom en een haven, waar in evenwel tegenwoordig niet als kleine schepen kunnen in lopen. Zy is sterk en volkryk, heeft een slot, en de hertoglyke familie van Tremouille in Vrankryk noemt zich noch hedendaags prinsen van Tarento.

Tarezal, zie *Tarzal.*

Targa, de hoofdstad van de woestyn Saara in Africa, die tusschen Biledulgerid en het land der Negers te vinden is.

Targasina, stad in 't Moscovisch Tartaryen, aan de rivier Jalo.

Targorod, gefortificeerde stad aan de rivier Sereth in Moldavien.

Targowica, stad in het waywoodschap Braclaw, in achter-Podolien, aan de rivier Sinawoda, 10. myl. ten oosten van Braclaw.

Targowisko, Terwisch, stad in Wallachyen, aan de rivier Jalonits, daar de Wallachische vorst zomtyds zyn hof houd.

Targum, Targumim, zo noemen de Joden de Chaldeeusche verklaring van het Oude Testament. Zy word van hen zeer hoog gehouden, inzonderheid die, welke Jonathan en Onkelos opgestelt hebben. Daar staan veel Joodsche dwalingen en beuzelingen in.

Targy, keyzerlyke grens-post tegen de Turken in Sirmien in Ongaryen, aan de rivier Sau.

Tarif, is een tafel of regifter van vele op haar waardy geschatte waren, of een regifter der belastingen, die aan de overigheid naar waarde der koopmanschappen betaalt moeten worden. Diergelyk Tarif is eindelyk na veel harrewarrens tusschen Vrankryk en Holland in 't jaar 1699. gemaakt.

Tariffa, stad in Andaloufien, aan het naauw van Gibraltar, 5. Spansche mylen van Gibraltar. Tegenwoordig is zy geruineert en slecht bewoont, maar heeft een slot en een haven, en is de hoofdstad van een marquisaat, dat den hertog van Medina-Celi toekomt.

Taris, kleine munt in Sicilien, omtrent de derde part van een ryksdaalder.

Taritza, stad in 't koningryk Astracan, aan den rechten oever van de Wolga-stroom.

Tariza, rivier in opper-Ongaryen, in het graafschap Zips, die zich beneden Caschau met de Hermat verenigt.

Tarku, de hoofdstad der Tartaren van Daghestan aan de Caspische-zee in Azien.

Tarlinskoi, stad in Moscovisch Tartaryen, 50. mylen van Tobolska.

Tarmingzingh, zie *Taimingzingh.*

Tarn, rivier in Vrankryk, die in het Sevennische gebergte ontspringt, en in de Garonne valt.

Tarnopel, kleine stad in opper-Podolien in Polen, heeft voordezen den Poolschen prins Constantyn toebehoort, dien het de waywode van Podolien

lien in 't jaar 1723. voor 300000. floreien heeft afgekocht.

TARNOW, een met muren omringt steedje in het waywoodschap Sendomir in klein-Polen, in het Pilsner district, 10. mylen van Cracau naar den kant van Jaroslow gelegen, en de vorstin van Lubomisky toekomende, wiens dochter de tegenwoordige keurvorst van de Palts tot een twede gemalin gehad heeft.

TARNOWITS, steedje in opper-Silesien, beneden de vrye standsheerlykheid Beuthen, en den graaf van Henckel toekomende, 21. mylen van Breslau, aan de Poolsche grenzen.

TARO, rivier in Italien, die in 't Genueesche gebied ontspringt, en zich beneden Cremona in den Poo stort.

TARO, VAL DI TARO, klein landschap in Italien, tusschen het Genueesche, Parmesaansche en Placentynsche gebied. den hertog van Parma toekomende, uitgenomen Bardi, Campiano en enige dorpen, die de vorst van Atria bezit.

TAROCCA, kleine stad in nieuw-Castilien, niet ver van Madrit.

TARRA, word by de koopluyden het aftrekzel genoemt, wanneer men het hout aan de vaten, en diergelyken meer, op zyn zelven weegt, en van de waaren aftrekt.

TARRAGONA, zie *Tarazona*.

TARRAGONA, koopstad in Catalonien aan den mond van de rivier Francoby, die in de Middelantsche-zee valt. Zy heeft een zeer oud aartsbisdom, en een Universiteit, die 1572. opgerecht is, en een goeden wyn-oegst. Zy is met oude en sterke muren omringt, groot, maar slecht bewoont.

TARREGA, kleine stad aan de rivier Cervera in Catalonien.

TARSIA, vlek, benevens den titel van een vorstendom in Calabria citra in Napels.

TARSU, een voorgebergte in Caramanien, tegen over het eyland Cyprus in Azien.

TARSUS, stad aan de rivier Cydne in Caramanien in klein Azien, benevens een aartsbisdom. Voordezen hoorde zy onder Cilicien, en was het vaderland van den H. Apostel Paulus. Zy was een schone en beroemde stad, en word hedendaags Terasse genaamt.

TARTAARSCHE-ZEE, is een deel van den noorder-Oceaan in Azien. Zy bespoelt de kusten van Tartaryen, en is by na altyd met ys bedekt.

TARTANE, is een schip met een spits zeyl en fokke mast, benevens 8. of 10. roejers op de zyde; men bedient zich gemeenlyk van Tartanen op de Middelantsche-zee.

TARTAREN, zo worden velerly volkeren genaamt, die in groot en klein Tartaryen, als ook in enige andere landen aan de Caspische en Zwarte-zee wonen. 't Is een ruw en Barbaarsch volk, wiens voornaamste levenswys in roven en branden bestaat, en zy leven van de vee-fokkery, wonen in geen steden, maar verdelen zich in zekere horden, en trekken met hun vee in 't land herom. Hun spys en drank is paarde-melk en paarde-vleesch, hun beste kleding is een lange linne rock, hoewel de voornaamsten ook zyde kleren dragen; hun rykdom bestaat uyt vee en slaven, die zy op de Perziaansche kusten verkopen, en hun Godsdienst is de Mahometaansche, Joodsche en Heydensche.

TARTAREN VAN BUDZIAC, wonen in Bessarabien langs de Zwarte-zee, tusschen den Donau en den Niester, zyn de Turken onderworpen, en staan onder den Sangiac of gouverneur van Bialogorod. Hun voornaamste steden zyn Bialogorod of Akierman, Moncastro en Kilianova. Enige onderscheyden deze Tartaren van die van Bialogorod, en plaatzen deze tegen het zuyden, de andere ten noorden.

TARTAREN VAN CIRCASSIEN, zie *Circassien*.

TARTAREN CZEREMISSISCHE, zie *Czeremissische Tartaren*.

TARTAREN VAN DAGHESTAN, wonen in Circassien en hebben hun eige vorsten.

TARTAREN VAN DOBRUCE, bezitten het oostlyke deel van Bulgaryen, tusschen den Donau en de Zwarte-zee, zy staan onder de gehoorzaamheid des Turkschen keyzers.

TARTAREN VAN KIN, wonen in het koningryk Niuche aan de Chineesche grenzen in Azien, die de Chinezen zeer vyandig zyn, en dikwils bloedige oorlogen met hen voeren. Zy hebben geen Godsdienst, uytgenomen enige bygelovigheden, zyn goede soldaten, hebben beter zeden als de andere Tartaren, en schynen den Christelyken Godsdienst meer als den Mahometaanschen genegen te zyn.

TARTAREN VAN MORDUA, wonen tusschen de hertogdommen Rezan, Wolodimer, en Nisinovogrod in Moscovien. Zy zyn Mahometanen, en hebben een vorst die den Czaar cynsbaar is.

TARTAREN VAN NAGAIS OF NOGAIS, zo worden twederly Tartaren genoemt: enige wonen in klein-Tartaryen tusschen den Niper en Don, die hun tenten op wagens met zich herom voeren, by de 50000. man te paard in 't veld kunnen brengen, en den Mahometaanschen Godsdienst toegedaan zyn. De andere bevinden zich in het koningryk Astracan, tusschen de rivieren Wolga en Jaik. De eerstgenoemde zyn den Cham van klein Tartaryen, de andere den Czaar onderdanig.

TARTAREN VAN OCZAKOW, wonen in Europa, aan de Zwarte-zee, tusschen de monden van de rivieren Nieper en Niester. Zy zyn den Turk onderworpen.

TARTAREN VAN UFFIN, wonen in Moscovien om de stad Oessa, leven verstrooyt in dorpen en vlekken langs het westen, tot aan de rivieren Kama en Wolga, en de steden Sarrat en Serapul.

TARTAREN VAN WOGUL, zie *Wogulsche Tartaren*.

TARTARO, rivier in Italien, die in het Veroneesche gebied ontspringt, ten dele in den Poo, en ten dele in de Adige valt.

TARTARSCH, is de eerste stad in Moldavien, tegen de grenzen van Zevenbergen.

TARTARYEN, GROOT TARTARYEN, is een groot landschap in Azien, waar van het byna het derde deel begrypt. Het grenst ten westen aan Moscovien en de Caspische-zee, ten zuyden aan Perzien, Indien en China, ten oosten en norden aan de Tar-

taar-

taarfche zee, die een deel van den noorder Oceaan is. Het word in 5. delen verdeelt, welke zyn woest Tartaryen, Zagatay en Mawaralnahra, Turchistan, Cataya en Mongal of Magog. Andere maken andere verdelingen.

Tartaryen, klein Tartaryen, dat ook zomtyds het Crimeesche of Precopsche Tartaryen genoemt word, is een landschap in Europa, dat den Turkschen keyzer cynsbaar is, legt ten noorden en oosten aan Moscovien, ten westen aan Volhynien en aan de Tartaren van Oczakow, ten zuyden aan de Zwarte-zee. Het bestaat uyt het eigentlyk zo genaamde Crimeesche Tartaryen, dat een groot Schier-eyland is, voordezen Chernosesus Taurica genaamt, en uyt het Nogaische Tartaryen. Klein Tartaryen heeft zyn eigen vorst, die zich Cham tituleert, en te gelyk onder des Turkschen keyzers gehoorzaamheid staat. Voor dezen heeft dit land tot groot Tartaryen behoort, maar zich in het jaar 1404. daar van afgezondert, en een eigen Chan uyt het geslacht Kirai verkoren, wiens nakomelingen noch tegenwoordig den Tartaarschen troon bezitten, en zich 1584. den Turkschen keyzer op volgende voorwaarden hebben moeten onderwerpen: naamlyk de Tartaarsche Cham moet den groten Heer met 100000. man in 't veld volgen, welk leger uyt ruytery bestaat, maar wanneer de grote vizier het commando voert, heeft hy maar half zo veel te leveren. Wanneer 'er een nieuwe Cham verkoren word, moet hy zich te Constantinopel laten bevestigen, en daar den eed van getrouwheid afleggen; zo kan ook de Turksche keyzer dezen Chan over een misdaad van belang afzetten, maar moet een uyt het geslacht Kirai in deszelfs plaats weer op den troon zetten; eindelyk hebben beyde Natien een erf-verbond onder zich opgerecht, dat de Turksche keyzers op den Tartaarschen troon, en daar en tegen de familie Kirai in 't gantsche Turksche ryk, in geval een van beyder geslacht uytsterven mogt, opvolgen zullen. De tegenwoordige Tartaarsche Cham hiet Sadet Cheret, die zyn overleden broeder Chan Deutet Cheret in 't jaar 1717. opgevolgt is. Dit land heeft over de 8000. dorpen en 8. steden, waar onder de voornaamste zyn Precop, Baciesaray, Criminda, Kersi en Caffa, in welke laatste de Turksche keyzer een gouverneur benevens een bezetting houd. Het heeft voortreflyke veelanden, goede lucht, en een vruchtbaren bodem, maar word van de inwoners niet zeer bebouд, want zy maken meer werk van den oorlog, voeren schild, zwaardt, pyl en boog, en spreeken meest Moscovisch.

Tartas, kleine en volkryke stad aan de rivier Midou, in het hertogdom Albret en Gascogne.

Tartufe, hiet een bedrieger, die onder een eenvoudig en Godvruchtig kleed de snoodste schelmeryen verbergt. De wyd-beroemde Fransche comedie-schryver Mr. Moliere heeft een blyspél onder dezen naam opgestelt, en wyl hy de rol van Tartufe daar in zelfs speelde, drukte hy het karakter, de minen, het gedrag van den koninglyken Biegtvader Pater la Chaise zo natuurlyk daar by uyt, dat noch de stad Parys, noch het Fransche hof zich aan het dikwils vertonen van dit spel genoeg kon verzadigen.

Tarvast, kleine plaats in Lyfland, 6. Zweedsche mylen ten westen van Derpt.

Tarudant, grote stad in Biledulgerid in Africa, den keyzer van Marocco toekomende.

Tarve, klein eyland by Jutland, 2. mylen van Coldingen.

Tarves, kleine stad in noord-Schotland, in het graafschap Buchan, vier mylen ten noordwesten van oud-Aberdeen.

Tarviser-Marck, zie *Trevisane*.

Tarzcal, kleine stad in opper-Ongaryen, daar goede wyn groeit, die den Tokayer byna gelyk is.

Tasato, eyland in Azien over groot Tartaryen, ten noorden.

Tasmin, kleine rivier in achter-Volhynien, in het waywoodschap Kiow, loopt by Krylow in den Dnieper.

Tasnad, kleine stad in opper-Ongaryen by Zatmar, 4. mylen van Neustädtel.

Taso, eyland in de Ægeesche-zee, daar voor dezen ryke goudmynen en schoone marmer-groeven gevonden wierden. Het is bergachtig, heeft 8. mylen in den omtrek, en legt een myl van de kust van Romanien.

Tassdorf, vlek in de middelmarck-Brandenburg, tusschen Berlyn en Brandenburg, den heer van Rofey toekomende.

Tassiane, eyland in de provintie Kerman in Perzien, heeft een redlyk vruchtbaren grond.

Tassin, steedje en amt in 't hertogdom Mecklenburg.

Tassin, klein eyland in de Oost-zee, tusschen de eylanden Fuhnen en Langeland.

Tassis, de vorsten van Tour en Tassis zyn ryksvorsten, en generaal-erf-postmeesters des H. Roomschen ryks, als ook generaal-postmeesters in het Napelsche en Milaneesche. Deze laatste bediening in Napels wierd hun door de Franschen in 't begin van den Spaanschen oorlog ontnomen, tot dat eindelyk anno 1708. de jonge vorst van Tassis, Anselmus Franciscus, geboren den 1. Januari 1679. door koning Karel III. hersteld wierd. Maar dewyl zyn eige vader, de oude vorst van Tassis, Eugenius Alexander, die den 11. Jan. 1654. geboren was, en den 21. Febr. 1714. te Frankfurt aan den Mein gestorven is, daar tegen protesteerde, en die bediening voor zyn leven pretendeerde, wierd die 1709. den Marquis Lofrano gegeven. De tegenwoordig regerende vorst van Taxis Anselmus Franciscus is, gelyk gezegt, den 1. Jan. 1679. geboren, en heeft zich 1703. met Louise Anna Francisca, dochter van vorst Ferdinandus Augustus Leopoldus van Lobkowits in den echt begeven, waar uyt de erf-prins Alexander Ferdinandus den 15. Febr. 1704. geboren is. De andere voeren maar den graaflyken titel van Tassis, en hun voornaamste zetel is te Brussel in Brabant.

Tasso, zie *Taso*.

Tata, Dates, Dottis, kleine bevestigde stad en slot in het graafschap Comorra in neder-Ongaryen, 5. mylen van Raab.

Tating, ftad in 't hertogdom Sleeswyk, een myl van Tönningen.

Tating, grote ftad in de Chineefche provintie Xanfi in Azien.

Tatoni, klein koningryk en ftad in Quanto, op het eyland Niphon in Japan.

Tatta, koningryk en ftad van den groten Mogol in Azien, aan den ooftlyken oever van den Indus-ftroom.

Tattershall, ftad in Lincolnshire in Engeland, 98. Engelfche mylen van Londen.

Tavarow, ftad in het hertogdom Rezan in Moscovien, niet ver van Veronits, daar de fchepen op de werf geboud worden.

Tavasthia, Zweedfch landfchap in Finland, tusfchen het eigentlyk zo genaamde Finland, Cajanien, Savolaxien, Carelien en Nyland. 't Is vol meiren en moeraffen, maar heeft veel yzer-mynen.

Tavasthus, kleine ftad, en de hoofdftad van Tavafthia in een moeras gelegen, zo dat men qualyk daar by komen kan. Anno 1713. wierd deze plaats van de Zweden verlaten en van de Ruffen ingenomen. Vier mylen hier van daan aan de rivier Fleckna gefchiede in 't gemelde jaar tuffchen de Ruffen en Zweden een flag, waar in de Ruffen de overhand behielden.

Tavay, klein koningryk en ftad in Indien, aan de overzyde van de Ganges in Azien.

Tauber, rivier, die in Franckenland aan de Zwabifche grenzen, een myl van de ftad Rothenburg, ontfpringt, en te Wertheim in den Mein valt.

Tauberthal, is een landftreek aan de Tauber in Franckenland, waar in het klooster Braubach legt.

Taucha, kleine ftad in de Leipziger-kreits in Meiffen, een myl van Leipzig, en het raadscollegie aldaar toekomende.

Tauchel, fteedje in Pommerellen, in Poolfch-Pruiffen, aan de Bro.

Tauchern, Teuchern, marktvlek een myl van Weiffenfels, in 't amt Weiffenfels gelegen, en een heer uyt de familie van Berlepfch toekomende.

Tave, Taff, rivier in Engeland in het vorftendom Walles, die in het graaffchap Brecknok ontfpringt, en zich in de Saverne ftort.

Tauer, Thauer, flot, benevens een heerlykheid in Tyrol, waar van eertyds een graaflyke familie den naam gevoert heeft.

Taverna, kleine ftad aan de rivier Croace, in Calabria oltra in Napels.

Tavestock, ftad in Engeland, in de provintie Devonshire aan de rivier Tavoy, die 2. gedeputeerden in 't Parlement zend.

Tauffkirchen, flot, vlek en heerlykheid in Beyeren, 3. mylen van Landshut, dat na de dood der heren van Taufkirchen aan de graven van Fugger is gekomen.

Tavignani, een van de drie voornaamfte rivieren van het eyland Corfica, die zich by Aleria diftructa in de zee ftort.

Tavila, Tavira, hoofdftad van het koningryk Algarbien in Portugaal, aan de zuydlyke kuft, benevens een citadel en goede haven, aan den mond van de rivier Xilaon. Zy is de grootfte onder de fteden van dit koningryk, en hier bevind zich de landregering.

Taunton, ftad aan de rivier Thone in Sommerfetshire in Engeland, die over gemelde rivier een brug heeft, wel bewoont is, en goede nering van de lakenbereydery heeft.

Tavolara, klein eyland, niet ver van de kuft van Sardinien, by den mond van de golf van Terra nuova.

Tauragen, ftad en zeker diftrict in Samogitien in Polen, den koning van Pruyffen toekomende.

Taureadores, zo noemen de Spanjaarden die gene die zich onderftaan met een ftier in 't gevecht te treden, werpende hem een mantel over de ogen.

Taurica Chersonesus, is een Schier-eyland, dat de Zwarte-zee en de Mar delle Zabache maakt, en tot klein Tartaryen behoort. 't Is een vruchtbaar land, en het fcheelt maar aan de inwoners, die het vlytiger behoorden te bebouwen.

Tauris, Tebris, ryke koopftad in de provintie Adirbeitzan in Perzien, aan de rivier Spingiga. Zy is de grootfte en aanzienlykfte na Ifpahan, want daar in 15000. huyzen benevens zo veel koopmans pakhuyzen, 300. Caravanferas, 250. Mosqueen en over de 600000. inwoners zouden zyn. Haar koophandel ftrekt zich door gants Perzien, in Mofcovien en Turkyen tot tegen de Zwarte-zee uyt, en de koninglyke gouverneur van die plaats is de voornaamfte van gants Perzien, en te gelyk generaliffimus over het leger. Hier worden veel zyde ftoffen met goud en zilver gewerkt, ook het befte Segryn leer gemaakt. Deze plaats is in 't jaar 1721. door een fchriklyke aartbeving by na gants verzonken, het volgende jaar van de Turken ftormenderhand ingenomen, maar 1726. van de Perzianen weêr herwonnen.

Tauro, een van de kleine eylanden aan het eyland Corfica, die men Sanguinares noemt.

Tauromina, Taurminia, zie *Taormina*.

Taurus, het beroemt gebergte in Azien, dat in Natolien by de kuften van Rhodus begint, Azien in 2. delen fcheyd, en aan de uyterfte grenzen van Tartaryen en China aan den oofter-Oceaan eindigt. 't Is van een ongemene grote hoogte, en wyl dit gebergte de grensfcheyding van vele landen is, heeft het ook verfcheyde namen, die naar den mondaart der daar aanwonende volkeren gericht zyn: maar het eigentlyke gebergte Taurus fcheyd klein Armenien van Cilicien en Pamphilien.

Tausch, zie *Thaufs*.

Tauste, fchoon vlek in 't Spaanfche koningryk Arragon, 2. mylen van de Navarrifche grenzen, in een vruchtbare landftreek, aan de kleine rivier Riguel, die niet ver daar van daan in den Ebro valt.

Tautenburg, heerlykheid, oud berg-flot, en amt in Thuringen, tuffchen Jena en Naumburg, dat Anno 1711. de hertog van Saxen-Zeits, Maurits Wilhem, aan keur-Saxen voor een zekere fomme geld overgelaten heeft. Het daar by leggende fteedje hiet Frauen-Priefnits.

Tauton, vlek in Sommerset in Engeland, heeft zitting en ftem in 't Parlement.

Tax, Taxa, is de waardy en de waardering van een zaak, waar op zy getaxeert en gefchat word.

Taxa Cancellariæ Apostolicæ, en Taxa S. Poenitentiariæ Apostolicæ, is een zeker regifter op bevel van paus Leo X. reeds anno 1514. te Romen, en het jaar daar aan te Keulen gedrukt, hoe veel men onder de Roomsgezinden voor de geeftlyke amten, aflaten, induiten, abfolutien, difpenfatien, en vrykopingen van allerly zonden verplicht is aan de pausfelyke kamer te betalen.

Taxis, zie *Taffis*.

Tay, grote rivier, die Schotland in zuyd- en noord-Schotland verdeelt. Zy komt in het landfchap Broad-Albain uyt het meir Tay voort, en valt by Dundee in zee.

Tayna, rivier in Southerland in noord-Schotland, die zich met een fterken mond, de golf van Dornock genaamt, in zee ftort.

Tayna, kleine ftad in het landfchap Rofs in Schotland, aan de rivier en zee-boezem Tayna, daar zy een haven heeft.

Tazatay, koningryk en ftad in Indien, aan de overzyde van de Ganges in Azien.

Tchermiech, ftad in Wallachyen aan den Donau, 18. Ongerfche mylen van Tergovift, was voordezen de refidentie-plaats des Hofpodars van Wallachyen.

Tchocadar-Aga, hiet de manteldrager des groten-Sultans te Conftantinopel.

Tchorbagis, of Sourvagis, zyn de hooftluyden der Janitzaren, waar van ieder in 't gemeen 300. man commandeert.

Tebese, Tebessa, ftad in 't koningryk Algiers, in de provintie Conftantine in Africa.

Tech, rivier in het graaffchap Rouffillon in Catalonien, die in het Pyreneefche gebergte ontfpringt, en zich beneden Elna in de Middelandfche-zee ftort.

Techort, koningryk en ftad in Biledulgerid in Africa, dat zyn eigen koning heeft, die de Algerinen cynsbaar is. Het legt tusfchen de landfchappen Mezzab en Guargala en de woeftyn Zaara.

Techtimerow, vefting, de Cofacken toekomende, aan den Nieper in de Ukraine, 20. mylen van Kiow, daar behoort een grote landftreek toe.

Teck, oud en woeft flot op een berg, niet ver van de kleine rivier Lauter, in het hertogdom Wurtemberg, waar van dit hoogvorftlyke huys den hertogJyken titel voert.

Tecklenburg, graaffchap in Weftphalen, tusfchen de bisdommen Munfter en Osnabrug, dat den naam van het oude berg-flot Tecklenburg gekregen heeft. Voordezen heeft dit graafichap zyn eige graven gehad, die in 't midden van de 16de eeuw uytgeftorven zyn, en zyn daar op de beyde graaflyke huyzen Benthem en Solms in een lang proces by het keyzerlyke kamergericht geraakt, waar in eindelyk de graaf van Solms-Greiffenftein anno 1702. gezegepraalt heeft. Maar dewyl er zich allerhande nieuwe omftandigheden opdeden, heeft de graaf van Solms zyn recht op het graaffchap Tecklenburg in 't jaar 1707. aan den koning van Pruysfen voor 300000. ryksdaalders verkocht, waar tegen evenwel de graven van Benthem-Tecklenburg by den ryks-hofraad te Wenen hun bezwaarnisfen hebben ingebracht, ook verfcheyde vonnisfen ten hunne voordele bekomen, dat dit graafichap den graaf van Bentheim weer ingeruymt moeft worden. De zo even-gemelde graven, die den titel van Tecklenburg voeren, horen tot de Weftfaalfche bank, en hebben zich in 2. linien uytgebreyd, naamlyk in de Tecklenburgfche en Bentheimfche. De Bentheimfche verdeelt zich weder in 2. linien, naamlyk in de Bentheimfche en Steinfurtfche, maar de Tecklenburgfche graaflyke linie is anno 1701. uytgeftorven.

Tecoantepequa, ftad in noord-America in de provintie Guaxaca in nieuw-Spanjen, aan Mar del Zur, daar zy een haven heeft.

Tecuc, kleine Turkfche ftad in Moldavien, aan de rivier Moldau, 18. Ongerfche mylen ten zuyden van Jaffo.

Tecuitli, worden in nieuw-Spanjen de ridders genaamt, die van den opper-Priefter van dat land daar toe gemaakt worden. Zy dragen een ring in de oren, waar aan een koftlyke parel hangt.

Teczen, zie *Tesfchen*.

Tedeles, Tadelez, kleine ftad in Africa aan de kuft in het koningryk Algiers, in een provintie van den zelven naam, alwaar veel verwers wonen.

Te Deum Laudamus, is een Latynfche lofzang, dien men wil dat de H. Ambrofius gemaakt heeft. Men bedient zich daar van als van een zege- en dank-lied onder alle potentaten der gantfche Christenheid, wanneer een victorie tegen den vyand bevochten is, of anders wat heerlyks, dat het land tot nut, en den vorft tot eer ftrekt, is voorgevallen. Aan de Roomsgezinde hoven gebruykt men den Latynfchen text, maar by de duytfche Proteftanten zingt men de Hoogduytfche overzetting, zo als zy van D. Luther opgeftelt is: over al behoud deze zege-lofzang den naam van Te Deum laudamus, waar mee de Latynfche begint. By de Rusfen zingt men in plaats van dezen lofzang enige pfalmen van David.

Tedingshausen, amt in 't hertogdom Bremen, dat anno 1679. in den Nimweegfchen vrede van de kroon Zweden aan den hertog van Bronswyk overgelaten is.

Tedla, ftad in 't koningryk Fez in Africa, 18. Duytfche mylen zuydwaarts van Mequinez, daar de oudfte zoon van den koning van Marocco een paleys tot zyn toekomende hofhouding geboud heeft; nademaal deze keyzers nooyt in de woning van hun voorzaat trekken.

Tednest, hooftftad van de provintie Hea in Marocco in Africa, aan de rivier Amans. De meefte inwoners zyn Joden.

Tedza, Tefza, ryke en fchone ftad in 't koningryk Fez in Africa, benevens een fchoon flot, waar in de gouverneur van den koning van Fez woont.

Teems, Theems, beroemde rivier in Groot-Brittannien, die eb en vloed heeft, en door Londen

loopt. Zy heeft twe bronnen, naamlyk de Tame, die in de provintie Buckingham, en de Ise, die in de provintie Wilt ontspringt. Zy, verenigen zich in de provintie Oxford by het vlek Dorcester en maken de Teems uyt, die zich daar na in de Duytsche-zee stort.

Teersjen, een soort van Fransch vaatwerk, dat anderhalf aam houd.

Tefethne, stad en haven in 't koningryk Marocco in Africa in de provintie Hea, aan den berg Atlas, word sterk van de Portugeezen bezocht, en de inwoners zyn Mahometanen.

Tefferecker-Dal, is een landstreek in 't aartsbisdom Saltsburg, aan de Tyrolsche grenzen, daar 1684. een gemeente van Luytersche geloofsgenoten gevonden wierd, die van den aartsbisschop uyt het land gedreven wierden, en de Roomsgezinde Godsdienst daar weer ingevoert is.

Teffis, Seffis, rivier in 't koningryk Algiers in Africa, die op den berg Atlas ontspringt, en zich in de Middelantsche zee stort.

Tefflis, hooftstad van het landschap Carduel in Georgien in Azien, aan de rivier Kur, komt de Perzianen toe. De inwoners zyn meest alle Georgische of Armenische Christenen, en zy hebben in hun Godsdienst meer vryheid, als de Christenen in andere Mahometaansche provintien; zy worden ook van de Perzianen heel zacht gehandelt, dewyl de inwoners zeer dapper en oproerig zyn, en de Turken tot hun bystand dichte by hebben.

Tefterdar, is des grooten-Sultans schatmeester, die de inkomsten ontfangt, de soldaten de traktementen en pensioenen betaalt, en andere gemene rykskosten uytgeeft. In ieder beglerbegschap is een Tefterdar.

Tefter-Emiri, is des groten-Sultans boekhouder of leen-schryver, die het regifter van de land- en leen-goederen heeft; en dezelve vlytig aantekent.

Tefza, zie *Tedza*.

Tegan, stad in de provintie Hunquang in China.

Tegaza, woestyn in Africa, aan de grenzen van Zaara en Negritien, die van een volk bewoont word, dat zich nooyt aan vreemden zien laat.

Tegern-zee, een aanzienlyk Benedictyner klooster in opper-Beyeren, is wat gefortificeert en met geschut voorzien, tusschen de Iser en de Inn, aan Laco Tigurino of de Tegern-zee, wiens abt de adelyke personen uyt de ridderschap als een vorst tot zyn dienst gebruykt.

Tegeste, het Spaansch Florida, een groot Schiereyland in Florida in noord-America. De Spanjaarden hebben 'er twe colonien op, naamlyk S. Mattheo en S. Augustino.

Teggenbrun, een slot en heerlykheid in Karinthien.

Tegino, zie *Bender*.

Teglio, stad in Valtelin in Graauwbundterland, aan de rivier Addua, een myl van Scondri.

Tegoratin, groot landschap in Biledulgerid, tusschen Barbaryen en de woestyn Saara in Africa.

Tegremahon, Ausen, koningryk in Abyssinien in Africa, 't welk het grootste en beste deel des lands is, en 17. provintien begrypt. Midden in dit land in de stad Premona hebben de Jezuiten een collegie en kerk geboud.

Tehama, groot landschap in gelukkig Arabien in Azien.

Tehocadar-Aga, zie *Tchocadar-Aga*.

Teichenau, dorp in Silesien, een myl van Zweidnits, is een keur-Saxisch leen, en hoort een heer van Luck. Daar is veel jaren een Luytersche kapel geweest, maar toen men de zelve tot een rechte kerk wilde maken, is zy 1709. op keyzerlyk bevel geslecht.

Tejent, stad in 't koningryk Sus in 't koningryk Marocco in Africa, in een vruchtbare landstreek, die zeer ryk aan zuyker-ried, goud, dadels, vygen en wyn is. De stad is wel bewoont, heeft veel Joden, en de inwoners werken meest in goud en zilver.

Tein, stad in de Bechiner-kreits in Bohemen aan de Moldau gelegen, hoort den aartsbisschop van Praag toe.

Teinach, beroemde minerale bron in 't hertogdom Wurtemberg, niet ver van Calw.

Teiniz, stad en slot benevens een schone diergaarden en klooster in de Pilsner-Kreits in Bohemen.

Teissbach, marktvlek benevens een pleeg-gericht in neder-Beyeren, in 't rent-amt Landshut.

Teisse, rivier in Ongaryen, die in 't Carpatisch gebergte aan de Zevenbergsche grenzen ontspringt, en zich niet ver van Titul in den Donau stort. De tol van het zout, dat uyt Zevenbergen en Ongaryen langs deze rivier vervoert word, brengt jaarlyks veel geld op.

Teisterband, was de naam van een oud graafschap in de Nederlanden, dat alles, wat tusschen de Maas, Waal en Rhyn legt, onder zich begreep. 't Was een leen van het bisdom Utrecht, en deszelfs hooftstad was Tiel.

Tekay, hiet het koninglyk Paleys in Perzien.

Tekin, zie *Bender*.

Telamone, zie *Talamone*.

Telch, rivier in Wallachyen, die aan de Zevenbergsche grenzen ontspringt en in den Donau valt.

Telensin, Tremesen, Tremissen, koningryk en stad in 't koningryk Algiers in Africa, tusschen de Middelantsche-zee en het landschap Biledulgerid, den keyzer van Marocco toekomende.

Telescopia, zyn vergroot-glazen om kleine en verafgelege zaken te klaarder te beschouwen.

Teleze, Teleza, gants verwoeste stad in Terra di Lavoro in 't ryk van Napels, benevens den titel van een vorstendom, die Don Angelo Maria Grimaldi placht te bezitten, en na zyn dood 1710. is zy aan den tegenwoordigen keyzer Karel vervallen.

Telgen, kleine stad aan het meir Meler in Zudermanland in Zweden.

Telgte, stad, 2. mylen van Munster, daar een beroemt L. Vrouwe beeld is, waar heen sterke bedevaarten geschieden.

Teligol, rivier in Podolien, die niet ver van de Zwarte-zee in een klein meir valt.

Telimba, ſterke ſtad en vorſtendom in Siberien, 9. mylen van Udinskoi, word meeſt van Ruſſen bewoont, daar de ſchoonſte zwarte Zobels gevangen worden.

Tell, groot vlek, amt en woeſt berg-ſlot in Graauwbundterland, waar van daan het gantſche gebied het Valtelin genoemt word.

Telle, een witte Telle of Paard, is een erkentenis die de Spaanſche koningen den Roomſchen paus wegens het leen van het Napelſche ryk jaarlyks met een beurs van 6000. dukaten geven.

Tellemark, een landſtreek in de provintie Aggerhus in Noorwegen.

Telligt, ſtad in 't bisdom Munſter aan de Embs in Weſtphalen.

Teltau, kleine ſtad in de Middel-mark-Brandenburg, 4 mylen van Berlyn, is 1711. tot den grond afgebrand, maar tegenwoordig weer wel aangeboud, en zyn de hier groejende kleyne knollen wel bekent, die ook ſterk naar andere plaatſen vervoert worden.

Teltausche kreits, is een diſtrict van 50. dorpen in de middel Marck-Brandenburg rondom Teltau, die zich tot Berlyn toe uytſtrekt, waar over de prooſt van Keulen aan de Spree altyd Inſpector of opziender is. Deze kreits begrypt het land Teltau, en de heerlykheden Zoſſen en Teupits.

Telwan, is een ſchoon berg-ſlot in Tyrol, 4. mylen van Trent, waar by het vlek Worchen legt.

Teme, rivier in Engeland, die zich tegen over Worceſter in de Saverne ſtort.

Temen, Temendfusta, kleine ſtad aan de Middelantſche-zee in de provintie Algiers, benevens een goede haven in Africa.

Temenski, rivier in Circaſſien in Azien, by de ſtad Terki, die zich in de Caſpiſche-zee ſtort.

Temerarius, Temeraire, een verwegen reukeloos menſch.

Temes, rivier in het Bannaat van Temeswar in opper-Ongaryen, die in het Wallachiſche gebergte ontſpringt, voorby de veſting Temeswar loopt, en zich by Panzova beneden Belgrado in den Donau ſtort. Tegen over de ſtad Titul loopt een kleine arm van deze rivier in de Theiſſe, die de kleine Temes genaamt word.

Temesna, provintie in 't koningryk Fez in Africa, tuſſchen de provintie Fez en het koningryk Marocco gelegen. 't Is de beſte provintie van dit koningryk, die 40. grote ſteden en 300. kaſtelen in zich begrypt.

Temeswar, graafſchap of een bannaat in opper-Ongaryen, dat ten noorden aan het graafſchap Chonad en aan Zevenbergen, ten ooſten aan Wallachyen, ten zuyden aan den Donau, en ten weſten aan de Theiſſe grenſt. Het begrypt benevens de hoofdſtad Temeswar 970. ſteden, vlekken en dorpen, die alle na de verovering der ſtad Temeswar in 't jaar 1716. onder de gehoorzaamheid van den Roomſchen keyzer gebracht zyn, en in geeſtlyke zaken het bisdom Czonad ingelyft, ook naderhand in den Paſſarowitſchen vrede 1718. aan den Roomſchen keyzer afgeſtaan is.

Temeswar, hoofdſtad van het zo even-gemelde graafſchap Temeswar, die uyt 3. delen, naamlyk de Raitzen-ſtad, of het eyland, de zo genaamde ſtad Temeswar, en een ſterk ſlot beſtaat. Zy legt aan de rivier Temes, is van middelmatige grootte, en met veel moeraſſen, een muur, drie water-grachten, en een wel gefortificeerde Palancka voorzien; maar het ſlot, dat tuſſchen de andere beyde delen inlegt, is met een byzondere Palancka en diepe water-gracht beveſticht. Anno 1696. is deze plaats, die anno 1552. in Turkſche handen geraakt was, van de Chriſtenen vruchteloos belegert, maar den 12. Octob. 1716. met accoort verovert, en in den Paſſarowitſchen vrede 1718. den Roomſchen keyzer overgelaten.

Temian, koningryk en ſtad in Nigritien in Africa, tuſſchen den Niger en het koningryk Gangara.

Temir Capi, zie *Derbent*.

Temistitan, een groot landſchap in noord-America, dat de provintie Mexico en het zuydlyke deel van de provintie Tlaſcala tot de ſtad de los Angeres incluis begrypt.

Temmella, ſterke ſtad op een berg van den zelven naam in 't koningryk Marocco in Africa.

Tempe, was in oude tyden een heerlyke landſtreek in het landſchap Theſſalien, en wegens haar boſſchaadjen en daar door ſpelende beken zo vermaaklyk, dat men naderhand dezen naam ook aan andere luſtige quartieren gegeven heeft.

Tempeest, zo noemt men op zee een hevige ſtormwind, die de baren ongeſtuymig maakt.

Tempel, kleine ſtad in groot-Polen by Meſerits aan de Brandenburgſche grenzen, moet met Templin in de Marck niet verwart worden.

Tempel-Heren, zie *Ridder-Orde*.

Temperament, een bemiddeling of vergelyk, dat tuſſchen vyandlyke partyen getroffen word.

Temperament, is by de Natuur-kenners de geſteltenis van een ligchaam, of het zelve heet, kout, vochtig of droog zy. Men telt 'er vier byzondere ſoorten van op, als Temperamentum Phlegmaticum, Sanguineum, Cholericum, en Melancholicum. Temperamentum Phlegmaticum is koud en vochtig, en heeft gemeenlyk de overhand by kinderen. Sanguineum is warm en vochtig, en word by de jongelingen gevonden. Cholericum is heet en droog, en regeert by volwaſſe mannen. Melancholicum is koud en droog, en is een plaag der oude luiden. Het eerſte van deze Temperamenten hitſt tot kinderpoetſen, het twede tot liefde, het derde tot toorn, en het vierde tot knorrigheid en gierigheid aan: Zie het *Natuurk. Woordenb.*

Tempi, kleine ſtad op het eyland Sardinien, ten noorden gelegen.

Templin, ſtad in de Ucker-Marck-Brandenburg, 9. mylen van Berlyn, aan het meir Tolga, daar de erf-verëning tuſſchen Brandenburg en Pommeren 1528. vernieuwt is. Zy is van de Tempel-heren geboud, en dryft tegenwoordig goeden koophandel met hout op Hamburg.

Tempo, tyd, de rechte tempo, dat is, de bequaamſte gelegenheid treffen. Temporiſeren, zich

 naar

naar den tyd schikken, of den huyk naar den wind hangen.

TENABLE, zegt men van een plaats, die een belegering uythouden kan.

TENAILLE, TANG-WERK, is een buytenwerk gelyk de hoorn-werken, 't welk evenwel in 't gemeen van dezelve daar in onderscheyden is, dat het in plaats van twe halve bastions van vooren maar een binnewaarts-schietenden hoek tusschen twe gezicht-linien of stryken heeft. Een dubbele tang bestaat uyt vier Facen en twe lange linien, die twe inwaarts-en drie uytwaarts-schietende hoeken maken. De zy-linien zyn met elkander parallel. Diergelyke werken worden meest aan de loopgraven gehangen, wyl zy in der haast opgeworpen worden. Zie *Wiskund. Woordenb.*

TENBURY, goede stad in Engeland in het graafschap Worcester, aan de rivier Tu.

TENBY, bequame haven in Engeland, in Pembrockshire, word hedendaags weinig bezocht.

TENDA, graafschap in Piemont, dat het graafschap Nizza ingelyft is, en den hertog van Savoyen toekomt. Het is taamlyk groot, maar wegens de menigvuldige en hoge bergen niet zonderling bewoont. De hertog van Savoyen, Emanuel Philibert heeft het door ruyling aan zich gebracht. De hoofdstad Tenda heeft een citadel, en niet ver daar van daan is een pas over de Alpen van den zelven naam.

TENDAYA, ACHAN, PHILIPPINE, een van de Philippynsche eylanden, de Spanjaarden toekomende, dat zeer vruchtbaar is, en ten zuyden van het eyland Lucon of Manille legt.

TENDRESSE, de tederheid, tere liefde.

TENDUC, koningryk, benevens een stad in het groot-Aziatisch Tartaryen, tusschen de koningryken China, Tangut en Jupia, wiens vorst zich 1644. gants China onderdanig maakte.

TENEDOS, klein eyland van den Archipel, tusschen het eyland Metelino en het naauw van Gallipoli, heeft 7. Duytsche mylen in den omtrek. Het legt 2. mylen van Trojen in Azien, heeft goeden moscadellen wyn, benevens veel koorn en andere heerlyke vruchten, ook een haven voor kleine schepen, en hoort de Turken toe, die 'er 2. kastelen op hebben.

TENERIFA, het aanzienlykste onder de Canarische eylanden, en de residentie-plaats des Spaanschen generaal-gouverneurs. Het is zeer vruchtbaar, volkryk en welbebouđ, maar op 't einde van het jaar 1704. en het begin van 't volgende heeft de Pic de Tenerifa, die de hoogste berg van de gantsche wereld is, en by helder weer by de 80. mylen in zee kan gezien worden, zo hevig vuur uytgeworpen, en zo sterke aardbeving daar door veroorzaakt, dat veel duyzent inwoners door dat ongeluk omgekomen zyn. Daar staan 2. grote steden op, Laguna en Oratavia, en een wat kleindere Sta. Cruz, gelyk ook 2. schone havens by Oratavia en Santa Cruz.

TENERIFA, kleine stad in zuyd-America in Terra Firma, niet ver van de plaats daar zich de rivieren van S. Magdalena en S. Martha verënigen.

TENES, koningryk en provintie van het koningryk Algiers, tusschen de Middelantsche-zee en het landschap Biledulgerid in Africa. De hoofdstad en vesting Tenes legt aan de Middelantsche-zee, en heeft een citadel benevens een goede haven.

TENESE, de zeeboezem van Tenese of Stagnone is een groot meir in Egypten in Africa, ten westen van de stad Damiaten gelegen.

TENET, eyland van de provintie Kent in Engeland, tusschen de zee en de monden van de rivier Stour.

TENGCHEU, bevestigde grote stad in de provintie Xantung in China in Azien.

TENHENG, eyland naast de Chineesche provintie Xantung gelegen, en tot dezelve behorende. Op het zelve liet keyzer Chius 500. wysgeren brengen, en op een gruwlyke wyze verworgen.

TENMARACHE, landschap midden op het eyland Ceylon in 't koningryk Jafnapatnam, begrypt 5. kerken en enige dorpen onder zich.

TENNA, TIGNO, kleine rivier in de Mark van Ancona in 't pauslyk gebied, die zich beneden Fermo in de golf van Venetien stort.

TENNEBERG, een berg-slot en amt in Thuringen, 3. uren van Gotha, tegen het Thuringer-woud. De daar onder leggende kleine stad hiet Waltershausen, en hoort benevens het slot en amt onder Saxen-Gotha

TENNENBACH, Cistercienser abdy in Brisgau, aan de rivier de Elts en het Zwarte-woud.

TENNIS, groot meir by den oostlyken mond van den Nyl in Egypten in Africa, dat veel eylanden heeft, op welker een de stad Tennis gelegen is.

TENO, TINE, TENOS, HYDRUSIA, OPHIUSA, een van de Cycladische eylanden in den Archipel, tusschen de eylanden Micone en Andros. Het hoort de Venetianen toe, en deszelfs inwoners zyn byna alle Roomsgezint, maar de Turken hebben in July 1715. het zelve bemachtigt, op wie het de Venetianen na een twedagige belegering in Aug. 1716. weer herovert hebben. De hoofdstad van den zelven naam is volkryk, en heeft een sterk slot, daar de beste zyde kousen van den gantschen Archipel en Italien gemaakt worden.

TENREMONDE, zie *Dendermonde.*

TENSIFT, grote rivier in 't koningryk Marocco in Africa, die zich in de Atlantische-zee stort.

TENSITA, een berg in Africa, die het gantsche zuydelyke deel van de provintie Hascora in het koningryk Marocco beslaat, en hy is een stuk van den berg Atlas.

TENSTÆDT, stad en kreits-amt in de Thuringsche kreits, den keurvorst van Saxen toebehorende. Zy legt 2. mylen van Langensaltza, aan de rivier Schambach.

TENTEN, KRYGSTENTEN, zyn vertrekken van zyldoek, leer of linnen, die met touwen uytgespannen worden, waar onder de officiers en soldaten, als zy in 't veld leggen, huysvesten.

TENTERDEN, stad in Engeland in de provintie Kent, 50. mylen van Londen.

TENTEREN, bezoeken, beproeven, ook op de proef stellen, en iemand uytvorschen. Daar van daan

daan tentamen, beproeving, dat by na zo veel als examen is, alleen met dat onderfcheyd, dat wat by het examen wydlopig gefchied in het tentamen in 't kort afgedaan word.

TENTUGAL, kleine ftad in Portugaal, in de provintie Beira, niet ver van Coimbra.

TEORREGU, landfchap in Biledulgerid in Africa, tuffchen het koningryk Tripoli en de woeftyn Berdoa.

TEPHILIM, zo hieten de zwarte, fmalle en met enige knopen voorziene lere riemen, die de Joden wanneer zy bidden willen, noodzaklyk om hun hooft en handen binden moeten, indien hun gebed geen zonde zyn zal.

TEPLA, zie *Töpel*.

TEPLITS, zie *Töplits*.

TER, RUSCINO, rivier in Catalonien, die in het Pyreneefche gebergte by Mont Louis ontfpringt, en zich boven Perpignan in de Middelantfche-zee ftort.

TERAMO, ftad in Abruzzo oltra in Napels, benevens den titel van een vorftendom. Haar biffchop ftaat onder den aartsbiffchop van Civita di Chieti.

TERANI, zie *Terni*.

TERBART, kleine ftad en haven op het eyland Jura, 't welk een van de eylanden Wefternes by Schotland is. De zee-engte van de weftlyke zyde word de zeeboezem van Terbart genoemt.

TERBAT-NESS, zo hiet het voorgebergte in noord-Schotland, dat zich tuffchen de beyde zeeboezems Murray en Tayne by de vierdehalve myl in de Noordzee uytftrekt.

TERCERA, eyland van de Atlantifche-zee, dat 16. mylen in den omtrek heeft, en overal met rotfen omringt is. 't Is het voornaamfte onder de eylanden Terceres en Azores, en word gemeenlyk het eyland van Jezus Chriftus van Tercera genoemt. Hier groeit veel glaft, dat de roodverwers gebruyken, en fterk van de Engelfchen en Hollanders vervoert word. De hooftftad hiet Agra, waar by de Portugezen een fterk kafteel en haven hebben. Zy is het aartbeven zeer onderworpen, en haar biffchop ftaat onder den aartsbiffchop van Liffebon.

TERCERES, zie *Azores*.

TERCLEUX, klein fteedje in Dauphiné in 't land Gapancois.

TERDOPPIO, rivier in het hertogdom Milaan, die by Lago Maggiore (het Grote Meir) niet ver van Sefto ontfpringt, daar na door het Novareefche, Vigevanfche, en Lumellynfche gebied loopt, en aan de grenzen van de provintie Pavia in den Po valt.

TERGIVERSEREN, hiet in de rechten allerhande uytvlucht zoeken, om een zaak daar door op te houden: aarzelen.

TERGOVIST, zie *Targowisko*.

TER GOUW, zie *Gouda*.

TER-HULPEN, zie *Hulpen*.

TERKI, beveftigde ftad in Circaffien in Azien, in 't Moeras, aan de rivier Temenski, niet ver van de Cafpifche-zee. Zy hoort de Mofcoviters toe, en de Czaar heeft ze van een Hollands ingenieur laten bouwen, ook word zy voor een fleutel van Mofcovien gehouden.

TERMAPATAM, ftad in de landftreek Malabar in Ooft-Indiën, 2. mylen ten zuiden van Cannanor aan de zee, heeft een haven, en word aan de landzyde van een muur gedekt.

TERMIA, eyland van den Archipel, daar men warme baden vind.

TERMIGNON, kleine ftad tuffchen Bramant en Lanebourg, aan de rivier Arc, in het graaffchap Maurienne in Savoyen.

TERMINI, rivier in Val di Mazara in Sicilien, die zich in de Tyrrheenfche-zee ftort.

TERMINI, kleine ftad in Val di Demona, aan den mond van de rivier Termini in Sicilien.

TERMINI, TERMOLE, kleine ftad in het landfchap Capitanata in Napels, by den mond van de rivier Taferno; zy is beveftigt, en heeft den titel van een hertogdom, gelyk ook een bisdom, onder den aartsbiffchop van Benevento behorende.

TERMO, rivier op het eyland Sardinien, die niet ver van Caftel Aragonefe in de Middelantfche-zee valt.

TERMODOON, rivier in klein Azien, waar aan in oude tyden de Amazonen gewoont hebben.

TERMYN, is de dag waar op men voor 't gerecht moet verfchynen. Termyn hiet ook de tyd, wanneer men een zekere geldfom volgens affpraak of contract betalen moet, gelyk by verkoop van landgoederen en huyzen gebruyklyk is, by welke gemeenlyk de helft contant betaalt word, en de andere helft belooft binnen zekere termynen of paajen te betalen.

TERNA, een vlek niet ver van Anghiera in het hertogdom Milaan, waar naar het daar by leggende meir genaamt word.

TERNATE, een van de Moluckfche eylanden in Azien, dat ryk is aan fpeceryen, inzonderheid aan Nagelen. De Hollanders hebben hier enige forten, en de ftad Malayo, gelyk ook 2. havens.

TERNATE, koningryk in Azien, 't welk het eyland Ternate, Motyr en Machiam, als ook het grootfte gedeelte van het eyland Gilolo begrypt. De koning refideert te Malayo, fchoon de Hollanders deze ftad bezitten.

TERNEUSE, klein eyland in 't Hollandfch Vlaanderen, benevens een vefting van den zelven naam, tuffchen de armen der weftlyke Schelde.

TERNI, oude ftad aan de rivier Nara in 't hertogdom Spoleto, benevens een bisdom, in den kerkelyken ftaat. Zy is anno 1703. door een aardbeving te enemaal verwoeft.

TERNIERE, een amt of præfectuur in Savoyen, tuffchen het hertogdom van Geneve en de Rhone gelegen, waar in een kleyne ftad van den zelven naam legt.

TERNIN, grensvefting in het Windifche land by Ongaryen.

TERNOE, klein eyland in de Ooft-zee, aan de Zweedfche kuft van Bleckingen, niet ver van Carelshaven.

TERNOIS, rivier in het Neerlands graaffchap Artois,

tois, die zich te Hesdin met de rivier Canche verënigt. De omleggende landstreek hiet ook Ternois.

Ter Noot, klein oud slot in de provintie van Holland, niet ver van Leyden, 't welk de Heren Staten 1725. gekocht hebben om 'er een tuchthuys voor de Heydens en ander boos gespuys van te maken, 't geen evenwel noch niet ter uytvoering gebracht is.

Ternova, oude Turksche stad aan de rivier Jantra in Bulgaryen, die een aartsbisschop en een Turkschen Sangiac heeft, ook voordezen bevestigt was, maar tegenwoordig in slechten staat is.

Terouane, een geslechte stad in het graafschap Artois, waar van noch maar enige huyzen staan, aan de rivier Lis, 3. mylen van S. Omer. Voor dezen was het een treflyke stad, en had een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Rheims behoorde. Het omleggende gebied word het Regale van Terouane genaamt.

Terra Antarctica, of Australis incognita, noemt men de onbekende landen tegen den zuyd-Pool, en de gene die ondernomen hebben dezelve te ontdekken, zyn of van honger gestorven, of van de wilden verslonden. Alzo is ons niets daar van bekent als wat aan de zee-kust legt, en daar toe worden gerekent het land van Nuits, de landen van Concordia, van Quito en Ferdinand, nieuw-Zeeland, Carpentaria, en het land van Diemen, het land van den H. Geest, en de Salomons eylanden.

Terra Arctica, of incognita Septentrionalis, noemt men het land dat by den noord-Pool legt, en waar in men Spitsbergen, nieuw-Zembla, Groenland, nieuw-Denemarken, Estotiland, en enige andere onbewoonde landen vind.

Terra Australis Spiritus Sancti, zie *Quir.*

Terracina, stad aan de kust van Campagna di Roma, 60. mylen van Romen in den kerkelyken staat op een rots, benevens een Citadel, als ook een bisdom. Haar haven is onbruykbaar geworden, en word wegens de ongezonde lucht niet bezocht

Terrack, slot met een diepe water gracht aan de Effecker brug in Ongaryen.

Terra del Fuego, bestaat uyt vele eylanden in zuyd-America, tusschen het Fretum Meræum en Magellanicum, die vol bosschen en bergen zyn, evenwel vind men 'er ook vruchtbare valeyen in. De inwoners zyn ontrouw, barbaarsch, leven zonder God of gebod, en zyn wit, maar besmeren hun lighamen met rode verf.

Terra de Patagons, zo word van enigen het landschap Magellanica in zuyd-America genaamt, wegens de aldaar wonende wilde volkeren, die Patagons hieten, en zeer mismaakte voeten hebben.

Terra di Lavoro, provintie des koningryks Napels, die ten westen aan Campagna di Roma en Abruzzo oltra, ten noorden aan Abruzzo citra en het graafschap Molise, ten oosten aan de Principati citra en oltra, ten zuyden aan de Toscaansche-zee grenst. Zy is zeer vruchtbaar aan koorn en wyn, heeft veel gezondheids baden en 22. steden, en Napels de hoofdstad legt daar in.

Terra di Lavoro, in een algemenen zin is een van de 4. hoofdprovincien des Koningryks Napels.

Terra di Tacco, stad in 't koningryk Napels in de provintie Abruzzo aan den berg Majella gelegen, is in Nov. 1706. door een aardbeving te enemaal geruïneert.

Terra Firma, of il Dominio Veneto, is een deel van de Venetiaansche landen aan de Adriatische-zee, dat ten westen aan het hertogdom Milaan, ten zuyden aan Mantua en Ferrara, ten noorden en oosten aan de Oostenrykſche landen grenst. Het begrypt 5. provintien, naamlyk het hertogdom Venetien, Venetiaansch-Lombardyen, de Treviger-Mark, het hertogdom Friuli, en Istrien.

Terra firma of Continens, hiet een vast land, dat noch eyland noch aardtong is.

Terra firma, Nieuw Castilien, Goud Castilien, groot landschap in zuyd-America, 't welk het verste ten noorden legt, en ten noorden en oosten aan Mar del Nort, ten zuyden aan het land der Amazonen en Peru, en ten westen aan Mar del Zur en de Isthmus van Panama, waar door het aan noord-America gehecht word, grenst. De Spanjaarden hebben 'er de volgende gouvernementen in: nieuw-Andalousien, Venezuola, Rio de la Hacha, S. Martha, Cartagena, Terra firma, eigentlyk zo genoemt; Popayan, het nieuwe koningryk Granada en Paria. De goud-aderen zyn meest uytgeput, evenwel vind men 'er noch zilver, edelgesteentens en paarlen, en men noemt het dikwils goud-Castilien.

Terra Firma, eigentlyk zo genoemt, begrypt de land-engte van Panama tusschen noord en zuyd-America, en een deel der kust van Mar del Zur tot aan het gouvernement Popayan.

Terragona, zie *Tarragona.*

Terrain, kleine rivier op het eyland van Vrankryk, die zich beneden Creil in de Oyse stort.

Terrane, zie *Terouane.*

Terra Nova, een groot eyland in noord-America in nieuw-Vrankryk Deze naam word ook aan de eylanden in de Mar del Nort, en in de golf van St. Laurens gegeven, waar van 'er 16. in getal zyn, en die van de Franschen in 't begin van de 16de eeuw ontdekt zyn. De voornaamste daar onder zyn S. Jean, Cap Breton en Assumtion, en daar dichte by is de grote zandbank, die 150. Fransche mylen lang is, en zich op enige plaatzen op 80. in de breedte uytstrekt, ook hier en daar over de 15. voet boven het water uytsteekt. Boven deze zandbanck bevinden zich de bakkeljouw en andere visschen in zulken menigte, dat de schepen qualyk tusschen haar door kunen komen, en zy worden in September en October gevangen. De Franschen en Engelschen hebben dikwils met de wilden zeer overhoop gelegen, ook in oorlogstyden elkander de visschery zeer geruïneert, gelyk in den laatsten Spaanschen successie oorlog de Franschen enige malen overgekomen is. De Franschen hebben ook in den laatsten oorlog de Engelsche plaatzen op dit eyland bemachtigt, maar ze ook weer moeten verlaten. Eindelyk is het nevens de naburige eylanden in het Utrechtsche vredens

dens-tractaat anno 1713. te enemaal aan Engeland afgestaan.

Terra nuova, kleine stad in Sicilien, ten zuyden van den oever van de Middelantsche zee.

Terra nuova, kleine stad, haven en slot, benevens den titel van een hertogdom aan de kust van Val di Noto aan den mond van de rivier Terra nuova in Sicilien.

Terra nuova, kleine stad in Sardinien, aan de grote golf van Terra nuova, heeft een goede haven.

Terrascona, zie *Tarascon*.

Terrassen, hieten de verheve plaatzen in de lust-tuynen, die met veel kunst gemaakt zyn.

Terre de Diemen, zie *Diemen*.

Terre des Etats, zie *Staten-eyland*.

Terrein betwisten of winnen, hiet wanneer twe tegen elkander camperende of vechtende legers hun uyterste best doen, dat den een den ander het voordeel en de situatie van de plaats afwinne, op dat de tegenparty zich dan niet in 't front uytbreyden, of den ander wegens enige daar tusschen leggende enge passen, grachten, moerassen, bosschen, heuvels. &c. niet veel schade toebrengen moge.

Terreneuf-Vaarders, zyn schippers die naar Terre neuve varen, om daar de Morues of Bakkeljauw te vangen.

Terre Neuve, Isle de Terre Neuve, een groot eyland van het landschap Canada, by den mond van den zee-boezem van St. Laurens in noord-America. Het is 1504. het eerst van enige Fransche visschers uyt Normandyen ontdekt, en daar na wegens den heerlyken vischvangst meêr en meêr beroemt geworden. Dit eyland heeft veel havens, waar van zich de Engelschen, Hollanders en Franschen bedienen, wanneer zy de visschen, Morues genaamt, in derzelver buurt vangen. Hier hebben de Franschen 2. kleine Colonien, naamlyk Plaisance en la Paye Trepasses. Meerder zie onder *Terra Nova*.

Terreplain, is het opperste deel van den wal, die naar den binnenkant om de terugwyking der stukken wat afhangt. Tegen de buyten-of veldzyde heeft hy een borstwering.

Terris, een van de eylanden Westernes by Schotland, dat vruchtbaar is, en een haven benevens een oud slot heeft.

Territorium, hiet een ieders potentaats land en gebied.

Tersatto, kleine berg in Dalmatien, waar op naar het gemene gevoelen de Engelen in het jaar 1291. het tigchel-huysje van de maagt Maria, waar in zy de groetenis van den Engel ontfangen had, zouden van Nazareth gedragen hebben, het aldaar 3. jaren en 7. maanden hebben laten staan, daar na weer opgenomen en naar Loretto gebracht, daar het zich tegenwoordig noch bevind.

Tersaz, oude stad aan de Liburnische-zee in Croatien, die eertyds den titel van een Markgraafschap gevoert heeft, toen zy het huys Frangipani toebehoorde, maar tegenwoordig komt zy het aartshuys van Oostenryk toe.

Terschana Emini, is de tuygmeester des Turkschen Admiraals, en dezelve moet de vloot met al haar toebehoren voorzien.

Terschanah Kiahihasi, is de Luytenant van den Turkschen admiraal of captein Bassa.

Terschelling, zie *Schelling*.

Terskoy-Leporie, landschap in 't Moscovisch Lapland.

Ter Tolen, zie *Tolen*.

Terts, Turtsburg of Turtsfeld, is een vesting in Zevenbergen, die onder Croonstadt behoort.

Teruel, kleine stad in Arragon in Spanjen, daar de rivieren Guadalaviar en Alambra te zamen lopen, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Saragossa behorende. Zy legt aan de grenzen van Valentia en Castilien.

Terviso, marktvlek in Histenryk, tot het graafschap Mitterburg behorende. Het heeft een ronden sterken tooren, waar in de inwoners in oorlogstyden hun goederen bergen.

Tervuren, lust-slot in Brabant, 2. mylen van Brussel in een woud gelegen.

Terwisch, zie *Targowiske*.

Terzera, zie *Terçera*.

Terzerol, is een soort van halve pistolen of sak-poffers, die men by zich dragen, en in tyd van nood zich mee verweren kan.

Terzo, Terce, Terse, is een regiment krygsvolk van 3000. man, die de Spaansche landen in Italien voor den koning van Spanjen moeten oprechten en onderhouden.

Teschen, een erf-vorstendom in opper-Silesien aan de Poolsche, Moravische en Ongersche grenzen, voordezen den keyzer als koning van Bohemen toekomende; die evenwel het zelve in 't jaar 1722. den hertog van Lotteringen als een Æquivalent voor de vordering op het Italiaansche hertogdom Montferrat afgestaan en ter leen gegeven heeft. Dit vorstendom is het vaderland der Heydukken, die grote heren tot hun dienst daar van daan ontbieden. Naar dit vorstendom voert de gemalin van den Poolschen opper-kamerheer den vorst van Lubomirsky den titel van vorstin van Teschen, die zich tegenwoordig te Dresden ophoud. De hoofdstad Teschen legt aan de rivier Else, heeft een sterk slot, waarop de oude hertogen van Teschen geresideert hebben, en heeft anno 1709. door 's keyzers genade een nieuwe Luytersche kerk en school gekregen. Zy legt in een vruchtbare landstreek, is met muren, torens, rondelen en diepe moerassen omringt, en aldaar worden de goede vuurroers, Teschinken genaamt, vervaardigt. De stad dryft goeden koophandel op Polen en Ongaryen, en legt 26. mylen van Breslau en 13. van Cracou.

Tesino, grote rivier in Italien, die op St. Gothards berg ontspringt, door Lago Maggiore loopt, en zich beneden Pavia in den Poo stort.

Teskeregi-Bachi, is des groten-heers geheimschryver.

Tessel, zie *Texel*.

Tesset, groot landschap in Biledulgerid in Africa; het grenst ten noorden aan het koningryk Sus, en het landschap Darha en Tafilet, ten oosten aan

de

de woestyn Zanhaga, en ten westen aan de zee van de Canarische eylanden.

Tessin, kleine stad in de heerlykheid Rostock, aan de rivier Rekenits, in het Mecklenburgsche.

Test, kleine rivier in Hantshire in Engeland, die in de golf van Southampton valt.

Test, is in Engeland de eed, dien koning Hendrik VIII. na dat hy den paus afgesneden had, het eerst opgebracht heeft, en waar door men de leer van het geestlyk oppergezag des pausen, van de Transsubstantiatie, aanroeping der Heiligen, en de Offerhande van de Mis verwerpt. Dezen eed moeten alle de gene afleggen, en den koning de Supremacy of opperhoofdigheid over de Engelsche kerk toe erkennen, die eer-amten bekleden willen, gelyk ook de Lords eer zy zitting in 't parlement nemen. Onder de regering van koning Karel II. wierd door een parlementaire acte besloten, dat ieder, die een opentlyk amt aangevaart had, 3. maanden daar na het H. Avontmaal naar de wyze der Engelsche kerk zou nuttigen, en onder koningin Anna is, na de vruchteloos-afgelope landing van den pretendent in 't jaar 1707. op Schotland, dit noch mede in de Test ingelast, dat alle officianten ook dezen gewaanden prins afzweren moeten.

Testament, is de uyterste wil van een persoon, waar in hy belast hoe 'er na zyn dood met zyn nalatenschap zal gehandelt worden.

Testeren, hiet in rechten een testament maken, of zyn uyterste wil opstellen.

Testimoniales, zyn brieven die de vader Superior een uyt zyn klooster afgevaardigden munnik meê op de reys geeft, om hem te wettigen, dat hy op zyn bevel de reys aangevaardt heeft, en werklyk een munnik of priester van zyn voorgegeve orde en klooster is.

Teston, een munt in Lotteringen, die voordezen 17. stuyvers gegolden, maar nu op 20. verhoogt is.

Teston, zilvere munt in Italien, die te Florencen 24. crazie of 3. paoli geld.

Tet, zie *Ter*.

Tetbury, stad in Glocester in Engeland.

Tete, hiet het hooft of de toppunt van een zaak, ook die zyde op de munten, waar op de tronien staan, daar in tegendeel de andere zyde le revers of het ruggestuk genoemt word. A la tête de l'Armée, zegt men van een veldheer, wanneer hy zich aan het spits van 't leger stelt. Tête maken tegen den vyand, hiet den zelven onder de ogen gaan, en hem aangrypen.

Tete a tete, van aangezicht tot aangezicht, word van 2. persônen gezegt, die zeer dicht by elkander staan, en malkander de waarheid droog in 't gezicht zeggen.

Tete du pont, is een schans die men by de brug over een water opwerpt, om voor den vyand onder het canon van die schans te kunnen wyken.

Teterin, kleine stad in voor-Pommeren, 1. myl van Ancklam.

Tetisla, Turksche stad en vesting in Servien in Ongaryen aan den Donau.

Tetnang, heerlykheid aan de Boden-zee, benevens een steedje van den zelven naam, den graaf van Montfort toekomende.

Tetschen, slot en kleine stad aan de Elve in de Leutmeritsche kreits in Bohemen, 4. mylen van Dresden, en 12. van Praag, de graaven van Thun toekomende.

Tettelbach, zie *Dettelbach*.

Tettenbuttel, dorp in het Eyderstädsche in Holstein, niet ver van Tönningen, daar de artykelen wegens de overgaaf der vesting Tönningen aan de kroon Denemarken 1714. ondertekent wierden.

Tetterow, kleine stad in 't hertogdom Mecklenburg, 5. mylen ten noordoosten van Gustrow.

Tetuan, zeer oude en volkryke koopstad, benevens een kasteel in de provintie Tetuan in het koningryk Fez, aan de zee-engte van Gibralter in Africa, op een steenachtigen heuvel tusschen 2. grote bergen, omtrent anderhalve Duytsche mylen van de zee. Zy staat onder de gehoorzaamheid van den keyzer van Marocco, en is de residentie-plaats van den Bassa, die wel een onbepaalt geweld in zyn provintie oeffent, de luyden als slaven handelt, en hun dikwils al hun goederen afneemt; maar daarentegen zich ook getroosten moet, dat de keyzer hem weer als een volgezoge spons uytdrukt. De inwoners zyn Mahometanen, behendig, dapper, elendig, arbeydzaam, bruynachtig van verf, en dragen een groten haat tegen de Christenen. De vrouwspersonen moeten zich zeer ingetogen houden, en beschilderen de aangezichten, handen en voeten. De straten zyn smal, en de huyzen noch redelyk wel geboud, doch zo, dat de vensters niet op de straat, maar in de tuinen uytkomen. Beneden in het dal is een kleine stroom, die de vaartuygen tot naar Martin een half myl van de zee brengt, daar de waren uyten ingeladen worden. De provintie Tetuan is een brede landstreek aan de zee-engte van Gibraltar, die zich in de lengte van Marmora aan den Oceaan tot aan het gebied van Algiers, en in de breedte van de Middelantsche-zee tot aan de rivier Cebu uytstrekt, en van gemelden Bassa bestiert word.

Tetus, stad aan de Wolga in 't koningryk Casan in 't Moscovisch Tartaryen, zy is van hout geboud, en in plaats van muren met staketsels omringt.

Teuchern, steedje in de Thuringer kreits, tusschen Weissenfels en hoog Möltzen, de heren Lohsen toekomende.

Teverone, Anio, rivier in Campagna di Roma in den kerkelyken staat, die zich boven Romen in de Tiber stort.

Teviston, kleine stad in Devonshire, aan de rivier Ex in Engeland.

Teuffenbach, slot en heerlykheid in opper-Stiermarken, 2. mylen van Murau.

Teviotdale, provintie in zuyd-Schotland, waar door de rivier Teviot loopt, en die anders ook het graafschap Roxbourg genaamt word.

Teupits, kleine stad, heerlykheid, amt en slot in de middel-Marck-Brandenburg, dicht aan de grenzen van neder-Lusatien, voordezen den baron Schenk

Schenk van Landsberg toebehoort hebbende, maar de koning van Pruissen heeft het in 't jaar 1718. gekocht, en het word ook Schencken-Land genoemt.

TEUSCHNITS, een Bambergs slot, stad en amt in Franckenland.

TEUSING, stad en slot in de Pilsner kreits in Bohemen.

TEUTEBERG, TEUTSCHBURGER-HEYDE, in 't bisdom Paderborn in Westphalen, is die boschachtige landstreek, daar de beroemde held Arminius, veldheer der oude Duytschen, den Roomschen veldheer Quintilius Varus benevens 30000. man der beste Roomsche soldatery versloeg, en daar door zyn vaderland van het gedreigde juk van keyzer Augustus bevrydde. Dit bosch begint in 't stift Paderborn, en strekt zich met een langen rey bergen door het Lippische, Ravensbergsche, Osnabrugsche, Munstersche en Oldenburgsche gebied uyt. In deeze landstreek heeft Carel de Groot 783. ook een heerlyke overwinning op de oude Saxen behaalt.

TEUTSCH, zie *Duits*.

TEUTSCHBRODT, zie *Duitschbrodt*.

TEUTSCHLAND, zie *Duitschland*.

TEUTSCH-MEISTER, zie *Duitsch-meester*.

TEWKESBURY, kleine stad in Engeland aan de Saverne, daar de Avon invalt, in Glocestershire, die wegens haar wolle-goed en mostert beroemt is. Zy heeft zitting en stem in 't parlement.

TEWOT, TEVOOT, rivier in zuyd-Schotland, die zich te Barwyk in de Duytsche-zee stort.

TEXEL, TESSEL, klein eyland in de provintie Holland, tusschen de Duytsche-en de Zuyder-zee, 10. mylen van Amsterdam. Het word door de zee-engte Marsdiep van Noordholland gescheiden, is met een sterk kasteel voorzien, en heeft een grote en beroemde reê, waar in de schepen veylig leggen; gelyk zy ook de bergplaats der Hollandsche oorlogs-schepen is, en daaglyks veel andere schepen hier in en uyt lopen.

TEXEL, eyland op de Mar del Nort aan de kust van Nieuw-Yorck in noord-America: het word tegenwoordig van de Engelschen bezeten.

TEYA, rivier in Moravien, die het van Oostenryk scheyd, en zich by Ravensburg in de Morau stort.

TEYDA, zeer hoge berg op het Canarische eyland Teneriffa by Africa.

TEYDER-AA, rivier in de provintie Letten in Lyfland, die zich in den Rigaaschen zeeboezem ontlast.

TEYLINGEN, lustslot in Holland, tusschen Leyden en Haarlem, waar op de grootmoeder van koning Willem III. van Engeland in haar weduwenstaat gewoont heeft, en 1675. gestorven is.

TEYN, slot aan de Muldau in de Bechiner kreits in Bohemen.

TEZA, hooftstad van de provintie Chaus in het koningryk Fez in Africa, daar de koningen van Fez somtyds resideren.

TEZE, kleine rivier die in de Marck-Brandenburg ontspringt, en zich by Hizacker in de Elve ontlast.

TEZEUCO, stad in de provintie Mexico, aan den oostlyken oever van de zee van Mexico in noord-America. Zy is de hooftstad van een wyd uytgestrekt gouvernement.

THABOR, beroemde berg in Galilea, by het grote veld Esdrelon, voordezen in de stam Sebulon gelegen, waar op de verheerlyking van den Heyland geschied is.

THABOR, zie *Tabor*.

THALMESSINGEN, fraay marktvlek in het markgraafschap Anspach, daar de Joden een synagoog hebben.

THALUNDER-EYLAND, zie *Talundheim*.

THAME, stad in Engeland in Oxfordshire, die van de rivier Thama omringt word, en over de zelve een brug heeft.

THAME, zie *Dahme*.

THAMES, zie *Theems*.

THAMSBRUCK, zie *Thomasbruck*.

THANET, klein eyland in Engeland op de kust van Kent, daar de rivier Stoure in zee valt. 't Is zeer vruchtbaar, en heeft omtrent 8. mylen in de lengte en 4. in de breedte.

THANHAUSEN, zie *Tanhausen*.

THANN, of DANN, stad in Sundgau, aan de rivier Thura, heeft een sterk slot op een berg, de Engelsburg genaamt. De voorstad Kettenbach legt reeds in de opper-Elsas, daar by is de berg Rang, waar op de kostlyke Rang-wyn groeit. Zy hoort tegenwoordig de kroon Vrankryk toe.

THARANDT, oud berg-slot en daarby gelegen woud aan de Weiserits, tusschen Dresden en Freyberg in Meissen, anderhalve myl van Dresden, benevens het daar onder gelege marktvlek, Granaten genaamt.

THAUN, DAUN, kleine bevestigde stad in de neder-Palts op den Hondsrug, tusschen Kirn en Monsingen, daar de rivieren Simmern en Nahe te zamen komen, benevens een graaflyk berg-en residentie-slot op een hogen berg, de Wild-en Rhyngraven van Thaun toekomende.

THAUS, TAUSCH, TUSTA, DOMAZLICZE, stad in de Pilsnerkreits, in Bohemen, aan de rivier Waton, 3. mylen van Glatow. Niet ver daar van daan is het meir Babylon, van anderen de Boheemsche Vyver genoemt.

THEACO, eyland in de Jonische-zee, tusschen Cephalonien, en de eylanden S. Maura en Curzolari gelegen, waar op men een ruyme en veilige haven benevens enige dorpen vind, welke van luyden bewoont worden, die uyt de naburige dorpen verdreven worden. Zy hebben een capitein onder zich, die hun geschillen beslist, en van de republyk Venetien bevestigt word. In oude tyden wierd dit eyland Ithaca genaamt, daar Ulysses koning over was.

THEANO, zie *Tiano*.

THEATER, is een schouwplaats waar op allerhande treur-bly-en klucht-spelen, gemeenlyk voor geld, vertoont worden. Men noemt ook in een byzonderen zin dat land een theater van oorlog, daar een paar legers tegen elkander oorlog voeren, of de zetel des oorlogs overgebracht is.

THEATYNEN, zyn munniken en reguliere klerken te Romen, die geen vaste inkomsten bezitten, en hun oorsprong van Johannes Petrus Caraffa in 't jaar 1524. genomen hebben, die het bisdom van Chieti in 't Napelsche gebied, dat in 't Latyn Theate genoemt word, bezeten, maar het zelve vrywillig verlaten, en zich in een woestyn begeven heeft, maar eindelyk onder den naam van Paulus IV. in het jaar 1555. tot paus verkoren wierd. Zyn navolgers wilden naar het voorbeeld der Apostelen niets in eigendom bezitten, maar zich met dat gene vergenoegen, wat hun van anderen gegeven wierd. Zy hebben zich in groot aanzien gebracht, ook veel geleerde luyden onder zich gehad, en te Parys heeft de cardinaal Mazaryn hen ingevoert, daar een huys voor hen gekocht, en in zyn Testament, 100000. daalders tot opbouw van een kerk vermaakt. Hun kleding is zwart, en daar door alleen van de Jezuiten kleding onderscheyden, dat zy witte kousen en schoenen dragen.

THEBEN, slot en pas in Ongaryen, naar de kant van Presburg gelegen.

THEBES, TIVA, STIVES, THEBÆ, stad aan de rivier Ismen in Livadia in Griekenland. In oude tyden was deze stad een beroemde republyk van Griekenland, die onder haar veld-heer Epaminondas zeer in aanzien aangroeide, maar na deszelfs dood weer vervallen is, en tegenwoordig niet anders als een Turks dorp is. Daar zyn noch verscheyde steden in Azien en Africa die den zelven naam van Thebe voeren.

THEE, is een Oostersche plant, wiens gedroogde bladeren met hopen uyt China en Japan door de Hollanders naar Europa gevoert, en nu in alle landen menigvuldig gedronken worden. Deze thee houden de Chinezen voor een H. gewas, wyl dezelve naar hun gevoelen alle ziektens weerstaat, en door haar innerlyke krachten de gezondheid der menschen onvergelyklyk bevordert. Deze en de Europeanen laten de bladen heel, maar de Japonnezen verbryzelen ze tot een poejer. Zie *Natuurk. Woordenboek.*

THE EIGHT, zie *Alney.*

THEEMS, zie *Teems.*

THEMA COELI, word by de Nativiteit-stellers de gedaante van den hemel en de gestarntens genoemt, zo als ze by het geboorte-uur van den genen, wiens geluk en ongeluk men uytvorschen wil, geweest is.

THEMAR, kleine stad en amt in het vorstlyk graafschap Henneberg, aan de rechte hand van de Werra, de erfgenamen van den hertog van Saxen-Römhild toekomende.

THENGEN, een onmiddelyk vorstelyk graafschap in Zwaben, in het graafschap Nellenburg, den vorst van Auersberg toekomende, die het anno 1664. gekocht heeft, en deswegen op de Zwabische kreitsdagen de naaste plaats aan Hohenzollern-Sigmaringen genomen.

THENGEN, slot en steedje, is de hooftplaats van gemelde graafschap, anderhalf myl van Schafhausen en 2. van Waldshut gelegen.

THEOCRATIA, is een staat waar in God onmiddelyk de regering voert, gelyk by de Joden in het oude Testament geschiedde, eer zy van den profeet Samuel een koning begeerden.

THEOLOGI, THEOLOGANTEN, zyn luyden die zich op de wetenschap van het Goddelyke woordt en de verklaring van de Geloofs-Artykelen toeleggen, en deze wetenschap word by de geleerden Theologie genaamt. Zie *Nat. Lex.* of *Woordenb.*

THEOPIXU, stad in de provintie Chiapa in nieuw-Spanjen in noord-America, daar veel paarden voortgeteelt worden.

THEORIA, zie onder *Praxis.*

THEPHILIN, zie *Tephilim.*

THERICK, stad en slot in 't Moscovitisch koningryk Astracan in Azien.

THERIS, voorname Benediktyner abdy in Franckenland aan den Meyn over Zwynfurt, 5. mylen van Bamberg.

THERMÆ, hieten eigentlyk warme baden, maar in oude tyden hebben verscheyde steden, waar in warme baden gevonden wierden, dezen naam gevoert. Zie *Natuurk. Woordenb.*

THERMIA, eyland in den Archipel, tegen de Europeesche grenzen, benevens een fraaje stad van den zelven naam, en verscheyde gezondheids bronnen aan de kusten.

THERMOPYLÆ, BOCA DI LUPO, een naauwe pas van den berg Banima in Griekenland, waar door men uyt Thessalien in Achaien komt.

THESPIA, stad in Griekenland in het landschap Bæotien, is hedendaags maar een slecht vlek, en komt de Grieken toe.

THESSALIEN, groot landschap in Griekenland, heel met bergen omringt, waar door het ten noorden van Macedonien, ten westen van Epirus, en ten zuyden van Livadia gescheyden word, maar ten oosten grenst het aan den Archipel. Het hoort de Turken toe, en word hedendaags Janna genaamt. 't Is vruchtbaar van lekkeren wyn, citroenen, oranje-granaat-appelen, amandelen en olyven: de inwoners zyn schone menschen, en meest den Christelyken Godsdienst toegedaan.

THESSALONICA, zie *Salonichi.*

THETFORD, stad in Engeland in de provintie Norfolck, aan de beyde rivieren Thet en Ouse, die twe gedeputeerden in 't parlement zend.

THEZA, kleine vesting des koningryks Marocco, tusschen de steden Fez en Mequinez in Africa.

THIAKI, DOLICHA, klein eyland van de Griecksche-zee, op de golf van Patrasso, is 20. Italiaansche mylen lang en 2. breed, en daar staan enige vlekken op, als Oni, Vathi en Oxia, die van enkele grieken bewoont worden.

THIBET, TOBBAT, koningryk in groot-Tartaryen in Azien.

THIEL, zie *Tiel.*

THIELE, castelany in het vorstendom Neufchatel in Zwitzerland, waar van de Meyery de la Coste afhangt.

THIELT, kleine stad in Duytsch-Vlaanderen.

THIENE, fraaje stad benevens een vicary, niet ver van Vicenza in het Venetiaansche landschap Vicentino. De vicary aldaar is een van de sterkste,

nademaal zy 21. plaatzen onder zich heeft. De graven van Porto hebben daar een zeer schoon paleys en lusthof.

THIENEN, zie *Tirlemont.*

THIERASCHE, zie *Tierasche.*

THIERBACH, klein ambacht in Voogtland, den markgraaf van Bareuth en tot het steedje Lichtenstein behorende.

THIERENHAUPTEN, een Benediktyner munniken klooster, aan den Aich, in opper-Beyeren.

THIERENSTEIN, gemeenlyk Dienstein genoemt, kleine stad, klooster en slot aan den Donau, in neder-Oostenryk, een myl boven Stein.

THIERS, THIERN, steedje aan de rivier Durolle, in Auvergne, in Vrankryk.

THIERSHEIM, klein vlek in het Markgraafschap Culmbach, den graaf van Bayreuth toekomende.

THIERSTEIN, een Franckisch markt-vlek, tusschen Wonsiedel en Eger, daar byna alle inwoners pottebakkers zyn, en jaarlyks veel duyzent schotels en kannen maken, die door gants Duytsland vervoert worden.

THIERSTEIN, slot, steedje en voordezen een graafschap, nu een grote voogdy in Zwitzerland, het Canton Solothurn toekomende.

THIERSTEIN, in Oostenryk, zie *Thierenstein.*

THIESTÆDT, kleine Deensche stad, die tot het stift Alburg in noord-Jutland behoort.

THIONVILLE, DIEDENHOVEN, stad aan de Moezel, waar over een brug gaat, in 't hertogdom Luxemburg, 3. Fransche mylen van Mets: zy is klein en zeer sterk, en hoort tegenwoordig den keyzer toe.

THISLEWOOD, stad in Engeland, in de provintie Middlesex aan de Teems, 8. mylen van Londen.

THOISSI, stad in 't vorstendom Dombes in Vrankryk, aan de rivier Chalarone, niet ver van de Saone, die goeden koophandel met linnen dryft.

THOLOSA, fraaje stad in de Portugeesche provintie Alentejo.

THOMASBRUCK, THAMSBRUCK, kleine stad en amt in Thuringen aan de Unstrut, hoort den hertog van Saxen-Weissenfels toe, en legt een uur van Langensaltza.

THOMAS-SCHWER, kasteel in neder-Ongaryen, 1. myl van Gran.

THOMISTEN EN SCOTISTEN, zyn in de Rooms-Katholyke kerk 2. gants tegenstrydige gezintheden. De Scotisten hebben den oorsprong van Johan Duns, genaamt Scot, en deze leren dat de H. Maagt zonder zonden ontfangen en geboren is, welke mening de Franciscaners en Jezuiten toevallen. Het hooft van de Thomisten was Thomas Aquinas, en deze leren dat de Maagt Maria wel ter degen in zonden ontfangen en geboren is. Deze stryd heeft in de Roomsche kerk over de 300. jaren geduurt, en de pauzen hebben de uytspraak zo lang het doenlyk was te rug gehouden, dewyl zy geen van deze machtige factien voor 't hoofd stoten wilden. Eindelyk heeft paus Alexander VII. anno 1684. het vonnis ten voordele der Scotisten uytgesproken, waar over zich de Thomisten of Dominikaners geweldig geërgert hebben, en niet alleen in weerwil van 't pauslyke vonnis, by hun mening volharden, maar ook tegens hun tegenparty deswegen een groten haat voeden. Zie *Onbevlekte Ontfankenis der H. Maagt Maria.*

THONAUSTAUF, zie *Donaustauf.*

THONAUWERTH, zie *Donauwerth.*

THONAWECZ, sterk slot in opper-Ongaryen aan de Poolsche grenzen.

THONE, kleine stad aan de rivier Tier, benevens een klein gebied van den zelven naam, in het hertogdom Genevois in Savoyen.

THONGCASTER, welgeboude stad in Engeland, in de provintie Lincolnshire.

THONON, hooftstad van het hertogdom Chablais in Savoyen, aan het meir van Geneve gelegen.

THOREN, vorstlyke nonnen-abdy aan de Maas in Gelderland, niet ver van Stevenswaart, tot het Roomsche ryk behorende. Den 31. Maart 1717. wierd de Princes Christina Francisca van de Palts-Sultsbach tot vorstin en abdis van dit klooster verkoren.

THOREN, grote koninglyke Poolsche stad aan de Weixel, waar over aldaar een brug legt, in het waywoodschap Culm in 't Poolsch-Pruissen, 22. myl. van Dantzig. Zy word in de oude- en nieuwe-stad verdeelt, en heeft een beroemt Luythersch Gymnasium, en de inwoners zyn ten dele Luythersch, ten dele Roomsch-gezint. In 't jaar 1645. wierd hier het beroemde Colloquium Charitativum Thorunense of de vriendelyke Thorensche byeenkomst, gehouden, tusschen de Roomsche, Luythersche en Gereformeerde Godsgeleerden, die evenwel zonder vrucht afliep. Zy wierd 1703. door de Zweden verovert, en haar vestingwerken geslecht, in 's gelyk anno 1708. en 1710. zeer van de pest aangetast, en is in 't jaar 1724. door de harde executie, aldaar door de Polen tegen de Luyterschen over een voor afgegaan oproer gehouden, zeer berucht geworden, en heeft voornaamlyk de Protestantsche hoven in grote beweging gebracht.

THORNA, THORENBURG, zie *Torda.*

THORNOBERY, stad in Glocester in Engeland.

THORS-AA, een der voornaamste rivieren van Jutland, die zich zuydwaarts in de zee stort.

THOTLIPSCHA, kleine stad en hoog slot in opper-Ongaryen.

THOU, slot in Champagne, waar naar een beroemt geslacht den naam voert.

THOUARS, kleine stad aan de rivier Toue in Poitou, benevens een schoon slot. Zy heeft den titel van een hertogdom, en hoort het huys Tremouille toe.

THOULOUSE, zie *Toulouse.*

THRACIA, zie *Romania.*

THRAPSTON, stad in Northampton in Engeland.

THRUST, stad in Yorck in Engeland.

THUIN, kleine stad aan de Sambre, ter rechter hand, in het bisdom Luyk.

THULE, zie *Ysland.*

THUM, oud berg-vlek by Wolckenstein in de Aartsbergsche kreits, een myl beneden Annaberg, den heer Rudolf van Schönberg te Gelenau toekomende.

THUM, kleine stad in 't bisdom Luyk.

Thun, stad en slot in Zwitzerland in het Canton Bern, benevens een voogdy, die door een schultheis uyt den groten raad van Bern geregeert word. Niet ver daar van daan is de Thuner-fee, waar door de Aar vliet.

Thun, een oud vryheerlyk, maar nu graaflyk geslacht in Bohemen, 't welk ook aldaar zyn goederen heeft, en onder anderen de heerlykheid Clösterle in de Satzer-kreits bezit. De voorgaande aartsbisschop van Saltsburg was uyt dit graaflyk geslacht gesproten.

Thungen, kleine stad en slot in Klettgau in Zwaben, de graven van Hohenzollern toekomende. In Franckenland, twe en een halve myl van Wurtsburg, leggen ook een heerlykheid en 2. kastelen, die den naam Thungen voeren, aan de Where, waar van het eene de burg genaamt word, en het andere het stamhuys des vryheerlyken geslachts van Thungen is.

Thun l'Eveque, slot aan de Schelde in het graafschap Henegouwen, tusschen Cambray en Valenciennes.

Thuren, Wald-Thuren, is een keur-Mentsisch steedje in Franckenland, aan de rivier Enter, in het Odenwald.

Thuringen, landschap in de opper-Saxische kreits, dat ten oosten aan Meissen, ten noorden aan het vorstendom Anhalt, ten westen aan Hessen en het Bronswykfche, ten zuyden aan Franckenland grenst. Het heeft velerly heren, evenwel bezitten de hertogen van Saxen van de Ernestynsche linie het meeste, ook heeft de keurvorst van Ments het Eisfeld en de stad Erfurt daar in. Onder de graven zyn die van Mansfeld, Zwartsburg en Stollberg aanmerkenswaardig. 't Is een berg- en boschachtig land, maar daar by doch vruchtbaar, heeft by de 2000. dorpen. In 't jaar 1708. heeft keur-Saxen op den ryksdag te Regensburg benevens 3. andere stemmen ook de oude ryks-stem wegens dit landgraafschap beginnen te zoeken, en ernstig verlangt daar toe geadmitteert te worden. Maar de hertogen van de Ernestynsche linie hebben verscheyde zaken daar tegen ingebracht, en alzo is de zaak noch niet afgedaan.

Thurings-Breitenbach, markt-vlek aan het Thuringer-woud, een uur van Koningzee, den vorst van Zwartsburg toekomende.

Thuringsche kreits, is een deel van het keurvorstendom Saxen en deszelfs ingelyfde landen, daar van behoren onder den keurvorst de oude schriftsatige ridderschap en het steedje Tenstädt, daar een kreits-amt aangelegt is, verder het school-amt Pforta, de Commandery Griefstädt, en het Saxische aandeel van de voogdy Treffurt; ook de vorsten en graven van Zwartsburg wegens de ambachten Ebeleben, Kölbern en Göringen; de graven van Stollberg wegens het amt Rossa; de graven van Mansfeld van het gesequestreerde Saxische deel wegens de ambachten Artern, Bornstädt, Leiningen, de voogdy Rammelburg, Waldeck, Endorf en Eisleben, zo veel daar van onder Saxisch gebied legt; de graven van Hohenlohe wegens Blanckenhayn, en de helft van de heerlykheid Cranichfeld. Den hertog van Saxen-Weissenfels behoren de nieuwe schriftzaten; en de ambachten Weissenfels, Langensaltsa, Sangerhausen, Weissensee, Freyburg, Eckartsberg en Saxenburg. Den hertog van Saxen-Zeits behoorde voordezen de Bailluage Thuringen, benevens de amten Tautenburg en Frauen-Priesnits, maar staat zedert de dood van den hertog, anno 1718. voorgevallen, onder keur-Saxische heerschappy.

Thuringsch-Tambach, zie *Tambach*.

Thurn, berg-slot en heerlykheid in neder-Oostenryk aan de Stiermarksche grenzen, 5. mylen van Wenen.

Thurn, slot en heerlykheid in neder-Crain, den graaf van Gallenberg toebehorende.

Thurn am Hart, een enigsins sterk slot en heerlykheid in neder-Crain, 11. mylen van Laybach, den vorst van Auersperg toebehorende.

Thurnau, kleine stad in Franckenland, 2. mylen van Bareuth, en 5. van Coburg, den graaf van Giech toekomende.

Thurnig, slot en heerlykheid in Middel-Crain, 3. mylen van Laybach, waar by de rivier Igg ontspringt.

Thurn unter Neuburg, slot en heerlykheid in opper-Crain, 2. mylen van Crainburg. Niet ver daar van daan legt het vervalle slot Neuburg.

Thus, stad in de provintie Chorazan in Perzien in Azien.

Thus, een keur-Triersche stad in Westerryk.

Thuscia, zie *Toscanen*.

Thyatira, Tyria, oude en redelyk grote Turksche stad in Azien in Natolien, aan de rivier Satabat.

Thye, kleine stad en amt in het landschap Faucigny in Savoyen in Italien.

Thyrso, Torso, de grootste rivier in Sardinien, die zich in de golf van Orestagni stort.

Tiaki, zie *Thiaki*.

Tiano, Theano, kleine stad in Terra di Lavoro in Napels, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Capua staande, als ook den titel van een vorstendom, dat de tegenwordige keyzer Karel VI. in 't jaar 1709. den generaal veld-tuygmeester en onder-koning van Napels Wirich Philips Laurentius, graaf van Daun, wegens zyn beweze trouwe diensten geschonken heeft. Voordezen hoorde het den Spaanschen hertog van Medina-Sidonia toe.

Tiara van den Paus, is een muts of myter, waarom 3. kronen van massief goud leggen, en wel de eene boven de andere als cirkels. Deze kronen zyn gants met edele gesteentens bezet, en met een kloot verçiert, waar boven een kruys, en aan weerskanten hangt 'er een lint van edele gesteentens af.

Tiber, zie *Tyber*.

Tibet, koningryk in groot-Tartaryen, dat ten oosten aan Tangut en Catay, ten westen aan Usbeck, ten noorden aan woest-Tartaryen, en ten zuyden aan den Indus grenst. Het begrypt veel andere provintien onder zich, en deszelfs inwoners zyn Heydenen, schoon zy daar niet voor gehouden willen zyn, en hebben een groten haat tegen de Mahometanen.

Ticino, zie *Tesino*.

TICKHALL, kleine ſtad in Engeland, in de provintie Yorckshire.

TICOU, ſtad, benevens een goede haven op het eyland Sumatra in Azien, den koning van Achem toekomende.

TIDONE, rivier in het Milaneeſche, die in het graafſchap Robbio ontſpringt, en niet ver van Piacenza in den Poo valt.

TIDONE, VAL DI TIDONE, een dal in het hertogdom Piacenza.

TIDOR, koningryk, en een van de ware Moluckiſche eylanden, dat ryk van ſpeceryen is. De Hollanders bezitten het tegenwoordig, en hebben enige forten daar op.

TIEFFENBACH, zie *Bezdecz.*

TIEL, THIELT, kleine beveſtigde ſtad aan den noordlyken oever der Waal in de Betuw, in de provintie Gelderland. Hier van daan heeft de Tielerwaardt zyn naam, die tuſſchen de Waal en de Linge legt.

TIEMNING, grote ſtad en gebied in de Chineeſche provintie Peking in Azien.

TIENCHEU, ſtad in de provintie Quanſi in China, zy hoort den koning von Tunquin toe.

TIENCHO, berg in China in Azien, waar op des nachts een vuur, dat van ver als gloeyende kolen ſchynt, gezien word, 't welk de eenvoudige inwoners voor zeldſame ſlangen of ſpinnen houden.

TIENDEN, zie *Decima.*

TIENEN, zie *Tirlemont.*

TIEN-GERICHTEN-BOND, is een landſchap of dal in Graauwbundterland, tuſſchen den Rhyn en Tyrol, dat uyt tien gemeentens of ſteden en vlekken beſtaat. Midden in het dal op het ſlot Caſtell woont een Ooſtenrykſche landvoogt. Deze landſtreek word anders in 't gemeen de Prettigow genaamt.

TIEN-GERICHT TE VENETIEN, velt vonnis over de leengoederen en de misdaden die daar toe behoren, als Felony, enz. en kondigt het vonnis in naam van den Doge af.

TIENITS, een ryk Benediktyner klooſter in klein-Polen, 2. mylen van Cracau.

TIENLIQUE, koningryk op het Schier-eyland van Indien aan deeszyde van de Ganges, in 't koningryk Bisnagar in Azien. De hoofdſtad hiet ook Tienlique.

TIENNE, rots in China in Azien, die wegens haar aangenamen weerklank des Hemels oor genaamt word.

TIERASCHE, landſchap in Picardyen in Vrankryk, tuſſchen het eyland van Vrankryk, Champagne, Henegouwen, Cambreſis en Vermandois.

LE TIERS ETAT, hiet in Vrankryk de derde onder de landſtanden, naamlyk de burgerſtand of de ſteden, die by de algemene vergaderingen der landſtanden door haar gedeputeerden verſchynen. Diergelyke houden de ſtanden van de provintie Languedoc te Montpellier.

LE TIERS ORDRE DE LA PENITENCE, is een ſoort van Franciſcanen, die uyt wereldlyke perſonen beſtaat, en die de H. Franciſcus onder zyn 3. ordens geſticht heeft. De eerſte beſtaat uyt enkele Munniken of Geeſtlyken die men minder broeders noemt, en waar onder de barrevoeters, capucynen en recolets behoren: de 2de zyn de nonnen van S. Clara; de 3de perſonen van beyde ly geſlacht, die zich niet altyd aan de geeſtlyke klooſter-verrichtingen kunnen overgeven, maar in de wereld blyven moeten, en evenwel in een broederſchap te zamen treden. Zy dragen op zekere tyden een graauw ſcapulier en gordel onder hun klederen, en nemen een byzondere regel der Franciſcanen in acht, die hun de Roomſche pauzen bekrachtigen. Zy verdelen zich in 4. provintien, en hebben meer als 60. klooſters, worden ook in Vrankryk naar een klooſter Piquepuce aan de voorſtad St. Antoine te Parys door den bank Piquepuces genoemt. De Franſche koningin Maria Thereſia, gemalin van Lodewyk XIV. was in haar leven Superiorin van dit genootſchap, en placht den feeſt-dag van de orde, die op Ste Elizabeths dag valt, altyd met haar geeſtlyke zuſters en andere perſonen, die hier toebehoorden, in de kerk der barrevoeters te Parys by te wonen.

TISUNDRIA, groot amt in de Zweedſche provintie Upland, waar onder tien kleine amten behoren.

TIEXE, berg in de provintie Suchuen in China, waar op men een byzondere ſoort van ſtenen vind, die in 't vuur gloeyent gemaakt yzer uytleveren, dat goed tot ſabels en degens is.

TIGLIOTTO, abdy aan de grenzen van het Markgraafſchap Spigno, in het landſchap Aqui, in het hertogdom Montferrat.

TIGRIS, TIGIL, TEGIL, grote rivier in Azien, die niet ver van de bron van den Eufraat in Turcomannien ontſpringt, en zich in de golf van Balſora ſtort, na dat zy eerſt den naam van Schatel-Arab heeft aangenomen. Zy heeft een zeer ſnellen loop, maakt beneden Bagdad een groot eyland door 2. armen, komt daar op weer te zamen, en maakt door haar overſtroming het naburige land vruchtbaar.

TIGRIS, koningryk in Africa, tuſſchen den Nyl en de kuſt van Abex gelegen. 't Is een deel der landen van den keyzer van Abyſſinien.

TIHAN, klein en ſterk ſlot tuſſchen Veſprin en Sarwar in neder-Ongaryen, op een eyland van de Platten-zee.

TILBURG, kaſteel in Engeland aan de Teems in het graafſchap Eſſex.

TILDONQ, ſlot en graafſchap in Brabant, in het quartier van Leuven, de familie van Archier toebehorende.

TILLE LE CHASTEAU, kleine ſtad in Burgundien aan de rivier Tille.

TILLEMONT, zie *Tirlemont.*

TILLEN, de oudſte onder de 7. bergſteden in opper-Ongaryen, 2. mylen van Schemnits.

TILLERBORN, een minerale bron, die een uur van Andernach in 't aartsbisdom Keulen ontſpringt, en deszelfs water word wyd en zyd vervoert. Dicht by deze bron legt het Carmeliter klooſter van St. Antonius, darom word ze naar de landtaal, daar men in plaats van St. Antoni Tönnies uytſpreekt, der Tönnigſteiner Sauer-Brunnen genaamt.

TILLY, de ryksgraven van Tilly en Breiteneck, die

die in 't jaar 1724. uytgestorven zyn, stamden uyt het oude geslacht van Tzerclas te Brussel af, hoorden tot de Zwabische bank, en bestonden uyt 2. linien, naamlyk de Nederlandsche en Breiteneckische. Van de graaflyke goederen, die in Oostenryk, Bohemen en in de Nederlanden verstrooit leggen, zyn het keurhuys van Beyeren de Boheemsche heerlykheden Freystadt, Hollenstein, Helffenberg en Hohenfels en de Beyersche heerlykheid als een ryks-achter leen, en de zuster van den laatsten graaf Maria Anna Catharina, gravinne weduwe van Montfort, de opper-Oostenrykische Allodiale-heerlykheden Weissenberg, Tilburg en Stein toegevallen.

Tilly, graafschap in Oostenryks-Brabant aan de grenzen van Namen, is een Brabants leen, en het stamhuys der graven van Tilly.

Tillysburg, zie *Volckersdorf.*

Tils, een vlek in de Lyflandsche provintie Esthland.

Tisle, Tilsit, stad, benevens een sterk slot in Brandenburgs-Pruyssen, die klein, maar welgeboud en een fraaye koopstad is, ook een amt en landschool heeft, 16. mylen van Koningsberg en 8. van Insterburg. Dicht by de beurs loopt de kleine rivier Tilse in de Memel, waar naar zy genoemt is. De pest heeft hier 1709. en 1710. sterk gewoed.

Timarioten, zie *Zaims.*

Timaro, rivier in Italien, die aan de grenzen van Friuli en Istrien ontspringt, en zich in de golf van Trieste stort.

Timock, kleine rivier in Servien, in het Sangiacaat van Viddin, stort zich in den Donau, en is in den Passarowitschen vrede 1718. tot een grensscheyding tusschen het Roomsche en Turksche ryk gesteld, zo dat deze rivier de weerzydsche onderdanen in 't gemeen zou toekomen.

Timor, een van de Moluckische eylanden, 70. Engelsche mylen lang en 15. breed in Azien, dat vruchtbaar van koorn, boomvruchten, gember, kaneel en sandelhout is.

Timpf, zie *Tympffe.*

Tin, steedje in Dauphiné aan de Rhone in Vrankryk.

Tina, Turksche stad in Bosnien in Ongaryen, wiens bisdom onder den aartsbisschop van Spalatro behoort.

Tina, een steedje in opper-Ongaryen, tusschen Caschau en Tockay, niet ver van de rivier Hornath.

Tinco, koningryk en stad in Indien, aan de overzyde van de Ganges in Azien.

Tine, zie *Tyne.*

Tine, zie *Teno.*

Tingcheu, Chineesche stad in de provintie Fockien.

Tingmouth, stad aan de zee in Engeland, in de provintie Devonshire, die in slechten staat is, en aan den mond van de Ting legt.

Tinie, Neugeding, fraay markt-vlek in de Pilsner-kreits in Bohemen, daar veel kousen-manufacturen zyn.

Tinin, voorgebergte in Romanien.

Tinin, steedje en bisschoplyke zetel in Dalmatien.

Tinmouth, haven, benevens een slot in 't bisdom Durham in Engeland, aan de grenzen van Northumberland, aan de rivier Tine.

Tinto, rivier in Andalousien, die zich te Gelves in den zee-boezem van Cadix stort. Zy is zeer ongezond, en deszelfs water zo bitter dat men het niet drinken kan, en geen visch of andere levendige dieren daar in vind.

Tintsschin, sterk slot in klein-Polen, in het waywoodschap Cracau, 3. mylen van Cracau, 't welk 1655. van de Zweden ingenomen wierd.

Tione, rivier in het hertogdom Milaan, die in de provintie Alba in Montferrat ontspringt, door het landschap Aqui stroomt, en aan de grenzen van het Alexandrynsche gebied in den Tanaro valt.

Tiperary, landschap in Mounster in Ierland, 't welk ten westen aan Waterford, ten zuyden aan Korke en Limmerik, ten westen aan Connaught, en ten noorden aan Leinster grenst. 't Is vruchtbaar van koorn en weyland, en een gedeelte daar van hoort den hertog van Ormond toe.

Tipra, Tipoura, koningryk en stad in Indien, aan de overzyde van de Ganges in Azien, ten noorden en westen van het koningryk Pegu en Arracan gelegen.

Tirano, stad in Grauwbunderland aan de rivier Adda.

Tirconnel, graafschap en slot in Ierland in de provintie Ulster, 't welk zeer groot is, en veel havens heeft.

Tiretanie, kleine rivier in de Fransche provintie Auvergne by Clermont.

Tirg-Formosa, stad in Wallachyen, 8. mylen van Jassy.

Tirica, kleine stad in Catalonien, 6. Spaansche mylen van Tortosa.

Tirlemont, Tillemont, Thienen, welgeboude stad in Brabant, in 't quartier van Leuven, aan de kleine rivier Geete, daar de hertog van Marlborough zyn hooftquartier nam, toen hy den 18. July 1705. de Brabantsche linien met het leger der Bondgenoten innam.

Tirnaw, zie *Tyrnau.*

Tiroen, graafschap in de provintie Ulster in Ierland, 't welk in opper-en neder-Tiroen verdeelt word, waar van het eerste tegenwoordig onder het graafschap Londondery gereekent word.

Tirol, zie *Tyrol.*

Tirrifs, een van de eylanden Westernes by Schotland, dat zeer vruchtbaar is, en een oud slot benevens een goede haven heeft.

Tirschtiegel, kleine stad in groot-Polen, de heren van Unrug toekomende.

Tirsen, kleine stad in de Lyflandsche provintie Letten, 20. mylen ten oosten van Riga.

Tisaria, kleine stad in Amasien in Natolien in Azien, die onder het Turksche gebied zeer vervallen is, en noch tegenwoordig een Griekschen aartsbisschop word gezegt te hebben.

Tischnowits, anders Himmels-Pforten, Cistercienser nonne-klooster in het mark-graafschap Moravien, benevens een steedje van den zelven naam, 3. mylen van Brun.

Tisindon, rivier in Kherman in Perzien, die zich in den zee-boezem van Ormus giet.

Tissen, zyn twe vlekken en kastelen in Zwaben aan den Iler-ftroom, 2. mylen van Ulm, naar den kant van Memmingen gelegen, waar van het eene Iler-Tissen, en het andere Rifs-Tissen genaamt word.

Tissmana, kleine bevestigde plaats in Wallachyen, tegen de grenzen van het Bannaat van Temeswar.

Tissowa, ftad in de Prachenser of Prachiner kreits in Bohemen.

Titan, een van de Hierische-eylanden aan de kust van Provence in Vrankryk.

Titicata, een groot meir in het koningryk Peru in Zuyd-America, 't welk 80. mylen in den omtrek, en veel eylanden heeft.

Titmaning, ftad in 't aartsbisdom Saltsburg, aan de rivier Saltza, aan de Beyersche grenzen.

Titschein, twe plaatzen zyn 'er van dezen naam in Moravien, de eene oud-Titschein, dat een vlek benevens een berg-flot is, de andere nieuw-Titschein, 't welk een ftad is, geheten.

Titul, kleine bevestigde ftad in opper-Ongaryen aan de Theisse, daar deze rivier in den Donau valt, 4. Duytsche mylen van Grieks-Weissenburg.

Titulados, zyn de grandes, marquisen, en graven in Spanjen, en hun is zo wel als de hertogen en vorsten ge-oorlooft troon-verhemeltens in hun vertrekken op te rechten.

Titus, tegenwoordig Querca, kleine rivier in Dalmatien, die zich niet ver van Sebenico in de Adriatische-zee stort.

Tivedal, provintie in zuyd-Schotland, tusschen Merche, Twedale, Liddesdale en Northumberland. Zy is by na gants met bergen omringt.

Tiverton, ftad in Engeland in het graafschap Devonshire, daar zich de rivieren Ex en Leman verënigen. Zy heeft een schone brug en dryft goeden koophandel met lakens.

Tivis, rivier in 't vorstendom Walles in Engeland, die zich in de Ierfche-zee stort.

Tivoli, schone ftad aan de rivier Teverone in Campagna di Roma in den kerkelyken ftaat, benevens een bisdom, onmiddelyk onder den paus behorende.

Tlascala, de provintie Tlascala, de los Angelos, of de Guastacan, is een landschap in Mexico, Panuco en Guaxaca. De hooftftad Tlascala legt aan de kleine rivier de los Yones, 17. Engelsche mylen van de hooftftad Mexico, heeft een generalen president, die over de 20. mylen in 't rond te gebieden heeft, en alle 3. jaren uyt Spanjen afgelost word; voor 't overige is zy met grote rotsen omringt, en dryft goeden koophandel met cochenille en andere Indiaansche waren. De Spanjaarden hadden hier een bisdom aangelegt, maar het is naar Penubla de los Angelos verlegt.

Tlatau, flot in Pomerellen in 't Poolsch Pruissen, is rondom met water omringt, en daarom uyt de natuur zeer sterk.

Tlaxcalan, zie *Tlascala.*

Toam, zie *Tuam.*

Tobol, grote rivier in 't Moscovisch Tartaryen in Siberien, die zich by Tobol in de vischryke en vaarbare rivier Irtisch ftort.

Tobol, Tobolski, hooftftad van Siberien, daar de rivieren Irtisch en Tobol te zamen lopen, ten dele onder, ten dele boven op hoge bergen gelegen, is groot, ruym en zeer volkryk, heeft een citadel van hout, en begrypt een groot gebied onder zich, dat zich ten zuyden tot aan de rivier Oby, ten noorden tot aan Ostiacki, ten oosten tot aan Samojeden en ten westen tot aan Ussa en de rivier Zuzawaga uytftrekt. Hier woont de Czaarsche onderkoning of generaal-gouverneur, in 's gelyk een Archimandriet, als ook de aartsbisschop of metropolitaan over gants Siberien en Daurien, die volgens het bericht, dat men 'er van gekregen heeft, binnen korten tyd over de 40000. heydensche Tartaren tot het Griekfche geloof bekeert, de afgoden tempels heeft laten afbreken, nieuwe kerken bouwen en met Russische priesters bezetten; zelfs hebben de Zweedsche gevangens daar ook een fraaye kerk geboud.

Tocat, grote en volkryke ftad aan de rivier Casalmach in Natolien in Azien, benevens een aartsbisdom. Dit Tocat is altyd de Turksche keyzerinne weduwe tot een vruchtgebruyk toegewezen, en daar rontom groeit de beste wyn van gants Natolien.

Tocco, ftad in Abruzzo citra aan de rivier Pescara in Napels, is zeer door aardbevingen geruineert.

Tocia, grote ftad in Natolien in Azien, is op verscheyde heuvels geboud, op welker eene naar den kant van 't oosten een vesting legt, waar in een bassa woont. Zy word meest van Griekfche Christenen bewoont, en daar omtrent groeit de beste wyn van Natolien.

Tockenburg, zie *Toggenburg.*

Tockum, zie *Tuckum.*

Tocznik, schoon flot, van Wenceslaus Piger op een berg gesticht, in de Podwerther-kreits in Bohemen.

Todi, ftad in het hertogdom Spoleto in den kerkelyken ftaat, niet ver van den Tyber, benevens een bisdom.

Todos los Sanctos, (Allerheiligen eyland) zyn 4. slechte eylanden in Mar del Nort, niet ver van het Antillische eyland Guadaloupe by noord-America. Op het ftrand vind men grote zee-horens en paarlemoere schulpen.

Toegevoegde of adjunct van een krygs-overften ftaat dezen in zyn verrichtingen by. Alle ftanden van een kreits, zo wel geestlyke als wereldlyke, kunnen als toegevoegde verkoren worden. Maar daar is geen zeker getal van toegevoegden bestemt, maar het schynt dat zulks aan het goedvinden der ftanden is overgelaten.

Tög, kleine rivier in 't canton Zurich in Zwitzerland, die niet ver van Eglisau in den Rhyn valt.

Togda, ftad in het landschap Segelmesse in Africa, legt in een vruchtbare Landsdouw, en heeft veel leertouweryen.

Toggenburg, graafschap in opper-Turgow in Zwitzerland, niet ver van de Boden-zee, den abt van St. Gal toebehorende, die 'er verscheyde steden en sloten, gelyk ook het hals-recht in bezit. De inwoners zyn Gereformeert, hebben wegens hun Godsdienst en vryheden zedert 1704. grote questie met den vorigen abt gehad, en wierden de Toggenburgers van de Gereformeerde cantons, de abt van St. Gal daar en tegen van de Katholyksche Zwitsers ondersteunt, gelyk ook de keyzer den abt bystond, wyl het graafschap Toggenburg een ryksleen was. Gemelde inwoners gronden zich voornaamlyk op de handvest, hun van Donatus, graaf van Toggenburg, in 't jaar 1399. verleent, gelyk ook op de vergunning van deszelfs neef Frederik, den laatsten graaf van dit geslacht, waar door hun toegelaten is een zeeker verbond, het land-recht genaamt, tot verzekering hunner vryheid na zyn dood met de Zwitzers op te rechten, 't welk ook naderhand met de beyde cantons Glaris en de Zweits geschied is, en wierd hun uyt kracht van dit verbond vryheid gegeven van oorlog te voeren, vrede te maken, verbonden te sluyten, nieuwe landsluyden aan te nemen, het rechtsgebied in het gantsche land te oeffenen, van alle belastingen vry te zyn, enz. Maar toen dit graafschap anno 1468. van die van Raren te Bern, als neven van den laatsten graaf, by koop aan Ulrich, abt van St. Gal, geraakte, wendde dezelve benevens zyn navolgers allen vlyt aan, om den Godsdienst en vryheden der Toggenburgers op allerly wyzen te krenken; niet tegenstaande de abt in het stuk van Godsdienst zonder kennis en toestemming der beyde Gereformeerde cantons Bern en Zurich, onder wier bescherming de Toggenburgers in dit geval staan, niet bevoegt is enige verandering te maken. In 't begin heeft men gezocht deze geschillen in der minne by te leggen, en de zaak op de uytspraak van goede mannen, waar toe men drie Gereformeerde en drie Roomsche cantons verkoor, willen laten aankomen, maar toen de hooftman Stadler anno 1708. in het canton Zweits opentlyk onthooft wierd, wyl hy de vryheid der Toggenburgers al te stout wierd gezegt te handhaven, vatten de Toggenburgers anno 1710. in Mey de wapenen op, en brachten de 3. kastelen Yberg, Schartzenbach, en Luytisberg, die de abt van St. Gal tot noch toe in 't bezit had gehad, onder hun geweld; daar en tegen quamen de 5. Roomsgezinde cantons, naamlyk Lucern, Ury, Zweits, Unterwalden en Zug met hun troepen den abt in 't jaar 1712. te hulp, en bezetteden enige plaatzen, op dat de Berners en de Zurichers zich niet zouden conjungeren. Hier op vonden zich deze laatstgenoemde gedwongen hun bescherm-genoten by te staan, en hebben in verscheyde bloedige ontmoetingen zodanige gelukkige progressen gemaakt, dat zy het gantsche land van den abt van St. Gal hebben ingenomen, het zelve taamlyk vermeestert, en de Roomsgezinde Cantons zodanig in 't naauw gebracht, dat zy hebben moeten besluyten de zaak anno 1712. op een vriendlyk verdrag te laten aankomen, tot dat eindelyk de volkome vrede den 15. Juny 1718. te Baden gesloten, de abt van St. Gal voor een natuurlyk over-en lands-heer in Toggenburg erkent wierd; daarentegen voor de inwoonders hun vrye oeffening, van Godsdienst, benevens alle hunne vryheden en voorrechten bedongen wierden.

Toghe, hiet de mantel of het boven-kleed van den doge van Venetien, dat tot den grond hangt, zonder mouwen is, en een ronde kraag tot aan den gordel heeft, met kostlyk bontwerk gevoert. Het kleed zelfs is van zyde, fluweel, of goud stof.

Toillette, is een linne of zyde doek, die men over een tafel spreyd, om 'er het nacht-gewaad op te leggen.

Toison d'Or, het Gulde Vlies, of ordens-teken van de ridders van dezen naam. Zie *Ridderorde van het Gulde Vlies.*

Tokay, slechte stad of vlek in opper-Ongaryen, daar de rivieren Bodrog en Teisse te zamen lopen. Zy is enigermaten bevestigt, heeft een sterk slot, en is tegenwoordig aan den vorst van Lichtenstein verpand; maar het geen haar beroemt maakt, is de wyn en de heerlyke Tokayer groef.

Tokoray, zie *Ante.*

Tol, hiet het geld dat zo wel van de vreemde als binnenlandsche waren, die in en uytgevoert worden, volgens de overigheids wetten betaalt word.

Toledo, is na Madrid de voornaamste stad in Nieuw Castilien aan de Taag. Zy is oud, reedlyk groot, heeft diepe water-grachten en sterke muren, en legt in een dal rontom een rots, op wiens top de prachtige domkerk en het slot geboud is. Voordezen was zy de residentie der West-Gothische en Moorsche koningen, maar tegenwoordig is zy noch de zetel van het hoogste gerechts-hof van Castilien, en heeft een koninglyk slot, Alcaçar genaamt, dat op een zeer hoge rots legt, een universiteit, in 't jaar 1518. van Franciscus Alvarez gesticht, en een aartsbisschop die den titel van primaat van Spanjen en geboren cancelier van Castilien voert, ook 19. bisschoppen onder zich heeft, en een der rykste aartsbisschoppen van de wereld is. Zyn inkomsten worden gezegt 300000. ducaten, of zo andere willen 350000. ryksdaalders te bedragen. De wegens het Spaansche testament beroemde cardinaal Portocarero heeft dit ryke aartsbisdom langen tyd bekleed, en tegenwoordig is 'er Don Diego d'Astorga aartsbisschop van. De inwoners dryven den meesten handel met zyde.

Tolen, Ter Tolen, eyland in de provintie Zeeland, tusschen de eylanden Beveland, Schouwen en Overflaké en Braband. De hooftstad hiet ook Tolen, is bevestigt, en heeft tegen over op de Brabandsche zyde een machtige vesting, Slykenburg genaamt. Daar staan ook noch op het zelve 2. andere aanzienlyke steden en enige goede dorpen. De Franschen overvielen dit eyland 1712. in Augustus onder den brigadier Jacob Pasteur, plunderden de stad uyt, staken ze in brand, en gingen met enige gyzelaars daar van daan.

Tolentino, stad aan de rivier Chiento in de mark van Ancona in den kerkelyken staat.

Toléreren, lyden, dulden. Tolerantie, duldinge,

ding, oogluyking: dit woord word in 't gemeen van een overigheid gebruykt, die in een provintie of stad toelaat, dat ook andere gezintheden daar in de vrye oeffening van hun Godsdienst mogen hebben. Diergelyke Tolerantie der protesterende Dissenters of Non-Conformisten, die in veel stukken van de Engelsche kerk afwyken, is in Engeland door een Parlementaire acte vergunt, en schoon 1710. docter Sacheverel onder beyde partyen een grote verbittering veroorzaakte, en de Dissenters die Tolerantie niet vergunnen wilde, zo heeft zich doch het nieuwe Parlement verklaart, dat het genegen en willig was hun die Tolerantie, door de wetten belooft, in rust te laten genieten, en alle de gene die door al te oproerig preken of ergerlyke boeken dezelve zochten te storen, nadruklyk te straffen.

TOLESBURG, kleine stad in Lyfland in de Wirlandsche kreits, op een Schier-eyland van de Finsche-zee gelegen.

TOLK, is een persoon door wiens bemiddeling 2. personen met elkander spreken, schoon de eene des anderens spraak niet verstaat; nademaal deze tolk hunne woorden alle uytlegt.

TOLKEMIT, steedje in het Pruissisch Hockerland, aan het Frische Haf.

TOLLENSEE, een groot meir in voor-Pommeren by Oud-Treptow, dat zich by Demmin in de Pene stort.

TOLLENSPICKER, zie *Zollenspicker.*

TOLMEZZO, kleine stad in Friuli, aan de rivier Tajamento, 7. mylen van Udina, de Venetianen toekomende.

TOLNA, graafschap in neder-Ongaryen, tusschen de graafschappen Pilsen, Siget, Baraniwar en den Donau, dat wegens zyn wyn beroemt is.

TOLON, TOULON, voorgebergte aan de kust van Provence, aan de Middelantsche-zee.

TOLOSA, hoofdstad van Guipuscoa in Spanjen, aan de rivier Oria, daar zich dezelve met de Araxis verenigt, en daar leggen 2. stenebruggen over. Zy legt 4. Spaansche mylen van S. Sebastiaan.

TOLPATSCHEN, zo hiet het voetvolk der Ongaren, daar in tegendeel de ruytery aldaar, zo dikwils 'er een rebellie ontstaat, den naam van Corruzzen voert.

TÖLTS, groot en welgeboud marktvlek aan de rivier Iser in Opper-Beyeren, in 't bisdom Freysingen. Daar is een eigen pleeggericht, ook een oud slot op een hoogte, en een Franciscaner klooster.

TOLU, stad in zuid-America in 't goud-Castilien in het landschap Cartagena, daar voortreflyke balzem gevonden word, die uyt een boom vloeit, en sterk naar Europa vervoert word.

TOMAN, is wel geen soort van geld, maar evenwel rekenen in Perzien de koopluy by Tomans, waar van ieder op 50. Abassi of vyftien ryksdaalders geschat word.

TOMAR, kleine stad aan de rivier Nabaon in 't Portugeesche Estremadura, benevens een slot, de ridder orde van Jezus Christus toekomende.

TOMASOW, stad in het waywoodschap Chelm in klein Russien in Polen.

TOMBE, TOMBEAU, begraafplaats, sark en grafschrift.

TOMBELAINE, klein eyland aan de kust van Normandyen.

TOMBUR, koningryk in Nigritien in Africa, tusschen de woestyn Zaara, en de rivier Niger. 't Heeft een eigen koning, en de inwoners zyn Mahometanen, die slecht in den oorlog ervaren zyn, wyl zy zeer wellustig leven; zy gebruyken in hun koophandel ongemunt geld, en maken veel katoen en lynwaad. De hoofdstad Tombur legt aan de rivier Niger, waar in alle huyzen, behalven het koninglyk paleys, van stroo en kalk opgerecht zyn.

TOMISWAR, TOMI, Turksche stad aan de kust van Bulgarien.

TOMPECK, stad in nieuw-Spanjen in noord-America, aan den Mexicaanschen zeeboezem, daar grote visch-handel gedreven word.

TOMSKOY, grote en bevestigde Czaarsche grensstad in Siberien, aan de rivier Tom, is met veel Russen en Cosacken bezet, heeft houte huyzen, en een vesting op een berg, waar in de commandant woont. In deze stad word grote koophandel op China gedreven, ook rusten de reizigers naar China hier wat uyt, en voorzien zich met nieuwe levensmiddelen.

TON, TONNEAU, is op de schepen een gewicht van 2000. pond, of 20. centner.

TONAWITZ, sterk slot in opper-Ongaryen in het graafschap Scepucz, aan de Poolsche grenzen, dat de keyzerlyken in 't begin van het jaar 1710. den Malcontenten afnamen.

TONDA, TONDOXIMA, klein eyland in Japan, op het eyland Niphon, by de noordlyke kust van het landschap Ochio in Azien.

TONDERN, TUNDERN, stad, amt en slot, niet ver van de Noordzee, in het hertogdom Sleeswyk, 24. mylen van Hamburg.

TONDORF, oud slot, vlek en amt in Thuringen, 2. mylen van Erfurt, keur-Ments toekomende.

TONEINS, kleine stad aan de Garonne, in de Fransche provintie Agenois.

TONFBER, kleine stad in Noorwegen in de provintie Aggerhus, aan den oever van de Noortzee, 6. Zweedsche mylen ten zuyd-oosten van Aggerhus.

TONGEN (LANGUES) zo worden de landaarten of Bailluagien van de Duytsche ridder orde genaamt, waar van 'er elf zyn, die door haar landcommandeurs bestiert worden, die weer verscheyde commanderyen onder zich hebben. Zie *Balluagien.*

TONGEREN, kleine stad aan de rivier Jecker, in het bisdom Luik, en het graafschap Loot, 3. myl. van Luyk. Voordezen was het een grote stad, waar in meer als hondert kerken getelt wierden, en daar was ook een bisdom, dat naar Luyk verlegt is.

TONGRELO, schone abdy in Henegouwen, van de Premonstratenser orde.

TON HARING, begrypt omtrent 1000. of 1200. stuks.

TONKOUA, landschap in het koningryk Goiam in Abyssinien in Africa, waar in de Nyl stroom uyt

*. bronnen ontspringt, die een meir maken, waar op verscheyde kleine eylanden leggen.

Tonna, is een heerlykheid in Thuringen, tusschen Gotha en Langensaltsa, die voordezen de graven van Gleichen, naderhand de graven van Waldeck toebehoort heeft, maar nu den hertog van Saxen-Gotha toekomt, die ze 1677. gekocht, en naderhand een byzondere vorstelyke Cancelary en Consistorie daar heen verlegt, dezelve ook onder zyn titels gezet heeft. De beyde steden, die daar in leggen, hieten Burg-Tonna en Grafen-Tonna.

Tonnage, is alles wat een schip aan stukken en andere zaken voert, de blote lading uytgenomen.

Tonnay, Tonnay-Charente, kleine stad in Xaintonge aan de rivier Charente, niet ver van Rochefort in Vrankryk.

Tonne Gouds, is een som van hondert duyzent daalders of guldens, na de munt soorten die 'er in ieder land gangbaar zyn.

Tonnerre, kleine stad in Champagne, aan de rivier Armençon, benevens den titel van een graafschap, hoort het graaflyke huys Clermont toe.

Tonnersteinenses Acidulæ, zie *Tillerborn*.

Tönnigstein, een Carmeliter klooster van Antonyner munniken, een uur van Andernach in het aartsbisdom Keulen, waar van de daar by ontspronge minerale bron den naam gekregen heeft.

Tönnigsteiner bron, zie *Tillerborn*.

Tönningen, voordezen een vesting, en de voornaamste stad van het Eyderstädtsche gebied, benevens een haven aan den Eyder-stroom in het hertogdom Sleeswyk, daar gemelde rivier in de Duytsche-zee valt, voor dezen den hertog van Holstein-Gottorp, maar tegenwoordig den koning van Denemarken toekomende. Zy legt 14. mylen van Hamburg, 6. van Rendsburg, 2. van Husum, en een van Frederiks-stad. In het begin van het jaar 1713. wierd zy op bevel van gemelden hertog, die door de regering van Stockholm in zyn 14. jaar voor meerderjarig verklaart was, den Zweden ingeruymt, en hier op van de Noordsche Geallieerden geblocqueert gehouden, moest ook veel ongemakken en groten honger uytstaan, maar gaf zich eindelyk den 7. Febr. anno 1714. aan de Denen met akkoord over, en is hier op de gantsche vesting geslecht.

Tonon, zie *Thonon*.

Tonquin, Tunquin, koningryk in Indien aan de overzyde van de Ganges in Azien, dat ten noorden aan de provintien Quansi en Junnam, ten zuyden aan Cochinchina, ten oosten aan Canton, en ten westen aan Brama grenst. Het is groot, heeft een gematigde lucht, en by de 2000. steden, ook vind men 'er grote en schone olyfanten, als ook veel zuyker. De inwoners hebben by na den zelven Godsdienst als de Chinezen, en bidden ten dele Confucius aan. Zy zyn goed van humeur, zien 'er wat getaant uyt, en hebben hun eigen koning, welke wel het aanzien en de uyterlyke pracht van een koning voert, maar de ryks veld maarschalk, Choua genaamt, heeft het grootste gezag. De hoofdstad Tonquin is zeer groot en schoon, heeft alabastere poorten en bruggen, en dryft ook sterken handel met zyde en muscus.

Tonsberg, kleine stad, benevens een groote haven aan het Cattegat, in de provintie Aggerhus in Noorwegen.

Tonsura Clericorum, is een plechtigheid der Roomsche kerk, waar door een persoon, die de wereld laat dryven en den geestlyken staat verkiest, by zyn intree een deel hair ontnomen en een kruyn geschoren word. Deze schering is de ingang tot de geestlyke ordens onder de Roomsgezinden, wanneer de bisschop met een schaar den genen die geestlyk worden wil op 4. plaatsen een deel van 't haar afsnyd, naamlyk voor, achter aan 't hooft en aan beyde de ooren, en daar by zegt, Heer! gy zyt het deel myner erffenis en mynes kelks, gy zyt het die my myn erfdeel zult wedergeven.

Tontine, is een soort van bank door de Venetianen uytgevonden, waar in verscheyde personen hun geld met verlies van de hooftsom inleggen, en naar mate van hun ouderdom in zekere soorten verdeelt worden, waar tegen zy zekere jaarlyksche lyfrenten bekomen, die zomtyds op de gemene inkomsten van een stad of provintie geassigneert zyn, en wel zodanig, dat de langstlevende van die classis de renten der overledenen erven, tot dat de laatste alle de renten van de classis, daar hy onder hoort, alleen krygt. In Parys zyn diergelyke Tontinen onder Lodewyk XIV. en ook in het jaar 1721. opgerecht, en op de inkomsten van het stadhuys verzekert. De uytvinder daar van zegt men een zeker Laurens Tontin geweest te zyn, waar naar zy ook genoemt zyn.

Topazos, eyland in de rode zee, dat wegens zyn Topazen of Chrysolithen beroemt, en altyd met nevel bedekt is.

Töpel, kleine stad, benevens een Premonstratenser klooster, waar over een prelaat gestelt is, in de Pilsnerkreits in Bohemen, daar de kleine rivier Töpel ontspringt, die hier na niet ver van Carlsbad in den Eger valt.

Topetorkan, kleine stad op het Schier-eyland van het Crimeesch Tartaryen.

Topigi, zyn Turksche constapels.

Topino, Tino, rivier in het hertogdom Spoleto in den kerkelyken staat, die in het Apennynsche gebergte ontspringt, en zich te Torciano in den Tyber stort.

Töplits, is een Sclavonisch woord, maar mee de Bohemers en Crainers hun warme baden benoemen, waar van ook verscheyde plaatzen dezen naam voeren.

Töplits, stad, slot en heerlykheid in de Leutmeritser kreits in Bohemen, daar een warm gezondheids bad is, 10. mylen van Praag, en 6. van Dresden. Zy hoort de graven van Clari en Aldringen toe.

Töplits, grensvesting in het Windische land in Ongaryen.

Töplits, een warm bad in Karinthien, dicht by Villach, daar de vorst van Auersperg in de vorige eeuw een prachtig gebouw heeft gesticht.

Topographia, hiet de beschryving van een plaats,

plaats, ook zomtyds van gehele landen en kreitsen, naar de daar in leggende plaatzen.

Töppelberg, twe plaatzen zyn 'er van dezen naam by de ſtad Lignits en het dorp Maſſau by Trebnits, die alzo genoemt zyn, wyl men 'er veel lykbuſſen der oude Heydenſche Sileſiers uyt de aarde gegraven heeft.

Töppelwode, kleine ſtad in 't vorſtendom Munſterberg in Sileſien.

Tor, El-Tor, ſtad en haven in Arabia Petræa, of het ſteenachtig Arabien, benevens een ſlot, waar in en Turkſche bezetting legt. Zy dryft ſterken handel, en is de beſte ſtad op deze kuſt. Haar inwoners zyn beleeſt, en meeſt Jacobitiſche Chriſtenen, doch daar zyn ook Griekſche munniken, en men wil, dat Mozes tuſſchen deze plaats en Suez de kinderen Iſraël door de Rode zee geleyd heeft.

Tora, zyn der Joden wet-rollen, waar uyt zy des Sabbats in de Synagogen een ſtuk door hun lezer laten voorzingen.

Tora, Torre, Moſcoviſche grens-ſtad in Siberien, aan de rivier Irtis en Tor, 40. Duytſche myl. van Tobolski, aan 't gebied van den Kalmuckſchen prins Buſtuchan. De aangrenzende inwoners worden Barabinskoi genaamt, en betalen half den Czaar, en half den prins van Buſtuchan ſchatting.

Toralba, ſtad op het eyland Sardinien, benevens een bisdom, dat evenwel naar Seſſari verlegt is.

Torbay, is die ſtad en baay in Engeland, die tegen over Pleymouth legt, en daar de ſchepen voor anker kunnen leggen. Hier ſtapte koning Willem in 't jaar 1688. de eerſte maal in Engeland aan land, toen hy de noodlydende Engelſchen tegen koning Jacob II. te hulp quam.

Torbole, rivier aan Lago di Garda in Italien.

Torcello, kleine en ſlecht-bewoonde Venetiaanſche ſtad op een klein eyland van den zelven naam. Haar biſſchop ſtaat onder den Patriarch van Venetien.

Torcola, Trucula, klein Venetiaanſch eyland in de golf van Venetien in Italien.

Torda, Thorda, Torenburg, groot, maar tegenwoordig verwoeſt marktvlek in het graafſchap Torda in Zevenbergen, aan de rivier Aranyes, 2. mylen van Clauſenburg, word van Luyterſchen, Gereformeerden, Rooms-Katholyken en Socinianen bewoont, en is wegens zyn goede zout-groeven beroemt.

Tordera, rivier in Catalonien, die te Blanes in de zee valt.

Tordesillas, kleine ſtad, benevens een oud ſlot aan de rivier Douro in 't koningryk Leon.

Torella de Mangris, kleine ſtad in Catalonien.

Torf-Moor, Bourtange, grote woeſtyn in de provintie Groningen, aan de Munſterſche grenzen, die wel wegens haar moeraſſigen grond niet wel te begaan is, maar wegens de turf, die zy uytlevert, van veel nut is.

Torgau, ſtad en amt ter linke hand van de Elve, 6. mylen van Leipſig, Keur-Saxen toekomende. Zy heeft een houte brug over de Elve, tot wiens beſcherming aan de overzyde een Tête du pont aangelegt is, en een ſchoon ſlot, Hartenfels genaamt, waar op de koningen van Polen zomtyds om de vermaaklykheid van de plaats hof houden. Hier word goed bier gebrouwen.

Torgelow, Pruyſſiſch ſlot en amt in een woud aan de Ucker, in voor-Pommeren, in het Stettynſche gebied.

Toritza, kleine ſtad in het graafſchap Saros, in opper-Ongaryen.

Tormes, rivier in Spanjen, die aan het gebergte Avila in Caſtilien ontſpringt, en in den Douro valt.

Torna, zie *Torne.*

Torna, kleine ſterke ſtad en ſlot in opper-Ongaryen, en de hoofdſtad van een graafſchap van den zelven naam.

Tornau, kleine ſtad in het Bayreutſche in Franckenland, 4. mylen van Coburg, den graaf Giech toekomende.

Tornau, kleine ſtad in de Buntsler-kreits in Bohemen, den graaf van Waldſtein toekomende.

Tornavaccas, gebergte in Eſtremadura, langs de Portugeeſche grenzen, van den Taag aan, tot het koningryk Leon.

Tornbury, ſtad in de provintie Gloceſter in Engeland, 18. Engelſche mylen ten zuyden van de ſtad Gloceſter.

Torne, rivier in Zweden, die in het Noorweegſche gebergte ontſpringt, en zich in den Bothniſchen zee-boezem ſtort.

Torne, Torna, kleine ſtad in Weſt-Bothnien in Zweden, aan den mond van de rivier Torne, daar zy in den Bothniſchen zee-boezem valt, legt aan de punt van gemelden zeeboezem, op een vermaaklyk eyland, daar zy een goede haven en bisdom heeft. Hier ter plaatze dryven de Finnen, Moſcoviters en Laplanders ſterken koophandel. Tot hier is koning Karel XI. in 't jaar 1694. gereyſt, en heeft den langſten dag mee aangezien. In 't begin van 1715 is zy van de Ruſſen ingenomen, maar 1722. in den Nyſtädtſchen vrede weer aan Zweden afgeſtaan.

Torne-Lappmark, een deel van het Zweedſche Lapland om de rivier Torne, tuſſchen Lula-Lappmarck en het Deenſche Lapland.

Tornese, ſterk kaſteel in Morea aan de Joniſche-zee, tegen over het eyland Zanthe.

Torno, zie *Torne.*

Tornus, ſtad en beroemde abdy aan de Saone in het hertogdom Bourgundien, 18. mylen van Lion in Vrankryk.

Toro, kleine ſtad zonder muren aan de rivier Douro, in 't koningryk Leon in Spanjen, 13. gemene Spaanſche mylen van Salamanca. Haar inwoners generen zich van den wyn-en koren-oogſt, en hebben de vryheid om hun gedeputeerden naar Madrit te zenden, om den prins van Aſturien tot koning te beveſtigen.

Toro, klein eyland, niet ver van de zuydlyke kuſt van Sardinien.

Toron, zie *Torne.*

Torpetz, Teropietz, kleine ſtad in het hertog-

togdom Refcow in Mofcovien, niet ver van den oorfprong der Dwina.

Torquemata, zie *Torrequemada*.

Torquerren, hiet in 't gemeen plagen en benaauwt maken. In de rechten hiet het een misdadiger marteien en folteren, op dat hy zyn misdaad bekenne. Zie *Tortuur*.

Torquires, is een Tofcaanfch meir in Italien, waar op zwemmende eylanden met veel fchone bomen en een vruchtbare weyde, als twe dikke bosfchen dryven.

Torre, rivier in Friuli, die zich boven Gradifca in de rivier Lifonzo giet.

Torre del Camera, zie *Camera*.

Torro del Greco, was een fraaje ftad in Napels, die 1698. in Juny van den vuurfpuwenden berg Vefuvius overftolpt en gants geruineert wierd.

Torre delle Zenzale, kleine ftad in het hertogdom Mantua aan de Venetiaanfche grenzen. De naam wil zo veel zeggen als de Muggetooren, wyl men dit ongedierte daar in grote menigte vind.

Torre de Montorvo, groot vlek in de provintie Tra-los-Montes in Portugaal, daar de Sabor in den Douro valt.

Torre d'Oglio, fterk flot aan de rivier Oglio, daar hy in den Po valt.

Torre de Oliveto, vlek in Val di Demona in Sicilien.

Torrenburg, Thur, Thorda, ftad in Zevenbergen, tusfchen 2. bergen, aan de rivier Aranyos die goud by zich draagt. Zy dryft goeden koophandel, heeft meeft Arrianen tot Inwoners, en is wegens de menigvuldige oudheden beroemt.

Torrequemada, Torquemata, kleine ftad in het Spaanfche koningryk Leon, 2. mylen van Palencia.

Torre Rossa, ftad in het hertogdom Ferrara, die de keyzerlyken anno 1708. innamen, eer het vergelyk tusfchen den keyzer en den paus getroffen wierd, en naderhand weer wierd verlaten.

Torres des Embarras, ftad aan de zee in Catalonien, niet ver van Tarragona.

Torricella, ftad in het landfchap Abruzzo citra in Napels, is door de laatfte aartbeving zeer befchadigt.

Torriglia, vlek en markgraaffchap, het huys van Oria toekomende in 't Genueefche gebied.

Torrington, ftad in de provintie Devonshire in Engeland, aan de rivier Towridge, waar van een familie den graven-titel voert.

Torris, zie *Torys*.

Torro de Bugio, een tooren van de haven van Lisfebon in Portugaal. Hy ftaat midden in de zee op palen, en is met veel ftukken en een goede bezetting voorzien. Recht tegen over legt de vefting S. Giaon, en daar kan geen fchip voorby varen of het moet onder het bereyk van 't canon van deze vefting en van Torro de Bugio komen.

Torsaas, kleine ftad aan den oorfprong van de rivier Torfaas in Smaland in Zweden.

Torsacker, ftad in een vruchtbare landftreek in de Zweedfche provintie Angermanland.

Torsila, kleine ftad aan het meir Meler in Sudermanland, 11. mylen van Stockholm.

Torsjock, zie *Torftock*.

Torso, zie *Thyrfo*.

Torstock, kleine en volkryke ftad in het vorftendom Twer in Mofcovien, 13. mylen van de hoofftad Twer.

Tort, betekent het ongelyk of verdriet, dat de een den ander aandoet.

Tortesyllas, kleine ftad by de rivier Duero in 't koningryk Leon; zy heeft een klein koninglyk paleys.

Tortona, ftad aan de rivier Scrivia in het hertogdom Milaan, benevens een bisdom, onder den aartsbisfchop van Milaan behorende, en 3. Duytfche mylen van Alesfandria gelegen, wierd anno 1706. door den erf prins van Hesfen-Casfel verovert. Zy is by na woeft en flecht beveftigt, evenwel heeft zy een flot en citadel, die beyde zeer fterk zyn. De omleggende landftreek hiet Tortonefe.

Tortonese, landfchap of graaffchap in het hertogdom Milaan, dat tusfchen de provintien Alesfandria, Lumellina, en Pavefano, als ook het Genueefche gebied legt.

Tortosa, taamlyk woefte ftad aan de kuft van Syrien in Azien, die voor dezen beroemt was. Tegen over legt een klein eyland van den zelven naam, waar op de Turken een fort tegen de zeerovers aangelegt hebben.

Tortosa, ftad in Catalonien aan de rivier Ebro, daar een brug over legt. Zy is taamlyk beveftigt, benevens twe kaftelen die op den berg tegen elkander over leggen, en door de welke zy gecommandeert word, ook heeft zy een univerfiteit, en een bisdom, dat onder den aartsbisfchop van Tarragona ftaat. Den 20. Juny 1708. wierd deze vefting van de Franfchen onder den hertog van Orleans belegert, en den 15. July daar aan met accoort verovert, na dat zy zich enige jaren te voren aan koning Karel III. overgegeven had.

Tortrium, kleine ftad in Zuyd-Schotland, in de provintie Lothiana, 5. mylen ten weften van Edenburg.

Tortue, is een fchip met een verdek, dat boogsgewys gemaakt is, waar onder zich de reyzigers en foldaten ophouden.

Tortue, eyland in noord-America, niet ver van het Antillifche eyland St. Domingo. Het is overal met hoge rotfen omringt, dat men niet aanlanden kan, maar aan de zuyd-zyde heeft het een goede haven, benevens een fterk fort, en daar by het vlek la Basfeterre, waar in zich de inwoners ophouden. Het heeft voortreflyk zuyker-ried en tabak, maar geen water, warom zich de inwoners met regenwater behelpen moeten. De Franfchen hebben 'er een gouverneur en Colonie op.

Tortue, zie *Canal de la Tortue*.

Tortuga, Tortue (Schildpadden Eyland), een van de eylanden Sotto Vento in zuyd-America, word van de Spanjaarden bezeten, is voor het grootfte gedeelte onvruchtbaar en rotsachtig, en heeft 4. mylen in den omtrek. Men vind 'er wat zout.

Tortuur, Pynbank, Foltering, is een gerechtshandeling, waar door men een gevangen misdadiger door drie byzondere trappen van foltering dwingt de waarheid te bekennen. Deze 3. trappen zyn in de meefte provintien verfcheyden. De Franfche kan men by Richelet opflaan. In Duytsland

heeft

heeft men de duymstokken, de Spaansche laarsen of beenschroeven, de uytrekking, het geesselen met riemen of touwen, de zwavel-druppelen, de pekkaarsen, enz. Ook de Spaansche kappen, de Deensche mantel, de Engelsche juffer, de Bronswyksche laarzen, het Mecklenburgsch instrumentje, enz. In Engeland is het pynigen om de waarheid uyt te vorschen niet in gebruyk, wyl dit de slaverny te na quam, en de Engelschen liever de dood zouden sterven, waarom aldaar de misdadigers door getuygen moeten overwezen worden. Daar steekt ook iets gevaarlyks en onzekers in de pynbank: want zo de booswicht de drie trappen uytstaat, zo bekent hy niets, maar kan hy ze niet uytstaan, zo bekent hy meer als hy moet, en als de waarheid is. Evenwel is de pynbank in de rechten by na onvermydlyk, zo de rechten mee brengen dat men niemand ter dood mag brengen voor dat de misdadiger zelfs bekent heeft, gelyk in Holland gebruyklyk is.

Torys en Whigs, hieten de beyde grote factien of partyen in Engeland, die by voorvallende staatwisselingen altyd elkander de overhand zoeken te betwisten, en een bestendigen haat tegen elkander voeden. De beyde namen zyn ten tyde van koning Karel I. en Olivier Cromwel eerst opgekomen, wanneer 'er in Engeland twe factien waren, waar in zich het gantsche ryk verdeelt had, nademaal de gene, die het met den koning hielden, Torys, en hun tegenpartyen, die het met het parlement hielden, Whigs genaamt wierden. Dezen naam hebben beyde partyen in 't begin elkander tot schimp gegeven, te weten dien van Torys naar een Iersche bende struykrovers, en den naam Whigs naar een Schotsche bende van dat gespuys, maar zy zyn tegenwoordig zo gemeen, dat men ze in Engeland zonder nadenken gebruykt. Hedendaags worden alzo onder de Torys die gene verstaan, die de eenhoofdige regering, gelyk ook de leer en de ceremonien der Engelsche kerk gantslyk aanhangen, en de Presbyterianen niet wilden dulden. Zy verdelen zich weer in staats-of harde Torys, anders ook Hoogvliegers genaamt, welke dryven dat de koning aan geen wetten hoeft gebonden te zyn, maar dat alles volstrekt naar zyn wil moet geschieden; en in gematigde of kerk-Torys, die het koninglyk gezag wel toestaan, maar doch niet willen hebben dat de privilegien en vryheden des volks daar door gekrenkt werden, en zy delen zich naar hun kerkelyke inzichten weer in strenge en gematigde, waar van de eerste de uytroeying der Presbyterianen dryven, maar de andere met de tegenwoordige gesteltenis der Engelsche kerk te vreden zyn. De party der Whigs deelt zich ook in 2. factien, naamlyk in staats-Whigs, die uyt Republiqueinen bestaan, en het koningryk graag in een vrye republiek zouden willen veranderen, waarom zy het gene, wat omtrent Carel I, Cromwel en Jacob II. geschied is, voor goed keuren; en in kerk-Whigs, welke willen dat het koninglyke gezag maar bepaalt blyve, en de Non-conformisten als broeders gedult worden.

Tosa, kleine stad in Sicilien in Val di Demona, by den mond van de rivier Polina, daar zy in de Toskaansche-zee valt.

Tosa, kleine stad benevens een haven in Catalonien, op een voorgebergte van den zelven naam gelegen, tusschen de grenzen Tordera en Palamos, 10. mylen van Barcelona.

Tosa, rivier in Italien, die op den berg la Fourche ontspringt, en uyt het zelve meir daar de Rhone haar begin neemt. Ten laatsten valt zy in Lago Maggiore in het Milaneesche gebied.

Tosa, Tonsa, klein koningryk en stad in Japan, op de zuydlyke kust van het eyland Chickock in Azien.

Toscaansche-zee, is het deel van de Middelantsche-zee by Italien, dat tusschen Toscanen, den kerkelyken staat, het koningryk Napels, en de eylanden Sicilien, Sardinien en Corsica gevonden word.

Toscanella, kleine stad aan de kleine rivier Marcha, in 't erfdeel van St. Pieter, in den kerkelyken staat.

Toscanen, groot landschap in Italien, dat ten oosten en noorden aan den kerkelyken staat, ten westen aan de Genueesche en Modeneesche landen, ten zuyden aan de Toscaansche en Tyrrheensche zee grenst. Het is zeer bergachtig, maar doch vruchtbaar van wyn, koorn, moesvruchten, oly, citroenen, oranje-appelen, vlas, saffraan en zyde, en begrypt de landen van den groot hertog van Toscanen, het hertogdom Massa, het vorstendom Piombino, lo stato delli Presidii, de republiek Lucca, de valey van Grafiniano, en de stad Sarzana met haar gebied.

Toscanen, (het groot hertogdom) zie *Florencen.*

Toscolana, kleine stad in het Venetiaansche gebied, in het landschap Bresciano, aan de Garder zee gelegen.

Toson, word aan het keyzerlyke hof het gulde vlies of de kostlyke keten van deze ridder-orde genoemt, Toson nemen, hiet dit ordensteken over kleed en mantel om den hals hangen. Toson-vesper, is de vesper voor een groot feest, waar by de ridders van 't gulde vlies verschynen. Tosonisten worden de ridders van 't gulde vlies genoemt.

Tossa, zie *Tosa.*

Tossane, stadt in Graauwbunderland, 2. mylen van Chur, aan den weg naar Italien.

Tost, Silesisch steedje in 't vorstendom Oppeln, benevens een schoon berg-slot, den graaf van Colonna toekomende.

Tostedt, vorstlyke voogdy in 't Luneburgsche, onder Harburg behorende, en den keurvorst van Hanover toekomende.

Tostes, kleine Fransche stad in opper-Normandyen, in 't landschapje Caux, 6. mylen van Rouen.

Tostun, een munt in Portugaal, die hondert rees gelt.

Totaliter, te enemaal.

Totay, koningryk en stad in Indien, aan de overzyde van de Ganges, aan de rivier Caor in Azien.

Totma, stad in Moscovien in de provintie Susting aan de rivier Suchina, 20. Duytsche mylen van Wologda.

Totnes, vlek in Engeland aan de rivier Dart in Devonshire, dat zitting en stem in 't parlement heeft, en den titel van een burggraafschap voert.

Totonaca, landschap in de provintie Tlascala, langs

langs de golf van Mexico in noord-America, van de stad Vera-Crux tot in de provintie Banuco.

Touars, zie *Thouars*.

Toucheren, aanraken, tasten: ook beledigen, vertoornen, zeer doen, op de teen trappen, verdriet aandoen.

Toucque, rivier in Normandyen, die zich by den mond van de Seine in zee stort.

Toue, Tone, rivier in Poitou in Vrankryk, die zich beneden Saumur in de Loire giet.

Toverschip, zie *Brulot*.

Toug, zie *Paardestaart*.

Toul, stad aan de Moezel in Lotteringen, heeft een bisschop, die een Suffragaan van den aartsbisschop van Trier is, en tegenwoordig ook onder den aartsbisschop van Sens staat, gelyk hy ook voordezen een stand des ryks geweest is, maar heeft zyn recht, zedert dat hy onder Vrankryk staat, niet kunnen gebruyken. De stad is niet van de grootste, maar wel geboud, legt. 5. mylen van Nancy, aan den weg van Straatsburg naar Parys, en is anno 1700. begonnen gefortificeert te worden. Dit bisdom heeft de koning van Vrankryk in 't jaar 1552. het Duytsche ryk afgenomen, en de kroon van Vrankryk ingelyft, ook is 1648. in den Westphaalschen vrede dezelve de opperheerschappy daar over, benevens alle gerechtigheden ingeruymt.

Toulon, Fransche stad aan de kust van Provence, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Arles staande. Zy is van middelmatige grootte, wel geboud, volkryk en een beroemde koopstad wegens haar haven, waar in de Fransche oorlogschepen leggen, die op de Middelantsche zee onderhouden worden. Haar reede loopt 3. Duytsche mylen landwaarts in, en haar vestingwerken bestaan uyt 7. bastions, ook is zy aan de landzyde wel gefortificeert, heeft daar by een groot Arsenaal, dat met een ongelooflyken voorraad van scheeps gereedschap voorzien is, en het kruyd-Magazyn legt ten westen op een kleyn eyland. In 't jaar 1707. wierd deze plaats van de hoge Geallieerden onder den hertog van Savoyen en den keyzerlyken generaal prins Eugenius te land, en van de Engelsche en Hollandsche vloot te water te gelyk belegert, en hevig gebombardeert, dat de stad meest verwoest, en enige schepen in de haven verbrand wierden. Maar dewyl de vloot wegens tegenwind het geschut niet by tyds aan land kon brengen, en het daar na ook aan levens-middelen manqueerde, wierd de plaats weer verlaten. Naderhand zyn niet alleen de geruineerde werken weer gerepareert, maar ook noch veel forten op de naburige heuvels, die de stad beschadigen kunnen, aangelegt, en alzo deze plaats noch sterker gemaakt. Anno 1721. heeft deze stad een gruwlyke pest bezuurt, en daar door haar meeste inwoners verloren.

Toulon sur l'Arrox, kleine stad aan de rivier Arrox in het hertogdom Bourgundien.

Toulouse, Tolose, hoofdstad van Languedoc aan de Garonne, daar een stene brug daar over legt. 't Is een oude, en naast Parys en Lion de grootste, volkrykste en schoonste stad van geheel Vrankryk. Hier is het twede Parlement en de twede Universiteit van Vrankryk, die van keyzer Karel den groten kort na de Parysche gesticht is, als ook een aartsbisdom. Naar deze plaats noemt zich de natuurlyke en gelegitimeerde zoon van Lodewyk XIV. Ludovicus Alexander geheten, graaf van Toulouse, die den 6. Juni 1678. uyt madame de Montespan geboren, en tegenwoordig admiraal van Vrankryk is. Hy wierd anno 1714. door een koninglyk bevel bequaam verklaart, om de kroon te kunnen erven, als alle prinsen van den bloede zouden dood zyn, 't welk evenwel na de dood van Lodewyk XIV. vernietigt wierd, waar over hy met de rechtmatige prinsen van den bloede in groot geschil raakte, tot hy eindelyk 1718. in zyn vorigen rang en waardigheid herstelt wierd. Anno 1723. heeft hy zich met Maria Victoria Sophia, een dochter van Anna Julius, hertog van Noailles, en weduwe van Louis, Marquis van Pardaillan-Goudrin, in den echt begeven, die hem ook 1725. een prins gebaart heeft, die Duc de Ponthieure genoemt word.

Tovolaro, Tolaro, klein eyland in de Middelantsche zee, niet ver van Sardinien, aan de golf van Terra Nova.

Toupinambous, zekere volkeren in Brasilien, in de Capitanien Rio Janeiro, Para en Maragnan in zuyd-America; zy gaan naakt, en zyn menschenvreters.

Toupouse, is een stryd kolf, die de Turken aan den zadel voeren.

Tour, hiet een reys, ook een cieraad van hairen of kanten. Een tour aan een zaak geven, betekent een zekeren draay of geschikte manier daar aan geven.

Tour, Towr, betekent eigentlyk een Toren; maar in een eigen zin word het kasteel te Londen aan de Teems van den midden daar in staanden toren alzo genoemt, die op ieder hoek zo één heeft, is voordezen de verblyfplaats der koningen, en een fortres der stad geweest, gelyk ook noch tegenwoordig na eens konings dood de opvolger aanstonds deze post in bezit neemt. 't Is een oud gebouw, en heeft een Engelsche myl in den omtrek, is met een muur en grachten omringt, en met veel stukken geschut bezet. Hier worden de kleinoden des ryks, de oude Archiven, de echte en oorspronklyke opstel der wetten, de privilegien van alle staten, en de verbintenissen met uytlandsche mogentheden bewaart. Hier is een tuyghuys, waar uyt men altyd 60000. man in de wapenen kan steken, als ook de gevangenis voor de staatspersonen, en de muntplaats van 't geld, dat anders nergens geslagen word. Wanneer 'er vreugde-schoten over een overwinning of andere plechtigheid moeten gedaan worden, lost men de stukken op den Tour. De commandant van deze gewichtige plaats hiet the Connetable of the Towr, die gemeenlyk Sherif of richter van het graafschap Middlesex en deszelfs landeryen is.

Tour, vorsten van Tour en Tassis, zie *Tassis*.

Tour, de la Tour d'Auvergne, is een voornaam geslacht in Vrankryk, dat van de graven van Auvergne afstamt, en den titel van hertog van Bouillon,

lon, Albret en Chateau Thierry, graaf van Auvergne en Vicomte van Turenne voert.

Touraine, provintie in Vrankryk met den titel van een graafschap. Zy legt om de rivieren Loire, Cher, Indre en Vienne, tusschen Berry, Blaisois, Vendomois, Anjou en Poitou, en hoort onder het generaal gouvernement van Orleans. Zy is niet groot, maar zo vruchtbaar, dat men ze gemeenlyk den tuyn van Vrankryk noemt.

Tourbay, zie *Torbay*.

Tourbe, rivier in Vrankryk in het landschap Retelois, die niet ver van Autry in de Aisne valt.

Tourcoin, stad in Vlaanderen, tusschen Ryssel en Menen.

Tour de Leandre, Khescalesi, kleine vesting op een rots in het Canaal van Constantinopel, tusschen Scutari in Azien, en de stad Constantinopel.

Tour du Bouc, Fransch welbevestigt slot in Provence, op een klein en rotsig eyland, daar het meir Martigues in de Middelantsche zee valt, 6. mylen van Marseille.

Tourelle, kleine stad in Provence, 3. mylen ten noordwesten van Grace.

Tournans, groot vlek in Vrankryk, in het landschap Quercy, 8. mylen van Parys. Niet ver daar van daan is een schoon slot, Harmenvilliers genaamt, dat benevens Tournans den marquis van Beringhen toekomt.

Tournay, Doornick, hoofdstad van de Castelany Tournaisis in 't Walsch Vlaanderen aan de Schelde. 't Is een oude, grote, welbevestigde, en wegens haar manufacturen beroemde stad, ook heeft zy een sterke citadel, zynde een reguliere vyfhoek, een bisdom, onder den aartsbisschop van Kamerik staande. Zedert 1667. heeft zy de kroon Vrankryk toebehoort, die haar in den Aakenschen vrede 1668. behouden, en door den beroemden ingenieur Mr. Vauban heerlyk heeft laten bevestigen; nademaal haar fortificatie in kunst en regulierheid die van Ryssel noch word gezegt te overtreffen. Anno 1709. wierd deze plaats van de hoge bondgenoten onder prins Eugeen en den hertog van Marlborough belegert, en de stad op het einde van Juli met akkoord verovert. De citadel verweerde zich hier op noch een geruymen tyd dapper, en heeft de geallieerden wegens de menigvuldige mynen, die de belegerden lieten springen, veel moeite en volk gekost, tot zy zich eindelyk den 3. September van 't zelve jaar met accoord overgaf, en anno 1713. is zy in den Utrechtschen vrede ter faveur van het huys van Oostenryk aan de Staten generaal afgestaan, en in den Badenschen vrede anno 1713. den keyzer ingeruymt.

Tournay, kleine stad in het graafschap Cominge in Gascogne, aan de rivier Larroz.

Tourneby, oude barony in opper-Normandyen, die het beroemde huys van Tourneby toekomt.

Tournelle, is de naam van twe byzondere kamergerechten in Vrankryk. Het eerste hiet Tournelle Civile, en is een kamer van het Parlement te Parys, die de koning anno 1669. opgerecht heeft. Zy bestaat uyt een president en verscheyde raadsheren van de grote kamer, die maandaags, donderdaags, vrydaags en zaterdaags te zamen komen, en over geschillen vonnis vellen, die ten minsten een som van 1000. livres of 500. livres renten betreffen. De leden van dit collegie hebben 250. livres extraordinaare traktament, die hun van den rentmeester des parlements betaalt worden. Het andere is Tournelle criminelle, dat anno 1436. opgekomen is, uyt 2. presidenten van den raad, 8. raadsheren der grote kamer, en 10. andere raadsheren bestaat, en niet als criminele zaken verhandelt.

Tournesis, Tournaisis, zo hiet het gebied of de Casteleny van Doornick in Vlaanderen.

Tournhout, zie *Turnhout*.

Tournoi-spelen, waren voor enige eeuwen zekere ridderspelen, waar toe niemand toegelaten wierd als die zyn 16. quartieren kon aantonen, weshalven zich de ridders eerst by den wapenkoning moesten aangeven, en hem de wapens tonen, of zy ook de vereischte bequaamheden hadden. De ridders verdeelden zich daar op in verscheyde natien en partyen, wierden paar aan paar in het park gelaten, braken hun speren, renden met stompe lanssen tegen elkander, en zochten hun tegenparty uyt den zadel te lichten. Het oogmerk dezer tournoi-spelen was, dat de dappere adel in zyn bloei en waardigheid mocht behouden, de Duytsche natie tot de ryksdefensie geconserveert, en de jonge edelluyden in hun oeffeningen volmaakt worden; nademaal de stompe tournoi-lanssen by een ernstig treffen in scherpe speren verwisselt wierden, en de ridders het zich toen tot een eer rekenden wanneer zy in den stryd niet van slechte karels, maar van manhafte ridders ter neer gelegt wierden. In 't Roomsche ryk heeft men zulke tournoispelen met steken en lans-breken tot 36. aangetekent, waar van het eerste 938. te Maagdeburg van keyzer Hendrik den Vogelaar, het laatste Anno 1487. te Worms van de Rhynsche ridderschap gehouden is; maar naderhand zyn wegens het ingevoerde buskruyd diergelyke ridderspelen afgeschaft, in wier plaats het quintaan rennen, het ringsteken, en witschieten, paarde wedlopen en het pylschieten opgekomen is. In Vrankryk zyn diergelyke ridder-oeffeningen zeer bekent geweest, ook zyn ze by de Romeynen en Grieken reeds in gebruyk geweest.

Tournon, kleine stad aan de Rhone in Vivarez, benevens den titel van een graafschap, zy heeft een sterk slot, fraaje bibliotheek, en een Jezuite collegie.

Tournos, stad in het vorstendom Barcelonette in Italien, de kroon Vrankryk toekomende.

Tournus, zie *Tornus*.

Tourny, kleine stad benevens een slot in het bisdom van Rouen in Normandyen, 9. mylen van Rouen.

Tours, hoofdstad van Touraine in Vrankryk aan de Loire en aan de rivier Cher, over welke eerste rivier een stene brug gaat. Zy is oud, groot en schoon, en een goede koopstad wegens de zyde stoffen die daar gemaakt worden, gelyk zy ook een presidiaal en een aartsbisdom heeft.

Tout a fait, te enemaal, geheel en al.

TOUVIN, grens-slot en vlek in Croatien, waar in altyd keyzerlyke bezetting legt.

TOUVRE, rivier in de Fransche provintie Angumois, die in de Charente valt.

TOWARZYSEN, TOWARSITS, TOWARISOZ, zyn soldaten in Polen met zware wapenrustingen: zy behangen zich dikwils met ruisschende vleugels van ooyevaars en kraanvogels, om zich daar door te schriklyker en der vyanden paarden schichtig te maken: over hun rusting dragen zy ook beren, luypaards, en andere huyden, na dat het iemand betalen kan.

TOWCESTER, stad in Northampton in Engeland, 60. mylen van Londen.

TOWNON, stad in het graafschap Sommerset in Engeland, die het recht heeft om gedeputeerden in 't parlement te zenden.

TOWR, zie *Tour*.

TOWTON, stad in York in Engeland.

TOWY, rivier in het vorstendom Walles in Engeland, die zich in de baay van Tenby stort.

TRAARBACH, kleine stad en amt in de neder-Palts, in het graafschap Spanheim, aan dees zyde de Moezel, 8. mylen van Coblents; benevens een sterk bergslot, Grieffenberg of Grävenburg genaamt, den Paltsgraaf van Birckenfeld toekomende, word voor een pas van de Moezel naar de Palts gehouden. In 't jaar 1687. leyden de Franschen tegen over deze stad de vesting Montroyal aan, die evenwel na den Ryswykschen vrede weer moest geslecht worden. In den vorigen oorlog anno 1701. wierd zy door de Franschen verovert, maar hun 1704. door een sterke belegering weer ontrukt.

TRAB, zie *Draw*.

TRABA, stad en haven op het eyland Candia, in het gebied van Canea.

TRABEN, vlek aan de Moezel, niet ver van Traarbach.

TRACHENBERG, vrye stands-heerlykheid en kleyne stad in neder-Silesien, de graven van Hatsfeld toekomende, legt aan de rivier Bautsch, 5. mylen van Breslau. Deze heerlykheid grenst ten oosten aan Militsch, ten zuyden aan het vorstendom Oels, ten noorden aan groot-Polen, en ten westen aan het vorstendom Wolau. Zy is 5. mylen lang, en 4. breet.

TRACHENBURG, zie *Drachenberg*.

TRACHSELWALD, slot en landvoogdy in het canton Bern in Zwitzerland, aan de Lucerner grenzen, waar in het steedje Hutweil legt.

TRACTATEN, zyn handelingen tot een vergelyk over een strydige zaak.

TRACTEMENT, is het onthaal dat men iemand doet: ook de jaarlyksche inkomsten van een amt.

TRACTEUR, TRAITEUR, is een waardt of kok, die voor geld luyden van aanzien aan zyn tafel onthaalt.

TRADITIONES, zyn overleveringen, die men maar van horen zeggen heeft, maar nergens by een deugdelyk schryver opgetekent vind. De Roomsche kerk heeft veel ceremonien en artykels, die de geestlykheid noch uyt den bybel, noch uyt de schriften der H. Oudvaders van de kerk bewyzen kan, en zich derhalven bloot omtrent dezelve punten op de overleveringen beroept, die evenwel van de protestantsche leeraren niet voor goed erkent worden.

TRADITORUM INSULA, eyland in de Stille-zee, ten oosten van het landschap Quir in zuyd-America.

TRAEN, kleine rivier in 't aartsbisdom Trier, die zich in de Moezel stort.

TRAFALGAR, voorgebergte in Andalousien, aan den westlyken mond der zee-engte van Gibraltar in Spanjen.

TRAGABAR, zie *Trangabar*.

TRAGE, rivier, zie *Drage*.

TRAGICOMOEDIE, een bly-eindent treurspel.

TRAGOEDIE, een treurspel, dat een droevig einde heeft.

TRAGONARA, een Napelsche stad in de provintie Capitania, wier bisdom onder Benevento behoort.

TRAGU, een Venetiaansche kleine maar vermaaklyke stad en haven in Dalmatien, 15. mylen van Spalatro gelegen.

TRAHEIM, zie *Draheim*.

TRAHON, stad in Valtelin in Graauwbundterland aan de rivier Adda, waar van die gantsche landstreek het Trahoner-dal genaamt word.

TRAJAANSCHE ZUIL TE ROMEN, is een beroemt en prachtig gedenkteken, 't welk de raad van Romen ter eren van keyzer Trajaan heeft laten oprechten, en deszelfs asch in een goude lykbus na zyn dood daar op laten zetten, in wiens plaats Sixtus V. evenwel het beeld van Petrus daar op heeft gestelt. De hoogte is van 125. trappen, en de schone figuren daaraan verbeelden de daden en oorlogen van dezen keyzer.

TRAJANOPOLIS, Turksche kleine en slechtbewoonde stad in Romanien, benevens een aartsbisdom, aan de rivier Mariza, 10. mylen van Adrianopel.

TRAJETTO, kleine en welbewoonde stad, benevens een bisdom en den titel van een hertogdom, in Terra di Lavoro in Napels.

TRAIGUEROS, groot en schoon vlek, en een der beste plaatsen van 't koningryk Andalusien, word byna van de beyde rivieren Tinto en Odier omringt.

TRAINA, TROINA, kleine stad op een hogen berg, in Val di Demona in Sicilien.

TRAINEREN, een zaak op de lange bank schuyven, slepende houden.

TRAIQUERA, kleine stad in 't koningryk Valencia in Spanje.

TRAISMAUER, DRASMAUER, zie *Tresmauer*.

TRALLES, oude stad in Lydien in Azien, die een bisschop heeft.

TRA-LOS-MONTES, provintie in Portugal, tusschen de provintien Beira, Entre Douro y Minho, Gallicien en Leon.

TRAMBOWLA, TREMBOWLA, bevestigde stad, benevens een Castelany in opper-Podolien, in Polen, aan de rivier Seret.

TRAMIN, vlek tusschen Trente en Bozen, aan de overzyde van de Adige in Tyrol. Daar groeit goede wyn, en de Traminerdruyven zyn ook op andere plaatzen in Duytsland bekent.

Tramontana, zo noemt men op de Middelantsche zee en in Italien den noord-wind.

Tran, een vlek in 't landschapje Guipuscoa, in de provintie Biscayen, niet ver van de rivier Bidassoa.

Tranchee, (Loopgraven) hiet de arbeyd die men by een belegering onderneemt om zich te dekken, wanneer men de gracht of een ander deel der vesting winnen wil. Deze arbeyd is van verscheyde soorten, naar dat de grond is. Wanneer de vesting met rotsen omringt is, zo is de tranchée een verhoging van takkebossen, aard-en wol-zakken, schanskorven, enz. Maar wanneer de grond gemaklyk kan gegraven worden, is de tranchée een gegrave weg, die op de zyde tegen de vesting met een borstwering ingesloten word; zy moet 7. of 8. voet breed, en omtrent 6. of 7. voet diep zyn. Men leyd ze krom en gebogen, op dat ze uyt de vesting niet met het geschut in de lengte moge bestreken worden. Zie *Mathemat. Woordenb.*

Tranchee-kogel, is een houten-werktuyg, onder en aan de zyden rond, van binnen hol, en van boven met een dekzel voorzien, 't welk met een kruydslag, en daar op met handgranaten geladen word. De ruymte tusschen beyden vult men met bedorven kruyd of stof van kolen, kogels, spykers, enz. daar na word het werktuyg toegesloten, onder een gat tot aan de slag geboort, de brand daar in gestoken, en anders gelyk een carcas met touw omwonden, naderhand in de loopgraven geworpen. Zie *Mathem. Woordenb.*

Trancoso, kleine stad en slot in de Portugeesche provintie Beira, 8. mylen van Viseo.

Tranendal, is een zeker gedenkteken of pyramide, die hertog George van Liegniets en Brieg dicht by het dorp Waldau een uur van Liegnits heeft laten oprechten, en een Latynsch opschrift daar by laten zetten, toen hy anno 1664. zyn dochter, de princes Dorothea Elizabeth, die met prins Hendrik van Nassau-Dillenburg in den echt verbonden wierd, en met haar gemaal uyt Silesien trok, den laatsten afscheyds-kus aan deze plaats gaf.

Tranequer, amt en slot op het eyland Langeland, een myl van Ruthköping, dat voordezen den graaf van Rantsau heeft toebehoort, en van den graaf Christiaan Rantsau den graaf van Ahlefeld geschonken is.

Trangabar, Tranquebar, kleine bevestigde stad aan de kust van Coromandel in Azien, den koning van Denemarken toekomende, benevens een goede haven, waar op de Denen koophandel dryven, en welke aldaar ook de vesting Daneburg bezitten, dat een citadel van 4. bastions is. De inwoners zyn ten dele portugezen, ten dele Moren en blinde Heydenen: de koning van Denemarken heeft voor enige jaren verscheyde studenten in de Godgeleerdheid als zendelingen daar naar toe gezonden, en daar door een goed begin van hun bekeering gemaakt.

Trani, stad aan de kust van het landschap Bari in Napels, benevens een haven en aartsbisdom. Zy is groot en welbewoont, legt aan de golf van Venetien in een vruchtbare landstreek, maar haar haven is door het zand bedorven.

Trankera, koninglyk Deensch slot op het eyland Langeland.

Tranquebar, zie *Trangabar.*

Tranquilliteit, vrede, rust en zekerheid.

Transactie, is een vergelyk van partyen die tot noch toe in geschil gelegen hebben, waar door zy in tegenwoordigheid van notaris en getuygen hun geschillen in der Minne byleggen.

Transfereren, overbrengen, op een andere plaats leveren: ook in een andere taal over zetten.

Transgressien, overtredingen van zyn plicht of bevel.

Transiana, koningryk en stad in Indien, aan de overzyde van de Ganges, aan de rivier Menan in Azien.

Transisalana, zie *Over-Yssel.*

Translateren, vertolken, of in een andere spraak overzetten.

Translatores, hieten in Moscovien de secretarissen in de cancelaryen, die de expeditien in de vreemde talen hebben: ook mondelyke en schriftelyke tolken.

Transporteur, een landmeters en wiskunstig werktuyg, dat men in de vestingbouw'en by de artillery gebruykt. Zie *Nat. Woordenb.*

Transportschepen, zo worden de schepen genaamt, waar op men het krygsvolk van de eene plaats na de andere voert. Diergelyke transporten zyn in den laatsten oorlog dikwils uyt het Genueesche gebied in Italien naar Catalonien geschied, om koning Karel III. te versterken.

Transsubstantiatie, is een artykel der Roomsch-Catholyke kerk, waar door zy gelooft dat de hostie of het brood van het H. Nachtmaal door de zegening te enemaal in het ligchaam van Christus verandert, en geen brood meer blyft, schoon het sakramentele gebruyk niet aanstonds daar op volgt. Uit dit hooftbeginsel vloejen de overige punten af, dat zy diergelyke hostien in byzondere sakramenthuysjes op de altaren tot de openlyke veneratie ten toon stellen, dat zy in Katholyke plaatzen, wanneer hun een priester met de gezegende hostie ontmoet, aanstonds op de knie vallen, dat zy met de hostie allerley processien ondernemen, en dikwils de personen, die naar vreemde landen, of onroomsche plaatsen reyzen, gezegende ouweltjes meegeven, om zich daar van in tyd van nood te bedienen. De Luyterschen loogchenen dit Roomsgezint artykel, en beweren de consubstantiatie, dat is, zy geloven dat door de woorden der instelling het ligchaam van Christus zich waarlyk, doch op een onzichtbare wyze, met de hostie verenigt, en in 't Nachtmaal genoten worde; maar dat buiten het sakramentele gebruyk de hostie enkel brood blyft, al was zy voor af gezegent. De Gereformeerden gaan noch verder daar van af, en stellen noch trans-noch consubstantiatie, maar zeggen, dat het brood of de hostie in het Nachtmaal na de zegening niet anders als brood blyft, en maar een teken van het ligchaam van

van Christus is, dat een gelovige in het geloof geniet, ondertusschen dat hy het gezegende brood met den ligchaamlyken mond ontfangt.

Transsumpt, is een afschrift van het origineel: ook het instrument van een Notaris, dat uyt het protocol geschreven en in orde gebracht word.

Trantschin, zie *Trentschin.*

Trapano, in 't Latyn Drepanum, stad aan de kust van Val di Mazara in Sicilien. Zy heeft een grote haven die vlytig bezocht word, en door een fort, dat op het naburig eyland Colombreta legt, beschut. By deze stad worden koralen gevonden, die evenwel klein en van slechte koleur zyn.

Trapano, klein eyland in de Grieksche-zee, aan het eyland Cefalonia.

Trapezunt, zie *Trebisonde.*

Trappirer, is die gene, die by de Commandery der Duytsche ridders de huyshouding bezorgt, op dat in keuken en kelder alle nooddruft voorhanden zy.

Traps, vrye ryksheerlykheid in opper-Oostenryk, de vorsten van Dietrichstein toekomende, die ze 1688. van keyzer Leopold gekregen, en daar door in het ryks-vorsten-collegie toegang gekregen hebben.

Trasmauer, zie *Tressmauer.*

Trasmiera, klein gebied in oud-Castilien, aan de grenzen van het koningryk Leon, waar in geen plaats van enig belang legt.

Traspe, een sterk bergslot in neder-Engadin in Graauwbundterland, het huys van Oostenryk toekomende.

Trassiren, betekent in Duitsland geld op wissel nemen, of op iemand een wissel trekken. Daar van daan hiet Tratta een getrokken wisselbrief Zie *Natuurk. Woordenb.*

Tratto di Corda, de uytrekking der leden, of het wippen, is een straf waar mee inzonderheid volgens de Saxische rechten de' visch-dieven gestraft worden, maar is hedendaags in Duytsland niet meer in gebruyk: evenwel word in Italien deze straf noch aan alderley misdadigers geoeffent.

Trau, bevestigde stad en haven in Dalmatien, op een klein eyland van den zelven naam, dat door een brug met het vaste land verknocht word. Zy heeft een bisschop, die onder den aartsbisschop van Spalatro staat, en hoort de Venetianen toe.

Travados, is by de portugezen een hevige stormwind, die meest om de Caap van Goede Hoop, niet ver van den Tafelberg, ontstaat, en vooraf door een kleine zwarte wolk voorbeduyd word, die in korten tyd toeneemt, dat 'er een schielyk onweer uyt ontstaat. In de woestynen van Arabien heeft men ook diergelyke stormwinden, die door een dikke wolk voorbeduyd worden, en het aardryk wyd en zyd met zand bedekken.

Travagliati, zyn leden van een geleert genootschap te Siena in het Florentynsche gebied, die een zeef tot hun zinnebeeld verkoren hebben, die door twe handen geschudt word, met het byschrift: donec impurum, dat is, zo lang het onrein is.

Travail, arbeyd, moeite. Travailleren, arbeyden, en zich een zaak zuur laten vallen.

Travangor, een koningryk en stad op het Schiereyland van Indien, aan deeze zyde van de Ganges, aan de kust van Malabar in Azien. Het hoort onder den koning van Coulon, en word van Heydenen, Mahometanen en Christenen bewoont.

Travaux, Baja de los Marabaios, een zeeboezem op de kust van 't land van Magellaan, in zuid-America.

Trauchberg, heerlykheid, slot en residentie der graven van Waldburg in Zwaben, waar van een linie den naam voert.

Trave, rivier in 't hertogdom Holstein, die zich te Travemunde in de Oost-zee giet.

Travemunde, steedje en vesting in den omtrek van het oude Holstein, 2. mylen van Lubeck, aan den mond der Trave in de Oostzee, de stad Lubeck toekomende, die het van graaf Hans III. van Holstein voor 4000. marck Lubs gekocht heeft. Daar horen 7. dorpen toe, en de Lubeckers, die aan deze plaats wegens de haven en den zeehandel zeer veel gelegen is, hebben het taamlyk laten fortificeren.

Traventhal, matig amthuys in Wagrien, dat den hertog van Holstein-Pleun toekomt, daar den 18. Aug. 1700. de Traventhaalsche traktaten tusschen de kroon Denemarken en den hertog van Holstein gesloten wierden. Het kleine amt aldaar begrypt 16. dorpen, en den groten Kalckberg by Segeberg.

Traverse, is in de vestingbouw een verheven werk, dat van aarde, of in der haast maar van zandzakken of andere stof, op de wyze en in de hoogte als een borstwering opgeworpen word, op dat de soldaten daar achter wyken, en zich langer tegen den aanval der vyanden verweren mogen. Men maakt het gemeenlyk dwars over den bedekten weg, zo dat 'er tusschen de borstwering en de Traversen een doorgang gelaten word. Zie *Math. Woordenb.*

Traversen, allerley hinderpalen, en verdrietige voorvallen.

Traversier, is een klein vaartuyg met een mast en drie zeylen, dat men tot de visscheryen of tot kleine overvaarten gebruykt.

Traun, de graven van Abensperg en Traun, wier graafschap en slot Traun wel in opper-Oostenryk tusschen Lints en Welts aan de rivier Traun legt, maar zy behoren evenwel tot de Zwabische bank, en bestaan uyt 2. linien, naamlyk uyt de Eschelbergsche en de Meissausche.

Traun, rivier, die in 't aartsbisdom Saltsburg ontspringt, en zich in het Oostenrykshe gebied in den Donau stort.

Traunkirchen, Benediktyner nonneklooster aan de Gemunder-zee in opper-Oostenryk, hoort tegenwoordig de Jezuiten toe.

Traunstein, fraaje stad en slot aan de rivier Traun, in opper-Beyeren, in 't rentamt Munchen. Hier word veel zout gemaakt, waar toe het zoutwater over het gebergte door een kunstige waterleyding hier heen gevoert, en wegens den overvloed van hout het zout alhier gekookt word. Twe uren daar

daar van daan legt het wildbad Aendiholtzen, 't welk voor veel ziektens goed is.

TRAUSNITS, slot in de opper-Palts, dicht by Nabburg, waar op Frederik de Schone in 't jaar 1322. drie jaren lang gevangen heeft gezeten.

TRAUTENAU, kleine stad in Bohemen, in de koninggratzer kreits.

TRAUTMANSDORF, de ryksgraven van Trautmansdorf horen tot de Zwabische bank, en bestaan uyt 2. linien, naamlyk uyt de Johan-Frederiksche en de Johan Hartmansche: de graaflyke landen leggen in Oostenryk, Bohemen en andere keyzerlyke erflanden, maar het stamslot Trautmansdorf in neder-Oostenryk.

TRAUTSOHN, het geslacht der vorsten en graven Trautsohn van Falckenstein is een der vornaamste van Oostenryk, heeft zyn oorsprong uyt Tyrol, en bezit nevens het muntrecht zedert 1452. het erfmaarschalks amt in Tyrol, en zedert 1680. het erfhofmeesters amt in neder-Oostenryk. Graaf Johannes Leopoldus Donatus Trautsohn, graaf van Falckenstein, wierd voor zich en zyne nakomelingen door den keyzer den 19. maart 1711. in den ryksvorstenstand verheven, zo dat alle de eerstgeboorne van den wereldlyken stand de vorstlyke, de andere de graaflyke waardigheid zouden voeren. Hy stierf den 19. Octob. 1724. als keyzerlyke opperhofmeester, en zyn zoon en tegenwoordige vorst van Trautsohn Johannes Wilhelmus is 1700. geboren, werklyke rykshofraad, en heeft zich den 15. April 1722. met Maria Josepha, een gravin van Weissenwolf, in den echt begeven, waar uyt den 2. Sept. 1723. een prins geboren is.

TRAW, zie *Trau.*

TREASON, zie *Hoogverraad.*

TREBAIOS, zie *Travaux.*

TREBBIN, een steedje in de middelmarck Brandenburg, 4. mylen van Berlyn.

TREBEL, rivier op de Mecklenburgsche en Pommersche grenzen, die by Demmin in de Pene valt.

TREBIA, VAL DI TREBIA, valey in het hertogdom Piacenza in Italien.

TREBIA, rivier in Italien, die in het Genueesche gebied ontspringt, en zich boven Piacenza in den Poo stort.

TREBICZ, stad en slot aan de Igla, in het markgraafschap Moravien.

TREBIGNA, kleine stad in Dalmatien, die onder Turksche gehoorzaamheid staat. Haar bisdom behoort onder den aartsbisschop van Ragusa.

TREBISONDE, TRABISONDA, TARABOSAN, de hoofdstad van Natolien in Azien, benevens een aartsbisdom en een goede haven aan de kust van de Zwarte zee, aan den wortel van een berg. In 't begin van de 13de eeuw was zy de hoofdstad van het Trebisontsche keyzerryk, dat byna 260. jaar duurde, en van de Turken verwoest wierd. Zy heeft maar een Italiaansche myl in den omtrek, evenwel zyn de voorsteden zo groot, dat 'er 20000. burgers wonen kunnen: hier by komen 2. kleine citadellen, een op een berg, en de andere in de vlakte, maar in de voorsteden wonen meest Grieken en Armeniers.

TREBISSEN, slot en vlek in Meissen aan de Mulda, 2. uren van Wurtzen, een heer van Dieskau toekomende.

TREBNITS, een stad in de Leutmeritsche kreits in Bohemen.

TREBNITS, marktvlek en beroemt vorstlyk nonnen stift in 't vorstendom Oels in Silesien, 3. mylen van Breslau, waar heen jaarlyks grote bedevaarten naar het graf van de H. Hedwig, die een gemalin van hertog Hendrik van Silesien geweest is, en dit klooster in het jaar 1203. gesticht heeft, gedaan worden. In 't jaar 1709. kreeg deze plaats uyt kracht van de Oud-Ranstadsche conventie een Luytersche kerk en school.

TREBSCHEN, voordezen een dorp, tegenwoordig een nieuwgebouwde stad in de Zulichauer kreits in het hertogdom Crossen, de heren van Troischke toekomende.

TREBUR, zie *Tribur.*

TRECASTE, kleine stad niet ver van Novara, in 't hertogdom Milaan, aan de rivier Ticino, den graaf van Lampugnani toekomende.

TRECHTINGSHAUSEN, zie *Dreckhausen.*

TRECKSCHUITEN, zyn hier in Holland de schuyten die de reizigers langs de vaarten van de eene plaats naar de andere brengen, op gezette uren varen en aankomen, en door paarden getrokken worden.

TREFFEN, slot en heerlykheid in neder-Crain, tusschen Laybach en Rudolfswerth.

TREFFURT, stad en amt aan de Werre in Hessen, dat onder drie landsheren, naamlyk keur-Ments, keur-Saxen en Hessen-Cassel staat. Ieder van deze vorsten heeft 'er zyn byzonder amtman.

TREFONTANE, TREFONTI, drie kleine eylanden aan de kust van Val di Mazara in Sicilien.

TREGONEY, stad in Cornwal in Engeland.

TREGUIEUR, LANTRIGUEUR, stad op een eyland aan de noordlyke kust van Bretagne, benevens een haven, als ook een bisdom, onder den aartsbisschop van Tours behorende. Haar bisschop voert den titel van graaf, en is een wereldlyk heer over de stad.

TREIDEN, een sterke plaats in de Lyflandsche provintie Lettland, niet ver van Riga, aan den Aastroom.

TREIN, het gevolg dat iemand by zich heeft.

TREISA, zie *Treysa.*

TREKATON, kleine stad in de Lyflandsche provintie Letten, 16. mylen ten noordoosten van Riga.

TRELLEBURG, fraaje koopstad op Schonen, aan de Oost-zee.

TREMBOWLA, zie *Trambowla.*

TREMESEN, zie *Telensin.*

TREMISSEN, zie *Telensin.*

TREMITI, of ST. NIKLAAS EYLAND, het voornaamste onder de eylanden Tremiti, die in de golf van Venetien aan de noordlyke kust van het landschap Capitanata in 't ryk van Napels leggen. Op het eyland Tremiti zyn reguliere kanunniken van St. Jan van Lateranen, die alle deze eylanden toebehoren.

Tremouille, heerlykheid, benevens een kleine ſtad en ſchoon ſlot in Vrankryk, in de provintie Poitou, en het ſtamhuys van het beroemde hertoglyke geſlacht van Tremouille, waar van de marquiſen van Rohan, en de hertogen van Noirmouſtier afſtammen.

Tremp, kleine ſtad in Catalonien aan de rivier Niguella Pallareſa, 10. mylen van Urgel.

Tremsbuttel, dorp en amt in de provintie Stormarn in Holſtein, 5. mylen ten noordooſten van Hamburg. Dit amt hoort den hertog van Holſtein-Gottorp toe, evenwel maakt 'er de koning van Denemarken ook enige pretenſien op.

Tren, kleine rivier in het hertogdom Sleeswyk, die by Frederiksſtad in den Eyderſtroom valt.

Trenchee, zie *Tranchée.*

Trenio, zie *Trigno.*

Trent, rivier in Engeland, in de provintie Stafford, die zich in den Humbert ontlaſt.

Trente, zie *Drent.*

Trente, bisdom, en het zuydlyke deel van Tyrol in de Tridentynſche of Trentſche Alpen, zo dat het aan het eigentlyk zo genaamde Tyrol en de Venetiaanſche landen grenſt. Het hoort het huys van Ooſtenryk toe, en de hooft- en biſſchoplyke reſidentie-ſtad Trente legt tuſſchen het gebergte aan de Adige, daar een houte brug hier over legt. Men ſpreekt 'er Italiaans en Hoogduyts, hoewel het eerſte meer als het laatſte, en zy legt 3. dagen reizens of 21. mylen van Venetien. In den omtrek is zy een Italiaanſche myl groot, eniger maten beveſtigt, en heeft buyten de ſtad een biſſchoplyk reſidentie-ſlot, dat met wallen en bolwerken beveſtigt is. De biſſchop heeft wel het wereldlyke rechtsgebied, en rekent zich onder de onmiddelyke ſtanden des ryks, 't welk hem het huys van Ooſtenryk evenwel tot noch toe betwiſt heeft, en dit huys oeffent 'er de meeſte landsheerlyke rechten, neemt ook van wegens het land de ryks-præſtanda waar. In 't jaar 1545. wierd hier het wydberoemde concilie van Trente gehouden, 't welk van de Roomſche kerk tot noch toe voor de richt-ſnoer harer leer gehouden word. De tegenwoordige biſſchop is Antonius Dominicus, een gebore graaf van Wolckenſtein, en Senior van het aldaar zynde Domkapittel, die den 26. Nov. 1725. tot biſſchop verkoren is.

Trento, rivier in Abruzzo, in 't ryk van Napels.

Trentschin, ſtad en ſterk ſlot op een rots, aan de Wag in opper Ongaryen. Zy is de hooftſtad van het graafſchap Trentſchin, dat aan de Sileſiſche en Moraviſche grenzen legt. Een kleine myl daar van daan wierden de rebellen Anno 1708. den 1. Auguſtus van den keyzerlyken generaal graaf Heiſter geſlagen.

Trepano, zie *Trapano.*

Trepcia, kleine ſtad in Servien in Ongaryen, derdehalve Ongaarſche myl ten zuyd-ooſten van Novibaſar.

Trephin, ſchone en ſterke ſtad in opper-Ongaryen aan den Wag ſtroom, heeft een voortreflyk gezondheids bad, en een ſchoon ſlot op een rots.

Treptow, Nieuw-Treptow, kleine ſtad en amt benevens een koninglyk huys, ook een haven, de Munde genaamt, in achter-Pommeren, aan de rivier Rega, 4. mylen van Colberg, is wegens de Raſchen en kouſſen, die 'er gemaakt worden, beroemt.

Treptow, Oud-Treptow, kleine oude ſtad en amt aan de rivier Tollenſee in het Stettynſche gebied, benevens een ſlot in voor-Pommeren, hoort tegenwoordig den koning van Pruyſſen toe.

Tresa, Tressa, rivier in het Milaneeſche, die Lago Maggiore met Lago di Lugano aan een hecht, en is omtrent twee en een halve Duytſche myl lang, maar taamlyk breed.

Tresen, vlek en haven aan de Ooſt-zee in Sudermanland in Zweden.

Tremes, dorp en ſlot, benevens den titel van een hertogdom in Champagne.

Tresorier, Schatmeester, is een voornaam bediende, die den ſchat van een ryk, republiek, provintie of klooſter in bewaring heeft. In Vrankryk heeft men 'er verſcheyde ſoorten van, als daar is le Treſorier general, die het bewind over een gehele generaliteit heeft, en derzelver inkomſten inzamelt; Treſorier de l'epargne, die de geſchenken, aſſignatien en briefjes van den koning betaalt; Treſorier des revenus ou parties Caſuelles, die de penningen, welke voor de verkochte amten inkomen, beſtiert; Treſorier des Aumones, Ofrandes & devotions du Roi, die de aelmoezen des konings onder de klooſters en arme luyden uytdeelt; Treſorier des menus plaiſirs, die den uytgaaf van allerly kleinigheden uyt de koninglyke kas heeft; Treſorier ordinaire de la guerre, is by na zo veel als krygs betaalmeeſter, en deze betaalt de Gendarmes; Treſorier extraordinaire is die de overige troepen haar traktament geeft, enz.

Tresoriere de la charite, is een godvruchtige dame die over de kas der armen van een zekere parochie het opzicht heeft. Diergelyke bediening had voor weinig jaren mevrouw Bignon, gemalin van den ſtaats-raad en avocaat generaal Bignon, by de kerk van St. Nicolas du Chardonet in Parys.

Tresseler, is een zeker amtenaar by de ridders van de Duytſche orde, die niet anders als de ſchatmeeſter is.

Tressmauer, aartsbiſſchoplyke Saltsburgſche ſtad en ſlot aan de rivier Truſan in neder-Ooſtenryk, 7. mylen van Wenen. Dicht hier by zyn 2. kaſtelen Oynet en Engelſee.

Treuchtlingen, ſlot, ſteedje en heerlykheid in Franckenland, 2. uren van Weiſſenburg aan Nordgau, den markgraaf van Anſpach toebehorende.

Treuen, zie *Dreyen.*

Treuen-Brietzen, zie *Brietzen.*

Treves, een ſtilſtand van wapenen. Treve de compliments, is een ſpreekwyze die men tegen een vriend gebruykt, om te vermanen dat hy geen onnodige complimenten make.

Treves kamer, is een zeer prachtig vertrek op het hof in den Haag, waar in de vreemde miniſters en afgezanten met de gedeputeerden der heren Staten general dikwils ſtaats vergaderingen houden,

en

en de gewichtigste zaken, die verbintenissen, oorlog, vrede en diergelyk betreffen, onder elkander afhandelen.

TREVICO, VICO DELLA BARONIA, kleine stad in Principato oltra in Napels, benevens een bisdom onder den aartsbisschop van Benevento staande: zy is sterk en groot en over al met water omringt.

TREVIGLIO, TREVILIO, vlek in de Italiaansche provintie Chiera d'Adda, aan de rivier Adda in het Milaneesche gebied. Daar is een oud beveiligt slot.

TREVIGNO, kleine stad in het gebied Alava, in Biscayen in Spanje.

TREVIGO, TREVIGI, hooftstad van de Trevisaner Marck in het Venetiaansche gebied aan de rivier Pievesella. Zy is taamlyk groot en bevestigt, en heeft een bisschop, die onder den patriarch van Aquileja staat.

TREVILIO, zie *Treviglio*.

TREVISANO, LA MARCA TREVISANA of TREVIGIANA, een provintie in de republiek van Venetien, die ten oosten aan Friuli, ten noorden aan Bellunese en Veltrino, ten westen aan Vicentino en Padouano, ten zuyden aan het hertogdom Venetien grenst. De Marca Trevisana of Treviser marck begrypt het eigentlyk zo genaamde Trevisano, of het gebied van Trevigno, het Feltrino en Bellunese, heeft veel meiren en gezondheids baden en is daar by zeer vruchtbaar.

TREVOUX, oude en kleine stad aan de Saone in Bresse, en de hooftstad van het vorstendom Dombes. Zy legt 3. mylen van Lion, heeft een parlement, collegiaat-kerk, en rekenkamer. Koning Lodewyk XIV. heeft deze stad benevens het vorstendom Dombes zyn natuurlyken zoon den hertog van Maine geschonken. Hier is een geleert genoodschap, dat meest uyt Jezuiten bestaat, en voor enige jaren begonnen heeft een Journal of maandelyk uyttrekzel van de nieuwuytgekome boeken in 't licht te geven.

TREYSA, matige stad aan de rivier Zwalm, in het Hessen-Kasselsche graafschap Ziegenhayn, 2. m. van Homburg, en 4 van Marpurg. Zy is een residentie-stad der ridderschap, hoort onder Kassel, en heeft een ambacht, 't welk het gericht Schönstein genaamt word.

TREZEGNIES, een marquisaat in Oostenryks Brabant, een familie van dezen naam toekomende.

TREZZO, kleine Milaneesche stad en vesting aan de rivier Adda, waar over daar een brug legt, heeft een oud slot, dat met een driedubbele watergracht omringt, en ordentlyk met een Spaansche bezetting belegt is. Tegenwoordig hoort deze plaats de graven van Cavenago toe.

TRIANA, schone plaats in 't Spaansche koningryk Andaloufien, die maar door de rivier Guadalquivir van de stad Seviljen afgescheyden, en door een schipbrug weer met dezelve verenigt, en daar door ook als een voorstad van Seviljen aangezien word. Hier is het huys der inquisitie, en een Karthuyser klooster las Cuevas genaamt.

TRIANGEL, zyn drie lage eylanden in de baai van Campeche in noord-America, 30. mylen van de stad Campeche, waar by men zuydwaarts een goede ree voor de schepen vind. Zy zyn alzo genoemt om dat zy door hun legging een driehoek uytmaken.

TRIANGOLO, een van de Lucayische eylanden in noord-America, tusschen de eylanden Samana en S. Salvador.

TRIANON, koninglyk lust-slot in Vrankryk, niet ver van Versailles, 't welk niet groot maar zeer schoon is.

TRIBAR, kleine stad in zuyd-Schotland op de landtong tusschen het Schier-eyland Contyra, en het landschap Knapdalia. De zee-engte aan de westlyke kust word de zeeboezem van Tribar genaamt.

TRIBAU, stad in Moravien aan de Boheemsche grenzen.

TRIBERG, Oostenryks steedje in het Zwarte woud, niet ver van Hornberg aan de Guttach.

TRIBIGNA, stad in het gebied van de republiek Ragusa in Dalmatien.

TRIBSEE, TRUBSE, TRIBESES, kleine stad en pas tegen het Mecklenburgsche, aan de rivier Trebel in het Barthische distrikt in voor-Pommeren, 4. mylen van Straalsond. Zy is anno 1702. te enemaal afgebrand, en 1720. aan de kroon Zweden weerom gegeven.

TRIBUNAAL, een hoge gerichts-stoel in een koningryk of souvereine heerlykheid, waar heen van de nedergerichten geappelleert word, en in gerechtszaken de laatste uytspraak geschied. Diergelyke 2. grote Tribunalen heeft de Poolsche koning Stephanus Batori anno 1578. te Potricow en Lublin aangelegt. In Litthauen is diergelyke anno 1581. van dezen koning ook opgerecht, 't welk nu eens te Vilna, dan weer te Novogorod, dan weer te Minsk gehouden word. Het koninglyke Zweedsche Tribunaal te Wismar in het Mecklenburgsche is anno 1653. onder de regering van koningin Christina opgerecht, en het koninglyke Pruyssische over de aangewonne Duytsche provintien heeft de Godsalige koning Frederik I. in 't jaar 1703. te Berlyn aangelegt.

EL TRIBUNAL DE INCONFIDENTIA, zo wierd het nieuwe en uyt 7. personen bestaande gericht te Madrid in Spanjen genoemt, 't welk Philippus V. in 't jaar 1708. in Spanjen oprechte, om op alle verdachte correspondenten en tegen de Fransche regering qualyk gezinde personen naauwe acht te geven, zonder enige afhankelykheid van een hoger gerechtshof ordentlyke informatien tegen hen te nemen, en dezelve naar bevinding der zaak aan lyf en leven, haave en goed te straffen.

TRIBUR, vlek in het graafschap Catsenellebogen, tusschen Ments en Oppenheim, onder Hessen-Darmstad behorende, is voordezen een grote en beroemde stad geweest.

TRIBUTARII of CYNSBARE STATEN, worden die gene genaamt, die een andere mogentheid een zeker schutgeld of andere schatting betalen moeten, gelyk 'er de Turksche keyzer veel onder zyn gebied heeft.

TRIBUUT, zo noemt men alle schattingen en tollen.

Tricala, oude en redelyke grote ftad aan de rivier Peneus in Theffalien in Griekenland, benevens een bisdom, onder den aarts-biffchop van Lariffa ftaande.

Tricarico, ftad aan de rivier Bafiento in Bafilicata, in Napels, die anno 1694. door een aardbeving by na gants geruineert is. Haar bisdom ftaat onder den aartsbiffchop van Matera.

Tricastinois, landfchap in Dauphiné in Vrankryk.

Trident, zie *Trent.*

Tridorf, zie *Dridorf.*

Triebel, kleine ftad en flot in neder-Lufatien, 3. mylen van Spremberg, en 2. van Sorau, den graaf van Promnits-Sorau toekomende.

Trieffels, zie *Anweiler.*

Trient, zie *Trent.*

Trier, aarts-bisdom in den neder-Rhynfchen kreits, dat ten weften aan het hertogdom Luxemburg, ten noorden aan het graaffchap Manderfcheyd, en het aartsbisdom Keulen, ten ooften aan de Naffaufche landen, en ten zuyden aan de neder-Palts en Lotteringen grenft. De Rhyn-ftroom deelt het in 2. ongelyke delen, en het brengt heerlyken wyn voort, ook vind men 'er zilver-en yzer-mynen, ook gezondheid baden in. De aartsbiffchop van Trier is des H. Roomfchen ryks-aartscancelier door Gallien, of het koningryk van Arles, en heeft de eerfte ftem by de keyzerlyke verkiezing. Hy zit recht tegen den keyzer over, en gaat in een rechte linie voor den keyzer, zo evenwel dat de gene, die de keyzerlyke kleinodien dragen, daar tuffchen gaan. Of hy het volle privilegie de non appellando heeft, of maar tot 500. goudguldens toe, daar aan word getwyffelt. Toen in het jaar 1729. de keurvorft Francois Lodewyk, Paltsgraaf en grootmeefter der Duytfche orde in plaats van den verftorven keurvorft van Ments den zelven opgevolgt was, is in deszelfs plaats den 2. Mey de graaf Frans George van Schonborn (gewezen domprooft van het kapittel) met eenparigheid van ftemmen tot keurvorft en aartsbiffchop van Trier verkoren.

Trier, hoofdftad van het aartsbisdom van dezen naam, legt aan den Moezel, maar midden door de ftad loopt het kleine water Weberbach, en zy word voor de oudfte ftad van Europa gehouden, 't welk onder anderen uyt het vers blykt dat voor het raadhuys ftaat:

Ante Romam Treviris ftetit annis mille trecentis.

betekenende dat Trier 1300. jaaren voor Rome geftaan heeft, gelyk zy ook een univerfiteit heeft, wiens oorfprong men eigentlyk niet weet.

Triesburg, zie *Driburg.*

Trieste, kleine Italiaanfche ftad in het gebied Carfo in Iftrien, die beveftigt is, een fterk flot, een haven, en een bisdom, onder den patriarch van Aquileja ftaande, heeft. Zy legt aan de golf van Triefte, en hoort het huys van Ooftenryk toe, 't welk deze plaats anno 1725. tot een vrye haven verklaart heeft, en daar een bank onder keyzerlyke garantie aangelegt, ook zal de weg van Fiume aan over het gebergte naar de andere keyzerlyke erflanden vaarbaar gemaakt worden.

Trieu, kleine rivier in Bretagne, die zich te Treguier in de zee ftort.

Trigno, Trenio, rivier in Napels, die in het graaffchap Molife ontfpringt, en zich in de golf van Venetien ftort.

Trigoldon, zie *Alcipo.*

Trimb, kleine hoofdftad der provintie Eaftmeath in Ierland aan de rivier Boyne, benevens een bisdom, onder den aartsbiffchop van Armagh behorende.

Trimouille, zie *Tremouille.*

Trimperg, berg-flot en amt in 't ftift Wurtsburg, aan de Franckifche Saal.

Tring, ftad in Herford in Engeland.

Trinidad, eyland der Drie-eenheid: zo worden 2. verfcheyde eylanden in Zuyd-America genoemt, die tot de Antillifche eylanden Sottovento behoren. Het ene legt op de golf van Paria, 't welk ryk van zuyker-ried is, en de Spanjaarden hebben 'er de volkplanting St. Jozef op, ook viffchen zy aan de kuft veel paarlen. Het andere is onbewoont, en legt op de Brafiliaanfche-zee.

Trino, is een klein landfchap in het hertogdom Montferrat in Italien, 't welk beneden aan den Po en het gebied van Cafal, maar boven aan weerskanten aan het landfchap Vercellois grenft.

Trino, kleine beveftigde ftad, 2. Italiaanfche mylen van den Po, in het hertogdom Montferrat in Italien, benevens een fterke citadel van 4. baftions. Zy hoort den hertog van Savoyen toe, en is tegenwoordig niet meer als van te voor beveftigt, wyl hertog Karel Emanuel II. de veftingwerken meeftendeels heeft laten flechten en vervallen.

Trinquemale, Trinquenemale, koningryk en ftad aan de golf van Trinquemale, aan de ooftlyke kuft van het eyland Ceylon. De ftad hoort de Hollanders toe, die ze 1693. op de Franfchen verovert hebben.

Trinquetaille, klein eyland op de Rhone in Provence, niet ver van Arles.

Triola, vlek tuffchen het graaffchap Nizza en het vorftendom Oneglia, in 't Genueefche gebied in Italien.

Triomf, zo noemt men de ftaatfie die men, na behaalde overwinning op de verflage vyanden, aanrecht, en deze plechtigheid is het eerft van de Romeinen opgebracht, die hun generaals, wanneer zy de vyanden geflagen hadden, met openbare gelukwenfchingen en grote pracht in de ftad voerden. Enige houden Romulus voor den eerften Invoerder dezer plechtigheid, andere fchryven Tarquinius Prifcus deze uytvinding toe. Het getal dier triomfen word van de bouwing der ftad Romen tot Vefpafiaans tyd gemeenlyk op 320. jaaren gefchat. In onze tyden is het voor wat gedenkwaardigs te achten, dat zyn czaarfche majefteit na de volkome zege, in 't jaar 1709. by Pultawa op het Zweedfche leger behaalt, alle Zweedfche krygsgevangen, zo wel officiers als gemene foldaten, den 1. Jan. 1710. met grote ftaatfie in de hoofdftad Mofcow opentlyk in Triomf gevoert heeft.

Triomfbogen, zyn koftelyk opgerechte eere-bogen met zinryk fchilderwerk en devifen verçiert,

waar door de zegepralende overwinnaars hun intree doen.

Trionto, kleine rivier in Calabria citra in Napels, die zich in de golf van Taranto ontlast.

Tripalda, vlek met den titel van een hertogdom in Napels, in Principato oltra.

Triple Alliance, noemt men een verbond, dat tusschen drie mogentheden gesloten word. Diergelyke triple alliantie was 'er in den voorleden Turkschen oorlog tusschen den keyzer, de kroon Polen en de republiek Venetien; ook tusschen den keyzer, de Hollanders en keur-Brandenburg; insgelyk 1668. tusschen Engeland, Zweden en Holland, toen Vrankryk den plotslyken inval in Franche Comté gedaan had. In het jaar 1717. is 'er ook een defensive triple alliantie tusschen Vrankryk, groot-Brittannien en de republiek Holland op den 4. January in den Haag gesloten.

Tripoli, koningryk in Barbaryen in Africa, tusschen de Middelantsche-zee en het landschap Biledulgerid, zo dat het ten oosten aan het koningryk Barcan, en ten westen aan het koningryk Tunis grenst. Voordezen was het een koningryk, maar tegenwoordig is het een vrye republiek, die evenwel onder bescherming van den Turkschen keyzer staat, die hier zyn Bassa houd. De regering bestaat uyt den dey, die zo veel als doge is, uyt den groten divan, die het machtigste collegie is, en uyt de voornaamste burgers. Het land is onvruchtbaar, maar de lucht gematigt, en men vind 'er Leeuwen, Tygers, Struysvogels en ongemeen grote schapen. De hooftstad Tripoli of Tripoli di Barbaria legt aan de Middelantsche zee, is taamlyk groot, en heeft een goede haven benevens een sterke citadel. Zy word van Moren, Joden en Turken bewoont, en is met hoge en sterke muren als ook torens en bolwerken wel versterkt. De Inwoners dryven sterke zee-rovery op de Middelantsche-zee, en 1665. wierd deze plaats hevig van de Franschen gebombardeert, en zeer beschadigt. Een half uur daar van daan legt Missie of de nieuwe-stad, daar de voornaamste inwoners van Tripoli hun lusthuizen hebben.

Tripoli, kleine stad in Natolien in Azien.

Tripoli di Soria, Tarobolos Scham, taamlyk grote Turksche stad aan de kust van Syrien, benevens een goede haven en citadel. Zy is de hooftstad van een Beglerbegschap, en bevind zich tegenwoordig in goeden staat.

Tripsee, zie *Tribsee.*

Triptis, kleine stad in Oosterland, een myl van Neustadt aan de Orla, naar den kant van Gera toe, hoort tot de Saxen-Zeitsche landsportie, maar komt tegenwoordig den keurvorst van Saxen toe.

Triregnum, zo word de kostelyke drie dubbele kroon des pausen genaamt, waar mee dezelve na zyn verkiezing gekroont word.

Trist, klein laag eyland in de baay van Campeche in noord-America, die door een zoute gracht van het eyland Port-Royal afgescheyden word, die zo smal is, dat 'er qualyk een schuyt door kan. Op veel plaatzen is het 3. mylen breed en 4. lang.

Tristan de Cunha, 2. kleine eylanden van den Ethiopischen Oceaan in Africa.

Triste, de zee-boezem Triste is een deel van Mar del Nort, by de kust van Terra Firma in America.

Trittow, stad en amt in Stormarn, den hertog van Holstein-Gottorp toekomende, zesdehalve myl van Hamburg.

Trivento, kleine stad in 't ryk van Napels, in het graafschap Molise op een heuvel aan de rivier Trigno, benevens een bisdom, onder den aartsbisschop van Benevento staande.

Triviale Scholen, zo worden die stads scholen genaamt, die minder aanzienlyk zyn als de Gymnasia, en van waar zich de leerlingen in Duytsland gemeenlyk eerst op een Gymnasium begeven, eer zy hun Academische studien op een universiteit beginnen.

Trivilar, klein koningryk en stad in Malabar, in oost-Indiën in Azien.

Trocazzano, kleine stad in 't hertogdom Milaan, niet ver van de rivier Adda, aan de grenzen van het landschap Lodi.

Trochtelfingen, kleine stad en slot in Zwaben, tegen den Donau, tusschen Reutlingen en Sigmaringen, den vorst van Furstenberg toekomende.

Troeblen, verwarringen, onlust, twist in een land.

Troepen, hiet eygentlyk een menigte soldaten, doch onder dit algemene woord word gemeenlyk een gants leger verstaan.

Troepen van 't koninglyke huys, zyn in Vrankryk de Gardes du Corps, Gens d'Armes en Grands Mousquetaires.

Troglodyten, zyn zekere luyden op het eyland Malta by Bosquet, die in holen onder de aarde wonen, Arabisch spreken, en den Roomschen Godsdienst toegedaan zyn. Zy zyn groot en sterk, leven lang, en over dag beploegen zy het land, maar des nachts gaan zy in hun holen. Diergelyke vind men ook in den kerkelyken staat by Viterbo, insgelyks in Indien en Africa, welke weinig van deze onderscheyden zyn.

Troja, kleine stad benevens den titel van een vorstendom, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Benevento behorende. Zy legt in de provintie Capitanata in Napels.

Troja, was in oude tyden de hooftstad van het in klein Azien gelegen landschap Troas en het koningryk van Priamus, die in het jaar 2870. na de schepping der wereld na een tienjarige belegering van de Grieken verwoest is. Enige mylen daar van daan bouwde Alexander de Groot een ander Trojen, dat zo wel als het eerste verwoest is.

Trojacken, een munt in Polen, waar van 'er 2. op een Choustack gaan. Men rekent ze op het 24ste deel van een ryksdaalder.

Troies, zie *Troyes.*

Trois Chateaux, stad en bisdom in Provence, dat onder den aartsbisschop van Arles staat.

Trois Fourches, Driepunten, kaap op de kusten van het koningryk Fez in Africa.

Trois Rivieres, grote rivier in nieuw Vrankryk, die uyt drie rivieren ontstaat, en zich in de rivier van St. Laurens ontlast.

Troitza Monastir, een wel gefortificeert kloo-
ster

ster in Moscovien, dat de gedaante van een goede vesting heeft.

Troizko, Moscovische stad in Siberien.

Troki, waywoodschap in Litthauen, tusschen de waywoodschappen Vilna, Novogrodek en Bielsko, gelyk ook tusschen Brandenburgs-Pruissen en Samogitien. Het begrypt 4. grote districten, naamlyk Grodno, Lida, Cowno en Upita. De hoofdstad Troki legt aan een aardtong die in een klein meir gaat, en midden hier in staat een sterk slot. Zy is wegens het omleggent moeras sterk, heeft een mirakuleus L. Vrouwe-beeld, en legt 4. mylen van Vilna.

Trolhetta, rivier in Zweden, die in het meir Wener ontspringt, en zich in het Cattegat ontlast.

Trömling, een moerassige landstreek by Gardeleben in de oude Marck-Brandenburg, waar door de Ohra vliet. Van binnen is zy niet bewoont, maar de dorpen zyn daar neven aangeboud, wier inwoners de Drömlingers genaamt worden, en die in den 30. jarigen oorlog den Zweden groten afbreuk gedaan hebben. Ook word een woud in het Luneburgsche niet ver van Giffhorn alzo genaamt.

Trommelslager, zie *Tamboer*.

Trompet, is een zeker metaal blaas-instrument, by de ruytery gebruyklyk. Die 'er op blaast hiet trompetter, en heeft in 't leger by de militie by na de zelve vryheid, die de herouten in oude tyden hadden, dat hy naamlyk van 't eene leger naar het ander gezonden word, en wanneer hy het teken gegeven heeft veilig door de vyandlyke troepen geleyd word daar hy wezen moet.

Trompette, Chateau Trompette, is de naam van het sterke slot te Bourdeaux, daar men gemeenlyk de staatsgevangenen opsluyt.

Trompetter en Heirpauker, het protectoraat of hoge rechter-amt over alle trompetters en heirpaukers in 't H. Roomsche ryk heeft keur-Saxen uyt hoofde van het aarts-marschalks-amt, en daarom laten de keur-en andere vorsten des ryks in strydige gevallen by deze riddermatige kunst onder hun veld-en hof-trompetters het op de uytspraak van het opper-kamerlingschap en opper-cassa te Dresden aankomen, ook hun privilegien zo wel van zyn keyzerlyke majesteit als van keur-Saxen vernieuwen en bevestigen. Maar deze keur-Saxische jurisdictie strekt zich niet alleen over alle veld-en hof-trompetters by de ryks-vergaderingen en ryks-legers uyt, maar ook over alle andere diergelyke kunstverwanten aan de keur-en vorstlyke hoven, waar tegen wel voor enige jaren van een vorstelyk hof het recht van de onderdanen niet op te eisschen ingebracht is, doch keur-Saxen heeft 'er tegen ingeworpen, dat wel ieder vorst van zyn hof-marschalks amt de geschillen onder de trompetters en heirpaukers, als zyn bedienden, kon doen beslissen; maar wanneer partyen met dat vonnis niet te vrede waren, de zaak als dan voor het opper-kamerlingschap te Dresden moest komen, en het aldaar gevelde vonnis plaats moest grypen, zo niet, moest de ongehoorzame party voor een geldstraf vrezen, of dat hem de aanneming der leerjongens verboden, of ook hy op voorgaande kennisneming te enemaal uyt het gild gestoten mocht worden.

Tronc, is een klein vaartuyg met een verdek en vierkant zeyl.

Troneck, slot en amt aan de rivier Troen, tusschen Trier en Kreutsenach in de neder-Palts, de Wild-en Rhyn-graven toekomende.

Tronto, kleine rivier in Abruzzo oltra in Napels, die zich in de golf van Venetien stort.

Tronto, Castel del Tronto, sterk slot op een hoge rots in de provintie Abruzzo oltra in Napels, 't welk den Fransch-gezinden vorst van Atri in 't jaar 1708. door een verradery zou overgelevert worden, maar 't geen noch ter rechter tyd ontdekt wierd.

Troon, is een verheve zetel, die maar aan gezalfde en doorluchtige hoofden toekomt.

Trop, kleine stad in de Zweedsche provintie Medelpadien.

Tropano, zie *Trapano*.

Tropea, kleine stad aan de golf van S. Eufemia in Calabria oltra in Napels, benevens een bisdom onder den aartsbisschop van Reggio behorende.

Trophæa, zyn bezondere eer-tekens, die uyt allerhande wapens bestaan, en voor grote helden tot teken hunner zege voornaamlyk op de grafsteden en grafschriften opgerecht worden.

Troppau, vorstendom in opper-Silesien, aan de Moravische grenzen, den vorst van Lichtenstein als een Bohecms leen toekomende. De hoofdstad Troppau legt aan de rivier Oppa, daar de rivieren Mohra en Hasnits daar in vallen, en heeft een slot, 11. mylen van Breslau.

Troppia, Trompia, kleine Italiaansche provintie in het landschap Bresciano, de Venetianen toekomende.

Troque, ruyling, wissel; daar van daan komt troqueren, wisselen, ruilen.

Tros, in den oorlog betekent het 't gemene volk, als waschters en marquetenters, deze noemt men ook trosboeven.

Trosa, kleine stad in Sudermanland, aan een baay der Oostzee in Zweden.

Trosberg, marktvlek en slot, benevens een pleeggericht in opper-Beyeren, onder 't rent-amt Munchen behorende.

Trostburg, slot en heerlykheid in Tyrol, tusschen Botzen en Clausen, de graven van Wolckenstein toekomende. Daar placht zich een linie dezer graven, die den onmiddelyken ryks-graven stand bezat, naar te noemen, die nu evenwel uytgestorven is.

Troubadours of Trouverres, waren in oude tyden de dichters en liederenmakers by de Franschen, welke gezangen naderhand op allerhande instrumenten gespeelt en gezongen wierden.

Troubridge, stad in Engeland, in de provintie Wiltshire, daar schoon laken gemaakt word, 80. mylen van Londen.

Trouille, kleine rivier in Henegouwen, die zich te Genape in de Haisne stort.

Trowis, Ern, rivier in Ierland, die in het meir Earne in Ulster ontspringt, en zich in de baay van Dungall stort.

Zee-netel. zie *Urtica Marina.*

Zee-orgel. zie *Tubularia.*

Zee-paard. zie *Hippopotamus.*

Zee-patrys. zie *Tong.*

Zee-rave. *Acacaloti.* Dus word een cierlyk gepluimde Vogel in de West-indien genaamt; die zig op de groote Mexicaansche Meiren, en aan de stranden pleegt te onthouden. Hy aast op visschen; en is 4. span lang, en middelmatig dik, heeft lange zwarte pooten, ende een lange Zee-blaauwe bek, ende een kleine kop. De onderste vederen zyn donker en eenigzins zwart, maar de bovenste glinsteren van verscheide kleuren, en geven een veelvuldigen weêrschyn, gelyk de vederen der Paauwen, als ze van de Zon bestraalt worden. Het vleesch is aangenaam van smaak, en niet ongezond; dog het smaakt eenigzins naar visschen. Hy broeit zyne jongen in de lente uit; en onthoud zig op moerassige plaatzen, om zyn voedzel te zoeken.

Zee-rechten worden zulke Ordonnantien genaamt, die ten behoeve der Zee-varenden en Negotierenden gemaakt worden, om elkander by allerlei voorvallende geschillen daar na te gedragen. De oudste *Zee-rechten*, welke men thans kent, zyn de *Leges Rhodiae* en *Oleronis*, vervolgens het Wisbysche en Lubeksche *Zee-recht*, nevens de Admiraliteits-ordonnantien van andere Ryken en Landen meer. *Zee-coustumen* en *Usancen* worden genaamt zulke gewoonten, die ter Zee gebruikelyk zyn, en waar na zig de Zee-varenden gedragen moeten.

Zee-rover. zie *Kaaper.*

Zee-schildpadden. Van deze vind men in de Indien vierderlei zoorten, namentlyk groote of Batu-schildpadden, Groot-koppige, Valk-gebekte, en Groene. De eerste zyn gemeenlyk grooter, als de andere, hebben ook een hooger en ronder rug, maar stinkend en ongezond vleesch. De Groot-koppige worden wegens hare koppen dus genaamt, als zyn de grooter, dan die der andere zoorten. Het vleesch is ook zeer stinkende, en word niet, dan in de uiterste nood, genuttigt. Zy leven van mos, dat aan de steenrotzen groeit. De Valk-gebekte zyn de kleinste van allen, en worden dus genaamt wegens haren langen dunnen hals, die de gedaante van een Valke-bek heeft. De rug is met een schilp bedekt, die hoog geschat, en tot ingelegde arbeid van Schrynwerkers, enz. gebruikt word. Zy zyn wel ruim zoo goed, om te nuttigen, als de Groot-koppige; dog op zommige plaatzen ook zeer ongezond, en veroorzaken een sterk braaken en purgeren; voornamentlyk die omtrent de Eilanden *Sambales* en *Porto Bello* gevangen worden. Op zekere plaatzen voeden ze zig enkel van gras. Hier van leven in 't byzonder de groenen. Op andere plaatzen onthouden ze zig tusschen de steenrotzen, aazende maar op mos en wild gras. Deze zyn niet zoo goed, als de eerste. Hare schalen zyn ook zoo fraai nog doorzichtig niet, maar vol vlekken. Het vleesch, voornamentlyk het vet, is ook gansch geel. Deze Valk-gebekte Schildpadden hebben hare afzonderlyke Eilanden en plaatzen, alwaar ze hare eijeren leggen. Zy vermengen zig zelden met de andere zoorten. Dog de eene zoort zoo wel, als de andere legt in Mey, Juny en July de eijeren in 't zand; zommige vroeger, de andere later. Zy leggen driemaal, en telkens 80. à 90. eijeren. Deze zyn zoo groot, als een hoender-ey; voorts gansch rond, ende met een sterke witte huid overtrokken. Op de Noordzyden van *Jamaica* zyn bochten, alwaar de Valk-gebekte hare eijeren leggen; dus zyn ook in de bocht van de *Honduras* zekere Eilanden, en op de kust van *S. Trinida* in Nieuw Spanje, tot aan *Vera Crux*, verscheide plaatzen, alwaar ze uitgebroeit worden. Als een Schildpad zig uit het water begeeft, om eijeren te leggen, moet ze ten minsten een uur hebben, voor al eer ze te rug keert; want ze moet gaan ter plaats, alwaar de Zee zelfs met de hoogste vloed niet aanspoelt. Is het water laag, dan is de Schildpad zwaar, zoo dat ze wel twee of driemaal moet rusten, vooral eer ze ter bekwamer plaatze komt. Deze vindende maakt ze met hare pooten een groot gat in het zand; en na dat ze hare eijeren daar in gelegt heeft, legt ze het uitgehaalde zand 2. voet hoog op de eijeren, en keert weder naar de Zee. Zy komen menigmaal een nacht voorhenen aan de plaats, alwaar ze zullen leggen; en na dat ze dezelve hebben aangemerkt, maken zy 'er een kring rondom, en keeren in Zee te rug; dog komen in de volgende nacht onfeilbaar weder, en leggen hare eijeren. Die uitgaan, om ze te vangen, wandelen 's nachts zonder licht of het minste gedruis omtrent het strand af en aan; en als 'er een Schildpad aan land komt, leggen ze dezelve op den rug, en slepen ze ter plaats, alwaar ze de vloed niet kan wechspoelen; en laten ze dus tot aan den dag liggen. De groote Groene Schildpadden zyn zoo zwaar, en verweren zig zoo sterk, dat wel 2. Mannen werk hebben, om ze op den rug te wentelen. Zy worden dus genaamt wegens hare groene, zeer dunne en doorzichtige schaal, die ook veel fraaijer wolken of vlekken heeft, als die der andere zoorten, in 't byzonder, als de Valk-gebekte; zoo dat de schaal niet dan tot ingelegt werk kan gebruikt worden. Elk van deze zoort weegt wel 200. à 300. pond. De rug is ook platter, als die der andere zoorten; en de kop rond en klein. Zy zyn onder alle zoorten de aangenaamste van smaak. Het vet is geel, het mager wit, en zeer zoet. Men vind deze te *Bocca Toro*, in de bocht van *Campeche*, en de *Honduras.* Men verhaalt, dat te *Port-Royal* een diergelyke Schildpad gevangen is, hebbende een buik van 6. voet breed, en van den rug tot den buik 4. voet dik. Zy leven van een kruid, het welk op de meeste reets genoemde plaatzen 3. 4. 5. tot 6. vademen diep in Zee groeit. In de Zuid-zee is nog een andere zoort van groene Schildpadden; die nog zoo groot niet zyn, als de kleinste Valk-gebekte. Deze worden omtrent het Eiland *Plata* meest gevonden. Zy aazen op mos: zyn wel vet, maar zeer stinkend. De voornaamste plaatzen, alwaar ze de eijeren leggen, is het Eiland *Caiman* in de West-indien, en in den Westelyken Oceaan het Eiland *Ascension*; werwaarts zy eenige hondert mylen moeten zwemmen. Zy verlaten de gewone plaats van haar verblyf, en zwemmen der-

waarts, om hare eijeren te leggen. Als zig het wyfken begeeft ter plaats, alwaar het wil leggen, word het van zyn mannetje verzelt, en niet verlaten; maar zy keren zamen weder te rug. Als ze de reize aanvaarden, zyn ze beide vet; dog het mannetje word voor zyne wederkomfte zoo mager, dat het dus gevangen zynde niet kan genuttigt worden. Het wyfje blyft goed om te nuttigen, hoewel niet zoo vet, als wanneer het zig op weg begaf, om eijeren te leggen. Men verzekert, dat deze dieren in 't water paaren, en dat het mannetje 9. dagen lang zoo vast aan het wyfken gehegt is, dat ze op generlei wyze konnen van elkander gerukt worden. Zy worden ook in deze gestalte gevangen, ende een middelmatig geoeffent Visscher kan ze als dan gemakkelyk schieten, aangezien het mannetje niet zeer wild is. En of wel het wyfken boven komende, om lucht te scheppen, op het gehoor van een Snaphaan meent te ontsnappen, en wederom in Zee te duiken, word het nogtans van het mannetje met de twee voorste voeten zoo vast gehouden, dat het niet voort kan. Als ze dus beide op elkander gehegt zyn, is het best, het wyfken te treffen, als wanneer men van het mannetje ook verzekert is. Men zegt, dat ze zeer lang leven; en de Visschers op *Jamaica* hebben aangemerkt, dat ze een geruimen tyd vereisschen, vooral eer ze tot hare volle gedaante komen.

Zee-schuim. zie *Pilae Marinae.*

Zee-scorpioen. zie *Scorpio Maritimus.*

Zee-snip. Deze worden gevonden by het Antillisch Eiland *St. Lucie* in de West-indien. Zy zyn 4. voet lang, en hebben een bek, die zig boven en beneden beweegt. De kop heeft de gedaante van een varkens-hoofd. De oogen zyn glinsterend, de staart gesplitst; twee vinnen op zyde, en twee onder den buik. Op de rug is nog een stekelige vin, en onder den kop hangen harde en zwarte hoorens.

Zee-spek. By de Italianen *Lardo Marino* genaamt, is een vuile stinkende Materie, die de Zee zomwylen opwerpt, zynde bleek-geel van kleur, stinkend en smeerig, gelyk garstig Spek. Het word voor een vuiligheit van zeker groote Zee-visch gehouden.

Zee-spinne. *Araneus Marinus.* In 't Fransch, *Araigne de Mer*, is een zoort van Kreeften in de West-indische Meiren, hebbende de bovenste schaale verheven en ruig, de benedenste glad, en met scherpe prikkels bezet; beide zeer hard, ende aschverwig; dog aan de Zon gedroogt zynde, glinsterend, en byna doorzichtig. Zy heeft vele voeten, ende een lange staart. De Wilden maken hunne pylen met deze prikkels puntig. *Dapper* maakt gewag van een zoort van *Zee-spinnen*, die aan de stranden van *Chili* worden gevonden, hebbende boven de oogen een zoort van wratten, die tegen paarlen zouden konnen geschat worden, in geval ze harder waren. Nog een andere zoort van *Zee-spinnen*, anders *Sepia*, of *Blak-visch* genaamt, beschryft *Jonston*, nevens *Aldrovandus* en anderen. Deze worden op de Braziliaansche kusten in de West-indien, ook in Europa op de Fransche en Italiaansche, voornamentlyk in de Golf van Venetien gevangen. Deze groeit tot 2. ellen lang, heeft 8. pooten, en 2. lange armen, aan 't einde van welke 2. kleine schaaren, met welke zy haren roof grypt, of zig aan de klippen vast houd. Als zig het mannetje en het wyfje paaren, omvatten ze elkander. Zy hebben een gladde en tedere huid, hard vleesch, en op de rug een plat dun been; maar in 't ligchaam een dik zwart zap, dat ze van zig laten, als ze vervolgt worden, en daar door het water dus troebel maken, dat ze het konnen ontsnappen. Het wyfken legt eijeren, gelyk hagel, die ze met het gemelde zwartzel overstorten, en ze als een druive-tros doen aan malkander hangen, tot dat 'er de jongen uitkruipen. De kleine worden versch gegeten; maar de groote ook ingezult. De kuit, zoo als ze geschooten is, word ook bewaart, en in olie gefruit; dog is zwaar te verduwen. De oude Geneesheeren hebben ze tot zekere Artzeny-middelen, inwendig en uitwendig gebruikt.

Zee-steden. zie *Zee.*

Zee-ster is een zoogenaamd zeldzaam Waterschepzel, dat zig in een kleine ster-vormige schaale van 10. à 12. spitzen onthoud, door middel van welke het zig op 't drooge, gelyk als met voeten, kan voortschuiven. Men vind ze veel in Rariteit-kamers opgedroogt.

Zee-sterrekruid. zie *Tripolium.*

Zee-varken. *Cuniculus Brasilianus*, is een viervoetig diertje, kleiner als een Konyn, glad en veelverwig van haair, snel in 't lopen, en knorrend gelyk een Varken. Hier van daan, en om dat ze over Zee tot ons gebragt worden, hebben ze den naam van *Zee-varken* bekomen. Men vind in Brazilie, hun Vaderland, wel 6. à 7. zoorten, in grootte en kleur van elkander onderscheiden. Zy konnen de koude niet verdragen; en eten salade, kruiden, en brood; met een woord, al het gene, waar mede het Conyntje gevoed word. Men maakt hem in een warm vertrek een hok van planken, in het welk zy paaren, en jongen werpen. Dit doen ze in de lente en zomer tot 2. à 4. in getal. In Brazilie werpen ze driemaal 6. à 7. jongen. Zy moeten gedood zynde een paar dagen in de pekel gelegt, vervolgens gezoden of gebraden met een zuure en wel gekruidde saus opgedischt worden; want anderzins is het vleesch te geil.

Zee-venkel. zie *Crethamum.*

Zee-wolf. zie *Lupus Marinus.*

Zee ziekte. *Mal du Mer*, is een opstyging van de maag, die zulken, welke niet gewend zyn, op Zee te varen, noodzaakt te braaken. De Latynen noemen het *Nausea*; om dat dit ongemak doorgaans wegens het schokken van 't Schip ontstaat.

Zee-zwaluwe. *Hirundo Piscis.* In 't Fransch, *Hirondelle du Mer*, is een kleine Zee-visch, die nooit 2. pond aan gewicht halen kan. Hy heeft een harde vierkante kop, dikken buik, veelverwige harde schubben, en groote vinnen, gelyk den vleugelen van een Zwaluwe; waar van daan hy ook den

naam

naam heeft. Aan de Oost-zee word hy een *Zeehaan* genaamt.

Zeef. zie *Cribrum*.

Zeef-been. zie *Ethmoides*.

Zeef-maker. Deze hebben door gansch Duitschland een geschenkt Ambacht, waar van ze het voordeel ook buiten Duitschland genieten. Op zommige plaatzen kan niemand Meester worden, ten zy hy 3. à 4. jaren als een jongen het Ambacht geleert, en daarenboven nog 2. à 3. jaren als een Knecht op zyn Ambacht gereist heeft. Elders is dit zelfs niet genoeg, maar die het Meester-recht erlangen wil, moet nog daarenboven een Meesterstuk maken. Dit is voornamentlyk in de landen der Ceur-Vorsten van Beijeren en Paltz gebruikelyk; namentlyk 3. houte Zeeven van verscheide zoorten. Voorts konnen de Zeeven, welke ze maken, in drie zoorten gedeelt worden, als (1) een klaar haairen Zeef; (2) een houte Zeef; (3) een yzer- of geel-kooper-draat Zeef. Dog alle worden groot of klein, eng of wyd gemaakt. Hier by kan men nog de (4) zoort voegen, namentlyk een dubbelde Zeef, dienende voornamentlyk daar toe, ten einde het gene gezift word, niet vervliege, of hem, die zift, door den sterken reuk niet omtrent niezen of anderzins hinderlyk zy; gelyk niet zelden in Apotheken geschied.

Zeelt. zie *Tinca*.

Zeem. zie *Aluta*.

Zeem-bereider. Deze hebben een zeer uitgebreid Ambacht; en konnen de Gezellen of Knechten, om dat het een geschenkt Ambacht is, overal te regt komen. Edog de *Zeem-bereiders* hebben niet eenderlei Gilde, nog Ordonnantien of Keuren; waarom ze in twee Hoofd-gildens verdeelt worden; namentlyk in de zoogenaamde *Rösler*, en *Rhynsche*. De eerstgemelde strekt zig door de Koningryken van Hongarye, Bohemen, Zweden, en Polen, ook de Aartshertoglyk-Oostenrykſche en Beijersche landen, enz. Hoewel, wat het Koningryk Zweden aangaat, men de zoogenaamde *Rösler* meest in de Koninglyke Hoofdstad Stokholm vind; daar in tegendeel in de andere steden van dit Koningryk het Meesterschap de *Rhynsche* party bemind. In Lyfland, Coerland en Wilda zyn ze onder een gemengt. Die van de *Rhynsche* party reizen op hun Ambacht door Denemarken, Saxen, Brandenburg, Luneburg, Pomeren en Pruissen, ook door Zwitzerland, enz. De Zee-steden Hamburg en Lubek hebben hare afzonderlyke geschenken, als ook de Meesters in Zwaben; en ieder party pleegt den genen, die op hun Ambacht reizen, en tot hun Gilde behoren, en daar in geschreven zyn, nevens het geschenk een zekeren tyd te werk te stellen. Hun werk is eenerlei, en geschied met dezelve werktuigen; want het leder, dat ze bereiden, is of geel, of wit. Wil men geel leder, eigentlyk *Zeem* genaamt, bereiden, worden de ruwe vellen alvorens gewasschen, en in kalk gelegt; vervolgens van het haair of wolle gezuivert. Wederom ingekalkt, en geschaaft zynde worden ze in loog gelegt, en andermaal met het yzer gestreken; naderhand gekaard, in water afgewasschen, getreden, in de run gelegt, en daar uit in de volmoolen gebragt, dikwils met traan gesmeert, dicht zamen gestooten, afgedroogt, en naderhand in de verwe gezet; vervolgens nog eens met loog gewasschen, uitgerekt, opgehangen en gedroogt, enz. Het wit leêr word op dezelve wyze bereid, behalven dat het niet in de volmoole gebragt, nog ook met traan gesmeert word; maar het word met meel, aluin en wynsteen bereid. Men maakt van diergelyk leêr onder anderen Ruiters-kolders; hoedanige voor deze ook Bevelhebbers en hooge Generaals droegen. Dus ziet men in de Keizerlyke Kunstkamer te Wenen den koller van *Gustavus Adolphus*, Koning van Zweden, die in den slag by Lutzen sneuvelde. Ook worden uit het leêr, dat de *Zeem-bereiders* gereed maken, gansche kleedingen gemaakt, als kousen, broeken, camisolen, enz. die wel een dubbelde kleding van wollen verduuren, en vuil geworden zynde wederom konnen uitgewasschen en vernieuwt worden. Om van draagbanden, handschoenen, enz. niet te spreken.

Zeep. zie *Sapo*.

Zeep-appel. Zeep-boom. *Sauvonnier*, is een Boom op de Antillische Eilanden, die in plaats van Zeep tot wasschen gebruikt word. Daar zyn twee zoorten van. De eene draagt een geele vrucht, van grootte en gedaante, als een pruim, hangende als druive-trossen aan den boom, en hebbende de eigenschap van Zeep, waarom het die van Europa *Zeep-appel* noemen. Dezelve boom groeit ook in Brazilie, en word aldaar *Jequitingiacu* genaamt. De tweede zoort heeft die eigenschap in de wortel, welke wit en week is. Deze laatste word liever, dan de eerste, gebruikt, om dat dezelve al te scherp is. Beide schuimen gelyk Zeep.

Zeep-kruid. *Lychnis*, *Saponaria major laevis*, word dus genaamt, om dat de gemeene man het wilde in plaats van Zeep tot het schoonmaken van linnen gebruikt; maar het gevulde word alleen in hoven geteelt. Het roode gevulde is eenigzins gemeener, en duurzamer; maar het witte is zeldzamer, en vereischt meer opzicht, groeit tamelyk hoog, met een lange wollige stengel, die vele neven-takjes, en langwerpige, ook aan de uiterste einden smalle, maar in het midden breede bladen heeft; zynde voorts van een heete en drooge eigenschap, verwarmende, verdelende, zuiverende, openende, en zweet makende. Als het een goede grond heeft, groeit het menigvuldig; en in de lente konnen de stokken gescheurt en verplant worden.

Zeep-zieder. Deze hebben een met loffelyke Keuren en Ordonnantien voorzien Ambacht, gelyk in het byzonder uit de Ordonnantie van Halle en Naumburg blykt. In de Keizerlyke vrye Ryks-stad Neurenberg hebben de *Zeep-zieders* de vryheit, om hunne Zeep op opentlyke Merkt in de hen aangeweze Kraamen of Winkels te verkopen; zoo nogtans, dat de Zeep alvorens, om alle bedrog te vermyden, door de daar toe be-eedigde Schouwers, nevens het teken van den *Zeep-zieder* nog met een ander teken gemerkt word. Men kan hier van de Beschryving van *Marperger* breeder nazien.

Zegel. zie *Sigillum.*

Zegel-aarde. zie *Terra Sigillata.*

Zegel-graveerder. Stempel- en Signet-snyder. Deze hebben een zonderling aartige Kunst. Iemand, die daar in wel ervaren is, moet fraai konnen teikenen, in wasch boetzeeren, en dus in staal arbeiden. Hy moet weten cierlyke Helm-dekzels te maken, en het gene verder tot een Waapen behoort; voorts bloemen, loofwerk en cieraden, gebouwen en landschappen, met derzelver verschiet, te vertoonen; en duizenderlei beelden in een behoorlyke teikening, zoo wel op gewoone munten, als legpenningen; maar voornamentlyk, het gene wonderbaarlyk is, allerlei Portraiten naar 't leven in staal en fyn gesteente te graveren; en eindelyk, het gene Schilders op een effen grond vertoonen, in de diepte volmaakt voor te stellen. De hand van een konstig Teikenaar, Schilder, en *Zegel-graveerder* (in geval het aan hem word overgegeven,) maakt alvorens een schets; waar na het de Stempel-snyder in wasch boetzeert, en vervolgens in het hardste staal, zomwylen in Jaspis, Agaat, Sapphyr, enz. snyd. Tot het staal gebruikt hy allerlei graveer-yzers, en verscheide ponçons tot helmen, bloem- en loofwerk, enz. Edog alle deze arbeid, hoe konstig gemaakt en gehard, kan nogtans lichtelyk verongelukken; want ze in de Munt door de kracht van 't slaan menigmaal springt, en wel niet zelden in 't begin. Waarom ook geen *Zegel-graveerder* verplicht is, die schade te dragen, maar hy, aan wien het werk behoorlyk is gelevert.

Zegel-ring. zie *Cachet.*

Zegel-wasch. *Cera Hispanica*, word uit hars gemaakt, waar van men een once in een aarden schootel wel laat afschuimen, men doet 'er eenig Vermilioen by, en koud geworden zynde 2. oncen *Gummi Laccae*; men rolt het vervolgens op een warme koopere plaat, of men neemt klein gestooten Zegel-lak, gerectificeerde *Spiritus Vini*, zoo veel als nodig; men roert het behoorlyk onder elkander, dat het niet coaguleert; dus laat men het 3. dagen staan. Daar na word het in heet zand gezet, of op een zagt vuur, ten einde de *Spiritus Vini* kan uitdampen. Voorts maakt men de pypen, die zig, in de handen warm geworden zynde, als wasch laten trekken. Of men neemt 4. loot klaar hars, 2. loot *Gummi Laccae*, 1. loot wasch, 1. loot vermilioen, en 4. loot kryt; mengt het zamen onder een, laat het smelten, roert het wel om, en vormt naderhand de pypen op een warme koopere plaat.

Zeil. *Velum.* In 't Fransch *Voile*, is een breed Doek aan een Schip, het welk opgespannen word, om den wind te vangen, ende het Schip voort te dryven. Aan een groot Schip, dat drie masten voert, hebben de Zeilen deze navolgende namen: Het *Groote Zeil*, aan de groote of middelste mast; het *Fokke-zeil*, aan de voorste mast; het *Bezaans-zeil*, aan de agterste mast; het *Blinde Zeil*, zynde het Zeil van de boegspriet. Deze worden gezamentlyk *Onder-zeilen* genaamt, en dienen, wanneer de *Boven-zeilen* wegens harde storm niet konnen gebruikt worden. Het *Groote Mars-zeil* is boven het Groot Zeil; het *Voor-mars-zeil* boven de Fok; het *Kruis-zeil* boven de Bezaan; het groote *Brand-zeil* boven het Mars-zeil; het *Voor-brand-zeil* boven het *Voor-mars-zeil.* De *Boven-blind*, of *Kleine-blind* boven de Boegspriet en het *Staag-zeil.* Dit en het Bezaans-zeil zyn driehoekig, de anderen alle vierhoekig. Nog een byzondere zoort van Zeilen is het zoogenaamde *Water-* of *Drift-zeil.* Dit gebruiken in 't byzonder de Hollanders, en laten het agter aan 't Schip in 't water hangen, om by stille wind door de vloed en zog het Schip voort te doen gaan. De gemeenste spreekwyzen van de *Zeilen* ontleent, zyn deze: *De Zeilen op de mast zetten*, dat is, zig Zeilree maken, om voort te Zeilen, dat men *'t Zeil gaan* noemt; *alle Zeilen byzetten*, of ophyssen, om meer spoed te maken. *Het Zeil stryken*, geschied wanneer of uit eerbiedigheit voor een voorby Zeilend Schip het middelste Boven-zeil tot op de helft van de mast word nedergelaten; of men strykt alle Zeilen, tot een teken van overgave. *Het Zeil inhalen* zegt men, als men ophoud te Zeilen. Oneigentlyke spreekwyzen zyn, by voorbeeld, *Een oog in 't Zeil houden*, dat is, naauwe toezicht nemen; *Hy kwam met een opgestreeken Zeil*, dat is, zeer grammoedig. *Onder het Zeiltje is 't goed roeijen*, dat is, onder een weinig inkomst is het gemakkelyk wat neering te doen. Is iemand voorspoedig, men zegt, *Het waait hem in zyn Zeil*, of, *Het gaat hem voor de wind.* Maar is hy ongelukkig, men zegt, dat hy *na de grond Zeilt*, enz.

Zeil-steen. *Magnes.* Deze word op verscheide plaatzen, maar ook van verscheide zoorten gevonden, hebbende niet altyd eenerlei kragt of werking. Dus word hy onder anderen op de Boheemsche grenzen omtrent Zwartzenberg gevonden; insgelyks in het Meissensch Ertz-gebergte weet men, dat een zekere rivier de *Magnetenberg* genaamt word. Een goede *Zeil-steen* moet graauw, eenigzins zwart, maar teffens rood zyn; en ten einde hy iets hebbe om te vetteren, altyd in yzer-vylzel liggen. In de Geneeskunde word de *Zeil-steen* gebruikt, zoo dat zomwylen uit wasch ende een gebrande *Zeil-steen* een pleister word gemaakt, als een middel voor de jicht der handen. Men vind ook in zommige Bergwerken zulke *Zeil-stenen*, die het yzer van zig stooten; gelykerwyze een oprechte *Zeil-steen* het zelve aan zig trekt. Voorts word de *Zeil-steen* doorgaans onder, in, of neven het yzer gegraven. Men heeft aan den *Zeil-steen*, als aan een middel, de ontdekking van Oost- en West-indien te danken. De uit en rondom den *Zeil-steen* geduurig circulerende *Materia Magnetica* word van *Cartesius* onderstelt in schroeve-vormige deeltjes (*Particulae Striatae*) te bestaan. De aantrekkende kragt van den *Zeil-steen* word van de Cartesianen aan deze circulerende stoffe, en aan de verwandschap van het yzer met den *Zeil-steen* toegeschreven. De Aarde zelve word als een groote *Zeil-steen* aangemerkt, en men begrypt, dat rondom dezelve geduurig een Magnetische stoffe door de Aspunten (*Poli*) in en uitvloeit. Voorts, dat zig de *Zeil-steen* en de daar mede gestreeke naald naar de Aspunten der Aarde wenden, schikkende

zig

zig naar den vloed dezer Magnetiſche ſtoffe. Elke *Zeil-ſteen* heeft ook 2. Aſpunten, namentlyk een Zuid- en Noord-pool. Als de 2. Zuid-poolen, of de 2. Noord-poolen van 2. *Zeil-ſteenen* tegen elkander gekeert worden, dryft de een den anderen te rug; maar als de Zuid-pool van den eenen tegen de Noord-pool van den anderen gekeert word, trekt de een den anderen tot zig. Als yzer aan een *Zeil-ſteen* word geſtreken, ontfangt het ook een Magnetiſche kragt, zoo wel om ander yzer aan zig te trekken, als om de Wereld-ſtreeken aan te toonen. Een *Gewapende Zeil-ſteen* word genaamt, die aan beide einden of Aſpunten met ſtaal of yzer beſlagen is. zie *Lexic. Philoſ.*

Zelery. zie *Seleri.*

Zelfs-moord. zie *Autochiria.*

Zement. zie *Cementum.*

Zenith. *Punctum Verticale.* Het Top-punt, word aan den Hemel dat punt genaamt, dat lynrecht boven den hoofdſchedel van een menſch, of boven het middel-punt van een plaats ſtaat. *zie* Math. Lexic.

Zenith juvenculae. zie *Menſchelyke Delen.*

Zensus. Dit woord betekent by de Arabieren zoo veel, als *Quadratum*, of tweede Digniteit van een getal; *Zenſicenſus* de derde Digniteit; *Zenſicubus* de vyfde; *Zenſizenſizenſus* de zevende. zie *Radix Zens de Zens.*

Zephyrus. *Favonius*, word de Weſte Wind genaamt; waaijende van daar de Zon, als dag en nacht gelyk zyn, ondergaat. In de zomer waait hy doorgaans na de middag, waar door de hitte zeer vermeerdert word.

Zercola. Dus noemen de Türken het hoofdcieraad der Janitzaren, waar door deze zig van andere Turken onderſcheiden.

Zerna. zie *Impetigo.*

Zero. Dus noemt men in Italie, Spanjë, en Vrankryk een *nul* in het Cyffer. zie *Cyffer.*

Zerte. Dit is de naam van een Viſch, by *Joh. Kentmannus* in een Brief aan *Geſnerus.* De gedaante van dezen Viſch is omtrent gelyk die van de zoogenaamde *Capito fluviatilis*, hoewel eenigzins ſmaller, langwerpiger en dunner; ook zyn de ſchubben kleiner; het ligchaam van zilver-kleur, de rug eenigzins purper-verwig; de vinnen blaauwachtig; de oogen goud-geel. Men vangt hem in de Oder, voornamentlyk in de Herfſtmaanden; en men verzend hem in vaten gepakt na elders. Het vleeſch is zeer vet, gezond en aangenaam van ſmaak; dog niet goed voor een zwakke maag. Zelfs moet hy van gezonde menſchen matig genuttigt worden, aangezien het vet walgt, en koorts verwekt.

Zerumbet is een Indiaanſche Wortel, den Gember niet ongelyk; dog de bladen zyn breeder en langer, en de wortel zelfs kragtiger als die van den Gember. Men kan ze door het zaad en wortel voortplanten.

Zes-hoek. zie *Hexagonum.*

Zesling, in Neder-Saxen *Söſling* genaamt, doet zoo veel als in Opper-Saxen een *Dreijer*, of in de Nederlanden een Groot Vlaamſch.

Zet-pil. zie *Suppoſitorium.*

Zeve-maker. zie *Zeef-maker.*

Zeven-blad. zie *Tormentilla.*

Zeven-boom. zie *Sabina.*

Zevende-zoon. Zegt men van zodanigen Zoon, die in een onafgebrooke rye de zevende is, geloven de Franſchen, vele Nederlanders en Spanjaarden, dat hy in ſtaat is, om door aanraken de koorts en kroppen te cureren, mits *St. Marculphus* daar by aangeroepen word.

Zeven-gesternte. *Plejades*, zyn 7. kleine naby elkander ſtaande Sterren, op de borſt van den Stier, en van een vogte eigenſchap; waarom ze regen en onweder veroorzaken. De Zee-varenden houden ze voor zeer gevaarlyk. De Latynen noemen het *Vergiliae*, van *Ver*, dat is, Lente; aangezien het omtrent het *Aequinoctium Vernum*, als dag en nacht in de Lente elkander gelyk zyn, pleegt op te gaan, en den Weſte-wind te veroorzaken. Men heeft door goede vergroot-glazen waargenomen, dat het getal der kleine Sterren in de *Plejades* veel meer, dan 7. is. Van dit *Zeven-geſternte* zyn eertyts 7. vermaarde Dichteren *Plejades* genaamt. *zie* Math. Lexic.

Zicht. zie *Cambium Reale.*

Zieken-huis. zie *Noſocomium.*

Ziel. *Anima. Mens.* In 't Franſch, *l'Ame*, is eigentlyk niets anders, als een geeſtelyk en onverderffelyk Wezen, zynde met het menſchelyk ligchaam en deszelfs bewegingen zeer naauw vereenigt, en begaaft met verſtand en wille. Als ze door de dood van het ligchaam geſcheiden is, behoud ze nogtans onveranderlyk, als een geeſt, haar wezen; zoo dat ze en in, en buiten het ligchaam, verſtant en wil, dat is, denkt, betracht, onderſcheid, het een uit het ander beſluit, enz. inſgelyks hare begeerte naar iets uitſtrekt, zig over iets verheugt, bedroeft, ontſtelt, ſchuwt en vreeſt. Maar zy kan buiten het ligchaam gene leden bewegen, nog tot haren dienſt gebruiken. In een ruimer verſtand word de *Ziele* onderſcheiden in een *Anima rationalis*; dat is, redelyke *Ziele*, hoedanig eene de menſch onder alle aardſche Schepzelen alleen bezit, en uit kracht van welke zy het goede van het kwade, het ware van het valſche kan onderſcheiden; *Anima ſenſitiva*, of gevoelende *Ziele*, die ook de onredelyke dieren ſchynen te hebben, en door middel van welke zy het gebruik der 5. uiterlyke zinnen bezitten, en de daar uit ontſtaande ligchaams-veranderingen gevoelen: en *Anima vegetativa*, of groeizame *Ziele*, die de menſch met de levende dieren, alle water- en aard-gewaſſen gemeen heeft. Want door kragt van deze *Ziele* kan iets uit de aarde groeijen, zig voeden, toenemen, en door zaad zynes gelyk voortbrengen. Voorts word 'er onder de Geleerden geredentwiſt, waar eigentlyk de *Ziele*, met het menſchelyk ligchaam gepaart zynde, haren zetel heeft. De oude Spreuke is wel: *Anima ubicunque eſt, ibi tota eſt*, dat is, „ Alwaar de *Ziele* is, daar is ze ge- „ heel; " en: *Anima eſt tota in toto, et tota in qualibet parte corporis*; dat is: „ de *Ziele* is geheel „ in 't gehele ligchaam, en geheel in een ieder deel „ des-

„ deszelfs;" maar aangezien men heeft aangemerkt, dat niemand iets van zyne *Ziele* verliest, als hem een lidt des ligchaams word afgezet, zoo gelooft men liever, dat de voornaamste werkplaats der *Ziele* midden in de herssenen, alwaar alle zenuwen zamen lopen, en de denkbeelden der uiterlyke dingen ter betragting gelyk als overbrengen, gevonden word; van waar de *Ziele* het gansche ligchaam ende alle deszelfs leden, gelykerwyze een Monarch zyn land en onderdanen uit zynen hoofdzetel pleegt te regeren. De *Cartesianen* noemen de *Glandula Pinealis* de wooning der redelyke *Ziele*; dog geloven niet, dat ze werkelyk eenig deel des ligchaams beweegt, of beweegt word. Waar omtrent de navolgers van *Leibnitz* en *Wolffius* het met *Cartesius* eens zyn; hoewel het *Systema causarum occasionalium* van deze geweldig zeer van der anderen *Systema Harmoniae praestabilitae* onderscheiden is. zie *Harmonia praestabilita*, *Influxus Physicus*, en *Causa Occasionalis*.

ZIEL-VERKOPER. Dus worden in Holland menschen genaamt, by welke zig het meeste Scheepsvolk onthoud. Deze houden kostgangers en zoogenaamde slapers; doorwandelen grachten en bruggen, en vragen de aankomende gasten, of ze al van een herberg voorzien zyn? Of zy ook lust hebben, op een Oorlogschip dienst te nemen, of naar Oost-indien te varen? Ingeval ze gasten aantreffen, die berooit zyn, en uit de nood een deugd moeten maken, dan zyn ze beide geholpen. Diergelyke *Ziel-verkopers* nu beherbergen niet alleen allerlei slegt volk, en zulken, die hun geld by hoeren en in kroegen hebben verkwist, maar ook zomwylen deugdzame jongelingen. En men vind 'er, die wel 20. diergelyke perzonen de kost en slaap-plaats beschikken, hoewel beide zeer soberlyk; zoo dat ze ter tyd, als de Schepen moeten uitlopen, of als het in Oorlogstyden aan volk ontbreekt, de Compagnie een zonderlingen dienst doen. Insgelyks als het gemeene volk staat aangenomen te worden, brengen zy hunne gasten op het Oost-indische huis. Men zou ze derhalven met meer recht *Makelaars in menschen*, als *Ziel-verkopers* mogen noemen; aangezien ze niemand tegen zyn wil noodzaken, dienst te nemen, veel min hem verkopen; maar een ieder verkoopt zig zelve. Voorts helpen ze menig eerlyk jongman voort, die anderzins wegens gebrek zig tot bedelen of stelen zou begeven. Als nu de togt ter Zee aanstaande is, rusten ze hunne kostgangeren armelyk genoeg uit; want een ieder ontfangt 2. blaauwe hemden, een hoed, een pye over-rok, twee paar schoenen en twee paar kousfen, een paar slaapmutzen, twee camisolen en broeken van linnen, een hoofdpeuluw en paarde-deken, 6. pond tabak, een vaatje van 4. quart brandewyn, een douzain tabakspypen, papier en pennen, een kluwen gaaren, met eenige naalden en schoenmakers elzen, en eindelyk 1. Ryksdaler drinkgeld. Dit zamen bedraagt naauwelyks de waardy van 24. gulden. Boven dien nemen ze op het Oost-indisch huis voor 's mans rekening nog een kussen, ende een bult-zak, om 'er op te slapen. Hier voor komt dan nog een maand zoldy meer in rekening voor den Zeevarende. In tegendeel ontfangt de *Ziel-verkoper* voor zynen tafelgast deszelfs Transport-brief van de Compagnie, à 150. Hollandsche guldens. Hier van trekt hy voor eerst zyn kost-geld af, voor het overige rust hy hem uit, zonder dat de arme gast iets wegens zyne rekening durft vragen, maar moet te vreden zyn met het gene de *Ziel-verkoper* gedaan heeft.

ZIFTING. zie *Cribratio*.

ZIGIATUR noemen de Sterrekundigen een mensch, die in het teken van de Waag geboren is.

ZIKKEL. zie *Siclus*.

ZILVER. *Argentum*, word ook *Luna* genaamt, insgelyks van de Laboranten *Corpus album*, *Lumen minus*, en *Mater*, gelykerwyze het Goud *Sol* en *Pater*; voorts *Diana*, aan den Hemel *Luna*, in de Hel *Proserpina* en *Lucina*. Het *Zilver* word betekent door een halve maan: Het is geringer dan goud, dog voorts beter, dan alle andere Ertzen, en word de Koningin der Metallen, het goud alleen uitgezondert, genaamt. Want hoewel het *Zilver* met het Goud zeer na verwand is, en 'er weinig *Zilver* gevonden word, daar niet eenig goud onder gemengt is, nogtans is deszelfs zwavel zoo volkomen niet gezuivert, nog de *Mercurius* zoo vast, als in het Goud; waarom het ook de Tinctuur ontbreekt, en wegens zyne bleeke kleur de Maan gelyk is. Hoewel 'er in vele Ryken en Staaten van Europa zeer ryke Zilver-mynen gevonden worden, komt nogtans het meeste *Zilver*, dat door gansch Europa, Azie, en op de kusten van Africa verbreid is, uit het West-indisch gebergte *Potosi*, in het landschap *Las Charcas*, en uit de Zilver-mynen van *Ludovicus de Zacatecas*, zynde eenige mylen van *Mexico* gelegen. De Chinezen zyn groote Liefhebbers van het *Zilver*, en om dat zy 'er zelfs weinig van hebben, geven zy 'er graag hun Goud voor. Waarom die genen, die hen het *Zilver* leveren, grootelyks hun voordeel daar by vinden.

ZILVER-CRYSTAL. zie *Crystalli Lunares*.

ZILVER-GLIT. zie *Lithargyrium*.

ZILVER-GROSSCHEN. Keizer-grosschen is een kleine Munt in de Oostenryksche Erflanden, en bestaat uit 3. Kruitzers of 4. *Gröschlein*, dat is, Groschjes. En 30. *Zilver-grosschen* maken 1. Ryksdaler. Zy worden in Frankenland *Zehener* genaamt.

ZILVER-KRUID. zie *Ganzeryk*.

ZILVERLING. *Argenteus*. Dus wierd onder het Oude Testament ook een Zikkel genaamt; de gemeene woeg een half loot, ter waardy van 6. Groschen; maar de Heilige *Zilverling* van den Tempel woeg 1. loot, ter waardy van 12. Grosschen.

ZILVER-SCHOON. zie *Ganzeryk*.

ZILVER-STAAVEN. zie *Barres d'Argent*.

ZILVER-WERKER. Hunne Kunst bestaat (1) in het maken van zoogenaamt glad of gepolyst Zilver, waar toe voornamentlyk schootelen, tafel-borden, bekers, lepels, kannen, enz. behoren. (2) In gedreven- loof- of bloem-werk, vertonende allerlei cieraden en verbeeldingen van menschen, dieren en andere zaken. Hier in munten de Augsburgsche Konstenaren uit. (3) In klein werk, als knoopen, gespen, haair-naalden, allerlei zoorten van boek-

be-

beslag, enz. (4) In grof werk munten wederom die van Augsburg uit, als onder anderen de kroon-kandelaren, gueridons, spiegel-raamen, en andere aan de Hoven en by voorname Heeren gebruikelyke zoorten van huisraad. (5) In draad- en zoogenaamt *Filegrain*-werk, waar uit veelderlei aartige dingen zamen geslingert en gevlochten worden. Dog het werk dezer *Zilver-werkers* moet, om alle bedrog te myden, de behoorlyke proeve hebben. Van hunne Kunst, Ordonnantien en Werktuigen zie boven op *Goud-werkers*.

ZIN. zie *Sensus*.

ZINBEELD. *Devise*, is niet anders, als een Schildery, bestaande in een, twee of meer beelden, met een Zin-spreuk of half Rym-veersje, zynde als 't ware de woorden van het *Zin-beeld*; zoo nogtans, dat de Beelden meer aantonen, als 'er geschildert of geschreven is. Voorts moeten deze *Zinbeelden* uit ware Geschiedenissen, Gedichten of Fabelen genomen worden; maar de grond moet een overeenkomste tusschen het Beeld en deszelfs beduidenis zyn.

ZINGI. zie *Anisum Stellatum*.

ZINGIBER. zie *Gember*.

ZINKEN is een Bergmans-woord, en betekent zoo veel als luchtgaaten diep in de aarde graven en bouwen. Daar van daan is *Afzinken*, dieper maken; *Doorzinken*, doorgraven, enz.

ZINKINGEN. zie *Catarrhus*.

ZINKRUID. zie *Sensativa-Herba*.

ZINZIBER. zie *Gember*.

ZIRAFA. *Girafa*; by de Mooren *Nabuna*, by de Abyssynen *Jirataka*, dat is, dun-staart, by de Latynen *Cameloparadalis* genaamt, om dat het de kleur van een Luipaard heeft; zie *Cameloparadalis*.

ZIVET. *Zibethum*, is een vette, smeerige en zeer welriekende stoffe, die van de Zivet-kat in Africa genomen word. Dit dier is zeer wild en ruig, van hoofd tot staart een el lang, omtrent van grootte gelyk een Wezeltje of Vos, van kleur gelyk een Wolf; aast op rouw vleesch, muizen en eijeren, ook rys en andere zoetigheden. Het heeft onder zyn aars een zak hangen, zoo groot als een hoender-ey; hier in is het *Zivet*, gelyk etter in een zweer beslooten. In geval men dezen zak niet wekelyks uitperst, zoo spuit het dier van zelfs dien etter uit. De groote Zivet-katten worden in Guinea gevonden, alwaar ze de inwoonderen vangen en tam maken. Op het Eiland Ceilon worden de Zivet-katten als vogelen in een kooi opgesloten, en hen dagelyks met een kleine lepel het *Zivet* afgenomen. Het mannetje heeft dubbeld zoo veel *Zivet*, als het wyfken; de oorzaak is, om dat het wyfken het water niet houden kan, maar het in den Zivet-zak laat lopen, waar door het *Zivet* verdorven word. Het *witte Zivet*, zynde vet, en van een sterken, dog onaangenamen reuk, is het beste, en word zeer in de Medicyne gebruikt. Men brengt ook de Zivet-katten jong in Holland, om dat ze het *Zivet* in hare jeugd hebben. Dit Zivet-schuim heeft in den begin een walgelyken reuk, dog zamen geronnen zynde, en na dat het een tyd lang in de lucht gehangen heeft, is de reuk aangenaam, en word van de Kooplieden, als een dierbare waare vervoert. zie *Muscus*.

ZIZIPHUS. Dit gewas beschryft *Miller*, als dragende een bloessem van verscheide bladen, in een ronde kring groeijende, in de gedaante van een roos; en dragende een vrucht, van gestalte gelyk Olyven, anders *Jujuben* of *Borstpruimen* genaamt, zynde in een harde schil beslooten, welke in 2. vakjes verdeelt is, en van welke ieder een noot of kern behelst. Hy telt 'er 4. zoorten van op, als:

(1) ZIZIPHUS *communis*.

(2) ZIZIPHUS *sylvestris*.

(3) ZIZIPHUS, *quae* Jujube Americana, *spinosa*, *Loti arboris foliis et facie, fructu rotundo, parvo, dulci*.

(4) ZIZIPHUS *argenteo Zeilanica, spinis carens*; Nalaembilla *Zeilanensibus dicta*.

ZOBER is een zekere Maat van vloeibare dingen, voornamentlyk in 't Zout-werk van Halle; alwaar ieder pan op 5. *Zober* Sole, ende een Quart-sole op 60. *Zober* gerekent word. Maar een *Zober* houd volgens de ordonnantie van den Aartsbisschop *Ernestus* van 't jaar 1482. agt emmers, volgens de maat der kooper-geteikende emmers, van welke een op 't Slot Giebichenstein, de tweede op het Stadhuis te Halle, en de derde op het Dalhuis, ten einde de Kuipers zig in het maken der emmers daar na schikken, bewaart worden. Zodanig een emmer behelst 12. kannen, naar de maat van Halle. In de zoogenaamde *Koten* hebben ze houte emmers, van die grootte, welke *Ful-emmers* genaamt worden, om dat 'er de Sole uit de Sole-vaten mede in de pan gevult word. Ieder Zout-zieder moet ook een tafeltje in den Koot hebben, op welk hy het getal de Zober-Sole aanteikent, zoo als het hem van de Born-knechten gebragt, ende in 't Sool-vat gestort word. Als in een *Schicht* de laatste *Zober* gebragt word, roepen ze den Zoud-zieder toe, dat hy het aanteikenen moet, hoe veel ze hem in deze *Schicht* gebragt hebben. En dat noemen ze *Toeslaan*. Elk *Zober* heeft zyn afzonderlyk teken of merk, by voorbeeld, een Visch, Hert, Appel, enz. Een *Zober* vol Sole, met den boom, aan welken hy gedragen word, weegt ruim derdehalve Centner. Op dat nu de dragers, die hem van den Bron in de Kote moeten dragen, niet mogen struikelen of vallen, word het voet-pad, langs welk zy gaan, ten minsten tweemaal 's daags met bezemen gekeert. zie *Amphora*.

ZODE. zie *Ardor Stomachi*.

ZODIACUS. zie *Dierkring*.

ZOET-HOUT. zie *Glycyrrhiza*.

ZOMER. *Aestas*, is een der 4. Jaar-getyden, beginnende met het Zomer-*solstitium*, als de Zon in het teken van den Kreeft treed, en ten opzicht van ons op het hoogste staat, tot aan het Herfst-*aequinoctium*, als de Zon in de Waag treed; en duurt by gevolg zamen drie maanden lang. Hier van daan is het, dat die inwoonderen der Wereld, die onder den *Aequator*, of linie, woonen, en over

wies

wier hoofdschedel of *Zenith* de Zon in het *Aequinoctium* van de Lente en Herfst staat, tweemaal *Zomer* en Winter in 't jaar hebben. Oudstyds wierd *Aestas* of *Zomer* genaamt die tyd, die van het *Aequinoctium* der Lente tot het *Aequinoctium* van den Herfst, en dus 6. maanden, duurde. *zie* Math. Lexic.

Zomer-draad. zie *Filamenta Beatae Mariae.*

Zomer-maand. zie *Junius.*

Zomer-sproeten. zie *Lentigines.*

Zon. *Sol.* In 't Fransch, *le Soleil*, is het groote, en den ganschen Aardkloot verlichtende en verwarmende Hemel-licht, zynde de bron en oorsprong van al het natuurlyk licht, en van wien alle andere Planeten of Dwaalsterren hun licht ontfangen. De *Zon* word gemeenlyk voor den middelsten der Planeten, dog van de *Copernicanen* in 't geheel voor geen Planeet, maar voor een vaste Ster, rondom welke de andere Planeten, en dus ook de Aarde, lopen, gehouden. *Scheinerus* heeft allereerst zekere *Maculae* of Zonne-vlekken ontdekt, van welke zommige grooter zyn, als de andere, en zommige sneller als de andere wederom verdwynen. Uit de schynbare beweging dezer vlekken door de *Zon* heeft men gevonden, dat zig de *Zon* in 27. dagen en 10. stonden rondom haren eigen As of Spil beweegt. Hare grootte en afstand van de Aarde aangaande, deze beloopt zig volgens het gevoelen van *Cassinus* op 22000. halve Diameters der Aarde, of byna op 19. Millioenen Duitsche mylen; en wat de grootte aangaat, zoo word dezelve geschat 1367631. maal grooter te zyn, als de Aardkloot.

Zona. *Zoster*, is eigentlyk een Gordel; maar word ook voor die delen van het ligchaam genomen, daar men zig pleegt te gorden. Ook word *Zona Volatica* een zoort van dauworm, of rooden omloop genaamt.

Zona. Dus noemt men een groote een breede streep op de vlakte der Aard- of Hemel-kloot, zynde met een kring, (gelyk de *Zonae frigidae*,) of met twee, het zy *Parallelen*, (gelyk de *Zonae Temperatae* en *Zona torrida*, insgelyks de *Zodiacus* of Dier-kring) het zy zamenlopende (gelyk de *Dodecatemoria* en *Domus coelestes*) omringt. Diergelyke *Zonae* zyn die in 't algemeen dus genaamde vyf *Zonae mundi*, de *Zodiacus*, de *Domus coelestes*, *Dodecatemoria* en *Climata.*

Zonae frigidae. Deze zyn 2. in getal, namentlyk *Septentrionalis*, die van den *Circulus Polaris Arcticus* word ingeslooten, ende het bovenste deel van *America*, *Nova Zembla*, Spitzbergen, Groenland, Lapland en Ysland in zig behelst; en *Australis*, welke van den *Circulus Polaris Antarcticus* word ingeslooten; en onder welke het onbekende Zuid-land geplaatst word. Elke *Zona Frigida* is van 23. en een halve graden, of 352. en een halve Duitsche mylen breed. Zy worden *Zonae Frigidae* genaamt, wegens de strenge koude, die aldaar het gansche jaar gevoelt word. Hoewel deze koude eertyts voor veel geringer gehouden is, als men naderhand in der daad bevonden heeft.

Zonae mundi. Wereld-zonen of Gordels, zyn breede streepen op de vlakte der Aarde, die met den *Aequator* parallel lopen, en van de *Tropici* en *Circuli Polares* worden ingeslooten; om daar door voornamentlyk de Aarde naar de verscheidenheit der warmte en koude te verdelen. Men telt 5. zulke *Zonae*, als 1. *Zona torrida*, 2. *Zonae frigidae*; en 2. *Zonae temperatae.*

Zonae temperatae zyn twee in getal; de *Septentrionalis*, tusschen de *Tropicus Canori* en *Polaris Arcticus* gelegen, en behelzende Europa, byna geheel Azie, ende het bovenste van America; en *Australis*, die tusschen de *Tropicus Capricorni* en *Polaris Antarcticus* is beslooten, en onder welke het benedenste deel van Africa nevens het benedenste deel van America is beslooten. Elke is van 43. graden, of 645. Duitsche mylen breed. Zy worden *Zonae Temperatae* wegens de getemperde lucht genaamt; om dat het daar niet zoo heet, als in de *Zona Torrida*, nog zoo kout, als in de *Zonae Frigidae* is.

Zona torrida. Deze word tusschen de beide *Tropici* beslooten. Zy is van 47. graden, of 705. Duitsche mylen in hare breedte; en word dus genaamt wegens de groote hitte, die aldaar het gansche jaar duurt; hoewel men deze hitte op verre na zoo groot niet vind, als men 'er oudstyds van geschreven heeft. Onder dit Wereld-gedeelte staat byna half America, nevens een groot stuk van Africa, en de Aziatische Eilanden.

Zondags letter. *Litera Dominicalis*, word die Letter genaamt, met welke in den Juliaanschen en Gregoriaanschen Almanak ieder Zondag van het Jaar bemerkt word. En ten einde de Opstellers van den Almanak den Weke-dag, op welken de Paaschvolle-maan invalt, gemakkelyker zouden vinden, betekenen zy de Weke-dagen met de 7. eerste Letteren van het A B C. noemende altyd den eersten dag van 't jaar A. van daar tellen ze tot op den Zondag; en dus openbaart zig de *Zondagsletter*, die nogtans ieder jaar niet eenerlei is.

Zon-dauw. zie *Ros Solis.*

Zond-vloed. *Diluvium*, word genaamt allerlei groote en land-verwoestende overzwemming; maar in 't byzonder die algemene Water-vloed, van welke Mozes schryft, en waar van de oude Heidenen zelfs eenige naricht hebben gehad. Ook pleegt men nog op den huidigen dag hier en daar eenige overblyfzelen op hooge bergen, onder de aarde, enz. daar van aan te treffen, als versteende visschen, mosselen, enz. zie *Lexic. Philos.*

Zon-eclips. zie *Eclipsis Solis.*

Zonne-bloem. *Heliotropium*, is een der grootste hof-bloemen, zynde de Zon in gedaante meest gelyk, en die zig gemeenlyk naar 't Zuiden wenden; hoewel zommige zoorten zig den ganschen dag met den loop der Zon omkeren; waar van daan ze ook in 't Grieksch ἡλιοτρόπιον genaamt word. Men noemt ze ook *Helenium Indicum*, of *Flos Solis.* Daar zyn drie zoorten van, namentlyk groote, middelmatige en kleine. De groote dragen maar eene bloem, de twee andere meer. De middelmatige hebben ook vele takken. Men teelt ze van haar zaad, dat by zommige zwart, by zommige graauw, by andere wit is. Men plant ze in de lente, by volle Maan; ge-

gelyk ze ook by volle Maan wederom verplant worden. Zy moeten een vette grond hebben, en daarenboven veel besproeit worden. Als de wind den stengel breekt, word hy weder zamen gebonden, en groeit gelyk voorhenen. Deze Bloem komt zeer naby de *Zonne-goud-bloem*, genaamt *Heliochrysus*, die hare kleur ook 's winters behoud. Zy worden door het scheuren der stokken voortgeplant, en willen een zandigen grond hebben.

ZONNE-BRON. *Fons Solis*, is een Wonder-bron in het inwendige van Africa, van welken *Plinius*, *Arrianus*, en anderen melden, dat deszelfs water zoet, maar zoo koud is, dat het niemand drinken kan, zoo lange de Zon schynt; maar na Zonnen-ondergang zoo heet, dat men 'er gene hand in houden kan.

ZONNE-CIRKEL. zie *Cyclus Solaris.*

ZONNE-FAKKELEN. zie *Faculae Solis.*

ZONNE-KEERKRINGEN. zie *Tropici.*

ZONNE-STOFJES. zie *Atomi.*

ZONNE-WEG. zie *Ecliptica.*

ZONNE-WENDE-VOGEL. Deze is zoo groot, als een Duif, maar zoo dik en vleessig, als een Patrys; gansch wit, uitgezondert 2. of 3. vederen in de vlerken, die ligt graauw zyn. Zyn bek is geel, dik en kort. Hy heeft in zyn stuit een veder, of om beter te zeggen, een pyp, omtrent ter lengte van 7. duim breed; waar uit de gansche staart bestaat. Men ziet hem niet verre van den Zonne-keer-kring, waar van daan hy ook den naam heeft. Hy is goed om te eten, en word zeer diep in Zee gevonden. Hy nestelt alleen op het West-indisch Eiland *Rocco*; alwaar een groote menigte dezer Vogelen zig onthoud.

ZONNE-WYZER. *Horologium solare. Sciatericum*, is een konstige aanwyzing der Uur-linien, op welke by Zonne-schyn de schaduw van den Wyzer valt, waar door de uuren van den dag worden aangetoont. *zie* Math. Lexic.

ZOODE. zie *Ardor Stomachi.*

ZOOGONIA word de voort-teling der dieren genaamt, die jongen ter Wereld brengen.

ZOOG-VROUW. zie *Nutrix.*

ZOOLOGIA word de wetenschap en beredenering over de Natuur der Dieren genaamt; zynde dat deel der *Pharmacie*; waar in van den aart, kragt, enz. der dieren gehandelt word.

ZOOM. *Limbus*, word in de Bouwkunde een middelmatig plat Lid genaamt, dat den schaft of stam boven eindigt.

ZOOM of eigentlyk *Saum*, noemen de Zwitzers een zekere Maat, houdende zestehalve emmer; een emmer houd 64. Vizir- en 75. Schenk-maaten. Een Maat houd 2. Seibel, of 4. Drachmen. In Neurenberg rekent men een *Saum* tot 400. Pond, te Wenen tot 275.

ZOOPHYTA. Dus worden zulke Planten genaamt, die iets van de natuur der dieren schynen aan zig te hebben. By voorbeeld, lammeren, die in de Tartary op stengelen uit de aarde groeijen, dog eigentlyk een zoort van Meloenen zyn. Men zegt, dat ze de gedaante van lammeren hebben, en door een stengel vast aan den grond gewassen zyn; welke stengel hen in plaats van een navel dient. Als deze plant groeit, verandert ze van plaats, zoo veel het de steel lyden wil, en maakt, dat al het gras, dat 'er onder is, verdort. Ryp geworden zynde verhaalt men, dat de steel verdroogt, en de vrucht met een ruige huid of gekroesde wol, gelyk die der lammeren, overtrokken is. Deze huid kan gelyk andere pelteryen gebruikt worden. Wil iemand als een rechtschapen Physicus of Natuurkundige, zonder vooroordeel deze planten, welke *Zoophyta* genaamt worden, onderzoeken, hy zal vinden, dat het niets anders als ware en enkele planten zyn, zonder iets van de Natuur der dieren aan zig te hebben. Waarom het ook niet geloofwaardig is, dat 'er eigentlyke zoogenaamde *Zoophyta* gevonden worden.

ZOOTOMIA. *Zootome*, is een konstige Anatomische opsnyding der dieren.

ZOPHORUS. zie *Fries.*

ZOPISSA. *Pix navalis*, word van zwart pek, met gemeen hars, zeep en teer onder een gesmolten, en van Schippers en Zee-varenden gebruikt.

ZORBEN-BOOM. zie *Sorbus silvestris.*

ZOTICA betekent zoo veel, als *Facultas vitalis.* zie *Facultas.*

ZOUT. zie *Sal.*

ZOUT-BLOEM. *Halosanthos. Flos Solis*, *Sperma Ceti*, en *Walschot* is zamen eenerlei.

ZOUT-GRAVE. zie *Grave.*

ZOUT-KOTEN worden te Halle in Saxen en elders, alwaar Zout-ziederyen zyn, die afzonderlyke gebouwen genaamt, die tot het Zout-werk behoren, en in welke het Zout-water uit de Zout-bronnen geschept en gezoden worden.

ZOUT-MAAT houd in Halle 28. *Metzen*, of een Schepel en drie vierendeel Hallische maat.

ZOUT-PAN. Dus worden die Pannen genaamt, die tot het Zout-zieder gebruikt worden. Deze zyn op zommige plaatzen van yzer, blik, dun kooper, of loot. Maar men zoekt by zodanige Pannen doorgaans de spaarzaamheit, om met weinig vuur veel Zout te zieden. Van de *Zout-pannen* is ook nog aan te merken, dat, als twee agter een volgende dagen Zout in een Pan gezoden is, zig in dezelve een hard verbrand Zout aanzet, *Scheep* genaamt. Dit belet, dat het vuur niet behoorlyk werken, nog de overige Zole tot Zout maken kan. Waarom ze, om wederom bruikbaar te zyn, door twee mannen van den haard moet los gemaakt, in de vrye lucht gebragt, afgebrand, gewasschen en geschuurt worden. zie *Sole.*

ZOUT-PROEVE. Zout-waage, is een gemeenlyk uit zout gemaakt Instrument, met een ronde kogel, en langen naauwen hals, die zekere afdelingen heeft; waar door, als men het in zout water, bier, enz. hangt, men kan oordelen, of 'er veel Zout, of eenige ander-zoortige delen in het water gevonden worden. Want hoe zuiverder het water is, hoe grooter deel van het instrument daar in gedompelt word. Maar hoe 'er meer Zout in is, of hoe sterker het Bier is, hoe meer van den hals uit het water boven uit steekt.

Zout-ziedery. Dus noemt men niet alleen de hier en daar in Duitschland gelege plaatzen, alwaar de Sole uit de Zout-bronnen geschept en tot Zout gekookt word; waar van onder het Artykel van Sal breeder kan nagezien worden; maar men vind ook hier en daar in Zee-steden zekere *Zout-ziederyen*, in welke het Spaansch en Fransch Zout geraffineert, en tot fraai wit Zout, dat van Luneburg en Halle niet zeer ongelyk, gezoden word.

Zubenelgubi, of *Zuben Hacrabi*. Dus word de Ster van de derde grootte op de Zuidelyke schaar van den Scorpioen genaamt; gelyk *Zubeneschameli* de Ster van de vierde grootte aan de Noordelyke schaar van den Scorpioen.

Zuid. *Meridies. Auster*; in 't Italiaansch, *Ostro*, in 't Fransch, *Sud*, *Midy*, betekent (1) het punt, regt tegen over de *Cardo Septentrionis*, of Noordpunt; of wanneer het juist middag is, behoeft men maar van zyn hoofdschedels-punt in zyne gedagten midden door de Zon een boog tot aan den Horizont te trekken; dus toont dezelve aan den Horizont het punt, dat *Zuid* genaamt word. De Zuide-wind word *Notus*, *Auster* genaamt. (2) Het vierde deel des Hemels, of die gansche luchtstreek, die aan beide zyden van dat punt gelegen is. *zie* Math. Lexic.

Zuiger. zie *Mola Carnea*.

Zuiker. *Saccharum*. In 't Fransch, *du Sucre*, is het merg van een zeker riet, dat van gedaante byna gelyk ons riet is, vele knoppen en afzetzels heeft, 7. à 8. voet hoog groeit, en gemeenlyk 1. of 2. duim dik. De bladen zyn op zyde zeer scherp, zoo dat men ze afbrekende de handen wel lichtelyk kwetst. Deze rieten groeijen in de Indien uit een kwastige wortel, die dog niet zeer houtig, maar vol zap is. Voorts word de *Zuiker* op de navolgende wyze voortgeplant: Na dat ze byna een jaar lang in 't veld gestaan heeft, en dus ryp is geworden, worden de bovenste toppen van het rype riet in een ander daar toe bereid veld gesteken, en dus voortgeplant. Als men nu de *Zuiker* uit dit riet verzamelen en bereiden wil, word het uit de aarde getrokken, en daar het hier en daar aan de zyde is aangewassen, afgestroopt, in kleine stukjes, omtrent een hand breed gesneden, en het zap, dat daar in is, zynde de eigentlyke *Zuiker*, uitgeperst; welke pers uit twee op elkander leggende rollen bestaat, wordende van de Zuikermoolen met zoo veel geweld geduurig omgedreven, dat, wanneer by geval een slave daar aan werkende een vinger daar tusschen krygt, aanstonts zyn gansche arm daar onder getrokken en verplettert word. Uit deze pers loopt de *Zuiker* in een ketel, en word daar in eerst met water gemengt, vervolgens zekere uuren lang gekookt, tot dat ze schuimt; ook de waterachtige vogten uitwaassemen en inkooken. Daar na word ze in aarde vaten gedaan, zynde boven wyd, en beneden spits toelopende; in welke ze gelyk als zout hard word; en zoo lang word de spitze grond der aarde vaten toegeslooten gehouden, maar naderhand geopent, ten einde het grove slymachtig zap daar uit loope, en de *Zuiker* dus gezuivert worde. Vervolgens word de wyde opening boven met leem bestreken; en wel verscheidemalen, om dat men gelooft, dat de *Zuiker* daar door nog meer gezuivert en witter word. En dit is het eerste werk. Maar ten einde de *Zuiker* volkomen gereinigt worde, besteed men 'er nog meer arbeid aan. Te weten, men maakt looge van ongeleschte kalk en water; men stort dezelve met het wit van ey op de *Zuiker*, en roert ze onder een onophoudelyk zieden zoo lang om, tot dat 'er alle schuim, die 'er nog in gebleven was, volkomen uit is. Maar om 'er de gemelde looge wederom af te nemen, zygt men de dus gezoode *Zuiker* door een doek, en laat ze op nieuws zoo lang kooken, tot dat de looge gansch uitgekookt is. Daar na word de *Zuiker* andermaal in de voornoemde aarde vaten gedaan, de wyde opening met klei bestreken, en dus is ze gereed. Maar wil men de *Zuiker* na Europa zenden, dan word ze uit hare aarde vormen in houte kisten gelegt, tot kleine stukken geslagen, en vast ingestampt. Elk dezer kisten weegt 20. à 30. *Arrobas*, een *Arroba* tot 32. Hollandsche Ponden gerekent.

Maar daar zyn verscheide zoorten van *Zuiker*; welke eensdeels van de plaats, alwaar ze groeijen, anderendeels van hare fynheit den naam hebben. De bekendste zyn, de *Thomas-zuiker*, of *bruine Faryn*, de *witte Faryn*, zynde beide gemeen *Riet-zuiker*, of om beter te zeggen, het eigentlyk merg, zoo als het in het ried gevonden word; *Melis-* of *Canarie-zuiker*, zynde wederom van drie zoorten, van welke de fynste *Candy-zuiker* genaamt word.

Zuiker-aluin. zie *Alumen Saccharinum*.

Zuiker-bakker. *Confiseur*, word genaamt iemand, die uit zuiker allerlei gebak maakt, en aan het zelve verscheide vormen geeft; voorts vruchten, wortelen, en anderzins met Zuiker pleegt te confyten, en in te maken.

Zuikerey. zie *Ambubaja*.

Zuiker-raffinadery. Deze zyn tegenwoordig in Engeland, Vrankryk, Holland en Hamburg te vinden; alwaar de uit Oost- en West-indie in groote lange kisten gekome Poeijer-zuiker uit Mascovade op nieuws geloutert, en eerst deugdelyk van de nog by zig hebbende onreinigheit gezuivert, en tot de boven gemelde zoorten van Zuiker gemaakt word. De Raffinaderyen van Holland en Hamburg voorzien gansch Duitschland van Zuiker. Dezelve word doorgaans met Grooten Vlaamsch by Ponden ingekogt, en na 7. maanden *Contant in Banco* betaalt. Deze Kunst van *Zuiker-raffinadery* is by de Ouden onbekend geweest; en dezen moesten zig met hun zoogenaamd *Saccharum Nativum* behelpen, zynde een zap van oud en overlopend Zuiker-riet, dat 'er in de gedaante van droppelen, en zomwylen als hazel-nooten uitzypelde, hangen bleef en stolde. Deze dus van de Zon gedroogde Zuiker-graanen wierden oudstyds in de Indien gezamelt, en verre verzonden. Waarom ook *Dioscorides*, *Plinius*, *Galenus* en *Avicenna* deze zoetigheit *Sal Indicus*, dat is, Indiaansch Zout, en *Mel Arundinis*, of, Riethoning, noemen.

Zuiker-riet. zie *Zuiker*.

Zuiker-wortel. zie *Sisarum.*

Zuiker-wyn. Dus word een drank genaamt, dien de Inwoonderen van het Eiland *Madagascar* uit Zuiker-riet kooken; aangezien ze de kunst van het Zuiker daar uit te maken niet verstaan. Zy nemen Zuiker-riet, gieten 'er water op, kooken het tot een derde in, en vullen het in groote Kauwoerde-schillen. Dus word 'er een drank uit, dien de inwoonderen aldaar *Touach* of *Touapare*, dat is, *Zuiker-wyn*, noemen. Deze drank is eenigzins bitter, gelyk de kernen van Perziken; duurt niet boven de 3. dagen, en word zoo scherp, dat hy in een eenige nacht een kooperen vat doorvreet.

Zuile. zie *Pilaar.*

Zuivering. zie *Rectificatio.*

Zuph of *Zupha* is een zeker Kruid of Plante, die in de Roode Zee groeit, en niet alleen goed is om te eten, maar ook een fraaije scharlake verwe geeft.

Zuur-boom. zie *Berberis.*

Zuur-bronnen. *Acidulae*, zyn levende, dat is, heldere en uit de aarde opwellende Minerale wateren, van een verscheide smaak, dog gemeenlyk zuur. Zy worden van een scherp onderaardsch en mineraal Zout, dienende zeer tot gezondheit, bereid. Maar diergelyke *Zuur-bronnen* zyn wegens hare mineralen, die ze by zig hebben, zeer verscheiden; want zommige voeren yzer en vitriool, andere zalpeter, andere zwavel met zig. *Acidulae Artificiales*, door Kunst gemaakte *Zuur-bronnen*, zyn tot dien einde gevonden, om dat het een iegelyk niet gebeuren kan, de natuurlyke *Zuur-bronnen* te bezoeken. Ook zyn de wateren, welke daar uit verzonden worden, op verre na zoo goed niet, als die uit den Bron zelve geschept worden. Zy worden wel op allerlei wyze toebereid, nogtans is de *Mars* de hoofdgrond en voornaamste *Ingredient* van allen.

Zuur-deeg. *Fermentum*, is een stuk deeg, dat men heeft laten goor worden, en het welk men vervolgens onder den verschen deeg mengt, om dien daar door te doen ryzen. By gebrek van *Zuur-deeg* neemt men een weinig zalpeter.

Zuuring. *Acetosa. Lapathum acetosum. Oxys. Oxalis*, groeit hier en daar op de velden, weiden, en in hoven; en word als een middel voor de zoode der maag, ontsteking van lever en milt, ook der oogen, en voor graveel-zand gebruikt.

Zwaan. *Cygnus.* Deze onthouden zig doorgaans in stroomen en meiren; zoo dat ze onder onze Water-vogelen zoo wegens hunne groote, als zneeuwitte gestalte met regt den rang hebben. Niet tegenstaande de vederen en pluimen wit zyn, nogtans is de huid byna zwart; waarom ze een aartig zinnebeeld zyn van een geveinsde, die zig van buiten anders vertoont, als hy inwendig is. De Ouden hadden met het vleesch der *Zwaanen* zeer veel op. *Plutarchus* in zyn Tractaat *de Esu Carnis* getuigt, dat ze eertyts van de Romeinen in donkere vertrekken, en met toegebonde oogen gemest zyn. Men leest *Deut.* XIV. 17. dat de Vogel רחם / dat is, *Racham*, als onrein aangemerkt, en den Kinderen Israels verboden word te eten. Dit word van zommigen door *Zwaan* vertaalt. Dog de Letterkenners en Vertalers zyn het niet eens. By de Nederlanders word het door *Pellicaan* overgezet. In Muscovie worden ze van de Grooten gelyk Ganzen gekookt en gebraden gegeten. Zy zyn in de zomer vlessiger en vetter, als in de winter. En of schoon de tamme *Zwaanen* eenigzins beter tot spyze, als de wilde zyn, hebben nogtans de volwasse doorgaans zward en taai vleesch, het welk, gelyk het vleesch van alle andere Water-vogelen, veel onzuiverheit by zig heeft; voornamentlyk om dat ze grooter, als Ganzen en Endvogelen zyn. Maar wat aangaat de jonge *Zwaanen*, en die nog geen jaar oud zyn, deze zyn geene onaangenaame spyze. Zommigen hebben ze liever gebraden, met kruid-nagelen besteken, en 's anderendaags koud op tafel. De jonge *Zwaanen* zyn eerst geel-groen, gelyk de jonge Ganzen, met zwarte bekken; naderhand worden ze tegel-verwig, of graauw-rood, met geele bekken; eindelyk na verloop van een jaar bekomen ze roode bekken, en spier-witte pluimen en vederen, die hen jaarlyks tweemaal worden uitgetrokken, om 'er bedde-dons van te maken. De oude Dichteren hebben den *Zwaan* aan *Phoebus* en de negen Zang-godinnen geheiligt. Hierom was *Eobanus Hessus* van gevoelen, dat men gene *Zwaanen* behoorde te dooden, nog te eten. Wat den vermaarden *Zwaanen-gezang* aangaat, dien ze kort voor hun dood gezegt worden van zig horen te laten, dezelve is een loutere fabel; niet tegenstaande vele Ouden daar van als van een zekere zaak geschreven hebben. Om van *Plato*, *Virgilius*, *Ovidius* en anderen niet te spreken, *Martialis*, *Lib.* XIII. *Epigr.* 77. zegt 'er dus van:

Dulcia defecta modulatur carmina lingua
Cantator Cycnus funeris ipse sui.

Dat is:

„ De Zwaan met half bestorve tong
„ Zingt, of hy met hem zelf ten nare grave gong.

Edog dit gansch verhaal word van *Plinius*, *Aelianus*, en *Julius Scaliger* tegen gesproken. En trouwens niemand heeft ooit verzekert, dat hy een *Zwaan* heeft horen zingen. Wat de Jagd der wilde *Zwaanen* aangaat, deze is in Denemarken een zonderling vermaak, en geschied naby de Eilanden, alwaar zig de *Zwaanen* in Zee onthouden; als wanneer eenige hondert stuks geschooten worden.

Zwaardachtig kraakebeen. zie *Scutiformis Cartilago.*

Zwaard-dans. Dus noemt men in Duitschland een Dans der Mes-makers, dien ze met zonderlinge plechtigheden in de stad Neurenberg plegen te houden. In 't byzonder was die zeer zonderling, dien ze in 't jaar 1496. ter eere van *Bogislaus*, Hertog van Pomeren, door die stad reizende; en in 't jaar 1570. ter eere van Keizer *Maximilianus* de II. gehouden hebben.

Zwaard-lelie. zie *Xiphion.*

Zwaard-visch. Een Gesternte. zie *Xiphias.*

Zwaard-visch. Deze vind men hier en daar in

Zee, voornamentlyk by de Antillische Eilanden in de West-indien. Zy hebben gene schubben, maar alleen een rimpelig vel, gelyk een rasp, op den rug graauw, maar aan den buik wit. Voorts hebben ze 7. vinnen, 1. aan den staart, 2. op ieder zyde, en 2. op den rug. Zy maken een zeer snelle beweging. Het Zwaard, dat voor aan zyn bek staat, heeft aan ieder rye 27. witte of aschgraauwe tanden, die zeer sterk en vast zyn; en de kop is wegens zyne breedte afschuwelyk om aan te zien. Deze Visch poogt in den grooten Oceaan de heerschappy over alle andere visschen te hebben. Hy laat zig dikwils met den Walvisch in een stryd, dien hy den buik opscheurt. By de oogen heeft hy luchtgaaten, waar door hy het ingeslokt water wederom hoog uit kan spuiten. Het is merkwaardig, dat op de kust van Messina, by de Straat tusschen Italie en Sicilie, de *Zwaard-visch* met byzondere woorden, die de Visschers eenigzins zingen, uit de Zee naar boven gelokt word. Want men verhaalt, dat hy op het hooren van die woorden zig aanstonts uit de diepte na de lucht begeeft; wanneer hem een ander Visscher met een drietand uit al zyn macht in 't lyf werpt, ende het daar aan vast gemaak lang touw laat schieten, tot dat de Visch krachteloos geworden zynde naar 't Schip getrokken en gedood word. *Athanasius Kircherus* begrypt het (zoo anders het verhaal geloofwaardig is) als een natuurlyke zaak; en schryft den woorden daar by uitgesproken die werking toe, om de inbeeldings-kracht van den Visch gaande te maken, en te verheugen. Dog dit gevoelen word van *Erasmus Francisci* wederlegt; en hy meent, dat en deze wyze van het vangen der *Zwaard-visschen*, en het Roepen der Egels in het Hertogdom Crain uit een zeker verbond met den Satan ontstaat. Zie boven op het Artykel van Egel. Voorts vind men driederlei zoorten van *Zwaard-visschen*, die een lang Zwaard voor hun hoofd hebben, welke eigentlyk *Pristis* genaamt worden; andere, die op beide zyden van dit Zwaard prikkelen hebben, welke *Serra* genaamt worden; nog andere, die in plaats van het zelve een lang hoorn hebben. Deze zyn die genen, van welke men zedert vele Eeuwen een viervoetig dier op het land gemaakt heeft, en het als een paard beschreven; hoewel tot hier toe niemand getuigt, dat hy zodanig een *Eenhoorn* gezien heeft.

Zwaarte, *Gravitas*, is die hoedanigheit van een ligchaam, door kracht van welke het, los gelaten en niet opgehouden zynde, nederwaarts naar het middelpunt der Aarde, of ook in 't algemeen naar een zeker *Centrum* bewogen word. Zommige zoo oude als nieuwe Filosophen houden het voor een wezentlyke en inwendige eigenschap, die ze een *Vis Centripeta* of *Attractrix* noemen; anderen in tegendeel zoeken het door een perssing van een uitwendige fyne stoffe, die ze als in een bestendige sterke beweging aanmerken, te verklaren. zie *Lexic. Philos.*

Zwachtels. zie *Bindzels.*

Zwaluwe. *Hirundo. Volucris vaga. Chelidon*; in 't Fransch, *Hirondelle*, is omtrent zoo groot, als een Leewerk, dog veel ligter van ligchaam. Zy heeft een kleine en korte bek; een tamelyk langen en in 't midden van elkander gesplitten staart, een wel geproportioneerde gedaante, zwarte vleugels ende een witte buik, onder de keel een weinig rood, en korte zwakke pooten. Daar zyn verscheide zoorten van *Zwaluwen*, van elkanderen in gedaante onderscheiden. *Aristoteles* verdeelt ze in *Domesticae*, Huis-zwaluwen, *Apodes*, Kortvoetige, en *Falculae*, Krom-geklaauwde. *Plinius* onderscheid ze in *Domesticae*, *Rusticae*, *Apodes* en *Ripariae*; dog *Scaliger* in de gemeene, zwarte, en bruine; en *Gesnerus* in *Domesticae*, *Silvestres* en *Ripariae*, dat is, Huis-zwaluwen, die hare nesten in huizen en andere gebouwen maken, Bosch-zwaluwen, en Water-zwaluwen. De laatstgemelde nestelen aan holle oevers, voornamentlyk aan den Rhyn; tot welke ook de Zee-zwaluwen behoren. Diergelyke worden byna de gantsche Wereld door gevonden. Zy beminnen gemeenlyk de warme lucht, maar trekken tegen den winter wech, dog onzeker, werwaarts. Men heeft dikwils een groote menigte 's winters tusschen het gebergte op Zonryke plaatzen, of in verrotte en holle eikeboomen, insgelyks by meiren en poelen tusschen het riet, byna dood gevonden; welke opgenomen ende in een warm vertrek gebragt zynde weder levendig wierden; het welk nogtans niet lang duurd. Maar dat die zelve *Zwaluwen*, welke wech getrokken waren, met de lente weder komen, en hare voorgaande woningen betrekken, blykt daar uit, om dat men menigmaal een *Zwaluwe* een roode draad om zyne pooten heeft gebonden, dien ze in 't volgende jaar weder bragt. Zy maken hare nesten liefst van wolle, welke ze den schaapen uit den rug weten te pikken. Deze nesten weten ze zoo konstig te bouwen, dat en zy, en hare jongen daar in voor de koude bevryd zyn. De oude, zoo wel mannetjes, als wyfjes, als ze den jongen aas geven, beginnen altyd van den oudtsten. En zoo'er een blinde onder is, bestryken ze de oogen met *Chelidonia*, of Schelkenskruid, eens en andermaal, tot dat ze ziende worden. Het vleesch der gemeene *Zwaluwen* word gezegt zeer heet en schadelyk te zyn; maar dat van jonge en wilde, voornamentlyk van Rhyn-zwaluwen, word geprezen. Zy hebben in de Geneeskunde ook hare nuttigheit. Geneesmiddelen zyn daar van gepulveriseerde, en gedistilleerde *Zwaluwen*, de steentjes in de maag of lever van zommige jonge *Zwaluwen*, genaamt *Chelidonii* zeer vermaard. Eindelyk word ook het bloed, drek, mist, en eijeren in de Medicyne gebruikt.

Zwaluwe-nest. zie *Vogel-nest.*

Zwaluwe-staart. zie *Queue d'Ironde.*

Zwaluwe-steen. zie *Chelidonius.*

Zwaluwe-wortel. zie *Chelidonium* en *Vincetoxicum.*

Zwart kryt. zie *Cerussa nigra.*

Zwavel. zie *Sulphur.*

Zweer. zie *Ulcus.*

Zweet-gaaten. zie *Pori.*

Zweet-middelen. zie *Sudorifera.*

Zwemmen. Dit wierd eertyts onder de Oorlogs-

en

en Ridderlyke oeffeningen getelt. De oude Romeinen hadden voornamentlyk hun zoogenaamde *Campus Martius*, alwaar ze den jongen Adel en aankomende Zoldaten in het vechten, worstelen, en steek-spelen oeffenden; en zoo dra dit geschied was, moest zig die jonge Manschap in den Tyber springende het stof afwasschen, en zig van de vermoeitheit ververschen; teffens het *Zwemmen* leren, als welke kunst den voornaamsten Veldheeren, gelyk *Julius Caesar* en anderen, maar ook den gemenen Zoldaten, dikwils grootelyks is te stade gekomen. Als derhalven iemand nog tot het Staats-bestier, nog tot den Oorlog bekwaam was, zeiden ze by wyze van een spreekwoord: *Neque literas, neque natare didicit*; dat is: „ Hy heeft nog Letteren, nog „ *Zwemmen* geleert."

Zwyn-egel. zie *Egel*.

Zwyn-steen. zie *Saxum Suillum*.

Zyde. Ruwe. zie *Sericum*.

Zyde-kruid is een zeer nuttige Indiaansche Plant, of veel liever Vlas. Men vind dit gewas veel op vogtige plaatzen aan het gebergte. De wortel is vol kwasten, ende het blad zoo breed, als de kling van een degen; midden en omtrent de wortel een hand dik, dog dunner aan de zyden en boven, alwaar ze spits toelopen. Zy zyn wel 2. roeden lang, en getakt, gelyk een zaag. Als deze bladen een zekere grootte bereikt hebben, worden ze van de Indianen afgesneden, aan de Zon gedroogt en geklopt; als wanneer zy 'er een fraai vlas van maken, sterker als gemeen vlas. Dit vlas is van gedaante, gelyk een menigte in een lederen zak gewikkelde draden. Deze draajen ze zamen, en maken 'er vademen of draaden van, zynde tot allerlei zaken nuttig. De Schoenmakers op Jamaica gebruiken ze als pekdraad; de Spanjaarden braajen 'er kousen van, die zeer duur verkogt worden. Ook word 'er een zoort van geele kanten van gemaakt.

Zyde-reedery. zie *Afwinden*.

Zyde-staart. *Garrulus Bohemicus*, is een Vogeltje, zoo groot, als een Leeuwerk; met een pluim op 't hoofd, die hy kan opzetten en laten nederhangen. Op de vlerken heeft hy roode vlekken, in den staart lange vederen, zynde aan 't einde hooggeel. Het vleesch is malsch en aangenaam om te eten. Zyn voedzel zyn roode vogel-bessen. zie *Phoenicurus*.

Zyde-stikker. *Acupictor. Phrygio*, ook *Argentarius*, *Barbaricarius* en *Artifex Barbaricus* genaamt, wegens de veelvuldige zilvere en gulde figuuren, als van Arenden, Leeuwen, Draaken, enz. die van deze Konstenaren op de klederen gestikt worden. Diergelyke klederen waren eertyts aan de Hoven der Griekfche Keizeren, en nog op den huidigen dag by de Tartaren en Chinezen in gebruik. Zy worden *Phrygiones* genaamt, aangezien de oude inwoonders van Phrygie deze konst eerst hebben uitgevonden. Hoewel men 'er reets verscheidemalen by Mozes gewag van gemaakt vind. Uit dien hoofde word ook de naald, met welke gestikt word, *Acus Babylonica*, *Assyria* en *Semiramia* genaamt. De *Zyde-stikkers* zyn aan de Duitsche Hoven in het byzonder wel gezien. Edog deze Konstenaren, het zy Mannen, het zy Vrouwen, moeten in de Schilderkunst wel ervaren zyn; ook het coloryt en houding der kleuren behoorlyk verstaan. Zy onderwyzen zelden iemand anders, als hunne eige Zonen, in deze kunst. Hoewel de Vrouwelyke Sexe niet zelden tot verwondering in het Zyde-stikken ervaren is, gelyk by hare zeldzame Manufacturen blykt.

Zyde-stoffen. Deze worden in alle Landen en Provincien van Azie, alwaar Zyde valt, gemaakt, uitgezondert het Koningryk *Tripara*, van waar de Zyde naar *China* gezonden word. De meeste *Zyde-stoffen* worden in de Provincie *Quantung* gemaakt, en goedkoop verkogt; zoo dat men ze uit de eerste hand hebbende wel 100. ten 100. gewinnen kan. In deze *Zyde-stoffen* worden allerlei figuren van verscheide zoorten gewerkt. Daar worden ook vele in Holland en Vrankryk gemaakt; alwaar zoo wel als in Engeland ook allerlei half Zyde en half Wolle stoffen gemaakt, en sterk naar Muscovie en Polen verzonden worden.

Zyde-worm. *Bombyx*, is een Schepzel, in het welk de Natuur wonderbaarlyk speelt, waarom het de pynewaard is, een korte beschryving daar van te maken. Het is eerst een witte Rups, die, wanneer ze zal gaan spinnen, eenigzins geel, gerimpelt, en doorzichtig word. Als dan slingert ze haren kop rondom, en laat de Zyde uit haren bek. Om nu den *Zyde-worm* het spinnen gemakkelyker te maken, zet men hem in een pampeper-huisje. Die ze in menigte houden, stellen struiken van boomen in een vertrek, en laten ze daar aan spinnen. Als nu de tyd van spinnen daar is, en menig *Zyde-worm* geen bekwame plaats daar toe vind, of men hem met voedzel overlaad, dan spint hy in 't geheel niet, maar rimpelt zamen, als een dadel kern. Voorts is hy zeer naarstig in 't spinnen, tot dat zyn Zydepopje volbragt is, zynde ey-vormig, wit, geel of groenachtig. Is het wit, dan zyn zyne onderste ronde voeten van dezelve kleur geweest; maar is het geel, zullen de voeten ook geel geweest zyn. Als nu het ey-vormig popje volmaakt is, dan word de Worm daar binnen van gedaante gelyk een dadelkern; en het popje moet afgesponnen worden; of anders boort 'er de *Zyde worm* door, en maakt, dat de Zyde niet kan gehaspelt worden. De gemelde dadel-kern verandert naderhand in een vliegend Capelletje; het welk omtrent alle andere Rupzen word aangemerkt. En gelykerwyze ieder Rups een afzonderlyke zoort van vogeltjes maakt, dus veranderen de *Zyde-wormen* in witte Capelletjes, die een halve dag nodig hebben, vooral eer de vleugelen droog, en zy hare volkome gedaante erlangt hebben; als wanneer het Capelletje zes voetjes, twee bruine oogjes, en vier witte vleugelen heeft, in welke bruine streepen gezien worden. De Indiaansche zyn veel grooter en veelverwig. Het mannetje is kleiner als het wyfje, heeft ook een dunner lighaam. Zoo dra als ze hunne sterkte hebben, paaren ze, en leggen nog dien dag, of een dag daar na, en dus eenige dagen agter een, geele ronde eijertjes,

als hirs-karreltjes. Dit geſchied zynde ſterven ze. Een ieder dezer eijertjes heeft een klein ſtipje, bruinachtig van kleur. Men kan ook gemakkelyk zien, of 'er iets goeds zal uitkomen, of niet. Als ze ingevallen en gelyk als ledige hulzen zyn, is 't een teken, dat 'er niets zal uitkomen, om dat ze bedorven zyn. Wil men, dat de *Zyden-wormpjes* uitkruipen, plaats men ze in de warmte, het zy in de Zon, het zy in een warm vertrek; als wanneer de Wormpjes zig door de gemelde ſtipjes byten, en te voorſchyn komen. Dit nu geſchied doorgaans in April of Mey. Zoo dra ze uitgekropen zyn, legt men hen eenige ſalade-blaadjes voor. Maar ze moeten zeer zachtkens behandelt en verſchoont worden. Dit doen zommigen met duive-vederen of iets diergelyks. Men moet hen gene natte bladen te eten geven, om dat ze iets dat nat of verrot is nuttigende ſterven. De *Zyde-wormen* 4. dagen oud zynde vervellen; waar by ook vele ſterven. Als 'er de tyd is, dat men hen moêrbezie-bladen geeft, vervellen ze nog dikwils. By een aannaderend donder-weêr en blixem moet men ze toedekken, of ze krygen de geelzucht en ſterven. Zy eten de witte moêrbezie-bladen liever, als de roode, om dat ze fyner en zoeter zyn. Als nu op deze wyze de *Zyde-wormen* met moêrbezie-bladen wel verzorgt zyn, worden ze allengskens grooter, beſtaande uit 8. leden, op elke zyde van welke zwarte ringetjes, en ten laatſten nog 2. voetjes zyn. Wanneer ze gelyk als doorzichtig en helder worden; beginnen ze te ſpinnen; worden vervolgens gelyk dadel-kernen, en beginnen te veranderen en zig, gelyk gezegt is, te vermeerderen.

Zyffer. zie *Cyffer*.

Zygaena. zie *Jok-viſch*.

Zygoma os. *Zygomaticum. Os Jugale.* Jok-been, is een uitſtekend been van het eerſte paar der onbeweeglyke beenderen van het boven-kinbakken, wiens buitenſte deel met het binnenſte deel van het kinbakken op de helfte vervult word.

Zygomaticus processus is een uitſtekend been, aan de *Oſſa temporum*, door middel van welke deze met de *Oſſa primi paris faciei, ſive maxillae ſuperioris* verknogt worden.

Zymoma. *Fermentum*, word genaamt het *Nitrum aëreum*, het ſpeekzel, de ſcherpigheit der maag, enz.

Zymosis. zie *Fermentatio*.

Zythum is de naam van een zeker Bier in Egypten.

E I N D E.

B E R I G T.

De menigvuldigheit der Artykelen heeft gemaakt, dat zoo hier en daar iets of geheel overgeslagen, of niet altyd onder alle bekende namen aangehaalt wierd. Om dit te vergoeden, ende het Werk, zoo veel als ons doenlyk was, volledig te doen zyn, hebben wy het volgend *Aanhangzel* daar by gevoegt.

A.

AALBESSEN. zie *Ribes.*
AAMBEELD. zie *Aembeeld.*
AAMBORSTIGHEID. zie *Engborstigheit.*
AARD-APPELEN. zie *Tubera.*
AARD-BEVING. zie *Terrae Motus.*
AARDBEZIE-BOOM. zie *Arbutus.*
AARDBEZIE-KRUID. zie *Fragaria.*
AARDE. zie *Terra.*
AARD-GAL. zie *Ludus Helmontii.*
AARD-KLOOT. zie *Globus Terrestris.*
AARD-LAUWINEN. zie *Lauwinen.*
AARD-MUIS. zie *Muis.*
AARD-NOOT. zie *Chamaebalanus.*

AARD-OLIE. Dit zoort van olie druipt op het Africaansch Eiland *Sumatra* uit een steenrotze, en is een beproefd middel voor alle koude gebreken der peezen en verlamming.

AARD-ROOK. zie *Fumaria.*
AARD-SCHILDPADDEN. zie *Land schildpadden.*

AARD-VAL. Diergelyke gebeurt dikwils in 't Graafschap Stolberg, als 'er namentlyk een stuk Aarde onvoorziens zinkt, en in deszelfs plaats water te voorschyn komt.

AARD-VLOO. zie *Thryps.*
AARD-WORMEN. zie *Lumbrici Terrestres.*
AAS. zie *Esca.*
AB INTESTATO. zie *Successio.*
ADDER. zie *Vipera.*
AFGANG. zie *Excrementa.*
ALLODIALE GOEDEREN. zie *Bona Allodialia.*
AMBAGT. zie *Handwerk.*

ARANEA TUNICA is een dun Oog-vliesje, dat het Cryftallyne vogt bekleed; anders *Arachnoides* genaamt.

AVEROONE. } zie *Abrotanum mas.*
AVERUIT. }
AZYN. zie *Acetum.*

AZYN-MAKERY. Die den Bier-azyn brouwen, trekken doorgaans van 24. zak by voorbeeld 42. ton nat. Het water gekookt zynde word op de bakken gepompt. Vervolgens laten ze het in de zoogenaamde gyl-kuip lopen. Hier in zynde word 'er de gist opgedaan; namentlyk een vierde deel op de voornoemde quantiteit. Als ze by de winter brouwen, tot in April, leggen ze het gebrouwde in de Pakhuizen tot voorraad voor de zomer. Als dan word het op heete uitgebroeide voeder-vaten in de ope lucht gelegt. Na verloop van een maand word het op schoone voeder-vaten vertapt. Hoe zwaarder arbeid (dus noemen ze de vliezen) daar op komt, hoe beter de Azyn is. Eindelyk in de kelder gebragt zynde word de Azyn op zoogenaamde krulkuipen gedaan.

B.

BAARMOEDER. zie *Matrix* en *Uterus.*
BAL-ZAK. zie *Scrotum.*
BAND. zie *Fascia.*

BANIER is een Schild of Vaandel, diergelyke alleenlyk die genen te voeren gerechtigt waren, welke een Vaan-leen bezaten, ende een zeker Bannaatschap en Hals-gericht hadden.

BAZUINE. Dit is een zoort van Schuif-trompetten, en word van Stads-musicanten op toorens, en by een buitengewoon vreugd-bedryf in Kerken, enz. gebruikt. De laagste en grootste word genaamt een Octav-Bazuine; de volgende, welke eenigzins hooger gaat, een Quart-Bazuine; de derde is de gemeene Bazuine; maar de vierde de Alt-Bazuine. Zommige Muzicanten noemen een gansch Accoord dezer 4. Bazuinen *Tromboni.* In de Orgelen is ook een Pedaal-Regifter, wegens zyn geluit het *Bazuin-Regifter* genaamt.

BEELD-HOUWER. zie *Sculptor.*
BEEST. zie *Brutum.*

BENT-VOGELS. Dus word een zekere Societeit te Rome genaamt, bestaande uit allerlei Konstenaren van de Duitsche Natie, als Zilversmids, Schilders, Beeldhouwers, enz. Deze Societeit is tot dien einde van de Duitschen opgericht, om zig op de Italianen te wreken, die niemand van de Duitsche Natie wilden bevorderen. In deze Societeit word niemand anders, als Duitschers en Nederlanders aangenomen; in 't byzonder zulken, die in hunne Kunst uitmunten. Men vind hier en daar in de steden van Duitschland, die Leden dezer Societeit zyn. Dit Kunstgenootschap is verplicht elkander met raad en daad te dienen en by te staan.

Berg-eppe. *Apium montanum. Petroselinum montanum*, groeit op zandagtige en steenagtige plaatzen. Het zaad en wortel breekt en verdryft den steen, zet het water af, en verwekt zweet, bevordert de maand-stonden, en wederstaat het gift.

Bern-steen. zie *Barnsteen.*

Beryl. zie *Jaspech.*

Beukeboom. zie *Fagus.*

Blaas-band. zie *Urachus.*

Bluts-koorts. zie *Petechia.*

Boegzeeren. zie *Sleepen.*

Boek-houden. Dit is een Kunst, door middel van welke de Kooplieden, of die anderzins met Rekeningen ommegaan hun ontfang en uitgave, het zy geld of waaren, in een goede orde houden, en wel zoo, dat ze of hen zelven, als het hun eige goederen zyn, of iemand anders, voor wien ze het waarnemen, ten allen tyden, zulks verlangt zynde, Rekening konnen doen. Deze hunne Rekening beginnen ze of wegens een gansch nieuwe handeling, of wegens de hen opgedrage Administratie; of ze brengen eene in het oude jaar gesloote Rekening in een nieuwe Rekening van 't nieuwe jaar over. In het een en 't ander gaan ze met Perzonen, Zaken, en Actien om. De Perzonen zyn hunne Schuldenaaren en Crediteuren, uit hoedanig een contract de active- of passive-schulden ook bestaan mogen. De zaken zyn alle corporele dingen, die iemand in zyn vermogen heeft; als by Kooplieden de waaren, zoo wel tegenwoordige in de Magazynen, en Winkels, als buitenlandsche, en in Scheepsladingen. By Edelen en Land-lieden zyn het Graanen, Wolle, Wyn, en het gene verder tot hunne goederen behoort. De Actien, welke een Boekhouder jaarlyks voorkomen, bestaan in winnende of verliezende *Agio* of opgeld op Wissels, en te ontfangene of te betalene Interessen, Pacht- of Huur-penningen; by Kooplieden de Assurantie en Bodemery; en eindelyk by beiden ten einde van 't jaar of Administratie, de Rekening van gewin of verlies.

Wat aangaat de Kooplieden, deze houden Boek van eige, of Commissie- of Compagnie, of eindelyk uit alle deze zamen gestelde goederen; en wel van ieder in dubbele posten, op de Italiaansche wyze, dat is, zoo dat by een ieder *Debiteur* ook zyn *Crediteur* gevonden worde; het welk, wanneer alles behoorlyk over gedragen is, de richtigste balance, ende een klaar licht in de Rekenboeken maakt; aangezien de Principaal in eenen opslag kortelyk den staat zyner zaken, hoe groot en wydloopig dezelve zyn mogen, zien kan. Ja, op zodanige konstige wyze van *Boekhouden* kan zelfs aan een der machtigste Monarchen zyne gansche jaarlyksche inkomste en uitgave naauwkeurig getoont worden. Maar het fondament van een Boekhouder berust op een vooraf gemaakte Inventaris, bestaande aan de eene zyde in contanten, roerende en onroerende goederen, waaren en active-schulden; aan de andere zyde in passive-schulden; en vertoont aan den Principaal, de laatste van de eerste afgetrokken zynde, aanstonts zyn geheel Capitaal en vermogen; gelyk ook in het begin der Boeken zulke penningen, waar in en active-schulden als *Debet* aan Capitaal; dit in tegendeel als *Debet* aan passive-schulden, of onze Crediteuren gestelt word.

De Boeken, welke by Kooplieden, die behoorlyk *Boekhouden*, en hun staat plegen te maken, vereischt worden, zyn (1) een Kladboek of Memoriaal, waar in alle voorkomende zaken, naar alle omstandigheden beschreven worden. (2) Een Journaal, in het welk de inhoud van het Kladboek tot *Credit* en *Debet* gebragt; en (3) een Hoofdboek, waar in de posten uit het Journaal behoorlyk overgedragen worden, en by het slot van 't jaar de bovengemelde balance word gemaakt.

Als byzondere Regelen tot het formeren van dubbele posten zynde navolgende aan te merken: (1) Alle ontfange penningen of waaren worden *Debet* aan die genen, van wien ze ontfangen zyn; ende in tegendeel worden alle die genen, die geld of waaren van ons ontfangen, *Debet* aan cassa of waaren. (2) Voor te ontfangene Interesse word die gene *Debet* aan Interesse-conto, die dezelve betalen moet; zoo als hy in tegendeel Interesse-conto *Debet* word aan hem, die pacht of renten van ons te vorderen heeft. (3) Alle Rekeningen, aan welke verloren word, aan zulke word winst en verlies *Debet*; wanneer ze zullen gesaldert of geslooten worden; in tegendeel worden ze *Debet* aan winst en verlies, als 'er aan gewonnen word.

Boekwyt. zie *Erysimum cereale* en *Fagopyrum.*

Bondwerker. *Pellio.* In 't Fransch, *Pelletier.* Deze hebben wel geen geschenkt Ambacht, nogtans konnen hunne Gezellen overal in 't Roomsche Ryk arbeid vinden; behalven in zommige steden, in welke zommige Meesters niet voor bekwaam gehouden worden. Het Meesterstuk der *Bontwerkers* is veelderlei, en naar verscheidenheit der plaatzen telkens verscheiden. Binnen Neurenberg maken ze een Nonne-pels; een diergelyke kleine Pels van Geite-vellen; en twee Boere-pelsen. De jongens moeten 3. à 4. jaar leren; maar de Gezellen of Knechten reizen 4. à 5. jaar op hun Ambacht. In de Keizerlyke vrye Ryks-stad Augsburg zyn ook *Bondwerkers-handelaars*, die voorhenen *Bondwerkers* geweest zyn, en best verstaan, hoe het zelve voor de mot en ander ongedierte moet bewaart worden; namentlyk door allerlei sterke en welriekende dingen, als Kamfer, Muscus, Civet, zynde by Bondwerk of klederen gelegt; om daar door de schimmel en kwade vogten, uit welke allerlei ongediertte ontstaat, dat de klederen doorknaagt, te verdryven. Hoewel de reuk van Muscus en Civet zommigen van de Vrouwelyke Sexe tegenstaat; maar niet de Kamfer. Zommige kruiden en wortelen zyn ook een middel voor de mot, en worden tot dien einde by de pelteryen en klederen gelegt; als, Veil-wortel, Nagel-wortel, Rhyn-bloemen, enz. Edog het beste middel is, dat men pelteryen en klederen dikwils ter lucht hangt en uitklopt.

Bosch. zie *Woud.*

Braam-bezie. zie *Brommel-bezie.*

Brem. zie *Genista.*

Bunder. zie *Juger.*

Buse of *Bose* noemen de Berwerkers in Duitschland een zekeren tyd der Berg-arbeid. Een dagschicht (gelyk zy spreken) word in drie *Busen* gedeelt, zynde ieder van 8. uuren. By deze *Busen* worden de Bergwerkers betaalt. Elders word de Schicht maar in 2. *Busen* verdeelt.

Bus-kruid. zie *Pulvis nitratus.*

C.

Cementeren noemt men het bleeke Goud tot een hoger kleur brengen. Dus word Rhynsch Goud op Hongaarsch Goud gecementeert.

Ceulen. zie *Cöln.*

Cimbaal. Dit is een zoort van Regifters in Orgel-werken; en wel (1) een grove Cimbaal, van 3. pypen. (2) Klinkende Cimbaal, drie pypen sterk, repeteert door het gansche Clavier, in *f.* en *c.* en word dus gezet, *f. a. c.* Deze zoort houd men voor de konstigste. (3) Een Cimbaal van 2. pypen, eenige malen meest door Octaven gerepeteert. (4) Een repeterend Cimbaal met 1. en 2. pypen. (5) Een klein Cimbaal, die van 1. pyp is, en dikwils repeteert. (6) Cimbaal-bas, van 2. of ten hoogsten 3. zoorten. De grootste zyn omtrent een halve voet toon. Zy worden eenige malen gerepeteert; de andere zyn eenigzins minder, en worden tweemaal gerepeteert, en nogtans door alle Quarten en Quinten gedisponeert. Van de Mixtuur-Cimbalen zie *Mixtuur Cimbalen.*

Collateraal. zie *Successio.*

Commercie. zie *Handel.*

Compas-naald. zie *Naald.*

Controleur word genaamt iemand, die Tegenrekening of Tegen-boek houd, dat is, den ontfang en rekeningen van een ander naziet. Hoedanige by voorname Kooplieden, op Tollen en Kameren van Rekening, enz. gehouden worden. Hunne Boeken moeten met die der Ontfangers naauwkeurig overeen komen.

D.

Daalder. zie *Daler.*

Dadings-man. Dus noemde men oudstyds een Scheidsman, die gebruikt wierd, om een geschil tusschen twee of meer twistende perzonen te beslissen.

Dagvaard noemt men een plechtige Land-dag, of Vergadering der Staaten; die gedagvaart, dat is, ter Vergadering beroepen worden. Iets anders is *Dagvaarden*, voor 't Gericht ontbieden; het welk met der Latynen *Diem dicere* overeeen komt.

Damast-bloem. zie *Viola flammea.*

Deerne. Dus noemt men in Braband, Gelderland en Overyssel een Vryster of Maagd. Het is van 't Hoogduitsche *Dirne* gemaakt.

Dobbelsteen. zie *Teerling.*

Dolik. zie *Loligo.*

Dolium. Dit is de naam van een Gewicht by de Polen, houdende 50. steen; ieder steen tot 32. pond Poolsch, of 25. pond Duitsch gewicht gerekent. Men noemt aldaar ook dus een Maat van vogte waaren (*Buczka*) houdende 62. kannen (*Garniee,*) of 7. Romeinsche *Amphorae,* of anders 335. pond van ons gewicht. By de Romeinen hield een *Dolium* 1. en een halve *Culeus*, of 30. *Amphorae.* By de Franschen houd het 6. *Sextiers.* zie *Boisseau.*

Doos. De Makers van *Doozen* hebben wel een vry Ambacht, dog zyn op zommige plaatzen met de Zeve-makers in een en het zelve Gilde. Hunne arbeid bestaat meest uit Pynboom- Dennen- en Wilgen-hout, van welk laatste de kleine *Doosjes* te Bergtolsgaden gemaakt, en in menigte naar alle kanten verzonden worden. Zy weten het hout zeer dun en met voordeel te splyten; en naderhand de stukken tot de groote *Doozen* over een houte stok, maar die tot de kleine over een yzere vorm te buigen; ten einde de verscheide zoorten van *Doozen* ieder in een en dezelve grootte gemaakt worden. Daar na worden ze zamen gelymt, of anders in elkander vast gesloten. Een *Nest* noemt men verscheide *Doozen* in een gesloten, van welke de buitenste de grootste, en de overige allengskens kleiner zyn. Voorts plegen de *Doozen* niet zelden van de zindelyke Vrouwelyke Sexe met de zoogenaamde cierlyke vlek-arbeid, bonte of veelverwige coraalen, of ook kleine glaze aan een draad gerege kogeltjes, met gladde en verheve stikzels of slingerwerk, enz. overtrokken; insgelyks met geschildert stroo van allerhande figuuren bekleed te worden. Maar ook de Dooze-schilders plegen ze te vernissen, met linien te bestryken, en met allerlei bloemwerk te vercieren, om ze dus grager en duurder aan den man te brengen.

Draag-stoel. Draag-zetel. Rosbaar. *Litiere.* Deze is al oudstyds by de Romeinen in gebruik geweest, voornamentlyk by de Grooten, en die Zwak waren. Zy gebruikten daar toe gemeenlyk agt slaven, om zig te laten dragen. Zy konden in dezelve niet alleen zitten, maar ook liggen.

Draaijing. zie *Vertigo.*

Draai-wind. zie *Turbo.*

Drankjes. zie *Potus.*

Driakel. zie *Theriaca.*

Droes. Dus noemen de Nederlanders den Duivel; men meent naar den naam van den Romeinschen Veldheer *Drusus*, van wien ook de stad *Doesburg* in Gelderland genaamt is; en voor wien de Nederlanders eertyts niet minder vervaart waren, als de Romeinen zelfs voor *Hannibal* vreesden.

Dryvende dorpen. zie *Vliegende Dorpen.*

Duizend-blad. zie *Millefolium.*

Dwaal-licht. zie *Ignis fatuus.*

Dwaal-ster. zie *Planeet.*

Dwarrel-wind. zie *Turbo.*

Dwers-fluit. Deze zyn dus genaamt, om dat ze over dwers in den mond gehouden worden, om 'er op te blazen. De Italianen noemen ze *Traversa* of *Fiffaro.* Deze pypen hebben gemeenlyk 6. gaten,

maar agter geen duim-gat. Men kan 'er ook 15. tonen op hebben, met nog 4. Falsetten daar boven; en dus zamen 19. stemmen of onderscheide tonen. De Zwitzers gebruiken ze nog veelzins nevens den Trommel in den Oorlog. Dog deze heeft hare afzonderlyke greepen, die met de boven gemelde *Dwers fluit* gansch niet overeen komen, en van hen een *Veld pyp* genaamt word.

E.

EDIK. zie *Acetum*.
EET-ZALE. zie *Triclinium*.
EIKHOORNTJE. zie *Sciurus*.
EILOOF. zie *Hedera*.
ENGELSCHE ZIEKTE. zie *Rachitis*.
ENTEN. zie *Boom-enten*.
ERGATA. zie *Wind-as*.
ETTER-GEZWEL. zie *Abscessus*.
ETZEN noemt men eigentlyk met sterk water in kooper, enz. byten. Dit is een fyne Kunst van graveeren.

F.

FATZEN noemen de Zee-varenden zoogenaamde onder-bonnetten, die aan de Zeilen geregen worden, om meer vaart te maken.
FINANCIER is een onduitsch woord, en betekent een Schatmeester of Penningmeester, van 't Fransch woord *Finance* dat is, Inkomst.
FLAUWTE. zie *Lipothymia*.
FLERECZYN. zie *Arthritis*.
FLEURET. zie *Rappier*.
FLUITE-BOOM. zie *Syringa*.
FOELY. zie *Macis*.

G.

GAALDERY. zie *Peristylium* en *Porticus*.
GARSTIGHEIT. zie *Rancidutas*
GEELE LELIEN. zie *Acorus Adulterinus*.
GEHALT. Dus noemen de Bergwerkers de deugdelykheit der Ertzen, zoo veel als ze aan waardye houden; anders *Alloi* genaamt.
GEHALT betekent ook de inwendige waardy der Munten. Dus houd, by voorbeeld, een dubbele Ducaat 23. caraat, 11. grein geel, 1. grein wit, en 10. grein rood. Een enkele Ducaat, naar de Ryks-ordonnantie gemunt, moet houden 23. caraat, 8. grein geel, en 4. grein wit. Een Portugalezer houd 23. grein wit, 11. grein geel, 1. grein wit, en 10 grein rood. Een Rozenobel houd 23. caraat, 10. grein geel, 2. grein wit, en 2. grein rood. Een Engelot houd 2. caraat, 8. grein geel, 2. grein wit, en 2. grein rood. Een Hollandsche Ducaat houd 23. caraat, 7. grein geel, 5. grein wit, 10. grein rood. Een enkele Crusade houd 23. caraat, 3. grein geel, 6. grein wit, en 3. grein rood. Een dubbele Crusade heeft 23. caraat, 4. grein geel. Poolsch Hongarische Gulden, *Matinasch* genaamt, 23. caraat, 9. grein geel, 3. grein wit. Sigismund Hongaarsche Gulden 23. caraat, 10. grein geel, 2. grein wit. Ladislaus Hongaarsche Gulden 23. caraat, 8. grein geel, 2. grein wit. Ferdinand Hongaarsche Gulden 23. caraat, 5. grein geel, 6. grein wit, ende 1. grein rood. Lodewyk Hongaarsche Gulden 23. caraat, 4. grein geel, 5. grein wit, 3. grein rood. Munsterberger Hongaarsche Gulden 23. caraat, 7. grein geel, 5. grein wit. Januschwey Hongaarsche Gulden 23. caraat, 4. grein geel, 4. grein wit, 4. grein rood. Bisschop Neissen Hongaarsche Gulden 23. caraat, 7. grein geel, 5. grein wit. Poolsche Hongaarsche Gulden 23. caraat, 6. grein geel. Breslausche Hongaarsche Gulden 23. caraat, 5. grein geel, 4. grein wit, 3. grein rood. Spaansche Ducaten 23. caraat, 6. grein geel. Dantziger Ducaten 23. caraat, 6. grein geel. Fransche Kroonen 21. caraat, 8. grein geel. Kroonen met de Letter P. houden 22. caraat, 0. grein geel, 1. caraat, 4. grein wit, en 8. grein rood. Zonne-kroonen 22. caraat, 4. grein geel. Kroonen naar des Ryks aanslag 18. caraat, 3. grein geel. Goudgulden naar des Ryks aanslag 18. caraat, 6. grein geel. Philippus Gulden 15. caraat, 8. grein geel; 6. caraat, 4. grein wit, 2. grein rood. Kroonen met 3. Leeuwen en 3. Lelien 21. caraat, 6. grein geel. Camper- Zwoller- en Deventer gulden 12 caraat, 11. grein geel, 2. caraat rood. Nimweger Gulden 14. caraat, 10. grein geel, 1. caraat, 1. grein rood. Emder Gulden 14. caraat, 5. grein geel, 2. caraat rood. Keizers Gulden 13. caraat, 11. grein geel, 1. caraat, 10. grein rood. Stad- en Landegulden 13. caraat, 9. grein geel, 1. caraat, 9. grein rood. Geldersche Ruiter-gulden 13. caraat, 6. grein geel, 2. caraat, 10. grein rood. Deventer Gulden met een ganschen Adelaar 13. caraat, 9. grein geel, 2. caraat, 1. grein rood. Boheemsche Gulden 18. caraat, 2. grein geel.
GEIT *Capra Capella*. In 't Fransch, *une Chevre*, is een bekend Dier, wiens melk van zommige Geneesheeren den genen, die met een *Hectica* of uitterende ziekte behebt zyn, geordonneert word.
GEITEBLAD. zie *Caprifolium*.
GELUBDE. zie *Castratus*.
GENEES-HEER. zie *Medicus*.
GEWEER. zie *Wapen*.
GIER. zie *Vultur*.
GIT is een uitnemend zwarte minerale Steen, die gepolyst zynde een fraaije glans heeft.
GOOCHELAAR. Dus noemt men zekere menschen, die door een zonderlinge behendigheit met kaarten, bekers, nooten muscaat, eijeren, geld, of iets diergelyks zulke speelen aanrichten, dat onkundige aanschouwers het als iets onmogelyks, of als tovery aanmerken. Zy plegen hunne instrumenten in een zoogenaamde *Goochelras* te hebben. Vele zyn van gedachten, dat de Egyptische Tovenaars ten tyden van Mozes zodanige *Goochelaars* geweest zyn.

GORGEL-PYP. zie *Arteria Aspera.*
GOUD-KLEUR. zie *Goud-verwe.*
GRAF-LAMPEN. zie *Lucernae Sepulchrales.*
GRATIAE, by de Grieken *Charites* genaamt, wierden by de oude Dichteren aangemerkt, als drie Godinnen; die ze by de negen Zang-godinnen voegden. Zy worden van de Nederlandsche Dichteren drie *Bevalligheden* genaamt.
GRAVEEL. zie *Steen.*
GRAVEEL-STEEN. zie *Nephriticus Lapis.*
GRIEND noemt men een Rysbosch of Wilgenbosch; en *Griend-land*, dat met zulke bosschen vervult is.
GYZELAAR. Een Pandsman; hoedanige van den Overwinnaar geeischt worden, om zig van de trouwe en gehoorzaamheit der overwonne volkeren te verzekeren. Men heeft voorbeelden in de oude geschiedenissen, dat ook Vrouwen en Maagden tot *Gyzelaars* zyn gegeven, tot meerder verzekering, om dat in geval van trouweloosheit niet alleen het leven, maar ook de eerbaarheit dezer *Gyzelaren* in gevaar kwam.

H.

HAAGDISSE. zie *Lacerta.*
HAAIR-BAL. zie *Tophus.*
HANNA. zie *Alcanna.*
HASPEL. *Alabrum. Girgillus.* In 't Fransch *Devidoir*, is een houte, enz. Werktuig, om gesponnen garen, zyde, enz. op te winden.
HEELMEESTER. zie *Chirurgus.*
HELLING. zie *Talus.*
HERBA DYSENTERICA. zie *Conyza.*
HERKOUWEN. zie *Ruminatio.*
HIK. zie *Lygmos.*
HIPPE. zie *Snoei-mes*
HOENDERBEET. zie *Morsus Gallinae.*
HOEPEL-ROK. zie *Guard-infante.*
HOF-CYPRUS. zie *Abrotanum Femina.*
HOM. *Lactes.* In 't Fransch, *Laitance*, is een teder merg, gelyk melk, en word in de mannetjes der Visschen gevonden, gelyk de *Kuit* in de wyfjes.
HOPPE. zie *Upupa.*
HOROLOGIE. zie *Uurwerk.*
HOROLOGIE-MAKER. zie *Uurwerk-maker.*
HOSPITAAL. zie *Nosocomium.*
HUNGARICUS MORBUS. zie *Ungaricus Morbus.*

I.

IERSCHE WAAREN; die van daar buiten 't land gevoert worden, bestaan in gezouten Rundvleesch, in Tonnen gepakt, Boter, Ongel, Ossen- en Koeihuiden, Fries en andere Wolle stoffen.
IMPOST-BOEK. zie *Aestimium.*
INFUSIO. *Apobregma*, is een ingieting, als een liqueur uit het eene vat of glas in het ander gegoten word; daar van worden *Infusa* zulke Medicamenten genaamt, wier kracht door middel van een *Menstruum* uit harde lighamen getrokken word.
IPENBOOM. zie *Taxus.*
ITALIAANSCH BOEKHOUDEN. zie *Boekhouden.*

K.

KALI SPINOSUM. zie *Tragum.*
KALK. zie *Calx.*
KALK BRANDEN. Dit bestaat eigentlyk daar in, dat de Kalkbrander een langwerpige groeve maakt, naar proportie en quantiteit der steenen, die hy meent te branden; namentlyk op zommige plaatzen gemeenlyk 6. ellen diep, en 3. ellen breed. In deze worden de stenen, welke men tot Kalk meent te branden, vast op elkander geschikt, zoo dat ze niet ligt van elkander konnen schuiven, of ongelyk branden. Tot dien einde worden ze met leem bestreken; vervolgens vuur daar onder gelegt, en 7. à 8. dagen in een hevige brand gehouden; namentlyk naar de gesteltheit der steenen, hout, en weder, tot dat de stenen van buiten en van binnen gloeijen, en 'er geen rook of damp meer van komt.
KALMTE. zie *Malacia.*
KERMIS. zie *Marktdag.*
KEYSTEEN. zie *Silex.*
KISTE-MAKER. zie *Kaste-maker.*
KITTELAAR. zie *Clitoris.*
KITTELEN. zie *Titillatio.*
KLAP-VLIES. zie *Valvula.*
KLATER GOUD. zie *Clinquant.*
KLAVER-RUPZEN. zie *Lucerne*, en *Medica.*
KLEER-MAKER. zie *Tailleur.*
KLOKJES-WINDEN. zie *Convolvuli.*
KONST-KAMER. zie *Kunst-cabinet.*
KORK-BOOM. zie *Suber.*
KRAAN. zie *Windas.*
KRENGEN noemen de Schippers een Schip op een zy halen, om de andere zyde schoon te maken.
KRUID-NAGEL. zie *Caryophyllum.*
KRUIS-BOOM. zie *Ricinus.*
KUIT. *Ova Piscium*, Dus worden de eijertjes genaamt, die de wyfkens der Visschen menigvuldig by zig hebben. Van zommige Visschen word de *Kuit* ingezouten, en *Caviar* genaamt.

L.

LAT-WERK. Dus noemt men in Bloem- en Vrucht-tuinen zulke aan muuren, heiningen en palen vastgemaakte Latten, dat ze niet te dicht daar aan sluiten, maar zoo veel ruimte tusschen beiden blyft, dat de takjes der vruchtdragende boomen bekwaam daar aan konnen vast gebonden worden. Onder dit *Lat-werk* maakt men een Rabat van 2 of derdehalve voet breed, waar in allerlei jong lieer-ooft,

 als

als Apricozen, Perziken, Amandelen, Kersen, Pruimen, Mispelen, ook Quee-appelen, Hazelnooten, enz. geplant worden. Men verkiest meest zulke, welker loof dicht groeit, en het *Lat-werk* bedekt. Dog zy moeten daar aldernaast aan staan; zoo nogtans, dat ze nog te verre, nog te dicht by elkander geplant worden, om en het *Lat-werk* behoorlyk te bekleden, en elkander het voedzel van den grond niet te benemen. De takjes der geplante boomen worden gebogen, uitgebreid, en met jonge taaje wilgen dus aangebonden, dat ze vlak tegen de Latten komen te liggen, en dezelve met hunne bladen bekleden, tot cieraad der Hoven. Het Rabat word met palm bezet, en met allerlei bloemen bezaait. De groote gangen of paden van Hoven worden met zoogenaamde *Contre-Espaliers* bezet. Hier toe gebruikt men Aalbessen, Kruisbessen, Berberissen, Roozen, hoog groeijende Palm, enz.

LAVAS. zie *Levisticum*, en *Ligusticum*.

LEER-LOUWER. zie *Looijer*.

LENDEN-VANG. zie *Rhachitis*.

LEPELAAR. zie *Platea*.

LID-TEKEN. zie *Cicatrix*.

LIGCHAAM. zie *Lyf*.

LONG. zie *Pulmo*.

LONG-PYP. zie *Arteria Aspera*.

LOOT-ERTZEN. Deze liggen niet diep in de aarde, en behoeven gene zonderlinge moeite of kosten; verminderen ook aan alloy, zoo dra als ze in de lucht komen. zie *Plumbum Minerale*.

LYFMOEDERS-BREUK. zie *Hernia Uteri*.

LYNDRAAIJER. zie *Touwslager*.

LY-ZEIL. In 't Fransch, *Bonette*, is een klein Zeil, dat by een slappe wind aan beide de groote Zeilen van een Schip aangehegt, of neven de Zeilen aan de groote Zeil-stangen, om meer wind te vangen, vast gemaakt word.

M.

MAAGDEN-REGAAL. zie *Viool-Regaal*.

MAAGDE PALM. zie *Vinca*.

MEI-BLOEM. zie *Lilium Convallium*.

MELANURUS. Dus word een zekere Visch met een Grieksche naam genaamt, om dat hy een zwarte vlak op zyn staart heeft. Men noemt hem ook *Brand braassem*.

MOEDER-ZETZEL. zie *Pessarium*.

MOER-STEEN. zie *Moeder-steen*.

MOOR-KRUID. zie *Anthopis*.

MOSSEL LINIE. zie *Canshoot*.

MUUR-STYLEN. zie *Muur-plaat*.

N.

NIER-BEKKEN. zie *Pelvis Renum*.

NOK. zie *Lysmes*.

NOOTEN (Aard.) zie *Cicutaria Bulbosa*.

O.

OMSLAG zie *Epithema*.

ONEINDIG *Infinitum*, word eigentlyk genaamt, dat volstrekt gene einden op grenzen heeft; ook het gene zoo ten opzicht zyner grootheit, veelheit, duurzaamheit, kracht, of eenige andere volmaaktheit, onbepaalt is. Zomwylen word *Oneindig* genomen voor *Indefinitum*, wiens einden men niet weet, of niet nodig heeft te weten. zie *Infinitum*.

ONWEERS-VOGEL. zie *Petrel*.

OOST. *Oriens*, by de Italianen *Levante*, by de Franschen *Orient*, *Est*, betekent (1) dat punt aan den Horizont, daar de Zon opgaat, als dag en nacht gelyk is. De Wind, daar van daan waijende, word genaamt *Subsolanus*, *Apheliotes*, Oostewind. (2) De gansche luchtstreek, daar de Sterren opgaan.

OOST-NOORD-OOST is de luchtstreek tusschen Oost en Noord-Oost. De Wind, die van daar waait, word *Caecias* genaamt. *Oost-Zuid-Oost* is de luchtstreek tusschen Oost en Zuid-Oost; de Wind word *Eurus*, *Vulturnus* genaamt. *Oost ten Noorden* is de luchtstreek tusschen Oost en Oost-Noord-Oost; de Wind word *Meso-Caecias* genaamt. *Oost ten Zuiden* is de luchtstreek tusschen Oost en Oost-Zuid-Oost; de Wind word *Hyp-Eurus* genaamt.

OVERSPEL. zie *Adulterium*.

P.

PASSEMENT-WERKER. Dat deze Kunst of Ambacht reets zeer oud is, blykt uit de Heilige Geschiedenis van Mozes, *Exod.* XXVIII. 32. alwaar van Aarons mantel des Ephods gezegt word, dat hy een boord rondom hadde. Behalven verscheide andere plaatzen meer. Deze Kunst is tegenwoordig in 't Roomsche Ryk, als mede in Hongarye, Turkye, Muscovie, Polen, Denemarken, Vrankryk en elders zeer bloeijend. En men verhaalt onder anderen, dat Koning *Sigismundus* van Polen, en *Frederik* van Denemarken zelfs deze Kunst uit liefhebbery geoeffent hebben. De *Passement-werkers* hebben een geschenkt Ambacht, zoo dat hunne Gezellen gemakkelyk overal op hun Ambacht konnen reizen. De jongens leren doorgaans 5. à 6. jaar. Hun Meesterstuk is verscheiden, en telkens op de eene plaats anders, als op de andere. Op sommige plaatzen word in 't geheel geen Meesterstuk gemaakt. Hun werk bestaat in allerlei Koorden en Passementen, waar mede de kleederen belegt en vercierd worden. Maar ze werken op een Wevers-gestoelte zittende. De Koorden, die ze maken, zyn verscheiden, en behalven de franjen, korte, lange, dunne, dikke, breede, smalle, ronde en vierkante; zomwylen met goud en zilver doorwrogte; ne-

nevens allerlei zyden-gewaad, van verscheide modellen en zoorten; als fluweel, lang- of korthaairig, dik of dun, effen en gebloemt, met schubben, ruiten, enz. In het byzonder maken ze allerlei Zyden-werk tot Liveryen, slede-paarden, trompetten, post-hoorens, enz. zie *Zyden-stikker.*

PATRYS. zie *Veld-hoen.*

PATRYS-HOND. zie *Staande Hond.*

PAUSE. *Pose. Buse.* Dus noemen de Bergwerkers, wanneer de arbeid niet ordentelyk geschied, maar zoo nu en dan met tusschen-poozen; by voorbeeld, na de middag, of zaterdag. Zomwylen word het gene op zaterdag gewerkt is, afzonderlyk betaalt; ten zy het de *Catholische Buse* is, gelyk de Berglieden spreken. zie *Buse.*

PEILEN. *Jauger*, zegt den inhoud of grootte van zekere ligchamen, by voorbeeld, van een vat, hoop granen, stuk aarde of muur, enz. meten en vinden; waar toe men een *Virgula Stereomatica*, of *Pitho-metrica* gebruikt.

PEKEL. zie *Muria.*

PENNING-STEEN. *Lapis nummalis*, is een steentje, dat in Zevenbergen gevonden word, en met zyne gedaante en trekken op deszelfs vlakte een munt vertoont. De zoogenaamde *Nummulus luteus vulgaris*, welke in het Engelsch Graafschap *Glocester* gevonden word; en *Nummo di Bonino*, die in 't gebied van *Verona* valt, zyn van dezelve aart, en konnen insgelyks met dien name genoemt worden. zie *Lenticularis Lapis.*

PERS, is een Instrument, door middel van het welk het zap of andere materie uit een vrucht, als olie uit olyven en amandelen, de most uit de druiven, enz. uitgeperst; of zekere Manufactuuren, die eerst uit de maak komen, om aan dezelve een betere gedaante en glans te geven, onder de *Pers* gebragt, en sterk toegeschroeft worden. Dus persen de Papier-makers het water uit het reets gemaakt papier. De Boekbinders geven aan de Boeken door de *Pers* een goed fatzoen; en konnen dezelve niet anders, als in de *Pers* afsnyden. De Kooplieden hebben ook verscheide *Persen* in hunne huizen, als vooreerst op hun Kantoor een *Brief-pers*, om de Brieven en Pakketten digter zamen te pakken, en het port te verligten; een *Waare-pers*, aangezien verscheide zoorten van waaren, om niet uit haar fatzoen te komen, geduurig in de *Pers* willen gehouden worden; maar andere door middel van een *Pers* ingepakt worden. Van de Boek-drukkers *Persen* zie op *Drukkery.*

PETASUS. zie *Pileus.*

PIS. zie *Urina*

POEIJER. zie *Pulvis.*

PUIT-AAL. zie *Quab aal.*

PYPE-BOOM. zie *Syringa.*

Q.

QUARTEL. zie *Quakkel.*

QUEE-BOOM. *Malus Cydonia.* Deze zyn tweederlei, wilde en tamme. Beide beminnen een versche en vogte grond.

R.

RAM. zie *Aries.*

RECHTE KEEL. zie *Sima.*

RECUTITI worden Besnedene genaamt, wiens uiterste voorhuid des vleesches rondom afgesneden is; gelyk de Joden, Muhammedanen, enz. Eertyts ook de Egyptische Priesters.

RIEM. *Remus*, in 't Fransch, *Rame*, is een lang hout, aan het welk het benedenste einde, dat in 't water rykt, plat, maar het bovenste, daar de hand aan geslagen word, rond is. Men gebruikt de *Riemen*, om allerlei Vaartuigen in 't water te doen voortgaan. By kleine Vaartuigen word een *Riem* van maar een Man gevoert; maar op de Galeijen, worden 3. à 4. Mannen aan een *Riem* gezet. Misdadigers of Slaven worden aan de Roei-banken gekluistert, om niet te ontvluchten.

RIEMEN noemt men in de Bouwkunde platte en de kleinste leden van een ordening, die tusschen grootere leden gevoegt worden, om dezelve dies te meer en duidelyker van eikander te onderscheiden. *zie* Math. Lexic.

RIMPELEN. zie *Rugae.*

ROEI-BANK. zie *Bank.*

ROMP. zie *Truncus.*

ROOJEN. zie *Peilen.*

RUSTICUM OPUS. Boere-werk, by de Italianen *Ornamento rustico*, word by poorten, tuighuizen, bruggen, en andere duurzame werken gebruikt, en van steenen opgehaalt, die van vooren gansch ruw gelaten, of veelhoekig, op de wyze van Diamanten gehouwen worden.

S.

SABEL, is een klein Dier, met een kostelyk vel, dat in Muscovie, voornamentlyk in Siberien op deze navolgende wyze gevangen word: Men legt het strikken of vallen; of men schiet het van een boom met pylen, die voor niet spitzig zyn, om het dierbaar vel niet te beschadigen. Met deze *Sabels* geschied een groote Commercie in Muscovie, en daar moeten jaarlyks vele duizend stuks aan 't Czaarsche Hof gelevert worden, die naderhand van den Keizer of Keizerinne van Rusland als geschenken uitgedeelt worden. zie *Muscowitsche Waaren.*

SALMIAC. zie *Sal Ammoniacum.*

SCHOFT. Dus noemen de Timmerlieden en Metzelaaren, enz. een vierde deel van een dag, namentlyk drie uuren, in welke ze werken; gelyk ze *Schoft tyd houden* zeggen, als ze voor en na de middag een half uur uitscheiden. Daar van daan *Schoften* voor ontbyten, enz.

Schuinte. zie *Talus.*

Sisarum peruvianum. zie *Battates.*

Slee-doorn. zie *Acacia Germanica.*

Slot-reden. zie *Syllogismus.*

Snyder. zie *Tailleur.*

Spelde. zie *Steek-naald.*

Spin. zie *Spinnekoppen.*

Stoffen. Deze worden of van enkele Zyde, of van Wolle en Kemels-haair, of van Wolle en Zyde gemaakt. De Bereiders der laatstgemelde *Stoffe* worden gezegt uit de Spaansche Nederlanden ten tyden der dwingelandy van den Hertog van *Alba*, en de Nederlandsche *Inquisitie*, zig naar Duitschland begeven, en zig aldaar in verscheide Provincien verdeelt te hebben. Waarom ook nog op den huidigen dag de Kammen, waar mede de Wolle tot allerlei *Stoffen* gekamt en gereed gemaakt word, de *Spaansche* of *Walsche Kammen* genaamt worden. In Neurenberg is dit Ambacht in 't jaar 1629. door den Raad aldaar met loffelyke Wetten en Ordonnantien voorzien. Men maakt aldaar 3. stukken van *Stoffen* tot een Meesterstuk; namentlyk een stuk zoogenaamt *Machair*, een stuk vierdraat, ende een stuk Grofgroen. Boven dien worden op verscheide plaatzen nog andere zoorten van *Stoffen* gemaakt, als Baai, Kroon-tas, Zaai, Heeren-zaai, Droguet, Camelot, Burrat, enz.

T.

Taling. *Querquedula*, in 't Fransch *Sarcelle*, is een zoort wilde Endvogels, zynde van tweederlei aart, groote en kleine. Beide onthouden zig in menigte in de Noordsche landen, alwaar ze ook by troeppen vliegen en zwemmen. De kleine zoort, welke meer tot spyze gebruikt word, is den gemenen Endvogel niet ongelyk, hoewel kleiner, en smakelyker, laat zig ook wel verduwen. Zy zyn gemeenlyk blaauw-groen van vlerken, en wit van borst. Zy hebben veel olie en vliegend zout. Ook zyn ze een goed middel voor buikpyn, ontstaande uit winden, als zy 'er van buiten opgelegt worden.

Teller. *Numerator*, word in de Cyfferkunst genaamt het bovenste getal, aantoonende of tellende, hoe vele delen het Geheel van een gebroken getal behelst.

Tweebak. *Panis bis Coctus.* In 't Fransch *Biscuit*, word twee- of drie-maal gebakken brood genaamt. Het fyne, *Biscotin*, word van Meel-bloem en Speceryen gemaakt; maar het grove *Biscuit* doorgaans op de Schepen gebruikt.

V.

Varen. zie *Viscum.*

Vast maken. Dus noemt men een zekere bygelovige Toverkunst, waar door men zig en anders natuurlyke ligchamen schoot- en steek-vry meent te konnen maken.

Vee-geneeskunst. zie *Veterinaria.*

Veel-hoek. zie *Polygonum.*

Veel hoekig glas. zie *Polyedrum Vitrum.*

Veld-look. zie *Victorialis.*

Veld-pyp. zie *Dwers-fluit.*

Uitsprong. *Apophygis Superior.* Dus noemt men in de Bouwkunde een lid van een schaft, capiteel, fries of karnies, dat uit een gedeelte, of gehelen kring bestaat, en zig onmiddelyk het zy onder, het zy boven aan een pilaar sluit.

Vorm-snyder. zie *Form-snyder.*

W.

Wandluis-kruid. zie *Xyris.*

Weegluis, In 't Fransch, *Punaise*, is een stinkend ongedierte, dat zig veelzins in oude bedsteden onthout, en den slapenden lastig valt. zie *Piattones.*

Werk-zilver. Dus noemen de *Essajeurs* of Geldproevers het uit allerlei oud gereedschap zamen gesmolten Zilver, dat hen gegeven word, om 'er een proeve op te stellen.

Wild-zwyn. zie *Zwyn.*

Wind-as. zie *Trochlea.*

Wind-zucht. zie *Tympanias.*

Winter-koning. zie *Regulus* en *Troglodytes.*

Z.

Zee-naalde. zie *Acus Marina.*

Zevenblad. zie *Tormentilla.*

Zeven-boom. *Sabina.* Hier van heeft men twee zoorten in de hoven. De eene heeft breede takken, en bladen, byna van kleur, gelyk de bast van Denne-boomen, styf en stekelachtig, sterk van reuk, en scherp van smaak; ook altyd groen, maar zonder vrucht. De tweede zoort is deze aan gedaante gelyk, behalven dat de bladen zoo styf, nog stekelachtig niet zyn. Ook draagt ze beziën, die aanvankelyk groen zyn, maar naderhand donker-blauw worden; van grootte gelyk Jenever-beziën. Bladen en loof van dezen Boom hebben een openende, dun-makende en doordringende kragt. Men gebruikt ze tot het afzetten der maandstonden en doode vrucht.

Ziekte. zie *Morbus.*

Zilver-slang. *Anguis Capensis Argenteus*, is een Indiaansche Slang, die vele regte streepen in de lengte heeft, welke glinsteren, gelyk zilver.

Zuizeling. zie *Vertigo.*

Zuuring. zie *Acetosa.*

Zwemmende dorpen. zie *Vliegende Dorpen.*

Zwymeling. zie *Vertigo.*

Zwyn. *Sus. Porcus.* In 't Fransch, *Cochon.* Dit Dier heeft verscheide namen. *Verres* is de Beer, of on-

ongelubd Varken; maar *Majalis mas* een Gelt-varken, dat gelubd is, gelyk *Majalis femina*, een Gelte, een gesneden wyfken. *Scropha* is een Zeuge of Zog, die Biggen heeft. *Porcelius Lactens*, een zuigende Big, gelyk een Speen-varken *Delicus*. Het *wilde Zwyn* is zeer grimmig en onvertzaagt; waarom het nu reets met zyne slag-tanden gewapent zynde bezwaarlyk op de vlucht gedreven word. Het gaat kloekmoedig in de dood, en wederstaat zoo wel Jagers als honden. Zy gaan by troeppen, en op de wyze van een kudde, uitgezondert de groote Houwers, die zig alleen onthouden, behalven in de Brons-tyd. Dit *Zwyn* onthoud zig gemeenlyk op eenzame en bergachtige plaatzen, ook omtrent moerassen, onder eike- en beuke-boomen, ook by allerlei wild ooft. Het is uitermaten scherp van gehoor. Als 'er een van andere wilde dieren of honden aangetast word, staan ze elkander alle by, en gaan op den gemeenen vyand met de uiterste verwoedheit los. Als het wilde *Zwyn* drie jaren bereikt heeft, verlaat het de kudde van anderen, en woont alleen, tot den Brons-tyd. Zy werpen vele jongen, doorgaans in bosschen, alwaar eike- en beuke-boomen, met wild ooft gevonden word. Dit geschied gemeenlyk in April. De Biggen der wilde *Zwynen* zyn in den begin met roode en witte streepen omringt, dog die met den ouderdom zwart-bruin worden. De Zeuge verdedigt hare jongen uit al hare magt; en als ze knort, verbergen zig de Biggen onder de struiken en het naaste loof. Hier schuilen ze zoo lange, tot dat de oude wederom een teken geeft, dat ze wederom te voorschyn mogen komen. De Biggen blyven zoo lange by de Zeuge, tot dat deze over 't jaar wederom jongen werpt; als dan blyven ze alleen zamen, en generen zig zoo goed, als ze konnen. In het derde jaar is hare Brons-tyd, en zy worden als dan eerst bekwaam om te paaren. Zedert dien tyd zyn ze niet meer schuw, maar stellen zig te weer tegen hare vervolgers. Omtrent St. Maarten begint de Brons-tyd, duurende 4. à 5. weken, als wanneer de zwakkere zelfs van de sterkere vervolgt worden. Zy zyn zoo sterk, dat ze een mensch of wild beest met een slag doden konnen. Zy komen met alle hare tanden ter Wereld. Die vier worden eigentlyk hare wapenen genaamt, met de onderste van welke zy op het allerschadelykste konnen kwetzen. Zy leven 20. 25. tot 30. jaren. Het *Zwyn* maakt zyn spoor grooter en meer geslooten, als de Zeuge, die voornamentlyk als ze met jongen is, de klaauwen verder uitsplyten, en anderzins een smal spoor maakt. Aan het woelen en wroeten kan men van de grootte der snuit oordelen; en aan de moerassen en staande wateren, in welke zig het *Zwyn* wentelt, gelyk ook aan de boomen, aan welke het zig uit de wentelinge gekomen zynde wryft, oordeelt men van zyne hoogte. De Jagers beloeren ze op de boomen naby hunne gewoone legers, en doorschieten ze; of ze worden met netten en paalen omringt, en of uit een schutzel, of van een wagen gevelt, of ook met geharnaste Doggen gehetst. Dog dit laatste is het gevaarlykste; want als het *Zwyn* van de honden dus is woedende gemaakt, loopt het op den naasten Jager los, die het of met zyn Zwyn-spriet behendig moet treffen, of zoo hy mist, plotzelyk op zyn aangezigt ter aarde nedervallen; als wanneer hy ten minsten van het verwoed *Zwyn* word overlopen, ten zy hem anderen op staande voet ontzetten. Voorts is de Wilde-zwyne-jagd gelyk die der Herten; alleenlyk moeten buiten de paalen en netten Mannen gestelt worden; om te beletten, dat de *Zwynen* dezelve niet omwroeten en overhoop werpen. Dog deze Jagd moet omtrent St. Maarten aangestelt worden, als wanneer de Wilde *Zwynen* van de Eikelen en allerlei hout-ooft doorvoed en vet zyn. Naderhand worden ze wederom mager.

E I N D E.

D R U K F E I L.

Bladzyde 396. staat, INHABITIO. lees, INHIBITIO.